Vasile Luchian

DICȚIONAR AUTOHTON AL LIMBII ROMÂNE

Chișinău, 2020.

Luchian Vasile, Doctor în Istorie

PREFAȚĂ

Alcătuirea și apariția acestui dicționar autohton al limbii române a fost condiționat de mai mulți factori. În primul rând descoperirile în lumea științifică a lingviștilor, istoricilor, arheologilor și ale altor bresle științifice auxiliare care au îmbogățit studiile în domeniile lingvisticei-istorice și în devenirea și evoluția poporului român, care au stârnit în ultimul timp mari discuții în societatea științifică și cea civilă. Una din cele mai frecvente întrebări și discuții, care sunt întâlnite în presa periodică și expuse de jurnaliști, dar și de anumiți savanți în analele istorice, sau edituri speciale este – „Câte cuvinte dace conșine limba română?". Folosind ultimele descoperiri ale savanților lingviști-istorici naționali și internaționali, publicațiile tematice internaționale ne demonstrează, că limba română nu este rezultatul romanizării efectuate de administrația Imperiul Roman, care a ocupat numai o parte a Daciei, aproximativ 15%. Teritoriul ocupat avea o economie închisă (pe romani îi interesau mai mult bogățiile de aur și argint, sarea și pădurile), bazată mai ales pe creșterea animalelor în regiunile muntoase sau deșertice, populația sătească ducea o viață mai mult izolată, ceea ce le permitea să vorbească în continuare limba autohtonă seculară. Cum a reușit administrația romană să latinizeze limba dacilor în decurs de 160 de ani fără un sistem de învățământ la o populație majoritară rurală, cum au influențat cultura, obiceiurile strămoșești, și la urmă dăruindu-le cetățenia Imperiului Roman? Dacii liberi, cei care n-au fost ocupați de romani, ce limbă vorbeau? Cum se înțelegeau geții liberi după eliberarea Daciei? Lingviștii nu înțeleg, sau nu vor să înțeleagă, că l imba nu o folosim doar ca să vorbim și să comunicăm, limba este baza gândirii, afirmă lingvista spaniolă Carme Huertas, care ne comunică, că limbile romanice nu au provenit în urma procesului romanizării provinciilor Imperiului Roman, libile romanice pleacă din spațiul Carpato-Dunărean. Cât de pașoptiști am fi noi in timpul elibeări și obținerii independenței poporului român in secolul al XIX-lea, nu putem să admitem afirmațiea latinizării poporului daco-get, care făceau parte din familiea limbilor euro-indiene, care s-a format în bazinul Carpato-Dunărean. O parte a nobililor și administrațiea locală rămasă după formarea provinciei Dacia cunoșteau ambele limbi vorbite pe acest teritoriu, care se asemănau înte ele.

Arheologia preistorică a adus la lumină multiplele centre ale culturii vechi indo-europene, începând cu epoca neolitică. Savanții discută problema patriei primitive a limbii indo-europene de aproape două secole la rând după descoperirea ei în sec. al XlX-lea. La rezolvarea ei au participat de rând cu cercetătorii lingviști și cei din domeniul arheologiei preistorice, al etnografiei și al antropologiei genetice. Părerile expuse în publicațiile științifice și congresele internaționale reflectă opinia mai multor savanți străini, care indică Patria indo-europenilor situată în bazinul Carpato-Dunărean-Pontic. Profesorul Universitar englez Mark Pagel, specialist în biologie evoluționistă și dezvoltarea limbilor, susține că, acum peste 10.000 ani în urmă, în spațiul Carpatic a existat un popor, care vorbea o limbă unică, precursoare a sanscritei și a latinei. Un alt arheolog american William Schiller a menționat, că civilizația s-a născut acolo unde trăiește astăzi poporul român, răspândindu-se apoi atât spre răsărit cât și spre apus. Cercetătoarea americană Mariya Gimbutas a remarcat, că România este vatra a ceea ce am numit Vechea Europă, o entitate culturală cuprinsă între 6500-3500 î.e.n., axată pe o societate matriarhală, teocratică, pașnică, iubitoare și creatoare de artă, care a precedat societățile indo-europene patriarhale de luptători, din epocile bronzului și a fierului.

După ultimele date ale paleogeneticii internaționale, afirmațiile savanților menționați, sunt confirmate științific. Profesorul Universitar german Alexander Rodevald, într-un studiu paleogenetic comun germano-român, realizat în cadrul Institutului de Biologie Umană și Antropologie al Universității din Hamburg, sugerează păstrarea unui nucleu genetic al populațiilor vechi din Epoca Bronzului și a Fierului din România, care s-a transmis la populația actuală românească, probabil prin intermediul populațiilor geto-dacice, în ciuda parțialei ocupații romane și a tuturor influențelor genetice din partea populațiilor migratoare trecute peste teritoriul Carpato-Danărean-Pontic. Aceste rezultate sugerează posibilitatea existenței unei continuități genetice care, pe o perioadă de aproape 5000-6000 de ani din Epoca Bronzului și până în zilele noastre, s-a conservat în structura genetică a populației actuale de pe teritoriul nostru, iar mesagerii limbii indo-europene, purtând ștafeta strămoșilor noștri peste milenii, se află printre noi.

Din izvoarele scrise de autorii antici, mai cu seamă Herodot și Strabon, aflăm că traco-geto-dacii locuiau pe un teritoriu foarte vast al Europei, ocupând ambele maluri ale întregului bazin Dunărean - de la izvoare, unde se învecinau cu Celții și cu Germanii, până la revărsarea în Marea Pontului și nordul ei. Era cel mai numeros popor al Europei, care întrunea peste 200 de triburi și îi întreceau numai indienii. Deci, traco-geto-dacii, care sunt continuatori ai Pelasgilor- trunchiul din care s-au format majoritatea popoarelor europene au avut toate premisele, ca 4-5 mii de ani până la era noastră să fie gazda limbii indo-europene în Europa.

Culturile din neolitic în bazinul Balcano-Dunărean-Carpatic ne demonstrează prin artefactele descoperite de arheologi, mai ales Cultura Cucuteni, care, de rând cu multiplele realizări materiale și spirituale, acestei civilizații îi aparține descoperirea roatei, arcului, carului, care până în prezent la majoritatea popoarelor europene tot așa se numesc. Cucutenienii au fost primii agricultori, ei arau pământul cu plugul primitiv (din coarne de animale), au inventat secera din bronz, cu care secerau grâul și alte păioase. Cuvântul românesc „sănătate", care în sanscrită se numește „svasthya"(svastica), îl întâlnim în splendida ceramică pictată cu coduri culturale și mesaje milenare pe vasele de lut cucuteniene, cu o vechime de 7000 de ani. Printre multiplele descoperiri ale arheologilor (Cultura Turdaș-Vincea), se află renumitele tăblițe de la Tărtăria (peste 7000 mii de ani.), cu renumitele scrieri pictografice, care ne demonstrează primele semne scrijelate în lut și amestec de șamotă, artefacte cu primele scrieri din lume, apărute cu mult înainte de scrisul șumerian (care este numit de savanți prumul scris din lume), prevalându-l cu mii de ani. Aceste tăblițe au fost apreciate și studiate științific de mai mulți savanți străini, printre care italianul Marco Merlini, germanul Herald Haarmann, cercetători în contactele culturale și lingvistice, istoria scrierii, evoluția limbajului, arheomitologia, istoria religiei și studiile clasice, ei susțin ipoteza științifică a unei civilizații dunărene neolitice.

În procesul de reconstituire a limbii indo-europene o mare importanță o are limba sanscrită, limba de cult (limba zeilor), în care au fost scrise Vedele indiene - cea mai veche scriere din lume, unde au fost transcrise epopeile orale vechi ale limbii indo-europene comune. Limbile indo-europene vechi sunt o continuare a limbii-baze, care a fost transferată prin migrație la mari distanțe de vatra comună a unor

ramuri desprinse din triburile indo-europene pelasge. Din spațiul Carpato-Danărean-Pontic au roit mai multe popoare, printre care triburile celtice și latine, cauzate de intemperii climaterice, ori alte cauze, care mișcau populațiile curajoase, pregătite pentru schimbările de trai, de îmbunătățire a vieții. Marele conducător Burebista (BOIERbista) a reușit să unifice o mare parte a comunităților traco-geto-dace (peste 180 de triburi). Noul regat a fost supus unui proces de instituționalizare, centralizare a puterii tuturor triburilor, caracterizate prin unitatea de cultură, limbă și religie, care purtau denumiri generice ale conducătorilor, ale regiunilor ori a modului de ocupație ș.a.m.d., care îi caracterizau. Aici, ne permitem să numim unele triburi cu idiomuri românești: Apulii, care mai devreme, o parte au migrat in Italia, unde au format regatul Apulia, Carpii, Carpodacii, Costobocii (ritual-boceau coastele, se rugau la oase), Dacii (de aici, locuitori d'aci, de pe locurile natale-pământeni-geți), Laii (laie-bucălaie), Moezii (moșii) - grecii și romanii nu puteau pronunța (moșii), de aceea provinciile romane de sud de Dunăre au fos numite Moesia-superior și Moesia-inferior, Trerii (au fost numiți Cimerienii - renumiți în istoria antică a Europei), Saracinii (săracii), Ratacensii (rataciții), Boii (bogați în vite), Oinensii (oierii), Tunații (tunați), Sargeții, Piengeții, Samogeții (de pe malurile Balticei), Tribalii (uniți în triburi), Tirageții (de pe Tiras), Tisageții (de pe Tisa), Masageții (mulțime de geți), Gerulii (rezistenți la ger) și multe alte comunități ai geților.

Limba indo-europeană s-a scindat în două ramuri, una europeană și cealaltă asiatică. Din cele două ramuri s-au desprins idiomurile indo-europene atestate istoricește prin argumentele geografice, culturale și lingvistice. Studiul principal lexical al limbii indo-europene ne demonstrează, că termeni din limba română dintre cei mai răspândiți uzual, ca exemplu: zi, noapte, stea, viață, moarte, tata, mama, frate, soră, nepot, ochi, dinte, nas, ureche, voce, apă, vânt, vede și altele cu sensul păstrat s-au transformat la noi realități, întâlnite nu numai în izvoarele homerice sau în legendele vechi celtice, dar și în Vedele indiene și Avesta iranică. Multe cuvinte din limba sanscrită se potrivesc cu mult mai mult cu limba română decât latina. În sanscrită sună-(mrita), în româna-(murit), în latina-(mortus), (vedeți exemplul ce urmează):

Sanscrita	Româna	Latina
ap	apa	aqua
ana	hrana	cibus
suria	soare	sol
suta	suta	cento
rai	rege	rex

Englezul Micheál Ledwith (consilier al Papei Ioan Paul al II-lea) lucrând pentru Papa (17 ani), el a avut acces la biblioteca Vaticanului, care conține și texte antice la care istoricii obișnuiți nu au acces. Acesta a spus următoarele: „...chiar dacă se știe că limba latină e limba oficială a Bisericii Catolice, precum și limba Imperiului Roman, iar limba română este o limbă latină, mai puțină lume cunoaște că limba română sau precursoarea sa vine din locul din care se trage limba latină și nu invers. Cu alte cuvinte, nu limba română este limbă latină, ci mai degrabă limba latină este o limba românească".

Studierea toponimică a râurilor, munților, localităților, ne indică că o mare parte a Europei și Asiei au denumiri din idiomurile românești. Voi prezenta câteva exemple care demonstrează arealul extins al triburilor de „pământeni", cum ar fi mai bine de denumit multiplele triburi traco-geto-dace (după cum se numeau ei înșeși), care se întindeau pe arealul imens al Europei Centrale, de Nord și de Sud: Suedia - lacul Botna în marea Baltică (Baltă), iar la noi există râul Botna, un arhipelag insular - localitatea Geta și Ostgeta. În Lituania, unde au locuit samogeții întâlnim localitățile Pădure, Ape, Turna, Grași, Vede, Oleri (Oieri) și alte toponime. Toată regiunea Balcanilor este împânzită cu toponime românești. Până în zilele noastre s-au păstrat grupurile compacte de aromâni și meglenoromâni, care locuiesc pe meleagurile lor băștinașe, iar la apariția grecilor antici în Balcani (~sec. al XVII- lea î.e.n.), insulele din marea Egee purtau idiomuri românești-pelasge, care au aceleași denumiri până în zilele noastre: Delos, Umbros, Longos, Creta, Sparta, Lemnos, Carpatos, Paros, Samotrache si altele. În Asia, la hotar cu China se află un imens teritoriu locuit de masageți (printre conducătorii lor a fost și regina Tomires), din masivul „Mărgiana"- tot cuvînt românesc, mai la est de masageți există un masiv care se numește până în zilele noastre „Tărâm", incluzând râul și podișul Tărâm, (unde arheologii au descoperit multiplele mumii specifice, caracterizate cu părul de culoare deschisă, europeizi, iar studiile genetice au demonstrat, că reprezentanții rasei europeide sau aflat pe aceste pământuri aproximativ cu 1000 de ani până la sosirea populației migratoare din Asia răsăruteană). La noi în basme se spune „celălalt" sau alt Tărâm, cu sensul de regiune îndepărtată, dincolo de lumea reală, subpământeană.

Folosind modelele multidisciplinare și ultimele cercetări ale lingvisticei comparative, s-a efectuat o sinteză a 19 limbi europene și sanscrita, iar rezultatele obținute ne demonstrează, că aparatul lexical al limbii celtice, care a format (galeza) franceza, spaniola și portugheza are corespondență în limba indo-europeană veche, comună, care o vorbeau majoritatea popoarelor din Europa.

Cu o sută de ani până la cucerirea Daciei, poetul roman Ovidius Naso, exilat în orașul Tomis (Constanța de aztăzi), relata prietenilor lui din Roma („Tristele", în 5 cărți): „Mi se pare că eu însumi am uitat limba latină și am învățat să vorbesc ca geții și sarmații". Geții aveau o mare putere de asimilare. Există o mare asemănare între limba geților și limba latină. Fondul ambelor limbi era comun. Limba geților era o limbă barbară (așa o numeau grecii), însă o limbă barbară latină (ausonă, priscă, bătrână, vulgară, populară). Latina populară își are continuare în limbile romanice: româna, italiana, sarda, provansala, corsicana, galeza, franceza, catalana, spaniola, portugheza și altele. Limba română are mai multe idiomuri comune și mai mult asemănătoare cu limba sardă, catalană, portugheză, spaniolă și italiană. În limba sardă „limba" se numește ca în română „limba", și nu „lingva" ca în latină, iar în italiană „linguaggio". În protosardă am găsit cuvântul „terighinu", românește - „trecătoare", asemănător denumirii cetății și orașului Tighina.

O altă limbă, limba slavă comună, care a evoluționat dintr-un dialect indo-european numită protoslava, înrudit cu cel protobaltic. Limba slavă comună avea un caracter destul de unitar, vorbită de o uniune de triburi care aveau legături cu alte triburi getice, aflate pe cursurile apelor Laba (Elba) și Vâsla (Vistula), pe aici locuiau Amalii, Gerulii (rezistenți la „ ger"), Rugii (care se „rugau" pe insula Ruga, unde se afla

sanctuarul lor în orașul Arcona), pe aceste locuri trăiau Polanii de la „ poalele" munților și vorbeau limba „polabă", (care încă se mai întâlnea pînă în sec.XVII-lea în Polonia și Germania). Toponimele formate din idiomuri românești, cum ar fi: Krakow (de la cuvântul cracă), Brno (bărnă), Praga (de la prag, și nu sl. porog), idiomurile slave au fost influențate de geți, ca urmare a procesului de intercalare a limbilor indo-europene. Academicianul rus Andrei Zalizneac a afirmat, că, cu peste 1000 de ani în urmă fondul lexical slav s-a schimbat. Idiomul „glaz"(ochi) nu se numea așa, ci „ochi"- românește (...ochi ciornîie...(ochi negri- cântec rus.) , ca și „somn" in limba română, iar în slavonă - „sonm", în latină „somnus". Interdependența triburilor gete cu cele slave au influențat idiomurile care le întâlnim și astăzi în limbile slave. În Belorusia cuvântul „șirag" semnifică același sens ca și cuvântul șirag în limba română (...un șirag de piatră rară pe moșie revărsată…).

În secolul al VI-lea e.n. triburile slave migrează din regiunea patriei lor spre alte ținuturi, în peninsula Balcanică și spre vest în Boemia și Moravia, în ținuturile Dunării de mijloc, în estul Germaniei, spre țărmurile Mării Baltice și în nordul Rusiei. Limba slavă comună s-a diversificat dialectal în trei zone de bază - de sud, de est și de vest, care au dat naștere limbilor slave atestate din punct de vedere istoric. În urma migrației slave a apărut un fenomen, care este actual până acum - supraviețuirea unei serii de insule „valahe" în Balcani. O excepție este insula istroromână, care rezistă până acum în pofida condițiilor defavorabile. Până în zilele noastre s-au păstrat grupurile compacte de aromâni și meglenoromâni, macedoromâni care se găsesc pe locurile lor de baștină, dar cu multiple probleme, cărora le-a fost refuzat oferirea statutului de minoritate națională. Situația românilor, care locuiesc compact în regiunea Mitoc (Serbia), sunt lipsiți de școli in limba maternă, iar localitățile funcționează fără biserici, unde enoriașii ar putea asculta predici și liturghii în limba română. Aceiași situație a românilor este specifică și pentru locuitorii ce trăiesc compact in Dunărea de Jos (litoralul Dunării din Bulgaria). Spre est de Dunăre trebuie de menționat existența unor teritorii întinse locuite compact de vorbitori ai limbii române, continuitate de insule răspândite până dincolo de Nipru, fără statut de minoritate națională, supraviețuiesc in condiții nefavorabile. O mare speranță a acestei minorități naționale – o constituie îmbunătățirea legislației Uniunei Europene și implimentării în practică a Statelor Uniunii Europene pe problemele minorităților naționale.

Limba română este cea mai unitară dintre limbile romanice, este cea mai populară și cea mai puțin influențată de latina clasică. Are cele mai tipice trăsături, care se găsesc în toate dialectele și ne demonstrează, că în epoca de formare a limbii, strămoșii noștri nu erau despărțiți, că între cei ce vorbeau această limbă exista o comunitate culturală și geografică comună. După cum afirma cunoscutul lingvist Eugen Coșeriu: „Limba istorică nu este un sistem, ci este o colecție de sisteme, este altceva decât un anumit sistem lingvistic. Când ne întrebăm câte limbi se vorbesc în lume, câte dialecte prezintă o singură limbă ș.a.m.d. trebuie să avem în vedere tocmai această noțiune de limbă istorică, adică o limbă, care prezintă varietăți dialectale, varietăți de niveluri". În acest context apare necesitatea, ca cercetătorii lingvisticei comparative-istorice, folosind toate descoperirile științifice actuale, să revizuiască Arborele genealogic al limbilor indo-europene, alcătuit de germanul August Schleicher în îndepărtatul mijloc al sec. al XlX-lea.

În dicționar au fost incluse toate cuvintele necunoscute etimologic, printre care ne permitem să dăm exemple, inclusiv numărul de cuvinte rezultate din ele: butuc- 11 cuvinte, burduf- 13, brânză- 7, bade- 9, băiat- 15, creț- 4, doină- 8, flămând- 7, mălai- 5, mămăligă- 4, mișca- 4, mușca- 5, neaoș-3, pânză- 11, perjă- 5, prisacă- 5, prunc- 12, scăpăra- 4, scula- 5, străin- 3, strugure- 4, sută- 6, șiroi- 4, vorbă- 12, zburda- 9, zer- 3, și altele din cele 2050 cuvinte cu origine necunoscută atestate în DEX-ul limbii române.

Cuvintele onomatopeice (*cuvântul care prin elementele lui sonore imită sunetele din natură este numit onomatopee)* din limba română sunt cele mai numeroase dintre alte limbi europene, care cuprind peste 1470 de cuvinte. Academicianul rus Veaceslav Ivanov, indoeuropenist, semiotician și antropolog a argumentat în lucrările și discursurile sale, că limba cu cele mai multe onomatopee este cea mai veche din lume. Principalul material de referință în consultarea și interpretarea descrierii cuvintelor a fost Dicționarului explicativ al limbii române, elaborat de Institutul de Lingvistică din București, iar ca sursă și suport electronic a fost platforma DEXonline.

La încheiere vreau să citez un fragment al profesorului universitar ceh Milan Hubl, care poate servi ca motto: „Pentru a lichida popoarele se începe prin a le altera, prin a le șterge memoria. Le distrugi cărțile, istoria, cultura și altcineva le scrie cărți, le dă altă cultură, le inventează o altă istorie. Între timp poporul începe să uite ceea ce este și ceea ce a fost, iar cei din jur îl vor uita și mai repede, limba nu va mai fi decât un simplu element de folclor, care mai devreme sau mai târziu va muri de moarte naturală". Din toate țările Uniunii Europene, numai Cehia a acordat populației valahe din această țară dreptul la autonomie, formând Republică Autonomă Valahă.

Dicționarul pune în valoare exactitatea factologică actuală a lexicului autohton românesc, și pune punctele pe „i" în discuțiile interminabile în societatea științifică și nu numai... Importanța semnificativă a dicționarului constă în recuperarea și înălțarea propriei demnități umanea moștenitorilor realizărilor cultural-lingvistice ale tuturor celor, care au trăit înaintea noastră.

Acest dicționar va fi de folos publicului amator de lingvistică și istorie, elevilor și studenților, profesorilor, jurnaliștilor, specialiștilor în lingvistică și istorie, care vor găsi în dicționar 22405 cuvinte autohtone evoluționate in timp și istorie, care demonstrează continuitatea limbii strămoșești, iar celelalte cuvinte din DEX-ul românesc sunt împrumuturi, ori cuvinte formate de științele din toate ramurile de activitate cotidiene a purtătorilor de limbă română, care ne-au ajutat într-o măsură oarecare la descrierea cuvintelor neaoșe avute la dispoziție.

„Sărut vatra și-al ei nume
Care veșnic ne adună,
Vatra ce-a născut pe lume
Limba noastră cea română"
Grigore Vieru

AUTORUL

ABREVIERI

A.	- ante
Abr.	- abreviat, abreviere
Absol.	- (tranzitiv) absolut
Acc.	- accentuat
Acuz.	- acuzativ
Adj.	- adjectiv
Adj. dem.	- adjectiv demonstrativ
Adj. interog.-rel.	- adjectiv interogativ-relativ
Adj. nehot.	- adjectiv nehotărât
Adj. pos.	- adjectiv posesiv
Adv.	- adverb
Adv. Interog.	- adverb interogativ
Aeron.	- aeronautică
Agric.	- agricultură
Agron.	- agronomie
Anat.	- anatomie
Aor.	-aorist
Apic.	- apicultură
Arg.	- argotic
Arh.	- arhaizant
Arheol.	- arheologie
Arhit.	- arhitectură
Art.	- articol articulat
Art. adj.	- articol adjectival
Art. hot.	- articol hotărât
Art. nehot.	- articol nehotărât
Art. pos.	- articol posesiv
Astron.	- astronomie
Biochim.	- biochimie
Biol.	- biologie
Bis.	- termen bisericesc
Bot.	- botanica
Cf.	- confer
Chim.	- chimie
Concr.	- concretizat
Conj.	- conjuncție
Constr.	- construcții
Cor.	- coregrafie
Cosm.	- cosmologie
Cr.	- Cristos
Cuv.	- cuvânt
Dat.	- dativ
Depr.	- depreciativ
Dial.	- dialect(al)
Expr.	- expresie
F.	- feminin
Fact.	- (tranzitiv) factitiv
Fam.	- familiar
Fig.	- figurat
Filol.	- filologie
Fiz.	- fizica
Fiziol.	- fiziologie
Fon.	- fonetică
Gen.	- genitiv
Geogr.	- geografie
Geol.	- geologie
Gram.	- gramatică
Hort.	- horticultură
Iht.	- ihtiologie
Imper.	- imperativ
Imperf.	- imperfect
Impers.	- (verb) impersonal
Impr.	- impropriu
Ind.	- industrie
Inf.	- infinitiv
Interj.	- interjecție
Intranz.	- intranzitiv
Invar.	- invariabil
Ir.	- ironic
Ist.	- istorie
Înv.	- învechit
Jur.	- științe juridice
Lingv.	- lingvistică
Lit.	- literatură; literar
Log.	- logică
M.	- masculin
Mar.	- marină
Mat.	- matematica
Mec.	- mecanica
Med.	- medicină
Met.	- meteorologie
Mil.	- termen militar
Min.	- mineralogie; minerit
Mitol.	- mitologie
M.m.ca perf.	- mai mult ca perfectul
Muz.	- muzica
N.	- neutru
Nom.	- nominativ
N. pr.	- nume propriu
Num.	- numeral
Ornit.	- ornitologie
P. anal.	- prin analogie
Part.	- participiu
Perf.c.	- perfect compus
Perf.s.	- perfect simplu
Pers.	- persoană
Pict.	- pictură
Pl.	- plural
Pop.	- popular
Pr.	- pronunțat
Pref.	- prefix
Prep.	- prepoziție
Prez.	- prezent
Prez. conj.	- prezent conjunctiv
Prez. ind.	- prezent indicativ
Pron.	- pronume
Reg.	- regional
Rom.	- limba română
S.f.	- substantiv feminin
Sg.	- singular
S.m.	- substantiv masculin
S.n.	- substantiv neutru
Subst.	- substantiv
Suf.	- sufix
Tehn.	- tehnică
Text.	- industrie texttilă
Tranz.	- tranzitiv
V.	- vezi
Var.	- variantă
Vb.	- verb
Viit.	- viitor
Voc.	- vocativ
Zool.	- zoologie

ÎNDRUMĂRI PENTRU FOLOSIREA DICȚIONARULUI

Cifra pusă la unele cuvinte-titlu sau la unele cuvinte din definiție indică numărul de ordine al omonimelor (**VAL$_1$**).
Cifra dintre paranteze la cuvinte, la forme gramaticale sau variante lexicale trimite la sensul termenului, de exemplu: **STRĂBUNIC** - „Străbun (**2**)", „Strămoș (**1**)".
Sensurile îndepărtate din interiorul unui articol se semnalează prin litere majuscule (**A, B** etc.) sau cifre romane (**I, II** etc.), cele înrudite explicit - prin cifre arabe (**1, 2** etc.) ori litere mici (**a, b** etc.), iar cele dependente de un sens principal prin semnul ♦.
Semnul ◊ în interiorul unui articol indică unitățile frazeologice (locuțiuni, expresii, compuse etc.) subordonate unui sens principal, precum și schimbările care intervin în cadrul unui sens, fără să comporte o nouă definiție.
Semnul > înseamnă „a dat…".
Semnul < înseamnă „provine din…".

A

A1, *a*, s. m. Prima literă a alfabetului limbii române.

A2 interj. (De obicei repetat) Exclamație care exprimă: surprindere, admirație, entuziasm; plăcere, satisfacție; necaz, supărare; regret; indignare, reamintirea bruscă a unui lucru omis; ah. – Onomatopee.

ABÁTE2, *abát*, vb. III. **1.** Tranz., refl. și intranz. A (se) îndepărta (de la o direcție inițială, fig. de la o normă fixate). **2.** Refl. (Despre fenomene ale naturii, calamități, nenorociri) se produce în mod violent. **3.** Refl. și intranz. A trece cuiva ceva prin minte, a-i veni o idee, o toană, un capriciu; a i se năzări.

ABIÁ adv. **1.** (Modal) Cu greu, cu greutate; anevoie. **2.** (Cantitativ, intensiv) Foarte puțin, aproape deloc. **3.** (Temporal) De foarte puțină vreme; de îndată ce, numai ce; chiar atunci, tocmai. **4.** Cel puțin; măcar, barem.

ABRUDEÁNCA s. f. art. Numele unui dans popular ardelenesc cu mișcare moderată; melodia după care se execută acest dans. – **Abrud** (n. pr.) + suf. *-eancă.*

ABRÚPT,-Ă, *abrupți, -te,* adj. **1.** (Despre povârnișuri, prăpăstii etc.) Cu pantă repede, greu accesibil; accidentat, prăpăstios. **2.** Fig. (Despre stil) Fără legătură, inegal. **3.** (Despre un organ) Târâtor. - (după *rupt*).

ABSÉNT, -Ă, *absenți, -te,* adj. **1.** Care nu e de față, care lipsește. **2.** Fig. Care nu este atent la ce se petrece în jurul lui; distrat.

ABSÉNȚĂ, *absențe,* s. f. **1.** Lipsă a unei ființe sau a unui obiect din locul unde ar fi trebuit să se afle. **2.** Pierdere bruscă și de scurtă durată a cunoștinței; leșin. **3.** Lipsă de atenție, distracție, indiferență a cuiva.

ABSORBÍ, *absórb*, vb. IV. Tranz. **1.** A suge (din sorbi) a înghiți, a încorpora o substanțăetc.**2.** Fig. A preocupa în mod intens; a captiva. - (după *sorbi*).

ABSORBÍRE, *absorbiri*, s. f. Acțiunea de *a absorbi* și rezultatul ei. – V. **absorbi. ABSORBÍT, -Ă,** *absorbiți, -te*, adj. **1.** Supt, înghițit; încorporat. **2.** Fig. Preocupat, captivat. – V. **absorbi.**

ABSÚRD, -Ă, *absurzi, -de,* adj. Care contrazice gîndirea logică sau bunul-simț; (substantivat, n.) *prin absurd* = admițînd un raționament fals.- (după *surd*).

ABȚIGUÍ, *abțiguiesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Refl. A se îmbăta. **2.** Tranz. A da (cuiva) o bătaie (ușoară). ♦ Fig. A face (cuiva) un rău. **3.** Tranz. A modifica date, un text etc. pentru a corespunde mai bine scopului urmărit; *p. ext.* a falsifica. – Et. nec.

ABȚIGUÍRE, *abțiguiri,* s. f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) abțigui.* – V. **abțigui.**

ABȚIGUÍT, -Ă, *abțiguiți, -te*, adj. (Fam.) **1.** Beat. **2.** Modificat; *p. ext.* falsificat. – V. **abțigui.**

ABȚÍNE, *abțín,* vb. III. Refl. A se stăpâni, a se reține, a se înfrâna (de la...). ♦ A nu se pronunța, a nu-și exprima părerea sau votul; a se ține departe de o activitate. -(după *ține*).

ABȚÍNERE, *abțineri,* s. f. Acțiunea de *a se abține* și rezultatul ei. – V. **abține**

ABUNDÁ, pers. 3 *abúndă,* vb. I. Intranz. **1.** A fi, a se găsi din belșug, în mare cantitate; a prisosi. **2.** A avea, a conține; a folosi din belșug.

ABUNDÉNT, -Ă, *abundenți, -te*, adj. Care este în cantitate mare, care abundă; bogat, îmbelșugat.

ÁBUR, *aburi*, s. m. **1.** Vapori de apă. **2.** Ceață rară. **3.** (Rar) Adiere. **4.** Fig. Suflare ușoară (a vântului), boare.

ABURCÁ, *abúrc*, vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) urca, a (se) sui cățărându-se, a (se) cățăra; a (se) ridica de jos, de la pământ. – Et. nec. Cf. urca.

ABUREÁLĂ, *abureli*, s. f. **1.** Aburi condensați în picături foarte fine care se depun pe obiecte. **2.** Exalație, miros. **3.** Fig. (Rar) Adiere. – **Aburi** + suf. *-eală.*

ABURÍ, *aburesc,* vb. IV **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu picături fine provenite din condensarea aburilor (**1**). **2.** Intranz. A scoate, a produce aburi (**1**). **3.** Refl. Fig. (Rar) A se aprinde, a se înroși, a se îmbujora (la față). **4.** Tranz. Fig. A atinge ușor (ca o suflare). ♦ Intranz. (Rar; despre vânt) A adia. – Din **abur.**

ABURÍRE, *aburiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) aburi* și rezultatul ei. ♦ Expunere a unor materiale textile, sau produse finite la acțiunea aburilor (**1**) în vederea ameliorării unor însușiri, a ușurării prelucrării lor ulterioare etc. – V. **aburi.**

ABURÍT, -Ă, *aburiți, -te*, adj. Acoperit cu aburi (**1**); care scoate aburi, din care ies aburi. ♦ Fig. Aprins la față; îmbujorat; înroșit; înfierbântat (de supărare). – V. **aburi.**

ABURÓS, -OÁSĂ, *aburoși, -oase*, adj. (Rar) Acoperit cu aburi (**1**); din care ies aburi; ca aburii. – **Abur** + suf. *–os*.

ABÚZ, abuzuri, s. n. **1.** Încălcare a legalității; faptă ilegală.**2.** Întrebuințare fără măsură a unui lucru; exces.. **3.** (Rar) Eroare care constă din exagerarea unui fapt, a unei păreri etc.

ABUZÁ, *abuzez,* vb. I. Intranz. **1.** A uza de ceva în mod exagerat; a face abuz . **2.** A comite ilegalități, nedreptăți, profitând de o situație, de un titlu sau de putere.

ABUZÍV, -Ă, *abuzivi, -e*, adj. **1.** Exagerat, excesiv. **2.** (Despre acțiunile omului) Arbitrar, ilegal; (despre oameni) care comite un abuz (**1**), care abuzează de puterea sa.

AC, *ace*, s. n. **1.** Mică ustensilă de oțel, subțire, ascuțită și lustruită, prevăzută cu un orificiu prin care se trece un fir, care servește la cusut. *A scăpa ca prin urechile acului* = a scăpa cu mare greutate. *A căuta acul în carul cu fân* = a se apuca de o muncă zadarnică.**2.** (Biol.) Organ de apărare și de atac al unor animale, în formă de ghimpe sau de vârf ascuțit. **3.** Frunză îngustă, ascuțită, caracteristică coniferelor. **4.** Compuse: *acul-doamnei* = plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe și cu fructe terminate cu un cioc lung.

ACÁSĂ adv. În sau spre casa în care locuiești; *fig.* la locul natal, în sau către patrie. ◊ *Cei de-acasă* = rudele apropiate, familia; *p. ext.* conaționalii. – **A**3 + **casă.**

ACĂRÍȚĂ, *acărițe*, s. f. (Pop.) Cutiuță în care se păstrează ace, ață și alte mărunțișuri necesare la cusut; acarniță. – **Ac** + suf. *-ăriță*

ACĂTÁRII adj. invar. (Pop. și fam.; de obicei la comparativ) **1.** (Despre lucruri) Care posedă calități corespunzătoare scopului sau destinației; bun, frumos, de seamă. **2.** (Despre oameni) De treabă, cumsecade, vrednic, cu calități deosebite. [Var.: **acătărea** adj. invar.] – Et. nec

ACÉLAȘI, ACÉEAȘI, *aceiași, aceleași,* pron. dem., adj. pron. dem. (Care este) tot acela, chiar acela; (care este) tot la fel ca mai înainte. [Gen.-dat. sg.: *aceluiași, aceleiași,* gen.-dat. pl.: *acelorași*] – **Acela**1 + **și.**

ACÉST, ACEASTĂ, *acești, aceste,* adj. pron. dem. (antepus) **1.** (Arată că ființa, lucrul etc. desemnate de substantivul pe care îl determină se află aproape, în spațiu sau timp, de vorbitor) *Acest deal. Această casă.* **2.** (În legătură cu substantive care arată momentul, răstimpul, epoca în care se petrece o acțiune) Care este în curs; curent, prezent (sau dintr-un viitor apropiat). *Anul acesta*. [Gen.-dat. sg.: *acestui*, *acestei*, gen.-dat. pl.: *acestor*].

ACÍ adv. v. **aici.**.

ACÍA adv. v. **aici.**

ACÍLEA adv. v. **aici.**

ACIOÁLĂ, *acioale*, s. f. (Rar) Adăpost, locuință, casă. – Din aciola (derivat regresiv).

ACIOLÁ, *aciolez*, vb. I. Refl. (Rar) A se aciua, a se oploși. – Cf. aciua.

ACIRÁ, *acir*, vb. I. Intranz. (Reg.) **1.** A avea nădejde la..., a aștepta să..., a tinde spre.....A fi în așteptare; a pândi. [Var: **acerá** vb. I] – Et. nec.

ACIUÁ, *aciuez*, vb. I. Refl. A-și găsi refugiu, a se stabili (vremelnic), a se pune la adăpost undeva sau pe lângă cineva; a se pripăși, a se oploși, a se aciola, a se agesti. ♦ Tranz. (Rar) A da adăpost. [Pr.: *-ciu-a*. – Var.: **aciuiá** vb. I, **aciuí** vb. IV] .

ACIUÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) aciua* și rezultatul ei. [Pr.: *-ciu-a-*] – V. **aciua.**

ACIUĂȘ, *aciuașe,* s. n. (Rar) Adăpost, refugiu. [Pr.: *-cíu-aș*] –**Aciua** + suf. *-aș.*

ACIUÁT, -Ă, *aciuați, -te*, adj. (Pop.) Ferit, pripășit. [Pr.: *-ciu-at*] – V. **aciua.**

ACOÁCE adv. (Reg.) Încoace.

ACÓLEA adv. (Pop.) Pe aici, prin apropiere, nu departe de aici. [Acc. și *acoleá*] – Et. nec. Cf. acolo.

ACÓLO adv. În acel loc (relativ) îndepărtat (de cel care vorbește); în alt loc.) *Pe acolo* = cam în locul acela. *Într-acolo* = spre acel loc, spre direcția aceea. *De (pe) acolo* = cam din acel loc. *Ce faci acolo?* = cu ce te ocupi? *Fugi de acolo!* [Acc. și *acoló*].

ACOPERĂMÂNT, *acoperăminte,* s. n. Ceea ce servește la acoperit; (spec.) acoperiș. [Var: **acoperemânt** s. n.] – **Acoperi** + suf. *-âmânt* (după *coperământ).*

ACOPEREMÂNT s. n. v. **acoperământ.**

ACOPERÍ, *acópăr,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune peste un obiect sau peste o ființă ceva care le ascunde sau le protejează. **2.** Tranz. A pune peste un obiect deschis ceva care să-l închidă, să-l astupe. ♦ A pune acoperiș unei clădiri. **3.** A aplica un strat de material pe suprafața unui obiect pentru a-l proteja, a-l face mai rezistent la uzură etc. [Prez. ind. pers. 3: *acóperă*, conj. pers. 3: *acópere*].

ACOPERÍRE, *acoperiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) acoperi* și rezultatul ei. **1.** Punere, așezare a unui obiect deasupra altuia pentru a-l înveli, a-l ascunde, a-l apăra etc. **2.** Operație de aplicare a unui strat protector pe un obiect prin depunere, – V. **acoperi.**

ACOPERÍȘ, *acoperișuri,* s. n. Partea de deasupra care acoperă și protejează o clădire de vremea rea; acoperământ. – **Acoperi** + suf. *-iș.*

ACOPERÍT, -Ă, *acoperiți, -te,* adj. Care are acoperiș, care are capac etc. ♦ Tăinuit, ascuns. ♦ (Despre cer) Înnorat. – V. **acoperi.**

ACOPERITÓR,-OÁRE, *acoperitori, -oare,* adj., s. f. **1.** Adj. Care acoperă; care garantează. **2**. S. f. Obiect cu care se acoperă ceva sau cineva. – **Acoperi** + suf. *-tor*.

ACREÁLĂ, *acreli*, s. f. **1.** Proprietatea de a fi acru; gust acru, înțepător; acrime. **2.** (Concr.) Mâncare, băutură cu gust acru. **3.** Fig. Stare de spirit sau atitudine ursuză, supărăcioasă. – **Acri** + suf. *-eală.*

ACRÍ, *acresc*, vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A face să devină sau a deveni (mai) acru; a (se) înăcri. ♦ Refl. a se mura (**1**). ♦ Refl. (Despre alimente) A se altera, a se strica. **2.** Fig. A face să devină sau a deveni ursuz, supărăcios, urâcios. – Din **acru.**

ACRÍME s. f. (Rar) **1.** Acreală. ♦ Gust acru. **2.** Fig. Răutate, dușmănie; supărare, amărăciune. – **Acru** + suf. *-ime*

ACRÍRE, *acriri*, s. f. Acțiunea de *a (se) acri*. ◊ *Acrirea vinului* = boală a vinului, provocată de bacterii acetice, care oțetesc vinul. – V. **acri.**

ACRÍȘ s. n. (Reg.) Zer înăcrit, jintiță etc. întrebuințate la înăcrirea mâncării.- **Acru** + suf. *-iș.*

ACRIȘÓR, -OÁRĂ, *acrișori, -oare*, adj. Diminutiv al lui *acru*. – **Acru** + suf. *-ișor.*

ACRÍT, -Ă, *acriți, -te*, adj. **1.** Care a devenit sau a fost făcut (mai) acru. **2.** (Despre alimente) Alterat, stricat. – V. **acri.**

ACRITÚRĂ, *acrituri*, s. f. Aliment acru; (în special) murătură. ♦ Epitet dat unei persoane ursuze, morocănoase, rele. – **Acri** + suf. *-tură.*

ACRÍU, -ÍE, *acrii*, adj. (Rar) Cam acru; acrișor; acruț. – **Acru**2 + suf. *-iu.*

ÁCRU, -Ă, *acri, -e*, adj., s. n. **1.** Care are gustul caracteristic al oțetului, al lămâii etc.; care provoacă o reacție gustativă astringentă. **2.** S. n., adj. (Gust) ca al oțetului, al lămâii etc. **3.** Adj. Fig. Morocănos, ursuz, supărăcios; răutăcios; supărat, mâhnit.

ACRÚȚ, -Ă, *acruți, -e*, adj. (Rar) Acrișor. – **Acru** + suf. *-uț.*

ACÚ adv. v. **acum.**

ACULÉU, *aculei*, s. m. Ghimpe, spin.

ACÚM adv. **1.** În prezent, în momentul de față; actualmente. **2.** Îndată, imediat, numaidecât, acuși, acușica, amuși. [Var.: **acú, acúma** adv.].

ACUMULÁ, *acumulez*, vb. I. Tranz. A aduna, a strânge, a concentra, a înmagazina.

ACUMULÁRE, *acumulări,* s. f. Acțiunea de *a acumula* și rezultatul ei.

ACUMULÁT, -Ă, *acumulați, -te*, adj. Care este strâns, adunat (în timp). – V. **acumula.**

ACURÁT, -Ă, *acurați, -te*, adj. Îngrijit, lucrat cu îngrijire.- (după *curat*).

ACURATÉȚE s. f. Grijă deosebită, atenție mare, exactitate în executarea unui lucru. [Var.: **acuratéță** s. f.].

ACÚȘI adv. (Pop.) Îndată, imediat. [Var.: **acúșa** adv.] – **Acu** + și.

ACUȘÍCA adv. (Fam.) Acuși. – **Acuși** + suf. *-ica*.

ACUȘÓR, *acușoare,* s. n. Diminutiv al lui *ac*. – **Ac** + suf. *-ușor.*

ACÚT, -Ă, *acuți, -te*, adj. Ascuțit, pătrunzător.

ACÚZĂ, *acuze*, s. f. Acuzare. – Din **acuza** (derivat regresiv)

ACUZÁRE, *acuzări,* s. f. Acțiunea de *a acuza* și rezultatul ei; învinuire, învinovățire, acuzație, acuză. – V. **acuza.**

ACUZATÓR, -OÁRE, *acuzatori, -oare*, adj., s. m. și f. (Persoană) care acuză, care învinuiește.

ACUZÁȚIE, *acuzații*, s. f. Acuzare, învinuire, învinovățire.

ACÚZĂ, *acuze*, s. f. Acuzare. – Din **acuza** (derivat regresiv).

ADÁOS, *adaosuri*, s. n. Ceea ce se adaugă la ceva; supliment, completare. [Var.: **adáus** s. n.] – V. **adaoge.**

ADAPTÁ, *adaptez*, vb. I. Tranz. A transforma pentru a corespunde anumitor cerințe; a face potrivit pentru întrebuințare în anumite împrejurări; a face să se potrivească.

ADAPTÁRE, *adaptări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) adapta* și rezultatul ei; (concr.) lucru modificat, ajustat; adaptație. **2.** (Biol.) Proces de modificare a organismelor vii, în urma căruia rezultă o corelare a structurii morfologice și a funcțiunilor fiziologice ale viețuitoarelor în raport cu mediul înconjurător. – V. **adapta.**

ADAPTÁT, -Ă, *adaptați, -te*, adj. **1.** Care a fost transformat pentru a corespunde anumitor cerințe sau pentru a fi întrebuințat în anumite împrejurări; care a devenit apt pentru ceva. **2.** (Despre organisme) Care a suferit un proces de adaptare.– V. **adapta.**

ADĂPÁ, *adăp*, vb. I. Tranz. A da apă de băut unui animal. ♦ Refl. (Despre animale) A bea apă. [Prez. ind. și: adáp] .

ADĂPÁRE s. f. Acțiune de *a (se) adăpa*. – V. **adăpa.**

ADĂPÁT s. n. Faptul de *a (se) adăpa*. – V. **adăpa.**

ADĂPĂTOÁRE, *adăpători,* s. f. Loc unde se adapă animalele; jgheab sau instalație de adăpat. – **Adăpa** + suf. *-ătoare.*

ADĂPÓST, adăposturi, s. n. Loc ferit; construcție făcută ca să apere de intemperii, de primejdii etc.; p. gener. orice loc unde se adăpostește cineva.

ADĂPOSTÍ, *adăpostesc,* vb. IV. Tranz. A pune, a ține la adăpost. – Din **adăpost.**

ADĂPOSTÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) adăposti* și rezultatul ei. – V. **adăposti.**

ADĂUGÁ, *adăug*, vb. I. **1.** A mai pune peste..., a da în plus; a face să sporească.. **2.** Refl. și tranz. A (se) alătura, a (se) alipi, a (se) reuni. [Pr.: *-dă-u-*. – Var.: **adăogá** vb. I, **adáoge** vb. III, **adăogí, adăugí** vb. IV].

ADĂUGÁRE, *adăugări,* s. f. Acțiunea de *a (se) adăuga.* [Pr.: *-dă-u-*. – Var.: **adăogáre, adăogíre, adăugíre** s. f.] – V. **adăuga.**

ADÂNC, -Ă,(I) *adânci*, adj., **(II)** *adâncuri*, s. n. **I.** Adj. **1.** (Despre ape, sau lucruri adâncite) Al cărui fund se află la o distanță (relativ) mare de marginea de sus, de suprafață; adâncit, afund, adâncat, adâncos. **2.** (Adesea adverbial) Care se află sau se întinde departe (în interior sau în linie orizontală). *Rădăcină adâncă.* ♦ Greu de străbătut; compact, des; întins, vast. *Pădure adâncă.* ♦ Fig. (Despre senzații, sentimente etc.) Puternic, profund, intens. **3.** Fig. Desăvârșit, deplin, total. *O liniște adâncă.* **II.** S. n. **1.** Parte adâncă, adâncime (considerată vertical); loc situat departe (spre interior), străfund. **2.** (La pl.) Depărtare mare; spațiu întins; *p. ext.* loc ascuns, așezat departe.

ADÂNCÁT, -Ă, *adâncați, -te*, adj. (Rar) Adânc. – V. **adânca.**

ADÂNCĂTÚRĂ s. f. v. **adâncitură.**

ADÂNCÍ, *adâncesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face mai adânc, a (se) săpa în adâncime. **2.** Refl. A pătrunde în adâncime, a înainta spre interior; a se face nevăzut. *S-a adâncit în pădure.* [Var.: **adâncá** vb. I] – Din **adânc.**

ADÂNCÍME, *adâncimi*, s. f. **1.** Faptul sau însușirea de a fi adânc; distanță de la suprafața sau de la gura unei adâncituri sau ape până la fundul ei; (concr.) parte adâncă, adâncită; adânc, afunzime. **2.** (Concr.) Loc ascuns, depărtat; afund, afundătură, afundiș.- (după *adânc*).

ADÂNCÍME, *adâncimi*, s. f. **1.** Faptul sau însușirea de a fi adânc; distanță de la suprafața sau de la gura unei adâncituri sau ape până la fundul ei; (concr.) parte adâncă, adâncită; adânc, afunzime. **2.** (Concr.) Loc ascuns, depărtat; afund, afundătură, afundiș. **3.** Fig. Tărie, forță, profunzime, intensitate. *Sentiment de o mare adâncime.* – **Adânc** + suf. *-ime.*

ADÂNCITÚRĂ, adânciturs, s. f. Parte adâncită, scobită a unei suprafețe; scufundătură. [Var.: adâncătúră s. f.] – **Adânci** + suf. *-tură*.

ADÂNCÓS, -OÁSĂ, *adâncoși, -oase,* adj. (Neobișnuit) Adânc. – **Adânc** + suf. *-os.*

ADEMENEÁLĂ, *ademeneli*, s. f. Ademenire. – **Ademeni** + suf. *-eală.*

ADEMENÍ, *ademenesc*, vb. IV. Tranz. A atrage, a ispiti, a momi, a tenta pe cineva, de obicei cu vorbe înșelătoare; a înșela pe cineva. ♦ (Rar) A seduce o femeie. [Var.: (reg.) **adimení** vb. IV].

ADEMENÍRE, *ademeniri*, s. f. Acțiunea de *a ademeni* și rezultatul ei; ademeneală; (concr.) faptă sau vorbă prin care se ademenește. [Var.: (reg.) **adimenire** s. f.] – V. **ademeni.**

ADEMENÍT, -Ă, *ademeniți, -te*, adj. Care este atras, ispitit, momit, sedus. [Var.: (reg.) **adimenít, -ă** adj.] – V. **ademeni.**

ADEMENITÓR, -OÁRE, *ademenitori, -oare*, adj., adv. Care ademenește; amăgitor, seducător, ispititor. [Var.: (reg.) **adimenitór, -oare** adj.] – **Ademeni** + suf. *-tor.*

ADÉSEA adv. De multe ori, în repetate rânduri; adeseori, des. [Var.: **adés, adése** adv.] – **A3** + **des2.**

ADÉSEORI adv. Adesea. [Pr.: *-se-ori*] – **Adese** + **ori.**

ADEVĂR, *adevăruri,* s. n. Concordanță între cunoștințele noastre și realitatea obiectivă; oglindire fidelă a realității în gândire; ceea ce corespunde realității, ceea ce există sau s-a întâmplat în realitate. ◊ Loc. adv. *Într-adevăr* sau *în adevăr* = în realitate, de fapt.

ADEVĂRÁT, -Ă, *adevărați, -te*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Conform cu adevărul. ♦ De care nu se poate îndoi nimeni; netăgăduit, incontestabil, real. ◊ Loc. adv. *Cu adevărat* = într-adevăr. **2.** (Adesea adverbial; în opoziție cu *greșit)* Drept, just, corect.. – V. **adevăra.**

ADEVERÍ, *adeveresc*, vb. IV Tranz. și refl. A (se) confirma, a (se) susține, a (se) întări justețea, exactitatea unui fapt sau a unei afirmații. ♦ A (se) dovedi ca adevărat. [Var.: (reg.) **adevărá** vb. I] – Din **adevăr.**

ADEVERÍNȚĂ, *adeverințe,* s. f. Dovadă scrisă de recunoaștere a unui fapt, a unui drept. – **Adeveri** + suf. *-ință.*

ADEVERÍRE, *adeveriri*, s. f. Faptul de *a (se) adeveri*. – V. **adeveri.**

ADEVERITÓR, -OÁRE, *adeveritori, -oare*, adj. Care adeverește. – **Adeveri** + suf. *-tor.*

ADIÁ, pers. 3 *adíe*, vb. I. **1.** Intranz. (Despre vânt) A sufla lin, ușor; (rar) a aburi; (despre miros) a veni în unde ușoare. **2.** Intranz. Fig. A cânta cu glas stins; a murmura. **3.** Tranz. (Reg.) A mângâia, a atinge ușor. **4.** Intranz. (Reg.) A clătina, a mișca ușor. [Pr.: *-di-a*].

ADÍCĂ adv. **1.** Și anume, cu alte cuvinte, va să zică; adicălea, adicătelea. **2.** La urma urmei, în definitiv; mai bine zis. ◊ Expr. (Substantivat) *La (o) adică* sau (reg.) *la dică* = **a)** la drept vorbind; ca să spun adevărul; **b)** în momentul hotărâtor, la nevoie. [Var.: (reg.) **adecă, dică** adv.] – Et. nec.

ADÍCĂLEA adv. (Pop.) Adică. – **Adică** + **le** + **a.**

ADÍCĂTELEA adv. (Pop.) Adică. [Var.: **adícătele** adv.] **– Adică** + **te** + **le** + **a.**

ADIÉRE, *adieri*, s. f. Suflare lină (de vânt); abur, aburează. [Pr.: *-di-e-*] – V. **adia.**

ADINEÁORI adv. Cu puțin înainte, de curând. [Var.: **adineauri** adv.].

ADMIRÁ, *admír*, vb. I. Tranz. A privi ceva sau pe cineva cu un sentiment de încântare, de stimă etc.- (după *mira*).

ADMIRÁBIL, -Ă, *admirabili, -le*, adj. Vrednic de a fi admirat; minunat, încântător, excelent.

ADMIRÁRE s. f. (Înv.) Admirație. – V. **admira.**

ADMIRATÓR, -OÁRE, *admiratori, -oare*, s. m. și f. Persoană care admiră pe cineva sau ceva.

ADMIRÁȚIE, *admirații,* s. f. Sentiment de încântare, de stimă, de apreciere etc. față de cineva sau de ceva; admirare.

ADORÁ, *adór*, vb. I. Tranz. **1.** A iubi în cel mai înalt grad, fără limită, a avea un cult pentru cineva sau ceva. **2.** A slăvi (o divinitate); a venera, a diviniza, a cinsti. - (după *dor*).

ADORÁBIL, -Ă, *adorabili, -e*, adj. Plin de farmec; fermecător, încântător, minunat.

ADORÁRE s. f. **1.** Faptul de *a adora;* adorație. **2.** Slăvire (a unei divinități); venerare, cinstire, divinizare. – V. **adora.**

ADORÁT, -Ă, adorați, -e, adj. (Adesea substantivat) Extrem de iubit. ♦ (Despre o divinitate) Slăvit, cinstit, venerat. – V. **adora.**

ADORATÓR, -OÁRE, *adoratori, -oare*, s. m. și f. Persoană care adoră pe cineva sau ceva.

ADORÁȚIE s. f. **adorare.**

ADORMÍ, *adórm*, vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A trece sau a aduce pe cineva la starea de somn. **2.** Intranz. Fig. (În limbajul bisericesc) A muri. **3.** Tranz. A alina, a potoli. – (după *dormi*).

ADORMÍRE s. f. Faptul de *a adormi*. ♦ Fig. (În limbajul bisericesc) Moarte. – V. **adormi.**

ADORMÍT, -Ă, *adormiți, -te*, adj. Care adoarme, cuprins de somn. ♦ Somnoros. ♦ Fig. Lipsit de vioiciune, greoi în mișcări, moale. ♦ Fig. (În limbajul bisericesc; adesea substantivat) Mort. – V. **adormi.**

ADORMITÓR, -OÁRE, *adormitori, -oare*, adj. Care adoarme, care provoacă somn. – **Adormi** + suf. *-tor.*

ADORMITÉLE s. f. pl. (Bot.) **1.** Dediței. **2.** Zorele. **3.** (Reg.) Volbură. – De la **adormi.**

ADÚCE, adúc, vb. III.**1.** Tranz. A lua cu sine un lucru și a veni cu el undeva sau la cineva (pentru a-l preda). ◊ Expr. Ce vânt te-aduce? se spune cuiva care a venit pe neașteptate. **2.** Tranz. și refl. (În expr.) A-și aduce aminte = a(-și) aminti.

ADÚCERE, *aduceri*, s. f. Acțiunea de *a aduce.* ◊ *Aducere-aminte* = amintire. – V. **aduce.**

ADULMECÁ, adulmec, vb. I. Tranz. și intranz. (Despre animale) A simți sau a descoperi, cu ajutorul mirosului, prezența unui animal, a omului, a hranei etc. ♦ Fig. (Despre oameni) A căuta să afle; a da de urmă, a descoperi. [Var.: (reg.) **adurmecá** vb. I] – Et. nec.

ADULMECĂTÓR, -OÁRE, *adulmecători, -oare*, adj. (Rar) Care adulmecă; (despre câini) cu miros fin. – **Adulmeca** + suf. *-ător.*

ADÚLT, -Ă, *adulți, -te*, adj., s. m. și f. (Organism) care și-a terminat creșterea și a ajuns în stadiul de a se reproduce; (persoană) aflată în perioada de la 17-18 ani până la 50 de ani.

ADUMBRÍ, *adumbresc*, vb. IV. **1.** Tranz. A face, a ține umbră (**I 1**); a umbri. **2.** Refl. A se așeza, a se adăposti la umbră. – (după *umbri).*

ADUNÁ, *adún*, vb. I. **1.** Tranz. A strânge la un loc ceea ce se află răspândit, împrăștiat, risipit; a ridica de pe jos. **2.** Tranz. A aduna din toate părțile; a strânge, a concentra. **3.** Tranz. A culege(alegând de ici și de acolo). **4.**Tranz. și refl. A (se) strânge la un loc, formând un grup. ◊ Expr. (Tranz.) *Parcă a tunat și i-a adunat*, se zice despre oameni foarte deosebiți unii de alții strânși la un loc. ♦ A (se) îngrămădi, a (se) ghemui.

ADUNÁRE, *adunări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) aduna* și rezultatul ei. **2.** Una dintre cele patru operații aritmetice, care constă în totalizarea mai multor numere într-unul singur. **3.** Întrunire a mai multor persoane în scopul discutării unor probleme de interes general; grup format din aceste persoane. **4.** Concentrare a unor ființe într-un singur loc. – V. **aduna.**

ADUNÁT, -Ă, *adunați, -te*, adj., s. f. **1.** Strâns2 (la un loc). **2.** S. f. art. (Reg.) Una dintre figurile jocului călușarilor. – V. **aduna.**

ADUNĂTÓR, -OÁRE, *adunători, -oare*, adj., s. m. și f., s. n. (Persoană) care adună; *p. ext.* strângător, econom. **Aduna** + suf. *-ător.*

ADUNĂTÚRĂ, *adunături,* s. f. **1.** Grup format prin adunarea la un loc a unor obiecte disparate; grămadă nesistematizată. **2.** (Peior.) Grămadă de oameni adunați din întâmplare, gloată, strânsură. – **Aduna** + suf. *-ătură.*

ADÚS, -Ă, *aduși, -se*, adj. Aplecat, încovoiat. – V. **aduce.**

ADVÉRS, -Ă, *adverși, -se*, adj. Așezat în față, opus; *fig.* potrivnic, ostil, dușmănos. ◊ *Parte adversă* = adversar într-un proces, într-o afacere etc.

ADVERSÁR, -Ă, *adversari, -e*, s. m. și f. Persoană care face concurență, care luptă împotriva altuia sau împotriva unei concepții, a unei idei; rival, potrivnic.

ÁER s. n. **1.** Amestec de gaze care alcătuiesc straturile inferioare ale atmosferei și care este absolut necesar vietăților aerobe. ◊ Loc. adv. *La* (sau *în) aer (liber)* = într-un loc neacoperit, afară. ◊ Expr. *A lua aer* = a ieși din casă pentru a respira aer curat. **2.** Văzduh, atmosferă.

AERISEÁLĂ, *aeriseli*, s. f. Aerisire. – **Aerisi** + suf. *-eală.*

AERISÍ, *aerisesc,* vb. IV. Tranz. A lăsa să pătrundă aer proaspăt într-o încăpere; a expune un obiect (de îmbrăcăminte) la aer. ♦ Refl. A ieși afară pentru a respira aer proaspăt.

AERISÍRE, *aerisiri*, s. f. Acțiunea de *a aerisi* și rezultatul ei; aeriseală. – V. **aerisi.**

AFÁRĂ adv. Dincolo de limitele unui spațiu închis sau apropiat; în exterior. ◊ Expr. *A da afară* = a scoate (cu forța) de undeva; a elimina, a exclude.

AFÂNÁ, *afânez,* vb. I. Tranz. A face un material granular să fie mai rar, mai puțin compact, a-i mări volumul prin săpare, fărâmițare etc.- (după *fân*).

AFÂNÁRE, *afânări,* s. f. Acțiunea de *a afâna*. ◊ *Afânarea solului* = lucrare agricolă executată asupra pământului, la suprafață, pentru a favoriza aerisirea, pătrunderea apei, distrugerea buruienilor. – V. **afâna.**

AFÂNÁT, -Ă, *afânați, -te,* adj. (Despre pământ, zăpadă etc) Care este mai puțin compact; înfoiat (**2**). – V. **afâna**

AFLÁ, *áflu,* vb. I.**1.** Tranz. și intranz. A lua cunoștință despre ceva; a căpăta informații, vești, noutăți despre ceva; a auzi o veste, o noutate etc. **2.** Tranz. A găsi, a descoperi (căutând sau întâmplător). **3.** Refl. A fi, a se găsi într-un loc, într-o poziție, într-o împrejurare oarecare; a fi, a exista în realitate.

AFLÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) afla* și rezultatul ei. – V. **afla.**

AFLĂTÓR, -OÁRE, aflători, -oare, adj. (Rar) Care (se) află, (se) găsește. ♦ (Substantivat; înv.) Inventator. – **Afla** + suf. -ător.

AFÚM s. n. (Rar) Miros caracteristic al afumăturilor. – Din **afuma** (derivat regresiv).

AFUMÁ, afúm, vb. I. **1.** Tranz. A expune un aliment la fum, cu scopul de a-l conserva. **2.** Tranz. A umple cu fum un spațiu închis pentru a distruge sau a alunga vietățile dinăuntru. ♦ Intranz. A scoate fum. Soba afumă. **3.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu un strat de fum; a (se) înnegri de fum.**4.** Refl. Fig. (Fam.) A se îmbăta ușor; a se ameți.- (după *fum*).

AFUMÁRE, *afumări,* s. f. Acțiunea de *a (se) afuma*. – V. **afuma.**

AFUMÁT, -Ă, *afumați, -te,* adj. **1.** (Despre alimente) Care a fost expus la fum în scopul conservării. **2.** Înnegrit de fum. **3.** (Despre mâncăruri) Cu gust neplăcut de fum. **4.** Fig. (Fam.) Amețit, turmentat; beat. – V**. afuma.**

AFUMĂTOÁRE, *afumători*, s. f. **1.** Instalație rudimentară sau cameră specială pentru afumarea cărnii, a prunelor etc. **2.** Utilaj (metalic) pentru producerea fumului fără flacără în vederea liniștirii familiei de albine când se lucrează în stup. **3.** Afumătorie. **4.** (Înv.) Vas în care se ard mirodenii. [Var.: **afumătór** s. n.] **– Afuma** + suf. *-ătoare.*

AFUMĂTORÍE, *afumătorii,* s. f. Instalație specială pentru afumarea cărnii sau a peștelui; afumătoare (**3**). – **Afumător** + suf. *-ie.*

AFUMĂTÚRĂ, *afumături,* s. f. Produs alimentar conservat cu ajutorul fumului; *p. ext.* carne afumată. – **Afuma** + suf. *-ătură.*

AFÚND, -Ă, *afunzi, -de*, adj., adv. **1.** Adj. Adânc. ♦ (Substantivat, n.) Adâncime (**2**). **2.** Adv. La o distanță (relativ) mare în adâncime; departe; adânc. – A**3** + **fund.**

AFUNDÁ, *afúnd,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A intra sau a face să intre într-un lichid sau într-o materie moale; a (se) cufunda, a (se) adânci, a (se) scufunda. **2.** Refl. A pătrunde adânc; *fig.* a se pierde în depărtări, a dispărea. - (după *fund*).

AFUNDÁRE, *afundări,* s. f. Acțiunea de *a (se) afunda;* cufundare. – V. **afunda.**

AFUNDÁT, -Ă, *afundați, -te,* adj. **1.** Care a intrat adânc într-un lichid sau într-o materie moale, care e acoperit bine de un lichid sau de o materie moale. **2.** (Rar) Foarte depărtat, abia zărit. – V. **afunda.**

AFUNDĂTÚRĂ, *afundături,* s. f. (Rar) Adâncime (**2**). – **Afunda** + suf. *-ătură.*

AFUNDÍȘ, *afundișuri,* s. n. (Rar) Adâncime (**2**). – **Afund** + suf. *-iș.*

AFUNZÍME, *afunzimi*, s. f. (Rar) Adâncime (**1**). – **Afund** + suf. *-ime.*

AGÁLE adv. Fără grabă; domol.

AGĂNĂU s. n. (Reg.) Un fel de horă jucată de bărbați; melodie după care se execută această horă. – Et. nec.

AGĂȚÁ, *agăț,* vb. I. **1.** Tranz. A atârna, a suspenda ceva de un cârlig, de un cui etc.; a spânzura. **2.** Refl. A se apuca, a se prinde de ceva sau de cineva. [Var.: **acățá** vb. I].

AGĂȚÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) agăța.* [Var.: **acățáre** s. f.] – V. **agăța.**

AGĂȚÁT, -Ă, *agățați, -te,* adj. **1.** Atârnat, spânzurat, suspendat. **2.** (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Prins fără voie într-un obiect ascuțit care găurește, deșiră, rupe o țesătură.-V.**agăța.**

AGĂȚĂTÓR, -OÁRE, *agățători, -oare*, adj. s. f**. I.** Adj. Care (se) agață. *Plante agățătoare.* **II.** *1.* s. f. Șiret sau lănțișor cusut la o haină spre a o putea atârna în cui; atârnătoare. **2.** (La pl.) Grup de păsări având la fiecare picior câte două degete dispuse înainte și câte două înapoi, care le permit să se agațe cu ușurință de copaci. [Var.: **acățătór, -oáre** adj.] – **Agăța** + suf. *-ător.*

ÁGER, -Á, *ageri, -e*, adj. **1.** Iute în mișcări; sprinten. **2.** Isteț, deștept. ♦ (Despre ochi sau privire) Vioi, pătrunzător, scrutător. **3.** (Înv.; despre obiecte) Tăios, ascuțit.

AGERÍ, *ageresc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A face pe cineva ager la minte. – Din **ager.**

AGERÍME s. f. Calitatea de a fi ager. – **Ager** + suf. *-ime.*

AGHIÚȚĂ s. m. (Fam. și glumeț) Drac.

AGONISEÁLĂ, *agoniseli*, s. f. (Pop.) Ceea ce agonisește cineva; economii, agonisită. – **Agonisi** + suf. *-eală.*

AGONISÍ, *agonisesc,* vb. IV. Tranz. A dobândi, a câștiga prin muncă. ♦ A strânge, a pune deoparte; a economisi.

AGONISÍRE s. f. Acțiunea de *a agonisi*. – V. **agonisi.**

AGONISÍTĂ, *agonisite*, s. f. (Pop.) Agoniseală. – V. **agonisi.**

AGRAVÁ, *agravez*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) face mai grav, a (se) înrăutăți.

AGRAVÁRE, *agravări*, s. f. Faptul de *a (se) agrava;* înrăutățire. – V. **agrava.**

ÁGRIȘ, *agrișuri*, s. m. Arbust cu ramuri spinoase, cu frunze lobate și cu fructe comestibile, care crește spontan în regiunile de munte. - (după *acruț*).

ÁGRIȘĂ, *agrișe,* s. f. Fructul agrișului, în formă de boabă verzuie, roșie sau galbenă, cu gust dulce-acrișor și cu multe semințe. – **Agriș** + suf. *-ă.*

AGÚD, *aguzi*, s. m. (Reg.) Dud. – Din **agudă.**

AGÚDĂ, *agude*, s. f. (Reg.) Dudă.

AGURÍDĂ, *aguride*, s. f. Strugure înainte de coacere, cu gust foarte acru.

AGURIJOÁRĂ, *agurijoare*, s. f. Plantă erbacee decorativă, cu flori mari galbene, albe, portocalii, roz și roșii, care se deschid numai la soare. – **Aguridă** + suf. *-ioară.*

AH interj. **1.** Strigăt pricinuit de o durere fizică.**2.** A2 (**1**) - Formație onomatopeică

AHÁ interj. Exclamație care exprimă mulțumirea cuiva că s-a lămurit sau că a găsit răspunsul la o întrebare care îl frământa.- Formație onomatopeică

AHÓ interj. **1.** Strigăt cu care se încetinește sau se oprește mersul boilor (înjugați). **2.** Strigăt cu care începe plugușorul. **3.** Strigăt prin care căutăm să oprim pe cineva de a face ceva. – Onomatopee.

AI1 interj. Exclamație care exprimă: durere; spaimă; uimire; amenințare. – Onomatopee.

AI2 interj. (Fam.) Exclamație cu sens interogativ. *Te faci că nu înțelegi, ai?* - Onomatopee.

AI3 interj. V. **hai.**

AI4 , *ai*, s. m. (Reg.) Usturoi. ◊ *Ai sălbatic* = numele a trei plante erbacee din familia liliaceelor, cu frunze lunguiețe și cu flori galbene, roz, albe-verzui sau roșietice . *Aiul șarpelui* = plantă erbacee din familia liliaceelor, cu tulpina în formă de spirală și cu flori roșii-purpurii dispuse în umbele, folosită în alimentație.

AÍCI adv. **1.** În acest loc, în aceste locuri (relativ) apropiate de vorbitor. ◊ Expr. (Fam.) *Până aici!* = destul! ajunge! *Pe aici ți-e drumul!* = șterge-o! pleacă! a plecat! a șters-o! *A se duce pe-aici încolo* = a pleca, a o șterge; a pleca fără urmă, a dispărea. **2.** În acest moment, acum. [Var.: **ací, acía, acílea, aíce, aícea** adv.].

AÍDOMA adv. **1.** La fel, ca și. **2.** (Rar) Aievea, într-adevăr.

AIÉST, AIÁSTĂ, *aiești, aieste*, adj. pron. dem. (Reg.; când urmează după substantiv are forma *aiesta, aiasta)* Acest.

AIÉSTA, AIÁSTA, *aiești*a, *aiestea,* pron. dem., adj. pron. dem. (Reg.) Acesta.[Gen. -dat. sg.: *aiestui, aiestei*, gen.-dat. pl.: *aiestor;* (când are forma *aiesta, aiasta)* gen.-dat. sg.: *aiestuia, aiesteia*, gen.-dat. pl.: *aiestora*. – Var.: **aíst** adj. dem.].

AIÉVEA adv. Adv. **1.** În realitate. ♦ Cu adevărat, într-adevăr. **2.** Lămurit; clar, limpede. **3.** (Înv.) În văzul tuturor, pe față; deschis. [Pr.: *a-ie-*. – Var.: **aiéve** adv.]

AIȘÓR, *aișori,* s. m. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia liliaceelor cu frunze plane, roșietice și cu flori galbene-aurii . **2.** Usturoiță. **3.** Ghiocel. [Pr.: *a-i-*] – **AI4** + suf. *-ișor.*

AIURÁ, (**1, 2**) *aiurez*, vb. I. **1.** Intranz. A fi în stare de delir; a delira. ♦ A vorbi fără sens, a spune lucruri absurde, a debita absurdități. **2.** Intranz. (Rar) A se pierde în visări. – [Var.: **aiurí** vb. IV] – Din **aiure(a).**

AIURÁRE, *aiurări,* s. f. Faptul de *a aiura*. [Var.: **aiurire** s. f.] – V. **aiura.**

AIÚREA adv., adj. **1.** Adv. În alt loc, în altă parte; undeva, altundeva. ◊ Într-aiurea = fără țintă; la întâmplare. **2.** Adj. (Fam.) Zăpăcit, aiurit, cu capu-n nori. [– Var.: **aiúre** adv.].

AIUREÁLĂ, *aiureli*, s. f. **1.** (Fam.) Vorbire lipsită de sens; absurditate. **2.**(Fam.) Zăpăceală, tulburare, dezordine. – **Aiuri** + suf. *-eală.*

AIURÍ vb. IV v. **aiura.**

AIURÍT, -Ă, aiuriți, -te, adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care are comportări anormale; (om) zăpăcit, trăsnit, zănatic. **2.** Adj. (Despre manifestările oamenilor; adesea adverbial) Care este anormal.

AJÚN, *ajunuri*, s. n. **1.** Zi sau, *p. ext.*, perioadă de timp care precede un eveniment. **2.** Faptul de a ajuna (**1**); post (negru). ♦ Zi în care se ajunează (**1**). – Din **ajuna** (derivat regresiv).

AJUNÁ, *ajunez*, vb. I. Intranz. **1.** (În practicile religioase) A nu mânca nimic, a ține post complet. **2.** Fig. A răbda de foame.

AJÚNGE, *ajúng*, vb. III. Intranz. A se afla într-un loc după parcurgerea unui drum, a atinge capătul unui drum; a sosi. ◊ Expr. *A ajunge departe* = a răzbi prin greutăți și a atinge scopul dorit. *A ajunge* (cuiva) *cuțitul la os* = a ajunge la capătul puterii; a fi într-o situație disperată. ◊ Expr. A-l ajunge pe cineva zilele = a îmbătrâni. ◊ Expr. A ajunge rău = a decădea. A ajunge bine = a dobândi succese; a reuși, a izbuti. - (după *ajuns*).

AJÚNGERE s. f. (Rar) Faptul de *a (se) ajunge*. – V. **ajunge.**

AJÚNS1 s. n. **1.** (În loc. adv.) De ajuns = destul. **2.** (Pop.; în sintagma) Bun ajuns(ul) = bine ai venit! bun sosit! – V. **ajunge.**

AJÚNS2, -Ă, ajunși, -se, adj. s. f. art. I. Adj. **1.** Care s-a îmbogățit, a parvenit. **2.** (Reg.; în expr.) Ajuns de (sau la) cap = deștept, isteț. – V. **ajunge.**

AJUTÁ, *ajút*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) da ajutor, sprijin. ◊ Expr. (Tranz.) *A-l ajuta* (pe cineva) *puterea* (sau *capul, mintea*, etc.) = a avea capacitatea fizică sau intelectuală de a face un anumit lucru. **2.** Intranz. A fi de folos, a servi, a sluji.

AJUTÁRE, *ajutări,* s. f. Acțiunea de *a (se) ajuta* și rezultatul ei. – V. **ajuta.**

AJUTĂTÓR, -OÁRE, *ajutători, -oare*, adj. Care ajută; auxiliar. – **Ajuta** + suf. *-ător.*

AJUTÓR, -OÁRE, *ajutori, -oare*, s. m. și f., s. n. **1.** S. m. și f. Persoană care ajută pe alta într-o activitate oarecare. **2.** S. n. Sprijin, participare la efortul cuiva; îndrumare (în împrejurări dificile); asistență acordată cuiva; ajutorință. ◊ *A fi de* (sau *a veni, a sta în) ajutor* (cuiva) = a fi de folos (cuiva), a-l sprijini.

AJUTORÁ, *ajutorez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) ajuta, a (se) sprijini (din punct de vedere material). [Var.: **ajutorí** vb. IV] – Din **ajutor.**

AJUTORÁRE, *ajutorări,* s. f. Acțiunea de *a (se) ajutora* și rezultatul ei. – V. **ajutora.**

AJUTORÍ vb. IV v. **ajutora.**

AJUTORÍNȚĂ, *ajutorințe,* s. f. (Înv.) **1.** Ajutor (**2**). **2.** Numele unui impozit din sec. XVIII din Țara Românească și din Moldova. – **Ajutori** + suf. *-ință.*

ÁLA-BÁLA interj. **1.** (În expr.) *Ce mai ala-bala?* = **a)** ce se mai petrece?; **b)** ce rost are atâta discuție (inutilă)? **2.** (În formule recitative din jocurile copiilor) *Ala-bala portocala*. – Formație onomatopeică.

ALÁC s. n. Specie de grâu foarte rezistentă, cu un singur bob în spiculeț, care se cultivă în regiunile muntoase .

ALAÍT s. n. Mineral rar, de culoare roșie.– Et. nec.

ALÁLTĂIERI adv. În ziua care precedă ziua de ieri. ◊ *De ieri, de alaltăieri* = de puțin timp, de curând. *Mai alaltăieri* = zilele trecute. – **Alaltă** (=*aialaltă)* + **ieri.**

ALÁLTĂSEARĂ adv. În seara zilei de alaltăieri. ◊ *Mai alaltăseară* = (într-una din) serile trecute. – **Alaltă** (=*aialaltă)* + **seară.**

ALAMÁN, *alamane*, s. n. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-un sac central și mai multe fâșii de plasă cu care se încercuiesc și se adună bancurile de pești marini. – Et. nec.

ALÁMĂ, *alămuri,* s. f. **1.** Aliaj de cupru și zinc, galben-auriu, maleabil, ductil, ușor de prelucrat, cu numeroase și variate întrebuințări. **2.** (La pl.) Obiecte de alamă (**1**); alămărie2.

ALANDÁLA adv. (Fam.) La întâmplare, în dezordine, fără nici o noimă; pe dos. [Var.: **halandála** adv.].

ALĂMÁR, *alămari,* s. m. Meseriaș care lucrează obiecte de alamă (**1**). ♦ Negustor de alămuri. – **Alamă** + suf. *-ar*.,

ALĂMĂRÍE1, *alămării,* s. f. Fabrică, atelier sau prăvălie de obiecte de alamă (**1**). – **Alămar** + suf. *-ie*.

ALĂMĂRÍE1, *alămării,* s. f. Atelier sau prăvălie de obiecte de alamă (**1**). – **Alămar** + suf. *-ie*.

ALĂMĂRÍE2 s. f. Obiecte de alamă; alămuri. – **Alamă** + suf. *-ărie.*

ALĂMÁIE s. f. v. **lămâie.**

ALĂMÂIOÁRĂ, *alămâioare,* s. f. (Reg.) Gutuie. [Pr.: *-mâ-ioa-*] – **Alămâie** + suf. *-ioară.*

ALĂMÍ, *alămesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi sau a sufla un obiect cu un strat de alamă (**1**). – Din **alamă.**

ALĂMÍRE s. f. Acțiunea de *a alămi.* – V. **alămi.**

ALĂMÍT, -Ă, *alămiți, -te,* adj. Acoperit sau suflat cu alamă (1). – V. **alămi.**

ALĂMÍU, -ÍE, *alămii,* adj. De culoarea alamei (**1**). – **Alamă** + suf. *-iu.*

ALĂPTÁ, *alăptez,* vb. I. Tranz. A hrăni puii cu laptele propriu, secretat de glandele mamare; a da să sugă; a apleca. – **A**3 + **lapte** .

ALĂPTÁRE, *alăptări,* s. f. Acțiunea de *a alăpta.* – V. **alăpta.**

ALĂTURÁ, alătur, vb. I. Tranz. și refl. A (se) așeza alături, a (se) apropia mult; a (se) alipi. ♦ Tranz. A adăuga, a anexa. ♦ Tranz. Fig. A compara, a confrunta. [Var.: **lăturá** vb. I] – Din **alături.**

ALĂTURÁRE, *alăturări,* s. f. Acțiunea de *a (se) alătura* și rezultatul ei. – V. **alătura.**

ALĂTURÁT, -Ă, *alăturați, -te,* adj. Care se află alături, care se află anexat. – V. **alătura.**

ALĂTUREA adv. v. **alături.**

ALĂTURI adv. **1.** (Local) Lângă cineva sau ceva, la dreapta sau la stânga cuiva sau a ceva. ◊ Loc. adj. *De alături* = vecin, învecinat. **2.** (Modal) Unul lângă altul, unul împreună cu altul (sau cu alții). [Var.: **alăturea** adv.] – **A**3 + **lature.**

ALĂÚTĂ s. f. v. **lăută.**

ALB, -Ă, *albi, -e,* adj., subst. I. Adj.**1.** Care are culoarea zăpezii, a laptelui; (despre culori) ca zăpada, ca laptele. ◊ *Carne albă* = carne de pasăre sau de pește. ◊ Expr. *Alb la față* = palid. *Nici albă, nici neagră* = nici așa, nici așa. **2.** Incolor, transparent. **3.** Fig. Limpede, luminos. ◊ *Nopți albe* = nopți luminoase. *Noapte albă* = noapte petrecută fără somn. ◊ Expr. *Negru pe alb* = asigurare că cele spuse sunt adevărate, sigure, scrise.

ALBÁSTRU, -Ă, *albaștri, -stre,* adj., s. n. **1.** Adj. Care are culoarea cerului senin. *Cu* (sau *de*) *sânge albastru* = de neam mare, ales; nobil. **2.** S. n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, situată între verde și indigo; culoarea descrisă mai sus; albăstreală, albăstrime.

ALBĂSTREÁLĂ s. f. Albastru, albăstrime. – **Albăstri** + suf. *-eală.*

ALBĂSTRÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *albăstrei, -ele,* adj., s. f. **1.** Adj. Diminutiv al lui *albastru.* **2.** S. f. Plantă erbacee cu flori albastre; albăstriță . – **Albastru** + suf. *-el.*

ALBĂSTRÍ, *albăstresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da unui obiect o culoare (mai) albastră; a clăti rufele în apă amestecată cu albăstreală. **2.** Intranz. și refl. Fig. A căpăta, a avea sau a răspândi o lucire albastră. – Din **albastru.**

ALBĂSTRÍME, (2) *albăstrimi,* s. f. **1.** Calitatea de a fi albastru; culoare albastră. **2.** Întindere de culoare albastră; spațiu albastru. – **Albastru** + suf. *-ime.*

ALBĂSTRIÓR, -OÁRĂ, *albăstriori, -oare,* adj. Diminutiv a lui *albastru;* albastru-deschis. [Pr.: *-tri-or*] – **Albastru** + suf. *-ior.*

ALBĂSTRÍRE, *albăstriri,* s. f. Acțiunea de *a (se) albăstri.* – V. **albăstri.**

ALBĂSTRÍT, -Ă, *albăstriți, -te,* adj. **1.** Care a devenit (mai) albastru. **2.** Care este clătit în apă cu albăstreală; (reg.) sinilit. – V. **albăstri.**

ALBĂSTRÍȚĂ, *albăstrițe,* s. f. (Bot.) Albăstrea. – **Albastră** + suf. *-iță.*

ALBĂSTRÍU, -ÍE, *albăstrii,* adj. Care bate în albastru; albăstrui. – **Albastru** + suf. *-iu.*

ALBĂSTRÚI, -ÚIE, *albăstrui,* adj. Albăstriu. – **Albastru** + suf. *-ui.*

ALBEÁLĂ, (2) *albeli,* s. f. (Pop.) Faptul de *a (se) albi.* – **Albi** + suf. *-eală.*

ALBEÁȚĂ s. f. **1.** Calitatea de a fi alb; culoare albă; (rar) albime. **2.** Leucom; (impr.) cataractă (**2**). [Var.: **albéțe** s. f.] – **Alb** + suf. *-eață.*

ALBÉI s. m. Specie de iarbă albicioasă, cu fire tari și cu spic ramificat. – **Alb** + suf. *-ei.*

ALBÉȚ, -EÁȚĂ, *albeți, -e,* adj., s. n. (Reg.) **1.** Adj. Albineț. **2.** S. n. Alburn. – **Alb** + suf. *-eț.*

ALBÉȚE s. f. v. **albeață.**

ALBÍ, *albesc,* vb. IV. **1.** Refl., intranz. și tranz. A deveni sau a face să devină (mai) alb. **2.** Intranz. A ieși în evidență, a se contura (din cauza culorii albe). – Din **alb.**

ALBICIÓS, -OÁSĂ, *albicioși, -oase,* adj. Care bate în alb; (rar) albiu, albui, alburiu. – **Alb** + suf. *-icios.*

ALBICIÚNE s. f. (Fam.) Albeață. – **Alb** + suf. *-iciune.*

ÁLBIE, *albii,* s. f. **1.** Vas lunguieț, făcut din lemn cioplit sau din doage asamblate; covată, copaie. **2.** Porțiune a unei văi, acoperită permanent sau temporar cu apă; matcă.

ALBÍÍ, pers. 3 *albiește,* vb. IV. Refl. (Rar) A lua forma unei albii. – Din **albie.**

ALBILÍȚĂ, *albilițe,* s. f. Fluture alb cu vârful aripilor anterioare negre, a cărui larvă trăiește pe frunzele de varză și este foarte stricătoare; fluture-de-varză, fluture-alb . – **Alb** + suf. *-iliță.*

ALBÍME, *albimi,* s. f. (Rar.) Albeață (**1**). – **Alb** + suf. *-ime.*

ALBINÁR, *albinari,* s. m. **1.** (Pop.) Apicultor. **2.** (Ornit.) Prigoare. – **Albină** + suf. *-ar.*

ALBÍNĂ, *albine,* s. f. **1.** Insectă din familia apidelor, cu aparatul bucal adaptat pentru supt și lins, iar cu picioarele posterioare pentru strângerea polenului, cu abdomenul prevăzut cu un ac veninos și care trăiește în familii, producând miere și ceară . **2.** Plantă erbacee cu frunze lanceolate și cu flori violacee, dispuse în spic, asemănătoare cu o albină (**1**).

ALBINĂRÉL, *albinărei,* s. m. Pasăre migratoare cu pene viu și pestriț colorate, care se hrănește cu insecte, în special cu albine și viespi; prigoare, furnicar, albinar. – **Albinar** + suf. *-el.*

ALBINĂRÍE, *albinării,* s. f. (Rar) Stupină (**1**). – **Albină** + suf. *-ărie.*

ALBINĂRÍT s. n. **1.** Apicultură. **2.** (În evul mediu, în Țara Românească) Dare reprezentând a zecea parte din mierea și ceara produse. – **Albină** + suf. *-ărit.*

ALBINÉȚ, -EÁȚĂ, *albineți, -e,* adj. s. m. **1.** Adj. (Reg.) Blond, bălai, albeț. **2.** S. m. (Pop.) Numele unui varietăți de grâu din Banat. – **Alb** + suf. *-inet.*

ALBINIOÁRĂ, *albinioare,* s. f. Albinuță. – **Albină** + suf. *-ioară.*

ALBINÍȚĂ, *albinițe,* s. f. Diminutiv al lui *albină;* albinioară, albinușă, albinuță. – **Albină** + suf. *-iță.*

ALBINÓS, -OÁSĂ, *albinoși, -oase,* s. m. și f., adj. (Persoană sau animal) atins de albinism.

ALBINÚȘĂ, *albinușe,* s. f. (Rar) Albiniță. – **Albină** + suf. *-ușă.*

ALBINÚȚĂ, *albinuțe,* s. f. Albiniță. – **Albină** + suf. *-uță.*

ALBIOÁRĂ, *albioare,* s. f. Albiuță. [Pr.: *-bi-oa-*] – **Albie** + suf. *-ioară.*

ALBIÓR, -OÁRĂ, *albiori, -oare,* adj. Albișor. [Pr.: *-bi-or*] – **Alb** + suf. *-ior.*

ALBÍRE, *albiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) albi.* – V. **albi.**

ALBIȘÓR, -OÁRĂ, *albișori, -oare,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. Diminutiv al lui *alb;* albior. **2.** Varietate de viță de vie cu struguri albi. – **Alb** + suf. *-işor.*

ALBÍT, -Ă, *albiți, -te,* adj. **1.** Făcut sau devenit (mai) alb (**1**); înălbit. **2.** (Despre părul oamenilor, *p. ext.* despre oameni) Cărunt. – V. **albi.**

ALBITÚRĂ, *albituri,* s. f. **1.**(La pl.) Totalitatea rufelor (de pat, de corp etc.); lenjerie. **2.** Nume generic dat exemplarelor mici de plătică; albișoară. – **Alb** + suf. *-itură.*

ALBÍȚĂ, *albițe,* s. f. **1.** (Iht.) Obleț. **2.** Nume dat mai multor plante erbacee cu flori galbene . – **Alb** + suf. *-iță.*

ALBÍU, -ÍE, *albii,* adj. (Rar) Albicios. – **Alb** + suf. *-iu.*

ALBIÚȚĂ, *albiuțe,* s. f. Diminutiv al lui *albie;* albioară. [Pr.: *-bi-u-*] – **Albie** + suf. *-uță.*

ALBOÁRE s. f. (Rar.) Lucire, licărire albă.

ALBÚI, -ÚIE, *albui,* adj. Albicios. – **Alb** + suf. *-ui.*

ALBULÉȚ, *albulețe,* s. n. (Reg.) Alburn. – **Alb** + suf. *-uleț.*

ALBUMEÁLĂ, *albumele,* s. f. (Bot.) Floare-de-colț.

ALBUMÍȚĂ, *albumițe,* s. f. (Bot.) Floare-de-colț.

ALBURÍ, pers. 3 *alburește,* vb. IV. Intranz. A răspândi o lumină albicioasă, a se zări ca ceva alb. – Din **alboare.**

ALBURÍU, -ÍE, *alburii,* adj. Albicios. ♦ (Despre culori) Deschis, șters, spălăcit. – **Alboare** + suf. *-iu.*

ALBÚȘ, *albușuri,* s. n. **1.** Substanță albă-transparentă, vâscoasă, compusă în cea mai mare parte din albumină, care înconjoară gălbenușul oului de păsări, reptile, pești etc. **2.** (Rar)Albul ochiului. – **Alb** + suf. *-uș.*

ALBÚȚ, -Ă, *albuți, -e,* adj. Diminutiv al lui *alb.* – **Alb** + suf. *-uț.*

ALCĂTUÍ1, *alcătuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face, a construi, a înjgheba, a întocmi; a compune, a concepe. **2.** A forma împreună; a constitui. **3.** A strânge, a aduna; a aranja.

ALCĂTUÍ2, *alcătuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A cădea la învoială; a se înțelege, a se învoi.

ALCĂTUIÁLĂ, *alcătuieli,* s. f. Alcătuire; (concr.) ceea ce este alcătuit, înjghebat. [Pr.: *-tu-ia-*] – **Alcătui1** + suf. *-eală.*

ALCĂTUÍRE, *alcătuiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) alcătui 1* și rezultatul ei; întocmire, compunere, constituire, alcătuială. – V. **alcătui1.**

ALCĂTUITÓR, -OÁRE, *alcătuitori, -oare,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care intră în compoziția unui lucru; constitutiv. **2.** S. m. și f. Persoană care alcătuiește ceva. [Pr.: *-tu-i-*] – **Alcătui**1 + suf. *-tor.*

ALDĂMÁȘ, *aldămașuri,* s. n. Băutură (și gustare) oferită de cineva după încheierea unei tranzacții.

ÁLDE art. invar. (Pop. și fam.) **1.** Oameni ca...; specimene de felul..., de tagma... ♦ Lucruri, întâmplări de felul... **2.** Cei din familie, din jurul cuiva; al lui **3.** (Precedând un nume propriu, un nume de rudenie etc.) *Alde Ion* – **Al** + **de4.**

ALEÁN, *aleanuri*, s. n. **1.** (Pop.) Suferință, durere sufletească (din cauza unei dorințe neîmplinite). **2.** Sentiment de duioșie; melancolie, dor. **3.** Dușmănie, vrăjmășie, pică.

ALEGĂTÓR, -OÁRE, *alegători, -oare,* s. m. și f. Persoană care are drept de vot, care votează. – **Alege** + suf. *-ător.*

ALÉGE, *alég,* vb. III. **1.** Tranz. A prefera ceva sau pe cineva; a-și fixa preferințele asupra unui fapt sau asupra unei persoane; a decide. **2.** Tranz. (Pop.) A deosebi dintre alții, a recunoaște dintre mai mulți; a distinge.

ALÉGERE, *alegeri*, s. f. Acțiunea de *a (se) alege* și rezultatul ei. ◊ Loc. adv. *Fără alegere* = la nimereală, la întâmplare. *La alegere* = după voia, după placul cuiva.

ALÉI interj. v. **alelei.**

ALELÉI interj. (Pop.) Exclamație (precedând o invocație) care exprimă mânia, amenințarea, părerea de rău sau entuziasmul. [Var.: aléi interj.] – Et. nec.

ALÉNE adv. Într-un ritm încet, fără grabă. – **A**3 + **lene.**

ALERGÁ *alérg*, vb. I. Intranz. **1.** A merge repede; a goni; a fugi. **2.** A fugi după cineva sau ceva pentru a-l ajunge, a-l prinde. ♦ Tranz. A fugări pe cineva. **3.** A se grăbi într-o direcție sau către un scop. ♦ Tranz. (Pop.) A cutreiera, a străbate un loc.

ALERGÁRE, *alergări,* s. f. Acțiunea de *a alerga;* alergătură. ♦ Cursă de cai. – V. **alerga.**

ALERGĂTÓR, -OÁRE, *alergători, -oare,* adj., subst. **1.** Adj. Care aleargă. ◊ *Piatră alergătoare* (și substantivat, f.) = piatra de moară care se învârtește spre a măcina boabele. *Păsări alergătoare* (și substantivat, f.) = păsări din țările calde, având picioare lungi, cu care aleargă foarte repede. **2.** (Rar) Curier (însărcinat cu transmiterea unui mesaj). **3.** Dispozitiv pe care se pun mosoare cu fire pentru a face urzeala la războaiele de țesut țărănești. –**Alerga** + suf. *-ător.*

ALERGĂTÚRĂ, *alergături,* s. f. Alergare. ◊ Expr. *O alergătură de cal* = măsură aproximativă (nu prea mare) de distanță. ♦ Deplasare continuă pentru îndeplinirea unor treburi; du-te-vino. ◊ Expr. *Cal de alergătură* = cal sau, *fig.*, om întrebuințat la toate corvezile. – **Alerga** + suf. *-ătură.*

ALÉS1 s. n. Faptul de *a (se) alege.* ◊ Loc. adj. *Pe ales(e)* = deosebit, special. ◊ Loc. adv. *Pe ales(e)* sau *într-ales* = la liberă alegere, după plac. [Formă gramaticală: (în loc.) *alese*] – V. **alege.**

ALÉS2, -EÁSĂ, *aleși, -se,* adj., s. m. și f. **I.** Adj. **1.** Deosebit dintre alții sau dintr-un tot. **2.** Deosebit, distins, remarcabil; scump, rar. ◊ Loc. adv. *Mai ales* = în special, îndeosebi.**3.** (Despre țesături) Lucrat cu flori sau cu modele. **4.**Persoană iubită (cu care se căsătorește cineva). **II.** S. m. și f. (Art.) Persoană iubită (cu care se căsătorește cineva). – V. **alege.**

ALESĂTÚRĂ, *alesături,* s. f. Procedeu de ornamentare a țesăturilor populare românești prin separarea și îmbinarea cu mâna, după un model, a firelor de urzeală și de bătează. ♦ Motiv decorativ colorat, realizat în arta populară românească prin procedeul descris mai sus. – **Ales**2 + suf. *-ătură.*

ALESTÁNCĂ s. f. (Reg.) Numele unei țesături de bumbac.

ALICNEÁLĂ s. f. v. **lihneală.**

ALIGNÍ vb. IV v. **lihni.**

ALIMÉNT, *alimente,* s. n. Produs în stare naturală sau prelucrat care servește ca hrană.

ALIMENTÁ, *alimentez,* vb. I. Tranz. și refl. A consuma sau a da să consume alimente; a (se) hrăni.

ALIMENTÁRE, *alimentări,* s. f. Acțiunea de *a (se) alimenta* și rezultatul ei; hrănire, alimentație, nutriție. – V. **alimenta.**

ALÍN adv. (Rar) Domol, liniștit, calm, încet, lin.

ALINÁ, *alín*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) potoli, a (se) ușura, a (se) micșora (în intensitate), a (se) domoli; a (se) liniști.

ALINÁRE, *alinări,* s. f. Acțiunea de *a (se) alina* și rezultatul ei. – V. **alina.**

ALINĂTÓR, -OÁRE, *alinători, -oare,* adj. Care alină. – **Alina** + suf. *-ător.*

ALINĂTÚRĂ, *alinături,* s. f. (Rar) Loc pe parcursul unui râu unde apa este liniștită. – **Alina** + suf. *-ătură.*

ALINÍ vb. IV v. **alina.**

ALINIÁ, *aliniez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) așeza în linie dreaptă. – **A**3 + **linie**

ALINIÁT2, -Ă, *aliniați, -te,* adj. Care este așezat în linie dreaptă. – V. **alinia.**

ALINIÉRE, *alinieri*, s. f. Acțiunea de *a (se) alinia* și rezultatul ei. – V. **alinia.**

ALÍNT, *alinturi*, s. n. (Poetic) **1.** Alintare. **2.** (Rar) Mișcare grațioasă, legănare ușoară.

ALINTÁ, *alínt*, vb. I. **1.** Tranz. A dezmierda, a mângâia. **2.** Tranz. și refl. A (se) răsfăța, a (se) răzgâia.

ALINTÁRE, *alintări,* s. f. Acțiunea de *a (se) alinta* și rezultatul ei; dezmierdare, mângâiere, alintătură; alint; răsfăț, răzgâială. – V. **alinta.**

ALINTÁT, -Ă, *alintați, -te,* adj. Care este răsfățat, răzgâiat. – V. **alinta.**

ALINTĂTÓR, -OÁRE, *alintători, -oare*, adj. Care alintă. – **Alinta** + suf. *-ător.*

ALINTĂTÚRĂ, *alintături,* s. f. Alintare. ♦ (Concr.) Copil alintat. – **Alinta** + suf. *-ătură.*

ALIÓR, *aliori*, s. m. Nume dat mai multor specii de plante care conțin în tulpină și în frunze un suc lăptos, otrăvitor; laptele-câinelui, laptele-cucului.

ALIPÍ, *alipesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A (se) lipi, a (se) alătura, a (se) ataşa. – **A**3 + **lipi.**

ALIPÍRE, *alipiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) alipi* și rezultatul ei. – V. **alipi.**

ALIPÍT, -Ă, *alipiți, -te,* adj. Care este lipit, alăturat. – V. **alipi.**

ALIVÁNCĂ, *alivenci*, s. f. (Reg.) **1.** Turtă făcută din mălai amestecat cu lapte bătut și cu brânză și coaptă în cuptor cu unt sau cu smântână. **2.** (La pl.) Numele unei hore; melodia după care se execută. – Et. nec.

ALIVÁNTA interj. (Astăzi rar) **1.** Exclamație (glumeață) rostită când cade cineva. ◊ (Adverbial, în expr.) *A da* (sau *a cădea, a veni* etc.) *alivanta* = a da (sau a cădea etc.) peste cap. **2.** Pleacă! șterge-o!

ALMÍNTERE adv. v. **altminteri.**

ALMÍNTRELE adv. v. **altminteri.**

ALÓCUREA adv. v. **alocuri.**

ALÓCURI adv. (Adesea precedat de prep. „pe") În unele locuri, pe ici pe colo. [Var.: **alócurea** adv.] – **A**2 + **locuri.**

ALPÍN, -Ă, *alpini, -e,* adj. Care aparține sau care este caracteristic munților Alpi sau, *p. ext.,* regiunilor muntoase înalte; alpestru.

ÁLT, ÁLTĂ, *alți, alte,* adj. (Arată că ființa sau lucrul al cărui nume îl determină nu este aceeași sau același cu ființa sau lucrul despre care a fost vorba, care este de față sau este cel obișnuit) *Alt om. Alt obiect.*

ALTÁR, *altare*, s. n. **1.** Parte a bisericii, despărțită de naos prin catapeteasmă, în care se oficiază liturghia. ♦ Masă de cult pe care se oficiază liturghia, în biserica creștină. **2.** Ridicătură din piatră, pământ sau lemn pe care, în antichitate, se aduceau jertfe zeilor.

ALTĂDÁTĂ adv. Într-un moment nedeterminat din trecut sau din viitor; odată, cândva, altcândva. – **Altă + dată.**

ÁLTCÂNDVA adv. (Rar) Altădată (în trecut sau în viitor). – **Alt + cândva.**

ÁLTCEVA pron. nehot. Alt lucru, un lucru diferit. – **Alt + ceva.**

ÁLTCINEVA pron. nehot. Un altul, o altă persoană; altcareva. – **Alt + cineva.**

ÁLTCUM adv. Altfel. – **Alt + cum.**

ÁLTCUMVA adv. Altfel. – **Alt + cumva.**

ÁLTEORI adv. În alte rânduri, în alte împrejurări; *p. ext.* altădată (în trecut sau în viitor). [Pr.: *-te-ori*] – **Alte + ori.**

ALTERÁ, *alterez*, vb. I. Refl. și tranz. A suferi sau a face să sufere transformări sub acțiunea mediului extern; a (se) descompune, a (se) strica. ◊ Tranz. *Căldura alterează alimentele.*

ALTERÁRE, *alterări,* s. f. Acțiunea de *a (se) altera* și rezultatul ei. – V. **altera.**

ALTERÁT, -Ă, *alterați, -te,* adj. **1.** (Despre materii organice) Descompus, stricat.**2.** Denaturat, falsificat. - **V. altera.**

ÁLTFEL adv. În alt chip; altcum, altcumva, altminteri. ◊ Loc. adj. *Altfel de* = de altă natură, de alt soi. ◊ *De altfel* = însă; cu toate acestea. – **Alt + fel.**

ALTÍȚĂ, altițe, s. f. Porțiune ornamentată prin alesătură sau prin cusătură în partea de sus a mânecilor iilor.

ÁLTÎNCOTRO adv. (Rar, în expr.) *A nu avea (face) altîncotro* = a nu putea să facă altfel. – **Alt** + **încotro.**

ALTMÍNTEREA adv. v. **altminteri.**

ALTMÍNTERI adv. **1.** În alt chip; altfel. **2.** De nu..., dacă nu..., în caz contrar. **3.** De altfel. [Var.: **almíntere, almíntrele, altmínterea, altmíntrele, altmíntrelea** adv.].

ALTMÍNTRELE adv. v. **altminteri.**

ALTMÍNTRELEA adv. v. **altminteri.**

ALTÓI1, *altoaie*, s. n. Ramură mică detașată dintr-o plantă-mamă, folosind la altoire. ♦ Plantă altoită. ♦ Plantă cultivată pentru a servi la altoire. [Pl. și: *altoiuri*].

ALTOÍ2, *altoiesc*, vb. IV. Tranz. A introduce o ramură a unei plante în țesutul alteia, stabilind astfel un contact între țesuturile lor generatoare pentru a da plantei altoite însușirile altoiului.[Var.: (reg.) **hultuí** vb. IV].

ALTOIÁLĂ, *altoieli*, s. f. (Rar) Altoire. [Pr.: *-to-ia-*] – **Altoi**2 + suf. *-eală.*

ALTOÍRE, *altoiri*, s. f. Acțiunea de *a altoi2;* altoi1, altoială. – V. **altoi2.**

ALTOÍT1 s. n. Faptul de *a altoi2.* – V. **altoi2.**

ALTOÍT2, -Ă, *altoiți, -te,* adj. Care a fost supus altoirii. – V. **altoi2.**

ÁLTUL, ÁLTA, *alții, altele,* pron. nehot. **1.** (Ține locul unui nume de ființă sau de lucru care nu este aceeași sau același cu altă ființă sau cu alt lucru despre care s-a vorbit, care este de față sau care este cel obișnuit) *Să răspundă altul.* ◊ *Unul ca altul* = la fel, deopotrivă, egal. *Unul după altul* = succesiv.*Unul una, altul alta* = fiecare câte ceva. *Una (și) alta* = de toate. *Până una-alta* = deocamdată. **2.** (În alternanță cu „unul", „una") Celălalt, al doilea. [Gen.-dat. sg.: *altuia, alteia,* gen.-dat. pl.: *altora*].

ALTUNDEVÁ adv. În alt loc, în altă parte; aiurea. [Acc. și: *áltundeva*] – **Alt + undeva.**

ALUÁT, *aluaturi*, s. n. **1.** Pastă obținută din făină amestecată cu apă, grăsime etc., din care se prepară pâine, prăjituri etc.; cocă. **2.** Bucățică de aluat (**1**) folosită cu plămădeală. **3.** Prăjitură făcută din aluat (**1**).

ALÚN, *aluni*, s. m. Arbust cu frunze rotunde, păroase pe dos, care poartă pe aceiși tulpină flori atât masculine cât și feminine, cele mascule sub formă de amenți (mățișori), și cu fructe comestibile . – Din **alună.**

ALUNÁR, *alunari*, s. m. **1.** Vânzător de alune. **2.** Pasăre de munte cu penele cafenii stropite cu alb, care se hrănește cu alune, ghindă, semințe și insecte; gaiță de munte, nucar (**1**). **3.** (Zool.) Pârș. – **Alună** + suf. *-ar.*

ALUNÁȘ, *alunași,* s. m. Diminutiv al lui *alun.* – **Alun** + suf. *-aș.*

ALÚNĂ, *alune*, s. f. Fructul alunului, de formă sferică sau ovoidală, cu un mic cioc, având la bază un înveliș verde în formă de degetar.

ALUNEÁ, *alunele*, s. f. **1.** Aluniță (**1**). **2.** Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. – **Alună** + suf. *-ea.*

ALUNEÁSCA s. f. art. Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. – **Alună** + suf. *-easca.*

ALUNECÁ, *alunec*, vb. I. Intranz. **1.** A-și pierde echilibrul (și a cădea) călcând pe o suprafață lucioasă. **2.** A se mișca lin, fără a întâmpina vreo rezistență. – **A**3 + **luneca.**

ALUNECÁRE, *alunecări*, s. f. Acțiunea de *a aluneca;* alunecătură, alunecuș (**2**). – V. **aluneca.**

ALUNECĂTÓR, -OÁRE, *alunecători, -oare*, adj. Care alunecă.- **Aluneca** + suf. *ător.*

ALUNECĂTÚRĂ, *alunecături,* s. f. Alunecare. – **Aluneca** + suf. *-ătură.*

ALUNECÓS, -OÁSĂ, *alunecoși, -oase,* adj. Pe care se alunecă ușor. ♦ Care alunecă ușor. – **Aluneca** + suf. *-os.*

ALUNECÚȘ, (**1**) *alunecușuri,* s. n. **1.** Loc alunecos. ♦ Ghețuș. **2.** (Rar) Alunecare. – **Aluneca** + suf. *-uș.*

ALUNÉL, *alunei*, s. m. **1.** Diminutiv al lui *alun.* **2.** (Art.) Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. **3.** Aluniță (**2**). – **Alun** + suf. *-el.*

ALUNÉLE s. f. pl. (Bot.) **1.** Plantă erbacee cu flori albe, cu tuberculele și frunzele comestibile. *2.* Baraboi (**1**). **3.** Coada-șoricelului. – **Alună** + suf. *-ea*

ALUNÉT, *aluneturi*, s. n. Aluniș. – **Alun** + suf. *-et.*

ALUNGÁ, *alúng*, vb. I. Tranz. **1.** (Adesea fig.) A sili pe cineva să părăsească un loc; a goni, a izgoni. **2.** A se lua, a alerga după...; a fugări, a urmări.

ALUNGÁRE, *alungări,* s. f. Acțiunea de *a alunga;* izgonire. – V. **alunga.**

ALUNGĂTÓR, -OÁRE, *alungători, -oare*, adj. (Rar) Care alungă. – **Alunga** + suf. *-ător.*

ALUNGÍ, *alungesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se mări în lungime, a se lungi, a se întinde (subțiindu-se). ♦ A se subția. **2.** Tranz. A prelungi, a întinde. – (după *lungi*).

ALUNGÍRE, *alungiri*, s. f. Acțiunea de *a alungi* și rezultatul ei; prelungire. – V. **alungi.**

ALUNGÍT, -Ă, *alungiți, -te,* adj. Care are (sau ia) formă lunguiață; prelung**. – A**3 + **lungit.**

ALUNÍCĂ, *alunele*, s. f. Aluniță. – **Alună** + suf. *-ică.*

ALUNÍȘ, *alunișuri,* s. n. Pădurice, desiș de aluni; alunet. – **Alun** + suf. *-iș.*

ALUNÍȚĂ, *alunițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *alună;* alunea, alunică. **2.** Mică excrescență pigmentată pe piele. – **Alună** + suf. *-iță.*

ALUNÍU, -ÍE, *alunii*, adj. (Rar) De culoarea alunei. – **Alună** + suf. *-iu.*

ALUVIÚNE, *aluviuni*, s. f. Material format din bolovani, mâl, nisip și pietriș, adus de apele curgătoare și depus pe fundul albiei, pe luncă sau la vărsare.

AMÁR, -Ă, *amari, -e,* adj., *amaruri*, s. n. **I.** Adj. **1.** (Despre alimente, băuturi etc.) Care are gustul fierii, pelinului. **2.** Fig. Chinuitor, dureros; trist, necăjit. **3.** Fig. Răutăcios. Suferință, chin, necaz. **II.** S. n. Jale, tristețe; suferință, chin, necaz.

AMÁRNIC, -Ă, *amarnici, -ce,* adj. **1.** De neîndurat, grozav, cumplit, crunt. **2.** Fig. Inimos, curajos. – **Amar** + suf. *-nic.*

AMATÓR, -OÁRE, *amatori, -oare*, s. m. și f., adj. **1.** (Persoană) căreia îi place ceva, care are predilecție sau pasiune pentru ceva. **2.** (Persoană) care se ocupă cu o meserie, fără a o exercita ca profesionist.

AMĂGEÁLĂ, *amăgeli,* s. f. Amăgire. [Pl. și: (reg.) *amăgele*] – **Amăgi** + suf. *-eală.*

AMĂGÍ, *amăgesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) înșela.

AMĂGÍRE, *amăgiri,* s. f. Faptul de *a (se) amăgi;* amăgeală; ceea ce amăgește. – V. **amăgi.**

AMĂGÍT, -Ă, *amăgiți, -te,* adj. Înșelat , prostit . – V. **amăgi.**

AMĂGITÓR, -OÁRE, *amăgitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care amăgește; înșelător. – **Amăgi** + suf. *-itor.*

AMĂNÚNT, -Ă, *amănunți, -te*, s. n., adj. **1.** S. n. Element secundar, neesențial al unui obiect, al unui fenomen sau al unui eveniment, detaliu; (rar) amănunțime. ◊ Loc. adv. *(Cu) de-amănuntul* sau *până în cele mai mici amănunte* sau *în amănunt, în toate amănuntele* = pănă în cele mai mici detalii; minuțios. **2.** Adj. (Înv.) Amănunțit2. [Var.: (reg.) **amărúnt** s. n.] – **A**3 + **mănunt.**

AMĂNUNȚÍ, *amănunțesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) **1.** A fărâmița, a mărunți. **2.** A da amănunte. – Din **amănunt.**

AMĂNUNȚÍME, *amănunțimi,* s. f. (Rar) Detaliu, amănunt. – **Amănunt** + suf. *-ime.*

AMĂNUNȚÍRE, *amănunțiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a amănunți.* – V. **amănunți.**

AMĂNUNȚÍT1 s. n. (Rar) Faptul de *a amănunți.* – V. **amănunți.**

AMĂNUNȚÍT2, -Ă, *amănunțiți, -te,* adj. Care cuprinde multe amănunte; detaliat; (înv.) amănunt. ♦ (Adverbial) În amănunt. – V. **amănunți.**

AMĂRĂCIÚNE, *amărăciuni,* s. f. **1.** Mâhnire, tristețe; amărâre. **2.** (Rar) Amăreală (**1**). – **Amar** + suf. *-ăciune.*

AMĂRĂLÚȚĂ, *amărăluțe,* s. f. Mică plantă erbacee cu frunzele ascuțite și cu flori mici, galbene-aurii, care conțin un suc amar cu proprietăți tonice. – **Amăreală** + suf. *-uță.*

AMĂRĂCIÚNE, *amărăciuni,* s. f. **1.** Mâhnire, tristețe; amărâre. **2.** (Rar) Amăreală (**1**). – **Amar** + suf. *-ăciune.*

AMĂRĂLÚȚĂ, *amărăluțe,* s. f. Mică plantă erbacee cu frunzele ascuțite și cu flori mici, galbene-aurii, care conțin un suc amar cu proprietăți tonice. – **Amăreală** + suf. *-uță.*

AMĂRĂTĂCIÚNE s. f. Plantă erbacee cu tulpină înaltă și cu flori galbene. – **Amărât** + suf. *-ăciune.*

AMĂRÁRE, *amărări,* s. f. (Rar) Faptul de *a se amări;* amărăciune. – V. **amări.**

AMĂRÁT, -Ă, *amărâți, -te*, adj. Mâhnit, necăjit, supărat; chinuit, trist. ♦ (Adesea substantivat) Prăpădit, nenorocit; sărac. ♦ (Despre obiecte) Uzat, sărăcăcios. – V. **amărî.**

AMĂREÁLĂ, *amăreli,* s. f. **1.** (Proprietarea de a avea un) gust amar; amărăciune. **2.** Mică plantă erbacee cu flori albastre, roșii sau (rar) albe, dispuse în raceme, cu fructe capsule, întrebuințată, pentru proprietățile sale expectorante, contra afecțiunilor pulmonare*;* șopârliță. – **Amărî** + suf. *-eală.*

AMĂRÍU, -ÍE, *amării,* adj. (Rar) Amărui. – **Amar** + suf. *-iu.*

AMĂRÎ, *amărăsc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A căpăta sau a face să capete gust amar. **2.** Fig. A (se) întrista, a (se) supăra, a (se) mâhni.

AMĂRÚI, -ÚIE, *amărui,* adj. Cu gust ușor amar; amăriu. – **Amar** + suf. *-ui.*

AMĂRÚNT s. n. v. **amănunt.**

AMĂRUNȚÉLUL s. n. art. (Reg.; în loc. adv.) *De-amărunțelul* = cu minuțiozitate, cu atenție, în amănunt. – **Amănunt** + suf. -el.

AMĂRÚȚĂ, *amăruțe,* s. f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, frunzele acoperite cu peri aspri și flori galbene, dispuse în capitule. – **Amar** + suf. *-uță.*

AMÂNÁ, *amân,* vb. I. Tranz. **1.** A trece la îndeplinirea unei acțiuni într-un moment ulterior celui stabilit inițial. **2.** A purta cu vorba pe cineva. – **A**3 + **mâne** (= *mâine).*

AMÂNÁR s. n. v. **amnar.**

AMÂNÁRE, *amânări,* s. f. Acțiunea de *a amâna* și rezultatul ei. ◊ Loc. adv. *Fără amânare* = îndată. (Înv.) *Cu amânare* = în tihnă. – V. **amâna.**

AMÂNAT1 s. n. Faptul de *a amâna*. – V. **amâna.**

AMÂNÁT2, -Ă, *amânați, -te,* adj., adv. **1.** Adj. Care a fost sau va fi îndeplinit la un moment ulterior celui stabilit inițial. **2.** Adv. (înv. și reg.) Târziu, după mult timp. – V. **amâna.**

AMÂNDÓI, -DÓUĂ, num. col. Și unul și altul; ambii. [Gen.-dat. (când precedă substantivul) *amânduror* și (când îl urmează sau îi ține locul) *amândurora*].

AMBÁR s. n. v. **hambar.**

ÁMBII, -ELE, num. col. Amândoi.

AMBÍȚIE, *ambiții,* s. f. Dorință arzătoare de a realiza ceva; dorință de glorie, de onoruri, de parvenire.

AMBIȚIÓS, -OÁSĂ, *ambițioși, -oase,* adj., s. m. și f. (Om) plin de ambiție; pornit din ambiție.

AMBIȚIÚNE s. f. v. **ambiție.**

AMBULÁNT, -Ă, *ambulanți, -te,* adj. Care se deplasează dintr-un loc în altul, care nu are un loc fix.- (după *umblă*).

AMENINȚÁ, *amenință,* vb. I. Tranz. **1.** A arăta intenția de a face rău cuiva (pentru a-l intimida sau pentru a obține ceva de la el). **2.** A face un gest de amenințare. **3.** A constitui o primejdie pentru cineva sau ceva.

AMENINȚÁRE, *amenințări,* s. f. Acțiunea de *a amenința* și rezultatul ei. ♦ Primejdie, pericol. – V. **amenința.**

AMÉSTEC, *amestecuri,* s. n. **1.** Reuniune de lucruri diverse; complex format din elemente diferite; amestecătură (**1**), combinație, mixtură. **2.** Amestecătură (**2**). **3.** Intervenție într-o afacere; participare (necerută sau forțată) la treburile sau relațiile altora; ingerință.

AMESTECÁ, *améstec,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face un amestec (**1**). **2.** Refl. (Despre grupuri de ființe deosebite) A pătrunde unele printre altele; a se pierde, a dispărea în **3.** Refl. A interveni, a se băga, a se vârî (nechemat) într-o acțiune, într-o discuție etc.

AMESTECÁRE, *amestecări,* s. f. Acțiunea de *a (se) amesteca* – V. **amesteca.**

AMESTECÁT, -Ă, *amestecați, -te,* adj. Compus din elemente diferite; împestrițat, pestriț și care e de natură diferită – V. **amesteca.**

AMESTECĂTÚRĂ, *amestecături,* s. f. **1.** Produs al amestecării; amestec (**1**). **2.** Îngrămădire întâmplătoare de lucruri sau de ființe; formație lipsită de unitate; amestec (**2**). – **Amesteca** + suf. *-ătură.*

AMEȚEÁLĂ, *amețeli,* s. f. Stare în care omul își pierde simțul echilibrului. – **Ameți** + suf. *-eală.*

AMEȚÍ, *amețesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A fi cuprins sau a aduce în stare de amețeală; *fig.* a (se) zăpăci. **2.** Refl. și tranz. A (se) îmbăta (ușor).

AMEȚÍT, -Ă, *amețiți, -te,* adj. **1.** Cuprins de amețeală; *fig.* zăpăcit. **2.** Beat. – V. **ameți.**

AMEȚITÓR, -OÁRE, *amețitori, -oare,* adj. Care provoacă amețeală. – **Ameți** + suf. *-itor.*

AMIÁZ s. n. v. **amiază.**

AMIÁZĂ, *amiezi,* s. f. **1.** Mijlocul zilei, momentul înălțării maxime a Soarelui deasupra orizontului (corespunzător aproximativ orei 12). **2.** (Reg.) Masă principală care se ia aproximativ la jumătatea zilei; prânz.**3.** (Înv.) Miazăzi, sud. [Var.: **amiáz, amiéz** s. n., **amiázi, amiázăzi** s. f.].

AMIÁZĂZI s. f. v. **amiază.**

AMIÁZI s. f. v. **amiază.**

AMIÉZ s. n. v. **amiază.**

AMÍNTE adv. (În expr.) *A(-și) aduce aminte* = a(-și) aminti. *A lua aminte* = a ține seamă de ceva, a nu trece cu vederea. *A lua aminte la ceva* = a fi atent la ceva, a observa cu atenție ceva. *A-i fi* (cuiva) *aminte* (de ceva) = a dori (să facă ceva), a avea chef (de ceva). – **A**3 **+ minte.**

AMINTÍ, *amintesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A-i reveni în minte un fapt, un lucru din trecut. **2.** Tranz. A face pe cineva să-și aducă aminte de ceva. **3.** Tranz. A pomeni, a menționa ceva sau pe cineva. – Din **aminte.**

AMINTÍRE, *amintiri,* s. f. **I.** Faptul de *A(-și) aminti*. **II. 1.** Imagine păstrată în memorie, lucru amintit. **2.** Obiect (dăruit) care amintește de cineva sau de ceva. - V.**aminti.**

AMINTITÓR, -OÁRE, *amintitori, -oare,* adj. (Rar) Care amintește. –**Aminti** + suf. *-tor.*

AMIROSÍ vb. IV v. **mirosi.**

AMNÁR, *amnare,* s. n. **1.** Bucată de oțel cu care se lovește cremenea spre a scoate scântei în vederea aprinderii fitilului sau iascăi(ciupercă preparată ce se întrebuințează la aprins). **2.** *(Reg.)* Fiecare dintre stâlpii de lemn care se pun la colțurile unei construcții țărănești, pentru a sprijini acoperișul. **3.** *(Reg.)* Mâner de lemn cu ajutorul căruia se învârtește și se fixează sulul la războiul de țesut. **4.** *(Reg.)* Dispozitiv cu ajutorul căruia se ridică sau se coboară fierul lat al plugului. [Var.: (reg.) **amnár** s. n.].

AMNĂRÚȘ, *amnărușe,* s. n. (Reg.) Diminutiv al lui *amnar* (**1**). – **Amnar** + suf. *-uș.*

AMÓNTE adv. (În loc. adv.) *În amonte* = în susul apei, către izvor.

AMÓR, *amoruri,* s. n. Iubire, dragoste. ◊ *Amor propriu* = prețuire (uneori exagerată) pentru propria persoană, sentiment al demnității provenit din conștiința propriei valori a cuiva. ♦ (Concr.) Iubit2 (**2**).

AMORÁȘ, *amorași,* s. m. Diminutiv al lui *amor;* reprezentare, în artele plastice, a zeului amorului ca un copil gol cu aripi. – **Amor** + suf. *-aș.*

AMORÓS, -OÁSĂ, *amoroși, -oase,* adj. Plin de iubire, de dragoste. ♦ Privitor la dragoste, de dragoste. – **Amor** + suf. *-os*

AMORȚEÁLĂ, *amorțeli,* s. f. Stare de insensibilitate trecătoare a corpului sau a unei părți a corpului; amorțire. – **Amorți** + suf. *-eală.*

AMORȚÍ, *amorțesc,* vb. IV. Intranz. (Despre ființe, despre corpul sau despre o parte a corpului lor) A pierde temporar capacitatea de a reacționa la excitarea din afară, a deveni insensibil.

AMORȚÍRE, *amorțiri,* s. f. Faptul de *a amorți;* amorțeală; *fig.* indiferență, inerție. – V. **amorți.**

AMORȚÍT, -Ă, *amorțiți, -te,* adj. Care a devenit insensibil. – V. **amorți.**

AMÚ adv. (Pop.) Acum.

AMÚRG, *amurguri,* s. n. Semiîntuneric care se lasă după apusul Soarelui și ține până la venirea nopții; înserare, crepuscul, amurgit. ◊ Loc. adv. *În amurg* = când se lasă seara. – **A**3 **+ murg** „amurg".

AMURGÍ, pers. 3 *amurgește,* vb. IV. Intranz. A se înserа (**1**), a se întuneca. – Din **amurg.**

AMURGÍT s. n. (Pop.) Amurg. – V. **amurgi.**

AMÚȘ, *amușe,* s. n. (Reg.) Groapă cu apă și var în care tăbăcarul pune pieile pentru argăsit. – Et. nec.

AMÚȘI1 adv. (Reg.) Acum (**2**). – **Amu + și.**

AMUȘÍ2, *amușesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A curăța părul de pe pieile scoase din amuș. – Din **amuș.**

AMUȚÍ, *amuțesc,* vb. IV. Intranz. A pierde funcția de a vorbi; a deveni mut. ♦ Fig. A înceta de a vorbi; a tăcea; a se potoli, a se liniști, a înceta.

AMUȚÍRE, *amuțiri,* s. f. **1.** Faptul de *a amuți;* pierderea funcției de a vorbi. **2.** Fenomen fonetic care constă în pronunțarea din ce în ce mai puțin perceptibilă, până la dispariția totală, a unui sunet. – V. **amuți.**

AN1 adv. (Pop.) Anul trecut, acum un an. ♦ (Precedat de „mai") Acum câțiva ani.

AN2, *ani,* s. m. **1.** Perioadă de timp care corespunde unei revoluții a Pământului în jurul Soarelui și care cuprinde 12 luni. ◊ *Anul Nou* = ziua de 1 ianuarie (în care se serbează începutul unui an). *De ani și ani* = de mulți ani, de multă vreme.. **2.** Măsură a vârstei unei ființe sau a vechimii unui lucru. *Copil de cinci ani.* **3.** (La pl.) Epocă din viață; vreme. *Anii copilăriei.*

ANÁ, *anale,* s. f. Frânghie de care sunt suspendate cârligele carmacelor. ♦ Frânghie cu plute care se agață de marginea superioară a mrejelor și a altor plase pescărești. – Et. nec.

ANÁPĂDA adv. v. **anapoda.**

ANÁPODA adv. Pe dos, de-a-ndoaselea; altfel, în altă direcție decât trebuie. [Var.: (reg.) **anápăda** adv.].

ANDREÁ, *andrele,* s. f. Fiecare dintre acele (lungi și groase) cu care se împletesc obiectele de lână, de bumbac etc; ac mare pentru cusut saci, saltele etc. [Var.: **undreá** s. f.] – Et. nec.

ANEVÓIE adv. Cu greu, cu greutate, abia. ♦ (Adjectival, rar) Anevoios. *Drum anevoie.* – **A**3 **+ nevoie.**

ANEVOÍNȚĂ, *anevoințe,* s. f. (Înv.) Dificultate, greutate. – **Anevoie** + suf. *-ință.*

ANEVOIÓS, -OÁSĂ, *anevoioși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Greu, obositor. – **Anevoie** + suf. *-os.*

ANIMÁL, -Ă, *animali, -e,* s. n., adj. **1.** S. n. Ființă organizată, uni- sau pluricelulară, înzestrată cu funcția de a simți și de a se mișca; *p. restr.* vietate, jivină, dobitoc. **2.** S. n. Om brutal, grosolan, josnic, care se poartă ca un animal (**1**). **3.** Adj. De animal (**1**), propriu animalelor.

ANIMÁLIC, -Ă, *animalici, -ce,* adj. De animal, specific animalelor. ♦ Exclusiv fiziologic; *p. ext.* (despre atitudinea, comportarea oamenilor) ca de animal, brutal, bestial, josnic. – **Animal** + suf. *-ic.*

ANÍN s. m. v. **arin.**

ANINÁ, *anín,* vb. I. **1.** Tranz. (Pop.) A agăța (**1**). **2.** Refl. Fig. (Rar) A se lega de cineva, a nu-i da pace.

ANINÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) anina.* – V. **anina.**

ANINĂTOÁRE, *aninători,* s. f. **1.** Agățătoare, gaică. **2.** (Rar) Loc îngust în munți (stâncoși), unde se prinde vânatul. – **Anina** + suf. *–ătoare.*

ANÍNIȘTE s. f. v. **ariniște.**

ANIȘÓR, *anișori,* s. m. Diminutiv al lui an2. – **An**2 + suf. *-işor.*

ANOTÍMP, *anotimpuri,* s. n. Fiecare dintre cele patru diviziuni ale anului, care prezintă caractere specifice de climă și de lumină. – **An**2 **+ timp.**

ANȚÁRȚ adv. (Reg.) Acum doi ani.

ANUÁL, -Ă, *anuali, -e,* adj. Care are loc o dată pe an; care durează un an; care corespunde unui an.

ANÚME adj. invar., adv. **I.** Adj. invar. Care se face, se spune etc. în mod special. *O vorbă anume.* **II. 1.**Înadins, special; cu scopul. *A venit anume pentru mine.* **2.**În mod precis, exact. *Cât anume?* – **A**3 + **nume.**

ANUMÍT, -Ă, *anumiți, -te,* adj. **1.** Care a fost hotărât, precizat. *O anumită zi*.. **2.** Unul, oarecare. *Anumiți oameni*. – **Anume** + suf. *–it.*

ANÚNȚ, *anunțuri,* s. n. Înștiințare scrisă. – Din **anunța** (derivat regresiv).

ANUNȚÁ, *anúnț,* vb. I. Tranz. A aduce la cunoștință; a vesti, a încunoștința. ♦ A vesti sosirea cuiva (rostindu-i numele cu voce tare).

ANUNȚÁRE, *anunțări,* s. f. Acțiunea de *a anunța.* – V. **anunța.**

ANUNȚĂTÓR, -OÁRE, *anunțători, -oare,* adj. (Rar) Care anunță, vestește sau prevestește ceva. – **Anunța** + suf. *-ător.*

AOLÉU interj. Exclamație care exprimă durere, spaimă, dor, mirare. [Var.: **aléu, aoleó, auléu, oleó, oleoleó, oléu** interj.] – Onomatopee.

AOLÍCĂ interj. (Pop.) Diminutiv a lui *aoleu.* – **Aoleu** + suf. *-ică.*

APÁR, *apari,* s. m. (Rar) Cel care vinde apă. – **Apă** + suf. *-ar.*

APÁRE vb. III v. **apărea.**

APARÉNT, -Ă, *aparenți, -te,* adj. Care este altfel decât pare la prima vedere, care este doar în aparență așa cum se arată. *Liniște aparentă.* - (după *apare*).

APARÉNȚĂ, *aparențe,* s. f. Înfățișare exterioară (și adesea neconformă cu realitatea) a cuiva sau a ceva.

APARÍȚIE, *apariții,* s. f. Faptul de a apărea, de a se arăta privirii; ivire.

APÁRTE adv. În mod separat, deosebit (de...). ♦ (Adjectival) Deosebit, special; anumit. *Trăsătură aparte.* – **A**3 **+ parte.**

APARȚÍNE, *aparțin,* vb. III. Intranz. A ține, a depinde de cineva sau de ceva; a fi proprietatea cuiva.

ÁPĂ, ape, s. f. I. **1.** Lichid incolor, fără gust și fără miros, compus hidrogenat al oxigenului, care formează unul dintre învelișurile Pământului. A bate apa în piuă = a vorbi mult și fără rost. A fi (toți) o apă (și un pământ) = a fi la fel. **2.** Masă de apă formând un râu, un lac, o mare etc. A nu fi în apele lui = a fi abătut sau prost dispus. **3.** Fig. Denumire dată unor secreții apoase ale corpului (lacrimi, salivă, sudoare etc.).

APĂRÁ, *ápăr,* vb. I. Tranz. **1.** A interveni în ajutorul cuiva sau a ceva pentru a-l susține împotriva unei acțiuni ostile. ♦ A păzi un teritoriu, un oraș etc.; a menține o poziție prin luptă. ♦ Refl. A se împotrivi unui atac, unei acțiuni ostile. **2.** A pune la adăpost de o primejdie, de frig etc.; a feri, a ocroti.

APĂRÁIE s. f. Apărie. – **Apă** + suf. *-ăraie.*

APĂRÁRE, *apărări,* s. f. Acțiunea de *a (se) apăra.* ◊ Loc. vb. *A lua apărarea* = a apăra (pe cineva sau ceva). ♦ (Mil.) Una din formele principale de luptă, care urmărește oprirea ofensivei inamicului; totalitatea măsurilor luate în acest scop. – V. **Apăra.**

APĂRĂTÓR, -OÁRE, *apărători, -oare,* adj., subst. **1.** Adj. Care apără sau protejează**. 2.** S. m. și f. Persoană care apără sau sprijină ceva sau pe cineva. **-Apăra** + suf. *-ător.*

APĂREÁ, *apár,* vb. II. Intranz. A se arăta în fața cuiva, a deveni vizibil cuiva, a se ivi; a lua naștere. - (după *apare*).

APĂRÍE s. f. Apă multă (de obicei vărsată sau căzută pe jos); apăraie. – **Apă** + suf. *-ărie.*

APĂSÁ, *apắs,* vb. I. Tranz. și intranz. A se lăsa cu toată greutatea asupra unui lucru, a exercita o presiune asupra unui corp; a presa.

APĂSÁRE, *apăsări,* s. f. Acțiunea de *a apăsa* și rezultatul ei.. – V. **apăsa.**

APĂSÁT, -Ă, *apăsați, -te,* adj. (Despre mers, pași etc.; adesea adverbial) Energic (și sacadat). ♦ Fig. (Despre modul de exprimare, vorbele etc. cuiva) Care este subliniat, marcat, arătând hotărâre, fermitate. – V. **apăsa.**

APĂSĂTÓR, -OÁRE, *apăsători, -oare,* adj., s. n. Adj. Care apasă, oprimă. Care copleșește, chinuiește.

APĂTÓS, -OÁSĂ, *apătoși, -oase,* adj. Care conține multă apă, care este îmbibat cu apă; apos.

APLECÁ, *apléc,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să-și schimbe sau a-și schimba poziția (verticală) prin îndoire spre pământ; a (se) îndoi, a (se) înclina, a (se) pleca; *fig.* a (se) supune. **2.** Tranz. (Pop.) A alăpta.

APLECÁRE, *aplecări,* s. f. Acțiunea de a (se) apleca și rezultatul ei. – V. **apleca. APLECÁT, -Ă,** *aplecați, -te,* adj. Care și-a schimbat poziția (verticală); îndoit, înclinat, plecat, adus. – V. **apleca.**

APÓI adv. **1.** După aceea, pe urmă. *A venit apoi la mine.* **2.** (De obicei precedat de conjuncții; adesea cu valoare de conjuncție) Pe lângă asta, și încă, unde mai pui că; dar; altminteri. [Var.: (pop.) **păi, poi** adv.].

APÓS, -OÁSĂ, *apoși, -oase,* adj. **1.** Care conține (prea multă) apă, bogat în apă. **2.** Care seamănă cu apa.

APRECIÁ, *apreciez,* vb. I. Tranz. **1.** A determina prețul, valoarea unui bun; a evalua. ♦ A prețui pe cineva sau ceva (pentru calitățile sale); a aprețui. **2.** A socoti, a considera (că)...

APRECIÁT, -Ă, *apreciați, -te,* adj. Care se bucură de prețuire, de stimă (pentru calitățile sale). [Pr.: *-ci-at*] – V. **aprecia.**

APRECIÉRE, *aprecieri,* s. f. Acțiunea de *a aprecia* și rezultatul ei.[Pr.: *-ci-e-*] – V. **aprecia.**

APREȚUÍ, *aprețuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A aprecia, a prețui (pentru calitățile sale).

APREȚUÍRE s. f. (Înv.) Acțiunea de *a aprețui.* – V. **aprețui.**

APRIÁT, -Ă, *apriați, -te,* adj. (Înv.; adesea adverbial) Care este limpede, clar, lămurit (ca înțeles); precis. [Pr.: *-pri-at*] – Et. nec.

ÁPRIG, -Ă, *aprigi, -ge,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Iute, înfocat, nestăpânit. **2.** (Adesea adverbial) Aspru2, crunt, nemilos, înverșunat. **3.** Lacom, hrăpăreț. *Om aprig la câștig.* **4.** Fig. (Înv.; despre un loc, un teritoriu etc.) Care este greu de parcurs, de urcat; care este plin de primejdii. – Et. nec.

APRÍNDE, *aprínd,* vb. III. **1.** Tranz. A face să ardă focul sau un material combustibil; a da foc unui obiect. **2.** Refl. Fig. A izbucni, a se dezlănțui. **3.**Tranz. și refl. A face sau a începe să lumineze. *A aprins lampa.* **4.** Refl. Fig. (Despre oameni) A se înflăcăra, a se pasiona; a-și ieși din fire. **5.** Refl. (Despre fân, cereale, făină etc.) A se încinge1; a se altera.

APRÍNDERE, *aprinderi,* s. f. Acțiunea de *a (se) aprinde* și rezultatul ei. – V. **aprinde.**

APRÍNS1 s. n. Faptul de *a (se) aprinde.* – V. **aprinde.**

APRÍNS2, -Ă, *aprinși, -se,* adj. **1.** (Despre foc) Care arde. **2.** (Despre o sursă de lumină) Care luminează. ♦ Fig. Strălucitor. *Ochi aprinși.* **3.** Încins2, înfierbântat; ars. **4.** (Despre culori) Puternic, violent; *p. ext.* (despre obiecte) de o culoare vie. **5.** (Despre fân, cereale etc.) Încins2; alterat. – V. **aprinde.**

APROÁPE adv., s. m. art. I. Adv. **1.** La o distanță mică în spațiu de cineva sau de ceva; în preajmă, în vecinătate. **2.** La un interval mic de timp (în viitor sau în trecut) față de prezent. *Vara este aproape.* ◊ *Aproape de sfârșitul anului.* **3.** Cam, mai, aproximativ. *N-a mâncat aproape nimic.*

APROPIÁ, *aprópii,* vb. I. **1.** Refl. A se deplasa în spațiu (tot) mai aproape de ceva sau de cineva.♦ Tranz. A duce, a aduce, a așeza mai aproape de ceva sau de cineva.♦ A ajunge aproape de o anumită vârstă. **2.** Tranz. și refl. A-și face prieten pe cineva sau a se împrieteni cu cineva. -(după *aproape*).

APROPIÁT, -Ă, *apropiați, -te,* adj. **1.** Care se află aproape (în spațiu sau în timp) de ceva sau de cineva. **2.** Fig. Care se bucură de încrederea sau de prietenia (deosebită a) cuiva. [Pr.: *-pi-at*] – V. **apropia.**

APROPIÉRE, apropieri, s. f. Acțiunea de a (se) apropia și rezultatul ei. ◊ Prin apropiere = undeva aproape. [Pr.: -pi-e-] – V. **apropia.**

APȘOÁRĂ, *apșoare,* s. f. Diminutiv al lui *apă.* – **Apă** + suf. *-șoară.*

APUCÁ, *apúc,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A prinde, a lua, a înșfăca, a înhăța (cu mâna). ♦ A pune mâna (în grabă) pe ce are la îndemână; a lua, a-și însuși ceva la repezeală. **2.** Refl. A se prinde, a se agăța, a se ține (cu mâinile) de ceva sau de cineva. **3.** Tranz. Fig. (Despre stări fizice sau sufletești) A-l cuprinde; a-l copleși. ◊ Expr. (Fam.) *Când te-apucă, mult te ține? Ce te-a apucat?* se zice (în semn de mirare sau de nemulțumire) când cineva comite (pe neașteptate) un act nepotrivit. **II.** Intranz. A primi ceva prin tradiție; a moșteni un obicei, o deprindere etc. *Așa a apucat.*

APUCÁRE, *apucări,* s. f. Acțiunea de *a (se) apuca.* – V. **apuca.**

APUCÁT1 s. n. Faptul de *a (se) apuca.* – V. **apuca.**

APUCÁT2, -Ă, *apucați, -te,* adj. (În superstiții; adesea substantivat) (Om) chinuit de diavol; *p. ext.* (persoană) care se enervează repede, care se manifestă cu violență.. – V. **apuca.**

APUCĂTÓR, -OÁRE, *apucători, -oare,* adj., s. n. Adj. Care apucă, cu care se apucă. ♦ Fig. (Despre oameni) Lacom, hrăpăreți – **Apuca** + suf. *-ător.*

APUCĂTÚRĂ, *apucături,* s. f. **1.** Prindere cu mâna. *Smuls dintr-o singură apucătură.* **2.** Fig. Deprindere, comportare (urâtă) a cuiva. – **Apuca** + suf. *-ătură.*

ÁPUL, *apuli,* s. m., adj. **1.** S. m. (La pl.) Trib dacic situat în centrul Transilvaniei; (și la sg.) persoană care făcea parte din acest trib. **2.** Adj. Care aparține apulilor (**1**), privitor la apuli.

APÚNE, pers. 3 *apúne,* vb. III. Intranz. (Despre aștri) A dispărea sub orizont; a asfinți, a scăpăta. ♦ Fig. A-și pierde întreaga strălucire, putere, faimă etc., a dispărea pentru totdeauna.

APÚNERE, *apuneri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a apune* și rezultatul ei. – V. **apune.**

APÚS1, *apusuri,* s. n. **1.** Trecere a unui astru sub orizont; priveliște oferită de Soare când apune. **2.** Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus răsăritului, vest; *p. ext.* loc pe orizont, regiune, țară situată spre acest punct cardinal, Occident, Vest. **3.** Timp al zilei când apune Soarele; asfințit. **4.** Fig. Declin, decădere, dispariție. – V. **apune.**

APÚS2, -Ă, *apuși, -se,* adj. Dispărut pentru totdeauna. *Vremuri apuse.* – V. **apune. APUSEÁN, -Ă,** *apuseni, -e,* adj. Care se află la apus; vestic. ♦ Spec. Care aparține apusului Europei (și întregii Americi), caracteristic vieții de acolo; occidental. – **Apus**1 + suf. *-ean.*

ARÁ, *ar,* vb. I. Tranz. A răsturna cu plugul brazde de pământ în vederea pregătirii solului pentru cultivare.

ARÁBIL, -Ă, *arabili, -e,* adj. (Despre pământ) Bun pentru arat și cultivat; arător.

ARÁC, *araci,* s. m. Par lung care servește la susținerea viței de vie și a altor plante agățătoare. [Var.: **harác, harág** s. m.].

ARÁMĂ, (**2**) *arămuri,* s. f. Metal de culoare roșiatică, care poate fi ușor modelat, care se poate prelucra în fire subțiri; cupru.

ARANJÁ, *aranjez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune ceva în ordine, în rânduială. ♦ A face ca ceva să funcționeze în bune condiții. ♦ A conveni cu cineva să facă într-un anumit fel. **2.** Refl. A-și face un rost în viață.

ARANJÁRE, *aranjări,* s. f. Acțiunea de *a (se) aranja.* – V. **aranja.**

ARANJÁT, -Ă, *aranjați, -te,* adj. **1.** Pus în ordine, în rânduială. ♦ (Despre oameni) Cu ținuta exterioară îngrijită. **2.** Care și-a făcut un rost în viață. – V. **aranja.**

ARÁP, *arapi,* s. m. (Pop.) **1.** Persoană care face parte dintr-o populație africană negroidă; *p. gener.* om cu pielea și părul de culoare neagră. **2.** Arab. [Var.: **haráp** s. m.].

ARÁR adv. Rareori, arareori. – **A**3 + **rar.**

ARÁREORI adv. (Numai) din când în când; rar, rareori, arar. [Pr.: *-re-ori*] – **A**3 + **rare + ori.**

ARÁT1 s. n. Acțiunea de *a ara;* arătură. – V. **ara.**

ARÁT2, -Ă, *arați, -te,* adj. (Despre pământ) Care a fost pregătit cu plugul pentru cultivare. – V. **ara.**

ARĂCÍ, *arăcesc,* vb. IV. Tranz. A pune pe araci vița de vie sau alte plante agățătoare. [Var.: **hărăcí, hărăgí** vb. IV] – Din **arac.**

ARĂCÍT s. n. Faptul de *a arăci.* [Var.: **hărăcít, hărăgít** s. n.] – V. **arăci.**

ARĂDEÁN, -Ă, *arădeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană născută și crescută în municipiul sau județul Arad. **2.** Adj., s. m. (Locuitor) din municipiul sau județul Arad. – **Arad** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ARĂDEÁNCĂ, *arădence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Arad. – **Arădean** + suf. *-că.*

ARĂMÁR, *arămari,* s. m. Persoană care lucrează sau vinde obiecte de aramă. – **Aramă** + suf. *-ar.*

ARĂMĂRÍE1 s. f. Meseria arămarului. – **Arămar** + suf. *-ie.*

ARĂMĂRÍE2, *arămării,* s. f. **1.** Atelier, prăvălie de obiecte de aramă. **2.** Obiecte de aramă. – **Aramă** + suf. *–ărie.*

ARĂMEÁSĂ, *arămese,* s. f. (Înv.) Măsură de capacitate (din aramă) egală cu o oca sau cu o jumătate de oca. – **Aramă** + suf. *-easă.*

ARĂMÍ, *arămesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un obiect de metal cu un strat de aramă; a cupra. – Din **aramă.**

ARĂMÍRE, *arămiri,* s. f. Acțiunea de *a arămi* și rezultatul ei; cuprare. – V. **arămi.**

ARĂMÍT, -Ă, *arămiți, -te,* adj. (Despre obiecte de metal) Acoperit cu un strat de aramă; cuprat. – V. **arămi.**

ARĂMÍU, -IE, *arămii,* adj. De culoarea aramei. – **Aramă** + suf. *-iu.*

ARĂPÉSC, -EÁSCĂ, *arăpești,* adj. (Pop.) Care aparține arapilor, privitor la arapi. – **Arap** + suf. *-esc.*

ARĂPÍLĂ s. m. (Pop.) Om cu pielea și părul de culoare neagră (ca de arap). – **Arap** + suf. *-ilă.*

ARĂPÍME s. f. (Pop.) Mulțime de arapi; totalitatea arapilor. – **Arap** + suf. *-ime.*

ARĂPOÁICĂ, *arăpoaice,* s. f. (Pop.) Femeie care face parte dintr-o populație africană negroidă; *p. gener.* femeie cu pielea și părul de culoare neagră. – **Arap** + suf. *-oaică.*

ARĂRIÉL s. m. **1.** Plantă erbacee cu miros greu, cu frunzele verzi-albicioase acoperite cu un puf fin și cu flori roșii închise, rar albe. **2.** (Rar) Limba-mielului. – Et. nec.

ARĂTÁ, *arắt,* vb. I. **1.** Tranz. A expune ceva intenționat privirilor cuiva; a da la iveală, a lăsa să se vadă. **2.** Tranz. A indica (printr-un gest) persoana sau lucrul asupra căruia se atrage atenția. **3.** Tranz. A da o explicație, (pentru a lămuri, a dovedi, a convinge). **4.** Tranz. și refl. A (se) manifesta, a (se) exterioriza (prin vorbe, gesturi, atitudini).

ARĂTÁRE, *arătări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) arăta* și rezultatul ei. **2.** Halucinație, vedenie. ♦ (Concr.) Monstru; stafie, fantomă. ♦ Persoană foarte slabă. – V. **arăta.**

ARĂTĂTÓR, *arătătoare,* s. n. **1.** Indicator (de la instrumentele de măsurat) care arată greutatea, direcția, timpul etc. **2.** Degetul al doilea de la mână (cu care se arată). – **Arată** + suf. *-ător.*

ARĂTÓR, -OÁRE, *arători, -oare,* adj. (Rar; despre pământ) Arabil. ♦ (Despre vite) Care se folosește la arat. – **Ara** + suf. *-ător.*

ARĂTÓS, -OÁSĂ, *arătoși, -oase,* adj. Care are o înfățișare frumoasă sau impunătoare. – **Arăta** + suf. *-os.*

ARĂTÚRĂ, *arături,* s. f. **1.** Acțiunea de *a ara;* arat1. **2.** Pământ arat. – **Ara** + suf. *-ătură.*

ÁRBOR s. m. v. **arbore.**

ARBORÁȘ, *arborași,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *arbore.* – **Arbore** + suf. *-aș.*

ÁRBORE, *arbori,* s. m. Nume generic pentru orice plantă cu trunchi înalt și puternic, lemnos și cu mai multe ramuri cu frunze care formează o coroană; copac; *p. restr.* pom. ♦ *Arbore genealogic* = reprezentare grafică (de obicei sub forma unui copac cu ramuri) înfățișând filiația și gradul de înrudire ale membrilor unei familii.

ARBÚZ s. m. V. **harbuz.**

ARBUZÁRIE s. f. V. **harbuzărie.**

ARC, *arcuri,* și (**2**) *arce,* s. n. **1.** Armă (primitivă) de aruncat săgeți, alcătuită dintr-o vargă flexibilă ușor încovoiată și o coardă prinsă de extremitățile vergii. ♦ P. anal. Ceea ce are forma unui arc (**1**). *Arcul sprâncenei.* **2.** Porțiune dintr-o circumferință sau dintr-o linie curbă. *Arc de cerc.* ♦ (Element de) construcție în formă arcuită. ◊ *Arc de triumf* = monument în formă de portic arcuit cu una sau mai multe arcade, ridicat în amintirea sau pentru sărbătorirea unui fapt însemnat.◊ Expr. *Parc-ar fi pe arcuri,* se zice despre o persoană suplă, sprintenă.

ARCÁCI, *arcaciuri,* s. n. **1.** Îngrăditură sau despărțitură pentru separat oile. **2.** Îngrăditură făcută de pescari în apă pentru prinderea și păstrarea peștelui în bălți iarna. – Et. nec.

ARCÁDĂ, *arcade,* s. f. Element arhitectural format din unul sau din mai multe arce și din elementele care le susțin (coloane, stâlpi, ziduri). - (după *arc*).

ARCÁN1, *arcane,* s. n. **1.** Laț pentru prinderea sau priponirea animalelor, în special a vitelor. ◊ Expr. *A prinde cu arcanul* = (în trecut) a prinde (cu ajutorul arcanului) și a lua cu forța în armată; a arcăni; *p. gener.* a aduce, a lua cu forța. **2.** (Art.) Dans popular românesc, asemănător cu sârba; melodie după care se execută acest dans.

ARCÁN2, *arcane,* s. n. (Livr.; mai ales la pl.) Taină, secret. ♦ Loc tainic, ascuns.

ARCÁȘ, *arcași,* s. m. Oștean înarmat cu arc; persoană care trage cu arcul; săgetător. – **Arc** + suf. *-aș.*

ARCÁT, -Ă, *arcați, -te,* adj. (Rar) Arcuit. – **Arc** + suf. *-at.*

ARCATÚRĂ, *arcaturi,* s. f. Element arhitectural alcătuit dintr-o serie de arcade (mici).

ÁRCĂ s. f. (Rar) Corabie. ◊ *Arca lui Noe* = corabia miticului Noe; *fig.* îngrămădire eterogenă de oameni și de animale.

ARCĂNÍ, *arcănesc,* vb. IV. Tranz. (În trecut) A prinde cu arcanul1. – Din **arcan1.**

ARCUÍ, *arcuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) îndoi în formă de arc; a (se) încovoia. ♦ Tranz. Fig. A bate; a pedepsi. – **Arc** + suf. *-ui.*

ARCUÍRE, *arcuiri,* s. f. Faptul de *a (se) arcui;* încovoiere elastică a unei piese lungi; (concr.) formă arcuită. – V. **arcui.**

ARCUÍT, -Ă, *arcuiți, -te,* adj. Încovoiat în formă de arc; arcat. ♦ (Despre construcții) Prevăzut cu arcade. – V. **arcui.**

ARCUITÚRĂ, *arcuituri,* s. f. Parte a unui obiect (încovoiat) în formă de arc. [Pr.: *-cu-i-*] – **Arcui** + suf. *-tură.*

ARCULÉȚ, *arculețe,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *arc.* – **Arc** + suf. *-uleț.*

ARCÚȘ, *arcușuri,* s. n. Vergea de lemn între capetele căreia se întind fire de păr de cal, care servește la producerea sunetelor unor instrumente cu coarde. – **Arc** + suf. *-uș.*

ÁRDE, *ard,* vb. III. **I.** Intranz. (Despre foc) A fi aprins. **II. 1.** Tranz. A da foc, a băga în foc. **2.** Tranz., refl. și intranz. A (se) consuma, a (se) distruge prin foc. **3.** Tranz. și intranz. A încinge, a încălzi (tare). **III.** (Despre soare) **1.** A răspândi căldură mare; a dogori; a fi fierbinte**. 2.** Refl. și tranz. A suferi sau a face să sufere o durere vie, o arsură la atingerea cu focul sau cu un obiect foarte fierbinte; a (se) frige.

ARDÉI, *ardei*, s. m. Plantă erbacee cu flori albe și cu fructe bace verzi, roșii sau galbene, întrebuințate în alimentație*; p. restr.* fructul acestei plante. *Ardei gras. Ardei iute.* – **Arde** + suf. *-ei.*

ARDEIÁ, *ardeiez,* vb. I. **1.** Tranz. A condimenta o mâncare cu ardei iute (sau cu piper, boia etc.)**. 2.** Refl. Fig. (Fam.; despre oameni) A se irita, a se supăra. [Pr.: *-de-ia*] – Din **ardei.**

ARDEIÁȘ, *ardeiași,* s. m. Diminutiv al lui *ardei*. [Pr.: *-de-iaș*] – **Ardei** + suf. *-aș.*

ARDEIÁT, -Ă, *ardeiați, -te,* adj. (Despre mâncăruri) În care s-a pus (mult) ardei (sau piper, boia etc.). [Pr.: *-de-iat*] – V. **ardeia.**

ARDELEÁN, -Ă, *ardeleni, -e,* subst., adj. **1.** S. m. și f. Persoană (originară) din Ardeal; transilvănean. **2.** Adj. Care aparține Ardealului sau populației lui, privitor la Ardeal sau la populația lui; transilvănean, ardelenesc. **3.** S. f. art. Numele unui dans popular din Ardeal; melodie după care se execută acest dans; ardeleneasca. – **Ardeal** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ARDELEÁNCĂ, *ardelence,* s. f. Femeie din Ardeal; transilvăneancă. – **Ardelean** + suf. *-că.*

ARDELENÉSC, -EÁSCĂ, ardelenești, adj., s. f. art. **1.** Adj. Ardelean. **2.** S. f. art. Numele unui dans popular din Ardeal; melodie după care se execută acest dans; ardeleana. –**Ardelean** + suf. *-esc.*

ARDELENÉȘTE adv. Ca ardelenii; ca în Ardeal. – **Ardelean** + suf. *-ește.*

ÁRDERE, *arderi,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) arde.* **2.** (Biol.; la pl.) Proces de descompunere prin oxidare a substanțelor vii din organism. – V. **arde.**

ARDOÁRE s. f. Înflăcărare, pasiune, avânt; râvnă, zel; ardență.

ARGÁT, -Ă, *argați, -te,* s. m. și f. (Rar la f.) Servitor, slugă angajată (în trecut) pentru muncile agricole, creșterea vitelor sau pentru muncile din gospodăria stăpânului.

ARGĂSEÁLĂ, *argăseli,* s. f. **1.** Argăsire. **2.** (Concr.) Amestec de substanțe cu care se argăsesc pieile și blănurile. – **Argăsi** + suf. *-eală.*

ARGĂSÍ, argăsesc, vb. IV. Tranz. A prelucra pieile și blănurile cu un amestec de substanțe, pentru a le face trainice, impermeabile, flexibile; a cruși, a încruși, a tăbăci.

ARGĂSÍRE, *argăsiri,* s. f. Acțiunea de *a argăsi;* argăseală (**1**), tăbăcire. – V. **argăsi.**

ARGĂSÍT1 s. n. Faptul de *a argăsi*. – V. **argăsi.**

ARGĂSÍT2, -Ă, *argăsiți, -te,* adj. (Despre piei, blănuri) Prelucrat pentru a deveni trainic și impermeabil; tăbăcit, (reg.) dubit, încrușit. – V. **argăsi.**

ARGĂSITÓR, -OÁRE, *argăsitori, -oare,* adj., s. m. și f. (Muncitor) care argăsește. – **Argăsi** + suf. *-tor.*

ARGĂȚÉL, argăței, s. m. (Rar) Diminutiv al lui argat. –**Argat** + suf. *-el.*

ARGĂȚÉSC, -EÁSCĂ, *argățești,* adj. (Rar) De argat, specific argatului. – **Argat** + suf. *-esc.*

ARGĂȚÍ, *argățesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Rar) A munci ca argat. – Din **argat.**

ARGĂȚÍE s. f. (Rar) Situația argatului; muncă de argat. – **Argat** + suf. *-ie*

ARGĂȚÍME s. f. Mulțime de argați; totalitatea argaților. – **Argat** + suf. *-ime.*

ARGEÁ, *argele,* s. f. (Pop.) **1.** Război de țesut. ♦ Nume dat celor două scânduri care unesc transversal extremitățile războiului de țesut. ♦ Fiecare dintre grinzile de lemn fixate de o parte și de alta a unei plute pentru a ține strânse lemnele care o compun. **2.** Construcție rudimentară de scânduri în care se așază, vara, războiul de țesut. **3.** Boltă ori acoperiș al unei clădiri. – Et. nec.

ARGEȘEÁN, -Ă, *argeșeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din județul Argeș. **2.** Adj. Care aparține județului Argeș sau argeșenilor (**1**), referitor la județul Argeș ori la argeșeni. – **Argeș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ARGEȘEÁNCĂ, *argeșence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din județul Argeș. – **Argeșean** + suf. *-că.*

ARGÍLĂ, *argile*, s. f. Rocă sedimentară alcătuită dintr-un amestec de silicați și din fragmente de cuarț, mică etc., întrebuințată în olărie, la lucrări de construcție, în sculptură etc.; lut.

ARGILÓS, -OÁSĂ, *argiloși, -oase,* adj. Care conține (multă) argilă; lutos.

ARGÍNT (**1**) s. n., (**2**) *arginți,* s. m. S. n. (Adesea fig.) Metal prețios de culoare albă strălucitoare, maleabil și ductil. ♦ Compus: (pop.) *argint-viu* = **a)** mercur; **b)** *fig.* om plin de energie.

ARGINTÁ, *argintez,* vb. I. Tranz. A acoperi un obiect metalic cu un strat subțire de argint (**1**); a argintui. – Din **argint.**

ARGINTÁR, *argintari,* s. m. (Rar) Persoană care lucrează sau vinde obiecte de argint (**1**). – **Argint** + suf. *-ar.*

ARGINTÁRE, *argintări,* s. f. Acțiunea de *a arginta.* – V. **arginta.**

ARGINTÁT, -Ă, *argintați, -te,* adj. Acoperit cu un strat subțire de argint (**1**); argintuit. – V. **arginta.**

ARGINTĂRÍE, *argintării,* s. f. **1.** Obiecte de argint (**1**). **2.** Magazin în care se vând obiecte de argint. – **Argint** + suf. *-ărie.*

ARGINTÍ vb. IV v. **arginta.**

ARGINTÍU, -ÍE, *argintii,* adj. (Adesea fig.) Care are culoare și strălucirea argintului (**1**); argintos. **-Argint** + suf. *-iu.*

ARGINTÓS, -OÁSĂ, *argintoși, -se,* adj. **1.** Argentifer. **2.** (Înv.) Argintiu. – **Argint** + suf. *-os.*

ARGINTUÍ, *argintuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A arginta. – **Argint** + suf. *-ui.*

ARGINTUÍT, -Ă, *argintuiți, -te,* adj. (Rar) Argintat. – V. **argintui.**

ARGINȚÍCĂ, *argințele,* s. f. Arbust cu flori mari, albe și cu frunze verzi lucitoare pe partea superioară și albe pe cea inferioară.– **Argint** + suf. *-ică.*

ARICEÁLĂ, *ariceli*, s. f. **1.** Boală de piele la cai și la unele vite cornute, manifestată prin inflamarea pielii de la chișiță. **2.** Boală a viței de vie, costând în apariția unor umflături noduroase pe părțile lemnoase ale plantei. – **Arici**2 + suf. *-eală.*

ARÍCI1, *arici*, s. m. **1.** Animal mamifer insectivor, cu botul ascuțit și corpul gros, acoperit cu țepi. ◊ Compus: *arici-de-mare* = animal echinoderm marin cu corpul sferic, acoperit cu țepi **2.** Instrument cu care se îndepărtează crusta depusă pe pereții unor canale. **3.** (Mil.) Element de baraj împotriva tancurilor sau infanteriei, alcătuit din pari sau grinzi metalice dispuse cruciș.

ARICÍ2, pers. 3 *aricește,* vb. IV. Refl. A se îmbolnăvi de aricelă. – Din **arici1.**

ARICIOÁICĂ, *aricioaice*, s. f. Femela ariciului1. – **Arici**1 + suf. *-oaică.*

ÁRIE1, *arii*, s. f. **1.** Loc special amenajat unde se treieră cerealele; arman. **2.** Suprafață de teren sau platformă pe care se așază cărămizile la uscat.

ÁRIE2, *arii*, s. f. (Suprafață, teritoriu considerat ca) zonă de răspândire a unui fenomen, a unui fapt de limbă, a unui grup de plante sau de animale etc. ♦ Fig. Întindere, suprafață.

ARÍN, *arini*, s. m. Nume dat mai multor specii de arbori cu frunze ovale, dințate, și cu flori verzui-roșiatice, grupate în amenți.

ARINÍȘ, *arinișuri,* s. n. Arinițe. [Var.: **aninîș** s. n.] – **Arin** + suf. *-iș.*

ARINÍȚE, *arinești*, s. f. Pădurice de arini; ariniș. [Acc. și *arínițe.* – Var.: **aníniște** s. f.] – **Arin** + suf. *-iște.*

ARIPÁT, -Ă, *aripați, -te,* adj. **1.** Înaripat. ♦ (Despre fructe și semințe) Prevăzut cu aripi (**3**). **2.** (Rar; despre păsări) Împușcat în aripă. – V. **aripă.**

ÁRIPĂ, *aripi*, s. f. **1.** Organ al păsărilor, al unor insecte și al unor mamifere, care servește la zbor. ◊ *A da* (cuiva) *aripi* = a face să capete curaj; a însufleți (pe cineva). *A tăia* (cuiva) *aripile* = a face (pe cineva) să-și piardă curajul, avântul; a descuraja. **2.** (Iht.) Înotătoare. **3.** Membrană a unor fructe și semințe care servește la răspândirea lor cu ajutorul vântului. *Aripa avionului.***4.** Parte a unei construcții care se prezintă ca o prelungire laterală. **5.** Capăt, margine, flanc al unei trupe.

ARIPIOÁRĂ, *aripioare*, s. f. Diminutiv al lui *aripă*. – **Aripă** + suf. *-ioară.*

ARMÁTĂ, armate, s. f. **1.** Totalitatea forțelor militare ale unui stat; oaste, oștire, armie. **2.** Fig. Colectivitate care acționează în vederea unui scop comun. ♦ Mulțime, ceată, cârd, șir.

ÁRMĂ, *arme*, s. f. **1.** Obiect, unealtă, aparat, mașină care servește în lupta împotriva inamicului, ◊ Expr. *A fi* (sau *a se afla) sub arme* = a face serviciul militar. ♦ Parte dintr-o armată specializată și dotată pentru un anumit fel de luptă; serviciu militar specializat în acest sens. **2.** (La pl.) Armament.

ARMĂSÁR, *armăsari,* s. m. Cal mascul necastrat; *p. ext.* cal falnic, mândru, iute. [Var.: (reg.) **harmăsár** s. m.].

ARMĂSĂRÁȘ, *armăsărași,* s. m. Diminutiv al lui *armăsar;* armăsăruș. – **Armăsar** + suf. *-aș.*

ARMĂSĂRÚȘ, *armăsărași,* s. m. Armăsăraș. – **Armăsar** + suf. *-uș.*

ARMĂȘÉL, *armășei,* s. m. Slujbaș al armașului. – **Armaș** + suf. *-el.*

ARMĂȘÍE s. f. Funcția de armaș. ♦ Instituție în fruntea căreia se afla armașul. – **Armaș** + suf. *-ie.*

ARMÁN, -Ă s. m. și f., adj. v. **aromân.**

ARNÍCI s. n. Bumbac răsucit într-un singur fir și vopsit în diferite culori, întrebuințat la cusutul înfloriturilor pe cămăși, pe ștergare etc.

AROMÁ vb. I v. **aromi.**

AROMÁT1, *aromate,* s. n. (Rar) Mirodenie.

AROMAT2, -Ă, *aromați, -te,* adj. Care are aromă, cu aromă; aromatic, binemirositor, parfumat (**1**). – V. **aroma.**

AROMÁTIC, -Ă, *aromatici, -ce,* adj. Care are sau răspândește aromă; care conține aromate1; aromat2.

ARÓMĂ, *arome,* s. f. Emanație a unor substanțe plăcut mirositoare (și cu gust plăcut); miros tare și plăcut; mireasmă, parfum. ♦ Substanță care dă unui produs miros sau gust plăcut.

AROMÂN, -Ă, *aromâni, -e,* s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte dintr-o ramură a poporului român; care vorbește *dialectul aromân;* care trăiește în sudul Peninsulei Balcanice (prin Epir și Macedonia). **2.** Adj. Care aparține aromânilor(**1**), privitor la aromâni; aromânesc. ♦ (Substantivat, f.) Idiomul aromânilor. [Var.: **armân, -ă,** s. m. și f., adj.].

AROMÂNCĂ, *aromânce,* s. f. Femeie care face parte din populația de limbă română ce trăiește în sudul Peninsulei Balcanice (prin Epir și Macedonia). – **Aromân** + suf. *-că.*

AROMÂNÉSC, -EÁSCĂ, *aromânești,* adj. Aromân (**2**). – **Aromân** + suf. *-esc.*

AROMÂNÉȘTE adv. Ca aromânii; în idiomul aromân. – **Aromân** + suf. *-ește.*

AROMEÁLĂ, *aromeli*, s. f. Stare de somnolență, de somn ușor. – **Aromi** + suf. *-eală.*

AROMÍ, *aromesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A fi cuprins de un somn ușor, superficial; a dormita; a atipi. **2.** Tranz. A ameți cu un miros îmbătător. **3.** Tranz. Fig. A potoli, a liniști. [Var.: (înv.) **aromá** vb. I] – Et. nec.

AROMÍRE, *aromiri*, s. f. Acțiunea de *a aromi* și rezultatul ei. – V. **aromi.**

AROMÍT, -Ă, *aromiți, -te,* adj. **1.** (Rar) Atipit. **2.** Parfumat, înmiresmat, îmbătător. – V. **aromi**.

AROMITÓR, -OÁRE, *aromitori, -oare,* adj. **1.** Care răspândește un miros plăcut. **2.** Care îmbie la somn. – **Aromi** + suf. *-tor.*

ARS, -Ă, *arși, -se,* adj. **1.** Distrus, mistuit de foc. ◊ (Substantivat) *Miroase a ars.* ♦ Care prezintă o arsură. ◊ Expr. *A sări (ca) ars* = a sări repede (de surprindere, de spaimă, de indignare). ♦ *Mâncare arsă. Stofă arsă. Cărămidă arsă.* ♦ (Despre pielea oamenilor) înroșit, pârlit sau bășicat de soare. **2.** (Adesea fig.) Uscat, pârjolit (de soare, de secetă etc.). – V. **arde.**

ARSĂTÚRĂ, *arsături,* s. f. Ardere. – **Ars** + suf. *-ătură.*

ARSÚRĂ, *arsuri*, s. f. **1.** Faptul de a arde; faptul de a produce o senzație dureroasă, usturătoare. **2.** Rană produsă cuiva de foc, de căldură, de un agent chimic etc.; senzație usturătoare pricinuită de o boală, de sete etc. **3.** Loc unde a ars o pădure.

ARȘÍNIC, *arșinici,* s. m. Plantă erbacee ornamentală cu flori roșii, albe sau pestrițe. – Et. nec.

ÁRȘIȚĂ, *arșițe,* s. f. **1.** Căldură mare și dogoritoare a soarelui; dogoare, zăduf, caniculă. **2.** (Pop.; adesea fig.) Senzație de căldură (și de sete) pe care o are omul bolnav; *p. gener.* febră, temperatură.

ARȚÁG, *arțaguri,* s. n. (Pop. și fam.) Pornire spre ceartă, chef de ceartă.

ARȚÁR, *arțari,* s. m. Arbore cu lemnul alb și tare, rezistent, cu frunze opuse și fructe aripate, înrudit cu paltinul. – Et. nec.

ARȚĂGÓS, -OÁSĂ, *arțăgoși, -oase*, adj. (Pop. și fam.) Certăreț. [Var.: (reg.) **harțăgós, -oásă, hărțăgós, -oásă** adj.] – **Arțag** + suf. *-os.*

ARȚĂRÁȘ, *arțărași,* s. m. Diminutiv al lui *arțar.* – **Arțar** + suf. *-aș.*

ARUNCÁ, *arúnc,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca ceva să ajungă la o distanță oarecare, imprimându-i o mișcare violentă; a azvârli. ◊ *A(-și) arunca ochii* (sau *o privire)* = a privi repede, în treacăt; a examina, a cerceta sumar..◊Refl. a se repezi, a se năpusti; a se avânta, a sări; a se azvârli. **2.** Tranz. a împrăștia sămânța pentru a semăna. **3.** Expr. *A arunca* (pe cineva) *pe drumuri*; a lipsi (pe cineva) de cele necesare traiului. **4.** Refl. (Pop.; în expr.) *A se arunca în partea cuiva* = a semăna la chip sau la fire cu cineva (din familie).

ARUNCÁRE, *aruncări,* s. f. Acțiunea de *a (se) arunca;* aruncătură. – V. **arunca.**

ARUNCÁT, -Ă, *aruncați, -te,* adj. **1.** Care a fost trimis la o distanță oarecare, prinrt-o mișcare violentă. **2.** Care a fost îndepărtat, lepădat ca nefolositor. – V. **arunca.**

ARUNCĂTÓR, -OÁRE, *aruncători, -oare,* subst. *Aruncător de flăcări* = armă care servește la aruncarea unui lichid inflamabil (care ia foc în aer) asupra obiectivelor inamice mai apropiate. – **Arunca** + suf. *-ător.*

ARUNCĂTÚRĂ, *aruncături,* s. f. **1.** Aruncare. ◊ Expr. *Aruncătură de ochi* = fel de a se uita; căutătură, ochire. **2.** Distanță la care ajunge un obiect aruncat. ◊ Expr. *O aruncătură de băț* = (foarte) aproape. – **Arunca** + suf. *-ătură.*

ARZĂTÓR, -OÁRE, *arzători, -oare,* adj., s. m., s. n. Adj. **1.** Care arde, care dogorește; fierbințe; torid. **2.** Fig. Puternic, intens; deosebit (de mare, de important). – **Arde** + suf. *-ător.*

ASÁRĂ adv. v. **aseară.**

ASCENDÉNT, -Ă, *ascendenți, -te,* adj., subst. **1.** adj. Care urcă, suitor. ◊ *Linie ascendentă* = linie genealogică ce suie de la fiu la părinți, de la nepoți la bunici etc. **2.** S. m., s. f. Rudă în linie directă care face parte dintr-o generație anterioară.

ASCULTÁ, *ascúlt,* vb. I. **1.** Tranz. A-și încorda auzul pentru a percepe un sunet sau un zgomot, a se strădui să audă. ♦ **2.** Tranz. și intranz. A fi atent la ceea ce se spune sau se cântă. **3.** Tranz. A acorda importanță celor spuse de cineva, a lua în considerație; a împlini o dorință, o rugăminte. ♦ Tranz. și intranz. A da urmare, a se conforma unui ordin, unui sfat etc.; a face întocmai cum vrea cineva.

ASCULTĂTÓR, -OÁRE, ascultători, -oare, adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care ascultă (**3**); supus, docil. **2.** S. m. și f. Persoană care ascultă o povestire, un concert. –**Asculta** + suf. -ător.

ASCULTÁRE, *ascultări,* s. f. Acțiunea de *a asculta* și rezultatul ei. ◊ Expr. *A fi sub ascultarea cuiva* = a fi în slujba, sub autoritatea, sub stăpânirea cuiva. – V. **asculta.**

ASCÚNDE, *ascúnd,* vb. III. Tranz. și refl. A (se) așeza într-un loc în care să nu poată fi văzut și găsit. ♦ Tranz. Fig. A face să nu fie cunoscut, știut, înțeles de alții; a tăinui. [Perf. s. *ascunsei*, part. *ascuns*].

ASCÚNS$_1$ s. n. Faptul de *a (se) ascunde.* ◊ *De-a ascunsul* sau *de-a (v-ați) ascunselea* = numele unui joc de copii în care toți jucătorii se ascund, afară de unul, care îi caută pe ceilalți. – V. **ascunde.**

ASCÚNS$_2$**, -Ă,** *ascunși, -se,* adj. **1.** Care nu este încă descoperit, valorificat sau folosit. *Resurse ascunse.* **2.** (Despre oameni) Care are obiceiul să-și ascundă gândurile sau faptele. ♦ (Despre faptele, gândurile, intențiile oamenilor) Care nu este dezvăluit nimănui. – V. **ascunde.**

ASCUNZĂTOÁRE, *ascunzători,* s. f. Loc în care se poate ascunde cineva sau ceva. – **Ascunde** + suf. *-ătoare.*

ASCUNZÍȘ, *ascunzișuri,* s. n. **1.** Loc tainic, ferit de priviri. **2.** Fig. Taină, secret. – **Ascunde** + suf. *-iș.*

ASCUȚÍ, *ascút,* vb. IV. **1.** Tranz. A face mai tăioasă lama unei arme sau a unei unelte de tăiat. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) face mai ager, mai pătrunzător.

ASCUȚÍME s. f. **1.** Faptul de a fi ascuțit. **2.** Fig. Agerime (a minții), pătrundere, perspicacitate, acuitate. - **Ascuți** + suf. *-ime.*

ASCUȚÍRE, *ascuțiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) ascuți.* – V. **ascuți.**

ASCUȚÍȘ, *ascuțișuri,* s. n. Tăiș sau vârf ascuțit al unui obiect. – **Ascuți** + suf. *-iș.*

ASCUȚÍT$_1$ s. n. Faptul de *a ascuți.* – V. **ascuți.**

ASCUȚÍT$_2$**, -Ă,** *ascuțiți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care este prevăzut cu tăiș sau cu vârf; tăios. **2.** Ager, pătrunzător. *Minte ascuțită.* **3.** (Despre vorbe, privire) Care străpunge; sfredelitor; aspru, tăios. – V. **ascuți.**

ASCUȚITOÁRE, *ascuțitori,* s. f. Unealtă (sau aparat, mașină) cu care se ascut obiecte tăioase. – **Ascuți** + suf. *-toare.*

ASCUȚITÓR, *ascuțitori,* s. m. Persoană specializată în ascuțitul uneltelor tăioase. – **Ascuți** + suf. *-tor.*

ASCUȚITORÍE, *ascuțitorii,* s. f. Atelier sau secție unde se ascut obiecte tăioase. – **Ascuțitor** + suf. *-ie.*

ASEÁRĂ adv. În seara zilei precedente. [Var.: (reg.) **asára** adv.] – **A**3 + **seară.**

ASECÁ, *aséc,* vb. I. Tranz. (Rar) A deseca; *spec.* a evacua apa din puțurile de mină în curs de săpare, din rocile sau substanțele minerale utile etc. – Din **seca.**

ASECÁRE, *asecări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a aseca.* – V. **aseca.**

ASEMĂNÁ, *asémăn,* vb. I. **1.** Refl. A avea însușiri, trăsături comune cu cineva sau cu ceva; a semăna2. **2.** Tranz. și refl. A (se) socoti la fel cu altul, a (se) așeza pe același plan; a (se) asemui.

ASEMĂNÁRE, *asemănări,* s. f. Faptul de a (se) asemăna; analogie. ◊ Loc. adv. *După chipul și asemănarea cuiva* = întocmai, leit, la fel (cu cineva sau cu ceva). – V. **asemăna.**

ASEMĂNÁT, -Ă, *asemănați, -te,* adj. (Înv.) Asemănător. – V. **asemăna.**

ASEMĂNĂTÓR, -OÁRE, *asemănători, -oáre,* adj. Care seamănă cu cineva sau cu ceva; similar, asemenea, analog, asemănat. – **Asemăna** + suf. *-ător.*

ASÉMENE adj. invar., adv. v. **asemenea.**

ASÉMENEA adj. invar., adv. I. Adj. invar. **1.** Asemănător. **2.** Care este astfel (de...), atare, așa. *O asemenea problemă.* **3.** Tot așa, în același fel, deopotrivă (de...), așijderea. [Var.: (reg.) **asémeni, asémene, asémine** adj. invar., adv.].- (după *semăna*).

ASÉMENI adj. invar., adv. v. **asemenea.**

ASÉMENE adj. invar., adv. v. **asemenea.**

ASEMUÍ, *asemuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) asemăna. – **A**3- **+ seamă** + suf. *-ui.*

ASEMUÍRE, *asemuiri,* s. f. Faptul de *a (se) asemui.* – V. **asemui.**

ASFINȚÍ, pers. 3 *asfințește,* vb. IV. Intranz. (Despre aștri) A apune, a scăpăta. – **A**3 **+ sfânt.**

ASFINȚÍRE s. f. Faptul de *a asfinți;* asfințit. – V. **asfinți.**

ASFINȚÍT, *asfințituri,* s. n. **1.** Faptul de *a asfinți;* asfințire. **2.** Timpul, momentul când apune soarele. **3.** Locul unde asfințește soarele. – V. **asfinți.**

ASIGURÁ, asígur, vb. I. **1.** Tranz. A oferi o garanție pentru înfăptuirea unui lucru; a face ca înfăptuirea să fie sigură; a pregăti ceva în mod sigur, durabil; a garanta. **2.** Tranz. A da cuiva garanții asupra unui lucru; a încredința. ♦ Refl. A-și lua toate măsurile de precauție. – **A**3- **+ sigur.**

ASIGURÁRE, *asigurări,* s. f. Acțiunea de *a (se) asigura* și rezultatul ei. **1.** Punere în siguranță. **2.** Încredințare, promisiune fermă. – V. **asigura.**

ASIMILÁ, *asimilez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A se integra sau a face să se integreze în alt grup social sau național prin pierderea trăsăturilor caracteristice proprii (limbă, obiceiuri etc.). **2.** Tranz. a considera egal, asemănător cu altă ființă, cu alt obiect, cu alt fenomen.

ASIMILÁRE, *asimilări,* s. f. Acțiunea de *a (se) asimila* și rezultatul ei. – V. **asimila.**

ASMAȚÚCHI s. m. v. **hasmațuchi.**

ASMĂȚÚI s. m. v. **hasmațuchi.**

ASMUȚÁ vb. I v. **asmuți.**

ASMUȚÁRE s. f. v. **asmuțire.**

ASMUȚÍ, *asmút,* vb. IV. **1.** Intranz. A îndemna (prin strigăte) un câine să urmărească, să atace pe cineva; a întărâta un câine. **2.** Fig. A stârni, a instiga, a îndemna pe cineva la acțiuni violente, dușmănoase. [Var.: **asmuță** vb. I.] – Et. nec.

ASMUȚÍRE, *asmuțiri,* s. f. Acțiunea de *a asmuți.* [Var.: **asmuțáre** s. f.] – V. **asmuți. ASPÉCT,** *aspecte,* s. n. Fel de a se prezenta al unei ființe sau al unui lucru; înfățișare.

ASPIRÁ, *aspír,* vb. I. **1.** Tranz. A trage aerul în plămâni, a inspira. **2.** Intranz. Fig. A năzui, a tinde către ceva.

ASPIRÁRE, *aspirări,* s. f. Acțiunea de *a aspira* și rezultatul ei. – V. **aspira.**

ASPREÁLĂ, *aspreli,* s. f. (Rar) Asprime (**1**). – **Aspri** + suf. *-eală.*

ASPRÉTE, *aspreți,* s. m. Pește cenușiu-brun, mic, acoperit cu solzi aspri și mărunți. – Din **aspru**2.

ASPRÍ, *aspresc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni ++aspru2; a (se) înăspri. – Din **aspru**2.

ASPRÍME, *asprimi,* s. f. **1.** Proprietatea de a fi aspru2 (**I 1**); (rar) aspreală. **2.** Fig. Atitudine severă față de cineva; severitate, strășnicie. ♦ Forță, putere mare. *Asprimea vântului.* – **Aspru**2 + suf. *-ime.*

ASPRÍU, -IE, *asprii,* adj. (Rar) Cam aspru2 (**I 1**); (despre vin) cam înțepător la gust. – **Aspru**2 + suf. *-iu.*

ÁSPRU$_2$**, -Ă,** *aspri, -e,* adj. **1.** Cu suprafața zgrunțuroasă care dă la pipăit o senzație specifică, neplăcută. ♦ (Despre fire de păr) tare și țepos. ♦ **2.** (Despre vin) Care are gust înțepător; acru. **3.** Care provoacă suferințe, greu de îndurat.

ÁSTĂZI adv. **1.** În ziua de față, în ziua în curs; azi. ♦ Expr. *De ieri până azi* = într-un timp neașteptat de scurt. *Ba astăzi, ba mâine,* exprimă ideea de amânare continuă. *Astăzi-mâine* = în curând, zilele acestea. **2.** În epoca prezentă, în timpul sau în vremea de acum.

ASTÁMPĂR s. n. sg. Odihnă, liniște, tihnă, pace. ◊ *Fără astâmpăr* = **a)** loc. adv. necontenit, întruna; **b)** loc. adj. neastâmpărat. [Var.: (pop.) **stâmpăr** s. n.] – Din **astâmpăra.**

ASTÂMPĂRÁ, *astấmpăr,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) liniști, a (se) potoli, a (se) domoli, a (se) calma; a (se) cumineca.

ASTÂMPĂRÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) astâmpăra* și rezultatul ei. [Var.: (pop.) **stâmpăráre** s. f.] – V. **astâmpăra.**

ASTÂMPĂRÁT, -Ă, *astâmpărați, -te,* adj. Domolit, liniștit, potolit; cuminte. [Var.: (pop.) **stâmpărát,** -ă adj.] – V. **astâmpăra.**

ÁSTFEL adv. 1. În modul acesta, în acest fel, într-un mod asemănător (cu...); așa. **2.** (Așa) încât; prin urmare; în consecință; așadar. – [Într-]**ast + fel.**

ASTRÁL, -Ă, *astrali, -e,* adj. Al aștrilor, care vine de la aștri.

ÁSTRU, *aștri,* s. m. Corp situat pe bolta cerească (stea, planetă etc.). [Pl. și: (n.) *astre*] .

ASTUPÁ, *astúp,* vb. I. Tranz. A închide, a acoperi, a înfunda o gaură, o deschizătură etc.; a face să nu se mai vadă (acoperind).

ASTUPÁRE, *astupări,* s. f. Acțiunea de *a astupa;* astupat1. – V. **astupa.**

ASTUPÁT$_1$ s. n. Astupare. – V. **astupa.**

ASTUPÁT$_2$**, -Ă,** *astupați, -te,* adj. (Despre găuri, deschizături etc.) Acoperit, închis complet. – **V. astupa.**

ASTUPĂTOÁRE, *astupători,* s. f. Obiect cu care se astupă ceva. – **Astupa** + suf. *-ătoare.*

ASTUPÚȘ, *astupușuri,* s. n. (Reg.) Dop (**1**). – **Astupa** + suf. *-uș.*

ASUDÁ, *asúd,* vb. I. Intranz. A secreta sudoare; a transpira, a năduși. ♦ A se aburi. *Pereții asudă.*

ASUDÁRE s. f. Acțiunea de *a asuda* și rezultatul ei. – V. **asuda.**

ASUDÁT, -Ă, *asudați, -te,* adj. Plin de sudoare; transpirat, nădușit. – V. **asuda.**

ASUMÁ, *asúm,* vb. I. Tranz. A lua ceva asupra sau pe seama sa; a se angaja să îndeplinească ceva. *A-și asuma o răspundere.*

ASUMÁRE, *asumări,* s. f. Acțiunea de *a asuma* și rezultatul ei. – V. **asuma.**

ASÚPRA prep. (Construit cu genitivul) **1.** (Local), Peste; deasupra. *Se apleacă asupra lui.* **2.** (Local) Înspre, spre. *Își ațintește privirea asupra lui.* **3.** În contra; împotriva. *Se repede asupra lui.* [Var.: asúpră conj.].

ASÚPRĂ prep. v. **asupra.**

ASUPREÁLĂ, *asupreli,* s. f. (Pop.) Asuprire. – **Asupri** + suf. *-eală.*

ASUPRÍ, *asupresc,* vb. IV. Tranz. A prigoni, a oprima, a împila; a exploata. ♦ (Impr.) A chinui. – Din **asupra.**

ASUPRÍRE, *asupriri,* s. f. Acțiunea de a asupri și rezultatul ei; asupreală. – V. **asupri.**

ASUPRÍT, -Ă, *asupriți, -te,* adj., s. m. și f. (Om) prigonit, oprimat, împilat; (impr.) (om) chinuit. – V. **asupri.**

ASUPRITÓR, -OÁRE, *asupritori, -oare,* s. m. și f. Persoană care asuprește.– **Asupri** + suf. *-tor.*

ASURZÍ, *asurzesc,* vb. IV. Intranz. A deveni surd. ♦ Tranz. A face ca cineva să-și piardă (temporar) auzul. - (după *surd*).

ASURZÍRE s. f. Acțiunea de *a asurzi* și rezultatul ei. – V. **asurzi.**

ASURZITÓR, -OÁRE, *asurzitori, -oare,* adj. (Despre zgomote sau surse de zgomote) Care asurzește; *p. ext.* extrem de intens, de puternic. – **Asurzi** + suf. *-tor.*

AȘÁ adv. (Modal) **1.** În felul acesta; astfel. ◊ Expr. *Așa o fi* = e posibil; poate. *Ți așa, și așa* = și într-un fel, și într-altul. *Ori așa, ori așa* = ori într-un fel, ori într-altul.. *Așa și așa* = nu prea bine; potrivit.. **2.** În același fel, în același mod. *Așa să faci și tu.* **3.** Chiar precum se spune; întocmai, exact. *Ai să faci așa?* **4.** Atât de... *Te uiți așa de trist!* **5.** *Vorbește și el așa.* După bunul plac, oricum. *Am vrut să fac așa.*

AȘADÁR adv. Prin urmare, va să zică; astfel. – **Așa + dar.**

AȘÁȘI adv. (Înv. și reg.) **1.** (Modal) Chiar, întocmai; chiar așa. ♦ Așa încât. **2.** (Temporal) Îndată, numaidecât, imediat. – **Așa + și.**

AȘCHIÁ, aș*chiez,* vb. I. Tranz. A rupe sau a tăia în aș*chii,* în șuvițe sau în fâșii; spec. a prelucra un obiect înlăturând (sub formă de aș*chii*) surplusul de material. [Pr.: -chi-a] – Din **aș*chie.***

ÁȘCHIE, *așchii,* s. f. Bucată mică, subțire, care se desprinde sau sare dintr-un material prin cioplire, prin spargere etc.

AȘCHIÉRE s. f. Acțiunea de *a așchia.* [Pr.: *-chi-e-*] – V. **așchia.**

AȘCHIETÓR, -OÁRE, *așchietori, -oare,* adj. s. m. și f.Lucrător care așchiază. [Pr.: *-chi-e-*] – **Așchia** + suf. *-tor.*

AȘCHIOÁRĂ, *așchioare,* s. f. Așchiuță. [Pr.: *-chi-oa-*] – **Așchie** + suf. *-ioară.*

AȘCHIÚȚĂ, *așchiuțe,* s. f. Diminutiv al lui *așchie;* așchioară. [Pr.: *-chi-u-*] – **Așchie** + suf. *-uță.*

AȘEZÁ, *așéz,* vb. I. **I. 1.** Refl. și tranz. A (se) pune pe ceva sau undeva pentru a ședea sau a face să ședă. **2.** Refl. A se stabili într-o localitate, într-un loc.. **II.** Tranz. și refl. A (se) pune într-o anumită ordine; a (se) rândui, a (se) aranja.

AȘEZÁRE, *așezări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) așeza* și rezultatul ei. **2.** Loc unde se află (stabilit) cineva sau ceva. ♦ Grup de locuințe, de construcții care alcătuiesc un mediu de viață umană. – V. **așeza.**

AȘEZÁT, -Ă, *așezați, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Cumpătat, serios, cuminte, chibzuit. – V. **așeza.**

AȘEZĂMÂNT, *așezăminte,* s. n. *Așezământ cultural* (sau *de cultură)* = instituție care duce o acțiune organizată de propagare a culturii. – **Așeza** + suf. *-(ă)mânt.*

AȘÍJDEREA adv. (Înv. și pop.) Tot așa, la fel; asemenea. [Var.: **așíjderi** adv.].

AȘÍJDERI adv. v. **așijderea.**

AȘTEPTÁ, aștépt, vb. I. Tranz. **1.** A sta undeva pentru a fi de față la ceva, pentru a vedea pe cineva etc. **2.** A avea răbdare, a da cuiva răgaz pentru a face ceva. **3.** A lăsa să treacă timpul sperând să... sau că...

AȘTEPTÁRE, *așteptări,* s. f. Acțiunea de *a (se) aștepta* și rezultatul ei. ◊ Loc. adj. și adv. *Peste* (sau *sub) așteptări* = neașteptat de bun (sau de slab). – V. **aștepta.**

AȘTEPTÁT s. n. Faptul de *a aștepta.* – V. **aștepta.**

AȘTÉRNE, *așternu,* vb. III. **1.** Tranz. A întinde un covor, o pânză etc. pe o suprafață. **2.** Tranz. A pregăti (și a întinde) așternutul sau, *p. ext.,* patul pentru culcare. ♦ A pregăti pe masă toate cele necesare pentru a mânca. **3.** Refl. și tranz. A (se) întinde (orizontal) pe jos, a (se) culca la pământ.

AȘTÉRNERE s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) așterne.* – V. **așterne.**

AȘTERNÚT, *așternuturi,* s. n. Faptul de *a (se) așterne;* (concr.) totalitatea obiectelor cu care se pregătește patul (sau locul) pentru dormit; rufărie de pat; pat astfel pregătit.♦ (Concr.) Culcuș (pentru animale). – V. **așterne.**

ATÁC, *atacuri,* s. n. **1.** Ofensivă a unor forțe armate care urmărește nimicirea sau prinderea inamicului și distrugerea unor obiective ale acestuia; (în special) moment culminant al acestei ofensive. ♦ **2.** Agresiune împotriva unei persoane, unui stat etc.

ATACÁ, *atác,* vb. I. **1.** Tranz. (Mil.) A începe sau a duce un atac (**1**). **2.** A comite o agresiune împotriva unei persoane, unui stat etc. **3.** Tranz. A vătăma; a roade; a arde; a distruge.

ATACÁRE, atacări, s. f. Acțiunea de a ataca. – V. **ataca.**

ATACATÓR, -OÁRE, *atacatori, -oare,* s. m. și f. (Rar) Persoană care atacă. – **Ataca** + suf. *-tor.*

ATÁRE adj. invar. Astfel de...; asemenea. *O atare problemă.*

ATÂRNÁ, *atârn,* vb. I. **I. 1.** Intranz. A sta suspendat, a cădea liber în jos (fiind prins sau suspendat de ceva). **2.** Tranz. A agăța, a suspenda de un cârlig, de un cui etc., lăsând să cadă liber în jos. **3.** Refl. A se agăța de cineva sau ceva. **II.** Intranz. A se apleca spre pământ sub o povară sau din lipsă de putere. *Crengile atârnă de rod.* – **A**3 + **târn.**

ATÂRNÁRE, *atârnări,* s. f. Acțiunea de *a (se) atârna* și rezultatul ei; dependență de cineva sau de ceva. – V. **atârna.**

ATÂRNÁT, -Ă, *atârnați, -te,* adj. Care atârnă; (rar) aplecat spre pământ. – **V. atârna.**

ATÂRNĂTOÁRE, atârnători, s. f. **1.** Agățătoare (la haină). **2.** Plantă erbacee ornamentală cu flori mici roz-purpurii, așezate în fascicule **– Atârna** + suf. -ătoare.

ATÁT, ATÁTA, *atâți(a), atâtea,* adv., pron. nehot., adj. nehot. **I.** Adv. (Mai ales în forma **atât**) ***1.*** În asemenea măsură, așa de mult, de tare, de bine, de scump etc. ◊ *Tot atât* = același lucru, totuna, egal; indiferent. *Încă pe atât* = dublu. **2.** (Indică o gradație; în expr.) *Cu atât mai bine* (sau *mai rău)* = e mai convenabil (sau mai dezavantajos). **3.** Numai acest (singur) lucru, mai mult nu. *Eu atât îți spun.* **II.** Pron. nehot. (Mai ales în forma **atâta**) (Înlocuiește un singur sau ultim lucru care mai trebuie realizat) *Atâta mai am de făcut.* [Gen.-dat.: *atâtor* și *atâtora*].

ATÂTÍCA adj. invar. (Adesea substantivat) Care este foarte mic, o nimica toată. – **Atât** + suf. *-ica.*

ATÉNT, -Ă, *atenți, -te,* adj. **1.** Care urmărește concentrat un lucru, care are atenția (**1**) îndreptată spre cineva sau ceva. **2.** Amabil, binevoitor, politicos.

ATÉNȚIE, (**3**) *atenții,* s. f. **1.** Însușire care constă în orientarea și în concentrarea activității psihice într-o anumită direcție. **2.** Interes, grijă, preocupare specială a cuiva pentru ceva.de **3.** Atitudine de bunăvoință, de amabilitate; gest, faptă amabilă.

ATINGĂTÓR, -OÁRE, *atingători, -oare,* adj. (Înv.) **1.** Care ține de..., care se referă la... **2.** Fig. Jignitor, supărător. **3.** Fig. Înduioșător, emoționant, impresionant. – **Atinge** + suf. *–ător.*

ATÍNGE, *atíng,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A lua contact direct (dar superficial, ușor sau în treacăt) cu un lucru sau cu o suprafață. *A atins în zbor vârful copacilor.* **2.** Tranz. A lovi, a izbi (ușor). *L-a atins pe umăr.* **3.** Tranz. A pomeni, a aminti, a vorbi despre un lucru în treacăt.

ATÍNGERE, *atingeri,* s. f. Acțiunea de *a (se) atinge* și rezultatul ei. – V. **atinge.**

ATOATE- v. **atot-.**

ATOATEVĂZĂTÓR, -OÁRE adj. v. **atotvăzător.**

ATOTBIRUITÓR, -OÁRE, *atotbiruitori, -oare,* adj. Care triumfă; triumfător. – **Atot- + biruitor.**

ATOTCUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *atotcunoscători, -oare,* adj. Care cunoaște totul. – **A** + **tot** + **cunoscător.**

ATOTCUPRINZĂTÓR, -OÁRE, *atotcuprinzători, -oare,* adj. Care cuprinde totul, care cuprinde aspecte foarte largi, foarte variate, foarte numeroase ale unei probleme, ale unei activități etc. – **Atot- + cuprinzător.**

ATOTPUTÉRNIC, -Ă, *atotputernici, -ce,* adj. Cu putere nelimitată, care poate orice. ♦ (Substantivat, m. art.) Dumnezeu. – **Atot- + puternic.**

ATOTPUTERNICÍE s. f. Putere nelimitată, autoritate absolută. – **Atotputernic** + suf. *–ie.*

ATOTȘTIUTÓR, -OÁRE, *atotștiutori, -oare,* adj. Care știe tot. [Pr.: *-ști-u-*] – **Atot-** + **știutor.**

ATOTVĂZĂTÓR, -OÁRE, *atotvăzători, -oare,* adj. Care vede și înțelege tot. [Var.: **atoatevăzător, -oáre** adj.] – **Atot-** + **văzător.**

ATRACTÍV, -Ă, *atractivi, -e,* adj. Atrăgător.

ATRÁCȚIE, *atracții,* s. f. Înclinare puternică pe care o ființă o simte pentru alta sau pentru ceva, imbold de a te apropia de cineva sau de ceva. ♦ Farmec sau ispită pe care cineva sau ceva le exercită asupra cuiva. ♦ Ceea ce atrage, farmecă, ademenește, distrează.

ATRÁGE, *atrág,* vb. III. Tranz. **1.** A exercita o atracție (**1**); a apropia la sine. ♦ A determina (adesea prin vicleșuguri) pe cineva să vină sau să se ducă undeva. ◊ Expr. *A atrage atenția* (cuiva) = **a**) a face ca atenția (cuiva) să se îndrepte într-o anumită direcție; **b**) a avertiza, a preveni. **2.** A exercita sau a simți o atracție (**2**). ♦ Fig. A fermeca, a ademeni, a ispiti, a tenta. [Perf. s. *atrăsei,* part. *atras*] – **A**3 + **trage (**după *trage***).**

ATRÁGERE, *atrageri,* s. f. Acțiunea de *a (se) atrage.* – V. **atrage.**

ATRĂGĂTÓR, -OÁRE, *atrăgători, -oare,* adj. Care atrage (**2**) prin calitățile sale (plăcute); atractiv. *Persoană atrăgătoare.* ♦ Care promite foloase, care dă satisfacții, care place. – **Atrage** + suf. *-ător.*

ATRIBUÍ, *atríbui,* vb. IV. Tranz. **1.** A da, a acorda, a conferi. **2.** A pune ceva pe seama, în socoteala cuiva.

ATRIBUÍRE, *atribuiri,* s. f. Acțiunea de *a atribui.* – V. **atribui.**

ATÚNCE adv. v. **atunci.**

ATÚNCEA adv. v. **atunci.**

ATÚNCI adv. (Temporal) În momentul acela (despre care este vorba), pe vremea aceea; într-un moment concomitent cu o acțiune sau urmând imediat după aceasta. [Var.: **atúnce, atúncea** adv.].

AȚĂ, *ațe,* s. f. **1.** Fir subțire (de bumbac, de in, de cânepă etc.) folosit la cusut, la fabricat țesături etc. ◊ Expr. *Cusut cu ață albă,* se spune despre ceva evident fals, mincinos. *Mai multă ață decât față,* se spune despre un obiect zdrențuit.. **2.** Fir care seamănă cu ața (**1**) sau care are întrebuințările ei. ◊ *Ața zidarului* = bucată de sfoară cu plumb la capăt, servind ca indicator al direcției verticale. ♦ Fibră extrasă din tulpina anumitor plante (textile). ♦ Fibră care se desprinde de păstaia unor plante leguminoase (fasole, mazăre). **3.** Fâșie de metal subțire, formată în urma ascuțirii pe tocilă a unor unelte. **4.** Compus: *ață-de-mare* = plantă acvatică cu tulpină scurtă și foarte ramificată și cu flori verzui.

AȚÂȚÁ, *aț̂á,* vb. I. **1.** Tranz. A aprinde focul sau a-l face să ardă mai bine. **2.** Tranz. și refl. (Fig.), A (se) întârâta, a (se) asmuți; a (se) excita.

AȚÂȚÁ, *aț̂á,* vb. I. **1.** Tranz. A aprinde focul sau a-l face să ardă mai bine. **2.** Tranz. și refl. (Fig.), A (se) întârâta, a (se) asmuți; a (se) excita.

AȚÂȚÁRE, *aț̂âțări,* s. f. Acțiunea de *a (se) aț̂âța.* – V. **aț̂âța.**

AȚÂȚÁT, -Ă, *aț̂âțați, -te,* adj. Care este întârâtat sau excitat. – V. **aț̂âța.**

AȚÂȚĂTÓR, -OÁRE, *aț̂âțători, -oare,* adj. Care aț̂ață (**2**); provocator; excitant. – **Aț̂âța** + suf. *-ător.*

AȚÍCĂ s. f. Pânză de bumbac, rară și subțire. – **Ață** + suf. *-ică.*

AȚÍNE, *aț̂in,* vb. III. **1.** Refl. și tranz. A păndi trecerea cuiva (stând în calea lui). **2.** Refl. A fi sau a sta gata pentru a prinde ceva (care încearcă să scape). [Var.: **aț̂ineá** vb. II].- (după *ține*).

AȚINEÁ vb. II v. **aț̂ine.**

AȚINTÍ, *aț̂intesc,* vb. IV. Tranz. A-și îndrepta (ochii, privirea etc.) țintă spre cineva sau ceva; a pironi. – **A**3 + **ținti.**

AȚINTÍRE s. f. Acțiunea de *a aț̂inti.* – V. **aț̂inti.**

AȚINTÍT, -Ă, *aț̂intiți, -te,* adj. (Despre ochi, privire) Fixat, concentrat asupra cuiva sau a ceva; pironit. – V. **aț̂inti.**

AȚIPEALĂ, *aț̂ipeli,* s. f. Faptul de *a aț̂ipi;* starea celui aț̂ipit. – **Aț̂ipi** + suf. *-eală.*

AȚIPÍ, *aț̂ipesc,* vb. IV. Intranz. A începe să doarmă, a fi cuprins de un somn ușor (și scurt); a aromi.

AȚIPÍRE, *aț̂ipiri,* s. f. Faptul de *a aț̂ipi.* – V. **aț̂ipi.**

AȚIPIT, -Ă, *aț̂ipiți, -te,* adj. Care a fost cuprins de un somn ușor (și de scurtă durată). – V. **aț̂ipi.**

AȚIȘOÁRĂ, *aț̂ișoare,* s. f. Diminutiv a lui *aț̂ă.* – **Aț̂ă** + suf. *-işoară.*

AȚÓS, -OASĂ, *aț̂oși, -oase,* adj. (Despre păstăile unor plante) Care are aț̂e (**2**). ♦ Fig. (Despre oameni) Încăpățânat; supărăcios; îngâmfat. – **Aț̂ă** + suf. *-os.*

AUÍ, pers. 3 *auiéște,* vb. IV. Intranz. A răsuna prelung, a hăuli. [Var.: **hăuí** vb. IV] – Formație onomatopeică.

AULÁLĂ, *auieli,* s. f. (Pop.) Zgomot confuz, monoton și prelung. [Pr.: *a-u-*. – Var.: **hăuiálă** s. f.] – **Aui** + suf. *-eală.*

ÁUR s. n. **1.** Metal prețios, de culoare galbenă strălucitoare, foarte maleabil și ductil, folosit pentru a fabrica obiecte de podoabă, de artă, monede**♦** Fig. Lucru valoros, prețios. ◊ Loc. adj. *De aur* = **a**) care are culoarea galbenă a aurului (**1**); **b**) valoros ca aurul (**1**); *fig.* (despre oameni) foarte bun, milos. ◊ Expr. *Epocă de aur* = perioadă de înflorire și strălucire a vieții materiale și culturale. (Fam.) *A-i fi gura* (sau *a avea gura) de aur,* se zice despre cineva care prevede cuiva împlinirea unor lucruri favorabile. **2.** Fir, ață făcută din aur (**1**) sau imitând aurul și folosită la cusut; *p. ext.* veșmânt țesut din asemenea fire. **3.** Bani; avere, bogăție; *fig.* belșug.

AURÁR, *aurari,* s. m. **1.** Meșter care lucrează obiecte de aur (**1**). **2.** Persoană care extrage aur (**1**) din mine, din nisipul râurilor. [Pr.: *a-u-*] – **Aur** + suf. *-ar*

AURĂRÍE, *aurării,* s. f. **1.** Obiecte de aur (**1**). **2.** (Pop.) Mină de aur (**1**). [Pr.: *a-u-*] – **Aur** + suf. *-ărie.*

AURÉL, -ÍCĂ, *aurei, -ele,* adj. (Rar) Auriu. [Pr.: *a-u-*] – **Aur** + suf. *-el.*

AURÍ, *auresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi un obiect cu un strat subțire de aur (**1**), a polei sau a sufla cu aur. **2.** Refl. (În basme) A se preface în aur (**1**). [Pr.: *a-u-*] – Din **aur.**

AURÍRE, *auriri,* s. f. Acțiunea de *a auri* (**1**) și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] – V. **auri.**

AURÍT, -Ă, *auriți, -te,* adj. (Adesea fig.) Acoperit cu un strat subțire de aur (**1**) sau imitând poleiala aurului. ♦ Cusut sau țesut cu fir de aur (**1**) sau auriu. [Pr.: *a-u-*] – V. **auri.**

AURÍU, -ÍE, *aurii,* adj. (Adesea fig.) De culoarea aurului (**1**), aurel, auros. [Pr.: *a-u-*] – **Aur** + suf. *-iu.*

AURÓS, -OÁSĂ, *auroși, -oase,* adj. (Rar) Auriu. [Pr.: *a-u-*] – **Aur** + suf. *-os.*

AUȘÉL, *aușei,* s. m. **1.** Mică pasăre insectivoră cu penele măslinii pe spate, albicioase pe abdomen, cu o pată galbenă-roșcată pe cap. **2.** Pasăre din familia pițigoiului, cu coada și aripile negre, spatele roșu-aprins, creștetul și gușa albe. [Pr.: *a-u-*] – **Auș** + suf. *-el.*

AÚZ s. n. **1.** Simț cu ajutorul căruia se percep sunetele. ◊ *Auz muzical* = aptitudine de a distinge, memora și reproduce corect sunete muzicale. **2.** Faptul de a auzi; auzire. – Din **auzi**

AUZÍ, *aúd,* vb. IV. **1.** Tranz. A percepe sunetele, zgomotele cu ajutorul auzului. **2.** Tranz. (La imper.) A lua seama la cele ce se spun; a asculta. *Ia auzi ce-ți spun!* **3.** Intranz. și tranz. (Interogativ) A înțelege, a pricepe? **4.** Tranz. și intranz. A afla (o veste, o știre etc.). *Să auzim de bine!* formulă de urare la despărțire.

AUZÍRE s. f. (Rar) Faptul de *a auzi;* auz. [Pr.: *a-u-*] – V. **auzi.**

AUZÍT s. n. Auz (**2**), auzire. [Pr.: *a-u-*] – V. **auzi.**

AVÁN, -Ă, *avani, -e,* adj. (Pop.; adesea adverbial) **1.** Strașnic, grozav, cumplit (de tare, de mare). **2.** (Reg.)Blajin, blând; isteț, viclean.

AVÁT, *avați,* s. m. Pește răpitor de apă dulce, asemănător cu crapul, și cu spinarea verzuie – Et. nec.

AVÂNT, *avânturi*, s. n. **1.** Vioiciune, energie, forță în mișcări. ◊ Loc. vb. *A-și lua avânt* = a se avânta. **2.** Însuflețire, elan, entuziasm. **3.** Dezvoltare rapidă, progres remarcabil (într-un domeniu, într-o epocă etc.). – Din **avânta**

AVÂNTÁ, *avánt,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) repezi plin de însuflețire (spre cineva sau ceva). **2.** Tranz. (Rar) A împinge cu energie înainte pe cineva sau ceva. – **A**3 **+ vânt.**

AVÂNTÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) avânta*. – V. **avânta.**

AVÂNTÁT, -Ă, *avântați, -te*, adj. (Adesea adverbial) Plin de avânt; vioi, însuflețit, entuziast. – V. **avânta.**

AVEÁ, *am*, vb. II. Tranz. **1.** A stăpâni, a poseda, a deține. **2.** A primi, a căpăta, a obține, a câștiga. **3.** A dispune de ceva, a se bucura de ceva. **4.** A fi compus din..., alcătuit din .... **5.** A ține, a purta. **6.** A fi de o anumită dimensiune, greutate, vârstă etc. **7.** A fi cuprins de o senzație sau de un sentiment.

AVÉRE, *averi*, s. f. Totalitatea bunurilor care se află în posesiunea unei colectivități sau a unui individ; avut, avuție. – V. **avea.**

AVRÁM, *avrami*, s. m. (Reg.) Varietate de prun. – Din **avramă.**

AVRÁMĂ, *avrame,* s. f. (Reg.) Varietate de prune.

AVRĂMEÁSĂ s. f. (Bot.) Veninariță. [Var.: **avrămeáscă** s. f.].

AVRĂMEÁSCĂ s. f. v. **avrămeasă.**

AVÚT, -Ă, (**1**) *avuți, -te*, adj. (**2**) *avuturi* s. n. **1.** Adj. Care are o stare materială foarte bună; bogat. **2.** S. n. Avere. – V. **avea.**

AVUȚÍE, *avuții,* s. f. Avere. ◊ *Avuție națională* = totalitatea valorilor materiale și spirituale de care dispune un popor, o țară la un moment dat. – **Avut** + suf. *-ie*.

AZI adv. **1.** În ziua de față, în ziua care e în curs; astăzi. ◊ Expr. *De ieri până azi*. *Ba azi, ba mâine*. **2.** În epoca prezentă, în timpul sau în vremea de acum.

AZÚR s. n. (Livr.) Culoare albastră deschisă; *p. ext*. albastrul cerului.

AZURÁ, *azurez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A albăstri ușor produsele textile albe.

AZURÁRE, *azurări,* s. f. (Tehn.) Acțiunea de *a azura*. – V. **azura.**

AZURÍU, -ÍE, *azurii*, adj. (Adesea substantivat) Albastru deschis. – **Azur** + suf. *-iu.*

AZVÂRLÍ, *azvârl,* vb. IV. **1.** Tranz. A arunca ceva (departe) printr-o mișcare rapidă și violentă. **2.** Intranz. A arunca cu ceva asupra cuiva. ♦ (Despre animale de ham) A izbi cu picioarele, a fi nărăvaș. **3.** Refl. A se repezi, a se năpusti, a se avânta, a se arunca.

AZVÂRLÍRE, *azvârliri*, s. f. Acțiunea de *a (se) azvârli*. – V. **azvârli.**

AZVÂRLÍTĂ, *azvârlite*, s. f. (Pop.) Azvârlitură. ◊ *De-a azvârlita* = numele unui joc de copii, care constă în aruncarea cât mai departe a unei pietre, a unui băț etc. ◊ Loc. vb. *A da de-a azvârlita* = a azvârli; a rostogoli (azvârlind). – V. **azvârli.**

AZVÂRLITÓR, -OÁRE, *azvârlitori, -oare*, adj. Care azvârle. ♦ (Substantivat, f.) Partea în contrapantă a unor jilipuri, pe care lemnele purtate de apă sar în grămadă. – **Azvârli** + suf. *-tor*.

AZVÂRLITÚRĂ, *azvârlituri*, s. f. Faptul de a azvârli; distanța până la care ajunge un obiect aruncat de cineva; aruncătură; azvârlită. ◊ Expr. *O azvârlitură de băț* = o distanță (foarte) mică. – **Azvârli** + suf. *-tură.*

Ă

Ă, *ă,* s. m. A doua literă a alfabetului limbii române.

ĂL, A, *ăi, ale,* adj. pron. dem. (Reg.) Cel, cea. *Ăl om.* [Gen.- dat. sg.: *ălui, ălei;* gen.- dat. pl.: *ălor*].

ÁLA, ÁIA, *ăia, alea,* pron. dem., adj. dem. (Pop. și fam.) Acela, aceea. *A venit ăla. Lucrul ăla.* ◊ Expr. *Altă aia* = ciudățenie, monstru. *Toate alea* = tot ce trebuie. [Gen.-dat. sg.: *ăluia, ăleia;* gen.-dat. pl.: *ălora*].

ÁLĂLALT, ÁIALALTĂ, *ăialalți, alelalte,* pron. dem., adj. dem. (Pop. și fam.) Celălalt. *A vorbit ălălalt. Partea aialaltă.* [Gen.-dat. sg.: *ăluilalt, ăleilalte;* gen.-dat. pl.: *ălorlalți, ălorlalte.* – Var.: **ălalalt, ăllalt, áilaltă** pron. dem., adj. dem.] – **Ăl(a)** + **alalt** (=*ălalalt).*

ĂST, ÁSTĂ, *ăști, aste,* adj. dem. (antepus) (Pop. și fam.) Acest, această. ◊ Loc. adv. *(De) astă dată* = acum. *Astă-noapte* (sau *iarnă, primăvară* etc.) = în noaptea (sau iarna, primăvara etc.) imediat precedentă. [Gen.-dat. sg.: *ăstui, astei* și *ăstei;* gen.-dat. pl.: *ăstor*] .

ÁSTA, ÁSTA, *ăștia, astea,* pron. dem., adj. dem. (postpus) (Pop. și fam.) Acesta, aceasta. ◊ Loc. adv. *Pentru asta* = de aceea. ◊ Loc. adv. *Cu toate astea* = totuși. [Gen.-dat. sg.: *ăstuia, ăsteia* și *asteia;* gen.-dat. pl.: *ăstora*] .

ÁSTĂLALT, ÁSTĂLALTĂ, *ăștialalți, astelalte,* pron. dem., adj. dem. (Pop. și fam.) Acesta (din doi) care este în apropierea noastră, cel mai aproape de noi. *A venit ăstălalt. Partea astălaltă.* [Gen.-dat. sg.: *ăstuilalt, ăsteilalte* și *asteilalte;* gen.-dat. pl.: *ăstorlalți, ăstorlalte*] – **Ăst** + **alalt** (= *ălalalt).*

AUÍ, pers. 3 *auiéște,* vb. IV. Intranz. A răsuna prelung, a hăuli. [Var.: **hăuí** vb. IV] – Formație onomatopeică.

Â

Â, *â*, s. m. A treia literă a alfabetului limbii române.

B

B, *b*, s. m. A patra literă a alfabetului limbii române.

BABÁC s. m. v. **babacă.**

BABÁCĂ, *babaci*, s. m. (Reg.) Tată. ◊ Expr. *Trai, neneaco, cu banii babachii*, se spune despre cineva care duce o viață fără griji cu banii tatălui său sau, *p. ext.*, cu banii altuia. ◊ (Fam.; la pl.) Părinți. [Var.: **băbácă, babác** s. m.].

BABÁN, -Ă, *babani, -e*, adj. (Fam.) Mare, de dimensiuni apreciabile, dolofan. *A prins o știucă babană.* – Et. nec.

BÁBĂ, *babe*, s. f. **1.** Femeie în vârstă înaintată; femeie trecută de tinerețe; bătătie, babetă1. ♦ Spec. Femeie bătrână care vindecă bolile prin mijloace empirice, prin vrăji, prin descântece etc. ◊ *Zilele babei* (sau *babelor)* sau *babele* = primele nouă sau douăsprezece zile ale lunii martie, în care vremea este adesea foarte schimbătoare. ♦ (În sintagmele) *(De-a) baba-oarba* = joc de copii în care unul dintre ei, legat la ochi, încearcă să-i prindă pe ceilalți. *De-a baba-gaia* = joc de copii în care unul dintre ei, care face pe cloșca, își apără „puii" înșirați, în linie, în spatele lui, împotriva altuia care face pe „gaia"; de-a puia-gaia. **2.** Parte a unei copci în formă de toartă (numită și *femeiușcă),* în care se prinde cealaltă parte a copcii, în formă de cârlig (numită și *moș).* **3.** (Iht.) Zglăvoacă. **4.** (Reg.) Ciupercă roșie, comestibilă, care crește pe crăci uscate și putrede.

BABÉTĂ1, *babete*, s. f. (Fam.) Femeie bătrână, babă (**I**). – **Babă** + suf. *-etă.*

BABÉTĂ2 s. f. v. **bavetă.**

BABÉTE, *babeți*, s. m. (Iht.) Zglăvoacă (**1**). – Et. nec.

BÁBIȚĂ1, *babițe*, s. f. **1.** (Ornit.) Pelican. **2.** Nume dat la două specii de ciuperci, în forma unei copite de cal, care cresc pe copaci și din care se prepară iasca.

BÁBIȚĂ2, *babițe,* s. f. (Pop.; mai ales la pl.) Diaree a sugacilor.

BABÓI, *baboi*, s. m. (Iht.) **1.** Pește mic de orice specie. **2.** (Reg.) Biban.

BABOIÁȘ, *baboiași,* s. m. Diminutiv al lui *baboi*. [Pr.: *-bo-iaș*] – **Baboi** + suf. *-aș.*

BABÓRNIȚĂ, *babornițe,* s. f. Babă urâtă și rea; cotoroanță. ◊ Vrăjitoare. [Var.: **băbórniță** s. f.].

BAC, *bacuri*, s. n. Ambarcație cu fundul și capetele plate, cu care se fac scurte traversări de râuri sau de lacuri sau care este folosită pentru serviciile auxiliare ale unei nave; pod umblător.

BACCEÁ, *baccele*, s. f. (Depr.) Bătrân ramolit, cu idei învechite. – Et. nec.

BACCELÍ, *baccelesc,* vb. IV. Refl. **1.** A îmbătrâni, a se ramoli, a deveni baccea. **2.** (Fam.) A se îngrășa, a se lăbărța. – Din **baccea.**

BACCELÍT, -Ă, *bacceliți, -te,* adj. (Fam.; despre oameni și despre obrazul lor) Îmbătrânit. ◊ Gras, lăbărțat. – V. **bacceli.**

BACI, *baci*, s. m. Cioban care conduce o stână.

BÁDE s. m. (Pop.) **1.** Termen politicos de adresare către un om matur sau mai vârstnic (de la țară); nene. **2.** Termen mângâietor folosit de femeile de la țară pentru bărbatul iubit. [Art.: *badea*] – Et. nec.

BÁHNĂ, *bahne*, s. f. (Reg.) Loc mlăștinos, acoperit cu iarbă sau stuf; smârc.

BÁIE1, *băi*, s. f. **1.** Scăldat, scaldă, îmbăiere. **2.** Cadă, vas special de îmbăiat; feredeu. ♦ Apă de îmbăiat. ◊ Expr. *Baie de sânge* = cantitate mare de sânge pierdută de cineva; *p. ext.* măcel. ♦ Clădire cu instalații speciale de îmbăiere; *p. restr.* încăpere special amenajată pentru îmbăiere. **3.** (Urmat de determinări) Expunere a corpului (gol), în scop igienic sau curativ, la acțiunea vaporilor de apă, a soarelui, a aerului etc. [Pr.: *ba-ie*].

BÁIE2, *băi,* s. f. (Reg.) Mină 1 (din care se extrag mineralele). [Pr.: *ba-ie*].

BÁIERĂ, *băieri,* s. f. Curea, sfoară, ață etc. cusută sau prinsă de un obiect spre a putea fi transportat, atârnat, strâns etc. ◊ Expr. *A strânge băierile pungii* = a face economii, a deveni econom. *A ofta* (sau *a striga, a râde) din băierile inimii* = a ofta (sau a striga, a râde) foarte tare, foarte puternic. [Pr.: *ba-ie-*. - Pl. și: *baieri*. Var.: **báier** s. n.].

BÁIU interj. (Reg.) Nici să nu te gândești (la așa ceva)! nici vorbă! – Probabil din **ba** + **io** (= *eu).*

BALÁDĂ, *balade*, s. f. Creație epică în versuri care relatează o acțiune eroică, o legendă, o întâmplare istorică etc.

BALADÉSC, -ESCĂ, *baladești,* adj. (Livr.) De baladă; (rar) baladier. – **Baladă** + suf. *-esc*.

BALÁUR, *balauri*, s. m. (În basme) Monstru care întruchipează răul, imaginat ca un șarpe uriaș cu unul sau mai multe capete, adesea înaripat. ♦ (Art.) Denumirea populară a constelației dragonului.

BÁLĂ, *bale*, s. f. (Pop.) Monstru, dihanie, fiară groaznică. – Et. nec.

BALCÁZ, -Ă, *balcâzi, -e*, adj. (Reg.) Urât, hâd, diform, slut, pocit. – Et. nec.

BÁLE s. f. pl. Salivă (groasă, spumoasă) care se prelinge din gură. ◊ Expr. (Fam.) *A-i curge* (cuiva) *balele după ceva* = a dori mult ceva. ♦ Materie mucilaginoasă care acoperă corpul peștilor. ♦ Urmă mucoasă lăsată de melc în mers.

BÁLEGĂ s. f. v. **baligă.**

BALÉRCĂ, *balerci*, s. f. (Reg.) Butoiaș. ♦ Conținutul unui butoiaș.

BALERCÚȚĂ, *balercuțe,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *balercă.* – **Balercă** + suf. *-uță.*

BÁLIE, *bălii*, s. f. (Reg.) Vas mare circular, făcut din doage, pentru spălatul rufelor.

BÁLIGĂ, *baligi*, s. f. (Adesea fig.) Excrement de animale mari; băligar. [Var.: **bálegă** s. f.].

BALTÁC s. n. v. **baltag.**

BÁLMOȘ s. n. Mâncare ciobănească făcută din caș dulce de oaie, fiert în lapte (sau în unt etc.) cu puțin mălai. [Var.: **bálmuș** s. n.].

BÁLMUȘ s. n. v. **balmoș.**

BALTÁG, *baltage*, s. n. Topor cu coadă lungă, întrebuințat și ca armă. ♦ Fig. Lovitură aplicată cu acest topor. [Pl. și: *baltaguri*. - Var.: (reg.**) baltác** s. n.].

BÁLTĂ, *bălți,* s. f. **1.** Întindere de apă stătătoare, de obicei nu prea adâncă, având o vegetație și o faună acvatică specifică; zonă de luncă inundabilă, cu locuri în care stagnează apa; *p. ext.* lac. ◊ Expr. *A rămâne baltă* = a fi lăsat în părăsire; a sta pe loc, a stagna. *A lăsa baltă* (ceva) = a lăsa (ceva) în părăsire, a nu se mai interesa (de ceva). *A da cu bâta în baltă* = a face un gest, a spune o vorbă care stânjenește prin caracterul ei nedelicat sau insolit. **2.** Apă de ploaie adunată într-o adâncitură; groapă cu apă sau mocirlă; (prin exagerare) cantitate mare de lichid vărsat pe jos; bălțoacă.

BÁLTIC, -Ă, *baltici, -ce*, adj. Care aparține regiunilor limitrofe Mării Baltice, privitor la aceste regiuni.

BAN1, *bani*, s. m. **1.** Unitate monetară și monedă egală cu a suta parte dintr-un leu; *p. restr.* monedă mărunță, divizionară a leului. ◊ Expr. *A nu face* (sau *a nu plăti) un ban (chior)* sau *doi bani*= a nu valora nimic. **2.** Echivalent general al valorii mărfurilor (fiind el însuși o marfă); monedă de metal sau hârtie recunoscută ca mijloc de schimb și de plată. ♦ (La pl.) Avere în numerar; parale. *Fecior* (sau *băiat) de bani gata* = fiu de oameni avuți care face extravaganțe cu banii primiți sau moștenți de la părinți. – Et. nec.

BAN2, *bani*, s. m. (Titlu și funcție de) mare dregător în Țara Românească după sec. XV; (și în forma *mare ban)* (titlu purtat de) boierul care guverna Banatul Severinului, apoi Oltenia. ♦ (În Muntenia) Cel mai înalt rang boieresc; persoană care deținea acest rang.

BANÁT, *banate*, s. n. **1.** Provincie sau ținut administrat de un ban2. **2.** Dregătoria de ban2. – **Ban**2 + suf. *-at*.

BÁNĂ, *bane*, s. f. Bucată de lemn, plută etc., folosită de pescari pentru a marca locul unde au pus carmacele. – Et. nec.

BANDÁJ, *bandaje*, s. n. Fâșie de pânză sau tifon utilizată la fixarea și protejarea unui pansament sau la imobilizarea unei părți bolnave a corpului.

BANDAJÁ, *bandajez*, vb. I. Tranz. și refl. A(-și) aplica un bandaj (**1**). – Din **bandaj.**

BANDAJÁRE, *bandajări,* s. f. Acțiunea de *a (se) bandaja*. – **V. bandaja.**

BANDÚRĂ1, *bandure,* s. f. (Reg.) Cârpă de pânză groasă și aspră. ♦ Epitet pentru o femeie destrăbălată, cu purtări urâte. – Et. nec.

BARABÓI, *baraboi*, s. m. **1.** Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu flori albe, cu rădăcină comestibilă în formă de bulb; alunele. **2.** Dans țărănesc asemănător cu hora; melodia după care se execută acest dans.

BARAGLÁDINĂ, *baragladine*, s. f. (Depr.) Țigan. – Et. nec.

BARÁJ, *baraje*, s. n. **1.** Construcție care oprește cursul unui râu spre a ridica nivelul apei în amonte, a crea o rezervă de apă, o cădere de apă pentru morile de apă etc.; stăvilar, zăgaz. **2.** Ceea ce constituie o piedică (în drum).

BARÁT, -Ă, *barați, -te*, adj.**r** (Despre un drum, o intrare) Care este închis, a cărui trecere este împiedicată sau interzisă. - V. **bara.**

BÁRBĂ, *bărbi*, s. f. **1.** Păr care crește la bărbați pe bărbie și pe obraji. ◊ Compuse: *barba-caprei* = denumire dată mai multor specii de plante erbacee perene, cu frunze lungi și înguste și cu flori galbene*; barba-împăratului* = plantă erbacee cu flori de diferite culori, care se cultivă ca plantă de ornament și a cărei rădăcină are proprietăți purgative; norea*; barba-lupului* = plantă erbacee cu flori galbene; *barba-ursului* = coada-calului. **2.** Bărbie. **3.** Smoc de păr pe care îl au unele animale sub bot**. 4.** Țepii de la spicele cerealelor.

BÁRCĂ, *bărci*, s. f. Ambarcație de dimensiuni mici, cu vâsle sau pânze.

BÁRDĂ, *bărzi*, s. f. Secure cu tăișul lat și cu coada scurtă, întrebuințată mai ales la cioplitul lemnului și, odinioară, ca armă de luptă.*Cioplit (numai) din bardă* (sau *cu barda)* = (cioplit) grosolan.

BÁRTIȚĂ, *bartițe,* s. f. (Reg.) Pojghiță de mucegai care se formează pe borș sau pe zeama de varză acră. – Et. nec.

BÁRZĂ, *berze*, s. f. Pasăre călătoare cu ciocul roșu, gâtul și picioarele lungi și cu penele, de obicei, albe, afară de vârfurile aripilor, care sunt negre; cocostârc.

BASM, *basme*, s. n. **1.** Narațiune (populară) cu elemente fantastice supranaturale, care simbolizează forțele binelui și ale răului în lupta pentru și împotriva fericirii omului. **2.** Născocire, minciună, scornitură.

BASMÁ, *basmale*, s. f. Bucată de pânză sau de mătase (colorată), folosită de femei pentru a-și înveli capul, spre a lega și a duce în ea ceva, ca batistă etc. ◊ Expr. *A scoate* (pe cineva) *basma curată*= a scoate (pe cineva) nevinovat. *A ieși* (sau *a scăpa) basma curată*= a scăpa cu bine dintr-o încurcătură. [Var.: (înv.) **băsmá** s. f.].

BAȘOÁLDĂ, *bașoalde,* s. f. (Arg.) Femeie neglijentă, greoaie, grasă; femeie destrăbălată, ușuratică. – Et. nec.

BÁȘTINĂ s. f. (În loc. adj. și adv.) *De baștină* = originar, autohton; din moși-strămoși.

BÁTĂ, *bete,* s. f. **1.** (La pl.) Cingătoare îngustă și lungă, țesută din lână de diferite culori. **2.** (Reg.) Betelie.

BÁTĂR adv. (Reg.) Cel puțin, măcar, barem1. ♦ (Cu valoare de conjuncție, urmat de „că") Cu toate că, deși. [Var.: **bátâr** adv.].

BÁTCĂ1, *batce,* s. f. (Reg.) Nicovală mică pe care cosașul își ascute coasa, bătând-o cu ciocanul. – Et. nec.

BÁTCĂ2, *batce,* s. f. (Reg.) Un fel de capcană folosită la prinderea rozătoarelor mici. – Et. nec..

BÁTCĂ3, *batce,* s. f. **1.** Pește mic, asemănător cu plătica, verde-albăstrui pe spate și argintiu pe abdomen. **2.** (Reg.) Pelican, babiță.

BÁTE, *bat,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) lovi, a (se) izbi repetat și violent (cu palma, cu pumnul, cu bățul, cu biciul etc.) *A bate peste obraji, peste gură, peste picioare.* ♦ Tranz. A atinge, a lovi ușor cu palma umărul, mâna sau spatele cuiva spre a atrage atenția. **2.** Tranz. A învinge un adversar într-un joc, a birui un dușman în luptă, în război. *Se bate ziua cu noaptea* = se luminează de ziuă sau amurgește. **3.** *Bate fierul până-i cald. A bate la ochi* = a frapa (**1**). *A bate mult drum* (sau *multă cale)* = a parcurge o distanță lungă. *A bate (pasul) pe loc* = a nu realiza nici un progres într-o acțiune. *A bate câmpii* = a spune cu totul altceva decât ceea ce se discută a vorbi aiurea. ♦ A freca, a apăsa producând bășici, răni sau bătături. ♦ (La războiul de țesut) A presa cu spata firele din bătează. *Cine bate oare la fereastra mea?* ◊ *A bate din picioare* = a tropăi. *A bate din gură degeaba* (sau *în vânt)* = a vorbi în zadar, a trăncăni. ◊ Expr. *A bate din aripi* = (despre păsări) a face mișcarea de zbor lovind aerul cu aripile. ♦ (Despre organe sau părți ale corpului omenesc) *Îi bate inima de frică.* ◊ Refl. *Mi se bate ochiul drept*. **4.** *A-și bate joc de cineva* (sau *de ceva)* = **a)** a lua în derâdere pe cineva; **5.** (Despre vânt) Bate vântul. **6.** (Despre ploaie, grindină, brumă) A cădea peste semănături, livezi etc. **7.** ♦ (Despre un clopot, un ceasornic, despre toacă etc.) A emite sunete ritmice cu o anumită semnificație.

BÁTERE, *bateri,* s. f. Acțiunea de *a (se) bate;* bătut1 – V. **bate.**

BATÍR, *batire,* s. n. Fir de bumbac răsucit ușor, puțin mai gros decât ața de cusut, întrebuințat la însăilat. – Et. nec.

BATJÓCORĂ s. f. v. **batjocură.**

BATJOCORÍ, *batjocoresc,* vb. IV. Tranz. A face pe cineva sau ceva de râs, de rușine, de ocară; *p. ext.* a umili, a înjosi. ♦ A necinsti o femeie [Var.: (reg.) batjocurí vb. IV] – Din **batjocură.**

BATJOCORÍRE, *batjocoriri,* s. f. Faptul de *a batjocori*. – V. **batjocori.**

BATJOCORITÓR, -OÁRE, *batjocoritori, -oare,* adj. Care batjocorește. – **Batjocori** + suf. *-tor***.**

BATJÓCURĂ, *batjocuri,* s. f. Luare în ras, bătaie de joc; vorbă, faptă, lucru de râs, de ocară, de insultă. ◊ Expr. *A fi* (sau *a ajunge, a se face) de batjocură* = a fi (sau a ajunge, a se face) de râs, a deveni ridicol. [Var.: batjócoră s. f.] – Refăcut din batjocuri (pl. lui *batjoc* înv. „bătaie de joc" < bate + joc).

BATJOCURÍ vb. IV v. **batjocori.**

BATÓC s. n. v. **batog.**

BATÓG, *batoguri,* s. n. Spinare de morun sau de nisetru, sărată și afumată; *p. gener.* carne de pește sărată și afumată. [Var.: **batóc** s. n.].

BATOJÍT, -Ă, *batojiți, -te,* adj. (Reg.) Fără putere; stors, istovit (de bătrânețe).

BAU interj. Cuvânt cu care se sperie, de obicei în glumă, copiii. – Onomatopee.

BAUBÁU s. m. invar. Personaj imaginar cu care se sperie copiii mici. [Var.: **babáu** s. m. invar., **babáua** s. f. invar.] – Din **bau** (repetat).

BÁZĂ, *baze,* s. f. **1.** Parte care susține un corp, o clădire sau un element de construcție; temei, temelie. **2.** Fig. Ceea ce formează temeiul a ceva, elementul fundamental, esențial.

BAZÍN, *bazine,* s. n. Regiune din care un râu, un fluviu, un lac sau o mare își adună apele. ♦ Regiune delimitată de albiile tuturor afluenților unui râu sau ai unui fluviu. ◊ *Bazin portuar* = parte a unui port, special amenajată pentru staționarea vaselor. – (după *bază*).

BAZINÁȘ, *bazinașe,* s. n. Diminutiv al lui *bazin*. – **Bazin** + suf.*- aș.*

BĂ interj.(Arg.)Măi. -Et. nec.

BĂBÁCĂ s. m. v. **babacă.**

BĂBĂCÚȚĂ, *băbăcuți,* s. m. (Înv. și reg.) Diminutiv al lui *babacă.* – **Babacă** + suf. *-uță.*

BĂBĂLÚC s. m. (Reg.; în loc. adj. și adv.) *Din băbăluc* = (care datează) din moși-strămoși, din timpuri străvechi.

BĂBĂREÁSĂ, *băbărese,* s. f. (Reg.) Babă (care descântă sau ghicește). – Cf. babă.

BĂBĂTÍE, *băbătii,* s. f. (Reg.) Babă. ♦ Nevastă (bătrână). – Cf. babă.

BĂBÉSC, -EÁSCĂ, *băbești,* adj., s. f. **1.** Adj. (Peior.). După felul, obiceiurile sau portul babelor. ◊ Expr. *Vorbe* (sau *fleacuri) băbești* = vorbe cărora nu trebuie să li se dea importantă. *Leacuri băbești* = mijloace empirice cu care se încearcă vindecarea unor boli. *Socoteală băbească* = socoteală făcută în mod simplist, empiric; *fig.* judecată greșită, îngustă. **2.** S. f. Soi românesc de viță de vie, cu struguri rămuroși și boabe rotunde, de culoare neagră-albăstruie, din care se produc vinuri roșii. – **Babă** + suf. *-esc.*

BĂBÉȘTE adv. Ca babele. ◊ Expr. *A socoti* (sau *a face socoteli, a o lua) băbește* = a face calcule în mod simplist, empiric. – **Babă** + suf. *-ește.*

BĂBÓI, *băboi,* s. m. (Depr.) Augmentativ al lui *babă.* – **Babă** + suf. *-oi*.

BABÓRNIȚĂ, *babornițe,* s. f. Babă urâtă și rea; cotoroanță. ◊ Vrăjitoare. [Var.: **băbórniță** s. f.].

BĂBÚȚĂ, *băbuțe,* s. f. Diminutiv al lui *babă* (**1**). – **Babă** + suf. *-uță.*

BĂCĂUÁN, -Ă, *băcăuani, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Bacău. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Bacău ori băcăuanilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Bacău ori la băcăuani. [Pr.: *-că-uan*] – **Bacău** (n. pr.) + suf. *-an*.

BĂCĂUÁNCĂ, *băcăuance,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Bacău. [Pr.: *-că-uan-*] – **Băcăuan** + suf. *-că.*

BĂCÍT s. n. **1.** Ocupația baciului. **2.** Partea din produsele stânii care se dădea în trecut baciului drept remunerație. – **Baci** + suf. *-it*.

BĂCÍȚĂ, *băcițe,* s. f. Femeie care conduce o stână; soția baciului. – **Baci** + suf. *-iță.*

BĂCIUÍ, *băciuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A prepara brânzeturi. **2.** Fig. A întârzia mult într-un loc (izolat, singuratic). – **Baci** + suf. *-ui*.

BĂCUIÁȚĂ, *băcuiețe,* s. f. (Reg.) Față de pernă folosită ca desagă. [Pr.: *-cu-ia-*] – Et. nec.

BĂDĂJÁI, *bădădăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla fără rost, de colo-colo. [Var.: **bădăduí** vb. IV] – Formație onomatopeică.

BĂDĂDUÍ vb. IV v. **bădădăi.**

BĂDĂRÁN, -Ă, *bădărani, -e,* s. m. și f., adj. (Persoană) nepoliticoasă, cu apucături grosolane; mitocan, mojic.

BĂDĂRÁNCĂ, *bădărance,* s. f. Femeie nepoliticoasă, cu apucături grosolane; mitocancă. – **Bădăran** + suf. *-că.*

BĂDĂRĂNÍE, *bădărănii,* s. f. Atitudine, faptă sau vorbă de bădăran; mitocănie, grosolănie, mojicie. – **Bădăran** + suf. *-ie.*

BĂDĂRĂNÓS, -OÁSĂ, *bădărănoși, -oase,* adj. (Rar) De bădăran, grosolan; care arată bădărănie. – **Bădăran** + suf. *-os.*

BĂDÍC s. m. v. **bădică.**

BĂDÍCĂ, *bădici,* s. m. (Pop.; mai ales la voc.) Bădiță. [Var.: **bădíc** s. m.] – **Bade** + suf. *-ică.*

BĂDICÚȚĂ, *bădicuți,* s. m. (Pop.; mai ales la voc.) Diminutiv al lui *bădică.* – **Bădică** + suf. *-ută.*

BĂDÍE s. m. (Pop.; mai ales la voc.) Bădiță. – **Bade** + suf. *-ie.*

BĂDIȘÓR, *bădișori,* s. m. (Pop.) Bădiță. – **Bade** + suf. *-işor.*

BĂDÍȚĂ s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *bade;* bădie, bădică, bădișor, bădițel. [Var.: **bíță** s. m.] – **Bade** + suf.-iță.

BĂDIȚÉL, *bădiței,* s. m. (Pop.) Bădiță. – **Bădiță** + suf. *-el.*

BĂDIȚÍCĂ s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *bădiță.* – **Bădiță** + suf. *-ică.*

BĂGÁ, *bag,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să intre sau a intra undeva; a (se) introduce, a (se) vârî, a intra2. ◊ Expr. (Tranz.) *A băga ceva în gură* = a mânca. *A(-și) băga nasul (în ceva* sau *undeva, în toate, unde nu-i fierbe oala) A(-și) băga mințile în cap.*(Refl.) *A se băga în sufletul* (sau *în ochii, sub pielea) cuiva. A băga zăzanie* (sau *vrajbă, intrigă)* (între oameni) = a învrăjbi, a produce discordie. **2.** (În expr.) (Tranz.) *A băga seama* (la ceva) = a fi atent, a observa. – Et. nec.

BĂGÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) băga* și rezultatul ei. ◊ *Băgare de seamă* = grijă, atenție (deosebită). – V. **băga.**

BĂGĂCIÓS, -OÁSĂ, *băgăcioși, -oase,* adj. (Fam.) Băgăreț. – **Băga** + suf. *-ăcios.*

BĂGĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *băgăreți, -e,* adj. (Fam.) Care se amestecă insistent în toate; băgăcios, înfigăreț. – **Băga** + suf. *-ăreț.*

BĂGĂTÓR, -OARE, *băgători, -oare,* adj. (Mai ales ir.; în sintagma) *Băgător de seamă* = care nu face decât să observe fără a acționa; care nu are un rol precis într-o treabă. – **Băga** + suf. *-ător.*

BĂHNÍT, -Ă, *băhniți, -te,* adj. (Reg.; despre apă) Stătut, clocit. – **Bahnă** + suf. *-it*.

BĂHNÓS, -OÁSĂ, *băhnoși, -oase,* adj. (Reg.) Mlăștinos, mocirlos. – **Bahnă** + suf. *-os.*

BĂÍ1, *băiesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A face baie1. – Din **baie1.**

BĂÍ2, *băiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A lucra într-o mină (de aur). – Din **baie**2.

BĂIÁȘ, *băieși,* s. m. Bărbat care servește într-o baie1 publică. – **Baie**+ suf. *-aș.*

BĂIÁT, *băieți,* s. m. **1.** Copil de sex bărbătesc. **2.** Persoană de sex bărbătesc ieșită nu de mult din vârsta copilăriei; *p. ext.* adolescent, flăcău. **3.** Fiu, fecior (al cuiva). [Var.: (reg.) **băiét** s. m.] – Et. nec.

BĂIÁTĂ, *băiete,* s. f. (Reg.) Fată; fetiță. – Din **băiat.**

BĂIÉȘ, *băieși,* s. m. Lucrător într-o mină (de aur); miner. – **Baie**2 + suf. *-aș.*

BĂIEȘÍME s. f. (Reg.) Totalitatea băieșilor; mulțime de băieși. – **Băieș** + suf. *-ime.*

BĂIEȘÍȚĂ1, *băieșițe,* s. f. Femeie care servește la o baie1 publică. – **Băiaș** + suf. *-iță.*

BĂIEȘÍȚĂ2, *băieșițe,* s. f. (Reg.) **1.** Soție de băieș. **2.** Femeie care lucrează într-o mină. – **Băieș** + suf. *-iță.*

BĂIÉT s. m. v. **băiat.**

BĂIETÁN, *băietani,* s. m. Băiat mai mare. – **Băiat** + suf. *-an*

BĂIETĂNÁȘ, *băietănași,* s. m. Diminutiv al lui *băietan.* [Var.: **băitănáș** s. m.] – **Băietan** + suf.*-aș.*

BĂIEȚÁNDRU, *băiețandri,* s. m. Băiat măricel. – **Băiat** + suf. *-andru.*

BĂIEȚÁȘ, *băiețași,* s. m. Băiețel. – **Băiat** + suf. *-aș.*

BĂIEȚÉL, *băieței,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *băiat;* băiețaș. **2.** Plantă erbacee cu frunze păroase și flori albastre grupate, care crește prin fânețe și pășuni . – **Băiat** + suf. *-el.*

BĂIEȚÉSC, -EÁSCĂ, *băiețești,* adj. De băiat, specific băieților. – **Băiat** + suf. *-esc.*

BĂIEȚÉȘTE adv. Ca băieții. – **Băiat** + suf.*-ește.*

BĂIEȚÍ, *băiețesc,* vb. IV. Refl. (Rar; despre fete) A se comporta băiețește. – Din **băiat.**

BĂIEȚÍCĂ s. m. (Reg.; la voc.) Diminutiv al lui *băiat*. – **Băiat** + suf. *-ică.*

BĂIEȚÍME s. f. (Rar) Mulțime de băieți. – **Băiat** + suf. *-ime.*

BĂIEȚÓI, *băieței,* s. m. (Depr. sau glumeț) Augmentativ al lui *băiat.* ♦ Fată cu apucături de băiat. – **Băiat** + suf. *-oi*.

BĂIMĂREÁN, -Ă, *băimăreni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Baia Mare. **2.** Adj. Care aparține municipiului Baia Mare sau băimărenilor (**1**), referitor la municipiul Baia Mare ori la băimăreni. – **Baia Mare** (n. pr.) + suf. *-ean*.

BĂIMĂREÁNCĂ, *băimărence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Baia Mare. – **Băimărean** + suf. *-că.*

BĂITĂNÁȘ s. m. v. **băietănaș.**

BĂÍȚĂ, *băițe,* s. f. Diminutiv al lui baie1. – **Baie1** + suf.*-iță.*

BĂLÁI, -ÁIE, *bălai, -aie,* adj. **1.** (Despre oameni sau părul lor) Blond. **2.** (Despre animale) Plăvan. ♦ (Substantivat, f.) Nume care se dă vacilor sau iepelor albe. *Ori laie, ori bălaie* v. *laie*. – **Băl** + suf. *-ai*.

BĂLÁN, -Ă, *bălani, -e,* adj. **1.** (Despre oameni sau părul lor) Blond. **2.** (Despre animale) Plăvan. ◊ (Substantivat) Nume care se dă unor animale domestice cu părul alb. – **Băl** + suf. *-an.*

BĂLĂBĂNEÁLĂ, *bălăbăneli,* s. f. Mers nesigur, mișcare înceată, legănată sau împleticită. – **Bălăbăni** + suf. *-eală.*

BĂLĂBĂNÍ, *bălăbănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) deplasa într-o parte și într-alta, adesea cu mișcări legănate, șovăitoare; a (se) bălăngăni, a (se) bălăngăi, a bălălăi, a se bănănăi. **2.** Refl. Fig. (Fam.) A se trudi, a se lupta cu cineva sau cu ceva; a se certa, a se ciorovăi. – Et. nec. sau formație onomatopeică.

BĂLĂBĂNÍT1 s. n. Faptul de *a (se) bălăbăni*. – V. **bălăbăni.**

BĂLĂBĂNÍT2, -Ă, *bălăbăniți, -te,* adj. (Despre mers, pași) Legănat; șovăitor. – V. **bălăbăni.**

BĂLĂCĂRÍ, *bălăcăresc,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. (Rar) A (se) bălăci. **2.** Refl. recipr. și tranz. Fig. (Fam.) A (se) certa, a (se) batjocori, spunând (sau spunându-și) cuvinte injurioase.

BĂLĂCĂRÍE, *bălăcării,* s. f. (Reg.) Vorbă injurioasă, trivială. – **Bălăcări** + suf. *-ie.*

BĂLĂCEÁLĂ, *bălăceli,* s. f. Joacă, zbenguială prin apă (la scăldat). – **Bălăci** + suf. *-eală.*

BĂLĂCÍ, *bălăcesc,* vb. IV. Refl. și intranz. A (se) juca, a se zbengui în apă (la scăldat); a (se) bălăcări (**1**), bleotocări (**1**).

BĂLĂCÍRE, *bălăciri,* s. f. Acțiunea de *a (se) bălăci;* bălăcit. – V. **bălăci.**

BĂLĂCÍT s. n. Bălăcire. – V. **bălăci.**

BĂLĂIÉL, -IÁ, -ÍCĂ, *bălăiei, -ele,* adj. Bălăior. – **Bălai** + suf. *-el.*

BĂLĂLĂÍ, *bălălăiesc,* vb. IV. Intranz. A se bălăbăni (**1**). – Formaţie onomatopeică.

BĂLĂLĂU adj. invar. (Reg.) Care se bălăbăneşte (**1**). ♦ (Substantivat, m.) Om moale, prost, neghiob. – **Bălălăi** + suf. *-ău.*

BĂLĂNÉL, -EA, *bălănei, -ele,* adj. Bălăior. – **Bălan** + suf. *-el.*

BĂLĂNGĂÍ, *bălăngăiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) bălăbăni (**1**). – **Balang** + suf. *-ăi.*

BĂLĂNGĂÍT s. n. Faptul de *a (se) bălăngăi.* – V. **bălăngăi.**

BĂLĂNGĂNÍ, *bălăngănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre un clopot, o balangă; la pers. 3) A suna (tare). **2.** Refl. şi tranz. A (se) bălăbăni (**1**). – **Balang** + suf. *-ăni.*

BĂLĂNGĂNÍT s. n. Faptul de *a (se) bălăngăni;* sunetul clopotului (de la biserică). – V. **bălăngăni.**

BĂLĂNGĂNITÓR, -OÁRE, *bălăngănitori, -oare,* adj. (Despre clopote) Care bălăngăneşte. – **Bălăngăni** + suf. *-tor.*

BĂLĂNÚŢ, -Ă, *bălănuţi, -e,* adj. Bălăior. – **Bălan** + suf. *-uţ.*

BĂLĂRÍE, *bălării,* s. f. **1.** Buruiană care creşte pe locuri necultivate. **2.** Loc năpădit de buruieni. – Et. nec.

BĂLĂŞTIOÁGĂ, *bălăştioage,* s. f. (Reg.) Băltoagă. – Et. nec.

BĂLĂÚC, -Ă, *bălăuci, -ce,* adj. (Reg.) Bălăior. – **Bălai** + suf. *-uc.*

BĂLBÍSĂ, *bălbise,* s. f. Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri aspri, cu flori roşii sau (rar) albe. – Et. nec.

BĂLEGÁ vb. I v. **băliga.**

BĂLEGÁR s. n., s. m. v. **băligar.**

BĂLIGÁ, pers. 3 *băligă,* vb. I. Refl. A-şi elimina, a-şi depune baliga. [Var.: **bălegá** vb. I] – Din **baligă.**

BĂLIGÁR, (I) *băligare,* s. n., **(II)** *băligari,* s. m. **I.** S. n. **1.** Baligă. **2.** Amestec de baligă şi paie, folosit ca îngrăşământ sau combustibil. **II.**S.n. Gândac negru care trăieşte mai mult în baligă . [Var.: **bălegár** s. n., s. m.] – **Baligă** + suf. *-ar.*

BĂLIÚŢĂ, *băliuţe,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *balie.* [Pr.: *-li-u-*] – **Balie** + suf. *-uţă.*

BĂLMĂJEÁLĂ, *bălmăjeli,* s. f. Faptul de *a bălmăji;* amestecătură, încurcătură, zăpăceală. – **Bălmăji** + suf. *-eală.*

BĂLMĂJÍ, *bălmăjesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A amesteca, a încurca mai multe lucruri. ♦ A zăpăci, a ameţi pe cineva cu vorba. **2.** A vorbi încurcat, îngăimat sau fără rost. [Var.: **bălmojí, bolmojí** vb. IV.].

BĂLMOJÍ vb. IV v. **bălmăji.**

BĂLÓS, -OÁSĂ, *băloşi, -oase,* adj., s. m. Adj. Căruia îi curg balele, cu bale. ♦ (Despre vin, zeamă de varză etc.) Care s-a îngroşat (ca balele). **– Bale** + suf. *-os.*

BĂLOŞÉL, *băloşei,* s. m. Ciupercă necomestibilă cu pălăria galben-roşiatică şi cu miros neplăcut . – **Bălos** + suf. *-el.*

BĂLOŞÍ, *băloşesc,* vb. IV. Refl. (Despre vin, zeamă de varză etc.) A deveni bălos. – Din **bălos.**

BĂLOŞÍRE, *băloşiri,* s. f. Faptul de *a se băloşi;* (în special) boală a unor vinuri care se tulbură, devin vâscoase şi se întind ca uleiul. – V. **băloşi.**

BĂLOŞÍT, -Ă, *băloşiţi, -te,* adj. (Despre vin, zeamă de varză etc.) Care a devenit bălos, vâscos. – V. **băloşi.**

BĂLTÁC, *băltace,* s. n. (Reg.) Băltoacă. – **Baltă** + suf. *-ac.*

BĂLTĂCÉL s. n. v. **băltăgel.**

BĂLTĂGÉL, *băltăgele,* s. n. Diminutiv al lui *baltag.* [Var.: băltăcél s. n.] – **Baltag** + suf. *-el.*

BĂLTĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *băltăreţi, -e,* adj. De baltă; *p. ext.* Din regiunea bălţilor. ♦ (Substantivat, m. sg. art.) Numele unui vânt călduţ, umed, care bate dinspre miazăzi. – **Baltă** + suf. *-ăreţ.*

BĂLTÁU, *băltaie,* s. n. (Reg.) Băltoi. – **Baltă** + suf. *-ău.*

BĂLTÍ, pers. 3 *bălteşte,* vb. IV. Refl. (Rar; despre apă) A stagna într-un loc, a forma o baltă. – Din **baltă.**

BĂLTÍŞ, *băltişuri,* s. n. Teren băltos. – **Baltă** + suf. *-iş.*

BĂLTÍŢĂ, *băltiţe,* s. f. Diminutiv al lui *baltă.* – **Baltă** + suf. *-iţă.*

BĂLTOÁCĂ, *băltoace,* s. f. Baltă mică, murdară şi mocirloasă; bălăştioagă, băltac; adunătură sau scursură de apă de ploaie prin gropile drumurilor; bulhac. ♦ Cantitate mare de lichid vărsat pe jos; baltă. [Var.: **băltoágă** s. f.] – **Baltă** + suf. *-oacă.*

BĂLTOÁGĂ s. f. v. **băltoacă.**

BĂLTÓI, *băltoaie,* s. n. Baltă (mare); băltău. – **Baltă** + suf. *-oi.*

BĂLTÓS, -OÁSĂ, *băltoşi, -oase,* adj. Plin de bălţi; *p. ext.* mlăştinos, mocirlos. – **Baltă** + suf. *-os.*

BĂLŢÁ, *bălţez,* vb. I. Tranz. (Fam.) A vopsi în culori variate (şi nearmonizate); a tărca. – Din **bălţat.**

BĂLŢÁT, -Ă, *bălţaţi, -te,* adj. (Despre animale) Care are părul sau penele de culori diferite; cu dungi sau cu pete de altă culoare. ♦ (Despre haine, stofe, tablouri etc.) Cu multe culori ţipătoare; colorat fără gust.

BĂLŢĂTÚRĂ, *bălţături,* s. f. Pată de culoare deschisă la animalele bălţate. ♦ Obiect colorat ţipător, cu culori multe şi neasortate, încărcat. – **Bălţat** + suf. *-ură.*

BĂLÚŞCĂ, *bălueşte,* s. f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee cu flori albe . – **Băl** + suf. *-uşcă.*

BĂLÚŢ, -Ă, *băluţi, -e,* adj. (Reg.) Bălăior. – **Băl** + suf. *-uţ.*

BĂNÁT, (3) *bănaturi,* s. n. (Reg.) **1.** Stare de durere sufletească, de jale, de tristeţe, de părere de rău. **2.** Supărare, necaz, ciudă.

BĂNĂNÁÍ, *bănănăiesc (bănănăi),* vb. IV. Intranz. A se bălăbăni. – Formaţie onomatopeică.

BĂNĂRÍT, s. n. (Reg.) Bănet. – **Ban**1 + suf. *-ărit.*

BĂNĂŢEÁN, -Ă, *bănăţeni, -e,* s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană (originară) din Banat. **2.** Adj. Care aparţine Banatului sau populaţiei lui, privitor la Banat sau la populaţia lui; bănăţenesc. – **Banat** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BĂNĂŢEÁNCĂ, *bănăţence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din Banat. – **Bănăţean** + suf. *-că.*

BĂNĂŢENÉSC, -EÁSCĂ, *bănăţeneşti,* adj. Bănăţean. – **Bănăţean** + suf. *-esc.*

BĂNĂŢENÉŞTE adv. Ca în Banat, ca bănăţenii. ♦ În graiul bănăţean. – **Bănăţean** + suf. *-eşte.*

BĂNDURÍCĂ, *bănduric,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *bandură*1. – **Bandură**1 + suf. *-ică.*

BĂNEÁSCA s. f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Cf. ban2.

BĂNÉSC1**, -EÁSCĂ,** *băneşti,* adj. De bani1; în bani1; relativ la bani1. – **Ban**1 + suf. *-esc.*

BĂNÉSC2**, -EÁSCĂ,** *băneşti,* adj. De ban2; al băniei. – **Ban**2 + suf. *-esc.*

BĂNÉŞTE adv. În privinţa banilor1. – **Ban**1 + suf. *-eşte.*

BĂNÉŢ s. n. Bani1 mulţi; avere mare în bani1; bănărit. – **Ban**1 + suf. *-et.*

BĂNÍ, *bănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A învesti pe cineva cu titlul de ban2. **2.** Intranz. A exercita funcţia de ban2. – Din **ban2.**

BĂNÍCĂ, *bănici,* s. f. Plantă erbacee cu flori albastre, rar albe, dispuse în capitule globuloase, care creşte în regiunea alpină şi subalpină . – Et. nec.

BĂNICÉR, *băniceri,* s. m. **1.** Meseriaş care face coşuri sau banite din coajă de tei. **2.** Cel care măsoară cereale cu banita. **3.** Bănicioară. – **Baniţă** + suf. *-ar.*

BĂNICIOÁRĂ, *bănicioare,* s. f. Diminutiv al lui *baniţă;* bănicer (**3**). – **Baniţă** + suf. *-ioară.*

BĂNÍE, *bănii,* s. f. **1.** Funcţia sau rangul de ban2. **2.** Reşedinţa banului2. – **Ban**2 + suf. *-ie.*

BĂNIŞÓR1**,** *bănişori,* s. m. Diminutiv al lui *ban*1. – **Ban**1 + suf. *-işor.*

BĂNIŞÓR2**,** *bănişori,* s. m. Boier subaltern al banului2. – **Ban**2 + suf. *-işor.*

BĂNÓS, -OÁSĂ, *bănoşi, -oase,* adj. **1.** (Despre ocupaţii) Care aduce câştig mare; productiv, lucrativ. **2.** (Reg.; despre oameni) Bogat, avut. – **Ban**1 + suf. *-os.*

BĂNUÍ, *bănuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A presupune; a presimţi; a întrevedea o anumită situaţie, o anumită soluţie etc. **2.** Tranz. A considera pe cineva drept autor al unei fapte (rele); a suspecta. **3.** Intranz. (Reg.) A se supăra pe cineva; a-i face mustrări. **4.** Intranz. (Reg.) A regreta, a se căi.

BĂNUIÁLĂ, *bănuieli,* s. f. **1.** Presupunere, presimţire, supoziţie. **2.** Atitudine de neîncredere faţă de cineva sau ceva, presupunere că cineva are o vină sau o intenţie rea; suspiciune. – **Bănui** + suf. *-eală.*

BĂNUÍRE, *bănuiri,* s. f. (Rar) Acţiune de *a bănui* şi rezultatul ei; bănuială. – V. **Bănui.**

BĂNUÍT, -Ă, *bănuiţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este presupus vinovat; suspect. ♦ (Substantivat) Persoană presupusă a fi săvârşit o infracţiune, fără a exista însă dovezi îndestulătoare pentru a putea fi pusă sub învinuire. **2.** (Reg.) Supărat, mâhnit. – V. **bănui.**

BĂNUITÓR, -OÁRE, *bănuitori, -oare,* adj. Care bănuieşte; care este înclinat (în mod exagerat) spre bănuială. ♦ Gelos. [Pr.: *-nu-i-*] – **Bănui** + suf. *-tor.*

BĂNÚŢ, *bănuţi,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *ban*1; monedă de valoare sau de dimensiune mică. ♦ (La pl.) Bani mulţi. **2.** Germenul oului (fecundat). **3.** Plantă erbacee cu flori mici şi rotunde, frumos colorate, dispuse în capitule; părăluţă, bănuţel. – **Ban**1 + suf. *-uţ.*

BĂNUŢÉL, *bănuţei,* s. m. (Bot.) Bănuţ (**3**). – **Bănuţ** + suf. *-el.*

BĂRĂGÁN, *bărăganuri,* s. n. Şes întins, prezentând caractere de stepă. – Et. nec.

BĂRĂNÍ, *bărănesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A stărui, a insista. – Et. nec.

BĂRBÁT, -Ă, *bărbaţi, -te,* s. m., adj. **I.** S. m. **1.** Persoană adultă de sex masculin. ♦ Om în toată firea. **2.** Soţ. **II.** Adj. (Rar) Curajos; voinic; harnic, activ.

BĂRBĂCÚŢ s. m. v. **berbecuţ.**

BĂRBĂRÍE s. f. Barbă mare, stufoasă. ♦ Fig. Bătrân bărbos. – **Barbă** + suf. *-ărie.*

BĂRBĂTÉSC, -EÁSCĂ, *bărbăteşti,* adj. **1.** Caracteristic bărbaţilor, de bărbat. **2.** Care exprimă bărbăţie; plin de energie, de curaj, de hotărâre. – **Bărbat** + suf. *-esc.*

BĂRBĂTÉŞTE adv. **1.** Ca bărbaţii. **2.** Cu bărbăţie. ♦ În mod matur. – **Bărbat** + suf. *-eşte.*

BĂRBĂTÓS, -OÁSĂ, *bărbătoşi, -oase,* adj. (Reg.) Care are aspect viguros, care are însuşiri morale de bărbat (**I**). – **Bărbat** + suf. *-os.*

BĂRBĂŢÉL, *bărbăţei,* s. m. Diminutiv al lui *bărbat* **(I, 2).** – **Bărbat** + suf. *-el.*

BĂRBĂŢÍE s. f. **1.** Faptul de a fi bărbat; vârsta de maturitate a bărbatului. **2.** Virilitate. ♦ Fig. Organul genital masculin. – **Bărbat** + suf. *-ie.*

BĂRBĂŢÓI, *bărbăţoi,* s. m. (Depr. sau glumeţ) Augmentativ al lui bărbat (**1**). ♦ Femeie cu apucături de bărbat (**1**). – **Bărbat** + suf. *-oi.*

BĂRBÂNŢĂ, *bărbânţe,* s. f. (Reg.) Vas de lemn făcut din doage, în care se păstrează mai ales lapte şi brânzeturi.

BĂRBÍE, *bărbii,* s. f. **1.** Parte a feţei formată de proeminenţa maxilarului inferior; bărbă. **2.** Parte cărnoasă care atârnă sub falca de jos la unele animale. – **Barbă** + suf. *-ie.*

BĂRBIÉR, *bărbieri,* s. m. Frizer.

BĂRBIEREÁLĂ, *bărbiereli,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) bărbieri.* **2.** Fig. Lăudăroşenie, minciună. [Pr.: *-bi-e-*] – **Bărbieri** + suf. *-eală.*

BĂRBIERÉSC, -EASCĂ, bărbiereşti, adj. (Rar) De bărbier, privitor la bărbier. [Pr.: -bi-e-] – **Bărbier** + suf. -esc.

BĂRBIERÍ, *bărbieresc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) rade. **2.** Refl. Fig. A se lăuda cu lucruri neadevărate; a minţi. [Pr.: *-bi-e-*] – Din **bărbier.**

BĂRBIERÍE, (2) *bărbierii,* s. f. (Rar) **1.** Meseria de bărbier. **2.** Frizerie. [Pr.: *-bi-e-*] – **Bărbier** + suf. *-ie.*

BĂRBIERÍT s. n. Acţiunea de *a (se) bărbieri.* [Pr.: *-bi-e-*] – V. **bărbieri.**

BĂRBIERÍŢĂ, *bărbieriţe,* s. f. (Rar) Femeie bărbier. [Pr.: *-bi-e-*] – **Bărbier** + suf. *-iţă.*

BĂRBIOÁRĂ, *bărbioare,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *bărbie;* bărbiuţă. [Pr.: *-bi-oa-*] – **Bărbie** + suf. *-ioară.*

BĂRBIŞOÁRĂ, *bărbişoare,* s. f. Plantă erbacee cu flori galbene, care devin mai târziu albe. – **Barbă** + suf. *-işoară.*

BĂRBÍŢĂ, *bărbiţe,* s. f. **1.** Şerveţel de pânză care se leagă la gâtul copiilor mici când mănâncă. **2.** (Rar) Bărbuţă. – **Barbă** + suf. *-iţă.*

BĂRBIÚŢĂ, *bărbiuţe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *bărbie;* bărbioară. [Pr.: *-bi-u-*] – **Bărbie** + suf. *-uţă.*

BĂRBÓI, *bărboaie,* s. n. (Fam.) Augmentativ al lui *barbă.* – **Barbă** + suf. *-oi.*

BĂRBÓS, -OÁSĂ, *bărboşi, -oase,* adj., s. f. **1.** Adj. (Adesea substantivat, m.) Cu barbă (lungă şi deasă); care nu s-a bărbierit mai multe zile. **2.** S. f. Plantă erbacee cu frunze păroase, cu flori dispuse în spice cilindrice pătate cu roşu, verde sau violet . – **Barbă** + suf. *-os.*

BĂRBUŞOÁRĂ, *bărbuşoare,* s. f. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *barbă;* bărbuţă. **2.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori galbene plăcut mirositoare; micsandră-sălbatică. ◊ Compus: *bărbuşoară-de-munte* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunzele bazale dispuse în rozetă, cu flori mici, albe sau gălbui; tunicea. **3.** (Reg.) Cruşăţea . – **Barbă** + suf. *-uşoară.*

BĂRBÚŢĂ, *bărbuţe,* s. f. Diminutiv al lui *barbă;* bărbiţă (**2**), bărbuşoară (**1**). – **Barbă** + suf. *-uţă.*

BĂRCÚŢĂ, *bărcuţe,* s. f. Diminutiv al lui *barcă.* – **Barcă** + suf. *-uţă.*

BĂRDÁC, (1) *bărdace,* s. n., **(2)** *bărdaci,* s. m. (Reg.) Varietate indigenă de prun.

BĂRDÁCĂ, *bărdace,* s. f. Varietate indigenă de prune, lunguieţe şi puţin strangulate spre coadă. – Din **bărdac.**

BĂRDÁŞ, *bărdaşi,* s. m. (Reg.) Lemnar, tâmplar. – **Bardă** + suf. *-aş.*

BĂRDĂCÚŢĂ, *bărdăcuţe,* s. f. Diminutiv al lui *bărdacă* (**1**). – **Bărdacă** + suf. *-uţă.*

BĂRDÍŢĂ, *bărdiţe,* s. f. Diminutiv al lui *bardă.* – **Bardă** + suf. *-iţă.*

BĂRDUÍ, *bărduiesc,* vb. IV. Tranz. A ciopli cu barda. – **Bardă** + suf. *-ui*.

BĂRDUÍRE s. f. Acțiunea de *a bărdui*. – v. **bărdui.**

BÂRNÁCI, -CE, *bărnaci, -ce*, adj. (Reg.; despre culoarea feței și a ochilor; *p. ext.* Despre oameni) Negricios, oacheș.

BÂRZĂÚN, *bârzăuni,* s. m. (Entom.) **1.** Bondar. **2.** Gărgăun. – Formație onomatopeică.

BÂRZÓI, *bârzoi,* s. m. (Rar) Bărbătușul berzei. – **Barză** + suf. *-oi*.

BĂSMÁ s. f. v. **basma.**

BĂSMĂLÚȚĂ, *băsmăluțe,* s. f. Diminutiv al lui basma. – **Basma** + suf. *-uță*.

BĂȘCĂLÍE s. f. (Fam.; în expr.) *A lua* (pe cineva) *în bășcălie* sau *a face bășcălie* (de cineva), *a face de bășcălie* (pe cineva) = a-și bate joc (de cineva), a face de râs pe cineva. – Et. nec.

BĂȘCĂLIÓS, -OÁSĂ, *bășcălioși, -oase*, adj. (Fam.; despre oameni) Care își bate joc de cineva sau ia în râs pe cineva; (despre manifestări ale oamenilor) care denotă luarea în râs a cuiva sau a ceva. – **Bășcălie** + suf. *-os*.

BĂȘICÁ, *bășíc,* vb. I. Tranz. și refl. A produce sau a face bășici; a (se) umple de bășici. [Var.: (reg.) **beșicá** vb. I] – Din **bășică.**

BĂȘICÁRE, *bășícări,* s. f. Acțiunea de *a (se) bășíca.* [Var.: (reg.) beșicáre s. f.] – V. **bășíca.**

BĂȘICÁT, -Ă, *bășícați, -te*, adj. Cu bășíci, plin de bășíci. [Var.: (reg.) beșicát, -ă adj.] – V. **bășíca.**

BĂȘÍCĂ, *bășíci,* s. f. **1.** Sac membranos din corpul oamenilor și al animalelor, în care se strâng unele secreții ale organismului; vezică. *Bășíca fierii*. ♦ Spec. Sac membranos din corpul unui porc sau al altui animal, uscat și întrebuințat ca pungă, burduf etc. ♦ Organ intern, plin cu aer, care ajută peștii la plutire. **2.** Umflătură mică plină cu aer, care se face la suprafața lichidelor (în timpul fierberii), a aluatului (în urma dospirii) etc.

BĂȘICÓS, -OÁSĂ, *bășícoși, -oase*, adj., s. f. **1.** Adj. Cu bășíci (**2**). **2.** S. f. Arbust ornamental din familia leguminoaselor, înalt de 2-3 m, cu frunze compuse, flori galbene și cu fructe păstăi . [Var.: **beșicós, -oásă** adj., s. f.] – **Bășícă** + suf. *-os*.

BĂȘICÚȚĂ, *bășícuțe,* s. f. Diminutiv al lui *bășícă.* [Var.: (reg.) **beșicúță** s. f.] – **Bășícă** + suf. *-uță*.

BĂȘTINÁȘ, -Ă, *băștinași, -e*, adj., s. m. și f. (Persoană) care se află din moși-strămoși pe pământul pe care locuiește; autohton, indigen, aborigen. – **Baștină** + suf. *-aș*.

BĂTÁIE, *bătăi*, s. f. **1.** Lovitură repetată dată de cineva cuiva cu mâna sau cu un obiect. **2.** Loc. vb. *A (se) lua la bătaie* = a (se) bate. *Bătaie de cap* = frământare a minții; *p. ext.* trudă, osteneală. *Bătaie de joc* = batjocură **3.** (Înv.) Luptă, bătălie. **4.** Lovire, izbire (repetată) a unui obiect de altul. ◊ *Bătaie de aripă* (sau *de aripi*) = fâlfâit. ♦ Lovitură a vatalei la războiul de țesut ♦ (Concr.) Bătea. ♦ Stârnire a peștelui sau a vânatului. **5.** Lovitură dată într-un obiect (cu mâna, cu ciocanul etc.). ♦ Fiecare dintre zvâcnirile inimii sau ale pulsului. **6.** Distanță până la care poate ajunge o săgeată etc.; *p. ext.* distanță până la care poate ajunge vederea cuiva; rază vizuală. **7.** (În legătură cu anumite fenomene ale naturii, a căror denumire determină sensul cuvântului) = **a)** Suflare a vântului; adiere, **b)** Cădere a ploii, a grindinii etc., **c)** Dogoreală, arșiță, **d)** Lumină. [Pr.: *-ta-ie*]. – (după *bate*).

BĂTĂIÁȘ, *bătăiași,* s. m. (Rar) Hăitaș2. [Pr.: *-tă-iaș*] – **Bătaie** + suf. *-aș*.

BĂTĂIÓS, -OASĂ, *bătăioși, -oase*, adj. Căruia îi place să se bată (**I**); care își susține ideile cu violență; agresiv. [Pr.: *-tă-ios*] – **Bătaie** + suf. *-os*.

BĂTĂÍȚĂ, *bătăițe,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *bătaie.* – **Bătaie** + suf. *-iță*.

BĂTĂLÍE, *bătălii,* s. f. Luptă între armate, între grupuri, cete armate etc.; bătaie.

BĂTĂTÓR$_{1}$, *bătătoare,* s. n. **1.** Băț subțire, la un capăt cu o rotiță de lemn cu găurele, cu care se bate laptele prins sau smântâna în putinei, ca să se aleagă untul; mătcă, brighidău. **2.** Parte a meliței pe care se așează transversal inul sau cânepa, spre a fi melițate. **3.** Scândură mică, dreptunghiulară, care servește la tasarea pământului semănat din grădină. – **Bate** + suf. *–ător*.

BĂTĂTÓR$_{2}$, **-OARE,** *bătători, -oare*, adj., s. f. **1.** Adj. (În expr.) *Bătător la ochi* = care atrage atenția în mod flagrant; izbitor. **2.** Lopățică cu care se bate pânza (când se înălbește) sau rufele (când se spală); mai. – **Bate** + suf. *-ător*.

BĂTĂTORÍ, *bătătoresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A tasa un teren; a bătuci. **2.** Refl. A face bătături (**2**). [Var.: **bătăturí** vb. IV] – Din **bătătură.**

BĂTĂTORÍT$_{1}$ s. n. Faptul de *a bătători.* – V. **bătători.**

BĂTĂTORÍT$_{2}$, **-Ă,** *bătătorițI, -te*, adj. **1.** (Despre un teren) Care a devenit tare și neted; bătut2, bătucit, tasat. **2.** (Despre palme sau mâini) Cu bătături (**2**). – V. **bătători.**

BĂTĂTÓRNIȚĂ, *bătătornițe,* s. f. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu flori galben deschis, dispuse în capitule. – **Bătător** + suf. *-niță*.

BĂTĂTÚRĂ, *bătături,* s. f. **1.** Teren bătătorit (în fața casei); *p. ext.* (pop.) ogradă, curte (la casele țărănești). **2.** Îngroșare a pielii palmelor sau tălpilor. ◊ Expr. (Fam.) *A călca* (pe cineva) *pe bătătură* = a supăra, a enerva, a atinge (pe cineva) unde îl doare mai tare. **3.** Bătează.

BĂTĂTURÍ vb. IV v. **bătători.**

BĂTĂÚȘ, -Ă, *bătăuși, -e*, adj., s. m. și f. (Persoană) care caută motiv sau prilej de bătaie, căreia îi place să se bată. ♦ Scandalagiu. – **Bate** + suf. *-uș*.

BĂTEÁLĂ, *băteli,* s. f. Firele care se introduc cu ajutorul suveicii prin rostul firelor de urzeală pentru a forma țesătura; bătătură (**3**), bătaie. – **Bate** + suf. *-eală*.

BĂTÉLIȘTE, *bătelișt,* s. f. (Reg.) **1.** Loc sau pământ bătătorit (de vite); loc în care stau de obicei animalele (sălbatice). **2.** Loc de întâlnire, de adunare. – **Bate** + suf. *-eliște.*

BĂTRÂIÓR, -OARĂ, *bătrâiori, -oare*, adj. Diminutiv al lui *bătrân;* cam bătrân. [Pr.: *-trâ-ior*. Var.: **bătrâniór, -oáră** adj.] – **Bătrân** + suf. *-ior*.

BĂTRÂN, -Ă, *bătrâni, -e*, adj., s. m. și f. I. Adj. **1.** Care trăiește de mulți ani, care este înaintat în vârstă. **2.** Care există de mult timp, de demult. ◊ Loc. adj. și adv. *Din bătrâni* = din vremea veche, din moși-strămoși.

BĂTRÂNĚL, -ÍCĂ, *bătrânei, -ele*, adj., s. m. și f. Diminutiv al lui *bătrân.* – **Bătrân** + suf. *-el.*

BĂTRÂNÉSC, -EÁSCĂ, *bătrânești,* adj. Caracteristic bătrânilor, potrivit pentru bătrâni. ♦ Rămas de la (sau din) bătrâni; de demult. ◊ *Cântec bătrânesc* = baladă populară. *Vorbă bătrânească* = zicătoare, proverb. – **Bătrân** + suf. *-esc*.

BĂTRÂNÉȘTE adv. Ca bătrânii. – **Bătrân** + suf. *-ește.*

BĂTRÂNÉT s. n. (Rar) Bătrânime. – **Bătrân** + suf. *-et*.

BĂTRÂNÉȚE, *bătrânești,* s. f. **1.** Etapă finală din viața ființelor, caracterizată prin diminuarea treptată a funcțiilor fiziologice; vârstă înaintată a unui om. **2.** (Rar) Bătrânime. – **Bătrân** + suf. *-eță.*

BĂTRÂNIÓR, -OÁRĂ, adj. v. **bătrâior.**

BĂTRÂNÍȘ s. m. Plantă erbacee cu frunze lanceolate, cu flori albastre sau liliachii, cultivată ca plantă ornamentală . – **Bătrân** + suf. *-iș*.

BĂTUCÍ, *bătucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A bătători; a bate bine, a presa, a îndesa pământul. **2.** Refl.A se îngroșa, a se acoperi cu bătături (**2**). **3.** Refl. (Despre fructe) A se lovi, a se zdrobi. – Cf. bate.

BĂTUCÍT, -Ă, *bătuciți, -te*, adj. **1.** (Despre pământ, mai ales despre drumuri sau poteci) Îndesat, bătătorit2; *p. ext.* pe care se umblă mult. **2.** Cu pielea îngroșată, cu bătături (**2**). – V. **bătuci.**

BĂTÚT$_{1}$ s. n. Batere. – V. **bate.**

BĂTÚT$_{2}$**, -Ă,** *bătuți, -te*, adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Despre ființe) Care este sau a fost lovit, care a suferit lovituri. **2.** (Despre țesături, tricotaje) Care este țesut sau tricotat foarte strâns; des2 (**I 1**). **3.** (Despre drumuri etc.) Pe care se umblă mult; bătătorit. **4.** (În sintagma) *Lapte bătut* = lapte fermentat, cu gust acrișor. **II.** S. f. art. Numele mai multor dansuri populare; melodie după care se execută aceste dansuri. – V. **bate.**

BĂȚ, *bețe,* s. n. **1.** Bucată de lemn lungă și subțire. ◊ Expr. *A pune* (cuiva) *bețe în roate* = a face (cuiva) dificultăți pentru a zădărnici o acțiune, un plan. *A rămâne cu traista-n băț* = a sărăci. *A-și lua traista-n băț* = a porni la drum, a pleca. **2.** Fig. Lovitură cu bățul (**1**). **3.** Piesă în formă de vergea, care intră în alcătuirea diferitelor unelte. *Bățul ițelor*. – Et. nec.

BĂȚÓS, -OÁSĂ, *bățoși, -oase*, adj. **1.** Drept, țeapăn, rigid ca un băț. **2.** (Despre plante) Cu tulpina lemnoasă. – **Băț** + suf. *-os*.

BĂÚBIL, -Ă, *băubili, -e*, adj. Care poate fi băut. – **Bea** + suf. *-bil.*

BĂUNÍ, *băun,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre lupi și câini) A urla; (despre vite) a mugi; (despre copii) a țipa tare; *p. ext.* a se văita. [Pr.: *bă-u-*] – Cf. bau.

BĂÚT$_{1}$ s. n. Faptul de *a bea.* – V. **bea.**

BĂÚT$_{2}$**, -Ă,** *băuți, -te*, adj. **1.** Care și-a astâmpărat setea cu apă. **2.** Beat. – V. **bea.**

BĂUTÓR, -OÁRE, *băutori, -oare*, adj., s. m. și f. (Persoană) care are obiceiul să consume mult alcool; beție. [Pr.: *bă-u-*] – **Bea** + suf. *-tor*.

BĂUTÚRĂ, *băuturi,* s. f. **1.** Orice lichid de astâmpărat setea. ♦ Lichid alcoolic potabil. **2.** Consum de mari cantități de lichide alcoolice. ◊ Expr. *A (nu) ține la băutură* = a (nu) rezista la consumarea (exagerată) a lichidelor alcoolice. [Pr.: *bă-u-*. – Var.: (reg.) **beutúră** s. f.].

BĂUTURÍCĂ s. f. Diminutiv al lui *băutură.* [Pr.: *bă-u-*] – **Băutură** + suf. *-ică.*

BÂHLÍ, pers. 3 *bâhlește,* vb. IV. Refl. (Reg., mai ales despre apă) A căpăta un miros greu, de stătut (din cauza putrezirii materiilor organice). – Cf. bahnă.

BÂHLÍT, -Ă, *bâhliți, -te*, adj. (Reg.; mai ales despre apă) Care miroase urât, stătut. – V. **bâhli.**

BÂIGUÍ, *bâigui,* vb. IV. Intranz. și refl. A vorbi incoerent, încurcat; a spune prostii.

BÂIGUIÁLĂ, bâiguieli, s. f. Faptul de a (se) bâigui; exprimare fără șir, încurcată. [Pr.: -gu-ia-] – **Bâigui** + suf. -eală.

BÂIGUÍT, -Ă, *bâiguiți, -te*, adj. (Despre vorbire) Fără noimă, fără sens, rău articulat. ♦ (Despre oameni) Zăpăcit, buimac. – V. **bâigui.**

BÂIGUITÓR, -OÁRE, *bâiguitori, -oare*, adj. Care bâiguie. [Pr.: *-gu-i-*] – **Bâigui** + suf. *-tor*.

BÂJBÂÍ, *bâjbâi,* vb. IV. Intranz. A orbecăi (în întuneric, în ceață etc.). ♦ Tranz. A căuta ceva pipăind prin întuneric. ◊ Loc. adv. *Pe bâjbâite* = pe dibuite, dibuind, bâjbâind. – Formație onomatopeică.

BÂJBÂIÁLĂ, *bâjbâieli*, s. f. Faptul de *a bâjbâi;* bâjbâire, bâjbâit, bâjbâitură. [Pr.: *-bâ-ia*] – **Bâjbâi** + suf. *-eală.*

BÂJBÂÍRE, *bâjbâiri*, s. f. Bâjbâială. – V. **bâjbâi.**

BÂJBÂÍT s. n. Bâjbâială. – V. **bâjbâi.**

BÂJBÂITÚRĂ, *bâjbâituri*, s. f. (Rar) Bâjbâială. [Pr.: *-bâ-i-*] – **Bâjbâi** + suf. *-tură*.

BÂLBÂÍ, bâlbâi, vb. IV. Intranz., refl. și tranz. A pronunța nedeslușit sunetele sau cuvintele, repetându-le și împiedicându-se în rostirea lor, din cauza unui defect natural, a emoției sau a enervării; a gângăvi. ♦ Refl. A-și pierde șirul vorbelor, a bolborosi cuvinte și fraze fără sens. – Formație onomatopeică.

BÂLBÂIÁLĂ, *bâlbâieli*, s. f. Faptul de *a (se) bâlbâi;* pronunțare neclară.[Pr.: *-bâ-ia*] – **Bâlbâi** + suf. *-eală.*

BÂLBÂÍRE, *bâlbâiri*, s. f. Faptul de *a (se) bâlbâi;* bâlbâială. – V. **bâlbâi.**

BÂLBÂÍT, -Ă, *bâlbâiți, -te*, adj. (Adesea substantivat și adverbial) Care (se) bâlbâie, care vorbește greu, gângav. – V. **bâlbâi.**

BÂLCI, *bâlciuri,* s. n. Târg mare ținut la anumite epoci ale anului, la sărbătorile importante și însoțit de spectacole și de petreceri populare; iarmaroc. ♦ Fig. (Fam.) Gălăgie, hărmălaie, zăpăceală.

BÂLDÂBÂC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui corp în apă; bâltâc. – Onomatopee.

BÂLTÂC interj. Bâldâbâc. – Onomatopee.

BÂNTUÍ, *bântui,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. (Despre forțele naturii: la pers. 3) A lovi insistent și cu violență (o regiune, recolta, livezile, satele etc.), producând pagube. A cutreiera. ♦ Tranz. (Despre boli, războaie, năvăliri) A pustii, a devasta, a face ravagii. **2.** Tranz. (Înv.) A împila, a chinui, a asupri.

BÂNTUIÁLĂ, *bântuieli*, s. f. (Pop.) Supărare, necaz. [Pr.: *-tu-ia-*] – **Bântui** + suf. *-eală.*

BÂNTUÍRE, *bântuiri*, s. f. (Rar) Acțiunea de *a bântui*. – V. **bântui.**

BÂNTUITÓR, -OÁRE, *bântuitori, -oare*, adj. Care bântuie. [Pr.: *-tu-i-*] – **Bântui** + suf. *-tor*.

BÂR interj. Cuvânt cu care se îndeamnă sau se gonesc oile. – Onomatopee.

BÂRCOÁCE, *bârcoci*, s. f. Arbust cu flori și cu fructe roșii, care crește pe stânci, în pădurile de munte . – Et. nec.

BÂRDÁN, *bârdane*, s. n. (Reg.) Burduhan. – Et. nec.

BÂRFÍ, *bârfesc*, vb. IV. Tranz., intranz. și refl. recipr. A (se) vorbi de rău, a (se) ponegri, a (se) defăima, a calomnia, a cleveti. ♦ Tranz. A flecări, a îndruga verzi și uscate. – Et. nec.

BÂRFÍRE, *bârfiri*, s. f. Bârfeală. – V. **bârfi.**

BÂRFÍT s. n. Bârfeală. – V. **bârfi.**

BÂRFITÓR, -OÁRE, *bârfitori, -oare*, adj., s. m. și f. (Persoană) care bârfește. – **Bârfi** + suf. *-tor*.

BÂRÂÍ, *bârâi,* vb. IV. Tranz. A bodogăni; a cicăli pe cineva. – **Bâr** + suf. *-âi*.

BÂRLĂDEÁN, -Ă, *bârlădeni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Bârlad. **2.** Adj. Care aparține municipiului Bârlad sau bârlădenilor (**1**), privitor la municipiul Bârlad ori la bârlădeni. – **Bârlad** (n. pr.) + suf. *-ean*.

BÂRLĂDEÁNCĂ, *bârlădence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Bârlad. – **Bârlădean** + suf. *-că*.

BÂRLIGÁ, pers. 3 *bârligă,* vb. I. Tranz. (Despre vite) A(-și) ridica coada (încârligată) cu vârful în sus; a îmbârliga. – Et. nec.

BÂRLIGÁT, -Ă, *bârligați, -te*, adj. (Mai ales despre coada sau coarnele animalelor) Ridicat (și încârligat) în sus; îmbârligat. – V. **bârliga.**

BÂRLÓG, *bârloguri*, s. n. Vizuină de urs; *p. gener.* Vizuină a altor animale sălbatice. ♦ Fig. Culcuș; locuință.

BÂRNĂ, *bârne*, s. f. Trunchi de copac (cojit și fățuit cu barda) folosit în construcții.

BÂRNÉȚ s. n. v. **brânețe.**

BÂRSÁN, -Ă, *bârsani, -e*, adj. **1.** Care privește Țara Bârsei. **2.** (Despre oi; adesea substantivat) Cu lână lungă și aspră. ♦ (Despre lâna acestor oi) Lungă și aspră. – **Bârsa** (n. pr.) + suf. *-an*.

BÁRSĂ, *bârse*, s. f. Bucată de fier sau de lemn care leagă între ele brăzdarul, cormana și plazul plugului.

BÂRZÓI adv. (Reg., în expr.) *Cu coada bârzoi* = cu coada ridicată în sus. – Et. nec.

BÂRZOIÁ, *bârzoiez*, vb. I. Refl. (Reg.) **1.** A se îngâmfa, a se umfla în pene. **2.** A se bosumfla. [Pr.: *-zo-ia*] – Din **bârzoi.**

BÂRZOIÁT, -Ă, *bârzoiați, -te*, adj. (Reg., mai ales despre coada animalelor) Ridicat în sus, îmbârligat, bârligat. [Pr.: *-zo-iat*] – V. **bârzoia.**

BÂT, -Ă, *bâți, bâte*, adj., s. m. și f. (Reg.) **1.** Adj. Bătrân. **2.** S. m. și f. Bunic. – Cf. Bătrân.

BÂTĂ, *bâte*, s. f. Băț lung și gros (cu măciulie la un capăt); ciomag, botă2, ceatlău. – Et. nec.

BÂTLÁN, *bâtlani*, s. m. Pasăre de baltă din ordinul picioroangelor, înaltă de un metru și chiar mai mult, cu pene cenușii, cu gâtul, cu ciocul și picioarele lungi și cu un moț de câteva pene date pe ceafă; stârc cenușiu.

BÂTLĂNÁȘ, *bâtlănași*, s. m. Pasăre din ordinul picioroangelor, mai mică decât bâtlanul, cu gâtul și cu ciocul lung și cu penele roșcate și negre . – **Bâtlan** + suf. *-aș.*

BÂȚ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită o mișcare rapidă și nervoasă (într-o parte și în alta). [Var.: **bâța** interj.] – Onomatopee.

BÂȚA interj. v. **bâț.**

BÂȚÂÍ, *bâțâi,* vb. IV. Intranz., tranz. și refl. A tremura, a mișca nervos și repede din mâini, din picioare sau din cap; a da repede din coadă. – **Bâț** + suf. *-âi*.

BÂȚÂIÁLĂ, *bâțâieli,* s. f. Tremur nervos al mâinilor, al picioarelor, al capului sau (la animale) al cozii. [Pr.: *-țâ-ia-*] – **Bâțâi** + suf. *-eală.*

BÂȚÂÍT, *bâțâituri,* s. n. Faptul de *a (se) bâțâi*. – V. **bâțâi.**

BÂZ interj. Cuvânt care imită sunetul produs în zbor de unele insecte. – Onomatopee.

BÁZĂ, *bâze*, s. f. Joc de copii în care partenerii lovesc pe la spate, pe rând, cu palma în palma așezată la subsuoara brațului opus a celui care se pune „bâză" și care trebuie să ghicească cine l-a lovit, în timp ce partenerii de joc strigă „bâzzz!". – **Bâz** + suf. *-ă.*

BÂZÂÍ, *bâzâi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre insectele care zboară) A produce zgomotul caracteristic zborului; a zumzăi, a zâzâi, a zumbăi. **2.** Intranz. (Mai ales despre copii; fam.) A plânge, a scânci. **3.** Tranz. (Fam.) A sâcâi, a cicăli; a bârfi. – **Bâz** + suf. *-âi*.

BÂZÂIÁLĂ, *bâzâieli*, s. f. Faptul de *a bâzâi;* zgomot produs de insectele care zboară; bâzâit, bâzâitură. [Pr.: *-zâ-ia*] – **Bâzâi** + suf. *-eală.*

BÂZÂÍT s. n. Bâzâială. – V. **bâzâi.**

BÂZÂITÓR, -OÁRE, *bâzâitori, -oare*, adj., s. f. **1.** Adj. Care bâzâie. **2.** S. f. Jucărie de copii care produce zgomote asemănătoare unui bâzâit; sfârâitoare, zbârnâitoare. [Pr.: *-zâ-i-*] – **Bâzâi** + suf. *-tor*.

BÂZÂITÚRĂ, *bâzâituri*, s. f. Bâzâială. [Pr.: *-zâ-i-*] – **Bâzâi** + suf. *-tură.*

BÂZDÁC s. n. (Fam.) Toană1, capriciu, hachițe. ◊ Expr. *A-i sări* (cuiva) *bâzdâcul* = a se supăra. – Et. nec.

BÂZDÂGÁNIE, *bâzdâganii*, s. f. (Pop. și fam.) Namilă, dihanie, monstru; arătare, ciudățenie, drăcie.

BÂZÓI, bâzoi, s. m. Viespe. – Formație onomatopeică.

BEA, *beau*, vb. II. **1.** Tranz. (Adesea fig.) A înghiți un lichid. ◊ Expr. *A bea paharul până-n fund* = a îndura un necaz, o durere până la capăt. **2.** Întranz. Spec. A consuma băuturi alcoolice. ◊ Expr. (Fam.) *A bea în sănătatea* (sau *în cinstea, pentru succesul*) *cuiva*.

BEÁT, -Ă, *beți, -te*, adj. Care este în stare de ebrietate; aghesmuit, afumat, amețit, băut (**2**), cherchelit, făcut, matosit. ♦ Fig. Copleșit, amețit, tulburat de o stare sufletească foarte plăcută. *Beat de amor. Beat de fericire.*

BECÉR, *beceri*, s. m. Vechi dregător domnesc însărcinat cu supravegherea bucătăriei domnești; *p. ext.* Bucătar domnesc. – **Beci** + suf. *-er*.

BECERÍE, *becerii*, s. f. (Înv.) Bucătărie domnească. – **Becer** + suf. *-ie*.

BÉCHIU subst. (Reg., în expr.) *A nu ști* (sau *a nu zice, a nu pomeni, a nu pricepe nici*) *bechiu* = a nu ști (sau a nu zice, a nu pomeni, a nu pricepe) nimic, nici un cuvânt, nici o boabă. – Et. nec.

BECI, *beciuri*, s. n. **1.** Pivniță. **2.** Închisoare (în subsolul unei clădiri). – Et. nec.

BEDREÁG, *bedreaguri*, s. n. (Reg.) Butuc, scaun sau banc de lucru pentru lemnar, rotar, cizmar. – Et. nec.

BEE interj. Behehe. – Onomatopee.

BEHĂÍ, *béhăi,* vb. IV. Intranz. (Despre capre și oi; la pers. 3) A scoate strigătul caracteristic speciei; a mehăi. ♦ Tranz. și intranz. Fig. (Despre oameni) A cânta urât, nearmonios. – **Bee(h)** + suf. *-ăi.*

BEHĂÍT s. n. Faptul de *a behăi;* sunete caracteristice scoase de oi, miei, capre; behăitură. – V. **behăi.**

BEHĂITÓR, -OÁRE, *behăitori, -oare*, adj. Care behăie. – **Behăi** + suf. *-tor*.

BEHĂITÚRĂ, *behăituri,* s. f. Strigăt specific al caprelor, al oilor și al mieilor; behăit. – **Behăit** + suf. *-tură*.

BEHEHÉ interj. Cuvânt care imită strigătul oilor sau al caprelor; bee, mehehe. [Var.: **bée** interj.] – Onomatopee.

BELCIÚG, *belciuge*, s. n. **1.** Verigă de metal de care se prinde un lacăt, un lanț etc. **2.** Braț de râu care în perioadele de secetă rămâne ca un lac sinuos.

BELCIUGÁT, -Ă, *belciugați, -te*, adj. (Pop.; despre coarnele animalelor) Încârligat, încovoiat (în formă de spirală). – **Belciug** + suf. *-at*.

BÉLDIE, *beldii*, s. f. (Reg.) **1.** Prăjină lungă și subțire; par lung. **2.** Cotor, tulpină la unele plante erbacee. – Et. nec.

BÉLDIȚĂ, *beldițe,* s. f. Pește mic, asemănător cu obletul, cu spinarea albastră-verzuie, având pe părțile laterale câte două linii paralele întrerupte. – Et. nec.

BELEÁ, *belele*, s. f. (Fam.) Întâmplare neprevăzută care aduce necaz; pacoste. ♦ Ființă care provoacă numai neplăceri, necazuri, încurcături.

BELÍ, *belesc*, vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A jupui. **2.** Tranz. și refl. A (se) juli. **3.** Tranz. (În expr.) *A-(și) beli ochii* = a deschide ochii mari; a privi cu mirare, prostește.

BELICÓS, -OÁSĂ, *belicoși, -oase*, adj. (Livr.) Care are o atitudine războinică, bătăioasă, agresivă; amenințător.

BELÍT, -Ă, *beliți, -te*, adj. (Pop.) Jupuit2; *fig.* jigărit, prăpădit. ♦ (Despre ochi) Bulbucat. – V. **beli.**

BELȘÍȚĂ, *belșițe,* s. f. Plantă erbacee ornamentală cu frunze mari, verzui sau purpurii, și cu flori mari roșii, galbene sau pestrițe. – Et. nec.

BELȘÚG, *belșuguri,* s. n. Cantitate îndestulătoare de bunuri (necesare traiului); abundență, bogăție, îmbelșugare. ◊ Loc. adv. *Din belșug* = în cantitate mare, din plin. [Var.: (reg.) **bielșúg, bilșúg** s. n.].

BERBÉC, *berbeci*, s. m. **I. 1.** Masculul oii; arete (berbec lăsat de prăsilă). **2.** (La sg. art.) Constelație din emisfera boreală; unul din cele douăsprezece semne ale zodiacului. **II. 1.** Mașină de războiu întrebuințată odinioară la spargerea zidurilor și porților unei cetăți asediate. **2.** Greutate mare, acționată manual, care prin cădere, servește la baterea pilonilor, la bătucit pământul. [Var.: **berbéce** s. m.].

BERBECÁR, *berbecari*, s. m. Păstor de berbeci (**I 1**). – **Berbec** + suf. *-ar*.

BERBECÁT, -Ă, *berbecați, -te*, adj. (Rar; despre capul unui animal) Cu fruntea bombată ca a berbecului (**I 1**); (despre botul sau fruntea unui animal) cu profil convex. – **Berbec** + suf. *-at*.

BERBECĂRÍE, *berbecării,* s. f. Țarc, îngrădătură unde se țin berbecii (**I 1**) despărțiți de oi. – **Berbec** + suf. *-ărie.*

BERBÉCE s. m. v. **berbec.**

BERBECÉL, *berbecei*, s. m. **1.** (Zool.) Berbecuț. **2.** (Ornit.) Sfrâncioc mare. – **Berbec** + suf. *-el.*

BERBECÍ, *berbecesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A izbi, a lovi puternic. – Din **berbec.**

BERBECÚȚ, *berbecuți,* s. m. Diminutiv al lui *berbec* (**I 1**); berbecel. [Var.: bârbăcúț s. m.] – **Berbec** + suf. *-uț.*

BERBELEÁCUL s. n. art. (În loc. adv.) *De-a berbeleacul* = de-a rostogolul, peste cap. – Cf. berbec.

BERC, BEÁRCĂ, *berci, -ce*, adj. **1.** (Despre animale) Cu coada scurtă sau scurtată; fără coadă. **2.** (Despre căciuli; la f.) Fără vârf, fără țugui, teșit. – Et. nec.

BERNEVÉCI s. m. pl. (Reg.) Pantaloni țărănești largi, făcuți din stofă groasă. [Var.: **bernevíci, bernivíci** s. m. pl.] .

BERNEVÍCI s. m. pl. v. **berneveci.**

BERNIVÍCI s. m. pl. v. **berneveci.**

BÉSCHIE, *beschii*, s. f. Ferăstrău format dintr-o pânză lată, prevăzut cu două mânere pentru a putea fi acționat de două persoane. [Var.: **béșchie** s. f.].

BÉȘCHIE s. f. v. **beschie.**

BEȘICÁ vb. I v. **bășica.**

BEȘICÁRE s. f. v. **bășicare.**

BEȘICÁT, -Ă adj. v. **bășicat.**

BEȘÍCĂ s. f. v. **bășică.**

BEȘICÓS, -OÁSĂ adj., s. f. v. **bășicos.**

BEȘICÚȚĂ s. f. v. **bășicuță.**

BEȘTELEÁLĂ, *beșteleli*, s. f. (Fam.) Faptul de *a beșteli*. – **Beșteli** + suf. *-eală.*

BEȘTELÍ, *beștelesc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) A face pe cineva de ocară, a mustra pe cineva cu ocări, cu insulte. – Et. nec.

BETEÁG, -Ă, *betegi, -ge*, adj., s. m. și f. (Pop.) **1.** (Om) infirm, schilod. **2.** (Om) bolnav.

BETEÁLĂ s. f. (Adesea fig.) **1.** Fir lung de metal auriu sau argintiu. ♦ Spec. Podoabă făcută din asemenea fire (pentru mirese). **2.** (Bot.) Orzoaică-de-baltă . [Var.: **peteálă** s. f.].

BETEGEÁLĂ s. f. v. **betejeală.**

BETEGÍ vb. IV v. **beteji.**

BETEGÍE, *betegii*, s. f. (Reg.) Infirmitate, invaliditate. – **Beteag** + suf. *-ie.*

BETEGEÁLĂ, *betegeli*, s. f. **1.** (Pop.) Infirmitate. **2.** Defect fizic; beteșug. [Var.: **betejeálă** s. f.] – **Betegi** + suf. *-eală.*

BETEJÍ, *betejesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Pop.) A provoca cuiva o infirmitate sau a rămâne infirm. ♦ Refl. Spec. A face o hernie. **2.** Refl. (Reg.) A se îmbolnăvi. [Var.: **betegí** vb. IV] – Din **beteag.**

BETELÍE, *betelii*, s. f. Fâșie îngustă cusută în partea de sus a pantalonilor, a fustei etc.; tiviturăfăcută în același loc (ca să se treacă prin ea un șiret etc.); bată; *p. ext.* margine tivită la gâtul sau la mânecile cămășii sau ale iei. – Din **bată.**

BETEȘÚG, *beteșuguri,* s. n. **1.** (Pop.) Infirmitate, invaliditate. ♦ Fig. Defect moral; cusur. ♦ Fig. Defecțiune. **2.** (Reg.) Boală.

BEȚÍE, *beții,* s. f. **1.** Stare în care se află omul alcoolizat; stare de ebrietate. ♦ Consumare regulată de alcool în mari cantități; alcoolism. **2.** Petrecere la care se bea foarte mult alcool; chef. – **Beat** + suf. *-ie.*

BEȚIGÁȘ, *bețigașe,* s. n. Bețișor. – Din **băț.**

BEȚIȘÓR, *bețișoare,* s. n. Diminutiv al lui *băț;* bețigaș. – **Băț** + suf. *-işor.*

BEȚÍV, -Ă, *bețivi, -e*, adj., s. m. și f. (Persoană) care are viciul beției (**1**); (om) alcoolic, băutor.

BEȚIVÁN, -Ă, *bețivani, -e*, adj., s. m. și f. Augmentativ al lui *bețiv*. – **Bețiv** + suf. *-an.*

BEUTÚRĂ s. f. v. **băutură.**

BEZMÉTIC, -Ă, *bezmetici, -ce*, adj. (Adesea adverbial) Fără rost, fără căpătâi; *p. ext.* zăpăcit, năuc, bezmeticit, dezmeticit. [Var.: **bezmétec, -ă** adj.] .

BEZMETICÍ, *bezmeticesc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A umbla ca un bezmetic. – Din **bezmetic.**

BEZMETICÍT, -Ă, *bezmeticiți, -te*, adj. (Rar) Bezmetic. – **Bezmetic** + suf. *-it*.

BÉZNĂ, *bezne*, s. f. (Adesea fig.) Întuneric mare, de nepătruns.

BIANUÁL, -Ă, *bianuali, -e*, adj. Care se produce, care apare de două ori pe an.♦ (Despre plante) Care poate da două recolte pe an. [Pr.: *bi-a-nu-al*] – **Bi-** + **anual.**

BIBÁN, *bibani*, s. m. Pește răpitor de apă dulce, cu laturile corpului acoperite cu dungi negre transversale, cu carnea albă, gustoasă; baboi, costraș.

BIBILÍCĂ, *bibilici*, s. f. **1.** Pasăre domestică de mărimea unei găini, cu pene negre-cenușii împestrițate cu alb și cu o proeminență cornoasă pe frunte. **2.** Plantă erbacee cu flori pestrițe.

BIBILÓI, *bibiloi*, s. m. **1.** Masculul bibilicii (**1**). **2.** Fig. (Fam.) Bibic2. – **Bibil**[ică] + suf. *-oi*.

BICHIRÍ, *bichiresc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A face, a drege un lucru pe îndelete, migălind. – Et. nec.

BÍCI, *bice*, s. n. (Adesea fig.) Obiect alcătuit dintr-o curea sau o împletitură de curele, mai rar de cânepă, legată de un băț, cu care se lovesc sau se îndeamnă animalele să meargă. ♦ Lovitură dată cu obiectul descris mai sus. [Var.: (reg.) **zbici** s. n.].

BICIUÍ, *biciuiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) lovi cu biciul. ♦ Tranz. A lovi cu ceva (subțire ca biciul), producând usturime. [Prez. ind. și *bíciui*. - Var.: (reg.) **zbiciuí** vb. IV] – **Bici** + suf. *-ui*.

BICIUIÁLĂ, *biciuieli*, s. f. Biciuire. [Pr.: *-ciu-ia-*] – **Biciui** + suf. *-eală.*

BICIUÍRE, *biciuiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) biciui* și rezultatul ei; biciuială. – V. **biciui.**

BICIUITÓR, -OÁRE, *biciuitori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care biciuiește; usturător. – **Biciui** + suf. *-tor.*

BICIÚȘCĂ, *biciușți,* s. f. **1.**Vărguță de călăreț . **2.** Bici scurt și subțire. – **Bici** + suf. *-ușcă.*

BICIUȘÓR, *biciușoare,* s. n. Diminutiv al lui *bici*. – **Bici** + suf. *-ușor.*

BICOLÓR, -Ă, *bicolori, -e,* adj. Care are două culori.

BIELȘÚG s. n. v. **belșug.**

BIÉT, BIÁTĂ, *bieți, -te,* adj. **1.** (Precedă nume de ființe) Vrednic de milă, de plâns; sărman. ♦ (Despre morți) Regretat. **2.** Vrednic de dispreț; fără însemnătate, fără valoare.

BIFURCÁ, pers. 3 *bifurcă,* vb. I. Refl. A se despărți în două ramuri, în două direcții, în două sensuri. – (după *furcă*).

BIFURCÁRE, *bifurcări,* s. f. Faptul de *a se bifurca;* (concr.) loc unde se bifurcă ceva; bifurcație. – V. **bifurca.**

BIFURCÁȚIE, *bifurcații,* s. f. Bifurcare.

BIHOREÁN, -Ă, *bihoreni, -e,* s. m. adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din județul Bihor. **2.** Adj. Care aparține județului Bihor sau bihorenilor (**1**), referitor la județul Bihor ori la bihoreni (**1**). – **Bihor** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BIHOREÁNCĂ, *bihorence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din județul Bihor. – **Bihorean** + suf. *-că.*

BIJÓI, *bijoaie,* s. n. (Reg.) Șipot; izvor, care curge pe țeava sau pe jgheab (pe jilip) – Probabil formație onomatopeică.

BILATERÁL, -Ă, *bilaterali, -e,* adj. Care are două părți (sau două laturi) opuse, simetrice.

BILȘÚG s. n. v. **belșug.**

BÍNE adv., s. n. sg. **I.** Adv. **1.** În mod prielnic, în mod favorabil, avantajos, util. ◊ Expr. *A(-i) prinde* (cuiva) *bine* (un lucru, o învățătură, o întâmplare) = a-i fi de folos, a-i fi prielnic. ◊ (În formule de salut) *Bine ai* (sau *ați) venit (sănătos, sănătoși)!* ◊ (Referitor la sănătate) *A se simți bine. A(-i) face* (cuiva) *bine* (mâncarea, băutura, plimbarea etc.). *A dormi* (sau *a se odihni* etc.) *bine.* **2.** *Să te porți bine cu oricine.*! *Cântă și dansează bine. Cu rochia asta îți șade bine.*♦ *Bine, am să procedez cum vrei tu!* ♦ Cu grijă, cu atenție. *Uită-te bine și învață.* **3.** Deplin, în întregime, complet. *A plouat bine. A mâncat și a băut bine.* **II.** S. n. **1.** Ceea ce este util, favorabil, prielnic, ceea ce aduce un folos cuiva. ◊ *Om de bine* = om care acționează în folosul, în sprijinul celor din jurul său, care ajută pe cei din jurul său.

BINECUVÂNTÁ, *binecuvântez*, vb. I. Tranz. **1.** (Despre Dumnezeu) A revărsa grația divină. ♦ (Despre preoți) A revărsa harul divinității asupra unui lucru sau asupra oamenilor. **2.** A lăuda, a slăvi pe Dumnezeu. [Prez. ind. și: (rar) *binecuvânt*] – **Bine** + **cuvânta.**

BINECUVÂNTÁRE, *binecuvântări,* s. f. Acțiunea, formula sau gestul de a binecuvânta; benedicțiune, ◊ Expr. *A* (sau *a-și) da binecuvântarea* = a fi de acord (cu ceva); a aproba. – V**. binecuvânta.**

BINECUVÂNTÁT, -Ă, *binecuvântați, -te,* adj. **1.** Care a primit binecuvântare religioasă; blagoslovit. **2.** (Despre lucruri) Care are o acțiune binefăcătoare. – V**. binecuvânta.**

BINEFÁCERE, *binefaceri*, s. f. (Adesea fig.) Faptă bună, ajutor dat cuiva. – **Bine** + **facere.**

BINEFĂCĂTÓR, -OÁRE, *binefăcători, -oare,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care face bine, care folosește. **2.** S. m. și f. Persoană care face bine altora. – **Bine** + **făcător.**

BINEÎNȚELÉS adv. Desigur, firește. – **Bine + înțeles.**

BINÉ'TE s. f. (Pop.; în expr.) *A(-și) da bineț*e = a (se) saluta. – Din **bine ați** [venit].

BINEVOÍ, *binevoiesc*, vb. IV. Tranz. A avea dispoziție, o atitudine favorabilă față de o cerere, de o plângere etc; a catadicsi, a cabulipsi. – **Bine + voi.**

BINEVOITÓR, -OÁRE, *binevoitori, -oare,* adj., s. m. și f. (Om) care are sau arată bunăvoință; amiabil. ♦ (Om) amabil, prietenos. [Pr.: *-vo-i-*] – **Binevoi** + suf. *-tor*.

BINIȘÓR adv. Diminutiv al lui *bine*. ♦ Cu băgare de seamă; fără grabă, cu calm. ◊ Expr. *Çezi binișor!* = fii cuminte! astâmpără-te! ♦ Cu blândețe, prietenos. – **Bine** + suf. *-ișor.*

BIR, *biruri*, s. n. (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Dare percepută în bani de către domnie de la țărani și meșteșugari; *p. gener*. (pop.) impozit.

BÍRNIC, -Ă, *birnici, -ce,* s. m. și f. (Înv.) Persoană care era supusă la bir; *p. gener*. contribuabil. – **Bir** + suf. *-nic*.

BIRUÍ, *bírui*, vb. IV. Tranz. A învinge, a înfrânge, a bate (un dușman, un adversar etc.).

BIRUÍNȚĂ, *biruințe,* s. f. Victorie, izbândă. – **Birui** + suf. *-ință.*

BIRUÍRE, *biruiri*, s. f. Acțiunea de *a birui* și rezultatul ei; biruință. – V. **birui.**

BIRUÍT, -Ă, *biruiți, -te,* adj. Bătut în luptă, întrecut într-o competiție, învins, înfrânt. – V. **birui.**

BIRUITÓR, -OÁRE, *biruitori, -oare,* adj., s. m. și f. (Persoană) care a învins. [Pr.: *-ru-i-*] – **Birui** + suf. *-tor*.

BISÉRICĂ, *biserici*, s. f. **1.** Clădire destinată celebrării unui cult creștin **2.** Instituția creștinismului în ansamblu. **3.** Comunitate religioasă de același cult.

BISERICÉSC, -EÁSCĂ, *bisericești,* adj. Care aparține bisericii, privitor la biserică; ecleziastic. – **Biserică** + suf. *-esc.*

BISERICÉȘTE adv. (Rar) Ca la biserică. – **Biserică** + suf. *-ește.*

BISERICÓS, -OÁSĂ, *bisericoși, -oase*, adj., s. m. și f. (Persoană) care respectă dogmele bisericii; bigot. – **Biserică** + suf. *-os.*

BISERICÚȚĂ, *bisericuțe,* s. f. Diminutiv al lui *biserică*. – **Biserică** + suf. *-uță.*

BÍSTRIȚ, -Ă, *bistriți, -e,* adj. (Reg., în sintagmele) *Prune bistriț*e = prune brumării. *Prun bistriț* = prun care rodește prune brumării. – Et. nec.

BISTRIȚEÁN, -Ă, *bistrițeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Bistrița sau în județul Bistrița-Năsăud. **2.** Adj. Care aparține municipiului Bistrița sau județului Bistrița-Năsăud ori bistrițenilor (**1**), privitor la municipiul Bistrița ori la județul Bistrița-Năsăud sau la bistrițeni. – **Bistrița** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BISTRIȚEÁNCĂ, *bistrițence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Bistrița sau din județul Bistrița-Năsăud. – **Bistrițean** + suf. *-că.*

BÍȚĂ s. m. v. **bădiță.**

BÍVOL, *bivoli*, s. m. Vită cornută, rumegătoare, asemănătoare cu boul, cu păr negru sau alb, aspru și rar, cu coarnele inelate întoarse spre spate . ♦ Epitet dat unui om gras, mătăhălos, nesimțit.

BIVOLÁR, *bivolari*, s. m. Păzitor al unei cirezi de bivoli. – **Bivol** + suf. *-ar*.

BÍVOLIȚĂ, *bivolițe,* s. f. Femela bivolului. ♦ Epitet dat unei femei grase, dizgrațioase, nesimțite. [Acc. și: *bivoliță*].

BIZUÍ, *bízui*, vb. IV. Refl. **1.** A se încrede, a se întemeia, a se baza. **2.** (Pop.) A cuteza, a se încumeta să...

BIZUÍRE, *bizuiri*, s. f. Faptul de *a se bizui*. – V. **bizui.**

BLAJÍN, -Ă, *blajini, -e,* adj. (Adesea fig.) Blând, omenos, pașnic. ♦ (Despre fizionomia, firea, manifestările oamenilor) Care exprimă bunătate, blândețe. ♦ (Substantivat, f. pl. art.; mitol. pop.) Ființe blânde și evlavioase care trăiesc departe de lume, pe apa Sâmbetei, la marginea pământului.

BLAJINĂTÁTE s. f. (Rar) Însușirea de a fi blajin. – **Blajin** + suf. *-ătate.*

BLÁNĂ, *blăni,* s. f. **1.** Părul sau lâna care acoperă pielea unor animale. ♦ Piele de animal cu păr cu tot, prelucrată. **2.** Haină îmblănită; haină confecționată din blană. [Pl. și: (**I**) *blănuri*].

BLĂNÁR, *blănari,* s. m. Meseriaș care face îmbrăcăminte din blană; negustor de blănuri. – **Blană** + suf. *-ar*.

BLĂNĂREÁSĂ, *blănărese,* s. f. Femeie care face îmbrăcăminte din blană; negustoreasă de blănuri. ♦ Soția blănarului. – **Blănar** + suf. *-easă.*

BLĂNĂRÍE1, *blănării,* s. f. **1.** Meseria blănarului. **2.** Atelier în care se confecționează îmbrăcăminte din blană; magazin de vânzare a blănurilor. – **Blănar** + suf. *-ie.*

BLĂNĂRÍE2, *blănării,* s. f. (Colectiv) Sortimente sau obiecte de îmbrăcăminte de blană. – **Blană** + suf. *-ărie.*

BLĂNÍȚĂ, *blăniță,* s. f. Diminutiv al lui *blană* (**1**). – **Blană** + suf. *-iță.*

BLĂNÓS, -OÁSĂ, *blănoși, -oase,* adj. (Rar; despre animale sau haine) Cu blană bogată. – **Blană** + suf. *-os.*

BLĂNUÍ, *blănuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A îmblăni. – **Blană** + suf. *-ui*.

BLÂND, -Ă, *blânzi, -de,* adj., s. f. **1.** (Despre oameni) Care este omenos, pașnic, prietenos; blajin. ♦ (Despre fapte, sentimente etc.) De om bun. ♦ (Despre animale) Care nu fuge de om; care nu se sperie. **2.** Fig. (Despre timp, natură etc.) Care nu este aspru, care nu este excesiv, care este plăcut.

BLÂNDEȚE s. f. Însușirea omului blând; purtare de om blând. – **Blând** + suf. *-ețe.*

BLEÁNDĂ1, *blende*, s. f. (Pop.) Sperietoare de păsări. ♦ Epitet pentru o persoană fără energie, molâie, bleagă. – Et. nec.

BLEÁNDĂ2, *blende,* s. f. (Reg.) Lovitură, îmbrânceală, brânci. ♦ Tiflă. – Et. nec.

BLEAȘC interj. Cuvânt care imită zgomotul umbletului prin bălțoace. – Onomatopee.

BLEÁȘCĂ adj. invar. (Reg.) Leoarcă. – Cf. bleașc, fleașcă.

BLEAU1 subst. (Reg.; în expr.) *A nu zice nici bleau* = a tăcea din gură, a nu (mai) scoate o vorbă. – Et. nec.

BLEAU2, *bleauri*, s. n. (Reg.) Tablă de fier care îmbracă osia carului.

BLEG, BLEÁGĂ, *blegi, -ge,* adj. **1.** (Despre animale) Cu urechi care atârnă în jos; clăpăug, blegit; (despre urechile animalelor) care atârnă în jos; (despre oameni) cu urechile îndepărtate de cap; (despre urechile oamenilor) îndepărtate de cap (și atârnând în jos). **2.** Lipsit de energie, de voință (și prost).

BLEGÍ, *blegesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre urechi) A se face bleg (**1**). **2.** (Despre oameni) A deveni bleg (**2**); a se bleojdi2. – Din **bleg.**

BLEGÍT, -Ă, *blegiți, -te,* adj. Bleg (1). – V. **blegi.**

BLEOJDÍ1, *bleojdesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Reg. și fam.) A(-și) holba (ochii), a (se) zgâi. – Et. nec.

BLEOJDÍ2, *bleojdesc*, vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. A lăsa să atârne în jos; a pleoști. **2.** Refl. A se blegi (**2**). – Et. nec.

BLEOJDÍRE1, *bleojdiri*, s. f. (Reg. și fam.) Faptul de *a (se) bleojdi*1. – V. **bleojdi1.**

BLEOJDÍRE2, *bleojdiri*, s. f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) bleojdi2*. – V. **bleojdi**2.

BLEOJDÍT1, -Ă, *bleojdiți, -te,* adj. (Reg. și fam.; despre ochi) Holbat; zgâit. – V. **bleojdi1.**

BLEOJDÍT2, -Ă, *bleojdiți, -te,* adj. (Pop. și fam.; despre urechi) Lăsat în jos; bleg, blegit, pleoștit. – V**. bleojdi**2.

BLEOTOCĂREÁLĂ, *bleotocăreli,* s. f. (Reg.) Faptul de *a bleotocări*. – **Bleotocări** + suf. *-eală.*

BLEOTOCĂRÍ, *bleotocăresc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A se băláci. **2.** A flecări. – Et. nec.

BLESTÉM, *blesteme,* s. n. Invocare a urgiei divinității împotriva cuiva; nenorocire a cuiva pusă pe seama furiei divine. ♦ (În basme și legende) Vrajă căzută asupra cuiva sau a ceva. [Acc. și: *bléstem*] – Din **blestema.**

BLESTEMÁ, *bléstem*, vb. I. Tranz. A rosti un blestem. ♦ Intranz. A înjura, a ocărî, a huli. [Prez. ind. acc. și: *blestém*].

BLESTEMÁT, -Ă, *blestemați, -te,* adj. **1.** Lovit, ajuns de blestem. ♦ Rău, neprielnic, dușmănos. **2.** (Adesea substantivat) Cu purtări rele; depravat, rău, ticălos. – V**. blestema.**

BLESTEMĂTÍE, *blestemății,* s. f. Purtare, faptă de om blestemat. ♦ Depravare. – **Blestemat** + suf. *-ie.*

BLEȘTÍ, *bleștesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A răsufla (greu), a-și trage (cu greu) răsuflarea. **2.** A îngăima, a vorbi (greu). ♦ Tranz. și refl. A (se) moleși, a (se) înmuia, a slăbi; a (se) pleoști.

BLID, *blide*, s. n. (Pop.) **1.** Vas adânc de lut, de lemn sau de tinichea din bucătăria țărănească; strachină. **2.** (La pl.) Vase de bucătărie.

BLIDÁR, (1, 2) *blidari*, s. m. (**3**) *blidare*, s. n. **1.** S. m. (Pop.) Meșteșugar care face blide. **2.** S. m. Fig. Lingău, linge-blide, linge-talere. **3.** S. n. (Pop.) Raft, dulap cu rafturi pe care se păstrează blidele. – **Blid** + suf. *-ar*.

BOÁBĂ, *boabe*, s. f. **1.** (Specie de) fruct cărnos (și sferic) cu sâmburele sau sâmburii în pmijloc; bacă. **2.** Bob1 (**1**). ◊ Expr. *A nu ști* (sau *a nu pricepe, a nu zice) (nici o) boabă* = a nu ști (sau a nu pricepe, zice) nimic. – (după *bob1*).

BOÁCĂ s. f. (În expr.) *A nu ști* (sau *a nu pricepe) (nici o) boacă* = a nu ști (sau a nu pricepe) nimic. – Et. nec.

BOÁCĂN, -Ă, *boacăni, -e,* adj. (Fam.; despre acte și acțiuni ale omului) Care are caracter de mare gafă, de mare nerozie, care este din cale-afară de prostesc. ◊ Expr. *A făcut una boacănă* sau *a făcut-o boacănă* = a făcut ceva din cale-afară de nepotrivit, de prostesc. – Et. nec.

BOÁLĂ, *boli*, s. f. **1.** (La om și la animale) Modificare organică sau funcțională a echilibrului normal al organismului; proces patologic care afectează organismul; maladie, afecțiune, beteșug. **2.** Epitet dat vitelor (sau altor animale) slabe, lenețe, nărăvașe. [Pl. și: *boale*].

BOÁLTĂ s. f. v. **boltă.**

BOÁMBĂ, *boambe*, s. f. **1.** (Reg.) Bob1 (**1**), boabă (**2**). **2.** Obiect de formă sferică. – Et. nec.

BOÁR, *boari*, s. m. Păstor de boi. [Var.: **bouár** s. m.].

BOÁRE s. f. Adiere plăcută de vânt.

BOÁRFĂ, *boarfe*, s. f. (Fam.) Îmbrăcăminte veche, uzată, zdrențuită. ♦ P. ext. (Mai ales la pl.) Obiecte de uz personal, cu deosebire lenjeria, îmbrăcămintea și încălțămintea. ♦ Epitet dat unei femei ușoare. – Et. nec.

BOÁRȚĂ, *boarțe,* s. f. Pește de apă dulce, lung de câțiva centimetri, care își depune icrele între valvele unor moluște. – Et. nec.

BOÁȚĂ, *boațe,* s. f. (Reg. și fam.) Poznă, năzbâtie, boroboață. – Din **boroboață.**

BOB1, (1) *boabe,* s. n. **(2,** rar **1)** *bobi,* s. m. **1.** S. n. Sămânță de cereale sau de legume care fac fructe păstăi; grăunte, boabă **(2)**. ◊ Loc. adv. *Bob cu bob* = cu grijă și răbdare; amănunțit. *Din bob în bob* = amănunțit. ◊ Expr. *A da* (sau *a ghici) în bobi* = a căuta tainele viitorului după cum se așază bobii aruncați de ghicitor. **2.** S. m. Plantă leguminoasă cu flori albe sau trandafirii, cu păstăi mari și cu semințe ovale, turtite*;* măzăriche **(I)**. ♦ P. restr. Sămânța acestei plante.

BOBÁICĂ s. f. v. **băbaică.**

BOBÂRNÁC, *bobârnace,* s. n. Lovitură dată peste nas, peste ureche etc. prin destinderea degetului arătător sau mijlociu după ce a fost încordat pe degetul mare. ♦ Fig. Aluzie răutăcioasă, înțepătura la adresa cuiva. – Et. nec.

BOBÍ, *bobesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A nimeri, a brodi. – Din **bob1.**

BOBINÁ, *bobinez,* vb. I. Tranz. A înfășura, a încolăci, a învârti un fir.- V. **bobina.**

BOBINÁRE, *bobinări,* s. f. Acțiunea de *a bobina;* bobinaj **(1)**. – V. **bobina.**

BOBÍNĂ, *bobine,* s. f. Mosor de diverse forme, pe care se înfășoară ață, sârmă etc.; *p. ext.* mosorul împreună cu firele înfășurate pe el.

BOBÍȚĂ, *bobițe,* s. f. Diminutiv al lui *boabă.* – **Boabă** + suf. *-iță.*

BOBÓC, *boboci,* s. m. **1.** Caliciul nedeschis al unei flori; floare care începe să se deschidă. **2.** Pui de gâscă sau de rață. ◊ Expr. *A paște* (sau *a păzi) bobocii* = a-și pierde vremea degeaba.

BOBOCÉL, *bobocei,* s. m. Diminutiv al lui *boboc.* – **Bobоc** + suf. *-el.*

BOBÓRNIC, *bobornici,* s. m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă, groasă, cu frunze cărnoase și cu flori albastre . – Et. nec.

BOBOȘÍT, *bohoșiți,* adj. m. (Reg.; despre ochi) Holbat, bulbucat. – Din **bob**1.

BOBOTEÁZĂ n. pr. f. Sărbătoare în cultul ortodox și romano-catolic al botezului lui Isus Hristos, care se prăznuiește la 6 ianuarie; Iordan. ◊ *Gerul Bobotezei* = ger mare (ca la început de ianuarie). – Probabil din apă + botează *(< boteza).*

BOBULÉȚ, *bobulețe,* s. n. Diminutiv al lui *bob1.* – **Bob**1 + suf. *-uleț.*

BOC interj., s. n. **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de lovituri repetate ale ciocanului, ale toporului etc. **2.** S. n. Zgomot produs astfel. – Onomatopee.

BOCÁL s. n. v. **pocal.**

BOCĂNEÁLĂ, *bocăneli,* s. f. Bocănit. **– Bocăni** + suf. *-eală.*

BOCĂNÍ, *bocănesc,* vb. IV. Intranz. A lovi în repetate rânduri cu un obiect tare în ceva; a ciocăni. – **Boc** + suf. *-ăni.*

BOCĂNÍT s. n. Acțiunea de *a bocăni* și rezultatul ei; zgomot produs prin lovirea cu un obiect tare în ceva; bocăneală, bocăniturǎ. – V. **bocăni.**

BOCĂNITÚRĂ, *bocănituri,* s. f. Bocănit. – **Bocăni** + suf. *-tură.*

BOCEÁLĂ, *boceli,* s. f. Faptul de *a (se) boci.* – **Boci** + suf. *-eală.*

BÓCET, *bocete,* s. n. **1.** Plâns zbuciumat, însoțit de vaiete, strigăte, tânguiri; jalet, vaiet. **2.** Specie de poezie populară, rituală, care însoțește manifestările funerare; cântare de mort. – **Boci** + suf. *-et*

BOCÍ, *bocesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A plânge tare (cu vaiete și strigăte). ♦ Tranz. A recita bocete la înmormântarea cuiva.

BOCÍRE, *bociri,* s. f. Acțiunea de *a (se) boci.* – V. **boci.**

BOCÍRE, *bociri,* s. f. Acțiunea de *a (se) boci.* – V. **boci.**

BOCITÓR, -OÁRE, *bocitori, -oare,* adj., s. f. **1.** Adj. Care bocește. **2.** S. f. Femeie care plânge la înmormântarea cuiva. – **Boci** + suf. *-tor.*

BÓCNĂ s. f. (Pop. și fam.; în expr.) A fi (sau a se face, a înghița) bocnă = a înghița tare. – Et. nec.

BÓCȘĂ, *bocșe,* s. f. (Reg.) Grămadă de lemne pregătite pentru a fi transformate prin ardere înceată în cărbuni; *p. ext.* cărbunărie.

BODÁRLĂU, *bodârlăi,* s. m. (Ornit.) Cufundar. ◊ Compus: *bodârlău-cu-ferăstrău* = pasăre de baltă înrudită cu rața, având zimții laterali ai ciocului asemănători cu dinții de ferăstrău . – Et. nec.

BODOGĂNEÁLĂ, *bodogăneli,* s. f. Vorbire înceată, neclară, care redă de obicei un protest reținut sau o nemulțumire stăpânită. – **Bodogăni** + suf. *-eală.*

BODOGĂNÍ, *bodogănesc,* vb. IV. Tranz. A bombăni supărat, spunând ceva nedeslușit. ♦ Intranz. A bombăni (de ciudă sau de supărare). – Et. nec.

BODOGĂNÍRE, *bodogăniri,* s. f. Acțiunea de *a bodogăni.* – V. **bodogăni.**

BODOGĂNÍT, *bodogănituri,* s. n. Faptul de *a bodogăni.* – V. **bodogăni.**

BOGÁT, -Ă, *bogați, -te,* adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Om) care dispune de multe mijloace materiale, care are mulți bani; (om) avut. **2.** Adj. Care se află, care conține ceva în cantitate mare. ♦ Mănos, roditor. **3.** Adj. (Despre lucruri) Scump, de mare valoare.

BOGĂTÁN, -Ă, *bogătani, -e,* s. m. și f. (Depr.) Bogătaș (rural). – **Bogat** + suf. *-an.*

BOGĂTÁȘ, -Ă, *bogătași, -e,* s. m. și f. Persoană care dispune de multe și mari mijloace materiale, care are avere mare. – **Bogat** + suf. *-aș.*

BOGĂȚÍE, *bogății,* s. f. **1.** Cantitate mare de bunuri materiale; *p. gener.* cantitate mare de ceva. **2.** Situația omului bogat **(1)**. **3.** Resurse naturale. *Petrolul este o bogăție națională.* **4.** Abundență și varietate de valori spirituale. *Bogăție de idei. Bogăție de cuvinte.* – **Bogat** + suf. *-ie.*

BOGHÉȚ, -Ă, *bogheți, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre găini) Cu un smoc de pene pe cap; moțat. **2.** Fig. Frumos și mare. *Ochi bogheți.* – Et. nec.

BOGLÁRI, *boglari,* s. m. Plantă erbacee otrăvitoare, cu flori mici, galbene, care crește în locuri mocirloase.

BOÍ1, *boiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A vopsi.- Din **boia.**

BOIÁ, (1) *boiele,* s. f. (Reg.) Vopsea.

BOIÁLĂ, *boieli,* s. f. (Reg.) Vopsire. ♦ – **Boi**1 + suf. *-eală.*

BOIÉR, *boieri,* s. m. **1.** (În antichitate și Evul Mediu în Țările Române) Stăpân de moșii, beneficiind de anumite privilegii; persoană din aristocrația feudală; nobil, (Geto-dacii au avut un mare rege unificator cu numele BOIERbista) ♦ (Fam.) Persoană cu atitudini, obiceiuri sau pretenții de aristocrat. **2.** (Înv.) Titlu de politețe (echivalând cu „domnule"), adresat persoanelor înstărite, celor cu funcții administrative etc. – După **Bour**(bou) + **oier.**

BOIEREÁSĂ, *boierese,* s. f. Boieroaică. – **Boier** + suf. *-easă.*

BOIERÉSC, -EÁSCĂ, *boierești,* adj. s. n. **1.** Adj. Care aparține boierilor, privitor la boieri. **2.** S. n. Obligație a țăranilor dependenți de a munci în schimbul unui lot de pământ care le era dat în folosință; clacă. – **Boier** + suf. *-esc.*

BOIERÉȘTE adv. Ca boierii. – **Boier** + suf. *-ește.*

BOIERÍ, *boieresc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Înv.) A conferi cuiva titlul de boier, a da cuiva o boierie. **2.** Refl. (Fam.) A trăi, a se comporta ca un boier, a avea pretenții de boier. – Din **boier.**

BOIERÍE, *boierii,* s. f. Calitate, situație de boier; rang, titlu de boier, funcție în statul medieval deținută de un boier. ♦ (Fam.) Atitudine, trai, maniere, comportare de boier. – **Boier** + suf. *-ie.*

BOIERÍME s. f. Totalitatea boierilor; mulțime de boieri; clasa boierească. – **Boier** + suf. *-ime.*

BOIERINÁȘ s. m. v. **boiernaș.**

BOIERÍȚĂ, *boierițe,* s. f. (Înv. și reg.) Boieroaică. – **Boier** + suf. *-iță.*

BOIERNÁȘ, *boiernași,* s. m. Boier de rang mai mic, care ocupa dregătorii inferioare.

BOIEROÁICĂ, *boieroaice,* s. f. Soție de boier; mare proprietară de pământ; moșiereasă, boierească, boierită. ♦ Soție de demnitar, de mare negustor. – **Boier** + suf. *-oaică.*

BOIERÓS, -OÁSĂ, *boieroși, -oase,* adj. Cu gesturi, cu obiceiuri de boier; *p. ext.* mofturos, pretențios. – **Boier** + suf. *-os.*

BOÍRE, *boiri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) boi 1;* boit, vopsire. – V. **boi**1.

BÓIȘTE, *boiști,* s. f. Depunerea și fecundarea icrelor; perioada de rut a peștilor, bătaia peștelui; (concr.) locul unde se face fecundarea.

BOIȘTEÁN, *boișteni,* s. m. Pește de 8-12 cm cu spinarea și părțile laterale de culoare verde-închis, cu pete și puncte întunecate, alb pe burtă, care trăiește în apele din zona de munte și de coline. [Pr.: *bo-iș-*] – **Boiște** + suf. *-ean.*

BOIT1 s. n. (Fam.) Boire. – V. **boi**1.

BOÍT2, -Ă, *boiți, -te,* adj. (Reg.) Vopsit2; – V. **boi**1.

BOJDÉUCĂ, *bojdeuci,* s. f. (Reg.) Casă mică, sărăcăcioasă.

BOJÓC, *bojoci,* s. m. (Pop.) Plămân (mai ales de animale). ◊ Expr. (Fam.) *E numai bojoci* = e foarte slab, dar foarte activ și plin de pasiune și entuziasm. [Var.: (reg.) **bojog** s. m.] – Et. nec.

BOJÓG s. m. v. **bojoc.**

BOJOGÁR, *bojogari,* s. m. (Rar) Borfaș. – **Bojog** + suf. *-ar.*

BOLBOROSEÁLĂ, *bolboroseli,* s. f. Bolborosire. – **Bolborosi** + suf. *-eală.*

BOLBOROSÍ, *bolborosesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A vorbi nedesluși. ♦ A vorbi într-o limbă străină (pe care ascultătorii nu o înțeleg). **2.** Intranz. (Despre lichide) A gâlgâi, a scoate un zgomot asemănător cu cel al apei care fierbe. ♦ (Pop.) A chiorăi. – Formație onomatopeică.

BOLBOROSÍRE, *bolborosiri,* s. f. Faptul de *a bolborosi;* zgomot făcut de ceva care bolborosește; bolboroseală, bolborosit. – V. **bolborosi.**

BOLBOROSÍT s. n. Bolborosire. – V. **bolborosi.**

BOLBOȘÁ, *bolboșez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A-și holba ochii. – Et. nec.

BOLBOȘÁT, -Ă, *bolboșați, -te,* adj. (Pop.; despre ochi) Umflat, bulbucat, holbat. – V. **bolboșa.**

BÓLBURĂ s. f. v. **volbură.**

BOLD, *bolduri,* s. n. (Reg.) **1.** Ac cu măciulie, ac cu gămălie.**2**. Băț ascuțit cu care se îndeamnă vitele. **3.** (Înv.) Imbold. **4.** (Reg.) Element de construcție în arhitectura populară, în formă de stâlp sculptat, cu vârf ascuțit.

BOLDÉI, *boldei,* s. m. (Pop.) Câine de talie mică, cu picioarele scurte. – **Bold** + suf. *-ei.*

BOLDÉICĂ, *boldeici,* s. f. (Pop.) Cățea de boldei. – **Boldei** + suf. *-că.*

BOLDÍ, *boldesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A îmboldi. **2.** A căsca, a holba, a zgâi ochii. – Din **bold.**

BOLDÍȘ adv. (Reg.) Chiorâș, cu coada ochiului. – **Bold** + suf. *-iș.*

BOLDIȘÓR, *boldișoare,* s. n. Diminutiv al lui *bold.* – **Bold** + suf. *-işor.*

BOLDÍT, -Ă, *boldiți, -te,* adj. (Reg.; despre ochi sau privire) Căscat, holbat, zgâit. – V. **boldi.**

BÓLFĂ, *bolfe,* s. f. (Pop.) Nodul, umflătura produsă, de obicei sub piele, de o lovitură sau de o boală.

BOLMOJÍ vb. IV v. **bălmăji.**

BOLOBÓC s. n. v. **poloboc.**

BOLOBOCÉL s. n. v. **polobocel.**

BOLOVÁN, *bolovani,* s. m. Piatră (voluminoasă și grea) rotunjită prin rostogolirea ei de ape; pietroi.

BOLOVĂNÉL, *bolovănei,* s. m. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *bolovan.* **2.** (Art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – **Bolovan** + suf. *-el.*

BOLOVĂNÍ, *bolovănesc,* vb. IV. Refl. (Rar, despre nori) A se îngrămădi ca niște bolovani. ♦ Tranz. (În expr.) *A bolovăni ochii* = a holba, a căsca ochii. – Din **bolovan.**

BOLOVĂNÍȘ, *bolovănișuri,* s. n. Teren pietros, plin de bolovani. – **Bolovan** + suf. *-iș.*

BOLOVĂNÍT, -Ă, *bolovăniți, -te,* adj. Bolovănos. – V. **bolovan.**

BOLOVĂNÓS, -OÁSĂ, *bolovănoși, -oase,* adj. Cu mulți bolovani; bolovănit. – **Bolovan** + suf. *-os.*

BÓLTĂ, *bolți,* s. f. Zidărie sau construcție cu partea superioară arcuită în formă de semicerc sau numai bombată în sus. ♦ Arc de verdeață format de ramurile unite ale copacilor. ♦ (În sintagma) *Boltă cerească* sau *bolta cerului = cer2* **(1)**.[Var.: (reg.) **boáltă** s. f.].

BOLTÍ, *boltesc,* vb. IV. Tranz. A da (unei construcții) formă de boltă **(1)**. ♦ Refl. A se deschide în formă de boltă **(1)**. – Din **boltă.**

BOLTIȘOÁRĂ, *boltișoare,* s. f. Diminutiv al lui *boltă.* - **Boltă** + suf. *-işoară.*

BOLTÍT, -Ă, bolțiți, -te, adj. Care are formă de boltă **(1)** sau de arc; bombat. – V. **bolti.**

BOLTITÚRĂ, *boltituri,* s. f. Parte arcuită a unei bolți. – **Bolti** + suf. *-tură.*

BOLTÍȚĂ, *boltițe,* s. f. Diminutiv al lui *boltă.* – **Boltă** + suf. *-iță.*

BOLȚÁR, *bolțari,* s. m. Bucată de piatră special fasonată pentru construirea bolților. – **Boltă** + suf. *-ar.*

BOMBÁ, *bombez,* vb. I. Tranz. și refl. A da sau a lua o formă arcuită convexă.

BOMBÁRE, *bombări,* s. f. Acțiunea de *a (se) bomba.* – V. **bomba.**

BOMBÁT, -Ă, *bombați, -te,* adj. De formă convexă; boltit. – V. **bomba.**

BOMBĂNEÁLĂ, *bombăneli,* s. f. Faptul de *a bombăni;* vorbe spuse de cel care bombănește; bombănire. – **Bombăni** + suf. *-eală.*

BOMBĂNÍ, *bombăn,* vb. IV. Intranz. **1.** A vorbi pentru sine, încet și fără a articula răspicat sunetele. ♦ Tranz. A sâcâi pe cineva, arătându-i nemulțumirea prin vorbe spuse parcă pentru sine. **2.** (Despre copiii mici) A produce sunete nearticulate. – Formație onomatopeică.

BOMBĂNÍRE, *bombăniri,* s. f. Faptul de *a bombăni;* bombănit, bombăneală. – V. **bombăni.**

BOMBĂNÍT s. n. Bombănire. – V. **bombăni.**

BÓNCA interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de bătaia ciocanului. – Onomatopee.

BONCĂÍ, pers. 3 *boncăiește,* vb. IV. Refl. și intranz. A boncălui.

BONCĂLUÍ, pers. 3 *boncăluiește,* vb. IV. Refl. și intranz. (Despre cerbi și alte erbivore mari) A scoate strigăte specifice rasei în perioada de rut; a boncăi. – Et. nec.

BONCĂLUÍT s. n. Faptul de *a boncălui;* răget, strigăt specific scos de cerbi și de alte erbivore în perioada de rut. – V. **boncălui.**

BONCĂNÍT, *boncănituri,* s. n. **1.** Mugetul cerbului în perioada de împerechere. **2.** Perioada de împerechere la cerbi. – Din **boncăni .**

BONDÁR, *bondari*, s. m. Nume dat unor insecte himenoptere mari înrudite cu albina; bărzăun*;* (pop.) nume care se dă oricărei insecte mari care bâzâie. – Formație onomatopeică.

BONDĂRÁȘ, *bondărași,* s. m. Diminutiv al lui *bondar*. – **Bondar** + suf. *-aș.*

BONGOÁSE s. f. pl. (Reg.) Istorioare, povești hazlii.. – Et. nec.

BONT, BOÁNTĂ, *bonți, boante*, adj. Fără vârf, cu vârful retezat, tocit, rupt. ♦ (Despre degete, mâini, picioare etc.) Scurt și gros. – Et. nec.

BONTÍ, *bontesc,* vb. IV. Tranz. A teși muchia unui obiect, dându-i o formă cilindrică. – Din **bont.**

BONTÍRE, *bontiri*, s. f. Acțiunea de *a bonti* și rezultatul ei. – V. **bonti.**

BORÁT, -Ă, *borâți, -te*, adj. (Fam.) Dezgustător, scârbos, hidos. – V. **borî.**

BORÂTÚRĂ, *borâturi*, s. f. (Pop.) Ceea ce se vomită. ♦ (Fam.) Epitet injurios dat cuiva. – **Borî** + suf. *-tură.*

BORCÁN, *borcane*, s. n. Vas (cilindric) de sticlă, folosit pentru păstrarea conservelor, a preparatelor farmaceutice etc.

BORCĂNÁȘ, *borcănașe,* s. n. Diminutiv al lui *borcan*. – **Borcan** + suf. *-aș.*

BORCĂNÁT, -Ă, *borcănați, -te*, adj. Mare, gros, umflat (ca un borcan). – **Borcan** + suf. *-at*.

BORCEÁG, (**1**) s. m., (**2**) *borceaguri*, s. n. **1.** S. m. Numele a două plante: **a**) măzăriche; **b**) plantă erbacee agățătoare, cu florile de culoare albă-gălbuie sau purpurie și cu fructe în formă de păstăi păroase. **2.** S. n. Amestec de măzăriche sau de mazăre furajeră cu o cereală păioasă, folosit ca nutreț.

BORDÉI, *bordeie*, s. n. **1.** Încăpere săpată (pe jumătate) în pământ și acoperită cu pământ, paie sau stuf. **2.** *P. ext.* Locuință mică, rudimentară, sărăcăcioasă. – Et. nec.

BORDEIÁȘ, *bordeiașe,* s. n. Diminutiv al lui *bordei*. – **Bordei** + suf. *-aș.*

BOREÁSĂ, *borese*, s. f. (Reg.) Nevastă. – Din **boiereasă.**

BORFÁȘ, *borfași,* s. m. Hoț de rufe, de haine, de lucruri mărunte; găinar, bojogar. – **Boarfă** + suf. *-aș.*

BORHÓT, *borhoturi*, s. n. Ceea ce rămâne din amestecul fermentat de fructe sau de cereale, după ce a fost folosit la fabricarea țuicii, a berii etc. ♦ (Rar; la pl.) Mațe, mărunțaie de porc, de miel etc. necurățate. – Et. nec.

BORÎ, *borăsc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A vomita. – Et. nec.

BOROÁNĂ, *boroane*, s. f. (Reg.) Grapă.

BOROBOÁȚĂ, *boroboațe,* s. f. (Fam.) Poznă, neghiobie, faptă necugetată. – Et. nec.

BORONÍ, *boronesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A grăpa.

BORONÍT s. n. (Reg.) Acțiunea de *a boroni;* grăpat.

BORȘ, *borșuri,* s. n. Zeamă acră preparată din tărâțe de grâu, de secară sau de sfeclă de zahăr fermentate în apă; *p. ext.* ciorbă preparată cu această zeamă. ◊ Expr. *A-i sufla* (cuiva) *în borș* sau *a sufla în borșul cuiva* = a se amesteca (neîntrebat) în treburile cuiva. *A se face borș* = a se înfuria.

BORȘÍ, pers. 3 *borșește,* vb. IV. Refl. A se acri (ca borșul), a fermenta. ♦ (Despre mâncăruri, fructe etc.) A se strica (înăcrindu-se).

BORȘIȘÓR, *borșișori,* s. m. Plantă erbacee cu frunze cărnoase și flori roz, răspândită pe stâncile calcaroase . – **Borș** + suf. *-işor.*

BORȘÍT, -Ă, *borșiți, -te*, adj. Care s-a stricat (făcându-se acru ca borșul).

BÓRTĂ, *borte*, s. f. (Reg.) Gaură; scorbură; groapă; vizuină.

BORTELÍ, *bortelesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A găuri.

BORTELÍT, -Ă, *borteliți, -te*, adj. (Reg.) Găurit2.

BORTÍ, *bortesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A găuri.

BORTÍT, -Ă, *bortiți, -te*, adj. (Reg.) Găurit2. ♦ Scorburos.

BORȚ, *borțuri,* s. n. (Reg.) Pântecele femeii gravide. – Et. nec.

BORȚÓS, -OÁSĂ, *borțoși, -oase*, adj. (Pop. și fam.; adesea substantivat) Cu burtă mare. ♦ (La f.) Gravidă. – **Borț** + suf. *-os.*

BÓRZĂ, *borze*, s. f. Gândac mare, negru, care trăiește în locuri umede și elimină la atingere o secreție rău mirositoare . – Formație onomatopeică.

BOSCORODEÁLĂ, *boscorodeli*, s. f. Faptul de *a boscorodi;* vorbe spuse de cel care boscorodește. – **Boscorodi** + suf. *-eală.*

BOSCORODÍ, *boscorodesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A vorbi (singur) spunând vorbe neînțelese. **2.** Tranz. A face cuiva întruna observații; a mustra mereu pe cineva. **3.** Tranz. (Pop.) A descânta, a vrăji.

BOSTÁN, *bostani*, s. m. (Reg.) **1.** Dovleac. ♦ Fig. (Ir.) Cap (al omului). **2.** Pepene verde.

BOSTÁNĂ, *bostane*, s. f. (Reg.) Pepenărie. – Din **bostan.**

BOSTĂNÁR, *bostănari,* s. m. (Reg.) Cultivator sau negustor de pepeni; păzitor al unei pepenării. – **Bostan** + suf. *-ar*.

BOSTĂNĂRÍE, *bostănării,* s. f. (Reg.) **1.** Pepenărie. **2.** Loc unde se vând pepeni. – **Bostan** + suf. *-ărie.*

BOSTĂNÉL, *bostănei,* s. m. (Reg.) **1.** Diminutiv al lui *bostan.* **2.** Dovlecel. – **Bostan** + suf. *-el.*

BOSTĂNOÁSĂ, *bostănoase,* s. f. (Bot.) Cucurbitacee. – **Bostan** + suf. *-oasă.*

BOSUIÓC s. n. v. **busuioc.**

BOSUMFLÁ, *bosúmflu,* vb. I. Refl. (Fam.) A-și manifesta supărarea încruntându-se și strângând buzele; a se îmbufna. – Et. nec.

BOSUMFLÁRE, *bosumflări,* s. f. (Fam.) Faptul de *a se bosumfla;* îmbufnare. – V. **bosumfla.**

BOSUMFLÁT, -Ă, *bosumflați, -te*, adj. Care-și strânge buzele și se încruntă de supărare; îmbufnat, botos; *p. ext.* supărat, ursuz. – V. **bosumfla.**

BOȘÁR, *boșari,* s. m. Pepene cu coaja verde și miezul galben. – Et. nec.

BOȘORÓG, -OÁGĂ, *boșorogi, -oage,* adj., s. m. și f. (Pop.) (Persoană) care suferă de hernie. ♦ Fig. (Om) bătrân, ramolit.

BOȘOROGEÁLĂ, *boșorogeli,* s. f. (Pop.) Hernie. ♦ Fig. Starea omului bătrân și ramolit.– **Boșorogi** + suf. *-eală.*

BOȘOROGÍ, *boșorogesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de hernie. ♦ Fig. A se ramoli (de bătrânețe).

BOȘTÍNĂ, *boștine,* s. f. (Reg.) **1.** Ceea ce rămâne din fagure după ce s-au scos mierea și ceara. **2.** Tescovină. [Var.: **hoștínă** s. f.].

BOT, *boturi*, s. n. **1.** Partea anterioară a capului unor mamifere, cuprinzând gura (și nasul). (Fam.) *A se pupa bot în bot cu cineva* = a trăi în mare prietenie cu cineva. *A face bot* = a se supăra, a se bosumfla. **2.** Fig. Partea ascuțită sau lunguiață a unui obiect; vârf. *Botul cizmei*. – Et. nec.

BÓTĂ1, *bote*, s. f. **1.** Vas din doage de lemn înalt ca o cofă și înfundat la amândouă capetele, cu o mică deschidere pe capacul de deasupra, care servește pentru transportarea apei sau pentru păstrarea băuturilor alcoolice. **2.** (Reg.) Doniță. – Et. nec.

BÓTĂ2, *bote*, s. f. (Reg.) Bâtă.

BÓTCĂ, *botce*, s. f. (Reg.) Celulă specială de fagure în care se dezvoltă matca. – Et. nec.

BOTÉI, *boteie*, s. n. (Reg.) Cârd, ciopor (de oi, de cerbi etc.). – Et. nec.

BOTÉZ, *botezuri*, s. n. **1.** Ritual creștin de primire a cuiva printre credincioșii bisericii, însoțit de atribuirea unui prenume; *p. ext.* petrecere care are loc cu acest prilej; cumetrie. ◊ Expr. (Mil.) *Botezul focului* = prima participare activă la o luptă. **2.** Apă folosită pentru săvârșirea botezului .

BOTEZÁ, *botez*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) supune botezului (**1**). **2.** Tranz. A stropi cu agheasmă pe credincioși și casele lor. . **3.** Tranz. A avea calitatea de naș sau de nașă la botezul (**1**) cuiva.

BOTEZÁT, -Ă, *botezați, -te*, adj. Care a primit botezul (**1**), devenind creștin. – V. **boteza.**

BOTGRÓS, *botgroși,* s. m. Pasăre mică, sedentară, cu penele roșietice pe piept și brune pe restul corpului, cu ciocul conic, gros și tare; cireșar **. – Bot + gros.**

BOTIȘÓR, *botișoare,* s. n. Diminutiv al lui *bot*. – **Bot** + suf. *-işor.*

BÓTNIȚĂ, *botnițe*, s. f. Apărătoare care se leagă la botul unor animale pentru ca să nu poată mușca, paște sau suge. – **Bot** + suf. *-niță.*

BOTÓS, -OÁSĂ, *botoși, -oase*, adj. (Despre oameni) **1.** Cu gura mare, în formă de bot (**1**). **2.** Fig. Bosumflat, supărat. **3.** Fig. (Fam.) Obraznic, arogant. – **Bot** + suf. *-os.*

BOTOȘĂNEÁN, -Ă, *botoșăneni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Botoșani. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Botoșani ori botoșănenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Botoșani ori la botoșăneni. – **Botoșani** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BOTOȘĂNEÁNCĂ, *botoșănence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Botoșani. – **Botoșănean** + suf. *-că.*

BOTRÓȘ, *botroși,* s. m. Pasăre cântătoare cu ciocul foarte scurt, cu pene de culoare roșie-închis pe piept, negre pe cap, cenușii pe spate și albe la coadă . – **Bot** + **roș.**

BOȚ1, *boțuri*, s. n. Cocoloș. – Et. nec.

BOȚÍ, *boțesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) mototoli. **2.** Fig. A (se) zbârci, a (se) încreți (la față). – Din **boț**1.

BOȚIȘÓR, *boțișoare,* s. n. Diminutiv al lui *boț1*. – **Boț** + suf. *-işor.*

BOȚÍT, -Ă, *boțiți, -te*, adj. **1.** Mototolit. **2.** Zbârcit, încrețit (la față). – V. **boți.**

BOȚITÚRĂ, *boțituri*, s. f. Cută, încrețitură (la un lucru boțit). – **Boți** + suf. *-tură.*

BOU, *boi*, s. m. **1.** Taur castrat, cu talia mai mare decât a vacii, folosit ca animal de tracțiune și mai ales pentru carne . ◊ *Bou sur* = bour. ♦ Epitet injurios la adresa unui bărbat. **2.** Compuse: *bou-de-baltă* = **a**) nume dat la două specii de broască, una având pe pântece pete roșii , iar cealaltă pete galbene*;* buhai-de-baltă; **b**) pasăre de baltă cu ciocul lung și ascuțit, galbenă-verzuie pe spate, cu capul negru și cu gâtul alb; buhai-de-baltă; **c**) (și în forma *bou-de-apă)* gândac mare de apă de culoare neagră, cu picioarele acoperite de peri deși și lungi și adaptate la înot; *bou-de-noapte* = bufniț *boul-lui-Dumnezeu* sau *boul-Domnului* = **a)** rădașcă; **b**) (și în forma *boul-popii)* buburuză.

BOUÁR s. m. v. **boar.**

BOULEÁN, *bouleni*, s. m. Diminutiv al lui *bou;* bousor, bouț. – **Bou** + suf. *-ulean.*

BÓUR, *bouri*, s. m. **1.** Taur sălbatic, care trăia odinioară și în țara noastră, socotit strămoșul direct al vitelor mari cornute; bou sur. **2.** Vechea stemă a Moldovei, închipuind un cap de bour (**1**). **3.** (Înv.) Fier (înroșit) cu care se însemnau răufăcătorii, vitele, pietrele de hotar etc.

BOUREÁN, -Ă, *boureni, -e*, adj. Bouresc. – **Bour** + suf. *-ean.*

BOURÉL, -EÁ, *bourei, -ele*, s. m., adj. **1.** S. m. Diminutiv al lui *bour* (**1**). **2.** Adj. Cu coarne ca ale bourului (**1**); bourean. **3.** S. m. Melc (**1**). – **Bour** + suf. *-el.*

BOURÉSC, -EÁSCĂ, *bourești,* adj. (Despre coarnele melcului) (Ca) de bour (**1**); bourean, bourel. – **Bour** + suf. *-esc.*

BOUROÁICĂ, *bouroaice*, s. f. (Rar) Femela bourului. – **Bour** + suf. *-oaică.*

BOUȘÓR, *boușori,* s. m. Boulean. – **Bou** + suf. *-uşor.*

BOÚȚ, *bouți*, s. m. Boulean. – **Bou** + suf. *-uț.*

BOVÍN, -Ă, *bovini, -e*, adj., s. f. Adj. De bou; din familia sau din speța boului.

BÓZ, *boji*, s. m. Plantă erbacee cu miros neplăcut, cu flori albe și cu fructe negre; bozie .

BÓZIE, *bozii*, s. f. Boz. – **Boz** + suf. *-ie.*

BRAD, *brazi*, s. m. **1.** Arbore din familia pinaceelor care crește în zona muntoasă, înalt până la 50 m, cu tulpina dreaptă, cu frunzele în formă de ace de culoare verde-închis, persistente, cu florile și semințele în conuri *; p. gener.* nume dat coniferelor. ◊ Compuse: *bradul-ciumei* = varietate de ienupăr cu fructe mici *; brad-negru* sau *brad-roșu* = molid. ◊ (În sintagma) *Apă de brad* = **a)** amestec de apă și ulei extras din frunze de pin, folosit pentru parfumarea încăperilor sau a apei de baie; **b**) băutură alcoolică aromată cu esență din semințe de ienupăr. ♦ Lemnul arborelui descris mai sus. ♦ Brad (**1**) tăiat și împodobit cu globuri, jucării, bomboane etc. cu prilejul Crăciunului sau al Anului Nou; pom de Crăciun. ♦ Vârf sau crengi de brad (**1**) cu care se împodobesc carul și porțile mirilor la nuntă. **2.** (Art.) Numele unei hore care se joacă, în ajunul nunții, la casa miresei; melodie după care se execută această horă.

BRÁGĂ, *brăgi*, s. f. Băutură răcoritoare cu gust acrișor și miros specific, preparată din făină de mei, de porumb sau de secară fiartă și fermentată, sau din bucățele de pâine fermentate în apă. ◊ Expr. (Fam.) *Ieftin ca braga* = foarte ieftin.

BRÁGHINĂ s. f. Soi autohton de viță de vie, cu boabe rare, roșii, care se coc devreme. – Et. nec.

BRÁHĂ s. f. **1.** Orz măcinat, întrebuințat la fabricarea berii. **2.** Reziduu rămas după fabricarea rachiului.

BRÁMBURA adv. (Fam.) Fără rost, fără căpătâi; de-a valma, în dezordine. – Et. nec.

BRAMBUREÁLĂ, *brambureli*, s. f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) bramburi;* dezordine, debandadă; bramburire. – **Bramburi** + suf. *-eală.*

BRAMBURÍ, bramburesc, vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. A pune în dezordine, de-a valma, a încurca. **2.** Refl. A umbla fără rost, de colo-colo.

BRAMBURÍRE s. f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) bramburi*. – V. **bramburi.**

BRAMBURÍT, -Ă, *bramburiți, -te*, adj. (Fam.) **1.** (Despre oameni) Zăpăcit. **2.** (Despre obiecte) Care se află în dezordine. – V. **bramburi.**

BRANCIÓG, *brancioguri*, s. n. (Reg.) Pământ calcaros, pietros, cu fertilitate slabă sau mijlocie. – Et. nec.

BRÁNIȘTE, *branişti,* s. f. **1.** Pădure rară sau parte de pădure cu arbori bătrâni în care este interzisă tăierea lemnelor; *p. gener*. pădure. **2.** (Înv.) Moșie domnească folosită ca pășune și fânează.

BRAȘOÁVĂ, *braşoave,* s. f. (Fam.) Minciună, palavră.

BRAȘOVEÁN, -Ă, *braşoveni, -e,* adj., s. m. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Brașov. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Brașov ori brașovenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Brașov ori la brașoveni. **3.** S. m. (Înv.) Negustor care vindea mărfuri din Brașov. – **Brașov** (n. pr.) + suf. *-ean*.

BRAȘOVEÁNCĂ, *braşovence,* s. f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Brașov. **2.** Ladă de zestre. **3.** Căruță sau trăsură mare cu coviltir. – **Brașovean** + suf. *-că*.

BRAȘOVENÍE, *braşovenii,* s. f. (Înv.) Marfă de Brașov; prăvălie unde se vindea astfel de marfă.

BRAȚ, *brațe,* s. n. **1.** Segment al membrului superior cuprins între cot și umăr; partea de la umăr până la încheietura mâinii; *p. ext*. membrul superior al corpului omenesc.. **2.** Cantitate care se poate cuprinde și duce în brațe (**1**). *Un braț de fân.* **3.** Obiect sau parte a unui obiect care seamănă cu brațul. **4.** Ramificație a cursului principal al unei ape curgătoare.

BRAV, -Ă, *bravi, -e*, adj., s. m. Viteaz, curajos, îndrăzneț.

BRAVÚRĂ, (**2**) *bravuri*, s. f. **1.** Vitejie, curaj, îndrăzneală, bărbăție. **2.** Faptă vitejească, curajoasă; eroism.

BRÁZDĂ, *brazde,* s. f. **1.** Fâșie îngustă de pământ, tăiată și răsturnată cu plugul; urmă rămasă în pământ după plug; brăzdătură. **2.** *Brazdă de udare* = element provizoriu al sistemului de irigație, prin care apa este adusă la rădăcina plantelor. **3.** Rând de iarbă, de grâu etc. cosit; polog1. **4.** Fig. Zbârcitură, cută a feței; rid.

BRĂBÍN, *brăbini,* s. m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori galbene . – Et. nec.

BRĂCINÁR, *brăcinare,* s. n. (Pop.) **1.** Șiret, șfoară sau curea cu care se strâng în jurul mijlocului izmenele, ițarii etc.; brâneț. **2.** Vergea de oțel care leagă coarnele plugului, pentru a le întări.

BRĂDĂȚEL, *brădăţele,* s. n. (Reg.) Brădet mic, tânăr. – **Brădet** + suf. *-el.*

BRĂDÉT, *brădeturi,* s. n. Pădure de brazi; brădiș. – **Brad** + suf. *-et*.

BRĂDIOÁRĂ, *brădioare,* s. f.(Ornit.) Ieruncă, sau brădioară. – **Brad** + suf. *-ioară.*

BRĂDÍȘ, *brădişuri,* s. n. **1.** Brădet. **2.** Numele unor plante erbacee acvatice cu tulpina lungă, subțire și foarte ramificată și cu frunzele în formă de ace . ♦ Porțiune dintr-o apă acoperită cu această plantă. – **Brad** + suf. *-iș*.

BRĂDIȘÓR, *brădişori,* s. m. **1.** Brăduț. **2.** Nume dat unor specii de plante erbacee perene, cu tulpina culcată, acoperită cu frunze mici, aciculare, la subsuoara cărora se găsesc sporangi cu spori, răspândite în pădurile montane; pedicuță. – **Brad** + suf. *-işor.*

BRĂDÚI, *brădui,* s. m. (Reg.) Brăduț. – **Brad** + suf. *-ui*.

BRĂDULÉȚ, brăduleți, s. m. **1.** Brăduț. **2**. Nume dat unui motiv de broderie care imită frunzele de brad (**1**). – **Brad** + suf. -uleț.

BRĂDÚȚ, *brăduți,* s. m. Diminutiv al lui *brad;* brădișor, brăduleț, brădui. – **Brad** + suf. *-uț.*

BRĂHNÍ, pers. 3 *brăhnește,* vb. IV. Intranz. (Despre căprioare și căprioare) A scoate un sunet răgușit și sacadat când se simte în pericol.

BRĂHNÍT s. n. Faptul de *a brăhni;* sunetul pe care îl scot căprioarele și căprioarele când simt că sunt în pericol.

BRĂILEÁN, -Ă, *brăileni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Brăila. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Brăila ori brăilenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Brăila ori la brăileni. [Pr.: *bră-i-*] – **Brăila** + suf. *-ean*.

BRĂILEÁNCĂ, *brăilence,* s. f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Brăila. **2.** (Art.) Dans popular românesc asemănător cu hora, răspândit în zona Brăilei; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *bră-i-*] – **Brăilean** + suf. *-că*.

BRĂNUÍ, *brănuiesc,* vb. IV. Tranz. A impregna cu grăsimi topite pielile tăbăcite, pentru a le face mai elastice, mai suple, mai rezistente și impermeabile în vederea utilizării lor în scopuri tehnice. – Et. nec.

BRĂȚĂRĂ, *brățări,* s. f. **1.** Podoabă în formă de verigă, făcută din metal prețios sau din alt material și purtată de femei la încheietura mâinii sau pe braț; brățea. **2.** Manșetă brodată la mânecile cămășilor țărănești. - (după *braț*).

BRĂȚEÁ, *brățele,* s. f. (Reg.) Brățară (**1**). – Refăcut din pl. **brățale** (ieșit din uz < *brățară).*

BRĂȚIȘÓR, *brăţişoare,* s. n. Diminutiv al lui *braț.* – **Braț** + suf. *-işor.*

BRĂZDÁ, *brăzdez,* vb. I. Tranz., absol. și refl. **1.** Tranz. și absol. A trage brazde (**1**) cu plugul; a brăzdui. **2.** Tranz. și absol. (Despre roți, corăbii, fulgere etc.) A lăsa urmă, dâră. **3.** Tranz. și refl. Fig. (Despre fața omului) A (se) zbârci, a (se) cuta, a (se) rida. **4.** Tranz. Fig. (Despre ape curgătoare, forme de relief etc.) A străbate dintr-o parte în alta, de la un capăt la altul o regiune, o țară. – Din **brazdă.**

BRĂZDÁR, *brăzdare,* s. n. Parte componentă a plugului, care taie brazda (**1**) în plan orizontal**. - Brazdă** + suf. *-ar*.

BRĂZDÁT, -Ă, brăzdați, -te, adj. **1.** Acoperit sau străbătut de brazde (**1**). **2.** Fig. (Despre fața omului) Cu cute, cu zbârcituri; zbârcit, ridat, cutat. – V. **brăzda.**

BRĂZDĂTÚRĂ, *brăzdături,* s. f. (Rar) Brazdă (**1**). – **Brazdă** + suf. *-ătură*.

BRĂZDUÍ, *brăzduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A brăzda (**1**). – **Brazdă** + suf. *-ui*.

BRĂZDUÍRE, *brăzduiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a brăzdui* și rezultatul ei. – V. **brăzdui.**

BRÂNCUȘIÁN, -Ă, *brâncuşieni, -e,* adj. De Brâncuși, al lui Brâncuși; în maniera lui Brâncuși. [Pr.: *-și-an*] – **Brâncuși** (n. pr.) + suf. *-ian*.

BRÁGLĂ, *brâgle,* s. f. Parte mobilă la războiul de țesut, care susține spata. – Et. nec.

BRÂNÁCI, *brânace,* s. n. (Reg.) Cingătoare. – **Brână** + suf. *-aci*.

BRÂNĂ s. f. v. **brâu.**

BRÁNCĂ1, *brânci*, s. f. **1.** Boală contagioasă, specifică porcilor, caracterizată prin lipsa poftei de mâncare și prin apariția unor pete violacee. **2.** (Pop.) Erizipel. **3.** Plantă erbacee fără frunze, cu flori verzui sau alburii grupate în formă de spic, folosită în medicina veterinară . ◊ Compuse: *brânca-porcului* = **a)** plantă erbacee cu tulpina și frunzele acoperite cu peri moi; **b)** cinsteț; *brânca- ursului* = **a)** crucea-pământului; **b)** brădișor**. 4.** Ciupercă cu pălăria întinsă și răsfrântă, prevăzută cu peri aspri . – Et. nec.

BRÁNCĂ2, *brânci*, s. f. **1.** (Reg.; în limba literară numai în loc. și expr.) Mână (**1**). ◊ Loc. adv. *Pe* (sau *în) brânci* = pe mâini și pe picioare, de-a bușilea, târându-se. **2.** (Pop.; în forma *brânci)* Împunsătură, ghiont, izbitură. **3.** (Reg.) Partea de jos a picioarelor animalelor; labă.

BRÂNCÍ1, *brâncesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Reg.) A (se) îmbrânci. – Din **brâncă**2.

BRÁNCI2 s. m. v. **brâncă**2.

BRÂNCÚȚĂ, *brâncuțe,* s. f. **1.** Plantă erbacee cu tulpina păroasă și cu flori galbene . **2.** Plantă erbacee cu flori mici, galbene, folosită în medicină . – Din **brâncă**1 + suf. *-uță.*

BRÂNDÚȘĂ, *brânduşe,* s. f. **1.** Plantă erbacee cu flori violete în formă de pâlnie, care înflorește primăvara timpuriu . **2.** (În sintagma) *Brânduşă galbenă* = plantă erbacee perenă cu florile galbene-aurii, ocrotită de lege . **3.** Plantă veninoasă din familia liliaceelor, cu frunze mari alungite și cu flori roșietice sau liliachii, care înflorește toamna și care este folosită în medicină; floarea-brumei.

BRÂNDUȘEÁ, *brânduşele,* s. f. Diminutiv al lui *brânduşă;* brândușiță.

BRÂNDUȘÍȚĂ, *brânduşiţe,* s. f. (Rar) Brândușea.

BRÂNÉȚ, *brânețe,* s. n. **1.** (Pop.) Cingătoare (îngustă și lungă) cu care se încing femeile peste catrință. **2.** Brăcinar. – **Brâu** + suf. *-eț*.

BRÂNIȘÓR, *brânişoare,* s. n. (Reg.) Brâuleț (**1**). – **Brână** + suf. *-işor.*

BRÂNZÁR, *brânzari*, s. m. Persoană care prepară sau vinde brânză. – **Brânză** + suf. *-ar*.

BRÁNZĂ, s. f., (**2**) *brânzeturi*, s. n. **1.** S. f. Produs alimentar obținut prin coagularea și prelucrarea laptelui. ◊ Expr. (Fam.) *A nu fi nicio brânză* (de cineva) = a nu fi bun de nimic. (Fam.) *A nu face nicio brânză* = a nu realiza nimic; a nu fi bun de nimic. **2.** S. n. Sortiment de brânză (**1**), de caşcaval etc. – Et. nec.

BRÂNZĂREÁSĂ, *brânzărese,* s. f. Femeie care face sau vinde brânză; nevastă de brânzar. – **Brânzar** + suf. *-easă.*

BRÂNZĂRÍE, (**1**) *brânzării,* s. f. (Pop.) **1.** Loc în care se prepară brânza (la stână); prăvălie în care se vinde brânză. **2.** (Rar) Cantitate mare de brânză. – **Brânză** + suf. *-ărie.*

BRÂNZÍ, pers. 3 *brânzește,* vb. IV. Refl. (Despre lapte) A se face brânză, a căpăta aspectul brânzei (stricându-se); a se coräsli. – Din **brânză.**

BRÂNZÍT, -Ă, *brânzîți, -te,* adj. (Despre lapte) Care s-a făcut brânză, a căpătat aspectul brânzei (stricându-se). – V. **brânzi.**

BRÂNZOÁICĂ, *brânzoaice*, s. f. **1.** Plăcintă cu brânză făcută din aluat dospit. **2.** Mic calup de brânză proaspătă de vaci. – **Brânză** + suf. *-oaică.*

BRÂNZÓS, -OÁSĂ, *brânzoşi, -oase*, adj. Cu multă brânză ♦ Care are aspect de brânză, ca brânza. – **Brânză** + suf. *-os*.

BRÂU, (**I**) *brâie*, (**II**) *brâuri*, s. n. **I. 1.** Cingătoare lată de lână, de piele, de mătase etc. pe care o poartă țăranii. **2.** Parte a corpului omenesc pe care o încinge brâul (**II**); mijloc. **3.** Ornament care înconjură ușile, ferestrele, fațadele etc. unei case. **4.** Șir, lanț (muntos, deluros etc.). **II.** (Cor.) Brâuleț (**2**). [Var.: (pop.) **brână** s. f.].

BRÂULÉȚ, *brâuleţe,* s. n. **1.** Diminutiv al lui *brâu;* brâușor, brânișor. **2.** Numele mai multor dansuri populare; melodie după care se execută aceste dansuri; brâu (**II**). [Pr.: *brâ-u-*] – **Brâu** + suf. *-uleț.*

BRÂUȘÓR, *brâuşoare,* s. n. Brâuleț (**1**). [Pr.: *brâ-u-*] – **Brâu** + suf. *-uşor.*

BREÁBĂN, *brebeni*, s. m. (Bot.; reg.) **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori roșii reunite în raceme și cu rizom acoperit cu solzi. **2.** Brebenel. **3.** Nume dat mai multor specii de plante dedițel, păștiță. – Et. nec.

BREÁSLĂ, *bresle,* s. f. (În Evul Mediu) Asociație de meșteșugari de aceeași branșă, creată pentru apărarea intereselor comune; organizație închisă a meșterilor.

BREAZ, -Ă, *breji, breze*, adj. (Despre animale) Cu o pată albă în frunte sau cu o dungă albă pe bot.

BREÁZA s. f. art. (În sintagma) *Ca la breaza* = dans popular românesc răspândit în zona subcarpatică munteană, și în sudul Ardealului, cu ritm sincopat; melodie după care se execută acest dans.

BREBENEÁ, *brebenele*, s. f. (Bot.; reg.) Brebenel. – **Breabăn** + suf. *-ea*.

BREBENÉL, brebenei, s. m. Numele mai multor specii de plante erbacee, cu flori purpurii, trandafirii, albe sau gălbui, care înfloresc primăvara; breabăn (**2**), brebenea. – **Breabăn** + suf. -el.

BRESLÁȘ, *breslași*, s. m. **1.** Membru al unei bresle (**1**). **2.** (Înv. și reg.) Meseriaș; *p. ext*. slujbaș. **3.** (Înv.) Soldat care făcea parte dintr-o breaslă (**4**). – **Breaslă** + suf. *-aș.*

BREZÁ, *brezez*, vb. I. (Reg.) Tranz. **1.** A murdări, a păta. **2.** A astupa cu lut spărturile din pereți înainte de a-i vărui. – Din **breaz.**

BREZÁIE, *brezăi,* s. f. **1.** Joc cu caracter de pantomimă, asemănător cu capra sau cu turca, aparținând teatrului folcloric, întâlnit mai ales în Muntenia. **2.** Personaj mascat, cu cap de animal sau de pasăre, îmbrăcat cu zeghe, împodobit cu panglici și petice colorate. – Et. nec.

BREZĂTÚRĂ, *brezături,* s. f. (Rar) **1.** Pată albă pe fruntea vitelor. **2.** Pată pe pereții caselor, formată de lutul cu care se astupă crăpăturile înainte de văruit. – **Breza** + suf. *-ătură.*

BRIBÓI, bribói, s. m. (Reg.) Plantă erbacee cu tulpina păroasă și cu flori purpurii . – Et. nec.

BRICEÁG, *bricege*, s. n. Cuțitaș de buzunar cu una sau mai multe lame care se închid, intrând între plăsele; brișcă1.

BRICI, *brice*, s. n. Instrument de bărbierit, cu lamă de oțel și cu mâner. [Pl. și: *briciuri*].

BRÍE1, *brii*, s. f. Plantă erbacee aromatică cu frunze ascuțite, cu flori albe și cu fructe aproape cilindrice . – Et. nec.

BROÁSCĂ, *broaşte,* s. f. **1.** Nume dat mai multor animale amfibii din clasa batracienilor, fără coadă, cu picioarele dinapoi mai lungi, adaptate pentru sărit, cu gura largă și ochii bulbucați. ◊ Expr. *Ochi de broască* = ochi bulbucați. **2.** Compus: *broasca-apei* = plantă erbacee acvatică cu frunze lucioase, cufundate în apă, și cu flori verzui . **3.** Plantă arborescentă exotică cu flori mari, galbene și cu frunze groase, cultivată ca plantă de ornament. **4.** Mecanism montat la o ușă, la un sertar etc., pentru a le încuia cu ajutorul unei chei.

BROBOÁDĂ, *broboade*, s. f. Basma mare și groasă (de lână) cu care se leagă femeile la cap sau pe care o poartă pe spate.

BROBOÁNĂ, *broboane*, s. f. **1.** Picătură mare (de sudoare). **2.** (Pop.) Bubuliță, zgrăbunță.

BROBONÁ vb. I v. **broboni.**

BROBONÍ, *brobonesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) acoperi cu broboane. [Var.: **broboná** vb. I] – Din **broboană.**

BRODÁ, *brodez*, vb. I. Tranz. A coase o broderie pe un material textil.

BRODÁRE, *brodări,* s. f. Acțiunea de *a broda*. – V. **broda.**

BRODÁT1 s. n. Faptul de *a broda*. – V. **broda.**

BRODÁT2, -Ă, *brodați, -te*, adj. (Despre materiale textile) Împodobit cu broderii. – V. **broda.**

BRODEÁLĂ, *brodeli*, s. f. (Pop. și fam.) Faptul de a o brodi, de a o nimeri; nimereală. ◊ Loc. adv. *La brodeală* = la nimereală, la întâmplare; întâmplător. – **Brodi** + suf. *-eală.*

BRODERÍE, *broderii*, s. f. Cusătură în relief (reprezentând flori sau alte ornamente), executată pe un material textil.

BRODÉZĂ, *brodeze*, s. f. Femeie specializată în coaserea broderiilor.

BROSCÁRIȚĂ, *broscariță,* s. f. Denumire dată mai multor specii de plante erbacee acvatice cu flori hermafrodite, albe-verzui, dispuse în spice; notătoare. – **Broască** + suf. *-ariță.*

BROSCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *broscărești,* adj. (Rar) Al broaștelor, de broaște; broștesc. – **Broască** + suf. *-ăresc.*

BROSCĂRÍE, *broscării,* s. f. Loc sau apă (stătătoare) cu multe broaște; mulțime de broaște. – **Broască** + suf. *-ărie.*

BROSCĂRÍȚĂ, *broscărițe,* s. f. Plantă erbacee acvatică cu flori verzui; iarba-șarpelui, limba-apei. – **Broască** + suf. *-ăriță.*

BROSCÓI, *broscoi*, s. m. **1.** Augmentativ al lui *broască* (**I**). **2.** Masculul broaștei (**I**). – **Broască** + suf. *-oi*.

BROSCÚȚ, *broscuți,* s. m. (Rar) Pui (mascul) de broască (**I**). – Din **broscuță**

BROSCÚȚĂ, *broscuțe,* s. f. Diminutiv al lui *broască* (**I**). – **Broască** + suf. *-uță.*

BROȘTÉSC, -EÁSCĂ, *broștești,* adj. (Rar.) Broscăresc. – **Broască** + suf. *-esc.*

BRR interj. **I. 1.** Exclamație pe care o scoate cel căruia îi este frig; bruh. **2.** Exclamație care exprimă spaima. **3.** Exclamație care exprimă dezgustul sau greața. **II.** Exclamație cu care oile sunt îndemnate la mers. – Onomatopee.

BRUDÍU, -ÍE, *brudii*, adj. (Reg.) Tânăr, nevârstnic; *p. ext*. fără judecată; brudnic. – Et. nec.

BRÚDNIC, -Ă, *brudnici*, *-ce*, adj. (Reg.) Brudiu. – **Brud**[iu] + suf. *-nic.*

BRUFT, *brufturi*, s. n. (Reg.) Tencuială aruncată pe perete cu mistria (și neîntinsă). – Et. nec.

BRUFTUÍ, *bruftuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** (Reg.) A pune cu mistria pe perete un strat de bruft. **2.** Fig. (Fam.) A brusca pe cineva. [Var.: **bruftuluí** vb. IV] – **Bruft** + suf. *-ui*.

BRUFTUIÁLĂ, *bruftuieli*, s. f. (Reg. și fam.) Faptul de *a bruftui*. ♦ Bătaie dată cuiva. [Pr.: *-tu-ia-*. – Var.: **bruftuluiálă** s. f.] – **Bruftui** + suf. *-eală.*

BRUFTUÍRE, *bruftuiri*, s. f. (Reg. și fam.) Acțiunea de *a bruftui*. – V. **bruftui.**

BRUFTULUÍ vb. IV v. **bruftui.**

BRUFTULUIÁLĂ s. f. v. **bruftuială.**

BRUH interj. Brr . – Onomatopee.

BRUMÁ, pers. 3 *brumează,* vb. I. (Rar) **1.** Intranz. A cădea brumă (**1**). **2.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu brumă (**1**) sau cu ceva care seamănă cu bruma. – Din **brumă.**

BRUMÁR1 s. m. (Pop.) Noiembrie. – **Brumă** + suf. *-ar*.

BRUMÁT, -Ă, *brumați, -te*, adj. **1.** (Adesea fig.) Acoperit de brumă (**1**). **2.** (Rar) Brumăriu (**1**). **3.** (Despre fructe, *p. ext*. despre plante) Acoperit cu un strat de brumă (**3**). – V. **bruma.**

BRUMÁTIC, -Ă, *brumatici*, *-ce*, adj. (Rar) Cu brumă; *p. ext*. friguros, geros. – **Brumă** + suf. *-atic.*

BRÚMĂ, *brume*, s. f. **1.** Cristale fine de zăpadă care se formează noaptea (în anotimpurile de tranziție) prin înghețarea vaporilor de apă din atmosferă și care se depun pe plante, pe sol, pe obiecte. **2.** (Pop.) Chiciură. **3.** Strat fin, albiuriu, care acoperă unele fructe (sau plante).

BRUMĂREÁ, *brumărele,* s. f. Numele a două plante erbacee ornamentale cu flori diferit și viu colorate și cu miros plăcut . – **Brumă** + suf. *-ărea.*

BRUMĂRÉL s. m. (Pop.) Octombrie; *p. ext*. sfârșitul lunii septembrie, luna octombrie și începutul lui noiembrie. – **Brumar**1 + suf. *-el.*

BRUMĂRÍȚĂ, *brumărițe,* s. f. Numele a două specii de păsări sedentare, una de mărimea mierlei, cu gușa albă cu pete brune , cealaltă mai mică, cu gușa sură . – **Brumă** + suf. *-ăriță.*

BRUMĂRÍU, -ÍE, *brumării,* adj. De culoarea brumei (**1**), alb-cenușiu, brumat (**2**). (În sintagmele) *Prune brumării* = soi de prune acoperite cu brumă (**3**). *Oaie brumărie* = varietate de oaie cu lâna pestriță, albă și neagră. ♦ Care aparține acestor oi sau pielicelelor acestor oi. *Căciulă brumărie.* – **Brumă** + suf. *-ăriu.*

BRUMÓS, -OÁSĂ, *brumoși, -oase*, adj. (Livr.) Cețos, neguros.

BRUN, -Ă, *bruni, -e*, adj., s. n. **1.** Adj. Cafeniu-închis. **2.** S. n. Culoare brună (**1**). **3** (Despre oameni) Care are pielea negricioasă și părul negru; brunet, oacheș.

BRUNÉT, -Ă, *bruneți, -te*, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care are pielea (fetei) de culoare negricioasă și părul negru; brun, oacheș.

BRUSC, -Ă, *bruști, -e*, adj. (Adesea adverbial) Care se produce, se petrece pe neașteptate, subit, dintr-odată.

BRUSCÁ, *bruschez*, vb. I. Tranz. **1.** A trata pe cineva cu asprime, fără menajamente; a repezi; a bruftui. ♦ A se purta violent cu cineva. **2.** A grăbi, a forța desfășurarea unui proces, a unui eveniment.

BRUSCÁRE s. f. Acțiunea de *a brusca* și rezultatul ei. – V. **brusca.**

BRUSTÁN, *brustani*, s. m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene dispuse în capitule la vârful tulpinii și cu miros caracteristic plăcut . – Cf. brusture.

BRÚSTUR s. m. v. **brusture.**

BRÚSTURE, *brusturi*, s. m. Numele mai multor plante erbacee cu frunze foarte mari și late, cu flori purpurii sau violete, dispuse în inflorescențe sferice și țepoase, folosite pentru proprietățile lor medicinale; lipan2 . [Var.: **brústur** s. m.] – Et. nec.

BRUT, -Ă, *bruți, -te*, adj. (Despre materiale, obiecte etc.) Care se găsește în stare naturală, încă neprelucrat; care nu a fost încă transformat în produs finit.

BRUTÁL, -Ă, *brutali, -e*, adj. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de delicatețe, aspru, dur, violent; grosolan, necioplit.

BRUTÁR, *brutari*, s. m. Persoană care fabrică sau vinde pâine; franzelar. – **Brut** (reg. „pâine neagră") + suf. *-ar*.

BRUTĂREÁSĂ, *brutărese,* s. f. Femeie care fabrică sau vinde pâine; soția brutarului; franzelară. – **Brutar** + suf. *-easă.*

BRUTĂRÍE, (**2**) *brutării,* s. f. **1.** Meseria de brutar. **2.** Clădire în care se fabrică sau se vinde pâine; franzelărie. – **Brutar** + suf. *-ie.*

BÚBĂ, *bube*, s. f. Nume generic dat umflăturilor cu caracter purulent ale țesutului celular de sub piele. ◊ Compuse: (pop.) *bubă-neagră* = dalac; *bube-dulci* = bubulițe dese, de natură infecțioasă, care apar în special la copii, în jurul gurii, pe cap etc.; *buba-mânzului* = gurmă. ♦ Rană.

BUBERÍC, *buberici*, s. m. Plantă erbacee cu rizom noduros, cu frunze dințate și cu flori brune sau verzi-măsliniі .

BUBÍȚĂ, *bubițe,* s. f. Bubuliță. – **Bubă** + suf. *-iță*

BUBÓI, *buboaie*, s. n. Augmentativ al lui *bubă;* abces, furuncul. – **Bubă** + suf. *-oi*.

BUBÓS, -OÁSĂ, *buboși, -oase,* adj. **1.** Cu bube, plin de bube; buburos. **2.** (Despre plante, fructe) Plin de umflături, de noduri, de crestături. – **Bubă** + suf. *-os.*

BUBUÍ, pers. 3 *búbuie*, vb. IV. Intranz. (Despre tunete; *p. ext*. despre arme de foc sau alte surse de zgomot) A produce un zgomot înfundat și puternic, adesea repetat (prin ecou) la intervale scurte. – Formație onomatopeică.

BUBUÍRE, *bubuiri*, s. f. (Rar) Bubuit. – V. **bubui.**

BUBUÍT s. n. Faptul de *a bubui;* zgomot înfundat și puternic produs de tunet, de arme de foc, de explozii etc.; bubuire, bubuitură. – V. **bubui.**

BUBUITÓR, -OÁRE, *bubuitori, -oare*, adj. Care bubuie. [Pr.: *-bu-i-*] – **Bubui** + suf. *-tor*.

BUBUITÚRĂ, bubuituri, s. f. Bubuit. [Pr.: -bu-i-] – **Bubui** + suf. -tură.

BUBULÍȚĂ, *bubulițe,* s. f. Diminutiv al lui *bubă;* bubiță. – **Bubă** + suf. *-uliță.*

BUBURÓS, -OÁSĂ, *buburoși, -oase*, adj. Bubos. – **Bubă** + suf. *-uros.*

BUBURÚZĂ, *buburuze*, s. f. Insectă mică de formă semisferică, cu elitrele roșii pătate cu șapte puncte negre; mămăruță, măriuță (**1**), boul-lui-Dumnezeu, boul-Domnului, boul-popii, paparugă . – Et. nec.

BUC1 s. m. (Reg.; în loc. adv.) *Într-un buc* = imediat, într-o clipă, foarte repede. Et. nec.

BUC2, s. n. (**2**) *buci*, s. m., (Reg.) **1.** S. n. Pleavă rămasă după vânturarea semințelor de cânepă sau de in, după măcinarea boabelor de porumb etc. **2.** S. m. (La pl.) Scame rămase de la melițarea și pieptănarea inului și a cânepii.

BUCÁTĂ, (**I**) *bucăți,* (**II**) *bucate*, s. f. **I.** Parte tăiată, ruptă, desfăcută dintr-un corp solid, dintr-un întreg. ♦ (Determinat prin „de drum", „de cale" sau presupunând această determinare) Distanță, porțiune. ♦ (Determinat prin „de vreme", „de timp" sau presupunând această determinare) Interval, perioadă. *Om dintr-o bucată* = om integru. **II.** (La pl.) (Feluri de) mâncare. ♦ (Pop.) (Recoltă de) grâne, cereale.

BÚCĂ, *buci*, s. f. (Pop.) **1.** Fesă. **2.** Obraz (**1**).

BUCĂLÁI, -ÁIE, *bucălai, -aie*, adj. Bucălat.

BUCĂLÁIE, *bucălăi,* s. f., adj. (Oaie) cu lâna albă și cu botul și extremitățile membrelor negre sau castaniu-închis. – **Bucă** + **laie.**

BUCĂLÁT, -Ă, *bucălați, -te*, adj. (Care are obrazul) grăsuț, durduliu, bucălai, bucăliu, busnat. – Cf. bucă.

BUCĂLÍU, -ÍE, *bucălii,* adj. (Rar) Bucălat. – Probabil contaminare între **bucălat** și **grăsuliu, durduliu.**

BUCĂTÁR, *bucătari*, s. m. Bărbat care are meseria de a găti mâncare. – **Bucată** + suf. *-ar*.

BUCĂTĂREÁSĂ, bucătărese, s. f. Femeie care are meseria de a găti mâncare. – **Bucătar** + suf. -easă.

BUCĂTĂRÍE, *bucătării,* s. f. **1.** Cameră (sau clădire) în care se gătește mâncarea; *p. ext*. totalitatea obiectelor, a mijloacelor care servesc la gătirea mâncării. **2.** Faptul de a pregăti mâncare; mod specific de a prepara mâncarea. – **Bucătar** + suf. *-ie.*

BUCĂTĂRIOÁRĂ, *bucătărioare,* s. f. Diminutiv al lui *bucătărie* (**1**). [Pr.: *-ri-oa-*] – **Bucătărie** + suf. *-ioară.*

BUCĂTÚRĂ, *bucături,* s. f. (Pop.) Îmbucătură. – Cf. îmbucătură.

BUCĂȚEÁ, *bucățele,* s. f. Bucățică. – **Bucată** + suf. *-ea.*

BUCĂȚÉL, bucăței, s. m. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunzele inferioare răsucite în formă de sul și cu flori roșietice sau violacee.

BUCĂȚELÍ, *bucățelesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îmbucătăți. – Din **bucățele** (pl. lui *bucățică).*

BUCĂȚÍCĂ, *bucățele,* s. f. Diminutiv al lui *bucată;* bucățea. ◊ Expr. *Bucățică ruptă* (sau *tăiată)* sau *ruptă bucățică,* se spune despre o persoană care seamănă perfect cu unul din membrii familiei sale.– **Bucată** + suf. *-ică.*

BUCEÁ, *bucele*, s. f. **1.** Mânecă de metal montat între două piese; bucșă. ♦ Căptușeală de fontă din interiorul unui butuc de roată (de car, de camion etc.). **2.** Scobitură într-o piesă de lemn, în care se îmbucă proeminența altei piese.

BUCELÁ, *bucelez*, vb. I. Tranz. (Rar) A monta o bucea, a căptuși cu o bucea. – Din **bucea.**

BUCELÁRE, *bucelări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a bucela*. – V. **bucela.**

BUCHÉT, *buchete*, s. n. **1.** Mănunchi de flori aranjate (și legate) împreună. **2.** Aromă de vin. **3.** Mică plantă erbacee cu flori violet-deschis sau albastre-purpurii.

BUCHEȚÉL, *buchețele,* s. n. Diminutiv al lui *buchet* (**1**). – **Buchet** + suf. *-el.*

BÚCIUM1, *buciume,* s. n. Instrument muzical de suflat în forma unui tub tronconic foarte lung, făcut din coajă de tei, din lemn sau din metal și folosit în special de ciobani pentru chemări și semnale.

BÚCIUM2, *buciume,* s. n. (Pop.) **1.** Trunchi sau buștean (de arbore); *spec*. butuc de viță-de-vie. **2.** Butuc (al roții carului). – Et. nec.

BUCIUMÁ, *búcium*, vb. I. Intranz. A sufla, a cânta, a da semnale din bucium1. ♦ Tranz. Fig. A anunța, a vesti ceva.

BUCIUMÁRE, *buciumări,* s. f. Acțiunea de *a buciuma* și rezultatele ei. – V. **buciuma.**

BUCIUMÁȘ, -Ă, *buciumași, -e*, s. m. și f. Persoană care buciumă. – **Bucium**1 + suf. *-aș*.

BUCIUMĂTÓR, -OÁRE, *buciumători*, -oare, adj. (Rar) Care buciumă. – **Buciuma** + suf. *-ător*.

BUCLÁ, *buclez*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) răsuci părul în bucle; a (se) cârlionța; a (se) ondula. **2.** Tranz. A face o buclă firului de țesut pentru a forma un ochi de tricotat.

BUCLÁJ, *buclaje*, s. n. Totalitatea buclelor de pe pielea unui miel. ♦ Forma, mărimea și structura buclelor unei pielicele de miel.- V.**bucla.**

BUCLÁRE, *buclări,* s. f. Acțiunea de *a (se) bucla*. – V. **bucla.**

BUCLÁT, -Ă, *buclați, -te*, adj. (Despre păr) Cu bucle; cârlionțat, ondulat.–V.**bucla.**

BÚCLĂ, *bucle,* s. f. **I. 1.** Șuviță de păr răsucită în spirală; zuluf, cârlionț. **2.** Porțiune de fir textil, răsucită în timpul tricotării, în formă de buclă **(I 1). II.** Curbă dintr-un drum în serpentină. ♦ Cot al unui curs de apă.

BUCLÉ, *bucleuri*, s. n., adj. invar. **1.** S. n. Țesătură de bumbac, de lână, cu aspect buclat; sortiment dintr-o astfel de țesătură. **2.** Adj. invar. (Despre fibre și țesături) Cu firul creț sau cu noduri. **3.** S. n. Fir creț.

BUCOVINEÁN, -Ă, *bucovineni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din Bucovina. **2.** Adj. Care aparține Bucovinei sau bucovinenilor (**1**), privitor la Bucovina ori la bucovineni. – **Bucovina** (n. pr.) + suf. *-ean*.

BUCOVINEÁNCĂ, *bucovinence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din Bucovina. – **Bucovinean** + suf. *-că.*

BÚCȘĂ, *bucșe,* s. f. Bucea **(1).**

BUCȘÍ, *bucșesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A îndesa, a umple până la refuz. **2.** A-l podidi (sângele). – Et. nec.

BUCURÁ, *búcur*, vb. I. Refl. A simți bucurie, a fi cuprins de bucurie; a se îmbucura. ♦ Tranz. A produce cuiva o bucurie, o satisfacție.

BUCUREȘTEÁN, -Ă, *bucureșteni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul București. **2.** Adj. Care aparține municipiului București sau bucureștenilor (**1**), referitor la București ori la bucureșteni. – **București** (n. pr.) + suf. *-ean*.

BUCUREȘTEÁNCĂ, *bucureștence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul București. – **Bucureștean** + suf. *-că*.

BUCURÍE, *bucurii,* s. f. **1.** Sentiment de mulțumire vie, de satisfacție sufletească. ◊ Loc. adv. *Cu bucurie* sau *cu toată bucuria* = (foarte) bucuros. **2.** (Concr.) Ceea ce bucură (**1**) pe cineva. – **Bucura** + suf. *-ie*.

BUCURÓS, -OÁSĂ, *bucuroși, -oase,* adj. **1.** Care este cuprins de bucurie, care reflectă bucuria: *p. ext.* vesel. **2.** (Adesea adverbial) Care face ceva cu plăcere, din toată inima. – **Bucura** + suf. *-os*.

BUDÁNĂ, *budane,* s. f. (Reg.) Butoi cu capacitate mare; zăcătoare (**II 1**). – **Budăi** + suf. *-ană*.

BUDĂI, *budăie,* s. n. (Reg.) **1.** Vas din doage, de forma unui trunchi de con, în care se păstrează laptele, se duc bucatele la câmp, se ține băuturi etc. **2.** Trunchi scobit, întrebuințat ca ghizd la fântână.

BUDIHÁCE, *budihace,* s. f. (Reg.) Monstru, pocitanie. – Et. nec.

BUDÍNCĂ, *budinci,* s. f. **1.** Preparat culinar făcut din făină (sau paste făinoase), orez, ouă, lapte etc., adesea îndulcit, și copt în cuptor. **2.** Mâncare făcută din legume (tăiate mărunt), brânză etc. coapte în cuptor.

BUF1 interj. Cuvânt care imită zgomotul înfundat produs de căderea unui obiect tare, de o lovitură sau de o explozie. – Onomatopee.

BUF2 s. n. Numele unei figuri la jocul de arșice. – Et. nec.

BUFLÉI, *buflei,* s. m. (Fam. și glumeț) Copil sau pui de animal gras, dolofan. – Et. nec.

BÚFNĂ, *bufne,* s. f. (Ornit.; rar) Bufniță. [Var.: **búhnă** s. f.] – Formație onomatopeică.

BUFNEÁLĂ, *bufneli,* s. f. (Rar) Bufnitură. – **Bufni** + suf. *-ală*.

BÚFNET, *bufnete,* s. n. Bufnitură. – **Bufni** + suf. *-et*.

BUFNÍ, *bufnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot înfundat (prin cădere, izbire, explozie etc.). **2.** Intranz. (În expr.) *A bufni în* (sau *de*) *râs* (ori *plâns*) sau (tranz.) *a-l bufni râsul* (ori *plânsul*) = a începe să rădă (sau să plângă) brusc, zgomotos, fără să se poată stăpâni. **3.** Intranz. A bombăni supărat, rău dispus. **4.** Tranz. A izbi cu putere. **5.** Intranz. A da buzna, a se năpusti; a izbucni. – **Buf**1 + suf. *-ni*.

BUFNÍRE, *bufniri,* s. f. Acțiunea de *a bufni* și rezultatul ei. – V. **bufni.**

BUFNÍT s. n. Bufnitură. – V**. bufni.**

BUFNITÚRĂ, *bufnituri,* s. f. Faptul de *a bufni;* zgomot înfundat produs de o cădere, izbire, explozie etc.; bufnit, bufnet, bufneală. **– Bufni** + suf. *-tură*.

BÚFNIȚĂ, *bufnițe,* s. f. Cea mai mare pasăre răpitoare de noapte, având penajul de culoare brună-ruginie cu dungi negre și galbene, cap mare și ochi galbeni-portocalii mari, apropiați unul de altul, cu smocuri lungi de pene la urechi; bou-de-noapte, buhă, bufnă . – **Bufnă** + suf. *-iță*.

BUFT, *bufturi,* s. n. (Reg.) Pântece, burtă (de animal sau de om). – Et. nec.

BÚFTEA, *buftea,* s. m. și f. (Fam. și glumeț) Om sau copil gras. – **Buft** + suf. *-ea*.

BÚGED, -Ă, *bugezi, -de,* adj. (Reg.; despre obrazul oamenilor) Buhăit, umflat, puhav.

BUH s. n. (Pop. și fam.; în expr.) *A-i merge* (sau *a i se duce cuiva) buhul* = a ajunge să fie foarte cunoscut (pentru faptele sale, de obicei reprobabile); a se spune despre cineva că... – Et. nec.

BUHÁI, (I) *buhai,* s. m. **(II)** *buhaiuri,* s. n. **I.** S. m. **1.** (Zool.; reg.) Taur. **2.** Compus: *buhai-de-baltă* = bou-de-baltă. **3.** Plantă erbacee cu două sau trei frunze mari, ovale și flori verzi-gălbui dispuse într-un spic . **II.** S. n. Instrument muzical popular format dintr-o putinică cu fundul de piele, prin care trece un smoc de păr de cal care se trage cu degetele umezite, producând astfel un sunet asemănător cu mugetul unui taur. [Pl. și: **(II)** *buhaie*].

BÚHAV, -Ă adj. v. **puhav.**

BÚHĂ, *buhe,* s. f. **1.** (Ornit.) Bufniță. **2.** (Entom.; în compusele). *Buha-semănăturilor* = fluture mic de noapte, de culoare cenușie, care dăunează semănăturilor*; buha-verzei* = fluture nocturn de culoare cenușie, ale cărui larve distrug varza, conopida, sfecla etc. . – Formație onomatopeică.

BUHĂÍ1, *buhăiesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se umfla la față (de boală, de băutură, de somn etc.); a se puhăvi. – Din **buhav.**

BUHĂÍ2, *buhăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A țipa, a urla; a plânge cu glas tare. **2.** (Fam.) A tuși. – Din **buhai.**

BUHĂIÁLĂ1, *buhăieli,* s. f. (Rar) Faptul de *a se buhăi1.* – **Buhăi**1 + suf. *-ală*.

BUHĂIÁLĂ2, *buhăieli,* s. f. (Reg.) Faptul de *a buhăi*2. – **Buhăi**2 + suf. *-ală*.

BUHĂÍT, -Ă, *buhăiți, -te,* adj. (Pop.; despre oameni, despre fața lor etc.) Umflat (de boală, de băutură, de somn etc.); puhav, buhos (**2**), buged. – V. **buhăi**1.

BÚHNĂ s. f. v. **bufnă.**

BUHÓS, -OÁSĂ, *buhoși, -oase,* adj. **1.** Ciufulit, zbârlit; cu părul zbârlit (ca bufnița). **2.** (Rar) Buhăit. – **Buhă** + suf. *-os*.

BUIANDRÚG, *buiandrugi,* s. m. Element de construcție alcătuit dintr-o grindă de zidărie, de metal sau de lemn, așezată deasupra unei porți, a unei uși, a unei ferestre etc. pentru a susține porțiunea de zidărie de deasupra acestora. – Et. nec.

BUIESTRÁȘ, *buiestrași,* adj., s. m. (Cal) care merge în buiestru (nărăvaș); buiestru (zburdalnic). – **Buiestru** + suf. *-aș*.

BUIÉSTRU, -IÁSTRĂ, *buiești, -stre,* s. m., s. n., adj. **1.** S. n. Mers al calului sau al altor animale în timpul căruia pașii se fac cu picioarele din aceeași parte. **2.** Adj., s. m. Buiestraș. **3.** Adj. Nărăvaș; neastâmpărat, zburdalnic. – Et. nec.

BUIMÁC, -Ă, *buimaci, -ce,* adj. Amețit (de somn, de beție, de frică etc.); zăpăcit, năuc; buimăcit, buimatic. – Et. nec.

BUIMÁTIC, *buimatici, -ce,* adj. (Rar) Buimac. – **Buim**[ac] + suf. *-atic*.

BUIMĂCEÁLĂ, *buimăceli,* s. f. Buimăcire. – **Buimăci** + suf. *-eală*.

BUIMĂCÍ, *buimăcesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină buimac. – Din **buimac.**

BUIMĂCÍRE, *buimăciri,* s. f. Faptul de *a (se) buimăci;* buimăceală. – V. **buimăci.**

BÚJDĂ, *bujde,* s. f. (Reg.) Cocioabă. – Et. nec.

BUJDÍ, *bujdesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A țâșni, a zbughi, a da năvală.

BÚJENIȚĂ, *bujenițe,* s. f. (Reg.) Carne afumată.

BUJÓR, *bujori,* s. m. Nume dat unor plante erbacee, dintre care una (numită și *bujor de grădină)* are flori mari, roșii, roz sau albe, iar alta (numită și *bujor de câmp)* are flori roșii ca sângele . ◊ *Bujor românesc* = specie de bujor ocrotită de lege, cu flori mari sângerii . ♦ Fig. Roșeață naturală a obrajilor. **2.** Compus: *bujor-de-munte* = smirdar.

BUJORÁȘ, *bujorași,* s. m. Bujorel (**1**). – **Bujor** + suf. *-aș*.

BUJORÉL, *bujorei,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *bujor;* bujoraș. **2.** Mică plantă erbacee cu frunze lunguiețe și ovale și cu flori mari, purpurii; gemănariță . – **Bujor** + suf. *-el*.

BULBOÁCĂ, *bulboace,* s. f. (Reg.) Vâltoare. – Cf. bulbuc.

BULBOÁNĂ, *bulboane,* s. f. Adâncitură într-un râu, unde apa formează un vârtej; vâltoare, bulboacă. – Cf. bulbuc.

BULBÓS, -OÁSĂ, *bulboși, -oase,* adj. (Bot.) **1.** Care are bulb (**1**). **2.** De forma unui bulb (**1**). – **Bulb** + suf. *-os*.

BULBÚC, *bulbuci,* s. m. **I. 1.** Băsică de apă, de săpun, de spumă, de aluat (când dospește) etc. **2.** Corp sferic (ca o băsică). **II. 1.** Plantă erbacee toxică din familia ranunculaceelor, cu flori mari globuloase de culoare galbenă, cu vinișoare verzi pe dinafară, răspândită în regiunile de munte și ocrotită de lege . **2.** (La pl.) Plantă erbacee din familia campanulaceelor, viguroasă și înaltă până la un metru, cu flori mari, albastre, care crește prin păduri . – Formație onomatopeică.

BULBUCÁ, *bulbúc,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A face ochii mari, a-i deschide tare (de mirare, uimire, spaimă etc.); a (se) holba. **2.** Intranz. și refl. (Despre apă, la pers. 3) A face bulbuci, a (se) bulbuci. – Cf. bulbuc.

BULBUCÁT, -Ă, *bulbucați, -te,* adj. Ieșit în afară, formând o proeminență; umflat. ♦ (Despre ochi) Larg deschis, holbat. – V. **bulbuca.**

BULBUCĂTÚRĂ, *bulbucături,* s. f. Proeminență rotunjită, protuberanță. – **Bulbuca** + suf. *-ătură*

BULBUCEÁLĂ, *bulbuceli,* s. f. Faptul de *a (se) bulbuci;* zgomot produs de apă, când face bulbuci (**I 1**). ♦ (Concr.) Mulțime de bulbuci (**I 1**). – **Bulbuci** + suf. *-eală*.

BULBUCÍ, pers. 3 *bulbucește,* vb. IV. Intranz. și refl. (Despre apă) A face bulbuci (**I 1**); a (se) bulbuca (**2**). – Din **bulbuc.**

BULEÁNDRĂ, *bulendre,* s. f. (Pop. și fam.) Haină veche, ruptă, ponosită; fleandură. ♦ (La pl.) Lucruri vechi și fără valoare. ♦ Fig. Termen injurios pentru o femeie imorală. – Et. nec.

BULFÉU, *bulfeie,* s. n. Fiecare dintre cele două speteze care leagă partea de sus a jugului de polcioară.

BÚLGĂR s. m. v. **bulgăre.**

BULGĂRÁȘ, *bulgărași,* s. m. Diminutiv al lui *bulgăre.* – **Bulgăre** + suf. *-aș*.

BÚLGĂRE, *bulgări,* s. m. Bucată compactă dintr-o materie solidă oarecare, mai ales de pământ; grunz. [Var.: búlgăr s. m.] – Et. nec.

BULGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *bulgărești,* adj. Bulgar (**3**). – **Bulgar** + suf. *-esc*.

BULGĂRÉȘTE, adv. Ca bulgarii (**2**); în limba bulgară. – **Bulgar** + suf. *-ește*.

BULGĂRÍ, *bulgăresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A arunca cu bulgări în cineva. **2.** A acoperi cu lut scheletul de nuiele împletite al unui grajd, al unei colibe etc. – Din **bulgăre.**

BULGĂRÍE, *bulgării,* s. f. (Reg.) Grădină sau teren cultivat cu zarzavat. – **Bulgar** + suf. *-ie*.

BULGĂROAÍCĂ, *bulgăroaice,* s. f. Femeie care face parte din populația Bulgariei sau este originară de acolo. – **Bulgar** + suf. *-oaică*.

BULGĂRÓS, -OÁSĂ, *bulgăroși, -oase,* adj. (Rar) Plin cu bulgări. – **Bulgăr** + suf. *-os*.

BULGÚR s. n. (Reg.) Grâu măcinat mare, râșnit sau pisat; crupe de grâu. ♦ Mâncare gătită din acest grâu.

BULHÁC, *bulhace,* s. n. (Reg.) Băltoacă. – Et. nec.

BULUGHÍNĂ, *bulughine,* s. f. (Reg.) Cartof. – Et. nec.

BULUMÁC, *bulumaci,* s. m. Stâlp de susținere sau grindă de lemn care se întrebuințează la case, la porți, la spaliere de vii etc. – Et. nec.

BULVÁN, *bulvani,* s. m. Buștean din care se taie scânduri la joagăr. – Et. nec.

BULZ, *bulzi,* s. m. **1.** (Pop.) Cocoloș. ♦ Cocoloș de mămăligă caldă în care s-a pus brânză de oaie sau urdă. **2.** (Tehn.) Ansamblu de piese de cherestea obținute prin debitarea unui buștean și așezate astfel încât să reconstituie trunchiul. [Pl. și: (n.) *bulzuri*].

BULZÍȘ adv. (Reg.) Înghesuit unul lângă altul. – **Bulz** + suf. *-iș*.

BULZIȘÓR, *bulzișori,* s. m. Diminutiv al lui *bulz.* – **Bulz** + suf. *-işor*.

BUM interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o detunătură de armă, de o lovitură înfundată sau de o cădere. – Onomatopee.

BUMB, *bumbi,* s. m. **1.** (Pop.) Nasture. **2.** Mic ornament arhitectural de formă sferică.

BUMBÁC, (**1**) s. m., (**2**) s. n. **1.** S. m. Plantă textilă din familia malvaceelor, cu flori gălbui sau roșietice și cu fructele capsule, care conțin numeroase semințe acoperite cu peri pufoși. **2.** S. n. Fibră textilă obținută de pe semințele bumbacului (**1**). ♦ (Pop.) Vată. ♦ Fir răsucit de bumbac , întrebuințat la țesut sau la cusut. ♦ Țesătură din fire de bumbac .

BUMBĂCÁR, *bumbăcari,* s. m. (Rar) Lucrător care se ocupă cu scărmănatul și torsul firelor de bumbac (**2**); negustor de țesături de bumbac. – **Bumbac** + suf. *-ar*.

BUMBĂCĂREÁSĂ, *bumbăcărese,* s. f. Lucrătoare care se ocupă cu scărmănatul și torsul firelor de bumbac. – **Bumbăcar** + suf. *-easă*.

BUMBĂCĂRÍE1, *bumbăcării,* s. f. **1.** Întreprindere textilă sau secție dintr-o întreprindere textilă în care se prelucrează bumbacul (**2**). **2.** Produse confecționate din bumbac (**2**); cantitate mare de țesături de bumbac. **3.** Teren plantat cu bumbac (**1**). – **Bumbac** + suf. *-ărie*.

BUMBĂCĂRÍE2 s. f. Meseria bumbăcarului. – **Bumbăcar** + suf. *-ie*.

BUMBĂCEÁLĂ, *bumbăceli,* s. f. (Rar) Bumbăcit. ♦ Fig. (Fam.) Bătaie zdravănă. – **Bumbăci** + suf. *-eală*.

BUMBĂCÉL s. n. Față de bumbac mercerizat (întrebuințată pentru broderie). – **Bumbac** + suf. *-el*.

BUMBĂCÍ, *bumbăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A vătui1. ♦ Fig. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva. – Din **bumbac.**

BUMBĂCÍT s. n. Faptul de *a bumbăci;* vătuire, bumbăceală. – V. **bumbăci.**

BÚMBEN adv. (Reg.; în expr.) *A dormi bumben* = a dormi adânc. *A rămâne bumben* = a rămâne nemișcat, țeapăn. – Et. nec.

BUMBURÉZ, *bumburezi,* s. m. (Reg.) **1.** Grăunte; bob de mazăre, de fasole etc**. 2.** Plantă erbacee cu spice de culoare brună-închis; bumbușor.

BUMBUȘÓR, *bumbușori,* s. m. **I.** (Pop.) Năsturaș. **II.** (Bot.; reg.) **1.** Bănuț (**2**) . **2.** (Bot.) Bumburez (**2**). – **Bumb** + suf. *-uşor*.

BUN, -Ă, (**I**) *buni, -e,* adj., s. m. și f., *bunuri,* s. n., **I.** Adj. Care are calități. **1.** Care face în mod obișnuit bine altora, care se poartă bine cu alții; binevoitor. ◊ Expr. *Bun la inimă* = milostiv. *Bun, rău* = oricum ar fi. (Substantivat) *Bun și rău* = toată lumea (fără deosebire), oricine. **2.** (Despre copii) Cuminte, ascultător, îndatoritor; care are grijă de părinți. **3.** Expr. *A fi în toane bune* = a fi vesel, bine dispus. **4.** (Despre mâncăruri și băuturi) Gustos, apetisant, ales. ◊ Compus: *bun-gust* = simț estetic, rafinament. **5.** Bogat, abundent, îmbelșugat. **6.** (Despre miros) Frumos, plăcut, agreabil.**7**. Liniștit, tihnit, fără griji; fericit. *Viață bună.* ◊ (În formule de salut sau de urare) *Bună ziua! Bună seara! Noapte bună!* **8**. (Despre timp, fenomene atmosferice etc.) Favorabil, prielnic, frumos. **9.** Adj. (Despre legături de rudenie) De sânge, adevărat. *Tată bun.* ♦ *Văr bun* sau *vară bună*

= văr primar sau vară primară. (Înv. și pop.) Bunic, bunică. **II.** S. n. Ceea ce este util sau necesar societății sau individului pentru a-i asigura existența, bunăstarea, bogăția.

BUNĂOÁRĂ adv. De exemplu, de pildă, cum ar fi, să zicem. [Var.: **bunioáră** adv.] – **Bună** + **oară.**

BUNĂSTÁRE s. f. Situație materială bună, prosperă; prosperitate. [Gen. -dat.: *bunăstării*] – **Bună** + **stare.**

BUNĂTÁTE, (I 3, II) *bunătăți,* s. f. **I. 1.** Însușirea de a fi bun, înclinarea de a face bine; *p. ext.* îndurare, milă, blândețe; bunețe. **2.** Bunăvoință, amabilitate. **3.** Faptă bună, binefacere. **II.** (Concr.) (La pl.) Mâncare sau băutură (foarte) bună.

BUNĂVÓIE s. f. (În loc adv.) *De bunăvoie* sau *de bunăvoia mea* (sau *ta* etc.) = nesilit de nimeni, din inițiativă proprie; de la sine, singur. – **Bună** + **voie.**

BUNĂVOINȚĂ s. f. **1.** Purtare sau atitudine binevoitoare față de cineva; îngăduință. **2.** Tragere de inimă; râvnă, zel, sârg. [Gen. -dat.: *bunăvoinței*] – **Bună** + **voință.**

BUNCEÁG, *bunceaguri*, s. n. (Reg.) **1.** Îngrămădire de trunchiuri căzute, crengi uscate și ierbărie. **2.** Covor de mușchi.

BÚNDĂ, *bunde,* s. f. (Pop.) **1.** Haină lungă și largă de postav, îmblănită, purtată de bărbați; burcă1; blană mare făcută din piei de oaie, întrebuințată de țărani ca îmbrăcăminte de iarnă. **2.** Pieptar (**1**).

BUNDÍȚĂ, *bundițe,* s. f. **1.** (Pop.) Diminutiv al lui *bundă.* **2.** (Bot.; în compusul) *Bundița-vântului* = plantă erbacee cu flori violete-purpurii, care crește prin fânețe, pe câmpuri, pe dealuri . – **Bundă** + suf. *-iță.*

BUNÉL, *bunei*, s. m. (Fam.) Bunic. – **Bun** + suf. *-el.*

BUNÉȚE, *buneți*, s. f. (Reg.) Bunătate. – **Bun** + suf. *-ețe.*

BUNGÉT, *bungeturi*, s. n. (Reg.) Pădure sau porțiune de pădure deasă și întunecoasă; desiș.

BUNGHINÍ, *bunghinesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A migăli. – Et. nec.

BUNÍC, *bunici*, s. m. **1.** Tatăl tatălui sau al mamei; bun , bunel, bât. **2.** (La pl.) Părinții părinților; *p. ext.* strămoși. **3.** (Reg.) Termen cu care se adresează cineva unui om bătrân. – **Bun** + suf. *-ic.*

BUNÍCĂ, *bunici*, s. f. **1.** Mama tatălui sau a mamei; mamaie, mamă-mare, buniță, bună , bâtă, ◊ Expr. *(Pe când era bunica fată (mare)* = demult. **2.** (Fam.) Termen cu care se adresează cineva unei femei bătrâne. – **Bună** + suf. *-ică.*

BUNICÉL, -ÍCĂ, *bunicei, -ele,* adj. Bunișor. – **Bun** + suf. *-icel.*

BUNICÚȚĂ, *bunicuțe,* s. f. Diminutiv al lui *bunică.* – **Bunică** + suf. *-uță.*

BUNIOÁRĂ adv. v. **bunăoară.**

BUNIȘÓR, -OÁRĂ, *bunișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *bun;* bunuț, bunicel. – **Bun** + suf. *-işor.*

BUNÍȚĂ, *bunițe,* s. f. (Pop.) Bunică. – **Bună** + suf. *-iță.*

BUNÚȚ, -Ă, *bunuți, -e,* adj. (Pop. și fam.) Bunișor. ◊ Expr. *Bun-bunuț* = foarte bun. – **Bun** + suf. *-uț.*

BURÁ1 pers. 3 *burează,* vb. I. Intranz. A ploua mărunt și des; a burnița, a țârâi.- Din **bură.**

BURÁCĂ, *burăci,* s. f. (Reg.) Negură groasă, deasă. – Cf. bură.

BURÁTEC s. m. v. **buratic.**

BURÁTIC, *buratici*, s. m. (Reg.) Broatec. [Var.: **burátec** s. m.] – Contaminare între bură și broatec.

BÚRĂ s. f. Ploaie măruntă și deasă (însoțită de ceață); burniță, burniceală, buroaică.

BÚRBĂ, *burbe*, s. f. Rămășiță sau drojdie rezultată după limpezirea mustului și constituită din pielițe, bobițe sfărâmate, codițe etc.

BÚRCĂ1, *burci*, s. f. (Reg.) Bundă (**1**).

BURCĂ2, *burci*, s. f. (Reg.) Turtă din mălai care se coace pe vatră, în spuză. – Et. nec.

BURCUȘOÁRĂ, *burcușoare,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *burcă*1. – **Burcă**1 + suf. *-uşoară.*

BURDÁC, *burdace*, s. n. (Reg.) Urcior cu gura strâmtă și cu dop. – Et. nec.

BURDIHÁN s. n. v. **burduhan.**

BURDÚF, *burdufuri*, s. n. **1.** Sac făcut din piele netăbăcită, uneori din stomacul unui animal (capră, oaie, bivol), în care se păstrează sau se transportă brânză, făină, apă etc. *A se face burduf (de mâncare)* = a mânca foarte mult, a se ghiftui. **2.** Sac făcut din stomacul vițelor sau din piele de miel ori de ied, în care se înmagazinează aerul la cimpoi, la armonică etc. **3.** Învelitoare de piele pentru picioare la trăsurile, descoperite. **4.** Băsică (**1**) uscată, care, pe vremuri, se întrebuința în loc de geam. **5.** (Reg.) Burduhan. [Var.: burdúv, burdúh, burdúș s. n.] – Et. nec.

BURDÚH s. n. v. **burduf.**

BURDUHÁN, *burduhane*, s. n. (Pop. și fam.) Stomacul animalelor rumegătoare; burduf (6); *p. ext.* burtă (**1**); bârdan. [Var.: **burdihán** s. n.] – **Burduh** + suf. *-an.*

BURDUHÁNOS, -OÁSĂ, *burduhănoși, -oase,* adj. (Pop.: adesea substantivat) Burtos. – **Burduhan** + suf. *-os.*

BURDUHÓS, -OÁSĂ, *burduhoși, -oase*, adj. (Pop.) Burtos. – **Burduh** + suf. *-os.*

BURDÚȘ s. n. v. **burduf.**

BURDUȘEÁLĂ, *burdușeli,* s. f. Faptul de *a (se) burdui.* – **Burduși** + suf. *-eală.*

BURDUȘÉL, *burdușele,* s. n. Burduf (**1**) mic. – **Burduș** + suf. *-el.*

BURDUȘÍ, *burdușesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A umple ceva ca pe un burduf (**1**); a îndesa, a ticsi. ♦ Refl. (Rar; despre ape) A se umfla. **2.** Refl. (Despre tencuiala sau varul de pe pereți. – Din **burduș.**

BURDUȘÍRE, *burdușiri,* s. f. Acțiunea de *a burdui*. – V. **burduși.**

BURDUȘÍT, -Ă, *burdușiți, -te*, adj. **1.** Îndesat, ticsit. **2.** Scorojit, coșcovit. – V. **burduși.**

BURDÚV s. n. v. **burduf.**

BURHÁI, *burhaie,* s. n. (Rar) **1.** Ceață (rară) care se ridică după ploaie. **2.** Ploaie deasă și rece de toamnă. – Contaminare între bură și buhai.

BURÍC, *burice*, s. n. **1.** Orificiu abdominal prin care trece cordonul ombilical la fetus; cicatrice rămasă în mijlocul abdomenului după căderea cordonului ombilical; ombilic. ♦ Fig. Mijloc, centru. ◊ ♦ Cordonul ombilical prin care fetusul primește hrană din corpul mamei. **2.** (În sintagma) *Buricul degetului* = vârful degetului. **3.** Compus: *buricul-apei* = plantă erbacee cu flori mici, albe sau roșietice, dispuse în umbele.

BURLÁN, *burlane*, s. n. Tub de tinichea, de fontă etc. prin care se scurge apa de la jgheaburile acoperișului. ♦ Jgheab prin care se scurge apa dintr-un izvor, dintr-o cișmea etc. ♦ Tub cilindric de tinichea sau de olane, prin care trece fumul din sobă în coș; urloi.

BURLĂU, *burlăi,* s. m. (Rar) Muscă artificială întrebuințată ca nadă de către pescari. – Et. nec.

BURNIȚÁ, pers. 3 *burnițează,* vb. I. Intranz. A bura1. – Din **burniță.**

BÚRNIȚĂ, *burnițe*, s. f. Ploaie măruntă și deasă, adesea însoțită de ceață; bură. – Din **bură.**

BURNIȚEÁLĂ, *burnițeli,* s. f. Bură. – **Burniță** + suf. *-eală.*

BURNIȚÓS, -OÁSĂ, *burnițoși, -oase,* adj. Cu burniță; ploios. – **Burniță** + suf. *-os.*

BUROÁICĂ, *buroaice*, s. f. (Rar) Bură. – **Bură** + suf. *-oaică.*

BURSÚC, *bursuci*, s. m. Mamifer carnivor cu trupul greoi, acoperit cu peri lungi și aspri de culoare cenușie, cu două dungi negre, cu picioare scurte, cu capul lunguieț, având un fel de rât asemănător cu al porcului; viezure.

BURSUCÁ, *bursúc*, vb. I. Refl. (Reg.) A se burzului. – Din **bursuc.**

BURSÚCĂ, *bursuce*, s. f. Plantă erbacee mică, cu flori violet-închis, așezate în formă de spic la vârful tulpinii și fructe capsule . – Din **bursuc.**

BURSUCÉL, *bursucei*, s. m. Diminutiv al lui *bursuc.* ♦ Fig. Pui de animal mic și gras. – **Bursuc** + suf. *-el.*

BÚRTĂ, *burți,* s. f. **1.** (Pop.) Abdomen, pântece. ◊ *Ciorbă de burtă* = ciorbă făcută din stomac de vacă. ◊ Expr. (Fam.) *A sta cu burta la soare* = a sta degeaba. **2.** Fig. Partea bombată, mai ridicată sau mai ieșită în afară, a unor obiecte. – Et. nec.

BURTĂVÉRDE s. m. invar. **1.** Termen ironic, depreciativ pentru negustori. **2.** (Înv.) Șorț sau brâu verde purtat altădată de negustori. – Din **burtă** + **verde.**

BURTĂVERZÍME s. f. (Depr.) Burghezie; negustorime. – **Burtăverde** + suf. *-ime.*

BÚRTEA s. m. Poreclă dată unui om gras. [Voc.: *burteo*] – **Burtă** + suf. *-ea.*

BURTÍCĂ, *burtici*, s. f. Burticică. – **Burtă** + suf. *-ică.*

BURTICÍCĂ, *burticele,* s. f. Diminutiv al lui *burtă;* burtică. – **Burtă** + suf. *-icică.*

BURTICÓS, -OÁSĂ, *burticoși, -oase*, adj. (Rar) Burtos (**1**). – **Burtică** + suf. *-os.*

BURTIÉRĂ, *burtiere*, s. f. Corset care strânge abdomenul și șoldurile, centură. [Pr.: *-ti-e-*] – **Burtă** + suf. *-ieră.*

BURTÓS, -OÁSĂ, *burtoși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care are burtă mare; pântecos, burduhănos, burduhos, burticos. **2.** (Despre un vas, *p. ext.* despre alte obiecte) Bombat, pântecos. – **Burtă** + suf. *-os.*

BURUIÁN s. n. v. **buruiană.**

BURUIÁNĂ, *buruieni*, s. f. Nume generic pentru diverse plante erbacee necultivate. ◊ *Buruiană de leac* = plantă medicinală. ♦ Nume dat unor plante necultivate comestibile. [Pl. și: *buruiene.* – Var.: **buruián** s. n.] **.**

BURUIENÍȘ, *buruienișuri,* s. n. Buruieni multe; *p. ext.* loc năpădit de buruieni. – **Buruiană** + suf. *-iș.*

BURUIENÓS, -OÁSĂ, *buruienoși, -oase*, adj. (Despre un loc) Năpădit de buruieni; unde cresc multe buruieni. ♦ Fig. (Despre stil, vorbire) Stufos, încâlcit; neîngrijit, vulgar. – **Buruiană** + suf. *-os.*

BURUIENÚȚĂ, *buruienuțe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *buruiană.* – **Buruiană** + suf. *-uță.*

BURZULUÍ, *burzuluiesc*, vb. IV. Refl. **1.** A se mânia brusc; a se răsti (la cineva); a se bursuca. ♦ Fig. (Despre vreme) A se schimba în rău. ♦ Refl. și tranz. fact. (Înv.) A (se) răscula, a (se) răzvrăti. **2.** (Despre păr) A se zbârli. ◊ Expr. (Tranz.; fam.) *A-și burzului creasta* = a se grozăvi, a se îngâmfa.

BURZULUIÁLĂ, *burzuluieli*, s. f. Faptul de *a (se) burzului;* răzvrătire. ♦ Supărare, enervare, mânie. ♦ (Înv.) Răscoală. – **Burzului** + suf. *-eală.*

BURZULUÍT, -Ă, *burzuluiți, -te,* adj. **1.** Mânios, supărat, enervat. ♦ (Înv.) Revoltat, răsculat. **2.** (Despre păr) Zbârlit. – V. **burzului.**

BUSNÁT, -Ă, *busnați, -te*, adj. (Reg.) Bucălat. – Et. nec.

BUSUIÓC, -OÁCĂ, *busuioci, -oace,* s. m., s. n., adj. **I.** S. m., s. n. **1.** S. m. Plantă erbacee de grădină din familia labiatelor, cu tulpina păroasă, cu flori mici, albe sau trandafirii, cu miros plăcut. ◊ Compuse: *busuioc-roșu* = plantă erbacee ornamentală, cu flori mici, roșii, dispuse în spice *; busuioc-sălbatic* = plantă erbacee cu tulpina păroasă și flori violete . **2.** S. n. (Reg.) Numele unui dans popular asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans. **II.** Adj. (Despre fructe, vin) Cu aromă de busuioc (**I 1**). ♦ *Pere busuioace* = soi de pere răspândit mai mult în Moldova, ovale, galbene-verzui și roșii-aprins pe partea însorită. ♦ (Substantivat, f.) Varietate de viță-de-vie; strugure produs de această viță. [Var.: **bosuióc** s. n.].

BUȘEÁLĂ, *bușeli,* s. f. Lovitură înfundată (cu pumnul); izbitură, bușitură. – **Bușă**2 + suf. *-eală.*

BUȘI1 s. m. pl. (În expr.) *În patru bușI* = în patru labe. *De-a bușilea* = pe brânci. [Formă gramaticală: (în expr.) *bușilea*] – Din **bușă**2.

BUȘÍ2, *bușesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A lovi (cu pumnul), a izbi. ♦ Tranz. A împinge pe cineva cu putere; a îmbrânci, a trânti.- Din **bușă.**

BUȘITÚRĂ, *bușituri,* s. f. Bușeală. – **Bușă**2 + suf. *-tură.*

BUȘTEÁN, *bușteni,* s. m. Trunchi de copac tăiat și curățat de crengi; partea trunchiului unui copac rămasă în pământ după tăiere; buștihan. ◊ Expr. (Adverbial) *A dormi buștean* = a dormi adânc. *A (se) lămuri buștean* = a lăsa (sau a rămâne) nedumerit în urma unei explicații neclare. – Et. nec.

BUȘTIHÁN, *buștihani,* s. m. (Reg.) Buștean. – Et. nec.

BUȘUMÁ, *bușumez*, vb. I. Tranz. A freca un cal cu un șomoiog de paie. – Et. nec.

BUT s. n. (Reg.; în loc. prep.) *În butul* (cuiva) = în ciuda, în pofida (cuiva). – Et. nec.

BUTÁC, -Ă, *butaci, -ce*, adj. (Despre unele animale) Cu coarne scurte și groase (butace).

BUTÁLCĂ, *butălci,* s. f. Unealtă de lemn constituită dintr-o bară cilindrică subțire cu două plăci fixate în cruce la unul dintre capete, folosită la fărâmițarea cheagului de lapte în vederea formării cașului și a eliminării zerului. – Et. nec.

BUTÁR, *butari*, s. m. (Înv. și reg.) Dogar de buți; persoană care are în seama ei butoaiele cu vin dintr-o pivniță. – **Bute** + suf. *-ar.*

BUTÁȘ, *butași,* s. m. Porțiune de lăstar, de rădăcină sau de frunză, detașată de la planta-mamă și sădită în pământ, cu scopul de a se înrădăcina și de a forma o plantă nouă.

BUTĂȘÍ, *butășesc,* vb. IV. Tranz. A înmulți o plantă prin butași înrădăcinați.

BUTĂȘÍRE, *butășiri,* s. f. Acțiunea de *a butăși;* butășit1. – V. **butăși.**

BUTĂȘÍT1 s. n. Butășire. – V. **butăși.**

BUTĂȘÍT2, -Ă, *butășiți, -te*, adj. (Despre plante) Care este înmulțit prin butași. – V. **butăși.**

BÚTE, *buți,* s. f. **1.** Butoi. ♦ Conținutul unui butoi. **2.** (Reg.) Butucul roții. [Var.: (reg.) **bútie** s. f.].

BUTÉLCĂ, *butelci*, s. f. (Reg.) Butelie (**2**). ♦ Damigeană mică cu gâtul strâmt făcută din pământ ars și folosită pentru păstrarea apei, a vinului etc.

BUTELCÚȚĂ, butelcuțe, s. f. (Reg.) Diminutiv al lui butelcă. – Butelcă + suf. -uță.

BUTÉLIE, *butelii*, s. f. Vas de sticlă, de diferite forme, folosit pentru depozitarea și transportarealor lichidelor; butelcă.

BUTNÁR, *butnari*, s. m. (Reg.) Dogar.

BUTNĂRÍE, (**2**) butnării, s. f. (Reg.) **1.** Meșteșugul butnarului; dogărie1. **2.** Atelierul butnarului. – **Butnar** + suf. -ie.

BUTOÁRCĂ, *butorci*, s. f. (Reg.) Butură (**3**). – Et. nec.

BUTÓI, *butoaie*, s. n. Vas de lemn făcut din doage, mai larg la mijloc decât la capete, folosit pentru păstrarea lichidelor, a murăturilor etc.; bute. ♦ Conținutul unui astfel de vas. – **Bute** + suf. *-oi*.

BUTOIÁȘ, *butoiașe,* s. n. Diminutiv al lui *butoi;* balercă. [Pr.: *-to-iaș*] – **Butoi** + suf. *-aș*.

BUTÚC, *butuci*, s. m. **1.** Bucată dintr-un trunchi de copac tăiat și curățat de crengi; butură. ♦ Bucată groasă de lemn de foc; buștean, buturugă.. *A dormi butuc* = a dormi adânc. ♦ Bucată groasă de lemn pe care se taie lemnele de foc; trunchi de lemn pe care se taie carnea la măcelărie. **2.** Fig. Om prost și necioplit. **3.** Partea de jos, mai groasă, a tulpinii viței-de-vie (de la pământ până la punctul de ramificație). **4.** Partea centrală a unui corp rotativ.*Butucul roții*. **5.** Bucată groasă de lemn, prevăzută cu găuri, în care se prindeau în trecut picioarele, mâinile sau gâtul arestaților și prizonierilor. **6.** Partea superioară a jugului. **7.** Talpa sau scaunul războiului de țesut. – Et. nec.

BUTUCÁȘ, *butucași,* s. m. Butucel. – **Butuc** + suf. *-aș*.

BUTUCĂNÓS, -OÁSĂ, *butucănoși, -oase*, adj. Gros, grosolan, necioplit; butucos. – **Butuc** + suf. *-ănos*.

BUTUCÉL, *butucei*, s. m. Diminutiv al lui *butuc;* butucaș. – **Butuc** + suf. *-el*.

BUTUCÍ, *butucesc*, vb. IV. Tranz. A băga picioarele, mâinile sau gâtul unui arestat sau ale unui prizonier într-un butuc (**5**). – Din **butuc.**

BUTUCÓS, -OÁSĂ, *butucoși, -oase*, adj. (Rar) Butucănos. – **Butuc** + suf. *-os*.

BÚTUR s. m. v. **butură.**

BÚTURĂ, buturi, s. f. (Reg.) **1.** Butuc (**1**); buturugă. **2.** Bucată de lemn cu noduri și cu alte defecte, care se despică și se prelucrează și este considerată ca sortiment inferior al lemnului de foc; ciot. **3.** Trunchi scorburos; butoarcă. [Var.: **bútur, búture** s. m.] – Cf. **butuc.**

BÚTURE s. m. v. **butură.**

BUTURÚGĂ, *buturugi*, s. f. Bucată noduroasă sau scorburoasă dintr-un trunchi de copac; butuc, butură. ♦ Bucată groasă de lemn de foc; buștean. – Cf. butură.

BUTURUGÚȚĂ, *buturugușe,* s. f. Diminutiv al lui *buturugă*. – **Buturugă** + suf. *-uță*.

BUZÁINĂ, *buzaine*, s. f. (Reg.) Magazie sau șopron într-o curte țărănească, în care se păstrează butoaie, cazane și alte vase de gospodărie. – Et. nec.

BUZÁT, -Ă, *buzați, -te*, adj. **1.** Cu buze mari și groase. **2.** Fig. Păcălit, înșelat. – **Buză** + suf. *-at*.

BÚZĂ, *buze*, s. f. **1.** Fiecare dintre cele două părți cărnoase care mărginesc gura și acoperă dinții. ◊ *Buză de iepure* = anomalie congenitală care constă în faptul că buza este ușor despicată (ca la iepure).◊ *A-și linge buzele* (după ceva) = a pofti, a râvni (ceva) ♦ Margine a unei răni pricinuite de o tăietură adâncă. **2.** Margine a unor obiecte, a unor vase. *Buza străchinii*. **3.** Culme a unui deal, a unui pisc; margine a unui șanț, a unei păduri etc. **4.** Ascuțiș al unor instrumente de tăiat; tăiș.

BUZĂȚÉL, -ÍCĂ, *buzăței, -ele*, adj. (Rar) Diminutiv al lui *buzat*. – **Buzat** + suf. *-el*.

BUZĂU adv. (Rar, în expr.) *A sta buzău* = a sta bosumflat, îmbufnat. – **Buză** + suf. *-ău*.

BUZDUGÁN, *buzdugane*, s. n. **1.** Măciucă sau ghioagă de fier (cu măciulia țintuită), folosită în trecut ca armă de luptă sau ca semn al puterii domnești. **2.** Plantă acvatică cu frunze plutitoare, cu flori verzi-alburii și cu fructe în formă de măciucă; capul-ariciului, șovar.

BUZDUGĂNÍ, *buzdugănesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A lovi, a bate, a ucide cu buzduganul. – Din **buzdugan.**

BUZIȘOÁRĂ, *buzișoare,* s. f. Diminutiv al lui *buză* (**1**). – **Buză** + suf. *-işoară*.

BÚZNA adv. (În expr.) *A da* (sau *a intra) buzna* = a năvăli (undeva) pe neașteptate, a se repezi să intre sau să iasă. [Var.: **bústa** adv.] .

BUZNÍ, *buznesc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A da buzna; a ataca fără veste; a năvăli. – Din [a da] **buzna.**

BUZOIÁN, -Ă, *buzoieni, -e*, s. m., adj**. 1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Buzău. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Buzău ori buzoienilor (**1**), referitor la municipiul ori județul Buzău sau la buzoieni. [Pr.: *-zo-ian*] – **Buzău** (n. pr.) + suf. *-an*.

BUZOIÁNCĂ, *buzoience*, s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Buzău. [Pr.: *-zo-ian-*] – **Buzoian** + suf. *-că*.

BUZUNÁR, *buzunare*, s. n. Un fel de pungă interioară cusută la haine, în care se țin lucruri mărunte. ◊ Loc. adj. *De buzunar* = care se poartă în buzunar; *p. ext.* de format sau de proporții mici; de valoare redusă. *Bani de buzunar* = sumă de bani pentru cheltuieli mărunte.[Var.: (reg.) **pozunár** s. n.] .

BUZUNĂRÁȘ, *buzunărașe,* s. n. Diminutiv al lui *buzunar;* buzunărel. – **Buzunar** + suf. *-aș*.

BUZUNĂREÁLĂ, *buzunăreli,* s. f. Acțiunea de *a buzunări*. – **Buzunări** + suf. *-eală*.

BUZUNĂRÉL, *buzunărele,* s. n. Buzunăraș. – **Buzunar** + suf. *-el*.

BUZUNĂRÍ, *buzunăresc,* vb. IV. Tranz. A fura cuiva ceva din buzunar; a umbla prin buzunarele cuiva pentru a căuta ceva.- Din **buzunar.**

C

C s.m. A cincea literă a alfabetului limbii române.

CABÁNIȚĂ, *cabanițe,* s. f. (Înv.) Manta scumpă, bogat împodobită, purtată de domn (la înscăunare) sau de boieri la solemnități.

CACADÁR, *cacadâri*, s. m. (Bot.; reg.) Măceș. – Et. nec.

CÁCIUR, -Ă, *caciuri, -e,* s. m., adj. (Miel) cu blănița de culoare neagră pe trunchi și brumărie pe bot, urechi, labe și coadă. – Et. nec.

CÁDĂ, *căzi,* s. f. **1.** Vas mare pentru îmbăiat; baie1, vană (**1**). **2.** Vas mare din doage, întrebuințat la prepararea vinului, a rachiului etc.; zăcătoare.

CÁIER, *caiere,* s. n. Mănunchi de lână, de in, de cânepă sau de borangic, care se pune pe furcă pentru a fi tors manual. [Pr.: *ca-ier*].

CAIMÁN, *caimani,* s. m. (Reg.) Persoană care însoțește în pădure pe lucrători sau pe plutași, pentru a le pregăti mâncarea, a le păzi și curăța coliba etc. – Et. nec.

CAÍS, *caiși,* s. m. Arbore fructifer din familia rozaceelor, cu flori albe cu nuanțe roz, care apar înaintea frunzelor, cultivat pentru fructele sale . – Din **caisă.**

CAÍSĂ, *caise,* s. f. Fructul caisului, de culoare galbenă-portocalie, gustos și parfumat.

CAL, *cai*, s. m. **1.** Animal domestic erbivor, cu copita nedespicată, folosit la călărie și la tracțiune ; *p. restr*. armăsar castrat. ◊ Expr. *A fi* (sau *a ajunge) cal de poștă* = a fi întrebuințat la toate; a alerga mult. *Cal de bătaie* = persoană hărțuită, muncită de toți. *La Paștele cailor* = niciodată. *O alergătură* (sau *o fugă) de cal* = o distanță (destul de) mică. **2.** Compuse: *calul-dracului* (sau *calul-popii*, *cal-turtit*, *cal-de-apă)* = libelulă; (Iht.) *cal-de-mare* = mic pește marin cu capul asemănător cu cel al calului; căluț de mare.

CALAMANDRÓS s. n. (reg.) Neregulă, neorânduială, harabaură. – Et. nec.

CÁLCAR, *calcare,* s. n. Rocă sedimentară sau biogenă alcătuită din carbonat de calciu, de culoare albă, cenușie, gălbuie sau neagră, utilizată ca material de construcție; piatră-de-var. [Acc. și: *calcár*].

CALCARÓS, -OÁSĂ, *calcaroși, -oase,* adj. Care conține calcar, cu calcar, de calcar; văros. *Apă calcaroasă.*

CALCAVÚRĂ, *calcavuri*, s. f. (Glumeț) Bătaie; palmă; *p. ext*. dojană. – Et. nec.

CÁLCE1, *călci,* s. f. (În sintagma) *Calcea calului* = plantă erbacee perenă, toxică, cu frunze groase și lucitoare, în forma copitei de cal, și cu flori mari, galbene-aurii .

CÁLE, *căi,* s. f. **1.** Fâșie de teren special amenajată pentru circulația oamenilor, a vehiculelor și a animalelor; drum. ◊ *Calea-Lactee* (n. pr. f.) = brâu luminos care se vede noaptea de la un capăt la altul al bolții cerești; Calea-Laptelui, Calea-Robilor. ◊ *Calea-valea* = treacă-meargă, așa și așa, fie. *Ce mai calea-valea* = ce mai încolo și încoace, pe scurt, în concluzie. *A pune la cale* = a pregăti ceva, a aranja; a sfătui, a îndruma; a pedepsi pe cineva. **2.** Călătorie. *Dor de cale.* ◊ Expr. *A face* (sau *a apuca) calea întoarsă* = a se întoarce din drum. *Cale bună!* formulă de urare la plecarea cuiva; drum bun! **3.** Distanță, depărtare. *A mers cale de două ceasuri*.

CALÍC, -Ă, *calici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Lipsit de mijloace materiale elementare; foarte sărac. ♦ (Înv.) Care cerșește; cerșetor. **2** (Înv. și reg.) Atins de o infirmitate vizibilă (olog, ciung etc.).

CALICÉNIE s. f. (Rar) Calicie. – **Calic** + suf. *-enie.*

CALICÉSC, -EÁSCĂ, *calicești,* adj. (Rar) De calic, propriu calicului. – **Calic** + suf. *-esc.*

CALICÉȘTE adv. Ca un calic. – **Calic** + suf. *-ește.*

CALICÍ, *calicesc,* vb. IV. **1.** Intranz., refl. și tranz. A deveni sau a face să devină calic (**1**); a sărăci. ♦ Intranz. (Înv.) A cerși. **2.** Refl. A se zgârci2. **3.** Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A (se) ologi, a (se) schilodi. – Din **calic.**

CALICÍE s. f. **1.** Sărăcie (extremă); calicenie. **2.** Zgârcenie, avariție. – **Calic** + suf. *-ie.*

CALICÍME s. f. Termen de dispreț pentru o colectivitate de oameni săraci; sărăcime. – **Calic** + suf. *-ime.*

CALICÍRE s. f. Faptul de *a (se) calici;* sărăcire. – V. **calici.**

CALITÁTE, *calități,* s. f. **1.** Totalitatea însușirilor și laturilor esențiale în virtutea cărora un lucru este ceea ce este, deosebindu-se de celelalte lucruri. **2.** Însușire (bună sau rea), fel de a fi (bun sau rău); *p. restr*. caracteristică pozitivă, însușire bună. ◊ Loc. adj. *De calitate* = de calitate bună, de valoare.

CALOIÁN s. m. Obiect de ritual folcloric în forma unui om de lut împodobit cu flori, care, în timp de secetă, se îngropa sau se arunca în apă ca să invoce ploaie. [Pr.: *-lo-ian*].

CALTABÓȘ, *caltaboși,* s. m. Un fel de cârnat făcut din mărunțaie de porc amestecate cu orez și cu mirodenii. [Var.: **cartabóș** s. m.] – Et. nec.

CALÚP, *calupuri*, s. n. (Pop.) **1.** Calapod, tipar în cărămidărie, olărit, cizmărie etc. **2.** Bucată (de săpun, de brânză etc.) de forma tiparului în care a fost turnată.

CAM adv. **1.** Aproximativ, aproape. *Cam pe vremea aceea trăia bunicul.* ♦ Oarecum, întrucâtva. *Căsătoria s-a făcut cam pe ascuns.* **2.** Destul de...; prea. *Vremea e cam rece. Haina e cam lungă.*

CÁMĂNĂ, *camene,* s. f. Odgon la partea inferioară a năvoadelor sau a altor unelte de pescuit de care se leagă greutăți de plumb.

CÁMĂTĂ, *camete,* s. f. Dobândă (excesivă) pe care o ia cămătarul pentru sumele date cu împrumut.

CÁMBULĂ, *cambule,* s. f. Pește marin cu corpul asimetric, foarte turtit, cu amândoi ochii pe aceeași parte și solzii cu țepi între ei . [Acc. și: *cambúlă*].

CÁMERĂ, *camere,* s. f. Încăpere într-o clădire; odaie.

CANÁLE s. f. pl. Plantă erbacee anuală, ornamentală, cu frunze lanceolate, dințate și cu flori albe, roșii sau pestrițe . Et. nec.

CÁNĂ1, *cane,* s. f. (Bot.) Belșiță. (Reg.)Roșățea(crin de baltă).

CÁNĂ2, *căni,* s. f. Vas cu toartă care servește la băut sau la scos lichide dintr-un vas mai mare. ♦ Conținutul unui astfel de vas.

CÂNGE, *cângi,* s. f. Prăjină lungă de lemn, cu cârlig de fier în vârf, utilizată la împingerea sau la prinderea de departe a unui obiect. ♦ Gheară ascuțită și întoarsă a păsărilor răpitoare.

CANTITÁTE, cantități, s. f. **1.** Câtime, număr, mărime. **2.** Proprietate care poate fi reprezentată printr-un număr obținut dintr-o măsurare sau dintr-o numărare.

CAP, (I, III) *capete*, s. n., **(II**) *capi*, s. m. **I.** S. n. **1.** Extremitatea superioară a corpului omenesc sau cea anterioară a animalelor, unde se află creierul, principalele organe de simț și orificiul bucal. ◊ Loc. adv. *Din cap până-n picioare* = de sus până jos, în întregime, cu desăvârșire. *Cu noaptea-n cap* = dis-de-dimineață. *A-și pierde capul* = a se zăpăci.◊ *Cap de familie* = bărbatul care reprezintă puterea familială și părintească. ♦ Părul capului. **2.** Căpătâi; căpătâiul patului. **3.** Individ, ins, cap. Expr. *Câte capete, atâtea păreri,* exprimă o mare divergență de opinii. **4.** Minte, gândire, judecată; memorie. ◊ *A întoarce* (sau *a suci, a învârti) capul cuiva* = a face pe cineva să-și piardă dreapta judecată; a zăpăci; a face pe cineva să se îndrăgostească. **5.** (Înv.) Viață. *A plăti cu capul.* ♦ (Astăzi în expr.) *Odată cu capul* sau *în ruptul capului* = cu nici un preț, niciodată. **6.** Compuse: **a**) *cap-de-mort* sau *capul-lui-Adam* = striga; **b**) (Bot.) *cap-de-cocoș* = dulcișor; *capul-șarpelui* = plantă erbacee acoperită cu peri aspri și cu flori roșii ca sângele, dispuse în spice simple ; **c**) *capul- balaurului* = o parte a constelației balaurului. **II.** S. m. Căpetenie, șef, conducător. ♦ Inițiator. **III.** S. n. **1.** Vârf (al unui obiect). **2.** Expr. *Cap de țară* = margine de țară; hotar. **3.** Partea de dinainte; început, frunte. *În capul coloanei.* ◊ *Cap de an* (sau *de săptămână, de iarnă* etc.) = începutul unui an (sau al unei săptămâni etc.).◊ Loc. adv. *În cap de noapte* sau *în capul nopții* = după ce s-a întunecat bine. ◊ Expr. *Capul mesei* = locul de onoare la masă. **4.** Partea de jos sau dindărăt a unui lucru; capăt; (cu sens temporal) sfârșit. ◊ Expr. *A o scoate la cap* = a sfârși (cu bine). **5.** Bucățică ruptă dintr-un obiect; *p. ext*. lucru de mică importanță. ◊ Expr. *Nici un cap de ață* = absolut nimic. *Până la un cap de ață* = tot.

CAPÁC, *capace*, s. n. Acoperitoare care se așază deasupra deschizăturii unui vas, a unei cutii, a unui cufăr etc. ◊ *Friptură la capac* = friptură gătită, într-un vas acoperit.

CÁPĂT, *capete*, s. n. Partea extremă a unui lucru, a unei perioade, a unei situații sau a unei stări; margine, limită, sfârșit1, istov. ◊ Loc. adj. *Fără (de) capăt* = fără sfârșit; îndelungat, întins. ◊*Până la capăt* = până la sfârșit; până la ultimele consecințe, în mod consecvent. ◊ Expr. *La capătul lumii* (sau *pământului)* = foarte departe. *A da de capăt* = a duce la bun sfârșit.*Nici un capăt de ață* = absolut nimic. *Până la* (sau *într-)un capăt de ață* = absolut tot. – Refăcut din pl. **capete.**

CAPCÁNĂ, *capcane,* s. f. (Adesea fig.) Dispozitiv pentru prinderea unor animale; cursă.

CÁPIA, *capia,* s. m. Ardei (roșu) lung. ◊ (Adjectival) *Ardei capia.*

CÁPIE s. f. Boală a ovinelor, bovinelor, caprelor și cailor (provocată de localizarea la creier a teniei) care se manifestă prin amețeli, convulsii și mișcări repezi și dezordonate; cenuroză, căpială. ♦ Animal care suferă de această boală.

CÁPIU, -IE, *capii*, adj. (Despre ovine, bovine, caprine) Atins de capie. ♦ Fig. (Despre oameni) Năuc, zăpăcit.

CÁPRĂ, *capre,* s. f. **1.** Gen de mamifere rumegătoare paricopitate, cu părul lung, cu coarne, mai mari și diferențiate la masculi *;* animal care face parte din acest gen; *p. restr*. femela acestui animal. ◊ *Capră de stâncă* = capră sălbatică, cu blana roșcată și cu coarnele în formă de spadă . *Capră domestică* = animal domestic rumegător, crescut pentru producția de lapte. ♦ Compus: *capră-neagră* sau *capră-de-munte* = capră sălbatică, cu blana brună-neagră, cu coarne scurte și curbate la vârf și cu două dungi albe pe partea anterioară a capului, care trăiește în regiunile alpine. **2.** Joc popular românesc, care face parte din obiceiurile practicate de Anul nou și care constă din executarea unor figuri comice de către un personaj mascat cu cap de capră (**1**) care bate ritmic din fălci; *p. ext*. personaj mascat astfel; turca. **3.** (Art.) Numele unui joc de copii, în care un copil stă aplecat cu mâinile sprijinite pe genunchi, iar ceilalți sar peste el. **4.** Scaun (sau ladă) care se află în partea de dinainte a trăsurii sau a căruței și pe care șade vizitiul.

CAPTALÁN, *captalani*, s. m. Plantă erbacee cu frunze mari și late și cu flori purpurii *; p. restr.* frunzele acestei plante, folosite ca acoperiș la stupii primitivi de albine. [Var.: **căptălán** s. m.].

CAPTURÁ, *capturez,* vb. I. Tranz. A pune mâna pe bunuri materiale sau arme aparținând inamicului. ♦ A prinde un răufăcător. ♦ A prinde (cu ajutorul capcanelor) un animal sălbatic.

CAPTURÁRE, *capturări*, s. f. Acțiunea de *a captura.* – V. **captura.**

CAR1, *cari,* s. m. Nume dat mai multor specii de insecte mici dăunătoare, din ordinul coleopterelor, cu corpul păros și cu picioarele scurte, care trăiesc în lemn și se hrănesc cu acesta.

CAR2, *care,* s. n. **1.** Vehicul terestru încăpător, cu patru roți, cu tracțiune animală, folosit la țară pentru transportarea poverilor. ◊*A pus carul înaintea boilor,* se zice despre un om neîndemânatic, care face lucrurile pe dos. ◊ Compuse: *Carul-Mare* = constelație alcătuită din șapte stele așezate în

formă de car2 (**1**); ursa-mare; *Carul-Mic* = constelație formată din șapte stele (printre care și steaua polară) așezate în chip asemănător cu cele din carul-mare; ursa-mică. ♦ (În antichitate) Vehicul cu două roți, tras de doi sau patru cai, folosit în lupte. **2.** Cantitate de material care se poate încărca într-un car2 (**1**). *Un car de lemne.* ♦ Fig. Mulțime, grămadă. *Un car de ani*. ◊ Loc. adv. *Cu carul* =din belșug.

CARÁBĂ, *carabe,* s. f. **1.** (Reg.) Fluier primitiv pe care și-l fac copiii dintr-o țeavă de soc, din cotorul frunzei de dovleac, din pană de gâscă etc. **2.** Tubul cimpoiului asemănător cu fluierul, la care se execută melodia. **3.** (Arg.) Palmă (**2**).

CARABĂȚ, *carabeți,* s. m. (Reg.) Larvă acvatică a unor insecte. [Var.: **carabéte** s. m.] – Et. nec.

CARABÉTE s. m. v. **carabăț.**

CARACAȘÍCURI s. n. pl. (Reg.) Obiecte mărunte, fără valoare. – Et. nec.

CARACTÉR, *caractere,* s. n. **1.** Ansamblul însușirilor fundamentale psihice-morale ale unei persoane, care se manifestă în modul de comportare, în ideile și în acțiunile sale. ♦ Însușire morală care se manifestă prin perseverență, voință fermă și corectitudine. *Om de caracter*. **2.** *Dans de caracter* = formă prelucrată pentru scenă a dansurilor populare. **3.** Trăsătură distinctivă care constituie specificul unui lucru, al unui fenomen etc. ♦ Însușire, particularitate a unui organism. *Caractere moștenite* (sau *ereditare) și caractere dobândite*.

CARACÚDĂ, *caracude,* s. f. **1.** Pește de baltă, cu corpul turtit lateral, lung de 20-35 cm . **2.** Nume generic dat peștilor mici; pește-țigănesc. ♦ Fig. Om fără valoare, fără însemnătate.

CARAGÁȚĂ, *caragațe,* s. f. (Ornit.) Coțofană. ♦ Fig. (Fam.) Femeie vorbăreață. ♦ Expr. (Fam.) *A face caragațe* = a face glume (pe socoteala cuiva); a umbla cu păcăleli. [Var.: **garagáță** s. f.].

CARAGIALÉSC, -EÁSCĂ, *caragialești,* adj. De Caragiale, al lui Caragiale; în maniera lui Caragiale; caragialian. – **Caragiale** (n. pr.) + suf. *-esc*.

CARAGIALIÁN, -Ă, *caragialieni, -e,* adj. Caragialesc. [Pr.: *-li-an*] – **Caragiale** (n. pr.) + suf. *-ian*.

CARAPÁCE, *carapace,* s. f. Înveliș osos, cornos sau calcaros care protejează corpul unor animale.

CARÁS, *carași,* s. m. Pește de baltă din familia crapilor, de culoare argintie sau gălbuie, cu capul scurt și cu solzii mari .

CARAVÁNĂ, *caravane,* s. f. **1.** Convoi de vehicule cu călători, cu marfă și încărcături care parcurg împreună același drum. **2.** (Reg.) Căruță sau car mare pentru transportul mărfurilor. - (după *cară* + *avan*).(În Evul Mediu, geții formau caravane de mărfuri pe drumul ce lega Roma cu provinciile din Balcani).

CARÁMB, *carâmbi,* s. m. **1.** Partea superioară a cizmei care îmbracă gamba piciorului până aproape de genunchi. **2.** Fiecare dintre cei doi drugi paraleli ai loitrei, în care intră spetezele carului. **3.** Fiecare dintre cei doi drugi paraleli ai scării, în care intră fusceii.

CARÂTÁȘ s. m. v. **caretaș.**

CARÂTĂ s. f. v. **caretă.**

CÁRE pron. interog.-rel. **I.** (Pronume relativ; are rol de conjuncție, ca element de legătură între propoziția regentă unde se află numele căruia îi ține locul și propoziția subordonată). **1.** (Cu valoare de pronume demonstrativ) Cel ce, cine; acela..., ce... ♦ (Cu sens neutru) Ceea ce. ◊ Loc. conj. După care = după aceea. Care va să zică = ceea ce înseamnă, prin urmare. **2.** (Introduce propoziții interogative indirecte) L-a întrebat care îi place mai mult. **II.** (Cu valoare de adjectiv interogativ) Care om nu ține la viața lui? [Gen.-dat. sg. m. căruia, f. căreia, gen.-dat. pl. m. și f. cărora; (când are valoare de adjectiv interog.-rel.) gen.-dat. sg. m. cărui, f. cărei, gen.-dat. pl. m. și f. căror. Nom. sg. m. și: (înv.) carele; nom. pl. m. și f. și: cari].

CARETÁȘ, *caretași,* s. m. Persoană care face carete. [Var.: (reg.) **carâtáș** s. m.] – **Caretă** + suf. *-aș*.

CARÉTĂ, *carete,* s. f. Trăsură închisă, cu patru roți. [Var.: (reg.) **carâtă** s. f.]. – (după *cară*)

CARETĂȘÍE s. f. Ocupația, meseria caretașului. – **Caretaș** + suf. *-ie*.

CAREVÁ pron. nehot. Vreunul, oarecare, cineva. – **Care** + **va.**

CARGÁN, *cargane,* s. n. **1.** Fibră textilă proteică, obținută din cazeină. **2.** Sortiment de cargan (**1**). – Et. nec.

CÁRIE, *carii,* s. f. Leziune de natură microbiană sau chimică a dinților, a oaselor și care, prin evoluție, formează o cavitate.

CÁRNE, (**2**) *cărnuri,* s. f. **1.** Țesutul muscular al corpului omenesc și al animalelor împreună cu țesuturile moi la care aderă. ◊ *În carne și oase* = în persoană, în realitate. *Carne din carnea cuiva* = descendent direct din cineva, rudă de sânge. *A pune* (sau *a prinde* etc.) *carne* = a se îngrășa. *A tremura carnea pe cineva* = a tremura de frică. **2.** Țesutul muscular al animalelor și al păsărilor tăiate, folosit ca aliment. **3.** Partea interioară a pielii, opusă feței acesteia. **4.** (Bot.) Partea comestibilă a unor fructe și legume; pulpă (cărnoase).

CARPÁTIC, -Ă, *carpatici, -ce,* adj. Din munții Carpați, al Carpaților, privitor la Carpați; carpatin.

CARPATÍN, -Ă, *carpatini, -e,* adj. Carpatic.

CÁRPEN, *carpeni,* s. m. Arbore înalt, cu frunze ovale dințate și cu flori grupate în amenți, cu lemnul tare și alb, cu dungi argintii și adâncituri pe trunchi, întrebuințat la construcții și în rotărie; cărpinar .

CARPI s. m. pl. Populație geto-dacică ce a trăit pe teritoriul românesc, la est de Muntii Carpați.

CÁRTE, *cărți,* s. f. **1.** Scriere cu un anumit subiect, tipărită și legată sau broșată în volum. ◊ *A se pune pe carte* = a se apuca serios de învățat. *Cum scrie la carte* = așa cum trebuie, cum se cere. *Om de carte* = persoană care citește, studiază mult; cărturar. **2.** Expr. *Ai carte, ai parte*. **3.** Expr. *A da cărțile pe față* = a-și arăta gândurile sau planurile, a spune adevărul. *A (-și) juca ultima carte* = a face o ultimă încercare (riscând) în vederea atingerii unui scop.. *A da în cărți* = a ghici viitorul cu ajutorul cărților de joc.

CARTÓFĂ s. f. v. **cartof.**

CARTÓF, *cartofi,* s. m. (Bot.) Plantă erbacee din familia solanaceelor, cu flori albe sau violete și tulpini subterane terminate cu tuberculi de formă rotundă, ovală sau alungită, comestibili, bogați în amidon; *p. restr.* tuberculul acestei plante, folosit în alimentație și ca furaj; barabulă, picioc, picioică, barabușcă, bulughină. ◊ [Var.: (reg.) **cartoáfă, cartófă, cartóflă** s. f.].

CARTÓFĂ *s.f.* v. **cartof.**

CARTOFIÓR, *cartofiori,* s. m. Diminutiv al lui *cartof*. – **Cartof** + suf. *-ior*.

CARTÓFLĂ s. f. v. **cartof.**

CÁSĂ1, *case,* s. f. **1.** Clădire care servește drept locuință. ◊ Loc. adj. *De casă* = făcut în casă1. ◊ Expr. *(A avea) o casă de copii* = (a avea) copii mulți. ♦ (Reg.) Cameră, odaie. **2.** Gospodărie. **3.**Totalitatea celor care locuiesc împreună (formând o familie); familie. ♦ Dinastie; neam. **4.** Căsnicie, menaj. ◊ Expr. *A face* (sau *a duce) casă (bună) cu cineva* = a trăi cu cineva, a se împăca bine. **5.** Boală a vinurilor, pe care acestea o capătă când ajung în contact cu aerul și care se caracterizează prin tulburare și prin schimbarea culorii.

CASCÁDĂ, *cascade,* s. f. Cădere naturală de apă pe cursul unui râu, provocată de o ruptură de pantă în profilul longitudinal al văii; cataractă. –(după *ca+ să+cadă*).

CÁSNIC, -Ă, *casnici, -ce,* adj., s. m., s. f. **I.** Adj. **1.** Care ține de casă1, de gospodărie. Femeie care se ocupă numai cu gospodăria; gospodină. **2.** Care își petrece timpul liber acasă, în familie. **II.** S. f. Femeie care se ocupă numai cu gospodăria; gospodină. – **Casă**1 + suf. *-nic*.

CASTRÁ, *castrez,* vb. I. Tranz. A extirpa, terapeutic sau accidental, glandele sexuale, provocând sterilitatea; a emascula, a jugăni.

CASTRÁRE, *castrări,* s. f. Acțiunea de *a castra;* castrație; emasculație, evirație, jugănire. – V. **castra.**

CASTRÁT, -Ă, *castrați, -te,* adj. (Despre masculi) Căruia i-au fost extirpate glandele genitale; (pop.) jugănit. – V. **castra.**

CASTRÁȚIE, *castrații,* s. f. Castrare. - **Castra** +suf.-ție.

CASTRAVECIÓR, *castraveciori,* s. m. Diminutiv al lui *castravete*. – **Castravete** + suf. *-ior* sau refăcut din pl. **castraveciori** (< *castraveți).*

CASTRAVÉTE, *castraveți,* s. m. Plantă legumicolă cu tulpina agățătoare, acoperită cu peri aspri, cu frunze mari și cu flori galbene; *p. restr.* fructul acestei plante, de formă alungită, de culoare verde, care se consumă crud, murat sau gătit. Refăcut din **castraveți** (pl. lui *castraveț)*

CASTRÓN, *castroane,* s. n. Vas adânc în care se aduc la masă unele mâncăruri.

CASTRONÁȘ, *castronașe,* s. n. Diminutiv al lui *castron;* castronel. – **Castron +** suf. *-aș.*

CASTRONÉL, *castronele,* s. n. Castronaș. – **Castron** + suf. *-el.*

CAȘ, (1) *cașuri,* s. n. *(cași,* s. m.) **1.** Produs alimentar preparat din lapte închegat și stors de zer. **2.** Substanță lipicioasă care se formează în colțurile ciocului la puii de păsări.

CÁȘĂ s. f. Mâncare, asemănătoare cu pilaful, preparată din arpacaș sau din mei, cu multă grăsime.

CAȘCAVÁL, *cașcavaluri,* s. n. Specie de brânză fină, tare, în formă de turte sau de roți, preparată din caș de lapte de oaie (mai rar de vacă).

CATALÍGE s. f. pl. Prăjini prevăzute cu suporturi pentru picioare, cu care se umblă la înălțime (în locurile noroioase); picioroange.

CATARÁMĂ, *catarame,* s. f. Piesă din metal, os, material plastic etc., cu care se încheie o cingătoare, o curea etc. sau care este folosită ca obiect decorativ la confecții. ◊ Loc. adj. și adv. (Fam.) *La cataramă* = zdravăn, strașnic. ◊ Expr. *Prieteni la cataramă* = prieteni foarte buni. – Et. nec.

CATRAFÚSE s. f. pl. (Fam.) Obiecte casnice mărunte (și în dezordine); calabalâc, boarfe. ◊ Expr. *A-și lua* (sau *a-și strânge) catrafusele* = a-și strânge lucrurile pregătindu-se de plecare; a pleca repede (și pe furiș) dintr-un loc; *p. ext*. a o șterge, a-și lua tălpășița. – Et. nec.

CATRÍNȚĂ, *catrințe,* s. f. Obiect de îmbrăcăminte din portul național al femeilor românce, care servește ca fustă sau ca șorț și care constă dintr-o bucată dreptunghiulară de stofă adesea împodobită cu alesături, cu ornamente etc.

CÁȚA interj. Cuvânt care imită strigătul coțofanei. – Onomatopee.

CAȚAVEÍCĂ, *cațaveici,* s. f. Haină țărănească (îmblănită) cu mâneci largi și lungă până sub talie, purtată de femei; scurteică.

CÁȚĂ1, *cațe,* s. f. (Reg.) Băț lung cu cârlig la vârf, cu care ciobanii prind oile.

CÁȚĂ2, *cațe,* s. f. (Fam.) Persoană rea și cicălitoare. – Cf. cața.

CÁUĂ s. f. (Reg.) Ființă imaginară, înspăimântătoare, cu care sunt speriați copiii. [Pr.: *ca-uă*].

CAÚC2, *cauce,* s. n. (Înv. și reg.) Căuș.

CAUZÁ, *cauzez,* vb. I. Tranz. A fi cauza unei întâmplări; a pricinui, a produce. [Pr.: *ca-u-*] .

CAUZÁRE, *cauzări,* s. f. Faptul de *a cauza*. [Pr.: *ca-u-*] .

CAUZATÓR, -OÁRE, *cauzatori, -oare,* adj. Care cauzează ceva. [Pr.: *ca-u-*] – **cauza** + suf. *-tor*.

CÁUZĂ, *cauze,* s. f. **1.** Fenomen sau complex de fenomene care precedă și, în condiții determinate, provoacă apariția altui fenomen, denumit efect, căruia îi servește ca punct de plecare; motiv. **2.** Motiv, rațiune. **3.** *A pleda cauza cuiva* = a apăra interesele cuiva. [Pr.: *ca-u-*].

CAVÁL1, *cavale,* s. n. Fluier mare ciobănesc, făcut din lemn de paltin sau de alun.

CAVÁL2, *cavaluri,* s. n. Șănțuleț prin care trece apa între straturile de legume. – Et. nec.

CAVALÉRIE1, *cavalerii,* s. f. Parte a armatei care folosește calul ca mijloc de luptă și de transport al luptătorilor; grup de soldați care fac parte dintr-o astfel de unitate; cavalerime; călărime.

CAVALERÍME s. f. (Înv.) Cavalerie1. – **Cavaler** + suf. *-ime*.

CAZ, *cazuri,* s. n. **1.** Împrejurare, circumstanță, situație. **2.** Întâmplare, eveniment; accident. *Un caz banal.*

CAZÁN, *cazane,* s. n. **1.** Vas mare de metal, de formă cilindrică sau tronconică, deschis, care servește, în gospodărie sau în tehnică, la încălzit sau la fiert. **2.** (Geogr.) Căldare (**II**). *Cazanele Dunării.*

CAZÍC, *cazici,* s. m. Țăruș de lemn (având la capăt un inel de oțel), care se introduce în pământ, pe malul unei ape, pentru legarea ambarcațiunilor. – Et. nec.

CAZÚLCĂ, *cazulci,* s. f. Unealtă pentru pescuitul peștilor răpitori în timpul iernii sub gheață. – Et. nec.

CĂCI conj. (Introduce propoziții explicative) Pentru că, deoarece, fiindcă. *Eu îi cunosc căci am trăit cu ei*. – **Că** + **ce.**

CĂCIULÁR, *căciulari,* s.m. **1.** Meseriaș care lucrează căciuli. **2.** Infanterist în vechea armată română care purta o căciulă împodobită cu o pană de curcan; dorobanț. – **Căciulă** + suf. *-ar*.

CĂCIULĂ, *căciuli,* s. f. **1.** Obiect confecționat din blană de oaie sau de alt animal și care servește la acoperirea capului.◊ Expr. *A-și lua* (sau *a-și scoate) căciula (de pe cap)* = a-și descoperi capul în semn de salut sau de respect. *La așa cap, așa căciulă* = cum e omul, așa e și purtarea lui. **2.** Obiect în formă de căciulă. ♦ Partea superioară a ciupercii.

CĂCIULEÁLĂ, *căciuleli,* s. f. Căciulire. – **Căciuli** + suf. *-eală*.

CĂCIULÍ, *căciulesc,* vb. IV. Refl. A se ploconi în fața cuiva spre a obține ceva; a cere ceva în chip umil; a se pleca. – Din **căciulă.**

CĂCIULÍRE, *căciuliri,* s. f. Faptul de *a se căciuli;* căciuleală, ploconire. – V. **căciuli.**

CĂCIULÍȚĂ, *căciulițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *căciulă* (**1**). **2.** Bonetă purtată de femei și de copii. – **Căciulă** + suf. *-iță*.

CĂCIULÓI, *căciuloaie,* s. n. Augmentativ al lui *căciulă*. – **Căciulă** + suf. *-oi*.

CĂDEÁ, *cad,* vb. II. Intranz. **1.** A se deplasa de sus în jos datorită greutății, a se lăsa în jos; a pica. **2.** (Despre dinți, păr, fulgi, frunze etc.) A se desprinde din locul unde era fixat. **3.** A se lăsa în

jos continuând să fie prins; a atârna, a se pleca. **4.** A se răsturna, a se prăvăli; a se dărâma, a se surpa. ◊ Expr. *A-i cădea cuiva (cu) drag* (sau *la inimă*) = a stârni dragostea cuiva, a-i deveni drag. ◊ Expr. *A cădea pe gânduri* = a deveni îngândurat. *A-i cădea bine* = a-i plăcea, a-i prii. **5.** A se situa, a se afla. *Satul cade pe malul Nistrului*.

CĂDELNIȚĂ, *cădelnițez,* vb. I. Intranz. A mișca (într-o parte și într-alta) cădelnița, afumând cu tămâie; a tămâia. – Din **cădelniță.**

CĂDĚLNIȚĂ, *cădelnițe,* s. f. Vas ritual de metal atârnat de lănțișoare, în care se arde tămâie.

CĂDÉNIE s. f. (Înv.) Cuviință. – **Cădea** + suf. *-enie.*

CĂDÉRE, *căderi,* s. f. Faptul de *a cădea.* **1.** Deplasare, mișcare de sus în jos a unui lucru, coborâre spre pământ sub efectul gravitației. ◊ *Cădere de apă* = diferență de nivel între două puncte ale unui curs de apă; (concr.) masă de apă care cade de la o oarecare înălțime; cascadă, cataractă. ♦ Deplasare a unui organ din poziția sa normală. *Căderea mușchilor.* **2.** Desprindere a unei părți componente dintr-un organism. *Căderea dinților.* **3.** Răsturnare a unui corp; surpare. **4.** Fig. Insucces, nereușită. – V. **cădea.**

CĂDÍ, *cădesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A cădelnița, a tămâia.

CĂDÍRE, *cădiri,* s. f. Acțiunea de *a cădi.* – V. **cădi.**

CĂÍ, *căiesc,* vb. IV. Refl. A-i părea cuiva rău, a regreta, a recunoaște că a greșit. ♦ Tranz. (Rar) A compătimi pe cineva; a căina.

CĂIERÉL, *căierele,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *caier.* [Pr.: *că-ie-*] – **Caier** + suf. *-el.*

CĂINÁ, *căinez,* vb. I. Refl. A se tângui, a se văita, a se plânge. ♦ Tranz. A compătimi, a deplânge. [Var.: **căini** vb. IV] .- (după *căi*).

CĂINÁRE, *căinări,* s. f. Acțiunea de *a (se) căina.* – V. **căina.**

CĂINÍ vb. IV v. căina.

CĂÍNȚĂ, *căințe,* s. f. **1.** Regret, remușcare. **2.** (Bis.) Durere a sufletului și repulsie față de păcatele săvârșite, împreună cu hotărârea de a nu mai păcătui în viitor. – **Căi** + suf. *-ință.*

CĂIȘÓR, *căișori,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *cal.* **2.** (La pl.) Căluței (**2**). [Pr.: *că-i-*] – **Cal** + suf. *-işor.*

CĂÍȚĂ, *căițe,* s. f. **1.** (Reg.) Bonetă, scufie, căciuliță. **2.** (Pop.) Membrană care învelește capul unor copii nou-născuți, tichie. ◊ Expr. *Născut cu căiță* (pe cap) = se spune despre un om norocos. **3.** (Reg.) Placentă (**1**).

CĂLÁRE adv. (Adesea adjectival) Încălecat pe cal, pe alt animal sau, *p. ext.,* pe un obiect. ◊ *Nici călare, nici pe jos* = nici așa, nici așa.

CĂLĂRÁȘ, *călărași,* s. m. **1.** (La pl.; în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Corp militar de slujitori auxiliari ai domniei; (și la sg.) membru al acestui corp militar. ♦ (Înv.) Ostaș de cavalerie. **2.** Coardă de rod la vița de vie, scurtată la 4-6 muguri și plasată călare pe coarda de doi ani. – **Călare** + suf. *-aș.*

CĂLĂRĂȘEÁN, -Ă, *călărășeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor al municipiului Călărași. **2.** Adj. Care aparține municipiului Călărași sau călărășenilor (**1**), privitor la municipiul Călărași ori la călărășeni. – **Călărași** (n. pr.) + suf. *-ean.*

CĂLĂRĂȘEÁNCĂ, *călărășence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Călărași. – **Călărășean** + suf. *-că.*

CĂLĂRÉSC, -EÁSCĂ, *călărești,* adj. (Înv.) De călăreț; de cavalerie. *Oști călărești.* – **Călare** + suf. *-esc.*

CĂLĂRÉȘTE adv. (Rar) Călare. – **Călare** + suf. *-ește.*

CĂLĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *călărești, -e,* adj., s. m., s. f. (Persoană) care călărește, care practică călăria. ♦ (Înv.) Călăraș (**1**).

CĂLĂRÍ, *călăresc,* vb. IV. Intranz. A merge călare. ♦ Tranz. A mâna calul stând călare pe el; a încăleca. – Din **călare.**

CĂLĂRÍE s. f. Acțiunea de *a călări;* călărit. ♦ Arta de a călări. – **Călare** + suf. *-ie.*

CĂLĂRÍME s. f. (Înv.) Oaste călare; cavalerie. – **Călare** + suf. *-ime.*

CĂLĂRÍT s. n. Călărie. – V. **călări.**

CĂLĂTÓR, -OÁRE, *călători, -oare,* adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care călătorește, care se află în călătorie. **2.** Adj. (Despre popoare) Nomad. **3.** Adj. (Despre păsări) Care pleacă iarna în țări mai calde; migrator. **4.** Adj. Fig. Care trece repede; trecător, nestatornic. – **Cale** + suf. *-ător.*

CĂLĂTORÍ, *călătoresc,* vb. IV. **1.** Intranz. A face un drum spre un loc (mai) depărtat; a fi pe drum. ♦ A fi călător, a fi la drum. **2.** Refl. Fig. (Reg.) A se sfârși; a muri. – Din **călător.**

CĂLĂTORÍE, *călătorii,* s. f. Acțiunea de *a (se) călători;* drum pe care îl face cineva într-un loc (mai depărtat). ◊ Expr. (Ir.) *Călătorie sprâncenată* = urare care arată indiferența pentru plecarea cuiva. – **Călători** + suf. *-ie.*

CĂLĂTORÍT, -Ă, *călătoriți, -te,* adj. Care a călătorit mult, umblat; care a văzut multe locuri. – V. **călători.**

CĂLĂÚZ s. m. v. **călăuză.**

CĂLĂÚZĂ, *călăuze,* s. f. Persoană care însoțește pe cineva spre a-i arăta drumul și spre a-i da indicațiile sau explicațiile necesare; ghid. [Var.: călăúz s. m.].

CĂLĂUZÍ, *călăuzesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A conduce pe cineva pe un drum. **2.** A îndruma, a învăța, a povățui. [Pr.: *-lă-u-*] – Din **călăuză.**

CĂLĂUZÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de *a călăuzi;* îndrumare. [Pr.: *-lă-u-*] – V. **călăuzi.**

CĂLĂUZITÓR, -OÁRE, *călăuzitori, -oare,* adj. Care călăuzește, care îndrumează; îndrumător. [Pr.: *-lă-u-*] – **Călăuzi** + suf. *-tor*.

CĂLCÁ, *calc,* vb. I. **1.** Intranz. A pune piciorul pe ceva sau undeva; a păși. ◊ *A călca pe urmele cuiva* = a avea apucăturile, comportarea cuiva. ♦ A trece păsind peste ceva. **2.** Tranz. (Pop.; despre bărbătușul păsărilor) A fecunda. **3.** Intranz. A intra, a veni undeva, a se abate. **4.** Tranz. A cutreiera, a străbate un drum, o regiune etc. **5.** Tranz. Fig. A încălca pustiind și prădând. ♦ A bătători pământul, iarba, semănăturile printr-o călcare repetată cu picioarele. ♦ A tescui strugurii cu picioarele. ◊ Expr. *A-și călca pe inimă* = a face ceva împotriva propriilor sale sentimente, împotriva propriei sale voințe.

CĂLCÁRE, *călcări,* s. f. Faptul de *a călca.* **1.** Nerespectare, violare a unei legi, a unui ordin etc. **2.** Abatere, deviere de la un principiu. **3.** Atac, năvălire (în scopul jefuirii). – V. **călca.**

CĂLCÁT s. n. Acțiunea de *a călca* (**III**). – V**. călca.**

CĂLCĂTÓR, -OÁRE, *călcători, -oare,* s. m., s. f., s. n. **1.** Scândură pe care olarul frământă lutul cu picioarele**. 2.** Vas în care se calcă (**1**) strugurii. **3.** Instalație specială la gardurile pescărești, care permite trecerea peștelui într-un singur sens sau circulația bărcilor în ambele sensuri fără ca peștele să iasă**. 4.** Unealtă formată dintr-o lamă de oțel plană sau îndoită, cu crestături pe una sau pe ambele muchii, prevăzută cu mâner și folosită de lemnari la rostuirea dinților pânzelor de fierăstrău; ceapraz. – **Călca** + suf. *-ător.*

CĂLCĂTÚRĂ, *călcături,* s. f. Fel de a merge; pas, mers, umblet. – **Călca** + suf. *-ătură.*

CĂLCÁI, *călcâie,* s. n. Partea posterioară a tălpii piciorului; talus; *p. ext.* parte a ciorapului sau a încălțămintei care acoperă această porțiune a piciorului. ◊ *A se învârti* (sau *a se întoarce, a sări) într-un călcâi* = a se mișca repede, a fi iute la treabă;♦ Lovitură dată cu călcâiul (**1**). ◊ Expr. *A da călcâie calului* = (despre călăreți) a lovi calul cu călcâiele, ca să pornească sau să meargă mai repede.

CĂLCÂIÁȘ, *călcâiașe,* s. n. Diminutiv al lui *călcâi.* [Pr.: *-câ-iaș*] – **Călcâi** + suf. *-aș.*

CĂLDÁRE, *căldări,* s. f. Vas mare tronconic sau cilindric, prevăzut cu o toartă la partea superioară, folosit pentru păstrarea și transportul materialelor lichide, pulverulente sau granuloase; găleată. ♦ Conținutul unei căldări (**I**).

CĂLDĂRÁR, *căldărari,* s. m. Meșteșugar care face sau repară căldări (**I**) și alte vase (de aramă). – **Căldare** + suf. *-ar.*

CĂLDĂRÁȘ2, *căldărași,* s. m. (Ornit.) Botroș. – **Căldare**+ suf. *-aș.*

CĂLDĂRĂRÍE, *căldărării,* s. f. Atelier meșteșugăresc în care se confecționau sau se reparau odinioară căldări (**I**), cazane sau alte obiecte (de aramă). – **Căldare** + suf. *-ărie.*

CĂLDĂRÓI, *căldăroaie,* s. n. Augmentativ al lui *căldare* (**I**). – **Căldare** + suf. *-oi.*

CĂLDĂRÚȘĂ, *căldărușe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *căldare* (**I**). **2.** Plantă erbacee ornamentală cu tulpină simplă sau ramificată, păroasă, cu flori albastre, violete, roșii, mai rar albe . – **Căldare** + suf. *-ușă.*

CĂLDICÉL, -ÍCĂ, *căldicei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *cald;* căldișor, călduț. – **Cald** + suf. *-icel.*

CĂLDIȘÓR, -OÁRĂ, *căldișori, -oare,* adj. Căldicel. – **Cald** + suf. *-işor.*

CĂLDÚRĂ, *călduri,* s. f. **1.** Starea sau gradul de încălzire a unui corp; faptul că un corp posedă o anumită temperatură; senzație produsă de corpurile calde; temperatură ridicată. **2.** (La pl.) Timp călduros, atmosferă fierbinte; vreme toridă. **3.** (La pl.) Temperatură ridicată a corpului; febră. **4.** Fig. Ardoare, înfocare, patimă. ♦ Afecțiune, amabilitate, prietenie. **5.** (La pl.) Perioadă din ciclul sexual în care animalele femele manifestă dorința naturală de a se împerechea.

CĂLDURÍCĂ s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *căldură* (**1**). – **Căldură** + suf. *-ică.*

CĂLDURÓS, -OÁSĂ, *călduroși, -oase,* adj. **1.** Care păstrează căldura. **2.** Fig. Însuflețit, plin de căldură (**5**). – **Căldură** + suf. *-os.*

CĂLDÚȚ, -Ă, *călduți, -e,* adj. Căldicel. – **Cald** + suf. *-uț.*

CĂLÍ, *călesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mări duritatea și rezistența unui metal sau a unui aliaj prin răcire bruscă după o încălzire la temperatură înaltă; a oțeli. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) întări, a (se) consolida, a (se) oțeli. Tranz. A prăji în grăsime un aliment, în special varza.

CĂLÍBIL, -Ă, *călibili, -e,* adj. (Despre metale) Care se poate căli (**I 1**). – **Căli** + suf. *-bil.*

CĂLIFÁR, *călifari,* s. m. **1.** Numele a două specii de păsări migratoare acvatice, asemănătoare cu rațele și cu gâștele: una cu pene albe, negre sau ruginii, cealaltă cu pene roșii-ruginii **2.** Specie de porumbel domestic.

CĂLÍN, *călini,* s. m. Arbust sălbatic cu frunze lobate, opuse, cu flori albe și cu fructe roșii, zemoase, necomestibile, în formă de ciorchini. – Din **călină** (derivat regresiv).

CĂLÍNĂ, *căline,* s. f. Fructul călinului, de culoare roșie și cu gust acrișor.

CĂLINESCIÁN, -Ă, *călinescieni, -e,* adj. De Călinescu, al lui Călinescu; în maniera lui Călinescu. [Pr.: *-ci-an*] – **Călinescu** (n. pr.) + suf. *-ian.*

CĂLINÉT, *călineturi,* s. n. (Rar) Crâng de călini. – **Călin** + suf. *-et.*

CĂLÍRE, *căliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) căli.* – V. **căli.**

CĂLÍT1 s. n. Călire. – V. **căli.**

CĂLÍT2, -Ă, *călițI, -te,* adj. I. **1.** (Despre metale) Întărit prin călire**. 2.** Fig. (Despre oameni) Întărit, rezistent; încercat. (Despre alimente) Prăjit în grăsime. – V. **căli.**

CĂLÁU, -IE, *călăi,* adj. (Reg.) **1.** (Despre lemne) Verde, neuscat. ♦ (Despre fructe) Necopt. **2.** Călduț. – Et. nec.

CĂLȚÚN1, *călțuni,* s. m. **1.** (Înv. și pop.) Încălțăminte de sărbătoare (asemănătoare cu cizmele); ciorap de lână. **2.** Compus: *călțunul-doamnei* = plantă erbacee din familia rozaceelor, cu flori galbene cu vinișoare violete; cerențel .

CĂLȚUNÁR, *călțunari,* s. m. (Reg.) Flăcău, bărbat care duce darurile miresei. – **Călțun** + suf. *-ar*.

CĂLȚUNÁȘ1, *călțunași,* s. m. **1.** Ciorap de lână albă în portul popular. **2.** (Mai ales la pl.) Numele a două plante: **a**) plantă decorativă cățărătoare, cu flori portocalii, având un fel de pinten; condurul-doamnei; **b**) toporaș. – **Călțun** + suf. *-aș.*

CĂLȚUNÁȘ2 s. m. v. **colțunaș.**

CĂLȚUNĂREÁSĂ, *călțunărese,* s. f. (Reg.) Femeie care duce darurile miresei. – **Călțunar** + suf. *-easă.*

CĂLÚGĂR, *călugări,* s. m. Bărbat care a făcut legământ să ducă o viață religios-ascetică și care trăiește într-o comunitate mănăstirească; monah.

CĂLUGĂRÁȘ, *călugărași,* s. m. Diminutiv al lui *călugăr* (**I**). – **Călugăr** + suf. *-aș.*

CĂLUGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *călugărești,* adj. De călugăr (**I**); monahal. ◊ *Ghiveci călugăresc* = ghiveci fără carne, preparat cu ulei. – **Călugăr** + suf. *-esc.*

CĂLUGĂRÉȘTE adv. În felul călugărilor (**I**). – **Călugăr** + suf. *-ește.*

CĂLUGĂRÍ, *călugăresc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) face călugăr (**1**) sau călugăriță (**1**). – Din **călugăr.**

CĂLUGĂRÍE s. f. **1.** Viață de călugăr. **2.** Mănăstire. – **Călugăr** + suf. *-ie.*

CĂLÚGĂRIȚĂ, *călugărițe,* s. f. **I.** Femeie care a făcut legământ să ducă o viață religios-ascetică și care trăiește într-o comunitate mănăstirească; monahie2. **II.** Insectă carnivoră mare, de culoare verde-cafenie, cu picioarele din față în formă de cange, care-i servesc la prinderea prăzii. – **Călugăr** + suf. *-iță.*

CĂLÚȘ, *călușuri,* s. n. **1.** Bucată de lemn sau de metal care se pune între dinții dinainte ai unui animal, spre a-l forța să țină gura deschisă. **2.** Betișor care face parte din mecanismul de declanșare al capcanelor de lemn. **3.** (De obicei art.) Numele unui dans popular cu figuri variate, jucat (în preajma Rusaliilor) de un grup de flăcăi; melodie după care se execută acest dans; călușar (**1**), călușel (**4**). – **Cal** + suf. *-uș.*

CĂLUȘÁR, *călușari,* s. m. **1.** (La pl. art.) Căluș (**6**). **2.** (La pl.) Grup de dansatori care, în săptămâna Rusaliilor, execută (la sate) jocul tradițional denumit călușul; (și la sg.) fiecare dintre flăcăii care joacă acest dans. – **Căluș** + suf. *-ar.*

CĂLUȘÉL, *călușei,* s. m. **1.** Căluț (**1**). **2.** (La pl.) Instalație alcătuită din mai mulți căișori de lemn pe care încalecă copiii și care se învârtesc în jurul unui ax, fiind suspendați de niște bârne transversale; carusel, căișori. **3.** Căluț (**3**). **4.** Căluș (**6**). – **Cal** + suf. *-ușel.*

CĂLÚȚ, *căluți,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *cal;* călușel (**1**). **2.** Compus: *căluț-de-mare* = pește teleostean marin cu corpul de 8-10 cm, lipsit de înotătoare codală și cu capul asemănător cu cel al

calului; cal-de-mare . **3.** Nume dat mai multor insecte din familia lăcustelor; căluşel (**3**). – **Cal** + suf. *-uţ*.

CĂMĂRĂ, *cămări,* s. f. **1.** Încăpere mică în care se păstrează alimente. **2.** (Înv.) Cameră, odaie. ◊ *Cămară domnească* = (în Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova): **a)** totalitatea veniturilor domniei, provenite din vămi, ocne şi impozite indirecte, deosebite de veniturile vistieriei; **b)** monetărie.

CĂMĂŞĂ, *cămăşi,* s. f. **1.** Îmbrăcăminte (de pânză, mătase etc.) care se poartă pe piele, acoperind partea superioară a corpului. ◊ *Cămaşă de noapte* = îmbrăcăminte de pânză, de mătase etc. (lungă), care se poartă ca veşmânt pentru dormit. ◊ Expr. *A rămâne în cămaşă* = a rămâne sărac, a pierde tot. *A nu avea nici cămaşă pe el* = a fi foarte sărac. **2.**(Pop.) Placentă (**1**). **3.** Compus: *cămaşa-broaştei* = algă verde de apă dulce de forma unei reţele, alcătuită din celule lungi, cilindrice . [Var.: **cămeşă** s. f.].

CĂMĂRĂŞ, *cămăraşi,* s. m. (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Slujbaş care avea în grijă odăile domnului, în special cămara domnească. ♦ (Înv.) Intendent la o mănăstire. – **Cămară** + suf. *-aş*.

CĂMĂRĂŞEL, *cămărăşei,* s. m. (Înv.) Fecior de casă; camerier. – **Cămăraş** + suf. *-el*.

CĂMĂRĂŞIŢĂ, *cămărăşiţe,* s. f. **1.** Soţia cămăraşului. **2.** (Rar) Îngrijitoare a cămării; chelăriţă, menajeră. – **Cămăraş** + suf. *-iţă*.

CĂMĂRÚIE, *cămărui,* s. f. Cămăruţă. – **Cămară** + suf. *-uie*.

CĂMĂRÚŢĂ, *cămăruţe,* s. f. Diminutiv al lui *cămară;* cămăruie. – **Cămară** + suf. *-uţă*.

CĂMĂŞUÍ, *cămăşuiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un element de construcţie. – **Cămaşă** + suf. *-ui*.

CĂMĂŞUIÁLĂ, *cămăşuieli,* s. f. **1.** Acţiunea de *a cămăşui;* cămăşuire. **2.** Pojghiţă, înveliş care acoperă unele materii, obiecte sau piese. ♦ [Pr.: *-şu-ia-*] – **Cămăşui** + suf. *-eală*.

CĂMĂŞÚICĂ, *cămăşuici,* s. f. Cămăşuţă. – **Cămaşă** + suf. *-uică*.

CĂMĂŞUÍRE, *cămăşuiri,* s. f. Acţiunea de *a cămăşui* şi rezultatul ei; cămăşuială. – V. **cămăşui.**

CĂMĂŞUÍT, -Ă, *cămăşuiţi, -te,* adj. (Despre elemente de construcţie) Care a fost acoperit. – V. **cămăşui.**

CĂMĂŞÚŢĂ, *cămăşuţe,* s. f. Diminutiv al lui *cămaşă* (**1**); cămăşuică. – **Cămaşă** + suf. *-uţă*.

CĂMĂTÁR, *cămătari,* s. m. Persoană care dă împrumuturi băneşti în schimbul unei camete. – **Camătă** + suf. *-ar*.

CĂMĂTĂREÁSĂ, *cămătărese,* s. f. (Rar) Femeie care dă bani cu camătă, care ia în camătă. – **Cămătar** + suf. *-easă*.

CĂMĂTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cămătăreşti,* adj. Care este propriu cămătarului, care se referă la camătă sau la cămătar; de camătă. ◊ *Capital cămătăresc* = capital bănesc folosit pentru a obţine camătă. – **Cămătar** + suf. *-esc*.

CĂMĂTĂRÉŞTE adv. În felul cămătarilor. – **Cămătar** + suf. *-eşte*.

CĂMĂTĂRÍE, *cămătării,* s. f. Faptul de a da bani cu camătă; ocupaţia cămătarului. – **Cămătar** + suf. *-ie*.

CĂMÉŞĂ s. f. v. **cămaşă.**

CĂMEŞÓI, *cămeşoaie,* s. n. Augmentativ al lui *cămaşă* (1); cămaşă lungă. – **Cămeşă** + suf. *-oi*.

CĂMÍN, (1, 2, 3,) *căminuri,* **(4, 5)** *cămine,* s. n. **1.** Sobă joasă, zidită la peretele camerei, cu vatra larg deschisă. **2.** Cuptor, vatră. **3.** Coş pe unde iese fumul; horn. **4.** Fig. Casă părintească; *p. ext.* familie. **5.** Denumire dată unor instituţii cu caracter social-cultural: *cămin de copii* ; *cămin studenţesc*; *cămin cultural* ; *cămin şcoală* .

CĂMINÁR, *căminari,* s. m. Slujitor însărcinat, în Evul Mediu, în Moldova şi apoi în Ţara Românească, cu perceperea unor dări (la început numai pe vânzarea cerii). – **Camănă** (înv. „dare anuală asupra băuturilor alcoolice") + suf. *-ar*.

CĂNĂŢÚIE, *cănăţui,* s. f. (Rar) Căniţă. – **Căniţă** + suf. *-uie*.

CĂNGIUÍT, -Ă, *căngiuiţi, -te,* adj. (Rar) În formă de cange, cu cange. – **Cange** + suf. *-uit*.

CĂNIŢĂ, *căniţe,* s. f. Diminutiv al lui *cană2.* – **Cană** + suf. *-iţă*.

CAPÁUCĂ, *capauce,* s. f. (Reg.) Femela copoiului. [Var.: **căpáucă** s. f.] – **Căpău** (= *copoi)* + suf. *-că*.

CĂPĂCÉL, *căpăcele,* s. n. Diminutiv al lui *capac.* – **Capac** + suf. *-el*.

CĂPĂSTRU, *căpestre,* s. n. Porţiune de harnaşament, confecţionată din frânghie sau din curea, care se pune pe capul calului, al măgarului etc. pentru a lega animalul respectiv la iesle sau pentru a-l duce undeva.

CĂPĂTÁ, *căpăt,* vb. I. Tranz. **1.** A obţine un lucru solicitat, a primi (în dar sau de pomană). ◊ Loc. adj. *De căpătat* = primit de pomană, obţinut prin cerşeală. **2.** A câştiga; a agonisi; a dobândi prin…

CĂPĂTÁT s. n. Faptul de *a căpăta* ceva de pomană. ◊ Expr. *A umbla* (sau *a se duce, a pleca* etc.) *după căpătat* = a umbla să cearăde la alţii cele necesare traiului. – V. **căpăta.**

CĂPĂTÁI, *căpătăie,* s. n. Parte a patului sau a oricărui alt obiect, pe care se pune capul; *p. ext.* perna sau alt obiect pe care se pune capul. ◊ *A nu avea căpătâi* = a nu avea niciun rost în viaţă. (Înv.) *A face* (cuiva) *de căpătâi* = a căpătui; a căsători (pe cineva).- (după *cap*).

CĂPĂTUÍ, *căpătuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A(-şi) face un rost, o situaţie. ♦ (Fam.) A (se) căsători. – **Capăt** + suf. *-ui*.

CĂPĂTUIÁLĂ, *căpătuieli,* s. f. Faptul de *a (se) căpătui; p. ext.* îmbogăţire, parvenire; căpătuire; (concr.) rost, stare, avere. [Pr.: *-tu-ia-*] – **Căpătui** + suf. *-eală*.

CĂPĂTUÍRE, *căpătuiri,* s. f. Căpătuială. ♦ (Fam.) Căsătorie. – V. **căpătui.**

CĂPĂTUÍT, -Ă, *căpătuiţi, -te,* adj. Care şi-a creat (prin mijloace necinstite) o situaţie, un rost; cu stare, aşezat. ♦ (Fam.) Căsătorit. – V. **căpătui.**

CĂPĂŢÂNĂ, *căpăţâni,* s. f. **1.** Cap de animal mort sau tăiat pentru consum. **2.** Cap de om mort desprins de trup; craniu. ♦ (Ir.) Cap (mare) de om. **3.** *Căpăţână de varză.*

CĂPĂŢÂNÓS, -OÁSĂ, *căpăţânoşi, -oase,* adj. **1.** (Fam.) Cu capul mare. **2.** Fig. Încăpăţânat; greu de cap. – **Căpăţână** + suf. *-os*.

CĂPĂU, *căpăi,* s. m. (Reg.) Copoi (**1**).

CĂPCĂÚN, *căpcăuni,* s. m. Fiinţă fabuloasă din mitologia populară românească, închipuită cu trup de om şi cu cap de câine, uneori cu două capete şi cu două guri, despre care se spune că mănâncă oameni. ♦ Om rău, crud, sălbatic.-**Cap**1+**câine.**

CĂPENEÁG, *căpeneaguri,* s. n. (Înv.) Haină lungă şi largă care acoperă tot corpul.

CĂPESTÉRIE s. f. v. **căpistere.**

CĂPETÉNIE, *căpetenii,* s. f. Persoană care se află în fruntea unui grup; conducător, şef, comandant. ◊ Loc. adj. *De căpetenie* = de frunte, principal; fundamental. [Var.: (reg.) **căpiténie** s. f.] – **Cap**1 + suf. *-enie*.

CĂPEŢEÁ, *căpeţele,* s. f. Parte a frâului alcătuită din curelele care trec peste capul şi botul calului şi ale cărei capete inferioare sunt prinse de inelele zăbalei. [Var.: (reg.) **căpiţéa** s. f.] – Refăcut din **căpeţele** (pl. lui *căpeţel)* + suf. *-ea*.

CĂPEŢÉL, *căpeţele,* s. n. **1.** Bucăţică mică (din ceva). **2.** Colac rotund care se duce la biserică la slujbele pentru pomenirea morţilor.

CĂPIÁ, *căpiez,* vb. I. Intranz. **1.** (Pop.; despre ovine şi bovine) A se îmbolnăvi de cenuroză. **2.** Fig. (Fam.) A se zăpăci, a înnebuni. [Pr.: *-pi-a*] – Din **capiu.**

CĂPIÁLĂ, *căpieli,* s. f.(Pop.) Cenuroză, căpiere, capie. [Pr.: *-pi-a-*] – **Căpia** + suf. *-eală*.

CĂPIÁT, -Ă, *căpiaţi, -te,* adj. **1.** (Pop.; despre ovine şi bovine) Atins de cenuroză. **2.** Fig. (Fam.) Scrântit, ţicnit, nebun. [Pr.: *-pi-at*] – V. **căpia.**

CĂPICIOÁRĂ, *căpicioare,* s. f. Diminutiv al lui *căpiţă.* – **Căpiţă** + suf. *-ioară*.

CĂPIÉRE, *căpieri,* s. f. (Pop.) Faptul de *a căpia;* cenuroză. [Pr.: *-pi-e-*] – V. **căpia.**

CĂPISTÉRE, *căpisteri,* s. f. (Reg.) Albie, covată mică în care se cerne făina sau mălaiul şi se frământă aluatul.

CĂPITÁN, *căpitani,* s. m. **1.** Grad de ofiţer superior locotenentului şi inferior maiorului; persoană care are acest grad**. 2.**Comandant al unei nave militare, comerciale sau de pasageri. ◊ *Căpitan de port* = persoană însărcinată cu conducerea activităţii unui port sau a unui oficiu portuar. **3.** (Înv.) Persoană care comanda o oştire sau o parte a ei; comandant. ◊ Căpetenie (de haiduci, de hoţi etc.).

CĂPITĂNÁŞ, *căpitănaşi,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *căpitan.* – **Căpitan** + suf. *-aş*.

CĂPITĂNEÁSĂ, *căpitănese,* s. f. Soţie de căpitan (**1**). – **Căpitan** + suf. *-easă*.

CĂPITĂNÍE, *căpitănii,* s. f. **1.** (Urmat de determinarea „portului") Autoritate administrativă şi poliţienească care dirijează activitatea unui port. ♦ Clădire în care este instalată administraţia unui port. **2.** (Înv.) Detaşament condus de un căpitan. – **Căpitan** + suf. *-ie*.

CĂPITÉNIE s. f. v. **căpetenie.**

CĂPIŢÁ vb. I v. **căpiţi.**

CĂPÍŢĂ, *căpiţe,* s. f. **1.** Grămadă conică de fân, *p. ext*. de plante de nutreţ sau de cereale. **2.** (Rar) Căpăţână (**3**).

CĂPIŢEÁ s. f. v. **căpeţea.**

CĂPIŢÍ, *căpiţesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face căpiţe. [Var.: (rar) **căpiţá** vb. I] – Din **căpiţă.**

CĂPÓS, -OÁSĂ, *căpoşi, -oase,* adj. (Fam.) **1.** Cu capul mare. **2.** Deştept. **3.** Fig. Încăpăţânat. – **Cap** + suf. *-os*.

CĂPRÁR1, *căprari,* s. m. (Rar) Păstor de capre.

CĂPRÁR2, *căprari,* s. m. (Pop.) Caporal.

CĂPRĂRÍE, *căprării,* s. f. (Înv.) Mic detaşament de soldaţi sub comanda unui căprar2.. – **Căprar**2 + suf. *-ie*.

CĂPRÉSC, -EÁSCĂ, *căpreşti,* adj. De capră, caracteristic caprei, care provine de la capră. – **Capră** + suf. *-esc*.

CĂPRIOÁRĂ, căprioare, s. f. Femela căprioriului, fără coarne, mai mică decât acesta.

CĂPRIÓR, *căpriori,* s. m.**I.** Mamifer rumegător din familia cervidee, mai mic decât cerbul, cu blana roşcată-cafenie, picioare subţiri şi agile, coarne mici, pline, caduce **II.** Fiecare dintre bârnele încrucişate care fac parte din scheletul acoperişului unei case.

CĂPRIORÁŞ, *căprioraşi,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *căprior* (**I**).[Pr.: *-pri-o-*] – **Căprior** + suf. *-aş*.

CĂPRIORÍ, *căprioresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A fixa căprioriile (**II 1**) la o construcţie. [Pr.: *-pri-o-*] – Din **căprior.**

CĂPRIŞOÁRĂ, *căprişoare,* s. f. Căpriţă. – **Capră** + suf. *-işoară*.

CĂPRIŞÓR, *căprişori,* s. m. Numele a două plante erbacee, una cu flori gălbui şi alta cu flori brune . – **Capră** + suf. *-işor*.

CĂPRÍŢĂ, *căprije,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *capră* (**I 1**); căprişoară. **2.** Plantă erbacee alburie, cu flori verzi . – **Capră** + suf. *-iţă*.

CĂPRÍU, -ÍE, *căprii,* adj. Căprui. – **Capră** + suf. *-iu*.

CĂPRÚI, -IE, *căprui,* adj. (Despre ochi) De culoare cafenie-gălbuie; căpriu. – **Capră** + suf. *-ui*.

CĂPŞÓR, *căpşoare,* s. n. Diminutiv al lui *cap*1 (**I 1**). – **Cap**1 + suf. *-(u)şor*.

CĂPŞÚN, *căpşuni,* s. m. Plantă erbacee târâtoare din familia rozaceelor, cu frunze trifoliate şi cu flori mici albe, cultivată pentru fructele ei comestibile. – Din **căpşună** (derivat regresiv).

CĂPŞÚNĂ, *căpşuni,* s. f. Fruct fals al căpşunului, format din îngroşarea receptaculului floral în care sunt îngropate fructele propriu-zise, asemănătoare cu fraga, dar mai mare ca aceasta, de culoare roşie, cărnos, parfumat şi gustos. [Pl. şi: *căpşune*].

CĂPŞUNÍCĂ, *căpşunele,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *căpşună.* **2.** Varietate de struguri nealtoiţi. **3.** Vin rezultat din căpşunică (**2**). – **Căpşună** + suf. *-ică*.

CĂPTĂLÁN s. m. v. **captalan.**

CĂPTUŞEÁLĂ, *căptuşeli,* s. f. **1.** Pânză sau stofă cu care se dublează, în interior, un obiect de îmbrăcăminte, pentru a-i da un aspect mai îngrijit şi pentru a-l face mai călduros. ♦ **2.** Pânză sau stofă cu care se învelesc unele obiecte pentru a le feri de deteriorare.- **Căptuşi** + suf. *-eală*.

CĂPTUŞÍ, *căptuşesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A executa sau a aplica o căptuşeală la o haină, la încălţăminte etc. **2.** Tranz. A acoperi un obiect, pe dinăuntru sau pe dinafară, cu un strat de protecţie, de izolare etc.

CĂPTUŞÍRE, *căptuşiri,* s. f. Acţiunea de *a (se) căptuşi* şi rezultatul ei. – V. **căptuşi.**

CĂPUÍ, *căpuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A pune mâna pe cineva; a prinde, a încăpu.

CĂPUÍRE1, *căpuiri,* s. f. Acţiunea de *a căpui* şi rezultatul ei. – V. **căpui.**

CĂPUÍT, -Ă, *căpuiţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Care are de toate, prevăzut cu tot ce-i trebuie; încăpuit. – V. **căpui.**

CĂPUITÓR, *căpuitoare,* s. n. Unealtă de fierărie cu care se execută căpuirea2; buterolă. [Pr.: *-pu-i-*] – Cf. **cap**1.

CĂPÚŞ s. n. (Înv.) Cobuz. – Et. nec.

CĂPUŞĂ, *căpuşe,* s. f. **I.** (La pl.) Gen de artropode parazite din clasa arahnidelor, care se înfig în pielea animalelor şi a omului şi se hrănesc cu sânge; (şi la sg.) animal care face parte din acest gen. **II. 1.** (Bot.) Ricin. **2.** Mugur de viţă, din care se dezvoltă coardele şi rodul; ochi1.

CĂPUTÁ, *căputez,* vb. I. Tranz. A pune căpute noi la o încălţăminte uzată; a încăputa. ♦ A înlocui, total sau parţial, la un ciorap uzat partea care acoperă laba piciorului; a încăputa. – Din **căpută.**

CĂPUTÁRE, *căputări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a căputa.* – V. **căputa.**

CĂPUTĂTÚRĂ, *căputături,* s. f. (Înv.) Căpută (**1**). – **Căputa** + suf. *-ătură.*

CĂRÁ, car, vb. I. **1.** Tranz. A duce ceva dintr-un loc în altul; a transporta (în cantități mari). ◊ Expr. A căra apa cu ciurul = a munci în gol, a se agita fără rezultat. **2.** Refl. (Rar) A se duce dintr-un loc în altul. ♦ (Fam.) A pleca repede (și pe furiș) de undeva; a se cărăbăni.

CĂRÁRE, *cărări,* s. f. **1.** Drum îngust pe care se poate umbla numai cu piciorul; *p. gener.* drum. ◊ Loc. adv. *Pe toate cărările* = în tot locul, pretutindeni, la tot pasul. **2.** Linie obținută prin despărțirea în două a părului de pe cap.

CĂRÁT s. n. **1.** Acțiunea de *a (se) căra;* transport de materiale (în cantitate mare). **2.** Timpul când se cară fânul sau recolta. – V. **căra.**

CĂRĂBĂNÍ, *cărăbănesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Fam.) A pleca repede (și pe furiș) de undeva; a se căra, a o șterge. **2.** Tranz. (Reg.) A căra (**1**).

CĂRĂBÚȘ, *cărăbuși,* s. m. Insectă coleopteră foarte dăunătoare, de culoare castanie, cu elitrele dure, care apare pe la începutul lunii mai și se hrănește cu frunzele arborilor (iar larva ei, cu rădăcinile unor plante); găinușă, gândac-de-mai.

CĂRĂBUȘÉL, cărăbușei, s. m. Insectă dăunătoare din ordinul coleopterelor, asemănătoare cu cărăbușul, dar mai mică și mai părosă decât acesta . – **Cărăbuș** + suf. -el..

CĂRĂMIDÁR, *cărămidari,* s. m. Persoană care fabrică sau vinde cărămizi. – **Cărămidă** + suf. *-ar.*

CĂRĂMÍDĂ, *cărămizi,* s. f. Material de construcție artificial, având forma unei piese prismatice, obținut dintr-un amestec de argilă, nisip și apă sau din alte materiale (beton, zgură de furnal etc.), uscat la soare sau ars în cuptor. [Pl. și: *cărămide*].

CĂRĂMIDĂRÍE1 s. f. Meșteșugul fabricării cărămizilor. – **Cărămidar** + suf. *-ie.*

CĂRĂMIDĂRÍE2, *cărămidării,* s. f. Loc special amenajat (împreună cu instalațiile) pentru fabricarea cărămizilor; fabrică de cărămidă. – **Cărămidă** + suf. *-ărie.*

CĂRĂMIZÍ, *cărămizesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni cărămiziu. – Din **cărămidă.**

CĂRĂMIZÍU, -ÍE, *cărămizii,* adj. De culoarea cărămizii; roșiatic. – **Cărămidă** + suf. *-iu.*

CĂRĂRÁT, -Ă, *cărărați, -te,* adj. (Rar) Cu multe cărări. – **Cărare** + suf. *-at.*

CĂRĂRUÍCĂ, *cărăruici,* s. f. Cărăruie. – **Cărare** + suf. *-uică.*

CĂRĂRÚIE, *cărărui,* s. f. Diminutiv al lui *cărare* (**1**); cărărușă, cărăruică. – **Cărare** + suf. *-uie.*

CĂRĂRÚȘĂ, *cărărușe,* s. f. Cărăruie. – **Cărare** + suf. *-ușă.*

CĂRĂȘÉL, (1) *cărășei,* s. m., **(2)** *cărășele,* s. n. **1.** S. m. Diminutiv al lui *caras.* **2.** S. n. Numele unui dans popular cu mișcări vioaie; melodie după care se execută acest dans. – **Caras** + suf. *-el.*

CĂRĂTÓR, *cărători,* s. m. Persoană care cară ceva; *spec.* hamal. – **Căra** + suf. *-ător.*

CĂRĂTÚRĂ, *cărături,* s. f. Acțiunea de *a căra;* transport. ♦ (Concr.) Cantitate dintr-o povară, cât se poate căra o dată (cu căruța, cu carul etc.). – **Căra** + suf. *-ătură.*

CĂRĂÚȘ, *cărăuși,* s. m. **1.** Căruțaș. **2.** (Art.) Numele unei stele mici din Carul-Mare, situată lângă a doua stea din proțap. – **Căra** + suf. *-uș.*

CĂRĂUȘĂȘTE adv. (Rar) În felul cărăușilor (**1**). [Pr.: *-ră-u-*] – **Cărăuș** + suf. *-ește.*

CĂRĂUȘÍ, *cărăușesc,* vb. IV. Intranz. A face cărăușie, a se ocupa cu cărăușia. [Pr.: *-ră-u-*] – Din **cărăuș.**

CĂRĂUȘÍE, *cărăușii,* s. f. Transport de mărfuri sau de persoane (în vehicule cu tracțiune animală), de obicei pe baza unui contract. ♦ Ocupația de cărăuș (**1**); cărăușit, harabagie. [Pr.: *-ră-u-*] – **Cărăuș** + suf. *-ie.*

CĂRĂUȘÍT s. n. Cărăușie. [Pr.: *-ră-u-*] – V. **cărăuși.**

CĂRBUNÁR, *cărbunari,* s. m. **1.** Lucrător care produce cărbunele de lemn. **2.** Persoană care vinde cărbuni. – **Cărbune** + suf. *-ar.*

CĂRBUNÁȘ, *cărbunași,* s. m. Diminutiv al lui *cărbune.* – **Cărbune** + suf. *-aș.*

CĂRBUNĂRÍE, *cărbunării,* s. f. Loc sau cuptor unde se fac cărbuni de lemn; bocșă (**1**). ♦ Magazie de cărbuni. – **Cărbune** + suf. *-ărie.*

CĂRBÚNE, *cărbuni,* s. m. **1.** Rocă combustibilă amorfă, de culoare gălbuie, brună până la neagră, friabilă, formată prin îmbogățirea în carbon a resturilor unor plante din epocile geologice și folosită drept combustibil și ca materie primă. ♦ *Cărbune brun* = cărbune de culoare brun-închis. **2.**Expr. *A se face cărbune* = (despre alimente) a se arde. **3.** (La plante) Tăciune. **4.** (Bot.; reg.; la pl.) Plantă erbacee cu frunze ovale la bază, lanceolate mai sus și flori negre-violacee; spinuță (**1**).

CĂRBUNÓS, -OÁSĂ, *cărbunoși, -oase,* adj. (Despre roci sedimentare sau cristaline) Care conține pulbere de cărbune (**I 1**). – **Cărbune** + suf. *-os.*

CĂRDĂȘÍE s. f. v. **cârdășie.**

CĂRINDÁR s. m. (Pop.) Ianuarie.

CĂRMĂCÚȚ, *cărmăcuțe,* s. n. Cârlig mic pentru prins cegă. – **Carmac** + suf. *-uț.*

CĂRNĂRÍE s. f. Cantitate mare de carne. – **Carne** + suf. *-ărie.*

CĂRNICÍCĂ s. f. (Rar) Cărniță. – **Carne** + suf. *-icică.*

CĂRNIȘOÁRĂ s. f. Cărniță. – **Carne** + suf. *-işoară.*

CĂRNÍȚĂ, *cărnițe,* s. f. Diminutiv al lui *carne;* cărnicică, cărnișoară. – **Carne** + suf. *-iță.*

CĂRNÓS, -OÁSĂ, *cărnoși, -oase,* adj. **1.** Care are multă carne; musculos. **2.** (Despre fructe, frunze, tulpini) Cu mult miez.

CĂRNOSÍ, *cărnosesc,* vb. IV. Tranz. A îndepărta resturile de carne de pe dosul unei piei, înainte de tăbăcire. [Var.: **cârnosí** vb. IV] – Din **cărnos.**

CĂRNOSÍRE, *cărnosiri,* s. f. Acțiunea de *a cărnosi* și rezultatul ei. – V. **cărnosi.**

CĂRPĂNÓS, -OÁSĂ, *cărpănoși, -oase,* adj., s. m. și f. (Depr.) Zgârcit, avar. – Et. nec.

CĂRPĂNOȘÍE s. f. (Depr.) Zgârcenie, avariție; meschinărie. – **Cărpănos** + suf. *-ie.*

CĂRPINÁR, *cărpinari,* s. m. (Reg.) Carpen. – Din **carpen.**

CĂRPINÁȘ, *cărpinași,* s. m. Diminutiv al lui *carpen.* – **Carpen** + suf. *-aș.*

CĂRPINÉT, *cărpineturi,* s. n. Cărpiniș. – **Carpen** + suf. *-et.*

CĂRPINÍȘ, *cărpinișuri,* s. n. Pădurice sau desiș de carpeni; cărpinet. – **Carpen** + suf. *-iș.*

CĂRPINÍȚĂ, *cărpinițe,* s. f. Arbore scund cu scoarță netedă, cenușie, cu frunze ovale, mici, dințate și cu flori în amenți. – **Carpen** + suf. *-iță.*

CĂRTICEÁ, -ÍCĂ, *cărticele,* s. f. Diminutiv al lui *carte;* cărțișoară, cărțulie. – **Carte** + suf. *-ea.* **Cărticică:** cu schimbare de suf.

CĂRTURÁR, *cărturari,* s. m. Învățat, erudit; savant. – (după *carte*).

CĂRTURĂREÁSĂ, *cărturărese,* s. f. Femeie care se îndeletnicește cu ghicitul în cărți, în bobi etc. – Din **cărturar** + suf. *-easă.*

CĂRTURĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cărturărești,* adj. De cărturar. – **Cărturar** + suf. *-esc.*

CĂRTURĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca un cărturar, în felul cărturarilor. – **Cărturar** + suf. *-ește.*

CĂRTURĂRÍE s. f. (Rar) Învățătură, erudiție. – **Cărturar** + suf. *-ie.*

CĂRTURĂRÍME s. f. (Rar) Mulțime de cărturari. – **Cărturar** + suf. *-ime.*

CĂRȚIȘOÁRĂ, *cărțișoare,* s. f. (Rar) Cărticea (**1**). – **Carte** + suf. *-işoară.*

CĂRȚÓI, *cărțoaie,* s. n. (Fam.) Augmentativ al lui *carte.* – **Carte** + suf. *-oi.*

CĂRȚULÍE, *cărțulii,* s. f. Cărticea (**1**). – **Carte** + suf. *-ulie.*

CĂRUCEÁN, *cărucene,* s. n. (Rar) Căruț (**1**). – **Căruț** + suf. *-ean.*

CĂRUCÉR, cărucери, s. m. (Reg.) Căruțaș. – **Căruță** + suf. *-ar.*

CĂRUCIOÁRĂ, *cărucioare,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *căruță.* – **Căruță** + suf. *-ioară.*

CĂRUCIÓR, cărucioare, s. n. Trăsurică în care sunt purtați copiii mici; căruț (**3**). – **Căruț** + suf. *-ior.*

CĂRÚNT, -Ă, *cărunți, -te,* adj. (Despre păr, barbă, mustață) Care a început să albească; alb, albit. ♦ (Despre oameni) Care are fire de păr alb.

CĂRUNTÉȚE s. f. Faptul de a fi cărunt, cărunțeală, cărunție; *p. ext.* bătrânețe. – **Cărunt** + suf. *-ețe.*

CĂRUNTÁ vb. I v. **cărunți.**

CĂRUNȚEÁLĂ s. f. Cărunțete. – **Cărunți** + suf. *-eală.*

CĂRUNȚÍ, *cărunțesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A încărunți. [Var.: **căruntá** vb. I] – Din **cărunt.**

CĂRUNȚÍE s. f. (Rar) Cărunțete. – **Cărunt** + suf. *-ie.*

CĂRUNȚÍT, -Ă, *cărunțiți, -te,* adj. (Înv.) Încărunțit. – V. **cărunți.**

CĂRUȚ, *căruțuri,* s. n. **1.** Diminutiv al lui *car;* cărucean. **2.** Cărucior (**2**). **3.** Cărucior (**1**). **– Car** + suf. *-uț.*

CĂRUȚÁȘ, *căruțași,* s. m. Persoană care transportă cu căruța marfă sau persoane; cărăuș, harabagiu, cărucer. – **Căruță** + suf. *-aș.*

CĂRÚȚĂ, căruțe, s. f. **1.** Vehicul de forma carului, dar mai mic și mai ușor decât acesta, cu tracțiune animală, mai ales cu cai. **2**. Cantitate de fân, de lemne etc. cât se poate încărca într-o căruță (**1**). – Din **car.**

CĂRUȚĂRÍE s. f. **1.** Meșteșugul de a face căruțe. **2.** Atelier în care se făceau căruțe. **3.** (Colectiv) Unelte de căruțaș. – **Căruță** + suf. *-ărie.*

CĂRVUNÁR, *cărvunari,* s. m. (La pl.) Nume dat, prin asociație cu carbonarii italieni, elementelor progresiste care au inițiat, la începutul sec. XIX, în Țara Românească și în Moldova, o mișcare reformatoare, reprezentând interesele boierilor liberali și ale negustorilor; (și la sg.) membru al acestei mișcări.

CĂSĂPÍ, *căsăpesc,* vb. IV. Tranz. (Adesea fig.) A tăia în bucăți, a măcelări, a ciopârți. – Din **casap.**

CĂSĂPÍRE s. f. Acțiunea de *a căsăpi;* măcelărire, ciopârțire. – V. **căsăpi.**

CĂSĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *căsătorești,* adj. (Rar) De căsătorie, privitor la căsătorie. – **Căsător** (înv. „soț” < *casă*1 + suf. *-ător)* + suf. *-esc.*

CĂSĂTORÍ, *căsătoresc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) uni prin căsătorie cu cineva. – Din **căsător** (înv. „soț” < *casă*1 + suf. *-ător).*

CĂSĂTORÍE, *căsătorii,* s. f. Uniune legală, liber consimțită între un bărbat și o femeie pentru întemeierea unei familii. ♦ Trai comun între soți, viață conjugală; căsnicie. – **Căsător** (înv. „soț” < *casă*1 + suf. *-ător)* + suf. *-ie.*

CĂSĂTORÍT, -Ă, *căsătoriți, -te,* adj. (Despre bărbați) însurat; (despre femei) măritată. – V. **căsători.**

CĂSCÁ, *casc,* vb. I. Tranz. A deschide gura pentru a vorbi, pentru a striga, pentru a mânca etc. ◊ Expr. *A căsca gura* = a privi cu interes, cu mirare sau curiozitate naivă; *p. ext.* a umbla fără nicio treabă, a pierde vremea. *A căsca ochii* = a deschide ochii tare, mai ales de mirare; a se holba, a se zgâi; *p. ext.* a băga de seamă, a fi atent.

CĂSCÁRE s. f. Căscat1 (**2**). – V. **căsca.**

CĂSCÁT1, *căscaturi,* s. n. Faptul de *a căsca* (**2**); căscătură (**1**), căscare. – V. **căsca. CĂSCÁT2, -Ă,** *căscați, -te,* adj. **1.** Care stă cu gura deschisă, privind neatent; *p. ext.* nătăfleț, bleg, neatent. ◊ Expr. *A rămâne* (sau *a sta, a privi* etc.) *cu gura căscată* = a fi mirat, buimăcit sau înșelat în așteptările sale; a se ului. **2.** (Despre ochi) Holbat, zgâit. **3.** Care prezintă o deschizătură sau o crăpătură. – V. **căsca.**

CĂSCĂTÚRĂ, *căscături,* s. f. **1.** Căscat1. **2.** Deschizătură, crăpătură. **– Căsca** + suf. *-ătură.*

CĂSCĂÚND, -Ă, *căscăunzi, -de,* s. m. și f. (Pop.) Gură-cască, nătăfleț, zăpăcit.

CĂSCIOÁRĂ, *căscioare,* s. f. Căsuță. – **Căsuță** + suf. *-ioară.*

CĂSEÁN, *căseni,* s. m. (Pop.) Fiecare dintre persoanele care locuiesc împreună într-o casă, fiind legate între ele prin interese comune (de familie). – **Casă**1 + suf. *-ean.*

CĂSIȘOÁRĂ, *căsișoare,* s. f. (Rar) Căsuță. – **Casă**1 + suf. *-işoară.*

CĂSNICÉSC, -EÁSCĂ, *căsnicești,* adj. (Rar) Care ține de căsnicie, privitor la căsnicie. – **Casnic** + suf. *-esc.*

CĂSNICÍE, *căsnicii,* s. f. Trai în comun al soților, viață conjugală; căsătorie. – **Casnic** + suf. *-ie.*

CĂSOÁIE, *căsoaie,* s. f. **1.** Augmentativ al lui *casă1* (**1**). ♦ Baracă (de lemn) unde se adăpostesc lucrătorii la câmp sau la pădure. **2.** Cămară în care se țin, la țară, lucruri de gospodărie. [Var.: **căsói** s. n.] – **Casă** + suf. *-oaie.*

CĂSÓI s. n. v. **căsoaie.**

CĂSULÍE, *căsulii,* s. f. (Rar) Căsuță. – **Casă**1 + suf. *-ulie.*

CĂSUȚÁ, *căsuțe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *casă*1 (**1**); căscioară, căsișoară, căsulie. **2.** (La pl.) Spațiile dintre dinții spatei, prin care trec firele de urzeală la războaiele de țesut – **Casă**1 + suf. *-uță.*

CĂȘĂÍ vb. IV v. **hâșâi.**

CĂȘĂRÍE, cășării, s. f. Clădire sau parte a stânei unde se prepară cașul, brânza sau cașcavalul; p. ext. stână. – **Caș** + suf. -ărie.

CĂȘUNÁ, 1. Intranz. A-i veni cuiva o idee sau o poftă ciudată. **2.** Intranz. A manifesta în mod persistent un sentiment de antipatie sau de dragoste față de cineva sau de ceva. **3**. Intranz. A se năpusti asupra cuiva. **4.** Tranz. (Pop.) A cauza, a pricinui. *A cășuna o supărare.*

CĂȘÚȚ, *cășuți,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *caș.* – **Caș** + suf. *-uț.*

CĂTÁ vb. I v. **căuta.**

CĂTÁNĂ, *cătane,* s. f. (Înv.) Soldat, ostaș. ◊ Loc. adv. *În* (sau *la) cătane* = în armată.

CĂTÁRE1, *cătări,* s. f. Piesă metalică de formă prismatică, montată pe partea de sus a țevii unei guri de foc și care, împreună cu înălțătorul, formează dispozitivul de ochire al armei. – V. **căta.**

CĂTÁRE2 s. f. v. **căutare.**

CĂTĂNÉSC, -EÁSCĂ, *cătănești,* adj. (Reg.) Soldătesc, ostășesc. – **Cătană** + suf. *-esc.*

CĂTĂNÉȘTE adv. (Reg.) Soldățește, ostășește. – **Cătană** + suf. *-ește.*

CĂTĂNÍ, *cătănesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A face serviciul militar. **2.** Tranz. A lua în armată, a încorpora, a înrola. ♦ Refl. A intra în armată, a se face cătană. – Din **cătană.**

CĂTĂNÍE s. f. (Reg.) Stagiu, serviciu militar; militărie. – **Cătană** + suf. *-ie.*

CĂTĂNÍME, *cătănimi,* s. f. (Reg.) Mulțime de cătane. – Din **cătană** + suf. *-ime.*

CĂTĂNIOÁRĂ, *cătănioare,* s. f. (Reg.) Cătăniță. – **Cătană** + suf. *-ioară.*

CĂTĂNÍȚĂ, *cătănițe,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *cătană;* cătănioară, cătănuță. – **Cătană** + suf. *-iță.*

CĂTĂNÚȚĂ, *cătănuțe,* s. f. (Reg.) Cătăniță. – **Cătană** + suf. *-uță.*

CĂTĂRĂMÚȚĂ, *cătărămuțe,* s. f. Diminutiv al lui *cataramă.* – **Cataramă** + suf. *-uță.*

CĂUTĂTÚRĂ, *căutături,* s. f. Felul cum privește cineva, expresie a ochilor; *p. ext.* expresie a feței, înfățișare, mină. [Pr.: *că-u-.* – Var.: (pop.) **cătătúră** s. f.] – **Căuta** + suf. *-ătură.*

CĂTÍNĂ, *cătini,* s. f. Numele a două specii de arbuști spinoși: **a)** *cătină roșie,* cu frunze mici în formă de solzi, cu flori roz sau albe și cu fructe roșii, cultivat ca gard viu; tamariscă; **b)** *cătină albă,* cu frunze înguste, lanceolate, argintii, cu flori mici cafenii și cu fructe galbene-portocalii.

CĂTINÉL adv. Încetinel, lin, domol; tiptil. ◊ Expr. (Rar) *Nel-cătinel* = încet-încet. [Var.: **cătinél** adv.].

CĂTINÍȘ, *cătinișuri,* s. n. Desiș, mulțime de cătini. – **Cătină** + suf. *-iș.*

CĂTRĂ prep. v. **către.**

CĂTRĂNEÁLĂ, *cătrăneli,* s. f. Cătrănire. – **Cătrăni** + suf. *-eală.*

CĂTRĂNÍ, *cătrănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi, a îmbiba un stâlp, un zid, o traversă etc. cu catran, cu scopul de a le proteja. **2.** Refl. și tranz. Fig. A (se) supăra tare, a (se) amărî, a (se) necăji. **3.** Tranz. Fig. A otrăvi (**1**), a învenina. – Din **catran.**

CĂTRĂNÍRE, *cătrăniri,* s. f. Acțiunea de *a (se) cătrăni* și rezultatul ei; cătrănitură, cătrănit1, cătrăneală. – V. **cătrăni.**

CĂTRĂNÍT1 s. n. (Rar) Cătrănire. – V. **cătrăni.**

CĂTRĂNÍT2, -Ă, *cătrăniți, -te,* adj. **1.** De culoare închisă; tuciuriu, negru. **2.** Fig. Amărât, supărat, necăjit. **3.** Fig. Otrăvit, înveninat. – V. **cătrăni.**

CĂTRĂNITÚRĂ, *cătrănituri,* s. f. Cătrănire. – **Cătrăni** + suf. *-tură.*

CÁTRE prep. (Cu sens local) Spre, înspre, la. *Către casă.* ♦ (Precedat de prep. „de") Dinspre, de la... ♦ (Pop.) Aproape de..., pe lângă. [Var.: (reg.) **cătră** prep.].

CĂTÚN, *cătune,* s. n. **1.** Grup de așezări țărănești care nu constituie o unitate administrativă, cu un număr de locuitori mai mic decât al unui sat. **2.** (Reg.) Pădurice, hățiș, desiș. [Pl. și: *cătunuri*].

CĂTÚR, *cături,* s. m. (Reg.) Arbore tânăr. – Et. nec.

CĂTÚȘĂ, *cătușe,* s. f. **1.** Fiecare dintre cele două inele metalice, legate între ele printr-un lanț, cu care se leagă uneori mâinile (și picioarele) arestaților. **2.** Plantă erbacee meliferă, cu flori albastre-violacee și cu miros greu. [Pl. și: *cătuși*] – **Cată** + suf. *-ușă.*

CĂTÚȘNICĂ s. f. (Reg.) Plantă erbacee meliferă, cu miros aromatic, cu flori albe sau roșietice, cu proprietăți tonice, excitante . – **Cătușă** + suf. *-nică.*

CĂȚÁI, *cățắi,* vb. IV. Intranz. (Rar) A flecări. – **Cață** + suf. *-ăi.*

CĂȚĂRÁ, *cățắr,* vb. I. Refl. A se sui, agățându-se pe un loc înalt (și abrupt); a aburca. ♦ (Despre plante) A se prinde, a se fixa (cu cârcei) de ramuri, de ziduri etc. [Var.: (reg.) **acățărá** vb. I] – Cf. acăța.

CĂȚĂRĂTÓR, -OÁRE, *cățắrători, -oare,* adj., s. m. și f. (Persoană) care se cațără. – **Cățăra** + suf. *-ător.*

CĂȚEÁ, *cățeíe,* s. f. **1.** Femela câinelui. **2.** Epitet dat unei femei rele sau depravate.

CĂȚÉL, *căței,* s. m. **I. 1.** Pui de câine; *p. ext.* pui de animal sălbatic (asemănător cu câinele). **2.** Fig. Om lingușitor și fără scrupule. **3.** Compuse: (Zool.) *cățeíelul-pământului* = orbeț; *cățeíel-de-mare* = corosbină; *cățeíel-de-frasin* sau *cățeíelul-frasinului* = cantaridă (gândac-de-frasin). **II.** Fiecare dintre părțile care compun căpățâna de usturoi.

CĂȚELÁN, *cățeíelani,* s. m. Cățelandru. – **Cățel** + suf. *-an.*

CĂȚELÁNDRU, *cățeíelandri,* s. m. Cățel (**I 1**) mai mare; *p. ext.* pui mai mare al unor animale sălbatice (asemănătoare cu câinele); cățelan. – **Cățel** + suf. *-andru.*

CĂȚELÍ, pers. 3 *cățeíleșe,* vb. IV. Refl. **1.** (Pop.; despre cățele, lupoaice, vulpi) A se împerechea. **2.** (Reg.; despre răni și bube) A se lăți, a se întinde.

CĂȚELÚȘ, *cățeíluși,* s. m. Diminutiv al lui *cățel* (**I 1**). – **Cățel** + suf. *-uș.*

CĂȚELÚȘĂ, *cățeílușe,* s. f. Diminutiv al lui *cățea* (**1**). – **Cățea** + suf. *-ușă.*

CĂȚÍE s. f. v. **cățuie.**

CĂȚÚIE, *căț́ui,* s. f. Vas de metal sau de pământ în care se ard mirodenii. [Var.: (reg.) **căț́ie** s. f.].

CĂÚLĂ, *căule,* s. f. (Reg.) Plută mică, întrebuințată ca pod umblător. – Et. nec.

CĂÚȘ, *căușe,* s. n. **1.** Vas de lemn în formă de cupă sau de lingură mare, folosit pentru a lua apă, făină, grăunțe etc.; cauc; *p. ext.* nume dat unor unelte care au această formă. ◊ Expr. *A face mâna căuș* = a da mâinii forma unui recipient, aproape de a prinde degetele și adâncind palma. ♦ Cantitatea de apă, făină, grăunțe etc. care intră într-un căuș (**1**). **2.** Lingură mare de lemn cu care se toarnă vinul din pritoacă în cadă. **3.** Lingură de formă specială folosită la prepararea brânzeturilor, cu care se scoate, se așază și se amestecă coagulul. **4.** Lingură de tablă sau de lemn cu ajutorul căreia se scoate apa din barcă.

CĂUȘÉL, *căușele,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *căuș.* [Pr.: *că-u-*] – **Căuș** + suf. *-el.*

CĂUTÁ, *căut,* vb. I. Tranz. **1.** A încerca să găsească pe cineva sau ceva; a umbla după... *A căuta* (pe cineva sau ceva) *cu ochii* = a încerca să descopere (pe cineva sau ceva) într-un grup, într-o mulțime etc. *A căuta cu gândul* = a se sili să-și aducă aminte. ♦ Intranz. A cerceta, a scotoci, a cotrobăi. ♦ A se deplasa undeva pentru a găsi pe cineva; a se interesa undeva de prezența cuiva. **2.** Expr. *A-și căuta de treabă* (sau *de treburi, de nevoi, de cale, de drum)* = a se preocupa numai de propriile treburi, a-și vedea de treabă. ◊ Refl. *Se caută la doctor.* ♦ A băga de seamă, a fi atent. ◊ Expr. (Fam.) *A-i căuta* (cuiva) *în coarne* = a răsfăța (pe cineva). **3.**Intranz. (În superstiții) A cerceta poziția stelelor, a bobilor etc. pentru a prezice viitorul. [Pr.: *că-u-.* – Var.: (pop.) **cătá** vb. I].

CĂUTÁRE, *căutări,* s. f. Acțiunea de *a (se) căuta.* **1.** Cercetare făcută cu scopul de a găsi ceva. **2.** Îngrijire; *p. restr.* tratament sau îngrijire medicală. **3.** Ostenează; năzuință. **4.** Privire; căutătură. **5.** Preț bun, trecere. ◊ Expr. *A avea căutare* = (despre oameni) a se bucura de considerație. [Pr.: *că-u-.* – Var.: (pop.) **cătáre** s. f.] – V. **căuta.**

CĂUTÁT1 s. n. Căutare. [Pr.: *că-u-*] – V. **căuta.**

CĂUTÁT2, -Ă, *căutați, -te,* adj. (Despre stil, vorbire, gesturi etc.) Ales cu grijă exagerată; afectat, pedant. [Pr.: *-că-u-*] – V. **căuta.**

CĂUTĂTÓR, -OÁRE, căutători, -oare, s. m. și f. Persoană care caută, cercetează, umblă sau descoperă un lucru (ascuns). [Pr.: că-u-] – **Căuta** + suf. -ător.

CĂUTĂTÚRĂ, *căutături,* s. f. Felul cum privește cineva, expresie a ochilor; *p. ext.* expresie a feței, înfățișare, mină. [Pr.: *că-u-.* – Var.: (pop.) **cătătúră** s. f.] – **Căuta** + suf. *-ătură.*

CĂUZÁȘ, *căuzași,* s. m. (Înv.) Partizan al unei cauze (secrete); conspirator, revoluționar. ♦ (În Țara Românească) Participant la Revoluția de la 1848. [Pr.: *că-u-*] – **Cauză** + suf. *-aș.*

CĂUZĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *căuzășești,* adj. (Înv.) Al căuzașului, privitor la căuzaș. [Pr.: *că-u-*] – **Căuzaș** + suf. *-esc.*

CĂVĂLÁȘ, *căvălașe,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *caval1.* – **Caval**1 + suf. *-aș.*

CĂZĂNĂRÍE, *căzănării,* s. f. (Înv.) Loc unde se afla instalat un cazan pentru distilat rachiu; instalație pentru distilat rachiu. – **Cazan** + suf. *-ărie.*

CĂZĂNÉL, *căzănele,* s. n. Diminutiv al lui *cazan.* – **Cazan** + suf. *-el.*

CĂZĂTÓR, -OÁRE, *căzători, -oare,* adj. Care cade. – **Cădea** + suf. *-ător.*

CĂZĂTÚRĂ, *căzături,* s. f. **1.** Faptul de a cădea. **2.** (Depr.) Om sau animal bătrân și neputincios. **3.**(Pop.) Porțiune dintr-o pădure bătrână, cu copacii doborâți de vânt. – **Cădea** + suf. *-ătură.*

CĂZMĂLÚȚĂ, *căzmăluțe,* s. f. Diminutiv al lui *cazma.* – **Cazma** + suf. *-ăluță.*

CĂZÚT, *căzuți,* adj. (Despre ochi) Înfundat în cap. – V. **cădea.**

CÁINE, *câini,* s. m. **1.** Animal mamifer carnivor, domesticit, folosit pentru pază, vânătoare etc. ◊ *A tăia frunză la câini* = a trândăvi; a nu avea nicio ocupație. *A trăi ca câinele la stână* = a trăi bine. *Viață de câine* = viață grea, plină de lipsuri. **2**. Compus. *câinele-babei* = larva unor fluturi denoapte, sub formă de vierme mare și păros, cu un cârlig chitinos la unul dintre capete. [Var.: (reg.)**câne** s. m.].

CÂINÉSC, -EÁSCĂ, *câinești,* adj. **1.** Care aparține câinilor, privitor la câini. **2.** Fig. (Despre atitudinea, manifestările cuiva) Vrăjmaș omului, greu de suportat; aspru, câinos. – **Câine** + suf. *-esc.*

CÂINÉȘTE adv. **1.** Ca un câine. ♦ Fig. Cu dușmănie, cu răutate. **2.** Fig. În condiții foarte grele, cu mari lipsuri. – **Câine** + suf. *-ește.*

CÂINÍE s. f. Atitudine sau faptă plină de răutate, de cruzime; câinoșenie. – **Câine** + suf. *-ie.*

CÂINÓS, -OÁSĂ, *câinoși, -oase,* adj. (Despre oameni și despre manifestările lor) Rău, hain. ♦ (Despre vreme) Vrăjmaș omului, greu de suportat; aspru, câinesc. – **Câine** + suf. *-os.*

CÂINOȘÉNIE s. f. Câinie. – **Câinos** + suf. *-enie.*

CÂLȚI s. m. pl. Fire scurte rămase în urma trecerii fuiorului de cânepă sau de in printre dinții daracului, din care se țese pânză de saci și de saltele, se fac funii etc.

CÂLȚIȘÓRI s. m. pl. Diminutiv al lui *câlți.* – **Câlți** + suf. *-işor.*

CÂLȚÓS, -OÁSĂ, *câlțoși, -oase,* adj. (Cu fire) ca niște câlți. – **Câlți** + suf. *-os.*

CÂMP, câmpuri, s. n. (**1.** astăzi mai ales în expr.) câmpi, s. m. **1.** Întindere vastă de pământ fără accidente însemnate de teren; șes, câmpie; spec. întindere de pământ cultivată, semănată; totalitatea ogoarelor din jurul unei comune. ◊ Munca câmpului = lucrarea pământului. ◊ Expr. A o lua peste câmp = a merge de-a dreptul, părăsind drumul. A-și lua (sau a apuca) câmpii ♦ Întindere de pământ în afara unei localități (unde nu mai sunt case) **2.** Câmp de luptă = porțiune de teren pe care se duc acțiuni de luptă cu inamicul.

CÂMPEÁN, -Ă, *câmpeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Locuitor de la câmp (**1**), de la șes sau *p. ext.,* de la țară. **2.** Adj. (Rar) Câmpenesc. – **Câmp** + suf. *-ean.*

CÂMPEÁNCĂ, *câmpence,* s. f. Femeie care locuiește la câmp (**1**), la șes sau *p. ext.,* la țară. – **Câmpean** + suf. *-că.*

CÂMPENÉSC, -EÁSCĂ, *câmpenești,* adj. De (la) câmp (**1**) sau de (la) țară, specific câmpului sau vieții de la țară; câmpean, câmpesc. – **Câmpean** + suf. *-esc.*

CÂMPÉSC, -EÁSCĂ, *câmpești,* adj. (Înv.) Câmpenesc. – **Câmp** + suf. *-esc.*

CÂMPÍE, *câmpii,* s. f. Întindere vastă de pământ fără accidente însemnate de teren; șes, câmp. – **Câmp** + suf. *-ie.*

CÂMPUȘÓR, *câmpușoare,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *câmp.* – **Câmp** + suf. *-ușor.*

CÂND adv., conj. **I.** Adv. (În propoziții interogative) În ce moment? în care perioadă de timp? *Când a sosit?* ◊ Expr. *Când și când* sau *din când în când* = câteodată, uneori. **II.** Conj. **1.** (Introduce o propoziție temporală) În momentul sau în vremea în care…**2**. (Introduce o propoziție atributivă în legătură cu noțiuni de timp) (În) care.**3.** (Introduce o propoziție cauzală cu nuanță temporală) Fiindcă, deoarece, odată ce. **4.** (Introduce o propoziție condițională) Dacă, de. *Ce să spui când nu ai nimic de spus?* ◊ Expr. *Ca și când* = parcă. **5.** (Introduce o propoziție completivă directă) *Spune-mi când să vin.*

CÂNDVÁ adv. Într-un moment (nehotărât) din trecut sau din viitor; odată, altădată. – **Când** + **va.**

CÁNE s. m. v. **câine.**

CÂNEPÁR, *cânepari,* s. m. Pasăre cântătoare cu pene roșii pe cap, pe gât și pe laturile pieptului, cafenii pe spate și albe pe abdomen . – **Cânepă** + suf. *-ar.*

CÁNEPĂ, *cânepi,* s. f. **1.** Plantă erbacee anuală cu tulpina înaltă și dreaptă, cu frunze alterne dințate pe margini, cu flori mici, verzui, cultivată ca plantă textilă pentru fibrele care se scot din tulpină și pentru uleiul care se extrage din semințe . ◊ *Cânepă indiană* din care se extrag stupefiante . ◊ Compus: *cânepa-codrului* = cânepioară (**2**). **2.** Fibre textile extrase din tulpina de cânepă (**1**).

CÁNEPĂRÍE, (**2**) *cânepării,* s. f. **1.** Cânepă multă strânsă la un loc. **2.** (Rar) Cânepiște. – **Cânepă** + suf. *-ărie.*

CÂNEPIOÁRĂ, *cânepioare,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *cânepă.* **2.** Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunze lobate și cu flori roșietice; cânepa-codrului. – **Cânepă** + suf. *-ioară.*

CÂNEPÍȘTE, *cânepiști,* s. f. Teren cultivat cu cânepă; cânepărie. – **Cânepă** + suf. *-iște.*

CÂNEPÍU, -ÍE, *cânepii,* adj. Care are înfățișarea fuiorului de cânepă; de culoarea seminței de cânepă, cenușiu-închis. – **Cânepă** + suf. *-iu.*

CÂNÉR, *câneri,* s. m. (Reg.) Om rău, hain, câinos. – **Câne** + suf. *-ar.*

CÂNT, *cânturi,* s. n. **1.** Cântare, cântec; ciripit de păsări. **2.** Poezie (însoțită uneori de melodie). **3.** Parte, diviziune a unui poem epic. – Din **cânta** (derivat regresiv).

CÂNTÁ, *cânt,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. A emite vocal sau instrumental un șir de sunete care se succed (sau se suprapun) în structuri muzicale. ◊ (Despre păsări, insecte etc.) A scoate sunete caracteristice speciei. **2.** Tranz. (Fam.) A îndruga, a înșira vorbe goale.

CÂNTÁR, cântare, s. n. **1.** Nume dat mai multor instrumente care servesc la stabilirea greutății unui obiect sau a unei ființe, de obicei a unei mărfi. **2.** Unitate pentru măsurarea greutăților folosită în trecut, a cărei valoare a variat în timp și pe regiuni.

CÂNTÁRE, (II) *cântări,* s. f. **I.** Acțiunea de *a cânta* și rezultatul ei. **II.** Cântec (de laudă, bisericesc etc.); muzică. ♦ Sunet caracteristic (plăcut) scos de diverse păsări și insecte. – V. **cânta.**

CÂNTÁT s. n. Faptul de *a cânta.* ♦ Sunet caracteristic (plăcut) scos de unele păsări și insecte. ◊ Expr. *La* (sau *pe la, spre) cântatul cocoșilor* = (pe) la miezul nopții sau în zorii zilei. – V. **cânta.**

CÂNTĂREÁLĂ s. f. (Rar) Cântărire. – **Cântări** + suf. *-eală.*

CÂNTĂREȚ, -EÁȚĂ, *cântăreți, -e,* s. m. și f. Persoană care cântă cu vocea; artist care are profesiunea de a cânta cu vocea. ♦ Persoană care execută cântările și citirile în serviciile religioase. – **Cânta** + suf. *-ăreț.*

CÂNTĂRÍ, cântăresc, vb. IV. **1.** Tranz. A determina greutatea unui corp cu ajutorul cântarului, al balanței, al basculei. **2.** Tranz. Fig. A aprecia, a judeca; a cumpăni, a chibzui. **3.** Intranz. A avea o anumită greutate. ♦ Fig. A valora, a prețui. Aprecierea lui cântărește mult. – Din **cântar.**

CÂNTĂRÍRE, *cântăriri,* s. f. Acțiunea de *a cântări;* cântăreală. – V. **cântări.**

CÂNTĂRÍT1 s. n. Faptul de *a cântări.* – V. **cântări.**

CÂNTĂRÍT2**, -Ă,** *cântăriți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Cumpănit, chibzuit, socotit. – V. **cântări.**

CÂNTĂTÓR, -OÁRE, *cântători, -oare,* adj., s. m. **1.** Adj. (Despre oameni) Care cântă, care are voce; (despre păsări) care scoate sunete plăcute, melodioase. **2.** S. m. (Înv.) Cântăreț (**2**). **3.** S. m. (Pop.) Cocoș. ♦ (În expr.) *(Pe) la cântători* = în zorii zilei. – **Cânta** + suf. *-ător.*

CÂNTEC, *cântece,* s. n. **1.** Nume generic dat pieselor vocale sau instrumentale cu text, *p. ext.* și celor instrumentale; cântare, cânt. ♦ Sunete melodioase emise de unele păsări; zumzetul unor insecte. **2.** Compoziție literară în versuri, adesea însoțită de melodie. ◊ *Cântec bătrânesc* = baladă populară veche. *Cântec de dor* = poezie populară cu caracter elegiac. *Cântec de lume* = poezie lirică cu caracter erotic. *Cântec de mase* = cântec cu conținut patriotic, revoluționar. *Cântec de leagăn* = cântec liric cu care sunt adormiți copiii mici. [Var.: (reg.) **cắntic** s. n.].

CÂNTECÉL, *cântecele,* s. n. Diminutiv al lui *cântec.* ◊ *Cântecel comic* = monolog comic, satiric (în care alternează părțile recitate cu cele cântate). [Var.: (reg.) **cânticél** s. n.] – **Cântec** + suf. *-el.*

CÁNTIC s. n. v. **cântec.**

CÂNTICÉL s. n. v. **cântecel.**

CÂR interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul caracteristic scos de unele păsări (ciori, găini etc.); strigăt cu care se alungă unele păsări. – Onomatopee.

CÂRÁ s. f. (Pop.; în expr.) *A se ține de câra cuiva* = a stărui pe lângă cineva, a depune insistențe pentru a determina pe cineva să facă un lucru. *A fi în cârâ cu cineva* = a fi în ceartă, în dușmănie cu cineva. – Din **cârâi** (derivat regresiv).

CÂRÂÍ, *cârâi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre unele păsări; la pers. 3) A scoate sunete caracteristice, neplăcute, scurte și guturale. **2.** Intranz. Fig. (Peior.) A vorbi cu un ton ascuțit și strident, care trădează ostilitate. **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A cicăli, a bate la cap pe cineva. ♦ Refl. recipr. A se certa. *Toată ziua se cârâie.* – **Câr** + suf. *-âi.*

CÂRÂIÁLĂ, *cârâieli,* s. f. Faptul de *a (se) cârâi.* **1.** Sunet caracteristic, neplăcut, scurt și gutural, produs de unele păsări; cârâit1. **2.** Fig. (Fam.) Cârtire; ceartă. [Pr.: *-râ-ia-*] – **Cârâi** + suf. *-eală.*

CÂRÁIE, *cârâie,* s. f. (Rar) Dără, dungă (de sudoare). – Et. nec.

CÂRÂÍT1 s. n. Faptul de *a cârâi;* cârâială (**1**). – V. **cârâi.**

CÂRÂÍT2**, -Ă,** *cârâiți, -te,* adj. (Despre sunete, glas etc.; peior.) Ascuțit, strident (care trădează ostilitate). – V. **cârâi.**

CÂRÂITÓR, -OÁRE, *cârâitori, -oare,* adj., s. f. **1.** Adj. Care cârâie. **2.** S. f. Scârțâitoare cu care se alungă păsările. [Pr.: *-râ-i-*] – **Cârâi** + suf. *-tor.*

CÂRC interj. (Pop. și fam.; în expr.) *A nu (mai) zice* (sau *spune) (nici) cârc* = a nu (mai) spune nicio vorbă, a tăcea chitic. – Formație onomatopeică.

CÁRCĂ s. f. (În loc. adv.) *În cârcă* = în spate, în spinare.

CÂRCĂLÍ, *cârcălesc,* vb. IV. (Pop.) Refl. și tranz. A (se) frige numai pe deasupra (un aliment); a (se) perpeli.

CÂRCĂLÍT, -Ă, *cârcăliți, -te,* adj. (Pop.; despre alimente) Fript numai pe deasupra; pârpălit. – V. **cârcăli.**

CÂRCÂÍ, pers. 3 *cârcâie,* vb. IV. Intranz. (Despre unele păsări) A scoate sunete (neplăcute) caracteristice speciei. – Formație onomatopeică.

CÂRCÉIE, *cârceie,* s. f. Piesă de lemn sau de fier la car, cu care se leagă tânjala de proțap (când se înjugă patru boi). – Et. nec.

CÂRCÉL, *cârcei,* s. m. **1.** (Med.) Contracție bruscă și involuntară a mușchilor de la extremități, însoțită de obicei de senzații dureroase. **2.** Organ vegetal filiform, cu rol de susținere a lăstarilor pe diferite suporturi. **3.** (Zool.) Căpușă.

CÂRCIMĂ s. f. v. **cârciumă.**

CÂRCIMĂREÁSĂ s. f. v. **cârciumăreasă.**

CÂRCIMĂRÍȚĂ s. f. v. **cârciumăriță.**

CÂRCIOBÁR s. m. v. **cârciogar.**

CÂRCIÓC s. n. v. **cârciog.**

CÂRCIOCÁR s. m. v. **cârciogar.**

CÂRCIÓG, *cârcioguri,* s. n. (Reg.) Tertip, șiretlic. [Var.: **cârcióc** s. n.].

CÂRCIOGÁR, *cârciogari*, s. m. (Reg.) Om căruia îi plac cearta, procesele, care găsește obiecție la orice; om cârcotaș. [Var.: **cârciocár, cârciobár, corciogár** s. m.] – **Cârciog** + suf. *-ar.*

CÂRCIOGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cârciogărești,* adj. (Reg.) Care ține de cârciogar, al cârciogarului, specific cârciogarului. – **Cârciogar** + suf. *-esc.*

CÂRCIUMÁR, *cârciumari*, s. m. Proprietar al unei cârciumi. [Var.: **crâșmár,** (reg.) **crăcimár** s. m.] – **Cârciumă** + suf. *-ar.*

CÂRCIUMĂ, *cârciumi*, s. f. Local unde se consumă băuturi alcoolice (și mâncăruri). [Var.: **crâșmă,** (reg.) **cârcimă** s. f.].

CÂRCIUMĂREÁSĂ, *cârciumărese,* s. f. **1.** Femeie care are în proprietate o cârciumă; nevastă de cârciumar; cârciumăriță. **2.** Plantă erbacee ornamentală cu frunze opuse, ovale, cu flori mari, divers colorate . [Var.: **crâșmăreásă,** (reg.) **cârcimăreásă** s. f.] – **Cârciumar** + suf. *-easă.*

CÂRCIUMĂRÍ, *cârciumăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A avea în proprietate o cârciumă, a vinde sau a servi într-o cârciumă; *p. gener.* a face negoț ilicit, nepermis cu ceva. – Din **cârciumar.**

CÂRCIUMĂRÍT s. n. **1.** (Pop.) Faptul de *a cârciumări;* ocupația cârciumarului sau a cârciumăresei. **2.** Impozit care era perceput în trecut pe cârciumi. – V**. cârciumări.**

CÂRCIUMĂRÍȚĂ, *cârciumărițe,* s. f. Cârciumăreasă (**1**). [Var.: crâșmăríță, (reg.) cârcimăríță s. f.] – **Cârciumar** + suf. *-iță.*

CÂRCIUMIOÁRĂ, *cârciumioare,* s. f. Diminutiv al lui *cârciumă.* – **Cârciumă** + suf. *-ioară.*

CÂRCNÍ vb. IV v. **crâcni.**

CÂRCOTÁȘ, -Ă, *cârcotași, -e,* adj., s. m. și f. (Pop. și fam.) (Om) care caută mereu ceartă, care e veșnic nemulțumit; gâlcevitor, cârtitor. – **Cârcotă** + suf. *-aș.*

CÁRCOTĂ, *cârcote,* s. f. (Pop. și fam.) Neînțelegere, ceartă, gâlceavă. ◊ Loc. vb. *A intra* (sau *a se băga) în cârcotă* (cu cineva) = a se certa (cu cineva).

CÂRCOTÍ, *cârcotesc,* vb. IV. Intranz. și refl. recipr. (Pop.) A se certa, a se sfădi mereu. ♦ Intranz. A-și arăta nemulțumirea; a cârti. – Din **cârcotă.**

CÂRD, *cârduri*, s. n. **1.** Grup mare de animale sau de păsări, de pești de același fel, care se află împreună. **2.** (De obicei peior.) Ceată numeroasă de oameni. **3.** (Fam.) Mulțime, șir (de ani, de zile). ◊ Loc. adv. *De (la) un cârd de vreme* = de un timp încoace. *Un cârd de ani* = foarte mulți ani.

CÂRDĂȘÍE, *cârdășii,* s. f. Întovărășire cu scopuri condamnabile. [Var.: **cărdășíe** s. f.] – **Cardaș** + suf. *-ie.*

CÂRDIȘÓR, *cârdișoare,* s. n. Diminutiv al lui *cârd.* – **Cârd** + suf. *-ișor.*

CÂRJÁNCĂ, *cârjance*, s. f. (Pop.) Plătică (mică). – Et. nec.

CÁRJĂ, *cârje,* s. f. **1.** Obiect din lemn cu partea superioară bifurcată și prevăzută cu o bară transversală, folosit de infirmi pentru susținere. **2.** Baston (încovoiat în partea superioară); *spec.* baston care servea ca simbol al puterii sau care servește ca simbol al unei demnități.

CÂRLÁN, *cârlani*, s. m. **1.** Miel sau ied după înțărcare până la vârsta de circa un an. **2.** Mânz sau cal tânăr, până la vârsta de trei ani. – Et. nec.

CÂRLĂNÁR, *cârlănari,* s. m. Cioban care păzește și duce la păscut cârlanii dintr-o turmă. – **Cârlan** + suf. *-ar.*

CÂRLĂNÁȘ, *cârlănași,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *cârlan.* – **Cârlan** + suf. *-aș.*

CÂRLÍG, *cârlige,* s. n. **1.** Piesă de metal cu un capăt îndoit, de care se atârnă, se prinde etc. un obiect.. **2.** Prăjină cu un capăt (metalic) încovoiat, care servește la scoaterea găleții cu apă din fântână. **3.** Partea metalică a undiței, de forma unui ac îndoit, în care se prinde peștele. **4.** Andrea.**5.** Mic dispozitiv cu care se prind rufele pe frânghie. **6.** (Rar) Mlădiță sau cârcel de viță-de-vie.

CÂRLIGÁȘ, *cârligașe,* s. n. Cârligel. – **Cârlig** + suf. *-aș.*

CÂRLIGÉL, *cârligele,* s. n. Diminutiv al lui *cârlig;* cârligaș. – **Cârlig** + suf. *-el.*

CÂRLIGIOÁRĂ, *cârligioare,* s. f. (Bot.; reg.) Iarbă-roșie.– **Cârlig** + suf. *-ioară*

CÂRLIÓNȚ, *cârlionți,* s. m. Șuviță de păr răsucită în spirală; buclă, zuluf. [Pr.: *-li-onț*] – Et. nec.

CÂRLIONȚÁ, *cârlionțez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face cârlionți, inele. [Pr.: *-li-on-*] – Din **cârlionț.**

CÂRLIONȚÁT, -Ă, *cârlionțați, -te,* adj. (Despre păr) Cu cârlionți; buclat; (despre oameni) care are părul buclat. [Pr.: *-li-on-*] – V. **cârlionța.**

CÂRMÁCI, *cârmaci*, s. m. Fig. Cârmuitor, conducător.

CÁRMĂ, *cârme,* s. f. **1.** Piesă mobilă care servește la menținerea sau la schimbarea direcției de mers a unei ambarcații. **2.** Fig. Conducere, cârmuire, guvernare.

CÂRMEÁLĂ, *cârmeli,* s. f. (Pop.) Întorsătură, cotitură, schimbare (în desfășurarea unei operații, a unei acțiuni). ♦ Fig. Schimbare survenită în atitudinea sau comportarea cuiva. – **Cârmi** + suf. *-eală.*

CÂRMÍ, *cârmesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A manevra cârma unei ambarcațiuni, a unei nave, schimbând direcția de mers; *p. gener.* a o coti, a o lua în altă parte. **2.** Fig. (Rar) A se abate de la cele spuse, de la cele hotărâte.

CÂRMÍRE, *cârmiri*, s. f. Acțiunea de *a cârmi.* – V. **cârmi.**

CÂRMUITÓR, -OÁRE, *cârmuitori, -oare,* s. m. și f. Persoană care conduce, administrează o instituție, care guvernează un stat etc. [Pr.: *-mu-i-*] – **Cârmui** + suf. *-tor.*

CÁRN, -Ă, *cârni, -e,* adj. **1.** (Despre nas, rar despre bot) Mic, scurt și cu vârful ridicat puțin în sus. ♦ (Despre oameni, rar despre animale; adesea substantivat) Care are nasul sau botul cârn (**1**). **2.** Fig. (Despre obiecte) Cu vârful strâmbat, îndoit în sus; *p. ext.* strâmb.

CÂRNÁT, *cârnați,* s. m. Produs alimentar preparat din carne tocată și condimente, introduse în intestine de porc, de oaie sau într-un înveliș din material sintetic. [Var.: (pop.) **cârnáț** s. m.] .

CÂRNÁȚ s. m. v. **cârnat.**

CÂRNĂCIÓR, *cârnăciori,* s. m. Diminutiv al lui *cârnat.* – **Cârnat** + suf. *-ior.*

CÂRNĂȚÁR, *cârnățari,* s. m. Persoană care prepară sau vinde cârnați și alte mezeluri. – **Cârnat** + suf. *-ar.*

CÂRNĂȚĂREÁSĂ, *cârnățărese,* s. f. Femeie care prepară sau vinde cârnați și alte mezeluri; nevastă de cârnățar. – **Cârnățar** + suf. *-easă.*

CÂRNĂȚÁRÍE, (**2**) *cârnățării,* s. f. **1.** (Cu sens colectiv) Cârnați mulți și de diverse sortimente. **2.** Magazin de cârnați și de alte mezeluri. – **Cârnat** + suf. *-ărie.*

CÂRNELEÁGĂ, *cârnelegi*, s. f. (În religia ortodoxă, de obicei la pl.) Săptămâna antepenultima din dulcele Crăciunului, în timpul căreia credincioșii pot mânca de dulce miercurea și vinerea.

CÂRNÍ, *cârnesc,* vb. IV. **1.** Tranz., intranz. și refl. (Pop.) A (se) îndrepta în altă direcție: a (se) întoarce. ♦ Fig. A reveni asupra celor spuse, hotărâte, a nu mai face ce a spus, ce a hotărât. **2.** Tranz. A tăia, a rupe vârful lăstarilor tineri ai unor plante pentru a favoriza dezvoltarea fructelor. – Din **cârn.**

CÂRNÍRE, *cârniri*, s. f. Acțiunea de *a (se) cârni.* – V. **cârni.**

CÂRNÍT, *cârnituri*, s. n. Faptul de *a (se) cârni.* – V. **cârni.**

CÂRNITÚRĂ, *cârnituri*, s. f. (Pop.) Cotitură (a unui drum). – **Cârni** + suf. *-tură.*

CÂRNOSÍ1, *cârnosesc,* vb. IV. Tranz. A sfâșia pe cineva sau o bucată de carne. – Et. nec. Cf. cârnos.

CÂRNOSÍ2 vb. IV v. **cărnosi.**

CÂRNÚȚ, -Ă, *cârnuți, -e,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *cârn.* – **Cârn** + suf. *-uț.*

CÂRPÁCI, *cârpaci*, s. m. Meseriaș care peticește, care repară încălțăminte, haine etc. ♦ Meseriaș sau, *p. gener.* persoană care lucrează prost.

CÂRPĂCÍE s. f. (Înv.) Meseria cârpaciului. – **Cârpăci** + suf. *-ie.*

CÂRPĂ, *cârpe,* s. f. Bucată de pânză sau de stofă (veche), folosită de obicei în gospodărie (la ștergerea prafului, a vaselor etc.). ♦ Scutec. ♦ Fig. Om fără personalitate, care face întotdeauna orice i se spune.

CÂRPĂCEÁLĂ, *cârpăceli,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a cârpăci* și rezultatul ei. – **Cârpaci** + suf. *-eală.*

CÂRPĂCÍ, *cărpăcesc,* vb. IV. Tranz. A cârpi, a petici; *p. gener.* a lucra prost, a face lucruri de proastă calitate. – Din **cârpaci.**

CÂRPĂCITÓR, -OÁRE, *cârpăcitori, -oare,* adj. (Rar) Care cârpăcește. – **Cârpaci** + suf. *-tor.*

CÂRPĂTÓR, *cârpătoare,* s. n. (Pop.) Bucată de lemn rotundă, pătrată sau dreptunghiulară, pe care se răstoarnă mămăliga sau pe care se taie carnea, ceapa etc.; fund. ♦ Scândură sau masă (pătrată) pe care se întinde aluatul.

CÂRPEÁLĂ, *cârpeli*, s. f. Faptul de *a cârpi* (ceva sau pe cineva); (în special) reparație sumară sau prost executată; cârpitură. – **Cârpi** + suf. *-eală.*

CÂRPÍ, *cârpesc,* vb. IV. Tranz. A petici, a repara, a coase un obiect rupt sau descusut. ◊ Expr. *Cu ochii cârpiți de somn* = neputând ține ochii deschiși din cauza somnului.

CÂRPÍRE, *cârpiri,* s. f. Acțiunea de *a cârpi* și rezultatul ei; cârpit. – V. **cârpi.**

CÂRPÍT s. n. Cârpire. – V. **cârpi.**

CÂRPITÚRĂ, *cârpituri,* s. f. Reparație sumară sau prost executată; *p. restr.* petic. ♦ (Concr.) Obiect de îmbrăcăminte vechi, rupt (și peticit). – **Cârpi** + suf. *-tură.*

CÂRPULÍȚĂ, *cârpulițe,* s. f. Cârpușoară. – **Cârpă** + suf. *-uliță.*

CÂRPUȘOÁRĂ, *cârpușoare,* s. f. Diminutiv al lui *cârpă.* – **Cârpă** + suf. *-ușoară.*

CRISTÉL s. m. v. **cristei.**

CÂRTEÁLĂ, *cârteli,* s. f. (Pop.) Faptul de *a cârti;* protest, murmur (de nemulțumire); critică. – **Cârti** + suf. *-eală.*

CÂRTÍ, *cârtesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A-și exprima (mereu) nemulțumirea prin murmure sau critici (făcute de obicei în absența celui în cauză); a se plânge, a protesta (mereu). – Et. nec.

CÂRTÍRE, *cârtiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a cârti*. – V. **cârti.**

CÂRTITÓR, -OÁRE, *cârtitori, -oare,* adj. (Pop.) Care cârtește, care se arată mereu nemulțumit, care bombăne necontenit. – **Cârti** + suf. *-tor.*

CÂRTIȚĂ, *cârtițe,* s. f. Mic mamifer insectivor, cu ochi mici acoperiți de o membrană, cu blană neagră, cu labele anterioare adaptate la săpat, care trăiește în galerii subterane, (cățelul-pământului).

CÂȘ1 interj. v. **hâș.**

CÂȘ2, -Ă, *câși, -e,* adj., adv. **1.** Adj. (Reg.) Care este lipsit de unul sau de mai multe degete; ciung. **2.** Adj. și adv. (Fam.) (Care este) strâmb.

CÂȘIȚĂ, *câșițe,* s. f. Insectă cu două aripi ale cărei larve se dezvoltă în brânză alterată; larva acestei insecte. – Et. nec.

CÂȘLÉGI s. f. pl. Interval de timp între două posturi ortodoxe, în care creștinii pot mânca de dulce.

CÂȘTÍG, *câștiguri,* s. n. Ceea ce câștigă cineva.. – Din **câștiga** (derivat regresiv).

CÂȘTIGÁ, *câștig,* vb. I. Tranz. A obține bani sau alte bunuri materiale (prin muncă, prin speculații,); *p. ext.* a dobândi, a obține experiență, cunoștințe etc.

CÂȘTIGÁRE s. f. Acțiunea de *a câștiga.* – V. **câștiga.**

CÂȘTIGÁT, -Ă, *câștigați, -te,* adj. **1.** Care a fost obținut de cineva. **2.** (Despre oameni) Care s-a ales cu un folos (din ceva), care și-a îmbogățit cunoștințele, experiența. – V. **câștiga.**

CÂȘTIGĂTÓR, -OÁRE, *câștigători, -oare,* adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care a obținut un câștig material, o superioritate asupra alteia. **2.** Adj. Care asigură câștigul, care dă dreptul la câștig sau dovedește acest drept. **– Câștiga** + suf. *-ător.*

CÂT, -Ă, conj., prep., adv., **(IV)** *câți, -te,* pron. s. n. **I.** Conj. **1.** (Introduce propoziții temporale) În timpul în care..., atâta timp, până când... ◊ Expr. (Reg.) *Cât ce...* = îndată ce... *Cât ai bate din* (sau *în) palme* sau *cât te-ai șterge* (sau *freca) la ochi, cât ai scăpăra din(tr-un) amnar* = foarte repede, într-o clipă, imediat. *Numai cât* = doar. **2.** (Introduce propoziții modale sau atributive) În măsura, în gradul în care... *Venea cât putea mai repede.* **3.** (Înv. și pop.; introduce propoziții consecutive) Încât, de, că. *Gemea cât îți era mai mare mila.* **4.** (Introduce propoziții concesive) Deși, cu toate că, oricât. *Cât era de reținut, tot mai izbucnea uneori.* **5.** (Introduce propoziții completive directe) *Am plătit cât nu face.* **6.** (Introduce propoziții adversative) Ci, mai ales. *Nu eraatât de strâmt, cât incomod.* **7.** (În corelație cu sine însuși; introduce propoziții copulative eliptice)Când... când..., și... și... **II.** Prep. (Folosit în comparații) Ca, precum, asemenea cu... *Copacul era înalt cât casa.* **III.** Adv. **1.** (În propoziții independente exclamative sau interogative) În ce măsură, în ce grad; în ce durată (mare) de timp. *Cât de bine a cântat! Cât l-am așteptat!* **2.** (Corelativ, în expr.) *Atât..., cât...* = în același grad. **3.** (În expr.) *Cât colo* = departe. **IV.** Pron. **1.** Pron. interog. (Cu) ce preț? În ce număr? în ce cantitate? ce durată de timp? cât costă? ◊ Expr. *Cât e ceasul?* **2.** Pron. nehot. (Adesea cu valoare de adj. nehot.) Tot ce, toate care; (la pl.) cei care. *Cât a fost s-a terminat.* ◊ Expr. *Câtă frunză, câtă ierbă* sau *câtă frunză și ierbă,* se spune despre o cantitate foarte mare.

CÁTE adv. **1.** (Formează numerale colective) *Câte trele (Câte trei părți).* **2.** (Formează numerale distributive) *Două câte două.* ◊ Expr. *Una câte una* sau *unul câte unul* = rând pe rând, una după alta sau unul după altul.

CÁTEA pron. interog., adj. interog. f. v. **câtelea.**

CÁTELEA, CÁTA pron. interog., adj. interog. (Precedat de art. „al", „a", se întrebuințează în propoziții interogative pentru a afla locul pe care îl ocupă cineva sau ceva într-o ierarhie, într-o serie de ființe sau de lucruri de același fel) *Al câtelea a reușit? A câta casă?* [Var.: **cátea** pron. interog., adj. interog. f.]– **Câte** + **le** + **a.**

CÁTEODÁTĂ adv. Din timp în timp, când și când, uneori. – **Câte** + **o** + **dată.**

CÂTEȘI- Element de compunere înseamnând „toți (ori toate) împreună", care servește la formarea unor numerale colective: *câteșitrei, câteșitrele; câteșipatru* etc. – **Câte** + **și.**

CÂTÍME, *câtimi,* s. f. (Rar) Ceea ce se poate măsura sau număra; număr, mărime, volum, cantitate. – **Cât** + suf. *-ime.*

CÁTINÉL adv. Încetinel, lin, domol; tiptil. ◊ Expr. (Rar) *Nel-cătinel* = încet-încet. [Var.: **câtinél** adv.].

CÁTUȘI adv. (În expr.) *Câtuși de puțin* = oricât de puțin, cât de cât; (în construcții negative) absolut deloc, defel. – **Cât(u)** + **și.**

CÂTVÁ, CÂTĂVÁ, *câțiva, câteva,* pron. nehot., adj. nehot. Un număr mic, o cantitate sau o parte mică (dintr-un număr, o cantitate sau o parte mai mare). ♦ (Adverbial) Puțin timp, nu prea multă vreme. – **Cât + va** (= *vrea).*

CÂȚ interj. (Reg.) Strigăt cu care se gonește pisica. – Onomatopee.

CEA interj. Strigăt cu care se mână boii spre dreapta. ♦ (Substantivat) Partea dreaptă; dreapta. [Var.: (reg.) **ceála** interj.] – Onomatopee.

CEAC, *ceacuri,* s. n. Prăjină lungă, prevăzută la un capăt cu cârlig, folosită pentru prinderea și manevrarea butucilor pe apă. – Et. nec.

CEÁFĂ, *cefe,* s. f. **1.** Partea de dinapoi a gâtului sau, *p. ext.,* a capului. ◊ Expr. *Când mi-oi vedea ceafa* = niciodată. *A face ceafă* = a se îngrășa. ♦ Regiunea cervicală. **2.** Carne specială de porc din regiunea cefei (**1**), afumată sau sărată.

CEÁGLĂ, *ceagle,* s. f. (Reg.) Târnăcop pentru spart gheața.

CEAHLĂU, *ceahlăi,* s. m. (Ornit.; reg.) Vultur bărbos .

CEAÍR, *ceairuri,* s. n. (Înv. și reg.) Loc de pășune (împrejmuit); *p. ext.* câmpie nelucrată în apropierea unei ape. [Var.: **ciér** s. n.].

CEÁLA interj. v. **cea.**

CEAMÚR s. n. (Reg.) Material de construcție constituit din lut frământat cu paie tocate (și cu unele substanțe minerale), întrebuințat la tencuirea sau la construirea caselor țărănești, a cuptoarelor etc.- (după *murui*).

CEÁPĂ, *cepe,* s. f. **1.** Plantă erbacee legumicolă, bienală, din familia liliaceelor, comestibilă, cu miros puternic, specific, cu tulpina aeriană dreaptă, cilindrică și verde și cu cea subterană în formă de bulb, cu frunze cilindrice și cu flori albe numeroase. ◊ *Ceapă de apă* = ceapă care se cultivă prin răsad și se recoltează în același an în care s-a semănat. *Ceapă de sămânță* = arpagic. **2.**Compus: *ceapa-ciorii* = numele a trei plante erbacee bulboase din familia liliaceelor, una cu flori galbene , alta cu flori albastre, iar a treia cu flori albe-verzui sau violete.

CEÁRĂ, (**2**) *ceruri,* s. f. Produs natural *Ceară de albine* = ceară de culoare gălbuie, cu miros plăcut, caracteristic, produsă de albine, care se recoltează prin topirea fagurilor. *Ceară vegetală* = strat care acoperă suprafața plantelor, mai ales a fructelor.

CEÁRCĂN, *cearcăne,* s. n. **1.** Cerc vânăt în jurul ochilor la un om obosit sau bolnav. **2.** Cerc de vapori, vizibil uneori în jurul soarelui sau al lunii; halo.

CEÁRTĂ, *certuri,* s. f. **1.** Schimb de cuvinte aspre între două sau mai multe persoane; sfadă, gâlceavă. **2.** (Rar) Neînțelegere, dușmănie, ură. – Din **certa** (derivat regresiv).

CEAS, *ceasuri,* s. n. **1.** Interval de timp egal cu 60 de minute; oră. ◊ Loc. adv. *Cu ceasurile* = timp îndelungat, mult. *La tot ceasul* = întruna, mereu. **2.** Moment, clipă; timp, vreme. ♦ Timpul dinaintea sau din cursul unui eveniment. ◊ Expr. *Ceas bun* (sau *rău)* = (în superstiții) moment considerat ca norocos (sau nenorocos). *(Să fie) într-un ceas bun!* formulă prin care se urează cuiva succes când întreprinde ceva. (Pop.) *A se da de ceasul morții* = a se agita; a se frământa, a se zbuciuma. **3.** Aparat care servește la determinarea și măsurarea timpului în limitele unei zile; ceasornic. **4.** Slujbă religioasă săvârșită la anumite ore din zi.

CEASORNICÁR, *ceasornicari,* s. m. **1.** Persoană care repară sau vinde ceasuri (**3**). **2.** Insectă dăunătoare, mică de 4-5 mm, care face galerii în lemnul construcțiilor și al mobilelor și produce zgomote asemănătoare cu tic-tacul ceasului. – **Ceasornic** + suf. *-ar.*

CEASORNICĂRÍE1 s. f. Meseria de ceasornicar (**1**). – **Ceasornicar** + suf. *-ie.*

CEASORNICĂRÍE2, *ceasornicării,* s. f. Atelier, prăvălie unde se repară sau se vând ceasornice (**1**). – **Ceasornic** + suf. *-ărie.*

CEATÁL s. n. Porțiune de uscat, în formă de triunghi, care provoacă difluența fluvială. – Et. nec.

CEÁTĂ, *cete,* s. f. **1.** Grup (neorganizat) de oameni, adunați de obicei în vederea unui scop comun. ♦ (Urmat de determinări) Grămadă de animale (de același fel). **2.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Grup de organizare specială, militară și fiscală, alcătuit din subalternii de la sate ai dregătorilor domnești; pâlc (**2**), stol (**2**); trupă înarmată și organizată.

CEATLÁU, *ceatlaie,* s. n. (Reg.) Bucată de lemn cu care se răscuește funia sau lanțul trecut peste o sarcină (de fân, de lemne etc.) spre a o strânge. ♦ Prăjină adăugată la inima căruței spre a înhăma încă un cal. ♦ Băț gros; bâtă, ciomag. [Var.: **cetlău** s. n.].

CEÁȚĂ, *cețuri,* s. f. Particule de apă rezultate din vaporizarea apei de pe pământ, aflate în suspensie în atmosferă, la suprafața solului, și care îngreunează vizibilitatea; negură, pâclă.

CEAÚN, *ceaune,* s. n. Vas de tuci (fontă), de formă emisferică, cu două toarte unite printr-un mâner, folosit pentru fierberea mămăligii sau a altor mâncăruri. [Pl. și: *ceaunuri*].

CEAUNÁȘ, *ceaunașe,* s. n. Diminutiv al lui *ceaun.* [Pr.: *cea-u-*] – **Ceaun** + suf. *-aș.*

CEDÁ, *cedez,* vb. I. **1.** Tranz. A renunța (gratuit sau prin vânzare) la posesiunea asupra unui bun. **2.** Intranz. A da cuiva dreptate într-o discuție, a nu se mai împotrivi; a se supune; a renunța. **3.** Intranz. (Despre lucruri) A nu rezista unei presiuni; a se încovoia; a se deforma; a se rupe.

CEFÁR, *cefare,* s. n. Partea superioară a jugului, de forma unei bare de lemn cu două curburi, care se așază pe ceafa unor animale de tracțiune. – **Ceafă** + suf. *-ar.*

CÉGĂ, *cegi,* s. f. Pește de apă dulce cu botul lung și ascuțit, având o serie de discuri osoase pe spate și pe laturi.

CEHĂÍ vb. IV v. **cihăi.**

CEL, CEA, *cei, cele,* adj. dem. (antepus), art., adj., pron. dem. **I.** Adj. dem. (antepus) (Pop.) (Arată că ființa sau lucrul desemnate de substantivul pe care îl determină se află mai departe, în spațiu sau în timp, de vorbitor). ◊ Expr. *Cea* (sau *ceea) lume* = lumea cealaltă; celălalt tărâm. **II.** Art., adj. **1.** (Precedă un adjectiv care determină un substantiv articulat sau un substantiv nume de persoană, nearticulat) *Fruntea ta cea lată. Ștefan cel Mare.* **2.** (Precedă un numeral ordinal sau cardinal) *Cele trei fete.* **3.** (Urmat de „mai" formează superlativul relativ) *Cel mai bun.* **4.** (Substantivează adjectivul pe care îl precedă) *Cel bogat.* **III.** Pron. dem. **1.** (Indică pe cineva sau ceva relativ depărtat, în spațiu sau timp, de vorbitor). *Cel de dincolo.* **2.** *Cel ce* = care. [Gen.-dat. sg. *Celui, celei,* gen.-dat. pl. *celor*] – Din **acel, acea.**

CÉLA, CÉEA, *ceia, celea,* pron. dem., adj. pron. dem. (postpus). **1.** Pron. dem. (Pop.) (Indică o ființă sau un lucru mai depărtat, în spațiu sau în timp, de subiectul vorbitor) Acela. ◊ Expr. *Toate cele(a)* = totul, toate. *Multe cele(a)* = multe și diverse. *Ba ceea..., ba ceea...* = ba una..., ba alta... **2.** Adj. pron. dem. (postpus) (Pop.) Acela. *Omul cela. Femeia ceea.* [Gen.-dat. sg. *celuia, celeia,* gen.-dat. pl. *celora*] – Din **acela, aceea.**

CÉLALALT, CÉEALALTĂ pron. dem. v. **celălalt.**

CÉLALT pron. dem. m. v. **celălalt.**

CELÁR, *celare,* s. n. (Pop.) Mică încăpere în locuințele țărănești, pentru păstrarea alimentelor și a obiectelor casnice.

CÉLĂLALT, CEÁLALTĂ, *ceilalți, celelalte,* pron. dem. **1.** Cel mai depărtat dintre amândoi, al doilea; ◊ (Adjectival) *Acolo, în partea cealaltă.* **2.** (La pl.) Toți cei care sunt de față sau care pot fi luați în considerație, afară de cel sau cei amintiți în mod special sau scoși din discuție. ◊ (Adjectival) *Ceilalți oaspeți.* ♦ (Adjectival; ca determinant al unor cuvinte care exprimă o diviziune a timpului) Imediat următor altuia. *Luna cealaltă.* [Gen.-dat. sg. *celuilalt, celeilalte,* gen.-dat. pl. *celorlalți, celorlalte.* – Var.: **célalalt, céealaltă** pron. dem., **célalt, céllalt** pron. dem. m.] – **Cel(a) + alalt** (= *ăllalt).*

CELĂRÉL, *celărele,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *celar.* – **Celar** + suf. *-el.*

CÉLLALT pron. dem. m. v. **celălalt.**

CELT, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană făcând parte dintr-o veche populație europeană care a locuit în Galia (de unde s-a extins apoi și în alte regiuni); gal1. **2.** Adj. Celtic. ♦ (Substantivat, f.) Limbă aparținând unei familii de limbi indo-europene vorbite, în Antichitate, de vechii gali; sînt creatorii culturii La Tène. În sec. 5-3 î. Hr., triburi celtice au migrat spre E și SE (și în România). ♦ Persoană care aparținea acestei populații. **3.** Adj. Celtic.

CÉLTIC, -Ă, *celtici, -ce,* adj. Care aparține celților (**1**), privitor la celți, („ceilalți" ca noi, confrați - îi numeau getii). ◊ *Limbi celtice* = familie de limbi vorbite de vechile populații în centrul și vestul Europei.

CELUÍ, *celuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) înşela, a (se) amăgi. ♦ Tranz. A ademeni, a momi.

CELUIÁLĂ, *celuieli,* s. f. (Reg.) Înşelare, amăgire. ♦ Ademenire. [Pr.: *-lu-ia-*] – **Celui** + suf. *-eală.*

CELUÍT, -Ă, *celuiţi, -te,* adj. (Reg.) Înşelat, amăgit. ♦ Ademenit, momit. – V. **celui.**

CELUITÓR, -OÁRE, *celuitori, -oare,* s. m. şi f., adj. (Reg.) (Persoană) care înşală, amăgeşte, ademeneşte. [Pr.: *-lu-i-*] – **Celui** + suf. *-tor.*

CÉNTRU, *centre,* s. n., *centri,* s. m. **1.** S. n. Punct în raport cu care toate punctele unei figuri sunt la aceeaşi distanţă. *Centrul unui cerc.* **2.** S. n. (În sintagma) *Centru de rotaţie* = punct în jurul căruia alt punct sau un corp pot efectua o mişcare de rotaţie. **3.** S. n. Punctul de aplicaţie al rezultantei unui sistem de forţe. *Centru de greutate.* **4.** S. n. Punct central al unei întinderi, al unui spaţiu. **5.** S. n. Loc (localitate sau parte dintr-o localitate) unde este concentrată o activitate.

CENTÚRĂ, *centuri,* s. f. Curea (lată) de piele, de pânză etc. cu care se încinge talia; cordon, cingătoare. ◊ Expr. *Până la centură* = (de la umeri) până la talie.

CENUŞÁR, (I) *cenuşare,* s. n. **1.** Cutie de metal aşezată sub sobe de încălzit, al unui cuptor etc., în care cade cenuşa rezultată din ardere. **2.** Loc intr-o tăbăcărie în care se execută operaţiile premergătoare tăbăcirii. ♦ Bazin folosit în tăbăcărie, în care se pun pieile crude, cu o soluţie de lapte de var, pentru a le curăţa de păr. – **Cenuşă** + suf. *-ar.*

CENUŞĂREÁSĂ, *cenuşărese,* s. f. Personaj din basme, închipuit ca o fată persecutată şi chinuită de mama vitregă; *fig.* fată persecutată în familie, care munceşte peste puteri. – **Cenuşar** + suf. *-easă.*

CENUŞĂRÍT s. n. (Rar) Operaţie de tratare a pieilor cu lapte de var şi cu leşie de cenuşă, pentru a le curăţa de păr. – **Cenuşă** + suf. *-ărit.*

CENUŞĚRNIŢĂ, *cenuşerniţe,* s. f. (Pop.) Scrumieră. – **Cenuşă** + suf. *-erniţă.*

CENUŞÍU, -ÍE, *cenuşii,* s. n., adj. **1.** S. n. Culoare obţinută prin suprapunerea în diferite proporţii a culorilor alb şi negru; sur, gri. **2.** Adj. De culoarea cenuşii; gri, bozafer. **3.** Adj. Fig. Şters, lipsit de expresivitate. – **Cenuşă** + suf. *-iu.*

CEP, *cepuri,* s. n. **1.** Dop de lemn, de formă tronconică, cu care se astupă gaura butoiului. ♦ Gaură de umplere sau de scurgere a lichidului dintr-un butoi care se închide cu un cep (**1**). **2.** Porţiune din tulpina unui portaltoi, care se lasă deasupra altoiului până la dezvoltarea acestuia, cu scopul de a-l proteja. **3.** Fusul arborelui de lemn al unei mori ţărăneşti de apă.

CEPĂÍ, *cepăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A păşi, producând un zgomot uşor; a lipăi. - Onomatopee.

CEPĂÍT, *cepăituri,* s. n. (Reg.) Faptul de *a cepăi;* zgomotul produs de încălţăminte în timpul mersului; lipăit. – V. **cepăi.**

CEPELEÁG, -Ă, *cepelegi, -ge,* adj. (Reg.) Peltic.

CEPIŞOÁRĂ s. f. v. **cepuşoară.**

CEPŞOÁRĂ s. f. v. **cepuşoară.**

CEPUÍRE, *cepuiri,* s. f. Cepuit. – V. **cepui.**

CEPUÍT s. n. Tăiere a crăcilor de pe trunchiurile de răşinoase, pentru o mai uşoară sortare şi manipulare a trunchiurilor. – Din **cep.**

CEPUŞOÁRĂ, *cepuşoare,* s. f. Diminutiv al lui *ceapă* (**1**). [Var.**: cepişoáră, cepşoáră** s. f.] – **Ceapă** + suf. *-uşoară.*

CEPUŞÓR, *cepuşoare,* s. n. Diminutiv al lui *cep.* – **Cep** + suf. *-uşor.*

CER1, *ceri,* s. m. Arbore mare din familia fagaceelor, înalt până la 30 m, înrudit cu stejarul, cu scoarţa negricioasă, cu frunze pieloase, bogate şi cu fructele ghinde, foarte căutat ca lemn de foc. ♦ Lemnul acestui arbore, folosit drept combustibil.

CER2, *ceruri,* s. n. **1.** Spaţiu cosmic nesfârşit în care se află aştrii; boltă cerească, firmament. ◊ Expr. *Sub cerul liber* = în afara unei locuinţe, afară. *Ca cerul de pământ* sau *ca de la cer la pământ,* se spune despre o deosebire extrem de mare între două lucruri. *A pica* (sau *a cădea) din cer* = a sosi pe neaşteptate; *Nu pică din cer* = nu vine de-a gata. *Nu s-o face gaură* (sau *bortă) în cer* = n-o să fie cine ştie ce pagubă. ◊ Compus: *cerul-gurii* = peretele superior al cavităţii bucale, bolta palatină; palat. **2.** Aer, văzduh, atmosferă. ◊ *Păsările cerului* = păsările zburătoare. **3.** Rai1, eden, paradis.

CERÁMIC,- Ă, (3) *ceramici, -ce,* adj., **(2)** *ceramici,* s. f. **1.** S. f. Tehnica şi arta prelucrării argilelor, pentru a se obţine, prin omogenizarea amestecului plastic, modelarea, decorarea, smălţuirea, uscarea şi arderea lui, diverse obiecte. **2.** Obiect obţinut prin această tehnică. ♦ Material din care se obţin astfel de obiecte. **3.** Adj. (Despre obiecte sau materiale) Obţinut prin tehnica ceramicii (**1**); referitor la ceramică, de ceramică.

CERAMÍST, -Ă, *ceramişti, -ste,* s. m. şi f. Specialist în fabricarea obiectelor de ceramică sau în arta ceramicii.

CERÁT, -Ă, *ceraţi, -te,* adj. (Despre materiale) Care este impregnat, acoperit cu un strat de ceară.. *Tăbliţe cerate* = tăbliţe de lemn acoperite cu ceară, pe care vechii locuitori îşi făceau însemnări, socoteli. – **Ceară** + suf. *-at.*

CERĂRÍT s. n. Impozit pe producţia de ceară. – **Ceară** + suf. *-ărit.*

CERB, *cerbi,* s. m. Mamifer rumegător de pădure, de talie mare, zvelt, cu coarne bogat ramificate, cu coada scurtă . ◊ *Cerb lopătar* = specie de cerb cu coarnele lăţite în formă de lopeţi şi cu corpul puternic.

CERBĂRÍE, *cerbării,* s. f. (Rar) Loc, teren unde sunt ţinuţi cerbii. – **Cerb** + suf. *-ărie.*

CERBÍCE s. f. **1.** (Pop.) Depozit de ţesut gras care apare pe partea superioară a gâtului, la tauri şi berbeci, odată cu maturitatea sexuală; parte a gâtului pe care se depune acest depozit; ceafă, grumaz. ◊ Expr. *A fi tare de cerbice* = a fi dârz, neînduplecat. **2.** Fig. Mândrie; împotrivire.

CERBICÍE s. f. Tenacitate, dârzenie; încăpăţânare. – **Cerbice** + suf. *-ie.*

CERBOÁICĂ, *cerboaice,* s. f. Femela cerbului; ciută. – **Cerb** + suf. *-oaică.*

CERC, *cercuri,* s. n. **I. 1.** Figură geometrică plană formată din mulţimea tuturor punctelor egal depărtate de un punct fix; circumferinţă; suprafaţă limitată de această figură.◊ *Cerc diurn* = cerc descris de aştri în mişcarea lor aparentă, zilnică, în jurul Pământului. **2.** Figură, desen, linie sau mişcare în formă de cerc (**I 1**). **3.** Linie în formă de arc. **4.** Fig. Sferă, întindere, cuprins, limită (de cunoştinţe, de atribuţii, de ocupaţii etc.) **II.** Nume dat unor obiecte de lemn, de metal etc. în formă de linie circulară. **1.** Bandă subţire de metal sau de lemn care înconjoară un butoi cu doage pentru strângerea şi consolidarea acestora. **2.** Şină de fier fixată în jurul roţilor de lemn ale vehiculelor, care serveşte la consolidarea obezilor şi ca piesă de uzură la rulare.

CERCÁ, *cerc,* vb. I. **1.** Tranz. (Pop.) A cerceta, a examina; a iscodi. ♦ Intranz. A întreba, a se informa. **2.** Tranz. şi refl. (Pop.) A se strădui, a se sili; a căuta să **3.** Tranz. (Pop.) A proba, a căuta să vezi dacă ceva e bun, potrivit etc. **4.** Tranz. (Înv. şi reg.) A căuta. **5.** Tranz. (Înv.) A supune la grele încercări. **6.** Tranz. (Reg.) A vizita, a frecventa. **7.** Intranz. (Pop.) A reveni; a da târcoale. **8.** Tranz. unipers. (Pop.) A fi cuprins de o anumită stare sufletească, de o durere fizică etc.

CERCÁR, *cercari,* s. m. Larvă a gălbezei, care trăieşte în apă şi care devine adultă în organismul vitelor cornute, unde pătrunde odată cu hrana.

CERCÁRE, *cercări,* s. f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) cerca* şi rezultatul ei. **1.** Cercetare, investigaţie. **2.** Încercare, experienţă. ♦ Probă. **3.** Suferinţă, durere; nenorocire. – V. **cerca.**

CERCÁT, -Ă, *cercaţi, -te,* adj. (Pop.; despre oameni) **1.** Încercat, trecut prin greutăţi. **2.** Experimentat, priceput. – V. **cerca.**

CERCĂNÁT, -Ă, *cercănaţi, -te,* adj. Încercănat. – **Cearcăn** + suf. *-at.*

CERCĂNÉL, *cercănele,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *cearcăn.* – **Cearcăn** + suf. *-el.*

CERCĂTÓR, -OÁRE, *cercători, -oare,* s. m. şi f. (Înv.) Persoană care face o încercare, o probă, o experienţă. – **Cerca** + suf. *-ător.*

CERCĂTÚRĂ, *cercături,* s. f. (Înv.) Control exercitat de stăpânire asupra strângerii birurilor prin concesionari. – **Cerca** + suf. *-ătură.*

CERCÉL, cercei, s. m. **1.** Obiect de podoabă pentru femei, care se poartă prins de ureche. ◊ *Cerceii-doamnei* arbust ornamental cu lăstari arcuiţi, frunze compuse şi cu flori grupate în raceme. **2.** Excrescenţă cărnoasă ce atârnă la gâtul unor animale (oi, capre, porci etc.).

CERCELÁT, -Ă, *cercelaţi, -te,* adj. Împodobit cu cercei. – **Cercel** + suf. *-at.*

CERCELÓI, *cerceloi,* s. m. (Rar) Augmentativ al lui *cercel.* – **Cercel** + suf. *-oi.*

CERCELÚŞ, *cerceluşi,* s. m. **I.** Diminutiv al lui *cercel.* **II.** (Bot.) **1.** Nume dat mai multor specii de plante decorative, cu frunze opuse regulate, cu flori roşii, galbene-verzui sau pestriţe; fucsie . **2.** (La pl.) Lăcrămioare. – **Cercel** + suf. *-uş.*

CERCETÁRE, *cercetări,* s. f. **1.** Acţiunea de *a (se) cerceta* şi rezultatul ei. **2.** (Mil.) Acţiune de culegere şi de studiere a datelor despre inamic, teren, populaţie etc. – V. **cerceta.**

CERCETÁT, -Ă, *cercetaţi, -te,* adj. **1.** Examinat cu atenţie; observat, controlat. **2.** Studiat. **3.** Care a fost chestionat. **4.** (Jur.) Care este anchetat. – V. **cerceta.**

CERCETÁŞ, -Ă, *cercetaşi, -e,* s. m. şi f. **1.** Persoană trimisă să cerceteze, să ia informaţii despre ceva; militar care execută o cercetare (**3**). **2.** S. m. şi f. Persoană care făcea parte din organizaţia cercetăşiei. – **Cerceta** + suf. *-aş.*

CERCETĂŞÉSC, -EÁSCĂ, *cercetăşeşti,* adj. De cercetaş. – **Cercetaş** + suf. *-esc.*

CERCETĂTÓR, -OÁRE, *cercetători, -oare,* adj., s. m. şi f. Adj. Care cercetează. – **Cerceta** + suf. *-ător.*

CERCUÍ, *cercuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A lega, a strânge cu cercuri un vas de doage, o roată de car etc. ♦ Fig. (De obicei în concurenţă cu *încercui)* A cuprinde ca într-un cerc; a înconjura. **2.** Tranz. Fig. A limita, a mărgini. **3.** Intranz. A se aşeza în formă de cerc. – **Cerc** + suf. *-ui.*

CERCUIÁLĂ, *cercuieli,* s. f. Cercuire. [Pr.: *-cu-ia-*] – **Cercui** + suf. *-eală.*

CERCUÍRE, *cercuiri,* s. f. Acţiunea de *a cercui;* cercuială. – V. **cercui.**

CERCUÍT s. n. Faptul de *a cercui.* – V. **cercui.**

CERCUITÓR, *cercuitori,* s. m. Persoană care face sau pune cercuri (la butoaie). [Pr.: *-cu-i-*] – **Cercui** + suf. *-tor.*

CERCULÉŢ, *cerculeţe,* s. n. **1.** Diminutiv al lui *cerc;* cercuşor. **2.** (Mai ales la pl.). Fiecare dintre cutele (înguste, cusute) care se fac ca garnituri la rochii, la bluze etc.; cercurel. – **Cerc** + suf. *-uleţ.*

CERCURÉL, *cercurele,* s. n. (Rar; mai ales la pl.) Cerculeţ (**2**). – **Cerc** + suf. *-el.*

CERCUŞÓR, *cercuşoare,* s. n. (Rar) Cerculeţ (**1**). – **Cerc** + suf. *-uşor.*

CÉRE, *cer,* vb. III. Tranz. **1.** A se adresa cuiva pentru a obţine ceva, pentru a-l convinge să-ţi îndeplinească o dorinţă. **2.** A face unei fete propuneri de căsătorie; a peţi. **3.** A cerşi. **4.** A impune; a face să fie necesar. **5.** A dori, a pofti; a voi.

CERENŢÉL, *cerenţei,* s. m. (Bot.) Călţunul-doamnei.

CÉRERE, *cereri,* s. f. Acţiunea de *a (se) cere* şi rezultatul ei. **1.** Solicitare; rugăminte. **2.** Pretenţie, exigenţă; revendicare. – V. **cere.**

CERÉSC, -EÁSCĂ, *cereşti,* adj. **1.** Care ţine de bolta cerului2, care se află pe cer2, privitor la bolta cerului2. **2.** (Rel.) Care vine din cer2 (**3**); dumnezeiesc, divin. **3.** Ca cerul2 (**1**). **4.** Fig. Fermecător, minunat. – **Cer**2 + suf. *-esc.*

CÉRGĂ, *cergi,* s. f. **1.** Ţesătură groasă (de lână), bogat ornamentată, care serveşte la învelit sau care se aşterne pe pat; ţol, velinţă, scoarţă. **2.** Adăpost din ramuri şi cetină în care lucrează şindrilarul.

CERIFÉR, -Ă, *ceriferi, -e,* adj. (Despre glandele albinelor sau despre celulele vegetale) Care produce ceară.

CERIFICÁRE, *cerificări,* s. f. Impregnare cu ceară.

CERÍNŢĂ, *cerinţe,* s. f. Nevoie; pretenţie; exigenţă. – **Cere** + suf. *-inţă.*

CÉRNE, *cern,* vb. III. **1.** Tranz. (Adesea fig.) A trece un produs pulverulent prin sită sau prin ciur, pentru a alege sau pentru a separa granulele mai mici de cele mai mari sau pentru a înlătura corpurile străine. **2.** Intranz. unipers. Fig. A ploua mărunt, a bura.

CERNEÁLĂ1, *cerneli,* s. f. (Pop.) Faptul de a cerni; vopsire în negru. – **Cerni** + suf. *-eală.*

CERNEÁLĂ2, **(2)** *cerneluri,* s. f. **1.** Substanţă lichidă sau vâscoasă, variat colorată, şi care serveşte la scris, la tipărit, la ştampilat, la gravat etc. **2.** Sortiment dintr-o astfel de substanţă. **3.** (Reg.) Culoare neagră cu care se vopsesc materiile textile şi părul; negreală.

CÉRNERE, *cerneri,* s. f. Acţiunea de *a cerne;* cernut1. – V. **cerne.**

CERNÍ, *cernesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Pop.) A vopsi în negru (în semn de doliu); a înnegri. **2.** Refl. A se îmbrăca în haine negre, a-şi vopsi hainele în negru, în semn de doliu; a purta doliu. **3.** Refl. Fig. A se mâhni, a se întrista.

CERNÍRE, *cerniri,* s. f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) cerni;* cernit1. – V. **cerni.**

CERNÍT1 s. n. (Rar) Cernire. – V. **cerni.**

CERNÍT2, -Ă, *cerniţi, -te,* adj. **1.** De culoare neagră. ♦ (Despre haine) Negru, de doliu. **2.** (Despre oameni) Care poartă doliu. **3.** Fig. Mâhnit, îndurerat, trist; posomorât, mohorât. – V. **cerni.**

CERNÚT1 s. n. Cernere. – V. **cerne.**

CERNÚT2, -Ă, *cernuţi, -te,* adj. (Despre făină, mălai etc.) Care a fost trecut prin sită sau prin ciur. – V. **cerne.**

CERÓS, -OÁSĂ, *ceroşi, -oase,* adj. Plin de ceară; bogat în ceară; ca ceara. – **Ceară** + suf. *-os.*

CERŞETÓR, -OÁRE, *cerşetori, -oare,* s. m. şi f. Persoană care cere de pomană. [Var.: **cerşitór, -oáre** s. m. şi f.] – **Cerşi** + suf. *-tor.*

CERŞETORÉSC, -EÁSCĂ, *cerşetoreşti,* adj. (Rar) De cerşetor. – **Cerşetor** + suf. *-esc.*

CERŞETORÍ, *cerşetoresc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. A cerşi; a cere (ca un cerşetor). [Var.: **cerşitorí** vb. IV] – Din **cerşetor.**

CERŞETORÍE, *cerşetorii,* s. f. Acţiunea de *a cerşi.* [Var.: **cerşitoríe** s. f.] – **Cerşetor** + suf. *-ie.*

CERŞETORÍME s. f. Mulţime de cerşetori. [Var.: **cerşitoríme** s. f.] – **Cerşetor** + suf. *-ime.*

CERȘETORÍT s. n. (Rar) Cerșetorie. [Var.: **cerșitorít** s. n.] – V. **cerșetori.**

CERȘÍ, *cerșesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A cere de pomană; a cerșetori. **2.** Intranz. A cere ceva cu insistență (ca un cerșetor); *p. ext.* a se înjosi cerând ceva. – Din **cere.**

CERȘÍT s. n. Faptul de *a cerși;* cerșetorie. – V. **cerși.**

CERȘITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **cerșetor.**

CERȘITORÍ vb. IV v. **cerșetori.**

CERȘITORÍE s. f. v. **cerșetorie.**

CERȘITORÍME s. f. v. **cerșetorime.**

CERȘETORÍT s. n. v. **cerșitorit.**

CERTÁ, *cert,* vb. I. Refl. recipr. A se lua la ceartă cu cineva, a discuta cu glas ridicat, cu aprindere; a se gâlcevi, a se ciorovăi, a se ciondăni. ♦ A rupe relațiile de prietenie, a se învrăjbi cu cineva, a se supăra.

CERTÁRE, *certări,* s. f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) certa;* mustrare; sfadă. – V. **certa. CERTÁT, -Ă,** *certați, -te,* adj. Care a rupt relațiile (de prietenie) cu cineva; supărat, învrăjbit. – V. **certa.**

CERTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *certăreți, -e,* adj. (Adesea substantivat) Căruia îi place cearta, care caută ceartă; gâlcevitor, arțăgos. – **Ceartă** + suf. *-ăreț.*

CERUÍ, *ceruiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi ceva cu un strat de ceară; a unge, a freca, a lustrui cu ceară. ♦ A îmbiba cu ceară. – **Ceară** + suf. *-ui*.

CERUIÁLĂ, *ceruieli,* s. f. Faptul de *a cerui;* ceruire, ceruit. – **Cerui** + suf. *-eală.*

CERUÍRE, *ceruiri*, s. f. Acțiunea de *a cerui;* ceruit. – V. **cerui.**

CERUÍT, *ceruituri*, s. n. Ceruire. – V. **cerui.**

CERÚT s. n. Faptul de *a cere* (**3**); cerșit, cerșetorie. – V. **cere.**

CEST$_2$**, CEÁSTĂ,** *cești, ceste,* adj. pron. dem. (Pop.) Acest. [Gen.-dat. sg. *cestui, cestei*, gen.-dat. pl. *cestor*] – Din **acest.**

CÉSTA, CEÁSTA, *ceștia, cestea*, pron. dem., adj. pron. dem. (Înv. și reg.) Acesta. [Gen.-dat. sg. *cestuia, cesteia*, gen.-dat. pl. *cestora*] – Din **acesta.**

CÉSTĂLALT, CEÁSTĂLALTĂ, *ceștilalți, cestelalte,* pron. dem., adj. pron. dem. (Rar) Acela care (din doi sau din două grupuri) este mai în apropierea noastră; ăstălalt. – **Cest + alalt** (înv. „celălalt").

CESULÉȚ, *cesulețe,* s. n. Diminutiv al lui *ceas.* – **Ceas** + suf. *-uleț.*

CETÁȘ, *cetași,* s. m. (Înv.) Membru al unei cete; ortac. ♦ Căpitan (de haiduci); conducător al unui grup de lucrători, de dansatori etc. – **Ceată** + suf. *-aș.*

CETÁTE, *cetăți,* s. f. **1.** Loc întărit printr-un sistem de fortificații; fortăreață. ♦ Nume dat cartierului mai vechi al unui oraș în care a existat o cetate (**1**). **2.** (Înv.; în sintagma) *Cetate de scaun* = reședința permanentă a domnului în Țările Române; capitală.

CETĂȚEÁN, -Ă, *cetățeni, -e,* s. m. și f. Persoană aparținând unui stat, care se bucură de drepturi civile și politice și care are anumite obligații față de acel stat. ♦ (La vocativ) Termen oficial de adresare; cuvânt cu care ne adresăm unei persoane al cărei nume nu-l cunoaștem. – **Cetate** + suf. *-ean.*

CETĂȚEÁNCĂ, *cetăcénce f.* Femeie care face parte din populația stabilă a unui stat, având toate drepturile și obligațiile prevăzute de lege.- **cetățean** + suf.- *că.*

CETĂȚENÉSC, -EÁSCĂ, *cetățenești,* adj. De cetățean, al cetățenilor; civic. – **Cetățean** + suf. *-esc.*

CETĂȚENÉȘTE adv. În felul cetățenilor, ca cetățenii. – **Cetățean** + suf. *-ește.*

CETĂȚENÍE s. f. Condiția juridică de cetățean, situația de cetățean. – **Cetățean** + suf. *-ie.*

CETĂȚUÍE, cetățui, s. f. Diminutiv al lui cetate; fortăreață; întăritură naturală. [Pr.: -ți-ie] – **Cetate** + suf. -uie.

CETERÁ, *céter,* vb. I. (Reg.) **1.** Intranz. A cânta din ceteră, *p. ext.,* din alt instrument muzical sau din gură. **2.** Tranz. Fig. A bate pe cineva la cap; a plictisi, a sâcâi. – Din **ceteră.**

CETERÁȘ, *ceterași,* s. m. (Reg.) Persoană care cântă din ceteră; violonist, lăutar, scripcar. – **Ceteră** + suf. *-aș.*

CÉTERĂ, *cetere, f. reg.* Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță, pe care sunt întinse patru coarde, ce vibrează când sunt atinse cu arcușul (sau sunt ciupite); scripcă; vioară.

CETÉȚ, *cetești,* s. m. (Înv.) Persoană care citește; cititor.

CETÍ vb. IV v. **citi.**

CÉTINĂ, *cetini,* s. f. **1.** Ramură, creangă de brad; *p. ext.* brad. ♦ Nume dat speciilor de arbori și de tufe din clasa coniferelor. **2.** Compus: *cetină-de-negi* = mic arbust rășinos ornamental din familia pinaceelor, totdeauna verde, cu tulpini culcate, foarte ramificate, cu frunze solzoase și cu flori dioice sau monoice. [Pl. și: *cetine*].

CETINÍȘ, *cetinișuri,* s. n. (Rar) Pădure tânără, desiș de conifere. – **Cetină** + suf. *-iș.*

CETINÍȚĂ, *cetinițe,* s. f. (Rar) Cetioară. – **Cetină** + suf. *-iță.*

CETIOÁRĂ, *cetioare,* s. f. Diminutiv al lui *cetină;* cetiță. [Pr.: *-ti-oa-*] – **Cetină** + suf. *-ioară.*

CETÍRE s. f. v. **citire.**

CETÍT$_1$ s. n. v. **citit1.**

CETÍT$_2$**, -Ă,** adj. v. **citit2.**

CITITÓR, -OÁRE, *cititori, -oare,* s. m. și f. **1.** (Adesea adjectival) Persoană care citește. **2.** (În sintagma) *Cititor în stele* = astrolog. [Var.: (pop.) **cetitór, -oare** s. m. și f.] – **Citi** + suf. *-tor.*

CETLĂU s. n. v. **ceatlău.**

CETLUÍ, *cetluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A lega strâns, a lega fedeleș. **2.** A bate.

CEȚÓS, -OÁSĂ, *cețoși, -oase,* adj. Cu ceață, plin de ceață, întunecat de ceață. – **Ceață** + suf. *-os.*

CEVÁ pron. nehot., adj. nehot., adv. **I.** Pron. nehot. **1.** Un lucru oarecare; oarece. ◊ *Așa ceva* = un lucru ca acesta. *E ceva de el* (sau *de capul lui)* = are (unele) calități. **2.** Un lucru (cât de) mic, o cantitate, o parte (cât de) neînsemnată, (cât de) puțin. *Să fac și eu ceva cât stau aici.* **3.** Lucru important, valoros, mult. **II.** Adj. nehot. **1.** Oarecare, oarecât, câtva. **2.** (Fam.) Foarte bun, foarte frumos. ◊ Expr. *Mai ceva* = mai de seamă, mai frumos, mai bun sau mai rău, – **Ce + va.**

CEVĂȘI pron. nehot. (Înv. și reg.) Ceva. – **Ceva + și.**

CEVĂȘILEA pron. nehot. (Pop.) Ceva. – **Cevași + le + a.**

CHEÁG, *cheaguri*, s. n. **1.** Enzimă de coagulare a laptelui, secretată de mucoasa stomacală a rumegătoarelor tinere și a copilului. **2.** Una dintre cele patru despărțituri ale stomacului rumegătoarelor, din care se extrage cheagul (**1**). **3.** (În sintagma) *Cheag sangvin* = masă gelatinoasă roșie care se formează prin închegarea sângelui; coagul.

CHEFNÍ, pers. 3 *chefnește,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre câini) A lătra scurt, repetat și agitat (urmărind vânatul, manifestându-și bucuria etc.); a țâhni. – Formație onomatopeică.

CHEFNÍT, *chefnituri*, s. n. (Rar) Faptul de *a chefni;* lătrat scurt, repetat, agitat, țâhnit. – V. **chefni.**

CHEFÓS, -OÁSĂ, *chefoși, -oase,* adj. (Reg.) Vesel, cu chef. – **Chef** + suf. *-os.*

CHEFTEÁ s. f. v. **chiftea.**

CHEFUÍ, *chefuiesc,* vb. IV. Intranz. A face un chef (**1**), a petrece zgomotos, cu băutură (și cu cântec); a benchetui. – **Chef** + suf. *-ui*.

CHEFULÉȚ, *chefulețe,* s. n. (Fam.) Diminutiv al lui *chef;* chefușor. – **Chef** + suf. *-uleț.*

CHEFUȘÓR, *chefușoare,* s. n. (Rar) Chefuleț. – **Chef** + suf. *-ușor.*

CHEI, *cheiuri*, s. n. Construcție amenajată într-un port pentru acostarea, încărcarea și descărcarea vapoarelor, servind, totodată, la consolidarea malului și la apărarea acestuia de acțiunea apelor. [Var.: **cheu** s. n.].

CHÉIE, *chei*, s. f. **1.** Obiect de metal care servește la încuierea sau descuierea unei broaște sau a unui lacăt. ◊ Expr. *A ține* (ceva sau *pe cineva) sub cheie* = a ține (ceva sau pe cineva) încuiat. *Cheia și lacătul* = totul; începutul și sfârșitul. **2.** Fig. Procedeu prin care se poate explica sau dezlega ceva; explicație, dezlegare, soluție **3.** Unealtă de metal cu care se strâng sau se desfac șuruburile sau piulițele. *Cheie franceză* (sau *universală)* **4.** (La pl.) Vale îngustă, lipsită de albie majoră, între doi pereți înalți și abrupți, acolo unde apa râului, întâlnind roci compacte, exercită o puternică eroziune în adâncime. *Cheile Turzii*. **5.** (În sintagma) *Cheie de boltă* (sau de *arc)* = bolțar, de obicei decorat, situat în punctul cel mai înalt al unei bolți sau al unui arc, având rolul de a încheia construcția și de a susține celelalte bolțare.

CHEÍȚĂ, *cheițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *cheie.* **2.** (Pop.) Cusătură (colorată) în zigzag, cu care se încheie marginile la o cămașă țărănească. ♦ Mică întăritură cusută la capătul unei tăieturi făcute într-o stofă, pentru a împiedica destrămarea materialului. ♦ Cheotoare (**1**) subțire, făcută din ață. – **Cheie** + suf. *-iță.*

CHEL, CHEÁLĂ, *chei*, *chele*, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care are chelie, căruia i-a căzut (tot) părul de pe cap; (despre cap) care nu are păr; pleșuv.

CHELÁR, *chelari*, s. m. Persoană care deținea cheile cămării sau pivniței și care administra proviziile unei gospodării boierești.

CHELĂLÁI, pers. 3 *chelălăie,* vb. IV. Intranz. (Despre câini, rar despre alte animale) A scoate sunete tânguitoare, ascuțite și repetate; a scheuna. – Formație onomatopeică.

CHELĂLĂIÁLĂ, *chelălăieli,* s. f. Sunet tânguitor și repetat scos de câini sau rar, de alte animale; chelălăit1, scheunat, chelălăitură. [Pr.: *-lă-ia-*] – **Chelălăi** + suf. *-eală.*

CHELĂLĂÍT$_1$ s. n. Chelălăială. – V. **chelălăi.**

CHELĂLĂÍT$_2$**, -Ă,** *chelălăiți, -te,* adj. (Despre lătrat) Tânguitor, ascuțit și repetat. – V. **chelălăi.**

CHELĂLĂITÚRĂ, *chelălăituri,* s. f. Chelălăială. [Pr.: *-lă-i-*] – **Chelălăi** + suf. *-tură.*

CHELĂREÁSĂ, *chelărese,* s. f. Soția chelarului; femeie care îndeplinea funcția de chelar; chelăriță. – **Chelar** + suf. *-easă.*

CHELĂRÍȚĂ, *chelărițe,* s. f. Chelăreasă. – **Chelar** + suf. *-iță.*

CHÉLBE s. f. (Pop.) Boală care constă în căderea părului de pe cap în arii rotunde, care pot fuziona; peladă; *p. gener.* chelie, calviție. – Et. nec.

CHELBÓS, -OÁSĂ, *chelboși, -oase,* adj., s. m. și f. (Pop.) (Om) care are chelbe; *p. gener.* (om) chel. – **Chelbe** + suf. *-os.*

CHELBOȘÍ, *chelboșesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A deveni chelbos; p. gener. a cheli. ◊ Expr. Doar n-am chelboșit! = doar n-am înnebunit! – Din **chelbos.**

CHELFĂNEÁLĂ, *chelfăneli,* s. f. (Pop. și fam.) Bătaie zdravănă dată cuiva sau primită de cineva. – **Chelfăni** + suf. *-eală.*

CHELFĂNÍ, *chelfănesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) A bate tare pe cineva. – Et. nec.

CHELÍ, *chelesc,* vb. IV. Intranz. A deveni chel. – Din **chel.**

CHELÍE, *chelii*, s. f. **1.** Cădere definitivă a părului de pe cap, provocată de diverse boli; calviție, pleșuvie. **2.** Porțiune a capului de pe care a căzut părul. – **Chel** + suf. *-ie.*

CHELTUÍ, *cheltuiesc,* vb. IV. Tranz. A da o sumă de bani pentru a cumpăra sau a plăti ceva, pentru a ajuta pe cineva etc.; (peior.) a risipi, a irosi banii pe ceva, cu cineva etc. [Prez. ind. și: *chéltui*].

CHELTUIÁLĂ, *cheltuieli*, s. f. Faptul de *a cheltui;* (concr.) bani cheltuiți. *Bani de cheltuială* = bani destinați cheltuielilor curente. *A se pune pe cheltuială* = a cheltui mult (și nerațional). *A băga* (sau *a pune pe cineva) la cheltuială* = a face (pe cineva) să cheltuiască bani mulți. [Pr.: *-tu-ia-*] – **Cheltui** + suf. *-eală.*

CHELTUÍRE s. f. Acțiunea de *a cheltui* și rezultatul ei. – V. **cheltui.**

CHELTUITÓR, -OÁRE, *cheltuitori, -oare,* adj., s. m. și f. (Persoană) care cheltuiește mult și fără rost; (om) risipitor. [Pr.: *-tu-i-*] – **Cheltui** + suf. *-tor.*

CHEMÁ, *chem,* vb. I **I.** Tranz. **1.** A striga, a comunica cuiva să vină aproape sau într-un anumit loc. **2.** A pofti, a îndemna (în mod oficial) pe cineva să participe la o acțiune, la un fapt etc.; a solicita, a apela la. **3.** A ordona, a impune cuiva (în mod oficial) să se prezinte într-un anumit loc. *A chema sub arme* (sau *sub drapel)* = **a**) a încorpora (un contingent); **b**) a mobiliza armata. **II.** Refl. (impers.) A avea numele..., a se numi; a însemna, a se zice, a se socoti. ◊ Expr. *Se cheamă că* = însemnează că , vrea să zică.

CHEMÁRE, *chemări,* s. f. Acțiunea de *a chema* și rezultatul ei. **1.** Exprimare orală sau în scris a dorinței cuiva ca cineva să vină aproape sau într-un anumit loc. ♦ Strigăt, țipăt (care cheamă). **2.** Îndemn de a participa la o acțiune, la un fapt. – V. **chema.**

CHEMÁT, -Ă, *chemați, -te,* adj. Care posedă însușirile, mijloacele, vocația necesară pentru a face ceva. – V. **chema.**

CHEMĂTÓR, -OÁRE, *chemători, -oare,* adj. Care cheamă. ♦ (Pop.; substantivat, m.) Persoană care invită pe cunoscuți la nuntă; vornicel. – **Chema** + suf. *-ător.*

CHENÁF, *chenafi*, s. m. Plantă erbacee cu flori galbene, din tulpina căreia se extrag fibre textile . – Et. nec.

CHEOTOÁRE, *cheotori*, s. f. **1.** Mic ochi de ață, de șiret, de stofă etc. la un obiect de îmbrăcăminte, prin care se petrece nasturele pentru a încheia obiectul. **2.** (Pop.) Loc unde se îmbină bârnele la colțurile caselor. [Pr.: *che-o-*. – Var.: **cheutoáre, chiotoáre** s. f.].

CHEPCÉL s. n. v. **chipcel.**

CHEPENEÁG s. n. v. **căpeneag.**

CHERAPLÉȘ, *cherapleși,* s. m. (Reg.) Om prostănac. – Et. nec.

CHERCHELEÁLĂ, *chercheleli*, s. f. (Fam.) Faptul de *a se chercheli;* starea omului cherchelit. – **Chercheli** + suf. *-eală.*

CHERCHELÍ, *cherchelesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se îmbăta (ușor); a se ameți. – Et. nec.

CHERCHELÍT, -Ă, *cherchelіți, -te,* adj. (Fam.) Care s-a îmbătat (ușor); amețit. – V. **chercheli.**

CHERESTEÁ, *cherestele,* s. f. (Cu sens colectiv) Material lemnos, cu cel puțin două fețe plane și paralele, rezultat din tăierea bușteni lor la gater și folosit de obicei în construcție.

CHERSÍN, *chersine,* s. n. (Reg.) Albie adâncă, largă și scurtă, folosită de obicei pentru a frământa aluatul de pâine. – Et. nec.

CHEU s. n. v. **chei.**

CHEUTOÁRE s. f. v. **cheotoare.**

CHEZÁȘ, -Ă, *chezași, -e,* s. m., s. f. **1.** S. m. și f. (Pop.) Persoană care garantează cu averea sa pentru cineva sau ceva; garant; p. ext. persoană care își asumă răspunderea morală pentru cineva sau ceva. **2.** S. m. (Rar) Fiecare dintre suporturile de lemn pe care se așază butoaiele cu vin în pivniță.

CHEZĂȘÍE, *chezășii,* s. f. (Adesea fig.) Faptul de a garanta pentru cineva din punct de vedere material sau moral; ceea ce constituie o garanție pentru cineva sau ceva. – **Chezaș** + suf. *-ie.*

CHEZĂȘUÍ, *chezășuiesc,* vb. IV. Tranz. (Adesea fig.) A garanta pentru cineva sau ceva; a constitui o garanție pentru înfăptuirea unui lucru. – **Chezaș** + suf. *-ui.*

CHEZĂȘUÍRE, *chezășuiri,* s. f. Acțiunea de *a chezășui* și rezultatul ei; garantare. – V. **chezășui.**

CHIAR, -Ă, *chiari, -e,* adv. **1.** Tocmai, întocmai, exact. *Pornește chiar acum.* **2.** Până și, încă și. *Chiar prin somn tot simțea.* ♦ *Mă așez chiar dacă nu mă poftește nimeni.* **3.** În realitate, cu adevărat, într-adevăr. *Iată că chiar vine.*

CHIBZUÍ, *chibzuiesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A reflecta asupra unei situații cumpănind toate eventualitățile; a se gândi, a medita. ♦ Refl. recipr. A se sfătui unul cu altul înainte de a lua o hotărâre. ♦ Tranz. A pune ceva la cale; a plănui.

CHIBZUIÁLĂ, *chibzuieli,* s. f. Faptul de *a (se) chibzui.* ◊ Loc. adv. și adj. *Cu chibzuială* = (în mod) chibzuit, bine gândit. *Fără chibzuială* = (în mod) necugetat. ◊ Loc. vb. *A sta la chibzuială* = a chibzui. [Pr.: *-zu-ia-*] – **Chibzui** + suf. *-eală.*

CHIBZUÍNȚĂ s. f. Examinarea atentă a împrejurărilor, judecată cumpănită; însușire care caracterizează pe omul chibzuit. – **Chibzui** + suf. *-ință.*

CHIBZUÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) chibzui;* judecată cumpănită, deliberare. – V. **chibzui.**

CHIBZUÍT, -Ă, *chibzuiți, -te,* adj. Care judecă o situație cumpănind toate eventualitățile; socotit, cumpănit. – V. **chibzui.**

CHÍCĂ, *chici,* s. f. (Pop. și fam.) Părul de pe cap; *spec.* păr lăsat să crească lung pe ceafă sau pe spate; plete. ◊ Compus: *chica-voinicului* = plantă erbacee ornamentală, cu frunze despicate în lobi și cu flori albastre.

CHÍCHERIȚĂ, *chicherițe,* s. f. (Reg.) Insectă parazită care trăiește în blana oilor și le suge sângele . [Var.: chécherița s. f.].

CHICHINEÁȚĂ, *chichinețe,* s. f. (Fam.) Casă sau cameră mică, sărăcăcioasă. – Et. nec.

CHICHIRÉZ, *chichirezuri,* s. n. (Fam.) Haz; farmec. – Cf. titirez.

CHICHÍȚĂ, *chichițe,* s. f. **1.** (Fam.) Șiretlic, vicleșug (prin care cineva încearcă să scape dintr-o încurcătură). ◊ Expr. *A căuta chichițe* = a încerca cu orice preț să găsească greșeli, cusururi. **2.** Lădiță de sub capra unei trăsuri. – Din **chichie** + suf. *-iță.*

CHÍCIURĂ, *chiciuri,* s. f. Cristale de gheață care se depun iarna pe crengi, pe sârme etc.; promoroacă.

CHÍCOT, *chicote,* s. n. Râs înfundat cu izbucniri zgomotoase.- Onomatopee.

CHICOTEÁLĂ, *chicoteli,* s.f. Faptul de *a chicoti;* izbucnire (zgomotoasă) de râs; chicotit. – **Chicoti** + suf. *-eală.*

CHICOTÍ, *chicotesc,* vb. IV. Intranz. A râde pe ascuns sau cu izbucniri (zgomotoase). – Din **chicot.**

CHICOTÍT, *chicotituri,* s. n. Chicoteală. – V. **chicoti.**

CHICULÍȚĂ, *chiculițe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *chică;* chicuță. – **Chică** + suf. *-uliță.*

CHICÚȚĂ, *chicuțe,* s. f. (Reg.) Chiculiță. – **Chică** + suf. *-uță.*

CHÍFLĂ, *chifle,* s. f. Produs de panificație de formă rotundă sau ovală, preparat din făină de grâu.

CHIFTEÁ, *chiftele,* s. f. Preparat culinar de formă rotundă sau ovală făcut din carne tocată, ceapă, ouă, verdețuri și condimente, care se prăjește în grăsime. [Var.: **chefteá** s. f.].

CHIFTELÚȚĂ, *chiftelițe,* s. f. Diminutiv al lui *chiftea.* – **Chiftea** + suf. *-eluță.*

CHIFTÍ, pers. 3 *chiftește,* vb. IV. Intranz. (Despre lichide) A ieși la suprafață (din pământ) în urma unei apăsări (ușoare). ♦ (Despre obiecte îmbibate cu lichid) A elimina lichid în urma unei apăsări (ușoare); a musti. ♦ (Despre partea lichidă a unor alimente expuse la foc) A ieși la suprafață. – Formație onomatopeică.

CHIHĂÍ, *chihăiesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A plictisi pe cineva cu vorbe insistente. **2.** Intranz. A tuși sec. – Formație onomatopeică.

CHILÍE, *chilii,* s. f. Odăiță în interiorul unei mănăstiri, în care locuiește un călugăr sau o călugăriță; *p. ext.* (fam.) cameră mică de locuit; cămăruță.

CHILIMOÁȚĂ, *chilimoațe,* s. f. (Reg.) Aluat care nu s-a copt bine. – Cf. gălămoz.

CHILIOÁRĂ, *chilioare,* s. f. Diminutiv al lui *chilie;* chiliuță. [Pr.: *-li-oa-*] – **Chilie** + suf. *-(i)oară.*

CHILIÚȚĂ, chiliuțe, s. f. Chilioară. [Pr.: -li-u-] – **Chilie** + suf. -uță.

CHIN, *chinuri,* s. n. Suferință fizică sau morală intensă; tortură, supliciu, calvar.

CHINDÍE, *chindii,* s. f. **1.** (Pop.) Moment al zilei înainte de apusul soarelui. ♦ Loc de pe bolta cerească unde se află soarele pe înserat. **2.** (Art.) Numele unui dans popular asemănător cu sârba; melodie după care se execută acest dans.

CHINÉZ1, *chinezi,* s. m. (Înv. și reg.) Primar.

CHINÉZ2, -Ă, *chinezi, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană care face parte din populația Chinei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Chinei sau chinezilor2 (**1**), privitor la China ori la chinezi2; chinezesc. ♦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de chinezi2 (**1**). [Pl. și: (m.) *chineji*] – **China** (n. pr.) + suf. *-ez.*

CHINEZÉȘTE adv. În felul chinezilor2 (**1**); în limba chineză2 (**2**). – **Chinez**2 + suf. *-ește.*

CHÍNGĂ, *chingi,* s. f. **1.** Bandă lată de piele, de lână sau de cânepă, cu care se fixează șaua pe cal. ◊ Expr. *A strânge* (pe cineva) *în chingi* = a constrânge, a lua din scurt (pe cineva). **2.** Cingătoare de piele sau de pânză. **3.** Bară de lemn sau de metal care leagă părțile componente ale unui obiect, solidarizându-le și mărind rezistența obiectului.

CHINGULÍȚĂ, *chinguliță,* s. f. Diminutiv al lui *chingă;* chinguță. – **Chingă** + suf. *-uliță.*

CHINGÚȚĂ, *chinguțe,* s. f. Chinguliță. – **Chingă** + suf. *-uță.*

CHINUÍ, *chinuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A produce sau a îndura suferințe fizice sau morale intense. ♦ Tranz. A necăji, a plictisi. **2.** Refl. A se strădui, a face eforturi pentru a realiza ceva. [Prez. ind. și: *chínui*] – **Chin** + suf. *-ui.*

CHINUIÁLĂ s. f. (Rar) Chinuire. [Pr.: *-nu-ia-*] – **Chinui** + suf. *-eală.*

CHINUÍRE s. f. Faptul de *a (se) chinui;* chinuială. – V. **chinui.**

CHINUÍT, -Ă, *chinuiți, -te,* adj. Plin de chinuri, de suferințe. *Viață chinuită.* – V. **chinui.**

CHINUITÓR, -OÁRE, *chinuitori, -oare,* adj. Care chinuiește. [Pr.: *-nu-i-*] – **Chinui** + suf. *-tor.*

CHIOMB, CHIOÁMBĂ adj. v. **chiomp.**

CHIOMP, CHIOÁMPĂ, *chiompi, chioampe,* adj. (Reg., adesea substantivat) **1.** Prost, nesocotit. **2.** Care nu vede bine. [Var.: **chiomb, chioámbă,** adj.] – Et. nec.

CHIONDORÁȘ adv. (Pop. și fam.) Chiorâș, încruntat, posomorât. *Se uită chiondorâș.* [Var.: **chiondorúș** adv.] – [În]**chiondora** + suf. *-âș.*

CHIONDOREÁLĂ, *chiondoreli,* s. f. (Reg.) Privire încruntată, posomorâtă – [În]**chiondora** + suf. *-eală.*

CHIONDORÁȘ adv. (Pop. și fam.) Chiorâș, încruntat, posomorât. *Se uită chiondorâș.* [Var.: **chiondorúș** adv.] – [În]**chiondora** + suf. *-âș.*

CHIOR, CHIOÁRĂ, *chiori, chioare,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care vede numai cu un ochi; căruia îi lipsește un ochi. **2.** (Reg.; adesea substantivat) Orb. **3.** (În expr.) *Apă chioară* = (ir.) nume dat unor alimente lichide sau unor băuturi alcoolice prea diluate. *A nu avea para chioară*= a nu avea niciun ban.

CHIORĂÍ, pers. 3 *chiórăie,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre intestine) A produce un zgomot caracteristic, datorită gazelor din interior. [Var.: **ghiorăí** vb. IV] – Formație onomatopeică.

CHIORĂIÁLĂ, *chiorăieli,* s. f. (Pop.) Zgomot produs de mișcarea gazelor în intestine; chiorăit, chiorăitură. [Pr.: *-ră-ia-.* – Var.: **ghiorăiálă** s. f.] – **Chiorăi** + suf. *-eală.*

CHIORĂÍT, *chiorăituri,* s. n. (Pop.) Chiorăiala. [Var.: **ghiorăit** s. n.] – V. **chiorăi.**

CHIORĂÍT, *chiorăituri,* s. n. (Pop.) Chiorăiala. [Var.: **ghiorăit** s. n.] – V. **chiorăi.**

CHIORÂȘ, -Ă, *chiorâși, -e,* adv., adj. (Înv. și pop.) **I.** Adv. (În expr.) *A privi* (sau *a se uita) chiorâș* = **a**) a privi șașiu; **b**) a se uita pe furiș, încruntat, cu dușmănie, cu dispreț. **II.** Adj. **1.** Șașiu. **2.** Fig. Încruntat, supărat, îmbufnat. **– Chiorî** + suf. *-âș.*

CHIORÎ, *chiorăsc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A-și pierde sau a face pe cineva să-și piardă un ochi; *p. ext.* a-i slăbi sau a face să-i slăbească vederea cuiva sau să nu mai vadă (temporar). ♦ (Reg.) A orbi. – Din **chior.**

CHÍOT, *chiote,* s. n. Strigăt puternic, răsunător, prelung (care exprimă bucurie, reușită etc., care servește ca chemare, îndemn etc.). – Din **chiu.**

CHIOTÍ, *chiotesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A scoate chiote; a chiui. ♦ (Rar) A răsuna. *Valea chiotește.* [Pr.: *chi-o-*] – Din **chiot.**

CHIOTOÁRE s. f. v. **cheotoare.**

CHIP, *chipuri,* s. n., adv. **1.** Față, obraz, figură. *Un chip oval.* ♦ Expresie a feței; fizionomie. *Un chip trist.* **2.** Înfățișarea sau aspectul unei ființe. *Avea chip omenesc.* ♦ Persoană; ființă. *A văzut acolo multe chipuri.* **3.** (Rar) Modalitate, posibilitate. ◊ Loc. adv. *Cu orice chip* = oricum. *În* (sau *cu) niciun chip* = nicidecum.

CHIPAROÁSĂ, *chiparoase,* s. f. Plantă decorativă cu tulpina înaltă, terminată cu un mănunchi de flori albe-verzui sau roz, plăcut mirositoare; tuberoză . [Var.: tiparoásă s. f.] – Din **chiparos .**

CHIPARÓS, *chiparoși,* s. m. Arbore rășinos conifer cu frunze persistente și cu lemnul rezistent și parfumat, folosit în industrie.

CHIPCÉL s. n. Unealtă de pescuit pește mărunt, formată dintr-o plasă prinsă pe un schelet de lemn și având forma unei linguri mari. [Var.: **chepcél** s. n.] – Et. nec.

CHÍPEȘ, -Ă, *chipeși, -e,* adj. Frumos, arătos, chipos.

CHIPÓS, -OÁSĂ, *chipoși, -oase,* adj. (Pop.) Chipeș. – **Chip** + suf. *-os.*

CHIPUȘÓR, *chipușoare,* s. n. Diminutiv al lui *chip.* – **Chip** + suf. *-ușor.*

CHIRĂÍ, *chirăi,* vb. IV. Intranz. (Pop. și fam.) **1.** (Despre greieri; la pers. 3) A țârâi. ♦ (Despre unele păsări) A scoate sunete specifice speciei. **2.** (Despre oameni) A striga, a țipa; a geme; a plânge. – Formație onomatopeică.

CHIRĂÍT, *chirăituri,* s. n. (Pop. și fam.) Faptul de *a chirăi;* zgomot, sunet, strigăt scos de cel care chirăie; chirăitură. – V. **chirăi.**

CHIRCÍ, *chircesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se strânge grămadă, a se face mic. **2.** A nu se dezvolta suficient; a se pipernici. – Et. nec.

CHIRCÍT, -Ă, *chirciți, -te,* adj. **1.** Cu trupul strâns. **2.** Care nu s-a dezvoltat suficient; pipernicit; sfrijit. – V. **chirci.**

CHIRCITÚRĂ, *chircituri,* s. f. (Pop.) Ființă ori plantă insuficient dezvoltată, pipernicită, degenerată. **– Chirci** + suf. *-tură.*

CHIRFOSEÁLĂ, *chirfoseli,* s. f. (Reg.) Faptul de *a chirfosi.* ♦ Zăpăceală, hărmălaie. – **Chirfosi** + suf. *-eală.*

CHIRFOSÍ, *chirfosesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A murdări tăvălind prin ceva. – Et. nec.

CHIRIÁȘ, -Ă, *chiriași, -e,* s. m. și f. Persoană, instituție, organizație etc. care folosește o locuință, un sediu etc. în temeiul unui act de închiriere. [Pr.: *-ri-aș*] – **Chirie** + suf. *-aș.*

CHIRÍE, *chirii,* s. f. Sumă plătită de beneficiarul unui contract de închiriere în schimbul folosirii temporare a locuinței sau a unui lucru închiriat.

CHIRIGHÍȚĂ, *chirighițe,* s. f. Gen de păsări călătoare care trăiesc pe lângă râuri și bălți și se hrănesc cu pește . – Cf. caragață.

CHISNOVÁT, -Ă, *chisnovați,* -te, adj., s. m. și f. (Reg.) (Om) poznaș, glumeț, comic. – Et. nec.

CHIȘCÁR, *chișcari,* s. m. (Iht.; reg.) Țipar.

CHÍȘIȚĂ, *chișițe,* s. f. Încheietură a piciorului, deasupra copitei, la animalele cu copite; moțul de păr de deasupra copitei.

CHIȘLEÁG s. n. (Reg.) Lapte de vacă smântânit pus la prins (până se acrește); lapte prins, lapte acru.

CHIȘTÓC, -OÁCĂ, *chiștoci, -oace,* s. n., s. m. și f. **1.** S. n. Muc de țigară. **2.** S. m. și f. Fig. Copil mic de statură și îndesat. [Pl. și: (**1**) *chiștocuri.* – Var.: **chiostéc** s. n.] – Et. nec.

CHITCÁÍT, -Ă, *chitcăiți, -te,* adj. (Reg.; despre oameni) Mocăit, ticăit. – Et. nec.

CHITEÁLĂ1 s. f. (Pop.) Chibzuială, judecată (dreaptă, cumpănită). – **Chiti**1 + suf. *-eală.*

CHITEÁLĂ2 s. f. (Reg.) Ochire, țintire; nimerire. – **Chiti**2 + suf. *-eală.*

CHITÍ1, *chitesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz., intranz. și refl. A socoti, a chibzui; a crede, a gândi. ♦ Tranz. A pune la cale; a plănui. **2.** Tranz. A potrivi, a aranja, a rândui bine.

CHITÍ2, *chitesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A ținti (cu arma, cu piatra), a ochi; *p. ext.* a trage (cu o armă); a lovi, a nimeri (ținta). **2.** A arunca o privire; a alege din ochi.

CHITÍC, *chitici,* s. m. (Reg.) Nume generic pentru diferite varietăți de pește mărunt; pește neajuns la maturitate; peștișor. ◊ Expr. (Adverbial) A tăcea chitic = a nu spune nicio vorbă, a păstra tăcere completă. – Cf. pitic.

CHITÍE s. f. v. **tichie.**

CHITÍT, -Ă, *chitiți, -te,* adj. (Pop.; despre oameni) Chibzuit, socotit. – V. **chiti**1.

CHITONÁG1 s. n. (Reg.) Pistil obținut din pastă de gutui.

CHITONÁG2, *chitonage,* s. n. (Rar) Unealtă cu vârf ascuțit, cu care se fac găuri în pământ pentru a înfige aracii la vie sau pentru semănatul porumbului. – Et. nec.

CHIȚ interj. Cuvânt care imită sunetele caracteristice ale șoarecilor. – Onomatopee.

CHIȚĂÍ, pers. 3 *chițăie,* vb. IV. Intranz. (Despre șoareci) A scoate sunete ascuțite, caracteristice speciei. [Var.: **chițcăí** vb. IV] – **Chiț** + suf. *-ăi.*

CHIȚĂÍT s. n. Faptul de *a chițăi;* sunet ascuțit specific pe care îl scoate șoarecele. [Var.: **chițcáit** s. n.] – V. **chițăi.**

CHIȚCÁN, *chițcani,* s. m. **1.** Animal insectivor asemănător cu șoarecele, brun-castaniu pe spate și mai deschis pe burtă, cu botul alungit, cu ochii mici și cu urechile ascunse în blană, care trăiește prin păduri, dumbrăvi etc. în galerii superficiale). **2.** Nume dat mai multor specii de șoareci de diverse mărimi. – **Chițcăi** + suf. *-an.*

CHIȚCĂÍ vb. IV v. **chițăi.**

CHIȚCĂÍT s. n. v. **chițăit.**

CHIȚIBÚȘ, *chițibușuri,* s. n. (Fam.) Fapt, detaliu lipsit de importanță; mărunțiș, fleac. ♦ Tertip, șmecherie de care uzează cineva pentru a obține ceva. – Et. nec.

CHIȚIBUȘÁR, -Ă, *chițibușari, -e,* s. m. și f. (Fam.) **1.** Persoană căreia îi place să uzeze de chițibușuri, de mărunțișuri, care face mici șmecherii. **2.** Persoană care dă importanță fleacurilor; persoană care caută nod în papură. – **Chițibuș** + suf. *-ar.*

CHIȚIBUȘERÍE, *chițibușerii,* s. f. (Rar) Faptă sau apucătură de chițibușar; acțiune plină de chițibușuri. [Var.: **chițibușăríe** s. f.] – **Chițibușar** + suf. *-ie.*

CHIȚORÁN, *chițorani,* s. m. Șoarece mare de câmp, cu botul foarte ascuțit . – Cf. chițcan.

CHIU s. n. **1.** Strigăt de bucurie. **2.** (În expr.) *Chiu și vai* = suferință, durere; *fig.* sărăcie, mizerie. *Cu chiu, cu vai* sau *cu chiu și vai* = cu mare greutate, după multe eforturi. – Onomatopee.

CHIUÍ, *chiui,* vb. IV. Intranz. **1.** A scoate un strigăt ascuțit, puternic și prelung de bucurie, de veselie, de îndemn, de chemare etc.; a chioti, a hăuli. **2.** A spune strigături, a striga chiuituri (**2**). [Pr.: *chi-u-*] – **Chiu** + suf. *-ui.*

CHIUÍT, *chiuituri,* s. n. **1.** Strigăt ascuțit, puternic și prelung (de bucurie, de îndemn etc.); chiuitură (**1**), hăulire, hăulit. **2.** Chiuitură (**2**), strigătură. [Pr.: *chi-u-*] – V. **chiui.**

CHIUÍTĂ s. f. (Reg.; în loc. adv.) *Cu chiuita* = foarte mult, cu nemiluita, nenumărat. [Pr.: *chi-u-*] – V. **chiui.**

CHIUITÚRĂ, *chiuituri,* s. f. **1.** Faptul de a chiui; chiot, chiuit (**1**). **2.** Versuri cu aluzii satirice sau glumețe, strigate în timpul executării dansurilor populare; strigătură, chiuit (**2**). [Pr.: *chi-u-*] – **Chiuiuf.** + suf. *-tură.*

CHIURLUÍT, -Ă, *chiurluiți, -te,* adj. (Reg.) Amețit (de băutură). – Et. nec.

CÍCĂ adv. (Pop. și fam.; cu valoare de verb unipersonal sau impersonal). **1.** (Precedă o afirmație pusă pe socoteala altora) (Se) spune că... (lumea) zice că..., după cum (se) crede. **2.** (Indică un sentiment de mirare sau de îndoială) Dacă poate fi cu putință! auzi! ♦ Nici mai mult, nici mai puțin. ♦ Mai mult decât atâta. **3.** (Povestitorul admite ce se spune, dar e convins că nu este așa) Chipurile, vorba vine! vorbă să fie! – Din [se zi]**ce că.**

CICĂLEÁLĂ, *cicăleli,* s. f. Faptul de *a cicăli;* reproș repetat făcut cuiva pentru fapte mărunte; cicălire. – **Cicăli** + suf. *-eală.*

CICĂLÍ, *cicălesc,* vb. IV. Tranz. A certa mereu, a face cuiva reproșuri repetate pentru fapte mărunte. – Et. nec.

CICĂLÍRE, *cicăliri,* s. f. Faptul de *a cicăli;* cicăleală. – V. **cicăli. CICĂLITÓR, -OÁRE,** *cicălitori, -oare,* adj. Care cicălește. – **Cicăli** + suf. *-tor.*

CÍCLU, *cicluri,* s. n. Succesiune de fenomene, stări, operații, manifestări etc. în evoluția unui proces repetabil, începând de la o anumită situație până când se revine la o situație identică sau asemănătoare cu cea inițială; totalitatea fenomenelor, faptelor, acțiunilor etc. legate între ele. ◊ *Ciclu anual* = perioadă de un an în care pământul face o rotație completă în jurul soarelui. ♦ (Și în sintagma *ciclu menstrual)* Menstruație. ♦ Durata unui ciclu (**1**).

CICOÁRE1, *cicori,* s. f. **1.** Plantă erbacee cu flori albastre, trandafirii sau albe, cultivată pentru rădăcinile sale . ◊ *Cicoare de grădină.* **2.** Surogat de cafea preparat din rădăcina plantei descrise mai sus.

CICOÁRE2, *cicori,* s. f. Insectă galbenă-castanie, cu spinarea neagră, cu aripile străvezii și lungi, cu capul lat și cu ochii mari .

CIMBRIȘÓR s. m. Plantă erbacee cu flori roșii-purpurii sau albe și cu frunze aromate, folosite în medicină pentru infuzie . – **Cimbru** + suf. *-işor.*

CIMBRU1 s. m. Plantă erbacee cu flori liliachii sau albe punctate cu roșu, cu frunze înguste și ascuțite, aromate, folosite drept condiment.

CÍMBRU2, *cimbri,* s. m. Persoană care aparținea unui trib getic stabilit în Antichitate în masivul nord-carpatic

CIMILÍ, *cimilesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A spune, a face sau a interpreta cimiliturі (gicitori). – Et. nec.

CIMILITÚRĂ, *cimilituri,* s. f. (Pop.) Ghicitoare. – **Cimili** + suf. *-tură.*

CIMPÓI, *cimpoaie,* s. n. Instrument muzical popular, alcătuit dintr-un burduf de piele și din mai multe tuburi sonore prin care trece aerul din burduf. – Et. nec.

CIMPOIÁȘ, *cimpoiași,* s. m. Cimpoier. [Pr.: *-po-iaș*] – **Cimpoi** + suf. *-aș.*

CIMPOIÉR, *cimpoieri,* s. m. Persoană care cântă din cimpoi; cimpoiaș. [Pr.: *-po-ier*] – **Cimpoi** + suf. *-ar.*

CINÁ, *cinez,* vb. I. Intranz. și tranz. A lua masa de seară.

CÍNĂ, *cine,* s. f. Masă de seară; mâncare pregătită pentru această masă. ◊ *Cina cea de taină* = masă luată de Isus Hristos împreună cu apostolii Săi în seara de dinaintea răstignirii.

CINCÁR, *cincari,* s. m., adj. (Reg.) (Cal) care are cinci ani. – **Cinci** + suf. *-ar.*

CINCĂRÉL, *cincărei,* s. m., adj. (Reg.) Diminutiv al lui *cincar.* – **Cincar** + suf. *-el.*

CINCHÍ, *cinchesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se așeza la pământ sprijinindu-se pe unul sau pe amândoi genunchii, a sta pe vine, a se ghemui. – Et. nec.

CINCHÍT, -Ă, *cinchiți, -te,* adj. (Reg.) Ghemuit (pe vine). – V. **cinchi.**

CINCI num. card. Număr situat în numărătoare între patru și șase și care se indică prin cifra **5** (sau **V**). ◊ (Adjectival) *Are cinci ani.* ◊ Compus: *cinci-degete* s. m. = plantă erbacee târâtoare, cu frunzele formate din cinci foliole și cu flori galbene.

CÍNCILEA, CÍNCEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al patrulea și al șaselea. ◊ Expr. *A fi a cincea roată la car* (sau *la căruță)* = a se afla pe un plan cu totul secundar, a fi de prisos. – **Cinci** + **le** + **a.**

CINCÍME, *cincimi,* s. f. A cincea parte dintr-un întreg împărțit în părți egale.– **Cinci** + suf. *-ime.*

CÍNCISPRECE num. card. v. **cincisprezece.**

CÍNSPRECELEA, CÍNSPRECEA num. ord. v. **cincisprezecelea.**

CÍNCISPREZECE num. card. Număr situat în numărătoare între paisprezece și șaisprezece. ◊ (Adjectival) *Cincisprezece zile.* [Var.: (reg.) **cínsprezece, cíncisprece, cínsprece** num. card.] – **Cinci** + **spre** + **zece.**

CÍNCISPREZECELEA, CÍNCISPREZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al paisprezecelea și al șaisprezecelea. [Var.: **cínsprezecelea, cínsprezecea,** (reg.) **cíncisprecelea, cíncisprecea, cínsprecelea, cínsprecea** num. ord.] – **Cincisprezece** + **le** + **a.**

CINCIZÉCI num. card. Număr situat în numărătoare între patruzeci și nouă și cincizeci și unu. ◊ (Adjectival) *Acum cincizeci de ani.* [Var.: **cinzéci** num. card.] – **Cinci** + **zeci.**

CINCIZÉCILEA, CINCIZÉCEA, num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al patruzeci și nouălea și al cincizeci și unulea. [Var.: **cinzécilea, cinzécea** num. ord.] – **Cincizeci** + **le** + **a.**

CÍNE pron. (Interogativ; ține locul unui substantiv care denumește o persoană sau un animal ori al unui pronume, așteptat ca răspuns la întrebare) *Cine a venit?*

CINEVÁ pron. nehot. Un om oarecare (dintre mai mulți), o persoană pe care n-o cunoaștem (sau care nu trebuie sau nu vrem să fie numită); oarecine, careva, cinevași. ♦ (Fam.; purtând accentul în frază) Un om de valoare, de seamă. [Gen.-dat.: *cuiva*] – **Cine + va.**

CINEVÁȘI pron. nehot. (Înv.) Cineva. [Var.: (pop.) **cinevășilea** pron. nehot.] – **Cineva + și.**

CINEVÁȘILEA pron. nehot. v. **cinevași.**

CINGĂTOÁRE, *cingători,* s. f. Fâșie de pânză, de mătase, de piele etc. care servește cuiva la încins mijlocul. – [În]**cinge** + suf. *-ătoare.*

CÍNSTE s. f. I. **1.** Onestitate, probitate, corectitudine. ◊ Expr. Pe cinstea mea! spune cineva pentru a întări și garanta autenticitatea unei afirmații făcute. **2.** Virtute, fidelitate, castitate.

CINSTÉȚ, *cinsteți,* s. m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă și cleioasă și cu flori galbene punctate cu brun; brânca-porcului.

CINSTÍ, *cinstesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A respecta, a onora, a prețui pe cineva sau ceva; a da cuiva cinstea cuvenită. **2.** (Pop.) A face cuiva un dar, un cadou; **3.** (Fam.) A ospăta, a trata (cu băutură); a plăti consumația cuiva.

CINSTÍRE, *cinstiri,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) cinsti* și rezultatul ei; considerație, respect. **2.** (Înv.) Demnitate înaltă ocupată de cineva. – V. **cinsti.**

CINSTÍT, -Ă, *cinstiți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este de bună-credință; onest, corect; care nu înșală. **2.** Virtuos, fidel, cast. **3.** (Înv.) Vrednic de respect; stimat, onorat. – V. **cinsti.**

CÍNTEZ, *cintezi,* s. m. Cintezoi . [Acc. și: *cintéz*] – Din **cinteză** (derivat regresiv).

CÍNTEZĂ, *cinteze,* s. f. Mică pasăre cântătoare cu ciocul conic, scurt și tare, cu penajul cenușiu-albăstrui sau brun-roșcat, având pe aripă o dungă albă . [Acc. și: *cintéză.* – Var.: (reg.) **cíntiță** s. f.] – Et. nec.

CINTEZÓI, *cintezoi,* s. m. Bărbătușul cintezei; cintez. [Var.: (reg.) **cintițói** s. m.] – **Cintez** + suf. *-oi.*

CINTIRÍM s. n. v. **țintirim.**

CÍNTIȚĂ s. f. v. **cinteză.**

CINTIȚÓI s. m. v. **cintezoi.**

CINZEÁCĂ, *cinzeci,* s. f. Unitate de măsură de capacitate (pentru băuturi) egală cu aproximativ 0,16 litri. ♦ Sticluță care are această capacitate și în care se servește o băutură alcoolică; conținutul unei astfel de sticluțe. – Din **cincizeci.**

CINZÉCI num. card. v. **cincizeci.**

CINZÉCILEA, CINZÉCEA num. ord. v. **cincizecilea.**

CIOÁCĂ, *cioace,* s. f. **1.** Fiecare dintre cele două console orizontale ale războiului de țesut, fixate pe stâlpii din mijloc și pe care se sprijină vatalele. **2.** (Arg.) Baliverna. ◊ Expr. (Fam.) *A se ține de cioace* = a se ține de glume, de șmecherii. – Et. nec.

CIOÁNCĂ, *cioance,* s. f. (Reg.) Lulea cu coadă scurtă. – Et. nec.

CIOÁNDĂ s. f. (Reg.) Ceartă ușoară; ciondăneală. – Din **ciondăni** (derivat regresiv).

CIOÁRĂ, *ciori,* s. f. **1.** Nume dat mai multor specii de păsări din familia corbului, cu penajul negru sau cenușiu, cu cioc conic și puternic . ◊ *Cioară pucioasă* = dumbrăveancă . ◊ Expr. *Cât cioara în par* = foarte puțin. **2.** Epitet dat unui om brunet, oacheș.

CIOÁRECI s. m. pl. **1.** Pantaloni țărănești strânși pe picior, din pănură sau din dimie, adesea împodobiți cu găitane (împletite ori răsucite). **2.** (Reg.) Ciorapi de dimie. – Et. nec.

CIOÁRSĂ, *cioarse,* s. f. (Înv. și reg.) Unealtă cu tăișul uzat. ♦ Obiect de îmbrăcăminte uzat. [Var.: **gioársă** s. f.].

CIOÁTĂ s. f. v. **ciot.**

CIOÁTCĂ s. f. v. **ciotcă.**

CIOB, *cioburi,* s. n. Bucată, fragment dintr-un obiect de sticlă, de faianță, de lut etc. spart; hârb.

CIOBÁCĂ, *ciobace,* s. f. (Reg.) Luntre pescărească rudimentară, de obicei scobită dintr-un trunchi de copac.

CIOBÁN, *ciobani,* s. m. **1.** Persoană care paște, păzește și îngrijește oile; păstor, păcurar. ♦ Proprietar de oi; baci. **2.** Compus: *Ciobanul-cu-Oile* = numele unei constelații din emisfera boreală; lira.

CIOBĂNÁȘ, *ciobănași,* s. m. Diminutiv al lui *cioban;* ciobănel. – **Cioban** + suf. *-aș.*

CIOBĂNÉL, *ciobănei,* s. m. Ciobănaș. – **Cioban** + suf. *-el.*

CIOBĂNÉSC, -EÁSCĂ, *ciobănești,* adj. Care aparține ciobanului, privitor la cioban, specific ciobanului. ◊ *Câine ciobănesc* = nume dat unor rase de câini mari și puternici, folosiți de obicei pentru paza turmelor și a stânii. – **Cioban** + suf. *-esc.*

CIOBĂNÉȘTE adv. Ca ciobanii; *fig.* necioplit, grosolan. – **Cioban** + suf. *-ește.*

CIOBĂNÍ, *ciobănesc,* vb. IV. Intranz. A fi cioban, a sluji ca cioban. ♦ Refl. A se face cioban. – Din **cioban.**

CIOBĂNÍE s. f. Ocupația ciobanului; situația de cioban; ciobănit. – **Cioban** + suf. *-ie.*

CIOBĂNÍT s. n. Ciobănie. – V. **ciobăni.**

CIOBĂNIȚĂ, *ciobănițe,* s. f. Femeie care paște, păzește și îngrijește oile; soție de cioban; păstoriță, păcurăriță. – **Cioban** + suf. *-iță.*

CIOBÍ, *ciobesc,* vb. IV. Tranz. A știrbi, a sparge în parte sau a crăpa un obiect casant. – Din **ciob.**

CIOBÍRE, *ciobiri,* s. f. Acțiunea de *a ciobi* și rezultatul ei. – V. **ciobi.**

CIOBÍT, -Ă, *ciobiți, -te,* adj. Știrbit, spart în parte, crăpat. – V. **ciobi.**

CIOBOÁTĂ s. f. v. **ciubotă.**
CIOBOTÁR s. m. v. **ciubotar.**
CIOBÓTĂ s. f. v. **ciubotă.**
CIOBOTĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **ciubotăresc.**
CIOBOTĂRÍE1 s. f. v. **ciubotărie**1.
CIOBOTĂRÍE2 s. f. v. **ciubotărie**2.
CIOBOȚÍCĂ s. f. v. **ciubоțică.**
CIOBULÉȚ, *ciobuleţe,* s. n. Diminutiv al lui *ciob.* – **Ciob** + suf. *-uleţ.*
CIOC1 interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de lovituri (repetate) într-un obiect sau într-un material dur. – Onomatopee.
CIOC2, *ciocuri*, s. n. **1.** Partea anterioară, terminală, lunguiață și cornoasă a capului păsărilor, care înlocuiește sistemul dentar; plisc, clonț. **2.** Parte sau prelungire ascuțită a unor obiecte; capăt, vârf (ascuțit). **3.** Compuse: *ciocul-berzei* = plantă erbacee cu frunzele păroase, adânc crestate și cu flori violete-purpurii; *ciocul-cucoarei* = mică plantă erbacee cu tulpina păroasă întinsă pe pământ, cu frunze compuse, flori roșii, roz sau albe și fructe lungi, asemănătoare cu un cioc .
CIOCÁN1, *ciocane*, s. n. **1.** Unealtă manuală de lovire, de forme și dimensiuni variate, formată dintr-un corp de metal, de lemn. ◊ Expr. *A fi între ciocan și nicovală* = a fi într-o situație critică (din care nu există posibilitate de ieșire). **2.** Nume dat unor obiecte sau instrumente asemănătoare ca formă cu ciocanul (**1**). ♦ Spec. Fiecare dintre cele două bețișoare ale țambalului. ♦ Spec. Fiecare dintre fusele vârtelniței.
CIOCÁN2, *ciocane*, s. n. Păhărel în formă de sticluță, cu gâtul strâmt și lung, din care se bea o băutură alcoolică. ♦ Conținutul unui asemenea păhărel.
CIOCÁN3, *ciocani*, s. m. (Reg.) Știulete de porumb (curățat sau nu de boabe); ciocălău.
CIOCĂLĂU, *ciocălăi,* s. m. (Reg.) Ciocan3.
CIOCĂNÁR, *ciocănări,* s.m.**1.** Muncitor specializat în manipularea unui ciocan1, executând diferite operații (de nituire, de foraj etc.). **2**. *peior*. Muncitor necalificat. - **Ciocan**1 + suf. *-ar*.
CIOCĂNÁȘ1, (**1**) *ciocănaşe,* s. n., (**2**) *ciocănaşi,* s. m. **1.** S. n. Ciocănel. **2.** S. m. Muncitor care sparge cu ciocanul1 sarea în ocne. – **Ciocan**1 + suf. *-aş.*
CIOCĂNÁȘ2, *ciocănaşe,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *ciocan*2. – **Ciocan**2 + suf. *-aş.*
CIOCĂNÉL, *ciocănele,* s. n. Diminutiv al lui *ciocan*1; *spec.* ciocan1 mic cu care se lovesc coardele țambalului,, toba, toaca etc.; ciocănaș1. – **Ciocan**1 + suf. *-el.*
CIOCĂNÍ, *ciocănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A bate repetat (cu degetul sau cu un obiect) într-un corp tare; *spec.* a bate cu degetul (îndoit) în ușă, în fereastră (pentru a solicita intrarea, pentru a atrage atenția etc.). **2.** Intranz. A lucra ceva lovind cu ciocanul1; *p. ext*. a face, a lucra unele lucruri (mărunte). **3.** Tranz. Fig. A bate la cap; a cicăli, a pisa. [Prez. ind. și: *ciócăn*] – Din **ciocan**1.
CIOCĂNÍRE, *ciocăniri,* s. f. Acțiunea de *a ciocăni.* – V. **ciocăni.**
CIOCĂNÍT, *ciocănituri,* s. n. Faptul de *a ciocăni;* zgomot produs de lovituri repetate într-un corp tare; ciocănitură. – V. **ciocăni.**
CIOCĂNITOÁRE, *ciocănitori,* s. f. Nume dat mai multor specii de păsări agățătoare de pădure cu aripile scurte, cu cioc conic, puternic, care ciocănesc coaja copacilor, distrugând insectele dăunătoare și larvele lor; ghionoaie. [Pl. și: *ciocănitoare*] – **Ciocăni** + suf. *-toare*.
CIOCĂNITÚRĂ, *ciocănituri,* s. f. Ciocănit. – **Ciocăni** + suf. *-tură.*
CIOCÂRLÁN, *ciocârlani*, s. m. **1.** Pasăre de culoare brună-cenușie, cu un moț în vârful capului . **2.** Bărbătușul ciocârliei. – Cf. cioc2.
CIOCÂRLÍE, *ciocârlii*, s. f. **1.** Pasăre cântătoare mică, cu penele pestrițe, care zboară vertical la mare înălțime . **2.** (Art.) Numele unui celebru cântec popular care imită trilul ciocârliei (**1**). – Cf. ciocârlan.
CIOCÂRTÍ, *ciocârtesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A ciopârți (**1**). **2.** A ciopli (**1**). – Cf. ciopârți.
CIOCHÍE, *ciochii*, s. f. Unealtă de dogărie care servește la fixarea cercurilor pe butoaie. [Acc. și: *cióchie*].
CIOCHINÁR, *ciochinare*, s. n. Mănunchi de cureluşe scurte, având la capete ochiuri sau inele, de care vânătorii atârnă păsările vânate. – **Ciochină** + suf. *-ar*.
CIOCHÍNĂ, *ciochine*, s. f. Partea din spate a șeii, de care se poate lega traista, desagii etc.
CIOCLÉJ, *ciocleji*, s. m. (Reg.) Partea de jos a tulpinii porumbului, rămasă la nivelul pământului după ce restul tulpinii a fost tăiat la recoltare. – Et. nec.
CIOCLOVÍNĂ, *cioclovine,* s. f. (Pop.) Termen de dispreț dat unui om arogant, parvenit. – Cf. ciocoi1.
CIÓCLU, *ciocli*, s. m. Persoană care transportă morții la groapă.
CIOCMÁNÍ, *ciocmănesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A bate la cap; a cicăli; a pisălogi. ♦ Refl. recipr. A se certa. – Cf. ciocni.
CIOCNEÁLĂ, *ciocneli*, s. f. Ciocnire; ciocnet. – **Ciocni** + suf. *-eală.*
CIÓCNET, *ciocnete*, s. n. Zgomot produs de lovirea a două obiecte tari. – **Ciocni** + suf. *-et*.
CIOCNÍ, *ciocnesc*, vb. IV. **1.** Refl. (recipr.) intranz. și tranz. A (se) lovi, a (se) izbi (unul) de altul (făcând zgomot). ♦ Tranz. (Despre pui) A sparge coaja oului în care s-a dezvoltat, pentru a ieși din el. ♦ Tranz. A lovi ușor unul de altul paharele de băutură, în semn de urare. **2.** Tranz. A lovi un obiect fragil, producându-i o crăpătură, o plesnitură; a face să crape, să plesnească. **3.** Refl. recipr. Fig. (Despre armate adverse; rar, despre oameni) A se încăiera, a se bate.
CIOCNÍRE, *ciocniri*, s. f. Acțiunea de *a (se) ciocni*. **1.** Lovire (însoțită de zgomot) între două obiecte tari; ciocnitură. **2.** Fig. Luptă între interese sau idei diferite. **3.** Fig. Bătălie, luptă între două armate sau două grupuri adverse de oameni. – V. **ciocni.**
CIOCNÍT1 s. n. Faptul de *a (se) ciocni*. – V. **ciocni.**
CIOCNÍT2, -Ă, *ciocniți, -te*, adj. **1.** Crăpat, plesnit. **2.** Fig. (Ir.) Țicnit. – **V. ciocni.**
CIOCNITÚRĂ, *ciocnituri,* s. f. **1.** Ciocnire (**1**). **2.** Crăpătură, fisură produsă într-un obiect (în urma loviriі lui cu altul). – **Ciocni** + suf. *-tură.*
CIOCOÁICĂ, *ciocoaice,* s. f. Termen de dispreț pentru o femeie parvenită (de la sate); soție de ciocoi1; *p. ext*. boieroaică. – **Ciocoi** 1 + suf. *-oaică.*
CIOCOFLEÁNDURĂ, *ciocofleanduri*, s. f. (Peior. și ir.) Ciocoi1. [Pl. și: *ciocoflendure*] – **Ciocoi**1 + **fleandură.**
CIOCÓI1, *ciocoi*, s. m. **1.** Termen de dispreț pentru un parvenit (mai ales la sate) din rândurile arendașilor, vătafilor etc.; ciocofleandură; *p. ext*. boier. **2.** (Înv.) Fecior în casă, servitor angajat la un boier. – Et. nec.
CIOCOÍ2, *ciocoiesc,* vb. IV. Refl. **1.** A deveni ciocoi1 (**1**), a-și însuși apucături de ciocoi1; *p. ext*. a se boieri. **2.** Fig. (Rar) A fi slugarnic, a se linguși. – Din **ciocoi1.**
CIOCOIÁȘ, *ciocoiaşi,* s. m. Diminutiv al lui *ciocoi*1. [Pr.: *-co-iaș*] **– Ciocoi**1 + suf. *-aş.*
CIOCOIÉSC, -IÁSCĂ, *ciocoieşti,* adj. Care ține de ciocoi1, privitor la ciocoi1, specific ciocoilor1. [Pr.: *-co-iesc*] – **Ciocoi**1 + suf. *-esc.*
CIOCOÍME s. f. Mulțime de ciocoi1; totalitatea ciocoilor1. – **Ciocoi**1 + suf. *-ime.*
CIOCOÍSM, *ciocoismе,* s. n. **1.** Situație de ciocoi1; purtare, apucătură de ciocoi1; *p. ext*. parvenitism. **2.** Fig. Slugărnicie, lipsă de demnitate. – **Ciocoi**1 + suf. *-ism.*
CIOCULÉȚ, *cioculeţe,* s. n. Diminutiv al lui *cioc2*. – **Cioc**2 + suf. *-uleţ.*
CIOFLINGÁR, *cioflingari*, s. m. (Pop. și fam.) Om de nimic, secătură, vagabond. ♦ Epitet ironic pe care țăranii îl dădeau celor care umblau îmbrăcați în haine orășenești.
CIOLÁN, *ciolane*, s. n. **1.** Os (mare) de animal (tăiat, cu sau fără carne pe el) sau (fam.) os de om. ◊ Expr. *A scăpa ciolanul din mână* = a pierde o situație avantajoasă. **2.** (Fam.) Membru al corpului; (la pl.) schelet al corpului. ◊ Expr. *A i se muia* (cuiva) *ciolanele* = a-i slăbi puterile, a se moleși. *A-i rămâne ciolanele (pe) undeva* = a muri departe de casă, prin locuri străine. **3.** (Reg.) Obadă (a roții de car).
CIOLÁNAȘ, *ciolănaşe,* s. n. Diminutiv al lui *ciolan;* ciolănel. – **Ciolan** + suf. *-aş.*
CIOLĂNÉL, *ciolănele,* s. n. Ciolănaș. – **Ciolan** + suf. *-el.*
CIOLĂNÓS, -OÁSĂ, *ciolănoşi, -oase*, adj. (Fam.) Cu oase mari, ieșite în relief; osos. – **Ciolan** + suf. *-os.*
CIOLPÁN, *ciolpani*, s. m. (Pop.) Trunchi de arbore fără crengi (și uscat), rămas în pământ; arbore rupt de vânt; arbore bătrân. – Et. nec.
CIOMÁG, *ciomege*, s. n. Băț mare și gros, adesea cu măciulie sau întărit cu fier la unul din capete; bâtă. ♦ Lovitură, bătaie dată cuiva cu un astfel de băț.
CIOMĂGÁR, *ciomăgari,* s. m. (Fam.) Ciomăgaș. – **Ciomag** + suf. *-ar*.
CIOMĂGÁȘ, *ciomăgaşi,* s. m. (Rar) Om înclinat spre ceartă și bătaie; bătăuș, ciomăgar. – **Ciomag** + suf. *-aş.*
CIOMĂGEÁLĂ, *ciomăgeli,* s. f. (Fam.) Bătaie cu ciomagul; *p. gener*. bătaie zdravănă. – **Ciomăgi** + suf. *-eală.*
CIOMĂGÉL, *ciomăgele,* s. n. Diminutiv al lui *ciomag*. – **Ciomag** + suf. *-el.*
CIOMĂGÍ, *ciomăgesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Fam.) A (se) bate cu ciomagul; *p. gener*. a (se) bate zdravăn. – Din **ciomag.**
CIONDĂNEÁLĂ, *ciondăneli,* s. f. (Fam.) Ceartă ușoară; dispută trecătoare; cioandă, ciorovăială. – **Ciondăni** + suf. *-eală.*
CIONDĂNÍ, *ciondănesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Fam.) A se certa cu cineva pentru nimicuri fără a-și spune vorbe grele, a se împunge cu vorba; a se ciorovăi. ♦ Tranz. A certa pe cineva în mod repetat sau insistent.
CIONT, CIOÁNTĂ adj. v. **ciunt.**
CIONTÍ vb. IV v. **ciunti.**
CIOPÂRTÍ vb. IV v. **ciopârți.**
CIOPÂRȚEÁLĂ, *ciopârţeli,* s. f. Ciopârțire. – **Ciopârți** + suf. *-eală.*
CIOPÂRȚÍ, *ciopârţesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A tăia în bucăți (și la întâmplare) o ființă sau o parte a trupului ei; a ciocârti. **2.** A tăia un obiect în mod neregulat sau la întâmplare; a ciopli neîndemânatic. [Var.: (înv. și pop.) **ciopârtí** vb. IV] – Din **ciopa(r)tă** (modificat după *parte).*
CIOPÂRȚÍRE, *ciopârţiri,* s. f. Acțiunea de *a ciopârți;* ciopârțeală. – V. **ciopârți.**
CIOPLEÁLĂ, *cioplеli*, s. f. (Rar) Cioplire. – **Ciopli** + suf. *-eală.*
CIOPLÍ, *cioplesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A desprinde, prin lovituri aplicate cu un instrument ascuțit, așchii dintr-o bucată de lemn, de piatră etc., pentru a da materialului o formă oarecare; a ciocârti. **2.** Refl. Fig. (Despre oameni) A căpăta deprinderi civilizate, a deveni politicos; a se cultiva, a se cizela.
CIOPLÍRE, *cioplіri*, s. f. Acțiunea de *a (se) ciopli;* cioplеală. – V. **ciopli.**
CIOPLÍT s. n. Faptul de *a (se) ciopli*. – V. **ciopli.**
CIOPLITÓR, -OÁRE, cioplitori, -oare, s. m. și f., s. n. **1.** S. m. și f. Persoană care cioplește, care se ocupă cu cioplitul. **2.** S. n. Rindea cu talpa curbă; p. ext. cuțitoaie. **3.** S. n. Unealtă cu care potcovarul curăță copita calului. – **Ciopli** + suf. -tor.
CIOPLITÚRĂ, *cioplіturi*, s. f. **1.** Faptul de a ciopli. **2.** Lucru, obiect cioplit, rezultat prin cioplire. **3.** (De obicei cu sens colectiv) Surcea, aşchie căzută prin cioplire. – **Ciopli** + suf. *-tură.*
CIÓRBĂ, *ciorbe*, s. f. Fel de mâncare care constă dintr-o zeamă (acrită) preparată cu legume, adesea și cu carne. ◊ Expr. *A se amesteca în ciorba cuiva* (sau *a altuia)* = a se amesteca (nedorit) în afacerile, în treburile altuia.
CIORCHÍNĂ s. f. v. **ciorchine.**
CIORCHÍNE, *ciorchini*, s. m. Tip de inflorescență caracterizat prin dezvoltarea unui ax principal, de-a lungul căruia se înșiră numeroase ramificații cu flori; racem, grapă; grupare de fructe așezate în mod corespunzător cu inflorescența descrisă mai sus; *spec.* strugure. [Var.: **ciorchínă** s. f.] – Et. nec.
CIOROÁICĂ, *cioroaice,* s. f. **1.** Cioară. **2.** Epitet dat unei femei brunete, oacheșe. – **Cioroi** + suf. *-oaică.*
CIORÓI, *cioroi*, s. m. **1.** Bărbătușul ciorii. **2.** Epitet dat unui om brunet, oacheș; cioară. **3.** Nume dat mai multor plante erbacee cu flori galbene dispuse în capitule și cu fructe achene. – **Cioară** + suf. *-oi*.
CIOROVĂÍ, *ciorovăiesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Fam.) A se certa cu cineva pentru nimicuri și fără a-și spune cuvinte grele; a se ciondăni. – Et. nec.
CIOROVĂIÁLĂ, *ciorovăieli,* s. f. (Fam.) Ceartă ușoară (pentru nimicuri); ciorovăire, ciondăneală. [Pr.: *-vă-ia-*] – **Ciorovăi** + suf. *-eală.*
CIOROVĂÍRE, *ciorovăiri,* s. f. (Rar) Ciorovăială. – V. **ciorovăi.**
CIORPÁC, *ciorpace*, s. n. Unealtă de pescuit făcută dintr-un săculeț de plasă cu coadă și folosită de obicei la scoaterea din apă a peștelui prins cu alte unelte; minciog.
CIOȘMĂLÍ vb. IV v. **cioșmoli.**
CIOȘMOLÍ, *ciоşmolesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre oameni) A se frământa, a se zvârcoli (în așternut). ♦ A se codi, a ezita să facă ceva. [Var.: **ciоșmălí** vb. IV] – Et. nec.
CIOT, *cioturi*, s. n. **1.** (În forma **cioată)** Parte rămasă dintr-un copac după ce restul a fost tăiat sau rupt. ♦ Nod proeminent într-un trunchi, într-o ramură, într-o scândură etc. **2.** Parte rămasă dintr-un picior, dintr-un braț sau (la animale) din coadă, după ce restul a fost tăiat, rupt. ♦ Parte mică rămasă dintr-un obiect (de formă lungă). *Un ciot de creion.* [Var.: (pop.) **cioátă** s. f., (rar) **ciótur** s. n.] – Et. nec.
CIÓTCĂ, *ciotci*, s. f. (Reg.) **1.** Grămadă, mulțime de ființe adunate laolaltă. **2.** Buturugă, ciot, rădăcină de copac. [Var.: **cioátcă** s. f.].- (după *ciot*).
CIOTORÓS, -OÁSĂ adj. v. **cioturos.**
CIÓTUR s. n. v. **ciot.**
CIOTURÓS, -OÁSĂ, *cioturoşi, -oase,* adj. (Despre copaci, lemne, obiecte de lemn etc.) Cu multe cioturi sau noduri; noduros. ♦ Fig. (Despre mâini, picioare, degete etc.) Cu oasele proeminente (care fac impresia unor crengi sau rădăcini uscate). [Var.: **ciotorós, -oásă** adj.] – **Ciot** + suf. *-os.*

CIOVÉI, *cioveie,* s. n. (Reg.) Obiect casnic (vechi și fără valoare). – Et. nec.

CIOVÍCĂ, *ciovici*, s. f. **1.** Pasăre cu pene măslinii, albe sau gălbui pe gușă, cu coada ca de rândunică, care trăiește prin lagunele de lângă mare. **2.** (Reg.) Nagât. [Var.: **ciovlícă** s. f.] – Formație onomatopeică.

CIOVLÍCĂ s. f. v. **ciovică.**

CIPÍC, *cipici*, s. m. **1.** Papuc de lână împletită sau de stofă. **2.** (Înv.) Gheată (fină); pantof. [Var.: (reg.) **ciupíc** s. m.].

CIPILÍCĂ, *cipilici*, s. f. (Fam.) Un fel de căciuliță, de basc mic care se poartă pe creștetul capului. – Et. nec.

CIREÁDĂ, *cirezi*, s. f. Grup numeros de animale cornute mari; ciurdă.

CIREÁȘĂ, *cireși,* s. f. Fructul cireșului, mic, sferic, cărnos, de culoare roșie sau galbenă, cu gust dulce sau amărui. [Pl. și: *cireșe*].

CIRÉȘ, *cireși,* s. m. Pom fructifer cu frunze ovale alungite, cu flori albe, cultivat pentru fructele sale .

CIREȘÁR, (**2**) *cireșari,* s. m. **1.** (Pop.) Luna iunie. **2.** (Ornit.) Botgros. – **Cireașă** + suf. *-ar*.

CIREȘÍU, -ÍE, *cireșii,* adj. (Rar) Care are culoarea cireșei. – **Cireașă** + suf. *-iu*.

CIREZÁR, *cirezari*, s. m. (Pop.) Negustor sau proprietar de cirezi de vite. – **Cireadă** + suf. *-ar*.

CIRÍP interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetele caracteristice ale păsărelelor. ◊ *(De-a) cirip-cirip* = joc de copii la care jucătorii se apucă unii pe alții de dosul palmei, ciupindu-se de piele și repetând „cirip-cirip”. – Onomatopee.

CIRIPEÁLĂ, *ciripeli*, s. f. Ciripire; sunete caracteristice scoase de unele păsărele. – **Ciripi** + suf. *-eală.*

CIRIPÍ, *ciripesc*, vb. IV. Intranz. (Despre unele păsărele; la pers. 3) A scoate sunete caracteristice. ♦ Fig. (Despre femei) A vorbi cu voce subțire și melodioasă. ♦ Tranz. (Arg.) A vorbi, a spune ceva; a face destăinuiri, a divulga ceva. – Din **cirip.**

CIRIPÍRE, *ciripiri*, s. f. Acțiunea de *a ciripi*. – V. **ciripi.**

CIRIPÍT s. n. Faptul de *a ciripi;* sunete caracteristice pe care le scot unele păsărele. – V. **ciripi.**

CIRIPITÓR, -OÁRE, *ciripitori, -oare,* adj. Care ciripește; ciripiu. – **Ciripi** + suf. *-tor*.

CIRIPÍU, -ÍE, *ciripii*, adj. (Rar) Ciripitor. – **Ciripi** + suf. *-iu*.

CIRITÉL, *ciritei*, s. m. (Reg.) Tufiș de copăcei; (la pl.) copăcei care formează un desiș (în pădure). – Et. nec.

CITÍ, *citesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A parcurge un text (pronunțând cuvintele sau nu) pentru a lua cunoștință de cele scrise. ♦ A rosti un text cu voce tare pentru a comunica cuiva conținutul lui. **2.** A învăța, a studia (parcurgând scrieri, izvoare etc.). ♦ A se instrui, a se cultiva. **3.** (În expr.) *A citi în stele* = a prezice cuiva viitorul după poziția stelelor. *A citi* (cuiva) *în palmă* = a prezice cuiva viitorul și caracterul, examinându-i liniile din palmă. [Var.: (pop.) **cetí** vb. IV].

CITÍRE, *citiri*, s. f. Acțiunea de *a citi*. **1.** Lectură. ◊ *Carte de citire* = manual de limba română pentru clasele primare. **2.** Descifrare, interpretare. [Var.: (pop.) **cetíre** s. f.] – V. **citi.**

CITÍT1 s. n. Citire. ◊ *Scris-citit* = noțiuni elementare de scriere și citire (predate în primele clase elementare). [Var.: (pop.) **cetít** s. n.] – V. **citi.**

CITÍT2, -Ă, *citiți, -te*, adj. (Despre oameni) Instruit, învățat; erudit. [Var.: (pop.) **cetít, -ă** adj.] – V. **citi.**

CITITÓR, -OÁRE, *cititori, -oare*, s. m. și f. **1.** (Adesea adjectival) Persoană care citește. **2.** (În sintagma) *Cititor în stele* = astrolog. [Var.: (pop.) **cetitór, -oare** s. m. și f.] **– Citi** + suf. *-tor*.

CIUBÁR, *ciubere*, s. n. Vas mare făcut din doage de lemn și prevăzut cu toarte, având diferite utilizări. [Acc. și: *ciúbăr*] .

CIUBĂRÁȘ, *ciubărașe,* s. n. Diminutiv al lui *ciubăr*. – **Ciubăr** + suf. *-aș.*

CIUBOTÁR, *ciubotari*, s. m. (Reg.) Cizmar. [Var.: **ciobotár** s. m.] – **Ciubotă** + suf. *-ar*.

CIUBÓTĂ, *ciubote*, s. f. **1.** (Reg.) Cizmă; gheată. ♦ Fig. Om prost. **2.** Taxă pentru uzura ciubotelor, percepută în trecut de slujitorii domnești de la împricinați, când erau obligați să se deplaseze acasă la aceștia. [Var.: **ciobótă, cioboátă** s. f.].

CIUBOTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *ciubotărești,* adj. (Reg.) Cizmăresc. [Var.: **ciobotărésc, -eáscă** adj.] – **Ciubotar** + suf. *-esc.*

CIUBOTĂRÍE1 s. f. (Reg.) Meseria ciubotarului; cizmărie1. [Var.: **ciobotăríe** s. f.] – **Ciubotar** + suf. *-ie.*

CIUBOTĂRÍE2, *ciubotării,* s. f. (Reg.) Atelierul ciubotarului; cizmărie2. [Var.: **ciobotăríe** s. f.] – **Ciubotă** + suf. *-ărie.*

CIUBOȚÍCĂ, *ciuboțele,* s. f. **1.** (Reg.) Cizmuliță sau gheată de damă. **2.** Compuse: *ciubоțica-cucului* = plantă erbacee cu frunze ovale dispuse în rozete și păroase pe partea inferioară, cu flori galbene și cu fructul o capsulă. *ciubоțica-ursului* = plantă erbacee cu frunze lobate și cu flori purpurii . [Var.: **ciobоțícă** s. f.] – **Ciubotă** + suf. *-ică.*

CIUCIULÉTE, (**1**) *ciuciuleți,* s. m. **1.** Ciupercă comestibilă cu pălăria zbârcită, gălbuie sau brună-roșcată, cu piciorul cilindric, alb și gol în interior . **2.** (Adverbial, în expr.) *A (se) face* (sau *a fi ud) ciuciulete* = a (se) uda (sau a fi ud) până la piele. – Cf. ciuciuli.

CIUCIULÍ, *ciuciulesc*, vb. IV. Refl. A se strânge, a se ghemui (pentru a nu fi văzut); a se chirci.

CIUCIULÍT, -Ă, *ciuciuliți, -te,* adj. (Pop.) Strâns, ghemuit, chircit (ca să nu fie văzut). – V. **ciuciuli.**

CIÚCIUR, *ciuciure*, s. n. (Rar) Uluc, jgheab pe care curge apa la un izvor, la o fântână. – Probabil formație onomatopeică.

CIÚCIURE, *ciuciuri*, s. m. Plantă erbacee acoperită cu peri moi, cu flori violete sau albastre. – Et. nec.

CIÚCUR s. m. v. **ciucure.**

CIUCURÁȘ, *ciucurași,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *ciucure;* ciucurel. **2.** Plantă erbacee cu flori roz sau albe, dispuse în mici capitule **. – Ciucure** + suf. *-aș.*

CIUCURÁT, -Ă, *ciucurați, -te*, adj. (Rar) Împodobit, încărcat cu ciucuri. – **Ciucure** + suf. *-at*.

CIÚCURE, *ciucuri*, s. m. Ornament făcut dintr-o împletitură sau dintr-un mănunchi de fire, cu care se împodobesc marginile unui covor, ale unei draperii, unui obiect de îmbrăcăminte etc. [Var.: **ciúcur** s. m.].

CIUCURÉL, *ciucurei*, s. m. Ciucuraș (**1**). – **Ciucure** + suf. *-el.*

CIUCUȘOÁRĂ, *ciucușoare,* s. f. Nume dat mai multor plante erbacee cu tulpina și cu frunzele acoperite de peri, cu flori albe sau galbene . – Et. nec.

CIUDÁT, -Ă, *ciudați, -te*, adj. Care iese din comun, care șochează (prin aspect, manifestări, evoluție etc.); curios, straniu, bizar; ciudos (**2**).

CIÚDĂ, *ciude*, s. f. Sentiment de părere de rău, de invidie amestecată cu supărare sau de invidie amestecată cu dușmănie. ◊ Expr. *A face* (cuiva) *în ciudă* = a necăji intenționat (pe cineva).

CIUDĂȚÉNIE, *ciudățenii,* s. f. **1.** Aspect, caracter ciudat, bizar, curios al unui lucru, al unei atitudini, al unui fenomen etc. **2.** (Concr.) Lucru, ființă, întâmplare etc. ciudată. – **Ciudat** + suf. *-enie.*

CIUDÍ, *ciudesc*, vb. IV. Refl. **1.** (Reg.) A fi cuprins de ciudă; a se înciuda. **2.** (Înv.) A se mira, a se minuna. **3.** (Înv.) A se frământa (sufletește), a se zbuciuma; a fi neliniștit.

CIUDÍT, -Ă, *ciudiți, -te*, adj. (Înv.) Neliniștit, frământat (sufletește). – V. **ciudi.**

CIUDÓS, -OÁSĂ, *ciudoși, -oase*, adj. **1.** Plin de ciudă; înciudat. **2.** (Înv.) Ciudat. – **Ciudă** + suf. *-os.*

CIUF, (**1**) *ciufuri*, s. n., (**2, 3**) *ciufi*, s. m. **1.** S. n. Smoc de păr zbârlit (căzut pe frunte). **2.** S. m. Nume dat în glumă oamenilor, mai rar animalelor, cu părul ciufulit sau, *p. ext.*, cu aspect neîngrijit. **3.** S. m. Numele mai multor păsări răpitoare de noapte din familia bufnițelor, cu două smocuri de pene deasupra ochilor; ciuhurez. – Et. nec.

CIUFULEÁLĂ, *ciufuleli*, s. f. Faptul de *a ciufuli*. – **Ciufuli** + suf. *-eală.*

CIUFULÍ, *ciufulesc*, vb. IV. Tranz. A zbârli părul sau barba cuiva. ♦ A trage de păr pe cineva; *p. ext.* a bate pe cineva (trăgându-l de păr). – Din **ciuf.**

CIUFULÍRE, *ciufuliri*, s. f. Acțiunea de *a ciufuli*. – V. **ciufuli.**

CIUFULÍT, -Ă, *ciufuliți, -te*, adj. (Despre păr, pene etc.) Care este în dezordine, zbârlit. ♦ (Despre cap, *p. ext.* despre oameni sau animale) Care are părul în dezordine, zbârlit. – V. **ciufuli.**

CIUFULEÁLĂ, *ciufuleli*, s. f. Faptul de *a ciufuli*. – **Ciufuli** + suf. *-eală.*

CIUGULÍ, *ciugulesc*, vb. IV. Tranz. **1.** (Despre păsări) A ciupi de ici și de colo cu ciocul lucruri de mâncare; a mânca apucând hrana cu ciocul. **2.** (Fam.; despre oameni) A mânca dintr-un aliment, luând numai câte puțin, de ici și de colo. – Et. nec.

CIUHURÉZ, *ciuhurezi*, s. m. Ciuf (**3**); huhurez. – Contaminare între **ciuf** și **huhurez.**

CIUL, -Ă, *ciuli, -e,* adj. (Reg.; despre animale) Care are urechile anormal de mici; care are urechile sfâșiate, rupte; căruia îi lipsește o ureche sau ambele urechi, un corn sau ambele coarne. – Et. nec.

CIULEÁNDRA s. f. art. Numele unui dans popular din Muntenia, cu ritm progresiv accelerat; melodie după care se execută acest dans. – Et. nec.

CIULÉI, *ciulei*, s. m. Mică plantă erbacee cu frunze înguste și țepoase, cu tulpina foarte ramificată și acoperită cu peri . – Et. nec.

CIULÍN, *ciulini*, s. m. Plantă erbacee cu tulpina și frunzele spinoase, cu flori roșii, care crește pe locuri necultivate; scaiete.

CIÚMĂ, *ciume*, s. f. **1.** Boală infecțioasă și epidemică foarte gravă, caracterizată prin febră mare, diaree, delir, tumefacții ale ganglionilor etc.; pestă. **2.** Fig. Persoană foarte urâtă (și foarte rea). **3.** Fig. Mizerie, năpastă, nenorocire mare. **4.** Compus: *ciuma-apelor* = plantă erbacee acvatică cu tulpina lungă, subțire, ramificată, care se fixează prin rădăcini pe fundul apelor.

CIUMĂFÁIE, *ciumăfăi,* s. f. Plantă erbacee medicinală foarte toxică, cu flori albe și cu semințe negre închise într-o capsulă cu țepi moi; laur . [Var.: **ciumăfái** s. n.].

CIUMĂREÁ, *ciumărele,* s. f. Plantă erbacee medicinală cu frunze alterne și cu flori liliachii grupate în ciorchini.

CIUMÍZĂ, *ciumize*, s. f. Plantă graminee furajeră cu frunze late și cu inflorescența un panicul . – Et. nec.

CIUMP, *ciumpi*, s. m. (Reg.) Bucată rămasă din ceva căruia i s-a tăiat, i s-a retezat vârful. – Et. nec.

CIUMPÉI, *ciumpeie*, s. n. Unealtă de dogărie cu care se prelucrează cercurile de lemn. – **Ciump** + suf. *-ei*.

CIUNG, -Ă, *ciungi, -ge,* adj. **1.** (Despre mâini) Care a fost retezat; (despre oameni; adesea substantivat) care are o mână retezată; ciunt. **2.** (Despre copaci) Cu crengile rupte sau tăiate.- (după *ciot*).

CIUNGÍ, *ciungesc*, vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) **1.** A reteza cuiva mâinile. **2.** A curăța sau a dezgoli un copac de crengi. – Din **ciung.**

CIUNT, -Ă, *ciunți, -te,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Ciung (**1**). ♦ (Rar; despre păr) Care a fost tuns scurt. **2.** (Reg.; despre animale) Care are o parte a corpului (urechile, coada, coarnele) retezată, ruptă. [Var.: **ciont, cioántă** adj.] – Contaminare între **ciot** și **ciung.**

CIUNTÍ, *ciuntesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A tăia, a amputa o parte a corpului; a mutila. ♦ Fig. A tăia unul sau mai multe pasaje dintr-o lucrare, dintr-un articol etc. (făcându-le de neînțeles). **2.** A rupe părți, crengi, frunze etc. din arbori, din plante etc. [Var.: (reg.) **ciontá** vb. I, **ciontí** vb. IV] – Din **ciunt.**

CIUNTÍRE s. f. Acțiunea de *a ciunti;* ciuntitură. – V. **ciunti.**

CIUPEÁLĂ, *ciupeli*, s. f. Faptul de *a ciupi*. ♦ Fig. (Fam.) Însușire (repetată) a unor mici sume de bani, a unor obiecte mărunte etc.; furt mărunt, furtișag. – **Ciupi** + suf. *-eală.*

CIUPÉRCĂ, *ciuperci*, s. f. (La pl.) Încrengătură de plante inferioare, lipsite de clorofilă, care trăiesc ca parazite sau ca saprofite și se răspândesc prin spori; (și la sg.) plantă din această încrengătură, de obicei în formă de pălărie cărnoasă cu picior.

CIUPERCĂRÍE, (**2**) *ciupercării,* s. f. **1.** Cultură de ciuperci. **2.** Încăpere amenajată pentru ciupercărie (**1**). – **Ciupercă** + suf. *-ărie.*

CIUPÍ, *ciupesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A apuca cu vârful degetelor sau cu unghiile pielea sau carnea cuiva, strângând-o și producând durere; a pișca.. **2.** Tranz. A apuca câte puțin din ceva cu ciocul sau cu gura pentru a mânca, a ciuguli; (despre oameni) a rupe cu mâna bucățică cu bucățică din ceva (și a mânca). **3.** Tranz. A rupe vârful lăstarilor viței-de-vie sau vârful tulpinii altor plante pentru a favoriza dezvoltarea fructelor.

CIUPÍC s. m. v. **cipic.**

CIUPÍT1 s. n. Acțiunea de *a ciupi*. – V. **ciupi.**

CIUPÍT2, -Ă, *ciupiți, -te,* adj. Care are ciupituri; pișcat. ◊ Expr. (Despre oameni) *Ciupit de vărsat* sau *cu obrazul ciupit* = cu urme vizibile de variolă pe obraz. – V. **ciupi.**

CIUPITÓR, *ciupitoare*, s. n. Utilaj pentru luat probe de pământ din fundul sau din pereții unei găuri de sondă. – **Ciupi** + suf. *-tor*.

CIUPITÚRĂ, *ciupituri*, s. f. **1.** Pișcătură, înțepătură; (concr.) semn, urmă rămasă pe piele în urma unei pișcături. **2.** (Rar) Bucățică ruptă sau ciupită din ceva. – **Ciupi** + suf. *-tură.*

CIUR, *ciururi*, s. n. Unealtă de cernut materiale sau granulare, făcută dintr-o rețea deasă de sârmă sau dintr-o bucată de tablă ori de piele perforată, fixată pe o ramă. V. *sită.* ◊ Expr. *A vedea ca prin ciur* = a vedea neclar. *A trece prin ciur și prin dârmon* = a cerceta, a examina în amănunt, cu atenție;. *A căra apă cu ciurul* = a face o muncă zadarnică, a nu face nici o treabă. ♦ Cantitate de material cât încape într-un ciur (**1**).

CIURÁR, *ciurari*, s. m. Persoană care face sau vinde ciururi (**1**). – **Ciur** + suf. *-ar*.

CIURDÁR, *ciurdari*, s. m. (Reg.) Văcar. – **Ciurdă** + suf. *-ar*.

CIÚRDĂ, *ciurde*, s. f. (Reg.) **1.** Cireadă. ♦ Turmă de animale necornute. **2.** (Fam.) Mulțime de oameni, de copii etc.; ceată, cârd.

CIURÉL, *ciurele*, s. n. Diminutiv al lui *ciur*. – **Ciur** + suf. *-el*.

CIURLÁN, *ciurlani*, s. m. Plantă cu tulpina foarte ramificată, cu frunze alterne, lungi, subțiri și terminate cu un spin, specifică regiunilor de stepă . – Et. nec.

CIURÓI, *ciuroaie*, s. n. Izvor care curge pe un scoc ori jgheab îngust. – Probabil din **ciurui2**.

CIURUÍ1, *ciuruiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) găuri în mai multe locuri. **2.** Tranz. A trece prin ciur, a cerne sau a sorta cu ciurul. – **Ciur** + suf. *-ui*.

CIURUÍ2, pers. 3 *ciúruie*, vb. IV. Intranz. (Despre apă sau alte lichide) A curge șiroind și producând un zgomot caracteristic. – Formație onomatopeică.

CIURUIÁLĂ s. f. Faptul de *a ciurui*1; (concr.) corpuri străine care se separă de rest după ciuruire1. [Pr.: *-ru-ia-*] – **Ciurui**1 + suf. *-eală*.

CIURUÍRE1, *ciuruiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) ciurui*1 și rezultatul ei. – V. **ciurui**1.

CIURUÍRE2, *ciuruiri*, s. f. Acțiunea de *a ciurui*2 și rezultatul ei. – V. **ciurui**2.

CIUȘ interj. Strigăt cu care cineva îndeamnă măgarul la drum sau cu care îl oprește din mers. – Onomatopee.

CIUT, -Ă, *ciuți, -te*, adj. (Despre animale cornute) Care este fără coarne, cu coarnele tăiate sau căzute. [Var.: (reg.) **șuț, -ă** adj.].

CIÚTĂ, *ciute*, s. f. Femela cerbului; cerboaică. ♦ Epitet dat unei fete sau femei tinere suple, cu mișcări vioaie și pline de eleganță.

CIÚTURĂ, *ciuturi*, s. f. Găleată sau vas făcut din doage sau dintr-un trunchi scobit, care servește la scos apa din fântână. ◊ Expr. *(Plouă de) toarnă cu ciutura* = plouă foarte tare; plouă cu găleata. ♦ Cantitate (de apă) care încape în obiectul descris mai sus.

CIUTUREÁ, *ciuturele*, s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *ciutură*. – **Ciutură** + suf. *-ea*.

CÍZMĂ, *cizme*, s. f. Încălțăminte de piele, cu carâmbul înalt până spre (sau peste) genunchi; ciubotă. ◊ Expr. *Prost ca o cizmă* = foarte prost.

CIZMĂREÁSĂ, *cizmărese*, s. f. (Rar) Soția cizmarului. – **Cizmar** + suf. *-easă*.

CIZMĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cizmărești*, adj. Care servește sau aparține cizmarului; de cizmărie; ciubotăresc. – **Cizmar** + suf. *-esc*.

CIZMĂRÍE1 s. f. Meseria, meșteșugul cizmarului; ciubotărie1. – **Cizmar** + suf. *-ie*.

CIZMĂRÍE2, *cizmării*, s. f. Atelierul cizmarului; ciubotărie2. – **Cizmă** + suf. *-ărie*.

CIZMULÍȚĂ, *cizmulițe*, s. f. Diminutiv al lui *cizmă*. – **Cizmă** + suf. *-uliță*.

CLAC1 interj. Cuvânt care imită un zgomot sec, scurt. – Onomatopee.

CLÁCĂ, *clăci*, s. f. **1.** Formă caracteristică a rentei feudale, constând din munca gratuită pe care țăranul, fără pământ, era obligat să o presteze în folosul stăpânului de moșie. **2.** Muncă colectivă benevolă prestată de țărani pentru a se ajuta unii pe alții și care adesea este însoțită ori urmată de o mică petrecere, de glume, povestiri etc.

CLÁIE, *căi*, s. f. Grămadă mare de fân, de snopi de cereale etc., de obicei în formă conică. ♦ Fig. Mulțime, îngrămădire dezordonată (de lucruri sau de ființe). ◊ Expr. *Claie peste grămadă* = unul peste altul, în dezordine, la întâmplare.

CLAMP interj. Cuvânt care imită zgomotul rezultat prin lovirea a două obiecte, la închiderea violentă a unei uși, a unui capac etc. – Onomatopee.

CLÁMPĂ, *clampe*, s. f. (Reg.) Clanță. ♦ Limbă de metal care se reazămă pe clempuș pentru a închide ușa. [Var.: **cleámpă** s. f.] – Din **clămpăni** (derivat regresiv).

CLANC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de lovirea a două obiecte, mai ales de închiderea violentă a unei uși, a unui capac etc. – Onomatopee.

CLÁNCĂT, *clancăte*, s. n. (Rar) Clăncăit. – Din **clanc.**

CLANȚ, (1) interj., **(2)** *clanțuri*, s. n. **1.** Interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul produs de clanța ușii, de izbirea fălcilor sau a dinților, de țăcănitul foarfecelor, de închiderea cu zgomot a unui capac etc. **2.** S. n. Cioc; *p. ext.* (glumeț și peior.) gură. ◊ Expr. (Înv.) *A ține clanț* = a putea face față într-o dispută verbală, într-o controversă cu cineva. – Onomatopee.

CLÁNȚĂ, *clanțe*, s. f. **1.** Mâner metalic montat la broasca ușii sau a porții, care, prin apăsare, face să funcționeze mecanismul de închidere și de deschidere al acestora; clampă. **2.** Fig. (Peior. și fam.) Gură. ◊ Expr. *çine-ți clanța!* sau *tacă-ți clanța!* = nu mai vorbi! taci! – Cf. clanț.

CLAP interj. Cuvânt care imită zgomotul produs prin închiderea bruscă a unui capac, a unei curse de prins animale etc. [Var.: **clapc** interj.] – Onomatopee.

CLAR, -Ă, *clari, -e*, adj. **1.** (Despre imagini vizuale) Care se distinge bine, deslușit; vizibil; (despre ape) limpede; (despre surse de lumină) care împrăștie o lumină strălucitoare. ◊ (Substantivat, n.) *Clar de lună* = lumină strălucitoare de lună.. **2.** (Despre sunete sau voce) Care răsună distinct, precis. **3.** (Despre gânduri, idei, cuvinte etc.) Ușor de înțeles; evident, lămurit.

CLARIFICÁ, *clarífic*, vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni (mai) clar, (mai) ușor de înțeles; a (se) lămuri, a (se) desluși.

CLARIFICÁRE, *clarificări*, s. f. Acțiunea de *a (se) clarifica*. – V. **clarifica.**

CLARIFICATÓR, -OÁRE, *clarificatori, -oare*, adj. Care clarifică, limpezește, lămurește. – **Clarifica** + suf. *-tor*

CLARITÁTE s. f. **1.** Calitatea unor obiecte de a fi clare (**1**); limpezime, transparență. **2.** Calitate a sunetelor sau a vocii de a răsuna distinct, precis. **3.** Calitate a gândirii, a exprimării, a stilului de a fi clare, deslușite, lămurite. ◊ Loc. adv. *Cu claritate* = cu precizie; clar, limpede, lămurit.

CLARVĂZĂTÓR, -OÁRE, *clarvăzători, -oare*, adj. (Despre oameni) Care vede desfășurarea în viitor a unei situații mai clar, mai limpede decât alții; (despre acțiuni) care dovedește perspicacitate, clarviziune. – **Clar** + **văzător.**

CLARVIZIÚNE s. f. Însușirea de a înțelege și de a prevedea desfășurarea unui fenomen; previziune. [Pr.: *-zi-u-*] – **Clar** + **viziune**

CLĂBÚC, *clăbuci*, s. m. **1.** Spumă făcută de săpunul amestecat cu apă. ♦ Spumă formată la suprafața unor lichide când sunt agitate, fierb sau fermentează. **2.** Salivă spumoasă, albicioasă (și cu bășici). ◊ Expr. *A face clăbuci la gură* = a vorbi mult și cu furie. **3.** Sudoare spumoasă pe care o fac animalele, mai ales caii, din pricina efortului și a căldurii.

CLĂBUCÍ, *clăbucesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) acoperi cu clăbuci. ♦ Intranz. (Despre lichide) A face clăbuci. – Din **clăbuc.**

CLĂCÁȘ, *clăcași*, s. m. **1.**Țăran obligat să facă clacă (**1**) pe pământul stăpânului. ◊ (Adjectival) *țăran clăcaș.* **2.** (Pop.) Persoană care ia parte la o clacă (**2**). – **Clacă** + suf. *-aș.*

CLĂCĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *clăcășești*, adj. Care aparține clăcașilor (**1**), privitor la clăcași, de clăcași. – **Clăcaș** + suf. *-esc.*

CLĂCĂȘÍ, *clăcășesc*, vb. IV. Intranz. A presta clacă (**1**); a clăcui. – Din **clăcaș.**

CLĂCUÍ, *clăcuiesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A clăcăși. – **Clacă** + suf. *-ui*.

CLĂCUȘOÁRĂ, *clăcușoare*, s. f. Diminutiv al lui *clacă* (**2**); (glumeț) faptă nepotrivită (a unui grup de oameni); poznă. – **Clacă** + suf. *-ușoară.*

CLĂDĂRÁIE, *clădărăi*, s. f. (Pop.) Clădărie. – **Cladă** + suf. *-ăraie.*

CLĂDĂRÍE, *clădării*, s. f. (Pop.) Grămadă mare de lucruri disparate, puse la întâmplare unele peste altele; clădăraie. – **Cladă** + suf. *-ărie.*

CLĂDÍ, *clădesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A face, a ridica o construcție, o clădire (**2**); a zidi, a construi. **2.** A așeza lucruri (de același fel) în mod sistematic, unul peste altul, alcătuind o grămadă.

CLĂDÍRE, *clădiri*, s. f. **1.** Acțiunea de *a clădi*. **2.** (Concr.) Construcție la suprafață, constituită din fundație, pereți, acoperiș etc., cu încăperi care servesc la adăpostirea oamenilor, animalelor, materialelor etc. – V. **clădi.**

CLĂDÍT s. n. Faptul de *a clădi*. – V. **clădi.**

CLĂDITÓR, -OÁRE, *clăditori, -oare*, s. m. și f. (Rar) Persoană care clădește; *p. ext.* întemeietor. – **Clădi** + suf. *-tor*.

CLĂI, *clăiesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A face clăi. – Din **claie.**

CLĂÍT s. n. (Reg.) Acțiunea de *a clăi*. – V. **clăi.**

CLĂÍȚĂ, *clăițe*, s. f. Diminutiv al lui *claie*. – **Claie** + suf. *-iță.*

CLĂMPĂI, *clămpăiesc*, vb. IV. Intranz. și tranz. A clămpăni. – **Clamp** + suf. *-ăi*.

CLĂMPĂNEÁLĂ, *clămpăneli*, s. f. Clămpănit. – **Clămpăni** + suf. *-eală.*

CLĂMPĂNÍ, *clămpănesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A produce un zgomot specific prin lovirea a două obiecte (dure), prin închiderea violentă a unei uși, a unui capac, de papuci în mers etc.; a clăpăi, a clămpăi. **2.** Intranz. Fig. A vorbi vrute și nevrute; a flecări. – **Clamp** + suf. *-ăni.*

CLĂMPĂNÍRE s. f. Acțiunea de *a clămpăni*. – V. **clămpăni.**

CLĂMPĂNÍT s. n. Faptul de *a clămpăni;* zgomot produs prin lovirea a două obiecte (dure), prin închiderea violentă a unei uși, a unui capac, de papucii în mers etc.; clămpănitură. – V. **clămpăni.**

CLĂMPĂNITÚRĂ, *clămpănituri*, s. f. Clămpănit. – **Clămpăni** + suf. *-tură.*

CLĂNCĂÍ, pers. 3 *clăncăie,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre două obiecte) A produce un zgomot caracteristic în urma lovirii lor. – **Clanc** + suf. *-ăi.*

CLĂNCĂÍT s. n. (Pop.) Faptul de *a clăncăi;* zgomot produs de lovirea a două obiecte; clancăt. – V. **clăncăi.**

CLĂNȚĂÍ, *clănțăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A clănțăni. [Prez. ind. și: *clănțăi*] – **Clanț** + suf. *-ăi.*

CLĂNȚĂNEÁLĂ, *clănțăneli,* s. f. Clănțănit. – **Clănțăni** + suf. *-eală.*

CLĂNȚĂNÍ, *clănțănesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre dinți) A se ciocni unul de altul cu zgomot și în mod ritmic (de frig, de frică etc.); (despre fălcile animalelor) a trosni (la vederea sau la devorarea prăzii). **2.** A produce un zgomot caracteristic prin lovirea ritmică a unor obiecte de metal sau de sticlă. ♦ A apăsa repetat, cu violență și cu zgomot de clanța unei uși.[Prez. ind. și: *clănțăn.* – Var.: (pop.) **clențăní, clențení** vb. IV] – **Clanț** + suf. *-ăni.*

CLĂNȚĂNÍRE, *clănțăniri,* s. f. Acțiunea de *a clănțăni* și rezultatul ei. – V. **clănțăni.**

CLĂNȚĂNÍT s. n. Faptul de *a clănțăni;* zgomot produs prin ciocnirea ritmică a dinților, a unor obiecte de metal etc.; clănțăneală, clănțănitură. – V. **clănțăni.**

CLĂNȚĂNITÚRĂ, *clănțănituri,* s. f. Clănțănit. – **Clănțăni** + suf. *-tură.*

CLĂNȚĂU, *clănțăi,* s. m. Om care vorbește mult (și adesea pe un ton impulsiv, agresiv). ♦ (Peior.) Avocat. – **Clanță** + suf. *-ău.*

CLĂPĂI, *clăpăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A clămpăni. ♦ Tranz. Fig. (Despre oameni) A vorbi repede (și neclar). – **Clap** + suf. *-ăi.*

CLĂPĂÚG, -Ă, *clăpăugi, -ge*, adj. **1.** (Despre urechile oamenilor și ale animalelor) Mare și atârnând în jos; pleoștit; (despre oameni și animale) care are asemenea urechi. **2.** Fig. (Despre oameni) Prostănac; bleg.

CLĂPĂUGÍ, *clăpăugesc,* vb. IV. Refl. (Despre urechile oamenilor și ale animalelor) A atârna în jos (din cauza mărimii lor); a se pleoști. [Pr.: *-pă-u-*] – Din **clăpăug.**

CLĂTĂRÍ, *clătăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A clăti (**1**).

CLĂTÍ, *clătesc,* vb. IV. Tranz. A curăța rufe, vase etc., spălându-le ușor cu apă, a limpezi într-o ultimă apă curată; a clătări. ♦ Refl. A se spăla ușor pe mâini, în gură etc.

CLĂTINÁ, *clátin*, vb. I. Tranz., refl. și intranz. A (se) mișca (puțin, lin) într-o parte și într-alta; a (se) legăna; a (se) agita (ușor). ◊ Expr. (Tranz.) *A clătina capul* (sau, intranz., *din cap)* = a-și mișca capul într-o parte și în alta în semn de mirare, de îndoială, de descurajare etc. – Din **clăti.**

CLĂTINÁRE, *clătinări*, s. f. Acțiunea de *a (se) clătina;* clătinat. – V. **clătina.**

CLĂTINÁT s. n. Clătinare. – V. **clătina.**

CLĂTINĂTÚRĂ, *clătinături,* s. f. Mișcare (ușoară) într-o parte și într-alta. ♦ Mișcare, deplasare șovăitoare. – **Clătina** + suf. *-ătură.*

CLĂTÍRE, *clătiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) clăti;* limpezire; clătit1. – V. **clăti.**

CLĂTÍT2, *clătiți, -te*, adj., s. f. **I.** Adj. (Despre rufe, vase etc.) Care a fost spălat ușor sau limpezit cu apă. **II.** S. f. Un fel de plăcintă subțire prăjită în grăsime, unsă cu dulceață, marmeladă, brânză sau legume și apoi rulată. – V. **clăti.**

CLÁMPĂ, *clampe*, s. f. (Reg.) Clanță. ♦ Limbă de metal care se reazămă pe clempuș pentru a închide ușa. [Var.: **cleámpă** s. f.] – Din **clămpăni** (derivat regresiv).

CLEAN, *cleni*, s. m. Pește răpitor de apă dulce din familia ciprinidelor, cu botul rotunjit, cu corpul gros, aproape cilindric, acoperit cu solzi mari, tivițí cu negru .

CLEFĂÍ, *clefăi,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A mânca urât și cu zgomot; a plescăi, a clefeti. **2.** Intranz. A deschide și a închide gura plescăind. ♦ Fig. A vorbi repede, nedeslușit, articulând prost cuvintele. **3.** Intranz. A produce un zgomot caracteristic umblând prin noroi. – Formație onomatopeică.

CLEFĂÍT, *clefăituri,* s. n. Faptul de *a clefăi;* zgomot produs de cel care clefăie. – V. **clefăi.**

CLEFETÍ, *clefetesc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A clefăi. – Cf. clefăi.

CLEI, *cleiuri*, s. n. **1.** Substanță vâscoasă asemănătoare cu gelatina, extrasă din oase, din pește, din unele plante, cu ajutorul căreia se pot lipi între ele diverse obiecte sau părți de obiecte. **2.** Suc gros care se scurge din scoarța unor arbori și care se solidifică în contact cu aerul.

CLEIÓS, -OÁSĂ, *cleioși, -oase*, adj. **1.** Lipicios, vâscos (ca cleiul). **2.** (Despre pământ) Clisos. [Pr.: *cle-ios*] – **Clei** + suf. *-os.*

CLEMPÚȘ, *clempușuri,* s. n. Piesă metalică în formă de cârlig, pe care se sprijină clanța când se închide ușa. [Var.: **clămpúș** s. n.] – **Cleampă** + suf. *-uș.*

CLEMPUȘÓR, *clempușoare,* s. n. Diminutiv al lui *clempuș.* [Var.: **clămpușór** s. n.] – **Clempuș** + suf. *-or*.

CLENCI, *clenciuri*, s. n. (Pop. și fam.) **1.** Creangă ale cărei rămurele formează un fel de cârlig. ♦ Ramificație a coarnelor cerbului. **2.** Fig. Pricină, motiv (de ceartă). ♦ Sens ascuns; tâlc, dedesubt.

CLENȚĂNÍ vb. IV v. **clănțăni.**

CLENȚENÍ vb. IV v**. clănțăni.**

CLEȘTÁR, *cleștare,* s. n. Unealtă folosită la tragerea cercurilor pe vasele de lemn făcute din doage. – **Clește** + suf. *-ar*.

CLÉȘTE, *clești,* s. m. Unealtă alcătuită din două pârghii articulate cu un bolț, care servește la apucarea, întoarcerea, tragerea etc. unei piese.[Pl. și: (n.) *clește*].

CLEȘTIȘÓR, *cleștișori,* s. m. Diminutiv al lui *clește.* [Pl. și: (n.) *cleștișoare*] – **Clește** + suf. *-ișor.*

CLIC interj. Cuvânt care imită un zgomot sec, scurt. – Onomatopee.

CLÍMĂ, *clime*, s. f. **1.** Totalitatea fenomenelor meteorologice (temperatură, vânturi, precipitații atmosferice) care caracterizează starea medie multianuală a unui loc; climat. **2.** Regiune considerată sub raportul climei (**1**) specifice.

CLIN, *clini*, s. m. **1.** Bucată (triunghiulară, trapezoidală etc.) de pânză sau de stofă, folosită ca piesă componentă ori ca adaos pentru a lărgi unele confecții. ◊ Expr. *A nu avea nici în clin, nici în mânecă* (cu cineva) = a nu avea nimic comun, niciun amestec, nicio legătură (cu cineva). **2.** Petic de pământ sau de pădure în formă de triunghi sau de formă îngustă. [Pl. și: (n.) *clinuri*].

CLÍNĂ, *cline*, s. f. (Pop.) Suprafață sau coastă înclinată; pantă.

CLINC interj. v. **cling.**

CLÍNCHET, *clinchete*, s. n. Sunet produs de clopoței sau de zurgălăi. ♦ Zgomot produs de vibrarea sau de ciocnirea unor obiecte de metal sau de sticlă. – **Clinc** + suf. *-et*.

CLING interj. Cuvânt care imită sunetul clopoțeilor sau al zurgălăilor. ♦ Cuvânt care imită zgomotul produs de vibrarea sau de ciocnirea unor obiecte de metal sau de sticlă. [Var.: **clinc** interj.] – Onomatopee.

CLINT, *clinturi*, s. n. (Rar) Clintire; mișcare. – Din **clinti** (derivat regresiv).

CLINTÍ, *clintesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) mișca puțin din loc; a (se) urni, a (se) deplasa. – Et. nec.

CLÍPĂ, *clipe*, s. f. Interval de timp foarte scurt; clipită. ◊ Loc. adv. *Într-o* (sau, rar, *în) clipă* = numaidecât, îndată, imediat. *În câteva clipe* = foarte repede. *În clipa aceea* = chiar atunci, chiar în momentul de care este vorba. – Din **clipi** (derivat regresiv).

CLIPEÁLĂ, *clipeli*, s. f. Clipire. ◊ Loc. adv. *Într-o clipeală (de ochi)* = imediat, numaidecât. *În aceeași clipeală* = chiar în acel moment. – **Clipi** + suf. *-eală.*

CLIPÍ, *clipesc*, vb. IV. Intranz. **1.** A apropia și a depărta în mod ritmic (și reflex) pleoapele una de alta. ◊ Expr. *Cât ai clipi (din ochi)* = numaidecât, imediat. **2.** Fig. (De obicei despre surse de lumină) A sclipi, a licări, a scânteia.

CLIPÍRE, *clipiri*, s. f. Acțiunea de *a clipi;* clipeală. – V. **clipi.**

CLIPÍȘ adv. (Rar) Într-un moment, într-o clipă, repede. – **Clipi** + suf. *-iș.*

CLIPÍT s. n. Faptul de *a clipi*. – V. **clipi.**

CLIPÍTĂ, *clipite*, s. f. Clipă. ◊ Loc. adv. *Într-o clipită* = numaidecât, îndată, imediat. – V. **clipi.**

CLIPOCEÁLĂ1, *clipoceli*, s. f. Faptul de *a clipoci*1; zgomot ușor făcut de o apă curgătoare; susur, murmur, clipocire1, clipocit. – **Clipoci**1 + suf. *-eală.*

CLIPOCEÁLĂ2, *clipoceli*, s. f. (Reg.) Faptul de *a clipoci2;* moțăială, piroteală, ațipire, dormitare; somnolență, clipocire2. – **Clipoci**2 + suf. *-eală.*

CLIPOCÍ1, pers. 3 *clipocește,* vb. IV. Intranz. (Despre ape curgătoare) A face un zgomot ușor; a susura, a murmura. [Var.: (reg.) **clipotí** vb. IV] – Formație onomatopeică.

CLIPOCÍ2, *clipocesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre oameni) A clipi des pentru a îndepărta somnul; *p. ext*. a moțăi de somn. ♦ P. gener. A clipi (**1**).

CLIPOCÍRE1, *clipociri*, s. f. Clipoceală1. – V. **clipoci**1.

CLIPOCÍRE2, *clipociri*, s. f. (Reg.) Clipoceală2. – V. **clipoci**2.

CLIPOCÍT s. n. Clipoceală1. [Var.: (reg.) **clipotít** s. n.] – V. **clipoci**1.

CLIPOTÍ vb. IV v. **clipoci**1.

CLIPOTÍT s. n. v. **clipocit.**

CLOÁMBĂ, *cloambe*, s. f. (Reg.) Creangă, ramură. – Et. nec.

CLOÁNȚĂ, *cloanțe,* s. f. **1.** (Pop.) Babă urâtă, fără dinți, rea. **2.** (Fam., peior.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). – Cf. clonț.

CLOCEÁLĂ, *cloceli*, s. f. Acțiunea de *a (se) cloci*. – **Cloci** + suf. *-eală.*

CLOCÍ, *clocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. (Despre păsări) A sta pe ouă pentru a scoate din ele pui. **2.** ♦ A se gândi în tăcere și insistent la ceva. **3.** Intranz. Fig. A sta inactiv; a lenevi, a trândăvi. **4.** Refl. (Despre lichide, alimente stătute) A căpăta un miros urât și un gust prost; *p. ext*. a se strica, a se altera.

CLOCÍRE s. f. Clocit1. – V. **cloci.**

CLOCÍT1 s. n. Faptul de *a (se) cloci*. – V. **cloci.**

CLOCÍT2, -Ă, *clociți, -te,* adj. (Despre lichide, alimente) Care a căpătat un miros urât și un gust prost (în urma șederii îndelungate); stătut. – V. **cloci.**

CLOCITOÁRE, (**1**) *clocitoare,* adj., (**2**) *clocitori*, s. f. Adj. (Despre păsări) Care clocește, bună de clocit. **– Cloci** + suf. *-toare.*

CLÓCOT, *clocote,* s. n. **1.** Mișcare zgomotoasă pe care o face un lichid când fierbe. ♦ P. gener. Mișcare zgomotoasă produsă de o masă de lichid. **2.** Fig. Zbucium, agitație (zgomotoasă), frământare (sufletească, socială).

CLOCOTÍ, *clocotesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre lichide) A fierbe cu clocote. ♦ (Despre ape, râuri, șuvoaie) A se agita puternic și zgomotos. **2.** Fig. A răsuna cu putere; a vui.

CLOCOTÍCI, *clocotici*, s. m. Nume dat mai multor specii de plante semiparazite, cu frunzele dințate și cu flori mici, de obicei galbene.

CLOCOTÍRE, *clocotiri*, s. f. Acțiunea de *a clocoti*. – V. **clocoti.**

CLOCOTÍȘ1 s. m. Arbust cu numeroase ramificații, cu frunze compuse, cu flori albe, grupate în inflorescențe scurte . – **Clocot[ici]** + suf. *-iș.*

CLOCOTÍȘ2, *clocotișuri,* s. n. (Rar) Clocot (**1**). ♦ Val de apă. – **Clocot** + suf. *-iș.*

CLOCOTÍT, -Ă, *clocotiți, -te*, adj. (Despre lichide sau materii lichefiate) Care fierbe sau a fiert în clocote (**1**); *p. ext*. foarte cald, fierbinte. – V. **clocoti.**

CLOCOTITÓR, -OÁRE, *clocotitori, -oare,* adj. **1.** (Despre lichide sau materii lichefiate) Care clocotește; fierbinte. ♦ (Despre mase de apă) Agitat și zgomotos. **2.** Fig. (Despre sentimente, pasiuni, gânduri) Aprins, gata să se dezlănțuie. **3.** Fig. Răsunător, zgomotos. – **Clocoti** + suf. *-tor*.

CLOCOȚÉL, *clocoței,* s. m. Plantă erbacee cu flori mari, albastre . – Cf. clocot.

CLONC, (**1**) interj., (**2**) *cloncuri*, s. n. **1.** Interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită strigătul cloștii, ciorii, corbului etc. **2.** S. n. Unealtă pescărească din lemn pentru lovit apa, cu ajutorul căreia se produc zgomote care gonesc peștii spre plase sau cârlige. [Var.: **clónca** interj.] – Onomatopee.

CLÓNCA interj. v. **clonc.**

CLONCÁN, *cloncani*, s. m. (Înv. și reg.) Nume dat mai multor păsări (corbi, ulii, vulturi) care scot strigăte specifice asemănătoare. – **Clonc** + suf. *-an*.

CLONCÁI, pers. 3 *cloncăiește,* vb. IV. Intranz. A cloncăni. [Prez. ind. pers. 3 și: *clóncăie*] – **Clonc** + suf. *-ăi.*

CLONCĂNÍ, pers. 3 *cloncănește,* vb. IV. Intranz. (Despre unele păsări, mai ales despre cloști) A scoate strigăte caracteristice speciei; a cloncăi. [Prez. ind. pers. 3) și: *clóncăne*] – **Clonc** + suf. *-ăni*.

CLONCĂNÍRE, *cloncăniri,* s. f. Acțiunea de *a cloncăni;* strigăt caracteristic scos de unele păsări, mai ales de cloști. – V. **cloncăni.**

CLONCĂNÍT s. n. Faptul de *a cloncăni;* strigăt caracteristic scos de unele păsări, mai ales de cloști. – V. **cloncăni.**

CLONȚ, *clonțuri*, s. n. (Pop.) Cioc; plisc. ♦ Fig. Bărbie. ♦ Fig. (Fam., peior.) Gură (considerată ca organ al vorbirii).

CLONȚÓS, -OÁSĂ, *clonțoși, -oase,* adj. (Pop.; despre păsări) Care are ciocul, pliscul mare. ♦ Fig. (Fam.; despre oameni) Certărеț, arțăgos. – **Clonț** + suf. *-os*.

CLÓPOT, *clopote*, s. n. Obiect metalic în formă de pară, deschis în partea de jos și prevăzut în interior cu o limbă mobilă, care, lovindu-se de pereții obiectului, produce sunete caracteristice. ◊ Expr. (Fam.) *A trage clopotele* .

CLOPOTÁR, *clopotari*, s. m. **1.** Persoană care trage clopotele (**1**) la biserică. **2.** Persoană specializată în fabricarea clopotelor (**1**). – **Clopot** + suf. *-ar*.

CLOPÓTNIȚĂ, *clopotnițe,* s. f. Turn de biserică sau construcție în formă de turn (situată lângă biserică), în care sunt instalate clopotele (**1**). – **Clopot** + suf. *-niță.*

CLOPOȚÉL, *clopoței,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *clopot; spec.* clopot mic (cu mâner) care se agită cu mâna, sau care se agață de gâtul unor animale. **2.** (La pl.) Nume dat mai multor plante erbacee cu flori mari, albastre, albe sau roz, în formă de clopot (**1**) . – **Clopot** + suf. *-el.*

CLOPOȚÍ, *clopoțesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A trage clopotul (**1**); a suna din clopoțel (**1**). – Din **clopot.**

CLÓȘCĂ, *cloști,* s. f. **1.** Găină (sau, *p. gener.,* pasăre) care clocește sau care a scos pui de curând. ◊ (Adverbial) *A ședea* (sau *a sta) cloșcă* = a sta nemișcat sau inactiv. **2.** Compus: *Cloșca- cu-Pui* = numele unei constelații din emisfera boreală; Pleiadele, Găinușa, Păstorul-cu-Oile.

CLOȚÁN, *cloțane,* s. n. (Înv.) (Vârf, colț de) stâncă. – Cf. colț.

CLUJEÁN, -Ă, *clujeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Cluj-Napoca sau din județul Cluj. **2.** Adj. Care aparține municipiului Cluj-Napoca sau județului Cluj ori clujenilor (**1**), privitor la municipiul Cluj-Napoca sau la județul Cluj ori la clujeni. – **Cluj** (n. pr.) + suf. *-ean*.

CLUJEÁNCĂ, *clujence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Cluj-Napoca sau județul Cluj. – **Clujean** + suf. *-că*.

COÁCĂZ, *coacăzi,* s. m. Arbust cu frunze formate din cinci lobi, cu flori galbene-verzui dispuse în ciorchini, cultivat pentru fructele sale comestibile . – Din **coacăză** (derivat regresiv).

COÁCĂZĂ, *coacăze,* s. f. Fructul comestibil al coacăzului, în formă de bobițe roșii, cu gust acrișor, dispuse în ciorchini; pomușoară.

COÁCE, *coc*, vb. III. **1.** Tranz. A supune un aliment la acțiunea căldurii în cuptor pentru a deveni bun de mâncat. ◊ Refl. (Despre alimente) A deveni bun de mâncat prin acțiunea căldurii din cuptor. **2.** Refl. (Despre fructe, semințe) A ajunge la maturitate sub acțiunea căldurii soarelui; a deveni bun de mâncat; (despre plante) a ajunge să aibă sămânța formată, maturizată. ♦ Tranz. (Despre soare sau căldură) A face ca fructele, plantele etc. să ajungă la maturitate, să fie bune de mâncat, să dea sămânță. ♦ Fig. (Despre oameni) A ajunge la maturitate, a se forma (din punct de vedere intelectual, al felului de a fi etc.). **3.** Intranz. (Despre bube și inflamații, *p. ext*. despre părți ale corpului) A face puroi.

COÁCERE s. f. Acțiunea de *a (se) coace*. – V. **coace.**

COÁDĂ, *cozi*, s. f. **1.** Apendice terminal al părții posterioare a corpului animalelor vertebrate; smoc de păr sau de pene care acoperă acest apendice sau care crește în prelungirea lui. ◊ *A trage mâța de coadă* = a o duce greu din punct de vedere material. **. 2.** Păr (de pe capul femeilor) crescut lung și apoi împletit; cosiță. **3.** Parte a unei plante care leagă fructul, frunza sau floarea de tulpină sau de creangă. **4.**◊ Expr. *A se ține* (sau *a umbla) coadă după cineva.* ♦ Prelungire luminoasă a cometelor. **5.** *A-și vedea de coada măturii* (sau *tigăii)* = a se ocupa (numai) de treburile gospodărești. *Coadă de topor* = persoană care servește drept unealtă în mâna dușmanului. **6.** Partea terminală a unui lucru sau, *p. gener.*, a unui fenomen, a unei perioade de timp etc.; bucată de la capătul unui lucru; sfârșit, extremitate. ◊ *Coada ochiului* = marginea, unghiul extern al ochiului. ♦ Partea unde se îngustează un lac, un iaz etc.; loc pe unde se scurge apa dintr-un râu în helești. **7.** Șir (lung) de oameni care își așteaptă rândul la ceva, undeva. **8.** Compuse: *coada-calului* = **a**) nume dat mai multor plante erbacee caracterizate prin două tipuri de tulpini: una fertilă și alta sterilă; barba-ursului; **b**) plantă erbacee acvatică cu frunze liniare și cu flori mici, verzui; *coada-cocoșului* = nume dat mai multor specii de plante erbacee cu flori albe, întrebuințate în medicina populară; *coada-mielului* = **a**) plantă erbacee cu frunze lucitoare și cu flori violete; **b**) mică plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori de culoare albastru-deschis cu vinișoare mai întunecate; *coada-mâței* = plantă erbacee cu flori mici, roz; *coada-mâței-de-baltă* = nume dat mai multor specii de mușchi de culoare albă-gălbuie, care cresc prin locurile umede și contribuie la formarea turbei; *coada-racului* = plantă erbacee cu flori mari de culoare galbenă; *coada-șoricelului* = plantă erbacee medicinală cu frunze penate, pătroase, cu flori albe sau trandafirii; *coada-vacii* = **a**) plantă erbacee țepoasă, înaltă, cu frunze lanceolate și cu flori albe, dispuse în spice; **b**) plantă erbacee cu flori violete sau roșietice; *coada-vulpii* = plantă erbacee cu frunze lucioase pe partea inferioară, cu flori verzi dispuse în formă de spic, folosită ca furaj; *coada-zmeului* = plantă veninoasă cu tulpina târâtoare și cu fructele în forma unor bobițe roșii, care crește prin mlaștini; *coada-rândunicii* = numele a doi fluturi mari, frumos colorați, care au câte o prelungire în partea posterioară a aripilor.

COÁJĂ, *coji*, s. f. **1.** Țesut protector extern, format din celule mari, al rădăcinilor, tulpinilor și ramurilor unor plante (lemnoase); scoarță. ♦ Înveliș exterior al fructelor, al semințelor etc. **2.** Înveliș, tare și calcaros, al oului. **3.** (Înv.) Înveliș, tare și calcaros, al unor moluște. **4.** Partea exterioară, mai tare, a unor alimente coapte, fripte, dospite etc. ♦ Bucățică uscată rămasă din pâine, mămăligă etc. **5.** Crusta unei răni care începe să se cicatrizeze. **6.** Stratul exterior, tare și răcit, al globului pământesc.

COÁMĂ, *coame,* s. f. **1.** Păr lung (și stufos) care crește pe grumazul sau de-a lungul spinării unor animale. ♦ Păr lăsat să crească (excesiv de) lung pe capul unei persoane, mai ales al unui bărbat. ♦ Fig. Frunziș des din vârful coroanei arborilor. **2.** Culme prelungită de deal sau de munte; creastă. **3.** Partea de deasupra a unui zid. ♦ Linie de intersecție (orizontală sau oblică) a două versante de acoperiș.

COÁNĂ s. f. v. **cucoană.**

COÁPSĂ, *coapse,* s. f. (La oameni) Segment al piciorului cuprins între șold și genunchi. ♦ (La animale) Partea superioară a membrelor posterioare, cuprinsă între crupă și gambă.

COÁRDĂ1, *coarde,* s. f. **1.** Fir elastic confecționat din metal, din intestine de animale etc., care întins pe anumite instrumente muzicale, produce, prin vibrare, sunete; strună. ◊ Expr. *A întinde coarda până se rupe* (sau *plesnește)* sau *a întinde prea tare coarda*. ◊ *Coardă vocală*.. **2.** Fir împletit de sfoară, păr etc. care ține întinse capetele unui arc. **3.** Sfoară care leagă brațele fierăstrăului și care, prin răsucire cu o pană, întinde pânza metalică a uneltei. **4.** Ramură (tânără și elastică) a butucului viței-de-vie. ♦ Fiecare dintre vițele sau nuielele unei împletituri. **5.** (Pop.) Vână, nerv, mușchi, tendon, ligament (care se încordează la anumite mișcări). **6.** (Pop.) Bârnă sau grindă mare și groasă care susține tavanul casei (și de care se atârnă diferite lucruri). [Pl. și: *corzi*].

COÁRDĂ2, *coarde*, s. f. (Reg.) Spadă, sabie. [Var.: **coártă** s. f.].

COÁRNĂ, *coarne,* s. f. **1.** Fructul comestibil, roșu și acrișor, al cornului. **2.** (La sg.) Varietate de struguri de masă, cu boaba mare, lunguiață, neagră sau galbenă-verzuie și cu coaja tare.

COÁRTĂ s. f. v. **coardă**2.

COÁSĂ, *coase*, s. f. **1.** Unealtă agricolă compusă dintr-o lamă metalică cu vârful curbat fixată pe o coadă lungă, folosită la cosit. **2.** Acțiunea de a cosi; perioada în care se coseşte. ♦ Recoltă de plante erbacee cosite.

COÁSE, *cos*, vb. III. Tranz. **1.** A fixa, a prinde între ele părțile unei haine sau un petic, un nasture etc. la o haină, trecând prin ele un fir de ață cu ajutorul unui ac. ◊ Expr. *A coase petic de petic* = a fi zgârcit. **2.** A broda.

COÁSTĂ, *coaste*, s. f. **1.** Fiecare dintre oasele-perechi lungi, înguste și arcuite, articulate în spate de coloana vertebrală, iar în față de stern, care alcătuiesc toracele animalelor vertebrate. ◊ Expr. *(E) slab de-i poți număra coastele* sau *îi numeri coastele de slab ce e* = (e) foarte slab**. 2.** Partea laterală a corpului omenesc, de la umeri până la coapse; partea analoagă a corpului animalelor. ♦ *A pune* (cuiva) *sula în coastă* = a obliga să facă un lucru neplăcut și greu. ◊ Loc. adv. *Pe o coastă* = pe o parte, într-o dungă. **3.** Pantă abruptă. **4.** Mal, țărm (al unei mări).

CÓCĂ1 s. f. Aluat (pentru produse de panificație, de patiserie). ◊ Expr. (Fam.) *A se face cocă* = a se îmbăta foarte tare. ♦ Pastă cleioasă făcută din făină amestecată cu apă și întrebuințată la lipit (hârtie); pap. – Et. nec.

CÓCĂ3 s. f. (În graiul copiilor sau ca termen dezmierdător cu care ne adresăm lor) Copil mic.

COCĂTÓR, -OÁRE, *cocători, -oare*, s. m. și f. Persoană care prepară aluatul și supraveghează coptul pâinei. – **Coace** + suf. *-ător.*

COCÂRJÁ, *cocârjez*, vb. I. Refl. A se îndoi (de spate); a se gârbovi. [Var.: **cocârjí** vb. IV].

COCÂRJÁT, -Ă, *cocârjați, -te*, adj. **1.** (Despre oameni) Îndoit, adus de spate; gârbovit. **2.** (Despre nas sau cioc) Coroiat, încovoiat. [Var.: **cocârjít, -ă** adj.] – V. **cocârja.**

COCÂRJÍ vb. IV v. **cocârja.**

COCÂRJÍT, -Ă adj. v. **cocârjat.**

COCÁRLĂ, *cocârle*, s. f. Mică ciupercă comestibilă, cu pălăria galbenă-roșcată, cu gust și cu miros de usturoi . – Et. nec.

COCHÍLĂ s. f. v. **cochilie.**

COCHÍLIE, *cochilii*, s. f. Învelișul calcaros al unor moluște (ca, de exemplu, melcul); căsuță.

COCIOÁBĂ, *cocioabe*, s. f. Casă mică, sărăcăcioasă, dărăpănată. – Et. nec.

COCIÓC, *cocioace*, s. n. **1.** Nămol vegetal amestecat cu bucăți de rădăcini de stuf și de papură (care formează mici insule plutitoare). **2.** Baltă mică, izolată, în regiunea inundabilă a unei ape curgătoare, care nu-și poate împrospăta apa. [Pl. și: *cociocuri*] – Et. nec.

COCIÓRBĂ s. f. v. **cociorvă.**

COCLÁURI s. n. pl. Locuri neumblate sau puțin umblate, pustii, îndepărtate; locuri prăpăstioase. [Pr.: *-cla-uri*] – Et. nec.

COCLEÁLĂ, *cocleli*, s. f. **1.** Strat de carbonat de cupru, de culoare verde, toxic, care se formează pe suprafața obiectelor de aramă. **2.** Gust specific neplăcut al mâncărurilor ținute în vase de aramă nespoite. ♦ Senzație neplăcută în gură, ca de aramă coclită. – **Cocli** + suf. *-eală.*

COCLÉȚ, *coclețe*, s. n. (Pop.) Element al războiului de țesut prin care se trec firele de urzeală. [Var.: **cocléte** (pl. *cocleți)* s. m.] – Et. nec.

COCLÍ, pers. 3 *coclește,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. (Despre obiecte de aramă) A se acoperi cu un strat de cocleală (**1**). ♦ (Despre alte obiecte metalice) A se oxida. **2.** Refl. (Despre mâncăruri) A căpăta sau a avea cocleală (**2**).

COCLÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) cocli*. – V. **cocli.**

COCLÍT, -Ă, *cocliți, -te*, adj. **1.** (Despre obiecte de aramă) Acoperit cu cocleală (**1**). ♦ (Despre obiecte metalice) Oxidat. **2.** (Despre mâncăruri) Care a căpătat cocleală (**2**). ♦ (Despre gură) Cu o senzație neplăcută, amară, ca de aramă coclită. ♦ (Despre gust) Specific coclelii; amar. – V. **cocli.**

COCOÁRĂ s. f. v. **cocor.**

COCOÁȘĂ, *cocoașe,* s. f. Deformație patologică a trunchiului unui om, care constă într-o curbură (posterioară, anterioară sau laterală) a coloanei vertebrale, a coastelor sau a sternului; gheb1. – Cf. gogoașă.

COCOLÍ, *cocolesc*, vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) **1.** A îmbrăca cu multe haine groase; a înfofoli. **2.** A îngriji pe cineva în mod exagerat. ♦ Refl. A se complăcea în alintări; a se alinta. – Et. nec.

COCOLÍT, -Ă, *cocoliți, -te*, adj. (Pop. și fam.) **1.** Îmbrăcat cu haine (prea) groase; înfofolit. **2.** Care se bucură de îngrijiri exagerate. – V. **cocoli.**

COCOLÓȘ, *cocoloașe,* s. n. Bucată dintr-o substanță căreia i s-a dat o formă aproape sferică; bulgăre, boț1, ghemotoc. ♦ Bulgăre mic și compact de făină, de mălai etc. rămas întărit (și nefiert) într-o mâncare care nu a fost bine amestecată. [Pl. și: (m.) *cocoloși*] – Formație onomatopeică.

COCOLOȘEÁLĂ, *cocoloșeli,* s. f. Cocoloșire. – **Cocoloși** + suf. *-eală.*

COCOLOȘÍ, *cocoloșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face cocoloș, a (se) mototoli. **2.** Tranz. A trece cu vederea sau a ascunde lipsurile, greșelile, faptele reprobabile ale cuiva. **3.** Tranz. A răsfăța, a răzgâia. **4.** Refl. și tranz. A (se) înfofoli. – Din **cocoloș.**

COCOLOȘÍRE, *cocoloșiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) cocoloși;* cocoloșeală. – V. **cocoloși.**

COCÓN1, *coconi*, s. m. **1.** (Pop.) Termen de politețe care denumește un bărbat; domn. **2.** (Înv. și pop.) Fiu, fecior (aparținând unor părinți din clasele sociale înalte). **3.** (Înv. și reg.) Copil mic, abia născut; prunc. [Var.: cucón s. m., cónul s. m. art.] – Et. nec.

COCONÁȘ, *coconași,* s. m. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *cocon1*. [Var.: **cuconáș, conáș** s. m.] – **Cocon**1 + suf. *-aș.*

COCONÉT s. n. v. **cuconet.**

COCONÍ vb. IV v. **cuconi.**

COCONÍȚĂ s. f. v. **cuconiță.**

COCÓR, *cocori*, s. m. Pasăre migratoare cu ciocul ascuțit, cu gâtul și picioarele lungi, cu penele cenușii, cu o pată roșie pe cap. [Var.: **cucór** s. m., **cocoáră, cucoáră** s. f.] – Et. nec.

COCOSTÁRC, *cocostârci*, s. m. (Ornit.) Barză. – Contaminare între **cocor** și **stârc.**

COCÓȘ, *cocoși,* s. m., Masculul găinii; pasăre domestică mai mare decât găina, cu o creastă roșie dezvoltată, cu cioc ascuțit și cu penele de diferite culori**.** ◊ *Basm* (sau *povește) cu cocoșul roșu* = povestire, întâmplare fără sfârșit sau neadevărată. ♦ (Pop.) Nume dat masculilor unor păsări. ◊ Compuse: *cocoș-de-munte* sau *cocoș-sălbatic* = pasăre sălbatică de mărimea unui curcan, cu pene negre, pe piept verzi-albăstrui, cu ciocul puternic și puțin încovoiat; *cocoș-de-mesteacăn* = pasăre sălbatică având coada în formă de liră, cu penajul masculului negru cu luciu metalic, iar al femelei brun-ruginiu cu pete transversale . [Var.: (reg.) **cucóș** s. m. și n.]. – (după cu + **coș**).

COCOȘÁR, *cocoșari,* s. m. Pasăre din genul sturzilor, cu pene sure pe spate și castanii pe restul corpului, care vine la noi toamna.

COCOȘÁT, -Ă, *cocoșați, -te*, s. m. și f. (Persoană) care are cocoașă; ghebos. – V. **cocoșa.**

COCOȘÉL, *cocoșei,* s. m. **1.** Diminutiv al lui cocoș (**I**). ◊ Compus: *cocoșel-de-câmp* = plantă erbacee cu flori roșii-cărămizii; ruscuță **. 2.** (Reg.; la pl.) Floricele (de mâncat). – **Cocoș** + suf. *-el.*

COCOȘÉSC, -EÁSCĂ, *cocoșești,* adj. De cocoș (**I**), al cocoșului. – **Cocoș** + suf. *-esc.*

COCOȘÉȘTE adv. În felul cocoșilor (**I**), ca cocoșii. [Var.: (reg.) **cucoșéște** adv.] – **Cocoș** + suf. *-ește.*

COCOȘNEÁȚĂ, *cocoșnețe,* s. f. (Ir.) Femeie cu pretenții, dar ridicolă prin purtări și îmbrăcăminte. – Contaminare între **cocoană** (sau **coconiță**) și **fâșneață.**

COCOȚÁ, *cocót,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) urca pe ceva, a (se) așeza pe un loc mai ridicat. ♦ Fig. A promova într-un post sau la o situație nemeritată. [Prez. ind. și: *cocoțez*] – Et. nec.

COCÚȚĂ, *cocuțe,* s. f. Diminutiv al lui *cocă*3; fetiță. – **Cocă**3 + suf. *-uță.*

CODÁLB, -Ă, *codalbi, -e,* adj., s. m. **I.** Adj. **1.** (Despre animale) Care are coada sau vârful cozii de culoare albă, iar restul de culoare mai închisă. **2.** (Despre oameni) Cu părul blond; bălai. **II.** S. m. Pasăre răpitoare de zi de talie mare, cu coada albă. [Var.: (reg.) **cudálb, -ă,** adj.] – **Coadă** + **alb.**

CODÁN, -Ă, *codani, -e*, s. f., adj. **1.** S. f. (Pop.) Fată tânără (cu cozi). **2.** Adj. (Pop., rar; despre animale) Care are coadă (lungă și stufoasă). – **Coadă** + suf. *-an.*

CODĂLBÉL, -EÁ, *codălbei, -ele*, adj. (Reg.) Diminutiv al lui *codalb.* – **Codalb** + suf. *-el.*

CODĂLBÍ, *codălbesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.; în expr.) *A o codălbi* = a nu izbuti, a nu reuși; a o păți. – Din **codalb.**

CODĂLBÍȚĂ, *codălbițe,* s. f. Pasăre cu penele multicolore, cu coada albă și neagră, care se hrănește cu insecte . **– Codalb** + suf. *-iță.*

CODĂNÉL, *codănei,* s. m. (Rar) Copil mic; băiețaș. – **Codan** + suf. *-el.*

CODĂNÍCĂ, *codănele,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *codană* (v. *codan);* codăniță. [Var.: **codăneá** s. f.] – **Codan** + suf. *-ică.*

CODĂNÍȚĂ, *codănițe,* s. f. (Reg.) Codănică. – **Codan** + suf. *-iță.*

CODÁRLĂ, *codârle*, s. f. **1.** (Pop.) Partea dinapoi, mobilă, a unui car sau a unei căruțe, în care se pune de obicei nutreț pentru animalele de tracțiune. **2.** Fig. (Fam.) Partea de la coadă a unei cete, a unui stol de păsări etc. [Var.: (reg.) **codírlă** s. f.] – **Coadă** + suf. *-ârlă.*

CODÍ, *codesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A sta la îndoială, a șovăi, a ezita să facă ceva. ♦ A se da înapoi de la ceva, a se feri de ceva. – Din **coadă.**

CÓDINĂ, *codini*, s. f. (Pop.). **1.** Lână de calitate inferioară, tunsă de pe capul, picioarele și coada oilor. **2.** Grâu de calitate inferioară, amestecat cu multe corpuri străine. **– Coadă** + suf. *-ină.*

CODINÍT s. n. Tundere a lânii din jurul ugerului și de pe coada oii la fătare și în perioada alăptării. – De la **codină.**

CODÍRE s. f. (Fam.) Acțiunea de *a se codi;* ezitare, șovăială, codeală. – V. **codi.**

CODIRÍȘTE, *codiriști,* s. f. (Pop.) Coadă de bici. [Var.: **codiríșcă** s. f.] – Contaminare între **coadă** și **toporište.**

CODIRÍȘCĂ s. f. v. **codirište.**

CODÍRLĂ s. f. v. **codârlă.**

CODÍȚĂ, *codițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *coadă.* ♦ Semn grafic care intră în alcătuirea unor litere. **2.** Fig. Om lipsit de caracter și de personalitate, care servește ca unealtă cuiva; codoș (2).. – **Coadă** + suf. *-iță.*

CODOBÁTURĂ, *codobaturi*, s. f. Pasăre migratoare mică, cenușie, cu coada lungă, în veșnică mișcare, care trăiește pe lângă ape; prundar, prundaș.

CODOBÉLC, *codobelci*, s. m. Nume dat melcului în unele jocuri de copii. – Contaminare între **codoberc** (puțin folosit, „fără coadă" <*coadă* + *berc)* și **melc.**

CODREÁN, -Ă, *codreni, -e,* adj., s. m. și f. (Rar) **1.** Adj. Care aparține codrului, privitor la codru; din codru; codresc. **2.** S. m. și f. Pădurean. – **Codru** + suf. *-ean.*

CODRÉSC, -EÁSCĂ, *codrești,* adj. (Rar) Codrean. – **Codru** + suf. *-esc.*

CODRÓȘ, *codroși,* s. m. Gen de păsări migratoare mici, cântătoare, cu penajul cenușiu-roșiatic și cu coada lungă, roșie ; pasăre din acest gen. – **Coadă** + **roșu.**

CÓDRU, *codri*, s. m. **1.** Pădure (mare, deasă, bătrână). ◊ Loc. adv. *Ca în codru* = nestingherit, fără să-i pese de nimeni și de nimic; foarte tare. **2.** Bucată mare de pâine, de mămăligă etc.

CODRULÉȚ, *codruleț,* s. n. Diminutiv al lui *codru;* codruț. – **Codru** + suf. *-(u)leț.*

CODRÚȚ, *codruți,* s. m. Codruleț. – **Codru** + suf. *-uț.*

COFLEȘÍ, pers. 3 *cofleșește,* vb. IV. Refl. (Pop.; despre fructe) A se muia, a se fleșcăi.

COGEÁMITE adj. invar. (Pop.) Foarte mare, foarte înalt; coșcogea, coșcogeamite. [Var.: **cogémite, gogeámite** adj. invar.] .

COGÉMITE adj. invar. v. **cogeamite.**

COI, *coaie*, s. n. (Pop.) Testicul.

COIF, *coifuri*, s. n. Acoperământ de metal (rar, de piele) pentru protecția capului, purtat în trecut de unii ostași în timpul luptei.

COJEÁLĂ, *cojeli*, s. f. Cojire; (concr.) ceea ce se desprinde prin cojire. – **Coji** + suf. *-eală.*

COJÍ, *cojesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A curăța de coajă legume, fructe etc. **2.** Refl. (Despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare) A se curăța de coji; a se descuama. **3.** Refl. (Despre pereți și despre tencuiala sau varul de pe ei) A se degrada (la suprafață) prin umflare, crăpare etc. din cauza condițiilor de mediu; a se coșcovi. – Din **coajă.**

COJÍRE, *cojiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) coji;* cojeală. – V. **coji.**

COJÍT, -Ă, *cojiți, -te,* adj. **1.** (Despre legume, fructe etc.) Care a fost curățat de coajă. **2.** (Despre piele) De pe care s-au luat sau au căzut coji; descuamat. **3.** (Despre pereți și despre varul sau tencuiala de pe pereți) Degradat (la suprafață) prin umflare, crăpare etc. din cauza condițiilor de mediu; coșcovit, scorojit. – V. **coji.**

COJITÓR, *cojitoare,* s. n. Instrument sau mașină cu care se execută descojirea trunchiurilor de arbori. – **Coji** + suf. *-tor.*

COJÍȚĂ, *cojițe,* s. f. Diminutiv al lui *coajă.* – **Coajă** + suf. *-iță.*

COJOÁCĂ s. f. v. **cojoc.**

COJOÁICĂ, *cojoaice,* s. f. (Ornit.; reg.) Scorțărel. – **Coajă** + suf. *-oaică.*

COJÓC, *cojoace,* s. n. Obiect de îmbrăcăminte confecționat din piele de oaie prelucrată cu mițe cu tot, care se poartă mai ales la țară ca palton (cu blana înăuntru). ◊ Expr. *Iarnă cu șapte cojoace* = iarnă foarte grea. [Var.: (reg.) **cojoácă** s. f.].

COJOCÁR, *cojocari,* s. m. Bărbat care lucrează sau vinde cojoace, căciuli etc. – **Cojoc** + suf. *-ar.*

COJOCĂREÁSĂ, *cojocărese,* s. f. **1.** Femeie care lucrează sau vinde cojoace, căciuli etc. **2.** Nevastă de cojocar. – **Cojocar** + suf. *-easă.*

COJOCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cojocărești,* adj. Care aparține cojocarului sau cojocăriei, privitor la cojocar sau la cojocărie. – **Cojocar** + suf. *-esc.*

COJOCĂRÍE1 s. f. Meseria cojocarului. – **Cojocar** + suf. *-ie.*

COJOCĂRIE2**,** *cojocării,* s. f. Atelier în care se confecționează sau se vând cojoace, căciuli etc. – **Cojoc** + suf. *-ărie.*

COJOCÉL, *cojocele,* s. n. Diminutiv al lui *cojoc;* cojoc (**1**) scurt, fără mâneci; pieptar, bundiță. – **Cojoc** + suf. *-el.*

COLÁC, *colaci,* s. m. **1.** Un fel de pâine, de obicei în formă de inel, împletită din mai multe suluri de cocă. ◊ *Colaci domnești* = daruri obligatorii trimise domniei de orașele din Țara Românească și din Moldova. ◊ Expr. *A se face colac* = a se așeza, a se culca cu corpul încolăcit. *Colac peste pupăză* = se zice când la un necaz sau la o nenorocire se adaugă un alt necaz sau o altă nenorocire. **2.** Împrejmuire de piatră sau de lemn în jurul unei fântâni; ghizd.

COLÁSTRĂ s. f. v. **coraslă.**

COLÁSTRU s. m. v. **coraslă.**

COLĂCÁR, *colăcari,* s. m. (Pop.) Fiecare dintre flăcăii care însoțesc (călare) alaiul nunții și care rostesc la masa orației de nuntă. [Var.: **colăcér** s. m.] – **Colac** + suf. *-ar.*

COLĂCĂRÍ, *colăcăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A rosti orația de nuntă (în calitate de colăcar). – Din **colăcar.**

COLĂCĂRÍE, *colăcării,* s. f. (Pop.) Orație de nuntă. – **Colăcar** + suf. *-ie.*

COLĂCÉL, *colăcei,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *colac;* colac mic care se împarte la nunți, la înmormântări etc. **2.** (Bot.; reg.) Pelargonie. – **Colac** + suf. *-el.*

COLĂCÉR s. m. v. **colăcar.**

COLĂCÍ, *colăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) recomanda cuiva pe cineva pentru căsătorie; a peți. – Din **colac.**

COLĂRÉZ, *colărezi,* s. m. (Pop.) Bucățele de cocă1 care se fierb în lapte sau în anumite mâncăruri; *p. ext.* mâncare (pentru copii) făcută din făină fiartă în lapte. – Et. nec.

COLB, (rar) *colburi*, s. n. (Reg.) Praf. ◊ Expr. *A bate* (pe cineva) *să-i meargă* (sau *de-i merge) colbul* = a bate tare (pe cineva). – Et. nec.

COLBĂÍ, *colbăiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) prăfui. [Var.: **colbuí** vb. IV] – **Colb** + suf. *-ăi.*

COLBĂÍT, -Ă, *colbăiți, -te,* adj. (Reg.) Prăfuit. [Var.: **colbuít, -ă** adj.] – V. **colbăi.**

COLBĂRÁIE s. f. (Reg.) Prăfăraie. – **Colb** + suf. *-ăraie.*

COLBUÍ vb. IV v. **colbăi.**

COLBUÍT, -Ă adj. v. **colbăit.**

COLBUROS, -OÁSĂ, *colburoși, -oase,* adj. (Reg.) Prăfuit. – **Colb** + suf. *-uros.*

COLCĂÍ, pers. 3 *cólcăie,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre oameni și animale) A umbla de colo până colo în număr mare; (despre locuri, obiecte) a fi plin de oameni sau de animale care umblă de colo până colo. **2.** (Reg.) A clocoti; a vui. – Formație onomatopeică.

COLCĂIÁLĂ s. f. Faptul de *a colcăi;* zgomot făcut de cineva sau de ceva care colcăie. [Pr.: *-că-ia-*] – **Colcăi** + suf. *-eală.*

CÓLCOT s. n. v. **clocot.**

COLCOTÍ vb. IV v. **clocoti.**

COLCOTÓS, -OÁSĂ, *colcotoși, -oase,* adj. (Rar) Clocotitor. – **Colcot** + suf. *-os.*

COLEÁ adv. (Pop.) **1.** (Cu sens local) (Pe) aici (pe) aproape, în apropiere, alături. *Stă colea.* ◊ Expr. *Ici (și) colea* sau *pe ici, (pe) colea* = pe alocuri. *De ici, (de) colea* = de aici (și) din altă parte, dintr-un loc în altul. *Colea și colea* = rar, puțin; pe ici pe colo. *Ba ici, ba colea* = în toate părțile, pretutindeni. *De colea până colea* = dintr-un loc într-altul, încoace și încolo. *Mai colea de...* = ceva mai departe de... **2.** (Cu sens temporal) Atunci, în timpul când..., în momentul când... ◊ Expr. *Când colea*, se spune pentru a pregăti pe ascultător că urmează ceva neașteptat. [Acc. și: *cólea*] – Din **acolea.**

COLEÍRE s. f. Operație de îndepărtare a părului de pe pieile unor animale prin aplicarea unei substanțe depilatoare. – Et. nec.

COLIBĂȘ, *colibași,* s. m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească; la pl.) Categorie de țărani dependenți; (și la sg.) țăran din această categorie. **2.** (Rar) Om care locuiește într-o colibă. – **Colibă** + suf. *-aș.*

COLÍBĂ, *colibe,* s. f. Casă mică și sărăcăcioasă. ♦ Adăpost provizoriu pentru oameni și, uneori, pentru animale, făcut din bârne, din crengi etc. și acoperit cu paie, ramuri etc.

COLÍN, *colini*, s. m. (Reg.) Cracă sau ramificație a tulpinii unui copac, crescută din rădăcină. – Et. nec.

COLINÁR, -Ă, *colinari, -e,* adj. Cu coline; caracteristic pentru coline, de coline. *Zonă colinară.* – **Colină** + suf. *-ar.*

COLÍNĂ1**,** *coline,* s. f. Formă de relief mai mică decât dealul; colnic, delușor.

COLÍND, *colinde,* s. n. **1.** Faptul de a colinda; obiceiul de a colinda. **2.** Vechi cântec popular românesc cântat de cete de copii, de flăcăi sau de adulți cu prilejul sărbătorilor de Crăciun și de Anul Nou; colindă. **3.** Perindare din loc în loc, întreruptă de popasuri. – Din **colinda** (derivat regresiv).

COLINDÁ, *colínd,* vb. I. Intranz. **1.** A umbla în seara de Crăciun sau de Anul Nou, din casă în casă, cântând colinde. **2.** A umbla de colo până colo, dintr-un loc în altul. ♦ Tranz. A străbate, a cutreiera, a bate un drum. – Din **colindă.**

COLINDÁRE, *colindări,* s. f. Acțiunea de *a colinda.* – V. **colinda.**

COLINDÁT s. n. Faptul de *a colinda.* **1.** Mersul cu colindul (**2**). **2.** Colind (**3**). – V. **colinda.**

COLÍNDĂ, *colinde,* s. f. Colind (**2**).

COLINDÁTÓR, -OÁRE, *colindători, -oare,* s. m. și f. Persoană care colindă (**1**), care cântă colinde (**2**). – **Colinda** + suf. *-ător.*

COLINDÉȚ, *colindețe,* s. n. (Pop.) Colăcel sau pâinișoară care se dă în dar colindătorilor; *p. gener.* (la pl.) orice dar care se dă colindătorilor. ◊ Expr. *A umbla cu colindețele* = a umbla cu colindul. – **Colind** + suf. *-eț.*

COLIVÁR, *colivari*, s. m. **1.** Termen disprețuitor pentru oamenii care aleargă pe la toate înmormântările și parastasele ca să mănânce colivă sau alte pomeni; *fig.* persoană care vrea să aibă totul de-a gata, pomanagiu. **2.** Cel care poartă coliva la înmormântări. – **Colivă** + suf. *-ar.*

COLÍVĂ, *colive,* s. f. (În practicile religioase ortodoxe) Grâu fiert amestecat cu zahăr și cu nuci pisate și ornat cu bomboane și zahăr pudră, care se împarte pentru pomenirea morților, la înmormântări și la parastase.

COLIVÍE, *colivii*, s. f. Cușcă mică făcută din vergele de metal sau de lemn, în care sunt ținute păsările cântătoare sau decorative.

COLIVIOÁRĂ, *colivioare,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *colivă.* – **Colivă** + suf. *-ioară.*

CÓLO adv. (Cu sens local) Acolo. ◊ Expr. *De colo (până) colo* = dintr-un loc într-altul, de la un capăt la altul, încoace și încolo, peste tot. *(Pe) ici, (pe) colo* sau *colo și colo* = din loc în loc, pe alocurea, foarte rar. *Pe colo..., pe dincolo* = într-o parte..., într-alta. *Cât colo* = la oarecare depărtare. *Când colo* = (exprimând o surprindere) de fapt, în realitate. *A se cunoaște* (sau *a se vedea* etc.) *cât de colo* = a se cunoaște (sau a se vedea etc.) de departe, a fi foarte evident. *Ia te uită colo!* = (exprimând mirarea) ĭ-auzi! de unde și până unde? [Acc. și: (pop.) *coló*] – Din **acolo.**

COLOÁNĂ, *coloane,* s. f. Stâlp cilindric de marmură, piatră, lemn etc., destinat să susțină o parte dintr-un edificiu sau să-l ornamenteze, format din bază, fus și capitel. ♦ (Anat.) *Coloană vertebrală* = totalitatea vertebrelor reunite cap la cap, formând axul de susținere a scheletului la animalele vertebrate; șira spinării.

COLOÁRE s. f. v. **culoare.**

COLORÁ, *colorez,* vb. Tranz. **1.** A da unui obiect o anumită culoare cu ajutorul unei vopsele; a vopsi. **2.** Fig. A da o nuanță expresivă stilului, exprimării etc.; a nuanța, a reliefa.

COLORÁBIL, -Ă, *colorabili, -e,* adj. Care poate fi colorat. – **Colora** + suf. *-bil.*

COLORÁNT, -Ă, *coloranți, -te,* adj., s. m. **1.** Adj. Care are proprietatea de a colora. **2.** S. m. Substanță, de obicei organică, cu care se colorează diverse produse (fibre textile, piele).

COLORÍT, *colorituri*, s. n. **1.** Totalitatea culorilor unui obiect; bogăție de culori. **2.** Culoare. **3.** Fig. Expresivitate, strălucire a stilului; bogăție de imagini.

COLȚ, (I, II 4) *colțuri,* s. n., **(II,)** *colți,* s. m. **I.** S. n. **1.** Punct în care se întâlnesc muchiile unui obiect sau laturile unei figuri. ◊ *Colț de pâine* = coltuc (**1**); *p. gener.* orice bucată de pâine (tăiată de la o margine). **2.** Loc îndepărtat, retras, dosnic; refugiu, ascunziș. ◊ Expr. *În toate colțurile* = în toate părțile. **II.** S. m. **1.** Expr. *A-și arăta colții* = a manifesta o atitudine agresivă, aprigă. **2.** Fiecare dintre vârfurile lungi și ascuțite ale greblei, furcii sau ale altor unelte asemănătoare. **3.** Vârf ascuțit și proeminent de stâncă, de gheață etc. **4.** Compus: *colții-babei* = plantă erbacee târâtoare cu frunze penate, cu flori galbene și cu fructe țepoase .

COLȚÁN, *colțani,* s. m. (Rar) Colț mare de stâncă; loc inaccesibil. – **Colț** + suf. *-an.*

COLȚÁR, *colțare,* s. n., Poliță așezată în colțul dintre doi pereți ai unei camere; dulăpior în formă de prismă triunghiulară, așezat într-un colț al camerei. – **Colț** + suf. *-ar.*

COLȚÁT, -Ă, *colțați, -te,* adj. Colțos. – **Colț** + suf. *-at.*

COLȚIȘÓR, (**1**) *colțișoare,* s. n., (**2**) *colțișori,* s. m. **1.** S. n. Diminutiv al lui *colț;* colțuleț. **2.** S. m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze alterne, cu flori albe sau roșietice, răspândită prin păduri umbroase . – **Colț** + suf. *-işor.*

COLȚÓS, -OÁSĂ, *colțoși, -oase,* adj. Cu colții ieșiți în afară; cu dinți mari. ♦ Fig. Bun de gură, arțăgos; obraznic, recalcitrant. – **Colț** + suf. *-os.*

COLȚULÉȚ, *colțulețe,* s. n. Colțișor. – **Colț** + suf. *-uleț.*

COLȚÚN, *colțuni,* s. m. **1.** (Reg.) Ciorap. **2.** Compus: *colțunul-popii* sau *colțunii-popii* = plantă erbacee mică, cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori inodore, albastre sau violete, cu un pinten scurt și cu fructul o capsulă ascuțită . [Var.: (**1**) **călțun** s. m.].

COLȚUNÁȘ, *colțunași,* s. m. Preparat culinar făcut din aluat tăiat în pătrate mici, care se umplu cu carne, cu brânză, cu marmeladă etc. și apoi se fierb în apă. [Var.: **călțunáș** s. m.] – **Colțun** + suf. *-aș.*

COLȚURÁT, -Ă, *colțurați, -te,* adj. Colțuros. – **Colț** + suf. *-at.*

COLȚURÓS, -OÁSĂ, *colțuroși, -oase,* adj. **1.** (Despre pietre, bolovani etc.) Care are unul sau mai multe colțuri; plin de colțuri. **2.** Fig. (Despre fața oamenilor) Cu trăsături proeminente; osos. – **Colțuri** (pl. lui *colț*) + suf. *-os.*

COLÚMBĂ, *columbe,* s. f. (Înv.) Porumbiță.

COLUMBĂRÍE, *columbării,* s. f. Crescătorie de porumbei. – **Columbă** + suf. *-ărie.*

COMÁT, -Ă, *comați, -te,* adj. (Rar) Care are coamă bogată, cu plete bogate; încomat. ◊ *Stea comată* = cometă. – Din **coamă.**

COMÁTI, s. m. pl. Nume dat (de romani) dacilor de rând (care purtau plete și capul descoperit).

COMÁNĂC1**,** *comănace,* s. n. **1.** Acoperământ al capului, de formă cilindrică, fără boruri, confecționat din lână sau din pâslă, purtat de călugări și de călugărițe. ◊ Expr. (Glumeț) *A-și pune capul sub comănac* = a se călugări. **2.** Acoperământ al capului asemănător cu comănacul (**1**) purtat în trecut de bărbați. ♦ Căciuliță de mătase sau de stofă scumpă, purtată în trecut de femei. [Var.: **comanác** s. n.] – Et. nec.

COMÁNĂC2**,** *comănaci,* s. m. (Reg.) Creangă, ramură. – Et. nec.

COMÁNDARE s. f. v. **comăndare.**

COMÁND, *comănduri*, s. n. (Înv.) **1.** Masă de pomenire a unui mort; praznic; mâncare care se servește la o astfel de masă. **2.** Bani, lucruri, vite etc. pe care și le păstrau oamenii pentru înmormântare și pentru praznic. – Din **comănda** (derivat regresiv).

COMÁNDĂ, *comănd,* vb. I. Tranz. (Înv.) A face comăndul; a îngriji de cele necesare pentru comănd.

COMĂNDÁRE, *comăndări,* s. f. (Înv.) Praznic, ospăț la înmormântare, pomană. [Var.: **comăndáre** s. f.] – V. **comănda.**

COMESEÁN, -Ă, *comeseni, -e,* s. m. și f. Persoană care stă la masă împreună cu altcineva, care mănâncă la o masă comună. [Var.: **conmeseán, -ă** s. m. și f.] – **Co-** + **mesean.**

COMESTÍBIL, -Ă, *comestibili, -e,* adj. Care poate servi ca hrană; bun de mâncat (mestecat).

COMÉT s. n. v. **cometă.**

COMÉTĂ, *comete*, s. f. Corp ceresc alcătuit dintr-un nucleu luminos înconjurat de gaze și de pulberi, care, uneori, se prelungește sub forma unei cozi îndreptate în sens opus Soarelui din cauza presiunii luminii acestuia; stea cu coadă. [Var.: (înv.) **comét** s. n.].

CÓMIS, *comiși*, s. m. Mare dregător în Moldova și în Țara Românească, în Evul Mediu, care avea în grija sa caii și grajdurile Curții domnești, precum și aprovizionarea cu furaje.

COMÍTE, *comít*, vb. III. Tranz. A face, a înfăptui, a săvârși (o greșeală, o faptă rea).

COMÍTERE, *comiteri*, s. f. Acțiunea de *a comite*1. – V. **comite1.**

COMOÁRĂ, *comori*, s. f. Mulțime de bani sau de obiecte de preț (păstrate sub lacăt, ascunse în pământ etc.). ♦ Avuție, avere, avut. ♦ Fig. Persoană extrem de iubită sau de prețuită.

COMÓR s. n. Varietate de rasă de oi caracul, cu lână de culoare maro-roșcată. – Et. nec.

COMÓRNIC, *comornice*, s. n. (Înv.) Celar la stână.

COMOȘTENITÓR, -OÁRE, *comoștenitori, -oare*, s. m. și f. (Jur.) Persoană care moștenește împreună cu alții pe cineva, considerată în raport cu aceștia. – **Co-** + **moștenitor.**

COMPÁCT, -Ă, *compacți, -te*, adj. **1.** Care se compune din particule strâns legate între ele; îndesat, dens. ◊ (Despre o mulțime, un grup de oameni etc.) Numeros și des. **2.** Fig. (Despre noapte, întuneric etc.) În care nu străbate nicio rază de lumină; întunecos.

COMPARÁ, *compár*, vb. I. Tranz. A examina pentru a stabili asemănările și deosebirile; a confrunta. – (după *a părea*).

COMPARÁRE, *comparări*, s. f. Acțiunea de *a compara*. – V. **compara.**

COMPARÁȚIE, *comparații*, s. f. **1.** Examinare a două sau a mai multor lucruri, ființe sau fenomene, făcută cu scopul de a se stabili asemănările și deosebirile dintre ele. **2.** Procedeu de asociere a doi termeni (obiecte, personaje, acțiuni), pe baza însușirilor comune, în vederea reliefării însușirilor primului termen. [Var.: (înv.) **comparațiúne** s. f.].

COMPĂTIMÍ, *compătimesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A avea sau a manifesta părere de rău față de suferințele cuiva. **2.** Intranz. (Înv.) A suferi împreună cu altcineva; a lua parte la suferința cuiva. – **Con**1- + **pătimi.**

COMPĂTIMÍRE, *compătimiri*, s. f. Acțiunea de *a compătimi* și rezultatul ei; părere de rău, milă față de starea, de suferințele cuiva. – V. **compătimi.**

COMPĂTIMITÓR, -OÁRE, *compătimitori, -oare*, adj. Care simte sau manifestă compătimire față de cineva. – **Compătimi** + suf. *-tor*.

COMPLÁCE vb. III v. **complăcea.**

COMPLĂCEÁ, *complác*, vb. II. Refl. A găsi o mulțumire completă în ceva; (peior.) a se mulțumi cu o anumită situație fără a încerca să o depășească. [Var.: **compláce** vb. III] – **Con**1- + **plăcea.**

COMPLĂCÉRE s. f. (Înv.) Amabilitate, complezență. – V. **complăcea.**

COMPLECTÁ vb. I v. **completa.**

COMPLECTÁRE s. f. v. **completare.**

COMPLICÁ, *complíc*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) încurca; a (se) agrava, a (se) înrăutăți.

COMPLICÁRE, *complicări*, s. f. Acțiunea de *a (se) complica*. – V. **complica.**

COMPLICÁT, -Ă, *complicați, -te*, adj. Alcătuit din (prea) multe elemente; greu de descurcat sau de înțeles; încurcat, încâlcit. – V. **complica.**

COMPLICÁȚIE, *complicații*, s. f. Faptul de a (se) complica; stare complicată, greu de descurcat; încurcătură, lucru care complică.

COMPÚS, -Ă, *compuși, -se*, adj., s. m. Adj. Alcătuit din mai multe părți sau elemente; combinat.

COMÚN, -Ă, *comuni, -e*, adj. Care aparține mai multora sau tuturor; care privește sau interesează pe mai mulți sau pe toți; de care se folosesc mai mulți sau toți; obștesc.

CON[1] Element de compunere însemnând „împreună cu", care servește la formarea unor verbe *(conlocui, convietui, concepe)* sau a unor adjective *(conațional).* [Var.: **co-**].

CON[2]**,** *conuri*, s. n. **1.** Fructul coniferelor, format dintr-un ax cu numeroși solzi lemnoși. *Con de brad.*

CONÁȘ s. m. v. **coconaș.**

CONĂCÁR, *conăcari*, s. m. (Reg.) Fiecare dintre cei doi flăcăi călări care însoțesc pe mire, în ziua nunții, când pleacă după mireasă; tânăr călare în alaiul nunții; colăcar. – Cf. colăcar.

CONĂCĂRÍE, *conăcării*, s. f. (Reg.) Orație de nuntă; urare făcută mirilor. – **Conăcar** + suf. *-ie.*

CONCÉPE, *concép*, vb. III. Tranz. **1.** A imagina, a proiecta, a gândi ceva nou. **2.** (Despre o femeie) A rămâne însărcinată; a zămisli, a procrea. – (după *începe*).

CONCÉPERE, *conceperi*, s. f. Acțiunea de *a concepe;* imaginare, proiectare; creare; zămislire. – V. **concepe.**

CONCRESCÚT, -Ă, *concrescuți, -te*, adj. (Despre fructe, semințe, țesuturi etc.) Care a crescut împreună, lipit unul de altul. – V. **concrește.**

CONCRÉȘTE, *concresc*, vb. III. A crește împreună.

CONCRÉȘTERE, *concreșteri*, s. f. Acțiunea de *a concrește* și rezultatul ei. – V. **concrește.**

CONCÚRGE, *concúrg*, vb. III. Intranz. (Înv.) **1.** A se întâlni într-un punct, venind din mai multe direcții. - Din **curge.**

CONDÁC[2]**,** *condace*, s. n. Brat de ferăstrău cu ramă, folosit pentru tăierea lemnului. [Pl. și: *condacuri*] – Et. nec.

CONDÉI, *condeie*, s. n. **1.** Unealtă de scris în formă de bețișor, la care se adaptează o peniță; toc. ◊ Expr. *Ca din condei* = regulat, ordonat, frumos. **2.** Fig. Mod de a scrie bine, îndemânare la scris. **3.** Par lung care, împreună cu lopata, formează cârma plutei.

CONDEIÁȘ, *condeiașe*, s. n. (Rar) Diminutiv al lui *condei* (**1**). [Pr.: *-de-iaș*] – **Condei** + suf. *-aș.*

CONDÍȚIE, *condiții*, s. f. **1.** Fapt, împrejurare de care depinde apariția unui fenomen sau care influențează desfășurarea unei acțiuni, putând-o frâna sau stimula. **2.** (La pl.) Împrejurările în care se petrece un fenomen. ◊ *Condiții de mediu* = totalitatea factorilor de mediu în care trăiește o ființă.

CONDUCĂTÓR, -OÁRE, *conducători, -oare*, adj., s. m. și f. Adj. Care conduce; de conducere. – **Conduce** + suf. *-ător.*

CONDÚCE, *condúc*, vb. III. **1.** Tranz. A îndruma un grup de oameni, o organizație etc., având întreaga răspundere în domeniul respectiv. ♦ Fig. A dirija o discuție, o dezbatere etc. **2.** Refl. A se orienta după..., a se comporta după Tranz. A însoți pe cineva. **4.** Tranz. A dirija mersul unui vehicul. [Perf. s. *condusei*, part. *condus*] .- (după *duce*).

CONDÚCERE, *conduceri*, s. f. Acțiunea de *a (se) conduce;* activitatea conducătorului.♦ (Concr.) Persoană care conduce. – V. **conduce.**

CONFLÍCT, *conflicte*, s. n. Neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord; antagonism; ceartă, diferend, discuție (violentă). ◊ Loc. vb. *A intra în conflict* (cu cineva) = a se certa (cu cineva). ◊ *Conflict de frontieră* = ciocnire între unități militare însărcinate cu paza frontierei între două state. ♦ Război.

CONFRÁTE, *confrați*, s. m. Coleg de profesiune, de meserie. ♦ (Înv.) Tovarăș de conspirație. – **Con**1- + **frate.**

CONFRĂTÉSC, -EÁSCĂ, *confrățești*, adj. (Neobișnuit) De confrate. – **Confrate** + suf. *-esc.*

CONFRĂȚÍE, *confrății*, s. f. (Înv.) Confrerie. – **Con**1- + **frăție.**

CONFRUNTÁ, *confrúnt*, vb. I. **1.** Tranz. A pune în față două sau mai multe persoane pentru a verifica adevărul spuselor lor. **2.** Tranz. A pune față în față obiecte, opere, fenomene etc., pentru a le verifica sau a le compara. **3.** Refl. A putea face față unei situații, probleme etc. (deosebit de) dificile.

CONFRUNTÁRE, *confruntări*, s. f. Acțiunea de *a confrunta* și rezultatul ei; confruntație. – V. **confrunta.**

CONFUNDÁ, *confúnd*, vb. I. Tranz. A lua o persoană drept alta sau un lucru drept altul; a asemăna, a asemui.

CÓNIC, -Ă, *conici, -ce*, adj., s. f. Adj. Care are forma unui con2, privitor la con2.

CONIFÉR, *conifere*, s. n. (La pl.) Ordin de arbori cu canale secretoare de rășină, cu frunze în general persistente, în formă de ace sau de solzi, cu flori unisexuate, conice și cu semințe aripate; (și la sg.) arbore sau arbust care face parte din acest ordin.

CONJUGÁ, *conjúg*, vb. I. Refl. Fig. A se îmbina, a se împleti, a se uni.

CONJUGÁL, -Ă, *conjugali, -e*, adj. Care aparține celor doi soți; privitor la căsătorie.

CONLOCUÍ, *conlocuiesc*, vb. IV. Intranz. (Înv.) A locui împreună cu altcineva; a coabita. – **Con**1- + **locui** .

CONLOCUÍRE, *conlocuiri*, s. f. (Înv.) Faptul de *a conlocui;* coabitare. – V. **conlocui.**

CONLOCUITÓR, -OÁRE, *conlocuitori, -oare*, adj., s. m. și f. (Persoană) care locuiește împreună cu altcineva. [Pr.: *-cu-i-*] – **Conlocui** + suf. *-tor*.

CONLUCRÁ, *conlucrez*, vb. I. Intranz. A colabora (cu cineva), a contribui la o acțiune comună. – **Con**1- + **lucra.**

CONLUCRÁRE, *conlucrări*, s. f. Acțiunea de *a conlucra;* colaborare. – V. **conlucra.**

CONLUCRĂTÓR, -OÁRE, *conlucrători, -oare*, s. m. și f. (Înv.) Colaborator. – **Conlucra** + suf. *-ător.*

COMESEÁN, -Ă, *comeseni, -e*, s. m. și f. Persoană care stă la masă împreună cu altcineva, care mănâncă la o masă comună; conviv. [Var.: **conmeseán, -ă** s. m. și f.] – **Co-** + **mesean** .

CONSĂTEÁN, -Ă, *consăteni, -e*, s. m. și f. Persoană care locuiește sau este originară din același sat cu altă persoană, considerată în raport cu aceasta. – **Con**1- + **sătean.**

CONSFĂTUÍ, *consfătuiesc*, vb. IV. Refl. recipr. (Despre două sau mai multe persoane) A se sfătui împreună, a se consulta. – **Con**1- + **sfătui.**

CONSFĂTUÍRE, *consfătuiri*, s. f. Acțiunea de *a se consfătui* și rezultatul ei. – V. **consfătui.**

CONSFINȚÍ, *consfințesc*, vb. IV. Tranz. A da un caracter durabil, solid; a stabili, a consacra. – **Con**1- + **sfinți.**

CONSFINȚÍRE, *consfințiri*, s. f. Acțiunea de *a consfinți;* stabilire, consacrare. – V. **consfinți.**

CONSIMȚĂMÂNT, *consimțăminte*, s. n. Încuviințare, aprobare, asentiment. ♦ Acord de voință a persoanelor care încheie un contract. [Var.: (rar) **consimțímânt** s. n.] – **Consimți** + suf. *-ământ.*

CONSIMȚÍ, *consímt*, vb. IV. Tranz. și intranz. A fi de acord cu ceva, a-și da consimțământul; a aproba, a încuviința. – **Con**1- + **simți** .

CONSIMȚIMÂNT s. n. v. **consimțământ.**

CONSIMȚÍRE, *consimțiri*, s. f. Faptul de *a consimți;* consimțământ, aprobare, încuviințare, acceptare; acord. – V. **consimți.**

CONSISTÉNT, -Ă, *consistenți, -te*, adj. **1.** Vârtos, tare. **2.** (Despre hrană) Substanțial, sățios.

CONSISTÉNȚĂ, *consistențe*, s. f. Grad de densitate, de tărie, de soliditate a unui corp, a unei materii etc.; rezistența opusă de un corp sau de un material la deformare sau la sfărâmare. ♦ Tărie, soliditate, fermitate.

CONSÂNGEÁN, -Ă, *consângeni, -e*, adj. Consangvin.

CONSOÁRTĂ, *consoarte*, s. f. (Fam.) Soție, nevastă.

CONSOLIDÁ, *consolidez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) face sau a deveni tare, solid, durabil; a (se) întări, a se închega.

CONSOLIDÁRE, *consolidări*, s. f. Acțiunea de *a (se) consolida* și rezultatul ei; întărire, închegare. – V. **consolida.**

CONSTÁNT, -Ă, *constanți, -te*, adj., s. f. **1.** Adj. Care rămâne neschimbat; invariabil, statornic. **2.** S.f.Mărime care caracterizează un fenomen, o substanță etc.

CONSTĂNȚEÁN, -Ă, *constănțeni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m.Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Constanța. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Constanța ori constănțenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Constanța ori la constănțeni. – **Constanța** (n. pr.) + suf. *-ean.*

CONSTĂNȚEÁNCĂ, *constănțence*, s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Constanța. – **Constănțean** + suf. *-că.*

CONSTRÂNGE, *constrâng*, vb. III. Tranz. A sili pe cineva să facă un lucru; a forța, a obliga. [Perf. s. *constrânsei*, part. *constrâns*] – **Con**1- + **strânge** .

CONSTRÂNGERE, *constrângeri*, s. f. Acțiunea de *a constrânge* și rezultatul ei; silire, obligare, forțare, somare. ♦ Asprime, rigoare. – V. **constrânge.**

CONSTRÁNS, -Ă, *constrânși, -se*, adj. Care este obligat, forțat, silit să facă un lucru pe care nu l-ar face de bunăvoie. – V. **constrânge.**

CONSUMÁ[1]**,** *consúm*, vb. I. Tranz. A întrebuința, a folosi ceva pentru satisfacerea unor trebuințe proprii, pentru a obține alte produse etc. ♦ A întrebuința ca hrană; a mânca.

CONSUMÁRE[1]**,** *consumări*, s. f. Acțiunea de *a consuma*1 și rezultatul ei; consumație. – V. **consuma1.**

CONȘTIÉNT, -Ă, *conștienți, -te*, adj. **1.** (Despre oameni) Care își dă seama de realitatea înconjurătoare, care are conștiință. **2.** Care își dă seama de posibilitățile sale, de rolul său în societate. ♦ (Despre activitatea umană) Care realizează scopuri dinainte stabilite. [Pr.: *-și-ent*]. –după *și*.

CONȘTIENTIZÁ, *conștientizez*, vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni conștient. [Pr.: *-și-en-*] – **Conștient** + suf. *-iza.*

CONȘTIENTIZÁRE, *conștientizări*, s. f. Acțiunea de *a conștientiza* și rezultatul ei. [Pr.: *-și-en-*] – V. **conștientiza.**

CONȘTIENTIZÁT, -Ă, *conștientizați, -te*, adj. Care a devenit conștient. [Pr.: *-și-en-*] – V. **conștientiza.**

CONȘTIINCIÓS, -OÁSĂ, *conștiincioși, -oase,* adj. (Despre oameni) Care își face datoria; serios, corect, scrupulos. ♦ (Despre acțiuni ale oamenilor) Executat cu seriozitate, cu conștiinciozitate, făcut cu scrupulozitate. [Pr.: *-ști-in-*].- (după *ști*).

CONȘTIÍNȚĂ, *conștiințe,* s. f. **1.** (Fil.) Sentiment, intuiție pe care ființa umană o are despre propria existență; *p. ext.* cunoaștere intuitivă sau reflexivă pe care o are fiecare despre propria existență și despre lucrurile din jurul său. **2.** Faptul de a-și da seama; înțelegere. **3.** (În opoziție cu *existența, materia)* Gândire, spirit. **4.** Sentiment al responsabilității morale față de propria sa conduită. [Pr.: *-ști-in-*].- (după *știință*).

CONTÁ, *contez,* vb. I. Intranz. **1.** A se încrede în cineva, a se bizui pe cineva sau pe ceva. **2.** A reprezenta o valoare, a avea însemnătate.

CONTENÍ, *contenesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A întrerupe sau a înceta o mișcare sau o acțiune începută; a (se) opri.

CONTENÍRE, *conteniri,* s. f. Acțiunea de *a conteni* și rezultatul ei; sfârșit, încetare. ◊ Loc. adv. *Fără contenire* = neîncetat, mereu. – V. **conteni.**

CONTINUÁ, *continui*, vb. I. Intranz. A urma, a nu înceta; a merge înainte, a (se) prelungi. ♦ Tranz. A duce mai departe un lucru început. [Pr.: *-nu-a.* – Prez. ind. și: *continuu*].

CONTINUÁRE, *continuări,* s. f. Acțiunea de *a continua* și rezultatul ei; urmare, prelungire. ◊ Loc. adv. *În continuare* = fără întrerupere, continuu; mai departe, mai încolo. [Pr.: *-nu-a-*] – V. **continua.**

CONTOPÍ, *contopesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) amesteca cu ceva, formând un singur tot; a (se) uni strâns, a (se) împreuna. – **Con**1- + **topi.**

CONTOPÍRE, *contopiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) contopi* și rezultatul ei; fuziune. – V. **contopi.**

CONTRA1- Element de compunere cu sensul „împotriva", „opus", care servește la formarea unor substantive, a unor adjective sau a unor verbe.

CÓNTRA2 prep., adv. **I.** Prep. **1.** Împotriva (cuiva sau a ceva). ◊ Loc. adv. *Din contra* (sau *contră)* = dimpotrivă. **2.** În schimbul altei valori. **II.** Adv. Împotrivă; cu totul altfel.

CONTRÁ3, *contrez,* vb. I. Tranz. A contrazice.

CONTRAPÁNTĂ, *contrapante,* s. f. Pantă opusă altei pante în cadrul profilului unei văi fluviale sau glaciare, cu formații geologice de duritățI și vârste diferite.

CONTRAZÍCE, *contrazíc,* vb. III. **1.** Tranz. A susține contrariul celor spuse de cineva; a nega. **2.** Tranz. A nu se potrivi, a fi în opoziție, a fi incompatibil cu ceva; a dezminți ceva.. – **Contra**1- + **zice.**

CONTRAZÍCERE, *contraziceri,* s. f. Faptul de *a (se) contrazice;* contradicție, dezacord, opoziție. – V. **contrazice.**

CONVENÍ, *convín,* vb. IV. Intranz. **1.** A corespunde dorințelor cuiva, a fi pe placul cuiva. **2.** A cădea de acord cu cineva; a se învoi, a se înțelege. ♦ Tranz. A accepta, a admite. ♦ A încheia o convenție.- (după *învoi*).

CONVIEȚUÍ, *conviețuiesc,* vb. IV. Intranz. A trăi împreună în același loc cu cineva; a coabita. – **Con**1- **+ viețui**

CONVIEȚUÍRE, *conviețuiri,* s. f. Faptul de *a conviețui;* coabitare. – V. **conviețui.**

CONVIEȚUITÓR, -OÁRE, *conviețuitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care trăiește în același loc cu altcineva. [Pr.: *-țu-i-*] – **Conviețui** + suf. *-tor*.

CONVINGĂTÓR, -OÁRE, *convingători, -oare,* adj. (Despre fapte, argumente etc.) Care convinge; concludent. – **Convinge** + suf. *-ător.*

CONVÍNGE, *convíng,* vb. III. Tranz. A face pe cineva să adopte o părere pe bază de dovezi și argumente, a-l face să recunoască ceva ca adevărat. ♦ Refl. A-și da seama, a recunoaște că ceva este într-un anumit fel, a se încredința de ceva. [Perf. s. *convinsei*, part. *convins*].

CONVÍNGERE, *convingeri,* s. f. Acțiunea de *a (se) convinge;* convicțiune. ♦ Părere fermă asupra unui lucru. ◊ Loc. adv. *Cu convingere* = ferm, hotărât, răspicat. *Fără convingere* = în chip vag, nehotărât; fără entuziasm, fără tragere de inimă, în silă. – V. **convinge.**

CONVÍNS, -Ă, *convinși, -se,* adj. Care a dobândit o convingere, care are convingerea că...; încredințat; ferm, hotărât. – V. **convinge.**

CONVORBÍ, *convorbesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A sta de vorbă; a discuta, a conversa. – **Con**1- **+ vorbi.**

CONVORBÍRE, *convorbiri,* s. f. Acțiunea de *a convorbi;* conversație, discuție. – V. **convorbi.**

COPÁC, *copaci*, s. m. Plantă cu trunchiul lemnos și înalt, ale cărei crengi se ramifică la o distanță oarecare de sol, formând o coroană; arbore, pom. [Var.: (reg.) **copáci** s. m.].

COPÁCI s. m. v. **copac.**

COPÁIE, *copăi,* s. f. (Reg.) **1.** Albie (**1**). **2.** Ladă în care curge făina la moară. [Pr.: *-pa-ie*] .

COPĂCÉL, *copăcei,* s. m. Diminutiv al lui *copac.* ◊ Expr. (Adverbial) *A sta* (sau *a merge, a umbla* etc.) *copăcel* = a sta (sau a merge) pe picioare, drept (și încet, cu grijă). – **Copac** + suf. *-el.*

COPĂIȚĂ, *copăițe,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *copaie.* – **Copaie** + suf. *-iță.*

COPĂRTĂȘ, -Ă, *copărtași, -e,* s. m. și f. Persoană considerată în raport cu altele cu care participă la o afacere sau la o împărțeală. – **Co-** + **părtaș.**

CÓPCĂ2, *copci*, (**4**) *copce,* s. f. **1.** Gaură, spărtură făcută în gheața unui râu, a unei bălți etc. pentru pescuit, sau pentru scos apă. ◊ Expr. (Fam.) *A se duce pe copcă* = (despre bunuri) a se pierde, a se irosi, a se distruge; (despre oameni) a intra într-o mare încurcătură, a o păți. **2.** Gaură făcută într-o șiră de paie, în care se ține uneori pleava. **3.** Scobitură, groapă făcută în pământ, în piatră etc. **4.** (Reg.) Sărîtură pe care o fac animalele când fug repede.

COPERÍȘ, *coperișuri,* s. n. (Înv. și pop.) Acoperiș. – **Coperi** (înv. „a acoperi") + suf. *-iș.*

COPÍL1, *copii*, s. m. **1.** Băiat sau fată în primii ani ai vieții (până la adolescență). ◊ *Copil de școală* = copil care a depășit vârsta de 7 (sau 6) ani și merge la școală. *Copil mic* (sau, pop., *de țâță)* = sugar. **2.** Tânăr, adolescent. ◊ (În trecut) *Copil de casă* = paj la familia domnitoare sau la boierii mari. **3.** Fiu, fiică. ◊ *Copil legitim* = copil născut în cadrul căsătoriei. *Copil nelegitim* = copil născut în afara căsătoriei; copil natural, bastard. *Copil din flori* = copil din afara căsătoriei.

CÓPIL2, *copili*, s. m. **1.** Lăstar crescut de la baza tulpinii unei plante, din primul nod. **2.** Cui de lemn sau de metal care se înfige în ochiul țâțânii, la stâlpul ușii sau al porții. – Cf. copil1.

COPILÁNDRĂ, *copilandre,* s. f. Fată în perioada de trecere de la copilărie la adolescență; codană. – Din **copilandru.**

COPILÁNDRU, *copilandri*, s. m. Băiat în perioada de trecere de la copilărie la adolescență. – **Copil**1 + suf. *-andru.*

COPILÁȘ, *copilași,* s. m. Diminutiv al lui *copil*1. – **Copil**1 + suf. *-aș.*

COPÍLĂ, *copile,* s. f. **1.** Fiică. **2.** Fată mică, fetiță. **3.** Fată tânără (după ce a trecut de vârsta copilăriei). **4.** Fig. Fată naivă, nevinovată. – **Copil**1 + suf. *-ă.*

COPILĂRÉSC, -EÁSCĂ, *copilărești,* adj. **1.** Al copilului1, specific sau propriu copilului1; privitor la copil1. **2.** Fig. (Despre manifestări ale omului) Lipsit de maturitate, nechibzuit, naiv. – **Copil**1 + suf. *-ăresc.*

COPILĂRÉȘTE adv. În felul copiilor1, ca un copil1. – **Copil**1 + suf. *-ărește.*

COPILĂRÍ, *copilăresc,* vb. IV. Intranz. A petrece (undeva sau cu cineva) anii copilăriei. – **Copil** + suf. *-ări.*

COPILĂRÍE, *copilării,* s. f. **1.** Perioadă a vieții omenești de la naștere până la adolescență; timpul cât cineva este copil1. ♦ Fig. Început. **2.** Faptă, purtare, vorbă, apucături de copil1; naivitate. – **Copil**1 + suf. *-ărie.*

COPILĂRÓS, -OÁSĂ, *copilăroși, -oase*, adj. **1.** (Despre oameni) Ca un copil1; *p. ext.* zburdalnic, zvăpăiat, neastâmpărat. **2.** Copilăresc, ca pentru copii1. – **Copil**1 + suf. *-ăros.*

COPILÉȚ, *copileți,* s. m. Vlăstar care răsare pe lângă tulpina porumbului; *p. ext.* copil2 (**1**). – **Copil**2 + suf. *-eț.*

COPILÍ, *copilesc*, vb. I. Tranz. A tăia lăstarii secundari, nepurtători de rod; a curăța de copili2. – Din **copil**2.

COPILÍT s. n. Faptul de *a copili*. – **V. copili.**

COPILÍȚĂ, *copilițe,* s. f. Diminutiv al lui *copilă*. – **Copil**1 + suf. *-iță.*

COPITÁT, *copitate,* s. n. (La pl.) Grup de mamifere erbivore, având ultimele falange acoperite cu copite; (și la sg.) animal care face parte din acest grup. – Din **copită.**

COPÍTĂ, *copite*, s. f. Formațiune cornoasă, rezistentă, care acoperă terminațiile degetelor la copitate și protejează țesuturile vii.

COPLEȘÍ, *copleșesc,* vb. IV. Tranz. A cuprinde din toate părțile, a năpădi; a doborî, a birui pe cineva. ♦ A emționa peste măsură, a impresiona puternic. ◊ (Despre ființe) A înconjura din toate părțile; a cuprinde.

COPLEȘÍRE, *copleșiri,* s. f. Faptul de *a copleși;* năpădire, împovărare. – V. **copleși.**

COPLEȘITÓR, -OÁRE, *copleșitori, -oare*, adj. Care copleșește. – **Copleși** + suf. *-tor.*

COPORÂIE, *coporâi*, s. f. (Reg.) Coada coasei. [Pr.: *-râ-ie*].

COPT1, *copturi*, s. n. Faptul de *a (se) coace.* ◊ Expr. *A da în copt* = a începe să se coacă, a se pârgui. – V. **coace.**

COPT2, COAPTĂ, *copți, coapte*, adj. **I. 1.** (Despre alimente) Care a fost supus, fără apă sau alt lichid, acțiunii focului pentru a putea fi mâncat. **2.** (Despre fructe și plante) Ajuns la deplină dezvoltare sub acțiunea unor condiții naturale; bun de mâncat. **II.** Fig. **1.** (Despre acțiuni, situații, condiții etc.) Care e gata, bun (de)..., potrivit (să)..., pregătit (pentru) **2.** (Despre oameni sau despre mintea, gândurile lor) Matur, deplin dezvoltat. **III.** (Despre abcese, bube etc.) Care a făcut puroi și este gata să se spargă.

COPTĂTÚRĂ, *coptături,* s. f. (Reg.) Pâine coaptă. – **Copt**2 + suf. *-ătură.*

COPTORÁT, -Ă, *coptorâți, -te*, adj. (Reg.) Găunos, ros; mâncat de boală sau de vicii; coptorոșit. – V. **coptorî.**

COPTORÍ, *coptorăsc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A săpa, a roade; a coptoroși. – Din **coptă** (= *copcă2*).

COPTOROȘÍ, *coptoroșesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A coptorî. – Contaminare între **coptorî** și **găunoși.**

COPTOROȘÍT, -Ă, *coptoroșiți, -te*, adj. (Reg.) Coptorât. – V. **coptoroși.**

COPTÚRĂ, *copturi*, s. f. **1.** Produs alimentar făcut din aluat și copt în cuptor sau în spuză; *p. ext.* prăjitură de casă. **2.** Puroi. ♦ Bubă coaptă; abces. **3.** Bucată de rocă incomplet desprinsă de tavanul sau de pereții unei galerii de mină și care amenință să cadă. – **Copt**2 + suf. *-ură.*

COR1, *coruri*, s. n. Grup de cântăreți care execută împreună o compoziție muzicală. ◊ Loc. adv. *În cor* = (toți) deodată, în același timp, împreună.

COR2 s. n. v. **cori.**

CORÁBIE, *corăbii,* s. f. Vas mare cu pânze, folosit (în trecut) pentru transport și pentru acțiuni militare. ◊ Expr. (Ir.) *A i se înneca* (cuiva) *corăbiile* = a fi trist, supărat, fără chef.

CORÁSLĂ s. f. Laptele unei femele de animal mamifer, în primele zile după ce a fătat, sau al unei mame, imediat după naștere (când nu este bun de consumat).

CORĂBIÁSCA s. f. art. Numele unui dans popular cu mișcare lentă, răspândit în Moldova; melodia după care se execută acest dans. – **Corabie** + suf. *-ească.*

CORĂBIÉR, *corăbieri,* s. m. Navigator, marinar pe o corabie; proprietar al unei corăbii. [Pr.: *-bi-er*] – **Corabie** + suf. *-ar.*

CORĂBIERÍE *f. înv.* **1.** Meseria de corăbier. **2.** Tehnica construirii și a conducerii corăbiilor. [Sil. **- bi-e-ri-e**] **-corăbier** + suf. *-ie.*

CORĂBIOÁRĂ, *corăbioare,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *corabie.* **2.** Prăjitură preparată din aluat fraged. [Pr.: *-bi-oa-*] – **Corabie** + suf. *-ioară.*

CORĂSLÍ, pers. 3 *corăslește,* vb. IV. Refl. (Despre lapte) A se brânzi. – Din **coraslă.**

CORB, *corbi*, s. m. **1.** Pasăre semirăpitoare, omnivoră, din familia corvidelor, mai mare decât cioara, cu penele negre, cu ciocul și picioarele puternice și cu penajul negru cu luciu metalic; croncan . ◊ Expr. *Negru ca corbul* (sau *ca pana corbului)* = foarte negru. **2.** Compuse: (Ornit.) *corb- albastru* = dumbrăveancă; *corb-de-mare* = cormoran; *corb-de-noapte* = pasăre cu capul și ceafa negre, cu spinarea cenușie și cu pântecele alb-cenușiu **. 3.** Pește de mare cu capul mare și botul gros, rotunjit, de culoare brună **.**

CORBIȘÓR, *corbișori,* s. m. (Rar) Corbuleț. **– Corb** + suf. *-işor.*

CORBÍU, -ÍE, *corbii*, adj. (Rar) Negru ca pana corbului. – **Corb** + suf. *-iu.*

CORBULÉȚ, *corbuleți,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *corb* (**1**); corbișor, corbușor. – **Corb** + suf. *-uleț.*

CORBUȘÓR, *corbușori,* s. m. (Rar) Corbuleț. – **Corb** + suf. *-ușor.*

CORCI1, *corci*, s. m. (Reg.) Corcitură.

CORCÍ2, *corcesc*, vb. IV Refl. (Despre plante sau animale din specii diferite) A se încrucișa, a se amesteca. – Din **corci1.**

CORCÍRE, *corciri*, s. f. Faptul de *a se corci2.* – V**. corci2.**

CORCÍT, -Ă, *corciți, -te*, adj. Rezultat din corcire; amestecat, încrucișat. – V. **corci2.**

CORCITÚRĂ, corcituri, s. f. Animal sau plantă provenită din corcire; bastard. – **Corci**2 + suf. *-tură.*

CORCODÉL, *corcodei*, s. m. (Ornit.; reg.)Pasăre acvatică de mărimea raței, cu penele castanii pe spate și albe pe burtă, având în jurul gâtului un „guleraș" de pene; cufundar. **– Corcod** (onomatopee puțin folosită) + suf. *-el.*

CORCODÚȘ, *corcoduși,* s. m. Arbore sau arbust din familia rozaceelor, cu frunze eliptice, cu flori albe și cu fructe mici, de culoare galbenă, vânătă sau roșie . – Et. nec.

CORCODÚȘĂ, *corcodușe,* s. f. Fructul corcodușului, de formă sferică, dulce-acrișor, comestibil. – Din **corcoduș.**

CORCOLÍ vb. IV v. **corconi.**

CORCONÍ, *corconesc,* vb. IV. (reg.) **1.** Tranz. A îngriji pe cineva în mod exagerat; a alinta, a răsfața, a cocoloși. **2.** Refl. A zăbovi mult cu un lucru, a-și pierde timpul; a tărăgăna. [Var.: **corcolí** vb. IV] – Et. nec.

CORD3, *corduri,* s. n. Cuțit folosit în pielărie pentru depilare. – Et. nec.

CORDEÁ, *cordele,* s. f. Panglică îngustă care servește ca ornament (legată în păr, la gât, la pălărie etc.). [Var.: (înv.) **cordélă** s. f.].

CORDÉLĂ s. f. v. **cordea.**

CORDELÚȚĂ, *cordeluțe,* s. f. Diminutiv al lui *cordea.* – **Cordea** + suf. *-uță.*

CORDÉNCI, *cordenciuri,* s. n. (Pop.) **1.** Piesă componentă a războiului de țesut, constând dintr-o scândurică lungă cu crestături pe o margine, care oprește sulurile să dea înapoi; cripalcă, piedică. **2.** Limba meliței. – Cf. coardă.

CORDÍȘ adv. (Reg.) Pieziș. – **Coardă** + suf. *-iș.*

CORÉCT, -Ă, *corecți, -te,* adj. **1.** Care respectă regulile, normele dintr-un domeniu dat; așa cum trebuie. **2.** (Despre oameni) Care are o ținută, o purtare, o atitudine ireproșabilă; cinstit.

CORECTÁ, *corectez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) îndrepta greșelile, defectele etc.; a (se) corija. – Din **corect.**

CORECTÁRE, *corectări,* s. f. Acțiunea de *a (se) corecta* și rezultatul ei; îndreptare, corijare. – V. **corecta.**

CORHÁN, *corhani,* s. m. Insectă mică, de culoare galbenă-roșiatică, ce trăiește în locuri întunecoase și se hrănește cu resturi alimentare*;* șvab. – Et. nec.

CORHÁNĂ, *corhane,* s. f. (Reg.) Coastă de deal stearpă, râpoasă, greu accesibilă.

CORHÂNÍT s. n. (Reg.) Transport al buștenilor de la locul de unde au fost fasonați până la o cale de comunicație, prin târâre și rostogolire, cu ajutorul țapinei sau cu alte mijloace. – V. **corhâni.**

CORLÁTĂ, *corlate,* s. f. (Reg.) **1.** Iesle. **2.** Îngrădătură sau colibă pentru vite, pe câmp. **3.** Împletitură de formă bombată care se așază pe car când se transportă snopi sau fân**. 4.** Poliță în jurul cuptorului pe care se țin vase de bucătărie și alte lucruri mărunte; prichici. [Pl. și: *corlăți*].

CÓRLĂ, *corle,* s. f. Pasăre acvatică migratoare, de mărimea unui porumbel, care trăiește în bălțile și în iazurile cu stuf; găinușă-de-baltă . – Et. nec.

CORLÍ, *corlesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) cufunda în apă, a (se) da la fund. – Din **corlă.**

CORMÁN s. n. v. **cormană.**

CORMÁNĂ, *cormane,* s. f. Parte a plugului confecționată din tablă de oțel, care deplasează lateral, răstoarnă și mărunțește brazdele; răsturnătoare. [Var.: (reg.) **cormán** s. n.].

CORN1, (I 1, 6) *coarne,* **(I 4, 5, II)** *cornuri,* s. n., **(I 3, III)** *corni,* s. m. **I. I.** Formațiune dură, pereche sau nepereche, de pe craniul multor copitate.◊ Expr. *A lua în coarne* = (despre vite) a împunge cu coarnele; *fig.* a se repezi cu vorba la cineva, a certa pe cineva. **2.** (La sg.) Substanță chitinoasă din care sunt constituite coarnele1 (**I 1**) animalelor (folosită pentru fabricarea unor obiecte). **3.** (Și în sintagma *corn de vânătoare*) Instrument de suflat, confecționat uneori din corn1, folosit la vânătoare sau pentru chemări, semnalizări etc. **4.** Produs de panificație din făină albă, de mici dimensiuni și în formă de semilună. **5.** Recipient din corn1 (**I 1**) sau de lut prelungit cu o pană de gâscă prin care se scurge huma colorată, folosit în ceramica populară pentru decorarea vaselor.**6.** Compus: *cornul-secarei* sau *corn-de-secară* = ciupercă parazită care trăiește în ovarul diferitelor plante graminee; pintenul-secarei; boală provocată de această ciupercă. **II. 1.** (Reg.) Colț, ungher, margine. **2.** (Înv.) Aripă de oaste, de tabără. **III.** (La pl.) Căpriorii casei.

CORN2, *corni,* s. m. Arbust sau arbore mic cu lemnul foarte tare, cu frunze opuse, cu flori galbene și cu fructe roșii comestibile, ale cărui frunze se folosesc la vopsit .

CORNÁCI, -CE, *cornaci, -ce,* adj. (Despre animale) Cu coarne lungi. – **Corn**1 + suf. *-aci.*

CORNÁR, *cornari,* s. m. (Înv.) Slujbaș care strângea cornăritul. – **Corn**1 + suf. *-ar.*

CORNÁT, -Ă, *cornați, -te,* adj. (Rar) Cornut. – **Corn**1 + suf. *-at.*

CORNĂRÍ1, *cornăresc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A conduce plugul ținându-l de coarne. – **Corn**1 + suf. *-ări.*

CORNĂRÍ2, *cornăresc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A strânge cornăritul; a împune cornăritul. – Din **cornărit** (derivat regresiv).

CORNĂRÍT s. n. (Înv.) Dare pe vitele cornute. – **Corn**1 + suf. *-ărit.*

CORNĂȚÁR, *cornățari,* s. m. Insectă mică de apă, cu corpul scurt și lățăreț și cu picioarele dinainte în formă de cornițe . – **Cornat** + suf. *-ar.*

CORNIȘÓR, *cornișori,* s. m. (Bot.) **1.** Brăduț (**1**). **2.** Mică plantă erbacee de munte, cu tulpina târâtoare, cu frunze lanceolate, fin dințate și cu spice terminale). [Pl. și: (n.) *cornișoare*] – **Corn**1 + suf. *-ișor.*

CORNÍȚĂ1 s. f. Soi de viță-de-vie pentru vin, cu struguri negri-roșietici, asemănători cu coarna (**2**). – **Coarnă** + suf. *-iță.*

CORNÍȚĂ2, *cornițe,* s. f. **1.** Dispozitiv asemănător cu un scaun, având tăblia în formă de U, pe care se așază o roată de lemn când i se pun obezile. **2.** (La pl.) Coarne mici (încă nedezvoltate) pe care le au unele animale. – **Corn**1 + suf. *-iță.*

CORNÓS, -OASĂ, *cornoși, -oase,* adj. Care are consistența comuluil; dur, tare. ◊ *Strat cornos* = strat de protecție a pielii relativ dur, format din celule cornoase. – **Corn**1 + suf. *-os.*

CORNULÉȚ, *cornulețe,* s. n. Diminutiv al lui *corn*1. ♦ Fig. (Pop.) Adaos, înflorătură, exagerare. – **Corn**1 + suf. *-uleț.*

CORNURÉLE s. n. pl. Colțișoare, unghiulețe. – **Cornuri** (pl. lui *corn*1) + suf. *-ele.*

CORNÚT, -Ă, *cornuți, -te,* adj. **1.** (Și substantivat, f.) (Animal) care are coarne. **2.** Cu coarne mari, bine dezvoltate. **3.** Compus: (Bot.) *secară-cornută* = cornul-secarei, v. *corn*1 (**I 9**).

CORNÚȚ, *cornuți,* s. m. **1.** Plantă erbacee cu tulpina târâtoare și cu fructele în formă de capsule mari, cilindrice. **2.** Plantă erbacee cu flori albe . – **Corn**1 + suf. *-uț.*

COROÁNĂ, *coroane,* s. f. **1.** Podoabă pentru cap în formă de cerc, făcută din flori și frunze; cununâ. **2.** Diademă (de aur, de argint, de fier) ornamentată, purtată de monarhi la ocazii solemne ca semn al puterii lor. **3.** Fig. Putere monarhică, suveranitate; *p. ext.* persoană care deține această putere. **4.** Totalitatea ramurilor unui arbore, ale unui arbust etc.**5.** Partea de deasupra copitei la piciorul calului.**6.** (În sintagmele) *Coroană solară* = regiune luminoasă în jurul Soarelui.

COROBÁNĂ, *corobane,* s. f. (Reg.) Scorbură de copac. – Et. nec.

COROBEÁȚĂ, *corobețe,* s. f. (Reg.) Măr pădureț. – Et. nec.

CORÓI, *coroi,* s. m. Nume dat mai multor specii de păsări răpitoare mici, în special șoimului.

COROIÁ, pers. 3 *coroiază,* vb. I. Refl. (Rar; despre nas) A se încovoia (ca ciocul coroiului); a deveni coroiat. – Din **coroiat** (derivat regresiv).

COROIÁT, -Ă, *coroiați, -te,* adj. (Despre ciocul unor păsări, *p. ext.*, despre nasul oamenilor) Încovoiat; cu vârful adus în jos; acvilin, coroietic. ♦ (Despre oameni) Care are nasul încovoiat. – **Coroi** + suf. *-at.*

COROIÉTIC, -Ă, *coroietici, -ce,* adj. (Reg.) Coroiat. – **Coroiat** + suf. *-ic.*

CORONÍȘTE s. f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albe sau roșietice, folosită ca nutreț . – **Coroană** + suf. *-işte.*

CORONÍȚĂ, *coronițe,* s. f. Diminutiv al lui *coroană* (**1**). – **Coroană** + suf. *-iță.*

COROZBÍNĂ, *corozbine,* s. f. Pește de mare mărunt, viu colorat, cu capul turtit în partea superioară, cu botul scurt, cu aripioara dorsală foarte lungă și alcătuită din numeroase raze spinoase; cățel-de-mare . – Et. nec.

CORP, *corpuri,* s. n. **1.** Totalitatea organelor unei ființe vii; organismul considerat ca un întreg anatomic și funcțional; trup. ◊ Loc. adj. și adv. *Corp la corp* = (despre modul de desfășurare a luptelor) față în față, pieptiș, deschis, în luptă dreaptă. ♦ Trup fără cap; trunchi. **2.** *Corp străin* = particulă care se găsește într-un tot de altă natură. ♦ *Corp ceresc* = astru.

CÓRT, *corturi,* s. n. Adăpost portativ demontabil, făcut dintr-una sau din mai multe foi de pânză tare și impermeabilă. ◊ Expr. *A umbla cu cortul* = a nu avea locuință stabilă; a hoinări. ♦ *Ca la ușa cortului* = **a**) numele unui dans popular, mai ales de pe valea Dunării, cu mișcare vioaie; melodia după care se execută acest dans; **b**) calificativ dat unui mod grosolan și necuviincios de exprimare și de comportare al cuiva.

CORTÉL1, *corteluri,* s. n. (Reg.) Umbrelă. [Pl. și: *cortele*] – **Cort** + suf. *-el.*

CORTÉL2, *corteluri,* s. n. (Reg.) Haină bărbătească de lână, brodată, cu mâneci din postav alb. – Et. nec.

CORTULÉȚ, *cortulețe,* s. n. Diminutiv al lui *cort;* corturel. – **Cort** + suf. *-uleț.*

CORTURÉL, *corturele,* s. n. (Pop.) Cortuleț. – **Cort** + suf. *-urel.*

CORVÁDĂ s. f. v. **corvoadă.**

CORVOÁDĂ, *corvezi,* s. f. **1.** Muncă gratuită pe care țăranii erau constrânși s-o presteze în folosul moșierilor sau al statului. **2.** Fig. Obligație neplăcută, muncă silită. [Var.: **corvádă** s. f.].

COSÁC, *cosaci,* s. m. Pește de apă dulce din familia crapului, cu corpul turtit lateral, cu solzi mici, negri-albăstrui pe spinare și argintii pe laturi.

COSÁR, *cosari,* s. m. (Ornit.) Lopătar. – Et. nec.

COSÁȘ, *cosași,* s. m. **1.** Persoană care cosește. ◊ Compus: *cei-trei-cosași* = cele trei stele din constelația Orionului. **2.** Nume dat mai multor insecte din familia lăcustelor, care scot un țârâit asemănător cu fâșâitul coasei. **3.** Pește de apă dulce, semimigrator, cu corpul fusiform, gros și cu solzi cenușii-verzui și albicioși . – **Coasă** + suf. *-aș.*

COSĂCÉL, *cosăcei,* s. m. Diminutiv al lui *cosac.* – **Cosac** + suf. *-el.*

COSCIÚG s. n. v. **coșciug.**

COSÍ, *cosesc,* vb. IV. Tranz. A tăia cu coasa plante de nutreț, cereale etc. ♦ Fig. A distruge, a nimici, a omorî.

COSICIOÁRĂ, *cosicioare,* s. f. Diminutiv al lui *cosiță.* – **Cosiță** + suf. *-ioară.*

COSÍRE, *cosiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a cosi* și rezultatul ei. – V. **cosi.**

COSIRÍȘTE, *cosiriști,* s. f. (Reg.) Loc care a fost cosit. – **Cosire** + suf. *-işte.*[1]

COSÍT s. n. **1.** Faptul de *a cosi*. **2.** Timpul în care se coseşte, vremea coasei. – V. **cosi.**

COSITOÁRE, *cositori,* s. f. Mașină de cosit. – **Cosi** + suf. *-toare.*

COSITÓR1 s. n. (Chim.) Staniu.

COSITÓR2, -OÁRE, *cositori, -oare,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care coseşte. **2.** S. m. și f. Cosaș (**1**). – **Cosi** + suf. *-tor.*

COSITORÍ, *cositoresc,* vb. IV. Tranz. A acoperi suprafața unui vas, a unei piese etc. de metal cu un strat subțire de cositor pentru a împiedica oxidarea; a spoi.

COSITORÍRE, *cositoriri,* s. f. Acțiunea de *a cositori* și rezultatul ei. – V. **cositori.**

COSITORÍT1, *cositorituri,* s. n. Faptul de *a cositori*. – V. **cositori.**

COSITORÍT2, -Ă, *cositoriți, -te,* adj. (Despre obiecte de metal) Acoperit cu un strat subțire de cositor1; spoit. – V. **cositori.**

COSITÚRĂ, *cosituri,* s. f. **1.** Câmp de pe care s-a cosit iarba. **2.** Cantitate de iarbă cosită; nutreț. ♦ Recoltă de nutreț. **3.** Rană pe care și-o fac la picioare animalele sau oamenii în timpul mersului, ca urmare a poziției sau a conformației defectuoase a membrelor. – **Cosi** + suf. *-tură.*

COSÍȚĂ, *cosițe,* s. f. **1.** Părul lung al femeilor, împletit în cozi; *p. gener.* păr. ◊ Expr. *A împleti cosiță albă* = a rămâne fată bătrână, nemăritată. ♦ Șuviță de păr. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze terminate cu un cârcel ramificat, cu flori mici, albe-albăstrui .

COSIȚÉL, *cosiței,* s. m. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu rădăcina fibroasă, cu frunze mici, lunguiețe și dințate și cu flori albe.

COSÓI, (**2**) *cosoaie,* s. n. **1.** Piele netăbăcită, transparentă din care se confecționează cureluşe de cusut și de legat. **2.** Obiect dintr-o astfel de piele. – Et. nec.

COSÓR, *cosoare,* s. n. **1.** Cuțit scurt, cu vârful încovoiat, folosit în viticultură și în pomicultură. **2.** Plantă erbacee acvatică, adesea spinoasă, cu tulpină lungă și subțire, cu flori unisexuate, solitare și cu fructe ovale .

COSORÎ, *cosorâsc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A tăia vița de vie cu cosorul (**1**). **2.** Fig. A ironiza pe cineva, a spune cuiva vorbe supărătoare, a jigni. – Din **cosor.**

COSOROÁBĂ, *cosoroabe,* s. f. (Reg.) Fiecare dintre bârnele așezate orizontal deasupra pereților casei în lungul acoperișului, pentru a susține căpriorii. [Var.: **costoroábă** s. f.].

COST, *costuri,* s. n. Sumă de bani cheltuită pentru producerea sau cumpărarea unui bun, efectuarea unei lucrări, prestarea unui serviciu etc.; preț. ◊ *Costul vieții* = totalitatea cheltuielilor pentru bunuri alimentare și nealimentare, pentru serviciile utilizate, necesare unei familii, într-o perioadă determinată. – Din **costa** (derivat regresiv).

COSTÁ, pers. 3 *costă,* vb. I. Intranz. A avea un preț, o valoare în bani; a prețui. ♦ A se putea obține numai cu contravaloarea în bani; a costisi. ♦ A fi scump.

COSTĂTÓR, -OÁRE, *costători, -oare,* adj. (Înv.) Costisitor. – **Costa** + suf. *-ător.*

COSTÍE, *costii,* s. f. (Reg.) Coastă de deal. – **Coastă** + suf. *-ie.*

COSTISITÓR, -OÁRE, *costisitori, -oare,* adj. Care costă mulți bani; scump. – **Costisi** + suf. *-tor.*

COSTÍȘ, -Ă, *costiși, -e,* adj., s. f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Înclinat, aplecat pe o coastă; pieziș, oblic, strâmb. **2.** S. f. Coastă de deal; povârniș, pantă. – **Coastă** + suf. *-iș.*

COSTIȘOÁRĂ, *costișoare,* s. f. (Rar) Costiță. – **Coastă** + suf. *-işoară.*

COSTIȚĂ, *costițe,* s. f. Diminutiv al lui *coastă* (**1**). ♦ Produs de mezelărie din carne de porc din regiunea mijlocie a coastelor, obținut prin sărare și afumare; costișoară. – **Coastă** + suf. *-iță.*

COSTOBÓC, *costoboci,* s. m. (La pl.) Populație geto-dacică din nord-estul Daciei, din bazinul superior și mijlociu al Prutului și Nistrului, menționată documentar în antichitate; (și la sg.) persoană

care făcea parte din această populație.(Costobocii aveau o credință, care se închinau la oase prin bocituri).

COSTOROÁBĂ s. f. v. **cosoroabă.**

CÓSTRĂȘ, *costrăși,* s. m. (Pop.) Biban.

COSTRÉI, *costrei*, s. m. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu rizom târâtor și cu flori purpurii. ◊ *Costrei mare* = plantă erbacee din familia gramineelor, cu rizom puternic și spiculețe roșcate, cea mai dăunătoare buruiană din culturile agricole.

COSTÚM, *costume*, s. n. **1.** (Cu determinări) Fel de îmbrăcăminte la anumite ocazii. **2.** (Cu determinări) Fel de îmbrăcăminte caracteristică unui popor, unei regiuni, unei epoci etc.; port2.

COSTUMÁRE, *costumări,* s. f. Acțiunea de *a se costuma* și rezultatul ei. – V. **costuma.**

COSTUMÁT, -Ă, *costumați, -te,* adj. Îmbrăcat cu un costum special (la bal, pe scenă etc.). ◊ *Bal costumat* = bal la care participanții poartă costume originale (fără să fie mascați). – V. **costuma.**

COSTUMĂȚIE, *costumații,* s. f. Îmbrăcăminte specială pentru o piesă de teatru, un bal mascat etc.; fel de a se îmbrăca într-o asemenea împrejurare. [Var.: **costumațiúne** s. f.] – **Costuma** + suf. *-ație.*

COȘ1, *coșuri,* s. n. **1.** Obiect de diferite forme, făcut dintr-o împletitură de nuiele, de papură, de rafie etc., cu sau fără toarte, care servește la transportarea sau la depozitarea unor obiecte; coșarcă. ◊Conținutul unui coș1 (**1**). **2.** Unealtă de pescuit de formă ovală, cilindrică etc., făcută din împletitură de nuiele sau de mlajă și folosită la prinderea peștilor mici. **3.** Parte din instalația unei mori mici, în formă de ladă cu gura largă și fără fund, în care se toarnă grăunțele de măcinat. ♦ Lada teascului în care se strivesc boabele, semințele etc. **4.** Împletitură de nuiele care se așază ca o ladă pe fundul carului, înlocuind loitrele și codârla când se transportă lucruri mărunte. **5.** (Anat.; în sintagma) *Coșul pieptului* = cavitate toracică; torace. ◊. **6.** Canal îngust, izolat sau făcut în zid și trecut prin acoperișul unei case, prin care iese fumul de la sobă, de la vatră etc.; horn, hogeac.

COȘ2, *coșuri,* s. n. Bubuliță purulentă care se formează pe față sau pe corp ca urmare a unei leziuni sau a unei inflamații a glandelor sebacee. [Pl. și: (m.) *coși*].

COȘÁR1, *coșare,* s. n. Îngrăditură sau construcție de nuiele pentru adăpostirea vacilor, a oilor etc. ♦ Construcție din împletitură de nuiele pentru păstrarea porumbului și a altor produse agricole; pătul.

COȘÁR2, *coșari,* s. m. **1.** Persoană care curăță coșurile1 (**8**) și sobele de funingine; hornar. **2.** Persoană care face coșuri1 (**1, 5**). – **Coș**1 + suf. *-ar*.

COȘÁRCĂ, *coșărci,* s. f. (Reg.) Coș1 – **Coșar**1 + suf. *-că*.

COȘÁVA s. f. art. Vânt rece, cu viteză mare, asemănător cu bora, care bate primăvara dinspre Alpii Dinarici. – Et. nec.

COȘĂRCÚȚĂ, *coșărcuțe,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *coșarcă*. – **Coșarcă** + suf. *-uță.*

COȘĂRÍT s. n. Impozit care se plătea pentru fiecare coș1 (**8**), adică pentru fiecare locuință. – **Coș**1 + suf. *-ărit.*

COȘCÁNĂ, *coșcane,* s. f. (Reg.) Rădăcina și partea tulpinii rămasă la suprafață după ce s-a tăiat stufu. [Var.: **coșcán** s. m.] – Et. nec.

COȘCIÚG, *coșciuge,* s. n. **1.** Sicriu. **2.** (Reg.) Coșniță de papură în patru colțuri. [Var.: **cosciúg** s. n.].

COȘCOGEÁ adj. invar. (Fam.) (Foarte) mare; coșcogeamite.

COȘCOGEÁMITE adj. invar. (Fam.) Coșcogea. [Var.: (reg.) **coșcogéme** adj. invar.].

COȘCOGÉME adj. invar. v. **coșcogeamite.**

COȘÍ, *coșesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre piele) A se bășica, a se umfla în urma unei lovituri. ◊ Expr. (Tranz.) *A coși în bătaie* (pe cineva) = a bate zdravăn (pe cineva). – Din **coș**2.

COȘMÁGĂ, *coșmăgi,* s. f. (Reg.) Colibă de scânduri; baracă. – Et. nec.

COȘMELÍE, *coșmelii,* s. f. (Reg.) Casă veche, mică și dărăpănată. [Var.: **cușmelíe** s. f.] – Et. nec.

CÓȘNIȚĂ, *coșnițe,* s. f. **1.** Coș1 (**1**) mic de nuiele sau de papură, folosit la târgueli. **2.** Stup făcut din papură, paie, nuiele etc.

COȘTEREÁȚĂ, *coștereațe,* s. f. (Reg.) Coteț. – Et. nec.

COȘTOROÁBĂ, *coștoroabe,* s. f. (Reg.) Cocioabă. – Contaminare între **coștereață** și **cocioabă.**

COȘULÉȚ, *coșulețe,* s. n. Diminutiv al lui *coș*1 (**1**). – **Coș**1 + suf. *-uleț.*

COT, (I 1) *coate*, **(I 2, 3,)** *coturi*, s. n. **1.** (Anat.; la om) Partea exterioară a articulației dintre humerus și cubitus, care unește brațul cu antebrațul. ◊ Loc. adv. *Cot la cot* = alături; împreună. ◊ Expr. *A da din coate* = **a)** a-și face loc împingând pe alții; **b)** a lupta (fără scrupule) pentru a ieși dintr-o încurcătură, pentru a obține o situație. *Mă doare-n cot!* = puțin îmi pasă! ♦ Parte a mânecii care acoperă cotul (**I 1**). **2.** Loc, porțiune unde un drum, o vale etc. își schimbă brusc direcția; cotitură, întorsătură. ♦ Meandru (al unei ape curgătoare). **3.** (Reg.) Colț, unghi, ungher. **4.** (Reg.) Colț, unghi, ungher.

COTÁR, *cotari*, s. m. **1.** Persoană care măsoară cu cotul (**II**) dimensiunile butoaielor pentru a le calcula capacitatea. **2.** (Înv.) Slujbaș însărcinat să supravegheze măsurătorile cu cotul (**II**) ale mărfurilor vândute sau cu verificarea lungimii reglementare a cotului. **3.** Larvă a unor fluturi al cărei mers imită măsurarea cu cotul. – **Cot** + suf. *-ar*.

COTÁRE, *cotări,* s. f. Acțiunea de *a cota* și rezultatul ei; apreciere, prețuire, considerare. – V. **cota.**

COTÁRLĂ, *cotarle,* s. f. (Reg.) Câine prost și jigărit; javră, potaie. – Et. nec.

CÓTĂ, *cote,* s. f. **1.** Parte care îi revine cuiva dintr-o sumă de primit sau de dat; cotă-parte. **2.** (Top.) Înălțimea în metri a unui punct de pe teren față de o suprafață de referință (de obicei, nivelul mării). ◊ *Cota apelor* = nivelul unei ape curgătoare.

COTĂRÍ, *cotăresc,* vb. IV. Tranz. A măsura cu cotul (**II**) dimensiunile unui butoi pentru a-i calcula capacitatea. – **Cot** + suf. *-ări.*

COTĂRÍT1, *cotărituri,* s. n. (Înv.) Faptul de *a cotări*. – V. **cotări.**

COTĂRÍT2, *cotărituri,* s. n. (Înv.) Meseria cotarului. – **Cotar** + suf. *-it*.

COTĂRÍT3, *cotărituri,* s. n. (Înv.) Dare impusă negustorilor care vindeau marfă cu cotul (**II**). – **Cot** + suf. *-ărit*.

COTĂRÍȚĂ, *cotărițe,* s. f. (Reg.) Coș1 de nuiele de diferite forme.

COTCODÁC interj. Cuvânt care imită strigătul scos de găini (după ce au ouat). – Onomatopee.

COTCODÁCEÁLĂ, *cotcodăceli,* s. f. Strigătul scos de găini (după ce au ouat sau când se sperie). – **Cotcodăci** + suf. *-eală*.

COTCODĂCÍ, *cotcodăcesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre găini; la pers. 3) A scoate sunetele caracteristice speciei (după ce au ouat); a cotcorozi. **2.** Intranz. și tranz. Fig. (Despre oameni) A vorbi fără rost; a trăncăni, a pălăvrăgi. – Din **cotcodac.**

COTCODĂCÍRE, *cotcodăciri,* s. f. Acțiunea de *a cotcodăci*. – V. **cotcodăci.**

COTCODĂCÍT, *cotcodăcituri,* s. n. Faptul de *a cotcodăci*. – **V. cotcodăci.**

COTCOROZÍ, pers. 3 *cotcorozește,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A cotcodăci (**1**). – Formație onomatopeică.

COTEÁȚĂ s. f. v. **coteț.**

COTECIÓR, *cotecioare,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *coteț*. – **Coteț** + suf. *-ior*.

COTÉI, *cotei*, s. m. Câine de talie mică, cu picioarele scurte.

COTÉICĂ, *coteici*, s. f. (Rar) Cățea mică. – **Cotei** + suf. *-că*.

COTEICÚȚĂ, *coteicuțe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *coteică*. – **Coteică** + suf. *-uță.*

COTELÍ vb. IV v. **cotili.**

COTENEÁȚĂ, cotenețe, s. f. (Pop.) Coteț mic. [Var.: **cotineáță** s. f.] – Contaminare între **coteț** și **chichineață.**

COTÉȚ, *cotețe,* s. n. **1.** Adăpost pentru păsări, porci sau câini, făcut din scânduri sau din zid. **2.** Capcană pentru prins pește în iazurile acoperite cu stuf, făcută din nuiele împletite cu papură și prevăzută cu o deschidere îngustă întoarsă înăuntru, astfel încât peștele, odată intrat în ea, să nu mai poată ieși. [Var.: **coteáță** s. f.].

COTÍ, *cotesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre râuri, drumuri etc.) A-și schimba direcția, a face un cot (**I 2**); (despre ființe sau vehicule) a face o cotitură, a părăsi drumul drept; a cârmi. **2.** Tranz. (Rar) A atinge, a lovi cu cotul (**I 1**) pentru a-și face loc. ♦ Refl. recipr. A-și face semn (reciproc) cu cotul. - Din **cot.**

COTIGÁR1, *cotigare,* s. n. (Pop.) Căruță joasă și lungă cu care se transportă poveri. [Var.: **cotiugár** s. n.] – Contaminare între **cotigă** și **car.**

COTIGÁR2, *cotigari*, s. m. Persoană care are o cotigă sau cară cu cotiga. [Var.: **cotiugár** s. m.] – **Cotigă** + suf. *-ar*.

COTÍGĂ, *cotigi*, s. f. **1.** (Pop.) Căruță mică folosită la transportarea încărcăturilor ușoare. **2.** Fiecare dintre cele două roți, de mărime inegală, legate între ele printr-o osie, pe care se reazemă grindeiul plugului; teleagă, rotilă. [Var.: **cotiúgă** s. f.].

COTIGÍ, *cotigesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A schimba direcția; a coti. ◊ Expr. (Rar) *A nu mai avea încotro cotigi* = a se afla într-o situație fără ieșire. – Din **cotigă.**

COTILÍ, *cotilesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla prin locuri întortocheate, cu multe cotituri. ♦ A căuta cu de-amănuntul; a cotrobăi, a scotoci. [Var.: **cotelí** vb. IV]. **–** (după *coti*).

COTINEÁȚĂ s. f. v. **coteneață.**

COTÍRE, *cotiri*, s. f. Acțiunea de *a coti*. – V. **coti.**

COTÍȘ, (1) adv., **(2)** *cotișe,* s. n. **1.** Adv. Întortocheat, în zigzag. **2.** S. n. (Rar) Loc cotit. – **Cot** + suf. *-iș.*

COTIȘÓR, *cotișoare,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *cot*. – **Cot** + suf. *-işor.*

COTÍT, -Ă, *cotiți, -te*, adj. (Despre râuri, drumuri etc.) Care face ocoluri sau are cotituri; sinuos, întortocheat. – V. **coti.**

COTITÚRĂ, *cotituri*, s. f. **1.** Cot (**I 2**). **2.** Fig. Transformare calitativă esențială, salt produs în desfășurarea unei acțiuni, a unui eveniment etc. **3.** (Rar) Ascunziș. – **Coti** + suf. *-tură*.

COTIUGÁR1 s. m. v. **cotigar**2.

COTIUGÁR2 s. n. v**. cotigar**1.

COTIÚGĂ s. f. v. **cotigă.**

COTLÓN, *cotloane*, s. n. **1.** Loc ferit, neumblat; ascunzătoare, ascunziș. ♦ (Reg.) Scobitură în malul unui râu, sub nivelul apei. **2.** Construcție de zid, înjghebare din pietre, în care se face foc și pe care se așază cazanul la fiert. **3.** Firidă făcută în zid, sub cuptorul vetrei țărănești. ◊ Expr. *A sta* (sau *a zăcea) pe cotlon* = a pierde vremea; a lenevi, a trândăvi.

COTLONÁȘ, *cotlonașe,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *cotlon*. – **Cotlon** + suf. *-aș.*

COTNÁRI s. n. Denumire dată vinului produs în podgoria Cotnari. – Din n. pr. **Cotnari.**

COTOLÁN, *cotolane*, s. n. (Reg.) Știulete de porumb. – Et. nec.

COTÓR, (1, 2) *cotoare*, s. n., **(3)** *cotori*, s. m. **1.** S. n. Tulpină, lujer (la legume și la plante erbacee) care susține frunzele, fructul sau florile. ♦ Partea de jos a unei tulpini. *Cotorul viței.* ♦ (Fam.) Mătură foarte uzată. **2.** S. n. Parte, loc unde se leagă sau unde se cos foile unei cărți. **3.** S. m. (La ființe; rar) Partea dinspre rădăcină a unei pene, a unei cozi sau a unui fir de păr. – Et. nec.

COTOROÁNȚĂ, *cotoroanțe,* s. f. Femeie bătrână și rea; babornița. ♦ (Pop.) Vrăjitoare. – Et. nec.

COTOROSÍ, *cotorosesc*, vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A se descotorosi.

COTOȘMÁN, *cotoșmani,* s. m. (Pop.) Cotoi, motan (mare). – Et. nec.

COTREÁNȚĂ, *cotrențe,* s. f. (Reg.) Haină veche și ruptă; zdreanță.

COTRENȚÓS, -OÁSĂ, *cotrențoși, -oase*, adj. (Reg.) Zdrențăros. – **Cotreanță** + suf. *-os*.

COTROBĂÍ, *cotróbăi,* vb. IV. Intranz. A căuta cu de-amănuntul răvășind lucrurile, a cerceta prin tot locul; a scotoci; a hojbăi. [Prez. ind. și: *cotrobăiesc*] – Et. nec.

COTROBĂIÁLĂ, *cotrobăieli,* s. f. Faptul de *a cotrobăi;* scotocire. [Pr.: *-bă-ia-*] – **Cotrobăi** + suf. *-eală*.

COTROBĂÍT, *cotrobăituri,* s. n. Cotrobăială. [Pr.: *-bă-it*] – V. **cotrobăi.**

COTRÓG, *cotroage*, s. n. (Reg.) Culcuș, adăpost. – Et. nec.

COTROPÍ, *cotropesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A ocupa prin violență, a pune stăpânire pe un teritoriu străin în mod abuziv și brutal; a încălca, a invada. ♦ Refl. (Rar) A se nărui, a se prăbuși. **2.** Fig. A acoperi, a cuprinde din toate părțile; a copleși. – Et. nec.

COTROPÍRE, *cotropiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) cotropi;* ocupare, încălcare, invadare prin violență. – V. **cotropi.**

COTROPITÓR, -OÁRE, cotropitori, -oare, adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană, putere, stat) care cotropește; invadator, năvălitor. **2.** Adj. Fig. Copleșitor; foarte mare, imens. – **Cotropi** + suf. -tor.

COTRÚȚĂ, *cotruțe,* s. f. (Reg.) Vatră mică; parte sau colț din vatră; loc gol între cuptor și perete; adâncitură sub vatră.

COȚOFÁNĂ, *coțofene,* s. f. Pasăre din familia corvidelor, sedentară, de mărimea unui porumbel, cu coada lungă, cu penele de pe spate negre, lucioase, iar cu cele de pe piept și de pe partea inferioară a aripilor albe.

COVÁTĂ, *coveți,* s. f. (Reg.) **1.** Albie (**1**), intrebuințată și la frământarea aluatului. **2.** Ladă de scânduri în care curge făina la moară în timpul măcinatului. **3.** Vas în care se încarcă materialul dezagregat în unele mine metalifere.

COVĂSEÁLĂ, *covăseli,* s. f. (Pop.) Lapte prins sau covăsit, întrebuințat drept cuib pentru fermentarea laptelui dulce. – **Covăsi** + suf. *-eală*.

COVĂSÍ, *covăsésc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A acri laptele dulce cu ajutorul unui cuib de smântână sau de covăseală.

COVĂSÍT adj. (În sintagma) *Lapte covăsit* = lapte închegat și acrit. – V. **covăsi.**

COVĂSNEÁN, -Ă, *covăsneni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Covasna. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Covasna ori covăsnenilor (**1**), referitor la Covasna ori la covăsneni. – **Covasna** (n. pr.) + suf. *-ean.*

COVĂSNEÁNCĂ, *covăsnence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Covasna. – **Covăsnean** + suf. *-că.*

COVĂȚÍCĂ, *covățele,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *covată.* – **Covată** + suf. *-ică.*

COVÂRȘÍ, *covârșesc,* vb. IV. Tranz. A depăși, a întrece (cu mult) în măsură, în număr, în forță etc.; *p. ext.* a copleși, a învinge. – Et. nec.

COVÉRCĂ s. f. v. **covergă.**

COVÉRGĂ, *covergi*, s. f. (Reg.) **1.** Coviltir. ♦ Acoperământ de frunze, de crengi, de rogojini etc. care servește ca adăpost împotriva soarelui, a ploii etc. **2.** Nuia încovoiată. ♦ Fiecare dintre sârmele care alcătuiesc scheletul umbrelei. [Var.: **covércă** s. f.].

COVILTÍR, *coviltire,* s. n. Acoperiș la căruță făcut dintr-un schelet de nuiele curbate peste care se întind rogojini sau pânză groasă. – Et. nec.

COVÍT interj. (Reg.) Guiț. – Onomatopee.

COVIȚÁ, pers. 3 *covițǎ,* vb. I. Intranz. (Reg.) A guița. – Din **coviț.**

COVÓR, *covoare,* s. n. Țesătură groasă de lână, de bumbac etc. (cu figuri și desene de diferite culori), folosită pentru ornamentarea și confortul încăperilor.

COVORÁȘ, *covorașe,* s. n. Diminutiv al lui *covor.* – **Covor** + suf. *-aș.*

COVRÍG, *covrigi*, s. m. Produs alimentar în formă de inel, de opt etc., preparat din făină de grâu (și presărat cu sare, susan, mac etc.). ◊ Expr. *A se face covrig* = a se încovriga, a se încolăci.

COVRIGÁR, *covrigari*, s. m. Persoană care face sau vinde covrigi. – **Covrig** + suf. *-ar.*

COVRIGĂRÍE, *covrigării,* s. f. Loc unde se fac și se vând covrigi. – **Covrig** + suf. *-ărie.*

COVRIGÉL, *covrigei*, s. m. Diminutiv al lui *covrig.* – **Covrig** + suf. *-el.*

COVRIGÍ, *covrigesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se încovriga. – Din **covrig.**

COZONÁC, *cozonaci*, s. m. Prăjitură făcută din aluat dospit, frământat cu ouă, lapte, unt, zahăr și ingrediente.

CRAB, *crabi*, s. m. Nume dat mai multor specii de animale crustacee marine, cu zece picioare, cu abdomenul scurt și îndoit sub cefalotoracele mare și turtit; mai cunoscută este o specie din Marea Neagră, cu carnea foarte gustoasă .

CRAC1 interj. Cuvânt care imită un zgomot sec (în urma unei rupturi, spărturi). – Onomatopee.

CRAC2, *craci*, s. m. (Pop.) **1.** Piciorul omului de la coapsă până la călcâi. ♦ Fiecare dintre cele două părți ale pantalonilor, ale ițarilor etc. **2.** Crăcană (**I 1**). **3.** Creangă, ramură, cracă. **4.** Ramificație a unui deal; picior de deal sau de munte. **5.** Ramificație a unei ape curgătoare.

CRÁCĂ, *crăci,* s. f. Ramură (mai groasă) a unui copac; creangă. ◊ Expr. *A-și tăia craca de sub picioare* = a-și pune în primejdie situația printr-o acțiune necugetată. – Din **crac**2.

CRAI, *crai*, s. m. (În basme) Împărat, rege, domnitor. ◊ *Trei Crai de la Răsărit* = magi din Răsărit, care au vestit nașterea lui Isus. ◊ Compus: *Crai-nou* = Luna în prima ei fază, când are forma unei seceri subțiri; lună-nouă.

CRAIOVEÁN, -Ă, *craioveni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Craiova. **2.** Adj. Care aparține municipiului Craiova sau craiovenilor (**1**), referitor la Craiova ori la craioveni. – **Craiova** (n. pr.) + suf. *-ean.*

CRAIOVEÁNCĂ, *craiovence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Craiova. – **Craiovean** + suf. *-că.*

CRÁMĂ, *crame,* s. f. Clădire la o vie, unde se tescuiesc strugurii, se prepară vinul și se depozitează uneltele de lucru. ♦ Local în care se consumă băuturi alcoolice, preparate culinare etc. într-un cadru rustic.

CRÁNIU, *cranii*, s. n. Ansamblul oaselor scheletului capului care adăpostește creierul la vertebrate; țeastă.

CRANȚ interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de un rontăit. – Onomatopee.

CRAP, *crapi*, s. m. Pește de apă dulce din familia ciprinidelor, cu solzii mari, argintii-ruginii, cu buza groasă și cu două perechi de mustăți pe falca superioară .

CRAPÁN, *crapane,* s. n. Dispozitiv pentru prinderea și ridicarea butoaielor sau baloturilor, format din patru lanțuri sau cabluri prinse cu câte un capăt de un inel, iar la capătul liber având cârlige. – Et. nec.

CRÁȚIȚĂ, *cratițe,* s. f. Vas de bucătărie din tablă smălțuită, din aluminiu, din pământ etc., de formă rotundă, de obicei cu marginea de sus răsfrântă, cu două toarte, care servește pentru fiert sau prăjit mâncarea. ♦ Conținutul acestui vas. – Et. nec.

CRÁUN adv. (Reg.; în expr.) *A umbla craun* = a umbla fără rost, haimana. – Et. nec.

CRĂCÁN s. n. v. **crăcană.**

CRĂCÁNĂ, *crăcane,* s. f. **I. 1.** Ramură de copac bifurcată la capăt; lemn sau alt obiect desfăcut la un capăt în două sau în mai multe brațe; fiecare ramificație a unui obiect bifurcat; crac2. **2.** Prăjină bifurcată la un capăt, folosită pentru a sprijini crengile prea încărcate de fructe, cumpăna fântânii etc. **3.** Pirostrie. ♦ Unealtă făcută din trei prăjini împreunate la capătul de sus și așezate în formă de piramidă, de care se atârnă căldarea deasupra focului. **II.** Varietate de struguri cu boabe mari, albe sau negre; varietate de vin din astfel de struguri. [Var.: crăcán s. n.] **– Cracă** + suf. *-ană.*

CRĂCĂNÁ, *crăcănez,* vb. I. Refl. și tranz. A(-și) desface picioarele în lături. ♦ Refl. (Despre picioare) A se întinde în lături; a se răschira, a se crăci. – Din **crăcană.**

CRĂCĂNÁT, -Ă, *crăcănați, -te,* adj. (La pl.; despre picioare) Depărtat unul de altul, întins în lături (și curbat în afară); desfăcut, răschirat; (despre oameni și animale) cu picioarele depărtate și curbate în afară; crăcit. – V. **crăcăna.**

CRĂCĂNÚȚĂ, crăcănuțe, s. f. Diminutiv al lui crăcană. – **Crăcană** + suf. -uță.

CRĂCÍ, *crăcesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) crăcăna. – Din **crac**2.

CRĂCIMÁR s. m. v. **cârciumar.**

CRĂCÍT, -Ă, *crăciți, -te,* adj. (Despre oameni) Crăcănat; (despre obiecte) bifurcat. – V. **crăci.**

CRĂCIÚN, *crăciunuri,* n. pr. n. Sărbătoare creștină care celebrează, la 25 decembrie, nașterea lui Isus Hristos. ♦ *Moș Crăciun* = personaj legendar despre care copiii mici cred că aduce daruri pentru pomul de iarnă.(Crăciunul este cea mai mare serbătoare la geto-daci, plugușorul vestește cumpăna anilor, se crăcește anul în echinocțiul de iarnă). – Din **craci**.

CRĂCULÍȚĂ, *crăculițe,* s. f. Crăcuță. – **Cracă** + suf. *-uliță.*

CRĂCUȘÓR, *crăcușori,* s. m. Diminutiv al lui *crac2.* – **Crac**2 + suf. *-ușor.*

CRĂCÚȚĂ, *crăcuțe,* s. f. Diminutiv al lui *cracă;* crăculiță. – **Cracă** + suf. *-uță.*

CRĂIÁSĂ, *crăiese,* s. f. (În basme) Împărăteasă, regină, zână. [Pr.: *cră-ia-*] – **Crai** + suf. *-easă.*

CRĂÍE, *crăii,* s. f. (În basme) Țară peste care domnește un crai (**1**); regat, împărăție, crăime (**2**). – **Crai** + suf. *-ie.*

CRĂIELÍCI, *crăielici,* s. m. (Bot.; reg.) Verigel.

CRĂIÉSC, -IÁSCĂ, *crăiești,* adj. (În basme) Care ține de crai (**1**), privitor la crai; regesc, împărătesc. – **Crai** + suf. *-esc.*

CRĂIÉȘTE adv. (În basme) Ca un crai (**1**); regește, împărătește. – **Crai** + suf. *-ește.*

CRĂÍME, (rar) *crăimi,* s. f. (În basme) **1.** Mulțime de crai (**1**). **2.** Crăie. – **Crai** + suf. *-ime.*

CRĂIȘÓR, *crăișori,* s. m. Diminutiv al lui *crai* (**1**); fiu de crai, de prinț. [Pr.: *cră-i-*] – **Crai** + suf. *-ișor.*

CRĂÍȚĂ, *crăițe,* s. f. **I. 1.** Nume dat la două specii de plante erbacee din familia compozitelor, cu tulpina puternică și ramificată, cu frunze opuse, penat-divizate și cu flori galbene-portocalii, cu miros pătrunzător; vârzoagă, ochește . **2.** Varietate de ciupercă comestibilă, a cărei pălărie este purpurie pe deasupra, iar pe dedesubt galbenă-aurie. **II.** (La pl.; art.) Dans popular românesc cu mișcare vioaie, răspândit în Oltenia; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **creiță** s. f.] – **Crai** + suf. *-iță.*

CRĂNȚĂNÍ, *crănțănesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A face zgomot, rozând cu dinții ceva uscat sau tare; a ronțăi. **2.** (Despre foarfece) A produce un zgomot caracteristic atunci când cele două lame se izbesc între ele. – **Cranț** + suf. *-ăni.*

CRĂPÁ, *crăp,* vb. I. **1.** Intranz. și refl. (Despre obiecte) A se desface (în mod brusc) în mai multe bucăți; a plesni din cauza gerului, a unei lovituri etc.; a se sparge. ◊ Expr. *Unde dai și unde crapă,* se spune atunci când se obțin cu totul alte rezultate decât cele scontate. *Crapă lemnele de ger.* **2.**Tranz. A întredeschide. ◊ Expr. (Refl.) *A se crăpa de ziuă* sau *a se crăpa zorii* = a se face ziuă, a se lumina.

CRĂPÁT1 s. n. Faptul de *a (se) crăpa.* ◊Expr. *Crăpatul zilei* (sau *de ziuă)* = ivirea zorilor, zorii zilei. – V. **crăpa.**

CRĂPÁT2**, -Ă,** *crăpați, -te,* adj. **1.** Cu crăpături; plesnit. **2.** Întredeschis. – V. **crăpa.**

CRĂPĂCIÓS, -OÁSĂ, *crăpăcioși, -oase,* adj. (Pop.) Plin de crăpături. – **Crăpa** + suf. *-ăcios.*

CRĂPĂȚ s. n. (Reg.) Arșiță, dogoare. – **Crăpa** + suf. *-ăt.*

CRĂPĂTÚRĂ, *crăpături,* s. f. **1.** Deschizătură; plesnitură; spărtură, fisură. **2.** Spațiu îngust, între o ușă, o fereastră etc. (întredeschisă) și tocul respectiv; întredeschidere.

CRĂPĂTURÍCĂ, *crăpăturici,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *crăpătură.* – **Crăpătură** + suf. *-ică.*

CRĂPCEÁN, crăpceni, s. m. Diminutiv al lui crap; crap mic, crăpușt ean. – Din **crap.**

CRĂPÉLNIȚĂ s. f. (Fam.; depr.) Mâncare. – **Crăpa** + suf. *-elniță.*

CRĂPUȘTEÁN, *crăpușteni,* s. m. Crăpcean. – Din **crap.**

CRĂȚICIOÁRĂ, *crăticioare,* s. f. Diminutiv al lui *cratiță.* – **Cratiță** + suf. *-ioară.*

CRÂCNEÁLĂ, *crâcneli*, s. f. Crâcnire. – **Crâcni** + suf. *-eală.*

CRÂCNÍ, crâcnesc, vb. IV. Intranz. (Mai ales în construcții negative) A protesta prin vorbe, fără prea multă vehemență, a murmura cuvinte de protest, a se împotrivi cu vorba. [Var.: **cârcní** vb. IV] – **Cârc** + suf. -ni.

CRÂCNÍRE, *crâcniri*, s. f. Acțiunea de *a crâcni* și rezultatul ei; crâcneală. – V. **crâcni.**

CRÂMPÉI, *crâmpeie*, s. n. Parte ruptă, desprinsă sau rămasă din ceva; bucată, porțiune, fărâmă. ♦ Fragment, frântură (de fraze, de gânduri etc.).

CRÂMPEIÁȘ, *crâmpeiașe,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *crâmpei*. [Pr.: *-pe-iaș*] – **Crâmpei** + suf. *-aș.*

CRÂMPEIÁT, -Ă, *crâmpeiați, -te,* adj. (Rar) Făcut crâmpeie; fragmentat, fărâmițat. [Pr.: *-pe-iat*] – **Crâmpei** + suf. *-at*.

CRÂMPIȚĂ, *crâmpițe,* s. f. (Reg.) Încurcătură a firelor din urzeală; *fig.* piedică, obstacol. – Cf. crâmpei.

CRÂMPOȘÍE s. f. (Reg.) Soi de viță-de-vie autohton, cu struguri albi-verzui sau ruginii cu boaba rotundă; vin făcut din acești struguri. – Et. nec.

CRÂMPOȚÍ, *crâmpoțesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A tăia, a rupe, a sfâșia în bucăți inegale; a ciopârți. ♦ A mânca fără rânduială, de ici de colo, câte puțin.

CRÂNCEN, -Ă, *crânceni, -e,* adj. Cumplit, îngrozitor, înverșunat, aprig, crud, violent, nemilos; crâncenit. – Et. nec.

CRÂNCENÁ, *crâncenez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se încrâncena. – Din **crâncen.**

CRÂNCENÍE, *crâncenii*, s. f. (Înv.) Cruzime, asprime. – **Crâncen** + suf. *-ie.*

CRÂNCENÍT, -Ă, *crânceniți, -te,* adj. (Rar) Crâncen. – **Crâncen** + suf. *-it.*

CRÂNG, *crânguri*, s. n. **1.** Pădurice de arbori tineri și de lăstari. ♦ Loc acoperit cu arbuști sau cu tufe; tufăriș, desiș. **2.** (Rar; în sintagma) *Crângul cerului* = bolta cerească, firmament.

CRÂNGULÉȚ, *crângulețe,* s. n. Diminutiv al lui *crâng;* crângușor. – **Crâng** + suf. *-uleț.*

CRÂNGUȘÓR, *crângușoare,* s. n. Crânguleț. – **Crâng** + suf. *-ușor.*

CRÂȘCÁ, *crâșc,* vb. I. Intranz. **1.** (Reg.) A scrâșni din dinți de ciudă, de mânie etc. **2.** (Despre zăpada înghețată) A scârțâi, a trosni (sub picioare). – Formație onomatopeică.

CRÂȘCÁRE, *crâșcări,* s. f. Acțiunea de *a crâșca* și rezultatul ei. ♦ Fig. Nemulțumire, durere; nenorocire. – V. **crâșca.**

CRÂȘMÁR s. m. v**. cârciumar.**

CRÂȘMĂ s. f. v. **cârciumă.**

CRÂȘMĂREÁSĂ s. f. v. **cârciumăreasă.**

CRÂȘMĂRÍȚĂ s. f. v. **cârciumăriță.**

CRÂȘMULÍȚĂ, *crâșmulițe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *crâșmă;* crâșmușoară, crâșmuță. – **Crâșmă** + suf. *-uliță.*

CRÂȘMUȘOÁRĂ, *crâșmușoare,* s. f. (Pop.) Crâșmuliță. – **Crâșmă** + suf. *-ușoară.*

CRÂȘMÚȚĂ, *crâșmuțe,* s. f. (Pop.) Crâșmuliță. – **Crâșmă** + suf. *-uță.*

CRÎȘNÍ vb. IV v. **scrîșni.**

CREÁ, *creez,* vb. I. Tranz. A face ceva ce nu exista înainte; a întemeia, a produce, a înființa; a organiza. ♦ A inventa, a născoci; a concepe, a compune. – (după *creier*).

CREÁNGĂ, *crengi*, s. f. **1.** Ramură a unui copac; cracă. ♦ Expr. (Adverbial) *A umbla creangă* (sau *creanga)* = a umbla fără rost, ca o haimana. **2.** Fig. (Înv.) Ramificație a unei familii de oameni.

CREÁRE, *creări,* s. f. Acțiunea de *a crea;* întemeiere, înființare; inventare. [Pr.: *cre-a-*] – V. **crea.**

CREÁSTĂ, *creste,* s. f. **1.** Excrescență cărnoasă, de obicei roșie și dințată, sau moț de pene pe care le au pe cap unele păsări. ◊ Compus: *creasta-cocoșului* = **a)** plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori roșii sau galbene, reunite la vârful tulpinii în formă de creastă ondulată; **b)** numele a două specii de ferigi cu sporii dispuși pe fața interioară a frunzelor; **c)** numele unei ciuperci mari, comestibile, cu tulpina cărnoasă, groasă, foarte ramificată**. 2.** Partea cea mai de sus a unui munte, a unei case, a unui copac, a unui val de apă etc. **3.** Coamă de acoperiș. – (după *crescut*).

CREATIVITÁTE s. f. Însușirea de a fi creator; putere creatoare. [Pr.: *cre-a-*]. – (după *crea*).

CREATÓR, -OÁRE, *creatori, -oare,* adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care creează, care fundează ceva. **2.** S.m.art. (Bis.) Dumnezeu. [Pr.: *cre-a-*]. – **Crea +** suf. *–tor,-oare.*

CREATÚRĂ, *creaturi*, s. f. (Adesea peior.) Ființă vie, făptură; om, individ. [Pr.: *cre-a-*].- **Crea** + suf. *–tură.*

CREÁȚIE, *creații*, s. f. Acțiunea de a crea ; (concr.) produs (valoros) al muncii creatoare. ♦ (În religiile monoteiste) **a)** Actul prin care Dumnezeu a creat Universul, în mod absolut, din nimic, prin cuvântul și voința Lui; **b)** Substanța materială a Universului, opera lui Dumnezeu. [Pr.: *cre-a-*. – Var.: (înv.) **creațiúne** s. f.] .- **Crea** + suf. *-ție.*

CREAȚIÚNE s. f. v. **creație.**

CRÉDE, cred, vb. III. **1.** Tranz. A fi încredințat sau convins de un fapt, de existența sau de adevărul unui lucru. ◊ Expr. Cred și eu! = se înțelege de la sine, nu e de mirare. **2.** Intranz. A recunoaște dreptatea cuiva, a fi înțelegător față de durerea sau de suferința cuiva. ◊ Expr. A nu-i veni să creadă sau a nu-și crede ochilor , exprimă mirarea față de un lucru de necrezut. **3.** Tranz. A socoti, a fi de părere, a-și închipui, a i se părea. **4.** Intranz. A avea încredere deplină în cineva sau în ceva; a-și pune toată nădejdea în cineva sau în ceva. **5.** Intranz. A admite existența lui Dumnezeu și a accepta dogmele bisericii; p. ext. a avea o anumită credință religioasă.

CREDÍBIL, -Ă, *credibili, -e*, adj. Care poate fi crezut; verosimil.- (după *crezut*).

CREDINCÉR, *credinceri*, s. m. (Înv.) Om de încredere (la Curtea domnească); slujbaș cu rang de boiernaș. – **Credință** + suf. *-ar*.

CREDINCIÓS, -OÁSĂ, *credincioși, -oase*, adj. (Adesea substantivat) **1.** Care este demn de încredere, pe care te poți bizui; devotat, fidel unei persoane; nestrămutat, statornic față de un angajament, de o idee, de o cauză. **2.** Care crede în existența lui Dumnezeu și se conformează practicilor religioase. – **Credință** + suf. *-ios*.

CREDÍNȚĂ, *credințe,* s. f. **1.** Faptul de a crede în adevărul unui lucru; convingere, siguranță, certitudine. ◊ **2.** ◊ Loc. adv. *În credință* = într-adevăr. ◊ (Înv.) *A bea* (sau *a lua, a sorbi) credință* (sau *credința)* = a gusta din mâncărurile servite domnitorului pentru a-l încredința că nu sunt otrăvite. **3.** Fidelitate, devotament, statornicie față de cineva sau de ceva. ♦ (Reg.) Logodnă. **4.** Speranță, nădejde. **5.** Convingere despre existența lui Dumnezeu; mărturisire a acestei convingeri prin respectarea prescripțiilor bisericești; religie, cult.

CREDINȚÍ, *credințesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) logodi. – Din **credință.**

CRÉIER, (1,3) creieri, s. m., **(2)** creiere, s. n. **1.** Partea cea mai importantă a sistemului nervos central la vertebrate, organ al gândirii și al conștiinței umane, care este situată în cutia craniană și compusă din trunchiul cerebral, creierul mic și emisferele cerebrale. **2.** Fig. Minte, inteligență, judecată. **3.** (În expr.) Creierii (sau creierul) munților = locurile cele mai înalte și mai greu accesibile ale munților. [Var.: (înv.) críer s. m.].

CREIERÁȘ, *creierași*, s. m. Creierul mic; cerebel. – **Creier** + suf. *-aș.*

CRÉMENE s. f. **1.** Varietate de rocă sedimentară silicioasă, alcătuită din calcedonie, opal și cuarț, care are proprietatea să producă scântei atunci când este lovită cu obiecte de oțel. **2.** Bucățică de cremene **(1)** folosită la scăpărat cu amnarul sau, la armele vechi, pentru aprinderea prafului de pușcă. ◊ Expr. *Cât ai da în cremene* = într-o clipă.

CRENGĂRÁIE s. f. Crengărie. [Pr.: *-ra-ie*] – **Creangă** + suf. *-ăraie.*

CRENGĂRÍE s. f. (Rar) Desiș sau mulțime de crengi; crengăraie. – **Creangă** + suf. *-ărie.*

CRENGÓS, -OÁSĂ, *crengoși, -oase*, adj. Cu multe crengi; rămuros; crenguros. – **Creangă** + suf. *-os*.

CRENGULÍȚĂ, *crengulițe,* s. f. (Pop.) Crenguță. – **Creangă** + suf. *-uliță.*

CRENGUREÁ, *crengurele,* s. f. (Pop.) Crenguță. – **Creangă** + suf. *-urea.*

CRENGURÓS, -OÁSĂ, *crenguroși, -oase*, adj. (Rar) Crengos. – **Creangă** + suf. *-uros.*

CRENGÚȚĂ, *crenguțe,* s. f. Diminutiv al lui *creangă;* crenguliță, crengurea. – **Creangă** + suf. *-uță.*

CRESCĂTÓR, -OÁRE, *crescători, -oare*, adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care crește. **2.** S. m. și f. Persoană, sau gospodărie care se ocupă cu creșterea animalelor. ♦ (Rar) Părinte adoptiv. – **Crește** + suf. *-ător.*

CRESCĂTORÍE, *crescătorii,* s. f. Loc special amenajat unde se cresc animale. – **Crescător** + suf. *-ie.*

CRESCÂND, -Ă, *crescânzi, -de*, adj. Care este în creștere. – V. **crește.**

CRESCÚT, -Ă, *crescuți, -te*, adj. **1.** (Despre aluat) Care și-a mărit volumul prin dospire. **2.** (Despre ființe, plante) Ajuns la un oarecare stadiu de maturizare. **3.** (Despre unele legume) Care a dat, în timpul conservării, lujeri, muguri. *Ceapă crescută.* – V. **crește.**

CRESTÁ, *crestez*, vb. I. **1.** Tranz. A face tăieturi pe o suprafață sau pe marginea unui obiect; a efectua crestături prin așchiere, a tăia în ceva făcând colți, dinți. ◊ Expr. *A cresta pe răboj* = a face o tăietură pe răboj spre a ține o socoteală; *fig.* a-și nota, a-și memora ceva. **2.** Refl. A se tăia, a se răni ușor. – Din **creastă.**

CRESTÁRE, *crestări,* s. f. Acțiunea de *a (se) cresta*. – V. **cresta.**

CRESTÁT1 s. n. Faptul de *a (se) cresta*. – V. **cresta.**

CRESTÁT2**,** *crestați,* s. m. (Zool,; fam.) Cocoș. – Din **creastă.**

CRESTÁT3**, -Ă,** *crestați, -te*, adj. Cu crestături; însemnat cu tăieturi. *Frunze cu marginea crestată.* ♦ (Despre ținuturi) Cu părți care înaintează în apă, neregulat. – V. **cresta.**

CRESTĂTÚRĂ, *crestături,* s. f. **1.** Semn făcut prin tăiere, prin crestare; tăietură. **2.** (La pl.) Procedeu al artei populare de ornamentare a lemnului prin cioplire, scrijelare sau crestare, folosit la elementele arhitectonice, la piesele de mobilier, la unelte și obiecte de uz casnic etc. – **Cresta** + suf. *-ătură.*

CRESTĂȚEÁ, *crestățele,* s. f. (Bot.) **1.** Tălhărea. **2.** Salata-iepurelui . – **Crestat** + suf. *-ea.*

CRESTÓS, -OÁSĂ, *crestoși, -oase*, adj. (Rar; despre păsări) Cu creastă (mare). – **Creastă** + suf. *-os*.

CRÉȘTE, *cresc*, vb. III. **1.** Intranz. (Despre oameni, animale și plante sau despre părți ale lor) A se mări treptat, a deveni mai mare ca rezultat al proceselor vitale din organism; a se dezvolta. ◊ Expr. *Să crești mare!* formulă de salut sau de mulțumire, adresată de obicei unui copil. **2.** Intranz. A-și petrece copilăria, a trăi primii ani din viață (într-un loc). **3.** Tranz. A îngriji, a educa (un copil). ♦ A prăsi, a înmulți, a îngriji animale sau păsări. **4.** Intranz. A se mări, a spori (ca număr, volum, intensitate, durată etc.). **5.** Intranz. (Despre aluat) A se umfla, a se ridica prin dospire. **6.** Intranz. (Despre ape) A-și mări volumul, a se umfla. [Perf. s. *crescúi*, part. *crescút*].

CRÉȘTERE, *creșteri,* s. f. Acțiunea de *a crește.* **1.** Dezvoltare, mărire treptată. **2.** Sporire, mărire a numărului, volumului, intensității, duratei etc. unui lucru, unui fenomen etc. **3.** Prăsire, înmulțire. ◊ *Creșterea animalelor* = înmulțirea și creșterea animalelor și păsărilor, a peștilor și stupăritului. **4.** Educare, educație. ◊ Loc. adj. *Fără creștere* = prost-crescut, needucat. ◊ Expr. *Bună-creștere* = educație aleasă. – V. **crește.**

CRÉȘTET, *creștete,* s. n. **1.** Vârful capului; sinciput. ◊ Expr. *Din* (sau *de la creștet) până în tălpi* sau *din tălpi până în creștet* = de sus până jos, în întregime, peste tot trupul. ♦ Părul (din vârful) capului. ♦ (Rar) Căpătâi. **2.** Vârf, culme, pisc, înălțime. – **Crește** + suf. *-et*.

CREȘTÍN, -Ă, *creștini, -e*, adj., s. m. și f. **I.** Adj. Care aparține creștinismului, privitor la creștinism. **II.** S. m. și f. **1.** Persoană care a primit botezul și crede în Isus Hristos. **2.** (Pop.) Persoană, om, individ.

CREȘTINÁ, *creștinez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face creștin (**II 1**), a (se) boteza în religia creștină. – Din **creștin.**

CREȘTINÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) creștina* și rezultatul ei. – **V. creștina.**

CREȘTINĂTÁTE s. f. **1.** Ansamblul țărilor sau popoarelor creștine (**I**). **2.** Comunitate de creștini. – **Creștin** + suf. *-ătate.*

CREȘTINÉSC, -EÁSCĂ, *creștinești,* adj. De creștin (**II 1**), privitor la creștinism. – **Creștin** + suf. *-esc.*

CREȘTINÉȘTE adv. Ca un creștin (**II 1**), în felul creștinilor. – **Creștin** + suf. *-ește.*

CREȘTINÍSM s. n. Totalitatea formelor de credință în persoana și scrierile care conțin cuvintele și învățăturile lui Isus Hristos. – **Creștin** + suf. *-ism*

CRÉȚĂ, *crete,* s. f. **1.** Calcar fin granular, de culoare albă-gălbuie, format din resturi microscopice de foraminifere, moluște, corali sau ca produs al unor reacții chimice între sărurile din apa mării. **2.** Bucată din cretă, în formă de creion, folosită la scris pe tablă sau pe orice suprafață de culoare (mai) închisă.

CRETÓS, -OÁSĂ, *cretoși, -oase*, adj. (Rar) Care conține cretă (**2**), care are aspect de cretă. – **Cretă** + suf. *-os.*

CREȚ, CREÁȚĂ, (I) *creți, -e*, adj., **(II 1)** *creți,* s. m., **(II 4)** *crețe,* s. f., **(II 2, 3)** *crețuri,* s. n. **I. 1.** Adj. (Despre păr, blană, lână etc.) Răsucit în inele; cârlionțat[1], buclat. **2.** Adj. Cu ridicături și adâncituri; cutat, încrețit; zbârcit, ridat. **II. 1.** S. m. (Rar) Păr creț (**1**) sau încrețit; buclă, cârlionț. **2.** S. n. Încrețitură la o țesătură sau la un obiect confecționat; cută, fald. **3.** S. f. Soi de viță-de-vie cu struguri verzi-gălbui, din care se obțin vinuri de masă. – Et. nec.

CREȚÉSC, *crețești,* adj. (În sintagma) *Măr crețesc* = varietate de mere autohtone, mari, turtite, cu coaja verzuie sau gălbuie acoperită parțial cu dungi roșii, cu gust acrișor și cu aromă specifică. – **Creț** + suf. *-esc.*

CREȚIȘOÁRĂ, crețișoare, s. f. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu flori mici verzi-gălbui . – **Creț** + suf. *-işoară*.

CREȚÚȘCĂ, *crețuște,* s. f. Plantă erbacee meliferă și medicinală din familia rozaceelor, cu flori dispuse în corimb, folosită la prepararea unui ceai diuretic . – **Creț** + suf. *-uşcă.*

CREZ, *crezuri*, s. n. **1.** Totalitatea principiilor sau convingerilor cuiva, concepția despre viață a cuiva. **2.** Ansamblu de învățături sau dogme fundamentale de credință, folosit ca simbol al credinței comune sau ca formulă de botez. – Din **crede** (derivat regresiv).

CREZÁRE, *crezări,* s. f. **1.** Încredere. ◊ Expr. *A da crezare* (cuiva sau la ceva) = a crede pe cineva pe cuvânt. **2.** (Înv.) Credință. – **Crede** + suf. *-are.*

CREZĂMÂNT, *crezăminte,* s. n. (Înv.) **1.** Crezare, încredere. ◊ Loc. adv. *Cu crezământ* = cu adevărat, într-adevăr. ◊ Expr. *A da* (sau *a pune) crezământ* = a da crezare. *A afla* (sau *a avea) crezământ* = a se bucura de încredere, a fi crezut. **2.** Înțelegere, față de cineva sau de ceva; considerație, milă. – **Crede** + suf. *-ământ.*

CRI interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită cântecul greierului. – Onomatopee.

CRIN, *crini*, s. m. **1.** Plantă erbacee ornamentală din familia liliaceelor, cu flori albe strălucitoare, în formă de pălnie și cu miros foarte puternic. ◊ Compuse: *crin-de-pădure* = plantă din familia liliaceelor, cu florile aplecate în jos, de culoare roșie-violetă cu pete purpurii; *crin-de-toamnă* = gen de plante decorative cu flori albe, liliachii sau albastre, care atârnă în mănunchi la vârful tulpinii; *crin-galben* = **a**) plantă erbacee decorativă cu florile galbene-deschis; **b**) plantă erbacee cu flori mari de culoare roșie-gălbuie, cultivată ca plantă ornamentală .

CRÍNTĂ, *crinte*, s. f. Vas de lemn (în formă de albie) de care se servesc ciobanii când storc zerul din caș.

CRIPÁLCĂ, *cripălci,* s. f. Scîndurică prevăzută cu mai multe crestături în care se fixează sulurile războiului de țesut; cordenci (**1**).

CRISTÁL, *cristaluri*, s. n. Substanță minerală solidă, omogenă, cu o structură internă regulată, care se prezintă sub forma unor poliedre. ◊ *Cristal de stâncă* = varietate transparentă, incoloră, de cuarț, care se prezintă în cristale mari ca piatră semiprețioasă etc.

CRISTALÍN, -Ă, *cristalini, -e*, adj., s. n. **1.** Adj. Limpede, curat, transparent, caracteristic cristalului **(2)**; *fig.* ca de cristal. **2.** (Despre roci, munți etc.) Care este format din șisturi cristaline. **3.** Adj. Care se prezintă sub formă de cristale **(2)**. **4.** S. n. Parte a ochiului care are aspectul unei lentile transparente biconvexe, așezată îndărătul irisului și care are un rol important în acomodarea vederii la diferite distanțe. [Pl. și: (n.) *cristalinuri*]. – (după *cristal*).

CRISTÉI, *cristei*, s. m. Pasăre călătoare mai mare decât mierla, cu penajul brun-măsliniu și cu aripile roșcate, care trăiește pe câmp și în stufărișul din apropierea bălților . ◊ Compus: *cristei-de-baltă* = pasăre călătoare acvatică, cu aripi scurte, cu ciocul lung și ascuțit, cu penajul brun-măsliniu .

CRIVÁC, *crivace*, s. n. **1.** Instalație rudimentară folosită în trecut pentru ridicat bolovanii de sare la suprafață. **2.** Troliu rudimentar de lemn, acționat manual, folosit la spălarea puțurilor de mină de mică adâncime. **3.** Piesă din scheletul unei ambarcațiuni de care se fixează scândurile ce formează învelișul ambarcațiunii. – Et. nec.

CRÍVĂȚ, s. n. Vânt puternic și rece care suflă iarna în Moldova și în Câmpia Dunării dinspre nord-est, aducând scăderi mari de temperatură; acvilon. ♦ (Înv. și reg.) Nord.

CROBÍZI s. m. pl. Populație de neam tracico-getic așezată la sudul Dunării, în apropierea Mării Negre, în sec. V a. Cr. – sec. II d. Cr. – Et. nec.

CRÓI1**,** *croiuri*, s. n. Croială (**1**). – Din **croială** (derivat regresiv).

CROÍ2**,** *croiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A tăia un material după forma și măsura indicată sau după un contur desenat în prealabil, pentru a obține piese care urmează a fi asamblate în vederea confecționării unui obiect. **2.** Tranz. A desfunda, a deschide un drum, înlăturând obstacolele. **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A lovi, a bate un animal sau un om cu bățul, cu biciul (facându-i dungi sau vânătăi pe piele). **4.** Intranz. Fig. (Fam.; în expr.) *A o croi la fugă* = a fugi în cea mai mare grabă (spre a scăpa de o primejdie).

CROIÁLĂ, *croieli*, s. f. **1.** Felul cum este croită o haină; tăietură, croi1. **2.** Fig. Fel de a fi; caracter. [Pr.: *cro-ia-*] – **Croi**2 + suf. *-eală.*

CROÍT s. n. Faptul de *a croi2*. – V. **croi**2.

CROITÓR, *croitori*, s. m. **1.** Bărbat care se îndeletnicește cu croitul și cusutul hainelor. **2.** Insectă mare, de culoare neagră, cu antene lungi, care trăiește mai ales pe stejar, degradând lemnul. [Pr.: *cro-i-*] – **Croi**2 + suf. *-tor*.

CROITOREÁSĂ, *croitorese*, s. f. Femeie care se îndeletnicește cu croitul și cusutul hainelor, al rochiilor etc. [Pr.: *cro-i-*] – **Croitor** + suf. *-easă*.

CROITORÍE, (**2**) *croitorii*, s. f. **1.** Meșteșugul, meseria croitorului (**1**). **2.** Atelier unde se lucrează haine, rochii etc. [Pr.: *cro-i-*] – **Croitor** + suf. *-ie*.

CRONC interj. Cuvânt care imită sunetele scoase de corb, de cioară etc. – Onomatopee.

CRONCÁN, *croncani*, s. m. (Reg.) Corb. – **Cronc** + suf. *-an*.

CRONCĂÍ vb. IV v. **croncăni.**

CRONCĂÍRE s. f. v. **croncănire.**

CRONCĂNÍ, *croncănesc*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ciori, corbi etc., la pers. 3) A scoate sunete caracteristice speciei. **2.** (Despre oameni) A scoate strigăte nearmonioase, a vorbi articulând cuvintele în mod dezagreabil, gutural și nedeslușit. [Var.: **croncăí** vb. IV] – **Cronc** + suf. *-ăni*.

CRONCĂNÍRE, *croncăniri*, s. f. Acțiunea de *a croncăni* și rezultatul ei; croncănit. [Var.: **croncăíre** s. f.] – V. **croncăni.**

CRONCĂNÍT s. n. Faptul de a croncăni; croncănire, croncănitură; sunet strident scos de cioară, de corb etc. – V. **croncăni.**

CRONCĂNITÓR, -OÁRE, *croncănitori, -oare*, adj. Care croncănește. – **Croncăni** + suf. *-tor*.

CRONCĂNITÚRĂ, *croncănituri*, s. f. Croncănit. – **Croncăni** + suf. *-tură*.

CRÓSĂ2, *crose*, s. f. Smoc de pene întrebuințat altădată ca ornament la pălăriile femeilor sau la chipiele militarilor. – Et. nec.

CRÚCE, *cruci*, s. f. **I. 1.** Obiect format din două bucăți de lemn, de piatră, de metale prețioase etc. așezate perpendicular și simetric una peste alta și constituind simbolul credinței creștine. **2.** Figură sau desen în formă de cruce (**I 1**).*Cruce roșie* = semn distinctiv al spitalelor, ambulanțelor, centrelor de asistență medicală, de prim ajutor etc. **3.** Simbol al ritualului creștin, care constă dintr-un gest (semnul crucii) făcut cu degetele la frunte, la piept și, succesiv, la cei doi umeri. **4.** Religia, confesiunea creștină; creștinism. **5.** Termen care intră în componența numelui unor decorații, insigne etc. în formă de cruce (**I 1**). *Crucea „Sfântul Gheorghe”.* **6.** Nume dat la diverse obiecte sau părți ale unor obiecte, dispuse în formă de cruce (**I 1**). **7.** *Crucea căruței* = bucată de lemn pusă de-a curmezișul peste proțap. *Crucea amiezii* = **a**) punct pe bolta cerească unde se află soarele la amiază; **b**) ora 12 ziua. *Crucea nopții* = miezul nopții. ◊ Loc. adj. și adv. *În cruce* = (așezat) cruciș,încrucișat. ◊ Expr. *(Soarele) e cruce amiazăzi* sau *în crucea amiezii* sau *soarele e (în) cruci* sau *(în) cruce amiazăzi* = (e) la amiază, (ne aflăm) la ora 12 din zi. ♦ (Adverbial) Cruciș. **8.** Instrument de tortură în antichitate, pe care osânditul îl purta adesea în spinare până la locul de execuție și pe care era apoi pironit cu cuie. ◊ Expr. *A-și purta crucea* = a îndura o suferință mare. **II.** (Bot.) Compuse:*crucea-pământului* = plantă erbacee meliferă din familia umbeliferelor, cu tulpina și frunzele păroase, cu flori albe sau roz; brânca-ursului*; crucea-voinicului* = plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu flori mari, albastre.

CRUCÍ, *crucesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se mira foarte tare de un lucru neobișnuit; a se minuna (și a-și face semnul crucii); a se încruci. **2.** Tranz. (Rar) A așeza în formă de cruce; a încrucișa. – Din **cruce.**

CRUCÍȘ, -Ă, *crucișii, -e*, adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Despre ochi, *p. ext.*, despre oameni) Sașiu; *fig.* dușmănos. **2.** Care se întretaie, se încrucișează. ◊ Loc. adv. *În cruciș* = în cruce. **II.** Adv. **1.** Întretăindu-se în formă de cruce (**I 1**). **2.** În direcție piezișă; oblic. ◊ Expr. *Çi (în) cruciș, și (în) curmeziș* = în lung și în lat, în toate părțile. – **Cruce** + suf. *-iș*.

CRUCIȘĂTÚRĂ, *crucișături*, s. f. (Reg.) Încrucișare. – Din [în]**crucișa** + suf. *-ătură*.

CRUCÍT, -Ă, *cruciți, -te*, adj. Mirat, uimit, înmărmurit. – V. **cruci.**

CRUCIULÍȚĂ, *cruciulițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *cruce* (**I 1**); cruciță. **2.** Cusătură artistică de mână, foarte folosită în portul național și în broderia populară românească. **3.** Nume dat mai multor plante erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene . – **Cruce** + suf. *-uliță*.

CRUD, -Ă, *cruzi, -de*, adj. **1.** (Despre alimente) Care n-a fost (suficient) supus acțiunii focului; nefiert, nefript, necopt (suficient). **2.** (Despre fructe) Neajuns la maturitate; verde. ♦ (Despre plante sau părți ale lor) Care este încă în dezvoltare; fraged. ♦ (Despre ființe) În vârstă fragedă, tânăr; plăpând.

CRUDICIÚNE, *crudiciuni*, s. f. (Reg.) Aliment care se mănâncă crud. – **Crud** + suf. *-iciune*.

CRUDITÁTE, (**2**) *crudități,* s. f. **1.** Însușirea de a fi crud. **2.** (Concr.; la pl.) Fructe, legume proaspete, verdețuri.

CRUDÚȚ, -Ă, *cruduți, -e*, adj. (Reg.) Diminutiv al lui *crud* (**I**). – **Crud** + suf. *-uț*.

CRUNT, -Ă, *crunți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Care comite fapte crude; violent, inuman. ♦ Încruntat. **2.** Care inspiră groază; înfiorător. ♦ (Și adv.) Fig. Foarte mult, foarte tare; strașnic, extraordinar, grozav. **3.** (Despre războaie, lovituri etc.) Sângeros, crâncen, teribil. **4.** (Înv. și reg.) Plin de sânge; însângerat.

CRUNTÁ, *crunt*, vb. I. Refl. (Înv. și reg.) A se încrunta. [Prez. ind. și: *cruntez*].

CRUNTÁT, -Ă, *cruntați, -te*, adj. (Înv. și reg.) Încruntat. – V. **crunta.**

CRÚPE s. f. pl. (Reg.) Boabe de porumb, de orez etc. măcinate mare, folosite la prepararea unor mâncăruri.

CRUȘĂȚEÁ, *crușățele,* s. f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori galbene-aurii și cu frunze amărui, comestibile . – **Crușit** + suf. *-ea*.

CRUȘEÁLĂ s. f. (Reg.) Argăseală. – **Cruși** + suf. *-eală*.

CRUȘÍ, *crușesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A argăsi, a tăbăci.

CRUȘÍT, -Ă, *crușiți, -te*, adj. (Reg.) **1.** (Despre pielea unui animal) Argăsit. **2.** Înroșit; *p. ext.* pătat (cu sânge). – V. **cruși.**

CRUȚÁ, *cruț*, vb. I. Tranz. **1.** A ierta, a scuti (de pedeapsă); a se îndura de..., a avea milă. ◊ Expr. *A cruța viața cuiva* = a lăsa pe cineva în viață (după ce-i fusese hotărâtă moartea). **2.** A trata (pe cineva) cu înțelegere; a menaja. ♦ A păzi, a feri. – Et. nec.

CRUȚÁRE s. f. Faptul de *a cruța;* iertare, milă, îndurare. – V. **cruța.**

CRUȚĂTÓR, -OÁRE, *cruțători, -oare*, adj. (Rar) **1.** Milostiv, îndurător. **2.** Econom. – **Cruța** + suf. *-ător*.

CRUZÍE, *cruzii*, s. f. (Înv.) Cruzime. – **Crud** + suf. *-ie*.

CRUZÍME, *cruzimi*, s. f. Atitudine, faptă crudă; ferocitate, bestialitate, barbarie, cruzie. – **Crud** + suf. *-ime*.

CUBÉLC s. m. v. **culbec.**

CUC, *cuci*, s. m. **1.** Pasăre călătoare cu pene cenușii, cu coada lungă cu pete albe, care își depune ouăle în cuiburi străine pentru a fi clocite de alte păsări și care este cunoscută prin sunetele caracteristice pe care le scoate **.** ◊ *(A umbla) de flori de cuc* = (a umbla) fără rost.◊ (Adverbial) Izolat, singur, străin. **2.** Intră în compunerea unor nume de plante: *ciuboțica-cucului*, *limba-cucului* etc.

CÚCĂ2, *cuci*, s. f. (Rar) Femela cucului (**1**). – De la **cuc.**

CÚCĂ3, *cuci*, s. f. (Reg.) Deal înalt și izolat; vârf de deal. – Et. nec.

CUCĂÍ vb. IV. Intranz. (Reg.) A moțăi. - Onomatopee.

CUCERÍ, *cuceresc*, vb. IV. **I.** Tranz. **1.** A cuprinde, a ocupa, a supune un teritoriu cu puterea armelor. ♦ A dobândi ceva prin luptă susținută; a câștiga. **2.** Fig. A-și atrage simpatia, a câștiga dragostea sau bunăvoința cuiva. **II.** Tranz. și refl. (Înv.) A (se) supune, a (se) închina; a (se) ruga umilindu-se.

CUCERÍE s. f. (Înv.) Cucernicie. – **Cuceri** + suf. *-ie*.

CUCERÍRE, *cuceriri*, s. f. Acțiunea de *a (se) cuceri* și rezultatul ei; câștig, progres, izbândă. ◊ Expr. (Fam.) *A face o cucerire* = a-și atrage simpatia sau dragostea cuiva. – V. **cuceri.**

CUCERÍT, -Ă, *cuceriți, -te*, adj. **1.** (Despre teritorii) Care a fost ocupat cu forța armelor. **2.** (Despre oameni) Care este atras foarte puternic de cineva sau de ceva. – V. **cuceri.**

CUCERITÓR, -OÁRE, *cuceritori, -oare*, s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană, popor, țară etc. care face sau a făcut cuceriri**. 2.** S. m. și f. Bărbat sau femeie care reușește să atragă simpatia sau dragostea unei persoane de sex opus. **3.** Adj. Care cucerește (**I 2**). *Zâmbet cuceritor*. – **Cuceri** + suf. *-tor*.

CUCÉRNIC, -Ă, *cucernici, -ce*, adj. Evlavios, cuvios, religios, pios, smerit. ♦ (Adesea substantivat) Titlu care se dă preoților. – **Cuceri** + suf. *-nic*.

CUCERNICÍE s. f. Evlavie, religiozitate, pietate, smerenie, cucerie. ♦ (Însoțit de un pronume posesiv) Titlu care se dă preoților. – **Cucernic** + suf. *-ie*.

CUCOÁNĂ, *cucoane*, s. f. **1.** Termen de politețe dat unei femei (măritate); doamnă. **2.** (Înv.) Fată tânără dintr-o familie domnitoare. [Var.: **cocoánă, coánă** s. f.].

CUCOÁRĂ s. f. v. **cocor.**

CUCÓN s. m. v. **cocon**1.

CUCONÁȘ s. m. v. **coconaș.**

CUCONÉT, *cuconeturi*, s. n. (Fam.) (Mulțime de) cucoane (1), grup de doamne. [Var.: **coconét** s. n.] – **Cucoană** + suf. *-et*.

CUCONÍ, *cuconesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A se adresa cuiva cu termenul de „cucoană, cucoane”. **2.** Refl. (Depr.) A-și da aere de cucoană (sau de boier); a se îngâmfa. [Var.: **coconí** vb. IV] – Din **cucon,** (**2**) și din **cucoană.**

CUCONÍȚĂ, *cuconițe,* s. f. Diminutiv al lui *cucoană* (**1**). [Var.: **coconíță, conítă** s. f.] – **Cucoană** + suf. *-iță*.

CUCÓR s. m. v. **cocor.**

CUCÓȘ s. m. și n. v. **cocoș.**

CUCOȘÉȘTE adv. v. **cocoșește.**

CÚCOVĂ, *cucove,* s. f. (Reg.) Specie de lebădă caracterizată printr-o mică umflătură neagră la rădăcina ciocului; lebădă de vară . – Et. nec.

CÚCU interj. Cuvânt care imită cântecul cucului. ♦ Strigătul copiilor când se joacă de-a v-ați ascunselea. – Onomatopee.

CUCÚI, *cucuie*, s. n. **1.** Umflătură la cap provocată de lovirea cu un corp tare. **2.** (Reg.) Moț de pene pe cap la unele păsări.- (după *cui*).

CUCUIÁT, -Ă, *cucuiați, -te*, adj. (Reg.) **1.** (Despre păsări) Moțat; (despre pui de animale cornute) căruia încep să-i crească coarnele. **2.** (Despre oameni) Cocoțat pe ceva. [Pr.: *-cu-iat*] – **Cucui** + suf. *-at*.

CUCULÁT, -Ă, *cuculați, -te*, adj. (Despre flori) În formă de glugă sau de capișon.

CUCULÉȚ, *cuculeți*, s. m. Diminutiv al lui *cuc;* cucuț, cucușor. – **Cuc** + suf. *-uleț*.

CÚCURĂ1, *cucure*, s. f. (Înv.) Tolbă de săgeți.

CÚCURĂ2, *cucure*, s. f. (Reg.) Parte a plugului care leagă între ele brăzdarul, cormana și plazul.

CUCURBITACÉE, *cucurbitacee*, s. f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu tulpini târâtoare sau agățătoare, cu frunze mari, cu fructul cărnos având coaja tare; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. ◊ (Adjectival) *Plantă cucurbitacee.*

CUCURIGÁ, pers. 3 *cucurígă,* vb. I. Intranz. (Rar; despre cocoși) A scoate sunete caracteristice speciei. [Var.: **cucurigí** vb. IV] – Din **cucurigu.**

CUCURIGÁT s. n. (Rar) Faptul de *a cucuriga;* sunete caracteristice scoase de cocoș. – V. **cucuriga.**

CUCURIGÍ vb. IV v. **cucuriga.**

CUCURÍGU interj., s. n. Interj. Cuvânt care imită cântecul cocoșului. ♦ (Substantivat, n.) Cântecul cocoșului; *p. ext.* (m.) cocoș. – Onomatopee.

CUCUȘÓR, *cucușori*, s. m. Cuculeț. – **Cuc** + suf. *-ușor*.

CUCÚTĂ, *cucute*, s. f. Plantă erbacee otrăvitoare din familia umbeliferelor, cu miros caracteristic, cu frunze mari, flori albe și fructe brune-verzui, întrebuințată ca medicament; dudău, buciniș. ◊ Compuse: *cucută-de-apă* = plantă erbacee de apă, cu flori albei dispuse în formă de umbrelă; *cucută-de-pădure* = plantă erbacee cu frunze ascuțite și flori albe.

CUCÚȚ, *cucuți,* s. m. (Reg.) Cuculeț. – **Cuc** + suf. *-uț*.

CUCUVÁIE s. f. v. **cucuvea.**

CUCUVEÁ, *cucuvele*, s. f. Pasăre răpitoare de noapte, cu penaj brun-cenușiu și cu ochii galbeni înconjurați de rozete de pene, care trăiește pe lângă casele părăsite, prin scorburi etc.; cucuveică .

CUCUVÉICĂ, *cucuveici*, s. f. (Reg.) Cucuvea.

CUFUNDĂ, *cufúnd*, vb. I. **1.** Refl. și tranz. A intra sau a face să intre într-un lichid sau într-o materie moale; a (se) afunda, a (se) adânci, a (se) scufunda. **2.** Refl. A intra în adânc; a dispărea (undeva). ♦ A prezenta o adâncitură. ♦ (Despre ochi) A fi înfundat în orbite. ♦ ♦ (Despre pământ) A se prăbuși. [Var.: (înv.) **acufundá** vb. I].- (după *afunda*).

CUFUNDÁC, *cufundaci*, s. m. (Ornit.) Cufundar. – **Cufunda** + suf. *-ac*.

CUFUNDÁR, *cufundari*, s. m. Numele a două păsări palmipede, înotătoare: **a**) pasăre mai mare decât rața, cu pene negre strălucitoare, cu puncte albe pe spate, cu ciocul ascuțit și cu aripile înguste; cufundac; **b**) pasăre de mărimea raței, cu penele castanii închise pe spate și albe pe burtă, cu un smoc de pene în formă de guleraș; bodârlău, corcodel. – **Cufunda** + suf. *-ar*.

CUFUNDÁRE, *cufundări,* s. f. Acțiunea de *a (se) cufunda* și rezultatul ei; afundare, scufundare, adâncire. – V. **cufunda.**

CUFUNDĂTÚRĂ, *cufundături,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) cufunda*. **2.** (Concr.) Loc cufundat; adâncitură, scufundătură. – **Cufunda** + suf. *-ătură*.

CÚGET, *cugete,* s. n. **1.** Capacitate de a gândi; gândire. **2.** Gând, idee, părere. ♦ Imaginație, fantezie. **3.** Minte, intelect. **4.** (Înv.) Intenție, plan, proiect. **5.** Conștiință. – Din **cugeta** (derivat regresiv).

CUGETÁ, *cúget*, vb. I. Intranz. A urmări o idee, a medita; a se gândi. ♦ Refl. (Rar) A sta pe gânduri; a chibzui, a cumpăni. – Din **cugeta** *ca(cu) geţii(geta).*

CUGETÁRE, *cugetări,* s. f. Acţiunea de *a cugeta* şi rezultatul ei; gândire, gând, idee. ♦ Judecată, raţionament. ♦ Meditaţie, reflecţie. – V. **cugeta.**

CUGETĂTÓR, -OÁRE, *cugetători, -oare,* s. m. şi f. Gânditor. – **Cugeta** + suf. *-ător.*

CUI, *cuie*, s. n. **1.** Piesă de metal sau de lemn, formată dintr-o tijă cu vârf ascuţit şi cu un capăt numit floare, cu care se fixează între ele diferite piese, care se bate în zid sau în lemn pentru a servi ca suport etc. ◊ Expr. *Cui pe cui se scoate* = un rău face să uiţi răul anterior. *Cuiul lui Pepelea* = drept abuziv pe care şi-l ia cineva, legându-se de un pretext, pentru a stingheri pe altul. ♦ Cuier simplu de perete. ◊ Expr. *A-şi pune pofta în cui* = a renunţa la o dorinţă, la un lucru râvnit. *Cuiul Dacic* - cu vechime de 3mii de ani. **2.** Nume dat mai multor piese de metal sau de lemn asemănătoare ca formă cu un cui (**1**).

CUIB, *cuiburi*, s. n. **1.** Construcţie făcută de păsări, de unele mamifere etc. pentru a depune ouăle, a cloci şi a scoate pui. **2.** Fig. Locuinţă, sălaş; reşedinţă. **3.** Focar. **4.** (În sintagma) *Cuibul albinelor* = fagurii ocupaţi cu puiet şi cu hrană, în care trăiesţe şi se dezvoltă familia de albine. **5.** Groapă mică făcută în pământ, în care se seamănă legume sau cereale. ♦ Muşuroi de pământ făcut, prin prăşit, în jurul firelor de porumb, de cartofi etc. ♦ *Cuib de lăcrimioare.* **6.** Mulţime de fermenţi de acelaşi fel care provoacă înăcrirea vinului, a borşului, a laptelui etc.

CUIBÁ, pers. 3 *cuibează,* vb. I. Intranz. A-şi avea, a-şi aşeza cuibul. – Din **cuib.**

CUIBÁR, *cuibare*, s. n. **1.** Loc pregătit în paie, în fân sau pe pământ unde păsările de curte îşi depun ouăle. ♦ Ou care se lasă în cuibar (**1**) pentru ca păsările ouătoare să-şi găsească locul. ♦ Cuib (**1**). ♦ Fig. Culcuş. **2.** Fig. Sălaş, locuinţă; cuib (**2**). – **Cuib** + suf. *-ar*.

CUIBĂRÍ, *cuibăresc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre păsări) A-şi face cuibul (**1**) undeva; a-şi face loc în cuibar. ♦ Fig. (Despre oameni şi despre animale) A se aşeza cât mai bine într-un loc; a se ghemui. ♦ Fig. A se adăposti. ♦ Fig. A se aciua, a se pripăşi. **2.** Tranz. (Rar) A aşeza găinile în cuibar. **3.** Tranz. A muşuroi porumbul, cartofii etc. – Din **cuibar.**

CUIBĂRÍRE, *cuibăriri,* s. f. Acţiunea de *a (se) cuibări* şi rezultatul ei. – V. **cuibări.**

CUIBĂRÍT1 s. n. Faptul de *a (se) cuibări;* perioadă când (se) cuibăresc păsările. – V. **cuibări.**

CUIBĂRÍT2, *cuibăriţi, -te*, adj. (Despre păsări) Care şi-a făcut cuib (**1**) undeva; care şi-a făcut loc în cuibar. ♦ Fig. (Despre oameni şi animale) Care s-a aşezat cât mai bine într-un loc; care s-a ghemuit într-un loc. ♦ Fig. Care s-a aciuit, s-a pripăşit undeva, pe lângă cineva. – V. **cuibări.**

CUIBULÉŢ, *cuibuleţe,* s. n. Cuibuşor. – **Cuib** + suf. *-uleţ.*

CUIBUŞÓR, *cuibuşoare,* s. n. Diminutiv al lui *cuib;* cuibuleţ. – **Cuib** + suf. *-uşor.*

CUIÉR, *cuiere*, s. n. Suport de lemn sau de metal, mobil sau fixat în perete, prevăzut cu mai multe cârlige sau braţe, de care se atârnă diverse obiecte şi accesorii de îmbrăcăminte. [Pr.: *cu-ier*] – **Cui** + suf. *-er*.

CUIŞÓR, *cuişoare,* s. n. **1.** Diminutiv al lui *cui;* cuiuţ. **2.** (La pl.) Condiment alimentar obţinut prin uscare din mugurii aromatici florali ai unui arbust exotic. [Pr.: *cu-i-*] – **Cui** + suf. *-işor.*

CUIŞORÍŢĂ, *cuişoriţe,* s. f. Plantă erbacee cu flori alburii sau roşcate şi cu fructe capsule. [Acc. şi: *cuişóriţă.* – Pr.: *cu-i-*] – **Cuişor** + suf. *-iţă.*

CUIÚŢ, *cuiuţe,* s. n. (Reg.) Cuişor (**1**). [Pr.: *cu-iuţ*] – **Cui** + suf. *-uţ.*

CÚJBĂ, *cujbe,* s. f. **1.** Bucată de lemn bifurcată la capăt, care se fixează în pământ sau într-un zid şi de care se leagă sau se atârnă, cu un lanţ, ceaunul deasupra focului. **2.** (Reg.) Nuia bine răsucită şi pârlită în foc, întrebuinţată în loc de frânghie.

CULBÉC, *culbeci*, s. m. (Reg.) Melc. [Var.: **cubélc** s. m.] – Et. nec.

CULCÁ, *culc*, vb. I **1.** Refl. şi tranz. A (se) întinde, a (se) aşeza în poziţie orizontală (spre a dormi, a se odihni sau a face să adoarmă sau să se odihnească). ♦ Tranz. A adăposti peste noapte; a găzdui.. **2.** Tranz. A pune, a aşeza un obiect, o parte a corpului etc. pe ceva sau pe cineva. **3.** Tranz. (În expr.) *A culca la pământ* = a doborî; a ucide. ♦ Refl. (Despre plante) A se pleca, a se îndoi spre pământ.

CULCÁRE, *culcări,* s. f. Acţiunea de *a (se) culca;* culcat. **1.** Aşezare în poziţie orizontală. ♦ Momentul când cineva se duce (sau este dus) să se culce. **2.** (Adesea art., cu valoare de interjecţie) Întindere la pământ a soldaţilor, la un ordin dat. – V. **culca.**

CULCÁT1 s. n. Culcare. – V. **culca.**

CULCÁT2, **-Ă,** *culcaţi, -te*, adj. Aşezat în poziţie orizontală. – V. **culca.**

CULCÚŞ, *culcuşuri,* s. n. **1.** Locul de culcare sau de adăpost al animalelor şi al păsărilor. **2.** Loc (improvizat) de odihnă sau de dormit pentru oameni. ♦ Adăpost, sălaş pentru oameni; locuinţă. ♦ Ascunzătoare. – **Culca** + suf. *-uş.*

CULÉGE, *culég*, vb. III. Tranz. **1.** A aduna, a strânge cereale, fructe, flori etc. ♦ Fig. A dobândi, a obţine, a căpăta. **2.** A ridica, a strânge ceva de pe jos. **3.** A aduna laolaltă; a colecţiona. [Perf. s. *culesei*, part. *culeş*].- (după *ales1*).

CULÉGERE, *culegeri*, s. f. Acţiunea de *a culege* şi rezultatul ei; strângere, adunare; colecţie. – V. **culege.**

CULÉS1, *culesuri*, s. n. Strângere a cerealelor, a fructelor etc.; recoltare. ◊ Timpul când se strânge recolta. – V. **culege.**

CULÉS2, **-EÁSĂ,** *culeşi, -se*, adj. (Despre plante, fructe, flori etc.) Care este luat, desprins din locul unde creşte; recoltat. – V. **culege.**

CULÍC, culici, s. m. (La pl.) Gen de păsări de mlaştină cu ciocul lung şi îndoit în jos, cu penajul brun-închis sau brun-ruginiu ; (şi la sg.) pasăre din acest gen. – Et. nec.

CÚLME, *culmi*, s. f. **1.** Partea cea mai de sus, prelungită orizontal şi uşor înclinată, a unui munte sau a unui deal; vârf, culmiş. **2.** Fig. Gradul cel mai înalt la care se poate ajunge; apogeu. ◊ Expr. *Culmea culmilor!* sau *asta-i culmea!* = asta întrece orice margini, e nemaipomenit. **3.** (Pop.) Prăjină lungă în casele ţărăneşti, fixată orizontal de grinzi, de care se atârnă haine, obiecte casnice etc.

CULMINÁ, pers. 3 *culminează,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre aştri) A atinge punctul de culminaţie. **2.** Fig. A atinge stadiul cel mai înalt al unei situaţii, a ajunge la apogeu.

CULMINÁRE s. f. Acţiunea de *a culmina* şi rezultatul ei. – V. **culmina.**

CULMINĂRÍŢĂ s. f. (Reg.) Pânză lungă şi lată ţesută în diferite culori, cu care se împodobesc pereţii caselor ţărăneşti pe lângă tavan. – Cf. culme.

CULMÍŞ, *culmişuri,* s. n. (Pop.) Culme (**1**). – **Culme** + suf. *-iş.*

CULMÍŢĂ, *culmiţe,* s. f. Diminutiv al lui *culme* (**1**). – **Culme** + suf. *-iţă.*

CULOÁRE, *culori*, s. f. **1.** Proprietate a corpurilor de a absorbi inegal diferitele componente monocromatice ale luminii, modificând astfel compoziţia luminii împrăştiate sau transmise de ele; aspectul colorat al corpurilor. ◊ *Culoare fundamentală* = fiecare dintre culorile (roşu, galben şi albastru) care nu pot fi obţinute prin amestecul altor culori, dar care amestecate între ele dau toate celelalte nuanţe şi culori.♦ *A-şi pierde culoarea* = **a)** (despre faţa omului) a deveni palid; **b)** (despre ţesuturi) a se decolora. **2.** *Culoare istorică* = evocare a unei epoci istorice prin ceea ce are ea mai caracteristic. **3.** Substanţă întrebuinţată pentru a vopsi, a picta etc.; materie colorantă. [Var.: **coloáre** s. f.].

CULT1**,** *culte*, s. n. **1.** Omagiu care se aduce divinităţii prin acte religioase; manifestare a sentimentului religios prin rugăciuni şi prin acte rituale; totalitatea ritualurilor unei religii. **2.** Religie, confesiune.

CULT2**, -Ă,** *culţi, -te*, adj. **1.** Care are un nivel înalt de cultură şi de cunoştinţe; instruit. **2.** (Despre manifestări ale oamenilor) De care dă dovadă omul cult (**1**); care are caracter cărturăresc.

CÚLTIC, -Ă, *cultici, -ce*, adj. (Rar) De cult1. – **Cult**1 + suf. *-ic.*

CULTIVÁ, *cultív*, vb. I. **1.** Tranz. A lucra pământul spre a-l face să dea roade. ♦ A semăna plante; a îngriji şi a recolta plante agricole. **2.** Tranz. Fig. A se ocupa cu râvnă de ceva; a face să crească, să se dezvolte. **3.** Refl. şi tranz. A (se) instrui.

CULTIVÁRE, *cultivări,* s. f. Acţiunea de *a (se) cultiva*. **1.** Lucrarea pământului. **2.** Fig. Educare, instruire, dezvoltare. – V. **cultiva.**

CULTIVÁT, -Ă, *cultivaţi, -te*, adj. **1.** (Despre plante) Care se cultivă. **2.** (Despre oameni) Educat, instruit, cult. – V. **cultiva.**

CULTURÁL, -Ă, *culturali, -e*, adj. Care aparţine culturii (**1**), privitor la cultură, care ajută la răspândirea culturii.

CULTURALIZÁRE, *culturalizări,* s. f. Acţiunea de *a (se) culturaliza* şi rezultatul ei; răspândire a culturii; instruire. – V. **culturaliza.**

CULTÚRĂ, *culturi*, s. f. **1.** Totalitatea valorilor materiale şi spirituale create de omenire şi a instituţiilor necesare pentru comunicarea acestor valori. ♦ Faptul de a poseda cunoştinţe variate în diverse domenii; totalitatea acestor cunoştinţe; nivel (ridicat) de dezvoltare intelectuală la care ajunge cineva. ◊ *Om de cultură* = persoană cu un nivel intelectual ridicat, care posedă cunoştinţe universale temeinice. ♦ (Arheol.) Totalitatea vestigiilor vieţii materiale şi spirituale prin intermediul cărora se reconstituie imaginea unei comunităţi omeneşti din trecut. ♦ Ansamblu de activităţi şi modele de comportament proprii unui grup social dat, transmisibile prin educaţie. **2.** Ştiinţa, priceperea de a lucra pământul, de a îngriji plantele. *Plante de cultură* = plante cultivate de om pentru folosul pe care îl aduc. ♦ Creştere, prăsire a unor animale, a unor insecte etc. **3.** (În sintagma) *Cultură fizică* = dezvoltare armonioasă a corpului prin sport şi gimnastică. – După **cult**2.

CUM adv., conj. Adv. **I.** *(Interogativ).* **1.** În ce mod? *Cum ai făcut de ai venit?* ◊ De ce? *Cum nu m-ai înştiinţat?* **2.** (Exprimă părerea de rău, contrarietatea, surpriza, mirarea, indignarea etc.) Se poate? adevărat să fie? **3.** Ce? poftim? **4.** Cu cât? cu ce preţ? **II.** (Explicativ) Cât de (mare, mult, bine, tare etc.). Conj. (Stabileşte raporturi de subordonare) **1.** (Introduce o completivă directă sau indirectă) *Privind în urma lor cum se duceau, rămase gânditor.* ◊ Loc. adj. şi adv. *Nu ştiu cum* = într-un fel oarecare; (în mod) ciudat, bizar. **2.** (Introduce o propoziţie modală) *M-au văzut cum dormeam.* ♦ (Introduce o propoziţie comparativă) Precum. *Va râde cum a râs şi altă dată.* ◊*Cum s-ar zice* = adică, va să zică. **3.** (Introduce o propoziţie cauzală) Deoarece, întrucât; fiindcă. **4.** (Introduce o propoziţie concesivă) Cu toate că, deşi. **5.** În aşa fel, încât. **6.** În măsura în care, pe cât.**7.** Îndată ce.

CUMÁTRU, -Ă, *cumetri, -e*, s. m. şi f. **1.** Naşul sau naşa în raport cu părinţii copilului botezat ori cu alte rude. **2.** Termen de adresare la ţară între bărbaţi şi femei de aceeaşi vârstă (sau mai în vârstă). ♦ (În basme, în fabule) Termen de adresare în lumea animalelor. ♦ P. ext. (Fam.) Bărbat sau femeie.

CUMETRÍE, *cumetrii*, s. f. (Pop.) **1.** Relaţie de înrudire între cumetri sau cumetre; calitatea de cumătru sau de cumătră. **2.** Petrecerea, ospăţul de la botez. [Var.: (reg.) **cumătríe** s. f.] – **Cumătru** + suf. *-ie.*

CUMETRÍŢĂ, *cumetriţe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *cumătră.* [Var.: (reg.) **cumătríţă** s. f.] – **Cumătră** + suf. *-iţă.*

CUMETRÉL, *cumetrei*, s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *cumătru.* – **Cumătru** + suf. *-el.*

CUMETRÍ, *cumetresc,* vb. IV. Refl. recipr. (Pop.) A se înrudi cu cineva printr-o relaţie de cumetrie, a deveni cumătru (**1**) cu cineva. – Din **cumătru.**

CUMETRÍE, *cumetrii*, s. f. (Pop.) **1.** Relaţie de înrudire între cumetri sau cumetre; calitatea de cumătru sau de cumătră. **2.** Petrecerea, ospăţul de la botez. [Var.: (reg.) **cumătríe** s. f.] – **Cumătru** + suf. *-ie.*

CUMETRÍŢĂ, *cumetriţe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *cumătră.* [Var.: (reg.) **cumătríţă** s. f.] – **Cumătră** + suf. *-iţă.*

CUMINCIÓR, -OÁRĂ, *cuminciori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *cuminte.* – **Cuminte** + suf. *-ior.*

CUMINECÁ, *cumínec*, vb. I. Refl. şi tranz. (În practicile religiei creştine) A primi sau a da cuminecătura; a (se) împărtăşi, a (se) griji. ♦ Tranz. A anula, a face să fie iertate prin cuminecătură un păcat, o greşeală. [Var.: **cuminicá** vb. I].

CUMINECÁRE, *cuminecări,* s. f. Acţiunea de *a (se) cumineca*. – V. **cumineca.**

CUMINECĂTÚRĂ, *cuminecături,* s. f. (În religia creştină) Ritual care constituie una dintre cele şapte taine şi care constă în gustarea de către credincioşi a vinului şi a pâinii sfinţite de preot, simbol al sângelui şi al trupului lui Hristos; euharistie, împărtăşanie, grijanie. ♦ (Concr.) Vinul şi pâinea care servesc în acest scop. – **Cumineca** + suf. *-ătură.*

CUMINICÁ vb. I v. **cumineca.**

CUMÍNTE, *cuminţi,* adj. **1.** Cu purtări bune; aşezat, liniştit. **2.** Cu judecată; deştept, înţelept. ◊ (Substantivat, m.) *Un nebun arunc-o piatră-n baltă şi zece cuminţi n-o pot scoate.* ♦ Prevăzător, prudent. – **Cu + minte.**

CUMINŢÉNIE s. f. **1.** Calitatea de a fi cuminte, purtare bună; seriozitate, cuminţie. **2.** Înţelepciune, deşteptăciune. ♦ Prevedere, prudenţă. – **Cuminte** + suf. *-enie.*

CUMINŢÍ, *cuminţesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) linişti, a (se) potoli; a deveni sau a face să devină mai serios, mai înţelept. – Din **cuminte.**

CUMINŢÍE s. f. (Rar) Cuminţenie (**1**). **– Cuminte** + suf. *-ie.*

CUMINŢÍT, -Ă, *cuminţiţi, -te,* adj. Care a devenit mai aşezat, mai serios; care s-a făcut mai înţelept, mai cu judecată. – V. **cuminţi.**

CUMNÁT, -Ă, *cumnaţi, -te*, s. m. şi f. Fratele sau sora unuia dintre soţi în raport cu celălalt soţ. ♦ (La pl.) Persoane (femei sau bărbaţi) înrudite în acest fel.

CUMNĂŢÉL, *cumnăţei,* s. m. (Fam.) Diminutiv al lui *cumnat*. – **Cumnat** + suf. *-el.*

CUMNĂŢÍCĂ, *cumnăţele,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *cumnată*. – **Cumnată** + suf. *-ică.*

CUMNĂŢÍE s. f. (Rar) Calitatea de cumnat sau de cumnată; înrudire între cumnaţi şi cumnate. – **Cumnat** + suf. *-ie.*

CUMINŢÍT, -Ă, *cuminţiţi, -te,* adj. Care a devenit mai aşezat, mai serios; care s-a făcut mai înţelept, mai cu judecată. – V. **cuminţi.**

CUMNÁT, -Ă, *cumnați, -te,* s. m. și f. Fratele sau sora unuia dintre soți în raport cu celălalt soț. ♦ (La pl.) Persoane (femei sau bărbați) înrudite în acest fel.

CUMNĂȚÉL, *cumnățel,* s. m. (Fam.) Diminutiv al lui *cumnat*. – **Cumnat** + suf. *-el.*

CUMNĂȚÍCĂ, *cumnățele,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *cumnată*. – **Cumnată** + suf. *-ică.*

CUMNĂȚÍE s. f. (Rar) Calitatea de cumnat sau de cumnată; înrudire între cumnați și cumnate. – **Cumnat** + suf. *-ie.*

CÚMPĂNĂ, *cumpene,* s. f. **1.** Dispozitiv format dintr-o bârnă mobilă de lemn așezată pe un stâlp înalt, având legată la un capăt o greutate pentru echilibru și la celălalt o găleată, cu ajutorul căruia se scoate apa din fântână. **2.** Cântar format dintr-o pârghie cu brațe egale și o limbă care oscilează la cea mai mică aplecare a talerelor. ◊ *A fi* (sau *a sta) în cumpănă* = a șovăi în luarea unei hotărâri. ♦ Fig. *Trebuie să aibă omul, în ființa lui, buna cumpănă a înțelepciunii.* **3.** Simbol al justiției, reprezentat printr-o balanță. ♦ **4.** (În sintagmele) *Cumpăna apelor* sau *cumpănă de ape* . *Cumpăna nopții* = miezul nopții. **5.** Fig. Soartă (rea); primejdie, nenorocire; încercare la care este supus cineva. ♦ Ploaie mare, rupere de nori.

CUMPĂNEÁLĂ, *cumpăneli,* s. f. Cumpănire, chibzuială, socotință, cumpătare. – **Cumpăni** + suf. *-eală.*

CUMPĂNÍ, *cumpănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A cântări (cu cumpăna). ♦ A aprecia greutatea sau alte calități ale unui obiect. **2.** Tranz. A pune în stare de echilibru; a echilibra. **3.** Refl. și tranz. A (se) clătina, a (se) legăna. **4.** Tranz. și intranz. Fig. A cântări cu mintea, a chibzui, a socoti. ♦ Refl. A sta la îndoială înainte de a lua o hotărâre; a șovăi. **5.** Refl. Fig. A lua o hotărâre; a se decide. – Din **cumpănă.**

CUMPĂNÍRE, *cumpăniri,* s. f. Acțiunea de *a (se) cumpăni* și rezultatul ei. **1.** Echilibru. **2.** Fig. Măsură justă; chibzuială (în vorbe sau în fapte). – V. **cumpăni.**

CUMPĂNÍT, -Ă, *cumpăniți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Chibzuit, echilibrat, măsurat. – V. **cumpăni.**

CUMPĂRÁ, *cúmpăr,* vb. I. Tranz. A intra în posesiunea unui lucru, plătind contravaloarea lui cu bani.

CUMPĂRÁRE s. f. Acțiunea de *a cumpăra* și rezultatul ei. ◊ (Ec. pol.) *Putere de cumpărare* = capacitate de plată a unității bănești sau a populației. *Vânzare-cumpărare* = strămutarea proprietății unui lucru de la vânzător la cumpărător, în schimbul unui preț. – V. **cumpăra.**

CUMPĂRĂTÓR, -OÁRE, *cumpărători, -oare,* s. m. și f. **1.** Persoană care cumpără (mărfuri). **2.** Persoană care, în virtutea unui contract de vânzare-cumpărare, dobândește, contra unei plăți, dreptul de proprietate asupra unui bun. – **Cumpăra** + suf. *-ător.*

CUMPĂRĂTÚRĂ, *cumpărături,* s. f. Faptul de a cumpăra; (concr.) obiect cumpărat; târguială. – **Cumpăra** + suf. *-ătură.*

CÚMPĂT s. n. **1.** Echilibru sufletesc, judecată dreaptă, stăpânire de sine; cumpătare. **2.** (Rar) Încercare grea la care este supus cineva.

CUMPĂTÁ, *cumpătez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** (Rar) A (se) restrânge, a (se) modera, a (se) tempera. ♦ Tranz. (Reg.) A cruța, a economisi; a menaja. **2.** (Înv. și reg.) A (se) îndruma; a (se) decide.

CUMPĂTÁRE, *cumpătări,* s. f. Măsură, moderație (la mâncare și la băutură); sobrietate. – V. **cumpăta.**

CUMPĂTÁT, -Ă, *cumpătați, -te,* adj. (Despre oameni și despre manifestările lor) Cu măsură, stăpânit, sobru, așezat. – V. **cumpăta.**

CUMPLÍT, -Ă, *cumpliți, -te,* adj. **1.** Groaznic, teribil; crud, nemilos, feroce. ♦ (Fam.; despre mâncăruri și băuturi) Foarte bun, gustos. ♦ (Adverbial; cu valoare de superlativ) Tare, mult, extraordinar, strașnic. **2.** (Înv.) Zgârcit.

CUMSECÁDE adj. invar., adv. **1.** Adj. invar. (Despre oameni) Cu purtări bune; de treabă, onest, cinstit. **2.** Adj., adv. (Care este) așa cum se cuvine, cum se cere, cum trebuie; potrivit, bun. – **Cum + se + cade.**

CUMSECĂDÉNIE s. f. Calitatea unui om de a fi cumsecade. – **Cumsecade** + suf. *-enie.*

CUMVÁ adv. **1.** Într-un fel oarecare; oarecum. **2.** Din întâmplare, eventual, poate. – **Cum + va** (= *vrea).*

CUNOÁȘTE, *cunósc,* vb. III. **1.** Tranz. A lua cunoștință în chip veridic de obiectele și de fenomenele înconjurătoare; a stabili în chip obiectiv natura, proprietățile unui lucru, relațiile dintre fenomene, a le da o interpretare conformă cu adevărul. **2.** Tranz. A avea sau a dobândi cunoștințe pe baza studiului, experienței. **3.** Tranz. A ști, a afla cine este cineva, a identifica ceva. ◊ A ști felul de a fi al cuiva. ◊ Expr. *A cunoaște lumea* = a avea experiența vieții. ♦ A distinge, a deosebi pe cineva sau ceva. *Cunosc eu bunătatea ta*. **4.** Tranz. A admite ca adevărat; a nu tăgădui.**5.** Tranz. A-și da seama de ceva; a înțelege, a ști.

CUNOÁȘTERE, *cunoașteri,* s. f. Acțiunea de *a cunoaște* și rezultatul ei. **1.** Reflectare în conștiință a realității existente independent de subiectul cunoscător. **2.** Faptul de a poseda cunoștințe, informații date asupra unui subiect, asupra unei probleme; cunoștință (**1**). – V. **cunoaște.**

CUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *cunoscători, -oare,* adj., s. m. și f. (Persoană) care posedă cunoștințe speciale, temeinice într-un domeniu; expert. ♦ (Persoană) care are un gust rafinat. – **Cunoaște** + suf. *-ător.*

CUNOSCÚT, -Ă, *cunoscuți, -te,* adj., s. m. și f. **1.** (Persoană) care se cunoaște, care se știe. ♦ (Persoană) care poate fi ușor de recunoscut. **2.** (Persoană) care a făcut cunoștință cu cineva. ♦ (Persoană) care se bucură de o anumită reputație, de notorietate. – V. **cunoaște.**

CUNOȘTÍNȚĂ, *cunoștințe,* s. f. **1.** Cunoaștere (**2**). ◊ Expr. *A avea* (sau *a lua) cunoștință de ceva* = a ști, a fi informat. ◊ Expr. *A-și pierde cunoștința* = a nu mai ști de sine, a leșina. ♦ (Rar) Minte, rațiune. **2.** (La pl.) Totalitatea noțiunilor, ideilor, informațiilor pe care le are cineva într-un domeniu oarecare. **3.** Persoană pe care vorbitorul o cunoaște. **– Cunoaște** + suf. *-ință* .

CUNUNÁ, *cunún,* vb. I. **1.** Refl. recipr. A se căsători religios. **2.** Tranz. (Despre preoți) A oficia slujba cununiei. ♦ A fi naș la cununie. ♦ (Despre părinți) A-și căsători după ritualul religios fiul sau fiica.

CUNUNÁT, -Ă, *cununați, -te,* adj. Căsătorit după ritualul religios. – V. **cununa.**

CUNÚNĂ, *cununi,* s. f. **1.** Împletitură în formă circulară, făcută din flori, frunze sau ramuri (care se pune pe cap). ◊ Expr. *A sta cunună împrejurul cuiva* = (despre un grup de persoane) a sta împrejurul cuiva, formând un cerc închis**.** *Cunună de raze* (sau *de lumină)* = aureolă. *Cunună de munți* (sau *de dealuri, de păduri)* = lanț, șir de munți sau de dealuri, de păduri, dispuse în cerc. **2.** Coroană care se așază pe capul celor care se căsătoresc după ritualul religios. **3.** Funie, împletitură de ceapă, de usturoi etc. **4.** Grindă principală cu care se închide în partea de sus un perete de lemn și pe care se reazemă celelalte grinzi ale tavanului și ale acoperișului.

CUNUNÍE, *cununii,* s. f. **1.** Căsătorie (religioasă). ◊ Loc. adj. *Cu cununie* = (despre soț sau soție) căsătorit religios. ◊ Expr. *A lua* (pe cineva) *cu cununie* = a se căsători cu cineva religios. **2.** (Concr.) Cunună (**3**). ◊ Expr. *A(-și) pune cununiile (pe cap)* = a (se) cununa. – **Cununa** + suf. *-ie*

CUNUNÍȚĂ, *cununițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui cunună. **2.** (Bot.) Ciritel. – **Cunună** + suf. *-iță.*

CUPÁR, *cupari,* s. m. Dregător domnesc, în Evul Mediu, în Moldova, care avea funcția de ajutor al paharnicului; titlu purtat de acest dregător. – **Cupă**1 + suf. *-ar.*

CÚPĂ1, *cupe,* s. f. **1.** Vas de băut mai mult larg decât adânc (cu picior); pahar cu picior, în formă de potir cu gura largă, din care se beau băuturi alcoolice. ♦ Conținutul unui astfel de vas sau de pahar. **2.** (Pop.) Unitate de măsură pentru lichide (mai mare de un litru). ♦ Cană, vas având această capacitate. **3.** Plantă cu tulpina foarte scurtă, care face o singură floare albastră-azurie. ◊ Compus: *cupa-vacii* = plantă agățătoare cu frunze în formă de săgeată și cu flori mari, albe, asemănătoare cu ale zorelelor.

CUPRÁ, *cuprez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafața unor obiecte metalice cu un strat de cupru; a arăma. – Din **cupru.**

CUPRÁRE, *cuprări,* s. f. Acțiunea de *a cupra* și rezultatul ei; arămire. – V. **cupra.**

CUPRÁT, -Ă, *cuprați, -te,* adj. Acoperit cu un strat (subțire) de cupru. – V. **cupra.**

CUPRÍNDE, *cuprínd,* vb. III. I. Tranz. **1.** A prinde, a apuca ceva de jur împrejur cu mâinile sau cu brațele. ♦ Tranz. și refl. recipr. A (se) îmbrățișa. ♦ **2.** Fig. A îmbrățișa cu privirea; a vedea; a înțelege, a cunoaște. **3.** (Despre o haină) A fi potrivită pentru corpul cuiva. **4.** (Reg.) A bara, a bloca, a închide un drum. *I-a cuprins calea***. 5.** (Despre epoci istorice sau geologice) A se întinde pe o perioadă de... [Perf. s. *cuprinséi*, part. *cuprins*. – Var.: **coprínde** vb. III].- (după *prinde*).

CUPRÍNDERE, *cuprinderi,* s. f. Acțiunea de *a (se) cuprinde* și rezultatul ei. ♦ Încadrare, atragere într-un domeniu de activitate. ♦ (Înv.) Conținut (al unei opere). ♦ (Rar) Interior. [Var.: **copríndere** s. f.] – V. **cuprinde.**

CUPRÍNS1, *cuprinsuri,* s. n. **I. 1.** Conținut. *Cuprinsul cărții.* ♦ Sumar (**II 2**). **2.** Întindere, suprafață. ♦ Spațiu înconjurător. ♦ (Înv.) Loc, ținut. **II.** (Înv.) **1.** Stăpânire. ♦ (Concr.) Proprietate. **2.** Curte întărită a unui castel. [Var.: **coprín**s s. n.] – V. **cuprinde.**

CUPRÍNS2, -Ă, *cuprinși, -se,* adj. **1.** (Rar) Îmbrățișat (unul cu altul). **2.** (Pop.) Înstărit, bogat. – **V. cuprinde.**

CUPRINZĂTÓR, -OÁRE, *cuprinzători, -oare,* adj. Care cuprinde mult; care are un conținut bogat; care conține esențialul. [Var.: **coprinzătór, -oáre** adj.] – **Cuprinde** + suf. *-ător.*

CUPRÓS, -OÁSĂ, *cuproși, -oase,* adj. (Chim.) Care conține cupru (monovalent). – **Cupru** + suf. *-os.*

CUPTÓR, *cuptoare,* s. n. **1.** Construcție de cărămidă, de piatră, de metal sau de lut, pentru copt pâinea și alte produse de panificație. ♦ Cantitate de pâine, de plăcinte etc. care se poate coace o dată. ♦ Platformă ridită în prelungirea vetrei și pe care se doarme la țară. ◊ *A aduce (părinților) noră pe cuptor* = a se însura. **2.**. *Cuptor de var* = varniță. **3.** Fig. Căldură mare; arșiță. ◊ (Pop.; în sintagma) *Luna lui cuptor* = (luna) iulie.

CUPTORÁR, *cuptorari,* s. m. **1.** Lucrător la un cuptor (**2**). **2.** Meseriaș care face cuptoare (**1**). – **Cuptor** + suf. *-ar.*

CUPTORÁȘ, *cuptorașe,* s. n. Diminutiv al lui *cuptor* (**1**). – **Cuptor** + suf. *-aș.*

CÚPULĂ, *cupule,* s. f. Organ în formă de cupă l mică, aflat la baza ghindei și a altor fructe.

CUR, *cururi,* s. n. (Pop.) Șezut, popou.

CURÁ2, *curez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A desface frunzele sau boabele de pe știuleții porumbului.

CURAGIÓS, -OÁSĂ adj. v. **curajos.**

CURÁJ s. n. Forța morală de a înfrunta cu îndrăzneală primejdiile și neajunsurile de orice fel; îndrăzneală, fermitate în acțiuni sau în manifestarea convingerilor; tărie de caracter, temeritate, bărbăție. ♦ (Cu valoare de interjecție) Fii îndrăznet, tare! nu te lăsa! [Var.: (pop.) **coráj** s. n.].

CURAJÓS, -OÁSĂ, *curajoși, -oase,* adj. Plin de curaj; îndrăznet, ferm. [Var.: **curagiós, -oásă** adj.].

CURÁT, -Ă, *curați, -te,* adj. **1.** Lipsit de murdărie, de praf, de pete etc. ◊ (Despre aer) Lipsit de impurități; proaspăt. ♦ (Despre o încăpere, o casă) Bine întreținut; îngrijit. ♦ (Despre vase) Din care se poate mânca sau bea. ♦ (Despre ființe) Care iubește curățenia. **2.** Fig. Cinstit, sincer. ♦ Pur, nevinovat, cast. **3.** (Despre cer, văzduh) Fără nori; senin, clar. ♦ (Despre apă, lacrimi, etc.) Transparent, cristalin, limpede. **4.** Pur, neamestecat. *Grâu curat*. **5.** Fig. (Despre voce, glas etc.) Sonor, clar, cristalin. **6.** Fig. Lămurit, deslușit, clar, deschis. ◊ Expr. (Fam.) *Vorbă curată* = vorbă spusă fără înconjur, în mod categoric. – V. **cura**2.

CURĂTÚRĂ, curături, s. f. **1.** Loc într-o pădure curățat de arbori, de mărăcini etc. pentru a putea fi cultivat; runc. **2.** Deal sau povârniș acoperit cu vii. – **Cura**2 + suf. *-ătură.*

CURĂȚÁ, *curăț,* vb. I. **I. 1.** Tranz. și refl. A face să dispară murdăria, a înlătura impuritățile de pe ceva sau de pe sine. ♦ Tranz. A îndepărta coaja, pielița de pe fructe, legume sau de pe ouă. **2.** Tranz. și refl. A (se) vindeca de o boală (de piele). **II.** Fig. **1.** Tranz. și refl. A (se) debarasa, a (se) salva, a (se) descotorosi (de ceva rău). **2.** Refl. (În limbajul bisericesc) A se mântui, a se purifica. [Var.: (pop.) **curăți** vb. IV] – Din **curat.**

CURĂȚÁRE, *curățări,* s. f. Acțiunea de *a (se) curăța* și rezultatul ei. [Var.: **curățíre** s. f.] – V. **curăța.**

CURĂȚÁT s. n. Faptul de *a (se) curăța.* [Var.: **curățít** s. n.] – V. **curăța.**

CURĂȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *curățel, -ele,* adj. Diminutiv al lui *curat;* destul de curat, îngrijit; *p. ext.* (despre oameni) frumușel, drăguț, simpatic. ♦ Lucrat îngrijit; bunicel. – **Curat** + suf. *-el, -ea, -ică.*

CURĂȚÉNIE, *curățenii,* s. f. **1.** Calitatea de a fi curat; starea, înfățișarea unei ființe curate sau a unui lucru curat. **2.** Înlăturare a murdăriei, a prafului, a gunoiului și punerea lucrurilor în ordine într-o locuință; dereticare. – **Curat** + suf. *-enie.*

CURĂȚÍ vb. IV v. **curăța.**

CURĂȚÍE s. f. (Înv.) Cinste; nevinovăție, castitate. – **Curat** + suf. *-ie.*

CURĂȚÍT s. n. v. **curățat.**

CURĂȚITÓR, -OÁRE, *curățitori, -oare,* adj., s. f., s. n. Care curăță. **– Curăți** + suf. *-tor.*

CURÁND adv. **1.** (Temporal) Peste puțin timp; îndată, imediat, numaidecât. ◊ *În curând* = în scurt timp, nu peste mult timp. *De curând* = cu puțin timp înainte, nu demult. **2.** (Modal) Degrabă, repede.- (după *rând*).

CURB, -Ă, *curbi, -e,* adj., s. f. **I.** Adj. (Despre linii) În formă de arc; arcuit, încovoiat; (despre un plan) boltit. **II.** S. f. Porțiune din traseul unei căi de comunicație terestră cu axa curbă (**I**). ◊ Expr. *A lua curba* = (despre vehicule) a vira, a coti.

CURBÁ, *curbez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face curb (**I**), a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) arcui.

CURBÁRE, *curbări,* s. f. Acțiunea de *a (se) curba;* arcuire, încovoiere. – V. **curba.**

CURBÁT, -Ă, *curbați, -te,* adj. Încovoiat, arcuit, îndoit. – V. **curba.**

CURBÚRĂ, *curburi,* s. f. Îndoitură în formă de arc; loc unde se găsește o astfel de îndoitură.

CURCÁN, *curcani,* s. m. **1.** Pasăre domestică mare, cu coada lată care se desfășoară în formă de evantai; *p. restr.* masculul curcii. ◊ Expr. *A se umfla în pene ca un curcan* = a se îngâmfa, a-și da aere. **2.** Fig. Poreclă dată dorobanților români din războiul de la 1877-1878. – **Curcă** + suf. *-an.*

CÚRCĂ, *curci,* s. f. Femela curcanului; *p. ext.* curcan. ◊ *Curcă bronzată* = rasă de curci crescută și în țara noastră, cu greutate corporală mare.

CURCĂNÁȘ, *curcănași,* s. m. Diminutiv al lui *curcan.* – **Curcan** + suf. *-aș.*

CURCĂNÍE, *curcănii,* s. f. (Fam.) Furtișag, potlogărie. – **Curcan** + suf. *-ie.*

CURCUBÁTĂ s. f. v. **curcubetă.**

CURCUBÉTĂ, *curcubete,* s. f. (Reg.) **1.** Dovleac*).* **2.** Tigvă. [Var.: **curcubắtă** s. f.] .

CURCUBÉU, *curcubeie,* s. n. **1.** Fenomen optic datorat refracției, reflexiei totale și dispersiei luminii solare în picăturile de apă din atmosferă și care are aspectul unui imens arc multicolor desfășurat pe cer. **2.** Plantă erbacee cu frunzele și cu tulpina păroase, cu flori mari, roșii-purpurii și cu fructele capsule.- Et. nec.

CÚRE vb. III v. **curge.**

CUREÁ, *curele,* s. f. **1.** Fâșie lungă din piele, cânepă, etc.; *spec.* o astfel de fâșie folosită ca cingătoare. ◊ Expr. *A-l ține* (pe cineva) *cureaua* (sau *curelele)* = a avea curaj; a cuteza; a fi în stare (să...). **2.** (Înv. și pop.) Măsură de lungime egală cu circa 16 picioare; *p. ext.* fâșie lungă și îngustă de pământ.

CURÉCHI, *curechi,* s. m. **1.** (Reg.) Varză. **2.** (În sintagma) *Curechi-de-munte* = plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene-aurii și cu fructe achene prevăzute cu peri .

CURELÁR, *curelari,* s. m. Persoană specializată în confecționarea curelelor sau a hamurilor etc. și la întreținerea lor. – **Curea** + suf. *-ar.*

CURELĂRÍE1 s. f. Meșteșugul sau meseria curelarului. – **Curelar** + suf. *-ie.*

CURELĂRÍE2, *curelării,* s. f. **1.** Atelierul curelarului sau secție dintr-o întreprindere unde se lucrează și se repară curele și alte articole de piele; magazin unde se vând astfel de articole. **2.** Obiecte fabricate din piele; *p. ext.* mulțime de curele. – **Curea** + suf. *-ărie.*

CURELÚȘĂ, *curelușe,* s. f. Diminutiv al lui *curea* (**1**). – **Curea** + suf. *-ușă.*

CURÉNT, -Ă, *curenți, -te,* adj., s. m., s. n. **I.** Adj. **1.** (Despre vorbire) Curgător, ușor, fluent. **2.** (Despre an, lună) Care este în curs; prezent. ♦ De fiecare zi, zilnic; actual. *Lucrări curente.* **II.** S. m. **1.** (Și în sintagma *curent de aer)* Deplasare, mișcare a unei mase de aer dintr-un loc într-altul, cauzată de o diferență de presiune; flux. **2.** Mișcare a apei în direcția pantei; curs. ◊ *Curent marin* = formă de mișcare a apelor maritime, cauzată de vânturile regulate sau periodice, de diferențele de temperatură și salinitate etc.

CURGĂTÓR, -OÁRE, *curgători, -oare,* adj. **1.** (Despre ape) Care curge necontenit. **2.** Fig. (Despre vorbire, frază, stil) Cu debit bogat, ușor și plăcut; fluent; cursiv. **3.** (Înv.; despre an, lună) Curent (**I 2**). – **Curge** + suf. *-ător.*

CÚRGE, pers. 3 *cúrge,* vb. III. Intranz. **I. 1.** (Despre ape) A se mișca necontenit în direcția pantei. ◊ Expr. *A curge gârlă* = a veni din belșug. *Va curge multă apă pe gârlă* (sau *pe Dunăre)* = va trece mult timp. ♦ (Despre ploaie) A cădea din abundență, întruna. **2.** A pluti. *Curgeau pe râu scânduri rupte.* **3.** (Despre sânge) A circula. **4.** (Despre lacrimi, sudoare; *p. ext.* despre sânge) A se scurge, a picura. ♦ A lăsa să se scurgă lichidul dinăuntru. *Curge butoiul.***II.** Fig. **1.** (Despre vorbe, discursuri, stil etc.) A se înșira cu ușurință. **2.** (Despre timp, viață, zile etc.) A trece, a se desfășura. **3.** (Înv.; despre apariția unui fenomen) A rezulta, a proveni, a decurge. [Perf. s. *curse,* part. *curs.* – Var.: (înv. și reg.) **cúre** vb. III].

CÚRGERE, *curgeri,* s. f. **I.** Acțiunea de *a curge.* **II.** Fig. **1.** Desfășurare, trecere de timp; răstimp. **2.** Evoluție istorică, înlănțuire a evenimentelor. ♦ Schimbare continuă; devenire. – V. **curge.**

CURIÓS, -OÁSĂ, *curioși, -oase,* adj. **1.** Care manifestă curiozitate. ♦ Indiscret. **2.** Care stârnește curiozitate; ciudat, straniu; surprinzător, neobișnuit; original. [Pr.: *-ri-os*].

CURM, *curmuri,* s. n. (Reg.) Curmei.

CURMÁ, *curm,* vb. I. **I. 1.** Tranz. (Despre sfori, frânghii, legături) A strânge tare, a pătrunde în carne; a strangula. **2.** Tranz. A tăia un lemn de-a curmezișul. ♦ Tranz. și refl. A (se) frânge, a (se) rupe. **3.** Refl. (Despre oameni) A se apleca de mijloc. **II.** Fig. Tranz. și refl. A (se) întrerupe brusc; a (se) termina. ♦ A(-și) pune capăt vieții, zilelor; a (se) omorî.

CURMÁRE, *curmări,* s. f. Acțiunea de *a (se) curma;* încetare, contenire. – V. **curma.**

CURMÁT, -Ă, *curmați, -te,* adj. **1.** (Despre o parte a corpului încinsă cu o legătură) Strâns prea tare. ♦ (Despre membrele copiilor grași) Cu îndoituri, cu cute la încheieturi. ♦ (Despre corpul unor insecte) Sugrumat la mijloc. **2.** (Despre un drum sau o cărare) Întrerupt. **3.** (Despre un munte, un plai etc.) Care prezintă o adâncitură. – V. **curma.**

CURMĂTÚRĂ, *curmături,* s. f. Depresiune, adâncitură pe culmea unui deal sau a unui munte; prăpastie între doi munți sau două dealuri; șa (**4**). – **Curma** + suf. *-ătură.*

CURMÉI, *curmeie,* s. n. **1.** Bucată, capăt de funie sau de frânghie, întrebuințate pentru a lega ceva sau pentru a priponi vitele; curm; funie de calitate proastă (făcută din coajă de tei sau de răchită). **2.** (Reg.) Mlădiță care crește din tulpina viței-de-vie. – **Curm** + suf. *-ei.*

CURMEZÍȘ adv. De-a latul, transversal; pieziș. ◊ *În lungiș și (în) curmeziș* sau *și (în) curmeziș și (în) curmeziș* = în lung și (în) lat, peste tot, pretutindeni. ◊ Loc. prep. *În* (sau *de-a) curmezișul* = în lat, în diagonală. ◊ [Formă gramaticală; (substantivat) *curmezișul*] – **Curma** + suf. *-iș,* sub influența sinonimului *pieziș.*

CÚRPEN, *curpeni,* s. m. **1.** Mlădiță lungă și subțire a viței-de-vie sau a altei plante agățătoare, care se încolăcește sau se agață de alte plante, de araci etc.; tulpina unor plante târâtoare ca dovleacul, pepenele etc.; *p. ext.* ramură tânără și flexibilă. **2.** Arbust cu tulpina subțire, agățătoare și ramificată, cu frunze compuse, cu flori mari, violete sau albe, în panicule .

CURS1, *cursuri,* s. n. **I. 1.** Mișcare a unei ape curgătoare în direcția pantei; *p. ext.* albia, întinderea sau direcția unei ape curgătoare. **2.** (Înv.) Mers (repede). **II.** Fig. Trecere, durată, interval (de timp). ◊ Loc. prep. *În cursul...* = în timpul cât durează ceva. *În curs de...*

CÚRSĂ2, *curse,* s. f. **1.** Dispozitiv de diferite forme pentru prinderea animalelor sălbatice; teren anume pregătit pentru ca animalul care pășește în limitele lui să fie prins; capcană. **2.** Expr. *A întinde cuiva o cursă* = a căuta să ademenească pe cineva pentru a-l prinde sau pentru a-l da de gol. *A atrage* (pe cineva) *în cursă* = a momi, a ademeni, a ispiti.

CURSOÁRE, *cursori,* s. f. (Înv.) Curent, flux; forță.

CÚRTE, *curți,* s. f. **1.** Spațiu (împrejmuit) în jurul unei clădiri, al unei gospodării etc. care ține de această clădire, gospodărie etc.; ogradă. ◊ Loc. adj. *De curte* = care trăiește pe lângă casa omului. *Păsări de curte.* **2.** (În trecut) Locuința de la țară a moșierului; conac; totalitatea acareturilor împreună cu această locuință. **3.** Palatul de reședință al unui suveran; (înv.) reședința întărită a domnitorului și a boierilor, unde se refugia și populația în timpul războaielor.

CURTEÁN, -Ă, *curteni, -e,* s. m. și f. Persoană care îndeplinea o anumită slujbă la curtea unui monarh sau care făcea parte din suita unui suveran. ♦ (Înv.; la m.) Oștean care depindea de o curte domnească, prestând unele slujbe și bucurându-se de anumite privilegii. – **Curte** + suf. *-ean.*

CURTEÁNCĂ, *curtence,* s. f. Curteană. – **Curtean** + suf. *-că.*

CURTENÉSC, -EÁSCĂ, *curtenești,* adj. De (la) curte (**I 3**), ca de la curte, de curtean. – **Curtean** + suf. *-esc.*

CURTENÍ, *curtenesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A curta. – Din **curtean.**

CURTENITÓR, -OÁRE, *curtenitori, -oare,* adj. Politicos, amabil (față de femei). – **Curteni** + suf. *-tor.*

CURTICÍCĂ, *curticele,* s. f. Diminutiv al lui *curte* (**I 1**). – **Curte** + suf. *-icică.*

CURVÁR, *curvari,* s. m. (Pop.) Afemeiat. – **Curvă** + suf. *-ar.*

CÚRVĂ, *curve,* s. f. **1.** (Pop.) Femeie care duce o viață desfrânată. ♦ Prostituată. **2.** Fig. Om ipocrit, josnic; cutră.

CURVĂSÁRÍ, *curvăsăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A duce o viață desfrânată; a curvi. – De la **curvăsărie.**

CURVĂSĂRÍE, *curvăsării,* s. f. (Pop.) Curvie. – De la **curvă.**

CURVĂSÁRÍT s. n. (Pop.) Faptul de *a curvăsări.* – V. **curvăsări.**

CURVÍ, *curvesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A avea relații sexuale numeroase cu diferite persoane, a duce o viață desfrânată; (pop.) a curvăsări. – De la **curvă.**

CURVÍE, *curvii,* s. f. (Înv. și pop.) Viață desfrânată, desfrâu, prostituție; (pop.) curvăsărie. – **Curvă** + suf. *-ie.*

CURVÍT s. n. (Pop.) Faptul de *a curvi.* – V. **curvi.**

CUSĂTOREÁSĂ, *cusătorese,* s. f. (Rar) Croitoreasă; lenjereasă. – **Cusător** (puțin folosit „croitor” < *coase)* + suf. *-easă.*

CUSĂTORÍE1 s. f. (Rar) Meșteșugul de a coase; meseria cusătoresei. – **Cusător** (puțin folosit „croitor” < *coase)* + suf. *-ie.*

CUSĂTORÍE2, *cusătorii,* s. f. Atelier unde se cos rufe, haine etc. – **Cusători** (puțin folosit „a croi” < *coase)* + suf. *-ie.*

CUSĂTÚRĂ, *cusături,* s. f. **1.** Cusut. ♦ **2.** Locul unde se îmbină, prin cusut, două bucăți de stofă, de pânză etc.; ața cu care s-a cusut. **3.** Felul cum este cusut ceva, modelul, punctul cu care se coase; *p. ext.* ornamentele cusute pe o pânză, pe o stofă etc. **4.** Lucru la care coase cineva. [Var.: (reg.) **cusutúră** s. f.] – **Cusut** + suf. *-ură.*

CÚSCRĂ, *cuscre,* s. f. Mama unuia dintre soți în raport cu părinții celuilalt soț. – Din **cuscru.**

CUSCRÉNIE, *cuscrenii,* s. f. Cuscrie. ♦ (Fam.) Legătură îndepărtată (sau îndoielnică) de rudenie. – **Cuscru** + suf. *-enie.*

CUSCRÍE, *cuscrii,* s. f. Înrudire prin alianță între părinții a doi soți; cuscrenie. – **Cuscru** + suf. *-ie.*

CUSCRIȘÓR, *cuscrișori,* s. m. (Bot.) Plămânărică. – **Cuscru** + suf. *-işor.*

CÚSCRU, *cuscri,* s. m. Tatăl unuia dintre soții în raport cu părinții celuilalt soț; (la pl.) părinții unuia dintre soți în raport cu părinții celuilalt soț.

CUSTÚRĂ, *custuri,* s. f. **1.** (Pop.) Lamă, tăiș de cuțit; cuțit rudimentar (fără plăsele); *p. gener.* cuțit. **2.** (Reg.) Creastă de munte stâncoasă, ascuțită, zimțată, specifică epocii glaciare. – Et. nec.

CUSÚT s. n. Acțiunea de *a coase;* operație de prindere prin coasere a unor țesături sau bucăți de piele. ♦ (Reg.; concr.) Cusătură (**2**).– V. **coase.**

CUSUTÚRĂ s. f. v. **cusătură.**

CUȘCÁIE, *cușcăi,* s. f. Jgheab de scânduri, așezat de obicei direct pe pământ, care servește la transportul lemnului de foc din pădurile de munte. – Et. nec.

CÚȘMĂ, *cușme,* s. f. (Reg.) **1.** Căciulă. **2.** Pătură groasă de lână.

CUȘMELÍE s. f. v. **coșmelie.**

CÚȘNIȚĂ, *cușnițe,* s. f. (Reg.) Vatră (de piatră) pe care lucrează fierarul sau potcovarul și pe care își așază uneltele de lucru; *p. ext.* fierărie.

CUTÁRE1 pron. nehot. (Înlocuiește numele unei persoane sau al unui lucru atunci când nu vrem, nu putem sau nu e necesar să le numim) ◊ (Adjectival) *Cutare persoană.* ♦ (Repetat) Unul... altul, acesta... acela. ♦ (Substantivat) Nume de persoană imaginar.

CUTĂRÍCĂ pron. nehot. (Fam.) Diminutiv al lui *cutare*1; cutăriță. – **Cutare**1 + suf. *-ică.*

CUTĂRÍȚĂ s. m. (Fam.) Cutărică. – **Cutare**1 + suf. *-iță.*

CÚTE, *cute,* s. f. Piatră de gresie pentru ascuțit uneltele tăioase (mai ales coasa); arcer.

CUTÍE, *cutii,* s. f. **1.** Obiect de lemn, de metal, de carton, gol în interior, în care se păstrează sau care protejează diverse lucruri. ◊ Expr. *(Scos) ca din cutie* = foarte îngrijit îmbrăcat sau prezentat. **2.** (În sintagma) *Cutie craniană* = cavitate osoasă în care se află creierul; țeasta capului, craniu. **3.** Sertar.

CUTIOÁRĂ, *cutioare,* s. f. Cutiuță. [Pr.: *-ti-oa-*] – **Cutie** + suf. *-ioară.*

CUTIÚȚĂ, *cutiuțe,* s. f. Diminutiv al lui *cutie* (**1**). [Pr.: *-ti-u-*] – **Cutie** + suf. *-uță.*

CUTRÉIER s. n. (Rar) Cutreierat. [Pr.: *-tre-ier.* – Var.: (reg.) **cutríer** s. n.] – Din **cutreiera** (derivat regresiv).

CUTREIERÁ, *cutréier,* vb. I. **1.** Tranz. A străbate, a colinda (în lung și în lat), a umbla (din loc în loc); *p. ext.* a hoinări, a vagabonda. ◊ *Cutreiera câmpiile.* **2.** Refl. (Neobișnuit) A se perinda. [Pr.: *-tre-ie-.* – Var.: (reg.) **cutrierá** vb. I].- (după *treiera*).

CUTREIERÁT s. n. Faptul de *a cutreiera* (**1**). [Pr.: *-tre-ie-.* – Var.: (reg.) **cutrierát** s. n.] – V. **cutreiera.**

CUTRÉMUR, *cutremure,* s. n. **1.** Mișcare puternică și bruscă, verticală, orizontală sau de torsiune a scoarței Pământului, provocată fie de dislocări subterane, de erupții vulcanice etc. **2.** Fig. Înfiorare, cutremurare, fior; *p. ext.* teamă, frică, groază; panică. – Din **cutremura** (derivat regresiv).

CUTREMURÁ, *cutrémur,* vb. I. **1.** Refl. (Despre pământ) A se zgudui din cauza unui cutremur (**1**). ♦ Refl. și tranz. A (se) clătina, a (se) scutura. **2.** Refl. și tranz. Fig. A (se) înfiora, a tresări sau a face să tresară; *p. ext.* a (se) îngrozi, a (se) înspăimânta.- (după *tremura*).

CUTREMURÁRE, *cutremurări,* s. f. Acțiunea de *a (se) cutremura* și rezultatul ei; cutremur. – V. **cutremura.**

CUTREMURÁTÓR, -OÁRE, *cutremurători, -oare,* adj. Care zguduie, înfioară, impresionează profund; îngrozitor, groaznic. – **Cutremura** + suf. *-ător.*

CUTRÍER s. n. v. **cutreier.**

CUTRIERÁ vb. I v. **cutreiera.**

CUTRIERÁT s. n. v. **cutreierat.**

CUȚÍT, *cuțite,* s. n. **1.** Instrument de tăiat, format dintr-o lamă metalică și dintr-un mâner, având numeroase și variate întrebuințări în gospodărie, în atelier etc. ◊ Expr. *A avea pâinea și cuțitul (în mână)* = a avea la îndemână toată puterea, toate mijloacele. *A-i ajunge* (cuiva) *cuțitul la os* = a

ajunge la capătul puterilor; a fi într-o situație dificilă, precară. *(A fi) pe (o) muchie de cuțit* = (a se afla) într-o situație gravă, dificilă, la un pas de nenorocire. **2.** ◊ *Cuțit de plug* = parte a plugului, care taie brazda în plan vertical, fiind situată înaintea trupiței.

CUȚITÁR, *cuțitari,* s. m. **1.** Persoană care face sau vinde cuțite sau alte instrumente de tăiat. **2.** (Fam.) Scandalagiu gata să scoată cuțitul în timpul unei certe sau al unei încăierări; bătăuș. – **Cuțit** + suf. *-ar*.

CUȚITÁȘ, *cuțitașe,* s. n. Diminutiv al lui *cuțit*. ♦ Cuțit cu lamă de dimensiuni mici, folosit la desprinderea de așchii sau în lucrări de gravare, retușare etc. ♦ (Pop.) Briceag. – **Cuțit** + suf. *-aș*.

CUȚITĂRÍE, *cuțitării,* s. f. **1.** Atelier sau prăvălie unde se ascut sau se vând cuțite sau alte instrumente de tăiat. **2.** Diferite feluri de cuțite. – **Cuțit** + suf. *-ărie*.

CUȚITOÁIE, *cuțitoaie,* s. f. **1.** Unealtă aşchietoare formată dintr-o lamă ascuțită de oțel (cu două mânere la capete), folosită în tâmplărie, dogărie, tăbăcărie etc. pentru cioplit, curățat, îndreptat, răzuit. **2.** Unealtă tăietoare de oțel având o lamă plană sau curbă, prevăzută cu un mâner, folosită de potcovar pentru îndreptarea și curățarea copitelor. [Pr.: *-toa-ie*] – **Cuțit** + suf. *-oaie*.

CÚȚU interj., s. m. **1.** Interj. (Adesea repetat) Strigăt cu care se cheamă câinii (mici). **2.** S. m. Cățel. Expr. (Fam.) *Să-mi zici (mie) cuțu dacă...* = să mă tratezi ca pe un câine dacă…

CUȚULÁCHE s. m. (Fam.) Cățeluș. – **Cuțu** + suf. *-ulache*.

CUȚULÁN, *cuțulani,* s. m. (Rar) Câine (tânăr); cățelandru. – **Cuțu** + suf. *-ulan*.

CUVÁNT, *cuvinte,* s. n. **1.** Unitate de bază a vocabularului, care reprezintă asocierea unui sens (sau a unui complex de sensuri) și a unui complex sonor; vorbă. ◊ *Cuvânt simplu* = cuvânt care conține un singur morfem radical. *Cuvânt primitiv* = cuvânt care servește ca element de bază pentru formarea altor cuvinte. *Cuvânt compus* = cuvânt format prin compunere. *Cuvânt derivat* = cuvânt format prin derivare. *Cuvânt-matcă* = cuvânt care se află în fruntea unui articol de dicționar, sub care se grupează și se glosează toate variantele și expresiile, uneori și derivatele și compusele. ◊ *Într-un cuvânt* = pe scurt, în concluzie, deci, așadar. *În puține cuvinte* = pe scurt, în rezumat. **2.** Gând, idee exprimată prin vorbe; spusă. ◊ *Cuvânt greu* = vorbă hotărâtoare; (la pl.) vorbe de dojană, de ocară. ◊ Expr. *A înțelege de cuvânt* = a asculta de spusele, de sfaturile cuiva**.. 3.** Promisiune, făgăduială; angajament. ◊ Expr. *Om de cuvânt* = om care își ține făgăduielile. *Cuvânt de onoare*= promisiune sau asigurare care angajează cinstea cuiva. **4.** (Rar) Proprietatea de a vorbi; voce, grai.

CUVÂNTÁ, *cuvântez*, vb. I. Tranz. A vorbi, a grăi, a zice; a declara.[Prez. ind. și; *cuvintez*].

CUVÂNTÁRE, *cuvântări,* s. f. Acțiunea de *a cuvânta* și rezultatul ei; vorbire în public desfășurată cu oarecare solemnitate; discurs. – V. **cuvânta.**

CUVÂNTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *cuvântăreți, -e*, adj. (Rar) Cuvântător (**1**); care vorbește frumos, meșteșugit. – **Cuvânta** + suf. *-ăreț*.

CUVÂNTĂTÓR, -OÁRE, *cuvântători, -oare*, adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care cuvântă (**1**), cuvântăreț; care are însușirea de a vorbi. **2.** (Rar) S. m. și f. Orator, vorbitor. – **Cuvânta** + suf. *-ător*.

CUVENÍ, pers. 3 *cuvine*, vb. IV. Refl. unipers. **1.** A-i reveni cuiva ceva, a avea drept la ceva; a merita. **2.** A fi conform cu cerințele morale; a se cădea.

CUVENÍT, -Ă, *cuveniți, -te*, adj. Care se cuvine, meritat; corespunzător, potrivit. – V. **cuveni.**

CUVERTÚRĂ, *cuverturi*, s. f. Învelitoare cu care se acoperă o masă, un pat sau cu care se învelește cineva (când doarme).

CUVIINCIÓS, -OÁSĂ, *cuviincioși, -oase*, adj. **1.** Care respectă regulile bunei-cuviințe, care corespunde acestor reguli; decent, politicos; cuvios (**2**). **2.** (Înv.) Potrivit, corespunzător; convenabil. [Pr.: *-vi-in-*] – **Cuviință** + suf. *-ios*.

CUVIÍNȚĂ, *cuviințe,* s. f. Regulă de bună conduită, atitudine sau purtare cuviincioasă; politețe, decență. ◊ Loc. adv. După cuviință = așa cum trebuie. ◊ Expr. A găsi (sau a crede, a socoti) de cuviință = a găsi, a crede etc. că e bine, potrivit. Cele de *cuviință = cele* trebuincioase, cele ce se cuvin. [Pr.: -vi-in-].- (după *voință*).

CUVINȚÉL, *cuvințele,* s. n. Diminutiv al lui *cuvânt*. – **Cuvânt** + suf. *-el*.

CUVIÓS, -OÁSĂ, *cuvioși, -oase*, adj. **1.** Cucernic, evlavios, pios. ♦ (Adesea substantivat) Titlu care se dă călugărilor și călugărițelor. ♦ (Substantivat; în religia creștină) Nume dat sfinților proveniți din călugări care nu au fost martiri. **2.** (Înv.) Cuviincios (**1**). [Pr.: *-vi-os*] – **Cuveni** + suf. *-os*.

CUVIOȘÍE, *cuvioșii,* s. f. Bună-cuviință; omenie; cucernicie, evlavie. ♦ (Urmat de un pronume posesiv) Titlu dat călugărilor și altor slujitori ai bisericii. [Pr.: *-vi-o-*] – **Cuvios** + suf. *-ie*.

D

D, *d*, s. m. A șasea literă a alfabetului limbii române.

DA1 adv. Cuvânt care se folosește pentru a răspunde afirmativ la o întrebare sau pentru a exprima o afirmație, un consimțământ. ◊ Loc. adv. *Ba da,* exprimă răspunsul afirmativ la o întrebare negativă.

DA2, *dau*, vb. I. **I.** Tranz. **1.** A întinde, a înmâna cuiva ceva; a oferi. ◊ Expr. *A da o masă, o petrecere* etc. = a oferi o masă, a organiza o petrecere etc. *A(-și) da bună ziua* (sau *bună seara, bineț*e etc.) = a (se) saluta. **2.** A distribui ceea ce revine cuiva ca parte. ◊ Expr. *A da ceva în două* = a împărți în două părți egale; a înjumătăți. **3.** A încredința pe cineva în seama, în paza, în grija, pe mâna cuiva. **4.** A pune pe cineva în posesia unui lucru, a preda ceva cuiva; a-i dărui. **5.** A pune pe cineva la dispoziția cuiva. ◊ Expr. (Pop.) *A da o fată după cineva* sau *a(-i) da cuiva de bărbat* (respectiv *de soție*) *pe cineva* = a căsători cu... **6.** A renunța la ceva sau la cineva în schimbul a..., a oferi în locul..., a schimba cu **7.** A vinde. *Cum dai merele?* **8.** A jertfi, a sacrifica. ◊ Expr. *A-și da viața* = a-și jertfi viața din devotament (pentru cineva sau pentru ceva).**9.** A trimite sau a așeza pe cineva într-un loc pentru o anumită îndeletnicire. *L-a dat la școală.* ♦ A mâna, a duce un animal la păscut. **10.** (În expr. și loc.) *A da pe piatră* = a ascuți. *A da la rindea* = a netezi cu ajutorul rindelei. *A da viață* = a naște; a făuri; *fig.* a anima, a însufleți. *A da însemnătate* = a acorda atenție. *A-și da părerea* = a-și expune punctul de vedere. *A da foc* = a aprinde. *A da bici* = a lovi cu biciul; *fig.* a grăbi, a zori. *A da o luptă, o bătălie* = a purta o luptă, o bătălie. **II.** Intranz. **1.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „din” sau „cu”) A face o mișcare (repetată), conștientă sau reflexă. *Dă din mâini.* ◊ Expr. *A da din umeri* = a înălța din umeri în semn de nedumerire, de neștiință, de nepăsare. *A da din gură* = a vorbi mult. ♦ Intranz. și tranz. A o ține întruna, a nu se mai opri (din mers, din vorbă etc.) **2.** A spăla, a unge, a vopsi, cu **3.** A lovi, a izbi, a bate. ◊ Expr. *A-i da* (cuiva) *peste nas* = a pune pe cineva la locul lui printr-o vorbă usturătoare. *Calul fugea de da cu burta de pământ.* **4.** (Urmat de determinări locale sau modale) A se duce către , a o lua, a porni spre , a apuca. ◊ Expr. *A da încolo, încoace* (sau *pe ici, pe colo, la deal, la vale)* = a merge de colo până colo; *fig.* a se frământa, a încerca în toate chipurile. ◊ Expr. *A-i da cuiva ceva în gând* = a-i veni sau a-i trece cuiva ceva prin gând (sau prin minte). **5.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de” sau „peste”) A ajunge la , a găsi, a afla, a întâlni. ◊ Expr. *A da de fund* = a ajunge până la fund; *p. ext.* a ajunge la capăt, la sfârșit. *A-i da* (cuiva) *de urmă* = a găsi pe cel căutat. **6.** A nimeri în..., a intra, a cădea în... ◊ Expr. *A da în gropi (de prost ce e)* = a fi foarte prost. ♦ (Despre păr) A intra, a ajunge în *Îi dă părul în ochi.* ♦ (Despre lumină) A cădea într-o direcție oarecare. **7.** (În expr.) *A da în clocot* (sau *în undă)* = a începe să fiarbă, să clocotească. *A da în copt* (sau *în pârg)* = a începe să se coacă, să se pârguiască. ♦ (Despre frunze, muguri etc.) A ieși, a se ivi, a apărea. ◊ Expr. *A-i da* (cuiva) *lacrimile* = a i se umezi ochii, a începe să plângă. *A(-i) da* (cuiva) *sângele* = a începe să sângereze. ◊ Expr. (Despre lichide în fierbere) *A da în foc* = a se umfla, a curge afară din vas. **8.** (Despre anotimpuri, fenomene atmosferice etc.) A veni, a se lăsa, a se face. **9.** A începe să..., a se apuca de ; a fi pe punctul de a..., a se pregăti să... *Dă să plece.* **III. 1.** Refl. și intranz. (Urmat de determinări locale) (Refl. și tranz.) *A (se) da jos* = a (se) coborî. **2.** Refl. (Urmat de determinări ca: „pe gheață”, „de-a rostogolul”, „în leagăn” etc.) A se deplasa într-o anumită direcție, a aluneca, a se rostogoli, a se legăna. ◊ Expr. *A se da în vânt după...* = a-și da toată osteneala să obțină ceva. **3.** Refl. A nu opune rezistență; a ceda. ◊ Expr. *A se da bătut* = a se lăsa convins; a ceda. ♦ (Înv. și fam.; despre armate, cetăți, comandanți) A se preda, a se supune. Refl. (Reg.; urmat de determinări introduse prin prep. „la” sau, rar, „spre”) A se apuca de..., a se pune *S-a dat la muncă.* ◊ Expr. *A se da în vorbă cu cineva* = a intra în vorbă cu cineva. **4.** Refl. (În expr.) *A se da drept cineva* = a voi să treacă drept altcineva. [Forme gramaticale: prez. ind. *dau, dai, dă, dăm, dați, dau;* imperf. *dădeam* și *dam;* perf. s. *dădui* (reg. *dedei* și *detei);* m. m. ca perf. *dădusem* și *dasem* (reg. *dedesem* și *detesem);* prez. conjunctiv pers. 3 *să dea* (reg. *să deie).*].

DA3 conj. v. **dar1.**

DÁBILĂ, *dabile*, s. f. (Înv.) Impozit, dare, bir. – Et. nec.

DAC, -Ă, *daci, -ce*, adj. s. m. și f. **1.** Adj. Care se referă la Dacia sau la populația ei, privitor la Dacia sau la populația ei; dacic. **2.** S. m. și f. Persoană care făcea parte din populația de bază a Daciei. (D-aci, De aici, de pe locurile acestea).

DÁCĂ conj. **1.** (Introduce o propoziție condițională) În cazul că..., presupunând că..., de *Doar dacă. Numai dacă.* **2.** (Introduce o propoziție optativă) Numai de... *Dacă nu m-ar vedea cineva.* **3.** (Introduce o propoziție cauzală) Fiindcă, pentru că, deoarece. *Dacă nu știa să scrie, umbla de la unul la altul.* **4.** (Introduce o propoziție concesivă) Cu toate că, deși. – **De4 + că.**

DÁCIC, -Ă, *dacici, -ce*, adj. Dac (**1**).

DÁDĂ, *dade*, s. f. (Reg.) Termen de respect folosit de oamenii de la țară pentru a se adresa unei femei mai în vârstă sau unei surori mai mari; leliță, daică.

DÁICĂ, *daici*, s. f. (Reg.) Dadă.

DALB, -Ă, *dalbi, -e*, adj. (Rar) **1.** Alb, curat, imaculat. ♦ Fig. Neprihănit; gingaș, grațios. **2.** Luminos, limpede; strălucitor. **3.** Atrăgător, minunat. – **De4 + alb.**

DÁLIE, *dalii*, s. f. Plantă decorativă din familia compozeelor, cu florile în capitule mari albe, galbene, roșii sau violete; gherghină.

DÁLTĂ, *dălți*, s. f. Unealtă de oțel în formă de pană tăioasă, cu sau fără mâner, folosită de fierari, dulgheri, sculptori etc. la crestat, cioplit, scobit sau tăiat.

DAM1, *dami*, s. m. (Rar) Specie de cerb cu coarnele în formă de lopeți; cerb-lopătar.

DANG interj. (Rar; adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopot sau alt sunet metalic; bang. – Onomatopee.

DÁNGĂ, *dangale*, s. f. Semn (literă, cifră) făcut cu fierul roșu -pe pielea cailor sau a vitelor, pentru a le identifica. - Din **dungă.**

DÁNGĂT, *dangăte*, s. n. Sunetul prelung al clopotului; bangăt. – **Dang** + suf. *-ăt.*

DÁNIE, *danii*, s. f. (Înv.) Faptul de a dărui (avere, bani etc.); (concr.) dar2, donație. ◊ *Hrisov* (sau *act) de danie* = act prin care se întărea în scris o donație. ◊ Expr. *A face danie* (cuiva) = a dărui averea (cuiva). - (după *dare*).

DANS, *dansuri*, s. n. **1.** Ansamblu de mișcări ritmate, variate ale corpului omenesc, executate în ritmul unei melodii, de diferite tipuri. *Dans popular.* **2.** Acțiunea de a dansa. *Îi place muzica și dansul.* **3.** (În sintagma) *Dansul albinelor* = mijloc de semnalizare prin care albinele, făcând anumite mișcări, își comunică găsirea unei surse de hrană, direcția și distanța acestei surse. [Var.: (pop.) **danț** s. n.].

DANSÁ, *dansez*, vb. I. Intranz. A executa, după muzică, un dans (**1**). ♦ Fig. A sălta în mișcări ușoare ca de dans (**1**), a se mișca necontenit, a nu avea astâmpăr. ♦ Tranz. A executa un dans cu cineva, a lua, a invita la dans pe cineva. *A dansat toate fetele.* [Var.: (pop.) **danță** vb. I].

DANSATÓR, -OÁRE, *dansatori, -oare*, s. m. și f. **1.** Persoană care dansează. **2.** Persoană a cărei profesie este dansul (**1**). – **Dansa** + suf. *-tor.*

DANTELÁ, *dantelez*, vb. I. Tranz. A tăia, a cresta marginea unui lucru, dându-i aspectul unei dantele.

DANTELÁRE, *dantelări*, s. f. Acțiunea de *a dantela* și rezultatul ei. – V. **dantela.**

DANTELÁT, -Ă, *dantelați, -te*, adj. Împodobit cu dantelă. ♦ Cu marginile dințate (sau perforate, ajustate) ca o dantelă. – V. **dantela.**

DANTÉLĂ, *dantele*, s. f. Țesătură fină și ușoară cu găurele, reprezentând modele variate, executată (manual sau mecanic) din fire subțiri de ață, de mătase sau de fibre sintetice și folosită ca garnitură la lenjerie, rochii, perdele etc.; horbotă.

DANTELÁRÍE, *dantelării*, s. f. Cantitate mare de dantele; diversitate de dantele. ♦ Fig. Contur sinuos care seamănă cu o dantelă. – **Dantelă** + suf. *-ărie.*

DANTELÚȚĂ, *danteluțe*, s. f. Diminutiv al lui *dantelă.* – **Dantelă** + suf. *-uță.*

DAR1 conj., adv. Conj. **I.** (Leagă propoziții sau părți de propoziție adversative) **1.** (Arată o opoziție) Cu toate acestea, totuși. ◊ Expr. *D-apoi (bine)* sau *dar cum să nu,* se spune ca răspuns negativ la o propunere. ♦ Ci. *Nu că zic, dar așa este.* **2.** (Arată o piedică) Însă. *Ascult, dar nu înțeleg.* ◊ Expr. *Dar așʃ* = însă, nici vorbă, nici gând! **3.** (Adaugă o idee nouă la cele spuse mai înainte) Mai mult decât atât, cu atât mai mult, darămite. *Munte cu munte se întâlnește, dar om cu om.* ◊ ♦ Firește, desigur; negreșit. **II.** Adv. (Înv. și reg.) Da, așa, astfel. ◊ Expr. (Pop.) Păi dar = cum altfel? ♦ Firește, desigur; negreșit. [Var.: **da, dără** conj.] – Et. nec.

DAR2, *daruri*, s. n. **I. 1.** Ceea ce se primește sau se oferă în semn de prietenie, ca ajutor etc.; cadou. ◊ ◊ Loc. adv. *În dar* = fără plată, gratis; degeaba. ♦ Plocon. ♦ Donație. **2.** (Bis.) Prinos, ofrandă. ◊ *Sfintele daruri* = pâinea și vinul sfințite pentru euharistie. **II. 1.** Însușire (cu care se naște cineva); aptitudine, vocație, talent. ◊ *A avea darul vorbirii* = a vorbi frumos, a fi bun orator. **2.** Avantaj, binefacere. **3.** (În concepția creștină) Ajutor pe care îl acordă Dumnezeu omului; milă, har divin.

DARABÁNT s. n. v. **dorobanț.**

DARÁC, *darace*, s. n. **1.** Unealtă de pieptănat și de scărmănat lâna, cânepa sau inul, formată dintr-un sistem de piepteni cu dinți mari de oțel, fixați pe un suport. **2.** Mașină alcătuită din două piese cu suprafețe cilindrice concentrice și cu dinți în formă de cuie, folosită pentru scărmănatul lânii și al altor materiale textile. [Var.: **dărác** s. n.].

DARAVÉRĂ, *daraveri*, s. f. **1.** Pățanie; încurcătură; bucluc, belea. **2.** Treburi, interese; afaceri (comerciale), negustorie. [Var.: **daravélă** s. f.] – **Dare** + **avere.**

DÁRĂ conj. v. **dar1.**

DÁRĂMITE conj. (Adaugă o idee nouă la cele spuse mai înainte) Mai mult decât atâta, cu atât mai mult; dar1, dar încă. [Var.: **dármite** conj.] – **Dar (ă)** + **mi** + **te.**

DÁRE, *dări*, s. f. Acțiunea de *a da2.* ◊ Loc. adj. (Despre oameni) *Cu dare de mână* = înstărit, bogat.*Dare pe față* (sau *în vileag)* = divulgare, demascare. ♦ (În Evul Mediu, la români) Nume generic pentru obligațiile în bani sau în natură; impozit. – V. **da2.**

DÁRIE, *darii*, s. f. Plantă erbacee cu tulpină simplă, cu flori galbene dispuse în spic lung și cu fructe capsule. – Et. nec.

DÁRMITE conj. v. **dărămite.**

DÁRNIC, -Ă, *darnici, -ce*, adj. **1.** Căruia îi place să dea, să facă daruri; generos, mărinimos. **2.** Fig. Bogat, roditor, mănos. – **Dar**2 + suf. *-nic.*

DASCALÉCI s. m. v. **dăscălici.**

DÁSCĂL, *dascăli*, s. m. **1.** (Înv.) Învățător (la țară). ♦ (Rar) Om de știință; învățat. **2.** Fig. Inițiator sau propagator al unei doctrine; îndrumător într-un anumit domeniu. **3.** Cântăreț de biserică; diac, psalt, cantor.

DASÚPRA adv. v. **deasupra.**

DAT1, (II 2) *daturi*, s. n. **I.** Faptul de *a da2;* (urmat de determinări introduse prin prep. „la") efectuare a anumitor operații de prelucrare. *Datul la rindea.* **II. 1.** (În superstiții) Boală care s-ar datora vrăjilor, farmecelor. **2.** (În expr.) *Așa e datul* (cuiva) = așa e soarta (cuiva). – V. **da2.**

DAT2, -Ă, *dați, -te*, adj., s. f. **I.** Adj. Pus la dispoziție, oferit; înmânat, transmis, prezentat, dăruit. ◊ Expr. *La un moment dat* = într-un anumit moment; în clipa aceea. *În cazul dat* = în acest caz, în cazul de față. *Dat uitării* = uitat, părăsit. **II.** S. f. Momentul, împrejurarea (repetabilă) când se produce un fapt; oară, rând. ◊ *De data aceasta* ori *de astă dată* = de rândul acesta, acum. *O dată* = într-un singur caz. *Nu o dată* = de multe ori. *Încă o dată* = din nou. **III.** S. f. (Reg.) Soartă, destin. ◊ *Cum* (sau *precum) e data* = după cum e obiceiul, datina. – V. **da2.**

DATÁ, *datez*, vb. I. Tranz. A stabili data exactă a unui eveniment sau a unui fapt din trecut.

DATÁRE, *datări*, s. f. Acțiunea de *a data*. – V. **data.**

DATÁT, -Ă, *dați, -te*, adj. (Despre fapte, evenimente etc.) Căruia i s-a stabilit data. – V. **data.**

DÁTĂ, *date*, s. f. I. Timpul precis (exprimat în termeni calendaristici) când s-a produs sau urmează să se producă un eveniment.

DÁTINĂ, *datini*, s. f. **1.** Obicei păstrat din vechime, consacrat prin tradiție, caracteristic pentru o colectivitate; tradiție, uzanță. **2.** (Rar) Regulă, tipic.

DATÓR, -OÁRE, *datori, -oare*, adj. **1.** Care are de plătit cuiva o datorie (bănească). ◊. Îndatorat față de cineva pentru un serviciu, un sprijin etc. **2.** Obligat să facă ceva.

DATORÁ, *datorez*, vb. I. **1.** Tranz. A avea de plătit cuiva o sumă de bani sau, *p. ext.*, un bun; a fi dator cuiva ceva. **2.** Tranz. A avea o datorie morală sau legală față de cineva, a-i fi îndatorat pentru ceva; a fi obligat la ceva față de cineva. [Prez. ind. și: *datoresc*. Var.: (înv.) **datorí** vb. IV] – Din **dator.**

DATORÁT, -Ă adj. v. **datorit.**

DATORÍ vb. IV v. **datora.**

DATORÍE, *datorii*, s. f. **1.** Sumă de bani sau orice alt bun datorat cuiva. ◊ Loc. adv. *Pe datorie* = pe credit. ◊ *A se îngloda* (sau *a se îneca) în datorii* = a se împrumuta cu sume mari, care nu mai pot fi restituite. **2.** Obligație legală sau morală; îndatorire. ◊ Loc. adv. *De* (sau *din) datorie* = din obligație, pentru că trebuie. *La datorie* = acolo unde te cheamă obligațiile (de serviciu). **– Dator** + suf. *-ie.*

DATORÍNȚĂ, *datorințe,* s. f. (Înv.) Obligație (morală); îndatorire. – **Datori** + suf. *-ință.*

DATORÍT, -Ă, *datoriți, -te*, adj. **1.** (Despre o sumă de bani sau un bun) Care trebuie plătit, restituit cuiva. ♦ Cuvenit. **2.** Provenit din sau de la..., cauzat, pricinuit de... ♦ (Cu valoare de prepoziție, în forma *datorită)* Mulțumită, grație; din cauza, din pricina. [Var.: **datorát, -ă** adj.] – V. **datori.**

DATÓRNIC, -Ă, *datornici, -ce*, s. m. și f. **1.** Persoană care are de plătit o datorie; debitor. **2.** (Rar) Persoană care are de primit o datorie; creditor. – **Dator** + suf. *-nic.*

DÁUNĂ, *daune*, s. f. **1.** Pagubă, vătămare, prejudiciu (material sau moral). ◊ Loc. prep. *În dauna* (cuiva sau a ceva) = în paguba, în detrimentul (cuiva sau a ceva). **2.** Despăgubire. [Pr.: *da-u-*].

DĂBĂLÁT, -Ă adj. v. **dăbălăzat.**

DĂBĂLĂZÁ, *dăbălăzez,* vb. I. (Reg.) **1.** Tranz. (Despre animale) A lăsa să atârne în jos capul, gura sau urechile; a pleoști. **2.** Refl. (Despre oameni) A slăbi, a se moleși. – Pref. *de-* + **zăbală** (prin metatezã).

DĂBĂLĂZÁT, -Ă, *dăbălăzați, -te*, adj. (Reg.; despre buze, urechi etc.) Lăsat în jos, pleoștit. [Var.: **dăbălát, -ă** adj.] – Et. nec.

DĂBILÁR, *dăbilari*, s. m. (Înv.) Strângător de biruri. – **Dabilă** + suf. *-ar.*

DĂDÁCĂ, *dădace,* s. f. Femeie angajată pentru creșterea și îngrijirea copiilor mici. ◊ Expr. *A face pe dădaca* = a-și asuma rolul de a asista, de a îndruma și de a îngriji pe cineva, în special pe un copil.

DĂDĂCEÁLĂ, *dădăceli,* s. f. (Fam.) Faptul de a dădăci (**2**). – **Dădăci** + suf. *-eală.*

DĂDĂCÍ, *dădăcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A fi dădaca unui copil, a-l îngriji în calitate de dădacă. **2.** (Fam.) A servi, a îngriji pe cineva ca pe un copil, a-l asista în orice acțiune. – Din **dădacă.**

DĂINUÍ, *dăinui,* vb. IV. Intranz. **1.** (La pers. 3) A continua să existe, să se mențină; a ține, a dura, a persista. **2.** (Rar; despre ființe) A trăi, a exista. [Pr.: *dăi-*. – Prez. ind. și: *dăinuiesc*]**.**

DĂINUÍRE s. f. Faptul de *a dăinui;* persistență; menținere. – V. **dăinui.**

DĂINUITÓR, -OÁRE, *dăinuitori, -oare*, adj. Care dăinuiește; durabil, trainic, persistent. [Pr.: *-nu-i-*] – **Dăinui** + suf. *-tor.*

DĂLBIÓR, -OÁRĂ, *dălbiori, -oare*, adj. Diminutiv al lui *dalb.* [Pr.: *-bi-or*] – **Dalb** + suf. *-ior.*

DĂLCĂÚȚ, *dălcăuți,* s. m. (Fam.) Prieten; ortac. – Et. nec.

DĂLTÍȚĂ, *dăltițe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *daltă;* dălțuță. ♦ Daltă mică folosită la cizelare și în lucrările de gravare în lemn, linoleum, piatră, celuloid, material plastic etc. – **Daltă** + suf. *-iță.*

DĂLTUÍ, *dăltuiesc,* vb. IV. Tranz. A lucra (tăind, cioplind, scobind etc.) un obiect, un material etc. cu dalta. – **Daltă** + suf. *-ui.*

DĂLTUÍRE, *dăltuiri,* s. f. Acțiunea de *a dăltui* și rezultatul ei; săpare cu dalta în piatră, în lemn etc. – V. **dăltui.**

DĂLTUÍT, -Ă, *dăltuiți, -te*, adj. Lucrat, cioplit, sculptat cu dalta. – V. **dăltui.**

DĂLTUITÓR, -OÁRE, *dăltuitori, -oare*, s. m. și f. (Rar la f.) Persoană care dăltuiește. [Pr.: *-tu-i-*] – **Dăltui** + suf. *-tor.*

DĂLTUITÚRĂ, *dăltuituri,* s. f. (Rar) Scobitură, crestătură făcută cu dalta. [Pr.: *-tu-i-*] – **Dăltui** + suf. *-tură.*

DĂLTÚȚĂ, *dăltuțe,* s. f. (Rar) Dălțiță. – **Daltă** + suf. *-uță.*

DĂNĂNÁIE, *dănănăi,* s. f. (Reg.) **1.** Ciudățenie, năzdrăvănie; bazaconie. **2.** Belea, pacoste, năpastă. **3.** Gălăgie, zarvă. – Din **dandanaie.**

DĂNDĂNÁIE, *dăndănăi,* s. f. (Reg.) **1.** Tărăboi, tămbălău. **2.** Poznă, boroboață; dănănaie (**1**). [Var.: **dandanáie** s. f.] – **Dandana** + suf. *-aie.*

DĂNGĂNÍ, pers. 3 *dăngăne,* vb. IV. Intranz. (Despre clopote) A suna. [Prez. ind. și: *dăngănéște*] – **Dang** + suf. *-ăni.*

DĂNGĂNÍRE, *dăngăniri*, s. f. Acțiunea de *a dăngăni* și rezultatul ei. – V. **dăngăni.**

DĂNGĂNÍT s. n. Faptul de *a dăngăni.* – V. **dăngăni.**

DĂNȚUÍ, *dănțuiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A dansa. ◊ *Isaia dănțuiește* = numele unei cântări bisericești de la sfârșitul cununiei; *fig.* căsătorie. ♦ Fig. A sălta. – **Danț** + suf. *-ui.*

DĂNȚUÍRE, *dănțuiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a dănțui* și rezultatul ei; dănțuit. – V. **dănțui.**

DĂNȚUÍT s. n. (Pop.) Dănțuire. – V. **dănțui.**

DĂNȚUITÓR, -OÁRE, *dănțuitori, -oare*, s. m. și f. (Pop.) Dansator. [Pr.: *-țu-i-*] – **Dănțui** + suf. *-tor.*

DĂOLÍ vb. IV v. **dăuli.**

DĂPĂRÁ, *dăpăr,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) **1.** A-și smulge părul din cap (de jale, de desperare etc.). **2.** (Fam.) a (se) părui.

DĂRÁC s. n. v. **darac.**

DĂRĂBÁN s. m. v. **dorobanț.**

DĂRĂCÍ, *dărăcesc,* vb. IV. Tranz. A scărmăna, a destrăma, a pieptăna lâna, cânepa etc. cu daracul; a da la darac, a trece prin darac. – Din **darac.**

DĂRĂCÍRE, *dărăciri*, s. f. Acțiunea de *a dărăci* și rezultatul ei; dărăcit. – V. **dărăci.**

DĂRĂCÍT1 s. n. Dărăcire. – V. **dărăci.**

DĂRĂCÍT2, -Ă, *dărăciți, -te*, adj. (Despre lână, cânepă) Care a fost scărmănat cu daracul. – V. **dărăci.**

DĂRĂCITÓR, -OÁRE, *dărăcitori, -oare*, s. m. și f., s. n. **1.** S. m. și f. Lucrător specializat în dărăcit, care lucrează la dărăcit. **2.** S. n. Perie cu dinți rari de oțel, folosită pentru dărăcit; darac. **– Dărăci** + suf. *-tor.*

DĂRĂCITÚRĂ s. f. Material textil dărăcit. – **Dărăci** + suf. *-tură.*

DĂRĂPĂNÁ, *dărăpăn,* vb. I. **1.** Refl. (La pers. 3) A se ruina, a se distruge; *p. ext.* a se nărui, a se surpa. **2.** Tranz. (Reg.) A-și smulge părul (de jale, de desperare). [Prez. ind. și: *dărăpăn*].

DĂRĂPĂNÁRE s. f. Acțiunea de *a se dărăpăna;* ruinare, năruire, surpare. – V. **dărăpăna.**

DĂRĂPĂNÁT, -Ă, *dărăpănați, -te*, adj. (Despre construcții) Gata să se dărâme, deteriorat; *p. ext.* năruit, surpat. – V. **dărăpăna.**

DĂRĂPĂNĂTÓR, -OÁRE, *dărăpănători, -oare*, adj. (Rar) Care ruinează, distruge. – **Dărăpăna** + suf. *-ător.*

DĂRĂPĂNĂTÚRĂ, *dărăpănături,* s. f. Construcție dărăpănată, în ruină. – **Dărăpăna** + suf. *-ătură.*

DĂRÂMÁ, *dărâm,* vb. I. Tranz. **1.** A doborî, a culca la pământ, *fig.* a distruge, a nimici, a risipi. ♦ Refl. A se prăbuși, a se surpa; a se ruina, a se dărăpăna (**1**). **2.** (Rar) A rupe, a da jos ramuri, frunze dintr-un copac. ♦ (Reg.) A cosi iarbă, cereale etc. [Var.: (reg.) **dărmá** vb. I].

DĂRÂMÁRE, *dărâmări,* s. f. Acțiunea de *a (se) dărâma* și rezultatul ei; doborâre; distrugere, nimicire, surpare, ruinare. [Var.: (reg.) **dărmáre** s. f.] – V. **dărâma.**

DĂRÂMÁT, -Ă, *dărâmați, -te*, adj. **1.** Prăbușit, surpat; ruinat; *fig.* nimicit, distrus. **2.** (Despre copaci) Cu ramurile, cu frunzele rupte. [Var.: (reg.) **dărmát, -ă** adj.] – V. **dărâma.**

DĂRÂMĂTÓR, -OÁRE, *dărâmători, -oare*, s. m. și f. (Rar) Persoană care dărâmă. – **Dărâma** + suf. *-ător.*

DĂRÂMĂTÚRĂ, *dărâmături,* s. f. **1.** Zid, clădire dărâmată; ruină. ♦ Material căzut, surpat dintr-o clădire în ruină. **2.** (La pl.) Crengi de copaci rupte și doborâte la pământ; vreascuri. **3.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unui animal sau unui om slăbănog. [Var.: **dărmătúră** s. f.] – **Dărâma** + suf. *-ătură.*

DĂRMÁ vb. I v. **dărâma.**

DĂRMÁRE s. f. v. **dărâmare.**

DĂRMÁT, -Ă adj. v. **dărâmat.**

DĂRMĂTÚRĂ s. f. v. **dărâmătură.**

DĂRNICÍE, *dărnicii,* s. f. **1.** Însușirea de a fi darnic; generozitate, mărinimie. **2.** Fig. Abundență, belșug; rodnicie, fertilitate. *Dărnicia solului*. – **Darnic** + suf. *-ie.*

DĂRUÍ, *dăruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da în dar2 ceva cuiva; a face cuiva un dar2; a cinsti pe cineva cu ceva. **2.** Tranz. A da, a acorda. [Prez. ind. și: *dărui*].- (după *dar2*).

DĂRUIÁLĂ, *dăruieli,* s. f. (Rar) Dăruire. ◊ Loc. adj. *De dăruială* = dat în dar2, dăruit. [Pr.: *-ru-ia-*] – V. **dărui.**

DĂRUÍNȚĂ, *dăruințe,* s. f. (Rar) Dar2, donație. – **Dărui** + suf. *-ință.*

DĂRUÍRE, *dăruiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) dărui* și rezultatul ei; dăruială; (concr.) dar2. ♦ Fig. Devotament, abnegație, sacrificiu. – V. **dărui.**

DĂRUITÓR, -OÁRE, *dăruitori, -oare*, s. m. și f. (Rar) Persoană care face un dar2; *p. ext.* persoană generoasă. [Pr.: *-ru-i-*] – **Dărui** + suf. *-tor.*

DĂSCĂLÁȘ, *dăscălași,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *dascăl;* dăscălici. – **Dascăl** + suf. *-aș.*

DĂSCĂLEÁLĂ, *dăscăleli,* s. f. Faptul de a dăscăli (**2**); cicăleală, dăscălitură. – **Dăscăli** + suf. *-eală.*

DĂSCĂLÉSC, -EÁSCĂ, *dăscălești,* adj. (Rar) De dascăl, al dascălului, caracteristic pentru dascăl; dăscălicesc. – **Dascăl** + suf. *-esc.*

DĂSCĂLÉȘTE adv. (Rar) Ca dascălii. – **Dascăl** + suf. *-ește.*

DĂSCĂLÍ, *dăscălesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. A învăța, a povățui, a sfătui; *p. ext.* a mustra, a dojeni. **2.** Tranz. A bate capul (cuiva); a cicăli. **3.** Intranz. (Rar) A exercita profesia de dascăl, a funcționa ca dascăl. – Din **dascăl.**

DĂSCĂLICÉSC, -EÁSCĂ, *dăscăliceși,* adj. (Rar) Dăscălesc. – **Dascăl** + suf. *-icesc.*

DĂSCĂLÍCI, *dăscălici,* s. m. (Rar) Dăscălaș. [Var.: **dascaléci** s. m.] – **Dascăl** + suf. *-ici.*

DĂSCĂLÍE, (2, 3) *dăscălii,* s. f. (Rar) **1.** Profesiunea de dascăl. **2.** Povață; *p. ext.* dojană, mustrare. **3.** (Înv.) Iscusință, pricepere. – **Dascăl** + suf. *-ie.*

DĂSCĂLÍME s. f. (Pop.) Mulțime de dascăli (**1**), totalitatea dascălilor. ♦ (Înv.) Elevi care urmau o școală de preoți. – **Dascăl** + suf. *-ime.*

DĂSCĂLÍRE, *dăscăliri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a dăscăli* și rezultatul ei. – V. **dăscăli.**

DĂSCĂLÍT, -Ă, *dăscăliți, -te*, adj. (Pop.) Învățat, povățuit, sfătuit; (despre animale) dresat. – V. **dăscăli.**

DĂSCĂLITÚRĂ, *dăscălituri,* s. f. (Rar) Dăscăleală. – **Dăscăli** + suf. *-tură.*

DĂSCĂLÍȚĂ, *dăscălițe,* s. f. (Pop.) Învățătoare (la țară); *p. ext.* (fam.) profesoară. ♦ Soție de dascăl (**1**). – **Dascăl** + suf. *-iță.*

DĂTĂTÓR, -OÁRE, *dătători, -oare*, adj. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Care dă (ceva). – **Dat**2 + suf. *-ător.*

DĂULÁ, *dăulez,* vb. I. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) slei de puteri; a (se) istovi, a (se) speti, a (se) prăpădi. [Pr.: *dă-u-*. – Var.: **dăhulá, dehulá** vb. I] – Et. nec.

DĂULÁRE, *dăulări,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) dăula* și rezultatul ei. [Pr.: *dă-u-*] – V. **dăula.**

DĂULÁT, -Ă, *dăulați, -te*, adj. (Reg.) Sleit de puteri, istovit, spetit, prăpădit. ♦ (Despre lucruri) Stricat, ruinat. [Pr.: *dă-u-*. – Var.: **dăhulát, -ă, dehulát, -ă** adj.] – V. **dăula.**

DĂULÍ, *dăulesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A jeli, a plânge, a boci pe cineva. [Pr.: *dă-u-*. – Var.: **dăolí** vb. IV] – Et. nec.

DĂUNÁ, *dăunez,* vb. I. Intranz. A pricinui (cuiva) o pagubă, o stricăciune; a prejudicia. [Pr.: *dă-u-*] – Din **daună.**

DĂUNÁȘ, -Ă, *dăunași, -e*, s. m. și f. (Reg.) Persoană care a suferit o pierdere; păgubaș. [Pr.: *dă-u-*] – **Daună** + suf. *-aș.*

DĂUNĂTÓR, -OÁRE, *dăunători, -oare*, adj. Care dăunează; păgubitor, dăunos. ♦ (Substantivat, m.) Organism animal sau vegetal care atacă plante, culturi agricole sau animale, provocând pagube. [Pr.: *dă-u-*] – **Dăuna** + suf. *-ător.*

DĂÚNĂZI adv. v. **deunăzi.**

DĂUNÓS, -OÁSĂ, *dăunoși, -oase,* adj. (Rar) Dăunător; *p. ext.* lacom. [Pr.: *dă-u-*] – **Daună** + suf. *-os.*

DÁLDORĂ s. f. v. **dârdoră.**

DÁLMĂ, *dâlme,* s. f. (Reg.) Formă de relief cu aspect de deal scund, izolat și cu vârful rotunjit. – Contaminare între **dâmb** și **gâlmă.**

DÂMB, *dâmburi*, s. n. Formă de relief mai mică decât dealul; colină. ♦ Ridicătură mică de pământ înălțată la marginea unui șanț, a unei gropi etc.

DÂMBOVIȚEÁN, -Ă, *dâmboviteni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din județul Dâmbovița. **2.** Adj. Care aparține județului Dâmbovița sau dâmboviților (**1**), referitor la județul Dâmbovița ori la dâmboviteni. – **Dâmbovița** (n. pr.) + suf. *-ean.*

DÂMBOVIȚEÁNCĂ, *dâmboviteance,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din județul Dâmbovița. – **Dâmbovițean** + suf. *-că.*

DÂMBULÉȚ, *dâmbulețe,* s. n. Diminutiv al lui *dâmb;* dâmbușor. – **Dâmb** + suf. *-uleț.*

DÂMBUȘÓR, *dâmbușoare,* s. n. Dâmbuleț. – **Dâmb** + suf. *-ușor.*

DÂNSUL, DÂNSA, *dânșii, dânsele,* pron. pers., s. m., s. f. **1.** Pron. pers. (Ca pronume de politețe) El, ea. ◊ Loc. adv. (Pop.) *Ca pe dânsul* (sau ca *pe dânsa)* = strașnic, grozav. **2.** S. m. și f. (Pop.) Soț, soție. **3.** S. f. pl. art. (Pop.; în superstiții) Ielele. [Gen. -dat.: *dânsului, dânsei, dânșilor, dânselor*] – **De**4 + **însul.**

DÁRĂ, *dâre*, s. f. **1.** Urmă îngustă și continuă lăsată pe pământ, pe nisip, pe zăpadă, pe iarbă etc. de un obiect târât sau de o cantitate mică de lichid, de grăunțe etc. vărsate; *p. gener.* urmă. ◊ Expr. (Fam.) *A face dâră prin barbă* = a face începutul, a stabili un obicei (rău), a crea un precedent. **2.** Dungă, linie; *spec.* dungă, rază de lumină.

DÁRDÁLĂ, *dârdale,* s. f. (Reg.) **1.** Om flecar; *p. ext.* om de nimic. **2.** Mârțoagă, gloabă, dârloagă. ◊ Expr. *A ajunge slugă la dârdală* = a ajunge slugă la dârloagă, v. *dârloagă.* – **Dârd**[âi] + suf. *-eală.*

DÁRDĂÍ vb. IV v. **dârdâi.**

DÂRDÂÍ, *dârdâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ființe) A tremura de frig, de frică etc. ♦ (Despre dinți) A clănțăni de frig, de frică. **2.** (Despre pământ, ferestre etc.) A se cutremura, a se clătina, a dudui. **3.** Fig. (Rar; despre oameni) A trăncăni, a flecări. [Var.: (reg.) **dârdăí** vb. IV] – Onomatopee.

DÂRDÂIÁLĂ, *dârdâieli,* s. f. Faptul de *a dârdâi;* dârdâit. [Pr.: *-dâ-ia-*] – **Dârdâi** + suf. *-eală.*

DÂRDÂÍT s. n. Dârdâială. – V. **dârdâi.**

DÁRDORĂ, *dârdori*, s. f. (Pop.) **1.** Toi (în desfășurarea unei acțiuni, a unui proces); zor. ◊ Expr. *A fi în dârdora însurătorii* = **a**) a ține cu orice preț să se însoare; **b**) a fi în plină desfășurare a căsătoriei. **2.** Belea, bucluc, necaz. ♦ Spaimă. [Var.: dâldoră s. f.].

DÁRLOÁGĂ, *dârloage,* s. f. (Pop.) Cal slab, prăpădit și bătrân; mârțoagă, gloabă, dârdală. ◊ Expr. *A fi* (sau *a se băga, a ajunge) slugă la dârloagă* = a fi (sau a ajunge) sub conducerea unui om neînsemnat, nevrednic, nepriceput, a ajunge slugă la dârdală. [Var.: (rar) **dârlóg** s. m.] – Et. nec.

DÂRLÓG1, *dârlogi*, s. m. Cureaua frâului la calul de călărie, cu care se conduce animalul; șireang legat de căpăstru, pe care îl ține de mână cel care duce calul de aproape, mergând alături de el. – Et. nec.

DÂRLÓG2 s. m. v. **dârloagă.**

DÂRLOGÉL, *dârlogei*, s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *dârlog*1. – **Dârlog**1 + suf. *-el.*

DÂRMÓN, *dârmoane,* s. n. (Pop.) Ciur cu găuri mari pentru cernut semințele (de cereale). ♦ Conținutul unui astfel de ciur.

DÂRMÓZ, *dârmoji*, s. m. Arbust cu frunze late, cu flori albe și cu fructe în formă de boabe roșii-negricioase*).* [Var.: **dârmóx** s. m.] – Et. nec.

DÂRMÓX s. m. v. **dârmoz.**

DÂRVÁLĂ, *dârvale*, s. f. (Pop.) Muncă grea și istovitoare; corvadă. ◊ Loc. adj. *De dârvală* = **a**) (despre oameni) care îndeplinește muncile fizice cele mai grele, mai neplăcute; **b**) (despre haine, îmbrăcăminte) care se poartă la lucru, care poate fi rupt, murdărit; **c**) (despre cai) prost. ◊ Expr. *A rămâne de dârvală* = a rămâne pe drumuri, a nu mai avea posibilități de trai. *A face* (pe cineva) *de dârvală* = a ocărî, a batjocori, a face de două parale. – Et. nec.

DÂRZ, -Ă, *dârji, -ze,* adj. (Despre ființe sau manifestările lor) **1.** Îndrăzneț, curajos, cutezător. ♦ Aprig, înverșunat. *Luptă dârză.* **2.** Neînduplecat, neclintit; *p. ext.* îndărătnic, încăpățânat. **3.** Mândru, semeț, țanțoș. [Pl. și: (m.) *dârzi*].

DÂRZÉNIE s. f. Faptul de a fi *dârz;* fire sau manifestare dârză. **1.** Îndrăzneală, curaj, hotărâre, cutezanță. ♦ Înverșunare. **2.** Neînduplecare, perseverență; *p. ext.* îndărătnicie, încăpățânare. **3.** Mândrie, semeție. [Var.: (reg.) **dârjénie** s. f.] – **Dârz** + suf. *-enie.*

DÂRZÍE s. f. (Pop.) Dârzenie. – **Dârz** + suf. *-ie.*

DEAL, *dealuri*, s. n. **1.** Formă de relief pozitivă cu înălțime nu prea mare (sub 1000 m). ◊ Loc. adv. *La deal* = în sensul urcușului, în sus. ◊ *Greu la deal și greu la vale* = oricum faci, e tot greu. *Ce mai la deal, la vale* = ce să mai lungim vorba de pomană. *Deal cu deal se întâlnește, dar om cu om,* se spune cu ocazia unei întâlniri neașteptate. **2.** (Reg.) Regiune de vii; vie, podgorie. ◊ Zonă a ogoarelor.

DEASÚPRA adv. În partea de sus, în partea imediat superioară; sus, peste (ceva). ◊ *Pe deasupra* = **a**) peste ceva; **b**) în plus, în afară de...; **c**) fără a adânci lucrurile, superficial. ◊ (Cu valoare de prepoziție, cu determinări în genitiv) *Deasupra casei*. ◊ Expr. *A fi deasupra nevoii* = a fi scăpat de o nevoie.[Var.: (reg.) **dasúpra** adv.] – **De**4 + **asupra.**

DECĂDEÁ, *decád,* vb. II. Intranz. A ajunge într-o stare mai rea, a fi în declin; a regresa. ♦ A ajunge într-o stare morală degradantă, a se degrada moralicește; a se declasa, a se deprava. – Pref. ***de-*** **+ cădea .**

DECĂDÉRE, *decăderi,* s. f. Faptul de *a decădea;* declin, regres. ♦ Degradare morală; declasare, depravare. – V. **decădea.**

DECĂZÚT, -Ă, *decăzuți, -te,* adj. Ajuns în stare de decădere, în declin. ♦ Depravat, declasat, stricat. – **V. decădea.**

DECÁT adv., conj. **I.** Adv. **1.** (Comparativ de inegalitate) *Era mai mare decât mine.* **2.** (Restrictiv, în construcții negative) Numai. ◊ Expr. *N-am decât să...* = **a**) singurul lucru care îmi rămâne de făcut...; **b**) sunt liber să..., dacă vreau să... *N-ai decât!* = poți s-o faci , puțin îmi pasă! **II.** Conj. **1.** (Introduce o propoziție circumstanțială comparativă de inegalitate) *Mai mult bănuia decât știa.* **2.** (Introduce o propoziție circumstanțială de excepție) *Nu făcea altceva decât să citească.* **3.** (Introduce o propoziție circumstanțială opoziționalã cu nuanță comparativă) În loc să **4.** (Pop.; adversativ) Însă, dar, numai că. – **De**4 **+ cât.**

DECI2 conj. Prin urmare, în consecință, drept care, așa fiind. – **De**4 + **aci.**

DECLÍN, *declinuri*, s. n. Coborâre a unui astru pe bolta cerului înspre apus; asfințire, scăpătare. ♦ Fig. Sfârșitul unei glorii, al unei puteri aparținând unei persoane, unui popor, unei civilizații etc.; decădere.

DECOLORÁ, *decolorez*, vb. I. **1.** Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă culoarea în urma expunerii la soare, la spălat etc. ♦ A căpăta sau a face să capete o culoare mai ștearsă, mai deschisă; *fig.* a păli. **2.** Tranz. A înlătura total sau parțial culoarea de pe o țesătură.- (după *culoare*).

DECOLORÁRE, *decolorări,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) decolora;* pierderea culorii intense. **2.** Operație care are ca scop îndepărtarea unei substanțe colorante. – V. **decolora.**

DECOLORÁT, -Ă, *decolorați, -te*, adj. Care și-a pierdut total sau parțial culoarea; care are o culoare ștearsă, deschisă; *fig.* (despre abstracte) palid, șters. – V. **decolora.**

DECÚRGE, pers. 3 *decúrge*, vb. III. Intranz. **1.** A urma, a rezulta din..., a-și avea izvorul în... **2.** A se petrece, a se desfășura. – Pref. ***de-*** **+ curge.**

DECÚRS s. n. (Cu referire la o perioadă de timp, în loc. prep.) *În decurs de...* sau *în decursul...* = în curgerea..., pe durata..., în desfășurarea... – V**. decurge.**

DEDÁ, *dedáu*, vb. I. Refl. **1.** A se deprinde, a se obișnui, a se familiariza (cu ceva), a se acomoda. **2.** A se consacra, a se dedica la ceva. ♦ A se obișnui cu fapte rele; a se nărăvi.

DEDESÚBT, (**1**) *dedesubturi*, s. n., (**2**) adv. **1.** S. n. Partea cea mai de jos, cea mai adâncă; *fig.* partea ascunsă, tăinuită. **2.** Adv. În partea de jos, din jos, jos, sub (ceva). ♦ (Adjectival) De jos, inferior. Incăperea *de dedesubt*. – **De**4 + **de**4 + **subt.**

DEDESÚBTUL prep. (Urmat de un genitiv) Sub, din jos. – **De**4 + **de**4 + **subt.**

DEDEȚÉL s. m. v. **dedițel.**

DEDÍȚĂ, *dediție,* s. f. (Bot.) Dedițel.

DEDITÉL, *dediței*, s. m**. 1.** Plantă erbacee otrăvitoare, cu frunze păroase și cu flori mari, albastre-violete, cu proprietăți colorante și farmaceutice; adormițele, dediță. **2.** (Zool.; în sintagma) Dediței-de-mare = actinii. [Var.: **dedeț́él** s. m.] – **Dediță** + suf. *-el.*

DEDÓI subst. Dans popular românesc, răspândit în Banat, cu mișcare rapidă; melodie după care se execută acest dans. – **De**4 + **doi.**

DEDULCÍ, *dedulcesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A se deprinde, a se îndulci cu sau la ceva; a prinde gust de ceva, a se deda cu binele. – **De**4 + **dulce.**

DEFĂIMÁ, *defăimez,* vb. I. Tranz. **1.** A vorbi de rău pe cineva sau a vorbi rău despre ceva; a ponegri, a calomnia. ♦ Refl. (Rar) A se face de râs, a se compromite. **2.** (Înv.) A dispreți, a subaprecia; a umili, a înjosi. – (după *faimă*).

DEFĂIMÁRE, *defăimări,* s. f. Acțiunea de *a defăima* și rezultatul ei; bârfire, ponegrire, calomniere. ♦ (Înv.) Dispreț, desconsiderare; umilire, batjocură. – V. **defăima.**

DEFĂIMÁT, -Ă, *defăimați, -te,* adj. **1.** Bârfit, ponegrit, calomniat, blamat (**2**). **2.** (Rar) Cu reputație proastă, cu nume rău. ♦ (Înv.; despre fapte) Care strică reputația; infamant. – V. **defăima.**

DEFĂIMĂTÓR, -OÁRE, *defăimători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care defăimează. – **Defăima** + suf. *-tor.*

DEFÉL adv. Deloc, nicidecum. – **De**4 + **fel.**

DEFILÉU, *defileuri*, s. n. Vale transversală îngustă, adâncă și lungă, cu versanți abrupți, săpată de o apă curgătoare în regiunile muntoase.

DEFORMÁ, *deformez*, vb. I. Tranz. și refl. A(-și) modifica, a(-și) strica forma; a (se) sluți, a (se) urâți, a (se) poci. ♦ Tranz. Fig. A prezenta altfel decât este de fapt, a reproduce inexact, a denatura, a falsifica, a altera. [Var.: **diformá** vb. I].- (după *formă*).

DEFORMÁRE, *deformări,* s. f. Acțiunea de *a (se) deforma* și rezultatul ei; deformație. [Var.: **diformáre** s. f.] – V. **deforma.**

DEFORMÁT, -Ă, *deformați, -te*, adj. Cu forma originară, naturală schimbată; urâțit, pocit. [Var.: **diformát, -ă** adj.] – V. **deforma.**

DEGEÁBA adv. **1.** În zadar, fără niciun folos, zadarnic. **2.** Fără plată, gratis. – **De**4 **+ geaba.**

DEGENERÁ, *degenerez*, vb. I. Intranz. **1.** A pierde total sau parțial unele însușiri morfologice sau funcționale (caracteristice genului sau speciei), în urma acțiunii unor factori de mediu sau ereditari. **2.** Fig. A se schimba, a se preface în ceva (mai) rău, (mai) grav, pierzând aspectul sau caracterul inițial; a decădea.

DEGENERÁRE, *degenerări,* s. f. Faptul de *a degenera;* decădere, stricare, degenerescență, degenerație. – V. **degenera.**

DEGENERÁT, -Ă, *degenerați, -te*, adj. Care și-a pierdut însușirile morfologice sau funcționale (caracteristice genului sau speciei). – V. **degenera.**

DEGERÁ, *déger*, vb. I. Intranz. **1.** A suferi o degerătură; a amorți de frig. **2.** (Prin exagerare) A-i fi cuiva foarte frig, a tremura de frig. **3.** (Despre plante, fructe, legume) A se strica prin înghețare; a îngheța.- (după *ger*).

DEGERÁRE, *degerări,* s. f. Acțiunea de *a degera* și rezultatul ei. – V. **degera.**

DEGERÁT, -Ă, *degerați, -te*, adj. **1.** (Despre oameni și animale sau despre părți ale corpului lor) Cu degerături; înghețat. **2.** (Despre plante, fructe, legume) Atins, stricat de ger. – V. **degera.**

DEGERĂTÚRĂ, *degerături,* s. f. Inflamație, iritație, rană, leziune provocată de acțiunea frigului asupra țesuturilor. – **Degera** + suf. *-ătură.*

DÉGET, *degete,* s. n. **1.** Fiecare dintre prelungirile mobile, alcătuite din falange, cu care se sfârșește mâna sau talpa piciorului la om ori laba la unele animale. *Îi dai un deget și-ți ia mâna toată. Sunt cinci degete la o mână și nu seamănă unul cu altul.* ◊ *A pune degetul pe rană* = a găsi punctul sensibil al unei chestiuni. *A umbla* (sau *a păși, a merge) în vârful degetelor* = a umbla pe furiș, tiptil, fără zgomot. *A încerca marea cu degetul* = a încerca imposibilul. *A-și linge degetele* = a-i plăcea foarte mult (ceva de mâncare). **2.** Compus: *cinci-degete* = plantă erbacee târâtoare, ale cărei frunze au cinci foliole . **3.** Veche unitate de măsură pentru lungimi, având aproximativ lățimea unui deget (**1**). [Var.: (pop.) **deșt** s. n.].

DEGETÁR, *degetare*, s. n. **1.** Căpăcel din metal sau din material plastic, care se poartă, la cusut, pe degetul cu care se împinge acul pentru a-l feri de înțepături. **2.** Plantă erbacee veninoasă, cu frunze acoperite cu peri moi, cu flori mari, galbene sau roșii-purpurii; degetariță, degețel (**II 1**) . – **Deget** + suf. *-ar.*

DEGETÁRIȚĂ, *degetarițe,* s. f. (Bot.) **1.** Degetar (**2**). **2.** Degețel-roșu. – **Degetar** + suf. *-iță.*

DEGETĂRÚȚ, *degetăruți,* s. m. Plantă erbacee din familia primulaceelor, cu flori albastre-violete, în formă de clopot, dispuse câte 1-8 în vârful tulpinii, care crește în regiunile muntoase . – **Degetar** + suf. *-uț.*

DEGETÚȚ, *degetuțe,* s. n. (Rar) Degețel (**I**). – **Deget** + suf. *-uț.*

DEGEȚÉL, *degețele,* s. n. **I.** Diminutiv al lui *deget*. **II.** (Bot.) **1.** Degetar (**2**). **2.** Compus: *degețel-roșu* = plantă erbacee foarte veninoasă, cu flori roșii-purpurii în formă de tub, din care se extrage digitalina, un puternic tonic cardiovascular . – **Deget** + suf. *-el.*

DEGRÁBĂ adv. **1.** La repezeală, repede, iute. **2.** De timpuriu, curând, devreme. ◊ Expr. *Mai degrabă* = mai ușor, mai curând. – **De4** + **grabă.**

DEGRESÁ, *degresez,* vb. I. Tranz. **1.** A îndepărta petele de grăsime de pe suprafața unor obiecte. **2.** A extrage grăsimea dintr-un aliment în scopuri dietetice. – (după *grăsime*).

DEGRESÁT, -Ă, *degresați, -te,* adj. (Despre alimente) Căruia i s-a extras grăsimea. – V. **degresa.**

DEGROȘÁ, *degroșez,* vb. I. Tranz. A efectua operația de prelucrare prin așchiere a unei piese brute, spre a o aduce la dimensiunile apropiate de cele finale.- (după *gros*).

DEGROȘÁRE, *degroșări,* s. f. Acțiunea de *a degroșa* și rezultatul ei. – V. **degroșa.**

DEGUSTÁ, *degúst,* vb. I. Tranz. A aprecia cu ajutorul gustului, mirosului, văzului calitățile unui produs alimentar (mai ales vin); *p. ext.* a savura.- (după *gust*).

DEGUSTÁRE, *degustări,* s. f. Acțiunea de *a degusta* și rezultatul ei; degustație. – V. **degusta.**

DEGUSTÁȚIE, *degustații,* s. f. Faptul de a degusta; degustare.

DEGUSTÁTOR, -OÁRE, *degustători, -oare,* s. m. și f. Persoană care se ocupă cu degustarea vinurilor, lichiorurilor, fructelor și a altor produse alimentare. – **Degusta** + suf. *-ător.*

DEÎMPĂRȚÍT s. n. (Mat.) Primul termen al unei împărțiri, număr care urmează să fie împărțit la cel de-al doilea termen. – **De4** + **împărțit.**

DEÎNMULȚÍT s. n. (Mat.) Primul factor al unei înmulțiri, număr care urmează să fie înmulțit cu cel de-al doilea termen. – **De4** + **înmulțit.**

DEJUCÁ, *dejóc,* vb. I. Tranz. A zădărnici planurile sau uneltirile cuiva. [Var.: (înv.) **desjucá** vb. I] – Pref. ***de-*** + **juca.**

DEJUCÁRE, *dejucări,* s. f. Acțiunea de *a dejuca* și rezultatul ei; zădărnicire. – V. **dejuca.**

DEJUGÁ, *dejúg,* vb. I. **1.** Tranz. A scoate boii din jug. **2.** Intranz. Fig. (Rar) A ajunge sau a se opri undeva; a poposi, a se așeza.- (după *jug*).

DEJUGÁRE, *dejugări,* s. f. Acțiunea de *a dejuga;* scoaterea boilor din jug; dejugat. – V. **dejuga.**

DEJUGÁT s. n. Dejugare. – V. **dejuga.**

DEJUGĂTOÁRE, *dejugători,* s. f. (Pop.) Loc de popas unde se dejugă boii pentru a-i lăsa să se odihnească. – **Dejuga** + suf. *-ătoare.*

DELAOLÁLTĂ adv. (Rar) Împreună. [Pr.: *-la-o-*] – **De4** + **laolaltă.**

DELĂSÁ, *delás,* vb. I. Refl. (Folosit mai ales la perf. c.) A dovedi nepăsare, neglijență față de o muncă începută, a abandona o treabă începută.- (după *lăsa*).

DELĂSÁRE, *delăsări,* s. f. Faptul de *a se delăsa;* nepăsare, neglijență față de o muncă începută. – V. **delăsa.**

DELĂSĂTÓR, -OÁRE, *delăsători, -oare,* adj., s. m. și f. (Persoană) care se delasă; neglijent, indolent. – **Delăsa** + suf. *-tor.*

DELĂTURÁ, *delătur,* vb. I. Tranz. (Reg.) A înlătura. – **De4** + **latură.**

DELIMITÁ, *delimitez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) stabili, a (se) fixa limitele unui lucru; a (se) mărgini, a (se) limita. ♦ A (se) contura.- (după *limita*).

DELIMITÁRE, *delimitări,* s. f. Acțiunea de *a (se) delimita* și rezultatul ei; fixare a limitelor unui lucru. – V. **delimita.**

DELÓC adv. Nicidecum. – **De4** + **loc.**

DÉLTĂ, *delte,* s. f. Formă de relief rezultată din depunerea de mâl și de nisip la vărsarea unei ape curgătoare într-un lac, în mare sau în ocean, pe un teren cu panta lină, în condițiile lipsei mareelor și acțiunii curenților litorali.

DELULÉȚ, *deluleț*e, s. n. (Rar) Delușor. – **Deal** + suf. *-uleț.*

DELURÓS, -OÁSĂ, *deluroși, -oase,* adj. Cu multe dealuri (**1**); accidentat. – **Deal** + suf. *-os.*

DELUȘÓR, *delușoare,* s. n. Diminutiv al lui *deal;* deluț, deluleț. – **Deal** + suf. *-ușor.*

DELÚȚ, *deluțe,* s. n. (Rar) Delușor. – **Deal** + suf. *-uț.*

DELÚVIU, *deluvii*, s. n. Material sedimentar provenit din alterarea și dezagregarea rocilor, aflat în curs de scurgere sub influența apelor de șiroire pe pantele diferiților versanți.

DEMÂNCÁRE s. f. (Pop.) Mâncare, hrană, bucate; demâncat. – **De4** + **mâncare.**

DEMN, -Ă, *demni, -e,* adj. **1.** Vrednic (de...). ♦ Capabil, destoinic. **2.** Care impune respect; respectabil; rezervat, sobru.

DEMNITÁTE, (**2**) *demnități,* s. f. **1.** Calitatea de a fi demn, atitudine demnă (**2**); autoritate morală, prestigiu. ♦ Gravitate, măreție. **2.** Funcție sau însărcinare înaltă în stat; rang.

DEMÚLT adv. Cu mult timp înainte, de multă vreme. ◊ *Mai demult* = odinioară. *De demult* = din trecut, de altădată. – **De4** + **mult.**

DEMULTIȘÓR adv. (Pop.) Diminutiv al lui *demult*. – **Demult** + suf. *-ișor.*

DENEGÁ, *denég,* vb. I. Tranz. (Înv.) **1.** A nega, a tăgădui. **2.** A refuza.

DENEGÁRE, *denegări,* s. f. Acțiunea de *a denega* și rezultatul ei. – V. **denega.**

DENEGÁȚIE, *denegații,* s. f. (Înv.) Denegare.

DENIGRÁ, *denigrez,* vb. I. Tranz. A ponegri, a defăima, a calomnia, a discredita.

DENIGRÁRE, *denigrări,* s. f. Acțiunea de *a denigra* și rezultatul ei; ponegrire, defăimare, discreditare. – V. **denigra.**

DENIGRATÓR, -OÁRE, *denigratori, -oare,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care denigrează, prin care se denigrează. **2.** S. m. și f. Persoană care denigrează.

DENS, -Ă, *denși, -se,* adj. (Despre corpuri, substanțe, soluții) Cu densitate mare; cu părțile componente strâns unite; compact, des.

DENSITÁTE, *densități,* s. f. **1.** Mărime fizică definită prin raportul dintre masa și volumul unui corp; masă specifică. ◊ *Densitate relativă* = raportul dintre densitatea unui corp și densitatea altui corp de referință. ♦ Numărul de obiecte sau de ființe de pe o unitate de arie sau de lungime.. *Densitatea (medie) a populației* = numărul de locuitori care revin (în medie) pe o unitate de suprafață a unui anumit teritoriu. **2.** Faptul de a fi dens; desime.

DENTÁR, -Ă, *dentari, -e,* adj. **1.** De dinte, al dinților, privitor la dinți. **2.** De dentist, care aparține dentistului, privitor la dentist.

DENTÁI num. v. **dintâi.**

DENTÍȚĂ, *dentițe,* s. f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene și cu fructe achene cu câte doi dinți, care crește în locuri umede. – Cf. dinte.

DENUMÍ, *denumesc,* vb. IV. Tranz. A da nume unei ființe sau unui lucru; a numi. ♦ (Înv.) A desemna.

DENUMÍRE, *denumiri*, s. f. Faptul de *a denumi;* numire. ♦ Nume dat unei ființe sau unui lucru; cuvânt cu care numim ceva. – V. **denumi.**

DEOARECÉ conj. (Indică un raport de cauză între o propoziție regentă și una subordonată) Fiindcă, pentru că, de vreme ce. [Pr.: *de-oa-*] – **De4** + **oare** + **ce.**

DEOCAMDÁTĂ adv. Pentru moment, în mod provizoriu. – **De4** + **o** + **cam** + **dată.**

DEOCHEÁ, *deóchi*, vb. I. **1.** Tranz. (În superstiții) A dăuna sănătății, succesului sau bunăstării cuiva printr-o privire rea sau invidioasă. **2.** Refl. A se îmbolnăvi de deochi (**2**). ♦ Fig. (Despre vreme) A se strica. [Pr.: *de-o-*. – Var.: **diocheá** vb. I] – Din **deochi.**

DEOCHEÁT, -Ă, *deocheați, -te,* adj. **1.** (În superstiții) Bolnav din cauza deochiului (**1**). **2.** Fig. Indecent, necuviincios. ♦ Cu reputație proastă; compromis. ♦ Exagerat. [Pr.: *de-o-*. – Var.: (reg.) **diocheát, -ă** adj.] – V. **deochea.**

DEOCHETÚRĂ, *deocheturi*, s. f. (Rar) Deochi (**2**). [Pr.: *de-o-*. – Var.: **diochetúră** s. f.] – **Deochea** + suf. *-ătură*

DEÓCHI, *deochiuri*, s. n. **1.** Putere atribuită unor oameni, de a îmbolnăvi pe cei asupra cărora își fixează privirea (cu răutate, invidie etc.). **2.** Efectul privirii care deoache; boală pricinuită de această privire; deochetură. ◊ Expr. *De-a deochiul* = cu admirație. (Astăzi, mai ales în glumă) *Să nu(-i) fie* (cuiva) *de deochi!* formulă de admirație pentru calitățile fizice ori pentru inteligența cuiva (care nu trebuie deocheat). [Var.: (reg.) **dióchi** s. n.] – **De4** + **ochi1.**

DEODÁTĂ adv. **1.** Pe neașteptate, brusc, subit. **2.** În același timp, simultan, concomitent. ◊ Expr. (Reg.) *A fi deodată cu cineva* = a fi de aceeași vârstă cu cineva. **3.** (Reg.) Deocamdată. – **De4** + **o** + **dată.**

DEOPÁRTE adv. La o oarecare depărtare de vorbitor sau de alt punct fix; într-o parte, izolat. – **De4** + **o** + **parte.**

DEOPOTRÍVĂ adv. În mod egal, la fel, fără deosebire. [Var.: (reg.) **dopotrívă** adv.] – **De4** + **o** + **potrivă.**

DEOSEBÍ, *deosebesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se diferenția (de cineva sau de ceva), a nu (mai) fi la fel. ♦ Tranz. A da unei ființe sau unui lucru o notă aparte, specifică, a face să se deosebească de alții. **2.** Refl. A se ridica deasupra (celorlalți); a se distinge, a se remarca, a se evidenția. **3.** Tranz. A recunoaște un lucru sau o ființă dintre altele asemenea; a deslușI, a discerne, a distinge. [Pr.: *de-o-*] – **De4** + **osebi.**

DEOSEBÍRE, *deosebiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) deosebi* și rezultatul ei; lipsă de asemănare, diferență. ◊ Loc. adv. *Cu deosebire* = **a)** în mod deosebit, special; **b)** mai ales. *Cu deosebire de...* = cât se poate de..., foarte... *Cu deosebire(a) că...* = cu diferența că... *Fără deosebire* = fără excepție. *Spre deosebire de...* = în opoziție, în contrast cu... [Pr.: *de-o-*] – V. **deosebi.**

DEOSEBÍT, -Ă, *deosebiți, -te,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care este altfel, care nu este asemenea (cu altul); diferit. **2. (**La pl., precedând substantivul) Felurite, diverse. **3.** Care iese din comun; neobișnuit, special. ♦ Distins, remarcabil. **4.** Separat, despărțit. **II.** Adv. **1.** Cât se poate de..., foarte. **2.** În afară de..., pe lângă. – V. **deosebi.**

DEPÁRTE adv. **1.** (Cu sens local) La mare distanță. ◊ Loc. prep. *Departe de...* = la mare distanță de... ◊ *Până departe* = pe o distanță mare. *Pe departe* = pe ocolite, nu de-a dreptul; indirect. *Nici pe departe* = nici măcar puțin; deloc. ♦ Într-un loc îndepărtat; în depărtare. *A plecat departe.* ◊ *De departe* = de la mare distanță, din depărtare. *Rudă de departe* = persoană aparținând unei ramuri îndepărtate a familiei cuiva. **2.** (Cu sens temporal) Într-un moment depărtat de timpul prezent (în trecut sau în viitor). ◊ Expr. *Mai departe,* exprimă continuarea unei acțiuni sau dăinuirea în timp a unei situații.– **De4** + **parte.**

DEPĂNÁ, *dépăn,* vb. I. Tranz. **1.** A înfășura firele textile dintr-un scul pe un mosor, pe o țeavă etc. sau de pe un fus într-un scul ori a face firele scul. ◊ Expr. *A lua* (pe cineva) *la depănat* = a mustra, a lua din scurt (pe cineva). ♦ Fig. A desfășura, a înșira amintiri, gânduri etc. ◊ Refl. *Toată întâmplarea i se depăna pe dinaintea ochilor.* **2.** Fig. A parcurge (un drum, o distanță). ◊ Expr. (Intranz.) *A depăna din picioare* = a umbla mișcând repede picioarele. [Prez. ind. și: *deápăn*].

DEPĂNÁRE, *depănări*, s. f. Acțiunea de *a depăna.* – V. **depăna.**

DEPĂNÁT1, *depănaturi,* s. n. Faptul de *a depăna;* depănare. – V. **depăna.**

DEPĂNÁT2, -Ă, *depănați, -te,* adj. (Despre fire) Strâns în scul, în ghem sau pe mosor. – V. **depăna.**

DEPĂNĂTÓR, -OÁRE, *depănători, -oare*, s. m., s. f., s. n. **1.** S. m. și f. Lucrător specializat în depănat. **2.** S. f. Dispozitiv pe care sunt așezate sculurile la mașinile de depănat; (în mrșteșugul casnic) vârtelniță. **3.** S. n. Organ al mașinii de cusut care servește la depănarea ței pe mosorelul suveicii. – **Depăna** + suf. *-ător.*

DEPĂNĂTÚRĂ, *depănături,* s. f. Ceea ce este depănat. – **Depăna** + suf. *-tură.*

DEPĂNUȘÁ, *depănușez,* vb. I. Tranz. A desface, manual sau mecanic, pănușile de pe știuleții de porumb. – Pref. ***de-*** + **pănușă.**

DEPĂNUȘĂTÓR, *depănușătoare,* s. n. Mașină pentru desfacerea pănușilor de pe știuleții de porumb. – **Depănuș**a + suf. *-tor.*

DEPĂRÁ, *dépăr,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. (Reg.) A(-și) smulge părul de pe cap (de jale, de disperare etc.); *fig.* a (se) necăji. **2.** (Fam.) A (se) părui. [Var.: **dăpărá** vb. I].- (după *păr*).

DEPĂRCIÓR adv. (Reg.) Depărtișor. – **Departe** + suf. *-ior.*

DEPĂRTÁ, *depărtez,* vb. I. **1.** Refl. A mări distanța față de locul unde se află cineva sau ceva, a se retrage din preajma cuiva sau a ceva, a se așeza sau a pleca (mai) departe. ♦ Fig. A se înstrăina de cineva sau de ceva. **2.** Tranz. A duce, a muta ceva mai departe, a distanța de ceva; a trimite sau a ține pe cineva departe. ♦ Fig. A înlătura pe cineva de undeva, a izgoni, a alunga. – Din **departe.**

DEPĂRTÁRE, *depărtări,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) depărta.* ♦ (Concr.) Loc situat la mare distanță de vorbitor. **2.** Distanță. ◊ Loc. adj. și adv. *Din depărtare* (sau *depărtări)* = de departe, de la mare distanță. – V. **depărta.**

DEPĂRTÁT, -Ă, *depărtați, -te,* adj. **1.** Care este departe, care se află la (mare) distanță. **2.** Care este departe în timp de momentul actual. – V. **depărta.**

DEPĂRTIȘÓR adv. Diminutiv al lui *departe;* depărcior. – **Departe** + suf. *-ișor.*

DEPĂȘÍ, *depășesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A întrece pe cineva sau ceva care merge în același sens; a lăsa în urmă. **2.** A trece peste o anumită limită, a întrece o anumită măsură, un anumit nivel.

DEPĂȘÍRE, *depășiri,* s. f. Acțiunea de *a depăși* și rezultatul ei; trecere peste o anumită limită. – V. **depăși.**

DEPĂȘÍT, -Ă, *depășiți, -te,* adj. **1.** Întrecut. **2.** Învechit, perimat. – V. **depăși.**

DEPENDÉNT, -Ă, *dependenți, -te,* adj. Care depinde (de cineva sau de ceva); care nu este autonom.

DEPENDÉNȚĂ, *dependențe,* s. f. Situația de a fi dependent; stare de subordonare, de supunere.

DEPILÁ, *depilez*, vb. I. **1.** Tranz. A îndepărta părul de pe pielea pregătită pentru tăbăcit.

DEPILÁRE, *depilări,* s. f. Acțiunea de *a depila* și rezultatul ei; îndepărtare a părului de pe piele. – V. **depila.**

DEPILÁT, -Ă, *depilați, -te,* adj. De pe care a fost îndepărtat părul. – V. **depila.**

DEPÍNDE, *depínd*, vb. III. Intranz. **1.** (Despre lucruri, fapte, atitudini) A fi legat de..., a fi în funcție de..., a atârna de ...**2.** (Despre persoane, ținuturi etc.) A fi sub autoritatea sau sub conducerea cuiva, a fi subordonat cuiva. [Perf. s. *depinsei*, part. *depins*].

DEPLÂNGE, *deplâng,* vb. III. Tranz. A simți milă, părere de rău față de cineva sau de ceva; a găsi, a considera pe cineva vrednic de compătimire; a deplora. [Perf. s. *deplânsei*, part. *deplâns*] – Pref. ***de-*** + **plânge.**

DEPLÍN, -Ă, *deplini, -e,* adj., adv. **1.** Adj. Întreg, complet2 (**1**); desăvârșit, perfect. **2.** Adv. De tot, în întregime, pe de-a-ntregul, complet. – **De4** + **plin.**

DEPLINĂTÁTE s. f. Faptul de a fi deplin, desăvârșit; perfecțiune, plenitudine. – **Deplin** + suf. *-ătate.*

DEPOPULÁ, *depopulez,* vb. I. Tranz. (Despre calamități naturale, epidemice) A reduce numeric sau a distruge în mare parte populația unei țări, a unei regiuni.

DEPOPULÁRE, *depopulări,* s. f. Acțiunea de *a depopula* și rezultatul ei; reducere a populației unei țări, a unei regiuni etc. – V. **depopula.**

DEPREÚNĂ adv. Împreună. – **De4** + **pre** + **una.**

DEPRÍNDE, *deprínd,* vb. III. **1.** Refl. și tranz. A (se) obișnui, a (se) învăța. ♦ Refl. A se familiariza cu cineva. **2.** Tranz. A-și însuși cunoștințe (temeinice) într-un domeniu prin învățătură sau prin practică organizată, sistematică. [Perf. s. *deprinsei*, part. *deprins*]. – (după *prinde*).

DEPRÍNDERE, *deprinderi,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) deprinde.* **2.** Obișnuință, obicei. **3.** Ușurință căpătată de-a lungul timpului într-o îndeletnicire, profesie oarecare; pricepere, destoinicie. **4.** (Rar) Practică obișnuită într-o îndeletnicire, ocupație oarecare; exercițiu. – V. **deprinde.**

DEPRÍNS, -Ă, *deprinși, -se,* adj. Experimentat, învățat, obișnuit. – V. **deprinde.**

DEPÚNE1, *depún,* vb. III. **1.** Tranz. A lăsa un obiect din mână, punându-l undeva.◊ *A depune muncă* (sau *efort, osteneală* etc.) = a munci, a se strădui. *A depune jurământ(ul)* = (despre unele categorii de oameni și despre militari) a se angaja solemn să-și îndeplinească îndatoririle cu respectarea legilor țării. *A depune mărturie* = (despre un martor) a face declarații în fața unui organ de jurisdicție. **2.** Tranz. (Despre animale care se înmulțesc prin ouă) A elimina ouăle (la loc potrivit). [Perf. s. *depusei*, part. *depus*].- (după *pune*).

DEPÚNE2 pers. 3 *depúne,* vb. III. Intranz. (Reg.; despre vaci, bivolițe etc.) A-și mări ugerul (ca urmare a secreției abundente de lapte), a fi aproape să fete. [Perf. s. *depuse*, part. *depus*].

DERÁDERE s. f. Bătaie de joc, luare în râs. – Pref. ***de-*** + **râdere.**

DERDELÚȘ, *derdeluși,* s. n. Loc în pantă unde se dau copiii cu săniuța; săniuș. – Et. nec.

DERÉGE vb. III v. **drege.**

DERETICÁ, *derétic,* vb. I. Intranz. A face ordine și curățenie prin casă. ♦ Tranz. A pune ceva în ordine; a aranja. [Var.: derătecá, derdicá, deretecá vb. I].

DERETICÁRE, *dereticări,* s. f. Acțiunea de *a deretica* și rezultatul ei. – V. **deretica.**

DERETICÁT s. n. Faptul de *a deretica.* – V. **deretica.**

DES2, DEÁSĂ, *deși, -se,* adj. I. **1.** (Despre colectivități sau corpuri compuse din unități identice) Cu elementele, cu părțile componente apropiate, cu intervale foarte mici sau cu foarte puține goluri între părți. ♦ (Despre țesături) Țesut strâns; bătut. **2.** (Despre părțile componente ale unei colectivități sau unități) Așezat unul lângă altul sau foarte aproape unul de altul; strâns. **3.** (Despre ploaie, ceață, umbră etc.) Compact, dens; de nepătruns ♦ (Despre mișcări care se repetă; adesea adverbial) Repede, iute, grăbit.

DESÁG s. m. v. **desagă.**

DESÁGĂ, *desagi*, s. f. Traistă formată din două părți, care se poartă pe umăr sau pe șa. ♦ Fiecare dintre cele două părți ale acestui obiect; *p. ext.* traistă. [Var.: **deság** s. m.].

DESALINIZÁ, *desalinizez,* vb. I. Tranz. A desăra; a face mai puțin sărat.

DESĂGĂRÍȚĂ, *desăgărițe,* s. f. (Rar) Călugăriță care umblă cu desaga pentru a strânge daruri. – **Desagă** + suf. *-ăriță.*

DESĂGÉL, *desăgei,* s. m. (Pop.) Desăguță. – **Desag** + suf. *-el.*

DESĂGÍ, *desăgesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îndesa. – Din **desagă.**

DESĂGIÓR, *desăgiori,* s. m. (Pop.) Desăguță. – **Desag** + suf. *-ior.*

DESĂGÚȚĂ, *desăguțe,* s. f. Diminutiv al lui *desagă;* desăgel, desăgior. – **Desag** + suf. *-uță.*

DESĂRÁ, *desărez,* vb. I. Tranz. A îndepărta, total sau parțial, sarea (dintr-un aliment); a face mai puțin sărat; a desaliniza. – Pref. ***de-*** + **săra.**

DESĂRÁRE, *desărări,* s. f. Acțiunea de *a desăra* și rezultatul ei; desalinizare. – V. **desăra.**

DESĂRÁT, -Ă, *desărați, -te,* adj. Din care s-a eliminat, total sau parțial, sarea; desalinizat. – V. **desăra.**

DESĂRCINÁ, *desărcinez,* vb. I. Tranz. A elibera pe cineva de o îndatorire, de o misiune, dintr-o funcție. – Pref. ***de-*** + [în]**sărcina .**

DESĂRCINÁRE, *desărcinări,* s. f. Acțiunea de *a desărcina* și rezultatul ei. – V. **desărcina.**

DESĂVÂRȘÍ, *desăvârșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A deveni sau a face să devină desăvârșit, perfect; a (se) perfecționa. **2.** Tranz. A face ca o acțiune să capete formă definitivă. ♦ (Rar) A duce la îndeplinire; a realiza, a săvârși, a termina. – De la **desăvârșit.**

DESĂVÂRȘÍRE, *desăvârșiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) desăvârși* și rezultatul ei. ◊ Loc. adv. *Cu desăvârșire* = cu totul, în întregime, pe deplin; absolut. – V. **desăvârși.**

DESĂVÂRȘÍT, -Ă, *desăvârșiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Perfect. **2.** (Despre fapte, stări, procese etc.) Deplin, complet, absolut. – **De4** + **săvârșit.**

DESCALIFICÁ, *descalífic,* vb. I. Tranz. **1.** A declara pe cineva nedemn de stima, de respectul altora (din cauza unei fapte reprobabile pe care a săvârșit-o); a dezonora. **2.** Refl. A-și pierde calificarea (profesională). – **Des1-** + **califica.**

DESCALIFICÁRE, *descalificări,* s. f. Acțiunea de *a (se) descalifica* și rezultatul ei. – V. **descalifica.**

DESCALIFICÁT, -Ă, *descalificați, -te,* adj. Care a suferit o descalificare; dezonorat. – V. **descalifica.**

DESCĂLCÁ, *descálc,* vb. I. Tranz. A înlătura cu fierul de călcat o cută sau o îndoitură a unei țesături. – **Des1-** + **călca.**

DESCĂLCÁRE, *descălcări,* s. f. Acțiunea de *a descălca* și rezultatul ei. – V. **descălca.**

DESCĂLECÁ, *descálec,* vb. I. Intranz. A coborî, a se da jos de pe cal. [Var.: **descălicá** vb. I].

DESCĂLECÁRE, *descălecări,* s. f. Acțiunea de *a descăleca* și rezultatul ei; coborâre de pe cal.

DESCĂLECÁT, *descălecaturi,* s. n. Descălecare. [Var.: **descălicát** s. n.] – V. **descăleca.**

DESCĂLICÁ vb. I v. **descăleca.**

DESCĂLICÁRE s. f. v. **descălecare.**

DESCĂLICÁT s. n. v. **descălecat.**

DESCĂLȚÁ, *descálț,* vb. I. Refl. și tranz. A(-și) scoate încălțămintea din picioare.

DESCĂLȚÁRE, *descălțări,* s. f. Acțiunea de *a (se) descălța* și rezultatul ei; descălțat1. – V. **descălța.**

DESCĂLȚÁT1, *descălțaturi,* s. n. Descălțare. – V. **descălța.**

DESCĂLȚÁT2, -Ă, *descălțați, -te,* adj. Care și-a scos sau căruia i s-a scos încălțămintea din picioare; desculț. – V. **descălța.**

DESCĂPĂȚÂNÁ, *descăpățânez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A decapita. – Pref. *des-* + **căpățână.**

DESCĂRCÁ, *descárc,* vb. I. Tranz. **1.** A goli, parțial sau în întregime, un transport; a da jos încărcătura. **2.** A suprima sau a micșora forțele care acționează asupra unei construcții, care ar putea produce deformarea acestuia. **3.** Refl. (Despre trăsnet sau furtună) A se dezlănțui. **4.** Fig. A da curs liber unor stări sufletești, a se elibera sufletește (împărtășind ceva cuiva). ♦ Refl. A se ușura de o vină, de un păcat etc.

DESCĂRCÁRE, *descărcări,* s. f. Acțiunea de *a (se) descărca* și rezultatul ei; descărcat. – V. **descărca.**

DESCĂRCÁT s. n. Descărcare. – V. **descărca.**

DESCĂRCĂTÚRĂ, *descărcături,* s. f. **1.** Ceea ce se descarcă dintr-un vehicul de transport. **2.** Declanșare a unei arme de foc; zgomotul produs de aceasta. – **Descărca** + suf. *-ătură.*

DESCĂRNÁ, *descărnez,* vb. I. **1.** Refl. A slăbi, a fi foarte slab. **2.** Tranz. (În industria pielăriei) A îndepărta țesutul conjunctiv subcutanat, aderent la dermă). – Pref. *des-* **+ carne**

DESCĂRNÁRE, *descărnări,* s. f. Acțiunea de *a (se) descărna* și rezultatul ei. – V. **descărna.**

DESCĂRNÁT, -Ă, *descărnați, -te,* adj. Foarte slab, numai piele și oase. – V. **descărna.**

DESCĂTĂRĂMÁ, *descătărămez,* vb. I. Tranz. A desprinde din cataramе. ♦ Refl. (Rar) A-și scoate hainele (încheiate cu cataramе). – **Des1-** + **cataramă.**

DESCĂTĂRĂMÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) descătărăma* și rezultatul ei. – V. **descătărăma.**

DESCĂTUȘÁ, *descătușez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) elibera din lanțuri sau din cătușe; *fig.* a (se) elibera dintr-o constrângere, dintr-o apăsare, din robie. – **Des1-** + **cătușă.**

DESCĂTUȘÁRE, *descătușări,* s. f. Acțiunea de *a (se) descătușa* și rezultatul ei. – V. **descătușa.**

DESCĂTUȘÁT, -Ă, *descătușați, -te,* adj. Care a fost eliberat din lanțuri, din constrângere, din apăsare etc.; dezrobit, liber. – V. **descătușa.**

DESCĂZÚT s. n. Primul termen al unei scăderi, numărul din care se scade alt număr. – **De4** + **scăzut.**

DESCÂLCÍ, *descâlcesc,* vb. IV. Tranz. A descurca fire de ață, de păr etc. încâlcite, încurcate. ♦ Fig. A descurca, a lămuri, a limpezi. – Pref. *des-* + [în]**câlci.**

DESCÂLCÍRE, *descâlciri,* s. f. Acțiunea de *a descâlci* și rezultatul ei. – V. **descâlci.**

DESCÂLCÍT1, *descâlcituri*, s. n. Faptul de *a descâlci*. – V. **descâlci.**

DESCÂLCÍT2, -Ă, *descâlciți, -te,* adj. (Despre fire de păr, de ață etc.). Care a fost descurcat. – V. **descâlci.**

DESCÂNTÁ, *descánt,* vb. I. **1.** Intranz. A rosti descântece însoțite de anumite gesturi magice pentru a îndepărta un farmec, a vindeca de o boală etc. ♦ Tranz. A fermeca, a vrăji (rostind descântece). **2.** Tranz. A certa, a mustra, a bate la cap.- (dup *cânta*).

DESCÂNTÁT, *descântaturi*, s. n. Faptul de *a descânta.* – V. **descânta.**

DESCÂNTĂTÓR, -OÁRE, *descântători, -oare,* s. m. și f., adj. (Persoană) care descântă, care face vrăji. – **Descânta** + suf. *-ător.*

DESCÂNTĂTÚRĂ, *descântături,* s. f. (Rar) Descântec. – **Descânta** + suf. *-ătură.*

DESCÂNTEC, *descântece,* s. n. Faptul de a descânta.♦ Formulă magică (în versuri) însoțită de gesturi, cu care se descântă; vrajă, descântătură. – De la **descânta.**

DESCHEIÁ, *deschéi,* vb. I. **1.** Tranz. A scoate un nasture din butonieră, a face să nu mai fie încheiat. **2.** Refl. (Despre obiecte compuse din bucăți; *p. ext.* despre bucățile care alcătuiesc un întreg) A se desface din încheieturi. [Pr.: *-che-ia.* – Var.: **deschiá** vb. I]. **–** (după *cheia*).

DESCHEIÁT, -Ă, *descheiați, -te,* adj. (Despre haine) Cu nasturii scoși din butonieră; neîncheiat; (despre persoane) cu haina neîncheiată. [Pr.: *-che-iat.* – Var.: **deschiát, -ă** adj.] – V**. descheia.**

DESCHIÁ vb. I v. **descheia.**

DESCHIÁT, -Ă adj. v. **descheiat.**

DESCHÍDE, *deschíd*, vb. III. **1.** Tranz. A da la o parte, a împinge în lături o ușă, o fereastră, un capac etc. care închide ceva. ◊ Expr. *A deschide porțile* = a da (cuiva) acces (la ceva), a-i acorda (cuiva) liberă trecere. ◊ Expr. *A-și deschide sufletul* (sau *inima)* = a face destăinuiri, a spune tot ce are pe suflet. *A deschide cuiva pofta de mâncare* = a provoca cuiva poftă de mâncare. **2.** *A deschide cuiva gura* = a face, a obliga pe cineva să vorbească. *A deschide ochii mari* = a se mira tare de ceva. *A deschide brațele* = a întinde brațele în lături pentru a îmbrățișa pe cineva. **3.** Refl. (Despre pământ sau formații ale lui; *p. anal.* despre valuri) A se despica, a se crăpa. ♦ (Despre găuri sau crăpături) A se forma. ♦ (Despre flori) A-și desface petalele. **4.** Tranz. (Adesea fig.) A săpa, a tăia, a croi un drum, o șosea, o cărare. **5.** Refl. (Despre culori sau obiecte colorate) A căpăta o nuanță mai apropiată de alb.[Prez. ind. și: (reg.) *deschiz;* perf. s. *deschisei*, part. *deschis.* – Var.: (pop.) **deșchíde** vb. III].

DESCHÍDERE, *deschideri*, s. f. Acțiunea de *a (se) deschide* și rezultatul ei. **1.** Spațiu liber într-un zid, într-un perete etc., pentru iluminare și aerisire sau pentru circulație. ♦ Locul unde apare sau unde se formează o deschizătură, o gaură, o intrare. **2.** Loc unde apar la suprafață rocile de adâncime în urma eroziunii (**1**) scoarței pământului. [Var.: (pop.) **deșchídere** s. f.] – V. **deschide.**

DESCHINGÁ, *deschíng,* vb. I. Tranz. A scoate sau a slăbi chinga. – Pref. *des-* + [în]**chinga.**

DESCHÍS, -Ă, *deschiși, -se,* adj. **1.** (Despre uși, porți, capace etc.) Dat la o parte spre a lăsa descoperită o deschizătură. **2.** (Despre încăperi, lăzi etc.) Cu ușa sau capacul neînchise sau neîncuiate. ◊ *A avea* (sau *a ține) casă deschisă* = a avea mereu musafiri; a fi primitor. **3.** Fig. (Adesea adverbial) Lipsit de ascunzișuri, de fățărnicie; sincer. ◊ Expr. *Deschis la vorbă* sau *cu sufletul deschis, cu inima deschisă* = sincer, fără ascunzișuri. *Deschis la minte* = deștept, receptiv. *Cu pieptul deschis* = fără teamă, plin de curaj. **4.** (Despre obiecte care se pot închide) Expr. *A avea ochii deschiși* = a privi cu multă atenție; a fi vigilent. ♦ (Despre aripi) Desfăcut, întins pentru zbor. **5.** (Despre terenuri) Neîngrădit, neîmprejmuit; *p. ext.* care se întinde pe o mare distanță; (despre drumuri) pe care se poate circula nestingherit, fără obstacole. **6.** (Despre culori) Cu nuanță mai apropiată de alb decât de negru; pal, luminos, clar. [Var.: (pop.) **deșchís, -ă** adj.] – V. **deschide.**

DESCHIZĂTÓR, -OÁRE, *deschizători, -oare,* s. m. și f., s. n. Persoană care deschide uși, ferestre, lăzi etc. **– Deschide** + suf. *-ător.*

DESCHIZĂTÚRĂ, *deschizături,* s. f. Loc liber prin care se poate pătrunde în interiorul unui lucru sau prin care se poate vedea. – **Deschide** + suf. *-ătură.*

DESCÍNDE, *descínd*, vb. III. Intranz. **1.** A-și avea originea, a se trage din cineva. **2.** A se da jos, a coborî. **3.** A ajunge (și a se opri) într-un loc; a fi cazat (la o gazdă).

DESCÍNGE, descíng, vb. III. Tranz. și refl. A(-și) dezlega, a(-și) desface, a(-și) scoate cureaua, brâul, cingătoarea. ◊ Refl. (Despre cingătoare) I s-a descins centura. [Perf. s. descinsei, part. descins].- (după *cingătoare*).

DESCÍNS, -Ă, *descinși, -se,* adj. Cu brâul, cingătoarea sau cureaua dezlegată. – V. **descinge.**

DESCLEIÁ, *descleiez*, vb. I. Tranz. **1.** A dezlipi ceea ce este lipit (cu clei). ◊ Refl. *S-au descleiat scaunele.* **2.** A spăla și a curăța de substanțe cleioase firele de mătase naturală sau țesăturile de bumbac. – **Des**1- + **clei.**

DESCLEIÉRE, *descleieri*, s. f. Acțiunea de *a (se) descleia* și rezultatul ei. ♦ Operație de finisare a țesăturilor prin eliminarea apretului de încleiere aplicat pe firele de urzeală înainte de începerea țeserii. – V. **descleia.**

DESCLEȘTÁ, *descleștez*, vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) desface, a (se) degaja dintr-o strânsoare, dintr-o încleștare. ◊ Expr. (Tranz.) *A-i descleșta cuiva fălcile* = a face pe cineva să vorbească. **2.** A (se) desprinde, a (se) smulge cu greu din locul unde se află fixat. – Pref. *des-* + [în]**cleșta.**

DESCLEȘTÁRE, *descleștări*, s. f. Acțiunea de *a (se) descleșta* și rezultatul ei. – V. **descleșta.**

DESCLEȘTÁT, -Ă, *descleștați, -te*, adj. Desfăcut dintr-o încleștare; degajat. – V. **descleșta.**

DESCLOCÍ, *desclocesc*, vb. IV. Tranz. A face ca o cloșcă să înceteze să mai clocească. – Pref. *des-* + **cloci.**

DESCOÁSE, *descós*, vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) desface cusăturile. **2.** Tranz. Fig. A pune cuiva întrebări multe și insistente pentru a afla anumite lucruri; a iscodi. ♦ A analiza amănunțit o problemă sau o situație pentru a o înțelege. [Perf. s. *descusui*, part. *descusut*] – Pref. *des-* + **coase.**

DESCOÁSERE, *descoaseri*, s. f. Acțiunea de *a (se) descoase* și rezultatul ei. – V. **descoase.**

DESCOJÍ, *descojesc*, vb. IV. Tranz. A curăța de coajă. – Pref. *des-* + **coji.**

DESCOJÍRE, *descojiri*, s. f. Acțiunea de *a descoji* și rezultatul ei. – V. **descoji.**

DESCOJÍT1, *descojituri*, s. n. Faptul de *a descoji*. – V. **descoji.**

DESCOJÍT2**, -Ă,** *descojiți, -te*, adj. Care este curățat de coajă, fără coajă. – V. **descoji.**

DESCOJITÓR, *descojitoare*, s. n. Mașină pentru decorticat boabele de cereale înainte de măcinare. – **Descoji** + suf. *-tor*.

DESCOLĂCÍ, *descolăcesc*, vb. IV. Refl. A se desface din încolăcire. – Pref. *des-* + [în]**colăci.**

DESCOLĂCÍRE, *descolăciri*, s. f. Acțiunea de *a se descolăci* și rezultatul ei. – V. **descolăci.**

DESCOLĂCÍT, -Ă, *descolăciți, -te*, adj. Care nu mai este încolăcit. – V. **descolăci.**

DESCOMPÚNE, *descompún*, vb. III. **1.** Tranz. A desface în părțile componente. ♦ Refl. Fig. A se destrăma, a se dezmembra. **2.** Refl. (Despre materii și corpuri organice) A se altera, a se strica; a putrezi. **3.** Refl. Fig. (Despre oameni) A se schimba în rău, fizic sau moral; (despre față, trăsături etc.) a se crispa.[Perf. s. *descompusei*, part. *descompus*] – Pref. *des-* + **compune**

DESCOMPÚNERE, *descompuneri*, s. f. Faptul de *a (se) descompune*. – V. **descompune.**

DESCOMPÚS, -Ă, *descompuși, -se*, adj. **1.** Desfăcut în părțile componente. **2.** (Despre materii organice) Alterat, stricat, putrezit. **3.** Fig. Care s-a schimbat în rău, moral sau fizic; (despre fața omului) crispat. – V. **descompune.**

DESCOPERÍ, *descópăr*, vb. IV. Tranz. **1.** A lua, a ridica de pe un obiect sau de pe o persoană ceea ce le acoperă. ♦ Tranz. și refl. Fig. A (se) da pe față, a (se) dezvălui, a (se) da de gol, a (se) trăda. **2.** A găsi un lucru căutat, necunoscut sau ascuns; a afla. ◊ A pătrunde o taină, un mister.- (după *acoperă*).

DESCOPERÍRE, *descoperiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) descoperi* și rezultatul ei; (concr.) ceea ce a fost descoperit, aflat. ♦ Revelație. – V. **descoperi.**

DESCOPERÍT, -Ă, *descoperiți, -te*, adj. **1.** Dezvelit, neacoperit; expus vederii. ♦ (Despre cap, *p. ext.* despre oameni) Fără pălărie, căciulă etc., cu capul gol. **2.** Aflat pentru prima dată. – V. **descoperi.**

DESCOPERITÓR, -OÁRE, *descoperitori, -oare*, s. m. și f. Persoană care face o descoperire. – **Descoperi** + suf. *-tor*.

DESCOTOROSÍ, *descotorosesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A (se) degaja, a (se) elibera, a scăpa de cineva sau de ceva care supără, care incomodează; a (se) dezbăra. – Pref. *des-* + **cotorosi.**

DESCOTOROSÍRE, *descotorosiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) descotorosi* și rezultatul ei. – V. **descotorosi.**

DESCOTOȘMÁNÁ vb. I v. **descotoșmăni.**

DESCOTOȘMĂNÍ, *descotoșmănesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) scoate hainele (prea groase și prea multe); a (se) dezbrăca de lucruri care incomodează. [Var.: **descotoșmănă** vb. I] – **Des**1-+[în]**cotoșmăni.**

DESCOVOIÁ, *descovói*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) îndrepta un obiect încovoiat, arcuit sau curbat; a (se) dezdoi. [Pr.: *-vo-ia*] – Pref. *des-* + [în]**covoia.**

DESCOVOIÉRE, *descovoieri*, s. f. Acțiunea de *a (se) descovoia* și rezultatul ei. – V. **descovoia.**

DESCREIERÁT, -Ă, *descreierați, -te*, adj. (Despre oameni și manifestările lor; adesea substantivat) Lipsit de rațiune, fără minte; smintit, nebun, nesăbuit. – Pref. *des-* + **creier** + suf. *-at*.

DESCRESCĂTÓR, -OÁRE, *descrescători, -oare*, adj. Care descrește; degresiv. – **Descrește** + suf. *-ător.*

DESCRESCÁND, -Ă, *descrescânzi, -de*, adj. Care descrește. – V. **descrește.**

DESCRÉȘTE, *descrésc*, vb. III. Intranz. A scădea, a se reduce, a se micșora, a se împuțina. – Pref. *des-* + crește.

DESCRÉȘTERE, *descreșteri*, s. f. Faptul de *a descrește;* scădere, reducere, micșorare, împuținare. – V. **descrește.**

DESCREȚÍ, descrețesc, vb. IV. Tranz. A netezi o țesătură, o haină încrețită; a desface crețurile. ♦ Tranz. și refl. A face să nu mai fie sau a nu mai fi încruntat; fig. a (se) destinde, a (se) însenina. – Pref. des- + [în]**creți.**

DESCREȚÍRE, *descrețiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) descreți* și rezultatul ei. – V. **descreți.**

DESCREȚÍT, -Ă, *descrețiți, -te*, adj. Cu crețurile desfăcute, netezite. – V. **descreți.**

DESCRÍE, *descriu*, vb. III. Tranz. **1.** A prezenta, a înfățișa (prin cuvinte) pe cineva sau ceva. **2.** A trasa o linie curbă, un arc sau un arc de cerc. **3.** A parcurge o traiectorie.- (după *scrie*).

DESCRÍERE, *descrieri*, s. f. Acțiunea de *a descrie* și rezultatul ei. ♦ (Concr.) Scriere în care este înfățișat prin enumerarea detaliilor, un aspect, un cadru, o situație etc. – V. **descrie.**

DESCRUCIȘÁ, *descrucișez*, vb. I. Tranz. (Rar) A face să nu mai fie așezat cruciș. – Pref. *des-* + [în]**crucișa.**

DESCRUCIȘÁRE, *descrucișări*, s. f. Acțiunea de *a descrucișa* și rezultatul ei. – V. **descrucișa.**

DESCRUNTÁ, *descrúnt*, vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A(-și) descreți fruntea; a(-și) îmblânzi privirea, expresia aspră, încruntată a feței. – Pref. *des-* + [în]**crunta.**

DESCUIÁ, *descúi*, vb. I. Tranz. A deschide cu cheia. [Pr. *-cu-ia*].

DESCUIÁT, -Ă, *descuiați, -te*, adj. (Despre uși, încăperi etc.) Care nu (mai) este încuiat; care a fost deschis cu cheia. ♦ Fig. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care se adaptează ușor la împrejurări, la situații noi; receptiv, deschis; deștept, ager. – V. **descuia.**

DESCÚLȚ, -Ă, *desculți, -e*, adj. Cu picioarele goale; descălțat. ♦ Fig. (Substantivat) Om sărac.

DESCULȚÁ, *descúlț*, vb. I. Refl. și tranz. (Reg.) A (se) descălța.- Din **desculț.**

DESCULȚÁT, -Ă, *desculțați, -te*, adj. (Reg.) Descălțat, desculț. – V. **desculța.**

DESCUMPÁNÍ, *descumpănesc*, vb. IV. Tranz. A face pe cineva să-și piardă echilibrul sufletesc; a dezorienta, a dezechilibra; a zăpăci. – Pref. *des-* + **cumpăni.**

DESCUMPÁNÍRE, *descumpăniri*, s. f. Faptul de *a descumpăni;* dezorientare, dezechilibrare. – V. **descumpăni.**

DESCUMPĂNÍT, -Ă, *descumpăniți, -te*, adj. Care și-a pierdut, și-a zdruncinat echilibrul sufletesc; dezorientat, dezechilibrat. – V. **descumpăni.**

DESCURCÁ, *descúrc*, vb. I. **1.** Tranz. A face să nu mai fie încurcat; a descâlci. **2.** Refl. și tranz. A ieși sau a scoate pe cineva dintr-o situație încurcată, dificilă, neobișnuită. **3.** Tranz. A lămuri, a limpezi, a clarifica o problemă, o situație confuză, încurcată. – Pref. *des-* + [în]**curca.**

DESCURCĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *descurcăreți, -ețe*, adj. Care știe să se descurce (**2**) (cu abilitate). – **Descurca** + suf. *-ăreț.*

DESCUSÚT, -Ă, *descusuți, -te*, adj. (Despre o cusătură; *p. ext.* despre un lucru cusut) Cu ața ruptă, destrămat în locul unde a fost cusut; a cărui cusătură este desfăcută. – V. **descoase.**

DEZDĂUNÁ, *dezdăunez*, vb. I. Tranz. A despăgubi. [Scris și *des-*. – Pr.: *-dă-u-*] – Pref. *dez-* + **dăuna.**

DEZDĂUNÁRE, *dezdăunări*, s. f. Acțiunea de *a dezdăuna* și rezultatul ei; despăgubire. [Scris și *des-*. – Pr.: *-dă-u-*] – V. **dezdăuna.**

DEZDĂUNÁT, -Ă, *dezdăunați, -te*, adj. Despăgubit. [Scris și *desdăunat.* -Pr.: *-dă-u-*] – V. **dezdăuna.**

DIS-DE-DIMINEÁȚĂ adv. Foarte de dimineață; în zorii zilei. [Var.: (pop.) **des-de-dimineáță, des-dimineáță** adv.] – **Dis-** + **de**4 + **dimineață.**

DES-DIMINEÁȚĂ adv. v. **dis-de-dimineață.**

DESEÁRĂ adv. În seara zilei curente; astă-seară. ◊ *În deseară* = spre seară, pe înserat; (fiind vorba de poziția soarelui) aproape de asfințit. [Pr.: (reg.) *desară*. – Var.: **diséară** adv.] – **De**4 **+ seară.**

DESECÁ, *deséc*, vb. I. Tranz. **1.** A elimina excesul de apă de la suprafața terenurilor joase în vederea cultivării lor sau din motive sanitare profilactice. **2.** A elimina apa din diferite materiale. – Pref. *de-* + **seca.**

DESECÁRE, *desecări*, s. f. Acțiunea de *a deseca* și rezultatul ei. ♦ Eliminare a surplusului de apă dintr-un teren umed pentru a-l face cultivabil sau apt pentru construcții. ♦ Operație de eliminarea apei din cărbune. – V. **deseca.**

DESECÁT, -Ă, *desecați, -te*, adj. (Despre terenuri) Din care s-a eliminat surplusul de apă. – V. **deseca.**

DESÉMN s. n. v. **desen.**

DESÉN, *desene*, s. n. **1.** Reprezentare grafică a unui obiect, a unei figuri, a unui peisaj pe o suprafață plană sau curbă, prin linii, puncte, pete, simboluri etc. **2.** Arta sau tehnica de a desena. **3.** Ornamentația unei țesături. [Pl. și: *desenuri*. – Var.: **desémn** s. n.].- (după *semn*).

DESENÁ, *desenez*, vb. I. **1.** Tranz. A executa un desen (**1**). **2.** Refl. A apărea, a ieși în evidență; a se profila, a se contura. **3.** Tranz. Fig. (Rar) A schița, a contura o problemă, o chestiune. [Var.: **desemná,** (înv.) **desiná** vb. I] .- (după *semna*).

DESENÁRE, *desenări*, s. f. Acțiunea de *a desena* (**1**) și rezultatul ei; desenat. – V. **desena.**

DESENÁT s. n. Desenare. – V. **desena.**

DESENATÚRĂ, *desenaturi*, s. f. Proiectare și creare de mostre și desene noi pentru țesătorie. – **Desena** + suf. *-tură.*

DÉSEORI adv. Adeseori. [Pr.: *-se-ori*] – **Des** + **oară.**

DÉSET s. n. (Rar) **1.** Desiș de tufe sau de copăcei. **2.** Îngrămădire de oameni sau de lucruri; înghesuială, aglomerație. – **Des** + suf. *-et*.

DESETÍNĂ, *desetine*, s. f. (În sec. XV-XVIII, în Moldova) Impozit de zece la sută din produse, mai ales din recolta de la stupii de albine; zeciuială, dijmă. [Acc. și: *desétină*. – Var.: (**2**) **deseátină** s. f.].- (după a zecea parte).

DESFÁCE, *desfác*, vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) descompune în părțile componente. ♦ Tranz. A face ca ceva efectuat să revină la starea anterioară. ♦ Tranz. A anula o învoială, un contract etc. **2.** Tranz. și refl. A (se) desprinde din locul sau din legătura în care este prins, fixat. **3.** Refl. și tranz. A (se) despărți, a (se) separa de cineva sau de ceva. **4.** Tranz. A desfășura, deschizând, întinzând, răsfirând; a despături. ◊ Expr. *A desface patul* = a pregăti patul pentru dormit. ♦ Refl. (Despre flori) A-și deschide petalele. **5.** Intranz. (În superstiții; construit cu dativul persoanei) A înlătura vraja sau farmecul făcute asupra cuiva. – Pref. *des-* + **face.**

DESFÁCERE, *desfaceri*, s. f. Acțiunea de *a (se) desface* și rezultatul ei; desfăcut1, descompunere, despărțire, dezorganizare; anulare; vânzare. ♦ Lichidare. – V. **desface.**

DESFĂCÚT1 s. n. Desfacere. – V. **desface.**

DESFĂCÚT2**, -Ă,** *desfăcuți, -te*, adj. **1.** (Despre obiecte formând un tot) Descompus, desprins (în bucăți); răsfirat, împrăștiat, demontat. **2.** (Despre haine) Descheiat, dezlegat. ♦ (Despre scrisori, pachete etc.) Deschis. – V. **desface.**

DESFĂȘÁ, *desfășz*, vb. I. Tranz. A desface un copil de fașă sau, *p. ext.*, de scutecele cu care este înfășat. – (după *fașă*).

DESFĂȘÁRE, *desfășări*, s. f. Acțiunea de *a desfășa* și rezultatul ei. – V. **desfășa.**

DESFĂȘÁT, -Ă, *desfășați, -te*, adj. Cu fașa sau cu scutecele desfăcute. – V. **desfășa.**

DESFĂȘURÁ, *desfășór*, vb. I. **1.** Tranz. A face ca un obiect să nu mai fie înfășurat sau ghemuit, a desface, a întinde în toată lungimea sau suprafața. **2.** Refl. și tranz. Fig. (Despre locuri și priveliști din natură) A (se) înfățișa, a (se) arăta treptat (în toată amploarea); a (se) întinde, a (se) așterne până departe. ♦ Refl. (Despre fapte, evenimente etc.) A se petrece, a decurge. **3.** Tranz. A înfăptui o acțiune de durată, pe etape și pe un plan larg. [Prez. ind. și: *desfășur*] – Pref. *des-* + [în]**fășura.**

DESFĂȘURÁRE, *desfășurări*, s. f. Acțiunea de *a (se) desfășura* și rezultatul ei. – V. **desfășura.**

DESFĂȘURÁT, -Ă, *desfășurați, -te*, adj. (Despre obiecte înfășurate) Întins, desfăcut. ♦ (Despre un grup compact) Răsfirat într-o anumită ordine. – V. **desfășura.**

DESFÁT s. n. (Rar) Desfătare. – Din **desfăta** (derivat regresiv).

DESFĂTÁ, *desfăt*, vb. I. Refl. A-și petrece timpul într-o stare de mulțumire, de bucurie, de încântare; a petrece, a se distra; a simți o mare plăcere, a se delecta. ♦ Tranz. A încânta, a fermeca. [Prez. ind. și: *desfătez*] – Et. nec.

DESFĂTÁRE, *desfătări*, s. f. Faptul de *a (se) desfăta;* plăcere mare; încântare, delectare; petrecere, veselie. ♦ Desfrâu. – V. **desfăta.**

DESFĂTÁT, -Ă, *desfătați, -te*, adj. (Înv.) **1.** Desfătător. ♦ (Despre locuri) Plăcut la vedere; deschis, larg, frumos. **2.** (Despre oameni) Bucuros, vesel; înclinat spre plăceri senzuale. – V. **desfăta.**

DESFĂTĂTÓR, -OÁRE, *desfătători, -oare*, adj. Care-ți desfată ochii sau simțurile; încântător, plăcut. – **Desfăta** + suf. *-tor*.

DESFĂTUÍ, *desfătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A sfătui pe cineva să nu facă ceea ce avea de gând; a abate, a opri de la... – Pref. *de-* + **sfătui.**

DESFĂTUÍRE, *desfătuiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a desfătui* și rezultatul ei. – V. **desfătui.**

DESFĂȚÁ, *desfăț,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate fețele sau învelitorile de pânză de pe perne sau de pe plăpumi. **2.** (Reg.) A deschide, a întinde la vedere; a expune. – Pref. *des-* + [în]**fața.**

DESFĂȚÁT, -Ă, *desfățați, -te,* adj. **1.** (Despre perne sau plăpumi) Fără față. **2.** (Reg.) Larg deschis, expus vederii. – V. **desfața.**

DESFERECÁ, *desférec,* vb. I. **1.** Refl. (Despre roți, *p. ext.* despre car; la pers. 3) A pierde șinele de fier. **2.** Tranz. și refl. A (se) desface din fiare, din cătușe, din lanțuri. **3.** Refl. (Despre pietrele de moară, la pers. 3) A-și toci zimții de pe fețele interioare, între care sunt zdrobite boabele. – Pref. *des-* + **fereca.**

DESFERECÁRE, *desferecări,* s. f. Acțiunea de *a (se) desfereca* și rezultatul ei. – V. **desfereca.**

DESFERECÁT, -Ă, *desferecați, -te,* adj. **1.** (Despre roți, *p. ext.* despre car) Care și-a pierdut șinele de fier. **2.** Desfăcut din fiare, din cătușe, din lanțuri. **3.** (Despre pietrele de moară) Cu zimții tociți. – V. **desfereca.**

DESFIÁ, *desfiez,* vb. I. Tranz. A anula o înfierе. [Pr.: *-fi-a*] – Pref. *des-* + [în]**fia.**

DESFIÁT, -Ă, *desfiați, -te,* adj. (Despre minori) Căruia i-a fost anulată înfierea. [Pr.: *-fi-at*] – V. **desfia.**

DESFIÉRE, *desfieri*, s. f. Acțiunea de *a desfia*. [Pr.: *-fi-e-*] – V. **desfia.**

DESFIGURÁ, *desfigurez*, vb. I. Tranz. A strica, a urâți fața, forma, înfățișarea firească a cuiva, urâțind-o; a poci, a sluți.

DESFIGURÁRE, *desfigurări,* s. f. Faptul de *a desfigura;* urâțire, pocire, sluțire. – V. **desfigura.**

DESFIGURÁT, -Ă, *desfigurați, -te*, adj. Urâțit, pocit, sluțit, deformat. – V. **desfigura.**

DESFIINȚÁ, *desființez,* vb. I. Tranz. A face ca ceva să nu mai existe; a suprima; a distruge, a nimici. ♦ A abroga, a anula un contract, o convenție etc. – Pref. *des-* + [în]**ființa.**

DESFIINȚÁRE, *desființări,* s. f. Acțiunea de *a desființa* și rezultatul ei; suprimare, distrugere, nimicire, înlăturare; abrogare, anulare. – V. **desființa.**

DESFIINȚÁT, -Ă, *desființați, -te,* adj. Suprimat, înlăturat; distrus, nimicit. **– V. desființa.**

DESFIRÁ, *desfir*, vb. I. Refl. (Rar; despre fire înfășurate, *p. ext.* despre obiectul pe care sunt înfășurate aceste fire) A se desfășura (**1**).- (după *fir*).

DESFOIÁ, *desfói*, vb. I. **1.** Tranz. A desprinde, a smulge petalele unei flori. **2.** Refl. (Despre flori sau boboci) A înflori, a se deschide. – Pref. *des-* + [în]**foia.**

DESFOIÁT, -Ă, *desfoiați, -te*, adj. (Despre flori) Cu petalele desprinse, căzute. – V. **desfoia.**

DESFOIÉRE, *desfoieri*, s. f. Acțiunea de *a (se) desfoia* și rezultatul ei. – V. **desfoia.**

DESFRÂNÁ, *desfrânez*, vb. I. Refl. (Rar) A se deda destrăbălării, a duce o viață necumpătată, de plăceri ușoare. – Pref. *des-* + [în]**frâna.**

DESFRÂNÁRE, *desfrânări,* s. f. Faptul de *a se desfrâna*, de a fi desfrânat; destrăbălare, stricăciune, depravare. – V. **desfrâna.**

DESFRÂNÁT, -Ă, *desfrânați, -te*, adj. (Adesea substantivat) Destrăbălat, corupt, depravat, imoral. – V. **desfrâna.**

DESFRÂU, *desfrâuri*, s. n. Purtare, atitudine desfrânată, corupție, depravare; imoralitate. – Pref. *des-* + **frâu.**

DESFRUNZÍ, *desfrunzesc*, vb. IV. Refl. (Despre copaci sau despre pădure) A-și pierde frunzele. ♦ Tranz. A despuia de frunze. – Pref. *des-* + [în]**frunzi.**

DESFRUNZÍRE, *desfrunziri*, s. f. Acțiunea de *a (se) desfrunzi* și rezultatul ei. – V. **desfrunzi.**

DESFRUNZÍT, -Ă, *desfrunziți, -te*, adj. Care și-a pierdut frunzele, fără frunze. – V. **desfrunzi.**

DESFUNDÁ, *desfúnd*, vb. I. Tranz. **1.** A deschide un butoi scoțându-i fundul sau dându-i cep**.** ♦ Refl. (Rar; despre torenți de apă) A se revărsa. **2.** A curăța sau a goli un canal; o conductă, un șanț înfundat etc. **3.** A face ca un drum, un teren să devină impracticabile din cauza ploii, a apei revărsate, a noroiului etc. – Pref. *des-* + [în]**funda.**

DESFUNDÁRE, *desfundări,* s. f. Faptul de *a (se) desfunda*. – V. **desfunda.**

DESFUNDÁT, -Ă, *desfundați, -te*, adj. **1.** (Despre butoaie, sticle sau alte recipiente închise) Cu fundul (sau capacul, dopul) scos; deschis, destupat. **2.** (Despre canale, țevi etc.) Curățat, golit de impurități. **3.** (Despre artere de circulație sau terenuri) Impracticabil (din cauza ploilor). – V. **desfunda.**

DESHĂMÁ, *deshám*, vb. I. Tranz. A scoate hamul de pe cal; a desprinde calul de la un vehicul. – Pref. *des-* + [în]**hăma.**

DESHĂMÁRE, *deshămări,* s. f. Acțiunea de *a deshăma* și rezultatul ei. – V. **deshăma.**

DESHUMÁ, *deshumez*, vb. I. Tranz. A dezgropa osemintele unui mort; a exhuma. – Pref. *des-* + [în]**huma.**

DESHUMÁRE, *deshumări,* s. f. Acțiunea de *a deshuma* și rezultatul ei; exhumare. – V. **deshuma.**

DESIGILÁ, *desigilez*, vb. I. Tranz. A deschide o încăpere sau un obiect sigilat prin scoaterea sigiliului; a despecetlui. – Pref. *de-* + **sigila.**

DESIGILÁRE, *desigilări,* s. f. Acțiunea de *a desigila* și rezultatul ei; desfacere a unui sigiliu; despecetluire. – V**. desigila.**

DESÍGUR adv. **1.** Da. **2.** Fără îndoială, cu siguranță, negreșit, bineînțeles. – **De**4 **+ sigur.**

DESÍME, *desimi*, s. f. Însușirea de a fi des, compact sau îndesat; (concr.) desiș (**2**). – **Des** + suf. *-ime*.

DESINÁ vb. I v. **desena.**

DESÍȘ, *desișuri,* s. n. **1.** Grup de arbuști, de tufe, de buruieni etc.; *p. ext.* pădure tânără foarte deasă. **2.** Fig. (Rar) Mulțime mare, îngrămădeală, îmbulzeală (de oameni). – **Des**2 + suf. *-iș.*

DESJUCÁ vb. I v. **dejuca.**

DESLUȘÍ, *deslușesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A distinge, a deosebi un sunet sau un zgomot (dintr-o larmă de zgomote); a auzi. **2.** Tranz. A distinge, a recunoaște, a observa, a vedea (în semiîntuneric sau într-un spațiu slab luminat). ♦ (Despre lumină) A face să apară clar conturul lucrurilor. **3.** Tranz. A desprinde dintr-un complex de idei, a limpezi, a lămuri, a clarifica o problemă, o idee etc. ♦ Refl. (Despre idei, probleme) A deveni limpede, explicit; a se clarifica.

DESLUȘÍRE, *deslușiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) deslușI* și rezultatul ei; lămurire, explicație. – V. **deslușI.**

DESLUȘÍT, -Ă, *deslușiți, -te*, adj. (Adesea adverbial) **1.** Care se aude limpede. **2.** Care se vede precis. **3.** Pe înțeles, lămurit, răspicat. – V. **deslușI.**

DESLUȘITÓR, -OÁRE, *deslușitori, -oare,* adj. (Înv.) Care lămurește, care explică. – **DeslușI** + suf. *-tor*.

DESPĂDUCHEÁ, *despăduchez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) curăța de păduchi. – Pref. *des-* + **păduche.**

DESPĂDUCHÉRE, *despăducheri,* s. f. Acțiunea de *a (se) despăduchea* și rezultatul ei. – V. **despăduchea.**

DESPĂDURÍ, *despăduresc,* vb. IV. Tranz. A tăia (în mod nerațional) pădurea de pe un anumit teren. ♦ A defrișa. – Pref. *des-* + [îm]**păduri.**

DESPĂDURÍRE, *despăduriri,* s. f. Acțiunea de *a despăduri* și rezultatul ei. ♦ Defrișare. – V. **despăduri.**

DESPĂDURÍT, -Ă, *despăduriți, -te,* adj. (Despre un teren, o regiune etc.) De pe care s-au tăiat pădurile. – V. **despăduri.**

DESPĂGUBI, *despăgubesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A plăti cuiva sau a lua de undeva echivalentul unei pierderi (materiale, morale) suferite. – Pref. *des-* + **păgubi.**

DESPĂGUBÍRE, *despăgubiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) despăgubi* și rezultatul ei; compensare a unei pagube**. V. despăgubi.**

DESPĂGUBÍT, -Ă, *despăgubiți, -te,* adj. Care a primit despăgubire; dezdăunat. – V. **despăgubi.**

DESPĂIENJENÍ, *despăienjenesc,* vb. IV. Refl. (Despre ochi sau privire) A începe să zărească, să vadă bine; a se limpezi. [Pr.: *-pă-ien-*] – Pref. *des-* + [îm]**păienjeni.**

DESPĂRȚĂMÁNT, *despărțăminte,* s. n. (Înv.) Despărțitură; secție. – **Despărți** + suf. *-ământ.*

DESPĂRȚÉNIE, *despărțenii,* s. f. (Înv.) Despărțire (**2**), divorț. – **Despărți** + suf. *-enie.*

DESPĂRȚÍ, *despárt*, vb. IV. **1.** Refl. A se îndepărta de cineva sau de ceva plecând în altă parte, a părăsi, vremelnic sau definitiv, pe cineva sau ceva; (despre mai multe persoane) a se separa, plecând în direcții diferite. ♦ Refl. Fig. A se înstrăina, a se detașa sufletește de cineva sau de ceva; a rupe legăturile cu cineva. ♦ Refl. A se lipsi de ceva de care e legat sufletește; a renunța la **2.** Refl. A divorța.- (după *parte*).

DESPĂRȚÍRE, *despărțiri,* s. f. Faptul de *a (se) despărți.* **1.** Separare; momentul când cineva se desparte de altcineva sau de ceva; timpul cât cineva stă despărțit; despărțit1. **2.** Divorț. **3.** Diviziune, împărțire, segmentare. ♦ (Concr.) Despărțitură. – V. **despărți.**

DESPĂRȚÍT1 s. n. Despărțire (**1**). ◊ *Despărțitul oilor* = desfacerea tovărășiei de stână, toamna, când se împart proprietarilor oile și produsele lor. – V. **despărți.**

DESPĂRȚÍT2**, -Ă,** *despărțiți, -te,* adj. **1.** Separat (unul de altul). **2.** Divorțat. **3.** Fără legătură, izolat (de ceilalți). **4.** (Înv.) Deosebit, diferit. – V**. despărți.**

DESPĂRȚITÓR, -OÁRE, *despărțitori, -oare,* adj., s. n. **1.** Adj. Care desparte. **2.** S. n. (În sintagma) *Despărțitor de lan* = organ al mașinilor agricole de recoltat destinat separării de restul lanului a plantelor care urmează să fie tăiate. – **Despărți** + suf. *-tor*.

DESPĂRȚITÚRĂ, *despărțituri,* s. f. **1.** Parte despărțită dintr-un vas, dintr-o încăpere, dintr-o ladă etc.; încăpere mică despărțită din una mai mare. **2.** Construcție făcută cu scopul de a separa, de a delimita ceva. **3.** (Înv.) Grup, ceată izolată. – **Despărți** + suf. *-tură.*

DESPĂTURÁ vb. I v. **despături.**

DESPĂTURÁRE s. f. v. **despăturire.**

DESPĂTURÍ, *despăturesc,* vb. IV. Tranz. A desface ceva care fusese îndoit, strâns sau împăturit. [Var.: **despătură** vb. I] – Pref. *des-* + [îm]**pături.**

DESPĂTURÍRE, *despăturiri,* s. f. Acțiunea de *a despături* și rezultatul ei. [Var.: **despăturáre** s. f.] – V. **despături.**

DESPERECHEÁ, *desperechez*, vb. I. Tranz. **1.** A despărți, a desface două lucruri, ființe etc. care formează o pereche. **2.** A scoate o parte dintr-o multime de lucruri care alcătuiesc o totalitate; a descompleta. – Pref. *des-* + [îm]**perechea.**

DESPERECHEÁT, -Ă, *desperecheați, -te*, adj. **1.** Despărțit, separat (de perechea lui). **2.** Care nu (mai) face parte dintr-un tot sau dintr-o mulțime; izolat, stingher. – V. **desperechea.**

DESPERECHÉRE, *desperecheri*, s. f. Acțiunea de *a desperechea* și rezultatul ei. – V. **desperechea.**

DESPICÁ, *despíc*, vb. I. **1.** Tranz. A tăia, a sparge de-a lungul, desfăcând în două sau în mai multe bucăți. ◊ Expr. *A despica părul* (sau *firul) în patru*. ♦ Tranz. și refl. Fig. A (se) frânge, a (se) sfâșia. **2.** Tranz. și refl. A (se) crăpa, a (se) spinteca (pe o anumită porțiune). ♦ Refl. (Despre muguri) A plesni, a se deschide. ♦ Tranz. (Rar) A despărți, a separa. **3.** Tranz. A străbate de-a curmezișul (văzduhul, o mulțime compactă etc.).- (după *spic*).

DESPICÁRE, *despicări,* s. f. Acțiunea de *a (se) despica*. – V. **despica. DESPICÁT, -Ă,** *despicați, -te*, adj. Tăiat, desfăcut de-a lungul; crăpat. – V. **despica.**

DESPICĂTÚRĂ, *despicături,* s. f. **1.** Tăietură, crăpătură făcută în lungime. **2.** Bucată despicată, mai ales dintr-un lemn. – **Despica** + suf. *-ătură.*

DESPIEDECÁ vb. I v. **despiedica.**

DESPIEDICÁ, *despiédic*, vb. I. Tranz. **1.** A scoate piedica de la picioarele unui animal sau de la roata unei căruțe. **2.** A ridica piedica de la o armă de foc. [Var.: **despiedecá** vb. I] – Pref. *des-* + [îm]**piedica.**

DESPIEDICÁRE, despiedicări, s. f. Acțiunea de a despiedica și rezultatul ei. – V. **despiedica.**

DESPIEPTĂNÁT, -Ă, *despieptănați, -te,* adj. Cu pieptănătura desfăcută, cu părul deranjat. – Pref. *des-* + **pieptănat.**

DESPINTECÁ, *despíntec*, vb. I. Tranz. (Rar) A spinteca. – Pref. *des-* + **spinteca.**

DESPIRONÍ, *despironesc*, vb. IV. Refl. și tranz. (Rar) A (se) desprinde din piroane. – Pref. *des-* + **pironi.**

DESPLETÍ, *despletesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) desface din împletitură; a (se) deșira. ♦ Refl. și tranz. A(-și) desface cosițele. ♦ Refl. Fig. (Despre râuri, păraie) A se răsfira. – Pref. *des-* + [îm]**pleti.**

DESPLETÍRE, *despletiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) despleti* și rezultatul ei. – V. **despleti.**

DESPLETÍT, -Ă, *despletiți, -te*, adj. **1.** Desfăcut din împletitură, neîmpletit, deșirat. **2.** (Despre femei) Cu părul neîmpletit sau desfăcut din împletitură; *p. ext.* nepieptănat, zbârlit, neîngrijit. – V. **despleti.**

DESPODOBÍ, *despodobesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) scoate podoabele. – Pref. *des-* +[îm]**podobi.**

DESPOIÁ vb. I v. **despuia.**

DESPOIÁT, -Ă adj. v. **despuiat.**

DESPOTCOVÍ, *despotcovesc*, vb. IV. Refl. (Despre cai) A-și pierde potcoavele. ♦ Tranz. A scoate unui animal potcoavele. – Pref. *des-* + **potcovi.**

DESPOTCOVÍT, -Ă, *despotcoviți, -te,* adj. Căruia i-au căzut sau i-au fost scoase potcoavele; fără potcoave. – V. **despotcovi.**

DESPOTMOLÍ, *despotmolesc*, vb. IV. Tranz. A scoate un vehicul, o navă etc. din nămol; a scoate pe cineva din împotmolire. ♦ A curăța un șanț, un bazin etc. de nămolul depus la fund. – Pref. *des-* + [îm]**potmoli.**

DESPOTMOLÍRE, *despotmoliri*, s. f. Acțiunea de *a despotmoli*. – V. **despotmoli.**

DESPOVĂRÁ, *despovărez*, vb. I. Tranz. A lua sau a ușura cuiva povara. – Pref. *des-* + [îm]**povăra.**

DÉSPRE prep. **1.** (Introduce un complement indirect, un complement circumstanțial de relație sau un atribut) În legătură cu..., privitor la..., referitor la..., de... *Înțelegea că este vorba despre ei.* ♦ (Pop.) După, dinspre. *Văr despre tată.* **2.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) Din partea, din regiunea, de la. ♦ (Pop.) Spre, înspre, către**. 3.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) Aproape de..., către..., înspre... *Era despre ziuă.* **4.** (Introduce un atribut) Din partea de..., dinspre... *Peretele despre curte.* **– De**4 + **spre.**

DESPREJMUÍ, *desprejmuiesc*, vb. IV. Tranz. A scoate, a desființa împrejmuirea unei curți, a unui loc etc. – Pref. *des-* + [îm]**prejmui.**

DESPREJMUÍRE, *desprejmuiri*, s. f. Acțiunea de *a desprejmui* și rezultatul ei. – V. **desprejmui.**

DESPREȚ s. n. v. **dispreț.**

DESPREȚUÍ vb. IV v. **disprețui.**

DESPREȚUÍRE s. f. v. **disprețuire.**

DESPREUNÁ, *despreunez*, vb. I. Tranz. (Pop.) A despărți ființe sau lucruri care sunt împreună sau unite. [Pr.: *-pre-u-*] – Pref. *des-* + [îm]**preuna.**

DESPREUNÁRE, *despreunări,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a despreuna* și rezultatul ei. [Pr.: *-pre-u-*] – V. **despreuna.**

DESPRIMĂVĂRÁ, pers. 3 *desprimăvărează,* vb. I. Refl. **1.** A veni primăvara, a se face primăvară. **2.** (Rar; despre elemente din natură) A lua aspect de primăvară. – Cf. primăvară.

DESPRIMĂVĂRÁRE s. f. Faptul de *a se desprimăvăra.* ♦ Trecere de la iarnă la primăvară; început de primăvară. – V. **desprimăvăra.**

DESPRIMĂVĂRÁT, -Ă, *desprimăvărați, -te*, adj. (Rar; despre elemente din natură) Care are aspect de primăvară (timpurie). – V. **desprimăvăra.**

DESPRÍNDE, *desprínd*, vb. III. I. Tranz. **1.** A desface un lucru de altul cu care este unit, prins; a separa. **2.** A rupe, a dezlipi și a scoate sau a lua ceva din locul în care a fost prins, așezat, pus. ♦ A desface un obiect din balamalele, nasturii, copcile, șireturile etc. care îl susțin. ♦ A lua din cui sau din cuier. **3.** A scoate din jug sau din hamuri un animal de tracțiune; a dejuga, a deshăma.[Perf. s. *desprinsei*, part. *desprins*] – Pref. *des-* + **prinde.**

DESPRÍNDERE, *desprinderi*, s. f. Acțiunea de *a (se) desprinde* și rezultatul ei; desfacere, dezlipire, detașare. – V. **desprinde.**

DESPRÍNS, -Ă, *desprinși, -se*, adj. **1.** Care a fost desfăcut, separat, rupt, dezlipit de altceva. **2.** (Despre nasturi, capse) Descheiat. – V. **desprinde.**

DESPRIPONÍ, *despriponesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A dezlega un animal de la priponul de care fusese legat. – Pref. *des-* + **priponi.**

DESPRIPONÍRE, *despriponiri*, s. f. (Pop.) Acțiunea de *a despriponi* și rezultatul ei. – V. **despriponi.**

DESPROPRIETĂRÍ, *desproprietăresc*, vb. IV. Tranz. A lua cuiva dreptul de proprietate. [Pr.: *-pri-e-*] – Pref. *des-* + [îm]**proprietări.**

DESPROPRIETĂRÍRE, *despropriet*ă*riri,* s. f. Acțiunea de *a despropriet*ă*ri* și rezultatul ei. [Pr.: *-pri-e-*] – V. **despropriet**ă**ri.**

DESPUIÁ, *despói*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) dezbrăca în pielea goală. ♦ A (se) desfrunzi; a lăsa sau a rămâne fără verdeață. **2.** Tranz. A-i lua cuiva tot ce are; a jefui, a prăda. **3.** Tranz. A jupui de piele. ♦ (Rar) A curăța de coajă; a coji. [Pr.: *-pu-ia*. – Var.: **despoiá** vb. I].

DESPUIÁT, -Ă, *despuiați, -te*, adj. **1.** Dezbrăcat, în pielea goală; *p. ext*. îmbrăcat foarte sumar sau decoltat. ♦ (Despre copaci sau plante) Lipsit de frunze, de verdeață. **2.** Jefuit, prădat. [Pr.: *-pu-iat*. – Var.: **despoiát, -ă** adj.] – V. **despuia.**

DESPUIÉRE, *despuieri*, s. f. Acțiunea de *a (se) despuia* și rezultatul ei. [Pr.: *-pu-ie-*. – Var.: **despoiére** s. f.] – V. **despuia.**

DESTĂINUÍ, *destăinui,* vb. IV. **1.** Tranz. A spune cuiva, a da la iveală o taină, un gând ascuns; a mărturisi, a divulga. **2.** Refl. A-și da pe față gândurile sau sentimentele. ♦ Fig. A se da pe față, a ieși la iveală; a se trăda.- (după *taină*).

[Prez. ind. și: *destăinuiesc*] – Pref. *des-* + **tăinui.**

DESTĂINUÍRE, *destăinuiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) destăinui* și rezultatul ei; divulgare, mărturisire. – V. **destăinui.** [Prez. ind. și: *destăinuiesc*] – Pref. *des-* + **tăinui.**

DESTĂRNIȚÁ, *destărnițez*, vb. I. Tranz. (Reg.) A scoate tarnița de pe un animal de călărie; a deșeua. – Pref. *des-* + [în]**tărnița.**

DESTÍN, *destine,* s. n. **1.** Soartă, viitor. **2.** Forță sau voință supranaturală despre care se crede că hotărăște în mod fatal și irevocabil tot ce se petrece în viața omului; fatalitate.- (după *tinde*).

DESTINÁ, *destinez*, vb. I. Tranz. **1.** A stabili, a hotărî (ceva) dinainte, în vederea unui scop; a hărăzi. **2.** A hotărî dinainte soarta unei ființe sau a unui lucru; a ursi, a meni, a sorti, a predestina.

DESTINÁRE, *destinări,* s. f. Acțiunea de *a destina* și rezultatul ei. – V. **destina. DESTINÁT, -Ă,** *destinați, -te*, adj. **1.** Stabilit, hotărât dinainte; hărăzit. **2.** Ursit, menit, sortit, predestinat. – V. **destina.**

DESTÍNDE, *destínd*, vb. III. Refl. **1.** A se desface din încordare; a se relaxa, a slăbi. **2.** (Despre ființe, corpul sau părți ale corpului lor) A se întinde, a se îndrepta (din închircire, din ghemuire). [Perf. s. *destinsei*, part. *destins*] – Pref. *des-* + [în]**tinde.**

DESTÍNDERE, *destinderi*, s. f. Faptul de *a se destinde;* slăbire, încetare a unei încordări; relaxare**.** – V. **destinde.**

DESTÍNS, -Ă, *destinși, -se*, adj. Care a pierdut din încordare, care nu este întins; (despre nervi) relaxat, calmat, liniștit. – V. **destinde.**

DESTRĂBĂLÁ, *destrăbălez,* vb. I. Refl. A duce o viață imorală, de desfrâu; a avea purtări dezmățate. – din **destrăbălat.**

DESTRĂBĂLÁRE, *destrăbălări,* s. f. Faptul de *a se destrăbăla,* de a fi destrăbălat; desfrâu, dezmăț. – V. **destrăbăla.**

DESTRĂBĂLÁT, -Ă, *destrăbălați, -te*, adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care duce o viață imorală; desfrânat. ♦ (Despre purtarea, ținuta oamenilor) Care denotă imoralitate, plin de imoralitate; dezmățat. **2.** S. m. și f. Persoană desfrânată. – Et. nec.

DESTRĂMÁ, *destrám*, vb. I. **1.** Refl. (Despre țesături sau obiecte țesute) A se zdrențui prin desfacerea neregulată și ruperea firelor din cauza uzurii sau a folosirii necorespunzătoare; a se rupe. ◊ Tranz. *A destrăma o țesătură.* ♦ Fig. A se răsfira, a se risipi. *Nișteînouraș albi se destramă în aer.*

2. Tranz. (Adesea fig.) A desface, a deșira un ghem, o împletitură etc. **3.** Tranz. A mărunți semifabricatele fibroase (celuloza, maculatura etc.) în vederea transformării lor în pastă de hârtie. – Pref. *des-* + **tramă.**

DESTRĂMÁRE, *destrămări,* s. f. Acțiunea de *a (se) destrăma* și rezultatul ei. – V. **destrăma.**

DESTRĂMÁT, -Ă, *destrămați, -te*, adj. **1.** Cu fire desfăcute; rărit, zdrențuit. **2.** Fig. Răsfirat, împrăștiat. **3.** (Rar) Distrus, nimicit. **4.** (Înv.) Dezordonat, dezmățat, destrăbălat. – V. **destrăma.**

DESTRĂMĂTÓR, *destrămătoare,* s. n. Mașină folosită pentru destrămarea zdrențelor, în filatură, în industria hârtiei și a celulozei. – **Destrăma** + suf. *-ător.*

DESTRĂMĂTÚRĂ s. f. (Rar) Fire sau smocuri rupte, destrămate dintr-o țesătură; zdrențe. ♦ Ruptură, răritură. – **Destrăma** + suf. *-tură.*

DESTROIENÍ, *destroienesc*, vb. IV. Tranz. A deszăpezi. – Pref. *des-* + [în]**troieni.**

DESTROIENÍRE, *destroieniri*, s. f. Acțiunea de *a destroieni* și rezultatul ei; deszăpezire. – V. **destroieni.**

DESTROIENÍT, -Ă, *destroieniți, -te*, adj. Deszăpezit. – V. **destroieni.**

DESTRUNÁ, *destrunez*, vb. I. Tranz. (Rar) A slăbi, a destinde o strună încordată (la arc, la un instrument muzical etc.) – Pref. *de-* + [în]**struna.**

DESTRUNÁRE, *destrunări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a destruna* și rezultatul ei. – V. **destruna.**

DESTÚL, -Ă, *destui, -le*, adj., adv. **1.** Adj., adv. (Care este) în cantitate suficientă, atât cât trebuie. **2.** Adj., adv. (Care este) în cantitate sau în număr mare; mult. ◊ (Substantivat, n. pl.) *A suferit destule.* **3.** Adj., adv. (Care este) mai mult decât trebuie, prea mult. ♦ (Cu valoare de interjecție) Ajunge! încetează!. **4.** Adv. (Urmat de un adjectiv sau de un adverb de care se leagă prin prep. „de") *Destul de puțin. Destul de rău.* – **De**4 + **sătul.**

DESTUPÁ, *destúp*, vb. I. Tranz. **1.** A scoate dopul unei sticle sau capacul unui vas înfundat. **2.** A da la o parte, a înlătura ceea ce acoperă un obiect, o gaură, o deschizătură; a descoperi, a dezveli; a deschide. – Pref. *de-* + [a]**stupa.**

DESTUPÁRE, *destupări,* s. f. Acțiunea de *a destupa* și rezultatul ei. – V. **destupa.**

DESTUPĂTÓR, *destupătoare,* s. n. Deschizător (**2**). – **Destupa** + suf. *-ător.*

DEȘTELENÍ, *deșteleneșc,* vb. IV. **1.** Tranz. A ara adânc un teren (multă vreme) necultivat sau cultivat cu plante perene, pentru a-l însămânța. **2.** Refl. (Rar; despre copaci) A ieși din rădăcini (în urma unei lovituri, a unei furtuni etc.). – Pref. *des-* + [în]**țeleni.**

DEȘȚELENÍRE, *deșteleniri,* s. f. Acțiunea de *a (se) deșteleni* și rezultatul ei. – V. **deșteleni.**

DEȘȚELENÍT, -Ă, *deșteleniți, -te*, adj. (Despre terenuri necultivate) Arat adânc în vederea însămânțării. – V. **deșteleni.**

DESZĂPEZÍ, *deszăpezesc,* vb. IV. Tranz. A curăța de zăpadă (redând circulației) un drum, un loc etc.; a destroieni. – Pref. *des-* + [în]**zăpezi.**

DESZĂPEZÍRE, *deszăpeziri,* s. f. Acțiunea de *a deszăpezi;* destroienire. – V**. deszăpezi.**

DESZĂPEZÍT, -Ă, *deszăpeziți, -te*, adj. Care a fost curățat de zăpadă (și redat circulației); destroienit. – V. **deszăpezi.**

DESZĂVORÁRE, *deszăvorâri,* s. f. Acțiunea de *a deszăvorî*. – V. **deszăvorî.**

DESZĂVORÎ, *deszăvorăsc,* vb. IV. Tranz. A da într-o parte zăvorul pentru a deschide o ușă, o poartă, o cameră etc. încuiată. – Pref. *des-* + **zăvorî.**

DESZÍCE vb. III v. **dezice.**

DESZÍCERE s. f. v. **dezicere.**[1]

DEȘÁNȚ adv. (Reg.) În mod ciudat. – Et. nec.

DEȘĂNȚÁ, *deșănțez*, vb. I. Refl. (Rar) A se destrăbăla. – Din **deșănțat** (derivat regresiv).

DEȘĂNȚÁRE, *deșănțări,* s. f. (Adesea fig.) Destrăbălare, dezmăț. – V. **deșănța.**

DEȘĂNȚÁT, -Ă, *deșănțați, -te*, adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Om) dezmățat, care încalcă limitele bunei-cuviințe. **2.** Adj., s. m. și f. (Om) dezordonat, neglijent. **3.** Adj. (Reg.; despre lucruri) Ciudat, curios, straniu. – Et. nec.

DEȘCHÍDE vb. III v. **deschide.**

DEȘCHÍDERE s. f. v. **deschidere.**

DEȘCHÍS, -Ă adj. v**. deschis.**

DEȘELÁ1, *deșél,* vb. I. Tranz. A îndoi, a vătăma, a frânge spinarea unui animal sau, *p. ext*, a unui om cu poveri ori eforturi prea mari sau cu lovituri puternice; a speti. ◊ Refl. *S-a deșelat de atâta cărătură.* – Pref. *de-* + **șale.**

DEȘELÁ2 vb. I v. **deșeua.**

DEȘELÁT1 s. n. Faptul de *a (se) deșela*1. ◊ Loc. adv. *Pe deșelate* = fără șa, fără frâu. – V. **deșela**1.

DEȘELÁT2, -Ă, *deșelați, -te*, adj. (Despre animale, *p. ext.*, despre oameni) Care are spinarea îndoită, vătămată, frântă de poveri, de eforturi prea mari sau de lovituri; speti; *p. ext.*, foarte obosit. – V. **deșela**1.

DEȘELÁT3, -Ă adj. v. **deșeuat.**

DEȘÉRT, -ÁRTĂ, (1) *deșerți, -arte*, adj., (**II**) *deșerturi,* s. n. **I.** Adj. **1.** Care nu conține nimic în interior; gol. **2.** (Despre terenuri, țări, regiuni) Lipsit de vietăți și de vegetație; pustiu. ♦ Nelocuit, nepopulat. **3.** Fig. Lipsit de temei; amăgitor. **4.** Fig. Fără rezultat; nefolositor, zadarnic. **II**. S. n. Spațiu gol; pustietate.

DEȘERTÁ, *deșért,* vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. A scoate întregul conținut dintr-un recipient. ◊ Expr. *A deșerta sacul (până la fund)* = a spune tot ce știi (noutăți, glume, necazuri etc.). **2.** Refl. (Despre locuri populate de oameni) A deveni gol, pustiu. – Din **deșert.**

DEȘERTÁRE, *deșertări,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) deșerta;* golire, deșertat1. – V. **deșerta.**

DEȘERTÁT1 s. n. (Pop.) Deșertare. – V. **deșerta.**

DEȘERTÁT2, -Ă, *deșertați, -te*, adj. (Pop.; despre recipiente) Care este gol, care nu mai conține nimic în interior. – V. **deșerta.**

DEȘERTĂCIÚNE, *deșertăciuni*, s. f. **1.** Lipsă de valoare, de folos, de importanță; zădărnicie; *p. ext.*, lucru lipsit de valoare. **2.** Preocupare pentru lucruri nefolositoare; ușurință, vanitate. – **Deșert** + suf. *-ăciune.*

DEȘÉRTIC, -Ă, *deșertici, -ce*, adj. Referitor la deșerturi. – **Deșert** + suf. *-ic*.

DEȘEUÁ, *deșeuez*, vb. I. Tranz. A scoate șaua de pe spinarea unui animal de călărie. [Pr.: *-șe-ua*. – Var.: **deșelá** vb. I] – Pref. *de-* + [în]**șeua.**

DEȘEUÁT, -Ă, *deșeuați, -te*, adj. (Despre animalele de călărie) Care nu are șa, căruia i s-a scos șaua. [Pr.: *-șe-uat*. – Var.: **deșelát, -ă** adj.] – V. **deșeua.**

DEȘÍ conj. (Introduce o propoziție concesivă) Cu toate că, măcar că. ◊ (În construcții eliptice, cu valoare de complement circumstanțial concesiv) *Deși tânăr, e înțelept.* – **De**4 + **și.**

DEȘIRÁ, *deșír,* vb. I. Refl. **1.** (Despre obiecte înșirate pe ață, în special despre mărgele) A ieși de pe ața pe care au fost înșirate (adesea căzând și împrăștiindu-se). ◊ Tranz. *Deșiră mărgele.* **2.** (Despre ața înfășurată pe ghem sau despre gheme) A se desfășura într-un fir lung continuu. ◊ Tranz.

Deșiră ața de pe ghem. **3.** (Despre împletituri sau obiecte împletite) A se desface, a se destrăma. ◊ Tranz. *A deșirat dantela.* **4.** Fig. (Despre oameni sau corpul omenesc) A se destinde (**2**) în toată lungimea lui. **5.** Fig. (Rar; despre locuri și peisaje din natură) A se desfășura în fața privitorului. – Cf. șir.

DEȘIRÁBIL, -Ă, *deșirabili, -e,* adj. Care se poate deșira. – **Deșira** + suf. *-bil.*

DEȘIRÁRE, *deșirări,* s. f. Acțiunea de *a (se) deșira* și rezultatul ei. – V. **deșira.**

DEȘIRÁT, -Ă, *deșirați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte înșirate pe ață) Care a ieșit de pe ața pe care au fost înșirate. **2.** (Despre ața înfășurată pe ghem sau despre gheme) Care s-a desfășurat într-un fir lung continuu. **3.** (Despre împletituri, țesături) Destrămat, desfăcut. **4.** Fig. (Despre manifestări ale gândirii) Fără șir; dezordonat, dezlânat. – V. **deșira.**

DEȘT s. n. v. **deget.**

DEȘTEPTÁ, *deștépt,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) trezi din somn. ♦ A (se) trezi din letargie, dintr-o stare de amorțeală, de visare etc.; *p. ext.* a reveni sau a face să revină la viață. **2.** Refl. (Despre sentimente, dorințe, idei etc.) A se ivi, a apărea; a se stârni, a se dezlănțui. **3.** Refl. A deveni conștient, a ajunge să înțeleagă, să-și dea seama de realități. ♦ A deveni (mai) inteligent.

DEȘTEPTÁRE, *deșteptări,* s. f. Faptul de *a (se) deștepta;* deșteptat. ♦ Momentul când se trezește cineva din somn. – V. **deștepta.**

DEȘTEPTÁT s. n. Deșteptare. – V. **deștepta.**

DEȘTEPTĂCIÚNE s. f. Însușirea de a fi deștept (**2**); inteligență. ♦ (Adesea ir.) Faptă sau vorbă de om deștept (**2**). – **Deștept** + suf. *-ăciune.*

DEȘTEPTĂTÓR, -OÁRE, *deșteptători, -oare,* adj. Care deșteaptă din somn. ◊ *Ceas deșteptător* (și substantivat, n.) = ceasornic care sună automat la o oră spre a deștepta pe cineva din somn. – **Deștepta** + suf. *-ător.*

DEȘTÉRNE, *deștérn,* vb. III. (Rar) **1.** Tranz. A strânge așternutul de pe pat sau fața de pe masă (cu obiectele rânduite pe ea). **2.** Refl. A se întinde, a se desfășura, a se succeda (pe dinaintea ochilor). [Var.: **diștérne** vb. III] – Pref. *des-* + [a]**șterne.**

DEȘUCHEÁT, -Ă, *deșucheați, -te,* adj. (Pop.; despre oameni, despre sentimentele și acțiunile lor; adesea substantivat) **1.** Nebun, smintit. **2.** Dezmățat, destrăbălat, imoral. – Pref. *de-* + **șucheat.**

DEȘUCHETÚRĂ, *deșucheturi,* s. f. (Rar) Faptă deșucheată. – **Deșucheat** + suf. *-ură.*

DEȘURUBÁ, *deșurubez,* vb. I. Tranz. A desface (prin învârtire) un șurub din locul în care se afla înșurubat. ♦ A desprinde, a desface un obiect din șuruburi. – Pref. *de-* + [în]**șuruba.**

DEȘURUBÁRE, *deșurubări,* s. f. Acțiunea de *a deșuruba.* – V. **deșuruba.**

DEȘURUBÁT, -Ă, *deșurubați, -te,* adj. (Despre șuruburi) Desfăcut (total sau parțial) prin învârtire din locul în care se afla înșurubat. ♦ (Despre obiecte prinse în șuruburi) Cu șuruburile (total sau parțial) scoase. – V. **deșuruba.**

DETRONÁ, *detronez,* vb. I. Tranz. A înlătura de la domnie, a alunga de pe tron. ♦ (Ir.) A înlătura pe cineva dintr-o demnitate, dintr-o funcție. – Cf. tron.

DETRONÁRE, *detronări,* s. f. Acțiunea de *a detrona.* – V. **detrona.**

DETRONÁT, -Ă, detronați, -te, adj. Înlăturat de la domnie, alungat de pe tron. – V**. detrona.**

DETUNÁ, *detún,* vb. I. **1.** Intranz. (La pers. 3) A face un zgomot ca al tunetului; a bubui; *p. ext.* a răsuna. ♦ Tranz. (Rar) A face să răsune. **2.** Intranz. Fig. (Despre oameni) A-și manifesta mânia în mod zgomotos. **3.** Intranz. și tranz. (La pers. 3) A trăsni. **4.** Tranz. (Adesea fig.) A zdrobi, a nimici; a nărui.- (după *tuna*).

DETUNÁRE, *detunări,* s. f. Acțiunea de *a detuna* (**1**) și rezultatul ei; bubuit, detunătură. – V. **detuna.**

DETUNÁT, -Ă, *detunați, -te,* adj. (Rar) Lovit de trăsnet; trăsnit. – V. **detuna.**

DETUNĂTÓR, -OÁRE, *detunători, -oare,* adj., s. n. Adj. Care răsună puternic; bubuitor**. – Detuna** + suf. *-tor.*

DETUNĂTÚRĂ, *detunături,* s. f. Zgomot puternic (ca al tunetului) produs de o explozie, de o armă de foc etc.; bubuit, detunare, detunet. – **Detuna** + suf. *-ătură.*

DETÚNET, *detunete,* s. n. (Rar) Detunătură. – **Detuna** + suf. *-et.* Cf. tunet.

DEȚINĂTÓR, -OÁRE, *deținători, -oare,* s. m. și f. Persoană care are în păstrare bunuri materiale; persoană care posedă un lucru, un titlu, un premiu, o recompensă etc. – **Deține** + suf. *-ător.*

DEȚÍNE, *deține,* vb. III. Tranz. **1.** A avea în stăpânire sau în păstrare un bun material. **2.** A dispune de..., a poseda, a avea; *spec.* a poseda un titlu, un premiu etc.; a avea o funcție, un grad etc. **3.** A ține pe cineva închis (pentru cercetări sau după ce a fost condamnat).

DEȚÍNERE, *dețineri,* s. f. Acțiunea de *a deține* și rezultatul ei. – V. **deține.**

DEȚINÚT, -Ă, *deținuți, -te,* s. m. și f. Persoană ținută sub stare de arest (după ce a fost condamnată sau pentru cercetări); arestat. – V. **deține.**

DEÚNĂZI adv. (Pop.) Zilele trecute, nu demult, acum câteva zile. [Acc. și: *deunází* – Var.: **dăúnăzi** adv.] – **De + ună** (= *una)* + **zi.**

DEVÁLE adv. (Pop.) În jos, mai la vale; mai încolo. – **De**4 + **vale.**

DEVASTÁ, *devastez,* vb. I. Tranz. A distruge, a ruina, a pustii o țară, o regiune, o casă. ♦ A jefui, a prăda.

DEVASTÁRE, *devastări,* s. f. Acțiunea de *a devasta.* – V. **devasta.**

DEVASTÁT, -Ă, *devastați, -te,* adj. Distrus, ruinat, pustiit. ♦ Jefuit, prădat. – V. **devasta.**

DEVASTATÓR, -OÁRE, *devastatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care devastează; distrugător, pustiitor.

DEVĂLMÁȘ, *devălmași,* s. m. Persoană care stăpânea în devălmășie cu altele o suprafață de teren; *p. ext.* pârtaș la o afacere. ◊ (Adjectival) *ţăran devălmaș.* – **De-a valma** + suf. *-aș.*

DEVĂLMĂȘÍE, *devălmășii,* s. f. (În Evul Mediu, în Țara Românească) Formă de stăpânire sau de folosire în comun a pământurilor din hotarul satului, specifică obștii sătești. ♦ Activitate desfășurată în comun. ◊ Loc. adv. *În devălmășie* = în comun, de-a valma. – **Devălmaș** + suf. *-ie.*

DEVENÍ, *devín,* vb. IV. Intranz. **1.** A se transforma, a se preface în...; a lua, a primi aspectul sau forma de **2.** A începe sau a ajunge să fie; a se face. *A deveni profesor.* **3.** (Fam.; în expr.) *Cum devine cazul* (sau *chestia)* = cum stau lucrurile, ce s-a întâmplat. – (după *veni*).

DEVENÍRE, *deveniri,* s. f. Acțiunea de *a deveni.* ◊ Loc. adv. *În devenire* = în curs de transformare, de evoluție. – V. **deveni.**

DÉVLĂ, *devle,* s. f. (Fam.) Țeasta capului; căpățână; *p. ext.* cap (considerat de obicei ca sediu al inteligenței). – Et. nec.

DEVRÉME adv. De timpuriu, din timp. – **De**4 + **vreme.**

DEZ- v. **des**1**-.**

DEZABURÍ, *dezburesc,* vb. IV. Tranz. A înlătura aburul de pe geamuri. – Pref. *des-* + **aburi.**

DEZABURITÓR, *dezburitoare,* s. n. Instalație împotriva aburirii geamurilor la autoturisme. – **Dezaburi** + suf. *-tor.*

DEZAMĂGÍ, *dezamăgesc,* vb. IV. Tranz. A face pe cineva să-și piardă speranțele, iluziile; a deziluziona, a decepționa. – Pref. *des-* + **amăgi.**

DEZAMĂGÍRE, *dezamăgiri,* s. f. Faptul de *a dezamăgi* sau de a fi dezamăgit; deziluzie, decepție. – V. **dezamăgi.**

DEZAMĂGÍT, -Ă, *dezamăgiți, -te,* adj. Înșelat în așteptările sale; deziluzionat, decepționat. – V. **dezamăgi.**

DEZAMĂGITÓR, -OÁRE, *dezamăgitori, -oare,* adj. Care dezamăgește. – **Dezamăgi** + suf. *-tor.*

DEZARMÁ, *dezarmez,* vb. I. **1.** Tranz. A lua cuiva armele, a sili pe cineva să predea armele. **2.** Intranz. și tranz. (Despre sau cu privire la state) A(-și) lichida sau a(-și) limita forțele armate și armamentul. **3.** Tranz. Fig. A face pe cineva să renunțe la o acțiune, a pune pe cineva în imposibilitate de a riposta.- (după *armă*).

DEZARMÁRE, *dezarmări,* s. f. Acțiunea de *a dezarma;* ansamblu de măsuri privind lichidarea sau limitarea armamentelor și a forțelor armate, în primul rând a armelor de distrugere în masă. – V. **dezarma.**

DEZARMÁT, -Ă, *dezarmați, -te,* adj. **1.** Căruia i s-au luat armele, care nu mai este înarmat. **2.** Fig. Lipsit de puterea de a riposta, de a reacționa; lipsit de apărare; care nu știe să se descurce în viață, care este învins de împrejurări. – V. **dezarma.**

DEZBÁTE1, *dezbát,* vb. III. Tranz. A discuta pe larg și adesea în contradictoriu o chestiune, o problemă etc. cu una sau mai multe persoane; a supune ceva discuției. ♦ A examina o cauză, un proces (cu participarea ambelor părți).- (după *bate*).

DEZBÁTE2, *dezbát,* vb. III. Tranz. (Pop.) **1.** A desface ceva care fusese bătut, fixat, prins în cuie; a desprinde ceva de unde fusese bătut, înțepenit (în cuie). **2.** A afâna un pământ bătut, uscat, întărit. – Pref. *dez-* + **bate.**

DEZBÁTERE, dezbateri, s. f. Faptul de a dezbate1; analiză amănunțită, discutare, deliberare; discuție largă asupra unei probleme de interes general. – V. **dezbate1.**

DEZBĂIERÁ, *dezbáier,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A(-și) dezlega, a(-și) desface, a(-și) deznoda băierile. [Pr.: *-bă-ie-*] – Pref. *dez-* + [îm]**băiera.**

DEZBĂRÁ, *dezbár,* vb. I. Refl. **1.** A renunța la o deprindere rea, a se lăsa, a se dezobișnui de un nărav; a se dezvăța. **2.** A reuși să scape de cineva sau de ceva care supără, incomodează; a se descotorosi. [Prez. ind. și: *dezbắr*] – Et. nec.

DEZBĂRÁRE s. f. Acțiunea de *a se dezbăra;* dezvățare. – V. **dezbăra.**

DEZBĂTÁ, *dezbát,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) trezi din beție. ♦ Tranz. Fig. A face pe cineva să vadă adevărata realitate. – Pref. *dez-* + [îm]**băta.**

DEZBINÁ, *dezbín,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. recipr. A face să nu se mai înțeleagă, să se dușmănească sau a nu se mai înțelege între ei, a se dușmăni; a (se) învrăjbi. **2.** Refl. (Rar) A se desface, a se separa, a se rupe (de undeva).

DEZBINÁRE, *dezbinări,* s. f. Faptul de *a (se) dezbina;* învrăjbire, neînțelegere, discordie; conflict, ceartă. – V. **dezbina.**

DEZBINĂTÓR, -OÁRE, *dezbinători, -oare,* adj. (Rar) Care dezbină; învrăjbitor. – **Dezbina** + suf. *-ător.*

DEZBOBINÁ, *dezbobinez,* vb. I. Tranz. A desfășura, a scoate un fir, o sârmă de pe o bobină. – Pref. *dez-* + **bobina.**

DEZBOBINÁRE, *dezbobinări,* s. f. Acțiunea de *a dezbobina.* – V. **dezbobina.**

DEZBRĂCÁ, *dezbrác,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A-și scoate sau a scoate cuiva îmbrăcămintea cu care se află îmbrăcat; a (se) despuia**. 2.** Tranz. Fig. A jefui, a prăda pe cineva (de tot ce are).

DEZBRĂCÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) dezbrăca.* – V. **dezbrăca**

DEZBRĂCÁT, -Ă, *dezbrăcați, -te,* adj. Cu hainele scoase de pe el, fără haine; gol. ♦ (Adesea substantivat) Sărac, lipsit de mijloace materiale. – V. **dezbrăca.**

DEZBROBODÍ, *dezbrobodesc,* vb. IV. Refl. A-și scoate, a-și lua de pe cap broboada, basmaua, năframa etc. – Pref. *dez-* + [îm]**brobodi.**

DEZBROBODÍRE s. f. Acțiunea de *a se dezbrobodi.* – V. **dezbrobodi.**

DEZBROBODÍT, -Ă, *dezbrobodiți, -te,* adj. Cu broboada scoasă de pe cap, cu capul fără broboadă. – V. **dezbrobodi.**

DEZBUMBÁ, *dezbúmb,* vb. I. Tranz. și refl. (Reg.) A(-și) descheia o haină încheiată cu nasturi; a(-și) descheia nasturii de la o haină. – Pref *dez-* + [îm]**bumba.**

DEZDOÍ, *dezdói,* vb. IV. **1.** Tranz. A desface, a întinde, a despături un lucru îndoit. **2.** Refl. A reveni în poziție dreaptă, întinsă (după ce a fost îndoit); a se îndrepta, a se destinde. [Prez. ind. și: *dezdoiesc*] – Pref. *dez-* + [în]**doi.**

DEZDOÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) dezdoi*. – V. **dezdoi.**

DEZGĂRDINÁ, *dezgărdinez,* vb. I. Tranz. A desprinde din gardină fundul unui butoi; *p. gener.* a desprinde, a scoate un lucru de la locul unde este fixat. – Pref. *dez-* + **gardină.**

DEZGHÉȚ, *dezghețuri,* s. n. Topire naturală a gheții sau a zăpezii (din cauza căldurii). – Din **dezgheța** (derivat regresiv).

DEZGHEȚÁ, *dezghéț,* vb. I. Refl. **1.** (Despre lichide înghețate; la pers. 3) A redeveni lichid, a înceta de a mai fi înghețat; (despre corpuri îmbibate cu apă înghețată) a se muia la căldură (prin topirea lichidului pe care îl conțin). ◊ Tranz. *Căldura a dezghețat râul.* ♦ (Despre ființe înghețate) A se dezmorți; a se încălzi. **2.** Fig. (Despre oameni) A-și pierde sfiala, stângăcia, neîndemânarea; a deveni vioi, îndrăzneț, priceput.

DEZGHEȚÁRE, *dezghețări,* s. f. Acțiunea de *a (se) dezgheța.* – V. **dezgheța. DEZGHEȚÁT, -Ă,** dezghețați, -te, adj. **1.** (Despre lichide înghețate) Care a redevenit lichid; (despre corpuri îmbibate cu apă înghețată) care s-a muiat la căldură (prin topirea lichidului). ♦ (Despre ființe înghețate) Dezmorțit; încălzit. **2.** Fig. (Despre oameni; adesea adverbial) Isteț, vioi, priceput. – V. **dezgheța.**

DEZGHIOCÁ, *dezghióc,* vb. Tranz. A deschide, a desface și a îndepărta învelișul anumitor fructe sau legume; a scoate un fruct din coajă sau boabele dintr-o păstaie. ♦ A desface pănușile sau boabele de pe ștuletele de porumb. – Cf. ghioacă.

DEZGHIOCÁRE, *dezghiocări,* s. f. Acțiunea de *a dezghioca;* dezghiocat1. – V. **dezghioca.**

DEZGHIOCÁT1 s. n. Dezghiocare. – V. **dezghioca.**

DEZGHIOCÁT2, -Ă, *dezghiocați, -te,* adj. (Despre unele fructe sau legume) Desfăcut din coajă sau din păstăi; (despre boabele de porumb) desfăcut de pe ștuleți; (despre ștuleți) scos din pănuși. – V. **dezghioca.**

DEZGHIOCĂTÓR, *dezghiocătoare,* s. n. Mașină pentru scoaterea semințelor de plante leguminoase din păstăi. – **Dezghioca** + suf. *-ător.*

DEZGOLÍ, *dezgolesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A lăsa sau a rămâne gol, a(-și) descoperi trupul sau o parte a lui; a (se) dezbrăca, a (se) despuia. – Pref. *dez-* + **goli.**

DEZGOLÍRE, *dezgoliri*, s. f. Faptul de *a (se) dezgoli*. – V. **dezgoli.**

DEZGOLÍT, -Ă, *dezgoliți, -te*, adj. Dezbrăcat, gol. – V. **dezgoli.**

DEZGOVEÁLĂ, *dezgoveli*, s. f. (Pop.) Faptul de *a dezgovi*. – **Dezgovi** + suf. *-eală.*

DEZGOVÍ, *dezgovesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A scoate găteala de pe capul miresei și a-i îmbrobodi capul cu maramă. – Pref. *dez-* + **govi.**

DEZGRĂDÍ, *dezgrădesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A scoate gardul care împrejmuia un loc, a lăsa (un loc) fără îngrăditurǎ. – Pref. *dez-* + [în]**grădi.**

DEZGRĂDÍRE, *dezgrădiri*, s. f. (Rar) Faptul de *a dezgrădi*. – V. **dezgrădi.**

DEZGRĂDÍT, -Ă, *dezgrădiți, -te*, adj. (Rar) **1.** (Despre un loc) Cu gardul scos sau stricat. **2.** Desfăcut dintr-o împletitură. – V. **dezgrădi.**

DEZGROPÁ, *dezgróp*, vb. I. Tranz. **1.** A scoate un cadavru sau osemintele cuiva din mormânt; a exhuma, a deshuma. ♦ Fig. A scoate la iveală (lucruri uitate). **2.** A scoate din pământ, a aduce la suprafață, prin săpături, un obiect îngropat. – Pref. *dez-* + [în]**gropa.**

DEZGROPÁRE, *dezgropări*, s. f. Acțiunea de *a dezgropa;* dezgropat. – V. **dezgropa.**

DEZGROPÁT s. n. Dezgropare. – V. **dezgropa.**

DEZGÚST s. n. Aversiune pentru mâncare sau, *p. ext.*, pentru un lucru, o persoană etc.; scârbă, silă. – Pref. *dez-* + **gust.**

DEZGUSTÁ, *dezgúst*, vb. I. Tranz. și refl. A face pe cineva să-și piardă sau a-și pierde gustul, dorința pentru ceva. ♦ Tranz. A provoca, a inspira cuiva dezgust, scârbă, aversiune. – Pref. *dez-* + **gusta.**

DEZGUSTÁT, -Ă, *dezgustați, -te*, adj. Cuprins de dezgust (pentru cineva sau ceva); scârbit. – V. **dezgusta.**

DEZGUSTĂTÓR, -OÁRE, *dezgustători, -oare*, adj. Care trezește dezgust; respingător, scârbos. – **Dezgusta** + suf. *-ător.*

DEZÍCE, *dezíc*, vb. III. Tranz. A contrazice, a nega, a tăgădui (o afirmație); a retracta. ♦ Refl. A nu mai recunoaște un lucru spus, a-și retrage cuvântul. [Var.: **deszíce** vb. III] .- (după *zice*).

DEZÍCERE s. f. Acțiunea de *a (se) dezice;* afirmație prin care se dezice ceva. [Var.: **deszícere** s. f.] – V. **dezice.**

DEZINFLAMÁ, *dezinflamez*, vb. I. Tranz. și refl. (Med.) A (se) dezumfla (**1**). – Pref. *dez-* + **inflama.**

DEZINFLAMÁRE, *dezinflamări*, s. f. Acțiunea de *a dezinflama*. – V. **dezinflama.**

DEZINFLAMÁRE, *dezinflamări*, s. f. Acțiunea de *a dezinflama*. – V. **dezinflama.**

DEZINFORMÁ, dezinformez, vb. I. Tranz. A informa (în mod intenționat) greșit. – Pref. dez- + **informa.**

DEZINFORMÁRE, *dezinformări*, s. f. Faptul de *a dezinforma*. – V. **dezinforma.**

DEZINFORMÁT, -Ă, *dezinformați, -te*, adj. Care este greșit informat (de cei din jur). – V. **dezinforma.**

DEZINTERÉS s. n. Lipsă de interes (față de cineva sau de ceva); indiferență, nepăsare. – Din **dezinteresa** (derivat regresiv).

DEZINTERESÁ, *dezinteresez*, vb. I. Refl. A nu manifesta niciun interes pentru cineva sau ceva, a nu-i păsa, a nu se (mai) îngriji de cineva sau de ceva.- Cf. interes.

DEZINTERESÁRE, *dezinteresări*, s. f. Faptul de *a se dezinteresa;* nepăsare. – V. **dezinteresa.**

DEZINTERESÁT, -Ă, *dezinteresați, -te*, adj. (Adesea adverbial) Care nu are în vedere interesul, folosul personal, care nu caută un câștig pentru sine. – **V. dezinteresa.**

DEZLĂNȚUÍ, *dezlănțui*, vb. IV. Refl. și tranz. A porni sau a face să pornească cu violență, a(-și) da curs liber; a izbucni sau a face să izbucnească; a (se) declanșa. ♦ Refl. A năvăli cu furie, a se năpusti. – Pref. *dez-* + **lanț** + suf. *-ui*.

DEZLĂNȚUÍRE, *dezlănțuiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) dezlănțui* și rezultatul ei. – V. **dezlănțui.**

DEZLĂNȚUÍT, -Ă, *dezlănțuiți, -te*, adj. Care se manifestă cu o putere ce nu poate fi stăvilită. – V. **dezlănțui.**

DEZLÂNÁ, pers. 3 *dezlânează,* vb. I. Refl. (Rar; despre fire textile răsucite) A-și pierde aspectul răsucit; a se scămoșa. ♦ Fig. (Despre stări sau manifestări ale oamenilor) A deveni fără șir, lipsit de logică. – Pref. *dez-* + **lână.**

DEZLÂNÁRE, *dezlânări*, s. f. Faptul de *a se dezlâna*. – V. **dezlâna.**

DEZLÂNÁT, -Ă, *dezlânați, -te*, adj. **1.** (Rar) Destrămat, rărit. **2.** Fig. Care este fără șir, fără logică; prolix. – V. **dezlâna.**

DEZLEGÁ, dezlég, vb. I. Tranz. **1.** A deschide ceva desfăcând legătura cu care este închis; a desface. ◊ Expr. A dezlega sacul = a spune tot ce îl frământă, toate veștile pe care le știe. ♦ A face să nu mai fie înnodat, legat. ♦ Tranz. și refl. A (se) desface din legături, a (se) elibera din strânsoare. **2.** (Mai ales în practicile religioase, în basme) A scuti de obligațiile avute sau asumate, de jurăminte etc., a da voie să nu facă un lucru. ♦ (În religia creștină) A rosti o formulă de iertarea păcatelor.- (după *lega*).

DEZLEGÁRE, *dezlegări*, s. f. Acțiunea de *a (se) dezlega* și rezultatul ei. ♦ Permisiune, voie (de a face ceva). – V. **dezlega.**

DEZLEGÁT, -Ă, dezlegați, -te, adj. **1.** Care nu este legat, care a fost desfăcut din legături. ◊ Expr. A avea limba dezlegată = a fi extrem de vorbăreț, a spune tot ce știe. **2.** Care a fost absolvit de un blestem, de păcate etc. **3.** (Despre probleme) Rezolvat. **– V. dezlega.**

DEZLEGĂTÓR, -OÁRE, *dezlegători, -oare*, s. m. și f. Persoană care dezleagă (în mod sistematic) probleme, jocuri, enigme etc. – **Dezlega** + suf. *-ător.*

DEZLIPÍ, *dezlipesc*, vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) desprinde din locul unde este lipit, prins sau fixat. **2.** A se depărta sau a face să se depărteze de un loc sau de un obiect (de care se află adesea proptit). ♦ Refl. (Adesea fig.) A se depărta de o persoană; a se despărți. – Pref. *dez-* + **lipi.**

DEZLIPÍRE, *dezlipiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) dezlipi*. – V. **dezlipi.**

DEZLIPÍT, -Ă, *dezlipiți, -te*, adj. (Despre obiecte lipite, prinse, fixate strâns de altele) Desfăcut, desprins, cu lipitura stricată. – V. **dezlipi.**

DEZMĂȚ, *dezmățuri*, s. n. **1.** Purtare nerușinată, dezmățată, imorală; destrăbălare, deșănțare, dezmățare. **2.** Fig. Debandadă, haos (**2**), anarhie. – Din **dezmăța** (derivat regresiv).

DEZMĂȚÁ, *dezmăț*, vb. I. Refl. (Rar) A se destrăbăla. – Din **dezmățat** (derivat regresiv).

DEZMĂȚÁRE s. f. Dezmăț. – V. **dezmăța.**

DEZMĂȚÁT, -Ă, *dezmățați, -te*, adj. Lipsit de rușine, de bună-cuviință; destrăbălat, desfrânat, deșănțat, imoral. ♦ Cu înfățișare dezordonată, neglijentă. – Pref. *dez-* + **mațˌ** + suf. *-at*.

DEZMÂNIÁ, *dezmânii*, vb. I. Refl. și tranz. (Rar) A-și potoli sau a face să-și potolească mânia; a (se) îmblânzi, a (se) îmbuna. [Pr.: *-ni-a*. – Prez. ind. și: *dezmâniez*] – Pref. *dez-* + **mânia.**

DEZMEMBRÁ, *dezmembrez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) descompune, a (se) împărți, a (se) desface în mai multe părți; *p. ext.* a (se) desființa în urma unei împărțiri.

DEZMEMBRÁRE, *dezmembrări*, s. f. Faptul de *a (se) dezmembra*. – V. **dezmembra.**

DEZMETECÍ vb. IV v. **dezmetici.**

DEZMETECÍRE s. f. v. **dezmeticire.**

DEZMETECÍT, -Ă adj. v. **dezmeticit.**

DEZMÉTIC, -Ă, *dezmetici, -ce*, adj. (Rar; adesea substantivat) Bezmetic. – Cf. bezmetic.

DEZMETICÍ, *dezmeticesc*, vb. IV. Refl. și tranz. (Adesea fig.) A-și reveni sau a face să-și revină dintr-o stare de amețeală, de spaimă etc.; a (se) dezmeți. [Var.: **dezmetecí** vb. IV] – Din **dezmetic.**

DEZMETICÍRE, *dezmeticiri*, s. f. (Adesea fig.) Faptul de *a (se) dezmetici*. [Var.: **dezmetecíre** s. f.] – V. **dezmetici.**

DEZMETICÍT, -Ă, *dezmeticiți, -te*, adj. (Adesea fig.) Care și-a revenit după o amețeală, o spaimă etc. [Var.: **dezmetecít, -ă** adj.] – V. **dezmetici.**

DEZMEȚÍ, *dezmețesc*, vb. IV. Refl. și tranz. (Reg.) A (se) dezmetici. – Pref. *dez-* + [a]**meți.**

DEZMIERDÁ, dezmiérd, vb. I. **1.** Tranz. A mângâia pe cineva atingându-l ușor cu palma ori spunându-i vorbe drăgăstoase; a alinta. **2.** Refl. (Rar) A se bucura de ceva; a se desfăta. ♦ A se răsfăța. [Var.: (reg.) **dizmierdá** vb. I].

DEZMIERDÁRE, *dezmierdări*, s. f. Acțiunea de *a (se) dezmierda* și rezultatul ei; alintare; gest sau vorbă care dezmiardă. ♦ Răsfăț. [Var.: (reg.) **dizmierdáre** s. f.] – V. **dezmierda.**

DEZMIERDÁT, -Ă, *dezmierdați, -te*, adj. **1.** Căruia i se fac toate plăcerile, gusturile; alintat, răsfățat. **2.** (Pop.) Plin de farmec; desfătător. [Var.: (reg.) **dizmierdát, -ă** adj.] – V. **dezmierda.**

DEZMIERDĂTÓR, -OÁRE, *dezmierdători, -oare*, adj. Care dezmiardă; mângâietor, alintător. ♦ Care încântă, care desfată; desfătător. – **Dezmierda** + suf. *-ător.*

DEZMINȚÍ, *dezmínt*, vb. IV. **1.** Tranz. A declara că un fapt, o afirmație etc. nu corespunde adevărului; a nega, a contesta. ♦ A arăta că ceva este altfel decât pare; a fi în dezacord cu **2.** Refl. A se arăta altfel decât se credea că este, a dovedi nestatornicie în fapte sau în idei; a înșela așteptările. – Pref. *dez-* + **minți.**

DEZMINȚÍRE, *dezminții*, s. f. Acțiunea de *a (se) dezminți* și rezultatul ei; afirmație, declarație prin care se dezminte ceva. – V. **dezminți.**

DEZMIRIȘTÍ, *dezmiriștesc*, vb. IV. Tranz..A ara stratul superficial de la suprafața pământului, după recoltare. – Pref. *dez-* + **mirișteˌ.**

DEZMIRIȘTÍRE, *dezmiriștiri*, s. f. Acțiunea de *a dezmiriști;* dezmiriștit. – V. **dezmiriști.**

DEZMIRIȘTÍT s. n. Dezmiriștire. – V. **dezmiriști.**

DEZMORȚEÁLĂ, *dezmorțeli*, s. f. Faptul de *a (se) dezmorți;* revenire, trezire din amorțeală; dezmorțire. ♦ Starea celui dezmorțit. – **Dezmorți** + suf. *-eală.*

DEZMORȚÍ, *dezmorțesc*, vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A ieși sau a scoate din amorțeală; *fig.* a (se) trezi din inerție, a (se) anima, a (se) însufleți. ◊ Expr. (Refl.) *A i se dezmorți* (cuiva) *limba* = a i se dezlega (cuiva) limba, v. *dezlega*. **2.** Refl. (Despre lichide foarte reci) A deveni mai puțin rece. ♦ (Despre pământ) A se dezgheța. – Pref. *dez-* + [a]**morți.**

DEZMORȚÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) dezmorți;* dezmorțeală; dezghețare; *fig.* reînviere. – V. **dezmorți.**

DEZMORȚÍT, -Ă, *dezmorțiți, -te*, adj. **1.** (Despre ființe) Ieșit din amorțeală, trezit din toropeală; *fig.* trezit din starea de pasivitate; reînviat. **2.** (Despre pământ) Dezghețat. – V. **dezmorți.**

DEZMOȘTENÍ, *dezmoștenesc*, vb. IV. Tranz. A lipsi pe cineva de dreptul de moștenire, a înlătura pe cineva de la o moștenire. ♦ Fig. A priva pe cineva de un drept al său; a frustra. – Pref. *dez-* + **moșteni.**

DEZMOȘTENÍRE, *dezmoșteniri*, s. f. Acțiunea de *a dezmoșteni* și rezultatul ei. – V. **dezmoșteni.**

DEZMOȘTENÍT, -Ă, *dezmoșteniți, -te*, adj. **1.** Care a fost înlăturat de la o moștenire. **2.** Fig. (Adesea substantivat) Lipsit de bunurile vieții; privat de drepturi. – V. **dezmoșteni.**

DEZNISIPÁ, *deznisipez*, vb. I. Tranz. A curăța obiectele aflate în apă de nisipul depus prin decantare; a decolmata. – **Dez-** + **nisip.**

DEZNISIPÁRE, *deznisipări*, s. f. Acțiunea de *a deznisipa*. – V. **deznisipa.**

DEZNISIPÁT, -Ă, *deznisipați, -te*, adj. Care a fost curățat de nisipul depus prin decantare. – V. **deznisipa.**

DEZNODÁ, *deznód*, vb. I. Tranz. **1.** A desface un nod ori o ață, o sfoară etc. fixate printr-un nod sau, *p. ext.* a desface obiectul legat în acest fel. ◊ Fig. A clarifica, a soluționa o situație încurcată, un conflict. **2.** Fig. A deșela, a speti pe cineva cu bătaia sau din cauza unor poveri prea grele. – Pref. *dez-* + [în]**noda.**

DEZNODÁRE, *deznodări*, s. f. Acțiunea de *a deznoda* și rezultatul ei. – V**. deznoda.**

DEZNODÁT, -Ă, *deznodați, -te*, adj. **1.** (Despre noduri, ațe, sfori etc.) Dezlegat, desfăcut. **2.** Fig. (Fam.; despre corpul omului sau despre oameni) Înalt și slab; deșirat. **3.** Fig. (Despre gânduri, imagini, stil etc.) Lipsit de concizie, fără șir; dezlânat. – V. **deznoda.**

DEZNODĂMÂNT, *deznodăminte,* s. n. Felul cum ia sfârșit, cum se rezolvă o situație, o încurcătură, un conflict etc.**– Deznoda** + suf. *-âmânt.*

DEZOBIȘNUÍ, *dezobișnuiesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă un obicei, un viciu; a (se) dezvăța. – Pref. *dez-* + **obișnui.**

DEZOBIȘNUÍRE s. f. Faptul de *a (se) dezobișnui.* – V. **dezobișnui.**

DEZÓRDINE, *dezordini*, s. f. **1.** Lipsă de ordine; neorânduială. **2.** Lipsă de organizare, de disciplină; debandadă. ♦ Tulburare (socială); revoltă, răscoală. – Pref. *dez-* + **ordine.**

DEZORDONÁT, -Ă, *dezordonați, -te*, adj. **1.** (Despre oameni) Care nu este deprins cu ordinea; neglijent (în îmbrăcăminte, în muncă, în felul de viață etc.). ♦ (Despre manifestările omului) Care arată lipsă de ordine. **2.** (Despre lucruri, încăperi, locuri) Lipsit de ordine; care se află în neorânduială.- (după *ordonat*).

DEZORGANIZÁ, *dezorganizez*, vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde organizarea, funcționarea normală, bunul mers.- Pref. *dez-* + **organiza.**

DEZORGANIZÁRE, *dezorganizări*, s. f. Faptul de *a (se) dezorganiza;* lipsă de organizare. – V. **dezorganiza.**

DEZORGANIZÁT, -Ă, *dezorganizați, -te*, adj. Care nu (mai) este organizat; care și-a pierdut organizarea, funcționarea normală. – V.**dezorganiza.**

DEZORIENTÁ, *dezorientez*, vb. I. Tranz. și refl. A face pe cineva să piardă sau a-și pierde simțul orientării, siguranța direcției etc. ♦ Fig. A face pe cineva să piardă sau a-și pierde cumpătul, siguranța de sine, judecata rece și clară; a (se) zăpăci. [Pr.: *-ri-en-*].- (după *orienta*).

DEZORIENTÁRE, *dezorientări*, s. f. Faptul de a fi dezorientat, starea celui dezorientat; nesiguranță, șovăială; descumpănire. [Pr.: *-ri-en-*] – V**. dezorienta.**

DEZORIENTÁT, -Ă, *dezorientați, -te*, adj. Care nu se poate orienta în spațiu, care nu știe exact unde se află, încotro trebuie să se îndrepte. ♦ Fig. Care nu știe ce atitudine să ia într-o anumită situație; descumpănit. [Pr.: *-ri-en-*] – V. **dezorienta.**

DEZOSÁ, *dezosez,* vb. I. Tranz. A desprinde carnea de pe oase.- Cf. oase.

DEZOSÁRE, *dezosări,* s. f. Acțiunea de *a dezosa.* – V. **dezosa.**

DEZOSÁT, -Ă, *dezosați, -te,* adj. (Despre carne) Care a fost desprinsă de pe oase. – V. **dezosa.**

DEZRĂDĂCINÁ, *dezrădăcinez,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate o plantă din pământ cu rădăcină cu tot. **2.** Fig. A determina dispariția unei idei, a unei deprinderi etc.; a stârpi. – Pref. *dez-* + [în]**rădăcina.**

DEZRĂDĂCINÁRE, *dezrădăcinări,* s. f. Acțiunea de *a dezrădăcina.* – V. **dezrădăcina.**

DEZRĂDĂCINÁT, -Ă, *dezrădăcinați, -te,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. (Despre plante) Care a fost scos din pământ cu rădăcină cu tot. **2.** Adj., s. m. și f. P. anal. (Persoană) care și-a părăsit locul de naștere și se simte străină. ♦ (Persoană) care nu se poate adapta (la noile condiții de mediu, de viață). – V. **dezrădăcina.**

DEZRĂSUCÍ, *dezrăsucesc,* vb. IV. Tranz. A face ca un fir sau, *p. ext.*, un obiect să nu mai fie răsucit; a desface. ♦ Tranz. și refl. A (se) desface din depănătură. – Pref. *dez-* + **răsuci.**

DEZRĂSUCÍRE, *dezrăsuciri,* s. f. Faptul de *a (se) dezrăsuci.* – V. **dezrăsuci.**

DEZRĂSUCÍT, -Ă, *dezrăsuciți, -te,* adj. Care nu mai este răsucit; care s-a desfăcut din depănătură. – V. **dezrăsuci.**

DEZROBÍ, *dezrobesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) elibera din starea de robie; *p. gener.* a (se) elibera de sub o asuprire politică sau socială. ♦ Tranz. A elibera un stat, un popor de sub o ocupație; a asigura independența unui stat. **2.** Tranz. A elibera pe cineva din prizonierat sau dintr-o detenție nedreaptă. **3.** Tranz. Fig. A scăpa pe cineva dintr-o situație umilitoare, apăsătoare. – Pref. *dez-* + **robi.**

DEZROBÍRE, *dezrobiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) dezrobi* și rezultatul ei. – V. **dezrobi.**

DEZROBÍT, -Ă, *dezrobiți, -te,* adj. Care a fost eliberat din robie, *p. gener.* de sub asuprire politică sau socială, de sub o ocupație, din prizonierat etc. – V**. dezrobi.**

DEZROBITÓR, -OÁRE, *dezrobitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care dezrobește. – **Dezrobi** + suf. *-tor.*

DEZUMFLÁ, *dezúmflu,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca un obiect umflat sau un organ inflamat să-și recapete volumul normal sau să-și scadă volumul. ◊ Expr. (Refl.) *A i se dezumfla buzunarele* = a rămâne fără bani, cu buzunarele goale. **2.** Refl. Fig. (Despre oameni) A-și reveni dintr-o stare de exaltare; (despre manifestări ale omului) a se potoli, a se tempera. – Pref. *dez-* + **umfla.**

DEZUMFLÁRE, *dezumflări,* s. f. Acțiunea de *a (se) dezumfla* și rezultatul ei; dezumflat1. – V. **dezumfla.**

DEZUMFLÁT1 s. n. Dezumflare. – V. **dezumfla.**

DEZUMFLÁT2**, -Ă,** *dezumflați, -te,* adj. Care nu mai e umflat, care și-a revenit la volumul normal sau care și-a micșorat volumul. ♦ Fig. (Despre oameni sau manifestările lor) Temperat, resemnat, potolit; dezamăgit. – V. **dezumfla.**

DEZUNÍ, *dezunesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) **1.** A (se) desface, a (se) dezlipi, a (se) separa. **2.** A (se) dezbina, a (se) învrăjbi.- Cf. uni.

DEZUNÍRE, *dezuniri,* s. f. (Rar) **1.** Desfacere, dezlipire, separare. **2.** Dezbinare, neînțelegere, vrajbă. – V. **dezuni.**

DEZVĂLUÍ, *dezvălui,* vb. IV. **1.** Tranz. A face cunoscut; a arăta, a releva. ♦ A destăinui, a divulga. **2.** Refl. A ieși în evidență, a se arăta; a se desfășura. [Prez. ind. și: ***dezvăluiesc***] – Pref. *dez-* + [în]**văluí.**

DEZVĂLUÍRE, *dezvăluiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) dezvălui* și rezultatul ei; ceea ce (se) dezvăluie; destăinuire. – V**. dezvălui.**

DEZVĂȚ s. n. Faptul de a (se) dezvăța; dezobișnuire. – Din **dezvăța** (derivat regresiv).

DEZVELÍ, *dezvelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A îndepărta o învelitoare de pe sine sau de pe altcineva ori ceva; a (se) descoperi. **2.** Tranz. Fig. A face să apară, a lăsa să se vadă; a arăta. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) da în vileag; a (se) trăda. **4.** Refl. (Despre mugurii și bobocii plantelor; *p. ext.* despre plante) A se deschide. – Pref. *dez-* + [în]**veli.**

DEZVELÍRE, *dezveliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) dezveli.* – V. **dezveli.**

DEZVELÍT, -Ă, *dezveliți, -te,* adj. **1.** Care a fost scos din sau de sub învelitoare. **2.** (Despre construcții) Care are acoperișul scos. – V. **dezveli.**

DEZVINOVĂȚÍ, dezvinovățesc, vb. IV. Refl. A-și dovedi sau a căuta să-și dovedească nevinovăția; a se dezvinui, a se disculpa. ♦ Tranz. (Rar) A declara pe cineva nevinovat, a demonstra nevinovăția cuiva. – Pref. *dez-* + [în]**vinovăți.**

DEZVINOVĂȚÍRE, *dezvinovățiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) dezvinovăți;* cuvinte, argumente, probe prin care cineva (se) dezvinovățește; dezvinuire, disculpare. – V. **dezvinovăți.**

DEZVINUÍ, *dezvinuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) dezvinovăți. – Pref. *dez-* + [în]**vinui.**

DEZVINUÍRE, *dezvinuiri,* s. f. (Rar) Dezvinovățire. – V. **dezvinui.**

DEZVIRGINÁ, *dezvirginez,* vb. I. Tranz. A face ca o fată să-și piardă virginitatea; a deflora. – Pref. *dez-* + **virgin.**

DEZVIRGINÁRE s. f. Faptul de *a dezvirgina;* deflorare. – V. **dezvirgina.**

DEZVOLTÁ, *dezvólt,* vb. I. **1.** Refl. (Despre materie, fenomene) A trece prin diferite faze progresive, spre o treaptă superioară; a evolua, a se transforma. ♦ A se extinde dobândind proporții, însemnătate, forță; a crește, a se mări. ♦ (Despre ființe) A evolua crescând treptat (în sens fizic); a crește; (despre oameni) a evolua treptat (în ceea ce privește intelectul)**. 2.** Tranz. A amplifica în mod creator (o idee), a completa cu idei, cu informații noi. **3.** Tranz. A expune amănunțit; a desfășura. **4.** Tranz. A produce, a degaja. *Unele fermentații dezvoltă căldură.* – Et. nec.

DEZVOLTÁRE, *dezvoltări,* s. f. Acțiunea de *a (se) dezvolta* și rezultatul ei. – V. **dezvolta.**

DEZVOLTÁT, -Ă, *dezvoltați, -te,* adj. **1.** (Despre ființe și însușirile lor) Care a ajuns la gradul normal de dezvoltare, evoluat. ♦ Proeminent. ♦ Ajuns într-un stadiu înaintat, superior. *Cultură dezvoltată.* **2.** Expus în mod amănunțit; amplu. *Plan dezvoltat.* – V. **dezvolta.**

DI interj. (Adesea cu „i” prelungit) Cuvânt cu care se îndeamnă la mers animalele de tracțiune, mai ales caii. [Var.: **díe** interj.] – Onomatopee.

DIABÓLIC, -Ă, *diabolici, -ce,* adj. **1.** De diavol; care vine de la diavol; drăcesc. **2.** Care denotă cruzime, rău, crud; perfid, viclean; primejdios. [Pr.: *di-a-*]. – (după *diavol*).

DIÁVOL, *diavoli,* s. m. **1.** (Bis.) Spiritul suprem al răului care ispitește, dezbină; drac, satana, demon, necuratul, aghiuță. **2**. Fig. Nume dat unui copil sau, p. ext. unui om vioi, zglobiu, isteț sau obraznic, rău.

DIAVOLÉSC, -EÁSCĂ, *diavolești,* adj. De diavol (**1**), ca de diavol, al diavolului. ♦ Fig. Greu de suportat; cumplit. – **Diavol** + suf. *-esc.*

DIAVOLÉȘTE adv. **1.** Drăcește. **2.** Cu multă răutate. – **Diavol** + suf. *-ește.*

DIÁVOLIȚĂ, *diavoliță,* s. f. (Adesea fig.) Drăcoaică (**2**). [Acc. și: *diavolíță*] – **Diavol** + suf. *-iță.*

DIBÁCI, -CE, *dibaci, -ce,* adj. Îndemânatic, abil, priceput, iscusit.

DIBĂCÍ, *dibăcesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A potrivi lucrurile cu îndemânare, cu iscusință; a nimeri. **2.** A căuta cu stăruință. **3.** A descoperi (după multă căutare); a găsi, a dibui. – Din **dibaci.**

DIBĂCÍE, *dibăcii,* s. f. Îndemânare, abilitate, pricepere, iscusință. ♦ Șiretenie, abilitate, vicleșug; rafinament. – **Dibaci** + suf. *-ie.*

DIBUÍ, *dibui,* vb. IV. **1.** Intranz. A merge cu nesiguranță, șovăielnic, căutând un drum. ◊ Loc. adv. *Pe dibuite* = pipăind, căutând cu mâinile, fără să vadă; la întâmplare, la nimerealã. **2.** Intranz. A nimeri. **3.** Tranz. A da de urma cuiva care se ascunde; a găsi, a descoperi, a afla, a dibăci. [Prez. ind. și: *dibuiesc*] – Et. nec.

DIBUIÁLĂ, *dibuieli,* s. f. Dibuire. ♦ Fig. Lucrare făcută de cineva fără experiență. – **Dibui** + suf. *-eală.*

DIBUÍRE, *dibuiri,* s. f. Acțiunea de *a dibui* și rezultatul ei; dibuială. – V. **dibui.**

DIBUÍT s. n. Faptul de *a dibui*. – V. **dibui.**

DICHÍS, *dichisuri,* s. n. (Pop. și fam.) **1.** (La pl.; adesea fig.) Obiecte mărunte, piese, accesorii (de mică importanță) care completează un sistem și ajută la buna lui funcționare. ◊ Loc. adv. *Cu dichis* (sau *cu tot dichisul*) = cu toate cele necesare, fără să lipsească nimic; cu grijă, ordonat. **2.** Podoabă, găteală, ornament. – Din **dichisi** (derivat regresiv).

DICHISEÁLĂ, *dichiseli,* s. f. (Pop. și fam.) Dichisire. – **Dichisi** + suf. *-eală.*

DICHISÍ, *dichisesc,* vb. IV. Refl. (Pop. și fam.) A se îmbrăca îngrijit; a se găti, a se ferchezui; (peior.) a se găti excesiv. ♦ Tranz. A potrivi ceva cu migală; a aranja (cu toate dichisurile).

DICHISÍRE, *dichisiri,* s. f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) dichisi* și rezultatul ei; dichiseală. – V. **dichisi.**

DICHISÍT, -Ă, *dichisiți, -te,* adj. (Pop. și fam.) Gătit frumos, aranjat cu gust; împodobit. – V. **dichisi.**

DÍE interj. v. **di.**

DIFERÉNȚĂ, *diferențe,* s. f. **1.** Ceea ce deosebește o ființă de alta, un lucru de altul. ◊ *Diferență specifică* = trăsătură caracteristică a unei noțiuni, care o deosebește de celelalte noțiuni cuprinse în genul ei proxim. **2.** Rezultatul unei scăderi. [Var.: (înv.) **diferínță** s. f.].

DIFERENȚIÁ, *diferențiez,* vb. I. **1.** Tranz. A stabili deosebirea între obiecte sau ființe. **2.** Refl. A se deosebi de altcineva sau de altceva; a diferi. **3.** Tranz. (Mat.) A calcula o diferențială. [Pr.: *-ți-a*].- (după *diferit*).

DIFERENȚIÁT, -Ă, *diferențiați, -te,* adj. Care se deosebește, se distinge între două sau mai multe ființe sau lucruri; deosebit prin caracterele sale specifice. [Pr.: *-ți-at*] – V. **diferența.**

DIFERENȚIÉRE, *diferențieri,* s. f. Faptul de *a (se) diferența.* [Pr.: *-ți-e-*] – V. **diferența.**

DIFERÍ, *difér,* vb. IV. Intranz. A se diferenția (de altcineva sau de altceva); a se deosebi.

DIFERÍNȚĂ s. f. v. **diferență.**

DIFERÍT, -Ă, *diferiți, -te,* adj. **1.** (Urmează după substantivul pe care îl determină) Care diferă, care se deosebește (de cineva sau de ceva), care nu este asemănător (cu cineva sau cu ceva); deosebit. **2.** (La pl.; precedă substantivul pe care îl determină) Fel de fel de..., tot felul de...; variați, diverși, feluriți. – V. **diferi.**

DIFICÍL, -Ă, *dificili, -e,* adj. **1.** Care prezintă dificultăți; greu (de făcut), anevoios, complicat, greu de rezolvat. **2.** (Despre persoane și despre caracterul lor) Care se împacă greu cu alții, greu de mulțumit; exigent, mofturos, capricios; susceptibil.

DIFORMÁ vb. I v. **deforma.**

DIFORMÁRE s. f. v. **deformare.**

DIFORMÁT, -Ă adj. v. **deformat.**

DIFORMITÁTE, *diformități,* s. f. Deviere, abatere de la forma normală; *p. ext.* urâțenie, sluțenie.

DIG, *diguri,* s. n. Construcție de piatră, de pământ sau de beton, executată în lungul malului unei ape ori îndreptată spre larg, servind la dirijarea cursului de apă sau la apărarea malurilor de acțiunea apei și a curenților.

DIGERÁ, *digér,* vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A mistui alimentele. [Prez. ind. și: *digerez*].

DIGERÁRE s. f. Acțiunea de *a digera;* digestie. – V. **digera.**

DIGÉSTIE, *digestii,* s. f. Proces fiziologic complex prin care alimentele introduse în organism sunt transformate treptat în substanțe asimilabile; mistuire, digerare.

DIHÁI adv. (Pop. și fam.; în sintagma) *Mai dihai* = mai mult, mai grozav, mai ceva, și mai și. – Et. nec.

DIHÁNIE, *dihánii,* s. f. **1.** Animal sălbatic; fiară, jivină. **2.** Ființă ciudată, monstruoasă; namilă. **3.** Ființă, vietate. [Pl. și: *dihanii*].

DIHÓR, *dihori,* s. m. Mamifer carnivor de mărimea unei pisici, cu corpul lung, cu picioarele scurte și cu blană cafenie, care se apără de dușmani răspândind un miros urât. [Acc. și: *díhor*].

DIJMÁR, *dijmari,* s. m. Persoană care strângea dijmele; dijmuitor. – **Dijmă** + suf. *-ar.*

DIJMÁȘ, *dijmași,* s. m. Țăran iobag obligat să plătească dijmă. – **Dijmă** + suf. *-ași.*

DÍJMĂ, *dijme,* s. f. (în Evul Mediu, în Țările Române) Dare care reprezenta a zecea parte din produsele principale, percepută de stăpânii feudali de la producătorii direcți; formă de rentă funciară feudală, care consta în cedarea de către țăran proprietarului funciar a unei părți din producția obținută de pe bucata de pământ primită de la acesta spre a fi lucrată în parte.

DIJMĂRÍT s. n. Dare în bani care se plătea în Țara Românească pentru stupi și pentru porci. – **Dijmă** + suf. *-ărit.*

DIJMUÍ, *dijmuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A aduna dijma. **2.** (Fam.) A-și face în mod abuziv parte din ceva. – **Dijmă** + suf. *-ui.*

DIJMUIÁLĂ, *dijmuieli,* s. f. (Rar) Dijmuire. [Pr.: *-mu-ia-*] – **Dijmui** + suf. *-eală.*

DIJMUÍRE, *dijmuiri,* s. f. Acțiunea de *a dijmui* și rezultatul ei; dijmuială, dijmuit. – V. **dijmui.**

DIJMUÍT s. n. Dijmuire. – V. **dijmui.**

DIJMUITÓR, *dijmuitori,* s. m. Dijmar. [Pr.: *-mu-i-*] – **Dijmui** + suf. *-tor.*

DILATÁ, *dilát,* vb. I. Refl. **1.** (Despre unele corpuri) A-și mări dimensiunile sub influența căldurii. ◊ Tranz. *Căldura dilată corpurile.* **2.** (Despre unele părți de organe, orificii etc.) A se mări, a se lărgi. ◊ Tranz. *Atropina dilată pupila.* [Prez. ind. și: *dilatez*].- (după *lată*).

DILATÁRE, *dilatări,* s. f. Acțiunea de *a (se) dilata* și rezultatul ei. – V. **dilata.**

DILATÁT, -Ă, *dilatați, -te,* adj. **1.** (Despre unele corpuri) Cu dimensiunile mărite sub influența căldurii. **2.** (Despre organe, părți de organe, orificii etc.) Mărit, lărgit. – V. **dilata.**

DILATATÓR, -OÁRE, *dilatatori, -oare,* adj. Care dilată; dilatant.

DILATÁȚIE, *dilatații,* s. f. Creștere a dimensiunilor unui corp sub acțiunea căldurii; dilatare.

DIMENSIÚNE, *dimensiuni,* s. f. **1.** Mărime (lungime, lățime sau înălțime) necesară la determinarea întinderii figurilor și a corpurilor. **2.** Mărime, măsură, proporție. [Pr.: *-si-u-*].

DIMÍE s. f. Țesătură groasă de lână (albă), folosită la confecționarea hainelor țărănești.

DIMINEÁȚĂ, *dimineți,* s. f., adv. **1.** S. f. Partea de la început a zilei (din zori până la prânz). ◊ Loc. adj. și adv. *De dimineață* = **a)** (care are loc) în partea de la început a zilei, în zori, (foarte) devreme; **b)** (care are loc) din momentul când începe ziua, de când se face ziuă. *Ziua bună se cunoaște de dimineață.* ◊ Expr. *Bună dimineața!* sau (pop.) *dimineața bună!* formulă de salut, la întâlnire, în timpul dimineții. **2.** Adv. (În forma *dimineața)* În timpul dimineții (**1**). ◊ (În forma *dimineață,* după adverbele de timp „azi", „mâine", „poimâine", „ieri", „alaltăieri") *Plouă de ieri-dimineață.* ♦ În fiecare dimineață (**1**).

DIMPOTRÍVĂ adj. invar., adv. **1.** Adj. invar. Din față, din partea cealaltă, de dincolo; opus. ♦ Fig. Potrivnic, neprielnic, nefavorabil. **2.** Adv. Din contra; cu totul altfel; invers. **3.** Adv. (Rar) Față în față. – **De4** + **împotrivă.**

DIMPREJÚR adv., adj. invar. Din jur, din vecinătate. – **De4** + **împrejur.**

DIMPREJÚRUL prep. Din jurul, din apropierea (unei ființe sau unui lucru). – **De4** + **împrejurul.**

DIMPREÚNĂ adv. Împreună (**1**). – **De4** + **împreună.**

DIN prep. (Cu sens local) **1.** (Introduce un atribut care arată locul unde se află cineva sau ceva, unde se întâmplă ceva) *Oglinda din perete.* **2.** (Introduce un complement care arată punctul de plecare) *A ieșit din casă.* ♦ (În corelație cu prep. „în", arată succesiunea în spațiu de la un loc la altul de același fel) *Sărea din piatră în piatră.* **3.** (Introduce un complement sau un atribut care arată originea, proveniența) *Medicament extras din plante.* ◊ *Din jos de...* = mai jos de...; dincolo de... *Din sus de...* = mai sus de…

DINADÍNS adv. Cu un anumit scop, în mod conștient; intenționat, înadins. ◊ Cu dinadins(ul) = în mod expres, în special. Cu tot dinadinsul = **a)** cu toată stăruința, cu orice preț; **b)** cu adevărat, în adevăr. – **De4** + **înadins.**

DINAFÁRĂ adv. (În loc. adv.) *Pe dinafară* = pe de rost, reproducând (întocmai) din memorie. – **De4** + **în afară.**

DINAÍNTE adv. **1.** (Local) În față, înainte. ◊ Loc. adj. *De dinainte* = aflat în față. ◊ Expr. *A* (sau *a-l) lua* (pe cineva) *gura pe dinainte* = v. *gură. A nu-i trece cuiva pe dinainte* = a acorda cuiva respect sau (prea multă) considerație. ♦ (Adjectival) Din față, anterior. *Rândul dinainte.* ♦ (Substantivat; în forma *dinaintea)* Jumătatea din față a corpului unui animal sau al unui om. **2.** (Temporal) De mai înainte, de mai de mult. ◊ Loc. adj. *De dinainte* = de adineauri; de mai înainte. ♦ Din timp, de cu vreme. – **De4** + **înainte.**

DINAÍNTEA prep. **1.** Din sau în locul aflat înaintea cuiva sau a ceva, din sau în fața cuiva sau a ceva. ♦ (Precedat de prep. „pe") Prin fața cuiva sau a ceva. **2.** Din timpul care precedă, înainte de... *Anii dinaintea erei noastre.* – **De4** + **înaintea.**

DINAPÓI adv. **1.** În partea din urmă; în spate, înapoi, dindărăt. ♦ (Adjectival) Care se află în spate; posterior. ♦ (Substantivat; în forma *dinapoia)* Jumătatea din spate a corpului unui animal sau al unui om. **2.** De la spate, din urmă, dindărăt. – **De4** + **înapoi.**

DINAPÓIA prep. Înapoia, în spatele (cuiva sau a ceva), în partea din urmă (a ceva sau a cuiva), după (cineva sau ceva); dindărătul. [Pr.: *-po-ia*] – **De4** + **înapoia.**

DINĂÚNTRU adv. Din interior. ♦ (Adjectival) Care se află înăuntru, în interior. [Var.: **dinlăúntru** adv.] – **De4** + **înăuntru.**

DÍNCOACE adv. În partea aceasta, în partea dinspre vorbitor. ♦ (Adjectival) Care se află în partea dinspre vorbitor. ◊ Loc. adj. *De dincoace* = care se află în partea aceasta (dinspre vorbitor). ◊ Loc. prep. *Dincoace de...* = în partea aceasta (dinspre vorbitor). *De dincoace de...* = din partea aceasta. [Acc. și: *dincoáce*] – **De4** + **încoace.**

DÍNCOLO adv. **1.** În partea cealaltă, în partea opusă vorbitorului. ◊ Loc. adj. *De dincolo* = care se află în cealaltă parte; care se află peste hotare. ◊ Loc. prep. *Dincolo de...* = **a)** în partea cealaltă a...; **b)** în afară de... *Pe dincolo* = în partea cealaltă (trecând de-a curmezișul sau pe ocolite), prin cealaltă parte. ♦ (Bis.) În lumea cealaltă, în lumea de apoi. **2.** (În corelație cu „ici", „colo", „aici" etc.) În altă parte. *Aici înflorește o floare, dincolo un copac.* ◊ Expr. *Așa și pe dincolo* = așa cum s-a spus mai sus, în felul în care se cunoaște sau într-un fel pe care vorbitorul nu vrea să-l spună. [Acc. și: *dincólo*] – **De4** + **încolo.**

DINCOTRÓ adv. (Adesea în propoziții interogative) Din care direcție, de unde, din ce parte. – **De4** + **încotro.**

DINDĂRÁT adv. Dinapoi. ♦ (Adjectival) Care se află dinapoi, în spate. – **De4** + **îndărăt.**

DINDĂRÁTUL prep. Dinapoia. – **De4** + **îndărătul.**

DINIOÁRE adv. (Reg.) Adineauri.

DINLĂÚNTRU adv. v. **dinăuntru.**

DÍNSPRE prep. **1.** (Introduce un complement care arată punctul de plecare al acțiunii) Din direcția... **2.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) Cam spre..., aproximativ în momentul... *Dinspre seară.* **3.** (Introduce un complement indirect care arată originea, descendența) Din partea, după. *Văr dinspre tată.* – **De4** + **înspre.**

DINTÁI num. (De obicei precedat de „cel") Primul dintr-o serie de obiecte, ființe, fenomene de același fel. ♦ (Adverbial) În primul moment, (mai) întâi. ♦ (Adjectival) Primul ca importanță, ca valoare, ca rang etc. dintre mai mulți. [Var.: (reg.) **dentâi** num.] – **De4** + **întâi.**

DÍNTE, dinți, s. m. **1.** Fiecare dintre organele osoase mici, acoperite cu un strat de smalț, așezate în cavitatea bucală a majorității vertebratelor și servind de obicei pentru a rupe, a mesteca și a fărâmița alimentele; p. restr. fiecare dintre organele osoase mici așezate în partea din față a maxilarelor. ◊ Dinte de lapte = fiecare dintre dinții care le cresc copiilor în primii ani ai vieții și care cad mai târziu, fiind înlocuiți cu dinții definitivi. ◊ Expr. Soare cu dinți = soare pe timp geros, răcoros sau ploios. A-și arăta dinții = a amenința; a se manifesta în mod nefavorabil. ♦ Compuse: dintele-dracului = plantă erbacee cu flori albe, roșii-purpurii sau verzui așezate în spice; (porumb) dinte-de-cal (sau dintele-calului) = varietate de porumb cu boabe mari, late și albicioase, cu un șănțuleț la vârf. **2.** Fiecare dintre crestăturile, zimții, proeminențele (ascuțite); fiecare dintre colții pieptenului, ai greblei, ai grapei etc. **3.** Înălțime stâncoasă, izolată, cu pereții abrupți; colț.

DÍNTRE prep. **1.** (Introduce un atribut care arată locul ocupat de cineva sau de ceva între două sau mai multe obiecte) Care se află între..., în mijlocul... *Spațiul dintre pat și masă.* ♦ (Introduce un complement care arată punctul de plecare) Din mijlocul... *Iese luna dintre nori.* **2.** (Introduce un atribut care arată detașarea unui obiect din mijlocul mai multora de același fel) Printre, între, din. *Dintre sute de elevi.* **3.** (Introduce un atribut exprimând o corelație sau o alternanță) Între. *Raportul dintre parte și întreg.* **4.** (Introduce un atribut care indică răstimpul dintre două momente cunoscute) Situat între... *Momentul dintre noapte și zi.* **5.** (Introduce un atribut care exprimă un raport de reciprocitate) Care există între... *S-au întărit legăturile dintre ei.* – **De4** + **între.**

DÍNTRU prep. (Mai ales înaintea lui „un", „al", „însul", „acest", „o dată", cu elidarea vocalei finale proprii) **1.** (Cu sens local) Din, dinspre. *Privește dintr-un colț al sălii.* ◊ *Dintr-acolo* = din partea aceea. **2.** (Partitiv) Din. *Vorbește cu unii dintre noi.* ♦ (Indicând apartenența) *Facem parte dintr-o lume nouă.* **3.** (Cu sens temporal; introduce un complement circumstanțial care indică momentul plecării) De la. *Pleacă dintr-o clipă într-alta.* ♦ (Introduce un atribut care indică timpul desfășurării unei acțiuni) Din, petrecut în... *Mi-a povestit o întâmplare dintr-o dimineață de vară.* **4.** (Introduce un complement care indică originea, proveniența) Din. *Planta se dezvoltă dintr-o sămânță.* **5.** (Introduce un complement indirect care arată obiectul unei prefaceri) Din. *Și-a făcut o scurtă dintr-un palton.* ♦ (Introduce un complement indirect care arată starea de la care se trece) *Se trezește dintr-un somn greu.* **6.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) Cu. *A nimerit dintr-un foc (de pușcă).* ◊ Loc. adv. *Dintr-odată* = cu o singură mișcare; pe neașteptate; brusc, deodată. **7.** (Introduce un complement instrumental) Cu. *Are pensie și trăiește dintr-însa.* **8.** (Introduce un atribut care indică materia) Din. *Mănăstirea dintr-un Lemn.* **9.** (Introduce un complement circumstanțial de cauză) Din cauza. *S-a supărat dintr-o nimica toată.* – **De4** + **întru.**

DINȚÁ, *dințez,* vb. I. Tranz. A face dinți (**2**) pe marginea unui obiect. – Din **dințat** (derivat regresiv) sau din **dinte.**

DINȚÁR, *dințare,* s. n. **1.** Unealtă cu care se înclină dinții ferăstrăului de o parte și de alta a pânzei lui. **2.** Grătar în dreptul jgheabului de moară. – **Dinte** + suf. *-ar.*

DINȚÁRE, *dințări,* s. f. Acțiunea de *a dința* și rezultatul ei. ♦ (Concr.) Totalitatea dinților unui obiect. – V. **dința.**

DINȚÁT, -Ă, *dințați, -te,* adj. Cu dinți; crestat sau tăiat în formă de dinți; zimțat. – **Dinte** + suf. *-at.*

DINȚĂTÚRĂ s. f. Parte dințată a unui obiect. – **Dința** + suf. *-ătură.*

DINȚIȘÓR, *dințișori,* s. m. Diminutiv al lui *dinte.* – **Dinte** + suf. *-işor.*

DÍNȚURĂ, *dințuri,* s. f. Plantă erbacee cu flori roșii sau albe dispuse în spice, care crește prin semănături sau ierburi . – **Dinte** + suf. *-ură.*

DIOCHEÁ vb. I v. **deochea.**

DIOCHEÁT, -Ă adj. v. **deocheat.**

DIOCHETÚRĂ s. f. v**. deochetură.**

DIÓCHI s. n. v. **deochi.**

DIRÉCT, -Ă, *direcți, -te,* adj., s. f., adv. **1.** Adj. Care duce la țintă, de-a dreptul, fără ocol; drept. ◊ *În linie directă* = din tată în fiu. **2.** S. f. Lovitură dată cu mâna întinsă drept înainte. **3.** Adv. De-a dreptul, fără ocol. **4.** Adj. Care se face, are loc fără intermediar sau fără ascunzișuri, fățiș; nemijlocit.- (după *drept*).

DIRÉCȚIE, *direcții,* s. f. Orientare în spațiu a unei ființe, a unui obiect, a unei acțiuni etc.; sens de desfășurare a unei acțiuni. ◊ Loc. adv. *În toate direcțiile* = peste tot, pretutindeni. [Var.: **direcțiúne** s. f.].

DIRECȚIONÁ, *direcționez,* vb. I. Tranz. A orienta, a îndruma într-un anumit sens.

DIRECȚIONÁRE, *direcționări,* s. f. Acțiunea de *a direcționa.*

DIRECȚIONÁT, -Ă, *direcționați, -te,* adj. Care a fost orientat într-un anumit sens. – V. **direcționa.**

DIRECȚIÚNE s. f. v. **direcție.**

DIREGĂTÓR s. m. v. **dregător.**

DIREGĂTORÍE s. f. v. **dregătorie.**

DIRÉGE vb. III v. **drege.**

DIRÉS1 s. n. v. **dres1.**

DIRÉS2, -EÁSĂ adj. v. **dres2.**

DIRIGUÍ, *diriguiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A conduce, a dirija.

DIRIGUITÓR, -OÁRE, *diriguitori, -oare,* adj. (Rar; și substantivat) Care conduce, călăuzește, dirijează; conducător. [Pr.: *-gu-i-*] – **Dirigui** + suf. *-tor.*

DISC1, *discuri,* s. n. Orice obiect de formă circulară și plată. ◊ *Plug cu disc* = plug cu tracțiune mecanică, a cărui parte tăietoare este constituită din una sau mai multe plăci circulare și plate, care taie și răstoarnă brazda.

DISC2, *discuri,* s. n. Taler (circular) de metal (prețios) pe care se strâng în biserică, de la credincioși, bani pentru nevoile cultului sau pe care se pune agnețul (la oficierea căsătoriilor). [Var.: **díscos** s. n.].

DISCERNĂMÂNT s. n.Capacitatea de a discerne, de a pătrunde, de a judeca și a aprecia lucrurile la justa lor valoare.- **Discerne** + suf. *–mânt*.

DISCÉRNE, *discérn,* vb. III. Tranz. A deosebi, a distinge lucrurile unele de altele; a judeca limpede, cu pătrundere și cu precizie.- Pref. *dis-* + **cerne.**

DISCÉRNERE s. f. Acțiunea de *a discerne.* – V. **discerne.**

DISCORDÁ, pers. 3 *discordează,* vb. I. **1.** Intranz. A fi în discordanță, a nu concorda, a nu se potrivi. **2.** Refl. (Despre instrumente muzicale cu coarde) A se dezacorda.- (după *coardă*).

DISCÓRDIE, *discordii*, s. f. Neînțelegere, dezbinare între oameni, colectivități etc.; disensiune, dezacord; *p. ext.* ceartă, vrajbă; dușmănie.

DISCUÍ, *discuiesc,* vb. IV. Tranz. A lucra pământul (pentru mărunțirea bulgărilor, afânare, distrugerea buruienilor etc.) cu ajutorul discuitorului, al plugului cu disc1 etc. – **Disc**1 + suf. *-ui*.

DISCUÍRE, *discuiri*, s. f. Acțiunea de *a discui*. – V. **discui.**

DISCUITÓR, *discuitoare,* s. n. Unealtă agricolă formată dintr-o grapă cu discuri1, folosită la discuire. [Pr.: *-cu-i-*] – **Discui** + suf. *-tor*.

DISCUTÁ, *discút*, vb. I. Intranz. A vorbi, a sta de vorbă cu cineva despre ceva; a conversa.

DISCUTÁRE s. f. Faptul de *a discuta*. – V. **discuta.**

DISCÚȚIE, *discuții,* s. f. Schimb de păreri, de vederi; convorbire, conversație. [Var.: discuțiúne s. f.].

DISCUȚIÚNE s. f. v. **discuție.**

DIS-DE-DIMINEÁȚĂ adv. Foarte de dimineață; în zorii zilei. [Var.: (pop.) **des-de-dimineáță, des-dimineáță** adv.] – **Dis-** + **de**4 + **dimineață.**

DISEÁRĂ adv. v. **deseară.**

DISECÁ, *diséc*, vb. I. Tranz. A efectua o disecție. ♦ Fig. A analiza ceva în mod minuțios pentru a scoate în evidență caracteristici sau aspecte ascunse, necunoscute.- (după *seacă*).

DISECÁRE, *disecări,* s. f. Acțiunea de *a diseca* și rezultatul ei; disecție. – V. **diseca.**

DISLOCÁ, *dislóc*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) mișca din locul unde se afla, a (se) deplasa, a (se) desprinde (din întregul din care face parte). – (după *loc*).

DISLOCÁRE, *dislocări,* s. f. Acțiunea de *a (se) disloca* și rezultatul ei; dislocație. – V. **disloca.**

DISLOCÁT, -Ă, *dislocați, -te,* adj. Care a fost mișcat, deplasat, desprins din locul în care se afla. – V. **disloca.**

DISPÁRE vb. III v. **dispărea.**

DISPARÉNT, -Ă, *disparenți, -te*, adj. (Rar) Care este pe cale să dispară. – **Dispărea** + suf. *-ent* (după *apărea – aparent).*

DISPĂREÁ, *dispár*, vb. II. Intranz. **1.** A se face nevăzut, a ieși din câmpul vizual, a nu mai putea fi văzut (deși continuă să existe), a pieri (dinaintea ochilor). ♦ A se pierde fără urmă, a nu mai putea fi găsit. **2.** A înceta să mai existe; a se stinge, a pieri. ♦ (Despre ființe) A muri. [Var.: **dispáre** vb. III]. – (după *părea*).

DISPĂRÚT, -Ă, *dispăruți, -te*, adj. **1.** De a cărui soartă nu se mai știe nimic. ◊ Expr. *A fi dat dispărut* = (în timp de război) a fi considerat ca pierdut fără urmă. **2.** Care a încetat să mai existe, care a pierit, care s-a stins. ♦ (Despre ființe; adesea substantivat) Mort. – V. **dispărea.**

DISPERÁ vb. I v. **despera.**

DISPERÁRE s. f. v. **desperare.**

DISPERÁT, -Ă *adj.* v. **desperat.**

DISPLÁCE vb. III v. **displăcea.**

DISPLĂCEÁ, *displác*, vb. II. Intranz. A nu-i plăcea, a nu agrea. [Var.: displáce vb. III].- (după *place*).

DISPLĂCÚT, -Ă, *displăcuți, -te*, adj. Neplăcut, dezagreabil. – V. **displăcea.**

DISPOZÍȚIE, *dispoziții,* s. f. **1.** Stare sufletească (bună sau rea); *p. ext*. dorință (momentană) de a face un anumit lucru. **2.** (La pl.) Aptitudini. [Var.: **dispozițiúne** s. f.].

DISPOZIȚIÚNE s. f. v. **dispoziție.**

DISPRÉȚ s. n. Sentiment de desconsiderare a cuiva sau a ceva; lipsă de considerație sau de stimă față de cineva sau de ceva. ◊ Loc. adv. *Cu dispreț* = în mod disprețuitor. [Var.: (înv.) **despréț** s. n.].

DISPREȚUÍ, *disprețuiesc,* vb. IV. Tranz. A avea sau a manifesta dispreț față de cineva sau de ceva; a trata cu dispreț pe cineva sau ceva, a nu lua în seamă. [Var.: (înv.) **desprețuí** vb. IV] – **Dispreț** + suf. *-ui*.

DISPREȚUÍRE, *disprețuiri,* s. f. Acțiunea de *a disprețui.* [Var.: (înv.) **desprețuíre** s. f.] – V. **disprețui.**

DISPREȚUÍT, -Ă, *disprețuiți, -te*, adj. Care este tratat cu dispreț; desconsiderat. – V. **disprețui.**

DISPREȚUITÓR, -OÁRE, *disprețuitori, -oare*, adj. (Adesea adverbial) Care disprețuiește, care exprimă sau dovedește dispreț. [Pr.: *-ți-u-i-*] – **Disprețui** + suf. *-tor*.

DISPROPÓRȚIE, *disproporții,* s. f. Lipsă de proporție între mai multe elemente comparabile; deosebire, nepotrivire flagrantă.- (după *porție*).

DISPROPORȚIONÁT, -Ă, *disproporționați, -te*, adj. (Despre mai multe elemente comparabile) Lipsit de proporție; nepotrivit (de mare sau de mic). – **Disproporție** + suf. *–nat*.

DISPÚNE, *dispún*, vb. III. **1.** Tranz. A hotărî, a decide. **2.** Intranz. A avea la dispoziție, a avea posibilitatea de a utiliza ceva sau pe cineva după propria dorință. **3.** Intranz. A ieși învingător într-o luptă; a învinge. **4.** Tranz. A așeza într-o anumită ordine; a aranja. **5.** Refl. A căpăta o bună dispoziție, a deveni vesel; a se înveseli. - (după *pune*).

DISPÚNERE, *dispuneri*, s. f. Acțiunea de *a (se) dispune* și rezultatul ei. – V. **dispune.**

DISPÚS, -Ă, *dispuși, -se*, adj. Aflat într-o situație sau într-o stare sufletească potrivită pentru a face un lucru; înclinat să..., gata să... ◊ Expr. *A fi (bine) dispus* = **a)** a avea bună dispoziție, a fi vesel, mulțumit; **b)** a fi ușor amețit de băutură. *A fi rău* (sau *prost) dispus* = a fi într-o stare sufletească rea. – V. **dispune.**

DISTANȚÁ, *distanțez,* vb. I. **1.** Tranz. A lăsa o anumită distanță între două sau mai multe ființe sau lucruri; a rări. **2.** Refl. A se depărta (de un punct fix, de cineva sau de ceva); a lăsa în urmă, la o distanță (tot mai) apreciabilă (pe cineva sau ceva). ♦ Fig. A se deosebi (în mod sensibil) de cineva în idei, în concepții etc.; a întrece, a depăși pe cineva ca valoare.

DISTANȚÁRE, *distanțări*, s. f. Faptul de *a (se) distanța.* – V. **distanța.**

DISTANȚÁT, -Ă, *distanțați, -te*, adj. Care este separat unul de altul; care se află la distanță unul de altul. – V. **distanța.**

DISTÁNȚĂ, *distanțe,* s. f. Interval care desparte două puncte în spațiu; depărtare. ◊ Loc. adv. *La distanță* = la o oarecare depărtare. *De la distanță* = de la un punct depărtat. *Din distanță în distanță* = din loc în loc, la anumite intervale (egale). ◊ Expr. *A ține pe cineva la distanță* = a se arăta distant față de cineva.

DISTÍNGE, *distíng*, vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) deosebi de altcineva sau de altceva prin trăsături specifice. **2.** Refl. A se remarca, a ieși în evidență prin meritele, rezultatele, realizările sale. ♦ Tranz. A acorda cuiva o distincție, un premiu pentru meritele sale. **3.** Tranz. A vedea limpede, lămurit; a observa. – (după *atinge*).

DISTÍNGERE, *distingeri*, s. f. Faptul de *a (se) distinge.* – V. **distinge.**

DISTÍNS, -Ă, distinși, -se, adj. **1.** Care se remarcă prin însușirile sale, care iese din comun; deosebit, remarcabil; (despre oameni) ilustru, eminent. **2.** (Despre oameni și manifestările lor) Plin de distincție (**2**). – V. **distinge.**

DISTRÁ, *distrez*, vb. I. **1.** Refl. și tranz. A petrece sau a face pe cineva să-și petrecă timpul în mod agreabil; a (se) înveseli, a (se) amuza. **2.** Tranz. (Rar) A distrage.

DISTRACTÍV, -Ă, *distractivi, -e*, adj. Care distrează (**1**); plăcut, amuzant. – Din **distracție** (după *atracție – atractiv).*

DISTRÁCȚIE, *distracții,* s. f. **1.** Ceea ce distrează, ceea ce produce destindere sufletească; amuzament, petrecere; agrement. **2.** Lipsă de atenție, de concentrare.

DISTRÁGE, *distrág*, vb. III. Tranz. A abate atenția cuiva de la un lucru, de la o preocupare, de la o grijă etc.; a distra. [Part. *distras*] –(după *trage).*

DISTRÁGERE s. f. (Rar) Acțiunea de *a distrage.* – V. **distrage.**

DISTRÁT, -Ă, *distrați, -te,* adj. Care este absent la ceea ce se petrece în jurul lui, care se gândește în altă parte, la altceva. – V. **distra.**

DISTRIBUÍ, *distríbui*, vb. IV. Tranz. A împărți ceva în mai multe locuri sau la mai multe persoane, dând fiecăreia una sau mai multe părți; a repartiza.

DISTRIBUÍRE, *distribuiri*, s. f. Faptul de *a distribui;* împărțire, repartizare. – V. **distribui.**

DISTRIBUÍT, -Ă, *distribuiți, -te*, adj. Împărțit, repartizat. – V. **distribui.**

DISTRIBUITÓR, -OÁRE, *distribuitori, -oare,* s. m. și f., s. n. **1.** S. m. și f. Persoană care distribuie ceva. ♦ Persoană (fizică sau juridică) care asigură distribuirea unor produse sau a unor servicii. [Pr.: *-bu-i-*] – **Distribui** + suf. *-tor*.

DISTRUCTÍV, -Ă, *distructivi, -e*, adj. Care distruge; distrugător, nimicitor. [Var.: **destructív, -ă** adj.] – (după *distruge).*

DISTRUGĂTÓR, -OÁRE, *distrugători, -oare*, adj., s. n. Care distruge; nimicitor, distructiv. – **Distruge** + suf. *-ător.*

DISTRÚGE, *distrúg*, vb. III. Tranz. A face să nu mai existe (stricând, spărgând, dărâmând etc.); a nimici, a ruina. ♦ Tranz. și refl. Fig. A face să-și piardă sau a-și pierde întreaga avere, întreaga sănătate, întreaga liniște sufletească etc. [Perf. s. *distruséi*, part. *distrus*].

DISTRÚGERE, *distrugeri*, s. f. Acțiunea de *a (se) distruge* și rezultatul ei; nimicire, ruinare. – V. **distruge.**

DISTRÚS, -Ă, *distruși, -se*, adj. Nimicit, dărâmat, ruinat. ♦ Fig. (Despre oameni) Ruinat din punct de vedere material, fizic sau moral. – V. **distruge.**

DIȘTÉRNE vb. III v. **deșterne.**

DIVERGÉNȚĂ, *divergențe,* s. f. Deosebire, dezacord de păreri, de concepții, de atitudini; *p. ext*. neînțelegere.

DIVÉRS, -Ă, *diverși, -se*, adj. **1.** Care prezintă aspecte, trăsături variate, diferite; diferit, variat, felurit. *Fapt divers* = întâmplare banală, de toate zilele. **2.** (La pl., precedând substantivul) Tot felul de..., diferiți.

DIVERSIFICÁ, *diversífic*, vb. I. Tranz. A face ca un lucru, un proces, o acțiune etc. să prezinte aspecte (mai) numeroase și (mai) variate.

DIVERSIFICÁRE, *diversificări,* s. f. Faptul de *a diversifica.* – V. **diversifica.**

DIVERSITÁTE s. f. Caracterul sau însușirea a ceea ce este divers; varietate, felurime.

DIVIZÁ, *divizez*, vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) împărți în mai multe părți, grupuri etc. **2.** A face să nu se mai înțeleagă sau a nu se mai înțelege între ei; a (se) despărți, a (se) izola; a (se) dezbina.

DIVIZÁRE, *divizări,* s. f. Acțiunea de *a (se) diviza* și rezultatul ei. – V. **diviza.**

DIVIZIÚNE, *diviziuni*, s. f. Împărțire, fragmentare, separare; (concr.) fragment sau unitate care se obține printr-o împărțire.

DIZMIERDÁ vb. I v. **dezmierda.**

DIZMIERDÁRE s. f. v. **dezmierdare.**

DIZMIERDÁT, -Ă adj. v. **dezmierdat.**

DIZOLVÁ, *dizólv*, vb. I. Tranz. A face ca o substanță solidă, sau lichidă să se disperseze în altă substanță (lichidă), spre a forma împreună o soluție. ◊ Refl. *Sarea se dizolvă în apă.*

DIZOLVÁRE, *dizolvări,* s. f. Acțiunea de *a (se) dizolva* și rezultatul ei. – V. **dizolva.**

DIZOLVÁT, -Ă, *dizolvați, -te*, adj., s. m. Adj. (Despre substanțe) Care se află dispersat în altă substanță, cu care formează o soluție. – V. **dizolva.**

DOÁGĂ, *doage*, s. f. **1.** Fiecare dintre bucățile de lemn (puțin încovoiate) care formează corpul unor vase strânse în cercuri. ◊ Expr. *A-i lipsi cuiva o doagă* sau *a fi (cam) într-o doagă* = a fi trăsnit, nebun; a avea comportări anormale. **2.** Fig. Fire, mentalitate (ciudată, sucită). ◊ Expr. *A ajunge* (sau *a veni, a cădea) în doaga cuiva* = a ajunge să se identifice (în sens rău) cu cineva în felul de a fi, de a gândi.

DOÁMNĂ, *doamne,* s. f. **1.** Termen de politețe pentru o femeie (căsătorită). ◊ *Doamnă de onoare* = femeie (din aristocrație) aflată în serviciul unei prințese, al unei regine etc. ♦ Soție. ♦ Spec. (Înv.) Soție a unui domnitor sau a unui boier. ♦ Stăpână a unei case, a unei gospodării. **2.** Compus: (Bot.; pop.) *doamnă-mare* sau *doamna-codrului* = mătrăgună.

DOÁR adv. **1.** (Exprimă ideea unei delimitări sau restricții) Numai. *Stai doar o clipă!* ◊ Expr. *Doar că nu...* = aproape că , puțin a lipsit să nu Vezi bine, cum se știe; desigur. *Doar nu m-ai căutat!* **3.** Poate; probabil. *Va reuși doar până la urmă!* ◊ Expr. *Fără doar și poate* = fără nici o îndoială; neapărat. ♦ În speranța că *L-a întrebat, doar va afla ce să facă.* ◊ Expr. *Într-o doară* = la noroc, la întâmplare, pe nimerite. **4.** (Reg., la începutul unei propoziții interogative) Oare? [Var.: **doáră** adv.].

DOÁRĂ adv. v. **doar.**

DOBÁȘ s. m. v. **tobaș.**

DÓBĂ s. f. v. **tobă.**

DOBÂNDÁ, *dobânzi*, s. f. **1.** Sumă de bani care se plătește (de obicei în procente) pentru un împrumut bănesc. ◊ Expr. *A plăti* (cuiva) *cu dobândă* = a se răzbuna cu prisosință și violență (pe cineva) pentru o pagubă sau o suferință. **2.** Câștig, folos, profit. **3.** (Înv.) Pradă de război. – Din **dobândi** (derivat regresiv).

DOBÂNDÍ, *dobândesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A obține ceva prin muncă, eforturi, perseverență; a câștiga, a realiza; a face rost de ceva, a găsi, a procura ceva. ♦ A primi, a căpăta. **2.** (Înv.) A cuceri un oraș, o cetate etc.

DOBÂNDÍRE, *dobândiri*, s. f. Faptul de *a dobândi*. – V. **dobândi.**

DOBITÓC, -OÁCĂ, *dobitoci, -oace*, s. n., s. m. și f., adj. **1.** S. n. Animal patruped (domestic). **2.** S. m. și f., adj. (Peior.) (Om) care este lipsit de inteligență sau de bun-simț.

DOBITOCÉSC, -EÁSCĂ, *dobitocești,* adj. **1.** Care aparține dobitoacelor, privitor la dobitoace. **2.** De dobitoc (**2**), specific unui dobitoc. – **Dobitoc** + suf. *-esc.*

DOBITOCÉȘTE adv. Ca dobitoacele; prostește; fără bun-simț. – **Dobitoc** + suf. *-ește.*

DOBITOCÍE, *dobitocii*, s. f. Atitudine, comportare, faptă, vorbă de om prost sau lipsit de bun-simț. – **Dobitoc** + suf. *-ie.*

DOBORÂRE, *doborâri*, s. f. Acțiunea de *a doborî* și rezultatul ei. – V. **doborî.**

DOBORÁT, -Ă, *doborâți, -te*, adj. (Despre oameni) Învins, zdrobit, distrus (sufletește). – V. **doborî.**

DOBORÂTÓR, -OÁRE, *doborâtori, -oare*, adj. Care doboară. – **Doborî** + suf. *-tor.*

DOBORÎ, *dobór*, vb. IV. Tranz. **1.** A da jos, a culca, a răsturna, a dărâma (la pământ). **2.** A face să se desprindă și să cadă din locul unde este fixat, atârnat, agățat. ♦ A face să cadă o ființă sau un obiect care zboară sau plutește în aer. **3.** A înfrânge, a supune, a distruge, a răpune pe cineva. ♦ Fig. A nimici, a desființa, a stârpi, a lichida o stare de lucruri, o situație etc. ♦ Fig. A birui, a copleși. *L-a doborât suferința.*– Cf. oborî.

DÓBOȘ, *doboșuri,* s. n. Tort făcut din foi de aluat suprapuse, cu cremă între ele, foaia de deasupra având o glazură de zahăr ars. – Et. nec.

DOBOȘÁR s. m. v. **toboșar.**

DOBROGEÁN, -Ă, *dobrogeni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din Dobrogea. **2.** Adj. Care aparține Dobrogei sau dobrogenilor (**1**), privitor la Dobrogea ori la dobrogeni. – **Dobrogea** (n. pr.) + suf. *-ean*.

DOBROGEÁNCĂ, *dobrogence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din Dobrogea. – **Dobrogean** + suf. *-că.*

DÓCTOR, *doctori*, s. m. **1.** Persoană care se ocupă cu vindecarea, tratarea sau prevenirea bolilor umane și animale; medic. **2.** (Fam.) Persoană foarte pricepută într-un domeniu. **3.** (Bot., reg.; în forma *doftor)* Arbust din care se extrage saburul. [Var.: (**1,** pop.) **dóftor** s. m.].

DOCTORÁȘ, *doctorași,* s. m. Diminutiv al lui *doctor* (**1**); medic tânăr; (peior.) medic lipsit de valoare. [Var.: (pop.) **doftoráș** s. m.] – **Doctor** + suf. *-aș.*

DOCTOREÁSĂ, *doctorese,* s. f. (Pop. și fam.) Soție de doctor (**1**); femeie care practică medicina; doctoriță. ♦ Femeie care vindecă bolile cu mijloace empirice. [Var.: **doftoreásă** s. f.] – **Doctor** + suf. *-easă.*

DOCTORICÍ vb. IV v. **doftorici.**

DOCTORÍE, *doctorii,* s. f. Preparat, substanță care se folosește pentru vindecarea, ameliorarea sau prevenirea unei boli; medicament, leac. [Var.: (pop.) **doftoríe** s. f.] – **Doctor** + suf. *-ie.*

DÓCTORIȚĂ, *doctorițe,* s. f. Femeie medic. [Acc. și: *doctoríță.* – Var.: (pop.) **dóftoriță** s. f.] – **Doctor** + suf. *-iță.*

DÓDII s. f. pl. (Pop. și fam.; în expr.) *A vorbi* sau *a grăi (cam) în dodii* = a vorbi fără șir; a aiuri. *A lăsa* (pe cineva) *în dodiile lui* = a lăsa (pe cineva) să-și facă nestingherit toanele, capriciile. *A umbla* sau *a merge (ca) în dodii* = a umbla sau a merge în neștire, năuc. – Et. nec.

DÓFTOR s. m. v. **doctor.**

DOFTORÁȘ s. m. v. **doctoraș.**

DOFTOREÁSĂ s. f. v. **doctoreasă.**

DOFTORÍ, *doftoresc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. A îngriji un bolnav (cu mijloace empirice); a doftorici**. 2.** Refl. (Despre bolnavi) A se trata; a se vindeca (în urma unui tratament). – Din **doftor.**

DOFTORICÉSC, -EÁSCĂ, *doftoricești,* adj. (Pop.) De doctor; medical. [Var.: (fam.) **doctoricésc, -eáscă** adj.] – **Doftor** + suf. *-icesc.*

DOFTORICÍ, *doftoricesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A îngriji un bolnav (folosind mijloace empirice); a doftori. **2.** Refl. (Despre bolnavi) A se trata; a se vindeca (în urma unui tratament). [Var.: (fam.) **doctoricí** vb. IV] – Din **doftor.**

DOFTORÍE s. f. v. **doctorie.**

DOFTORÍȚĂ s. f. v. **doctoriță.**

DOFTOROÁIE, *doftoroaie,* s. f. (Pop.) **1.** Femeie (bătrână) care vindecă bolile cu mijloace empirice. **2.** Soție de doctor (**1**); femeie care practică medicina. – **Doftor** + suf. *-oaie.*

DOGÁR, (**1**) *dogari*, s. m., (**2**) *dogare,* s. n. **1.** S. m. Meșteșugar care confecționează doage sau vase din doage; butnar. **2.** S. n. Unealtă cu lama în formă de seceră, folosită pentru făcut doage. – **Doagă** + suf. *-ar.*

DOGĂRÍE1 s. f. Meseria dogarului; butnărie. – **Dogar** + suf. *-ie.*

DOGĂRÍE2, (**1**) *dogării,* s. f. **1.** Atelier în care se lucrează obiecte din doage. **2.** Cantitate de obiecte lucrate din doage. – **Doagă** + suf. *-ărie.*

DOGÍ, *dogesc,* vb. IV. Refl. (Despre butoaie, putini etc.) A avea doagele desfăcute, depărtate una de alta, rupte. ◊ Tranz. *Uscăciunea dogește butoaiele.* – Din **doagă.**

DOGÍT, -Ă, *dogiți, -te,* adj. (Despre vase făcute din doage) Cu doagele desfăcute, depărtate una de alta, desprinse din cercuri. ◊ Expr. *Sună a dogit* = produce, la cea mai ușoară atingere, un sunet caracteristic de vas cu doagele desfăcute, plesnite. – V. **dogi.**

DOGOÁRE s. f. Căldură arzătoare produsă de soare, de foc sau de un obiect foarte fierbinte; dogoreală. – Din **dogori.**

DOGORÂT, -Ă adj. v. **dogorit.**

DOGORÂTÓR, -OÁRE adj. v. **dogoritor.**

DOGOREÁLĂ s. f. Faptul de *a dogori;* dogoare. – **Dogori** + suf. *-eală.*

DOGORÍ, *dogoresc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre soare, foc etc.; la pers. 3) A răspândi căldură puternică, arzătoare. ♦ Tranz. A da cuiva o senzație de căldură arzătoare; a încinge, a înfierbânta ceva. **2.** (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) A fi aprins, încins, înfierbântat de o emoție, de boală etc. [Var.: **dogorí** vb. IV].

DOGORÍT, -Ă, *dogoriți, -te,* adj. Înfierbântat, ars; pârlit. [Var.: **dogorât, -ă** adj.] – V. **dogori.**

DOGORITÓR, -OÁRE, *dogoritori, -oare,* adj. Care dogorește; fierbinte, arzător. [Var.: **dogorâtór, -óare** adj.] – **Dogori** + suf. *-tor.*

DOGORÎ vb. IV v. **dogori.**

DÓHOT, (2) *dohoturi,* s. n. (Reg.) Lichid uleios obținut prin distilarea unor materiale vegetale și folosit la ungerea osiilor carului și căruței; păcură pentru uns osiile.

DOHÓTNIȚĂ, *dohotnițe,* s. f. (Reg.) Vas în care se păstrează dohotul. – **Dohot** + suf. *-niță.*

DOI, DÓUĂ num. card. Număr având în numărătoare locul între unu și trei și indicat matematic prin cifrele 2 și II. ◊ (Adjectival) *Vine cu doi prieteni.* ◊ *La doi pași* = aproape. ◊ Expr. (Fam.) *(A spune) două vorbe și-un cuvânt* = (a spune) pe scurt, în puține cuvinte. (Fam.) *În doi timpi și trei mișcări* = foarte repede, imediat. ◊ (Intră în componența num. adverbial) *A venit de două ori.* ◊ (Intră în componența num. distributiv) *Plecau câte doi.* ◊*Una-două* = întruna, mereu, continuu. *Cu una, cu două* = (în construcții negative) cu ușurință, repede. *Nici una, nici două* = pe neașteptate; imediat. ◊ Expr. *Una și cu una fac două* = fără vorbă multă; scurt, limpede. ♦ (Adjectival) *Vreo doi* = câțiva.

DÓICĂ, *doici,* s. f. Femeie care alăptează (și îngrijește) copilul altei femei. ♦ Dădacă.

DÓILEA, DÓUA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între întâiul și al treilea. ◊ Loc. adj. *De-al doilea* = (despre veri) care sunt copiii verilor primari. ◊ Loc. adv. *A doua zi* = în ziua următoare. *A doua oară* = data următoare; cu altă ocazie. *Al doilea* = după primul, pe urmă. (Pop.) *De-al doilea* = a doua oară. ◊ Expr. *A pune* (sau *a lăsa, a trece* etc.) *ceva pe planul al doilea* = a considera ceva ca fiind de importanță secundară. [Pr.: *do-i-/ doi-*] – **Doi** + **le** + **a.**

DOÍME, *doimi*, s. f. Jumătate dintr-un întreg (împărțit în părți egale). – **Doi** + suf. *-ime.*

DOINÁR, *doinari*, s. m. (Pop.) Doinaș. – **Doină** + suf. *-ar.*

DOINÁȘ, *doinași,* s. m. (Pop.) Cântăreț de doine; doinar. – **Doină** + suf. *-aș.*

DÓINĂ, *doine,* s. f. Specie a liricii populare și a folclorului muzical românesc, care exprimă un sentiment de dor, de jale, de revoltă, de dragoste etc., preluată și de poezia cultă. – Et. nec.

DOINÍ, *doinesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A cânta doine (din gură, din fluier, din frunză etc.). – Din **doină.**

DOINÍRE, *doiniri*, s. f. Faptul de *a doini;* (concr.) doină. – V. **doini.**

DOINIȘOÁRĂ, *doinișoare,* s. f. Doiniță. – **Doină** + suf. *-işoară.*

DOINITÓR, -OÁRE, *doinitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care doinește. – **Doini** + suf. *-tor.*

DOINÍȚĂ, *doinițe,* s. f. Diminutiv al lui *doină;* doinișoară. – **Doină** + suf. *-iță.*

DÓISPRECE, DÓUĂSPRECE num. card. v. **doisprezece.**

DÓISPRECELEA, DÓUĂSPRECEA num. ord. v. **doisprezecelea.**

DÓISPREZECE, DÓUĂSPREZECE num. card. Număr având în numărătoare locul între unsprezece și treisprezece. ◊ (Adjectival) *Are doisprezece copii.* ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Secolul doisprezece.* ◊ (Intră în componența num. adverbial) *De douăsprezece ori.* ◊ (Intră în componența num. distributiv) *Câte doisprezece oameni.* ◊ (Substantivat) *Trei de doisprezece.* [Var.: (reg.) **dóisprece, dóuăsprece; dóișpe, dóuășpe** num. card.] – **Doi** + **spre** + **zece.**

DÓISPREZECELEA, DÓUĂSPREZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al unsprezecelea și al treisprezecelea. ◊ Expr. *În ceasul al doisprezecelea* = în ultimul moment. [Var.: (reg.) **dóisprecelea, dóuăsprecea; dóișpelea, dóuășpea** num. ord.] – **Doisprezece** + **le** + **a.**

DÓIȘPE, DÓUĂȘPE num. card. v. **doisprezece.**

DÓIȘPELEA, DÓUĂȘPEA num. ord. v. **doisprezecelea.**

DOJÁNĂ, *dojeni*, s. f. Observație cu caracter moralizator, făcută cuiva care a comis o greșeală (ușoară); mustrare, ceartă. – Din **dojeni** (derivat regresiv).

DOJENÍ, *dojenesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (recipr.) A(-și) face observații moralizatoare; a (se) mustra, a (se) certa.

DOJENÍRE, *dojeniri*, s. f. Acțiunea de *a (se) dojeni* și rezultatul ei; mustrare. – V. **dojeni.**

DOJENITÓR, -OÁRE, *dojenitori, -oare,* adj. Care dojenește; care exprimă un reproș, o imputare, o nemulțumire. – **Dojeni** + suf. *-tor.*

DÓLDORA adj. invar., adv. (Umplut, plin, îndesat etc.) peste măsură, până la refuz.

DOLJEÁN, -Ă, *doljeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din județul Dolj. **2.** Adj. Care aparține județului Dolj sau doljenilor (**1**); referitor la județul Dolj ori la doljeni. – **Dolj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

DOLJEÁNCĂ, *doljence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din județul Dolj. – **Doljean +** suf. *-că.*

DOLOFÁN, -Ă, *dolofani, -e,* adj. (Despre ființe și părți ale lor) Gras, durduliu, rotofei. – Et. nec.

DOMÉSTIC, -Ă, *domestici, -ce,* adj. **1.** (Despre animale) Care trăiește pe lângă casă, fiind folosit în anumite scopuri. **2.** Care este legat de casă, de gospodărie, de familie, specific vieții gospodărești; *p. ext.* intim, privat.

DOMESTICÍ, *domesticesc,* vb. IV. Tranz. A obișnui un animal sălbatic să trăiască alături de oameni (spre a le aduce anumite foloase); a îmblânzi. ◊ Refl. *Cerbul s-a domesticit.* ♦ Tranz. și refl. Fig. A face să devină sau a deveni mai potolit, mai sociabil. – Din **domestic.**

DOMESTICÍRE, *domesticiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) domestici* și rezultatul ei; îmblânzire. – V. **domestici.**

DOMESTICÍT, -Ă, *domesticiți, -te,* adj. Îmblânzit. – V. **domestici.**

DOMINÁ, *domín*, vb. I. **1.** Tranz. A ține pe cineva sau ceva sub influența sau stăpânirea sa; a stăpâni. **2.** Tranz. și intranz. A întrece (cu mult) prin înălțime lucrurile sau ființele înconjurătoare, a se înălța deasupra tuturor.- (după *domn*).

DOMINATÓR, -OÁRE, *dominatori, -oare,* adj. (Rar) Dominant; căruia îi place să domine, să se impună.- **Domina** + suf. *–tor.*

DOMINÁȚIE, *dominații,* s. f. Faptul de a domina, de a-și exercita influența sau stăpânirea; putere, stăpânire, influență exercitată asupra cuiva sau a ceva. – **Domina** + suf. *-ție.*

DUMIRÍ vb. IV v. **dumeri.**

DOMN, *domni*, s. m. **1.** Termen de politețe pentru un bărbat. ♦ Soț. **2.** Persoană care are autoritatea, posibilitatea de a face ceva; stăpân. **3.** Titlu purtat de suveranii Țării Românești și ai Moldovei; voievod, domnitor; persoană care purta acest titlu. [Voc. (**1-3**) *domnule, dom'le,* (**4**) *doamne;* nom., voc. și (**1**) *domnu, don', dom'*].

DOMNÉSC, -EÁSCĂ, *domnești,* adj. **1.** Care aparține domnului (**3**), privitor la domn; care emană de la domn; care aparține curții domnului. ♦ Bogat, îmbelșugat; elegant. **2.** (În sintagmele) *Mere domnești* = varietate de mere mari, de culoare gălbuie-portocalie dungată cu roșu. *Măr domnesc* = soi de măr care produce asemenea mere. – **Domn** + suf. *-esc.*

DOMNÉȘTE adv. Ca un domn (**3**), ca un boier, boierește; *p. ext.* foarte bine. – **Domn** + suf. *-ește.*

DOMNÍ, *domnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A conduce un principat, o țară, o împărăție în calitate de domn (**3**). ♦ Fig. A fi stăpânitor; a stăpâni. *Între noi va domni pacea.* **2.** Fig. A o duce foarte bine, a nu avea nicio grijă. **3.** Fig. (Despre o înălțime, o clădire etc.) A domina (**2**). – Din **domn.**

DOMNIALĂU pron. pers. m. v. **dumnealui.**

DOMNÍE, *domnii*, s. f. **1.** Autoritatea politică și juridică a domnului (**3**); demnitatea de domn. ♦ Timpul cât un domn (**3**) se află la conducerea țării. ♦ Regiune sau populație stăpânită de un domn (**3**). **2.** Dominație, stăpânire, putere. – **Domn** + suf. *-ie.*

DOMNIȘOÁRĂ, *domnișoare,* s. f. Termen de politețe pentru o fată (sau o femeie nemăritată); duduie. ◊ *Domnișoară de onoare* = **a**) fată tânără care însoțește mireasa la cununie; **b**) fată (din aristocrație) aflată în serviciul unei prințese, al unei regine etc. ♦ (Fam.) Fiică. – **Doamnă** + suf. *-işoară.*

DOMNIȘÓR, *domnișori,* s. m. Diminutiv al lui *domn;* (pop.) termen de politețe pentru un bărbat tânăr (necăsătorit). ♦ Fiu (neînsurat) al stăpânului (în raport cu angajații acestuia). – **Domn** + suf. *-işor.*

DOMNIȘORÍCĂ, *domnișorele,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *domnișoară.* [Pl. și: *domnișorici*] – **Domnișoară** + suf. *-ică.*

DOMNITÓR, -OÁRE, *domnitori, -oare,* s. m., adj. **I.** S. m. Domn (**3**); *spec.* titlu purtat de suveranii României între 1859 și 1881; persoană care avea acest titlu. **II.** Adj. **1.** (În sintagma) *Familie* (sau *casă*) *domnitoare* = dinastie. **2.** Fig. (Rar) Care domnește, stăpânește, domină. – **Domni** + suf. *-tor.*

DOMNÍȚĂ, *domnițe,* s. f. Fiică (sau soție) de domn (**3**); prințesă. ♦ (Poetic și fam.) Termen cu care un bărbat se adresează unei femei tinere. – **Doamnă** + suf. *-iță.*

DOMÓL, -OÁLĂ, *domoli, -oale,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care se mișcă sau se face fără grabă; încet, potolit. ◊ Expr. (Adverbial) *A o lăsa* (sau *a o lua) mai domol* = a proceda cu calm, a nu se pripi. **2.** (Despre sunete, glas) Care este cu tonul scăzut, cu intensitate redusă; lin, înfundat. ♦ (Despre vorbe) Liniștit, blând, calm. **3.** (Despre oameni și animale) Blajin, blând, pașnic. **4.** (Despre atmosferă, climă, vânt, temperatură etc.) Temperat, moale, dulce. **5.** (Despre senzații, sentimente etc.) Care are intensitate scăzută; moderat, slab. **6.** (Despre terenuri înclinate) Care are pantă lină. – Din **domoli** (derivat regresiv).

DOMOLÍ, *domolesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face să se miște sau a se mișca mai încet. ♦ Tranz. A înfrâna, a struni un animal. **2.** Refl. (Despre elemente sau fenomene ale naturii) A se liniști, a se potoli, a scădea în intensitate. **3.** Tranz. și refl. A (se) calma, a (se) îmblânzi, a (se) tempera. **4.** Refl. (Despre pante, dealuri etc.) A deveni mai puțin înclinat, mai lin, mai ușor de urcat.- (după *potoli*).

DOMOLÍRE, *domoliri*, s. f. Acțiunea de *a (se) domoli*. – V. **domoli.**

DONÁ, *donez,* vb. I. Tranz. A face o donație, a dărui un bun.- (după *dărui*).

DONÁRE s. f. Faptul de *a dona;* donație. – V. **dona.**

DONATÁR, -Ă, *donatari, -e,* s. m. și f. Persoană căreia i se face o donație.

DONATÓR, -OÁRE, *donatori, -oare,* s. m. și f. Persoană care face o donație.

DONÁȚIE, *donații,* s. f. Contract prin care una dintre părți transmite celeilalte proprietatea unui bun material fără să primească ceva în schimb; donare. [Var.: (înv.) **donațiúne** s. f.].- **Dona** + suf. *-ție.*

DONDĂÍ vb. IV v. **dondăni.**

DONDĂNÍ, *dondănesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. și tranz. A bombăni, a mormăi, a bodogăni. ♦ A spune vorbe fără legătură. ♦ Tranz. (Rar) A bate pe cineva la cap, a-l pisa. **2.** Tranz. A flecări, a îndruga. [Var.: **dondăí** vb. IV] – Formație onomatopeică.

DONICIOÁRĂ, *donicioare,* s. f. Diminutiv al lui *doniță.* – **Doniță** + suf. *-ioară.*

DONIȚĂ, *doniță,* s. f. **1.** Vas făcut din doage de lemn, cu toartă (și capac), cu care se cară și în care se ține apa; cofă, botă. **2.** Găleată de lemn (largă în partea de sus) în care se mulg vacile sau oile; șiștar. **3.** Conținutul unei donițe **(1, 2**). [Pl. și: *doniți*].

DOP, *dopuri,* s. n. **1.** Bucată de plută, de cauciuc, de sticlă etc. cu care se astupă deschizătura unei sticle, a unui vas îngust etc.; astupuș. **2.** Bucată de lemn care astupă deschizătura de sus a fluierului, a cavalului etc., lăsând o gaură mică prin care se suflă. e împiedică auzul.

DOPOTRÍVĂ adv. v. **deopotrivă.**

DOPUȘÓR, *dopușoare,* s. n. Diminutiv al lui *dop.* – **Dop** + suf. *-ușor.*

DOR, *doruri,* s. n. **1.** Dorință puternică de a vedea sau de a revedea pe cineva sau ceva drag, de a reveni la o îndeletnicire preferată; nostalgie. ◊ Loc. adv. *Cu dor* = duios; pătimaș. **2.** Stare sufletească a celui care tinde, râvnește, aspiră la ceva; năzuință, dorință. **3.** Suferință pricinuită de dragostea pentru cineva (care se află departe). **4.** Atracție erotică.- (după *drag*).

DORÍ, *doresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A fi stăpânit de tendința lăuntrică de a face, de a avea sau de a dobândi ceva; a tinde, a râvni, a năzui la ceva. ◊ Expr. *A fi de dorit* = a fi necesar, recomandabil, a se cuveni. ♦ A avea intenția; a vrea. **2.** A ține mult să vadă sau să revadă pe cineva sau ceva drag, a aștepta pe cineva sau ceva cu dor, cu nerăbdare. – Din **dor.**

DORÍNȚĂ, *dorințe,* s. f. **1.** Stare sufletească a celui care tinde, râvnește, aspiră la ceva; năzuință, dor, aspirație. ♦ Ceea ce constituie năzuința, aspirația cuiva. **2.** Poftă, gust (de a mânca, de a bea ceva etc.); voie. **3.** Atracție erotică. [Pl. și: *dorinți*] – **Dori** + suf. *-ință.*

DORITÓR, -OÁRE, *doritori, -oare,* adj., s. m., s. f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care dorește să facă, să obțină ceva; dornic de ceva. **2.** S. f. Plantă erbacee târâtoare cu flori mici, albastre sau liliachii . – **Dori** + suf. *-tor.*

DORMÍ, *dorm,* vb. IV. Intranz. **1.** A se afla în stare de somn, a fi adormit. ♦ Fig. A fi absent la ceea ce se petrece în jur. **2.** A rămâne peste noapte undeva; a mânea. **3.** Fig. A zăcea ascuns; a mocni. [Var.: (reg.) **durmí** vb. IV].

DORMÍT s. n. Faptul de *a dormi;* somn. – V. **dormi.**

DORMITÁ, *dormitez,* vb. I. Intranz. A dormi ușor și intermitent, a ațipi din când în când; a moțăi, a picoti.- **Dormi** + suf. *–ta.*

DORMITÓR, *dormitoare,* s. n. Cameră de dormit. ♦ Mobilă adecvată pentru camera de dormit a unei locuințe particulare.- **Dormi** + suf. *–tor.*

DÓRNIC, -Ă, *dornici, -ce,* adj., s. m. **1.** Adj. Plin de dor; doritor, nerăbdător să facă, să obțină ceva. **2.** S. m. Plantă erbacee cu frunzele lungi și înguste și cu flori mici, albe. – **Dor** + suf. *-nic.*

DOROBÁNȚ, *dorobanți,* s. m. (Înv.) **1.** Soldat din infanterie (cu plată). **2.** Jandarm (cu atribuții speciale). [Var.: **darabán, darabánt, dărăbán** s. m.].

DOROBĂNȚÉSC, -EÁSCĂ, *dorobănțești,* adj. (Înv.) Al dorobanților, privitor la dorobanți. – **Dorobanț** + suf. -esc.

DOROBĂNȚÍME s. f. (Înv.) Mulțime de dorobanți **(1)**; totalitatea dorobanților. – **Dorobanț** + suf. *-ime.*

DORÚȚ s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *dor.* – **Dor** + suf. *-uț.*

DOS, *dosuri,* s. n. **1.** Partea de dindărăt a unui obiect, a unei construcții, a unei curți, a unei ființe etc. ◊ Loc. adv. *De-a-ndoasele(a)* sau *pe de-a-ndoasele(a)* = altfel de cum trebuie, de cum e firesc, anapoda; întors invers; cu spatele înainte, de-a-ndăratele(a). ◊*A întoarce* (cuiva) *dosul* = a se întoarce cu spatele la cineva în semn de supărare; a rupe relațiile de prietenie (cu cineva). ♦ Șezut, fund, fese. ◊ Expr. *A se scula* (sau *a fi* etc.) *cu dosul în sus* = a se trezi (sau a fi) indispus (fără motiv). **2.** (În sintagmele) *Dosul mâinii* (sau *palmei, labei)* = partea din afară a mâinii (sau a palmei, a labei). **3.** Spec. Partea de dinăuntru a unei haine. ◊ *Pe dos* = **a**) loc. adv. (în legătură cu obiecte de îmbrăcăminte) cu partea de dinăuntru în afară; **b**) loc. adv. altfel de cum trebuie, de cum e firesc. **4.** (Pop.) Loc unde nu bate soarele; loc ferit, ascuns, adăpostit.

DOSÍ, *dosesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A (se) sustrage vederii altora; a (se) ascunde. **2.** Tranz. (Pop. și fam.) A fura ceva (ascunzând). **3.** Tranz. și intranz. (Înv.) A o lua la fugă; a fugi. – Din **dos.**

DOSÍRE, *dosiri,* s. f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) dosi* – V. **dosi.**

DOSÍT, -Ă, *dosiți, -te,* adj. (Pop. și fam.) Ascuns, pitit. ♦ Retras, ferit. – V. **dosi.**

DÓSNIC, -Ă, *dosnici, -ce,* adj., s. f. **1.** Adj. (Despre locuri, străzi, clădiri etc.) Care se află mai la o parte, mai ascuns vederii; retras, lăturalnic, lăturaș, izolat. **2.** S. f. Compus: *dosnică-galbenă* = plantă erbacee cu flori galbene, dispuse în capitule . – **Dos** + suf. *-nic.*

DOSPEÁLĂ, *dospeli,* s. f. Faptul de *a dospi;* (concr.) substanță folosită pentru a face să dospească un aluat; plămădeală. – **Dospi** + suf. *-eală.*

DOSPÍ, pers. 3 *dospește,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre aluat) A se transforma într-o masă afânată, crescută sub acțiunea unui ferment introduse intenționat. **2.** (Despre alimente) A suferi un proces (natural) de fermentație, modificându-și (în bine sau în rău) gustul sau aspectul. **3.** (Despre unele materii organice) A fermenta sub acțiunea unor fermenți naturali, în condiții specifice de căldură, umezeală etc.

DOSPÍRE, *dospiri,* s. f. Acțiunea de *a dospi;* creștere; fermentare. – V. **dospi.**

DOSPÍT, -Ă, *dospiți, -te,* adj. (Despre aluat) Care a crescut, s-a afânat sub acțiunea unui ferment sau a unei substanțe introduse intenționat. ♦ (Despre alimente și despre unele materii organice) Fermentat. – V. **dospi.**

DOSPITÓR, -OÁRE, *dospitori, -oare,* s. n., s. f. **1.** S. n. Cameră special amenajată într-o fabrică de pâine, în care este pus la dospit aluatul. **2.** S. f. Poliță pe care se așază cașul ca să dospească. – **Dospi** + suf. *-tor.*

DOUĂZÉCI num. card. Număr având în numărătoare locul între nouăsprezece și douăzeci și unu. ◊ (Adjectival) *Douăzeci de cărți.* ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Secolul douăzeci.* ◊ (Intră în componența num. adverbial) *De douăzeci de ori.* [Pr.: *do-uă-*] – **Două** + **zeci.**

DOUĂZÉCILEA, -ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al nouăsprezecelea și al douăzeci și unulea. [Pr.: *do-uă-*] – **Douăzeci** + **le** + **a.**

DOVÁDĂ, *dovezi,* s. f. **1.** Fapt sau lucru care arată, demonstrează ceva; probă convingătoare, mărturie. ◊ Loc. adv. *Ca* (sau *drept) dovadă* = ca semn că..., pentru a dovedi că... ◊ Loc. vb. *A da dovadă de...* = a dovedi, a vădi, a arăta, a manifesta. **2.** Act, document prin care se adeverește ceva; adeverință. – Din **dovedi** (derivat regresiv).

DOVEDÍ, *dovedesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A arăta cu probe, cu argumente, cu mărturii existența sau inexistența unui fapt, a unei situații etc.; a demonstra, a proba. **2.** Tranz. și refl. A (se) arăta, a (se) manifesta, a (se) vădi într-un anumit fel. **3.** Tranz. (Pop.) A învinge, a birui. ♦ A întrece, a lăsa pe cineva în urmă. **4.** Tranz. și intranz. (Pop.) A pridihi, a răzbi; a termina, a isprăvi.- (după *vedea*).

DOVEDÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) dovedi* și rezultatul ei; probare, adeverire, confirmare. – V. **dovedi.**

DOVEDITÓR, -OÁRE, *doveditori, -oare,* adj. Care dovedește, atestă, confirmă; prin care se dovedește. – **Dovedi** + suf. *-tor.*

DOVLEÁC, *dovleci,* s. m. **1.** Nume dat mai multor plante din familia cucurbitaceelor cu tulpina întinsă pe pământ, cu fructe mari, sferice sau ovale, folosite în alimentația omului sau a animalelor; bostan *(Cucurbita); p. restr.* fructul acestor plante. **2.** Fig. Cap de om (prost).

DOVLECÉL, *dovlecei,* s. m. Varietate de dovleac cu fructele comestibile, lunguiețe, aproape cilindrice; bostănel *; p. restr.* fructul acestei plante. – **Dovleac** + suf. *-el.*

DRAC, *draci,* s. m. **1.** Ființă imaginară, de sex masculin, întruchipare a spiritului rău; diavol, demon, satana, necuratul, aghiuță. **2.** Fig. Om plin de păcate, rău, crud; om poznaș, isteț, vioi. **3.** Compus: *drac-de-mare* = pește marin de culoare cenușie-roșiatică, cu corpul și capul comprimate lateral, a cărui primă aripioară dorsală este formată din țepi veninoși .

DRÁCILĂ, *dracile,* s. f. Arbust spinos cu flori galbene și cu fructe în formă de boabe roșii, cultivat adesea ca gard viu. . [Var.: (reg.) **drácină** s. f.].

DRÁCINĂ s. f. v. **dracilă.**

DRACÓNIC, -Ă, *draconici, -ce,* adj. (Despre legi, dispoziții etc.) Care este foarte aspru, de o severitate excesivă.

DRAG, -Ă, *dragi, -e,* adj., s. m. și f., s. n. **1.** Care este iubit, scump, neprețuit pentru cineva, pe care cineva îl iubește, îl prețuiește. ◊ Loc. vb. *A prinde drag* (de cineva) = a se îndrăgosti (de cineva). ◊ Expr. *A-i fi cuiva drag să...* = a-i plăcea cuiva mult să facă ceva, a se simți atras spre ceva. **2.** Care exprimă iubirea, prețuirea; care este plin de afecțiune; plăcut (ochiului). *Cuvinte dragi*. ◊ Expr. *Cu dragă inimă* = cu multă plăcere, foarte bucuros.

DRÁGHINĂ, *draghini,* s. f. (Pop.) Loitră (la căruță). ♦ Fiecare dintre lemnele lungi (de sus și de jos) ale loitrei, în care sunt fixate spetezele. [Pl. și: *draghine*].

DRÁGOSTE, dragoste s. f. **I.** Sentiment de afecțiune pentru cineva sau ceva; spec. sentiment de afecțiune față de o persoană; iubire, amor. ◊ Loc. adv. *Cu (multă) dragoste* sau *cu toată dragostea* = cu (multă) plăcere, (foarte) bucuros. ♦ (Concr.) Ființă iubită; *p. gener.* ceea ce constituie obiectul iubirii cuiva. ♦ Legătură sexuală; relație amoroasă. **II.** Plantă erbacee cu frunze în formă de lance, dințate și cu flori roz-purpurii. – **Drag(o)** + suf. *–ste.*

DRÁNIȚĂ, *dranițe,* s. f. Fiecare dintre scândurelele subțiri de lemn de brad, mai mari decât șindrila, cu care se acoperă unele case țărănești.

DRĂCĂRÍE, *drăcării,* s. f. (Pop. și fam.) Drăcie. – **Drac** + suf. *-ărie.*

DRĂCÉSC, -EÁSCĂ, *drăcești,* adj. Care ține de draci, privitor la draci; diavolesc, diabolic. ♦ Fig. Greu de suportat; cumplit, infernal. – **Drac** + suf. *-esc.*

DRĂCÉȘTE adv. Ca dracii; diavolește. – **Drac** + suf. *-ește.*

DRĂCÍE, *drăcii,* s. f. **1.** Ștrengărie, poznă, năzbâtie; drăcovenie, drăcărie. **2.** Faptă rea; blestemăție.**3.** Minunăție, ciudățenie. **4.** Vrăjitorie, farmec. – **Drac** + suf. *-ie.*

DRĂCÍME s. f. (Rar) Mulțime de draci; totalitatea dracilor. – **Drac** + suf. *-ime.*

DRĂCOÁICĂ, *drăcoaice,* s. f. **1.** Ființă imaginară de sex feminin, considerată (ca și dracul) drept întruchipare a spiritului rău. **2.** Fig. Femeie sau fată rea, plină de păcate, crudă; *spec.* fată sau femeie tânără, vioaie, isteață, ispititoare, care se ține de pozne; diavoliță. – **Drac** + suf. *-oaică.*

DRĂCÓS, -OÁSĂ, *drăcoși, -oase,* adj. Care se ține de drăcii; poznaș, ștrengar; plin de viață, de vioiciune, isteț. – **Drac** + suf. *-os.*

DRĂCUÍ, *drăcui,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. A (se) ocărî, a (se) înjura, a (se) blestema (pomenind de dracul) [Prez. ind. și: *drăcuiesc.*] – **Drac** + suf. *-ui.*

DRĂCUÍRE, *drăcuiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) drăcui.* – V. **drăcui.**

DRĂCULEȚ, *drăculeți,* s. m. Drăcușor. – **Drac** + suf. *-uleț.*

DRĂCUȘÓR, *drăcușori,* s. m. Diminutiv al lui *drac;* drăculeț. ♦ Fig. Copil vioi, zglobiu, neastâmpărat. – **Drac** + suf. *-ușor.*

DRĂGÁICĂ, *drăgaice,* s. f. **I. 1.** Sărbătoare populară închinată coacerii holdelor (la 24 iunie); Sânziene. **2.** (Art.) Dans popular jucat mai ales la Drăgaică (**I 1**); melodie după care se execută acest dans. ◊ Expr. *A sări* (sau *a juca) drăgaica* = a sări ca un nebun, a fi neastâmpărat. **3.** (La pl.) Zâne rele despre care se crede că i-ar sluți pe oameni; iele. **II.** Plantă erbacee cu frunze lungi și înguste și cu flori galbene-aurii, plăcut mirositoare; sânziană .

DRĂGĂLÁȘ, -Ă, *drăgălași, -e,* adj. Drăguț, grațios, gingaș (ca înfățișare sau comportare). – **Drag** + suf. *-ălaș.*

DRĂGĂLĂȘÉNIE, (**2**) *drăgălășenii,* s. f. **1.** Gingășie, grație, drăgălășie (în înfățișare sau comportare). **2.** Atitudine plină de atenție, de tandrețe față de cineva; gest tandru, dezmierdare. – **Drăgălaș** + suf. *-enie.*

DRĂGĂLĂȘÍE, *drăgălășii,* s. f. (Rar) Drăgălășenie. – **Drăgălaș** + suf. *-ie.*

DRĂGĂNÉLE s. f. pl. **I.** (Pop.) Grații, nuri, farmec. **II.** Varietate de cireșe pietroase.

DRĂGĂSTÓS, -OÁSĂ, *drăgăstoși, -oase,* adj. Plin de dragoste, de tandrețe; iubitor, afectuos. – **Dragoste** + suf. *-os.*

DRĂGOSTEÁLĂ, *drăgosteli,* s. f. (Pop.) Faptul de *a (se) drăgosti;* mângâiere, dezmierdare (între două ființe de sex opus care se iubesc); relații de dragoste. – **Drăgosti** + suf. *-eală.*

DRĂGOSTÍ, *drăgostesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Pop.) A(-și) spune cuvinte de dragoste; a (se) mângâia, a (se) dezmierda. ♦ Refl. recipr. A întreține, a avea relații de dragoste. – Din **dragoste.**

DRĂGOSTÍRE s. f. (Pop.) Faptul de *a (se) drăgosti; p. ext.* dragoste. – V. **drăgosti.**

DRĂGULÉȚ, *drăguleți,* adj. (Pop.; numai la voc. sg.) Diminutiv al lui *drag; p. ext.* drăgălaș. – **Drag** + suf. *-uleț.*

DRĂGULÍC, -Ă, *drăgulici, -ce,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *drag; p. ext.* drăgălaș. – **Drag** + suf. *-ulic.*[1]

DRĂGULÍȚĂ, *drăgulițe,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *drag; p. ext.* drăgălaș. – **Drag** + suf. *-uliță.*

DRĂGÚȚ, -Ă, *drăguți, -e,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. Drăgălaș, frumușel, grațios (ca înfățișare sau comportare); iubit, drag. ◊ Expr. *A fi* sau *a se arăta,* (adverbial) *a se purta drăguț* (cu sau față de cineva) = a fi amabil, binevoitor (cu cineva). ♦ (Substantivat, fam.). Termen alintător cu care te

adresezi unei persoane iubite sau folosit când vorbeşti despre o asemenea persoană. **2.** S. m. şi f. (Pop.) Iubit, ibovnic, amant. – **Drag** + suf. *-uţ.*

DRĂMĂLUÍ, *drămăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A drămui. – **Dram** + suf. *-ălui.*

DRĂMĂLUÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de *a drămălui* şi rezultatul ei; drămuire. – V. **drămălui.**

DRĂMUÍ, *drămuiesc,* vb. IV. Tranz. A măsura, a cântări, a socoti sau a împărţi cu precizie, minuţios, un material, o substanţă etc.; a drămălui. ♦ Fig. A împărţi, a alege după o matură chibzuinţă şi în amănunt. – **Dram** + suf. *-ui.*

DRĂMUÍRE s. f. Acţiunea de *a drămui* şi rezultatul ei; drămăluire. – V. **drămui.**

DRĂNGĂLĂU s. m. v. **drângălău.**

DRĂNGĂNÍ vb. IV v. **drângăni.**

DRĂNICÉR, *drăniceri,* s. m. Meşteşugar care face dranițe sau acoperă casele cu dranițâ. – **Dranițâ** + suf. *-ar.*

DRÂMBĂ, *drâmbe,* s. f. Mic instrument muzical popular, alcătuit dintr-un arc de fier prevăzut cu o lamă mobilă elastică de oţel şi care, fiind proptit de dinţi şi făcând să vibreze lama cu degetul, produce un sunet monoton, modulat prin mişcarea buzelor; drâng. ♦ (Ir.) Vioară.

DRÂMBÓI1, *drâmboaie,* s. n. Drâmbă (mai mare). – **Drâmbă** + suf. *-oi.*

DRÂMBOÍ2, *drâmboiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A-şi manifesta supărarea, mânia; a boci în gura mare. [Var.: **drâmboiá** vb. I] – Din **drâmbă.**

DRÂNG1, *drânguri,* s. n. (Reg.) Drâmbă. – Et. nec.

DRÂNG2 interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul drâmbei sau (ir.) al viorii. [Var.: **drânga** interj.] – Din **drâng.**

DRÂNGĂLĂU, *drângălăi,* s. m. (Rar) Om care îşi pierde vremea degeaba; pierde-vară. [Var.: **drăngălău** s. m.] – Cf. drâng.

DRÂNGĂNÍ, *drângănesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A produce sunete discordante la un instrument (cu coarde). [Var.: **drăngăní** vb. IV] – **Drâng** + suf. *-ăni.* Cf. zdrăngăni.

DREÁVĂ, *dreve,* s. f. **1.** Fiecare dintre vergelele care trec prin mosoarele alergătorii pentru urzeală. **2.** Instrument în formă de arc cu care plăpumarul bate lâna. **3.** Chingă de şipci dispuse transversal, care întăreşte aripa unei mori de vânt.

DREGĂTÓR, *dregători,* s. m. (În Ţara Românească şi în Moldova) Demnitar la Curtea domnească cu atribuţii în Sfatul domnesc, în administraţie, justiţie, armată; *p. gener.* conducător; înalt funcţionar. [Var.: (înv. şi reg.) **diregătór** s. m.] – **Drege** + suf. *-ător.*

DREGĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *dregătoreşti,* adj. (Înv.) Care aparţine dregătorului sau dregătoriei, privitor la dregători sau la dregătorie. – **Dregător** + suf. *-esc.*

DREGĂTORÍE, *dregătorii,* s. f. Demnitatea, funcţia de dregător. [Var.: (înv. şi reg.) **diregătoríe** s. f.] – **Dregător** + suf. *-ie.*

DRÉGE, *dreg,* vb. III. (Pop. şi fam.) **1.** *A-şi drege gustul* = a mânca sau a bea ceva plăcut, pentru a îndepărta gustul neplăcut lăsat de alimentele sau băuturile consumate anterior. **2.** Tranz. A pune ceva la cale; a aranja, a plănui. ◊ Expr. *Face şi drege* = se străduieşte să rezolve, să realizeze ceva. **3.** Tranz. A potrivi, a îmbunătăţi gustul unei mâncări. [Perf. s. *dresei*, part. *dres.* – Var.: (înv. şi reg.) **dirége,** (înv.) **derége** vb. III].

DREPNEÁ, *drepnele,* s. f. Pasăre asemănătoare cu rândunica, cu penele de culoare cafenie-închisă şi cu gâtul alb.

DREPT, DREÁPTĂ, (**A, B**) *drepţi, -te,* adj., (**C**) adv., *drepturi*, s. n., prep. **A.** Adj. **I. 1.** Care merge de la un punct la altul direct, fără abatere. ◊ *Linie dreaptă* (şi substantivat, f.) = linie care uneşte două puncte din spaţiu pe drumul cel mai scurt. *Unghi drept* = unghi format de două drepte perpendiculare una pe alta.**2.** (Despre lucruri, fiinţe, părţi ale lor etc.) Care are o poziţie verticală (faţă de un punct de reper). *Zid, perete drept. Om drept ca lumânarea.* ◊ Expr. *A se ţine drept* = a avea o poziţie perfect verticală. (Cu valoare de interjecţie) *Drepţi!* formulă de comandă militară pentru luarea poziţiei de drepţi. (Adverbial) *A sta drept* = a avea o atitudine de neclintit, a fi dârz, curajos. ♦ (Despre terenuri înclinate, forme de relief sau părţi ale lor) Aproape vertical; abrupt, povârnit. **3.** Care are o poziţie orizontală (faţă de un punct de reper); orizontal; plan, neted. *Câmpie dreaptă.* **II.** Fig. **1.** (Despre acţiuni ale omului sau despre noţiuni abstracte) Care este, se face etc. potrivit dreptăţii şi adevărului; întemeiat, just, cinstit, bun. ◊ *Parte dreaptă* = parte care se cuvine în mod legal fiecăruia la o împărţeală. *Luptă dreaptă* = luptă corp la corp, fără arme, fără înşelătoriişi fără ajutor străin. ◊ *Ce-i drept e drept*, se spune pentru a recunoaşte un adevăr incontestabil. **2.** (Despre oameni) Care trăieşte şi lucrează conform dreptăţii, adevărului, omeniei, binelui; cinstit, întegru, cumsecade. ♦ (În limbajul bisericesc) Cuvios, cucernic. **3.** (Pop.; despre rude) Care este legat de cineva prin legături directe, de sânge; adevărat, bun. **B.** Adj. (În opoziţie cu *stâng)* **1.** Care se află de partea sau în direcţia mâinii drepte (când cineva stă cu faţa în direcţia în care este orientat un lucru). *Aripa dreaptă a clădirii.* ◊ (Substantivat; în locuţiuni) *Din dreapta. În dreapta. La* (sau *spre) dreapta. A ţine dreapta* = a merge pe partea dreaptă a unui drum. **C.** Adv. **1.** (Urmat de determinări locale, indică direcţia) *De-a dreptul* = fără a se abate din drum, fără înconjur; în mod direct, nemijlocit; chiar. **2.** (Urmat de determinări locale, modale sau temporale) Tocmai, exact. *A ajuns drept la timp.***3.** (Reg.; introduce un complement circumstanţial de loc) Alături de..., lângă; în dreptul... ◊ Expr. *A i se pune soarele drept în inimă* = a i se face foame. [Var.: (înv. şi reg.) **dirépt, -eáptă** adj.].

DREPTÁCI, -CE, *dreptaci, -ce,* s. m. şi f., adj. (Persoană) care are predispoziţia să scrie, să lucreze etc. numai cu mâna dreaptă. – **Drept** + suf. *-aci.*

DREPTÁR, *dreptare,* s. n. Riglă, echer sau orice alt instrument folosit (în construcţii, în dulgherie etc.) pentru verificarea suprafeţelor plane ori pentru trasarea drumurilor. – **Drept** + suf. *-ar.*

DREPTÁTE, *dreptăţi,* s. f. Principiu moral şi juridic care cere să se dea fiecăruia ceea ce i se cuvine şi să i se respecte drepturile; echitate; faptul de a recunoaşte drepturile fiecăruia şi de a acorda fiecăruia ceea ce i se cuvine. ◊ Loc. adv. *Cu* (sau *după) dreptate* = după lege, cum se cuvine, în mod just, pe drept, echitabil. *Pe bună dreptate* = pe drept cuvânt, în mod întemeiat. – **Drept** + suf. *-ate.*

DREPTÚNGHI, *dreptunghiuri,* s. n. Patrulater care are toate unghiurile drepte şi laturile opuse egale. – **Drept** + **unghi**.

DREPTÚNGHIC, -Ă, *dreptunghici, -ce,* adj. (Despre figuri geometrice) Care are unul sau mai multe unghiuri drepte. ◊ (Adjectival) *Triunghi dreptunghic* = triunghi care are un unghi drept. – **Dreptunghi** + suf. *-ic.*

DREPTUNGHIULÁR, -Ă, *dreptunghiulari, -e,* adj. Care are forma unui dreptunghi. – Din **dreptunghi.**

DRES1, (II) *dresuri,* s. n. (Pop.). **I.** Acţiunea de *a drege* şi rezultatul ei. **II.** Concr.) (La pl.) Mirodenii, condimente. **III.** (Concr.; la pl.; în forma *direse)* Denumire dată actelor de cancelarie domnească emise în Ţările Române. [Var.: **dirés** s. n.] – V. **drege.**

DRES2, DREÁSĂ, *dreşi, -se,* adj. (Pop.) **1.** Reparat. **2.** (Despre mâncăruri) Căruia i s-au adăugat mirodenii, condimente etc. – V. **drege.**

DRESÁ, *dresez,* vb. I. Tranz. A învăţa, a obişnui, a deprinde un animal să facă, la poruncă, anumite mişcări sau să îndeplinească anumite acţiuni. ♦ Fig. (Peior.) A învăţa, a deprinde o persoană să se comporte într-un anumit fel, stabilit de mai înainte de alţii. – (după *deprinde*).

DRESÁRE, *dresări,* s. f. Acţiunea de *a dresa*. – V. **dresa.**

DRESÁT, -Ă, *dresaţi, -te,* adj. (Despre animale) Deprins, învăţat să facă, la poruncă, anumite mişcări sau să îndeplinească anumite acţiuni. ♦ Fig. (Peior.; despre oameni) Deprins să se comporte într-un anumit fel, stabilit de mai înainte de alţii. – V. **dresa.**

DRÉŢE, *dreţe,* s. f. **1.** Plantă acvatică cu frunze mari, dinţate şi violacee pe partea inferioară, cu flori mari. **2.** Plantă erbacee târâtoare din familia primulaceelor, cu flori galbene solitare, folosită în medicina populară . – Et. nec.

DRIC, *dricuri*, s. n. **1.** Scheletul de sus al unui car (fără roţi şi loitre). ♦ Cantitate de obiecte, de materiale etc. care se poate încărca pe un asemenea schelet. **2.** Vehicul special, tras de cai, care poartă mortul la groapă; car mortuar. ◊ Expr. (Fam.) *A fi pe dric* = a fi pe sfârşite; a fi într-o situaţie grea; a fi gata să eşueze. **3.** Fig. (Pop.) Punct culminant al zilei, al nopţii, al unui anotimp; punct culminant al unei acţiuni care se desfăşoară în timp; miez, toi.

DRICÁR, *dricari*, s. m. **1.** Fabricant sau negustor de dricuri (**1**). **2.** Proprietar sau vizitiu de dricuri (**2**); antreprenor de pompe funebre. **3.** Persoană care transportă mortul la groapă; cioclu. – **Dric** + suf. *-ar.*

DRÍŞCĂ, *drişte,* s. f. Unealtă a zidarului cu care se netezeşte tencuiala, mortarul, betonul.

DRIŞCUÍ, *drişcuiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi tencuiala, betonul sau asfaltul cu drişca. – **Drişcă** + suf. *-ui.*

DRIŞCUÍRE, *drişcuiri,* s. f. Acţiunea de *a drişcui* şi rezultatul ei; drişcuit. – V. **drişcui.**

DRIŞCUÍT s. n. Drişcuire. – V. **drişcui.**

DROÁIE s. f. (Fam.) Mulţime, ceată mare de oameni sau de animale. ◊ Loc. adv. *Cu droaia* = în număr mare, cu grămada. ♦ P. gener. Mulţime, grămadă, număr mare (din ceva). ♦ (Adverbial) În mare număr. [Pr.: *droa-ie*].- (după *grămadă*).

DROB1, (1) *drobi*, s. m., **(2, 3)** *droburi*, s. n. **1.** S. m. Bucată, bulgăre mai mare de sare; *p. gener.* bucată mare şi compactă din ceva. **2.** S. n. Măruntaie de miel. ♦ Mâncare preparată din măruntaie de miel tocate, învelite în prapur şi puse la cuptor. **3.** S. n. (Reg.) Cutia teascului de vin.- (după *bucată*).

DROB2, *drobi*, s. m. **1.** Arbust din familia leguminoaselor, cu frunze trifoliate, cu flori galbene şi cu fructele păstăi turtite. **2.** Nume dat mai multor arbuşti din familia leguminoaselor, cu frunze trifoliate, flori albe, galbene sau roşietice şi fructe păstăi). ◊ *Drob-de-munte* = mic arbust cu ramuri lungi şi subţiri acoperite cu peri aspri, cu frunze păroase pe partea inferioară şi cu flori galbene . **3.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze acoperite de peri şi cu flori mici, galbene-aurii .

DROBÍŢĂ, *drobiţe,* s. f. Mic arbust din familia leguminoaselor, cu frunze lanceolate şi cu flori galbene, ale cărui ramuri, fierte în apă, dau o culoare galbenă, folosită la vopsit . – **Drob**2 + suf. *-iţă.*

DROBUŞÓR1, *drobuşori,* s. m. Diminutiv al lui *drob*1 (**1**). – **Drob**1 + suf. *-uşor.*

DROBUŞÓR2, *drobuşori,* s. m. Plantă erbacee cu frunze albăstrui şi cu flori galbene, ale cărei frunze fermentate dau o culoare albastră, folosită la vopsit. – **Drob**2 + suf. *-uşor.*

DROG2 subst. Numele a două plante: **a**) arbust cu flori gălbui solitare, care creşte prin locuri pietroase şi aride; **b**) plantă târâtoare din familia leguminoaselor, care creşte prin păşuni montane . – Et. nec.

DRÓJDIE, *drojdii*, s. f. **1.** Substanţă dintr-un lichid care se depune pe fundul unui vas. ◊ Zaţ de cafea. **2.** (Şi în sintagma *rachiu de drojdie)* Rachiu făcut din drojdie (**1**) de vin. **3.** Nume dat unor ciuperci microscopice unicelulare care trăiesc în colonii şi de obicei produc fermentaţia alcoolică în materii zaharoase. ♦ Preparat făcut din una dintre aceste ciuperci (a berii), întrebuinţat ca ferment pentru dospirea aluatului.- (după *ferment*).

DROJDIOÁRĂ, *drojdioare,* s. f. Diminutiv al lui *drojdie* (**2**); drojdiuţă. [Pr.: *-di-oa-*] – **Drojdie** + suf. *-ioară.*

DROJDIUŢĂ, *drojdiuţe,* s. f. Drojdioară. [Pr.: *-di-u-*] – **Drojdie** + suf. *-uţă.*

DRÓPIE, *dropii*, s. f. Pasăre mare de stepă cu penajul spatelui galben-ruginiu, pieptul şi vârful aripilor albe, capul şi gâtul sur, a cărei carne este comestibilă .

DROPIÓI, *dropioi*, s. m. Bărbătuşul dropiei. [Pr.: *-pi-oi*] – **Dropie** + suf. *-oi.*

DRÚGĂ, *drugi*, s. f. **1.** Fus (mare şi gros) pe care se pune fuiorul de tors urzeală pentru lăicere, saci etc. ♦ Cantitate de fuior pusă pe acest fus. **2.** (Înv.) Drug scurt. **3.** (Reg.) Ştiulete de porumb.

DRUM, *drumuri*, s. n. **1.** Cale de comunicaţie terestră, alcătuită dintr-o bandă îngustă şi continuă de teren bătătorit, pietruit, pavat sau asfaltat. ◊ *Drumul mare* = şosea de mare circulaţie, care leagă localităţi principale. *Drum-de-fier* = cale ferată. ◊ Loc. adv. *Peste drum* = în faţă, vizavi. *În drum* = în mijlocul circulaţiei; în calea tuturor; în văzul tuturor. *Pe toate drumurile* = peste tot, pretutindeni. ◊*A aduna pe cineva de pe drumuri* = a adăposti, a ocroti pe cineva. *Pe drum* = gata să vină, să sosească, să apară, să se nască. *A-şi face* (sau *a-şi găsi, a-şi croi) (un) drum (nou) în viaţă* = a începe o (nouă) carieră, un nou fel de viaţă, a-şi găsi un rost; a reuşi. *A apuca* (sau *a lua) alt drum* = a se ocupa de altceva, a se iniţia în alt domeniu. *A ieşi cuiva în drum* = a întâmpina pe cineva. *A da drumul* (cuiva sau la ceva).♦ Parcurs; rută, itinerar; traseu, cursă (parcurse de cineva sau de ceva). *Drumul Oltului. Drum maritim.* **2.** Călătorie. ◊ *Ultimul drum* = drumul pe care este condus un mort la groapă. ◊ *Drum bun!* urare adresată cuiva care pleacă într-o călătorie. **3.** Traiectorie.

DRUMÁR, *drumari*, s. m. **1.** (Reg.) Drumeţ. **2.** Lucrător la amenajarea drumurilor. – **Drum** + suf. *-ar.*

DRUMÁŞ, *drumaşi*, s. m. (Înv.) Drumeţ, călător. – **Drum** + suf. *-aş.*

DRUMEÁG, *drumeaguri*, s. n. Drum îngust. – **Drum** + suf. *-eag.*

DRUMÉŢ, -EÁŢĂ, *drumeţi, -e*, s. m. şi f. Persoană care călătoreşte (pe jos); călător. – **Drum** + suf. *-eţ.*

DRUMEŢÍE, *drumeţii,* s. f. Călătorie (făcută pe jos); excursie, turism. – **Drumeţ** + suf. *-ie.*

DRUMUÍ, *drumuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Top.) A lega detaliile unei suprafeţe de teren cu geodezia respectivă. **2.** Intranz. (Rar) A merge, a umbla pe drum. – **Drum** + suf. *-ui.*

DRUMULÉŢ, *drumuleţe,* s. n. Diminutiv al lui *drum;* drumuşor. – **Drum** + suf. *-uleţ.*

DRUMUŞÓR, *drumuşoare,* s. n. Drumuleţ. – **Drum** + suf. *-uşor.*

DUBÁLĂ s. f. v. **dubeală.**

DÚBĂ2, *dube,* s. f. **1.** Luntre mică de pescuit (în lacuri), construită dintr-un trunchi de copac scobit. **2.** Putină îngropată în pământ sau groapă căptuşită cu lemn, în care se pun impreină substanţele naturale folosite la tăbăcirea peilor crude.

DUBĂLÁR, *dubălari,* s. m. (Reg.) Tăbăcar. – **Dubală** + suf. *-ar*.

DUBEÁLĂ, *dubeli*, s. f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) dubi;* (concr.) argăseală. [Var.: **dubálă** s. f.] – **Dubi** + suf. *-eală.*

DUBÍ, *dubesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A tăbăci, a argăsi. ◊ Expr. *A pune* (pe cineva) *la dubit* = a băga (pe cineva) la închisoare. **2.** Refl. (Despre in, cânepă etc.) A se muia, a se topi, a se destrăma.

DUBÍRE s. f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) dubi*. – V. **dubi.**

DUBÍT, -Ă, *dubiți, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre piei) Argăsit, tăbăcit. **2.** (Despre in, cânepă etc.) Muiat, topit, destrămat. – V**. dubi.**

DUBLÁ, *dublez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni de două ori mai mare; a (se) îndoi. **2.** Tranz. A reuni două materiale, punându-le unul peste altul. ♦ A căptuși, a acoperi cu un alt material.

DUBLÁRE, *dublări,* s. f. Acțiunea de *a (se) dubla* și rezultatul ei. – V. **dubla.**

DUBLÁT, -Ă, *dublați, -te,* adj. **1.** (Aproximativ) de două ori mai mare sau mai mult; îndoit **(II)**. **2.** (Despre obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte) Căptușit cu alt material. – V. **dubla. DÚBLĂ,** *duble*, s. f. (Pop.) **1.** Măsură de capacitate pentru cereale egală cu un dublu-decalitru; baniță. **2.** Pâine de două ori mai mare decât cea obișnuită. [Var.: **dúblu** s. n.] – Refăcut din **dublu.**

DÚBLU1 s. n. v. **dublă.**

DÚBLU2**, -Ă,** *dubli, -e,* adj., s. m., s. f., s. n. (Cantitate) care este de două ori mai mare sau cuprinde de două ori mai mult în raport cu o cantitate dată; îndoit. ◊ *Cuvânt* (sau *vorbă, afirmație* etc.) *cu dublu sens* (sau *înțeles)* = cuvânt (sau afirmație etc.) cu două înțelesuri, echivocă.

DÚCĂ1 s. f. (De obicei precedat de prep. „de", „la", „pe") Plecare, drum, călătorie. ◊ Expr. *A fi pe ducă* = a fi pe sfârșite; a fi pe moarte. – Din **duce**1.

DUCĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *ducărești, -e,* adj. (Fam.) Umblăreț. – **Duce**1 + suf. *-ăreț.*

DÚCE1**,** *duc*, vb. III. **I.** Tranz. **1.** A transporta ceva sau pe cineva într-un anumit loc, a lua ceva sau pe cineva dintr-un loc și a-l pune într-altul. **2.** A lua pe cineva cu sine spre a-l conduce, a-l îndruma, a-l introduce undeva; a conduce. ◊ Expr. *A duce* (pe cineva) *cu vorba* (sau *cu minciuna)* = a-i promite (cuiva) mereu ceva, amânând îndeplinirea promisiunii. *A se lăsa dus de gânduri* = a se lăsa cuprins, copleșit de gânduri. **3.** A deplasa pentru a apropia de cineva sau ceva; *p. ext*. a apropia de cineva sau ceva. *Duce lingura la gură.* **4.** A-și petrece viața, zilele etc. într-un anumit fel; a trăi. ◊ Expr. *A o duce în...* = a nu mai înceta cu..., a o ține în **5.** A îndura, a suporta, a răbda, a suferi. ◊ Expr. *A duce grija* (cuiva sau a ceva). *A(-i) duce dorul* = a-i fi dor de cineva. **6.** A purta războaie, lupte, tratative etc. **II.** Refl. **1.** A merge, a se deplasa, a se mișca, a pleca undeva sau către cineva. ◊ Expr. *A se duce drept* (sau *într-un suflet, glonț, pușcă, întins)*.(Pop.) *A se duce după cineva* = a se mărita. *A se tot duce* = a merge fără încetare..*Du-te-vino* = mișcare continuă (și intensă) încoace și încolo. (Pop.) *Ducă-se pe pustii*.

DÚCERE, *duceri*, s. f. Faptul de *a (se) duce*1; plecare; mers. – V. **duce**1.

DÚCIPAL, *ducipali*, s. m. Cal sprinten, voinic, frumos.

DUD, *duzi*, s. m. Numele a două specii de arbori cu frunzele lobate asimetric, cu fructe mici, cărnoase, albe sau negre-roșietice, cu un gust dulce fad, ale căror frunze constituie hrana viermilor de mătase; agud.

DÚDĂ, *dude*, s. f. Fructul dudului; agudă. – Din **dud.**

DUDĂU, *dudaie*, s. n. (Bot.; pop.) Cucută; *p. ext*. (cu sens colectiv) buruieni, bălării.

DUDÚCĂ, *duduci*, s. f. (Înv.) Termen de politețe care se dădea fetelor și femeilor tinere de la oraș sau din înalta societate.

DUDUCÚȚĂ, *duducuțe,* s. f. (Înv.) Diminutiv al lui *duducă.* – **Duducă** + suf. *-uță.*

DUDUÍ, *dúdui*, vb. IV. **1.** Intranz. (Despre pământ, clădiri, ferestre etc.; la pers. 3) A se zgudui, a se cutremura, a bubui (din cauza unor lovituri, explozii etc. repetate)**. 2.** Intranz. (Despre foc) A arde puternic și cu zgomot**. 3.** Tranz. (Înv. și reg.) A îmboldi, a îndemna (la mers); a alunga, a goni. – Formație onomatopeică.

DUDÚIE, *dudui*, s. f. Domnișoară.

DUDUÍT s. n. Faptul de *a dudui;* zgomot sacadat; duduitură, durduit. – V. **dudui.**

DUDUITÚRĂ, *duduituri*, s. f. Duduit. [Pr.: *-du-i-*] – **Dudui** + suf. *-tură.*

DUDUÍȚĂ, *duduițe,* s. f. Diminutiv al lui *duduie.* – **Duduie** + suf. *-iță.*

DUGHÍE, *dughii*, s. f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze alungite și ascuțite la vârf, cu flori dispuse în spice, cultivată ca plantă de nutreț; pârâng . – Et. nec.

DUH, *duhuri*, s. n. **1.** (În superstiții) Ființă supranaturală, imaterială; arătare, strigoi, stafie. ◊ *Sfântul Duh* = una dintre cele trei ipostaze sub care este înfățișată Trinitatea divină în creștinism. ♦ Spirit rău; drac, diavol. **2.** Suflet, spirit (al unei ființe). ♦ (Înv.) Respirație, suflare, răsuflare.♦ (Înv.) Duhoare. **3.** Capacitate intelectuală; minte, inteligență; umor, spirit. ◊ Loc. adj. *De duh* = spiritual, inteligent. ◊ Expr. *Sărac cu duhul* = prost; naiv; simplu. **4.** (Înv.) Caracter, fire, natură; temperament. ◊ Loc. adv. *Cu duhul blândeții* = blând, binevoitor.

DUHLÍU, -ÍE, *duhlii*, adj. (Rar) Glumeț, hazliu, spiritual. – **Duh** + suf. *-liu.*

DUHNÍ, *duhnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A răspândi un miros urât și greu; a mirosi urât, a duhori. **2.** (Rar; despre vânt) A sufla (cu putere), a răbufni, a bufni. ♦ Tranz. Fig. A șopti, a sufla cuiva la ureche în mod nepăcuit.

DUHOÁRE, *duhori*, s. f. Miros urât și greu; putoare. ♦ Atmosferă viciată, aer greu (dintr-un spațiu închis). – Contaminare între **duh** și [put]**oare.**

DUHORÍ, *duhoresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A duhni (**1**), a puți. – Din **duhoare.**

DUHÓVNIC, *duhovnici*, s. m. (La ortodocși) Preot care sfătuiește pe credincioși; confesor. ♦ Fig. Persoană căreia cineva îi încredințează toate tainele, gândurile, intențiile sale intime.

DUHOVNICÉSC, -EÁSCĂ, *duhovnicești,* adj. Al duhovnicului, privitor la duhovnic; *p. gener*. preoțesc. – **Duhovnic** + suf. *-esc.*

DUIÓS, -OÁSĂ, *duioși, -oase,* adj. **1.** Mișcător, emoționant. ♦ Mângâietor, blând, dulce. ♦ Sentimental, afectiv. ♦ Iubitor. **2.** Jalnic, trist. [Pr.: *du-ios*].

DUIOȘÍE, *duioșii,* s. f. **1.** Simțire gingașă, delicată, pornită din inimă; gingășie. **2.** Melancolie, tristețe, jale. [Pr.: *du-io-*] – **Duios** + suf. *-ie.*

DULĂPĂȘ, *dulăpașe,* s. n. Dulăpior. – **Dulap** + suf. *-aș.*

DULĂPIÓR, *dulăpioare,* s. n. Diminutiv al lui *dulap;* dulăpaș. – **Dulap** + suf. *-ior.*

DULĂU, *dulăi,* s. m. Câine mare (și lătos); zăvod.

DÚLCE, (A) *dulci*, adj., (**B**) *dulciuri*, s. n., s. n. **A.** Adj. **I. 1.** Care are gustul caracteristic mierii sau zahărului. ♦ Care a fost îndulcit (cu miere, cu zahăr etc.). **2.** (Despre lapte) Proaspăt; nefermentat. ♦ (Despre brânzeturi) Care nu a fost sărat sau care a fost puțin sărat. **3.** (Despre fructe) Care este produs de un pom fructifer altoit, având gustul dulce (**A I 1**). **4.** (Despre apă) De râu, de izvor, de fântână. **II.** Fig. **1.** Frumos, drăguț, gingaș. *Zâmbet dulce.* ◊ Expr. *A face* (cuiva) *ochi dulci*. ♦ (Despre miros) Aromatic, parfumat. ♦ (Despre glas, sunete etc.) Plăcut la auz; melodios. **2.** (Despre climă și agenți fizici) Moderat, temperat.**3.** (Despre ființe) Simpatic, plăcut la înfățișare sau în comportări. ♦ Iubit, drag.**4.** (Despre oameni) Blând, omenos, înțelegător. ♦ (Despre vorbe) Care place, desfată, mângâie. ♦ (Despre gânduri exprimate) De dragoste. **B.** S. n. Ceea ce e plăcut, bun; ceea ce produce plăcere, bucurie.

DULCEÁG, -Ă, *dulcegi, -ge,* adj. **1.** (Despre mâncăruri și băuturi) Cam dulce, ușor îndulcit. ♦ Fără gust; searbăd, fad. **2.** Fig. (Despre manifestările oamenilor) Care vrea să pară prietenos; mieros. – **Dulce** + suf. *-eag.*

DULCEÁȚĂ, (**2**) *dulcețuri,* s. f. **1.** Însușirea de a fi dulce; gustul mâncărurilor sau băuturilor dulci sau îndulcite; *p. ext.* gust plăcut al unei mâncări sau băuturi. **2.** Preparat alimentar făcut din fructe sau petale de flori fierte în sirop de zahăr. **3.** Aliment extrem de gustos; bunătate. **4.** Fig. Calitatea de a fi plăcut; ceea ce desfată pe cineva sau procură cuiva o senzație plăcută. ◊ Loc. adv. *Cu dulceață* = cu drag; din toată inima. ♦ Plăcere, desfătare; mulțumire sufletească, bucurie, fericire. **5.** Fig. Blândețe, bunătate, duioșie. [Pl. și: *dulceți*] – **Dulce** + suf. *-eață.*

DULCEGĂRÍE, *dulcegării,* s. f. Vorbă, purtare, atitudine dulceagă. – **Dulceag** + suf. *-ărie.*

DULCIȘÓR, -OÁRĂ, *dulcișori, -oare*, adj., s. m. **1.** Adj. Diminutiv al lui *dulce;* destul de dulce, relativ dulce. **2.** S. m. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori purpurii, care crește în regiunile alpine. – **Dulce** + suf. *-işor.*

DULÚȚĂ s. f. (Reg.; în expr.) *A se duce duluță* = a fugi; a se face nevăzut. – Et. nec.

DUMBĂȚ s. m. v. **dumbeț.**

DUMBÉȚ, *dumbeți,* s. m. Plantă erbacee cu frunze mici și dințate, cu flori purpurii sau albe, dispuse în formă de ciorchine la vârful tulpinii; scliper. [Var.: **dumbăț** s. m.].

DUMBRÁVĂ, *dumbrăvi,* s. f. Pădure tânără și nu prea deasă. ♦ Pădure de stejar.

DUMBRÁVNIC, *dumbravnici*, s. m. Plantă erbacee cu miros caracteristic, cu frunze late, cu flori purpurii, trandafirii, roz sau albe, folosită și ca plantă medicinală și meliferă .

DUMBRĂVEÁN, -Ă, *dumbrăveni, -e,* adj. Al dumbrăvii, privitor la dumbravă. – **Dumbravă** + suf. *-ean.*

DUMBRĂVEÁNCĂ, *dumbrăvence,* s. f. Pasăre migratoare cu pene albastre-verzui . [Pl. și: *dumbrăvenci*] – Cf. dumbravă, dumbrăvean.

DUMBRĂVIOÁRĂ, *dumbrăvioare,* s. f. Diminutiv al lui *dumbravă.* – **Dumbravă** + suf. *-ioară.*

DUMIRÍ, *dumiresc*, vb. IV. Refl. și tranz. A pricepe sau a face să priceapă clar (după ce fusese nedumerit), a-și da sau a face să-și dea bine seama; a(-și) explica. [Var.: **dumerí, domirí** vb. IV].

DUMIRÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) dumiri* și rezultatul ei; lămurire, înțelegere, clarificare. [Var.: **dumeríre** s. f.] – V. **dumiri.**

DUMÉSNIC, -Ă, *dumesnici*, *-ce*, adj. (Înv.; despre animale) Domestic (**1**).

DUMESNICÍ, *dumesnicesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) domestici. – Din **dumesnic.**

DUMICÁ, *dumíc*, vb. I. Tranz. (Pop.) **1.** A sfărâma, a rupe, a tăia în bucățele, a fărâmița un aliment; (în special) a mesteca în gură un aliment. **2.** A tăia pe cineva în bucăți; a ciopârți; *p. ext*. a distruge, a nimici. [Prez. ind. acc. și: *dúmic*].

DUMICÁT, *dumicați,* s. m. (Pop.) Bucată mică ruptă dintr-un aliment, atât cât se bagă o dată în gură; îmbucătură. – V. **dumica.**

DUMÍNECĂ s. f. v. **duminică.**

DUMINECEÁ, *duminecele,* s. f. Plantă erbacee târâtoare cu flori galbene. – **Duminecă** + suf. *-ea.*

DUMINICÁL, -Ă, *duminicali, -e,* adj. Care are loc duminică, de duminică. – **Duminică** + suf. *-al* .

DUMÍNICĂ, (**1**) *duminici*, s. f., adv. **1.** S. f. Ultima (sau prima) zi a săptămânii, considerată zi de sărbătoare și de odihnă în civilizațiile creștine. ◊ Loc. adj. *De duminică* = (despre haine) care se poartă în zilele de sărbătoare; care este de calitate (mai) bună. **2.** Adv. În cursul zilei de duminică (**1**); (art.) în fiecare duminică. [Var.: **dumínecă** s. f.].

DUMIRÍ vb. IV v. **dumeri.**

DUMIRÍRE s. f. v. **dumerire.**

DUMITRÍȚĂ, *dumitrițe,* s. f. (Bot.; pop.) Tufănică; crizantemă. – Din [Sfântul] **Dumitru** (n. pr.) + suf. *-iță.*

DUMNEALÚI, DUMNEAÉI, *dumnealor,* pron. pers. m. și f. Pronume de politețe pentru persoana a 3-a. ♦ (Fam.) Soț, soție. [Var.: (reg.) **domnialúi** pron. pers. m., **dumneéi** pron. pers. f.] – **Domnia** + **lui (ei, lor).**

DUMNEASÁ pron. pers. m. și f. (Pop.) Pronume de politețe pentru persoana a 3-a singular. [Gen.-dat. *dumisale*] – **Domnia + sa.**

DUMNEATÁ pron. pers. Pronume de politețe pentru persoana a 2-a singular. [Gen.-dat. dumitale (abr. d-tale). – Var.: (înv. și reg.) dumnetá, dumneatále pron. pers.] – **Domnia + ta.**

DUMNEZÉIE s. f. (Rar) Zeiță. – De la **Dumnezeu.**

DUMNEZEIÉSC, -IÁSCĂ, *dumnezeiești,* adj. **1.** Al lui Dumnezeu, privitor la Dumnezeu; divin. **2.** Fig. Minunat, superb, splendid. [Pr.: *-ze-iesc*] – **Dumnezeu** + suf. *-esc.*

DUMNEZEIÉȘTE adv. Minunat, superb, splendid. [Pr.: *-ze-ieș-*] – **Dumnezeu** + suf. *-ește.*

DUMNEZEÍRE s. f. Divinitate; Dumnezeu. [Pr.: *-ze-i-*] – De la **Dumnezeu.**

DUMNEZÉU, (**2**) *dumnezei*, s. m. **1.** N. pr. (În religiile monoteiste) Ființă supremă personală, cauză transcendentă primordială, principiu fundamental al existenței și ordinii universale, creator și judecător al lumii, binele absolut și principiu al mântuirii care acționează în istorie **.** ♦ (În religia creștină) Dumnezeu (**1**) care este unic, dar în același timp întreit în: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. *A porni* (sau *a merge* etc.) *cu Dumnezeu* = a porni (sau a merge etc.) în pace, cu bine, sănătos. *Cu Dumnezeu înainte!* = noroc! succes! (la drum, într-o acțiune întreprinsă etc.). *A lăsa* (pe cineva) *în plata* (sau *în știrea) lui Dumnezeu* = a lăsa (pe cineva) în pace sau la voia întâmplării. *Pentru (numele lui) Dumnezeu!* exclamație de implorare, deznădejde sau dezaprobare**.** *Să dea Dumnezeu!* = (formulă de urare) să se împlinească cea ce doresc (sau dorești ei)! **2.** Divinitate, zeu.

DÚNĂ, *dune*, s. f. Formă de relief cu aspectul unor coame paralele, apărute sub acțiunea vântului, situate pe țărmurile joase ale mărilor, pe cursul inferior al râurilor și în regiunile nisipoase.

DÚNĂRE s. f. (Pop.) Apă mare; cantitate mare de apă. ◊ Expr. *A crește dunăre* = a crește peste măsură. *Dunăre de mânios* sau *mânios dunăre* = foarte mânios sau supărat. *A se face dunăre (turbată)* = a se mânia foarte tare. – Din n. pr. **Dunăre.**

DUNĂREÁN, -Ă, *dunăreni, -e,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. Al Dunării, privitor la Dunăre, din părțile Dunării. **2.** S. m. și f. Locuitor din părțile Dunării. – **Dunăre** (n. pr.) + suf. *-ean.*

DUNGÁ, *dunghez*, vb. I. Tranz. și refl. A face ca un obiect să aibă dungi sau a căpăta dungi. ♦ A însemna cu dungi. – Din **dungă.**

DUNGÁT, -Ă, *dungați, -te,* adj. Cu dungi; vărgat. – **Dungă** + suf. *-at*.

DÚNGĂ, *dungi*, s. f. **1.** Linie vizibilă pe un fond de altă culoare. ♦ Fâșie, dâră. ♦ Cută, încrețitură, zbârcitură a pielii (de pe obraz). **2.** Muchie a unui lemn cioplit. **3.** Margine a unor obiecte

sau a unor construcții. ♦ Spec. Marginea neascuțită a unor instrumente tăioase. **4.** Parte laterală a unui lucru; latură, coastă. ◊ Loc. adv. *În dungă* = dintr-o parte, într-o parte.

DUNGĂȚEÁ, *dungățele,* s. f. Plantă erbacee cu frunzele formate din cinci foliole, cu flori purpurii. – **Dungat** + suf. *-ea*.

DUNGULÍȚĂ, *dungulițe,* s. f. Diminutiv al lui *dungă* (**1**); dunguță. – **Dungă** + suf. *-uliță*.

DUNGÚȚĂ, *dunguțe,* s. f. (Rar) Dunguliță. – **Dungă** + suf. *-uță*.

DUP interj. **1.** Cuvânt care imită mersul apăsat, tropăitul încălțămintei etc. **2.** Cuvânt care imită zgomotul înfundat produs de o izbitură, o căzătură etc. – Onomatopee.

DÚPĂ prep. **I.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) **1.** Îndărătul..., în dosul..., înapoia... *După casă se află livada*. **2.** Mai departe de..., dincolo de **3.** (Exprimă un raport de succesiune) În urma..., pe urma *Se ridică val după val.* ◊ Loc. adv. *Unul după altul* = pe rând, în șir, succesiv. **4.** (Cu nuanță finală, după verbe de mișcare) În urma sau pe urma cuiva sau a ceva (spre a da de el, spre a-l ajunge, a-l prinde, a-l păzi, a-l îngriji etc.). *Fuge după vânat*. **II.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) În urma..., trecând de *Venea acasă după apusul soarelui.* ◊ Loc. adv. (Și substantivat) *După-amiază* sau *după-prânz, după-masă* = în partea zilei care începe în jurul orei 12. *După-amiaza* sau *după-masa* = (aproape) în fiecare zi în cursul după-amiezii. **III.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) **1.** Potrivit cu..., în conformitate cu...; la fel cu...*Dacă ar fi după mine* = dacă ar depinde de mine. **2.** Ținând seama de..., având în vedere , luând în considerație... **3.** În raport cu..., pe măsura..., în proporția în care .... *După faptă și răsplată.* **IV.** (Introduce un complement indirect) (Arată motivul, cauza care produce acțiunea) *A-i părea rău după ceva*.**V.** (Introduce un atribut) (Arată originea, descendența) Din partea..... *Văr după mamă.* [Var.: (înv. și reg.) **dúpre** prep.].

DUPĂÍ, *dupăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A călca îndesat, apăsat, cu zgomot; a tropăi. [Prez. ind. și: *dúpăi*] – **Dup** + suf. *-ăi*.

DUPĂÍT s. n. (Reg.) Faptul de *a dupăi;* zgomot produs de cineva care merge cu pași apăsați; tropăit, dupăitură. – V. **dupăi.**

DUPĂITÚRĂ, *dupăituri,* s. f. (Reg.) Dupăit, tropăit. [Pr.: *-pă-i-*] – **Dupăi** + suf. *-tură*.

DUPĂOLÁLTĂ adv. (Pop.) Unul după altul, unul în urma altuia. [Pr.: *-pă-o-*. – Var.: **dupoláltă** adv.] – **După** + **alaltă.**

DUPOLÁLTĂ adv. v. **dupăolaltă.**

DÚPRE prep. v. **după.**

DUPURÓS, -OÁSĂ, *dupuroși, -oase,* adj. (Rar) Ciufulit, zbârlit. **– Dup** (reg. „smoc de păr, de lână") + suf. *-uros*.

DÚRA1 interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de un lucru care se rostogolește sau se învârte repede. ◊ Loc. adv. *De-a dura* = peste cap, de-a rostogolul, de-a berbeleacul. ◊ Expr. *Dur în jos, dur în sus* sau *dur la deal, dur la vale* sau *dur în car, dur în căruță* sau *dur încoace, dur încolo,* exprimă o mișcare continuă sau un schimb de vorbe prelungit, o ezitare, o chibzuire îndelungată. [Var.: **dur** interj.] – Onomatopee.

DURÁ2, *durez,* vb. I. Tranz. **1.** A construi, a zidi, a clădi. ♦ A așeza un stog, o claie etc. **2.** A face, a confecționa, a alcătui (un obiect). **3.** A aprinde focul.

DURÁ3, pers. 3 *durează,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre acțiuni în desfășurare) A ține un anumit timp, a se desfășura într-o anumită perioadă de timp. ♦ A persista, a dăinui, a se menține. **2.** (Despre lucruri) A se menține (multă vreme) în stare bună; a fi trainic.

DURÁBIL, -Ă, *durabili, -e,* adj. Care durează (de) mult timp; trainic, rezistent; viabil.

DURABILITÁTE s. f. **1.** Calitatea a ceea ce este durabil; trăinicie, rezistență; viabilitate. **2.** Perioadă cât un bun poate fi utilizat.

DURÁRE s. f. Durat. – V. **dura2.**

DURÁT s. n. Acțiunea de *a dura2;* construire, zidire, durare. – V. **dura2.**

DURÁTĂ, *durate,* s. f. Interval de timp în care se petrece, se desfășoară o acțiune; timpul cât durează ceva. ♦ Spec. Interval de timp situat între două evenimente succesive și de aceeași natură.

DÚRĂ, *dure,* s. f. (Pop.) Roată, rotiță (metalică masivă); *spec.* rotița scripetelui de la țele războiului de țesut. – Cf. dura1.

DURĂÍ, pers. 3 *dúrăie,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A se da peste cap, de-a dura, a se rostogoli (cu zgomot); *p. ext.* a hurui. – **Dura**1 + suf. *-ăi*.

DURĂÍT s. n. (Pop.) Faptul de *a durăi;* zgomot produs de un obiect care durăie; huruitură, duruitură. – V. **durăi.**

DURĂITÚRĂ, *durăituri,* s. f. (Pop.) Durăit. [Pr.: *-ră-i-*] – **Durăi** + suf. *-tură*.

DURD, -Ă, *durzi, -de,* adj. (Reg.) Durduliu. – Et. nec.

DÚRDĂ, *durde,* s. f. (Înv. și reg.) Pușcă; flintă. – Et. nec.

DURDUÍ, pers. 3 *dúrduie,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A dudui (**2**), a hurui. **2.** Tranz. fact. A zgudui, a cutremura. – Cf. dudui.

DURDUÍT s. n. (Reg.) Faptul de *a durdui;* duduitură, duduit. – V. **durdui.**

DURDULÍU, -ÍE, *durdulii,* adj. (Despre ființe și părți ale lor) Gras (**1**), rotofei, dolofan; bucălat; durd. – **Durd** + suf. *-uliu*.

DUREÁ, pers. 3 *doáre,* vb. II. Tranz. **1.** A face să simtă o suferință fizică. ◊ Expr. *A atinge pe cineva unde-l doare.* ♦ (Despre părți ale corpului, răni, lovituri) A produce cuiva o suferință fizică. ◊ Expr. *A-l durea* (pe cineva) *inima* = a-i părea (cuiva) rău, a fi mâhnit.**2.** Fig. A produce cuiva o suferință morală; a mâhni, a întrista.

DURÉRE, *dureri,* s. f. **1.** Suferință fizică suportată de cineva. **2.** Fig. Suferință morală; mâhnire, întristare. ◊ Loc. adv. *Cu durere* = îndurerat, trist. – V. **durea.**

DURERÓS, -OÁSĂ, *dureroși, -oase,* adj. Care provoacă sau exprimă durere (fizică ori morală). ♦ (Adverbial) Cu (sau de) durere; îndurerat. – **Durere** + suf. *-os*.

DURIFICÁ, *durífic,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face (mai) dur1 (**1**), mai tare. – Din **dur1.**

DURIFICÁRE, *durificări,* s. f. Acțiunea de *a (se) durifica* – V. **durifica.**

DURITÁTE, (3) *durități,* s. f. **1.** Calitatea, însușirea de a fi dur1 (**1**), proprietate a unui material prin care se exprimă gradul de rezistență la zgâriere, străpungere, deformare. **2.** Proprietatea unei ape de a conține săruri (de calciu și magneziu) peste limita admisă pentru o apă potabilă **. 3.** Atitudine, gest, vorbă plină de asprime, sau violență.

DURÍȚĂ, *durițe,* s. f. Diminutiv al lui *dură*. – **Dură** + suf. *-iță*.

DURLÍGI s. m. pl. (Reg.) Papuci de casă (din lână sau postav); târlici. – Cf. târlici.

DURMÍ vb. IV v. **dormi.**

DURUÍ, *dúrui,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre vehicule, roțile unui vehicul etc.; la pers. 3) A face zgomot mare în timpul mersului; a hurui. **2.** Intranz. și tranz. Fig. A vorbi repede, fără întrerupere (și cu glas ridicat); a turui. – **Dur**2 + suf. *-ui*.

DURUÍRE, *duruiri,* s. f. Acțiunea de *a durui* și rezultatul ei. – V. **durui.**

DURUÍT, *duruituri,* s. n. Faptul de *a durui;* zgomot produs de ceva care duruie; huruit, huruitură, duruitură. – V. **durui.**

DURĂITÚRĂ, durăituri, s. f. (Pop.) Durăit. [Pr.: -ră-i-] – **Durăi** + suf. -tură.

DURÚT s. n. (Pop.) Faptul de *a durea*. – V. **durea.**

DUS1 s. n. Faptul de *a (se) duce;* plecare. – V. **duce1.**

DUS2, -Ă, *duși, -se,* adj. **1.** Plecat (fără a se mai întoarce); *p. ext.* mort. ◊ Expr. *A dormi dus* = a dormi foarte adânc. ♦ (Despre unități de timp și despre acțiuni) Trecut, dispărut (pentru totdeauna). ♦ (Despre ochi) Care este adâncit în orbite (de obosească, boală, supărare etc.). **2.** Fig. Desprins de realitate; absent, îngândurat. ◊ Loc. adv. și adj. *Dus pe gânduri* = îngândurat. – V. **duce1.**

DUȘMÁN, -Ă, *dușmani, -e,* s. m. și f., adj. **1.** (Persoană) care are o atitudine ostilă, răuvoitoare față de ceva sau de cineva, care urăște ceva sau pe cineva; vrăjmaș. **2.** Inamic (**1**) (în război). [Acc. și: (reg.) *dúșman*].

DUȘMÁNCĂ, *dușmance,* s. f. Dușmană. – **Dușman** + suf. *-că*.

DUȘMĂNÉSC, -EÁSCĂ, *dușmănești,* adj. (Înv.) Al dușmanilor, privitor la dușmani. ♦ Dușmănos. – **Dușman** + suf. *-esc*.

DUȘMĂNÉȘTE adv. În mod ostil, cu dușmănie, ca un dușman. – **Dușman** + suf. *-ește*.

DUȘMĂNÍ, *dușmănesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. A avea sentimente de ură față de cineva (sau de ceva); a (se) urî. – Din **dușman.**

DUȘMĂNÍE s. f. Sentiment de ură față de cineva sau de ceva; relații pline de ură între persoane; vrăjmășie. – **Dușman** + suf. *-ie*.

DUȘMĂNÓS, -OÁSĂ, *dușmănoși, -oase,* adj. Plin de dușmănie, de ură; ostil, răuvoitor, dușmănesc. – **Dușman** + suf. *-os*.

E

E1, *e*, s. m. A şaptea literă a alfabetului limbii române.

E2 interj. Exclamaţie care exprimă: **a)** reproş, enervare. **b)** plictiseală, indiferenţă. **c)** (repetat sau prelungit) mirare, satisfacţie surpriză, admiraţie.- Onomatopee.

ECHILÍBRU, *echilibre*, s. n. Stare de repaus a unui corp; stare staţionară a unui fenomen. ◊ Expr. *A-şi pierde echilibrul* = a fi pe punctul de a cădea, de a se prăbuşi.

ECÓU, *ecouri*, s. n. **1.** Undă reflectată de un obstacol şi receptată de un observator. ♦ Undă reflectată care poate fi percepută distinct în raport cu undele directe. **2.** Fig. Răsunet, vâlvă produsă de un eveniment, de o problemă etc. ◊ Expr. *A se face ecoul cuiva* = a repeta, a răspândi cuvintele sau ideile cuiva.

EDUCÁ, *edúc*, vb. I. Tranz. A forma pe cineva prin educaţie; a influenţa în mod intenţionat, sistematic şi organizat dezvoltarea intelectuală, morală şi fizică a copiilor şi tineretului sau, *p. ext.*, a oamenilor, a societăţii etc.- (după *duce*).

EDUCÁRE s. f. Acţiunea de *a educa* şi rezultatul ei; cultivare, instruire. – V. **educa. EDUCÁT, -Ă,** *educaţi, -te*, adj. Care a primit educaţie; manierat, politicos, civilizat. – V. **educa.**

EDUCATÓR, -OÁRE, *educatori, -oare*, adj., s. m., s. f.. (Persoană cu o pregătire specială) care educă copiii, tineretul.- **Educa** +suf. *–tor*.

EDUCÁŢIE s. f. **1.** Fenomen social fundamental de transmitere a experienţei de viaţă a generaţiilor adulte şi a culturii către generaţiile de copii şi tineri, abilităţii pentru integrarea lor în societate. **2.** Cunoaşterea bunelor maniere şi comportarea în societate conform acestora. [Var.: (înv.) **educaţiúne** s. f.].- **Educa** + suf. *-ţie.*

EFÉCT, *efecte*, s. n. **1.** Fenomen care rezultă în mod necesar dintr-o anumită cauză, fiind într-o legătură indestructibilă cu aceasta; rezultat, urmare, consecinţă. ◊ Expr. *A-şi face efectul* = a da un anumit rezultat, a avea consecinţa scontată. **2.** Impresie produsă de cineva sau de ceva asupra cuiva. ◊ Loc. adj. *De efect* = care atrage atenţia, care produce o impresie puternică.- (după *faptă*).

EFECTUÁ, *efectuez*, vb. I. Tranz. A face, a realiza, a înfăptui; a îndeplini, a executa. [Pr.: *-tu-a*].

EFECTUÁRE, *efectuări,* s. f. Acţiunea de *a efectua* şi rezultatul ei. [Pr.: *-tu-a-*] – V. **efectua.**

EFECTUÁT, -Ă, *efectuaţi, -te*, adj. Care este realizat, înfăptuit, îndeplinit, executat. [Pr.: *-tu-at*] – V. **efectua.**

EGÁL, -Ă, *egali, -e*, adj. **1.** (Adesea adverbial şi substantivat) Care este la fel cu altul într-o anumită privinţă; (despre cetăţeni, naţiuni etc.) care au aceleaşi drepturi şi aceleaşi îndatoriri. **2.** (Despre obiecte, fenomene sau fiinţe, comparate cu ele însele sub diverse aspecte, stări) Neschimbat, statornic; uniform, invariabil; monoton.

EGALÁ, *egalez*, vb. I. Tranz., intranz. şi refl. A face să fie sau a fi la fel cu altul într-o anumită privinţă; a face să devină sau a deveni egal.

EGALÁRE, *egalări,* s. f. Acţiunea de *a (se) egala*. – V. **egala.**

EGALÁT, -Ă, *egalaţi, -te*, adj. Făcut sau devenit egal; nivelat; uniformizat. – V. **egala.**

EGALITÁTE, *egalităţi,* s. f. Faptul de a fi egal; stare a două sau a mai multor lucruri egale între ele.- **Egal** + suf. *–itate.*

EH interj. Exclamaţie care exprimă diverse sentimente: dispreţ, resemnare, dezamăgire, necaz etc. – Onomatopee.

EHÉ interj. v. **ehei.**

EHEHÉI interj. v. **ehei.**

EHÉI interj. Exclamaţie care exprimă diverse sentimente: admiraţie, bucurie, regret, nostalgie; exclamaţie care însoţeşte evocarea unor amintiri, constatarea unor fapte etc. [Var.: **ehé, ehehéi, hehéi** interj.] – Onomatopee.

EI interj. Exclamaţie care: **a)** introduce, însoţeşte, întăreşte sau exprimă o întrebare; **b)** exprimă sau însoţeşte şi întăreşte un îndemn, o mustrare, o poruncă; **c)** exprimă mirarea; **d)** arată trecerea de la o idee la alta. – Onomatopee.

EL, EA, *ei, ele*, pron. pers. 3. **1.** (Ţine locul persoanei despre care se vorbeşte) *El merge*. ♦ (Fam.; la sg.) Soţ, bărbat; soţie, nevastă. **2.** (La genitiv, în formele *lui, ei, lor*, adesea precedat de „al, a, ai, ale", cu valoare posesivă) *Casa lui*. ◊ Expr. *Ai lui* sau *ai ei* = persoane legate prin rudenie, interese comune, prietenie etc. de o anumită persoană. *Ale lui* sau *ale ei* = **a)** lucrurile personale ale cuiva; **b)** capriciile, toanele cuiva. *Lasă-l în ale lui!* **3.** (La dativ, în formele *lui, ei, îi, i, lor, le li*, cu funcţie de complement indirect sau de atribut) *Prietenul îi iese înainte*. **4.** (În acuzativ, în formele *îl, l, o, îi, i, le*, cu funcţie de complement direct) *Cartea pe care o citesc*. ◊ (Precedat de prepoziţii, în formele *el, ea, ei, ele) Pe el îl caut*. ◊ (Precedat de prepoziţii, în forma *o*, cu valoare neutră) *Au mai pâţit-o şi alţii*. [Pr.: *iel, ia, iei, iele*].

ELÉI interj. (Pop.) Exclamaţie prin care se interpelează ascultătorul. – Formaţie onomatopeică.

ELIBERÁ, *eliberez*, vb. I. Tranz. **1.** A da libertate, a pune în stare de libertate; a înlătura oprimarea ; a dezrobi, a descătuşa. **2.** A scoate dintr-o funcţie. **3.** A da cuiva (la cerere) un act, un document oficial etc. ♦ A preda o marfă. **4.** A face liberă o încăpere, un teren etc.; a goli, a evacua.- (după *liber*).

ELIBERÁRE, *eliberări,* s. f. Acţiunea de *a (se) elibera* şi rezultatul ei; liberare. – V. **elibera.**

ELIMINÁ, *elímin*, vb. I. Tranz. A îndepărta, a înlătura, a exclude (dintr-o colectivitate, dintr-un ansamblu). A îndepărta din plămâni aerul (în procesul respiraţiei); a expira.

ELIMINÁRE, *eliminări,* s. f. Acţiunea de *a elimina* şi rezultatul ei; înlăturare, îndepărtare. ◊ Expr. *A proceda prin eliminare* = a căuta să descopere ceva înlăturând, pe rând, elementele nerelevante în scopul obţinerii esenţialului. – V. **elimina.**

EMINESCIÁN, -Ă, *eminescieni, -e*, adj. Care aparţine lui Eminescu, privitor la Eminescu, în genul operei lui Eminescu. [Pr.: *-ci-an*] – **Eminescu** (n. pr.) + suf. *-ian*.

EMOŢIONÁ, *emoţionez*, vb. I. Tranz. A produce, a cauza, a provoca o emoţie; a impresiona. ♦ Refl. A fi cuprins de o emoţie.

EMOŢIONÁT, -Ă, *emoţionaţi, -te*, adj. Cuprins de emoţie. [Pr.: *-ţi-o-*] – V. **emoţiona.**

ENÉRGIC, -Ă, *energici, -ce*, adj. (Adesea adverbial) Plin de vigoare, de energie (**2**); hotărât, viguros; care oglindeşte, exprimă energie (**2**).

ENERGÍE, *energii*, s. f. **1.** Capacitate a unui sistem (fizic) de a efectua lucru mecanic la trecerea dintr-o stare dată în altă stare. **2.** Forţă, putere, tărie, vigoare, capacitate de a acţiona. ♦ Fermitate, hotărâre în atitudini, în acţiuni.

ENERVÁ, *enervez*, vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde calmul, a-şi ieşi sau a scoate pe cineva din fire; a (se) înfuria, a (se) irita; a (se) indispune.- (după *nervi*).

ENERVÁNT, -Ă, *enervanţi, -te*, adj. Care enervează; agasant, supărător, iritant.- **Enerva** + suf. *–nt*.

ENERVÁRE, *enervări,* s. f. Acţiunea de *a (se) enerva* şi rezultatul ei; tensiune nervoasă caracterizată prin nelinişte, nerăbdare, agitaţie, iritare, înfuriere. – V. **enerva.**

ENERVÁT, -Ă, *enervaţi, -te*, adj. În stare de iritare; scos din fire; nervos, iritat. – V. **enerva.**

ENESCIÁN, -Ă, *enescieni, -e*, adj. De Enescu, al lui Enescu; în maniera lui Enescu. [Pr.: *-ci-an*] – **Enescu** (n. pr.) + suf. *-ian*.

ENUMERÁ, *enúmăr,* vb. I. Tranz. A număra succesiv, unul câte unul, a numi rând pe rând elementele unui tot; a înşira. [Pz. ind. şi: *enúmer*].- (după *număr*).

ENUMERÁRE, *enumerări,* s. f. Acţiunea de *a enumera* şi rezultatul ei; înşirare, enumeraţie. – V. **enumera.**

EPUIZÁ, *epuizez*, vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) termina, a (se) sfârşi, a (se) isprăvi, un bun material. **2.** Tranz. A lămuri complet, a discuta în toate amănuntele. **3.** Tranz. şi refl. A (se) istovi, a (se) slei, a (se) extenua. [Pr.: *-pu-i-*].

EPUIZÁRE, *epuizări,* s. f. **1.** Acţiunea de *a (se) epuiza;* terminare, isprăvire. **2.** Pierdere a capacităţii funcţionale a unui organ, a unui sistem sau a întregului organism în urma unei solicitări excesive; extenuare, oboseală, uzură. [Pr.: *-pu-i-*] – V. **epuiza.**

EPUIZÁT, -Ă, *epuizaţi, -te*, adj. **1.** Terminat, sfârşit, isprăvit. **2.** Istovit, sleit, slăbit, extenuat. [Pr.: *-pu-i-*] – V. **epuiza.**

ERÉTE, *ereţi,* s. m. Gen de păsări răpitoare de zi, asemănătoare cu uliii, cu corpul zvelt, ciocul scurt şi foarte încovoiat şi cu câte un disc de pene pe părţile laterale ale capului*;* pasăre din acest gen. – Et. nec.

ERÓIC, -Ă, *eroici, -ce*, adj. Care ţine de erou, caracteristic eroilor, cu calităţi de erou; *p. ext.* măreţ, grandios. [Pr.: *-ro-ic*].

EROÍNĂ, *eroine*, s. f. Femeie care se distinge prin curaj, vitejie şi abnegaţie în diverse împrejurări.

ERÓU, *eroi*, s. m. **1.** Persoană care se distinge prin vitejie şi prin curaj excepţional în războaie, prin abnegaţie deosebită în alte împrejurări grele ori în muncă. ♦ Ostaş căzut pe câmpul de luptă. **2.** Personaj principal al unei întâmplări; persoană care, într-o anumită împrejurare, atrage atenţia asupra sa.

ERÚPE, pers. 3 *erúpe*, vb. III. Intranz. **1.** (Despre lavă, magmă, petrol) A face erupţie, a ieşi afară, a se revărsa cu putere; a ţâşni; a izbucni. ♦ (Despre vulcani) A azvârli cu putere afară lava; (despre sonde) a azvârli cu putere afară ţiteiul. **2.** (Despre pete, băşicuţe etc. caracteristice unor boli) A apărea, a se forma.- (după *rupe*).

ERÚPERE, *eruperi*, s. f. Acţiunea de *a erupe* şi rezultatul ei. – V. **erupe.**

ERÚPŢIE, *erupţii,* s. f. **1.** Ieşire bruscă şi violentă din pământ a unui gaz, a ţiteiului, a lavei etc.; *p. gener.* ţâşnire, izbucnire. **2.** Apariţia unor pete, a unor băşicuţe, plăci, pustule etc. pe piele sau pe mucoase, constituind simptomul unor boli (contagioase); (concr.) totalitatea acestor pete, plăci, pustule etc. apărute. [Var.: **erupţiúne** s. f.].- **Erupe** + suf. *-ţie.*

EU, pron. pers. 1, s. n. sg. **1.** (La nominativ, ţine locul numelui persoanei care vorbeşte, cu funcţiune de subiect) *Eu merg*. **2.** (La dativ, în formele *mie, îmi, mi) Poveştile isprăvilor lui încă nu mi le-a spus.* ◊ (Indică posesiunea) *Îmi recitesc pagina din urmă.* ◊ (Intră în compunerea verbelor construite cu dativul pronumelui personal) *Sărut mâna mătuşii, luându-mi ziua bună.* **3.** (La acuzativ, în formele *mine, mă, m-) Oamenii mă laudă.* ◊ (Intră în compunerea verbelor reflexive construite cu acuzativul pronumelui personal) *M-am trezit târziu*.[Pr.: (**I**) *ieu*. – (**I**) Dat. *mie, îmi, mi;* acuz. *mine, mă, m-*. – Var.: (pop., **I**) **io** pron. pers. 1 sg.].

EVACUÁ, *evacuez*, vb. I. Tranz. **1.** A lăsa liber, a goli, a părăsi în masă un imobil, o localitate, o regiune etc.; a elibera (**4**). **2.** A lua măsuri de îndepărtare, a scoate, în chip organizat, dintr-un loc şi a duce în altul oameni, bunuri etc. ♦ A scoate dintr-o zonă periculoasă populaţia, animalele, bunurile spre a preveni distrugerea lor.- (după elibera).

EVACUÁRE, *evacuări,* s. f. Acţiunea de *a evacua* şi rezultatul ei.. [Pr.: *-cu-a-*] – V. **evacua.**

EVAPORÁ, *evápor,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) transforma (un lichid) în vapori; a (se) vaporiza. ♦ A (se) transforma în vapori numai la suprafață, la temperaturi inferioare temperaturii sale de fierbere. **2.** Refl. Fig. (Fam.) A se face nevăzut; a dispărea. [Prez. ind. și: *evaporez*].

EVAPORÁRE, *evaporări,* s. f. Acțiunea de *a (se) evapora* și rezultatul ei. – V. **evapora.**

EXISTÁ, *exíst,* vb. I. Intranz. A fi, a se afla, a se găsi în realitate; a trăi, a se manifesta. [Pr.: *eg-zis-*].

EXISTÉNT, -Ă, *existenți, -te,* adj., s. n. **1.** Adj. Care există, se află, trăiește; care se manifestă. **2.** S. n. (Fil.) Manifestare concretă a existenței; ceea ce există. **3.** S. n. (Jur.) Orice categorie de bunuri aparținând cuiva la o anumită dată. [Pr.: *eg-zis-*].

EXISTÉNȚĂ, *existențe,* s. f. **1.** Faptul de a exista, de a fi real; categorie care se referă la natură, materie, la tot ceea ce există independent de conștiință, de gândire. ♦ Viață considerată în durata și conținutul ei. **2.** Condițiile, mijloacele materiale necesare vieții. ♦ Viață; mod de viață, fel de trai. [Pr.: *eg-zis-*].

EXPERIÉNȚĂ, *experiențe,* s. f. **1.** Totalitatea cunoștințelor pe care oamenii le dobândesc în mod nemijlocit despre realitatea înconjurătoare în procesul practicii social-istorice, al interacțiunii materiale dintre om și lumea exterioară. **2.** Verificare a cunoștințelor pe cale practică, prin cercetarea fenomenelor din realitatea înconjurătoare. ♦ Experiment. ◊ Expr. *A face o experiență* = a face o încercare. [Pr.: *-ri-en-*].

EXPIRÁ, *expír,* vb. I. **1.** Tranz. A elimina din plămâni aerul (în procesul respirației). **2.** Intranz. (Despre un contract, o convenție etc.; la pers. 3) A înceta să mai fie valabil. **3.** Intranz. (Despre un termen, o perioadă de timp etc.; la pers. 3) A se împlini, a se termina.

EXPIRÁRE, *expirări,* s. f. Faptul de *a expira;* expirație, săvârșire; împlinire. ♦ Scadență a unui termen. – V. **expira.**

EXPLICÁ, *explíc,* vb. I. **1.** Tranz. A face să fie mai ușor de înțeles; a lămuri. **2.** Intranz. și tranz. (Despre principii și legi științifice) A servi drept lămurire, a constitui o justificare, a reprezenta o motivare a unui fenomen, a unei proprietăți etc. **3.** Refl. A-și motiva acțiunile, vorbele etc.; a se justifica.

EXPLICÁRE, *explicări,* s. f. Acțiunea de *a (se) explica* și rezultatul ei; lămurire. – V. **explica.**

EXPLICÁT, -Ă, *explicați, -te,* adj. Care a fost prezentat astfel încât să poată fi (ușor) înțeles. – V. **explica.**

EXPRÉSIE, *expresii,* s. f. **1.** Exprimare. ♦ Construcție concisă care exprimă, de obicei în mod figurat, o idee. ♦ Cuvânt. **2.** Fig. Manifestare, redare a ideilor, a sentimentelor etc. prin fizionomie, gesturi. ♦ Înfățișare care reflectă starea sufletească a omului; reflectarea stării interioare a cuiva (în privire, pe figură). [Var.: **expresiúne** s. f.].

EXPRIMÁ, *exprím,* vb. I. Tranz. A expune, a formula, a manifesta, prin cuvinte sau prin gesturi, păreri, idei, sentimente, impresii etc. ♦ Refl. A reda în cuvinte.

EXPRIMÁRE, *exprimări,* s. f. Acțiunea de *a (se) exprima* și rezultatul ei; formulare a unor idei sau sentimente; expresie. ♦ Comunicare prin cuvinte; vorbire; pronunțare a unor cuvinte. – V. **exprima.**

EXPÚNE, *expún,* vb. III. **1.** Tranz. A prezenta, a reda prin cuvinte, a face cunoscut; a relata; a explica. **2.** Tranz. A așeza la vedere; a arăta.- (după *pune*).

EXPÚNERE, *expuneri,* s. f. Acțiunea de *a (se) expune* și rezultatul ei. ♦ Relatare; (concr.) ceea ce se expune, se relatează, se explică; narațiune, povestire. – V. **expune.**

EXTERIÓR, -OÁRĂ, *exteriori, -oare,* adj., s. n. **1.** Adj. Care este în afară, care este din afară, aflat dincolo de o limită; extern. **2.** S. n. Partea din afară a unui lucru; fațadă. ♦ Mod de a se prezenta al unei persoane ca fizionomie, îmbrăcăminte, comportare etc.; ținută, înfățișare, aspect, alură. [Pr.: *-ri-or*].

EXTERMINÁ, *extérmin,* vb. I. Tranz. A face să piară în întregime, a distruge complet, a nimici; a ucide, a masacra, a stârpi în masă.- (după *termina*).

EXTERMINÁRE, *exterminări,* s. f. Acțiunea de *a extermina* și rezultatul ei; stârpire, masacrare; exterminațiune. – V. **extermina.**

EXTERMINÁT, -Ă, *exterminați, -te,* adj. Distrus, nimicit, stârpit în masă. – V. **extermina.**

EXTÍNDE, *extínd,* vb. III. Tranz. și refl. A face să ocupe sau a ocupa un spațiu mai mare decât cel inițial; a (se) lărgi (ca sferă de acțiune); a (se) întinde, a (se) mări.- (după *întinde*).

EXTÍNDERE, *extinderi,* s. f. Acțiunea de *a (se) extinde* și rezultatul ei; întindere, mărire, lărgire. – V. **extinde.**

EXTRÁGE, *extrág,* vb. III. Tranz. A scoate o substanță dintr-un material, a separa o substanță de alta prin diferite procedee. ♦ A scoate un corp din locul în care s-a format sau în care a fost introdus.- (după *trage*).

EXTRÉM, -Ă, *extremi, -e,* adj., s. f., s. m., s. n. **1.** Foarte mare, exagerat. ◊ Loc. adv. *La extrem* = până la ultima limită, peste măsură. ♦ (Adverbial; urmat de determinări introduse prin prep. „de", formează superlativul) Foarte, prea, extraordinar de.....**2.** Așezat în punctul cel mai îndepărtat, la capăt, la vârf, la margine (foarte îndepărtat).

F

F, *f*, s. m. A opta literă a alfabetului limbii române.

FÁCE, *fac*, vb. III. Tranz. **I. 1.** A întocmi, a alcătui, a făuri, a realiza, a fabrica un obiect. *Face un gard*. **2.** A construi, a clădi; a ridica, a așeza. *Face o casă. Face fânul stoguri*. **3.** A găti, a prepara, a pregăti un aliment, o mâncare. **4.** A câștiga, a agonisi, a strânge bani, avere.**5.** A pregăti ceva într-un anumit scop. ◊ Expr. *A face focul* = a aţâța, a aprinde focul. **II. 1.** (Despre femei) A naște. ◊ (Despre soți) A procrea. ♦ (Despre mamifere) A făta. ♦ (Despre păsări) A oua. **2.** (Despre pomi) A produce, a da roade; (despre plante) a scoate, a da muguri, frunze, flori etc. **3.** (Despre ființe și plante) A căpăta, a dobândi; a-i apărea. **4.** (În expr.) *A face ochi* = **a)** (despre puii unor animale) a putea deschide ochii (la câteva zile după naștere); **b)** (fam., despre oameni) a se trezi, a se scula din somn. **III. 1.** A întocmi, a potrivi lucrurile astfel ca să...; a da cuiva posibilitatea de a... *Ce-a făcut, ce-a dres, că a reușit* **2.** A determina, a convinge. *Nu l-au putut face să se însoare*. **3.** A obliga, a sili, a constrânge, a pune pe cineva să... *Nu mă face să plec.* **4.** A predispune la ceva; a îndemna. *Timpul urât îl face trist*. **IV.** A determina sau a ajuta pe cineva sau ceva să-și schimbe starea inițială, să ajungă într-o anumită situație. *L-a făcut om.*

FÁCERE, *faceri*, s. f. Acțiunea de *a (se) face* și rezultatul ei. ◊ *Facere de bine* = binefacere. ♦ (În concepțiile religioase) Crearea lumii de către Dumnezeu. ♦ Construire, zidire. ♦ Naștere. – V. **face.**

FÁCHIE, *fachii*, s. f. (Rar) Făclie alcătuită dintr-un mănunchi de stuf uscat sau de fâșii de lemn, unse cu un material inflamabil.

FÁCLĂ, *facle*, s. f. Băț (la un capăt cu cârpă îmbibați cu o substanță inflamabilă) care servește la luminat, mai ales la procesiuni sau la cortegii; torță. ♦ (Rar) Făclie.

FAG, *fagi*, s. m. Arbore înalt cu coaja netedă, alburie sau cenușie și cu lemnul tare, cu frunze ovale, netede, lucioase, cu perișori fini pe margini.

FÁGUR s. m. v. **fagure.**

FÁGURE, *fáguri*, s. m. Strat de ceară format din celule mici hexagonale, produs de albinele lucrătoare, în stup, pentru a-și depune mierea și ouăle. [Var.: **fágur** s. m.].

FÁIMĂ s. f. Renume, reputație (bună sau rea) de care se bucură cineva ori ceva. ♦ (Rar) Veste neașteptată, surprinzătoare; zvon.

FAIMÓS, -OÁSĂ, *faimoși, -oase*, adj. Care a devenit extrem de cunoscut (prin însușirile sau defectele sale, prin faptele sale etc.); vestit, celebru, renumit.

FAIN, -Ă, *faini, -e*, adj. (Reg. și fam.) Care este de foarte bună calitate. ♦ Frumos, minunat.

FÁLĂ s. f. **1.** Trufie, îngâmfare; orgoliu. **2.** Motiv de a se mândri cu ceva sau cu cineva; mândrie. ◊ Loc. vb. (Pop.) *A-i fi cuiva fală* (cu cineva sau cu ceva) = a se mândri (cu cineva sau cu ceva). **3.** Strălucire, măreție; pompă2. **4.** Glorie, faimă, renume.

FÁLCĂ, *fălci*, s. f. Fiecare dintre cele două oase ale feței în care sunt fixați dinții; (la oameni) maxilar; (la animale) mandibulă.

FÁLCE, *fălci*, s. f. Veche unitate de măsură pentru suprafețe agricole, folosită în Moldova, echivalentă cu circa un hectar și jumătate.

FALD, *falduri*, s. n. Cută formată de o haină largă, o stofă, o pânză etc. care atârnă. [Var.: **fáldur** s. m.].

FÁLDUR s. m. v. **fald.**

FÁLIE, *falii*, s. f. (Geol.) Dislocație apărută în scoarța Pământului, ca urmare a mișcărilor tectonice verticale, care desparte două grupuri de strate; fractură.

FALIÉRE, *falieri*, s. f. (Geol.) Formare de falii în scoarța Pământului. [Pr.: *-li-e-*] – De la **falie.**

FÁLNIC, -Ă, *falnici, -ce*, adj. Care impune prin proporții, grandoare; măreț, impunător, grandios; care impune prin aspect, frumusețe, ținută; semeț, mândru. ♦ Vestit, renumit. – **Fală** + suf. *-nic.*

FALS, -Ă, (I) *falși, -se*, adj., **(II)** *falsuri*, s. n. **I.** Adj. **1.** Care este contrar adevărului; mincinos, neîntemeiat; care are numai aparența adevărului, autenticității; imitat, artificial. **2.** (Despre oameni și manifestările lor) Prefăcut, fățarnic, ipocrit. **3.** (Muz.; despre sunete, voce etc.) Incorect ca intonație; distonant. ◊ (Adverbial) *Cântă fals.* **II.** S. n. (Jur.) Infracțiune săvârșită prin alterarea adevărului într-un act scris, prin adaosuri sau ștersături făcute cu rea-credință, prin imitarea semnăturii, denaturarea conținutului, substituire de persoane etc. ◊ Expr. *A se înscrie în fals* = a ataca un act în fața justiției ca neautentic, contrafăcut: a contesta formal valabilitatea unei declarații. [Var.: **(I) falș, -ă** adj.].

FALSIFICÁ, *falsífic*, vb. I. Tranz. **1.** A alcătui, a confecționa un lucru asemănător cu altul, cu scopul de a înșela; a plăsmui; a contrafface. ♦ Spec. (Jur.) A comite un fals (**II**). **2.** A prezenta ceva altfel decât este în realitate; a denatura, a deforma, a altera. [Var.: (pop.) **falșificá** vb. I].

FALSIFICÁRE, *falsificări*, s. f. Acțiunea de *a falsifica* și rezultatul ei; contrafacere. [Var.: (pop.) **falșificáre** s. f.] – V. **falsifica.**

FALSIFICÁT, -Ă, *falsificați, -te*, adj. Imitat, schimbat, transformat etc. astfel încât să pară autentic, cu scopul de a înșela. [Var.: (pop.) **falșificát, -ă** adj.] – V. **falsifica.**

FALSIFICATÓR, -OÁRE, *falsificatori, -oare*, s. m. și f. Persoană care comite un fals (**II**). [Var.: **falșificatór, -oáre** s. m. și f.].

FALSITÁTE s. f. **1.** Caracterul a ceea ce este fals, mincinos, neautentic; lipsă de adevăr. **2.** Atitudine, comportare fățarnică; ipocrizie, fățărnicie, prefăcătorie. [Var.: (pop.) **falșitáte** s. f.].

FALȘ, -Ă adj. v. **fals.**

FALȘIFICÁ vb. I v. **falsifica.**

FALȘIFICÁRE s. f. v. **falsificare.**

FALȘIFICÁT, -Ă adj. v. **falsificat.**

FALȘIFICATÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **falsificator.**

FALȘITÁTE s. f. v. **falsitate.**

FAMILIÁL, -Ă, *familiali, -e*, adj. Care aparține familiei (**1**), privitor la familie; destinat familiei. [Pr.: *-li-al*]. – **Familie** + suf. *–al.*

FAMILIÁR, -Ă, *familiari, -e*, adj. **1.** (Despre exprimare, limbaj, stil) Care este folosit în (sau apropiat de) vorbirea obișnuită; simplu, fără pretenții. ♦ (Despre atitudini, comportări etc.; *p. ext.* despre oameni) Simplu, prietenos, apropiat. **2.** Care este bine cunoscut, obișnuit cuiva. [Pr.: *-li-ar*]. – **Familie** + suf. *–ar*.

FAMILIARÍSM, *familiarisme*, s. n. Atitudine de intimitate exagerată între membrii unui colectiv; familiaritate (**2**). [Pr.: *-li-a-*] – **Familie** + suf. *-rism.*

FAMILIARITÁTE, *familiarități*, s. f. **1.** Comportare, atitudine simplă, prietenoasă, cordială. **2.** Familiarism; (la pl.) gesturi, cuvinte etc. care sunt îngăduite numai între prieteni foarte apropiați. [Pr.: *-li-a-*]. – **Familie** + suf. *–ritate.*

FAMILIARIZÁ, *familiarizez*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) obișnui, a (se) deprinde cu ceva sau cu cineva prin contact mai îndelungat, prin practică, prin adaptare etc. [Pr.: *-li-a-*]. – **Familie** + suf. *–riza*.

FAMILIARIZÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) familiariza*. [Pr.: *-li-a-*] – V. **familiariza.**

FAMÍLIE, *familii*, s. f. **1.** Formă socială de bază, realizată prin căsătorie, care unește pe soți (părinți) și pe descendenții acestora (copiii necăsătoriți). **2.** Totalitatea persoanelor care se trag dintr-un strămoș comun; neam, descendență. ♦ *Familie de albine* = totalitatea albinelor dintr-un stup, alcătuită din matcă, albine lucrătoare și trântori. **3.** Grup de cuvinte, derivate și compuse, formate de la același cuvânt de bază. ♦ Grup de limbi care provin dintr-o limbă comună inițială.

FAMILÍST, -Ă, *familiști, -ste*, s. m. și f. (Fam.) Persoană căsătorită, persoană care și-a întemeiat o familie (**1**). – **Familie** + suf. *-ist*.

FANDOSEÁLĂ, *fandoseli*, s. f. (Fam.) Atitudine afectată, plină de pretenții; moft, fason, sclifoseală, fasoleală, fandosire. – **Fandosi** + suf. *-eală.*

FANDOSÍ, *fandosesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A avea o comportare afectată, plină de mofturi, de pretenții; a se fasoli.

FANDOSÍRE, *fandosiri*, s. f. (Fam.) Faptul de *a se fandosi;* fandoseală. – V. **fandosi.**

FANDOSÍT, -Ă, *fandosiți, -te*, adj., s. m. și f. (Fam.) (Persoană) care are o comportare afectată, plină de mofturi, de pretenții; fasolit, izmenit. – V. **fandosi.**

FANTASÍE s. f. v. **fantezie.**

FANTÁSMĂ, *fantasme*, s. f. **1.** Stafie, nălucă, arătare, fantomă. **2.** Fig. Imagine, preview neclară, ireală. ♦ Închipuire fără o bază reală, produs al imaginației; ilozie, himeră.

FANTAZÁ, *fantazez*, vb. I. Intranz. **1.** (Livr.) A plăsmui fantasme (**2**). **2.** A spune lucruri imaginate. – De la **fantezie.**

FANTAZÁRE, *fantazări*, s. f. Acțiunea de *a fantaza*. – V. **fantaza.**

FANTAZÍE s. f. v. **fantezie.**

FANTEZÍE, *fantezii*, s. f. Capacitate omenească de a crea noi reprezentări sau idei pe baza percepțiilor, a reprezentărilor sau ideilor acumulate anterior; *p. ext.* imagine produsă de această facultate; imaginație; reverie. ♦ Spec. Imaginație specifică unui creator . ♦ Produs al imaginației; plăsmuire, născocire. [Var.: (rar) **fantasíe, fantazíe** s. f.].

FANTÓMĂ, *fantome*, s. f. Arătare, nălucă, stafie, strigoi, fantasmă. ♦ Fig. Ceea ce are o existență fictivă.

FAPT, (1, 2) *fapte*, **(4)** *fapturi*, s. n. **1.** Întâmplare sau împrejurare reală, lucru petrecut în realitate. *Fapt istoric*. **2.** Acțiune săvârșită de cineva; faptă. ◊ Expr. *Fapt împlinit* = acțiune care s-a încheiat, care nu mai poate fi schimbată; situație definitivă. **3.** (Pop.; în legătură cu unele momente ale zilei; urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Început. *Faptul zilei*. *În fapt de seară.* **4.** (Pop.; în superstiții) Farmec, vrajă.

FÁPTĂ, *fapte*, s. f. Acțiune săvârșită, act îndeplinit de cineva; fapt; ispravă. ◊ *Fapte de arme* = acte de eroism militar. ◊ Loc. adv. (Înv.) *În faptă* = în realitate, de fapt.

FÁPTIC adj. Care se referă la fapte, la întâmplări sau la împrejurări, care înregistrează faptele (fără a le comenta). *Material faptic.* – **Fapt** + suf. *-ic.*

FARFASÍT, -Ă, *farfasiți, -te*, adj., s. m. și f. (Reg.) (Om) mofturos, năzuros. – Et. nec.

FARFURÁRÍE s. f. (Rar) Mulțime de farfurii; totalitatea farfuriilor (cuiva); *p. ext.* diverse obiecte de menaj din porțelan, faianță etc. – **Farfurie** + suf. *-ărie.*

FARFURÍE, *farfurii*, s. f. **1.** Obiect de faianță, de porțelan etc., de obicei de formă rotundă, cu marginile puțin ridicate și cu fundul plat sau adâncit, în care se servește mâncarea. **2.** (Înv.) Porțelan.

FARFURIOÁRĂ, *farfurioare*, s. f. Diminutiv al lui *farfurie* (**1**); farfuriuță. [Pr.: *-ri-oa-*] – **Farfurie** + suf. *-ioară.*

FARFURIÚȚĂ, *farfuriuțe*, s. f. Farfurioară. [Pr.: *-ri-u-*] – **Farfurie** + suf. *-uță.*

FARMAZÓN, -OÁNĂ, *farmazoni, -oane*, s. m. și f. (Pop.) Vrăjitor. ♦ Fig. Om șiret, viclean.

FARMAZONÍE, *farmazonii*, s. f. (Pop.) Vrajă, farmec (vrăjitoresc). – **Farmazon** + suf. *-ie.*

FÁRMEC, *farmece,* s. n. **1.** (În basme și în superstiții) Acțiunea de a vrăji și rezultatul ei; transformare miraculoasă a lucrurilor (în urma unor vrăji); mijloc magic folosit pentru o asemenea transformare; vrajă, vrăjitorie. ◊ Loc. adv. *Ca prin farmec* = într-un mod miraculos, pe neașteptate, dintr-dată. **2.** Ansamblu de calități (frumusețe, grație etc.) care încântă, atrage pe cineva. *Farmecul pădurii.* ♦ Desfătare, plăcere, încântare pe care o simte cineva în fața unui lucru fermecător.

FASCINÁ, *fascinez,* vb. I. Tranz. **1.** A atrage pe cineva în mod irezistibil cu privirea. **2.** A produce cuiva o impresie deosebită prin însușiri (atrăgătoare) ieșite din comun; a captiva.

FASCINÁRE, *fascinări,* s. f. Acțiunea de *a fascina* și rezultatul ei. – V. **fascina.**

FASCINÁȚIE, *fascinații,* s. f. Atracție irezistibilă pe care o provoacă cineva sau ceva prin însușiri ieșite din comun. [Var.: **fascinațiúne** s. f.].

FASÓLE s. f. **1.** Plantă erbacee anuală din familia leguminoaselor, cu frunzele compuse din trei foliole mari, păroase, cu flori albe, alb-verzui, roz sau roșii, cultivată pentru păstăile și pentru semințele sale folosite în alimentație **. 2.** Păstaia fasolei (**1**), de culoare verde sau galbenă; fiecare dintre boabele care se află în interiorul acestei păstăi. **3.** Mâncare preparată din păstăile (cu boabe) sau din boabele de fasole (**1**). [Var.: (reg.) **fásule, fasúle** s. f.].

FASOLEÁLĂ, *fasoleli,* s. f. (Fam.) Fandosire. – **Fasoli** + suf. *-eală.*

FASOLÍ, *fasolesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se fandosi.

FASOLÍCĂ s. f. Diminutiv al lui *fasole.* – **Fasole** + suf. *-ică.*

FASOLÍRE, *fasoliri,* s. f. (Fam.) Acțiunea de *a se fasoli* și rezultatul ei. – V. **fasoli.**

FASOLÍT, -Ă, *fasoliți, -te,* adj. (Fam.) Fandosit, sclifosit, răsfățat. – V. **fasoli.**

FASÚLE s. f. v. **fasole.**

FÁȘĂ, *fețe,* s. f. **1.** Bucată lungă și îngustă de pânză cu care se înfășoară strâns copiii mici, peste scutece. **2.** Fâșie lungă și îngustă de tifon cu care se bandajează rănile. [Pl. și: *feși*].

FAȘÍNĂ s. f. v. **fascină.**

FATÁL, -Ă, *fatali, -e,* adj. **1.** Care are urmări nenorocite pentru cineva sau ceva; care priciniuiește moartea. *Greșeală fatală. Lovitură fatală.* ♦ *Deznodământ fatal.* **2.** Care se consideră că este fixat de destin; care nu poate fi înlăturat; inevitabil. **3.** Care provoacă o atracție irezistibilă (și nefericită). *Femeie fatală.*

FATALITÁTE, *fatalități,* s. f. **1.** Forță supranaturală, voință divină care determină în mod prestabilit și implacabil mersul lucrurilor și viața oamenilor; soartă, destin, fatum. ♦ Ceea ce este de neînlăturat, inevitabil. **2.** Concurs de împrejurări nefericite (care nu poate fi evitat).

FÁTĂ, *fete,* s. f. **1.** Persoană de sex feminin, nemăritată. ◊ *Fată în casă* = fată (tânără) angajată ca femeie de serviciu într-o gospodărie. *Fată bătrână* = fată trecută de vârsta de măritat și care a rămas necăsătorită. ♦ Fecioară, virgină. **2.** (În raport cu părinții) Fiică.

FAȚÁDĂ, *fațade,* s. f. Fiecare dintre părțile exterioare verticale ale unei clădiri, ale unui monument; *spec.* partea dinspre stradă sau partea unde se găsește intrarea principală a unei clădiri. ◊ Loc. adj. *De fațadă* = de formă, pentru a salva aparențele. – (după *față*).

FÁȚĂ, *fețe,* s. f. **I. 1.** Partea anterioară a capului omului și a unor animale, formată din oasele faciale, maxilarul superior și inferior, acoperite de mușchii faciali; chip, figură. ◊ Loc. adj. *Din față* = care se află înainte. *De față* = care se află prezent; care aparține prezentului. ◊ Loc. adv. *În față* = **a**) înainte; **b**) direct, fără înconjur. *Din față* = dinainte. *De față* = în prezența cuiva. *Pe față* = direct, fără înconjur, fără să se ferească. *Față în față* = unul înaintea (sau împotriva) celuilalt. ◊ Loc. prep. *În fața* (cuiva sau a ceva) = înaintea (cuiva sau a ceva). *Din fața* = dinaintea (cuiva sau a ceva).◊ Expr. *A(-i) cânta* (cuiva) *cucul în* (sau *din...) față* = (în superstiții) a-i merge (cuiva) bine. *A fi de față* = a fi prezent, a asista. *A scăpa cu fața curată* = a scăpa cu bine dintr-o situație dificilă. *A face față* (cuiva sau la ceva). *A pune (de) față* (sau *față în față)* = a confrunta; a compara. *A (se) da pe față* = a (se) descoperi, a (se) demasca.*A prinde față* = a se îndrepta după o boală. ♦ Obraz. **2.** Partea anterioară a corpului omenesc și a unor animale. *Au căzut cu fața la pământ.* **3.** (Pop.; determinat prin „de om" sau „pământeană") Om. **4.** Persoană, personaj. ◊ *Față bisericească* = reprezentant al bisericii. **II. 1.** Suprafață (în special a Pământului, a apei). ◊ Expr. *La fața locului* = acolo unde s-a întâmplat (sau se va întâmpla) ceva. **2.** Înfățișare, aspect. ♦ Partea de deasupra, expusă vederii și mai aleasă, a unor articole alimentare de vânzare. **3.** Culoare. ◊ Expr. *A-i ieși* (unei pânze, unei stofe) *fața* (la soare, la spălat etc.) = a se decolora. **4.** ♦ Partea finită, expusă vederii, a unei țesături (în opoziție cu dosul ei). **5.** (În sintagmele) *Față de masă* = material textil, folosit spre a acoperi o masă (când se mănâncă sau ca ornament). *Față de pernă* (sau *de plapumă)* = învelitoare de pânză în care se îmbracă perna (sau plapuma)**. 6.** (În sintagma) *Fața dealului* (sau *a muntelui* etc.) = partea dealului (sau a muntelui etc.) orientată spre soare sau spre miazăzi.

FAȚETÁ, *fațetez,* vb. I. Tranz. A șlefui, a tăia în fațete.

FAȚETÁRE, *fațetări,* s. f. Acțiunea *de a fațeta;* fațetat. – V. **fațeta.**

FAȚETÁT1 s. n. Fațetare. – V. **fațeta.**

FAȚETÁT2, -Ă, *fațetați, -te,* adj. Care a fost tăiat, șlefuit în fațete. – V. **fațeta.**

FAȚÉTĂ, *fațete,* s. f. **1.** Fiecare dintre fețele (șlefuite ale) unei pietre prețioase, ale unei sticle, ale unui metal etc. ♦ Fig. Fiecare dintre aspectele unei probleme, ale unei lucrări, care împreună alcătuiesc un ansamblu. **2.** (În sintagma) *Fațetă de cuțit* = teșitura a muchiei tăietoare la cuțitele de prelucrare prin așchiere.

FÁUR1 s. m. (Pop.) Februarie. – Din **făurar**1 (derivat regresiv).

FÁUR2, *fauri,* s. m. **1.** (Înv.) Fierar. **2.** Denumire dată insectelor din familia *elateridelor,* cu corpul lunguieț și subțire, păros, de culoare castanie.

FAURMÁUR s. m. (Pop.) Meștergrindă. [Pr.: *fa-ur-ma-ur*] – Et. nec.

FAVOÁRE, *favoruri,* s. f. Avantaj acordat cuiva, cu preferință față de alții; dovadă deosebită de bunăvoință față de cineva; hatâr. ◊ Expr. *În favoarea* (cuiva) = în avantajul, în folosul (cuiva). [Var.: (înv.) **favór** s. n.]. – (după *vrut*).

FAVÓR s. n. v. **favoare.**

FAVORÁBIL, -Ă, *favorabili, -e,* adj. **1.** (Despre acțiuni, fenomene, împrejurări etc.) Care este în favoarea cuiva sau a ceva, care avantajează pe cineva sau ceva. **2.** (Despre oameni) Binevoitor față de cineva sau de ceva.- **Favor** + suf. *–abil.*

FAVORÍT, -Ă, *favoriți, -te,* adj., s. m., s. f. **I.** Adj. Care este preferat de cineva, pe care cineva îl place mai mult. *Mâncare favorită.* **II.** S. m. și f. Persoană iubită sau prețuită cu predilecție de cineva. ♦ Spec. Persoană care se bucură de protecția unui suveran sau a unui om influent (și care trage profituri de pe urma acestei situații). ♦ Spec. (La f.) Amantă a unui monarh, a unui nobil etc. [Pl. și: **(III,** n.) *favorite*].- **Favor** + suf. *–it.*

FAVORIZÁRE s. f. Acțiunea de *a favoriza* și rezultatul ei. – V. **favoriza.**

FAZÁN, *fazani,* s. m. **1.** Pasăre de mărimea unei găini, cu coada lungă și ascuțită, al cărei bărbățuș se distinge printr-un penaj frumos și viu colorat, vânată pentru carnea ei gustoasă . **2.** (Arg.) Naiv, fraier. ◊ Expr. (Fam.) *A pica de fazan* = a fi păcălit (din naivitate).

FAZANERÍE, *fazanerii,* s. f. Crescătorie de fazani. – **Fazan** + suf. *-erie.*

FĂ interj. (Pop.) Termen cu care cineva se adresează la țară unei persoane de sex feminin. [Var.: **fa** interj.] – Scurtat din **fa**[tă] și influențat de **mă.**

FĂCĂLÉȚ, *făcălețe,* s. n. Băț gros și neted, întrebuințat la mestecatul mămăligii, la întinderea foii de aluat etc.; melesteu, vergea.- (după *face*).

FĂCĂLUÍ, *făcăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A amesteca frecând și zdrobind (cu o lingură de lemn) unele legume fierte, îndeosebi fasolea (pentru a le face piure). – Cf. făcăleț.

FĂCĂLUÍRE, *făcăluiri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a făcălui* și rezultatul ei. – V. **făcălui.**

FĂCĂLUÍT1 s. n. (Reg.) Faptul de *a făcălui.* – V. **făcălui.**

FĂCĂLUÍT2, -Ă, *făcăluiți, -te,* adj. (Reg.; despre unele legume fierte) Zdrobit, frecat, făcut piure. – V. **făcălui.**

FĂCĂTÓR, -OÁRE, *făcători, -oare,* adj., s. m. și f. (Rar) (Persoană) care face, creează, realizează ceva. ◊ Compuse: *făcător-de-bine* = binefăcător. *Făcător-de-rele* = răufăcător. – **Face** + suf. *-ător*

FĂCĂTÚRĂ, *făcături,* s. f. (Pop.; în superstiții) Farmec, vrajă (făcută cuiva); mijloc întrebuințat de vrăjitoare în farmecele sale. – **Face** + suf. *-ătură.*

FĂCĂU, *făcaie,* s. n. Roată de moară cu fus vertical; *p. ext.* moară mică având o astfel de roată, folosită pe apele de munte. – Et. nec.

FĂCLÍE, *făclii,* s. f. Lumânare mare (de ceară); faclă. ♦ Fig. Flacără, văpaie; căldură. *Făclia culturii.*

FĂCLIÉR,*făclieri,* s. m. (Rar) **1.** Persoană care fabrică sau vinde făclii. **2.** (Adesea fig.) Purtător de făclii. [Pr.: *-cli-er*] – **Făclie** + suf. *-ar.*

FĂCLIOÁRĂ, *făclioare,* s. f. Diminutiv al lui *făclie;* făcliuță. [Pr.: *-cli-oa-*] – **Făclie** + suf. *-ioară.*

FĂCLIÚȚĂ,*făcliuțe,* s. f. Făclioară. [Pr.: *-cli-u-*] – **Făclie** + suf. *-uță.*

FĂCÚT1 s. n. **1.** Acțiunea de *a face* și rezultatul ei. **2.** (Pop.; în superstiții) Farmec, vrajă (făcută cuiva). **3.** (Pop.) Destin, soartă. – V. **face.**

FĂCÚT2, -Ă, *făcuți, -te,* adj. **1.** (Despre băuturi) Falsificat, dres. **2.** (În expr.) *Parcă-i (un) lucru făcut* (sau substantivat, *un făcut),* se spune pentru a exprima surprinderea că un lucru se întâmplă contrar așteptărilor. – V. **face.**

FĂGĂȘ, *făgașe,* s. n. Urmă adâncă (și îngustă) săpată în pământ de șuvoaiele apelor de ploaie sau lăsată de roțile unui vehicul. ♦ Scobitură săpată pe întreaga lungime a frontului minier de abataj, pentru a ușura desprinderea ulterioară a rocii. ♦ Fig. Direcție, drum. *Ți-a schimbat circulația pe un nou făgaș.* [Pl. și: *făgașuri.* – Var.: (reg.) **hăugáș, hogáș, văgáș** s. n.].-(după *hău*).

FĂGĂDÁU, *făgădaie,* s. n. (Reg.) Han; ospătărie, cârciumă.

FĂGĂDUÍ, *făgăduiesc,* vb. IV. Tranz. A promite cuiva că va face un anumit lucru.

FĂGĂDUIÁLĂ, *făgăduieli,* s. f. Faptul de *a făgădui;* promisiune, făgăduință. [Pr.: *-du-ia-*] – **Făgădui** + suf. *-eală.*

FĂGĂDUÍNȚĂ, *făgăduințe,* s. f. Făgăduială. ◊ *Pământul* (sau *țara) făgăduinței* = nume dat, în Biblie, Palestinei; *p. gener.* ținut bogat, mănos, fericit. – **Făgădui** + suf. *-ință.*

FĂGĂRĂȘEÁN, -Ă, *făgărășeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Făgăraș. **2.** Adj. Care aparține municipiului Făgăraș sau făgărășenilor (**1**), referitor la municipiul Făgăraș ori la făgărășeni. – **Făgăraș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

FĂGĂRĂȘEÁNCĂ, *făgărășence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Făgăraș. – **Făgărășean** + suf. *-că.*

FĂGÉT, *făgete,* s. n. Pădure de fag. – **Fag** + suf. *-et.*

FĂGEȚÉL s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *făget.* – **Făget** + suf. *-el.*

FĂINÁRE s. f. Boală a plantelor provocată de unele ciuperci parazite și caracterizată prin apariția la suprafața organelor atacate a unui strat făinos, alb-cenușiu. [Pr.: *fă-i-*] – Din **făină.**

FĂÍNĂ, (**2**) *făinuri,* s. f. **1.** (De obicei urmat de determinări care arată felul) Pulbere obținută prin măcinarea boabelor de cereale sau a altor semințe de plante și folosită în alimentație. **2.** Pulbere obținută prin măcinarea anumitor materiale și folosită ca supliment valoros în hrana animalelor și ca îngrășământ în agricultură. *Făină animală; Făină de pește*; *Făină de oase.* –(după *finǎ*).

FĂINÓS, -OÁSĂ, *făinoși, -oase,* adj. **1.** Care are aspectul sau consistența făinii (**1**). ♦ (Despre fructe) Fără zeamă, uscăcios; mălăieț. **2.** Preparat din făină. ◊ *Paste făinoase* (și substantivat, f. pl.) = produse alimentare preparate din făină, apă, uneori și ouă. [Pr.: *fă-i-*] – Cf. făină.

FĂLĂLĂÍ, pers. 3 *fălălăiește,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre frunze, mătăsuri, obiecte de îmbrăcăminte) A foșni. – Formație onomatopeică.

FĂLCÁRIȚĂ s. f. (Med.; pop.) Tetanos (la copii). – **Falcă** + suf. *-ariță.*

FĂLCEÁ, *fălcele,* s. f. Fiecare dintre: **a**) cele două tălpi ale saniei; **b**) cele două brațe ale vatalelor de la războiul de țesut; **c**) cele două scândurele între care intră limba meliței; **d**) stinghiile de lemn care leagă între ele scândurile care formează fundul carului; **e**) cele două stinghii laterale ale căruceiei carului prin care se leagă tânjala de proțap (când se înjugă patru boi); **f**) cele două brațe de lemn ale piscului (la car); **g**) cele două sau patru brațe laterale care constituie corpul afetului unui tun sau al unui obuzier. – **Falcă** + suf. *-ea.*

FĂLCÓS, -OÁSĂ, *fălcoși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Care are fălci mari. ♦ (Reg.) Mâncăcios. – **Falcă** + suf. *-os.*

FĂLÍ,*fălesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se arăta mândru de cineva sau de ceva; a se mândri, a se lăuda. ♦ (Peior.) A se arăta plin de sine, îngâmfat; a se îngâmfa. **2.** Tranz. (Înv.) A preamări, a slăvi.

FĂLITÓR, -OÁRE, *fălitori, -oare,* adj., s. m. și f. (Înv.) (Persoană) care lingușește, (om) lingușitor. – **Făli** + suf. *-tor.*

FĂLNICÍE s. f. (Rar) Însușirea de a fi falnic. – **Falnic** + suf. *-ie.*

FĂLÓS, -OÁSĂ, *făloși, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Mândru (de cineva sau de ceva). **2.** (Peior.) Semeț, îngâmfat. **3.** Impunător, măreț, impozant. ♦ (Înv.) Glorios; slăvit. – **Fală** + suf. *-os.*

FĂLOȘÍ, *făloșesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se făli, a se îngâmfa. – Din **fălos.**

FĂLOȘÍE, *făloșii,* s. f. (Reg.) Îngâmfare. – **Fălos** + suf. *-ie.*

FĂLȚUÍ, *fălțuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A prelucra cu fălțul pieile tăbăcite pentru a le reduce și a le uniformiza grosimea. **2.** A face unor scânduri, țigle etc. un fălț (care să permită îmbinarea lor). ♦ A executa îmbinarea unor piese de tablă cu ajutorul fălțuluI.

FĂLȚUÍRE s. f. Acțiunea de *a fălțui;* fălțuit1. – V**. fălțui.**

FĂLȚUÍT1 s. n. Fălțuire. – V. **fălțui.**

FĂLȚUÍT2, -Ă, *fălțuiți, -te,* adj. **1.** (Despre piei tăbăcite) Care și-a redus și și-a uniformizat grosimea în urma prelucrării cu fălțul. **2.** (Despre unele materiale de construcție) Care are fălț, prevăzut cu fălț. – V**. fălțui.**

FĂLȚUITÓR, -OÁRE, *fălțuitori, -oare,* s. m. și f., s. n. **1.** S. m. și f. Persoană calificată în operațiile de fălțuire. **2.** S. n. Unealtă cu care se fălțuiește. [Pr.: *-țu-i-*] – **Fălțui**+ suf. *-tor.*

FĂPTÁȘ, -Ă, *făptași, -e,* s. m. și f. Persoană care a comis o faptă condamnabilă, de obicei un delict, o infracțiune; făptuitor. – **Faptă** + suf. *-aș.*

FĂPTUÍ, *făptuiesc,* vb. IV. Tranz. A face, a săvârși ceva; *spec.* a comite un delict, o infracțiune. – **Fapt** + suf. *-ui.*

FĂPTUÍRE, *făptuiri,* s. f. Acțiunea de *a făptui* și rezultatul ei. – V. **făptui.**

FĂPTUITÓR, -OÁRE, *făptuitori, -oare,* s. m. și f. **1.** Făptaș. **2.** Persoană care făptuiește, realizează ceva. [Pr.: *-tu-i-*] – **Făptui** + suf. *-tor.*

FĂPTÚRĂ, *făpturi,* s. f. **1.** Ființă, vietate, creatură. ♦ Trup; *p. ext.* înfățișare fizică, aspect exterior, statură. **2.** Natură, fire; lume, univers.- (după *fapt*).

FĂRĂ prep., conj. Prep. **1.** (Introduce complemente circumstanțiale de mod și atribute, conținând ideea de excludere) Lipsit de... *Om fără necazuri.* ♦ (În operații aritmetice de scădere) Minus, mai puțin. *Patru fără doi.* **2.** (Introduce complemente circumstanțiale sociative negative) *Pot eu să trăiesc și fără tine.* ♦ (Introduce complemente circumstanțiale instrumentale negative) *A scos cuiele fără clește.*

FĂRĂDELÉGE, *fărădelegi,* s. f. (Înv. și pop.) Faptă rea; nelegiuire, ticăloșie, mișelie. [Var.: **fărdelége** s. f.] – **Fără** + **de**4 + **lege.**

FĂRÂMÁ, *fărâm,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) sfărâma, a (se) sparge, a (se) zdrobi, a (se) frânge. ◊ Expr. (Tranz.) *A-și fărâma capul* = a se chinui să rezolve o problemă dificilă, a-și bate capul. ♦ A (se) distruge, a (se) nimici. [Var.: **fărmá** vb. I] – Din **fărâmă.**

FĂRÂMÁRE s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) fărâma* și rezultatul ei. [Var.: **fărmáre** s. f.] – V. **fărâma.**

FĂRÂMÁT1 s. n. Faptul de *a (se) fărâma.* – V. **fărâma.**

FĂRÂMÁT2**, -Ă,** *fărâmați, -te,* adj. (Pop.) Sfărâmat, spart, zdrobit, frânt. ♦ Nimicit, distrus. [Var.: **fărmát,** -ă adj.] – V. **fărâma.**

FĂRÁMĂ, *fărâme,* s. f. Bucată mică rămasă din ceva (după ce s-a sfărâmat, s-a spart, s-a rupt etc.); fiecare dintre bucățelele în care s-a împărțit un obiect (în urma sfărâmării, spargerii, ruperii). ◊ Expr. *A (se) face (mici* sau *mii de) fărâme* = a (se) sfărâma.

FĂRÂMĂTÓR, *fărâmătoare,* s. n. Dispozitiv sau mașină pentru sfărâmarea unor materiale. – **Fărâma** + suf. *-ător.*

FĂRÂMĂTÚRĂ, *fărâmături,* s. f. (Reg.) Sfărâmătură; fărâmă (de pâine). [Var.: **fărâmitúră, fărmătúră** s. f.] – **Fărâmă** + suf. *-tură.*

FĂRÂMÉLE s. f. pl. (Rar; în expr.) *A tăia fărâmele* = a tăia în bucăți mici. – **Fărâmă** + suf. *-ele.*

FĂRÂMÍCĂ, *fărâmici,* s. f. (Pop.) Fărâmiță. – **Fărâmă** + suf. *-ică.*

FĂRÂMICIÓS, -OÁSĂ, *fărâmicioși, -oase,* adj. Care se sfărâmă sau se poate sfărâma ușor; sfărâmicios. – **Fărâma** + suf. *-icios.*

FĂRÂMITÚRĂ s. f. v. **fărâmătură.**

FĂRÂMIȚÁ, *fărâmițez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) preface în fărâmițe, a (se) sfărâma în componente foarte mici. – Din **fărâmiță.**

FĂRÂMIȚÁRE, *fărâmițări,* s. f. Acțiunea de *a (se) fărâmița* și rezultatul ei. – V. **fărâmița.**

FĂRÂMIȚÁT1 s. n. Fărâmițare. – V. **fărâmița.**

FĂRÂMIȚÁT2**, -Ă,** *fărâmițați, -te,* adj. Care s-a prefăcut în fărâmițe, care s-a sfărâmat în componente foarte mici. – V. **fărâmița.**

FĂRÂMÍȚĂ, *fărâmițe,* s. f. Diminutiv al lui *fărâmă;* fărâmică. – **Fărâmă** + suf. *-iță.*

FĂRDELÉGE s. f. v. **fărădelege.**

FĂRMÁ *vb. I* v. **fărâma.**

FĂRMÁRE s. f. v. **fărâmare.**

FĂRMÁT, -Ă adj. v. **fărâmat.**

FĂRMĂCÁ vb. I v. **fermeca.**

FĂRMĂCÁT, -Ă adj. v. **fermecat.**

FĂRMĂCĂTÓR, -OÁRE adj. v. **fermecător.**

FĂRMĂTÚRĂ s. f. v. **fărâmătură.**

FĂRTÁT s. m. v. **fârtat.**

FĂSÚLE s. f. v. **fasole.**

FĂȘÍE s. f. v. **fâșie.**

FĂT, *feți,* s. m. **1.** Produs de concepție din uterul mamiferelor, din momentul când începe a avea mișcări proprii și formele caracteristice speciei și până când se naște; fetus. **2.** (Pop.) Fecior, fiu; băiat, copil. ◊ (Pop.) *Fătul meu,* formulă cu care un bătrân se adresează cu afecțiune, bunăvoință etc. unui tânăr. ♦ Compuse: *Făt-Frumos* = băiat, tânăr sau bărbat deosebit de frumos. (Pop.) *Făt-logofăt* = copil cu însușiri (fizice) deosebite.

FĂTÁ, pers. 3 *fătă,* vb. I. Tranz. (Despre animale mamifere) A naște, a face pui.

FĂTÁRE, *fătări,* s. f. Acțiunea de *a făta;* fătat. – V. **făta.**

FĂTÁT s. n. Fătare. – V. **făta.**

FĂTĂLÁU, *fătălăi,* s. m. (Pop.) Hermafrodit. ♦ (Peior. și glumeț) Băiat căruia îi place mai mult compania fetelor, care este timid sau are apucături de fată. – **Fată** + suf. *-ălău.*

FĂTĂTOÁRE, (**1**) *fătătoare,* adj., (**2**) *fătători,* s. f. **1.** Adj. (Despre femelele animalelor mamifere) Care este aptă să fete. ♦ (Pop.; substantivat, f.) Organ genital al unor femele. **2.** S. f. (Pop.) Loc unde fată animalele. – **Făta** + suf. *-ătoare.*

FĂTÓI, *fătoaie,* s. n. (Fam.) Augmentativ al lui *fată;* fată robustă, voinică, care seamănă mai mult a bărbat. – **Fată** + suf. *-oi.*

FĂTÚCĂ, *fătuci,* s. f. (Pop.) Fetiță. – **Fată** + suf. *-ucă.*

FĂTÚȚĂ, *fătuțe,* s. f. (Pop.) Fetiță. – **Fată** + suf. *-uță.*

FĂȚÁRNIC, -Ă, *fățarnici, -ce,* adj. (Despre oameni și manifestările lor; adesea substantivat) Lipsit de sinceritate; prefăcut, ipocrit, fals. – **Fățare** (înv. „fățărnicie” < *față)* + suf. *-nic.*

FĂȚĂRÍ, *fățăresc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se preface, a se fățărnici. – Din **fățare** (înv. „fățărnicie” < *față).*

FĂȚĂRÍE, *fățării,* s. f. (Înv.) Fățărnicie. – **Fățări** + suf. *-ie.*

FĂȚĂRNICÉȘTE adv. (Înv.) În mod fățarnic, prefăcut; ca un om fățarnic. – **Fățarnic** + suf. *-ește.*

FĂȚĂRNICÍ, *fățărnicesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se preface, a se fățări. – Din **fățarnic.**

FĂȚĂRNICÍE, *fățărnicii,* s. f. Lipsă de sinceritate (în purtare, atitudini etc.); purtare, atitudine prefăcută, ipocrită; prefăcătorie, ipocrizie, falsitate, fățărie. – **Fățarnic** + suf. *-ie.*

FĂȚÍȘ, -Ă, *fățiși, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care se face, se manifestă, se spune etc. pe față, deschis, direct. – **Față** + suf. *-iș.*

FĂȚUÍ, *fățuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A netezi, a lustrui suprafața unui obiect (prin cioplire, prin frecare etc.); *p. gener.* a da aspect frumos (suprafeței) unui lucru. ♦ Spec. A netezi tencuiala aplicată pe un element de construcție. **2.** (În industria tăbăcăriei) A curăța pielea de ultimele impurități rămase după cenușărit. **3.** Fig. (Pop.) A pălmui pe cineva. – **Față** + suf. *-ui.*

FĂȚUIÁLĂ, *fățuieli,* s. f. **1.** Fățuire. **2.** Fig. (Pop.) Pălmuire; bătaie dată cuiva (peste față). **3.** (Concr.) Strat subțire de mortar, bine netezit, care formează fața unei tencuieli. [Pr.: *-țu-ia-*] – **Fățui** + suf. *-eală.*

FĂȚUÍRE, *fățuiri,* s. f. Acțiunea de *a fățui* și rezultatul ei; fățuială, fățuit1. – V. **fățui.**

FĂȚUÍT1 s. n. Fățuire. – V. **fățui.**

FĂȚUÍT2**, -Ă,** *fățuiți, -te,* adj. (Despre obiecte) Cu suprafața netezită, lustruită, cu aspect frumos; (despre suprafața unei construcții) cu tencuiala netezită. – V. **fățui.**

FĂȚUITÓR, -OÁRE, *fățuitori, -oare,* s. m., s. f., s. n. **1.** S. m. și f. Persoană care fățuiește**. 2.** S. n. Rindea specială folosită pentru fățuirea sau pentru îndreptarea feței scândurilor sau a pieselor de lemn. **3.** S. f. Unealtă cu care se întinde și se netezește tencuiala aruncată cu mistria pe zid; drișcă. **4.** S. n. Cuțit puțin curbat, cu două mânere, care servește, în tăbăcărie, la fățuirea manuală a pieilor. [Pr.: *-țu-i-*] – **Fățui** + suf. *-tor.*

FĂURÁR1 s. m. (Pop.) Februarie. [Pr.: *fă-u-*].

FĂURÁR2**,** *făurari,* s. m. (Înv.) Fierar. ♦ (Fig.) Făuritor, creator. *Făurar de frumusețe.* [Pr.: *fă-u-*] – **Faur** + suf. *-ar.*

FĂURĂRÍE1**,** *faurării,* s. f. (Înv.) **1.** Atelierul fierarului; fierărie1. **2.** Meșteșugul fierarului; fierărie1. [Pr.: *fă-u-*] – **Făurar**2 + suf. *-ie.*

FĂURĂRÍE2 s. f. (Înv.) Mulțime de obiecte, de piese din fier; fierărie2. [Pr.: *fă-u-*] – **Faur**2 + suf. *-ărie.*

FĂURÍ, *făuresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A crea, a face, a realiza. **2.** Spec. (Înv.) A prelucra (prin forjare cu ciocanul) un metal; *p. ext.* a fabrica. [Pr.: *fă-u-*] – Din **faur**2.

FĂURÍRE s. f. Acțiunea de *a făuri* și rezultatul ei; creare, înfăptuire, construire. [Pr.: *fă-u-*] – V. **făuri.**

FĂURÍȘTE, *făuriști,* s. f. (Reg.) Atelierul fierarului; fierărie1. [Pr.: *fă-u-*] – **Faur**2 + suf. *-iște.*

FĂURITÓR, -OÁRE, *făuritori, -oare,* s. m. și f. Persoană care făurește, creează, înfăptuiește, construiește ceva; creator. [Pr.: *fă-u-*] – **Făuri** + suf. *-tor.*

FĂZĂNÍȚĂ, *făzănițe,* s. f. Femela fazanului. – **Fazan** + suf. *-iță.*

FĂL interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de fâlfâitul aripilor unei păsări. – Onomatopee.

FÂLFÁI vb. IV v. **fâlfâi.**

FÂLFÂÍ, pers. 3 *fâlfâie,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre păsări) A da din aripi, producând zgomotul caracteristic care însoțește zborul. **2.** Intranz. și tranz. A (se) legăna, a flutura o pânză, un steag, o batistă etc. în bătaia vântului sau prin mișcarea mâinii. **3.** Intranz. (Despre flăcări) A pâlpâi. [Var.: **fâlfái** vb. IV] – **Fâl** + **f**[âl] + suf. *-âi.*

FÂLFÂÍRE, *fâlfâiri,* s. f. Acțiunea de *a fâlfâi* și rezultatul ei; zgomot caracteristic zborului unei păsări; fluturare, fâlfâit, fâlfâitură. – V. **fâlfâi.**

FÂLFÂÍT s. n. Fâlfâire. – V. **fâlfâi.**

FÂLFÂITÓR, -OÁRE, *fâlfâitori, -oare,* adj. Care fâlfâie. [Pr.: *-fâ-i-*] – **Fâlfâi** + suf. *-tor.*

FÂLFÂITÚRĂ, *fâlfâituri,* s. f. (Rar) Fâlfâire. [Pr.: *-fâ-i-*] – **Fâlfâi** + suf. *-tură.*

FÂLFÂITÚRĂ, *fâlfâituri,* s. f. (Rar) Fâlfâire. [Pr.: *-fâ-i-*] – **Fâlfâi** + suf. *-tură.*

FÂN s. n. Iarbă cosită și uscată, servind ca nutreț pentru vite; fânaț.

FÂNÁR s. n. v. **fanar.**

FÂNÁȚ, *fânețe,* s. n. (Pop.) **1.** Fâneață. **2.** Fân. [Pl. și: *fânațuri*].

FÂNĂRÍE, *fânării,* s. f. (Pop.) **1.** Fâneață. **2.** Loc unde se fac clăile sau căpițele de fân. **3.** Șură, magazie unde se păstrează fânul. – **Fân** + suf. *-ărie.*

FÂNEÁȚĂ, *fânețe,* s. f. Teren pe care crește (în mod natural sau prin cultivare) iarba pentru fân; fânărie, fânaț. – **Fân** + suf. *-eață.*

FÂNIȘÓR s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *fân.* – **Fân** + suf. *-işor.*

FÂNOÁSĂ, *fânoase,* s. f. (Înv.) Unealtă agricolă cu tracțiune animală, servind la întoarcerea fânului. – **Fân** + suf. *-oasă.*

FÂNTÂIOÁRĂ s. f. v. **fântânioară.**

FÂNTÂNÁR, *fântânari,* s. m. Persoană care face, repară sau întreține fântâni. – **Fântână** + suf. *-ar.*

FÂNTÂNĂ, *fântâni,* s. f. **1.** Construcție alcătuită dintr-o groapă cilindrică sau prismatică (cu pereții pietruiți) cu ghizduri împrejur, săpată în pământ până la nivelul unui strat de apă și care servește la alimentarea curentă cu apă în mediul rural; puț. ♦ Construcție de zid, de piatră etc. care adăpostește o sursă de apă (venită prin conductă), servind la distribuirea apei sau ca element arhitectonic decorativ (în parcuri, pe străzi etc.). **2.** (Reg.) Izvor. [Pl. și: (rar) *fântâne*].

FÂNTÂNEÁ, *fântânele,* s. f. (Rar) Fântâniță. – **Fântână** + suf. *-ea.*

FÂNTÂNÉL, *fântânei,* s. m. Specie de păstrăv cu un colorit frumos, care trăiește în apele limpezi și reci de munte . – **Fântână** + suf. *-el.*

FÂNTÂNIOÁRĂ, *fântânioare,* s. f. (Rar) Fântâniță. [Var.: **fântâioáră** s. f.] – **Fântână** + suf. *-ioară.*

FÂNTÂNÍȚĂ, *fântânițe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *fântână;* fântânea, fântânioară. – **Fântână** + suf. *-iță.*

FÂRNÂÍ, *fârnâi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A vorbi pe nas; a fonfăi, a fornăi. ♦ A produce un zgomot caracteristic când respiră, din cauza nasului înfundat. – Formație onomatopeică.

FÂRNÂÍRE, *fârnâiri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a fârnâi* și rezultatul ei; fârnâit1. – V. **fârnâi.**

FÂRNÂÍT1**,** *fârnâituri,* s. n. (Reg.) Faptul de *a fârnâi.* – V. **fârnâi.**

FÂRNÂÍT2**, -Ă,** *fârnâiți, -te,* adj. (Reg.) (Adesea substantivat) Care vorbește pe nas; fonf, fonfăit, fornăit2. ♦ Care produce un zgomot caracteristic când respiră, din cauza nasului înfundat. – V. **fârnâi.**

FÂRȘÍT s. n. v. **sfârșit1.**

FÂRTÁT, *fârtați,* s. m. (Pop.) Prieten nedespărțit al cuiva, legat de el prin jurământ până la moarte; frate de cruce. ♦ Tovarăș, ortac. ♦ Termen cu care se adresează cineva unui prieten sau cuiva căruia ține să-i arate prietenie. [Var.: **fârtát** s. m.].

FÂS interj., s. n. **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul șuierător produs de un gaz care iese cu presiune printr-un orificiu strâmt. **2.** S. n. Sunet produs astfel. – Onomatopee.

FÂSĂ, *fâse,* s. f. Nume dat mai multor specii de păsări migratoare mici (asemănătoare cu ciocârlia), de culoare cafenie-cenușie, cu pântecele albicios, care aleargă mișcându-și în permanență coada . – Et. nec.

FÂSĂÍ vb. IV v. **fâsâi.**

FÂSĂIÁLĂ s. f. v. **fâsâială.**

FÂSĂÍRE s. f. v. **fâsâire.**

FÂSĂÍT s. n. v. **fâsâit.**

FÂSĂITÚRĂ s. f. v. **fâsâitură.**

FÂSÂÍ, *fâsâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre gaze) A produce un zgomot șuierător și surd la ieșirea cu presiune printr-un orificiu strâmt. **2.** (Despre unele ființe) A sufla (pe nas) cu putere, a scoate (pe nas) sunete șuierătoare. *Gâscanul fâsâie.* [Var.: **fâsăí** vb. IV] – **Fâs** + suf. *-âi-*.

FÂSÂIÁLĂ, *fâsâieli,* s. f. Faptul de *a fâsâi;* zgomot șuierător produs de ieșirea unui gaz printr-un orificiu strâmt; fâsâit, fâsâitură. [Pr.: *-sâ-ia-*. – Var.: **fâsăiálă** s. f.] – **Fâsâi** + suf. *-eală.*

FÂSÂÍRE, *fâsâiri*, s. f. (Rar) Acțiunea de *a fâsâi* și rezultatul ei. [Var.: **fâsăíre** s. f.] – V. **fâsâi.**

FÂSÂÍT, *fâsâituri,* s. n. Fâsâială. [Var.: **fâsăít** s. n.] – V. **fâsâi.**

FÂSÂITÚRĂ, *fâsâituri*, s. f. Fâsâială. [Pr.: *-sâ-i-*. – Var.: **fâsăitúră** s. f.] – **Fâsâi** + suf. *-tură.*

FÂSTÂCEÁLĂ s. f. (Fam.) Faptul de *a (se) fâstâci;* zăpăceală. – **Fâstâci** + suf. *-eală.*

FÂSTÂCÍ, *fâstâcesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Fam.) A-și pierde sau a face să-și piardă cumpătul în fața unei situații neașteptate; a (se) intimida, a (se) zăpăci. – Probabil din **fâstâc.**

FÂSTÂCÍRE, *fâstâciri*, s. f. Acțiunea de *a (se) fâstâci* și rezultatul ei. – V. **fâstâci.**

FÂSTÂCÍT, -Ă, *fâstâciți, -te*, adj. Tulburat, zăpăcit; intimidat. – V. **fâstâci.**

FÂȘ1 interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de mișcarea frunzelor, a hârtiei etc. – Onomatopee.

FÂȘ2, *fâșuri,* s. n. **1.** Material impermeabil subțire, folosit pentru confecționarea hainelor de ploaie. **2.** Haină de ploaie confecționată din acest material. – Din **fâș**1.

FÂȘÂÍ vb. IV v. **fâșâi.**

FÂȘÂIÁLĂ s. f. v. **fâșâială.**

FÂȘÂÍ, *fâșâi,* vb. IV. Intranz. A produce zgomotul caracteristic frunzelor mișcate de vânt, al hârtiei răsfoite, al mișcării unei țesături de mătase etc. [Var.: **fâșăí, fâșíi** vb. IV] – **Fâș**1 + suf. *-âi*.

FÂȘÂIÁLĂ, *fâșâieli,* s. f. Fâșâire; fâșâit. [Pr.: *-șâ-ia-*. – Var.: **fâșăiálă** s. f.] – **Fâșâi** + suf. *-eală.*

FÂȘÂÍRE, *fâșâiri,* s. f. Acțiunea de *a fâșâi;* fâșâială; fâșâit. – V. **fâșâi.**

FÂȘÂÍT s. n. Faptul de *a fâșâi;* zgomot produs de frunzele mișcate de vânt, de iarba tăiată de coasă, de hârtia răsfoită, de mișcarea unei țesături de mătase; fâșâitură. [Var.: **fâșiít** s. n.] – V. **fâșâi.**

FÂȘÂITÓR, -OÁRE, *fâșâitori, -oare*, adj. (Rar) Care fâșâie. [Pr.: *-șâ-i-*] – **Fâșâi** + suf. *-tor*.

FÂȘÂITÚRĂ, *fâșâituri,* s. f. Fâșâit. [Pr.: *-șâ-i-*. – Var.: **fâșiitúră** s. f.] – **Fâșâi** + suf. *-tură.*

FÂȘÍE, *fâșii,* s. f. **1.** Bucată lungă și îngustă (de material textil, de piele etc.), tăiată sau ruptă dintr-o bucată mai mare. **2.** Suprafață lungă și îngustă de teren. [Var.: **fâșíe** s. f.] – **Faș**ă + suf. *-ie.*

FÂȘÍÍ vb. IV v. **fâșâi.**

FÂȘÍÍT s. n. v. **fâșâit.**

FÂȘIITÚRĂ s. f. v. **fâșâitură.**

FÂȘIOÁRĂ, *fâșioare,* s. f. Diminutiv al lui *fâșie.* [Pr.: *-și-oa-*] – **Fâșie** + suf. *-ioară.*

FÂȘNEÁȚĂ, *fâșnețe,* adj., s. f. (Fam.) (Fată, femeie) iute, sprintenă, neastâmpărată, vioaie. – **Fâș**1 + suf. *-neață.*

FÂȚ interj. Cuvânt care imită o mișcare (continuă). [Var.: *fâța* interj.] – Onomatopee.

FÂȚĂ, *fâțe,* s. f. **1.** (Reg.) Nume dat speciilor de pește mic (care înoată repede). **2.** (Fam.) Femeie care se fâțâie. – Din **fâțâi** (derivat regresiv).

FÂȚÂÍ, *fâțâi,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. (Pop. și fam.; despre animale, păsări) A mișca repede coada (într-o parte și în alta). **2.** Refl. A se mișca încoace și încolo, fără astâmpăr sau fără rost; a se foi2. – **Fâț** + suf.

FÂȚÂIÁLĂ, *fâțâieli,* s. f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) fâțâi;* umblet fără rost, agitat, dintr-un loc într-altul; fâțâit. [Pr.: *-țâ-ia-*] – **Fâțâi** + suf. *-eală.*

FÂȚÂÍT s. n. Fâțâială. – V. **fâțâi.**

FÂȚIȘOÁRĂ, *fâțișoare,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *fâță*. – **Fâță** + suf. *-işoară.*

FECIOÁRĂ, *fecioare*, s. f. **1.** Fată (tânără) care nu a avut niciodată relații sexuale cu un bărbat; virgină. ◊ (Adjectival; pop.) *Fată fecioară* = fată mare, de măritat. ♦ Fig. (Adjectival) Pur, curat. **2.** N. pr. art. (Bis.) Maica Domnului. **3.** N. pr. Constelație zodiacală din regiunea ecuatorială a cerului, în care se află Soarele la echinocțiul de toamnă. ♦ Unul dintre cele douăsprezece semne ale zodiacului.

FECIÓR, *feciori*, s. m. **1.** Fiu; băiat (în raport cu părinții săi). **2.** Bărbat tânăr, neînsurat; flăcău. **3.** Servitor la casele boierești; valet, camerier, lacheu. ◊ *Fecior boieresc* = slujbaș pe moșia unui boier, care supraveghea munca la câmp; vătaf, isprăvnicel, logofăt. [Var.: (reg.) **ficiór** s. m.].

FECIORÁȘ, *fecioraș,* s. m. Diminutiv al lui *fecior*. – **Fecior** + suf. *-aș.*

FECIORÉLNIC, -Ă, *feciorelnici*, *-ce,* adj. (Ca) de fecioară (**1**), specific fecioarei; *fig.* neprihănit, nepătat, nevinovat, cast, fecioresc1. – **Fecioară** + suf. *-elnic.*

FECIORÉNIE s. f. (Rar) Caracter feciorelnic. – **Fecioară** + suf. *-enie.*

FECIORÉSC1**, -EÁSCĂ,** *fecioresti,* adj. Care aparține fecioarei (**1**), privitor la fecioară; *p. ext.* feciorelnic. – **Fecioară** + suf. *-esc.*

FECIORÉSC2**, -EÁSCĂ,** *fecioresti,* adj. Care aparține feciorilor (**2**), privitor la feciori, specific feciorilor. *Dans fecioresc.* ♦ (Substantivat, f., art.) Nume dat mai multor dansuri populare în care băieții execută unele figuri de virtuozitate; melodie după care se execută aceste dansuri. – **Fecior** + suf. *-esc.*

FECIORÉȘTE1 adv. Ca fecioarele (**1**); *p. ext.* în mod feciorelnic. – **Fecioară** + suf. *-ește.*

FECIORÉȘTE2 adv. Ca feciorii (**2**), în felul feciorilor. – **Fecior** + suf. *-ește.*

FECIORÍ, *fecioresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A-și trăi perioada de flăcău sau de fată. – De la **fecior.**

FECIORÍCĂ, *fecíorele,* s. f. Mică plantă erbacee târâtoare, cu flori galbene-verzui . – **Fecioară** + suf. *-ică.*

FECIORÍE1 s. f. Calitatea de a fi fecioară (**1**); castitate, virginitate, fetie; *p. ext.* curățenie morală (proprie unei fecioare). – **Fecioară** + suf. *-ie.*

FECIORÍE2 s. f. Timpul cât cineva este fecior (**2**); epoca din viață petrecută ca fecior. – **Fecior** + suf. *-ie.*

FEL, *feluri*, s. n. **1.** Posibilitate de a fi, de a acționa etc. **2.** Soi, varietate, gen, mod, sort (dintr-un produs). ◊ Loc. adj. *Fel de fel* sau *de tot felul* = diferit, variat, felurit. ◊ Loc. adv. *Nici un fel de...* = deloc. *La fel* = deopotrivă, asemenea, egal, întocmai, aidoma. ◊ Expr. *De felul meu* (sau *tău, său* etc.) Din punctul de vedere al originii, al provenienței.*De fel din...* = de neam, de origine, de loc, originar din... ♦ (Reg.) Chef, poftă. **3.** Obicei, datină, tradiție. **4.** Sortiment de mâncare sau de băutură.

FELEȘÁG, *feleșaguri,* s. n. (Reg.) Fel de a fi, de a se manifesta; fire, caracter, obicei. [Var.: **feliușág** s. n.] – Din Cf. fel.

FELEȘTIÓC, *feleștiocuri,* s. n. (Reg.) Pământuf cu care se unge osia căruței sau bocancii. – Et. nec.

FELÍE, *felii*, s. f. Bucată (cu suprafața plană) tăiată dintr-un întreg (de obicei dintr-un aliment).

FELIOÁRĂ, *felioare*, s. f. Diminutiv al lui *felie;* feliuță. [Pr.: *-li-oa-*] – **Felie** + suf. *-ioară.*

FELIURÍME s. f. v. **felurime.**

FELIURÍT, -Ă adj. v. **felurit.**

FELIUȘÁG s. n. v. **feleșag.**

FELIÚȚĂ, *feliuțe,* s. f. Felioară. [Pr.: *-li-u-*] – **Felie** + suf. *-uță.*

FELURÍ, *feluresc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se diferența, a varia. – Din **fel.**

FELURÍME, *felurimi*, s. f. Diversitate, varietate (de obiecte, ființe, fenomene etc.). ◊ Loc. adv. (Înv.) *În felurimi* sau (neobișnuit) *pe felurime* = în diferite feluri. [Var.: (înv. și reg.) **feliuríme** s. f.] – **Fel** + suf. *-ime.*

FELURÍT, -Ă, *feluriți, -te*, adj. Variat, divers; diferit, deosebit (de altceva). [Var.: (reg.) **feliurít, -ă** adj.] – V. **feluri.**

FEMÉIE, *femei*, s. f. **1.** Persoană adultă de sex feminin; muiere. **2.** Persoană de sex feminin căsătorită. ♦ (Pop.; urmat de determinări în genitiv sau de un adjectiv posesiv) Soție, nevastă. [Pr.: *-me-ie*].

FEMEIÉSC, -IÁSCĂ, *femeiești,* adj. Feminin. [Pr.: *-me-iesc*] – **Femeie** + suf. *-esc.*

FEMEIÉȘTE adv. Ca femeile, în felul femeilor; muierește. [Pr.: *-me-ieș-*] – **Femeie** + suf. *-ește.*

FEMEIÚȘCĂ, *femeiuști,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *femeie.* **2.** Femeie drăguță, vioaie, plină de temperament. ♦ Femeie ușoară, neserioasă. **3.** Femelă. [Pr.: *-me-iuș-*] – **Femeie** + suf. *-ușcă.*

FEMÉLĂ, *femele*, s. f. Animal de sex femeiesc; femeiușcă (**3**). ♦ (Adjectival; despre organe ale plantelor) Care produce fructul.

FEMININ, – Ă, *feminini, -e*, adj. De femeie (**1**), care aparține sau este specific femeilor, privitor la femei; femeiesc, muieresc. ◊ *Gen feminin* (și substantivat, n.) = gen gramatical care cuprinde numele cu forma atribuită numelor de ființe de sex femeiesc.

FENOMÉN, *fenomene*, s. n. **1.** Manifestare exterioară a esenței unui lucru, unui proces etc., care este accesibilă, perceptibilă în mod nemijlocit. **2.** Proces, transformare, evoluție, efect etc. din natură și din societate. ♦ Fapt. **3.** Aspect, întâmplare, ființă, obiect care surprinde (prin calități, noutate etc.).

FER s. n. v. **fier.**

FERÁTĂ, *ferate*, adj. (În sintagma) *Cale* (sau *linie) ferată* = drum special amenajat prevăzut cu șine, pe care circulă trenurile; drum-de-fier.

FIERĂSTRĂU, *fierăstraie,* s. n. **1.** Unealtă prevăzută cu o lamă, o bandă de oțel (cu dinți ascuțiți), pusă în mișcare manual și folosită pentru tăiatul unor materiale (lemne, metale etc.). **2.** Instrument muzical alcătuit dintr-o lamă de metal care se freacă cu un arcuș pentru a emite sunete. [Var.: **(1) ferăstrău, ferestrău, herăstrău** s. n.] – **Firiz** + suf. *-ău* (prin apropiere de *fier).*

FERESTRUÍ vb. IV v. **fierăstrui.**

FERĂSTRÚIE s. f. v. **ferestruie.**

FERESTRUÍRE s. f. v. **fierăstruire.**

FÉRCHEȘ, -Ă, *fercheși, -e*, adj. (Pop. și fam.; despre oameni) Care are un aspect îngrijit; care se îmbracă cu grijă, elegant; gătit, dichisit. – Et. nec.

FERCHEZUÍ, *ferchezuiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A da sau a căpăta un aspect îngrijit; a (se) îmbrăca cu grijă, elegant; a (se) găti, a (se) dichisi. – Cf. fercheș.

FERCHEZUIÁLĂ, *ferchezuieli*, s. f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) ferchezui.* [Pr.: *-zu-ia-*] – V. **ferchezui.**

FERCHEZUÍT, -Ă, *ferchezuiți, -te*, adj. (Pop. și fam.; despre oameni) Care are un aspect îngrijit; care se îmbracă cu grijă, elegant; gătit, dichisit. – V. **ferchezui.**

FEREÁLĂ s. f. **1.** Faptul de *a (se) feri;* ferire. ♦ Pază, precauție, băgare de seamă, circumspecție. **2.** Loc unde cineva este ferit de primejdie; adăpost. – **Feri** + suf. *-eală.*

FEREÁSTRĂ, *ferestre*, s. f. Deschizătură de formă regulată lăsată în peretele unei clădiri, pentru a permite să intre aerul și lumina; ansamblu format dintr-un cadru fix și din ramă de lemn în care se fixează geamuri, montat în deschizătura amintită; ansamblu format de această deschizătură, împreună cu rama care o încadrează și cu geamul fixat în rama de lemn.

FERECÁ, *férec*, vb. I. Tranz. **1.** A acoperi, total sau parțial, cu metal un obiect de lemn, spre a-i da rezistență și durabilitate; a întări un obiect (de lemn) prin legături metalice. **2.** A lega cu fiare, cu lanțuri, în obezi etc. un om arestat sau condamnat; a încătușa. **3.** A încuia, a zăvorî o ușă, o încăpere. **4.** A bate cu ciocanul pietrele de moară spre a le face crestături, șanțuri, zimți.

FERECÁRE, *ferecări,* s. f. Acțiunea de *a fereca* și rezultatul ei; ferecat1. – V. **fereca.**

FERECÁT1 s. n. Ferecare. – V. **fereca.**

FERECÁT2**, -Ă,** *ferecați, -te*, adj. **1.** (Despre obiecte de lemn) Acoperit total sau parțial cu metal; întărit prin legături metalice. ♦ Îmbrăcat sau împodobit cu plăci din metal prețios sau cu pietre scumpe. **2.** (Despre oameni) Legat cu fiare, cu lanțuri, în obezi (după ce a fost arestat sau condamnat). **3.** (Despre uși, încăperi) Încuiat, zăvorât. **4.** Prevăzut cu crestături, șanțuri, zimți. – V. **fereca.**

FERECĂTÚRĂ, *ferecături,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a fereca;* (concr.) legătură sau îmbrăcăminte de metal aplicată unui obiect pentru a-l fereca. – **Fereca** + suf. *-ătură.*

FERESTÍCĂ s. f. v. **ferestrică.**

FERESTRĂU s. n. v. **ferăstrău**

FERESTRÍCĂ, *ferestrici*, s. f. (Înv.) Ferestruică. [Var.: **ferestícă** s. f.] – **Fereastră** + *suf. -ică.*

FERESTRUÍ, *ferestruiesc*, vb. IV. Tranz. A tăia ceva cu ferăstrăul. [Var.: **ferestuí, ferăstruí** vb. IV].

FERESTRÚICĂ, *ferestruici*, s. f. Diminutiv al lui *fereastră* (**1**); ferestruie, ferestrică. ♦ Gaură mică asemănătoare cu o fereastră; spărtură, deschizătură. [Var.: (reg.) **ferestúică** s. f.] – **Fereastră** + suf. *-uică.*

FERESTRÚIE, *ferestrui*, s. f. Ferestruică. [Var.: **ferestúie, ferăstrúie** s. f.] – **Fereastră** + suf. *-uie.*

FIERĂSTRUÍRE, *fierăstruiri,* s. f. Acțiunea de *a fierăstrui* și rezultatul ei. [Var.: **ferestuíre, ferăstruíre** s. f.] – V. **fierăstrui.**

FERESTRUÍT, -Ă, *ferestruiți, -te*, adj. Crestat, tăiat, retezat cu ferăstrăul. [Var.: **ferestuít, -ă, ferăstruít, -ă** adj.] – V. **ferestrui.**[1]

FERESTUÍ vb. IV v. **ferestrui.**

FERESTUÍCĂ s. f. v. **ferestruică.**

FERESTÚIE s. f. v. **ferestruie.**

FERESTUÍRE s. f. v. **ferestruire.**

FERESTUÍT, -Ă adj. v. **ferestruit.**

FÉRFELIȚĂ s. f. v. **ferfeniță.**

FERFENIȚĂ vb. I v. **ferfeniți.**

FÉRFENIȚĂ s. f. (Pop. și fam.) Zdreanță. ◊ Loc. vb. *A (se) face* sau *a (se) rupe ferfeniță* = a (se) rupe tare, a (se) distruge; a (se) ferfeniți. ♦ (Adverbial) În zdrențe, numai zdrențe. *S-a întors ferfeniță.* [Var.: (reg.) **férfeliță** s. f.].

FERFENIȚÍ, *ferfenițesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Pop. și fam.) A (se) zdrențui, a (se) sfâșia. [Var.: **ferfeniță** vb. I] – Din **ferfeniță.**

FERFENITÍT1 s. n. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) ferfeniți.* – V. **ferfeniți.**

FERFENIȚÍT2, -Ă, *ferfenițiți, -te,* adj. (Pop. și fam.) Sfâșiat în bucăți, zdrențuit; ferfenițos. – V. **ferfeniț.**

FERFENIȚÓS, -OÁSĂ, *ferfenițoși, -oase,* adj. (Pop. și fam.) Ferfenițit2; îmbrăcat cu astfel de haine; zdrențăros. – **Ferfeniță** + suf. *-os.*

FERÍ, *feresc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) păzi de o primejdie, de o greșeală, de un risc; a (se) apăra. ◊ Absol. (În construcții exclamative) *Doamne ferește! Feriască Dumnezeu!* ♦ Refl. A evita să întâlnească pe cineva, să fie văzut de cineva; a se ascunde; a fugi. **2.** Refl. și tranz. A (se) da deoparte, a (se) trage înapoi (pentru a evita ceva). – Et. nec.

FERÍCE adj. invar., s. f. **1.** Adj. invar. Fericit. ◊ Expr. *Ferice de mine* (sau *de tine* etc.)! = ce fericit sunt (sau ești etc.)! **2.** S. f. (Înv.) Fericire. ◊ Expr. *A-l bate* (pe cineva) *ferícea*, se spune despre un om sau unui om norocos.

FERICÍ, *fericesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A considera pe cineva fericit. ♦ Refl. (Fam.) A se socoti mulțumit, satisfăcut (pentru cele făcute); a se felicita. ♦ (Rar) A felicita. ♦ (Înv.) A slăvi, a glorifica. **2.** Tranz. și refl. A face sau a deveni fericit. – Din **ferice.**

FERICÍRE, *fericiri,* s. f. Stare de mulțumire sufletească intensă și deplină. ◊ Loc. adv. *Din fericire* = printr-un concurs de împrejurări favorabile. – V. **ferici.**

FERICÍT, -Ă, *fericiți, -te,* adj., s. m. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care se află într-o stare de deplină mulțumire sufletească. **2.** Adj. Care aduce fericire, provoacă mulțumire; care este bun, favorabil. – V. **ferici.**

FERICITÁ vb. I v. **felicita.**

FERICITÓR, -OÁRE, *fericitori, -oare,* adj. Care produce fericire. – **Ferici** + suf. *-tor.*

FERÍRE, *feriri,* s. f. Faptul de *a (se) feri;* fereală. – V. **feri.**

FERÍT, -Ă, *feriți, -te,* adj. Pus, aflat la adăpost; *p. ext.* (despre locuri, regiuni etc.) puțin cunoscut, izolat, ascuns. ♦ (Despre ochi, privire) Care ezită să privească pe interlocutor în față. – V. **feri.**

FERMECÁ, fármec, vb. I. Tranz. **1.** A încânta, a desfăta; a atrage, a ademeni (prin însușiri, aspect, manifestări etc.). **2.** (În basme și în superstiții) A face cuiva vrăji, a lega, a transforma etc. pe cineva prin vrăji. [Var.: (pop.) **fărmácă** vb. I] – Din **farmec.**

FERMECÁRE, *fermecări,* s. f. Faptul de *a fermeca.* – V. **fermeca.**

FERMECÁT, -Ă, *fermecați, -te,* adj. **1.** Plin de încântare, cuprins de admirație. **2.** (În basme și în superstiții) Aflat sub puterea unei vrăji; vrăjit. [Var.: (pop.) **fărmăcát, -ă** adj.] – V. **fermeca.**

FERMECĂTÓR, -OÁRE, *fermecători, -oare,* adj. **1.** Care place, farmecă, încântă; încântător, desfătător. **2.** (În basme și în superstiții; adesea substantivat) Care face farmece, care vrăjește. [Var.: (pop.) **fărmăcătór, -oáre** adj.] – **Fermeca** + suf. *-ător.*

FERMECĂTORÍE, *fermecătorii,* s. f. (Pop.) Faptul de a face farmece sau vrăji; îndeletnicirea celui care face vrăji; vrăjitorie, vrajă. – **Fermecător** + suf. *-ie.*

FERMÉNT, *fermenți,* s. m. (Biol.) Substanță proteică produsă de celule vii sau de microorganisme, care dirijează prin cataliză reacțiile de sinteză și de degradare din organismele animalelor, plantelor și microorganismelor, având un rol fundamental în reglarea proceselor metabolice; enzimă.

FERMENTÁ, pers. 3 *fermentează,* vb. I. Intranz. A se afla în stare de fermentație, transformându-se în alte substanțe sau descompunându-se, alterându-se.

FERMENTÁRE, *fermentări,* s. f. Acțiunea de *a fermenta* și rezultatul ei; fermentație. – V. **fermenta.**

FERMENTÁT1 s. n. Faptul de *a fermenta.* – V. **fermenta.**

FERMENTÁT2, -Ă, *fermentați, -te,* adj. Care a suferit un proces de fermentație. – V. **fermenta.**

FERMENTÁȚIE, *fermentații,* s. f. Proces de transformare, de descompunere, de alterare a substanțelor organice sub acțiunea fermenților produși de microorganisme; fermentare. ♦ Substanță fermentată.

FERMITÁTE s. f. Însușirea de a fi ferm, starea a ceea ce este ferm; stabilitate; hotărâre neclintită, tărie morală, statornicie. – **Ferm** + suf. *-itate.*

FERÓCE adj. invar. Crud, nemilos, sălbatic, violent, sângeros. ♦ Care exprimă sau trădează cruzime, sălbăticie, violență. *Privire feroce.*

FEROCITÁTE s. f. Caracterul a ceea ce este feroce; cruzime, sălbăticie, violență. ♦ Faptă crudă, sălbatică, violentă.

FERÓS, -OÁSĂ, *feroși, -oase,* adj. (Despre substanțe) Care are în compoziția sa fier bivalent. *Oxid feros.* ♦ (Despre materiale) Care conține fier.

FERTÍL, -Ă, *fertili, -e,* adj. (Despre terenuri, pământ) Care dă (multe) roade, care produce mult; roditor, productiv, fecund, mănos.

FERTILITÁTE s. f. **1.** Însușire a pământului de a produce multe roade, de a asigura din belșug plantelor cultivate apa și substanțele nutritive de care au nevoie; rodnicie, fecunditate. **2.** Capacitate de a procrea.

FERTILIZÁRE s. f. Acțiunea de *a fertiliza* și rezultatul ei. – V. **fertiliza.**

FERTILIZÁT, -Ă, *fertilizați, -te,* adj. A cărui fertilitate a fost mărită. – V. **fertiliza.**

FEȘTELÍ, *feștelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Reg.) A (se) murdări, a (se) mânji. **2.** Tranz. (Fam.; în expr.) *A o feșteli* = a o păți, a intra într-o încurcătură; a se face de râs.

FEȘTELÍT, -Ă, *feșteliți, -te,* adj. (Reg.) Murdărit, mânjit, pătat. – V. **feșteli.**

FEȘTELITÓR, -OÁRE, *feștelitori, -oare,* adj., s. m. și f. (Reg.) (Persoană) care scrie urât sau prost, care mâzgălește. – **Feșteli** + suf. *-tor.*

FEȘTÍLĂ, *feștile,* s. f. Fitil (de lumânare, de lampă, de opaiț); *p. ext.* lumânare.

FETÉSC, -EÁSCĂ, *fetești,* adj., s. f. **1.** Adj. (Rar) Care aparține fetei, privitor la fată. **2.** S. f. Numele a două soiuri autohtone de viță-de-vie, care produc vinuri de calitate superioară; *p. ext.* vin produs din strugurii acestor două soiuri de viță-de-vie. *Fetească albă. Fetească neagră.* – **Fată** + suf. *-esc.*

FETÍ, *fetesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A petrece ca fată timpul de când iese la horă până când se mărită. – Din **fată.**

FETÍCĂ, *fetici,* s. f. **1.** (Pop. și fam.) Fetiță. **2.** Plantă erbacee cu flori mici, albe-albăstrui, ale cărei frunze, de formă ovală, sunt consumate ca salată. – **Fată** + suf. *-ică.*

FETÍE s. f. (Pop.) **1.** Timpul pe care cineva îl petrece ca fată. **2.** Feciorie1, virginitate. – **Fată** + suf. *-ie.*

FETIȘCÁNĂ, *fetișcane,* s. f. Fată între vârsta copilăriei și a adolescenței; fată tânără. – **Fată** + suf. *-işcană.*

FETIȘOÁRĂ, *fetișoare,* s. f. (Pop. și fam.) Fetiță. – **Fată** + suf. *-işoară.*

FETÍȚĂ, *fetițe,* s. f. Diminutiv al lui *fată;* fată mică, fată tânără; fetișoară, fetică. ♦ Fiică tânără (în raport cu părinții ei). – **Fată** + suf. *-iță.*

FÉTUS, *fetuși,* s. m. (Anat.) Făt (**1**).

FETIȘOÁRĂ, *fetișoare,* s. f. (Pop. și fam.) Fetiță. – **Fată** + suf. *-işoară.*

FI, *sunt,* vb. IV. Intranz. (Verb predicativ) **1.** A exista, a avea ființă. *A fi sau a nu fi.* ◊ Expr. *De când sunt* (sau *ești* etc.) = (în legătură cu o negație) de când mă aflu (sau te afli etc.) pe lume, dintotdeauna; niciodată. **2.** A se afla, a se găsi într-un anumit loc, la o anumită persoană. *Cine-i acolo?* ♦ A-și avea originea, a se trage din..., a proveni. *De unde ești?* **3.** A trăi, a viețui, a o duce; (despre lucruri, situații, acțiuni etc.) a dura, a dăinui, a ține. *Vechi obiceiuri care sunt și astăzi.* **4.** A se îndeplini, a se întâmpla, a se petrece, a avea loc. *Mi-a spus cum a fost.* ◊ Expr. *Ce-o fi, o fi!* exprimă indiferența, neputința sau resemnarea cuiva în fața unei situații. **5.**(Formează, împreună cu numele predicativ, predicatul) *El este vesel.* ◊ Expr. *A fi bine de cineva* sau *a-i fi cuiva bine* = a se găsi într-o situație favorabilă, a avea parte de liniște, de mulțumire. *A fi cu cineva* = a fi de partea cuiva, a sprijini pe cineva (într-o dispută). **6**. (Construit cu dativul; împreună cu un nume predicativ, exprimă o stare sau o acțiune arătate de numele predicativ respectiv) *Mi-e prieten.* ◊ Expr. *Ce mi-e* (sau *ți-e* etc.)... = ce importanță are, ce folos decurge din... (Fam.) *çi-o* (sau *i-o* etc.) *fi* = ajunge! destul! **7.** (În construcții impersonale, cu subiectul logic în dativ; în legătură cu noțiuni exprimând un sentiment, o senzație, o stare sufletească) A simți. *Mi-a fost greu.* ◊ Loc. vb. *A-i fi cuiva drag* (cineva sau ceva) = a-i plăcea, a îndrăgi, a iubi. **8.** [Forme gramaticale: prez. ind. *sunt* (fam. și pop. *îs*, prescurtat *-s), ești* (pr. *ieşti), este* (pr. *ieste*, prescurtat *e, îi, i), suntem* (acc. și: *suntém);* imperf. *eram* (pr. *ieram);* perf. s. *fui* (reg. *fusei);* m. m. ca perf. *fusesem;* conjunctiv *să fiu;* imper. pers. 2 sg. *fii* (negativ *nu fi);* part. *fost*].

FIÁRĂ, *fiare,* s. f. Animal sălbatic mare; bestie. ♦ Fig. Om extrem de rău, de crud, de violent.

FICIÓR s. m. v. **fecior.**

FÍE1 conj. **1.** (În corelație cu sine însuși sau cu „or" și „sau", introduce o propoziție disjunctivă, exprimând nu numai alternanța sau opoziția, ci și o nuanță de condiție) Ori... ori **2.** (Urmat de „și" introduce o propoziție concesivă) Chiar (și), măcar.

FÍE2 s. f. (Înv.; azi pop., urmat de un adj. pos. sg.) Fiică. *A fost fie-sa pe la noi.*

FIECÁRE pron. nehot. (Indică ființele sau lucrurile luate în parte dintr-un grup sau dintr-o categorie) Și unul, și altul; oricare. ◊ (Adjectival) *Fiecare om.* [Pr.: *fi-e-.* – Gen.-dat. *fiecăruia, fiecăreia.* – Var.: (înv. și pop.) **fieșcáre, fieștecáre, fiștecáre** pron. nehot.] – **Fie**1 + **care.**

FIECÉ adj. pron. nehot. (Înv.) Care este, se socotește, se întâmplă, se ia etc. fiecare în parte, în fiecare zi etc.; fitece. *Fiece om. Fiece zi.* [Pr.: *fi-e-.* – Var.: **fieșcé, fieștecé** adj. pron. nehot.] – **Fie**1 + **ce.**

FIECÍNE pron. nehot. (Înv.) Fiecare, oricare ființă; fitecine. [Pr.: fi-e-. – Var.: **fieșcíne, fieștecíne** pron. nehot.] – **Fie**1 + **cine.**

FIECÚM adv. (Înv.) Într-un fel sau altul, în oricare fel; oricum. [Pr. *fi-e-*] – **Fie**1 + **cum.**

FIER, (2, 3) *fiare,* s. n. **1.** Element chimic, metal greu, de culoare cenușie, maleabil, ductil, cu proprietăți feromagnetice, care, aliat cu carbonul sau cu alte elemente, se folosește pe scară largă în industrie; (impr.) oțel (moale). ◊ *Epoca fierului* (sau *de fier)* = perioadă caracterizată prin introducerea și generalizarea folosirii fierului, în mileniul II î. H., cu efecte revoluționare în domeniul confecționării uneltelor și a armelor și în producția de mărfuri, în comerț și în dezvoltarea structurilor sociale și politice. ◊ Loc. adj. *De fier* = tare, puternic, rezistent; neîndoplecat; riguros, sever. **2.** Numele mai multor unelte, instrumente etc. sau părți ale lor făcute din oțel ori din fontă; **a**) (adesea determinat prin „de plug") fiecare dintre cuțitele plugului; **b**) clește cu care se scot cărbunii din foc; **c**) (adesea determinat prin „roșu") unealtă, vergea sau bucată de fier înroșită în foc, pentru arderea unor răni sau însemnarea vitelor cu marca proprietarului; **d**) lamă sau ascuțiș de armă tăioasă; *p. ext.* sabie. **3.** (La pl.) Lanțuri, cătușe cu care sunt legați prizonierii, deținuții. ♦ Piedică de cai făcută dintr-un lanț. [Var.: fer s. n.].

FIERÁR, *fierari,* s. m. Muncitor care efectuează operații de prelucrare la cald a fierului sau a altor metale; faur2, făurar2, covaci, covali.

FIERĂRÍE1, **(1)** *fierării,* s. f. **1.** Atelier în care fierarul prelucrează la cald fierul sau alt metal; făurărie1, făuriște. **2.** Meșteșugul fierarului; făurărie1. – **Fierar** + suf. *-ie.*

FIERĂRÍE2, *fierării,* s. f. **1.** Magazin unde se vând obiecte fabricate din fier sau din alt metal. **2.** (Cu sens colectiv) Obiecte și semifabricate din oțel sau din fontă; făurărie2, fierărit. – **Fier** + suf. *-ărie.*

FIERĂRÍT s. n. Meșteșugul fierarului; fierărie2 **(2)**. – **Fierar** + suf. *-it.*

FIERĂSTRĂU s. n. V. **ferăstrău.**

FIÉRBE, *fierb,* vb. III. **1.** Intranz. și tranz. A trece sau a face să treacă (un lichid) în stare de vapori, prin formarea, sub acțiunea căldurii, în întreaga masă a lichidului, a unor bule de vapori care se ridică la suprafață. ◊ Intranz. (Despre unele lichide și amestecuri) A fi în stare de efervescență (din cauza fermentării). **2.** Intranz. (Despre alimente) A fi introdus într-un lichid care fierbe (**1**), pentru a deveni bun de mâncat. ♦ Tranz. A supune un corp acțiunii fierberii apei. *Fierb rufele.* **3.** Intranz. Fig. (Despre oameni) A fi cuprins de o mare frământare, a fi în tensiune, a fi agitat. **4.** Intranz. Fig. (Despre spații din natură) A vui, a răsuna, a clocoti de zgomot. [Perf. s.*fiersei*, part. *fiert*].

FIÉRBERE, *fierberi*, s. f. Acțiunea de *a fierbe* și rezultatul ei. ♦ Fig. Stare de agitație, de neliniște puternică, de așteptare încordată. – V. **fierbe.**

FIERBINCIÓR, -OÁRĂ, *fierbinciori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *fierbinte;* aproape fierbinte. – **Fierbinte** + suf. *-ior.*

FIERBÍNTE, *fierbinți,* adj. **1.** Care are o temperatură ridicată, care răspândește o căldură puternică; foarte cald, arzător. **2.** Fig. (Despre sentimente și manifestări ale oamenilor; adesea adverbial) Foarte puternic, adânc, aprins, înfocat. ♦ (Rar; despre culori) Aprins, viu.

FIERBINȚEÁLĂ, *fierbințeli,* s. f. **1.** Temperatură ridicată (a aerului), căldură dogoritoare (răspândită de razele soarelui, de aerul înfierbântat etc.); arșiță. ♦ Fig. Stare de trăire intensă, de însuflețire, de tensiune. **2.** (Pop.) Febră, temperatură. – **Fierbinte** + suf. *-eală.*

FIÉRE s. f. **1.** Lichid amar, de culoare galbenă-verzuie, secretat de ficat; bilă1. ◊Fig. Amărăciune, supărare, necaz. **2.** Compus: *fierea-pământului* = **a**) plantă erbacee medicinală cu flori roșietice, rar albe, cu gust amar; **b**) plantă erbacee inferioară, cu talul târâtor, având pe partea inferioară rudimente de frunză*; fiere-de-urs* = numele a doi arbuști din care se extrage saburul; **a**) arbust înalt de 3-4 m, cu frunze mari și flori violacee dispuse într-un spic; **b**) arbust înalt de 1 m, ramificat, cu frunze dispuse în rozetă .

FIERT1 s. n. Faptul de *a fierbe.* – V. **fierbe.**

FIERT2, FIÁRTĂ, *fierți, -te,* adj. **1.** (Despre lichide sau despre solide aflate într-un lichid) Care a fost supus fierberii. ♦ (Despre alimente) Preparat prin fierbere. **2.** Fig. Necăjit, supărat, amărât. – V. **fierbe.**

FIERTÚRĂ, *fierturi*, s. f. **1.** Mâncare sau băutură preparată prin fierbere. **2.** Fierbere, clocot. – **Fiert** + suf. *-ură.*

FIERTURÍCĂ, *fierturici*, s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *fiertură.* – **Fiertură** + suf. *-ică.*

FIEȘCÁRE pron. nehot. v. **fiecare.**

FIEȘCÉ adj. pron. nehot. v. **fiece.**

FIEȘCÍNE pron. nehot. v. **fiecine.**

FIEȘTECÁRE pron. nehot. v. **fiecare.**

FIEȘTECÉ adj. pron. nehot. v. **fiece.**

FIEȘTECÍNE pron. nehot. v. **fiecine.**

FIEÚNDE adv. (Înv.) Oriunde; pretutindeni. [Pr.: *fi-e-*] – **Fie**1 + **unde.**

FIGÚRĂ, *figuri*, s. f. **1.** Înfățișare a feței, a obrazului cuiva; chip, față, obraz. ◊ Expr. *A face figură bună* (sau *rea)* = a face o impresie bună (sau rea) celor din jur. (Fam.) *A face* (cuiva) *figura* = a face (cuiva) o farsă sau o surpriză neplăcută. **2.** Poziție sau ansamblu de poziții și de mișcări la dans.

FÍICĂ, *fiice*, s. f. Persoană de sex feminin, considerată în raport cu părinții săi; fată. – **Fie**2 + suf. *-ică.*

FIÍNDCĂ conj. (Arată legătura cauzală dintre afirmația din propoziția regentă și cea din propoziția subordonată) Pentru că, deoarece; de vreme ce. – **Fiind** (< *fi)* + **că.**

FIINȚÁ, *ființez,* vb. I. Intranz. A exista; a-și desfășura activitatea. [Pr.: *fi-in-*] – Din **ființă.**

FIINȚÁRE, *ființări,* s. f. Existență, viață, ființă **(2).** [Pr.: *fi-in-*] – V. **ființa.**

FIÍNȚĂ, *ființe,* s. f. **1.** Tot ceea ce are viață (și se mișcă); viețuitoare, vietate. ♦ Spec. Om; persoană. **2.** Existență; viață. ◊ *În ființă* = **a)** (loc. adj.) existent; **b)** (loc. adv.) în realitate, aievea. ◊ Expr. *A da ființă* = **a)** a da viață, a naște; **b)** a realiza, a făuri, a concretiza.– **Fi** + suf. *-ință.*

FILÁ, *filez*, vb. I. **1.** Tranz. A răsuci fibrele dintr-un material textil (bumbac, cânepă etc.) pentru a-l transforma în fire; a toarce. **2.** Tranz. A tăia într-un anumit fel șuvițe dintr-un păr prea des. **3.** Intranz. (Despre lămpi cu fitil) A arde rău, pâlpâind și scoțând fum. **4.** Tranz. A urmări în mod discret pe cineva (fără ca cel urmărit să observe).

FILALÍU s. n. (Înv.) Pânză foarte fină și subțire din care se făceau șervete, cămăși etc. – Et. nec.

FILÁRE, *filări,* s. f. Acțiunea de *a fila* și rezultatul ei. – V. **fila.**

FILÁT1 s. n. Faptul de *a fila.* – V. **fila.**

FILÁT2, -Ă, *filați, -te,* adj. (Despre fibrele textile) Care a fost răsucit și transformat în fire; tors3. – V. **fila.**

FÍLĂ, *file,* s. f. Fiecare dintre foile care alcătuiesc un caiet, o carte etc. formată din două pagini; *p. ext.* pagină.

FILIMÍCĂ, *filimele,* s. f. Plantă erbacee decorativă și medicinală, cu miros plăcut și puternic, cu flori galbene-aurii sau galbene-roșietice. [Pl. și: *filimici*] – Et. nec.

FIN1, -Ă, *fini, -e,* adj. **1.** Care este foarte mic; (mic și) delicat, plăcut la aspect, gingaș. ♦ (Despre țesături) Foarte subțire (și străveziu). **2.** De (cea mai) bună calitate (în ceea ce privește materialul și execuția). **3.** Fig. (Despre gânduri, idei) Subtil, ingenios; (despre organe de simț sau simțuri) care percepe cele mai mici nuanțe; ager, sensibil.

FIN2, -Ă, *fini, -e,* s. m. și f. Persoană considerată în raport cu nașii săi (de botez sau de cununie).

FINÉȚE, (**2**) *finețuri,* s. f. **1.** Însușire a ceea ce este fin1, delicat, plăcut la aspect, foarte subțire sau de foarte bună calitate. ♦ Raportul dintre lungimea unui fir textil și greutatea lui, care indică finețea (**1**) firului respectiv. **2.** Fig. Subtilitate, ingeniozitate. ♦ (La pl.) Rafinament.

FINISÁ, *finisez*, vb. I. Tranz. A executa ultimele operații asupra unui produs sau a unei lucrări, pentru a le da forma sau aspectul definitiv.

FINISÁRE, *finisări,* s. f. Acțiunea de *a finisa* și rezultatul ei; finisaj. – V. **finisa.**

FINISÁT, -Ă, *finisați, -te,* adj. (Despre produse, lucrări etc.) Care a căpătat formă definitivă datorită finisării. – V. **finisa.**

FIÓR, *fiori*, s. m. Senzație (ușoară) de frig (însoțită de tremur); *p. ext.* emoție vie provocată de un sentiment puternic (mai ales de frică); zguduire nervoasă. [Pr.: *fi-or.* – Pl. și: *fioruri*].

FIORÓS, -OÁSĂ, *fioroși, -oase,* adj. Care inspiră spaimă, frică, groază; înspăimântător, groaznic, îngrozitor. ◊ (Legat de un adjectiv sau de un adverb prin prep. „de", formează superlativul absolut) *Fioros de urât.* ♦ (Adverbial) În mod înspăimântător, îngrozitor. [Pr.: *fi-o-*] – **Fior** + suf. *-os.*

FIR, *fire,* s. n. **1.** Produs de formă lungă și subțire, obținut prin toarcerea manuală sau mecanizată a unor fibre textile; *p. restr.* fibră textilă. ◊ Expr. *A se ține* (sau *a sta, a atârna) (numai) într-un fir de ață* (sau *de păr)* = **a)** a fi pe punctul de a se rupe. **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Fiecare dintre elementele, de forma unui fir (**1**) lung și subțire, care alcătuiesc părul, iarba etc.; *p. ext.* exemplar dintr-o specie de plante erbacee de același fel; (în special) floare dintr-o specie de flori de același fel. ♦ Bob, grăunte (de nisip, de mac etc.). ◊ Loc. adv. *Fir cu fir* = fiecare bob în parte, bob cu bob. ♦ Fig. (Rar) Fărâmă, pic.

FIRÁV, -Ă, *firavi, -e,* adj. Care are o constituție delicată; slăbuț, plăpând, gingaș.[Acc. și: *fírav*].

FÍRE, *firi*, s. f. **1.** Natura înconjurătoare; lumea. ◊ Loc. adv. *Peste fire* = extraordinar; în cel mai înalt grad. **2.** Structură psihică și morală a unei ființe; caracter, temperament. **3.** Minte, cuget; cumpăt. ◊ Loc. adj. *În toată firea* = ajuns la dezvoltare deplină, matur; în deplinătatea facultăților mintale, serios. *A-și pierde firea* sau *a se pierde cu firea* = a nu se mai putea stăpâni, a-și pierde cumpătul. *A se prăpădi cu firea* = a face tot posibilul; a se strădui; a se consuma foarte mult sufletește. – V. **fi.**

FIRÉSC, -EÁSCĂ, *fireşti,* adj. **1.** Care este conform legilor naturii; al naturii, din natură. **2.** Care este conform așteptărilor, cum era normal să fie; obișnuit, normal; natural. ♦ (Substantivat, n.) (Situație, împrejurare, comportare plină de) naturalețe. – **Fire** + suf. *-esc.*

FIRÉȘTE adv. Natural, bineînțeles; negreșit, desigur. – **Fire** + suf. *-ește.*

FIRÉT, (3) *fireturi*, s. n. **1.** Broderie cusută cu fir de aur sau de argint. **2.** (Rar) Fir de aur sau de argint folosit la cusături și la broderii. **3.** (La pl.) Haine împodobite cu firet (**1**). – **Fir** + suf. *-et.*

FIRÉZ s. n. v. **firiz.**

FIREZÁR, *firezari*, s. m. (Entom.) Prunar1 . – **Firez** + suf. *-ar.*

FIRFIRÍC, *firfirici*, s. m. Monedă mică de argint, a cărei valoare a variat în timp și în spațiu; băncuță. [Var.: **firfiríg** s. m., **firfirícă** s. f.] – Et. nec.

FIRFIRÍCĂ s. f. v. **firfiric.**

FIRFIRÍG s. m. v. **firfiric.**

FIRICÉL, *firicele*, s. n. Diminutiv al lui *fir;* firișor, firuț. – **Fir** + suf. *-icel.*

FIRICÍCĂ, *firicele*, s. f. Plantă erbacee cu peri lânoși, frunze lanceolate și flori strânse mănunchi la vârful tulpinii . – **Fir** + suf. *-icică.*

FIRÍDĂ, *firide*, s. f. Adâncitură de forma unei ferestre oarbe prevăzută într-un zid, în peretele unei sobe etc., cu scop utilitar sau decorativ; *p. ext.* deschizătură îngustă într-un zid.

FIRIMITÚRĂ, *firimituri*, s. f. Bucățică de pâine, de obicei rămasă după ce se taie sau se rupe pâinea; *p. gener.* bucată foarte mică dintr-un aliment. [Var.: **firmitúră** s. f.] – **Fărâmă** + suf. *-ătură* (după *fir).*

FIRÍȘCĂ s. f. v. **firușcă.**

FIRIȘÓR, *firișoare,* s. n. Firicel. – **Fir** + suf. *-işor.*

FIRITISEÁLĂ s. f. V. **hiritiseală.**

FIRITISÍ vb. IV v. **hiritisi.**

FIRÍZ, *firize*, s. n. (Reg.) Fierăstrău de mână. [Pl. și: *firizuri.* – Var.: **firéz** s. n.].

FIRMITÚRĂ s. f. v. **firimitură.**

FIRÓS, -OÁSĂ, *firoși, -oase,* adj. Care conține (multe) fire, cu aspect de fire. – **Fir** + suf. *-os.*

FIROSCÓS, -OÁSĂ, *firoscoși, -oase,* adj., s. m. și f. (Fam. și pop.; adesea ir.) (Om) priceput la toate, învățat și deștept. – **Filosof** + [din] **fire scos.**

FIRÚȘCĂ s. f. (Bot.; reg.; în compusul) *Firușca-șopârlelor* = mică plantă erbacee, cu flori brune-violete dispuse în spice, care crește în pășuni alpine . [Var.: **firíșcă** s. f.] – **Fir** + suf. *-uşcă.*

FIRÚȚ, -Ă, *firuțe,* s. n., s. f. **1.** S. n. (Reg.) Firicel. **2.** S. f. Numele mai multor plante erbacee din familia gramineelor, foarte răspândite în vegetația pajiștilor naturale . – **Fir** + suf. *-uț.*

FISURÁ, *fisurez*, vb. I. Tranz. și refl. A produce sau a căpăta fisuri.

FISURÁRE, *fisurări,* s. f. Acțiunea de *a (se) fisura* și rezultatul ei. – V. **fisura.**

FISURÁT, -Ă, *fisurați, -te,* adj. (Despre corpuri solide) Care are fisuri. – V. **fisura.**

FISÚRĂ, *fisuri*, s. f. Crăpătură îngustă, plesnitură la suprafața sau în interiorul unui corp solid (metal, piatră, os etc.).

FÍȘCĂ, *fişti,* s. f. (Reg.) Biciușcă; *p. ext.* lovitură dată cu biciușca. – Formație onomatopeică.

FIȘTECÁRE pron. nehot. v. **fiecare.**

FIȘTÉICĂ, *fişteici,* s. f. (Reg.) Bucată de pământ lungă și îngustă; fâșie de pământ (arabil). – Et. nec.

FITECÉ adj. pron. nehot. (Pop.) Fiecare, fiece. – **Fie**1 **+ te + ce.**

FITECÍNE pron. nehot. (Pop.) Fiecine. – **Fie**1 **+ te + cine.**

FÍȚE s. f. pl. (În expr.) *A face fițe* = a se arăta mofturos; a se lăsa rugat. – Et. nec.

FIU, *fii*, s. m. **1.** Persoană de sex bărbătesc, considerată în raport cu părinții săi; copil1, fecior, băiat. ♦ (La voc.) Termen afectuos cu care se adresează cineva mai în vârstă unei persoane mai tinere de sex bărbătesc. **2.** Fig. Cetățean, membru al unei colectivități (de care acesta se simte foarte atașat).

FIULÉȚ, *fiuleți,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *fiu;* fiuț. [Pr.: *fi-u-*] – **Fiu** + suf. *-(u)leț.*

FIUT interj. (Rar) Exclamație prin care se sugerează plecarea sau dispariția rapidă a cuiva sau a ceva. – Onomatopee.

FIÚȚ, *fiuți*, s. m. (Pop.) Fiuleț. – **Fiu** + suf. *-uț.*

FLĂCĂRÁ, *flăcări,* s. f. **1.** Masă liberă de gaze care iese dintr-un corp solid sau dintr-un lichid aprins și care arde cu dezvoltare de căldură și de lumină; parte luminoasă mobilă care se înalță ca o limbă de foc dintr-un corp aprins; pară1, văpaie; flamă. ◊ Expr. *A fi în flăcări* = a arde puternic, a fi cuprins de flăcări. **2.** Fig. Înflăcărare, pasiune; căldură; strălucire. [Pl. și: *flacări, flacăre*].

FLĂCĂÍ, *flăcăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A trăi ca flăcău (neînsurat); a-și petrece tinerețea ca flăcău. – Din **flăcău.**

FLĂCĂIÁNDRU, *flăcăiandri,* s. m. Flăcău mai tânăr; adolescent, flăcăuan. [Pr.: *-că-ian-.* – Var.: **flăcăuándru** s. m.] – **Flăcău** + suf. *-andru.*

FLĂCĂIÁȘ, *flăcăiași,* s. m. Diminutiv al lui *flăcău;* flăcăuș. [Pr.: *-că-iaș.* – Var.: **flăcăuáș** s. m.] – **Flăcău** + suf. *-aș.*

FLĂCĂÍME s. f. (Rar) Mulțime de flăcăi. – **Flăcău** + suf. *-ime.*

FLĂCĂRÁIE s. f. (Rar) **1.** Flacără mare; vâlvătaie, pălălaie, flăcărie. **2.** Flăcări produse de arderea hidrogenului degajat din corpuri în descompunere și care apar uneori pe pământ, mai ales deasupra locurilor mocirloase. – **Flacără** + suf. *-aie.*

FLĂCĂRÍE s. f. (Rar) Flăcăraie. – **Flacără** + suf. *-ie.*

FLĂCĂRÚIE, *flăcărui,* s. f. Flacără mică. – **Flacără** + suf. *-uie.*

FLĂCĂU, *flăcăi,* s. m. Tânăr neînsurat; fecior, june. ◊ *Flăcău tomnatic* (sau *stătut)* = bărbat care a trecut de prima tinerețe și nu s-a însurat.

FLĂCĂUÁN, *flăcăuani,* s. m. (Reg.) Flăcăiandru. [Pr.: *-că-uan*] – **Flăcău** + suf. *-an.*

FLĂCĂUÁNDRU s. m. v. **flăcăiandru.**

FLĂCĂUÁȘ s. m. v. **flăcăiaș.**

FLĂCĂUȘ, *flăcăuși,* s. m. (Rar) Flăcăiaș. – **Flăcău** + suf. *-uș.*

FLĂMÂND, -Ă, *flămânzi, -de,* adj. (Adesea substantivat) Care simte senzația de foame, căruia îi este foame; înfometat, famelic. – Et. nec.

FLĂMÂNZÁRE, *flămânzări,* s. f. (Reg.; la unele animale) Partea scobită a corpului cuprinsă între ultima coastă și osul șoldului; deșert. – **Flămânzi** (pl. lui *flămând)* + suf. *-are.*

FLĂMÂNZÍ, *flămânzesc,* vb. IV. Intranz. A fi flămând, a sta multă vreme nemâncat, a răbda, a suferi de foame. ♦ Tranz. A ține pe cineva nemâncat. – Din **flămând.**

FLĂMÂNZÍCĂ, *flămânzele,* s. f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina și frunzele păroase și cu florile galbene. – **Flămând** + suf. *-ică.*

FLĂMÂNZÍLĂ s. m. și f. (Pop. și fam.) Om veșnic flămând. – **Flămând** + suf. *-ilă.*

FLĂMÂNZÍRE, *flămânziri,* s. f. Acțiunea de *a flămânzi* și rezultatul ei. – V. **flămânzi.**

FLĂMÂNZÍT, -Ă, *flămânziți, -te,* adj. Care nu a mâncat de multă vreme; înfometat, hămesit (de foame). – V. **flămânzi.**

FLEAC1, fleacuri, s. n. **1.** Lucru de mică importanță, neînsemnat; bagatelă. ♦ Om de nimic, secătură. **2.** (La pl.) Vorbe de clacă; nimicuri, palavre. – Et. nec.

FLEAC2 s. n. v. **flec.**

FLEÁNCĂ s. f. (Fam.) Gură (ca organ al vorbirii). ◊ Expr. *çine-ți* (sau *închide-ți, tacă-ți) fleanca!* = taci! nu mai vorbi fără socoteală! [Var.: **fleoáncă, fleoárcă** s. f.] – Et. nec.

FLEAȘC interj. Cuvânt care redă sunetul produs la lovirea unui corp moale (și elastic). [Var.: **fleoșc** interj.] – Onomatopee.

FLEÁȘCĂ s. f. **1.** Materie moale, fără consistență; fleșcăială. ♦ Fig. Om moale, lipsit de energie, molâu. **2.** (Pop.) Palmă, lovitură dată cu palma. – Cf. fleașc.

FLECÁR, -Ă, *flecari, -e,* adj., s. m. și f. (Persoană) care vorbește multe, care spune fleacuri1; limbut, guraliv, palavragiu. – **Fleac**1 + suf. *-ar.*

FLECĂREÁLĂ, *flecăreli,* s. f. Vorbărie fără rost, vorbă de clacă; flecărie, pălăvrăgeală. – **Flecări** + suf. *-eală.*

FLECĂRÍ, *flecăresc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. A spune fleacuri1; a trăncăni. – Din **flecar.**

FLECĂRÍE, *flecării,* s. f. (Rar) Flecăreală. – **Flecări** + suf. *-ie.*

FLECUÍ1, *flecuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se muia, a se fleşcăi, a se sfărâma; a se moleşi. – Et. nec.

FLECUÍ2, *flecuiesc,* vb. IV. Tranz. A pune fleacuri la încălţăminte. – **Flec** + suf. *-ui.*

FLECUÍT, -Ă, *flecuiţi, -te,* adj. Muiat, fleşcăit; moleşit. – V. **flecui1.**

FLECULÉŢ, *fleculeţe,* s. n. Flecuşteţ. – **Fleac**1 + suf. *-uleţ.*

FLECUŞTÉŢ, *flecuşteţe,* s. n. Diminutiv al lui *fleac*1; fleculeţ. – Din **fleac**1.

FLENCĂNÍ, *flencănesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A vorbi multe şi fără rost; a trăncăni. – **Fleancă** + suf. *-ăni.*

FLEOÁNCĂ s. f. v. **fleancă.**

FLEOÁRCĂ s. f. v. **fleancă.**

FLEOŞ, FLEOÁŞĂ, *fleoşi, fleoaşe,* adj. (Rar) Moleşit, fleşcăit. – Formaţie onomatopeică.

FLEOŞC interj. v. **fleaşc.**

FLÉŞĂ, *fleşe,* s. f. Acoperiş foarte înalt, în formă de piramidă sau de con, folosit, mai ales în Evul Mediu, la construcţiile monumentale ale bisericilor.

FLEŞCĂÍ, *fleşcăiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot caracteristic umblând prin noroi, prin apă etc. **2.** Refl. (Despre fructe) A se muia; *fig.* (despre oameni) a se moleşi. – **Fleaşc** + suf. *-ăi.*

FLEŞCĂIÁLĂ, *fleşcăieli,* s. f. Fleaşcă. [Pr.: *-că-ia-*] – **Fleşcăi** + suf. *-eală.*

FLEŞCĂÍT1 s. n. Faptul de *a (se) fleşcăi.* – V. **fleşcăi.**

FLEŞCĂÍT2, -Ă, *fleşcăiţi, -te,* adj. Moale, fără consistenţă; *fig.* (despre oameni) moleşit. – V. **fleşcăi.**

FLEŞCĂRÁIE s. f. Noroi mult amestecat cu apă şi cu zăpadă. – **Fleaşcă** + suf. *-ăraie.*

FLEŢ, -EÁŢĂ, *fleţi, -e,* adj., s. m. şi f. (Fam.) (Om) naiv, bleg, nedescurcăreţ. – Et. nec.

FLIT1, *flituri,* s. n. (Reg.) Bot.; *spec.* râtul porcului. – Et. nec.

FLOÁRE, *flori,* s. f. **I. 1.** Parte a plantei care cuprinde organele de reproducere sexuată şi care are de obicei o corolă frumoasă şi variat colorată. ◊ Loc. adj. *În floare* = (despre plante) înflorit, în perioada înfloririi; *fig.* (despre oameni) în toată strălucirea, în plină putere, frumos, zdravăn. *În floarea vârstei* = tânăr. *Copil din flori* = copil nelegitim, bastard. **2.** Orice plantă (erbacee) care face flori (**I 1**) colorate. **3.** Compuse: *floarea-soarelui* = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu floare mare, galbenă, îndreptată spre soare, cultivată pentru seminţele ei oleaginoase; sora-soarelui; (reg.) *floarea-brumei* = brânduşă; (reg.) *floare-domnească* = **a**) garoafă; **b**) garofiţă-de-munte; *floare-de-colţ* sau *floarea-reginei*, *floarea-doamnei* = mică plantă erbacee, cu frunzele albicioase, pufoase şi ascuţite, dispuse în jurul inflorescenţei, care creşte pe crestele stâncoase ale munţilor; albumeală, albumiţă, edelvais; *floare-de-leac* = plantă cu flori galbene-aurii, cultivată ca plantă decorativă; *floarea-Paştelui* = mică plantă erbacee a cărei tulpină face o singură floare, de culoare albă sau roz. **II.** P. anal. **1.** Desen, broderie, cusătură în formă de floare (**I 1**). **2.** Strat de mucegai care se formează la suprafaţa vinului, a laptelui acru etc.

FLOC, *floci*, s. m. (Pop.; de obicei la pl.) Smoc mic de păr, de lână sau de mătase. ♦ (Spec.; de obicei la pl.) Fir de păr din regiunea pubisului. [Pl. şi: (n.) *floace*].

FLOCĂÍ, *flocăiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A smulge părul de pe animale vii; a jumuli penele, fulgii păsărilor vii; *fig.* a bate zdravăn, a părui. – **Floc** + suf. *-ăi.*

FLOCÓS, -OÁSĂ, *flocoşi, -oase*, adj. (Despre animale sau despre obiecte de îmbrăcăminte făcute din blană) Cu păr des, lung şi moale, cu smocuri de păr dese şi moi; miţos. – **Floc** + suf. *-os.*

FLOCOŞÉL, *flocoşei,* s. m. Ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă de culoare ruginie, gălbuie sau alburie, prevăzută cu numeroşi ghimpi pe partea inferioară . – **Flocos** + suf. *-el.*

FLOCOSÍ, *flocoşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Fam.) A (se) scămoşa. – Din **flocos.**

FLOCOŞÍCĂ, *flocoşele,* s. f. **1.** Plantă erbacee din familia gramineelor, acoperită cu peri moi, cu frunze lungi, cu flori alburii sau roşietice. **2.** (La pl.) Plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze lanceolate şi flori albe-gălbui. **3.** (La pl.) Plantă erbacee cu frunzele şi tulpina păroase şi flori mari roşii-purpurii. – **Flocoasă** + suf. *-ică.*

FLOCOŞÍRE, *flocoşiri,* s. f. (Fam.) Scămoşare. – V. **flocoşi.**

FLOCOSÍT, -Ă, *flocoşiţi, -te,* adj. (Fam.) Scămoşat2. – V. **flocoşi.**

FLOCUŞÓR, *flocuşori,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *floc.* – **Floc** + suf. *-uşor.*

FLORÁL, -Ă, *florali, -e,* adj. Care ţine de floare, privitor la floare. ♦ Care înfăţişează o floare; în formă de floare.

FLORÁR, (**1**) *florari*, s. m., (**2**) s. m., (**3**) *florare,* s. n. **1.** S. m. Persoană care cultivă sau vinde flori. **2.** S. m. Numele popular al lunii mai4. [Var.: (**2**) **florér** s. m.] – **Floare** + suf. *-ar.*

FLORĂREÁSĂ, *florărese,* s. f. Cultivatoare sau vânzătoare de flori; buchetieră. – **Florar** + suf. *-easă.*

FLORĂRÍE, *florării,* s. f. **1.** Magazin de desfacere a florilor. **2.** Grădină sau seră unde se cultivă flori (în scopuri comerciale). – **Floare** + suf. *-ărie.*

FLOREÁN, -Ă, *floreni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. (Ornit.) Florinte. **2.** Adj. (Rar; despre vite) Bălţat; cu pete. – **Floare** + suf. *-ean.*

FLORICEÁ, -ÍCĂ, *floricele,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *floare* (**I 1**); florişoară. **2.** (La pl.; şi în sintagmele *floricele boabe* sau *floricele de porumb*) Boabe de porumb prăjite, umflate şi crăpate, care seamănă cu nişte flori mici albe; cocoşei, cocoşi. – **Floare** + suf. *-icea, -icică.*

FLORÍI n. pr. f. pl. Sărbătoare creştină, care evocă intrarea lui Hristos în Ierusalim, sărbătorită în duminica dinaintea Paştelui; Duminica Floriilor.

FLORÍNTE, *florinţi,* s. m. Pasăre mică cu ciocul gros şi roşiatic, cu penele măslinii şi cu bărbia şi guşa gălbui; florean, brotăcel . – Et. nec.

FLORIŞOÁRĂ, *florişoare,* s. f. (Rar) Floricea (**1**). – **Floare** + suf. *-işoară.*

FLORÍU, -ÍE, *florii*, adj. **1.** (Rar) Plin de flori; înflorit. **2.** (Pop.; despre animale) Cu pete albe. – **Floare** + suf. *-iu.*

FLÚIER, *fluiere*, s. n. Instrument muzical popular de suflat, alcătuit dintr-un tub subţire de lemn prevăzut cu găuri. [Pr.: *flu-ier*].

FLUIERÁ, *flúier*, vb. I. Intranz. **I. 1.** A emite un sunet asemănător cu al fluierului (**1**) sau o combinaţie (melodică) de sunete, suflând printre buze sau printre degetele băgate în gură. ◊ Compus (Pop. şi fam.): *fluieră-vânt* s. m. şi f. = om care îşi pierde vremea, care umblă haimana. **2.** A cânta din fluier (**1**). **II.** (Despre vânt, furtună, vijelie etc.; la pers. 3) A produce un zgomot ascuţit şi puternic; a şuiera. [Pr.: *flu-ie-*] – Din **fluier.**

FLUIERÁR, *fluierari*, s. m. **1.** Persoană care cântă din fluier (**1**); fluieraş (**2**). **2.** (Reg.) Meşter care face fluiere (**1**). **3.** Nume dat mai multor păsări care emit sunete ca ale fluierului (**1**), dintre care cea mai cunoscută are capul şi spatele negru cu pete galbene-aurii, ciocul lung şi subţire şi picioarele lungi . [Pr.: *flu-ie-*] – **Fluier** + suf. *-ar.*

FLUIERÁŞ, (**1**) *fluieraşe,* s. n., (**2**) *fluieraşi,* s. m. **1.** S. n. Diminutiv al lui *fluier.* **2.** S. m. Fluierar (**1**). [Pr.: *flu-ie-*] – **Fluier** + suf. *-aş.*

FLUIERÁT s. n. Faptul de *a fluiera.* [Pr.: *flu-ie-*] – V. **fluiera.**

FLUIERĂTÓR, -OÁRE, *fluierători, -oare*, adj., s. f. **1.** Adj. Care fluieră. **2.** S. f. Fluier (**2**). 3. S. f. Plantă erbacee cu flori galbene-verzui şi cu fructe bace roşii. [Pr.: *flu-ie-*] – **Fluier** + suf. *-ător.*

FLUŞTURÁ, *flúştur*, vb. I. Tranz. (Pop.) A flutura (**4**). – Et. nec.

FLUŞTURÁTEC, -Ă adj. v. **flu̯şturatic.**

FLUŞTURÁTIC, -Ă, *flu̯şturatici, -ce*, adj., s. m. şi f. (Pop.) (Om) nestatornic, nebunatic, zvăpăiat; uşuratic, fluturatic. [Var.**: flu̯şturátec, -ă** adj.] – **Fluştura** + suf. *-atic.*

FLÚTUR s. m. v. **fluture.**

FLUTURÁ, *flútur*, vb. I. **1.** Intranz. (Despre insecte, păsări etc.) A mişca, a bate din aripi; *p. ext.* a zbura. **2.** Intranz. (Despre steaguri, haine, plete etc.) A se mişca, a se legăna în vânt; a fâlfâi. **3.** Intranz. (Reg.; cu determinările „din cap" sau „din coarne") A mişca, a scutura, a da din cap sau (despre vite) din coarne. ◊ Compus (Pop. şi fam.): *fluturá-vânt* s. m. şi f. = om neserios, nestatornic, derbedeu, vagabond. – Din **fluture.**

FLUTURÁRE, fluturări, s. f. **1.** Acţiunea de a flutura şi rezultatul ei; fâlfâire, fluturat. **2.** Oscilaţie a structurilor elastice ale unui avion, produsă de forţele aerodinamice. – V. **flutura.**

FLUTURÁŞ, *fluturaşi,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *fluture;* fluturel. **2.** (La pl.) Fluture (**2**). – **Fluture** + suf. *-aş.*

FLUTURÁT s. n. Fluturare. – V. **flutura.**

FLUTURÁTEC, -Ă adj. v. **fluturatic.**

FLUTURÁTIC, -Ă, *fluturatici, -ce*, adj., s. m. şi f. (Rar) Fluşturatic. [Var.: **fluturátec, -ă** adj.] – **Flutura** + suf. *-atic.*

FLUTURĂTÓR, -OÁRE, *fluturători, -oare*, adj. Care fluturá. – **Flutura** + suf. *-ător.*

FLÚTURE, *fluturi*, s. m. Nume generic dat insectelor din ordinul lepidopterelor, care au corpul bombat sau alungit şi catifelat, patru aripi membranoase, acoperite cu solzi mărunţi de culori diferite şi un aparat bucal adaptat pentru supt, a căror larvă este o omidă. ◊ Compuse: *fluture-de-mătase* = flutura a cărui larvă produce firele de mătase; vierme-de-mătase*;* sau *fluture-alb* sau *fluture-de-varză* = albiliţă; *fluture-roşu* = fluture cu aripi roşii şi cu baza aripilor neagră . [Var.: **flútur** s. m.].

FLUTURÉL, *fluturei*, s. m. **1.** Fluturaş (**1**). **2.** (La pl.) Plantă erbacee ornamentală, cu flori reunite în capitule mari, galbene în partea superioară, purpurii la bază. – **Fluture** + suf. *-el.*

FOAC, *foaci*, s. m. Peşte cu corpul alungit, cu capul prelung şi curbat şi cu aripile roşietice . – Et. nec.

FOÁIE, *foi*, s. f. **1.** Frunză. ♦ Compus; *foaie-grasă* = numele a două plante erbacee cu frunze cărnoase, cu flori albastre-violete ori albe cu pete galbene. ♦ Sepală sau petală. **2.** (Înv.) *Foaie de zestre* (sau *dotală)* = act care consemnează zestrea unei fete sau a unei femei căsătorite.**3.** (Înv.) Ziar, revistă.**4.** Strat de aluat, subţiat cu vergeaua, din care se fac plăcinte, tăiţei etc. [Pr.: *foa-ie*].

FOÁLE, *foale*, s. n. Dispozitiv care serveşte la comprimarea şi la suflarea aerului cu ajutorul unei camere cu burduf de piele cu pereţi plisaţi, acţionată prin mânere sau printr-un sistem de pârghii (folosit în fierărie) ♦ Sac primitiv făcut din pielea unor animale; burduf. [Var.: (**1**) **foi** s. m.].

FOÁME s. f. **1.** Stare funcţională periodică a organismului care se manifestă prin senzaţia nevoii de a mânca. **2.** Fig. Dorinţă nestăvilită, poftă lacomă; lăcomie.

FOÁMETE s. f. Lipsă mare, generală şi prelungită de hrană. – Cf. foame.

FOÁRFEC s. m. v. **foarfecă.**

FOÁRFECĂ s. f. v. **foarfece.**

FOÁRFECE, *foarfece*, s. n. **1.** Unealtă pentru tăiat, compusă din două lame tăioase suprapuse, având fiecare câte un mâner inelar şi fiind unite între ele la mijloc cu un şurub. **2.** (Bot.; în compusul) *Foarfeca-bălţii* = plantă acvatică (submersă), cu frunze rigide dinţate, cu flori albe, deschise la suprafaţa apei. [Var.: **foárfecă,** *foarfeci*, s. f., **foárfec** s. m.].

FOÁRTE adv. **1.** (Ca determinativ pe lângă un adjectiv sau un adverb; ajută la formarea superlativului absolut) *Foarte frumos. Foarte bine.* ◊ (Aşezat după adjectiv, înv.) *Supărat foarte.* ◊ (Ca determinativ pe lângă o locuţiune adjectivală sau adverbială) *Foarte de dimineaţă.* **2.** (Pop.; ca determinativ pe lângă un verb şi aşezat înaintea lui) Mult, tare.

FOC1, *focuri*, s. n. **I. 1.** Ardere violentă cu flacără şi cu dezvoltare de căldură; (concr.) materie în curs de ardere. ◊ Expr. *A lua foc* = a se aprinde. *A se arunca* (sau *a intra) în foc* (pentru cineva sau ceva) = a-şi expune viaţa (pentru cineva sau ceva).*A(-şi) pune* sau *a(-şi) băga mâna în foc* (pentru cineva) = a garanta pentru faptele, pentru cinstea cuiva.*Harnic* (sau *iute* etc.) *(de mănâncă)foc* = foarte harnic (sau iute etc.). *A se face* (sau *a se mânia, a se supăra) foc (şi pară)* = a se înfuria, a turba de mânie. ◊ (Ajută la formarea superlativului absolut, ţinând locul lui „foarte")♦ Arderea din vatră, cuptor, sobă etc., făcută prin degajare de căldură. **2.** Incendiu. ◊ Expr. *A trece* (o ţară, un oraş etc.) *prin foc şi sabie* = a incendia, a distruge cu forţa armată. **3.** Împuşcătură; *p. ext.* salvă, tir. ◊ *Armă de foc* = armă care foloseşte pulbere explozivă. *Foc!* = comandă militară pentru începerea unei trageri. ◊ Expr. *A deschide focul* = a începe să tragă cu arma. ♦ Fig. Luptă, război.**II.** Fig. **1.** Entuziasm, avânt, înflăcărare. ◊ Loc. adj. *(Plin) de foc* = înfocat, înflăcărat, aprins. ◊ Loc. adv. *Cu foc* = cu înflăcărare, cu entuziasm, cu aprindere. **2.** Agilitate, vioiciune, neastâmpăr. **3.** Durere, chin, jale, necaz. ◊ Expr. *A-şi vărsa focul* = a se destăinui, a-şi descărca sufletul, a-şi spune durerea; a-şi descărca nervii, a se răcori. *A-şi scoate un foc de la inimă* = **a**) a se răzbuna pe cineva; **b**) a scăpa de o suferinţă.

FOCÁR, *focare*, s. n. **1.** Punct în care se întâlnesc razele convergente reflectate sau refractate de un sistem optic (lentilă, oglindă etc.) pe care au căzut raze paralele. **2.** Parte a cuptoarelor, a cazanelor de abur sau a instalaţiilor de încălzit în care se produce arderea combustibilului. **3**. Fig. Izvor, sediu principal, punct de concentrare şi de răspândire (a unor acţiuni, idei, sentimente etc.). *4.* (Med.; în sintagma) *Focar de infecţie* = centru al unui proces inflamator, loc în care se colectează puroiul; loc de unde se pot răspândi microbi ce provoacă infecţii; *p. ext.* loc murdar, neîngrijit. **5.** (Înv. şi pop.) Fochist. – **Foc**1 + suf. *-ar.*

FOCÓS, -OÁSĂ, *focoşi, -oase*, adj., s. n. **1.** Adj. Plin de foc1 (**II 1**); înfocat, înflăcărat. **2.** Adj. (Rar) Roşu ca focul1; aprins. **3.** S. n. Dispozitiv de aprindere a încărcăturii explozive (la grenade, bombe, mine etc.). – **Foc**1 + suf. *-os.*

FOCŞĂNEÁN, -Ă, *focşăneni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Focşani. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Focşani sau focşănenilor (**1**), privitor la municipiul Focşani ori la focşăneni. – **Focşani** (n. pr.) + suf. *-ean.*

FOCŞĂNEÁNCĂ, *focşănence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Focşani. - **Focşănean** + suf. *-că.*

FOCŞÓR s. n. v. **focuşor.**

FOCULÉȚ, *foculeț,* s. n. Focușor. – **Foc**1 + suf. *-uleț.*

FOCUȘÓR, *focușoare,* s. n. Diminutiv al lui *foc*1 (**I 1**); foculeț. [Var.: **focșór** s. n.] – **Foc**1 + suf. *-ușor.*

FOFÂRLÍCA s. f. art. (În expr.) *A umbla cu fofârlica* = a face șmecherii, înșelăciuni; a încerca să înșele pe cineva. – Et. nec.

FOFEÁZĂ, *fofeze,* s. f. Nume dat mai multor obiecte în formă de aripă sau de braț: **a**) aripa unei ferestre, a unei uși sau a unei porți; **b**) fiecare dintre brațele care poartă scaunele unui scrânciob; **c**) fiecare dintre aripile unei mori de vânt; **d**) fiecare dintre tălpile războiului de țesut; **e**) fiecare dintre lopățelele de lemn pe care se întinde tortul când se pune pe vârtelniță; **f**) fiecare dintre aripile unei grape articulate. ◊ Expr. *A umbla ca o fofează* = a umbla repede. [Pl. și: *fofezi*] – Et. nec.

FOFÉLNIȚĂ, *fofelnițe,* s. f. **1.** Fiecare dintre cele două stinghii încrucișate ale vârtelniței, pe care sunt așezate cele patru fofeze. **2.** Cuțitul meliței. **3.** Fig. Gură (ca organ al vorbirii). – **Fofează** + suf. *-elniță.* Cf. vârtelniță.

FOFLÉNCHI interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui corp; tronc! zdrang! – Onomatopee.

FOFOLÓG, -OÁGĂ, *fofologi, -oage,* s. m. și f., adj. (Pop.) (Persoană) care evită să facă eforturi; om greoi, leneș, indolent. – Formație onomatopeică.

FOI1 s. m. v. **foale.**

FOÍ, *foiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre o colectivitate, o mulțime) A se mișca, a umbla încoace și încolo; a mișuna, a forfoti, a fojgăi. ♦ (Despre un loc, o încăpere etc.) A fi plin de lume care mișună. **2.** Refl. A nu sta locului, a umbla de colo până colo, a se mișca întruna, a nu sta locului; a se fâțâi. ♦ A se răsuci de pe o parte pe alta, a se mișca, a se agita în loc (căutându-și o poziție comodă). ♦ Fig. A se codi.

FOIÁLĂ, *foieli*, s. f. Faptul de *a (se) foi2;* mișcare de colo până colo; forfotă, foire; forfoteală. [Pr.: *fo-ia-*] – **Foi**2 + suf. *-ală.*

FOICÍCĂ, *foicele*, s. f. Diminutiv al lui *foaie* (**1**). [Pr.: *fo-i-*] – **Foaie** + suf. *-icică.*

FOIÓS, -OÁSĂ, *foioși, -oase,* adj., s. n. **1.** Adj. (Despre arbori) Care are frunze late și căzătoare și face parte din încrengătura angiospermelor. ♦ (Substantivat, f. pl.) Denumire dată unor specii de arbori și de arbuști care au astfel de frunze. **2.** S. n. Una dintre cele patru despărțituri ale stomacului animalelor rumegătoare, în care trece hrana după cea de-a doua rumegare. [Pr.: *fo-ios*] – **Foaie** + suf. *-os.*

FOÍRE, *foiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) foi2* și rezultatul ei; forfotă, foială. – V. **foi**2.

FOIȘÓR, *foișoare,* s. n. Terasă deschisă (ridicată mult deasupra pământului), cu acoperișul susținut de stâlpi sau de coloane; cerdac, pridvor. [Pr.: *fo-i-*].

FOITÁJ, *foitaje*, s. n. Aluat subțire. [Pr.: *fo-i-*].

FOÍȚĂ, *foițe*, s. f. Diminutiv al lui *foaie*. **1.** Foaie subțire de hârtie. **2.** Frunzuliță.– **Foaie** + suf. *-iță.*

FOJGĂÍ, *fojgăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre vietăți care se găsesc în mare număr pe un spațiu mic și se mișcă neîncetat) A foi2, a mișuna (cu zgomot). [Var.: **foșcăí** vb. IV] – Cf. foșăi.

FOJGĂLÁLĂ, *fojgălăieli,* s. f. (Reg.) Fojgăire. – **Fojgăi** + suf. *-ală.*

FOJGĂITÚRĂ, *fojgăituri,* s. f. (Reg.) Fâșâit, foșnet. [Pr.: *-gă-i-*. – Var.: **foșcăitúră** s. f.] – **Fojgăi** + suf. *-tură.*

FOL interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă zgomotul produs de oamenii fără dinți când mestecă. – Onomatopee.

FOLFĂÍ, *folfăiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A vorbi sau a mesteca greu (cum fac bătrânii care nu au dinți); a molfăi, a morfoli. – **Fol** + **f**[ol] + suf. *-ăi.*

FOLÓS, *foloase*, s. n. Câștig moral sau material; avantaj, profit, haznă, folosință. ◊ Loc. adj. și adv. *În* (sau *spre, pentru) folosul cuiva* = în interesul, în avantajul, spre binele cuiva. *Cu folos* = în mod avantajos, cu profit. *De folos* = folositor, avantajos. ◊ Expr. *Ce folos?* = la ce bun? degeaba.

FOLOSÍ, *folosesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A face uz (de ceva); a utiliza, a întrebuința. **2.** Intranz. (Construit cu dativul) A fi de folos, a ajuta (cuiva); a servi. **3.** Refl. A avea, a trage folos (din ceva); a profita (de ceva).

FOLOSÍNȚĂ, *folosințe,* s. f. **1.** Dreptul de a folosi un bun. **2.** (Înv.) Folos. – **Folosi** + suf. *-ință.*

FOLOSÍRE, *folosiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) folosi* și rezultatul ei; întrebuințare. – V. **folosi.**

FOLOSÍT, -Ă, *folosiți, -te,* adj. Care a fost întrebuințat; care s-a degradat, deteriorat (prin întrebuințare îndelungată); întrebuințat, uzat. – V. **folosi.**

FOLOSITÓR, -OÁRE, *folositori, -oare,* adj. Care aduce folos, care este de folos, care servește unui scop (bun); util. – **Folosi** + suf. *-tor*.

FOLOSÍNȚĂ, *folosințe,* s. f. **1.** Dreptul de a folosi un bun. **2.** (Înv.) Folos. – **Folosi** + suf. *-ință.*

FOND, *fonduri*, s. n. **I. 1.** (În corelație cu *formă)* Conținut. **2.** Culoare de bază a unui tablou, a unei țesături etc. pe care se conturează desenele sau figurile; câmp. **II. 1.** Valoare materială reprezentată prin bani sau prin alte bunuri economice acumulate sau rezervate pentru un anumit scop. ◊ *Fond de acumulare* v. *acumulare.* ◊ **2.** Totalitatea bunurilor sau a valorilor de bază dintr-un domeniu al culturii. ◊ *Fond de cărți* = totalitatea cărților pe care le posedă o bibliotecă.

FONF, FOÁNFĂ, *fonfi*, *foanfe,* adj. (Despre oameni) Care vorbește pe nas, care pronunță nazal; care vorbește cu dificultate; fonfăit, fârnâit2, fornăit2. – Formație onomatopeică.

FONFĂÍ, *fónfăi,* vb. IV. Intranz. A vorbi pronunțând cuvintele nazal, ca un fonf; a fârnâi, a fornăi (**2**). – **Fonf** + suf. *-ăi.*

FONFĂÍT, -Ă, *fonfăiți, -te,* adj. (Despre oameni) Fonf; (despre cuvinte sau sunete) rostite nazal, ca de un fonf. – V. **fonfăi.**

FORĂÍ, pers. 3 *fórăie,* vb. IV. Intranz. (Despre animale) A sufla cu forță aer pe nări, a respira zgomotos; a sforăi. – Formație onomatopeică.

FORFĂÍ, *fórfăi,* vb. IV. Intranz, (Pop.) A forfoti. [Prez. ind. și: *forfăiesc*] – Formație onomatopeică.

FORFECÁ, *foárfec*, vb. I. **1.** Tranz. A tăia în bucăți cu foarfeca sau cu alt obiect tăios. **2.** A critica aspru, a mustra cu severitate. ♦ (Rar) A bate. **3.** Intranz. Fig. A vorbi mereu, fără încetare (bârfind, clevetind); a bodogăni.

FORFECÁR, *forfecări*, s. m. Gândac negru, lipsit de aripi posterioare, dăunător pentru vița-de-vie. – **Foarfecă** + suf. *-ar.*

FORFECÁRE, *forfecări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a forfeca* și rezultatul ei; forfecătură. **2.** Solicitare simplă a unei piese, a unei bare, a unui arbore etc. prin acțiunea unor forțe opuse care acționează transversal. – V. **forfeca.**

FORFECĂTÚRĂ, *forfecături,* s. f. Forfecare; *fig.* mușturulială, bătaie. – **Forfeca** + suf. *-ătură.*

FORFECÚȚĂ, *forfecuțe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *foarfecă;* foarfecă (**1**) mică (pentru tăiat unghiile). **2.** Pasăre mică, cu penele cărămizii, cu ciocul puternic având vârfurile încrucișate ca niște foarfeci. – **Foarfecă** + suf. *-uță.*

FÓRFOT s. n. v. **forfotă.**

FÓRFOTĂ s. f. Mișcare grăbită și zgomotoasă de colo până colo; forfoteală, foială. ◊ Expr. (Adverbial) *A umbla forfota* = a umbla grăbit (și fără rost) de colo până colo; a forfoti. [Var.: **fórfot** s. n.] – Din **forfoti** (derivat regresiv).

FORFOTEÁLĂ, *forfoteli*, s. f. Forfotă. – **Forfoti** + suf. *-eală.*

FORFOTÍ, *forfotesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A umbla de colo până colo grăbit, iute; a foi2, a furnica, a roi, a mișuna, a forfăi. **2.** A fierbe cu zgomot înăbușit; a clocoti încet, potolit. – Formație onomatopeică.

FORFOTITÓR, -OÁRE, *forfotitori, -oare,* adj. Care forfotește. – **Forfoti** + suf. *-tor.*

FORMÁ, *formez*, vb. I. Tranz. **1.** A da ființă și formă unui lucru; a face. ♦ Refl. A lua ființă, a lua naștere. **2.** A educa, a crește. **3.** (Despre mai multe elemente) A alcătui, a compune. ♦ A constitui, a reprezenta.

FORMÁRE, *formări,* s. f. Acțiunea de *a (se) forma* și rezultatul ei; formație (**1**). ♦ Pregătire, instruire, educare; creare. – V. **forma.**

FORMÁT2**, -Ă,** *formați, -te*, adj. Instruit, educat, pregătit. ♦ Maturizat; matur. – V. **forma.**

FÓRMĂ, *forme*, s. f. **1.** (Fil.; în corelație cu *conținut)* Categorie care desemnează structura internă și externă a unui conținut, modul de organizare a elementelor din care se compune un obiect sau un proces. ◊ *Forme ale conștiinței sociale* = forme distincte ale vieții spirituale ale societății, care se deosebesc prin obiectul lor specific, prin funcția lor socială specifică și prin modul specific de reflectare a existenței sociale (filosofia, morala, arta, știința etc.). ♦ Normă morală care trebuie respectată. **2.** Înfățișare, aspect (exterior), contur, siluetă. ◊ Expr. *A fi în formă* = a fi, a se găsi în cele mai bune condiții (fizice și intelectuale). **3.** Totalitatea mijloacelor de expresie (melodie, ritm, armonie etc.) care redau conținutul unei compoziții muzicale; structura unei compoziții muzicale. **4.** Fel, chip, mod. **5.**Mod de organizare, de conducere politică, socială etc.

FORMULÁ, *formulez*, vb. I. Tranz. A da o formă precisă unui gând, unei idei, unei hotărâri etc.; a exprima prin cuvinte, a enunța.

FORMULÁRE, *formulări*, s. f. Acțiunea de *a formula* și rezultatul ei. – V. **formula.**

FORNĂÍ, *fórnăi,* vb. IV. Intranz. (Rar) **1.** A sforăi. **2.** A fonfăi, a fârnâi. – Formație onomatopeică.

FORNĂLÁLĂ, *fornăieli,* s. f. (Rar) Fornăit1. [Pr.: *-nă-ia-*] – **Fornăi** + suf. *-eală.*

FORNĂÍT1 s. n. Faptul de *a fornăi;* fornăială. – V. **fornăi.**

FORNĂÍT2**, -Ă,** *fornăiți, -te*, adj. Fonf; fârnâit2. – V. **fornăi.**

FÓRȚĂ, *forțe,* s. f. I. **1.** Capacitate pe care o au ființele vii de a depune un efort, de a executa acțiuni fizice prin încordarea mușchilor; putere fizică, vigoare, tărie. **2.** Tărie, putere. ♦ Energie (morală). ♦ Aptitudine, capacitate, putință de a realiza ceva. **3.** Persoană înzestrată cu putere și cu energie, care acționează intens într-un anumit domeniu de activitate. **4.** (De obicei la pl. și urmat de determinarea „armată") Totalitatea unităților militare ale unui stat; armată. *Forțe militare.* **5.** (Ec.; în sintagma) *Forță de muncă* = capacitatea de muncă a omului.

FOSĂLÁLĂ, *fosăieli,* s. f. Fâsâială. [Pr.: *-să-ia-*] – **Fosăi** + suf. *-eală.*

FOST, -Ă, *foști, -ste*, adj. (Despre oameni) Care a avut o calitate, o funcție, un rang, un nume etc. pe care nu-l mai are. ♦ De altădată, de pe vremuri, de odinioară. ♦ (Despre lucruri) Care a aparținut în trecut cuiva; care și-a pierdut vechea destinație. ♦ (Substantivat, n.; neobișnuit) Ceea ce s-a petrecut în trecut; faptele trecute. – V. **fi.**

FOȘĂÍ, pers. 3 *fóșăie,* vb. IV. Intranz. A fâșâi. [Prez. ind. și: *foșăiesc*] – Formație onomatopeică.

FOȘCĂÍ vb. IV v. **fojgăi.**

FOȘCĂITÚRĂ s. f. v. **fojgăitură.**

FOȘNĂÍ vb. IV v. **foșni.**

FÓȘNET, *foșnete,* s. n. Sunet ușor produs de mișcarea sau de frecarea frunzelor, a mătăsii, a hârtiei etc.; foșnire, foșnitură, freamăt. ♦ Susur. – **Foșni** + suf. *-et*.

FOȘNÍ, *foșnesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A produce un sunet ușor prin mișcare sau prin frecare. ♦ (Rar) A foi, a mișuna. [Var.: **foșnăí** vb. IV] – Formație onomatopeică.

FOȘNÍRE, *foșniri,* s. f. Acțiunea de *a foșni* și rezultatul ei; foșnitură, foșnit, foșnet. – V. **foșni.**

FOȘNÍT s. n. (Rar) Foșnire. – V. **foșni.**

FOȘNITÓR, -OÁRE, *foșnitori, -oare,* adj. Care foșnește. – **Foșni** + suf. *-tor*.

FOȘNITÚRĂ, *foșnituri,* s. f. Foșnet. – **Foșni** + suf. *-tură.*

FRAG1**,** *fragi*, s. m. Mică plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpină scurtă, cu frunze distribuite în rozetă, cu flori albe și cu fructe mici, conice, roșii sau albicioase, comestibile . ◊ Compus: *frag-de-câmp* = căpșun. – Din **fragă** (derivat regresiv).

FRAG2 s. m. v. **fragă.**

FRÁGĂ, *fragi*, s. f. **1.** Partea comestibilă a fragului1. **2.** Compus: *fragă-tătărească* = plantă erbacee cu frunze dințate, cu flori așezate la subsuoara frunzelor și cu fructe roșii. **3.** (Reg.; uneori determinat prin „de pom") Dudă. [Var.: **frag** s. m.].

FRÁGED, -Ă, *fragezi, -de,* adj. **1.** (Despre plante) Crescut de puțină vreme; tânăr, crud. ♦ (Despre legume, carne etc.) Care provine de la plante sau de la animale tinere, fierbe repede și se sfărâmă ușor cu dinții. ♦ (Despre culoarea verde) Ca a plantelor tinere; delicat. **2.** (Despre ființe) Tânăr; gingaș, plăpând. ◊ *Vârstă fragedă* = vârsta copilăriei. *Tinerețe fragedă* = epocă în care cineva este foarte tânăr. ♦ (Despre obraji, mâini) Cu piele fină, delicată.

FRAGÍL, -Ă, *fragili, -e,* adj. (Despre materiale) Care se sparge, se sfărâmă, se frânge ușor sub acțiunea unor solicitări exterioare, a unor tensiuni interne etc. ♦ Gingaș, firav, delicat.

FRANZÉLĂ, *franzele*, s. f. Pâine albă de formă lunguiață; jimblă.

FRANZELÚȚĂ, *franzeluțe,* s. f. Diminutiv al lui *franzelă.* ♦ Chiflă. – **Franzelă** + suf. *-uță.*

FRÁSIN, *frasini*, s. m. Arbore cu tulpina dreaptă, cilindrică, cu coroana rară, frunze compuse, flori unisexuate lipsite de corolă și fructe alungite, cu lemnul elastic, folosit în tâmplărie.

FRÁTE, *frați*, s. m. **1.** Persoană de sex masculin considerată în raport cu altă persoană (indiferent de sex), născută din aceiași părinți sau numai din același tată ori din aceeași mamă; frățâne. ◊ *Frate bun* (sau *adevărat, drept* sau, reg., *dulce)* = fiecare dintre frații născuți din același tată și din aceeași mamă în raport unii cu alții. *Frate de cruce* = fârtat. **2.** Termen familiar, prietenesc, cu care cineva se adresează unei persoane (indiferent de sex). **3.** Titlu pe care și-l dau călugării între ei. ♦ Grad în ierarhia călugărească dat unui călugăr care nu este cleric și care ajută la treburile gospodărești; călugăr care are acest grad. **4.** Lăstar care se formează la subsuoara frunzelor cerealelor păioase din nodurile de la baza tulpinii. **5.** (Bot.; în compusul) *Fratele-priboiului* = plantă erbacee din familia geraniaceelor, cu flori purpurii-violacee, care crește prin păduri sau locuri pietroase, umede și umbroase.

FRĂGÁR, *frăgari*, s. m. (Reg.) Dud. – **Frag**1 + suf. *-ar.*

FRĂGEZÍ, *frăgezesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Despre anumite alimente, în special despre carne, aluaturi etc.) A deveni sau a face să devină fraged. – Din **fraged.**

FRĂGEZÍME s. f. Însușirea de a fi fraged. ♦ Prospețime, gingășie, finețe, delicatețe. – **Fraged** + suf. *-ime*.

FRĂGEZÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) frăgezi* și rezultatul ei. – V. **frăgezi.**

FRĂGULIȚĂ, frăgulițe, s. f. **1.** (Pop.) Frăguță. **2.** Mică plantă erbacee cu flori galbene-verzui, cu miros slab de mosc . – **Fragă** + suf. *-uliță*.

FRĂGUȘOÁRĂ, *frăguşoare,* s. f. (Pop.) Frăguță. – **Fragă** + suf. *-uşoară*.

FRĂGÚȚĂ, *frăguțe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *fragă;* frăguliță (**1**), frăgușoară. – **Fragă** + suf. *-uță*.

FRĂMÁNT s. n. (Rar) Frământare. – Din **frământa** (derivat regresiv).

FRĂMÂNTÁ, *frământ,* vb. I. **1.** Tranz. A preface aluatul într-o masă omogenă, apăsându-l și amestecându-l. ◊ Expr. *A frământa pământul* = a bate pământul cu picioarele prin lovituri puternice și repetate. **2.** Refl. (Despre ființe) A umbla încolo și încoace, a nu avea astâmpăr. ♦ Tranz. A învârti, a răsuci un obiect în mână. ◊ Expr. *A-și frământa mâinile* = a manifesta o mare neliniște, o tulburare prin frecarea puternică a mâinilor.

FRĂMÂNTÁRE, *frământări,* s. f. Acțiunea de *a (se) frământa* și rezultatul ei; frământat1, frământ. **1.** Umblet, neastâmpăr; *p. ext.* agitație, tulburare (cauzate de mișcări sociale). **2.** Neliniște sufletească, zbucium, chin. – V. **frământa.**

FRĂMÂNTÁT1 s. n. Frământare. – V. **frământa.**

FRĂMÂNTÁT2, -Ă, *frământați, -te,* adj. **1.** (Despre aluat) Preparat prin frământare. **2.** Fig. Cuprins de neliniște; zbuciumat, agitat. – V. **frământa.**

FRĂMÂNTĂTÓR, *frământătoare,* s. n. Mașină pentru frământat aluatul. – **Frământa** + suf. *-ător*.

FRĂSINÉL, *frăsinei,* s. m. Plantă erbacee medicinală și ornamentală, cu flori mari, albe sau trandafirii, plăcut mirositoare . ◊ Expr. *A umbla (de) frunza frăsinelului* = a umbla fără niciun rost, fără niciun scop, a fi haimana; a hoinări. – **Frasin** + suf. *-el*.

FRĂSINÉT, *frăsineturi,* s. n. Pădure de frasini.

FRĂSINÍCĂ, *frăsinici,* s. f. (Bot.) Specie de frasin. – **Frasin** + suf. *-ică*.

FRĂȚÁN s. m. v. **frățâne.**

FRĂȚÂNE, *frățâni,* s. m. (Pop.; urmat de un adjectiv posesiv) Frate. [Var.: **frățân** s. m.] – **Frate** + suf. *-âne*.

FRĂȚÉSC, -EÁSCĂ, *frățești,* adj. Propriu legăturii dintre frați, de frate, ca de frate; fratern; afectuos, devotat. – **Frate** + suf. *-esc*.

FRĂȚÉȘTE adv. În mod frățesc, ca un frate, ca frații, cu dragoste frățească. ◊ Expr. *A împărți* (ceva) *frățește* = a împărți în părți egale, în mod loial. – **Frate** + suf. *-ește*.

FRĂȚÍCĂ s. m. (Fam.; la voc.) Termen familiar cu care cineva se adresează unui băiat. – **Frate** + suf. *-ică*.

FRĂȚÍE, *frății,* s. f. **1.** Legătură de rudenie dintre frați; frățietate. ♦ Iubire frățească, sentimente ca de frate. **2.** Prietenie strânsă; fraternitate. **3.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Termen care desemna o instituție juridică folosită în special pentru transmiterea averii în cazul lipsei succesorilor legitimi – **Frate** + suf. *-ie*.

FRĂȚIETÁTE s. f. (Înv.) Fraternitate; frăție. [Pr.: *-ți-e-*] – **Frăție** + suf. *-tate*.

FRĂȚIÓR, *frățiori,* s. m. Diminutiv al lui *frate.* ♦ (La vocativ) Termen familiar, prietenesc, cu care te adresezi unui bărbat. [Pr.: *-ți-or*] – **Frate** + suf. *-ior*.

FRÂNÁ, *frânez,* vb. I. Tranz. A încetini sau a opri mersul unui vehicul cu ajutorul frânei. ♦ Fig. A ține în loc, a împiedica, a opri dezvoltarea, cursul sau manifestarea unei acțiuni, a unui proces, a unui sentiment.

FRÂNÁRE, *frânări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a frâna* și rezultatul ei; frânat. **2.** Inhibiție. – V. **frâna.**

FRÂNÁT s. n. Frânare (**1**). – V. **frâna.**

FRÂNĂ, *frâne,* s. f. Dispozitiv folosit pentru încetinirea vitezei sau pentru oprirea mișcării unui vehicul. ♦ Fig. Ceea ce ține în loc cursul sau dezvoltarea unui proces în desfășurare, a unei acțiuni, a unui sentiment etc.; piedică, obstacol. -Din frâu.

FRÂNCUȘĂ, *frâncușe,* s. f. Varietate de struguri românești cu boabe mici, neuniforme și rare, din care se obțin vinuri albe de masă. – **Frânc** + suf. *-uşă*.

FRÂNGE, *frâng,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) rupe (în două) prin lovire, îndoire sau apăsare puternică. ♦ A fractura un os, *p. ext.* un membru al corpului. ◊ *A-și frânge mâinile* = a-și împreuna mâinile și a-și îndoi cu putere degetele (ca expresie a durerii, a deznădejdii etc.). *A frânge* (sau, refl., *a i se frânge) cuiva inima* = a (se) mâhni peste măsură; a (se) înduioșa până la lacrimi.♦ Tranz. și refl. Fig. A (se) îndoi, a (se) apleca de mijloc. **2.** Tranz. Fig. A înfrânge, a învinge; a birui (în luptă).

FRÂNGERE, *frângeri*, s. f. Acțiunea de *a (se) frânge;* rupere prin îndoire, lovire sau apăsare puternică; frântură. – V. **frânge.**

FRÂNGHÍE1, *frânghii*, s. f. Fir lung și gros făcut din mai multe fibre vegetale sau din fire animale, răsucite una în jurul alteia; funie. [Acc. și: (reg.) *frânghie*].

FRÂNGHÍE2 s. f. v. **frenghie.**

FRÂNGHIÉR, *frânghieri,* s. m. Persoană care confecționează frânghii1 sau obiecte din frânghie1; persoană care vinde frânghii1 sau obiecte făcute din frânghie1. [Pr.: *-ghi-er*] – **Frânghie** + suf. *-ar*.

FRÂNGHIERÍE1 s. f. Meseria de frânghier. [Pr.: *-ghi-e-*] – **Frânghier** + suf. *-ie*.

FRÂNGHIERÍE2, *frânghierii*, s. f. Local în care se confecționează sau se vând frânghii1 și obiecte făcute din frânghie1. [Pr.: *-ghi-e-*] – **Frânghie**1 + suf. *-erie*.

FRÂNGHIERÍT s. n. (Rar) Totalitatea frânghiilor1 necesare la pescuit. [Pr.: *-ghi-e-*] – **Frânghie**1 + suf. *-ărit*.

FRÂNGHIOÁRĂ, *frânghioare,* s. f. (Rar) Frânghiuță. [Pr.: *-ghi-oa-*] – **Frânghie** + suf. *-ioară*.

FRÂNGHIÚȚĂ, *frânghiuțe,* s. f. Diminutiv al lui *frânghie*1; frânghioară. [Pr.: *-ghi-u-*] – **Frânghie**1 + suf. *-uță*.

FRÂNT, -Ă, *frânți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Rupt2 (în două) prin îndoire, lovire sau apăsare puternică. ♦ (Despre oase sau membre) Fracturat. ♦ Spart, zdrobit, stricat. **2.** (Despre linii sau lucruri asemănătoare cu o linie) Care prezintă unghiuri, îndoituri, întorsături. **3.** (Despre oameni) Îndoit de mijloc. **4.** Fig. Zdrobit de oboseală; sleit, extenuat. **5.** Fig. Învins, înfrânt. – V. **frânge.**

FRÂNTÚRĂ, *frânturi,* s. f. **1.** Frângere; ceea ce se obține frângând sau rupând ceva; bucată desprinsă de la locul ei sau rămasă dintr-un întreg îmbucătățit. ◊ Expr. *Frântură de limbă* = vorbire încâlcită; *p. ext.* frază încâlcită, alcătuită din cuvinte greu de rostit. ♦ Porțiune dintr-un întreg; fracțiune (**1**). **2.** (Pop.) Fractură. **3.** (Rar) Spărtură. – **frânt** + suf. *-ură*.

FRÂU, *frâie,* s. n. Totalitatea curelelor, împreună cu zăbala, care se pun pe capul și în gura unui cal (de călărie) spre a-l supune și a-l putea mâna. ◊ Loc. adj. *Fără frâu* = neînfrânat, lăsat (prea) liber; dezmățat. ◊ Expr. *A-și pune frâu limbii* (sau *gurii)* sau *a-și pune frâu la limbă* = a vorbi cumpătat, cu prudență; a se reține de la vorbă. *A da* (cuiva sau la ceva) *frâu liber* (sau *slobod)* = a lăsa în voie. *A pune (în) frâu* = a stăvili; a înfrâna, a stăpâni. [Pl. și: *frâne*, (rar) *frâuri*].

FRÂULÉȚ, *frâulețe,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *frâu*. [Pr.: *frâ-u-*] – **Frâu** + suf. *-uleț*.

FREÁMĂT, *freamăte,* s. n. **1.** Zgomot surd produs de frunzele mișcate de vânt, de valurile mării etc.; fremătare. ♦ Murmur de voci înăbușite[1] sau nedesluşite. ♦ Zgomot, larmă. **2.** Fig. Fior, înfiorare. [Var.: (reg.) **hreámăt** s. n.].

FRECÁ, *frec,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) mișca forțat pe suprafața unui corp cu care este în contact. **2.** Tranz. A amesteca îndelung un aliment apăsând cu putere, pentru a obține o masă omogenă și pufoasă. ♦ A șterge un obiect apăsând în toate direcțiile cu un corp aspru sau moale pentru a-i îndepărta murdăria sau pentru a-l face să strălucească; a lustrui, a curăța. **3.** Tranz. A fricționa.

FRECÁRE, *frecări,* s. f. Acțiunea de *a (se) freca;* frecuș, frecătură (**1**). ♦ (Fiz.) Fenomen care se produce la interacțiunea a două corpuri aflate în contact; forță pe care o exercită un corp asupra altuia când acesta se freacă de el; fricțiune (**1**). – V. **freca.**

FRECÁT1 s. n. Faptul de *a (se) freca*. – V. **freca.**

FRECÁT2, -Ă, *frecați, -te,* adj. (Despre unele alimente) Amestecat astfel încât să devină o masă omogenă și pufoasă. ♦ Curățat prin frecare. – V. **freca.**

FRECĂTÚRĂ, *frecături,* s. f. **1.** Frecare. **2.** Loc care poartă urma unei frecări**. 3.** Fig. Mustrare aspră. **4.** Fig. (La pl.) Divergențe, neînțelegeri (surde); frecușuri, fricțiuni.

FRECĂȚÉI s. m. pl. (Reg.) Aluat nedospit frecat mărunt în palmă sau ras pe răzătoare, care se fierbe în supă. – **Frecat**2 + suf. *-ei*.

FRÍCȚIE s. f. v. **fricțiune.**

FRICȚIONÁ vb. I v. **frecționa.**

FRECÚȘ, *frecușuri,* s. n. Frecare. ◊ Expr. (Fam.) *A trage cuiva un frecuș* = a mustra sau a bate pe cineva. ♦ Fig. (La pl.) Divergențe, neînțelegeri (surde); frecături. – **Freca** + suf. *-uș*.

FRECVÉNT, -Ă, *frecvenți, -te,* adj. Care se întâmplă des2, la intervale de timp scurte; des2; obișnuit.

FREMĂTÁ, *freámăt,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre frunze; *p. ext.* despre copaci și păduri, despre valurile mării; la pers. 3) A produce freamăt. **2.** (Despre oameni) A se înfiora, a vibra, a palpita; (despre colectivități) a se agita. – Din **freamăt.**

FREMĂTÁRE, *fremătări,* s. f. Acțiunea de *a fremăta* și rezultatul ei; freamăt. – V. **fremăta.**

FREMĂTĂTÓR, -OÁRE, *fremătători, -oare,* adj. Care freamătă, tremură, vibrează; fremătos. – **Fremăta** + suf. *-ător*.

FRÍCĂ s. f. Stare de adâncă neliniște și de tulburare, provocată de un pericol real sau imaginar; lipsă de curaj, teamă, înfricoșare. ◊ Loc. adj. *Fără frică* = neînfricat; curajos. ◊ Loc. adv. *Cu frică* = cu teamă, temându-se. *Fără (nicio) frică* = cu curaj. *A fi cu frica în spate* (sau *în sân)* = a fi într-o continuă stare de neliniște, de teamă.

FRICHINÍ, *frichinesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Refl. A se mișca încoace și încolo fără rost; a se fâțâi. **2.** Tranz. A purta de colo până colo pe cineva, a sâcâi. – Et. nec.

FRICÓS, -OÁSĂ, *fricoși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Care se lasă ușor cuprins de frică. – **Frică** + suf. *-os*.

FRÍCȚIE s. f. v. **fricțiune.**

FRICȚIONÁ, *fricționez,* vb. I. Tranz. A face cuiva o fricțiune, a freca. [Pr.: *-ți-o-*. – Var.: **frecționá** vb. I].

FRICȚIONÁRE, *fricționări,* s. f. Acțiunea de *a fricționa.* [Pr.: *-ți-o-*] – V. **fricționa.**

FRICȚIÚNE, *fricțiuni,* s. f. **1.** (Fiz.) Frecare. **2.** Fig. Neînțelegere, ceartă, divergență între două persoane sau două grupuri de persoane; frecătură. [Pr.: *-ți-u-*. – Var.: (**2**) **fricție** s. f.].

FRIG, (2) *friguri*, s. n. **1.** Temperatură scăzută a mediului ambiant, care dă senzația de rece. ♦ Senzație de rece provocată de temperatura joasă a mediului. **2.** (La pl.) Temperatură ridicată a unui bolnav; tremur cauzat de senzația de rece, care precedă uneori o stare febrilă; frisoane. ♦ Malarie. ♦ Fig. Stare de neliniște, de agitație puternică; emoție. [Var.: (pop., **2) frígură** s. f.].

FRIGÁRE, *frigări,* s. f. **1.** Vergea de fier sau de lemn ascuțită la un capăt, în care se înfige carnea spre a o frige deasupra jăraticului; țiglă2. ◊ Loc. adj. și adv. *La frigare* = fript în frigare deasupra jăraticului. **2.** (Bot.; la pl.) Plantă erbacee din familia geraniaceelor, cu tulpina ramificată de la bază și acoperită cu peri lungi și aspri, cu flori mari violete-purpurii, folosită în medicina populară . – **Frige** + suf. *-are*.

FRIGĂNEÁ s. f. v. **friganea.**

FRIGĂRÚICĂ, *frigăruici,* s. f. Frigăruie. – **Frigare** + suf. *-uică*.

FRIGĂRÚIE, *frigărui,* s. f. Carne tăiată în bucăți mici și friptă în frigare; frigărucă. – **Frigare** + suf. *-uie*.

FRÍGE, *frig*, vb. III. **1.** Tranz. A prepara un aliment (în special carne sau pește) prin expunere directă la acțiunea focului (în frigare, pe grătar etc.); *p. ext.* a prăji în tigaie. ◊ Compus: (fam.) *frige-linte* s. m. invar. = om avar, zgârcit, harpagon. **2.** Tranz. și refl. A(-și) provoca o durere vie, o arsură la atingerea cu focul sau cu un obiect foarte fierbinte; a (se) arde. ◊ Expr. (Tranz.) *A frige* (pe cineva) *la inimă* sau *a-i frige* (cuiva) *inima* = a provoca cuiva o durere vie, usturătoare; a provoca cuiva o mare suferință morală. ♦ (Despre alți agenți decât căldura; adesea fig.) A provoca o senzație usturătoare (asemănătoare cu cea cauzată de o arsură). **3.** Intranz. (Despre corpuri fierbinți) A iradia căldură mare; a dogori. **4.** Refl. Fig. (Fam.) A se păcăli, a se înșela, a rămâne păgubaș. [Perf. s. *fripsei*, part. *fript*].

FRIGULÉȚ, *friguleț,* s. n. (Fam.) Diminutiv al lui *frig;* frig mare. – **Frig** + suf. *-uleț*.

FRÍGURĂ s. f. v. **frig.**

FRIGURÍCĂ, *frigurele,* s. f. (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu tulpina foarte ramificată, cu frunze ovale și cu flori roșii sau albe . **2.** Fierea-pământului. – **Friguri** (pl. lui *frig)* + suf. *-ică*.

FRIGURÓS, -OÁSĂ, *friguroși, -oase,* adj. **1.** (Despre locuințe) Care se încălzește greu și insuficient, care nu păstrează căldura, care nu apără de frig. ♦ Care are o temperatură scăzută, care răspândește frig; rece. **2.** (Despre ființe) Care rezistă greu la frig, care nu suportă bine frigul. ♦ Înfrigurat.

FRIPT, -Ă, *fripți, -te,* adj., s. f. art. **1.** Adj. (Despre alimente) Care a fost gătit prin expunere directă la acțiunea focului; *p. ext.* prăjit. ◊ *A face* (cuiva) *zile fripte* = a necăji pe cineva (zi de zi); a hărțui, a șicana. **2.** Adj. (Despre ființe) Ars, rănit prin acțiunea focului sau a unui obiect fierbinte. ♦ Fig. Chinuit. **3.** S. f. art. Numele unui joc de copii în care unul dintre jucători încearcă să lovească peste palme pe celălalt, iar acesta și le ferește în ultimul moment. – V. **frige.**

FRIPTÚRĂ, *fripturi*, s. f. Fel de mâncare constând din carne friptă pe grătar, în frigare sau în tigaie.

FRIPTURÍCĂ, *fripturici*, s. f. Diminutiv al lui *friptură.* – **Friptură** + suf. *-ică*.

FRÍȘCĂ1 s. f. Strat de smântână proaspătă, care se ridică la suprafața laptelui nefiert după câteva ore de la mulgere și care, bătută cu telul, devine spumoasă. ♦ Smântână bătută cu zahăr și servită ca desert sau ca garnitură la prăjituri. – Et. nec.

FRÍȘCĂ2, *friști,* s. f. (Pop.) **1.** Nuia, vergea. **2.** Fig. Femeie tânără, zglobie, atrăgătoare, șmecheră și ușor neserioasă.

FRONTÁL, -Ă, *frontali, -e,* adj., s. n. **1.** Adj. Care ține de regiunea frunții. ♦ (Substantivat, n.; rar) Parte proeminentă a unui obiect. **2.** Adj. Din față, așezat în față. **3.** Adj. Referitor la front (**6**). **4.** S. n. Os al craniului care formează fruntea și o parte din orbite.

FRUCT, *fructe,* s. n. **1.** Produs care apare și se dezvoltă din pistilul unei flori fecundate și care conține semințele. **2.** Produse vegetale care servesc ca hrană. **3.** Fig. Produs, profit, rezultat material sau moral al unei acțiuni, al unei activități sau al unei situații; rod. [Var.: **frúctă** s. f.].

FRUCTÁR, *fructari,* s. m. (Rar) Vânzător de fructe. – **Fruct** + suf. *-ar*.

FRÚCTĂ s. f. v. **fruct.**

FRUCTĂRÍE, *fructării,* s. f. (Rar) Prăvălie unde se vând fructe. – **Fruct** + suf. *-ărie.*

FRUCTIÉRĂ, *fructiere,* s. f. Vas în care se pun fructele pe masă. [Pr.: *-ti-e-*] – **Fruct** + suf. *-ieră.*

FRUCTIFÉR, -Ă, *fructiferi, -e,* adj. (Despre pomi) Care produce fructe comestibile; roditor. ♦ (Despre organele unei plante) Care poartă fructele.

FRUCTUÓS, -OÁSĂ, *fructuoși, -oase,* adj. Care dă rezultate bune; folositor, profitabil, avantajos. [Pr.: *-tu-os*].

FRUMÓS, -OÁSĂ, *frumoși, -oase,* adj., adv., s. n. **I.** Adj. **1.** (Adesea substantivat; despre ființe și părți ale lor, despre lucruri din natură, obiecte, opere de artă etc.) Care place pentru armonia liniilor, mișcărilor, culorilor etc.; care are valoare estetică; estetic. ◊ *Arte frumoase* = pictură, sculptură, gravură (în trecut și arhitectură, poezie, muzică, dans). ♦ (Substantivat, f. pl. art.) Ielele. **2.** Care place, care trezește admirație din punct de vedere moral. **3.** (Despre timp) Senin, calm (din punctul de vedere al stării atmosferei). **II.** Adv. **1.** În mod plăcut, armonios, estetic. **2.** Potrivit, bine; așa cum se cuvine. ◊ Expr. *A sta* (sau *a ședea) frumos* = (despre obiecte de îmbrăcăminte) a i se potrivi (cuiva), a-i veni bine; (despre purtări) a fi așa cum trebuie, cum se cere. **III.** S. n. Categorie fundamentală a esteticii prin care se reflectă însușirea omului de a simți emoție în fața operelor de artă, a fenomenelor și a obiectelor naturii etc. și care are ca izvor obiectiv dispoziția simetrică a părților obiectelor, îmbinarea specifică a culorilor, armonia sunetelor etc.

FRUMSÉȚE s. f. v. **frumusețe.**

FRUMUSÉȚE, (2) *frumusești,* s. f. **1.** Însușirea a ceea ce este frumos. ◊ Loc. adj. *De toată frumusețea* = deosebit de frumos; minunat. **2.** (Concr.) Obiect, faptă, lucru frumos. ◊ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" capătă valoarea superlativului „foarte frumos") *O frumusețe de casă.* ♦ Femeie foarte frumoasă. [Var.: (pop.) **frumséțe** s. f.] – **Frumos** + suf. *-ețe.*

FRUMUȘÉL, -ÍCĂ, *frumușei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *frumos.* ♦ (Adverbial) Cu frumosul, bine, lin, calm; fără prea multă vorbă. – **Frumos** + suf. *-el, -ică.*

FRUNTÁR, *fruntare,* s. n. **1.** Grindă principală care mărginește prispa în partea de sus și pe care se sprijină grinzile secundare ale casei. **2.** Catapeteasmă. **3.** Curea care leagă cele două părți laterale ale căpețelei și care trece peste fruntea calului.- (după *frunte*).

FRUNTÁȘ, -Ă, *fruntași, -e,* adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care este în frunte într-un domeniu de activitate și care poate servi drept exemplu. **2.** S. m. și f. Denumire a gradului militar dintre ostaș și caporal; persoană care are acest grad. – **Frunte** + suf. *-aș.*

FRUNTĂȘÍE, *fruntășii,* s. f. (Înv.) Faptul de a fi fruntaș (**1**). – **Fruntaș** + suf. *-ie.*

FRÚNTE, *frunți,* s. f. **1.** (La oameni) Partea superioară a feței, formată din osul frontal, cuprinsă între sprâncene și păr și mărginită lateral de tâmple; (la animale) partea dinainte a capului, imediat deasupra ochilor. **2.** Cap; față, chip. **3.** Fig. (Adesea articulat) Tot ce este mai bun, mai ales, mai de seamă, ceea ce este de calitate superioară; persoană care se distinge, care se relevă primul (dintre alții). ◊ Loc. adj. *De frunte* = care ocupă locul întâi, care este de primul rang.

FRUNZÁR, *frunzare,* s. n. **1.** Desiș format din crengile pline de frunze ale unui copac sau ale unor tufe. **2.** Umbrar făcut din crengi bogate. **3.** Frunze uscate, servind ca așternut sau nutreț pentru vite. [Pl. și: (m.) *frunzari*] – **Frunză** + suf. *-ar.*

FRÚNZĂ, *frunze,* s. f. **1.** Organ vegetal al plantei, care îi servește la respirație, la transpirație și la asimilație, format, de obicei, dintr-o foaie verde (limb) prinsă de tulpină printr-o codiță (pețiol). ◊ Loc. adv. *Ca frunza și ca iarba* = numeros. **2.** Compus: *frunză-de-potcă* = plantă erbacee cu frunze de un verde strălucitor și cu flori verzui .

FRUNZĂREÁLĂ, *frunzăreli,* s. f. Frunzărire. – **Frunzări** + suf. *-eală.*

FRUNZĂRÍ, *frunzăresc,* vb. IV. Tranz. A întoarce repede foile unei cărți, ale unui dosar etc., cercetându-le în fugă; a citi superficial, a răsfoi; a foileta. – **Frunză** + suf. *-ări.*

FRUNZĂRÍME s. f. (Rar) Frunziș. – **Frunză** + suf. *-ărime.*

FRUNZĂRÍRE, *frunzăriri,* s. f. Acțiunea de *a frunzări* și rezultatul ei; frunzăreală. – V. **frunzări.**

FRUNZĂTÚRĂ, *frunzături,* s. f. (Rar) Frunziș. – **Frunză** + suf. *-ătură.*

FRUNZÉT s. n. Frunziș. – **Frunză** + suf. *-et.*

FRUNZÍCĂ, *frunzici,* s. f. (Rar) Frunzuliță. – **Frunză** + suf. *-ică.*

FRUNZÍȘ, *frunzișuri,* s. n. Mulțime de frunze, frunzele unuia sau ale mai multor copaci; frunzet, frunzărime, frunzătură. – **Frunză** + suf. *-iș.*

FRUNZIȘOÁRĂ, *frunzișoare,* s. f. Frunzuliță. – **Frunză** + suf. *-işoară.*

FRUNZÍȚĂ, *frunzițe,* s. f. (Pop.) Frunzuliță. – **Frunză** + suf. *-iță.*

FRUNZÓS, -OÁSĂ, *frunzoși, -oase,* adj. Cu frunze multe și dese. – **Frunză** + suf. *-os.*

FRUNZÚCĂ, *frunzuci,* s. f. (Pop.) Frunzuliță. – **Frunză** + suf. *-ucă.*

FRUNZULEÁNĂ, *frunzulene,* s. f. (Pop.) Frunzuliță. – **Frunză** + suf. *-uleană.*

FRUNZULÍCĂ, *frunzulici,* s. f. (Pop.) Frunzuliță. – **Frunză** + suf. *-ulică.*

FRUNZULÍȚĂ, *frunzulițe,* s. f. Diminutiv al lui *frunză;* frunzișoară, frunzulică, frunzuleană, frunzucă, frunzică, frunzită, frunzuță, foiță. – **Frunză** + suf. *-uliță.*

FRUNZÚȚĂ, *frunzuțe,* s. f. (Pop.) Frunzuliță. – **Frunză** + suf. *-uță.*

FRUPT, *frupturi,* s. n. Produsul în lapte al animalelor mulgătoare; derivate ale laptelui. ♦ Mâncare de lapte, ouă, carne, pește sau derivate ale lor, de la care creștinii ortodocși sunt opriți în timpul posturilor. ◊ Loc. adj. și adv. *De frupt* = de dulce.

FUDÚL, -Ă, *fuduli, -e,* adj. Îngâmfat, mândru, încrezut, arogant. ◊ Expr. (Glumeț) *Fudul de-o ureche* = surd.

FUDULÍ, *fudulesc,* vb. IV. Refl. A se făli, a se mândri; a se furlandisi, a se împăuna. ♦ A deveni fudul, îngâmfat. – Din **fudul.**

FUDULÍE, (2) *fudulii,* s. f. **1.** Faptul de a fi fudul. **2.** (Pop.) Testicul al unor animale. – **Fudul** + suf. *-ie.*

FÚFĂ, *fufe,* s. f. **1.** (Iht.) Plevușcă. **2.** (Depr.) Femeie ușoară, neserioasă. – Et. nec.

FUGÁCI, -CE, *fugaci, -ce,* adj., s. m. **1.** Adj. (Despre cai) Bun alergător, iute la fugă; fugar. ♦ (Substantivat, m.) Cal. **2.** Adj. Fig. (Livr.) Trecător, fugitiv. **3.** S. m. Nume dat mai multor specii de păsări migratoare de mărimea unui porumbel, cu picioarele lungi și foarte iuți, bune alergătoare.

FUGÁR, -Ă, *fugari, -e,* adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană, ființă) care a fugit dintr-un loc (pe ascuns) pentru a scăpa de o primejdie, de o constrângere, de o situație grea sau penibilă; dezertor, evadat, fugit. **2.** Adj. Care trece repede, fără a putea fi reținut; fugitiv, nestatornic, trecător. ♦ Care nu se oprește mult asupra unui lucru. **3.** Adj. (Despre cai) Fugaci. ♦ (Substantivat, m.) Cal. – **Fugi** + suf. *-ar.*

FUGÁRET, -Ă, *fugareți, -e,* adj. (Reg.) Care fuge repede, ușor. – **Fugi** + suf. *-areț.*

FUGÁRNIC, -Ă, *fugarnici, -ce,* adj. (Rar) Fugitiv, nestatornic. ♦ (Substantivat) Animal (în special cal) care fuge, care este silit să fugă. – **Fugar** + suf. *-nic.*

FÚGĂ1, *fugi,* s. f. **1.** Deplasare cu pași mari și repezi; alergare, goană. ◊ Loc. adv. *Din* (sau *în) fugă* sau (reg.) *de-a fuga* = în timp ce fuge, fugind; *p. ext.* în grabă, în treacăt, fără o examinare mai atentă. *Pe fugă* = repede, grăbit. *Cu fuga* = imediat, fără amânare. *În fugă* (sau *în fuga) mare* = fugind foarte repede. *În fuga calului* (sau *cailor)* = în galop. *Într-o fugă* = fugind tare și fără oprire. **2.** Părăsire grabnică (și uneori pe ascuns) a unui loc pentru a scăpa de o constrângere sau de o primejdie.

FUGĂRÍ, *fugăresc,* vb. IV. Tranz. A urmări pe cineva fugind în urma lui, a pune pe fugă1; a goni, a alerga. ♦ Refl. recipr. (Despre două sau mai multe ființe) A fugi unul după altul. – **Fugă**1 + suf. *-ări.*

FUGĂRÍRE, *fugăriri,* s. f. Acțiunea de *a (se) fugări* și rezultatul ei. – V. **fugări.**

FUGĂTÓR, -OÁRE, *fugători, -oare,* adj. (Rar) **1.** Care fuge mult sau repede. **2.** Care trece repede, care are o existență efemeră. – **Fugi** + suf. *-ător.*

FUGÍ, *fug,* vb. IV. Intranz. **1.** A se deplasa cu pași repezi, a se mișca iute într-o direcție, a merge în fugă1; a alerga, a goni. ♦ (Despre lapte și despre alte lichide) A da în foc (când fierbe). ◊ Expr. *A-i fugi* (cuiva) *ochii după cineva* = a nu-și mai putea lua ochii de la cineva, a privi insistent, cu admirație, cu dor; a-i plăcea de cineva. **2.** Fig. (Despre vreme sau despre unități de timp) A trece repede, a se scurge rapid. **3.** Fig. (Despre peisaje din natură) A se perinda prin fața ochilor cuiva care trece în viteză (călare sau într-un vehicul). **4.** A părăsi în grabă (și pe ascuns) un loc pentru a scăpa de o primejdie, de o constrângere; (despre un deținut) a evada.

FUGÍT, -Ă, *fugiți, -te,* adj. Care a fugit, care a scăpat. ♦ (Substantivat) Dezertor, evadat, fugar. – V. **fugi.**

FUGITÍV, -Ă, *fugitivi, -e,* adj. **1.** Care trece repede, care este de scurtă durată; trecător, fugar, fugarnic. **2.** Șumar; rapid; superficial.

FUGÚȚĂ, *fuguțe,* s. f. Diminutiv al lui *fugă*1. ♦ (Adverbial, în forma *fuguța)* Degrabă, fuga! ◊ Expr. *A da fuguța* = a se duce repede; a fugi. *Fuga-fuga* = foarte repede, repede de tot. – **Fugă**1 + suf. *-uță.*

FUIÓR, *fuioare,* s. n. Mănunchi de cânepă, de in, melițat și dărăcit, gata de tors; *p. ext.* mănunchi de borangic sau de lână. ◊ Expr. (Pop.) *A-și lua ale trei fuioare* = a pleca; a-și lua catrafusele. *A ține fuior cu cineva* = a nu se lăsa intimidat de cineva. ♦ Pânză de cânepă sau de in. [Pr.: *fu-ior*] – Et. nec.

FUIORÁȘ, *fuiorașe,* s. n. Diminutiv al lui *fuior.* [Pr.: *fu-io-*] – **Fuior** + suf. *-aș.*

FULG, *fulgi,* s. m. **1.** Pană subțire, de mărime mijlocie, pe jumătate moale și mătăsoasă, care crește pe păntecele păsărilor și printre penele mai mari. ◊ Loc. adj. *Ca fulgul* = foarte ușor. ◊ **2.** Asociere de mici cristale albe de apă, de formă hexagonală, care se formează iarna în atmosferă și care, căzând pe pământ, alcătuiesc zăpada. **3.** (La pl.) Produs alimentar sub formă de foițe subțiri, obținut din boabe de ovăz decorticat, din porumb, fasole sau cartofi tăiați fin. – Et. nec.

FÚLGER, *fulgere,* s. n. **1.** Fenomen atmosferic care constă într-o descărcare electrică luminoasă produsă între doi nori sau în interiorul unui nor. ◊ Loc. adj. și adv. *Ca fulgerul* (sau *ca un fulger)* = cu iuțeala fulgerului, iute, scurt; subit. ◊ *Fulger globular* = fulger cu aspectul unui glob de foc de culoare albă-albăstruie sau roșiatică, care se deplasează relativ încet sub influența curenților de aer, dispărând brusc, cu sau fără explozie. **2.** Lumină, sclipire puternică și trecătoare; scăpărare, străfulgerare.

FULGERÁ, *fúlger,* vb. I. **1.** Intranz. (La pers. 3) A se produce fulgere în atmosferă. ◊ Expr. *A tuna și a fulgera* = (despre oameni; și la pers. 1) a face scandal; a trânti și a bufni. **2.** Intranz. Fig. A scânteia, a luci, a sclipi (ca un fulger). ♦ A se ivi sau a trece repede (ca fulgerul). **3.** Tranz. Fig. ♦ A arunca asupra cuiva o privire iute și tăioasă; a țintui, a străpunge cu privirea.

FULGERÁRE, *fulgerări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a fulgera* și rezultatul ei; lumină ca de fulger; scânteiere, lucire, fulgerătură. **2.** Fig. Senzație, durere scurtă și violentă. **3.** Fig. Durată scurtă; clipă, moment. – V. **fulgera.**

FULGERÁT, -Ă, *fulgerați, -te,* adj. Lovit, atins de fulger. – V. **fulgera.**

FULGERĂTÓR, -OÁRE, *fulgerători, -oare,* adj. **1.** Iute (ca fulgerul), rapid. **2.** Fig. (Despre privire) Rapid; pătrunzător. – **Fulgera** + suf. *-ător.*

FULGERĂTÚRĂ, *fulgerături,* s. f. (Rar) Faptul de a fulgera; fulger, fulgerare. – **Fulgera** + suf. *-ătură.*

FULGERÉȘTE adv. (Rar) Iute ca fulgerul. – **Fulger** + suf. *-ește.*

FULGUÍ, pers. 3 *fulguiește,* vb. IV. Intranz. A ninge cu fulgi rari. – **Fulg** + suf. *-ui.*

FULGUIÁLĂ, *fulguieli,* s. f. Ninsoare cu fulgi rari; fulguire, fulguit. [Pr.: *-gu-ia-*] – **Fulgui** + suf. *-eală.*

FULGUÍRE, *fulguiri,* s. f. Acțiunea de *a fulgui* și rezultatul ei; fulguială, fulguit. – V. **fulgui.**

FULGUÍT s. n. Faptul de *a fulgui;* fulguială, fulguire. – V. **fulgui.**

FULGULÉȚ, *fulguleți,* s. m. Diminutiv al lui *fulg.* – **Fulg** + suf. *-uleț.*

FUM, *fumuri,* s. n. **I. 1.** Suspensie de particule solide într-un mediu gazos, produsă în cursul arderii incomplete a materialelor combustibile **2.** (Înv.) Gospodărie, considerată ca o grupare în jurul vetrei; familie, casă. **3.** Fig. (La pl.) Îngâmfare; pretenții nejustificate, gârgâuni. **II.** Canal cotit, în interiorul unei sobe, prin care circulă gazele calde înainte de a ieși pe coș.

FUMAGÍNĂ, *fumagine,* s. f. Boală a unor arbori de pădure, a viței-de-vie și a unor pomi fructiferi provocată de o ciupercă din clasa ascomicetelor și manifestată ca un înveliș negru, prăfos, asemănător cu funinginea, care apare pe părțile atacate.

FUMÁR, *fumare,* s. n. Deschizătură făcută în acoperișul caselor de la țară, pentru a permite ieșirea fumului din sobe; hogeag, bageacă.

FUMÁT1 s. n. Faptul de *a fuma.* ♦ Deprinderea, obiceiul de a fuma. – V. **fuma.**

FUMÁT2, -Ă, *fumați, -te,* adj. (Fam.; despre informații, știri) Răsuflat, știut; perimat. – V. **fuma.**

FUMĂRÁIE s. f. Fumărie. [Pr.: *-ra-ie*] – **Fum** + suf. *-ăraie.*

FUMĂRÁR, *fumărari,* s. m. (Înv.) Persoană care încasa fumăritul. – **Fumar** + suf. *-ar.*

FUMĂRÍE s. f. Cantitate mare de fum; fumăraie, fumegai. – **Fum** + suf. *-ărie.*

FUMĂRÍT s. n. Dare percepută în Țara Românească și în Moldova, în sec. XVII, pe fiecare coș de fum al caselor țărănești, respectiv pe fiecare casă. – **Fum** + suf. *-ărit.*

FUMĂRÍȚĂ, *fumărițe,* s. f. Mică plantă erbacee din familia papaveraceelor, cu flori purpurii sau albe, cu gust amar și cu fructe globuloase . – **Fum** + suf. *-ăriță.*

FUMĂTÓR, -OÁRE, *fumători, -oare,* s. m. și f. Persoană care fumează. – **Fuma** + suf. *-ător.*

FUMEGÁ, pers. 3 *fumegă,* vb. I. Intranz. **1.** A scoate fum, a arde înăbușit, fără flacără și cu fum. ♦ (Despre lămpi, lumânări, sobe etc.) A arde defectuos, eliminând fum. **2.** A scoate aburi.

FUMEGÁI s. n. (Reg.) Fumărie. – **Fumega** + suf. *-ai.*

FUMEGÁRE, *fumegări,* s. f. Acțiunea de *a fumega* și rezultatul ei. – V. **fumega.**

FUMEGĂRÍE *s. f. Faptul de a fumega.* – **Fumega** + suf. *-ărie.*

FUMEGÓS, -OÁSĂ, *fumegoși, -oase,* adj. Care scoate fum sau aburi. – **Fumega** + suf. *-os.*

FUMUIÁG, *fumuiage,* s. n. (Rar) Șomoiog. [Pr.: *-mu-iag*] – Contaminare între **fum** și **șomoiog.**

FUMURÍU, -ÍE, *fumurii,* adj. De culoarea fumului; cenușiu, întunecat. ♦ Fig. Posomorât, mohorât. – **Fum** + suf. *-uriu* (după *alburiu, timpuriu* etc.).

FUMURÓS, -OÁSĂ, *fumuroși, -oase,* adj. (Înv., rar) Înfumurat. – **Fumuri** (pl. lui *fum)* + suf. *-os.*

FUND, *funduri,* s. n. **1.** Partea de jos a unui vas, formând baza lui; cantitate de materii, lichide etc. rămasă pe această parte a vasului. ♦ Fiecare dintre cele două fețe plane (mobile) și opuse ale unui butoi sau ale altui recipient. ♦ Taler de lemn pe care se răstoarnă mămăliga, se toacă zarzavaturile etc.; cârpător. **2.** (Fam.) Șezut, dos. **3.** Partea de jos, închisă, a unei cavități naturale; limita de jos. ◊ *Fund de ochi* = totalitatea membranelor interne ale ochiului. ◊ Expr. *A se da la fund* = **a**) a se lăsa în adâncul apei, a se cufunda; **b**) a dispărea din viața publică, a se retrage; **c**) a se ascunde pentru a scăpa de sub urmărire. ◊ Expr. *Fundul fundului* = punct foarte depărtat; locul cel mai adânc; extremitate pe orizontală sau pe verticală. **4.** Parte a unor obiecte confecționate care se opune deschizăturii. ◊ *Sac fără fund* = **a**) om lacom, nesățios; **b**) loc unde se găsește întotdeauna ceva, unde nu se epuizează ceea ce se găsește acolo.

FUNDÁ, *fundez,* vb. I. Tranz. A pune bază; a întemeia, a înființa, a crea. [Var.: **fondá** vb. I].

FUNDÁC, (I) *fundaci,* s. m., **(II)** *fundacuri,* s. n. **I.** S. m. (Ornit.) Cufundar. **II.** S. n. **1.** Așternut de paie pe care se ridică stogurile. **2.** Fundătură. – **Fund** + suf. *-ac.*

FUNDAMÉNT, *fundamente,* s. n. **1.** Element de construcție sau ansamblu de astfel de elemente prin intermediul cărora se sprijină o construcție, o lucrare etc.; fundație, bază, temelie. **2.** Fig. Element care servește de sprijin, pe care se întemeiază ceva; bază, temei, temelie.

FÚNDĂ, *funde,* s. f. Nod în forma aripilor unui fluture, făcut dintr-o fâșie de mătase, de pânză etc. și servind ca podoabă; *p. ext.* panglică.

FUNDĂTÚRĂ, *fundături,* s. f. Stradă, drum, uliță care se înfundă, fiind închisă la un capăt prin construcții sau printr-un taluz; fundac. – [În]**funda** + suf. *-ătură.*

FÚNIE, *funii,* s. f. **1.** Frânghie1. ◊ *Funie de ceapă* (sau *de usturoi)* = împletitură, cununa de ceapă sau de usturoi. ◊ Expr. *Drept ca funia în traistă* (sau *în sac)* = strâmb, răsucit; *fig.* nedrept, necinstit. *A (i) se apropia* sau *a-i ajunge* (cuiva), *a i se strânge funia de* (sau *la) par,* se spune despre cei ajunși într-o situație extrem de dificilă. **2.** Veche unitate de măsură de lungime (a cărei valoare a variat după epoci) cu care se măsura pământul. **3.** (În sintagma) *Funie de moșie* (sau *de pământ)* = suprafață de teren de dimensiuni reduse, având de obicei forma unei fâșii înguste.

FUNIGÉL, *funigei,* s. m. (De obicei la pl.) Fir al unui anumit soi de păianjeni mici, care se vede plutind în aer în zilele senine de toamnă. – Et. nec.

FUNÍNGINE, *funingini,* s. f. Materie neagră sau neagră-brună, rezultată din arderea incompletă a corpurilor organice, alcătuită mai ales din cărbune, care se depune pe partea interioară a coșurilor, a sobelor etc.

FUNINGINÓS, -OÁSĂ, *funinginoși, -oase,* adj. Cu funingine, plin de funingine. – **Funingine** + suf. *-os.*

FUNIOÁRĂ, *funioare,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *funie.* [Pr.: *-ni-oa-*] – **Funie** + suf. *-ioară.*

FUR, *furi,* s. m. (Înv.) Hoț, tâlhar.

FURÁ, *fur,* vb. I. Tranz. **1.** A-și însuși pe ascuns sau cu forța un lucru care aparține altcuiva; a lua ceva fără niciun drept de la cineva, păgubindu-l; a hoți, a jefui, a prăda. ◊ Loc. adv. *Pe furate(le)* = prin furt, prin răpire, prin hoție. ◊ Expr. *A fura* (pe cineva) *cu ochiul* = a privi pe cineva pe furiș (cu dragoste). *A fura inima* (cuiva) = a fermeca, a încânta pe cineva. ♦ Fig. A lua pe neașteptate, pe nesimțite; a cuprinde. ◊ Expr. *A-l fura* (pe cineva) *somnul* = a adormi. *A-l fura* (pe cineva) *gândurile* = a cădea pradă gândurilor, a medita îndelung. **2.** Fig. A fermeca, a vrăji. [Formă gramaticală: (în loc.) *furate, furatele*].

FURÁT1 s. n. Faptul de *a fura.* – V. **fura.**

FURÁT2**, -Ă,** *furați, -te,* adj. **1.** Prădat (de bunuri de preț). **2.** (Rar; în expr.) *Furat de minți* = descreierat, zăpăcit; nebun. – V. **fura.**

FURĂTÓR, -OÁRE, *furători, -oare,* adj., s. m. și f. (Rar) **1.** Adj. (Rar) Care fură. **2.** S. m. și f. Hoț. – **Fura** + suf. *-ător.*

FURĂTÚRĂ, *furături,* s. f. (Rar) Furt, furtișag. – **Fura** + suf. *-ătură.*

FURCÁR, *furcari,* s. m. Cerb sau căprior de doi ani care are coarnele în formă de furcă (**1**). – **Furcă** + suf. *-ar.*

FÚRCĂ, *furci,* s. f. **1.** Unealtă agricolă formată dintr-o prăjină de lemn sau de oțel terminată cu doi sau trei dinți (încovoiați), folosită pentru strângerea fânului, clăditul șirelor, strângerea gunoiului, a băligarului etc. ♦ Cantitate de fân cât se poate lua într-o furcă (**1**). **2.** (În sintagmele) *Furca gâtului* = extremitatea superioară a sternului, cu cele două clavicule fixate de el. *Furca puțului* (sau *fântânii)* = stâlpul de care se sprijină cumpăna. *Furca scrânciobului* = stâlpul orizontal de care este fixat scrânciobul. *Furca drumului* = răspântie. **3.** Vergea de lemn la capătul căreia se leagă caierul pentru a fi tors. ◊ *A avea de furcă cu cineva* (sau *cu ceva)* = a avea mult de luptat cu cineva (sau cu ceva), a avea dificultăți. **4.** Șezătoare la care se toarce cu furca (**3**). **5.** Fiecare dintre stâlpii groși de stejar de care se prind cosoroabele și care susțin acoperișul și pereții caselor țărănești din paiantă.

FURCĂRÍE, *furcării,* s. f. (Rar) Furcă (**4**). – **Furcă** + suf. *-ărie.*

FURCHÍȚĂ, *furchițe,* s. f. (Pop.) Furcuță (**1**). – **Furcă** + suf. *-iță.*

FURCÓI, *furcoaie,* s. n. (Pop.) Furcă (**1**) mare (cu doi dinți), întrebuințată mai ales la încărcatul fânului și al snopilor. – **Furcă** + suf. *-oi.*

FURCULÍȚĂ, *furculițe,* s. f. **1.** Obiect (de metal) alcătuit dintr-un mâner și doi până la patru dinți, cu ajutorul căruia se duce mâncarea la gură; furcuță (**2**). **2.** Fiecare dintre cele două piese curbate, încrucișate la unul dintre capete, prin care este fixată inima carului pe podul osiei dinapoi, pentru a împiedica rotirea inimii în plan orizontal; gemănare. [Pl. și: *furculiți*] – **Furcă** + suf. *-uliță.*

FURCÚȚĂ, *furcuțe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *furcă;* furchiță. **2.** (Reg.) Furculiță (**1**). **3.** Partea cornoasă a copitei la cal, de forma unei piramide culcate cu vârful înainte, care se află în porțiunea posterioară a tălpii și care are rolul de a proteja țesuturile vii și de a amortiza șocurile. – **Furcă** + suf. *-uță.*

FÚRIE, *furii,* s. f. Stare de extremă iritare; mânie nestăpânită; violență. ◊ Loc. adv. *Cu furie* = extrem de furios; cu putere mare, nestăvilită. ♦ Fig. (Rar) Dorință puternică, patimă, pornire nestăpânită. [Acc. și: *furíe*].

FURIÓS, -OÁSĂ, *furioși, -oase,* adj. (Despre oameni și animale și despre manifestările lor) Cuprins de furie, mânios. ♦ (Adverbial) Cu furie. ♦ (Despre elemente ale naturii) Violent, puternic, năprasnic. [Pr.: *-ri-os*].

FURÍȘ, -Ă, *furiși, -e,* adj. Care se face în ascuns, pe neobservate. ◊ Loc. adv. *Pe furiș* = în ascuns; tiptil. – **Fur** + suf. *-iș.*

FURIȘÁ, *furișez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) strecura pe nesimțite, pe furiș, a pătrunde sau a face să pătrundă ori a (se) introduce undeva pe neobservate, pe ascuns, tiptil. ◊ Loc. adv. *Pe furișate* = pe furiș. ♦ Refl. A se ascunde, a se feri de cineva. [Formă gramaticală: (în loc.) *furișáte*] – Din **furiș.**

FURIȘÁRE, *furișări,* s. f. Acțiunea de *a (se) furișa* și rezultatul ei. – V. **furișa.**

FURIȘÁT, -Ă, *furișați, -te,* adj. Care se strecoară pe furiș, tiptil; ascuns, neobservat. ♦ (Adverbial) Pe furiș. – V. **furișa.**

FURNICÁ, pers. 3 *furnícă,* vb. I. **1.** Intranz. A umbla încoace și încolo în număr mare, a se mișca în toate părțile ca furnicile; a mișuna, a forfoti. ♦ (Rar; urmat de determinări introduse prin prep. „de") A fi plin de..., a fi ticsit de **2.** Tranz. impers. A avea o senzație neplăcută de mâncărime și de înțepături pe piele.

FURNICÁR1, *furnicare,* s. n. **1.** Ridicătură mică de pământ care adăpostește o colonie de furnici; mușuroi. ♦ Totalitatea furnicilor dintr-un mușuroi. **2.** Fig. Mulțime (de oameni) care mișună.

FURNICĂTÚRĂ, *furnicături,* s. f. Senzație neplăcută de înțepături și de mâncărime de piele. – **Furnica** + suf. *-ătură.*

FURT, *furturi,* s. n. Infracțiune care constă în însușirea pe nedrept a unui lucru mobil din posesiunea sau deținerea unei persoane, fără consimțământul acesteia; hoție, furătură.

FURTIȘÁG, *furtișaguri,* s. n. Furt (de mici proporții); ciupeală. – **Furt** + suf. *-işag.*

FURTUNÁR, *furtunari,* s. m. Pasăre marină de mărimea unui porumbel, cu nările situate la capătul unor tuburi cornoase de pe cioc. – **Furtună** + suf. *-ar.*

FURTUNÁTEC, -Ă adj. v. **furtunatic.**

FURTUNÁTIC, -Ă, *furtunatici, -ce,* adj. (Rar) Furtunos, impetuos. [Var.: **furtunátec, -ă** adj.] – **Furtună** + suf. *-atic.*

FURTÚNĂ, *furtuni,* s. f. **1.** Vânt puternic însoțit de averse de ploaie, de grindină și de descărcări electrice; vijelie. ◊ Expr. *Furtună de...* = mulțime (mare) de **2.** Fig. Zbucium, tulburare sufletească. **3.** Fig. Revoltă, răscoală. – (după *fură* + *tună*).

FURTUNÓS, -OÁSĂ, *furtunoși, -oase,* adj. **1.** Bântuit de furtună; *fig.* agitat, zbuciumat. **2.** Fig. (Despre ființe și acțiunile lor) Năvalnic, impetuos, violent. – **Furtună** + suf. *-os.*

FUS1**, (I)** *fuse,* **(II)** *fusuri,* s. n. **I. 1.** Unealtă de tors care servește la răsucirea firului și pe care se înfășoară firul pe măsură ce este tors, având forma unui bețișor lung și subțire, îngroșat la mijloc, cu capătul de sus ascuțit și cel de jos rotunjit și înțepenit într-o rotiță. ◊ Loc. adj. *În fus* = în formă de fus1 (**I 1**); fusiform. **2.** Organ al mașinilor de tors, cu ajutorul căruia se răsucește și pe care se înfășoară firul. **II. 1.** Nume dat unor părți ale mașinilor de țesut, de depănat etc. care seamănă la formă cu fusul1 (**I 1**). **2.** Trunchiul unui copac de la bază până la vârf, fără crengi. **3.** Parte a unei coloane de arhitectură, cuprinsă între bază și capitel.

FUSÁR, *fusari,* s. m. (Ihț.) Pește de apă dulce cu corpul în formă de fus1 (**I 1**), de culoare galbenă-castanie, cu dungi transversale de culoare mai închisă. ◊ *Fusar mare* = pietrar. ♦ Țipar. [Var.: **fusáriu** s. m.] – **Fus**1 + suf. *-ar.*

FUSÁRIU s. m. v. **fusar.**

FUSCÉL, *fuscei,* s. m. **1.** Fiecare dintre vergelele trecute printre firele de urzeală la războiul de țesut; vergea, joardă. **2.** Fiecare dintre vergelele sau scândurile orizontale care formează treptele unei scări. **3.** Fiecare dintre vergelele verticale ale loitrei carului. **4.** (Rar) Cotor de ceapă. [Var.: **fușcél, fuștél** s. m.].

FÚSTĂ, *fuste,* s. f. Obiect de îmbrăcăminte femeiască, care acoperă corpul de la talie în jos; jupă. ♦ Fig. (Depr.) Femeie.

FUSTIȘOÁRĂ, *fustișoare,* s. f. Diminutiv al lui *fustă;* fustiță. – **Fustă** + suf. *-işoară.*

FUSTÍȚĂ, *fustițe,* s. f. Fustișoară. – **Fustă** + suf. *-iță.*

FUȘALĂU, *fușalăi,* s. m. (Reg.) Unealtă în forma unei țesale folosită la scărmănat lâna, cânepa etc.

FUȘCÉL s. m. v. **fuscel.**

FUȘEREÁLĂ, *fușereli,* s. f. (Fam.) Faptul de *a fușeri.* – **Fușeri** + suf. *-eală.*

FUȘERÍ, *fușeresc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A răscoli (**1**). **2.** A face un lucru de mântuială; a rasoli. – Cf. fușalău.

FUȘTÁȘ, *fuștași,* s. m. (În Țara Românească și în Moldova) Soldat înarmat cu o fuște, care făcea parte din garda personală a domnilor până în sec. XIX; lăncier. – **Fuște** + suf. *-aș.*

FÚȘTE, *fuști,* s. f. (Înv.) Suliță de lemn cu vârful de fier; lance.

G

G, *g*, s. m. A noua literă a alfabetului limbii române.

GA interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită strigătul gâștelor. – Onomatopee.

GACI s. m. pl. Pantaloni largi din pânză albă, care fac parte din portul popular specific în regiunea Oașului. – Et. nec.

GĂIE, *găi*, s. f. Nume dat mai multor păsări răpitoare de zi, asemănătoare cu uliul, cu ciocul coroiat, cu gheare puternice și cu coada bifurcată . ◊ Expr. *Se ține gaie după* (sau *de) cineva,* se zice despre o persoană de care nu poți scăpa. ♦ *De-a puia-gaia* v. *puia*. – Et. nec.

GĂIȚĂ, *gaițe,* s. f. **1.** Pasăre înrudită cu corbul, de mărimea unei ciori, cu penajul brun-roșcat, cu dungi albastre și negre pe aripi, cu coada neagră, care poate imita sunetele scoase de alte păsări. ◊ *Gaiță de munte* = alunar. **2.** Epitet dat unei persoane care vorbește mult și fără rost. [Pr.: *ga-i-ță*].

GÁLBEN, -Ă, *galbeni*, *-e*, adj., s. n., s. m., s. f. **1.** Adj. De culoarea aurului, a lămâii etc. Expr. *(A se face* sau *a fi) galben ca ceara* = (a deveni) foarte palid din cauza unei emoții sau a unei boli.. ♦ (Despre fața omului sau despre alte părți ale corpului său; *p. ext.* despre oameni) Palid. ♦ (Despre părul oamenilor) Blond. ♦ (Despre părul sau culoarea cailor) Șarg. **2.** S. n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului solar, situată între portocaliu și verde. **3.** S. m. Nume dat mai multor monede de aur, de valori variabile, care au circulat și în Țările Române în Evul Mediu. **4.** S. f. (În sintagma) *Galbenă de Odobești* = soi de viță-de-vie cu boabele strugurilor galbene-verzui. [Var.: (pop.) **gálbin, -ă** adj., s. n., s. m.].

GÁLBIN, -Ă adj., s. n., s. m. v. **galben.**

GALERÍE, *galerii*, s. f. **1.** Coridor subteran în formă de tunel care permite accesul minerilor la zăcământ și îngăduie executarea lucrărilor miniere. **2.** Coridor subteran (adesea ramificat) săpat de animale pentru a le servi ca adăpost.**3.** Coridor lung (și boltit) situat în interiorul sau în afara unei clădiri, servind ca element de legătură sau ca loc de plimbare. **4.** Muzeu sau secție a unui muzeu în care sunt expuse opere de pictură și de sculptură. ♦ Serie de tablouri expuse.

GÁLEȘ, -Ă, *galeși, -e,* adj. (Despre ochi sau privire; *p. ext.* despre oameni; adesea adverbial). **1.** Drăgăstos, duios. **2.** Melancolic, trist. [Var.: (reg.) **gáliș, -ă** adj.].

GALÓP, *galopuri*, s. n. Mersul cel mai rapid al calului, constând dintr-o succesiune de salturi.

GALOPÁ, *galopez*, vb. I. Intranz. (Despre cai) A alerga în galop; (despre oameni) a călări un cal care aleargă în galop.

GALOPÁRE, *galopări,* s. f. Faptul de *a galopa*. – V. **galopa.**

GARD, *garduri*, s. n. **1.** Construcție de lemn, de metal, de zidărie etc. care împrejmuiește o curte, un teren, o grădină etc. ◊ *Gard viu* = plantație deasă de arbuști, de forma unui gard (**1**), care servește la împrejmuirea unui loc sau ca element decorativ. ◊ *A sări peste garduri* = a avea o comportare imorală, a umbla după aventuri amoroase. **2.** Împletitură de nuiele, de trestie etc. cu care se face un baraj de-a curmezișul unei ape curgătoare pentru prinderea peștelui.

GAROÁFĂ, *garoafe*, s. f. Plantă erbacee ornamentală cu frunze opuse și liniare, cu flori de culori diverse și cu miros specific, plăcut . ◊ Compuse: *garoafă-de-câmp* (sau *sălbatică)* = garofiță (**2**); *garoafă-de-munte* = plantă cu frunze lanceolate, cu flori plăcut mirositoare, albe sau roz, cu peri purpurii.

GAROFIȚĂ, *garofițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *garoafă.* **2.** Plantă erbacee cu frunze lanceolate și flori purpurii; garoafă-de-câmp . **3.** Plantă erbacee ornamentală cu tulpina ramificată, cu flori mari, roșii, albe sau pestrițe. **4.** (În compusele) *Garofiță-de-munte* = plantă erbacee cu flori mari, purpurii *; garofița-Pietrei-Craiului* = plantă erbacee a cărei tulpină de 10-20 cm poartă o singură floare purpurie brăzdată radial de dungi mai închise . – **Garoafă** + suf. *-iță.*

GĂȘCĂ, *găști,* s. f. (Fam.) Grup restrâns de oameni, uniți între ei prin preocupări, mai ales în vederea săvârșirii unor acțiuni reprobabile; grup de oameni care se află la periferia societății. ◊ Expr. *A (se) sparge gașca* = a (se) risipi, a (se) destrăma o cârdășie, o clică. – Et. nec.

GÁTA adj. invar. (Adesea adverbial) **1.** (Despre lucruri) A cărui confecționare, construire, realizare s-a încheplinit; isprăvit, terminat, sfârșit. ◊ *Haine (de) gata* = haine confecționate care se pot cumpăra direct din magazin. ◊ Loc. adv. *(Pe) de (-a) gata* = fără să muncească, pe nemuncite, din munca altuia. *A veni* (sau *a sosi) la de-a gata* = a profita de ceva făcut de altul. **2.** Care a făcut toate pregătirile pentru ceva; pregătit. ♦ Dispus să..., în stare să... **3.** Care este aproape să..., pe punctul de a…

GÁURĂ, *găuri,* s. f. Scobitură, adâncitură, spărtură ivită de la sine sau anume făcută într-un corp, într-un material, în pământ etc.; cavitate, bortă. ◊ *Gaura cheii* = orificiu prin care se bagă cheia în broască. ◊ Expr. *Gaură de șarpe* = loc ferit care servește cuiva ca ascunzătoare. [Pr.: *ga-u-*].

GÁZDĂ, *gazde,* s. f. **1.** Persoană care primește pe cineva la sine (dându-i adăpost); cel care ține pe cineva la sine în schimbul unei chirii (și cu întreținere plătită); stăpânul unei case în raport cu oaspeții săi. **2.** Locuință ocupată de cineva în calitate de oaspete sau de chiriaș. **3.** (Reg.) Țăran bogat; chiabur, bogătan. ◊ Loc. adj. *De gazdă (mare)* = din oameni bogați.

GĂBJÍ, *găbjesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A prinde pe cineva care a fugit, care s-a ascuns; a pune mâna pe cineva; a înhăța, a găbui. ♦ A fura. – Cf. găbui.

GÁBJÍRE, *găbjiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a găbji* și rezultatul ei. – V. **găbji.**

GĂBUÍ, *găbuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A găbji.

GĂBUÍRE, *găbuiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a găbui* și rezultatul ei. – V. **găbui.**

GĂGĂÚȚĂ, *găgăuți, -e,* s. m. și f. Persoană prostănacă, toantă. – Et. nec.

GĂINÁ1, pers. 3 *găinează,* vb. I. Refl. (Despre păsări) A-și lepăda găinațul; a se găinăța. [Pr.: *gă-i-*] – Din **găinaț** (derivat regresiv).

GĂINÁ2, *găinez,* vb. I. Intranz. (Pop.; despre oameni) A lâncezi; a boli. [Pr.: *gă-i-*. – Var.: **găiní** vb. IV] – Din **găină.**

GĂINÁR, *găinari,* s. m. **1.** Vânzător de găini sau, *p. gener.,* de păsări de curte vii. **2.** (Fam.) Hoț de găini; *p. gener.* hoț de lucruri mărunte, borfaș. ♦ Persoană care se ocupă de afaceri ilicite mărunte. [Pr.: *gă-i-*] – **Găină** + suf. *-ar.*

GĂINÁT, *găinați,* s. m. Excrement de pasăre. [Pr.: *gă-i-*. – Pl. și: (n.) *găinațuri*].

GĂÍNĂ, *găini,* s. f. Specie de pasăre domestică, crescută pentru carne și ouă *;* pasăre care face parte din această specie; *p. restr.* femela cocoșului. ◊ Expr. *A se culca (odată) cu găinile* = a se culca foarte devreme. *Cântă găina în casă,* se zice când într-o căsnicie cuvântul hotărâtor îl are femeia. ♦ Compuse: *găină-sălbatică* (sau *-de-munte)* = femela cocoșului-de-munte; (Entom.) *găina-lui-Dumnezeu* = buburuză.

GĂINĂREÁSĂ, *găinărese,* s. f. Păzitoare, îngrijitoare de găini, găinăriță; femeie care vinde găini. [Pr.: *gă-i-*] – **Găinar** + suf. *-easă.*

GĂINĂRÍE1, *găinării,* s. f. Creșcătorie de găini sau, *p. gener.,* de păsări de curte; loc unde se ține găinile (pe lângă o gospodărie). [Pr.: *gă-i-*] – **Găină** + suf. *-ărie.*

GĂINĂRÍE2, *găinării,* s. f. (Fam.) Furt de găini; *p. gener.* furt de lucruri mărunte. ♦ Afacere ilicită mărunță. [Pr.: *gă-i-*] – **Găinar** + suf. *-ie.*

GĂINĂRÍȚĂ, *găinărițe,* s. f. (Rar) Găinăreasă. [Pr.: *gă-i-*] – **Găinar** + suf. *-iță.*

GĂINĂȚÁ, pers. 3 *găinățează,* vb. I. Refl. (Despre păsări) A se găina1. [Pr.: *gă-i-*. – Var.: **găiniță** vb. I] – Din **găinaț.**

GĂINÍ vb. IV v. **găina2.**

GĂINIȚÁ vb. I v. **găinăța.**

GĂINÚȘĂ, *găinușe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *găină.* **2.** Numele mai multor păsări sălbatice de munte sau de baltă. ◊ Compuse: *găinușă-de-baltă* = pasăre migratoare acvatică, cu penaj negru, cu o pată roșie de piele golașă în frunte și cu picioarele verzui *;* (Entom.) *găinușă-de-seară* = cărăbuș. **3.** (Astron.; art.) Cloșca-cu-Pui. **4.** (La pl.) Plantă veninoasă cu tulpina lungă și subțire, cu flori mici albe, situate în vârful tulpinii. **5.** Plantă din familia rozaceelor cu tulpina scurtă și cu flori albe . [Pr.: *gă-i-*. – Pl. și: *găinuși*] – **Găină** + suf. *-ușă.*

GĂLĂGÍE s. f. Zgomot puternic (de glasuri, de mașini etc.); larmă, hărmălaie, tărăboi. [Var.: (reg.) **hălăgíe** s. f.] – Et. nec.

GĂLĂGIÓS, -OÁSĂ, *gălăgioși, -oase,* adj. Care face (multă) gălăgie; zgomotos. [Pr.: *-gi-os*] – **Gălăgie** + suf. *-os.*

GĂLĂMÓZ, *gălămoaze,* s. n. (Reg.) Cocoloș, boț (dintr-un material solid). [Var.: **golomóz** s. n.] – Et. nec.

GĂLĂȚEÁN, -Ă, *gălățeni, -e,* s. m., s. f., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Galați. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Galați ori gălățenilor (**1**), privitor la municipiul sau la județul Galați ori la gălățeni. **3.** S. f. (La pl.) Plantă ornamentală din familia primulaceelor, cu flori roz sau purpurii; primulă. – **Galați** (n. pr.) + suf. *-ean.*

GĂLĂȚEÁNCĂ, *gălățence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Galați. – **Gălățean** + suf. *-că.*

GĂLBEÁZĂ, *gălbeze,* s. f. **1.** Vierme parazit care trăiește în căile biliare ale ovinelor și bovinelor. **2.** Boală de ficat a ovinelor și a bovinelor, provocată de gălbează (**1**). **3.** Numele a patru specii de plante parazite din familia cucutei: torțel .

GĂLBEJEÁLĂ s. f. (Pop.) Paliditate, paloare (a feței). – **Gălbeji** + suf. *-eală.*

GĂLBEJÍ, *gălbejesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A deveni palid, tras la față. – Din **gălbează** (cu sensul după *galben).*

GĂLBEJÍT, -Ă, *gălbejiți, -te,* adj. (Pop.) Palid, tras la față. – V. **gălbeji.**

GĂLBENÁRE s. f. v. **gălbinare.**

GĂLBENÁȘ, *gălbenași,* s. m. (Pop.) Gălbior (**2**). – **Galben** + suf. *-aș.*

GĂLBENÁTEC, -Ă adj. v. **gălbenatic.**

GĂLBENÁTIC, -Ă, *gălbenatici, -ce,* adj. (Rar) Gălbui. [Var.: **gălbenátec, -ă** adj.] – **Galben** + suf. *-atic.*

GĂLBENEÁ, *gălbenele,* s. f. **1.** Plantă erbacee cu tulpina groasă, cu frunze lanceolate și dințate și cu flori galbene. **2.** (La pl.) Plantă erbacee cu tulpina păroasă în partea de jos, cu frunze palmate și cu flori galbene-aurii . ◊ *Gălbenele de pădure* = plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri și cu flori galbene-aurii. **3.** (La pl.) Numele a trei plante erbacee din familia primulaceelor: **a**) plantă cu tulpina dreaptă, cu frunzele ovale acoperite cu peri și cu flori galbene; **b**) plantă cu tulpina dreaptă, cu frunze ovale-lunguiețe și cu flori galbene dispuse în panicule terminale ; **c**) drețe . – **Galben** + suf. -ea.

GĂLBENEÁLĂ, (**2**) *gălbeneli,* s. f. (Pop.) **1.** Paliditate, paloare (a feței). **2.** Vopsea galbenă (extrasă din diverse plante). – **Gălbeni** + suf. *-eală.*

GĂLBENÍ, *gălbenesc,* vb. IV. Intranz., tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) îngălbeni. [Var.: **gălbiní** vb. IV] – Din **galben.**

GĂLBENÍT, -Ă, *gălbeniți, -te,* adj. (Înv. și pop.) Îngălbenit. – V. **gălbeni.**

GĂLBENÍU, -ÍE, *gălbenii,* adj. (Rar) Gălbui. ♦ Palid (la față). – **Galben** + suf. *-iu.*

GĂLBENÚȘ, *gălbenușuri,* s. n. Partea centrală, sferică, de culoare galbenă, a oului de pasăre și de reptilă, bogată în substanțe nutritive. – **Galben** + suf. *-uș.*

GĂLBENÚȘĂ, *gălbenușe,* s. f. (La pl.) Plantă din familia rozaceelor, cu tulpina ascendentă, paniculat ramificată în partea superioară . – De la **gălbenuș.**

GĂLBINÁRE, *gălbinări,* s. f. **1.** (Med.; pop.) Icter. **2.** (Rar) Culoare galbenă a feței; paliditate. **3.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată spre vârf, cu frunze ușor dințate și cu flori purpurii . [Var.: **gălbenáre** s. f.] – Din **galbin.**

GĂLBINÍ vb. IV v. **gălbeni.**

GĂLBINICIÓS, -OÁSĂ, *gălbinicioși, -oase,* adj. (Pop.) Galben, palid (la față). – **Galben** + suf. *-icios.*

GĂLBINÍȚĂ, *gălbinițe,* s. f. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu frunzele pețiolate și flori galbene-aurii . – **Galben** + suf. *-iță.*

GĂLBIÓR, -OÁRĂ, *gălbiori, -oare,* adj., s. m. (Pop.) **1.** Adj. Diminutiv al lui *galben* (**1**). ♦ Bălai, blond. **2.** S. m. Diminutiv al lui *galben* (**3**); gălbenaș [Pr.: *-bi-or*] – **Galben** + suf. *-ior.*

GĂLBÍU, -ÍE, *gălbii,* adj. (Pop.) Gălbui. ♦ Bălai, blond. – **Galben** + suf. *-iu.*

GĂLBÚI, -ÚIE, *gălbui,* adj. Care are o culoare apropiată de galben; gălbenatic, gălbeniu, gălbiu. – **Galben** + suf. *-ui.*

GĂLEÁTĂ, *găleți,* s. f. **1.** Vas de lemn, de metal etc. de forma unui trunchi de con cu baza mare în partea superioară, cu toartă, folosit pentru transportul (și păstrarea) unor lichide, unor materiale granulare sau pulverulente etc.; conținutul acestui vas; căldare. ◊ Expr. *A ploua* (sau *a turna) cu găleata* = a ploua foarte tare, torențial. **2.** Veche măsură de capacitate pentru lapte, cereale etc., a cărei valoare a variat în timp, pe regiuni și pe substanțe; conținutul acestei măsuri. **3.** Dijmă în grâne care se percepea în Evul Mediu, în Țările Române.

GĂLIGÁN, *găligani,* s. m. (Peior. și fam.) Bărbat sau băiat foarte înalt; gligan, lungan. – Cf. gligan.

GĂMÁN, *gămani,* s. m. (Pop.) Bărbat foarte mâncăcios; mâncău. – Et. nec.

GĂMĂLÍE, *gămălii,* s. f. Parte îngroșată în formă de sferă mică de la capătul unui ac; măciulie.

GĂOÁCE, *găoci,* s. f. **1.** Coaja tare a oului. **2.** Fiecare dintre jumătățile unei coji de nucă, de ghindă sau de alte fructe. [Pr.: *gă-oa-*] – Et. nec.

GĂRĂFIOÁRĂ, *gărăfioare,* s. f. Diminutiv al lui *garafă.* – **Garafă** + suf. *-ioară.*

GĂRDINÁR, *gărdinare,* s. n. Unealtă de dogărie cu care se execută manual gardinile (**1**). – **Gardină** + suf. *-ar.*

GĂRDUÍ, *gărduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A îngrădi, a împrejmui un loc, un teren cu gard (**1**). – **Gard** + suf. *-ui.*

GĂRDUÍT, -Ă, *gărduiți, -te,* adj. (Rar; despre locuri, terenuri) Împrejmuit cu gard (**1**). – V. **gărdui.**

GĂRDULÉȚ, *gărdulețe,* s. n. Diminutiv al lui *gard.* – **Gard** + suf. *-uleț.*

GĂRDURÁRIȚĂ, *gărdurarițe,* s. f. Arbust spinos, otrăvitor, cu frunze lanceolate și flori roșii-violete, cultivat pentru a forma garduri vii . – **Garduri** (pl. lui *gard)* + suf. *-ariță.*

GÂRGĂRIȚĂ, *gârgărițe,* s. f. Nume dat mai multor insecte coleoptere, de obicei mici, cu corpul sferic sau oval, care atacă unele plante cultivate. [Acc. și: *gărgăríță*].

GÂRGĂÚN, *gârgăuni,* s. m. **1.** Viespe mare, de pădure, cu ac foarte veninos, care produce un puternic zgomot specific atunci când zboară; bârzăun . **2.** Fig. (La pl.) Pretenții nejustificate, fumuri. ◊ Expr. *A fi cu* (sau *a avea) gârgăuni în* (sau *la) cap* = a avea idei ciudate, anormale, extravagante; a fi extrem de încrezut. *A scoate* (cuiva) *gârgăunii (din cap)* = a face (pe cineva) să renunțe la ideile ciudate, anormale, extravagante pe care le are. [Var.: **gărgaúne** s. m.] – Et. nec.

GÂRGĂÚNE s. m. v. **gârgăun.**

GĂSÉLNIȚĂ1, *găselnițe,* s. f. Fluture mic, de culoare roșie-cenușie cu cercuri albe, ale cărui larve rod fagurii de miere; molia-stupilor.

GĂSÉLNIȚĂ2, *găselnițe,* s. f. (Fam.) Situație de efect găsită și exploatată de cineva. – **Găsi** + suf. *-elniță.*

GĂSÍ, *găsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da de (sau peste) ceva sau cineva (din întâmplare sau căutând anume); a descoperi, a afla. ◊ Expr. (Fam.) *A-și găsi beleaua* = a se afla într-o situație neplăcută, a avea necazuri. (Reg.) *A (-i) găsi* (cuiva) *dreptate* = a (-i) face (cuiva) dreptate. ◊ *Să te găsesc sănătos!* formulă de salut la despărțire. **2.** Tranz. (Despre suferințe fizice) A cuprinde, a surprinde (pe neașteptate) pe cineva. **3.** Refl. A se afla undeva, a fi; a se afla într-o anumită situație, împrejurare etc.; a se prezenta într-un anumit fel.

GĂSÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) găsi* și rezultatul ei. – V. **găsi.**

GĂSÍT s. n. Faptul de *a găsi.* ◊ (Pop.) *Bun găsit!* formulă de salut la întâlnire. – V. **găsi.**

GĂSITÓR, -OÁRE, *găsitori, -oare,* s. m. și f. Persoană care a găsit un obiect pierdut. – **Găsi** + suf. *-tor.*

GĂTÁ vb. I v. **găti.**

GĂTÁT, -Ă adj. v. **gătit**2.

GĂTEÁLĂ, *găteli,* s. f. Faptul de *a (se) găti;* (concr.) ceea ce servește cuiva spre a (se) găti, spre a (se) îmbodobi. – **Găti** + suf. *-eală.*

GĂTÉJ, *găteje,* s. n. Creangă subțire și uscată care servește la aprinderea focului; vreasc.

GĂTÍ, *gătesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) îmbrăca (frumos); a (se) împodobi. **2.** Refl. și tranz. A fi gata de..., a (se) pregăti (pentru o acțiune). **3.** Tranz. A face, a prepara mâncare (prin fierbere, prăjire, copt.). **4.** Tranz. și intranz. (Reg.) A sfârși, a termina, a isprăvi. [Var.: (reg.) **gătá** vb. I] – Din **gata.**

GĂTÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) găti* și rezultatul ei; gătit1. – V. **găti.**

GĂTÍT1 s. n. Acțiunea de *a (se) găti,* gătire; (în special) preparare a mâncării. – V. **găti.**

GĂTÍT2**, -Ă,** *gătiți, -te,* adj. **1.** Care este îmbrăcat frumos, îngrijit, dichisit, împodobit. **2.** (Despre mâncăruri) Care este preparat, pregătit (la foc). [Var.: (reg.) **gătát, -ă** adj.] – V. **găti.**

GĂUNÓS, -OÁSĂ, găunoși, -oase, adj. (Despre copaci sau trunchiuri de copaci) Care este găurit, gol, mâncat pe dinăuntru; scorburos. ♦ (Despre nuci) Care este fără miez; sec. ♦ (Pop.; despre dinți, măsele) Cariat (într-un stadiu avansat). ♦ Fig. (Despre acțiuni, manifestări ale oamenilor) Care este lipsit de conținut, de temei. [Pr.: gă-u-] – **Găunã** + suf. -os.

GĂUNOȘĂTÚRĂ s. f. v. **găunoșitură.**

GĂUNOȘÍ, găunoșesc, vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A face să devină sau a deveni găunos. [Pr.: gă-u-] – Din **găunos.**

GĂUNOȘITÚRĂ, *găunoșituri,* s. f. (Rar) Gaură, scobitură; scorbură. [Pr.: *gă-u-.* – Var.: **găunoșătúră** s. f.] – **Găunoși** + suf. *-tură.*

GĂUREÁ, -ÍCĂ, *găurele,* s. f. Diminutiv al lui *gaură;* găurice. ♦ (La pl.) Fel de broderie pe o pânză din care s-au scos din loc în loc câteva fire. [Pr.: *gă-u-*] – **Gaură** + suf. *-ea, -ică.*

GĂURÍ, *găuresc,* vb. IV. Tranz. A face o gaură (cu ajutorul unui instrument, al unei unelte etc.); a perfora. ♦ Refl. A se strica, a se degrada în urma găuririi. [Pr.: *gă-u-*] – Din **gaură.**

GĂURÍCE, *găurici,* s. f. Găurea. [Pr.: *gă-u-*] – **Gaură** + suf. *-ice.*

GĂURÍRE, *găuriri,* s. f. Acțiunea de *a (se) găuri* și rezultatul ei; găurit1. [Pr.: *gă-u-*] – V. **găuri.**

GĂURÍT1 s. n. Găurire. [Pr.: *gă-u-*] – V. **găuri.**

GĂURÍT2**, -Ă,** *găuriți, -te,* adj. Care are una sau mai multe găuri, prevăzut cu una sau mai multe găuri; în care s-a făcut o gaură; care e plin de găuri.♦ Care s-a stricat, s-a degradat formând găuri. [Pr.: *gă-u-*] – V. **găuri.**

GĂZÁR, *găzari,* s. m. Vânzător (ambulant) de petrol lampant. – **Gaz**2 + suf. *-ar.*

GĂZĂRÍE, *găzării,* s. f. Loc unde se vinde petrol lampant. – **Gaz**2 + suf. *-ărie.*

GĂZDOÁIE, *găzdoaie,* s. f. (Înv. și reg.) **1.** Stăpâna casei (în raport cu oaspeții sau cu chiriașii săi); gospodină. **2.** Chiaburoaică. [Pr.: *-doa-ie*] – **Gazdă** + suf. *-oaie.*

GĂZDUÍ, *găzduiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A primi pe cineva în casa sa o anumită vreme, dându-i adăpost (și mâncare). **2.** Intranz. A rămâne (să locuiască și să mănânce) câtva timp în casa cuiva. – **Gazdă** + suf. *-ui.*

GĂZDUÍRE, *găzduiri,* s. f. Acțiunea de *a găzdui* și rezultatul ei. – V. **găzdui.**

GÂCÍ vb. IV v. **ghici.**

GÂDE, *gâzi,* s. m. (Pop.) Călău; gealat. – Et. nec.

GÂDILÁ, *gâdil,* vb. I. Tranz. **1.** A produce, prin atingeri ușoare asupra unor părți ale corpului, o senzație particulară, care provoacă cuiva un râs convulsiv nestăpânit. ♦ Refl. A fi sensibil la asemenea atingeri (reacționând printr-un râs convulsiv). **2.** Fig. A produce cuiva o senzație plăcută, o plăcere; a flata (în mod exagerat) pe cineva. [Var.: **gâdíli** vb. IV].

GÂDILÁRE, *gâdilări,* s. f. Acțiunea de *a (se) gâdila* și rezultatul ei; gâdilat. – V. **gâdila.**

GÂDILÁT s. n. Gâdilare. – V. **gâdila.**

GÂDILĂTÓR, -OÁRE, *gâdilători, -oare,* adj. Care gâdilă; care produce o senzație plăcută. [Var.: **gâdilitór, -oáre** adj.] – **Gâdila** + suf. *-ător.*

GÂDILĂTÚRĂ, *gâdilături,* s. f. Gâdilare; senzație particulară provocată cuiva prin gâdilare. [Var.: **gâdilitúră** s. f.] – **Gâdila** + suf. *-ătură.*

GÂDILÍ vb. IV v. **gâdila.**

GÂDILÍCI s. n. (Pop. și fam.). Gâdilătură. Expr. *A avea gâdilici la limbă* = a vorbi (prea) mult, a nu se putea abține să nu vorbească. – **Gâdila** + suf. *-ici.*

GÂDILICIÓS, -OÁSĂ, *gâdilicioși, -oase,* adj. (Pop. și fam.; despre oameni) Care se gâdilă ușor. – **Gâdili** + suf. *-icios.*

GÂDILITÓR, -OÁRE adj. v. **gâdilător.**

GÂDILITÚRĂ s. f. v. **gâdilătură.**

GÂFÂÍ, *gâfâi,* vb. IV. Intranz. A respira des și greu (în urma unor eforturi, a unei boli etc.). – Formație onomatopeică.

GÂFÂIÁLĂ, *gâfâieli,* s. f. Gâfâit. [Pr.: *-fâ-ia-*] – **Gâfâi** + suf. *-eală.*

GÂFÂÍRE, *gâfâiri,* s. f. Acțiunea de *a gâfâi* și rezultatul ei. – V. **gâfâi.**

GÂFÂÍT s. n. Faptul de *a gâfâi;* (zgomot caracteristic provocat de o) răsuflare deasă și grea; gâfâială. – V. **gâfâi.**

GÂFÂÍTOR, -OÁRE, *gâfâitori, -oare,* adj. (Despre respirație, voce etc.) Cu gâfâieli. [Pr.: *-fâ-i-*] – **Gâfâi** + suf. *-tor.*

GÂGÁÍ, pers. 3 *gágáie,* vb. IV. Intranz. (Despre gâște sau rațe) A scoate strigăte caracteristice speciei. – Formație onomatopeică.

GÂGÁÍRE, *gâgâiri,* s. f. Acțiunea de *a gâgâi* și rezultatul ei; strigăt caracteristic scos de gâște (și de rațe); gâgâit, gâgâitură. – V. **gâgâi.**

GÂGÂÍT, *gâgâituri,* s. n. Faptul de *a gâgâi;* strigăt caracteristic scos de gâște (și de rațe); gâgâitură, gâgâire. – V. **gâgâi.**

GÂGÂITÚRĂ, *gâgâituri,* s. f. Gâgâit. [Pr.: *-gâ-i-*] – **Gâgâi** + suf. *-tură.*

GÂGÂLÍCE, *gâgâlici,* s. f. (Pop. și fam.) Obiect sau ființă de dimensiuni reduse. – Et. nec.

GÂL interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul produs de lichide care curg dintr-un vas (cu gâtul strâmt) sau care alunecă pe gât. – Onomatopee.

GÂLCĂ, *gâlci,* s. f. (Pop.) **1.** Inflamare a ganglionilor de la gât sau a amigdalelor; (concr.) umflătură rezultată în urma acestei inflamări; *p. gener.* umflătură (sub piele). **2.** Fig. Nod sau porțiune mai îngroșată care apare la firele textile (toarse).

GÂLCEÁVĂ, *gâlcevi,* s. f. (Pop.) Ceartă (zgomotoasă, aprinsă); situație creată în raporturile dintre două sau mai multe persoane în urma unor certuri; sfadă.

GÂLCEVÍ, *gâlcevesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Înv. și pop.) A se certa, a se ciorovăi. – Din **gâlceavă.**

GÂLCEVÍRE, *gâlceviri,* s. f. (Înv. și pop.) Faptul de *a se gâlcevi;* ceartă, neînțelegere. – V. **gâlcevi.**

GÂLCEVITÓR, -OÁRE, *gâlcevitori, -oare,* adj., s. m. și f. (Pop.) (Om) certăreț. – **Gâlcevi** + suf. *-tor.*

GÂLGÂÍ, *gâlgâi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre lichide, la pers. 3) A curge cu zgomot dintr-un vas (cu gâtul strâmt) sau când alunecă pe gât etc.; *p. gener.* a curge provocând un zgomot ritmic. **2.** Tranz. (Reg.) A sorbi o băutură cu înghițituri mari (și cu zgomot). – **Gâl-g**[âl] + suf. *-âi.*- Onomatopee.

GÂLGÂIÁLĂ, *gâlgâieli,* s. f. Gâlgâire. [Pr.: *-gâ-ia-*] – **Gâlgâi** + suf. *-eală.*-Onomatopee.

GÂLGÂÍRE, *gâlgâiri,* s. f. Faptul de *a gâlgâi;* zgomot caracteristic produs de un lichid care curge dintr-un vas (cu gâtul strâmt) sau care alunecă pe gât etc.; gâlgâit, gâlgâială, gâlgâitură. – V. **gâlgâi.**- Onomatopee.

GÂLGÂÍT s. n. Gâlgâire. – V. **gâlgâi.**

GÂLGĂITÓR, -OÁRE, *gâlgâitori, -oare,* adj. Care gâlgâie. [Pr.: *-gâ-i-*] – **Gâlgâi** + suf. *-tor.*- Onomatopee.

GÂLGÂITÚRĂ, *gâlgâituri,* s. f. Gâlgâire. [Pr.: *-gâ-i-*] – **Gâlgâi** + suf. *-tură.*-Onomatopee.

GÂLMĂ, *gâlme,* s. f. (Pop.) **1.** Dâmb, movilă. **2.** Umflătură, gâlcă, bolfă.

GÂND, *gânduri,* s. n. **1.** Proces de gândire sau rezultatul procesului de gândire; idee, cuget, cugetare. *Îi treceau multe gânduri prin cap.* ◊*Ca gândul* = extrem de repede. *(Du*s sau *căzut* etc.) *pe gânduri*. *A sta pe* (sau *la) gânduri* = a chibzui. *A pune* (pe cineva) *pe gânduri*. **2.** Închipuire, imaginație, fantezie; inspirație. *Gândul îl purta departe*. **3.** Loc considerat ca sediu al cugetării; minte; memorie. *I-a ieșit din gând.* ◊ Expr. *Nici cu gândul n-am gândit* = nici nu m-am așteptat la asta, n-am crezut că se va întâmpla aceasta. *Când cu gândul n-ai gândi* = când nici nu te aștepți. **4.** Intenție, plan. *A venit cu gând bun.*

GÂNDÁC, *gândaci,* s. m. **1.** Nume generic dat insectelor din ordinul coleopterelor sau al altor insecte asemănătoare cu coleopterele. ◊ Compuse: *gândac-de-casă* (sau *-de-bucătărie, -negru)* =

șvab1; *gândac-de-frasin* (sau *gândacul-frasinului)* = cantaridă; *gândac-de-mai* = cărăbuș; *gândac-de-făină* = morar. **2.** (De obicei determinat prin „de mătase") Vierme-de-mătase.

GÂNDĂCÉL, *gândăcei,* s. m. Diminutiv al lui *gândac* (**1**). – **Gândac** + suf. *-el.*

GÂNDÍ, *gândesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și refl. A-și forma o idee despre un lucru, a pătrunde ceva cu mintea; a reflecta, a medita, a cugeta, a chibzui la ceva. ◊ Expr. *A da* (cuiva) *de gândit* = a obliga (pe cineva) să mediteze, să se întrebe, să discearnă. **2.** Refl. și intranz. A se îngriji, a-i păsa de ceva sau de cineva. **3.** Tranz. și intranz. A-i trece cuiva prin minte (că...); a crede, a socoti (că...). – Din **gând.**

GÂNDÍRE, *gândiri*, s. f. **1.** Capacitatea superioară a creierului omenesc, care reflectă în mod generalizat realitatea obiectivă prin noțiuni, judecăți, teorii etc. **2.** Factor ideal care constituie reflectarea realității obiective; spirit, conștiință. **3.** Idee, gând (1), cuget; meditare, reflecție. **4.** Imaginație, fantezie. – V. **gândi.**

GÂNDIRÍSM s. n. Curent filosofic din România, de orientare existențialist-ortodoxă, format în jurul revistei „Gândirea" în primele decen. ale sec. XX. – **Gândirea** (n. pr.) + suf. *-ism.*

GÂNDIRÍST, -Ă, *gândiriști, -ste*, adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care aparține gândirismului, privitor la gândirism, specific gândirismului. **2.** S. m. și f. Adept al gândirismului. – **Gândirea** (n. pr.) + suf. *-ist.*

GÂNDÍT s. n. Faptul de *a (se) gândi*. Loc. adv. *Pe gândite* = (bine) socotit, chibzuit. – V. **gândi.**

GÂNDITÓR, -OÁRE, *gânditori, -oare*, adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care este cufundat în gânduri, predispus la meditație; îngândurat, meditativ. ♦ Absent; distrat. **2.** S. m. și f. Persoană care reflectează asupra problemelor vieții; filosof. – **Gândi** + suf. *-tor.*

GÂNGÁNIE, *gângănii,* s. f. Nume generic dat insectelor (sau, *p. gener.* animalelor) mici.

GÂNGAV, -Ă, *gângavi, -e,* adj., s. m. și f. (Persoană) care vorbește greu, nedesluși și împiedicat, repetând silabele; gângăvit, bâlbâit. [Acc. și: *gângáv*].

GÂNGĂVEÁLĂ, *gângăveli,* s. f. Faptul de *a (se) gângăvi;* defect de vorbire al omului gângav; gângăvie, bâlbăială. – **Gângăvi** + suf. *-eală.*

GÂNGĂVÍ, *gângăvesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A vorbi nedesluși, greu și împiedicat, repetând silabele; a (se) bâlbâi. ♦ Tranz. și intranz. A exprima, a formula cu greutate o idee. – Din **gângav.**

GÂNGĂVÍE, *gângăvii,* s. f. Defect de vorbire al omului gângav; gângăveală. – **Gângav** + suf. *-ie.*

GÂNGĂVÍRE, *gângăviri,* s. f. Acțiunea de *a (se) gângăvi* și rezultatul ei. – V. **gângăvi.**

GÂNGĂVÍT, -Ă, *gângăviți, -te*, adj. (Adesea substantivat) Gângav. – V. **gângăvi.**

GÂNGURÍ, *gânguresc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. (Despre copiii mici) A scoate sunete disparate, încă nearticulate în cuvinte. **2.** Intranz. (Despre porumbei și turturele; la pers. 3) A scoate sunete caracteristice speciei. [Var.: (**2**) **gunguní, gungurí** vb. IV] – Formație onomatopeică.

GÂNGURÍRE, *gânguriri*, s. f. Faptul de *a gânguri;* gângurit. – V. **gânguri.**

GÂNGURÍT s. n. Sunete disparate, nearticulate în cuvinte, scoase de copiii mici; sunete caracteristice scoase de porumbei și de turturele, gângurire. – V. **gânguri.**

GÂNJ, *gânjuri*, s. n. (Pop.) Nuia foarte flexibilă trecută prin foc și apoi răsucită, care se folosește ca frânghie. [Pl. și: (m.) *gânji*] – Et. nec.

GÂNSÁC, *gânsaci*, s. m. (Pop.) Gâscan.

GÂRBIȚĂ, *gârbițe,* s. f. **1.** (Pop.; la animale) Greabăn, grumaz; (la oameni) ceafă. **2.** Plantă erbacee cu tulpina acoperită cu solzi și cu flori mari, violete .

GÂRBOV, -Ă, *gârbovi, -e*, adj. (Despre oameni) Care are spinarea încovoiată (de bătrânețe); gârbovit.

GÂRBOVÍ, *gârbovesc,* vb. IV. Refl. (Despre oameni) A deveni gârbov; a se cocârja. ◊ Tranz. fact. *Anii l-au gârbovit*.

GÂRBOVÍT, -Ă, *gârboviți, -te*, adj. (Despre oameni) Care este gârbov; cocârjat. – V. **gârbovi.**

GÂRGÁR, *gârgâre,* s. n. Unealtă folosită la pescuitul marin prin încercuirea și adunarea bancurilor de hamsii, stavrizi, scrumbii etc. – Et. nec.

GÁRLĂ, *gârle*, s. f. **1.** Apă curgătoare (mai mică); braț al unei ape curgătoare. ◊ Expr. (Fam.) *A se duce pe gârlă* = a se pierde, a se risipi. *A da pe gârlă* = a arunca, a risipi. ♦ (Adverbial) În mare cantitate, din belșug. **2.** Depresiune alungită (și sinuoasă) aflată în lunca unei ape curgătoare și care, acoperită de apă, leagă de obicei un râu de lacurile sau de bălțile din jurul acestuia.

GÂRLÍCI, *gârliciuri*, s. n. **1.** Intrare (strâmtă) într-un beci, într-o pivniță. **2.** (Rar) Intrare (îngustă) într-o colibă, într-un cavou, într-o peșteră. [Pl. și: *gârlice*].

GÂRLÍȚĂ1, *gârlițe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *gârlă*. – **Gârlă** + suf. *-iță.*

GÂRLIȚĂ2, *gârlițe,* s. f. Specie de gâscă sălbatică de talie mică, cu carnea gustoasă. – Et. nec.

GÂRNEÁȚĂ s. f. v. **gârniță.**

GÂRNÉȚ, *gârneți,* s. m. (Reg.) Par (mai gros) făcut de obicei din lemn de stejar. – Din **gârniță.**

GÂRNIȚĂ, *gârnițe,* s. f. (Reg.) Arbore înrudit cu stejarul, cu tulpina dreaptă, a cărei scoarță are la exterior un strat solzos, cu frunze mari, lungi, fără pețiol . [Var.: **gârneáță** s. f.].

GÂRNIȚÉT, *gârnițeturi,* s. n. (Reg.) Pădure în care predomină gârnița. [Pl. și: *gârnițete*] – **Gârniță** + suf. *-et.*

GÂSCÁN, *gâscani*, s. m. Bărbățușul gâștei; gânsac. – **Gâscă** + suf. *-an.*

GÂSCÁR, *gâscari*, s. m. (Rar) Bărbat sau băiat care păzește gâștele. – **Gâscă** + suf. *-ar.*

GÂSCÁRIȚĂ, *gâscarițe,* s. f. **1.** Numele a două plante perene cu tulpina și frunzele acoperite cu peri, cu flori mici, albe . **2.** Plantă din familia cruciferelor cu frunzele spatulate sau oblonge . – **Gâscă** + suf. *-ariță.*

GÁSCĂ, *gâște,* s. f. Pasăre domestică de talie mare, de obicei cenușie pe spate și pe laturi și albă pe piept, cu gâtul lung, crescută pentru carnea, untura și fulgii ei . ◊ *Gâscă sălbatică* = specie mai mică de gâscă, vânată pentru carne.

GÂSCĂRÍȚĂ, *gâscărițe,* s. f. (Rar) Femeie sau fată care păzește gâștele. – **Gâscar** + suf. *-iță.*

GÂSCULÍȚĂ, *gâsculițe,* s. f. Diminutiv al lui *gâscă*. – **Gâscă** + suf. *-uliță.*

GÂT, *gâturi*, s. n. **1.** Parte a corpului (la om și la unele animale) care unește capul cu trunchiul; grumaz, gâtlan; *p. ext.* gâtlej. ◊ Expr. *A se arunca de gâtul cuiva*, a îmbrățișa pe cineva. *A strânge de gât* (pe cineva) = **a)** a sugruma (pe cineva); **b)** fig. a constrânge. *A fi sătul până în gât. A-i sta* (sau *a i se opri) în gât* = a nu putea înghiți ♦ Cantitate de băutură care se poate bea dintr-o singură înghițitură. **2.** Parte a unor obiecte, a unor piese etc. care prezintă asemănare cu gâtul (**1**). ◊ *Prună cu gât* = prună gâtlană, v. *gâtlan* (**2**).

GÂTÁR, *gâtare*, s. n. Curea lată a hamului, care se trece peste gâtul calului; hamut. – **Gât** + suf. *-ar.*

GÂTIȘÓR, *gâtișoare,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *gât*. – **Gât** + suf. *-işor.*

GÂTIȚĂ, *gâtițe,* s. f. (Reg.) Gâtlej. – **Gât** + suf. *-iță.*

GÂTLÁN, -Ă, *gâtlane*, s. n., adj. **1.** S. n. (Înv. și reg.) Gât (**1**). **2.** Adj. (În sintagma) *Prună gâtlană* (și substantivat, f.) = varietate de prune alungite la unul dintre capete; prună cu gât. – **Gâlt** (înv. „gât" < sl.) + suf. *-an.*

GÂTLÉJ, *gâtlejuri*, s. n. Partea interioară a gâtului (**1**), cuprinzând faringele cu esofagul și laringele cu traheea; beregată, gâtiță, înghițitoare. – **Gât** + suf. *-lej.*

GÂTÓS, -OÁSĂ, *gâtoși, -oase*, adj. (Rar) Cu gâtul (**1**) lung. – **Gât** + suf. *-os.*

GÂTUÍ, *gâtui,* vb. IV. **1.** Tranz. A strânge pe cineva de gât (și a-l omorî prin sufocare); a sugruma. **2.** Refl. A se îngusta, a se micșora pe o anumită porțiune, într-o anumită zonă. – **Gât** + suf. *-ui.*

GÂTUÍRE, *gâtuiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) gâtui* și rezultatul ei; sugrumare. – V. **gâtui.**

GÂTUITÚRĂ, *gâtuituri*, s. f. Parte, zonă, porțiune mai îngustă din ceva. [Pr.: *-tu-i-*] – **Gâtui** + suf. *-tură.*

GÁZĂ, *gâze*, s. f. Nume generic dat insectelor mici zburătoare. – Probabil formație onomatopeică.

GÂZULÍȚĂ, *gâzulițe,* s. f. Diminutiv al lui *gâză;* gâzuță. – **Gâză** + suf. *-uliță.*

GÂZUȚĂ, *gâzuțe,* s. f. Gâzuliță. – **Gâză** + suf. *-uță.*

GEÁBA adv. (Pop.) În zadar, zadarnic, degeaba.

GEÁCĂ, *geci*, s. f. Jachetă scurtă până în talie. [Var.: **giácă** s. f.].

GEÁLĂ, *geale,* s. f. Dispozitiv mecanic folosit în operația de săpare a sondelor de petrol. – Et. nec.

GEALĂU, *gealăie,* s. n. Rindea (mare). [Pl. și: *gealăuri*].

GEAM, *geamuri*, s. n. **1.** Placă de sticlă care se fixează în pervazurile (ori cercevelele) ferestrelor sau ale ușilor și care permite luminii să străbată în interiorul unei încăperi. ♦ Bucată de sticlă care se fixează în rama ceasornicelor, a ochelarilor etc. **2.** P. gener. Fereastră.

GEÁMĂN, -Ă, *gemeni, -e,* adj. **1.** Adj., s. m. și f. Ființă care a fost născută odată cu altă ființă și de către aceeași mamă sau femelă. **2.** Unul dintre semnele zodiacului. **3.** Adj. (Despre plante) Care are două tulpini crescute din aceeași rădăcină; (despre fructe) crescute lipite câte două. **4.** Adj. (Anat.; în sintagma) *Mușchii gemeni* = mușchii, dispuși pereche, ai gambei. [Var.: (rar) **gémen, -ă** adj.].

GEÁMĂT, *gemete*, s. n. Sunet nearticulat emis de o ființă care simte o durere (fizică sau morală). ♦ Fig. Freamăt, murmur, vuiet (al unor elemente ale naturii). [Var.: **gémăt, gémet** s. n.].

GEAMPARÁLE s. f. pl. **1.** Numele unui dans popular românesc cu mișcare vioaie; melodie după care se execută acest dans. ♦ Fig. (Rar) Tril, cântec (melodios) al unei păsări. **2.** (Înv.) Castaniete.(Nunească, horă după masa de cununie) [Var.: **geambarále** s. f. pl.].

GEÁNĂ, *gene,* s. f. **1.** Fiecare dintre firișoarele de păr de pe marginea unei pleoape. ◊ Expr. *A(-i) da* (cuiva) *ochii* (sau *pleoapele) în gene* (sau *geană-n geană),* se spune despre o persoană care este gata să ațipească, să adoarmă. *A privi printre gene* = a privi cu ochii întredeschiși. **2.** (Înv.) Pleoapă (a ochiului). **3.** Fig. Dungă, fâșie îngustă de lumină; fâșie de deal, de nor etc. luminată.

GELOZÍE, *gelozii*, s. f. **1.** Sentiment chinuitor și obsedant provocat de bănuiala sau certitudinea că ființa iubită este necredincioasă. **2.** (Rar) Invidie, pizmă.

GELUÍ, *geluiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi cu gealăul suprafața unei piese de lemn; *p. gener.* a rindelui.

GELUÍRE, *geluiri*, s. f. Acțiunea de *a gelui* și rezultatul ei. – V. **gelui.**

GELUÍT, -Ă, *geluiți, -te*, adj. Netezit cu gealăul; *p. gener.* rindeluit. – V. **gelui.**

GEMĂNÁRE, gemănări, s. f. Furculiță (**2**). – De la **geamăn.**

GEMĂNÁRIȚĂ, *gemănarițe,* s. f. (Bot.) Bujorel (**2**) . – **Geamăn** + suf. *-ariță.*

GÉMĂT s. n. v. **geamăt.**

GEMĂTÓR, -OÁRE, *gemători, -oare*, adj. (Rar) Care geme. – **Geme** + suf. *-ător.*

GÉME, *gem,* vb. III. Intranz. **1.** (Despre ființe) A scoate sunete nearticulate ca urmare a unei dureri (fizice sau morale). ♦ Fig. (Despre elemente ale naturii) A fremăta, a murmura, a vui. **2.** Fig. A fi plin, încărcat peste măsură.

GÉMEN, -Ă adj. v. **geamăn.**

GEMET s. n. v. **geamăt.**

GEMULÉȚ, *gemulețe,* s. n. Diminutiv al lui *geam*. – **Geam** + suf. *-uleț.*

GEMÚT s. n. Faptul de *a geme;* geamăt. – V. **geme.**

GEN, *genuri*, s. n. **1.** Fel, soi, tip (pe care le reprezintă un obiect, o ființă, un fenomen etc.). ♦ Fel de a fi al cuiva. **2.** (Biol.) Categorie sistematică, subordonată familiei, care cuprinde una sau mai multe specii înrudite de plante sau de animale. **3.** Categorie gramaticală bazată pe distincția dintre ființe și obiecte, precum și dintre ființele de sex masculin și cele de sex feminin. **4.** Diviziune obținută prin clasificarea creațiilor artistice după formă, stil, temă. Fiecare dintre diviziunile fundamentale în care se împart operele literare și care cuprind creațiile asemănătoare prin modul de a reprezenta realitatea. *Genul epic. Genul liric. Genul dramatic.*

GENÁT, *genați,* adj. (Rar; despre ochi) Cu gene lungi. – De la **geană.**

GENERÁ, pers. 3 *generează,* vb. I. Tranz. A produce, a determina, a da naștere la...

GENERÁRE, *generări,* s. f. Acțiunea de *a genera* și rezultatul ei. – V. **genera. GENERÁȚIE,** *generații,* s. f. **1.** Totalitatea oamenilor care au aproximativ aceeași vârstă. ◊ Expr. *Din generație în generație* = din tată în fiu; de la o epocă la alta (până la noi). ♦ Perioadă de timp care desparte vârsta tatălui de cea a fiului. **2.** Totalitatea animalelor domestice care aparțin aceleiași specii sau rase și care s-au născut în același an.

GÉNERE s. n. (În loc. adv.) *În genere* = în general; în mod obișnuit, de obicei.

GENERÓS, -OÁSĂ, *generoși, -oase*, adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care este gata să ajute în mod dezinteresat pe alții; mărinimos; darnic.

GENÚNCHE s. m. v. **genunchi.**

GENUNCHÉR, *genunchere,* s. n. (Reg.) Suman sau pieptar (din piele de miel) lung până la genunchi. – **Genunchi** + suf. *-ar.*

GENÚNCHI, *genunchi*, s. m. Parte a piciorului (la oameni și la unele animale) care cuprinde regiunea articulației femurului cu tibia (incluzând și rotula). ◊ *În genunchi* = cu picioarele îndoite din genunchi și cu gambele așezate pe pământ. *Pe genunchi* = pe porțiunea anterioară a picioarelor, imediat mai sus de genunchi (**1**). ◊ Expr. *Cu genunchii la gură* = ghemuit, strâns. [Var.: (reg.) **genúnche** s. m.].

GENUNCHIÉRĂ, *genunchiere,* s. f. Împletitură de lână, de bumbac, bandaj special etc. cu care se acoperă genunchiul (**1**) pentru a-l proteja (la anumite munci). [Pr.: *-chi-e-*] – **Genunchi** + suf. *-ieră.*

GENÚNE, *genuni*, s. f. Prăpastie adâncă, abis, hău1. – Et. nec.

GEPÍZI s. m. pl. Populație, care, migrând dinspre NE Europei, s-a așezat în sec. III e. n. în N și V Daciei, precum și în Panonia.

GER, *geruri*, s. n. Temperatură atmosferică foarte scăzută (specifică perioadei din toiul iernii); frig foarte mare.

GERÁR s. m. (Pop.) Ianuarie. – Din **ger,** după *ianuar*[ie].

GÉRMEN, *germeni*, s. m. **1.** Formațiune inițială în dezvoltarea ființelor vii; oul fecundat; embrionul plantei. ◊ Loc. adj. și adv. *În germene* = (care se află) într-un stadiu inițial, înainte de a se dezvolta. **2.** Fig. Principiu, element, cauză din care se dezvoltă ceva. [Var.: **gérmene** s. m.].

GÉRMENE s. m. v. **germen.**

GERMINÁ, pers. 3 *germinează*, vb. I. Intranz. (Despre germeni, *p. ext.* despre plante) A începe să se dezvolte, să încolțească, să se înmulțească, să pornească un nou ciclu de vegetație (în condiții favorabile). ♦ (Despre o materie organică sau un organ) A trece de la viața latentă sau embrionară la viața activă.

GERMINÁRE, *germinări,* s. f. Acțiunea de *a germina* și rezultatul ei; încolțire. – V. **germina.**

GERMINÁȚIE, *germinații,* s. f. Proces fiziologic de trecere a unui germen de la viața latentă la viața activă și care duce la nașterea unei plante sau a unui organ vegetal.

GERÓS, -OÁSĂ, *geroși, -oase*, adj. (Despre vreme, zile etc.) Foarte friguros, extrem de rece. – **Ger** + suf. *-os.*

GERUÍ, pers. 3 *geruiește,* vb. IV. Intranz. A se face, a fi foarte frig, a se lăsa ger. – **Ger** + suf. *-ui.*

GERUIÁLĂ, *geruieli*, s. f. Frig mare (specific iernii). ♦ (Pop.; concr.) Promoroacă, chiciură. [Pr.: *-ru-ia-*] – **Gerui** + suf. *-eală.*

GERUÍRE, *geruiri*, s. f. Acțiunea de *a gerui* și rezultatul ei. – V. **gerui.**

GERUÍT, -Ă, *geruiți, -te*, adj. Cu ger, înghețat. – V. **gerui.**

GERULÉȚ, *geruleț,* s. n. (Fam.) Diminutiv al lui *ger*. – **Ger** + suf. *-uleț.*

GEST, *gesturi*, s. n. **1.** Mișcare a mâinii, a capului etc. care exprimă o idee, un sentiment, o intenție, înlocuind uneori cuvintele sau dând mai multă expresivitate vorbirii. **2.** Faptă sau purtare dictată de un anumit scop, de anumite interese, având o anumită semnificație etc.

GESTICULÁ, *gesticulez*, vb. I. Intranz. A face mai multe gesturi (cu mâinile) în timpul vorbirii sau pentru a exprima ceva.

GESTICULÁRE, *gesticulări,* s. f. Acțiunea de *a gesticula* și rezultatul ei; gesticulație. – V. **gesticula.**

GESTICULÁȚIE, *gesticulații,* s. f. Gesticulare.

GET, -Ă, *geți, -te*, s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. (La pl.) Nume dat de greci geților(pământenilor); (și la sg.) persoană care făcea parte din populația băștinașă a Daciei. **2.** Adj. Care aparține geților, care se referă la geți. *Triburi gete.*

GET-BEGÉT adj. invar. (Pop.; despre oameni) Autentic, adevărat, neaoș.

GÉTIC, -Ă, *getici, -ce*, adj. Care aparține geților, privitor la geți.

GHEÁRĂ, *gheare*, s. f. **1.** Formațiune cornoasă ascuțită, curbată, crescută la vârful degetelor unor reptile, păsări și mamifere, servind mai ales la apărare și la atac. ◊ Expr. (Fam.) *A fi lung în* (sau *la, de) gheare* = a avea obiceiul să fure. *A-și scoate* (sau *a-și arăta) ghearele* = a-și arăta fondul ascuns și rău al firii. *A pune gheara* (pe cineva) = a pune stăpânire (pe cineva); a prinde (pe cineva). **2.** (Tehn.) Piesă asemănătoare cu o gheară (**1**), care servește la apucat, împiedicat etc. – Et. nec.

GHEÁȚĂ, (**2**) *ghețuri,* s. f., adj. invar. **1.** S. f. Apă aflată în stare solidă, în urma înghețării. ◊ *A (se) sparge* sau *a (se) rupe gheața.* **2.** S. f. (La pl.) Întinderi mari de gheață (**1**) aflate pe uscat sau pe apă. **3.** S. f. Senzație neplăcută de răceală, provocată de frică, emoție etc. **4.** S. f. Plantă erbacee cu flori mici, albe, roz sau roșii, având frunzele acoperite cu papile albe care seamănă cu cristalele de gheață (**1**). **5.** S. f. Plantă erbacee cu tulpina cărnoasă, ramificată, cu frunze ovale-rotunde și cu flori numeroase, albe, mai rar roz sau roșii . **6.** Adj. invar. (În sintagma) *Bani gheață* = bani în numerar, plătiți pe loc, bani lichizi.

GHEB$_{1,}$ (**1,2**) *gheburi*, s. n., (**3**) *ghebe*, s. f. **1.** S. n. Cocoașă (la om). **2.** S. n. Ridicătură de teren în formă de gheb (**1**). **3.** S. f. (În forma *gheabă)* Specie de ciuperci comestibile cu picior ul gălbui sau brun, având de jur-împrejur un inel alb, și cu pălăria galbenă-brună . ◊ *Gheabă-de-brad* = ciupercă comestibilă cu pălăria albă, subțire, cărnoasă și cu piciorul lung și subțire . *Gheabă-de-pădure* = ciupercă comestibilă cu pălăria roșiatică ori brună, catifelată. [Var.: **gheábă** s. f.].

GHEB$_2$ s. n. v. **ghebă.**

GHÉBĂ, *ghebe*, s. f. Manta țărănească lungă. [Var.: **gheb** s. n., **ghebeá** s. f.].

GHEBÓS, -OÁSĂ, *gheboși, -oase*, s. m. și f., adj. (Persoană) care are cocoașă; cocoșat. ♦ Care are spatele adus, încovoiat, gârbovit. – **Gheb**1 + suf. *-os.*

GHEBOȘÁ, *gheboșez,* vb. I. Refl. (Despre oameni) A se apleca (temporar) de spate, a se încovoia (din cauza greutății, a unei dureri etc.); a deveni cu spatele arcuit, încovoiat, gârbovit (din cauza bătrâneții, a unei boli etc.); a se cocoșa. [Var.: **gheboșí** vb. IV] – Contaminare între **ghebos** și **cocoșa.**

GHEBOȘÁRE, *gheboșări,* s. f. Acțiunea de *a se gheboșa* și rezultatul ei. – V. **gheboșa.**

GHEBOȘÁT$_1$ s. n. Faptul de *a se gheboșa.* – V. **gheboșa.**

GHEBOȘÁT$_2$, **-Ă,** *gheboșați, -te,* adj. (Despre oameni) Care are spinarea adusă, încovoiată, gârbovită (din cauza greutății pe care o poartă, a durerii, a bătrâneții etc.). ♦ (Rar) Cocoșat. [Var.: **gheboșít, -ă** adj.] – V. **gheboșa.**

GHEBOȘÍ vb. IV v. **gheboșa.**

GHEBOȘÍT, -Ă adj. v. **gheboșat**2.

GHEM$_1$, *gheme*, s. n. Obiect de formă (relativ) sferică, rezultat prin depanarea unor fire (de ață, de lână etc.). ◊ Expr. *A face ghem* = **a)** a depăna în formă de ghem1 (**1**); **b)** a face mototol. Loc. vb. *A se face* (sau *a sta) ghem* = a se ghemui. **2.** Al treilea compartiment al stomacului rumegătoarelor. [Pl. și: *ghemuri*].

GHEMOTÓC, *ghemotoace,* s. n. Obiect (flexibil, maleabil) mototolit în formă de ghem1 (**1**); cocoloș. [Var.: **gheomotóc** s. n.] – De la **ghem**1.

GHEMUÍ, *ghemuiesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se face, a se strânge ca un ghem1 (**1**), a se înghemui. **2.** Refl. și tranz. A (se) strânge în număr mare pe un spațiu redus; a (se) înghesui. – **Ghem**1 + suf. *-ui.*

GHEMUÍRE, *ghemuiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) ghemui* și rezultatul ei. – V. **ghemui.**

GHEMUÍT$_1$, *ghemuituri,* s. n. Faptul de *a (se) ghemui*. – V. **ghemui.**

GHEMUÍT$_2$, **-Ă,** *ghemuiți, -te*, adj. **1.** Strâns, făcut (ca un) ghem1 (**1**). **2.** Care se află în număr mare pe un spațiu redus; înghesuit2. – V. **ghemui.**

GHEMULÉȚ, *ghemuleț,* s. n. Diminutiv al lui *ghem*1; ghemușor. – **Ghem**1 + suf. *-uleț.*

GHEMUȘÓR, *ghemușoare,* s. n. (Rar) Ghemuleț. – **Ghem**1 + suf. *-ușor.*

GHEOMOTÓC s. n. v. **ghemotoc.**

GHERGHÍNĂ, *gherghine,* s. f. Plantă erbacee perenă cu tulpina înaltă, cu flori mari, de culori și forme variate, cultivată ca plantă decorativă; dalie .

GHERMEÁ, *ghermele,* s. f. Piesă prismatică de lemn care se fixează în zidărie pentru a înlesni prinderea în cuie sau în șuruburi a tocului unei uși sau al unei ferestre. – Et. nec.

GHES, *ghesuri*, s. n. (În expr.) *A da* (cuiva) *ghes* = **a)** a da (cuiva) o lovitură ușoară (cu cotul); **b)** a îndemna, a stimula, a îmboldi, a zori (să întreprindă ceva). – Et. nec.

GHEȚÁR$_1$, *ghețare,* s. n. (Înv.) Răcitor. – **Gheață** + suf. *-ar.*

GHEȚĂRÍE, *ghețării,* s. f. Loc special amenajat în care se depozitează iarna blocuri de gheață naturală, pentru a fi folosite în cursul verii. ♦ Fig. Cameră, locuință extrem de friguroasă. – **Gheață** + suf. *-ărie.*

GHEȚÓS, -OÁSĂ, *ghețoși, -oase,* adj. (Rar) Plin de gheață; rece ca gheața. – **Gheață** + suf. *-os.*

GHEȚÚȘ, *ghețușuri,* s. n. Polei1. ♦ Loc acoperit cu un strat de gheață alunecos, pe care se dau copiii iarna. – **Gheață** + suf. *-uș.*

GHIBIRDÍC, *ghibirdici*, s. m. (Reg.) Copil sau om scund. – Et. nec.

GHIBÓRȚ, *ghiborți,* s. m. Pește de apă dulce, de culoare verde-măslinie, cu capul scurt și cu aripile dorsale contopite, terminate cu ghimpi . [Var.: **ghigórț** s. m.] – Et. nec.

GHIBORȚÁȘ, *ghiborțași,* s. m. Diminutiv al lui *ghiborț*. – **Ghiborț** + suf. *-aș.*

GHICÍ, *ghicesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A descoperi, a afla, a înțelege ceva (mai mult intuitiv sau prin deducție); a intui, a prevedea, a întrezări. ◊ Loc. adv. *Pe ghicite* = la întâmplare sau în mod intuitiv. ♦ A dezlega o ghicitoare. **2.** (În superstiții) A prezice cuiva viitorul. [Var.: (reg.) **gâcí** vb. IV] – Et. nec.

GHICÍRE, *ghiciri*, s. f. Acțiunea de *a ghici* și rezultatul ei. – V. **ghici.**

GHICÍT s. n. Faptul de *a ghici*. – V. **ghici.**

GHICITÓR, -OÁRE, *ghicitori, -oare*, s. m., s. f. **1.** S. m. și f. Persoană care se îndeletnicește cu prezicerea viitorului. **2.** S. f. Specie a literaturii populare, de obicei în versuri, în care se prezintă sub formă metaforică un obiect, o ființă sau un fenomen. – **Ghici** + suf. *-tor.*

GHIDRÁN, *ghidrani*, s. m. Varietate de cai cu părul roșcat, de talie mijlocie, folosită la tracțiune și călărie. – Et. nec.

GHIDÚȘ, -Ă, *ghiduși, -e*, adj. (Fam.; adesea substantivat) Care face ghidușii, care manifestă, trădează o atitudine de șterngărie; poznaș. – **Ghidi** + suf. *-uș.*

GHIDUȘÁR, *ghidușari,* s. m. (Rar) Om ghiduș. – **Ghiduș** + suf. *-ar.*

GHIDUȘÍE, *ghidușii,* s. f. (Fam.) Poznă, glumă, farsă. – **Ghiduș** + suf. *-ie.*

GHIFTUÍ, *ghiftuiesc*, vb. IV. Tranz și refl. (Fam.) A da să mănânce sau a mânca extrem de mult, excesiv; a (se) îndopa, a (se) îmbuiba. – Et. nec.

GHIFTUÍRE, *ghiftuiri*, s. f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) ghiftui* și rezultatul ei. – V. **ghiftui.**

GHIFTUÍT, -Ă, *ghiftuiți, -te*, adj. (Fam.) Care a mâncat extrem de mult, excesiv; îndopat2, îmbuibat. – V. **ghiftui.**

GHIGOSÍ, *ghigosesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A îndesa, a îngrămădi. ♦ A bate (tare) pe cineva. – Et. nec.

GHIJOÁGĂ, *ghijoage*, s. f. (Reg.) Cal bătrân și slab; mârțoagă. – Probabil contaminare între **ghiuj** și **mârțoagă.**

GHILEÁLĂ, *ghileli*, s. f. (Reg.) Faptul de *a ghili;* ghilit1. – **Ghili** + suf. *-eală.*

GHILÍ, *ghilesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A înălbi o pânză prin muierea în apă și întinderea repetată la soare.

GHILÍRE, *ghiliri*, s. f. (Reg.) Acțiunea de *a ghili* și rezultatul ei. – V. **ghili.**

GHILÍT$_1$ s. n. (Reg.) Ghileală. – V. **ghili.**

GHILIT$_2$, **-Ă,** *ghiliți, -te,* adj. (Reg.; despre pânză) Care a fost albit (prin muierea în apă și întinderea repetată la soare). – V. **ghili.**

GHILOSÍ, *ghilosesc*, vb. IV. Refl. (Reg.) A se spăla mult cu săpun; *p. ext.* a se găti, a se dichisi, a se ferchezui. – Cf. ghili.

GHILOSÍT, -Ă, *ghilosiți, -te*, adj. (Reg.) Spălat bine cu săpun; *p. ext.* gătit, dichisit, ferchezuit. – V. **ghilosi.**

GHIMIRLÍE, *ghimirlii*, s. f. **1.** Fierăstrău cu pânza îngustă. **2.** Casă mică și sărăcăcioasă. [Var.: **ghimerlíe** s. f.] – Et. nec.

GHIMPÁRIȚĂ, *ghimpariță,* s. f. Mică plantă erbacee cu frunze foarte ascuțite și cu flori verzi. – **Ghimpe** + suf. *-ariță.*

GHIMPÁT, -Ă, *ghimpați, -te,* adj. Care are ghimpi, prevăzut cu ghimpi. ◊ *Sârmă ghimpată* = sârmă pe care sunt fixate alte bucăți de sârmă, scurte și ascuțite. – **Ghimpe** + suf. *-at.*

GHÍMPE, *ghimpi*, s. m. **I. 1.** Fiecare dintre prelungirile tari și ascuțite care cresc pe tulpina, pe ramurile sau pe alte părți ale unor plante; spin1. ◊ *A sta* (sau *a ședea ca) pe ghimpi* = a nu mai avea răbdare, a fi extrem de nerăbdător. **2.** Fiecare dintre țepii care acoperă corpul unor animale (în special corpul ariciului). **II. 1.** (Bot.; pop.) Scaiete. **2.** Compus: *ghimpe-păduret* = arbust totdeauna verde, cu ramurile lățite și terminate printr-un spin, cu flori mici, verzi și cu fructe în formă de boabe roșii .

GHIMPÓS, -OÁSĂ, *ghimpoși, -oase,* adj. Cu ghimpi; țepos, spinos. – **Ghimpe** + suf. *-os.*

GHIN, *ghinuri*, s. n. **1.** Daltă cu tăiș semicircular, folosită de dogari și rotari. **2.** Cuțit cu lama curbată în formă de unghie, cu care se cioplește lemnul. **3.** Hîleț îndoit pe amândouă laturile. – Et. nec.

GHINDÁR, *ghindari*, s. m. (Bot.; reg.) Stejar. – **Ghindă** + suf. *-ar.*

GHÍNDĂ, *ghinde*, s. f. Fructul stejarului (sau al altor copaci înrudiți).

GHÍNDURĂ, *ghinduri*, s. f. (Pop.) Ganglion; umflătură mică (glandă).

GHINȚ, *ghințuri,* s. n. Unealtă de cizmărie cu ajutorul căreia se lărgește încălțămintea. – Et. nec.

GHIOÁGĂ, *ghioage,* s. f. **1.** Armă veche de luptă, alcătuită dintr-un fel de ciomag (de lemn sau de fier) cu capătul bombat și ghintuit. ♦ P. gener. Ciomag, bâtă, măciucă. **2.** Capătul bombat, de obicei ghintuit, al unei ghioage (**1**). – Et. nec.

GHIOB, *ghioburi*, s. n. (Reg.) Putină (de brânză).

GHIOBULÉȚ, *ghiobuleț,* s. n. (Reg.) Diminutiv al lui *ghiob*. – **Ghiob** + suf. *-uleț.*

GHIÓC$_1$, *ghioci*, s. m. (Bot.; reg.) Albăstrea. – Et. nec.

GHIÓC$_2$, *ghiocuri*, s. n. Gen de melci cu cochilia mare, ovală, cu aspect de porțelan, care trăiesc în mările calde; *p. restr.* cochilia acestor melci, folosită ca ornament sau pentru preziceri asupra viitorului cuiva. ◊ Expr. *A da cu ghiocul* sau *a căta* (cuiva) *în ghioc* = a ghici (cuiva) cu ajutorul ghiocului.

GHIOCÉL, *ghiocei*, s. m. Mică plantă erbacee perenă cu frunze liniare, cu o singură floare, albă, în formă de clopoțel, aplecată în jos, care înflorește primăvara foarte timpuriu; aișor . [Pr.: *ghi-o-*] – Cf. ghioc1.

GHIOLD, *ghiolduri*, s. n. (Reg.) Ghiont. – Probabil contaminare între **ghiont** și **bold.**

GHIONÓI, *ghionoaie*, s. n. Târnăcop a cărui parte metalică este ascuțită la unul dintre capete și în formă de ciocan la celălalt capăt. [Pr.: *ghi-o-*] – Et. nec.

GHIONT, *ghionți*, s. m. Lovitură dată cuiva cu pumnul sau cu cotul (pentru a-l îmbrânci, a-i atrage atenția etc.); ghiold, brânci2. [Pl. și: (n.) *ghionturi*] – Et. nec.

GHIONTÍ, *ghiontesc*, vb. IV. Tranz. și refl. recipr. A (-și) da ghionți; a (se) îmbrânci. – Din **ghiont.**

GHIONTÍRE, *ghiontiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) ghionti* și rezultatul ei. – V. **ghionti.**

GHIONTÍT, *ghiontituri*, s. n. Faptul de *a (se) ghionti*. – V. **ghionti.**

GHIORĂÍ vb. IV v. **chiorăi.**

GHIORĂIÁLĂ s. f. v. **chiorăială.**

GHIORĂÍT s. n. v. **chiorăit.**

GHIORĂITÚRĂ s. f. v. **chiorătură.**

GHIORDÉL, *ghiordele*, s. n. Găleată făcută din lemn sau din pânză impermeabilă, folosită la bordul unei nave. – Et. nec.

GHIORLÁN, *ghiorlani*, s. m. (Reg.) Țopârlan, bădăran. – Probabil de la **ghiorăi.**

GHIORȚ interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care bea un lichid cu înghițituri mari sau de intestinele goale.- Onomatopee.

GHIORȚĂÍ, pers. 3 *ghiórțăie,* vb. IV. Intranz. (Pop. și fam.; despre intestine) A chiorăi. – **Ghiorț** + suf. *-ăi.*

GHIPCÁN, *ghipcani*, s. m. (Reg.) Mârțoagă, gloabă. – Et. nec.

GHÍRCĂ s. f. Specie de grâu bogat în gluten.

GHIRIN s. m. Plantă erbacee cu fructe pedunculate, care crește prin locurile sărate și în regiunea maritimă . [Acc. nec.] – Et. nec.

GHIUJ, *ghiuji*, s. m. (Reg.) Om bătrân (și ramolit, neputincios).

GHIZD, *ghizduri*, s. n. **1.** Perete făcut din bârne, piatră, tuburi etc., cu care se căptușește o fântână pe dinăuntru. **2.** Împrejmuire de piatră, de bârne etc. în jurul unei fântâni de la sol în sus; colac.

GHIZDÉI, *ghizdei*, s. m. Plantă perenă de nutreț, cu frunze trifoliate, cu flori galbene. – Et. nec.

GÍNERE, *gineri*, s. m. **1.** Soțul unei femei, considerat în raport cu părinții acesteia. **2.** (Pop.) Mire.

GINERÍ, *gineresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A-i da cuiva pe fiica sa de soție (făcându-și-l ginere). – Din **ginere.**

GINERÍCĂ s. m. (Fam.) Diminutiv al lui *ginere*. – **Ginere** + suf. *-ică.*

GINERÍE s. f. (Rar) Calitatea, situația de ginere. – **Ginere** + suf. *-ie.*

GÍNGAȘ, -Ă, *gingași, -e*, adj. **1.** (Despre ființe și obiecte) Plăpând, firav; delicat, fin1. ♦ (Despre manifestările ființelor) Plin de delicatețe (sufletească); sensibil. **2.** (Despre oameni și animale) Mofturos, dificil la mâncare. ♦ (Despre plante) Care nu rezistă la frig sau la căldură excesivă.[Acc. și: *gingáș*].

GINGĂȘÍE, *gingășii,* s. f. **1.** Calitate a ceea ce este gingaș, plăpând, firav, delicat, fin1; frăgezime, grație, delicatețe. ♦ Manifestare plină de delicatețe, de sensibilitate, de duioșie. **2.** Însușirea unei plante de a nu putea rezista frigului sau căldurii excesive. – **Gingaș** + suf. *-ie.*

GÍNGENĂ s. f. v. **gingie.**

GINGÍE, *gingii*, s. f. Țesut1 (**3**) care învelește rădăcinile și o parte din corpul dinților și al măselelor. [Var.: (înv. și reg.) **gíngenă, gínginã** s. f.].

GÍNGINĂ s. f. v. **gingie.**

GINGIRÍCĂ, *gingirici*, s. f. Mic pește marin, asemănător cu scrumbia de Dunăre. – Et. nec.

GINÍ, *ginesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A observa, a vedea, a zări. – Et. nec.

GÍNTĂ, *ginți,* s. f. Grup de oameni care provin dintr-un strămoș comun, formând unitatea de producție fundamentală a comunei primitive; formă de organizare socială proprie unui asemenea grup de oameni. ♦ (Livr.) Neam; origine.

GIOÁRSĂ, *gioarse*, s. f. (Fam.) Haină uzată; *p. gener*. obiect uzat. – Cf. cioarsă.

GIONÁT, *gionate*, s. n. (Rar) Picior (de om). – Et. nec.

GIREÁDĂ, *girezi*, s. f. (Reg.) Șiră, stog (de grâu, de paie etc.). – Et. nec.

GIUGIULEÁLĂ, *giugiuleli*, s. f. (Fam.) Faptul de *a (se) giugiuli;* mângâiere, dezmierdare. – **Giugiuli** + suf. *-eală.*

GIUGIULÍ, *giugiulesc*, vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Fam.) A (se) dezmierda, a (se) mângâia. [Var.: **gugiulí** vb. IV] – Et. nec.

GIÚLGI s. n. v. **giulgiu.**

GIÚLGIU, *giulgiuri*, s. n. Pânză subțire și fină care se așterne peste ceva, care acoperă ceva. ♦ Pânză cu care se acoperă mortul; lințoliu. [Var.: **giúlgi** s. n.].

GIURGIUVEÁN, -Ă, *giurgiuveni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul ori județul Giurgiu. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Giurgiu ori giurgiuvenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Giurgiu ori la giurgiuveni. – **Giurgiu** (n. pr.) + suf. *-ean*.

GIURGIUVEÁNCĂ, *giurgiuvence*, s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Giurgiu. – **Giurgiuvean** + suf. *-că.*

GLADIÓLĂ, *gladiole,* s. f. Plantă erbacee ornamentală cu tulpina înaltă, cu frunze lungi în formă de sabie și cu flori mari de diferite culori .

GLAS, *glasuri*, s. n. Ansamblul sunetelor produse de vibrarea coardelor vocale umane; însușire specifică omului de a emite sunete articulate; voce. ◊ Expr. *A da glas* = **a**) a striga; **b**) a exprima (oral sau în scris). *A ridica glasul* = a vorbi, a răspunde cu un ton ridicat, tare, răstit; a protesta. *A căpăta glas* = a căpăta curaj. *A-i pieri* (cuiva) (*a-și pierde) glasul* = a nu mai putea să vorbească.

GLĂDÍȚĂ, *glădițe,* s. f. Arbore asemănător cu salcâmul, cu ramuri spinoase, flori mici verzui și fructe păstăi, cultivat pentru perdelele de protecție, în parcuri etc.; plăticã2 .

GLĂSCIÓR, *glăscioare,* s. n. Diminutiv al lui *glas* (**1**); *spec.* glas (**1**) de copil; glăsuț. – **Glas** + suf. *-cior*.

GLĂSUITÓR, -OÁRE, *glăsuitori, -oare*, adj. (Înv.; despre păsări) Cântător. [Pr.: *-su-i-*] – **Glăsui** + suf. *-tor*.

GLĂSÚȚ s. n. (Rar) Glăscior. – **Glas** + suf. *-uț.*

GLÉZNĂ, *glezne,* s. f. **1.** Parte a membrului inferior care cuprinde porțiunea articulației tibiei cu tarsul. ♦ Proeminență osoasă formată în această regiune. ♦ Parte mai subțire a gambei, situată deasupra articulației tibiei cu tarsul. **2.** Parte a piciorului unor animale cuprinsă între fluier și chișiță.

GLÍE, *glii*, s. f. **1.** Pământ; ogor; fig. patrie. ◊ Expr. *Sub glie* = în mormânt. **2.** Brazdă de pământ (cu iarbă cu tot, câtă se poate desprinde odată cu hârletul). – Et. nec.

GLIGÁN, *gligani*, s. m. **1.** (Înv. și reg.) Porc mistreț. **2.** Fig. (Pop. și fam.) Găligan.

GLOÁBĂ, *gloabe*, s. f. **1.** Cal slab, prăpădit (și bătrân); mârțoagă. **2.** Amendă care se aplica cuiva ca urmare a săvârșirii unor delicte sau crime.

GLOÁTĂ, *gloate*, s. f. **1.** Mulțime (pestriță) de oameni strânși la un loc; buluc, adunătură. **2.** (În Evul Mediu) Masa poporului, compusă mai ales din țărani aserviți și din orășenimea săracă și mijlocie. **3.** (În Evul Mediu) Unitate de infanterie alcătuită din țărani.

GLOBÍ, *globesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A aplica cuiva o gloabă (**2**). **2.** (Înv.) A prăda, a jefui. – Din **gloabă.**

GLOBÍRE, *globiri*, s. f. (Înv.) Acțiunea de *a globi* și rezultatul ei. – V. **globi.**

GLOD, *gloduri*, s. n. **1.** Noroi1; loc, teren, drum noroios. **2.** Bulgăre de pământ uscat sau înghețat.

GLODÁȘ, *glodași,* s. m. Lucrător care execută transportul și depozitarea sării din salină la suprafață. – **Glod** + suf. *-aș.*

GLODĂRÁIE s. f. (Pop.) Glodărie. [Pr.: *-ra-ie*] – **Glod** + suf. *-ăraie.*

GLODĂRÍE s. f. (Pop.) Noroi mare; loc, drum etc. noroios sau gloduros; glodăraie. – **Glod** + suf. *-ărie.*

GLODORÓS, -OÁSĂ, adj. v. **gloduros.**

GLODÓS, -OÁSĂ, adj. v. **gloduros.**

GLODURÁRIȚĂ, *glodurarițe,* s. f. Plantă perenă asemănătoare arbuștilor, cu flori minuscule . – **Glodur**[os] + suf. *-ariță.*

GLODURÓS, -OÁSĂ, *gloduroși, -oase*, adj. (Pop.) **1.** Noroios. **2.** Cu gloduri (**2**). [Var.: **glodorós, -oásă,** (reg.) **glodós, -oásă** adj.] – **Glod** + suf. *-os*.

GLÓNTE s. n. v. **glonț.**

GLONȚ, *gloanțe*, s. n. Mic proiectil de oțel, de aramă sau de plumb, pentru unele arme de foc. ♦ (Adverbial) Extrem de repede. *Se duce glonț.* [Var.: **glónte** s. n.] – Et. nec.

GLOTÁȘ, *glotași,* s. m. (În Evul Mediu în Țările Române) Soldat pedestraș care făcea parte dintr-o gloată (**3**). – **Gloată** + suf. *-aș.*

GLUGĂ, *glugi*, s. f. **1.** Obiect de îmbrăcăminte în formă de pungă conică (atașat unui palton, manta etc.), care acoperă capul. **2.** Stivă conică de snopi, de coceni de porumb etc.

GLUMĂ1, *glume*, s. f. Vorbă de haz sau scurtă poveste plină de haz (și cu un final neașteptat), care provoacă râs și veselie. ◊ Loc. adv. *În glumă* = fără nicio intenție serioasă; fără răutate. *Fără glumă* = în mod serios. *Nu glumă!* = cu adevărat, serios. *A lăsa gluma (la o parte)* = a vorbi serios. *A nu-i arde* (cuiva) *de glumă* = a fi indispus, supărat, necăjit. *Nu-i (de) glumă* = e lucru serios, îngrijorător.

GLUMÉȚ, -EÁȚĂ, *glumeți, -e*, adj. (Despre oameni) Care face multe glume, căruia îi place să facă glume; vesel, poznaș, hâtru. ♦ (Despre manifestări ale oamenilor, întâmplări, glume etc.) Care provoacă râsul; hazliu.

GLUMÍ, *glumesc*, vb. IV. Intranz. A spune glume1; a vorbi în glumă, fără intenții serioase. ◊ Expr. *A nu glumi cu...* = **a**) a lua în considerație cu toată seriozitatea; **b**) a nu arăta niciun fel de îngăduință, a nu face nicio concesie. – Cf. glumă1.

GOÁNĂ, *goane*, s. f. **1.** Deplasare cu pași mari și repezi; urmărire în fugă. ◊ Loc. vb. *A pune* (pe cineva) *pe goană* sau *a lua* (pe cineva) *la goană* = a goni; a fugări. **2.** Vânătoare (cu gonaci și câini); haită. **3.** (Rar) Prigoană, persecuție. **4.** (Pop.) Împerechere a vacii cu taurul. – Din **goni** (derivat regresiv).

GOÁNGĂ, *goange*, s. f. (Pop.) Insectă (mică), gânganie. ◊ Expr. (Glumeț) *A spune goange* = a spune fleacuri, minciuni. *A se ține de goange* = a fi neserios, a face farse, glume (nepotrivite). – Probabil formație onomatopeică.

GODÁC, *godaci*, s. m. (Pop.) Purcel; godânac.

GÓDINĂ, *godine*, s. f. (Reg.) Specie de pepene galben cu coaja lucioasă. – Et. nec.

GOG, *gogi*, s. m. (Reg.) Băiat sau tânăr prost. – Cf. n. pr. Gogu.

GOGĂLȚ interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut de cineva care înghite repede, cu lăcomie un aliment sau un lichid. – Onomatopee.

GOGEÁMITE adj. invar. v. **cogeamite.**

GOGÍ, *gogesc*, vb. IV. Intranz. (Pop. și fam.) A fi suferind, bolnav (o perioadă mai lungă), fără a prezenta simptome clare și de obicei fără a cădea la pat; a purta o boală pe picioare timp mai îndelungat. – Et. nec.

GOGÍRE, *gogiri*, s. f. (Pop. și fam.) Faptul de *a gogi*. – V. **gogi.**

GOGLÉZE s. f. pl. (Înv.) Vorbe frumoase (și goale) spuse cuiva; afirmații, declarații lipsite de însemnătate, de consistență. [Var.: **goglézi** s. f. pl.] – Et. nec.

GOGLÉZI s. f. pl. v. **gogleze.**

GOGOÁȘĂ, *gogoși,* s. f. **1.** Produs rotund de patiserie făcut din aluat dospit și prăjit în grăsime, peste care se presară zahăr. **2.** Înveliș protector format din fire (mătăsoase), în care are loc transformarea larvelor unor insecte în nimfe. ◊ *Gogoașă de mătase* = gogoașă (**3**) a viermelui de mătase; cocon2. [Pl. și: *gogoașe*. – Var.: (reg.) **gugoáșă** s. f.] – Et.nec.

GOGOLÓI, *gogoloaie*, s. n. (Pop. și fam.) Mic obiect (modelabil) de formă sferică. – Et. nec.

GOGOMÁN, -Ă, *gogomani, -e*, s. m., adj. (Fam. și depr.) (Om) prostănac, nătărău. [Var.: **gugumán, -ă** s. m., adj.] – Cf. gog.

GOGOMÁNIE, *gogomănii,* s. f. (Fam. și depr.) Prostie, neghiobie (comisă de cineva). [Var.: **gugumánie** s. f.] – **Gogoman** + suf. *-ie*.

GOGONÁT, -Ă, *gogonați, -te*, adj. **1.** (Despre obiecte, părți de obiecte etc.) Care are o formă (relativ) sferică, umflată; gogoneț. **2.** Fig. (Mai ales despre minciuni, gafe) Mare, exagerat. – **Gogon** (reg. „mic obiect sferic”- et.nec.) + suf. *-at*.

GOGONEÁ, *gogonele*, s. f. (Mai ales la pl.) Pătlăgele roșii, neajunse la maturitate, de culoare verde sau verde-roșiatică, din care se fac murături. – **Gogon** (reg. „mic obiect sferic”- et.nec.) + suf. *-ea*.

GOGONÉȚ, -EÁȚĂ, *gogoneți, -e*, adj. Gogonat. ◊ *Prune gogonețe* = varietate de prune mici și sferice. – **Gogon** (reg. „mic obiect sferic” – et. nec.) + suf. *-eț.*

GÓGORIȚĂ, *gogorițe,* s. f. Ființă imaginară cu care sunt speriați copiii. ♦ Fig. Amenințare mincinoasă, neîntemeiată (care încearcă să sperie, să intimideze pe cineva). [Acc. și: *gogoríță*] – Et. nec.

GOGOȘÁR, *gogoșari,* s. m. **1.** Specie de ardei gras cu fructe mari, cărnoase, sferic-turtite, de culoare roșie sau verde; *p. restr*. fructul acestei plante. **2.** (Rar) Vânzător de gogoși. – **Gogoașă** + suf. *-ar*.

GOGOȘEÁ, *gogoșele,* s. f. Diminutiv al lui *gogoașă.* [Var.: (reg.) **gugoșeá** s. f.] – **Gogoașă** + suf. *-ea*.

GOL2, GOÁLĂ, (I) *goi, goale*, adj., **(II)** *goluri*, s. n. **I.** Adj. **1.** (Despre oameni) Care nu are pe corp (sau pe o parte a corpului) nici un fel de îmbrăcăminte. V. *dezbrăcat, nud, desculț*. ♦ Care are

haine puține, care este sărăcăcios (sau prea ușor) îmbrăcat; *p. ext.* sărac. ◊ (Despre păsări sau alte animale) Golaș (**1**). ♦ (Despre copaci, crengi) Care este lipsit de frunze. ♦ (Despre pereți) Care nu are agățat sau lipit nimic pe el. **2.** (Despre suprafețe, terenuri, regiuni) Care nu este acoperit cu vegetație, cu case etc. sau care este fără ființe, pustiu. *Pe pământul gol* sau *pe scândura goală* = fără așternut, direct pe pământ sau pe scândurile patului. **3.** Care nu conține nimic înăuntru; deșert. ◊ (Substantivat) *Sună a gol.* ◊ *Pe inima goală* sau *pe stomacul gol* = fără să fi mâncat ceva înainte; pe nemâncate. **II.** S. n. Spațiu liber, cavitate (în interiorul unui corp); vid.

GOLÁN, *golani*, s. m. (Peior.) **1.** Om fără ocupație, care bate toată ziua drumurile fără să facă nimic util; derbedeu. **2.** (Adesea adjectival) Om sărac, zdrențăros, care nu are cu ce se îmbrăca. – **Gol**2 + suf. *-an.*

GOLÁNCĂ, *golance*, s. f. (Peior.) Fată sau femeie neserioasă, care bate toată ziua drumurile fără să facă nimic util. – **Golan** + suf. *-că.*

GOLÁȘ, -Ă, *golași, -e,* adj. **1.** (Despre păsări) Care este lipsit de pene (pe întregul corp sau pe o parte a lui); (despre animale) care este lipsit de păr; gol2. ♦ (Înv.; despre oameni) Gol2 (**I 1**). **2.** (Despre copaci, crengi) Care este lipsit de frunze; gol2. **3.** (Despre suprafețe, terenuri, regiuni) Care este lipsit de vegetație; gol2. – **Gol**2 + suf. *-aș.*

GOLĂNÉL, *golănei,* s. m. (Fam.) Diminutiv al lui *golan.* – **Golan** + suf. *-el.*

GOLĂNÉSC, -EÁSCĂ, *golănești,* adj. Care aparține golanului, specific golanului, de golan. – **Golan** + suf. *-esc.*

GOLĂNÉȚ, -EÁȚĂ, *golăneți, -e,* s. m. și f. (Rar) Persoană îmbrăcată prost, sărăcăcios sau sumar. – **Golan** + suf. *-eț.*

GOLĂNÍE, *golănii,* s. f. Faptă, vorbă, atitudine de golan. – **Golan** + suf. *-ie.*

GOLĂNÍME s. f. Mulțime de golani, totalitatea golanilor. – **Golan** + suf. *-ime.*

GOLĂTÁTE s. f. (Rar) Goliciune; sărăcie. – **Gol**2 + suf. *-ătate.*

GOLDÁN, *goldani*, s. m. Varietate de prun. – Din **goldană** (derivat regresiv).

GOLDÁNĂ, *goldane*, s. f. Fructul goldanului, de formă aproape sferică, cu pielița subțire și cu miezul galben, zemos și dulce. – Et. nec.

GOLÍ, *golesc*, vb. IV. Tranz. A scoate sau a consuma întregul conținut dintr-un vas; a deșerta. ♦ Refl. pas. A rămâne gol2, fără ființe, pustiu. – Din **gol**2.

GOLICÍCĂ, *golicele,* s. f. Plantă lipsită de perișori cu frunzele sinuos dințate . – **Gol** + suf. *-icică.*

GOLICIÚNE, *goliciuni*, s. f. **1.** Starea omului gol2; *p. ext.* părțile goale ale trupului. ♦ Starea omului sărac. **2.** Starea unui loc gol2, lipsit de vegetație, sărac, pustiu. **3.** Fig. Aspectul real (și neplăcut, crud) al unui lucru, al unei soluții etc. – **Gol**2 + suf. *-iciune.*

GOLÍRE, *goliri*, s. f. Acțiunea de *a (se) goli* și rezultatul ei; deșertare. – V. **goli.**

GOLOGÁN, *gologani*, s. m. (În trecut) Monedă de aramă (în valoare de 10 bani); *p. gener.* (sens curent) monedă de mică valoare; ban. – Et. nec.

GOLOGĂNÍ, *gologănesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A înșela pe cineva luându-i banii, gologanii. – Din **gologan.**

GOLOMÁȚ s. m. v. **golomoz1.**

GOLOMÓZ1 s. m. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu flori roșietice sau violete, cultivată ca plantă furajeră . [Var.: **golomắț** s. m.] – Et. nec.

GOLOMÓZ2 s. n. v. **gălămoz.**

GOLÚȚ, -Ă, goluți, -e, adj. Diminutiv al lui gol2. – **Gol**2 + suf. -uț.

GONÁCI, *gonaci*, s. m. **1.** (Pop.) Hăitaș2. **2.** (Rar) Cal sprinten, care fuge repede. **3.** Călăreț ușor înarmat în vechea armată, care de obicei îndeplinea misiuni de cercetare. – **Goni** + suf. *-aci.*

GONÁȘ, *gonași*, s. m. (Rar) Hăitaș2. – **Goni** + suf. *-aș.*

GONÍ, *gonesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A fugi după cineva, a urmări în fugă (pentru a prinde, pentru a face să se grăbească etc.); a fugări; *spec.* a alunga vânatul spre locul de pândă al vânătorilor.**2.** Tranz. A alunga, a izgoni. **3.** Intranz. A alerga, a fugi. **4.** Refl. și intranz. (Despre vitele cornute) A se împerechea pentru reproducere.

GONÍRE, *goniri*, s. f. Faptul de *a (se) goni;* alungare. – V. **goni.**

GONITÓR, -OÁRE, *gonitori, -oare*, s. m. și f., adj. (Vită cornută) care are vârsta la care se poate împerechea (în vederea reproducerii). – **Goni** + suf. *-tor.*

GÓNIȚĂ, *goniță,* s. f. Insectă coleopteră cu aripile negre și abdomenul galben, care înoată învârtindu-se foarte repede la suprafața apei .

GORDÍN s. m. Soi autohton de viță-de-vie, cu boabele strugurilor ovoide, verzi-gălbui (cu puncte ruginii), folosit mai ales la producerea vinului. – Et. nec.

GORGÁN, *gorgane*, s. n. Movilă înălțată deasupra unui mormânt străvechi.

GORJEÁN, -Ă, *gorjeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din județul Gorj. **2.** Adj. Care aparține județului Gorj sau gorjenilor (**1**), privitor la județul Gorj ori la gorjeni. – **Gorj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

GORJEÁNCĂ, *gorjence*, s. f. Femeie originară sau locuitoare din județul Gorj. – **Gorjean** + suf. *-că.*

GORÚN, *goruni*, s. m. Specie de stejar cu trunchiul drept, cu frunze ovale, lobate pe margine și cu fructul o ghindă .

GORUNÉT, *goruneturi*, s. n. Goruniș, goruniște. – **Gorun** + suf. *-et.*

GORUNÍȘ, *gorunișuri,* s. n. Pădure de goruni sau în care predomină gorunii; mulțime de goruni; gorunet, goruniște. – **Gorun** + suf. *-iș.*

GORUNÍȘTE, *goruniști,* s. f. Goruniș. – **Gorun** + suf. *-iște.*

GOSPODÁR, *gospodari*, s. m., adj. **1.** S. m. Om care posedă o gospodărie. **2.** S. m., adj. (Om) care dovedește pricepere, chibzuială în conducerea unei gospodării sau a unor activități publice. **3.** S. m. (Reg.) Soț (în raport cu soția sa). **4.** S. m. (Înv.) Domnitor.

GOSPODĂRÉSC, -EÁSCĂ, *gospodărești,* adj. **1.** Care aparține sau este specific unui gospodar priceput. **2.** (Rar) Conjugal. – **Gospodar** + suf. *-esc.*

GOSPODĂRÉȘTE adv. Ca gospodarii (buni); cu chibzuială, cu pricepere. – **Gospodar** + suf. *-ește.*

GOSPODĂRÍ, *gospodăresc,* vb. IV. **1.** Tranz., intranz. și refl. A conduce sau a face treburile unei gospodării. **2.** Refl. și tranz. fact. A întemeia sau a face pe cineva să-și întemeieze o gospodărie (prin căsătorie); a (se) căpătui. – Din **gospodar.**

GOSPODĂRÍE, *gospodării,* s. f. **1.** Totalitatea bunurilor care constituie averea (imobilă) a unui locuitor, îndeosebi de la țară (și a familiei sale); casă1. ♦ Unitate formată dintr-o locuință și din persoanele (înrudite) care o locuiesc, trăind în comun; persoanele (înrudite) care locuiesc împreună, având buget comun și valorificând în comun bunurile dobândite prin munca lor. **2.** Activitate casnică (a gospodinei); menaj. – **Gospodar** + suf. *-ie.*

GOSPODĂRIOÁRĂ, *gospodărioare,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *gospodărie* (**1**). [Pr.: *-ri-oa-*] – **Gospodărie** + suf. *-ioară.*

GOSPODĂRÍRE, *gospodăriri,* s. f. Acțiunea de *a (se) gospodări;* administrare, conducere. – V. **gospodări.**

GOSPODĂRÍT, -Ă, *gospodăriți, -te,* adj. (Despre oameni) Care și-a întemeiat o gospodărie (**1**) sau care își conduce cu pricepere, cu chibzuială gospodăria. – V. **gospodări.**

GOSPODĂRÓS, -OÁSĂ, *gospodăroși, -oase,* adj. (Despre oameni) Care dovedește pricepere și chibzuință în conducerea unei gospodării, a unei instituții, organizații etc. – **Gospodar** + suf. *-os.*

GOSPODÍNĂ, *gospodine,* s. f. Femeie care se ocupă cu treburile gospodăriei, ale casei familiale; casnică. ♦ Femeie pricepută în treburile gospodăriei, ale casei familiale. ◊ (Adjectival) *Femeie foarte gospodină.* ♦ Stăpâna unei gospodării.

GOȘTINÁR, *goștinari,* s. m. Slujbaș însărcinat cu încasarea goștinei. – **Goștină** + suf. *-ar.*

GOȘTINĂ, *goștini,* s. f. (În Evul Mediu în Țara Românească și în Moldova) Dare care se percepea în oi, porci sau vaci. – Et. nec.

GOT, *goți,* s. m. (La pl.) Poporul got(geții liberi) locuind pe teritoriul dintre Carpați și Don după cucerirea numai o parte a Daciei de către romani; (și la sg.) persoană aparținând acestui neam (Iordanes și mai mulți cronicari antici îi numește Geți).

GÓTIC, -Ă, *gotici, -ce,* adj. Al goților, privitor la goți(geți). ◊ *Scriere gotică* sau *litere gotice, alfabet gotic* = scriere, litere sau alfabet cu caractere ascuțite, întrebuințate, în Evul Mediu, în Apusul Europei. *Stil gotic* = stil arhitectural apărut în sec. XII în Europa occidentală, caracterizat prin predominarea formelor arhitectonice înalte și zvelte, prin arcuri și bolți ogivale, contraforturi, vitralii și un număr mare de sculpturi în piatră. *Artă gotică* = formă de artă răspândită în Europa începând din sec. XII. ♦ (Construit) în stil gotic.

GRÁBĂ s. f. Tendință, intenție, dorință de a face ceva sau de a ajunge undeva cât mai repede; iuțeală, viteză (mare) cu care se face ceva; zor1, grăbire. ◊ Loc. adv. *În grabă* sau *în graba mare* = grabnic, repede. – Din **grăbi** (derivat regresiv).

GRÁBNIC, -Ă, *grabnici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Care se grăbește, care arată grabă; care se întâmplă repede, pe neașteptate; care nu poate aștepta, nu poate întârzia, care trebuie făcut fără întârziere. *Mers grabnic. Moarte grabnică. Treabă grabnică.* – **Grabă** + suf. *-nic.*

GRAI, *graiuri*, s. n. **1.** Glas, voce. ◊ Loc. adv. *Într-un grai* = într-un glas, toți deodată. ◊ Expr. *A prinde* (sau *a da) grai* = a începe sau a se hotărî să vorbească. *A-i pieri* (sau *a-și pierde) graiul* = a nu mai putea să vorbească. **2.** Capacitatea de a vorbi. ◊ Loc. adv. *Prin viu grai* = oral. **3.** Limbă. ♦ Fel de a vorbi. **4.** Unitate lingvistică subordonată dialectului, caracteristică pentru o regiune mai puțin întinsă; *p. ext.* dialect. **5.** (Rar) Vorbă, cuvânt. – Din **grăi** (derivat regresiv).

GRAJD, *grajduri*, s. n. Construcție sau încăpere special amenajată pentru adăpostirea animalelor domestice mari.

GRANÁT1, *granați,* s. m. Plantă erbacee aromatică cu frunze lobate și cu flori albe sau galbene . – Et. nec.

GRÁNGOR s. m. v. **grangur.**

GRÁNGUR, *granguri*, s. m. **1.** Pasăre cântătoare migratoare, cu penele galbene-aurii pe corp și negre pe aripi și pe coadă (la bărbătuș) ori de culoare verzuie pe corp, cu pântecele alb și aripile sure (la femelă). **2.** (Peior.) Persoană care ocupă o poziție socială sau politică înaltă; ștab. [Var.: (pop.) **gángur, grángor, grángure** s. m.].

GRÁNGURE s. m. v. **grangur.**

GRÁNIȚĂ, *granițe,* s. f. Limită care desparte două state; frontieră, hotar, limită teritorială. ◊ *Peste* (sau *dincolo de) granță* = în străinătate. ♦ P. gener. Fig. Limită, margine.

GRÁPĂ1, *grape,* s. f. Unealtă agricolă în formă de grătar cu dinți, cu discuri, cu roți stelate etc. folosită la mărunțirea, afânarea și netezirea pământului arat, la acoperirea semințelor etc.; boroană.

GRAS, -Ă, *grași, -se*, adj., s. f. **I.** Adj. **1.** Care are sub piele un strat gros de grăsime; care are forme pline, rotunde; dolofan, durduliu, rotofei. *Om gras.* **2.** Care conține multă grăsime; cu multă grăsime; gătit cu multă grăsime. *Carne grasă.* **3.**(Despre fructe) Plin, cărnos; (despre iarbă) cu firul gros și plin de sevă.**4.** (Despre pământ) Fertil, roditor. **II.** S. f. (În sintagma) *Grasă de Cotnari* = specie de viță-de-vie cu strugurii având boabele dese, neomogene, galbene-verzui cu pete ruginii, din care se produce un vin alb superior.

GRÁUR, *grauri*, s. m. Pasăre migratoare cu ciocul ascuțit de culoare gălbuie și cu pene negre-verzui cu pete albe . ♦ (Adjectival[1]; despre cai) Care are culoarea cenușie (împestrițată cu pete albe). [Var.: (pop.) **gráure** s. m.].

GRÁURE s. m. v. **graur.**

GRAV, -Ă, *gravi, -e,* adj. Care este extrem de important prin consecințele neplăcute pe care le poate avea, care poate avea urmări rele; *p. ext.* important. ♦ (Despre boli, răni) Periculos, primejdios; care poate provoca moartea.

GRAVÍDĂ, *gravide*, adj., s. f. (Femeie) care poartă un făt în cavitatea uterină; (femeie) însărcinată, (femeie) îngreunată.

GRAVIDITÁTE s. f. Starea femeii gravide din momentul conceperii fătului și până la nașterea lui; starea de sarcină.

GRĂBÍ, *grăbesc,* vb. IV. Refl., intranz. și tranz. A acționa sau a face pe cineva să acționeze (mai) repede; a-și iuți sau a face să-și iuțească mișcările, mersul. ♦ Tranz. A face ca o treabă, un fenomen etc. să se întâmple, să se săvârșească mai repede; a urgenta, a zori, a iuți, a accelera, a devansa.

GRĂBÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) grăbi;* grabă. ◊ Loc. adv. (Înv.) *Cu (mare) grăbire* = grabnic, repede. – V. **grăbi.**

GRĂBÍT, -Ă, *grăbiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care se grăbește, care merge foarte repede (pentru a ajunge undeva la timp). – V. **grăbi.**

GRĂDEÁ, *grădele,* s. f. (Reg.) Nuia din care se împletesc unele garduri; *p. ext.* (la pl.) gard împletit din nuiele. [Var.: **grădélă** s. f.].

GRĂDÉLĂ s. f. v. **grădea.**

GRĂDINÁR, *grădinari,* s. m. Persoană care se ocupă de cultivarea unei grădini. – **Grădină** + suf. *-ar.*

GRĂDÍNĂ, *grădini,* s. f. **1.** Suprafață de teren arabil, de obicei îngrădită, pe care se cultivă legume, flori sau pomi fructiferi, în vederea obținerii unor produse; grădinărie. ◊ Expr. *O grădină de om* = om plăcut, simpatic. **2.** Suprafață de teren plantată (și amenajată cu alei, bănci etc.) care servește ca loc de agrement sau care are rol decorativ.

GRĂDINĂREÁSĂ, *grădinărese,* s. f. Femeie care se ocupă de cultivarea unei grădini; soție de grădinar. – **Grădinar** + suf. *-easă.*

GRĂDINĂRÉSC, -EÁSCĂ, *grădinărești,* adj. Care aparține grădinarului sau grădinăritului, privitor la grădinar sau la grădinărit. – **Grădinar** + suf. *-esc.*

GRĂDINĂRÍ, *grădinăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A se ocupa de cultivarea unei grădini. – Din **grădinar.**

GRĂDINĂRÍE, (**2**) *grădinării,* s. f. **1.** Grădinărit. **2.** Grădină (1). – **Grădinar** + suf. *-ie.*

GRĂDINĂRÍT s. n. Ocupația, profesia grădinarului; grădinărie. – V. **grădinări.**

GRĂDINÍȚĂ, *grădinițe,* s. f. Diminutiv al lui *grădină;* grădinuță. ◊ *Grădiniță (de copii)* = instituție pentru educarea și instruirea copiilor preșcolari; grădină de copii. **– Grădină** + suf. *-iță.*

GRĂDINÚȚĂ, *grădinuțe,* s. f. (Rar) Grădiniță. – **Grădină** + suf. *-uță.*

GRĂDIȘTE, *grădiști,* s. f. Ridicătură (alungită) de teren formată în lunca unui râu, datorită schimbării către vărsare a meandrelor lui.

GRĂÍ, *grăiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A zice, a spune; a vorbi.

GRĂITÓR, -OÁRE, *grăitori, -oare,* adj. Care grăiește; (în special) convingător, elocvent, concludent. *Dovadă grăitoare.* [Pr.: *gră-i-*] – **Grăi** + suf. *-tor.*

GRĂJDÁR, *grăjdari,* s. m. Bărbat care se ocupă de îngrijirea animalelor adăpostite într-un grajd. – **Grajd** + suf. *-ar.*

GRĂMÁDĂ, *grămezi,* s. f. **1.** Cantitate mare de obiecte, de materiale strânse ori aflate la un loc (unele peste altele); îngrămădire[1]. ♦ (Adverbial) În mare cantitate (la un loc), formând o grămadă (**1**). ◊ Expr. *A cădea* (sau *a se prăbuși*) *grămadă* = a cădea jos (în nesimțire). **2.** Cantitate, număr mare de ființe (strânse, aflate la un loc); mulțime.

GRĂMĂDEÁLĂ, *grămădeli,* s. f. (Pop.) Îngrămădeală. – **Grămădi** + suf. *-eală.*

GRĂMĂDÍ, *grămădesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) îngrămădi. – Din **grămadă.**

GRĂMĂDÍRE, *grămădiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) grămădi* și rezultatul ei; îngrămădire. – V. **grămădi.**

GRĂMĂJOÁRĂ, *grămăjoare,* s. f. Diminutiv al lui *grămadă* (1); grămăjuie. – **Grămadă** + suf. *-ioară.*

GRĂMĂJÚIE, *grămăjui,* s. f. (Pop.) Grămăjoară. [Pr.: *-ju-ie*] – **Grămadă** + suf. *-uie.*

GRĂMĂTÍC, *grămătici,* s. m. Secretar sau scriitor într-o cancelarie (domnească sau boierească). ♦ (Ir.) Lingvist; gramatician.

GRĂMĂTICÍE, *grămăticii,* s. f. (Înv.) Cancelarie. – **Grămătic** + suf. *-ie.*

GRĂNICÉR, *grăniceri,* s. m. Militar instruit pentru pază la granița unei țări; cordonaș. – **Graniță** + suf. *-ar.*

GRĂNICERÉSC, -EÁSCĂ, *grănicerești,* adj. Care aparține grănicerilor, privitor la grăniceri. ◊ *Ținut grăniceresc* = regiune de graniță a Imperiului Habsburgic, ai cărei locuitori se bucurau de anumite privilegii în schimbul supravegherii și apărării hotarelor. – **Grănicer** + suf. *-esc.*

GRĂPÁ, *grăpez,* vb. I. Tranz. A mărunți, a afâna și a netezi cu grapa1 pământul arat (acoperind semințele); a boroni. – Din **grapă1.**

GRĂPÁRE, *grăpări,* s. f. Grăpat. – V. **grăpa.**

GRĂPÁT s. n. Faptul de *a grăpa;* grăpare, grăpătură, boronit. – V. **grăpa.**

GRĂPĂTÚRĂ, *grăpături,* s. f. (Rar) Grăpat. – **Grăpa** + suf. *-ătură.*

GRĂPÍȘ adv. Dificil, anevoie. ◊ Expr. *Tărâș-grăpiș* = cu mare greutate, anevoie. – **Grapă** + suf. *-iș.*

GRĂSÁN, -Ă, *grăsani, -e,* adj. (Depr. sau glumeț; adesea substantivat) Augmentativ al lui gras (**I 1**). – **Gras** + suf. *-an.*

GRĂSÍME, (**1**) *grăsimi,* s. f. **1.** Substanță unsuroasă răspândită în țesuturile animale și în plante, formând, la om și la unele animale, primul strat de sub piele, care acoperă mușchii. **2.** Pată de grăsime (**1**). **3.** Starea, însușirea unei ființe grase (**I 1**). – **Gras** + suf. *-ime.*

GRĂSULÍU, -ÍE, *grăsulii,* adj. Cam gras (**I 1**), destul de gras. – **Gras** + suf. *-uliu.*

GRĂSÚN, -Ă, *grăsuni, -e,* adj., s. m. **1.** Adj. Grăsuț. **2.** S. m. Porc tânăr (până la un an). – Cf. gras.

GRĂSÚȚ, -Ă, *grăsuți, -e,* adj. Diminutiv al lui *gras* (**I 1**); dolofan, durduliu, grăsun. – **Gras** + suf. *-uț.*

GRĂTÁR, *grătare,* s. n. **1.** Obiect din metal pe care se frige carne, pește, ciuperci etc.; *p. ext.* friptură astfel preparată. ◊ Loc. adj. *La grătar* = (despre carne, pește, ciuperci etc.) fript pe grătar. (**2**). **2.** Obiect alcătuit din bare de lemn sau de fier paralele, servind drept ștergătoare pentru talpa încălțămintei. **3.** Partea de deasupra ieslei, în formă de scară înclinată fixată de-a lungul peretelui, în care se pune fânul.

GRĂUNCIÓR, *grăuncioare,* s. n. Diminutiv al lui *grăunte.* [Pr.: *gră-un-*] – **Grăunte** + suf. *-cior.*

GRĂÚNTE, *grăunți,* s. m. **1.** Sămânța unor plante, mai ales a cerealelor; bob1, boabă. ◊ Expr. *Cât un grăunte de muștar* = foarte mic. **2.** Mic obiect asemănător cu un grăunte (**1**), izolat dintr-o masă de obiecte asemănătoare sau desprins dintr-un obiect mai mare. *Grăunte de sare.* [Var.: **grăúnț** s. n., **grăúnță** s. f.] – Refăcut din pl. **grăunți.**

GRĂÚNȚ s. n. v. **grăunte.**

GRĂÚNȚĂ s. f. v. **grăunte.**

GRĂUNȚÓS, -OÁSĂ, *grăunțoși, -oase,* adj. Cu grăunțe, care are aspect de grăunțe; granulos. [Pr.: *gră-un-*] – **Grăunțe** (pl. lui **grăunț** sau **grăunță**) + suf. *-os.*

GRÂNÁR, (**1, 2**) *grânare,* s. n., (**3**) *grânari,* s. m. **1.** S. n. Magazie de cereale; hambar, jitniță. **2.** S. n. Fig. Regiune sau țară care produce grâne din abundență și care aprovizionează cu ele și alte țări sau alte regiuni. **3.** S. m. (Înv.) Negustor de cereale. – **Grâne** (pl. lui *grâu)* + suf. *-ar.*

GRÂU, (**1**) s. m., (**2**) *grâne,* s. n. **1.** S. m. Gen de plante erbacee din familia gramineelor, cu rădăcina adâncă, cu frunzele lanceolate, cu inflorescența în formă de spic, din ale căror boabe se face făină; plantă care face parte din acest gen. ♦ Sămânța acestei plante. **2.** S. n. (Adesea la pl.) Semănătură, lan, holdă de grâu (**1**) sau, *p. gener.,* de cereale. ♦ (La pl.) Cereale sub formă de boabe. [Pl. și: (**2**) *grâie*].

GRÂULÉȚ s. m. Grâușor (**1**). [Pr.: *grâ-u-*] – **Grâu** + suf. *-uleț.*

GRÂUȘÓR s. m. **1.** Diminutiv al lui *grâu;* grâuleț. **2.** (Bot.; pop.) Untișor. [Pr.: *grâ-u-*] – **Grâu** + suf. *-ușor.*

GREÁBĂN, *grebene,* s. n. Regiune a corpului unor animale (mari) situată între gât și spinare. ♦ P. anal. Coamă a unui munte. [Pl. și: (m.) *grebeni*].

GREÁȚĂ, *grețuri,* s. f. **1.** Senzație neplăcută, adesea însoțită de vărsături, reprezentând reacția unor receptori nervoși din cavitatea abdominală la diverși agenți. **2.** Fig. Sentiment de scârbă, de dezgust, de silă față de cineva sau de ceva. – **Greu** + suf. *-eață.*

GREBĂNÁR, *grebănare,* s. n. Curea a hamului care se trece peste greabănul calului. – **Greabăn** + suf. *-ar.*

GREBĂNÓS, -OÁSĂ, *grebănoși, -oase,* adj. Cu greabănul proeminent. ♦ (Despre oameni) Care are spatele adus, încovoiat, cocoșat. – **Greabăn** + suf. *-os.*

GREBLÁ, *greblez,* vb. I. Tranz. A aduna, a strânge ceva cu grebla; a lucra, a nivela un teren cu grebla. – Din **greblă.**

GREBLÁRE, *greblări,* s. f. Acțiunea de *a grebla;* greblat. – V. **grebla.**

GREBLÁT, *greblaturi,* s. n. Greblare. – V. **grebla.**

GRÉBLĂ, *greble,* s. f. **1.** Unealtă sau mașină agricolă cu ajutorul căreia se strâng paiele, fânul etc. sau cu care se mărunțesc bulgării de pământ, se nivelează solul etc. **2.** Construcție orientată transversal pe un curs de apă, servind la oprirea bușteniler.

GREGHETÍN, *greghetini,* s. m. Plantă erbacee perenă cu frunze palmate și lobate, cu flori mari, albastre, liliachii sau albe. – Et. nec.

GRÉIER, *greieri,* s. m. (La pl.) Gen de insecte cu corpul scurt și gros, cu antene lungi și cu ochi mari, cu picioarele posterioare adaptate la sărit, care produc un sunet ascuțit și pătrunzător prin frecarea elitrelor; (și la sg.) insectă care face parte din acest gen. [Pr.: *gre-ier.* – Var.: **gréiere,** (reg.) **gríer** s. m.].

GREIERÁȘ, *greierași,* s. m. Greieruș. [Pr.: *gre-ie-*] – **Greier** + suf. *-ași.*

GRÉIERE s. m. v. **greier.**

GREIERÉL, *greierei,* s. m. Greieruș. [Pr.: *gre-ie-.* – Var.: (reg.) **grierél** s. m.] – **Greier** + suf. *-el.*

GREIERÚȘ, *greieruși,* s. m. Diminutiv al lui *greier;* greieraș, greierel. [Pr.: *gre-ie-*] – **Greier** + suf. *-uș.*

GREÍME s. f. (Înv.) **1.** Greutate (**I 1**). **2.** Mulțime (de ființe); *spec.* grosul unei armate. – **Greu** + suf. *-ime.*

GREÓI, -OÁIE, *greoi, -oaie,* adj. Care se mișcă, se desfășoară sau pornește greu, încet. ♦ Fig. Lipsit de vioiciune, de suplețe. ♦ Fig. (Despre limbă, stil etc.) Încărcat, complicat, confuz. – **Greu** + suf. *-oi.*

GRÉSIE, *gresii,* s. f. **1.** Rocă sedimentară foarte dură, formată prin cimentarea nisipurilor cu diverse materiale. **2.** Cute făcută din gresie (**1**). **3.** Olărie dură și opacă, având la bază o argilă plastică. [Var.: **grézie** s. f.].

GREȘ, (rar) *greșuri,* s. n. (Înv. și reg.; azi mai ales în loc. și expr.) Greșeală. ◊ Loc. adv. *Fără greș* = în mod perfect, fără a comite vreo eroare. ◊ Expr. *A da greș* = **a)** a nu nimeri ținta, obiectivul ochit; **b)** a nu izbuti într-o acțiune.. – Din **greși** (derivat regresiv).

GREȘEÁLĂ, *greșeli,* s. f. Faptă, acțiune etc. care constituie o abatere de la adevăr, de la ceea ce este real, drept, normal, bun; eroare. ◊ Loc. adv. *Fără greșeală* = perfect. *Din greșeală* = fără voie, involuntar, neintenționat. – **Greși** + suf. *-eală.*

GREȘÍ, *greșesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A comite o greșeală; *p. ext.* a se înșela. **2.** Tranz. A executa ceva greșit, rău. ♦ A lua un lucru drept altul; a încurca, a confunda. ◊ Expr. *A greși drumul* (sau *calea)* = a (se) rătăci; *p. ext.* a se abate de la regulile morale, de conduită. **3.** Intranz. A se face vinovat de ceva față de cineva, a face cuiva un rău, un neajuns; *p. ext.* a păcătui.

GREȘÍT, -Ă, *greșiți, -te,* adj. **1.** (Înv. și reg.) Care este vinovat pentru o greșeală săvârșită. **2.** Eronat, incorect, inexact. – V. **greși.**

GREȚÓS, -OÁSĂ, *grețoși, -oase,* adj. **1.** Care provoacă greață; scârbos, dezgustător. **2.** (Rar) Căruia i se face ușor greață. – **Greață** + suf. *-os.*

GREU, GREA, *grei, grele,* adj., adv., s. n. **I.** Adj. **1.** Care apasă cu greutate asupra suprafeței pe care stă; care are greutate (mare); care cântărește mult. *Corp greu.* ◊ *Aur greu* = aur masiv. **2.** Care este împovărat, îngreuiat, încărcat. *Sac greu.* ◊ (Pop.; la f.) Gravidă. **II.** Adj. **1.** (Despre părți ale corpului) Care pare că apasă (din cauza oboselii, bolii, stării sufletești etc.). *Are capul greu.* **2.** (Despre alimente) Care produce ușor indigestie; care se asimilează cu greutate. **3.** (Despre mirosuri) Care produce o senzație de neplăcere, de insuficiență respiratorie etc.; (despre aer) care miroase rău; încărcat; *p. ext.* apăsător, copleșitor. ◊ *Atmosferă grea* = atmosferă apăsătoare care precedă declanșarea unei furtuni, unei ploi torențiale. ♦ (Despre somn) Adânc. **4.** (Despre întuneric, ceață etc.) Dens, compact. **III.** Adj, **1.** Care se face cu greutate, care cere eforturi mari; anevoios. *Muncă grea.* ♦ (Despre drumuri) Care se parcurge cu dificultate. **2.** (Despre suferințe, necazuri, împrejurări etc.) ◊ *Zile grele* sau *viață grea* = trai plin de privațiuni și de necazuri. **IV.** Adv. **1.** Cu greutate (mare), cu toată greutatea. *S-a lăsat greu.Cântărește greu.* **2.** În mod dificil, anevoios, cu dificultate, cu trudă; anevoie. *Muncește greu.* ◊ Expr. *A-i fi greu* (de cineva sau de ceva). **3.** Rău, grav, tare. *E greu bolnavă. . A plăti greu* = **a)** a plăti scump, cu mari sacrificii; **b)** a nu plăti la timp. **V.** S. n. **1.** Greutate, dificultate; împrejurare dificilă; impas. ◊ Loc. adv. *Din greu* = **a)** cu mult efort, întâmpinând mari dificultăți; **b)** adânc, profund. **2.** Povară, sarcină; *p. ext.* partea cea mai grea, cea mai dificilă a unei munci, a unei situații etc.

GREUNÁTIC, -Ă, *greunatici, -ce,* adj. (Reg.; despre oameni) Corpolent și greoi în mișcări. [Pr.: *gre-u-*] – [În]**greuna** + suf. *-atic.*

GREUTÁTE, *greutăți,* s. f. **I. 1.** Apăsare pe care o exercită un corp asupra unei suprafețe (orizontale) pe care se sprijină; însușirea unui corp de a fi greu; forță care se exercită asupra unui corp sau cu care un corp este atras de Pământ; greime. **2.** Corp, obiect etc. având o masă (relativ) mare (și cărat de cineva sau de ceva). ♦ Fig. Senzație de apăsare (fiziologică sau morală), de oboseală, de neliniște. ◊ Expr. *A i se lua* (sau *a-i cădea* cuiva) *o greutate de pe inimă* = a scăpa de o mare grijă. **II. 1.** Dificultate, piedică în realizarea unui lucru. ◊ Loc. adv. *Cu (mare) greutate* = (foarte) greu. **2.** (Fam.) Influență, trecere, putere. ♦ Putere de convingere; valoare documentară. **3.** Gravitate; asprime. *Greutatea unei pedepse.* [Pr.: *gre-u-*] – **Greu** + suf. *-ătate.*

GRÉZIE s. f. v. **gresie.**

GRÍER s. m. v. **greier.**

GRIERÉL s. m. v. **greierel.**

GRIJÁNIE, *grijanii,* s. f. (Bis.; pop.) Cumenecătură, împărtășanie. – **Griji** + suf. *-anie.*

GRÍJĂ, *griji,* s. f. **1.** Teamă sau neliniște pricinuită de o eventuală primejdie sau întâmplare neplăcută; îngrijorare. ◊ Expr. *A intra la griji* = a începe să fie îngrijorat. ♦ Cauza îngrijorării cuiva. **2.** Interes deosebit, preocupare pentru cineva sau ceva, atenție acordată unei ființe, unei probleme etc. ◊ *A da* (sau *a lăsa) în grija* (cuiva) = a da (sau a lăsa) în directa supraveghere (a cuiva); a încredința.

GRIJÍ, *grijesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz., intranz. și refl. A (se) îngriji (de cineva sau de ceva). **2.** Tranz. și refl. (Bis.) A (se) împărtăși, a (se) cumineca.

GRIJÍT s. n. (Pop.) Faptul de *a (se) griji.* – V. **griji.**

GRIJITÓR, -OÁRE, *grijitori, -oare,* adj. (Reg.) Grijuliu. – **Griji** + suf. *-tor.*

GRÍJNIC, -Ă, *grijnici, -ce,* adj. (Înv.) Grijuliu. – **Grijă** + suf. *-nic.*

GRIJULÍU, -ÍE, *grijulii,* adj. (Despre ființe și manifestările lor) Plin de atenție, de grijă față de cineva sau de ceva; atent, grijnic, grijitor; prudent, prevăzător. ♦ (Reg.) Îngrijit, ordonat. [Var.: (reg.) **grijulív, -ă** adj.].

GRIND, *grinduri*, s. n. Mică ridicătură de teren de formă alungită, rezultată din depunerile aluvionare ale unei ape curgătoare sau ale mării.

GRÍNDĂ, *grinzi*, s. f. Element de construcție din lemn cu lungimea mare în raport cu celelalte dimensiuni, folosit de obicei la asigurarea rezistenței unei construcții.

GRINDÉI, *grindeie*, s. n. **1.** Parte componentă a plugului cu tracțiune animală, pe care se montează trupița, cuțitul lung și coarnele. **2.** Grindă mică (fixată la o construcție de-a curmezișul și orizontal). ♦ Bucată de lemn care intră în alcătuirea unor instrumente, mecanisme etc.

GRINDÉL, *grindei*, s. m. Pește mic, asemănător cu țiparul, de culoare verde-gălbuie, cu pete mari, negre; molan.

GRINDINÁ, pers. 3 *gríndină*, vb. I. Intranz. impers. (Rar) A cădea grindină. – Din **grindină.**

GRÍNDINĂ, *grindine*, s. f. Precipitație atmosferică alcătuită din particule de gheață având forma unor pietricele; piatră. ♦ Fig. Ceea ce vine, cade, năvălește în mare cantitate. *O grindină de lăcuste.* ♦ Fig. (Adverbial) În mare cantitate (și unul după altul). *Săgețile cădeau grindină.* [Pl. și: *grindini*].

GRINDÍȘ, *grindișuri*, s. n. Totalitatea grinzilor unui acoperiș, ale unui tavan etc. – **Grindă** + suf. *-iș.*

GRINDULÍȚĂ, *grinduliță*, s. f. Grinduță. – **Grindă** + suf. *-uliță.*

GRINDÚȚĂ, *grinduțe*, s. f. Diminutiv al lui *grindă;* grinduliță. – **Grindă** + suf. *-uță.*

GRÍPCĂ, *gripci*, s. f. Unealtă care servește la curățarea doagelor (vechi), a grinzilor etc.

GROÁPĂ, *gropi*, s. f. Gaură, cavitate (mai adâncă) în pământ. ♦ Mormânt; *p. ext.* moarte. ◊ Expr. *A săpa (cuiva) groapa* = a unelti (împotriva cuiva).

GROÁZĂ s. f. **1.** Emoție puternică și violentă provocată de un lucru înfiorător, de un pericol mare, de o nenorocire etc. ♦ (Concr.) Persoană sau lucru care înfrigorește. **2.** Fig. (În sintagma) *O groază (de...)* = o mulțime, o cantitate mare (de...).

GROÁZNIC, -Ă, *groaznici, -ce*, adj. **1.** Care insuflă groază (prin aspect, manifestări, consecințe); grozav, înfricoșător, înspăimântător, îngrozitor. **2.** Care este extrem de puternic, de violent, de intens. *Durere groaznică.* ♦ (Adverbial) Tare, mult; foarte, extrem de…

GROH interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetele caracteristice scoase de porc. – Onomatopee.

GROHĂÍ, pers. 3 *gróhăie,* vb. IV. Intranz. (Despre porci; adesea fig.) A scoate sunete caracteristice speciei. – **Groh** + suf. *-ăi.*

GROHĂÍRE, *grohăiri,* s. f. Acțiunea de *a grohăi* și rezultatul ei. – V. **grohăi.**

GROHĂÍT, *grohăituri,* s. n. Faptul de *a grohăi;* sunet caracteristic, gros și sacadat, pe care îl scot porcii; grohăitură. – V. **grohăi.**

GROHĂITÓR, -OÁRE, *grohăitori, -oare*, adj., s. n. **1.** Adj. Care grohăie. **2.** S. n. (Pop.) Batoză (de păioase). [Pr.: *-hă-i-*] – **Grohăi** + suf. *-tor.*

GROHĂITÚRĂ, *grohăituri,* s. f. Grohăit. [Pr.: *-hă-i-*] – **Grohăi** + suf. *-tură.*

GRÓHOT, *grohote*, s. n. (Reg.) Grohotiș. – Probabil formație onomatopeică.

GROHOTÍȘ, *grohotișuri*, s. n. Îngrămădire de fragmente de rocă colțuroase, de dimensiuni variabile, rezultate din dezagregarea stâncilor și rostogolite de pe munți sau aduse de ghețari; *p. ext.* rocă sedimentară formată din acest material. ♦ Loc, teren acoperit cu acest material. – **Grohot** + suf. *-iș.*

GROPÁN, *gropane*, s. n. (Reg.) Augmentativ al lui *groapă.* – **Groapă** + suf. *-an.*

GROPÁR, *gropari*, s. m. **1.** Persoană care se ocupă cu săparea de gropi pentru morminte. **2.** (Entom.) Necrofor (insecte care se hrănesc cu cadavre; gropar). – **Groapă** + suf. *-ar.*

GROPĂREÁSĂ, *gropărese,* s. f. (Rar) Soție de gropar. – **Gropar** + suf. *-easă.*

GROPÍȘ, *gropișuri*, s. n. Loc plin de gropi. – **Groapă** + suf. *-iș.*

GROPÍT, -Ă, *gropiți, -te*, adj. (Reg.; despre locuri, terenuri) Care are (multe) gropi. – Din **groapă.**

GROPÍȚĂ, *gropițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *groapă;* gropușoară. **2.** Mică adâncitură care se formează în obrajii unor oameni când râd sau pe care o au unii oameni (grași) în bărbie, la mâini etc. – **Groapă** + suf. *-iță.*

GRÓPNIȚĂ, *gropnițe,* s. f. **1.** Încăpere situată între pronaosul și naosul unei biserici, care adăpostește mormintele ctitorilor. **2.** Cavou, criptă, mormânt sau cimitir situate lângă o biserică.

GROPUȘOÁRĂ, *gropușoare,* s. f. Gropiță (**1**). – **Groapă** + suf. *-ușoară.*

GROS1, GROÁSĂ, *groși, groase,* adj., adv., s. n., s. m. **I.** Adj. **1.** (Despre corpuri cilindrice) Care are diametrul sau circumferința mai mari decât dimensiunile obișnuite. *Trunchi gros.* ◊ (Pop.; la f.) Gravidă, însărcinată. **2.** Care are un volum mare; voluminos. *Carte groasă.* ◊ Expr. *Gros la pungă* = bogat. ♦ (Despre litere) Care este mai lat decât literele obișnuite. **3.** Mare, în sens vertical, de la suprafață în adâncime. *Strat gros.* ◊ Expr. *Gros la* (sau *de) obraz* = **a**) obraznic; **b**) nesimțit.♦ Care este țesut din fire groase (**I 1**). *Haină groasă.* **4.** (Despre fluide) Care curge sau se împrăștie greu; dens. ♦ Fig. (Despre întuneric, umbră, ceață etc.) Adânc, compact. **II.** S. m. (Reg.) Buștean, trunchi; bârnă (groasă).

GROSCIÓR, -OÁRĂ, *grosciori, -oare*, adj., s. n. **1.** Adj. Grosuț. **2.** S. n. (Pop.) Smântâna care se formează deasupra laptelui (de vacă) nefiert. [Var.: **groșcior, -oără** adj., s. n.] – **Gros** + suf. *-cior.*

GROSÍME, *grosimi*, s. f.Dimensiunea unui corp în sens vertical; distanța dintre fețele unui corp, unui strat. – **Gros** + suf. *-ime.*

GROSOLÁN, -Ă, *grosolani, -e*, adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de delicatețe; nepoliticos, necioplit. **2.** (Despre obiecte) Insuficient prelucrat sau prelucrat în mod sumar, primitiv; brut, necizelat.

GROSOLĂNÍE, *grosolănii,* s. f. Faptă, vorbă, atitudine de om grosolan; fire de om grosolan; mojicie, bădărănie, mitocănie. – **Grosolan** + suf. *-ie.*

GROSOMÁN, *grosomani*, s. m. (Înv.) **1.** Om gras și greoi. **2.** Om grosolan. – **Gros** + suf. *-oman.*

GROSÚȚ, -Ă, *grosuți, -e*, adj. Diminutiv al lui *gros;* destul de gros; groscior. – **Gros** + suf. *-uț.*

GROZÁMĂ, *grozame*, s. f. Mic arbust cu flori galbene, din ramurile căruia se fac mături . – Et. nec.

GROZÁV, -Ă, *grozavi, -e*, adj. **1.** Care produce groază (prin aspect, manifestări, consecințe); groaznic, îngrozitor. **2.** Care este extrem de puternic, de violent, de intens, de mare. *Vânt grozav.* **3.** Care iese cu totul din comun prin calitățile sale; remarcabil; excepțional. ◊ Expr. *A se crede grozav* = a avea o părere exagerat de bună despre sine. ♦ Curajos. ◊ Expr. (Substantivat) *A face pe grozavul* = a se lăuda, a se mândri (în mod nejustificat) cu calitățile sale, a se grozăvi.

GROZĂVÉNIE, *grozăvenii,* s. f. (Pop. și fam.) **1.** Faptul de a fi groaznic; aspect groaznic, situație groaznică. **2.** (Concr.) Lucru sau ființă înfricoșătoare. **3.** Faptul de a ieși cu totul din comun prin calitățile sale; însușirea unui lucru cu deosebite calități; grozăvie. **4.** (Concr.) Lucru sau ființă care întrunește calități deosebite, ieșite din comun; grozăvie. – **Grozav** + suf. *-enie.*

GROZĂVÍ, *grozăvesc,* vb. IV. Refl. (Fam. și depr.) A avea o impresie exagerat de bună despre propriile însușiri (și a face caz de ele); a se lăuda. – Din **grozav.**

GROZĂVÍE, *grozăvii,* s. f. **1.** Faptul de a fi groaznic, de a inspira groază. ♦ Faptă, situație, întâmplare îngrozitoare; oroare, urgie. **2.** (Concr.) Lucru sau ființă înfricoșătoare. **3.** Faptul de a ieși în evidență prin calitățile sale; însușirea deosebită a unui lucru; grozăvenie. **4.** (Concr.) Lucru sau ființă care întrunește calități speciale, neobișnuite; grozăvenie. – **Grozav** + suf. *-ie.*

GROZĂVÍRE, *grozăviri,* s. f. (Fam. și depr.) Acțiunea de *a se grozăvi* și rezultatul ei. – V. **grozăvi.**

GRUI, *gruiuri*, s. n. (Reg.) **1.** Pisc sau coastă de deal. **2.** Deal mic; colină1, delușor, movilă. [Pl. și: *gruie*] – Et. nec.

GRUIÉȚ, *gruiețe,* s. n. (Reg.) Diminutiv al lui *grui*. [Pr.: *gru-ieț*] – **Grui** + suf. *-eț.*

GRUMÁZ, *grumaji*, s. m. **1.** (Pop.) Gât; *p. restr.* cerbice, ceafă. ◊ Expr. *A-și pleca grumazul* (în fața cuiva) = a se umili; a se lăsa robit.*A pune piciorul pe grumazul cuiva* = a robi, a subjuga pe cineva. **2.** (Rar) Gâtlej. **3.** (Rar) Partea mai îngustă a unor obiecte, asemănătoare cu gâtul (**1**). [Pl. și: (înv.) *grumazi*].

GRUMĂJÉR, *grumăjere,* s. n. (Rar) Parte a armurii care apăra gâtul. – **Grumaz** + suf. *-ar.*

GRUNJÓS, -OÁSĂ, *grunjoși, -oase*, adj. Cu bulgări, care este în formă de bulgări sau are aspect de bulgări; grunzuros. – **Grunz** + suf. *-os.*

GRUNZURÓS, -OÁSĂ, *grunzuroși, -oase,* adj. Grunjos. [Var.: **grunțurós, -oásă** adj.] – **Grunz** + suf. *-uros.*

GRUNZ, *grunji*, s. m. Bucată dintr-o materie tare și sfărâmicioasă; bulgăre. ♦ Spec. Bulgăre de noroi înghețat. [Pl. și: (n.) *grunzuri*].

GRUNȚURÓS, -OÁSĂ, *grunzuroși, -oase,* adj. Grunjos. [Var.: **grunțurós, -oásă** adj.] – **Grunz** + suf. *-uros.*

GUDURÁ, *gúdur*, vb. I. Refl. (Despre câini; la pers. 3) A-și manifesta bucuria sau atașamentul față de om prin diferite mișcări (dând târcoale și din coadă).

GUGIULÍ vb. IV v. **giugiuli.**

GUGOÁȘĂ s. f. v. **gogoașă.**

GUGUMÁN, -Ă s. m., adj. v. **gogoman.**

GUGUMÁNIE s. f. v. **gogomănie.**

GUGUȘTIÚC, *guguștiuci,* s. m. Specie de turturea de culoare cenușie-brună pe spate și pe pântece, cu o dungă neagră pe gât . ♦ (Fam.) Epitet dat unei persoane naive, ușor de înșelat.

GUÍȚ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul scos de porci; coviț. – Onomatopee.

GUIȚÁ, pers. 3 *guiță,* vb. I. Intranz. (Despre porci; adesea fig.) A scoate sunete caracteristice speciei; a covița. [Pr.: *gu-i-*] – Din **guiț.**

GUIȚÁRE, *guițări,* s. f. Acțiunea de *a guița* și rezultatul ei. [Pr.: *gu-i-*] – V. **guița.**

GUIȚÁT s. n. Faptul de a guița; sunet specific scos de porci (când sunt flămânzi, speriați etc.); guițătură. [Pr.: *gu-i-*] – V. **guița.**

GUIȚĂTÚRĂ, *guițături,* s. f. Guițat. [Pr.: *gu-i-*] – **Guița** + suf. *-ătură.*

GÚLER, *gulere*, s. n. **1.** Parte a unor obiecte de îmbrăcăminte care acoperă de jur-împrejur gâtul sau cu care se termină o haină la gât. ◊ Expr. *A lua* (sau *a apuca* pe cineva) *de guler* = **a**) a prinde, a duce etc. (pe cineva) cu forța; **b**) a cere cuiva socoteală pentru cele făcute. **2.** Spumă care se formează la gura paharului de bere.

GULERÁȘ, *guleraşe,* s. n. Diminutiv al lui *guler* (**1**); *spec.* mic guler detașabil care se pune (ca garnitură) la o rochie, la o uniformă etc. – **Guler** + suf. *-aș.*

GULERÁT, -Ă, *guleraţi, -te*, adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Peior.) (Persoană) care poartă guler (scrobit). ♦ (Funcționar, militar) care este îmbrăcat în uniformă. **2.** Adj. (Despre animale) Care are o dungă albă în jurul gâtului. – Din **guler.**

GULÍE, *gulii*, s. f. Plantă erbacee legumicolă cu frunze mari, dințate și cu tulpina îngroșată, sferoidală, comestibilă. ♦ (Reg.) Nap porcesc(rădăcina cărnoasă).

GUNGUNÍ vb. IV v. **gânguri.**

GUNGURÍ vb. IV v. **gânguri.**

GUNÓI1, gunoaie, s. n. **1.** (La sg. cu sens colectiv) Resturi murdare sau inutile care se aruncă. **2.** Baligă amestecată cu paiele care au servit vitelor drept așternut, întrebuințată ca îngrășământ agricol organic. **3.** Fir de pai, scamă, murdărie etc. care se depune pe haine, care cade în lichide etc. **4.** Epitet dat unui om de nimic; lepădătură.

GUNOÍ2, *gunoiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A îngrășa pământul cu gunoi1 (**2**). **2.** Tranz. și refl. (Despre păsări) A-și depune excrementele (murdărind ceva).– Din **gunoi1.**

GUNOIÉR, -Ă, *gunoieri, -e*, s. m. și f. Persoană care ridică periodic gunoiu1 depozitat în curți și pe străzi. [Pr.: *-no-ier*] – **Gunoi**1 + suf. *-ar.*

GUNOIÓS, -OÁSĂ, *gunoioși, -oase*, adj. (Rar) Plin de gunoi1; murdar. [Pr.: *-no-ios*] – **Gunoi**1 + suf. *-os.*

GUNOÍRE, *gunoiri*, s. f. Gunoit1. – V. **gunoi2.**

GUNOIȘTE, *gunoiști,* s. f. **1.** Grămadă de gunoi1; loc unde se strâng gunoaiele1. **2.** Teren agricol îngrășat cu gunoi1. – Cf. gunoi1.

GUNOÍT1 s. n. Faptul de *a (se) gunoi2;* gunoire. – V. **gunoi2.**

GUNOÍT2, -Ă, *gunoiți, -te*, adj. (Despre terenuri agricole) Care este îngrășat cu gunoi1. – V. **gunoi2.**

GURALÍU, -ÍE adj. v. **guraliv.**

GURALÍV, -Ă, *guralivi, -e*, adj., s. m. și f. (Persoană) care vorbește mult, întruna; limbut, vorbăreț. [Var.: (reg.) **guraliu, -ie** adj.] – (după *gură).*

GÚRĂ, *guri*, s. f. **I. 1.** Cavitate din partea anterioară (și inferioară) a capului oamenilor și animalelor, prin care alimentele sunt introduse în organism; *p. restr.* buzele și deschizătura dintre ele; buze. ◊ Loc. adv. *Gură-n gură* = foarte aproape unul de celălalt. ◊ Expr. *A(-i) da* (cuiva) *o gură* = a săruta (pe cineva). *Cu sufletul la gură* = abia mai putând respira (de emoție sau de oboseală). *A uita de la mână până la gură* = a uita repede, a fi uituc. *A se duce (ca) pe gura lupului* = a dispărea. *A țipa ca din gură de șarpe* = a țipa din răsputeri, deznădăjduit. ◊ Compuse: *gură-cască* = persoană care-și pierde vremea în zadar sau care dovedește neglijență, dezinteres condamnabil; *gura-leului* = plantă erbacee ornamentală cu flori de diverse culori, asemănătoare cu o gură (**I 1**) *; gura-lupului* = plantă erbacee cu flori vinete-violete, având o margine albă sau gălbuie . **2.** Gura (**I 1**) considerată ca organ cu care cineva se hrănește. ◊ Expr. *A pune ceva în gură* = a mânca (puțin).*De-ale gurii* = (lucruri de) mâncare. ♦ Îmbucătură, sorbitură, înghițitură. ◊ Expr. *Nicio gură de apă* = nimic.**3.** Gura (**I 1**) considerată ca organ al vorbirii; cloanță. ◊ Expr. *A tăcea din gură* = a nu (mai) vorbi nimic. *A avea gura spartă* = a nu putea ține un secret. *A fi cu gura mare* = a fi certăreț. *A avea o gură cât o*

șură = a vorbi mult și tare. *A fi bun de gură*. *A trece din gură în gură* = (despre vorbe, cântece etc.) a (se) transmite de la om la om, din generație în generație. ◊ Compus: *gură-spartă* = om flecar, limbut, care nu poate ține un secret. ◊ Expr. *Gura lumii* = vorbe, bârfeli, scorneli. *Gura satului* (sau *a mahalalei)* = (persoană care născocește) vorbe, bârfeli, intrigi. *A intra în gura lumii* (sau *a satului, a mahalalei)* = a ajunge să fie vorbit de rău. ♦ Glas, grai. ◊ Expr. *Nu i se aude gura*, se zice despre un om tăcut, liniștit, potolit. ◊ Expr. *Gurile rele* = bârfitorii. **4.** Gura (**I 1**) considerată ca organ al cântării. **II.** Deschizătură a unui obiect, a unei încăperi etc., prin care intră, se introduce, se varsă, iese etc. ceva, prin care se stabilește o comunicație etc. *Gura vasului*. *Gura cămășii*. *Gură de canal*. *Gura fluviului*. ◊ *Gură de ham* = ham primitiv, format numai din cureaua de pe piept și din cea care se petrece pe după gâtul calului. *Gură de apă* = instalație care servește pentru a lua apă dintr-o rețea de distribuție.◊ Expr. *A lega gura pânzei* = **a)** a înnoda capetele firelor de urzeală înainte de a începe țesutul; **b)** a se înstări. *A prins pânza gură* = s-a făcut începutul.

GURĂÍ, pers. 3 *gúrăie,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre unele păsări) A scoate sunete caracteristice speciei. – **Gură** + suf. *-ăi.*

GÚREȘ, -Ă, *gureși, -e,* adj. (Despre oameni) Guraliv; (despre păsări) care ciripește mult (și vesel). – **Gură** + suf. *-eș.*

GURGÚI, *gurguie,* s. n. **1.** Partea din vârf a opincii, strânsă cu nojițe. **2.** Partea mai strâmtă, în formă de cioc, de la gura urciorului1. **3.** Vârful sânului; sfârc, mamelon. **4.** Vârful unui deal sau al unui munte.

GURGUIÁ, *gurguiez,* vb. I.[1] Refl. (Înv.) A se îngâmfa, a se fuduli. – Din **gurgui.**

GURGUIÁT, -Ă, *gurguiați, -te,* adj. Care are forma unui gurgui, țuguiat ca un gurgui. [Pr.: *-gu-iat*] – V. **gurguia.**

GURÍȚĂ, *gurițe,* s. f. Diminutiv al lui *gură.* ♦ Sărut. – **Gură** + suf. *-iță.*

GURLUÍ, pers. 3 *gúrluie*, vb. IV. Intranz. (Despre unele păsări, mai ales despre porumbei și turturele) A scoate sunete caracteristice speciei. – Formație onomatopeică.

GURLUÍRE, *gurluiri*, s. f. Acțiunea de *a gurlui* și rezultatul ei. – V. **gurlui.**

GURLUÍT s. n. Faptul de *a gurlui;* sunete caracteristice scoase de unele păsări, mai ales de porumbei și de turturele. – V. **gurlui.**

GURÚT s. n. (Reg.) Pastă alimentară făcută din făină de hrișcă și de grâu, cu adaos de brânză, lapte și ouă. – Et. nec.

GUST, *gusturi*, s. n. **I.** Simț prin care organismul primește (cu ajutorul limbii și mucoasei bucale) informații asupra proprietăților chimice ale unor substanțe cu care vine în contact; senzație produsă de o substanță (alimentară) prin excitarea limbii și mucoasei bucale; proprietatea unor substanțe (alimentare) de a provoca această senzație. ◊ Loc. adj. *Cu gust* = gustos. *Fără gust* = lipsit de gust bun; fad. **II.** Fig. **1.** Capacitatea de a înțelege sau de a aprecia frumosul (în natură, în artă).
◊ Loc. adj. *De gust* = (despre oameni) cu simț estetic sau artistic dezvoltat; (despre manifestări, realizări ale oamenilor) care exprimă, arată un asemenea simț. *Fără* (sau *lipsit de) gust* = (despre oameni) lipsit de simț estetic; (despre manifestări sau realizări ale oamenilor) urât. *De prost gust* = **a)** care arată lipsa simțului estetic; **b)** nepotrivit, penibil, jenant. ◊ Loc. adv. *Cu gust* = cu pricepere, în mod estetic. **2.** Înclinație, predispoziție, pornire. ♦ Preferință. **3.** Plăcere, dorință, poftă.

GUSTÁ, *gust*, vb. I. **I.** Tranz. și intranz. **1.** A lua puțin dintr-o mâncare sau dintr-o băutură spre a le afla gustul. **2.** A mânca sau a bea în cantități mici, spre a-și potoli (pentru puțin timp) foamea, setea sau pofta; *p. gener.* a mânca. **II.** Tranz. Fig. **1.** A avea parte, a se bucura de ceva. **2.** A prețui, a-i plăcea cuiva ceva.

GUSTÁR s. m. (Pop.) Luna august. – **Gust** + suf. *-ar.*

GUSTÁRE, *gustări,* s. f. **1.** Faptul de *a gusta.* **2.** (Concr.) Mâncare (rece, luată în fugă, în cantitate mică, între mesele obișnuite). – V. **gusta.**

GUSTATÍV, -Ă, *gustativi, -e,* adj. (Fiziol.) Care aparține gustului (I), privitor la gust, care provoacă senzația de gust.

GUSTĂRÍCĂ s. f. Diminutiv al lui *gustare* (**2**). – **Gustare** + suf. *-ică.*

GUSTĂTÓR, -OÁRE, *gustători, -oare,* s. m. și f. Persoană care gustă ceva. – **Gusta** + suf. *-ător.*

GUSTÓS, -OÁSĂ, *gustoși, -oase,* adj. (Despre mâncăruri și băuturi) Care are gust bun, plăcut. – **Gust** + suf. *-os.*

GUȘÁT, -Ă, *gușați, -te,* adj., s. m. și f. (Persoană) care are gușă (**3**). – **Gușă** + suf. *-at.*

GÚȘĂ, *guși,* s. f. **1.** (La păsări) Porțiune mai dilatată, în formă de pungă, a esofagului, în care alimentele stau câtva timp înainte de a trece în stomac. ◊ Compus: *gușa-porumbului* (sau *-porumbelului)* = **a)** plantă erbacee cu frunze opuse și ascuțite, cu flori albe-verzui, cu fructul în formă de bobițe negre; **b)** plantă erbacee cu flori albe, cu fructul o capsulă; **c)** odolean. **2.** (La animalele amfibii) Pielea de sub maxilarul inferior, care ajută, împreună cu mușchii respectivi, la respirație. ♦ (La reptile) Bărbie. **3.** (La oameni) Umflătură patologică formată în partea anterioară a gâtului prin mărirea glandei tiroide; boală care provoacă această umflătură. **4.** Cută de grăsime care atârnă sub bărbie la unele persoane. **5.** (Fam.) Gât. ♦ Gâtlej.

GUȘULÍȚĂ, *gușulițe,* s. f. Diminutiv al lui *gușă.* – **Gușă** + suf. *-uliță.*

GUTÚI, *gutui*, s. m. Pom fructifer cu frunze mari și groase, cu flori albe-roz și cu fructe mari, galbene, acoperite cu puf; măr-gutui . – Et. nec.

GUTÚIE, *gutui*, s. f. Fructul gutuiului; alămâioară, măr-gutuie. [Pr.: *-tu-ie*] – Din **gutui.**

GUTUNÁR s. n. v. **guturai.**

GUTURÁI, *guturaiuri*, s. n. Boală contagioasă (cu caracter epidemic) provocată de virusuri, care constă în inflamarea acută a mucoasei nazale, fiind însoțită de o bogată secreție apoasă; coriză. [Pl. și: *guturaie.* – Var.: (reg.) **gutunár** s. n.].

GUZ, *guzi*, s. m. Nume dat unor animale rozătoare (mari).

GUZGÁN, *guzgani*, s. m. Șobolan.

H

H, *h*, s. m. A zecea literă a alfabetului limbii române.

HA interj. **1.** Exclamație care exprimă: surprindere; mulțumire; satisfacție (răutăcioasă). **2.** (Fam.) Poftim? ce? cum? ♦ Nu-i așa? n-am dreptate? **3.** (Repetat) Cuvânt care imită râsul în hohote. – Onomatopee.

HABÁNĂ adj. (În sintagma) *Ceramică habană* = tip de ceramică fină, smălțuită, cu fond alb, ornamentată cu motive vânătorești, realizată de olarii din Transilvania în sec. XVII. – Et. nec.

HÁCHIȚĂ, *hachițe,* s. f. (La pl.; în expr.) *A avea hachițe* sau *a-l apuca* (pe cineva), *a-i veni* (cuiva) *hachițele* = a avea toane, capricii, isterice. [Acc. și: *hachíțe*] – Et. nec.

HAI interj., s. n. (Fam.) **I.** Interj. **1.** Cuvânt care exprimă un îndemn la o acțiune (comună) cu interlocutorul. **2.** (Cu funcție de imperativ, corespunzând unor verbe de mișcare) Vino! veniți! să mergem! ♦ (Repetat, cu accentul frazei pe al doilea element) Cuvânt care exprimă ideea unei înaintări încete sau anevoioase. **3.** Exclamație care exprimă: regret, admirație, o întrebare. **4.** (Repetat) Ba bine că nu! **II.** S. n. (Fam. și arg.) Hărmălaie; scandal. ◊ Expr. *A face (un) hai* = a face scandal în semn de protest, de reproș etc. [Var.: (reg.) **ai** interj.] – Onomatopee.

HAID interj. v. **haide.**

HÁIDA interj. v. **haide.**

HAIDĂU, *haidăi,* s. m. (Reg.) **1.** Păzitor de vite (mari). **2.**(Art.) Dans fecioresc dintr-un ciclu de dansuri populare românești, cu mișcare moderată; melodie după care se execută acest dans. **.**

HÁIDE interj. **1.** Exclamație care exprimă un îndemn (la o acțiune). *Haide, haide, vino mai repede!* **2.** (Cu funcție de imperativ, corespunzând unor verbe de mișcare) Vino! veniți! să mergem! ◊ (Împrumutând desinențe verbale de pers. 1 și 2 pl.) *Haidem la plimbare. Haideți la dans.* ◊ (Adverbial, în compuse) *Haide-hai, haida-hai, haide-ha* = încet, anevoios. **3.** (În expr.) *Haida-de!,* exclamație prin care se respinge o părere sau se dezaprobă o comportare; aș! *Haide-haide* sau *haide-hai,* se spune când mustrăm cu indulgență pe cineva care nu ia în seamă sfaturile sau avertismentele noastre. [Var.: **háida, haid, áida, áide** interj.].

HÁIDOȘ, -Ă, *haidoși, -e,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Zdravăn, voinic, chipeș. [Var.: **háitoș, -ă** adj.] – Et. nec. Cf. haidău.

HAIDÚC, *haiduci,* s. m. **1.** Răzvrătit împotriva ordinii stabilite, care, trăind singur sau în cete în păduri, jefuia pe bogați și ajuta pe săraci. **2.** (Înv.) Soldat mercenar.

HAIDUCÉL, *haiducei,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *haiduc.* – **Haiduc** + suf. *-el.*

HAIDUCÉSC, -EÁSCĂ, *haiducești,* adj. De haiduc. – **Haiduc** + suf. *-esc.*

HAIDUCÉȘTE adv. Ca haiducii. – **Haiduc** + suf. *-ește.*

HAIDUCÍ, *haiducesc,* vb. IV. Intranz. A duce viață de haiduc. ♦ Refl. A se face haiduc. – Din **haiduc.**

HAIDUCÍE, *haiducii,* s. f. **1.** Formă de luptă a haiducilor (**1**), frecventă la sfârșitul Evului Mediu în Țările Române și în Peninsula Balcanică. **2.** Viață sau îndeletnicire de haiduc (**1**). **3.** Purtare, deprindere de haiduc (**1**). – **Haiduc** + suf. *-ie.*

HÁINĂ, *haine,* s. f. **1.** (La pl.) Termen generic pentru obiectele de îmbrăcăminte (în special bărbătești). ◊ *Un rând de haine* = un costum bărbătesc complet, alcătuit din pantaloni, sacou (și vestă). ◊ Expr. *A(-și) da și haina de pe el* = a face sau a fi dispus să facă orice sacrificiu (pentru a obține ceea ce dorește). **2.** (Biol.; în sintagma) *Haină de nuntă* = înfățișare deosebită pe care o capătă masculii unor pești, batracieni sau păsări în perioada împerecherii.

HAIÓS, -OÁSĂ, *haioși, -oase,* adj. (Fam.) Plin de haz, amuzant, simpatic, nostim. [Pr.: *ha-ios*] – **Hai** + suf. *-os.*

HAIT1 interj. Exclamație care exprimă o surpriză neplăcută, un sentiment de teamă, o poruncă, ideea unei mișcări repezi sau neașteptate etc. [Var.: **haiti** interj.] – Onomatopee.

HAIT2, *haituri,* s. n. (Reg.) Iaz artificial creat prin colectarea, cu ajutorul unui baraj, a apelor de munte; barajul cu care se deschide sau se închide acest iaz pentru a da drumul plutelor; *p. ext.* unda de apă care duce plutele.

HÁITĂ, *haite,* s. f. **1.** Grup de câini, de lupi etc. care umblă împreună (după pradă). ♦ Fig. Bandă (de răufăcători). **2.** (Înv.) Vânătoare (cu gonaci și câini); goană. **3.** (Reg.) Câțea (rea); *p. ext.* câine (rău). ♦ Epitet dat unei femei rele sau desfrânate.

HAITI interj. v. **hait1.**

HAITÍC, *haiticuri,* s. n. (Reg.) Haită de lupi.

HAITÍȘ, *haitișe,* adj. (Reg.; despre picioare) Cu conformație defectuoasă, cu linia pulpelor curbată. ♦ (Adverbial) În poziție strâmbă, sucită.

HÁITOȘ, -Ă adj. v. **haidoș.**

HALAGEÁ, *halagele,* s. f. (Reg.) **1.** Tărăboi, gălăgie. **2.** Pățanie. – Et. nec.

HALĂU, *halăie,* s. n. (Reg.) Crâsnic (de pescuit).

HAM1 interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui. – Onomatopee.

HAM2, *hamuri,* s. n. Ansamblu de curele (sau de frânghii) cu care se înhamă calul sau alte animale (de tracțiune) la un vehicul. ◊ *Gură de ham* = ham rudimentar format numai din curelele de la pieptul și gâtul calului și din cele două șleauri. ◊ Expr. *A trage în* (sau *la) ham* = a trăi o viață grea; a munci din greu. ♦ (Precedat de prepoziții) Tracțiune (cu cai). *Are cai buni la ham.*

HAMBÁR, *hambare,* s. n. **1.** Magazie în care se păstrează diferite produse agricole, în special cereale; grânar, jitniță. ♦ Magazie mică (în podul morii) în care se toarnă cerealele date ca plată pentru măcinat. **2.** (Reg.) Ladă mare de lemn, în care se păstrează făina, mălaiul sau cerealele. [Var.: **ambár** s. n.].

HAMÉI s. m. Plantă erbacee agățătoare cu flori galbene-verzui, ale cărei inflorescențe femele aromatice și amare se întrebuințează la fabricarea berii . [Var.: **hăméi** s. m.].

HAMÚT, *hamuturi*, s. n. (Înv.) Gâtar (la ham).

HANDRALĂU, *handralăi,* s. m. (Depr.) Flăcău care umblă după fete. ◊ Expr. (Adverbial) *A umbla handralău* = a umbla de colo până colo fără nici o treabă; a hoinări. [Var.: **hăndrălău** s. m.].

HANG, (**2**) *hanguri*, s. n. **1.** (În expr.) *A ține hangul* = **a**) a acompania o melodie; **b**) *fig.* a însoți, a întovărăși; **c)** *fig.* a ține partea cuiva, aprobând tot ce face și ce spune; a face pe placul cuiva, a cânta cuiva în strună. **2.** (Reg.) Nume dat unor instrumente sau unor părți ale instrumentelor muzicale care servesc pentru a ține acompaniamentul.

HANGÁN, *hangani*, s. m. Soi de porumb de munte cu știuletele mare și cu bobul galben-roșcat.

HANGIOÁICĂ, *hangioaice*, s. f. (Rar) Hangiță. – **Hangiu** + suf. *-oaică.*

HANGÍȚĂ, *hangițe,* s. f. Soție de hangiu; femeie care ține un han2; hangioaică. – **Hangiu** + suf. *-iță.*

HÂNȚĂ, *hanțe,* s. f. (Pop.) **1.** Obiect de îmbrăcăminte uzat, zdrențuit, de proastă calitate. **2.** Fig. Gură (care vorbește mult și fără rost). ◊ Expr. *Bun de hanță* = flecar, vorbăreț, guraliv.

HANZÉLĂ, *hanzele,* s. f. Instalație de fabricat bomboane, caramele, având ca elemente principale o mașină de rolat, un dispozitiv de ștanțare și o pompă cu care se introduce umplutura. – Et. nec.

HAP1 interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de apucarea sau de înghițirea rapidă a ceva. – Onomatopee.

HAPCIÚ interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de strănut. [Acc. și: *hapcíu*] – Onomatopee.

HAPSÂN, -Ă, *hapsâni, -e,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Rău la inimă, hain, câinos. **2.** Lacom (de bani, de mâncare etc.). [Var.: **hapsín, -ă** adj.].

HAPSÍN, -Ă adj. v. **hapsân.**

HARABÁ, *harabale,* s. f. (Reg.) Căruță mare folosită pentru transportul grânelor și al altor poveri; *p. ext.* cantitatea care intră într-o astfel de căruță.

HARÁG s. m. v. **arac.**

HARAIMÁN s. n. (Reg.) Gălăgie, tărăboi, zarvă. – Et. nec.

HARÁNCĂ, *harance,* s. f. (Reg.) Femeie rea, afurisită. – Et. nec.

HARÁP s. m. v. **arap.**

HÂRA-PÂRA s. f., adv. (Fam.; în expr.) *A face (o) hara-para* = a face, a provoca o învălmășeală, o vânzoleală; a face harcea-parcea. – Formație onomatopeică.

HARÁPNIC, *haraprnice,* s. n. (Reg.) Bici mare împletit din cânepă sau din curele, cu codiriștea scurtă și cu șfichi de mătase la vârf (ca să pocnească tare).

HARBÚZ, *harbuji*, s. m. (Reg.) Pepene verde. [Var.: **arbúz** s. m.].

HARBUZĂRÍE, *harbuzării,* s. f. (Reg.) Pepenărie. [Var.: **arbuzărie** s. f.] – **Harbuz** + suf. *-ărie.*

HARBUZÉSC, -EÁSCĂ, *harbuzești,* adj. (Reg.; în sintagmele) *Pere harbuzești* = pere zemoase, gălbui, foarte dulci. *Păr harbuzesc* = păr care face astfel de pere. – **Harbuz** + suf. *-esc.*

HÂRCHINĂ, *harchine,* s. f. (Reg.) Bucată mare (de mămăligă, de slănină etc.). [Var.: **hârșchină** s. f.] – Et. nec.

HARGHITEÁN, -Ă, *harghiteni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din județul Harghita. **2.** Adj. Care aparține județului Harghita ori harghitenilor (**1**), referitor la județul Harghita sau la harghiteni. – **Harghita** (n. pr.) + suf. *-ean.*

HARGHITEÁNCĂ, *harghitence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din județul Harghita. – **Harghitean** + suf. *-că.*

HÂRHĂT, *harhăte,* s. n. (Reg.) Hărmălaie. – Formație onomatopeică.

HARMALÁIE s. f. v. **hărmălaie.**

HARMĂSÁR s. m. v. **armăsar.**

HÂRNIC, -Ă, *harnici, -ce,* adj. Care muncește mult și cu râvnă, care lucrează iute și cu spor; vrednic. ♦ (Pop.) Capabil, destoinic.

HÂRȘ interj. v. **hârști.**

HARTÁN, *hartane,* s. n. **1.** Bucată mare de carne; halcă. **2.** (Rar) Zdreanță, ruptură (dintr-un obiect de îmbrăcăminte). [Pl. și: *hartanuri*. – Var.: **hărtán** s. n.] – Et. nec.

HARȚÁG s. n. v. **arțag.**

HÂRȚĂ s. f. Încăierare; ceartă. ♦ (Înv.) Ciocnire între avangărzi sau între (mici) grupuri militare potrivnice. [Var.: **harț** s. n.].

HARȚĂGÓS, -OÁSĂ adj. v. **arțăgos.**

HASMAȚÚCHI s. m. **1.** Plantă erbacee plăcut mirositoare, cu flori albe, cultivată ca plantă culinară . **2.** (Reg.) Plantă erbacee cu flori albe, rar gălbui, dispuse în mici umbele.[Var.:**asmațúchi, asmățúi** s. m.,**haşmaciúcă** s. f.] – Et. nec.

HAȘMACIÚCĂ s. f. v. **hasmațuchi.**

HAT, haturi, s. n. Fâșie îngustă de pământ nearat care desparte două ogoare sau două terenuri agricole aparținând unor gospodării diferite; răzor1, hotar. ◊ Expr. A fi într-un hat (cu cineva) = a fi vecin (cu cineva). ♦ (Reg.) Câmp nelucrat; pârloagă, țelină2.

HÁTIE, *hatii*, s. f. (Reg.) Îngrămădire de nuiele, pietre, bolovani etc. executată pentru a amenaja cursul unei ape sau pentru a stăvili revărsarea ei. – **Hat** + suf. *-ie.*

HATMÁN, *hatmani*, s. m. (În Evul Mediu) **1.** Boier de divan în Moldova, care era însărcinat de domn cu comanda întregii oștiri, având în același timp și funcția de pârcălab și portar al Sucevei; mare spătar; titlu purtat de acest boier. **2.** Titlu purtat de marii comandanți ai oștilor polone și ai celor căzăcești; persoană având acest titlu. [Acc. și: *hátman*].

HATMANÍE s. f. v. **hătmănie.**

HAȚ interj. Cuvânt care indică o mișcare bruscă și neașteptată, făcută pentru a prinde sau a apuca pe cineva sau ceva. – Onomatopee.

HAȚEGÁN, -Ă, *haţegani, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din Hațeg. **2.** Adj. Care aparține Hațegului sau hațeganilor (**1**), privitor la Hațeg ori la populația lui. **3.** S. f. art. Numele unui dans popular românesc, în ritm alert, răspândit în sudul Transilvaniei care se joacă în perechi; melodie după care se execută acest dans. – **Haţeg** (n. pr.) + suf. *-an.*

HAȚEGÁNCĂ, *haţegance*, s. f. Femeie originară sau locuitoare din Hațeg. – **Haţegan** + suf. *-că.*

HAU interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui sau urletul lupului. – Onomatopee.

HAZLÁU, -ÁIE adj. v. **hazliu.**

HAZLÍU, -ÍE, *hazlii*, adj. **1.** Spiritual, plin de haz, de umor; vesel. **2.** Atrăgător, plăcut, simpatic, nostim. [Var.: (rar) **hazláu, -áie, hazulíu, -ie** adj.] – **Haz** + suf. *-liu.*

HAZULÍU, -ÍE adj. v. **hazliu.**

HĂ interj. (Pop.) **1.** (De obicei repetat) Cuvânt care redă râsul, mai ales râsul forțat. **2.** (Repetat) Cuvânt care redă plânsul. **3.** Exclamație care exprimă mirare, neîncredere. **4.** Cuvânt care exprimă o afirmație. [Var.: **hî, hi** interj.] – Onomatopee.

HĂBĂÚC, -Ă, *hăbăuci, -ce*, adj. (Reg.; adesea substantivat) Năuc, buimac, zăpăcit; *p. ext.* prost; nebun. ◊ Expr. (Adverbial) *A o lua* (sau a *umbla) hăbăuca* = a pomi la întâmplare, fără o țintă precisă, a o lua razna.

HĂBĂUCÍ, *hăbăucesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) zăpăci, a (se) năuci. [Pr.: *-bă-u-*] – Din **hăbăuc.**

HĂBÚC, *hăbuci*, s. m. (Reg.) Bucată. ◊ Expr. *A (se) rupe* sau *a (se) face hăbuc(i)* = a (se) rupe în bucăți, a (se) distruge; a (se) încurca, a (se) încâlci. ♦ (Adjectival) Rupt în bucăți, distrus; încurcat, încâlcit. – Et. nec.

HĂBUCÍ, *hăbucesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A strica; a rupe, a distruge. – Din **hăbuc.**

HĂCUÍ, *hăcuiesc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) A tăia în bucăți (mici); a toca mărunt; a sfârteca, a ciopârți.

HĂCUÍRE, *hăcuiri*, s. f. (Fam.) Acțiunea de *a hăcui* și rezultatul ei. – V. **hăcui.**

HĂDĂRÁG, *hădăragi*, s. m. (Reg.) **1.** Lemnul gros și mobil al îmblăciului cu care se bat cerealele. **2.** Piesă de lemn sprijinită pe piatra de moară, care scutură teica, lăsând să cadă boabele din coșul morii; hădărău. **3.** Fiecare dintre lemnele de care trag pescarii la năvod. **4.** Mânerul de lemn cu care se învârtește râșnița. [Var.: **hadarág** s. m.].

HĂDĂRĂU, *hădăraie*, s. n. Hădărag (**2**).

HĂI1 interj. **1.** (Reg.) Termen familiar cu care te adresezi cuiva; bre, fă. **2.** Strigăt cu care se îndeamnă sau cu care se mână boii și vacile. – Onomatopee.

HĂÍ2, *hăiesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A îndemna boii sau vacile la mers. ♦ A striga pentru a stârni vânatul. – Din **hăi1.**

HĂIMĂNÍ, *hăimănesc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A umbla haimana, a hoinări. – Din **haimana.**

HĂINÁR, *hăinari*, s. m. (Înv.) Negustor de haine. – **Haine** + suf. *-ar.*

HĂINĂRÍE, (**1**) *hăinării*, s. f. **1.** (Rar) Magazin în care se vând haine gata confecționate. **2.** Cantitate mare de haine. – **Haină** + suf. *-ărie.*

HĂINÍ vb. IV v. **haini.**

HĂINIȘOÁRĂ, *hăinișoare*, s. f. (Rar) Hăinuță. – **Haină** + suf. *-işoară.*

HĂINÚȚĂ, *hăinuțe*, s. f. Diminutiv al lui *haină;* hăinișoară. – **Haină** + suf. *-uță.*

HĂÍRE, *hăiri*, s. f. (Rar) Acțiunea de *a hăi*2 și rezultatul ei; strigăt de îndemn pentru vite; hăit1. – V. **hăi2.**

HĂIS interj. Strigăt cu care se mână boii înjugați pentru a merge spre stânga. ◊ Loc. adj. *Din* (sau *de) hăis* (sau *hăisa)* = (despre o vită înjugată) din stânga. ◊ Expr. (Adverbial sau substantivat) *A face hăis* (sau *hăisa)* = a cârmi la stânga. *A trage hăisa* = a nu fi de acord cu alții. [Var.: **hăi̯isa**[1] interj.].

HĂISA interj. v. **hăis.**

HĂÍT1, *hăituri*, s. n. (Reg.) Hăire. – V. **hăi2.**

HĂÍT2, -Ă adj.v. **hâit.**

HĂITÁR, *hăitari*, s. m. (Reg.) Hăitaș2. – **Haită** + suf. *-ar.*

HĂITĂȘ1, *hăitașe*, s. n. (Reg.) Acțiunea de stârnire a vânatului.

HĂITĂȘ2, *hăitași*, s. m. Om care, făcând gălăgie mare, stârnește vânatul din ascunzători și îl gonește spre vânători; gonaci. – **Haită** + suf. *-aș.*

HĂITUÍ, *hăituiesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A stârni, a goni vânatul spre vânători. **2.** Tranz. A goni, a mâna animalele domestice. ♦ Fig. A urmări, a fugări pe cineva (ca pe un animal sălbatic), pentru a-i face rău. **3.** Tranz. A cutreiera, a străbate o regiune, un loc, urmărind pe cineva.

HĂITUIÁLĂ, *hăituieli*, s. f. Acțiunea de *a hăitui* și rezultatul ei; goană după vânat. [Pr.: *-tu-ia-*] – **Hăitui** + suf. *-ală.*

HĂITÚȘCĂ, *hăituște*, s. f. (Fam.) Fată cu purtări rele, desfrânate. – **Haită** + suf. *-uşcă.*

HĂLĂCIÚGĂ, *hălăciugi*, s. f. (Reg.) **1.** Tufiș, desiș de mărăcini, de lăstari etc. **2.** Păr zbârlit, ciufulit. – Et. nec.

HĂLĂGÍE s. f. v. **gălăgie.**

HĂLĂLÁIE, *hălălăi*, s. f. (Pop.) Hărmălaie. [Var.: **halaláie** s. f.] – Din **hălălăi.**

HĂLĂLĂÍ, *hălălăiesc*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A face gălăgie, larmă. – Formație onomatopeică.

HĂMĂÍ, pers. 3 *hămăie*, vb. IV. Intranz. (Despre câini) A lătra. [Prez. ind. și: *hămăiește.* – Var.: **hâmăí** vb. IV] – **Ham**1 + suf. *-ăi.*

HĂMĂIÁLĂ, *hămăieli*, s. f. Faptul de *a hămăi;* lătrat (al mai multor câini deodată), hămăit, hămăitură. [Pr.: *-mă-ia-*] – **Hămăi** + suf. *-ală.*

HĂMĂÍT, *hămăituri*, s. n. Lătrat, hămăială, hămăitură. – V. **hămăi.**

HĂMĂITÚRĂ, *hămăituri*, s. f. Lătrat, hămăială, hămăit. [Pr.: *-mă-i-*] – **Hămăi** + suf. *-tură.*

HĂMÉI s. m. v. **hamei.**

HĂMESEÁLĂ s. f. (Fam.) Foame mare, lihneală; slăbiciune din cauza foamei. [Var.: **hămiseálă** s. f.] – **Hămesi** + suf. *-eală.*

HĂMESÍ, *hămesesc*, vb. IV. Intranz. (Fam.) A flămânzi peste măsură, a fi lihnit de foame.

HĂMESÍT, -Ă, *hămesiți, -te*, adj. (Fam.) **1.** Foarte flămând, mort de foame; lihnit. **2.** Lacom, nesățios, nesăturat. [Var.: **hămisít, -ă, hemesít, -ă** adj.] – V. **hămesi.**

HĂMISEÁLĂ s. f. v. **hămesealã.**

HĂMISÍT, -Ă adj. v. **hămesit.**

HĂMUÍ, *hămuiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A înțovi un animal punându-l să tragă prea mult la ham2. – **Ham**2 + suf. *-ui.*

HĂMURĂRÍE, (**1**) *hămurării*, s. f. (Rar) **1.** Locul unde se fac sau unde se vând hamuri. **2.** Meseria celui care face hamuri. – **Ham**2 + suf. *-ărie.*

HĂNDRĂLĂU s. m. V. **handralău.**

HĂPĂÍ, *hăpăi*, vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A mânca înghițind repede și cu zgomot. **2.** (Rar) A vorbi repede și fără șir (mâncând cuvintele). [Prez. ind. și: *hăpăiesc*] – **Hap**1 + suf. *-ăi.*

HĂRĂCÍ vb. IV v. **arăci.**

HĂRĂCÍT s. n. v. **varăcit.**

HĂRĂGÍ vb. IV v. **arăci.**

HĂRĂGÍT s. n. v. **arăcit.**

HĂRĂNÍ vb. IV v. **hrăni.**

HĂRĂȚÍ, *hărățesc*, vb. IV. **1.** Tranz. (Reg.) A atâța, a întărâta (un câine). **2.** Refl. recipr. (Înv.; despre două armate dușmane) A se hărțui. – Et. nec.

HĂRĂU s. m. v. **hărău.**

HĂRĂZÍ, *hărăzesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A stabili, a hotărî (ceva) dinainte, în vederea unui scop; a destina (**1**). ♦ (Înv.) A dedica, a închina. **2.** (Înv.) A face cuiva un dar, o cinste, o donație; a acorda un drept, un privilegiu, un titlu, o distincție.

HĂRĂZÍRE, *hărăziri*, s. f. Acțiunea de *a hărăzi* și rezultatul ei. – V. **hărăzi.**

HĂRĂZÍT, -Ă, *hărăziți, -te*, adj. **1.** Stabilit, hotărât dinainte; destinat (**1**). **2.** (Înv.) Devotat, credincios, fidel. – V. **hărăzi.**

HĂRCĂÍT s. n. v. **hârcâit.**

HĂRCĂTÍ vb. IV v. **hărhăti.**

HĂRHĂLÁIE s. f. (Reg.) Hărmălaie. – Contaminare între **harhăt** și **hărmălaie.**

HĂRHĂTÍ, *hărhătesc*, vb. IV Intranz. (Reg.; despre mai multe persoane) A vorbi deodată, a face larmă. ♦ Refl. recipr. A se certa. [Var.: **hărcătí** vb. IV] – Din **harhăt.**

HĂRMĂLÁIE s. f. Zgomot mare, larmă (de strigăte, de glasuri); gălăgie, zarvă, tărăboi, hălălaie, hărhălaie. [Var.: **harmaláie** s. f.] – Formație onomatopeică.

HĂRNICÉL, -EĂ, -ÍCĂ, *hărnicei, -ele*, adj. Hărnicuț. – **Harnic** + suf. *-el.*

HĂRNICÍ, *hărnicesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se arăta harnic, a se face, a deveni harnic, sârguincios. **2.** Tranz. A stimula, a îndemna la lucru. **3.** Intranz. A lucra cu zel, a munci cu hărnicie. – Din **harnic.**

HĂRNICÍE s. f. Zel în muncă, spor la lucru; sârguință, vrednicie; destoinicie. – **Harnic** + suf. *-ie.*

HĂRNICUȚ, -Ă, *hărnicuți, -e*, adj. Diminutiv al lui *harnic;* hărnicel. – **Harnic** + suf. *-uț.*

HĂRȘIE s. f. v. **hârșie.**

HĂRȘNÍ, *hărșnesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A reteza, a tăia ceva (dintr-o lovitură scurtă). **2**. A fura ceva (foarte repede, cu abilitate). [Var.: **hărștí, hârșní** vb. IV] – Din **harș.**

HĂRȘTÍ vb. IV v. **hărșni.**

HĂRȚĂȘ, *hărțași*, s. m. (Înv.) Soldat care începea lupta, harța. – **Harță** + suf. *-aș.*

HĂRȚĂGÓS, -OÁSĂ adj. v. **arțăgos.**

HĂRȚUÍ, *hărțuiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A necăji pe cineva cu tot felul de neplăceri, probleme, întrebări etc., a nu lăsa în pace pe cineva; a cicăli, a sâcâi, a pisa. **2.** Tranz. A desfășura atacuri scurte și repetate asupra inamicului cu scopul de a-i provoca panică și de a nu-i permite deplasarea, pregătirea unor acțiuni de luptă, aprovizionarea etc. **3.** Refl. recipr. A purta discuții repetate și contradictorii cu cineva, a se lua la ceartă sau la bătaie; a se încăiera. [Var.: **hârțuí** vb. IV] – **Harță** + suf. *-ui.*

HĂRȚUIÁLĂ, *hărțuieli*, s. f. Faptul de *a (se) hărțui.* [Pr.: *-țu-ia-*] – **Hărțui** + suf. *-eală.*

HĂRȚUÍRE, *hărțuiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) hărțui* și rezultatul ei. – V. **hărțui.**

HĂRȚUÍT, -Ă, *hărțuiți, -te*, adj. Care nu este lăsat în pace, care este tras în toate părțile, care este cicălit, sâcâit, pisat; frământat, neliniștit, agitat. [Var.: **hârțuít, -ă** adj.] – V. **hărțui.**

HĂT adv. (Pop.; însoțește adjective, adverbe și locuțiuni adverbiale cu sens local sau temporal, dându-le valoare de superlativ) De tot, mult, tare, foarte. *Până hăt departe.* ◊ Expr. *Hăt și bine* = mult și bine, fără sfârșit.

HĂTĂLÁU, *hătălăi*, s. m. (Reg.; peior.) Om, flăcău mureatic; hândrălău. – Et. nec.

HĂTÍ, *hătesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A zăgăzui, a baricada, a opri cursul unei ape, trecerea pe un drum etc.

HĂTMĂNEÁSĂ, *hătmănese*, s. f. (Înv.) Nevastă de hatman. – **Hatman** + suf. *-easă.*

HĂTMĂNÉSC, -EÁSCĂ, *hătmănești*, adj. Privitor la hatman, al hatmanului; care ține de hătmănie. – **Hatman** + suf. *-esc.*

HĂTMĂNÍE, *hătmănii*, s. f. Titlu purtat de hatman, demnitate sau rang de hatman; puterea sau conducerea hatmanului. ♦ Organ suprem de conducere și de organizare a oștirii. [Var.: **hatmaníe** s. f.] – **Hatman** + suf. *-ie.*

HĂȚ1, *hățuri*, s. n. **1.** Parte a hamului alcătuită din curele (sau frânghii) lungi, prinse de inelele căpețelei, cu ajutorul cărora se mână caii înhămați. ◊ Expr. *A ține în hățuri* = a ține din scurt pe cineva sau ceva; a struni, a stăpâni. **2.** (Reg.) Laț, juvăț, șreang de care este spânzurat cineva. – Cf. hat.

HĂȚ2 interj. v. **hâț.**

HĂȚĂȘ1, *hățași*, s. m. Cal care se mână cu ajutorul hățurilor, înhămat alături de un lăturaș. – **Hăț**1 + suf. *-aș.*

HĂȚĂȘ2, *hățașuri*, s. n. (Reg.) **1.** Cărare făcută de fiarele sălbatice prin pădure. **2.** Drum râpos, abrupt, cu coaste repezi. [Pl. și: *hățașe*] – Et. nec.

HĂȚÍ, *hățesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A zgâlțâi, a smuci pe cineva. – Din **hăț1.**

HĂȚÍȘ, *hățișuri*, s. n. Loc plin cu mărăcini, cu arbuști spinoși etc., desiș greu de străbătut; pădure mică și foarte deasă, cu mulți lăstari tineri și arbuști; sihlă. ♦ Cărare prin pădurile de munte. – Et. nec.

HĂȚUÍ, *hățuiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A mâna caii (cu ajutorul hățurilor). ♦ Fig. A frâna, a stăpâni. – **Hăț**1 + suf. *-ui.*

HĂU1, *hăuri*, s. n. Prăpastie adâncă; abis, genune, adânc (**II**). ◊ Expr. (Pop.) *Cât (e) hăul* = niciodată; cu nici un preț. – Et. nec.

HĂU2, *hăuri*, s. n. Hăuit. – Din **hăui** (derivat regresiv).

HĂUGÁȘ s. n. v. **făgaș.**

HĂUÍ vb. IV v. **aui.**

HĂUIÁLĂ s. f. v. **auială.**

HĂUÍT, *hăuituri,* s. n. Răsunet prelung, ecou; hău2. [Pr.: *hă-u-*] – V. **hăui.**

HĂULÍ, *hăulesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre oameni) A chiui (1). ♦ (Despre voce, zgomote etc.) A răsuna prelung; a hăui, a hui. ♦ Tranz. (Rar) A cânta ceva (prelung, chiuind). [Pr.: *hă-u-*] – Formație onomatopeică.

HĂULÍRE, *hăuliri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a hăuli* și rezultatul ei; chiuit, hăulit. [Pr.: *hă-u-*] – V. **hăuli.**

HĂULÍT, *hăulituri,* s. n. (Pop.) Hăulire. [Pr.: *hă-u-*] – V. **hăuli.**

HĂULITÚRĂ, *hăulituri,* s. f. (Pop.) Chiuitură. [Pr.: *hă-u-*] – **Hăuli** + suf. *-tură.*

HÂC interj. Sunet pe care-l scoate cineva când sughite[1] sau când i se oprește brusc respirația. – Onomatopee.

HÂCI1 interj. v. **hâș.**

HÂCI2 s. n. v. **hăci.**

HÂCÂÍ, *hâcâi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A răsufla greu; a icni. – **Hâc** + suf. *-âi*.

HÂD, -Ă, *hâzi*, *-de*, adj. Foarte urât, slut.

HÂDOȘÉNIE, *hâdoșenii,* s. f. Urâțenie mare, sluțenie; hâzenie. ♦ (Concr.) Persoană foarte urâtă. – Contaminare între **hâd** și **hidoșenie.**

HÂÍ, *hâiesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se apleca într-o parte; a deveni strâmb; a se înclina. ♦ Tranz. și refl. A (se) prăvăli; a (se) nărui.

HÂÍT, -Ă, *hâiți, -te,* adj. (Pop.) Aplecat, lăsat, prăvălit într-o parte; strâmb. ♦ Surpat, prăbușit. [Var.: **hăít, -ă** adj.] – V. **hâi.**

HÂMÂÍ vb. IV v. **hămăi.**

HÂNDÍCHI s. n. v. **hindichi.**

HÂNSÁR, *hânsari*, s. m. (În Evul Mediu, în Moldova) Ostaș călare fără leafă care era răsplătit din prada luată de la dușmani. – Et. nec.

HÂNȚÂU, *hânțaie,* s. n. (Pop.) Bancă cu clește de fixare, asemănătoare cu scăunoaia, pe care rotarul fixează bucățile de lemn din care face spițele. – Et. nec.

HÂR interj. **1.** Cuvânt care imită mârâitul câinilor. ◊ Expr. *Că(-i) hâr, că(-i) mâr* sau *hâr încoace, hâr încolo,* se zice când cineva se încurcă în explicații neconvingătoare, mincinoase. **2.** Cuvânt care imită zgomotul produs de unele mecanisme vechi (defecte). – Onomatopee.

HÁRĂ, *hâre*, s. f. (Reg.) Ceartă, neînțelegere, zâzanie (pentru lucruri mărunte). ◊ Loc. adv. *De-a hâra* = cu spirit de contradicție, cu dorința de a face cuiva în ciudă. – Din **hârâi** (derivat regresiv).

HÁRĂU, *hărăi,* s. m. (Reg.) Specie de uliu. [Var.: **hărău** s. m.] – Et. nec.

HÂRB, *hârburi*, s. n. **1.** (Pop.) Ciob, spărtură. **2.** Vas (de bucătărie) vechi, uzat, spart sau de proastă calitate; *p. gener.* orice lucru lipsit de valoare, vechi, stricat. **3.** Fig. Om bătrân, bolnav, neputincios.

HÂRBÁR, -Ă, *hârbari*, *-e*, adj. (Pop.; despre câini) Fără stăpân; de pripas. ♦ Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Fără căpătâi, hoinar, vagabond, hârbareț. – **Hârb** + suf. *-ar.*

HÂRBÁREȚ, -Ă, *hârbareți, -e*, adj. (Reg.) **1.** Care gustă din toate mâncărurile; pofticios. **2.** Fără căpătâi, haimana; hârbar. – **Hârb** + suf. *-areț.*

HÂRBUÍ, *hârbuiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) preface în hârburi; a (se) hodorogi, a (se) uza, a (se) strica. – **Hârb** + suf. *-ui*.

HÂRBUÍT, -Ă, *hârbuiți, -te,* adj. (Adesea fig.) Prefăcut în hârburi; stricat, uzat, hodorogit. – V. **hârbui.**

HÂRBÚȚ, *hârbuțe,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *hârb.* – **Hârb** + suf. *-uț.*

HÁRCĂ, *hârci*, s. f. **1.** Craniu (de mort); țeastă. **2.** Epitet depreciativ dat unei femei bătrâne, urâte și rele.

HÂRCĂÍ vb. IV v. **hârcâi.**

HÂRCÂÍ, *hârcâi,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A respira cu greutate, scoțând zgomote răgușite și hârâitoare; a hârâi. [Var.: **hârcăí** vb. IV] – Formație onomatopeică.

HÂRCÂIÁLĂ, *hărcăieli,* s. f. (Pop.) Hârâială. [Pr.: *-câ-ia-*] – **Hârcâi** + suf. *-eală.*

HÂRCÂÍT s. n. (Pop.) Faptul de *a hârcâi;* hârâială. [Var.: **hărcăít** s. n.] – V. **hârcâi.**

HÂRCIÓG, *hârciogi*, s. m. Mamifer rozător cu blană frumoasă, pufoasă, roșcată-cafenie, cu coada scurtă și cu două pungi de amândouă părțile ale gurii, care servesc la transportul proviziilor în galeriile subterane unde hibernează; grivan.

HÂRDĂIÁȘ, *hârdăiașe,* s. n. Diminutiv al lui *hârdău.* [Pr.: *-dă-iaș*] **– Hârdău** + suf. *-aș.*

HÂRDĂU, *hârdaie,* s. n. Vas făcut din doage de lemn, dintre care două pot fi mai lungi și găurite, servind ca toarte, folosit la păstrarea sau la transportarea lichidelor; ciubăr. ◊ Conținutul vasului descris mai sus.

HÂRÂÍ, *hârâi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre mecanisme stricate; la pers. 3) A scoate un zgomot dogit. **2.** Intranz. (Despre organele respiratorii; *p. ext.* despre persoane) A scoate sunete aspre, de obicei din cauza unei boli; a respira greu, a hârcâi. ♦ (Peior.) A vorbi neclar, mormăit. ♦ A sforăi. **3.** Intranz. (Despre câini; la pers. 3) A mârâi. **4.** Refl. recipr. A se certa, a se ciondăni. ♦ Tranz. (Fam.) A întărâta, a irita pe cineva. **5.** Refl. (Rar) A se freca, a se lovi cu zgomot de ceva. – **Hâr** + suf. *-âi*.

HÂRÂIÁLĂ, *hărâieli,* s. f. Zgomot răgușit produs de o respirație grea; hârcâială, hârcâit, hârâitură; tuse (din piept). [Pr.: *-râ-ia-*] – **Hârâi** + suf. *-eală.*

HÂRÂÍT1**,** *hârâituri*, s. n. Zgomot produs de frecarea unui obiect de altul, de un mecanism stricat, de organele respiratorii bolnave etc. – V. **hârâi.**

HÂRÂÍT2**, -Ă,** *hârâiți, -te*, adj. **1.** (Despre glas, vorbire, sunete) Care hârâie; hârâitor. **2.** (Despre mecanisme, obiecte etc.) Stricat, hodorogit, uzat. – V. **hârâi.**

HÂRÂITÓR, -OÁRE, *hârâitori, -oare,* adj., s. f. **1.** Adj. (Despre glas, vorbire, sunet) Care hârâie; hârâit2. **2.** S. f. Jucărie cu care se produce (prin rotirea unui dispozitiv) un zgomot specific, dogit. [Pr.: *-râ-i-*] – **Hârâi** + suf. *-tor.*

HÂRÂITÚRĂ, *hârâituri*, s. f. **1.** Hârâială; vorbire răgușită, însoțită de o respirație greoaie, de om bolnav. **2.** Mârâit de câine. [Pr.: *-râ-i-*] – **Hârâi** + suf. *-tură.*

HÂRJÂÍ vb. IV v. **hârșâi.**

HÂRJÂÍT s. n. v. **hârșâit.**

HÂRJÂITÚRĂ s. f. v. **hârșâitură.**

HÂRJOÁNĂ, *hârjoane*, s. f. Încăierare în joacă; hârjoneală. – Din **hârjoni** (derivat regresiv)**.**

HÂRJONEÁLĂ, *hârjoneli*, s. f. Hârjoană. – **Hârjoni** + suf. *-eală.*

HÂRJONÍ, *hârjonesc*, vb. IV. Refl. recipr. A se încăiera cu cineva în glumă.

HÂRLÉȚ, *hârlețe,* s. n. (Reg.) Cazma. ♦ Lopată.

HÂRLOSTEÁ, *hârlostele,* s. f. Plan înclinat de scânduri acoperit cu o țesătură de lână scămoșată, care servește la reținerea firișoarelor de aur din nisipurile aurifere spălate cu apă. – Et. nec.

HÂRSÍ, *hârsesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) **1.** A nu se îndura să cheltuiască; a se zgârci, a se scumpi. **2.** A se deprinde (cu necazurile, cu nevoile); a se hârșâi (**2**). – Et. nec.

HÂRSÍT, -Ă, *hârsiți, -te,* adj. (Reg.) Lacom de câștig, avid de bani, cărpănos; *p. ext.* rău, lipsit de înțelegere. [Var.: **hărsít, -ă** adj.] – V. **hârsi.**

HÂRȘ interj. v. **hârșt.**

HÂRȘÂÍ, *hârșâi,* vb. IV. **1.** Intranz. A se freca de ceva, producând zgomot. ♦ Tranz. (Rar) A scrijeli, a zgâria. **2.** Refl. A se deprinde (cu necazurile, cu nevoile); a se hârsi. [Var.**: hârșíi, hârjâi, hârșcâí** vb. IV] – **Hârș** + suf. *-âi*.

HÂRȘÂÍRE, *hârșâiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) hârșâi* și rezultatul ei; hârșâit, hârșâitură. [Var.: **hârșíire** s. f.] – V. **hârșâi.**

HÂRȘÂÍT s. n. Faptul de *a (se) hârșâi;* zgomot produs prin frecarea unui obiect de altul; hârșâire, hârșâitură. [Var.: **hârșiít, hârjâít, hârșcâít** s. n.] – V. **hârșâi.**

HÂRȘÂITÚRĂ, *hârșâituri,* s. f. **1.** Tăietură însoțită de un zgomot caracteristic. **2.** Hârșâit. [Pr.: *-șâ-i-*. – Var.: **hârșcâitúră, hârjâitúră** s. f.] – **Hârșâi** + suf. *-tură.*

HÂRȘCÂÍ vb. IV v. **hârșâi.**

HÂRȘCÂÍT s. n. v. **hârșâit.**

HÂRȘCÂITÚRĂ s. f. v. **hârșâitură.**

HÂRȘIE, *hârșii,* s. f. (Reg.) Blană (neagră) de miel, cu lâna creață și măruntă, din care se fac căciuli, gulere etc. sau cu care se îmblănesc hainele. [Var.: **hărșie** s. f.].

HÂRȘÍÍ vb. IV v. **hârșâi.**

HÂRȘÍÍRE s. f. v. **hârșâire.**

HÂRȘIÍT s. n. v. **hârșâit.**

HÂRȘNÍ vb. IV v. **hărșni.**

HÂRȘTI interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de frecarea sau de zgârierea suprafeței aspre a două obiecte. ♦ Cuvânt care imită zgomotul produs prin spintecarea cu putere a aerului (lovind, plesnind, retezând etc. ceva). [Var.: **harș, hârș** interj.] – Onomatopee.

HÁRTĂU, *hârtaie*, s. n. (Reg.) Bucată lungă de pământ. – **Hart**[an] + suf. *-ău.*

HÂRTÍE, *hârtii*, s. f. **1.** Produs special pentru scris, tipărit, desenat, împachetat etc., fabricat din celuloză, cu sau fără adaos de fibre sau de materiale de umplutură, în formă de foi subțiri și întinse. ◊ Expr. *A pune* (sau a *așterne*) *ceva pe hârtie* = a scrie, a redacta ceva. **2.** Foaie de hârtie (**1**) (scrisă sau tipărită). **3.** Act, document, scrisoare etc. cu caracter oficial.

HÂRTIOÁRĂ, *hârtioare*, s. f. Diminutiv al lui *hârtie* (**2**); hârtiuță. [Pr.: *-ti-oa-*] – **Hârtie** + suf. *-oară.*

HÂRTIÚȚĂ, *hârtiuțe,* s. f. Hârtioară. [Pr.: *-ti-u-*] – **Hârtie** + suf. *-uță.*

HÂRTÓP, *hârtoape,* s. n. **1.** Adâncitură, groapă pe un drum. **2.** Scobitură lungă și adâncă, de forma unei râpe prăpăstioase, formată de apă. [Pl. și: *hârtopuri*. – Var.: (pop.) **vârtóp** s. n.].

HÂRȚĂ s. f. v. **harți.**

HÂRȚÍ1 interj. (În expr.) *Hârți încoace* (sau *încolo*), *scârți încolo*, exprimă o încercare nereușită de a urni din loc un lucru greu. – Onomatopee.

HÂRȚÍ2 s. m. pl. v. **harți.**

HÂRȚOÁGĂ, *hârțoage,* s. f. (Depr.) Hârtie scrisă, document, act (vechi sau fără valoare). [Var.: **hârțóg** s. n.] – Din **hârtie.**

HÂRȚÓG s. n. v. **hârțoagă.**

HÂRȚUÍ vb. IV v. **hărțui.**

HÂRȚUÍT, -Ă adj. v. **hărțuit.**

HÂRZÓB, *hârzoabe,* s. n. (Reg.) **1.** Funie groasă folosită la coborârea sau la ridicarea greutăților din adâncime. ◊ Expr. (Ir.) *A cădea cu hârzobul din cer* = a veni, a pica pe neașteptate; a se realiza de la sine. **2.** Ladă care în trecut servea drept scenă și în spatele căreia păpușarul mânuia păpușile; lada păpușilor. **3.** Coșuleț din ramuri de brad, în care se păstrează peștii prinși în apele de munte.

HÂȘ interj. Cuvânt cu care se alungă găinile sau alte păsări (de curte). [Var.: **câș, hâci** interj.] – Onomatopee.

HÂȘÂÍ, *hâșăiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A alunga o pasăre cu strigătul „hâș”. [Var.: **hâșăí, cășăí** vb. IV] – **Hâș** + suf. *-âi*.

HÂTCÂÍ vb. IV v. **hătcăi.**

HÁTRU, -Ă, *hâtri, -e,* adj., s. m. și f. (Reg.) **1.** (Om) glumeț,, poznaș. **2.** (Om) isteț, deștept. ♦ (Om) șiret, viclean.

HÂȚ interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o mișcare bruscă și rapidă, când cineva apucă, smucește sau trage ceva. ◊ Expr. *Hâț în sus, hâț în jos* sau *hâț în dreapta, hâț în stânga*, arată încercările numeroase și diverse pe care le face cineva pentru a îndeplini o acțiune sau pentru a scăpa dintr-o situație neplăcută. [Var.: **hăț** interj.] – Onomatopee.

HÂȚA interj. (De obicei repetat; adesea cu valoare de verb) Cuvânt care arată mișcări ritmice repetate, întrerupte sau legănate. ♦ Cuvânt care arată o înaintare greoaie, înceată. – Formație onomatopeică.

HÂȚÂÍ, *hâțâi,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) hâțâna. – **Hâț** + suf. *-âi*.

HÂȚÂNĂ, *hâțân,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) scutura puternic; a (se) zgâlțâi; a (se) hâțâi. ♦ A (se) mișca încoace și încolo; a (se) legăna, a (se) balansa. – Din **hâț.**

HĂZÉNIE, *hăzenii*, s. f. (Pop.) Hâdoșenie; (concr.) persoană hâdă. **– Hâd** + suf. *-enie.*

HÂZÍ, *hâzesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A deveni hâd. – Din **hâd.**

HE interj. v. **hei.**

HEC interj. (Reg.) Cuvânt care imită sughițul. – Onomatopee.

HEHÉ interj. v. **hei.**

HEHÉI interj. v. **ehei.**

HEI interj. **1.** Exclamație care exprimă o chemare sau prin care se atrage cuiva atenția. **2.** Exclamație care exprimă: voie bună, satisfacție, plăcere, admirație, nerăbdare, rezervă, contrarietate, surprindere, regret etc. ♦ (Adesea repetat) Exclamație care lasă să se înțeleagă că lucrurile sunt mult mai complicate decât par sau decât le crede cineva. [Var.: **he, hehé** interj.] – Onomatopee.

HELEȘTÉU, *helești*, s. n. Bazin cu apă sau iaz special amenajat pentru creșterea și reproducerea peștilor. [Var.: **eleștéu** s. n.].

HERĂSTRĂU s. n. v. **fierăstrău.**

HERBÁR s. n. v. **ierbar**1**.**

HERGHELÍE, *herghelii*, s. f. **1.** Crescătorie de cai, alcătuită din animale de reproducție și din exemplare de diferite vârste, care cresc sau pasc laolaltă; loc unde se află această crescătorie. ♦ (Fam.) Termen de ocară pentru o femeie prea vorbăreață. **2.** Grup mare de cai de o anumită categorie.

HI1 interj. Strigăt cu care se îndeamnă caii la mers. – Onomatopee.
HI2 interj. v. **hă.**
HICĂÍ, *hicăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A bate, a chinui un câine. – Et. nec.
HICLEÁN, -Ă adj. v. **viclean.**
HICLENÍE, *hiclenii*, s. f. (Înv.) Denumire dată în vechiul drept românesc trădării, infidelitate. – **Hiclean** + suf. *-ie.*
HINDÍCHI, *hindichiuri*, s. n. (Reg.) Șanț; tranșee. [Var.: **hândíchi** s. n.].
HÍOLĂ s. f. (Reg.; în loc. adv.) *În hiolă* = târând după sine, împingând cu sine. – Et. nec.
HÎ interj. v. **hă.**
HLEI, *hleiuri*, s. n. (Reg.) Pământ argilos.
HLEIÓS, -OÁSĂ, *hleioși, -oase,* adj. (Reg.; despre terenuri) Lutos, clisos. [Pr.: *hle-ios*] – **Hlei** + suf. *-os.*
HLIZÍ, *hlizesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) **1.** A râde mult, prostește, fără rost. ♦ A se hârjoni, a cocheta. **2.** A se mira, a se holba.
HLIZÍT, -Ă, *hliziți, -te,* adj. (Fam.) Care râde mult, prostește, fără rost. – V. **hlizi.**
HLUJÁN, *hlujeni*, s. m. (Reg.) Tulpină a unor plante erbacee mari; cocean de porumb (după ce s-au cules știuleții). – **Hluj** (reg. „tulpină", et. nec.) + suf. *-an.*
HM interj. Cuvânt care exprimă neîncredere, rezervă, nemulțumire. – Onomatopee.
HO interj. **1.** Strigăt cu care sunt oprite vitele, mai ales caii. ♦ (Fam.; de obicei la adresa unui vorbitor) Destul! stai! oprește-te! ♦ (Rar) Strigăt cu care se îndeamnă vitele la mers. **2.** (Repetat; cu accentul frazei pe al doilea element) Exclamație prin care se întăresc spusele cuiva. – Onomatopee.
HOÁNGHINĂ, *hoanghine,* s. f. (Rar) Hoașcă, hârcă. – Et. nec.
HOÁSPĂ, *hoaspe,* s. f. (Reg.) Înveliș al grăuntelui de cereale, al bobului de fasole, de mazăre etc. – Et. nec.
HOÁȘCĂ, *hoașe,* s. f. (Fam.) Denumire injurioasă dată unei femei bătrâne și rele; hoanghină, hârcă.
HOBÁC, *hobâcuri*, s. n. Groapă, scufundătură pe un drum, făcută de ape. – Et. nec.
HODÍNĂ s. f. v. **odihnă.**
HODINÍ vb. IV v. **odihni.**
HODINÍT, -Ă adj. v. **odihnit.**
HODOLEÁN s. m. v. **odolean.**
HODORÓG1 interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea sau de ciocnirea unor obiecte tari, de mersul zdruncinat al unui vehicul etc. [Var.: **hodorónc** interj.] – Onomatopee.
HODORÓG2, -OÁGĂ, *hodorogi, -oáge,* s. n., s. m., s. f. **1.** S. n. (Fam.) Lucru (de obicei vehicul) învechit, stricat, hodorogit, care face zgomot la orice mișcare. **2.** (Fam.) S. m. și f. Persoană bătrână, neputincioasă, ramolită. **3.** S. f. art. (Pop.) Dans popular românesc din sudul Transilvaniei cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. – Din **hodorogi** (derivat regresiv).
HODOROGEÁLĂ, *hodorogeli*, s. f. (Fam.) Faptul de *a hodorogi;* zgomot produs de obiecte lovite între ele sau răsturnate, de mersul zdruncinat al unui vehicul (hodorogit) etc. – **Hodorogi** + suf. *-eală.*
HODOROGÍ, *hodorogesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Intranz. (Despre vehicule uzate, vechi; la pers. 3) A face zgomot (mare) în mers; a hurui. ♦ A face zgomot cotrobăind undeva. **2.** Intranz. Fig. A vorbi mult, tare și fără rost. **3.** Refl. (Despre lucruri) A se uza, a se strica, a se dărăpăna, a se hârbui. ♦ Fig. (Despre oameni) A se șubrezi, a se ramoli de boală sau de bătrânețe. – Din **hodorog1.**
HODOROGÍT, -Ă, *hodorogiți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care funcționează prost; uzat, stricat, hârbuit. **2.** Fig. (Despre persoane) Șubrezit, ramolit de boală sau de bătrânețe. ♦ (Despre voce) Răgușit. [Var.: **odorogít, -ă** adj.] – V. **hodorogi.**
HODORÓNC interj. v. **hodorog1.**
HODORÓNC-TRÓNC interj. Exclamație folosită când cineva face un lucru nepotrivit, neașteptat sau când spune o vorbă deplasată. – **Hodoronc + tronc.**
HOGÁȘ s. n. v. **făgaș.**
HOGEÁG, *hogeaguri*, s. n. **1.** (Reg.) Coș (la o casă); horn, fumar**. 2.** (Înv.; în forma *ogeac)* Numele unui corp de trupă; loc sau local unde stătea acest corp. [Var.: **ogeác** s. n.].
HÓHOT, *hohote,* s. n. Izbucnire zgomotoasă de râs sau de plâns. ◊ Expr. *A plânge* (sau *a râde) cu hohot* (sau *în hohote)* = a plânge (sau a râde) foarte tare, zgomotos. ♦ Fig. Zgomot puternic (cu ecou).
HOHOTÍ, *hohotesc,* vb. IV. Intranz. A izbucni zgomotos în râs sau în plâns; a râde sau a plânge tare, zgomotos. ♦ Fig. (Despre o vale, o pădure etc.) A răsuna puternic și prelung; a vui.
HOHOTÍRE, *hohotiri*, s. f. Faptul de *a hohoti;* hohotit. – V. **hohoti.**
HOHOTÍT s. n. Hohotire. – V. **hohoti.**
HOHOTITÓR, -OÁRE, *hohotitori, -oare,* adj. (Despre râs sau despre plâns) Cu hohote. – **Hohoti** + suf. *-tor.*
HOINÁR, -Ă, *hoinari, -e,* adj., s. m. și f. (Persoană) care umblă mult și fără țintă, fără căpătâi. – **Hoină** (= *oină)* + suf. *-ar.*
HOINĂREÁLĂ, *hoinăreli,* s. f. Faptul de *a hoinări.* – **Hoinări** + suf. *-eală.*
HOINĂRÍ, *hoinăresc,* vb. IV. Intranz. A umbla, a călători mult și fără țintă, fără rost. – Din **hoinar.**
HOIT, *hoituri,* s. n. **1.** Cadavru (mai ales al unui animal) intrat în descompunere; mortăciune, stârv, leș1. **2.** Fig. (Pop.) Om mare, gras și greoi în mișcări.
HOITÁR, *hoitari*, s. m. Specie de vultur mic, de culoare albă-gălbuie, cu vârful aripilor negre, cu capul golaș, care se hrănește cu hoituri, excrementе și insecte . – **Hoit** + suf. *-ar.*
HOJBĂÍ, *hójbăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A cotrobăi, a scotoci. – Contaminare între **hojma** și **bojbăi** (= *bâjbâi).*
HÓJMA adv. (Reg.) Mereu. [Var.: **hójmă** adv.].
HOJMALĂU, *hojmalăi,* s. m. (Reg.) Om voinic, înalt (și prost). [Var.: **hojmălắu** s. m.] – Et. nec.
HÓJMĂ adv. v. **hojma.**
HOJMĂLĂU s. m. v. **hojmalău.**
HOLBÁ, *holbez,* vb. I. Tranz. A face ochii mari, a-i deschide larg (de mirare, uimire, spaimă etc.). ♦ Refl. A se uita la cineva sau la ceva cu ochii măriți de curiozitate, de spaimă etc.; a se schimonosi.
HOLBÁRE, *holbări,* s. f. Acțiunea de *a (se) holba* și rezultatul ei. – V. **holba.**
HOLBÁT, -Ă, *holbați, -te,* adj. (Despre ochi) Care este larg deschis, boldit, zgâit, bulbucat, boboșit, bolboșat; (despre ființe) cu ochii larg deschiși. – V. **holba.**
HÓLBURĂ s. f. v. **volbură.**
HÓLDĂ, *holde,* s. f. Câmp semănat cu același fel de plante (în special cereale); (mai ales la pl.) semănăturile de pe acest câmp, mai ales de grâu; lan.
HOLDÍȚĂ, *holdițe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *holdă.* – **Holdă** + suf. *-iță.*
HOLTÉI1, *holtei,* s. m. Bărbat necăsătorit; burlac, becher, celibatar. ♦ (Rar) Tânăr bun de însurat; flăcău.
HOLTEÍ2, *holteiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și reg.) A trăi necăsătorit; a-și petrece viața de holtei1; a burlăci. – Din **holtei1.**
HOLTEIÁȘ, *holteiași,* s. m. Diminutiv al lui *holtei1.* [Pr.: *-te-iaș*] – **Holtei**1 + suf. *-aș.*
HOLTEÍE s. f. (Înv. și reg.) Viață de holtei1; timpul cât cineva este holtei1; burlăcie. – **Holtei**1 + suf. *-ie.*
HOP, (I) interj., **(II)** *hopuri*, s. n. **I.** Interj. **1.** Exclamație care însoțește o săritură peste un obstacol, ridicarea unei greutăți, căderea, aruncarea sau scăparea (din mână) a unui lucru. Expr. *Nu zice hop până n-ai sărit* (sau *până nu treci) șanțul* = nu te bucura înainte de a vedea rezultatul, sfârșitul. **2.** (Cu valoare verbală; exclamație care sugerează sosirea neașteptată a cuiva) Iată că vine! ♦ Exclamație care sugerează intervenirea neașteptată a unui fapt, a unei întâmplări. **3.** Exclamație care exprimă o surpriză (neplăcută). **II.** S. n. **1.** Ridicătură sau groapă în drum (peste care vehiculele trec zdruncinându-se). ♦ Fig. (Fam.) Dificultate, obstacol, greutate pe care cineva o are de întâmpinat. **2.** Săritură, zguduitură a unui vehicul peste un obstacol. [Var.: **hópa, hópai, hup** interj.] – Onomatopee.
HÓPA interj. v. **hop.**
HÓPAI interj. v. **hop.**
HOPĂÍ, *hópăi,* vb. IV. Intranz. A spune, a striga „hop" (sărind, săltând). ♦ Tranz. A sălta. – **Hop** + suf. *-ăi.*
HOPURÓS, -OÁSĂ, *hopuroși, -oase*, adj. (Rar; despre drumuri sau terenuri) Plin de hopuri. – **Hop** + suf. *-os.*
HOR interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă zgomotul produs de cel care sforăie. [Var.: **horc** interj.] – Onomatopee.
HORÁIȚĂ, *horaițe,* s. f. (Reg.) Drum format în mod natural, prin circulație, între casele unei localități rurale. [Pr.: *-ra-i-*] – Et. nec.
HÓRĂ, *hore*, s. f. **1.** Dans popular românesc cu ritm domol, în care jucătorii se prind de mână, formând un cerc închis; cerc format de cei care execută acest dans; melodie după care se execută acest dans. **2.** (Pop.) Petrecere țărănească la care se dansează jocuri populare. ◊ Expr. *A ieși la horă* = a intra (la vârsta cuvenită) în rândul fetelor și al flăcăilor care joacă la horă. *A se găti ca de horă* = a se îmbrăca foarte frumos, cu hainele de sărbătoare. [Pl. și: *hori*].
HORĂÍ, *hórăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre oameni) A sforăi. – **Hor** + suf. *-ăi.*
HORĂÍT s. n. (Reg.) Sforăială. – V. **horăi.**
HORĂITÚRĂ, *horăituri,* s. f. (Reg.) Sforăială. [Pr.: *-ră-i-*] – **Horăi** + suf. *-tură.*
HÓRBODĂ s. f. v. **horbotă.**
HÓRBOT s. n. v. **horbotă.**
HÓRBOTĂ, *horbote,* s. f. (Reg.) Dantelă. [Var.: **hórbodă, órbotă** s. f., (rar) **hórbot** s. n.].
HORBOȚÍCĂ, *horboțele,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *horbotă.* – **Horbotă** + suf. *-ică.*
HORC interj. v. **hor.**
HORCĂÍ, *hórcăi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre muribunzi) A respira greu și cu zgomot. **2.** (Reg.) A sforăi. [Var.: **horcăní** vb. IV] – **Horc** + suf. *-ăi.*
HORCĂIÁLĂ, *horcăieli,* s. f. Horcăit. – **Horcăi** + suf. *-eală.*
HORCĂÍT s. n. Faptul de *a horcăi;* zgomotul produs de cel care horcăie; horcăială, horcăitură. – V. **horcăi.**
HORCĂITÚRĂ, *horcăituri,* s. f. Horcăit. [Pr.: *-că-i-*] – **Horcăi** + suf. *-tură.*
HORCĂNÍ vb. IV v. **horcăi.**
HORÉȚ, *horețe,* s. n. (Reg.) Împletitură de nuiele în formă de coș cilindric, folosită la păstrarea în apă a peștelui prins. – Et. nec.
HORHĂÍ, *hórhăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla în neștire, a rătăci, a cutreiera (pe drumuri necunoscute sau prin întuneric). – Et. nec.
HORÍ, *horesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. (Pop.) A cânta un cântec, de obicei o horă (din gură sau din fluier); *p. ext.* a doini. **2.** Intranz. A juca hora. – Din **horă.**
HORÍLCĂ s. f. v. **holercă.**
HORÍNCĂ s. f. v. **holercă.**
HORÍȘTE, *horișți,* s. f. (Reg.) Rotocol mare de fân, adunat din poloage1 ori risipit din căpițe ca să se usuce; horitură. – **Horă** + suf. *-iște.*
HORITÓR, -OÁRE, *horitori, -oare,* s. m. și f. (Reg.) Persoană care horește (**1**). – **Hori** + suf. *-tor.*
HORITÚRĂ, *horituri,* s. f. (Reg.) Horiște. – **Hori** + suf. *-tură.*
HORN, *hornuri*, s. n. **1.** Parte a coșului de fum la o casă, constituită din canalul îngropat în zidărie (și din porțiunea ieșită în afară prin acoperiș); *p. ext.* întregul coș de fum al unei case. **2.** Partea de deasupra vetrei țărănești prin care trece fumul în pod sau direct afară; coș (la clădiri). **3.** Spațiu îngust dintre doi pereți de stâncă paraleli și înalți.
HORNÁR, *hornari*, s. m. Coșar2 (**1**). – **Horn** + suf. *-ar.*
HORNÉȚ, *hornețe,* s. n. (Reg.) Diminutiv al lui *horn;* coș (la o casă). – **Horn** + suf. *-eț.*
HOROPSÍ vb. IV v. **oropsi.**
HOROPSÍT, -Ă adj. v. **oropsit.**
HORP interj. (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul pe care îl face cineva când soarbe dintr-o dată și repede. – Onomatopee.
HORPĂÍ, *hórpăi,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A sorbi cu zgomot mâncarea, mai ales lichidele. [Prez. ind. și: *horpăiesc*] – **Horp** + suf. *-ăi.*
HORPĂIÁLĂ, *horpăieli,* s. f. Faptul de *a horpăi.* [Pr.: *-pă-ia-*] – **Horpăi** + suf. *-eală.*
HOTÁR, *hotare,* s. n. **1.** Linie de demarcație care desparte o țară de alta; frontieră, graniță. ◊ *Piatră de hotar* = piatră, stâlp prin care se indică un hotar. ♦ Linie care desparte o proprietate de alta sau o așezare de alta. **2.** Fig. Limită, margine, capăt, sfârșit. **3.** Moșie, proprietate (mare); *p. ext.* regiune, țară. ♦ (Reg.) Teritoriu în proprietatea (locuitorilor) unei comune.- (după hotărî).
HOTÁRNIC, -Ă, *hotarnici, -ce,* adj. (Înv.) Care se referă la hotarele unei moșii. ◊ *Inginer hotarnic* = agronom care se ocupa cu măsurătoarea moșiilor. – **Hotar** + suf. *-nic.*
HOTĂRÂRE, *hotărâri,* s. f. Faptul de *a (se) hotărî;* fermitate în conduita, în atitudinea cuiva; ceea ce hotărăște cineva; decizie. ◊ Loc adj. (Rar) *De hotărâre* = ferm, neșovăitor. Loc. adv. *Cu hotărâre* sau *cu toată hotărârea* = în mod hotărât, fără șovăială. *Cu hotărâre* = fără îndoială, sigur.– V. **hotărî.**

HOTĂRÁT, -Ă, *hotărâți, -te,* adj. **1.** Care este ferm în hotărârea luată; decis. **2.** (Adesea adverbial) Indiscutabil, neîndoios, sigur. ◊ Expr. *Hotărât lucru* = în mod categoric, sigur. – V. **hotărî.**

HOTĂRÂTÓR, -OÁRE, *hotărâtori, -oare,* adj. Care hotărăște sau are puterea de a decide; decisiv, determinant. ♦ De importanță capitală; crucial. – **Hotărî** + suf. *-tor*.

HOTĂRÎ, *hotărăsc,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. și refl. A alege (între mai multe posibilități), a lua sau a face să ia o hotărâre; a (se) decide. ♦ Tranz. (Rar; construit cu dativul) A porunci cuiva să facă ceva. **2.** Tranz. A destina, a meni pe cineva pentru ceva. **II.** Tranz. (Înv.) A stabili limitele unui teritoriu, a pune hotar. ♦ Refl. A se mărgini cu..., a fi vecin cu... – Din **hotar.**

HOTĂRNICÍ, *hotărnicesc,* vb. IV. Tranz. A pune sau a constitui hotar unei proprietăți, unei regiuni etc.; a delimita o proprietate, o regiune etc. de alta. – Din **hotarnic.**

HOTĂRNICÍE, *hotărnicii,* s. f. Fixare, pe bază de măsurări, a hotarelor unei regiuni, a unei proprietăți etc. – **Hotarnic** + suf. *-ie*.

HOȚ, HOÁȚĂ, *hoți, hoațe,* s. m. și f. **1.** Persoană care fură. ♦ (Adjectival) Care fură; (cu sens atenuat) viclean. **2.** (Fam.) Om ștrengar, șiret. – Et. nec.

HOȚÉSC, -EÁSCĂ, *hoțești,* adj. De hoț. – **Hoț** + suf. *-esc*.

HOȚÉȘTE adv. Ca hoții; *p. ext.* pe ascuns, pe furiș; hoțiș. ◊ Expr. *A frige (carnea) hoțește* = a frige (carnea) înăbușit, acoperind cu jăratic. – **Hoț** + suf. *-ește.*

HOȚÍ, *hoțesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A duce o viață de hoț. ♦ Tranz. A fura. – Din **hoț. HOȚÍE,** *hoții,* s. f. Faptul de a fura, de a trăi din furturi; faptă săvârșită de hoț, furt, furtișag. ♦ Fraudă. – **Hoț** + suf. *-ie*.

HOȚÍȘ adv. (Rar) Hoțește. – **Hoț** + suf. *-iș.*

HOȚÍT s. n. (Rar) Faptul de *a hoți*. – V. **hoți.**

HOȚOÁICĂ, *hoțoaice,* s. f. Femeie care fură; hoață. ♦ (Fam.) Ștrengăriță, hoțomancă. – **Hoț** + suf. *-oaică*.

HOȚOMÁN, -Ă, *hoțomani, -e,* s. m. și f. Augmentativ al lui *hoț*. ♦ Om ticălos, șarlatan. ♦ (Fam.) Om șrengar, șmecher, poznaș. – **Hoț** + suf. *-oman*.

HOȚOMÁNCĂ, *hoțomance,* s. f. (Fam.) Ștrengăriță; hoțoaică. – **Hoțoman** + suf. *-că*.

HOȚOMĂNÉȘTE adv. (Rar) Ca hoțomanii. – **Hoțoman** + suf. *-ește.*

HOȚOMĂNÍE, *hoțomănii,* s. f. Faptă sau purtare de hoțoman; tâlhărie, hoție. ♦ Înșelătorie, șarlatanie; șmecherie. – **Hoțoman** + suf. *-ie*.

HRÁNĂ s. f. Tot ceea ce servește la nutriția omului, a animalelor sau a plantelor; nutriment; *p. restr.* mâncare, bucate. ◊ Compus: *hrana-vacii* = plantă erbacee de nutreț, cu tulpină părosă, cu frunze opuse și cu flori albe, mici . [Pl: (rar) *hrane*. – Gen.-dat.: *hranei*].

HRĂNÍ, *hrănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Adesea fig.) A da cuiva să mănânce sau a mânca; a (se) nutri, a (se) alimenta. ◊ Expr. (Refl.) *A se hrăni cu vânt* = a nu avea ce mânca; a mânca foarte puțin, a ciuguli. **2.** Refl. Fig. (Reg.; despre vinuri) A deveni tare datorită vechimii. [Var.: (pop.) **hărăní** vb. IV].

HRĂNÍRE, *hrăniri,* s. f. Acțiunea de *a (se) hrăni* și rezultatul ei; alimentare. – V. **hrăni.**

HRĂNÍT, -Ă, hrăniți, -te, adj. **1.** (În sintagma) Bine hrănit = gras, rotofei. **2.** (Reg.; despre vin) Devenit tare prin vechime. – **V. hrăni.**

HRĂNITÓR, -OÁRE, *hrănitori, -oare,* adj. Care hrănește bine; nutritiv. – **Hrăni** + suf. *-tor*.

HRĂPĂREȚ, -EÁTĂ, *hrăpărești, -e,* adj. Care încearcă prin orice mijloace să se îmbogățească; lacom de avere, avid de câștig; rapace. – **Hrăpi** + suf. *-ăreț.*

HRĂPÍ vb. IV v. **răpi.**

HRĂPÍRE s. f. v. **răpire.**

HREÁMĂT s. n. v. **freamăt.**

HREAN s. m. Plantă legumicolă din familia cruciferelor, cu tulpina subterană cilindrică, groasă, albă (folosită în alimentație drept condiment), cu frunzele mari și cu flori albe.

HREÁPCĂ, *hrepci,* s. f. (Reg.) Greblă mică aplicată la coasă ca să așeze în brazdă grânele cosite; *p. ext.* coasă prevăzută cu o astfel de greblă.

HRENÍȚĂ, *hrenițe,* s. f. **1.** Plantă erbacee, aspră la pipăit, cu frunze cu lobi dințați și cu flori mici, albe . **2.** Plantă erbacee cu flori albe, mici, ale cărei frunze se întrebuințează ca salată sau condiment. [Acc. și: *hréniță*] – **Hrean** + suf. *-iță.*

HRENTUÍ, *hrentuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se strica; a se hodorogi. ♦ A se împrăștia, a se risipi. – Et. nec.

HRENTUÍT, -Ă, *hrentuiți, -te,* adj. (Reg.) Stricat, uzat, dărăpănat. – V. **hrentui.**

HREPCUÍ, *hrepcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A cosi cu hreapca. – **Hreapcă** + suf. *-ui*.

HRÍNCĂ, *hrinci,* s. f. (Reg.) Felie mare de mămăligă sau de pâine.

HRINCÚȚĂ, *hrincuțe,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *hrincă*. – **Hrincă** + suf. *-uță*.

HRISÓV, *hrisoave,* s. n. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Act domnesc care servea, ca titlu de proprietate, de privilegiu etc.;document vechi.

HRIȘCÁR, *hrișcari,* s. m. Gândac mic, asemănător cu cărăbușul, care apare în perioada când se seamănă hrișca . – **Hrișcă** + suf. *-ar*.

HRÍȘCĂ s. f. Plantă erbacee meliferă, cu frunze triunghiulare, cu flori roz, roșii sau albe și cu semințe mici, lunguiețe și negricioase; *p. ext.* (colectiv) semințele acestei plante, care se folosesc pentru hrana oamenilor și a animalelor.

HRÚBĂ, *hrube,* s. f. Încăpere sau galerie subterană care servește la depozitarea produselor (alimentare). ♦ Cavitate subterană (zidită și boltită) care servește ca loc de trecere. ♦ Un fel de casă primitivă cu acoperișul de pământ; bordei îngropat.

HUCIUÍ, *huciuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A alunga găinile. – Formație onomatopeică.

HUDICIOÁRĂ, *hudicioare,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *hudiță*. – **Hudiță** + suf. *-ioară*.

HÚDIȚĂ, *hudițe,* s. f. (Reg.) Ulicioară. [Acc. și: *hudíță*. – Pl. și: *hudiți*] – **Hudă** + suf. *-iță*.

HUDUBÁIE, *hudubăi,* s. f. (Reg.) **1.** Casă mare; încăpere foarte spațioasă. **2.** Ființă monstruoasă, fantastică; monstru. [Pr.: *-ba-ie*] – Et. nec.

HUDUBLEÁJĂ, *hudubleje,* s. f. (Reg.) Pasăre mare (răpitoare). – Et. nec.

HUDULÉȚ s. n. v. **huludeț.**

HUHURÁ, *húhur,* vb. I. Intranz. (Reg.) **1.** (Despre bufnițe; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei. **2.** A chiui. – Formație onomatopeică.

HUHURÉZ, *huhurezi,* s. m. Numele a două păsări răpitoare de noapte, asemănătoare cu bufnița, fără smocuri de pene pe cap, care scot un strigăt caracteristic și trăiesc în scorburi de copaci; ciuhurez . ◊ Expr. *A sta ca un huhurez* (sau *ca huhurezul)* = a sta singur, părăsit.[Var.: (reg.) **huréz** s. m.] – **Huhura** + suf. *-ez*.

HUÍ, pers. 3 *huiește,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A răsuna prelung; a vui. – Formație onomatopeică.

HUIÁLĂ, *huieli,* s. f. (Reg.) Vâjâit prelung; vuiet. [Pr.: *hu-ia-*] – **Hui** + suf. *-ală.*

HUIDEÓ interj. (Pop.) Strigăt cu care se alungă porcii; *p. ext.* strigăt de ocară la adresa cuiva; huo. ◊ Expr. (Substantivat) *A lua pe cineva* (sau *a da cuiva) cu huideo* = a huidui (pe cineva). [Pr. și: *húideo*. Acc. și: *húideo* – Var.: **uideó** interj.].

HUIDUÍ, *húidui,* vb. IV. Tranz. A alunga pe cineva strigând „huideo", a batjocori violent pe cineva cu ocări și cu fluierături: a hăitcăi. [Prez. ind. și: *huiduiesc*] – **Huideo** + suf. *-ui*.

HUIDUIÁLĂ, *huiduieli,* s. f. Acțiunea de *a huidui* și rezultatul ei; huiduitură. [Pr.: *-du-ia-*] – **Huidui** + suf. *-ală.*

HUIDUITÚRĂ, *huiduituri,* s. f. Huiduială. [Pr.: *-du-i-*] – **Huidui** + suf. *-tură.*

HUIDÚMĂ, *huidume,* s. f. (Fam.) Persoană mare și grasă; matahală. – Et. nec.

HÚIET, *huiete,* s. n. Vuiet. [Var.: **úiet** s. n.] – **Hui** + suf. *-et*.

HUIȚÁ, *huiț,* vb. I. Refl. (Reg.) A se da în leagăn, în scrânciob. [Pr.: *hu-i-*] – Din **huiț** (reg. „scrânciob", puțin folosit, et. nec.).

HÚLĂ3, *hule,* s. f. (Reg.) Surpătură de munte sau de deal; *p. ext.* drum printr-o scobitură de deal; drum care urcă pe o coastă foarte piezișă. – Et. nec.

HÚLPE s. f. v. **vulpe.**

HULTÁN s. m. v. **vultan.**

HULTUÍ vb. IV v. **altoi2.**

HULÚB, *hulubi,* s. m., adj. (Reg.) **1.** S. m. (Otnit.; reg.) Porumbel. ◊ *Hulub de stepă* = pasăre din ordinul columbiformelor, de mărimea unui porumbel, de culoare galbenă-brună, cu pete sure pe spate. **2.** Adj. (Despre animale) Cu părul sau cu penele cenușii, asemănătoare cu ale porumbelului sălbatic.

HULUBÁȘ, *hulubași,* s. m. (Reg.) Diminutiv al lui *hulub;* hulubel. – **Hulub** + suf. *-aș.*

HULÚBĂ, *hulube,* s. f. Fiecare dintre cele două prăjini prinse de crucea căruței, a trăsurii etc., între care se înhamă calul. [Var.: **ulúbă** s. f.].

HULUBĂRÍE, *hulubării,* s. f. (Reg.) Adăpost pentru hulubi; porumbar2. – **Hulub** + suf. *-ărie.*

HULUBÉL, *hulubei,* s. m. (Reg.) Hulubaș. – **Hulub** + suf. *-el*.

HULUBÍȚĂ, *hulubițe,* s. f. Diminutiv al lui *hulub.*[1] **1.** (Reg.) Porumbiță. **2.** Denumire populară dată mai multor specii de ciuperci, de obicei comestibile, cu pălăria de diferite culori vii și atrăgătoare, cu carnea albă, cu gustul dulce-acrișor și cu mirosul plăcut. – **Hulub** + suf. *-iță*.

HULUDÉȚ, *huludețe,* s. n. Fusul țevii de la suveica războiului casnic de țesut. [Var.: **huduléț** s. n.] – Et. nec.

HULUÍ vb. IV v. **hurui.**

HULUÍT, -Ă adj. v. **huruit2.**

HÚMĂ, (2) *hume,* s. f. **1.** Numele popular al argilei întrebuințate la spoitul caselor. **2.** Sortiment de humă (1).

HUMĂRÍE, *humării,* s. f. (Rar) Loc de unde se scoate humă. – **Humă** + suf. *-ărie.*

HUMÓS, -OÁSĂ, *humoși, -oase,* adj. (Rar) Care conține humă, cu humă. – **Humă** + suf. *-os.*

HUMUÍ, *humuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A unge, a lipi, a da cu humă. – **Humă** + suf. *-ui*.

HUNEDOREÁN, -Ă, *hunedoreni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Hunedoara. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Hunedoara ori hunedorenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Hunedoara ori la hunedoreni. – **Hunedoara** (n. pr.) + suf. *-ean*.

HUNEDOREÁNCĂ, *hunedorence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Hunedoara. – **Hunedorean** + suf. *-că*.

HÚO interj. Strigăt care exprimă indignarea, revolta sau aversiunea față de cineva sau de ceva; huideo. ◊ Expr. *A lua* (pe cineva) *cu huo* = a huidui (pe cineva). – Onomatopee.

HUP interj. v. **hop.**

HURDUCÁ, *hurdúc,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A se mișca încoace și încolo cu putere, a (se) clătina, a (se) scutura, a (se) zgâlțâi, a (se) zdruncina. **2.** Intranz. (Reg.) A face zgomot mare; a hurui. [Var.: **urducá** vb. I] – Formație onomatopeică.

HURDUCÁRE, *hurducări,* s. f. Acțiunea de *a (se) hurduca* și rezultatul ei. – V. **hurduca.**

HURDUCĂI, *hurdúcăi,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) clătina, a (se) scutura (tare); a (se) zdruncina, a (se) zgudui. **2.** Intranz. A face zgomot, a hodorogi. – Formație onomatopeică.

HURDUCĂIÁLĂ, *hurducăieli,* s. f. (Pop.) Hurducătură. [Pr.: *-că-ia-*] – **Hurducăi** + suf. *-ală.*

HURDUCĂTÚRĂ, *hurducături,* s. f. (Pop.) Zdruncinătură, zguduire; zgomot produs de ceva care (se) hurducă; hurducăială. – **Hurduca** + suf. *-ătură.*

HURDUÍ, *hurduiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A hurui. – Formație onomatopeică.

HURDUITÚRĂ, *hurduituri,* s. f. (Reg.) Huruitură. [Pr.: *-du-i-*] – **Hurdui** + suf. *-tură.*

HURDÚZ-BURDÚZ adv. (Rar) Ca un obiect care, atârnat de ceva, se bălăbănește; *p. ext.* legat burduf. – Onomatopee.

HURÉZ s. m. v. **huhurez.**

HÚRTĂ s. f. (Reg.; în loc. adv.) *Cu hurta* = cu grămada, cu toptanul. *La hurtă* = la întâmplare, fără alegere. [Var.: **vúrtă** s. f.].

HURUÍ, pers. 3 *húruie,* vb. IV. **1.** Intranz. A face un zgomot ca acela care se aude când umblă o căruță, când se rostogolește un butoi sau când cad mai multe obiecte tari unul peste altul; a hurdui; a hodorogi. **2.** Refl. (Reg.) A se dărâma, a se surpa, a se nărui. [Var.: **huluí, uruí** vb. IV] – Formație onomatopeică.

HURUIÁLĂ, *huruieli,* s. f. Huruitură. [Pr.: *-ru-ia-*] – **Hurui** + suf. *-ală.*

HURUÍT1 s. n. Faptul de *a (se) hurui;* huruitură. – V. **hurui.**

HURUÍT2, -Ă, *huruiți, -te,* adj. (Reg.) Dărâmat, surpat (cu zgomot mare). [Var.: **huluít, -ă** adj.] – V. **hurui.**

HURUITÓR, -OÁRE, *huruitori, -oare,* adj. (Rar) Care huruie. [Pr.: *-ru-i-*] – **Hurui** + suf. *-tor*.

HURUITÚRĂ, *huruituri,* s. f. Zgomot produs de ceva care huruie; huruială, huruit1, hurduitură. [Pr.: *-ru-i-*. – Var.: **uruitúră** s. f.] – **Hurui** + suf. *-tură.*

HÚȘTE s. f. pl. Tărâțele care rămân în fundul putinei cu borș după acrirea acestuia; drojdie de borș.

HUȘTI interj. **1.** Cuvânt care sugerează mișcarea făcută de cineva sau de ceva care iese sau dispare repede, se strecoară repede undeva. **2.** Strigăt cu care se alungă păsările de curte. – Onomatopee.

HUȘTIULIÚC interj. (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul produs prin căderea unui corp greu în apă. – Onomatopee.

HUTUPÍ, *hutupesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca cu lăcomie (și urât); a înfuleca. – Et. nec.

HÚȚA interj. (Adesea repetat) Cuvânt care însoțește datul în leagăn, în scrânciob etc. ◊ Expr. *A (se) da huța* (sau *de-a huța)* = a (se) legăna, a (se) balansa. [Var.: **úța** interj.] – Formație onomatopeică.

HUȚÁN, -Ă, *huțani, -e*, adj., s. m. și f. (Reg.) **1.** Adj. Huțănesc. ◊ *Cal huțan* = cal de munte foarte rezistent, răspândit în nordul Moldovei. **2.** S. m. și f. Huțul. – **Huț**[ul] + suf. *-an*.

HUȚÁNCĂ, *huțănci,* s. f. (Reg.) Femeie huțulă. – **Huțan** + suf. *-că*.

HUȚĂNÉSC, -EÁSCĂ, *huțănești,* adj. (Reg.) Al huțulului (**1**), de huțul; huțan (**1**). – **Huțan** + suf. *-esc*.

HUȚÚL, -Ă, *huțuli, -e*, s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. (La pl.) Populație din regiunea muntoasă de la izvoarele Siretului și Ceremușului din Carpații Pădureși, din Munții Maramureșului și din regiunea Obcinelor Bucovinei și care vorbește un dialect ucrainean; (și la sg.) persoană care face parte din această populație; huțan (**2**). **2.** Adj. Care aparține huțulilor (**1**), privitor la huțuli.

HUȚÚLCA s. f. art. Numele unui dans popular românesc; melodie după care se execută acest dans. – **Huțul** + suf. *-că*.

HUȚULÍNCA s. f. art. Numele unui dans românesc; melodie după care se execută acest dans. – Cf. huțulca.

HUȚUȚÁ, *huțúț,* vb. I. Tranz. (Reg.) A legăna (un copil mic). – Din **huța.**

HUZDÚP interj. (Reg.) Cuvânt care imită căderea rapidă a unui corp greu. – Onomatopee.

HUZDUPÁ, *huzdúp*, vb. I. Tranz. (Reg.) A mânca lacom (și urât). – Din **huzdup.**

I

I1**,** *i*, s. m. A unsprezecea literă a alfabetului limbii române.

I2 interj. (Adesea prelungit sau repetat) Exclamație care exprimă surprindere, mulțumire, admirație, dezaprobare etc. – Onomatopee.

IA interj. **1.** Cuvânt prin care se atrage atenția ascultătorului asupra unui îndemn care i se va adresa; ian! **2.** Iată! iacă! ! uite! vezi! ian! Expr. *Ia așa* = numai așa, fără nicio intenție precisă. **3.** Arată indiferența față de ceea ce urmează. **4.** Introduce un răspuns. *Unde te duci? – Ia, până la colț.*

IÁCĂ1 interj. **1.** Ia! iată! uite! vezi! ♦ Ascultă! *Iacă ce-mi zicea el.* **2.** Deodată, pe neașteptate. **3.** Exprimă mirare, contrarietate, protest. [Var.: **iáca, iácătă** interj.] – **Ia + că.**

IAD, (**2**) *iaduri*, s. n. **1.** (În multe religii) Loc în care sufletele păcătoșilor sunt supuse la chinuri veșnice pentru a-și ispăși păcatele din timpul vieții; infern, gheenă. **2.** Fig. Situație chinuitoare, greu de suportat.

IÁDĂ, *iede*, s. f. Puiul de sex feminin al caprei. – Din **ied.**

IALOMIȚEÁN, -Ă, *ialomițeni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din județul Ialomița. **2.** Adj. Care aparține județului Ialomița sau ialomițenilor (**1**), privitor la județul Ialomița ori la ialomițeni. – **Ialomița** (n. pr.) + suf. *-ean*.

IALOMIȚEÁNCĂ, *ialomițence*, s. f. Femeie originară sau locuitoare din județul Ialomița. – **Ialomițean** + suf. *-că.*

IÁLOVIȚĂ, *ialoviță*, s. f. (Înv. și reg.) Vacă mare și grasă.

IAN interj. (Pop.) Ia! (**1, 2**). – **Ia + ni** (= *ne).*

IÁPĂ, *iepe*, s. f. **1.** Femela calului. ◊ Expr. *A bate șaua (ca) să priceapă iapa* = a da să se înțeleagă ceva în mod indirect, a face aluzie la ceva. **2.** (Reg.) Tălpig (la războiul de țesut).

IAR adv., conj. **I.** Adv. **1.** Încă o dată, din nou; iarăși. **2.** De asemenea, la fel. **II.** Conj. **1.** (Adversativ) Dar, însă. **2.** (Copulativ) Și. [Var.: **iáră** adv., conj.] – Et. nec.

IÁRĂ adv., conj. v. **iar. IÁRĂȘI**

adv. Iar **(I). – Iară + și.**

IÁRBĂ, (**2**) *ierburi*, s. f. **1.** Nume generic dat plantelor erbacee, anuale sau perene, cu părțile aeriene verzi, subțiri și mlădioase, folosite pentru hrana animalelor. ◊ *Din pământ, din iarbă verde* = cu orice preț, neapărat. ♦ Nutreț verde, proaspăt cosit. **2.** Buruieni de tot felul. ◊ *Iarbă rea* = **a**) buruiană otrăvitoare; **b**) *fig.* om rău, primejdios. **3.** Pajiște. **4.** Compuse: *iarbă-de-mare* = plantă erbacee cu frunze liniare și cu flori verzi, care crește pe fundul mării și ale cărei frunze uscate sunt folosite în tapițerie; zegras; *iarba-broaștei* = mică plantă acvatică, cu frunze rotunde, lucitoare, care (datorită pețiolului lung) plutesc la suprafața apei, și cu flori albe; *iarba-ciutei* = plantă perenă din familia compozeelor, cu flori galbene dispuse în capitule; *iarba-fiarelor* = **a**) plantă erbacee veninoasă, cu frunze opuse, acoperite cu peri, cu flori albe-gălbui; **b**) (în basme) iarbă cu putere miraculoasă, cu ajutorul căreia se poate deschide orice ușă încuiată; *p. ext.* putere supranaturală, care poate ajuta să obții ceva greu de obținut; *iarba-găii* = plantă erbacee cu frunze dințate, acoperite cu peri aspri, cu flori galbene; *iarbă-creață* = izmă-creață; *iarbă-deasă* = plantă erbacee cu tulpini subțiri, cu frunze înguste și flori verzi, dispuse în panicule; *iarbă-grasă* = plantă erbacee cu tulpina ramificată și întinsă pe pământ, cu frunze cărnoase, lucioase și flori galbene; *iarbă-mare* = plantă erbacee cu tulpina păroasă și ramificată, cu frunze mari și flori galbene; *iarbă-albă* = plantă erbacee ornamentală cu frunzele vărgate cu linii verzi și albe-roșietice sau gălbui; *iarba-cănărașului* = plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunzele plane, cu flori verzui și semințele gălbui; mei- lung, meiul-canarilor; *iarbă-albastră* = plantă erbacee cu frunzele îngrămădite la baza tulpinii și cu flori violete; *iarba-bivolului* = plantă erbacee cu flori verzui sau brune; *iarba-câmpului* = plantă erbacee cu tulpinile noduroase și cu flori verzui-alburii sau violet-deschis; *iarbă-neagră* = **a**) plantă erbacee cu frunze dințate și cu flori brune-purpurii pe dinafară și galbene-verzui pe dinăuntru; **b**) arbust cu frunze mici liniare și flori trandafirii sau albe; *iarba-osului* = mic arbust cu tulpini ramificate, cu frunze opuse și cu flori galbene; *iarbă-roșie* = plantă erbacee cu tulpina roșiatică, cu frunze nedivizate, lanceolate și cu flori galbene dispuse în capitule; (pop.) cârligioară; *iarba- șarpelui* = **a**) plantă erbacee cu frunze lanceolate, păroase, cu flori albastre, rar roșii sau albe; **b**) plantă cu tulpina păroasă, cu flori albastre sau roșietice; **c**) broscariță; *iarba-șopârlelor* = plantă erbacee cu rizom gros, cărnos, cu tulpina terminată în spic, cu frunze ovale și flori mici, albe-roz; *iarbă-stelată* = plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze pe fața superioară și pe margini păroase și cu flori liliachii; *iarbă-de-Sudan* = plantă cu tulpina înaltă, cu frunze lungi, cultivată ca plantă furajeră .

IÁRNĂ, *ierni*, s. f. **1.** Anotimpul cel mai friguros, care urmează după toamnă și precedă primăvara, cuprins între solstițiul de la 22 decembrie și echinocțiul de la 21 martie. ◊ Loc. adj. *De iarnă* = necesar în timpul iernii; care se face iarna. Loc. adv. *De cu iarnă* = fiind încă iarnă. ♦ (Adverbial; în forma *iarna)* În timpul iernii. **2.** Fig. An.

IÁSCĂ s. f. Nume dat mai multor ciuperci parazite în formă de copită de cal, uscate și tari, care cresc pe trunchiul arborilor și care, tratate special, erau folosite, în trecut, la aprins focul sau, în medicina populară, ca hemostatic. ◊ Expr. *A se face iască* = **a**) a se usca; **b**) a slăbi foarte mult.

IASOMÍE, *iasomii*, s. f. Mic arbust, cu ramuri lungi și verzi, cu flori albe plăcut mirositoare, cultivat la noi prin parcuri și grădini . ♦ Lemnul arbustului descris mai sus. ♦ *Iasomie sălbatică* = arbust mic, cu ramurile colțuroase, cu frunzele puțin încovoiate și obtuze, cu flori galbene, plăcut mirositoare, cultivat uneori ca plantă decorativă.

IÁTĂ interj. **1.** Ia! iacă! ! uite! vezi! **2.** Deodată, pe neașteptate, fără veste.

IAZ, *iazuri*, s. n. **1.** Lac artificial format prin stăvilirea cu baraj de pământ sau prin abaterea unui curs de apă și destinat creșterii peștilor ori folosit pentru irigații, morărit etc. **2.** Lac mic natural, format în albia unui râu, prin adunarea apei într-o adâncitură de teren. **3.** Zăgaz (la un heleșteu).

IÁZMĂ, *iezme*, s. f. (Pop.) Arătare urâtă și rea, nălucă, vedenie. ♦ Fig. Persoană slabă, cu înfățișare respingătoare. – Et. nec.

IBÂNCĂ, *ibânci*, s. f. (Reg.) Pătură (care se așterne pe spinarea cailor). – Et. nec.

ICI adv. (Pop.) Aici. ◊ *(Pe) ici*, *(pe) colo* sau *ici și ici* ori *ici și ici, ba ici, ba colo* = din loc în loc, la distanțe mari. [Var.: **ícea** adv.].

ICNEÁLĂ, *icneli*, s. f. Icnet. – **Icni** + suf. *-eală.*

ÍCNET, *icnete*, s. n. Geamăt scurt și adânc; icneală, icnitură. – **Icni** + suf. *-et*.

ICNÍ, *icnesc*, vb. IV. Intranz. **1.** A geme, a gâfâi adânc și scurt (din cauza efortului, a unei izbiri, a durerii). **2.** A produce sunetele caracteristice sughițului, vomitării etc.

ICNÍRE, *icniri*, s. f. Faptul de *a icni;* geamăt scurt. – V. **icni.**

ICNITÚRĂ, *icnituri*, s. f. Icnet. – **Icni** + suf. *-tură.*

ÍCRĂ, *icre*, s. f. (Mai ales la pl.) **1.** Denumire generică pentru ovulele de pește. ◊ *Icre negre* = icre de culoare cenușiu-închis sau neagră, produse de morun, nisetru sau păstrugă. **2.** (Pop.) Partea moale a pulpei piciorului.

ICRIȘOÁRĂ, *icrișoare,* s. f. Diminutiv al lui *icră.* – **Icră** + suf. *-işoară.*

IDÉE, *idei*, s. f. **1.** Termen generic pentru diferite forme ale cunoașterii logice; noțiune, concept. **2.** Teză fundamentală, concepție, gândire, fel de a vedea. ♦ Opinie, părere, gând, convingere, judecată. ◊ Expr. *A (nu) avea idee* = a (nu) avea cunoștințe (sumare), a (nu) fi informat (despre ceva). *Ce idee!* = exclamație de dezaprobare. *Dă-mi o idee* = ajută-mă cu o sugestie sau să găsesc o soluție. ♦ Intenție, plan, proiect.

IDÉNTIC, -Ă, *identici, -ce*, adj. Care coincide întru totul cu ceva sau cu cineva; la fel cu altceva sau cu altcineva; aidoma, întocmai.

IDENTIFICÁ, *identífic*, vb. I. Tranz. A constata, a stabili identitatea unei persoane sau a unui lucru; a recunoaște.

IDENTIFICÁRE, *identificări,* s. f. Acțiunea de *a (se) identifica* și rezultatul ei. – V. **identifica.**

IDENTITÁTE, *identități,* s. f. **1.** Faptul de a fi identic cu sine însuși. ♦ Asemănare, similitudine perfectă. **2.** Ansamblu de date prin care se identifică o persoană.

ÍDOL, *idoli*, s. m. Divinitate păgână; (concr.) chip, figură, statuie reprezentând o asemenea divinitate și constituind, în religiile politeiste, obiecte de cult religios. ♦ Fig. Ființă sau lucru care reprezintă obiectul unui cult sau al unei mari iubiri.

IDOLÁȘ, *idolași*, s. m. (Rar) Diminutiv al lui *idol.* – **Idol** + suf. *-aș.*

ÍDOLIȚĂ, *idoliță,* s. f. (Rar) Divinitate păgână feminină; (concr.) chip, figură, statuie reprezentând o asemenea divinitate. – **Idol** + suf. *-iță.*

ÍE, *ii*, s. f. Bluză femeiască caracteristică portului național românesc, confecționată din pânză albă de bumbac, de in sau de borangic și împodobită la gât, la piept și la mâneci cu cusături alese, de obicei în motive geometrice, cu fluturi, cu mărgele etc.

IED, *iezi*, s. m. Puiul (de sex bărbătesc al) caprei sau al căprioarei.

IÉDERĂ, *iedere,* s. f. Specie de arbust târâtor sau agățător, cu frunze verzi strălucitoare și cu flori mici, galbene-verzui, adesea cultivat ca plantă decorativă. ◊ *Iederă albă* = arbust cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze pieloase și cu flori albe-gălbui, aglomerate în capitule .

IEDÚȚ, *ieduți,* s. m. Diminutiv al lui *ied;* iezișor. – **Ied** + suf. *-uț.*

IÉFTEN, -Ă adj. v. **ieftin.**

IÉFTIN, -Ă, *ieftini, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care are un preț (relativ) mic, care nu costă scump; convenabil. ◊ Expr. (Adverbial) *A scăpa ieftin* = a scăpa dintr-o situație dificilă fără urmări serioase sau neplăceri (prea mari). **2.** Fig. Lipsit de originalitate; comun, banal; trivial. *Glumă ieftină.* [Var.: **iéften, -ă** adj.].

IEFTINĂTÁTE s. f. Calitatea de a fi ieftin; situație caracterizată prin prețuri ieftine. – **Ieftin** + suf. *-ătate.*

IEFTINÍ, *ieftinesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) vinde cu preț mai mic decât înainte; a (se) reduce costul, prețul (mărfurilor, serviciilor, lucrărilor etc.). – V. **ieftin.**

IEFTINÍRE, ieftiniri, s. f. Faptul de a (se) ieftini. – V. **ieftini.**

IEFTINÍT, -Ă, *ieftiniți, -te,* adj. (Despre mărfuri, lucrări, servicii etc.) Cu preț redus. – V. **ieftini.**

IEFTIÓR, -OÁRĂ, *ieftiori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *ieftin.* [Pr.: *-ti-or*] – **Ieftin** + suf. *-ior.*

IÉLE s. f. pl. (Mai ales art.) Ființe imaginare din mitologia populară românească, înfățișate ca niște fete frumoase, îmbrăcate în alb, care apar numai noaptea, vrăjind, prin cântecul și prin jocul lor, pe bărbați, asupra cărora au puteri nefaste; frumoasele, mândrele, dânsele, șoimanele, vântoasele, drăgaicele. – Din **ele** (pl. f. al lui *el).*

IEPȘOÁRĂ, *iepșoare,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *iapă.* [Var.: **iepușoáră** s. f.] – **Iapă** + suf. *-șoară.*

IEPȘÚNĂ, *iepșune,* s. f. (Reg.) Iapă tânără (și grasă). – Cf. iapă.

IEPURÁN, *iepurani*, s. m. Augmentativ al lui *iepure.* – **Iepure** + suf. *-an.*

IEPURÁR, *iepurari*, s. m. Pasăre răpitoare înrudită cu vulturul, care se hrănește de obicei cu

iepuri . – **Iepure** + suf. *-ar*.

IEPURÁRIȚĂ s. f. (Med. vet.) Tumoră osoasă care se formează la marginea exterioară a jaretului calului. – **Iepure** + suf. *-arițã.*

IEPURÁȘ, *iepurași,* s. m. Diminutiv al lui *iepure;* puiul iepurelui. – **Iepure** + suf. *-aș.*

IÉPURE, *iepuri,* s. m. Gen de mamifere din ordinul rozătoarelor, cu urechile lungi, cu doi dinți incisivi suplimentari pe falca superioară, cu picioarele dinapoi mai lungi decât cele dinainte și cu coada foarte scurtă; animal din acest gen, vânat pentru carnea și blana lui. ◊ Expr. *Nu știi de unde sare iepurele* = nu poți să știi de unde îți vine soluționarea unei probleme.

IEPURÉSC, -EÁSCĂ, *iepurești,* adj. De iepure, privitor la iepure. – **Iepure** + suf. *-esc*.

IEPURÉȘTE adv. Ca iepurii; *p. ext.* cu frică, cu prudență etc. ◊ Expr. *A dormi iepurește* = a dormi foarte ușor, sculându-se la cel mai mic zgomot. ♦ Repede. – **Iepure** + suf. *-ește.*

IEPURÍME s. f. Mulțime de iepuri; totalitatea iepurilor. – **Iepure** + suf. *-ime.*

IEPUROÁICĂ, *iepuroaice,* s. f. Femela iepurelui. – **Iepure** + suf. *-oaică.*

IEPURÓI, *iepuroi,* s. m. Augmentativ al lui *iepure;* iepure mascul. – **Iepure** + suf. *-oi.*

IEPUȘOÁRĂ, *iepușoare,* s. f. Diminutiv al lui *iapă.* [Var.: **iepșoáră** s. f.] – **Iapă** + suf. *-ușoară.*

IERBÁR1, *ierbare,* s. n. Colecție de plante uscate, presate între foi de hârtie (sugativă), păstrate în cutii sau în mape etichetate și orânduite pe grupe sistematice, constituind un material pentru studiile de botanică; mapă specială în care se păstrează o astfel de colecție. [Var.: (rar) **herbár** s. n.] – **Iarbă** + suf. *-ar*.

IERBÁR2, *ierbare,* s. n. Una dintre cele patru despărțituri ale stomacului rumegătoarelor; rumen1. – **Iarbă** + suf. *-ar*.

IERBĂLUȚĂ, *ierbăluțe,* s. f. Plantă erbacee cu frunze ascuțite și aspre spre margine și cu flori violete dispuse în spice mici . – **Iarbă** + suf. *-ăluță.*

IERBĂRÍE, *ierbării,* s. f. (Cu sens colectiv) Plante ierboase (crescute spontan); bălării, buruieni. – **Iarbă** + suf. *-ărie.*

IERBĂRÍT s. n. Impozit perceput în Țara Românească, în sec. XVII-XVIII, de la negustorii de vite și de la măcelari; impozit perceput pentru pășunatul vitelor. – **Iarbă** + suf. *-ărit.*

IERBÓS, -OÁSĂ, *ierboși, -oase,* adj. Acoperit cu iarbă, bogat în iarbă. –Din **iarbă** + suf. *-os.*

IERBULÍȚĂ, *ierbulițe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *iarbă;* ierbuță. – **Iarbă** + suf. *-uliță.*

IERBÚȚĂ, *ierbuțe,* s. f. (Reg.) Ierbuliță. – **Iarbă** + suf. *-uță.*

IERI adv. În ziua precedentă (față de cea în curs); în ajun. ◊ *Ieri-noapte* (sau *-dimineață, -seară* etc.) = în noaptea (sau dimineața, seara etc.) premergătoare celei de astăzi. *De azi, de ieri* sau *de ieri, de alaltăieri* = de curând, de puțină vreme. *(Mai* sau *ca) ieri-alaltăieri* sau *mai* (ori *ca) ieri* = de curând, zilele trecute.

IERNÁ, *iernez,* vb. I. Intranz. A-și petrece iarna undeva. ♦ Tranz. A adăposti și a hrăni vitele în timpul iernii.- Din **iarnă**.

IERNÁT, *iernaturi,* s. n. Faptul de *a ierna;* iernatic. – V. **ierna.**

IERNÁTIC, -Ă, *iernatici, -ce,* adj., s. n. **1.** Adj. (Ca) de iarnă, caracteristic iernii. **2.** S. n. (Pop.) Iernat. ♦ (Concr.) Adăpost pentru oi în timpul iernii. **3.** S. n. (Pop.) Hrană, nutreț pentru animale în timpul iernii. – **Iarnă** + suf. *-atic.*

IERNĂTÓR, *iernătoare,* s. n. Bazin străbătut la fund de un curent permanent de apă, în care se pun toamna pești scoși din heleșteie. – **Ierna** + suf. *-ător.*

IERTÁ, *iert*, vb. I. Tranz. A scuti pe cineva de o pedeapsă, a trece cu vederea vina, greșeala cuiva, a nu mai considera vinovat pe cineva. ◊ *Dumnezeu să-l ierte,* spun cei evlavioși când vorbesc despre un mort. *Doamne, iartă-mă!* spune cel căruia i-a scăpat (sau era să-i scape) o vorbă nepotrivită, necuviincioasă.

IERTÁRE, *iertări,* s. f. Acțiunea de *a ierta* și rezultatul ei; iertăciune. ♦ Scuză. ◊ Expr. *Să avem iertare!* = **a**) să ne scuzați! **b**) cred că nu ai dreptate! – V. **ierta.**

IERTÁT s. n. Faptul de *a ierta.* – V. **ierta.**

IERTĂCIÚNE, *iertăciuni,* s. f. (Înv. și pop.) Iertare. ◊ Expr. *Să fie cu iertăciune,* formulă prin care se cer cuiva scuze pentru un act nepotrivit; nu vă supărați! *A-și lua iertăciune* = a cere iertare de la rude și de la prieteni pe patul de moarte. ♦ (Rar) Îngăduință, permisiune. – **Ierta** + suf. *-ăciune.*

IERTĂTÓR, -OÁRE, *iertători, -oare,* adj. Care iartă ușor. – **Ierta** + suf. *-ător.*

IERÚNCĂ, *ierunci,* s. f. Pasăre cu penele brune-roșcate împestrițate cu pene albe, negre și cenușii, cu un cerc roșu în jurul ochilor și cu un moț pe cap, vânată pentru carne*;* brădioară.

IÉSLE, *iesle,* s. f. Jgheab în care se dă de mâncare vitelor (în grajd).

IEST, IÁSTĂ, *ieșți, ieste,* adj. dem. (Reg.) Acest. [Gen. -dat. sg. *iestui, iestei;* gen. -dat. pl. *iestor.* – Var.: (când urmează după substantiv) **iésta, iásta** adj. dem. (gen. -dat. sg. *iestuia, iesteia;* gen. -dat. pl. *iestora*].

IÉSTA, IÁSTA adj. dem. v. **iest.**

IEȘEÁN, -Ă, *ieșeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Iași. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Iași ori ieșenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Iași ori la ieșeni. – **Iași** (n. pr.) + suf. *-ean.*

IEȘEÁNCĂ, *ieșence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Iași. – **Ieșean** + suf. *-că.*

IEȘÍ, *ies,* vb. IV. Intranz. **1.** A părăsi un loc, o încăpere, un spațiu închis, limitat, plecând afară; a trece din interior în exterior. ◊ *A-i ieși* (cuiva) *înainte* sau *a ieși în calea cuiva* = a întâmpina pe cineva. ♦ A se duce, a pleca de acasă. **2.** A se ivi, a apărea, a se face văzut sau auzit. ◊ (Despre semănături) A răsări, a crește. ♦ A se naște din..., a-și trage originea; a proveni. **3.** A ajunge, a izbuti, a reuși . *A ieșit primul.* ◊ Loc. vb. *A ieși biruitor* = a birui, a învinge. ◊ Expr. *A-i ieși după plac* = a-i reuși așa cum a dorit. **4.** A se decolora; a se spălăci.

IEȘÍND, *ieșinduri,* s. n. Ieșitură. – V. **ieși.**

IEȘÍRE, *ieșiri,* s. f. I. **1.** Acțiunea de *a ieși* și rezultatul ei. ◊ *Registru de intrare și ieșire.* ♦ Anulare, ștergere dintr-o evidență (spre a trece în alta). ♦ Fig. Soluție aplicată pentru a scăpa dintr-o situație grea. **2.** Atac, năvală (din interiorul unei fortificații etc. spre inamic). Ieșire din clădiri. – V. **ieși.**

IEȘÍT1 s. n. Faptul de *a ieși.* – V**. ieși.**

IEȘÍT2, -Ă, *ieșiți, -te,* adj. **1.** Scos în relief; proeminent. **2**. (În expr.) *Ieșit de soare* (sau *la spălat)* = decolorat. **3.** (În expr.) *Ieșit din minți* = nebun. – V. **ieși.**

IEȘITÚRĂ, *ieșituri,* s. f. (Înv.) Partea ieșită în afară (la o construcție, la o piesă etc.); proeminență, ieșind. – **Ieși** + suf. *-tură.*

IEZĂTÚRĂ, *iezături,* s. f. Baraj (de pământ, de piatră etc.) construit de-a curmezișul unei văi pentru a stăvili apa și a forma un iaz. – **Iezi** + suf. *-ătură.*

IÉZER, *iezere,* s. n. Lac adânc (de munte).

IEZÍ, *iezesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A stăvili o apă prin construirea unui baraj. ♦ Refl. (Despre ape) A se aduna, alcătuind un iaz.

IEZIȘÓR, *iezișori,* s. m. (Rar) Ieduț. – **Ied** + suf. *-işor.*

IEZUȘÓR, *iezușoare,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *iaz* (**1**). – **Iaz** + suf. *-uşor.*

ÍGLIȚĂ, *iglițe,* s. f. **1.** Croșetă. **2.** Unealtă de metal sau de lemn, de formă alungită și plată, cu vârful ascuțit și scobită la ambele capete, pe care se deapănă ața și care servește la împletirea plaselor, la înnodarea ochiurilor etc. (**1**).

IGNÁT s. m. (Pop.) Nume dat zilei de 20 decembrie, în care țăranii obișnuiesc să-și taie porcii îngrășați în vederea sărbătorilor de iarnă.

IGNORÁ, *ignor*, vb. I. Tranz. **1.** A nu ști, a nu cunoaște ceva. **2.** A neglija în mod voit ceva sau pe cineva, a nu lua în seamă, a trece cu vederea, a face abstracție de... [Prez. ind. și: *ignorez*].

IGNORÁRE, *ignorări,* s. f. Faptul de *a ignora.* – V. **ignora.**

IGNORÁT, -Ă, *ignorați, -te,* adj. **1.** Care nu este cunoscut. **2.** Care nu este luat în seamă. – V. **ignora.**

ÍHA interj. (Adesea cu finala prelungită) Strigăt de mirare sau de bucurie. – Onomatopee.

IIȘOÁRĂ, *iișoare,* s. f. Diminutiv al lui *ie.* – **Ie** + suf. *-işoară.*

ILĂU, *ilaie,* s. n. (Reg.) Nicovală. [Var.: **iléu** s. n.].

ILEÂNĂ, *ilene,* s. f. Insectă coleopteră mare, de culoare verde și arămie cu pete albe, care se hrănește cu sucul florilor . – Cf. n. pr. Ileana.

ILÉU s. n. v. **ilău.**

ILFOVEÁN, -Ă, ilfoveni, -e, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din județul Ilfov. **2.** Adj. Care aparține județului Ilfov sau ilfovenilor (**1**), privitor la județul Ilfov ori la ilfoveni. – **Ilfov** (n. pr.) + suf. -ean.

ILFOVEÁNCĂ, *ilfovence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din județul Ilfov. – **Ilfovean** + suf. *-că.*

ILUMINÁ, *iluminez,* vb. I. **1.** Tranz. A (produce și a) răspândi lumină într-o încăpere. **2.** Refl. Fig. (Despre față, ochi etc. sau despre oameni) A străluci de bucurie, de mulțumire etc.; a se bucura, a se înveseli.

ILUMINÁRE, *iluminări,* s. f. Acțiunea de *a (se) ilumina* și rezultatul ei. – V. **ilumina.**

ILUMINAT2, -Ă, *iluminați, -te,* adj. **1.** (Despre încăperi, străzi, orașe etc.) Luminat cu lumină artificială. **2.** Fig. (Despre oameni) Mulțumit, fericit; *p. ext.* inspirat; (despre față, ochi etc.) care exprimă o astfel de stare. – V. **ilumina.**

ILÚZIE, *iluzii,* s. f. Fig. Situație în care o aparență sau o ficțiune este considerată drept realitate; speranță neîntemeiată, dorință neîndeplinită; închipuire fără o bază reală, amăgire. [Var.: (înv.) **iluziúne** s. f.].

IM1, *imuri,* s. n. (Reg.) Noroi, murdărie.

IM2- v. **in1.**

IMAGINÁ, *imaginez,* vb. I. Tranz. A-și închipui ceva; *p. ext.* a concepe, a crea, a inventa, a născoci.

IMAGINÁR, -Ă, *imaginari, -e,* adj. Care există numai în imaginație; închipuit, fictiv, ireal.

IMAGINÁRE, *imaginări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a(-și) imagina* și rezultatul ei. – V. **imagina.**

IMAGINÁT, -Ă, *imaginați, -te,* adj. Care este închipuit. ♦ Conceput, creat. – V. **imagina.**

IMAGINÁȚIE, *imaginații,* s. f. Capacitate omenească de a crea noi reprezentări sau idei pe baza percepțiilor, reprezentărilor sau ideilor acumulate anterior; *p. ext.* reprezentare produsă de această posibilitate; închipuire, fantezie. [Var.: (rar) **imaginațiúne** s. f.].

IMÁGINĂ s. f. v. **imagine.**

IMÁGINE, *imagini*, s. f. **1.** Reflectare de tip senzorial a unui obiect în mintea omenească sub forma unor senzații, percepții sau reprezentări; *spec.* reprezentare vizuală sau auditivă; (concr.) obiect perceput prin simțuri. **2.** Reprezentare plastică a înfățișării unei ființe, a unui lucru, a unei scene din viață. Reflectare artistică a realității prin sunete, cuvinte, culori etc. [Var.: (rar) **imágină** s. f.].

IMEDIÁT, -Ă, *imediați, -te*, adv., adj. **1.** Adv. Fără întârziere, numaidecât, îndată. **2.** Adj. Care urmează să se producă fără întârziere; care este de primă necesitate sau urgență; aflat la o distanță foarte mică de cineva sau de ceva. [Pr.: *-di-at*].

IMÉNS, -Ă, *imenși, -se,* adj. Care este extraordinar de mare, de numeros, de intens, de important; colosal, enorm.

IMENSITÁTE, *imensități,* s. f. Însușirea a ceea ce este imens; ceea ce copleșește prin proporțiile sale uriașe, prin numărul, intensitatea, importanța extraordinară. ♦ Întindere uriașă, spațiu imens.

IMITÁ, *imít*, vb. I. Tranz. A adopta întocmai felul de gândire, de comportare etc. al cuiva; a lua pe cineva ca exemplu. ♦ A reproduce felul de a vorbi, de a cânta sau gesturile caracteristice ale cuiva.

IMITÁRE, *imitări,* s. f. Acțiunea de *a imita* și rezultatul ei; imitație. – V. **imita.**

IMPÁR, -Ă, *impari, -e,* adj. (Despre numere întregi) Care nu este divizibil cu doi; care este fără soț.

IMPÁȘ, *impasuri*, s. n. Situație dificilă în care se află cineva și din care nu știe cum să iasă.

IMPRÉSIE, *impresii*, s. f. Efect lăsat în conștiința omului de lucruri sau de întâmplări din jurul lui cu care vine în contact; (la pl.) gânduri, imagini întipărite în memorie. ◊ *(A fi) sub impresia...* = (a fi) stăpânit de imaginile sau de amintirile unei întâmplări trăite. ♦ Senzație; părere. ◊ (La pl.) Puncte de vedere, aprecieri (fugitive) asupra unui fapt, asupra unei întâmplări etc. [Var.: (înv.) **impresiúne** s. f.].

IMPUNĂTÓR, -OÁRE, *impunători, -oare*, adj. Care impresionează (prin dimensiuni, calități etc.); măreț, falnic, impozant, grandios. – **Impune** + suf. *-ător*

IMPÚNE, *impun*, vb. III. **1.** Tranz. A face ca o idee, o măsură, o directivă etc. să fie acceptate și urmate; a face necesară îndeplinirea unei acțiuni; a constrânge pe cineva să accepte, să facă ceva; a obliga. **2.** Intranz. A insufla cuiva respect, stimă, teamă etc. [Perf. s. *impusei*, part. *impus*].

IMPÚS, -Ă, *impuși, -se*, adj. Care trebuie urmat întocmai; care trebuie făcut, îndeplinit; obligatoriu. – V. **impune.**

IN2 (**1**) s. m., (**2**) *inuri*, s. n. **1.** S. m. Plantă erbacee textilă și oleaginoasă, cu tulpina subțire, ramificată în partea superioară, fibroasă, cu frunze mici, înguste și cu flori albastre sau albe, care are numeroase utilizări; *p. restr.* sămânța acestei plante. ◊ *In galben* = plantă erbacee cu flori galbene. **2.** S. n. Fir obținut prin prelucrarea inului2 (**1**); *p. ext.* pânză făcută din aceste fire**.**

INÁRIȚĂ, *inariță,* s. f. Numele a două plante erbacee acvatice, asemănătoare cu inul2 cu florile verzui; ţintar (**2**). – **In**2 + suf. *-ariță.*

INĂRÍȚĂ, *inărițe,* s. f. Pasăre mică înrudită cu sticletele, cu fruntea roșie, gușa neagră și pieptul roz, care se hrănește mai ales cu semințe de in2; ţintar (**2**) . – **In**2 + suf. *-ăriță.*

INC, *incuri*, s. n. (Reg.) Poftă de râs, de joc, de zburdălnicii. – Et. nec.

INCARNÁ, *incarnez*, vb. I. Refl. și tranz. **1.** A (se) întrupa; a (se) transforma în om. **2.** (Despre

unghii) A creşte în carne. [Var.: **încarná** vb. I].

INCARNÁRE, *incarnări,* s. f. Acţiunea de *a (se) incarna* şi rezultatul ei; incarnaţie. [Var.: **încarnáre** s. f.] – V. **incarna.**

INCARNÁT, -Ă, *incarnaţi, -te,* adj. **1.** Care a luat formă materială, reală; întrupat. **2.** (În sintagma) *Unghie incarnată* = unghie care creşte în carne. [Var.: **încarnát, -ă** adj.] – V. **incarna.**

INCOLÓR, -Ă, *incolori, -e,* adj. Care nu are culoare, care nu e colorat. ♦ Fig. Fără personalitate, fără strălucire; şters, searbăd.

INCOMÓD, -Ă, *incomozi, -de,* adj. **1.** (Despre lucruri, adesea adverbial) Care nu este comod, care stânjeneşte. **2.** (Despre fiinţe) Care deranjează, supără, stinghereşte, indispune.

INCOMODÁ, *incomodez,* vb. I. Tranz. A tulbura liniştea cuiva; a deranja, a stingheri, a stânjeni.

INCOMODÁRE s. f. Acţiunea de *a incomoda* şi rezultatul ei. – V. **incomoda.**

INCREDÍBIL, -Ă, *incredibili, -e,* adj. Care este de necrezut.

INCRUSTÁ, *incrustez,* vb. I. Tranz. A împlânta ornamente pe suprafaţa unui obiect; a împodobi un obiect cu ornamente înfipte în masa acestuia. [Var.: **încrustá** vb. I].

INCRUSTÁRE, *incrustări,* s. f. Acţiunea de *a (se) incrusta* şi rezultatul ei; (concr.) incrustaţie (**2**). [Var.: **încrustáre** s. f.] – V. **incrusta.**

INCRUSTÁT, -Ă, *incrustaţi, -te,* adj. (Despre obiecte) Împodobit, acoperit cu ornamente înfipte pe suprafaţă. ♦ (Despre ornamente) Înfipt pe suprafaţa unui obiect. [Var.: **încrustát, -ă** adj.] – V. **incrusta.**

INCRUSTÁŢIE, *incrustaţii,* s. f. **1.** Procedeu de fixare în suprafaţa unui material a altui material, de obicei mai preţios. **2.** Ornament înfipt pe suprafaţa unui obiect. [Var.: **încrustáţie,** (înv.) **încrustaţiúne** s. f.].

INDIFERÉNT, -Ă, *indiferenţi, -te,* adj. **1.** Care nu arată niciun fel de interes (pentru cineva sau ceva); nepăsător, impasibil. **2.** Care nu prezintă nicio însemnătate, care nu trezeşte interes.

INDIFERÉNŢĂ s. f. Starea, atitudinea celui indiferent; lipsă de interes faţă de cineva sau de ceva; nepăsare, impasibilitate, insensibilitate; răceală.

INDIGNÁ, *indignez,* vb. I. Refl. şi tranz. A fi cuprins sau a stârni indignare; a (se) necăji, a (se) supăra.

INDIGNÁRE, *indignări,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) indigna.* **2.** Revoltă sufletească amestecată cu amărăciune, mânie şi dispreţ, provocată de o faptă nedemnă, nedreaptă sau ruşinoasă; indignaţiune. – V. **indigna.**

INDIGNÁT, -Ă, *indignaţi, -te,* adj. Care este cuprins de indignare; revoltat. – V. **indigna.**

INEÁŢĂ, *ineţe,* s. f. Numele a două plante care cresc prin livezi, fânеţe, păşuni etc.; **a**) plantă erbacee cu flori albe; inişor; **b**) plantă erbacee cu tulpini numeroase, cu flori albastre . – **In**2 + suf. *-eaţă.*

INÉL, *inele,* s. n. **1.** Cerc mic de metal (preţios, cu pietre scumpe) care se poartă ca podoabă pe deget. ◊ *Inel de logodnă* = verighetă. ◊ Expr. *Tras (ca) prin(tr-un) inel* = cu talia subţire; zvelt. **2.** Obiect în formă de cerc, având diverse întrebuinţări practice; verigă, belciug. **3.** (La pl.) Zone inelare concentrice care se observă într-o secţiune transversală făcută în tulpina sau rădăcina plantelor lemnoase şi care indică vârsta acestora şi creşterea lor în grosime.

INELÁJ, *inelaje,* s. n. Operaţie de fixare a unor inele cleioase pe trunchiul arborilor pentru a bara calea insectelor sau a omizilor care urcă la coroană. – **Inel** + suf. *-aj.*

INELÁR, -Ă, *inelari, -e,* adj., s. m., s. n. **1.** Adj. Care are aspectul unui inel (**1**). **2.** S. m. Fluture dăunător, de culoare galbenă-cafenie, care depune ouă în formă de inel (**1**) pe ramurile pomilor fructiferi şi ale stejarilor şi a cărui larvă provoacă mari pagube . **3.** S. n. Degetul aflat între degetul mijlociu şi cel mic, pe care se poartă, de obicei, inelul. **4.** S. m. (Rar) Fabricant sau vânzător de inele. – **Inel** + suf. *-ar.*

INELÁT, -Ă, *inelaţi, -te,* adj. **1.** (Despre păr) În formă de inel (**1**), cu inele; buclat, cârlionţat. ♦ (Rar; despre degete) Împodobit cu inele (**1**). **2.** Care este format din inele.– **Inel** + suf. *-at.*

INELÚŞ, *ineluşe,* s. n. Diminutiv al lui *inel.* – **Inel** + suf. *-uş.*

ÍNEMĂ s. f. v. **inimă.**

INFERIÓR, -OÁRĂ, *inferiori, -oare,* adj. **1.** Care este aşezat dedesubt sau mai jos. ♦ (Despre ape curgătoare sau despre regiuni de pe cursul lor) Situat mai aproape de vărsare decât de izvor. **2.** Care este din punct de vedere numeric mai mic decât altul. **3.** Care are un rang, o funcţie sau un grad mai mic decât altul. **4.** Care este de calitate mai proastă, valorează mai puţin sau are importanţă mai mică decât altul. [Pr.: *-ri-or*].

INFÉRN s. n. **1.** Loc unde sălăşluiesc sufletele celor păcătoşi, după moarte, supuse la chinuri veşnice; iad, gheenă, tartar; hades, orc. **2.** Fig. Loc de dezordine şi de confuzie; viaţă plină de chinuri, mizerabilă; situaţie chinuitoare, greu de suportat, tortură sufletească. [Pl. şi: (rar) *infernuri*, *inferne*].

INFLAMÁ, pers. 3 *inflamează,* vb. I. Refl. (Med.; despre o parte a corpului, un organ) A suferi o inflamaţie; a se umfla.

INFLAMÁRE, *inflamări,* s. f. Acţiunea de *a se inflama* şi rezultatul ei; inflamaţie. – V. **inflama.**

INFLAMÁT, -Ă, *inflamaţi, -te,* adj. (Despre o parte a corpului, un organ) Care a suferit un proces de inflamaţie; umflat. – V. **inflama.**

INFLAMÁŢIE, *inflamaţii,* s. f. Proces patologic datorat unui excitant microbian şi manifestat prin durere, temperatură, înroşirea şi umflarea locului bolnav; umflătură. [Var.: **inflamaţiúne** s. f.].

INFLUENŢÁRE, *influenţări,* s. f. Acţiunea de *a influenţa* şi rezultatul ei. – V. **influenţa.**

INFLUÉNŢĂ1, *influenţe,* s. f. Acţiune exercitată asupra unui lucru sau asupra unei fiinţe, putând duce la schimbarea lor; înrâurire. [Var.: **influénţie, influínţă** s. f.].

INFORMÁ, *informez,* vb. I. Tranz. A da cuiva informaţii despre ceva sau despre cineva, a face cunoscut; a înştiinţa.

INFORMÁRE, *informări,* s. f. Acţiunea de *a (se) informa* şi rezultatul ei. – V. **informa.**

INFORMÁT, -Ă, *informaţi, -te,* adj. Care a primit sau şi-a procurat informaţii; care s-a documentat prin cercetări amănunţite. – V. **informa.**

INFORMÁŢIE, *informaţii,* s. f. **1.** Comunicare, veste, ştire care pune pe cineva la curent cu o situaţie. **2.** Lămurire asupra unei persoane sau asupra unui lucru; totalitatea materialului de informare şi de documentare; izvoare, surse.

ÍNGA interj. (Pop.) Iată! uită-te! [Var.: **íga!** interj.] – Et. nec.

INGENIÓS, -OÁSĂ, *ingenioşi, -oase,* adj. **1.** Care are mult spirit inventiv, multă agerime de minte; iscusit, dibaci. **2.** Care este alcătuit, elaborat cu inventivitate, cu măiestrie, cu iscusinţă etc. [Pr.: *-ni-os*].

INGENIOZITÁTE, *ingeniozităţi,* s. f. Calitatea de a fi ingenios; inventivitate, măiestrie, iscusinţă, dibăcie; (concr.) procedeu, lucru etc. ingenios. [Pr.: *-ni-o-*].

INÍE, *inii,* s. f. (Reg.) Apă amestecată cu gheaţă; sloi de gheaţă, mare şi sfărâmicios, care pluteşte pe apă.

ÍNIMĂ, *inimi,* s. f. **I. 1.** Organ intern musculos central al aparatului circulator, situat în partea stângă a toracelui, care are rolul de a asigura, prin contracţiile sale ritmice, circulaţia sângelui în organism, la om şi la animalele superioare; cord[1]. ♦ Piept. **2.** (Pop.) Stomac, burtă, pântece, rânză. ◊ *Pe inima goală* = cu stomacul gol, fără să fi mâncat ceva. **II.** Fig. **1.** Inima (**I 1**) considerată ca sediu al sentimentelor umane: (În legătură cu bucurii, plăceri) *I s-a bucurat inima când a auzit vestea cea bună.* ◊ *Cu* (sau *din*) *toată inima* sau *cu dragă inimă* = cu tot sufletul. ◊ Expr. *A râde inima în cineva* sau *a-i râde cuiva inima* = a fi bucuros, satisfăcut, mulţumit. ◊ *Inimă rea* = mâhnire, durere, amărăciune. (În legătură cu sentimente de iubire) *Inima-mi zboară la tine.* ◊ Expr. *A avea* (pe cineva) *în* (sau *la) inimă* = a iubi (pe cineva). *Cu inimă* = bun, milos, înţelegător, uman. *A avea inima deschisă* = a fi sincer, cinstit. *A avea inima largă* = a fi mărinimos, milos, darnic. *(A avea) inimă de piatră* (sau *împietrită)* = (a fi) nesimţitor, rău, fără suflet, rece. (În legătură cu instincte sau presimţiri) *Îmi spune inima că s-a întâmplat o nenorocire.* (În legătură cu curajul, cu îndrăzneala sau cu energia, cu puterea de voinţă sau de acţiune a cuiva) *A-şi lua inima în dinţi* = a-şi face curaj, a se hotărî să întreprindă ceva. **2.** Inima (**I 1**) considerată ca centru şi simbol al vieţii sufleteşti. *L-am şters din inimă.* ◊ Loc. adv. *Din inimă* sau *din toată inima, din adâncul inimii* = din tot sufletul, cu toată puterea sufletească. **III.** Fig. **1.** Caracter, fire. *Seamănă cu tatăl lui la chip şi la inimă.* **2.** Fiinţă, om, individ. *Înflăcărarea a cuprins toate inimile.* **IV.** P. anal. **1.** Mijloc, centru, interior. **2.** Piesă sau element de construcţie care ocupă un loc central într-un sistem tehnic sau într-un element al acestuia. ◊ *Inima carului* (sau *a căruţei)* = partea din mijloc a carului (sau a căruţei), care leagă osia de dinainte cu cea de dinapoi. **3.** Partea din interior a unei plante, a unei legume, a unui fruct; miez. **4.** Partea cea mai importantă, esenţială a unui lucru. [Pl. şi: (înv.) *inime.* – Var.: **ínemă** s. f.].

INIMIOÁRĂ, *inimioare,* s. f. Diminutiv al lui *inimă;* inimucă, inimuţă. – **Inimă** + suf. *-ioară.*

INIMÓI, *inimoaie,* s. n. (Reg.) Inima carului. – **Inimă** + suf. *-oi.*

INIMÓS, -OÁSĂ, *inimoşi, -oase,* adj. **1.** Curajos; viteaz. **2.** Bun, mărinimos, generos. **3.** (Rar) Făcut cu toată inima. – **Inimă** + suf. *-os.*

INIMOŞÍE s. f. Însuşirea celui inimos. – **Inimos** + suf. *-ie.*

INIMUCĂ, *inimuci,* s. f. (Rar) Inimioară. – **Inimă** + suf. *-ucă.*

INIMUŢĂ, *inimuţe,* s. f. (Rar) Inimioară. – **Inimă** + suf. *-uţă.*

INIŞÓR s. m. Diminutiv al lui *in*2.◊ Compus: *inişor-de-alior* = linariţă.♦ Ineaţă (**a**). – **In**2 + suf. *-işor.*

ÍNIŞTE, *inişti,* s. f. Teren cultivat cu in2; cultură de in2. – **In**2 + suf. *-işte.*

ÍNIŢĂ s. f. (Bot.; reg.) Torţel. – **In**2 + suf. *-iţă.*

INIŢIÁ, *iniţiez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) introduce într-un domeniu de activitate în care nu a lucrat; a da cuiva sau a căpăta primele cunoştinţe. **2.** Tranz. A face începutul, a pune bazele unei acţiuni.

INIŢIÁT, -Ă, *iniţiaţi, -te,* adj., s. m. şi f. (Persoană) care posedă cunoştinţe suficiente într-un domeniu; cunoscător. [Pr.: *-ţi-at*] – V. **iniţia.**

INS, *inşi,* s. m. Individ, persoană, om. ◊ *Tot insul* = fiecare; toţi oamenii.

INSOMNÍE, *insomnii,* s. f. Tulburare a mecanismului de reglare a centrului nervos somn-veghe, care determină reducerea duratei şi a profunzimii somnului şi care este întâlnită în astenii, boli psihice, nevroze etc.-Din somn.

INSPIRÁ, *inspír,* vb. I. **1.** Intranz. A inhala aer în plămâni. **2.** Tranz. Fig. A face să se nască în conştiinţa cuiva un gând, un sentiment, o hotărâre; a sugera. ♦ Spec. A provoca cuiva avântul creaţiei artistice; a insufla (**2**).

INSPIRÁŢIE, *inspiraţii,* s. f. **1.** Inhalare a aerului în plămâni, primul timp al respiraţiei. **2.** Fig. Stare de tensiune creatoare, forţă creatoare. **3.** Fig. Gând, idee spontană. [Var.: **inspiraţiúne** s. f.].

INSTÍNCT, *instincte,* s. n. Complex de reflexe înnăscute, necondiţionate, proprii indivizilor dintr-o anumită specie şi care le asigură dezvoltarea organismului, alimentarea, reproducerea, apărarea.

INSTRUÍ, *instruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) pregăti într-un domeniu; a învăţa, a se cultiva. **2.** Tranz. A pregăti ostaşii pentru însuşirea teoriei şi practicii militare.

INSTRUÍRE, *instruiri,* s. f. Acţiunea de *a (se) instrui* şi rezultatul ei, cultivare. – V. **instrui.**

INSUFLÁ, *insúflu,* vb. I. Tranz. Fig. A provoca cuiva un anumit gând, un anumit sentiment etc.; a inspira (**2**). ♦ (Înv.) A înşufleţi, a îmbărbăta.

INSUFLÁRE, *insuflări,* s. f. Acţiunea de *a insufla* şi rezultatul ei. – V. **insufla.**

INSULÁR, -Ă, *insulari, -e,* adj. Care se află pe o insulă; de insulă, caracteristic unei insule. ♦ (Substantivat) Locuitor al unei insule.

ÍNSULĂ, *insule,* s. f. Întindere de pământ înconjurată din toate părţile de apă, situată fie într-un ocean, mare sau lac, fie în cadrul albiei unei ape curgătoare.

INSULÍŢĂ, *insuliţe,* s. f. Diminutiv al lui *insulă.* – **Insulă** + suf. *-iţă.*

INSULTÁ, *insúlt,* vb. I. Tranz. A aduce cuiva o insultă; a ofensa, a jigni.

INSULTÁRE, *insultări,* s. f. Acţiunea de *a insulta* şi rezultatul ei; insultă. – V. **insulta.**

INSULTÁT, -Ă, *insultaţi, -te,* adj. Căruia i s-a adus o insultă; jignit, ofensat. – V. **insulta.**

INSÚLTĂ, *insulte,* s. f. Cuvânt sau faptă injurioasă la adresa cuiva; ofensă, jignire, injurie.

INSULTĂTÓR, -OÁRE, *insultători, -oare,* adj. Care insultă; jignitor, ofensator, injurios. – **Insulta** + suf. *-ător.*

INTÉNS, -Ă, *intenşi, -se,* adj. Foarte tare, viu, puternic.

INTENSIFICÁ, *intensífic,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face mai intens, mai puternic, mai viu; a (se) întreţi, a (se) întări, a (se) mări.

INTENSIFICÁRE, *intensificări,* s. f. Acţiunea de *a (se) intensifica* şi rezultatul ei. – V. **intensifica.**

INTÉNŢIE, *intenţii,* s. f. Dorinţă, gând de a face, de a întreprinde ceva; proiect, plan. ◊ Loc. adv. *Cu intenţie* = intenţionat, înadins. *Fără intenţie* = involuntar. ◊ Loc. conj. *Cu intenţia să...* (sau, loc. prep., *cu intenţia de a...)* = cu gândul, în dorinţa de a... [Var.: **intenţiúne** s. f.].

INTERÉS, *interese,* s. n. **1.** Preocupare de a obţine un succes, un avantaj; râvnă depusă într-o acţiune pentru satisfacerea anumitor nevoi. **2.** Avantaj, folos, câştig, profit. **3.** Dobândă. **4.** Dorinţă de a cunoaşte şi de a înţelege pe cineva sau ceva. **5.** Înţelegere şi simpatie faţă de cineva sau de ceva; grijă. **6.** Ceea ce atrage, trezeşte atenţia; atracţie. [Pl. şi: (rar) *interesuri*].

INTERESÁ, *interesez,* vb. I. **1.** Tranz. A stârni, a trezi interesul cuiva; a reţine atenţia cuiva. ◊ A face pe cineva părtaş la o acţiune, la un câştig. **2.** Refl. (Cu determinări introduse prin prep. „de", mai rar „la") A arăta interes pentru cineva sau ceva, a avea grijă, simpatie. ♦ A căuta să afle, a se informa.

INTERESÁNT, -Ă, *interesanţi, -te,* adj. Care interesează, care prezintă sau trezeşte interes; demn de atenţie.

INTERESÁRE, *interesări,* s. f. Faptul de *a (se) interesa*. – V. **interesa.**

INTERIÓR, -OÁRĂ, *interiori, -oare,* adj., s. n. **1.** Adj. Care este situat înăuntrul unui spațiu limitat; intern. ♦ Fig. Care se referă la partea morală, sufletească a omului; care nu se manifestă în afară; lăuntric. **2.** S. n. Partea dinăuntru a unui obiect, a unui spațiu închis, a unei încăperi. ◊ Loc. adv. *În interior* = înăuntru, pe dinăuntru.[Pr.: *-ri-or*].

INTERJUDEȚEÁN, -Ă, *interjudețeni, -e,* adj. Care are loc între județe, care privește mai multe județe. – **Inter**1 + **județean.**

INTERN, -Ă, *interni, -e,* adj., s. m. și f. Adj. Care se află înăuntrul unui obiect, al unei ființe, al unui spațiu etc., care este în interior. ◊ *Organe interne* = organe situate în cavitățile abdominală și toracică. *Boli interne* = bolile organelor din interiorul corpului.

INTERPÚNE, *interpún,* vb. III. Refl. A interveni ca mijlocitor între două persoane (spre a le face să ajungă la o înțelegere); a mijloci. ♦ A se amesteca în relațiile dintre două persoane. ♦ Tranz. A pune ceva între... –După **pune.**

INTERPÚNERE, *interpuneri*, s. f. Faptul de *a (se) interpune*. – V. **interpune.**

INTERPÚS, -Ă, *interpuși, -se,* s. m. și f. Persoană care intervine, ca mijlocitor, între alte două persoane (spre a le face să ajungă la o înțelegere, spre a le ușura o tranzacție etc.); mijlocitor. – V. **interpune.**

INTERSECTÁ, *intersectez,* vb. I. Refl. (Despre linii, drumuri etc.) A face o intersecție; a se întretăia, a se încrucișa.

INTERSECTÁRE, *intersectări,* s. f. Acțiunea de *a (se) intersecta*. – V. **intersecta.**

INTERVÁL, *intervale,* s. n. **1.** Distanță în timp între două fenomene, între două perioade, între două evenimente consecutive; răstimp. **2.** Distanță în spațiu între două puncte, între două lucruri.

INTERVENÍ, *intervín,* vb. IV. Intranz. **1.** A veni între..., a veni la mijloc, a intra în acțiune. ♦ A se amesteca spre a mijloci o împăcare, o înțelegere etc., a stărui pe lângă o persoană influentă spre a obține ceva în favoarea cuiva sau a sa. **2.** A se ivi, a surveni, a se întâmpla. *A interveni o schimbare.*

INTERZÍCE, *interzíc,* vb. III. Tranz. A opri pe cineva de la ceva, a nu permite să (se) facă ceva, a ordona să nu (se) facă ceva. –După **zice**.

INTERZÍCERE, *interziceri*, s. f. Acțiunea de *a interzice* și rezultatul ei. – V. **interzice.**

INTERZÍS, -Ă, *interziși, -se,* adj., s. m. și f. Adj. Care este oprit, care nu este permis. – V. **interzice.**

INTRÁ, *íntru,* vb. I. Intranz. **I.** (Despre ființe) **1.** A trece din afară înăuntru, a merge dintr-un loc deschis într-unul închis; a se băga. ◊ *(Parcă) a intrat în pământ* = a dispărut fără urmă. **2.** Fig. A pătrunde, a se vârî, a ajunge la... *A intra în amănunte.* **3.** A participa, a se băga, a se amesteca; a lua parte la o activitate. ◊ *A intra în horă* = a începe să ia parte la o acțiune. *A intra în vorbă cu cineva* = **a**) a începe o discuție cu cineva; **b**) (pop.) a lega relații de prietenie, de dragoste cu o persoană de sex opus. **II.** (Despre lucruri, fenomene, idei etc.) **1.** A pătrunde, a se înfige, a se băga; a străbate. *Acul intră în pânză. Lumina intră pe fereastră.* **2.** Fig. A-și face loc, a se strecura; a ajunge în... ◊ Expr. *N-a intrat vremea* (sau *n-au intrat zilele) în sac* = mai este timp, n-a trecut vremea. *A intra în sufletul cuiva* = a deveni drag cuiva. **3.** (În expr.) *A intra la spălat* = (despre țesături sau obiecte textile) a-și micșora dimensiunile prin spălare. [Var.: (pop.) **întrá** vb. I].

INTRACARPÁTIC, -Ă, *intracarpatici, -ce,* adj. Situat în interiorul arcului munților Carpați. – **Intra-** + **carpatic.**

INTRÁRE, *intrări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a intra* și rezultatul ei; loc (special amenajat) prin care se trece din afară înăuntru; permisiune, încuviințare (de a intra[2]); intrat. ♦ Partea de la început a unei localități, a unei suprafețe circumscrise etc. **2.** Stradă mică (înfundată la un capăt); fundătură. [Var.: (pop.) **întráre** s. f.] – V. **intra.**

INTRÁT s. n. (Rar) Faptul de *a intra;* (concr.) intrare (**1**). – V. **intra.**

INTRĂTÚRĂ, *intrături,* s. f. Adâncitură făcută sau existentă într-un zid, într-o stâncă etc. – **Intra** + suf. *-ătură.*

INTRÁND, *intrânduri*, s. n. Parte intrată mai înăuntru la o construcție, la un teren etc.; adâncitură, scobitură. – V. **intra.**

INTRODÚCE, *introdúc*, vb. III. Tranz. **1.** A face ca cineva sau ceva să intre, să pătrundă în ceva, undeva; a băga, a vârî. ♦ A include, a adăuga, a îngloba. **2.** A ajuta pe cineva să se inițieze într-un domeniu de activitate. **3.** A pune în practică; a institui, a stabili (un obicei, o practică etc.). [Perf. s. *introdusei*, part. *introdus*].

INTRODÚCERE, *introduceri*, s. f. Acțiunea de *a (se) introduce* și rezultatul ei. Băgare, vârâre. ♦ Includere, inserare, înglobare; punere în practică. – V. **introduce.**

INTUÍ, *intuiesc*, vb. IV. Tranz. A înțelege sau a sesiza ceva prin intuiție; a pătrunde repede în esența problemelor, a fenomenelor etc. pe baza unor cunoștințe temeinice și a experienței anterior acumulate.

INTUÍRE, *intuiri*, s. f. Faptul de *a intui*. – V. **intui.**

INTUITÍV, -Ă, *intuitivi, -e,* adj. Care se bazează pe intuiție, pe cunoașterea nemijlocită a realității prin observarea directă a obiectelor sau fenomenelor. [Pr.: *-tu-i-*].

INTUÍȚIE, *intuiții*, s. f. **1.** Capacitatea conștiinței de a descoperi, pe cale rațională (în mod spontan), esența, sensul unei probleme, al unui obiect. **2.** Descoperire bruscă, neașteptată, a unui adevăr, a unei soluții etc. ♦ Inspirație, presentiment. ♦ Pătrundere instinctivă în esența unui lucru.

INUNDÁ, *inúnd,* vb. I. Tranz. **1.** (Despre ape; la pers. 3) A ieși din matcă și a se revărsa peste maluri; a acoperi o întindere de pământ (revărsându-se peste maluri); a se revărsa, a înneca, a potopi. **2.** Fig. (Despre sudoare, lacrimi, lumină etc.; la pers. 3) A umple, a acoperi din abundență; a năpădi, a uda; a copleși.

INUNDÁRE, *inundări,* s. f. Acțiunea de *a inunda* și rezultatul ei; revărsare, înecare. – V. **inunda.**

INUNDÁT, -Ă, *inundați, -te,* adj. Acoperit cu apă, sub apă; înecat. – V. **inunda.**

INUNDĂȚIE, *inundații,* s. f. Faptul de a inunda; acoperire a unei porțiuni de uscat cu o mare cantitate de apă (provenită din revărsarea apelor, din ploi); cantitate mare din apa râurilor sau a fluviilor revărsată peste maluri, din cauza creșterii debitului de apă în urma topirii brușe a zăpezilor sau a abundenței ploilor.

INVADÁ, *invadez,* vb. I. Tranz. **1.** A intra prin violență (și cu mari forțe) pe un teritoriu străin (pustiind, prădând); a cotropi, a năpădi. **2.** (Despre plante și animale dăunătoare sau parazite) A apărea undeva rapid și masiv (producând mari pagube sau neajunsuri); a năpădi.

INVADÁRE, *invadări,* s. f. (Adesea fig.) Acțiunea de *a invada* și rezultatul ei; cotropire, invazie. – V. **invada.**

INVADÁT, -Ă, *invadați, -te,* adj. Care a fost cuprins (repede și violent); împresurat, năpădit. – V. **invada.**

INVADATÓR, -OÁRE, *invadatori, -oare,* adj., s. m. și f. (Persoană, armată, stat etc.) care invadează un teritoriu străin; năvălitor, cotropitor. – **Invada** + suf. *-tor.*

INVÁZIE, *invazii*, s. f. **1.** Intrare neașteptată, năvălire a unei armate inamice într-o țară (cu scopul de a o cuceri, de a o subjuga); cotropire, invadare; *p. ext.* năvălire, venire neașteptată și în număr mare a cuiva sau a ceva într-un anumit loc. **2.** Apariție rapidă și masivă, cu caracter de calamitate, într-o regiune, a unor specii de plante sau de animale dăunătoare sau parazite.

ÍNVERS, -Ă, *inverși, -se,* adj. (Adesea adverbial) Care este, se face într-un sens opus direcției inițiale sau firești, de la sfârșit către început; făcut pe dos, de-a-ndoaselea.

INVERSÁ, *inversez,* vb. I. Tranz. A schimba ordinea inițială sau normală, firească; a face (ceva) invers; a întoarce pe dos; a răsturna.

INVERSÁRE, *inversări,* s. f. Acțiunea de *a inversa* și rezultatul ei; inversiune. – V. **inversa.**

INVIDIÁ, *invidiez*, vb. I. Tranz. **1.** A fi stăpânit de invidie față de cineva, a privi cu invidie pe cineva sau reușita, bunăstarea, calitățile altuia; a pizmui. **2.** A dori, a râvni, a pofti ceva ce aparține altuia. [Pr.: *-di-a*].

INVIDIÁT, -Ă, *invidiați, -te*, adj. Care provoacă invidie; pizmuit. [Pr.: *-di-at*] – V. **invidia.**

ÍNVIDIE, *invidii*, s. f. Sentiment egoist de părere de rău, de necaz, de ciudă, provocat de succesele sau de situația bună a altuia; pizmă.

INVIDIÉRE s. f. Faptul de *a invidia*. [Pr.: *-di-e-*] – V. **invidia.**

INVIDIÓS, -OÁSĂ, *invidioși, -oase*, adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care simte invidie, stăpânit de invidie, care trădează invidia; pizmaș. **2.** S. m. și f. Om invidios (**1**). [Pr.: *-di-os*].

INVITÁ, *invít*, vb. I. Tranz. A ruga pe cineva să se prezinte undeva sau să participe la ceva; a chema; a pofti.

INVITÁRE, *invitări,* s. f. Acțiunea de *a invita* și rezultatul ei. – V. **invita.**

INVITÁT, -Ă, *invitați, -te,* s. m. și f. Persoană chemată, poftită să se prezinte undeva sau să participe la ceva; musafir, oaspete. – V. **invita.**

INVIZÍBIL, -Ă, *invizibili, -e,* adj. Care nu se vede sau nu se poate vedea; (de) nevăzut; nevizibil.

IOV, *iovi*, s. m. Specie de salcie care crește prin pădurile de la munte . [Var.: (rar) **ióvă** s. f.].

IÓVĂ s. f. v. **iov.**

IPERÍGE s. f. pl. Plantă erbacee perenă cu tulpina ramificată de la bază, cu frunze liniare sau lanceolate și cu numeroase flori albe-roz mici, grupate în panicule . – Et. nec.

IRÓD, *irozi*, s. m. **1.** (La pl. art.) Veche dramă populară de origine creștină, reprezentând nașterea lui Hristos, pe care tineri costumați o joacă în perioada Crăciunului; vicleim. **2.** Fiecare dintre colindătorii costumați care umblă cu vicleimul.

IROSEÁLĂ, *iroseli*, s. f. Faptul de *a (se) irosi;* risipă. – **Irosi** + suf. *-eală.*

IROSÍ, *irosesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) consuma făcând risipă, a (se) cheltui în mod ușuratic, a (se) împrăștia în exces; a (se) pierde, a (se) risipi.

IROSÍRE, *irosiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) irosi;* împrăștiere încetul cu încetul; risipire, cheltuire (excesivă și inutilă). – V. **irosi.**

IRÚMPE vb. III v. **irupe.**

IRÚPE, *irúp*, vb. III. Intranz. A ieși la iveală sau a se manifesta brusc și cu putere, a izbucni; a năvăli, a năpădi; a intra cu violență. [Var.: **irúmpe** vb. III] – După rupe.

IRÚPERE, *iruperi*, s. f. Acțiunea de *a irupe* și rezultatul ei. – V. **irupe.**

IRÚPȚIE, *irupții,* s. f. Izbucnire violentă, apariție neașteptată și bruscă; revărsare bruscă a apelor unui râu; năpădire, năvălire. [Var.: **irupțiúne** s. f.].

IRUPȚIÚNE s. f. v. **irupție.**

ISCÁ, *isc*, vb. I. Refl. A se naște, a lua ființă, a se ivi, a se produce, a apărea (pe neașteptate, deodată). ♦ Tranz. A face să se nască, să se ivească, a scoate la iveală, a provoca (pe neașteptate); *p. ext.* a născoci, a inventa.

ISCÁRE, *iscări,* s. f. Acțiunea de *a (se) isca* și rezultatul ei. – V. **isca.**

ISCĂLÍ, *iscălesc,* vb. IV. Tranz., intranz. și refl. A(-și) scrie numele pe textul unui act oficial, al unei scrisori, al unei chitanțe etc., a(-și) pune semnătura (pentru a întări, a autentifica etc.); a (se) semna.

ISCĂLÍRE, *iscăliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) iscăli* și rezultatul ei. – V. **iscăli.**

ISCĂLÍT1 s. n. Faptul de *a (se) iscăli*. – V. **iscăli.**

ISCĂLÍT2**, -Ă,** *iscăliți, -te,* adj. (Despre texte, documente, acte) Care poartă iscălitura autorului sau emitentului. – V. **iscăli.**

ISCĂLITÚRĂ, *iscălituri,* s. f. Numele unei persoane scris de ea însăși pe un act oficial, pe o scrisoare, pe o chitanță etc. (pentru a le certifica); semnătură; *p. ext.* felul cum iscălește cineva. – **Iscăli** + suf. *-tură.*

ISCOÁDĂ, *iscoade*, s. f. Persoană însărcinată să facă, în taină, cercetări sau să obțină informații în interesul cuiva; militar trimis în recunoaștere; spion. – Din **iscodi** (derivat regresiv).

ISCODEÁLĂ, *iscodeli*, s. f. **1.** Acțiunea de *a iscodi*. **2.** Născocire, invenție, scornitură, iscodenie. – **Iscodi** + suf. *-eală.*

ISCODÉNIE, *iscodenii*, s. f. (Rar) Iscodeală (**2**). – **Iscodi** + suf. *-enie.*

ISCODÍ, *iscodesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A cerceta ceva sau pe cineva atent (și în ascuns) pentru a afla un secret, adevărul etc.; a spiona. ◊ Refl. recipr. *Se iscodeau cu privirea*. **2.** A pune cuiva întrebări insistente pentru a se informa, pentru a afla un secret etc. **3.** A născoci, a inventa un lucru; a scorni, a plăsmui.

ISCODÍRE, *iscodiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) iscodi* și rezultatul ei. – V. **iscodi.**

ISCODITÓR, -OÁRE, *iscoditori, -oare*, adj. **1.** Care caută să pătrundă cu mintea, să afle, să observe cu de-amănuntul; care spionează. ♦ (Adverbial) Bănuitor. **2.** Care pune cuiva întrebări insistente pentru a se informa, care caută să descoasă pe cineva. **3.** Care inventează; născocitor. – **Iscodi** + suf. *-tor*.

ISCODITÚRĂ, *iscodituri*, s. f. (Rar) Lucru iscodit; invenție, scornitură; minciună. – **Iscodi** + suf. *-tură.*

ISCUSÍ, *iscusesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) face mai îndemânatic, mai ager, mai isteț; a (se) face mai fin, mai rafinat.

ISCUSÍNȚĂ, *iscusințe,* s. f. Îndemânare, dibăcie, pricepere; *p. ext.* talent, artă. – **Iscusi** + suf. *-ință.*

ISCUSÍT, -Ă, *iscusiți, -te*, adj. **1.** Îndemânatic, dibaci, abil, ingenios, priceput; învățat. **2.** Făcut cu pricepere, cu măiestrie, cu artă. – V. **iscusi.**

ISLÁZ s. n. v. **izlaz.**

ISPĂȘĂ, *ispașe,* s. f. (Înv.) Despăgubire, amendă plătită pentru stricăciunile făcute de vitele intrate pe un teren (cultivat) străin; *p. ext.* constatarea la fața locului a acestor stricăciuni. – Din **ispăși** (derivat regresiv).

ISPĂȘÉNIE, *ispășenii,* s. f. (Înv.) Ispășire. – **Ispăși** + suf. *-enie.*

ISPĂȘÍ, *ispășesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A suferi din cauza unei greșeli, a o răscumpăra prin suferință. ♦ A executa o pedeapsă privativă de libertate în urma condamnării; a expia. **2.** (Înv.) A cerceta și a evalua paguba făcută (de vite) pe proprietatea altuia. [Var.: (înv.) **spășí** vb. IV]. - Din **pășì** (să treci pedeapsa).

ISPĂȘÍRE, *ispășiri,* s. f. Acțiunea de *a ispăși* și rezultatul ei; expiere, spășenie, ispășenie, expiație. – V. **ispăși.**

ISPĂȘITÓR, -OÁRE, *ispășitori, -oare,* adj. **1.** Care ispășește (o vină, o greșeală); expiator. ◊ Expr. *ҫap ispășitor* = persoană pusă să suporte consecințele pentru greșelile altora. **2.** (În credințele religioase) Care contribuie la iertarea păcatelor cuiva. *Jertfă ispășitoare.* – **Ispăși** + suf. *-tor.*

ISPÍTĂ, *ispite,* s. f. **1.** Ceea ce exercită o mare forță de atracție; îndemn (spre rău), ademenire, tentație, seducție; *p. ext.* păcat. **2.** (Înv.) Încercare, probă la care era supus cineva pentru a i se constata iubirea, răbdarea, credința etc. **3.** (Înv.) Cercetare, examinare, studiu. **4.** (Înv.) Experiență. – Din **ispiti** (derivat regresiv).

ISPITÍ, *ispitesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A atrage (spre rău) a ademeni, a tenta, a momi. ♦ Refl. (Înv.) A se lăsa ademenit, a cădea în ispită, a greși, a păcătui. **2.** (Înv.) A pune la încercare sau la o probă pe cineva sau sentimentele, caracterul cuiva. **3.** (Înv. și pop.) A cerceta, a examina; *p. ext.* a descoase. **4.** (Înv.) A constata; a descoperi, a afla.

ISPITÍRE, *ispitiri*, s. f. **I.** Acțiunea de *a ispiti* și rezultatul ei. **1.** Ademenire, tentație, seducere. **2.** (Înv.) Punere la încercare, la probă. ♦ Încercarea prin care trece cineva. **3.** (Înv.) Experiență. **II.** (Înv.) Demers, intervenție; încercare, sforțare. – V. **ispiti.**

ISPITÍT, -Ă, *ispitiți, -te,* adj. **1.** Ademenit, sedus. **2.** (Înv.; despre oameni) Încercat[2], experimentat. – V. **ispiti.**

ISPITITÓR, -OÁRE, *ispititori, -oare,* adj. **1.** Care ispitește; ademenitor, tentant; *p. ext.* fermecător. **2.** (Înv.) Care cercetează, iscodește. – **Ispiti** + suf. *-tor.*

ISPRÁVĂ, *isprăvi,* s. f. **1.** Faptă, treabă, acțiune dusă (cu bine) până la capăt, îndeplinită cu succes; *p. ext.* aventură. ◊ Loc. adj. *De ispravă* = (despre oameni) cumsecade, vrednic; (despre acțiuni) bun, remarcabil. *De nicio* (sau *nici de o) ispravă* = care nu e bun de nimic, care nu inspiră încredere. ♦ (Ir.) Poznă, năzdrăvănie. **2.** Rezultat bun obținut în urma unor eforturi; succes, reușită, izbândă. ◊ Expr. *Fără nicio* (sau *vreo) ispravă* = fără niciun rezultat; zadarnic.

ISPRÁVNIC *ispravnici* , s. m. **1.** (În sec. 15-18, în Țara Românească) Dregător care aducea la îndeplinire o poruncă domnească. **2.** (În sec. 18-19, în Moldova și Țara Românească). Dregător însărcinat cu conducerea unui județ sau a unui ținut. (De ispravă, harnic).

ISPRĂVÍ, *isprăvesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A duce sau a ajunge până la capăt, a face să fie sau a fi gata; a (se) termina, a (se) sfârși, a (se) mântui; a (se) înfăptui, a (se) realiza. ◊ Loc. adv. *Pe isprăvite* = aproape de sfârșit, pe sfârșite. ◊ (Refl.) *S-a isprăvit* = **a**) ai dreptate, așa e; **b**) nu mai e nimic de făcut. **2.** Tranz. A face să se prăpădească, să dispară. ◊ Refl. *S-a isprăvit cu el.*

ISPRĂVÍRE, *isprăviri,* s. f. Acțiunea de *a (se) isprăvi* și rezultatul ei. – V. **isprăvi.**

ISPRĂVÍT s. n. Faptul de *a (se) isprăvi;* sfârșit[1]. – V. **isprăvi.**

ISPRĂVNICEÁSĂ, *isprăvnicese,* s. f. Soția ispravnicului. – **Ispravnic** + suf. *-easă.*

ISPRĂVNICÉL, *isprăvnicei,* s. m. Subaltern al vătafului care supraveghea munca argaților unei moșii. – **Ispravnic** + suf. *-el.*

ISPRĂVNICÉSC, -EÁSCĂ, *isprăvnicești,* adj. Care ține de ispravnic sau de isprăvnicie, privitor la ispravnic sau la isprăvnicie. – **Ispravnic** + suf. *-esc.*

ISPRĂVNICÍ, *isprăvnicesc,* vb. IV. Intranz. A administra, a conduce în calitate de ispravnic. ♦ Tranz. și refl. A face sau a deveni ispravnic. – Din **ispravnic.**

ISPRĂVNICÍE, *isprăvnicii,* s. f. **1.** Funcția de ispravnic. **2.** Instituție condusă de ispravnic; reședința ispravnicului. – **Ispravnic** + suf. *-ie.*

IST, IÁSTĂ, *iști, iaste,* adj. pron. dem. (Reg.; după substantiv are forma *ista, iasta)* Acest; (despre unități de timp) prezent; de acum sau dintr-un viitor foarte apropiat. [Gen.-dat. sg. *istui, istei,* pl. *istor.* – Var.: **iest** adj. dem.].

ÍSTA$_{1}$**, IÁSTA,** *iștia, iastea*, pron. dem. (Reg.) Acesta[1]. [Gen.-dat. sg. *istuia, isteia,* pl. *istora*].

ISTA$_{2}$**, IÁSTA** adj. dem. v. **ist.**

ÍSTALALT, IÁSTALALTĂ, *iștialalți, iestelalte*, pron. dem. (Reg.) Cestălalt. – **Ist(a)+alalt** (= *ălalalt).*

ISTECIÚNE, *isteciuni*, s. f. (Înv.) Isteține. – **Isteț** + suf. *-ciune.*

ISTÉȚ, -EÁȚĂ, *isteți, -e,* adj. Ager (la minte), deștept, iscusit, priceput. ♦ Vioi, sprinten.

ISTEȚÍ, *istețesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A deveni isteț. – Din **isteț.**

ISTEȚÍE, *isteții,* s. f. (Înv.) Isteține. – **Isteț** + suf. *-ie.*

ISTEȚÍME, *istețimi,* s. f. Agerime (de minte), iscusință, pricepere, vioiciune, ingeniozitate, isteție, isteciune, perspicacitate. – **Isteț** + suf. *-ime.*

ISTÓRIC, -Ă, *istorici, -ce,* adj., s. m., s. n. **1.** Care aparține istoriei, privitor la istorie, istoricesc; *p. ext.* care are o importanță deosebită (în dezvoltarea societății). ◊ Care se ocupă cu fapte din istorie, care are ca temă istoria. **2.** Care corespunde faptelor istoriei, care a existat în realitate, real[2]. **3.** Care studiază problemele sau fenomenele în ordinea cronologică.

ISTORICÉSC, -EÁSCĂ, *istoricești,* adj. (Înv.) Istoric. – **Istoric** + suf. *-esc.*

ISTORICÉȘTE adv. (Rar) Din punct de vedere istoric, în mod cronologic. – **Istoric** + suf. *-ește.*

ISTÓRIE, *istorii*, s. f. **1.** Proces de dezvoltare a fenomenelor naturii și societății. **2.** Știință care studiază trecutul umanității și al societăților omenești cu scopul de a le reconstitui. **3.** Povestire, narațiune. **4.**(Fam.) Întâmplare, pățanie. ♦ Poznă, încurcătură.

ISTORIOÁRĂ, *istorioare,* s. f. Scurtă povestire distractivă, moralizatoare, de obicei pentru copii. [Pr.: *-ri-oa-*] – **Istorie** + suf. *-ioară.*

ISTORISÍ, *istorisesc,* vb. IV. Tranz. A povesti, a expune, a nara.

ISTORISÍRE, *istorisiri*, s. f. Acțiunea de *a istorisi* și rezultatul ei; povestire. ♦ (Concr.) Creație literară în care se istorisește ceva. – V. **istorisi.**

ISTÓV s. n. (Înv.) Sfârșit[1], capăt. ◊ Loc. adj. și adv. (Pop.) *De istov* = cu totul, complet, definitiv, perfect. *Fără istov* = fără încetare; nesfârșit, necurmat.

ISTOVEÁLĂ s. f. Faptul de *a (se) istovi;* sleire a puterilor; stare de epuizare fizică. – **Istovi** + suf. *-eală.*

ISTOVÍ, *istovesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) obosi peste măsură, a (se) slei de puteri (din cauza eforturilor depuse, a consumului nervos etc.); a (se) epuiza, a (se) extenua. **2.** Tranz. (Pop.) A sfârși, a termina, a epuiza. – Din **istov.**

ISTOVÍRE, *istoviri*, s. f. Faptul de *a (se) istovi;* stare de oboseală extremă, de extenuare. – V. **istovi.**

ISTOVÍT, -Ă, *istoviți, -te,* adj. (Despre ființe) Extrem de obosit, sleit de puteri; extenuat, epuizat, frânt, sleit2, sfârșit2. – V. **istovi.**

ISTOVITÓR, -OÁRE, *istovitori, -oare,* adj. Care istovește; epuizant, extenuant. – **Istovi** + suf. *-tor.*

ISTROROMÁN, -Ă, *istroromâni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte dintr-o ramură a poporului român care trăiește în peninsula Istria și în insula Krk. **2.** Adj. Care aparține istroromânilor (**1**), privitor la istroromâni. ♦ Dialect al limbii române vorbit de istroromâni (**1**). – **Istria** (n. pr.) + **român.**

IȚÁN, *ițani,* s. m. (Rar) Locuitor de la munte. – **Iță** + suf. *-an.*

IȚÁRI s. m. pl. Pantaloni țărănești lungi, strâmți și încrețiți pe picior, confecționați dintr-o țesătură de bumbac sau de lână, specifici portului popular românesc. – **Iță** + suf. *-ar.*

ÍȚĂ, *ițe,* s. f. Dispozitiv la războiul de țesut, format dintr-o ramă dreptunghiulară pe care sunt fixate sârme sau sfori paralele, prin ochiurile cărora trec firele de urzeală pentru formarea rostului; fiecare dintre firele cu ochiuri care fac parte din acest dispozitiv. ◊ Expr. *A (i se) încurca* (cuiva) *ițele* = a (i se) strica planul (cuiva); a (se) complica situația. *A (se) descurca ițele* = a (se) lămuri o situație.

IȚĂRÁȘI s. m. pl. (Rar) Diminutiv al lui *ițari.* – **Ițari** + suf. *-aș.*

IȚÍ, *iței,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A se ivi numai cu capul, a se arăta puțin, pentru un moment sau pe furiș. **2.** A se uita la ceva pe furiș sau în fugă, a arunca o privire fugară și curioasă. – Cf. ițui.

ÍȚII interj. (Rar; în expr.) *A face ițiii,* se zice despre cel care, într-un joc de copii, scoate puțin capul afară din locul unde s-a ascuns, pentru a da un semnal convențional. [Var.: **íțiiu** interj.] – Onomatopee.

ÍȚIIU interj. v. **iții.**

IU interj. (Repetat) Strigăt pe care îl scot flăcăii la horă și care însoțește strigăturile. ♦ Strigăt care exprimă spaima. – Onomatopee.

IUBÉȚ, -EÁȚĂ, *iubeți, -e,* adj., s. m. și f. (Pop.) (Persoană) care iubește mult, care este pătimașă în dragoste. ♦ (Înv.) (Persoană) care face pasiune pentru ceva, care își dorește mult un lucru. – **Iubi** + suf. *- eț.*

IUBÍ, *iubesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A fi îndrăgostit, a simți o mare afecțiune pentru o persoană (de sex opus). ♦ Refl. recipr. A avea sentimente de dragoste unul față de celălalt; *spec.* a avea relații sexuale cu o persoană (de sex opus). **2.** Tranz. A avea afecțiune deosebită față de cineva sau ceva. **3.** Tranz. A-i plăcea să…

IUBÍRE, *iubiri*, s. f. Faptul de a (se) iubi; sentiment de dragoste față de o persoană; relație de dragoste; amor, iubit[1]. ♦ Sentiment de afecțiune (și admirație) pentru cineva sau ceva. – V. **iubi.**

IUBÍT$_{1}$ s. n. Iubire. – V. **iubi.**

IUBÍT$_{2}$**, -Ă,** *iubiți, -te*, adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care este foarte drag cuiva, pe care cineva îl iubește; drag. **2.** S. m. și f. Persoană care este în relații de dragoste cu o persoană de sex opus; amant, amorez, ibovnic, drăguț. – V. **iubi.**

IUBITÓR, -OÁRE, *iubitori, -oare*, adj. Care iubește, înclinat să iubească; căruia îi place ceva, plin de dragoste, drăgăstos. – **Iubi** + suf. *-tor.*

IUBIȚÉL, -ÍCĂ, *iubițel, -ele,* s. m. și f. (Fam.) Diminutiv al lui *iubit2* (**2**). – **Iubit**2 + suf. *-el.*

IUÍ, *iui*, vb. IV. Intranz. (Rar) A chiui. [Pr.: *-i-u-*] – **Iu** + suf. *-ui* (după *chiui).*

IUÍT, *iuituri*, s. n. (Rar) Chiuit. [Pr.: *-i-u-*] – V. **iui.**

IÚREȘ, *iureșuri,* s. n. Asalt, năvală, atac; mers impetuos; fugă, goană. [Var.: (reg.) **iúrăș,** (înv.) **iúruș** s. n.].

IUȘCĂ$_{1}$ s. f. (Rar; în expr.) *Iușcă de femeie* = femeie șireată și plină de temperament. – Cf. femeiușcă.

IÚȘCĂ$_{2}$**,** *iușți,* s. f. (Reg.) Bici; *p. ext.* lovitură dată cu biciul. – Cf. biciușcă.

IÚTE, *iuți,* adj. **1.** (Despre oameni) Care acționează sau reacționează repede; expeditiv, prompt; care se produce fără întârziere, rapid. *Om iute.* ♦ Care fuge, aleargă, înaintează cu viteză mare. *Cal iute. Mers iute.* ♦ (Adverbial) În grabă, repede, imediat, îndată. ♦ Care se produce cu tărie, cu forță. *Ploaie iute.* **2.** Care se enervează, se supără, se mânie ușor; iritabil; violent. **3.** Care are gust înțepător; care produce o senzație gustativă usturătoare; picant. *Mâncare iute. Gust iute.* ♦ Care produce o senzație de miros înțepătoare și neplăcută. *Miros iute.*

IUTIȘÓR adv. (Pop.) Nici prea iute, nici prea încet; potrivit de iute; repejor. – **Iute** + suf. *-ișor.*

IUȚÁRI s. m. pl. (Reg.) Ciupercă comestibilă cu pălăria albă-gălbuie, cu carnea albă, iute la gust . – **Iute** + suf. *-ar.*

IUȚEÁLĂ, *iuțeli,* s. f. **1.** Caracterul a ceea ce este iute, grabă cu care se mișcă cineva sau ceva; viteză (mare); repeziciune. ◊ Loc. adv. *Cu iuțeala fulgerului* = extrem de repede, fulgerător. **2.** Gust înțepător, usturător, picant. **3.** Mânie; violență. – **Iuți** + suf. *-eală.*

IUȚÍ, *iuțesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face să se producă, să meargă etc. sau a se produce, a merge etc. mai repede, mai prompt; a (se) grăbi. *Își iuțește pașii.* ♦ Refl. A deveni mai tare, mai intens. *Vântul s-a iuțit.* **2.** Refl. (Rar) A se enerva, a se supăra, a se mânia ușor. **3.** Tranz. și refl. A da sau a căpăta un gust înțepător, usturător, picant. *Mâncarea s-a iuțit.* – Din **iute.**

IUȚÍRE, *iuțiri*, s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) iuți* și rezultatul ei. – V. **iuți.**

IUȚÍT, -Ă, *iuțiți, -te,* adj. **1.** Grăbit, repede. **2.** Usturător, picant, pișcător, înțepător. – V. **iuți.**

ÍVĂR, *ivăre,* s. n. **1.** Clanță (la ușă). **2.** Încuietoare (la ușă), zăvor.

IVEÁLĂ s. f. Ivire. ◊ Expr. *A ieși la iveală* = a apărea, a se înfățișa; a se descoperi. *A scoate* (sau *a da) la iveală* = a da pe față, a face cunoscut, evident; a face să fie văzut. – **Ivi** + suf. *-eală.*

IVÍ, *ivesc,* vb. IV. Refl. A se arăta, a apărea (dintr-odată, pe neașteptate), a ieși la iveală, a se descoperi.

IVÍRE s. f. Faptul de *a se ivi;* apariție, iveală. – V. **ivi.**

IZ, *izuri*, s. n. Miros deosebit, specific, aromă particulară. ♦ Spec. Miros (și gust) neplăcut.

IZBĂVÍ, *izbăvesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A scăpa sau a face pe cineva să scape (dintr-o primejdie, boală etc.); a (se) salva, a (se) mântui.

IZBĂVÍRE, *izbăviri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) izbăvi* și rezultatul ei; scăpare, salvare, mântuire. – V. **izbăvi.**

IZBĂVÍT, -Ă, *izbăviți, -te,* adj. (Pop.) Scăpat, salvat; mântuit. – V. **izbăvi.**

IZBĂVITÓR, -OÁRE, *izbăvitori, -oare*, s. m. și f., adj. (Pop.) **1.** S. m. și f. Persoană care izbăvește; salvator, mântuitor. **2.** Adj. Care izbăvește, vindecă. – **Izbăvi** + suf. *-tor.*

IZBÂNDĂ, *izbânzi*, s. f. Victorie, biruință (în luptă). ♦ Reușită, succes (într-o acțiune). – Din **izbândi** (derivat regresiv).

IZBÂNDÍ, *izbândesc*, vb. IV. **1.** Intranz. A învinge (în luptă), a fi victorios; a birui, a triumfa. **2.** Tranz. A reuși într-o acțiune, a izbuti să realizeze ceva. ♦ A duce la îndeplinire; a realiza, a împlini.

IZBÂNDITÓR, -OÁRE, *izbânditori, -oare*, adj. (Rar) Care izbândește; biruitor, învingător. – **Izbândi** + suf. *-tor.*

IZBÉLIȘTE s. f. (Pop.; în expr.) *(A lăsa) de izbelițte* = (a lăsa) la voia întâmplării, părăsit de toți, fără supraveghere. – **Izbi** + suf. *-eliște.*

IZBÍ, *izbesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) lovi cu putere (de ceva, de cineva sau cu ceva); a (se) repezi cu violență; a (se) trânti. ♦ Tranz. și refl. A (se) arunca cu putere; a (se) azvârli. **2.** Tranz. (Despre lumină) A cădea cu putere, a lovi drept în față, în ochi. **3.** Tranz. A ataca. **4.** Tranz. Fig. A impresiona puternic pe cineva; a surprinde, a frapa, a bate la ochi.

IZBÍRE, *izbiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) izbi* și rezultatul ei; lovire. – V. **izbi.**

IZBITÓR, -OÁRE, *izbitori, -oare*, adj. Care impresionează puternic; surprinzător, frapant, uimitor. – **Izbi** + suf. *-tor*.

IZBITÚRĂ, *izbituri*, s. f. Lovitură puternică. ♦ (Rar) Semn rămas în urma unei lovituri; contuzie. – **Izbi** + suf. *-tură*.

IZBÚC, *izbucuri*, s. n. Izvor de apă cu debit intermitent care se formează în regiunile carstice și funcționează pe principiul sifonului. – Et. nec.

IZBUCNÍ, *izbucnesc*, vb. IV. Intranz. **1.** A se manifesta brusc și cu putere; a se arăta deodată; *p. ext*. a țâșni. **2.** (Despre sunete, zgomote etc.; la pers. 3) A se porni deodată și cu intensitate, a se auzi în același timp. [Var.: **zbucní** vb. IV].

IZBUCNÍRE, *izbucniri*, s. f. Acțiunea de *a izbucni* și rezultatul ei; dezlănțuire. – V. **izbucni.**

IZBUTÍ, *izbutesc*, vb. IV. Tranz. și intranz. A duce ceva la bun sfârșit; a reuși, a izbândi. – Et. nec.

IZBUTÍRE s. f. Acțiunea de *a izbuti* și rezultatul ei; succes, reușită, izbândă. – V. **izbuti.**

IZBUTÍT, -Ă, *izbutiți, -te*, adj. Care a fost bine realizat, care s-a bucurat de succes; reușit. – V. **izbuti.**

IZGONÍ, *izgonesc*, vb. IV. Tranz. A sili pe cineva să plece; a da afară; a alunga, a goni.

IZGONÍRE s. f. Acțiunea de *a izgoni* și rezultatul ei; alungare. – V. **izgoni.**

IZLÁZ, *izlazuri*, s. n. Loc sau câmp nelucrat, pe care crește iarba, folosit ca pășune; imaș, pășune. [Var.: **isláz** s. n.].

IZMÁNĂ, *izmene*, s. f. (Mai ales la pl.) Obiect de lenjerie bărbătească, asemănător pantalonului, care acoperă corpul de la talie în jos; necesarmente, vital, nădragi. [Var.: (reg.) **izmeánă** s. f.].

ÍZMĂ s. f. Plantă erbacee perenă din familia labiatelor, cu frunzele pețiolate și florile roșii-violete dispuse în spice la vârful tulpinilor sau ramurilor, întreaga plantă având un miros plăcut caracteristic; mentă . ◊ *Izmă creață* = specie de izmă cu frunzele pețiolate și crețe, folosită la prepararea unor medicamente; mentă creață . *Izma-broaștei* = plantă erbacee cu frunze dințate și cu flori roz, care crește prin locurile mlăștinoase . – Et. nec.

IZMEÁNĂ s. f. v. **izmană.**

IZNOÁVĂ, *iznoave*, s. f. (Pop.) **1.** Lucru nou, noutate; născocire. ◊ Loc. adv. *De iznoavă* = din nou, de la capăt, încă o dată. **2.** Poznă, glumă, ghidușie; minciună, scornitură.

IZOLÁ, *izolez*, vb. I. Refl. A se îndepărta de societate, de semeni; a sta retras, departe de alții; a se retrage, a se închista.

IZOLÁRE, *izolări*, s. f. Acțiunea de *a (se) izola* și rezultatul ei; despărțire, separare. ♦ (Med.) Măsură cu caracter profilactic prin care se interzice unui bolnav contagios de a veni în contact cu alte persoane. – V. **izola.**

IZOLÁT, -Ă, *izolați, -te*, adj. (Adesea adverbial) Separat; *p. ext*. îndepărtat; retras. ♦ Situat la distanță (unul de altul); răzleț. ♦ Care constituie o excepție. *Un caz izolat*. – V. **izola.**

IZVÓD, *izvoade*, s. n. (Înv.) **1.** Însemnare; listă; registru (de cheltuieli), foaie (de zestre); catalog. **2.** Manuscris; text. ♦ Document. **3.** Concept, plan; model (la broderie, țesătorie).

IZVODÍ, *izvodesc*, vb. IV. (Înv.) **1.** Tranz. A crea, a face, a inventa. ♦ (Rar) A descoperi. **2.** Tranz. A alcătui, a compune, a redacta; a scrie. **3.** Refl. A se contura, a apărea, a lua ființă.

IZVODÍRE, *izvodiri*, s. f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) izvodi* și rezultatul ei. – V. **izvodi.**

IZVODITÓR, *izvoditori*, s. m. (Înv.) Cronicar; *p. gener*. scriitor, autor. – **Izvodi** + suf. *-tor*.

IZVÓR, *izvoare*, s. n. **1.** Apă subterană care iese sau țâșnește la suprafața pământului; fântână. **2.** Loc de unde izvorăște la suprafața pământului un izvor (**1**), o apă curgătoare; începutul unui râu; obârșie. **3.** Sursă de lumină sau de căldură. **4.** Fig. Lucru din care provine ceva; origine (a unui lucru); sursă. **5.** Document, text original (istoric, științific).

IZVORÁȘ, *izvorașe*, s. n. Diminutiv al lui *izvor* (**1**). – **Izvor** + suf. *-aș*.

IZVORÎ, pers. 3 *izvorăște*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre apă) A ieși, a țâșni din pământ; *p. ext*. (despre ape curgătoare) a-și începe cursul, a-și avea obârșia. ♦ Fig. (Despre lacrimi, sânge etc.) A începe să curgă cu putere; a șiroi. ♦ Fig. A ieși la iveală; a apărea dintr-odată; a răsări. **2.** Fig. A lua naștere, a-și avea sursa, obârșia; a rezulta, a proveni, a se trage. – Din **izvor.**

Î

Î, *î*, s. m. A douăsprezecea literă a alfabetului limbii române.

ÎÎ interj. (Pop. și fam.) Cuvânt folosit pentru a exprima o aprobare, un consimțământ; da. – Onomatopee.

ÎMBARCÁ, *îmbárc*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) urca pe o navă pentru o călătorie pe apă; *p. gener.* a (se) urca în orice fel de mijloc de transport pentru a călători.

ÎMBARCÁRE, *îmbarcări,* s. f. Acțiunea de *a (se) îmbarca* și rezultatul ei. – V. **îmbarca.**

ÎMBĂIÁ, *îmbăiez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) scălda sau a (se) spăla (în baie), a face baie; a (se) feredui. [Pr.: *-bă-ia*] – **În** + **baie**[1]

ÎMBĂIERÁ, *îmbáier*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) lega cu băieri, a (se) prinde în băieri. ♦ Tranz. Fig. A lega, a îmbina. [Pr.: *-bă-ie-*. – Var.: (reg.) **îmbăirá** vb. I] – **În** + **baieră.**

ÎMBĂIERÁT, -Ă, *îmbăierați, -te*, adj. Legat cu băieri; atârnat cu o baieră. [Pr.: *-bă-ie-*. – Var.: (reg.) **îmbăirát, -ă** adj.] – V. **îmbăiera.**

ÎMBĂIÉRE, *îmbăieri,* s. f. Acțiunea de *a (se) îmbăia* și rezultatul ei. [Pr.: *-bă-ie-*] – V. **îmbăia.**

ÎMBĂIRÁ vb. I v. **îmbăiera.**

ÎMBĂIRÁT, -Ă adj. v. **îmbăierat.**

ÎMBĂLÁ, *îmbălez,* vb. I. Tranz. A umple de bale; a umezi cu salivă; *spec.* a muia cu salivă firul de tors în timpul torsului manual. ♦ Fig. A folosi cuvinte vulgare (la adresa cuiva). – **În** + **bale.**

ÎMBĂLÁRE, *îmbălări,* s. f. Faptul de *a îmbăla.* – V. **îmbăla.**

ÎMBĂLÁT, -Ă, *îmbălați, -te*, adj. Plin de bale; muiat cu salivă. ♦ Fig. (Despre cuvinte, expresii) Trivial, murdar. – V. **îmbăla.**

ÎMBĂLĂTÚRĂ, *îmbălături,* s. f. Faptul de a fi ud de bale sau de salivă; urmă, pată de salivă. ♦ Fig. Ocară, înjurătură, vulgaritate. – **Îmbăla** + suf. *-ătură.*

ÎMBĂLSĂMÁ, *îmbălsămez,* vb. I. Tranz. (Despre flori, parfumuri; la pers. 3) A impregna aerul cu miros plăcut (și pătrunzător); a parfuma, a înmiresma, a miresma. [Var.: (rar) **îmbălsămí** vb. IV] – **În** + **balsam.**

ÎMBĂLSĂMÁRE, *îmbălsămări,* s. f. Acțiunea de *a îmbălsăma.* – V. **îmbălsăma.**

ÎMBĂLSĂMÁT, -Ă, *îmbălsămați, -te*, adj. Care are și răspândește un miros plăcut; în care s-a răspândit un miros plăcut, plin de miresme; parfumat, înmiresmat, miresmat. [Var.: (rar) **îmbălsămít, -ă** adj.] – V. **îmbălsăma.**

ÎMBĂLSĂMÍ vb. IV v. **îmbălsăma.**

ÎMBĂLSĂMÍT, -Ă adj. v. **îmbălsămat.**

ÎMBĂRBĂTÁ, *îmbărbătez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) insufla bărbăție, curaj; a (se) încuraja. – **În** + **bărbat.**

ÎMBĂRBĂTÁRE, *îmbărbătări,* s. f. Acțiunea de *a (se) îmbărbăta;* încurajare. – V. **îmbărbăta.**

ÎMBĂRBĂTÁT, -Ă, *îmbărbătați, -te*, adj. Căruia i s-a insuflat curaj, bărbăție; încurajat. – V. **îmbărbăta.**

ÎMBĂRBĂTĂTÓR, -OÁRE, *îmbărbătători, -oare*, adj. Care îmbărbătează. – **Îmbărbăta** + suf. *-tor*.

ÎMBĂTÁ, *îmbăt*, vb. I. **1.** Refl. și tranz. (fact.) A ajunge sau a face pe cineva să ajungă în starea de beție, a (se) ameți cu băutură; a (se) chercheli, a (se) aghesmui. ♦ Tranz. P. anal. (Despre mirosuri puternice) A produce o stare asemănătoare cu beția; a ameți. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) încânta, a (se) ameți, a (se) tulbura.

ÎMBĂTÁRE s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) îmbăta* și rezultatul ei; amețeală. **2.** Fig. Tulburare adâncă (și plăcută); încântare. – V. **îmbăta.**

ÎMBĂTÁT, -Ă, *îmbătați, -te*, adj. **1.** (Rar) Beat. **2.** Fig. Amețit (de plăcere, de dorințe); încântat; fericit. – V. **îmbăta.**

ÎMBĂTĂTÓR, -OÁRE, *îmbătători, -oare*, adj. **1.** (Rar; despre băuturi alcoolice) Care îmbată. ♦ (Curent; despre arome, miresme) Care amețește, care tulbură mintea; amețitor. **2.** Fig. Care farmecă, încântă; deosebit de plăcut; încântător. – **Îmbăta** + suf. *-ător.*

ÎMBĂTRÂNÍ, *îmbătrânesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A deveni bătrân. ♦ Tranz. fact. A face pe cineva să devină bătrân (provocându-i supărări, griji etc.). **2.** (Despre materiale) A-și schimba în mod lent structura și proprietățile caracteristice (prin degradare); a se învechi. – **În** + **bătrân.**

ÎMBĂTRÂNÍRE s. f. Faptul de *a îmbătrâni;* trecere treptată spre bătrânețe. ♦ Spec. (Tehn.) Tratament aplicat unor materiale sau unor produse spre a le da mai repede calitatea de vechime. – V. **îmbătrâni.**

ÎMBĂTRÂNÍT, -Ă, *îmbătrâniți, -te*, adj. Care a devenit bătrân; cu înfățișare de bătrân. – V. **îmbătrâni.**

ÎMBĂȚOȘÁ, *îmbățoșez*, vb. I. Refl. (Fam.) A deveni inflexibil, rigid, aspru. – **În** + **bățos.**

ÎMBĂȚOȘÁRE, *îmbățoșări,* s. f. Acțiunea de *a (se) îmbățoșa* și rezultatul ei. – V. **îmbățoșa.**

ÎMBĂȚOȘÁT, -Ă, *îmbățoșați, -te*, adj. Care a devenit rigid, inflexibil. – V. **îmbățoșa.**

ÎMBÂCSEÁLĂ, *îmbâcseli*, s. f. Starea a ceea ce este îmbâcsit. – **Îmbâcsi** + suf. *-eală.*

ÎMBÂCSÍ, *îmbâcsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) umple, a (se) înțesa de praf, de murdărie sau de miasme. ♦ Refl. (Despre aer) A deveni înăbușitor. **2.** Tranz. (Reg.) A umple ceva, îndesând sau înghesuind. – **În** + **bâcsi** (reg. „a umple, a ticsi, a îndesa", et. nec.).

ÎMBÂCSÍT, -Ă, *îmbâcsiți, -te*, adj. **1.** Care este plin, înțesat de praf, de murdărie sau de duhoare. **2.** (Reg.) Care este umplut peste măsură; îndesat. – V. **îmbâcsi.**

ÎMBÂRLIGÁ, pers. 3 *îmbârlígă,* vb. I. Tranz. (Despre animale) A-și îndoi coada în formă de arc și a și-o îndrepta în sus; a bârliga. – **În** + **bârliga.**

ÎMBÂRLIGÁT, -Ă, *îmbârligați, -te*, adj. (Despre coada sau coarnele unor animale) Care este îndoit în formă de arc și, de obicei, îndreptat în sus. – V. **îmbârliga.**

ÎMBELȘUGÁ, *îmbelșughez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face pământul să rodească, să devină îmbelșugat. – **În** + **belșug.**

ÎMBELȘUGÁRE s. f. Belșug; abundență, îndestulare. [Var.: (reg.) **îmbielșugáre** s. f.] – V. **îmbelșuga.**

ÎMBELȘUGÁT, -Ă, *îmbelșugați, -te*, adj. Care are din abundență cele trebuincioase. ♦ Care există din belșug, din abundență. [Var.: (reg.) **îmbielșugát, -ă** adj.] – V. **îmbelșuga.**

ÎMBI, -E num. col. (Înv.) Amândoi, ambii.

ÎMBIÁ, *îmbíi*, vb. I. Tranz. și refl. recipr. A (se) îndemna (stăruitor) să facă sau să primească ceva; a (se) invita, a (se) pofti. ♦ Refl. (Rar) A se lăsa poftit. ♦ Tranz. Fig. A atrage. [Pr. *-bi-a*]

ÎMBIÁT s. n. Îmbiere. [Pr.: *-bi-at*] – V. **îmbia.**

ÎMBIBÁ, *îmbíb,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) pătrunde, a (se) impregna de un lichid, de un gaz etc.

ÎMBIBÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) îmbiba* și rezultatul ei. – V. **îmbiba.**

ÎMBIELȘUGÁRE s. f. v. **îmbelșugare.**

ÎMBIELȘUGÁT, -Ă adj. v. **îmbelșugat.**

ÎMBIÉRE, *îmbieri*, s. f. Acțiunea de *a (se) îmbia* și rezultatul ei; poftire, invitație, îndemn stăruitor; îmbiat. [Pr.: *-bi-e-*] – V. **îmbia.**

ÎMBIETÓR, -OÁRE, *îmbietori, -oare*, adj. Care îmbie; ademenitor, ispititor, atrăgător; încântător. [Pr.: *-bi-e-*] – **Îmbia** + suf. *-tor*.

ÎMBIETÚRĂ, *îmbieturi*, s. f. (Rar) Faptul de a îmbia; îndemn, invitație. [Pr.: *-bi-e-*] – **Îmbia** + suf. *-tură.*

ÎMBINÁ, *îmbín*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) lega, a (se) uni, a (se) împreuna, a (se) asocia pentru a realiza un tot; a (se) îngemăna.

ÎMBINÁRE, *îmbinări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) îmbina* și rezultatul ei; unire într-un tot; împreunare, împletire, îngemănare. **2.** Loc unde se realizează o îmbinare (**1**). – V. **îmbina.**

ÎMBINÁT, -Ă, *îmbinați, -te*, adj. Care este unit cu altul într-un tot, care formează un tot; împreunat, îngemănat. – V. **îmbina.**

ÎMBLÁ vb. I v. **umbla.**

ÎMBLĂCÍ vb. IV v. **îmblăti.**

ÎMBLĂCÍU, *îmblăcie,* s. n. (Înv.) Unealtă agricolă rudimentară, formată dintr-o prăjină lungă la capătul căreia sunt legate un băț gros mobil și mai multe curele, cu care se lovesc spicele de cereale sau păstăile de legume pentru a li se scoate boabele. [Acc. și: *îmblắciu*] – Cf. îmblăti.

ÎMBLĂNÍ, *îmblănesc,* vb. IV. Tranz. A căptuși cu blană un obiect de îmbrăcăminte; a blănui. – **În** + **blană.**

ÎMBLĂNÍRE s. f. Acțiunea de *a îmblăni*. – V. **îmblăni.**

ÎMBLĂNÍT, -Ă, *îmblăniți, -te*, adj. (Despre îmbrăcăminte) Căptușit cu blană. – V. **îmblăni.**

ÎMBLĂTÍ, *îmblătesc,* vb. IV. (Înv.) Tranz. A bate cu îmblăciul cerealele, plantele cu păstăi etc. pentru a le scoate semințele. [Var.: (reg.) **îmblăcí** vb. IV].

ÎMBLĂTÍRE, *îmblătiri*, s. f. (Înv.) Acțiunea de *a îmblăti;* îmblătit. – V. **îmblăti.**

ÎMBLĂTÍT s. n. (Înv.) Îmblătire; *p. ext.* timpul când se face îmblătirea. [Var.: (reg.) **umblăcít** s. n.] – V. **îmblăti.**

ÎMBLĂTITÓR, -OÁRE, *îmblătitori, -oare*, s. m. și f. (Înv.) Persoană care îmblătește. – **Îmblăti** + suf. *-tor*.

ÎMBLÂNZÍ, *îmblânzesc*, vb. IV. Tranz. A deprinde un animal (sălbatic) să se supună omului, să trăiască în apropierea (și în folosul) omului; a domestici. ♦ Tranz. și refl. A face sau a deveni (mai) blând; a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) calma, a (se) potoli. ♦ Refl. Fig. (Despre furtună, vânt etc.) A scădea în intensitate; a se domoli. – **În** + **blând.**

ÎMBLÂNZÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) îmblânzi* și rezultatul ei. – V. **îmblânzi.**

ÎMBLÂNZÍT, -Ă, *îmblânziți, -te*, adj. (Despre animale) Deprins să se supună omului și să trăiască în apropierea lui; domesticit. – V. **îmblânzi.**

ÎMBLÂNZITÓR, -OÁRE, *îmblânzitori, -oare*, s. m. și f. Persoană care se ocupă cu îmblânzirea animalelor sălbatice dând reprezentații publice, mai ales la circ. – **Îmblânzi** + suf. *-tor*.

ÎMBLET s. n. v. **umblet.**

ÎMBOBOCÍ, pers. 3 *îmbobocește,* vb. IV. Intranz. (Despre plante) A face boboci; (despre muguri) a începe să se desfacă. – **În** + **boboc.**

ÎMBOBOCÍRE s. f. Acțiunea de *a îmboboci* și rezultatul ei. – V. **îmboboci.**

ÎMBOBOCÍT, -Ă, *îmbobociți, -te*, adj. (Despre plante) Care are boboci; (despre flori) care este în stadiul de boboc; (despre muguri) care este pe cale să se desfacă. – V. **îmboboci.**

ÎMBOBOROJÍ vb. IV v. **îmbolboji.**

ÎMBODOLÍ, *îmbodolesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) înfofoli. – Et. nec.

ÎMBODOLÍT, -Ă, *îmbodoliți, -te*, adj. (Reg.) Înfofolit. – V. **îmbodoli.**

ÎMBOGĂȚÍ, *îmbogățesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină bogat; a (se) înavuți, a (se) înstări. **2.** Tranz. și refl. A (se) adăuga noi elemente unui bun material sau spiritual, a face să devină sau a deveni mai numeros, mai cuprinzător, mai complex; a (se) dezvolta, a (se) mări.

– **În** + **bogat.**

ÎMBOGĂȚÍRE, *îmbogățiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) îmbogăți* și rezultatul ei. – V. **îmbogăți.**

ÎMBOGĂȚÍT, -Ă, *îmbogățiți, -te*, adj. **1.** (Adesea substantivat) Care a acumulat bogății; bogat. **2.** (Despre lucruri concrete sau noțiuni abstracte) Care a devenit mai numeros, mai cuprinzător, mai complex; dezvoltat. – V. **îmbogăți.**

ÎMBOLBOJÍ, *îmbolbojesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A înfășura. [Var.: **îmboborojí** vb. IV] – Et. nec.

ÎMBOLDÍ, *îmboldesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A împunge un animal cu prăjina, cu bățul, cu nuiaua sau, *p. ext.*, a lovi un animal cu bățul, cu nuiaua pentru a-l îndemna la mers, la tras. **2.** Tranz. Fig. A îndemna, a împinge pe cineva la o acțiune; a stimula. **3.** Refl. recipr. și tranz. A (se) lovi cu coatele, a(-și) da ghionti sau brânci; a (se) îmbrânci. – **În** + **bold.**

ÎMBOLDÍRE, *îmboldiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) îmboldi* și rezultatul ei; *fig.* îndemn, stimul, imbold. – V. **îmboldi.**

ÎMBOLDITÓR, -OÁRE, *îmbolditori, -oare*, adj. (Rar) **1.** Care îmboldește, îndeamnă, stimulează la acțiune. **2.** Fig. (Despre vorbe) Care înțeapă; caustic, înțepător, usturător. – **Îmboldi** + suf. *-tor*.

ÎMBOLNĂVÍ, *îmbolnăvesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină bolnav. – **În** + **bolnăvi.**

ÎMBOLNĂVÍRE s. f. Faptul de *a (se) îmbolnăvi*. – V. **îmbolnăvi.**

ÎMBRĂCÁ, *îmbrác*, vb. I. Refl. și tranz. **1.** A(-și) acoperi corpul cu veșminte. ♦ Refl. A purta haine de un anumit fel, de o anumită calitate etc. **2.** A-și procura sau a procura cuiva hainele trebuincioase. **3.** A (se) acoperi, a (se) înveli. ♦ Tranz. A înfășa perna sau plapuma.

ÎMBRĂCÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) îmbrăca* și rezultatul ei; îmbrăcat[1]. – V. **îmbrăca.**

ÎMBRĂCÁT[1] s. n. Faptul de *a (se) îmbrăca;* îmbrăcare. – V. **îmbrăca.**

ÎMBRĂCÁT[2]**, -Ă,** *îmbrăcați, -te*, adj. (Despre oameni) Cu corpul acoperit de haine; înveșmântat. – V. **îmbrăca.**

ÎMBRĂCĂMÍNTE, (**3**) *îmbrăcăminți,* s. f. **1.** Totalitatea obiectelor care îmbracă corpul omenesc (exceptând încălțămintea); veșminte, haine, straie. **2.** Strat de material cu care se acoperă o piesă sau o construcție pentru a o izola, pentru a o proteja etc. [Gen.: *îmbrăcămintei, îmbrăcămințíi*] – **Îmbrăca** + suf. *-aminte*.

ÎMBRĂȚIȘÁ, *îmbrățișez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) cuprinde, a (se) înlănțui cu brațele, a (se) strânge în brațe (în semn de afecțiune). **2.** Tranz. Fig. A cuprinde dintr-o aruncătură de ochi. ♦ **3.** Tranz. Fig. A se consacra unei profesii. ♦ A cuprinde, a conține. [Var.: (reg.) **îmbrățoșá** vb. I] – **În** + **brățiș** (reg.).

ÎMBRĂȚIȘÁRE, *îmbrățișări,* s. f. Acțiunea de *a (se) îmbrățișa* și rezultatul ei; cuprindere în brațe; *p. ext.* mângâiere. [Var.: (reg.) **îmbrățoșáre** s. f.] – V. **îmbrățișa.**

ÎMBRĂȚOȘÁ vb. I v. **îmbrățișa.**

ÎMBRĂȚOȘÁRE s. f. v. **îmbrățișare.**

ÎMBRÂNCEÁLĂ, *îmbrânceli*, s. f. Faptul de *a (se) îmbrânci*. – **Îmbrânci** + suf. *-eală.*

ÎMBRÂNCÍ, *îmbrâncesc*, vb. IV. Tranz. și refl. recipr. A (se) împinge cu violență, a(-și) da brânci; a (se) ghionti, a (se) brânci[1]. – **În** + **brâncă.**

ÎMBRÂNCÍRE, *îmbrânciri*, s. f. Acțiunea de *a (se) îmbrânci* și rezultatul ei. – V. **îmbrânci.**

ÎMBRÂNCITÚRĂ, *îmbrâncituri*, s. f. Faptul de a (se) îmbrânci; împinsătură (violentă), ghiont, brânci. – **Îmbrânci** + suf. *-tură.*

ÎMBREBENÁ, *îmbrebenez*, vb. I. Tranz. (Rar) A împodobi o pânză, o cămașă etc. cu flori țesute sau brodate; a înflora. ♦ Refl. A se împodobi cu flori. – **În** + **breabăn.**

ÎMBROBODEÁLĂ, *îmbrobodeli*, s. f. Îmbrobodire; (concr.) obiect care servește la îmbrobodit. – **Îmbrobodi** + suf. *-eală.*

ÎMBROBODÍ, *îmbrobodesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A(-și) acoperi capul cu o broboadă, cu o basma etc. ♦ Fig. A (se) acoperi ca într-un văl;, a (se) învălui. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A înșela, a minți pe cineva. – **În** + **broboadă.**

ÎMBROBODÍRE, *îmbrobodiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) îmbrobodi;* îmbrobodeală. – V. **îmbrobodi.**

ÎMBROBODÍT[1] s. n. Îmbrobodire. – V. **îmbrobodi.**

ÎMBROBODÍT[2]**, -Ă,** *îmbrobodiți, -te*, adj. (Despre oameni) **1.** Cu capul acoperit cu o broboadă, cu o basma etc. **2.** Fig. (Fam.) Amărgit, înșelat, păcălit. – V. **îmbrobodi.**

ÎMBUCÁ, *îmbúc*, vb. I. Tranz. A mânca (în grabă, ce se nimerește); a înghiți ceva dintr-o dată.

ÎMBUCÁRE, *îmbucări*, s. f. Acțiunea de *a (se) îmbuca*. ♦ (Concr.) Loc unde se îmbucă ceva. – V. **îmbuca.**

ÎMBUCĂTĂȚÍ, *îmbucătățesc,* vb. IV. Tranz. A tăia în bucăți, a face bucăți; a îmbucăți, a fragmenta. – Contaminare între **îmbucăți** și **înjumătăți.**

ÎMBUCĂTĂȚÍT, -Ă, *îmbucătățiți, -te*, adj. Care este divizat în bucăți; fracționat. – V. **îmbucătăți.**

ÎMBUCĂTĂȚÍRE, *îmbucătățiri,* s. f. Acțiunea de *a îmbucătăți*. – V. **îmbucătăți.**

ÎMBUCĂTÚRĂ, *îmbucături,* s. f. Cantitate dintr-un aliment care poate fi introdusă o dată în gură; înghițitură, dumicat; *p. ext.* mâncare; bucătură. – **Îmbuca** + suf. *-ătură.*

ÎMBUCĂȚÍ, *îmbucățesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A îmbucăți. – **În** + **bucăți.**

ÎMBUCURÁ, *îmbúcur*, vb. I. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) bucura. – **În** + **bucura.**

ÎMBUCURĂTÓR, -OÁRE, *îmbucurători, -oare*, adj. Care bucură, care provoacă bucurie. – **Îmbucura** + suf. *-ător.*

ÎMBUFNÁ, *îmbufnez*, vb. I. Refl. și tranz. (Fam.) A (se) supăra (tăcând sau încruntându-se); a (se) bosumfla. – **În** + **bufnă.**

ÎMBUFNÁRE s. f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) îmbufna* și rezultatul ei; bosumflare. – V. **îmbufna.**

ÎMBUFNÁT, -Ă, *îmbufnați, -te*, adj. (Fam.) Supărat, bosumflat. – V. **îmbufna.**

ÎMBUIBÁ, *îmbúib*, vb. I. Refl. și tranz. A mânca și a bea sau a da să mănânce și să bea peste măsură, a (se) ghiftui; a (se) îndopa. – Et. nec.

ÎMBUIBÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) îmbuiba* și rezultatul ei; stare de om îmbuibat. – V. **îmbuiba.**

ÎMBUIBÁT, -Ă, *îmbuibați, -te*, adj. Ghiftuit cu mâncare și băutură. – V. **îmbuiba.**

ÎMBUJORÁ, *îmbujorez*, vb. I. Refl. (Despre obraji) A se înroși, a se aprinde (ca un bujor); (despre oameni) a se înroși la față. ♦ Tranz. fact. (Rar) A face să se înroșească. – **În** + **bujor.**

ÎMBUJORÁRE, *îmbujorări,* s. f. Acțiunea de *a se îmbujora*. – V. **îmbujora.**

ÎMBUJORÁT, -Ă, *îmbujorați, -te*, adj. (Despre obraji) Roșu, aprins (ca bujorul); (despre oameni) care are obrajii roșii; aprins[2]. – V. **îmbujora.**

ÎMBULZEÁLĂ, *îmbulzeli*, s. f. Îngrămădire de oameni (rar, de obiecte); înghesuială; aglomerație. – **Îmbulzi** + suf. *-eală.*

ÎMBULZÍ, *îmbulzesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se îngrămădi în număr mare, a se înghesui în dezordine; a se buluci. **2.** Tranz. A face pe cineva să stea înghesuit, a vârî pe cineva sau ceva într-un spațiu strâmt, neîncăpător, aglomerat; a înghesui. – **În** + **bulz.**

ÎMBULZÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) îmbulzi* și rezultatul ei. – V. **îmbulzi.**

ÎMBULZÍT, -Ă, *îmbulziți, -te*, adj. Care se îngrămădește, se înghesuie; învălmășit. – V. **îmbulzi.**

ÎMBUMBÁ, *îmbúmb*, vb. I. Tranz. (Reg.) A încheia un nasture, petrecându-l prin cheotoare; a încheia în nasturi un obiect de îmbrăcăminte. [Var.: **îmbumbiá** vb. I] – **În** + **bumb.**

ÎMBUMBIÁ vb. I v. **îmbumba.**

ÎMBUNÁ, *îmbunez*, vb. I. Tranz. A face pe cineva să devină (mai) bun. ♦ Tranz. și refl. A (se) îmblânzi. ◊ Tranz. și refl. A face pe cineva să-și uite sau a-și uita un necaz; a (se) împăca, a (se) liniști. [Prez. ind. și: *îmbún*] – **În** + **bun.**

ÎMBUNÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) îmbuna;* potolire, liniștire. ♦ (Înv.) Lingușire. – V. **îmbuna.**

ÎMBUNÁT, -Ă, *îmbunați, -te*, adj. Împăcat, calmat; (rar) blând, binevoitor. – V. **îmbuna.**

ÎMBUNĂTĂȚÁ vb. I v. **îmbunătăți.**

ÎMBUNĂTĂȚÍ, *îmbunătățesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face ca ceva să devină sau a deveni mai bun, a face să capete sau a căpăta o valoare sau o calitate superioară; a (se) ameliora, a (se) îndrepta. [Var.: (înv.) **îmbunătățá** vb. I] – **În** + **bunătate.**

ÎMBUNĂTĂȚÍRE, *îmbunătățiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) îmbunătăți* și rezultatul ei; ameliorare, îndreptare. – V. **îmbunătăți.**

ÎMBUNĂTĂȚÍT, -Ă, *îmbunătățiți, -te*, adj. Care a devenit mai bun, care a dobândit o calitate superioară. – V. **îmbunătăți.**

ÎMBURUIENÁT, -Ă, *îmburuienați, -te*, adj. (Rar) Plin de buruieni. [Pr.: *-ru-ie-*] – **În** + **buruiană** + suf. *-at*.

ÎMPAINJINÍT, -Ă adj. v. **împăienjenit.**

ÎMPĂCÁ, *împác*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. recipr. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „cu") A restabili raporturi de prietenie, de înțelegere cu cineva;, a (se) împăciui. ♦ Refl. A se obișnui, a se deprinde cu ceva (de obicei o idee, un gând). **2.** Tranz. A liniști, a potoli, a calma pe cineva mulțumindu-l, dându-i satisfacție. **3.** Refl. recipr. A trăi în bună înțelegere cu cineva; a se învoi, a se îngădui cu cineva.

ÎMPĂCĂRE, *împăcări,* s. f. Acțiunea de *a (se) împăca* și rezultatul ei; împăciuire, împăcăciune. – V. **împăca.**

ÎMPĂCÁT, -Ă, *împăcați, -te*, adj. Liniștit, mulțumit, satisfăcut. – V. **împăca.**

ÎMPĂCĂCIÚNE, *împăcăciuni,* s. f. (Înv.) Împăcare. – **Împăca** +suf.*-ăciune.*

ÎMPĂCIUÍ, *împăciuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Rar) A conv*i*nge pe cineva să facă pace sau a face pace cu cineva; a (se) împăca (**1**). [Pr.: *-ciu-i-*] – **În** + **pace** + suf. *-ui*.

ÎMPĂCIUÍRE, *împăciuiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) împăciui* și rezultatul ei; împăcare [Pr.: *-ciu-i-*] – V. **împăciui.**

ÎMPĂCIUÍT, -Ă, *împăciuiți, -te*, adj. (Rar) Împăcat, liniștit. – V. **împăciui.**

ÎMPĂCIUITÓR, -OÁRE, *împăciuitori, -oare*, adj. Care împăciuiește; conciliant. [Pr.: *-ciu-i-*] – **Împăciui** + suf. *-tor*.

ÎMPĂDURÍ, *împăduresc,* vb. IV. Tranz. A planta arbori pentru a forma o pădure. – **În** + **pădure.**

ÎMPĂDURÍRE, *împăduriri,* s. f. Acțiunea de *a împădури*. – V. **împădури.**

ÎMPĂDURÍT, -Ă, *împăduriți, -te*, adj. Cu păduri. – V. **împădури.**

ÎMPĂIÁ, *împăiez,* vb. I. Tranz. A umple cu paie pielea jupuită de pe un animal, spre a-i da acestuia înfățișarea naturală. [Pr.: *-pă-ia*] – **În** + **paie.**

ÎMPĂIÁT, -Ă, *împăiați, -te*, adj. (Despre animale) A cărui piele jupuită a fost umplută cu paie pentru a-i da înfățișarea naturală. [Pr.: *-pă-iat*] – V. **împăia.**

ÎMPĂIEJENÁ vb. I v. **împăienjeni.**

ÎMPĂIEJENÍRE s. f. v. **împăienjenire.**

ÎMPĂIENJENÍ, pers. 3 *împăienjenește,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu pânze de păianjen, a (se) umple cu păienjeniș. **2.** Refl. Fig. (Despre ochi sau vedere) A-și pierde claritatea, a vedea ca prin sită, ca prin ceață; a se încețoșa. ♦ Tranz. și refl. A (se) tulbura. [Pr.: *-pă-ien-*. – Var.: (reg.) **împăiejená** vb. I, **împăienjiní, împăinjiní, împăinjení** vb. IV] – **În** + **păianjen.**

ÎMPĂIENJENÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) împăienjeni* și rezultatul ei; *fig.* tulburare, încețoșare a vederii. [Pr.: *-pă-ien-*. – Var.: (reg.) **împăinjenére, împăiejenére** s. f.] – V. **împăienjeni.**

ÎMPĂIENJENÍT, -Ă, *împăienjeniți, -te*, adj. **1.** Acoperit cu fire de păianjen, plin de păienjeniș. **2.** Fig. (Despre ochi) Care nu mai distinge bine obiectele; (despre vedere) lipsit de claritate; încețoșat. [Pr.: *-pă-ien-*. – Var.: (reg.) **împăinjinít, -ă, împăinjenít, -ă** adj.] – V. **împăienjeni.**

ÎMPĂIENJINÍ vb. IV v. **împăienjeni.**

ÎMPĂIÉRE, *împăieri,* s. f. **1.** Acțiunea de *a împăia* și rezultatul ei. **2.** (Rar) Fază de formare a paiului la cereale. – V. **împăia.**

ÎMPĂINJENÍ vb. IV v. **împăienjeni.**

ÎMPĂINJENÍRE s. f. v. **împăienjenire.**

ÎMPĂINJENÍT, -Ă adj. v. **împăienjenit.**

ÎMPĂINJINÍ vb. IV v. **împăienjeni.**

ÎMPĂMÂNTENÍ, *împământenesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (În Evul Mediu, în Țările Române) A acorda cuiva (printr-un act domnesc) calitatea și drepturile de pământean. **2.** Refl. A se stabili într-un loc, a se integra în viața localnicilor. **3.** Tranz. și refl. Fig. (Despre obiceiuri, idei etc.) A face să prindă sau a prinde rădăcini; a (se) introduce, a (se) generaliza. – **În** + **pământean.**

ÎMPĂMÂNTENÍRE, *împământeniri,* s. f. Acțiunea de *a (se) împământeni* și rezultatul ei. – V. **împământeni.**

ÎMPĂNÁ, *împănez*, vb. I. Tranz. **1.** A introduce în crestăturile făcute într-o bucată de carne sau în unele legume bucățele de usturoi, de slănină etc. ♦ Fig. A umple, a înțesa, a împânzi un loc. **2.** (Tehn.) A reduce jocul dintre două sau mai multe obiecte, piese etc., introducând între ele pene de lemn sau de metal. – **În** + **pană.**

ÎMPĂNÁRE, *împănări,* s. f. Acțiunea de *a împăna* și rezultatul ei. – V. **împăna.**

ÎMPĂNÁT, -Ă, *împănați, -te*, adj. **1.** (Despre păsări) Acoperit cu pene. ♦ (Înv.; despre săgeți) Căreia i s-a fixat o pană de pasăre în capătul neascuțit pentru a putea zbura mai ușor la lansare; care este prevăzut cu o pană. **2.** (Despre locuri, terenuri etc.) Plin, înțesat, împânzit. **3.** (Despre carne sau despre unele legume) În care s-au introdus bucăți de usturoi, de slănină etc. **4.** (Rar; despre obiecte sau unelte formate din bucăți) Înțepenit, fixat cu o pană de lemn sau de metal. [Var.: (Înv.) **împenát, -ă** adj.] – V. **împăna.**

ÎMPĂPURÍ, *împăpuresc,* vb. IV. (Pop.) Tranz. A astupa cu papură spațiul liber a unui vas cu

doage. – **În** + **papură.**

ÎMPĂRĂT, *împărați,* s. m. Suveran (absolut) al unui imperiu. ♦ Fig. Stăpân, conducător.

ÎMPĂRĂTEÁSĂ, *împărătese,* s. f. **1.** Soție de împărat sau femeie care conduce un imperiu. **2.** Plantă erbacee agățătoare, venitoasă, cu flori albe-verzui . ♦ (Bot.; reg.) Mutătoare . – **Împărat** + suf. *-easă.*

ÎMPĂRĂTÉSC, -EÁSCĂ, *împărătești,* adj. De împărat, care aparține împăratului sau împărătesei; imperial; *p. ext.* măreț, maiestuos. – **Împărat** + suf. *-esc.*

ÎMPĂRĂTÉȘTE adv. Ca împărații, în felul împăraților; *p. ext.* (pe lângă verbe ca „a trăi", „a mânca", „a dormi" etc.) foarte bine. – **Împărat** + suf. *-ește.*

ÎMPĂRĂTÍȚĂ, *împărătițe,* s. f. (Pop.) Împărăteasă (tânără). ♦ Fată de împărat. – **Împărat** + suf. *-iță.*

ÎMPĂRĂȚÍ, *împărățesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și pop.) A domni ca împărat. – Din **împărat.**

ÎMPĂRĂȚÍE, *împărății,* s. f. **1.** Țară condusă de un împărat; imperiu. ◊ *Împărăția cerului* = rai. **2.** Faptul de a împărăți; stăpânire. **3.** (Înv.) Împărat. ◊ Expr. *Împărăția-ta* (sau *-voastră),* formulă de adresare către un împărat. – **Împărat** + suf. *-ie.*

ÎMPĂRECHEÁ vb. I v. **împerechea.**

ÎMPĂRECHÉRE s. f. v. **împerechere.**

ÎMPĂROȘÁ, *împăroșez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) acoperi cu păr. – **În** + **păros.**

ÎMPĂROȘÁT, -Ă, *împăroșați, -te,* adj. (Rar) Plin de păr, acoperit cu păr. – V. **împăroșa.**

ÎMPĂRTĂȘÁNIE, *împărtășanii,* s. f. (Bis.) Cuminecătură. – **Împărtăși** + suf. *-anie.*

ÎMPĂRTĂȘÍ, *împărtășesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Bis.) A da sau a lua împărtășanie; a (se) cumineca, a (se) griji. **2.** Tranz. A accepta punctul de vedere al cuiva, a fi de acord cu **3.** Tranz. A împărți cu cineva ceva; a avea parte de același lucru ca și altcineva. **4.** Tranz. A comunica, a destăinui cuiva un gând, o idee etc. – **În** + **părtaș.**

ÎMPĂRTĂȘÍRE, *împărtășiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) împărtăși* și rezultatul ei; cuminecare; comunicare, destăinuire. – V. **împărtăși.**

ÎMPĂRȚEÁLĂ, *împărțeli,* s. f. Faptul de a împărți ceva. ♦ Spec. (Jur.) Împărțire a unor bunuri prin acord între părți sau prin lege; partaj. – **Împărți** + suf. *-eală.*

ÎMPĂRȚÍ, *împárt,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) separa în părți, a (se) despărți în grupuri; a (se) diviza, a (se) divide. **2.** Tranz. A da mai multor persoane câte (o parte din) ceva; a repartiza, a distribui. ◊ Expr. *A nu avea ce împărți* sau *a nu avea nimic de împărțit* (cu cineva) = a nu avea nici o legătură, nimic comun (cu cineva).

ÎMPĂRȚÍRE, *împărțiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) împărți* și rezultatul ei. – V. **împărți.**

ÎMPĂRȚÍT, -Ă, *împărțiți, -te,* adj. **1.** Care este separat în părți, despărțit în grupuri; divizat. **2.** Răspândit, împrăștiat. – V. **împărți.**

ÎMPĂRȚITÓR, *împărțitori,* s. m. (Înv.) Factor poștal, poștaș. – **Împărți** + suf. *-tor.*

ÎMPĂTIMÁ vb. I v. **împătimi.**

ÎMPĂTIMÍ, *împătimesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face pe cineva să sufere, a provoca cuiva dureri. [Var.: **împătimá** vb. I] – **În** + **patimă.**

ÎMPĂTIMÍRE s. f. (Rar) Iubire, pasiune adâncă. – V. **împătimi.**

ÎMPĂTIMÍT, -Ă, *împătimiți, -te,* adj. (Rar) Pătimaș. – V. **împătimi.**

ÎMPĂTRÍ, *împătresc,* vb. IV. Tranz. A mări de patru ori; a cvadrupla. – **În** + **patru.**

ÎMPĂTRÍT, -Ă, *împătriți, -te,* adj. Care este de patru ori mai mare, cvadruplu. – V. **împătri.**

ÎMPĂTURÁ vb. I v. **împături.**

ÎMPĂTURÁRE s. f. v. **împăturire.**

ÎMPĂTURÁT, -Ă adj. v. **împăturit.**

ÎMPĂTURÍ, *împăturesc,* vb. IV. Tranz. A strânge o pătură, o haină, o pânză, o hârtie etc. prin îndoirea de mai multe ori. [Var.: **împăturá** vb. I] – **În** + **pătură.**

ÎMPĂTURÍRE, *împăturiri,* s. f. Acțiunea de *a împături.* [Var.: **împăturáre** s. f.]– V. **împături.**

ÎMPĂTURÍT, -Ă, *împăturiți, -te,* adj. (Despre pânză, hârtie etc.) Strâns prin îndoire repetată. [Var.: **împăturát, -ă** adj.] – V. **împături.**

ÎMPĂUNÁ, *împăunez,* vb. I. Refl. A se făli, a se mândri, a se fuduli. [Pr.: *-pă-u-*] – **În** + **păun.**

ÎMPĂUNÁRE, *împăunări,* s. f. Acțiunea de *a se împăuna.* [Pr.: *-pă-u-*] – V. **împăuna.**

ÎMPĂUNÁT, -Ă, *împăunați, -te,* adj. **1.** (Rar) Împodobit cu pene (de păun). **2.** Mândru, înfumurat. [Pr.: *-pă-u-*] – V. **împăuna.**

ÎMPÂCLÍ, *împâclesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se acoperi cu pâclă, a căpăta un aspect tulbure; a-și pierde claritatea. – **În** + **pâclă.**

ÎMPÂCLÍT, -Ă, *împâcliți, -te,* adj. Acoperit cu pâclă; întunecat, mohorât. – V. **împâcli.**

ÎMPÂNZÍ, *împânzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi (ca o pânză) o întindere de loc. ♦ A tulbura, a împăienjeni privirea. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) întinde, a (se) răspândi. – **În** + **pânză.**

ÎMPÂNZÍRE, *împânziri,* s. f. Acțiunea de *a (se) împânzi* și rezultatul ei. – V. **împânzi.**

ÎMPÂNZÍT, -Ă, *împânziți, -te,* adj. (Despre ochi, privire) Care a devenit tulbure; care și-a pierdut claritatea; împăienjenit. ♦ Fig. (Despre o mulțime) Răspândit pe o mare întindere. – V. **împânzi.**

ÎMPÂSLÍ, *împâslesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre tricotaje de lână) A deveni îndesat ca pâslă, a căpăta aspect de pâslă **2.** Tranz. (Despre păr sau barbă) A acoperi fața, crescând des (ca pâslă). – **În** + **pâslă.**

ÎMPÂSLÍRE s. f. Faptul de *a (se) împâsli.* – V. **împâsli.**

ÎMPÂSLÍT, -Ă, *împâsliți, -te,* adj. Care a devenit des ca pâsla, cu aspect de pâslă; (despre păr) des și încâlcit (ca pâsla). – V. **împâsli.**

ÎMPÂSLITÚRĂ, *împâslituri,* s. f. (Rar) Țesătură cu aspect de pâslă. – **Împâsli** + suf. *-tură.*

ÎMPELIȚÁ, *împelițez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se întrupa, a se încarna. [Var.: (rar) **împieliță** vb. I] – **În** + **peliță** (= *pieliță).*

ÎMPELIȚÁT, -Ă, *împelițați, -te,* adj. Afurisit, blestemat. ◊ (Substantivat, m.; art.) Dracul. [Var.: **împielițát, -ă** adj.] – V. **împelița.**

ÎMPENÁT, -Ă adj. v. **împănat.**

ÎMPERECHEÁ, *împerechez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) uni pentru a forma o pereche. **2.** Tranz. A potrivi perechile de animale în vederea montei. ♦ Refl. recipr. A săvârși actul sexual; a se împreuna. [Var.: (reg.) **împărecheá** vb. I] – **În** + **pereche.**

ÎMPERECHEÁT, -Ă, *împerecheați, -te,* adj. Împreunat, unit, asociat (în perechi). – V. **împerechea.**

ÎMPERECHÉRE, *împerecheri,* s. f. Acțiunea de *a (se) împerechea* și rezultatul ei. [Var.: (reg.) **împărechére** s. f.] – V. **împerechea.**

ÎMPESTRIȚÁ, *împestrițez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face pestriț. – **În** + **pestriț.**

ÎMPESTRIȚÁRE, *împestrițări,* s. f. Acțiunea de *a (se) împestrița* și rezultatul ei. – V. **împestrița.**

ÎMPESTRIȚÁT, -Ă, *împestrițați, -te,* adj. Care a devenit pestriț; amestecat. – V. **împestrița.**

ÎMPESTRIȚĂTÚRĂ, *împestrițături,* s. f. Amestecătură de culori, *p. ext.* de elemente străine; împestrițare, pestrițătură. – **Împestrița** + suf. *-ătură.*

ÎMPETICÁT, -Ă, *împeticați, -te,* adj. (Rar) Cu petice; peticit[2]. – **În** + **petic** + suf. *-at.*

ÎMPEȚÍ, *împețesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A peți. – Din [a merge, a se duce, a veni etc.] **în pețit.**

ÎMPEȚÍT s. n. (Pop.) Pețit. – V. **împeți.**

ÎMPIEDECÁ vb. I v. **împiedica.**

ÎMPIEDECÁRE s. f. v. **împiedicare.**

ÎMPIEDECÁT, -Ă adj. v. **împiedicat.**

ÎMPIEDECĂTÓR, -OÁRE adj. v. **împiedicător.**

ÎMPIEDICÁ, *împiédic,* vb. I. **1.** Refl. A se lovi (cu piciorul) de ceva sau de cineva care stă în cale (și a cădea); a se poticni. ◊ Expr. *A se împiedica în picioare* = a se împletici. *A i se împiedica* (cuiva) *limba* = a nu putea articula bine sunetele. *A se împiedica la vorbă* = a gângăvi. **2.** Tranz. A pune unui animal piedică la picioare, a-i lega picioarele ca să nu poată fugi. ♦ A înfrâna roțile unui vehicul (pentru a-l face să meargă greu la vale). **3.** Tranz. Fig. A opri, a ține în loc pe cineva sau ceva; a se pune în calea cuiva sau a ceva. [Var.: (reg.) **împiedecá** vb. I].

ÎMPIEDICÁRE, *împiedicări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) împiedica* și rezultatul ei. **2.** (Înv. și reg.) Piedică, obstacol. [Var.: (reg.) **împiedecáre** s. f.] – V. **împiedica.**

ÎMPIEDICÁT, -Ă, *împiedicați, -te,* adj. **1.** (Despre animale) Care are picioarele legate (spre a nu putea fugi); (despre vehicule sau despre roțile lor) cu piedică; înțepenit. **2.** Fig. (Despre vorbă sau despre vorbire) Greoi, poticnit, încurcat. [Var.: (reg.) **împiedecát, -ă** adj.] – V. **împiedica.**

ÎMPIEDICĂTÓR, -OÁRE, *împiedicători, -oare,* adj. (Rar) Care împiedică; *fig.* care încurcă. [Var.: (reg.) **împiedecătór, -oáre** adj.] – **Împiedica** + suf. *-ător.*

ÎMPIELIȚÁ vb. I v. **împelița.**

ÎMPIELIȚÁT, -Ă adj. v. **împelițat.**

ÎMPIEPTOȘÁ, *împieptoșez,* vb. I. Refl. (Rar) A-și încorda mușchii pieptului; a se opinti (din piept). – **În** + **pieptos.**

ÎMPIETRÍ, *împietresc,* vb. IV. **1.** Intranz. și refl. A se preface în piatră. ♦ Refl. A deveni tare ca piatra; a se întări. **2.** Intranz. Fig. A rămâne pe loc, nemișcat; a încremeni, a înlemni, a înmărmuri. – **În** + **piatră.**

ÎMPIETRÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) împietri* și rezultatul ei. ♦ Fig. Încremenire, înmărmurire, înlemnire. – V. **împietri.**

ÎMPIETRÍT, -Ă, *împietriți, -te,* adj. **1.** (În basme) Care a fost prefăcut în piatră; petrificat. **2.** Fig. Nemișcat, încremenit, înlemnit. – V. **împietri.**

ÎMPIETRUÍRE, *împietruiri,* s. f. Așezare a unor straturi de pietre sau de pietriș pe partea carosabilă a unui drum; pietruire. – **În** + **pietruire.**

ÎMPILÁ, *împilez,* vb. I. Tranz. A asupri, a oprima. – Et. nec.

ÎMPILÁRE, *împilări,* s. f. Acțiunea de *a împila;* asuprire, oprimare. – V. **împila.**

ÎMPILÁT, -Ă, *împilați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Asuprit, oprimat. – V. **împila.**

ÎMPILĂTÓR, -OÁRE, *împilători, -oare,* adj. (Adesea substantivat, m.) Care împilează; asupritor. – **Împila** + suf. *-ător.*

ÎMPÍNGE, *împíng,* vb. III. **1.** Tranz. A mișca, a urni, a deplasa din loc pe cineva sau ceva, exercitând o apăsare. ♦ Intranz. A se lăsa cu toată greutatea sau puterea spre a urni pe cineva sau ceva din loc. **2.** Tranz. Fig. A îndemna, a îmboldi.**3.** Refl. A se înghesui pentru a putea merge înainte. ♦ Tranz. A îmbrânci.**4.** Tranz. (Înv.) A izgoni, a alunga. [Perf. s. *împinsei,* part. *împins*].

ÎMPÍNGERE, *împingeri,* s. f. Acțiunea de *a (se) împinge* și rezultatul ei. – V. **împinge.**

ÎMPINSĂTÚRĂ, *împinsături,* s. f. (Rar) Ghiont, brânci. – **Împins** (part. lui *împinge*) + suf. *-ătură.*

ÎMPINTENÁ, *împintenez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da pinteni calului. – **În** + **pinten.**

ÎMPINTENÁT, -Ă, *împintenați, -te,* adj. (Rar) Prevăzut cu pinteni. – **În** + **pinten** + suf. *-at.*

ÎMPISTRÍ, *împistresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A împodobi o pânză, o cămașă etc. cu desene, cu motive florale etc. de diverse culori; *spec.* a încondeia ouă de Paști.

ÎMPISTRÍT, -Ă, *împistriți, -te,* adj. (Reg.) Care este împodobit cu desene sau cu flori, cu ornamente de diverse culori și forme; *spec.* încondeiat. – V. **împistri.**

ÎMPLĂTOȘÁ, *împlătoșez,* vb. I. Refl. (Rar) A se îmbrăca, a se înarma cu o platoșă. – **În** + **platoșă.**

ÎMPLĂTOȘÁT, -Ă, *împlătoșați, -te,* adj. (Rar) Îmbrăcat, înarmat cu o platoșă. – V. **împlătoșa.**

ÎMPLÂNTÁ, *împlánt,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) înfige, a (se) vârî. ♦ Tranz. (Rar) A fixa, a așeza.

ÎMPLÂNTÁRE, *împlântări,* s. f. Acțiunea de *a (se) împlânta* și rezultatul ei; înfigere; *p. ext.* fixare, înțepenire. – V. **împlânta.**

ÎMPLE vb. III v. **umple.**

ÎMPLETECÍ vb. IV v. **împletici.**

ÎMPLETECÍT, -Ă adj. v. **împleticit.**

ÎMPLETÍ, *împletesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A reuni, a împreuna mai multe fire, legătură de fire. **2.** Tranz. A strânge părul în cozi. **3.** Tranz. A lucra diferite obiecte din fire textile răsucite sau toarse ori din nuiele, din flori etc.; *spec.* a face o împletitură din fire de lână, de bumbac etc. prin tricotare cu andrele. ♦ A face colaci din bucăți de aluat. **4.** Refl. recipr. Fig. A se încrucișa, a se întretăia; a se îmbina. **5.** Intranz. (Rar; în expr.) *A împleti din picioare* = a mișca repede din picioare; a dansa. – **În** + **pleată** (pl. *plete).*

ÎMPLETICÍ, *împleticesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre picioare) A se lovi, a se împiedica unul de altul în mers; (despre oameni) a merge clătinându-se, împiedicându-se. ♦ P. anal. (Despre limbă) A se încurca în timpul vorbitului; (despre oameni) a articula greu cuvintele. **2.** A se amesteca, a se încurca, a se încâlci. ♦ Tranz. și refl. A (se) încolăci. [Var.: (reg.) **împletecí** vb. IV] – Et. nec.

ÎMPLETÍRE, *împletiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) împleti* și rezultatul ei; împletit1. ♦ Fig. Amestec, încurcătură, încâlceală. – V. **împleti.**

ÎMPLETÍT1 s. n. Împletire. – V. **împleti.**

ÎMPLETÍT2**, -Ă,** *împletiți, -te,* adj. **1.** (Despre fire, legături etc.) Reunit, încrucișat cu altele într-un anumit fel; (despre obiecte) lucrat din fire de lână, bumbac, cânepă etc. sau din nuiele, flori etc., dispuse într-un anumit fel. **2.** (Despre păr) Strâns în cozi, făcut cozi. **3.** (Adesea fig.) Încrucișat, încolăcit. – V. **împleti.**

ÎMPLETITÓR, -OÁRE, *împletitori, -oare,* s. m. și f. Persoană care împletește din răchită, nuiele etc. diferite obiecte. – **Împleti** + suf. *-tor.*

ÎMPLETITÚRĂ, *împletituri,* s. f. Fel de a împleti. ♦ (Concr.) Produs obținut prin împletire. – **Împleti** + suf. *-tură.*

ÎMPLINÍ, *împlinesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A atinge vârsta de **2.** Refl. (Despre timp sau măsuri de

timp) A ajunge la soroc, a se scurge, a trece în întregime, a expira. **3.** Tranz. A face să fie plin sau întreg; a întregi, a completa. ◊ Expr. *A-şi împlini somnul* = a dormi suficient. **4.** Refl. (Despre fiinţe) A se dezvolta; a se îngrăşa. – **În** + **plini** (înv. „împlini” < *plin).*

ÎMPLINÍRE, *împliniri*, s. f. Acţiunea de *a (se) împlini* şi rezultatul ei. – V. **împlini.**

ÎMPLINÍT, -Ă, *împliniţi, -te*, adj. **1.** (Despre noţiuni de timp) Întreg, complet. **2.** (Despre oameni) Bine făcut, proporţionat. ♦ Durduliu, grăsuţ. – V. **împlini.**

ÎMPODOBÍ, *împodobesc*, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) găti, a(-şi) pune podoabe. ♦ Tranz. Fig. (Rar) A da culoare, relief (prin adăugarea unei podoabe); a agrementa. – **În** + **podoabă.**

ÎMPODOBÍRE, *împodobiri*, s. f. Acţiunea de *a (se) împodobi;* decorare, înfrumuseţare; (concr.) podoabă, ornament. – V. **împodobi.**

ÎMPODOBÍT, -Ă, *împodobiţi, -te*, adj. Care este gătit, căruia i s-au pus podoabe. ♦ Înfrumuseţat. – **V. împodobi.**

ÎMPOPORÁ, *împoporez*, vb. I. Tranz. (Înv.) A popula un teritoriu. – **În + popor.**

ÎMPOPORÁRE s. f. (Înv.) Acţiunea de *a împopora;* populare. – V. **împopora.**

ÎMPOPOŢÁ, *împopoţez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Reg.) A (se) împopoţona. – Et. nec.

ÎMPOPOŢONÁ, *împopoţonez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Fam.) A (se) găti cu (prea) multe podoabe (de prost gust); a (se) înzorzona, a (se) împopoţa, a (se) înţoţona. – Et. nec.

ÎMPOPOŢONÁRE s. f. (Fam.) Acţiunea de *a (se) împopoţona* şi rezultatul ei; înzorzonare. – **V. împopoţona.**

ÎMPOPOŢONÁT, -Ă, *împopoţonaţi, -te*, adj. Împodobit în mod exagerat şi de obicei cu lucruri, cu podoabe de prost gust; înzorzonat, înţoţonat. – V. **împopoţona.**

ÎMPOTMOLÍ, *împotmolesc*, vb. IV. Refl. A se înţepeni în nămol, în nisip etc.; a se îngloda, a se înnămoli. ♦ (Despre albia unei ape curgătoare) A se înnămoli, a se îngusta din cauza aluviunilor. ♦ Fig. A nu putea fi dus până la capăt, soluţionat, rezolvat. – **În** + **potmol.**

ÎMPOTMOLÍRE, *împotmoliri*, s. f. Acţiunea de *a se împotmoli* şi rezultatul ei; înnămolire. – V. **împotmoli.**

ÎMPOTRÍVA prep. (Construit cu gen.) Contra, în contra, în ciuda. ♦ (Rar) Către, spre. ♦ (Înv.) În faţa. – Din **împotrivă.**

ÎMPOTRÍVĂ adv. În contra, contrar. ◊ Expr. *A fi* (sau *a sta, a se pune* etc.) *împotrivă* = a se împotrivi, a rezista. *A zice* (sau *a răspunde, a vorbi* etc.) *împotrivă* = a contrazice. ♦ (Rar) În faţă. [Var.: (reg.) **împrotívă** adv.] – **În** + **potrivă.**

ÎMPOTRIVEÁLĂ, *împotriveli*, s. f. (Rar) Faptul de *a se împotrivi;* împotrivire, opoziţie, rezistenţă. – **Împotrivi** + suf. *-eală.*

ÎMPOTRIVÍ, *împotrivesc*, vb. IV. Refl. A nu fi de acord, a sta, a fi, a se pune împotrivă; a se opune. – Din **împotrivă.**

ÎMPOTRIVÍRE, *împotriviri*, s. f. Acţiunea de *a se împotrivi* şi rezultatul ei; opoziţie, rezistenţă, opunere, împotriveală. – V. **împotrivi.**

ÎMPOTRIVÍT, -Ă, *împotriviţi, -te*, adj. (Înv., rar) Opus, contrar. – V. **împotrivi.**

ÎMPOTRIVITÓR, -OÁRE, *împotrivitori, -oare*, s. m. şi f., adj. (Înv.) (Persoană) care se opune, care este împotrivă; p. ext. duşman. [Var.: **împrotivitór, -oáre** s. m. şi f., adj.] – **Împotrivi** + suf. *-tor.*

ÎMPOVĂRÁ, *împovărez,* vb. I. Tranz. şi refl. A pune o povară pe cineva sau a lua asupra sa o povară, a (se) încărca din greu; a (se) îngreuna. – **În** + **povară.**

ÎMPOVĂRÁRE s. f. Acţiunea de *a (se) împovăra.* – V. **împovăra.**

ÎMPOVĂRÁT, -Ă, *împovăraţi, -te,* adj. Încărcat cu o povară; îngreunat. ♦ Fig. Copleşit de tristeţe, tulburat de frământări sufleteşti. – V. **împovăra.**

ÎMPOVĂRĂTÓR, -OÁRE, *împovărători, -oare,* adj. Care împovărează; copleşitor. – **Împovăra** + suf. *-ător.*

ÎMPRĂŞTIÁ, *împrăştii,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A face să plece sau să fugă ori a pleca, a fugi în toate părţile; a (se) risipi, a (se) răspândi, a (se) răzleţi. ♦ Tranz. Fig. A face să dispară gândurile, a risipi o stare sufletească (apăsătoare). **2.** Refl. (Despre lichide) A se răspândi, a se difuza. ♦ Tranz. şi refl. P. gener. (Adeseа fig.) A (se) întinde, a (se) răspândi. [Pr.: *-ti-a*] – **În** + **praştie.**

ÎMPRĂŞTIÁT, -Ă, împrăştiaţi, -te, adj. **1.** (Despre oameni) Distrat, zăpăcit; dezordonat, dezorganizat. **2.** (Despre lucruri) Aflat în dezordine, risipit. [Pr.: -ti-at] – V. **împrăştia.**

ÎMPRĂŞTIÉRE, *împrăştieri,* s. f. Acţiunea de *a (se) împrăştia;* risipire, răspândire. [Pr.: *-ti-e-*] – V. **împrăştia.**

ÎMPRĂŞTIETÓR, -OÁRE, *împrăştietori, -oare*, adj. **1.** (Rar) Care împrăştie; care difuzează. **2.** (Înv.) Risipitor. [Pr.: *-ti-e-*] – **Împrăştia** + suf. *-tor.*

ÎMPREJMUÍ, *împrejmuiesc*, vb. IV. Tranz. A pune, a aşeza un gard, pietre etc. de jur-împrejurul unui loc pentru a-l delimita de rest; a îngrădi. ♦ Fig. A înconjura, a împresura. – **În** + **preajmă** + suf. *-ui*.

ÎMPREJMUÍRE, *împrejmuiri*, s. f. **1.** Acţiunea de *a împrejmui;* împrejmuit1. **2.** (Concr.) Îngrăditură; gard. **3.** (Înv.) Împrejurime. – V. **împrejmui.**

ÎMPREJMUÍT1 s. n. Faptul de *a împrejmui;* împrejmuire (1). – V. **împrejmui.**

ÎMPREJMUÍT2**, -Ă,** *împrejmuiţi, -te*, adj. (Despre locuri, terenuri etc.) Care este închis de jur împrejur (cu gard); îngrădit. – V. **împrejmui.**

ÎMPREJMUITÓR, -OÁRE, *împrejmuitori, -oare,* adj. Care împrejmuieşte. ♦ Înconjurător. [Pr.: *-mu-i-*] – **Împrejmui** + suf. *-tor*.

ÎMPREJÚR adv. În (sau pe) locul înconjurător; în jur. ◊ Loc. adv. *(De) jur-împrejur* = din (sau în) toate părţile, în jur. ◊ Expr. *(La) stânga-mprejur!* comandă (militară) de întoarcere înapoi prin învârtire de 180° spre stânga. – **În** + **pre** + **jur.**

ÎMPREJURÁ, *împréjur*, vb. I. Tranz. (Înv. şi reg.) A ocoli de jur-împrejur, a cuprinde din toate părţile; a înconjura. ♦ (Reg.) A lega un obiect cu o sfoară etc. trecută împrejur; a încinge. –Din **împrejur.**

ÎMPREJURÁRE, *împrejurări,* s. f. Situaţie în care se află cineva; circumstanţă; întâmplare. ◊ Loc. adv. *După împrejurări* = potrivit situaţiei; de la caz la caz. – V. **împrejura.**

ÎMPREJURÍME, *împrejurimi*, s. f. Locul sau ţinutul dimprejur; preajmă, vecinătate, împrejmuire (**3**). – **Împrejur** + suf. *-ime.*

ÎMPREJÚRUL prep. (Construit cu gen.; arată spaţiul înconjurător în raport cu cineva sau cu ceva) În jurul... *Se adunase lume împrejurul casei*. – Din **împrejur.**

ÎMPRESURÁ, *împresór*, vb. I. Tranz. **1.** A înconjura din toate părţile; a încadra (**4**). ♦ A cuprinde cu braţele, cu mâinile; a îmbrăţişa. **2.** A încercui pentru a prinde, a cuceri etc. **3.** (Înv.) A deposeda pe cineva în mod abuziv. [Prez. ind. şi: *împrésur*].

ÎMPRESURÁRE, *împresurări,* s. f. Acţiunea de *a împresura* şi rezultatul ei. – V. **împresura.**

ÎMPRESURÁT, -Ă, *împresuraţi, -te*, adj. Cuprins din toate părţile; învăluit, năpădit. – V. **împresura.**

ÎMPREUNÁ, *împreunez*, vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) aduna la un loc; a (se) uni, a (se) îmbina. ♦ Tranz. (Rar) A întruni, a cumula. **2.** Refl. recipr. şi tranz. fact. A săvârşi sau a face să săvârşească actul sexual; a (se) împerechea. [Pr.: *-pre-u-*. – Prez. ind. şi: (reg.) *împreún*] – Din **împreună.**

ÎMPREUNÁRE, *împreunări,* s. f. Acţiunea de *a (se) împreuna* şi rezultatul ei. [Pr.: *-pre-u-*] – V. **împreuna.**

ÎMPREUNÁT, -Ă, *împreunaţi, -te*, adj. Care este unit cu altul (într-un tot); îmbinat; încheiat2. [Pr.: *-pre-u-*] – V. **împreuna.**

ÎMPREÚNĂ adv. La un loc; laolaltă, depreună, delaolaltă. – **În** + **preună** (< *pre* + *una).*

ÎMPRICINÁ, *împricinez*, vb. I. Refl. recipr. (Pop.) A găsi pricină de judecată (cu cineva); a se judeca cu cineva. – **În** + **pricină.**

ÎMPRICINÁT, -Ă, *împricinaţi, -te*, adj., s. m. şi f. (Om) care este implicat, acuzat într-un proces; (om) care este parte într-un proces. – V. **împricina.**

ÎMPRIETENÍ, *împrietenesc*, vb. IV. Refl. şi tranz. A deveni prieten cu cineva sau a face pe cineva prieten cu altcineva. [Pr.: *-pri-e-*. – Var.: (reg.) **împrietiní** vb. IV] – **În** + **prieten.**

ÎMPRIETENÍRE s. f. Faptul de *a (se) împrieteni*. [Pr.: *-pri-e-*] – V. **împrieteni.**

ÎMPRIMĂVĂRÁ, pers. 3 *împrimăvărează,* vb. I. Refl. impers. A se face primăvară. – **În** + **primăvară.**

ÎMPROPRIETĂRÍ, *împroprietăresc,* vb. IV. Tranz. (Despre stat) A atribui cuiva drepturi de proprietate asupra unui teren agricol, a unui lot de casă, a unui imobil etc. [Pr.: *-pri-e-*] – **În** + **proprietar.**

ÎMPROPRIETĂRÍRE, *împroprietăriri,* s. f. Acţiunea de *a împroprietări* şi rezultatul ei. [Pr.: *-pri-e-*] – V. **împroprietări.**

ÎMPROSPĂTÁ, *împrospătez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să fie din nou proaspăt, prin schimbare, prin înlocuire. **2.** Tranz. şi refl. A (se) reînnoi. ♦ A (se) înviora. – **În** + **proaspăt.**

ÎMPROSPĂTÁRE s. f. Acţiunea de *a (se) împrospăta* şi rezultatul ei; înnoire, înviorare. – V. **împrospăta.**

ÎMPROSPĂTÁT, -Ă, *împrospătaţi, -te*, adj. Înnoit; înviorat. – V. **împrospăta.**

ÎMPROŞCÁ, *împróşc,* vb. I. Tranz. **1.** A împrăştia apă sau noroi stropind în toate părţile; (adesea fig.) a stropi pe cineva cu apă, cu noroi etc. **2.** A arunca întruna, a zvârli fără încetare în toate părţile proiectile, pietre etc.; a arunca cu ceva asupra cuiva.- Din **praştie.**

ÎMPROŞCÁRE, *împroşcări,* s. f. Acţiunea de *a împroşca;* stropire; împroşcătură (**1**). – V. **împroşca.**

ÎMPROŞCĂTÚRĂ, *împroşcături,* s. f. **1.** Împroşcare. **2.** (Concr.) Urmă lăsată prin împroşcare; stropitură, pată. – **Împroşca** + suf. *-ătură.*

ÎMPROTÍVĂ adv. v. **împotrivă.**

ÎMPROTIVITÓR, -OÁRE, *împotrivitori, -oare*, s. m. şi f., adj. (Înv.) (Persoană) care se opune, care este împotrivă; *p. ext.* duşman. [Var.: **împrotivitór, -oáre** s. m. şi f., adj.] – **Împotrivi** + suf. *-tor*.

ÎMPRUMÚT, *împrumuturi*, s. n. **1.** Faptul de a (se) împrumuta; (concr.) obiect sau sumă de bani împrumutată. ◊ Loc. adj. *De împrumut* = care este împrumutat ◊ Loc. vb. *A da* (sau *a lua) cu împrumut* = a împrumuta (**1**). **2.** Cuvânt, construcţie lexicală etc. luată din altă limbă. *Împrumut lingvistic.*

ÎMPRUMUTÁ, *împrumút*, vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A da cuiva sau a lua de la cineva un bun care urmează să fie restituit. **2.** A adopta cuvinte, obiceiuri etc.; *p. ext.* a imita. – Din **împrumut.**

ÎMPRUMUTÁRE s. f. Acţiunea de *a împrumuta* şi rezultatul ei. – V. **împrumuta.**

ÎMPRUMUTÁT, -Ă, *împrumutaţi, -te*, adj. Care este luat sau dat cu împrumut. ♦ (Despre cuvinte, obiceiuri etc.) Care este din altă limbă sau de la alt popor. ♦ Imitat. – V. **împrumuta.**

ÎMPRUMUTĂTÓR, -OÁRE, *împrumutători, -oare*, s. m. şi f. Persoană care împrumută sau de la care se împrumută ceva. – **Împrumuta** + suf. *-ător.*

ÎMPUIÁ, *împuiez*, vb. I. Tranz. (Fam.; în expr.) *A împuia capul* (sau *urechile) cuiva* = a face să intre în mintea cuiva o idee, insistând asupra ei; a ameţi pe cineva cu vorbăria. [Pr.: *-pu-ia*. – Prez. ind. şi: (reg.) *împui*] – **În** + **pui.**

ÎMPUNGÁCI, -CE, *împungaci, -ce*, adj. (Reg., despre vite cornute) Împungător (**2**). – **Împunge** + suf. *-aci*.

ÎMPUNGĂTÓR, -OÁRE, *împungători, -oare*, adj. (Reg.) **1.** Care împunge, care are vârful ascuţit. ♦ Fig. (Despre ochi, privire) Pătrunzător, scrutător. ♦ Fig. (Despre vorbe) Înţepător, muşcător. **2.** (Despre vite cornute) Care are năravul de a lovi cu coarnele, care împunge (**2**); împungaci. – **Împung** (prez. ind. al lui *împunge)* + suf. *-ător.*

ÎMPÚNGE, *împúng*, vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A (se) înţepa. ♦ Tranz. A îmboldi un animal. ♦ Tranz. Fig. A ironiza, a persifla. **2.** Tranz. A lovi cu coarnele. [Perf. s. *împunsei*, part. *împuns*].

ÎMPÚNGERE, *împungeri*, s. f. Acţiunea de *a (se) împunge* şi rezultatul ei; înţepare. – V. **împunge.**

ÎMPUNSĂTÚRĂ, *împunsături,* s. f. **1.** Împungere cu acul, la cusături; *p. ext.* locul unde a pătruns acul (sau vârful ascuţit al altui obiect). ♦ Înţepătură (**1**). *Degete pline de împunsături.* **2.** Fig. Înţepătură (**2**). – **Împuns** (part. lui *împunge)* + suf. *-ătură.*

ÎMPURPURÁ, *împurpurez*, vb. I. Refl. A se înroşi în obraji (de emoţie). [Prez. ind. şi: *împúrpur*] – **În** + **purpură.**

ÎMPURPURÁRE, *împurpurări,* s. f. Acţiunea de *a se împurpura* şi rezultatul ei. – V. **împurpura.**

ÎMPUŞCÁ, *împúşc,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) omorî sau a (se) răni cu proiectilul tras de o armă de foc. **2.** Intranz. A face să iasă prin explozie proiectilul unei arme de *foc; fig.* a produce pocnete (ca cele) de puşcă. ♦ A face să explodeze o încărcătură explozivă. **3.** Intranz. şi refl. (pers. 3; despre tencuieli) A se degrada (la suprafaţă) prin umflare, cojire etc.; a se coşcovi, a se scoroji, a se coji. – **În** + **puşcă.**

ÎMPUŞCÁRE, *împuşcări,* s. f. **1.** Acţiunea de *a (se) împuşca* şi rezultatul ei. **2.** Operaţie de rupere în bucăţi a unei roci prin explodarea încărcăturilor de mină. – V. **împuşca.**

ÎMPUŞCÁT, -Ă, *împuşcaţi, -te*, adj. **1.** Care a fost omorât prin împuşcare. ◊ (Expr.) *A fugi* (sau *a ieşi, a se duce) (ca) împuşcat* = a fugi, a se duce repede, glonţ. **2.** (Despre tencuieli) Care s-a degradat (la suprafaţă) prin umflare, cojire etc.; coşcovit, scorojit, cojit. – V. **împuşca.**

ÎMPUŞCĂTÚRĂ, *împuşcături,* s. f. **1.** Zgomot produs de explozia încărcăturii unei arme de foc; pocnet de puşcă. **2.** Încărcătură explozivă introdusă într-o rocă sau într-un zăcământ de minereu spre a le sfărâma. – **Împuşca** + suf. *-ătură.*

ÎMPUTERNICÍ, *împuternicesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva puterea de a face ceva. ♦ (Jur.) A da mandat, a autoriza. **2.** Tranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A da sau a prinde putere, a(-şi) reface forţele, a (se) face mai puternic; a (se) întări. – **În** + **puternic.**

ÎMPUTERNICÍRE, *împuterniciri*, s. f. **1.** Acţiunea de *a împuternici* şi rezultatul ei. ♦ (Jur.)

Mandat, procură. **2.** (Rar) Întărire, fortificare. ♦ Intensificare. – V. **împuternici.**

ÎMPUTERNICÍT, -Ă, împuterniciți, -te, s. m. și f., adj. (Persoană) autorizată a săvârși ceva în numele altcuiva; mandatar. – V. **împuternici.**

ÎMPUȚÍ, *împút*, vb. IV. **1.** Refl. A căpăta miros rău din cauza alterării; a intra în putrefacție. **2.** Tranz. A umple o încăpere, un spațiu cu miros greu (de putrefacție, de murdărie). [Prez. ind. și: *împuțésc*] – **În** + **puți.**

ÎMPUȚICIÚNE, *împuțiciuni,* s. f. **1.** Miros greu; putoare. **2.** (Concr.) Lucru urât mirositor; *p. ext.* murdărie. – **Împuți** + suf. *-ciune.*

ÎMPUȚINÁ, *împuținez,* vb. I. Refl. A se reduce ca număr, ca mărime; a se micșora, a descrește, a diminua, a scădea. ◊ Expr. *A i se împuțina cuiva inima* sau *a se împuțina cu inima* = a se descuraja; a se înfricoșa. – **În** + **puțin.**

ÎMPUȚINÁRE, *împuținări,* s. f. Faptul de *a se împuțina;* reducere, micșorare, descreștere, diminuare, scădere. – V. **împuțina.**

ÎMPUȚINÁT, -Ă, *împuținați, -te,* adj. Care a scăzut ca număr sau ca mărime, care s-a micșorat. ♦ Care a scăzut ca intensitate; care este diminuat; slăbit. – V. **împuțina.**

ÎMPUȚÍT, -Ă, *împuțiți, -te,* adj. **1.** Care a intrat în putrefacție, care miroase urât din cauza alterării. **2.** Murdar, neîngrijit. ♦ (Despre oameni; adesea substantivat) Leneș, trândav. – V. **împuți.**

ÎN prep. **1.** (Indică interiorul spațiului unde are loc o acțiune, unde se află ceva, spre care are loc o mișcare) *Intră în casă.* ♦ (Indică obiectul de care atârnă ceva) *Pune-ți haina în cuier.* ♦ (Indică o parte a corpului care este acoperită, îmbrăcată etc.) *Çi-a tras ghetele în picioare. Nu sta cu căciula în cap.* **2.** (Indică timpul în care se petrece o acțiune) *în iunie se coc cireșele.* ♦ (Indică întervalul de timp care se scurge de la un anumit moment) După, peste. *Pleci de mâine în două zile.* **3.** (Indică o cauză) Din pricina...; în urma... *Pomul se clătina în vânt.* **4.** (Indică scopul) *Se duce în pețit.* **5.** (Indică instrumentul, relația) *S-au înțeles în scris.* **6.** (Indică o comparație) În formă de..., ca... *Fumul se ridică în spirală.* **7.** Conform cu..., potrivit cu... *Fiecare în legea lui.* **8.** (Introduce un complement indirect) *Adâncit în gânduri.*

ÎNADÍNS adv. Cu un anumit scop, anume, intenționat. – **În** + **adins.**

ÎNAINTÁ, *înaintez,* vb. I. **1.** Intranz. A merge înainte în spațiu, a se mișca spre cineva sau ceva aflat înainte; a avansa. ♦ Fig. A progresa. **2.** Intranz. A merge înainte în timp; a se desfășura, a se dezvolta. **3.** Tranz. A ridica pe cineva într-o funcție mai importantă; a avansa în grad. – Din **înainte.**

ÎNAINTÁRE, *înaintări,* s. f. Acțiunea de *a înainta* și rezultatul ei. ♦ Avansare într-o funcție, într-o demnitate. ♦ (Sport; concr.) Totalitatea înaintașilor (4). ♦ Dezvoltare, progres, propășire. – V. **înainta.**

ÎNAINTÁȘ, -Ă, *înaintași, -e,* adj., s. m. **1.** Adj. (Despre animale de tracțiune, mai ales despre cai; adesea substantivat) Înhămat înaintea rotașilor(în spatele cailor înaintași). **2.** Adj. (Rar) Care merge înainte, care este în față. **3.** S. m. Persoană care, prin activitatea sau prin lucrările sale, a pregătit activitatea altora; precursor. [Var.: (reg.) **naintáș, -ă** adj.] – **Înainte** + suf. *-aș.*

ÎNAINTÁT, -Ă, *înaintați, -te,* adj. **1.** Care este situat în față. **2.** Care se detașează de ceilalți, situându-se înaintea lor prin cunoștințele și prin nivelul său intelectual; care se conduce după concepția cea mai avansată; progresist. **3.** Avansat în timp; târziu. ◊ *Înaintat în vârstă* = bătrân. – V. **înainta.**

ÎNAÍNTE adv. **I.** (Cu sens local) În față. ♦ În locul dintâi, în frunte. ♦ (Cu valoare de interjecție) Îndemn de a înainta. **II.** (Cu sens temporal) **1.** Mai devreme, mai întâi. ◊ Expr. *Mai înainte* = a) mai demult; b) mai repede (decât altcineva sau altceva). *De mai înainte* = de mai demult. *Înainte vreme* = odinioară. ◊ Compus: *înainte-mergător* s. m. = înaintaș (**3**), precursor; *p. ext.* om cu vederi înaintate. **2.** Mai departe, în continuare. ◊ Expr. *De azi* (sau *aici*, *acum* etc.) *înainte* = de azi (sau aici, acum etc.) încolo. [Var.: naínte adv.].

ÎNAÍNTEA prep. (Construit cu gen.) **1.** (Cu sens local) În fața, dinaintea (cuiva sau a ceva). *Înaintea ochilor.* ♦ De față cu..., față de... **2.** (Cu sens temporal) Anterior, mai devreme decât... – Din **înainte.**

ÎNALBĂSTRÍ vb. IV v. **înălbăstri.**

ÎNÁLT, -Ă, *înalți, -te,* adj. **1.** Care se ridică mult în sus; foarte ridicat. ◊ *Frunte înaltă* = frunte mare, lată. ♦ (Substantivat, n.) Înălțime. ♦ (Despre ființe) De statură mare. ♦ Care se găsește la înălțime (mare). **2.** (Despre sunete) Ascuțit2, subțire, acut. **3.** Fig. Care este situat pe o treaptă ridicată în scara valorilor sau a importanței; superior; deosebit, important; distins, măreț. [Var.: **nalt, -ă** adj.].

ÎNAPÓI adv. **1.** În direcție contrară înaintării; în spate, îndărăt. ◊ Loc. vb. *A da înapoi* = **a)** a se retrage; **b)** *fig.* a ceda (într-o discuție) într-o acțiune; **c)** *fig.* a fi în declin, a regresa. **2.** La locul de proveniență; în locul unde a fost mai înainte. ◊ Loc. vb. *A da* (ceva) *înapoi* = a restitui; a înapoia. ◊ Expr. *A-și lua vorba înapoi* = a-și retrage vorba, făgăduiala făcută; a reveni asupra celor spuse, rectificându-le. **3.** Mai demult, la o dată anterioară celei prezente. – **În** + **apoi.**

ÎNAPÓIA1 prep. (Construit cu gen.) În urma, îndărătul cuiva sau a ceva. – Din **înapoi.**

ÎNAPOIÁ2, *înapoiez,* vb. I. **1.** Tranz. A da înapoi; a restitui. ♦ Refl. A reveni, a se întoarce la locul de unde a plecat. **2.** Refl. și intranz. Fig. (Înv.) A fi în declin, a regresa; a decădea. [Var.: (reg.) **napoiá** vb. I] – Din **înapoi.**

ÎNAPOIÁT, -Ă, *înapoiați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are mintea insuficient dezvoltată; arierat. **2.** (Despre persoane, popoare, țări etc.) Care a rămas în urmă din punct de vedere politic, social, cultural, economic etc. – V**. înapoia2.**

ÎNAPOIÉRE, *înapoieri,* s. f. Acțiunea de *a (se) înapoia2.* ◊ *Înapoiere mintală* = dezvoltare mintală inferioară la un individ, față de vârsta pe care o are; insuficientă dezvoltare psihică și intelectuală a unui individ. – V. **înapoia2.**

ÎNARIPÁ, înaripez, vb. I. Refl. A prinde aripi; a-și lua avânt; a întraripa. ♦ Tranz. (Poetic) A da avânt, a însufleți. – **În** + **aripă.**

ÎNARIPÁT, -Ă, *înaripați, -te,* adj. Care are aripi, cu aripi; aripat, întraripat. ♦ Fig. Plin de elan, avântat. – V. **înaripa.**

ÎNARMÁ, *înarmez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) procura arme; a (se) pregăti pentru luptă prin înzestrare cu armament; a (se) întrarma, a (se) arma. – **În** + **armă.**

ÎNARMÁRE, *înarmări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înarma.* – V. **înarma.**

ÎNARMÁT, -Ă, *înarmați, -te,* adj. (Despre persoane sau despre colectivități) Care este înzestrat cu arme; care are arme asupra sa; care este pregătit pentru luptă. ◊ Expr. *Înarmat până în dinți* (sau *din cap până în picioare)* = foarte bine înarmat. – V. **înarma.**

ÎNAURÁ vb. I v. **înauri.**

ÎNAURÍ, *înauresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A auri. [Pr.: *-na-u-.* – Var.: (reg.) **înaurá** vb. I] – **În** + **aur.**

ÎNAURÍT, -Ă, *înaurițI, -te,* adj. (Pop.) Care este aurit. [Pr.: *-na-u-*] – V. **înauri.**

ÎNAVUȚÍ, *înavuțesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) îmbogăți (**1**). – **În** + **avut** (după *îmbogăți).*

ÎNĂBUȘEÁLĂ, *înăbușeli,* s. f. Zăduf; *p. ext.* aer greu. – **Înăbuși** + suf. *-eală.*

ÎNĂBUȘÍ, *înăbuș,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A nu mai putea sau a face pe cineva să nu mai poată respira; a (se) sufoca. **2.** Tranz. (Despre buruieni) A împiedica creșterea și dezvoltarea plantelor; a năpădi. **3.** Tranz. Fig. A potoli, prin violență, manifestări, acțiuni sau mișcări sociale; a reprima. **4.** Tranz. (În expr.) *A înăbuși focul* = a stinge focul sau a-l face să ardă mocnit. – **În** + **năbuși.**

ÎNĂBUȘÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) înăbuși;* sufocare; *fig.* reprimare. – V. **înăbuși.**

ÎNĂBUȘÍT, -Ă, *înăbușiți, -te,* adj. **1.** (Despre sunete, voce) Fără putere, stins, înecat. **2.** (Despre alimente) Fiert în aburi, cu foarte puțină apă, în vase bine acoperite. – V. **înăbuși.**

ÎNĂBUȘITÓR, -OÁRE, *înăbușitori, -oare,* adj. Care înăbușă (**1**); sufocant, asfixiant. – **Înăbuși** + suf. *-tor.*

ÎNĂCLĂIÉSC, *înăclăiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) murdări (cu o substanță lipicioasă). – **În** + **năclăi.**

ÎNĂCREÁLĂ s. f. (Pop.) Substanță acră cu care se înăcrește o mâncare; mâncare acră sau înăcrită. – **Înăcri** + suf. *-eală.*

ÎNĂCRÍ, *înăcresc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) acri; *p. ext.* a (se) strica, a (se) altera. ◊ Expr. (Refl.) *A i se înăcri cuiva de cineva* sau *de ceva* = a-i fi (cuiva) lehamite; a se plictisi, a se sătura de cineva sau de ceva. – **În** + **acru.**

ÎNĂCRÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) înăcri* și rezultatul ei. – V. **înăcri.**

ÎNĂCRÍT, -Ă, *înăcriți, -te,* adj. Acrit; *p. ext.* stricat, alterat. ♦ Fig. (Despre oameni) Posac, ursuz. – V. **înăcri.**

ÎNĂDUȘEÁLĂ, *înădușeli,* s. f. (Reg.) Nădușeală. – **Înăduși** + suf. *-eală.*

ÎNĂDUȘÍ, *înădușesc,* vb. IV. Intranz., tranz. și refl. (Reg.) A (se) năduși. – **În** + **năduși.**

ÎNĂDUȘÍT, -Ă, *înădușiți, -te,* adj. (Reg.) Nădușit. – V. **înăduși.**

ÎNĂLBĂSTRÍ, *înălbăstresc,* vb. IV. Intranz. și refl. A deveni albastru; *p. ext.* (despre oameni) a se învineți (de mânie). ♦ Tranz. A da unui obiect culoarea albastră; a colora, a vopsi în albastru. [Var.: (reg.) **înalbăstrí** vb. IV] – **În** + **albăstri.**

ÎNĂLBÍ, *înălbesc,* vb. IV. Tranz. A face să devină alb. ♦ Intranz. și refl. (Rar) A deveni alb, a părea alb. [Var.: (reg.) **nălbí** vb. IV] – **În** + **albi.**

ÎNĂLBÍRE, *înălbiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) înălbi* și rezultatul ei; înălbit1. – V. **înălbi.**

ÎNĂLBÍT1 s. n. Faptul de *a (se) înălbi;* înălbire. – V. **înălbi.**

ÎNĂLBÍT2, **-Ă,** *înălbiți, -te,* adj. Albit2. [Var.: (reg.) **nălbít, -ă** adj.] – V. **înălbi.**

ÎNĂLTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *înălticei, -ele,* adj. Înălțuț. [Var.: (reg.) **nălticél, -eá, -ícă** adj.] – **Înalt** + suf. *-icel.*

ÎNĂLTIȘÓR, -OÁRĂ, *înăltișori, -oare,* adj. Înălțuț. [Var.: **năltișór, -oáră** adj.] – **Înalt** + suf. *-işor.*

ÎNĂLTÚȚ, -Ă, *înălțuți, -e,* adj. Diminutiv al lui *înalt;* înălticel, înăltișor. [Var.: (pop.) **năltúț, -ă** adj.] – **Înalt** + suf. *-uț.*

ÎNĂLȚÁ, *înalț,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) îndrepta în sus; a (se) ridica. ◊ Expr. (Tranz.) *A(-și) înălța ochii* = a privi în sus. (Intranz.) *A înălța din umeri* = a ridica din umeri în semn de nedumerire, de neștiință, de nepăsare etc. **2.** Refl. A deveni mai înalt; a crește. **3.** Tranz. A construi, a clădi. *A înălța o casă.* **4.** Tranz. A ridica vocea, tonul; a pronunța tare. **5.** Fig. A ridica din punct de vedere spiritual. *Poezia înalță sufletul.* [Var.: (reg.) **nălță** vb. I].

ÎNĂLȚÁRE, *înălțări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înălța* și rezultatul ei. ◊ *Înălțarea (Domnului)* = numele unei sărbători creștine, care se ține la 40 de zile după Paște; Ispas. ♦ Fig. Progres, dezvoltare. – V. **înălța.**

ÎNĂLȚÁT, -Ă, *înălțați, -te,* adj. (Înv.; ca termen de adresare domnitorilor, demnitarilor, prelaților etc.; de obicei precedat de „prea") Mărit4, slăvit. – V. **înălța.**

ÎNĂLȚĂTÓR, -OÁRE, ***înălțători, -oare,*** adj., s. n. **1.** Adj. Care înalță; *fig.* care ridică din punct de vedere spiritual. **2.** S. n. Dispozitiv mecanic sau optic de ochire la pești, la mitraliere și la tunuri, care permite să se dea țevii înclinarea necesară pentru a lovi ținta. – **Înălța** + suf. *-ător.*

ÎNĂLȚĂTÚRĂ, *înălțaturi,* s. f. (Rar) Ridicătură (de pământ); înălțime. – **Înălța** + suf. *-ătură.*

ÎNĂLȚÍME, *înălțimi,* s. f. **1.** Distanță de la nivelul pământului (sau de la un nivel orizontal) până la un punct situat deasupra lui; dimensiune a unui lucru sau a unei ființe, măsurată de la bază până la partea cea mai ridicată. **2.** Punct ridicat deasupra nivelului pământului; *p. ext.* (la pl.) cer. ♦ Vârf, culme, înălțătură. **3.** Calitate a unei voci, a unui instrument etc. de a cânta note înalte. [Var.: (reg.) **nălțíme** s. f.] – **Înalt** + suf. *-ime.*

ÎNĂSPRÍ, *înăspresc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni aspru (la pipăit); a (se) aspri. ♦ Fig. A (se) face mai dur, mai sever, mai închis. **2.** Refl. (Despre vreme) A se face mai rece. **3.** Tranz. A face ca o situație să devină mai grea, să se înrăutățească. **4.** Refl. (Despre vin) A căpăta un gust acidulat, a deveni întepător; a pișca la limbă. – **În** + **aspru.**

ÎNĂSPRÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) înăspri;* înrăutățire, agravare; încordare, ascuțire. – V. **înăspri.**

ÎNĂSPRÍT, -Ă, *înăspriți, -te,* adj. Care a devenit (mai) aspru. ♦ Fig. Sever, neprietenos, dur. – V. **înăspri.**

ÎNĂÚNTRU adv. În interior. [Var.: **năúntru,** (reg.) **înlăúntru, înúntru, înlúntru** adv.].

ÎNĂÚNTRUL prep. (Construit cu gen.) În interiorul, în mijlocul... [Var.: (reg.) **înlăúntrul** prep.] – Din **înăuntru.**

ÎNCÁI adv. (Reg.) Cel puțin, măcar, barem. – **În** + **cai** (pl. înv. al lui *cale).*

ÎNCÁILEA adv. v. **încaltea.**

ÎNCÁLTE adv. v. **încaltea.**

ÎNCÁLTEA adv. (Reg.) Cel puțin, măcar, barem. [Var.: **încálte, încáilea** adv.] – **Încă** + **alta.**

ÎNCARNÁ vb. I v. **incarna.**

ÎNCARNÁRE s. f. v**. incarnare.**

ÎNCARNÁT, -Ă adj. v. **incarnat.**

ÎNCĂ adv. I. (Cu sens modal) **1.** În plus, pe deasupra. *Au venit încă două persoane.* ◊ Expr. *Ba încă* (sau *și încă)* = chiar mai mult decât atât. *Dar încă* = **a)** cu atât mai mult; **b)** (după o propoziție negativă) cu atât mai puțin. *(Çi) încă cum* = foarte mult, în mare măsură. *Încă pe atât(a)* = dublu. **2.** (Reg.) De asemenea. **3.** (Reg.) Chiar.

ÎNCĂIBĂRÁ, *încáibăr,* vb. I. Refl. recipr. (Reg.) A se încăiera. – Et. nec.

ÎNCĂIERÁ, *încáier,* vb. I. Refl. recipr. A se lua la bătaie, a începe o luptă; a se încăibăra. ♦ Tranz. (Rar) A ataca, a hărțui. – **În** + **caier.**

ÎNCĂIERÁRE, *încăierări,* s. f. Acțiunea de *a (se) încăiera* și rezultatul ei; bătaie; încăierat, încăierătură. – V. **încăiera.**

ÎNCĂIERÁT s. n. (Reg.) Încăierare. – V. **încăiera.**

ÎNCĂIERĂTÚRĂ s. f. (Rar) Încăierare. – **Încăiera** + suf. *-ătură.*

ÎNCĂLĂRÁ, *încălărez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se urca pe cal; a încăleca. – **În** + **călare.**

ÎNCĂLĂRÁRE s. f. (Înv.) Acțiunea de *a se încălăra;* încălecare. – V**. încălăra.**

ÎNCĂLCÁ, *încálc,* vb. I. Tranz. A ocupa prin violență un teritoriu străin; a cotropi. ♦ Fig. A nu respecta o lege, a nesocoti un drept, o obligație etc. – **În** + **călca.**

ÎNCĂLCÁRE, *încălcări,* s. f. Acțiunea de *a încălca* și rezultatul ei. – V. **încălca.**

ÎNCĂLECÁRE, *încălecări,* s. f. Acțiunea de *a (se) încăleca* și rezultatul ei; încălărare. ♦ (Geol.) Ruptură produsă în scoarța pământului, însoțită de deplasarea unei mase de roci peste alta. – V. **încăleca.**

ÎNCĂLECÁT, -Ă, *încălecați, -te,* adj. Suprapus. – V. **încăleca.**

ÎNCĂLICÁ vb. I v. **încăleca.**

ÎNCĂLȚÁ, *încálț,* vb. I. **1.** Refl. A-și trage ghetele, a-și pune încălțămintea. **2.** Tranz. A monta șine de fier pe obada roților unei care, pe tălpile unei sănii etc. **3.** Tranz. Fig. A înșela, a păcăli.

ÎNCĂLȚÁRE, (**2**) *încălțări,* s. f. **1.** Încălțat1. **2.** (Înv. și reg.; la pl.) Încălțăminte. **3.** Spec. (Mar.) Afundare a ancorei în mălul de pe fundul apei. – V. **încălța.**

ÎNCĂLȚÁT1 s. n. Faptul de *a (se) încălța;* încălțare. – V. **încălța.**

ÎNCĂLȚÁT2**, -Ă,** *încălțați, -te,* adj. (Despre oameni) Care are încălțăminte în picioare; (despre picioare) cu încălțăminte. ♦ Fig. (Despre păsări) Cu tarsul acoperit de pene. – V. **încălța.**

ÎNCĂLȚĂMÍNTE s. f. Nume generic pentru ghete, pantofi, cizme, bocanci, papuci etc.

ÎNCĂLȚĂRI s. f. pl. (Înv. și reg.) Încălțăminte. – Pluralul lui **încălțare.**

ÎNCĂLȚĂTÓARE s. f. v. **încălțător.**

ÎNCĂLȚĂTÓR, *încălțătoare,* s. n. Obiect de metal, de material plastic sau de os în formă de limbă, care servește la introducerea piciorului în pantofi, ghete etc.; limbă. [Var.: **încălțătóare** s. f.] – **Încălța** + suf. *-ător.*

ÎNCĂLUȘÁ, *încălușez,* vb. I. Tranz. A pune un căluș. – **În** + **căluș.**

ÎNCĂLUȘÁT, -Ă, *încălușați, -te,* adj. (Despre coarde sau instrumente cu coarde) Care are coardele ridicate și așezate pe o piesă specială, numită căluș. – V. **încăluși.**

ÎNCĂLZÍ, *încălzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face să-i fie cuiva cald. ♦ (Despre surse de căldură) A face ca aerul, apa etc. să-și ridice temperatura. ♦ A expune ceva la o sursă de căldură pentru a-i ridica temperatura. **2.** Refl. A i se face (cuiva) cald. ♦ (Despre vreme) A se face (mai) cald. – **În** + **cald.**

ÎNCĂLZÍRE, *încălziri,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) încălzi* și rezultatul ei. – V. **încălzi.**

ÎNCĂLZÍT1 s. n. Faptul de *a încălzi.* – V. **încălzi.**

ÎNCĂLZÍT2**, -Ă,** *încălziți, -te,* adj. **1.** Care a devenit cald. **2.** Fig. Înflăcărat, entuziasmat. – V. **încălzi.**

ÎNCĂMITE adv. (Pop.) Cu atât mai mult; (după o propoziție negativă) cu atât mai puțin. – **Încă** + **mi** + **te.**

ÎNCĂPĂSTRÁ, *încăpăstrez,* vb. I. Tranz. A pune căpăstru unui cal, a lega un cal cu căpăstrul. [Var.: (reg.) **încăpăstrí** vb. IV] – **În** + **căpăstru.**

ÎNCĂPĂSTRÁT, -Ă, *încăpăstrați, -te,* adj. Cu căpăstrul pus. [Var.: (reg.) **încăpăstrít, -ă** adj.] – V. **încăpăstra.**

ÎNCĂPĂSTRÍ vb. IV v. **încăpăstra.**

ÎNCĂPĂSTRÍT, -Ă adj. v. **încăpăstrat.**

ÎNCĂPĂTÓR, -OÁRE, *încăpători, -oare,* adj. Care are volum utilizabil mare; în care încape mult; larg, spațios. – **Încăpea** + suf. *-ător.*

ÎNCĂPĂȚÂNÁ, *încăpățânez,* vb. I. Refl. A stărui cu îndârjire într-o comportare voluntară, fără a ține seama de împrejurări; a se îndărătnici. [Var.: (reg.) **încăpățíná** vb. I] – **În** + **căpățână.**

ÎNCĂPĂȚÂNÁRE, *încăpățânări,* s. f. Faptul de *a se încăpățâna;* cerbicie. [Var.: (reg.) **încăpățínáre** s. f.] – V. **încăpățâna.**

ÎNCĂPĂȚÂNÁT, -Ă, *încăpățânați, -te,* adj. Care stăruie cu îndârjire și fără flexibilitate; îndărătnic. ♦ (În sens favorabil) Ambițios. [Var.: (reg.) **încăpățínát, -ă** adj.] – V. **încăpățâna.**

ÎNCĂPĂȚÍNÁ vb. I v. **încăpățâna.**

ÎNCĂPĂȚÍNÁRE s. f. v. **încăpățânare.**

ÎNCĂPĂȚÍNÁT, -Ă adj. v. **încăpățânat.**

ÎNCĂPEÁ, *încáp,* vb. II. Intranz. **1.** A fi cuprins într-un spațiu. ◊ Expr. *Nu (mai) încape vorbă* (sau *îndoială, discuție)* sau (în forma interogativă) *mai încape vorbă?* = este cert, neîndoielnic. ◊ Expr. *A nu-l (mai) încăpea* (pe cineva) *locul (de bucurie, de veselie* etc.) = a fi foarte bucuros, vesel etc. **2.** A trece, a străbate, a pătrunde pe undeva. **3.** (În expr.) *A încăpea pe mâna* (sau *pe mâinile) cuiva* = a ajunge în posesiunea sau la discreția cuiva.

ÎNCĂPÉRE, *încăperi,* s. f. Cameră, odaie. ♦ Volumul, spațiul, cuprinsul unui lucru. – V. **încăpea.**

ÎNCĂPUÍ, *încăpuiesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Refl. A obține, a-și procura ceva; a se căpui. **2.** Tranz. A pune mâna pe cineva sau ceva; a prinde, a căpui. – **În** + **căpui.**

ÎNCĂPUÍT, -Ă, *încăpuiți, -te,* adj. (Reg.) Care are de toate; care are tot ce-i trebuie, căpuit. – V. **încăpui.**

ÎNCĂPUȘÁ vb. I v. **încăpuși.**

ÎNCĂPUȘÁT, -Ă, *încăpușați, -te,* adj. (Reg.) Înmugurit. – V. **încăpușa.**

ÎNCĂPUȘÍ, pers. 3 *încăpușește,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A înmuguri. [Var.: **încăpușá** vb. I] – **În** + **căpușă.**

ÎNCĂPUTÁ, *încăputez,* vb. I. Tranz. A pune căpute la încălțăminte; a căputa. – **În** + **căpută.**

ÎNCĂRCÁ, *încárc,* vb. I. **1.** Tranz. A pune un obiect greu sau mare într-un vehicul sau pe spinarea unei persoane ori a unui animal pentru a fi transportat. ♦ A introduce într-o armă de foc un cartuș sau un proiectil cu material exploziv. **2.** Tranz. și refl. A (se) acoperi, a (se) umple (de...). **3.** Tranz. (În expr.) *A-și încărca stomacul cu...* = a mânca prea mult. *A-și încărca sufletul cu...* = a-și împovăra conștiința. *A fi încărcat de ani* = a fi în vârstă.

ÎNCĂRCÁRE, *încărcări,* s. f. Acțiunea de *a (se) încărca;* încărcătură (**1**). – V. **încărca.**

ÎNCĂRCÁT1 s. n. Faptul de *a (se) încărca.* – V. **încărca.**

ÎNCĂRCÁT2**, -Ă,** *încărcați, -te,* adj. **1.** (Despre un vehicul, un agregat de prelucrare etc.) Umplut, plin cu ceva. ♦ (Despre oameni sau animale) Care poartă o încărcătură. **2.** (Despre plante) Plin de fructe sau de flori. **3.** (În sintagmele) *Aer încărcat* = aer viciat, greu de respirat. *Atmosferă încărcată* = **a)** atmosferă plină de electricitate, premergătoare unei furtuni; **b)** *fig.* stare de încordare, de tensiune. – V. **încărca.**

ÎNCĂRCĂTÚRĂ, *încărcături,* s. f. **1.** Încărcare. **2.** (Concr.) Ceea ce transportă sau poate transporta un vehicul, sau o ființă. **3.** Capacitate de încărcare. – **Încărca** + suf. *-ătură.*

ÎNCĂRUNȚÍ, *încărunțesc,* vb. IV. Intranz. (Despre păr) A începe să albească; a deveni cărunt; (despre persoane) a începe să albească la păr; a cărunți; *p. ext.* a îmbătrâni. – **În** + **cărunt.**

ÎNCĂRUNȚÍRE s. f. Faptul de *a încărunți.* – V. **încărunți.**

ÎNCĂRUNȚÍT, -Ă, *încărunțiți, -te,* adj. (Despre păr) Care este cărunt; (despre oameni) cu părul cărunt; *p. ext.* bătrân. – V. **încărunți.**

ÎNCĂTĂRĂMÁ, *încătărămez,* vb. I. Tranz. A încheia, a prinde îmbrăcămintea sau încălțămintea în catarame. – **În** + **cataramă.**

ÎNCĂTUȘÁ, *încătușez,* vb. I. Tranz. A pune cuiva cătușe; *p. ext.* a lega pe cineva cu lanțuri; a înlănțui. ♦ Fig. (Despre sentimente, preocupări) A pune stăpânire pe cineva, a-l lipsi de libertatea spirituală. – **În** + **cătușă.**

ÎNCĂTUȘÁRE, *încătușări,* s. f. Acțiunea de *a încătuși* și rezultatul ei. – V. **încătuși.**

ÎNCĂTUȘÁT, -Ă, încătușați, -te, adj. Care este pus în cătușe; p. ext. legat cu lanțuri, înlănțuit. ♦ Fig. Care este lipsit de libertate spirituală. – V. **încătuși.**

ÎNCÂINÁ, *încâinez,* vb. I. Refl. (Înv. și pop.) A deveni rău, câinos. ♦ A se încăpățâna. [Var.: **încâiní** vb. IV] – **În** + **câine.**

ÎNCÂINÍT, -Ă, *încâiniți, -te,* adj. (Rar) Rău, câinos. ♦ Încăpățânat. – V. **încâina.**

ÎNCÂLCEÁLĂ, *încâlceli,* s. f. Încâlcire. – **Încâlci** + suf. *-eală.*

ÎNCÂLCÍ, *încâlcesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) încurca fire de ață, de păr etc. **2.** Refl. Fig. (Despre gânduri, idei, acțiuni) A deveni neclar, confuz. – **În** + **câlți.**

ÎNCÂLCÍRE, *încâlciri,* s. f. Acțiunea de *a (se) încâlci* și rezultatul ei; încurcătură; încâlceală, încâlcitură. – V. **încâlci.**

ÎNCÂLCÍT, -Ă, *încâlciți, -te,* adj. (Despre fire de ață, de păr etc.) Încurcat2. ♦ Fig. (Despre drumuri, străzi etc.) Întortocheat. ♦ Fig. (Despre gânduri, idei, vorbe etc.) Confuz, neclar, obscur. ♦ (Despre scris) Necitеț, indescifrabil, neclar. – V. **încâlci.**

ÎNCÂLCITÚRĂ, *încâlcituri,* s. f. Încâlcire. – **Încâlci** + suf. *-tură.*

ÎNCÂNTÁ, *încânt,* vb. I. **1.** Tranz. A produce o stare de bucurie, de mulțumire, de entuziasm, de satisfacție; a fermeca, a fascina, a vrăji. **2.** Tranz. și refl. A (se) amăgi, a (se) înșela, a (se) păcăli. – **În** + **cânta.**

ÎNCÂNTÁRE, *încântări,* s. f. **1.** Starea celui încântat; sentiment de bucurie, de mulțumire, de entuziasm, de satisfacție; farmec, vrajă. **2.** (Concr.) Aspect, fapt, lucru care produce o vie plăcere. – V. **încânta.**

ÎNCÂNTÁT, -Ă, *încântați, -te,* adj. Plin de bucurie, de mulțumire, de entuziasm; fermecat, vrăjit, fascinat. – V. **încânta.**

ÎNCÂNTĂTÓR, -OÁRE, *încântători, -oare,* adj. Care încântă; atrăgător, fermecător. – **Încânta** + suf. *-ător.*

ÎNCÂRDOȘÁ, *încârdoșez,* vb. I. Refl. recipr. (Reg.) A se înhăita. – **În** + **cardaș.**

ÎNCÂRDUÍ, *încârduiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A băga sau a intra în cârd cu cineva, a (se) întovărăși. – Din **În cârd** + suf. *-ui*.

ÎNCÂRLIGÁ, *încârlig,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) face ca un cârlig, a (se) îndoi, a (se) încovoia. ♦ A (se) încolăci. – **În** + **cârlig.**

ÎNCÂRLIGÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) încârliga.* – V. **încârliga.**

ÎNCÂRLIGÁT, -Ă, *încârligați, -te,* adj. Îndoit, încovoiat, strâmbat (ca un cârlig). – V. **încârliga.**

ÎNCÂRLIONȚÁ, *încârlionțez,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) cârlionța. [Pr.: *-li-on-*] – **În** + **cârlionța.**

ÎNCÁT conj. Atât de mult că..., în așa măsură că..., de. – **În** + **cât.**

ÎNCEPĂTÓR, -OÁRE, *începători, -oare,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care începe; inițial. **2.** S. m. și f. Persoană care se inițiază lucrând într-un domeniu de activitate oarecare; novice. **3.** S. m. și f. (Rar) Persoană care inițiază ceva; inițiator. – **Începe** + suf. *-ător.*

ÎNCEPĂTÚRĂ, *începături,* s. f. (Înv.) Început, origine. – **Începe** + suf. *-ătură.*

ÎNCÉPE, *încép,* vb. III. **1.** Tranz. A realiza prima parte dintr-o lucrare, dintr-o acțiune, dintr-o serie de lucrări sau de acțiuni. ♦ A lua, a scoate, a consuma prima porțiune din ceva. *A început o pâine.* **2.** Intranz. (Despre stări, fenomene) A se arăta, a se ivi, a se manifesta (cu primele semne). ♦ Intranz. și refl. A porni.

ÎNCÉPERE s. f. Acțiunea de *a (se) începe* și rezultatul ei. ◊ Loc. adv. *Cu începere de...* (sau *de la..., din...)* = începând de... (sau de la..., din...). – V. **începe.**

ÎNCEPÚT, *începuturi,* s. n. **1.** Faptul de *a (se) începe;* începere. **2.** Punct de plecare, moment inițial; parte care începe sau cu care se începe ceva. ◊ Loc. adv. *De la (bun) început* = din primele momente, din capul locului. *De la* (sau *pe la, dintru* ori *întru) început* = în (sau din) momentul inițial; din capul locului, din prima clipă. **3.** (Înv.) Obârșie, origine, începătură. – V. **începe.**

ÎNCERCÁ, *încércc,* vb. I. Tranz. **1.** A verifica un lucru spre a-i controla însușirile; a proba. ◊ Expr. *Pe încercate* = cu ajutorul, prin mijlocirea unei probe. **2.** A-și da silința să..., a face sforțări, a căuta să **3.** A fi cuprins de un sentiment, de o senzație; a se face simțit, a cuprinde pe cineva. **4.** A îmbrăca o haină sau a încălța un pantof pentru a vedea dacă se potrivește.

ÎNCERCÁRE, *încercări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a încerca* și rezultatul ei; verificare, probă. **2.** Tentativă; străduință, silință. **3.** Necaz, suferință, primejdie; dificultate pe care o îndură cineva. **4.** (Înv.) Experiență practică; cunoaștere. – V. **încerca.**

ÎNCERCÁT1 s. n. Faptul de *a încerca;* încercare. – V. **încerca.**

ÎNCERCÁT2**, -Ă,** *încercați, -te,* adj. Priceput, experimentat; care a trecut prin greutăți, prin necazuri; pățit2. – V. **încerca.**

ÎNCERCĂNÁ, pers. 3 *încercănează,* vb. I. Refl. (Despre ochi) A face cearcăne. – **În** + **cearcăn.**

ÎNCERCĂNÁT, -Ă, încercănați, -te, adj. (Despre ochi) Care are cearcăne; cercănat. – V. **încercăna.**

ÎNCERCUÍ, *încercuiesc,* vb. IV. Tranz. A strânge (ca) într-un cerc; a înconjura din toate părțile. ♦ A face, a trasa cercuri (în jurul a ceva). – **În** + **cerc** + suf. *-ui.*

ÎNCERCUÍRE, *încercuiri,* s. f. Acțiunea de *a încercui;* înconjurare. ♦ (Mil.) Înconjurare a unei grupări inamice în scopul nimicirii sau al capturării ei. – V. **încercui.**

ÎNCÉT, ÎNCEÁTĂ, *înceți, -te,* adj., adv. **1.** Adj. Fără viteză; liniștit, lin, domol. ♦ (Despre oameni) Care reacționează cu întârziere, care face ceva în ritm lent. ♦ (Despre judecată, gândire) Care rationează cu greutate; greoi. **2.** Adj. (Despre sunete, melodii etc.) Cu intensitate scăzută, abia auzit. **3.** Adv. Fără grabă, domol, binișor, alene; lin, pe nesimțite. **4.** Adv. Cu glas coborât; molcom, potolit.

ÎNCETÁ, *încetez,* vb. I. Intranz. și tranz. A se opri dintr-o acțiune, a nu mai continua o acțiune. [Prez. ind. și: (reg.) *încét*].

ÎNCETÁRE s. f. Acțiunea de *a înceta* și rezultatul ei; întrerupere, oprire, sfârșit. ◊ Loc. adv. *Fără (de) încetare* = necontenit, neîncetat. – V. **înceta.**

ÎNCETĂȚENÍ, *încetățenesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acorda cuiva o cetățenie; a indigena. **2.** Refl. Fig. A se înrădăcina, a se statornici. – **În** + **cetățean.**

ÎNCETĂȚENÍRE, *încetățeniri,* s. f. Acțiunea de *a (se) încetățeni.* – V. **încetățeni.**

ÎNCETĂȚENÍT, -Ă, *încetățeniți, -te,* adj. Care s-a înrădăcinat, care s-a statornicit. – V.

înceţăţeni.

ÎNCETINEÁLĂ, *încetineli*, s. f. Lipsă de iuţeală, de vioiciune în acţiuni, în mişcări, în gândire etc. – **Încetini** + suf. *-eală.*

ÎNCETINÉL, -ÍCĂ, *încetinei, -ele*, adj., adv. **1.** Adj. Diminutiv al lui *încet;* domol, potolit. **2.** Adv. Încetişor. – **Încet** + suf. *-inel.*

ÎNCETINÍ, *încetinesc*, vb. IV. Tranz. A face să scadă din viteză, întensitate etc.; a potoli, a domoli: *p. ext.* a întârzia. a amâna. – Din **încet** (după *încetinel).*

ÎNCETINÍRE, *încetiniri*, s. f. Acţiunea de *a încetini* şi rezultatul ei; potolire, domolire. – V. **încetini.**

ÎNCETINÍT, -Ă, *încetiniţi, -te*, adj. (Rar; despre mişcări, viteze) Micşorat; potolit, domolit. – V. **încetini.**

ÎNCETINITÓR, *încetinitoare*, s. n. Dispozitiv care micşorează viteza unor sisteme tehnice. – **Încetini** + suf. *-tor*.

ÎNCEŢIŞÓR adv. Diminutiv al lui *încet;* încetinel (**2**). ♦ (Substantivat; în expr.) *(A lua pe cineva* sau *a o lua) cu încetişorul* = (a lua pe cineva sau a o lua) cu blândeţe, cu tact, cu binişorul. – **Încet** + suf. *-işor.*

ÎNCEŢOŞÁ, pers. 3 *înceţoşează,* vb. I. Refl. A se lăsa ceaţă. ♦ Fig. (Despre ochi sau vedere) A se împăienjeni. – **În** + **ceţos.**

ÎNCEŢOŞÁRE s. f. Faptul de *a se înceţoşa.* – V. **înceţoşa.**

ÎNCEŢOŞÁT, -Ă, *înceţoşaţi, -te*, adj. Învăluit în ceaţă; *fig.* împăienjenit. – V. **înceţoşa.**

ÎNCHEGÁ, *închég*, vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A se face sau a face să devină cheag; a (se) coagula. ◊ Expr. (Tranz.) *Minte de încheagă apele* = minte foarte tare. ♦ Refl. (Rar) A se strânge la un loc, a se uni, a se lipi trainic (cu ceva sau unul cu altul). **2.** Refl. Fig. A prinde contur, a se forma, a lua fiinţă. **- În** + **chega.**

ÎNCHEGÁRE, *închegări*, s. f. Faptul de *a (se) închega;* coagulare; unire, lipire. ♦ Fig. (Concr.) Întrupare, materializare. – V. **închega.**

ÎNCHEGÁT, -Ă, *închegaţi, -te*, adj. **1.** Care a prins cheag, coagulat. **2.** Fig. Care a prins contur, a luat fiinţă. ♦ Coerent. **– V. închega.**

ÎNCHEGĂTÓR, -OÁRE, *închegători, -oare*, s. f., adj. **1.** S. f. Vas de lemn în care ciobanii pun laptele la închegat. **2.** S. f. (Bot.; reg.) Năprasnică . **3.** Adj. Care încheagă. [Pl. şi: (1) *închegători*] – **Închega** + suf. *-ător.*

ÎNCHEGĂTÚRĂ, *închegături*, s. f. (Rar) Închegare; (concr.) locul unde se îmbină două obiecte sau două părţi ale unui obiect. – **Închega** + suf. *-ătură.*

ÎNCHEGĂŢÍCĂ, *închegăţele,* s. f. Plantă erbacee cu florile galbene şi cu tulpina roşiatică, păroasă, răsfirată pe pământ. – **Închegat** + suf. *-ică.*

ÎNCHEIÁ, *închéi*, vb. I. Tranz. **1.** A prinde în nasturi, în copci etc. un obiect de îmbrăcăminte. ♦ Refl. (Despre persoane) A-şi strânge haina, cămaşa etc. în nasturi, în copci; a-şi lega şireturile de la încălţăminte. **2.** A potrivi una într-alta părţile componente ale unui obiect; a îmbina, a uni.

ÎNCHEIÁT1 s. n. Faptul de *a (se) încheia*. [Pr.: *-che-iat*] – V. **încheia.**

ÎNCHEIÁT2, -Ă, *încheiaţi, -te*, adj. **I. 1.** (Despre îmbrăcăminte şi încălţăminte) Care este prins, închis în nasturi, în copci, în şireturi etc. **2.** Cu părţile îmbinate, împreunate, fixate una în alta; împreunat. **3.** (Rar; despre persoane) Bine legat, voinic. **II.** Terminat, împlinit; întregit, desăvârşit. – V. **încheia.**

ÎNCHEIÉRE, *încheieri*, s. f. Acţiunea de *a (se) încheia* şi rezultatul ei. – V. **încheia.**

ÎNCHEIETÓR, -OÁRE, *încheietori*, s. m., s. f. **1.** S. f. Cheotoare (la îmbrăcăminte). **2**. S. f. Plantă erbacee cu florile galbene, pătate cu cafeniu, rău mirositoare . ♦ (Bot.; reg.) Vulturică. – **Încheia** + suf. *-tor*

ÎNCHEIETÚRĂ, *încheieturi*, s. f. **1.** Îmbinare (mobilă) a capetelor oaselor; articulaţie. ♦ Parte a corpului situată în dreptul unei articulaţii. **2.** Loc unde se îmbină două sau mai multe obiecte sau părţile unui obiect, ale unei construcţii etc. – **Încheiat** + suf. *-ură.*

ÎNCHÍDE, *închíd*, vb. III. **1.** Tranz. A mişca (din balamale) o uşă, o fereastră, un capac etc. pentru a acoperi deschizătura corespunzătoare. ♦ A încuia cu cheia, cu zăvorul. ♦ A acoperi, a astupa deschizătura unui spaţiu, a unei încăperi. **2.** Tranz. A apropia, a strânge marginile (sau părţile componente ale) unui obiect pentru a nu mai fi desfăcute, deschise. *A închide mâna* = a strânge degetele, făcând mâna pumn. *A închide gura* = a apropia buzele şi fălcile una de alta; a nu mai vorbi. *A închide ochii* = **a)** a coborî pleoapele, acoperind globii oculari; **b)** a se preface că nu observă ceva; a trece cu vederea; **c)** (de obicei în construcţii negative) a dormi. (Refl.) *A i se închide ochii* = a fi foarte obosit. **3.** Tranz. A izola o fiinţă într-un spaţiu închis, îngrădit; a băga la închisoare; *fig.* a ţine departe de lume. ♦ Refl. A se retrage, a se izola. **4.** Tranz. A îngrădi, a împrejmui o curte, un teren etc. spre a delimita sau spre a opri accesul. ♦ Refl. (Despre drumuri) A ajunge la un punct de unde nu mai poate continua, a se înfunda. **5.** Refl. (Despre cer, *p. ext.* despre vreme) A se întuneca, a se înnora.

ÎNCHÍDERE, *închideri*, s. f. Acţiunea de *a (se) închide;* închis1. – V. **închide.**

ÎNCHINÁ, *închín*, vb. I. **1.** Refl. A-şi manifesta evlavia faţă de divinitate prin practici religioase, specifice fiecărui cult. ♦ (În Biserica creştină) A-şi face semnul crucii; *p. ext.* a se ruga. **2.** Refl. A se înclina (sau a-şi pleca numai capul) înaintea cuiva, în semn de respect, sau ca simplu salut. ♦ Intranz. A ridica paharul plin, în sănătatea cuiva sau în cinstea unui eveniment. **3.** Tranz. (Înv.) A dărui cuiva ceva în semn de evlavie, de supunere, de recunoştinţă. ◊ Expr. *A închina o mănăstire* = a subordona o mănăstire altei mănăstiri străine sau unei patriarhii.

ÎNCHINÁRE, *închinări,* s. f. Acţiunea de *a (se) închina;* rugăciune. ♦ Semn de respect către cineva, adesea constând dintr-o plecăciune. ♦ Dedicaţie. – V. **închina.**

ÎNCHINĂCIÚNE, *închinăciuni,* s. f. **1.** Faptul de a se închina în faţa divinităţii; (concr.) rugăciune. **2.** Aplecare în faţa cuiva; plecăciune; salut.

ÎNCHINĂTÓR, -OÁRE, *închinători, -oare*, s. m. şi f. Persoană care se roagă, se închină, îşi face semnul crucii; *p. ext.* credincios. ◊ (Înv.) Adorator, admirator. – **Închina** + suf. *-ător.*

ÎNCHINGÁ, *închíng*, vb. I. **1.** Tranz. A strânge chingile şeii pe cal, a pune chinga, a lega cu chinga. ♦ A lega, a fixa şaua, tarniţa etc. **2.** Refl. A se lega, a se strânge cu o cingătoare; a se încinge2. – **În** + **chingă.**

ÎNCHINGÁT, -Ă, *închingaţi, -te*, adj. (Despre un animal de călărie) Legat cu chinga, strâns în chingi. – V. **închinga.**

ÎNCHIONDORÁ, *închiondorez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se uita urât, încruntat, cruciş. – **În** + **chiondorî(ş).**

ÎNCHIPUÍ, *închípui*, vb. IV. Tranz. **1.** (Cu pronumele în dativ) A-şi face o părere sau o imagine despre cineva sau ceva; a-şi imagina. ♦ Refl. A se imagina pe sine însuşi într-o situaţie sau împrejurare. **2.** A plăsmui cu mintea, cu fantezia; a imagina. **3.** A reprezenta, a simboliza; a forma. **4.** (Pop.) A face, a întocmi, a înjgheba. **– În** + **chip** + suf. *-ui*.

ÎNCHIPUÍRE, (**2**) *închipuiri*, s. f. **1.** Faptul, puterea, capacitatea de *a(-şi) închipui;* imaginaţie, fantezie. **2.** Produs al imaginaţiei; plăsmuire, ficţiune; iluzie; halucinaţie. ♦ Idee, gând, părere, opinie, presupunere (subiectivă, lipsită de temei). ♦ (Rar) Chip, imagine. ◊ Expr. *O închipuire de...* = un fel de..., ceva asemănător cu... – V. **închipui.**

ÎNCHIPUÍT, -Ă, *închipuiţi, -te*, adj. **1.** Care este produs sau construit de imaginaţie; imaginar, imaginat, fictiv. ♦ Care nu există în realitate, care are numai aparenţa a ceva real; fals. **2.** (Adesea substantivat) Care are păreri exagerat de bune despre sine; încrezut, înfumurat. – V. **închipui.**

ÎNCHIRCÍ, *închircesc*, vb. IV. Refl. (Reg.) A se chirci. – **În** + **chirci.**

ÎNCHIRCÍRE s. f. (Reg.) Faptul de *a se închirci.* – V. **închirci.**

ÎNCHIRCÍT, -Ă, *închirciţi, -te*, adj. (Reg.) Chircit. – V. **închirci.**

ÎNCHIRIÁ, *închiriez*, vb. I. Tranz. A da sau a lua în folosinţă temporară un bun mobil sau imobil, în schimbul unei chirii. [Pr.: *-ri-a*] – Din [a da sau a lua] **în chirie.**

ÎNCHIRIÉRE, *închirieri*, s. f. Acţiunea de *a închiria* şi rezultatul ei; locaţie. [Pr.: *-ri-e-*] – V. **închiria.**

ÎNCHÍS1 s. n. Închidere. – V. **închide.**

ÎNCHÍS2, -Ă, *închiși, -se*, adj. **1.** (Despre uşi, ferestre, capace etc.) Care acoperă deschizătura în dreptul căreia este aşezat sau fixat (prin balamale). **2.** (Despre curţi, terenuri) Îngrădit, împrejmuit. **3.** (Despre oameni) Care este ţinut în închisoare; deţinut. **4.** Fig. (Despre oameni şi despre caracterul lor) Retras, izolat. ♦ (Despre aer) Stătut, viciat. **5.** (Despre cer) Înnorat, întunecat; (despre vreme) cu cerul înnorat; urât, ploios. ♦ (Despre sunete, voce) Lipsit de sonoritate. – V. **închide.**

ÎNCHISOÁRE, *închisori*, s. f. **1.** Clădire, loc în care o persoană îşi execută o pedeapsă privativă de libertate; temniţă, puşcărie, penitenciar, arest, prinsoare. ♦ (Rar) Loc închis sau îngrădit (unde se ţin vitele). **2.** Faptul de a sta închis; şedere în temniţă. **– Închis**2 + suf. *-oare.*

ÎNCHIZĂTÓR, -OÁRE, (**1**) *închizătoare,* s. n., (**2**) *închizători,* s. f. Dispozitiv sau mod de închidere a unui obiect. [Pl. şi: (**2**) *închizătoare*] – **închide** + suf. *-ător.*

ÎNCIFRÁ, *încifrez*, vb. I. Tranz. A reda o idee, un sentiment etc. în mod indirect, simbolic, metaforic; a exprima o idee, un sentiment etc. într-un limbaj criptic, care cere o iniţiere pentru a fi înţeles. – **În** + **cifru.**

ÎNCIFRÁRE, *încifrări,* s. f. Faptul de *a încifra.* – V. **încifra.**

ÎNCIFRÁT, -Ă, *încifraţi, -te*, adj. Greu de înţeles. – V. **încifra.**

ÎNCINCÍ, *încincesc*, vb. IV. Tranz. A face de cinci ori mai mult sau mai mare. – **În** + **cinci.**

ÎNCINCÍT, -Ă, *încinciţi, -te*, adj. Înmulţit de cinci ori, devenit de cinci ori mai mare; cvintuplu. – V. **încinci.**

ÎNCÍNGE1, *încíng*, vb. III. **1.** Refl. (Despre foc) A arde cu flacără mare, a se aprinde bine. ◊ Tranz. fact. *El încinge focul.* **2.** Refl. şi tranz. A (se) înfierbânta, a (se) încălzi tare. ♦ Tranz. Fig. (Despre un sentiment, o pasiune) Refl. Fig. A se manifesta puternic; a se aprinde, a se înflăcăra. **3.** Refl. (Despre fân, cereale, făină etc.) A începe să se altereze prin fermentare; a se strica; a se aprinde. [Perf. s. *încinsei*, part. *încins*].

ÎNCÍNGE2, *încíng*, vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A (se) înfăşură peste mijloc cu cingătoare, un brâu etc. **2.** Tranz. şi refl. A(-şi) prinde o armă la brâu (cu o curea). **3.** Tranz. Fig. A înconjura (din toate părţile), a împresura. [Perf. s. *încinsei*, part. *încins*].

ÎNCÍNGERE1, *încingeri*, s. f. Acţiunea de *a (se) încinge1* şi rezultatul ei. ♦ Mărire a temperaturii unui obiect sau a unui material ca urmare a unei acţiuni normale de încălzire, ca rezultat al fermentării sau al altor fenomene biologice ori de altă natură. – V. **încinge1.**

ÎNCÍNGERE2, *încingeri*, s. f. Acţiunea de *a (se) încinge2* şi rezultatul ei. – V. **încinge2.**

ÎNCÍNS1 s. n. Faptul de *a (se) încinge2*. – V. **încinge2.**

ÎNCÍNS2, -Ă, *încinși, -se*, adj. **1.** (Despre foc) Care arde cu flăcări mari, bine aprins. ♦ Înfierbântat2, încălzit foarte tare (de foc, de soare etc.). ♦ Fig. Aprins2, înflăcărat, întețit. **2.** (Despre făn, cereale, făină etc.) Care a început să fermenteze, stricat, alterat; aprins2, fermentat. – V. **încinge1.**

ÎNCÍNS3, -Ă, *încinși, -se*, adj. **1.** (Despre oameni sau despre corpul lor) Cu mijlocul cuprins într-o cingătoare. ♦ (Despre cingătoare, brâu etc.) Înfăşurat în jurul corpului. **2.** (Despre arme) Prins, atârnat de cingătoare; (despre oameni) cu arma prinsă la cingătoare. – V. **încinge2.**

ÎNCIOCĂLÁ, *încíocălez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A lega împreună, a împreuna ceva. ♦ A aranja, a potrivi. – Probabil **în** + **ciocălău.**

ÎNCIRIPÁ vb. I v. **înfiripa.**

ÎNCIUDÁ, *înciudez*, vb. I. Refl. şi (rar) tranz. A fi sau a face să fie cuprins de ciudă; a ciudi. – **În** + **ciudă.**

ÎNCIUDÁRE, *înciudări,* s. f. (Rar) Acţiunea de *a (se) înciuda* şi rezultatul ei; ciudă. – V. **înciuda.**

ÎNCIUDÁT, -Ă, înciudaţi, -te, adj. Plin de ciudă; ciudos. – V. **înciuda.**

ÎNCLEIÁ, *încleiez*, vb. I. Tranz. A unge, a îmbina şi a fixa cu clei piese de lemn, hârtie etc. ♦ Refl. A se lipi. ♦ Refl. A se murdări, a se unge cu clei sau cu ceva cleios. ♦ Refl. A se face, a deveni cleios. [Prez. ind. şi: *încléi*] – **În** + **clei.**

ÎNCLEIÁLĂ, *încleieli*, s. f. încleiere. – **Încleia** + suf. *-eală.*

ÎNCLEIÁT1 s. n. Faptul de *a (se) încleia*. – V. **încleia.**

ÎNCLEIÁT2, -Ă, *încleiaţi, -te*, adj. Fixat, lipit cu clei. ♦ Uns cu clei.– V. **încleia.**

ÎNCLEIÉRE, *încleieri*, s. f. Acţiunea de *a (se) încleia* şi rezultatul ei; încleială. – V. **încleia.**

ÎNCLEŞTÁ, *încleştez*, vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) strânge puternic, ca un cleşte; a (se) înţepeni. ◊ Expr. (Refl.) *A i se încleşta* (cuiva) *fălcile* (sau *gura)* = a i se înţepeni maxilarele; *p. ext.* a nu mai putea vorbi, a amuţi. ♦ Tranz. A prinde strâns (ca într-un cleşte) un obiect, un instrument. **2.** Refl. A se agăţa cu disperare (de ceva), a se prinde puternic (cu mâinile, cu braţele) de ceva; a rămâne prins de ceva (sau de cineva). – **În** + **cleşte.**

ÎNCLEŞTÁRE, *încleştări,* s. f. Acţiunea de *a (se) încleşta* şi rezultatul ei. ♦ Contracţie. – V. **încleşta.**

ÎNCLEŞTÁT, -Ă, *încleştaţi, -te*, adj. **1.** Strâns puternic, ca într-un cleşte. **2.** Fig. (Despre bătălii, războaie) Înverşunat, aprig. – V. **încleşta.**

ÎNCLINÁ, *înclín*, vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) apleca în jos sau într-o parte; a (se) pleca. ♦ Refl. A face o plecăciune; a saluta; a (se) pleca, a (se) închina. ♦ Refl. Fig. (Despre soare) A coborî către asfinţit, a apune; (despre zi) a se apropia de sfârşit. **2.** Intranz. Fig. A fi dispus să... ♦ A se simţi atras de ceva, atracţie pentru ceva. **3.** Refl. recipr. Fig. (Înv.) A avea legături de dragoste cu cineva.

ÎNCLINÁRE, *înclinări,* s. f. Acţiunea de *a (se) înclina* şi rezultatul ei. ♦ (Geom.) Înclinaţie. ♦ Fig. Vocaţie, dispoziţie; înclinaţie. – V. **înclina.**

ÎNCLINÁT, -Ă, *înclinaţi, -te*, adj. **1.** Aplecat în jos sau într-o parte; oblic; încovoiat. **2.** Fig. Care are vocaţie, atracţie spre ceva. – V. **înclina.**

ÎNCLINÁŢIE, *înclinaţii,* s. f. Înclinare. ♦ Fig. Vocaţie, atracţie, dispoziţie pentru ceva.

ÎNCOÁ adv. v. **încoace.**

ÎNCOÁCE adv. **1.** Înspre mine, spre locul unde mă aflu; în direcția mea. ◊ (În loc. adv.) *Încoace și încolo* = dintr-o parte în alta. (Pop. și fam.; substantivat, n.) *A avea pe vino-ncoace* = a avea farmec, a fi cuceritor, atrăgător. **2.** Înspre momentul de față, mai apropiat de epoca noastră. [Var.: încoá adv.].

ÎNCOLĂCEÁLĂ, *încolăceli,* s. f. Încolăcire. – **Încolăci** + suf. *-eală.*

ÎNCOLĂCÍ, *încolăcesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) face ca un cerc, a (se) înfășura în formă de colac; a (se) încovriga; a (se) încârliga, a (se) încolăci. ♦ Refl. (Despre ape, drumuri) A o coti, a șerpui. ♦ Tranz. A încrucișa brațele sau picioarele. – **În** + **colac.**

ÎNCOLĂCÍRE, *încolăciri,* s. f. Acțiunea de *a (se) încolăci* și rezultatul ei; înfășurare, încolăceală, încolăcitură. – V. **încolăci.**

ÎNCOLĂCÍT, -Ă, *încolăciți, -te,* adj. Învârtit, înfășurat (în formă de colac); încovrigat. – V. **încolăci.**

ÎNCOLĂCITÚRĂ, *încolăcituri,* s. f. Încolăcire. – **Încolăci** + suf. *-tură.*

ÎNCOLĂTĂCÍ, *încolătăcesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Înv. și reg.) A (se) încolăci. – Contaminare între **încolăci** și **împletici.**

ÎNCOLEÁ, adv. v. **încolo.**

ÎNCÓLO adv. **1.** În alt loc decât aici; în partea aceea, în direcția aceea, într-acolo. ◊ Expr. *Mai încolo* = mai departe. *Până (mai) încolo* = până nu departe, destul de aproape. **2.** Pe urmă, mai târziu. ◊ Loc. adv. *De aici* sau *de-acu(m) încolo* = începând din acest moment, de acum înainte. *De atunci încolo* = după aceea. [Var.: încoleá adv.] – **În** + **colo.**

ÎNCOLȚÁT, -Ă, *încolțați, -te,* adj. (Reg.) Colțuros. – **În** + **colț** + suf. *-at*.

ÎNCOLȚÍ, *încolțesc,* vb. IV. Intranz. (Despre plante; la pers. 3) A da colț, a răsări din pământ; a germina. ♦ Fig. (Despre idei, sentimente) A începe să se dezvolte; a apărea, a se ivi, a se naște. – **În** + **colț.**

ÎNCOLȚÍRE s. f. Acțiunea de *a încolți* și rezultatul ei; germinare; încolțit1. – V. **încolți.**

ÎNCOLȚÍT1 s. n. Faptul de *a încolți;* încolțire. – V. **încolți.**

ÎNCOLȚÍT2**, -Ă,** *încolțiți, -te,* adj. **1.** (Despre plante) Răsărit2, germinat. **2.** Mușcat, prins cu colții. ♦ Fig. Prins la strâmtoare. – V. **încolți.**

ÎNCOMÁT, -Ă, *încomați, -te,* adj. (Rar) Cu coamă bogată. – **În** + **coamă** + suf. *-at*.

ÎNCONDEIÁ, *încondeiez,* vb. I. Tranz. **1.** A împodobi ouăle (de Paște), obiectele de ceramică etc. cu desene (făcute cu condeiul). **2.** Fig. A vorbi de rău pe cineva; a defăima, a calomnia, a ponegri. – **În** + **condei.**

ÎNCONDEIÁT1 s. n. Faptul de *a încondeia*. – V. **încondeia.**

ÎNCONDEIÁT2**, -Ă,** *încondeiați, -e,* adj. **1.** (Despre ouăle de Paște, obiecte de ceramică etc.) Împodobit cu desene (făcute cu condeiul). **2.** Defăimat, calomniat. – V. **încondeia.**

ÎNCONDEIÉRE, *încondeieri,* s. f. Acțiunea de *a încondeia* și rezultatul ei. – V. **încondeia.**

ÎNCONDEIETÚRĂ, *încondeieturi,* s. f. Încondeiat1; (concr.) desen executat pe ouăle de Paște, pe obiecte de ceramică etc. – **Încondeia** + suf. *-ătură.*

ÎNCÓNJUR, *înconjururi,* s. n. Ocol, ocolire. ◊ Loc. adv. *Fără înconjur* = fără nicio ezitare, deschis, direct, pe față; de-a dreptul. *Cu înconjur* (sau *cu înconjurui)* = pe ocolite, pe departe, indirect. [Acc. și: *înconjúr*. – Var.: **încúnjur** s. n.] – Din **înconjura** (derivat regresiv).

ÎNCONJURÁ, *înconjór,* vb. I. Tranz. **1.** A face ocolul unui lucru, al unui loc. ♦ A fi așezat, a sta de jur-împrejurul (unei ființe sau al unui lucru); a încercui. ♦ A încercui cu forțe armate; a împresura, a asedia. **2.** A împrejmui cu gard. ♦ A cuprinde într-un cerc, a trasa o linie împrejur, a încercui. **3.** A merge spre o țintă pe un traseu ocolit. [Prez. ind. și: *încónjur*. – Var.: **încunjurá** vb. I] – **În** + **conjura** .

ÎNCONJURÁRE s. f. Faptul de *a înconjura*. – V. **înconjura.**

ÎNCONJURĂTÓR, -OÁRE, *înconjurători, -oare,* adj. Care se află de jur-împrejur, care înconjoară. – **Înconjura** + suf. *-ător.*

ÎNCONTÍNUU adv. Mereu, întruna, fără încetare. [Pr.: *-nu-u*. – Var.: **incontínuu** adv.] – **În** + **continuu.**

ÎNCONTRÁ, încontrez, vb. I. Refl. (Pop.) A se împotrivi, a se opune; p. ext. a se lua la harță, a se ciocni în păreri (cu cineva). – **În** + **contra.**

ÎNCONTRÁRE, *încontrări,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a se încontra;* ceartă, sfadă. – V. **încontra.**

ÎNCOPCIÁ, *încopciez,* vb. I. Tranz. **1.** (Rar) A închide o copcă; a încheia o haină în copci. **2.** A îmbina două piese de tablă, introducând limbile uneia în golurile corespunzătoare ale celeilalte, după care limbile astfel montate se răsucesc. [Pr.: *-ci-a*] – **În** + **copcă.**

ÎNCOPCIÉRE, *încopcieri,* s. f. Acțiunea de *a încopcia*. [Pr.: *-ci-e-*] – V. **încopcia.**

ÎNCORDÁ, *încordez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) contracta mușchii corpului, *p. ext.* corpul întreg, în vederea unui efort. ♦ Fig. A-și concentra atenția, memoria, voința etc. **2.** Tranz. A întinde (puternic) o coardă, un arc. **3.** Tranz. A lega coardele viței-de-vie. **4.** Refl. Fig. (Despre raporturile dintre oameni) A ajunge într-o stare de tensiune (maximă); a se înăspri. – **În** + **coardă.**

ÎNCORDÁRE, *încordări,* s. f. Acțiunea de *a (se) încorda* și rezultatul ei; încordătură. – V. **încorda.**

ÎNCORDÁT, -Ă, *încordați, -te,* adj. **1.** Care se află în stare de tensiune. ♦ Fig. Concentrat, atent, vigilent; înfrigurat, febril. **2.** (Despre arcuri) Cu coarda întinsă. ♦ Fig. (Despre raporturile dintre oameni) Ajuns într-o stare de tensiune maximă; înăsprit, neprietenos. – V. **încorda.**

ÎNCORDĂTÓR, *încordătoare,* s. n. (Reg.) Întorcător al războiului de țesut. ♦ Întinzător al coardei fierăstrăului; cordar. – **Încorda** + suf. *-ător.*

ÎNCORDĂTÚRĂ, *încordături,* s. f. (Înv.) Încordare. – **Încorda** + suf. *-ătură.*

ÎNCORNORÁ, *încornorez,* vb. I. Tranz. A pune coarne. ♦ Fig. A exagera, a deforma realitatea; a înflori. ♦ Fig. (Fam.) A-și înșela soțul sau soția. – Din **încornorat** (derivat regresiv).

ÎNCORNORÁT, -Ă, *încornorați, -te,* adj. Care are coarne, cu coarne. ♦ Fig. (Despre fapte sau vorbe) Exagerat, neconform cu realitatea; umflat, înflorit. ♦ Fig. (Fam.; despre soți) Înșelat. ♦ (Substantivat, m.; art.) Dracul. – **În** + **corn** + suf. *-at*.

ÎNCORONÁ, *încoronez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A(-și) pune coroană de monarh; *p. ext.* a deveni sau a învesti pe cineva monarh. **2.** Tranz. A împodobi cu ceva (în formă de coroană); a încununa. **3.** Tranz. Fig. A desăvârși o lucrare, o operă, o activitate; a încununa (**2**).

ÎNCORONÁRE, *încoronări,* s. f. Acțiunea de *a (se) încorona*. – V. **încorona.**

ÎNCORONÁT, -Ă, *încoronați, -te,* adj. Care are coroană, cu coroană; învestit cu semnele domniei. ◊ *Cap încoronat* = suveran, monarh. – V. **încorona.**

ÎNCOT, *încoțe,* s. n. (Reg.) Chicot. [Var.: íncot s. n.] – Et. nec.

ÎNCOTOȘMÁ vb. I v. **încotoșmăna.**

ÎNCOTOȘMĂNÁ, *încotoșmănez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) îmbrăca (prea) gros; a (se) înfofoli. [Var.: încotoșmăní vb. IV, (reg.) încotoșmá vb. I] – Et. nec.

ÎNCOTOȘMĂNÁT, -Ă, *încotoșmănați, -te,* adj. îmbrăcat (prea) gros; înfofolit. [Var.: **încotoșmănít, -ă** adj.] – V. **încotoșmăna.**

ÎNCOTOȘMĂNÍ vb. IV v. **încotoșmăna.**

ÎNCOTOȘMĂNÍT, -Ă adj. v. **încotoșmănat.**

ÎNCOTRÓ adv. (Adesea interogativ) În ce direcție, unde; oriunde. ◊ Expr. *Ori încotro* = indiferent în ce direcție, oriunde. *Care încotro (poate)* = care pe unde poate, în toate direcțiile. *A nu (mai) avea încotro* = a nu (mai) avea nicio posibilitate (decât...), a nu putea face altfel, a nu avea altă soluție, altă scăpare.

ÎNCOTROVÁ adv. (Înv.) Într-o direcție oarecare, undeva. [Acc. și: *încotróva*] – **Încotro** + **va.**

ÎNCOVOIÁ, *încovói,* vb. I. Refl. și tranz. A face să devină sau a deveni curb; a (se) îndoi, a (se) arcui; *spec.* a (se) curba, a (se) deforma în urma unor solicitări exterioare. ♦ Refl. Fig. A se umili. [Prez. ind. și: *încovoiez*].

ÎNCOVOIÁLĂ, *încovoieli,* s. f. Încovoietură. – **Încovoia** + suf. *-eală.*

ÎNCOVOIÁT, -Ă, *încovoiați, -te,* adj. Îndoit, curbat, arcuit. ♦ Adus de spate; cocârjat. – V. **încovoia.**

ÎNCOVOIÉRE, *încovoieri,* s. f. Faptul de *a (se) încovoia*. – V. **încovoia.**

ÎNCOVOIETÚRĂ, *încovoieturi,* s. f. Partea încovoiată a unui obiect; curbură, sinuozitate, încovoială. – **Încovoia** + suf. *-tură.*

ÎNCOVRIGÁ, *încovríg,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) răsuci, a (se) îndoi ca un covrig; a (se) încolăci; a (se) ghemui. – **În** + **covrig.**

ÎNCOVRIGÁT, -Ă, *încovrigați, -te,* adj. Îndoit în formă de covrig; încolăcit. – V. **încovriga.**

ÎNCRÂNCEN̲Á, *încrâncenez,* vb. I. Refl. A se înfiora, a se îngrozi, a i se încreți cuiva carnea de frică, de scârbă, de mânie; a se crâncena. [Prez. ind. și: *încrâncen*. Var.: (reg.**)** **încrâncin̲a** vb. I] – **În** + **crâncen.**

ÎNCRÂNCENÁRE, *încrâncenări,* s. f. Acțiunea de *a se încrâncena;* înfiorare. ♦ Încăierare, încleștare sângeroasă. – V. **încrâncena.**

ÎNCRÂNCENÁT, -Ă, *încrâncenați, -te,* adj. Înspăimântat, înfiorat (de frică, de scârbă, de mânie etc.). ♦ Fig. Crâncen, neîndurător. – V. **încrâncena.**

ÎNCRÂNCINÁ vb. I v. **încrâncena.**

ÎNCRÉDE, *încréd,* vb. III. **1.** Refl. A pune temei pe cinstea, pe sinceritatea cuiva; a se bizui, a conta pe cineva sau pe ceva. ♦ (Pop.) A avea încredere prea mare în sine; a se fuduli. ♦ A crede spusele cuiva, a da crezare. **2.** Tranz. (Înv. și pop.) A încredința ceva cuiva. **– În** + **crede.**

ÎNCRÉDERE s. f. Acțiunea de *a (se) încrede* și rezultatul ei; sentiment de siguranță față de cinstea, buna-credință sau sinceritatea cuiva; credință. ◊ Expr. *Om* (sau *persoană) de (mare) încredere* = persoană căreia i se poate încredința orice secret, orice misiune. – V. **încrede.**

ÎNCREDINȚÁ, *încredințez,* vb. I. **1.** Tranz. A da pe cineva sau ceva în grija sau în păstrarea cuiva demn de încredere. ♦ A împărtăși cuiva o taină. **2.** Tranz. A confirma, a garanta cuiva ceva. ♦ Refl. A se convinge de ceva. **3.** Tranz. și refl. recipr. (Reg.) A (se) logodi. – **În** + **credință.**

ÎNCREDINȚÁRE, *încredințări,* s. f. Acțiunea de *a (se) încredința* și rezultatul ei. – V. **încredința.**

ÎNCREMENEÁLĂ, *încremeneli,* s. f. (Rar) Încremenire. – **Încremeni** + suf. *-eală.*

ÎNCREMENÍ, *încremenesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A nu mai putea face nicio mișcare, niciun gest (de mirare, de groază etc.); a înlemni, a împietri. **2.** (Despre lucruri în mișcare) A sta, a se opri locului. – **În** + **cremene.**

ÎNCREMENÍRE s. f. Acțiunea de *a încremeni* și rezultatul ei; nemișcare, neclintire; înmărmurire,; încremeneală. – V. **încremeni.**

ÎNCREMENÍT, -Ă, *încremeniți, -te,* adj. **1.** Care a rămas în nemișcare. **2.** Înmărmurit, înlemnit. – V. **încremeni.**

ÎNCRENGĂTÚRĂ, *încrengături,* s. f. Diviziune a regnului animal sau a celui vegetal, superioară clasei. – **În** + **creangă** + suf. *-tură.*

ÎNCRĘȚ, *încrețuri,* s. n. Ornamentație a mânecii la cămășile naționale femeiești, cuprinsă între altiță și râuri. – Din **încreți** (derivat regresiv).

ÎNCREȚÍ, *încrețesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face crețuri. ♦ Tranz. A strânge pielea (frunții) astfel încât să formeze cute, zbârcituri. **2.** Refl. Fig. (Despre pielea, carnea cuiva, *p. ext.* despre oameni) A se încrâncena, a se înfiora (din cauza groazei, spaimei etc.). **3.** Tranz. A face părul creț; a ondula, a cârlionța. – **În** + **creț.**

ÎNCREȚÍRE, *încrețiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) încreți* și rezultatul ei; zbârcire; încrețit1. – V. **încreți.**

ÎNCREȚÍT1 s. n. Încrețire. – V. **încreți.**

ÎNCREȚÍT2**, -Ă,** *încrețiți, -te,* adj. Care are, care face etc. crețuri; cusut cu cute, cu încrețituri. ♦ (Despre piele, în special despre frunte, față) Zbârcit, ridat. – V. **încreți.**

ÎNCREȚITÚRĂ, *încrețituri,* s. f. Partea încrețită a unui obiect; cută, creț. ♦ Cută pe piele; zbârcitură, rid. – **Încreți** + suf. *-tură.*

ÎNCREZĂTÓR, -OÁRE, *încrezători, -oare,* adj. Care are încredere; credul. ♦ (Adverbial) Cu încredere. – **Încrede** + suf. *-ător.*

ÎNCREZÚT, -Ă, *încrezuți, -te,* adj., s. m. și f. (Persoană) care are o idee foarte bună despre sine; îngâmfat, înfumurat, închipuit, fudul. – V. **încrede.**

ÎNCRIMINÁ vb. I v. **incrimina.**

ÎNCRIMINÁRE s. f. v. **incriminare.**

ÎNCRIMINÁT, -Ă adj. v. **incriminat.**

ÎNCRIMINATÓR, -OÁRE, adj. v. **incriminator.**

ÎNCROPÍ, *încropesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A încălzi puțin un lichid. **2.** A aduna (cu greu) la un loc, a înjgheba, a înfiripa. – Din **încrop** (= *uncrop).*

ÎNCROPÍT, -Ă, *încropiți, -te,* adj. **1.** Călduț; dospit la căldură. **2.** Strâns (cu greu) la un loc; înjghebat, înfiripat. – V. **încropi.**

ÎNCRUCÍ, *încrucesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se cruci. – **În** + **cruci.**

ÎNCRUCIȘÁ, încrucișez, vb. I. **1.** Tranz. A pune, a așeza cruciș; a cruci. ◊ Expr. A încrucișa brațele (pe piept) = a sta în inactivitate. A încrucișa săbiile = a începe lupta. **2.** Refl. recipr. A trece unul pe lângă altul, venind din direcții diferite. ♦ (Despre drumuri) A se întretăia. **3.** Tranz. A împerechea diferite animale sau plante pentru a obține urmași cu însușiri superioare. – **În** + **cruciș.**

ÎNCRUCIȘÁRE, *încrucișări,* s. f. Acțiunea de *a (se) încrucișa* și rezultatul ei; crucișătură, încrucișat1. – V. **încrucișa.**

ÎNCRUCIȘÁT1 s. n. Încrucișare. – V. **încrucișa.**

ÎNCRUCIȘÁT2**, -Ă,** *încrucișați, -te,* adj. **1.** Care este așezat cruciș. ♦ (Despre drumuri) Care se întretaie. **2.** (Despre ochi sau priviri, *p. ext.* despre oameni) Care se uită cruciș; șașiu. **3.** (Despre plante și animale) Împerecheat (artificial) cu un animal sau cu o plantă înrudită. – V. **încrucișa.**

ÎNCRUCÍT, -Ă, *încruciți, -te*, adj. (Pop.) Crucit. – V. **încruci.**

ÎNCRUNTÁ, *încrúnt*, vb. I. **1.** Refl. și tranz. A apropia sprâncenele sau a face cute între sprâncene ori pe frunte (în semn de nemulțumire, de mânie, de îngrijorare etc.); a privi aspru. **2.** Refl. (Înv.) A se înroși. – **În** + **crunta.**

ÎNCRUNTÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) încrunta*. ♦ Privire aspră sau posomorâtă. – V. **încrunta.**

ÎNCRUNTÁT, -Ă, *încruntați, -te*, adj. Care are pe frunte sau între sprâncene cute de nemulțumire, de mânie, de îngrijorare etc.; *p. ext*. care are înfățișarea sau privirea aspră, posomorâtă; crunt, cruntat. – V. **încrunta.**

ÎNCRUNTĂTÚRĂ, *încruntături,* s. f. **1.** Faptul de a (se) încrunta; înfățișare încruntată (**1**); cută pe frunte, între sprâncene. **2.** (Înv.) Urmă, pată însângerată. – **Încrunta** + suf. *-ătură.*

ÎNCRUSTÁ vb. I v. **incrusta.**

ÎNCRUSTÁRE s. f. v. **incrustare.**

ÎNCRUSTÁT, -Ă adj. v. **incrustat.**

ÎNCRUSTÁȚIE s. f. v. **incrustație.**

ÎNCRUSTAȚIÚNE s. f. v. **incrustație.**

ÎNCRUȘÍ, *încrușesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A argăsi; a tăbăci. – **În** + **cruși.**

ÎNCRUȘÍT, -Ă, *încrușiți, -te*, adj. (Reg.) **1.** (Despre pielea animalelor) Argăsit2. **2.** Înroșit; *p. ext*. pătat (cu sânge). – V. **încruși.**

ÎNCUIÁ, *încúi*, vb. I. **1.** Tranz. A închide cu ajutorul unui zăvor, al unui lacăt, al unei chei etc. ♦ A reține pe cineva într-o încăpere închisă cu cheia. ♦ Refl. A se închide (singur), a se izola într-o încăpere. **2.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) constipa.

ÎNCUIÁT1 s. n. Încuiere. – V. **încuia.**

ÎNCUIÁT2**, -Ă,** *încuiați, -te*, adj. **1.** Închis cu cheia, cu zăvorul. **2.** (Pop.) Constipat. – V. **încuia.**

ÎNCUIBÁ, încuibez, vb. I. Refl. A se instala undeva fără să fie dorit. ♦ Fig. A pătrunde adânc; a se înrădăcina. [Prez. ind. și: încúib] – **În** + **cuib.**

ÎNCUIBÁRE s. f. Acțiunea de *a se încuiba*. – V. **încuiba.**

ÎNCUIBÁT, -Ă, *încuibați, -te*, adj. Care s-a instalat (nedorit și nepoftit) într-un loc. ♦ Fig. Pătruns adânc, înrădăcinat. – V. **încuiba.**

ÎNCUIÉRE, *încuieri*, s. f. Acțiunea de *a (se) încuia* și rezultatul ei; închidere cu cheia, cu zăvorul; încuiat1. – V. **încuia.**

ÎNCUIETOÁRE, *încuietori*, s. f. Dispozitiv care încuie ceva. ♦ Fig. Dificultate, situație grea în care se află cineva. – **Încuia** + suf. *-toare.*

ÎNCUIETÚRĂ, *încuieturi*, s. f. (Pop.) Constipație. – **Încuia** + suf. *-tură.*

ÎNCUJBÁ, *încujbez*, vb. I. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A (se) încovoia, a (se) îndoi. – **În** + **cujbă.**

ÎNCUJBÁRE s. f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a (se) încujba;* încovoiere. – V. **încujba.**

ÎNCUJBÁT, -Ă, *încujbați, -te*, adj. (Înv. și reg.) Încovoiat; strâmb, cocoșat. – V. **încujba.**

ÎNCUMETÁ, încúmet, vb. I. Refl. **1.** A îndrăzni; a cuteza. **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „în") A se bizui, a se încrede în ceva. [Var.: (reg.) **încuméte** vb. III].

ÎNCUMETÁRE s. f. Acțiunea de *a se încumeta* și rezultatul ei; cutezanță. – V. **încumeta.**

ÎNCUMÉTE vb. III v. **încumeta.**

ÎNCUMETRÍ, *încumetresc*, vb. IV. Refl. recipr. (Pop.) A se înrudi prin cumetrie; a se cumetri. – **În** + **cumătru.**

ÎNCÚNJUR s. n. v. **înconjur.**

ÎNCUNJURÁ vb. I v. **înconjura.**

ÎNCUNOȘTINȚÁ, *încunoștințez,* vb. I. Tranz. A face cunoscut; a înștiința, a comunica ceva. – **În** + **cunoștință.**

ÎNCUNOȘTINȚÁRE, *încunoștințări,* s. f. Acțiunea de *a încunoștința* și rezultatul ei; înștiințare; (concr.) aviz, scrisoare care conține o înștiințare. – V. **încunoștința.**

ÎNCUNUNÁ, *încununez*, vb. I. Tranz. **1.** A așeza o cunună pe capul cuiva în semn de omagiu, de înălțare la o demnitate etc., a încorona; *p. ext*. a așeza un obiect deasupra altuia în chip de coroană. **2.** Fig. A desăvârși o activitate, o operă etc.; a încorona (**3**). [Prez. ind. și: *încunún*] – **În** + **cunună.**

ÎNCUNUNÁRE, *încununări,* s. f. Acțiunea de *a încununa* și rezultatul ei; *fig*. ducere la bun sfârșit; desăvârșire. – V. **încununa.**

ÎNCURAJÁ, *încurajez*, vb. I. Tranz. **1.** A da curaj; a îmbărbăta. **2**. A sprijini, a stimula. – **În** + **curaj.**

ÎNCURAJÁRE, *încurajări,* s. f. Acțiunea de *a încuraja* și rezultatul ei; îmbărbătare; sprijinire, stimulare. – V. **încuraja.**

ÎNCURAJÁT, -Ă, *încurajați, -te*, adj. Îmbărbătat. – V. **încuraja.**

ÎNCURAJATÓR, -OÁRE, *încurajatori, -oare*, adj. Care dă curaj, care stimulează. – **Încuraja** + suf. *-tor.*

ÎNCURCÁ, *încúrc*, vb. I. **I.** Tranz. **1.** A încălci fire, ață etc., a le face noduri astfel încât să nu se mai poată descurca ușor. **2.** A schimba mereu drumul, direcția pentru a îngreuna o urmărire, pentru a-și pierde urma. **II. 1.** Tranz. Refl. A se împiedica din mers. (Refl.; fam.) *A i se încurca limba* = a i se împletici limba (din cauza băuturii, a unei emoții etc.). ◊ Compus: *încurcă-lume* s. m. și f. = (fam.) om care încurcă pe alții, care nu este bun de nimic. **2.** Tranz. și refl. Expr. *(Se) încurcă lucrurile* = (se) creează o situație complicată, confuză. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) prinde în mreje.

ÎNCURCÁLĂ s. f. (Reg.) Încurcătură. – **Încurca** + suf. *-ală.*

ÎNCURCÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) încurca*. – V. **încurca.**

ÎNCURCÁT1 s. n. Faptul de *a (se) încurca*. – V. **încurca.**

ÎNCURCÁT2**, -Ă,** încurcați, -te, adj. I. **1.** (Despre fire, ață etc.) Amestecat și înnodat (cu alte fire); încâlcit. **2.** (Despre drumuri) Greu de găsit; întortocheat. **II. 1.** (Despre idei, acțiuni etc.) Greu de urmărit; confuz, nelămurit, neclar, nedeslușit. **2.** Stingherit, stânjenit, jenat. – V. **încurca.**

ÎNCURCĂTÚRĂ, *încurcături,* s. f. **1.** Amestecătură, încâlcire de fire, de ață etc. **2.** Situație complicată, neplăcută. ♦ Confuzie. ◊ Expr. *A pune* (pe cineva) *în încurcătură* = a pune pe cineva într-o situație din care nu știe cum să iasă. ♦ Jenă, tulburare. – **Încurca** + suf. *-ătură.*

ÎNCURELÁ, *încurelez*, vb. I. Tranz. (Pop.) A prinde în curele. – **În** + **curele** (pl. lui *curea).*

ÎNCUSCRÍ, *încuscresc*, vb. IV. Refl. recipr. A se face cuscru cu cineva; *p. ext*. a fi sau a deveni rudă prin alianță cu cineva. – **În** + **cuscru.**

ÎNCUSCRÍRE, *încuscriri*, s. f. Acțiunea de *a se încuscri* și rezultatul ei. – V. **încuscri.**

ÎNCUVIINȚÁ, *încuviințez,* vb. I. Intranz. A fi de acord. ♦ Tranz. A consimți, a permite. [Pr.: *-vi-in-*] – **În** + **cuviință.**

ÎNCUVIINȚÁRE, *încuviințări,* s. f. Acțiunea de *a încuviința* și rezultatul ei; aprobare, consimțământ, asentiment. [Pr.: *-vi-in-*] – V. **încuviința.**

ÎNDÁTĂ adv. Imediat, numaidecât, acum; acuși, acușica. ◊ Loc. conj. (De) îndată ce = imediat ce, după ce, când. ◊ Loc. adv. (Reg.) Îndata-mare = în cea mai mare grabă. – **În** + **dată.**

ÎNDATINÁ vb. I v. **îndătina.**

ÎNDATINÁT, -Ă adj. v. **îndătinat.**

ÎNDATORÁ, îndatorez, vb. I. **1.** Tranz. A obliga, a impune ca o datorie. **2.** Tranz. A obliga pe cineva la recunoștință printr-un ajutor dat la nevoie. **3.** Refl. A face datorii; a se împrumuta; a se încurca în datorii. [Var.: **îndatorí** vb. IV] – **În** + **dator.**

ÎNDATORÁT, -Ă, *îndatorați, -te*, adj. **1.** Dator (cu bani). **2.** Obligat la ceva, recunoscător pentru ceva. [Var.: **îndatorít, -ă** adj.] – V. **îndatora.**

ÎNDATORÍ vb. IV v. **îndatora.**

ÎNDATORÍNȚĂ, *îndatorințe,* s. f. (Rar) Îndatorire. – **Îndatori** + suf. *-ință.*

ÎNDATORÍRE, *îndatoriri*, s. f. **1.** Obligație bănească. **2.** Obligație morală; sarcină obligatorie, datorie. – V. **îndatori.**

ÎNDATORÍT, -Ă adj. v. **îndatorat.**

ÎNDATORITÓR, -OÁRE, *îndatoritori, -oare*, adj. **1.** Serviabil, binevoitor. **2.** (Neobișnuit) Obligatoriu. – **Îndatori** + suf. *-tor.*

ÎNDĂMÂNĂ adv. v. **îndemână.**

ÎNDĂRĂPNIC, -Ă adj. v. **îndărătnic.**

ÎNDĂRĂT adv. I. **1.** În spate, în urmă, înapoi. ◊ Expr. *(De-a) îndărătele(a)* = **a)** cu spatele înainte; **b)** pe dos. **2.** La locul de proveniență, în locul unde a fost înainte. **3.** (În expr.) *A da îndărăt* = **a)** a regresa; **b)** (despre lucruri) a restitui. **II.** Mai demult, (mai) înainte de timpul actual. [Var.: **îndărápt** adv.].

ÎNDĂRĂTNIC, -Ă, *îndărătnici, -ce*, adj. (Adesea substantivat) Încăpățânat, nesupus; *p. ext*. stăruitor, perseverent. [Var.: (reg.) **îndărăpnic, -ă** adj.] – **Îndărăt** + suf. *-nic.*

ÎNDĂRĂTNICÍ, *îndărătnicesc,* vb. IV. Refl. A stărui cu încăpățânare într-o atitudine; a se încăpățâna; *p. ext*. a persevera. – Din **îndărătnic.**

ÎNDĂRĂTNICÍE, *îndărătnicii,* s. f. Încăpățânare; *p. ext*. stăruință, perseverență. – **Îndărătnic** + suf. *-ie.*

ÎNDĂRĂTUL prep. În dosul (cuiva), în urma (cuiva sau a ceva), după (ceva). – V. **îndărăt.**

ÎNDĂTINÁ, *îndătinez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se obișnui (cu) ceva. ♦ Tranz. A avea obiceiul să..., a obișnui. [Var.: **îndatiná** vb. I] – **În** + **datină.**

ÎNDĂTINÁT, -Ă, îndătinați, -te, adj. Care a devenit o datină; înrădăcinat. ♦ (Despre oameni) Deprins, obișnuit (cu ceva). [Var.: **îndatinát, -ă** adj.] – V**. îndătina.**

ÎNDÂRJÍ, *îndârjesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină dârz, a persista sau a determina pe cineva să persiste în ceva; a (se) înverșuna, a (se) înfuria. – **În** + **dârz.**

ÎNDÂRJÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) îndârji;* înverșunare, întărâtare. – V. **îndârji.**

ÎNDÂRJÍT, -Ă, *îndârjiți, -te*, adj. Dârz, stăruitor, perseverent; înverșunat, întărâtat. – V. **îndârji.**

ÎNDE prep. (Înv. și pop.) **1.** (Înaintea unui pronume la pl. sau între două pronume care se află în raport de reciprocitate) Între, laolaltă, împreună. **2.** Spre, către. – **În** + **de.**

ÎNDEAIÉVEA adv. (Rar) Aievea. [Pr.: *-de-a-ie-*] – **În** + **de4** + **aievea.**

ÎNDEAJÚNS adv. De ajuns, destul, suficient. [Pr.: *-de-a-*] – **În** + **de4** + **ajuns.**

ÎNDEAPROÁPE adv. În mod amănunțit, cu mare atenție. [Pr.: *-de-a-*] – **În** + **de4** + **aproape.**

ÎNDELÉTE adv. (Mai ales în forma *pe îndelete)* Cu încetul, fără grabă. – **În** + **de4** + **lete. -** Et. nec.

ÎNDELETNICÍ, *îndeletnicesc*, vb. IV. Refl. A se ocupa cu ceva, a-și petrece vremea cu ceva. – Et. nec.

ÎNDELETNICÍRE, *îndeletniciri*, s. f. Meserie, profesie; ocupație. ♦ Preocupare, grijă. – V. **îndeletnici.**

ÎNDELÚNG, -Ă, *îndelungi*, adj. Care durează mult timp; îndelungat. ♦ (Adverbial) Multă vreme; îndelungat. – **În** + **de4** + **lung.**

ÎNDELUNGÁ, *îndelúng*, vb. I. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) prelungi în durată. – Din **îndelung.**

ÎNDELUNGÁT, -Ă, *îndelungați, -te*, adj. Care durează (de) mult timp; îndelung. ♦ (În legătură cu noțiuni temporale) Mult, lung; îndelung. ♦ (Adverbial; înv.) Îndelung. – V. **îndelunga.**

ÎNDEMÂNÁTEC, -Ă adj. v. **îndemânatic.**

ÎNDEMÂNÓS, -OÁSĂ adj. v. **îndemânos.**

ÎNDEMÂNÁ, *îndemânez*, vb. I. Refl. (Înv.) A fi în stare să facă un lucru, a-i fi la îndemână să facă ceva; a se înlesni. – V. **îndemână.**

ÎNDEMÂNÁRE s. f. Ușurința de a face un lucru ca urmare a unei bune deprinderi sau a unei înclinații; iscusință, abilitate, pricepere, dibăcie. – V. **îndemâna.**

ÎNDEMÂNÁTEC, -Ă adj. v. **îndemânatic.**

ÎNDEMÂNÁTIC, -Ă, *îndemânatici, -ce*, adj. **1.** Care execută bine și ușor orice muncă manuală; iscusit, dibaci. ♦ (Adverbial) Cu îndemânare. **2.** De care te folosești cu ușurință; comod. **3.** (Înv.) Potrivit, favorabil. [Var.: **îndemânátec, -ă, îndemănátec, -ă** adj.] – **Îndemână** + suf. *-atic.*

ÎNDEMÂNÁ adv. Ușor, comod, lesnicios. ◊ Loc. adv. și prep. *La îndemână* (sau *la îndemâna) cuiva* = accesibil, în imediata apropiere, ușor de folosit, de obținut; la dispoziție sau la dispoziția cuiva. [Var.: **îndămână** adv.] – **În** + **de4** + **mână.**

ÎNDEMÂNÓS, -OÁSĂ, *îndemânoși, -oase*, adj. (Reg.) Care prezintă comoditate; comod. [Var.: **îndemánós, -oásă** adj.] – **Îndemână** + suf. *-os.*

ÎNDÉMN, *îndemnuri*, s. n. Faptul de a îndemna. ♦ Ceea ce stimulează la o acțiune; imbold, impuls, stimulent. – Din **îndemna** (derivat regresiv).

ÎNDEMNÁ, *îndémn*, vb. I. Tranz. **1.** A convinge pe cineva să facă ceva, a chema la o acțiune; a îmboldi, a stimula, a impulsiona; a îmbia. **2.** A sili un animal să pornească sau să meargă mai repede. ♦ Intranz. (Reg.; despre animale) A se sili la drum, a înainta trăgând.

ÎNDEMNÁRE, *îndemnări,* s. f. Acțiunea de *a (se) îndemna;* îndemn. – V. **îndemna.**

ÎNDEÓBȘTE adv. De obicei, în mod obișnuit, în general. [Pr.: *-de-ob-*] – **În** + **de4** + **obște.**

ÎNDEOSÉBI adv. Mai ales, mai cu seamă. [Pr.: *-de-o-*] – **În** + **deosebi.**

ÎNDEPĂRTÁ, *îndepărtez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să fie sau a ține departe; a înlătura. **2.** Refl. A pleca din apropierea cuiva sau a ceva; a merge în altă parte. ♦ A se abate, a devia. – **În** + **depărta.**

ÎNDEPĂRTÁRE, *îndepărtări,* s. f. Acțiunea de *a (se) îndepărta* și rezultatul ei; înlăturare, eliminare; destituire; abatere, deviere. – V. **îndepărta.**

ÎNDEPĂRTÁT, -Ă, *îndepărtați, -te*, adj. Care este situat la (mare) distanță; depărtat. ♦ Care vine de departe. ♦ Care s-a petrecut demult. – V. **îndepărta.**

ÎNDEPLINÍ, *îndeplinesc*, vb. IV. Tranz. A săvârși, a face, a înfăptui, a realiza ceva; a duce la bun sfârșit. – **În** + **deplin.**

ÎNDEPLINÍRE, *îndepliniri*, s. f. Acțiunea de *a îndeplini* și rezultatul ei; înfăptuire, executare; realizare. – V. **îndeplini.**

ÎNDESÁ, *îndés*, vb. I. **1.** Tranz. A apăsa, a presa ca să încapă cât mai mult într-un spațiu restrâns, a vârî cu forța (într-un spațiu limitat); a înghesui, a bucși. **2.** Tranz. A-și așeza pălăria, căciula, șapca,

trăgând-o cât mai mult pe cap. **3.** Refl. (Despre o mulțime de persoane sau de lucruri în mișcare) A se aduna, a se îngrămădi unul lângă altul, unul peste altul; a se înghesui.

ÎNDESÁRE, *îndesări*, s. f. Acțiunea de *a (se) îndesa;* înghesuire, îngrămădire. – V. **îndesa.**

ÎNDESÁT, -Ă, *îndesați, -te*, adj. **1.** Foarte plin, cu conținutul presat; îngrămădit, înghesuit2. ◊ Loc. adv. *Cu vârf și îndesat* = din belșug, cu prisosință. **2.** Greu, puternic, apăsat. **3.** Compact, dens, masiv. – V. **îndesa.**

ÎNDESÍ, *îndesesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină mai des, mai compact. – **În** + **des.**

ÎNDESÍRE s. f. Faptul de *a (se) îndesi;* sporire; desime. – V. **îndesi.**

ÎNDESÍT, -Ă, *îndesiți, -te*, adj. Care a devenit mai des; *p. ext.* mai frecvent. – V. **îndesi.**

ÎNDESTÚL, -Ă, *îndestui, -le*, adj. (Înv.) Destul. ♦ (Adverbial) Cât trebuie, cât se cuvine; de ajuns. – **În** + **destul.**

ÎNDESTULÁ, *îndestulez*, vb. I. Tranz. A da (sau a lua) destul; a satisface, a sătura (cu de-ale mâncării). ♦ Refl. A avea după dorință, a avea tot ce este necesar. – Din **îndestul.**

ÎNDESTULÁRE, *îndestulări,* s. f. Acțiunea de *a (se) îndestula* și rezultatul ei; belșug, abundență. – V. **îndestula.**

ÎNDESTULÁT, -Ă, *îndestulați, -te*, adj. Care are de ajuns, satisfăcut. – V. **îndestula.**

ÎNDESTULĂTÓR, -OÁRE, *îndestulători, -oare*, adj. Care este în cantitate suficientă; care îndestulează, satisface. ♦ (Adverbial) Îndeajuns. – **Îndestula** + suf. *-ător.*

ÎNDIGUÍ, *îndiguiesc*, vb. IV. Tranz. A mărgini o apă sau a înconjura o suprafață cu diguri, a zăgăzui; *p. gener.* a ridica un dig. – **În** + **dig** + suf. *-ui.*

ÎNDIGUÍRE, *îndiguiri*, s. f. Acțiunea de *a îndigui;* zăgăzuire. – V. **îndigui.**

ÎNDIGUÍT, -Ă, *îndiguiți, -te*, adj. Mărginit de diguri; îngrădit cu diguri, zăgăzuit. – V. **îndigui.**

ÎNDOBITOCÍ, *îndobitocesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A-și pierde sau a face pe cineva să-și piardă capacitățile intelectuale și morale; a (se) prosti1,[1] a (se) tâmpi, a (se) abrutiza. – **În** + **dobitoc.**

ÎNDOBITOCÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) îndobitoci* și rezultatul ei. – V. **îndobitoci.**

ÎNDOBITOCÍT, -Ă, *îndobitociți, -te*, adj. Care și-a pierdut capacitățile intelectuale și morale; prostit. – V. **îndobitoci.**

ÎNDOÍ, (**I**) *îndói*, (**II, III**) *îndoiesc*, vb. IV. **I. 1.** Tranz. A strânge în două o stofă, o hârtie, un material etc.; a strânge ceva de două sau de mai multe ori. **2.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni curb; a (se) încovoia, a (se) apleca, a (se) înclina. ♦ Refl. (Despre oameni) A se gârbovi. **II.** Tranz. A mări ceva de două ori; a dubla. **III.** Refl. A fi nesigur în părerea sa, a sta la îndoială. – **În** + **doi.**

ÎNDOIÁLĂ, *îndoieli*, s. f. **1.** Neîncredere; ezitare, șovăială; îndoire. ◊ Expr. *A cădea la îndoială* = a începe să se îndoiască de ceva, a fi nesigur. *A pune* (ceva) *la îndoială* = a se îndoi (**III**) de ceva. **2.** (Rar) Îndoire (a corpului). [Pr.: *-do-ia-*] – **Îndoi** + suf. *-eală.*

ÎNDOIÉLNIC, -Ă, *îndoielnici, -ce*, adj. Care provoacă îndoială, care nu poate fi primit ca sigur; dubios, echivoc, discutabil. ♦ Care pare puțin probabil; nesigur. ♦ Care nu inspiră încredere; suspect, necurat. ♦ Șovăitor, nehotărât. [Pr.: *-do-iel-*] – **Îndoială** + suf. *-nic* sau **îndoi** + suf. *-elnic.*

ÎNDOIÓS, -OÁSĂ, *îndoioși, -oase*, adj. (Rar) Îndoielnic, nesigur, problematic. [Pr.: *-do-ios*] – **Îndoi** + suf. *-os.*

ÎNDOÍRE, *îndoiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) îndoi;* împăturire; încovoiere. ♦ (Înv.) Îndoială (**1**). – V. **îndoi.**

ÎNDOÍT, -Ă, *îndoiți, -te*, adj. **I. 1.** Strâns prin îndoire; care păstrează urma unei împăturiri; cu îndoituri. **2.** Curbat, încovoiat. **II.** Care este de două ori mai mare sau mai mult decât altceva; dublu2, dublat. **III.** Care este nesigur de părerea sa, care stă la îndoială. – V. **îndoi.**

ÎNDOITÚRĂ, *îndoituri*, s. f. Partea, locul unde un obiect a fost sau este îndoit. ♦ (Rar) Cotitură. ♦ (Rar) Adâncitură, cută a unui teren. [Pr.: *-do-i-*] – **Îndoi** + suf. *-tură.*

ÎNDOPÁ, *îndóp*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. (Fam.) A (se) hrăni peste măsură; a (se) supraalimenta, a (se) ghiftui. ♦ Tranz. A hrăni o pasăre vârându-i pe gât mâncare pentru a o îngrășa. **2.** Tranz. (Reg.) A îndesa. – **În** + **dop.**

ÎNDOPÁRE, îndopări, s. f. Acțiunea de a (se) îndopa; îndopat1. – V. **îndopa.**

ÎNDOPÁT1 s. n. Îndopare. – V. **îndopa.**

ÎNDOPÁT2**, -Ă,** *îndopați, -te*, adj. Hrănit peste măsură; ghiftuit; (despre păsări) îngrășat prin îndopare. – V. **îndopa.**

ÎNDOSÍ, *îndosesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) dosi. – **În** + **dosi.**

ÎNDRĂCÍ, *îndrăcesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A (se) înfuria, a (se) înrăi. – **În** + **drac.**

ÎNDRĂCÍRE s. f. Stare de (extremă) iritare; furie. – V. **îndrăci.**

ÎNDRĂCÍT, -Ă, *îndrăciți, -te*, adj. Scos din fire; furios; afurisit, al dracului, rău. ♦ Teribil, grozav, înfocat, aprins. ♦ Fig. Drăcos, șmecher; plin de temperament. – V. **îndrăci.**

ÎNDRĂGÍ, *îndrăgesc*, vb. IV. Tranz. A simți atracție, afecțiune, dragoste pentru cineva sau ceva; *p. ext.* a iubi. ♦ Refl. recipr. (Pop.) A se iubi. – **În** + **drag.**

ÎNDRĂGÍRE s. f. Faptul de *a îndrăgi* pe cineva. – V. **îndrăgi.**

ÎNDRĂGÍT, -Ă, *îndrăgiți, -te*, adj. **1.** Iubit2. **2.** Îndrăgostit. – V. **îndrăgi.**

ÎNDRĂGITÓR, -OÁRE, *îndrăgitori, -oare*, adj. (Rar) Care îndrăgește. – **Îndrăgi** + suf. *-tor.*

ÎNDRĂGOSTÍ, *îndrăgostesc,* vb. IV. Refl. A prinde dragoste de cineva, a începe să iubească pe cineva; a se amoreza, a se înamora. ♦ Tranz. (Neobișnuit) A iubi pe cineva. ♦ Refl. recipr. (Pop.) A se iubi. – **În** + **dragoste.**

ÎNDRĂGOSTÍRE s. f. (Rar) Faptul de *a (se) îndrăgosti;* îndrăgire, înamorare. – V. **îndrăgosti.**

ÎNDRĂGOSTÍT, -Ă, *îndrăgostiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care iubește pe cineva; amorezat, înamorat. – V. **îndrăgosti.**

ÎNDRĂZNEÁLĂ, *îndrăzneli,* s. f. Atitudine sau purtare îndrăzneață; curaj, cutezanță, îndrăznire. ♦ Faptă îndrăzneață. – **Îndrăzni** + suf. *-eală.*

ÎNDRĂZNÉȚ, -EÁȚĂ, *îndrăzneți, -e*, adj. Care nu se teme de greutăți și de pericole; curajos, cutezător, îndrăznitor. ♦ (Adesea adverbial) Original; excentric. ♦ Care își îngăduie prea multe; obraznic. – **Îndrăzni** + suf. *-eț.*

ÎNDRĂZNÍ, *îndrăznesc,* vb. IV. Tranz. A avea curaj; a nu se teme, a cuteza să... – **În** + **drăzni.**

ÎNDRĂZNÍRE s. f. (Înv.) Îndrăzneală. – V. **îndrăzni.**

ÎNDRĂZNITÓR, -OÁRE, *îndrăznitori, -oare,* adj. (Înv.) Care îndrăznește; îndrăzneț. – **Îndrăzni** + suf. *-tor.*

ÎNDREÁ s. m. (Înv. și reg.) Decembrie. – Din n. pr. **Andrei.**

ÎNDREPTÁ, *îndrépt*, vb. I. **I. 1.** Tranz. A face drept ceea ce era îndoit sau strâmb. **2.** Tranz. și refl. A (se) schimba din rău în bine; a (se) îmbunătăți, a (se) ameliora. **II. 1.** Refl. A porni într-o anumită direcție. ◊ (Expr.) *A-și îndrepta pașii* = a merge spre **2.** Tranz. A arăta cuiva drumul bun; a îndruma, a conduce în direcția potrivită. ◊ Expr. *A îndrepta pașii cuiva* = **a)** a face pe cineva să meargă spre...; **b)** a călăuzi, a conduce (în viață). *A(-și) îndrepta gândul asupra cuiva* (sau *a ceva)* = a i se duce gândul la cineva sau la ceva. [Prez. ind. și: *îndreptéz*] – **În** + **drept.**

ÎNDREPTÁR, *îndreptare*, s. n. Colecție de norme, reguli și practici pentru un anumit domeniu; călăuză, ghid. – **În** + **dreptar** (Înv. „îndreptar" < *drept).*

ÎNDREPTÁRE, *îndreptări,* s. f. Acțiunea de *a (se) îndrepta* și rezultatul ei; corectare, corectiv. ♦ (Înv. și pop.) Dreptate, îndreptățire. ♦ (Înv.; la pl.) Act justificativ, document oficial. – V. **îndrepta.**

ÎNDREPTÁT, -Ă, *îndreptați, -te*, adj. **1.** (Despre obiecte strâmbe, deformate) Readus la forma, la starea normală, dreaptă. **2.** Corectat, rectificat. ♦ (Rar) Drept, cinstit, corect. – V. **îndrepta.**

ÎNDREPTĂTÓR, -OÁRE, *îndreptători, -oare*, adj. (Și substantivat; înv.) Care îndreaptă, îndrumă; călăuzitor. – **Îndrepta** + suf. *-ător.*

ÎNDREPTĂȚÍ, *îndreptățesc,* vb. IV. Tranz. A da cuiva dreptul la ceva; a autoriza, a justifica (ceva); a îndritui, a îndreptui. – **În** + **dreptate.**

ÎNDREPTĂȚÍRE, *îndreptățiri,* s. f. Acțiunea de *a îndreptăți;* justificare. – V. **îndreptăți.**

ÎNDREPTĂȚÍT, -Ă, îndreptățiți, -te, adj. Care are dreptul la ceva; autorizat să...; justificat; îndrituit. – V. **îndreptăți.**

ÎNDREPTUÍ, *îndreptuiesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A îndreptăți. – **În** + **drept** + suf. *-ui* .

ÎNDRUGÁ, *îndrúg*, vb. I. Tranz. **1.** A toarce lână sau cânepă în fire groase și puțin răsucite, necesare pentru anumite țesături; *p. ext.* a toarce grosolan și în grabă. **2.** (Fam.) A pronunța nedeslușit cuvintele, a îngâima; a exprima prost ceva; a fi fără șir la vorbă; *p. ext.* a vorbi fără rost,nimicuri. ◊ Expr. *A îndruga (la) verzi și uscate* = a înșira, a spune fleacuri, minciuni, vrute și nevrute.
– **În** + **drugă.**

ÎNDRUGÁRE, *îndrugări,* s. f. Acțiunea de *a îndruga* și rezultatul ei. – V. **îndruga.**

ÎNDRUMÁ, *îndrúm*, vb. I. Tranz. **1.** A arăta cuiva drumul, a îndrepta în direcția potrivită; a călăuzi. ♦ Refl. (Reg.) A se îndrepta spre o țintă, a pleca la drum, a porni. **2.** A călăuzi pe cineva într-un domeniu, în viață. [Prez. ind. și: *îndrumez*] – **În** + **drum.**

ÎNDRUMÁR, *îndrumare*, s. n. Îndrumător. – **Îndruma** + suf. *-ar.*

ÎNDRUMÁRE, *îndrumări,* s. f. Acțiunea de *a (se) îndruma;* îndreptare, dirijare; călăuzire. ♦ Indicație, directivă, sfat. – V. **îndruma.**

ÎNDRUMĂTÓR, -OÁRE, *îndrumători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care îndrumă, orientează; călăuzitor. ♦ (Substantivat, n.) Lucrare care îndrumă într-un domeniu; îndrumar. – **Îndruma** + suf. *-ător.*

ÎNDUIOȘÁ, *înduioșez,* vb. I. Refl. și tranz. A fi cuprins sau a face pe cineva să fie cuprins de duioșie, de milă. [Pr.: *-du-io-*. – Var.: (rar) **înduioși** vb. IV] – **În** + **duios.**

ÎNDUIOȘÁRE s. f. Faptul de *a (se) înduiosa;* duioșie. [Pr.: *-du-io-*. – Var.: **înduioșíre** s. f.] – V. **înduiosa.**

ÎNDUIOȘÁT, -Ă, *înduioșați, -te*, adj. Cuprins de înduioșare; mișcat, emoționat. ♦ (Rar) Duios. [Pr.: *-du-io-*] – V. **înduiosa.**

ÎNDUIOȘĂTÓR, -OÁRE, *înduioșători, -oare*, adj. Care provoacă înduioșare; mișcător, impresionant, emoționant. [Pr.: *-du-io-*] – **Înduiosa** + suf. *-ător.*

ÎNDUIOȘÍ vb. IV v. **înduiosa.**

ÎNDUIOȘÍRE s. f. v. **înduiosare.**

ÎNDULCÍ, *îndulcesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A face ca o mâncare sau o băutură să fie (mai) dulce (prin adaos de zahăr, miere etc.); *p. ext.* (pop.) a face mai gustos. ◊ Expr. *A se îndulci la ceva* = a descoperi un lucru bun și a-l căuta mereu. **2.** Tranz. Fig. A face mai bun, a satisface; a umple de mulțumire; a desfăta. – **În** + **dulce.**

ÎNDULCÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) îndulci.* – V. **îndulci.**

ÎNDULCÍT, -Ă, *îndulciți, -te*, adj. **1.** (Despre mâncăruri și băuturi) Care a fost făcut (mai) dulce (prin adaos de zahăr, miere etc.). **2.** Fig. Blând, domol. – V. **îndulci.**

ÎNDULCITÓR, -OÁRE, *îndulcitori, -oare*, adj. Care îndulcește. ♦ Fig. Care desfată, satisface. – **Îndulci** + suf. *-tor.*

ÎNDUMNEZEÍ, *îndumnezeiesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A diviniza. ♦ A glorifica, a preamări. – **În** + **Dumnezeu.**

ÎNDUMNEZEÍRE s. f. (Rar) Faptul de *a îndumnezei;* divinizare, adorație. – V. **îndumnezei.**

ÎNDUMNEZEÍT, -Ă, *îndumnezeiți, -te*, adj. (Rar) Divin, minunat. – V. **îndumnezei.**

ÎNDUPLECÁ, *îndúplec*, vb. I. Tranz. A face pe cineva să se supună, să cedeze, să consimtă la ceva; a determina, a hotărî pe cineva să facă ceva. ♦ Refl. A se arăta milos, bun; a se îndura. – **În** + **dupleca .**

ÎNDUPLECÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) îndupleca.* – V. **îndupleca.**

ÎNDUPLECĂTÓR, -OÁRE, *înduplecători, -oare*, adj. (Înv.) Care înduplecă; convingător. – **Îndupleca** + suf. *-ător.*

ÎNDURÁ, *îndúr*, vb. I. **1.** Tranz. A suporta cu răbdare un necaz, o durere, o boală etc.; a pătimi, a suferi. **2.** Refl. A se arăta milos, bun; a se înduplleca. ♦ A-i fi milă cuiva de cineva. **3.** Refl. A consimți, a-l lăsa pe cineva inima să..., a se hotărî.

ÎNDURÁRE, *îndurări,* s. f. Acțiunea de *a (se) îndura* și rezultatul ei; putere de a răbda; răbdare; milă, compătimire, bunătate. – V. **îndura.**

ÎNDURĂTÓR, -OÁRE, *îndurători, -oare*, adj. (Înv.) **1.** Plin de milă; milostiv. **2.** Care suportă cu răbdare suferințele; răbdător. – **Îndura** + suf. *-ător.*

ÎNDURERÁ, *îndurerez*, vb. I. Tranz. A provoca cuiva o durere sufletească; a întrista, a amărî, a mâhni. ♦ (Rar) A pricinui cuiva o durere fizică. – **În** + **durere.**

ÎNDURERÁRE s. f. Mâhnire, întristare. – V. **îndurera.**

ÎNDURERÁT, -Ă, *îndureraț, -te*, adj. Care încearcă, suportă o mare durere sufletească; trist, amărât. ♦ Care exprimă durere, mâhnire. – V. **îndurera.**

ÎNDUȘMĂNÍ, *îndușmănesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A se dușmăni. – **În** + **dușmăni.**

ÎNDUȘMĂNÍT, -Ă, *îndușmăniți, -te*, adj. (Reg.) Care nutrește dușmănie împotriva cuiva, învrăjbit cu cineva. – V. **îndușmăni.**

ÎNEC, *înecuri*, s. n. **1.** Moarte prin sufocare în apă (sau în alt lichid); înecăciune (**2**). **2.** Revărsare mare de ape; inundare, inundație; puhoi. – Din **îneca** (derivat regresiv).

ÎNECÁ, *înéc*, vb. I. **1.** Refl. și tranz. A muri sau a face să moară prin sufocare în apă . **2.** Refl. (Despre nave) A se scufunda. ◊ Fig. A se cufunda, a se afunda. **3.** Tranz. (Despre ape) A inunda un loc, o arătură etc. ♦ Fig. A copleși, a înăbuși. **4.** Refl. și tranz. A (se) sufoca, a (se) înăbuși. – **În** + **neca.**

ÎNECÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) îneca* și rezultatul ei; inundare, revărsare. – V. **îneca.**

ÎNECÁT, -Ă, *înecați, -te*, adj. **1.** Asfixiat prin înec. **2.** (Despre o navă) Scufundat în apă. **3.** Inundat. **4.** Înăbușit, sufocat. – V. **îneca.**

ÎNECĂCIÓS, -OÁSĂ, *înecăcioși, -oase,* adj. Care îneacă (**4**); sufocant. ♦ (Despre alimente) Care se înghite cu greutate. [Var.: **necăciós, -oásă** adj.] – **Îneca** + suf. *-ăcios.*

ÎNECĂCIÚNE, *înecăciuni,* s. f. **1.** Greutate de a respira; asfixie, sufocare, năduf. **2.** (Rar) Înec (**1**). – **Îneca** + suf. *-ăciune.*

ÎNECĂTÓR, -OÁRE, *înecători, -oare,* adj. (Rar) Înăbușitor, sufocant. – **Îneca** + suf. *-ător.*

ÎNFĂPTUÍ, *înfăptuiesc,* vb. IV. Tranz. A aduce la îndeplinire; a realiza, a îndeplini. – **În** + **făptui.**

ÎNFĂPTUÍRE, înfăptuiri, s. f. Acțiunea de a înfăptui și rezultatul ei; realizare, îndeplinire; (concr.) operă realizată. – V. **înfăptui.**

ÎNFĂPTUÍT, -Ă, *înfăptuiți, -te,* adj. Care este dus la îndeplinire; realizat, îndeplinit. – V. **înfăptui.**

ÎNFĂPTUITÓR, -OÁRE, *înfăptuitori, -oare,* s. m. și f. (Rar) Persoană care înfăptuiește ceva; realizator. [Pr.: *-tu-i-*] – **Înfăptui** + suf. *-tor.*

ÎNFĂȘÁ, *înfăș,* vb. I. Tranz. A înfășura un copil în scutece (și în fețe); *p. ext.* a înfășura corpul sau o parte a corpului cu o legătură, un bandaj. - **În** + **fășa.**

ÎNFĂȘÁRE, *înfășări,* s. f. Acțiunea de *a înfășa.* – V. **înfășa.**

ÎNFĂȘÁT, -Ă, *înfășați, -te,* adj. Înfășurat în scutece (și în fașă); *p. ext.* bandajat. – V. **înfășa.**

ÎNFĂȘURÁ, *înfășór,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi strâns de jur împrejur cu o pânză, cu o învelitoare, cu un material izolant etc. **2.** Tranz. Fig. A cuprinde, a învălui. **3.** Tranz. și refl. A (se) încolăci. ♦ Tranz. A depăna (pe un ghem, pe un fus etc.). **4.** Refl. (Fam.) A se învârti de colo până colo; a da târcoale. [Prez. ind. și: *înfășur*].

ÎNFĂȘURÁRE, *înfășurări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înfășura* și rezultatul ei. – V. **înfășura.**

ÎNFĂȘURĂTÓR, -OÁRE, *înfășurători, -oare,* adj. (Rar) Care servește la înfășurare, care înfășoară. – **Înfășura** + suf. *-ător.*

ÎNFĂȘURĂTÚRĂ, *înfășurături,* s. f. (Rar) Ceea ce înfășoară ceva sau este înfășurat pe ceva. – **Înfășura** + suf. *-ătură.*

ÎNFĂȚÁ, *înfăț,* vb. I. Tranz. A îmbrăca cu o față de pernă, de plapumă etc. ◊ Expr. *A înfăța patul* = a schimba lenjeria patului. – **În** + **față.**

ÎNFĂȚÁRE s. f. Faptul de a înfăța. – V. **înfăța.**

ÎNFĂȚÁT, -Ă, *înfățați, -te,* adj. (Despre plăpumi, perne) Îmbrăcat cu rufărie (curată). – V. **înfăța.**

ÎNFĂȚIȘÁ, *înfățișez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) prezenta; a (se) arăta. ♦ Tranz. A descrie ceva sau pe cineva cu ajutorul cuvintelor, al culorilor etc.; a zugrăvi, a reprezenta. **2.** Refl. A-și imagina, a-și închipui. [Var.: (reg.) **înfățoșá** vb. I] – **În** + **fățiș.**

ÎNFĂȚIȘÁRE, *înfățișări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) înfățișa* și rezultatul ei; prezentare, descriere, zugrăvire. **2.** (Concr.) Aspect sub care se prezintă un lucru sau o ființă; configurație. [Var.: (reg.) **înfățoșáre** s. f.] – V. **înfățișa.**

ÎNFĂȚOȘÁ vb. I v. **înfățișa.**

ÎNFĂȚOȘÁRE s. f. v. **înfățișare.**

ÎNFIÁ, *înfiez,* vb. I. Tranz. A adopta (cu forme legale) un copil. [Pr.: *-fi-a*] – **În** + **fiu. ÎNFIÁT, -Ă,** *înfiați, -te,* adj. Care devine fiu sau fiică prin înfiere. [Pr.: *-fi-at*] – V. **înfia.**

ÎNFIERÁ, *înfierez,* vb. I. Tranz. **1.** A însemna un animal cu ajutorul fierului înroșit. **2.** Fig. A condamna cu toată severitatea, a osândi în public; a stigmatiza. – **În** + **fier.**

ÎNFIERÁRE, *înfierări,* s. f. Acțiunea de *a înfiera;* înfierat1. – V. **înfiera.**

ÎNFIERÁT1 s. n. Înfierare. – V. **înfiera.**

ÎNFIERÁT2**, -Ă,** înfierați, -te, adj. **1.** (Despre animale) Însemnat cu fierul roșu; (despre semne) aplicat cu fierul roșu. **2.** Fig. Osândit în public; stigmatizat. **3.** (Pop.) Îmbrăcat în fier; ferecat. – V. **înfiera.**

ÎNFIERBÂNTÁ, *înfierbânt,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face fierbinte. ♦ Fig. A (se) aprinde de mânie. ♦ Refl. Fig. A se antrena într-o acțiune; a se înflăcăra. ♦ Tranz. Fig. A insufla avânt, pasiune. – **În** + **fierbinte.**

ÎNFIERBÂNTÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) înfierbânta;* înfierbântat1. – V. **înfierbânta.**

ÎNFIERBÂNTÁT1 s. n. Înfierbântare. – V. **înfierbânta.**

ÎNFIERBÂNTÁT2**, -Ă,** *înfierbântați, -te,* adj. Care s-a încălzit foarte tare; încins2. ♦ Fig. Înflăcărat, aprins. – V. **înfierbânta.**

ÎNFIERBÂNTĂTÓR, -OÁRE, *înfierbântători, -oare,* adj. Care înfierbântă. – **Înfierbânta** + suf. *-ător.*

ÎNFIÉRE, *înfieri,* s. f. Acțiunea de *a înfia* și rezultatul ei; adoptare, adopție. [Pr.: *-fi-e-*] – V. **înfia.**

ÎNFIETÓR, -OÁRE, *înfietori, -oare,* s. m. și f. Persoană care, printr-un act juridic, devine părintele unui copil care nu a fost al lui; adoptator. [Pr.: *-fi-e-*] – **Înfia** + suf. *-tor.*

ÎNFIGĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *înfigăreți, -e,* adj. (Despre oameni) Care se vâră sau se amestecă în toate; băgăcios, băgăreț. – **Înfige** + suf. *-ăreț.*

ÎNFÍGE, *înfig,* vb. III. Tranz. A face ca un obiect cu vârf ascuțit să intre adânc în ceva; a implânta, a vârî. ◊ Expr. *A înfige mâna* sau *mâinile* (în ceva) = a apuca (ceva) cu putere. [Perf. s. *înfipsei*, part. *înfipt*].

ÎNFÍGERE, *înfigeri,* s. f. Acțiunea de *a (se) înfige;* implântare. – V. **înfige.**

ÎNFIINȚÁ, *înființez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să ia ființă; a crea, a întemeia, a fonda, a alcătui. **2.** Refl. (Despre oameni) A se prezenta, a se înfățișa undeva (pe neașteptate). – **În** + **ființă.**

ÎNFIINȚÁRE, *înființări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înființa;* fondare, instituire, întemeiere. ♦ (Rar) Realizare, executare. – V. **înființa.**

ÎNFILTRÁ vb. I v. **infiltra.**

ÎNFILTRÁRE s. f. v. **infiltrare.**

ÎNFILTRÁȚIE s. f. v. **infiltrație.**

ÎNFIORÁ, *înfiór,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A face ca cineva să fie cuprins sau a fi cuprins de fiori; a (se) speria, a (se) înfricoșa. **2.** A suferi sau a face pe cineva să sufere o impresie adâncă, a (se) pătrunde de un sentiment adânc; a (se) emoționa, a (se) tulbura. [Pr.: *-fi-o-*. – Prez. ind. și: *înfioréz*] – **În** + **fior.**

ÎNFIORÁRE, *înfiorări,* s. f. Faptul de *a (se) înfiora;* frică, spaimă; neliniște, tulburare, emoție. [Pr.: *-fi-o-*] – V. **înfiora.**

ÎNFIORÁT, -Ă, *înfiorați, -te,* adj. **1.** Cuprins de fiori; speriat, înfricoșat. **2.** Emoționat, tulburat. [Pr.: *-fi-o-*] – V. **înfiora.**

ÎNFIORĂTÓR, -OÁRE, *înfiorători, -oare,* adj. Care produce fiori (de spaimă); fioros, înspăimântător, îngrozitor. [Pr.: *-fi-o-*] – **Înfiora** + suf. *-ător.*

ÎNFÍPT, -Ă, *înfipți, -te,* adj. **1.** Nemișcat, neclintit, țeapăn. **2.** (Fam.) Îndrăzneț, cutezător. – V.

ÎNFIRÁ, *înfir,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A coase sau a broda cu fir. **2.** A depăna fire toarse. – **În** + **fir.**

ÎNFIRÁT, -Ă, *înfirați, -te,* adj. (Rar) Cusut sau brodat cu fir. – V. **înfira.**

ÎNFIRIPÁ, *înfiripez,* vb. I. **1.** Tranz. A alcătui ceva din elemente puține, disparate sau

înfige.

necorespunzătoare; a înjgheba. ♦ Refl. Fig. A lua naștere, a prinde consistență. **2.** Refl. A-și reveni în puteri; a se reface după o boală, a se întrema. [Prez. ind. și: *înfiríp*. – Var.: înciripá vb. I].

ÎNFIRIPÁRE, *înfiripări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înfiripa;* înjghebare; întremare (după o boală). – V. **înfiripa.**

ÎNFIRIPÁT, -Ă, înfiripați, -te, adj. **1.** Înjghebat, alcătuit (cu greu). **2.** Restabilit după o boală, întremat. – V. **înfiripa.**

ÎNFLĂCĂRÁ, *înflăcărez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) aprinde, a (se) înfierbânta, a (se) pasiona, a (se) entuziasma. **2.** A face să capete sau a căpăta culoarea flăcării; a (se) înroși, a se îmbujora. – **În** + **flacără.**

ÎNFLĂCĂRÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) înflăcăra;* ardoare, pasiune. – V. **înflăcăra.**

ÎNFLĂCĂRÁT, -Ă, *înflăcărați, -te,* adj. **1.** Avântat, pasionat. **2.** Care e aprins, care dogorește; *p. ext.* de culoare roșie ca focul. – V. **înflăcăra.**

ÎNFLORÁ, *înflorez,* vb. I. Tranz. A împodobi cu flori țesute, brodate, pictate, incrustate. – **În** + **flori** (pl. lui *floare).*

ÎNFLORÁT, -Ă, *înfloranți, -te,* adj. Ornamentat cu flori țesute, brodate etc.; înflorit. – V. **înflora. ÎNFLORÍ,** *înfloresc,* vb. IV. **I.** Intranz. A face, a da flori; a se acoperi de flori. **II. 1.** Intranz. Fig. A-și face apariția, a se arăta; a se ivi; a se dezvolta, a crește, a prospera. ♦ (Despre față) A se îmbujora, a se lumina. **2.** Tranz. A împodobi (prin cusături, desene, ornamente etc.), a înfrumuseța.

ÎNFLORÍRE, *înfloriri,* s. f. Acțiunea de *a înflori*. – V. **înflori.**

ÎNFLORÍT, -Ă, *înfloriți, -te,* adj. **I.** (Despre plante) Care a făcut, a dat flori; acoperit de flori, plin de flori; (despre flori) care și-a deschis bobocii. **II. 1.** Fig. (Despre față; *p. ext.* despre oameni) Îmbujorat; luminat. **2.** Împodobit cu desene, cu ornamente; înflorat. – V. **înflori.**

ÎNFLORITÓR, -OÁRE, *înfloritori, -oare,* adj. Care e în plină dezvoltare, care prosperă. – **Înflori** + suf. *-tor.*

ÎNFLORITÚRĂ, *înflorituri,* s. f. Podoabă, ornament, broderie. – **Înflori** + suf. *-tură.*

ÎNFOCÁ, (rar) *înfóc,* vb. I. (Rar) **1.** Tranz. A înfierbânta, a încălzi ceva la foc; a da foc la ceva. **2.** Refl. Fig. A se aprinde, a se înflăcăra (ca urmare a unui sentiment puternic). – **În** + **foc.**

ÎNFOCÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) înfoca;* înflăcărare, entuziasm; ardoare, pasiune. – V. **înfoca.**

ÎNFOCÁT, -Ă, *înfocați, -te,* adj. **1.** Înfierbântat peste măsură; fierbinte, aprins2; care arde și dogorește ca focul. ♦ De culoarea focului, roșu-aprins. ♦ Fig. (Despre ochi) Focos, scânteietor, viu. **2.** Fig. Înflăcărat, însuflețit, pasionat. – V. **înfoca.**

ÎNFOFOLÍ, *înfofolesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) îmbrăca sau a (se) acoperi cu (prea) multe haine groase și călduroase pentru a (se) feri de frig; a (se) îmbodoli, a (se) încotoșmăna. – Et. nec.

ÎNFOFOLÍT, -Ă, *înfofoliți, -te,* adj. Îmbrăcat, acoperit cu (prea) multe haine groase; îmbodolit, încotoșmănat. – V. **înfofoli.**

ÎNFOIÁ, *înfói,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) desface, a (se) umfla (asemenea foalelor). ♦ Refl. (Despre păsări) A-și umfla, a-și răsfira, a-și zbârli penele.♦ Refl. Fig. (Despre oameni) A-și da ifose, a-și da importanță. **2.** Refl. (Despre pământ și alte materiale) A se afâna. [Pr.: *-fo-ia*. – Prez. ind. și: *înfoiéz*] – **În** + **foi** (pl. lui *foaie).*

ÎNFOIÁT, -Ă, *înfoiați, -te,* adj. **1.** (Rar) Desfăcut, umflat (asemenea foalelor). ♦ (Despre păsări) Cu penele umflate, răsfirate, zbârlite. ♦ (Despre haine) Larg, creț. **2.** (Despre pământ) Afânat. – V. **înfoia.**

ÎNFOIÉRE, *înfoieri,* s. f. Acțiunea de *a (se) înfoia* și rezultatul ei. – V. **înfoia.**

ÎNFOMETÁ, *înfometez,* vb. I. Tranz. A face să flămânzească; a constrânge prin foame. – **În** + **foamete.**

ÎNFOMETÁRE s. f. Acțiunea de *a înfometa* și rezultatul ei. – V. **înfometa.**

ÎNFOMETÁT, -Ă, *înfometați, -te,* adj. Care suferă de foame; flămând, flămânzit, famelic. – V. **înfometa.**

ÎNFRĂȚÍ, *înfrățesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. și tranz. A (se) lega printr-o dragoste frățească, a (se) împrieteni. **2.** Intranz. (Despre plante) A da naștere la lăstari, a fi în faza de înfrățire (**2**). – **În** + **frate.**

ÎNFRĂȚÍRE s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) înfrăți* și rezultatul ei; prietenie frățească; fraternizare. **2.** Formare a lăstarilor laterali la baza tulpinii principale a cerealelor păioase sau a gramineelor perene din pajiști; lăstărire. – V. **înfrăți.**

ÎNFRĂȚÍT, -Ă, *înfrățiți, -te,* adj. **1.** Legat de altul prin relații frățești. **2.** (Despre plante) Care a dat lăstari din tulpina principală. – V. **înfrăți.**

ÎNFRĂȚITÓR, -OÁRE, *înfrățitori, -oare,* adj. (Rar) Care înfrățește. – **Înfrăți** + suf. *-tor.*

ÎNFRÂNÁ, *înfrânez,* vb. I. Tranz. A pune frâu; *p. ext.* a îmblânzi, a domestici. ♦ Fig. A stăvili,a reține, a potoli. ♦ Tranz. și refl. Fig. A (se) stăpâni, a (se) domina. – **În** + **frâna.**

ÎNFRÂNÁRE, *înfrânări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înfrâna; fig.* reținere, abținere, cumpătare. – V. **înfrâna.**

ÎNFRÂNÁT, -Ă, *înfrânați, -te,* adj. (Despre animale de ham) Căruia i s-a pus frâu. – V. **înfrâna.**

ÎNFRÂNGE, *înfrâng,* vb. III. Tranz. A învinge, a birui, a bate (în luptă). ♦ A-și stăpâni o anumită stare sufletească. [Perf. s. *înfrânsei*, part. *înfrânt*].

ÎNFRÂNGERE, *înfrângeri*, s. f. Acțiunea de *a înfrânge;* învingere. – V. **înfrânge.ÎNFRÂNT, -Ă,** *înfrânți, -te,* adj. Învins, biruit, bătut (în luptă). – V. **înfrânge.**

ÎNFRICÁ vb. I. Refl. (Înv.; folosit la timpurile trecute) A se înfricoșa. – **În** + **frică.**

ÎNFRICÁT, -Ă, *înfricați, -te,* adj. (Înv.) înfricoșat. – V. **înfrica.**

ÎNFRICOȘÁ, *înfricoșez,* vb. I. Refl. și tranz. A fi cuprins sau a face pe cineva să fie cuprins de frică; a (se) înspăimânta; a (se) îngrozi, a se înfrica. – **În** + **fricos.**

ÎNFRICOȘÁRE s. f. Acțiunea de a (se) înfricoșa; frică; intimidare. – V. **înfricoșa.**

ÎNFRICOȘÁT, -Ă, *înfricoșați, -te,* adj. Cuprins de frică; speriat2, înspăimântat, îngrozit, înfricat. ♦ Înfiorător, înspăimântător. – V. **înfricoșa.**

ÎNFRICOȘĂTÓR, -OÁRE, *înfricoșători, -oare,* adj. Care provoacă sau inspiră frică; îngrozitor, înspăimântător, abominabil, groaznic. – **Înfricoșa** + suf. *-ător.*

ÎNFRIGURÁRE s. f. Stare de încordare nervoasă, de nerăbdare, de emoție. ◊ Loc. adv. *Cu înfrigurare* = cu neliniște, cu emoție. – **Înfrigur**[at] + suf. *-are.*

ÎNFRIGURÁT, -Ă, *înfriguranți, -te,* adj. Care tremură de frig, pătruns de frig; *fig.* cuprins de nerăbdare, de emoție, de zel; febril. – **În** + **friguri** + suf. *-at.*

ÎNFRUMOȘÁ, *înfrumoșez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se înfrumuseța. – **În** + **frumos.**

ÎNFRUMUSEȚÁ, *înfrumusețez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face mai frumos; a (se) împodobi, a (se) înfrumoșa. – **În** + **frumusețe.**

ÎNFRUMUSEȚÁRE, *înfrumusețări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înfrumuseța;* împodobire. – V. **înfrumusețа.**

ÎNFRUMUSEȚÁT, -Ă, *înfrumusețați, -te,* adj. Care a devenit mai frumos; împodobit, ornat. – V. **înfrumusețа.**

ÎNFRUNTÁ, 1. A ține piept, a da piept, a rezista cu curaj (în fața unei primejdii).**2.** A mustra, a dojeni cu vorbe aspre de față cu alții; a certa, a ocărî. ♦ Refl. recipr. A avea un conflict, un schimb aprins de cuvinte.- **În** + **frunte.**

ÎNFRUNTÁRE, *înfruntări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înfrunta* și rezultatul ei. **1.** Mustrare, dojană aspră; *p. ext.* jignire, insultă. **2.** Rezistență hotărâtă; opunere îndrăzneață. ♦ Conflict, ciocnire. – V. **înfrunta.**

ÎNFRUNZÍ, pers. 3 *înfrunzește,* vb. IV. Intranz. A face frunze, a se acoperi cu frunze. – **În** + **frunză.**

ÎNFRUNZÍRE, înfrunziri, s. f. Acțiunea de a înfrunzi și rezultatul ei. – V. **înfrunzi.**

ÎNFRUNZÍT, -Ă, *înfrunziți, -te,* adj. Căruia i-a dat frunza, plin de frunze. – V. **înfrunzi.**

ÎNFRUPTÁ, *înfrúpt,* vb. I. Refl. A mânca din ceva deosebit de gustos. ♦ (Pop.) A mânca de dulce în zi de post. ♦ Fig. (Ir.) A trage beneficii (necinstite), a profita de... – **În** + **frupt.**

ÎNFRUPTÁRE s. f. Acțiunea de *a se înfrupta.* – V. **înfrupta.**

ÎNFULECÁ, *înfúlec,* vb. I. Tranz. A mânca lacom și repede, a înghiți pe nerăsuflate. [Var.: înfulicá vb. I]. - **În** + **fuleca.**

ÎNFULECÁRE s. f. Acțiunea de *a înfuleca.* – V. **înfuleca.**

ÎNFULICÁ vb. I v. **înfuleca.**

ÎNFUMURÁ, *înfumurez,* vb. I. Refl. A se comporta cu îngâmfare, a-și da aere, a se îngâmfa, a se infatua. – **În** + **fumuri** (pl. lui *fum).*

ÎNFUMURÁRE, *înfumurări,* s. f. Îngâmfare, mândrie nejustificată; orgoliu, aroganță, infatuare. – V. **înfumura.**

ÎNFUMURÁT, -Ă, *înfumurați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Îngâmfat, încrezut, închipuit, infatuat. – V. **înfumura.**

ÎNFUNDÁ, *înfúnd,* vb. I. **1.** Tranz. A pune fund la un butoi, la o putină etc. ♦ A astupa complet un orificiu, o deschizătură. ◊ Expr. *A-i înfunda* (cuiva) *gura* = a obliga (pe cineva) să tacă. ◊ Loc. adv. *Pe înfundate* = fără zgomot, înăbușit. **2.** Refl. (Despre drumuri, suprafețe etc.) A se închide, a se sfârși. ◊ Tranz. *A înfunda un șanț.* **3.** Tranz. A vârî, a îndesa (undeva la fund, în adâncime). ♦ A umple bine.. **4.** Refl. și tranz. A (se) adânci, a (se) cufunda. **– În** + **fund.**

ÎNFUNDÁRE s. f. Acțiunea de a (se) înfunda; astupare, înfundat1; astupat1. – V. **înfunda.**

ÎNFUNDÁT1 s. n. Faptul de *a (se) înfunda.* – V. **înfunda.**

ÎNFUNDÁT2, -Ă, *înfundați, -te,* adj. **1.** Închis, astupat ermetic. ◊ *Vin înfundat* = vin pus în sticle astupate ermetic. **2.** Fig. (Despre sunete) Înăbușit. – V. **înfunda.**

ÎNFUNDĂTOÁRE, înfundători, s. f. Fiecare dintre părțile care închid carul în față și în spate. – **Înfunda** + suf. -ătoare.

ÎNFUNDĂTÚRĂ, *înfundături,* s. f. Drum, stradă fără ieșire; intrare, fundătură. ♦ Loc (adâncit) care pare închis din toate părțile. – **Înfunda** + suf. *-ătură.*

ÎNFURCÁ vb. I v. **înfurci.**

ÎNFURCÁT, -Ă adj. v. **înfurcit.**

ÎNFURCĂTÚRĂ s. f. v. **înfurcitură.**

ÎNFURCÍ, *înfurc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Refl. A se bifurca. **2.** Refl. recipr. A se certa, a se încăiera. [Var.: **înfurcá** vb. I] – **În** + **furcă.**

ÎNFURCÍT, -Ă, *înfurciți, -te,* adj. (Înv. și pop.) Bifurcat. [Var. **înfurcát, -ă** adj.] – V. **înfurca.**

ÎNFURCITÚRĂ, *înfurcituri,* s. f. (Înv.) Bifurcare de drumuri; răspântie. [Var.: **înfurcătúră** s. f.] – **Înfurci** + suf. *-tură.*

ÎNFURIÁ, *înfúrii,* vb. I. Refl. și tranz. A fi cuprins sau a face pe cineva să fie cuprins de furie; a (se) mânia, a (se) enerva, a (se) irita. [Pr.: *-ri-a*] – **În** + **furie.**

ÎNFURIÁT, -Ă, *înfuriați, -te,* adj. Cuprins de furie; furios, mânios. [Pr.: *-ri-at*] – V. **înfuria.**

ÎNFURIÉRE s. f. Acțiunea de *a (se) înfuria;* furie, *mânie.* [Pr.: *-ri-e-*] – V. **înfuria.**

ÎNFURNICÁ, pers. 3 *înfurnică,* vb. I. Tranz. impers. (Pop.) A fi cuprins de furnicături, de fiori, a simți înțepături pe piele. – **În** + **furnică.**

ÎNGĂDUÍ, *îngădui,* vb. IV. **1.** Tranz. A da voie, a permite, a admite, a încuviința, a tolera ceva; a da cuiva permisiunea, a-l lăsa să... ♦ Refl. recipr. (Pop.) A se învoi, a se înțelege unul cu altul, a trăi în armonie. **2.** Tranz. și intranz. (Pop.) A avea răbdare; a aștepta; a da răgaz; a amâna. ♦ (Reg.) A întârzia, a zăbovi. [Prez. ind. și: *îngăduiesc*].

ÎNGĂDUIÁLĂ, *îngăduieli,* s. f. Îngăduință. [Pr.: *-du-ia-*] – **Îngădui** + suf. *-eală.*

ÎNGĂDUÍNȚĂ s. f. Încuviințare, permisiune, voie; indulgență, toleranță, îngăduială, îngăduire. ♦ Înțelegere, bunăvoință reciprocă. – **Îngădui** + suf. *-ință.*

ÎNGĂDUÍRE s. f. Îngăduință. – V. **îngădui.**

ÎNGĂDUITÓR, -OÁRE, *îngăduitori, -oare,* adj. Care îngăduie (**1**); *p. ext.* care iartă ușor, tolerant, răbdător; concesiv, indulgent. ♦ Blând, bun. [Pr.: *-du-i-*] – **Îngădui** + suf. *-tor.*

ÎNGĂIMÁ, *îngáim,* vb. I. **1.** Tranz. A rosti cu greutate, nedeslușit, încurcat; a bolborosi, a îndruga, a îngăla (**2**); *p. ext.* a fredona, a cânta. **2.** Refl. (Reg.) A sta la îndoială; a zăbovi. [Prez. ind. și: *îngáim, îngăimez*] – Et. nec.

ÎNGĂIMÁRE, *îngăimări,* s. f. Faptul de *a (se) îngăima;* îngăimeală. – V. **îngăima.**

ÎNGĂIMÁT, -Ă, *îngăimați, -te,* adj. (Despre rostire, vorbe etc.) Nedeslușit, bolborosit, tărăgănat, șovăielnic; îngălat (**2**). – V. **îngăima.**

ÎNGĂIMĂTÓR, -OÁRE, *îngăimători, -oare,* adj. (Rar) Care îngaimă; confuz. – **Îngăima** + suf. *-ător.*

ÎNGĂIMEÁLĂ, *îngăimeli,* s. f. (Rar) Îngăimare. – **Îngăima** + suf. *-eală.*

ÎNGĂLÁ, *îngălez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** (Pop.) A (se) murdări. **2.** Tranz. (Reg.) A îngăima (**1**). – Et. nec.

ÎNGĂLÁRE, *îngălări,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) îngăla* și rezultatul ei. – V. **îngăla.**

ÎNGĂLÁT, -Ă, *îngălați, -te,* adj. **1.** (Pop.) Murdar, neîngrijit. **2.** (Reg.; despre rostire, vorbe etc.) Îngăimat (**1**). – V. **îngăla.**

ÎNGĂLĂCIÚNE, *îngălăciuni,* s. f. (Înv.) Neîngrijire, necurățenie. – **Îngăla** + suf. *-ăciune.*

ÎNGĂLBENÍ, *îngălbenesc,* vb. IV. Intranz., refl. și tranz. A deveni sau a face să devină galben, palid; *p. ext.* a (se) ofili, a (se) veșteji; a (se) gălbeni. [Var.: (pop.) **îngălbiní** vb. IV] – **În** + **galben.**

ÎNGĂLBENÍRE, *îngălbeniri,* s. f. Faptul de *a (se) îngălbeni; p. ext.* veștejire, ofilire. [Var.: (pop.) **îngălbinire** s. f.] – V. **îngălbeni.**

ÎNGĂLBENÍT, -Ă, *îngălbeniți, -te,* adj. Devenit galben, palid; *p. ext.* ofilit, vestejit; gălbenit. [Var.: (pop.) **îngălbinít, -ă** adj.] – V. **îngălbeni.**

ÎNGĂLBINÍ vb. IV v. **îngălbeni.**

ÎNGĂLBINÍRE s. f. v. **îngălbenire.**

ÎNGĂLBINÍT, -Ă adj. v. **îngălbenit.**

ÎNGÂMFÁ, *îngâmfez,* vb. I. Refl. A se mândri, a se fuduli, a se făli; a fi încrezut, a fi trufaș, a se infatua. [Prez. ind. și: (înv.) *îngấmf*] – **În** + **gâmfa.**

ÎNGÂMFÁRE s. f. Atitudine de încredere exagerată în propriile sale însușiri; trufie, orgoliu, fală; infatuare. – V. **îngâmfa.**

ÎNGÂMFÁT, -Ă, *îngâmfați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care are o părere foarte bună despre sine; încrezut, fudul; vanitos, orgolios, infatuat. – V. **îngâmfa.**

ÎNGÂNÁ, *îngân,* vb. I. **1.** Tranz. A imita, a repeta (în bătaie de joc) vorbele, glasul cuiva. **2.** Tranz. A rosti sau a cânta ceva încet, șoptit (și neclar); a murmura, a mormăi. **3.** Refl. A se îmbina; a se confunda, a se amesteca. ◊ Expr. *A se îngâna ziua cu noaptea* = a se ivi zorile; a începe să se întunece. **4.** Refl. și tranz. (Rar) A (se) mișca ușor; a (se) legăna.

ÎNGÂNÁRE, *îngânări,* s. f. Acțiunea de *a (se) îngâna* și rezultatul ei; cântec (nedeslușit), murmurare. – V. **îngâna.**

ÎNGÂNÁT, -Ă, *îngânați, -te,* adj. (Despre vorbe, sunete) Rostit ușor, murmurat, șoptit. – V. **îngâna.**

ÎNGÂNDURÁ, *îngândurez,* vb. I. Refl. și tranz. A cădea sau a pune pe gânduri. ♦ A (se) îngrijora. – **În** + **gânduri** (pl. lui *gând).*

ÎNGÂNDURÁRE, *îngândurări,* s. f. Faptul de a fi îngândurat; cufundare în gânduri. ♦ Îngrijorare. – V. **îngândura.**

ÎNGÂNDURÁT, -Ă, *îngândurați, -te,* adj. Cufundat în gânduri; gânditor. ♦ Îngrijorat. – V. **îngândura.**

ÎNGEMĂNÁ, *îngemănez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) uni3 strâns; a (se) împreuna, a (se) îmbina; a (se) amesteca. [Prez. ind. și: *îngemăn*]. – **În** + **gemăna.**

ÎNGEMĂNÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) îngemăna;* unire, îmbinare. – V. **îngemăna.**

ÎNGEMĂNÁT, -Ă, *îngemănați, -te,* adj. Unit, îmbinat. – V. **îngemăna.**

ÎNGENUNCHEÁ, *îngenunchez,* vb. I. **1.** Intranz. A se așeza în genunchi. **2.** Tranz. Fig. A supune, a aservi. ♦ (Rar) A da în stăpânire, a închina (unui dușman). [Prez. ind. și: *îngenúnchi*]. - **În** + **genunchi.**

ÎNGENUNCHEÁT, -Ă, *îngenuncheați, -te,* adj. **1.** Care stă în genunchi. **2.** Fig. Supus, aservit. – V. **îngenunchea.**

ÎNGENUNCHÉRE, *îngenuncheri,* s. f. Acțiunea de *a îngenunchea* și rezultatul ei. – V. **îngenunchea.**

ÎNGER, *îngeri,* s. m. (În creștinism, mozaism și islam) Ființă spirituală creată de Dumnezeu, înzestrată cu calități excepționale (de bunătate, de frumusețe), considerată ca slujitor și mesager al divinității, mediator între acesta și oameni. ◊ *Înger păzitor* = persoană care veghează asupra cuiva, care are grijă de sănătatea cuiva. ◊ Expr. *Tare de înger* = care nu se lasă ușor intimidat sau înduioșat; curajos, rezistent. *Slab de înger* = care cedează, se descurajează ușor, lipsit de voință; fricos, timid. ♦ Epitet dezmierdător dat unei persoane.

ÎNGERÁȘ, *îngerași,* s. m. Diminutiv al lui *înger;* îngerel. – **Înger** + suf. *-aș.*

ÎNGEREÁ, *îngerele,* s. f. (Rar) Plantă erbacee cu flori albe . – **Înger**[el] + suf. *-ea.*

ÎNGERÉL, *îngerei,* s. m. (Rar) Îngeraș. – **Înger** + suf. *-el.*

ÎNGERÉSC, -EÁSCĂ, *îngerești,* adj. **1.** Care aparține îngerilor, privitor la îngeri, de îngeri. ♦ Ca de îngeri; pur, neprihănit; excepțional. **2.** (Rar) Călugăresc, monahal. – **Înger** + suf. *-esc.*

ÎNGERÉȘTE adv. Ca îngerii; *p. ext.* foarte frumos sau foarte bun. – **Înger** + suf. *-ește.*

ÎNGHEMUÍ, *înghemuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ghemui. – **În** + **ghemui.**

ÎNGHESUÍ, *înghésui,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre ființe) A se îmbulzi, a se îngrămădi (într-un spațiu restrâns); a (se) ghemui. **2.** Tranz. A băga, a vârî pe cineva sau ceva într-un loc strâmt. [Prez. ind. și: *înghesuiesc*] – **În** + **ghes** + suf. *-ui.*

ÎNGHESUIÁLĂ, *înghesuieli,* s. f. Îngrămădire de ființe sau de lucruri într-un loc; îmbulzeală, aglomerație. [Pr.: *-su-ia-*] – **Înghesui** + suf. *-eală.*

ÎNGHESUÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) înghesui;* înghesuit1. – V. **înghesui.**

ÎNGHESUÍT1 s. n. Înghesuire. – V. **înghesui.**

ÎNGHESUÍT2, -Ă, *înghesuiți, -te,* adj. **1.** Strâns, îngrămădit (în număr mare într-un spațiu restrâns); ghemuit2. ◊ Expr. (Adverbial, rar) *A râde înghesuit* = a râde înfundat. **2.** În care este mare înghesuială; aglomerat. – V. **înghesui.**

ÎNGHEȚ, *înghețuri,* s. n. Trecere a apei în stare de gheață; înghețare; *p. ext.* ger mare. ♦ Fig. Fior de frig, răceală. – Din **înghețа** (derivat regresiv).

ÎNGHEȚÁ, *înghéț,* vb. I. **1.** Intranz. (La pers. 3) A se preface în gheață. ◊ Expr. *A-i îngheța cuiva inima* (sau *sângele în vine)* = a înlemni, a încremeni. ♦ (Despre sol) A se întări, a se învârtoșa din cauza înghețului. **2.** Intranz. și tranz. fact. A degera, a amorți sau a face să degere, să amorțească de frig. **3.** Intranz. Fig. A încremeni, a înlemni, a înmărmuri (de frică, de emoție). - **În** + **gheață.**

ÎNGHEȚÁRE s. f. **1.** Acțiunea de *a îngheța* și rezultatul ei; îngheț. **2.** (În sintagma) *Înghețarea salariilor* = măsură economică de menținere neschimbată a salariilor într-o perioadă de urcare a costului vieții. – V. **înghețа.**

ÎNGHEȚÁT, -Ă, înghețați, -te, adj., s. f. **1.** Adj. (Despre lichide) Transformat în gheață; acoperit cu o pojghiță de gheață; (despre sol) întărit, învârtoșat din cauza înghețării.♦ Înțepenit, amorțit de ger; degerat. **2.** Adj. Fig. Înmărmurit, împietrit (de emoție). ♦ (Despre ochi) Cu privirea fixă, lipsită de expresie. – V. **înghețа.**

ÎNGHIMPÁ, *înghímp,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) înțepa, a (se) împunge. ♦ Tranz. Fig. A îmboldi. – **În** + **ghimpe.**

ÎNGHIMPÁT, -Ă, *înghimpați, -te,* adj. (Pop.) Plin de ghimpi. – V. **înghimpa.**

ÎNGHIOLDEÁLĂ s. f. v. **înghionteală.**

ÎNGHIOLDÍ vb. IV v. **înghionti.**

ÎNGHIOLDÍRE s. f. v. **înghiontire.**

ÎNGHIONTEÁLĂ, *înghionteli,* s. f. Înghiontire. [Var.: **înghioldeálă** s. f.] – **Înghionti** + suf. *-eală.*

ÎNGHIONTÍ, *înghiontesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. A (se) lovi cu cotul sau cu pumnul, a(-și) da ghionți; a (se) ghionti. [Var.: **înghioldí** vb. IV] – **În** + **ghionti.**

ÎNGHIONTÍRE, *înghiontiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) înghionti* și rezultatul ei; înghionteală. [Var.: **înghioldíre** s. f.] – V. **înghionti.**

ÎNGHIȚÍ, *înghít,* vb. IV. Tranz. **I.** A face să treacă mâncarea, băutura etc. în stomac prin faringe și esofag; *p. ext.* a mânca, a devora. ◊ *A-și înghiți lacrimile* (sau *plânsul)* = a-și stăpâni plânsul; a

reprima izbucnirea unui sentiment. (Fam.) *A înghiți* (pe cineva) *din ochi* (sau *cu ochii)* = a nu se mai sătura privind pe cineva. **II.** Fig. (Despre pământ, apă etc.) A face să dispară ceva (cuprinzând în sine); a cuprinde, a învălui din toate părțile. ◊ Expr. *Parcă l-a înghițit pământul,* se spune despre cineva sau ceva care a dispărut fără urmă.

ÎNGHIȚÍRE, *înghițiri,* s. f. Acțiunea de *a înghiți*. – V. **înghiți.**

ÎNGHIȚITOÁRE, *înghițitori,* s. f. (Reg.) Gâtlej. – **Înghiți** + suf. *-toare.*

ÎNGHIȚITÚRĂ, *înghițituri,* s. f. Înghițire. ◊ Expr. *(A bea) dintr-o înghițitură* = (a bea) sorbind toată băutura dintr-o singură dată. ♦ (Concr.) Cantitatea de mâncare sau de băutură care se poate înghiți dintr-o dată. – **Înghiți** + suf. *-tură.*

ÎNGLODÁ, *înglodez*, vb. I. Refl. A se înfunda în noroi (fără a mai putea ieși); a se înnămoli, a se împotmoli. ♦ Fig. A face multe datorii. [Var.: (înv.) **înglodí** vb. IV] – **În** + **glod.**

ÎNGLODÁRE, *înglodări,* s. f. Acțiunea de *a se îngloda* și rezultatul ei. – V. **îngloda.**

ÎNGLODÁT, -Ă, *înglodați, -te,* adj. Plin de noroi, înnămolit. – V. **îngloda.**

ÎNGLODÍ vb. IV v. **înglodа.**

ÎNGLOTÍ, *înglotesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A aduna gloatele, oastea (în vederea unei acțiuni militare). ♦ Refl. A se îngrămădi. – **În** + **gloată.**

ÎNGLOTÍRE, *înglotiri,* s. f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) îngloti* și rezultatul ei; îngrămădire; concentrare. – V. **îngloti.**

ÎNGRĂDÍ, *îngrădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A împrejmui un teren (cu gard, cu uluci, cu zid etc.); *p. ext*. a hotărnici. ♦ Refl. Fig. A se pune la adăpost, a se apăra cu ajutorul cuiva sau a ceva. **2.** Tranz. Fig. A pune limite, a stăvili. **3.** Refl. recipr. (Înv.) A se înțelege, a cădea de acord. - **În** + **grădi.**

ÎNGRĂDÍRE, *îngrădiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) îngrădi* și rezultatul ei. – V. **îngrădi.**

ÎNGRĂDÍT, -Ă, *îngrădiți, -te,* adj. **1.** Care a fost înconjurat cu gard pentru a izola. ♦ Fig. Care se află la adăpost, apărat cu ajutorul cuiva sau a ceva. **2.** Fig. Căruia i s-au impus limite de acțiune; stăvilit. – V. **îngrădi.**

ÎNGRĂDITÓR, -OÁRE, *îngrăditori, -oare,* adj. (Rar) Care limitează, restrânge. – **Îngrădi** + suf. *-tor.*

ÎNGRĂDITÚRĂ, *îngrădituri,* s. f. Împletitură de nuiele (sau gard, zid, grilaj etc.) cu care se împrejmuiește un teren. – **Îngrădi** + suf. *-tură.*

ÎNGRĂMĂDEÁLĂ s. f. Aglomerație, înghesuială; grămădeală. – **Îngrămădi** + suf. *-eală.*

ÎNGRĂMĂDÍ, *îngrămădesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) strânge la un loc în număr mare, a (se) aduna grămadă; a (se) grămădi. ♦ A (se) înghesui, a (se) îmbulzi; a (se) grămădi. – **În** + **grămădi.**

ÎNGRĂMĂDÍRE, *îngrămădiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) îngrămădi* și rezultatul ei; înghesuială, grămadă, morman; grămădire. – V. **îngrămădi.**

ÎNGRĂMĂDÍT, -Ă, *îngrămădiți, -te,* adj. Care este adunat laolaltă în număr prea mare; înghesuit, îndesat, învălmășit. – V. **îngrămădi.**

ÎNGRĂȘÁ, *îngrâș,* vb. I. **1.** Refl. A deveni (mai) gras, a prinde grăsime. ♦ Tranz. fact. Spec. A face un animal să devină gras, hrănindu-l bine. **2.** Tranz. A îmbunătăți fertilitatea unui teren prin îngrășăminte; a gunoi2.

ÎNGRĂȘÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) îngrășa;* îngrășat1. – V. **îngrășa.**

ÎNGRĂȘÁT1 s. n. Îngrășare. – V. **îngrășa.**

ÎNGRĂȘÁT2, -Ă, *îngrășați, -te,* adj. **1.** (Despre ființe) Care a devenit (mai) gras. **2.** (Despre sol) Fertilizat prin îngrășăminte chimice sau naturale. – V. **îngrășa.**

ÎNGRĂȘĂMÂNT, *îngrășăminte,* s. n. Gunoi organic, băligar de vite sau produs mineral, folosite pentru a mări fertilitatea solului agricol. – **Îngrășa** + suf. *-ământ* .

ÎNGRĂȘĂTÓR, -OÁRE, *îngrășători, -oare,* adj., s. f. **1.** Adj. Care îngrașă. **2.** S. f. Numele a două plante erbacee cu frunze cărnoase, dintre care una are flori albastre-violete, iar cealaltă flori albe cu pete galbene . **3.** S. f. Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ și cu flori albe, grupate în formă de cârlig . – **Îngrășa** + suf. *-ător.*

ÎNGRĂȘĂTORÍE, *îngrășătorii,* s. f. Loc special amenajat, în care sunt îngrășate animalele destinate consumului. – **Îngrășător** + suf. *-ie.*

ÎNGREȚOȘÁ, *îngrețoșez,* vb. I. Refl. și tranz. A avea sau a produce cuiva o senzație de greață. ♦ Fig. A (se) scârbi, a (se) dezgusta. – **În** + **grețos.**

ÎNGREȚOȘÁRE s. f. Faptul de *a (se) îngreța;* senzație de greață, scârbă, dezgust. – V. **îngreța.**

ÎNGREUIÁ, *îngreuiez,* vb. I. (Rar) **1.** Tranz. și refl. A (se) face mai greu; a (se) îngreuna. **2.** Tranz. Fig. A face ca ceva să devină mai anevoios; a îngreuna, a pricinui cuiva greutăți. [Pr.: *-gre-u-*. – Prez. ind. și: *îngréui*] – **În** + **greoi.**

ÎNGREUIÁT, -Ă, *îngreuiați, -te,* adj. Devenit mai greu sau mai anevoios; îngreunat. [Pr.: *-gre-u-*] – V. **îngreuia.**

ÎNGREUIÉRE s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) îngreuia.* [Pr.: *-gre-u-*] – V. **îngreuia.**

ÎNGREUNÁ, *îngreunez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face mai greu; a (se) îngreuia, a (se) împovăra. ♦ Tranz. Fig. A produce o senzație de greutate, de apăsare. **2.** Tranz. Fig. A face ca ceva să devină anevoios, greu de îndeplinit; a îngreuia. [Pr.: *-gre-u-*. – Prez. ind. și: *îngreún*].

ÎNGREUNÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) îngreuna*. [Pr.: *-gre-u-*] – V. **îngreuna. ÎNGREUNÁT, -Ă,** *îngreunați, -te,* adj. Care a devenit mai greu sau mai anevoios; îngreuiat.
[Pr.: *-gre-u-*] – V. **îngreuna.**

ÎNGRIJÁ, *îngrijez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se îngrijora, a se neliniști. – **În** + **grijă.**

ÎNGRIJÁRE s. f. (Rar) Îngrijorare. – V. **îngrija.**

ÎNGRIJÁT, -Ă, *îngrijați, -te,* adj. (Înv.) îngrijorat, neliniștit. – V. **îngrija.**

ÎNGRIJÍ, *îngrijesc,* vb. IV. **I.** Tranz., intranz. și refl. A avea grijă de cineva sau de ceva, a purta de grijă cuiva. ♦ Tranz. A avea grijă de sănătatea cuiva. ♦ Refl. A-și căuta de sănătate. **II.** Refl. și tranz. (Înv.) A (se) îngrijora, a(-și) face griji. – **În** + **grijă.**

ÎNGRIJÍRE, *îngrijiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) îngriji* și rezultatul ei. **I. 1.** Grijă purtată unei ființe, unui lucru. ◊ Expr. *A da primele îngrijiri* = a da primul ajutor unui bolnav etc. **2.** Băgare de seamă, atenție. **II. (**Înv.) Îngrijorare, teamă. – V. **îngriji.**

ÎNGRIJÍT, -Ă, *îngrijiți, -te,* adj. **I. 1.** Căruia i se poartă de grijă; care este păstrat cu grijă. ♦ Curat; dichisit. **2.** Făcut cu grijă, cu străduință deosebită. **II.** (Înv.) Plin de griji; neliniștit. – V. **îngriji.**

ÎNGRIJITÓR, -OÁRE, *îngrijitori, -oare,* s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care îngrijește pe cineva, care poartă cuiva de grijă. ♦ (La f.) Femeie care îngrijește un bolnav. **2.** S. m. și f. Persoană însărcinată cu menținerea curățeniei. **3.** Adj. (Înv.) Îngrijorător. – **Îngriji** + suf. *-ător.*

ÎNGRIJORÁ, *îngrijorez*, vb. I. Tranz. și refl. A inspira sau a simți neliniște, grijă, teamă; a (se) neliniști, a (se) alarma, a (se) îngriji, a se îngrija. [Var.: (Înv.) **îngrijurá** vb. I] – **În** + **grijă** + suf. *-ura*.

ÎNGRIJORÁRE, *îngrijorări,* s. f. Starea omului îngrijorat; grijă; temere, neliniște, îngrijare. – V. **îngrijora.**

ÎNGRIJORÁT, -Ă, *îngrijorați, -te,* adj. Cuprins de griji; neliniștit, alarmat, îngrijat. – V. **îngrijora.**

ÎNGRIJORĂTÓR, -OÁRE, *îngrijorători, -oare,* adj. Care îngrijorează, care produce neliniște; alarmant, neliniștitor. – **Îngrijora** + suf. *-ător.*

ÎNGRIJURÁ vb. I v. **îngrijora.**

ÎNGROPÁ, *îngróp,* vb. I. **I.** Tranz. A băga un mort în groapă (respectând un anumit ceremonial); a înmormânta, a înhuma. **II.** Tranz. și refl. **1.** A (se) băga în pământ, a (se) acoperi cu pământ. **2.** Fig. A (se) cufunda în ceva sau undeva astfel încât să fie acoperit din toate părțile; a (se) înfunda. – **În** + **groapă.**

ÎNGROPÁRE, *îngropări,* s. f. Acțiunea de *a (se) îngropa.* – V. **îngropa.**

ÎNGROPÁT s. n. Faptul de *a (se) îngropa*. ♦ A doua prașilă a viei și a porumbului; mușuroit; acoperire cu pământ a viței-de-vie, toamna. – V. **îngropa.**

ÎNGROPĂCIÚNE, *îngropăciuni,* s. f. (Pop.) Înmormântare; ceremonie de înmormântare. ◊ Loc. adj. *De îngropăciune* = trist; cernit, funebru. – **Îngropa** + suf. *-ăciune.*

ÎNGROȘÁ, *îngróș,* vb. I. Refl. **1.** (Despre corpuri solide) A deveni mai gros, mai voluminos. ◊ Expr. *Se îngroașă gluma* (sau *treaba, lucrul)* = situația ia o întorsătură îngrijorătoare, neplăcută. **2.** (Despre lichide, vapori etc.) A deveni mai dens. ♦ A-și spori numărul; a se îndesi. – **În** + **gros.**

ÎNGROȘÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) îngroșa.* – V. **îngroșa.**

ÎNGROȘÁT, -Ă, *îngroșați, -te,* adj. Care a devenit mai gros, mai dens sau mai voluminos. – V. **îngroșa.**

ÎNGROZÍ, *îngrozesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A produce sau a simți spaimă, groază; a (se) înspăimânta, a (se) înfricoșa. – **În** + **groază.**

ÎNGROZÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) îngrozi* și rezultatul ei; groază, spaimă. ♦ (Înv.) Amenințare. – V. **îngrozi.**

ÎNGROZÍT, -Ă, *îngroziți, -te,* adj. Cuprins de groază; înspăimântat, înfricoșat. ♦ (Înv.) Îngrozitor. – V. **îngrozi.**

ÎNGROZITÓR, -OÁRE, *îngrozitori, -oare*, adj. Care îngrozește; înspăimântător, înfricoșător, înfiorător, îngrozit, grozav, groaznic. – **Îngrozi** + suf. *-tor*.

ÎNGRUZÍ vb. IV v. **îngurzi.**

ÎNGURGITÁ vb. I v. **ingurgita.**

ÎNGURGITÁRE s. f. v. **ingurgitare.**

ÎNGURLUÍ, *îngurluiesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A intra în relații de dragoste cu cineva; a se giugiuli. [Prez. ind. și: *îngúrlui*] – **În** + **gurlui.**

ÎNGURLUÍRE, *îngurluiri*, s. f. (Reg.) Acțiunea de *a se îngurlui* și rezultatul ei. – V. **îngurlui.**

ÎNGURZÍ, *îngurzesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A strânge, a încreți marginile unei opinci, ale unei pânze, ale unui sac etc. cu o sfoară, cu o curelușă trecută prin mai multe găuri.[Var.: îngruzí vb. IV] – **În** + **gurgui.**

ÎNGURZÍT, -Ă, *îngurziți, -te,* adj. (Reg.) Strâns, adunat în crețuri (cu ajutorul unei sfori, al unei cureluțe); încrețit2. – V. **îngurzi.**

ÎNGURZITÚRĂ, *îngurzituri*, s. f. (Reg.) Încrețitură, creț. – **Îngurzi** + suf. *-tură.*

ÎNGÚST, -Ă, *îngúști, -ste,* adj. **1.** Care are lățime mică (în raport cu lungimea). **2.** Subțire, delicat. **3.** Strâmt, neîncăpător, mic, limitat. *Spațiu îngust.*

ÎNGUSTÁ, *îngustez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face (mai) îngust. ♦ Fig. A (se) reduce, a (se) limita, a (se) mărgini.

ÎNGUSTÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) îngusta* și rezultatul ei. – V. **îngusta.**

ÎNGUSTÁT, -Ă, *îngustați, -te,* adj. Care a devenit îngust, căruia i s-a redus lățimea. – V. **îngusta.**

ÎNGUSTÍME, *îngustimi*, s. f. Însușirea de a fi îngust. – **Îngust** + suf. *-ime.*

ÎNHĂITÁ, *înhăitez,* vb. I. Refl. recipr. (Fam.) A se întovărăși, a intra în cârdășie cu unul sau cu mai multe persoane decăzute (pentru a săvârși împreună fapte reprobabile); a se încârdoșa. [Prez. ind. și: *înháit*] – **În** + **haită.**

ÎNHĂMÁ, *înhám,* vb. I. Tranz. A pune hamurile pe cal sau pe alte animale de tracțiune; a pune calul sau un alt animal de tracțiune în ham la un vehicul. – **În** + **ham.**

ÎNHĂMÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) înhăma;* înhămat1. – V. **înhăma.**

ÎNHĂMÁT1 s. n. Înhămare. – V. **înhăma.**

ÎNHĂMÁT2, -Ă, *înhămați, -te,* adj. Cu hamurile puse; prins la căruță, la trăsură, la sanie etc. ♦ (Rar; despre vehicule) La care s-au înhămat caii sau alte animale de tracțiune; tras de cai sau de alte animale de tracțiune. – V. **înhăma.**

ÎNHĂȚÁ, *înháț,* vb. I. Tranz. A apuca (pe cineva sau ceva) cu violență, repede și pe neașteptate; a înșfăca. – **În** + **hați.**

ÎNHĂȚÁRE s. f. Acțiunea de *a înhăța;* înșfăcare. – V. **înhăța.**

ÎNHUMÁ, *înhumez,* vb. I. Tranz. A înmormânta, a îngropa. - **În** + **huma.**

ÎNHUMÁRE, *înhumări,* s. f. Acțiunea de *a înhuma;* înmormântare, inhumație. – V. **înhuma.**

ÎNIERBÁ, *înierbez,* vb. I. Tranz. **1.** A planta cu ierburi un teren sterp. **2.** (Înv.) A pune într-un loc praf de pușcă, pentru a provoca o explozie. – **În** + **iarbă.**

ÎNIERBÁRE, *înierbări,* s. f. Acțiunea de *a înierba* și rezultatul ei. – V. **înierba.**

ÎNJGHEBÁ, *înjghéb,* vb. I. Tranz. A alcătui, a face ceva (la repezeală, improvizând din materiale puține, întâmplătoare și disparate); a înfiripa. ♦ P. gener. A construi, a întemeia. ♦ A face rost de...; a încropi. [Prez. ind. și: *înjghebez*] – **În** + **jgheab.**

ÎNJGHEBÁRE, *înjghebări,* s. f. Acțiunea de *a înjgheba* și rezultatul ei; înfiripare. – V. **înjgheba.**

ÎNJOSÍ, *înjosesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) umili; a (se) dezonora. – **În** + **jos.**

ÎNJOSÍRE, înjosiri, s. f. Acțiunea de a (se) înjosi și rezultatul ei; umilire, dezonorare, degradare. – V. **înjosi.**

ÎNJOSÍT, -Ă, înjosiți, -te, adj. Care este umilit; dezonorat. – V. **înjosi.**

ÎNJOSITÓR, -OÁRE, *înjositori, -oare*, adj. Care înjosește; umilitor; dezonorant, degradant. – **Înjosi** + suf. *-tor.*

ÎNJUGÁ, *înjúg*, vb. I. **1.** Tranz. A pune o vită (mai ales boii) la jug. **2.** Refl. și tranz. Fig. A (se) angaja, a (se) înhăma la o acțiune care cere eforturi stăruitoare. – Din [a pune] **în jug.**

ÎNJUGÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) înjuga;* înjugat1. – V. **înjuga.**

ÎNJUGÁT1 s. n. Înjugare. – V. **înjuga.**

ÎNJUGÁT2, -Ă, *înjugați, -te,* adj. (Despre vite, mai ales despre boi) Pus la jug. ♦ (Despre care sau plug) La care vitele au fost puse în jug. – V. **înjuga.**

ÎNJUMĂTĂȚÍ, *înjumătățesc,* vb. IV. Tranz. A împărți, a tăia, a desface etc. în două; a reduce la jumătate, a jumătăți. – **În** + **jumătate.**

ÎNJUMĂTĂȚÍRE s. f. Acțiunea de *a înjumătăți.* – V. **înjumătăți.**

ÎNJUMĂTĂȚÍT, -Ă, *înjumătățiți, -te,* adj. Împărțit în două; redus la jumătate. – V. **înjumătăți.**

ÎNJUNGHIÁ, *înjúnghii,* vb. I. Tranz. **1.** A vârî un cuțit, un pumnal sau alt obiect cu lamă ascuțită în cineva; a junghia; *spec.* a tăia, a ucide un animal. **2.** (La pers. 3) A simți sau a provoca o durere ascuțită, un junghi. [Pr.: *-ghi-a*] – **În** + **junghi.**

ÎNJUNGHIÁT, -Ă, *înjunghiați, -te,* adj. Rănit prin înjunghiere. [Pr.: *-ghi-at*] – V. **înjunghia.**

ÎNJUNGHIÉRE, înjunghieri, s. f. Acțiunea de a (se) înjunghia; junghiere. [Pr.: -ghi-e-] – V. **înjunghia.**

ÎNJUNGHIETÓR, -OÁRE, *înjunghietori, -oare,* adj., s. m., s. n. **1.** Adj. Care înjunghie, ucide, omoară, sacrifică; junghietor. ♦ Care produce junghiuri. **2.** S. m. Persoană care înjunghie animale; junghietor. **3.** S. n. Altar pe care se face sacrificarea; junghietor. [Pr.: *-ghi-e-*] – **Înjunghia** + suf. *-tor.*

ÎNJUNGHIETÚRĂ, înjunghieturi, s. f. **1.** Senzație dureroasă vie (ca de înjunghiere); junghi. **2.** Rană produsă prin înjunghiere; locul unde a pătruns o armă ascuțită. [Pr.: -ghi-e-] – **Înjunghia** + suf. *-ătură.*

ÎNJURÁ, *înjúr,* vb. I. Tranz., intranz. și refl., recipr. A rosti cuvinte injurioase sau de ocară la adresa cuiva; a (se) sudui.

ÎNJURÁRE, *înjurări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) înjura.* – V. **înjura.**

ÎNJURĂTÚRĂ, *înjurături,* s. f. Vorbă sau expresie injurioasă, de ocară; sudalmă. – **Înjura** + suf. *-ătură.*

ÎNLĂCRĂMÁ vb. I v. **înlăcrima.**

ÎNLĂCRĂMÁT, -Ă adj. v. **înlăcrimat.**

ÎNLĂCRIMÁ, *înlăcrimez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre oameni) A plânge, a lăcrima. **2.** Intranz. și refl. (Despre ochi) A se umple de lacrimi; a lăcrima. [Var.: **înlăcrămá** vb. I] – **În** + **lăcrima.**

ÎNLĂCRIMÁT, -Ă, *înlăcrimați, -te,* adj. Plin de lacrimi; plâns2, cu ochii scăldați în lacrimi, lăcrămos, lăcrimat. ♦ Îndurerat, trist. [Var.: înlăcrămát, -ă adj.] – V. **înlăcrima.**

ÎNLĂNȚUÍ, 1. A pune, a lega în lanțuri; a încătușa. **2.** A cuprinde pe cineva (cu brațele). **3.** Fig. A captiva, a subjuga, a încânta, a fermeca. **4.** A așeza în rând, a lega unul de altul, a coordona,a împreuna. [Prez. ind. și: înlănțuiesc] – **În** + **lanț** + suf. *-ui.*

ÎNLĂNȚUÍRE, *înlănțuiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) înlănțui* și rezultatul ei. – V. **înlănțui.**

ÎNLĂNȚUÍT, -Ă, *înlănțuiți, -te,* adj. **1.** Pus, legat în lanțuri; încătușat. ♦ (Despre oameni) Îmbrățișat. **2.** Legat unul de altul într-o succesiune continuă. – V. **înlănțui.**

ÎNLĂTURÁ, înlătur, vb. I. Tranz. A da la o parte, a îndepărta; a delătura; p. ext. a face să dispară. – **În** + **laturi** (pl. lui latură).

ÎNLĂTURÁRE s. f. Acțiunea de *a înlătura;* îndepărtare, eliminare, excludere. – V. **înlătura.**

ÎNLĂÚNTRU adv. v. **înăuntru.**

ÎNLĂÚNTRUL prep. v. **înăuntrul.**

ÎNLEMNÍ, *înlemnesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A rămâne sau a face să rămână nemișcat de frică, de spaimă sau de uimire; a încremeni, a înmărmuri, a împietri. – **În** + **lemn.**

ÎNLEMNÍRE s. f. Acțiunea de *a înlemni.* – V. **înlemni.**

ÎNLEMNÍT, -Ă, *înlemniți, -te,* adj. Care a rămas nemișcat de frică, de spaimă, de uimire; încremenit, înmărmurit, împietrit. – V. **înlemni.**

ÎNLESNÍ, *înlesnesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face ca ceva să fie ușor de realizat, de obținut; a ușura, a facilita. **2.** A ajuta pe cineva; a ușura cuiva o muncă, o acțiune. – **În** + **lesne.**

ÎNLESNÍRE, *înlesniri,* s. f. Acțiunea de *a înlesni* și rezultatul ei; facilitare, ușurare. ◊ Loc. adv. *Cu înlesnire* = lesne, ușor. ♦ Ajutorare, ajutor. – V. **înlesni.**

ÎNLOCUÍ, *înlocuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune ceva sau pe cineva în locul altuia. **2.** A îndepărta pe cineva dintr-un post, numind pe altcineva în locul lui. – Din loc. adv. **În** + **loc** + suf. *-ui.*

ÎNLOCUÍRE s. f. Acțiunea de *a înlocui* și rezultatul ei. – V. **înlocui.**

ÎNLOCUITÓR, -OÁRE, *înlocuitori, -oare,* adj., s. m. și f., s. n. (Persoană sau produs, material etc.) care înlocuiește sau cu care poate fi înlocuit cineva sau ceva. [Pr.: *-cu-i-*] – **Înlocui** + suf. *-tor.*

ÎNLÚNTRU adv. v. **înăuntru.**

ÎNMĂNUNCHEÁ, *înmănunchez,* vb. I. **1.** Tranz. A strânge, a lega în mănunchi. **2.** Refl. Fig. A se aduna la un loc. – **În** + **mănunchi.**

ÎNMĂNUNCHÉRE s. f. Faptul de *a (se) înmănunchea.* – V. **înmănunchea.**

ÎNMĂNUȘÁT, -Ă, *înmănușați, -te,* adj. Care poartă mănuși; cu mănuși. – **În** + **mănușă.**

ÎNMĂRMURÍ, *înmărmuresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A rămâne sau a face să rămână încremenit de frică, de groază, de uimire; a înlemni, a încremeni, a împietri. – **În** + **marmură.**

ÎNMĂRMURÍRE, *înmărmuriri,* s. f. Faptul de *a înmărmuri;* încremenire, înlemnire, împietrire. – V. **înmărmuri.**

ÎNMĂRMURÍT, -Ă, *înmărmuriți, -te,* adj. Care a rămas nemișcat de frică, de groază, de uimire; înlemnit, încremenit.. – V. **înmărmuri.**

ÎNMĂRMURITÓR, -OÁRE, *înmărmuritori, -oare,* adj. (Rar) Care te lasă înmărmurit. – **Înmărmuri** + suf. *-tor.*

ÎNMÂNÁ, *înmânez,* vb. I. Tranz. A da2, a remite, a preda un obiect în mâna cuiva. – **În** + **mână.**

ÎNMÂNÁRE s. f. Acțiunea de *a înmâna;* remitere, predare. – V. **înmâna.**

ÎNMIÍ, *înmiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) mări de o mie de ori; *p. ext.* a (se) înmulți, a spori (ceva) foarte mult. – **În** + **mie.**

ÎNMIÍRE, *înmiiri,* s. f. Acțiunea de *a înmii* și rezultatul ei. – V. **înmii.**

ÎNMIÍT, -Ă, *înmiiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) De o mie de ori mai mare sau mai mult; *p. ext.* foarte mare, foarte mult. – V. **înmii.**

ÎNMIRESMÁ, *înmiresmez,* vb. I. Tranz. A parfuma, a îmbălsăma, a miresma. – **În** + **mireasmă.**

ÎNMIRESMÁRE, *înmiresmări,* s. f. Miros plăcut, parfum. – V. **înmiresma.**

ÎNMIRESMÁT, -Ă, *înmiresmați, -te,* adj. Care produce sau conține o mireasmă; parfumat, frumos mirositor. – V. **înmiresma.**

ÎNMLĂDIÁ, *înmlădiez,* vb. I. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) mlădia. [Pr.: *-di-a*] – **În** + **mlădia.**

ÎNMLĂDIÉRE, înmlădieri, s. f. (Pop.) Acțiunea de a (se) înmlădia; mlădiere. [Pr.: -di-e-] – V. **înmlădia.**

ÎNMLĂDIÓS, -OÁSĂ, înmlădioși, -oase, adj. (Rar) Mlădios. [Pr.: -di-os] – **În** + **mlădios.**

ÎNMOINÁ, pers. 3 *înmoinează,* vb. I. refl. impers. (Pop.) A se mai încălzi vremea, a se face moină, a se moina. – **În** + **moină.**

ÎNMORMÂNTÁ, *înmormântez,* vb. I. **1.** Tranz. A așeza un mort în mormânt; a îngropa, a înhuma, a mormânta. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) îngropa (**II 2**). ♦ Tranz. A da ceva uitării. – **În** + **mormânt.**

ÎNMORMÂNTÁRE, *înmormântări,* s. f. Ceremonia, ritualul așezării în mormânt; îngropare, înhumare, îngropăciune, mormântare. – V. **înmormânta.**

ÎNMUGURÍ, pers. 3 *înmugurește,* vb. IV. Intranz. A face muguri; a muguri, a încăpuși. ♦ Fig. (Despre idei, soluții etc.) A lua naștere, a prinde contur în mintea cuiva. – **În** + **mugur.**

ÎNMUGURÍRE, *înmuguriri,* s. f. Faptul de *a înmuguri;* mugurire. – V. **înmuguri.**

ÎNMUGURÍT, -Ă, *înmuguriți, -te,* adj. Care a făcut muguri; mugurit, încăpușat. – V. **înmuguri.**

ÎNMUIÁ, *înmói,* vb. I. **1.** Tranz. A băga, a introduce într-un lichid, a muia. ◊ Refl. *Rufele s-au înmuiat.* ♦ A uda, a umezi. **2.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni mai moale. ◊ Fig. A (se) potoli, a (se) calma; a (se) liniști. ♦ Refl. (Despre ger, despre vreme) A fi mai blând; a se domoli, a se potoli. **3.** Tranz. și refl. Fig. A face să fie sau a deveni mai blând; a (se) îmblânzi. – **În** + **muia.**

ÎNMUIÁT, -Ă, *înmuiați, -te,* adj. **1.** Introdus în apă sau în alt lichid; umezit, îmbibat cu un lichid. ♦ (Despre ochi) Înlăcrimat. **2.** Fig. (Despre oameni și stările lor sufletești) Potolit, calmat, liniștit; *p. ext.* îmblânzit. ♦ Înduioșat, mișcat. – V. **înmuia.**

ÎNMUIÉRE, *înmuieri,* s. f. Acțiunea de *a (se) înmuia* și rezultatul ei. – V. **înmuia.**

ÎNMUIETÓR, *înmuietoare,* s. n. Vas în care se înmoaie cerealele înainte de a fi puse la încolțit. – **Înmuia** + suf. *-ător.*

ÎNMULȚÍ, *înmulțesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A spori, a (se) mări în număr sau cantitativ. ♦ Tranz. A face operația înmulțirii; a multiplica. **2.** A (se) mări prin reproducere numărul indivizilor din aceeași specie. – **În** + **mult.**

ÎNMULȚÍRE, înmulțiri, s. f. Acțiunea de a (se) înmulți și rezultatul ei. ♦ Operație aritmetică fundamentală care constă din mărirea unui număr (deînmulțit) de atâtea ori cât alt număr (înmulțitorul), pentru obținerea unui rezultat numit produs; multiplicare. ◊ Tabla înmulțirii = tablou care conține produsele înmulțirii între ele a primelor zece numere. – V. **înmulți.**

ÎNMULȚÍT, -Ă, *înmulțiți, -te,* adj. Sporit, mărit4 (numeric sau cantitativ). – V. **înmulți.**

ÎNMULȚITÓR, *înmulțitori,* s. m. Unul dintre factorii înmulțirii, care arată (în cazul numerelor) de câte ori se înmulțește deînmulțitul. – **Înmulți** + suf. *-tor.*

ÎNMURGÍ, pers. 3 *înmurgește,* vb. IV. Intranz. și refl. impers. (Pop.) A (se) însera. ◊ Loc. adv. *Pe înmurgite* = în amurg. – Din loc. adv. **în amurg.**

ÎNMURGÍT s. n. (Pop.) Amurg. – V. **înmurgi.**

ÎNNĂDÍ, *înnădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A-i adăuga unui obiect (cosând, înnodând, lipind etc.) o bucată, o porțiune (de același fel), pentru a-l mări, a-l lungi etc.; a pune o nadă. **2.** Refl. Fig. A prinde poftă de ceva bun, a lua obiceiul, năravul; a (se) nărăvi. – **În** + **nadă.**

ÎNNĂDÍRE, *înnădiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) înnădi* și rezultatul ei. – V. **înnădi.**

ÎNNĂDÍT, -Ă, *înnădiți, -te,* adj. Cusut, înnodat cu o bucată (de același fel) pentru a deveni mai mare, mai lung. – V. **înnădi.**

ÎNNĂDITÚRĂ, *înnădituri,* s. f. Bucată înnădită, nadă; locul unde s-a înnădit. – **Înnădi** + suf. *-tură.*

ÎNNĂMOLÍ, *înnămolesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) înfunda în nămol; a (se) murdări de nămol. **2.** Refl. (Despre albia unei ape curgătoare) A se împotmoli, a se îngusta din cauza aluviunilor. [Var.: **înnomolí** vb. IV] – **În** + **nămol.**

ÎNNĂMOLÍRE, *înnămoliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) înnămoli* și rezultatul ei; împotmolire. [Var.: înnomolíre s. f.] – V. **înnămoli.**

ÎNNĂMOLÍT, -Ă, înnămoliți, -te, adj. Înfundat în nămol, acoperit cu nămol; înglodat. [Var.: **înnomolít, -ă** adj.] – V. **înnămoli.**

ÎNNĂRĂVÍ, *înnărăvesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Reg.) A (se) nărăvi. – **În** + **nărăvi.**

ÎNNĂSCÚT, -Ă, *înnăscuți, -te,* adj. Care aparține cuiva din naștere, cu care se naște cineva; congenital, nativ. – **În** + **născut.**

ÎNNEBUNÍ, *înnebunesc,* vb. IV. Intranz. A-și pierde capacitățile mintale; a deveni nebun; a se aliena; (prin exagerare) a-și pierde calmul, stăpânirea de sine. ♦ Tranz. A face pe cineva să-și piardă stăpânirea de sine; a irita, a enerva. – **În** + **nebun.**

ÎNNEBUNÍRE s. f. (Rar) Faptul de *a înnebuni.* – V. **înnebuni.**

ÎNNEBUNÍT, -Ă, *înnebuniți, -te,* adj. Care și-a pierdut facultățile mintale; nebun; (prin exagerare) surescitat, agitat. – V. **înnebuni.**

ÎNNEBUNITÓR, -OÁRE, *înnebunitori, -oare,* adj. Care te face să înnebunești. – **Înnebuni** + suf. *-tor.*

ÎNNEGREÁLĂ, *înnegreli,* s. f. (Rar) Înnegrire. – **Înnegri** + suf. *-eală.*

ÎNNEGRÍ, *înnegresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A vopsi, a da cu negru; a negri; *p. ext.* a face să devină de culoare închisă, a întuneca. ♦ Refl. (Despre oameni) A se bronza. ♦ A murdări, a păta. **2.** Intranz. A apărea ca o pată întunecată pe un fond de culoare deschisă. **3.** Tranz. Fig. A prezenta în culori sumbre, defăimătoare; a ponegri. – **În** + **negru.**

ÎNNEGRÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) înnegri;* înnegreală. – V. **înnegri.**

ÎNNEGRÍT, -Ă, *înnegriți, -te,* adj. **1.** Vopsit în negru, devenit negru. **2.** (Despre oameni) Bronzat. – V. **înnegri.**

ÎNNEGURÁ, *înnegurez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) acoperi cu negură, cu ceață; a (se) întuneca. ♦ Fig. (Despre oameni, despre chipul sau despre privirea lor) A căpăta o expresie tristă; a se întuneca. – **În** + **negură.**

ÎNNEGURÁRE, *înnegurări,* s. f. Faptul de *a (se) înnegura;* întunecare. – V. **înnegura.**

ÎNNEGURÁT, -Ă, *înnegurați, -te,* adj. Acoperit de negură sau de ceață; întunecat; *fig.* (despre oameni, despre chipul sau despre privirea lor) întunecat, posomorât. – V. **înnegura.**

ÎNNEMURÍ, *înnemuresc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A face nemuritor, a imortaliza. – **În** + **ne** + **muri.**

ÎNNEMURÍ2, *înnemuresc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A se înrudi. – **În** + **neamuri** (pl. lui *neam).*

ÎNNEMURÍRE, *înnemuriri,* s. f. (Reg.) Înrudire. – V. **înnemuri2.**

ÎNNISIPÁ, pers. 3 *înnisipează,* vb. I. Refl. (Despre căi de comunicație) A se acoperi cu un strat de nisip; (despre drumuri, canale.) a se astupa cu nisip. – **În** + **nisip.**

ÎNNISIPÁRE, *înnisipări,* s. f. Acțiunea de *a se înnisipa.* – V. **înnisipa.**

ÎNNISIPÁT, -Ă, *înnisipați, -te,* adj. (Despre drumuri, canale etc.) Care este acoperit sau astupat cu nisip. – V. **înnisipa.**

ÎNNOBILÁ, *înnobilez,* vb. I. **1.** Tranz. A învesti o persoană cu un titlu de noblețe. ♦ Tranz. și refl. Fig. A face ca cineva să devină sau a deveni mai distins, mai rafinat; a (se) înălța. **2.** Tranz. și refl. (pas.) A (se) îmbunătăți calitatea unei rase de animale sau a unei specii de plante. **– În** + **nobil.**

ÎNNOBILÁRE, *înnobilări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înnobila.* – V. **înnobila.**

ÎNNOBILÁT, -Ă, *înnobilați, -te*, adj. **1.** Care a primit un titlu de noblețe; *fig.* devenit mai distins, mai rafinat. **2.** (Despre animale sau plante) Care și-a îmbunătățit calitatea. – V. **înnobila.**

ÎNNODÁ, *înnód*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face un nod la ceva; a (se) lega, a (se) uni printr-un nod. **2.** Tranz. Fig. A agonisi. ♦ A improviza, a înjgheba. – **În** + **nod.**

ÎNNODÁRE, *înnodări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înnoda.* – V. **înnoda.**

ÎNNODÁT, -Ă, *înnodați, -te*, adj. (Despre fire) Care este legat, unit printr-un nod. ♦ Care a făcut nod; care are unul sau mai multe noduri. – V. **înnoda.**

ÎNNODĂTÚRĂ, *înnodături,* s. f. Înnodare; nod; lucru înnodat. – **Înnoda** + suf. *-ătură.*

ÎNNOÍ, *înnoiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face ca nou (înlocuind ce era vechi, uzat); a (se) reface, a (se) repara. ♦ Tranz. A pune un lucru nou în locul altuia vechi; a primeni, a schimba. **2.** Tranz. A face încă o dată, a relua o acțiune. – **În** + **nou.**

ÎNNOÍRE, *înnoiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) înnoi* și rezultatul ei; refacere, reparare; *fig.* transformare, prefacere; regenerare. ♦ Repetare, reluare. – V. **înnoi.**

ÎNNOÍT, -Ă, *înnoiți, -te*, adj. **1.** Făcut din (sau ca) nou; reparat. ♦ Îmbrăcat cu ceva nou. **2.** Fig. Schimbat, primenit, împrospătat. – V. **înnoi.**

ÎNNOITÓR, -OÁRE, *înnoitori, -oare*, adj. Care înnoiește, inovează, regenerează; novator. [Pr.: *-no-i-*] – **Înnoi** + suf. *-tor.*

ÎNNOMOLÍ vb. IV v. **înnămoli.**

ÎNNOMOLÍRE s. f. v. **înnămolire.**

ÎNNOMOLÍT, -Ă adj. v. **înnămolit.**

ÎNNOPTÁ, *înnoptez*, vb. I. **1.** Intranz. și refl. impers. A se face noapte, a se întuneca. **2.** Intranz. A fi surprins de noapte; a petrece noaptea undeva. – **În** + **noapte.**

ÎNNOPTÁRE s. f. Faptul de *a (se) înnopta;* cădere a nopții, înnoptat1. – V. **înnopta.**

ÎNNOPTÁT1 s. n. **1.** Înnoptare. **2.** Rămânere undeva peste noapte. – V. **înnopta.**

ÎNNOPTÁT2, -Ă, *înnoptați, -te*, adj. Peste care s-a lăsat noaptea; *fig.* întunecat, posomorât. – V. **înnopta.**

ÎNNORÁ, *înnorez*, vb. I. **1.** Intranz. și refl. impers. (La pers. 3) A se ivi (mulți) nori pe cer. ♦ (Pop.; despre vreme, cer, lună, soare) A se întuneca din cauza norilor. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) întrista, a (se) posomorî. [Var.: **înnourá** vb. I] – **În** + **nor.**

ÎNNORÁRE, *înnorări,* s. f. Faptul de *a (se) înnora;* acoperire a cerului cu nori. ♦ Fig. Tristețe, mâhnire. [Var.: **înnouráre** s. f.] – V. **înnora.**

ÎNNORÁT, -Ă, *înnorați, -te*, adj. (Despre cer) Acoperit, umbrit de nori; noros. ♦ Fig. Trist, posomorât. [Var.: **înnourát, -ă** adj.] – V. **înnora.**

ÎNNOROÍ, *înnoroiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) umple de noroi, a (se) înfunda în noroi. [Var.: **înnoroiá** vb. I] – **În** + **noroi.**

ÎNNOROIÁ vb. I v. **înnoroi.**

ÎNNOROIÁT, -Ă adj. v. **înnoroit.**

ÎNNOROÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) înnoroi*. – V. **înnoroi.**

ÎNNOROÍT, -Ă, *înnoroiți, -te*, adj. Umplut de noroi; înfundat în noroi. [Var.: **înnoroiát, -ă** adj.] – V. **înnoroi.**

ÎNNOURÁ, vb. I v. **înnora.**

ÎNNOURÁRE s. f. v. **înnorare.**

ÎNNOURÁT, -Ă adj. v. **înnorat.**

ÎNÓT s. n. Plutire și înaintare (a unor ființe) la suprafața sau în interiorul apei, deplasare în apă prin mișcări ritmice cu brațele și cu picioarele. ◊ Loc. adv. *De-a înotul* = înotând. ♦ (Adverbial) înotând. – Din **înota** (derivat regresiv).

ÎNOTÁ, *înót*, vb. I. Intranz. **1.** A se deplasa în apă cu mișcări ritmice. ♦ A pluti. **2.** A fi cufundat într-un lichid; a fi înconjurat din toate părțile de un lichid. ♦ Fig. A înainta cu greu (prin noroi, prin zăpadă etc.). – **Înotare.**

ÎNOTÁRE, *înotări,* s. f. Acțiunea de *a înota;* înotat. – V. **înota.**

ÎNOTÁT s. n. Înotare. – V. **înota.**

ÎNOTÁTOR, -OÁRE, *înotători, -oare*, adj., s. m., s. f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană, ființă) care înoată, care știe să înoate. **2.** S. f. Aripioară a peștelui sau a altor animale acvatice, care servește ca organ de propulsie și de stabilitate; aripă. – **Înota** + suf. *-ător.*

ÎNRĂDĂCINÁ, *înrădăcinez,* vb. I. Refl. A se fixa în pământ prin rădăcini; a prinde rădăcini. ♦ Fig. A pătrunde adânc (în conștiință, în obișnuință etc.). – **În** + **rădăcină.**

ÎNRĂDĂCINÁRE s. f. Acțiunea de *a se înrădăcina.* – V. **înrădăcina.**

ÎNRĂDĂCINÁT, -Ă, *înrădăcinați, -te*, adj. Fixat în pământ prin rădăcini. ♦ Fig. Pătruns adânc (în conștiință, în obișnuință etc.). – V. **înrădăcina.**

ÎNRĂI, *înrăiesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină (mai) rău, (mai) răutăcios (mai) grav. – **În** + **rău.**

ÎNRĂÍRE s. f. Faptul de *a (se) înrăi.* – V. **înrăi.**

ÎNRĂÍT, -Ă, *înrăiți, -te*, adj. Care a devenit (mai) rău, (mai) grav, (mai) vicios. – V. **înrăi.**

ÎNRĂMÁ, *înrămez,* vb. I. Tranz. A pune un obiect în ramă; a încadra. – **În** + **ramă.**

ÎNRĂUTĂȚÍ, *înrăutățesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face (mai) rău, a (se) agrava. [Pr.: *-rău-*] – **În** + **răutate.**

ÎNRĂUTĂȚÍRE, *înrăutățiri,* s. f. Faptul de *a (se) înrăutăți;* agravare. [Pr.: *-ră-u-*] – V. **înrăutăți.**

ÎNRĂUTĂȚÍT, -Ă, *înrăutățiți, -te*, adj. Care a devenit (mai) rău; care s-a agravat. [Pr.: *-ră-u-*] – V. **înrăutăți.**

ÎNRÂURÍ, *înrâuresc*, vb. IV. Tranz. și intranz. A exercita o influență asupra cuiva sau a ceva; a influența.

ÎNRÂURÍRE, *înrâuriri*, s. f. Acțiunea de *a înrâuri* și rezultatul ei; influență1. – V. **înrâuri.**

ÎNROBÍ, *înrobesc*, vb. IV. Tranz. A supune, a robi, a subjuga, a aservi. – **În** + **rob.**

ÎNROBÍRE, *înrobiri*, s. f. Acțiunea de *a înrobi* și rezultatul ei. – V. **înrobi.**

ÎNROBÍT, -Ă, *înrobiți, -te*, adj. Subjugat, aservit. – V. **înrobi.**

ÎNROBITÓR, -OÁRE, *înrobitori, -oare*, adj., s. m. și f. (Persoană) care înrobește pe cineva. – **Înrobi** + suf. *-tor.*

ÎNROȘÍ, *înroșesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A face să capete sau a căpăta culoarea roșie; a (se) face roșu; a (se) îmbujora, a (se) înflăcăra, a (se) împurpura. **2.** Tranz. (Rar) A colora, a vopsi în roșu; a roși. **3.** Refl. (Despre fructe) A se coace. – **În** + **roșu** sau **roși.**

ÎNROȘÍRE s. f. Faptul de *a (se) înroși*. – V. **înroși.**

ÎNROȘÍT, -Ă, *înroșiți, -te*, adj. Colorat în roșu; devenit roșu; roșit. – V. **înroși.**

ÎNROURÁ, pers. 3 *înrourează,* vb. I. Refl. A se acoperi cu rouă. [Pr.: *-ro-u-*] – **În** + **roura.**

ÎNROURÁT, -Ă, înrourați, -te, adj. Acoperit, plin de rouă. [Pr.: -ro-u-] – V. **înroura.**

ÎNRUDÍ, *înrudesc*, vb. IV. Refl. recipr. **1.** A fi sau a deveni rudă cu cineva; a se înnemuri2. **2.** Fig. A avea caractere (esențiale) comune cu cineva sau cu ceva. – **În** + **rudă.**

ÎNRUDÍRE, *înrudiri*, s. f. Faptul de *a se înrudi;* rudire. – V. **înrudi.**

ÎNRUDÍT, -Ă, *înrudiți, -te*, adj. **1.** Care este sau a devenit rudă cu cineva. **2.** Fig. Care prezintă caractere (esențiale) comune cu cineva sau cu ceva. – V. **înrudi.**

ÎNS, ÎNSĂ, *înși, înse,* pron. **1.** (Pronume personal, azi art., precedat de prep. „întru", „printru") El, ea, dânsul, dânsa. **2.** (Pronume de întărire, de obicei adjectival, astăzi numai la f. pl.) Însuși. *Ele însele.*

ÎNSĂ conj. **1.** (Adversativ, leagă două propoziții sau două părți de propoziție) Cu toate acestea, totuși, dar. **2.** (Arată trecerea la altă idee) Dar, pe de altă parte.

ÎNSĂCUÍT, -Ă, *însăcuiți, -te*, adj. Care este pus în saci. – De la **sac.**

ÎNSĂILÁ, *însăilez,* vb. I. Tranz. A coase în mod provizoriu cu împunsături depărtate; a prinde cu un fir de ață (albă) locurile pe unde se va coase apoi definitiv. ♦ Fig. A face superficial un lucru; a înjgheba; a improviza, a înșira. [Pr.: *-să-i-*. – Var.: **înseilá** vb. I] – Cf. saia.

ÎNSĂILÁRE, *însăilări,* s. f. Acțiunea de *a însăila* și rezultatul ei. [Pr.: *-să-i-*. – Var.: **înseiláre** s. f.] – V. **însăila.**

ÎNSĂILÁT1 s. n. Însăilare. [Pr.: *-să-i-*. – Var.: **înseilát** s. n.] – V. **însăila.**

ÎNSĂILÁT2, -Ă, *însăilați, -te*, adj. Cusut provizoriu. ♦ Fig. Făcut în mod superficial, provizoriu; înjghebat, improvizat. [Pr.: *-să-i-*. – Var.: **înseilát, -ă** adj.] – V. **însăila.**

ÎNSĂILĂTÚRĂ, însăilături, s. f. Cusătură provizorie, cu împunsături rare. [Pr.: -să-i-] – **Însăila** + suf. -ătură.

ÎNSĂMÂNȚÁ, 1. A pune în pământ semințele unei culturi; a semăna1. **2.** A pune în apă icre sau pești de reproducție. – **În** + **sămânță .**

ÎNSĂMÂNȚÁRE, *însămânțări,* s. f. Acțiunea de *a însămânța* și rezultatul ei; însămânțat1. ◊ *Însămânțare artificială* = inseminare artificială – V. **însămânța.**

ÎNSĂMÂNȚÁT1 s. n. Însămânțare. – V. **însămânța.**

ÎNSĂMÂNȚÁT2, -Ă, *însămânțați, -te*, adj. Care a fost semănat; în care s-au făcut însămânțări. – V. **însămânța.**

ÎNSĂNĂTOȘÁ vb. I v. **însănătoși.**

ÎNSĂNĂTOȘÁRE s. f. v. **însănătoșire.**

ÎNSĂNĂTOȘÁT, -Ă, adj. v. **însănătoșit.**

ÎNSĂNĂTOȘÍ, *însănătoșesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) face sănătos, a (se) vindeca de o boală; a (se) lecui. [Var.: **însănătoșá** vb. I] – **În** + **sănătos.**

ÎNSĂNĂTOȘÍRE, *însănătoșiri,* s. f. Faptul de *a (se) însănătoși;* vindecare, îndrăvenire, întremare, lecuire. [Var.: **însănătoșáre** s. f.] – V. **însănătoși.**

ÎNSĂNĂTOȘÍT, -Ă, *însănătoșiți, -te*, adj. Vindecat, îndrăvenit, lecuit. [Var.: **însănătoșát, -ă** adj.] – V. **însănătoși.**

ÎNSĂNĂTOȘITÓR, -OÁRE, *însănătoșitori, -oare*, adj. (Rar) Care însănătoșește. – **Însănătoși** + suf. *-tor.*

ÎNSĂRCINÁ, *însărcinez,* vb. I. Tranz. **1.** A încredința cuiva îndeplinirea unei acțiuni; a da cuiva o sarcină. ♦ Refl. A lua asupra sa o sarcină. **2.** A face ca o femeie să devină gravidă. **– În** + **sarcină.**

ÎNSĂRCINÁRE, *însărcinări,* s. f. Acțiunea de *a (se) însărcina* și rezultatul ei; misiune, îndatorire. – V. **însărcina.**

ÎNSĂRCINÁT, -Ă, *însărcinați, -te*, adj., (**3**) *însărcinați,* s. m. **1.** Adj. Care a primit o sarcină. **2.** Adj. (Despre femei) Care poartă un făt în pântece; gravidă. – V. **însărcina.**

ÎNSÂNGERÁ, *însângerez*, vb. I. Tranz. A face să curgă sânge, a umple de sânge. ♦ A păta ceva cu sânge. ♦ Fig. A înroși. – **În** + **sângera.**

ÎNSÂNGERÁT, -Ă, *însângerați, -te*, adj. Plin de sânge; care sângerează. – V. **însângera.**

ÎNSCĂUNÁ, *înscăunez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) urca pe tron ca domn al țării; a (se) încorona, a (se) întrona. ♦ Tranz. A numi, a alege un arhiereu. [Pr.: *-scă-u-*] – **În** + **scaun.**

ÎNSCĂUNÁRE, *înscăunări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înscăuna* și rezultatul ei. [Pr.: *-scă-u-*] – V. **înscăuna.**

ÎNSCĂUNÁT, -Ă, *înscăunați, -te*, adj. Care s-a urcat pe tron; care a primit demnitatea de arhiereu; *p. gener.* ajuns la putere, instaurat. [Pr.: *-scă-u-*] – V. **înscăuna.**

ÎNSCORȚOȘÁ, *înscorțoșez,* vb. I. Refl. și tranz. (Rar) A prinde sau a face ca ceva să prindă scoarță. – **În** + **scorțos.**

ÎNSCRÍE, *înscríu*, vb. III. Tranz. și refl. A(-și) scrie, a(-și) trece numele într-un catalog, într-o condică etc.; a (se) înregistra, a (se) înmatricula. ◊ Tranz. A consemna ceva în scris. [Perf. s. *înscrisei*, part. *înscris*] – **În** + **scrie.**

ÎNSCRÍERE, *înscrieri*, s. f. Acțiunea de *a (se) înscrie* și rezultatul ei. ◊ (Înv.) Inscripție. – V. **înscrie.**

ÎNSCRÍS1, *înscrisuri*, s. n. Act, dovadă, document. – V. **înscrie.**

ÎNSEILÁ vb. I v. **însăila.**

ÎNSEILÁRE s. f. v. **însăilare.**

ÎNSEILÁT1 s. n. v. **însăilat1.**

ÎNSEILÁT2, -Ă adj. v. **însăilat2.**

ÎNSÉMN, *însemne*, s. n. Semn distinctiv al unei demnități, al unui rang; insignă. ♦ Stema, sigiliul, drapelul și imnul de stat al unei țări. - După **semn.**

ÎNSEMNÁ, (I) *însémn*, **(II)** *însemnez*, vb. I. **I.** Tranz. **1.** A aplica, a pune un semn caracteristic de recunoaștere. ◊ Expr. *A însemna cu fierul roșu* = a înfiera. **2.** A nota (prin scris sau prin alte semne grafice), a face o însemnare. **3.** A delimita. **II.** Intranz. unipers. A avea un anumit înțeles, o anumită semnificație; a marca, a arăta. – **În** + **semn.**

ÎNSEMNÁRE, *însemnări,* s. f. Acțiunea de *a însemna* și rezultatul ei. ♦ (Concr.) Notă, mențiune scrisă. – V. **însemna.**

ÎNSEMNÁT, -Ă, *însemnați, -te*, adj. **1.** Care poartă un semn distinctiv. ♦ (Despre oameni) Care are un defect fizic, o infirmitate. **2.** Important, de seamă; însemnător. **3.** Înregistrat, menționat în scris. ♦ (Înv.) Desenat, pictat; imprimat. – V. **însemna.**

ÎNSEMNĂRÍCĂ, *însemnărele,* s. f. (Fam.) Notiță, bilețel. – **Însemnare** + suf. *-ică.*

ÎNSEMNĂTÁTE s. f. **1.** Importanță, valoare. **2.** (Rar) Semnificație, sens, înțeles. – **Însemnat** + suf. *-ătate.*

ÎNSEMNĂTÓR, -OÁRE, *însemnători, -oare*, adj. (Înv.) Important, însemnat (**2**). – **Însemna** + suf. *-ător.*

ÎNSENINÁ, *înseninez*, vb. I. **1.** Refl. (Despre cer, vreme etc.; la pers. 3) A deveni senin. **2.** Refl. și tranz. Fig. (Despre oameni) A deveni sau a face să devină senin, liniștit, vesel; a (se) înveseli, a (se) lumina. [Prez. ind. și: *însenín*]. - **În** + **senin.**

ÎNSENINÁRE s. f. Faptul de a (se) însenina; fig. bună dispoziție; veselie. – V. **însenina.**

ÎNSENINÁT, -Ă, *înseninați, -te*, adj. Fără nori, senin; *fig.* liniștit, vesel. – V. **însenina.**

ÎNSERÁ, *înserez*, vb. I. **1.** Intranz. și refl. impers. (La pers. 3) A se face seară, a amurgi. ◊ Loc. adv. *Pe înserate* = în amurg. **2.** Intranz. A rămâne undeva până seara, a-l surprinde pe cineva seara undeva. – **În** + **seară.**

ÎNSERÁRE, *înserări,* s. f. Faptul de *a (se) însera;* amurg, înserat. – V. **însera.**

ÎNSERÁT s. n. Amurg, înserare, se întunecă. – V. **însera.**

ÎNSETÁ, *însetez*, vb. I. Intranz. **1.** A i se face sete; a însetoșa. **2.** Fig. A fi dornic, cuprins de... – **În** + **sete.**

ÎNSETÁRE s. f. Faptul de *a înseta;* sete, însetoșare. – V. **înseta.**

ÎNSETÁT, -Ă, *însetați, -te*, adj. **1.** (Adesea substantivat) Care suferă de sete, căruia îi este sete; însetoșat. **2.** Fig. Dornic de..., cuprins de..., setos de... – V. **înseta.**

ÎNSETOȘÁ, *însetoșez,* vb. I. Intranz. (Înv. și reg.) A înseta. – **În** + **setos.**

ÎNSETOȘÁRE s. f. (Înv. și reg.) Faptul de *a însetoșa;* însetare. – V. **însetoșa.**

ÎNSETOȘÁT, -Ă, *însetoșați, -te*, adj. (Înv. și reg.) Însetat. – V. **însetoșa.**

ÎNSINGURÁ, *însingurez*, vb. I. Refl. A se izola de lume, de oameni. – **În** + **singur.**

ÎNSINGURÁRE s. f. Acțiunea de *a se însingura* și rezultatul ei; izolare de lume, de oameni. – V. **însingura.**

ÎNSINGURÁT, -Ă, *însingurați, -te*, adj. Izolat de lume, de oameni – V. **însingura.**

ÎNSORÍ, *însoresc*, vb. IV. Refl. **1.** A se însenina, a apărea soarele. **2.** A sta la soare, a se încălzi sau a se bronza la soare. – **În** + **soare.**

ÎNSORÍRE, *însoriri*, s. f. Acțiunea de *a se însori* și rezultatul ei. – V. **însori.**

ÎNSORÍT, -Ă, *însoriți, -te*, adj. (Despre locuri, clădiri etc.) Luminos. ♦ (Despre timp) Cu soare; senin. ♦ Fig. Vesel, luminos. – V. **însori.**

ÎNSOȚÍ, *însoțesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A merge împreună, a întovărăși, a petrece pe cineva pe un drum, într-o călătorie etc.; a acompania. **2.** Refl. recipr. (Pop.) A se căsători. ♦ A se împerechea. – **În** + **soț.**

ÎNSOȚÍRE, *însoțiri,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) însoți;* întovărășire, însoțit. **2.** (Pop.) Căsătorie; cununie; nuntă. ♦ Împerechere. – V. **însoți.**

ÎNSOȚÍT s. n. Însoțire. – V. **însoți.**

ÎNSOȚITÓR, -OÁRE, *însoțitori, -oare*, adj., s. m. și f. (Persoană) care însoțește, care întovărășește pe cineva sau ceva. – **Însoți** + suf. *-tor.*

ÎNSPĂIMÂNTÁ, *înspăimánt,* vb. I. Refl. A fi cuprins de spaimă. ♦ Tranz. A inspira spaimă, groază, a băga spaima în cineva. – **În** + **spăimânta.**

ÎNSPĂIMÂNTÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) înspăimânta* și rezultatul ei; spaimă. – V. **înspăimânta.**

ÎNSPĂIMÂNTÁT, -Ă, *înspăimântați, -te*, adj. Cuprins de spaimă; îngrozit, înfricoșat, speriat2. – V. **înspăimânta.**

ÎNSPĂIMÂNTĂTÓR, -OÁRE, *înspăimântători*, -oare, adj. Care provoacă spaimă; îngrozitor, înfricoșător, fioros, groaznic, înfiorător. – **Înspăimânta** + suf. *-ător.*

ÎNSPICÁ, pers. 3 *înspícă*, vb. I. Intranz. (Pop.) A face spic, a da în spic. – **În** + **spic.**

ÎNSPICÁRE, *înspicări,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a înspica* și rezultatul ei. – V. **înspica.**

ÎNSPICÁT, -Ă, *înspicați, -te*, adj. (Pop.) **1.** Care a dat în spic; care are spice. **2.** (Despre păr) Cu fire albe; cărunt. ♦ (Despre țesături, *p. ext.* despre obiecte confecționate din țesături) Cu fire de altă culoare, împestrițat. – V. **înspica.**

ÎNSPIȚÁ, *înspițez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A pune spițe la o roată. – **În** + **spiță.**

ÎNSPIȚÁRE, *înspițări,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a înspița* și rezultatul. ei. – V. **înspița.**

ÎNSPRE prep. **1.** (Cu sens local) Spre, către, la. **2.** (Temporal și modal) Spre, către, pe (la). – **În** + **spre.**

ÎNSPUMÁ, *înspumez*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) umple de spumă; a (se) înspumega. **2.** Tranz. A transforma (un material) în spumă; a introduce o spumă în masa unui material. – **În** + **spumă.**

ÎNSPUMÁRE s. f. Acțiunea de a (se) înspuma și rezultatul ei. – V. **înspuma.**

ÎNSPUMÁT, -Ă, *înspumați, -te*, adj. Plin de spumă, cu spumă; înspumegat. – V. **înspuma.**

ÎNSPUMEGÁ, *înspúmeg*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) înspuma. – **În** + **spumega.**

ÎNSPUMEGÁT, -Ă, *înspumegați, -te*, adj. (Rar) Înspumat. – V. **înspumega.**

ÎNSTĂPÂNÍ, *înstăpânesc,* vb. IV. Refl. A se face stăpân pe ceva. – **În** + **stăpâni.**

ÎNSTĂRÍ, *înstăresc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) îmbogăți. – **În** + **stare.**

ÎNSTĂRÍT, -Ă, *înstăriți, -te*, adj. Cu stare, bogat, avut, căpătuit. – V. **înstări.**

ÎNSTELÁ, pers. 3 *înstelează,* vb. I. Refl. (Despre cer) A se acoperi cu stele. – **În** + **stele** (pl. lui *stea*).

ÎNSTELÁT, -Ă, *înstelați, -te*, adj. (Despre cer, *p. ext.* despre noapte) Cu stele, plin de stele, constelat. – V. **înstela.**

ÎNSTRĂINÁ, *înstrăinez,* vb. I. **1.** Tranz. A trece cuiva (prin vânzare) stăpânirea unui lucru. **2.** Refl. A-și părăsi familia, stabilindu-se în altă parte. ♦ Fig. A se îndepărta sufletește; a pierde afecțiunea, simpatia cuiva. [Pr.: *-stră-i-*. – Var.: **înstreiná** vb. I] – **În** + **străin.**

ÎNSTRĂINÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) înstrăina* și rezultatul ei. [Pr.: *-stră-i-*. – Var.: **înstreináre** s. f.] – V. **înstrăina.**

ÎNSTRĂINÁT1 s. n. Înstrăinare. [Pr.: *-stră-i-*. – Var.: **înstreinát** s. n.] – V. **înstrăina.**

ÎNSTRĂINÁT2**, -Ă,** *înstrăinați, -te*, adj. **1.** Care a ajuns pe mâna altcuiva decât a posesorului inițial. **2.** Îndepărtat sau plecat definitiv de acasă în altă localitate sau într-o țară străină; *fig.* îndepărtat, rupt sufletește de cineva. [Pr.: *-stră-i-*. – Var.: **înstreinát, -ă** adj.] – V. **înstrăina.**

ÎNSTREINÁ vb. I v. **înstrăina.**

ÎNSTREINÁRE s. f. v. **înstrăinare.**

ÎNSTREINÁT1 s. n. v. **înstrăinat**1.

ÎNSTREINÁT2**, -Ă** adj. v. **înstrăinat**2.

ÎNSTRUNÁ, *înstrún*, vb. I. Tranz. **1.** A acorda un instrument muzical cu coarde. **2.** A strânge un animal de călărie cu chingile sau cu frâul; a struni. ♦ Fig. A reține de la o acțiune; a stăvili, a înfrâna, a struni. [Prez. ind. și: *înstrunez*] – **În** + **strună.**

ÎNSTRUNÁRE, *înstrunări,* s. f. Acțiunea de *a înstruna* și rezultatul ei. – V. **înstruna.**

ÎNSTRUNÁT, -Ă, înstrunați, -te, adj. **1.** Acordat. **2.** Strâns în chingă, în frâu; strunit. ♦ Fig. Potolit; înfrânat; strunit. – V. **înstruna.**

ÎNSUFLEȚÍ, *însuflețesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da viață. ♦ Fig. A stimula, a da impuls, avânt. ♦ Refl. A prinde viață; a se înviora, a se anima. **2.** Fig. A preface ceva inert în ceva viu, dinamic. – **În** + **suflet.**

ÎNSUFLEȚÍRE, *însufleți*ri, s. f. Acțiunea de *a (se) însufleți* și rezultatul ei; avânt, entuziasm; animație. – V. **însufleți.**

ÎNSUFLEȚÍT, -Ă, *însufleți*ți, *-te*, adj. **1.** Care trăiește; viu. **2.** Plin de viață; animat, vioi. ♦ (Adverbial) În mod avântat, cu căldură. – V. **însufleți.**

ÎNSUFLEȚITÓR, -OÁRE, *însufleți*tori, *-oare*, adj. Care însuflețește. – **Însufleți** + suf. *-tor.*

ÎNSUMÁ, *însumez*, vb. I. Tranz. A aduna laolaltă, a totaliza, a cuprinde. – **În** + **sumă.**

ÎNSUMÁRE, *însumări,* s. f. Acțiunea de *a însuma* și rezultatul ei. – V. **însuma.**

ÎNSUMI, ÎNSĂMI, adj. pron., pron. de întărire. **1.** Adj. pron. (Pe lângă un substantiv sau un pronume) Chiar, tocmai. **2.** Pron. de întărire (Înv.) Eu (sau tu, el etc.) singur, personal, fără ajutorul altuia. [Forme gramaticale: pers. 2 sg. *însuți, însăți,* pers. 3 sg. *însuși, însăși,* pers. 1 pl. *înșine, însene*, pers. 2 pl. *înșivă, însevă,* pers. 3 pl. *înșiși, înseși*] – **Îns(ul)** + **-mi, -ți, -și.**

ÎNSURÁ, *însór*, vb. I. Refl. și tranz. fact. (Despre bărbați) A (se) căsători.

ÎNSURÁRE, *însurări,* s. f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) însura*. Însurătoare. – V. **însura.**

ÎNSURÁT1 s. n. Faptul de *a (se) însura;* însurătoare. – V. **însura.**

ÎNSURÁT2**,** *însurați,* adj. (Despre bărbați) Căsătorit. – V. **însura.**

ÎNSURĂCIÚNE, *însurăciuni,* s. f. (Înv.) Însurătoare. – **Însura** + suf. *-ăciune.*

ÎNSURĂTOÁRE, *însurători,* s. f. Căsătorie a unui bărbat; însurat1, însurăciune, însurare. – **Însura** + suf. *-ătoare.*

ÎNSURĂȚÉL, *însurățe*i, s. m. Bărbat (tânăr) însurat de curând; (la pl.) soți (tineri) de curând căsătoriți. – **Însurat2** + suf. *-el.*

ÎNSUȘÍ, *însușesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune stăpânire pe ceva, a lua în stăpânire, a-și apropria. **2.** A asimila, a dobândi cunoștințe, idei, opinii (temeinice) într-un domeniu; a învăța. – Din pron. **însuși,** v. *însumi*.

ÎNSUȘÍRE, *însușiri,* s. f. **1.** Acțiunea de *a-și însuși* și rezultatul ei. **2.** Trăsătură distinctivă; caracteristică. ♦ Talent, înclinație. – V. **însuși.**

ÎNSUȘÍT, -Ă, *însușiți, -te*, adj. (Înv.) Propriu, caracteristic. – V. **însuși.**

ÎNSUTÍ, *însutesc*, vb. IV. Tranz. A spori, a mări de o sută de ori; *p. ext.* a face mult mai mare, mult mai numeros. – **În** + **sută.**

ÎNSUTÍT, -Ă, *însutiți, -te*, adj. De o sută de ori mai mare sau mai numeros, centuplu; *p. ext.* mult mai mare, mult mai numeros. – V. **însuti** sau **în** + **sută** + suf. *-it*.

ÎNȘELÁ, *înșél,* vb. I. **I.** Tranz. (Înv.) A pune șaua pe cal, a înșeua. **II. 1.** Tranz. A induce în eroare, a abuza de buna-credință a cuiva; a amăgi. ◊ Expr. *A înșela așteptările* = a dezamăgi. **2.** Refl. A-și forma o părere eronată despre cineva sau ceva; a greși. **3.** Tranz. A încălca fidelitatea conjugală; *p. gener.* a fi necredincios în dragoste. ♦ A ademeni, a seduce o fată, o femeie. - **În** + **șela.**

ÎNȘELÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) înșela* și rezultatul ei; înșelăciune; iluzie. – V. **înșela.**

ÎNȘELÁT, -Ă, *înșelați, -te*, adj. **I.** (Înv.) Înșeuat, cu șaua pusă. **II. 1.** Indus în eroare; păcălit, amăgit. **2.** Trădat în fidelitatea conjugală; *p. gener.* trădat în dragoste. ♦ (Despre fete, femei) Ademenit, sedus. – V. **înșela.**

ÎNȘELĂCIÚNE, *înșelăciuni,* s. f. Inducere în eroare, înșelătorie; *p. ext.* escrocherie, fraudă. – **Înșela** + suf. *-ăciune.*

ÎNȘELĂTÓR, -OÁRE, *înșelători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care induce în eroare, care amăgește, iluzoriu, deluzoriu; care abuzează de buna-credință a cuiva; amăgitor. – **Înșela** + suf. *-ător.*

ÎNȘELĂTORÍE, *înșelătorii,* s. f. Faptă a celui care înșală; înșelăciune. – **Înșelător** + suf. *-ie.*

ÎNȘESÍT, -Ă, *înșesiți, -te*, adj. De șase ori mai mare. – **În** + **șase** + suf. *-it.*

ÎNȘEUÁ, *înșeuez,* vb. I. Tranz. A pune șaua pe un animal de călărie; a înșela (**1**). – **În** + **șa.**

ÎNȘEUÁRE s. f. Acțiunea de *a înșeua* și rezultatul ei. – V. **înșeua.**

ÎNȘEUÁT, -Ă, *înșeuați, -te*, adj. (Despre animale de călărie) Căruia i s-a pus șaua. – V. **înșeua.**

ÎNȘFĂCÁ, *înșfác,* vb. I. Tranz. A apuca brusc, a prinde cu putere și cu violență; a înhăța. - **În** + **șfaca.**

ÎNȘFĂCÁRE s. f. Acțiunea de *a înșfăca;* apucare bruscă, violentă; înhățare. – V. **înșfăca.**

ÎNȘIRÁ, *înșir,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) așeza în șir, a (se) alinia. **2.** Tranz. A trece un fir prin mărgele, pentru a face un șirag; a face șirag. ◊ Expr. (Refl.) *înșiră-te* (sau *înșir'te) mărgărite,* formulă prin care se arată că un basm continuă. **3.** Tranz. Fig. A expune, a povesti urmând un anumit șir de idei, de fapte etc.. ◊ Expr. *A înșira moși pe groși* (sau *verzi și uscate)* = a spune tot felul de lucruri fără importanță; a pălăvrăgi. **4.** Tranz. A trece, rând pe rând, prin diferite locuri, situații etc.; a lua la rând, la șir. – Din loc. adv. **în șir.**

ÎNȘIRÁRE, înșirări, s. f. Acțiunea de a (se) înșira și rezultatul ei; șir; fig. succedare, perindare; expunere (a unui șir de idei, de fapte), enumerare. – V. **înșira.**

ÎNȘIRÁT, -Ă, *înșirați, -te*, adj. Așezat în șir; aliniat; făcut șirag. – V. **înșira.**

ÎNȘIRUÍ, *înșírui,* vb. IV. Tranz. **1.** A înșira mărgele. ♦ A așeza în șir, la rând. **2.** Fig. A expune pe rând, a enumera. – **În** + **șir** + suf. *-ui*.

ÎNȘIRUÍRE, *înșiruiri,* s. f. Acțiunea de *a înșirui* și rezultatul ei; șir. – V. **înșirui. ÎNȘTIINȚÁ,** *înștiințez,* vb. I. Tranz. A aduce la cunoștință; a da de știre, a anunța; a informa. ♦ Refl. (Înv.) A lua cunoștință, a prinde de veste, a afla. – **În** + **știință.**

ÎNȘTIINȚÁRE, *înștiințări,* s. f. Acțiunea de *a înștiința* și rezultatul ei; știre, informație, anunț, încunoștințare. ♦ (Concr.) Comunicare scurtă făcută de obicei în scris, care cuprinde o știre, un anunț etc.; adresă, notă. [Pr.: *-ști-in-*] – V. **înștiința.**

ÎNȘTIINȚÁT, -Ă, *înștiințați, -te*, adj. Căruia i s-a comunicat ceva; avertizat, avizat, somat. [Pr.: *-ști-in-*] – V. **înștiința.**

ÎNȘURUBÁ, *înșurubez,* vb. I. Tranz. A strânge un șurub prin învârtire pentru a fixa, a prinde ceva. – **În** + **șurub.**

ÎNȘURUBÁRE, *înșurubări,* s. f. Acțiunea de *a înșuruba* și rezultatul ei. – V. **înșuruba.**

ÎNTĂRÁ vb. I v. **întărâta.**

ÎNTĂRÂTÁ, *întărât,* vb. I. Tranz. A aduce pe cineva în stare de enervare; a agita, a instiga un grup de oameni; a ațâța, a asmuți, a zădârî (un animal). [Var.: (pop.) **întără, întârtá** vb. I].- **În** + **tărâta.**

ÎNTĂRÂTÁRE, întărâtări, s. f. Acțiunea de a (se) întărâta; iritare; agitație, incitare. – V. **întărâta.**

ÎNTĂRÂTÁT, -Ă, *întărâtați, -te,* adj. Iritat, agitat; înfuriat. [Var.: **întărtát, -ă** adj.] – V. **întărâta.**

ÎNTĂRÍ, *întăresc,* vb. IV. **1.** Refl. A se face (mai) tare, (mai) rigid, a (se) indura; a deveni (mai) dens. **2.** A fortifica un loc, o poziție strategică; a baricada. **3.** Tranz. și refl. A face să prindă puteri (de obicei după o boală), a face să-și recapete sau a-și recăpăta puterile. ♦ A deveni mai mare, mai puternic; a se dezvolta. **4.** Tranz. și refl. A (se) consolida. **5.** Tranz. A legaliza o acțiune, un act. **6.** Refl. (Despre fenomene atmosferice) A se înteți, a se intensifica. – **În** + **tare.**

ÎNTĂRÍRE, *întăriri,* s. f. Acțiunea de *a (se) întări* și rezultatul ei.– V. **întări.**

ÎNTĂRÍT, -Ă, *întăriți, -te*, adj. **1.** (Despre un sistem tehnic) Făcut (mai) rezistent; (despre un material) devenit (mai) rigid, (mai) dens. ♦ (Despre un teren, o poziție strategică, o cetate etc.) Fortificat. **2.** Fig. Care a prins puteri; întremat, înzdrăvenit; reconfortat. **3.** Care a devenit puternic, consolidat. **4.** Legalizat. – V. **întări.**

ÎNTĂRITÓR, -OÁRE, *întăritori, -oare*, adj. (Despre medicamente) Care dă puteri, care fortifică organismul; tonic, fortifiant. ◊ (Substantivat, n.) *Medicul i-a dat un întăritor.* – **Întări** + suf. *-tor*.

ÎNTĂRITÚRĂ, *întărituri*, s. f. **1.** Loc fortificat, fortificație; *p. gener*. orice sistem de baricadare. **2.** Element care consolidează o construcție, un element al ei etc. **3.** (Înv.) Iscălitură, pecete prin care se certifica un drept, o învoială etc. – **Întări** + suf. *-tură*.

ÎNTĂRNIȚÁ, *întărnițez*, vb. I. (Reg.) Tranz. A pune tarnița pe cal, pe măgar sau pe catâr. – **În** + **tarniță**.

ÎNTĂRNIȚÁT, -Ă, *întărnițați, -te*, adj. (Reg.; despre cai, măgari și catâr) Cu tarnița, înșeuat. – V. **întărnița.**

ÎNTĂRTÁ vb. I v. **întărâta.**

ÎNTĂRTÁT, -Ă, adj. v. **întărâtat.**

ÎNTÂI, ÎNTÂIA adv., num. ord. **I.** Adv. **1.** La început. ♦ (Precedat de „mai") Mai demult. **2.** Înainte de toate, în primul rând. *Să ne-așezăm întâi la masă.* ♦ (Pentru) prima oară. **II.** Num. ord. (Adesea adjectival; când precedă substantivul, în forma articulată *întâiul, întâia)* Care se află în fruntea unei serii (în ceea ce privește spațiul, timpul, calitatea); prim2. *Întâiul, întâia în clasă. E în clasa întâi.* ◊ Loc. adv. *(Pentru) întâia dată* (sau *oară)* = (pentru) prima dată. ◊ Expr. *Mai întâi și-ntâi (de toate)* = în primul rând. ♦ (Înv., precedat de „cel", „cea") Dintâi. ♦ (Substantivat, m.; în sintagma) *Întâiul născut* = cel mai mare dintre fii.- **În** + **nainte.**

ÎNTÂIAȘI num. ord. f. (Pop.; în loc. adv.) *Întâiași dată* = prima dată, întâia dată. [Pr.: *-tâ-iași*] – **Întâia** + **și**.

ÎNTÂIETÁTE s. f. Însușirea de a fi primul; prioritate. ◊ Expr. *A avea* (sau *a da* etc.) *întâietate* = a avea (sau a da etc.) primul loc, prioritate. [Pr.: *-tâ-ie-*] – **Întâi** + suf. *-ătate.*

ÎNTÂLNÍ, *întâlnesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. recipr. A da întâmplător de cineva sau de ceva; a se încrucișa în drum cu cineva. **2.** Refl. recipr. A se vedea cu cineva în urma unei înțelegeri prealabile; a avea întrevedere cu cineva. **3.** Tranz. A găsi; a descoperi. ♦ (De obicei în construcții negative) A da peste..., a avea parte de... – **În** + **tâlni.**

ÎNTÂLNÍRE, *întâlniri*, s. f. Acțiunea de *a (se) întâlni*. – V. **întâlni.**

ÎNTÂLNÍȘ, *întâlnișuri*, s. n. (Pop.; în expr.) *Bun întâlnișul!* formulă de salut adresată cuiva pe care îl întâlnești în drum. – **Întâlni** + suf. *-iș*.

ÎNTÂLNITÚRĂ, *întâlnituri*, s. f. Nume dat în popor unor boli a căror cauză este atribuită întâlnirii cu un duh rău. – **Întâlni** + suf. *-tură*.

ÎNTÂMPINÁ, *întâmpin,* vb. I. **1.** Tranz. A-i ieși cuiva înainte pentru a-l primi. **2.** Tranz. Fig. A i se ivi cuiva necazuri, obstacole în calea unei realizări. **3.** Tranz. Fig. A suporta; a face față unor cheltuieli, unor obligații. **4.** Tranz. (Înv.) A ieși cu oaste în calea dușmanului pentru a-l ataca. [Var.: **întimpiná** vb. I] – **În** + **tâmpină.**

ÎNTÂMPINÁRE, *întâmpinări*, s. f. **1.** Acțiunea de *a întâmpina* și rezultatul ei. ◊ Expr. *A ieși* sau *a veni în întâmpinarea cuiva* = a ieși în calea cuiva (pentru a-l primi). **2.** Spec. Contestație, obiecție în justiție. [Var.: **întimpináre** s. f.] – V. **întâmpina.**

ÎNTÂMPLÁ, pers. 3 *întâmplă,* vb. I. Refl. unipers. **1.** (Despre fapte, evenimente) A se petrece, a se produce, a avea loc. **2.** A (i) se ivi (cuiva) prilejul; a se nimeri să fie într-un anumit loc . *Mi s-a întâmplat să fiu de față.* - **În** + **tîmpla.**

ÎNTÂMPLÁRE, *întâmplări,* s. f. Acțiunea de *a se întâmpla* și rezultatul ei. **1.** Ceea ce se întâmplă; fapt, eveniment. ♦ Peripeție; aventură . **2.** Ceea ce se petrece în mod incidental; hazard. ◊ Loc. adv. *Din întâmplare* = incidental. *La întâmplare* sau *la voia întâmplării* = în voia sorții; într-o doară, la nimereală. – V. **întâmpla.**

ÎNTÂMPLĂTÓR, -OÁRE, *întâmplători, -oare*, adj. (Adesea adverbial) Care se produce din întâmplare, care survine în mod neprevăzut; incidental, accidental,. – **Întâmpla** + suf. *-ător.*

ÎNTÂRTÁ vb. I v. **întărâta.**

ÎNTÂRZIÁ, *întârzii,* vb. I. Intranz. **1.** A veni, a sosi (undeva) după timpul la care era așteptat sau la care era necesar. **2.** A face ceva după termenul obișnuit sau fixat; a apărea, a se ivi după timpul prevăzut. **3.** A rămâne, a zăbovi (undeva) mai mult decât este necesar sau prevăzut. [Pr.: *-zi- a*] – **În** + **târziu.**

ÎNTÂRZIÁT, -Ă, *întârziați, -te*, adj. Care a apărut, s-a ivit după termenul prevăzut sau fixat. [Pr.: *-zi-at*] – V. **întârzia.**

ÎNTÂRZIÉRE, *întârzieri*, s. f. Acțiunea de *a întârzia* și rezultatul ei. ◊ Loc. adv. și adj. *Cu întârziere* = (care se produce) mai târziu decât trebuie sau decât este prevăzut. ◊ Loc. adv. *Fără întârziere* = numaidecât, fără zăbavă. ◊ ♦ Timpul, durata cât cineva sau ceva întârzie. [Pr.: *-zi-e-*] – V. **întârzia.**

ÎNTEMEIÁ, *întemeiez*, vb. I. **1.** Tranz. A înființa, a funda (un stat, o instituție etc.). ♦ Fig. A pune temelii durabile; a consolida. **2.** Refl. Fig. A avea ca temei; a se sprijini, a se baza (pe ceva). [Pr.: *-me-ia*] – **În** + **temei.**

ÎNTEMEIÁT, -Ă, *întemeiați, -te*, adj. **1.** (Despre abstracte) Sprijinit pe argumente solide, potrivit cu regulile logicii, just, logic, rațional. **2.** (Înv.) Întărit, puternic, consolidat. [Pr.: *-me-iat*] – V. **întemeia.**

ÎNTEMEIÉRE s. f. Acțiunea de *a (se) întemeia* și rezultatul ei; înființare, instituire, fundare. ♦ Fig. Consolidare. [Pr.: *-me-ie-*] – V. **întemeia.**

ÎNTEMEIETÓR, -OÁRE, *întemeietori, -oare*, s. m. și f. Persoană care a întemeiat ceva; fondator, ctitor. [Pr.: *-me-ie-*] – **Întemeia** + suf. *-ător.*

ÎNTEMNIȚÁ, *întemnițez*, vb. I. Tranz. A băga pe cineva în temniță. – **În** + **temniță.**

ÎNTEMNIȚÁRE, *întemnițări,* s. f. Acțiunea de *a întemnița* și rezultatul ei. – V. **întemnița.**

ÎNTEMNIȚÁT, -Ă, *întemnițați, -te*, adj. (Adesea substantivat) Închis în temniță. – V. **întemnița.**

ÎNTEȚÍ, *întețesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) face mai puternic, mai intens; a (se) intensifica, a (se) încinge1. **2.** Tranz. (Pop.) A cuprinde cu violență, cu frecvență crescută. **3.** Tranz. A sâcâi cu insistențe repetate. - **În** + **țeți.**

ÎNTEȚÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) înteți.* – V. **înteți.**

ÎNTEȚÍT, -Ă, *întețiți, -te*, adj. Devenit mai puternic, mai intens. – V. **înteți.**

ÎNTIMPINÁ vb. I v. **întâmpina.**

ÎNTIMPINÁRE s. f. v. **întâmpinare.**

ÎNTINÁ, *întinez*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) murdări de noroi. ♦ Fig. A (se) păngări; a (se) păta. [Prez. ind. și: *întín*] – **În** + **tină.**

ÎNTINÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) întina*. – V. **întina.**

ÎNTINÁT, -Ă, *întinați, -te*, adj. Murdar de noroi. ♦ Fig. Pătat, păngărit. – V. **întina.**

ÎNTÍNDE, *întínd*, vb. III. **I. 1.** Tranz. și intranz. A îndrepta, a desfășura, trăgând de unul sau de ambele capete un lucru care este strâns, încolăcit, înfășurat. ◊ Expr. *A întinde un laț* = a întinde un laț pentru a prinde un animal; *fig.* a pregăti cuiva o capcană. *A întinde la jug* = a munci din greu. ♦ **2.** Tranz. A lungi, trăgând de capete, un lucru flexibil. **3.** Tranz. A lungi mâna, brațul etc. (într-o direcție oarecare). ◊ *A întinde pasul* = a merge cu pași mari și grăbiți. *A o întinde (la drum)* = a pleca repede, în grabă (la drum); a o șterge. **4.** Refl. Expr. *A se întinde după ceva* = a fi lipsit de ceva. **5.** Refl. A se culca, a se lungi pentru a se relaxa ori pentru a dormi. ◊ Expr. *A se întinde mai mult decât îi e plapuma* = a se lansa în acțiuni. (Refl. recipr.) *A se întinde cu cineva* = a avea relații sexuale, a se culca cu cineva. (Tranz.) *A întinde pe cineva la pământ* = a doborî pe cineva la pământ. **6.** Tranz. Fig. A trage în toate părțile de cineva, a hărțui. **II. 1.** Tranz. A desface, a desfășura pe toată suprafața, lungimea etc. un obiect strâns, împăturit. ◊ Expr. *A întinde masa* = a așterne masa pentru mâncare. ♦ A așeza o pastă, un aluat etc. pe o suprafață mai mare, subțiind-o, nivelând-o. **2.** Refl. A ocupa un spațiu (întins); a se extinde. ◊ Expr. (Tranz.) *A întinde hora* = a forma o horă. ♦ (Despre suprafețe, teritorii etc.) A ajunge până la..., a se delimita. ♦ (Despre plante) A se răspândi; a se înmulți. **3.** Tranz. Fig. A mări, a spori o putere, o stăpânire. ♦ Refl. (Despre idei, zvonuri; despre boli, epidemii) A se răspândi, a se extinde. **4.** Refl. A se prelungi în timp; a dura, a dăinui. ◊ Expr. *A se întinde la vorbă* sau (tranz.) *a o întinde la vorbă* = a se porni la vorbă, a se pune la taifas; a lungi vorba.[Perf. s. *întinsei*, part. *întins*]. - **În** + **tinde.**

ÎNTÍNDERE, (**2**) *întinderi*, s. f. **1.** Faptul de *a (se) întinde;* extensiune în spațiu; dezvoltare, creștere; răspândire.. **2.** (Concr.) Suprafață a unui lucru sau a unui loc; loc, spațiu întins. ♦ Distanță. – V. **întinde.**

ÎNTINERÍ, *întineresc*, vb. IV. Intranz. A redeveni tânăr (ca vitalitate, aspect etc.); a căpăta (din nou) un aspect de tinerețe, de prospețime, de vitalitate. ♦ Tranz. A da o înfățișare (mai) tânără; a da vitalitate, prospețime, strălucire. – **În** + **tânăr.**

ÎNTINERÍRE s. f. Acțiunea de *a întineri* și rezultatul ei; stare a ceea ce este sau pare întinerit. ♦ Revitalizare a organismului – V. **întineri.**

ÎNTINERÍT, -Ă, *întineriți, -te*, adj. Care a redevenit sau care pare (mai) tânăr. – V. **întineri.**

ÎNTINERITÓR, -OÁRE, *întineritori, -oare*, adj. (Rar) Care produce întinerire. – **Întineri** + suf. *-tor*.

ÎNTÍNGE, *întíng*, vb. III. Tranz. (Pop.) A muia pâine sau mămăligă într-o mâncare. ♦ A muia ușor într-un lichid. [Perf. s. *întinsei*, part. *întins*]. - **În** + **tinge.**

ÎNTÍNS1, *întinsuri*, s. n. Spațiu larg; suprafață; întindere. – V. **întinde.**

ÎNTÍNS2, -Ă, *întinși, -se*, adj. **1.** Încordat, lungit (prin tragere de unul sau de ambele capete). **2.** Desfășurat în lungime sau pe toată suprafața. ◊ Loc. adv. *Cu brațe(le) întinse* = cu mare dragoste. *Cu pânzele întinse* = (despre ambarcațiuni) cu pânzele desfășurate. **3.** (Despre piei, țesături etc.) Fără crețuri sau îndoituri; netezit, neted. **4.** (Despre elemente care formează un șir) Care prezintă o succesiune neîntreruptă. – V. **întinde.**

ÎNTINSOÁRE, *întinsori*, s. f. (Rar) **1.** Loc întins, spațiu larg. **2.** Mers zorit, fără oprire. ◊ Loc. adv. *Într-o întinsoare* = **a**) întruna, fără întrerupere; **b**) repede, în goană. – **Întins**1 + suf. *-oare*.

ÎNTINSÚRĂ, *întinsuri*, s. f. Limita de jos, de adâncime mică, a unei ape, în prelungirea malului. – **Întins**2 + suf. *-ură*.

ÎNTINZĂTÓR, *întinzătoare,* s. n. **1.** Nume dat mai multor dispozitive folosite pentru a întinde unele obiecte flexibile. **2.** Băț, lemn la războiul de țesut, cu ajutorul căruia se răsucește țesătura pe sulul dinainte; întorcător, încordător. – **Întinde** + suf. *-ător.*

ÎNTIPĂRÍ, *întipăresc,* vb. IV. Refl. A se imprima, a lăsa urmă într-un material prin apăsare; *fig.* a se fixa în mintea, în conștiința cuiva, lăsând o urmă puternică. – **În** + **tipări.**

ÎNTIPĂRÍRE, *întipăriri,* s. f. Acțiunea de *a se întipări* și rezultatul ei. – V. **întipări.**

ÎNTITULÁ vb. I v. **intitula.**

ÎNTITULÁRE s. f. v. **intitulare.**

ÎNTITULÁT, -Ă adj. v. **intitulat.**

ÎNTOÁRCE, *întórc*, vb. III. **I. 1.** Refl. și tranz. A se înapoia2 sau a face să se înapoieze de unde a fost plecat; a reveni2 sau a face să revină. **2.** (Pop.) A-și schimba sau a face pe cineva să-și schimbe părerea, a se răzgândi. **3.** (Pop.) A (se) transforma, a (se) modifica, a (se) preface. *S-a întors ploaia în ninsoare. A i se întoarce cuiva inima* = a i se schimba dispoziția, a se îmblânzi, a se muia. **II. 1.** Tranz. A învârti, a suci, a răsuci (de pe o parte pe alta). ◊ Expr. Tranz. și refl. *A (se) întoarce pe dos* = a(-și) strica buna dispoziție, a (se) bosumfla. **2.** Expr. (Tranz.) *A întoarce cuiva spatele* = a părăsi pe cineva, a nu se mai interesa de soarta cuiva. **III.** Tranz. **1.** Expr. *A întoarce casa pe dos* = a răscoli totul în casă. *A (o) întoarce și pe o parte* (sau *față) și pe alta* = a examina amănunțit, a discuta în detaliu. ◊ Expr. *A(-și) întoarce cojocul (pe partea cealaltă* sau *pe dos)* = a-și schimba comportarea, atitudinea în rău față de cineva. ♦ A învârti paiele, fânul etc. astfel încât partea umedă de la pământ să ajungă deasupra. ♦ A ara din nou un ogor. **2.** A da îndărăt, a restitui. - **În** + **toarce.**

ÎNTOÁRCERE, *întoarceri*, s. f. Acțiunea de *a (se) întoarce* și rezultatul ei. – V. **întoarce.**

ÎNTÓCMA adv. v. **întocmai.**

ÎNTÓCMAI adv. **1.** Exact, la fel, chiar. **2.** Da, desigur. [Var.: (pop.) **întócma** adv.] – **În** + **tocmai.**

ÎNTOCMÍ, *întocmesc*, vb. IV. Tranz. A elabora, a alcătui1. ♦ A face, a constitui; a organiza. – Cf. întocmai și tocmai.

ÎNTOCMÍRE, *întocmiri*, s. f. Acțiunea de *a întocmi* și rezultatul ei. – V. **întocmi.**

ÎNTOMNÁ, pers. 3 *întomnează*, vb. I. Intranz. și refl. (Rar) A se face toamnă. – **În** + **toamnă.**

ÎNTOMNÁRE, *întomnări,* s. f. (Rar) Faptul de *a se întomna*. – V. **întomna.**

ÎNTOMNÁT, -Ă, *întomnați, -te*, adj. (Rar) Peste care s-a lăsat toamna, – V. **întomna.**

ÎNTONÁ vb. IV v. **intona.**

ÎNTONÁRE s. f. v. **intonare.**

ÎNTORCĂTÓR, întorcătoare, s. n. Piesă la războiul de țesut, constând dintr-un băț lung cu care se strânge, pe sulul dinainte, pânza țesută; întinzător, încordător. – **Întoarce** + suf. *-ător.*

ÎNTORLOCÁ vb. I v. **întroloca.**

ÎNTORLOCÁRE s. f. v. **întrolocare.**

ÎNTORLOCÁT, -Ă adj. v. **întrolocat.**

ÎNTÓRS1 s. n. **1.** Înapoiere, revenire (la punctul de plecare). **2.** Răsturnare. *Întorsul fânului*. ♦ Arătură (de toamnă) – V. **întoarce.**

ÎNTÓRS2, -OÁRSĂ, *întorși, -oarse*, adj. **1.** Revenit la locul de plecare. ◊ Expr. *A face cale întoarsă* = a se întoarce din drum. **2.** (Despre obiecte) Răsucit, încovoiat, strâmb. – V. **întoarce.**

ÎNTORSĂTÚRĂ, *întorsături,* s. f. **1.** Cotitură, curbă (a unui drum, a unei ape); Întorsură (**1**), cot (**I 2**). ♦ Fig. Schimbare esențială în mersul, în dezvoltarea unei întâmplări; curs nou, înfățișare

nouă. **2.** Fig. (Rar) Întorsură (**2**). **3.** Fig. Fel de a așeza cuvintele, propozițiile într-o frază. – **Întors**2 + suf. *-ătură*.

ÎNTORSÚRĂ, *întorsuri*, s. f. (Rar) **1.** Întorsătură (**1**). **2.** Fig. Mlădiere, modulație, intonație (nouă); întorsătură (**2**). – **Întors**2 + suf. *-ură*.

ÎNTORTOCHEÁ, *întortochez*, vb. I. **1.** Refl. (Despre drumuri, ape etc.) A avea o linie sinuoasă, cotită. **2.** Tranz. A complica, a încâlci un lucru, o idee. - **În** + **tortochea.**

ÎNTORTOCHEÁT, -Ă, întortocheați, -te, adj. (Despre drumuri, ape etc.) Sinuos, cotit. ♦ (Despre drumuri) Greu de găsit; încurcat2 (**I 2**). ♦ (Despre linii, fire etc.) Orientat în sensuri diverse; încâlcit. – V. **întortochea.**

ÎNTORTOCHÉRE, *întortocheri*, s. f. Acțiunea de *a (se) întortochea* și rezultatul ei; cotitură. ♦ Fig. Complicație, încurcătură. – V. **întortochea.**

ÎNTORTOCHETÚRĂ, *întortocheturi*, s. f. Cotitură, curbură (a unui drum). ♦ Fig. Complicație, încurcătură. – **Întortochea** + suf. *-ătură*.

ÎNTOTDEAÚNA adv. **1.** În tot timpul, mereu, oricând. **2**. De fiecare dată, în orice ocazie; *p. ext*. de obicei. – **În** + **totdeauna.**

ÎNTRÁ vb. I v. **intra2.**

ÎNTRACOÁCE adv. (Pop.) Încoace. – **Întru** + **acoace.**

ÎNTRAJUTORÁ, *întrajutorez*, vb. I. Refl. recipr. A se ajuta unul pe altul. – Din **întrajutorare** (derivat regresiv).

ÎNTRAJUTORÁRE s. f. Ajutorare reciprocă, ajutor mutual. – **Întru** + **ajutorare.**

ÎNTRÁRE s. f. v. **intrare.**

ÎNTRARIPÁ, *întraripez*, vb. I. Tranz. (Înv. și pop.) A înaripa. – **Întru** + **aripă.**

ÎNTRARIPÁT, -Ă, *întraripați, -te*, adj. (Înv. și pop.) Înaripat. – V. **întraripa.**

ÎNTRARMÁ, *întrarmez*, vb. I. Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) înarma. – **Întru** + **armă.**

ÎNTRAURÍ, *întrauresc*, vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A auri. [Pr.: *-tra-u-*] – **Întru** + **auri.**

ÎNTRAURÍT, -Ă, *întrauriți, -te*, adj. (Înv. și pop.) De aur; aurit. [Pr.: *-tra-u-*] – V. **întrauri.**

ÎNTRE1- Element de compunere care arată reciprocitatea, îmbinarea, amestecul și care servește la formarea unor substantive, adjective și verbe.

ÎNTRE2 prep. **1.** În locul dintre... *Între munți*. ◊ Printre, în mijlocul... *Între străini.* **2.** În intervalul scurs de la o întâmplare la alta. ◊ Expr. *Între acestea* sau *între timp* = în răstimp... **3.** Dintre, printre. *S-a dovedit cel mai iscusit între toți.* **4.** (Arată reciprocitatea) Unul cu altul (sau uniicu alții). *S-au sfătuit între ei*. - **În** + **tre.**

ÎNTREBÁ, *întréb*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. (recipr.) A(-și) pune întrebări, în scopul de a afla un răspuns. ◊ Expr. (Tranz.) *Întreabă-mă să te întreb,* se spune cuiva care cere o informație despre un lucru asupra căruia nici cel întrebat nu știe mai mult. **2.** Expr. (Tranz.) *A întreba* (pe cineva) *de sănătate* = a se interesa de starea în care se află cineva. **3.** Tranz. A pune cuiva întrebări pentru a-i evalua, din răspunsuri, nivelul cunoștințelor; a chestiona, a examina.- **În** + **treba.**

ÎNTREBÁRE, *întrebări,* s. f. Acțiunea de *a (se) întreba*. ◊ *Semnul întrebării* = semn de punctuație care se pune la sfârșitul unui enunț interogativ. ♦ Problemă, chestiune. ♦ Îndoială, incertitudine. – V. **întreba.**

ÎNTREBĂTÓR, -OÁRE, *întrebători, -oare*, adj. (Adesea adverbial) Care întreabă, care exprimă o întrebare; interogativ. – **Întreba** + suf. *-ător.*

ÎNTREBUINȚÁ, *întrebuințez*, vb. I. Tranz. A folosi, a utiliza. [Pr.: *-bu-in-*] – **În** + **trebuința.**

ÎNTREBUINȚÁRE, *întrebuințări,* s. f. Acțiunea de *a întrebuința* și rezultatul ei; folosire. [Pr.: *-bu-i-*] – V. **întrebuința.**

ÎNTREBUINȚÁT, -Ă, *întrebuințați, -te*, adj. De care s-a făcut (mult) uz; care a fost folosit; uzat, purtat2. [Pr.: *-bu-i-*] – V. **întrebuința.**

ÎNTRÉCE, *întrec*, vb. III. Tranz. **1.** A depăși pe cineva în mers, a lăsa în urmă. **2.** A dovedi superioritate față de cineva într-o anumită privință; a depăși. ◊ Loc. adv. *Pe întrecute* = căutând să se depășească unul pe altul; care mai de care. **3.** A trece peste o anumită limită; *p. ext*. a fi mai mult decât trebuie.◊ Loc. adv. (Pop.) *De întrecut* = mai mult decât trebuie. ◊ Expr. (Refl.) *A se întrece cu gluma* = a depăși limitele bunei-cuviințe. – **În** + **trece.**

ÎNTRÉCERE, *întreceri*, s. f. Acțiunea de *a (se) întrece* și rezultatul ei; concurs, competiție. ◊ Loc. vb. *A se lua la întrecere* = a se întrece. – V. **întrece.**

ÎNTREDESCHÍDE, *întredeschíd*, vb. III. Tranz. A deschide incomplet, a crăpa o ușă, o fereastră etc. – **Între**1- + **deschide.**

ÎNTREDESCHÍDERE, *întredeschideri*, s. f. Acțiunea de *a întredeschide* și rezultatul ei; (concr.) spațiu îngust dintre două elemente întredeschise; crăpătură. – V. **întredeschide.**

ÎNTREDESCHÍS, -Ă, *întredeschiși, -se*, adj. Care este deschis incomplet, crăpat2. ♦ (Despre ochi) Mijit. – V. **întredeschide.**

ÎNTREDESCHIZĂTÚRĂ, *întredeschizături*, s. f. Întredeschidere. – **Între**1- + **deschizătură.**

ÎNTRÉG, -EÁGĂ, *întregi*, adj. **1.** Tot, complet, din care nu s-a luat nimic. ◊ Loc. adv. *Pe de-a-ntregul* = în întregime; peste tot, pe toată suprafața. ♦ Neînceput, neatins, din care nu lipsește nimic. **2.** Teafăr, sănătos, nevătămat. ♦ Fig. Neclintit, integru. **3.** (Despre noțiuni temporale) Deplin, complet. - **În** + **treg.**

ÎNTREGÍ, *întregesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face întreg (1), deplin, unitar; a (se) completa. – V. **întreg.**

ÎNTREGÍME, *întregimi*, s. f. Calitatea de a fi întreg; totalitate, plenitudine. ◊ Loc. adv. *În întregime* = de tot, complet. – **Întreg** + suf. *-ime.*

ÎNTREGÍRE, *întregiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) întregi* și rezultatul ei. – V. **întregi.**

ÎNTREGÍT, -Ă, *întregiți, -te*, adj. Făcut sau devenit întreg; completat. – V. **întregi.**

ÎNTREGITÓR, -OÁRE, *întregitori, -oare*, adj. Care întregește, care completează. – **Întregi** + suf. *-tor*.

ÎNTREGÓL, *întregoluri*, s. n. (Constr.) Porțiune de perete care se găsește între două uși, două ferestre etc. – **Între**2 + **gol.**

ÎNTREGULÉȚ, *întreguleți,* adj. (Pop., întărind pe „întreg”) Diminutiv al lui *întreg*. – **Întreg** + suf. *-uleț.*

ÎNTREGULÍȚĂ, *întregulițe,* adj. (Pop., întărind pe „întreagă”) Diminutiv al lui *întreagă*. – **Întreg** + suf. *-uliță.*

ÎNTREGÚȚ, -Ă, *întreguți, -țe,* adj. (Pop., întărind pe „întreg”, „întreagă”) Diminutiv al lui *întreg*. – **Întreg** + suf. *-uț.*

ÎNTREÍ, *întreiesc*, vb. IV. Tranz. A face de trei ori mai mare, mai numeros; a tripla. – **În** + **trei.**

ÎNTREÍT, -Ă, *întreiți, -te,* adj. **1.** Înmulțit, mărit de trei ori. **2.** (Înv.) Care e compus din trei părți de același fel. – V. **întrei** sau **în** + **trei** + suf. *-it*.

ÎNTREMÁ, *întremez*, vb. I. Refl. A-și recăpăta sănătatea sau puterile; a se înzdrăveni. ◊ Tranz. *Tratamentul l-a întremat*. ♦ Fig. A se întări. – Et. nec.

ÎNTREMÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) întrema* și rezultatul ei; înzdrăvenire. – V. **întrema.**

ÎNTREMÁT, -Ă, î*ntremați, -te*, adj. Restabilit, refăcut după o boală, după o oboseală; înzdrăvenit. – V. **întrema.**

ÎNTREMĂTÓR, -OÁRE, *întremători, -oare*, adj. Care întremează, care înzdrăvenește. – **Întrema** + suf. *-ător.*

ÎNTREPĂTRÚNDE, *întrepătrúnd*, vb. III. Refl. recipr. A se pătrunde reciproc. – **Între1-** + **pătrunde.**

ÎNTREPĂTRÚNDERE, *întrepătrunderi*, s. f. Acțiunea de *a se întrepătrunde* și rezultatul ei. – V. **întrepătrunde.**

ÎNTRERÚMPE vb. III. v. **întrerupe.**

ÎNTRERÚMPERE s. f. v. **întrerupere.**

ÎNTRERUPĂTÓR, -OÁRE, *întrerupători, -oare*, adj., s. n. (Aparat, dispozitiv) care servește la întreruperea sau la restabilirea unui circuit electric, hidraulic etc. [Var.: **întreruptór, -oáre** adj., s. n.] – **Întrerupe** + suf. *-ător*

ÎNTRERÚPE, *întrerúp*, vb. III. Tranz. și refl. A (se) opri, a (se) suspenda temporar cursul, desfășurarea unei acțiuni, a unui lucru; a opri pe cineva sau a se opri în cursul unei lucrări, al unei activități. ♦ Tranz. A opri pe cineva în timp ce vorbește, a tăia vorba cuiva. [Perf. s. *întrerupsei*, part. *întrerupt* – Var.: (Înv.) **întrerúmpe** vb. III] – **Între**1- + **rupe.**

ÎNTRERÚPERE, *întreruperi*, s. f. Acțiunea de *a (se) întrerupe* și rezultatul ei. ◊ Loc. adv. *Fără întrerupere* = permanent, necontenit, continuu. [Var.: (înv.) **întrerúmpere** s. f.] – V. **întrerupe.**

ÎNTRERÚPT, -Ă, *întrerupți, -te*, adj. Care este temporar oprit, suspendat. ♦ (Adverbial) Cu întreruperi. ♦ Care are continuitatea oprită; rupt, tăiat. – V. **întrerupe.**

ÎNTRERUPTÓR, -OÁRE adj., s. n. v. **întrerupător.**

ÎNTRETĂIÁ, *întretái*, vb. I. Refl. recipr. (Despre linii, drumuri etc.) A se întersecta, a se încrucișa. [Pr.: *-tă-ia*] – **Între**1- + **tăia.**

ÎNTRETĂIÁT, -Ă, *întretăiați, -te*, adj. Care se intersectează, se încrucișează cu altul. ♦ (Despre vorbire, plâns, respirație etc.) Întrerupt, cu întreruperi. [Pr.: *-tă-iat*] – V. **întretăia.**

ÎNTRETĂIÉRE, *întretăieri,* s. f. Acțiunea de *a se întretăia* și rezultatul ei. ♦ (Concr.) Loc unde se întretaie două elemente; intersecție. – V. **întretăia.**

ÎNTREȚÉSE, *întrețés,* vb. III. Tranz. A îmbina într-o țesătură fire de altă culoare sau din alt material decât țesătura de bază. ♦ Refl. recipr. Fig. A se amesteca, a se îmbina (ca într-o țesătură); a se împleti strâns cu... – **Între**1- + **țese.**

ÎNTREȚESÚT, -Ă, *întrețesuți, -te*, adj. Care este țesut amestecat, unit într-o țesătură. – V. **întrețese.**

ÎNTREȚÍNE, *întrețín*, vb. III. **1.** Tranz. A păstra în stare bună, în condiții de funcționare; a face să dureze, a menține. **2.** Tranz. și refl. A(-și) procura, a(-și) asigura mijloacele necesare traiului; a (se) hrăni. – **Între**1- + **ține.**

ÎNTREȚÍNERE, *întrețineri,* s. f. Acțiunea de *a (se) întreține* și rezultatul ei. – V. **întreține.**

ÎNTREȚINÚT, -Ă, *întreținuți, -te*, s. m. și f. Persoană căreia o altă persoană îi asigură mijloacele de existență. – V. **întreține.**

ÎNTREVĂZÚT, -Ă, *întrevăzuți, -te*, adj. Care de-abia se vede; întrezărit. ♦ Fig. Văzut în perspectiva timpului; prevăzut, bănuit. – V. **întrevedea.**

ÎNTREVEDEÁ, *întrevéd*, vb. II. Tranz. A întrezări. ♦ Fig. A vedea în perspectiva timpului, a prevedea, a bănui. – **Între**1- + **vedea.**

ÎNTREVEDÉRE, întrevederi, s. f. Întâlnire între două sau mai multe persoane în scopul de a discuta chestiuni de interes comun. – **Între**1- + **vedere.**

ÎNTREVORBÍRE, *întrevorbiri*, s. f. (Înv. și reg.) Convorbire. – **Între**1- + **vorbire.**

ÎNTREZĂRÍ, *întrezăresc,* vb. IV. Tranz. A zări, a vedea în chip vag, a desluși anevoie (printre alte lucruri sau în treacăt); a întrevedea. – **Între**1- + **zări.**

ÎNTREZĂRÍRE s. f. Acțiunea de *a întrezări* și rezultatul ei. – V. **întrezări.**

ÎNTREZĂRÍT, -Ă, *întrezăriți, -te*, adj. Zărit, deslușit anevoie sau în treacăt, fugitiv; întrevăzut. – V. **întrezări.**

ÎNTRISTÁ, *întristez*, vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină trist; a (se) mâhni; a (se) îndurera. – **În** + **trist.**

ÎNTRISTÁRE, *întristări,* s. f. Faptul de *a (se) întrista;* tristețe, mâhnire, amărăciune; îndurerare. – V. **întrista.**

ÎNTRISTÁT, -Ă, *întristați, -te*, adj. Cuprins de tristețe. ♦ Care exprimă tristețe. – V. **întrista.**

ÎNTRISTĂTÓR, -OÁRE, *întristători, -oare*, adj. Care întristează. – **Întrista** + suf. *-ător.*

ÎNTROIENÍ, *întroienesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) acoperi cu troiene; a (se) înzăpezi. [Pr.: *-tro-ie-*] – **În** + **troian.**

ÎNTROIENÍRE, *întroieniri*, s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) întroieni* și rezultatul ei; înzăpezire. [Pr.: *-tro-ie-*] – V. **întroieni.**

ÎNTROIENÍT, -Ă, *întroieniți, -te*, adj. Cufundat, imobilizat în zăpadă, înzăpezit. [Pr.: *-tro-ie-*] – V. **întroieni.**

ÎNTROLOCÁ, *întrolóc*, vb. I. (Reg.) **1.** Refl. A se strânge la un loc, a se întruni, a se reuni. **2.** Tranz. și refl. A (se) forma, a (se) închega, a (se) înjgheba. **3.** Tranz. A uni; a împerechea. [Var.: **întrulocá, întorlocá** vb. I] – Din **într-un loc.**

ÎNTROLOCÁRE s. f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) întroloca* și rezultatul ei. [Var.: **întrulocáre, întorlocáre** s. f.] – V. **întroloca.**

ÎNTROLOCÁT, -Ă, *întrolocați, -te*, adj. (Reg.) Strâns la un loc, întrunit, reunit. [Var.: **întrulocát, -ă, întorlocát, -ă** adj.] – V. **întroloca.**

ÎNTRONÁ, *întronez*, vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) așeza pe tron ca domn, rege, împărat; a (se) încorona, a (se) înscăuna. **2.** Fig. A deveni sau a face să devină stăpân; a (se) statornici. ♦ A (se) instaura, a (se) instala. – **În** + **tron.**

ÎNTRONÁRE, *întronări,* s. f. Acțiunea de *a întrona*. – V. **întrona.**

ÎNTRONÁT, -Ă, *întronați, -te,* adj. **1.** Care a fost uns pe tron. **2.** Fig. Care a fost stabilit, introdus, instaurat. – V. **întrona.**

ÎNTRU prep. (Mai ales urmat de „un”, „o” etc.; cu elidarea vocalei finale) În. **I.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) **1.** (Arată starea sau acțiunea în interiorul unui spațiu) *A locui într-un sat*. **2.** (Arată intrarea sau mișcarea în interiorul unui spațiu) *A intra într-o pădure.* **3.** (Arată direcția sau ținta mișcării) *A se da într-o parte*. **II.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) **1.** (Arată momentul, răstimpul, epoca în care se petrece o acțiune) *Într-un timp scurt*. ◊ Loc. adv. (Înv.) *Întru-ntâi* = la început. (Înv.) *Într-acea* = în acel timp. **2.** (Arată timpul cât durează o acțiune) Expr. *Întru mulți ani!* = la mulți ani! **III**. (Înv.; introduce un complement circumstanțial de scop) *Iese întru întâmpinarea musafirului*. **IV**. (Introduce un complement circumstanțial de mod) *A alerga într-un suflet*. ◊ Loc. adv. *Într-adins* = intenționat, în mod voit. *Întru câtva* = în oarecare

măsură. **V.** (Introduce un complement circumstanțial instrumental) *Este îmbrăcat într-o scurtă de piele.* **VI**. (Introduce un complement circumstanțial de relație) *A fi de acord întru totul cu cineva.* **VII.** (Introduce un complement indirect care arată obiectul unei prefaceri) *Râul s-a prefăcut într-un pod de gheață.* **- În + tru.**

ÎNTRUCÁT conj. Deoarece; pentru că, fiindcă. ♦ (Adverbial) De vreme ce. – **Întru** + **cât.**

ÎNTRUCHIPÁ, *întruchipez*, vb. I. Tranz. **1.** A înfățișa în forme concrete, a reprezenta. ♦ Refl. A-și găsi o expresie concretă în cineva sau în ceva, a lua formă concretă, a se realiza. **2.** A întocmi; a forma, a alcătui. – **Întru** + **chip** sau **într-un chip.**

ÎNTRUCHIPÁRE, *întruchipări,* s. f. Acțiunea de *a (se) întruchipa* și rezultatul ei. – V. **întruchipa.**

ÎNTRULOCÁ vb. I v. **întroloca.**

ÎNTRULOCÁRE s. f. v. **întrolocare.**

ÎNTRÚNA adv. Mereu, neîncetat, continuu. Vorbește întruna. – **Întru** + **una.**

ÎNTRUNÍ, *întrunesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A (se) uni la un loc, a (se) strânge laolaltă, a (se) aduna, a (se) însuma, a (se) totaliza. – Din **întruna.**

ÎNTRUNÍRE, *întruniri*, s. f. Acțiunea de *a (se) întruni* și rezultatul ei; reuniune, adunare (de oameni). – V. **întruni.**

ÎNTRUPÁ, *întrupez*, vb. I. **1.** Refl. și tranz. A lua sau a da formă concretă (de trup omenesc), a (se) concretiza; a (se) încarna. **2.** Tranz. (Înv.) A uni, a încorpora într-un singur tot. – **În** + **trup.**

ÎNTRUPÁRE, *întrupări,* s. f. Acțiunea de *a (se) întrupa* și rezultatul ei; concretizare, personificare; (concr.) trup, ființă. – **V. întrupa.**

ÎNTRUPÁT, -Ă, *întrupați, -te*, adj. Care a căpătat trup, care a luat ființă. – V. **întrupa.**

ÎNTUNECÁ, *întúnec*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face întunecos, nedesluși; a (se) lipsi de lumină. ♦ Refl. impers. A se însera, a se înnopta, a se înnegura. **2.** Refl. (Despre corpuri cerești) Tranz. Fig. A eclipsa, a umbri; a face să nu se mai vadă (bine). ♦ Refl. Fig. A-și micșora sau a-și pierde capacitatea de a gândi. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) posomori; a (se) întrista. **4.** Refl. A se închide la culoare. – **În** + **tuneca.**

ÎNTUNECÁRE, *întunecări,* s. f. K``Acțiunea de *a (se) întuneca* și rezultatul ei. – V. **întuneca.**

ÎNTUNECÁT, -Ă, *întunecați, -te*, adj. **1.** Întunecos (**1**). **2.** Fig. Posac, trist, sumbru. **3.** (Despre culori, *p. ext*. despre lucruri colorate) Care are o nuanță închisă; închis. – V. **întuneca.**

ÎNTUNECÍME, *întunecimi*, s. f. Întuneric adânc, de nepătruns; beznă,. ◊ (Pop.) *Întunecime de soare* = eclipsă de soare. – **Întuneca** + suf. *-ime.*

ÎNTUNECÓS, -OÁSĂ, *întunecoși, -oase*, adj. **1.** Lipsit de lumină, cufundat în întuneric; întunecat. ♦ (Rar) De culoare închisă. **2.** Fig. Întunecat, posomorât, sumbru, trist. – **Întuneca** + suf. *-os.*

ÎNTUNÉREC s. n. v. **întuneric.**

ÎNTUNÉRIC s. n. **1.** Lipsă de lumină; obscuritate, beznă. **2.** Fig. Incultură, ignoranță. [Var.: (reg.) **întunérec** s. n.] – **În** + **tuneric.**

ÎNTURNÁ, *întórn*, vb. I. (Reg.) Refl. și tranz. **1.** A veni sau a face pe cineva să vină înapoi; a (se) înapoia2, a (se) întoarce. **2.** A (se) îndrepta în altă direcție. **3.** A (se) întoarce de pe o parte pe alta; a (se) învârti, a (se) suci. – **În** + **turna.**

ÎNTURNÁRE s. f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) întúrna* și rezultatul ei; întoarcere, revenire, înturnat. – V. **întúrna.**

ÎNTURNÁT s. n. (Reg.) Întúrnare. – V. **întúrna.**

ÎNȚÁRCÁ, *înțárc*, vb. I. **1.** Tranz. A înceta alăptarea copiilor sau puilor de mamifere, a dezvăța de supt. **2.** Intranz. (Despre mamifere) A pierde laptele, a nu mai avea lapte. **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A dezobișnui, a dezvăța, a lipsi pe cineva de ceva. – **În** + **țarc.**

ÎNȚÁRCÁRE s. f. Acțiunea de *a înțárca;* încetarea alăptării; înțărcat1. – V. **înțárca.**

ÎNȚÁRCÁT1 s. n. Faptul de *a înțárca;* înțărcare. – V. **înțárca.**

ÎNȚÁRCÁT2**, -Ă,** *înțárcați, -te*, adj. (Despre copii sau pui de mamifere) Care nu mai suge. – V. **înțárca.**

ÎNȚĂRCĂTOÁRE, *înțărcători,* s. f. Loc de pășune, de obicei depărtat de stână, unde se țin mieii după înțărcare. – **Înțárca** + suf. *-ătoare.*

ÎNȚĂRCUÍ, *înțărcuiesc,* vb. IV. Tranz. A înconjura cu un țarc. – **În** + **țarc** + suf. *-ui*.

ÎNȚELEGĂTÓR, -OÁRE, *înțelegători, -oare*, adj. Care are înțelegere pentru situația cuiva; *p. ext*. bun, mărinimos. – **Înțeleg** (prez. ind. al lui *înțelege)* + suf. *-ător.*

ÎNȚELÉGE, *înțeleg,* vb. III. **1.** Tranz. A-și face, a avea o idee clară și exactă despre un lucru, a pătrunde, a cuprinde cu mintea; a pricepe. ◊ Expr. *Așa (mai) înțeleg și eu* = așa da, așa e pe placul meu. *A înțelege pe cineva* = **a)** a pricepe ce spune cineva; **b)** a pricepe (și a aproba) cauzele comportării cuiva. *(Mă) înțelegi?,* se spune cuiva pentru a verifica înțelegerea celor spuse. (Refl.) *Se înțelege de la sine* = este evident. ♦ A constata, a vedea, a observa, a băga de seamă. ♦ A gândi, a reflecta, a concepe. **2.** Refl. recipr. A conviețui în bună învoială, a se înțelege, a se învoi.[Perf. s. *înțelesei*, part. *înțeles*]. **- În + țelege.**

ÎNȚELÉGERE, *înțelegeri,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) înțelege* și rezultatul *ei*. ♦ Pricepere, iscusință, inteligență, rațiune. **2.** Bunăvoință, compasiune față de situația (grea a) cuiva. **3.** Comuniune de idei, de sentimente; acord, învoială, învoire. **4.** Pace, armonie1. – V. **înțelege.**

ÎNȚELENÍ, *înțelenesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre pământ, la pers. 3) A se întări, a se preface în țelină (prin necultivare, prin uscare în timp de secetă etc.) **2.** Tranz. și refl. A lăsa sau a sta în nemișcare, în inactivitate; a (se) înțepeni. – **În** + **țelină.**

ÎNȚELENÍRE, înțeleniri, s. f. Acțiunea de a (se) înțeleni și rezultatul ei. – V. **înțeleni.**

ÎNȚELENÍT, -Ă, *înțeleniți, -te*, adj. **1.** (Despre pământ) Întărit, uscat din cauza secetei sau a necultivării. **2.** Fig. Încremenit, împietrit, nemișcat. – V. **înțeleni.**

ÎNȚELEPCIÚNE s. f. Capacitate superioară de înțelegere și de judecare a lucrurilor. ♦ Cumpătare, prudență, moderație determinată de experiență; spirit de prevedere.

ÎNȚELÉPT, -EÁPTĂ, *înțelepți, -te*, adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este înzestrat cu înțelepciune, care are mintea clară; cuminte, deștept. ♦ (Substantivat) Gânditor (antic), învățat, savant. ♦ (Despre înfățișarea, acțiunile sau manifestările cuiva) Care exprimă înțelepciune; izvorât din înțelepciune. **2.** Prevăzător, chibzuit, stăpânit.

ÎNȚELEPȚÉȘTE adv. (Rar) În mod înțelept; cu judecată, cu chibzuială. – **Întelept** + suf. *-ește.*

ÎNȚELÉS1**,** *înțelesuri,* s. n. Semnificație (a unui lucru, a unei vorbe, a unui gest etc.); sens, tâlc, noimă. ◊ Loc. adj. și adv. *Pe înțeles* sau *pe înțelesul tuturor* = putând fi priceput de oricine, lămurit. *Cu înțeles* = cu o semnificație adâncă, sugerând o anumită concluzie. – V. **înțelege.**

ÎNȚELÉS2**, -EÁSĂ,** *înțeleși, -se*, adj. **1.** Care a fost pătruns, cuprins cu mintea. ◊ Loc. adj. și adv. *De la sine înțeles* = fără îndoială, sigur. **2.** Care a stabilit o înțelegere cu cineva; învoit. – V. **înțelege.**

ÎNȚEPÁ, *înțép,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) împunge ușor cu un ac, cu un ghimpe, cu o țeapă, cu orice obiect cu vârf ascuțit. ♦ Intranz. și tranz. A produce o senzație dureroasă ca de înțepătură. **2.** Tranz. Fig. A face aluzii răutăcioase la adresa cuiva. **3.** Tranz. (Înv.) A trage în țeapă. – **În** + **țeapă.**

ÎNȚEPÁRE, *înțepări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înțepa;* împungere, înțepătură. – V. **înțepa.**

ÎNȚEPÁT, -Ă, *înțepați, -te*, adj. **1.** În care a intrat un vârf ascuțit. ♦ Fig. Neplăcut surprins, jignit. **2.** (În expr.) *Înțepat la vorbă* = care înțeapă cu vorba; ironic, sarcastic. **3.** Fig. Îngâmfat, mândru, fudul, înfumurat. ♦ Îmbufnat, țâfnos. **4.** (Înv.) Tras în țeapă. – V. **înțepa.**

ÎNȚEPĂTÓR, -OÁRE, *înțepători, -oare*, adj. **1.** Care înțeapă (**1**); care produce o senzație dureroasă ca de înțepătură. ♦ (Despre băuturi, mâncăruri, mirosuri etc.) Care dă senzația de înțepătură, care pișcă. **2.** Fig. Sarcastic, ironic. – **Înțepa** + suf. *-ător.*

ÎNȚEPĂTÚRĂ, *înțepături,* s. f. **1.** Înțepare; efectul produs de o înțepare; locul unde s-a produs aceasta; furnicătură, împunsătură. **2.** Fig. Aluzie răutăcioasă, vorbă ironică; împunsătură. – **Înțepa** + suf. *-ătură.*

ÎNȚEPENEÁLĂ s. f. Stare a unui lucru sau a unei ființe țepene; înțepenire. – **înțepeni** + suf. *-eală.*

ÎNȚEPENÍ, *înțepenesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A deveni țeapăn, a nu-și mai putea mișca membrele, a rămâne imobil, rigid, inert; a încremeni, a înlemni. **2.** Tranz. și refl. A (se) prinde bine în ceva; a (se) fixa. ♦ Refl. Fig. A rămâne neclintit într-o hotărâre; a se încăpățâna. – **În** + **țepăn.**

ÎNȚEPENÍRE s. f. Faptul de *a (se) înțepeni.* – V. **înțepeni.**

ÎNȚEPENÍT, -Ă, *înțepeniți, -te*, adj. **1.** Care este sau a devenit țeapăn; încremenit. **2.** Fixat, întărit. – V. **înțepeni.**

ÎNȚEPÓS, -OÁSĂ, *înțepoși, -oase*, adj. (Rar) Înțepător. – **Înțepa** + suf. *-os.*

ÎNȚESÁ, *înțés,* vb. I. Tranz. A vârî, a băga o cantitate mare într-un spațiu redus; a îndesa, a ticsi. ♦ Refl. Fig. (Rar) A se înțepi. - **În** + **țesa.**

ÎNȚESÁRE, *înțesări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înțesa.* – V. **înțesa.**

ÎNȚESÁT, -Ă, *înțesați, -te*, adj. Înghesuit, îndesat; plin, ticsit. – V. **înțesa.**

ÎNȚINÁ, *înținez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A sprijini slab (ca să poată cădea ușor).- **În** + **țina.**

ÎNȚINÁT, -Ă, *înținați, -te*, adj. (Reg.) Care este prins sau sprijinit prea ușor, care abia se ține, gata să cadă, să se dărâme. – V. **înțina.**

ÎNȚOLÍ, *înțolesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Fam.) A (se) îmbrăca în haine noi; a (se) îmbrăca bine, elegant; *fig*. a se face simțit . – **În** + **țol.**

ÎNȚOLÍT, -Ă, *înțoliți, -te*, adj. (Fam.) Care este bine îmbrăcat, care are haine noi. – V. **înțoli.**

ÎNȚOPONÁ vb. I v. **înțoțona.**

ÎNȚOPONÁT, -Ă adj. v. **înțoțonat.**

ÎNȚOȚONÁ, *înțoțonez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) împopoțona. [Var.: **înțoponá** vb. I] – Cf. împopoța.

ÎNȚOȚONÁT, -Ă, *înțoțonați, -te*, adj. (Rar) împopoțonat. [Var.: **înțoponát, -ă** adj.] – V. **înțoțona.**

ÎNÚNTRU adv. v. **înăuntru.**

ÎNVĂLĂTUCÍ, *învălătucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face ghem1, vălătuc; a (se) înfășura, a (se) încolăci. **2.** Tranz. A construi un perete din vălătuci. – **În** + **vălătuc.**

ÎNVĂLĂTUCÍRE, *învălătuciri,* s. f. Acțiunea de *a (se) învălătuci* și rezultatul ei; vălătuceală. – V. **învălătuci.**

ÎNVĂLĂTUCÍT, -Ă, *învălătuciți, -te*, adj. Înfășurat, încolăcit; (despre fire) făcute ghem; (despre pânză, covoare etc.) strâns sul sau val1. – V. **învălătuci.**

ÎNVĂLMĂȘÁG, *învălmășaguri,* s. n. Învălmășeală (**2**). – **În** + **vălmășag.**

ÎNVĂLMĂȘÁT, -Ă adj. v. **învălmășit.**

ÎNVĂLMĂȘEÁLĂ, *învălmășeli,* s. f. **1.** Îngrămădire dezordonată de lucruri sau de ființe; forfoteală a unei mulțimi; neorânduială; *p. ext*. zgomot mare, zarvă. ♦ Fig. Confuzie, zăpăceală. **2.** Luptă, încăierare, învălmășag. – **Învălmăși** + suf. *-eală.*

ÎNVĂLMĂȘÍ, *învălmășesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) amesteca de-a valma; a pune, a arunca sau a se afla pus, aruncat la întâmplare, în dezordine. ♦ Refl. Fig. (Rar) A se încurca, a se zăpăci, a se tulbura. – Cf. [de-a] valma și vălmășag.

ÎNVĂLMĂȘÍRE, *învălmășiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) învălmăși* și rezultatul ei; învălmășeală. – V. **învălmăși.**

ÎNVĂLMĂȘÍT, -Ă, *învălmășiți, -te*, adj. **1.** Aruncat de-a valma, în dezordine, îngrămădit, îmbulzit. **2.** Fig. Zăpăcit, încurcat, tulburat; dezorientat, confuz. [Var.: **învălmășát, -ă** adj.] – V. **învălmăși.**

ÎNVĂLUÍ, *învălui,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) acoperi cu un văl, cu o învelitoare; a (se) înveli, a (se) înfășura. ♦ Tranz. Fig. A cuprinde ceva cu privirea. ♦ Tranz. Fig. A năpădi. [Prez. ind. și: *învăluiésc*] – **În** + **val** + suf. *-ui* (influențat semantic de *văl).*

ÎNVĂLUIÁLĂ, *învăluieli,* s. f. (Înv.) Învălmășeală, îmbulzeală. – **Învălui** + suf. *-eală.*

ÎNVĂLUÍRE, *învăluiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) învălui* și rezultatul ei; învelire, acoperire; *fig*. revărsare. ♦ Încercuire a inamicului. – V. **învălui.**

ÎNVĂLUÍT, -Ă, *învăluiți, -te*, adj. **1.** Înfășurat, învelit2, acoperit. **2.** Încercuit, înconjurat, împresurat. ♦ Fig. Copleșit (de griji). – V. **învălui.**

ÎNVĂLUITÓR, -OÁRE, învăluitori, -oare, adj. Care înfășoară, învelește, acoperă; care cuprinde, care înconjoară din toate părțile. [Pr.: -lu-i-] – **Învălui** + suf. -tor.

ÎNVĂLURÁ, *învălurez,* vb. I. Tranz. A mișca în valuri, a ondula; a agita. ♦ Refl. și intranz. A face valuri. – **În** + **valuri** (pl. lui *val).*

ÎNVĂLURÁRE, *învălurări,* s. f. Acțiunea de *a (se) învălura* și rezultatul ei; ondulare, frământare. – V. **învălura.**

ÎNVĂLURÁT, -Ă, *învălurați, -te*, adj. **1.** Care se mișcă, se clatină ca valurile, care face valuri; unduios; agitat. **2.** (Despre un teren) Cu ridicături multe; accidentat. [Var.: **învălurít, -ă** adj.] – V. **învălura.**

ÎNVĂLURÍT, -Ă adj. v. **învălurat.**

ÎNVĂPĂIÁ, *învăpăiez,* vb. I. Refl. A se aprinde ca o văpaie; *p. ext*. (despre fața omului) a se înroși (din cauza unui aflux de sânge). ♦ Fig. A se înflăcăra, a se entuziasma. [Pr.: *-pă-ia*] – **În** + **văpaie.**

ÎNVĂPĂIÁT, -Ă, *învăpăiați, -te*, adj. **1.** Care arde cu văpăi, aprins (ca o văpaie); *p. ext*. (despre fața omului) înroșit ca focul; *fig*. (despre ochi sau privire) scânteietor, arzător. **2.** Fig. Înflăcărat, entuziasmat; pasionat. ♦ Iute, aprig. – V. **învăpăia.**

ÎNVĂPĂIÉRE, *învăpăieri,* s. f. Acțiunea de *a se învăpăia* și rezultatul ei; aprindere; *fig*. înflăcărare, ardoare, însuflețire. – V. **învăpăia.**

ÎNVĂSCÚT, -Ă, *învăscuți, -te*, adj. (Înv.) Care este îmbrăcat, acoperit, înfășurat, învelit. – V. **învește.**

ÎNVĂȚ s. n. **1.** Obicei, obișnuință, năravi, deprindere (rea). **2.** Povață, sfat, îndemn. – Din **învăța** (derivat regresiv).

ÎNVĂȚÁ, *învăț*, vb. I. **1.** Tranz. A transmite cuiva (sistematic) cunoștințe și deprinderi dintr-un domeniu oarecare. **2.** Tranz. A sfătui, a povățui pe cineva să facă ceva. **3.** Tranz. A dobândi cunoștințe prin studiu, a ajunge prin muncă sistematică să cunoști o meserie, o artă, o limbă etc. ♦ A-și întipări în minte ceva pentru a putea reproduce; a memora. **4.** Tranz. și refl. A (se) deprinde, a (se) obișnui, a (se) familiariza. **5.** Tranz. A trage o învățătură, a căpăta experiență. ◊ Expr. (Tranz. și refl.) *A (se) învăța minte* = a câștiga sau a face să câștige experiență. - **În** + **văța.**

ÎNVĂȚÁRE, *învățări*, s. f. Acțiunea de *a (se) învăța* și rezultatul ei; instruire, învățătură, studiu, învățat1. – V. **învățа.**

ÎNVĂȚÁT1 s. n. Învățare. – V. **învățа.**

ÎNVĂȚÁT2, -Ă, *învățați, -te*, adj. **1.** Care știe multă carte; instruit, cult2, erudit; *p. ext.* priceput.. **2.** (Despre texte, cunoștințe, deprinderi) Care este studiat și reținut în memorie. **3.** Deprins, obișnuit cu ceva. – V. **învățа.**

ÎNVĂȚĂCÉL, *învățăcei*, s. m. (Fam.) Școlar, elev, discipol. – **Învățat** + suf. *-el.*

ÎNVĂȚĂMÂNT, (1) *învățăminte,* s. n. **1.** Principiu din care se deduce un mod de a acționa, de a gândi etc.; învățătură. **2.** Domeniul și activitatea de instruire și de educare (prin școli); *p. ext.* totalitatea instituțiilor școlare. – **Învățа** + suf. *-ământ* .

ÎNVĂȚĂTÓR, -OÁRE, *învățători, -oare*, s. m. și f., adj. **I.** S. m. și f. **1.** Persoană care predă cunoștințe și face educația civică a copiilor în primele clase de școală; institutor. ♦ Persoană care învață sau instruiește pe cineva; maestru, preceptor, dascăl. **2.** Inițiator, autor sau propagator al unei doctrine; îndrumător, sfătuitor, povățuitor. **II.** Adj. (Înv.) Care învață, care sfătuiește. – **Învățа** + suf. *-ător.*

ÎNVĂȚĂTORÍME s. f. Totalitatea învățătorilor; mulțime de învățători. – **Învățător** + suf. *-ime.*

ÎNVĂȚĂTÚRĂ, (1, 4) *învățături,* s. f. **1.** Sistem de îndrumări teoretice și practice într-un anumit domeniu de activitate; doctrină; principiu teoretic sau practic. **2.** Cunoștințe, cultură; erudiție, înțelepciune. **3.** Pregătire, studiu, școală; ucenicie. – **Învățа** + suf. *-ătură.*

ÎNVÂLTORÍ, pers. 3 *învâltorește,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ridica în vârtejuri; a se învolbura. – **În** + **vâltoare.**

ÎNVÂLTORÍRE, *învâltoriri*, s. f. (Reg.) Acțiunea de *a se învâltori;* învolburare. – V. **învâltori.**

ÎNVÂRSTÁ, *învârstez*, vb. I. Tranz. (Pop.) A face dungi de culori diferite pe o țesătură sau cusătură; *p. ext.* a îmbina între ele lucruri de diferite culori. [Var.: **învrâstá** vb. I] – Din **învârstat** (derivat regresiv).

ÎNVÂRSTÁRE, *învârstări*, s. f. (Pop.) Acțiunea de *a învârsta* și rezultatul ei. [Var.: **învrâstáre** s. f.] – V. **învârsta.**

ÎNVÂRSTÁT, -Ă, *învârstați, -te*, adj. (Pop.) Cu dungi, vărgat; *p. ext.* împestrițat, pestriț. [Var.: **învrâstát, -ă** adj.] – **În** + **vârstă** („dungă") + suf. *-at.*

ÎNVÂRTEÁLĂ, *învârteli,* s. f. **1.** Învârtire, întoarcere, răsucire. **2.** (Fam.; mai ales la pl.) Manevră (necinstită) folosită pentru obținerea unor profituri (individuale). – **Învârti** + suf. *-eală.*

ÎNVÂRTECÚȘ, (2) *învârtecușuri,* s. n. **1.** (În sintagma) *Ineluș-învârtecuș* = numele unui joc de copii în care unul dintre jucători trebuie să ghicească la cine se găsește un inel care trece din mână în mână. **2.** (Rar) Întortochetură. [Var.: (reg.) **învârticúș** s. n.] – **Învârteci** (înv. „a învârti") + suf. *-uș.*

ÎNVÂRTEJÍ, *învârtejesc*, vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) mișca, a (se) învârti repede în cerc, în vârtejuri; a (se) învolbura. **2.** Refl. A se întoarce (grabnic) din drum. – **În** + **vârtej.**

ÎNVÂRTEJÍRE, *învârtejiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) învârteji* și rezultatul ei; învârtire; învârtitură, rotație; *p. ext.* agitație. – V. **învârteji.**

ÎNVÂRTEJÍT, -Ă, *învârtejiți, -te*, adj. Care este luat de vârtej, învârtit în cerc; învolburat. – V. **învârteji.**

ÎNVÂRTÍ, *învârt*, vb. IV. **1.** Tranz. refl. și intranz. A (se) mișca în cerc, a (se) întoarce de jur împrejur, a determina sau a face o mișcare de rotație; a (se) roti, a (se) răsuci. (Tranz.) *A-și învârti ochii* = a mișca ochii în toate direcțiile pentru a privi (în jur). (Refl. și tranz.) *A se învârti în horă* sau *a învârti hora* = a dansa, a juca. (Refl.) *A se învârti pe lângă cineva* = a căuta să câștige simpatia, bunăvoința cuiva. **2.** Tranz. A mânui (cu dibăcie) o unealtă, o armă. **3.** Refl. A umbla de colo până colo fără scop; a se foi. **4.** Tranz. și refl. Fig. (Fam.) A se îndeletnici cu afaceri (dubioase); a câștiga, a dobândi ceva. [Prez. ind. și: *învârtesc*]. - **În** + **vârti.**

ÎNVÂRTICÚȘ s. n. v. **învârtecuș.**

ÎNVÂRTÍRE, *învârtiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) învârti;* mișcare circulară; rotire, răsucire, învârtitură, învârtejire, învârtit1. – V. **învârti.**

ÎNVÂRTÍT1 s. n. Faptul de *a (se) învârti;* învârtire. – V. **învârti.**

ÎNVÂRTÍT2, -Ă, *învârtiți, -te*, adj., s. m., s. f. **1.** Adj. Înfășurat, răsucit. **2.** S. m. Fig. (Fam.) Persoană care a ajuns la o situație materială sau socială bună, prin mijloace dubioase. **3.** S. f. Numele unui dans popular cu învârtituri; melodie după care se execută acest dans. **4.** S. f. Prăjitură făcută dintr-o foaie subțire de aluat, umplută cu nuci, mere sau brânză. – V. **învârti.**

ÎNVÂRTITÓR, -OÁRE, *învârtitori, -oare*, adj. Care (se) învârtește. – **Învârti** + suf. *-tor.*

ÎNVÂRTITÚRĂ, *învârtituri*, s. f. **1.** Faptul de a (se) învârti; mișcare în cerc, învârtire. ♦ (Pop.) Întorsătură, cotitură. **2.** Fig. Manevră, șiretlic. – **Învârti** + suf. *-tură.*

ÎNVÂRTOȘÁ, *învârtoșez*, vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) face vârtos, tare; a (se) întări, a (se) solidifica. ♦ (Pop.) A (se) face puternic, rezistent, voinic; a (se) fortifica. **2.** Refl. Fig. A deveni neîndurător; a se împietri. – **În** + **vârtos.**

ÎNVÂRTOȘÁRE, *învârtoșări*, s. f. Acțiunea de *a (se) învârtoșa* și rezultatul ei; întărire. – V. **învârtoșa.**

ÎNVÂRTOȘÁT, -Ă, *învârtoșați, -te*, adj. **1.** Care este sau a devenit vârtos; întărit, îngroșat. **2.** Tare, rezistent. – V. **învârtoșa.**

ÎNVECHÍ, *învechesc*, vb. IV. Refl. A deveni vechi; a se uza, a se degrada. ♦ (Despre vin) A se îmbunătăți cu trecerea timpului suferind un proces de maturizare, în urma căruia capătă buchet și însușiri gustative deosebite. – **În** + **vechi.**

ÎNVECHÍRE s. f. Acțiunea de *a se învechi*. – V. **învechi.**

ÎNVECHÍT, -Ă, *învechiți, -te*, adj. Care a devenit vechi; degradat, uzat. ♦ Ieșit din actualitate, anacronic, depășit, perimat; care nu se mai folosește. ♦ Care are concepții vechi, depășite. – V. **învechi.**

ÎNVECINÁ, *învecinez*, vb. I. Refl. recipr. A fi vecin cu cineva sau cu ceva; a fi alături de cineva sau de ceva, a avea hotar comun. – **În** + **vecin.**

ÎNVECINÁRE s. f. Faptul de *a se învecina;* vecinătate. – V. **învecina.**

ÎNVECINÁT, -Ă, *învecinați, -te*, adj. Care se învecinează cu cineva sau cu ceva; vecin. – V. **învecina.**

ÎNVECINICÍ vb. IV v. **înveșnici.**

ÎNVEDERÁ, *învederez*, vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) face vizibil, clar, evident. ♦ Tranz. (Rar) A prezenta, a face cunoscut. – **În** + **vedere.**

ÎNVEDERÁT, -Ă, *învederați, -te*, adj. (Și adverbial) Care se poate vedea sau înțelege bine; vizibil, evident. – V. **învedera.**

ÎNVELÍ, *învelesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu ceva, a (se) înfășura în ceva. ♦ Tranz. A acoperi o casă cu țigle, cu tablă etc. ♦ Tranz. A acoperi focul (sau jarul etc.) cu pământ sau cu cenușă pentru a-l face să ardă mocnit. **2.** Tranz. A înfășura urzeala pe sulul dinapoi al războiului.

ÎNVELÍRE, *înveliri*, s. f. Acțiunea de *a (se) înveli;* învelit1. – V. **înveli.**

ÎNVELÍȘ, *învelișuri,* s. n. **1.** Obiect care servește la învelit; învelitoare. ♦ Scoarță, copertă, de carte. ♦ Învelitoare (de tablă, de țiglă etc.) de pe acoperișul unei case. **2.** Stratul exterior al unui obiect, al unui organism etc. – **Înveli** + suf. *-iș.*

ÎNVELÍT1 s. n. Faptul de *a (se) înveli;* învelire. – V. **înveli.**

ÎNVELÍT2, -Ă, *înveliți, -te*, adj. Înfășurat, acoperit. ♦ (Despre cărți, caiete) Care este cu scoarțele îmbrăcate în hârtie, cu învelitoare. ♦ (Despre case) Care este acoperit cu tablă, cu țiglă etc. – V. **înveli.**

ÎNVELITOÁRE, *învelitori*, s. f. Ceea ce servește la învelit; înveliș. ♦ (Pop.) Plapumă, cuvertură. ♦ Copertă; hârtie, cu care se acoperă o carte. ♦ Țiglă, tablă etc. cu care se acoperă o clădire. ♦ (Pop.) Față de masă. [Pl. și: *învelitoare*] – **Înveli** + suf. *-toare.*

ÎNVENINÁ, *înveninez*, vb. I. **1.** Tranz. A otrăvi (cu venin); a face ca ceva să devină otrăvitor. **2.** Refl. și tranz. Fig. A deveni sau a face să devină neplăcut, greu de suportat; a (se) înrăi, a (se) înrăutăți. ♦ A (se) umple de supărare, de amărăciune, de ciudă, de invidie, de ură; a (se) înrăi. - **În** + **venin.**

ÎNVENINÁRE, *înveninări,* s. f. Acțiunea de *a (se) învenina* și rezultatul ei; otrăvire. – V. **învenina.**

ÎNVENINÁT, -Ă, *înveninați, -te*, adj. Care conține venin; purtător de venin, otrăvit2. ◊ Fig. Plin de amărăciune, amărât; plin de ură și invidie, veninos. – V. **învenina.**

ÎNVERȘUNÁ, *înverșunez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină necruțător, neînduplecat; a (se) îndârji.

ÎNVERȘUNÁRE, *înverșunări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înverșuna* și rezultatul ei; îndârjire. – V. **înverșuna.**

ÎNVERȘUNÁT, -Ă, *înverșunați, -te*, adj. Îndârjit, necruțător, neînduplecat; aprig. – V. **înverșuna.**

ÎNVERZÍ, *înverzesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A colora în verde; a păta, a murdări cu verde. **2.** Intranz. și refl. A deveni, a se face verde. ♦ Intranz. (Despre arbori; la pers. 3) A înfrunzi; (despre natură sau locuri din natură) a se acoperi cu verdeață. ♦ Fig. (Despre oameni) A deveni foarte palid de frică, de furie sau de mânie. – **În** + **verde.**

ÎNVERZÍRE s. f. Faptul de *a (se) înverzi*. – V. **înverzi.**

ÎNVERZÍT, -Ă, *înverziți, -te*, adj. (Despre copaci, frunze etc.) Care a devenit verde; (despre locuri, câmpuri etc.) acoperit cu verdeață. – V. **înverzi.**

ÎNVERZITÓR, -OÁRE, *înverzitori, -oare*, adj. Care înverzește. – **Înverzi** + suf. *-tor.*

ÎNVESELÍ, *înveselesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să fie vesel, voios, bine dispus. ♦ Tranz. Fig. A face să fie mai puțin mohorât, întunecat, monoton; a însenina, a deschide, a lumina. – **În** + **vesel.**

ÎNVESELÍRE, *înveseliri*, s. f. Acțiunea de *a (se) înveseli* și rezultatul ei; veselie, bună dispoziție. – V. **înveseli.**

ÎNVESELÍT, -Ă, *înveseliți, -te*, adj. Care a devenit vesel, bine dispus. – V. **înveseli.**

ÎNVESELITÓR, -OÁRE, înveselitori, -oare, adj. Care înveselește, care produce veselie, bună dispoziție. **– Înveseli** + suf. -tor.

ÎNVESMÂNTÁ vb. I v. **înveșmânta.**

ÎNVESMÂNTÁRE s. f. v. **înveșmântare.**

ÎNVESMÂNTÁT, -Ă, adj. v. **înveșmântat.**

ÎNVESTMÂNTÁ vb. I v. **înveșmânta.**

ÎNVESTMÂNTÁRE s. f. v. **înveșmântare.**

ÎNVESTMÂNTÁT, -Ă adj. v. **înveșmântat.**

ÎNVEȘMÂNTÁ, *înveșmântez,* vb. I. Tranz. A îmbrăca pe cineva, a pune cuiva un veșmânt (cu pompă, în vederea unei solemnități, a unui ritual etc.).[Prez. ind. și: *înveșmânt*. – Var.: **învesmântá, învestmântá** vb. I] – **În** + **veșmânt.**

ÎNVEȘMÂNTÁRE, *înveșmântări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înveșmânta;* îmbrăcare. [Var.: **învesmântáre, învestmântáre** s. f.] – V. **înveșmânta.**

ÎNVEȘMÂNTÁT, -Ă, *înveșmântați, -te*, adj. Îmbrăcat2 (cu solemnitate). [Var.: **învesmântát, -ă, învestmântát, -ă** adj.] – V. **înveșmânta.**

ÎNVEȘNICÍ, *înveșnicesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A face ca ceva să devină veșnic, să dureze nelimitat; a eterniza, a perpetua. [Var.: **învecinicí** vb. I] – **În** + **veșnic.**

ÎNVIÁ, *învii*, vb. I. Intranz. și tranz. **1.** A reveni sau a readuce la viață după ce a murit. ♦ Fig. A reveni sau a face să revină în minte, a (se) trezi în amintire. ♦ Intranz. (Despre vegetație) A renaște după sfârșitul iernii, a începe să se dezvolte din nou. **2.** Fig. A da sau a căpăta putere, vlagă, a (se) umple de viață; a (se) înviora, a (se) anima. [Pr.: *-vi-a*. – Prez. ind. și: *înviez*] – **În** + **viu.**

ÎNVIÉRE s. f. Acțiunea de *a învia*. ♦ Cea mai mare sărbătoare creștină, de Paște, care celebrează învierea din morți a lui Isus Hristos, după răstignirea pe cruce; slujba din noaptea premergătoare acestei sărbători. [Pr.: *-vi-e-*] – V. **învia.**

ÎNVIETÓR, -OÁRE, *învietori, -oare*, adj. (Rar) Care dă viață, energie, care face să renască, care regenerează; înviorător. [Pr.: *-vi-e-*] – **Învia** + suf. *-ător.*

ÎNVIFORÁ, pers. 3 *înviforează,* vb. I. (Pop.) **1.** Intranz. (Despre vifor) A bate cu putere; a viori. ♦ Tranz. A sufla pe cineva viforul. **2.** Tranz. Fig. A tulbura, a zbuciuma, a răscoli; a îndârji. [Var.: (reg.) **înviforí** vb. IV] – **În** + **vifor.**

ÎNVIFORÁT, -Ă, *înviforați, -te*, adj. (Pop.) **1.** Bătut, cuprins de vifor; *p. ext.* furtunos, înverșunat ca viforul; năvalnic, vijelios. **2.** Fig. Tulburat, zbuciumat. [Var.: **înviforít, -ă** adj.] – V. **înviforа.**

ÎNVIFORÍ vb. IV v. **înviforа.**

ÎNVIFORÍT, -Ă adj. v. **înviforat.**

ÎNVIGORÁ, *învigorez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) face viguros; a (se) însănătoși. – **În** + **vigoare.**

ÎNVIGORÁRE, *învigorări,* s. f. Faptul de *a (se) învigora*. – V. **învigora.**

ÎNVIGORÁT, -Ă, *învigorați, -te,* adj. Îndrăvenit, întărit. – V. **învigora.**

ÎNVINEȚÍ, *învinețesc,* vb. IV. Refl. și intranz. A deveni, a se face vânăt (de frig, de mânie etc.) ♦ Tranz. A acoperi cu vânătăi prin lovire. – **În** + **vânăt.**

ÎNVINEȚÍRE, *învinețiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) învinեți* și rezultatul ei. – V. **învineți.**

ÎNVINEȚÍT, -Ă, *învinețiți, -te,* adj. Care a devenit vânăt. – V. **învineți.**

ÎNVINGĂTÓR, -OÁRE, *învingători, -oare,* adj., s. m. și f. (Persoană) care a învins; biruitor, câștigător. – **Învinge** (prez. ind. al lui *învinge)* + suf. *-ător.*

ÎNVÍNGE, *învíng,* vb. III. Tranz. și intranz. **1.** Tranz. A birui, a înfrânge, un adversar (în războaie); a triumfa, a doborî. **2.** A stăpâni, a înfrâna, a domina o dorință, o pasiune, o slăbiciune etc. **3.** Intranz. A reuși să ducă ceva la bun sfârșit; a o scoate la capăt; a răzbi. – **În** + **vince.**

ÎNVÍNGERE, *învingeri*, s. f. Acțiunea de *a învinge* și rezultatul ei. – V. **învinge.**

ÎNVINOVĂȚÍ, *învinovățesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) considera sau a (se) declara vinovat; a (se) învinui, a (se) acuza. – **În** + **vinovat.**

ÎNVINOVĂȚÍRE, *învinovățiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) învinovăți* și rezultatul ei; învinuire, acuzare. – V. **învinovăți.**

ÎNVÍNS, -Ă, *învinși, -se,* adj. (Adesea substantivat) Biruit, înfrânt; *p. ext.* supus. – V. **învinge.**

ÎNVINUÍ, *învinuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) considera vinovat; a (se) învinovăți; a (se) acuza. – **În** + **vină** + suf. *-ui*.

ÎNVINUÍRE, *învinuiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) învinui* și rezultatul ei; învinovățire, acuzare, acuzație, inculpare. – V. **învinui.**

ÎNVINUÍT, -Ă, *învinuiți, -te,* adj. Care este sau a fost învinuit. – V. **învinui.**

ÎNVIORÁ, *înviorez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face (mai) vioi; a (se) trezi din amorțeală; a (se) dezmorți, a reveni sau a face să-și revină în simțiri; *p. ext.* a (se) însufleți, a (se) înveseli; a (se) îmbărbăta. [Pr.: *-vi-o-*] – Et. nec.

ÎNVIORÁRE, *înviorări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înviora* și rezultatul ei; dezmorțire, însuflețire. [Pr.: *-vi-o-*] – V. **înviora.**

ÎNVIORÁT, -Ă, *înviorați, -te,* adj. Care a devenit vioi; însuflețit, îmbărbătat. [Pr.: *-vi-o-*] – V. **înviora.**

ÎNVIORĂTÓR, -OÁRE, *înviorători, -oare,* adj. Care înviorează, care însuflețește; care îmbărbătează. [Pr.: *-vi-o-*] – **Înviora** + suf. *-ător.*

ÎNVIOȘÁ, *învioșez,* vb. I. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) înviora. [Pr.: *-vi-o-*] – Cf. viu.

ÎNVIOȘÁRE, *învioșări,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) învioșa;* înviorare. [Pr.: *-vi-o-*] – V. **învioșa.**

ÎNVIOȘÁT, -Ă, *învioșați, -te,* adj. (Reg.) Înviorat. [Pr.: *-vi-o-*] – V. **învioșa.**

ÎNVOÍ, *învoiesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. A ajunge la o înțelegere, a cădea de acord, a se înțelege cu cineva. **2.** Refl. A se declara de acord cu ceva, a consimți la ceva. **3.** Refl. recipr. (Pop.) A trăi în bună înțelegere cu cineva, a se înțelege, a se împăca. **4.** Tranz. A acorda cuiva ceea ce cere; a permite, a îngădui. – **În** + **voie.**

ÎNVOIÁLĂ, *învoieli*, s. f. **1.** Înțelegere, convenție, aranjament, acord. **2.** Târg, tocmeală; *p. ext.* angajare. **3.** Permisie, îngăduire. – **Învoi** + suf. *-eală.*

ÎNVOINICÍ, *învoinicesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni voinic, a se înzdrăveni. – **În** + **voinic.**

ÎNVOÍRE, *învoiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) învoi* și rezultatul ei. ♦ Permisie acordată cuiva. – V. **învoi.**

ÎNVOÍT, -Ă, *învoiți, -te,* adj. (Rar) Care s-a stabilit în urma unei înțelegeri; convențional. – V. **învoi.**

ÎNVOLBURÁ, *învolburez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. (La pers. 3, despre ape, furtuni etc.) A (se) mișca în vârtejuri; a (se) învârteji. **2.** Tranz. Fig. (Rar) A învălui, a cuprinde, a împresura. [Prez. ind. și: *învólbur*] – **În** + **volbură.**

ÎNVOLBURÁRE, *învolburări,* s. f. Acțiunea de *a (se) învolbura;* rotire, mișcare în vârtej. – V. **învolbura.**

ÎNVOLBURÁT, -Ă, *învolburați, -te,* adj. Care se mișcă în vârtej, învârtit, prins în vârtej; *p. ext.* agitat, tulburat. – V. **învolbura.**

ÎNVRĂJBÍ, *învrăjbesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. A intra în vrajbă cu cineva, a se dușmăni cu cineva, a se învrăjmăși. ♦ Tranz. A semăna vrajbă, a face să se dușmănească, a învrăjmăși. **2.** Tranz. și refl. A (se) înfuria, a (se) mânia, a (se) întărâta. – **În** + **vrajbă.**

ÎNVRĂJBÍRE, *învrăjbiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) învrăjbi* și rezultatul ei; dușmănie, vrajbă. – V. **învrăjbi.**

ÎNVRĂJBÍT, -Ă, *învrăjbiți, -te,* adj. Care este în vrajbă, certat cu cineva; înfuriat, mâniat, întărâtat. – V. **învrăjbi.**

ÎNVRĂJBITÓR, -OÁRE, *învrăjbitori, -oare*, adj., s. m. și f. (Persoană) care seamănă vrajbă, dușmănie, care aține la ură. – **Învrăjbi** + suf. *-tor*.

ÎNVRĂJMĂȘÍ, *învrăjmășesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Înv.) A (se) învrăjbi. – **În** + **vrăjmaș.**

ÎNVRÂSTÁ vb. I v. **învârsta.**

ÎNVRÂSTÁRE s. f. v. **învârstare.**

ÎNVRÂSTÁT, -Ă adj. v. **învârstat.**

ÎNVREDNICÍ, *învrednicesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se dovedi vrednic să înfăptuiască ceva, să ajungă la ceva; a fi capabil, a reuși. **2.** A avea norocul, cinstea să..., a avea parte de.... **3.** A găsi de cuviință; a binevoi. – **În** + **vrednic.**

ÎNZĂPEZÍ, *înzăpezesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) acoperi cu zăpadă; a deveni sau a face să devină impracticabil din cauza zăpezii; a (se) troieni, a (se) întroieni. – **În** + **zăpadă.**

ÎNZĂPEZÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) înzăpezi* și rezultatul ei; troienire, întroienire. – V. **înzăpezi.**

ÎNZĂPEZÍT, -Ă, *înzăpeziți, -te,* adj. (Despre drumuri sau locuri) Care este acoperit cu zăpadă; care a devenit impracticabil din cauza zăpezii; troienit, întroienit. – V. **înzăpezi.**

ÎNZĂUÁT, -Ă, *înzăuați, -te,* adj. Îmbrăcat în zale, cu platoșă. [Var.: **înzeuát, -ă** adj.] – De la **za.**

ÎNZĂVORÁRE, *înzăvorâri,* s. f. (Tehn.) Acțiunea de *a înzăvorî.* – V. **înzăvorî.**

ÎNZĂVORÁT, -Ă, *înzăvorâți, -te,* adj. (Tehn.; despre piese) Care este împiedicat să se miște printr-un mecanism de închidere. – V. **înzăvorî.**

ÎNZĂVORÎ, *înzăvoresc,* vb. IV. Tranz. (Tehn.) A împiedica intenționat mișcarea unei piese față de alta cu ajutorul unor mecanisme de închidere. – **În** + **zăvorî.**

ÎNZDRĂVENÍ, *înzdrăvenesc,* vb. IV. Refl. A se însănătoși (după o boală), a deveni (iarăși)

ÎNZDRĂVENÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) înzdrăveni;* însănătoșire, întremare, întărire. – V. **înzdrăveni.**

ÎNZDRĂVENÍT, -Ă, *înzdrăveniți, -te,* adj. Însănătoșit; întremat, întărit. – V. **înzdrăveni.**

ÎNZECÍ, *înzecesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face sau a deveni de zece ori mai mare, mai mult; *p. ext.* a (se) mări mult. – **În** + **zece.**

ÎNZECÍRE s. f. Acțiunea de a (se) înzeci. – V. **înzeci.**

ÎNZECÍT, -Ă, *înzeciți, -te,* adj. De zece ori mai mare sau mai mult; *p. ext.* mult mai mult, mult mai mare. – V. **înzeci.**

ÎNZESTRÁ, *înzestrez,* vb. I. Tranz. **1.** A da zestre unei fete (când se mărită). ♦ A acorda cuiva un bun, o sursă de venituri etc. **2.** Fig. A dota pe cineva cu calități morale, fizice etc. – **În** + **zestre.**

ÎNZESTRÁRE, *înzestrări,* s. f. Acțiunea de *a înzestra* și rezultatul ei. ♦ Fig. Sumă de calități; capacitate, talent. – V. **înzestra.**

ÎNZESTRÁT, -Ă, *înzestrați, -te*, adj. Prevăzut cu cele necesare. ♦ Fig. Dotat cu calități deosebite, talentat. – V. **înzestra.**

ÎNZEUÁT, -Ă adj. v. **înzăuat.**

ÎNZIDÍ, *înzidesc,* vb. IV. Tranz. A fixa o piesă, un element de construcție într-un masiv de zidărie. – **În** + **zid.**

ÎNZIDÍRE, *înzidiri*, s. f. Acțiunea de *a înzidi*. – V. **înzidi.**

ÎNZIDÍT, -Ă, *înzidiți, -te*, adj. Fixat într-un masiv de zidărie. – V. **înzidi.**

ÎNZILÍ, *înzilesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A face să trăiască mult. **2.** Refl. A-și ține zilele cu greu, a o duce de azi pe mâine. – **În** + **zile** (pl. lui *zi).*

ÎNZORZONÁ, *înzorzonez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) împodobi peste măsură și fără gust, a(-și) pune zorzoane; a (se) împopoțona. – **În** + **zorzoane.**

ÎNZORZONÁRE, *înzorzonări,* s. f. Acțiunea de *a (se) înzorzona* și rezultatul ei; împopoțonare. – V. **înzorzona.**

ÎNZORZONÁT, -Ă, *înzorzonați, -te,* adj. Împodobit peste măsură și fără gust; împopoțonat. – V. **înzorzona.**

ÎRA interj. (Pop.; rostit cu î prelungit) Exclamație care exprimă mirare, uimire, ciudă etc. [Var.: **ára** interj.] – Onomatopee.

ÎRACÁN s. m. v. **sărăcan.**

puternic, zdravăn; a se întrema, a se întări, a se învoinici. ◊ Tranz. *Tratamentul l-a înzdrăvenit*. – **În + zdravăn.**

J

J, *j*, s. m. A treisprezecea literă a alfabetului limbii române.

JÁBRĂ s. f. v. **javră.**

JÁCĂ, *jăci,* s. f. (Reg.) Sac, traistă, săculeț de pânză rară, în care se pune (la scurs) cașul, urda sau brânza de vacă.

JAF, *jafuri*, s. n. **1.** Furt săvârșit prin violență; jefuire, jecmăneală. ◊ Loc. vb. *A face jaf* = a jefui, a prăda. **2.** (Fam.) Consum, cheltuială fără măsură, risipă; distrugere. [Var.: (înv.) **jac** s. n.].

JÁLBĂ, *jalbe*, s. f. (Pop.) Plângere, reclamație (făcută în scris). [Pl. și: *jălbi.* – Var.: **jálobă** s. f.]. – (după *jale*).

JÁLE1 s. f. **1.** Tristețe, mâhnire, durere adâncă. ◊ Loc. adj. *De jale* = trist, jalnic, de plâns; plin de dor. ◊ Loc. adv. *Cu jale* = cu amărăciune, dureros, jalnic. **2.** (Înv.) Doliu. [Var.: (reg.) **jéle** s. f.].

JÁLE2 s. f. Nume dat mai multor plante din familia labiatelor *; spec.* mic arbust cu tulpina semilemnoasă, aromată, cu frunze opuse, cu flori albastre, violete, galbene sau albe, cultivat ca plantă ornamentală și medicinală, salvie.

JÁLEȘ, *jaleși,* s. m. **1.** Gen de plante erbacee din familia labiatelor, cu frunze mari, opuse, dințate și cu florile viu colorate*;* plantă care face parte din acest gen. **2.** Plantă erbacee meliferă din familia labiatelor, cu frunze ovale și cu flori purpurii dispuse în spice . – **Jale**2 + suf. *-eș.*

JÁLET, *jalete,* s. n. (Rar) Vaiet, bocet. – **Jale**1 + suf. *-et.*

JÁLNIC, -Ă, *jalnici*, *-ce*, adj. (Adesea adverbial) Foarte trist, dureros. ♦ Care provoacă milă; nenorocit; vrednic de compătimit; lamentabil, deplorabil. – **Jale**1 + suf. *-nic.*

JANGHINÓS, -OÁSĂ, *janghinoși, -oase*, adj. (Pop.) Murdar, neîngrijit; jerpelit. – **Janghină** (înv. „boală de cai", et. nec.) + suf. *-os.*

JANȚ s. n. **1.** Zer untos care se scurge la fabricarea cașcavalului, în urma opăririi cașului cu apă clocotită, constituind materia primă pentru obținerea untului de cașcaval. **2.** Partea lichidă rămasă după coagularea laptelui. **3.** Zară fiartă rămasă de la prepararea urdei. – Et. nec.

JAP interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu repeziciune; jnap. – Onomatopee.

JÁPĂ, *jape*, s. f. (Reg.) Nuia subțire și elastică. ◊ Bătaie dată cu o astfel de nuia. – Din **jap.**

JÁPCĂ s. f. (În expr.) *A lua cu japca* = a lua cu forța și pe nedrept. - Din **jap**(jnap).

JÁPȘĂ, *japșe,* s. f. Depresiune de mică adâncime din bălțile sau din Delta Dunării, cu contur circular sau alungit, acoperită de apă numai în timpul revărsărilor, în care se dezvoltă o bogată vegetație de apă. ♦ (Pop.) Baltă mică. [Pl. și: *jăpși*] – Et. nec.

JAR1 s. n. Grămadă de cărbuni în stare de incandescență care ard fără flacără; jăratic, jărăgai (**1**), jeg (**2**), jariște. ♦ *P. ext*. Arșiță, dogoare. ♦ Fig. Fierbințeală, febră; suferință arzătoare.- Din **jar.**

JAR2 s. n. Părul scurt de pe partea din față a capului și de pe extremitățile membrelor la ovine.

JARCALÉTE, *jarcaleți,* s. m. (Reg.) Vlăjgan; haimana. – Cf. jarcă.

JÁRCĂ, *jărci,* s. f. (Reg.) Piele de oaie (în stare proastă); *p. ext*. oaie bătrână și slabă. – Et. nec.

JÁRCHILĂ, *jarchile,* s. f. (Reg.) Haină uzată; cojoc de piele proastă. – **Jarcă** + suf. *-ilă.*

JÁRCHINĂ, *jarchine*, s. f. (Reg.) **1.** Ciomag. **2.** Bucată (de ceva). – Et. nec. Cf. jarcă.

JÁRIȘTE, *jarișți,* s. f. **1.** (Înv.) Jar1; foc; *p. ext*. vatră. **2.** Loc pustiit de foc. ♦ Pădure arsă pe locul căreia se dezvoltă o nouă vegetație lemnoasă. – **Jar**1 + suf. *-işte.*

JART interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o palmă dată cuiva. – Onomatopee.

JÁVRĂ, *javre*, s. f. **1.** Câine slab și prăpădit; jigodie, potaie, cotarlă; *p. gener*. (depr.) câine. **2.** Epitet pentru un om lipsit de caracter. [Var.: (reg.) **jábră** s. f.].

JĂCMĂNEÁLĂ s. f. v. **jecmăneală.**

JĂCMĂNÍ vb. IV v. **jecmăni.**

JĂPCÁN, *jăpcani,* s. m. (Pop.) Om hrăpăreț, care jefuiește (**2**). – **Japcă** + suf. *-an.*

JĂRÁTEC s. n. v. **jăratic.**

JĂRÁTIC s. n. Jar1. ◊ Loc. adj. *De jăratic* = care pare că arde; arzător. ◊ Expr. *A sta* (sau *a ședea) ca pe jăratic* = a fi extrem de nerăbdător și de neliniștit sau a fi foarte grăbit. [Var.: **jărátec, jerátic, jerátec** s. n.].

JĂRĂGÁI, *jărăgaiuri,* s. n. (Pop.) **1.** Jar1. **2.** Senzație de arsură pe gât și pe esofag; jeg (**3**). [Var.: (reg.) **jeregái** s. n.] – Et. nec.

JÁRDIE s. f. v. **jordie.**

JĂRÍ, *jăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A răscoli jarul1 pentru a aprinde mai bine cărbunii; a jerui. – Din **jar**1**.**

JĂRPÁN, *jărpani,* s. m. (Reg.) **1.** Cal slab; mârțoagă. **2.** Fig. Termen de batjocură pentru oameni. – Formație onomatopeică.

JĂRUÍ, *jăruiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A răscoli jarul1 pentru a aprinde mai bine cărbunii; a jări. [Var.: **a jeruí** vb IV] – **Jar**1 + suf. *-ui.*

JDER, *jderi*, s. m. Mic animal carnivor din familia mustelidelor, asemănător cu dihorul, cu blana prețioasă, de culoare brună închis.

JECMĂNEÁLĂ, *jecmăneli,* s. f. Acțiunea de *a jecmăni* și rezultatul ei; jaf, jefuire. [Var.: (înv. și reg.) **jăcmăneálă** s. f.] – **Jecmăni** + suf. *-eală.*

JECMĂNÍ, *jecmănesc,* vb. IV. Tranz. A jefui (**2**). [Var.: **jăcmăní** vb. IV] – Din **jăcman.**

JECUÍ vb. IV v. **jefui.**

JECUÍRE s. f. v. **jefuire.**

JEFUÍ, jefuiesc, vb. IV. Tranz. **1.** A fura bani sau obiecte în cantități mari (făcând uz de violență); a săvârși un jaf (**1**), a prăda. **2.** A stoarce pe cineva de bani sau de alte bunuri materiale prin forță sau prin înșelăciune; a jecmăni. [Var.: (înv.) **jecuí** vb. IV] – **Jaf** + suf. -ui.

JEFUÍRE, *jefuiri*, s. f. Acțiunea de *a jefui* și rezultatul ei; jaf, pradă, jecmăneală. [Var.: (înv.) **jecuíre** s. f.] – V. **jefui.**

JEFUÍT s. n. Faptul de *a jefui*. – V. **jefui.**

JEFUITÓR, -OÁRE, *jefuitori, -oare*, adj., s. m. și f. (Persoană) care săvârșește un jaf (**1**); persoană care jefuiește. [Pr.: *-fu-i-*] – **Jefui** + suf. *-tor.*

JEG, *jeguri*, s. n. **1.** Strat de murdărie pe pielea omului sau a animalelor; jip1, lip1. **2.** (Reg.) Jar1. **3.** (Reg.) Senzație de arsură pe gât și pe esofag; jărăgai (**2**).

JEGÓS, -OÁSĂ, *jegoși, -oase,* adj. Plin de jeg (**1**); murdar. – **Jeg** + suf. *-os.*

JÉLE s. f. v. **jale1.**

JELÍ, *jelesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se plânge, a se văita; a se tângui, a se căina, a se jelui (**1**). **2.** Tranz. și intranz. A boci un mort. **3.** Tranz. A deplânge, a compătimi; a regreta, a jelui.

JELÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) jeli;* plângere, tânguire. – V. **jeli.**

JELÍT1 s. n. Faptul de *a (se) jeli*. – V. **jeli.**

JELÍT2, -Ă, *jeliți, -te*, adj. Deplâns, compătimit; întristat, trist. – V. **jeli.**

JELITÓR, -OÁRE, *jelitori, -oare,* adj. Care (se) jelește; care inspiră jale; jalnic. – **Jeli** + suf. *-tor.*

JELUÍ, *jeluiesc*, vb. IV. **1.** Refl. (adesea fig.) A se jeli (**1**). ♦ Refl. și intranz. A cere dreptate, a adresa o plângere (cuiva); a se plânge (la...). **2.** Tranz. A deplânge, a compătimi, a jeli (**3**). [Prez. ind. și: *jélui*].

JELUIÁLĂ, *jeluieli*, s. f. Jeluire. [Pr.: *-lu-ia-*] – **Jelui** + suf. *-eală.*

JELUÍRE, *jeluiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) jelui* și rezultatul ei; plângere, tânguire, jeluială. – V. **jelui.**

JELUÍT, -Ă, *jeluiți, -te,* adj. (Pop.) Cuprins de jale1, plin de jale1; îndurerat, întristat, trist, jelit2. – V. **jelui.**

JELUITÓR, -OÁRE, *jeluitori, -oare,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care se jelește (**1**); tânguitor. ♦ (Substantivat, f.; rar) Bocitoare. **2.** S. m. și f. (Înv.) Persoană care prezintă o jalbă; reclamant, petiționar. [Pr.: *-lu-i-*] – **Jelui** + suf. *-tor.*

JEP, *jepi*, s. m. Arbust din familia pinului, cu tulpini ramificate flexibile, adesea culcate la pământ, cu frunze în formă de ace, răspândit în regiunea alpină sub formă de tufișuri; jneapăn (**1**) . – Et. nec.

JERÁTEC s. n. v. **jăratic.**

JERÁTIC s. n. v. **jăratic.**

JEREGÁI s. n. v. **jărăgai.**

JERPELÍ, *jerpelesc*, vb. IV. Refl. (Despre îmbrăcăminte, cărți etc.) A se învechi și a se rupe, a se uza; a se zdrenți. ♦ Tranz. A purta rău; a degrada, a strica. – Et. nec.

JERPELÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) jerpeli* și rezultatul ei. – V. **jerpeli.**

JERPELÍT, -Ă, *jerpeliți, -te*, adj. (Despre îmbrăcăminte, cărți etc.) Învechit și rupt2, uzat; degradat, zdrențuit, jigărit. ♦ (Despre oameni) Zdrențăros. – V. **jerpeli.**

JÉRTFĂ, *jertfe*, s. f. **1.** Ceea ce se aduce ca dar divinității (mai ales vietăți sacrificate pe altar); ofrandă. ♦ Fig. Victimă. ◊ Expr. *A cădea jertfă* = a fi sacrificat; a muri. **2.** Sacrificiu, jertfire.

JERTFÉLNIC, *jertfelnice*, s. n. (Înv.) Loc destinat aducerii jertfelor; masa din altar.

JERTFÍ, *jertfesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A aduce (o) jertfă (**1**). **2.** Tranz. și refl. A (se) sacrifica. – Din **jertfă.**

JERTFÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) jertfi*. – V. **jertfi.**

JERUÍ vb. IV v. **jărui.**

JGHEAB, *jgheaburi*, s. n. **1.** Conductă sau canal deschis în partea superioară, făcute în piatră, într-un trunchi de copac etc., permițând (prin înclinarea sa) scurgerea unui lichid sau a unui material pulverulent. ♦ Canal de scurgere pentru apă sau adăpătoare pentru vite. ♦ Streașină. **2.** Crestătură, scobitură, adâncitură. **3.** Făgaș, râpă făcută la munte de șuvoiul ploilor; *p. ext*. vale. **4.** Șănțuleț, canal mic care servește la udatul semănăturilor. **5.** Scocul morii.

JGHEBULÉȚ, *jghebulețe,* s. n. Diminutiv al lui *jgheab.* – **Jgheab** + suf. *-uleț.*

JIÁN, -Ă, *jieni*, *-e*, s. m., s. f. **1.** S. m. și f. Locuitor din regiunea Jiului. **2.** S. f. art. Dans popular românesc cu mișcare vioaie, răspândit în jurul Sibiului și în nordul Olteniei; melodie după care se execută acest dans; jieneasca, jianca. [Pr.: *ji-an*] – **Jiu** (n. pr.) + suf. *-an.*

JIÁNCĂ, (**1**) *jience*, s. f. **1.** Locuitoare din regiunea Jiului. **2.** (Art.) Jiana, v. *jian* (**2**). [Pr.: *ji-an-*] – **Jian** + suf. *-că.*

JICNÍ vb. IV v. **jigni.**

JICNICÉR s. m. v. **jitnicer.**

JIDÁN, *jidani*, s. m. (Pop. și peior.) Evreu. – **Jid** + suf. *-an.*

JIDÁNCĂ, *jidance*, s. f. (Pop. și peior.) Evreică. – **Jidan** + suf. *-că.*

JIDÁNCÚȚĂ, *jidăncuțe,* s. f. (Pop. și peior.) Diminutiv al lui *jidancă;* evreică tânără. – **Jidancă** + suf. *-uță.*

JIDĂNÉSC, -EÁSCĂ, *jidănești,* adj. (Pop. și peior.) Evreiesc. – **Jidan** + suf. *-esc.*

JIENEÁSCA s. f. art. Jiana v. *jian* (**2**). [Pr.: *ji-e-*] – **Jian** + suf. *-ească.*

JIGÁNIE, *jigănii,* s. f. (Pop.) Animal sălbatic;, lighioană; *p. ext.* animal domestic.

JIGĂRÁIE, *jigărăi,* s. f. (Pop.) **1.** Boală a animalelor care constă în inflamarea faringelui. **2.** Câine slab, prăpădit; jigodie. [Pr.: *-ra-ie*].

JIGĂREÁLĂ, *jigăreli,* s. f. Slăbiciune fizică, lipsă de vlagă. ♦ Stare de degradare; dărăpănare. – **Jigări** + suf. *-eală.*

JIGĂRÍ, *jigăresc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A-şi pierde vlaga; a slăbi; a se sfrîji. **2.** A se degrada, a se strica, a se jerpeli, a se învechi. – Din **jigărit** (derivat regresiv).

JIGĂRÍT, -Ă, *jigăriți, -te,* adj. (Fam.) **1.** Lipsit de vlagă; slab; sfrijit. **2.** Cu aspect jerpelit, învechit, degradat.

JIGHIÚȚĂ, *jighiuțe,* s. f. (Reg.) Jurubiță de treizeci de fire. [Pr.: *-ghi-u-*] – Cf. jirebie1.

JÍGLĂ, *jigle,* s. f. (Reg.) Stinghie care se află la jug între gâtul boului şi cuiul care intră prin jug şi protap.

JIGNÍ, *jignesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A atinge pe cineva în onoarea sau în demnitatea sa; a ofensa, a insulta. **2.** (Înv.) A aduce un prejudiciu. [Var.: **jicní** vb. IV].

JIGNICÉR s. m. v. **jitnicer.**

JIGNÍRE, *jigniri*, s. f. Acţiunea de *a jigni* şi rezultatul ei; ofensă, insultă; (concr.) vorbă, faptă care jigneşte. – V. **jigni.**

JIGNÍT, -Ă, *jigniți, -te,* adj. Care a suferit o jignire; ofensat, insultat. – V. **jigni.**

JIGNITÓR, -OÁRE, *jignitori, -oare,* adj. Care jigneşte; ofensator. – **Jigni** + suf. *-tor.*

JIGÓDIE, *jigodii*, s. f. Boală infecţioasă, de natură virotică, a câinilor tineri, care se manifestă prin tulburări generale, atrofia muşchilor etc. ♦ Câine jigărit; potaie, javră, jigăraie. ♦ *P. ext.* Animal, lighioană, jiganie.

JIGODIÓS, -OÁSĂ, *jigodioși, -oase,* adj. Care este bolnav de jigodie. [Pr.: *-di-os*] – **Jigodie** + suf. *-os.*

JÍLAV, -Ă, *jilavi, -e,* adj. Umed; reavăn. [Acc. şi: *jiláv*].

JILĂVEÁLĂ, *jilăveli,* s. f. Umezeală; revenează. – **Jilăvi** + suf. *-eală.*

JILĂVÉTE, *jilăveți,* s. m. (Reg.) Ciomag, retevei, scurtătură. – Et. nec.

JILĂVÍ, *jilăvesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) umezi. – V. **jilav.**

JILĂVÍRE, *jilăviri,* s. f. Acţiunea de *a (se) jilăvi.* – V. **jilăvi.**

JILĂVÍT, -Ă, *jilăviți, -te,* adj. Umezit, umed. – V. **jilăvi.**

JILÍP, *jilipuri*, s. n. Construcţie în formă de jgheab, făcută din pământ, din bârne, pe versantele cu pante ale munţilor şi dealurilor, folosită pentru scoaterea, prin alunecare, a buştenilor tăiaţi din pădure. – (după *julire* + *lipi*).

JIMBÁ, *jimbez*, vb. I. (Reg.) **1.** Tranz. şi refl. (Despre oameni) A-şi strâmba gura, a se schimonosi, a rânji. **2.** Refl. Fig. (Despre suprafaţa unei ape) A se încreţi; a se tulbura. – Din **jimb** (înv. „strâmb la gură", et. nec.).

JIMBÁT, -Ă, *jimbați, -te,* adj. (Reg.; despre gură) Cu buzele îndepărtate una de alta (din cauza unui defect de conformaţie), lăsând să se vadă mereu dinţii; *p. ext.* (despre oameni) cu gura strâmbă. – V. **jimba.**

JIMBĂTÚRĂ, *jimbături,* s. f. (Reg.) **1.** Defect de conformaţie a gurii; schimonosire. **2.** Fig. Încreţituri la suprafaţa unei ape. – **Jimba** + suf. *-ătură.*

JIMBLÁR, *jimblari*, s. m. (Înv.) Brutar. – **Jimblă** + suf. *-ar.*

JÍMBLĂ, *jimble*, s. f. (Înv.) Franzelă.

JIMBLĂREÁSĂ, *jimblărese,* s. f. (Înv.) Brutăreasă. – **Jimblar** + suf. *-easă.*

JIMBLĂRÍE, *jimblării,* s. f. (Înv.) Brutărie. – **Jimblar** + suf. *-ie.*

JIND s. n. Dorinţă adâncă, poftă (de ceva greu de obţinut). ◊ Loc. adv. *Cu jind* = cu ardoare, plin de dorinţă. ◊ Loc. vb. *A duce jind(ul)* = a duce dorul de ceva..., a jindui (**1**), a tânji după... – Din **jindui** (derivat regresiv).

JINDUÍ, *jinduiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. A dori ceva în mod intens; a râvni, a pofti. **2.** Refl. (Înv.) A regreta.

JINDUIÁLĂ, *jinduieli*, s. f. Jinduire. – **Jindui** + suf. *-eală.*

JINDUÍRE, *jinduiri*, s. f. Faptul de *a jindui;* dorinţă intensă, poftă, jinduială. – V. **jindui.**

JINDUÍT, -Ă, *jinduiți, -te,* adj. Poftit, râvnit; jinduitor. – V. **jindui.**

JINDUITÓR, -OÁRE, *jinduitori, -oare,* adj. Care jinduieşte; râvnitor, poftitor; jinduit. [Pr.: *-du-i-*] – **Jindui** + suf. *-tor.*

JÍNTIȚĂ s. f. Produs lactat preparat prin încălzirea lentă a zerului provenit de la scurgerea caşului. – Et. nec.

JINTUÍ, *jintuiesc*, vb. IV. Tranz. A frământa caşul pentru a-l stoarce de zer. [Prez. ind. şi: *jíntui*] – Cf. jinţiţă.

JINTUIÁLĂ, *jintuieli*, s. f. Jintuire. ♦ (Concr.) Zer gras stors din caş; zer rămas de la urdă; jintuit1. [Pr.: *-tu-ia-*] – **Jintui** + suf. *-eală.*

JINTUÍRE, *jintuiri*, s. f. Acţiunea de *a jintui;* jintuială, jintuit1. – V. **jintui.**

JINTUÍT1 s. n. Jintuire. ♦ (Concr.) Zer gras stors din caş după frământare; jintuială. – V. **jintui.**

JINTUÍT2**, -Ă,** *jintuiți, -te,* adj. (Despre caş) Care este frământat şi stors de zer. – V. **jintui.**

JIP1 s. n. (Reg.) Jeg (**1**). – Et. nec.

JIP2**,** *jipi*, s. m. (Reg.) Copac tânăr, lung şi subţire.

JIPÁN, *jipani*, s. m. (Bot.; reg.) Tufan, stejar. – **Jip**2 + suf. *-an.*

JIPÁT, -Ă, *jipați, -te,* adj. (Reg.) Care are bube pe piele. – **Jip**1 + suf. *-at.*

JIR s. n. Fructul fagului, alcătuit dintr-o cupă ruginie ghimpoasă care conţine două-trei seminţe, folosit ca hrană pentru porci. ◊ Expr. (Pop.) *A mâna* (sau *a duce) porcii la jir* = a dormi sfârând (tare).

JIRĂVÍRE, *jirăviri*, s. f. (Pop.) Tehnică de ornamentare a ceramicii, prin scurgerea culorilor de pe marginile vaselor spre centru, cu ajutorul gaiţei (**3**). – Et. nec.

JIRÉBIE1**,** *jirebii*, s. f. (Reg.) Grup de treizeci de fire de tort, formând o unitate de măsură la urzit, la depănat etc.

JIRÉBIE2**,** *jirebii*, s. f. (Reg.) Bucată, fâşie îngustă de pământ, limbă de pământ.

JÍRIȘTE, *jiriști*, s. f. (Reg.) Pădure în care predomină fagul; loc (dintr-o pădure) cu mult jir. – **Jir** + suf. *-işte.*

JITÁR, *jitari*, s. m. (Reg.) Persoană angajată să păzească semănăturile. - Din (Reg.)jită, vită.

JITĂRÍ, *jităresc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A îndeplini funcţia de jitar. – V. **jitar.**

JITĂRÍE, *jitării,* s. f. (Reg.) **1.** Ocupaţia jitarului. ♦ Plata cuvenită jitarului. **2.** Locuinţa jitarului. – **Jitar** + suf. *-ie.*

JITNICÉR, *jitniceri*, s. m. (În Evul Mediu, în Moldova) Dregător care avea grijă de magaziile cu grâne ale Curţii domneşti. [Var.: **jicnicér, jignicér** s. m.] – **Jitniță** + suf. *-ar.*

JÍTNIȚĂ, *jitnițe,* s. f. (Înv.) Magazie de grâne; grânar, hambar.

JIVÍNĂ, *jivine*, s. f. Animal sălbatic; fiară, dihanie, lighioană, jiganie; *p. gener.* vietate, fiinţă. [Pl. şi: *jivini*].- (după *jiganie*).

JNAP interj. Jap. – Onomatopee.

JNĂPÁI, *jnăpăi,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A bate. – **Jnap** + suf. *-ăi.*

JNEÁPĂN, *jnepeni*, s. m. **1.** Jep. **2.** Ienupăr (cetină, brădişor, tămîier). [Var.: **jnépen** s. m.].

JNÉPEN s. m. v. **jneapăn.**

JNEPENÍȘ, *jnepenișuri,* s. n. Desiş de jnepeni, loc cu mulţi jnepeni. – **Jneapăn** + suf. *-iş.*

JOÁCĂ s. f. Joc (**1**), distracţie (copilărească). – Din **juca** (derivat regresiv).

JOÁGĂR, *joagăre,* s. n. **1.** Fierăstrău cu mai multe pânze drepte, verticale, care funcţionează cu o mişcare alternativă, fiind acţionat de forţa apei curgătoare prin intermediul unei roţi. **2.** Fierăstrău mare având o pânză lungă cu dinţi mari şi două mânere, acţionat de doi lucrători; beschie.

JOÁRDĂ, *joarde*, s. f. **1.** Nuia lungă, subţire şi flexibilă; vargă, jordie. **2.** (La pl.; reg.) Beţele vârâte între firele natrei la războiul de ţesut.

JOC, *jocuri*, s. n. **1.** Acţiunea de *a se juca* (**1**) şi rezultatul ei; activitate distractivă (mai ales la copii); joacă. **2.** Acţiunea de *a juca* (**5**); dans popular; *p. ext.* petrecere populară la care se dansează; horă. ♦ Melodie după care se joacă. **3.** Expr. *A juca un joc mare* (sau *periculos*) ori *a-şi pune capul* (sau *viaţa, situaţia* etc.) *în joc* = a întreprinde o acţiune riscantă. *A descoperi jocul cuiva* = a surprinde manevrele sau intenţiile ascunse ale cuiva. *A face jocul cuiva* = a servi interesele cuiva. *A fi în joc* = a se afla într-o situaţie critică, a fi în primejdie.

JÓCOT, *jocote*, s. n. (Reg.) Săritură; joc. – Din **joc.**

JOCȘÓR s. n. v. **jocușor.**

JOCULÉȚ, *joculețe,* s. n. Diminutiv al lui *joc;* jocuşor, jocuţ. – **Joc** + suf. *-uleţ.*

JOCUȘÓR, *jocușoare,* s. n. (Rar) Joculeţ. [Var.: (pop.) **jocșór** s. n.] – **Joc** + suf. *-uşor.*

JOCÚȚ, *jocuțuri,* s. n. (Reg.) Joculeţ. – **Joc** + suf. *-uţ.*

JOI, *joi*, s. f. Ziua a patra a săptămânii, care urmează după miercuri. ◊ (Pop.) *Joia Mare* = ultima joi din postul Paştelor. ◊ Expr. *De joi până mai (de-)apoi* = la nesfârşit, mereu; niciodată. *Din joi în Paşte* = din când în când, foarte rar. ♦ (Adverbial, în forma *joia)* = în cursul zilei de joi, în fiecare joi.

JOIÁNA s. f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *jo-ia-*] – Cf. jian.

JOIÁNĂ s. f. Plantă erbacee cu flori albe, ale cărei rădăcini conţin un suc galben-portocaliu. [Pr.: *jo-ia-*] – Et. nec.

JOIMĂRÍȚĂ, *joimărițe,* s. f. Fiinţă imaginară cu înfăţişare de femeie respingătoare, despre care se credea în popor că pedepseşte, în noaptea care precedă Joia Mare, pe fetele şi femeile tinere leneşe la tors sau la dărăcit. ♦ Fig. (Pop.) Femeie foarte urâtă. – **Joi** + **mare** + suf. *-iță.*

JÓRDIE, *jordii*, s. f. Joardă (**1**). [Var.: (reg.) **jărdie** s. f.] – **Joardă** + suf. *-ie.*

JORDÍȚĂ, *jordițe,* s. f. Diminutiv al lui *joardă.* – **Joardă** + suf. *-iță.*

JOS, JOÁSĂ, *joși, joase,* adv., adj. **I.** Adv. **1.** Aproape de pământ, la nivelul pământului; într-un loc mai puţin ridicat (decât altul). ♦ *De sus până jos* = în întregime. *De sus în jos* = în direcţie verticală coborâtoare. *Cu faţa în jos* = (culcat) pe burtă. *Cu capul în jos* = **a)** cu capul plecat; **b)** atârnat sau spânzurat de picioare; **c)** pe dos, alandala, anapoda. *Cu nasul în jos* = supărat, trist; umilit, ruşinat. ◊ Loc. adj. (Pop.) *Din jos* = **a)** care se află într-o regiune aşezată mai la vale sau mai la sud; **b)** care vine din masе, din popor; **c)** care face parte din mulţimea oamenilor de rând. ◊ Loc.prep. (Substantivat) *În josul apei* = în direcţia curgerii apei; la vale; în aval. ◊ Expr. *A (se) da jos* =a (se) coborî. *A lăsa jos* = a lăsa din mână, punând în altă parte. *A lăsa ochii în jos* = a privi spre pământ (ruşinat, timid etc.). **2.** La nivelul locului pe care umblă cineva; la picioarele cuiva. ◊ *Pe jos* = **a**) pe pământ; **b**) cu piciorul. ◊ Loc. adj. *De pe jos* = care se află pe pământ. **II.** Adj. **1.** (Despre terenuri) Aşezat într-un loc mai coborât, în vale; *p. ext.* apătos, mocirlos. **2.** (Despre glas şi despre sunetele muzicale) Care are o tonalitate coborâtă; grav, gros, adânc, profund.

JOSEÁN, -Ă, *joseni, -e,* s. m. şi f. (Înv. şi reg.) Locuitor din Ţara de Jos a Moldovei. – **Jos** + suf. *-ean.*

JÓSNIC, -Ă, *josnici, -ce,* adj. Lipsit de demnitate; mârşav, abject. – **Jos** + suf. *-nic.*

JOSNICÍE, *josnicii*, s. f. Faptul de *a fi josnic;* (concr.) faptă josnică; mârşăvie, ticăloşie. – **Josnic** + suf. *-ie.*

JUCÁ, *joc*, vb. I. **1.** Refl. A-şi petrece timpul amuzându-se cu diferite jocuri sau jucării; a se distra. ◊ Expr. *A se juca cu focul* = a trata în mod uşuratic un lucru primejdios sau o problemă gravă. **2.** Refl. Fig. Expr. *A se juca cu sănătatea* (sau *cu viaţa)* = a-şi neglija sănătatea, a se expune primejdiei. **3.** Intranz. şi tranz. (Pop.) A dansa.**4.** ◊ Expr. *A-i juca* (cuiva) *ochii (în cap),* se spune despre un om şiret sau despre un om isteţ, cu privirea ageră, inteligentă. **5.** ◊ Expr. *A juca un rol (important)* = a avea însemnătate mare, a fi decisiv pentru cineva sau ceva.

JUCÁT s. n. Faptul de *a (se) juca.* – V. **juca.**

JUCĂREÁ, -ÍCĂ, *jucărele,* s. f. Jucărioară. – **Jucărie** + suf. *-ea.* – **Jucărică:** cu schimbare de *suf.*

JUCĂRÍE, *jucării*, s. f. **1.** Obiect cu care se joacă copiii. ♦ Fig. Persoană sau lucru ajuns la discreţia cuiva; păpuşă, marionetă. **2.** Fig. Lucru neînsemnat; fleac, bagatelă, nimic. – **Juca** + suf. *-ărie.*

JUCĂRIOÁRĂ, *jucărioare,* s. f. Diminutiv al lui *jucărie;* jucărică. [Pr.: *-ri-oa-*] – **Jucărie** + suf. *-ioară.*

JUCĂTÓR, -OÁRE, *jucători, -oare*, s. m. şi f. **1.** (Pop.) Dansator. ♦ (Adjectival) Jucăuş, zglobiu. – **Juca** + suf. *-ător.*

JUCĂÚȘ, -Ă, *jucăuși, -e,* adj. **1.** Căruia îi place să se joace. ♦ Căruia îi place să danseze. **2.** Fig. Care se mişcă repede şi capricios; vioi, neastâmpărat, zglobiu. – **Juca** + suf. *-uş.*

JÚDE, *juzi*, s. m. **1.** (În vechea organizare a Ţărilor Române) Demnitar cu atribuţii judecătoreşti şi administrative; stăpân de rumâni. ♦ Principe, cneaz. **2.** (În vechea organizare a Ţării Româneşti) Ţăran devenit liber după răscumpărarea din rumânie. **3.** (Înv.) Judecător (**1**). **5.** (Reg.; înv.) Primar. [Var.: (**2**) **júdec,** pl. *judeci*, s. m.].

JÚDEC s. m. v. **jude.**

JUDECÁ, *júdec*, vb. I. **1.** Tranz. A-şi forma o opinie despre cineva sau ceva, examinând argumentele, luând în considerare împrejurările, urmările etc.; a discerne, a chibzui. **2.** Tranz. A aprecia, a preţui, a califica. ♦ A considera, a socoti drept. **3.** Tranz. A examina o cauză sau o persoană în calitate de judecător şi a da o hotărâre judiciară. - Din **judec.**

JUDECÁRE, *judecări,* s. f. Acţiunea de *a (se) judeca* şi rezultatul ei; părere sau judecată formată asupra cuiva sau a ceva. – V. **judeca.**

JUDECÁTĂ, *judecăți,* s. f. **1.** Capacitatea de a gândi logic; raţiune, inteligenţă, gândire. ◊ Loc. adj. şi adv. *Cu judecată* = cu bun-simţ, cu tact; serios, temeinic. ♦ Părere, idee, socoteală. **2.** Acţiunea

de *a judeca* (**4**); dezbatere judiciară; proces, județ (**I 3**); soluție dată într-un litigiu. - **Judec** + suf. *-ată*.

JUDECĂTÓR, -OÁRE, *judecători, -oare,* s. m. și f. **1.** Funcționar de stat, numit sau ales, care soluționează pe calea justiției procesele prin pronunțarea unei hotărâri; județ (**I 2**), jude (**4**). **2.** Persoană solicitată să-și spună părerea într-o chestiune în vederea stabilirii adevărului. – **Judeca** + suf. *-ător*.

JUDECĂTORÁȘ, *judecătorași,* s. m. (Fam.) Diminutiv al lui *judecător;* judecător obscur, fără însemnătate. – **Judecător** + suf. *-aș*.

JUDECĂTOREÁSĂ, *judecătorese,* s. f. (Rar) Soția judecătorului. – **Judecător** + suf. *-easă*.

JUDECĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *judecătorești,* adj. Judiciar. – **Judecător** + suf. *-esc*.

JUDECĂTORÍE, *judecătorii,* s. f. Instituție judecătorească având competența de a soluționa (în primă sau în ultimă instanță) anumite pricini prevăzute de lege; clădire unde se află sediul acestei instanțe. ♦ Autoritate judiciară. – **Judecător** + suf. *-ie*.

JUDECÍ, *judecesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) A (se) elibera din rumânie, a (se) transforma în țăran liber. – Din **judec.**

JUDECÍRE s. f. (Înv.) (în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Acțiunea de *a (se) judeci*. – V. **judeci.**

JUDÉȚ, (**I 1, 2**) *județi,* s. m., **(I 3, 4, II)** *județe,* s. n. **I. 1.** S. m. (În vechea organizare a Țării Românești) Denumire dată cârmuitorului unui oraș; primar. **2.** S. m. (Învechit și regional) Judecător (**1**). **3.** S. n. Judecată (**3**). **4.** S. n. (Înv.; în religia creștină) Judecata de Apoi. **II.** S. n. **1.** (În vechea organizare a Țării Românești) Împărțire administrativ-teritorială, corespunzătoare ținutului în Moldova. **2.** Unitate administrativ-teritorială, în România, în componența căreia intră mai multe orașe și comune.- Din **judec.**

JUDEȚEÁN, -Ă, *județeni, -e,* adj. Care aparține unui județ (**II 2**), privitor la un județ. – **Județ** + suf. *-ean.*

JUDICIÁR, -Ă, *judiciari, -e,* adj. **1.** Care ține de justiție, privitor la justiție; judecătoresc. **2.** Făcut prin autoritatea justiției. [Pr.: *-ci-ar*]. **–** (după *judeca*).

JUDICIÓS, -OÁSĂ, *judicioși, -oase,* adj. Care judecă cu pătrundere și cu discernământ; înțelept. ♦ (Despre acțiuni, idei etc.) Bine gândit, chibzuit, socotit. [Pr.: *-ci-os*]. – (după *judec*).

JUDICIOZITÁTE, *judiciozități,* s. f. Calitatea de a fi judicios; cumpănire justă a lucrurilor; chibzuință. [Pr.: *-ci-o-*] – **Judicios** + suf. *-itate*.

JUG, *juguri,* s. n. **1.** Dispozitiv de lemn care se pune pe grumazul animalelor cornute care trag la car, la plug etc. ◊ Expr. *A trage la jug* = **a)** a trage carul, căruța, plugul etc.; **b)** fig. (despre oameni) a munci din greu, peste puteri. ♦ Muncă grea, neplăcută; robie, tiranie. **2.** Jujeu. ♦ Colac de lemn îmbrăcat în piele care se pune uneori la gâtul cailor și prin care se trec hamurile. **3.** Grindă sau riglă de lemn folosită la construcția acoperișurilor.

JUGÁN, *jugani,* s. m. (Reg.) Armăsar sau taur castrat, folosit la muncă. – Et. nec. Cf. jug.

JUGÁSTRU, *jugaștri,* s. m. Arbore de lemn alb și tare, înalt până la 15 m, cu scoarța roșiatică, cu frunze palmate și cu flori verzi, care crește în regiunile de câmpie și de dealuri.

JUGĂNÁR, *jugănari,* s. m. (Pop.) Persoană care castrează animalele. – **Jugăni** + suf. *-ar*.

JUGĂNÁȘ, *jugănași,* s. m. (Reg.) Diminutiv al lui *jugan;* jugănel. – **Jugan** + suf. *-aș*.

JUGĂNÉL, *jugănei,* s. m. (Reg.) Jugănaș. – **Jugan** + suf. *-el.*

JUGĂNÍ, *jugănesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A castra. – Cf. jugan.

JUGĂNÍRE s. f. (Pop.) Acțiunea de *a jugăni;* castrare. – V. **jugăni.**

JUGĂNÍT, *jugăniți,* adj. (Pop.) Castrat. – V. **jugăni.**

JUGĂRÍT s. n. Taxă care se plătea pentru un car de lemne cărate din pădure. ♦ Loc la ieșirea din pădure unde se plătea această taxă. – **Jug** + suf. *-ărit*.

JUJÁU s. n. v. **jujeu.**

JUJÉU, *jujeie,* s. n. Jug mic, triunghiular, pus la gâtul porcilor și al altor animale spre a le împiedica să treacă prin garduri și să intre în locurile cultivate; jug (**2**). [Var.: **jujău** s. n.].

JULÍ, *julesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) răni ușor, jupuindu-și pielea; a (se) zdreli.

JULÍRE, *juliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) juli* și rezultatul ei; zdrelire. – V. **juli.**

JULÍT, -Ă, *juliți, -te,* adj. Cu pielea jupuită; zdrelit, jupuit2. – V. **juli.**

JULITÚRĂ, *juliturí,* s. f. Rană ușoară produsă prin julirea pielii; julire, zdrelitură. – **Juli** + suf. *-tură*.

JUMÁ s. f. v. **jumătate.**

JUMÁRĂ, *jumări,* s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Resturile (comestibile) rezultate din topirea slăninii, a osânzei sau a seului. **2.** (La pl.) Mâncare făcută din ouă bătute și prăjite în grăsime; papară, scrob. [Pl. și: (**1**) *jumere*].

JUMÁTE s. f. v. **jumătate.**

JUMĂTÁTE, *jumătăți,* s. f. **1.** Fiecare dintre cele două părți egale în care se poate diviza un întreg; parte dintr-un întreg divizat în două părți aproximativ egale. ◊ *Jumătate de măsură* = măsură fragmentară, incompletă, numai pe jumătate. ◊ Loc. adv. *Pe* (sau *în) jumătate* = în două părți egale, pe din două; parțial, incomplet; *p. ext.* segmentat, trunchiat. ◊ Expr. *A face* (ceva) *pe jumătate* = a nu duce (ceva) până la capăt. *(O dată) și jumătate,* exprimă ideea de superlativ. *Cu jumătate de gură* (sau *de glas)* ori *cu jumătate gură*(sau *gură)* sau *cu gura (pe) jumătate* = cu glas scăzut, fără convingere sau entuziasm. *Cu jumătate de inimă* sau *cu inima pe jumătate* = fără curaj, fără hotărâre, fără avânt. ♦ (Adverbial) În parte, întrucâtva. **2.** (Glumeț) Soție. **3.** Punctul care marchează mijlocul unei distanțe în spațiu sau al unui interval de timp. **4.** (Eliptic) Măsură de capacitate sau de greutate reprezentând o doime dintr-un litru sau dintr-un kilogram. **5.** (Reg.) Claie mică formată din snopi așezați în formă de cruce. [Var.: (fam. și reg.) **jumá, jumáte** s. f.] – Et. nec.

JUMĂTĂȚÍ, *jumătățesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A înjumătăți. – Din **jumătate. JUMULEÁLĂ,** *jumuleli,* s. f. Jumulire, jumulit1. ♦ Fig. (Fam.) Ceartă zdravănă, bătaie. – **Jumuli** + suf. *-eală*.

JUMULÍ, *jumulesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A smulge fulgi de pe o pasăre; a curăța de pene, de fulgi o pasăre tăiată. ♦ P. ext. A smulge părul din rădăcină. **2.** Fig. A extorca pe cineva (de bani); a jefui, a escroca.

JUMULÍRE, *jumuliri,* s. f. Acțiunea de *a jumuli;* jumuleală, jumulit1. – V. **jumuli.**

JUMULÍT1 s. n. Jumulire, jumuleală. – V. **jumuli.**

JUMULÍT2**, -Ă,** *jumuliți, -te,* adj. **1.** (Despre păsări) Curățat de pene sau de fulgi; cu penele căzute, năpârlit. ♦ (Despre oameni și animale) Cu părul smuls. **2.** Fig. Extorcat (de bani), jefuit, escrocat. – V. **jumuli.**

JUNC, *junci,* s. m. Bou sau taur tânăr (între doi și trei ani) nepus la jug.

JUNCÁN, *juncani,* s. m. Junc mai mare (între trei și patru ani). – **Junc** + suf. *-an*.

JUNCÁNĂ, *juncane,* s. f. Vacă tânără (între trei și patru ani); juncancă. – **Juncan** + suf. *-ă*.

JUNCÁNCĂ, *juncance,* s. f. (Rar) Juncană. – **Juncan** + suf. *-că*.

JÚNCĂ, *junci,* s. f. Vacă tânără (între doi și trei ani) care nu a avut încă vițel.

JUNCĂNÁȘ, *juncănași,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *juncan.* – **Juncan** + suf. *-aș*.

JUNCUȘÓR, *juncușori,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *june;,* juncuț. – **Junc** + suf. *-ușor*.

JUNCÚȚ, *juncuți,* s. m. (Rar) Juncușor. – **June** + suf. *-uț*.

JUNCÚȚĂ, *juncuțe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *juncă.* – **Juncă** + suf. *-uță*.

JÚNE, -Ă, *juni, -e,* adj., s. m., s. f. **1.** Adj., s. m. și f. (Înv. și fam.) Tânăr. **2.** S. m. (Reg.) Holtei.

JUNÉL, *junei,* s. m. (Înv. și reg.) Diminutiv al lui *june;* tinerel, adolescent, junelaș. – **June** + suf. *-el.*

JUNELÁȘ, *junelași,* s. m. (Înv.) Junel. – **Junel** + suf. *-aș*.

JUNÉȚE, *juneți,* s. f. (Rar) Tinerețe. [Pl. și: *junețe*] – **June** + suf. *-ețe.*

JUNGHÉR, *junghere,* s. n. Pumnal, stilet, junghi (**2**). – **Junghia** + suf. *-ar*.

JUNGHI, *junghiuri,* s. n. **1.** Durere vie, pătrunzătoare, de scurtă durată, mai ales în spate, în regiunea intercostală, la piept sau la încheieturi; junghietură, înjunghietură. **2.** Jungher. – Din **junghia** (derivat regresiv).

JUNGHIÁ, *júnghii,* vb. I. Tranz. (Pop.) A înjunghia. [Pr.: *-ghi-a*].- Din **junghi**. **JUNGHIÉRE,** *junghieri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a junghia;* înjunghiere. [Pr.: *-ghi-e-*] – V. **junghia.**

JUNGHIETÓR, -OÁRE, *junghietori, -oare,* adj. (Pop.) Înjunghietor. [Pr.: *-ghi-e-*] – **Junghia** + suf. *-tor*.

JUNGHIETÚRĂ, *junghieturi,* s. f. (Pop.) **1.** Junghi (**1**). **2.** Articulația coloanei vertebrale cu baza craniului; *p. ext.* gât, grumaz. [Pr.: *-ghi-e-*] – **Junghia** + suf. *-ătură*.

JUNÍE s. f. (Înv.) Tinerețe. – **June** + suf. *-ie.*

JUNÍME s. f. (Înv.) Tinerime, tineret. ♦ Tinerețe. – **June** + suf. *-ime.*

JUNIMÍSM s. n. Mișcare culturală, literară și politică din a doua jumătate a sec. XIX, formată în jurul societății Junimea din Iași. – **Junimea** (n. pr.) + suf. *-ism.*

JUNIMÍST, -Ă, *junimiști, -ste,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care ține de junimism, privitor la junimism. **2.** S. m. și f. Adept al junimismului. – **Junimea** (n. pr.) + suf. *-ist*.

JUNÍNCĂ, *juninci,* s. f. Vițea tânără (între un an și doi ani).- Din **juncă.**

JUNIORÁT s. n. Vârstă anterioară majoratului, cuprinsă aproximativ între 13 și 18 ani. [Pr.: *-ni-o-*] – **Junior** + suf. *-at*.

JUNT, *junturi,* s. n. (Pop.) Armă de foc. – Et. nec.

JUPÂN, *jupani,* s. m. Titlu dat în Evul Mediu, în Țările Române, celor mai de seamă boieri și dregători; persoană care avea acest titlu.

JUPÂNIȚĂ, *jupaniță,* s. f. Soția jupanului.

JUPÂN, *jupâni,* s. m. (Înv.) Titlu de politeță dat în Țările Române persoanelor care ocupau anumite demnități sau funcții înalte. ♦ Titlu de politeță dat unei persoane, echivalând cu „domn”, „cucon”. – Et. nec.

JUPÂNEÁSĂ, *jupânese,* s. f. **1.** Soție de jupân (**1**); boieroaică. **2.** (Înv.) Soție de negustor, de om înstărit. ♦ Orășeancă, târgoveață; precupață. **3.** (Înv.) Menajeră, femeie de serviciu într-o casă particulară; madamă. – **Jupân** + suf. *-easă*.

JUPÂNEȘÍCĂ, *jupâneșele,* s. f. (Înv.) Diminutiv al lui *jupâneasă*. – **Jupâneasă** + suf. *-ică*.

JUPÂNÍȚĂ, *jupâniță,* s. f. (Înv.) Boieroaică tânără; fiica (sau soția tânără a) unui boier. – **Jupân** + suf. *-iță*.

JUPÍ vb. IV v. **jupui.**

JUPÍRE s. f. v. **jupuire.**

JUPÍT, -Ă adj. v. **jupuit**2.

JUPITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. v. **jupuitor.**

JUPUÍ, *jupói,* vb. IV. Tranz. **1.** A îndepărta pielea de pe corp sau de pe o parte a corpului; a beli. ♦ Spec. A separa pielea de corpul animalului sacrificat printr-un proces tehnologic la abator. ♦ Refl. A se descuama. ♦ Tranz. și refl. A (se) juli. ◊ A curăța un arbore de coajă. **2.** Fig. A lua cuiva tot ce are; a jefui, a prăda. [Var.: (reg.) **jupí** vb. IV].

JUPUIÁLĂ, *jupuieli,* s. f. Jupuitură. [Pr.: *-pu-ia-*] – **Jupui** + suf. *-eală.*

JUPUÍRE, *jupuiri,* s. f. Acțiunea de *a jupui* și rezultatul ei; jupuit1. [Var.: (reg.) **jupíre** s. f.] – V. **jupui.**

JUPUÍT1 s. n. Jupuire. – V. **jupui.**

JUPUÍT2**, -Ă,** *jupuiți, -te,* adj. (Despre piele) Luat, tras de pe corp; (despre oameni sau animale ori despre părți ale corpului) cu pielea luată; belit. ♦ Descuamat. ♦ Julit. ♦ (Despre arbori) Cojit. ♦ (Despre lucruri) Ros, uzat [Var.: (reg.) **jupít, -ă** adj.] – V. **jupui.**

JUPUITÓR, -OÁRE, *jupuitori, -oare,* adj., s. m. și f. (Adesea fig.) (Persoană) care jupoaie. [Pr.: *-pu-i-*. – Var.: (reg.) **jupitór, -oáre** adj., s. m. și f.] – **Jupui** + suf. *tor*.

JUPUITÚRĂ, *jupuituri,* s. f. Rană produsă prin jupuirea pielii; jupuială. [Pr.: *-pu-i-*] – **Jupui** + suf. *-tură*.

JUR2 s. n. Spațiu în mijlocul căruia se află cineva sau ceva; împrejurime; vecinătate. ◊ Loc. adv. *În jur* = în preajmă, alături, prin apropiere, împrejur. *Din jur* = din împrejurimi, dimprejur. *(De) jur-împrejur* = din toate părțile. ◊ Loc. prep. *În jurul...* = **a)** în preajma...; **b)** relativ la..., despre; **c)** aproximativ în..., cam pe la... *Prin jurul...* = în apropiere de...; cam pe la... *Din jurul...* = pe lângă, din preajma... *(De) jur-împrejurul...* = în preajma…

JUR3**,** *jururi,* s. n. (Pop.) Jurământ. – Din **jura** (derivat regresiv).

JURÁ, *jur,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A afirma, a declara ceva sub jurământ, a depune un jurământ. ♦ Refl. A promite prin jurământ. **2.** Refl. (Pop.) A se afurisi, a se blestema (pentru a întări cele afirmate).

JURÁRE, *jurări,* s. f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) jura* și rezultatul ei; jurământ. ♦ Blestem. – V. **jura.**

JURÁT2**, -Ă,** *juruți, -te,* adj. (Pop.; adesea substantivat) Blestemat, afurisit; rău, hain. – V. **jura.**

JURĂMÂNT, jurăminte, s. n. **1.** Afirmare, promisiune, făgăduială solemnă făcută de o persoană (adesea printr-o anumită formulă în care este invocată divinitatea) de a spune adevărul în legătură cu anumite fapte; jur3. **2.** Angajament solemn, exprimat de obicei printr-o anumită formulă, prin care cineva se obligă să-și facă datoria (față de popor, de stat etc.).

JURUBÍȚĂ, *jurubițe,* s. f. Scul mic din fire textile înfășurate în spire de o anumită lungime, constituind unități de măsură în filatură. – **Jirebie**1 + suf. *-iță*.

JURUÍ1**,** *juruiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A făgădui, a promite în mod solemn. ♦ A făgădui ca soț (sau soție). ♦ Refl. A se lega prin jurământ.

JURUÍ2**,** *juruiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face să se rotească, să se învârtească în cercuri. – **Jur2** + suf. *-ui*.

JURUÍNȚĂ, *juruințe,* s. f. (Înv. și reg.) Făgăduială solemnă, jurământ. [Pl. și: *juruințí*] – **Jurui**1 + suf. *-ință*.

JURUÍT, -Ă, *juruiți, -te,* adj., s. f. **1.** Adj. (Înv. și reg.) Care este făgăduit, promis; făgăduit ca soț (sau soție). **2.** S. f. (Reg.) Făgăduială, promisiune; (concr.) lucru promis. – V. **jurui1.**

JUST, -Ă, *juști, -ste,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Conform cu adevărul sau cu echitatea; drept, adevărat, echitabil. ♦ (Despre oameni) Care acționează și judecă în conformitate cu dreptatea. ♦ Fundat, legitim, legal. **2.** Potrivit2, corespunzător.

JUSTĂȚĂ s. f. v. **justețe.**

JUSTÉȚE s. f. Însușirea a ceea ce este just (**1**); adevăr; dreptate. ♦ Precizie, exactitate. [Var.: **justéță** s. f.].

JUSTIFICÁ, *justífic,* vb. I. **1.** Tranz. A arăta că ceva este just (**1**), legitim, a demonstra justețea unui lucru; a îndreptăți; a motiva. **2.** Refl. A da explicații cu privire la o atitudine, o acțiune etc.; a se dezvinovăți. – **Justețe** + suf. *–ica.*

JUSTIFICÁRE, *justificări,* s. f. Acțiunea de *a (se) justifica* și rezultatul ei; justificație, îndreptățire, motivare. – V. **justifica.**

JUSTIFICÁT, -Ă, *justificați, -te,* adj. Dovedit ca just (**1**), îndreptățit, legitim. – V. **justifica.**

JUSTÍȚIE s. f. **1.** Totalitatea organelor de jurisdicție dintr-un stat; ansamblul legilor și al instanțelor judecătorești; sistemul de funcționare a acestor instanțe. **2.** Activitate fundamentală a statului, care constă în soluționarea litigiilor.- **Justețe** + suf. *–ie.*

JUVÁȚ, *juvețe,* s. n. Laț la capătul unei funii; știreang. [Pl. și: *juvățuri*].

JUVÉLNIC, *juvelnice,* s. n. **1.** Construcție de scânduri, nuiele sau stuf, folosită pentru păstrarea peștelui viu în apă. **2.** Unealtă de pescuit confecționată din plasă sau din nuiele, în formă de coș sau sac. – Et. nec.

JUVÉTE, *juveți,* s. m. Nume generic dat peștilor mărunți. – Et. nec.

K

K s. m. A paisprezecea literă a alfabetului limbii române, folosită în scrierea numelor proprii și în neologisme cu caracter internațional.

L

L, *l*, s. m. A cincisprezecea literă a alfabetului limbii române.

LA1 prep. **A. I.** (Introduce complemente circumstanțiale de loc sau atribute care arată locul) **1.** (Complementul indică direcția sau ținta unei mișcări, a unei acțiuni) *S-a dus la el.* **2.** (Complementul indică limita în spațiu) *Apa i-a ajuns la umeri*. **3.** (Complementul indică distanța) *Cade la doi metri de casă.* **4.** (Complementul indică locul, poziția unde are loc o acțiune, o stare) *Locuiește la munte.* **II.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) **1.** (Complementul indică perioada, momentul, ocazia în prezent, trecut sau viitor) *Plecăm la începutul primăverii.* ◊ Expr. *La mulți ani!* = (ca urare făcută cuiva, de obicei cu prilejul aniversării zilei de naștere) îți doresc să trăiești încă mulți ani! **2.** (Complementul indică periodicitatea) *Târgul are loc o dată pe an.* **III.** (Introduce un complement circumstanțial de scop) *S-a dus la vânătoare.* **IV.** (Introduce un complement circumstanțial de cauză) *Tresărea la orice zgomot*. **V.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) *Caii aleargă la galop*. **VI.** (Introduce un complement circumstanțial instrumental) *Cântă la țambal.* **VII.** (Introduce un complement circumstanțial de relație) *Este bun la suflet*. **VIII.** (Introduce un complement indirect) *Nu răspunzi la întrebări.* **IX.** (Cu valoare de num. nehot., exprimă o cantitate mare) *Bea la apă rece*. **B.** (În prepoziții compuse) **I.** *De la.* **1.** (Introduce un complement circumstanțial de loc care indică punctul de plecare al unei acțiuni în spațiu) *Coboară de la munte.* **2.** (Introduce un complement circumstanțial de timp care indică punctul de plecare al unei acțiuni în timp) Loc. adv. *De la o vreme* = începând cu un moment dat, după un timp, într-un târziu. **3.** (Introduce un complement circumstanțial de mod; în loc. adj.) *De la sine* = fără ajutorul sau intervenția nimănui. **4.** (Introduce un complement indirect) *De la cine ai primit scrisoarea?* **5.** (Introduce un atribut care indică locul existenței, provenința sau apartenența) *Flori de la munte. Degetele de la mână.* **II.** *Pe la.* (Dă o nuanță de aproximație). **1.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) *Vino pe la noi*. **2.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) *Pleacă pe la amiază.* **III.** *Până la.* **1.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) *Așteaptă până la vară.* **2.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) *Îl conduce până la ușă.*

LA2, *lau*, vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) spăla (pe cap); a (se) scălda, a (se) îmbăia. ◊ Compus: *lă-mă-mamă* subst. = om prost, lălău. [Prez. ind.: *lau, lai, lă, lăm, lați, lau*].

LABÁN, *labani*, s. m. Specie de chefal din familia mugilidelor, de culoare cenușie-albăstruie, cu capul mare.

LÁBĂ, *labe*, s. f. Parte a piciorului de la gleznă în jos la animalele patrupede și la om; partea piciorului pe care calcă păsările (palmipede); *p. gener*. picior (al unor animale). ◊ Compuse: *laba-mâței* = **a**) ciupercă comestibilă de culoare albă, care crește prin pădurile umbroase și umede; **b**) ciupercă comestibilă mare cu tulpina albă, groasă și cărnoasă; creasta-cocoșului; *laba-ursului* = **a**) nume dat mai multor specii de ciuperci de pădure; **b**) crucea-pământului; *laba-găștei* = **a**) mică plantă erbacee cu flori roșii-purpurii; **b**) ridurile formate în jurul ochilor (la persoanele în vârstă); **c**) (fam.) scris dezordonat, urât. ♦ (Mar.) *Labă-de-pisică* = încrețitură abia vizibilă a apei mării, semn al unui început de vânt. **2.** (Fam. și depr.) Mână. ◊ Expr. *A pune laba* (pe cineva sau pe ceva) = a apuca, a înhăța (pe cineva sau ceva). *A-i încăpea* (sau *a-i cădea) în labă* = a ajunge la mâna sau la discreția cuiva.

LAC1, *lacuri*, s. n. Întindere mai mare de apă stătătoare, închisă între maluri, uneori cu scurgere la mare sau la un râu. ◊ *Lac de acumulare* = lac (artificial) situat în amonte de o hidrocentrală, care constituie rezerva de apă necesară producerii energiei.

LÁCĂT, *lacăte*, s. n. Încuietoare alcătuită dintr-un corp care conține mecanismul de încuiere cu cheia și o toartă care se petrece prin două belciuge (unul prins în partea fixă și celălalt în partea mobilă a obiectului care trebuie închis). ◊ Expr. *A avea lacăt la gură* = a-și impune tăcere. [Var.: (reg.) **lăcátă** s. f., **lăcát** s. n.].

LÁCOM, -Ă, *lacomi, -e*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Care mănâncă și bea cu o poftă exagerată; căruia îi place să mănânce mult; mâncăcios. **2.**Cuprins de poftă necumpătată; pofticios, nesățios. **3**.Care este stăpânit de dorința de a avea cât mai mult; hrăpăreț.

LÁCOVIȘTE s. f. v. **lăcoviște.**

LÁCRĂ s. f. v. **raclă.**

LÁCRĂMĂ s. f. v. **lacrimă.**

LACRIMÁL, -Ă, *lacrimali, -e*, adj. Care se referă la lacrimi. ◊ *Glandă lacrimală* = glandă din cavitatea orbitală care produce lichidul ce umezește ochiul.

LÁCRIMĂ, *lacrimi*, s. f. **1.** Secreție lichidă, incoloră, sărată, alcalină, produsă de glandele lacrimale, care umezește suprafața globilor oculari și care se poate scurge în afară, în urma unor tulburări în starea psihofizică a omului. **2.** (La pl.) Plâns. ◊ Expr. *În lacrimi* = plângând (de durere). *Până la lacrimi* = până la cel mai înalt grad de înduioșare, de emoție etc. [Var.: (pop.) **lácrămă** s. f.].

LACTÁT2, *lactați, -te*, adj., s. n. pl. **1.** Adj. Făcut din lapte, care conține lapte, bazat pe lapte (și pe derivatele lui). **2.** S. n. pl. Produse alimentare fabricate pe bază de lapte.- Din **lapte.**

LACTÁȚIE s. f. **1.** Proces de formare și de secreție a laptelui prin glandele mamare ale femelelor mamiferelor. **2.** Acțiunea de a alăpta un copil; perioadă cât o mamă își poate alăpta copilul. [Var.: lactațiúne s. f.].

LACTAȚIÚNE s. f. v. **lactație.**

LACTÉE adj. (În sintagma) *Calea Lactee* = brâu luminos care se vede noaptea de la un capăt la celălalt al boltei cerești; Calea-Laptelui, Calea-Robilor.

LÁDĂ, *lăzi,* s. f. Cutie mare de scînduri sau de metal, uneori cu capac, în care se păstrează sau se transportă diferite lucruri.

LAI, LÁIE, *lăi,* adj. (Pop.) Negru sau negru amestecat cu alb. ◊ Expr. *Că e laie, că-i bălaie* sau *ba e laie, ba-i bălaie* = ba una, ba alta; așa și pe dincolo. *Ori laie, ori bălaie* = ori una, ori alta; alege! *Nici laie, nici bălaie* = nici așa, nici așa.

LÁINIC, -Ă, *lainici, -ce*, s. m. și f. (Reg.) Om care umblă fără niciun rost; haimana, pierde-vară. – **Laie** + suf. *-nic*.

LÁIȚĂ s. f. v. **laviță.**

LALEÁ, *lalele*, s. f. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu bulb alungit, ascuțit la vârf, cu frunze lanceolate, groase și late, cu tulpina înaltă, care face o singură floare mare, de diverse culori; tulipă .

LÁMOSTE s. f. (Pop.) Diaree. – Et. nec.

LAMPAGÍU, *lampagii*, s. m. (Înv.) Persoană însărcinată cu aprinderea și stingerea felinarelor de pe străzi; fanaragiu. – **Lampă** + suf. *-agiu*.

LAMPÁNT adj. (În sintagma) *Petrol lampant* = produs lichid obținut în procesul de distilare a țițeiului și folosit drept combustibil în lămpi, la unele motoare etc.; gaz2.

LÁMPĂ, *lămpi,* s. f. Aparat ori dispozitiv care produce lumină prin arderea unui combustibil sau cu ajutorul curentului electric.

LAN, *lanuri*, s. n. Suprafață de teren agricol semănată cu același fel de plante (în special cereale); holdă; *p. ext*. plantele semănate pe acest teren (și aflate într-un stadiu înaintat de creștere).

LANȚ, *lanțuri,* s. n. **1.** Șir de verigi, de plăci, de zale etc. metalice, unite între ele pentru a forma un tot, care servește spre a lega ceva, a transmite o mișcare etc. ♦ Instrument format dintr-un șir de vergele groase, cu care se măsoară lungimile de teren. ♦ Lucrătură simplă făcută cu croșeta, care constă dintr-un șir de ochiuri înlănțuite. **2.** Lanț (**1**) mic, de obicei din metal prețios, servind ca podoabă (la mână, la gât). **3.** Fig. Tot ceea ce constituie o legătură puternică; ceea ce încătușează libertatea, independența cuiva. **4.** Șir continuu de elemente, ființe, lucruri, stări asemănătoare. ◊ Expr. *A se ține lanț* = a se succeda (în număr mare).

LĂNȚÚG, *lănțuguri,* s. n. (Pop.) Lanț (**1**); lănțișor. [Var.: **lănțúc, lanțúg** s. n.].

LAOLÁLTĂ adv. Împreună, la un loc. – **La**1 + **o** + **alta.**

LAPOVIȚÁ, pers. 3 *lapoviețează,* vb. I. Intranz. impers. (Rar) A cădea ploaie amestecată cu zăpadă. – Din **lapoviță.**

LÁPOVIȚĂ s. f. Ploaie amestecată cu ninsoare; *p. ext*. zăpadă apoasă.

LÁPTE, (**2**) *lăpturi,* s. n. **1.** Lichid alb-gălbui cu gust dulceag, foarte hrănitor, secretat de glandele mamare ale femelelor mamiferelor (care constituie hrana exclusivă a sugarului și a puiului de animal). ◊ *Purcel* (sau *vițel) de lapte* = purcel (sau viței) care nu a fost înțărcat. (Astron.) *Calea-Laptelui* = Calea-Lactee. ◊ Loc. adj. *De lapte* = (despre animale) crescut pentru producția de lapte, care produce mult lapte. ◊ Compuse: (Bot.) *laptele-câinelui* = plantă erbacee răspândită prin locuri necultivate, a cărei tulpină conține un suc lăptos; alior *; laptele-cucului* = plantă erbacee cu flori galbene, a cărei tulpină conține un suc lăptos; alior; *laptele-stâncii* = lăptișor. **2.** (Rar; la pl.) Diferite sortimente de lapte (**1**) sau de produse alimentare preparate din (sau cu) lapte. **3.** Suc care se găsește în unele plante sau fructe ori se prepară din acestea și este asemănător la aspect cu laptele (**1**). ◊ Expr. *(A fi) în lapte* = (despre plante și părți ale lor, mai ales despre cereale) (a fi) necopt, crud.

LAPȚI s. m. pl. Glande sexuale masculine la pești, cu aspect de masă gelatinoasă alb-lăptoasă.

LARG, -Ă, (**I**) *largi*, adj. (**II**) *larguri*, s. n. **I.** Adj. **1.** Care ocupă o suprafață mare, care este extins în toate direcțiile; întins, vast. ◊ Expr. *În lumea largă* = **a**) în locuri depărtate, departe; **b**) pretutindeni. **2.** De dimensiuni mari; lat. ◊ Loc. adv. *Pe larg* = în mod amplu, amănunțit. ♦ (Despre recipiente sau cavități) Cu dimensiunea transversală mare; *p. ext*. cuprinzător, încăpător. ◊ (Despre veșminte) De o croială bogată, care permite mișcarea liberă a corpului; care este prea mare față de dimensiunile unei persoane. ♦ *Vederi largi*. **II.** S. n. **1.** (Articulat; urmat de determinări în genitiv care indică o suprafață) Loc pe mare depărtat de țărm. ◊ Loc. adv. *În larg* = departe de țărm, pe apă. **2.** Loc deschis care se întinde departe în toate direcțiile; întindere mare, spațiu vast.

LÁRMĂ s. f. **1.** Zgomot mare; gălăgie. ♦ Fig. (Rar) Frământare, zbucium. **2,** (înv.) Alarmă.

LÁRVĂ, *larve*, s. f. Stadiu în dezvoltarea individuală a unor animale la ieșirea din ou, deosebit prin formă și mod de viață de stadiul adult (prin metamorfoză).

LÁSTRĂ, *lastre*, s. f. (Înv.) Stofă scumpă de lână. – Et. nec.

LAȘ, -Ă, *lași, -e*, adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Om) lipsit de curaj și de sentimentul onoarei; (om) fricos, mișel. **2.** Adj. Care demonstrează, trădează lipsă de curaj și de sentiment al onoarei.

LAȘITÁTE, (**2**) *lașități,* s. f. **1.** Faptul de a fi laș; starea celui laș. **2.** (Concr.) Faptă, atitudine de om laș. – **Laș** + suf. *-itate*.

LAT, -Ă, (**1**) *lați, -te*, adj., (**2**) *laturi*, s. n. **1.** Adj. Care are o lățime (relativ) mare. ◊ Loc. adj. *Lat în spate* = bine legat, voinic. ◊ Expr. *A spune vorbe mari și late* = a spune vorbe pompoase, dar fără conținut. (Fam.) *A fi lată* , se spune pentru a arăta că o situație a luat proporții grave, îngrijorătoare. **2.** S. n. Partea lată (**1**) a unui obiect; lățime. ◊ *Un lat de palmă* (sau *de mână)* = măsură populară de lungime, egală cu lățimea unei palme obișnuite cu degetele lipite. ◊ Loc. adv. *De-a latul* = în curmeziș.

LATERÁL, -Ă, *laterali, -e*, adj. **1.** Situat pe (una dintre) laturi, pe o parte a unui lucru; situat la margine, la periferie, departe de un centru; lăturalnic. **2.** (În sintagma) *Gândire laterală* = proces

specific gândirii creatoare, având ca scop obținerea a cât mai multe variante posibile ale obiectului sau fenomenului cercetat.

LÁTURĂ, *laturi*, s. f. **1.** Parte laterală, margine a unui obiect. ♦ Spec. Fiecare dintre cele două părți laterale ale corpului unei ființe, în dreptul coastelor. ♦ Parte, sens, direcție. ◊ Loc. adv. *În lături* = la o parte, într-o parte. *Pe lături* = într-o parte și în alta. *Pe de lături* = alături, pe lângă; *fig.* pe ocolite, indirect. ◊ Loc. prep. *Pe de lăturile...* = pe marginile... ◊ Expr. *A (nu) se da în lături* = a (nu) ezita să facă sau să spună ceva. ♦ (Înv. și pop.) Bucată, zonă de la marginea unei întinderi de pământ, a unui ținut. ◊ Expr. *A bate laturile* = a umbla fugar. **2.** Aspect sub care se poate prezenta sau sub care poate fi analizat un lucru. [Pl. și: *lături.* – Var.: **láture** s. f.].

LÁTURE s. f. v. **latură.**

LAȚ1, *lațuri,* s. n. **1.** Nod larg la capătul unei sfori, făcut în așa fel încât să se poată strânge în jurul unui punct fix. **2.** Instrument pentru prins păsări sau animale, constând dintr-un ochi de sfoară, funie, de sârmă etc.

LAȚ2 s. n. v. **leaț.**

LÁȚE s. f. pl. Șuvițe de lână netoarse și nepieptănate (de pe un animal); *p. anal.* (la om) șuvițe de păr care atârnă în mod dezordonat; mițe. – Et. nec.

LÁUDĂ, *laude*, s. f. Exprimare în cuvinte a prețuirii față de cineva sau ceva; cuvinte prin care se exprimă această prețuire; elogiu. ♦ (În propoziții exclamative) Mărire! slavă! cinste! glorie! – Din **lăuda** (derivat regresiv).

LĂBĂRȚÁ, *lăbărțez,* vb. I. Refl. (Adesea fig.) A se lărgi excesiv, a se deforma; a se întinde în lături. – Et. nec.

LĂBĂRȚÁRE, *lăbărțări,* s. f. Faptul de *a se lăbărța;* lărgire (excesivă). – V. **lăbărța.**

LĂBĂRȚÁT, -Ă, *lăbărțați, -te,* adj. **1.** (Despre haine) Care și-a stricat forma, lărgindu-se prea mult; deformat. ♦ (Despre scris) Cu litere prea mari, nelegate între ele sau prea distanțate. **2.** Fig. (Despre felul de a vorbi) Prea rar, tărăgănat. ♦ (Despre gesturi) Care arată lipsă de vioiciune, încetineală, lene. – V. **lăbărța.**

LĂBOÁIE, *lăboaie,* s. f. Augmentativ al lui *labă;* labă mare; *p. ext.* (fam. și peior.) mână grosolană, mare. – **Labă** + suf. *-oaie.*

LĂBÓS, -OÁSĂ, *lăboși, -oase*, adj. (Rar) Cu labe mari. – **Labă** + suf. *-os.*

LĂBUȚĂ, *lăbuțe,* s. f. Diminutiv al lui *labă.* – **Labă** + suf. *-uță.*

LĂCÁR, *lăcari,* s. m. Gen de păsări călătoare și cântătoare, de mărimea unei vrăbii, de culoare brună pe spate și alb-brună pe pântece, care trăiesc în stufărișul din jurul lacurilor și al mlaștinilor*;* pasăre din acest gen. – **Lac**1 + suf. *-ar.*

LĂCÁȘ s. n. v. **locaș.**

LĂCÁT s. n. v. **lacăt.**

LĂCÁTĂ s. f. v. **lacăt.**

LĂCĂRÁIE s. f. Lăcărie. – **Lac**1 + suf. *-ăraie.*

LĂCĂRÍE s. f. (Pop.) Cantitate mare de apă care acoperă un loc în urma ploilor, a inundațiilor; apă multă vărsată de cineva pe jos; apăraie, lăcăraie. – **Lac**1 + suf. *-ărie.*

LĂCĂRÍT s. n. Procedeu de extragere a țițeiului cu ajutorul unei linguri cilindrice, folosit în sondele mai puțin adânci. – Et. nec. Cf. lac1.

LĂCĂTÓI, *lăcătoaie,* s. n. (Fam.) Augmentativ al lui *lacăt.* – **Lacăt** + suf. *-oi.*

LĂCĂTUÍ, *lăcătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A încuia cu lacătul. – **Lacăt** + suf. *-ui.*

LĂCĂTUÍRE, *lăcătuiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a lăcătui* și rezultatul ei. – V. **lăcătui.**

LĂCĂTUÍT, -Ă, *lăcătuiți, -te,* adj. (Rar) Încuiat cu lacătul. – V. **lăcătui.**

LĂCĂTUȘ, *lăcătuși,* s. m. Meșteșugar, lucrător care face sau repară lacăte, broaște, chei etc. sau care efectuează operații de ajustare.

LĂCĂTUȘĂRÍE, (**2**) *lăcătușării,* s. f. **1.** Meseria lăcătușului. **2.** Atelierul lăcătușului. [Var.: **lăcătușeríe** s. f.] – **Lăcătuș** + suf. *-ărie.*

LĂCĂTUȘERÍE s. f. v. **lăcătușărie.**

LĂCĂȚÉL, *lăcățele,* s. n. Diminutiv al lui *lacăt.* – **Lacăt** + suf. *-el.*

LĂCOMÉȘTE adv. (Rar) Cu lăcomie, în mod lacom. – **Lacom** + suf. *-ește.*

LĂCOMÍ, *lăcomesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A pofti ceva cu lăcomie; a râvni la ceea ce aparține altuia. ♦ Refl. A se lăsa cuprins, stăpânit de lăcomie, a se arăta necumpătat. – Din **lacom.**

LĂCOMÍE, *lăcomii,* s. f. Poftă pe care o are cineva de a mânca sau de a bea mult; *fig.* dorință exagerată de câștig, de avere etc.; aviditate. ◊ Loc. adv. *Cu lăcomie* = lacom. – **Lacom** + suf. *-ie.*

LĂCOMÍRE, *lăcomiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) lăcomi* și rezultatul ei. – V. **lăcomi.**

LĂCOVÍȘTE, *lăcoviști,* s. f. (Reg.) Loc apătos, mocirlos, mlăștinos. [Var.: **lácoviște** s. f.].

LĂCRĂMÁ1 vb. I v. **lăcrima.**

LĂCRĂMÁRE s. f. v. **lăcrimare.**

LĂCRĂMĂTÓR, -OÁRE adj. v. **lăcrimător.**

LĂCRĂMIOÁRĂ s. f. v. **lăcrimioară.**

LĂCRĂMÓS, -OÁSĂ adj. v. **lăcrimos.**

LĂCRĂMÚȚĂ s. f. v. **lăcrimuță.**

LĂCRIMÁ, *lăcrimez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre oameni) A-i curge lacrimile (de durere, jale, înduioșare etc.); a plânge (ușor), a înlăcrima. **2.** Intranz. și refl. (Despre ochi) A se umple (continuu) de lacrimi (ca urmare a unei dureri, a înduioșării, a unei boli etc.); a (se) înlăcrima. [Var.: **lăcrămá** vb. I].

LĂCRIMÁR, *lăcrimare,* s. n. (Arh.) Proeminență la cornișa unui acoperiș care împiedică prelingerea pe zidul construcției a apei de ploaie; piesă de lemn ori de metal fixată în același scop pe partea exterioară de la cerceveaua ușilor și a ferestrelor. – **Lăcrima** + suf. *-ar.*

LĂCRIMÁRE, *lăcrimări,* s. f. Faptul de *a lăcrima.* [Var.: **lăcrămáre** s. f.] – V. **lăcrima.**

LĂCRIMÁT, -Ă, *lăcrimați, -te,* adj. Cu lacrimi (în ochi); înlăcrimat. – V. **lăcrima.**

LĂCRIMĂTÓR, -OÁRE, *lăcrimători, -oare,* adj. (Rar) Care lăcrimează, care plânge; întristat. [Var.: **lăcrămătór, -oáre** adj.] – **Lăcrima** + suf. *-ător.*

LĂCRIMEÁ, *lăcrimele,* s. f. (Reg.) Lăcrimioară (**1**). – **Lacrimă** + suf. *-ea.*

LĂCRIMIOÁRĂ, *lăcrimioare,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *lacrimă;* lăcrimea, lăcrimiță, lăcrimuță. **2.** (În forma *lăcrămioară)* Mică plantă erbacee cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, de forma unor clopoței; mărgăritar, mărgăritărel, cerceluși. [Var.: **lăcrămioáră** s. f.] – **Lacrimă** + suf. *-ioară.*

LĂCRIMÍȚĂ, *lăcrimițe,* s. f. (Reg.) Lăcrimioară (**1**). – **Lacrimă** + suf. *-iță.*

LĂCRIMÓS, -OÁSĂ, *lăcrimoși, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Plin de lacrimi, din care picură lacrimi; înlăcrimat. **2.** Care plânge ușor. **3.** Fig. Care provoacă lacrimi; jalnic, impresionant, de plâns. [Var.: **lăcrămós, -oásă** adj.].

LĂCRIMÚȚĂ, *lăcrimuțe,* s. f. (Pop.) Lăcrimioară (**1**). [Var.: **lăcrămúță** s. f.] – **Lacrimă** + suf. *-uță.*

LĂCȘÓR s. n. v. **lăcușor.**

LĂCUÍNȚĂ s. f. v. **locuință.**

LĂCULÉȚ, *lăculețe,* s. n. Lăcușor. – **Lac**1 + suf. *-uleț.*

LĂCUSTÁR, *lăcustari,* s. m. Pasăre migratoare cu pene trandafirii pe corp și negre-violete pe cap, pe picioare și la coadă, care se hrănește mai ales cu lăcuste . – **Lăcustă** + suf. *-ar.*

LĂCÚSTĂ, *lăcuste,* s. f. Nume dat mai multor specii de insecte din ordinul ortopterelor, dăunătoare agriculturii, care se caracterizează prin lungimea antenelor și prin picioarele posterioare foarte lungi, adaptate pentru sărit; insectă care aparține uneia dintre aceste specii. [Var.: **locústă** s. f.].

LĂCUȘÓR, *lăcușoare,* s. n. Diminutiv al lui *lac1;* lăculeț. [Var.: **lăcșór** s. n.] – **Lac**1 + suf. *-ușor.*

LĂDĂȚÚIE, *lădățui,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *lădiță.* – **Lădiță** + suf. *-uie.*

LĂDIȘOÁRĂ, *lădișoare,* s. f. (Rar) Lădiță. – **Ladă** + suf. *-işoară.*

LĂDÍȚĂ, *lădițe,* s. f. Diminutiv al lui *ladă;* lădișoară, lăduță. – **Ladă** + suf. *-iță.*

LĂDÓI, *lădoaie,* s. n. Augmentativ al lui *ladă;* ladă mare. – **Ladă** + suf. *-oi.*

LĂDÚȚĂ, *lăduțe,* s. f. (Rar) Lădiță. – **Ladă** + suf. *-uță.*

LĂFĂÍ, *lăfăiesc,* vb. IV. Refl. **1.** A sta comod pe ceva sau undeva, întinzându-și corpul în voie. **2.** A trăi comod, în belșug; a huzuri, a se desfăta. [Prez. ind. și: *lăfăi*].

LĂFĂÍRE s. f. Faptul de *a se lăfăi.* – V. **lăfăi.**

LĂFĂÍT, -Ă, *lăfăiți, -te,* adj. Comod, destins; în huzur, îmbelșugat. – V. **lăfăi.**

LĂICÉR, *lăicere,* s. n. (Reg.) Covor țărănesc de lână care se așterne pe jos sau cu care se împodobesc la țară lavițele și pereții. [Pr.: *lă-i-*. – Var.: **lăvicér** s. n.] – **La(v)iță** + suf. *-ar.*

LĂINICÍ, *lăinicesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla fără rost, a hoinări. – Din **lainic.**

LĂLĂÍ, *lălăiesc,* vb. IV. Tranz. A cânta (monoton, la nesfârșit) o melodie, înlocuind de obicei cuvintele cu silaba „la" (repetat). – Formație onomatopeică.

LĂLĂÍRE, *lălăiri,* s. f. (Fam.) Acțiunea de *a lălăi* și rezultatul ei. – V. **lălăi.**

LĂLĂÍT, *lălăituri,* s. n. (Fam.) Faptul de *a lălăi.* – V. **lălăi.**

LĂLĂU, -ÁIE, *lălăi,* adj. (Fam.) Care are mișcări greoaie, leneșe, lipsite de grație; *p. ext.* care este neglijent, neîngrijit, rău (și murdar) îmbrăcat. [Pl. și: (f.) *lălăie*] – Probabil formație onomatopeică.

LĂMÂI, *lămâi,* s. m. Arbust din țările calde, cu frunze ovale lucitoare și florile albe, cultivat pentru fructele lui comestibile . – Din **lămâie** (derivat regresiv).

LĂMÂIE, *lămâi,* s. f. Fructul lămâiului, de formă sferică alungită, cu coaja galbenă, aromată și cu miezul acru, bogat în vitamine. [Pr.: *-mâ-ie.* – Var.: (reg.) **alămâie** s. f.].

LĂMÂIOÁRĂ, *lămâioare,* s. f. Mic arbust din familia labiatelor, cu flori foarte aromate, care se folosește drept condiment . [Pr.: *-mâ-ioa-*] – **Lămâie** + suf. *-ioară.*

LĂMÂÍȚĂ, *lămâițe,* s. f. **1.** Arbust ornamental cu flori mici de culoare albă, ale cărui frunze, frecate în mână, răspândesc un miros de lămâie . **2.** Floare artificială de ceară albă, din care se fac coronițe și buchețele pentru mirese și cocarde pentru cei care participă la nuntă. – **Lămâie** + suf. *-iță.*

LĂMPĂRÍE, *lămpării,* s. f. Încăpere în mine, în gări etc., în care se păstrau și se întrețineau lămpile sau felinarele de întrebuințare curentă; lampisterie. – **Lampă** + suf. *-ărie.*

LĂMPIȘOÁRĂ, *lămpișoare,* s. f. (Rar) Lămpiță. – **Lampă** + suf. *-işoară.*

LĂMPÍȚĂ, *lămpițe,* s. f. Diminutiv al lui *lampă;* lămpișoară. – **Lampă** + suf. *-iță.*

LĂMURÍ, *lămuresc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A ajuta pe cineva să înțeleagă sau a înțelege, a ajunge să înțeleagă ceva. **2.** Tranz. A face să fie clar, înțeles de cineva; a clarifica, a desluși. **3.** Refl. (Despre obiecte) A apărea vederii în mod distinct; a se contura cu claritate. – Din **lamură.**

LĂMURÍRE, *lămuriri,* s. f. Acțiunea de *a (se) lămuri* și rezultatul ei; clarificare, deslușire, explicație (suplimentară). – V. **lămuri.**

LĂMURÍT, -Ă, *lămuriți, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** (Despre oameni) Care a înțeles clar ceva; limpezit2. **2.** (Despre idei, probleme etc.) Care este ușor de înțeles pentru cineva; explicit, clar, limpede. **3.** (Despre obiecte) Care apare vederii cu claritate. – V. **lămuri.**

LĂMURITÓR, -OÁRE, *lămuritori, -oare,* adj. Care lămurește, explică, care ajută la lămurirea cuiva. – **Lămuri** + suf. *-tor.*

LĂNȚIȘÓR, *lănțișoare,* s. n. Diminutiv al lui *lanț;* lanț mic de metal prețios, servind ca podoabă; lanțug, lănțuș, lănțușor. ♦ Lucrătură sau împletitură cu un singur fir, făcută cu acul sau cu croșeta, care are forma unui lanț mic. – **Lanț** + suf. *-işor.*

LĂNȚÚC s. n. v. **lănțug.**

LANȚÚG s. n. v. **lănțug.**

LĂNȚÚȘ, *lănțușe,* s. n. Lănțișor. – **Lanț** + suf. *-uș.*

LĂNȚUȘÓR, *lănțușoare,* s. n. (Rar) Lănțișor. – **Lanț** + suf. *-ușor.*

LĂÓR s. n. Firele de cânepă sau de in care rezultă după melițare și din care se extrage fuiorul. – Et. nec.

LĂPĂDÁ vb. I v. **lepăda.**

LĂPĂÍ vb. IV v. **lipăi.**

LĂPTÁR, *lăptari,* s. m. Bărbat care se ocupă cu vânzarea sau colectarea laptelui. – **Lapte** + suf. *-ar.*

LĂPTÁȘ, *lăptașe,* s. n. Unealtă de pescuit alcătuită din una sau mai multe plase legate în formă de sac cu gura foarte largă.

LĂPTĂREÁSĂ, *lăptărese,* s. f. Femeie care se ocupă cu vânzarea laptelui. – **Lăptar** + suf. *-easă.*

LĂPTĂRÍE, *lăptării,* s. f. Magazin unde se vând lapte și produse lactate; local de consumație unde se servesc produse lactate. ♦ (La pl.) Produse lactate; mâncăruri preparate din lapte. – **Lăptar** + suf. *-ie.*

LĂPTÍC s. n. (Fam.; în limbajul copiilor) Lapte. – **Lapte** + suf. *-ic.*

LĂPTIȘÓR, (1, 2) s. n., (**3**) *lăptișori,* s. m. **1.** S. n. (Rar) Diminutiv al lui *lapte.* **2.** S. n. (în sintagma) *Lăptișor de matcă* = produs secretat de glandele faringiene ale albinelor doici, care constituie hrana larvelor de matcă, utilizat în medicină și în cosmetică. **3.** S. m. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu mai multe rozete de frunze lanceolate, cu flori albe, răspândită în regiunea alpină; laptele-stâncii . – **Lapte** + suf. *-işor.*

LĂPTÓS, -OÁSĂ, *lăptoși, -oase,* adj. **1.** (Pop.; despre animale, mai ales despre vaci) Care are sau produce lapte mult. **2.** De culoarea sau cu aspectul laptelui. – **Lapte** + suf. *-os.*

LĂPTÚCĂ, *lăptuci,* s. f. Plantă erbacee legumicolă ale cărei frunze (dispuse în formă de rozetă, alcătuind la unele varietăți o căpățână) sunt comestibile; salată, marulă. - **Lapte** + suf.*-ucă.*

LĂRGÍ, *lărgesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face (mai) larg; a da sau a căpăta lărgime; a (se) întinde. ♦ Refl. Fig. A se împrăștia, a se răspândi. – Din **larg.**

LĂRGÍME, *lărgimi,* s. f. **1.** Însușirea de a fi larg; întindere în toate direcțiile; lățime, amploare. ◊ Expr. *Lărgime de vederi* = orizont intelectual deschis, înțelegere cuprinzătoare. **2.** Loc larg deschis; spațiu larg în care cineva se poate mișca nestingherit. – **Larg** + suf. *-ime.*

LĂRGÍRE, *lărgiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) lărgi* și rezultatul ei. – V. **lărgi.**

LĂRGÍT1 s. n. Faptul de *a (se) lărgi.* – V. **lărgi.**

LĂRGÍT2**, -Ă,** *lărgiți, -te,* adj. Care a devenit mai larg, mai cuprinzător, mai amplu. – V. **lărgi.**

LĂRGITÓR, *lărgitoare,* s. n. Nume dat mai multor unelte care servesc la lărgirea unui obiect, a unei piese, a unei găuri etc. – **Lărgi** + suf. *-tor.*

LĂRGÚȚ, -Ă, *lărguți, -e,* adj. Diminutiv al lui *larg;* destul de larg, de lejer. – **Larg** + suf. *-uț.*

LĂRMĂLĂU, *lărmălaie,* s. n. (Pop.) Hărmălaie, gălăgie, zarvă. – **Larmă** + suf. *-ălău.*

LĂRMUÍ, *lărmuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și pop.) A face larmă, a produce zgomot mare. – **Larmă** + suf. *-ui.*

LĂRMUÍRE, *lărmuiri,* s. f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a lărmui* și rezultatul ei; larmă. – V. **lărmui.**

LĂSÁ, *las,* vb. I. **1.** Tranz. A da drumul unui lucru sau unei ființe ținute strâns. Lasă-mă să te las, se spune despre un om indiferent, lipsit de energie, neglijent, comod. ♦ Spec. A da drumul să cadă; a lepăda. **2.** Tranz.Expr. A lăsa cu zile sau a-i lăsa (cuiva) zilele = a cruța viața cuiva. A lăsa în pace = a nu deranja pe cineva, a nu-l supăra, a-l lăsa să facă ce vrea. A lăsa în boii lui = a nu se amesteca în treburile cuiva. A lăsa (pe cineva) în voie = a da cuiva multă libertate sau întreaga libertate. A se lăsa păgubaș = a renunța la ceva. **3.** Tranz. A se îndepărta de cineva sau de ceva, a părăsi (plecând). ◊ Expr. A lăsa pe cineva în seama cuiva = a (se) da în seama cuiva; a (se) încredința cuiva. Lasă (sau, refl., lasă-te) pe mine ! = ai încredere în mine. ◊ Expr. Las' dacă = **a**) desigur că nu; **b**) (în legătură cu o negație) nu mai încape îndoială că... Lasă că... = în afară de faptul că... ♦ (Despre dureri) A înceta, a trece. ♦ (Determinat prin „în urmă"; adesea fig.) A trece înaintea cuiva sau a ceva; a depăși, a întrece. ♦ Refl. A se dezbăra de un obicei rău, de un năravi. **4.** Tranz. A ceda un bun cuiva; a transmite ceva prin moștenire. **5.** Refl. A merge la vale, a coborî o pantă. ♦ A se așeza pe ceva venind din zbor. ♦ Fig. (Despre întuneric, ger, căldură etc.) A începe, a se produce, a veni. ◊ Expr. (Tranz.) A lăsa sec(ul) = **a**) a începe zilele de post (al Paștelui); **b**) a petrece cu ocazia ultimei zile dinaintea postului (Paștelui). **6.** Tranz. A da (mai) jos; a coborî, a apleca. ♦ Intranz. A reduce din preț, a vinde mai ieftin; a ieftini. **7.** Refl. A se îndoi, a se apleca (sub o povară); a se așeza; a se culca. ◊ Expr. A se lăsa greu = a apăsa cu toată greutatea corpului.

LĂSÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) lăsa* și rezultatul ei. – V. **lăsa.**

LĂSÁT1 s. n. Faptul de *a lăsa.* ◊ *Lăsatul* (sau *Lăsata)-secului* = (în practica religioasă creștină) ultima zi înainte de începerea unui post (îndeosebi a postului Paștelui); petrecere care are loc cu acest prilej. [Var.: **lăsáta** s. f. art.] – V. **lăsa.**

LĂSÁT2**, -Ă,** *lăsați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Căruia i s-a dat drumul sau a fost scăpat din mână. **2.** La care s-a renunțat, care a fost părăsit. **3.** (Despre bunuri) Care a fost primit ca moștenire. **4.** (Despre mirosuri, căldură etc.) Care a rămas în urma cuiva sau a ceva, care a fost degajat de cineva sau de ceva. **5.** (Despre întuneric, ger, căldură) Care s-a statornicit undeva. **6.** Care a fost coborât, care a fost dat mai jos. **7.** Încovoiat. – V. **lăsa.**

LĂSÁTA s. f. art. v. **lăsat1.**

LĂSĂTÓR, -OÁRE, *lăsători, -oare,* adj. (Rar) Care lasă, care amână treburile de azi pe mâine, care își neglijează îndatoririle. – **Lăsa** + suf. *-ător.*

LĂSĂTÚRĂ, *lăsături,* s. f. (Rar) Loc în care s-a produs o denivelare. – **Lăsa** + suf. *-ătură.*

LĂSCÁIE, *lăscăi,* s. f. Monedă de aramă valorând o jumătate de para, care a circulat în Țările Române în a doua jumătate a sec. XVIII; *p. gener.* monedă de valoare foarte mică. ◊ Expr. *A nu avea (nicio) lăscaie (frântă* sau *chioară)* = a nu avea absolut niciun ban. [Pr.: *-ca-ie.* – Var.: **lescáie, leţcáie, liţcáie** s. f.].

LĂSNICIÓR, *lăsniciori,* s. m. Plantă cu tulpina agățătoare, cu flori violete, cu fructe în formă de boabe roșii la maturitate, a cărei tulpină se întrebuințează în ceaiuri medicinale.

LĂSTÁR, *lăstari,* s. m. (Adesea fig.) Ramură tânără care se dezvoltă din rădăcina sau tulpina unei plante lemnoase. ♦ (La pl.) Copăcei tineri, crescuți după tăierea unei păduri (din cioturile rămase). [Pl. și: (n.) *lăstare*].

LĂSTĂRÁȘ, *lăstărași,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *lăstar;* lăstărel. [Pl. și: (n.) *lăstărașe*] – **Lăstar** + suf. *-aș.*

LĂSTĂRÉL, *lăstărei,* s. m. (Pop.) Lăstăraș. [Pl. și: (n.) *lăstărele*] – **Lăstar** + suf. *-el.*

LĂSTĂRÍ, *lăstăresc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. (La pers. 3) A da lăstari; a înfrăți; *fig.* a încolți. **2.** Tranz. A suprima lăstarii de prisos. – Din **lăstar.**

LĂSTĂRÍRE, *lăstăriri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a lăstari* și rezultatul ei. – V. **lăstări.**

LĂSTĂRÍȘ, *lăstărișuri,* s. n. Mulțime de lăstari: *p. ext.* pădurice tânără și deasă. – **Lăstar** + suf. *-iș.*

LĂSTÚN, *lăstuni,* s. m. Pasăre migratoare mică, asemănătoare cu rândunica . ♦ *Lăstun de apă* (sau *de mal)* = pasăre migratoare cu penajul cenușiu-cafeniu pe spate și alb pe abdomen, care trăiește pe lângă ape . ◊ Expr. (Adverbial) *A sta lăstun pe capul cuiva* = a plictisi pe cineva, a se ține scai de cineva.[Var.: (pop.) **lostún** s. m.].

LĂSTUNÁȘ, *lăstunași,* s. m. Diminutiv al lui *lăstun.* – **Lăstun** + suf. *-aș.*

LĂTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *lătăreți, -e,* adj. Care are o formă lată și turtită. – **Lat** + suf. *-ăreț.*

LĂTĂÚȘ, *lătăuși,* s. m. Mic crustaceu care trăiește în apele dulci, cu capul turtit lateral și încovoiat . – Din **lat.**

LĂTRÁ, *látru,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre câini; la pers. 3) A scoate sunete scurte, sacadate, caracteristice speciei; a hămăi, a bate. ♦ Tranz. A se repezi asupra cuiva cu lătrături furioase. **2.** (Depr.; despre oameni) A vorbi întruna, zadarnic și pe un ton răstit, a-și bate gura.

LĂTRARE, *lătrări,* s. f. (Înv.) Lătrat. – V. **lătra.**

LĂTRÁT, *lătraturi,* s. n. Faptul de *a lătra* (**1**); sunete caracteristice scoase de câini când latră; lătrare, lătratură, hămăit, hămăitură, hămăială. – V. **lătra.**

LĂTRĂTÓR, -OÁRE, *lătrători, -oare,* adj. (Rar; despre câini) Care latră. ♦ Fig. (Despre felul de a vorbi al cuiva) Asemănător cu un lătrat. ♦ (Substantivat, m.) Câine. – **Lătra** + suf. *-ător.*

LĂTRĂTÚRĂ, *lătrături,* s. f. Lătrat. – **Lătra** + suf. *-ătură.*

LĂTUNOÁIE, *lătunoaie,* s. f. **1.** (Pop.) Gaură, răritură care se produce la marginile pânzei în timpul țesutului manual prin ruperea unor fire din urzeală. **2.** Scândură plană pe o parte și convexă pe cealaltă, tăiată de la marginea unui buștean. [Var.: (**2**) **lătunói** (pl. *lătunoi)* s. m.] – **Latură** + suf. *-oaie.*

LĂTUNÓI s. n. v. **lătunoaie.**

LĂTUNOIOS, -OÁSĂ, *lătunoioși, -oase,* adj. (Înv.; despre pânză) Care are lătunoi (**1**); (despre fire) care a produs lătunoi. – **Lătunoi** + suf. *-os.*

LĂTURÁ vb. I v. **alătura.**

LĂTURÁLNIC, -Ă, *lăturalnici, -ce,* adj. Care este așezat, se află la o parte, la o margine; lateral; colateral; (despre drumuri, străzi etc.) izolat, dosnic; lăturaș. – **Latură** + suf. *-alnic.*

LĂTURÁȘ, -Ă, *lăturași, -e,* adj. **1.** (Înv.; despre cai; adesea substantivat) Înhămat în afara hulubelor, la dreapta sau la stânga cailor dintre hulube. **2.** (Rar) Lăturalnic, dosnic. – **Latură** + suf. *-aș.*

LĂTÚRI s. f. pl. Apă murdară în care s-au spălat vasele, rufele sau în care s-a spălat cineva; zoaie, spălaturi. ♦ Resturi de mâncare muiate în apă, folosite ca hrană pentru porci. ♦ Fig. Mâncare rău gătită, fără gust, urâtă la aspect, de proastă calitate.- (după *spălături*).

LĂTURÍȘ adv. (Reg.) Dintr-o (sau într-o) parte, lateral, pieziș. – **Latură** + suf. *-iș.*

LĂȚÍ, *lățesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face mai lat, mai larg sau mai turtit. ♦ A (se) întinde în toate direcțiile, a face să devină sau a deveni (mai) întins; a (se) mări. ♦ Refl. Fig. A se răspândi, a se împrăștia.– Din **lat.**

LĂȚÍME, *lățimi,* s. f. Însușirea de a fi lat; cea mai mică dintre cele două dimensiuni liniare ale unei suprafețe plane dreptunghiulare; întindere opusă lungimii. – **Lat** + suf. *-ime.*

LĂȚÍRE, *lățiri,* s. f. Faptul de *a (se) lăți.* – V. **lăți.**

LĂȚÍȘ s. n. (Pop.; în expr.) În lățiș și în curmeziș = în lung și în lat, în toate direcțiile; pretutindeni. – **Lat** + suf. *-iș.*

LĂȚIȘÓR, *lățișoare,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *lați.* – **Lați** + suf. *-işor.*

LĂȚÍT, -Ă, *lățiți, -te,* adj. Devenit mai lat sau mai plat; care are un aspect lat sau plat. ♦ Întins2. – V. **lăți.**

LĂȚÓS, -OÁSĂ, *lățoși, -oase,* adj. (Despre animale și despre coama sau blana lor; *p. ext.* despre lucruri confecționate din blană sau din lână) Cu lațe multe, cu păr ori fir lung și mițos. ♦ (Despre părul sau barba oamenilor) Cu șuvițe lungi, care atârnă în dezordine; neîngrijit; (despre oameni) care are părul sau barba lăsate să crească lungi și neîngrijite. – **Lațe** + suf. *-os.*

LĂUDÁ, *láud,* vb. I. Tranz. A exprima prin cuvinte prețuirea, stima față de cineva sau ceva; a aduce laude, a elogia. ♦ Refl. A spune despre sine însuși cuvinte de laudă; a se mândri, a se făli. ◊ Expr. (Fam.) *Cum te mai lauzi?* = ce mai faci? cum te mai simți? [Pr.: *lă-u-*].- (după *fală*).

LĂUDÁBIL, -Ă, *lăudabili, -e,* adj. Care este vrednic de laudă. [Pr.: *lă-u-*].- **Lăuda** + suf.*-bil.*

LĂUDÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) lăuda* și rezultatul ei. [Pr.: *lă-u-*] – V. **lăuda.**

LĂUDÁT, -Ă, *lăudați, -te,* adj. Care a fost prețuit, apreciat prin cuvinte elogioase. [Pr.: *lă-u-*] – V. **lăuda.**

LĂUDĂCIÓS, -OÁSĂ, *lăudăcioși, -oase,* adj. (Rar) Lăudăros. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăuda** + suf. *-ăcios.*

LĂUDĂRÓS, -OÁSĂ, *lăudăroși, -oase,* adj. Care are obiceiul de a se lăuda, căruia îi place să se laude cu orice prilej; fanfaron, lăudăcios. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăuda** + suf. *-ăros.*

LĂUDĂROȘÉNIE, *lăudăroșenii,* s. f. Exagerare (sistematică) a meritelor proprii; laudă de sine; lăudăroșie, fanfaronadă. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăudăros** + suf. *-enie.*

LĂUDĂROȘÍE s. f. (Rar) Lăudăroșenie. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăudăros** + suf. *-ie.*

LĂUDĂTÓR, -OÁRE, *lăudători, -oare,* s. m. și f. Persoană care laudă. ◊ Expr. *A-i fi murit* (cuiva) *lăudătorii,* se spune ironic despre cineva sau cuiva care se laudă singur. [Pr.: *lă-u-*] –**lăuda** + suf. *-ător.*

LĂÚNTRIC, -Ă, *lăuntrici, -ce,* adj. (Adesea fig.) Care se află în interior. – [În]**lăuntru** + suf. *-ic.*

LĂURÚSCĂ, *lăuruște,* s. f. (Reg.) Viță sălbatică al cărei fruct este un ciorchine cu boabe mici, negre . [Pr.: *lă-u-*. – Var.: **laurúșcă, răurúscă, rourúscă** s. f.].

LĂÚT s. n. (Pop.) Acțiunea de *a (se) la3;* spălat (pe cap); lăutoare. – V. **la3.**

LĂUTÁR, *lăutari,* s. m. Muzicant popular care cântă la un instrument cu coarde sau, *p. gener.*, la orice instrument, de obicei dintr-un taraf; scripcar. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăută** + suf. *-ar.*

LĂÚTĂ, *lăute,* s. f. Instrument muzical cu coarde asemănător cu cobza; *p. gener.* instrument muzical cu coarde. [Var.: **alăútă** s. f.].

LĂUTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *lăutărești,* adj., s. f. **1.** Adj. Caracteristic lăutarilor, de lăutar. **2.** S.f art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăutar** + suf. *-esc.*

LĂUTĂRÉȘTE adv. În felul lăutarilor, ca lăutarii. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăutar** + suf. *-ește.*

LĂUTOÁRE, *lăutori,* s. f. (Reg.) Lăut, lăutură; apă (fiartă cu leșie) pentru spălat pe cap. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăut** + suf. *-oare.*

LĂUTÚRĂ, *lăuturi,* s. f. (Reg.) Lăut, lăutoare. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăut** + suf. *-ură.*

LĂVICÉR s. n. v. **lăicer.**

LÂNĂ, (**3**) *lânuri,* s. f. **1.** Părul lung și moale care acoperă corpul unor animale, mai ales al oilor, și care se prelucrează pentru obținerea de fibre. ♦ Cantitate de lână (**1**) scoasă la o tunsoare de pe o oaie. **2.** (În sens larg) Fibră naturală de origine animală, cu proprietăți textile, folosită la fabricarea și confecționarea țesăturilor, a tricotajelor și a pâslelor. ◊ Loc. adj. *Lână în lână* = **a**) (despre țesături) care are urzeala și bătătura din lână; **b**) *fig.* de calitate superioară; veritabil, autentic. **3.** (La pl.) Varietăți de lână (**2**); obiecte de lână.

LÂNĂRÍCĂ s. f. (Bot.) Bumbăcariță. – **Lână** + suf. *-ărică.*

LÂNĂRÍE, *lânării,* s. f. Filatură de lână. ♦ Prăvălie în care se vinde lână. ♦ (La pl.) Obiecte (de îmbrăcăminte) făcute din lână. – **Lână** + suf. *-ărie.*

LÂNĂRÍȚĂ, *lânărițe,* s. f. (Bot.) Bumbăcariță. – **Lână** + suf. *-ăriță.*

LÂNCED, -Ă, *lâncezi, -de,* adj. **1.** (Înv.) Slăbit de boală, sleit de puteri. **2.** Lipsit de vigoare sau de energie; moale.- (după *lână*).

LÂNCEZEÁLĂ s. f. Stare de moleșeală trupească și sufletească; toropeală, lâncezire. ♦ Fig. Lipsă de activitate; stagnare. – **Lâncezi** + suf. *-eală.*

LÂNCEZÍ, *lâncezesc,* vb. IV. Intranz. (Despre oameni) A se afla într-o stare de slăbiciune sau de moleșeală; a nu avea chef de nimic. ♦ Fig. (Despre activități) A stagna. – Din **lânced.**

LÂNCEZÍRE s. f. Acțiunea de *a lâncezi;* lâncezeală, moleșeală. ♦ Fig. Stagnare. – V. **lâncezi.**

LÁNGĂ prep. **1.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) În preajma..., în apropiere de... *Acolo lângă fântână, te aștept.* **2.** (În prep. compuse) *De lângă* = din preajma..., din apropierea..., din vecinătatea... *Pe lângă* = **a**) (introduce un complement indirect) la (cineva); **b**) (introduce un complement circumstanțial de loc) prin preajma..., prin apropierea...; de-a lungul...; **c**) (introduce un complement circumstanțial de mod) alături de..., față de..., în comparație cu...; **d**) (introduce un complement circumstanțial cumulativ) în afară de..., în plus de...; **e**) (urmat de „că" și precedat de „pe", cu valoare de conj.) în afară de faptul că..., abstracție făcând... –(după *lungul*).

LÂNÍCĂ s. f. (Pop.) **1.** Diminutiv al lui *lână.* **2.** (Colectiv) Fire subțiri *de* lână de diferite culori, care servesc la brodat. – **Lână** + suf. *-ică.*

LÂNÓS, -OÁSĂ, *lânoși, -oase,* adj. (Despre animale) Bogat în lână (**1**), cu multă lână. ♦ (Despre părul oamenilor sau al unor animale) Ca lâna, asemănător la aspect cu lâna; *p. ext.* moale. – **Lână** + suf. *-os*.

LEAC, *leacuri,* s. n. (Pop.) **1.** Mijloc folosit în tratarea unei boli; medicament, doctorie, tratament, remediu. ◊ *Iarbă* (sau *buruiană) de leac* = plantă medicinală. ◊ Expr. *A căuta* (pe cineva sau ceva) *ca iarba de leac* sau *a umbla* (după cineva sau ceva) *ca după iarba de leac* = a căuta cu înfrigurare, pretutindeni. *A da de leac* = a descoperi medicamentul, tratamentul eficace. *A găsi* (cuiva) *leacul* = a găsi mijlocul de a stăpâni pe cineva, de a rezolva ceva, a găsi ac de cojocul cuiva. **2.** (În expr.) *Fără (de) leac de...* = fără niciun pic de... (În construcții negative) *(Nici) de leac* = câtuși de puțin, deloc.

LEÁCĂ adv. v. **oleacă.**

LEÁFĂ1, *lefi,* s. f. (Pop.) **1.** Partea scobită a unei linguri; găvan. **2.** Tăișul, lama sapei, a bărzii, a toporului.

LEÁFĂ2, *lefuri,* s. f. **1.** Salariu. **2.** Soldă pe care o primesc soldații mercenari. ◊ Expr. *În leafă* = ca mercenar. [Pl. și: *lefi*].

LEÁGĂN, *leagăne,* s. n. **1.** Pat mic de lemn sau de nuiele împletite (care se poate balansa) pentru copiii mici. ◊ *Cântec de leagăn* = cântec cu care se adorm copiii. ◊ Expr. *Din leagăn* = din fragedă copilărie; de la început. **2.** Fig. Loc de origine, de baștină. **3.** Scaun sau scândură suspendată cu frânghii, pe care se așază cineva ca să se balanseze; *p. ext.* scrâncior. ◊ Loc. vb. *A se da în leagăn* = a se balansa. – Din **legăna** (derivat regresiv).

LEÁPȘĂ, *lepșe,* s. f. Lovitură dată cuiva cu palma. ◊ *De-a leapșa* = numele unui joc de copii. – Formație onomatopeică.

LEÁSĂ1, *lese,* s. f. Împletitură de nuiele în formă de grătar, de gard, de coș etc., folosită (singură sau ca element component) în numeroase scopuri practice.

LEÁSĂ2, *lese,* s. f. Desiș mare într-o pădure. ♦ Desiș format din ramurile unui copac.

LEAȚ, *leațuri,* s. n. Despicătură lungă și îngustă de lemn, adesea fasonată (în patru muchii), folosită în tâmplărie. [Var.: **laț** s. n.].

LÉBĂDĂ, *lebede,* s. f. Gen de păsări acvatice, mai mari decât gâsca, cu pene albe sau (rar) negre și cu gâtul lung și arcuit ; pasăre care face parte din acest gen.

LEBĂDÓI, *lebădoi,* s. m. (Rar) Masculul lebedei. – **Lebădă** + suf. *-oi*.

LECUÍ, *lecuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) îngriji, a (se) trata, a da sau a lua medicamente spre a (se) face sănătos; *p. ext.* a (se) vindeca, a (se) însănătoși. – **Leac** + suf. *-ui*.

LECUÍRE, *lecuiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) lecui* și rezultatul ei; vindecare, tămăduire, însănătoșire. – V. **lecui.**

LECUÍT, -Ă, lecuiți, -te, adj. Care s-a vindecat (de o boală, de o suferință); însănătoșit, tămăduit, vindecat. – V. **lecui.**

LECUITÓR, -OÁRE, *lecuitori, -oare,* adj. Care vindecă; tămăduitor, vindecător. [Pr.: *-cu-i-*] – **Lecui** + suf. *-tor*.

LEFUȘOÁRĂ, *lefușoare,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *leafă2.* [Var.: **lefșoáră** s. f.] – **Leafă**2 + suf. *-ușoară*.

LÉFTER, -Ă, *lefteri, -e,* adj. (Fam.) Care nu are niciun ban, care este fărălăscaie (în pungă). Expr. *A rămâne* (sau *a lăsa* pe cineva) *lefter* = a rămâne (sau a lăsa pe cineva) fără niciun ban.

LEFTERÍ, *lefteresc,* vb. I. Tranz. și refl. (Fam.) A face pe cineva să-și piardă sau a-și pierde toți banii, a lăsa sau a rămâne fără niciun ban. – Din **lefter.**

LEFUȘOÁRĂ, lefușoare, s. f. (Fam.) Diminutiv al lui leafă2. [Var.: **lefșoáră** s. f.] – **Leafă**2 + suf. -ușoară.

LEGÁ1, *leg,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A împreuna, a uni strâns (printr-un nod, o fundă) capetele de sfoară, de ață, de sârmă, de lanț etc. (astfel încât să formeze un tot). ◊ Expr. *A lega băierile de la pungă* = a face economii, a deveni (mai) econom. **2.** A închide la gură un sac, o pungă etc., adunând marginile și înnodându-le sau petrecând în jurul lor o sfoară ale cărei capete se înnoadă. **3.** A fixa, a strânge ceva cu o funie, cu un șiret etc. ca să nu se desfacă sau să nu se clatine. **4.** A prinde una de alta foile unei cărți și a-i pune coperți; a broșa, a cartona; *p. restr.* a coperta. **II.** Tranz. A prinde, a agăța, a atârna un obiect de altul cu ajutorul unei frânghii, al unui lanț etc. **III.** Tranz. **1.** A imobiliza pe cineva cu ajutorul unei frânghii, al unui lanț etc.; a pune în lanțuri, în fiare; a înlănțui, a încătușa. ◊ *A lega pe cineva de mâini și de picioare* = a împiedica pe cineva să acționeze.(Refl.) *A i se lega limba* = a nu mai putea vorbi sau a vorbi cu mare greutate. **2.** A prinde un animal cu ajutorul unei legături pentru a-l împiedica să fugă; a priponi. **IV.** Fig. Tranz. (în superstiții și în basme) A opri, a împiedica de la ceva prin vrăji. **V.** Expr. (Tranz.) *A lega la ochi pe cineva* = a înșela pe cineva. (Refl.) *Fiecare se leagă unde-l doare* = fiecare își cunoaște greutățile proprii. **VI. 1.** Intranz. (Despre plante) A face rod; a rodi. **2.** Refl. și intranz. (Despre sosuri, dulcețuri etc.) A se îngroșa, a se închega.

LEGÁ2, *leghez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A lăsa ceva prin legat2, prin testament; a testa1.

LEGÁRE, *legări,* s. f. Acțiunea de *a (se) lega1* și rezultatul ei. – V. **lega1.**

LEGÁT1 s. n. Faptul de *a (se) lega1*. **1.** Strângere cu ajutorul unei legături a unor lucruri pentru a le împiedica să se desfacă. **2.** Broșare, cartonare a unei cărți. **3.** Rodire. – V. **lega1.**

LEGÁT2, *legate,* s. n. Dispoziție testamentară prin care se lasă cuiva o moștenire, un bun etc. ♦ (Concr.) Bun lăsat cuiva prin dispoziție testamentară.

LEGÁT4, -Ă, *legați, -te,* adj., adv. **1.** Adj. (Despre oameni) Zdravăn, vânjos, voinic. **2.** Adj. (Despre sosuri, dulcețuri etc.) Îngroșat, devenit consistent. **3.** Adj. Imobilizat printr-o legătură. ♦ Fig. Obligat, constrâns. **4.** Adv. În mod coerent, cu înțeles logic. – V. **lega1.**

LEGĂMÂNT, *legăminte,* s. n. **1.** Promisiune solemnă, angajament de a face ceva. **2.** Învoială, convenție.

LEGĂNÁ, *légăn,* vb. I. **1.** Tranz. A mișca lin într-o parte și în alta un copil (cu leagănul sau pe brațe) pentru a-l adormi. **2.** Tranz. și refl. A (se) mișca într-o parte și în alta; a (se) clătina, a (se) balansa. ♦ Refl. A se da în leagăn (**4**). **3.** Refl. (Despre oameni) A se mișca ritmic (în mers, în pas de dans etc.). [Prez. ind. și: *leágăn*].

LEGĂNÁRE, *legănări,* s. f. Acțiunea de *a (se) legăna* și rezultatul ei; clătinare, balansare, legănătură. – V. **legăna.**

LEGĂNÁȘ, *legănașe,* s. n. (Pop.) Legănel. – **Leagăn** + suf. *-aș*.

LEGĂNÁT1 s. n. Faptul de *a (se) legăna*. – V. **legăna.**

LEGĂNÁT2, -Ă, *legănați, -te,* adj. **1.** Care se mișcă ritmic într-o parte și în alta; bălăbănit2. **2.** Fig. (Despre voce, vorbe) Tărăgănat. – V. **legăna.**

LEGĂNĂTÓR, -OARE, *legănători, -oare,* adj. Care (se) leagănă. – **Legăna** + suf. *-ător*.

LEGĂNĂTÚRĂ, *legănaturi,* s. f. Legănare. – **Legăna** + suf. *-ătură*.

LEGĂNÉL, *legănele,* s. n. (Fam.) Diminutiv al lui *leagăn;* legănaș, legănuș, legănuț. – **Leagăn** + suf. *-el*.

LEGĂNÚȘ, *legănușe,* s. n. (Fam.) Legănel. – **Leagăn** + suf. *-uș*.

LEGĂNÚȚ, *legănuțe,* s. n. (Fam.) Legănel. – **Leagăn** + suf. *-nuț*.

LEGĂTÓR, -OÁRE, (**I**) *legători, -oare,* s. m. și f., (**II**) *legători,* s. f. **I.** S. m. și f. **1.** Persoană specializată în legatul cărților. **2.** Persoană care leagă snopii. **II.** S. f. Obiect cu care sau în care se leagă ceva. ♦ Spec. Mănunchi de paie sau de spice cu care se leagă snopii. ♦ Spec. Basma. ♦ Spec. (Înv.) Fular. – **Lega** + suf. *-ător*.

LEGĂTOREÁSĂ, *legătorese,* s. f. Femeie specializată în legatul cărților. – **Legător** + suf. *-easă*.

LEGĂTORÍE, (**1**) *legătorii,* s. f. **1.** Atelier sau secție dintr-o întreprindere în care se cartonează sau se broșează cărți, reviste etc. **2.** Meseria legătorului de cărți. **3.** Ramură a industriei poligrafice care se ocupă cu legarea materialului tipărit. – **Legător** + suf. *-ie*.

LEGĂTÚRĂ, *legături,* s. f. **I. 1.** Legare; mod de a uni două corpuri, prin care se limitează mobilitatea lor relativă și care permite de obicei transmiterea unor mișcări de la unul la celălalt; joncțiune. ♦ Spec. Mod de împletire a firelor de urzeală cu firele de bătătură. **2.** Mijloc de comunicare. **3.** Coperțile și cotorul în care se fixează filele unei cărți, ale unui caiet etc. **4.**Grup de obiecte legate împreună spre a se păstra sau a se transporta mai ușor; sarcină; mănunchi. **II.** Fig. **1.** Relație între fenomene, persoane, colectivități etc. **2.** Relație de rudenie, de dragoste sau de prietenie. ♦ (Mai ales la pl.) Relație, cunoștință printre oamenii de seamă sau influenți. **3.** Contact stabilit și menținut între diferite persoane, state etc. ♦ *Agent de legătură* = agent care ține un contact permanent între două unități militare, între două grupuri de comandă etc. **4** Concordanță între părțile unei expuneri, ale unei argumentări. – **Legat**1 + suf. *–ură*).

LEGĂTURÍCĂ, *legăturici,* s. f. Diminutiv al lui *legătură.* [Pl. și: *legăturele*] – **Legătură** + suf. *-ică*.

LÉGE, *legi,* s. f. **I.** Regulă imperativă stabilită de autoritatea supremă. ♦ Modificare cu caracter regulat care intervine într-un fenomen, într-un proces etc., exprimând esența lui. ◊ *Lege fonetică* = modificare regulată a unui sunet de-a lungul evoluției unei limbi. **II. 1.** (Jur.) Act normativ care emană de la organul legislativ al statului și prin care sunt reglementate anumite relații sociale; *p. gener.* orice act normativ. ◊ *Lege nescrisă* = tradiție, obicei al pământului. *Lege fundamentală* = constituție. *Omul legii* = **a**) reprezentant al autorității de stat; **b**) persoană care respectă cu strictețe prevederile legale. *Om de lege* = jurist, avocat. ◊ Loc. adv. *După lege* = just, legal. ◊ Expr. *Vorba* (sau *cuvântul* cuiva) *e lege* = vorba lui se respectă cu strictețe. *Cum e legea* = cum se cuvine, cum se cade. *În numele legii*, formulă folosită atunci când se invocă autoritatea legală. *În baza legii* = în conformitate cu prevederile legale. **2.** (Pop.) Proces, judecată. **III.** Religie, credință. ◊ Expr. *Pe legea mea!* = zău! pe conștiința mea! ♦ Datină, obicei.

LEGENDÁR, -Ă, *legendari, -e,* adj. De legendă, de domeniul legendei, care constituie o legendă. ♦ Care a intrat în legendă datorită faptelor sale excepționale.

LEGÉNDĂ, *legende,* s. f. Povestire în proză sau în versuri care conține elemente fantastice sau miraculoase, prin care se explică geneza unui lucru, a unei ființe etc., caracterul aparte al unui eveniment (istoric), al unui erou (mitic) sau al unui fenomen. ♦ Compoziție muzicală, vocală sau instrumentală, care are ca subiect o legendă.

LEGITÁTE, *legități,* s. f. (Fil.) Însușire a fenomenelor de a se desfășura în conformitate cu anumite legi (obiective); ansamblul legilor din natură, din societate și din gândire. – **Lege** + suf. *-itate*.

LEGÍTIM, -Ă, *legitimi, -e,* adj. **1.** Care este întemeiat pe lege, care se justifică prin lege, care este recunoscut conform unui drept. ♦ (Despre căsătorii) Realizat cu îndeplinirea formelor legale; (despre soți) căsătoriți legal; (despre copii) născut din părinți căsătoriți sau recunoscut de tată. **2.** Care este justificat, îndreptățit; just, echitabil. [Acc. și: *legítim*].

LEGIUÍ, *legiuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A hotărî prin lege; a legifera. – **Lege** + suf. *-ui*.

LEGIUÍRE, *legiuiri,* s. f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a legiui* și rezultatul ei. ♦ Lege (juridică). ♦ Legislație. – V. **legiui.**

LEGIUÍT, -Ă, *legiuiți, -te,* adj. (Înv. și pop.) Care este în conformitate cu legea, bazat pe lege sau cerut de lege; legal, legitim. – V. **legiui.**

LEGIUITÓR, -OÁRE, *legiuitori, -oare,* adj., s. m. și f. (Persoană) care elaborează legi. [Pr.: *-giu-i-*] – **Legiui** + suf. *-tor*.

LEGÚMĂ, *legume,* s. f. Nume generic dat unor vegetale (fasole, cartofi, ceapă etc.) cultivate pentru hrana omului; zarzavat. ♦ (Rar; de obicei la pl.) Mâncare, hrană.

LEGUMEÁLĂ, *legumeli,* s. f. (Reg.) Faptul de *a legumi*. – **Legumi** + suf. *-eală*.

LEGUMÍ, *legumesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca sau a bea câte puțin; a mânca sau a bea cu măsură sau fără poftă; a ciuguli. ♦ A degusta, a savura. – Din **legumă.**

LEGUMINÓS, -OÁSĂ, *leguminoși, -oase,* adj. (Despre plante) Al cărui fruct este o păstaie.

LEGUMÍRE, *legumiri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a legumi* și rezultatul ei. – V. **legumi.**

LEHÁMETE s. f. v. **lehamite.**

LEHÁMITE s. f. (Fam.) Oboseală, plictiseală, dezgust, silă (față de cineva sau de ceva). ◊ (În expr.) *A-i fi* cuiva *lehamite* = a-i fi silă, a se dezgusta, a se scârbi (de ceva). [Var.: **lehámete** s. f.].

LEHÁI, *lehăiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Reg.) A vorbi mult și fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: **lihái** vb. IV] – Et. nec.

LEHĂÍT s. n. (Reg.) Faptul de *a lehăi*. – V. **lehăi.**

LEHĂMETÍ, *lehămetesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se sătura, a se plictisi, a se dezgusta, a se scârbi total (de ceva sau de cineva); a se lehămetisi, a se lehămetui. [Var.: **lehămeți** vb. IV] – Din **lehamete.**

LEHĂMETISÍ, *lehămetisesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se lehămeti. – **Lehamete** + suf. *-isi*.

LEHĂMETÍT, -Ă, *lehămetiți, -te,* adj. (Reg.) Plictisit, scârbit, dezgustat, lehămetuit. – V. **lehămeti.**

LEHĂMETUÍ, *lehămetuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se lehămeti. – **Lehamete** + suf. *-ui*.

LEHĂMETUÍT, -Ă, *lehămetuiți, -te,* adj. (Reg.) Lehămetit. – V. **lehămetui.**

LEHĂMETÍ, *lehămetesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se sătura, a se plictisi, a se dezgusta, a se scârbi total (de ceva sau de cineva); a se lehămetisi, a se lehămetui. [Var.**: lehămeți** vb. IV] – Din **lehamete**.

LEHĂU, *lehăi,* s. m. (Reg.) Om mincinos sau flecar. – **Lehăi** + suf. *-ău*.

LEÍT, -Ă, *leiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** (În expr.) *A fi* (sau *a semăna* etc.) *leit* (sau *leit-poleit) cu...* = a fi întocmai, la fel, asemenea cu **2.** (Înv.; despre îmbrăcăminte) Care cade perfect pe corpul cuiva. ♦ (Despre oameni) Îmbrăcat într-o haină care cade perfect pe corp.

LÉLA adv. (Pop.; în expr.) *A umbla lela* = a hoinări, a vagabonda, a bate drumurile. – Cf. lele.

LÉLE s. f. (Pop.) Termen de respect cu care se adresează la țară un copil sau o persoană mai tânără unei femei în vârstă sau cu care vorbește despre ea; leică1. ♦ (În poezia populară) Femeie (tânără) iubită; mândră.

LELÍCĂ s. f. (Pop.) Leliță. – **Lele** + suf. *-ică.*

LELICÚȚĂ, *lelicuțe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *lelică.* – **Lelică** + suf. *-uță.*

LELIȘOÁRĂ, *lelișoare,* s. f. (Pop.) Leliță. – **Lele** + suf. *-işoară.*

LELÍȚĂ, *lelițe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *lele;* lelică, lelișoară, dadă. [Var.: (reg.) **líță** s. f.] – **Lele** + suf. *-iță.*

LEMN, (**2, 3**) *lemne,* s. n. **1.** Țesut conducător al unor plante superioare, alcătuit din trahee, parenchim și fibre cu lignină, folosit ca material de construcție, drept combustibil etc. ◊ Expr. *A se face de lemn* = a înțepeni; a deveni dur. *A rămâne ca de lemn* = a înlemni, a încremeni .**2.** Tulpina și ramurile unui arbore tăiat, servind pentru construcții, drept combustibil etc. ◊ *E ger de crapă lemnele,* se spune când e foarte frig. **3.** (Înv. și pop.) Copac, arbust. ◊ Compuse: *lemn-câinesc* = arbust cu frunze mici și groase, cu flori albe și fructe negre, cultivat prin grădini, ca gard viu*; lemn-dulce* = plantă erbacee cu flori mici, liliachii; plutitoare-dulce *; lemnul-Domnului* = subarbust din familia compozeelor, cu flori galbene și cu miros de lămâie; lemnuș.

LEMNÁR, (**1**) *lemnari*, s. m. (**2, 3**) *lemnare*, s. n. **1.** S. m. Lucrător, meseriaș care se ocupă cu prelucrarea lemnului; dulgher, tâmplar, bărdaș. **2.** S. n. Butuc pe care se așază lemnele pentru a fi despicate. **3.** S. n. Daltă cu care se scobește în lemn. – **Lemn** + suf. *-ar.*

LEMNĂRÍE1, *lemnării*, s. f. **1.** Cantitate, grămadă (mare) de lemne. **2.** Material lemnos care intră într-o construcție. **3.** (Reg.) Magazie de lemne. – **Lemn** + suf. *-ărie.*

LEMNĂRÍE2, (**2**) *lemnării,* s. f. **1.** Meseria lemnarului (**1**); lemnărit. **2.** Atelierul lemnarului (**1**); tâmplărie. – **Lemnar** + suf. *-ie.*

LEMNĂRÍT s. n. Meseria lemnarului (**1**); lemnărie2. – **Lemnar** + suf. *-it.*

LEMNIȘÓR, *lemnișoare,* s. n. Diminutiv al lui *lemn.* – **Lemn** + suf. *-işor.*

LEMNÓS, -OÁSĂ, *lemnoși, -oase,* adj. (Despre țesuturile vegetale) De natura lemnului. ♦ Format din lemn; care are aspectul și structura lemnului. – **Lemn** + suf. *-os.*

LEMNÚȘ, *lemnușe,* s. n. (Reg.) **1.** Chibrit. **2.** (Bot.) Lemnul-Domnului. [Pl. și: *lemnușuri*] – **Lemn** + suf. *-uș.*

LÉNE s. f. Faptul de a se complace în inactivitate; înclinația celui căruia nu-i place, care nu dorește, nu vrea să muncească, căruia îi place să stea fără să muncească; trândăvie; lâncezeală.

LÉNEȘ, -Ă, *leneși, -e,* adj., s. m., s. f. **1.** Adj., s. m. și f. (Om) căruia îi lipsește dorința, plăcerea de a munci, de a fi activ, căruia îi e lene; (om) trândav. **2.** Adj. Care trădează, exprimă lene. *Gesturi leneșe.* ♦ Care este domol, încet. *Mersul leneș al melcului.* – **Lene** + suf. *-eș.*

LENEVÍ, *lenevesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A se afla, a rămâne sau a-i plăcea să rămână în inactivitate, a se lăsa cuprins de lene; a trândăvi.

LENEVÍE s. f. Starea omului leneș; *p. ext.* lene, trândăvie. – **Lenevi** + suf. *-ie.*

LENEVIÓR, -OÁRĂ, *leneviori, -oare,* adj. (Cam) leneș.

LENEVÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) lenevi* și rezultatul ei. – V. **lenevi.**

LENEVÍT s. n. Faptul de *a lenevi*. – V. **lenevi.**

LENEVÓS, -OÁSĂ, *lenevoși, -oase,* adj. (Înv. și pop.) Leneș. – **Lenevi** + suf. *-os.*

LENÓS, -OÁSĂ, *lenoși, -oase*, adj. (Rar) Leneș. – **Lene** + suf. *-os.*

LENT, -Ă, *lenți, -te*, adj. Încet, domol.

LEOÁICĂ, *leoaice*, s. f. Femela leului1. [Pr.: *le-oai-*] – **Leu**1 + suf. *-oaică.*

LEOÁRBĂ, *leoarbe*, s. f. (Reg.; depr.) Gură (ca organ al vorbirii). – Formație onomatopeică.

LEOÁRCĂ adj. invar., adv. (Fam.) Foarte ud, plin de apă; bleașcă. [Pr.: *leoarcă*] – **Liur** + suf. *-că.*

LEOP interj. Cuvânt care imită sunetul produs de un corp moale când cade pe o suprafață netedă. – Onomatopee.

LEOPĂÍ vb. IV v. **lipăi.**

LEORBĂÍ, *leórbăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A flecari, a trăncăni, a sporovăi. [Prez. ind. și: *leorbăiesc*] – **Leoarbă** + suf. *-ăi.*

LEORBĂIÁLĂ, *leorbăieli*, s. f. (Reg.) Faptul de *a leorbăi;* flecăreală, trăncăneală, sporovăială. [Pr.: *-bă-ia-*] – **Leorbăi** + suf. *-eală.*

LEORBĂU, *leorbăi,* s. m. (Reg.) Om flecar. – **Leoarbă** + suf. *-ău.*

LEÓRDĂ s. f. v. **leurdă.**

LEORPĂÍ, *leórpăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A mânca sau a bea ceva sorbind cu zgomot. [Prez. ind. și: *leorpăiesc*] – Formație onomatopeică.

LEORPĂÍT, *leorpăituri,* s. n. (Reg.) Faptul de *a leorpăi;* zgomot (neplăcut) produs de cel care mănâncă sau bea ceva cu lăcomie. – V. **leorpăi.**

LEPĂDÁ, *lépăd,* vb. I. (Pop.) **I. 1.** Tranz. A lăsa ceva din mână; a arunca. ♦ A arunca un obiect nefolositor sau fără valoare, renunțând la el. ◊ Expr. *A nu fi de lepădat* = a fi vrednic de luat în seamă; a avea preț, valoare. **2.** Tranz. A-și dezbrăca un veșmânt, a-și scoate haina, încălțămintea etc. ◊ (Despre animale) A-și schimba părul, pielea, penele; a năpârli. **3.** Tranz. (Despre pești) A depune icrele. **II.** Fig. **1.** Tranz. A lăsa ceva sau pe cineva undeva; a îndepărta, a alunga. **2.** Tranz. A părăsi ceva , a renunța la... ♦ Refl. A se lăsa de **3**. Refl. A rupe orice legătură cu cineva. [Prez. ind. și: *leápăd.* – Var.: (reg.) **lăpădá** vb. I].- Din **lepădare.**

LEPĂDÁRE, *lepădări,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) lepăda* și rezultatul ei; părăsire; renegare. – V. **lepăda.**

LEPĂDÁT1 s. n. (Pop.) Faptul de *a lepăda; spec.* avort. – V. **lepăda.**

LEPĂDÁT2, -Ă, *lepădați, -te*, adj. (Pop.; despre copiii nou-născuți) Părăsit de mamă; abandonat. – V. **lepăda.**

LEPĂDĂTÚRĂ, *lepădături,* s. f. (Pop. și fam.) **1.** Copil născut înainte de termen (și adesea cu mari deficiențe fizice sau psihice); târâtură. **2.** Fig. Om lipsit de caracter; persoană depravată, coruptă, decăzută. – **Lepăda** + suf. *-ătură.*

LEPĂÍ vb. IV v. **lipăi.**

LEPȘÍ, *lepșesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A da cuiva palme, a pălmui; a turti prin lovituri cu palma. – Din **leapșă.**

LEPȘÍT, -Ă, *lepșiți, -te*, adj. (Reg.; despre lucruri) Turtit (printr-o lovitură), pleoștit; *fig.* (despre oameni; adesea substantivat) smintit, țicnit. – V. **lepși.**

LEPUÍ, *lepuiesc*, vb. IV. Tranz. A netezi extrem de fin suprafața unei piese metalice cu ajutorul unei substanțe abrazive speciale. – Et. nec.

LEPUÍRE, *lepuiri*, s. f. Acțiunea de *a lepui* și rezultatul ei. – V. **lepui.**

LEPUÍT1, *lepuituri*, s. n. Faptul de *a lepui*. – V. **lepui.**

LEPUÍT2, -Ă, *lepuiți, -te*, adj. (Despre piese metalice) Care a fost supus operației de lepuire. – V. **lepui.**

LER interj. Grup de sunete care, repetat, servește ca refren în poeziile noastre populare, mai ales în colinde, cărora le dă un anumit colorit eufonic. *Astă-seară-i seara mare, Florile dalbe, Ler,de măr.*(Rar.) Gust, plac, dorință.[Var.: **léroi, léroloi, lérui, lérului** interj.].

LÉROI interj. v. **ler.**

LÉROLOI interj. v. **ler.**

LERPENEÁ s. f. (Reg.) Efort, trudă pe care o depune cineva pentru a face ceva. – Et. nec.

LÉRUI interj. v. **ler.**

LÉRULUI interj. v. **ler.**

LESCÁIE s. f. v. **lăscaie.**

LÉSNE adv. (Înv. și pop.) Ușor, cu ușurință; comod. ♦ Loc. adj. *Lesne-crezător* = credul.

LESNICIÓS, -OÁSĂ, *lesnicioși, -oase,* adj. (Rar) Care este ușor de făcut sau de urmat; care înlesnește efectuarea unei munci, a unei acțiuni etc. – **Lesne** + suf. *-icios.*

LESNICIÚNE, *lesniciuni*, s. f. (Rar) Ușurință, facilitate de a face ceva. – **Lesne** + suf. *-iciune.*

LÉSPEDE, *lespezi*, s. f. Placă poligonală de piatră naturală (prelucrată), de dimensiuni mari, cu care se acoperă mormintele, se pavează interiorul unor edificii, aleile etc. – Et. nec.

LESPEGIOÁRĂ s. f. v. **lespejoară.**

LESPEJOÁRĂ, *lespejoare,* s. f. (Fam.) Diminutiv ai lui *lespede.* [Var.: **lespegioáră** s. f.] – **Lespede** + suf. *-ioară.*

LEȘ1, *lești,* s. n. Cadavru, hoit, stârv.

LEȘIÁLĂ, *leșieli,* s. f. (Reg.) Stare de slăbiciune, de sfârșeală; leșuială. [Pr.: *-și-a-*] – **Leșie** (Înv. „sfârșeală" – et. nec.) + suf. *-eală.*

LEȘIÁTIC, -Ă, adj. v. **leșietic.**

LEȘÍE s. f. Soluție alcalină (folosită la spălatul rufelor, în diverse procese tehnice etc.) obținută prin dizolvarea în apă a sodei sau a hidroxidului de potasiu sau prin fierbere cu apă a cenușii de lemn.

LEȘIÉTIC, -Ă, *leșietici, -ce,* adj. Cu gust sau cu miros (neplăcut) de leșie, ca leșia; leșios. ♦ Fig. Cenușiu, întunecat, mohorât. *Cer leșietic.* [Pr.: *-și-e-.* – Var.: **leșiátic, -ă,** adj.] – **Leșie** + suf. *-etic.*

LEȘÍN, *leșinuri,* s. n. **1.** Pierdere subită și trecătoare a cunoștinței, caracterizată prin rărirea bătăilor inimii și a mișcărilor respiratorii și cauzată de scăderea bruscă a irigației cerebrale; lipotimie. **2.** Stare de slăbiciune, de lipsă de putere, de vlagă, provocată de foame, de sete etc.; sfârșeală. [Acc. și: *lésin*] – Din **leșina** (derivat regresiv).

LEȘINÁT, -Ă, *leșinați, -te,* adj. **1.** Care se află în stare de leșin (**1**), în nesimțire. **2.** Extrem de slab; lipsit de vlagă, extenuat; moleșit (de foame, de sete, de oboseală etc.); sfârșit2. – V. **leșina.**

LEȘINĂTÚRĂ, *leșinături,* s. f. (Fam.) Ființă foarte slabă, lipsită cu totul de vlagă, de putere. – **Leșina** + suf. *-ătură.*

LEȘIÓS, -OÁSĂ, *leșioși, -oase,* adj. Leșietic. [Pr.: *-și-os*] – **Leșie** + suf. *-os.*

LÉȘNIC, *leșnice,* s. n. (Reg.) Plasă de pescuit. [Var.: **leșniec** s. n.].

LÉȘNIEC s. n. v. **leșnic.**

LEȘUÍ, *leșuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A provoca o stare de slăbiciune, de sfârșeală. – Cf. leșin.

LEȘUIÁLĂ, *leșuieli,* s. f. (Reg.) Leșială. – **Leșui** + suf. *-eală.*

LEȘUÍT, -Ă, *leșuiți, -te,* adj. (Reg.) Sfârșit2, slăbit (de foame). – V. **leșui.**

LETÁL, -Ă, *letali, -e,* adj. (Med.) Care provoacă moartea; mortal, de moarte.

LEȚCÁIE s. f. v. **lăscaie.**

LEU1, *lei*, s. m. Mamifer carnivor de talie mare din familia felidelor, cu corpul acoperit cu blană scurtă de culoare gălbuie și cu o coamă bogată în jurul capului, deosebit de puternic și de vorace (care a trăit și pe teritoriile noastre). ◊ (În basme) *Leu-paraleu* = leu mare și cu o putere extraordinară; *fig.* om curajos, viteaz. ◊ *leul-furnicilor* = insectă asemănătoare cu libelula, ale cărei larve se hrănesc cu insecte.

LEU2, *lei*, s. m. Unitate bănească oficială a României începând din 1867 și a Republicii Moldova din 1993.

LÉUCĂ, *leuci*, s. f. Parte a carului formată dintr-un lemn încovoiat, cu un capăt îmbucat în osie și cu celălalt prins de loitră, pentru a o sprijini. ◊ Expr. *A fi lovit* (sau *bătut, pălit, trăsnit) cu leuca (în cap)* = **a)** a fi zăpăcit, prostănac, idiot; **b)** a fi beat.

LEÚRDĂ, *leurde*, s. f. Plantă erbacee bulboasă comestibilă din familia liliaceelor, cu flori albe, cu miros și gust de usturoi . [Pr.: *le-ur-*. – Var.: **leórdă** s. f.].

LEUȘÓR1, *leușori,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *leu*1; leuț1. [Pr.: *le-u-*. – Pl. și: *leișori*] – **Leu**1 + suf. *-ușor.*

LEUȘTEÁN s. m. Plantă erbacee aromată, cu miros pătrunzător, din familia umbeliferelor, ale cărei frunze sunt folosite drept condiment . [Pr.: *le-uș-*] – Et. nec.

LEÚȚ1, *leuți*, s. m. Leușor1. – **Leu**1 + suf. *-uț.*

LEÚȚ2, *leuți*, s. m. (Fam.) Leușor2. – **Leu**2 + suf. *-uț.*

LEVĂNȚÍCĂ s. f. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori albastre plăcut mirositoare, folosită în medicină și în industria parfumurilor; lavandă . [Var.: **levențícă, livănțícă** s. f.] – **Levantă** + suf. *-ică.*

LEVENȚÍCĂ s. f. v. **levănțică.**

LÍBER2, -Ă, *liberi*, *-e*, adj. **1.** (Despre oameni) Care se bucură de libertate, de independență individuală și cetățenească, care are drepturi politice și cetățenești depline. ♦ (Despre popoare, state, orașe) Independent, neatârnat, nesupus (unei puteri străine), autonom. **2.** (Despre oameni) Care are posibilitatea de a acționa după voința sa, de a face sau de a nu face ceva; care nu este supus niciunei constrângeri; slobod. **3.** (Despre acțiuni) Care nu este supus unei restricții cu caracter arbitrar. ◊ *Intrare liberă* = intrare fără plată într-o sală de spectacol, pe un stadion etc. ◊ Compus: s. m. și f. *liber-profesionist* = persoană care exercită o profesie fără a fi angajat pe baza unui contract de muncă; *liber-cugetător* = persoană care promovează o atitudine independentă față de orice tradiție și autoritate, cu deosebire religioasă. **4.** (Despre timp) De care se poate dispune la bunul-plac, care este în afara obligațiilor (profesionale). ◊ Expr. (Substantivat) *A avea liber* = a se afla în afara obligațiilor (mai ales profesionale) pe o perioadă de timp; a fi scutit pentru un timp oarecare de obligațiile (profesionale) pe care le are în mod obișnuit, a putea dispune de timpul său. **5.** (Despre bănci, scaune, locuințe etc.) Care nu este ocupat, gol; neînchiriat. **6.** (Despre oameni) Care nu are obligații față de alții; neangajat, disponibil. **7.** Care este natural, degajat, armonios, ușor. ◊ Expr. (Adverbial) *A vorbi liber* = **a)** a ține un discurs, o prelegere etc. fără a citi un text; **b)** a fi sincer, a spune deschis ceea ce gândește; **c)** a vorbi fără perdea, obscen. *(A vedea) cu ochii liberi* = fără ajutorul unui instrument optic. **8.** (În loc. adv.) *în aer liber* = în plin aer, în mijlocul naturii. *Sub cerul liber* = afară, într-un loc descoperit.

LIBERÁ, *liberez*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. (Pop.) A da drumul sau a pleca acasă după efectuarea stagiului militar, a unei concentrări etc. **2.** Tranz. (Înv.) A elibera (o țară, un popor). **3.** (Jur.) A ierta un debitor de datorie.

LIBERTÁTE, (**4**) *libertăți,* s. f. **1.** Posibilitatea de a acționa după propria voință sau dorință. ◊ Loc. adv. *În libertate* = după bunul-plac, nestingherit. ◊ Expr. *A-și lua libertatea să...* (sau *de a...)*

= a-şi îngădui, a-şi permite să **2.** Starea unei persoane care se bucură de deplinătatea drepturilor politice şi civile în stat. ♦ Starea celui care nu este supus unui stăpân. ♦ Situaţia unei persoane care nu se află închisă sau întemniţată. ◊ Expr. *A pune în libertate* = a elibera din închisoare, din arest etc. **3.** Independenţă, neatârnare (a unui stat faţă de o putere străină). **4.** (La pl.) Drepturi cetăţeneşti.◊ *Libertate individuală* = dreptul care garantează inviolabilitatea persoanei. *Libertate de conştiinţă* = dreptul oricărui cetăţean de a avea o opinie proprie în orice domeniu de activitate. *Libertate de gândire* sau *libertatea cuvântului* = dreptul de a exprima prin viu grai sau prin scris opiniile proprii. ◊ *Libertate individuală* = dreptul care garantează inviolabilitatea persoanei. *Libertate de conştiinţă* = dreptul oricărui cetăţean de a avea o opinie proprie în orice domeniu de activitate. *Libertate de gândire* sau *libertatea cuvântului* = dreptul de a exprima prin viu grai sau prin scris opiniile proprii.

LÍCĂR, *licăre,* s. n. Sclipire, scânteiere, licărire; ceea ce sclipeşte; scânteie. [Var.: **lícur** s. n.] – Din **licări** (derivat regresiv).

LICĂRÍ, pers. 3 *licăreşte,* vb. IV. Intranz. **1.** A răspândi o lumină slabă, de-abia întrezărită sau cu sclipiri uşoare şi intermitente. **2.** A sclipi, a luci. [Prez. ind. pers. 3 sg.: *lícăre.* – Var.: **licurá** vb. I, **licurí** vb. IV] – Et. nec.

LICĂRÍRE, *licăriri,* s. f. Faptul de *a licări;* licărit, licăriş. **1.** Lumină slabă, de-abia întrezărită sau cu sclipiri uşoare şi intermitente. **2.** Sclipire, lucire. [Var.: **licuríre** s. f.] – V. **licări.**

LICĂRÍŞ, *licărişuri,* s. n. (Rar) Licărire. – **Licări** + suf. *-iş.*

LICĂRÍT, *licărituri,* s. n. Licărire. – V. **licări.**

LICĂRITÓR, -OÁRE, *licăritori, -oare,* adj. Care licăreşte. – **Licări** + suf. *-tor.*

LICOÁRE, *licori,* s. f. Băutură fină, savuroasă. ♦ Lichid (medicamentos).

LÍCUR s. n. v. **licăr.**

LICURÁ vb. I v. **licări.**

LICURÍ vb. IV v. **licări.**

LICURÍCI, *licurici,* s. m. Insectă din ordinul coleopterelor, care are pe ultimele segmente abdominale nişte organe care emit lumină fosforescentă . – **Licuri** + suf. *-ici.*

LICURÍN, *licurini,* s. m. Varietate de chefal afumat. [Var.: **licorín** s. m.] – Et. nec.

LICURÍRE s. f. v. **licărire.**

LIGHEÁN, *ligheane,* s. n. Vas de metal, de porţelan etc. larg şi puţin adânc, folosit la spălatul corpului, al vaselor, al rufelor etc. ♦ Conţinutul unui asemenea vas. [Pl. şi: *lighene*].

LIGHENÁŞ, *lighenaşe,* s. n. Diminutiv al lui *lighean.* – **Lighean** + suf. *-aş.*

LIGHIOÁIE s. f. v. **lighioană.**

LIGHIOÁNĂ, *lighioane,* s. f. **1.** Animal (sălbatic). ♦ Spec. Pasăre de curte; orătanie. ♦ Spec. Insectă, gâză (vătămătoare)**. 2.** Fig. Epitet dat unui om de nimic; mişel. ♦ Calificativ glumeţ dat unui copil sau unui om matur. [Var.: **lighioáie** s. f.].

LIHÁÍ vb. IV v. **lehăi.**

LIHNEÁLĂ, *lihneli,* s. f. (Înv.) Sfârşeală, slăbiciune (din cauza foamei). [Var.: **alicneálă** s. f.] – **Lihni** + suf. *-eală.*

LIHNÍ, *lihnesc,* vb. IV. Intranz. (Mai ales la part.) A avea o senzaţie de sfârşeală, de slăbiciune (mai ales din cauza foamei). ◊ Expr. (Refl.) *A i se lihni cuiva* = a-i veni cuiva rău (de foame, de oboseală etc.) [Var.: **aligní** vb. IV] – Et. nec.

LIHNÍT, -Ă, *lihniţi, -te,* adj. (Fam.) Foarte flămând, chinuit de foame; hămesit. – [Var.: (reg.) **lignít, -ă** adj.] – V. **lihni.**

LILIÁC1, *lilieci,* s. m. Arbust înalt cu frunze ovale, cu flori plăcut mirositoare, albe sau colorate în diferite nuanţe de violet sau albastru-violet, crescute în formă de buchete, cultivat ca plantă ornamentală; iorgovan, mălin . ♦ Floarea acestui arbust. [Pr.: *-li-ac*].

LILIÁC2, *lilieci,* s. m. Animal mamifer insectivor, asemănător cu şoarecele, cu aripi adaptate la zbor, formate dintr-o membrană care leagă degetele membrelor anterioare cu cele posterioare şi cu coada, şi care trăieşte prin locuri întunecoase, de unde iese numai noaptea . [Pr.: *-li-ac*].

LILIACHÍU, -ÍE, *liliachii,* adj. De culoarea florii de liliac1; violet(-deschis). [Pr.: *-li-a-*] – **Liliac1** + suf. *-iu.*

LIMÁN, *limanuri,* s. n. **1.** Ţărm, mal; (înv.) port. ◊ Expr. *A ieşi la liman* = a scăpa dintr-o primejdie; a ajunge la o situaţie mai bună. *A duce* (sau *a scoate) la (un) liman*= a scăpa dintr-o situaţie grea; a salva. *A ajunge la (un) liman* sau *a ajunge limanul* = a atinge ţinta dorită. ♦ Fig. Adăpost, refugiu. **2.** Lac rezultat prin bararea cu aluviuni a gurii de vărsare a unui râu. [Pl. şi: *limane*].

LIMBÁJ, *limbaje,* s. n. **1.** Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceştia îşi exprimă gândurile, sentimentele şi dorinţele; limbă, grai. **2.** Limba unei comunităţi umane istoriceşte constituită. **3.** Mod specific de exprimare a sentimentelor şi a gândurilor în cadrul limbii comune sau naţionale. ◊ *Limbaj comun* = **a)** fel de a se exprima simplu, nepretenţios; limbă obişnuită; **b)** mijloc, bază de înţelegere. **4.** Mod de folosire a unei limbi, în special a lexicului, specific anumitor profesii, grupuri sociale etc. [Pl. şi: *limbajuri*] – **Limbă** + suf. *-aj.*

LIMBÁREŢ, -Ă, *limbareţi, -e,* adj. (Fam.) Limbut, vorbăreţ, flecar. – **Limbă** + suf. *-areţ.*

LIMBÁRIŢĂ, *limbariţe,* s. f. **1.** Plantă cu tulpina dreaptă, ramificată, cu flori mici, albe sau trandafirii, care creşte prin locuri umede . **2.** Fig. (Fam.) Tendinţă, înclinaţie de a vorbi mult (şi fără rost), de a flecări, de a trăncăni. – **Limbă** + suf. *-ariţă.*

LÍMBĂ, *limbi,* s. f. **I.** Organ musculos mobil care se află în cavitatea bucală, servind la perceperea gustului, la mestecarea şi la înghiţirea alimentelor, la om fiind şi organul principal de vorbire. ◊ Expr. *A-şi înghiţi limba* = a mânca cu poftă. *A avea limbă de aur* = a avea darul de a vorbi frumos, elocvent. *A fi cu limba (fagure) de miere* = a vorbi frumos, prietenos, amabil. *A-şi scurta limba* = a vorbi mai puţin. *A înţepa cu limba* = a fi ironic, a batjocori. *A trage pe cineva de limbă* = a descoase pe cineva, a căuta să afle tainele cuiva. **II. 1.** Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceştia îşi exprimă gândurile, sentimentele şi dorinţele; limbaj, grai. **2.** Limbajul unei comunităţi umane, istoric constituită, caracterizat prin structură gramaticală, fonetică şi lexicală proprie. ◊ *Limbă comună* = **a)** stadiu în evoluţia unei limbi, anterior diferenţierii dialectale; **b)** koine. **3.** Totalitatea altor mijloace şi procedee (decât sunetele articulate) folosite spre a comunica oamenilor idei şi sentimente. *Limba surdomuţilor.* **4.** (Înv. şi reg.) Vorbă, cuvânt; grai, glas. ◊ Expr. *Cu limbă de moarte* = ca ultimă dorinţă (exprimată pe patul morţii). **5.** (Înv.) Comunitate de oameni care vorbesc aceeaşi limbă; popor, neam, naţiune. **III.** Nume dat unor obiecte, instrumente etc. care seamănă formal sau funcţional cu limba (**I**). **1.** Bară mobilă de metal, agăţată în interiorul clopotului, care, prin mişcare, loveşte pereţii lui, făcându-l să sune. **2.** Obiect de metal, de os, de material plastic etc. care înlesneşte încălţarea pantofilor; încălţător. **3.** Bucată de piele, de pânză etc. lungă şi îngustă, care acoperă deschizătura încălţămintei în locul unde aceasta se încheie cu şiretul**. 4.** Flacără de formă alungită. **5.** Fâşie lungă şi îngustă de pământ, de pădure etc**. 6.** Compuse: (Bot.) *limba-apei* = broscariţă; *limba-boului* = plantă erbacee acoperită cu peri aspri şi ţepoşi, cu flori albastre, roz sau albe; *limba-cucului* = **a)** ferigă mică cu rizom scurt şi târâtor, de obicei cu o singură frunză penată compusă*;* **b**) plantă erbacee cu flori de culoare albăstruie-liliachie, care creşte în regiunile subalpine; *limba-mielului* (sau *mieluşelului)* = plantă erbacee acoperită cu peri aspri, cu flori albastre sau albe; *arărielul limba-oii* = **a**) plantă erbacee cu frunze dinţate şi spinoase, cu flori purpurii, care creşte prin locuri umede şi mlăştinoase; **b**) mică plantă erbacee cu frunzele dispuse în rozetă şi cu flori roz grupate în spice; *limba-peştelui* = plantă erbacee cu frunzele verzi-albăstrui şi cu flori violete; *limba-soacrei* = nume dat mai multor specii de plante înrudite cu cactusul, cu tulpina spinoasă şi flori roşii, albe sau galbene; *limba-şarpelui* = ferigă mică cu rizomul lung, cu o singură frunză, de formă ovală, răspândită prin locurile umede, prin tufişuri şi păduri; *limba-vrabiei* = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze lanceolate şi cu flori mici, verzui; (Iht.) *limbă-de-mare* = peşte marin cu corpul oval şi asimetric, cu ambii ochi situaţi pe o singură parte.

LIMBÍSTICĂ s. f. (Înv.) Lingvistică. – **Limbă** + suf. *-istică.*

LIMBRÍC, *limbrici,* s. m. Gen de viermi paraziţi, cu corpul de formă cilindrică, care trăiesc în intestinul subţire al omului şi al unor animale, putând provoca tulburări grave; ascaridă; vierme aparţinând acestui gen.

LIMBRICÁRIŢĂ, *limbricariţe,* s. f. (Med.; pop.) Ascaridioză. – **Limbric** + suf. *-ariţă.*

LIMBUŞOÁRĂ, *limbuşoare,* s. f. (Pop.) Iberis.(Plantă ornamentală) – **Limbă** + suf. *-uşoară.*

LIMBÚT, -Ă, *limbuţi, -te,* adj., s. m. şi f. (Om) care vorbeşte mult (şi fără rost); vorbăreţ, guraliv, fleşcar, locvace. – (după *limbă).*

LIMBÚŢĂ, *limbuţe,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *limbă.* – **Limbă** + suf. *-uţă.*

LIMBUŢÍ, *limbuţesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A vorbi prea mult; a flecări, a trăncăni. – Din **limbut.**

LIMBUŢÍE s. f. Înclinare, tendinţă de a vorbi mult şi fără rost; vorbărie, flecăreală. – **Limbut** + suf. *-ie.*

LIMITÁ, *limitez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) fixa între anumite limite sau graniţe; a (se) mărgini, a (se) restrânge, a (se) îngrădi.

LIMITÁRE, *limitări,* s. f. Acţiunea de *a (se) limita* şi rezultatul ei; restrângere, îngrădire.. – V. **limita.**

LIMITÁT, -Ă, *limitaţi, -te,* adj. **1.** Restrâns între anumite limite. **2.** Fig. (Despre oameni) Cu posibilităţi intelectuale reduse; mărginit. – **V. limita.**

LIMÍTĂ, *limite,* s. f. **1.** Punct extrem, margine (a unei suprafeţe, a unui obiect etc.); capăt. **2.** (În sintagma) *Limită teritorială* = linie care delimitează teritoriul unui stat, al unei provincii, al unei regiuni etc.; graniţă, hotar. **3.** Fig. Punct până la care pot ajunge posibilităţile, capacităţile intelectuale, mijloacele etc. cuiva. ◊ *Limită de vârstă* = vârsta până la care cineva poate ocupa în mod legal o funcţie publică.

LÍMPEDE, *limpezi,* adj. **1.** (Despre lichide) Curat şi străveziu, transparent, clar. ♦ Fig. (Despre suflet, conştiinţă etc.) Cinstit, onest, curat. **2.** (Despre cer, timp, atmosferă) Senin, lipsit de nori, de ceaţă; luminos. **3.** (Despre ochi, privire) Pur; luminos. **4.** (Despre sunete; *p. ext.* despre glas) Care răsună distinct; clar, desluşit. **5.** (Despre minte, spirit; *p. ext.* despre oameni) Care vede, înţelege şi expune lucrurile în mod lămurit, desluşit; lucid. **6.** (Despre idei sau felul de exprimare al cuiva) Uşor de înţeles, clar, lămurit, desluşit; explicit.

LIMPEJÓR, -OÁRĂ, *limpejori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *limpede;* destul de limpede. – **Limpede** + suf. *-ior.*

LIMPEZEÁLĂ, *limpezeli,* s. f. **1.** Limpezire. **2.** Calitatea a ceea ce este limpede; transparenţă; luminozitate; claritate. ♦ Fig. Vreme senină. – **Limpezi** + suf. *-eală.*

LIMPEZÍ, *limpezesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A face sau a deveni limpede, transparent, a (se) curăţa de impurităţi. ♦ Tranz. A cerne cu apă (rece) limpede ceea ce fusese spălat cu săpun, leşie etc. **2.** Refl. (Despre cer, timp, atmosferă) A deveni (mai) senin; a se lumina, a se însenina. ◊ Expr. *A se limpezi la minte* = a se calma, a se linişti. **3.** Refl. (Despre ochi) A deveni limpede, clar, curat. **4.** Refl. (Despre lucruri care se află la mare distanţă) A apărea mai distinct. **5.** Refl. (Despre voce, glas) A se face limpede, desluşit, a răsuna distinct. **6.** Tranz. şi refl. A (se) clarifica, a (se) desluşi, a (se) lămuri. – Din **limpede.**

LIMPEZICIÚNE, *limpeziciuni,* s. f. (Rar) Limpezime. – **Limpezi** + suf. *-iciune.*

LIMPEZÍME, *limpezimi,* s. f. **1.** Calitatea de a fi limpede; claritate, limpeziciune. **2.** Întinderea limpede a văzduhului, seninul cerului; limpeziş. **3.** Claritate, precizie (în scris, în exprimare); explicitate. – **Limpezi** + suf. *-ime.*

LIMPEZÍRE, *limpeziri,* s. f. Acţiunea de *a (se) limpezi* şi rezultatul ei; limpeziceală. – V. **limpezi.**

LIMPEZÍŞ, *limpezişuri,* s. n. (Rar) **1.** Întindere de apă limpede. **2.** Suprafaţă de teren netedă, lipsită de vegetaţie; loc deschis. **3.** Întinderea limpede a cerului; limpezime. – **Limpezi** + suf. *-iş.*

LIMPEZÍT1, *limpezituri,* s. n. Faptul de *a (se) limpezi*. – V. **limpezi.**

LIMPEZÍT2, -Ă, *limpeziţi, -te,* adj. **1.** Care a fost clătit cu apă limpede (rece) după spălare. **2.** (Despre oameni) Lămurit, edificat. – V. **limpezi.**

LIN1, *lini,* s. m. Peşte cu solzi mărunţi, cu corpul gros, acoperit de mucus, care trăieşte prin bălţi cu apă limpede şi nu prea adâncă.

LIN2, *linuri,* s. n. **1.** Vas de lemn, de tablă în formă de jgheab, în care se adună şi se storc strugurii. **2.** Vas de lemn, de tablă în care se pune la fermentat materia primă folosită la fabricarea berii, a spirtului etc.; vas, cadă de doage unde se pun la fermentat prunele din care se face ţuică.

LIN3, -Ă, *lini, -e,* adj. **1.** Care se mişcă sau se desfăşoară în mod egal, fără salturi şi treceri bruşte (şi în ritm moderat); domol, liniştit, potolit. **2.** (Despre drumuri, pante etc.) Cu înclinaţie mică, uşor de urcat sau de străbătut.

LINÁRIŢĂ, *linariţe,* s. f. Plantă erbacee cu frunze asemănătoare cu cele de in, cu flori galbene şi cu fructe în formă de capsule, conţinând seminţe aripate; inişor-de-alior . [Var.: **linăríţă** s. f.].

LINĂRÍŢĂ s. f. v. **linariţă.**

LÍNCA interj. (Înv.; repetat) Cuvânt care imită sunetele unui clopot sau clopoţel; cling. – Onomatopee.

LINCÁI, pers. 3 *lincăie,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre pânza unei corăbii) A se umfla de vânt.

LINCHÍ, *linchesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca un aliment lichid lingându-l (şi făcând un zgomot caracteristic cu limba). ♦ A mânca fără poftă, în silă, abia atingând mâncarea. – Formaţie onomatopeică.

LINCIURÍ, *linciuresc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se băga în apă bălăcindu-se, împroşcând apa etc. – Formaţie onomatopeică.

LÍNDENĂ s. f. v. **lindină.**

LÍNDINĂ, *lindini,* s. f. (Pop.) Ou de păduche. [Var.: **líndenă** s. f.].

LINDINÓS, -OÁSĂ, *lindinoși, -oase,* adj. (Înv. și pop.) Plin de lindini; *p. ext.* murdar, nespălat, neîngrijit. – **Lindină** + suf. *-os.*

LÍNGAV, -Ă, *lingavi, -e,* adj. (Pop.) **1.** Mofturos la mâncare; care abia se atinge de mâncare. **2.** Slab, plăpând, bolnăvicios. [Var.: **lígav, -ă** adj.].

LINGĂREÁLĂ, *lingăreli,* s. f. (Înv. și reg.) Faptul de *a (se) lingări;* comportarea, atitudinea omului slugarnic și lingușitor. – **Lingări** + suf. *-eală.*

LINGĂRÍ, *lingăresc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A flata, a linguși pe cineva cu slugărnicie. – **Linge** + suf. *-ări.*

LINGĂU, *lingăi,* s. m. (Fam.) **1.** Om căruia îi place să mănânce mult (mai ales de la alții). **2.** (Adesea adjectival) Om lingușitor și slugarnic. – **Linge** + suf. *-ău.*

LÍNGE, *ling,* vb. III. Tranz. **1.** (Despre animale) A trece cu limba peste ceva; a șterge sau a netezi cu limba ceva. **2.** A atinge cu limba (în mod repetat) ceva de mâncare, a lua cu limba mâncarea. ◊ Expr. *A-și linge degetele* (sau *bazele)* ori (refl.) *a se linge pe degete* (sau *pe buze)* = a trece cu limba peste buze sau degete. **3.** (Fam.) A linguși cu slugărnicie.

LINGURÁR, (**I**) *lingurari,* s. m., (**II**) *lingurare,* s. n. **I.** S. m. **1.** Meșter care lucrează (sau vinde) linguri de lemn. **2.** Țigan (care face linguri). **II.** S. n. Poliță specială pe care se țin (la țară) lingurile și alte accesorii de masă sau de bucătărie. – **Lingură** + suf. *-ar.*

LÍNGURĂ, *linguri,* s. f. **I. 1.** Obiect de metal sau de lemn pentru uzul casnic, alcătuit dintr-o parte ovală scobită și dintr-o coadă. **2.** Conținutul unei linguri (**I 1**). **3.** (Reg.; în sintagma) *Lingura pieptului* = furca pieptului. **4.** Compus: *lingura-zânelor* = ciupercă lemnoasă, brună-roșcată, ce crește pe trunchiul și pe rădăcinile arborilor; linguriță, lingurița-zânei . **II.** Nume dat unor unelte sau unor părți de instrumente asemănătoare cu o lingură (**I 1**). **1.** Unealtă de rotărie sau de dogărie, folosită la găurirea butucului roții sau la efectuarea vranelor butoaielor. **2.** Nălucă metalică folosită la pescuit.- (după lin3 + gură).

LINGUREÁ, -ÍCĂ, *lingurele,* s. f. **1.** Mică plantă medicinală din familia cruciferelor, cu frunze crestate, cu flori albe grupate în ciorchini, folosită în combaterea afecțiunilor scorbutice, pulmonare etc.. **2.** (Pop.) Furca pieptului, lingura pieptului. ♦ Cavitate situată în partea inferioară a furcii pieptului. – **Lingură** + suf. *-ea, -ică.*

LINGURÍȚĂ, *linguriță,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *lingură* (**I 1**); lingură mică, folosită pentru a bea ceai, lapte etc. **2.** Conținutul unei linguriță (**1**). **3.** Compus: *lingurița-zânei* = lingura-zânelor. – **Lingură** + suf. *-iță.*

LINGURÓI, *linguroaie,* s. n. (Fam.) Augmentativ al lui *lingură* (**I 1**). ♦ Polonic. ◊ Expr. *A mânca banii* (sau *paralele, averea) cu linguroiul* = a cheltui fără măsură. – **Lingură** + suf. *-oi.*

LINGUȘEÁLĂ, *lingușeli,* s. f. Lingușire. – **Linguși** + suf. *-eală.*

LINGUȘÍ, *lingușesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A căuta să câștige bunăvoința, favoarea etc. cuiva satisfăcându-i vanitatea, a se pune bine cu cineva prin atitudini și vorbe măgulitoare la adresa lui, prin laude exagerate și ipocrite; a flata, a măguli, a peria. – Cf. linge.

LINGUȘÍRE, *lingușiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) linguși* și rezultatul ei; vorbă, atitudine lingușitoare; măgulire, lingușeală, lingușitură. – V. **linguși.**

LINGUȘITÓR, -OÁRE, *lingușitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care (se) lingușește, căruia îi place să lingușească; măgulitor– **Linguși** + suf. *-tor.*

LINGUȘITÚRĂ, *lingușituri,* s. f. (Rar) Lingușire. – **Linguși** + suf. *-tură.*

LINIÁ, *liniez,* vb. I. Tranz. A trage, a trasa linii (drepte și regulate) pe hârtie. [Pr.: *-ni-a*] – Din **linie.**

LINIÁT1, *liniaturi,* s. n. Faptul de *a linia.* [Pr.: *-ni-at*] – V. **linia.**

LINIÁT2, -Ă, *liniați, -te,* adj. Cu linii drepte și regulate (trasate într-un anumit scop). [Pr.: *-ni-at*] – V. **linia.**

LÍNIE, *linii,* s. f. **1.** Trăsătură simplă și continuă (de forma unui fir) făcută pe o suprafață cu tocul, cu creta, cu creionul etc. **2.** Trăsătură reală sau imaginară care indică o limită, o direcție sau leagă (pe o hartă, pe un plan etc.) diferite puncte în spațiu. ◊ *Linie de plutire* = nivelul apei pe suprafața exterioară a unei nave în timpul plutirii. **3.** Riglă. **4.** Unitate de măsură de lungime folosită în Țările Române, egală cu a zecea parte dintr-un deget. **5.** (În loc.) *În linie* = în șir drept, în rând, în aliniere. **6.** Succesiune, serie a strămoșilor sau a descendenților; filiație. **7.** Sistem de fortificații, de adăposturi și de baraje militare destinate să întărească apărarea unui teritoriu, a unui punct strategic etc. ◊ *Linie de apărare* = întărire alcătuită din fortificații și trupe. **8.** Itinerar, traseu (al unui serviciu de transport). ♦ Direcție, sens. **9.** Ansamblu de fire, de cabluri etc. care fac legătura între două sau mai multe puncte. ◊ *Linie electrică, Linie telefonică, Linie telegrafică.* ◊ *Linie tehnologică* = organizare a procesului de fabricație, ansamblu de mașini de lucru, instalații și mijloace de transport prevăzute de procesul tehnologic. *Linie automată* = complex de mașini-unelte sau agregate care execută în mod automat operațiile de prelucrare a unor piese, organe de mașini. **10.** Loc. adv. *În linii generale* (sau *mari)* = în ansamblu, fără a intra în detalii.

LINIÉRE, *linieri,* s. f. Acțiunea de *a linia* și rezultatul ei. [Pr.: *-ni-e-*] – V. **linia.**

LINIOÁRĂ, *linioare,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *linie;* liniuță. **2.** Liniuță de unire; cratimă. **3.** Fiecare dintre fragmentele unui metru pliabil. [Pr.: *-ni-oa-*] – **Linie** + suf. *-ioară.*

LINIȘÓR, -OÁRĂ, *linișori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *lin3.* – **Lin**3 + suf. *-işor.*

LÍNIȘTE s. f. **1.** Lipsă de zgomot; tăcere; calm, acalmie. **2.** Stare (sufletească) lipsită de zbucium, de frământări; tihnă, pace, seninătate. ◊ Loc. adv. *În liniște* = liniștit, netulburat; fără zgomot. – **Lin**3 + suf. *-işte.*

LINIȘTÍ, *liniștesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A înceta sau a face să înceteze zgomotele; a înceta sau a face să înceteze o acțiune, un proces (intens); a (se) calma, a (se) potoli, a (se) alina. **2.** A deveni sau a determina să fie lipsit de griji, de frământări. – Din **liniște.**

LINIȘTÍRE, *liniștiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) liniști* și rezultatul ei; liniște. – V. **liniști.**

LINIȘTÍT, -Ă, *liniștiți, -te,* adj. **1.** Lipsit de zgomot, de intensitate, de agitație. **2.** Lipsit de griji, de frământări; calm, stăpânit; flegmatic, imperturbabil. – V. **liniști.**

LINIȘTITÓR, -OÁRE, *liniștitori, -oare,* adj. Care liniștește, care calmează. – **Liniști** + suf. *-tor.*

LINIÚȚĂ, *liniuțe,* s. f. Linioară. ◊ *Liniuță de unire* = **a**) semn ortografic care servește pentru a marca rostirea împreună a două sau a mai multor cuvinte sau pentru a despărți cuvintele în silabe; ***b)*** semn de punctuație folosit pentru a uni două sau mai multe cuvinte legate între ele printr-un strâns raport lexical, morfologic sau sintactic; linioară, cratimă. [Pr.: *-ni-u-*] – **Linie** + suf. *-uță.*

LINS, -Ă, *linși, -se,* adj. **1.** (Despre păr) Bine netezit, întins2, fără bucle. **2.** (Fam.; despre oale sau farfurii) Din care s-a mâncat tot, în care n-a mai rămas nicio urmă de mâncare. – V. **linge.**

LÍNTE, s. f., *linți,* s. m. pl. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albe-albăstrui și fructul o păstaie cu semințe plate, comestibile*; p. restr.* fructul și sămânța acestei plante. ◊ Expr. *Până la un bob de linte* = absolut tot.

LÍNTIȚĂ, *lintițe,* s. f. Nume dat mai multor plante acvatice lipsite de frunze și adesea de rădăcini, cu tulpina lățită, care formează colonii pe suprafața apelor stătătoare sau care curg lin . [Pl.: și *lintiți*] – **Linte** + suf. *-iță.*

LIOP interj. Cuvânt care imită sunetul produs de un lucru ud care se lipește de ceva sau de un corp care cade pe un loc ud ori alunecos. – Onomatopee.

LIP1 s. n. (Reg.) Strat (gros) de murdărie care se formează pe piele sau pe îmbrăcăminte; jeg.

LIP2 interj. v. **lipa.**

LÍPA interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu palma sau de picioarele cuiva care umblă desculț sau în papuci. [Var.: lip interj.] – Onomatopee.

LIPÁN1, *lipani,* s. m. Pește asemănător cu păstrăvul, cu corpul argintiu și alungit, cu capul mic, care trăiește în zona inferioară a apelor de munte.

LIPĂÍ, *lipăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A face un zgomot caracteristic, mergând desculț sau în papuci ori lovind cu palma; a cepăi. **2.** (Despre animale) A bea sau a mânca ceva făcând un zgomot caracteristic cu limba. [Prez. ind. și: *lipăiesc.* – Var.: **lăpăí, lepăí, leopăí** vb. IV] – **Lipa** + suf. *-ăi.*

LIPĂÍT s. n. Faptul de *a lipăi.* ♦ Zgomot caracteristic produs de cineva care umblă desculț sau în papuci ori de o lovitură dată cu palma; cepăit. ♦ Zgomot caracteristic pe care îl fac (cu limba) unele animale când beau sau când mănâncă ceva. – V. **lipăi.**

LÍPCĂ adv. (Reg.; în expr.) *A sta* (sau *a ședea* etc.) *lipcă* (undeva) = a sta undeva neclintit, a nu se mișca (dintr-un loc), stingherind pe cineva. *A sta lipcă pe capul cuiva* = a insista mult pe lângă cineva. *A se ține lipcă de cineva* = a însoți pe cineva peste tot (stingherindu-l cu prezența sa). *A umbla lipcă după ceva* = a căuta să obțină ceva cu orice preț; a dori ceva foarte mult.- Din **lipi.**

LIPÍ, *lipesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A împreuna, a uni, a îmbina, a asambla între ele două sau mai multe obiecte (sau părți de obiecte) cu ajutorul unei materii cleioase. ♦ Refl. (Despre ochi, pleoape) A nu se putea deschide din cauza unor secreții patologice; *fig.* a se închide fără voie de somn. **2.** Refl. Fig. (Despre privire) A se fixa, a se pironi. **3.** Refl. (Despre materii) A fi lipicios, cleios, a se prinde de ceva. **4.** Refl. Expr. *A se lipi învățătura* (de cineva) = a asimila ușor învățătura, a putea învăța ușor. **5.** Tranz. și refl. A (se) apropia strâns, a (se) alătura, a (se) atinge de cineva sau de ceva. ◊ Refl. Fig. A se apropia sufletește (de cineva sau de ceva), a intra în relații strânse (cu cineva). **6.** Tranz. A întinde, netezind cu palma udă, un strat de lut pe podeaua sau pe pereții caselor, pe cuptor etc. spre a astupa crăpăturile, a nivela etc.

LIPÍCI, (**1, 3**) *lipiciuri,* s. n. (**2**) *lipici,* s. m. **1.** S. n. Materie, substanță care servește la lipit (hârtia); clei. **2.** S. m. Nume dat mai multor plante erbacee care secretă o substanță lipicioasă. **3.** S. n. Fig. (Pop. și fam.) Ceea ce atrage, încântă sau seduce în înfățișarea sau felul de a fi al cuiva; farmec. ◊ Loc. adj. și adv. *Cu lipici* = încântător, atrăgător, fermecător, seducător. ◊ Loc. vb. *A avea lipici* = a atrage, a fermeca, a seduce pe cineva . ◊ Expr. (Rar) *A prinde lipici de cineva* = a se îndrăgosti de cineva. – **Lipi** + suf. *-ici.*

LIPICIÓS, -OÁSĂ, *lipicioși, -oase,* adj. **1.** Care se lipește, care se prinde ușor de ceva sau de cineva; cleios, năclăit. **2.** (Pop.; despre boli) Molipsitor, contagios. **3.** (Despre oameni sau despre chipul, înfățișarea lor) Atrăgător, seducător. – **Lipi** + suf. *-icios.*

LIPÍE, *lipii,* s. f. Pâine rotundă și plată, puțin crescută, cu coajă multă și miez puțin.(Reg. **lichie**).

LIPÍRE, *lipiri,* s. f. Faptul de *a (se) lipi;* lipit1. – V. **lipi.**

LIPÍT1 s. n. Lipire. – V. **lipi.**

LIPÍT2, -Ă, *lipiți, -te,* adj. **1.** Prins, unit, împreunat, îmbinat cu ajutorul unei materii cleioase. ♦ (Despre pleoape sau despre ochi) Care nu se poate deschide din cauza unor secreții patologice; *fig.* care se închide fără voie din cauza somnului. **2.** (Și adv.) Foarte apropiat, alăturat strâns de cineva sau de ceva. ◊ Expr. *A fi lipit de foame* sau *a avea coastele lipite* = a fi foarte flămând. – V**. lipi.**

LIPITÓR, -OÁRE, *lipitori, -oare,* s. m., s. f. **1.** S. f. Specie de vierme anelid din apele dulci, cu corpul alungit, prevăzut la cele două capete cu câte o ventuză, care se hrănește cu sângele animalelor de al căror corp se lipește . **2.** S. f. Pasăre călătoare arboricolă, nocturnă, de culoare brună-cenușie, cu pete brune sau roșietice, care se hrănește cu insecte; mulge-capre . **3.** S. m. și f. Persoană care are meseria de a lipi. – **Lipi** + suf. *-tor.*

LIPITÚRĂ, *lipituri,* s. f. **1.** Unire, îmbinare, asamblare a două lucruri cu ajutorul unei materii cleioase.♦ (Concr.) Locul unde s-a făcut o lipire. **2.** Pământ, lut frământat cu apă care servește la lipitul podelei, pereților etc. caselor. – **Lipi** + suf. *-tură.*

LÍPSĂ, *lipsuri,* s. f. **1.** Faptul de a nu se afla într-un loc (unde ar fi trebuit să fie în mod obișnuit); absență. ◊ Expr. *Mai bine lipsă* = mai bine deloc, mai bine renunț. *A duce lipsă* (de ceva) = a nu avea ceva (în cantitate suficientă). **2.** Faptul de a avea lacune, scăderi, deficiențe, defecte. **3.** Faptul de a-i lipsi cuiva cele necesare; nevoie, sărăcie. [Pl. și: (înv.) *lipse*] – Din **lipsi** (derivat regresiv).

LIPSCÁN, *lipscani,* s. m. (Înv.) Negustor care vindea pe piețele românești mărfuri aduse de la Lipsca. – **Lipsca** (n. pr. = *Leipzig)* + suf. *-an.*

LIPSCĂNÍE, *lipscănii,* s. f. (Înv.) **1.** Prăvălie de lipscan. **2.** Marfă vândută de lipscani. – **Lipscan** + suf. *-ie.*

LIPSÍ, *lipsesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A nu (mai) fi, a nu (mai) exista, a nu se (mai) găsi (acolo unde în mod normal trebuia să se afle). ♦ (Construit cu dativul) A nu avea ceva. *Ce-ți lipsește?* **2.** Intranz. (Despre oameni) A nu fi de față, a nu se găsi undeva într-un anumit moment; a absenta. **3.** Intranz. A fi nevoie de ceva, a mai trebui ceva, a nu ajunge, a fi neîndestulător.

LIPSÍRE, *lipsiri,* s. f. (Înv.) Faptul de *a (se) lipsi*. – V. **lipsi.**

LIPSÍT, -Ă, *lipsiți, -te,* adj. Căruia îi lipsește, care nu are ceva; privat de... ◊ *Lipsit (de mijloace)* = sărac. – V. **lipsi.**

LÍȘEȚĂ s. f. v. **lișiță.**

LÍȘIȚĂ, *lișițe,* s. f. Pasăre călătoare acvatică, cu pene negre și cu o pată albă între ochi, având carnea comestibilă . [Var.: (reg.) **lișeță** s. f.].

LÍȘTAI adv. (Reg.) Întocmai, aidoma, exact. – Et. nec.

LITERÁR, -Ă, *literari, -e,* adj. Care aparține literaturii, care se referă la literatură, care corespunde cerințelor literaturii. ◊ *Limbă literară* = aspectul cel mai corect al limbii naționale, produs al unei continue prelucrări a limbii din partea scriitorilor, a publiciștilor, a oamenilor de știință etc. și constituind o sinteză a posibilităților de exprimare ale limbii întregului popor la un moment dat.

LITERATÚRĂ, *literaturi,* s. f. **1.** Artă sau creație artistică al cărei mijloc de exprimare este limba. ◊ *Literatura populară* = literatură (**1**) anonimă, care, transmisă pe cale orală, devine, dintr-o operă individuală la origine, o creație colectivă. *Literatură cultă* = literatură (**1**) care aparține unor autori individuali cunoscuți ca atare și transmisă prin scris. **2.** Totalitatea operelor beletristice ale unei epoci, ale unei țări, ale unui grup social etc.

LÍTERĂ, *litere,* s. f. **1.** Semn grafic din alfabetul unei limbi, corespunzând în general unui fonem; slovă. ◊ *Literă mare* = majusculă. *Literă mică* = minusculă. **2.** Fig. înțelesul strict, textual al

unui fragment, al unui paragraf, al unui articol (de lege) etc. ◊ Expr. *Literă cu literă* = până în cele mai mici amănunte; întocmai, aidoma.

LÍȚĂ2 s. f. v. **leliță.**

LEȚCÁIE s. f. v. **lăscaie.**

LIVÁDĂ, *livezi*, s. f. **1.** Suprafață de teren plantată cu pomi fructiferi. **2**. Întindere de pământ pe care se lasă să crească iarbă pentru cosit sau pentru păşunat. [Var.: (reg.) **livéde** s. f.].

LIVĂNȚÍCĂ s. f. v. **levănțică.**

LIVÉDE s. f. v. **livadă.**

LOÁZĂ, *loaze*, s. f. (Reg.) **1.** Viță-de-vie. ♦ Ramură verde; vlăstar. – Din **lozie.**

LÓBDĂ s. f. v. **lodbă.**

LÓBODĂ, *lobode*, s. f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee anuale, dintre care una, cu frunzele comestibile, este cultivată.

LOC, *locuri*, s. n. **I. 1.** Punct, porțiune determinată în spațiu. ◊ Loc. adv. *Din* (sau *de pe) loc* = de acolo de unde este sau se află cineva, stând nemișcat, fără a se deplasa. *În* (sau pe) *loc* = **a**) pe aceeași bucată de pământ, acolo unde se află cineva sau ceva; **b**) neclintit; **c**) imediat, într-o clipă. *A sta pe loc* = a se opri (din mers). *La loc* = acolo unde era mai înainte, unde stătea de obicei. *La un loc* = împreună, laolaltă. *Din loc în loc* = **a**) de colo până colo, încoace și încolo; **b**) din distanță în distanță, ici și colo. *Pe unele locuri* = ici și colo, pe alocuri. ◊ Expr. *A o lua* (sau *a porni) din loc* = a pleca de undeva. *A sta la un loc* = a sta liniștit, a fi cuminte. *A muta din loc* = a duce în altă parte. *O palmă de loc* = o distanță mică. ◊ *Loc de casă* = teren destinat pentru construcție. *Loc de veci* = teren într-un cimitir. ♦ Regiune; ținut; *p. ext.* țară. Așezare omenească, localitate; regiunea, țara, localitatea în care s-a născut cineva. ◊ Expr. *(A fi) de loc* (sau *de locul lui* ori *al ei* etc.) *din...* sau *din partea locului* = (a fi) originar din... sau din regiunea unde se află cineva. **2.** Spațiu ocupat de cineva sau de ceva. ◊ Expr. *A lua loc* = a se așeza. *Ia loc!* = șezi! *A-și face loc* = a-și croi un drum, a răzbate. *A face loc* = a se da la o parte pentru a permite trecerea cuiva sau a ceva. *(A fi) la locul lui* = (a fi) așa cum se cuvine. **II.** Expr. *(A se pune) în locul cuiva* = (a se închipui) în situația cuiva (pentru a-l putea înțelege). **III.** Moment potrivit; prilej, ocazie. ◊ Expr. *A da loc la...* = a avea drept urmare; a determina, a provoca. *A fi locul* = a fi cazul, a fi nimerit. *A avea loc* = a se întâmpla, a se produce. *Din cauzălocului* = de la început.

LOCALITÁTE, *localități*, s. f. Așezare omenească formând o unitate administrativă. ◊ Loc. adj. și adv. *Din localitate* = (care este) din satul sau din orașul despre care este vorba.

LOCÁLNIC, -Ă, *localnici, -ce*, adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care este din partea locului; care ține de un anumit loc; local (**2**). **2.** S. m. și f. Persoană considerată în raport cu localitatea în care trăiește; om din partea locului. – **local** + suf. *-nic.*

LOCÁȘ, *locașuri,* s. n. (Astăzi rar) Încăpere, casă; locuință. ♦ (În forma *lăcaș)* Biserică, mănăstire. *Lăcaș sfânt*. *Lăcaș de cult*. ◊ Expr. (pop.) *A da cuiva locaș* = a primi pe cineva în casă; a adăposti, a găzdui. [Var.: **lăcáș** s. n.].

LOCȘÓR, *locșoare,* s. n. Diminutiv al lui *loc*. [Var.: **locușór** s. n.] – **Loc** + suf. *-ușor.*

LOCȚIITÓR, -OÁRE, *locțiitori, -oare*, s. m. și f. Persoană care ține locul alteia într-o funcție și îndeplinește o parte din îndatoririle acesteia. [Pr.: *-ți-i-*] – **Loc** + **țiitor.**

LOCUÍ, *locuiesc*, vb. IV. **1.** Intranz. A-și avea domiciliul undeva, a fi stabilit cu locuința undeva; a sta, a ședea undeva, a domicilia. **2.** Tranz. (Înv.) A așeza pe cineva într-un loc; a stabili, a coloniza.

LOCUÍBIL, -Ă, *locuibili, -e*, adj. În care se poate locui, bun de locuit. – **Locui** + suf. *-bil.*

LOCUÍNȚĂ, *locuințe,* s. f. Loc, casă, construcție în care locuiește sau poate locui cineva; domiciliu. [Var.: (înv.) **lăcuínță** s. f.] – **Locui** + suf. *-ință.*

LOCUÍRE s. f. Faptul de *a locui* undeva. – V. **locui.**

LOCUÍT, -Ă, locuiți, -te, adj. (Despre case, ținuturi etc.) În care locuiește cineva, unde sunt oameni. – V. **locui.**

LOCUITÓR, -OÁRE, *locuitori, -oare*, s. m. și f. Persoană care are domiciliul obișnuit într-un loc determinat (într-un oraș, într-o regiune, într-o țară etc.). [Pr.: *-cu-i-*. – Var.: (înv.) **lăcuitór, -oáre** s. m. și f.] – **Locui** + suf. *-tor.*

LOCÚSTĂ s. f. v. **lăcustă.**

LOCUȘÓR s. n. v. **locșor.**

LÓDBĂ, *lodbe*, s. f. (Reg.) Bucată lungă de lemn, despicată dintr-un trunchi de copac; scândură groasă făcută din despicătura unui trunchi, cioplită numai cu securea. [Var.: **lódbă** s. f.].

LOGODÍ, *logodesc*, vb. IV. Refl. recipr. și tranz. A (se) lega prin logodnă; a (se) angaja solemn pentru o căsătorie viitoare; a (se) credința.

LOGODÍT, -Ă, *logodiți, -te*, adj. Care s-a legat cu cineva prin logodnă. – V. **logodi.**

LOGÓDNĂ, *logodne*, s. f. Ceremonie (religioasă) prin care un bărbat și o femeie se angajează să se căsătorească; legământ solemn, promisiune de căsătorie între logodnici; credință. ♦ Petrecere organizată cu prilejul acestei ceremonii. ♦ Intervalul de timp dintre această ceremonie și nuntă.

LOGÓDNIC, -Ă, *logodnici, -ce*, s. m. și f. Persoană care s-a logodit cu cineva (considerată în raport cu aceasta); (la pl.) perechea logoditã. – **Logodnă** + suf. *-nic.*

LOGOFĂT, *logofeți,* s. m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Titlu de mare dregător în ierarhia boierilor români, membru al Sfatului domnesc; persoană care deținea acest titlu. ◊ *Mare logofăt* = (în Moldova) întâiul boier de divan, care conducea Cancelaria domnească și, în lipsa domnului sau a mitropolitului, prezida Divanul; (în Muntenia) unul dintre cei mai de seamă boieri de divan, urmând după ban. *Logofăt al doilea* = locțiitorul marelui logofăt. *Logofăt al treilea* = secretarul marelui logofăt. *Logofăt de obiceiuri* = dregător având atribuții de maestru de ceremonii. *Logofăt de taină* (sau *domnesc)* = secretar particular al domnului. *Logofăt de vistierie* = secretar al vistieriei domnești. ♦ Șeful Cancelariei domnești. **2.** (Înv.) Secretar, scriitor într-o cancelarie; grămătic, diac, pisar, copist. **3.** Vătaf (la o moșie boierească).

LOGOFETEÁSĂ, *logofetese*, s. f. (Înv.) Soția logofătului. – **Logofăt** + suf. *-easă.*

LOGOFEȚÉL, *logofeței,* s. m. (Înv.) Diminutiv al lui *logofăt;* grămătic, copist. – **Logofăt** + suf. *-el.*

LOGOFETÍE, *logofeții,* s. f. (Înv.) Demnitate de logofăt; cancelaria logofătului. – **Logofăt** + suf. *-ie.*

LÓITRĂ, *loitre,* s. f. Fiecare dintre cele două părți laterale ale căruței, constând dintr-un fel de scară, care în partea de jos se sprijină de dric, iar în partea de sus se prinde de leuci; draghină.

LÓJNIȚĂ, *lojnițe,* s. f. (Reg.) Leasă de nuiele pe care se usucă sau se afumă fructele, caşul etc.; cuptor (sau groapă) peste care se pune această leasă. [Var.: **lóșniță, lózniță** s. f.]. - (după lozie).

LÓLOTĂ, *lolote*, s. f. (Reg.) Zgomot confuz de glasuri; gălăgie. – Et. nec.

LOLOTÍ, *lolotesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A face gălăgie, larmă. – Din **lolotă.**

LOPÁTĂ, *lopeți,* s. f. **1.** Unealtă formată dintr-o placă de lemn sau de fier, ușor concavă, montată pe o coadă de lemn, cu care se ridică sau se aruncă pământ, pietriș, nisip etc. ◊ Loc. adv. *Cu lopata* = în cantitate mare, din belșug, din abundență. *A da la lopată* = (despre cereale) a vântura. ♦ Cantitate de material cât se poate lua o dată cu această unealtă. ♦ Unealtă de lemn cu care se pune pâinea în cuptor. **2.** Vâslă1.

LOPĂTÁ, *lopătez,* vb. I. **1.** Intranz. A vâsli. **2.** Tranz. A întoarce cerealele cu lopata pentru aerisirea și răcirea lor. – Din **lopată.**

LOPĂTÁR, *lopătari,* s. m. **I. 1.** Vâslaș, barcagiu. **2.** Lucrător cu lopata. **II.** Pasăre migratoare din grupul pelicanilor, de culoare albă, cu ciocul lung și lat ca o lopată și cu un moț de pene pe cap; cosar . – **Lopată** + suf. *-ar*.

LOPĂTÁRE, *lopătări,* s. f. Acțiunea de *a lopăta.* – V. **lopăta.**

LOPĂȚÍCĂ, *lopățele,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *lopată.* **2.** Unealtă sau parte a unei unelte de forma unei lopeți sau care are o funcție asemănătoare cu a acesteia. **3.** (Reg.) Omoplat. – **Lopată** +suf. *-ică.*

LOSTOPÁN s. n. v. **lostopană.**

LOSTOPÁNĂ, *lostopane*, s. f. (Reg.) Bucată mare de pământ, de piatră, de gheață etc. [Var.: **lostopán** s. n.] – Et. nec.

LÓSTRIȚĂ, *lostrițe,* s. f. Pește răpitor, asemănător cu păstrăvul, cu corpul lung, aproape cilindric, cu gura mare și cu dinții puternici, care trăiește în râurile de munte.

LOȘTÚN s. m. v. **lăstun.**

LÓȘNIȚĂ s. f. v. **lojniță.**

LOT, *loturi*, s. n. **1.** Fiecare dintre porțiunile în care a fost împărțit un teren sau o pădure; parcelă. **2.** Grup de obiecte sau de ființe cu trăsături comune.

LOTIZÁ, *lotizez*, vb. I. Tranz. **1.** A împărți un teren în loturi; a parcela. **2.** A împărți în loturi, după anumite criterii, o cantitate de material, o mulțime de obiecte etc. – **Lot** + suf. *-iza.*

LOTIZÁRE, *lotizări,* s. f. Acțiunea de *a lotiza.* – V. **lotiza.**

LÓTRU, LOÁTRĂ, lotri, loatre, s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. (Înv. și pop.) Hoț, tâlhar. ♦ (Pop.) Șrengar, șmecher. **2.** Adj. (Reg.) Iute în mișcări, sprinten. ♦ Ager la minte, isteț.

LOVEÁLĂ, *loveli*, s. f. (Rar) Lovitură, izbitură. ♦ (Fam.) Coincidență, potrivire. – **Lovi** + suf. *-eală.*

LOVÍ, *lovesc*, vb. IV. **1.** Tranz., intranz. și refl. A (se) atinge cu putere, a (se) izbi. ♦ Tranz. Fig. A aduce prejudicii, pagube; a atinge, a leza. **2.** Refl. A da peste o piedică, a se împiedica, a se izbi *de...* **3.** Refl. recipr. (Înv.; despre țări, terenuri etc.) A se învecina. **4.** Refl. recipr. (Înv.) A se asemăna, a se potrivi. ◊ Expr. *A se lovi ca nuca-n perete* = a nu se potrivi deloc.

LOVÍRE, *loviri*, s. f. Acțiunea de *a (se) lovi* și rezultatul ei. ♦ Infracțiune care constă în atingerea corpului unei persoane prin acte de violență fizică. ♦ Fig. (Înv.) Nenorocire, năpastă. – V. **lovi.**

LOVITÚRĂ, *lovituri*, s. f. **1.** Atingere bruscă și puternică, izbitură; (concr.) zgomot (puternic) cauzat de o asemenea izbitură. ♦ Bătaie. **2.** Fig. Supărare, durere sufletească; necaz; neajuns. **3.** (Mil.) Atac puternic executat asupra inamicului în scopul zdrobirii lui și al capturării armamentului său. ♦ Atac îndrăzneț venit prin surprindere. ◊ Expr. *A da lovitura* = a obține un succes (important și) neașteptat. **4.** *Lovitură de trăsnet* = întâmplare, vorbă neașteptată. – **Lovi** + suf. *-tură.*

LÓZIE, *lozii*, s. f. Specie de salcie sau de răchită din ale cărei ramuri se fac împletituri.

LÓZNIȚĂ s. f. v. **lojniță.**

LUÁ, *iau*, vb. I. Tranz. **I. 1.** A prinde un obiect în mână spre a-l ține sau spre a-l pune în altă parte. ◊ Expr. *A lua altă vorbă* = a schimba subiectul unei discuții. *A(-și) lua picioarele la spinare* = a pleca (repede) de undeva. *A-și lua pălăria (de pe cap)* = a saluta. *A nu-și lua ochii de la...* = a privi insistent. *A-și lua o grijă de pe cap* = a scăpa de o grijă, a se elibera. (Refl.) *A i se lua o piatră de pe inimă,* se spune când cineva a scăpat de o grijă chinuitoare. *A se lua de piept cu cineva* = a se încleșta la bătaie cu cineva. **2.** A mânca (pe apucate), a înghiți din ceva; *spec.* a înghiți o doctorie. ◊ **3.** Expr. *A lua hainele la purtare* = a îmbrăca în toate zilele hainele de sărbătoare. **II. 1.** A scoate ceva din locul în care se afla; a smulge, a desprinde. **2.** A scoate ceva în cantitate limitată. **3.** *A-i lua* (cuiva) *ochii* = a fermeca , a orbi prin strălucire, a impresiona foarte puternic, a zăpăci, a ului pe cineva. *A-i lua* (cuiva) *viața* (sau *sufletul, zilele)* = a omorî **III. 1.** A-și însuși ceea ce i se cuvine, a pune stăpânire pe ceva; *p. ext.* a primi, a căpăta. **2.** A(-și) face rost de ceva; a găsi pe cineva sau ceva. ◊ Expr. *Ia-l dacă ai de unde ,* se spune despre cineva care nu se mai găsește acolo unde era mai înainte. **3.** A cumpăra. **4.** A încasa o sumă de bani. **5.** A-și însuși un lucru străin. **6.** A cuceri; a ocupa. **7.** A invita pe cineva la joc, la dans. ♦ A primi pe cineva la sine; a contracta o legătură de rudenie cu cineva. ♦ Refl. recipr. A se căsători. **8.** A se angaja, a se însărcina (cu ceva). ◊ *A-și lua răspunderea* = a se declara și a se socoti răspunzător de ceva. (Refl. recipr.) *A se lua la sfadă* = a se certa. **9.** A contracta o boală molipsitoare. **10.** (Despre vase) A avea o anumită capacitate, a cuprinde. **11.** (În expr. și loc. vb.) *A lua măsura* (sau *măsuri)* = pentru a confecționa un obiect. *A lua* (ceva) *cu chirie* = a închiria. *A lua* (ceva) *în arendă* = a arenda. *A lua parte* = a participa. *A lua pildă* = a imita exemplul altuia. *A lua obiceiul* (sau *năravul* etc.) = a se obișnui să... *A lua sfârșit* = a se termina. *A-și lua numele de la...* = a purta un nume care se leagă de..., care amintește de... *A lua o notă bună* = a obține o notă bună . *A lua foc* = a se aprinde. **IV. 1.** A duce cu sine. ◊ Expr. *A-și lua ziua bună* = a se despărți de cineva, rostind cuvinte de rămas bun. *A-și lua tălpășița* (sau *catrafusele* etc.) = a pleca repede dintr-un loc; a o șterge. *A lua* (pe cineva) *pe sus* = a lua cu forța. *A lua* (pe cineva) *pe nepusă masă* = a lua fără veste, cu forța. ◊ Expr. *A lua* (pe cineva) *cu binele* (sau *cu frumosul, cu binișorul, cu încetișorul* etc.) = a proceda cu tact, cu blândețe. *A lua pe cineva cu măgulele* sau (refl.) *a se lua pe lângă cineva cu binele* = a măguli pe cineva (pentru a-i câștiga bunăvoința). *A lua sub ocrotirea sa* = a ocroti (pe cineva). *A lua* (pe cineva) *la rost* = a mustra , a-icere socoteală. *A lua* (pe cineva) *pe departe* = a începe o discuție pe ocolite cu scopul de a obține ceva de la el sau de a-i comunica ceva neplăcut. *Nu mă lua așa!* = nu mă trata, nu-mi vorbi în felulacesta nepotrivit**.** *A lua* (ceva) *în nume de bine* (sau *de rău)* = a judeca un lucru drept bun (sau rău). *A lua lucrurile (așa) cum sunt* = a se împăca cu situația. **2.** (Despre manifestări fizice sau psihice) A cuprinde (pe cineva). ◊ Expr. *A-l lua ceva înainte* = a-l cuprinde, a-l copleși. *A lua frica cuiva* = a se teme de cineva . (Refl.) *A se lua de gânduri* = a începe să fie îngrijorat, a se îngrijora; a se neliniști. **V. 1.** (Construit cu pronumele „o", cu valoare neutră) A pleca, a porni. ◊ Expr. *A o lua din loc* (sau *la picior)* = a pleca repede. *A o lua la fugă* = a porni în fugă, în goană. (Refl. recipr.) *A se lua cu cineva* = **a**) a pleca la drum cu cineva; **b**) a se întovărăși.*A se lua cu vorba* = a se antrena într- o conversație, uitând de treburi. ♦ A se îndrepta într-o direcție oarecare; a coti spre... *A luat-o la deal.* ♦ (Despre căi de comunicație și ape curgătoare) A-și schimba direcția. *Drumul o ia la dreapta*.
2. A merge, a parcurge. ◊ Expr. *A(-și) lua câmpii* = a pleca la întâmplare, fără niciun țel (de disperare, de durere etc.); a ajunge la disperare. [Pr.: *lu-a-* – Prez. ind.: *iau, iei, ia, luăm, luați, iau;*prez. conj. pers. 3: *să ia*].

LUÁRE, *luări,* s. f. Acțiunea de *a (se) lua*. ◊ *Luare-aminte*= atenție, grijă. *Luare de cuvânt* = vorbire în public. [Pr.: *lu-a-*] – V. **lua.**

LUCEÁFĂR, *luceferi*, s. m. **1.** Nume popular al planetei Venus şi al altor stele strălucitoare. ◊ *Luceafărul-de-Dimineaţă* sau *Luceafărul-de-Ziuă, Luceafărul-Porcilor, Luceafărul-Boului* = planeta Venus (văzută dimineaţa, înainte de răsăritul soarelui). *Luceafărul-de-Seară* sau *Luceafărul-de-Noapte, Luceafărul-Ciobanilor* = planeta Venus (văzută seara). *Luceafărul-cel- Mare-de-Miezul-Nopţii* sau *Luceafărul-cel-Frumos* = steaua Vega din constelaţia Lirei. *Luceafărul-Porcesc* sau *Luceafărul-Porcar* = steaua Aldebaran din constelaţia Taurului. *Luceafărul-cel-Mare-de-Noapte* = steaua Hiperion. **2.** Fig. Epitet dat unui bărbat cu calităţi deosebite.- (după *lucire*).

LUCÉRNĂ s. f. Plantă perenă din familia leguminoaselor, cu frunze compuse din câte trei foliole şi cu flori albastre-violacee, cultivată ca plantă furajeră . [Var.: (reg.) **luţárnă, luţérnă** s. f.].

LUCÍ, *lucesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A răspândi lumină; a străluci, a lumina. **2.** A sclipi din cauza luminii; a scânteia. ♦ (Despre ochi) A avea o strălucire deosebită, exprimând o emoţie, o dorinţă etc. **3.** Fig. (Despre idei, sentimente) A apărea în mod brusc sau pentru scurt timp. ♦ A se remarca prin calităţi deosebite.

LUCÍD, -Ă, *lucizi, -de,* adj. Care are o minte clară, pătrunzătoare, care este conştient de realitate, care înţelege şi exprimă clar lucrurile. ♦ (Adverbial) În deplinătatea capacităţilor mintale, conştient; raţional; treaz.

LUCIFÉRIC, -Ă, *luciferici, -ce,* adj. (Livr.) Demonic. – **Lucifer** (n. pr.) + suf. *-ic.*

LUCIÓS, -OÁSĂ, *lucioşi, -oase,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care luceşte; strălucitor, sclipitor, lucitor, luciu. **2.** (Despre surse de lumină) Care răspândeşte lumină; care străluceşte, lucitor. ♦ (Despre ochi) Cu reflexe strălucitoare; lucitor. – **Luciu** + suf. *-os.*

LUCÍRE, *luciri*, s. f. Faptul de *a luci;* strălucire. – V. **luci.**

LUCITÓR, -OÁRE, *lucitori, -oare,* adj. (Despre surse de lumină) Care împrăştie lumină; strălucitor; lucios. ♦ (Despre obiecte) Lucios, sclipitor, scânteietor. ♦ (Despre ochi) Plin de viaţă, care luceşte; lucios. – **Luci** + suf. *-tor.*

LÚCIU, -IE, (I) *lucii*, adj., **(II)** *luciuri,* s. n. **I.** Adj. **1.** (Despre obiecte) Care răsfrânge razele de lumină, care luceşte (**1**); lucitor, lucios. **2.** Cu lustru1, lustruit; neted; *p. ext.* alunecos. ◊ Expr. Lipsit de obstacole, neted; deschis. **3.** (Despre terenuri, drumuri etc.) Acoperit de gheaţă; lunecos. **II.** S. n. Aspect al suprafeţei unui solid, datorit reflexiei luminii; suprafaţă strălucitoare a unor obiecte care răsfrâng razele de lumină. ♦ Fig. Strălucire, splendoare. ♦ Lustru. – Din **luci** (derivat regresiv).

LUCOÁRE, *lucori*, s. f. (Înv.) Lumină; lucire, strălucire.

LUCRÁ, *lucrez*, vb. I. **1.** Intranz. şi tranz. A efectua, a presta o muncă, a face un lucru; a munci. **2.** Intranz. A fi în mişcare, în acţiune; a dezvolta o activitate într-o direcţie oarecare; a funcţiona. **3.** Tranz. A da unui material brut altă formă, făcând din el un obiect oarecare; a prelucra un material; a realiza, a executa. ♦ A clădi, a construi. ♦ A face, a confecţiona; a fabrica. ♦ A coase, a broda; a împleti. [Prez. ind. şi: (reg.) *lúcru*].

LUCRÁRE, *lucrări,* s. f. **1.** Acţiunea de *a lucra* şi rezultatul ei; muncă, activitate. ◊ Expr. *A pune în lucrare* = a începe executarea (a ceva), a pune în practică. ♦ (Înv.) Muncă, activitate, efort pentru a realiza ceva. ♦ (Concr.) Lucru realizat printr-o muncă fizică sau intelectuală. ♦ Spec. Operaţie sau ansamblu de operaţii efectuate cu ajutorul maşinilor, utilajelor etc., ◊ *Lucrarea solului* = ansamblul lucrărilor de arat, grăpat etc. executate în vederea creării unor condiţii optime de încolţire şi de creştere a plantelor. *Lucrarea pământului* = agricultură. **2.** Înfăptuire, realizare. **3.** Fig. (Rar) Lucrătură (**2**). – V. **lucra.**

LUCRÁT s. n. Faptul de *a lucra*. – V. **lucra.**

LUCRĂTÓR, -OÁRE, *lucrători, -oare,* adj., s. m. şi f. **I.** Adj. **1.** Care lucrează, care muncеşte. ***2.*** (Despre zile) în care se lucrează, de lucru. **3.** (înv.; despre plantaţiile de vie) Care dă rod. ♦ (Despre mine) Care poate fi exploatat, care este în activitate. **II.** S. m. şi f. Persoană care muncеşte (într-un anumit domeniu); *p. gener.* orice om care muncеşte. – **Lucra** + suf. *-ător.*

LUCRĂTÚRĂ, *lucrături,* s. f. **1.** Fel în care a fost executat un lucru făcut cu mâna; execuţie. **2.** Fig. (Fam.) Uneltire, intrigă (împotriva cuiva); lucrare (**3**). – **Lucra** + suf. *-ătură.*

LÚCRU, *lucruri*, s. n. **I.** Tot ceea ce există (în afară de fiinţe) şi care este conceput ca o unitate de sine stătătoare; obiect. ◊ (Jur.) *Lucru imobil* (sau *nemişcător)* = lucru care, în mod natural sau prin voinţa omului, nu poate fi strămutat dintr-un loc într-altul. *Lucru mobil* (sau *mişcător)* = lucru care poate fi strămutat dintr-un loc într-altul. ◊ Expr. *Lucru rău* (sau *prost),* se spune, familiar, unei persoane de care suntem nemulţumiţi sau care nu e bună de nimic. **II. 1.** Activitate (fizică sau intelectuală) întreprinsă pentru realizarea unui scop; muncă, treabă; acţiune, faptă. ◊ Loc. adj. *De lucru* = **a)** în care se lucrează. *Zile de lucru;* **b)** cu care se lucrează, folosit la treabă. *Haine de lucru.* **c)** întrebuinţat la lucru, folosit într-o activitate. *Metodă de lucru.* ◊ Expr. *A avea de lucru* = **a)** a avea treabă, a fi (foarte) ocupat; **b)** a avea o ocupaţie, un serviciu; **c)** (reg.) a avea de luptat, a avea dificultăţi (cu cineva). *A nu avea de lucru* = **a)** a nu avea, a nu găsi ce sau unde să muncească; **b)** se spune când cineva nu-şi vede de treabă sau face un lucru nelalocul lui, nepotrivit. *A pune* (pe cineva) *la lucru* = a sili (pe cineva) să muncească. *A-şi face de lucru* (cu cineva sau cu ceva) = **a)** a-şi pierde vremea cu o treabă lipsită de importanţă sau cu o persoană care creează dificultăţi; a părea că lucrează; **b)** a-şi crea singur încurcături. *A fi în lucru* = a fi în curs de fabricare, de executare, de elaborare. (Ist.) *Lucru domnesc* = obligaţie pe care o aveau în Evul Mediu ţăranii dependenţi din Ţările Române şi care consta în prestaţii de muncă în folosul domnului. (Fiz.) *Lucru mecanic* = energie dezvoltată de o forţă care acţionează asupra unui corp. **2.** Ceea ce se efectuează, rezultatul muncii. **III.** Chestiune, problemă, situaţie, fapt, fenomen; (la pl.) întâmplare, eveniment. ◊ Expr. *Lucru de nimic* = fapt lipsit de importanţă, ceva fără însemnătate. *Lucru mare* = **a)** ceva rar, deosebit, realizare de valoare; **b)** (adverbial; cu valoare intensivă) *S-a necăjit lucru mare;* **c)** (determinând un adjectiv, îi dă valoare de superlativ) *Frumos, lucru mare.* – Din **lucra** (derivat regresiv).

LUCRUŞÓR, *lucruşoare,* s. n. Diminutiv al lui *lucru*. – **Lucru** + suf. *-uşor.*

LUFÁR, *lufari*, s. m. Peşte răpitor marin cu corpul alungit şi turtit lateral, cu dinţi pe ambele maxilare şi cu carnea fină şi gustoasă . – Et. nec.

LUGOJEÁN, -Ă, *lugojeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Lugoj. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Lugoj sau lugojenilor (**1**), referitor la Lugoj ori la lugojeni. **3.** S. f. art. Numele unui dans popular bănăţean; melodie după care se execută acest dans. – **Lugoj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

LUGOJEÁNCĂ, *lugojence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Lugoj. – **Lugojean** + suf. *-că.*

LÚJER, *lujeri*, s. m. Tulpină sau porţiune de tulpină subţire (la plantele erbacee); ramură tânără (de 1-2 ani) la plantele lemnoase. – Et. nec.

LUMÂNÁRE, *lumânări,* s. f. **1.** Obiect în formă de cilindru subţire, făcut din ceară sau din altă materie grasă solidificată, având la mijloc un fitil de material textil, care, aprins, arde cu flacără, producând lumină. ◊ Loc. adv. şi adj. *(Drept) ca lumânarea* = foarte drept. *La lumânare* = la lumina lumânării. ◊ Expr. *A căuta* (pe cineva sau ceva) *cu lumânarea* = a căuta cu multă stăruinţă. **2.** (Înv.) Unitate de măsură convenţională pentru intensitatea luminii, aproximativ egală cu o candelă. **3.** Plantă erbacee cu flori gălbui, dispuse într-un spic lung .- **Lumină** + **are.**

LUMÂNĂRÁR, *lumânărari,* s. m. Fabricant, negustor sau vânzător de lumânări. – **Lumânare** + suf. *-ar.*

LUMÂNĂRĂRÍE, *lumânărării,* s. f. (Rar) Lumânărie. – **Lumânare** + suf. *-ărie.*

LUMÂNĂRÍCĂ, *lumânărele,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *lumânare* (**1**). **2.** Plantă erbacee medicinală, cu frunze mari alterne, cele bazale în formă de rozetă, şi cu flori galbene dispuse într-un spic . ♦ Compus: *lumânărica-pământului* = plantă erbacee cu tulpina înaltă şi cu frunze mari şi flori albastre sau albe-gălbui . – **Lumânare** + suf. *-ică.*

LUMÂNĂRÍE, *lumânării,* s. f. Local în care se fabrică sau se vând lumânări; lumânărărie, mungerie. – **Lumânare** + suf. *-ie.*

LÚME, *lumi*, s. f. **I. 1.** Tot ce există ca realitate şi ca reflectare a ei; univers, cosmos. ◊ Expr. *De când lumea (şi pământul)* = din totdeauna. *Cât (e) lumea (şi pământul)* = veşnic. *Nici pentru toată lumea* sau *pentru nimic în lume* = cu nici un preţ, cu nici un chip. *Parcă toată lumea e a lui,* se spune despre cineva care este foarte fericit. **2.** Ansamblu de corpuri cereşti format din Pământ şiaştrii vizibili, constituind un sistem organizat; sistem solar, sistem planetar. **3.** Globul pământesc (cu întreaga lui viaţă animală şi vegetală), pământul locuit de om. ◊ *Lumea veche* = pământul cunoscut înainte de descoperirea Americii (Asia, Europa şi Africa). *Lumea nouă* = cele două Americi şi Oceania. *Lumea tăcerii* = universul adâncurilor marine şi oceanice. ◊ *A se duce în lume*(sau *în lumea largă)* = a pleca departe, fără să se ştie unde. *A da cuiva drumul în lume* = a da cuiva libertatea să plece. *A umbla prin lume* sau *a cutreiera lumea* = a călători mult şi în locuri diferite, a colinda. **4.** (Înv. şi reg.) Lumină. ◊ *Lumea ochiului* (sau *ochilor)* = pupila ochiului (sau ochilor). ◊ Expr. (Rar) *A ieşi la lume* = a ajunge la lumină, la loc deschis, la larg. **II. 1.** Populaţia globului pământesc, omenirea întreagă; umanitatea. ♦ Majoritatea oamenilor. **2.** Oameni, mulţime, public; societate, mediu social. ◊ Loc. adj. *Ca lumea* = cum trebuie, cum se cuvine. ◊ Expr. *(A fi) în rând cu lumea* = (a fi) la fel cu ceilalţi; (a fi) cu rost, aşezat, cu o viaţă chibzuită. *Lume(a) de pe lume* sau *lumea toată, o lume (toată, întreagă)* = mulţime nenumărată, foarte mulţi oameni. *A ieşi* (sau *a scoate capul) în lume* = a apărea în societate, a lua contact cu oameni şi situaţii noi. *A ajunge de râsul lumii* = a ajunge într-o situaţie degradantă; a se face de râs. **III. 1.** Mediu în care se desfăşoară existenţa umană; viaţă, existenţă. ◊ Expr. *A veni pe lume* = a se naşte. *A se duce în lumea lui* = a-şi vedea de treburile sale. *Nu ştie pe ce lume e* = nu ştie nimic din ce se întâmplă; e foarte fericit. *A-i fi lumea dragă* = a-i plăcea să trăiască; a-i fi foarte plăcut să... *Când ţi-e lumea mai dragă* = când te simţi mai bine; când nici nu te gândeşti, când nici nu te aşteptі. ◊ Loc. adj. *De lume* = care se referă la viaţa de plăceri, la dragoste. **2.**(În sintagmele) *Lumea albă* = (în basme) viaţa pământească, în care trăiesc oamenii. *Lumea neagră* = (în basme) viaţa subpământeană, în care ar trăi duhurile rele.*Lumea de apoi* (sau *lumea cealaltă, ceea lume)* = **a)** (în concepţiile religioase) viaţa de dincolo de moarte; **b)** (în basme) regiune imaginată dincolo de acest pământ, celălalt tărâm.

LUMÉSC, -EÁSCĂ, *lumeşti,* adj. Care aparţine lumii, privitor la lume, din lume. ♦ Pământesc, trupesc. ◊ *Boli lumeşti* = boli venerice. ♦ Laic; vesel, glumeţ; de petrecere. – **Lume** + suf. *-esc.*

LUMÉŢ, -EÁŢĂ, *lumeţi, -e,* adj. (Pop.) Căruia îi place viaţa, societatea; iubitor de lume, de petreceri; vesel. – **Lume** + suf. *-eţ.*

LUMINÁ, *luminez*, vb. I. **I. 1.** Intranz. (Despre aştri sau despre alte surse de lumină) A produce, a emite, a răspândi lumină; a fi luminos, a străluci. **2.** Tranz. A revărsa, a arunca lumină asupra unui lucru . ♦ (Despre oameni) A însoţi pe cineva cu o sursă de lumină spre a-l face să vadă în întuneric. **3.** Refl. (Despre obiectele pe care cade lumina) A deveni luminos, a se umple de lumină. ◊ Expr. *A se lumina de ziuă* = a se face ziuă. ♦ A se însenina. ◊ Expr. *A se lumina a ploaie* = (despre cer, văzduh) a căpăta o lumină difuză care anunţă venirea ploii. **II.** Fig. **1.** Tranz. şi refl. A învăţa foarte, a (se) instrui, a (se) informa; a (se) educa, a (se) cultiva. **2.** Tranz. A răspândi bucurie; a înveseli, a însenina. – Din **lumină.**

LUMINÁRE s. f. **1.** Acţiunea de *a (se) lumina*. **2.** Fig. Instruire; educare. **3.** (Înv.; însoţit de un adj. pos.) Luminăţie. – V. **lumina.**

LUMINÁT1 s. n. Faptul de *a lumina*. – V. **lumina.**

LUMINÁT2, -Ă, *luminaţi, -te,* adj. **1.** Care primeşte lumină, pe care cade lumina; plin de lumină; luminos. **2.** Fig. (Despre oameni) Cu (multă) ştiinţă de carte; care înţelege, discerne, care judecă limpede; plin de înţelepciune; instruit, cultivat, învăţat. ♦ Cu idei avansate, progresist. *Om luminat.* ♦ Lămurit, edificat. **3.** (Rar) Care răspândeşte, emite lumină; luminos, strălucitor. ♦ Fig. (Despre faţă, ochi etc.) Care exprimă, radiază mulţumire, bucurie. **4.** (Înv.; ca termen de reverenţă, adesea pe lângă cuvinte reprezentând un titlu, o calitate) Înălţat, mărit, slăvit. – V. **lumina.**

LUMÍNĂ, *lumini*, s. f. **I. 1.** Radiaţie sau complex de radiaţii electromagnetice emise de corpuri incandescente (cu sau fără flacără) sau luminescente şi care impresionează ochiul omenesc; efectul acestei radiaţii. ◊ *Lumină albă* = lumină mijlocie a zilei, care conţine toate radiaţiile spectrului vizibil. *Lumină naturală* = lumină complet nepolarizată, caracterizată prin diversitatea direcţiilor de oscilaţie ale radiaţiilor electromagnetice care o compun, distribuite uniform în jurul direcţiei de propagare. (Astron.) *Lumină zodiacală* = pată luminoasă care, la latitudinea noastră, se vede toamna spre est, înainte de răsăritul Soarelui, şi primăvara spre vest, după apusul Soarelui. (Fiziol.) *Lumină animală* = lumină produsă de unele organisme animale pe baza energiei chimice a unor substanţe. ◊ Loc. adv. *La lumina mare* = făţiş, în văzul tuturor. *Pe lumină* = în timpul zilei, de la răsăritul până la apusul Soarelui, până nu se înserează. ◊ Loc. prep. *În lumina...* = prin prisma (unei anumite concepţii), din punctul de vedere al..., potrivit cu... (Rar) *La lumina...* = cu puterea..., cu ajutorul... ◊ Loc. vb. *A da lumină* = a lumina. Expr. *A vedea lumina zilei* = **a)** a fi înzestrat cu simţul văzului; **b)** a se naşte. *A răsări la lumină zilei* = a apărea , a ieşi la vedere, a se arăta. *A ieşi la lumină* = **a)** a scăpa de primejdie, a ieşi dintr-o situaţie grea; **b)** a ieşi la iveală, a deveni evident, a se dezvălui. *A scoate la lumină* = **a)** a scoate dintr-o încurcătură; **b)** a ajuta să dobândească o situaţie, a emancipa (pe cineva). *A pune în lumină* = a scoate în evidenţă; a sublinia. *A pune într-o lumină bună* = a scoate în evidenţă aspectele pozitive din viaţa sau din activitatea cuiva. *A vedea lumina tiparului* sau (înv.) *a ieşi la lumină* = a fi publicat, tipărit. *(Limpede) ca lumina zilei* = de netăgăduit, clar, evident. ♦ Fig. Strălucire; înseninare. **2.** Izvor, sursă de lumină (**I 1**). ◊ *Lumină electrică* = iluminare pe bază de energie electrică. ♦ Flacără, flăcăruie. ♦ (Pop.) Lumânare. ♦ Unitate de măsură pentru fluxul luminos. **3.** (Şi în sintagma *lumina ochiului)* Pupilă; *p. ext.* ochi, privire. ♦ (Ca termen de comparaţie) Fiinţă, lucru, obiect etc. mai drag, mai de preţ, mai scump. ◊ Expr. *A-i fi* (cuiva) *drag ca lumina ochilor* = a-i fi foarte drag. *A îngriji ca (pe) lumina ochilor* = a îngriji, a feri cu cea mai mare atenţie. **II.** Fig. Ceea ce aduce claritate în mintea omenească; învăţătură, cultură, educaţie. ◊ Expr. *A arunca (o) lumină* sau *a aduce (o) lumină* = a lămuri, a clarifica (o problemă). *A se face lumină în capul cuiva* = a pricepe, a înţelege. **III.** Stăvilarul morii. [Pl. şi: (înv.) *lumine*].

LUMINĂTÓR1 s. n. v. **luminator.**

LUMINĂTÓR2, -OÁRE, *luminători, -oare*, adj. Care luminează, care emite lumină. – **Lumina** + suf. *-ător.*

LUMINĂȚÍE, *luminății,* s. f. (Înv.; urmat de un adj. pos.) Termen de reverență pentru o persoană de rang înalt, mai ales pentru un domnitor; înălțime, maiestate, mărie, domnie, excelență. *Luminăția Sa. Luminățiile Voastre.* – **Luminat2** + suf. *-ie.*

LUMINÍȘ, *luminișuri,* s. n. **1.** Suprafață fără arbori în cuprinsul unei păduri; poiană, colină. **2.** Porțiune de cer senin. ♦ Pată de lumină. **3.** (Rar) Lumină (**I 1**). – **Lumină** + suf. *-iș.*

LUMINÍȚĂ, *luminițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *lumină.* **2.** (Pop.) Lumânare mică. **3.** Plantă meliferă, cu tulpina dreaptă, înaltă, cu frunze alterne și cu flori mari, mirositoare, de culoare galbenă . – **Lumină** + suf. *-iță.*

LUMINÓS, -OÁSĂ, *luminoși, -oase*, adj., s. f. **I.** Adj. **1.** Care răspândește lumină; strălucitor. **2.** În care pătrunde multă lumină; plin de lumină; luminat2. **3.** Fig. Fericit, senin. **4.** Fig. Care călăuzește, îndrumează; demn de urmat. **5.** Fig. Clar, limpede; pătrunzător. **II.** S. f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu tulpina dreaptă și cu flori albe, care crește la marginea pădurilor din regiunile de munte și de deal .- **Lumină** + suf. *–os, -oasă.*

LUNÁR, -Ă, *lunari, -e*, adj. **1.** Referitor la intervalul de timp de o lună (**II**); (și adv.) care se produce sau apare o dată pe lună; mensual. **2.** (Rar) Propriu Lunii (**I**), de Lună, ca Luna (de luminos, de feeric etc.).

LUNÁTIC, -Ă, *lunatici, -ce*, adj. **1.** (Despre somn, privire, mers etc.) (Rar) Care are vedenii; sperios, fricos. **2.** (Rar) Fantastic, halucinant, ireal. ♦ Cu idei ciudate; cu manifestări bizare. **3.** (Pop.) Născut în aceeași lună cu altul (și considerat în raport cu acesta). [Var.: **lunátec, -ă** adj.].

LÚNĂ, (**I 3, II**) *luni*, s. f. **I. 1.** Astru, satelit al Pământului, care se învârtește în jurul acestuia și pe care îl luminează în timpul nopții. ◊ *Lună nouă* = momentul în care Luna este în conjuncție cu Soarele, când se vede o mică porțiune din suprafața sa iluminată de acesta; înfățișarea Lunii în acest moment; crai-nou. *Lună plină* = momentul în care Luna este în opoziție cu Soarele și i se vede întregul disc iluminat de Soare; Luna văzută în întregime. ◊ Expr. *A trăi în lună* sau *a fi căzut din lună* = a nu ști ce se petrece în jurul lui, a nu fi în temă, a fi rupt de realitate, lipsit de simț practic. *A apuca luna cu dinții* sau *a prinde* (sau *a atinge*) *luna cu mâna* = a obține un lucru foarte greu de căpătat, a realiza ceva aproape imposibil. *A promite (și) luna de pe cer* = a promite lucruri pe care nu le poate realiza. *Câte-n lună și-n stele* = tot ce se poate închipui, de toate. *A da cu barda în lună* sau *a fi un împușcă-n lună* = a fi nesocotit. ♦ (Adjectival) Foarte curat, strălucitor. ◊ **2.** Lumină reflectată de Lună (**I 1**). ◊ Loc. adv. *La lună* = la lumina Lunii. **3.** Satelit al unei planete. **II. 1.** Perioadă de timp care corespunde unei revoluții a Lunii (**I 1**) în jurul Pământului. *Lună calendaristică* = fiecare dintre intervalele de timp, apropiate de perioada de revoluție a Lunii (**I 1**), în care e divizat anul calendaristic. *Lună solară* = interval de timp egal cu a douăsprezecea parte din anul solar. **2.** (Astron.) Interval de timp egal cu fiecare dintre cele 12 diviziuni ale anului calendaristic. ◊ *Lună de miere* = prima perioadă dintr-o căsătorie considerată a fi cea mai plăcută. ◊ Loc. adv. *Pe lună* = lunar (**1**). *Cu lunile* sau *luni de-a rândul, luni întregi, luni de zile* = timp de mai multe luni (până într-un an).

LÚNCĂ, *lunci*, s. f. **1.** Șes de-a lungul unei ape curgătoare caracterizat prin soluri aluvionare și prin vegetație specifică; regiune inundabilă a unei văi. **2.** Pădure formată din sălcii, răchită, anini, plopi etc. pe malurile unei ape curgătoare; zăvoi.

LUNCÉT, *lunceturi*, s. n. Totalitate a luncilor din preajma unei ape curgătoare. – **Luncă** + suf. *-et.*

LUNCULÍȚĂ, *lunculițe,* s. f. Diminutiv al lui *luncă;* luncuță. – **Luncă** + suf. *-uliță.*

LUNCÚȚĂ, *luncuțe,* s. f. Lunculiță. – **Luncă** + suf. *-uță.*

LUNECÁ, *lúnec*, vb. I. **1.** Intranz. A-și pierde echilibrul călcând pe o suprafață lucioasă; a aluneca; *p. ext.* a cădea. **2.** Intranz. A se mișca, a se deplasa cu ușurință, lin, fără zgomot; a se strecura ușor. ♦ (Despre păsări) A zbura lin, cu ușurință. ♦ (Despre mâncăruri sau băuturi) A se deplasa ușor pe gât; a se înghiți ușor, a aluneca. **3.** Refl. Fig. (Înv.) A se lăsa ispitit, a se amăgi, a se înșela; a greși.

LUNECÁRE, *lunecări,* s. f. Acțiunea de *a luneca*. – V. **luneca.**

LUNECÓS, -OÁSĂ, *lunecoși, -oase*, adj. **1.** Pe care se lunecă ușor; neted, lustruit. ♦ Care lunecă ușor. **2.** Fig. (Rar) Nestatornic. – **Luneca** + suf. *–os, -oasă.*

LUNECÚȘ, (1) *lunecușuri,* s. n. **1.** Loc (umed sau înghețat) pe care se lunecă. ♦ Ghețuș. **2.** (Rar) Alunecare. – **Luneca** + suf. *-uș.*

LUNG, -Ă, *lungi*, adj., adv., s. n. **I.** Adj. **1.** Care are o lungime mare, ale cărui capete sunt depărtate unul de altul. ◊ Expr. *A fi lung în limbă* sau *a avea limbă lungă* = a vorbi prea mult și, mai ales, a spune ce nu trebuie; a fi limbut. **2.** De statură mare; înalt. ◊ Expr. *A cădea cât este de lung* = a cădea lungindu-se pe jos. **3.** (Despre suprafețe) Care se întinde pe o distanță mare; *p. ext.* vast. **4.** Care durează mult timp; îndelungat.◊ Expr. *Zile* (sau *ani*) *lungi* = timp îndelungat (care s-a scurs greu). *Vorbă lungă* = vorbărie inutilă. **II.** Adv. Mult, îndelung; adânc. ◊ Expr. *A se uita lung* = a privi mirat, nedumerit sau mult și atent, insistent, cu reproș. **III.** S. n. (De obicei articulat) Lungime; întindere. ◊ Loc. adv. și prep. *De-a lung(ul)* = în direcția lungimii; pe lângă, pe marginea...; de la un capăt la altul. ◊ Expr. *În lung și în lat* = în toate direcțiile, peste tot, pretutindeni.

LUNGÁN, -Ă, *lungani, -e*, s. m. și f. (Fam.) Persoană neobișnuit de înaltă (și slabă), om deșirat. – **Lung** + suf. *-an.*

LUNGĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *lungărești, -e*, adj. Care are o formă alungită; mai mare în lungime decât în lățime; lunguieț. – **Lung** + suf. *-ăreț.*

LUNGÍ, *lungesc*, vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) face mai lung; a (se) întinde în lungime. ◊ Expr. (Refl.) *A i se lungi urechile* = a răbda de multă vreme de foame, a fi foarte flămând. (Tranz.) *A lungi pasul* = a merge mai repede, a se grăbi. ♦ Refl. (Fam.) A se înălța, a crește în înălțime. **2.** Tranz. și refl. A face să dureze sau a dura (mai) mult; a (se) mări, a (se) prelungi. – Din **lung.**

LUNGÍME, *lungimi*, s. f. **1.** Mărime fizică fundamentală care exprimă întinderea spațială a corpurilor sau fenomenelor; distanța dintre două puncte; dimensiunea cea mai mare a unui corp sau a unei suprafețe plane dreptunghiulare. **2.** Timp cât durează ceva; interval mare de timp; durată. – **Lung** + suf. *-ime.*

LUNGÍRE, *lungiri*, s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) lungi*. **2.** (Tehn.) Variație a lungimii unei bare sub acțiunea unor solicitări simple de întindere. – V. **lungi.**

LUNGÍȘ s. n. (Pop.; în loc. și expr.) *În lungiș* sau *de-a lungișul* = în lung, de-a lungul. *În lungiș și în curmeziș* = în toate direcțiile, pretutindeni. – **Lung** + suf. *-iș.*

LUNGÍT, -Ă, *lungiți, -te*, adj. (Despre ființe) Culcat, întins. ♦ (Despre obiecte) Alungit, prelung. – V. **lungi.**

LUNGOÁRE s. f. v. **lingoare.**

LUNGUIÉȚ, -IÁȚĂ, *lunguieți, -e*, adj. Care este mai mare în lungime decât în lățime; ușor alungit; lungăreț. [Pr.: *-gu-ieț*] – **Lung** + suf. *-uieț.*

LUNGULÉȚ, -EÁȚĂ, *lunguleți, -e*, adj. Lunguț. – **Lung** + suf. *-uleț.*

LUNGÚȚ, -Ă, *lunguți, -e*, adj. Diminutiv al lui *lung;* lunguieț. – **Lung** + suf. *-uț.*

LUNI, *luni*, s. f. Prima zi a săptămânii, care urmează după duminică. ♦ (Adverbial) În timpul zilei de luni; (în forma *lunea)* în fiecare luni.

LUNTRÁȘ, -Ă, *-luntrași,* s. m. Bărbat care conduce o luntre; vâslaș, năier, barcagiu. – **Luntre** + suf. *-aș.*

LUNTRĂȘÍȚĂ, *luntrășițe,* s. f. (Pop.) Femeie care conduce o luntre. ♦ Soția unui luntraș. – **Luntraș** + suf. *-iță.*

LÚNTRE, *luntri*, s. f. Ambarcațiune cu fundul plat și cu prora și pupa înclinate, folosite pe ape fără valuri mari; barcă (cu vâsle). ◊ Expr. *A se face luntre și punte* = a încerca pe toate căile și prin toate mijloacele să obțină sau să realizeze ceva sau să împiedice realizarea a ceva. [Pl. și: *luntre*].

LUNTRÍ, *luntresc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A pluti cu luntrea; a vâsli. – Din **luntre.**

LUNTRICÍCĂ, *luntricele*, s. f. **1.** Luntrișoară. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunzele acoperite cu peri, cu tulpina întinsă pe pământ și cu flori galbene-purpurii, violacee sau alburii, dispuse în spice sau capitule. – **Luntre** + suf. *-icică.*

LUNTRIȘOÁRĂ, *luntrișoare,* s. f. Diminutiv al lui *luntre;* luntricică, luntriță. – **Luntre** + suf. *-işoară.*

LUNTRÍȚĂ, *luntrițe,* s. f. (Pop.) Luntrișoară. – **Luntre** + suf. *-iță.*

LUP, *lupi*, s. m. **1.** Mamifer carnivor din familia canidelor, cu corpul de circa 150 cm lungime, acoperit cu blană sură, cu gâtul gros, cu capul mare, cu botul și urechile ascuțite și cu coada stufoasă. ◊ Expr. *Lup îmbrăcat în piele de oaie* sau *lup în pielea oii*, se spune despre un om șiret, rău și prefăcut. *A intrat lupu-n coșar* = păzește-te de hoț. *Vorbești de lup și lupul la ușă* = vorbești despre cineva și acesta tocmai sosește. *A da oile în paza lupului* = a lăsa pe cineva la discreția dușmanilor, a hoților. *A avea urechi de lup* = a auzi bine. *A închide lupul în stână* = a-și aduce singur dușmani în casă sau în preajmă. *A trăi ca lupul în pădure* = a trăi la largul său. *A se duce (ca) pe gura lupului* = a dispărea cu repeziciune. *A se arunca în gura lupului* = a se expune primejdiilor. *A scăpa (ca) din gura lupului* = a (se) salva dintr-o situație foarte grea. *Foame de lup* = foame mare. ♦ Fig. Om hrăpăreț și crud. **2.** Compuse: *lupul-bălții* = (Iht.) știucă; *lup-de-mare* (Iht.) lavrac (șalău-de-mare). Pește teleostean marin lung de circa 1 m, cu dinți puternici *; lupul-vrăbiilor* = pasăre cu spinarea cenușie, cu aripile și cu coada de culoare neagră; sfrâncioc *; lupul-albinelor* = gândăcel carnivor, frumos colorat cu negru, negru-albăstrui și roșu, care trăiește pe flori. **3.** Buștean susținut de o capră deasupra jilipului, folosit ca frână pentru reducerea vitezei lemnelor.

LUPÁN, -Ă, *lupani, -e*, s. m., adj. (Reg.) **1.** S. m. Pui de lup (**1**). **2.** Adj. (Despre animale) Care este de culoarea blănii lupului; sur, cenușiu. – **Lup** + suf. *-an.*

LUPĂRÍE, *lupării,* s. f. (Rar) Mulțime de lupi. – **Lup** + suf. *-ărie.*

LUPÉSC, -EÁSCĂ, *lupești,* adj. Care aparține lupului; ca lupul, ca de lup, ca al lupului; *fig.* cu lăcomie. – **Lup** + suf. *-esc.*

LUPÉȘTE adv. Ca lupul, în felul lupului. ♦ Fig. Cu lăcomie. – **Lup** + suf. *-ește.*

LUPÍU, -ÍE, *lupii*, adj. (Rar; despre blana sau părul unor animale) Care are culoarea părului de lup. – **Lup** + suf. *-iu.*

LUPOÁICĂ, *lupoaice,* s. f. Femela lupului; lupoaie (**1**). – **Lup** + suf. *-oaică.*

LUPOÁIE, *lupoaie*, s. f. **1.** (Înv. și reg.) Lupoaică. **2.** Plantă erbacee parazită, fără clorofilă, cu flori albăstrui sau albe-gălbui, cu frunze mici ca niște solzi, dăunătoare culturilor de floarea-soarelui, porumb, cânepă, tutun etc., din care își extrage hrana, provocând reducerea recoltelor . – **Lup** + suf. *-oaie.*

LUPÓI, *lupoi*, s. m. (Fam) Augmentativ al lui *lup;* lup mare sau bătrân. – **Lup** + suf. *-oi.*

LUPTÁ, *lupt*, vb. I. **1.** Refl. recipr. A se bate corp la corp cu cineva. **2.** Refl. recipr. și intranz. A se război, a purta război, a fi în război cu cineva. ◊ Expr. (Refl. recipr.) *Se luptă ziua cu noaptea* = se face ziuă. **3.** Refl. și intranz. Fig. A se împotrivi, a se strădui să învingă o greutate, un obstacol. **4.** Intranz. Fig. A se strădui să obțină ceva.

LUPTÁCI, *luptace*, s. n. Voloc. – Et. nec.

LUPTÁRE, *luptări,* s. f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) lupta;* luptă. – V. **lupta.**

LUPTÁȘ, *luptași,* s. m. (Înv. și reg.) Luptător. – **Luptă** + suf. *-aș.*

LÚPTĂ, *lupte,* s. f. **1.** Înfruntare, bătaie între două (sau mai multe) persoane (de obicei fără folosirea armelor), care caută să se învingă una pe alta (sau unele pe altele). ◊ *Luptă dreaptă* = luptă (**1**) corp la corp, fără arme și fără vicleșuguri. **2.** Ciocnire armată între două forțe inamice; bătălie. ♦ Fig. Efortul a doi adversari sau a două puteri rivale pentru a-și impune voința. **3.** Efort depus de cineva pentru a învinge o greutate, o nevoie sau pentru a se apăra. **4.** Străduință depusă de cineva pentru a combate o idee, o concepție, o deprindere; combatere.

LUPTĂTÓR, -OÁRE, *luptători, -oare*, s. m. și f. Persoană care (se) luptă; combatant, militant. ♦ (La m.) Sportiv care practică luptele (libere sau clasice). – **Lupta** + suf. *-ător.*

LÚREX s. n. Bandă fină de aur, argint sau cupru aurit, folosită în anumite țesături; țesătură sau tricot realizate cu această bandă. – Et. nec.

LUSTRAGERÍE, *lustragerii*, s. f. Atelier unde se curăță și se lustruiește încălțămintea. – **Lustragiu** + suf. *-ărie.*

LUSTRAGÍU, *lustragii*, s. m. Persoană care curăță și lustruiește încălțămintea; văcsuitor. – **Lustru1** + suf. *-agiu.*

LÚSTRU1 s. n. Strălucire naturală sau obținută prin procedee artificiale a suprafeței unui obiect; luciu. ◊ Expr. *Sărăcie cu lustru* = sărăcie mare, sărăcie lucie. ♦ Aspect lucios pe care îl capătă unele obiecte, stofe etc. din cauza uzării. ♦ Luciu imprimat fețelor obiectelor de încălțăminte printr-o prelucrare corespunzătoare. ♦ Fig. (Peior.) Spoială, strălucire aparentă; superficialitate.

LUSTRUÍ, *lustruiesc*, vb. IV. Tranz. A da lustru1 (prin frecare), a face să lucească, să sclipească suprafața unui obiect. ◊ *Mașină de lustruit* = mașină pentru lustruirea mecanizată a pieilor. ♦ Tranz. și refl. Fig. A (se) găti, a (se) ferchezui; *p. ext.* a (se) pune într-o lumină favorabilă; a (se) lăuda. – **Lustru1** + suf. *-ui.*

LUSTRUIÁLĂ, *lustruieli*, s. f. **1.** Lustruire; *p. ext.* lustru1. **2.** Fig. Aparență de cultură, de civilizație; spoială. – **Lustrui** + suf. *-eală.*

LUSTRUÍRE, *lustruiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) lustrui;* lustruială. – V. **lustrui.**

LUSTRUÍT1 s. n. Faptul de *a lustrui*. – V. **lustrui.**

LUSTRUÍT2, *-ă, lustruiți, -te,* adj. Cu lustru1; lucios. ♦ Fig. (Peior.) Cu o spoială sau o strălucire aparentă; meșteșugit, căutat. – **V. lustrui.**

LUSTRUITÓR, -OÁRE, *lustruitori, -oare*, s. m. și f., s. n. **1.** S. m. și f. Persoană care efectuează operația de lustruire. **2.** S. n. Instrument confecționat din oțel sau din bronz cromat, cu mâner de lemn, care servește în legătorie la lustruirea legăturilor de piele. [Pr.: *-iru-i-*] – **Lustrui** +suf. *-tor.*

LUT, (3) *luturi*, s. n. **1.** Rocă sedimentară, galbenă sau cafenie, formată din amestec de argilă și nisip fin, friabilă în stare uscată și plastică în stare umedă, folosită în olărie, în construcții și în sculptură; argilă. ◊ *Lut verde* = argilă de culoare verde, folosită pentru tras brâie la casele țărănești. ◊ Expr. *A fi ca lutul în mâna olarului* = (despre oameni) a fi lipsit de personalitate, a se lăsa influențat. **2.** Pământ. **3.** Varietate de lut (**1**).

LUTĂRÍE, *lutării,* s. f. Loc, groapă de unde se scoate sau din care s-a scos lut. – **Lut** + suf. *-ărie.*

LUTIȘÓR s. n. **1.** Diminutiv al lui *lut*. **2.** Argilă care conține hidroxizi de fier sau de mangan, colorată în galben, roșu sau brun, folosită în pictură; pământel. – **Lut** + suf. *-işor.*

LUTÓS, -OÁSĂ, *lutoși, -oase*, adj. Care conține lut, care are culoarea sau consistența lutului; argilos. – **Lut** + suf. *-os.*

LUTUÍ, *lutuiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A lipi cu lut; a murui. – **Lut** + suf. *-ui*.

LUȚÁRNĂ s. f. v. **lucernă.**

M

M, *m*, s. m. A șaisprezecea literă a alfabetului limbii române.

MAC1 interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul rațelor. – Onomatopee.

MAC2, *maci*, s. m. **1.** Numele mai multor plante din familia papaveraceelor, cu flori de obicei roșii și cu semințe mărunte, uleioase, închise într-o capsulă; din fructele uneia dintre specii se extrage opiul, iar semințele ei se folosesc în alimentație. ♦ P. restr. Sămânța macului (**1**), folosită în alimentație. **2.** Compuse: *mac-cornut* = plantă erbacee părroasă cu flori roșii, având la baza fiecărei petale o pată neagră *;* (reg.) *macul-ciorii* = zămoșiță.

MACEDOREMÂN, -Ă, *macedoromâni*, *-e*, s. m., adj. Aromân. – **Macedo**[nean] + **român.**

MACEDOROMÂNCĂ, *macedoromânce*, s. f. Aromâncă. – **Macedoromân** + suf. *-că.*

MACIOÁLĂ, *macioale*, s. f. (Reg.) **1.** Femeie proastă, urâtă. **2.** Vacă sau oaie slabă. – Et. nec.

MAGHIRÁN, *maghirani*, s. m. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori roșietice sau albe, cultivată uneori în grădini pentru mirosul ei plăcut . [Var.: **măgherán, măghirán** s. m.].

MAI1 adv. **I. 1.** (Servește la formarea gradului comparativ) *Mai bun*. ◊ (În locuțiuni, întărind sensul unor cuvinte) *Mai întâi (și-ntâi). Mai apoi. Mai înainte.* **2.** (Servește la formarea gradului superlativ relativ) *Cel mai bun*. ◊ (Înaintea unui substantiv) *Te comporți ca cel mai copil dintre copii*. ◊ Expr. *Mai rar* = întâlnit extrem de rar. *Așa om mai rar!* **II.** (Atenuează ideea exprimată de cuvântul determinat) În parte, puțin, oarecum, într-o oarecare măsură, întrucâtva. *Copii și mai cuminți, și mai obraznici. Ploaia mai încetase.* **III.** (Exprimă ideea de aproximație) Aproape; aproximativ, cam. *Mai îmi vine a crede.* ♦ (Urmat de o propoziție subordonată introdusă prin conj. „că" sau „să") Gata să..., cât pe-aci. *Cetina mai că-i ajunge la pământ.* ◊ *Mai-mai* = cât pe-aci, gata-gata. **IV.** (Înaintea unui verb) **1.** (Arată că acțiunea verbului durează) Și acum, în continuare, încă. *Mai vine la noi*. ◊ (În formule interogative, cu referire la o situație nouă) *Ce mai faci?* **2.** (Arată repetarea acțiunii verbului) Din nou, încă o dată, iar. *Poate să ne mai întâlnim.* **3.** (Exprimă nedumerire) *Nu se știe ce s-a mai făcut.* **V.** (Arată că, pe lângă lucrurile cunoscute, intervine un element nou) **1.** (În enumerări) În afară de aceasta, în plus, pe deasupra. *Avea casă, mai ceva bani*. **2.** (Corelativ) Când..., când; ba..., ba; parte..., parte. *Mai una, mai alta*. **VI.** (În propoziții și construcții exclamative, intensifică ideea din frază) *Ce mai zgomot, ce mai freamăt!*

MAI2, *maiuri*, s. n. Nume dat diferitelor unelte sau părți de unelte în formă de ciocan (de lemn), care servesc la bătut, îndesat, nivelat etc. ♦ (Reg.) Bătător2.

MAI4 s. m. A cincea lună a anului, care urmează după aprilie; florar.

MÁICĂ, *maici*, s. f. **I. 1.** (Pop.) Mamă. ◊ *Maica Domnului* (sau Precista) = mama lui Isus Hristos. ♦ Termen de politețe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (mai) în vârstă; termen afectiv cu care o femeie se adresează copiilor ei sau unei persoane mai tinere. **2.** Călugăriță; termen cu care cineva se adresează unei călugărițe. **II.** Fig. (Pop.) Izvor, cauză, origine.

MAIDÁN, *maidane*, s. n. Teren deschis, loc viran situat în interiorul sau la marginea unei localități. ◊ Expr. (Pop.) *A scoate* (sau *a ieși) la maidan* = a scoate sau a ieși la vedere; a (se) arăta, a (se) face cunoscut. *A bate maidanul* (sau *maidanele)* = a-și pierde vremea hoinărind sau jucându-se; a hoinări, a vagabonda.

MAIMÚȚĂ, *maimuțe,* s. f. **1.** Nume generic dat animalelor tropicale cu conformația exterioară foarte asemănătoare cu a omului, inteligente și sociabile, cu un spirit de imitație foarte dezvoltat. **2.** (Fam.) Epitet depreciativ pentru o persoană foarte urâtă sau care obișnuiește să imite pe alții.

MAIMUȚĂREÁLĂ, *maimuțăreli,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) maimuțări;* imitație. **2.** Gest sau atitudine afectată, grimasă, schimonoseală, maimuțărie. – **Maimuțări** + suf. *-eală.*

MAIMUȚĂRÍ, *maimuțăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A imita pe cineva (pentru a-l lua în râs); a maimuți. **2.** Refl. A folosi gesturi sau vorbe afectate, a se strâmba, a se schimonosi; a se fandosi. – **Maimuță** + suf. *-ări.*

MAIMUȚĂRÍE, *maimuțării,* s. f. (Rar) Maimuțăreală. – **Maimuță** + suf. *-ărie.*

MAIMUȚĂRÍRE, *maimuțăriri,* s. f. Faptul de *a (se) maimuțări* și rezultatul ei. – V. **maimuțări.**

MAIMUȚÍ, *maimuțesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A maimuțări (**1**). – Din **maimuță.**

MAIMUȚÍCĂ, *maimuțele,* s. f. Diminutiv al lui *maimuță.* – **Maimuță** + suf. *-ică.*

MAIMUȚÓI, *maimuțoi,* s. m. Augmentativ al lui *maimuță;* maimuță mascul. ♦ (Fam.) Epitet dat unui bărbat foarte urât sau care obișnuiește să imite pe alții; epitet dat unui bărbat neserios. – **Maimuță** + suf. *-oi*.

MAJÁRCĂ s. f. (Pop.) Soi autohton de viță-de-vie, cu boabe mari de culoare verzuie-ruginie, cultivat pe terenuri nisipoase. – Et. nec.

MÁJĂ, *măji,* s. f. **1.** Veche unitate de măsură pentru greutăți, variind, după epoci și regiuni, între 50 și 120 de kg. **2.** (Reg.) Cântar pentru greutăți mari. **3.** Năvod.

MAJESTÁTE s. f. v. **maiestate.**

MAJESTÓS, -OÁSĂ adj. v. **maiestuos.**

MAL, *maluri*, s. n. **1.** Margine (îngustă) de pământ situată (în pantă) de-a lungul unei ape; țărm; *p. ext*. regiune de lângă o apă. ◊ Expr. *A ieși la mal* = a duce ceva la bun sfârșit, a o scoate la capăt. **2.** Perete, margine (abruptă) a unui râu, a unui șanț, a unei gropi. ♦ Râpă, prăpastie. ♦ (Reg.) Ridicătură de pământ mai puțin înaltă decât dealul, având coastele cu povârnișuri repezi sau abrupte. ◊ Expr. *Un mal de om* (sau *de femeie),* se spune despre un bărbat (sau o femeie) foarte mare. *Cât un mal* = (despre ființe) mare, mătăhălos.

MÁLDĂR, *maldăre,* s. n. **1.** Mulțime de obiecte de același fel, îngrămădite unele peste altele; *p. ext*. cantitate mare dintr-o anumită materie. **2.** Grămadă de tulpini, de plante secerate, de nuiele, de crengi etc. (legate la un loc). ♦ Grămadă (nu prea mare) de stuf, de fân, de paie, de iarbă cosită etc. [Var.: (reg.) **máldur** s. n.] – Et. nec.

MÁLDUR s. n. v. **maldăr.**

MAMÁCĂ s. f. (Reg.) Mamă (**1**). – Din **mamă.**

MAMÁIE s. f. (Pop. și fam.) **1.** Mamă (**1**). **2.** Bunică. – Din **mamă.**

MÁMĂ, *mame*, s. f. **1.** Femeie considerată în raport cu copiii ei, nume pe care i-l dau copiii acestei femei când i se adresează sau când vorbesc despre dânsa; maică, muică, mamaie, mamacă, neneacă. ◊ Loc. adj. *De mamă* = (despre relații de rudenie) care se află în linie maternă. ◊ Expr. *(De) mama focului* = grozav, strașnic, extraordinar. *De când mama m-a făcut* = de când sunt pe lume; de totdeauna. *De când era mama fată (mare)* = de foarte multă vreme. (Pop.) *O mamă de bătaie* = o bătaie strașnică. ♦ Femela unui animal în raport cu puii ei. **2.** Compuse: *Mamă-mare* (sau, pop., *bătrână, bună)* = bunică. *Mamă-soacră* = soacră. *Mama -pădurii* = **a**) personaj din mitologia populară, închipuit de obicei ca o bătrână urâtă și rea, care umblă prin păduri ademenind copii, ucigând oameni etc.; **b**) plantă erbacee, parazită, cu tulpina fără frunze, acoperită cu solzi și cu flori purpurii. **3.** Fig. Izvor, cauză. [Var.: (reg.) **múmă** s. f.].

MAMÉLĂ, *mamele*, s. f. Organ care secretă lapte la mamiferele femele; sân, piept, țâță.

MAMÓRNIȚĂ, *mamornițe*, s. f. (Pop.) Femeie grasă, mare, greoaie, leneșă. – Cf. baborniță.

MÁNĂ s. f. **1.** Mușchi creț comestibil care crește pe stânci în forma unor mici gheme cenușii, purtate uneori de vânt în locuri foarte depărtate, unde cad ca o ploaie*; p. ext*. pâine făcută din acest lichen. ♦ Fig. Rod; frupt. ♦ Belșug, abundență. **2.** Numele mai multor boli ale plantelor cultivate, cauzate de anumite ciuperci parazite. **3.** Compus: *mană-de-ape* = plantă erbacee toxică din familia gramineelor, cu frunze lanceolate și cu flori hermafrodite dispuse în spicule . **4.** Rouă sau ploaie de vară pe vreme însorită, care are un efect dăunător asupra dezvoltării plantelor; *p. ext*. stricăciune provocată de soarele prea fierbinte care apare imediat după o ploaie.

MÁNCĂ, *mance*, s. f. (Reg.) Doică; griș(crupă).

MANDRAGÓRĂ, *mandragore*, s. f. Plantă erbacee cu flori violete deschis, cu rădăcini groase, din care se extrage un tonic.

MÁNDRĂ, *mandre*, s. f. (Reg.) Îngrăditură de nuiele, de stuf sau de șipci, așezată de-a curmezișul unei ape pentru a înlesni prinderea sau păstrarea peștilor.

MANGÁLIȚĂ, *mangalițe,* s. f. Rasă de porci de mărime mijlocie, cu rât scurt și ascuțit, cu picioarele scurte și cu păr creț; porc care face parte din această rasă.

MANGOSÍT, -Ă, *mangosiți, -te*, adj., s. m. și f. (Reg.) (Om) nătărău, tont, care nu este bun de nimic. – Et. nec.

MANTÁ, *mantale*, s. f. **1.** Haină lungă, groasă sau impermeabilă care apără de frig, de ploaie etc.; *spec*. palton de uniformă militară. ◊ Expr. *Manta de vreme rea* = om pe care nu-l bagi în seamă decât atunci când ai nevoie de el. *A-și întoarce mantaua după vânt* = a-și schimba atitudinea după împrejurări.♦ (Înv.) Mantie. **2.** Înveliș care servește pentru protecți pieselor tehnice.

MÁNTĂ, *mante*, s. f. (Înv.) Mantie.

MÁNTIE, *mantii*, s. f. **1.** Veșmânt asemănător cu o pelerină lungă și largă, care se purta peste celelalte haine. **2.** Haină de postav lungă și largă, purtată mai ales de călugări, peste altă îmbrăcăminte. ◊ Expr. *A lua sub mantie* = a proteja, a ocroti.

MANUÁL, -Ă, *manuali, -e*, s. n., adj. **1.** S. n. Carte care cuprinde noțiunile de bază ale unei științe, ale unei arte sau ale unei îndeletniciri practice; *spec*. carte de școală. **2.** Adj. Care este făcut cu mâna; de mână. ♦ (Despre îndeletniciri, ocupații, profesii) Care se efectuează prin muncă fizică. **3.** Adj. (Despre oameni) Care execută lucrări de mână; *p. ext*. care lucrează cu mâinile. [Pr.: *-nu-al*]. – (după *mână*).

MANUFACTÚRĂ, *manufacturi*, s. f. **1.** Formă de producție premergătoare marii industrii, caracterizată prin predominarea muncii manuale. **2.** Întreprindere în care predomină munca manuală, în care un rol important îl au abilitatea și talentul lucrătorului și care este destinată în special producerii unor bunuri de larg consum. **3.** Produse ale atelierelor textile; țesături. *Magazin de manufactură*.- (după **mână** + **fac** + suf. *–tură*).

MANUSCRÍPT s. n. v. **manuscris.**

MANUSCRÍS, -Ă, *manuscriși, -se*, s. n., adj. **1.** S. n. Text scris de mână sau, *p. ext.*, dactilografiat. ◊ Loc. adj. și adv. *În manuscris* = (încă) netipărit. **2.** Adj. (Despre texte, lucrări) Scris cu mâna sau, *p. ext.*, dactilografiat. [Var.: (înv.) **manuscrípt** s. n.].- (după **mână** + **scrus**).

MARAMUREȘEÁN, -Ă, *maramureșeni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din Maramureș; moroșan. **2.** Adj. Care aparține Maramureșului sau maramureșenilor (**1**), privitor la Maramureș ori la maramureșeni. – **Maramureș** (n. pr.) + suf. *-ean*.

MARAMUREȘEÁNCĂ, *maramureșence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din Maramureș. – **Maramureșean** + suf. *-că.*

MÁRE1, *mari*, adj. **I.** (Indică dimensiunea) Care depășește dimensiunile obișnuite; care are dimensiuni apreciabile (considerate în mod absolut sau prin comparație). ◊ *Degetul (cel) mare* = degetul cel mai gros al mâinii, care se opune celorlalte degete. *Literă mare* = majusculă. ◊ Expr. *A face ochii mari* = a privi cu uimire, cu curiozitate, cu atenție. ◊ (Adverbial) *Făină măcinată mare.* ♦ (Despre suprafețe) Întins2, vast. ◊ Înalt. *Deal mare.* ♦ Lung. *Păr mare.* ♦ Încăpător, spațios;

Luchian Vasile, Doctor în Istorie

voluminos. *Vas mare.* ◊ (Pop.) *Casa (cea) mare* = camera cea mai frumoasă a unei case țărănești, destinată oaspeților. ♦ Lat.; adânc. *Apă mare.* **II.** (Indică cantitatea) **1.** Care este în cantitate însemnată; abundent, mult; numeros. ♦ (Despre ape curgătoare, viituri; de obicei în legătură cu verbe ca „a veni") Cu debit sporit, umflat. **2.** (Despre numere sau, *p. ext.* despre valori care se pot exprima numeric) Care este în cantitate însemnată; ridicat. ♦ (Despre prețuri) Ridicat. ◊ Loc. adj. *De mare preț* = foarte valoros, prețios, scump. ♦ (Despre colectivități) Numeros. **III.** (Arată rezultatul dezvoltării ființelor) Care a depășit frageda copilărie; care a intrat în adolescență; care a ajuns la maturitate. ◊ *Fată mare* = fată la vârsta măritișului; virgină, fecioară. ◊ Expr. *Să crești mare!* formulă cu care se răspunde unui copil la salut, cu care i se mulțumește pentru un serviciu etc. *Cu mic cu mare* sau *de la mic la mare* ori *și mici și mari* = toți, toate, toată lumea. **IV.** (Indică intensitatea) **1.** (Despre surse de lumină și căldură) Puternic, intens. ◊ *Ziua mare* = partea dimineții(când lumina este deplină, intensă. ◊ Expr. *(Ziua) în amiaza-mare* = în toiul zilei, în plină zi, la amiază. **2.** (Despre sunete, voce, zgomote) Puternic, ridicat. ◊ Expr. *A vorbi în gura mare* = a vorbi cu glas tare, cu ton ridicat. *A fi cu gura mare* = a fi certăreț, scandalagiu. **3.** (Despre fenomene atmosferice) Violent, aspru, năprasnic. *Ger mare.* **4.** (Despre stări sufletești, sentimente, senzații etc.) Intens, profund, tare. ◊ Loc. adv. (Reg.) *Cu mare ce* = cu greu, anevoie. ◊ Expr. *(A-i fi* cuiva) *mai mare mila* (sau *dragul, rușinea* etc.) = (a-i fi cuiva) foarte milă (sau drag, rușine etc.). ♦ (Adverbial; pop.) Din cale-afară, peste măsură. ♦ Grav. *Greșeală mare.* **V.** (Arată calitatea, valoarea) **1.** De valoare, de însemnătate deosebită; important, însemnat. ◊ *Zi mare* = zi de sărbătoare; zi importantă. *Strada mare* = nume dat în unele orașe de provincie străzii principale. *Drum mare* sau *drumul (cel) mare* = drum principal de largă circulație, care leagă localități importante. ◊ Expr.*Mare minune* sau *minune mare* = **a**) (cu valoare de exclamație) exprimă uimire, admirație etc.; **b**) (reg.; cu valoare de superlativ) foarte frumos (sau bun etc.). *Mare minune să (nu)...* = ar fi de mirare să (nu)..., n-aș crede să (nu)... ♦ Grav, serios. **2.** Cu calități excepționale; ilustru, celebru, renumit. ♦ Ieșit din comun; deosebit. **3.** Care ocupă un loc de frunte într-o ierarhie; cu vază. ◊ *Socru mare* = tatăl mirelui; (la pl.) părinții mirelui. *Soacră mare* sau *soacra cea mare* = mama mirelui. ◊ Expr. *Ase ține mare* = a fi mândru, semeț, fudul. *La mai mare,* urare adresată cuiva cu ocazia unei numiri sau a unei avansări într-un post. *Mare și tare* sau *tare și mare* = foarte puternic, influent. ♦ (Substantivat) *Mai-mare* = căpetenie, șef. ◊ Expr. *Mare la inimă* (sau *la suflet)* = mărinimos, generos. ♦ Deosebit, ales2, distins. *Mare cinste.*

MÁRE2, *mări,* s. f. Nume generic dat vastelor întinderi de apă stătătoare, adânci și sărate, de pe suprafața Pământului, care de obicei sunt unite cu oceanul printr-o strâmtoare; parte a oceanului de lângă țărm; *p. ext.* ocean. ◊ Expr. *Marea cu sarea* = mult, totul; imposibilul. *A vântura mări și țări* = a călători mult. *A încerca marea cu degetul* = a face o încercare, chiar dacă șansele de reușită sunt minime. *Peste (nouă) mări și (nouă) țări* = foarte departe. ♦ Fig. Suprafață vastă; întindere mare; imensitate.

MARFÁR s. n. v. **mărfar.**

MÁRFĂ, *mărfuri,* s. f. Produs al muncii destinat schimbului prin intermediul vânzării-cumpărării. ◊ Expr. *A-și lăuda marfa* = a-și lăuda lucrurile proprii sau meritele personale.

MARGARÉTĂ, *margarete,* s. f. Plantă erbacee perenă din familia compozeelor, cu inflorescența compusă din flori mici, galbene, dispuse într-un disc central, și din flori marginale cu o corolă lungă, albă; mărgăritâ.

MÁRGINE, *margini,* s. f. **1.** Loc unde se termină o suprafață; extremitate, capăt al unei suprafețe. ◊ Loc. adj. și adv. *Fără (de) margini* = nesfârșit, infinit; imens. **2.** Spec. Hotar, frontieră. ♦ Periferie. ◊ Loc. adj. *De margine* = mărginaș, periferic. ♦ Spec. Mal, țărm. **3.** Circumferință a gurii unei gropi sau a unui recipient; loc unde se termină o groapă sau un recipient. **4.** Fig. Limită până la care se poate admite sau concepe ceva.

MARÍN, -Ă, *marini, -e,* adj. Care ține de mare2, care trăiește sau crește în mare2, care este produs de acțiunea unei mări2; caracteristic mării2, de mare2. ♦ Privitor la navigația pe mare2; maritim.

MARINÁR, *marinari*, s. m. Persoană care face parte din echipajul unei nave; matelot, matroz. – **Marină** + suf. *-ar*.

MARINĂRÉSC, -EÁSCĂ, *marinărești,* adj. De marinar, caracteristic marinarului sau marinei. – **Marinar** + suf. *-esc*.

MARINĂRÉȘTE adv. Ca marinarii, în felul marinarilor. – **Marinar** + suf. *-ește.*

MARINĂRÍE s. f. Meseria marinarului. – **Marinar** + suf. *-ie.*

MARINĂRÍȚĂ, *marinărițe,* s. f. Femeie din echipajul unei nave. – **Marinar** + suf. *-iță.*

MÁRTE s. m. v. **martie.**

MÁRTIE s. m. A treia lună a anului, care urmează după februarie; mărțișor, marț2. [Var.: (înv. și pop.) **mart,** (pop.) **márte** s. m.]**.**

MÁRTOR, -Ă, martori, -e, s. m. și f. **1.** Persoană care asistă sau a asistat la o întâmplare, la o discuție, la un eveniment etc. (și care poate relata sau atesta cum au decurs faptele). ◊ Expr. Dumnezeu mi-e martor! = jur că spun adevărul! **2.** Persoană chemată să declare în fața unei instanțe judecătorești sau a altui for de cercetare, tot ce știe în legătură cu un fapt pe care îl cunoaște direct. [Var.: (pop.) **mártur, -ă** s. m. și f.].

MÁRTUR, -Ă s. m. și f. v. **martor.**

MARȚ2, (2) *marțuri,* s. n. (Pop.) **1.** Martie. **2.** Mărțișor.

MARȚAFÓI, *marțafoi,* s. m. (Fam.) Om de nimic, golan; secătură. – Et. nec.

MARȚI1, (1) *marți,* s. f., **(2)** adv. **1.** S. f. Ziua a doua a săptămânii, care urmează după luni. **2.** Adv. În cursul zilei de marți1 **(1)**; în ziua de marți1. ♦ (În forma *marțea)* În fiecare marți1 (1).

MARÚLĂ, *marule,* s. f. (Bot.; reg.) Lăptucă.

MAS, *masuri,* s. n. (Reg.) Faptul de a mânca; popas (peste noapte); *p. ext.* loc de popas peste noapte. ♦ Găzduire peste noapte.

MÁSĂ1, *mase,* s. f. **1.** Mulțime compactă de oameni, considerată ca o unitate; grupare mare de oameni cu anumite caractere comune; cercuri largi ale populației. ◊ Loc. adj. *De masă* = care cuprinde, care antrenează o (întreagă) colectivitate umană. ◊ *Cântec de masă* (sau *de mase)* = cântec cu conținut patriotic, având un caracter mobilizator. **2.** Îngrămădire de elemente (de aceeași natură ori diferite) care alcătuiesc împreună un singur corp. ◊ *Masă verde* = nutreț pentru vite; furaj. *Masă de aer* = porțiune imensă, relativ omogenă, a troposferei, cu proprietăți distincte față de porțiunile înconjurătoare. ◊ Loc. adj. și adv. *În masă* = **a)** în cantitate mare; masiv. **b)** cu toții; în număr mare.

MÁSĂ2, *mese,* s. f. **1.** Mobilă formată dintr-o placă dreptunghiulară, pătrată sau rotundă, sprijinită pe unul sau pe mai multe picioare și pe care se mănâncă, se scrie etc. *Sală de mese* = încăpere în care se servește mâncarea. ◊ Loc. adv. *Cu nepusă masă* = pe neașteptate, pe nepregătite, deodată. ◊ Expr. *Capulmesei* = locul de cinste ocupat de unul dintre comeseni. *A pune* (sau *a întinde, a așterne) masa* = a aranja, a pregăti și a pune pe masă2 **(1)** toate cele necesare pentru a servi mâncarea. *A strânge masa* = a aduna de pe masă2 **(1)** mâncările rămase și farfuriile, tacâmurile etc. cu care s-a mâncat. *A nu avea ce pune pe masă* = a nu avea cu ce trăi, a fi sărac. *A întinde masă mare* sau *a ține masă întinsă* = a primi invitați mulți, a oferi ospețe, banchete; *p. ext.* a se ține de petreceri. *A pune la masă cu tine* = a trata ca pe un prieten apropiat. ♦ (Cu sens colectiv) Persoanele care stau în jurul aceleiași mese2 **(1)** și mănâncă; mesenii. **2.** Ceea ce se mănâncă; mâncare, bucate; *p. ext.* prânz, cină; ospăț, banchet. ◊ *Înainte de masă* = **a)** în partea zilei care precedă prânzul; **b)** în fiecare dimineață. *După masă* = **a)** în partea zilei care urmează după prânz; după-amiază; **b)** în fiecare după-amiază. ◊ Expr. *A lua masa* sau *a sta la masă* = a mânca de prânz sau de cină. *A avea casă și masă* = a avea ce-i trebuie pentru a trăi. *A-i fi casa casă și masa masă* = a duce o viață ordonată, fără necazuri. **3.** Compus: (Bot.) *masa-raiului* = plantă erbacee cu flori roz-purpurii .

MASCÚL, -Ă, *masculi, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Individ de sex bărbătesc. ♦ (Adesea depr.) Bărbat (viril). **2.** Adj. (Despre flori și despre părți ale lor) Care conține elementele de fecundație.

MASCULÍN, -Ă, *masculini, -e,* adj. De sex bărbătesc; *p. ext.* care este propriu masculului (**1**), bărbatului; bărbătesc. ♦ Alcătuit din bărbați, de bărbați.♦ (Bot.) Mascul (**2**).

MASÍV, -Ă, *masivi, -e,* adj., s. n. **I.** Adj. **1.** Care se prezintă ca o masă unitară și compactă. ♦ (Despre obiecte) Care este format dintr-un material compact, fără goluri; plin; *p. ext.* greu. **2.** (Despre ființe, construcții etc.) Mare, solid, voluminos, greu; *p. ext.* impunător, impresionant (prin dimensiuni). **II.** S. n. **1.** Unitate de relief formată dintr-un grup de munți sau de dealuri (reunite în jurul unui vârf); *p. restr.* munte. **2.** P. anal. Bloc de zidărie de dimensiuni mari, de care se leagă sau care susține o construcție. ♦ Masă mare de material solid; grămadă mare; morman.

MASTICÁ, *mastichez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A mesteca1 alimente, substanțe etc.

MASTICÁRE, *masticări,* s. f. Acțiunea de *a mastica* și rezultatul ei; masticație. – V. **mastica.**

MASTICÁT, -Ă, *masticați, -te,* adj. (Despre alimente) Mestecat în gură cu ajutorul limbii, al dinților și al mușchilor masticatori. – **mastica.**

MASTICÁȚIE, *masticații,* s. f. Mestecarea alimentelor în gură cu ajutorul limbii, al dinților și al mușchilor masticatori; masticare.

MAȘCÁT, -Ă adj. v. **mășcat.**

MATÁ pron. pers. (Reg. și fam.) Dumneata. [Gen.-dat.: *matale.* – Var.: **matále** pron. pers.] – Din **dumneata.**

MATAHÁLĂ, *matahale,* s. f. **1.** Ființă sau lucru de proporții exagerate (cu contururi vagi, greu de identificat); namilă, colos. **2.** Ființă fantastică de mărime enormă și cu înfățișare îngrozitoare; *p. ext.* arătare, nălucă. **3.** Sperietoare, momâie (mare). [Var.: mătăhálă s. f.] – Et. nec.

MATÁLE pron. pers. v. **mata.**

MÁTCĂ, *mătci,* s. f. **I. 1.** Albie (minoră) a unei ape curgătoare; pat1, făgaș, vad, albie. ◊ Expr. *A reveni la matcă* = a reveni la starea obișnuită a lucrurilor, a-și relua cursul normal. *A readuce la matcă* = a readuce (pe cineva) pe calea cea bună. ♦ (Rar) Izvor al unei ape curgătoare. **2.** Fig. Origine, obârșie, început, izvor; *spec.* loc de naștere; familie, neam din care se trage cineva. **3.** Parte a năvodului în care se strâng peștii când năvodul este tras din apă; matiță. **II. 1.** Albină femelă mai mare decât albinele lucrătoare, care depune ouă; regină, mamă. ◊ Expr. *Ca un roi fără de matcă* = dezorientat, zăpăcit, bezmetic. **2.** (Reg.) Stup de cel puțin un an, care a roit o dată sau de mai multe ori; roi2.

MATÉRIE, *materii*, s. f. **1.** Substanță din care sunt făcute diverse obiecte; obiect, corp, element considerat din punctul de vedere al compoziției sale. ◊ *Materie primă* = produs natural sau material semifabricat, destinat prelucrării sau transformării în alte produse. *Materie cenușie* = parte a sistemului nervos central situată la suprafața creierului și în interiorul măduvei, care dă naștere fluxului nervos; *p. ext.* creier; minte, inteligență. ♦ (Pop.) Țesătură, pânză, stofă. **2.** Domeniu de cunoaștere, de cercetare etc.; problemă, chestiune. Totalitatea cunoștințelor care se predau în cadrul unui obiect de studiu (în învățământ).

MATÉRN, -Ă, *materni, -e,* adj. De mamă, propriu mamei, care se referă la mamă; care provine de la mamă. ◊ *Limbă maternă* = limbă pe care o învață cineva din prima copilărie, de la părinți; limbă natală. ♦ (Adverbial) Cu sentimente de mamă; ca o mamă.

MATÚR, -Ă, *maturi, -e,* adj. Ajuns la deplină dezvoltare (fizică și intelectuală); cu judecată, cu experiență. ♦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care dovedește judecată adâncă, serios, chibzuit; *p. ext.* profund. [Acc. și: *mátur*].

MATURÁ, *maturez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) maturiza.

MATURÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) matura* și rezultatul ei; maturizare. ♦ Maturație.

MATURITÁTE s. f. Stare de deplină dezvoltare (fizică și intelectuală); calitatea de a fi matur; *p. ext.* perioadă din viața omului între tinerețe și bătrânețe. ♦ (Biol.) Stare de dezvoltare deplină a unui organ sau a organismului întreg. ♦ Stare de deplină dezvoltare a unui fruct; coacere. ♦ Fig. Stadiu înaintat de experiență, de însușire a cunoștințelor; seriozitate, profunzime .**-Matur** + **etate.**

MATURIZÁ, *maturizez*, vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină matur; a (se) matura. ♦ A ajunge sau a face să-și însușească o bogată experiență, multe cunoștințe, un mod echilibrat de a judeca. – **Matur** + suf. *-iza*.

MATURIZÁRE, *maturizări,* s. f. Faptul de *a (se) maturiza*. – V. **maturiza.**

MATURIZÁT, -Ă, *maturizați, -te,* adj. Ajuns la maturitate. – V. **maturiza.**

MAȚ, *mațe,* s. n. (Mai ales la pl.) Intestin1. ◊ Expr. *A-i chiorăi* (cuiva) *mațele (de foame)* = a-i fi cuiva foarte foame. ◊ Compuse: (Iht.) *mațe-negre* s. m. și f. = scobar; (fam.) *mațe-goale* s. m. și f. = om sărac; *mațe-pestrițe* = om rău și foarte zgârcit; *mațe-fripte* s. m. și f. = **a)** om sărac, care n-are nici ce mânca; **b)** om rău, afurisit; **c)** om zgârcit.

MAXILÁR, -Ă, *maxilari, -e,* s. n., adj. **1.** S. n. Fiecare dintre cele două oase ale feței, în care sunt înfipți dinții; falcă. **2.** Adj. Care aparține fălcii, care este în legătură cu falca.

MÁXIM1, *maximuri*, s. n. Maximum. – Din **maximum** (după *maxim2).*

MÁXIM2, -Ă, *maximi, -e,* adj., s. f. **1.** Adj. Care are cea mai mare dimensiune, durată, intensitate etc.; foarte mare; maximal. **2.** S. f. Cea mai mare valoare pe care o poate avea, într-un anumit interval, o funcție sau o cantitate variabilă.

MÁZĂRE s. f. Plantă erbacee de cultură, din familia leguminoaselor, cu flori albe sau trandafirii și cu semințe sferice, comestibile, închise în păstăi . ◊ *Mazăre de câmp* = plantă asemănătoare cu mazărea, cultivată ca nutreț pentru vite. *Mazăre sălbatică* = plantă erbacee agățătoare cu flori roșii, parfumate . ♦ P. restr. Păstăile (cu semințe) sau semințele comestibile ale acestei plante; *p. ext.* mâncare pregătită din aceste semințe.

MĂ interj. v. **măi.**

MĂCÁR adv. **1.** (Restrictiv) Cel puțin, barem, încaltea. *Să-i dea măcar zece lei.* **2.** (Concesiv) Chiar să, chiar dacă, fie1 și să, încă. *Măcar de-ar fi orice, tot mă duc.* ◊ Loc. conj. *Măcar că* = cu toate că, deși. **3.** (Pop.; în legătură cu un pronume sau cu adverbe relativ-interogative) Oricât, oricine, oarecare, cineva, fiecare, oricum.

MĂCĂÍ, pers. 3 *măcăie,* vb. IV. Intranz. (Despre rațe) A scoate strigătul caracteristic speciei; a face mac-mac, a măcăni. – **Mac**1 + suf. *-ăi.*

MĂCĂÍRE, *măcăiri,* s. f. Acțiunea de *a măcăi* și rezultatul ei. – V. **măcăi.**

MĂCĂÍT, *măcăituri,* s. n. Faptul de *a măcăi;* strigătul caracteristic al raței; măcănit, măcăitură. – V. **măcăi.**

MĂCĂITÚRĂ, *măcăituri,* s. f. Măcăit. [Pr.: *-că-i-*] – **Măcăi** + suf. *-tură.*

MĂCĂLEÁNDRU, *măcălendri,* s. m. Pasăre mică migratoare și cântătoare, cu penajul cenușiu și cu fruntea, părțile laterale ale capului, ale gâtului și pieptului roșii-galbene

MĂCĂNÍ, pers. 3 *măcăne,* vb. IV. Intranz. (Despre rațe) A măcăi. – **Mac**1 + suf. *-ăni.*

MĂCĂNÍT s. n. Faptul de *a măcăni;* măcăit. – V. **măcăni.**

MĂCEÁȘĂ, *măceșe,* s. f. Fructul măceșului, de formă lunguiață sau ovală, de culoare roșie, cu coaja tare, acrișor la gust. – Din **măceș.**

MĂCÉL, *măceluri,* s. n. Acțiune sângeroasă, îndreptată de obicei împotriva unei mulțimi fără apărare; omor (în masă); masacru, carnaj. ♦ Fig. Război, luptă (sângeroasă). – Din **măcelări** (derivat regresiv).

MĂCELÁR, *măcelari,* s. m. Persoană care se ocupă cu tăierea animalelor pentru consum și cu vânzarea cărnii lor. ♦ Fig. Om crud, brutal; ucigaș sângeros.

MĂCELĂREÁSĂ, *măcelărese,* s. f. Soție de măcelar; femeie care vinde carne. – **Măcelar** + suf. *-easă.*

MĂCELĂRÉSC, -EÁSCĂ, *măcelărești,* adj. Care aparține măcelarului, privitor la măcelar, de măcelar. ♦ Care este preparat cu (multă) carne. *Ghiveci măcelăresc.* – **Măcelar** + suf. *-esc.*

MĂCELĂRÉȘTE adv. Ca măcelarii, în felul măcelarilor. – **Măcelar** + suf. *-ește.*

MĂCELĂRÍ, *măcelăresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A ucide cu sălbăticie și în masă; a masacra, a extermina. ◊ Refl. recipr. *Luptătorii se măcelăreau.* **2.** (Rar) A tăia animale pentru consum. ♦ (Înv. și reg.) A tăia în bucăți; a sfârteca, a ciopârți. – Din **măcelar.**

MĂCELĂRÍE, *măcelării,* s. f. **1.** Prăvălie în care se vinde carne;, mesenriță. **2.** (Înv.) Măcel. – **Măcelar** + suf. *-ie,* (**2**) din **măcelări.**

MĂCELĂRÍRE, *măcelăriri,* s. f. Acțiunea de *a (se) măcelări* și rezultatul ei; măcelărit1. – V. **măcelări.**

MĂCELĂRÍT1 s. n. Măcelărire. ♦ Ocupația măcelarului. – V. **măcelări.**

MĂCELĂRÍT2**, -Ă,** *măcelăriți, -te,* adj. Tăiat, ciopârțit, sfârtecat; masacrat. ♦ Fig. Zdrobit, frânt. – V. **măcelări.**

MĂCÉȘ, *măceși,* s. m. Gen de arbuști cu spini, cu flori roșii, trandafirii, galbene sau albe și cu fructe roșii; trandafir sălbatic, cacadăr, rujă, răsură2, rug1 *(Rosa).* [Var.: **măciéș** s. m.] – Et. nec.

MĂCIÉȘ s. m. v. **măceș.**

MĂCINÁ, *mácin,* vb. I. Tranz. **1.** A preface boabele de cereale în făină cu ajutorul pietrelor sau al valțurilor morii; a preface diverse boabe sau materiale în pulbere cu ajutorul morii, al râșniței sau al altor unelte. **2.** (Adesea fig.) A fărâmița, a zdrobi, a ruina, a roade, a mânca. ◊ Refl. *Zidurile se macină.* ♦ Fig. A chinui, a consuma, a distruge. **3.** Fig. A examina sau a medita îndelung; a rumega, a depăna.

MĂCINÁRE, *măcinări,* s. f. (Adesea fig.) Acțiunea de *a (se) măcina* și rezultatul ei; măcinat1, măcinătură, măciniș. – V. **măcina.**

MĂCINÁT1 s. n. Măcinare. – V. **măcina.**

MĂCINÁT2**, -Ă,** *măcinați, -te,* adj. Prefăcut în făină; prefăcut în pulbere. ♦ Distrus, ros, mâncat2. – V. **măcina.**

MĂCINĂTÚRĂ, *măcinături,* s. f. **1.** Măcinare. ♦ (Concr.) Ceea ce rezultă în urma măcinării; măciniș. **2.** Pământ ros de ape; mâncătură, surpătură. – **Măcinat**2 + suf. *-ură.*

MĂCINÍȘ, *măcinișuri,* s. n. (Rar) Măcinare, măcinat1. ♦ (Concr.) Ceea ce se macină; cerealele duse la moară pentru a fi măcinate. ♦ (Concr.) Ceea ce rezultă în urma măcinării; măcinătură. – **Măcina** + suf. *-iș.*

MĂCIÚCĂ, *măciuci,* s. f. **1.** Bâtă mare, mult îngroșată (și adesea ferecată) la un capăt, folosită în trecut și ca armă de luptă; chilău; măciulie. ◊ Expr. *A i se face părul* (sau *chica) măciucă* = a fi cuprins de o spaimă puternică, a se îngrozi, a se înspăimânta. **2.** Parte îngroșată și rotunjită a capătului unui ciomag sau, *p. ext.,* a altor obiecte. ♦ P. ext. Lovitură dată cu măciuca (**1**). **3.** (Bot.; pop.) Capsulă.

MĂCIUCÚȚĂ, *măciucuțe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *măciucă.* – **Măciucă** + suf. *-uță.*

MĂCIULÍE, *măciulii,* s. f. **1.** Capăt îngroșat și rotunjit al unor obiecte. **2.** (Bot.; pop.) Capsulă. *Măciulie de mac.* – Et. nec.

MĂCRÍȘ s. m. Plantă erbacee cu frunze alungite și acrișoare, cultivată ca plantă alimentară sau medicinală . ◊ *Măcriș mărunt* = varietate de măcriș cu frunzele în formă de spadă și cu flori roșietice . *Măcrișul calului* = varietate de măcriș cu frunzele ușor încrețite și cu flori verzui. ◊ Compus: *măcrișul-iepurelui* sau *măcrișul-caprei* = plantă erbacee cu frunze acrișoare acoperite cu peri, asemănătoare ca formă cu ale trifoiului, și cu flori albe, roșietice sau albăstrui . – Cf. acru.

MĂDULÁR, *mădulare,* s. n., (Pop.; mai ales la pl.) Fiecare dintre membrele unei ființe; *p. gener.* fiecare dintre părțile sau organele din care este alcătuită o ființă.

MĂDUVĂ s. f. **1.** Substanță moale, de culoare gălbuie sau roșie, aflată în canalul oaselor, care ajută la formarea sângelui și a țesutului osos. ◊ *Măduva spinării* = parte a sistemului nervos central aflată în interiorul coloanei vertebrale, care coordonează reflexele necondiționate somatice și vegetative medulare; rahis. ◊ Loc. adv. *Până în măduvă* sau *până în măduva oaselor* = până în adâncul ființei, al sufletului; profund, adânc. **2.** Zona interioară, centrală, moale a tulpinii plantelor; inima (tulpinii); *p. restr.* sevă, mâzgă. **3.** Fig. (Rar) Partea esențială a unui lucru, fondul unei probleme, al unei opere etc.; esență, miez.

MĂDUVIOÁRĂ, *măduvioare,* s. f. Diminutiv al lui *măduvă.* – **Măduvă** + suf. *-ioară.*

MĂDUVÓS, -OÁSĂ, *măduvoși, -oase,* adj. (Înv.) **1.** Cu (multă) măduvă (**1**). **2.** Fig. Plin de conținut, de miez; substanțial. – **Măduvă** + suf. *-os.*

MĂGÁR, *măgari,* s. m. **1.** Animal din familia calului, mai mic decât acesta, cu părul de obicei sur, capul mare și urechile lungi, folosit ca animal de povară și de tracțiune; asin . ◊ Expr. *A nu fi nici cal, nici măgar* = a nu avea o situație precisă, a nu aparține unei categorii determinate. **2.** Epitet dat unui om prost, încăpățânat sau obraznic.

MĂGĂDÁN, *măgădani,* s. m. (Reg.) Măgădău(găligan, lungan, vlăjgan). – Et. nec. Cf. măgădău.

MĂGĂDĂU, *măgădăi,* s. m. (Reg.) Bărbat mare la trup (și cam prost); vlăjgan, măgădan. [Var.: (reg.) **macadău** s. m.] – Cf. măgădan.

MĂGĂOÁIE, *măgăoi,* s. f. (Pop.) **1.** Sperietoare de păsări. **2.** Ființă imaginară enormă (și urâtă); matahală, namilă. [Var.: **magaoáie** s. f.] – Et. nec.

MĂGĂREÁȚĂ, *măgărețe,* s. f. **1.** (Înv. și reg.) Măgăriță (**1**). **2.** (Pop. și fam., în expr.) *A cădea măgăreața pe cineva* = a avea de suportat o neplăcere, o acuzație, o pedeapsă etc. fără a fi vinovat. – **Măgar** + suf. *-eață.*

MĂGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *măgărești,* adj. (Rar) **1.** Care aparține măgarului, privitor la măgar, de măgar. ♦ Fig. (Despre vorbe, fapte, comportare etc.) Prostesc, grosolan, obraznic; ingrat. **2.** (Pop.; în sintagma) *Tuse măgărească* = tuse convulsivă. – **Măgar** + suf. *-esc.*

MĂGĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca măgarii (**1**), în felul măgarilor; *fig.* cu impertinență; stupid. – **Măgar** + suf. *-ește.*

MĂGĂRÍE, *măgării,* s. f. Comportare, atitudine, faptă sau vorbă obraznică, impertinentă; obrăznicie. – **Măgar** + suf. *-ie.*

MĂGĂRIȚĂ, *măgărițe,* s. f. **1.** Femela măgarului (**1**); măgăreață. **2.** Fig. Calificativ dat unei femei proaste, încăpățânate sau obraznice. [Acc. și: *măgărîță*] – **Măgar** + suf. *-iță.*

MĂGĂRÚȘ, *măgăruși,* s. m. Diminutiv al lui *măgar* (**1**). – **Măgar** + suf. *-uș.*

MĂGULĂ s. f. v. **măgură.**

MĂGULEÁLĂ, *măguleli,* s. f. Faptul de *a măguli;* vorbă sau gest de măgulire; lingușeală; amăgeală. – **Măguli** + suf. *-eală.*

MĂGULÍ, *măgulesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A satisface amorul-propriu sau vanitatea cuiva prin vorbe sau fapte; a flata; a linguși. **2.** Refl. (Înv.) A se amăgi cu..., a se împăca cu..., a se încânta cu…

MĂGULÍRE, *măguliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) măguli* și rezultatul ei. – V. **măguli.**

MĂGULÍT, -Ă, *măguliți, -te,* adj. Satisfăcut, flatat, încântat (în orgoliul sau vanitatea sa). ♦ (Înv.) Ale cărui calități au fost intenționat exagerate; înfrumusețat. – V. **măguli.**

MĂGULITÓR, -OÁRE, *măgulitori, -oare,* adj. (Și adv.) Care măgulește, lingușește, flatează. – **Măguli** + suf. *-tor.*

MĂGULITÚRĂ, *măguliturí,* s. f. (Rar) Lingușeală; amăgire, înșelăciune. – **Măguli** + suf. *-tură.*

MĂGURĂ, *măguri,* s. f. Deal mare izolat (tăiat de ape); *p. ext.* munte. ♦ Movilă. ♦ Pădure (situată pe un loc înalt). [Var.: (reg.) **măgulă** s. f.].

MĂGURÍCĂ, *măgurele,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *măgură.* – **Măgură** + suf. *-ică.*

MĂI interj. (Fam.) **1.** Cuvânt de adresare către una sau mai multe persoane de sex masculin, mai rar feminin, care marchează între vorbitori un raport de la egal la egal sau de la superior la inferior; bă. **2.** Cuvânt folosit pentru a exprima admirație; mirare, nedumerire; neîncredere; nemulțumire; ironie. [Var.: **mă** interj.] – Et. nec.

MĂICULEÁNĂ, *măiculene,* s. f. (Pop.) Măicuță (**1**). – **Maică** + suf. *-uleană.*

MĂICULÍȚĂ, *măiculițe,* s. f. (Pop.) Măicuță (**1**). – **Maică** + suf. *-uliță.*

MĂICUȘOÁRĂ, *măicușoare,* s. f. (Pop.) Măicuță (**1**). – **Maică** + suf. *-ușoară.*

MĂICÚȚĂ, *măicuțe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *maică* (**I 1**); măiculeană, măiculiță, măicușoară. **2.** Călugăriță; termen cu care se adresează cineva unei călugărițe. – **Maică** + suf. *-uță.*

MĂIESTRÉȘTE adv. (Înv.) Cu măiestrie; artisticește. – **Măiestru** + suf. *-ește.*

MĂIESTRÉȚ, -EÁȚĂ, *măiestreți, -e,* adj. (Înv.) **1.** (Despre oameni) Care face un lucru cu măiestrie (**1**); talentat. **2.** (Despre lucruri) Care este făcut cu măiestrie (**1**). – **Măiestru** + suf. *-eț.*

MĂIESTRÍ, *măiestresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A executa ceva cu (mare) îndemânare, cu artă. – Din **măiestru.**

MĂIESTRÍE, (2, 3) *măiestrii,* s. f. **1.** Pricepere, iscusință deosebită; talent, dibăcie, artă. **2.** (Înv.; concr.) Lucrare, operă, creație. ♦ Lucru care denotă iscusință sau meșteșug în execuție; unealtă, instrument, aparat ingenios. **3.** (Înv.) Meserie, meșteșug (care cere pricepere). – **Măiestru** + suf. *-ie.*

MĂIESTRÍT, -Ă, *măiestriți, -te,* adj. **1.** Lucrat cu măiestrie (**1**), cu meșteșug, cu artă; *p. ext.* frumos, minunat, desăvârșit. **2.** Măiestru (**1**). – V. **măiestri.**

MĂIÉSTRU, MĂIÁSTRĂ, *măieștri, măiestre,* adj. **1.** (Despre oameni) Iscusit, abil, ingenios. ♦ Măiestrit (**1**). **2.** (În basme) Înzestrat cu puteri magice; care demonstrează putere magică; (despre lucruri) efectuat prin puteri magice. ◊ *Pasăre măiastră* = pasăre din basme, înzestrată cu însușiri supranaturale. ♦ P. ext. Ca din basme; minunat; fermecat.

MĂIÚG, *măiuge,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *mai2.* ♦ Unealtă de lemn cu care se bate inul sau cânepa; măiuț. – **Mai**2 + suf. *-iug.*

MĂIÚȚ, *măiuțe,* s. n. (Pop.) Măiug. – **Mai**2 + suf. *-iuț.*

MĂJÁR, *májari,* s. m. (Înv. și reg.) Persoană care transporta pește sau care făcea negustorie cu pește; *p. ext.* pescar. [Var.: **mâjér** s. m.] – **Majă** + suf. *-ar.*

MĂJĂRÍT s. n. (Înv. și reg.) Negoț de pește. ♦ (În Evul Mediu; în Țara Românească și în Moldova) Dare plătită domniei de către cei care pescuiau în bălțile Dunării. – **Mâjar** + suf. *-it.*

MĂJÉR s. m. v. **mâjar.**

MĂLĂI, (**2**) *mălaie,* s. n. **1.** Făină de porumb. ♦ (Reg.) Făină de mei. **2.** Aliment preparat din făină de porumb, de mei sau de alte cereale, dospit și copt în cuptor; aliment preparat din făină de porumb frământată cu lapte (și cu zahăr). ◊ Expr. *Ți-a trăit traiul, și-a mâncat mălaiul* = a îmbătrânit; s-a învechit, s-a uzat. ◊ Compus: *mălai-mare* = om mâncăcios sau om bleg, lipsit de vlagă, prostănac. ♦ Turtă formată prin presarea depunerilor rămase după extragerea uleiului din semințele plantelor oleaginoase. **3.** (Reg.) Porumb; *p. restr.* boabe de porumb. **4.** (Reg.) Mei; *p. restr.* boabe de mei. **5.** (Bot.; reg.) Mătură. **6.** Compus: *mălaiul-cucului* = **a**) plantă erbacee cu flori brune, dispuse la vârful ramurilor; **b**) plantă erbacee cu frunze liniare și flori brune sau gălbui, dispuse în spice . [Pl. și: *mălaiuri*] – Et. nec.

MĂLĂIÁȘ, *mălăiașe,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *mălai.* – **Mălai** + suf. *-aș.*

MĂLĂIÉR, *mălăieri,* s. m. (Înv.) Persoană care se ocupa cu negoțul de mălai (**1**). ♦ Negustor ambulant care își purta marfa în căruță și care primea plata în natură. – **Mălai** + suf. *-ar.*

MĂLĂIÉȚ, -IÁȚĂ, *mălăieți, -e,* adj. **1.** (Despre fructe sau legume) Moale și sfărâmicios, făinos; prea copt. **2.** Fig. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de energie; moale; *p. ext.* prostănac, bleg. – **Mălai** + suf. *-eț.*

MĂLĂIȘTE, *mălăiști,* s. f. (Reg.) Loc cultivat cu porumb sau cu mei. – **Mălai** + suf. *-iște.*

MĂLÍGĂ s. f. v. **mămăligă.**

MĂLIGÚȚĂ s. f. v. **mămăliguță.**

MĂLÍN, *mălini,* s. m. **1.** Arbust decorativ din familia rozaceelor, cu flori albe mirositoare și cu fructe drupe mici, negre, din a cărui scoarță amară se prepară un medicament astringent . **2.** (Bot.; reg.) Liliac1. – Din **mălină** (derivat regresiv).

MĂLÍNĂ, *măline,* s. f. Fructul mălinului (**1**), după sferică de culoare neagră și cu gust amar, folosit în medicina populară.

MĂLURÁ, pers. 3 *mălurează,* vb. I. Refl. (Despre cereale) A se umple de mălură (**1**), a se înnegri din cauza mălurei, a se îmbolnăvi de mălură. – Din **mălură.**

MĂLURÁRE, *mălurări,* s. f. Faptul de *a se mălura.* [Var.: **măluríre** s. f.] – V. **mălura.**

MĂLURÁT, -Ă, *măluroți, -te,* adj. (Despre cereale) Atacat de mălură (**1**); măluros1. – V. **mălura.**

MĂLÚRĂ, *măluri,* s. f. **1.** Boală a grâului și a altor păioase, cauzată de unele specii de ciuperci care produc în boabe o pulbere neagră, formată din spori. **2.** Numele mai multor specii de ciuperci microscopice care trăiesc parazite pe grâu sau pe alte graminee și care produc mălura (**1**) . **3.** Boabe de cereale atinse de mălură (**1**); pulbere neagră din interiorul lor. **4.** (Bot.; pop.) Neghină. [Acc. și: *mălură*].

MĂLURÍCI s. m. Plantă erbacee cu rizom noduros, cu flori roz-purpurii și cu fructul o păstaie, care are la maturitate culoarea brună . – **Mălură** + suf. *-ici*.

MĂLURÍRE s. f. v. **mălurare.**

MĂLURÓS1, -OÁSĂ, *măluroși, -oase,* adj. Mălurat. – **Mălură** + suf. *-os*.

MĂLURÓS2, -OÁSĂ, *măluroși, -oase,* adj. Cu maluri abrupte, cu coaste repezi; râpos, priporos. – **Mal** + suf. *-os*.

MĂLUȘÓR, *mălușoare,* s. n. (Reg.) Măluț. – **Mal** + suf. *-ușor*.

MĂLUȚ, *măluțuri,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *mal;* mălușor. – **Mal** + suf. *-uț*.

MĂMĂLIGÁR, *mămăligari,* s. m. **1.** Persoană care mănâncă multă mămăligă. ♦ Epitet depreciativ folosit (în trecut) la adresa țăranilor. **2.** Epitet depreciativ pentru un om lipsit de personalitate și de energie. – **Mămăligă** + suf. *-ar*.

MĂMĂLÍGĂ, *mămăligi,* s. f. Aliment preparat din făină de porumb (mai rar de mei, hrișcă etc.) fiartă în apă. ◊ Expr. (Fam.) *A o pune de mămăligă* = a se afla sau a ajunge într-o situație dificilă, neplăcută; a o păți; a da greș. ♦ Epitet depreciativ dat unui om lipsit de energie și de inițiativă. [Var.: (reg.) **mălígă** s. f.] – Et. nec.

MĂMĂLIGÓI, *mămăligoaie,* s. n. **1.** (Rar) Augmentativ al lui *mămăligă.* **2.** (Reg.) Făcăleț. – **Mămăligă** + suf. *-oi*.

MĂMĂLIGÓS, -OÁSĂ, *mămăligoși, -oase,* adj. (Despre oameni; depr.) Lipsit de energie, de inițiativă; molâu, bleg. – **Mămăligă** + suf. *-os*.

MĂMĂLIGÚȚĂ, *mămăliguțe,* s. f. Diminutiv al lui *mămăligă.* [Var.: **mălígúță** s. f.] – **Mămăligă** + suf. *-uță*.

MĂMĂRÚȚĂ, *mămăruțe,* s. f. (Entom.; reg.) Buburuză. – Et. nec.

MĂMÍCĂ, *mămici,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *mamă;* mămiță, mămițică, mămucă, mămulică, mămuliță, mămușoară, mămuță. – **Mamă** + suf. *-ică*.

MĂMÍȚĂ, *mămițe,* s. f. (Fam.) Mămică. [Var.: **mamíță** s. f.] – **Mamă** + suf. *-iță*.

MĂMIȚÍCĂ s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *mămiță.* [Var.: **mamițícă** s. f.] – **Mămiță** + suf. *-ică*.

MĂMÓS, -OÁSĂ, *mămoși, -oase,* adj. (Fam.) **1.** (Despre copii) Care este extrem de atașat de mamă. **2.** (Despre oameni) Care este extrem de atașat de copiii săi; ocrotitor. – **Mamă** + suf. *-os*.

MĂMOȘÉNIE s. f. (Fam.) Atașament al unei ființe mămoase. – **Mămos** + suf. *-enie*.

MĂMÚCĂ, *mămuci,* s. f. (Reg.) Mămică. – **Mamă** + suf. *-ucă*.

MĂMUCÚȚĂ, *mămucuțe,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *mămucă*. – **Mămucă** + suf. *-uță*.

MĂMULÍCĂ, *mămulici,* s. f. (Reg.) Mămică. – **Mamă** + suf. *-ulică*.

MĂMULÍȚĂ, *mămulițe,* s. f. (Pop.) Mămică. – **Mamă** + suf. *-uliță*.

MĂMUȘOÁRĂ, *mămușoare,* s. f. (Pop.) Mămică. – **Mamă** + suf. *-ușoară*.

MĂMÚȚĂ, *mămuțe,* s. f. (Rar) Mămică. – **Mamă** + suf. *-uță*.

MĂNÁ, pers. 3 *mănează,* vb. I. Refl. (Despre plante și recolte) A căpăta mană (**2**); a se strica din cauza manei. – Din **mană.**

MĂNÁT, -Ă, *mănați, -te,* adj. (Despre plante și recolte) Atins de mană (**2**); stricat din cauza manei. – V. **măna.**

MĂNĂSTIOÁRĂ, *mănăstioare,* s. f. Diminutiv al lui *mănăstire.* [Pr.: *-sti-oa-*. – Var.: **mânăstioáră** s. f.] – **Mănăstire** + suf. *-oară*.

MĂNĂSTÍRE, *mănăstiri,* s. f. Așezământ religios în care trăiesc, potrivit unor reguli de viață austere și izolați de lume, călugări sau călugărițe; *p. restr.* ansamblu de clădiri care alcătuiesc un astfel de așezământ; lăcaș în care serviciul divin este oficiat de călugări. ◊ Expr. *A (se) duce* sau *a (se) închide, a intra, a trimite, a băga* etc. *la (o) mănăstire* = a (se) călugări. [Var.: **mânăstire,** (înv.) **monastíre** s. f.].

MĂNĂSTIRÉSC, -EÁSCĂ, *mănăstirești,* adj. Care aparține mănăstirii, privitor la mănăstire, de la mănăstire; *p. ext.* bisericesc, monastic. ♦ Cum se face sau cum există la mănăstire. [Var.: **mânăstirésc, -eáscă,** (înv.) **monastirésc, -eáscă** adj.] – **Mănăstire** + suf. *-esc*.

MĂNGĂLÁU, *măngălaie,* s. n. (Reg.) Obiect de lemn, lung (și dreptunghiular), cu suprafața ondulată, pe care se freacă rufele la spălat sau cu care se netezesc rufele de pânză groasă.

MĂNGĂLUÍ, *măngăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A freca sau a netezi rufele cu măngălăul.

MĂNÓS, -OÁSĂ, *mănoși, -oase,* adj. **1.** (Despre pământ) Care dă rod bogat; fertil, roditor. ♦ (Despre recolte) Îmbelșugat, bogat. **2.** (Despre vaci) Care dă lapte mult și bun. **3.** Fig. Care aduce câștig mare; rentabil, bănos. – **Mană** + suf. *-os*.

MĂNTĂLÚȚĂ, *măntăluțe,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *manta*. – **Manta** + suf. *-ăluță*.

MĂNUCHI s. n. v. **mănunchi.**

MĂNUNCHI, *mănunchiuri,* s. n. **1.** Cantitate de fire de grâu, de iarbă etc. care poate fi cuprinsă cu mâna; mână, mănușă (**2**). **2.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Buchet de flori. ♦ Legătură de mai multe obiecte de același fel, strânse laolaltă. **3.** Mâner (la unelte și arme), coadă, plăsea. [Pl. și: (rar, m.) *mănunchi.* – Var.: **mănúchi** s. n.].

MĂNUNCHIÁȘ, (**1**) *mănunchiașe,* s. n., (**2**) *mănunchiași,* s. m. **1.** S. n. Diminutiv al lui *mănunchi* (**1**). **2.** S. m. (Reg.) Persoană care umblă în urma secerătorului sau a cosașului și strânge în mănunchiuri păioasele. – **Mănunchi** + suf. *-aș*.

MĂNUNCHIULÉȚ, *mănunchiulețe,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *mănunchi*. – **Mănunchi** + suf. *-uleț*.

MĂNÚNT, -Ă, adj. v. **mărunt.**

MĂNUȘÁR, (**1**) *mănușari,* s. m., (**2**) *mănușare,* s. n. **1.** (Înv.) S. m. Persoană care confecționează mănuși (**1**); fabricant sau negustor de mănuși. **2.** S. n. Mănușă de protecție (folosită la manipularea unei bucăți de metal fierbinte). [Var.: (**1**) **mânușár** s. m.] – **Mănușă** + suf. *-ar*.

MĂNUȘĂ, *mănuși,* s. f. **1.** Obiect de îmbrăcăminte confecționat din lână, tricot, piele, cauciuc etc., care acoperă mâinile, protejându-le. ◊ Expr. *A umbla cu mănuși* = a avea o purtare plină de menajamente, de politețe, de îngăduință (față de cineva). *A arunca mănușa* = a provoca (pe cineva) la duel. *A ridica mănușa* = a primi provocarea la duel. **2.** (Pop.) Mănunchi (**1**). **3.** Toartă (la oale, vase, căni). ♦ P. gener. Parte a unui obiect care servește pentru a prinde, a apuca, a strânge. [Var.: **mânúșă** s. f.] – **Mână** + suf. *-ușă*.

MĂR1, *meri,* s. m. **1.** Pom din familia rozaceelor, cu frunze mari, ovale, păroase, cu flori albe-trandafirii și fructe globuloase, comestibile, bogate în vitamine . ◊ *Măr pădureț* = arbore din familia rozaceelor, cu ramuri spinoase și fructe mici, astringente . ◊ Expr. *De florile mărului* = fără rost, degeaba; fără un scop anumit. **2.** Compus: *mărul-lupului* = plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori galbene și fructe tari în formă de pară; remf; *măr-gutui* = gutui.

MĂR2, *mere,* s. n. **1.** Fruct al mărului1, de formă rotundă-turtită și de diferite culori. ◊ Compus: (reg.) *măr-gutuie* = gutuie. ♦ *Mărul discordiei* = cauza neînțelegerii sau dușmăniei dintre mai multe persoane. **2.** (În sintagma) *Mărul lui Adam* = proeminență a zgârciului tiroidian, vizibilă la bărbați în partea anterioară a gâtului; nodul gâtului.

MĂRÁR s. m. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferelor, cu frunze filiforme și cu flori galbene, folosită drept condiment . ◊ Expr. *A se băga în vorbă ca mărarul în ciorbă* sau (rar) *a se amesteca ca mărarul în bucate* = a participa nepoftit la o discuție.

MĂRĂCÍN s. m. v. **mărăcine.**

MĂRĂCINÁR, *mărăcinari,* s. m. Nume dat mai multor păsări călătoare mici, insectivore, cu penajul castaniu-închis și cu gâtul negru, care trăiesc prin mărăcinișuri, în apropierea apelor . – **Mărăcine** + suf. *-ar*.

MĂRĂCINÁȘ, *mărăcinași,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *mărăcine.* – **Mărăcine** + suf. *-aș*.

MĂRĂCÍNĂ s. f. v. **mărăcine.**

MĂRĂCÍNE, *mărăcini,* s. m. Nume generic dat unor plante a căror tulpină este acoperită cu spini; fructul țepos al unor asemenea plante; *p. restr.* ghimpe, țepă, spin (al acestor plante). ◊ Expr. *A sta (ca) pe mărăcini* = a fi nerăbdător, a nu-și găsi astâmpăr. *A trăi ca pe mărăcini* = a trăi rău. ♦ (Mai ales la pl.) Mărăciniș. [Var.: **mărăcín** s. m., **mărăcínă** s. f.].

MĂRĂCINÉT, *mărăcineturi,* s. n. (Rar) Mărăciniș. – **Mărăcine** + suf. *-et*.

MĂRĂCINÍȘ, *mărăcinișuri,* s. n. Desiș de mărăcini, loc acoperit cu mărăcini; mărăcinet. – **Mărăcine** + suf. *-iș*.

MĂRĂCINÍT, -Ă, *mărăciniți, -te,* adj. Mărăcinos. – Din **mărăcine.**

MĂRĂCINÓS, -OÁSĂ, *mărăcinoși, -oase,* adj. Plin de mărăcini, mărăcinit, spinos, ghimpos. – **Mărăcine** + suf. *-os*.

MĂRĂRÁȘ s. m. **1.** Diminutiv al lui *mărar.* **2.** Plantă erbacee acvatică din familia umbeliferelor, cu tulpina ramificată și cu flori albe, foarte asemănătoare cu mărarul; chimion-de-apă (sau -de-baltă) . – **Mărar** + suf. *-aș*.

MĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *măreți, -e,* adj. **1.** Care trezește admirație, care se impune prin calități deosebite, excepționale; grandios, impunător, falnic, maiestuos, fastuos. **2.** (Înv. și reg.) Mândru, semeț; îngâmfat, trufaș, orgolios. – **Mări**1 + suf. *-eț*.

MĂREȚÍE s. f. **1.** Faptul de a fi măreț; ansamblu de calități care trezesc admirație și respect; grandoare, splendoare, fast1. **2.** (Înv. și reg.) Mândrie, semeție, trufie. – **Măreț** + suf. *-ie*.

MĂRFÁR, *mărfare,* s. n. Tren de marfă. [Var.: **marfár** s. n.] – **Marfă** + suf. *-ar*.

MĂRFȘOÁRĂ s. f. v. **mărfușoară.**

MĂRFUȘOÁRĂ, *mărfușoare,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *marfă.* [Var.: **mărfșoáră** s. f.] – **Marfă** + suf. *-ușoară*.

MĂRGĂRÉLE s. f. pl. (Rar) Mărgăritărele, perle mici. – Cf. mărgăritărel.

MĂRGĂRÍ, *mărgăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.; în urări) A prospera, a înflori. – Din **mărgărit**1 (derivat regresiv).

MĂRGĂRÍT1, (**1**) *mărgărite,* s. n., (**2**) s. m. (Înv. și pop.) **1.** S. n. Mărgăritar (**1**). **2.** S. m. Lăcrămioară. [Var.: (**2**) **mărgărínt** s. m.].

MĂRGĂRÍT2,-Ă, *mărgăriți, -te,* adj. (Pop.; despre pomi) Înflorit. -V.**mărgări.**

MĂRGĂRITÁR, (1, 2) *mărgăritare,* s. n., (**3**) *mărgăritari,* s. m. **1.** S. n. Boabă rotundă și tare de culoare albă-strălucitoare cu reflexe sidefii, care se formează în corpul unor scoici și care se utilizează ca podoabă de preț; perlă, mărgărit1. ◊ Loc. adj. *De mărgăritar* = împodobit, bătut, incrustat cu mărgăritare (**1**). **2.** S. m. (Bot.) Lăcrămioară, cerceluș (**2**). **3.** S. m. Numele unei specii de vâsc care crește numai pe stejari, cu fructe în formă de bobițe galbene; vâsc-de-stejar .

MĂRGĂRÍȚĂ, *mărgărite,* s. f. (Bot.; pop.) Margaretă.

MĂRGĂRITĂRÁȘ, *mărgăritărașe,* s. n. (Rar) Mărgăritărel (**1**). – **Mărgăritar** + suf. *-aș*.

MĂRGĂRITĂRÉL, (**1**) *mărgăritărele,* s. n., (**2**) *mărgăritărei,* s. m. **1.** S. n. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *mărgăritar* (**1**); mărgărităraș. **2.** S. m. (Bot.; la pl.) Lăcrămioare. – **Mărgăritar** + suf. *-el*.

MĂRGEÁ, -ÍCĂ, *mărgele,* s. f. **1.** Boabă (mică) de sticlă, de piatră etc., de forme și culori diferite (înșirată pe ață, cusută pe un veșmânt etc.), folosită ca podoabă; (la pl.) șirag format din asemenea obiecte. **2.** (La pl.) Protuberanțe ale pielii de pe capul și gâtul curcanului. **3.** (În forma *mărgică*) Nume dat mai multor plante erbacee din familia gramineelor, cu flori mici, dispuse câte una sau două în vârful unor spiculețe . – Din **mărgică:** cu schimbare de suf.

MĂRGELÁT, -Ă, *mărgelați, -te,* adj. (Rar) Împodobit cu mărgele (**1**). ♦ (Despre animale) Care are la gât niște protuberanțe în formă de mărgele (**1**). – **Mărgea** + suf. *-at*.

MĂRGELÚȘĂ, *mărgelușe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *mărgea* (**1**); mărgeluță. **2.** Plantă erbacee mică, cu flori albe, albastre sau trandafirii . – **Mărgea** + suf. *-ușă*.

MĂRGELÚȚĂ, *mărgeluțe,* s. f. Mărgelușă (**1**). – **Mărgea** + suf. *-uță*.

MĂRGHÍLĂ, *mărghile,* s. f. (Reg.) Loc mlăștinos; mocirlă, baltă. [Acc. și: *mărghilă*] – Et. nec.

MĂRGINÁȘ, -Ă, *mărginași, -e,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care se află la margine, la hotar, la extremitate; periferic, lăturalnic, limitrof. **2.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care locuiește, care se află la marginea unei așezări omenești, a unui teritoriu etc.; mărginean. – **Margine** + suf. *-aș*.

MĂRGINEÁN, -Ă, *mărgineni, -e,* adj., s. m. și f. (Înv. și reg.) Mărginaș (**2**). – **Margine** + suf. *-ean*.

MĂRGINÍ, *mărginesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A forma limitele, marginile unui lucru, unei suprafețe etc.; a contura un lucru, o suprafață, a încadra, a delimita. ♦ A stabili anumite limite. ♦ Refl. recipr. A se învecina cu..., a avea hotar comun cu **2.** Tranz. și refl. A (se) limita, a (se) reduce, a (se) restrânge, a (se) rezuma. **3.** Tranz. (Înv.) A ține sub pază, a fixa cuiva domiciliu forțat; a închide. – Din **margine.**

MĂRGINÍRE, *mărginiri,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) mărgini* și rezultatul ei. **2.** Fig. Posibilitate redusă de înțelegere, de intuiție; îngustime spirituală, mediocritate (în gândire, în concepții); prostie. – V. **mărgini.**

MĂRGINÍT, -Ă, *mărginiți, -te,* adj. **1.** Limitat, redus. **2.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de inteligență; limitat, redus, prost; (despre calități intelectuale, sufletești etc.) lipsit de agerime, de profunzime. – V. **mărgini.**

MĂRGINÚȚĂ, *mărginuțe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *margine;* mărgioară. – **Margine** + suf. *-uță*.

MĂRGIOÁRĂ, *mărgioare,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *margine;* mărginuță. [Pr.: *-gi-oa-*] – **Margine** + suf. *-ioară*.

MĂRÍ1, *măresc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A crește sau a face să crească în dimensiuni, în număr, în cantitate etc.; a spori sau a face să sporească, a (se) înmulți. ♦ Refl. A crește în vârstă, a se face mai mare. **2.** Tranz. A crește, a ridica (valoarea, prețul). **3.** Tranz. și refl. A (se) intensifica, a (se) dezvolta. **4.** Tranz. și refl. A (se) prelungi în timp. **5.** Tranz. A da cinstea, considerația cuvenită; a

stima, a prețui, a slăvi, a preamări pe cineva sau ceva. **6.** Refl. (Înv. și pop.) A se îngâmfa, a se făli, a se mândri. – Din **mare**1.

MĂRI2 interj. v. **măre.**

MĂRICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *măricei, -ele,* adj. Mărișor. – **Mare**1 + suf. *-icel.* – **Măricică:** cu schimbare de suf.

MĂRÍE, *mării,* s. f. (Înv.) **1.** (Urmat de un adj. pos. sau de un pron. pers.) Termen de reverență la adresa unui monarh, a unui domnitor, a unui boier etc.; înălțime, domnie, maiestate. **2.** Situație înaltă, rang, demnitate, putere. ♦ Slavă, onoare, cinste, glorie. **3.** Îngâmfare, trufie, mândrie, fală. – **Mare**1 + suf. *-ie.*

MĂRÍME, *mărimi,* s. f. **1.** Însușirea de a fi mare1; întindere, dimensiune, cantitate, volum. ♦ Talie, statură. ♦ Proporție, valoare. ♦ Importanță, însemnătate, gravitate. **2.** Durată. **3.** Strălucire, grandoare; glorie, faimă. ♦ Loc de frunte într-o anumită ierarhie; funcție sau situație înaltă, rang, demnitate; (concr.) persoană care deține un rol important în ierarhia socială; demnitar, fruntaș. **4.** (Înv.) Noblețe sufletească, mărinimie. **5.** (Înv.) Mândrie, aroganță, trufie. – **Mare**1 + suf. *-ime.*

MĂRINIMÍE s. f. Bunăvoință, înțelegere, bunătate, generozitate. ♦ (Înv.) Bărbăție, curaj. – **Mare**1 **+ inimă** + suf. *-ie.*

MĂRINIMÓS, -OÁSĂ, *mărinimoși, -oase,* adj. Care este plin de mărinimie, de înțelegere, de bunătate; generos. – **Mare**1 **+ inimos.**

MĂRÍRE, *măriri,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) mări1* și rezultatul ei; mărit3. ♦ Loc de frunte într-o anumită ierarhie (socială); rang, demnitate; (concr.) persoană care ocupă o funcție înaltă în ierarhia socială; fruntaș, demnitar. ♦ Glorie, strălucire, splendoare. ♦ Putere, autoritate, tărie. **2.** (Înv.) Mărie (**1**). – V. **mări**1.

MĂRIȘÓR, -OÁRĂ, *mărișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *mare1;* măricel, măruț. – **Mare**1 + suf. *-işor.*

MĂRÍȚ1, *măriți,* s. m. (Înv. și reg.) Soț; mire.

MĂRÍT2 s. n. (Pop.) Măritat1. ◊ Loc. adj. *De mărit* = (despre fete) bună de măritat. ◊ Expr. *A-și face de mărit* = a face vrăji pentru a se mărita. – Din **mărita** (derivat regresiv).

MĂRÍȚ3 s. n. Faptul de *a (se) mări1;* mărire. – V. **mări**1.

MĂRÍT4, *-Ă, măriți, -te,* adj. **1.** Devenit mai mare1; crescut. ♦ (Despre ochi) Care este larg deschis; lărgit. **2.** Slăvit, măreț, înălțat, glorios; cinstit. ♦ Vestit, celebru, ilustru, nobil. – V. **mări**1.

MĂRITÁ, *mărít,* vb. I. **1.** Refl. (Despre femei) A se căsători. ♦ Tranz. A da o fată în căsătorie. ◊ Compus: (Bot.) *mărită-mă-mamă* s. f. = rujă-galbenă. **2.** Tranz. (Fam.) A vinde cu un preț derizoriu un lucru nefolositor sau de proastă calitate, a se descotorosi de ceva.

MĂRITÁRE s. f. Măritat1. – V. **mărita.**

MĂRITÁT1 s. n. Faptul de *a (se) mărita;* măritiș, măritare, mărit2. ◊ Loc. adj. *De măritat* = (despre o fată) de vârstă potrivită pentru căsătorie; nubilă. – V**. mărita.**

MĂRITÁȚ2**, -Ă,** *măritați, -te,* adj. (Despre femei) Căsătorită. ♦ (Reg.; despre bărbați) Care se stabilește prin căsătorie în casa soției. – V. **mărita.**

MĂRITÍȘ, *măritișuri,* s. n. Măritat1. – **Mărita** + suf. *-iș.*

MĂRITÓR, -OÁRE, *măritori, -oare,* adj. Care mărește. – **Mări**1 + suf. *-tor.*

MĂRIÚȚĂ, *măriuțe,* s. f. **1.** (Entom.; reg.) Buburuză. **2.** Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *-ri-u-*] – Cf. n. pr. Măriuța.

MĂRMURÁR, *mărmurari,* s. m. Meșter care lucrează marmura. – **Marmură** + suf. *-ar.*

MĂRMURÍ, *mărmuresc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Reg.) A lucra ceva în marmură. **2.** Intranz. Fig. (Înv. și pop.) A înmărmuri, a încremeni (de frică, groază). – Din **marmură.**

MĂRMURÍRE, *mărmuriri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a mărmuri* și rezultatul ei. – V. **mărmuri.**

MĂRMURÍT, -Ă, *mărmuriți, -te,* adj. **1.** (Înv. și pop.) Lucrat în marmură; sculptat. **2.** Fig. Înmărmurit. ♦ (Despre obiecte) Neclintit, nemișcat. – V. **mărmuri.**

MĂRÓI, -OÁIE, *măroi, -oaie,* adj. (Reg.) Augmentativ al lui mare1. – **Mare** + suf. *-oi.*

MĂRȘĂLUÍ, *mărșăluiesc,* vb. IV. Intranz. A se deplasa în marș; a mărșui. ♦ (Fam.) A face un drum lung, obositor. – **Marș** + suf. *-ălui.*

MĂRȘĂLUÍRE, *mărșăluiri,* s. f. (Înv.) Acțiunea de *a mărșălui.* – V. **mărșălui.**

MĂRȘUÍ, *mărșuiesc,* vb. IV. Intranz. A mărșălui. – **Marș** + suf. *-ui.*

MĂRTURÍE, *mărturii,* s. f. **1.** Declarație făcută de o persoană pentru a adeveri un lucru sau pentru a-și susține părerile. ♦ Spec. Depoziție făcută de un martor în fața unei instanțe judecătorești. ◊ Expr. *A sta* (sau *a fi) mărturie* = a se afla de față, a fi martor. **2.** Dovadă, atestare; semn, probă, indiciu. – **Martur** + suf. *-ie.*

MĂRTURISÁNIE, *mărturisanii,* s. f. (Înv.) Spovedanie. – **Mărturisi** + suf. *-anie.*

MĂRTURISÍ, *mărturisesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A declara, a relata, a spune, a susține. ♦ Spec. A face o depoziție în fața unei instanțe. ♦ (Înv.) A propovădui, a predica o credință, o învățătură morală. **2.** Intranz. și tranz. A dovedi, a adeveri, a proba. **3.** Tranz. A recunoaște (ca adevărat); a admite, a accepta. **4.** Tranz. A spune deschis, a da pe față, a arăta fără ocol. **5.** Tranz. și refl. A (se) destăinui. ♦ Refl. A se spovedi. ♦ Tranz. (Despre duhovnici) A primi spovedania cuiva; a spovedi.

MĂRTURISÍRE, *mărturisiri,* s. f. Faptul de *a (se) mărturisi;* mărturie. **1.** Afirmare, susținere. ♦ Spec. Declarație făcută de o persoană în fața unui organ de jurisdicție despre faptele pe care le-a săvârșit. **2.** Destăinuire, confidență. **3.** Spovedanie. – V. **mărturisi.**

MĂRTURISÍT, -Ă, *mărturisiți, -te,* adj. Care este declarat, relatat; care este spus deschis, pe față. – V. **mărturisi.**

MĂRTURISITÓR, -OÁRE, *mărturisitori, -oare,* s. m., adj. **1.** S. m. (Înv.) Persoană care arată, susține, probează ceva; *spec.* persoană care depune o mărturie în fața unei instanțe; martor. ♦ Duhovnic, confesor. **2.** Adj. Doveditor, probant. – **Mărturisi** + suf. *-tor.*

MĂRȚÁNĂ, *mărțane,* s. f. (Pop.) Iapă slabă, bătrână; mârțoagă, gloabă.

MĂRȚIȘÓR, (**1**) *mărțișoare,* s. n., (**3, 4**) *mărțișori,* s. m. **1.** S. n. Mic obiect de podoabă legat de un fir împletit, roșu cu alb, care se oferă în dar ca semn al sosirii primăverii, mai ales femeilor și fetelor, la 1 martie; mart2. **2.** S. m. (Pop.) Martie. **3.** S. m. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu frunzele crestate adânc și cu flori galbene . **4.** S. m. (Bot., reg.) Ament (de salcie, de răchită etc.). – **Mart**2 + suf. *-işor.*

MĂRÚNT, -Ă, *mărunți, -te,* adj. **1.** De dimensiuni, de proporții reduse; (foarte mic). ♦ Cu elemente componente foarte mici; fin. ♦ (Adesea adverbial) Tăiat, sfărâmat, rupt în bucăți de dimensiuni reduse. ♦ (Despre scris) Cu litere foarte mici. ♦ (Despre ploaie, burniță etc.) Cu stropi sau fulgi mici și deși. **2.** (Despre bani; adesea substantivat) Cu monede divizionare de valoare mică. **3.** De înălțime, de statură mică; scund, mic. ♦ Scurt. **4.** (Despre mers) Cu pași mici (și grăbiți). ♦ (Substantivat, f. art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. **5.** (Despre ființe) Care este de vârstă fragedă, abia născut sau de câțiva ani; care este nevârstnic. **6.** Fig. Care are o importanță, o valoare redusă; mic, neînsemnat. ◊ Expr. *Multe și mărunte* = lucruri de tot felul. ♦ Care se află pe o treaptă inferioară într-o ierarhie; de rând. **7.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de înțelegere, de generozitate, care dovedește orizont limitat. [Var.: (pop.) **mănúnt, -ă** adj.].

MĂRUNTÁIE s. n. pl. Totalitatea organelor interne la animale și la om; *p. restr.* organele interne aflate în cavitatea abdominală. ◊ Spec. Totalitatea organelor interne comestibile ale animalelor. [Pr.: *-ta-ie*].

MĂRUNȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *mărunței, -ele,* adj. Diminutiv al lui *mărunt.* ♦ (Substantivat, m. art.) Dans popular românesc din Bihor, cu mișcare rapidă, executat în perechi; melodie după care se execută acest dans. – **Mărunt** + suf. *-el, -ea, -ică.*

MĂRUNȚÍ, *mărunțesc,* vb. IV. Tranz. A tăia, a fărâmița, a rupe, a împărți, a sfărâma în bucăți mici; a pisa. ◊ Loc. adv. *Pe mărunțite* = cu mișcări scurte și repezi. – Din **mărunt.**

MĂRUNȚÍME, *mărunțimi,* s. f. (Rar) Însușire a ceea ce este mărunt sau neînsemnat; (concr.) ceea ce este de vârstă fragedă, tânăr, nevârstnic. ♦ (Concr.) Lucru fără valoare, neînsemnat. – **Mărunt** + suf. *-ime.*

MĂRUNȚÍRE, *mărunțiri,* s. f. Acțiunea de *a mărunți.* – V. **mărunți.**

MĂRUNȚÍȘ, *mărunțișuri,* s. n. **1.** Lucru mărunt, fără valoare; (la pl.) obiecte și materiale accesorii (ace, ață, nasturi etc.); mărunțuș. ♦ Vânat format din animale mici. **2**. Fig. (La pl.) Fapte lipsite de importanță; nimicuri, fleacuri. **3.** (Cu sens colectiv) Monede (de metal) de valoare mică. **4.** (Înv.; în loc. adv.) *Cu mărunțișul* = în cantitate mică, cu bucata, în detaliu, cu amănuntul. – **Mărunt** + suf. *-iș.*

MĂRUNȚIȘÁR, *mărunțișari,* s. m. (Înv.) Negustor de mărunțișuri. – **Mărunțiș** + suf. *-ar.*

MĂRUNȚÍT s. n. Faptul de *a mărunți.* – V. **mărunți.**

MĂRUNȚÚȘ, *mărunțușuri,* s. n. (Înv. și pop.) Mărunțiș. – **Mărunt** + suf. *-uș.*

MĂRÚȚ, -Ă, *mărunți, -e,* adj. (Pop.) Mărișor. – **Mare**1 + suf. *-uț.*

MĂSĂI, *măsaie,* s. n. (Reg.) Față de masă. ♦ Șervet, prosop; *spec.* ștergar pentru împodobit pereții în casele țărănești. – **Masă**2 + suf. *-ai.*

MĂSÁR, (**1**) *măsari,* s. m., (**2**) *măsare,* s. n. (Reg.) **1.** S. m. Tâmplar, dulgher. **2.** S. n. Față de masă. – **Masă**2 + suf. *-ar.*

MĂSĂLÁR s. m. Numele popular al lunii august. – Et. nec.

MĂSĂRÍȚĂ, *măsărițe,* s. f. (Reg.) Față de masă. – **Masă**2 + suf. *-ăriță.*

MĂSCÁRĂ, *măscări,* s. f. (Pop. și fam.; mai ales la pl.) Faptă sau vorbă necuviincioasă, nerușinată; ocară; obscenitate. ◊ Expr. *A face de măscară* = a face de râs. – Din **măscări** (derivat regresiv).

MĂSCĂREÁLĂ, *măscăreli,* s. f. (Reg.) Batjocură, ocară. – **Măscări** + suf. *-eală.*

MĂSCĂRÍ, *măscăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A certa, a ocărî, folosind vorbe urâte; a batjocori. ♦ Fig. A înjosi, a pângări o idee, un sentiment. – Din **mascara.**

MĂSCĂRÍCI, *măscărici,* s. m. Actor de comedie în teatrul popular (de circ, de bâlci etc.), care execută și numere de acrobație, muzicale, de dresură etc. ♦ Epitet depreciativ pentru un om neserios, ridicol. – **Măscări** + suf. *-ici.*

MĂSCĂRICIÚNE, *măscăriciuni,* s. f. (Înv.) Vorbă, gest, purtare tri vială; măscărie. – **Măscări** + suf. *-ciune.*

MĂSCĂRÍE, *măscării,* s. f. (Înv.) Măscăriciune. – **Măscări** + suf. *-ie.*

MĂSCUÍ, *măscuiesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se masca. – **Mască** + suf. *-ui.*

MĂSCUÍT, -Ă, *măscuiți, -te,* adj. (Înv.) Mascat. – V. **măscui.**

MĂSEÁ, *măsele,* s. f. **1.** Fiecare dintre dinții mari (terminați cu o suprafață plată) fixați în partea posterioară a maxilarelor, după canini, la om și la unele animale, servind la zdrobirea și la măcinarea alimentelor; molar1. ◊ *Măsea de minte* = fiecare dintre cele patru măsele care apar la sfârșitul adolescenței. ◊ *N-ajunge nici pe o măsea* = e foarte puțin, insuficient. *A nu avea ce pune* (sau *a nu ajunge) (nici) pe o măsea* sau *nici cât (să) pui pe o măsea* = a avea foarte puțin (de mâncare). **2.** Compus: (Bot.) *măseaua-ciutei* = mică plantă erbacee din familia liliaceelor, cu flori roșii, cu frunze pătate roșu-brun . **3.** Nume dat mai multor obiecte sau părți de obiecte asemănătoare, ca formă sau ca funcție, cu măseaua (**1**) (la roata morii, la grindeiul de la piuă, la grapă, leucă, tălpile saniei, bocanci etc.).

MĂSELÁR, *măselari,* s. m. (Reg.) **1.** (Bot.) Măselariță. **2.** Nume dat diferitelor părți ale unor obiecte sau unelte. – Din **măsea** + suf. *-ar.*

MĂSELÁRIȚĂ, *măselariță,* s. f. Plantă medicinală toxică din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă și cu flori galbene cu nervuri violete, din care se extrage atropina; sunătoare, măselar, nebunariță . – **Măsea** + suf. *-ariță.*

MĂSELÁT, *măselați,* adj. (Reg.; despre porumb) Cu bobul mare și alb. – Din **măsea.**

MĂSELÚȚĂ, *măseluțe,* s. f. Diminutiv al lui *măsea.* – **Măsele** (pl. lui *măsea)* + suf. *-uță.*

MĂSLÍN, *măslini,* s. m. **1.** Arbore fructifer cu frunze persistente, lanceolate, de culoare verde-deschis pe partea superioară și albă-argintie pe partea inferioară, pieloase, lucioase, și cu fructe ovoide, brune-verzui, cultivat mai mult în regiunile mediteraneene pentru lemnul și mai ales pentru fructele lui, bogate în ulei. **2.** Ramură de măslin (**1**), simbol al păcii. – Din **măslină** (derivat regresiv).

MĂSLINÁR, *măslinari,* s. m. (Înv.) Negustor de măsline. – **Măslină** + suf. *-ar.*

MĂSLÍNĂ, *măsline,* s. f. Fructul măslinului (**1**), comestibil, de culoare brună-verzuie, foarte bogat în ulei; olivă.

MĂSLINÍU, -ÍE, *măslinii,* adj. (Despre fața sau pielea oamenilor) De culoarea măslinei (**1**); galben-verzui bătând în negru. – **Măslină** + suf. *-iu.*

MĂSOÁIE s. f. v. **măsoi.**

MĂSÓI, *măsoaie,* s. n. (Rar) Augmentativ al lui *masă2.* ♦ (Reg.) Față de masă. [Var.: **măsoáie** s. f.] – **Masă**2 + suf. *-oi.*

MĂSÓRIȘTE, *măsorişti,* s. f. (Înv.) Măsurare, măsurătoare. – **Măsura** + suf. *-işte.*

MĂSURÁ, *măsór,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A determina cu instrumente sau aparate de măsură, etaloane etc. valoarea unei mărimi (lungime, masă, greutate, tensiune etc.); a lua măsura; *spec.* a cântări. **2.** A evalua, a aprecia valoarea, mărimea. **3.** A străbate (pe jos), a parcurge de la un capăt la altul un spațiu, o distanță. **4.** A cuprinde cu ochii, a cerceta cu privirea o distanță, un loc; a scruta. ♦ A privi pe cineva cu atenție; a privi disprețuitor sau amenințător. **II.** Fig. **1.** Tranz. A cântări, a modera, a înfrâna cuvintele, gesturile, manifestările etc. **2.** Refl. și tranz. A (se) compara cu cineva din punctul de vedere al forței fizice, intelectuale etc. – (după *masă*1).

MĂSURÁRE, *măsurări,* s. f. Acțiunea de *a (se) măsura;* determinare a valorii unei mărimi; măsură (**I, 1**), măsurătoare, măsurat1. – V. **măsura.**

MĂSURÁT1 s. n. Măsurare. – V. **măsura.**

MĂSURÁȚ2**, -Ă,** *măsurați, -te,* adj. **1.** (Despre corpuri, fenomene, dimensiuni) Determinat, evaluat. **2.** Limitat; mărginit. **3.** Fig. Moderat, cumpătat, cu măsură. ♦ (Despre pași, mers etc.) Domol, tacticos. – V. **măsura.**

MĂSÚRĂ, *măsuri,* s. f. **I. 1.** Valoare a unei mărimi, determinată prin raportare la o unitate dată; măsurare, determinare. ◊ Loc. adj. și adv. *După* (sau *pe) măsură* = (despre îmbrăcăminte sau încălțăminte) potrivit cu dimensiunile corpului; după dimensiuni potrivite. *De o măsură* = deopotrivă, la fel, egal. ◊ Loc. adv. *În mare măsură* = în mare parte, în mare cantitate, mult. *În mică măsură* = într-o proporție neînsemnată. *În egală măsură* = la fel, în mod egal. ◊ Loc. vb. *A lua măsură* = a măsura diferite dimensiuni (ale cuiva) în vederea confecționării unor haine, ghete etc. **2.** Unitate convențională pentru măsurarea dimensiunilor, cantităților, volumelor etc.; vas, aparat etc. care reprezintă această unitate convențională. ◊ Loc. adv. *Cu aceeași măsură* = în același fel. **3.** Cantitate determinată, întindere limitată. **II.** Fig. **1.** Capacitate; valoare, putere, grad. ◊ Expr. *A fi în măsură (să...)* = a fi în stare, a avea posibilitatea, calitatea de a face, de a realiza (ceva). *A-și da măsura* = a-și manifesta talentul, priceperea în realizări concrete, a arăta totalitatea resurselor de care dispune, a dovedi că este capabil să facă, să realizeze ceva. **2.** Limită, punct extrem până la care se poate concepe, admite sau până la care este posibil ceva; moderație, cumpătare, înfrânare. ◊ Loc. adv. *Fără (de) măsură* = din cale-afară, nemăsurat, exagerat, excesiv. *Peste măsură* = mai mult decât trebuie, exagerat, excesiv. *Cu măsură* = în limite acceptabile, moderat, chibzuit.- V. **măsura.**

MĂSURĂTOÁRE, *măsurători,* s. f. Măsurare, determinare. – **Măsurat**1 + suf. *-oare.*

MĂSURĂTÓR, -OÁRE, *măsurători, -oare,* adj., s. m. și f., s. n. **1.** Adj. (Rar) Care măsoară; cu care se măsoară. **2.** S. m. și f. Persoană care măsoară ceva; *spec.* lucrător care efectuează operații de măsurare. ◊ (Pop.) *Măsurător de pământ* = inginer hotarnic. **3.** S. n. Nume dat unor obiecte care servesc la măsurat. ♦ Compas sau instrument folosit pentru a măsura sau a verifica dimensiunile interioare sau exterioare ale unui obiect. – **Măsura** + suf. *-ător.*

MĂSÚȚĂ, *măsuțe,* s. f. Diminutiv al lui *masă2;* mescioară, mesișoară. ◊ *Măsuță de noapte* = noptieră. [Var.: **mesúță** s. f.] – **Masă**2 + suf. *-uță.*

MĂȘCÁT, -Ă, *măscați, -te,* adj. (Pop.; despre cereale) Cu bobul mare, bombat, plin. ♦ Mare, gros. [Var.: **mașcát, -ă** adj.] – Din **măciucat.**

MĂTÁSE, (**2**) *mătăsuri,* s. f. **1.** Fibră textilă de mătase naturală prelucrată (fir depănat de pe gogoșile viermilor- de- mătase). Țesătură fină, cu desime mare și greutate mică, executată din astfel de fibre vegetale. **2.** Varietate de țesături din aceste fibre. ◊ Loc. adj. *De mătase* = mătăsos, lucios, moale. ◊ Ață de mătase (**1**). **3.** (Bot.; cu sens colectiv) Fire subțiri, cafenii-gălbui, care învelesc știuletele porumbului și care ies din pănuși în formă de smoc. **4.** Compuse: (Bot.) *mătasea-broaștei* = denumire dată unor alge verzi, filamentoase, care formează mase plutitoare la suprafața apelor dulci stătătoare; *mătasea-bradului* = mătreață-de-arbori. [Pr.: (reg.) *mătasă*].

MĂTĂCÍNĂ, *mătăcine,* s. f. Numele a două plante erbacee aromatice: **a**) plantă meliferă, cu frunze lanceolate și cu flori albastre sau albe, cultivată ca plantă ornamentală și pentru florile ei bogate în nectar *(Dracocephalum moldavica);* **b**) roiniță2. [Var.: **mătăciúne** s. f.].

MĂTĂCIÚNE s. f. v. **mătăcină.**

MĂTĂHÁI, *mătăhăiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Reg.) A (se) mișca greoi de colo până colo; a (se) clătina, a (se) împletici. – Et. nec.

MĂTĂHÁLOS, -OÁSĂ, *mătăhăloși, -oase,* adj. Mare și greoi (ca o matahală); diform. ♦ Fig. (Despre gesturi, atitudini, mișcări) Lipsit de suplețe, greoi. – **Matahală** + suf. *-os.*

MĂTĂHÚIE, *mătăhui,* s. f. (Reg.) Matahală.

MĂTĂLÍCĂ pron. pers. (Reg. și fam.) Diminutiv al lui *matale.* [Var.: (reg.) **tălícă** pron. pers.] – **Matale** + suf. *-ică.*

MĂTĂLÚȚĂ pron. pers. (Reg. și fam.) Diminutiv al lui *matale.* – **Matale** + suf. *-uță.*

MĂTĂSÁR, -Ă, *mătăsari, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. (Înv.) Persoană care lucra sau vindea mătase (**1**). **2.** S. m. Pasăre din nordul Europei (care petrece iarna la noi), de culoare sură-roșietică, cu aripile și gâtul negre cu pete roșii și cu un moț de pene în creștetul capului . **3.** Adj. (Reg.) Care produce mătase (**1**). – **Mătase** + suf. *-ar.*

MĂTĂSĂRÍE1, (**2**) *mătăsării,* s. f. **1.** Cantitate (mare) de mătăsuri. **2.** (Înv.) Țesătură de mătase; produs confecționat din această țesătură. – **Mătase** + suf. *-ărie.*

MĂTĂSĂRÍE2, (**1**) *mătăsării,* s. f. **1.** Fabrică de mătăsuri. ♦ Industrie, comerț de mătăsuri. **2.** Meseria mătăsarului (**1**). – **Mătăsar** + suf. *-ie.*

MĂTĂSÍCĂ s. f. Țesătură subțire de mătase vegetală amestecată cu bumbac. – **Mătase** + suf. *-ică.*

MĂTĂSÓS, -OÁSĂ, *mătăsoși, -oase,* adj. Moale, neted și lucios ca mătasea (**1**). – **Mătase** + suf. *-os.*

MĂTĂÚZ, *mătăuze,* s. n. Mănunchi de busuioc, cu care preotul stropește cu agheasmă; sfeștoc, pămătuf. ♦ (Reg.) Bețigaș la capătul căruia se află un ghemotoc de cârpe sau de câlți și care are diverse utilizări. – Et. nec.

MĂTCĂLĂU s. m. (Reg.) Sărbătoare populară care se ține într-una din zilele de după Paște, când băieții și fetele se adună pentru a schimba între ei ouă roșii și a se prinde frați sau surori de cruce. [Var.: **mâtcălău** s. m.].

MĂTRĂGÚNĂ, *mătrăgune,* s. f. Plantă erbacee otrăvitoare din familia solanaceelor, cu flori brune-violete care conțin atropină și cu fructe negre, lucitoare, folosită în medicină pentru proprietățile ei antiseptice și cardiace; beladonă, doamna-codrului, doamnă-mare . ◊ Expr. *Parcă i-a dat cineva* (sau *a mâncat) mătrăgună* = parcă e nebun.

MĂTREÁȚĂ s. f. **I.** Particele de epidermă de culoare albicioasă, care se desprind de pe pielea capului. **II. 1.** (Bot.) Mătasea-broaștei. **2.** (Reg.) Plantă erbacee cu tulpina roșie, ramificată și cu flori trandafirii . **3.** Compus: *mătreață-de-arbori* sau *mătreața-brazilor* = lichen (mușchi) care crește pe ramurile coniferelor, producând pagube prin sufocarea copacilor sau adăpostirea insectelor dăunătoare; mătasea-bradului .

MĂTRÍȚĂ, *mătrițe,* s. f. Plantă acvatică cu tulpină filiformă, cu frunze înguste verzi, care se înnegresc prin uscare . – Cf. mătreață.

MĂTURÁ, *mături,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A curăța o suprafață de praf, de gunoi etc. cu mătura (**1**); a strânge, a îndepărta praful, gunoiul etc. cu mătura. ♦ Tranz. A atinge în trecere. **2.** Tranz. P. anal. (Despre vânt, ape) A purta, a duce cu sine; a lua cu sine praful, gunoiul etc.; a străbate cu repeziciune o suprafață, îndepărtând totul din cale. **3.** Tranz. Fig. A înlătura pe cineva sau ceva, a da la o parte; a alunga, a azvârli, a goni. – Din **mătură.**

MĂTURÁR, *măturari,* s. m. (Rar) Persoană care face sau vinde mături (**1**). – **Mătură** + suf. *-ar.*

MĂTURÁRE, *măturări,* s. f. Acțiunea de *a mătura;* măturat. – V. **mătura.**

MĂTURÁT s. n. Măturare. – V. **mătura.**

MĂTURĂ, *mături,* s. f. **1.** Obiect de uz casnic în forma unui mănunchi, făcut din tulpinile plantei cu același nume sau din nuiele, paie etc., cu care se curăță o suprafață. ◊ Loc. vb. *A da cu mătura* = a mătura (**1**). **2.** Numele a două plante erbacee folosite la confecționarea măturilor (**1**): **a**) plantă bogat ramificată, cu flori verzi și violete; mei-tătăresc; **b**) plantă înaltă până la 2 metri, cu frunze late și cu tulpina bogată în materii zaharoase . ♦ Lan de mături (**2**). **3.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, stufoasă, cu frunze mici, alungite, de un verde-deschis, cu flori verzi, folosită la confecționarea măturilor (**1**) . **4.** (În sintagma) *Mături de vrăjitoare* = simptom de boală la pomii fructiferi și la unii arbori, cauzat de unele ciuperci microscopice sau de bacterii și caracterizat prin apariția pe ramurile atacate a unor ramificații degenerescente subțiri și dese. – Et. nec.

MĂTURĂTÓR, -OÁRE, *măturători, -oare,* s. m., s. f. **1.** S. m. și f. Persoană care se ocupă cu măturatul străzilor. **2.** S. f. Vehicul cu tracțiune mecanică, prevăzut cu o mătură mare circulară și cu o perie în formă de sul lung rotitor, cu care se mătură străzile. – **Mătura** + suf. *-ător.*

MĂTURĂTÚRĂ, *măturături,* s. f. (Rar) **1.** Măturare. **2.** (Concr.) Gunoi adunat cu mătura. – **Mătura** + suf. *-ătură.*

MĂTUREÁ, -ÍCĂ, *măturele,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *mătură.* ♦ Mătură (**1**) mică pentru periat hainele. **2.** (La pl.; în forma *măturele)* Plantă erbacee albă și păroasă din familia compozitelor, cu tulpina ramificată și cu floarea compusă, de culoare roz . **3.** (La pl. art.; în forma *măturelele)* Numele unui dans popular. [Pl. și: *măturici*] – **Mătură** + suf. *-ică.*

MĂTURÓI, *măturoaie,* s. n. Augmentativ al lui *mătură* (**1**); mătură mare; *spec.* mătură de nuiele (folosită la țară); târn1. – **Mătură** + suf. *-oi.*

MĂTÚȘĂ, *mătuși,* s. f. **1.** Sora tatălui sau a mamei unei persoane; (mai rar) verișoara unuia dintre părinți sau soția unchiului; tanti, țață, tușă2. **2.** (Pop.) Termen de respect cu care se adresează cineva unei femei în vârstă sau folosit când vorbește despre ea; lele; *p. gener.* femeie în vârstă; babă.

MĂTUȘÍCĂ, *mătușele,* s. f. Diminutiv al lui *mătușă;* tușică. [Pl. și: *mătușici*] – **Mătușă** + suf. *-ică.*

MĂȚÁR, *mățari,* s. m. (Rar) Persoană care pregătește și vinde mațe (pentru cârnați). – **Maț** + suf. *-ar.*

MĂȚIȘÓR, *mățișoare,* s. n. Diminutiv al lui *maț.* – **Maț** + suf. *-işor.*

MĂZĂRÁR, *măzărari,* s. m. (Reg.) Insectă care se dezvoltă în mazăre . – **Mazăre** + suf. *-ar.*

MĂZĂRÁT, -Ă, *măzărați, -te,* adj. (Reg.; despre grâu) Cu bobul mare ca mazărea; măscat. ♦ (Despre ochi) Mare. ♦ (Despre precipitații atmosferice) Cu picături sau boabe mari. – **Mazăre** + suf. *-at.*

MĂZĂRÍCHE s. f. **I.** Nume dat mai multor specii de plante furajere din familia leguminoaselor: **a)** plantă agățătoare cu frunze perechi, terminate cu un cârcel, și cu flori roșii, galbene sau violete; ***b)*** plantă cu flori de culoare violet-deschis, cu frunze terminate printr-un vârf țepos; **c**) borceag; **d**) plantă cu tulpina înaltă acoperită cu perișori și cu flori de culoare violetă; **e**) plantă cu frunzele compuse și cu florile de culoare albă; **f)** bob1. ◊ Compus: *măzăriche-neagră* sau *măzărichea-cucului* = orășică. **II.** Precipitație atmosferică sub formă de bobițe de zăpadă sau de gheață, care cade în timpul iernii. [Var.: (reg.) **măzeríche** s. f.] – Din **mazăre.**

MĂZERÍCHE s. f. v. **măzăriche.**

MÂGLISEÁLĂ, *mâgliseli,* s. f. (Reg.) Mâglisire. – **Mâglisi** + suf. *-eală.*

MÂGLISÍ, *mâglisesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A înșela pe cineva (cu promisiuni, lingușeli etc.); a măguli, a linguși. – Et. nec.

MÂGLISÍRE, *mâglisiri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a mâglisi* și rezultatul ei; mâgliseală. – V. **mâglisi.**

MÂGLISITÓR, -OÁRE, *mâglisitori, -oare,* adj. (Reg.) Înșelător, amăgitor; lingușitor. – **Mâglisi** + suf. *-tor.*

MÂHNÍ, *mâhnesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A cauza sau a simți o (ușoară) durere sufletească; a (se) întrista, a (se) amărî, a (se) supăra. – Et. nec.

MÂHNICIÓS, -OÁSĂ, *mâhnicioși, -oase,* adj. (Înv.) Care mâhnește; trist, deprimat. – **Mâhni** + suf. *-icios.*

MÂHNICIÚNE, *mâhniciuni,* s. f. (Înv.) Mâhnire. – **Mâhni** + suf. *-iciune.*

MÂHNÍRE, *mâhniri,* s. f. Faptul de *a (se) mâhni;* sentiment de întristare, îndurerare, amărăciune, supărare; mâhniciune. – V. **mâhni.**

MÂHNÍT, -Ă, *mâhniți, -te,* adj. Întristat, îndurerat; trist, deprimat. – V. **mâhni.**

MÂHNITÓR, -OÁRE, *mâhnitori, -oare,* adj. Care mâhnește. – **Mâhni** + suf. *-tor.*

MÁINE adv. În ziua care urmează celei de azi. ◊ *Mâine-dimineață* = în dimineața zilei de mâine. *Mâine-după-amiază* (sau *-după-masă)* = în după-amiaza zilei de mâine. *Mâine-seară* = în seara zilei de mâine. ◊ Loc. adj. *De mâine* = **a**) din ziua următoare celei de azi; **b**) din viitorul apropiat. ◊ Expr. *Pe mâine,* formulă de salut la despărțire, indicând o reîntâlnire în ziua următoare. ♦ În viitorul apropiat; în viitor, cândva. ◊ Expr. *Ca mâine(-poimâine)* sau *mâine-poimâine* = într-un viitor apropiat, (în) curând. *De mâine în... zile* (sau *săptămâni, luni)* = peste... zile (sau săptămâni, luni).

MÂITÚRĂ s. f. v. **mânătură.**

MÂL, *mâluri,* s. n. Pământ (argilos) cu granulație fină acumulat pe marginea ori pe fundul unei ape sau pe terenuri inundabile; pământ noroios format sub acțiunea apei; nămol.

MÂLC adv. (În expr.) *A tăcea mâlc* = a nu spune niciun cuvânt, a nu scoate o vorbă; a tăcea chitic. – Din **mâlci** (derivat regresiv).

MÂLCÍ, *mâlcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.; în expr.) *A o mâlci* = a amuți, a încremeni (ca urmare a unui sentiment foarte putemic).

MÂLÍ, *mâlesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) umple de mâl, a (se) acoperi cu mâl. – Din **mâl.**

MÂLÍRE, *mâliri,* s. f. Faptul de *a (se) mâli.* – V. **mâli.**

MÂLÍT, -Ă, *mâliți, -te,* adj. Acoperit cu mâl, plin de mâl. – V. **mâli.**

MÂLITÚRĂ, *mâlituri,* s. f. Depunere de mâl; (concr.) loc unde s-a depus mâl. – **Mâli** + suf. *-tură.*

MÂLÓS, -OÁSĂ, *mâloși, -oase,* adj. Plin de mâl; nămolos. – **Mâl** + suf. *-os.*

MÂNÁ, *mân,* vb. I. Tranz. **1.** A dirija mersul unui animal sau, *p. ext.,* al unui vehicul (cu tracțiune animală); a îmboldi, a stimula, a îndemna la mers. ♦ Fig. (Fam.) A determina pe cineva să facă un anumit lucru, să acționeze într-un anumit fel; a îndemna, a îmboldi. ♦ Intranz. (Pop.) A merge; a zori, a se grăbi. *Mâna cât putea de repede.* **2.** (Pop.) A trimite pe cineva să se ducă undeva sau să facă ceva. **3.** (Pop.) A pune în mișcare; a acționa.

MÂNÁCI, *mânaci,* s. m. (Rar) Călăreț. – **Mâna** + suf. *-aci.*

MÂNÁRE, *mânări,* s. f. Acțiunea de *a mâna* și rezultatul ei; mânat. – V. **mâna.**

MÂNÁȘ, *mânași,* s. m. (Reg.) Vizitiu. – **Mâna** + suf. *-aș.*

MÂNÁT s. n. Mânare. – V. **mâna.**

MÂNĂ, *mâini,* s. f. Fiecare dintre cele două membre superioare ale corpului omenesc, de la umăr până la vârful degetelor, în special partea de la extremitatea antebrațului, care se termină cu cele cinci degete. ◊ Loc. adj. *De mână* = **a**) făcut cu mâna, lucrat manual; **b**) (despre unelte, instrumente) acționat manual. ◊ Loc. adv. *Pe mâna dreaptă* (sau *stângă)* = pe partea dreaptă (sau stângă). *Pe sub mână* = pe ascuns, clandestin. *În mână* = direct, personal. *Mână-n mână* = în colaborare, în înțelegere. ◊ Expr. (Pop.) *A bate mâna* = a se înțelege cu cineva ; a face un târg, a se

învoi (din preț), strângându-și mâna. *A(-și) da mâna* = **a)** a strânge cuiva mâna în semn de salut sau de împăcare; **b)** a se alia, a colabora. *A pune mâna în foc pentru cineva* = a garanta pentru cineva sau pentru ceva. *A se spăla pe mâini* = a refuza să-și ia răspunderea unei probleme (dificile). *A da ceva din mână* = a da ceva care îți aparține sau de care ești sigur că îl poți obține. *Cu mâna goală* = fără a aduce nimic. *(O) mână de ajutor* = (mai ales în legătură cu verbele „a da", „a cere", „a solicita", „a fi") sprijin, ajutor. *A avea mână liberă* = a avea posibilitatea să acționeze după bunul său plac; a avea libertate totală de acțiune. *A avea* (ceva) *pe mână* = a dispune de ceva. *A pune mâna* = a face, a întreprinde ceva. *A pune mâna pe cineva* = a prinde, a înhăța, a înșfăca pe cineva**.** *A-i lua boala cu mâna* = a face să treacă boala repede. *Cu mâinile încrucișate* (sau *în sân)* = inactiv. *A pune mână de la mână* = a strânge, a aduna (bani, obiecte etc.) prin contribuție benevolă. *A avea mână ușoară* sau *a fi ușor de mână* = a lucra cu finețe și cu abilitate (ca medic). *A avea mână bună* sau *a fi bun de mână* = a) a fi îndemânatic, priceput. *A fi mâna dreaptă a cuiva* = a fi omul de încredere al cuiva. *A cere mâna cuiva* = a cere în căsătorie. *Cu amândouă mâinile* = cu bunăvoință, foarte bucuros, din toată inima. *A avea mâna curată* = a fi cinstit. *De la mână până la gură* = foarte repede, în timp foarte scurt. *Cu mâna pe inimă* = cu conștiința curată, cu convingerea că e adevărat. *A ajunge pe mâini bune* = a ajunge în grija, în posesiunea cuiva competent. *Din mână în mână* = de la unul la altul, de la om la om.◊ Compus: *mâna-Maicii-Domnului* = mică plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina higroscopică și foarte ramificată, cu flori albe și cu fructele mici .

MÂNĂSTIOÁRĂ s. f. v. **mănăstioară.**

MÂNĂSTÍRE s. f. v. **mănăstire.**

MÂNĂSTIRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mănăstiresc.**

MÂNĂȘTÉRGURĂ, *mânășterguri,* s. f. (Reg.) Ștergar, prosop; șervet. – **Mână + șterge** + suf. *-ură.*

MÂNĂTÁRCĂ, *mânătărci,* s. f. Ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă, foarte bombată, de culoare brună-gălbuie și cu piciorul solid, de obicei umflat la bază; hrib, burete.

MÂNĂTÚRĂ, *mânături,* s. f. (În credințele populare) Farmec, vrajă; *p. ext.* boală provocată de un farmec, de o vrajă care i s-a făcut cuiva. [Var.: **mâitúră** s. f.] – **Mână** + suf. *-ătură.*

MÂNCÁ, *mănânc,* vb. I. Tranz. **1.** A mesteca un aliment în gură și a-l înghiți; a folosi în alimentație, a consuma. ◊ Expr. A (nu) avea ce mânca = a (nu) avea din ce trăi. A mânca pâinea cuiva = a fi în slujba cuiva.(Refl. pas.) A crede că tot ce zboară se mănâncă = a fi naiv, credul; a-și face iluzii. A mânca foc pentru cineva = a face orice pentru a fi de folos cuiva. A mânca foc (sau jăratic) = (despre cai) a fi foarte iute. A-i mânca sufletul (cuiva) = a supăra, a necăji, a chinui (pe cineva) peste măsură. A mânca (pe cineva) din ochi = a privi cu mare plăcere sau cu mare dragoste; a privi foarte insistent și drăgăstos. Să-l mănânci din ochi (nu alta), se spune despre o persoană frumoasă, atrăgătoare, iubită. A mânca cu ochii = a se uita cu mare poftă (la ceva). A mânca (o) săpuneală = a fi (aspru) certat. A fugi mâncând pământul sau a mânca pământul fugind = a fugi foarte repede, în graba mare. ♦ Intranz. A se hrăni, a se alimenta. **2.** (Despre animale și despre păsări sălbatice) A rupe prada în bucăți, a sfâșia (și a devora). ♦ (Despre viermi, molii, agenți fizici) A roade, a distruge. ♦ (Despre boli) A distruge (treptat), a măcina, a mina. **3.** (Despre insecte) A pișca, a ciupi. **4.** (Precedat de un pron. pers. la acuz.; despre corp sau despre părți ale corpului) A produce o senzație de mâncărime. ◊ Expr. (Glumeț) A-l mânca (pe cineva) spinarea = a se comporta ca și cum ar vrea să fie bătut. A-l mânca palma = a fi dornic, a avea chef să bată pe cineva. (În superstiții) A-l mânca (pe cineva) palma dreaptă = a avea o senzație de mâncărime în palma dreaptă, semn că va trebui să dea o sumă de bani. (În superstiții) A-l mânca (pe cineva) palma stângă = a avea o senzație de mâncărime în palma stângă, semn că va primi o sumă de bani. A-l mânca tălpile = a nu avea astâmpăr să stea într-un loc, a fi nerăbdător să plece. Te mănâncă cojocul = nu te astâmperi, nu te potolești, vrei să te bat; cauți bătaie. **5.** Fig. A face să dispară; a consuma, a nimici, a distruge. **6.** Fig. A face cuiva rău (pe ascuns); a submina. ♦ Refl. recipr. A se certa, a se dușmăni, a se săpa, a-și face rău unul altuia.

MÂNCÁRE, (**1**) *mâncări,* (**3**) *mâncăruri,* s. f. **1.** Acțiunea de *a mânca* și rezultatul ei. ◊ *Poftă de mâncare* = apetit. *De mâncare* sau *de-ale mâncării* = hrană, alimente. ◊ Loc. adj. *De mâncare* = comestibil. **2.** (Abstract) Prânz; cină, masă. **3.** (Concr.) Ceea ce se mănâncă; hrană, aliment. ◊ Expr. *A strica mâncarea degeaba* = a trăi degeaba, fără a fi de vreun folos, a nu fi bun de nimic. ♦ Fel de bucate. ♦ Fig. (Fam. și depr.) Soi, fel. – V. **mânca.**

MÂNCÁT1 s. n. Faptul de *a mânca*. ◊ Expr. *A se pune pe mâncat și pe băut* = a mânca mult, a mânca bine. *A ține* (pe cineva) *pe mâncat și pe băut* = a întreține (pe cineva). – V. **mânca.**

MÂNCÁT2, -Ă, *mâncați, -te,* adj. **1.** (Despre ființe) Care s-a hrănit; sătul. **2.** Ros, măcinat, distrus. ♦ Spec. (Pop.; despre dinți, măsele) Cariat, stricat. – V. **mânca.**

MÂNCĂCIÓS, -OÁSĂ, *mâncăcioși, -oase,* adj., s. m. și f. (Ființă) care mănâncă mult (și des), care are mare poftă de mâncare; (om) mâncău. – **Mânca** + suf. *-ăcios.*

MÂNCĂRÍCĂ, *mâncărele,* s. f. **1.** (Fam.) Diminutiv al lui *mâncare* (**3**). **2.** (Reg.) Tocană. – **Mâncare** + suf. *-ică.*

MÂNCĂRÍCI s. n. (Fam.) Mâncărime. ◊ Expr. *A avea mâncărici* = a nu avea astâmpăr, a nu putea sta liniștit. *A avea mâncărici la limbă* = a fi foarte vorbăreț. – **Mâncare** + suf. *-ici.*

MÂNCĂRÍME, *mâncărimi,* s. f. Senzație (neplăcută) provocată de anumite boli ale pielii, de o iritație trecătoare, de înțepătura unor insecte etc. și însoțită de nevoia de a se scărpina; mâncărici. ◊ Expr. *A avea mâncărime de limbă* = a simți mereu nevoia de a vorbi; a fi foarte vorbăreț, palavragiu, limbut; a nu putea păstra un secret. – **Mâncare** + suf. *-ime.*

MÂNCĂTÓR, -OÁRE, *mâncători, -oare,* s. m. și f., adj. (Ființă) care mănâncă; consumator. – **Mânca** + suf. *-ător.*

MÂNCĂTORÍE, *mâncătorii,* s. f. (Fam.) **1.** Hoție, fraudă, delapidare. **2.** Intrigă, bârfeală. – **Mâncător** + suf. *-ie.*

MÂNCĂTÚRĂ, *mâncături,* s. f. **1.** Eroziune a solului (mai ales sub acțiunea apei). **2.** (Reg.) Urmă lăsată de anumite boli care degradează țesuturile organismului. – **Mânca** + suf. *-ătură.*

MÂNCĂU, *mâncăi,* s. m. (Fam.) Om care mănâncă foarte mult sau care este lacom la mâncare; om mâncăcios. – **Mânca** + suf. *-ău.*

MÂNDĂLÁC, *mândălaci,* s. m. (Bot.) Alunea. ◊ Expr. *A căuta* (cuiva) *păcate în mândălaci* = a găsi cuiva o vină cu orice preț, a căuta (cuiva) nod în papură. – Et. nec.

MÂNDRÉȚE, (**2**) *mândrețe,* s. f. **1.** Frumusețe, splendoare. **2.** (Concr.) Ființă, lucru cu aspect deosebit de frumos, de atrăgător. – **Mândru** + suf. *-ețe.*

MÂNDRÍ, *mândresc,* vb. IV. Refl. **1.** A fi mândru (**I 1**), a se lăuda, a se făli (cu ceva sau cu cineva). **2.** (Înv. și pop.) A se îngâmfa, a se fuduli. – Din **mândru.**

MÂNDRÍE, *mândrii,* s. f. **1.** Sentiment de mulțumire, de satisfacție, de plăcere, de bucurie; ceea ce produce mulțumire, satisfacție, plăcere, bucurie; sentiment de demnitate, de încredere în calitățile proprii. ♦ Ceea ce constituie prilej de laudă, de falî, de mulțumire. **2.** Sentiment de încredere exagerată în calitățile proprii; orgoliu, trufie, îngâmfare. – **Mândru** + suf. *-ie.*

MÂNDRÍRE s. f. (Rar) Faptul de *a se mândri;* satisfacție, falî; fudulie, îngâmfare. – V. **mândri.**

MÂNDRIȘÓR, -OÁRĂ, *mândrișori, -oare,* s. m. și f. (Pop.) Mândruț. – **Mândru** + suf. *-işor.*

MÂNDRU, -Ă, *mândri, -e,* adj., s. m. și f. **I.** Adj. **1.** (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de"). Mulțumit, satisfăcut, încântat; care are un sentiment de demnitate, de încredere în calitățile proprii; demn. **2.** Care are încredere exagerată în calitățile proprii; orgolios, îngâmfat, trufaș. **3.** (Pop.) Frumos, falnic, măreț. **II. 1.** S. m. și f. (Pop.) Persoană pentru care cineva de sex opus simte o afecțiune deosebită; drag, iubit. **2.** S. f. pl. art. Iele.

MÂNDRULEÁNĂ, *mândrulene,* s. f. (Pop.) Mândruță. – **Mândră** + suf. *-uleană.*

MÂNDRULÍCĂ, *mândrulici,* s. f. (Pop.) Mândruță. – **Mândră** + suf. *-ulică.*

MÂNDRULÍȚĂ, *mândrulițe,* s. f. (Pop.) Mândruță. – **Mândruță** + suf. *-uliță.*

MÂNDRÚȚ, -Ă, *mândruți, -țe,* adj., s. m. și f. (Pop.) Diminutiv al lui *mândru;* (în special) persoană dragă cuiva de sex opus. – **Mândru** + suf. *-uț.*

MÂNEÁ, *mân,* vb. II. Intranz. (Pop.) A petrece undeva noaptea, a rămâne, a poposi, a dormi undeva peste noapte. [Prez. ind. și: *mân;* part. *mas*].

MÂNECÁ, *mânec,* vb. I. Refl. și intranz. (Pop.) A se scula dis-de-dimineață; a pleca dis-de-dimineață; *p. gener.* a porni, a pleca.

MÂNECÁR, *mânecare,* s. n. **1.** Haină țărănească scurtă, de stofă, de blană sau de pânză, cu sau fără mâneci. **2.** Perniță sau scândură îmbrăcată în pânză, pe care se calcă mânecile unei haine. – **Mânecă** + suf. *-ar.*

MÂNECÁRE, *mânecări,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) mâneca* și rezultatul ei. – V. **mâneca.**

MÂNECÁT s. n. (Pop.) Faptul de *a (se) mâneca*. ♦ Zorii zilei. ◊ Loc. adv. *De* (sau *la, pe, în* etc.) *mânecate* = foarte de dimineață, dis-de-dimineață. – V. **mâneca.**

MÁNECĂ, *mâneci,* s. f. **1.** Parte a îmbrăcămintei care acoperă brațul (în întregime sau în parte). ◊ Expr. *A trage* (pe cineva) *de mânecă* = **a)** a insista, a stărui (pe lângă cineva) pentru a obține ceva; **b)** a atrage atenția (cuiva) că minte sau exagerează. *A (nu) se lăsa tras de mânecă* = a (nu) se lăsa prea mult rugat. *A scoate din mânecă* = a inventa la repezeală o explicație, o soluție etc. **2.** (Tehn.) Nume dat unor dispozitive în formă de mânecă (**1**). **3.** (Înv.) Flanc, aripă a unei armate. [Var.: (reg.) **mánică** s. f.].

MÂNECÚȚĂ, *mânecuțe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *mânecă* (**1**). **2.** (La pl.) Manșete (detașabile) încheiate cu un șnur trecut printr-un șir de inele, care fac parte din costumul liturgic al arhimandriților și se poartă peste mânecile stiharului. [Var.: (reg.) **mânicúță** s. f.] – **Mânecă** + suf. *-uță.*

MÂNÉR, *mânere,* s. n. Parte a unui obiect care permite apucarea (și manevrarea) acestuia cu mâna. – **Mână** + suf. *-ar.*

MÂNEZÍ adv. (Reg.) Mâine; a doua zi. – **Mâ[i]ne** + **zi.**

MÂNGÂIÁ, mângâi, vb. I. **1.** Tranz. A atinge (pe cineva) ușor (și repetat) cu palma în semn de dragoste; a dezmierda, a alinta. ♦ (Ir.) A lovi, a bate. **2.** Tranz. și refl. A căuta să(-și) aline sau a(-și) alina mâhnirea, durerea, suferința etc.; a (se) consola, a (se) încuraja. **3.** Tranz. A bucura, a desfăta, a încânta.

MÂNGÂIÉRE, *mângâieri,* s. f. Acțiunea de *a (se) mângâia* și rezultatul ei. – V. **mângâia.**

MÂNGÂIETÓR, -OÁRE, *mângâietori, -oare,* adj. Care mângâie; dezmierdător; desfătător, încântător; încurajator, consolator; mângâios. [Var.: (înv. și reg.) **mângâitór, -oáre** adj.] – **Mângâia** + suf. *-ător.*

MÂNGÂIÓS, -OÁSĂ, *mângâioși, -oase,* adj. (Rar) Mângâietor. – **Mângâia** + suf. *-os.*

MÂNGÂITÓR, -OÁRE adj. v. **mângâietor.**

MÂNIÁ, *mânii,* vb. I. Refl. A se lăsa ori a fi cuprins de mânie (**1**), a se supăra foarte tare, a-și ieși din fire, a se înfuria. ◊ Tranz. *Cele auzite l-au mâniat.* [Pr.: *-ni-a-*] – Din **mânie.**

MÂNIÁT, -Ă, *mâniați, -te,* adj. Înfuriat, iritat, foarte supărat. [Pr.: *-ni-at*] – V. **mânia.**

MÁNICĂ s. f. v. **mânecă.**

MÂNICÚȚĂ s. f. v. **mânecuță.**

MÂNÍE, *mânii,* s. f. **1.** Izbucnire de iritare violentă, dar trecătoare, împotriva cuiva sau a ceva; furie, supărare mare. ◊ Loc. adj. *Iute* (sau *grabnic, rău) la mânie* = care se înfurie ușor. ♦ Necaz, ciudă. **2.** (Pop.; adesea determinat prin „lui Dumnezeu", „cerului", „pământului") Prăpăd, urgie, grozăvie, nenorocire, calamitate.

MÂNIÓS, -OÁSĂ, *mânioși, -oase,* adj. Plin de mânie (**1**); furios; foarte supărat; care exprimă sau trădează mânie. [Pr.: *-ni-os*] – **Mânie** + suf. *-os.*

MÂNJEÁLĂ, *mânjeli,* s. f. **1.** Faptul de a (se) mânji. **2.** Murdărie. **3.** (Reg.) Amestec de lut și de balegă, cu care se ung casele țărănești de lemn înainte de a se tencui și vărui. **4.** Pastă făcută din sământă de in sau din tărâțe, cu care se unge urzeala de cânepă ca să nu se rupă firele la țesut. – **Mânji** + suf. *-eală.*

MÂNJÍ, *mânjesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) murdări, a (se) păta. ♦ Tranz. A mâzgăli. ♦ Refl. Fig. A-și păta onoarea, cinstea. **2.** A (se) acoperi cu un strat de..., a (se) unge cu ceva.

MÂNJÍRE, *mânjiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) mânji* și rezultatul ei. – V. **mânji.**

MÂNJÍT, -Ă, *mânjiți, -te,* adj. Murdar, pătat; mâzgălit. – V. **mânjit.**

MÂNJITÚRĂ, *mânjituri,* s. f. (Rar) Murdărie, pată. – **Mânji** + suf. *-tură.*

MÂNTUÍ, (**1, 4**) *mântui,* (**2, 3**) *mântuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** (Pop.) A (se) salva (dintr-o primejdie, din robie, de la moarte etc.). **2.** (Pop.) A (se) vindeca (de o boală). **3.** (În religia creștină) A (se) curăța de păcate; a (se) salva. **4.** (Pop.) A (se) termina, a (se) isprăvi, a (se) sfârși. ◊ Expr. (Refl.) *A se mântui cu...* = a muri. A termina..., a isprăvi... [Prez. ind. și: **(2, 3)** *mântui*].

MÂNTUIÁLĂ, *mântuieli,* s. f. (În loc. adj. și adv.) *De mântuială* = superficial, grăbit, prost. [Pr.: *-tu-ia-*] – **Mântui** + suf. *-eală.*

MÂNTUÍNȚĂ, *mântuințe,* s. f. (Înv.) Mântuire. [Pr.: *-tu-in-*] – **Mântui** + suf. *-ință.*

MÂNTUÍRE, *mântuiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) mântui* și rezultatul ei; mântuință. [Pr.: *-tu-i-*] – V. **mântui.**

MÂNTUÍT, -Ă, *mântuiți, -te,* adj. **1.** (Pop.) Scăpat, salvat; dezrobit. **2.** (În religia creștină) Izbăvit de păcate. – V. **mântui.**

MÂNTUITÓR, -OÁRE, *mântuitori, -oare,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care mântuie (**1**), salvează. **2.** (Rar) Care mântuiește (**2**), care vindecă; tămăduitor. **3.** (În religia creștină) Care mântuiește (**3**), izbăvește (de păcate); izbăvitor. **4.** N. pr. m. art. Denumire sub care este cunoscut Isus Hristos. [Pr.: *-tu-i-*] – **Mântui** + suf. *-tor.*

MÂNUÍ, *mânuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A folosi un instrument, o unealtă, o armă cu ajutorul mâinilor. ♦ P. gener. A folosi, a aplica. **2.** A lua sau a duce cu mâna; a manipula. – **Mână** + suf. *-ui.*

MÂNUÍRE, *mânuiri,* s. f. Acțiunea de *a mânui* și rezultatul ei. [Pr.: *-nu-i-*] – V. **mânui.**

MÂNUITÓR, -OÁRE, *mânuitori, -oare,* s. m. și f. **1.** Persoană care mânuiește ceva, care are profesiunea de a mânui ceva. [Pr.: *-nu-i-*] – **Mânui** + suf. *-tor.*

MÂNURÍȚĂ, *mânurițe,* s. f. (Reg.) Mânuță. – **Mânuri** (pl. lui *mână)* + suf. *-iță.*

MÂNUȘÁR s. m. v. **mănușar.**

MÂNÚȘĂ s. f. v. **mănușă.**

MÂNUȘÍȚĂ, *mânușițe,* s. f. Mânuță. – **Mână** + suf. *-ușiță.*

MÂNÚȚĂ, *mânuțe,* s. f. Diminutiv al lui *mână;* mânușiță, mânuriță. – **Mână** + suf. *-uță.*

MÂNZ, *mânji,* s. m. **1.** Puiul (de sex masculin al) iepei. ◊ Expr. *A umbla ca mânzul după iapă* sau *a merge mânz* (după cineva) = a se ține scai (de cineva). ♦ (Reg.) Puiul măgăriței. **2.** (Fam.) Epitet dat unui copil sau unui tânăr (zburdalnic, plin de vioiciune).

MÂNZÁRE, *mânzări,* s. f. (Pop.) Oaie de lapte; oaie care a fătat și are lapte.

MÂNZÁT, -Ă, *mânzați, -te,* s. m. și f. (Pop. la f.) Vițel înțărcat, a cărui limită de vârstă variază, după regiuni, între câteva luni și doi ani.

MÂNZĂ, *mânze,* s. f. Puiul de sex feminin al iepei. – Din **mânz.**

MÂNZĂRÁR, (**1**) *mânzărari,* s. m., (**2**) *mânzărare,* s. n. **1.** S. m. (Pop.) Cioban care păzește mânzările. **2.** S. n. (Reg.) Loc sau despărțitură din strungă unde stau mânzările. – **Mânzare** + suf. *-ar.*

MÂNZÉȘTE adv. (În expr.) *A râde* (sau *a zâmbi) mânzește* = a râde (sau a zâmbi) forțat, nenatural. – **Mânz** + suf. *-ește.*

MÂNZIȘÓR, -OÁRĂ, *mânzișori, -oare,* s. m. și f. Diminutiv al lui *mânz;* mânzuleț, mânzac. – **Mânz** + suf. *-işor.*

MÂNZÓC, *mânzoci,* s. m. (Pop.) Mânz (**1**) de doi sau de trei ani. – **Mânz** + suf. *-oc.*

MÂNZÚC, *mânzuci,* s. m. (Reg.) Mânzișor. – **Mânz** + suf. *-uc.*

MÂNZULÉȚ, *mânzuleți,* s. m. (Reg.) Mânzișor. – **Mânz** + suf. *-uleț.*

MÂR interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită mârâitul câinelui. – Onomatopee.

MÂRÂÍ, *mârâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre câini; la pers. 3) A scoate sunete guturale, aspre, hârâite, care de obicei arată iritarea, nemulțumirea. **2.** Fig. (Despre oameni; peior.) A vorbi neclar, printre dinți, manifestând nemulțumire, enervare. ♦ Tranz. A spune ceva în silă, pe un ton posac, nemulțumit. – **Mâr** + suf. *-âi.*

MÂRÂIÁLĂ, *mârâieli,* s. f. Mârâit. [Pr.: *-râ-ia-*] – **Mârâi** + suf. *-eală.*

MÂRÂÍRE, *mârâieri,* s. f. Acțiunea de *a mârâi* și rezultatul ei. [Pr.: *-râ-i-*] – V. **mârâi.**

MÂRÂÍT s. n. Faptul de *a mârâi; spec.* sunet specific scos de câinii atâțați, nemulțumiți; mârâială, mârâitură. – V. **mârâi.**

MÂRÂITÓR, -OÁRE, *mârâitori, -oare,* adj. Care mârâie. [Pr.: *-râ-i-*] – **Mârâi** + suf. *-tor.*

MÂRÂITÚRĂ, *mârâituri,* s. f. Mârâit. [Pr.: *-râ-i-*] – **Mârâi** + suf. *-tură.*

MÂRC interj. (Rar; în expr.) *A nu zice nici mârc* = a nu zice nimic, a tăcea din gură. – Contaminare între **mâr** și **mâlc.**

MÁRCED, -Ă, *mârcezi, -de,* adj. (Reg.) **1.** (Despre plante) Veșted, ofilit. ♦ (Despre lemne) Umed și putred. **2.** Fig. (Despre oameni) Slab, uscățiv; bolnăvicios, sleit de puteri, vlăguit.

MÂRLÁN, *mârlani,* s. m. (Fam.) Om prost-crescut, grosolan, necioplit; bădăran, țopârlan. – Et. nec.

MÂRLÍ, pers. 3 *mârlește,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Pop.; despre berbeci și oi) A (se) împreuna.

MÂRLÍRE, *mârliri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) mârli* și rezultatul ei; mârlit. – V. **mârli.**

MÂRLÍT s. n. (Pop.) Mârlire. – V. **mârli.**

MÂRTÁN, *mârtani,* s. m. (Reg.) Motan, cotoi. – Et. nec.

MÂRȚOÁGĂ, *mârțoage,* s. f. Cal slab, rău îngrijit; gloabă. – Cf. mărțână.

MĂȘÁÍ, pers. 3 *măşâie,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre animale) A mirosi, a adulmeca. – Et. nec.

MÁTCĂ, *mătci,* s. f. (Reg.) Băț care are la unul din capete un disc cu mai multe găuri pentru a alege untul; bătător. – Et. nec.

MÂTCĂLÁU s. m. v. **mătcălău.**

MÂȚ, *mâți,* s. m. **1.** (Pop.) Cotoi, motan, pisoi; *p. restr.* puiul (de sex masculin al) pisicii. **2.** Mâțișor (**2**). – Din **mâță** (derivat regresiv).

MÂȚÁN, *mâțani,* s. m. (Rar) Cotoi, motan. – **Mâț** + suf. *-an.*

MÁȚĂ, *mâțe,* s. f. **1.** (Pop.) Pisică; *p. restr.* puiul (de sex feminin al) pisicii. ◊ Expr. *A prinde* (pe cineva) *cu mâța în sac* = a surprinde, a descoperi pe cineva care caută să înșele, să mintă. *A umbla cu mâța în sac* = a umbla cu înșelăciuni. *(A fi) mâță blândă* = (a fi) prefăcut, ipocrit, fățarnic. *A trage mâța de coadă* = a fi strâmtorat din punct de vedere material, a o duce greu, a fi sărac, nevoiaș. **2.** (Depr.) Epitet dat unui animal sau unui om slab, prăpădit, jigărit. **3.** Nume dat unor obiecte, instrumente, dispozitive etc. cu care se apucă, se prinde, se trage sau se fixează ceva. – Formație onomatopeică.

MÂȚÉSC, -EÁSCĂ, *mâțești,* adj. (Pop. și fam.) Care aparține mâțelor (**1**) sau mâților, privitor la mâțe, specific mâțelor. – **Mâță** + suf. *-esc.*

MÂȚIȘÓR, *mâțișori,* s. m. **1.** (Pop.) Diminutiv al lui *mâț;* mâț mic; pui (de sex masculin) al mâței; mâțuc. **2.** (Bot.) Ament (la salcie, stejar, alun etc.); mâț. [Pl. și: (**2,** n.) *mâțișoare*] – **Mâț** + suf. *-işor.*

MÂȚÓI, *mâțoi,* s. m. (Rar) Mâț (mare). – **Mâț** + suf. *-oi.*

MÂȚÚC, *mâțuci,* s. m. (Rar) Mâțișor (**1**). – **Mâț** + suf. *-uc.*

MÂȚÚCĂ, *mâțuci,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *mâță.* – **Mâț** + suf. *-ucă.*

MÁZGĂ s. f. **1.** Noroi moale, lipicios și alunecos. **2.** Pojghiță moale, cleioasă ori unsuroasă care se formează pe suprafața unor alimente sau pe pereții vaselor în care au stat anumite alimente. **3.** Strat de alge, de mușchi etc. care acoperă pietrele, rocile expuse la umezeală. **4.** (Pop.) Sevă; *spec.* seva arborilor (aflată sub coajă).

MÂZGĂLEÁLĂ, *mâzgăleli,* s. f. Mâzgălitură. [Var.: **zmângăleálă** s. f.] – **Mâzgăli** + suf. *-eală.*

MÂZGĂLÍ, *mâzgălesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A scrie urât și murdar; a desena sau a picta neglijent, mânjind hârtia sau pânza. ♦ Fig. (Despre oameni; adesea glumeț) A scrie, a compune ceva (fără pricepere, fără talent). **2.** A murdări, a păta, a mânji. [Var.: **zmângăli** vb. IV] – **Mâzgă** + suf. *-ăli.*

MÂZGĂLÍRE, *mâzgăliri,* s. f. Acțiunea de *a mâzgăli* și rezultatul ei. [Var.: **zmângălíre** s. f.] – V. **mâzgăli.**

MÂZGĂLÍT, -Ă, *mâzgăliți, -te,* adj. **1.** Acoperit cu un scris urât, neglijent. **2.** Mânjit, murdărit, pătat. [Var.: zmângălít, -ă adj.] – V. **mâzgăli.**

MÂZGĂLITÚRĂ, *mâzgălituri,* s. f. Faptul de *a mâzgăli;* (concr.) scriere, pictură sau desen executate neîndemânatic și murdar; *fig.* operă literară sau plastică fără valoare; mâzgăleală. [Var.: **zmângălitúră** s. f.] – **Mâzgăli** + suf. *-tură.*

MÂZGÓS, -OÁSĂ, *mâzgoși, -oase,* adj. **1.** Noroios, cleios; lunecos. **2.** (Reg.; despre plante) Plin de sevă. – **Mâzgă** + suf. *-os.*

MDA adv. Cuvânt care exprimă o afirmație îndoielnică. – Din **da1.**

MDE interj. Cuvânt care exprimă o afirmație, un sentiment, o atitudine de șovăială, de sfială etc. (într-o situație delicată). – Din **de2.**

MECĂÍ, *mécăi,* vb. IV. Intranz. (Despre capre, rar despre iepuri; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei. ♦ Fig. (Ir.; despre oameni) A vorbi sau a cânta cu voce tremurată. – Formație onomatopeică.

MEDELNICÉR, *medelniceri,* s.m. Titlu dat în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, boierului care turna domnului apă ca să se spele pe mâini și servea bucatele; boier care avea acest titlu. – **Medelniță** + suf. *-ar.*

MEDÉLNIȚĂ, *medelnițe,* s. f. (Înv.) Lighean în care domnul și oaspeții lui își spălau mâinile înainte și după masă.

MEGIÉȘ, -Ă, *megieși, -e,* s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Țăran liber, stăpân de pământ. ◊ (Adjectival) *țăran megieș.* **2.** S. m. și f., adj. (Pop.) Vecin. [Pr.: *-gi-eș*].

MEGIEȘÉSC, -EÁSCĂ, *megieșești,* adj. (Pop.) Care aparține megieșilor, privitor la megieși. [Pr.: *-gi-e-*] – **Megieș** + suf. *-esc.*

MEGIEȘÍ, *megieșesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Înv. și reg.) A se învecina, a se mărgini. [Pr.: *-gi-e-*] – Din **megieș.**

MEGLENÍT, -Ă, *megleniți, -te,* adj., s. m. și f. Meglenoromân. – Din n. pr. **Meglen.**

MEGLENOROMÂN, -Ă, *meglenoromâni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană care face parte din populația română aflată în sudul Peninsulei Balcanice, în regiunea Meglen. **2.** Adj. Care aparține meglenoromânilor (**1**) sau limbii lor, privitor la meglenoromâni. ♦ (Substantivat, f.) Idiom vorbit de meglenoromâni și care reprezintă un dialect al limbii române. – **Meglen** (n. pr.) + **român.**

MEGLENOROMÂNCĂ, *meglenoromânce,* s. f. Femeie care face parte din populația română aflată în sudul Peninsulei Balcanice, în regiunea Meglen. – **Meglenoromân** + suf. *-că.*

MEHĂÍ, pers. 3 *méhăie,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre oi, miei, capre) A scoate sunete caracteristice speciei; a behăi. – **Mehe[he]** + suf. *-ăi.*

MEHĂÍT, *mehăituri,* s. n. (Pop.) Faptul de *a mehăi;* behăit. – V. **mehăi.**

MEHEHÉ interj. (Rar) Cuvânt care redă strigătul caracteristic al oii, al mielului, al caprei; behehe (**1**). – Onomatopee.

MEI, (1) s. m., (**2**) *meiuri,* s. n. **1.** S. m. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu inflorescența ramificată și cu flori albe-gălbui, folosită ca nutreț pentru vite; părâng, păsat; *p. restr.* semințele acestei plante, folosite în trecut pentru hrana oamenilor, azi mai ales ca hrană pentru vite și păsări. ◊ *Mei mărunt* (sau *păsăresc)* = varietate de mei ale cărei flori sunt dispuse în spiculețe care formează o inflorescență compusă; meișor. ◊ Compuse: *mei-păsăresc* = plantă cu frunze în formă de lance și cu fructele ca niște boabe mici, alburii și foarte lucitoare *; mei-păsăresc* (sau *-nebun)* = mohor; *mei-tătăresc* = mătură (**2 a**); *mei-pădureț* = meișor; *mei-lung* sau *meiul-canarilor* = iarba-câmpului. **2.** S. n. Meiște.

MEIȘÓR s. m. Numele a trei plante erbacee din familia gramineelor: **a**) plantă cu rădăcina târâtoare și florile de culoare verde-deschis sau violetă; mei-pădureț; **b**) plantă cu frunze păroase și flori violacee, alcătuind spice așezate ca niște degete; **c)** mei mărunt. [Pr.: *me-i-*] – **Mei** + suf. *-şor.*

MÉIȘTE, *meiști,* s. f. Teren cultivat cu mei; mei (**2**). – **Mei** + suf. *-işte.*

MELC, *melci,* s. m. **I.** Nume dat mai multor specii de gasteropode din încrengătura moluștelor, care au corpul moale, de obicei apărat de o cochilie răsucită în spirală, și patru tentacule sensibile, la cap; bourel, culbec. ◊ Loc. adj. *Ca melcul* = **a**) răsucit, în spirală; **b**) foarte încet. ◊ Expr. *A tăcea ca melcul* = a nu scoate niciun cuvânt. **II.** P. anal. **1.** Partea anterioară a urechii interne, răsucită în spirală. **2.** Prăjitură făcută din aluat încolăcit în spirală, presărat cu nucă dată prin mașină. **3.**(La pl.) Șuvițe de păr răsucite în formă de inelușe. – Et. nec.

MELCÁT, -Ă, *melcați, -te,* adj. (Despre piese tehnice) Răsucit (ca o cochilie de melc). – Din **melc.**

MELCIȘÓR, *melcișori,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *melc.* **2.** (La pl.) Paste făinoase în formă de spirală sau de inelușe. – **Melc** + suf. *-işor.*

MELEÁG, *meleaguri,* s. n. (De obicei la pl.) Loc, teren (situat în apropierea cuiva), împrejurime, vecinătate; cuprins al unei așezări omenești, ținut, regiune, loc; tărâm.

MELEÁN, *meleni,* adj., s. m. (Reg.) **1.** Adj. (Om) înalt și voinic; vlăjgan. **2.** S. m. Fecior, flăcău. – Et. nec.

MELEGÁR1, *melegare,* s. n. (Reg.) Loc special amenajat pe un strat de gunoi de grajd, în care se cultivă răsadurile; răsadniță.

MELEGÁR2, *melegare,* s. n. Bazin de lemn în care cade minereul (aurifer) sfărâmat de o mașină,compusă dintr-un stâlp de lemn, care pisează minereul într-o piuă. – Et. nec.

MELENÁȘ, *melenași,* s. m. (Reg.) Diminutiv al lui *melean;* flăcăiaș, fecioraș. – **Melean** + suf. *-aș.*

MELESTÉU, *melesteie,* s. n. (Reg.) Făcăleț (pentru mămăligă). – Din **melestui** (derivat regresiv).

MELESTUÍ, *melestuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mesteca cu melesteul.

MELÍSĂ, *melise,* s. f. Plantă erbacee perenă din familia labiatelor, cu flori albe, plăcut mirositoare, mult căutate de albine, și cu frunzele ovale, folosită în medicină pentru calitățile ei stimulatoare și antispasmodice; roiniță2 . ♦ Băutură alcoolică aromată (folosită în medicina populară), obținută prin fermentarea frunzelor acestei plante.

MELIȚÁ, *mélițe,* vb. I. **1.** Tranz. A zdrobi (cu melița) și a curăța cânepa și inul de părțile lemnoase, pentru a alege fuiorul sau pentru a se obține câlții de meliță. **2.** Intranz. Fig. A trăncăni, a flecări. – Din **meliță.**

MELIȚÁRE, *melițări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a melița* și rezultatul ei; melițat1. – V. **meliță.**

MELIȚÁT1 s. n. Melițare. – V. **meliță.**

MELIȚÁT2, -Ă, *melițați, -te,* adj. (Despre cânepă, in) Zdrobit și curățat cu melița. – V. **meliță.**

MÉLIȚĂ, *meliță,* s. f. **1.** Unealtă primitivă de lemn, folosită în industria casnică pentru melițare; zdrobitor. ♦ Mașină de melițat, prevăzută cu cuțite sau cu aripi de lemn dispuse circular pe un cilindru. **2.** Fig. (Fam. și depr.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). ◊ Expr. *A da cu melița* (sau *din meliță)* = a trăncăni, a flecări.

MELIȚÓI, *melițoaie,* s. n. (Rar) Meliță mare. – **Meliță** + suf. *-oi.*

MELIȚÚICĂ, *melițuici,* s. f. (Rar) Meliță mică cu care se face ultima operație de prelucrare a fibrelor de cânepă și de in, pentru a alege fuiorul curat. – **Meliță** + suf. *-uică.*

MELODÍE, *melodii,* s. f. Succesiune de sunete îmbinate după regulile ritmului și ale modulației, pentru a alcătui o unitate cu sens expresiv. ♦ Compoziție muzicală, cântec. ♦ Fig. Sonoritate plăcută; armonie, muzicalitate.

MELODIÓS, -OÁSĂ, *melodioși, -oase,* adj. Plin de sunete armonioase, plăcut auzului, armonios; care emite astfel de sunete. [Pr.: *-di-os*].

MEMORÁ, *memorez*, vb. I. Tranz. A reține în memorie (depunând un efort, învățând anume); a ține minte, a memoriza.

MEMORÁRE, *memorări,* s. f. Faptul de *a memora;* proces de înregistrare în memorie; memorizare. – V. **memora.**

MEMÓRIE, *memorii*, s. f. **1.** Proces psihic care constă în întipărirea, recunoașterea și reproducerea senzațiilor, sentimentelor, mișcărilor, cunoștințelor etc. din trecut. ♦ Minte (considerată ca sediu al procesului de memorare). ◊ Loc. adv. *Din memorie* = din aducere-aminte, pe de rost. **2.** Păstrare în amintire, reprezentare mintală, aducere-aminte, amintire.

MEMORIZÁ, *memorizez*, vb. I. Tranz. A învăța (un text) pe de rost; a memora.

MEMORIZÁRE, *memorizări*, s. f. Acțiunea de *a memoriza* și rezultatul ei; memorizat. – V. **memoriza.**

MEMORIZÁT s. n. (Rar) Memorizare. – V. **memoriza.**

MÉNDRE s. f. pl. (Fam.; în expr.) *A-și face mendrele* (cu cineva) = **a**) a-și face toate gusturile, a-și satisface capriciile; a-și face de cap; **b**) a-și bate joc de cineva; a necinsti, a batjocori o femeie. – Et. nec.

MENÍ, *menesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A hotărî de mai înainte; a decide, a dispune; a destina, a sorti. ♦ Tranz. și intranz. A exprima o dorință în favoarea cuiva; a ura2. ♦ (În credințe și superstiții) A predestina, a ursi. ◊ (Înv.) A prevesti, a prezice (ceva rău). ◊ Expr. (Intranz.) *A meni a bine* (sau *a rău)* = a prezice lucruri favorabile (sau nefavorabile). **2.** (În superstiții) A aranja bobii, cărțile etc. într-un anumit fel și a descânta pentru ghicit. ♦ A descânta, a vrăji.

MENÍRE, *meniri*, s. f. Acțiunea de *a meni* și rezultatul ei; misiune, rost, sarcină, predestinare; soartă, destin. – V. **meni.**

MENÍT, -Ă, *meniți, -te*, adj. **1.** Care are menirea, rostul, misiunea, sarcina (de a...); care are scopul (să...); hotărât, sortit, destinat, ursit, predestinat. **2.** (În credințe și superstiții) Descântat; vrăjit, fermecat. – V. **meni.**

MENITÓR, -OÁRE, *menitori, -oare*, adj. (Înv.) Care prevestește ceva; prevestitor. – **Meni** + suf. *-tor*.

MENTÁL, -Ă, adj. v. **mintal.**

MENTALITÁTE, *mentalități,* s. f. Fel particular de a-și reprezenta lumea al unui individ sau al unei colectivități.

MÉNTĂ s. f. Numele mai multor plante erbacee (medicinale) din familia labiatelor, cu frunze dințate și cu flori puternic mirositoare; izmă . ◊ *Mentă creață* = izmă creață. [Var.: **míntă** s. f.].

MENȚÍNE, *menține*, vb. III. Tranz. A păstra ceva (în aceeași stare sau formă în care se afla la un moment dat), a lăsa neschimbat; *p. ext*. a face să dureze. ♦ Refl. A continua să existe sub același aspect, a rămâne neschimbat; a dura, a dăinui.

MENȚÍNERE s. f. Acțiunea de *a (se) menține* și rezultatul ei. – V. **menține.**

MERÁR, *merari*, s. m. (Rar) Cultivator sau vânzător de mere. – **Măr**2 + suf. *-ar*.

MÉRE vb. III v. **merge.**

MEREDÉU, *meredeie,* s. n. (Reg.) **1.** Minciog. **2.** Unealtă de lemn pentru frământat cașul, în formă de furculiță sau de scăndurică cu zimți. – Et. nec.

MERÉU, -ÉIE, *merei, -eie,* adv., adj. Adv. **1.** Fără răgaz, neîncetat, neîntrerupt, continuu, întruna; la intervale scurte. **2.** (Reg.) Încet, fără grabă, domol; alene, liniștit, potolit.

MERGĂTÓR, -OÁRE, *mergători, -oare*, adj. (Și substantivat; rar) Care se deplasează dintr-un loc în altul, care umblă. ◊ Compus: *Mergător-Înainte* = epitet dat Sfântului Ioan Botezătorul. – **Merge** + suf. *-ător*.

MÉRGE, *merg*, vb. III. Intranz. **I. 1.** A se mișca deplasându-se dintr-un loc în altul; a se deplasa, a umbla. ♦ (Despre nave sau alte obiecte plutitoare) A pluti. ♦ (Despre păsări, avioane etc.) A zbura. ♦ (Fam.; despre mâncăruri și băuturi) A putea fi înghițit ușor; a aluneca pe gât. **2.** A pleca, a porni, a se duce; a se îndrepta (spre...). ◊ (La imperativ, ca termen de urare sau de îndemn) *Mergi cu bine!* ◊ Expr. *A merge înaintea cuiva* = a întâmpina pe cineva. *A merge ață* = a se duce drept la țintă. ◊ Expr. *A merge prea departe* = a-și îngădui prea multe. ♦ (Despre ape curgătoare, *p. ext*. despre lichide) A curge; a se scurge. **3.** A însoți, a întovărăși, a acompania. ◊ Expr. *A merge mână în mână (cu...)* = a fi în strânsă legătură, a se desfășura concomitent, a se înlănțui. *A merge după* (cineva) = **a**) (despre femei) a se mărita; **b**) a urma sfaturile, povețele cuiva. *A merge pe urmele cuiva* = a urmări pe cineva. **II. 1.** (Despre întinderi de pământ, drumuri etc.) A se întinde până la...; a duce la **2.** (Despre știri, evenimente etc.) A ajunge la cunoștința cuiva; a se răspândi; a se propaga, a se generaliza. ◊ Expr. *Merge vorba* = se spune, se vorbește. *Îi merge* (cuiva) *vestea* = se spune despre el că... **III. 1.** (Despre ființe) A o duce, a-i fi (bine sau rău). ♦ A reuși, a izbuti. **2.** A înainta, a progresa, a se dezvolta. ◊ Expr. (Impers.)*Pe zi ce merge* = pe măsură ce trece timpul; tot mai mult. **IV.** A se potrivi, a fi posibil; a se putea, a se accepta, a se admite. ◊ Expr. *Așa mai merge* = așa se potrivește, e bine, îmi convine. *Treacă (și meargă)!* sau *treacă-meargă!* = fie! să zicem că se poate! să admitem (ca pe o concesie)! ♦ A se potrivi, a se armoniza, a se asorta. *Aceste culori merg bine.* [Perf. s. *mersei*, part. *mers*. – Var.: (reg.) **mére** vb. III].

MÉRGERE s. f. (Rar) Acțiunea de *a merge* și rezultatul ei; mișcare (a unei ființe sau a unui obiect mobil) dintr-un loc în altul; deplasare, mers. – V. **merge.**

MERINDÁRE, *merindări,* s. f. (Reg.) Ștergar în care se învelesc la țară merindele; merindeață. – Din **merinde.**

MERÍNDE, *merinde*, s. f. Hrană (rece) pe care o ia cineva când pleacă la drum sau la lucru; *p. gener*. alimente, hrană, mâncare.

MERINDEÁȚĂ, *merindețe,* s. f. (Reg.) Merindare. – **Merinde** + suf. *-eață*.

MERIȘÓR1, *merișori,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *măr1.* **2.** Numele a doi arbori din familia rozaceelor, cu flori melifere: **a**) arbore, cu frunze aproape rotunde, cu flori albe sau roz, cultivat pentru fructele sale din care se prepară dulceață; **b**) (reg.) scoruș. **3.** Mic arbust de munte din familia ericacee, cu frunze în permanență verzi, cu flori melifere de culoare albă sau roșiatică și cu fructe comestibile; bujor-de-munte.– **Măr**1 + suf. *-ișor*.

MERIȘÓR2, *merișoare,* s. n. **1.** Diminutiv al lui *măr2.* **2.** Fructul merișorului1 (**2**), de mărimea unei cireșe sau a unei nuci, de culoare roșiatică sau galbenă, cu gust dulce, adesea folosit pentru dulceață. **3.** Fructul merișorului1 (**3**), cu aspect de bacă roșie, comestibil. – **Măr**2 + suf. *-ișor*.

MERS, *mersuri*, s. n. Faptul de *a merge*. **1.** Deplasare, mișcare dintr-un loc în altul; umblet, mergere. ◊ Loc. adv. *Din mers* = în timpul deplasării, fără a se opri; mergând. ♦ Fel de a merge al cuiva; umblet, călcătură; ritm sau viteză cu care merge cineva. **2.** (Rar) Curs, curgere (a unei ape curgătoare). **3.** Evoluție, dezvoltare, desfășurare (a unui fenomen, a unui proces etc.); mod, curs, ritm de desfășurare (a unui fenomen, a unui proces etc.). ◊ *Mers înainte* = progres. – V. **merge.**

MESCIOÁRĂ, *mescioare,* s. f. Măsuță. – **Masă** + suf. *-cioară*.

MESEÁN, -Ă, *meseni, -e*, s. m. și f. Persoană care participă la un ospăț, la o masă1, la un banchet; comesean. – **Masă**1 + suf. *-ean*.

MESERIÁȘ, -Ă, *meseriași, -e*, s. m. și f. Persoană care are (și practică) o meserie; meșteșugar. [Pr.: *-ri-aș*] – **Meserie** + suf. *-aș*.

MESERÍE, *meserii*, s. f. Profesie sau îndeletnicire bazată pe un complex de cunoștințe obținute prin școlarizare și prin practică, care permit celui care le posedă să execute anumite operații de transformare și de prelucrare a obiectelor muncii sau să presteze anumite servicii; îndeletnicirea meseriașului; calificarea profesională a meseriașului; meșteșug, meșterie. ♦ P. gener. Profesie (de orice fel). ◊ *Școală de meserii* = școală în care se pregăteau în trecut cadre de muncitori calificați. ◊ Loc. adj. *De meserie* = calificat într-un anumit domeniu de activitate; de specialitate, competent. ♦ Ocupație; preocupare.

MESIȘOÁRĂ, *mesișoare,* s. f. (Rar) **1.** Măsuță. **2.** Mâncare, hrană modestă. ♦ (Reg.) Pomană, praznic. – **Masă**1 + suf. *-ișoară*.

MESTEÁCĂN, *mesteceni*, s. m. Arbore cu scoarța albă, cu lemnul alb, gălbui sau roșiatic, cu ramuri flexibile, cu frunze verzi-cenușii și cu flori grupate în amenți ; *p. restr*. lemnul acestui arbore. ◊ *Mesteacăn mic* = specie de mesteacăn, arbust înalt până la un metru, care crește în regiunile alpine . *Mesteacăn pitic* = specie de mesteacăn, arbust până la jumătate de metru . *Mesteacăn pufos* = specie de mesteacăn, arbust sau arbore cu scoarța albă sau brună-cenușie cu pete albe; mestecănaș.

MÉSTEC s. m. v. **mestecă.**

MESTECÁ1, *méstec*, vb. I. Tranz. A sfărâma un aliment cu dinții și a-l amesteca în gură (pentru a-l înghiți). ♦ A învârti ceva (cu limba) în gură. ♦ Fig. A pune la cale; a plănui.

MESTECÁ2 vb. I v. **amesteca.**

MESTECÁRE, *mestecări,* s. f. Acțiunea de *a mesteca1*. – V. **mesteca1.**

MESTECÁT1 s. n. Faptul de *a mesteca1*. – V. **mesteca.**

MESTECÁT2, -Ă, *mestecați, -te*, adj. (Despre alimente) Sfărâmat, măcinat cu dinții și amestecat în gură. – V. **mesteca1.**

MÉSTECĂ, *mesteci*, s. f. (Bot.; reg.) Răsfug(sălățica-zidului). [Var.: **méstec** s. m.] – Din **mesteca1.**

MESTECĂNÁȘ, *mestecănași,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *mesteacăn.* **2.** (Bot.) Mesteacăn pufos. – **Mesteacăn** + suf. *-aș*.

MESTECĂNÍȘ, *mestecănișuri,* s. n. Pădure de mesteceni; grup de mesteceni. – **Mesteacăn** + suf. *-iș*.

MESTECĂTÓR, *mestecătoare,* s. n. Făcăleț. – **Mesteca**2 + suf. *-ător*.

MESTECĂU, *mestecaie*, s. n. (Reg.) Făcăleț. – **Mesteca**2 + suf. *-ău*.

MESÚȚĂ s. f. v. **măsuță.**

MÉȘTER, -Ă, *meșteri, -e*, s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care are și practică o meserie; (în special) meseriaș cu calificare superioară, care are, de obicei, sarcina de a îndruma și alți lucrători și de a conduce o secție productivă într-o întreprindere sau într-un atelier; maistru. ♦ Proprietar al unui atelier (în raport cu angajații săi). **2.** S. m. și f., adj. (Om) talentat, priceput, îndemânatic, abil; (persoană) care posedă multe cunoștințe. **3.** S. m. și f. (Astăzi rar) Persoană care a adus contribuții (foarte) valoroase într-un anumit domeniu de activitate; maestru.

MEȘTERÁȘ, *meșterași,* s. m. (Rar) **1.** Diminutiv al lui *meșter.* **2.** (Rar; depr.) Om abil, șmecher. ♦ Artist lipsit de talent, de valoare, neînsemnat. – **Meșter** + suf. *-aș*.

MEȘTERÉSC, -EÁSCĂ, *meșterești,* adj. (Rar) Care aparține meșterului (**1**); de meșter; specific meșterului. – **Meșter** + suf. *-esc*.

MEȘTERÉȘTE adv. (Rar) În felul meșterului (**1**), ca un meșter. – **Meșter** + suf. *-ește*.

MEȘTERGRÍNDĂ, *meștergrinzi,* s. f. (Reg.) Grindă principală, pe care se sprijină grinzile transversale, la casele țărănești; faur-maur.

MEȘTERÍ, *meșteresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A executa, a face, a lucra; a prelucra. ♦ Tranz. și intranz. A lucra, a munci (cu pricepere) pentru a realiza ceva. **2.** A pune la punct, a potrivi, a aranja, a repara, a meșteșugi. – Din **meșter.**

MEȘTERÍE, *meșterii,* s. f. (Înv. și reg.) **1.** Meserie; *p. gener*. profesie. **2.** Măiestrie, pricepere, îndemânare. – **Meșter** + suf. *-ie*.

MÉȘTERIȚĂ, *meșteriță,* s. f. **1.** (Pop.) Femeie sau, *p. gener*., ființă talentată, pricepută, îndemânatică. **2.** (Pop.; adesea adjectival) Femeie care știe să descânte, să facă farmece, vrăji. **3.** (Rar) Femeie care practică o meserie. ♦ Soția unui meșter. [Acc. și: *meșteriță*] – **Meșter** + suf. *-iță*.

MEȘTEȘÚG, *meșteșuguri,* s. n. **I. 1.** Meserie; *p. gener*. profesie, ocupație, îndeletnicire; meșteșugărie. **2.** Ramură, disciplină (a științei, a artei). **3.** Pricepere, îndemânare, abilitate, talent. ♦ Artă, măiestrie. **4.** Acțiune făcută (în ascuns) cu dibăcie, cu viclenie, în vederea atingerii unui scop. **II.** (Înv. și pop.; concr.) **1.** Unealtă, instrument. **2.** Dispozitiv al unui obiect; meșteșugire.

MEȘTEȘUGÁR, *meșteșugari,* s. m. Persoană calificată într-un *meșteșug* (**I 1**); persoană care are (și practică) un meșteșug; meseriaș. – **Meșteșug** + suf. *-ar*.

MEȘTEȘUGÁRET, -Ă, *meșteșugăreți, -e*, adj. (Înv.) Iscusit, îndemânatic, dibaci, talentat. – **Meșteșug** + suf. *-aret*.

MEȘTEȘUGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *meșteșugărești,* adj. Care aparține meșteșugarului sau ocupației lui, privitor la meșteșugar sau la ocupația lui. – **Meșteșugar** + suf. *-esc*.

MEȘTEȘUGĂRÍ, *meșteșugăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A lucra în calitate de meșteșugar. – V. **meșteșugar.**

MEȘTEȘUGĂRÍE, *meșteșugării,* s. f. Meșteșug (**I 1**). – **Meșteșugar** + suf. *-ie*.

MEȘTEȘUGÍ, *meșteșugesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A efectua, a face un lucru (cu talent, cu pricepere). ♦ Tranz. și intranz. A unelti, a urzi, a plănui . ♦ (Rar) A falsifica. – Din **meșteșug.**

MEȘTEȘUGÍRE, *meșteșugiri,* s. f. **1.** (Rar; mai ales fam.) Acțiunea de *a meșteșugi* și rezultatul ei. ♦ Talent, pricepere, îndemânare. ♦ Uneltire, șiretlic, viclesug. **2.** (Înv. și pop.; concr.) Meșteșug (**II 2**). – V. **meșteșugi.**

MEȘTEȘUGÍT, -Ă, *meșteșugiți, -te*, adj. **1.** (Mai ales fam.) Lucrat cu artă, cu iscusință, cu talent; (despre acțiunile, manifestările oamenilor) iscusit, abil, priceput. **2.** (Înv.) Viclean, șiret. – V. **meșteșugi.**

MEȘTEȘUGÓS, -OÁSĂ, *meșteșugoși, -oase*, adj. (Înv. și pop.) Iscusit, îndemânatic, abil. – **Meșteșug** + suf. *-os*.

METEÁHNĂ, *metehne,* s. f. (Pop.) **1.** Defect, cusur, lipsă, imperfecțiune. ♦ Pasiune, patimă, slăbiciune. **2.** Boală, infirmitate, beteșug. – Et. nec.

MEU, MEA, *mei, mele,* pron. pos., adj. pos. **I.** Pron. pos. (Precedat de art. „al", „a", „ai", „ale"; înlocuiește numele obiectului posedat de vorbitor precum și numele vorbitorului) *A mea e cartea.* ◊ (La m. pl., înlocuiește numele familiei sau rudelor vorbitorului) *Ai mei au plecat.* ◊ (Înlocuiește numele avutului, bunurilor, preocupărilor etc. vorbitorului) *Am și eu ale mele.* ◊ Expr. (În legătură cu verbe ca „a rămâne", „a fi" etc.) *Pe-a mea* = după dorința sau după părerea vorbitorului. **II.** Adj. pos. **1.** (Indică posesiunea) Care aparține vorbitorului. *Cartea mea e bună.* **2.** (Indică dependența, legătura reciprocă de înrudire, de prietenie, de vecinătate etc.) *Tatăl meu este doctorul spitalului.* **3.**

(Indică apartenența) Care ține de cel care vorbește; care îi este propriu. *Glasul meu.* **4.** (Indică subiectul, autorul unei acțiuni) *Greșeala mea.* **5.** (Indică obiectul direct sau indirect al unei acțiuni) *Mama grija mea o are.* **6.** Care constituie obiectul unei preocupări a vorbitorului.

MEZÍN, -Ă, *mezini*, *-e*, adj., s. m. și f. **1.** (Fratele) cel mai tânăr dintre mai mulți frați, considerat în raport cu aceștia. **2.** (Pop.) (Fratele) al doilea dintre mai mulți frați, considerat în raport cu aceștia; (frate) mijlociu.

MIA, *miele*, s. f. (Pop.) Puiul de sex feminin al oii; oaie tânără; mială. [Var.: (**2**) **miálă** s. f.].

MIÁLĂ s. f. v. **mia.**

MIÁR, *miare*, s. n. (Fam.) Bancnotă de o mie de lei; (fam.) o mie de lei. [Pr.: *mi-ar*] – **Mie** + suf. *-ar*.

MIÁRȚĂ, *miarțe*, s. f. (Pop.) Ființă pipernicită; stârpitură. [Pl. și: *mierțe*] – Et. nec.

MIAU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul pisicii; miorlau. ◊ Expr. (Substantivat; fam.) *A-i lua cuiva miaul* = a face pe cineva să tacă. – Onomatopee.

MIÁUN, *miaune*, s. n. (Rar) Mieunat. [Pr.: *mia-un*] – Din **mieuna** (derivat regresiv).

MIÁUT, *miaute*, s. n. (Rar) Mieunat. [Pr.: *mia-ut*] – Din **miau.**

MIÁZĂ1, *miaze*, s. f. Nume dat bolilor provocate de larvele unor insecte care se localizează în diferite țesuturi sau cavități.

MIÁZĂ2 s. f. (Înv. și pop.) Mijloc (al zilei sau al nopții). ◊ Expr. *Ziua (la) miaza mare* = în plină zi, la amiază. [Ih.: *mi-a-*].

MIAZĂNOÁPTE s. f. **1.** Unul dintre cele patru puncte cardinale, aflat în direcția Stelei Polare, nord; *p. ext.* parte a globului pământesc, a unui continent, a unui oraș etc. situată spre acest punct cardinal. ♦ Lumea, popoarele din țările, ținuturile etc. situate spre nord. **2.** (Înv. și pop.) Miezul nopții.

MIAZĂZÍ s. f. Punct cardinal opus nordului; sud; amiază; *p. ext.* parte a globului pământesc, a unui continent, a unui oraș etc. situată spre acest punct cardinal. ♦ Lumea, popoarele din țările, ținuturile etc. situate spre sud.

MIC, -Ă, *mici*, adj. **1.** Care este sub dimensiunile obișnuite; de proporții reduse. ◊ *Literă mică* = minusculă. *Degetul (cel) mic* = cel mai subțire și mai scurt dintre degete, așezat lângă inelar. ◊ Loc. adv. *În mic* = pe scară redusă, fără amploare. ◊ Expr. Care ocupă o suprafață redusă. ♦ Cu capacitate redusă, puțin încăpător; strâmt. ♦ Scurt; mărunt, scund. ♦ (Substantivat, m.) Fel de mâncare din carne (de vacă) tocată, de forma unor cârnăciori, condimentați și fripți direct pe grătar; mititel. ♦ (Despre ape, gropi, prăpăstii etc.) Puțin adânc sau (relativ) îngust. ♦ Subțire. ♦ Îngust. **2.** Puțin numeros; redus, limitat. **3.** (Despre sunet, glas etc.) Puțin intens; slab, încet, stins2, scăzut. **4.** (Despre zi, noapte etc.) Care durează puțin; scurt. **5.** De vârstă fragedă; nevârstnic; tânăr. ◊ (Substantivat) *Cei mici* = copiii. ◊ Loc. adv. *De mic* = din copilărie. ◊ Expr. *Cu mic, cu mare* sau *mic și mare* = toată lumea. ♦ (Precedat de „cel” sau „cel mai”) Mezin. **6.** Fără (prea) mare valoare; neînsemnat, neimportant. **7.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de noblețe sufletească, de caracter; meschin, josnic. ◊ Expr. *Mic la minte* = redus, mărginit. **8.** Care se află pe o treaptă inferioară într-o ierarhie. ◊ *Socru mic* = tatăl miresei; (la pl.) părinții miresei. *Soacră mică* = mama miresei.

MÍCĂ2 s. f. (Pop.; în loc. adv.) *Într-o* (sau *pe) mică de ceas* = **a**) într-o clipă, foarte repede, imediat; **b**) foarte des, mereu.

MICHIDÚȚĂ s. m. (Fam. și glumeț) Drac; drăcușor. – Et. nec.

MICÍ, *micesc*, vb. IV. Refl. și tranz. (Rar) A (se) micșora. – Din **mic.**

MICÍME, (2) *micimi*, s. f. **1.** Faptul de a fi mic; **2.** Fig. Josnicie, meschinărie; micșorime. – **Mic** + suf. *-ime*.

MICSÁNDRĂ, *micsandre*, s. f. Numele a două plante erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina simplă sau ramificată, cu frunzele acoperite cu peri cenușii, cu flori albe, roșii, albastre sau violete, plăcut mirositoare; micșunea, vioară-roșie . ◊ Compus: *micsandră-sălbatică* (sau *-de-munte)* = plantă erbacee cu flori mari, galbene, plăcut mirositoare . – Et. nec.

MICȘÓR, -OÁRĂ, *micșori, -oare*, adj. (Rar) Micuț. [Var.: **micușór, -oáră** adj.] – **Mic** + suf. *-ușor*.

MICȘORÁ, *micșorez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face (mai) mic (ca dimensiune, volum, durată, intensitate etc.); a (se) diminua, a (se) mici. **2.** Tranz. A reduce, a scădea prețul, valoarea etc.; *spec.* a reduce ca număr, ca plafon etc. [Var.: (înv. și pop.) **micșurá** vb. I] – Din **micșor.**

MICȘORÁRE, *micșorări,* s. f. Acțiunea de *a (se) micșora* și rezultatul ei; diminuare, descreștere; scădere, reducere, împuținare. – V. **micșora.**

MICȘORÁT, -Ă, *micșorați, -te*, adj. Făcut mai mic; redus, scăzut. – V. **micșora. MICȘORÉL, -EÁ, -ÍCĂ,** *micșorei, -ele,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *micșor.* – **Micșor** + suf. *-el.*

MICȘORÍME, s. f. (Înv.) Micime. – **Micșor** + suf. *-ime*.

MICȘUNEÁ, *micșunele,* s. f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori parfumate, galbene-aurii, cultivată ca plantă ornamentală . ◊ Expr. *Când va face plopul mere și răchita micșunele* = niciodată.♦ (Pop.) Micsandră-sălbatică (sau de munte).[Var.: **micșunícă** s. f.].

MICȘUNÍCĂ s. f. v. **micșunea.**

MICȘURÁ vb. I v. **micșora.**

MICUȘÓR, -OÁRĂ adj. v. **micșor.**

MICÚȚ, -Ă, *micuți, -e*, adj., s. n. Adj. Diminutiv al lui *mic;* mititel, micșor. – **Mic** + suf. *-uț*.

MICUȚÉL, -EÁ, *micuței, -ele*, adj. (Pop.) Diminutiv al lui *micuț*. – **Micuț** + suf. *-el*.

MÍE, *mii*, num. card., s. f. **I.** Num. card. Numărul care în numărătoare are locul între 999 și 1001. **1.** (Cu valoare adjectivală) *O mie de ani*. ◊ (La pl.; adesea prin exagerare, indică un număr foarte mare, nedeterminat) *Mii de glasuri*. **2.** (Cu valoare substantivală) *Unde merge mia, meargă și suta.* ◊ Loc. adv. *Cu miile* (sau *cu mia)* = în număr foarte mare, cu duiumul. ◊ Expr. *Mii și sute* sau *mii și mii* = extrem de mulți. *A avea o mie și o sută pe cap* = a avea foarte multă treabă sau griji, nevoi etc. **3.** (Intră în componența numeralelor adverbiale) *De o mie de ori pe zi*. **II.** S. f. Numărul abstract egal cu o mie (**I**). ♦ Bancnotă a cărei valoare este de o mie (**I 1**) de lei; miar.

MIEL, *miei*, s. m. Puiul (mascul al) oii, în primele luni de la naștere. ◊ *Zăpada* (sau *omătul) mieilor* = zăpada care cade uneori primăvara târziu. ♦ Blana prelucrată a puiului oii; carnea acestui animal.

MIELĂREÁ, *mielărele,* s. f. Arbust înalt de 1-4 m, cu frunze digitale și cu flori mici violete plăcut mirositoare, cultivat ca plantă decorativă . – **Miel** + suf. *-ărea.*

MIELÚȘ, -Ă, *mieluși, -e*, s. m. și f. (Rar) Mieluțel. – **Miel** + suf. *-uș.*

MIELUȘÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *mieluței, -ele*, s. m., s. f. **1.** S. m. și f. Diminutiv al lui *miel;* mieluș, mieluțor, mieluț. **2.** S. m. pl. (Pop.) Ninsoare în formă de mici particule sferice; ploaie cu gheață. – **Miel** + suf. *-uțel.*

MIELUȘÓR, *mieluțori,* s. m. (Rar) Mieluțel (**1**). – **Miel** + suf. *-uțor.*

MIELÚȚ, -Ă, *mieluți, -e*, s. m. și f. Mieluțel (**1**). – **Miel** + suf. *-uț.*

MIÉRCURI s. f. A treia zi a săptămânii, care urmează după marți. ♦ (Adverbial) Într-o zi de miercuri; (în forma *miercurea)* în fiecare miercuri; în miercurea imediat precedentă sau următoare.

MIÉRE s. f. Substanță semilichidă, gălbuie, dulce și aromată, foarte bogată în zaharuri, vitamine și enzime, culeasă și produsă de albine din nectarul florilor. ◊ *Luna de miere* = prima lună din viața conjugală. ◊ Loc. adj. *De miere* = generos, bun. ♦ Nectarul florilor. ◊ Compus: *mierea-ursului* = **a**) plantă erbacee cu frunzele catifelate, cu flori albastre-violete sau roșii; **b**) sâmbovină.

MIERÍU2, -ÍE, *mierii*, adj. De culoarea mierii. – **Miere** + suf. *-iu*.

MIÉRLĂ, *mierle*, s. f. Pasăre cântătoare de pădure, neagră, cu cioc galben (masculul) și brună (femela). ◊ *Mierlă sură* (sau *gulerată)* = pasăre migratoare cu pene de culoare brună, cu un guler de pene albe în jurul gâtului. *Mierlă de pârâu* = pescărel.

MIERLĂÍ vb. IV v. **miorlăi.**

MIORLĂITÓR, -OÁRE, *miorlăitori, -oare*, adj. Miorlăit2. [Pr.: *-lă-i-*. – Var.: (reg.) **mierlăitór, -oáre** adj.] – **Miorlăi** + suf. *-tor*.

MIERLÍCĂ, *mierlici*, s. f. (Rar) Mierliță. – **Mierlă** + suf. *-ică.*

MIERLÍȚĂ, *mierlițe,* s. f. Diminutiv al lui *mierlă;* mierlică, mierlușcă, mierluță1. – **Mierlă** + suf. *-iță.*

MIERLÓI, *mierloi*, s. m. Bărbătușul mierlei. – **Mierlă** + suf. *-oi*.

MIERLÚȘCĂ, *mierluște,* s. f. (Reg.) Mierliță. – **Mierlă** + suf. *-ușcă.*

MIERLÚȚĂ1, *mierluțe,* s. f. (Pop.) Mierliță. – **Mierlă** + suf. *-uță.*

MIERLÚȚĂ2, *mierluțe,* s. f. Plantă erbacee cu flori albe în formă de stelуțe și cu tulpina ramificată, formând tufe dese.

MIERÓS, -OÁSĂ, *mieroși, -oase*, adj. **1.** (Pop.; despre vorbe, privire etc.) Dulce, plăcut. ♦ Fig. Prefăcut, fals, ipocrit. **2.** (Rar; despre albine) Care produce multă miere. – **Miere** + suf. *-os.*

MIEUNÁ, pers. 3 *miáună*, vb. I. Intranz. (Despre pisici) A scoate sunetul caracteristic speciei, a face miau, a miorlăi. [Pr.: *mie-u-*. – Var.: **mioní** vb. IV] – Din **miau.**

MIEUNÁT, *mieunaturi*, s. n. Faptul de *a mieuna;* sunetul caracteristic al pisicii; miaun, miaut. [Pr.: *mie-u-*] – V. **mieuna.**

MIEZ, (2) *miezi*, s. m., **(3)** *miezuri*, s. n. **1.** Parte interioară (moale) a unui fruct, a pâinii etc.; inimă (**IV 3**). ♦ Partea cea mai dinăuntru, centrală a unui lucru, a unui spațiu etc.; interior. **2.** S. m. Spec. Partea din interior, comestibilă, a unei nuci. ◊ Expr. *A hrăni* (sau *a crește* pe cineva) *cu miez de nucă* = a ține pe cineva în huzur; a răsfăța. **3.** Fig. Partea esențială, fondul unei probleme; esență, fond. ♦ Valoare, sens; semnificație (adâncă), tâlc. ◊ Loc. adj. *Cu miez* = cu tâlc, substanțial. **4.** (În sintagmele) *Miezul nopții* sau *miez de noapte* = **a**) ora 12 noaptea; **b**) perioadă din jurul orei 24; toiul nopții. *Miezul zilei* = **a**) ora 12 ziua, amiază; **b**) perioadă din jurul orei 12 ziua, toiul zilei. *Miezul verii* (sau *iernii)* = perioada de mijloc a verii (sau a iernii).

MIEZÓS, -OÁSĂ, *miezoși, -oase,* adj. Cu (mult) miez. ♦ Fig. Plin de conținut; substanțial, valoros, important. – **Miez** + suf. *-os.*

MIEZUÍNĂ, *miezuini*, s. f. (Pop.) **1.** Hat, răzor (între ogoare). **2.** Gard care desparte două case, două proprietăți. [Pl. și: *miezuine*] – Cf. miez.

MIGÁLĂ s. f. Minuțiozitate și scrupulozitate în efectuarea unei munci; muncă făcută cu multă răbdare și meticulozitate; migăleală. – Din **migăli** (derivat regresiv).

MIGĂÍ vb. IV v. **migăli.**

MIGĂLEÁLĂ, *migăleli,* s. f. Migală. – **Migăli** + suf. *-eală.*

MIGĂLÍ, *migălesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A lucra cu răbdare și cu minuțiozitate; a bunghini. ♦ A lucra fără spor. [Var.: **migăí** vb. IV] – Et. nec.

MIGĂLÍRE, *migăliri,* s. f. Acțiunea de *a migăli.* – V. **migăli.**

MIGĂLÍT, -Ă, *migăliți, -te*, adj. Lucrat cu migală. – V. **migăli.**

MIGĂLITÚRĂ, *migălituri,* s. f. Lucru executat cu migală. – **Migăli** + suf. *-tură.*

MIGĂLÓS, -OÁSĂ, *migăloși, -oase*, adj. **1.** Care lucrează cu migală. **2.** Care cere migală, făcut cu migală. – **Migală** + suf. *-os.*

MIGDÁL, *migdali*, s. m. Pom fructifer din familia rozaceelor, cu frunze lanceolate, cu flori albe sau trandafirii și cu fructe drupe comestibile.

MIGDALÁT, -Ă, *migdalați, -te*, adj. (Despre ochi) Ca migdala, de forma migdalei; alungit, codat. – **Migdală** + suf. *-at*.

MIGDÁLĂ, *migdale,* s. f. Fruct al migdalului, de formă alungită, al cărui sâmbure, cu gust dulce sau amar, este comestibil; *p. restr.* sâmburele acestui fruct. – Din **migdal.**

MIGRÁ, *migrez*, vb. I. Intranz. (Despre populații) A se deplasa în masă dintr-o regiune în alta, dintr-o țară în alta. ♦ (Despre animale, mai ales despre păsări și pești) A se muta în masă din unele ținuturi în altele, în anumite epoci ale anului, în vederea reproducerii, în căutarea unor condiții mai bune de trai etc. – Din **migrație** (derivat regresiv).

MIGRÁRE, *migrări,* s. f. Acțiunea de *a migra* și rezultatul ei; migrațiune. – V. **migra.**

MIGRATÓR, -OÁRE, *migratori, -oare*, adj. Care migrează; călător.

MIGRÁȚIE s. f. v. **migrațiune.**

MIGRAȚIÚNE, *migrațiuni,* s. f. **1.** Deplasare în masă a unor triburi sau a unor populații de pe un teritoriu pe altul, determinată de factori economici, sociali, politici sau naturali; migrare. **2.** Deplasare în masă a unor animale dintr-o regiune într-alta, în vederea reproducerii, a căutării de hrană etc.; migrare.[Pr.: *-ți-u-*. – Var.: **migráție** s. f.].

MIHÁLȚ, *mihalți,* s. m. Pește răpitor de râu, cu solzi mărunți de culoare brună-verzuie și având în vârful mandibulei un mic fir alungit; mântuș . – Et. nec.

MIHOHÓ interj. Cuvânt care imită nechezatul calului. – Onomatopee.

MIHONÁ, pers. 3 *mihonă,* vb. I. Intranz. (Reg.) A necheza. [Var.: **mihoní,** pers. 3 *mihonește,* vb. IV] – Din **mihoho.**

MIHONÍ vb. IV v. **mihona.**

MIHOTÍ, pers. 3 *mihotește,* vb. IV. Intranz. A necheza. – Din **mihoho.**

MIIȘOÁRĂ, *miișoare,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *mie.* [Pr.: *mi-i-*] – **Mie** + suf. *-işoară.*

MÍJA s. f. art. (Reg.; adesea cu determinări) Nume dat unor jocuri de copii; mijoarca. – Din **miji** (derivat regresiv).

MIJEÁLĂ, *mijeli,* s. f. (Rar) Mijire. – **Miji** + suf. *-eală.*

MIJÍ, *mijesc*, vb. IV. Intranz. **1.** (La pers. 3) A începe să se zărească; a apărea, a se ivi. ◊ Expr. *A se miji de ziuă* = a se face ziuă. *A(-i) miji (cuiva) mustața* = a începe să-i crească unui tânăr mustața, a fi pe punctul de a deveni bărbat. ♦ (Despre plante) A răsări, a încolți. **2.** A strânge parțial pleoapele spre a vedea mai bine sau spre a se acomoda cu lumina ori cu întunericul. ◊ Tranz. *Mijea ochii*. ♦ (Despre ochi) A se închide (de somn sau de oboseală).

MIJÍRE, *mijiri*, s. f. Acțiunea de *a miji* și rezultatul ei; apariție, ivire, mijeală; licărire. – V. **miji.**

MIJÍT, -Ă, *mijiți, -te*, adj. (Reg.; despre ochi) Întredeschis. – V. **miji.**

MIJITÓR, -OÁRE, *mijitori, -oare,* adj. (Rar) Care mijește. – **Miji** + suf. *-tor*.

MÍJLOC, (I 2) *mijlocuri,* **(II)** *mijloace,* s. n. **I. 1.** Punct situat la egală depărtare de două extreme; centru; loc aflat în interiorul unui spațiu, la oarecare distanță de margine. ◊ Loc. adj. *De mijloc* = situat între limita superioară și cea inferioară; mijlociu. ◊ Loc. adv. *La mijloc* = în centru, în spațiul care separă două persoane sau două lucruri. ◊ Loc. prep. *Prin mijlocul...* = printre. *Din mijlocul...* = dintre. *În mijlocul...* = între2. ◊ Expr. *A fi la mijloc* = a fi în cauză, în joc. *A fi ceva la mijloc* = a fi ceva nelămurit, necunoscut la baza unui lucru. **2.** Parte a corpului omenesc cuprinsă între torace și șolduri; talie, brâu. ◊ Expr. *A apuca* (sau *a prinde, a cuprinde, a ține* etc.) *de mijloc* = a petrece brațul în jurul taliei cuiva (în semn de afecțiune). **3.** (Înv.) Mediu1, ambianță. **4.** Moment situat la aceeași depărtare de începutul și sfârșitul unei acțiuni, al unei perioade de timp; jumătate. ◊ Loc. adv. *La mijloc* = între două momente; între un moment trecut și cel prezent. ◊ Loc. prep. *În mijlocul...* = în cursul..., în toiul..., în puterea... ♦ (Înv.) *Veacul* (sau *vârsta) de mijloc* = Evul Mediu. **5.** (Înv. și pop.) Ceea ce are calitatea, valoarea situată între o limită superioară și alta inferioară. ◊ Loc. adj. *De mijloc* = mijlociu, potrivit, mediocru. **II.** Ceea ce servește pentru realizarea unui scop. [Acc. și: *mijlóc*].

MIJLOCÁR, -Ă, *mijlocari, -e,* adj. (Reg.) Mijlocaș **(II 1)**. – **Mijloc** + suf. *-ar*.

MIJLOCÁȘ, -Ă, *mijlocași, -e,* adj., s. m., s. f. Adj., s. m. și f. (Ieșit din uz) (Țăran sau țărănime) care poseda pământ și alte mijloace de producție cu ajutorul cărora își asigura existența. –**Mijloc** + suf. *-aș*.

MIJLOCÉL, *mijlocele,* s. n. Diminutiv al lui *mijloc*. – **Mijloc** + suf. *el*.

MIJLOCÍ, *mijlocesc,* vb. IV. Intranz. A stărui pe lângă cineva în favoarea cuiva; a interveni, a întermedia. ♦ Tranz. A pune la cale, a înlesni. – V. **mijloc.**

MIJLOCÍRE, *mijlociri,* s. f. Acțiunea de *a mijloci* și rezultatul ei; intervenție, mediere. ◊ Loc. prep. *Prin mijlocirea...* = prin intermediul..., cu ajutorul... – V. **mijloci.**

MIJLOCITÓR, -OÁRE, *mijlocitori, -oare,* s. m. și f. Persoană care mijlocește; intermediar. – **Mijloci** + suf. *-tor*.

MIJLOCÍU, -ÍE, *mijlocii,* adj. **1.** Care se găsește la mijloc în spațiu etc. ◊ *Deget mijlociu* (și substantivat, n.) = deget situat între arătător și inelar. **2.** (Adesea substantivat) Care este al doilea născut între trei frați, considerat în raport cu aceștia. **3.** Care se situează între extrema superioară și cea inferioară în ceea ce privește dimensiunea, calitatea, valoarea etc.; de mijloc, potrivit, mediu2. – **Mijloc** + suf. *-iu*.

MIJOÁRCA s. f. art. (Reg.) Mija. – Din **mija.**

MILACÓP, *milacopi,* s. m. Pește de mare cu corpul lung până la 65 cm, de culoare argintie dungată cu brun, acoperit cu solzi mari . – Et. nec.

MILÓG, -OÁGĂ, *milogi, -oage,* s. m. și f. Cerșetor (infirm). ♦ Persoană care se roagă de cineva cu insistență, înjosindu-se, pentru a obține ceva. ♦ (Reg.) Om infirm, schilod. – Din **milă1,** probabil prin contaminare cu **olog.**

MILOGEÁLĂ, *milogeli,* s. f. Faptul de *a se milogi*. – **Milogi** + suf. *-eală*.

MILOGÍ, *milogesc,* vb. IV. Refl. A cere de pomană; a cerși. ♦ A se ruga de cineva cu stăruință, înjositor, pentru a obține ceva. – Din **milog.**

MILOGÍRE, *milogiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a se milogi* și rezultatul ei; lamentare, tânguire. – V. **milogi.**

MILOGÍT, -Ă, *milogiți, -te,* adj. (Rar; despre voce, grai) Plângător, plângăreț. – V. **milogi.**

MILÓS, -OÁSĂ, *miloși, -oase,* adj. **1.** Plin de milă1, sensibil față de necazurile sau de nenorocirile altuia; blând, bun; compătimitor, milostiv. **2.** Care dă de pomană; binefăcător, darnic. – **Milă**1 + suf. *-os*.

MILOSTÉNIE, *milostenii,* s. f. **1.** Binefacere, pomană. ♦ Spec. Danie făcută unei mănăstiri, unei biserici. **2.** (Înv.) Milă1 **(1)**; altruism. – Din **milos** + suf. *-tenie*.

MILOSTÍV, -Ă, *milostivi, -e,* adj., s. f. **1.** Adj. Milos, îndurător; binevoitor, îngăduitor, iertător; *p. ext.* bun, blând. ♦ (Substantivat, m.) Epitet dat lui Dumnezeu. **2.** Adj. Darnic, generos. **3.** S. f. (Bot.) Veninariță. – Din **milos** + suf. *-tiv*.

MILOSTIVÍ, *milostivesc,* vb. IV. Refl. A fi cuprins de milă1, a i se face milă1 (de cineva); a se îndura, a se îndupleca; a se înduioșa. – Din **milostiv.**

MILOSTIVÍRE, *milostiviri,* s. f. Faptul de *a se milostivi*. **1.** Milă1, compătimire, îndurare; înduioșare, bunăvoință. **2.** Binefacere, pomană, dar2. ♦ Calitatea de a fi darnic, generos; dărnicie, generozitate. – V. **milostivi.**

MILUÍ, *miluiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva de pomană. ♦ Spec. (Înv.) A face o danie; a dărui. **2.** A se arăta milostiv **(1)** față de cineva; a se îndura de cineva. - (după milă).

MILUÍRE, *miluiri,* s. f. Acțiunea de *a milui* și rezultatul ei. – V. **milui.**

MILUITÓR, -OÁRE, *miluitori, -oare,* adj. (Înv.) Darnic. [Pr.: *-lu-i-*] – **Milui** + suf. *-tor*.

MILÚȚĂ s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *milă1*. – **Milă**1 + suf. *-uță*.

MINCINÓS, -OÁSĂ, *mincinoși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este înclinat să spună minciuni; care spune minciuni, care minte; care nu se ține de cuvânt. **2.** Fals, neadevărat, neîntemeiat. ♦ Fig. Amăgitor, înșelător. – **Minciună** + suf. *-os*.

MINCIÓG, *mincioguri,* s. n. Mică plasă în formă de coșuleț, agățată de un băț, folosită pentru a scoate din apă peștele prins cu năvodul sau cu undița; meredeu, ciorpac. [Pl. și: *mincioáge*].

MINCIÚNĂ, *minciuni,* s. f. **1.** Afirmație prin care se denaturează în mod deliberat adevărul; neadevăr. ◊ Expr. *A purta* (sau *a duce, a ține)* (pe cineva) *cu minciuni* = a promite mereu (ceva cuiva) fără a se ține de cuvânt; a duce cu vorba. ♦ Deprindere de a minți. ♦ Înșelăciune, vicleșug. **2.** Minciunea **(2)**.

MINCIUNEÁ, -ÍCĂ, *minciunele,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *minciună* **(1)**. **2.** (Mai ales la pl.) Prăjitură făcută dintr-o foaie de aluat nedospit, prăjită în grăsime; minciună **(2)**. – **Minciună** + suf. *-ea, -ică*.

MINCIUNÍ, *minciunesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A minți. – Din **minciună.**

MÍNGE, *mingi,* s. f. **1.** Obiect sferic (rar ovoidal), de diverse dimensiuni și greutăți, confecționat din piele, care se folosește în diferite jocuri; balon **(1)**. **2.** Joc cu mingea **(1)**. [Var.: **míngie** s. f.].

MÍNIMUM s. n., adv. **1.** S. n. Punct, limită, fază reprezentând extrema inferioară. **2.** S. n. Cea mai redusă cantitate, valoare, intensitate; minim1. **3.** Adv. În cantitatea, timpul, spațiul minim2; cel puțin..., pe puțin...; măcar.

MINIÓINĂ s. f. Oină cu reguli de joc simplificate. [Pr.: *-ni-oi-*] – **Mini**1- + **oină.**

MINORITÁTE, *minorități,* s. f. **1.** Partea (cea) mai puțin numeroasă a membrilor unei colectivități. ◊ Loc. adv. *În minoritate* = în inferioritate numerică. **2.** (În sintagma) *Minoritate națională* = grup de oameni de aceeași limbă și etnie, care se deosebesc de cele ale majorității locuitorilor unui stat.

MINTÁL, -Ă, *mintali, -e,* adj. **1.** Care aparține minții, privitor la minte. **2.** Care se produce, se petrece în minte. – (după *minte*).

MÍNTĂ s. f. v. **mentă.**

MÍNTE, *minți,* s. f. **1.** Capacitatea de a gândi, de a judeca, de a înțelege; rațiune, intelect. ◊ Loc. adj. *Cu minte* = cu judecată normală, sănătoasă; *p. ext.* înțelept. ◊ Loc. adj. și adv. *Fără (de) minte* = nebun; nesocotit, nesăbuit. ◊ Expr. *Ieșit din minți* = nebun; care și-a pierdut cumpătul. *A se frământa cu mintea* sau *a-și frământa mintea* = a se gândi mult, a-și bate capul. *A-și aduna mințile* = a nu mai fi distrat, a se concentra. ♦ Gând, cuget; imaginație; memorie. ◊ Expr. *A-i veni cineva în minte* sau *a-i trece, a-i da, a-i trăsni cuiva ceva prin minte* = a se gândi (dintr-odată) la cineva sau la ceva. *A fi dus cu mintea* = a fi cufundat în gânduri. **2.** Judecată sănătoasă, mod just de a raționa; înțelepciune, chibzuință. ◊ Expr. *A-i veni mințile acasă* sau *a-și băga mințile în cap* = a deveni mai înțelept, mai chibzuit; a se cumința. *A scoate pe cineva din minți* = **a)** a face pe cineva să-și piardă judecata, a zăpăci; **b)** a enerva la culme, a mânia. ♦ Inteligență, istețime, iscusință.

MINTÓS, -OÁSĂ, *mintoși, -oase,* adj. (Pop.) Care are multă minte; deștept, înteligent, capabil; iscusit, isteț. ♦ Care dovedește inteligență, iscusință. – **Minte** + suf. *-os*.

MINȚÍ, *mint,* vb. IV. **1.** Intranz. A face afirmații care denaturează în mod intenționat adevărul, a spune minciuni. **2.** Tranz. A induce în eroare pe cineva; a înșela. ◊ Expr. *A-și minți foamea* = a-și potoli temporar foamea cu mâncare puțină. ♦ Spec. A înșela în dragoste pe cineva.

MINȚÍT s. n. Faptul de *a minți*. – V. **minți.**

MINȚITÓR, -OÁRE, *mințitori, -oare,* adj. (Rar) Care minte; înșelător, amăgitor. – **Minți** + suf. *-tor*.

MINUNÁ, *minunez,* vb. I. Refl. și tranz. A rămâne sau a face pe cineva să rămână uluit, uimit, surprins. ♦ Refl. A-și manifesta mirarea, admirația, surpriza; a se mira mult. – Din **minune.**

MINUNÁRE, *minunări,* s. f. (Rar) Faptul de *a (se) minuna;* uimire. – V. **minuna. MINUNÁT, -Ă,** *minunați, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care iese din comun (prin aspect, însușiri etc.); magnific; *p. ext.* care uimește prin frumusețe; încântător, splendid. ♦ Foarte bun, excepțional. **2.** (În basme) Care face minuni, care este înzestrat cu însușiri supranaturale. ♦ Vrăjit, fermecat. **3.** Mirat, surprins. – V. **minuna.**

MINUNĂȚÍE, *minunății,* s. f. **1.** Minune **(2)**. **2.** Minune **(3)**. – **Minunat** + suf. *-ie*.

MINÚNE, *minuni,* s. f. **1.** Fenomen ieșit din comun, surprinzător, atribuit divinității sau altor forțe supranaturale. ◊ Loc. adv. *Ca prin minune* = dintr-odată, pe neașteptate. **2.** P. gener. Lucru, fapt, fenomen uimitor, neobișnuit, extraordinar; minunăție. ◊ Expr. *Mare minune* sau *minune mare*, exclamație care exprimă uimire, admirație, neîncredere etc. față de cele văzute sau auzite. *Mare minune să...* = m-aș mira să **3.** Lucru cu însușiri excepționale de frumoase, care uimește, produce admirație; minunăție.

MÍNUS, (1) *minusuri,* s. n., **(2)** adv.**1.** S. n. Deficit, lipsă. **2.** Adv. Mai puțin, fără..

MINÚT, -Ă, *minute,* s. n., s. f. Unitate de măsură a timpului, egală cu șaizeci de secunde. ♦ P. gener. Interval scurt de timp. ◊ Loc. adj. și adv. *La minut* = (care se execută) pe loc, imediat. ◊ Loc. adv. *Într-un minut* = îndată, imediat. *Din minut în minut* = dintr-un moment în altul. ♦ Moment în care se întâmplă sau trebuie să se întâmple ceva.

MIOÁRĂ, *mioare,* s. f. Oaie tânără de la vârsta de 1 an până la 2 ani; *p. gener.* oaie. ♦ (Adjectival; despre oi) Tânără. [Pr.: *mi-oa-*] – **Mia** + suf. *-ioară*.

MIONÍ vb. IV v. **mieuna.**

MIÓR, *miori,* s. m. (Reg.) Miel mai mare; noaten. [Pr.: *mi-or*] – Din **mioară** (derivat regresiv).

MIORÁR, *miorari,* s. m. (Reg.) Cioban care îngrijește mioarele și miorii. [Pr.: *mi-o-*] – **Mior** + suf. *-ar*.

MIORC interj. Cuvânt care imită orăcăitul broaștelor sau zgomotul produs de cel care se sufocă. – Onomatopee.

MIORCĂÍ, pers. 3 *miórcăie,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. (Despre broaște) A orăcăi. **2.** Intranz. și refl. Fig. (Despre copii) A (se) smiorcăi. [Prez. ind. și: *miorcăiesc*] – **Miorc** + suf. *-ăi*.

MIORCĂÍRE, *miorcăiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) miorcăi* și rezultatul ei. – V. **miorcăi.**

MIORCĂÍT s. n. Faptul de *a (se) miorcăi;* orăcăit; *fig.* smiorcăit. – V. **miorcăi.**

MIOREÁ, -ÍCĂ, *miorele,* s. f. Mioriță. [Pr.: *mi-o-*] – **Mioară** + suf. *-ea*.

MIORÍTIC, -Ă, *mioritici, -ce,* adj. **1.** (Despre personaje, peisaje etc.) Din balada populară „Miorița". ♦ P. anal. Care amintește de „Miorița". **2.** (În sintagma) *Spațiu mioritic* = spațiu geografic românesc al cărui relief ondulat cu munți și văi este prielnic păstoritului; univers spiritual specific românesc a cărui matrice o reprezintă spațiul geografic românesc (în concepția lui Lucian Blaga). [Pr.: *mi-o-*] – **Mioriț̦a** (n. pr.) + suf. *-ic*.

MIORÍȚĂ, *miorițe,* s. f. Diminutiv al lui *mioară;* miorea. [Pr.: *mi-o-*] – **Mioară** + suf. *-iță*.

MIORLÁU interj. Cuvânt care imită strigătul pisicii; miau. – Onomatopee.

MIORLĂÍ, *miórlăi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre pisici) A mieuna. **2.** Intranz. și refl. Fig. (Depr.) A vorbi, a plânge cu glas subțire și tânguitor; a (se) smiorcăi. [Var.: (reg.) **mierlăí, miorlâí** vb. IV] – Din **miorlau.**

MIORLĂIÁLĂ, *miorlăieli,* s. f. Miorlăit1. ♦ Fig. Plâns, vorbire afectată; cântare nearmonioasă. [Pr.: *-lă-ia-*] – **Miorlăi** + suf. *-eală*.

MIORLĂÍT1, *miorlăituri,* s. n. Faptul de *a (se) miorlăi;* sunet caracteristic scos de pisică; miorlăială, miorlăitură. ♦ Fig. (Depr.) Plâns subțire și tânguitor. – V. **miorlăi.**

MIORLĂÍT2, -Ă, *miorlăiți, -te,* adj. (Despre pisici) Care miorlăie; miorlăitor. ♦ Fig. (Depr.; despre oameni sau glasul lor) Plângăreț, tânguitor. – V. **miorlăi.**

MIORLĂITÓR, -OÁRE, *miorlăitori, -oare,* adj. Miorlăit2. [Pr.: *-lă-i-*. – Var.: (reg.) **mierlăitór, -oáre** adj.] – **Miorlăi** + suf. *-tor*.

MIORLĂITÚRĂ, *miorlăituri,* s. f. Miorlăit1. ♦ Fig. Plâns, vorbire afectată. [Pr.: *-lă-i-*] – **Miorlăi** + suf. *-tură*.

MIORLÂÍ vb. IV v. **miorlăi.**

MIRÁ1, *mir,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A fi surprins ori nedumerit sau a surprinde ori a nedumeri; a (se) minuna. ◊ Expr. (Refl.) *Te miri cine* = un oarecare (nechemat, incompetent). *Te miri ce* = un lucru neînsemnat, mărunt, o nimica toată. *Te miri unde* = cine știe unde, undeva. *Te miri cum* = nu se știe cum, fără voie. *Mă miram eu să nu...* = eram sigur că **2.** Refl. A nu-și da seama, a se întreba.

MIRÁCOL, *miracole,* s. n. Fenomen supranatural, minune; fapt, fenomen uimitor, extraordinar. [Var.: (înv.) **mirácul** s. n.].

MIRÁCUL s. n. v. **miracol.**

MIRACULÓS, -OÁSĂ, *miraculoși, -oase,* adj. **1.** Care este produs printr-un miracol; supranatural; uimitor, extraordinar. ♦ (Substantivat, n. sg.) Totalitatea elementelor supranaturale din basme și legende. **2.** Care face minuni, care produce efecte excepționale.

MIRÁRE, *mirări,* s. f. Faptul de *a (se) mira*. **1.** Nedumerire; surprindere. ◊ Loc. adj. și adv. *De mirare* = surprinzător, uimitor. ◊ Expr. *N-ar fi de mirare să...* = e posibil să..., ne putem aștepta să... **2.** (Înv.) Admirație. ◊ Loc. adj. *(Vrednic) de mirare* = care merită admirație; minunat, admirabil. – V. **mira1.**

MIRÁT, -Ă, *miraţi, -te,* adj. Nedumerit; surprins; uimit, uluit. – V. **mira1.**

MÍRE, *miri,* s. m. Nume purtat de bărbat în ziua sau în preajma căsătoriei sale. ♦ (La pl.) Nume dat, în ziua sau în preajma căsătoriei, celor două persoane care se căsătoresc.

MIREÁSĂ, *mirese,* s. f. **1.** Nume purtat de femeie în ziua sau în preajma căsătoriei sale. ◊ (Bis.) *Mireasa Domnului* = călugăriţă. ◊ Expr. *A plânge ca o mireasă* = a plânge tare, cu foc. *A mânca ca o mireasă* = a mânca foarte puţin. *A sta ca o mireasă* = a nu lucra nimic, a sta degeaba. **2.** Plantă erbacee cu frunzele verzi-gălbui pe margini şi roşu-aprins în centru, cu flori albe şi roşii dispuse în spice, cultivată ca plantă ornamentală . – **Mire** + suf. *-easă.*

MIREÁSMĂ, *miresme,* s. f. **1.** Miros plăcut şi puternic, răspândit mai ales de plante şi flori; parfum, aromă. **2.** (La pl.) Uleiuri sau substanţe aromatice folosite pentru ungerea trupului, pentru parfumarea aerului etc.; balsam.

MIRESMÁ, *miresmez,* vb. I. Tranz. (Rar) A înmiresma. – Din **mireasmă.**

MIRESMÁRE, *miresmări,* s. f. (Rar) Acţiunea de *a miresma* şi rezultatul ei. – V. **miresma.**

MIRESMÁT, -Ă, *miresmaţi, -te,* adj. (Rar) Înmiresmat. – V. **miresma.**

MÍRIŞTE, *mirişti,* s. f. Teren agricol pe care au rămas, după recoltare, părţile inferioare ale tulpinilor de cereale sau de la alte plante cultivate; (colectiv) părţile inferioare ale acestor tulpini, rămase în pământ după recoltare.

MIRODÉNIE, *mirodenii,* s. f. **1.** Nume dat părţilor unor plante folosite pentru a da mâncărurilor un gust picant sau aromat; *p. gener.* substanţă aromatică alimentară; mirodie. **2.** Mireasmă, aromă, parfum. **3.** Numele a două plante din familia cruciferelor, cu flori plăcut mirositoare: **a**) plantă cu flori galbene-verzui, care creşte la marginea pădurilor; **b**) nopticoasă. [Pr.: *-ni-e*] – **Mirodie** + suf. *-enie.*

MIRONOSÍŢĂ, *mironosiţe,* s. f. **1.** Epitet dat unei femei prefăcute, care simulează nevinovăţia, modestia. **2.** Specie de fluture cu aripile din faţă albe cu pete cafenii şi cu cele din spate cenuşii-albăstrii.

MIRÓS, (1, 2) *mirosuri,* (**3**) *miroase,* s. n. **1.** Simţ prin care organismul percepe proprietăţile unor substanţe, venind în contact cu particulele volatile degajate de acestea; capacitate de a percepe şi deosebi aceste emanaţii. **2.** Emanaţie plăcută sau neplăcută pe care o degajă unele corpuri; proprietate a unor substanţe de a produce asemenea emanaţii. **3.** (Mai ales la pl.) Condiment, mirodenie. [Acc. şi: *míros*] – Din **mirosi** (derivat regresiv).

MIROSÍ, *mirós,* vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. A simţi, a percepe un miros (**2**). ♦ Tranz. A apropia nasul de ceva sau de cineva inspirând adânc pentru a percepe mirosul; (despre animale) a adulmeca. **2.** Intranz. A avea (şi a răspândi) un miros (**2**). ◊ Expr. *Miroase a...* = prevesteşte, anunţă (ceva). **3.** Tranz. şi intranz. Fig. (Fam.) A presimţi, a bănui; a intui. ♦ Tranz. A dibui, a simţi prezenţa cuiva sau a ceva. [Var.: (pop.) **amirosí** vb. IV].

MIROSITÓR, -OÁRE, *mirositori, -oare,* adj. Care are (şi răspândeşte) un miros (**2**); odorific. – **Mirosi** + suf. *-tor.*

MIRÓZNĂ, *mirozne,* s. f. (Reg.) Miros plăcut, mireasmă. – Contaminare între **mireasmă** şi **miros.**

MIRUÍ1, *miruiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A unge pe credincioşii creştini cu mir2 (pe frunte). **2.** A consfinţi în funcţie un domnitor, un cleric etc. prin ungerea cu mir2. [Prez. ind. şi: *mírui*].

MIRUIÁLĂ, *miruieli,* s. f. Miruit1. [Pr.: *-ru-ia-*] – **Mirui**1 + suf. *-eală.*

MIRUÍRE, *miruiri,* s. f. Acţiunea de *a mirui1* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ru-i-*] – V. **mirui1.**

MIRUÍT1 s. n. Faptul de *a mirui1;* miruială. – V. **mirui1.**

MIRUÍT2, -Ă, *miruiţi, -te,* adj. Care a fost uns cu mir2. – V. **mirui1.**

MIRUITÓR, *miruitori,* s. m. (Rar) Preot care miruieşte1. [Pr.: *-ru-i-*] – **Mirui**1 + suf. *-tor.*

MIRÚŢĂ, *miruţe,* s. f. Plantă erbacee cu peri aspri şi ţepoşi, cu flori purpurii sau violete. – Cf. mieriu1.

MISTÉR1, *mistere,* s. n. **1.** Ceea ce este (încă) neînţeles sau nedescoperit; taină; secret, enigmă. **2.** Dogmă creştină pe care Biserica o consideră inaccesibilă raţiunii omeneşti. [Var.: (înv.) **mistériu** s. n.].

MISTRÉŢ, -EÁŢĂ, *mistreţi, -e,* adj. **I.** (În sintagma) *Porc mistreţ* (şi substantivat, m.) = animal sălbatic cu corpul masiv, acoperit cu păr aspru, negru-sur, cu greabănul înalt, capul mare, bot alungit, ochii mici şi caninii lungi şi tăioşi; porc sălbatic . **II.** (Pop.) (Despre vin, fructe etc.) Acrişor; (despre fructe) pădureţ, sălbatic.

MISTUÍ, *místui,* vb. IV. **1.** Tranz. A transforma alimentele introduse în organism în substanţe direct asimilabile de organism; a digera. **2.** Tranz. A distruge, a nimici. ♦ Refl. A înceta să mai existe; a dispărea, a pieri. ♦ Tranz. şi refl. Spec. A (se) distruge prin ardere, a (se) preface în cenuşă; a se topi. ♦ A cheltui (bani, averi), a irosi. **3.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) chinui sufleteşte, a (se) distruge moral şi fizic (treptat). [Prez. ind. şi: *mistuiesc*].

MISTUIÁLĂ, *mistuieli,* s. f. (Rar) Mistuire. [Pr.: *-tu-ia-*] – **Mistui** + suf. *-eală.*

MISTUÍRE, *mistuiri,* s. f. Acţiunea de *a (se) mistui* şi rezultatul ei; mistuială; digestie. [Pr.: *-tu-i-*] – V. **mistui.**

MISTUITÓR, -OÁRE, *mistuitori, -oare,* adj. **1.** Care mistuie (**2**); distrugător, nimicitor. **2.** Fig. Care chinuieşte (sufleteşte), care distruge moral şi fizic (treptat). [Pr.: *-tu-i-*] – **Mistui** + suf. *-tor.*

MIŞCÁ, *mişc,* vb. I. **1.** Intranz., refl. şi tranz. A ieşi sau a face să iasă din starea de repaus, de imobilitate; a(-şi) schimba locul, poziţia. ◊ Tranz. şi refl. A pune sau a fi în funcţiune, a face să funcţioneze sau a funcţiona. **2.** Refl. şi intranz. A porni din loc, a începe să se deplaseze în spaţiu, a înainta. **3.** Refl. şi intranz. A ieşi din pasivitate; a acţiona; a se strădui. ♦ Refl. (Despre grupuri sociale, colectivităţi) A se împotrivi, a se agita, a se revolta. **4.** Tranz. Fig. A determina pe cineva să acţioneze; a îndemna, a însufleţi. **5.** Tranz. A impresiona, a emoţiona; a înduioşa. – Et. nec.

MIŞCÁRE, *mişcări,* s. f. Acţiunea de *a (se) mişca* şi rezultatul ei. **1.** Ieşire din starea de imobilitate, de stabilitate, schimbare a locului, a poziţiei; deplasare a unui obiect sau a unei fiinţe. ◊ *Mişcare seismică* = cutremur de pământ. *Mişcări tectonice* sau *mişcările scoarţei* = deplasări ale scoarţei terestre produse de forţele interne sau de gravitaţie şi care duc la schimbări geologice sau geografice. ◊ Expr. *Nicio mişcare* = linişte! tăcere! *A (se) pune în mişcare* = a începe sau a face să înceapă să se deplaseze. ♦ Schimbare a poziţiei corpului, a membrelor etc.; exerciţii sau parte a unui exerciţiu sportiv executate prin schimbarea poziţiei corpului, a membrelor etc.; *p. ext.* gest. ◊ Expr. (Fam.) *În doi timpi şi trei mişcări* = foarte repede. ♦ Fiecare dintre mutările unei piese la o partidă de şah, de table etc. ◊ Expr. (Fam.) *A prinde* (sau *a surprinde*) *mişcarea* = a înţelege repede desfăşurarea unei acţiuni sau rostul ei ascuns. **2.** Activitate, acţiune, faptă. ◊ Loc. adv. *În mişcare* = într-o stare de agitaţie, de tulburare, de încordare. ◊ Expr. *A (se) pune în mişcare* = a intra (sau a determina pe cineva să intre) în acţiune; a face să se agite, să acţioneze. ♦ (Fam.) Plimbare (pe jos). **3.** Deplasare în spaţiu, înaintare, circulaţie; *p. ext.* animaţie, agitaţie, forfotă. ♦ (La pl.) Deplasare organizată, strategică, a unei unităţi militare. **4.** Acţiune care antrenează un număr mare de oameni în sprijinul unei idei, al unui scop comun. ♦ Acţiune (organizată) de masă cu caracter revendicativ; agitaţie, revoltă, revoluţie. **5.** Fig. Îndemn, impuls, imbold, pornire. – V. **mişca.**

MIŞCÁT, -Ă, *mişcaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care este impresionat, emoţionat, tulburat; (despre manifestări ale oamenilor) care trădează emoţie, tulburare. – V. **mişca.**

MIŞCĂTÓR, -OÁRE, *mişcători, -oare,* adj. **1.** Care se mişcă, se deplasează, înaintează; mobil. **2.** Fig. Care impresionează, emoţionează, tulbură. – **Mişca** + suf. *-ător.*

MIŞÉL, -EÁ, *mişei, -ele,* adj., s. m. şi f. (Om) de nimic, ticălos, nemernic; (om) laş, fricos.

MIŞELÉSC, -EÁSCĂ, *mişeleşti,* adj. De mişel (**1**); ticălos, netrebnic, nemernic. – **Mişel** + suf. *-esc.*

MIŞELÉŞTE adv. Ca un mişel (**1**), nedemn; în chip mârşav; ca un laş, ca un fricos. – **Mişel** + suf. *-eşte.*

MIŞELÍE, *mişelii,* s. f. **1.** Caracter specific omului mişel (**1**); faptă, purtare, atitudine de om mişel (**1**); ticăloşie, mârşăvie, infamie. **2.** (Înv.) Sărăcie, mizerie. – **Mişel** + suf. *-ie.*

MIŞUÍ, pers. 3 *mişuie,* vb. IV. Intranz. (Rar) A mişuna. – Cf. mişuna.

MIŞUIÁLĂ, *mişuieli,* s. f. (Rar) Mişunare. [Pr.: *-şu-ia-*] – **Mişui** + suf. *-eală.*

MIŞUN, *mişuni,* s. m. (Zool.; reg.) Hârciog. – Cf. mişină.

MIŞUNÁ, pers. 3 *mişună,* vb. I. Intranz. (Despre fiinţe) A umbla de colo până colo; a forfoti, a viermui, a se foi2, a colcăi, a mişui. – Cf. mişină.

MIŞUNÁRE, *mişunări,* s. f. (Rar) Faptul de *a mişuna;* aglomeraţie, mişcare, forfoteală, mişuială, mişuneală. – V. **mişuna.**

MÍŞUNĂ1 s. f. (Rar) Forfotă, aglomeraţie; rumoare (murmur de nemulţumire). – Din **mişuna** (derivat regresiv).

MÍŞUNĂ2 s. f. v. **mişină.**

MIŞUNEÁLĂ, *mişuneli,* s. f. (Rar) Mişunare. – **Mişuna** + suf. *-eală.*

MITITÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *mititei, -ele,* adj., s. m. **1.** Adj. Diminutiv al lui *mic;* micuţ. ◊ Expr. *De mititel* = de mic copil; de tânăr. *A se face mititel* = a se strânge (pentru a nu fi văzut). **2.** S. m. Cârnăcior făcut din carne tocată, amestecată cu diverse condimente, care se mănâncă fript la grătar; mic. – Din **mic.**

MITITELÚŢ, -Ă, *mititeluţi, -e,* adj. Diminutiv al lui *mititel.* – **Mititel** + suf. *-uţ.*

MITOCÁN, *mitocani,* s. m. Om cu comportări grosolane, vulgare; bădăran. – **Mitoc** + suf. *-an.*

MITOCÁNCĂ, *mitocance,* s. f. Femeie vulgară; bădărancă. – **Mitocan** + suf. *-că.*

MITOCĂNÉSC, -EÁSCĂ, *mitocăneşti,* adj. De mitocan; grosolan, vulgar. – **Mitocan** + suf. *-esc.*

MITOCĂNÉŞTE adv. (Rar) Ca mitocanii, în felul mitocanilor. – **Mitocan** + suf. *-eşte.*

MITOCĂNÍE, (2) *mitocănii,* s. f. **1.** Atitudine, comportare, afirmaţie etc. de mitocan. **2.** Grosolănie, bădărănie, vulgaritate. – **Mitocan** + suf. *-ie.*

MITOCĂNÍME s. f. Mulţime de mitocani; totalitatea mitocanilor. – **Mitocan** + suf. *-ime.*

MITOCĂNÓS, -OÁSĂ, *mitocănoşi, -oase,* adj. De mitocan, specific mitocanului; grosolan, vulgar. – **Mitocan** + suf. *-os.*

MÍŢĂ, *miţe,* s. f. (Mai ales la pl.) Fire din blana unor animale, care au crescut mai lungi, formând un cârlionţ; smoc de păr sau de lână. ♦ Lână tunsă pentru prima oară de pe miei; lână (de calitate inferioară) tunsă de pe capul, coada şi picioarele oilor.

MIŢÓS, -OÁSĂ, *miţoşi, -oase,* adj. (Despre blană, lână sau obiecte de blană, de lână) Cu fire lungi, creţe şi bogate; flocos; (despre animale) care are blana, lâna cu fire lungi şi dese. – **Miţă** + suf. *-os.*

MIŢUÍ, *miţuiesc,* vb. IV. (Pop.) Tranz. A tunde un miel, o oaie etc. de miţe. [Prez. ind. şi: *míţui*] – **Miţă** + suf. *-ui.*

MIŢUIÁLĂ, *miţuieli,* s. f. (Pop.) Miţuire. [Pr.: *-ţu-ia-*] – **Miţui** + suf. *-eală.*

MIŢUÍRE, *miţuiri,* s. f. (Pop.) Acţiunea de *a miţui* şi rezultatul ei; miţuială, miţuit. [Pr.: *-ţu-i-*] – V. **miţui.**

MIŢUÍT s. n. (Pop.) Miţuire. [Pr.: *-ţu-it*] – V. **miţui.**

MLÁCĂ, *mlăci,* s. f. (Reg.) Mlaştină, smârc.

MLÁDĂ, *mlăzi,* s. f. **1.** Mlădiţă (**1**). **2.** (Colectiv) Vegetaţie arborescentă; lăstăriş; desiş; pădure tânără şi deasă.

MLÁJĂ, *mlăji,* s. f. **1.** Arbust cu ramurile flexibile, cenuşii sau verzi, cu frunzele lanceolate, puţin ondulate şi acoperite cu peri mătăsoşi, care creşte mai ales pe malurile şi pe prundişurile râurilor. ♦ Răchită. **2.** Ramură tânără de mlăjă (**1**) sau, *p. gener.*, de salcie, de tei etc., tăiată din plantă şi întrebuinţată la împletitul coşurilor, la legatul viţei-de-vie etc. – Refăcut din **mlădă.**

MLÁŞTINĂ, *mlaştini,* s. f. Depresiune naturală de teren fără scurgere, în care se adună şi stagnează apa provenită din precipitaţii, din inundaţii sau din pânza freatică; mlacă.

MLĂDIÁ, *mlădiez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) înclina, a (se) îndoi (uşor); a (se) legăna (uşor) într-o parte şi în alta. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) modula. *Mlădiez vocea.* **3.** Refl. Fig. A se adapta unei situaţii, a deveni conciliant, maleabil; a se supune. [Pr.: *-di-a-*. – Prez. ind. şi: *mlădii*] – Din **mlădiu.**

MLĂDIÁT, -Ă, *mlădiaţi, -te,* adj. (Rar) Mlădios (**1**). [Pr.: *-di-at*] – V. **mlădia.**

MLĂDIÉRE, *mlădieri,* s. f. Acţiunea de *a (se) mlădia* şi rezultatul ei; mişcare mlădioasă. ♦ Însuşirea de a fi mlădios, flexibil, elastic. [Pr.: *-di-e-*] – V. **mlădia.**

MLĂDIÓR, -OÁRĂ, *mlădiori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *mlădiu.* [Pr.: *-di-or*] – **Mlădiu** + suf. *-ior.*

MLĂDIÓS, -OÁSĂ, *mlădioşi, -oase,* adj. **1.** Care se îndoaie cu uşurinţă (fără să se frângă); flexibil, elastic; mlădiat. **2.** (Despre fiinţe, despre corpul lor sau despre părţi ale corpului lor) Suplu, zvelt, elastic; cu mişcări graţioase; mlădiu. **3.** Fig. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care cedează, care se adaptează uşor; maleabil, conciliant. **4.** Fig. (Despre sunete, voce etc.) Cu inflexiuni plăcute; melodios, armonios. [Pr.: *-di-os*] – **Mlădia** + suf. *-os.*

MLĂDÍŢĂ, *mlădiţe,* s. f. **1.** Ramură tânără, subţire şi flexibilă a unei plante lemnoase; mladă (**1**), lăstar, vlăstar. **2.** Fig. Descendent, urmaş, odraslă.

MLĂDÍU, -ÍE, *mlădii,* adj. (Rar) Mlădios (**2**). – **Mladă** + suf. *-iu.*

MLĂŞTINÍŞ, *mlăştinişuri,* s. n. (Rar) Teren mlăştinos. – **Mlaştină** + suf. *-iş.*

MLĂŞTINÍŢĂ, *mlăştiniţe,* s. f. Nume dat mai multor plante erbacee, cu frunze lanceolate, cu flori verzi, albe, roz şi roşii. – **Mlaştină** + suf. *-iţă.*

MLĂŞTINÓS, -OÁSĂ, *mlăştinoşi, -oase,* adj. (Despre terenuri) Cu mlaştini; noroios, mocirlos. – **Mlaştină** + suf. *-os.*

MOÁCĂ, *moace,* s. f. **1.** (Pop.) Bâtă lungă şi groasă cu măciulie la un capăt; măciucă. **2.** (Arg.) Cap; figură. ◊ Expr. (Fam.) *A o lua la moacă* = a primi o bătaie zdravănă. **3.** (Fam.) Persoană (mai ales femeie) bleagă, înceată, leneşă. **4.** (Iht.; reg.) Zglăvoacă. [Var.: **moc** s. m.] – Et. nec.

MOÁLE, *moi*, adj. **I. 1.** Care cedează uşor la apăsare, modificându-şi forma; *p. ext*. afânat, pufos. ◊ *Carne moale* = carne fără oase. *Ou moale* = ou fiert sau copt astfel încât să nu fie complet coagulat. ◊ (Substantivat, n. sg. art.) Parte moale (**I 1**) a unui lucru. ◊ (Pop.) *Moalele capului* = fontanelă; *p. ext*. creştetul capului. ♦ (Despre gură, buze) Cărnos, fraged. ♦ Moleşit, flasc; puhav. ♦ (Despre pâine, cozonac etc.) Proaspăt; fraged. ♦ (Despre fructe) Zemos; mălăieţ. **2.** (Despre terenuri) Umed, reavăn, jilav. **3.** (Despre oameni) Lipsit de energie, de voinţă; apatic, indolent; bleg, leneş; cu fire slabă, nehotărâtă. ◊ Expr. *A o lăsa (mai) moale* = a ceda, a face concesii. **II. 1.** Catifelat, mătăsos; plăcut la atingere. **2.** Necolţuros, rotunjit, unduios; *p. ext*. armonios, delicat. **3.** (Despre culori, lumină, sunete) Lipsit de stridenţă, cu intensitate scăzută; domol, potolit; blând. **4.** (Despre vreme, atmosferă, anotimpuri reci etc.) Călduţ (şi umed); *p. ext*. plăcut, blând. **5.** (Despre fiinţe, despre însuşiri şi manifestări ale lor) Domol; blând, blajin. **6.** (Despre mişcări) Uşor, abia simţit; încet, lent; lipsit de vlagă; slab. ♦ Care se mişcă încet, lin, domol; (despre fiinţe) lipsit de vioiciune, de sprinteneală.

MOÁRĂ, *mori*, s. f. Instalaţie special amenajată pentru măcinarea cerealelor; clădire, construcţie prevăzută cu asemenea instalaţii. ◊ Expr. *A-i merge gura ca o moară* = a vorbi mult (şi inutil). *Ca la moară* = pe rând, în ordinea sosirii. *A(-i) da* (cuiva) *apă la moară* = a-i crea cuiva o situaţie favorabilă; a încuraja, a stimula. *A-i veni* (cuiva) *apa la moară* = a se schimba împrejurările în favoarea cuiva. *A mâna apa la moara sa* = a căuta să tragă singur toate foloasele. *A-i umbla* (cuiva) *moara* = a-i merge bine, a-i merge toate din plin. *A ajunge de la moară la râşniţă* = a ajunge rău; a decădea, a scăpăta. (Livr.) *A se lupta cu morile de vânt* = a întreprinde acţiuni inutile, ridicole; a se lupta cu duşmani ireali.

MOÁRE1 s. f. (Reg.) Apă cu sare sau cu oţet (folosită la conservarea legumelor); lichid acru în care se ţin ori s-au ţinut murături; *spec*. zeamă de varză. ◊ Expr. *A şti* (sau *a cunoaşte*) *moarea cuiva* = a cunoaşte firea, obiceiurile cuiva. ♦ Fel de mâncare preparat cu saramură.

MOARE2, *muri* v. **1.** A înceta din viaţă: *a murit;* a muri de foame, a nu avea mijloace de trai. **2.** *fig.* A înceta de a exista: *fapta bună nu moare.* **3.** A se prăpădi de dragoste: *moare după ea.*

MOÁRTE, *morţi,* s. f. **1.** Încetare a vieţii, oprire a tuturor funcţiilor vitale, sfârşitul vieţii; răposare; deces. ◊ Loc. adj. *Fără (de) moarte* = **a)** veşnic, nemuritor; **b)** (despre obiecte) foarte durabil, foarte trainic. ◊ *De moarte* = **a)** loc. adj. şi adv. mortal; **b)** loc. adj. (în textele bisericeşti; despre păcate, greşeli) care atrage osânda veşnică; **c)** loc. adj. şi adv. fig. grozav, cumplit, teribil. ◊ Loc. vb. *A face moarte de om* = a omorî, a ucide. *A-şi face moarte (singur* sau *cu mâna lui)* = a se sinucide, a se omorî. ◊ Expr. *Pe viaţă şi pe moarte* = din toate puterile, cu înverşunare, punându-şi viaţa în joc. *Între viaţă şi moarte* = în agonie, aproape de moarte. *Ca de frica morţii* = înfrigurat, febril. *Cu moartea în suflet* = extrem de mâhnit, de îndurerat; disperat, deznădăjduit. *A da moartea în ceva* = a muri în număr foarte mare. *A da mâna cu moartea* sau *a vedea moartea cu ochii* = a trece printr-o mare primejdie. **2.** Omor, ucidere; crimă, asasinat; *p. ext*. măcel, masacru. ◊ Expr. (Fam.) *Moarte de om* = mare înghesuială, îmbulzeală. ♦ Pedeapsă capitală; execuţie. ◊ Expr. *La moarte!* formulă cu care se cerea pedeapsa capitală pentru un vinovat. **3.** (Înv. şi pop.) Mortalitate provocată de un flagel; *p. ext*. molimă, epidemie. **4.** Compuse: *moartea-puricelui* = plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpină dreaptă, ramificată, păroasă, cu flori gălbui, dispuse în capitule.

MOÁŞĂ, *moaşe,* s. f. **1.** Femeie (cu pregătire specială) care asistă şi îngrijeşte femeile la naştere. **2.** (Pop.) Bunică; *p. ext*. femeie bătrână.

MOÁŞTE s. f. pl. (În religia creştină) Rămăşiţe mumificate din corpul unei persoane considerate sfântă; *p. ext*. veşmânt, parte de veşmânt sau orice alt obiect care a aparţinut unei astfel de persoane (şi căreia i se atribuie puteri supranaturale). ♦ P. gener. Corp mumificat; mumie.

MOC s. m. v. **moacă.**

MOCÁN, *mocani*, s. m. Locuitor (român) din regiunile muntoase (în special ale Transilvaniei), care posedă turme de oi; *spec*. cioban din aceste regiuni; mocârţan (**1**). – **Moacă** + suf. *-an*.

MOCÁNCĂ, *mocance*, s. f. **1.** Femeie (româncă) dintr-o regiune de munte (în special din Transilvania); soţie sau fiică de mocan; mocăniţă. **2.** (La sg.; art.) Numele unui dans popular asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans; mocănească. – **Mocan** + suf. *-că*.

MOCĂÍ, *mócăi,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Pop. şi fam.) **1.** A lucra încet, fără spor; a (se) moşmondi, a (se) mocoşi. **2.** A pierde vremea cu nimicuri; a tândăli. [Prez. ind. şi: *mocăiesc*] – Et. nec. Cf. moacă.

MOCĂIÁLĂ, *mocăieli,* s. f. (Pop. şi fam.) Faptul de a (se) mocăi. [Pr.: *-că-ia-*] – **Mocăi** + suf. *-eală*.

MOCĂÍT, -Ă, *mocăiţi, -te,* adj., s. m. şi f. (Pop. şi fam.) **1.** (Persoană) care lucrează încet, fără spor, care acţionează sau umblă încet. **2.** (Persoană) care îşi pierde vremea cu nimicuri. [Pr.: *-că-it*] – V. **mocăi.**

MOCĂNÁŞ, *mocănaşi,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *mocan*. **2.** (La pl.; art.) Dans popular, inspirat din viaţa pastorală, răspândit, în trecut, în Moldova şi în Dobrogea; melodie după care se execută acest dans. – **Mocan** + suf. *-aş*.

MOCĂNCÚŢĂ, *mocăncuţe,* s. f. Diminutiv al lui *mocancă*. – **Mocancă** + suf. *-uţă*.

MOCĂNÉSC, -EÁSCĂ, *mocăneşti,* adj., s. f. **1.** Adj. De mocan, al mocanului, specific mocanilor, privitor la mocani. ◊ *Oaie mocănească* = varietate de oaie ţurcană. *Cal mocănesc* = cal scund de munte. *Porumb mocănesc* = varietate de porumb cu bobul mare. **2.** S. f. art. Numele unui dans popular asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans; mocancă. – **Mocan** + suf. *-esc*.

MOCĂNÉŞTE adv. Ca mocanii, în felul mocanilor. – **Mocan** + suf. *-eşte*.

MOCĂNÍME s. f. Grup, mulţime de mocani; totalitate a mocanilor. – **Mocan** + suf. *-ime*.

MOCĂNIŢĂ, *mocăniţe,* s. f. **1.** Mocancă (**1**). **2.** (Fam.) Tren de linie îngustă, care circulă în regiunile de munte. – **Mocan** + suf. *-iţă*.

MOCÂRŢÁN, *mocârţani,* s. m. **1.** (Pop.) Mocan. **2.** Epitet depreciativ dat unui om bădăran. – Cf. mocan.

MOCÍRLĂ, *mocirle,* s. f. Apă stătătoare (de mică întindere) provenită din ploi, revărsări etc. şi plină de mâl, de noroi; loc mlăştinos, noroios; noroi, mâl.

MOCIRLÓS, -OÁSĂ, *mocirloşi, -oase*, adj. Plin de mocirle, de noroi, de mâl; mlăştinos, noroios. – **Mocirlă** + suf. *-os*.

MOCNEÁLĂ, *mocneli*, s. f. Faptul de a mocni; stare a ceea ce mocneşte; *p. ext*. indispoziţie, tristeţe, posomoreală. – **Mocni** + suf. *-eală*.

MOCNÍ, *mocnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre foc) A arde înăbuşit, fără flacără; a arde sub cenuşă; a fi pe punctul de a se stinge. **2.** Fig. A-şi trece vremea fără folos, a sta inactiv; a lâncezi, a zăcea, a vegeta. **3.** Fig. A sta în aşteptare, gata să izbucnească; a nutri sentimente de ură, de revoltă etc.; a fierbe; a sta posomorât şi tăcut.

MOCNÍRE, *mocniri*, s. f. (Rar) Faptul de *a mocni*. – V. **mocni.**

MOCNÍT, -Ă, *mocniţi, -te,* adj. **1.** (Despre foc; adesea adverbial) Care arde înăbuşit, înfundat, fără flacără; care este pe punctul de a se stinge. **2.** Fig. Care lâncezeşte, care este fără viaţă, inactiv. **3.** Fig. Reţinut vreme îndelungată (dar gata oricând să izbucnească); tăcut, posomorât. **4.** (Despre vreme, atmosferă) Înnorat, mohorât. ♦ (Despre ploaie) Încet şi potolit, dar persistent. – V. **mocni.**

MOCOFÁN, *mocofani*, s. m. **1.** Om prost, bleg. **2.** Om bădăran, mojic. – Et. nec. Cf. moacă.

MOCOŞEÁLĂ, *mocoşeli,* s. f. (Pop. şi fam.) Faptul de a (se) mocoşi. – **Mocoşi** + suf. *-eală*.

MOCOŞÍ, *mocoşesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Pop. şi fam.) A lucra îndelung, cu migală (la ceva); a pierde prea mult timp la o treabă, a lucra prea încet, cu prea multă migală; a-şi pierde vremea; a (se) mocăi. – Cf. mocăi.

MOCOŞÍT, -Ă, *mocoşiţi, -te,* adj., s. m. şi f. (Pop. şi fam.) (Persoană) care lucrează prea încet, care nu are spor la lucru. – V. **mocoşi.**

MODÁLCĂ, *modâlci*, s. f. (Pop.) **1.** Umflătură patologică (mică) care se poate forma pe diferite părţi ale corpului omenesc. **2.** Obiect sau parte a unui obiect care are forma unei modâlci (**1**). – Et. nec.

MODÂRLÁN adj., s. m. v. **modoran.**

MODORÁN, *modorani*, adj., s. m. (Reg.) (Om) grosolan, bădăran. [Var.: **modârlán** adj., s. m.] – Et. nec.

MOGÂLDEÁŢĂ, *mogâldeţe,* s. f. **1.** Fiinţă sau lucru care apare neconturat, neclar din cauza ceţii, a întunericului sau a depărtării. ♦ Om mic de statură. **2.** Mică ridicătură de pământ; grămadă mică. – Et. nec.

MOGLÁN, *moglani*, s. m. (Reg.) Om mare, voinic şi prost; om necioplit, bădăran. – Et. nec.

MOGOROGÍ, *mogorogesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A vorbi nedesluşit, neclar (arătându-şi nemulţumirea); a bombăni, a bodogăni, a mormăi. ♦ Tranz. A cicăli; a ocărî. – Et. nec.

MOGOROGÍRE, *mogorogiri*, s. f. (Reg.) Acţiunea de *a mogorogi* şi rezultatul ei. – V. **mogorogi.**

MOHÓR, (**2**) *mohoare*, s. n. **1.** Numele mai multor specii de plante erbacee din familia gramineelor, cu frunze liniare, ascuţite, cu flori stacojii, galbene-ruginii etc. dispuse în spice cilindrice, dintre care unele se cultivă ca plante furajere **. 2.** Loc cultivat cu mohor (**1**) sau pe care creşte mohor.

MOHORÂRE, *mohorâri*, s. f. Faptul de *a (se) mohorî;* fig. posomorâre, amărăciune, întristare. – V. **mohorî.**

MOHORÁT, -Ă, *mohorâţi, -te,* adj. **1.** Care are culoarea de la roşu-cărămiziu la roşu-vineţiu; *p. gener*. de culoare închisă; întunecat, sumbru. ♦ Lipsit de lumină, întunecos, sumbru. **2.** Fig. (Despre oameni) Mâhnit, trist, posomorât. – V. **mohorî.**

MOHOREÁLĂ, *mohoreli*, s. f. Starea omului mohorât; posomoreală, tristeţe. – **Mohorî** + suf. *-eală*.

MÓIMĂ, *moime,* s. f. (Înv. şi reg.) Maimuţă.

MOIMÍŢĂ, *moimiţe,* s. f. (Înv. şi reg.) Maimuţă. [Var.: **momíţă** s. f.] – **Moimă** + suf. *-iţă*.

MOINÁ, pers. 3 *moinează,* vb. I. (Reg.) Refl. şi intranz. A se face moină, a începe să se dezgheţe. – Din **moină.**

MÓINĂ, (**2**) *moine*, s. f. **1.** Timp mai călduros şi umed, care urmează iarna după o perioadă de îngheţ; *p. gener*. timp umed şi ceţos; moloşag. **2.** Teren agricol lăsat necultivat unul sau mai mulţi ani (pentru a-şi spori proprietăţile productive). ♦ (Pop.) Ogor. – Cf. moale.

MOINÓS, -OÁSĂ, *moinoşi, -oase*, adj. (Despre timpul iernii) Umed şi relativ călduros. – **Moină** + suf. *-os*.

MOJDÉI s. n. v. **mujdei.**

MOJDREÁN, *mojdreni*, s. m. Arbore sau arbust cu frunze compuse, cu flori albe, mirositoare, a cărui coajă se foloseşte la vopsit; urm (după *ulm*).

MOLÁN1, *molani*, s. m. Peşte mic din apele de munte, cu corp cilindric, cu solzi mici şi rari; molete2, grindel. – **Moale** + suf. *-an*.

MOLÁTIC, -Ă, *molatici, -ce*, adj., s. m. **I.** Adj. **1.** (Cam) moale. **2.** Cu pantă lină. **3.** Lent, lin, domol; care se mişcă domol; cu mişcări leneşe. **4.** Lipsit de energie, molâu. **5.** Moleşitor; duios. **II.** S. m. (Iht.) Grindel. [Var.: **molátec, -ă,** adj.] – **Moale** + suf. *-atic*.

MOLĂLĂU, *molălăi,* adj. (Reg.) Molâu. – **Moale** + suf. *-ălău*.

MOLĂTÁTE, *molătăţi,* s. f. (Rar) Lipsă de avânt şi de energie în mişcări, acţiuni. – **Moale** + suf. *-ătate*.

MOLÁU, -ÁIE, *molâi*, adj. (Adesea substantivat) **1.** Lipsit de forţă, de energie, de elan; încet, greoi, leneş. **2.** Lipsit de voinţă, de hotărâre. [Pl. şi: (f.) *molâie*] – **Moale** + suf. *-âu*.

MOLCOTÍT adv. (Reg.) Cu glas domol, potolit, blând. – Et. nec.

MOLCÚŢ, -Ă, *molcuţi, -e,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *moale*. – **Moale** + suf. *-cuţ*.

MOLDÁV, -Ă, *moldavi, -e,* s. m. şi f., adj. (Înv.) **1.** S. m. şi f. Moldovean. **2.** Adj. Moldovenesc.

MOLDAVÍT s. n. Ozocherită de culoare neagră, amestecată cu sticlă verde de origine cosmică, folosită pentru podoabe, care se găseşte în Moldova. – **Moldavia** n. pr. (= *Moldova)* + suf. *-it*.

MÓLDĂ, *molde*, s. f. (Reg.) Albie, covată. ♦ Vas în care se scurge mustul după ce au fost presaţi strugurii. ♦ Ladă în care curge făina la moară.

MOLDO- Element de compunere cu sensul de „moldovean”, care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din **moldovean.**

MOLDOVALÁH, -Ă, *moldovalahi, -e,* s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Român din Principatele Române. **2.** Adj. Care aparţine sau este caracteristic moldovalahilor (**1**), privitor la moldovalahi. [Var.: **moldovláh, -ă** s. m. şi f., adj.] – **Moldo-** + **valah.**

MOLDOVEÁN, -Ă, *moldoveni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din Moldova; moldav. **2.** Adj. Care aparţine Moldovei sau moldovenilor (**1**), privitor la Moldova ori la moldoveni; moldovenesc, moldav. – **Moldova** (n. pr.) + suf. *-ean*.

MOLDOVEÁNCĂ, *moldovence*, s. f. Femeie originară sau locuitoare din Moldova. – **Moldovean** + suf. *-că*.

MOLDOVENÉSC, -EÁSCĂ, *moldoveneşti,* adj., s. f. **1.** Adj. Care aparţine moldovenilor sau Moldovei, privitor la moldoveni ori la Moldova, originar din Moldova, specific Moldovei sau moldovenilor. ♦ (Substantivat, f.) Graiul românesc vorbit de moldoveni. **2.** S. f. art. Dans popular în ritm vioi, executat în cerc închis; melodie după care se execută acest dans. – **Moldovean** + suf. *-esc*.

MOLDOVENÉŞTE adv. Ca moldovenii, în felul moldovenilor; în graiul moldovenesc. ◊ Expr. (Reg.) *A o lua* sau *a (o) spune moldoveneşte* = a acţiona, a vorbi făţiş (şi ferm). – **Moldovean** + suf. *-eşte*.

MOLDOVENÍSM, *moldovenisme*, s. n. Particularitate lingvistică specifică vorbirii moldovenilor. – **Moldovean** + suf. *-ism*.

MOLDOVENIZÁ, *moldovenizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) transforma în moldovean (**1**), a face să capete sau a căpăta trăsăturile caracteristice moldovenilor; a da sau a căpăta o formă corespunzătoare sistemului graiului moldovenesc. – **Moldovean** + suf. *-iza.*

MOLDOVENIZÁRE, *moldovenizări,* s. f. (Rar) Faptul de *a (se) moldoveniza.* – V. **moldoveniza.**

MOLDOVENIZÁT, -Ă, *moldovenizați, -te,* adj. (Rar) Care a căpătat trăsături caracteristice moldovenilor; care a căpătat o formă corespunzătoare graiului moldovenesc. – V. **moldoveniza.**

MOLDOVLÁH, -Á s. m. și f., adj. v. **moldovalah.**

MOLESTÁ, *molestez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A brutaliza, a maltrata. ♦ A provoca neplăceri, a șicana, a necăji, a sâcâi.

MOLESTÁRE, *molestări,* s. f. Acțiunea de *a molesta* și rezultatul ei. – V. **molesta.**

MOLEȘEÁLĂ, *moleșeli,* s. f. Senzație de diminuare a puterii, a energiei, adesea însoțită de somnolență; slăbiciune, moliciune; sfârșeală; toropeală. – **Moleși** + suf. *-eală.*

MOLEȘÍ, *moleșesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă puterea, energia (fiind adesea cuprins de somnolență); a (se) muia, a slăbi. – Cf. moale.

MOLEȘÍRE, *moleșiri,* s. f. Faptul de *a (se) moleși* și rezultatul ei; *p. ext.* moleșeală. – V. **moleși.**

MOLEȘÍT, -Ă, *moleșiți, -te,* adj. Cuprins de moleșeală, de slăbiciune, lipsit de vlagă; slăbit, bleg, moale. – V. **moleși.**

MOLEȘITÓR, -OÁRE, *moleșitori, -oare,* adj. Care moleșește, care provoacă moleșeală. ♦ Care predispune la somn. – **Moleși** + suf. *-tor.*

MOLÉTE1, *moleți,* s. m. (Pop.) **1.** Larva morarului (**2**), de forma unui vierme solzos de culoare gălbuie sau cafenie, care trăiește în făina de grâu. **2.** Boală de copii care se manifestă prin febră, diaree, vărsături și uscarea mucoasei nazale. [Var.: **molét** s. m.].

MOLÉTE2, (1, 2) *moleți,* s. m., **(3)** *molete,* s. n. **1.** S. m. (Iht.; reg.) Molan. **2.** S. m. (Reg.) Numele mai multor specii de conifere. **3.** S. n. Tumoare seroasă care se formează pe glezna calului. – **Moale** + suf. *-ete.*

MOLFĂÍ, *mólfăi,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A mesteca un aliment în gură cu greutate (din cauza lipsei dinților); a clefăi, a morfoli; *p. ext.* a mânca încet, fără poftă. **2.** Fig. A rosti (ceva) nedeslușit; a îngăima. [Prez. ind. și: *mólfăiesc*] – Formație onomatopeică.

MOLFĂIÁLĂ, *molfăieli,* s. f. (Fam.) Molfăit. [Pr.: *-fă-ia-*] – **Molfăi** + suf. *-eală.*

MOLFĂÍRE, *molfăiri,* s. f. (Rar) Molfăit. [Pr.: *-fă-i-*] – V. **molfăi.**

MOLFĂÍT s. n. (Fam.) Acțiunea de *a molfăi* și rezultatul ei; zgomot produs de cel care molfăie; molfăială, molfăire, molfăitură. [Pr.: *-fă-it*] – V. **molfăi.**

MOLFĂITÚRĂ, *molfăituri,* s. f. (Rar) Molfăit. [Pr.: *-fă-i-*] – **Molfăi** + suf. *-tură.*

MOLICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *molicei, -ele,* adj. (Pop. și fam.) Diminutiv al lui *moale;* molișor. – **Moale** + suf. *-icel, -icea, -icică.*

MOLICIÚNE, *moliciuni,* s. f. **1.** Însușirea de a fi moale sau mlădios; flexibilitate; *p. ext.* obiect care are această însușire. **2.** Lipsă de vigoare, de putere; stare de moleșeală, de sfârșeală; lipsă de perseverență, de hotărâre. – **Moale** + suf. *-iciune.*

MOLÍD, *molizi,* s. m. Arbore rășinos, din familia pinaceelor, înalt până la 50 de metri, cu coroana piramidală, frunzele aciculare și conuri care atârnă . [Var.: **molíft,** (pop.) **molídv** s. m.].

MOLIDÍȘ, *molidișuri,* s. n. (Rar) Pădure de molizi (sau în care predomină molidul); loc unde cresc molizi. [Var.: (pop.) **molidviș** s. n.] – **Molid** + suf. *-iș.*

MOLÍDV s. m. v. **molid.**

MOLIDVÍȘ s. n. v. **molidiș.**

MÓLIE, *molii,* s. f. Nume generic dat mai multor specii de fluturi mici de noapte, ale căror larve atacă lucrurile de origine vegetală sau animală. ◊ Compuse: *molia-zidurilor* sau *molie-de-casă* = mic crustaceu terestru cu corpul oval, cenușiu, care trăiește în locuri umede și întunecoase*; molia-stupilor* = găselniță1.

MOLÍFT s. m. v. **molid.**

MOLÍFTĂ s. f. v. **molitvă.**

MOLIPSÍ, *molipsesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A (se) îmbolnăvi prin contaminare; a (se) contamina. **2.** Fig. A se lăsa influențat de cineva sau a influența pe cineva (în rău).

MOLIPSÍRE, *molipsiri,* s. f. Faptul de *a (se) molipsi;* contaminare. – V. **molipsi. MOLIPSÍT, -Ă,** *molipsiți, -te,* adj. Căruia i s-a transmis o boală molipsitoare; infectat, contaminat. – V. **molipsi.**

MOLIPSITÓR, -OÁRE, *molipsitori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care molipsește; contagios. – **Molipsi** + suf. *-tor.*

MOLIȘÓR, -OÁRĂ, *molișori, -oare,* adj., s. f. pl. **1.** Adj. (Rar) Molicel. **2.** S. f. pl. Mică plantă erbacee din familia orhideelor, cu tulpina dreaptă și cu flori verzi-gălbui, dispuse în spic la vârful tulpinii. – **Moale** + suf. *-işor.*

MOLOȘÁG, *moloșaguri,* s. n. (Reg.) Moină (**1**). – **Moale** + suf. *-oșag.*

MOLÓTRU, *molotri,* s. m. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albastre și cu fructul în formă de păstaie . ♦ (Reg.) Molură. (Cf. *mălură*).

MOLÚRĂ, *moluri,* s. f. Plantă erbacee aromatică cu flori galbene dispuse în umbele, ale cărei fructe sunt folosite în medicină; molotru . – Cf. mălură.

MOMÂIÁȚĂ, *momâiețe,* s. f. (Reg.) Mogâldeață. [Pr.: *-mâ-ia-*] – Et. nec.

MOMÁIE, *momâi,* s. f. **1.** Schelet de lemn înfășurat în paie și acoperit de zdrențe, înfățișând un om, care se așază pe un teren cultivat pentru a speria și alunga păsările și animalele dăunătoare; sperietoare, măgăoaie. **2.** Fig. Epitet dat unei ființe urâte. ♦ Mogâldeață. **3.** (Înv.) Semn care se pune la hotarul unei moșii; semn de aliniere. – Et. nec.

MOMÂRLÁN1, *momârlani,* s. m. (Reg.) **1.** Om prost, necioplit, bădăran. **2.** Numele unui dans popular. ◊ (În construcția) *De-a momârlanul* = numele unui joc de copii. – Et. nec. Cf. mârlan, modârlan.

MOMÂRLÁN2, *momârlane,* s. n. (Reg.) **1.** Moviliță de pământ făcută de râme. **2.** Mănunchi de paie sau de zdrențe care se pune ca semn de hotar sau ca sperietoare pe un teren cultivat. – Et. nec. Cf. momâie.

MOMEÁLĂ, *momeli,* s. f. **1.** Faptul de *a momi; p. ext.* mijloc viclean folosit pentru a ademeni, a înșela pe cineva; ceea ce ademenește pe cineva; înșelăciune. ◊ Expr. *Cu șosele, cu momele* = cu viclenii, cu făgăduieli mincinoase. **2.** Spec. Mâncare care se aruncă peștilor sau care se pune în undiță spre a-i ademeni; hrană pe care o pune vânătorul pentru a atrage vânatul; nadă. [Pl. și: *momele*] – **Momi** + suf. *-eală.*

MOMÉNT, *momente,* s. n. **1.** Interval scurt de timp; clipă, secundă. ◊ Loc. adj. *De moment* = de scurtă durată; efemer; vremelnic. ◊ Loc. adv. *Pentru moment* = provizoriu, deocamdată, pentru scurt timp. *Pe moment* = în prima clipă, în acea clipă. *În tot momentul* = în permanență, tot timpul. *La moment* = imediat, pe loc; *p. ext.* la timp. *Din moment în moment* sau *dintr-un moment într-altul* = imediat, chiar acum; curând, îndată. ◊ Loc. conj. *Din moment ce...* = de vreme ce..., deoarece... ◊ Loc. adv. *În momentul de față* = actualmente, în prezent. *Din primul moment* = chiar de la început. *La un moment dat* = într-un anumit timp (nedeterminat); deodată. ♦ Dată, termen. **2.** Ocazie favorabilă; prilej.

MOMENTÁN, -Ă, *momentani, -e,* adj. **1.** Care durează un moment sau puțin timp; temporar, trecător. **2.** Care se referă la momentul de față; actual. ♦ (Adverbial) Numaidecât; în clipa de față; pentru un moment.

MOMENTÓS, -OÁSĂ, *momentoși, -oase,* adj. (Înv.) De actualitate; *p. ext.* important pentru timpul de față. – **Moment** + suf. *-os.*

MOMÍ, *momesc,* vb. IV. Tranz. A atrage pe cineva prin promisiuni mincinoase sau prin măguliri, prin daruri etc.; a ademeni; a amăgi; a înșela. ♦ A seduce. ♦ Spec. A ademeni cu momeală pești sau alte animale, pentru a le prinde.

MOMÍRE, *momiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a momi* și rezultatul ei. – V. **momi.**

MOMITÓR, -OÁRE, *momitori, -oare,* adj. (Rar) Care momește; ademenitor. – **Momi** + suf. *-tor.*

MOMÍȚĂ1, *momițe,* s. f. (Pop.) Ganglion. ♦ Spec. Glandă de la pieptul și de la gâtul unor animale, din care se prepară anumite mâncăruri.

MOMÍȚĂ2, *momițe,* s. f. (Pop.; în expr.)*A umbla cu chichițe și momițe* =a încerca să înșele pe cineva. - Et.nec.Cf. momi.

MOMÍȚĂ3 s. f. v. **moimiță.**

MOMIȚĂRÍE, *momițării,* s. f. (Înv. și reg.) Maimuțăreală. – **Momiță**2 + suf. *-ărie.*

MOMIȚÓI, *momițoi,* s. m. (Reg.) Augmentativ al lui *momiță2;* masculul maimuței. – **Momiță**2 + suf. *-oi.*

MONÁC, -Ă s. m. și f. v. **monah.**

MONÁH, -Ă, *monahi, -e,* s. m. și f. Călugăr. [Var.: **monác, -ă** s. m. și f.].

MONAHÁL, -Ă, *monahali, -e,* adj. Care aparține monahului, specific monahului sau vieții de monah; călugăresc, monahicesc. – **Monah** + suf. *-al.*

MONAHICÉSC, -EÁSCĂ, *monahicești,* adj. Monahal. – **Monah** + suf. *-icesc.*

MONAHÍE1 s. f. (Rar) Monahism. – **Monah** + suf. *-ie.*

MONAHÍE2, *monahii,* s. f. Călugăriță.

MONAHÍSM s. n. **1.** Stare, viață, calitate de monah; călugărie, monahie1. **2.** Instituția călugăriei. – **Monah** + suf. *-ism.*

MONÁSTIC, -Ă, *monastici, -ce,* adj. Mănăstiresc. ♦ De călugăr, propriu călugărului; călugăresc.

MONASTÍRE s. f. v. **mănăstire.**

MONASTIRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mănăstiresc.**

MONOBRĂZDÁR, *monobrăzdare,* adj., s. n. (Plug) cu un singur brăzdar. – **Mono-** + **brăzdar.**

MÓNSTRU, *monștri,* s. m. **1.** Ființă mitologică cu corpul format din părți ale unor animale diferite sau din unele părți de om și altele de animal. **2.** Ființă care se naște cu mari anomalii fizice; pocitanie; *fig.* om cu mari defecte morale, om josnic, crud, denaturat. **3.** Namilă, matahală. ♦ Fig. (Adjectival) De proporții mari, extraordinar, neobișnuit.

MONSTRUÓS, -OÁSĂ, *monstruoși, -oase,* adj. **1.** Care are un aspect respingător, ieșit din comun, care se abate de la normal, ca un monstru, anormal, cu mari anomalii; urât, oribil, hidos. ♦ Fig. Îngrozitor, rău, denaturat. **2.** Exagerat de mare; enorm, colosal.

MONTÁN, -Ă, *montani, -e,* adj. De munte, de la munte, specific muntelui.

MOR interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă mormăitul ursului. – Onomatopee.

MORÁL, -Ă, (**I**) *morali, -e,* adj., (**II**) *moraluri,* s. n. **I.** Adj. **1.** Care aparține moralei, conduitei admise și practicate într-o societate, care se referă la morală; etic; care este conform cu morala; cinstit, bun; moralicesc. ♦ Care conține o învățătură; moralizator. **2.** Care aparține psihicului, spiritului, intelectului, care se referă la psihic, spirit sau intelect; spiritual, intelectual. **II.** S. n. **1.** Ansamblul capacităților sufletești și spirituale. **2.** Stare afectivă, dispoziție sufletească temporară care privește puterea, dorința, fermitatea de a suporta pericolele, oboseala, dificultățile. ♦ Curaj, tărie sufletească.

MORÁLĂ, (**3**) *morale,* s. f. Ansamblul convingerilor, atitudinilor, deprinderilor reflectate și fixate în principii, norme, reguli, determinate istoric și social, care reglementează comportarea și raporturile indivizilor între ei, precum și dintre aceștia și colectivitate și a căror respectare se întemeiază pe conștiință și pe opinia publică; etică.

MORALICÉSC, -EÁSCĂ, *moralicești,* adj. (Înv.) Moral (**I 1**). – **Moral** + suf. *-icesc.*

MORALICÉȘTE adv. **1.** Moralmente. **2.** (Înv.) După regulile moralei. – **Moral** + suf. *-icește.*

MORALITÁTE s. f. Însușirea a ceea ce este moral (**I 1**); natura, caracterul, valoarea unui fapt, a conduitei unei persoane sau a unei colectivități din punct de vedere moral. ♦ Comportare, conduită, moravuri în conformitate cu principiile morale; cinste, bună purtare.

MORÁR, *morari,* s. m. **1.** Proprietar sau conducător al unei mori; lucrător într-o moară. **2.** Gândac cu aripile lucioase, brune sau negre, care trăiește prin mori; gândac de făină . – **Moară** + suf. *-ar.*

MORÁVURI s. n. pl. Totalitatea obiceiurilor și deprinderilor unui popor, ale unui grup social sau ale unei persoane; conduită morală, moralitate. ◊ *Bunele moravuri* = decență în comportare.

MORĂRÁȘ, *morărași,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *morar;* morărel. – **Morar** + suf. *-aș.*

MORĂREÁSĂ, *morărese,* s. f. Morăriță. – **Morar** + suf. *-easă.*

MORĂRÉL, *morărei,* s. m. (Rar) Morăraș. – **Morar** + suf. *-el.*

MORĂRÉSC, -EÁSCĂ, *morărești,* adj. (Rar) Care aparține morii sau morarului, privitor la moară sau la morar, caracteristic morii sau morarului. – **Morar** + suf. *-esc.*

MORĂRÍ, *morăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A practica meseria de morar, a fi morar. – Din **morar.**

MORĂRÍE s. f. (Rar) Morărit (**1**). – **Morar** + suf. *-ie.*

MORĂRÍT s. n. **1.** Meseria morarului; morărie. **2.** Operație de măcinare a cerealelor . ♦ Ramură care se ocupă cu prelucrarea prin zdrobire și mărunțire a boabelor de cereale, producând făină, crupe, griș, orez decorticat etc. **3.** Impozit care se plătea în trecut în Țările Române pe mori. – V. **morări.**

MORĂRÍȚĂ, *morărițe,* s. f. **1.** Soție de morar; stăpâna unei mori; morăreasă. **2.** (La sg. art.; reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – **Morar** + suf. *-iță.*

MÓRCOV, *morcovi,* s. m. Plantă leguminoasă din familia umbeliferelor, cu rădăcina groasă în formă de con, de culoare galbenă-roșiatică și cu gust dulce, folosită în alimentație . ◊ *Morcov sălbatic* (sau *de câmp)* sau *morcovul câmpului* = rușinea-fetei.

MORCOVEÁNCĂ, *morcovence,* s. f. Plantă erbacee cu frunze lucitoare, cu flori albe dispuse în umbele și cu fructe ovale, care crește în regiunile muntoase. – **Morcov** + suf. *-eancă.*

MORCOVÉL, *morcovei*, s. m. Diminutiv al lui *morcov*. – **Morcov** + suf. *-el.*

MORCOVÍU, -ÍE, *morcovii*, adj. (Rar) De culoarea morcovului; roşcat, portocaliu. – **Morcov** + suf. *-iu*.

MORFOLEÁLĂ, *morfoleli*, s. f. (Fam.) Acţiunea de *a morfoli* şi rezultatul ei. – **Morfoli** + suf. *-eală*.

MORFOLÍ, *morfolesc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A mesteca un aliment cu gingiile, în lipsa dinţilor; a molfăi; *p. ext*. a mânca încet, cu greutate, fără poftă, a mesteca alene; a morfologi. ◊ Expr. *A morfoli vorbele* = a vorbi nedesluşit, a îngăima, a bolborosi. **2.** P. anal. A suci şi a răsuci un lucru pe toate părţile; a frământa, a mototoli. ♦ Fig. A degrada, a întina, a terfeli, a deteriora, a strica. – Formaţie onomatopeică.

MORFOLÍT, -Ă, *morfoliţi, -te*, adj. (Fam.) **1.** (Despre vorbe) Îngăimat, nedesluşit. **2.** (Despre obiecte) Terfelit, stricat. – V. **morfoli.**

MORFOLOGÍ, *morfologesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A morfoli (**1**).

MORÍŞCĂ, *morişti,* s. f. **1.** Maşină agricolă de vânturat cereale. **2.** Râşniţă cu care se macină pesmet, cafea, piper etc. **3.** Moară mică pusă în mişcare de vânt, de apă sau cu mâna. **4.** Jucărie care înfăţişează aripile sau roata unei mori de vânt; jucărie care se învârte în mână şi produce un sunet caracteristic (folosită şi pentru a speria păsările din semănături). ◊ *Morişcă de vânt* = obiect ornamental, imitând aripile unei mori de vânt, pus pe acoperişul caselor, care, la bătaia vântului, se roteşte în direcţia acestuia. – **Moară** + suf. *-işcă.*

MORMÁN, *mormane*, s. n. Îngrămădire de obiecte de acelaşi fel; cantitate (mare) dintr-un material strâns la un loc; grămadă, maldăr. – Et. nec.

MORMĂÍ, *mórmăi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre urşi) A scoate sunete scurte şi joase, caracteristice speciei; a mormorosi. ♦ P. ext. (Despre alte animale) A scoate sunete groase asemănătoare cu ale ursului. **2.** Fig. (Despre oameni) A vorbi nedesluşit, pe un ton coborât sau nazal, de obicei cu intenţia de a manifesta o nemulţumire; a bombăni, a mârâi. [Prez. ind. şi: *mormăiesc.* – Var.: (reg.) **mornăí** vb. IV] – **Mor** + **m**[or] + suf. *-ăi.*

MORMĂIÁLĂ, *mormăieli,* s. f. Mormăit1. [Pr.: *-mă-ia-*] – **Mormăi** + suf. *-eală.*

MORMĂÍRE, *mormăiri,* s. f. Acţiunea de *a mormăi* şi rezultatul ei. – V. **mormăi.**

MORMĂÍT1, *mormăituri,* s. n. Faptul de *a mormăi;* mormăială, mormăitură; sunete caracteristice pe care le scoate ursul sau, *p. ext*., alte animale. ♦ Rostire nedesluşită, pe ton coborât, a cuvintelor (arătând nemulţumire). – V. **mormăi.**

MORMĂÍT2, -Ă, *mormăiţi, -te*, adj. (Despre cuvinte, sunete) Rostit încet şi nedesluşit; îngăimat. [Var.: **mornăít, -ă** adj.] – V. **mormăi.**

MORMĂITÚRĂ, *mormăituri,* s. f. (Rar) Mormăit1. [Pr.: *-mă-i-*] – **Mormăi** + suf. *-tură.*

MORMÂNT, *morminte*, s. n. Groapă săpată în pământ pentru înhumarea celor decedaţi; loc special amenajat unde este înmormântat cineva. [Pl. şi: *mormânturi*].- **Moare** + suf. *–mânt.*

MORMÂNTÁ, *mormântez*, vb. I. Tranz. (Reg.) A înmormânta. – Din **mormânt.**

MORMÂNTÁL, -Ă, *mormântali, -e*, adj. **1.** De mormânt. ◊ *Tăcere* (sau *linişte) mormântală* = tăcere (sau linişte) deplină, absolută. **2.** De înmormântare, funebru. – **Mormânt** + suf. *-al.*

MORMÂNTÁRE, *mormântări,* s. f. (Reg.) Înmormântare. – V. **mormânta.**

MORMOLÓC, *mormoloci*, s. m. **1.** Larvă cu coadă a batracienilor în prima fază de dezvoltare, având branhii în loc de plămâni. **2.** Fig. (Fam.) Om molatic, lipsit de energie, încet în mişcări.

MORMOROSÍ, *mormorosesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A mormăi (**1**). – Contaminare între **mormăi** şi **bolborosi.**

MORNĂÍ vb. IV v. **mormăi.**

MORNĂÍT, -Ă adj. v. **mormăit2.**

MOROÁICĂ, *moroaice*, s. f. (În superstiţii) Strigoaică. – **Moroi** + suf. *-oaică.*

MOROCĂNEÁLĂ, *morocăneli,* s. f. (Reg.) Acţiunea de *a morocăni;* mustrare, cicăleală. – **Morocăni** + suf. *-eală.*

MOROCĂNÍ, *morocănesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A certa pe cineva mereu; a mustra, a cicăli.

MOROCĂNÓS, -OÁSĂ, *morocănoşi, -oase,* adj. (Despre oameni) Ursuz, posomorât, tăcut, posac; (despre înfăţişarea, manifestările oamenilor) care trădează, exprimă o proastă dispoziţie sufletească. – **Morocăni** + suf. *-os*.

MORÓI, *moroi*, s. m. (În superstiţii) Strigoi, vârcolac, pricolici.

MORÓN s. m. v. **morun.**

MORONÁŞ s. m. v. **morunaş.**

MOROŞÁN, -Ă, *moroşeni, -e*, s. m. şi f. (Reg.) Maramureşean. – Cf. maramureşean.

MORT, MOÁRTĂ, *morţi, moarte*, adj., s. m. şi f. **I.** Adj. **1.** (Despre fiinţe) Care nu mai trăieşte, care a murit. ◊ Expr. *A se face mort în păpuşoi* sau (substantivat) *a face pe mortul în păpuşoi* = a se face că nu ştie nimic, a simula nevinovăţia, a face pe prostul. *A o lăsa moartă (în păpuşoi)* = a lăsa o chestiune încurcată, a renunţa la ceva. *A fi mai mult mort (decât viu)* = a fi istovit, epuizat (de boală, de frică etc.). *Mort-copt* = cu orice preţ, necondiţionat, neapărat; vrând-nevrând, cu chiu cu vai. ♦ *Limbă moartă* = limbă care nu mai este vorbită din motive de ordin istoric, vorbitorii ei dispărând în timp sau suferind transformări radicale.*Linie moartă* = linie de cale ferată care serveşte numai pentru garare. **2.** (Despre plante) Uscat, veşted. **3.** Fig. (Despre lucruri) Fără viaţă, neînsufleţit; nemişcat, incremenit. ♦ Lipsit de zgomot, de activitate, de viaţă; liniştit. ♦ (Despre culori, nuanţe) Fără strălucire; şters. **II.** S. m. şi f. Persoană care a murit, defunct, decedat; trupul neînsufleţit al unei persoane aşezat în coşciug sau înmormântat. ◊ Expr. *Mortul de la groapă nu se mai întoarce*, se spune despre un lucru pierdut definitiv, despre ceva care nu mai poate fi îndreptat. *A umbla* (sau *a merge) ca după mort* = a merge foarte încet.

MORTÁL, -Ă, *mortali, -e*, adj. **1.** Care provoacă moartea, aducător de moarte; ucigător. **2.** Specific unui mort (**II**), ca de mort.

MORTALITÁTE s. f. Indice rezultat din raportarea numărului de decese dintr-o populaţie, într-o anumită perioadă, la totalul populaţiei respective, pe un anumit teritoriu.

MORTÁR, *mortare*, s. n. Material de construcţie constituit dintr-un amestec de var, nisip, apă, ciment sau ipsos etc., care se foloseşte ca element de legătură între materiale de construcţie solide.

MORTĂCIÚNE, *mortăciuni,* s. f. Stârv, hoit, leş de animale şi de păsări; *p. ext*. cadavru. ♦ Fig. Fiinţă foarte slabă, lipsită de energie şi de sănătate.

MORŢÉŞTE adv. (Înv. şi reg.) Ca la mort (**II**), ca după mort. – **Mort** + suf. *-eşte.*

MORŢÍŞ adv. (Pop. şi fam.) Cu orice preţ, cu încăpăţânare, cu insistenţă. – **Moarte** + suf. *-iş.*

MORŢÍU adv. (Reg.; în expr.) *A urla a morţiu* = a urla lung şi trist (ca o prevestire de moarte). – **Moarte** + suf. *-iu*.

MORÚN, *moruni*, s. m. Specie de peşte din familia sturionilor, cu corpul masiv, gros, ajungând până la lungimea de 4 m, cu capul mic, cu botul triunghiular, apreciat pentru carnea şi icrele lui negre . [Var.: **morón** s. m.].

MORUNÁŞ, *morunaşi*, s. m. Diminutiv al lui *morun*. ♦ Peşte teleostean de ape dulci, asemănător cu crapul, de culoare cenuşie-albăstrie, cu botul prelung . [Var.: **moronáş** s. m.] – **Morun** + suf. *-aş.*

MOSÓR, *mosoare*, s. n. Piesă cilindrică de lemn, de metal sau de material plastic, cu capetele în formă de discuri, pe care se înfăşoară aţă, fire de mătase, sârmă etc.; *p. ext*. piesa împreună cu firele înfăşurate pe ea.

MOSORÁ, *mosorez*, vb. I. Tranz. (Tehn.) A bobina. – Din **mosor.**

MOSORÁRE, *mosorări,* s. f. (Tehn.) Bobinare. – V. **mosora.**

MOSORÁT, -Ă, *mosoraţi, -te*, adj. (Tehn.) Bobinat. – V. **mosora.**

MOSORÉL, *mosorele,* s. n. Diminutiv al lui *mosor*. – **Mosor** + suf. *-el.*

MOŞ, *moşi,* s. m. **1.** Bărbat (mai) în vârstă; unchiaş, moşneag; *p. restr*. apelativ cu care cineva mai tânăr se adresează unui bărbat mai în vârstă. ◊ Expr. *A-i veni moş Ene pe la gene* = a i se face somn, a începe să moţăie. **2.** (Înv. şi reg.) Bunic; (mai ales la pl.) ascendent (mai îndepărtat), înaintaş, strămoş. ◊ Expr. *De când cu moş Adam* = din vremurile de demult. *Din moşi-strămoşi* = moştenit de la strămoşi, păstrat din generaţie în generaţie; de demult, din vremuri străvechi. *A spune* (sau *a înşira, a îndruga) moşi pe groşi* (sau *moşi păroşi)* = a îndruga nimicuri, a spune vorbe fără temei, minciuni, a povesti lucruri fanteziste. *La moşii cei verzi* = niciodată, la paştele cailor. ♦ (Reg.) Unchi. **3.** Personaj mascat, reprezentând un bătrân, care însoţeşte brezaia sau care apare în diferite creaţii dramatice populare; moşneag. **4.** (Pop.; la pl.; de obicei art.) Fiinţe imaginare despre care se crede că alungă iarna; fiecare dintre cele nouă zile din luna martie care urmează după zilele babelor. **5.** (La pl.; în tradiţiile populare) Nume dat mai multor sărbători religioase în care se fac slujbe şi pomeni pentru morţi. ♦ Bâlci tradiţional organizat în sâmbăta dinaintea Rusaliilor; *p. ext*. târg care se ţine în diverse localităţi şi unde, pe un anumit loc, sunt amenajate şi organizate o serie de distracţii publice. ◊ Expr. *A se strânge* (sau *a se aduna) lumea ca la moşi* = a se aduna lume multă pentru a vedea ceva neobişnuit. – Din **moaşă** (derivat regresiv).

MOŞCONDÍ, *moşcondesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A moşmoni (**2**). – Cf. moşcoti, moşmondi.

MOŞCOTÍ, *moşcotesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A dibui, a pipăi. **2.** Refl. A se învârti de colo până colo, fără rost. – Cf. moşmoli.

MOŞÍ, *moşesc,* vb. IV. (Pop. şi fam.) **1.** Tranz. A da ajutorul necesar unei femei la naştere; a da nou-născutului primele îngrijiri, a-i tăia buricul. **2.** Intranz. şi refl. A lucra încet, a se trudi mult la un lucru; a se mocăi, a se mocoşi. – Din **moaşă.**

MOŞÍC, *moşici,* s. m. (Fam.; folosit mai ales ca apelativ) Moşuleţ. – **Moş** + suf. *-ic.*

MOŞÍCĂ, *moşici,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *moaşă*. ♦ Bunică; *p. ext*. femeie bătrână, băbuţă. – **Moaşă** + suf. *-ică.*

MOŞÍE, *moşii,* s. f. **1.** Mare proprietate funciară aflată în stăpânirea, de obicei ereditară, a unui moşier; proprietate (mare) de pământ cultivabil. ♦ (Înv. şi pop.) Avere moştenită; *p. gener*. orice bun moştenit. ♦ (Fam.) Lucru de care cineva poate dispune cum vrea. **2.** (Înv.) Pământ strămoşesc; patrie. – **Moş** + suf. *-ie.*

MOŞIÉR, *moşieri,* s. m. Proprietar al unei moşii; latifundiar. [Pr.: *-şi-er*] – **Moşie** + suf. *-ar.*

MOŞIEREÁSĂ, *moşierese,* s. f. Proprietară a unei moşii; soţie de moşier; moşieriţă. [Pr.: *-şi-e-*] – **Moşier** + suf. *-easă.*

MOŞIERÉSC, -EÁSCĂ, *moşiereşti,* adj. Care aparţine moşierului sau moşierimii, privitor la moşier sau la moşierime. [Pr.: *-şi-e-*] – **Moşier** + suf. *-esc.*

MOŞIERÍME s. f. Categorie socială formată din marii proprietari funciari. [Pr.: *-şi-e-*] – **Moşier** + suf. *-ime.*

MOŞIERIŢĂ, *moşieriţe,* s. f. (Rar) Moşiereasă. [Pr.: *-şi-e-*] – **Moşier** + suf. *-iţă.*

MOŞINÓI s. n. v. **muşuroi1.**

MOŞIOÁRĂ, *moşioare,* s. f. Diminutiv al lui *moşie.* [Pr.: *-şi-oa-*] – **Moşie** + suf. *-oară.*

MOŞÍRE, *moşiri*, s. f. (Rar) Acţiunea de *a moşi* (**1**); moşit. – V. **moşi.**

MOŞIRÓI s. n. v. **muşuroi1.**

MOŞÍT, *moşituri,* s. n. Faptul de *a moşi;* ocupaţia, îndeletnicirea de moaşă. – V. **moşi.**

MOŞMOÁNĂ1, moşmoane, s. f. **1.** Fructul comestibil al moşmonului, ca prunele mari, moale, suculent şi cu gust dulce-acrişor. **2.** Epitet pentru un om moale, nehotărât, molâu.

MOŞMOÁNĂ2, *moşmoane,* s. f. (La pl.; în superstiţii) Vrăji, descântece, farmece; *p. ext*. obiecte folosite în astfel de practici (băuturi, cîrpe etc.) – Din **moşmoni** (derivat regresiv).

MOŞMOLÍ vb. IV v. **moşmoni.**

MOŞMÓN, *moşmoni,* s. m. Arbore fructifer din familia rozaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunze eliptice, cu flori mari, albe şi cu fructe comestibile . – Din **moşmoană** (derivat regresiv).

MOŞMONDÍ, *moşmondesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Fam.) A se mişca încet şi stângaci; a lucra încet, neîndemânatic, a migăli la ceva. – Cf. moşmon.

MOŞMONDÍT, -Ă, *moşmondiţi, -te*, adj. (Fam.) (Despre lucruri) Făcut la nimereală, fără îndemânare. ♦ (Adesea substantivat) Care lucrează încet, fără spor; neîndemânatic, mocăit, mocoşit. – V. **moşmondi.**

MOŞMONÍ, *moşmonesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. şi refl. A face mişcări încete şi greoaie. ♦ A lucra încet, neîndemânatic şi fără spor; a se mocăi, a se mocoşi. **2.** Intranz. şi tranz. A face ceva cu mişcări neprecise, a-şi face de lucru; a moşcondi. **3.** Intranz. A căuta, a dibui; a adulmeca. [Var.: **moşmolí** vb. IV] – Et. nec.

MOŞNEÁG, *moşnegi,* s. m. **1.** Bărbat în vârstă; moş. **2.** Unul dintre personajele jocului popular numit capra, brezaia sau turca, reprezentând un bărbat bătrân; moş. – Cf. moş.

MOŞNEÁN, *moşneni,* s. m. **1.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească) Ţăran liber, posesor în devălmăşie al unei proprietăţi de pământ moştenite de la un strămoş comun; moştean, răzeş. **2.** (Înv.) Moştenitor, succesor. **3.** (Înv. şi reg.) Băştinaş. – Cf. moştean.

MOŞNEGĂRÍE s. f. (Rar.) **1.** (Cu sens colectiv) Mulţime de moşnegi. **2.** Epitet batjocoritor pentru un moşneag (**1**). – **Moşneag** + suf. *-ărie.*

MOŞNEGÉL, *moşnegei,* s. m. Moşneguţ. – **Moşneag** + suf. *-el.*

MOŞNEGÉSC, -EÁSCĂ, *moşnegeşti,* adj. De moşneag (**1**), specific moşnegilor. – **Moşneag** + suf. *-esc.*

MOŞNEGÉŞTE adv. (Rar) În felul moşnegilor, ca moşnegii, bătrâneşte; *p. ext*. domol, încet. – **Moşneag** + suf. *-eşte.*

MOŞNEGÚŢ, *moşneguţi,* s. m. (Rar.) Diminutiv al lui *moşneag* (**1**); moşnegel. – **Moşneag** + suf. *-uţ.*

MOŞNENÉSC, -EÁSCĂ, *moşneneşti,* adj. (În Evul Mediu, în Ţara Românească) Care aparţine moşnenilor (**1**), privitor la moşneni, de moşnean; răzeşesc, moştenesc. – **Moşnean** + suf. *-esc.*

MOŞORÓI s. n. v. **muşuroi1.**

MOŞTEÁN, *moşteni,* s. m. (Înv. şi reg.) Moşnean (**1**). – Cf. moşnean.

MOȘTENÉSC, -EÁSCĂ, *moștenești,* adj. (Înv. și reg.) De moștean; moșnenesc, răzeșesc. – **Moștean** + suf. *-esc.*

MOȘTENÍ, *moștenesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A dobândi un bun, un patrimoniu, o avere etc., prin moștenire. ♦ A deveni succesorul, moștenitorul cuiva. ♦ P. ext. A deține pe cale ereditară o însușire, o caracteristică etc. **2.** P. gener. A obține, a dobândi. – Din **moștean.**

MOȘTENÍRE, *moșteniri,* s. f. Faptul de *a moșteni.* **1.** Transmitere a patrimoniului unei persoane decedate către una sau mai multe persoane în viață, în temeiul legii, al unui testament sau al unui contract de donație de bunuri viitoare. **2.** Fig. Patrimoniu de valori morale, idei, fenomene culturale, intelectuale, artistice care se transmit de la o generație la alta. ♦ P. ext. Caracter fizic, însușiri care se transmit ereditar. – V. **moșteni.**

MOȘTENÍT, -Ă, *moșteniți, -te,* adj. Rămas de la înaintași; dobândit prin moștenire; ereditar. – V. **moșteni.**

MOȘTENITÓR, -OÁRE, moștenitori, -oare, s. m. și f. **1.** Persoană care moștenește, care are drept de succesiune legală sau testamentară. ♦ Persoană care urmează pe cineva într-un post, într-o demnitate; succesor, urmaș. ◊ (Și adjectival) Prinț moștenitor sau moștenitorul tronului = persoană care urmează la tron după moartea unui suveran. **2.** Fiu, copil (în raport cu părinții săi). – **Moșteni** + suf. -tor.

MOȘULÉȚ, *moșuleți,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *moș* (**I 1**); moșic, moșulică. – **Moș** + suf. *-uleț.*

MOȘULÍCĂ, *moșulici,* s. m. (Fam.; folosit adesea ca apelativ) Moșuleț. – **Moș** + suf. *-ulică.*

MOȘURÓI s. n. v. **mușuroi1.**

MOTÁN, *motani,* s. m. Masculul pisicii; cotoi, motoc, pisoi. ♦ Epitet dat unei persoane tăcute, ascunse, ipocrite, care nu-și exteriorizează gândurile sau sentimentele. – Et. nec.

MOTĂNÁȘ, *motănași,* s. m. Diminutiv al lui *motan;* motănel. – **Motan** + suf. *-aș.*

MOTĂNÉL, *motănei,* s. m. Motănaș. – **Motan** + suf. *-el.*

MOTĂNÍME s. f. (Cu sens colectiv) Mulțime de motani; neamul motanilor. – **Motan** + suf. *-ime.*

MOTÍV, *motive,* s. n. Cauza, rațiunea, temeiul subiectiv al unei acțiuni; îmboldul care împinge la o acțiune sau care determină o acțiune. ◊ Loc. adv. *Fără motiv* = nejustificat. ◊ Loc. conj. *Pentru motivul că...* = fiindcă, deoarece. ♦ Pretext.

MOTIVÁRE, *motivări,* s. f. Acțiunea de *a motiva* și rezultatul ei; justificare. – V. **motiva.**

MOTÓC, *motoci,* s. m. (Reg.) Motan. – Cf. motan.

MOTOCÉL, *motocei,* s. m. Ghemuleț; canaf, ciucure. – **Motoc** + suf. *-el.*

MOTOFLÉTE, *motofleți,* s. m. (Reg.) Om neîndemânatic, moale, prost, nătâng. – Cf. mototol, nătăflete.

MOTOLÓG, -OÁGĂ, *motologi, -oage,* s. m. și f., adj. (Reg.) (Om) greoi la minte; tont, prost. – Cf. mototol.

MOTOTÓL, -OÁLĂ, *mototoli, -oale,* s. n., adj. **1.** S. n. Obiect făcut cocoloș; ghem, ghemotoc. ◊ Expr. *A face* (pe cineva) *mototol* = a doborî (pe cineva) la pământ, a lăsa nemișcat, inert. *A se face mototol* = a se strânge, a se ghemui (de durere etc.). **2.** Adj. (Adesea substantivat) Încet la lucru, bleg, moale; nătâng, prost. – Din **mototoli** (derivat regresiv).

MOTOTOLÍ, *mototolesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face mototol, a (se) strânge ghem, a (se) ghemui. ♦ A (se) șifona, a (se) cocoloși; a (se) boți. – Probabil formație onomatopeică.

MOTOTOLÍRE, *mototoliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) mototoli* și rezultatul ei. – V. **mototoli.**

MOTOTOLÍT, -Ă, *mototoliți, -te,* adj. Făcut mototol (**1**), strâns ghem; ghemuit; înghesuit. ♦ Șifonat, boțit. – V. **mototoli.**

MOTROȘÍ, motroșesc, vb. IV. Tranz. și intranz. (Reg.) A căuta, a scotoci; a trebălui. – Et. nec. Cf. mătrăși.

MOTROȘÍRE, *motroșiri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a motroși.* – V. **motroși.**

MOȚ1, *moțuri,* s. n. **1.** Șuviță de păr (mai lung și mai des) din frunte sau din creștetul capului (la oameni și la animale). ◊ Expr. (Fam.) *(A fi) cu moț (în frunte)* sau *mai cu moț* = (a se socoti) mai important, mai deosebit, mai iscusit, mai grozav. *A lua* (pe cineva) *de moț* = a trage de păr. ♦ Șuviță de păr legată cu o panglică; *p. ext.* panglica cu care se leagă această șuviță. **2.** Smoc de pene de pe capul unor păsări. **3.** Panaș, ciucure confecționat din diferite materiale, care se atârnă la fes, scufie, căciuliță etc. **4.** Pielea roșie-albăstruie de pe capul curcanului, care atârnă în jos; creastă. ◊ Compus: *moțul-curcanului* = **a**) plantă erbacee mare cu flori roșii, roz sau albe în formă de spice care atârnă în jos; **b**) plantă erbacee cu flori roșii, mici, așezate în spice lungi, care atârnă ca o coadă . **5.** Nume dat unor inflorescențe. **6.** (Reg.) Plantă acvatică cu flori verzui, unite în spic, care ies la suprafața apei. **7.** Partea superioară ascuțită, prelungită sau bulbucată, a unor lucruri; vârf. [Pl. și: *moațe*] – Et. nec.

MOȚ2, MOÁȚĂ, *moți, moațe,* s. m. și f. Nume dat locuitorilor din jurul Abrudului și Câmpenilor; *p. ext.* locuitorii autohtoni din partea centrală a Munților Apuseni; moțogan. – De la **moț**1.

MOȚÁ, *moțez,* vb. I. Tranz. și refl. (Fam.) A(-și) aranja moțul1 (**1**); *p. ext.* a (se) găti, a (se) împodobi; a se împopoțona. – Din **moț1.**

MOȚÁRE, *moțări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) moța* și rezultatul ei. – V. **moța.**

MOȚÁT, -Ă, *moțați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni și animale) Care poartă moț1 (**1**), cu moț. ♦ Fig. Care caută să iasă în evidență, care se crede superior; îndrăzneț. **2.** Cu vârf ascuțit, țuguiat. – V. **moța.**

MOȚĂÍ, *móțăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A ațipi șezând; a dormi ușor și intermitent; a picoti, a dormita. **2.** A da din cap (în semn de afirmație, de salut, de mustrare). [Prez. ind. și: *moțăiesc*] – **Moț**1 + suf. *-ăi.*

MOȚĂIÁLĂ, *moțăieli,* s. f. Faptul de *a moțăi;* moțăit, moțăitură. – **Moțăi** + suf. *-eală.*

MOȚĂÍT s. n. Moțăială. – V. **moțăi.**

MOȚĂITÚRĂ, *moțăituri,* s. f. (Rar) Moțăială. [Pr.: *-ță-i-*] – **Moțăi** + suf. *-tură.*

MOȚÉSC, -EÁSCĂ, *moțești,* adj. Care aparține Țării Moților sau moților2, privitor la Țara Moților sau la moți2, caracteristic moților2. – **Moț**2 + suf. *-esc.*

MOȚOGÁN, -Ă, *moțogani, -e,* s. m. și f. (Reg.) Moț2. – Din **moț2.**

MOȚOGÁNCĂ, *moțogance,* s. f. (Reg.) Româncă din Munții Apuseni; moață. – **Moțogan** + suf. *-că.*

MOȚPÁN, *moțpani,* s. m. (Reg.) **1.** (Ir.) Domn; boier. **2.** Bărbat ușuratic, neserios, ștrengar; om de nimic.

MOȚPÁNCĂ, *moțpance,* s. f. (Reg.; ir.) Doamnă, boieroaică. – **Moțpan** + suf. *-că.*

MOȚPĂNÓI, *moțpănoi,* s. m. (Reg.; ir.) Augmentativ al lui *moțpan.* – **Moțpan** + suf. *-oi.*

MOVÍLĂ, *movile,* s. f. **1.** Ridicătură de pământ naturală, mai mică și mai rotunjită decât dealul, care se află de obicei în regiunile de câmpie sau de podișuri joase. **2.** Mică ridicătură de pământ sau de pietre, făcută de om pentru a servi ca semn de hotar, de aducere-aminte pentru un mort etc. **3.** Grămadă de obiecte (de același fel); morman, maldăr.

MOVILÍ, *movilesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A așeza grămadă, în formă de movilă. – V. **movilă.**

MOVILÍRE, *moviliri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a movili* și rezultatul ei. – V. **movili.**

MOVILÍT, -Ă, *moviliți, -te,* adj. (Reg.) Așezat, clădit în formă de movilă. – V. **movili.**

MOVILÍȚĂ, *movilițe,* s. f. Diminutiv al lui *movilă;* moviluță. – **Movilă** + suf. *-iță.*

MOVILÓI, *moviloaie,* s. n. (Rar) Augmentativ al lui *movilă.* – **Movilă** + suf. *-oi.*

MOVILÚȚĂ, *moviluțe,* s. f. Moviliță. – **Movilă** + suf. *-uță.*

MOZOLEÁLĂ, *mozoleli,* s. f. (Reg.) Faptul de *a (se) mozoli.* – **Mozoli** + suf. *-eală.*

MOZOLÍ, *mozolesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A frământa ceva în gură cu saliva, fără a mușca sau a sfărâma cu dinții; a molfăi, a morfoli. **2.** Tranz. și refl. A (se) murdări, a (se) mânji. ♦ Tranz. A spăla prost, de mântuială, superficial.

MOZOLÍT, -Ă, *mozoliți, -te,* adj. (Reg.) Murdar; prost spălat. – V. **mozoli.**

MRÁNIȚĂ s. f. Îngrășământ agricol natural provenit din gunoi de grajd bine fermentat sau din resturi vegetale (în special frunze) descompuse.

MRĂNIȚÓS, -OÁSĂ, *mrănițoși, -oase,* adj. (Despre pământ) Peste care s-a împrăștiat mraniță; îngrășat cu mraniță. – **Mraniță** + suf. *-os.*

MREÁJĂ, *mreje,* s. f. **1.** Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă foarte ușoară, cu ochiuri relativ mari și împletită din ață subțire, cu ajutorul căreia se pescuiește în porțiunile liniștite ale apelor curgătoare sau în bălți. ♦ Coteț de pescuit. **2.** Fig. (Mai ales la pl.) Mijloc viclean de a prinde sau de a înșela pe cineva; cursă, laț; *p. ext.* situație în care se află o persoană adamentă. ♦ Ceea ce încătușează libertatea, independența cuiva. **3.** P. anal. (Adesea la pl.) Pânză de păianjen. [Var.: **mréjă** s. f.].

MREÁNĂ, *mrene,* s. f. Pește de râu înrudit cu crapul, cu corpul alungit, cu solzi de culoare verde-cenușie pe spate și alburie pe burtă, care poate ajunge până la o greutate de 4-5 kg.

MRÉJĂ s. f. v. **mreajă.**

MREJÍ, mrejesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A împleti mreje. ♦ Fig. A umbla cu intrigi. – Din **mreajă.**

MRENÚȚĂ, *mrenuțe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *mreană.* – **Mreană** + suf. *-uță.*

MU interj. (Adesea repetat și cu „u" prelungit) Cuvânt care redă strigătul specific al vitelor cornute. – Onomatopee.

MUC, (I) *mucuri,* s. n., **(II)** *muci,* s. m. **I.** S. n. **1.** Vârf (înnegrit prin ardere) al unui fitil de lampă, de lumânare, de candelă; *p. gener.* fitilul întreg. **2.** Bucățică rămasă dintr-o lumânare aproape consumată sau dintr-o țigară fumată. **II.** S. m. (Mai ales la pl.) Secreție (vâscoasă) produsă de glandele nazale și eliminată prin nări. ◊ Expr. (Fam.) *A-i pica mucul* (sau *mucii) după cineva* = a fi foarte îndrăgostit de cineva.

MUCÁR, *mucări,* s. n. (Mai ales la pl.) Unealtă în formă de foarfece cu care se taie capătul ars al mucului lumânării sau al candelei, pentru a înviora flacăra; mucarniță. – **Muc** + suf. *-ar.*

MUCÁRNIC, *mucarnici,* s. m. (Rar) Slujbaș care avea sarcina să aprindă și să stingă felinarele sau lumânările de pe străzi. – **Mucar** + suf. *-nic.*

MUCÁRNIȚĂ, *mucarnițe,* s. f. (Înv.) Mucar. – **Muc** + suf. *-arniță.*

MUCĂRÍ, *mucăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A reteza mucul unei lumânări care fumegă. **2.** A reteza vârful unor tulpini, al unor inflorescențe. – **Muc** + suf. *-ări.*

MUCĂRÍT s. n. (Reg.) Faptul de *a mucări.* – V. **mucări.**

MÚCEA s. m. și f. (Fam.) Copil căruia îi curg mucii (**II**); *p. ext.* copilandru; epitet dat unui tânăr care are pretenții nepotrivite cu vârsta. – **Muc** + suf. *-ea.*

MÚCED, -Ă, *mucezi, -de,* adj. Care este acoperit, pătruns de mucegai; mucegăit, mucegăios. ♦ (Despre cărți, hârtie) Îngălbenit de vreme; degradat. ♦ (Reg.) De culoarea mucegaiului; fumuriu, negru-vânăt.

MUCEGÁI, *mucegaiuri,* s. n. Nume dat ciupercilor saprofite sau parazite care se dezvoltă pe suprafața substanțelor organice, pe ziduri, pe pietre etc. sub forma unui strat ca pâsla, cenușiu sau verzui, și care provoacă degradarea mediului pe care se dezvoltă; *p. ext.* igrasie; mucezeală. [Var.: **mucigái** s. n.] – Din **muced.**

MUCEGĂÍ, pers. 3 *mucegăiește,* vb. IV. Intranz. și refl. A prinde mucegai, a se acoperi, a fi pătruns de mucegai; a mucezi. [Var.: **mucigăí** vb. IV] – Din **mucegai.**

MUCEGĂIÁLĂ, *mucegăieli,* s. f. Strat de mucegai; *p. ext.* igrasie. – **Mucegăi** + suf. *-eală.*

MUCEGĂIÓS, -OÁSĂ, *mucegăioși, -oase,* adj. (Rar) Muced. – **Mucegai** + suf. *-os.*

MUCEGĂÍRE, *mucegăiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) mucegăi;* mucezire. – V. **mucegăi.**

MUCEGĂÍT, -Ă, *mucegăiți, -te,* adj. Acoperit de mucegai; mucezit, muced. [Var.: **mucigăít, -ă** adj.] – V. **mucegăi.**

MUCEZEÁLĂ, *mucezeli,* s. f. Faptul de *a mucezi;* (concr.) mucegai. – **Mucezi** + suf. *-eală.*

MUCEZÍ, *mucezesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A prinde mucegai; a (se) mucegăi. ♦ Fig. A trăi inactiv, a duce o viață monotonă; a lâncezi. – Din **muced.**

MUCEZÍRE, *muceziri,* s. f. Acțiunea de *a (se) mucezi;* mucegăire. – V. **mucezi.**

MUCEZÍT, -Ă, *muceziți, -te,* adj. Mucegăit. – V. **mucezi.**

MÚCHE s. f. v. **muchie.**

MÚCHIE, *muchii,* s. f. **1.** Linie de intersecție a două fețe ale unui corp geometric. ◊ Loc. adv. *Pe muchie* = la limită, la extremă. **2.** Margine, dungă a unui lucru, a unei suprafețe. **3.** Marginea din afară, porțiune laterală a unor obiecte. ♦ Marginea palmei dinspre degetul cel mic. ♦ Partea opusă tăișului unor unelte de tăiat. ◊ Expr. *Pe muchie de cuțit* = într-o situație critică, în primejdie. **4.** Partea cea mai înaltă, ascuțită și prelungită, a unui munte, a unui deal, a unei stânci; creastă, coamă, culme; *p. ext.* coastă a unui munte sau a unui deal; pantă, povârniș. [Pr.: *-chi-e.* – Var.: **múche** s. f.].

MUCHIÉR, *muchiere,* s. n. Rindea care servește la îndreptatul muchiilor scândurilor. [Pr.: *-chi-er*] – **Muchie** + suf. *-ar.*

MUCIGÁI s. n. v. **mucegai.**

MUCIGĂÍ vb. IV v. **mucegăi.**

MUCIGĂÍT, -Ă adj. v. **mucegăit.**

MUCIÓRNIȚĂ s. f. Nămol rău mirositor care se găsește pe fundul lacurilor și al mlaștinilor, provenit din putrefacția plantelor acvatice plutitoare. – Et. nec.

MUCÓS, -OÁSĂ, *mucoși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care are muci la nas, căruia îi curg mucii, plin de muci. ♦ Epitet dat unei persoane tinere obraznice, neserioase sau cu pretenții nepotrivite cu vârsta; țângău. **2.** (Despre membranele unor organe) Care produce mucus. **3.** (Despre secrețiile organice) Care are aspect cleios, gelatinos. – **Muc** + suf. *-os.*

MUCOZITÁTE, *mucozități,* s. f. Cantitate mare de mucus. ♦ Lichid vâscos pe care îl conțin unele plante.

MUCULÉȚ, (1) *muculeți,* s. m., **(2)** *muculețe,* s. n. **1.** S. m. (Rar) Diminutiv al lui *muc;* mucușor. **2.** Rest de țigară, de lumânare; mucușor. – **Muc** + suf. *-uleț.*

MÚCUS s. n. Secreție produsă de celulele mucoase ale unor glande.

MUCUȘÓR, (**1**) *mucușori,* s. m., (**2**) *mucușoare,* s. n. **1.** (Rar) Muculeț (**1**). **2.** Muculeț (**2**). – **Muc** + suf. *-ușor.*

MÚGET, *mugete*, s. n. **I.** Strigăt prelung, caracteristic, scos de unele animale cornute; răget. **II.** P. anal. **1.** Strigăt puternic, sfâșietor al omului; urlet, răcnet. **2.** Zgomot puternic produs de vânt, de furtună, de ape etc.; vuiet, vâjâit. – **Mugi** + suf. *-et*.

MUGÍ, pers. 3 *mugește,* vb. IV. Intranz. **I.** (Despre unele animale cornute) A scoate sunete prelungi, caracteristice; a zbiera, a rage. **II.** P. anal. **1.** (Despre oameni) A striga puternic; a urla, a răcni. **2.** (Despre unele instrumente muzicale, unelte etc.) A produce (prin lovire, frecare, explozie etc.) sunete putemice, supărătoare. ♦ (Despre arme de foc) A bubui puternic. **3.** (Despre ape și despre vânt) A vui puternic; a urla. [Prez. ind. pers. 3 și: *múge*].

MUGÍND, -Ă, *muginzi*, *-de*, adj. (Rar) Mugitor. – V. **mugi.**

MUGÍRE, *mugiri*, s. f. (Rar) Acțiunea de *a mugi* și rezultatul ei. – V. **mugi.**

MUGÍT s. n. (Rar) Muget. – V. **mugi.**

MUGITÓR, -OÁRE, *mugitori*, *-oare*, adj. **1.** (Despre unele animale) Care mugește (**I**); mugind. **2.** P. anal. (Despre ape, furtuni) Care vuiește, care urlă cu putere. – **Mugi** + suf. *-tor*.

MÚGUR, *muguri*, s. m. **1.** Organ al plantelor superioare, format dintr-un vârf vegetativ și din frunze tinere (nedezvoltate încă) acoperite de frunzulițe solzoase. **2.** Parte a pieptului dintre picioarele de dinainte la vitele cornute, la cerb, la căprioară și la alte animale sălbatice. [Var.: **múgure** s. m.].

MUGURÁ vb. I v. **muguri.**

MUGURÁȘ, *mugurași,* s. m. Diminutiv al lui *mugur* (**1**); mugurel. – **Mugur** + suf. *-aș.*

MUGURÁT, -Ă adj. v. **mugurit.**

MÚGURE s. m. v. **mugur.**

MUGURÉL, *mugurei*, s. m. Muguraș. – **Mugur** + suf. *-el*.

MUGURÍ, pers. 3 *mugurește,* vb. IV. Intranz. (Înv. și reg.) A înmuguri. [Var.: **mugurá** vb. I] – Din **mugur.**

MUGURÍRE, *muguriri*, s. f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a muguri* și rezultatul ei; înmugurire. – V. **muguri.**

MUGURÍT, -Ă, *muguriți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Înmugurit. [Var.: **mugurát, -ă** adj.] – V. **muguri.**

MUIÁ, *moi*, vb. I. **1.** Tranz. A introduce un obiect într-un lichid, a îmbiba cu lichid; a înmuia. ♦ Spec. A băga rufele în apă și a le ține câtva timp înainte de a le spăla. ♦ A întinge cu pâine sau cu mămăligă în sos, în grăsime etc. **2.** Tranz. A uda, a stropi. ♦ A scălda. **3.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni mai moale, mai puțin consistent, mai puțin țeapăn. **4.** Refl. A-și pierde puterile, a slăbi, a se moleși. ♦ (Despre ger) A scădea în intensitate, a deveni mai puțin aspru. **5.** Tranz. și refl. Fig. A (se) potoli, a (se) calma, a (se) liniști. ♦ A (se) îmblânzi, a (se) înduioșa; a (se) îndupleca. – Din **moale.**

MUIÁT1 s. n. Muiere2. – V. **muia.**

MUIÁT2**, -Ă,** *muiați, -te,* adj. **1.** Introdus într-un lichid, umezit, îmbibat cu lichid. **2.** Cu hainele îmbibate cu apă; plouat, stropit, udat. **3.** Fig. Stors de puteri, lipsit de energie, moleșit, vlăguit. ♦ Abătut, demoralizat, descurajat. ♦ (Despre glas, voce) Potolit, liniștit, calmat; domol, încet. – V. **muia.**

MÚICĂ, *muici*, s. f. (Reg.) Mamă, maică. – Cf. mamă.

MUIERÁTEC, -Ă adj. v. **muieratic.**

MUIERÁTIC, -Ă, *muieratici, -ce,* adj. (Fam.) **1.** Afemeiat. **2.** Muieresc, femeiesc. [Var.: **muierátec, -ă** adj.] – **Muiere**1 + suf. *-atic*.

MUIÉRE1**,** *muieri*, s. f. (Pop.) **1.** Femeie. **2.** Spec. Femeie căsătorită; soție.

MUIÉRE2**,** *muieri*, s. f. Acțiunea de *a (se) muia;* muiat1. – V. **muia.**

MUIERÉSC, -EÁSCĂ, *muierești,* adj. (Înv. și pop.) De muiere1, femeiesc; caracteristic unei femei. – **Muiere**1 + suf. *-esc*.

MUIERÉȘTE adv. (Înv. și pop.; adesea depr.) Ca o muiere1; femeiește. – **Muiere**1 + suf. *-ește.*

MUIERÉT, (**2**) *muiereturi*, s. n. (Înv. și pop.; azi depr.) **1.** (La sg. cu sens colectiv) Mulțime, grup de femei; muierime. **2.** (La pl.) Femei. – **Muiere**1 + suf. *-et*.

MUIERÍ, *muieresc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre bărbați; depr.) A avea însușiri sau a adopta atitudini de femeie. – Din **muiere1.**

MUIERÍME s. f. (Reg.; cu sens colectiv) Muieret (**1**). – **Muiere**1 + suf. *-ime.*

MUIERÓS, -OÁSĂ, *muieroși, -oase,* adj. **1.** (Înv. și reg.; depr.) Femeiesc, muieresc. **2.** (Reg.) Afemeiat. – **Muiere**1 + suf. *-os.*

MUIERÚȘĂ, *muierușe,* s. f. (Rar) Muierușcă (**1**). – **Muiere**1 + suf. *-ușă.*

MUIERÚȘCĂ, *muieruște,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *muiere1;* muierușă. **2.** (Înv. și reg.) Femelă. – **Muiere**1 + suf. *-ușcă.*

MUJDÉI, *mujdeie,* s. n. Preparat alimentar din usturoi pisat, apă (sau oțet) și sare, care servește ca adaos la unele mâncăruri. [Var.: **mojdéi** s. n.] – **Must** + **de** + **ai** („usturoi").

MULGÁRĂ, *mulgare*, adj. (Pop.; despre oi, vaci) Mulgătoare. [Pl. și: *mulgări*] – **Mulge** + suf. *-ar*.

MULGĂTÓR, -OÁRE, *mulgători, -oare*, s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care mulge vacile, oile, caprele. **2.** Adj. (Pop.; despre oi, vaci, capre) Care se (poate) mulge, care are lapte; mulgară. – **Mulge** + suf. *-ător.*

MÚLGE, *mulg*, vb. III. Tranz. **1.** A extrage, manual sau mecanic, laptele din mamelele sau din ugerul femelelor unor animale domestice. ◊ *Mașină de muls* = aparat destinat mulgerii mecanice. **2.** Compus: (Zool.; pop.) *mulge-capre* s. f. = lipitoare.

MÚLGERE, *mulgeri*, s. f. Acțiunea de *a mulge* și rezultatul ei; muls1, mulsoare, mulsură. – V. **mulge.**

MULS1**,** *mulsuri*, s. n. Mulgere. – V. **mulge.**

MULS2**, -Ă,** *mulși, -se,* adj. (Despre vaci, oi etc.) Căreia i s-a extras lapte din mamele sau din uger; (despre lapte) care a fost extras din mamele sau din uger. – V. **mulge.**

MULSOÁRE, *mulsori*, s. f. (Pop.) Mulgere. – **Muls**1 + suf. *-oare.*

MULSÚRĂ, *mulsuri*, s. f. (Reg.) Mulgere. – **Muls**1 + suf. *-ură.*

MULT, -Ă, *mulți, -te,* adj., adv. **1.** Adj. Care se află în mare număr, în cantitate mare sau în sorturi diferite; de intensitate deosebită, de proporții mari, de durată lungă. ◊ Loc. adv. *De (mai) multe ori* sau *în (mai) multe rânduri* = în mod repetat, adesea. ◊ (Substantivat, n. pl.) Lucruri, fapte, întâmplări numeroase (și variate). ◊ Expr. *Mult cu multul* sau *multul cu mult* = oricât de mult, foarte mult. *Multe (și de) toate* = lucruri de tot felul; probleme variate. *Multe și mărunte* = **a**) lucruri, probleme de tot felul; **b**) fleacuri, nimicuri. **2.** Adv. În cantitate însemnată, în mare măsură; în mod intens, stăruitor; cu valoare mare; pe o distanță mare; în timp îndelungat; de repetate ori. ◊ *Cu mult* = în foarte mare măsură. *Cel mult* = **a**) maximum; **b**) în cel mai bun caz. *Mai mult* = **a**) în special, mai ales, îndeosebi; **b**) (reg.; în construcții negative) de acum înainte, din acest moment. *De mult* = **a**) dintr-o vreme îndepărtată, de altădată; din vechime; **b**) de timpuriu, devreme. ◊ Loc. conj. *De mult ce* = din cauza, datorită cantității, duratei, intensității (extreme) etc. ◊ Expr. *Mai mult sau mai puțin* = oarecum, relativ. *(Asta) e prea mult* = (asta) întrece măsura, depășește ceea ce trebuie sau se cuvine. *Mult și bine* = vreme îndelungată. [Gen.-dat. pl. m. și f. *multora*].

MULTIANUÁL, -Ă, *multianuali, -e,* adj. Din mai mulți ani. [Pr.: *-ti-a-nu-al*] – **Multi-** + **anual.**

MULTICÉL, -ÍCĂ, *multicei, -ele,* adj., adv. Multișor. ◊ Loc. adv. *De multicel* = cam de multă vreme. – **Mult** + suf. *-icel, -icică.*

MULTIȘÓR, -OÁRĂ, *multișori, -oare,* adj., adv. (Fam.) Diminutiv al lui *mult;* (care este) destul de mult, cam mult; multicel. ◊ *De multișor* = **a**) loc. adj. care datează, există de mult timp; vechi; **b**) loc. adv. de o vreme destul de îndelungată. – **Mult** + suf. *-ișor.*

MULȚÁM interj. (Pop.; adesea cu valoare verbală) Cuvânt cu care se răspunde la o urare sau la un salut ori prin care se exprimă cuiva mulțumirea, recunoștința etc. pentru un serviciu, un dar etc. – Din **mulțămi** (derivat regresiv).

MULȚĂMÍ vb. IV v. **mulțumi.**

MULȚĂMÍRE s. f. v. **mulțumire.**

MULȚĂMÍT, -Ă adj. v. **mulțumit.**

MULȚĂMITÓR, -OÁRE adj. v. **mulțumitor.**

MULȚÍME, *mulțimi,* s. f. **1.** (La sg., adesea cu determinări) Număr mare de ființe sau de lucruri, cantitate mare. **2.** (La sg.) Lume multă strânsă laolaltă, grămadă de oameni; *spec.* masele largi ale populației; colectivitate. – **Mult** + suf. *-ime.*

MULȚUMÍ, *mulțumesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A exprima (cuiva) recunoștința sau satisfacția pentru o manifestare de politețe, un dar, un bine etc. care i s-a făcut. **2.** Tranz. A răsplăti, a recompensa pe cineva. **3.** Tranz. A satisface pe cineva, a face pe placul cuiva; a bucura. **4.** Refl. A fi, a se socoti satisfăcut; a nu pretinde mai mult. [Prez. ind. și: (reg.) *mulțám.* – Var.: (reg.) **mulțămí** vb. IV] – Din formula de urare *(la) mulți ani!*

MULȚUMÍRE, *mulțumiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) mulțumi;* exprimare a recunoștinței; răsplătire. ♦ Satisfacție, plăcere, bucurie, fericire, mulțumită; cuvânt, gest prin care se mulțumește (**1**) cuiva pentru ceva. [Var.: (reg.) **mulțămíre** s. f.] – V. **mulțumi.**

MULȚUMÍT, -Ă, *mulțumiți, -te,* adj., s. f., prep. **1.** Adj. Care se simte bine, căruia nu-i lipsește nimic; satisfăcut, îndestulat. ♦ Bucuros. **2.** S. f. (Înv. și pop.) Recunoștință (exprimată prin cuvinte sau prin recompense materiale); (concr.) ceea ce se oferă drept răsplată. **3.** S. f. (Înv. și pop.) Bucurie, satisfacție.[Var.: (reg.) **mulțămít, -ă** adj.] – V. **mulțumi.**

MULȚUMITÓR, -OÁRE, *mulțumitori, -oare,* adj. **1.** Care corespunde cerințelor, care produce mulțumire; satisfăcător; care convinge, convingător. **2.** (Astăzi rar; și substantivat) Care exprimă sau păstrează recunoștință; recunoscător. [Var.: (reg.) **mulțămitór, -oáre** adj.] – **Mulțumi** + suf. *-tor*.

MÚMĂ s. f. v. **mamă.**

MÚNCĂ, *munci*, s. f. **1.** Desfășurare a unei activități fizice sau intelectuale îndreptată spre un anumit scop; activitate prin care omul modifică și adaptează lucrurile din natură pentru satisfacerea trebuințelor sale. ♦ (La pl.) Lucru la câmp, lucrul câmpului; lucrări agricole. **2.** (Concr.) Folos material, bun agonisit prin lucru; agoniseală, câștig, profit. **3.** Efort de a realiza ceva; strădanie; ocupație, îndeletnicire.

MUNCÉL, *muncele*, s. n. Munte sau deal mic, care constituie o treaptă mai coborâtă a unui lanț sau a unui masiv muntos, cu structură cutată, alcătuit din roci dure.

MUNCÍ, *muncesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A desfășura o activitate, a depune un efort fizic sau intelectual pentru a produce, a crea ceva; a avea o ocupație; a lucra. ♦ Tranz. A efectua munci agricole, a lucra pământul, câmpul. **2.** Refl. A-și da osteneală; a se strădui, a se trudi. **3.** Refl. și intranz. (Înv. și pop.) A suporta suferințe fizice sau morale; a se chinui, a pătimi. ♦ Tranz. (Despre sentimente, gânduri etc.) A provoca suferințe (morale sau fizice), a preocupa în mod intens, a consuma. ◊ Expr. (Refl.) *A se munci cu gândul* = a se frământa.

MUNCÍRE, *munciri*, s. f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) munci* și rezultatul ei; suferință, tortură, chin. – V. **munci.**

MUNCÍT, -Ă, *munciți, -te,* adj. **1.** Ostenit, trudit, istovit. **2.** (Despre terenuri agricole) Lucrat, cultivat. **3.** Câștigat, agonisit cu multă osteneală. ♦ Făcut, executat cu multă trudă, cu atenție, cu migală. **4.** (Înv.) Chinuit. – V. **munci.**

MUNCITÓR, -OÁRE, *muncitori, -oare,* adj., s. m. și f. 1. Adj. Care muncește; *p. ext.* harnic, activ. – **Munci** + suf. *-tor*.

MUNCITORÉȘTE adv. Ca muncitorii (**2**), în felul muncitorilor. – **Muncitor** + suf. *-ește.*

MUNCITORÍME s. f. Totalitatea muncitorilor (**2**); mulțime de muncitori. – **Muncitor** + suf. *-ime.*

MUNCULÍȚĂ, *munculițe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *muncă;* muncușoară. – **Muncă** + suf. *-uliță.*

MUNCUȘOÁRĂ, *muncușoare,* s. f. (Pop.) Munculiță. – **Muncă** + suf. *-ușoară.*

MÚNTE, *munți,* s. m. Ridicătură a scoarței pământului mai mare decât dealul, de obicei stâncoasă și depășind înălțimea de 800 de metri. ◊ Expr. *Prin munți și văi* = peste tot, pretutindeni, pe tot întinsul. ♦ Regiune, zonă muntoasă.

MUNTEÁN, -Ă, *munteni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din Muntenia. **2.** S. m. Persoană care locuiește la munte sau este originară de la munte. **3.** Adj. Care aparține locuitorilor de la munte, specific locuitorilor de la munte; muntenesc. – **Munte** + suf. *-ean*.

MUNTEÁNCĂ, *muntence,* s. f. **1.** Femeie care face parte din populația Munteniei sau care este originară de acolo. **2.** Femeie care locuiește la munte sau este originară de la munte. – **Muntean** + suf. *-că*.

MUNTENÉSC, -EÁSCĂ, *muntenești,* adj. **1.** Care aparține Munteniei sau muntenilor (**1**), privitor la Muntenia sau la munteni, care provine din Muntenia. **2.** De (la) munte. – **Muntean** + suf. *-esc*.

MUNTENÉȘTE adv. **1.** Ca muntenii (**1**), în graiul locuitorilor din Muntenia. **2.** Ca la munte, în felul muntenilor (**2**). – **Muntean** + suf. *-ește.*

MUNTENÍSM, *muntenisme,* s. n. Particularitate lingvistică specifică graiului din Muntenia. – **Muntenia** (n. pr.) + suf. *-ism.*

MUNTENIZÁ, *muntenizez,* vb. I. Refl. și tranz. (Rar) A-și însuși sau a face să-și însușească felul de a fi sau de a vorbi al muntenilor (**1**). – **Muntean** + suf. *-iza*.

MUNTENIZÁRE, *muntenizări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a se munteniza* și rezultatul ei; adoptare a graiului sau a obiceiurilor din Muntenia. – V. **munteniza.**

MUNTENIZÁT, -Ă, *muntenizați, -te,* adj. (Rar) Adaptat la specificul muntenesc (**1**); transformat după modelul graiului din Muntenia. – V. **munteniza.**

MUNTICÉL, *munticei*, s. m. (Rar) Diminutiv al lui *munte* (**1**); muntișor. – **Munte** + suf. *-icel.*

MUNTIȘÓR, *muntișori*, s. m. (Rar) Munticel. – **Munte** + suf. *-işor.*

MUNTÓS, -OÁSĂ, *muntoși, -oase,* adj. Cu munți, format din munți, bogat în munți; de munte, al muntelui. – **Munte** + suf. *-os.*

MURÁ, *murez*, vb. I. Tranz. **1.** A ține unele legume într-o soluție de saramură pentru a le face să se acrească. ♦ Refl. (Despre unele legume ținute în saramură) A deveni acru și bun de mâncat; a se acri. **2.** A conserva nutrețurile în stare suculentă printr-un proces de fermentare. **3.** A muia în apă plantele textile (în cursul procesului de prelucrare); a pune la topit.– Din **moare** (derivat regresiv).

MURÁRE, *murări*, s. f. Acțiunea de *a (se) mura* și rezultatul ei. – V. **mura.**

MURÁT, -Ă, *murați, -te,* adj. **1.** (Despre unele legume) Fermentat, acrit (într-o soluție de saramură). **2.** (Despre plante furajere) Conservat printr-un proces de fermentare. **3.** Fig. Ud până la piele, ud leoarcă. – V. **mura.**

MÚRĂ1, *mure*, s. f. Fructul comestibil, negru și lucios, al murului1. ◊ Expr. *Mură-n gură* = lucru (obținut) fără muncă, fără osteneală, de-a gata.

MÚRĂ2, *mure*, s. f. (Reg.; mai ales la pl.) Glandă, ganglion de la pieptul sau de la gâtul unor animale.

MURĂTÚRĂ, *murături,* s. f. Legumă sau fruct fermentat, conservate în saramură sau în oțet. – **Mura** + suf. *-ătură.*

MURDÁR, -Ă, *murdari, -e,* adj. **1.** Plin de pete, acoperit de praf, de murdării, îmbâcsit de necurățenie; nespălat. ♦ (Despre ființe) Care nu se spală, care nu respectă curățenia. ♦ (Despre apă, lumină etc.) Lipsit de claritate; tulbure. **2.** Fig. Josnic, mârșav, ticălos, degradant. ♦ (Despre cuvinte) Necuviincios, obscen, trivial.

MURDĂRÍ, *murdăresc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) face murdar, a (se) umple de murdărie; a (se) păta, a (se) mânji. **2.** Fig. A (se) compromite, a (se) înjosi, a (se) degrada. – Din **murdar.**

MURDĂRÍE, *murdării,* s. f. **1.** Stare a ceea ce este murdar (**1**); (concr.) strat de necurățenie care acoperă sau îmbâcsește ceva; resturi nefolositoare; gunoi. **2.** Fig. Caracter, comportare, faptă vrednică de dispreț, degradantă, josnică; imoralitate, mârșăvie. ♦ Vorbă necuviincioasă, obscenă. – **Murdar** + suf. *-ie.*

MURDĂRÍRE, *murdăriri,* s. f. Acțiunea de *a (se) murdări* și rezultatul ei. – V. **murdări.**

MUREȘEÁN, -Ă, *mureșeni, -e,* s. m. adj. (Bărbat) originar sau locuitor din regiunea Mureșului. – **Mureș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MUREȘEÁNCĂ, *mureșence,* s. f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din regiunea Mureșului. **2**. (Art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – **Mureșean** + suf. *-că.*

MURG1, *murguri*, s. n. **1.** (Înv. și pop.) Amurg. **2.** (Rar) Zori de zi. – Et. nec.

MURG2, -Ă, *murgi, -ge,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. (Despre unele animale, mai ales despre cai sau despre părul lor) Negru-roșcat, castaniu-închis sau cenușiu; *p. gener.* de culoare închisă. **2.** S. m. și f. Cal de culoare murgă2 (**1**); *p. gener.* cal. ◊ Expr. *A intrat murga în sat* = s-a înserat.

MURGÍ1, pers. 3 *murgește,* vb. IV. Intranz. (Înv. și reg.) A se însera, a amurgi. – Din **murg1.**

MURGÍ2, *murgesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A căpăta o culoare închisă, întunecată. – Din **murg2.**

MURGÍT s. n. (Înv. și reg.) Amurg. – V. **murgi1.**

MURGULÉȚ, *murgulești,* s. m. (Rar) **1.** Diminutiv al lui *murg2* (**2**); murgușor. **2.** (Art.) Numele unui dans popular din Muntenia, cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. – **Murg**2 + suf. *-uleț.*

MURGUȘÓR, *murgușori,* s. m. (Rar) Murguleț (**1**). – **Murg**2 + *-ușor.*

MURGÚȚ, -Ă, *murguți, -e,* adj., s. m. și f. (Rar) Diminutiv al lui *murg2*. – **Murg**2 + suf. *-uț.*

MURÍ, mor, vb. IV. Intranz. **1.** A înceta de a mai trăi, de a mai fi în viață; a răposa, a deceda. ◊ Expr. A muri cu zile = a deceda în urma unei boli insuficient îngrijite sau în împrejurări nepreväzute. **2.** Fig. A înceta de a mai fi văzut sau auzit; a se pierde treptat, a se stinge.**3.** (Despre plante) A se usca, a se veșteji.

MURIBÚND, -Ă, *muribunzi, -de,* adj., s. m. și f. (Ființă) pe moarte, în agonie; *p. ext.* (ființă) fără vlagă, foarte slabă care nu mai are mult de trăit.- (După **muri**).

MURÍND, -Ă, *murinzi, -de,* adj., s. m. și f. (Înv.) **1.** Adj. Care se află pe moarte; care este specific muribundului. **2.** S. m. și f. Muribund. – V. **muri.**

MURÍRE, *muriri*, s. f. (Înv.) Faptul de *a muri* (1); moarte. – V. **muri.**

MURÍȘ, *murișuri,* s. n. (Reg.) Loc unde cresc tufe de mur1; desiș de muri1. – **Mur**1 + suf. *-iș.*

MURIȘOÁRĂ, *murișoare,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *mură1*. – **Mură**1 + suf. *-işoară.*

MURITÓR, -OÁRE, *muritori, -oare,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care nu trăiește veșnic, care este în mod inevitabil supus morții. ◊ Expr. *Muritor de foame* = foarte sărac. **2.** S. m. și f. Om (considerat ca ființă trecătoare); pământean. – **Muri** + suf. *-tor.*

MURMUÍ, *múrmui*, vb. IV. Intranz. (Înv.) A murmura. [Prez. ind. și *murmuiesc*] – Onomatopee.

MURMUIÁLĂ, *murmuieli*, s. f. (Înv.) Murmur (**1**). – **Murmui** + suf. *-eală.*

MURMUITÓR, -OÁRE, *murmuitori, -oare,* adj. (Înv.) Murmurător. [Pr.: *-mu-i-*] – **Murmui** + suf. *-tor.*

MÚRMUR, *murmure*, s. n. **1.** Succesiune de sunete (slab și monoton articulate), de cuvinte rostite încet și neclar; zgomot confuz de voci; rumoare, murmuială. **2.** Zgomot ușor, prelung și monoton produs de o apă curgătoare, de frunzișul mișcat de vânt etc.

MURMURÁ, *múrmur*, vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A rosti cuvinte sau a intona o melodie încet, nedeslușit, monoton, șoptit. ♦ Intranz. A protesta cu jumătate de glas; a se plânge, a cârti, a bombăni. **2.** Intranz. (La pers. 3) A produce un zgomot ușor și continuu; a fremăta; a susura.- Formație onomatopeică.

MURMURÁRE, *murmurări*, s. f. Acțiunea de *a murmura* și rezultatul ei. – V. **murmura.**

MURMURĂTÓR, -OÁRE, *murmurători, -oare,* adj. Care murmură; șopotitor, susurător, murmuitor. – **Murmura** + suf. *-ător.*

MURMURÁND, -Ă, *murmurânzi, -de,* adj. (Rar) Murmurător, șopotitor. – V. **murmura.**

MÚRSĂ2, *murse*, s. f. (Înv.) Semn mic și negru pus pe obraz pentru a imita o aluniță; aluniță artificială. – Et. nec.

MURUÍ, *muruiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A acoperi pereții sau pardoseala unei case cu un strat neted de lut muiat cu apă; a lipi. **2.** A unge suprafața unui aluat cu murulală (**3**), înainte de a-l băga în cuptor. **3.** A mânji, a murdări; a mâzgăli.

MURUIÁLĂ, *muruieli*, s. f. (Reg.) **1.** Muruire. **2.** (Concr.) Lut sau alt material cu care se muruiește un perete, pardoseala etc. **3.** (Concr.) Amestec de făină cu apă, ouă etc. cu care se unge pâinea, mălaiul etc., înainte de a fi băgate în cuptor. – **Murui** + suf. *-eală.*

MURUÍRE, *muruiri*, s. f. (Reg.) Acțiunea de *a murui* și rezultatul ei; muruială. – V. **murui.**

MURUÍT, -Ă, *muruiți, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre pereți) Acoperit, lipit cu muruială (**2**). **2.** Murdar, mânjit. – V. **murui.**

MUSCÁR, *muscari*, s. m. **1.** Pescar care prinde peștele cu undița, întrebuințând ca nadă muște. **2.** Numele mai multor păsări migratoare insectivore . **3.** Gândăcel insectivor de formă lunguiață, cu gâtul de culoare roșie, cu o pată neagră în regiunea pîntecelui și cu aripile negre. – **Muscă** + suf. *-ar.*

MUSCÁT adj. invar., s. n. **1.** Adj. invar. (Despre struguri sau vin) Tămâios. **2.** S. n. Vin care se obține din struguri muscați (**1**) ◊ (Urmat de determinări care arată varietatea) *Muscat otonel.*

MÚSCĂ, *muște,* s. f. **I. 1.** Denumire dată mai multor genuri de insecte cu aparatul bucal adaptat pentru supt și înțepat[1], dintre care cea mai cunoscută *(Musca domestica)* trăiește pe lângă casa omului; *p. gener.* (pop.) nume dat oricărei insecte mici, zburătoare, căreia nu i se cunoaște numele. ◊ Expr. *A cădea ca musca-n lapte* = a sosi undeva într-un moment rău ales sau a interveni într-o discuție în mod nepotrivit.. *A se aduna ca muștele (la miere)* = a se aduna undeva în număr mare. *A muri ca muștele* = a muri în număr foarte mare. ◊ Compuse: *mușcă-verde* = insectă de culoare verde, cu reflexe metalice, care depune ouăle pe cadavre, pe alimente (mai ales pe carne) etc.; *mușcă-cenușie-de-carne* = insectă de culoare cenușie, care depune larvele pe alimente, pe carne etc.; *mușcă-de-cal* = insectă de culoare brună-roșcată, parazită pe suprafața corpului unor animale ; *musca-cireșelor* = insectă de culoare neagră care depune ouă în cireșe în perioada coacerii; *mușcă-de-varză* = insectă ale cărei larve atacă varza și alte plante din familia cruciferelor ; *mușcă-mare* (sau *-albastră, -de-carne)* sau *musca-hoiturilor* = specie de muscă mare, cu abdomenul albastru lucios, care își depune ouăle pe cadavre, pe alimente etc.; *mușcă-bețivă* = insectă foarte mică, care trăiește în roiuri și își depune ouăle în must . **2.** (Înv. și pop.) Albină. **II.** P. anal. **1.** (La oameni) Smoc de păr lăsat să crească sub buza inferioară. ♦ Mustață foarte mică. **2.** (Reg.) Punct de broderie la cusăturile cu motive naționale.

MUSCĂLÉSC, -EÁSCĂ, *muscălești,* adj. (Înv. și pop.) Care aparține muscalilor2, privitor la muscali2, care provine din țara muscalilor2; rusesc. [Var.: **moscălésc, -eáscă** adj.] – **Muscal**2 + suf. *-esc.*

MUSCĂLÉȘTE adv. (Înv.) Rusește. [Var.: **moscălégte** adv.] – **Muscal**2 + suf. *-ește.*

MUSCĂLÍME s. f. (Înv.) Mulțime de muscali2; totalitatea muscalilor2. – **Muscal**2 + suf. *-ime.*

MUSCĂRÍE, s. f. Mulțime de muște, roi de muște; muscărime. – **Muscă** + suf. *-ărie.*

MUSCĂRÍME s. f. Muscărie. – **Muscă** + suf. *-ărime.*

MUSCÉL, *muscele,* s. n. Culme deluroasă prelungită, puțin înaltă și cu povârnișuri domoale, care face tranziția între regiunea de munte și cea de deal, fiind de obicei acoperită cu pășuni, fânețe și livezi cu pomi fructiferi. [Var.: **mușcél** s. n.] – Et. nec.

MUSCÓI, *muscoi*, s. m. Augmentativ al lui *muscă* (**I**); *p. restr.* muscă mare. – **Muscă** + suf. *-oi.*

MUSCULÁR, -Ă, *musculari, -e,* adj. Care aparține mușchilor2 (**1**), privitor la mușchi2. [Var.: **mușchiulár, -ă** adj.].

MUSCULÁT, -Ă, *musculați, -te,* adj. (Rar) Musculos.

MUSCULATÚRĂ, *musculaturi*, s. f. Totalitatea mușchilor2 (**1**) corpului sau ai unui organ; sistemul muscular al corpului. [Var.: **mușchiulatúră** s. f.].

MUSCULÍȚĂ, *musculițe,* s. f. Diminutiv al lui *muscă* (**I**); muscă mică; muscuță. ◊ *Musculiță de brânză* = muscă mică, neagră, lucioasă, ale cărei larve trăiesc pe alimente, alterându-le . *Musculiță de oțet* (sau *bețivă)* = gen de insectă din ordinul dipterelor, ale cărei larve trăiesc în materii care fermentează sau putrezesc . – **Muscă** + suf. *-uliță.*

MUSCULÓS, -OÁSĂ, *musculoși, -oase,* adj. Care are mușchi2 (**1**) puternici; plin de mușchi2; mușchios2, musculat. [Var.: **mușchiulós, -oásă** adj.].

MUSCÚȚĂ, *muscuțe,* s. f. (Rar) Musculiță. – **Muscă** + suf. *-uță.*

MUST, *musturi*, s. n. **1.** Suc dulce care nu a început încă să fermenteze, obținut prin zdrobirea și presarea boabelor de struguri sau, *p. ext.*, a altor fructe ori plante. **2.** Zeamă, suc pe care îl conțin unele fructe. **3.** Seva arborilor. **4.** (Pop.) Zeamă din gunoiul vitelor. **5.** Lichid cu care este îmbibat pământul după topirea zăpezii.

MUSTÁȚĂ, *mustăți,* s. f. **I. 1.** Părul care crește deasupra buzei superioare la bărbați. ◊ Expr. (Fam.) *A-i râde mustața* = a se bucura. *A râde pe sub mustață* = a râde pe ascuns sau reținut (și ironic). **2.** Fiecare dintre antenele insectelor și ale crustaceelor. **II.** P. anal. **1.** (La pl.) Fire lungi și subțiri care cresc pe spicul cerealelor. **2.** (Pop.; la pl.) Mătasea porumbului. **3.** (Pop.; la pl.) Rădăcinile adventive ale porumbului, cepei, viței-de-vie etc. [Var.: (pop.) **mustéață** s. f.].

MUSTĂCÍ, *mustăcesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) **1.** A râde pe sub mustață, a zâmbi reținut. **2.** A strâmba din nas, a fi nemulțumit de ceva. – Din **mustață.**

MUSTĂCIOÁRĂ, *mustăcioare,* s. f. Diminutiv al lui *mustață* (**I**). – **Mustață** + suf. *-ioară.*

MUSTĂCIÓS, -OÁSĂ, *mustăcioși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care are mustăți (**I**) mari și dese. **2.** (Despre cereale) Cu țepi lungi și deși. **3.** (Despre unele plante) Cu mustăți (**II 3**). [Var.: **musteciós, -oásă** adj.] – **Mustață** + suf. *-ios.*

MUSTĂCÍRE, *mustăciri,* s. f. (Rar) Faptul de *a mustăci;* semn de nemulțumire, cârtire. – V. **mustăci.**

MUSTĂREÁȚĂ s. f. (Pop.) Sevă; *spec.* seva arborilor. – **Must** + suf. *-ăreață.*

MUSTĂRÍE, *mustării,* s. f. Loc unde se face sau se vinde must (**1**). – **Must** + suf. *-ărie.*

MUSTEÁȚĂ s. f. v. **mustață.**

MUSTECIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mustăcios.**

MUSTÍ, pers. 3 *mustește,* vb. IV. **1.** (Despre lichide) A se ivi (din abundență), a ieși la suprafață îmbibând totul. **2.** A fi plin de sevă sau de alt lichid. – Din **must.**

MUSTÍRE, *mustiri*, s. f. Acțiunea de *a musti* și rezultatul ei. – V. **musti.**

MUSTÓS, -OÁSĂ, *mustoși, -oase,* adj. **1.** (Despre fructe) Plin de must; zemos, suculent. **2.** (Despre pământ) Gras, mănos. – **Must** + suf. *-os.*

MUSTRÁ, *mústru*, vb. I. Tranz. și refl. (recipr.) A (se) dojeni, a(-și) imputa, a(-și) reproșa. ◊ Expr. (Tranz.) *A-l mustra* (pe cineva) *cugetul* (sau *conștiința)* = a avea remușcări, a se căi.

MUSTRÁRE, *mustrări*, s. f. Acțiunea de *a (se) mustra* și rezultatul ei; dojană. ◊ *Mustrare de conștiință* = (mai ales la pl.) părere de rău, remușcare, căință. – V. **mustra.**

MUSTRĂTÓR, -OÁRE, *mustrători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Dojenitor; plin de reproșuri. – **Mustra** + suf. *-ător.*

MUSTUÍ, *mustuiesc*, vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A zdrobi și a presa strugurii pentru a obține mustul. **2.** Refl. (Despre fructe) A fermenta. – **Must** + suf. *-ui.*

MUSTUIÁLĂ, *mustuieli*, s. f. (Pop.) Faptul de *a mustui;* (concr.) amestec de must, resturi de boabe și de ciorchini, obținut prin mustuire. – **Mustui** + suf. *-eală.*

MUSTUÍRE, *mustuiri*, s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) mustui* și rezultatul ei. – V. **mustui.**

MUSTUITÓR, *mustuitoare,* s. n. (Pop.) Unealtă de lemn formată dintr-un băț ramificat la capăt, cu care se zdrobesc strugurii pentru a se obține mustul. [Pr.: *-tu-i-*] – **Mustui** + suf. *-tor.*

MUSTUITÚRĂ, *mustuituri,* s. f. (Pop.) Struguri zdrobiți înainte de a fi storși; mustuială. [Pr.: *-tu-i-*] – **Mustui** + suf. *-tură.*

MUȘCÁ, *muş̦c,* vb. I. **1.** Tranz. A-și înfige dinții în ceva și a strânge tare (provocând durere, rănind sau sfâșiind). ◊ Expr. *A-și mușca mâinile* (sau *degetele)* = **a)** a avea remușcări; **b)** a se înfuria. *A-și mușca limba* (sau *buzele)* = a-și ascunde un sentiment puternic, a se stăpâni. *A mușca pământul* = a cădea la pământ (rănit sau mort). ♦ (Despre insecte) A pișca, a înțepa; a pricinui durere, usturime. **2.** Intranz. și tranz. A rupe cu dinții o porțiune dintr-un aliment (pentru a mânca). **3.** Tranz. Fig. A ataca cu vorbe răutăcioase, sarcastice; a înțepa. – Et. nec.

MUȘCÁRE, *muş̦cări,* s. f. Acțiunea de *a mușca* și rezultatul ei; mușcat. – V. **mușca.**

MUȘCÁT s. n. (Rar) Mușcare. – V. **mușca.**

MUȘCÁTĂ, *muş̦cate,* s. f. Numele mai multor plante erbacee perene, cu frunze reniforme, palmat-lobate și cu flori roșii, albe sau roz dispuse în umbele, cultivate ca plante decorative .

MUȘCĂTÓR, -OÁRE, *muş̦cători, -oare,* adj. **1.** Care mușcă; care provoacă o senzație dureroasă de arsură, de usturime. **2.** Fig. (Despre oameni; *p. ext.* despre cuvinte) Plin de ironie; malițios, înțepător. – **Mușca** + suf. *-ător.*

MUȘCĂTÚRĂ, *muş̦cături,* s. f. **1.** Acțiunea de *a mușca* și rezultatul ei. ♦ Senzație dureroasă de arsură, usturime. ♦ Felul în care apropie cineva dinții pentru a mușca. ♦ Fig. Vorbă mușcătoare, ironie usturătoare; înțepătură. **2.** Rană, semn produs prin mușcare. **3.** Bucată dintr-un aliment atât cât poate cineva mușca o dată. – **Mușca** + suf. *-ătură.*

MUȘCÉL s. n. v. **muscel.**

MUȘCHI$_{1}$, *mușchi,* s. m. (La pl.) Clasă de plante criptogame fără rădăcină, care cresc în grupuri de fire permanent verzi în locurile umede și umbroase și au ca organe de reproducere anteridii și arhegoane; (și la sg.) plantă din această clasă. ♦ Numele unor licheni asemănători cu plantele descrise mai sus.

MUȘCHI$_{2}$, *mușchi,* s. m. **1.** Organ al corpului la toate vertebratele și la majoritatea nevertebratelor, format dintr-un țesut fibros și cărnos care, datorită proprietăților lui fundamentale, contractibilitatea și elasticitatea, pune în mișcare diferite organe și părți ale corpului. **2.** Bucată de carne de animal desprinsă din regiunea șirei spinării, întrebuințată în alimentație.

MUȘCHIÓS$_{1}$, **-OÁSĂ,** *mușchioși, -oase,* adj. (Rar) Care a prins mușchi1, acoperit cu mușchi1. – **Mușchi**1 + suf. *-os.*

MUȘCHIÓS$_{2}$, **-OÁSĂ,** *mușchioși, -oase,* adj. (Rar) Musculos. – **Mușchi**2 + suf. *-os.*

MUȘCHIULÁR, -Ă adj. v. **muscular.**

MUȘCHIULATÚRĂ s. f. v. **musculatură.**

MUȘCHIULÉȚ, *mușchiuleți,* s. m. Diminutiv al lui *mușchi2* (**2**). – **Mușchi**2 + suf. *-uleț.*

MUȘCHIULÓS, -OÁSĂ adj. v. **musculos.**

MUȘEȚÉL s. m. Plantă erbacee anuală, medicinală, din familia compozitelor, cu frunze divizate și cu flori albe pe margini și galbene în centru, foarte aromatice, grupate în capitule terminale; romaniță . – **Mușat** (reg. „frumos") + suf. *-el.*

MUȘINÁ, pers. 3 *múșină,* vb. I. Tranz. și intranz. (Reg.; despre unele animale) A adulmeca, a mirosi; a căuta. – Et. nec.

MUȘINÓI s. n. v. **mușuroi1.**

MUȘIRÓI$_{1}$ s. n. v. **mușuroi1.**

MUȘIROÍ$_{2}$ vb. IV v. **mușuroi2.**

MUȘIROÍT s. n. v. **mușuroit.**

MÚȘIȚĂ, *mușițe,* s. f. **1.** Nume dat îngrămădirii de insecte care se formează în jurul butoaielor cu vin, al vaselor de oțet sau al fructelor în fermentație. **2.** Mulțime de larve care se dezvoltă vara pe carne sau pe cadavre din ouăle depuse de o specie de muscă. **3.** (Reg.) Nume dat unor insecte parazite care atacă rădăcinile și frunzele unor plante. **4.** (Reg.) Mucegai; umezeală.

MUȘLUÍ, pers. 3 *mușluiește,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre unele animale) A scotoci cu botul pentru a găsi de mâncare, a umbla adulmecând; a mușina. – Cf. mușina.

MUȘTÁR (1) s. m., **(2, 3)** s. n., **(4)** *muștaruri,* s. n. **1.** S. m. Nume dat mai multor plante erbacee anuale din familia cruciferelor, cu tulpini ramificate, cu flori galbene și cu semințe mici, rotunde. **2.** S. n. Sămânța mușt arului (**1**), folosită la prepararea unui condiment picant sau pentru cataplasme contra durerilor nevralgice. **3.** S. n. Condiment sub formă de pastă moale, de culoare galbenă-verzuie, obținut prin prelucrarea semințelor descrise mai sus cu adaos de zahăr, sare, acid acetic, cimbru etc. ◊ Expr. (Fam.) *A-i sări* (cuiva) *muștarul* = a se înfuria, a se supăra. **4.** S. n. (La pl.) Diferite sorturi de muștar (**3**).

MUȘTARIÉRĂ, *muștariere,* s. f. (Rar) Vas special în care se păstrează muștarul (**3**). [Pr.: *-ri-e-*] – **Muștar** + suf. *-ieră.*

MUȘUNÓI s. n. v. **mușuroi1.**

MUȘURÓI$_{1}$, *mușuroaie,* s. n. **1.** Movilță formată din țărâna pe care o aruncă la suprafața solului furnicile, cârtițele etc. când își sapă coridoarele subterane; *p. ext.* grup de furnici care locuiesc într-un furnicar; furnicar. **2.** Grămadă de pământ adunată la rădăcina unor plante pentru a le sprijini, a le feri de vânt, de îngheț sau pentru a le favoriza dezvoltarea. **3.** (Urmat de determinări) Grămadă (mică). **4.** (Reg.) Ridicătură mică de pământ; movilă, deal. [Var.: (înv. și reg.) **moșinói, moșirói, moșorói, moșuróiu, mușinói, mușiróiu, mușunói** s. n.].

MUȘUROÍ$_{2}$, *mușuroiesc,* vb. IV. Tranz. A îngrămădi pământ la rădăcina unei plante, pentru a o proteja sau pentru a favoriza dezvoltarea ei. ♦ Refl. Fig. A se aduna, a se strânge, a se grămădi. [Var.: **mușiroí** vb. IV] – Din **mușuroi1.**

MUȘUROÍRE, *mușuroiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) mușuroi2* și rezultatul ei; mușuroit. – V. **mușuroi**2.

MUȘUROÍT s. n. Mușuroire. [Var.: **mușiroít** s. n.] – V. **mușuroi**2.

MUT, -Ă, muți, -te, adj., s. m. și f. **1.** Adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care nu poate vorbi, care este lipsit de capacitățile vorbirii. ◊ Expr. (Substantivat; fam.) Asta să i-o spui lui mutu, se spune cuiva în afirmațiile căruia n-ai încredere, care exagerează, care minte. Unde a dus (surdul roata și) mutul iapa = foarte departe. **2.** Adj. Care nu vrea sau nu poate să vorbească la un moment dat sau în anumite împrejurări; p. ext. căruia nu-i place să vorbească (mult), care este tăcut din fire, tacitum. **3.** Adj. (Despre elemente ale naturii etc.) Tăcut, liniștit.

MUTÁ, *mut*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) mișca din locul în care se găsește și a (se) așeza în alt loc; a (se) deplasa; a (se) strămuta, a (se) transfera. ◊ Expr. A (se) transfera dintr-un serviciu în altul. **2.** Refl. A se stabili (cu locuința) în alt loc, a-și schimba domiciliul. **3.** Tranz. (Înv. și pop.) A înlocui, a schimba (cu altceva sau cu altcineva); a modifica, a transforma. ♦ A schimba cursul, direcția. ◊ Expr. *A-și muta gândul* = a se răzgândi, a renunța.

MUTÁRE, *mutări,* s. f. Acțiunea de *a (se) muta* și rezultatul ei; mutat. – V**. muta.**

MUTÁT, *mutaturi*, s. n. Mutare. – V. **muta.**

MUTĂLĂU, *mutălăi,* s. m. (Reg.) Om tăcut, care vorbește puțin; om posac, morocănos; *p. ext.* om prost, nerod. – **Mut** + suf. *-ălău.*

MUTĂTÓR, -OÁRE, *mutători, -oare,* adj., s. f. **1.** Adj. (Reg.) Care se poate mișca, care se mută dintr-un loc în altul. **2.** S. f. Plantă erbacee agățătoare, veninoasă, din familia cucurbitaceelor, cu rădăcina groasă, cărnoasă, cu flori albe-gălbui și cu fructele în formă de boabe roșii . – **Muta** + suf. *-ător.*

MUTÉSC, -EÁSCĂ, *mutești,* adj. (Rar) Caracteristic muților; care nu se exprimă prin vorbe. [Var.: **muțésc, -eáscă** adj.] – **Mut** + suf. *-esc.*

MUTÉȘTE adv. Pe tăcute, fără vorbă. [Var.: **muțéște** adv.] – **Mut** + suf. *-ește.*

MÚTRĂ, *mutre*, s. f. (Fam.) Figură, obraz, față; *p. ext.* înfățișare, fizionomie. ◊ Expr. *Nu e de mutra lui* = e mai presus de ceea ce i se cuvine. *A face mutre* = a face mofturi, nazuri, a nu fi de acord.

MUTRIȘOÁRĂ, *mutrișoare,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *mutră.* – **Mutră** + suf. *-işoară.*

MUTULÍCĂ, *mutulici*, s. m., s. f. **1.** S. m. și f. (Fam.) Persoană tăcută, timidă, care vorbește puțin; persoană prostuță, bleagă. **2.** S. f. (Bot.) Plantă al cărei rizom se întrebuințează ca leac împotriva durerilor abdominale . – **Mut** + suf. *-ulică.*

MUȚÉNIE, *muțenii,* s. f. **1.** Stare a celui mut, lipsă a capacității de a vorbi; mutism, mutie. **2.** Tăcere, liniște deplină. [Pr.: *-ni-e*] – **Mut** + suf. *-enie.*

MUȚÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mutesc.**

MUȚÉȘTE adv. v. **mutește.**

MUȚÍ, *muțesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) **1.** A pierde capacitatea de a vorbi; a deveni mut. **2.** (Despre sunete, voci etc.) A scădea în intensitate; a amuți. – Din **mut.**

MUȚÍE s. f. (Pop.) Mutenie. – **Mut** + suf. *-ie.*

MUȚÍRE, *muțiri,* s. f. Faptul de *a muți;* mutenie, tăcere. – V. **muți.**

MUȚÍU adv. (Reg.; în expr.) *A lătra a mutiu* = a lătra înfundat. – Contaminare între **mut** și **pustiu.**

MÚZĂ, *muze*, s. f. **1.** (Mitol.) Fiecare dintre cele nouă divinități alegorice ocrotitoare și inspiratoare ale artelor și ale științelor; *spec.* zeiță a poeziei, care inspiră pe poeți. **2.** Inspirație poetică.

MÚZICĂ, (**3**) *muzici*, s. f. **1.** Arta de a exprima sentimente și idei cu ajutorul sunetelor combinate într-o manieră specifică. **2.** (Adesea fig.) Creație componistică, melodie, cântec; *p. ext.* executare sau audiere a unei compoziții muzicale. **3.** Orchestră. ◊ *Muzică militară* = fanfară.

MUZICÚȚĂ, *muzicuțe,* s. f. Mic instrument muzical de suflat; armonică de gură.– **Muzică** + suf. *-uță.*

N

N, *n*, s. m. A șaptesprezecea literă a alfabetului limbii române.

NA interj. **1.** (Fam., cu valoare verbală) Poftim! ia! ține! ◊ Expr. *Na-ți-o bună că ți-am dres-o*, se spune pentru a arăta contrarietate, surprinză, decepție sau pentru a marca lipsa de acord cu cele spuse de cineva. **2.** Strigăt cu care se cheamă sau se gonesc unele animale domestice. **3.** (Adesea repetat) Strigăt de voie bună folosit ca refren în unele cântece și jocuri populare.

NÁDĂ, (**1**) *nade,* (**2**) *năzi,* s. f. **1.** Hrană naturală sau artificială care se pune într-o unealtă de pescuit sau într-o cursă pentru a atrage peștii sau alte animale; momeală. ♦ Fig. Ispită, tentație; cursă. **2.** Parte înnădită, adăugată la un obiect; înnăditurâ. [Pl. și: (**2**) *nade*].

NAGÁȚ, *nagâți,* s. m. Pasăre migratoare de baltă din ordinul caradriiformelor, de mărimea unui porumbel, cu penele negre-verzui pe spate și pe piept, albe pe pântece și cu un moț negru în creștet*;* bibic2. ♦ Epitet glumeț dat în special copiilor. – Formație onomatopeică.

NAHLÁP, *nahlapi,* s. m. (Reg.) Val sau vârtej (mare) făcut de o apă curgătoare. – Et. nec.

NAI, *naiuri,* s. n. Instrument muzical popular de suflat: **a)** instrument compus dintr-un sistem de fluiere de dimensiuni diferite, lipite în ordinea mărimii lor; **b)** fluier de trestie cu șapte găuri.

NÁIBA s. m. art. (Fam.; adesea în blestemuri, ocară) Dracul, diavolul. ◊ Loc. adj. și adv. *Al naibii (de...)* = grozav, teribil, foarte, peste măsură (de...). ◊ Expr. *A da de naiba* = a o păți, a da de bucluc, a-și găsi beleaua. *A nu avea nici pe naiba* = a se simți bine, a fi perfect sănătos, a nu avea absolut nimic. – Et. nec.

NAINTÁȘ, -Ă adj. v. **înaintaș.**

NAÍNTE adv. v. **înainte.**

NAÍST, -Ă, *naiști, -ste,* s. m. și f. Cântăreț la nai. – **Nai** + suf. *-ist*.

NAÍV, -Ă, *naivi, -e,* adj. (Despre oameni; adesea adverbial și substantivat) **1.** Lipsit de experiență și de prefăcătorie, simplu, natural, credul, sincer. ♦ Care arată, denotă naivitate (**1**). **2.** (Peior.) Lipsit de judecată matură. ♦ Care arată, denotă naivitate (**2**), lipsă de judecată matură.

NAIVITÁTE, *naivități,* s. f. **1.** Însușirea de a fi naiv (**1**); comportare de om naiv; simplitate; nevinovăție. **2.** (Peior.) Lipsă de maturitate în judecată și în comportare; *p. ext.* vorbă, faptă, atitudine de om naiv (**2**). [Pr.: *na-i-*].

NALT, -Ă adj. v. **înalt.**

NAMIÁZĂ, *nămiezi,* s. f. (Pop.) **1.** Amiază. ◊ Expr. *Ziua namiaza mare* = în plină zi. **2.** Masa care se ia în jurul amiezei; prânz. **3.** Loc, punct unde ajunge Soarele pe cer (aproximativ) la amiază; zenit. [Pl. și: *namiezi*. – Var.: (reg.) **nămiáză** s. f., **nămiéz, nămiézi, namiéz** s. n.] – **În** + **amiază.**

NAMIÉZ s. n. v. **namiază.**

NÁMILĂ, *namile,* s. f. Ființă sau lucru foarte mare; matahală, colos. ♦ Ființă fantastică de proporții foarte mari și cu înfățișare îngrozitoare. – Et. nec.

NÁNĂ, *nane,* s. f. Termen de respect cu care se adresează la țară cineva unei surori mai mari sau unei femei mai în vârstă ori despre care se vorbește.

NANDRALĂU, *nandralăi,* s. m. (Reg.) Vlăjgan; *p. ext.* derbedeu, pușlama. – Cf. handralău.

NÁNI interj. (Adesea repetat; mai ales în cântece de leagăn) Cuvânt cu care se îndeamnă copiii la somn. ◊ Expr. (În limbajul copiilor; substantivat) *A face nani* = a se culca, a adormi; a dormi.

NAP, *napi*, s. m. **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze în rozetă și cu rădăcina cărnoasă, de formă aproximativ sferică, comestibilă . **2.** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu flori galbene, având tuberculii cu un conținut nutritiv bogat, folosită ca furaj; nap porcesc .

NAPOIÁ vb. I v. **înapoia**2.

NÁRĂ, *nări,* s. f. Fiecare dintre cele două orificii exterioare ale nasului prin care respiră și miroase omul și unele animale. ◊ Expr. *Cu nările* (sau *nara) în vânt* = cu capul ridicat, cu o ținută semeață; *p. ext.* mândru, plin de sine. *A se umfla în nări* sau *a-și umfla nările* = a-și lua un aer semeț; *p. ext.* a-și da importanță, a se îngâmfa. [Var.: (reg.) **náre** s. f.].

NÁRE s. f. v. **nară.**

NAS, *nasuri*, s. n. Parte mediană proeminentă a feței, situată între frunte și gură, servind ca organ al respirației și al mirosului. ◊ Loc adv. *Sub nasul cuiva* sau *sub nas* = în imediata apropiere,în fața, sub ochii cuiva.◊ Expr. *A avea nas* sau *a-și ridica nasul* = a îndrăzni, a cuteza. (Fam.) *A-și lua nasul la purtare* = a deveni prea îndrăznеț, a se obrăznici. *Nu-i ajungi (nici) cu prăjina la nas* = e foarte încrezut. *A umbla cu nasul (pe) sus* = a (fi) încrezut, sfidător. *A strâmba din nas* = a fi nemulțumit. *A fi cu nasul de ceară* = a fi foarte supărăcios. *A lăsa nasul în jos* sau *în pământ* = a se rușina, a se simți vinovat. *A duce de nas* = **a)** a domina, a stăpâni, a conduce (pe cineva), determinându-l să facă ceva (care nu este în interesul său); **b)** a amăgi, a înșela (pe cineva). *A-i râde cuiva în nas* = a râde cuiva în față, bătându-și joc de el. *A trânti* (sau *a închide* (cuiva) *ușa în nas* = **a)** a refuza să primească (pe cineva); **b)** a pleca supărat de la cineva, închizând ușa cu putere. *A se împiedica de nas* = a avea nasul excesiv de lung. *A nu vedea de nas* = a fi neatent. *A nu vedea mai departe decât lungul nasului* = a fi mărginit. (Fam.) *A-și arăta* sau *a(-și) scoate nasul (la iveală)* = a apărea, a se înfățișa. *A da nas(ul) cu cineva* = a se întâlni cu cineva pe neașteptate (și fără a dori). ♦ Fig. Miros dezvoltat, fin; simț de orientare în împrejurări dificile, capacitate de intuire exactă a unei situații.

NÁSTURE, *nasturi,* s. m. **1.** Obiect de metal, sidef, os, lemn, etc., de diferite forme, care servește la încheiatul hainelor, al fețelor de pernă etc. sau ca ornament la o haină; bumb. **2.** (Reg.) Tabletă, comprimat, pastilă (conținând o substanță medicamentoasă). – Et. nec.

NAȘ2, -Ă, *nași, -e*, s. m. și f. **1.** Persoană care ține în brațe pruncul în timpul botezului, devenind astfel părintele lui spiritual. ◊ Expr. *A fi nașul cuiva* = a ști să potolească; a-i veni cuiva de hac, a învăța pe cineva minte. *A-și găsi nașul* = a da de o persoană care știe să pună la punct (pe cineva), să strunească (pe cineva). **2.** Nun. [Var.: (înv. și pop.) **nănáș, -ă,** (înv. și reg.) **nânáș, -ă** s. m. și f.] – **Nun** + suf. *-aș.*

NÁȘTE, *nasc,* vb. III. **1.** Tranz. A aduce pe lume un copil, a da viață unui copil. **2.** Refl. A căpăta viață, a veni pe lume, a începe să trăiască. **3.** Tranz. Fig. A crea, a plăsmui, a produce; a provoca, a stârni. **4.** Refl. Fig. A se forma, a se ivi, a se isca, a apărea.

NÁȘTERE, *nașteri*, s. f. Acțiunea de *a (se) naște* și rezultatul ei. **1.** Aducerea sau venirea pe lume a unei ființe; *spec.* act fiziologic prin care fătul, ajuns în stadiul de maturitate, este expulzat sau extras din cavitatea uterină. *Zi de naștere* sau *ziua nașterii* = zi în care s-a născut cineva; sărbătorire care are loc cu prilejul acestei zile. *Nașterea Domnului* (sau lui *Hristos)* = Crăciunul. *înainte de nașterea lui Hristos* = înaintea erei noastre. *După* (sau *de la) nașterea lui Hristos* = din (sau în) era noastră. ◊ Loc. adj. și adv. *Din naștere* = **a)** (încă) de când s-a născut; **b)** conform unei predispoziții naturale. ◊ Loc. adv. *Prin naștere* = prin structură, prin înclinațiile înnăscute. **2.** Origine, proveniență. ◊ Loc. adv. *De* (sau *din) naștere* = originar din...; de naționalitate sau de origine etnică **3.** Fig. Apariție, ivire, creare. ◊ Loc. vb. *A lua naștere* = a apărea, a se ivi. *A da naștere* = a crea, a produce, a cauza. – V. **naște.**

NATÁL, -Ă, *natali, -e,* adj. De care este legat cineva sau ceva prin naștere, în care s-a născut cineva; de baștină, de origine. ◊ *Limbă natală* = limbă maternă.

NATANTÓL, -OÁLĂ, *natantoli, -oale,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Prostănac, nătâng, neghiob; neîndemânatic. [Var.: **nătăntól, -oálă** adj.] – Et. nec.

NÁTRĂ, *natre,* s. f. Parte a urzelii dintre ițe și sulul de dinapoi sau de dinainte al războiului de țesut; *p. ext.* urzeală învârtită pe sul; *p. gener.* toată urzeala de pe război și de pe sulul de dinapoi.

NATURÁL, -Ă, *naturali, -e,* adj., adv., s. n. **I.** Adj. **1.** Care se referă la natură (**1**), care aparține naturii; care se găsește în natură. ◊ *Bogăție naturală* = bogăție (necultivată) a solului sau a subsolului, a unei regiuni, a unei țări. *Ştiințele naturale* = științele naturii, v. *natură. Graniță naturală* = graniță marcată de o apă sau de o formă de relief. **2.** Care este generat, produs, creat de natură (**1**), fără intervenția omului; *p. ext.* veritabil, curat, pur. **3** Lipsit de artificiu, de rafinament, simplu, spontan, fără efort sau constrângere. ◊ (Adverbial) *Vorbește natural.* **4.** Care este conform cu natura cuiva, înnăscut, nativ; propriu, specific cuiva. **5.** Care concordă, se potrivește cu faptele din realitatea obiectivă, cu ordinea firească a lucrurilor; normal, firesc. **II.** Adv. Firește, desigur, bineînțeles.

NATÚRĂ, *naturi*, s. f. **1.** Lumea materială; univers, fire; totalitatea ființelor și a lucrurilor din Univers; *p. restr.* lumea fizică înconjurătoare, cuprinzând vegetația, formele de relief, clima. ◊ *Ştiințele naturii* = științe care au ca obiect fenomenele lumii înconjurătoare, lumea anorganică și organică; științele naturale. **2.** Ansamblul legilor după care se dezvoltă Universul; Universul considerat ca o forță activă, creatoare, condusă după anumite legi. **3.** Ansamblu de însușiri pe care o ființă le are din naștere, care rezultă din conformația sa și care o caracterizează, constituind esența sa; fel propriu de a fi al cuiva; fire, temperament.

NÁZURI s. n. pl. (Fam.) Capricii, moșturi, toane. ◊ Expr. *A face nazuri* = a se comporta ca un om răsfățat, afectat, cu pretenții schimbătoare sau nechibzuite.

NĂBĂDÁICĂ, *năbădăici,* s. f. (Reg.; mai ales la pl.) **1.** Acces de furie, de mânie. **2.** (Criză de) epilepsie. – **Năbădăi**1+ suf. *-aică.*

NĂBĂDĂI1 s. f. pl. **1.** (Pop. și fam.) Acces de furie, de mânie. ◊ Loc. adj. *Cu năbădăi* = năbădăios (**1**). ◊ Expr. *A băga* (pe cineva) *în năbădăi* = **a)** a înspăimânta; **b)** a face să-și piardă calmul, stăpânirea de sine. **2.** (Pop.) Criză epileptică. – Et. nec.

NĂBĂDĂÍ2, *năbădăiesc,* vb. IV. Refl. (Rar; despre animale) A manifesta neastâmpăr; a se frământa, a se agita. – Din **năbădăi1.**

NĂBĂDĂIÓS, -OÁSĂ, *năbădăioși, -oase*, adj. (Adesea substantivat) **1.** (Pop. și fam.) Care se supără ușor, care își iese repede din fire. ♦ Care se ține de glume, de farse. ♦ (Despre animale) Nărăvaș. **2.** (Reg.) Epileptic. – Din **năbădaie.**

NĂBĂDĂÍRE, *năbădăiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) năbădăi* și rezultatul ei. – V. **năbădăi.**

NĂBÓI1, *năboiuri,* s. n. (Înv. și reg.) Puhoi, torent provocat de umflarea apelor (în timpul primăverii).

NĂBOÍ2, *năboiesc,* vb. IV. Intranz. și refl. (Reg.) **1.** (Despre ape; la pers. 3) A se revărsa, a inunda, a potopi. **2.** (Despre ființe) A năvăli, a se năpusti. – Din **năboi1.**

NĂBOÍRE, *năboiri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) năboi2* și rezultatul ei. – V. **năboi**2.

NĂBUȘEÁLĂ, *năbușeli,* s. f. (Pop.) Căldură mare; zăduf, zăpușeală. – **Năbuși** + suf. *-eală.*

NĂBUȘÍ, *năbușesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) sufoca, a (se) înnăbuși. ♦ Tranz. Fig. A împiedica dezvoltarea, desfășurarea sau manifestarea unei acțiuni, a unui proces, a unui sentiment etc. ♦ Tranz. Fig. A face să nu se vadă, să nu se simtă, să nu se audă. **2.** Tranz. A potoli, a stinge focul. **3.** Intranz. (Adesea fig.) A se revărsa, a inunda; a invada. [Prez. ind. și: *năbuș*].

NĂBUȘÍRE, *năbușiri,* s. f. (Pop.) Faptul de *a (se) năbuși*. – V. **năbuși.**

NĂBUȘITÓR, -OÁRE, *năbușitori, -oare*, adj. (Pop.) Înăbușitor, sufocant. – **Năbuși** + suf. *-tor*.

NĂBÚZNA adv. (Reg.; în loc. vb.) *A da năbuzna* = a năvăli, a da buzna. – Din **buzna.**

NĂCÁZ s. n. v. **necaz.**
NĂCĂJÍ vb. IV v. **necăji.**
NĂCĂJÍT, -Ă adj. v. **necăjit.**
NĂDRÁG, *nădragi,* s. m. (Pop. și fam.; de obicei la pl. cu valoare de sg.) **1.** Pantaloni. **2.** Izmene.
NĂDRĂGÁR, *nădrăgari,* s. m. (Pop.) Nume depreciativ dat de țărani orășenilor. – **Nădrag** + suf. *-ar*.
NĂDRĂGÉL, *nădrăgei,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *nădrag*. – **Nădrag** + suf. *-el*.
NĂDÚF, (3) *nădufuri,* s. n. (Pop.) **1.** Senzație de greutate în respirație, care constituie simptomul mai multor boli; sufocare, înecăciune; *spec.* astmă. **2.** Căldură mare, înăbușitoare; canicula, arșiță, zăpușeală. **3.** Supărare, necaz, ciudă, mânie. [Var.: (reg.) **nădúh** s. n.].
NĂDÚH s. n. v. **năduf.**
NĂDUȘEÁLĂ, *năduşeli,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) năduși* (**1**); nădușire; (concr.) substanță lichidă secretată de glandele sudoripare; sudoare, transpirație. ◊ Expr. *A-l trece pe cineva (toate) nădușelile* = **a**) a munci din greu (transpirând din abundență); **b**) a fi cuprins de spaimă, de emoție. **2.** (Pop.) Căldură mare, înăbușitoare; arșiță, zăpușeală, canicula. – **Năduși** + suf. *-eală*.
NĂDUȘÍ, *năduşesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A secreta nădușeală (**1**); a transpira, a asuda. **2.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) sufoca, a (se) înăbuși.
NĂDUȘÍRE s. f. (Rar) Faptul de *a (se) năduși* (**1**); nădușeală. – V. **năduși.**
NĂDUȘÍT, -Ă, *năduşiți, -te,* adj. **1.** Transpirat, asudat. **2.** (Pop.) Care este pe punctul de a se sufoca, de a se îneca sau care a murit sufocat. – V. **năduși.**
NĂDUȘITÓR, -OÁRE, *năduşitori, -oare,* adj. (Rar, despre căldură, vreme etc.) Sufocant, apăsător. – **Năduși** + suf. *-tor*.
NĂFRÁMĂ, *năframe,* s. f. Bucată de pânză de in, cânepă, bumbac, borangic etc. tivită pe margini și adesea împodobită cu cusături, folosită ca basma, batistă, ștergar etc.
NĂFRĂMIOÁRĂ, *năfrămioare,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *năframă;* năfrămiță, năfrămuță. – **Năframă** + suf. *-ioară*.
NĂFRĂMÍȚĂ, *năfrămițe,* s. f. (Rar) Năfrămioară. – **Năframă** + suf. *-iță*.
NĂFRĂMÚȚĂ, *năfrămuțe,* s. f. (Rar) Năfrămioară. – **Năframă** + suf. *-uță*.
NĂFURÍCĂ, *năfurici,* s. f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze penate și cu flori gălbui, dispuse în capitule mici; peliniță . – Cf. nafură.
NĂGÁRĂ s. f. **1.** Plantă erbacee din familia gramineelor, caracteristică vegetației din stepe, cu paiul înalt, frunzele înguste și spicul cu fire lungi și aspre. **2.** (Reg.) Colilie. **3.** (Rar) Neghină. [Var.: **negáră** s. f.] – Et. nec.
NĂGĂRÚȘ s. n. (Rar) Loc unde crește (multă) năgară. – **Năgară** + suf. *-uș*.
NĂHÚT s. m. v. **năut.**
NĂIMEÁLĂ, *năimeli,* s. f. (Înv. și reg.) Închiriere, arendare; (concr.) chirie, arendă. [Pr.: *nă-i-*] – **Năimi** + suf. *-eală*.
NĂIMÍ, *năimesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) angaja, a (se) tocmi pentru o muncă plătită. **2.** Tranz. A închiria; a arenda. [Pr.: *nă-i-*. – Var.: **nămí** vb. IV].
NĂIMÍT, -Ă, *năimiți, -te,* s. m. și f., adj. (Înv. și pop.) **1.** S. m. și f., adj. (Persoană) angajată cu plată pentru a efectua o muncă (temporară). **2.** Adj. Care este dat sau luat cu chirie. [Pr.: *nă-i-*] – V. **năimi.**
NĂIMITÓR, *năimitori,* s. m. (Înv.) Persoană care angajează pe cineva pentru o muncă (temporară). ♦ Persoană angajată cu plată pentru a efectua o muncă (temporară). [Pr.: *nă-i-*] – **Năimi** + suf. *-tor*.
NĂLBÁR s. m. Fluture mare cu aripile albe cu nervuri negre, ale cărui omizi distrug frunzele pomilor fructiferi, ale verzei etc.. [Var.: **nalbár** s. m.] – Din **alb.**
NĂLBÍ vb. IV v. **înălbi.**
NĂLBÍT, -Ă adj. v. **înălbit**2.
NĂLTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **înălticel.**
NĂLTIȘÓR, -OÁRĂ adj. v. **înălțișor.**
NĂLTÚȚ, -Ă adj. v. **înăltuț.**
NĂLȚÁ vb. I v. **înălța.**
NĂLȚÍME s. f. v. **înălțime.**
NĂLÚCĂ, *năluci,* s. f. **1.** Apariție fantastică, imaginară; arătare, fantomă, vedenie, nălucire (**1**); *spec.* strigoi. **2.** Imagine fugară și înșelătoare, închipuire deșartă; iluzie, himeră, năluceală. ◊ Expr. (Reg.) *A-și face nălucă* = **a**) a se speria, a se înspăimânta; **b**) a se amăgi, a se înșela; **c**) a i se părea că vede sau că aude ceva. **3.** Obiect în formă de peștișor, făcut din lemn sau din metal sclipitor, pe care îl folosesc pescarii drept nadă artificială pentru pești răpitori; *p. gener.* momeală, nadă. – Din **năluci** (derivat regresiv).
NĂLUCEÁLĂ, *năluceli,* s. f. (Rar) Nălucă (**2**). – **Năluci** + suf. *-eală*.
NĂLUCÍ, *nălucesc,* vb. IV. **1.** Refl. A i se părea cuiva că vede, că aude ceva; a i se năzări; *p. ext.* a-și închipui, a-și imagina. **2.** Intranz. A se înfățișa, a apărea, a se ivi, vederii. ♦ A apărea în gând, a-i trece prin minte. **3.** Tranz. (Rar) A uimi, a fermeca, a încânta (prin frumusețe, strălucire etc.). – Cf. luci.
NĂLUCÍRE, *năluciri,* s. f. Faptul de *a (se) năluci;* (concr.) nălucă. – V. **năluci.**
NĂLUCÍT, -Ă, *năluciți, -te,* adj. Care există numai în închipuirea cuiva; plăsmuit de imaginație, de minte. ♦ (Rar; despre oameni) Uluit, zăpăcit. – V. **năluci.**
NĂLUCITÓR, -OÁRE, *nălucitori, -oare,* adj. Care uimește (prin frumusețe, strălucire etc.); încântător, fermecător. – **Năluci** + suf. *-tor*.
NĂMÉȚE, *nămeți,* s. m. (Mai ales la pl.) Cantitate mare de zăpadă (ninsă sau adunată de viscol); troian, noian.
NĂMETÉNIE, *nămetenii,* s. f. (Rar) Matahală, namilă. – Cf. nămete.
NĂMEȚÍ, pers. 3 *nămeţește,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A acoperi cu multă zăpadă; a troieni, a înzăpezi. [Var.: **nemeți** vb. IV] – Din **nămete.**
NĂMEȚÍRE, *nămețiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a nămeți;* troienire, înzăpezire. – V. **nămeți.**
NĂMEȚÍT, -Ă, *nămețiți, -te,* adj. (Pop.) Acoperit cu multă zăpadă; troienit, înzăpezit. – V. **nămeți.**
NĂMÍ vb. IV v. **năimi.**
NĂMIÁZĂ s. f. v. **namiază.**
NAMIÉZ s. n. v. **namiază.**
NĂMIÉZI s. n. v. **namiază.**
NĂMÓL, *nămoluri,* s. n. Sediment moale alcătuit din particule fine, de culoare închisă, cu miros caracteristic și uneori cu proprietăți terapeutice, depus pe fundul bazinelor acvatice, mai ales al apelor stătătoare, sau rămas după inundație la malul unui râu; mâl; *p. ext.* noroi. [Var.: (pop.) **nomól** s. n.].
NĂMOLÍ, *nămolesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) înnămoli. [Var.: (pop.) **nomolí** vb. IV] – Din **nămol.**
NĂMOLÍT, -Ă, *nămoliți, -te,* adj. Plin de nămol; împotmolit în nămol. [Var.: (pop.) **nomolít, -ă** adj.] – V. **nămoli.**
NĂMOLÓS, -OÁSĂ, *nămoloși, -oase,* adj. Plin de nămol; mâlos, mocirlos. [Var.: (pop.) **nomolós, -oásă** adj.] – **Nămol** + suf. *-os*.
NĂNÁȘ, -Ă s. m. și f. v. **naș**2.
NĂPÁRCĂ, *năpârci,* s. f. **I. 1.** Specie de șopârlă lipsită de membre, cu corpul lung de 25-30 cm, cilindric, de culoare cenușie, acoperit cu solzi strălucitori. ♦ P. gener. (Reg.) Șopârlă. **2.** (Pop.) Viperă. ◊ Expr. *Pui de năpârcă* = om rău, perfid. **II.** P. anal. (Reg.) **1.** Bici; fiecare dintre curelele unui gârbaci. **2.** Luntre mică și îngustă. [Pl. și: (reg.) *năpârce*].
NĂPÂRLÍ, *năpârlesc,* vb. IV. Intranz. (Despre animale) A suferi o năpârlire; a-și schimba părul, penele sau pielea; (despre păr, pene, piele) a cădea de pe corp în cursul năpârlirii.
NĂPÂRLÍRE, *năpârliri,* s. f. Faptul de *a năpârli;* proces (periodic) de înnoire a învelișului corpului la unele animale, determinat de factori endocrini. – V. **năpârli.**
NĂPÂRLÍT, -Ă, *năpârliți, -te,* adj. Care a suferit o năpârlire. – V. **năpârli.**
NĂPRÁSNIC, -Ă, *năprasnici, -ce,* adj., s. m., s. f. **I.** Adj. **1.** (Adesea adverbial) Care survine în mod neprevăzut, dintr-odată; care se petrece fulgerător (și neplăcut); neașteptat, subit. **2.** (Adesea adverbial) Care nu poate fi stăpânit; năvalnic. ♦ (Despre oameni) Care nu-și poate stăpâni sentimentele, care acționează cu violență; impulsiv, violent; aprig. **3.** Care înspăimântă, îngrozește (prin comportare); îngrozitor, cumplit. **4.** Care depășește cu mult limitele obișnuite (prin mărime, intensitate); extraordinar, cumplit. ♦ (Substantivat, m.; rar) Om voinic, vlăjgan. **II.** Subst. **1.** S. m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene- albe, cu frunze rigide acoperite cu peri moi și cu tulpina dreaptă . **2.** S. f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, păroasă, cu frunze palmate și cu flori roșii-roz și miros neplăcut .
NĂPRÚI, -IE, *năprui,* adj., s. m. și f. (Reg.) (Om) prost, idiot. – Et. nec.
NĂPUSTÍ, *năpustesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se repezi asupra cuiva sau undeva (adesea cu intenții agresive); a năvăli, a tăbârî; a da buzna. **2.** Tranz. (Înv. și reg.) A lăsa în părăsire; a abandona; a neglija.
NĂPUSTÍRE, *năpustiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) năpusti* și rezultatul ei; năvală. – V. **năpusti.**
NĂPUSTÍT, -Ă, *năpustiți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Lăsat în părăsire; abandonat. – V. **năpusti.**
NĂRÁV, *năravuri,* s. n. **1.** Obicei, deprindere rea; cusur, viciu, nărăveală, nărăvie. ◊ Expr. *A (se) învăța cu nărav* = a (se) obișnui să ceară, să pretindă ceva ca pe un drept al său. **2.** (Înv. și pop.) Deprindere, obicei; fel de a fi, comportare. ♦ Fire, temperament.- (din moravuri).
NĂRĂVĂȘ, -Ă, *nărăvași, -e,* adj. (Despre cai sau alte animale) Care nu se lasă strunit, care mușcă, azvârle din picioare etc.; vicios, arțăgos. – **Nărav** + suf. *-aș*.
NĂRĂVEÁLĂ, *nărăveli,* s. f. **1.** (Pop.) Nărav (**1**). **2.** (Reg.; în expr.) *Om cu* (sau *de) nărăveală* = om cu care te poți împăca, te poți înțelege. – **Nărăvi** + suf. *-eală*.
NĂRĂVÍ, *nărăvesc,* vb. IV. **1.** (Pop.) Refl. și tranz. A lua sau a face să ia un obicei rău; a (se) deprinde, a (se) învăța cu nărav (**1**). **2.** Refl. și tranz. (Înv. și pop.) A (se) obișnui, a (se) deprinde. **3.** Refl. recipr. (Înv. și reg.) A cădea de acord; a se înțelege, a se împăca. – Din **nărav.**
NĂRĂVÍE, *nărăvii,* s. f. (Reg.) Nărav (**1**). – **Nărav** + suf. *-ie*.
NĂRĂVÍRE, *nărăviri,* s. f. (Pop.) Faptul de *a (se) nărăvi.* – V. **nărăvi.**
NĂRĂVÍT, -Ă, *nărăviți, -te,* adj. (Pop.) Care are deprinderi, apucături rele; prost crescut, grosolan. ♦ Spec. (Despre cai sau alte animale) Nărăvaș. ♦ Care este deprins, obișnuit cu ceva. – V. **nărăvi.**
NĂRÓD, -OÁDĂ adj., s. m. și f. v. **nerod.**
NĂRTÍLĂ s. m. (Reg.) Năsăilă. – Cf. nărtos.
NĂRTÓS, -OÁSĂ, *nărtoși, -oase,* adj. (Rar) Cu nasul mare; năsos, năsut. ♦ Fig. Mândru; arogant. – Cf. nărtilă.
NĂRUÍ, *nărui,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) dărâma, a (se) surpa, a (se) prăbuși; *spec.* a (se) ruina. ♦ Refl. (Despre ființe) A se prăbuși cu toată greutatea corpului; *p. ext.* a muri (prăbușindu-se). – Et. nec.
NĂRUÍRE, *năruiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) nărui* și rezultatul ei. ♦ (Înv.; concr.) Ruină, dărâmătură (a unei construcții). – V. **nărui.**
NĂRUÍT, -Ă, *năruiți, -te,* adj. Dărâmat, surpat, prăbușit; *spec.* (despre construcții) ruinat. – V. **nărui.**
NĂRUITÚRĂ, *năruituri,* s. f. (Rar) Ruină a unei construcții; dărâmătură. [Pr.: *-ru-i-*] – **Nărui** + suf. *-tură*.
NĂSĂDÁ, *năsade,* s. f. **1.** (Pop.; colectiv) Snopi de cereale desfăcuți și împrăștiați pe arie pentru a fi treierați (cu vitele). ♦ (Reg.) Teanc. **2.** (Reg.) Arie (unde se treieră cerealele). – Din **năsădi** (derivat regresiv).
NĂSĂDÍ, *năsădesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A așeza snopii de cereale pe arie pentru a fi treierați (cu vitele); *p. ext.* a curăța, a aranja o arie în vederea treieratului. ♦ P. gener. A risipi, a împrăștia.
NĂSĂDÍRE, *năsădiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a năsădi* și rezultatul ei. – V. **năsădi.**
NĂSĂDÍT s. n. (Pop.) Faptul de *a năsădi.* – V. **năsădi.**
NĂSĂÍLĂ s. m. (Pop.) Om cu nasul mare; nărtilă. – **Nas** + suf. *-ăilă*.
NĂSĂUDEÁN, -Ă, *năsăudeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din orașul Năsăud sau din județul Bistrița-Năsăud. **2.** Adj. Care aparține orașului Năsăud sau județului Bistrița-Năsăud ori năsăudenilor (**1**), referitor la orașul Năsăud sau la județul Bistrița-Năsăud ori la năsăudeni. [Pr.: *-să-u-*] – **Năsăud** (n. pr.) + suf. *-ean*.
NĂSĂUDEÁNCĂ, *năsăudence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Năsăud sau din județul Bistrița-Năsăud. [Pr.: *-să-u-*] – **Năsăudean** + suf. *-că*.
NĂSCÁRE, *născări,* s. f. (Pop.) Naștere. ◊ Loc. adj. și adv. *Din născare* = din naștere. – **Naște** + suf. *-are*.
NĂSCĂTOÁRE, *născătoare,* adj., s. f. **1.** Adj., s. f. (Înv. și pop.) (Femeie) care naște sau a născut unul sau mai mulți copii. **2.** S. f. (În Biserica creștină) Fecioara Maria, mama lui Isus. – **Naște** + suf. *-ătoare*.
NĂSCÂND, -Ă, *născânzi, -de,* adj. Care este pe cale să apară, să se formeze, care începe să existe, să se manifeste. – V. **naște.**
NĂSCIÓR, *născioare,* s. n. Năsuc. – **Năsuc** + suf. *-ior*.
NĂSCOCEÁLĂ, *născoceli,* s. f. Născocire. – **Născoci** + suf. *-eală*.

NĂSCOCÍ, *născocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face, a crea ceva (ce nu a mai existat până atunci); a descoperi, a inventa. **2.** Tranz. A scorni, a plăsmui (lucruri închipuite, neexistente, neadevărate); *p. ext.* a minți. **3.** Refl. (Rar) A se naște, a se isca, a se ivi, a se întâmpla. – Et. nec.

NĂSCOCÍRE, *născociri,* s. f. Acțiunea de *a (se) născoci* și rezultatul ei; ceea ce născocește cineva; născoceală. – V. **născoci.**

NĂSCOCITÓR, -OÁRE, *născocitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care creează, născocește (**1**); inventiv. **2.** Care scornește, plăsmuiește, născocește (**2**); *p. ext.* mincinos. – **Născoci** + suf. *-tor.*

NĂSCOCITÚRĂ, *născocituri,* s. f. (Rar) Ceea ce născocește cineva; plăsmuire. – **Născoci** + suf. *-tură.*

NĂSCÚT1 s. n. Faptul de *a (se) naște; p. ext.* ziua nașterii cuiva. ♦ Spec. Nașterea lui Isus Hristos; *p. ext.* sărbătoarea bisericească ținută în ziua acestei nașteri; Crăciun. – V. **naște.**

NĂSCÚT2**, -Ă,** *născuți, -te,* s. m. și f., adj. (Cel) care a căpătat viață, a luat ființă, a venit pe lume. ◊ *Întâiul* (sau *primul, al doilea, al treilea* etc.) *născut* = copilul cel mai mare (sau al doilea, al treilea etc. copil) dintr-o familie. *Nou-născut* = **a)** copil care abia s-a născut; sugaci; **b)** *fig.* renăscut. – V. **naște.**

NĂSÍP s. n. v. **nisip.**

NĂSIPÍȘ s. n. v. **nisipiș.**

NĂSIPÍT, -Ă adj. v. **nisipit.**

NĂSIPÓS, -OÁSĂ adj. v. **nisipos.**

NĂSÓS, -OÁSĂ, *năsoși, -oase,* adj. (Fam.; adesea substantivat) Care are nasul mare; nărtos, năsut. – **Nas** + suf. *-os.*

NĂSTĂȘNIC, -Ă, *năstașnici, -ce,* adj. (Reg.) Vioi, zburdalnic, neastâmpărat. – Et. nec.

NĂSTRUȘNIC, -Ă, *năstrușnici, -ce,* adj. **1.** Care iese din comun; neobișnuit, ciudat, bizar. **2.** Care depășește cu mult (prin proporții, intensitate, calitate etc.) limitele obișnuite; extraordinar, strașnic, grozav.

NĂSTRUȘNICÍE, *năstrușnicii,* s. f. Faptă, idee, comportare etc. năstrușnică (**1**); ciudățenie. – **Năstrușnic** + suf. *-ie.*

NĂSTURÁR, *năsturari,* s. m. (Rar) Persoană care face sau vinde nasturi. – **Nasture** + suf. *-ar.*

NĂSTURÁȘ, *năsturași,* s. m. Năsturel (**1**). – **Nasture** + suf. *-aș.*

NĂSTURĂRÍE, *năsturării,* s. f. (Rar) Atelier în care se fac nasturi; magazin în care se vând nasturi. – **Nasture** + suf. *-ărie.*

NĂSTURÉL, *năsturei,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *nasture;* năsturaș. **2.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina târâtoare, cu flori mici, albe, grupate în inflorescențe bogate, folosită ca salată și ca plantă medicinală. – **Nasture** + suf. *-el.*

NĂSÚC, *năsucuri,* s. n. Diminutiv al lui *nas;* năsușor, năsuț. – **Nas** + suf. *-uc.*

NĂSUȘÓR, *năsușoare,* s. n. (Rar) Năsuc. – **Nas** + suf. *-ușor.*

NĂSÚT, -Ă, *năsuți, -te,* adj. (Reg.) **1.** Năsos. ♦ Fig. Curios; obraznic. **2.** (Despre oi) De culoare neagră cu o pată albă pe bot sau de culoare albă cu o pată neagră pe bot.

NĂSUȚ, *năsuțuri,* s. n. Năsuc. – **Nas** + suf. *-uț.*

NĂȘÉL, -EÁ, *nășei, -ele,* s. m. și f. (Rar) Nășic. – **Naș**2 + suf. *-el.*

NĂȘÍ, *nășesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A(-i) fi (cuiva) naș2 la botez sau la cununie. **2.** Tranz. (Fam.) A numi pe cineva naș2, a i se adresa cuiva cu numele de naș2. – V. **naș2.**

NĂȘÍC, -Ă, *nășici, -ce,* s. m. și f. (Pop.) Diminutiv al lui *naș2;* nășel. – **Naș**2 + suf. *-ic.*

NĂȘICÚȚĂ, *nășicuțe,* s. f. Diminutiv al lui *nășică.* – **Nășică** + suf. *-uță.*

NĂȘÍE s. f. Faptul de a fi naș2 (la un botez, sau la o cununie); legătură de înrudire între naș2 și fin; calitatea de naș2. – **Naș**2 + suf. *-ie.*

NĂȘÍRE, *nășiri,* s. f. Acțiunea de a năși și rezultatul ei. – V. **năși.**

NĂȘÍT s. n. Faptul de *a năși.* – V. **năși.**

NĂTĂFLÉTE adj., s. m. v. **nătăfleț.**

NĂTĂFLÉȚ, -EÁȚĂ, nătăfleți, -e, adj., s. m. și f. (Persoană) care este lipsită de istețime, care nu știe să se descurce, pe care o înșală[1] cu ușurință toți; p. ext. (om) prost, tont, nătâng. [Var.: **nătăfléte** adj., s. m.] – Probabil contaminare între **nătărău** și **fleț.**

NĂTĂNTÓL, -OÁLĂ adj. v. **natantol.**

NĂTĂRÁIE, *nătărăii,* s. f. (Înv. și reg.) Nesocotință, nechibzuință, prostie, nerozie. – **Nătărău** + suf. *-ie.*

NĂTĂRĂU, *nătărăi,* adj., s. m. (Om) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără judecată; prost, neghiob, netot, nătâng. – **Netare** (înv. „(om) slab, neputincios" < **ne-** + **tare**) + suf. *-ău.*

NĂTĂROÁICĂ, *nătăroaice,* adj., s. f. (Rar) (Femeie) prostănacă, toantă, neghioabă, idioată. – **Nătărău** + suf. *-oaică.*

NĂTÁNG, -Ă, *nătângi, -ge,* adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) fără inteligență, fără pricepere; prostănac, neghiob, nătântoc. **2.** Adj. (Despre sentimente, manifestări, acțiuni ale omului) Fără sens, fără rost, lipsit de rațiune; prostesc. **3.** Adj., s. m. și f. (Rar) (Om) nepriceput, naiv, neîndemânatic. **4.** Adj., s. m. și f. (Om) îndărătnic, încăpățânat; (om) supărăcios, nervos.

NĂTÂNGÍ, *nătângesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Rar) A deveni nătâng (**1**); a se prosti, a se tâmpi. **2.** (Pop.) A se încăpățâna, a se îndărătnici; a se îndârji, a se înverșuna. – V. **nătâng.**

NĂTÂNGÍE, *nătângii,* s. f. (Rar) **1.** Lipsă de inteligență, de pricepre; *p. ext.* faptă, vorbă, atitudine de om nătâng (**1**); neghiobie, prostie. **2.** Îndărătnicie, încăpățânare. – **Nătâng** + suf. *-ie.*

NĂTÂNTÓC, -OÁCĂ, *nătântoci, -oace,* adj., s. m. și f. (Înv. și reg.) Nătâng (**1**). – Et. nec. Cf. nătâng.

NĂÚC, -Ă, *năuci, -ce,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Amețit, buimăcit (din cauza unei emoții puternice, a unei dureri, a unui zgomot etc.); dezorientat, zăpăcit, buimac, uluit, năucit. **2.** (Înv. și pop.) Nătâng (**1**), prost, nepriceput.

NĂUCEÁLĂ, *năuceli,* s. f. Starea omului năuc (**1**); stare de amețeală, de zăpăceală, de buimăceală. [Pr.: *nă-u-*] – **Năuci** + suf. *-eală.*

NĂUCÍ, *năucesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni năuc; a (se) prosti, a (se) tâmpi; a (se) ameți, a (se) zăpăci, a (se) buimăci, a (se) ului. [Pr.: *nă-u-*] – Din **năuc.**

NĂUCÍE s. f. (Rar) Faptul de a fi năuc; starea celui năuc. [Pr.: *nă-u-*] – **Năuc** + suf. *-ie.*

NĂUCÍRE s. f. (Rar) Faptul de *a (se) năuci.* [Pr.: *nă-u-*] – V. **năuci.**

NĂUCÍT, -Ă, *năuciți, -te,* adj. Amețit, buimăcit; dezorientat, zăpăcit, uluit, perplex; năuc (**1**). [Pr.: *nă-u-*] – V. **năuci.**

NĂUCITÓR, -OÁRE, *năucitori, -oare,* adj. Care năucește sau poate năuci. [Pr.: *nă-u-*] – **Năuci** + suf. *-tor.*

NĂÚNTRU adv. v. **înăuntru.**

NĂÚT s. m. Plantă din familia leguminoaselor, cu frunze compuse, flori liliachii sau albe și fructe păstăi, care conțin semințe de formă sferică neregulată. ♦ P. restr. Semințele comestibile ale acestei plante, folosite mai ales pentru a înlocui cafeaua sau pentru a se amesteca cu aceasta. [Var.: (înv.) **năhút** s. m.].

NĂUTÍU, -ÍE, *năutii,* adj. De culoarea semințelor de năut; gălbui. [Pr.: *nă-u-.* – Var.: (reg.) **nohutiu, -ie** adj.] – **Năut** + suf. *-iu.*

NĂVÁLĂ, *năvale,* s. f. **1.** Faptul de a se îngrămădi (cu grabă) undeva; înghesuială, îmbulzeală; (concr.) mulțime de oameni sau de obiecte (în mișcare). ♦ Loc. vb. *A da năvală* = a năvăli. **2.** Faptul de a se repezi undeva, spre sau în ceva; mișcare nestăpânită, fugă. ♦ Grabă, iuțeală, zor. **3.** Izbucnire, răbufnire (extrem de violentă); revărsare abundentă (și violentă). – Din **năvăli** (derivat regresiv).

NĂVÁLNIC, -Ă, *năvalnici, -ce,* adj., s. m. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi domolit, stăpânit; furtunos, impetuos, aprig, violent; strașnic, cumplit. ♦ (Despre ape curgătoare) Care curge repede. **2.** S. m. Specie de ferigă cu frunze mari, lucitoare, în formă de lance, dispuse în rozete, folosită în medicina populară . – **Năvală** + suf. *-nic.*

NĂVĂDÍ, *năvădesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.; la războiul de țesut) A trece firele urzelii prin ițe și spată, în ordinea cerută de modelul țesăturii. [Var.: (reg.) **nevedí, nividí** vb. IV].

NĂVĂDÍRE, *năvădiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a năvădi* și rezultatul ei; năvădit. – V. **năvădi.**

NĂVĂDÍT s. n. (Pop.) Năvădire. – V. **năvădi.**

NĂVĂLÍ, *năvălesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A se repezi asupra cuiva sau undeva cu intenții agresive, dușmănoase. ♦ Spec. A se repezi asupra dușmanului sau asupra unui loc deținut de acesta. **2.** A se repezi, a se năpusti undeva, spre ceva, a fugi în grabă la cineva, a da buzna. **3.** A reveni în mare grabă și în mare număr undeva, la cineva; a se îngrămădi, a se îmbulzi, a se înghesui.

NĂVĂLÍRE, *năvăliri,* s. f. Acțiunea de *a năvăli* și rezultatul ei. – V. **năvăli.**

NĂVĂLITÓR, -OÁRE, *năvălitori, -oare,* adj., s. m. și f. (Persoană, armată, stat etc.) care năvălește (**1**); agresor, invadator, cotropitor. – **Năvăli** + suf. *-tor.*

NĂVLÉG, -EÁGĂ, *năvlegi, -ge,* adj., s. m. și f. (Reg.) **1.** Adj., s. m. și f. Nătâng (**1**); (om) bădăran, necioplit. **2.** Adj. (Despre părți ale corpului) Bolnav; schilod. – Et. nec.

NĂZĂREÁLĂ, *năzăreli,* s. f. Năzărire; sperietură. – **Năzări** + suf. *-eală.*

NĂZĂRÍ, *năzăr,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Refl. A i se părea cuiva că vede sau că aude ceea ce nu există; a i se năluci. ♦ A-i veni cuiva deodată o idee (ciudată), o toană, un capriciu. **2.** Intranz. și refl. A se arăta vederii (pentru scurt timp); a se întrezări. ♦ Tranz. A vedea (nedeslușit, de departe); a zări, a observa. [Prez. ind. și: *năzăresc*].

NĂZĂRÍRE, *năzăriri,* s. f. (Pop. și fam.) Faptul de *a i (se) năzări* cuiva ceva; (concr.) ceea ce apare sau i se pare că apare cuiva; apariție, închipuire, năzăreală, năzăritură. – V. **năzări.**

NĂZĂRITÚRĂ, *năzărituri,* s. f. (Pop.) Năzărire. – **Năzări** + suf. *-tură.*

NĂZBÂTÍE, *năzbâtii,* s. f. Faptă, vorbă, idee etc. glumeață, lipsită de seriozitate; poznă, ștrengărie, glumă, ghidușie; farsă.

NĂZDRAVÁN, -Ă adj. v. **năzdrăvan.**

NĂZDRÁVĂN, -Ă adj. v. **năzdrăvan.**

NĂZDRĂVÁN, -Ă, *năzdrăvani, -e,* adj. **1.** (În mitologia populară; adesea substantivat) Înzestrat cu puteri supranaturale; *spec.* care are darul de a ști și prevesti ce se va întâmpla. **2.** Extrem de priceput, de iscusit, de dibaci, de deștept; admirabil, nemaipomenit, extraordinar, grozav (de frumos, de interesant etc.). **3.** Care se ține de pozne, care provoacă haz prin ceea ce spune sau face; glumeț, poznaș, ghiduș. [Var.: **năzdraván, -ă, năzdrávăn, -ă, nezdrávăn, -ă** adj.] – **Ne-** + **zdravăn.**

NĂZDRĂVĂNÍE, *năzdrăvănii,* s. f. **1.** (În basme) Puterea, însușirea sau fapta unei ființe năzdrăvane (**1**). ♦ Faptă, ispravă, întâmplare etc. ieșită din comun, extraordinară, de necrezut; minunăție. **2.** Faptă, vorbă, idee etc. glumeață, năstrușnică; glumă, poznă, năzbâtie, ștrengărie; *p. ext.* faptă, vorbă etc. șireată; șiretlic, viclesug. – **Năzdrăvan** + suf. *-ie.*

NĂZUÍ, *năzuiesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A tinde către ceva; a aspira, a râvni. ♦ Refl. și intranz. (Reg.) A se strădui, a se trudi; a încerca. **2.** (Înv.) A se îndrepta spre cineva sau undeva după ajutor, a recurge, a apela la sprijinul, bunăvoința, îndurarea cuiva. **3.** (Înv. și reg.) A se îndrepta, a se duce spre..., a ținti să ajungă la... – Et. nec.

NĂZUÍNȚĂ, *năzuințe,* s. f. Dorință puternică și consecventă spre ceva; aspirație, tendință. – **Năzui** + suf. *-ință.*

NĂZUÍRE, *năzuiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) năzui* și rezultatul ei. – V. **năzui.**

NĂZURÓS, -OÁSĂ, *năzuroși, -oase,* adj. (Pop. și fam.) Care face nazuri, care are toane; mofturos, capricios, pretențios. – **Nazuri** + suf. *-os.*

NÂNÁȘ, -Ă s. m. și f. v. **naș2.**

NE- Element de compunere care indică o negație și care servește la formarea unor substantive, adjective și adverbe.

NEA1 interj. (Pop.) Strigăt cu care se îndeamnă la mers, se cheamă, se opresc sau se gonesc unele animale domestice. – Cf. n a.

NEA2 s. f. (Înv. și reg. și în limbajul poetic) Zăpadă. ◊ Loc. adj. *De nea* = alb strălucitor ca zăpada. [Var.: **neáuă** s. f.].

NEA3 s. m. (Pop. și fam.; urmat de un prenume masculin sau de un nume de familie) Termen de respect cu care se adresează un copil sau o persoană mai tânără unui bărbat mai în vârstă. – De la **nene.**

NEABĂTÚT, -Ă, *neabătuți, -te,* adj. **1.** Care nu se abate din drumul pe care a apucat. **2.** Care nu se abate de la un principiu, de la o normă; dârz, consecvent, ferm. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **abătut.**

NEACOPERÍT, -Ă, *neacoperiți, -te,* adj. **1.** Care nu are acoperiș; care nu are capac; descoperit (**1**). **2.** (Despre acțiuni, fapte) Care nu este justificat prin măsuri și acte normative; descoperit (**2**). [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **acoperit.**

NEADEMENÍT, -Ă, *neademeniți, -te,* adj. Care nu se lasă ademenit sau influențat în rău. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **ademenit.**

NEADEVĂR, *neadevăruri,* s. n. Lipsă de conformitate cu realitatea; afirmație inexactă, falsă sau mincinoasă; neexactitate; falsitate, minciună. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **adevăr.**

NEADEVĂRÁT, -Ă, *neadevărați, -te,* adj. Care nu este adevărat; fals, mincinos; inexact, neexact. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **adevărat.**

NEADORMÍRE, *neadormiri,* s. f. (Pop.) Atenție, grijă, veghe. ◊ Loc. adv. *Cu neadormire* = **a)** atent, cu grijă; **b)** neîncetat, continuu. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **adormire.**

NEADORMÍT, -Ă, *neadormiți, -te,* adj. Care nu doarme, treaz; *fig.* care veghează atent; activ; neobosit. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **adormit.**

NEÁGĂ s. f. sg. (Pop.) Persoană încăpățânată, rea, care contrazice mereu și care face totul numai după capul ei. ◊ Expr. *A sta neagă-rea pe capul cuiva* (sau *în spinarea cuiva)* = a nu lăsa în pace pe cineva, a nu-l slăbi din ochi. – Et. nec.

NEAJUNGÉRE, *neajungeri*, s. f. (Înv. și pop.) Faptul de a nu ajunge, de a nu fi îndestulător; stare a ceea ce nu ajunge, nu este suficient. + Sărăcie, lipsă, mizerie. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **ajungere.**

NEAJÚNS, *neajunsuri*, s. n. **1.** Greutate, dificultate, neplăcere, necaz. **2.** Lipsă, scădere; defect. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **ajuns.**

NEAJUTĂTÓR, -OÁRE, *neajutători, -oare*, adj. Care nu ajută. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **ajutător.**

NEAJUTORÁT, -Ă, *neajutorați, -te*, adj. **1.** Lipsit de ajutor, de sprijin, de apărare. **2.** Lipsit de posibilități, de resurse (materiale). **3.** Care nu se descurcă singur; nepriceput, stângaci, neîndemânatic. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **ajutorat.**

NEALTĂDÁTĂ adv. (Rar; în expr.) *Ca nealtădată* = cum nu a mai fost, ca niciodată, ca nicicând. [Pr.: *ne-a-l-*] – Pref. *ne-* + **altădată.**

NEALTOÍT, -Ă, *nealloiți, -te*, adj. Care nu a fost supus altoirii. [Pr.: *ne-a-l-to-it*] – Pref. *ne-* + **altoi**t**2.**

NEÁLTUL, -Ă, *nealții, -tele*, pron. nehot. (Rar; în expr.) *Ca nealtul* = ca nimeni altul. [Pr.: *ne-al-*] – Pref. *ne-* + **altul.**

NEÁM, *neamuri*, s. n., adv. **1.** Popor, națiune. ◊ Loc. adj. *De neam* (sau *de neamul lui)* sau *neam de...* = de origine, de naționalitate. ◊ Expr. *De tot neamul* sau *de toate neamurile* = de toate naționalitățile. *A-și trage neamul din...* = a proveni de la..., a se trage din... ♦ Uniune de ginți și de triburi din Comuna primitivă; *p. ext.* semințe; trib; populație. **2.** Totalitatea persoanelor înrudite între ele prin sânge sau prin alianță; persoană care face parte din aceeași familie cu cineva (în raport cu acesta); rudă. ◊ Expr. *De neam (bun, mare* etc.) = dintr-o familie nobilă sau dintr-o familie de oameni corecți, cumsecade. **3.** Expr. *Neam de neamul meu* (sau *tău* etc.) sau *neam de neam* = (în propoziții afirmative) din tată în fiu, din moși-strămoși, din generație în generație.

NEAMÉSTEC s. n. Faptul de a nu se amesteca; principiu de drept internațional care interzice unui stat sau unui grup de state să se amestece în treburile interne ale altui stat. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **amestec.**

NEÁOȘ, -Ă, *neaoși, -e*, adj. **1.** Autentic, adevărat, veritabil; curat. **2.** Care s-a născut, s-a format și s-a dezvoltat pe teritoriul pe care trăiește și în prezent; autohton, indigen, băștinaș. [Pr.: *nea-oș*] – Et. nec.

NEAOȘÍSM, (**1**) *neaoșisme,* s. n. **1.** (Fam.) Cuvânt sau expresie care are un căutat aspect autohton, arhaic sau popular. **2.** Tendință în literatură caracterizată prin abuzul de cuvinte arhaice și populare (rare). [Pr.: *nea-o-*] – **Neaoș** + suf. *-ism.*

NEAOȘÍST, -Ă, *neaoșiști, -ste*, adj., s. m. **1.** Adj. Care aparține neaoșismului (**2**), privitor la neaoșism; (despre stil, formă etc.) care abundă în neaoșisme (**1**). **2.** (Fam.) S. m. Persoană care abuzează de neaoșisme (**1**) (în vorbire sau în scris). [Pr.: *nea-o-*] – **Neaoș** + suf. *-ist*.

NEAPĂRÁT, -Ă, *neapărați, -te*, adj., adv. **I.** Adj. De care nu te poți lipsi, care este (absolut) necesar. **II.** Adv. în mod necesar, cu orice preț; negreșit. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **apărat.**

NEARÁT, -Ă, *nearați, -te*, adj. (Despre suprafețe de pământ) Care nu a fost arat. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **arat**2.

NEAROMÁT, -Ă, *nearomați, -te*, adj. Care nu are aromă; fără aromă. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **aromat**2.

NEASCULTÁRE s. f. Act de nesupunere, lipsă de ascultare, indisciplină; încălcare a unei porunci. [Pr.: *ne-as-*] – Pref. *ne-* + **ascultare.**

NEASCULTÁTÓR, -OÁRE, *neascultători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care nu ascultă (de cineva sau de ceva), care nu se supune; *p. ext.* rău, obraznic. [Pr.: *ne-as-*] – Pref. *ne-* + **ascultător.**

NEASCUȚÍT, -Ă, *neascuțiți, -te*, adj. (Despre obiecte) Care nu este ascuțit; fără vârf, rotunjit. [Pr.: *ne-as-*] – Pref. *ne-* + **ascuțit.**

NEASEMĂNÁT, -Ă, *neasemănați, -te*, adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi asemănat cu nimic; care nu are pereche deoarece depășește limitele, însușirile obișnuite; fără seamăn, incomparabil, neasemuit, unic. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **asemănat.**

NEASEMUÍT, -Ă, *neasemuiți, -te*, adj. (Adesea adverbial) Neasemănat. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **asemuit.**

NEASTÂMPĂR s. n. Faptul de a fi neastâmpărat; starea celui neastâmpărat; lipsă de astâmpăr; neliniște. [Pr.: *ne-as-*] – Pref. *ne-* + **astâmpăr.**

NEASTÂMPĂRÁT, -Ă, *neastâmpărați, -te*, adj. **1.** Care nu se astâmpără sau care nu poate fi astâmpărat. **2.** (Despre copii) (Excesiv de) vioi, zglobiu, zburdalnic, zvăpăiat. ♦ (Despre ochi, privire etc.) Vioi, jucăuș. [Pr.: *ne-as-*] – Pref. *ne-* + **astâmpărat.**

NEAȘTEPTÁT2**, -Ă,** *neașteptați, -te*, adj. (Adesea adverbial) La care nu te aștepți, care se întâmplă sau se ivește subit, fără veste; neprevăzut,. [Pr.: *ne-aș-*] – Pref. *ne-* + **așteptat.**

NEATÂRNÁRE, *neatârnări,* s. f. Independență (politică). [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **atârnare.**

NEATÂRNÁT, -Ă, *neatârnați, -te*, adj. Care nu depinde de cineva sau de ceva; independent. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **atârnat.**

NEATÍNS, -Ă, *neatinși, -se*, adj. Care nu este sau nu a fost atins de nimeni sau de nimic. ♦ Pe care nu-l poți atinge; la care nu se poate ajunge. *Culmi neatinse.* [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **atins.**

NEÁUĂ s. f. v. **nea**2.

NEAUZÍT, -Ă, *neauziți, -te*, adj. (Despre sunete, zgomote etc.) Care nu se aude. ♦ (Cu valoare de superlativ) De care nu s-a mai auzit; nemaiauzit, nemaipomenit. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **auzit.**

NEAVÉRE s. f. (Înv. și pop.) Faptul de a nu avea avere, de a fi sărac; *p. ext.* lipsă, sărăcie. [Pr.: *ne-a-*] – Pref. *ne-* + **avere.**

NEBĂGÁT2**, -Ă,** *nebăgați, -te*, adj. (În expr.) *Nebăgat în seamă* = **a**) care nu este luat în considerație, care este trecut cu vederea; **b**) care nu a fost văzut, observat. – Pref. *ne-* + **băgat.**

NEBĂNUÍT, -Ă, *nebănuiți, -te*, adj. Care nu poate fi bănuit, presupus; neașteptat, neprevăzut. – Pref. *ne-* + **bănuit.**

NEBĂÚT s. n. (În loc. adv.) *Pe nebăute* = înainte de a fi băut ceva; fără să fi băut ceva. – Pref. *ne-* + **băut.**

NEBÂNTUÍT, -Ă, *nebântiuți, -te*, adj. Liniștit, netulburat; nevătămat, teafar, întreg. – Pref. *ne-* + **bântuit.**

NEBIRUÍT, -Ă, *nebiruiți, -te*, adj. Care nu este sau nu poate fi biruit; invincibil. – Pref *ne-* + **biruit.**

NEBÚN, -Ă, *nebuni, -e*, adj., s. m., s. f. **I. 1.** Adj., s. m. și f. (Om) care suferă de o boală mintală; alienat, dement. ◊ Expr. *A fi nebun după cineva* = a fi foarte îndrăgostit de cineva; a-i plăcea foarte mult cineva sau ceva. *Ești nebun?* se spune pentru a arăta dezaprobare sau mirare, surpriză față de faptele sau de afirmațiile cuiva. **2.** Adj., s. m. și f. (Om) lipsit de judecată dreaptă, de rațiune; (om) nesocotit, necugetat, nechibzuit. **3.** Adj. Care arată, trădează nebunie. **II.** Adj. (Înv. și pop.) Care nu este bun; rău. – Pref. *ne-* + **bun.**

NEBUNÁRIȚĂ, *nebunariță,* s. f. (Bot.; pop.) Măselariță. – **Nebun** + suf. *-ariță.*

NEBUNÁTIC, -Ă, *nebunatici, -ce*, adj. Vioi, zglobiu, zburdalnic; zvăpăiat. ♦ Care trădează, exprimă vioiciune, neastâmpăr, zburdălnicie. – **Nebun** + suf. *-atic.*

NEBUNEÁLĂ, *nebuneli*, s. f. (Pop.) Nebunie. – **Nebun** + suf. *-eală.*

NEBUNÉSC, -EÁSCĂ, *nebunești,* adj. Care denotă lipsă de rațiune, de minte; necugetat, nesocotit. – **Nebun** + suf. *-esc.*

NEBUNÉȘTE adv. **1.** În mod necugetat, nesocotit; orbește. **2.** În mod excesiv; foarte tare, foarte mult. – **Nebun** + suf. *-ește.*

NEBUNÍ, *nebunesc*, vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A înnebuni. ◊ Expr. (Tranz.; fam.) *Nu mă nebuni!* exclamație folosită pentru a exprima mirarea (și neîncrederea) față de cele auzite. – Din **nebun.**

NEBUNÍE, *nebunii*, s. f. **1.** Pierdere a judecății din cauza unei boli mintale; demență, alienație mintală. ◊ Loc. adv. (Fam.) *La nebunie* = foarte mult, enorm. **2.** Lipsă de judecată dreaptă, de minte, de cumpănire; nechibzuință, nesocotință, prostie. ♦ Neastâmpăr, zburdălnicie. **3.** Faptă, vorbă etc. nesocotită, extravagantă, prostie; faptă de om nebun. ♦ (Mai ales la pl.) Faptă lipsită de seriozitate; năzbâtie, ghidușie, șrengărie, năzdrăvănie, poznă. – **Nebun** + suf. *-ie.*

NEBUNÍRE s. f. (Pop.) Acțiunea de *a nebuni* și rezultatul ei. – V. **nebuni.**

NEBUNÍT, -Ă, *nebuniți, -te*, adj. (Rar) Înnebunit, nebun. – V. **nebuni.**

NECÁZ, *necazuri*, s. n. **1.** Stare a celui necăjit; supărare, mâhnire, tristețe, amărăciune; suferință. **2.** Ceea ce provoacă cuiva o suferință fizică sau morală; neajuns, neplăcere, impas; (la pl.) încercări, greutăți. **3.** Pornire împotriva cuiva; mânie, furie, ciudă, pică. *A avea necaz* (pe cineva) = a fi supărat , a purta pică. *A-i fi* (cuiva) *necaz* = a-i fi ciudă, a-i părea rău (de ceva). *A-i face* (cuiva) *în necaz* = a supăra intenționat. [Var.: (reg.) **năcáz** s. n.].

NECĂCIÓS, -OÁSĂ adj. v. **înecăcios.**

NECĂJÍ, *necăjesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pricinui cuiva un necaz, o neplăcere; a face cuiva sânge rău; a mânia, a amărî, a supăra. ♦ A sâcâi, a tachina pe cineva; a plictisi. **2.** Refl. A depune eforturi (mari) pentru realizarea unui scop; a-și da osteneala, a se trudi; a se căzni. [Var.: (reg.) **năcăjí** vb. IV] – Din **necaz.**

NECĂJÍRE, *necăjiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) necăji* și rezultatul ei. – V. **necăji.**

NECĂJÍT, -Ă, *necăjiți, -te*, adj. **1.** Care are un necaz; supărat, amărât, trist, mâhnit. ♦ Care exprimă supărare, mâhnire, tristețe. *Față necăjită.* ♦ Plin de supărări, de neajunsuri. **2.** Care duce o viață grea; chinuit, muncit; *p. ext.* sărac, sărman. **3.** Nemulțumit (de ceva sau de cineva), contrariat, enervat, întărâtat. [Var.: **năcăjít, -ă** adj.] – V. **necăji.**

NECĂLCÁT, -Ă, *necălcați, -te*, adj. **1.** (Despre locuri, drumuri etc.) Care nu a fost sau nu poate fi străbătut, unde nu a ajuns, pe unde nu a umblat încă nimeni; neatins de picior (de om), neumblat.**2.** (Despre haine, rufe etc.) Care nu este călcat cu fierul; șifonat, mototolit, boțit. – Pref. *ne-* + **călcat.**

NECĂSĂTORÍT, -Ă, *necăsătoriți, -te*, adj. Care nu este căsătorit; celibatar. – Pref. *ne-* + **căsătorit.**

NECHEMÁT, -Ă, *nechemați, -te*, adj., s. m. și f. **1.** (Om) care nu a fost chemat, poftit, invitat (undeva); care nu este dorit. **2.** (Om) care nu este indicat, îndreptățit (să spună sau să facă ceva); nepriceput, incompetent, ignorant. – Pref. *ne-* + **chemat.**

NECHÉZ, *nechezuri*, s. n. Nechezat2. – Din **necheza** (derivat regresiv).

NECHEZÁ, pers. 3 *nechează,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre cai; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei; a râncheza. **2.** (Despre oameni; ir. sau depr.) A râde într-un fel asemănător cu nechezatul2. – Cf. râncheza.

NECHEZÁRE, *nechezări,* s. f. (Rar) Nechezat2. – V. **necheza.**

NECHEZÁT1 adv. (Rar; în expr.) *A râde nechezat* = a râde într-un mod asemănător cu nechezatul2. – V. **necheza.**

NECHEZÁT2**,** *nechezaturi*, s. n. Faptul de *a necheza;* strigăt caracteristic al calului; nechezătură, nechez, nechezare. – V. **necheza.**

NECHEZĂTÓR, -OÁRE, *nechezători, -oare*, adj. (Rar) Care nechează. – **Necheza** + suf. *-ător.*

NECHEZĂTÚRĂ, *nechezături,* s. f. (Rar) Nechezat2. – **Necheza** + suf. *-ătură.*

NECHIBZUÍNȚĂ, (**2**) *nechibzuințe,* s. f. **1.** Lipsă de judecată, de cumpănire. **2.** *P. ext.* faptă nesocotită, nesocotință, ușurință. – Pref. *ne-* + **chibzuință.**

NECHIBZUÍT, -Ă, *nechibzuiți, -te*, adj. Lipsit de judecată, de înțelepciune (în ceea ce face sau spune); necugetat, nechitit. ♦ Care nu a fost bine gândit, bine cumpănit; care denotă nesocotință. – Pref. *ne-* + **chibzuit.**

NECHITÍT, -Ă, *nechitiți, -te*, adj. (Reg.) Nesocotit, nechibzuit. – Pref. *ne-* + **chitit.**

NECÍNSTE s. f. Lipsă de cinste, de probitate; ocară, insultă; rușine, dezonorare. – Pref. *ne-* + **cinste.**

NECINSTÍ, *necinstesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) acoperi de rușine; a (se) dezonora, a (se) compromite. ♦ Tranz. A viola o femeie; a batjocori. – Pref. *ne-* + **cinsti.** Cf. necinste.

NECINSTÍRE, *necinstiri*, s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) necinsti* și rezultatul ei. – V. **necinsti.**

NECINSTÍT, -Ă, *necinstiți, -te*, adj. Lipsit de cinste, de probitate; incorect; escroc. – Pref. *ne-* + **cinstit.**

NECINSTITÓR, -OÁRE, *necinstitori, -oare*, adj. (Înv.) Care necinstește; dezonorant, infamant. – **Necinsti** + suf. *-tor.*

NECIOPLÍRE s. f. (Rar) Grosolănie, bădărănie. – Pref. *ne-* + **cioplire.**

NECIOPLÍT, -Ă, *necioplți, -te*, adj. **1.** Care nu este cioplit, netezit. **2.** Fig. Lipsit de educație (și de cultură), cu apucături grosolane; grosolan, bădăran, nedelicat. – Pref. *ne-* + **cioplit.**

NECITÉȚ, -EÁȚĂ, *neciteți, -țe,* adj. Care nu se poate citi sau care se citește cu greu; ilizibil, indescifrabil. – Pref. *ne-* + **citeț.**

NECIVILIZÁT, -Ă, *necivilizați, -te*, adj. **1.** (Despre popoare, societăți etc.) Care se află într-un stadiu primitiv de dezvoltare, civilizație și cultură. **2.** (Despre oameni) Care nu este manierat, politicos. – Pref. *ne-* + **civilizat.**

NECLÁR, -Ă, *neclari, -e*, adj. Care nu se vede, nu se distinge sau nu se înțelege bine. – Pref. *ne-* + **clar.**

NECLARITÁTE, *neclarități,* s. f. Lipsă de claritate. ♦ Idee sau exprimare lipsită de claritate, confuză, echivocă. – Pref. *ne-* + **claritate.**

NECLĂTÍT, -Ă, *neclătiți, -te,* adj. **1.** (Despre rufe, vase etc.) Care nu este clătit. **2.** (Înv.) Neclintit. – Pref. *ne-* + **clătit.**

NECLINTÍRE, *neclintiri*, s. f. Stare de nemișcare; imobilitate, fixitate. – Pref. *ne-* + **clintire.**

NECLINTÍT, -Ă, *neclintiți, -te*, adj. Care nu se mișcă, nu se clintește (din loc); nemișcat. ♦ Fig. Care nu se modifică; neschimbat, statornic, stabil. – Pref. *ne-* + **clintit.**

NECONTENÍT, -Ă, *necontenițí, -te*, adj., adv. (Care se întâmplă, are loc) fără întrerupere, continuu, neîncetat. – Pref. *ne-* + **contenit.**

NECONTROLÁT, -Ă, *necontrolați, -te*, adj. **1.** Care nu este supus controlului. **2.** Care nu se află sub dominația, stăpânirea cuiva. **3.** (Despre gesturi, acțiuni ale oamenilor) Care nu este sau nu poate fi dirijat. – Pref. *ne-* + **controlat.**

NECONVENÁBIL, -Ă, *neconvenabili, -e*, adj. (Adesea adverbial) Care nu este convenabil; inconvenabil. – Pref. *ne-* + **convenabil.**

NECONVINGĂTÓR, -OÁRE, *neconvingători, -oare*, adj. Care nu are putere de convingere. – Pref. *ne-* + **convingător.**

NECÓPT, NECOÁPTĂ, *necopți, necoapte*, adj. Care nu este bine copt; crud. ♦ (Despre finețe) Care nu a ajuns încă în stadiul de maturitate. ♦ Fig. Lipsit de maturitate, de experiență. – Pref. *ne-* + **copt.**

NECOVÂRȘÍT, -Ă, *necovârșiți, -te*, adj. (Înv.) Foarte mare, nesfârșit, imens. – Pref. *ne-* + **covârșit.**

NECREDINCIÓS, -OÁSĂ, *necredincioși, -oase*, adj., s. m. și f. **1.** (Om) care își calcă cuvântul dat; (om) infidel. **2.** (Om) care nu se încrede (ușor) în ceva. **3.** (Om) care nu are nicio credință religioasă; ateu; (om) care se abate de la dogmele unei religii, în special de la dogmele religiei creștine; eretic. – Pref. *ne-* + **credincios.**

NECREDÍNȚĂ, *necredințe,* s. f. **1.** Comportare necinstită, înșelăciune, trădare; lipsă de fidelitate; infidelitate. **2.** Lipsă de credință religioasă; ateism; nerespectare a dogmelor bisericești; credință greșită, erezie. – Pref. *ne-* + **credință.**

NECREZÚT, -Ă, *necrezuți, -te*, adj. (Înv.) Care nu este de crezut, care nu se poate crede. ♦ Nemaipomenit, extraordinar. – Pref. *ne-* + **crezut.**

NECRUȚÁT adv. (Înv.) Fără milă, în mod necruțător. – Pref. *ne-* + **cruțat.**

NECRUȚĂTÓR, -OÁRE, *necruțători, -oare*, adj. Care nu cruță, care nu are milă; crud, neîndurător, neînduplecat, nemilos. ♦ Înverșunat, aspru. *Vânt necruțător.* – Pref. *ne-* + **cruțător.**

NECTÁR, (**3**) *nectaruri*, s. n. **1.** Lichid secretat de glandele nectarifere ale plantelor și care, colectat de albine, este transformat în miere. **2.** (În mitologie) Băutură a zeilor care îi făcea nemuritori pe cei ce o gustau. ♦ P. ext. Băutură minunată, delicioasă. **3.** Băutură preparată pe baza sucului natural extras din fructe. *Nectar de caise.* [Pl. (**3**) și: *nectare*].

NECUGETÁRE, *necugetări,* s. f. Acțiune, faptă necugetată; nechibzuință, nesocotință. – Pref. *ne-* + **cugetare.**

NECUGETÁT, -Ă, necugetați, -te, adj. Care nu este chibzuit, socotit (în acțiunile sale); nechibzuit, nesocotit. ♦ (Adverbial) Fără a cugeta, fără a chibzui; în mod ușuratic. – Pref. ne- + **cugetat.**

NECULTIVÁT, -Ă, *necultivați, -te*, adj. **1.** (Despre plante) Care nu se cultivă. **2.** (Despre oameni) Care nu este cultivat, educat, instruit. – Pref. *ne-* + **cultivat.**

NECÚM adv., conj. (Înv. și pop.) **1.** Adv. Nicidecum. **2.** Conj. (Și) cu atât mai puțin; darămite. (în construcții afirmative) Cu atât mai mult, dar încă. – Pref. *ne-* + **cum.**

NECUMPĂNÍRE, *necumpăniți,* s. f. Lipsă de cumpănire. – Pref. *ne-* + **cumpănire.**

NECUMPĂNÍT, -Ă, *necumpăniți, -te*, adj. Care nu este cumpănit; lipsit de chibzuială, fără precauție; pripit. – Pref. *ne-* + **cumpănit.**

NECUMPĂTÁRE, *necumpătări,* s. f. Lipsă de cumpătare, nechibzuință. – Pref. *ne-* + **cumpătare.**

NECUMPĂTÁT, -Ă, *necumpătați, -te*, adj. Lipsit de cumpătare; nechibzuit. – Pref. *ne-* + **cumpătat.**

NECUNOÁȘTERE, *necunoașteri,* s. f. Lipsă de cunoaștere. – Pref. *ne-* + **cunoaștere.**

NECUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *necunoscători, -oare*, adj. Care nu este cunoscător. – Pref. *ne-* + **cunoscător.**

NECUNOSCÚT, -Ă, *necunoscuți, -te*, adj., s. m., s. f., s. n. **1.** Adj., s. m. și f. (Om) care nu este cunoscut, despre care nu se știe nimic; *p. ext.* tainic, ascuns. **2.** S. n. Ceea ce nu este (încă) cunoscut, ceea ce depășește cunoștințele omului. – Pref. *ne-* + **cunoscut.**

NECUPRÍNS, -Ă, *necuprinși, -se*, adj., s. n. **1.** Adj. Care nu este sau nu poate fi cuprins între anumite limite; imens, infinit. ♦ Care nu poate fi pătruns cu mintea, înțeles. **2.** S. n. Spațiu, întindere nelimitată; nemărginire, imensitate; infinit. – Pref. *ne-* + **cuprins.**

NECURÁT, -Ă, *necurați, -te*, adj. **1.** Murdar. ♦ Fig. Necinstit, dubios, incorect. **2.** Blestemat, spurcat; diavolesc. *Duh necurat* = spirit rău. ♦ (Substantivat, m. art; pop.) Dracul, diavolul. – Pref. *ne-* + **cura.**

NECURĂȚÁT, -Ă, *necurățați, -te*, adj. **1.** Care este plin de murdărie, de impurități. **2.** (Despre fructe, legume, ouă) Căruia nu i-a fost îndepărtată coaja. – Pref. *ne-* + **curățat.**

NECURĂȚÉNIE, (**2**) *necurățenii,* s. f. **1.** (Rar) Lipsă de curățenie. **2.** Concr. murdărie, gunoi. – Pref. *ne-* + **curățenie.**

NECURĂȚÍE, *necurații,* s. f. (Înv.) Murdărie, necurățenie. – Pref. *ne-* + **curăție.**

NECURMÁT, -Ă, necurmați, -te, adj., adv. (Pop.) (Care se întâmplă, are loc etc.) necontenit, neîncetat, continuu. – Pref. ne- + **curmat.**

NECUVÂNTÁTOR, -OÁRE, *necuvântători, -oare*, adj. Care nu vorbește. – Pref. *ne-* + **cuvântător.**

NECUVIINCIÓS, -OÁSĂ, *necuviincioși, -oase*, adj. Care este lipsit de bună-cuviință, de respect, de politețe; care nu este cuviincios; obraznic. – Pref. *ne-* + **cuviincios.**

NECUVIÍNȚĂ, *necuviințe,* s. f. Lipsă de respect; faptă, atitudine, vorbă lipsită de cuviință; indecență, obrăznicie; impolitețe, grosolănie, mojicie. – Pref. *ne-* + **cuviință.**

NEDECOLORÁT, -Ă, *nedecolorați, -te*, adj. **1.** Care nu și-a pierdut total sau parțial culoarea. **2.** Care și-a păstrat culoarea inițială. – Pref. *ne-* + **decolorat.**

NEDÉIE, *nedei*, s. f. **1.** Petrecere câmpenească populară de origine pastorală organizată de obicei cu prilejul unei sărbători sau al unui hram. **2.** Loc (plan) pe vârful unui munte. [Pl. și: *nedeie*].

NEDÉMN, -Ă, *nedemni, -e*, adj. Care nu este demn, nu este la înălțimea așteptată; nevrednic. – Pref. *ne-* + **demn .**

NEDEPĂNUȘÁT, -Ă, *nedepănușați, -te*, adj. (Despre știuleți de porumb) Care nu este desfăcut de pănuși. – Pref. *ne-* + **depănușat**2.

NÉDER, *nederi*, s. m. (Reg.) Om nătâng; om zăpăcit, nebun. – Et. nec.

NEDESLUȘÍT, -Ă, *nedesluși, -te*, adj. Care nu este desluș, clar, care nu se poate distinge (precis); lipsit de claritate, greu de înțeles; nelămurit, confuz. – Pref. *ne-* + **desluș.**

NEDESPĂRȚÍT, -Ă, *nedespărți, -te*, adj. Care nu este despărțit sau fragmentat, care nu poate fi despărțit, indivizibil; care sau de care nu se desparte, nu se îndepărtează niciodată, inseparabil. – Pref. *ne-* + **despărțit.**

NEDEȘIRÁBIL, -Ă, *nedeșirabili, -e*, adj. (Despre țesături, tricotaje etc.) Care nu se poate deșira (ușor); indeșirabil (**1**). – Pref. *ne-* + **deșirabil.**

NEDEZLEGÁT, -Ă, *nedezlegați, -te*, adj. **1.** Care nu a fost desfăcut din legături. **2.** Fig. A cărui rezolvare, explicație nu este găsită. – Pref. *ne-* + **dezlegat.**

NEDEZLIPÍT, -Ă, *nedezlipiți, -te*, adj. Care nu este sau nu poate fi dezlipit sau despărțit; care este nelipsit (de undeva). – Pref. *ne-* + **dezlipit.**

NEDEZMINȚÍT, -Ă, *nedezmințiți, -te*, adj. Care nu se dezminte (niciodată); consecvent. – Pref. *ne-* + **dezmințit.**

NEDISPÚS, -Ă, *nedispuși, -se*, adj. Care nu este bine dispus, care este supărat, mâhnit. – Pref. *ne-* + **dispus.**

NEDOMOLÍT, -Ă, *nedomoliți, -te*, adj. Care nu este sau nu poate fi domolit; nepotolit; neastâmpărat. – Pref. *ne-* + **domolit.**

NEDORÍT, -Ă, *nedoriți, -te*, adj. Care nu este dorit; indezirabil. – Pref. *ne-* + **dorit.**

NEDORMÍT, -Ă, *nedormiți, -te*, adj. (Despre oameni) Care nu a dormit (destul sau deloc). ♦ (Despre timpul destinat somnului) Petrecut fără somn. – Pref. *ne-* + **dormit.**

NEDOSPÍT, -Ă, *nedospiți, -te*, adj. (Despre aluat) Care nu a dospit (**1**). ♦ (Despre alimente și despre unele materii organice) Care nu a fermentat. – Pref. *ne-* + **dospit.**

NEDRÉPT, NEDREÁPTĂ, *nedrepți, -te*, adj. (Adesea adverbial) Care nu este drept, obiectiv cu cei din jur; care nu este conform cu dreptatea, cu normele stabilite; incorect, ilegal; abuziv. ◊ Loc. adv. *Pe nedrept* sau (substantivat) *pe nedreptul* = în mod silnic, samavolnic; în mod neîntemeiat, fără temei. – Pref. *ne-* + **drept.**

NEDREPTÁTE, *nedreptăți,* s. f. Lipsă de dreptate; faptă, situație nedreaptă; inechitate; injustiție. – Pref. *ne-* + **dreptate.**

NEDREPTĂȚÍ, *nedreptățesc,* vb. IV. Tranz. A trata pe cineva în chip nedrept, a(-i) face cuiva o nedreptate. – Din **nedreptate.**

NEDREPTĂȚÍT, -Ă, *nedreptățiți, -te*, adj. Căruia i s-a făcut o nedreptate. – V. **nedreptăți.**

NEDUMERÍ, *nedumeresc*, vb. IV. Tranz. A face să fie nedumerit, să nu înțeleagă ceva, a pune pe cineva în încurcătură; a mira. [Var.: **nedumirí** vb. IV] – Din **nedumerit** (derivat regresiv).

NEDUMERÍRE, *nedumeriri*, s. f. Starea celui nedumerit; mirare; încurcătură. – Pref. *ne-* + **dumerire.**

NEDUMERÍT, -Ă, *nedumeriți, -te*, adj. Care nu este dumerit, lămurit; care este mirat, încurcat în fața unui fapt, a unui lucru etc.; neașteptat, neclar. [Var.: **nedumirít, -ă** adj.] – Pref. *ne-* + **dumerit.**

NEDUMIRÍ vb. IV **nedumeri.**

NEDUMIRÍT, -Ă adj. v. **nedumerit.**

NEDUREROS, -OÁSĂ, *nedureroși, -oase*, adj. Care nu provoacă sau exprimă durere (fizică ori morală). ♦ (Adverbial) Fără durere. – Pref. *ne-* + **dureros.**

NEFAMILÍST, -Ă, *nefamiliști, -ste*, adj. Care nu este căsătorit, care nu și-a întemeiat o familie. – Pref. *ne-* + **familist.**

NEFĂCÚT, -Ă, *nefăcuți, -te*, adj. Care nu a fost făcut, creat, săvârșit. – Pref. *ne-* + **făcut**2.

NEFĂȚĂRÍT, -Ă, *nefățăriți, -te*, adj. (Înv.) Lipsit de prefăcătorie; sincer, deschis; obiectiv, drept. – Pref. *ne-* + **fățărit.**

NEFERICÍ, *nefericesc,* vb. IV. Tranz. A aduce cuiva nefericire. – Din **nefericit** (derivat regresiv).

NEFERICÍRE, *nefericiri*, s. f. Starea, situația celui nefericit; nenorocire; întâmplare, împrejurare care aduce cuiva suferință, necaz, nenorocire. ◊ Loc. adv. *Din nefericire* = din nenorocire, din păcate. – Pref. *ne-* + **fericire.**

NEFERICÍT, -Ă, *nefericiți, -te*, adj. (Adesea substantivat) Care nu este fericit, care îndură suferințe (morale); cuprins de durere; nenorocit. ♦ Care este într-o stare proastă, neprielnică, care provoacă neplăceri. – Pref. *ne-* + **fericit.**

NEFIÉRT, NEFIÁRTĂ, *nefierți, nefierle*, adj. Care nu este (destul de) fiert; încă crud. – Pref. *ne-* + **fiert.**

NEFIÍNȚĂ s. f. **1.** (Livr.) Faptul de a nu exista, de a nu fi; inexistență; stare a ceea ce nu există; *p. ext.* neant. **2.** (Înv.) Absență, lipsă dintr-un anumit loc (a unei persoane). – Pref. *ne-* + **ființă.**

NEFIRÉSC, -EÁSCĂ, *nefirești,* adj. (Adesea adverbial) Care nu e în firea lucrurilor, care nu e normal, natural; anormal. – Pref. *ne-* + **firesc.**

NEFOLOSÍT, -Ă, *nefolosiți, -te*, adj. Care nu este folosit, întrebuințat; care nu este degradat, deteriorat (prin folosire îndelungată); neîntrebuințat, neuzat. – Pref. *ne-* + **folosit.**

NEFOLOSITÓR, -OÁRE, *nefolositori, -oare*, adj. Care nu este folositor, care nu folosește la nimic; inutil. – Pref. *ne-* + **folositor.**

NEFRÍPT, -Ă, *nefripți, -te*, adj. Care nu este (destul de) fript; încă crud. – Pref. *ne-* + **fript.**

NEGÁ, *neg*, vb. I. Tranz. A contesta existența, necesitatea, obligativitatea unui lucru, a unui fenomen etc.; a nu recunoaște, a nu admite un fapt; a tăgădui.

NEGÁRĂ s. f. v. **năgară.**

NEGÁRE, *negări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a nega* și rezultatul ei; contestare, tăgăduire. **2.** (Fil.) Negație (**2**). – V. **nega.**

NEGÂNDÍT s. n. (În loc. adv.) *Pe negândite* = în mod neașteptat, deodată; prin surprindere. – Pref. *ne-* + **gândit.**

NEGÂNDÍT, -Ă, *negândiți, -te*, adj. Care nu este gândit suficient. ♦ Care apare, se produce pe neașteptate; neprevăzut, neașteptat. – Pref. *ne-* + **gândit.**

NEGÉL, *negei*, s. m. (Rar) Diminutiv al lui *neg.* – **Neg** + suf. *-el.*

NEGELÁRIȚĂ, *negelarițe,* s. f. (Bot.; reg.) Rostopască. – **Negel** + suf. *-ariță.*

NEGHÍNĂ, *neghine,* s. f. Buruiană anuală din familia cariofilaceelor cu tulpina și cu frunzele păroase, cu flori roșii-purpurii, cu sămânța măruntă, de culoare neagră, răspândită în culturile de grâu; năgară; *p. restr.* sămânța acestei plante care, măcinată împreună cu grâul, dă făinii un gust neplăcut și toxicitate. ◊ Expr. *A alege neghina din grâu* (sau *grâul din neghină)* = a despărți ceea ce este bun de ceea ce este rău. *A semăna neghină* = a produce discordie, ceartă. [Pl. și: *neghíni*] – Et. nec.

NEGHINÍȚĂ, *neghinițe,* s. f. Diminutiv al lui *neghină;* neghinuță. – **Neghină** + suf. *-iță.*

NEGHINÓS, -OÁSĂ, *neghinoși, -oase*, adj. (Rar) Care conține neghină, cu neghină. – **Neghină** + suf. *-os.*

NEGHINÚȚĂ, *neghinuțe,* s. f. Neghiniță. – **Neghină** + suf. *-uță.*

NEGHIÓB, -OÁBĂ, *neghiobi, -oabe*, adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără judecată; (om) neîndemânatic,

nepriceput, nătărău, nerod, prost. **2.** Adj. (Despre fapte, vorbe etc.) Care arată îngustimea de minte, prostia, stupiditatea neghiobului (**1**); prostesc, neghiobesc, stupid. – Et. nec.

NEGHIOBÉSC, -EÁSCĂ, *neghiobești,* adj. Neghiob (**2**). – **Neghiob** + suf. *-esc.*

NEGHIOBÉȘTE adv. (Rar) În felul neghiobului, ca neghiobii; prostește. – **Neghiob** + suf. *-ește.*

NEGHIOBÍE, *neghiobii*, s. f. Calitatea de a fi neghiob; faptă sau vorbă prostească, de neghiob; prostie, nerozie. – **Neghiob** + suf. *-ie.*

NEGÓS, -OÁSĂ, *negoși, -oase*, adj. (Rar) Plin de negi, cu negi mulți. – **Neg** + suf. *-os.*

NEGÓȚ, (rar) *negoțuri,* s. n. **1.** Activitate economică (în domeniul particular) privind circulația mărfurilor, vânzarea și cumpărarea lor; schimb de produse sub formă de vânzare-cumpărare; negustorie, comerț (particular). ♦ Tranzacție comercială; târg, învoială. **2.** (Înv. și pop.; concr.) Marfă.

NEGRĂÍT, -Ă, *negrăiți, -te*, adj. Care nu poate fi spus, exprimat (în cuvinte), inexprimabil; *p. ext*. excepțional, nemaipomenit, extraordinar. – Pref *ne-* + **grăit.**

NEGREÁLĂ, *negreli*, s. f. Însușirea de a fi negru; culoare neagră, întunecată pe care o are un obiect sau o ființă. ♦ Materie colorantă de culoare neagră; vopsea neagră. ♦ (Pop.) Cerneală. ♦ (Reg.) Funingine. ♦ (Reg.) Murdărie. – **Negru** + suf. *-eală.* Cf. negri.

NEGREÁȚĂ, *negreți,* s. f. Însușirea de a fi negru; culoare neagră; pată neagră. – **Negru** + suf. *-ează.*

NEGREȘÍT adv. Fără nicio îndoială; fără doar și poate, desigur, sigur; în mod neapărat. – Pref. *ne-* + **greșit.**

NEGRÍ, *negresc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) înnegri. – Din **negru.**

NEGRICIÓS, -OÁSĂ, *negricioși, -oase*, adj. De o culoare care se apropie de negru, care bate în negru; negriu, negruț. ♦ (Despre oameni) Cu pielea, părul, ochii de culoare închisă; brunet, oacheș. – **Negru** + suf. *-icios.*

NEGRILÍCĂ, *negrilici*, s. f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu flori albe sau albe-albăstrui și cu fructul o capsulă conținând numeroase semințe negre, întrebuințate drept condiment. – Din **negru.**

NEGRIÓR, -OÁRĂ, *negriori, -oare*, adj. (Pop.) Negricios. [Pr.: *-gri-or*] – **Negru** + suf. *-ior.*

NEGRIȘÓR, -OÁRĂ, *negrișori, -oare*, adj. Diminutiv al lui *negru;* care bate în negru, cam negru; negrior. – **Negru** + suf. *-işor.*

NEGRITÚRĂ s. f. (Rar) Înnegrire; (concr.) substanță care se folosește la vopsit în negru. – **Negru** + suf. *-itură.*

NEGRÍU, -ÍE, *negrii*, adj. (Pop.) Negricios. – **Negru** + suf. *-iu.*

NEGRU, NEAGRĂ, *negri, -e*, adj., s. n., s. m. **I.** Adj. **1.** (Despre obiecte, ființe etc.) Care nu reflectă lumina, care are culoarea cea mai închisă; de culoarea funiginii, a cărbunelui; (despre culori) ca funinginea, ca penele corbului, cu cea mai închisă nuanță. ♦ *Pâine neagră* = pâine mai închisă la culoare, făcută din făină integrală. *Vin negru* = vin de culoare roșu-închis. *Rasă neagră* = rasa negroidă. ◊ Expr. *Ba e albă, ba e neagră,* se zice despre spusele cuiva care se contrazice. **2.** (Adesea fig.) Lipsit de lumină, cufundat în întuneric; întunecat, obscur. ◊ Expr. *A avea inima neagră* = a fi foarte trist. *A-i face cuiva zile negre* = a-i pricinui cuiva supărări, a-i amărî viața. **II. 1.** S. n. Culoarea unui corp care nu reflectă lumina; culoare neagră (**I 1**). ◊ Expr. *(A se îmbrăca) în negru* = (a se îmbrăca) în haine de culoare neagră sau în doliu. *Negru pe alb* = în mod sigur, clar, neîndoios; în scris. *A i se face* (cuiva) *negru înaintea ochilor* = a nu mai vedea bine (de supărare, de mânie etc.). *A face albul negru* - a încerca să dovedești că un lucru este altfel decât în realitate; a denatura, a falsifica realitatea. ◊ Expr. *A vedea (totul) în negru* = a fi pesimist. **2.** S. n. Materie colorantă de culoare neagră (**I 1**); vopsea neagră. ◊ Compuse: *negru-moale* = soi de viță-de-vie autohton, cu ciorchinii cilindrici bătuți, cu bobul negru-violet, sferic și brumat, cu pielița subțire. *Negru-vârtos* = soi de viță-de-vie autohton, cu ciorchinii mărunți, ramificați și cu bobul negru-violaceu, sferic.

NEGRÚȘCĂ, *negruște,* s. f. Plantă erbacee meliferă cu frunze penate, cu flori albe-albăstrui și cu fructe capsule cu numeroase semințe negre . – **Negru** + suf. *-uşcă.*

NEGRUȚ, -Ă, *negruți, -e*, adj. (Pop. și fam.) Negricios. – **Negru** + suf. *-uț.*

NEGURÁT, -Ă, *neguraţi, -te*, adj. (Reg.) Înnegurat; posomorât, mohorât, trist. – Din **negură.**

NÉGURĂ, *neguri*, s. f. **1.** Ceață densă care se formează îndeosebi dimineața și seara, reducând mult vizibilitatea; negurealã. ♦ Întuneric, beznă; obscuritate. **2.** Fig. (Rar) Mulțime, cantitate, număr mare, imens de ființe sau de lucruri. *O negură de lăcuste.*-(după *negru*).

NEGUREÁLĂ, *negureli*, s. f. (Pop.) Negură (**1**), pâclă. – **Negură** + suf. *-eală.*

NEGURÍU, -ÍE, *negurii*, adj. (Rar) Neguros (**1**). – **Negură** + suf. *-iu.*

NEGURÓS, -OÁSĂ, *neguroși, -oase*, adj. **1.** Acoperit, învăluit de negură (**1**); cețos, pâclos, neguriu. ♦ Întunecat, obscur; mohorât, posomorât. **2.** Fig. (Despre oameni și despre ochii, privirea etc. lor) Mohorât, trist, posomorât, încruntat. – **Negură** + suf. *-os.*

NEGUSTÓR, *negustori*, s. m. Persoană care se ocupă cu comerțul (particular); comerciant. [Var.: (înv. și reg.) **neguțătór** s. m.] – **Neguța** + suf. *-tor*.

NEGUSTORÁȘ, *negustorași,* s. m. (Fam.) Diminutiv al lui *negustor*. – **Negustor** + suf. *-aș.*

NEGUSTOREÁSĂ, *negustorese,* s. f. Femeie care se ocupă cu comerțul (particular); soție de negustor; negustorită. [Var.: (înv. și reg.) **neguțătoreásă** s. f.] – **Negustor** + suf. *-easă.*

NEGUSTORÉSC, -EÁSCĂ, *negustorești,* adj. Care se referă la negustori, care este alcătuit din negustori, specific negustorilor, de negustor. – **Negustor** + suf. *-esc.*

NEGUSTORÉȘTE adv. Ca un negustor, în felul negustorilor. – **Negustor** + suf. *-ește.*

NEGUSTORÍ, *negustoresc*, vb. IV. Intranz. și refl. (Înv. și pop.) A cumpăra și a vinde o marfă pentru a realiza un profit; a practica meseria de negustor. [Var.: (înv. și reg.) **neguțătorí** vb. IV] – Din **negustor.**

NEGUSTORÍE, *negustorii*, s. f. (La sg.) Activitate economică (particulară) privind circulația mărfurilor, vânzarea și cumpărarea lor; schimb de produse sub formă de vânzare-cumpărare; negoț, comerț (particular). [Var.: (înv. și reg.) **neguțătorí́e** s. f.] – **Negustor** + suf. *-ie.*

NEGUSTORÍME s. f. Mulțime de negustori; tagma, breasla negustorilor. – **Negustor** + suf. *-ime.*

NEGUSTORÍȚĂ, *negustorițe,* s. f. (Rar) Negustoreasă. – **Negustor** + suf. *-iță.*

NEGUSTORÓS, -OÁSĂ, *negustoroși, -oase*, adj. (Rar) Priceput în afaceri (comerciale); *p. ext*. înzestrat cu simț practic. – **Negustor** + suf. *-os.*

NEGUȚĂ, *neguțez,* vb. I. Tranz. (Înv. și pop.) A face negoț. ♦ Refl. recipr. A se tocmi, a se târgui; *fig.* a duce tratative cu cineva pentru a-i smulge o favoare, oferindu-i în schimb altceva. – Din **negoț.**

NEGUȚĂTÓR s. m. v. **negustor.**

NEGUȚĂTOREÁSĂ s. f. v. **negustoreasă.**

NEGUȚĂTORÍ vb. IV v. **negustori.**

NEGUȚĂTORÍE s. f. v. **negustorie.**

NEHOTĂRÂRE s. f. Lipsă de hotărâre; ezitare, șovăială, îndoială. – Pref. *ne-* + **hotărâre.**

NEHOTĂRÂT, -Ă, *nehotărâți, -te*, adj. (Adesea adverbial) Care nu este hotărât, care este lipsit de hotărâre; șovăitor, nesigur; lipsit de claritate, de precizie; neclar, confuz, vag. – Pref. *ne-* + **hotărât.**

NÉICĂ s. m. (Pop.) Nene (**1**). ♦ Termen afectiv cu care, la țară, o fată se adresează flăcăului iubit sau pe care flăcăul îl folosește când vorbește despre sine cu fata iubită. – **Nene** + suf. *-ică.*

NEICULEÁN s. m. (Pop., rar) Neiculiță. – **Neică** + suf. *-ulean.*

NEICULÍȚĂ s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *neică;* neiculean, neiculță, neicușor. – **Neică** + suf. *-uliță.*

NEICUȘÓR, *neicușori*, s. m. (Pop.) Neiculiță. – **Neică** + suf. *-uşor.*

NEICÚȚĂ s. m. (Pop.) Neiculiță. – **Neică** + suf. *-uță.*

NEIERTÁT, -Ă, *neiertați, -te*, adj. Care nu este sau nu poate fi iertat sau îngăduit. – Pref. *ne-* + **iertat.**

NEIERTĂTÓR, -OÁRE, *neiertători, -oare*, adj. Care nu iartă (ușor), care nu cruță; aspru, sever, nemilos. [Pr.: *ne-ier-*] – Pref. *ne-* + **iertător.**

NEIÓS, -OÁSĂ, *neioși, -oase*, adj. (Înv. și reg.) Acoperit cu (multă) zăpadă; în care a nins mult. – **Nea**2 + suf. *-os.*

NEISPRĂVÍT, -Ă, *neisprăviți, -te*, adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care este lăsat neterminat, care nu are capăt sau sfârșit. **2.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care nu are nicio situație, niciun rost, care este fără căpătâi, de nimic; (om) incapabil. – Pref. *ne-* + **isprăvit.**

NEISTOVÍT, -Ă, *neistoviți, -te*, adj. Care este mereu activ, care nu obosește (niciodată); *p. ext*. inepuizabil, nesfârșit. – Pref. *ne-* + **istovit.**

NEIZBÁNDĂ, *neizbănzi,* s. f. (Înv.) Eșec, insucces, nereușită. – Pref. *ne-* + **izbândă.**

NEIZBUTÍT, -Ă, *neizbutiți, -te*, adj. Care nu este izbutit; nereușit. – Pref. *ne-* + **izbutit.**

NEÎMBLÂNZÍT, -Ă, *neîmblânziți, -te*, adj. (Despre animale) Sălbatic. ♦ (Despre oameni și manifestările lor) Care nu este sau nu poate fi îmblânzit, potolit, îmbunat; neînduplecat, aprig. – Pref. *ne-* + **îmblânzit.**

NEÎMPĂCÁT, -Ă, *neîmpăcați, -te*, adj. **1.** Care nu este sau nu poate fi împăcat sau mulțumit. **2.** Neînduplecat, aprig; crunt, înverșunat. – Pref. *ne-* + **împăcat.**

NEÎMPĂDURÍT, -Ă, *neîmpăduriți, -te*, adj. Care nu este împădurit; fără păduri. – Pref. *ne-* + **împădurit.**

NEÎMPLINÍT, -Ă, *neîmpliniți, -te*, adj. Care nu a ajuns la deplina dezvoltare. – Pref. *ne-* + **împlinit.**

NEÎMPREJMUÍT, -Ă, *neîmprejmuiți, -te*, adj. Care nu este delimitat de rest; care nu este îngrădit. – Pref. *ne-* + **împrejmuit**2.

NEÎNCĂPĂTÓR, -OÁRE, *neîncăpători, -oare*, adj. Care nu are volum utilizabil mare; în care nu încape mult. – Pref. *ne-* + **încăpător.**

NEÎNCEPÚT, -Ă, *neîncepuți, -te*, adj. Care nu este (încă) început, folosit ◊ *Apă neînceputã* = apă luată din fântână sau de la izvor dimineața, înainte de a mai fi luat și alții în ziua aceea, căreia în descântece i se atribuie puteri miraculoase. – Pref. *ne-* + **început.**

NEÎNCETÁT, -Ă, *neîncetați, -te*, adj., adv. (Care are loc, se desfășoară sau se repetă) fără oprire, fără întrerupere; necontenit, continuu. – Pref. *ne-* + **încetat.**

NEÎNCHIPUÍT, -Ă, *neînchipuiți, -te*, adj. Care (prin înfățișarea sa neobișnuită) întrece puterea de închipuire, care nu poate fi închipuit. ◊ *De neînchipuit* = **a)** (loc. adj.) care întrece puterea închipuirii; **b)** (loc. adv.) foarte, grozav de..., extrem de... – Pref. *ne-* + **închipuit.**

NEÎNCRÉDERE s. f. Lipsă de încredere; îndoială, suspiciune. – Pref. *ne-* + **încredere.**

NEÎNCREZĂTÓR, -OÁRE, *neîncrezători, -oare*, adj. Care nu se încrede (ușor), care are îndoieli, bănuitor. – Pref. *ne-* + **încrezător.**

NEÎNDEMÂNÁRE s. f. Lipsă de îndemânare; stângăcie. – Pref. *ne-* + **îndemânare.**

NEÎNDEMÂNÁTIC, -Ă, *neîndemânatici, -ce*, adj. (Adesea adverbial) Care nu are îndemânare, abilitate, pricepere, siguranță; nepriceput; care trădează lipsă de îndemânare, de pricepere sau de siguranță; stângaci. – Pref. *ne-* + **îndemânatic.**

NEÎNDEMÂNĂ s. f. (Înv.) Situație grea, împrejurare nefavorabilă. – Pref. *ne-* + **îndemână.**

NEÎNDESTULĂTÓR, -OÁRE, *neîndestulători, -oare*, adj. Care nu este în cantitate suficientă, care nu îndestulează. – Pref. *ne-* + **îndestulător.**

NEÎNDOIÉLNIC, -Ă, *neîndoielnici, -ce*, adj. Care nu provoacă îndoială, care nu poate stârni obiecții; indiscutabil, incontestabil. [Pr.: *-do-iel-*] – Pref. *ne-* + **îndoielnic.**

NEÎNDOIÓS, -OÁSĂ, *neîndoioși, -oase*, adj., adv. (În mod) sigur, hotărât, cert. [Pr.: *-do-ios*] – Pref. *ne-* + **îndoios.**

NEÎNDURÁRE s. f. Lipsă de îndurare, de milă; cruzime, asprime. ◊ Loc. adv. *Cu neîndurare* = crud, aspru, fără milă. – Pref. *ne-* + **îndurare.**

NEÎNDURÁT, -Ă, *neînduraţi, -te*, adj. Neîndurător. ◊ Loc. adj. *De neîndurat* = insuportabil. – Pref. *ne-* + **îndurat.**

NEÎNDURĂTÓR, -OÁRE, *neîndurători, -oare*, adj. *Care* nu iartă; fără milă; nemilos, necruțător, neîndurat. – Pref. *ne-* + **îndurător.**

NEÎNFRÂNÁT, -Ă, *neînfrânați, -te*, adj. Ale cărui porniri nu pot fi stăvilite, domolite. – Pref. *ne-* + **înfrânat.**

NEÎNFRÂNT, -Ă, *neînfrânți, -te*, adj. Care nu este sau nu poate fi înfrânt (ușor); invincibil. – Pref. ne- + **înfrânt.**

NEÎNFRICÁRE s. f. Lipsă de teamă; vitejie, curaj, îndrăzneală. – Pref. *ne-* + **înfricare** (rar „frică" < *înfrica).*

NEÎNFRICÁT, -Ă, *neînfricați, -te*, adj. Care nu se înfricoșează, care nu se teme (de nimic); curajos, viteaz, neînfricoșat. – Pref. *ne-* + **înfricat.**

NEÎNFRICOȘÁT, -Ă, *neînfricoșați, -te*, adj. Neînfricat. – Pref. *ne-* + **înfricoșat.**

NEÎNGĂDUITÓR, -OÁRE, *neîngăduitori, -oare*, adj. Care nu îngăduie (**1**); *p. ext*. care nu iartă ușor; intransigent. [Pr.: *-du-i-*] – Pref. *ne-* + **îngăduitor.**

NEÎNGRĂDÍT, -Ă, *neîngrădiți, -te*, adj. Care nu este îngrădit. ♦ Fig. Care nu este limitat, restrâns. – Pref. *ne-* + **îngrădit.**

NEÎNGRIJÍ, *neîngrijesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A neglija. – Din **neîngrijit** (derivat regresiv).

NEÎNGRIJÍRE s. f. **1.** Stare de paragină. **2.** Lipsă de grijă, de atenție; neglijență, neatenție. – Pref. *ne-* + **îngrijire.**

NEÎNGRIJÍT, -Ă, *neîngrijiți, -te*, adj. **1.** Care este lăsat în stare de delăsare, de paragină; părăginit. **2.** Care nu se îngrijește de ținuta sa; care nu este îngrijit, curat, dichisit; neglijent, dezordonat. – Pref. *ne-* + **îngrijit.**

NEÎNSEMNÁT, -Ă, *neînsemnați, -te*, adj. Care este lipsit de însemnătate (ca mărime, cantitate, valoare); neimportant. – Pref. *ne-* + **însemnat.**

NEÎNSUFLEȚÍT, -Ă, *neînsufleți, -te*, adj. Mort sau cu aspect de mort. – Pref. *ne-* + **însuflețit.**

NEÎNTÂRZIÁT, -Ă, *neîntârziați, -te*, adj. (Adesea adverbial) Care nu întârzie; care trebuie executat imediat, care nu suportă amânare. [Pr.: *-zi-at*] – Pref. *ne-* + **întârziat.**

NEÎNTEMEIÁT, -Ă, *neîntemeiați, -te*, adj. Care nu este bine argumentat, justificat; fără temei. – Pref. *ne-* + **întemeiat.**

NEÎNTÓRS, -OÁRSĂ, *neîntorși, -oarse*, adj. Care nu s-a întors sau nu a fost întors, răsucit sau schimbat în altă poziție sau pe altă parte. ◊ Expr. *A dormi neîntors* = a dormi liniștit, adânc. – Pref. *ne-* + **întors.**

NEÎNTREBUINȚÁT, -Ă, *neîntrebuințați, -te*, adj. Care nu a fost întrebuințat, folosit; care nu este degradat, deteriorat (prin folosire îndelungată); nefolosit, neuzat. [Pr.: *-bu-in-*] – Pref. *ne-* + **întrebuințat.**

NEÎNTRECÚT, -Ă, *neîntrecuți, -te*, adj. Care nu este sau nu poate fi. întrecut; *p. ext.* grozav, extraordinar, excepțional. – Pref. *ne-* + **întrecut.**

NEÎNTRERÚPT, -Ă, *neîntrerupți, -te*, adj., adv. (Care are loc, se desfășoară etc.) fără întrerupere, fără oprire, continuu; necontenit. – Pref. *ne-* + **întrerupt.**

NEÎNȚELEGĂTÓR, -OÁRE, *neînțelegători, -oare*, adj. Care nu înțelege, care refuză să înțeleagă, să accepte ceva. – Pref. *ne-* + **înțelegător.**

NEÎNȚELÉGERE, *neînțelegeri*, s. f. Faptul de a nu (se) înțelege, lipsă de înțelegere. – Pref. *ne-* + **înțelegere.**

NEÎNȚELÉS, -EÁSĂ, *neînțeleși, -se*, adj. Care nu este sau nu poate fi înțeles, priceput, explicat; greu de priceput, de explicat; care nu poate fi cuprins de mintea omenească; inexplicabil; tainic, misterios. – Pref. *ne-* + **înțeles.**

NEÎNVÍNS, -Ă, *neînvinși, -se*, adj. Care nu este sau nu poate fi învins, invincibil; *p. ext.* neînduplecat, neclintit. – Pref. *ne-* + **învins.**

NEJÚST, -Ă, *nejuști, -ste*, adj. Care nu este conform cu adevărul sau cu echitatea. – Pref. *ne-* + **just.**

NEJUSTIFICÁT, -Ă, *nejustificați, -te*, adj. Care nu este justificat. – Pref. *ne-* + **justificat.**

NELALÓCUL adj., adv. (Urmat de un adj. pos.) (Care este, se desfășoară etc.) în mod nepotrivit, altfel de cum ar fi normal. – Pref. *ne-* + **la + loc.**

NELĂMURÍRE, *nelămuriri*, s. f. Fapt insuficient lămurit, chestiune neclară. – Pref. *ne-* + **lămurire.**

NELĂMURÍT, -Ă, *nelămuriți, -te*, adj. Care nu este lămurit, care nu se poate distinge (precis); cu contururi incerte; nedesluși, confuz, vag. – Pref. *ne-* + **lămurit.**

NELEGIUÍRE, *nelegiuiri*, s. f. Faptă care contravine legilor sau preceptelor morale; fărădelege, infamie, crimă. – Din **nelegiuit.**

NELEGIUÍT, -Ă, *nelegiuiți, -te*, adj. (Despre oameni) Care comite nelegiuiri; (despre acțiuni, atitudini etc. ale oamenilor) care constituie, reprezintă o nelegiuire; ticălos, infam. – Pref. *ne-* + **legiuit.**

NELÍNIȘTE, *neliniști*, s. f. Stare de agitație, de frământare, de neastâmpăr; tulburare, îngrijorare, teamă, panică (nelămurită). – Pref. *ne-* + **liniște.**

NELINIȘTÍ, *neliniștesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă liniștea sufletească, a (se) umple de neliniște; a (se) tulbura, a (se) frământa, a (se) îngrijora. – Din **neliniștit** (derivat regresiv).

NELINIȘTÍT, -Ă, *neliniștiți, -te*, adj. Care nu este liniștit; care se mișcă, se agită, se frământă (continuu), care nu stă locului; cuprins de agitație, de frământare, de neastâmpăr; agitat, tulburat. – Pref *ne-* + **liniștit.**

NELINIȘTITÓR, -OÁRE, *neliniștitori, -oare*, adj. Care neliniștește, îngrijorează; îngrijorător. – Pref. *ne-* + **liniștitor.**

NELIPÍT, -Ă, *nelipiți, -te*, adj. Care nu a fost lipit cu sau de ceva. – Pref. *ne-* + **lipit2.**

NELIPSÍT, -Ă, *nelipsiți, -te*, adj. Care este întotdeauna prezent, care nu lipsește niciodată; care nu se desparte de cineva. – Pref. *ne-* + **lipsit.**

NELUCRÁT, -Ă, *nelucrați, -te*, adj. (Despre materiale brute) Care nu a fost încă prelucrat; (despre pământ) pe care nu au fost executate lucrări agrotehnice. – Pref. *ne-* + **lucrat.**

NELÚME s. f. (În loc. adj. și adv.) *Ca nelumea* = (care este) cum nu trebuie, cum nu se cade. – Pref. *ne-* + **lume.**

NELUMINÁT, -Ă, *neluminați, -te*, adj. (Adesea fig.) Care nu este luminat, lipsit de lumină. – Pref. *ne-* + **luminat.**

NEMAIAUZÍT, -Ă, *nemaiauziți, -te*, adj. Care este atât de ieșit din comun încât nimeni nu a auzit până acum de ceva asemănător; nemaipomenit. [Pr.: *-mai-a-u-*] – Pref. *ne-* + **mai**1 + **auzit.**

NEMAICUNOSCÚT, -Ă, *nemaicunoscuți, -te*, adj. (Rar) Care nu a mai fost cunoscut, întâlnit de nimeni, niciodată; *p. ext.* extraordinar. – Pref. *ne-* + **mai**1 + **cunoscut.**

NEMAIÎNTÂLNÍT, -Ă, *nemaiîntâlniți, -te*, adj. Care nu a mai fost întâlnit, cunoscut sau auzit de nimeni niciodată;*p. ext.* extraordinar. [Pr.: *-mai-în-*] – Pref. *ne-* + **mai**1 + **întâlnit.**

NEMAIPOMENÍT, -Ă, *nemaipomeniți, -te*, adj. (Adesea adverbial) Care sau cum nu s-a mai pomenit (de nimeni, niciodată); *p. ext.* nemaiauzit; formidabil, extraordinar. – Pref. *ne-* + **mai**1 + **pomenit.**

NEMAIVĂZÚT, -Ă, *nemaivăzuți, -te*, adj. Care este atât de ieșit din comun încât nimeni nu a văzut vreodată ceva asemănător; *p. ext.* extraordinar. – Pref. *ne-* + **mai**1 + **văzut.**

NEMĂRGINÍRE, *nemărginiri*, s. f. Calitatea a ceea ce este nemărginit (**1**); întinsime, întindere; (concr.) întindere fără margini, spațiu nemărginit, nemargine; *p. ext*, timp nelimitat. – Pref. *ne-* + **mărginire.**

NEMĂRGINÍT, -Ă, *nemărginiți, -te*, adj. **1.** Care nu are margini, care se întinde, se continuă la infinit; necuprins, nelimitat, infinit; *p. ext.* foarte lung, foarte mare, foarte numeros. **2.** Care nu cunoaște limite în intensitate; nețărmurit, imens, extrem. – Pref. *ne-* + **mărginit.**

NEMĂRTURISÍT, -Ă, *nemărturisiți, -te*, adj. Care nu este declarat, relatat; care nu este spus deschis, pe față. – Pref. *ne-* + **mărturisit.**

NEMĂSURÁT, -Ă, *nemăsurați, -te*, adj. Care nu poate fi măsurat, calculat (fiind foarte mare sau foarte numeros); *p. ext.* foarte mare, foarte numeros, imens, enorm; foarte intens, foarte putemic. – Pref. *ne-* + **măsurat.**

NEMÂNCÁRE s. f. Faptul de a nu mânca, de a nu fi mâncat; *p. ext.* foame. – Pref. *ne-* + **mâncare.**

NEMÂNCÁT, -Ă, *nemâncați, -te*, adj. Flămând. – Pref. *ne-* + **mâncat1.**

NEMÂNGÂÍAT, -Ă, *nemângâiați, -te*, adj. Care nu-și poate găsi mângâiere în urma unei dureri, pierderi etc. suferite; neconsolat, inconsolabil; *p. ext.* nenorocit. [Pr.: *-gâ-iat*] – Pref. *ne-* + **mângâiat.**

NEMERÍ vb. IV v. **nimeri.**

NEMERÍT, -Ă adj. v. **nimerit.**

NEMÉT, *nemeturi*, s. n. (Înv.; colectiv) Totalitatea neamurilor cuiva; rude. – **Neam** + suf. *-et*.

NEMEȚÍ vb. IV v. **nămeți.**

NEMÍCA pron. neg., adv., s. f. v. **nimic.**

NEMÍCĂ pron. neg., adv., s. f. v. **nimic.**

NEMIJLOCÍT, -Ă, *nemijlociți, -te*, adj., adv. (Care se face) fără mijlocirea vreunei persoane, fără interpunerea vreunei fapte, întâmplări etc. din afară, pe o cale neocolită, direct. – Pref. *ne-* + **mijlocit.**

NEMÍLĂ s. f. (Rar) Lipsă de milă1; cruzime; *p. ext.* caracter al celui nemilos; duritate, asprime. – Pref. *ne-* + **milă1.**

NEMILÓS, -OÁSĂ, *nemiloși, -oase*, adj. (Adesea adverbial) Care nu cunoaște mila; neîndurător, aspru, crud, nemilostiv. – Pref. *ne-* + **milos.**

NEMILOSTÍV, -Ă, *nemilostivi, -e*, adj. Nemilos. – Pref. *ne-* + **milostiv.**

NEMILUÍT, -Ă, *nemiluiți, -te*, adj. (Rar) (Adesea adverbial) Fără milă1, fără cruțare; *p. ext.* îndârjit, înverșunat. – Cf. milă1.

NEMIȘCÁRE s. f. Stare a ceea ce nu se mișcă; imobilitate, neclintire; absență a oricărei mișcări; liniște. – Pref. *ne-* + **mișcare.**

NEMIȘCÁT, -Ă, *nemișcați, -te*, adj. Care nu se mișcă sau care nu poate fi mișcat din loc; neclintit, imobil;*p. ext.* imobilizat. – Pref. *ne-* + **mișcat.**

NEMIȘCĂTÓR, -OÁRE, *nemișcători, -oare*, adj. Nemișcat, imobil. – Pref. *ne-* + **mișcător.**

NÉMITE adv. (Pop.) Cu atât mai puțin; darămite. [Acc. și: *nemíte*] – Pref. *ne-* + [dară]**mite.**

NEMOTIVÁT, -Ă, *nemotivați, -te*, adj. Care nu are sau nu-și găsește motivare. – Pref. *ne-* + **motivat.**

NEMȚEÁN, -Ă, *nemțeni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din județul Neamț. **2.** Adj. Care aparține județului Neamț sau nemțenilor (**1**), privitor la județul Neamț ori la nemțeni. – **Neamț** (n. pr.) + suf. *-ean*.

NEMȚEÁNCĂ, *nemțence*, s. f. Femeie originară sau locuitoare din județul Neamț. – **Nemțean** + suf. *-că*.

NEMULȚĂMÍ vb. IV v. **nemulțumi.**

NEMULȚĂMÍRE s. f. v. **nemulțumire.**

NEMULȚĂMÍT, -Ă adj. v. **nemulțumit.**

NEMULȚĂMITÓR, -OÁRE adj. v. **nemulțumitor.**

NEMULȚUMÍ, *nemulțumesc*, vb. IV. Tranz. A produce cuiva o nemulțumire; a indispune, a supăra pe cineva. [Var.: (înv. și reg.) **nemulțămí** vb. IV] – Pref. *ne-* + **mulțumi.**

NEMULȚUMÍRE, *nemulțumiri*, s. f. Faptul de a fi nemulțumit; stare a celui nemulțumit; supărare, mâhnire; insatisfacție, contrarietate. ♦ Neajuns, neplăcere, necaz. [Var.: (reg.) **nemulțămíre** s. f.] – Pref. *ne-* + **mulțumire.**

NEMULȚUMÍT, -Ă, *nemulțumiți, -te*, adj. (Adesea adverbial și substantivat) Care nu este mulțumit; care are o nemulțumire; supărat, mâhnit; contrariat. Care exprimă nemulțumire. [Var.: (reg.) **nemulțămít, -ă** adj.] – Pref. *ne-* + **mulțumit.**

NEMULȚUMITÓR, -OÁRE, *nemulțumitori, -oare*, adj. Nerecunoscător; nemulțumit. [Var.: **nemulțămitór, -oáre** adj.] – Pref. *ne-* + **mulțumi** + suf. *-tor*.

NEMURÍ, *nemuresc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A face să trăiască veșnic în amintirea oamenilor, a face să reziste timpului, să devină nemuritor (**2**). – Din **nemuritor** (derivat regresiv).

NEMURÍRE s. f. **1.** Calitatea de a fi nemuritor (**1**); faptul de a trăi veșnic; stare a celui ce este nemuritor; (în limbajul bisericesc) viață veșnică. **2.** Amintire menită să reziste timpului, destinată să trăiască veșnic; glorie veșnică. – Din **nemuritor** (derivat regresiv).

NEMURITÓR, -OÁRE, *nemuritori, -oare*, adj., s. m., s. f. **1.** Adj., s. m. și f. (În unele concepții religioase și în basme) (Ființă, suflet) care nu moare niciodată, care trăiește veșnic. **2.** S. m. Spec. Zeu, Dumnezeu. **3.** Adj. Care este menit să reziste timpului, care este destinat să trăiască veșnic în amintirea oamenilor. – Pref. *ne-* + **muritor.**

NÉNE s. m. **1.** (Pop. și fam.) Termen de respect cu care se adresează un copil sau o persoană mai tânără unui bărbat mai în vârstă sau unui frate mai mare; neică. ♦ (Reg.) Termen de respect folosit de nepoți pentru a vorbi cu un unchi. **2.** (Fam.) Termen folosit în cursul unei povestiri sau conversații și care, fără a fi adresat unei persoane anume, exprimă mirare, satisfacție etc. [Var.: **nea** s. m.].

NENEÁCĂ s. f. (Reg.) Mamă. [Var.: **nineácă** s. f.].

NENECÚȚĂ s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *neneacă*. – **Neneacă** + suf. *-uță*.

NENÍC s. m. (Pop.) Nenișor. – **Nene** + suf. *-ic*.

NENIȘÓR, *nenișori*, s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *nene;* nenic. – **Nene** + suf. *-ișor*.

NENORÓC s. n. Lipsă de noroc, neșansă, ghinion; lipsă de succes (în acțiuni), insucces; *p. ext.* stare a celui fără noroc. – Pref. *ne-* + **noroc.**

NENOROCÍ, *nenorocesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A face pe cineva nenorocit sau a deveni nenorocit, a(-și) pricinui un mare rău, o mare suferință, un mare necaz; a(-și) distruge viața. – Din **nenoroc.**

NENOROCÍRE, *nenorociri*, s. f. **1.** Stare a celui nenorocit (**1**); nefericire, durere, suferință mare. **2.** Întâmplare care are efecte dezastruoase, care face pe cineva nenorocit; necaz mare; *p. ext.* dezastru. – V. **nenoroci.**

NENOROCÍT, -Ă, *nenorociți, -te*, adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care se găsește într-o situație vrednică de plâns, care este lipsită de noroc, de fericire, care are de îndurat un mare necaz, o mare suferință; (om) nefericit. **2.** Adj. (Despre situații) Care inspiră milă, tristețe; vrednic de plâns, dureros, trist, jalnic. – V. **nenoroci.**

NENOROCÓS, -OÁSĂ, *nenorocoși, -oase*, adj. Care nu are noroc, care nu are succes în ceea ce întreprinde, ghinionist, păgubaș; *p. ext.* care aduce nenorocire (**2**). – Pref. *ne-* + **norocos.**

NENUMĂRÁT, -Ă, *nenumărați, -te*, adj. Care este în cantitate atât de mare încât nu poate fi numărat; fără număr, imens. ◊ Loc. adv. *De nenumărate ori* sau *în nenumărate rânduri* = de foarte multe ori, foarte des. – Pref. *ne-* + **numărat.**

NEO- Element de compunere însemnând „nou”, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. [Pr.: *ne-o-*].

NEOBIȘNUÍNȚĂ s. f. Faptul de a nu fi obișnuit cu ceva; lipsă de obișnuință. [Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **obișnuință.**

NEOBIȘNUÍT, -Ă, *neobișnuiți, -te*, adj. Care iese din comun, care are un caracter aparte, unic; *p. ext.* extraordinar. [Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **obișnuit.**

NEOBLIGATÓRIU, -IE, *neobligatorii*, adj. Care nu trebuie urmat întocmai; care nu este impus. [Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **obligatoriu.**

NEOBOSEÁLĂ s. f. Hărnicie (deosebită), zel (susținut). [Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **oboseală.**

NEOBOSÍT, -Ă, *neobosiți, -te*, adj. Care nu simte oboseală, care nu obosește (niciodată); *p. ext.* care este în continuă mișcare, în continuă activitate, foarte harnic, foarte activ. [Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **obosit.**

NEOBRĂZÁRE s. f. Vorbă, faptă, atitudine, purtare lipsită de cuviință; lipsă de cuviință, obrăznicie, nerușinare. [Pr.: *ne-o-*] – Cf. neobrăzat.

NEOBRĂZÁT, -Ă, *neobrăzați, -te*, adj. Care este lipsit de bună-cuviință; nerușinat, obraznic. [Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **obrăzat.**

NEOBSERVÁT, -Ă, *neobservați, -te*, adj. Care nu este observat, văzut; care nu este apreciat, prețuit, remarcat. [Pr.: *ne-ob-*] – Pref. *ne-* + **observat.**

NEOCUPÁT, -Ă, *neocupați, -le*, adj. **1.** (Despre un teritoriu, oraș etc.) Care nu este cucerit de o armată străină, care nu este stăpânit de o putere străină. **2.** (Despre persoane) Care nu are mult de lucru, care nu are treburi multe; liber.[Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **ocupat .**

NEODIHNÍT, -Ă, *neodihniți, -te*, adj. Care nu se odihnește, nu stă (niciodată); *p. ext.* care este oricând gata de lucru, de acțiune; neobosit. [Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **odihnit.**

NEOGOÍT, -Ă, *neogoiți, -te*, adj. (Pop.) Nemângâiat. [Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **ogoit.**

NEÓM, *neoameni*, s. m. Persoană lipsită de însușirile proprii unui om normal; persoană lipsită de omenie. ◊ Loc. adv. *Ca neoamenii* = altfel decât ar fi normal. [Pr.: *ne-om*] – Pref. *ne-* + **om.**

NEOMENÉSC, -EÁSCĂ, *neomenești*, adj. Lipsit de omenie; inuman, sălbatic. [Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **omenesc.**

NEOMENÉȘTE adv. în chip neomenesc, cu cruzime. [Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **omenește.**

NEOMENÍE, (**2**) *neomenii*, s. f. **1.** Lipsă de omenie. **2.** Faptă de om neomenos; cruzime, sălbăticie. [Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **omenie.**

NEOMENÓS, -OÁSĂ, *neomenoși, -oase*, adj. Lipsit de omenie, fără milă; rău; crud, neomenit. [Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **omenos.**

NEORÂNDUIÁLĂ, *neorânduieli*, s. f. **1.** Lipsă de organizare sau de disciplină; dezordine; *p. ext.* agitație, revoltă, răscoală. **2.** Lipsă de ordine; dezordine, deranj, neordine. [Pr.: *ne-o-rân-du-ia-*] – Pref. *ne-* + **orânduială.**

NEÓRDINE s. f. (Rar) Dezordine, deranj, neorânduială (**2**). [Pr.: *ne-or-*] – Pref. *ne-* + **ordine.**

NEOSÂNDÍT, -Ă, *neosândiți, -te*, adj. (Pop.) Care nu este pedepsit. [Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **osândit.**

NEOSTENÍT, -Ă, *neosteniți, -te*, adj. Care nu obosește niciodată; *p. ext.* care este în continuă mișcare, în continuă activitate; foarte harnic, foarte activ; neobosit, neodihnit. [Pr.: *ne-os-*] – Pref. *ne-* + **ostenit.**

NEOȚÉTIT, *neoțetite,* adj. (Despre vinuri) Care nu s-a transformat în oțet. [Pr.: *ne-o-*] – Pref. *ne-* + **oțetit.**

NEPĂMÂNTEÁN, -Ă, *nepământeni, -e*, adj. (Adesea substantivat) Care nu este de pe pământ, care pare detașat de cele pământești; nepământesc; *fig.* care pare din altă lume. – Pref. *ne-* + **pământean.**

NEPĂMÂNTÉSC, -EÁSCĂ, *nepământești,* adj. Nepământean. – Pref. *ne-* + **pământesc.**

NEPĂSÁRE s. f. **1.** Lipsă de griji, de frământări; situație, stare în care se află cel lipsit de griji, de frământări. **2.** Lipsă de interes față de ceea ce se petrece în jur; indiferență, apatie; pasivitate. – Pref. *ne-* + **păsare.**

NEPĂSĂTÓR, -OÁRE, *nepăsători, -oare*, adj. Care nu-și face griji, necazuri; calm, senin; apatic; indiferent. – Pref. *ne-* + **păsător** (înv. „grijuliu" < *păsa).*

NEPĂTÁT, -Ă, *nepătați, -te*, adj. Care nu este pătat; *fig.* curat, neprihănit; nevinovat. – Pref. *ne-* + **pătat.**

NEPĂTRÚNS, -Ă, *nepătrunși, -se*, adj. **1.** Care nu este sau nu poate fi pătruns, străbătut; impenetrabil; *spec.* prin care nu răzbate lumina; întunecat, întunecos; *p. ext.* des. ♦ (Despre figură, ochi) Care nu trădează gândurile, sentimentele; impenetrabil. **2.** Fig. Care nu poate fi pătruns cu mintea, de neînțeles; tainic, misterios, necunoscut. – Pref. *ne-* + **pătruns.**

NEPIERITÓR, -OÁRE, *nepieritori, -oare*, adj. Care este menit să reziste timpului; care este destinat să trăiască veșnic în amintirea oamenilor; care este destinat gloriei, celebrității eterne; nemuritor. – Pref. *ne-* + **pieritor.**

NEPLĂCÉRE, (**2**) *neplăceri,* s. f. **1.** Stare sufletească sau fiziologică produsă de ceva neplăcut; lipsă de plăcere, *p. ext.,* de simpatie pentru ceva sau pentru cineva; silă, dezgust. **2.** Necaz, supărare, nemulțumire îndurate de cineva. – Pref. *ne-* + **plăcere.**

NEPLĂCÚT, -Ă, *neplăcuți, -te*, adj. Care nu este pe placul cuiva, care nu este convenabil, care nu corespunde gusturilor sau preferințelor cuiva, care cauzează o neplăcere. – Pref. *ne-* + **plăcut.**

NEPOFTÍT, -Ă, *nepofțiți, -te*, adj. (Adesea substantivat) Care nu este chemat, invitat, poftit sau dorit. – Pref. *ne-* + **poftit.**

NEPOMENÍT, -Ă, *nepomeniți, -te*, adj. **1.** Despre care nu se (mai) vorbește, de care nu-și (mai) amintește nimeni, uitat; *p. ext.* care datează de multă vreme, vechi, străvechi. **2.** (Adesea adverbial) Nemaipomenit. – Pref. *ne-* + **pomenit.**

NEPÓT, -OÁTĂ, *nepoți, -oate*, s. m. și f. **1.** Persoană considerată în raport cu bunicii săi ori cu unchii și mătușile sale. **2.** (Fam.; mai ales la voc.) Cuvânt cu care o persoană mai în vârstă se adresează unui tânăr, unei tinere sau unui copil. **3.** (De obicei la pl.) Descendent, urmaș.

NEPOTOLÍT, -Ă, *nepotoliți, -ie*, adj. Care nu este sau nu poate fi potolit; nestăpânit; *p. ext.* neîmpăcat, aprig, înverșunat. – Pref. *ne-* + **potolit.**

NEPOTRIVÍRE, *nepotriviri*, s. f. Lipsă de potrivire, de concordanță, de conformitate; dezacord, discrepanță. – Pref. *ne-* + **potrivire.**

NEPOTRIVÍT, -Ă, *nepotriviți, -te*, adj. Care nu se potrivește, nu se justifică, nu se recomandă, nu este indicat (într-o anumită împrejurare); inoportun; deplasat. – Pref. *ne-* + **potrivit.**

NEPOȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *nepoței, -ele*, s. m. și f. Diminutiv al lui *nepot*. – **Nepot** + suf. *-el, -ea, -ică.*

NEPREGĂTÍT, -Ă, *nepregătiți, -te*, adj. Căruia îi lipsește pregătirea, calificarea sau informația necesară (într-un domeniu); care nu are nivelul cerut. ◊ Loc. adv. *Pe nepregătite* = Fără o pregătire prealabilă, pe neașteptate. – Pref. *ne-* + **pregătit.**

NEPRELUCRÁT, -Ă, *neprelucrați, -te*, adj. (Despre materiale) Care nu și-a modificat forma, dimensiunile, constituția etc. prin prelucrare. – Pref. *ne-* + **prelucrat.**

NEPREȚUÍT, -Ă, *neprețuiți, -te*, adj. **1.** Care nu este sau nu poate fi prețuit, calculat, apreciat; *p. ext.* foarte prețios, foarte valoros. **2.** Față de care cineva simte o afecțiune deosebită; foarte scump, foarte drag. – Pref. *ne-* + **prețuit.**

NEPREVĂZÚT, -Ă, *neprevăzuți, -te*, adj. Care nu a fost prevăzut,; *p. ext.* care nu poate fi prevăzut; nebănuit; care se ivește sau se produce pe neașteptate; neașteptat, negândit. ♦ (Substantivat, n.) Fapt, eveniment etc. care survine pe neașteptate. – Pref. *ne-* + **prevăzut.**

NEPRICÉPERE, *nepriceperi*, s. f. **1.** Lipsă de iscusință, de îndemânare, de destoinicie, de competență; incapacitate. **2.** Lipsă de înțelegere. – Pref. *ne-* + **pricepere.**

NEPRICEPÚT, -Ă, *nepricepuți, -te*, adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu se pricepe să facă ceva, care este lipsit de iscusință, de îndemânare sau de competență într-o acțiunei. **2.** (Adesea substantivat) Care nu pricepe, nu înțelege sau înțelege greu ceva. – Pref. *ne-* + **priceput.**

NEPRICOPSÍT, -Ă, *nepricopsiți, -te*, adj. **1.** (Pop. și fam.; adesea substantivat) Sărac, nevoiaș; *p. ext.* care nu este bun de nimic; neisprăvit. **2.** (Înv.) Lipsit de învățătură, de cultură. [Var.: (reg.) neprocopsít, -ă adj.] – Pref. *ne-* + **pricopsit.**

NEPRIHĂNÍRE s. f. Calitate a ceea ce este fără prihană, fără păcat, fără vină, pur; curățenie, puritate. – Pref. *ne-* + **prihănire** (înv. „păcat, vină" < *prihană).*

NEPRIHĂNÍT, -Ă, *neprihăniți, -te*, adj. Care este fără prihană, fără păcat, fără vină, pur, curat. – Pref. *ne-* + **prihănit.**

NEPUTINCIÓS, -OÁSĂ, *neputincioși, -oase*, adj. **1.** Care este lipsit de puterea de a face ceva, care nu are posibilitatea, capacitatea sau libertatea de a realiza ceva sau de a acționa. **2.** (Adesea substantivat) Lipsit de putere fizică, de forță; slab; *p. ext.* bolnav, schilod. – Pref. *ne-* + **putincios.**

NERĂBDÁRE s. f. Lipsă de răbdare; starea celui nerăbdător; neastâmpăr (provocat de așteptare), încordare, înfrigurare; dorință arzătoare, grabă de a începe, de a întreprinde, de a termina ceva. – Pref. *ne-* + **răbdare.**

NERĂBDĂTÓR, -OÁRE, *nerăbdători, -oare*, adj. Care nu are răbdare; *p. ext.* care nu poate să se stăpânească; iritabil, nervos. – Pref. *ne-* + **răbdător.**

NERĂPITÓR, -OÁRE, *nerăpitori, -oare*, adj. (Despre animale) Care nu prinde și nu se hrănește cu animale, de obicei vii. – Pref. *ne-* + **răpitor.**

NERĂZBĂTÚT, -Ă, *nerăzbătuți, -te*, adj. Care nu poate fi răzbătut, pătruns, străpuns. – Pref. *ne-* + **răzbătut.**

NERÓD, -OÁDĂ, *nerozi, -oade*, adj., s. m. și f. Adj., s. m. și f. (Persoană) care are mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără să judece; (om) prost, netot, neghiob, nătărău. [Var.: (reg.) **năród, -oádă** adj., s. m. și f.].

NERODITÓR, -OÁRE, *neroditori, -oare*, adj. Care nu este roditor, care nu rodește; sterp. – Pref. *ne-* + **roditor.**

NERUȘINÁRE s. f. Lipsă de rușine; *p. ext.* comportare, afirmație, faptă lipsită de bună-cuviință; necuviință, neobrăzare. – Pref. *ne-* + **rușinare.**

NERUȘINÁT, -Ă, *nerușinați, -te*, adj. (Adesea substantivat) Care este lipsit de rușine, de bună-cuviință; obraznic, neobrăzat; *p. ext.* imoral, depravat, stricat. – Pref. *ne-* + **rușinat.**

NERV, *nervi*, s. m. Organ de transmisiune a impulsului nervos, care unește sistemul nervos central cu periferia organismului (piele, organe de simț, mușchi, glande etc.).◊ Expr. *A avea nervi* = a fi iritabil, predispus la ceartă, nervos. *A-l apuca nervii* = a avea o criză nervoasă, un acces de nervi.

NERVÓS, -OÁSĂ, *nervoși, -oase*, adj. **1.** Care se referă la nervi (**1**), care aparține nervilor (**1**); alcătuit din nervi (**1**); care este provocat de nervi (**1**); *p. ext.* de natură nevrotică. ◊ *Sistem nervos central* = ansamblu anatomic alcătuit din creier, cerebel, bulb și măduva spinării. **2.** Care nu-și poate păstra calmul, care se enervează ușor; iritabil, mânios, nevricos; *p. ext.* emotiv.

NESÁȚ s. n. Dorință puternică, poftă, aviditate, lăcomie. [Var.: **nesáțiu** s. n.] – Pref. *ne-* + **saț.**

NESÁȚIU s. n. v. **nesaț.**

NESĂBUÍNȚĂ, *nesăbuințe,* s. f. Nesăbuire. – **Nesăbuit** + suf. *-ință.*

NESĂBUÍRE s. f. (Rar) Lipsă de judecată, de chibzuință într-o împrejurare dată, nesocotință, nechibzuință, nesăbuință; (concr.) faptă nesocotită, nechibzuită. – Din **nesăbuit.**

NESĂBUÍT, -Ă, *nesăbuiți, -te*, adj. (Despre oameni) Care este lipsit de judecată, de chibzuință în acțiuni; nechibzuit, nesocotit.

NESĂNĂTÓS, -OÁSĂ, *nesănătoși, -oase*, adj. Care dăunează sănătății, vătămător. – Pref. *ne-* + **sănătos.**

NESĂRÁT, -Ă, *nesărați, -te*, adj. Care nu conține sare (îndeajuns). – Pref. *ne-* + **sărat.**

NESĂTÚL, -Ă, *nesătui, -le*, adj. **1.** Care nu s-a săturat; care nu se simte sătul niciodată; flămând. **2.** Fig. Nesățios (**1**). – Pref. *ne-* + **sătul.**

NESĂȚIÓS, -OÁSĂ, *nesățioși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu se mulțumește cu ce are, care caută să obțină, să acapareze tot mai mult; lacom, nesătul (**2**). **2.** Care nu se simte niciodată sătul; care nu are saț la mâncare, la băutură; *p. ext.* lacom.. [Pr.: *-ți-os*] – Pref. *ne-* + **sățios.**

NESCAIVÁ adj. nehot. invar. v. **niscaiva.**

NESCAREVÁ adj. nehot. invar. v. **niscaiva.**

NESCHIMBÁT, -Ă, *neschimbați, -te*, adj. Care își păstrează conținutul, forma, aspectul de dinainte; invariabil. – Pref. *ne-* + **schimbat.**

NESCHIMBĂTÓR, -OÁRE, *neschimbători, -oare*, adj. Care nu se schimbă sau nu poate fi schimbat.– Pref. *ne-* + **schimbător.**

NESCRÍS, -Ă, *nescriși, -se*, adj. Care nu este sau nu a fost scris; care se păstrează prin tradiție orală. – Pref. *ne-* + **scris.**

NESECÁT, -Ă, *nesecați, -te*, adj. (Adesea fig.) Care nu seacă sau nu poate seca; fără sfârșit, mereu viu; inepuizabil; nesecătuit. – Pref. *ne-* + **secat.**

NESECĂTUIT, -Ă, *nesecătuiți, -te*, adj. (Rar) Nesecat. – Pref. *ne-* + **secătuit.**

NESFÂRȘÍRE s. f. (Rar) întindere sau cantitate fără limite sau care pare că nu are limite. – Pref. *ne-* + **sfârșire.**

NESFÂRȘÍT1 s. n. Ceea ce nu are limită în spațiu sau în timp; nemărginire, infinit. ◊ Loc. adv. *La nesfârșit* = continuu, întruna, necontenit. ♦ Eternitate, veșnicie. – Pref. *ne-* + **sfârșit.**

NESFÂRȘÍT2**, -Ă,** *nesfârșiți, -te*, adj. Care nu se sfârșește, nu are limite (în timp sau spațiu), nu încetează, nu se consumă, care nu are sfârșit; fără margini; etern, veșnic; infinit.– Pref. *ne-* + **sfârșit.**

NESÍGUR, -Ă, *nesiguri, -e*, adj. **1.** Care nu oferă siguranță, pe care nu se poate conta; incert, îndoielnic. ♦ Spec. Lipsit de stabilitate, de rezistență. ♦ Spec. Primejdios, expus. **2.** (Despre oameni) Care este lipsit de convingere, de încredere (în sine), de fermitate; nehotărât, șovăielnic; *p. ext.* timid, stângaci. – Pref. *ne-* + **sigur.**

NESIGURÁNȚĂ s. f. **1.** Stare a ceea ce este nesigur (**1**), lipsit de siguranță, îndoială; *p. ext.* lipsă de securitate (personală). **2.** Șovăială, îndoială; *p. ext.* stare de agitație, de frământare, neliniște. – Pref. *ne-* + **siguranță.**

NESIMȚÍRE s. f. **1.** Pierdere a cunoștinței; leșin. **2.** Lipsă de bun-simț; purtare a celui nesimțit2 (**1**). **3.** Indiferență, răceală; lipsă de sensibilitate. – Pref. *ne-* + **simțire.**

NESIMȚÍT1 s. n. (În loc. adv.) *Pe nesimțite* = încetul cu încetul, fără a putea fi perceput. – Pref. *ne-* + **simțit.**

NESIMȚÍT2**, -Ă,** *nesimțiți, -te,* adj. **1.** Care este lipsit de bun-simț, de bună creștere, de cuviință, de delicatețe. **2.** Care nu este simțit, perceput; care scapă simțurilor sau trece neobservat; fără zgomot, tiptil; pe furiș. – Pref. *ne-* + **simțit.**

NESIMȚITÓR, -OÁRE, *nesimțitori, -oare,* adj. Căruia îi lipsește calitatea de a simți; care nu este înzestrat cu simțuri; *p. ext.* nepăsător. – Pref. *ne-* + **simțitor.**

NESOCOTÍT, -Ă, *nesocotiți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care este lipsit de judecată, de socotință, de chibzuință în acțiuni; nechibzuit, nesăbuit; *p. ext.* ușuratic, imprudent.**2.** Care nu este luat în seamă; ignorat, desconsiderat. – Pref. *ne-* + **socotit.**

NESPĂLÁT, -Ă, *nespălați, -te,* adj. Care nu a fost spălat, care nu s-a spălat sau care nu s-a spălat bine; care în mod obișnuit nu se spală. ♦ (Substantivat) Om care nu este bun de nimic, om fără rost, fără căpătâi; neisprăvit. – Pref. *ne-* + **spălat.**

NESPÚS, -Ă, *nespuși, -se,* adj. Care nu poate fi spus, exprimat, descris, evaluat. – Pref. *ne-* + **spus.**

NESTĂPÂNÍT, -Ă, *nestăpâniți, -te,* adj. Care nu poate fi oprit; care nu se poate stăpâni; nestăvilit, nedomolit, năvalnic. – Pref. *ne-* + **stăpânit.**

NESTĂVILÍT, -Ă, *nestăviliți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi (ușor) stăvilit, oprit; nestăpânit, năvalnic. – Pref. *ne-* + **stăvilit.**

NESTEMÁTĂ, *nestemate,* adj. (În sintagma) *Piatră nestemată* (și substantivat, f.) = mineral rar, cu aspect atrăgător și duritate mare, folosit mai ales pentru podoabe; piatră prețioasă, piatră scumpă.

NESTINGHERÍT, -Ă, *nestingheriți, -te,* adj. Care nu este stingherit; liber să acționeze în bune condiții. – Pref. *ne-* + **stingherit.**

NESTÍNS, -Ă, *nestinși, -se,* adj. Care (mai) arde (cu putere), care nu poate fi stins; (despre foc) viu, iute. – Pref. *ne-* + **stins.**

NESTRĂBĂTÚT, -Ă, *nestrăbătuți, -te,* adj. Care nu este (încă) sau nu poate fi străbătut. – Pref. *ne-* + **străbătut.**

NESTRĂMUTÁT, -Ă, *nestrămutați, -te,* adj. **1.** Care nu se mută sau nu poate fi mutat din loc, care rămâne nemișcat, fix, stabil; *p. ext.* trainic, durabil. **2.** Fig. (Despre oameni și acțiunile lor, despre întâmplări etc.) Care nu poate fi clintit, schimbat; statornic, ferm, hotărât. – Pref. *ne-* + **strămutat.**

NESTRICÁT, -Ă, *nestricați, -te,* adj. (Pop.) întreg, intact; nevătămat. ♦ Neatins de vicii. – Pref. *ne-* + **stricat.**

NESUPÚNERE, *nesupuneri*, s. f. Lipsă de supunere; atitudine, faptă etc. care contravine legii, unor dispoziții etc. – Pref. *ne-* + **supunere.**

NESUPÚS, -Ă, *nesupuși, -se,* adj. Care refuză să se supună, să respecte o lege, o dispoziție; care se răzvrătește. – Pref. *ne-* + **supus.**

NÉȘTE art. nehot. v. **niște.**

NEȘTÉRS, -EÁRSĂ, *neșterși, -se,* adj. Care nu poate fi șters, distrus, înlăturat. ♦ Fig. Care nu poate fi uitat, care rămâne veșnic în amintire. – Pref. *ne-* + **șters.**

NEȘTIRBÍT, -Ă, *neștirbiți, -te,* adj. (Adesea fig.) Neatins, intact. – Pref. *ne-* + **știrbit.**

NEȘTIÚT, -Ă, *neștiuți, -te,* adj. Care nu este (încă) știut, cunoscut, cercetat, descoperit; necunoscut;*p. ext.* tainic, ascuns, nepătruns. [Pr.: *-ști-ut*] – Pref. *ne-* + **știut.**

NEȘTIUTÓR, -OÁRE, *neștiutori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care nu știe (nimic); ignorant, nepriceput; lipsit de cultură. (Substantivat) *Neștiutor de carte* = analfabet. ♦ Inocent, candid, naiv.[Pr.: *-ști-u-*] – Pref. *ne-* + **știutor.**

NETĂGĂDUÍT, -Ă, *netăgăduiți, -te,* adj. Care nu se (poate) pune la îndoială, care nu se mai discută (atât este de evident); neîndoios; *p. ext.* cert, categoric. – Pref. *ne-* + **tăgăduit.**

NÉTED, -Ă, *netezi, -de,* adj. **1.** Care are suprafața dreaptă, fără asprime; *p. ext.* lucios, alunecos.◊ (Despre piele; *p. ext.* despre părți ale corpului) Fără riduri, fără zbârcituri, întins, catifelat, mătăsos. ♦ (Despre păr) Lins, întins. **2.** (Despre suprafețe, locuri, terenuri) Care este drept, fără asperități, care este lipsit de denivelări, de accidente; întins, plan, șes. ♦ (Despre drumuri) Fără hopuri sau făgașuri; plat, drept, uniform; lin.

NETEZÍ, *netezesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face neted; a nivela. **2.** A aranja, a îndrepta părul, penele; *p. ext.* a mângâia, a dezmierda. – Din **neted.**

NETEZÍME, (**2**) *netezimi*, s. f. **1.** Însușire a unui obiect de a fi neted (**1**); însușire a unei suprafețe, a unui loc, teren de a fi neted (**2**). **2.** (Concr.) Suprafață dreaptă, netedă sau lipsită de accidente. – **Neted** + suf. *-ime.*

NETEZÍRE s. f. Acțiunea de *a netezi* și rezultatul ei. – V. **netezi.**

NETEZÍT, -Ă, *neteziți, -te,* adj. **1.** Care a fost făcut neted. **2.** (Reg.; despre păr, barbă etc.) Potrivit, aranjat, bine pieptănat. – V. **netezi.**

NETEZITOÁRE, *netezitori*, s. f. Unealtă agricolă formată din mai multe bare paralele, legate între ele cu lanțuri, folosită la nivelarea pământului (după arat). – **Netezi** + suf. *-toare.*

NETÓT, NETOÁTĂ, *netoți, netoate,* adj., s. m. și f. (Persoană) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără judecată; (om) redus la minte; prost, nătărău, neghiob, prostănac. – Pref. *ne-* + **tot.**

NETULBURÁT, -Ă, *netulburați, -te,* adj. Care nu este tulburat. – Pref. *ne-* + **tulburat.**

NEȚĂRMURÍT, -Ă, *nețărmuriți, -te,* adj. Care nu cunoaște limite (în spațiu, în intensitate); nemărginit, imens. – Pref. *ne-* + **țărmurit.**

NEȚESĂLÁT, -Ă, *nețesălați, -te,* adj. (Despre vite) Care nu a fost curățat cu țesala; *p. anal.* (depr.; despre oameni) cu părul încâlcit, zbârlit, nepieptănat; (despre păr) care nu este pieptănat, care este încâlcit, zbârlit; *p. ext.* neîngrijit, murdar. – Pref. *ne-* + **țesălat.**

NEUITÁT, -Ă, *neuitați, -te,* adj. Care nu se poate uita; a cărui amintire a rămas neștearsă; vrednic de aducere-aminte, memorabil;*p. ext.* veșnic, etern. [Pr.: *ne-ui-*] – Pref. *ne-* + **uitat.**

NEUMBLÁT, -Ă, *neumblați, -te,* adj. (Despre drumuri, locuri) Care este puțin umblat, pe care se trece rareori; pe unde nu au trecut niciodată oamenii; *p. ext.* care nu este populat; pustiu. [Pr.: *ne-um-*] – Pref. *ne-* + **umblat.**

NEUNÍRE, *neuniri*, s. f. (Rar) Lipsă de unire, de înțelegere (între mai multe persoane, colectivități etc.); neînțelegere. [Pr.: *ne-u-*] – Pref. *ne-* + **unire.**

NEVĂSTÚICĂ, *nevăstuici,* s. f. **1.** (Reg.) Nevestică. **2.** Mic animal mamifer carnivor, cu corpul lung și subțire, acoperit cu blană moale, deasă, roșcată vara și albicioasă iarna, cu picioarele scurte și cu botul ascuțit . – **Nevastă** + suf. *-uică.*

NEVĂTĂMÁT, -Ă, *nevătămați, -te,* adj. Care nu este lovit sau rănit, fără nicio vătămătură; neatins, întreg, teafăr. – Pref. *ne-* + **vătămat.**

NEVĂZÁTÓR, -OARE, *nevăzători, -oare*, adj., s. m. și f. (Om) lipsit de vedere, orb. – Pref. *ne-* + **văzător.**

NEVĂZÚT , -Ă, *nevăzuți, -te,* adj. Care nu se vede sau nu se poate vedea, invizibil; *p. ext.* care nu se poate aprecia, constata, sesiza. ◊ Expr. *A se face nevăzut* = a pleca brusc, a dispărea. – Pref. *ne-* + **văzut.**

NEVEȘTEJÍT, -Ă, *neveștejiți, -te,* adj. Care nu s-a veștejit;*p. ext.* (fig.) veșnic, etern. – Pref. *ne-* + **veștejit.**

NEVINOVÁT, -Ă, *nevinovați, -te,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care nu este vinovat, care nu are nicio vină; fără vină. **2.** Care nu e atins de rău, care ignoră răul, care este incapabil de a comite un rău; curat la suflet; *p. ext.* lipsit de experiență, de artificialitate și de prefăcătorie; naiv. – Pref. *ne-* + **vinovat.**

NEVINOVĂȚÍE, *nevinovății,* s. f. **1.** Lipsă de vinovăție; calitatea celui nevinovat (**1**). **2.** Inocență, candoare; naivitate. – Pref. *ne-* + **vinovăție.**

NEVOÍ, *nevoiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. (Numai la diateza pasivă) A fi silit sau constrâns să acționeze într-un anumit fel; a fi obligat, dator. **2.** Refl. (Înv. și pop.) A face eforturi; a se strădui, ase căzni. – Din **nevoie.**

NEVOIÁȘ, -Ă, *nevoiași, -e*, adj., s. m. și f. **1.** (Om) care este lipsit de mijloace materiale, care nu are nici cele necesare traiului; sărman, sărac; *p. ext.* care duce o viață grea; necăjit, muncit, trudit, nenorocit. **2.** (Pop.) (Om) care este lipsit de vlagă, de putere, slab, neputincios. [Pr.: *-vo-iaș*] – **Nevoie** + suf. *-aș.*

NEVÓIE, *nevoi*, s. f. **1.** Ceea ce se cere, se impune să se facă; trebuință, necesitate, cerință; *spec.* chestiune, situație, afacere a cărei rezolvare are caracter urgent, presant. ◊ Loc. adj. și adv. (Rar) *De nevoie* = (strict) necesar, trebuincios, util. ◊ Loc. adv. *La nevoie* = în caz de trebuință; când trebuie, când este necesar. ◊ Expr. *De voie, de nevoie* = vrând-nevrând, silit. ◊ Expr. *A-și căuta de nevoi* = a se îngriji de propriile sale interese și obligații; a-și vedea de treabă. **2.** Stare de sărăcie, de lipsă, de mizerie în care se află cineva. ♦ (Pop.) Epitet dat unui om sărac, neajutorat sau care nu știe să se descurce; sărăcie. **3.** Ceea ce provoacă cuiva o suferință materială sau morală, un necaz, o nenorocire; (la pl.) greutăți, încercări, pe care le are de suportat cineva. ◊ Loc. adj. (Pop.) *De nevoie* = care provoacă neplăceri, necazuri; dificil, buclucaș. ◊ Expr. *A ieși din nevoie* sau *a scăpa deasupra nevoii* = a scăpa de griji, de necazuri, de sărăcie. **4.** (Înv.) Constrângere. ◊ Loc. adv, (Curent) *De nevoie* = fără voie, constrâns, silit (de împrejurări).[Pr.: *-vo-ie*].- Pref. *ne-*+**voie.**

NEZDRÁVĂN, -Ă adj. v. **năzdrăvan.**

NI interj. **1.** (Pop.) Cuvânt cu care se îndeamnă la mers, se cheamă sau se gonesc unele animale.

NICĂIÉREA adv. v. **nicăieri.**

NICĂIÉRI adv. (În propoziții negative) În niciun loc; în nicio altă parte; în niciun alt caz; la nimeni, niciunde. [Var.: (reg.) **nicăiérea, nicăírea, nicăíri, nicăiúrea** adv.].

NICĂÍREA adv. v. **nicăieri.**

NICHIPÉRCEA s. m. art. Una dintre denumirile populare ale diavolului.- Et. nec.

NICI adv., conj. **I.** Adv. **1.** (Precedă cuvântul sau cuvintele care poartă accentul frazei, exprimând o negație mai categorică decât „nu” și fiind de obicei dublat de „nu”) *Nici nu s-a clintit. 2.* (În expr.) *Nici că* = deloc nu... **II.** Conj. (De obicei urmat de „nu”; leagă două sau mai multe propoziții, stabilind un raport de coordonare copulativă și purtând accentul în frază; repetat, arată excluderea, pe rând, a ideilor exprimate prin propozițiile sau prin cuvintele pe care le precedă) *Nu are timp, nici nu dorește. Nici nu vede, nici nu aude.* (Leagă două sau mai multe părți ale unei propoziții negative) *A fost furtună mare, nu vedeai nici înainte, nici înapoi*. ◊ Expr. *Nici una, nici două* sau *nici una, nici alta* = îndată, numaidecât; brusc, pe neașteptate. ◊ (Între „nici” și cuvântul negat se intercalează pron. pers. „tu”, iar verbul se omite) *Nici tu casă, nici tu masă.*

NICICACÚM adv. (Reg.) Nicidecum. – **Nici** + **ca** + **cum.**

NICICÁND adv. Niciodată. – **Nici** + **când.**

NICICÚM adv. (Pop.) Nicidecum. – **Nici** + **cum.**

NICIDECÁT adv. (Reg.) Nicidecum. – **Nici** + **de** + **cât.**

NICIDECÚM adv. În niciun chip, în niciun caz; defel, deloc; nicicum, nicicacum, nicidecât. – **Nici** + **de** + **cum.**

NICIODÁTĂ adv. În niciun moment, în nicio împrejurare, cu niciun (alt) prilej; nicicând, niciodinioară. ◊ *Ca niciodată* = așa cum nu s-a mai întâmplat vreodată. [Pr.: *nici-o-*] – **Nici** + **odată.**

NICIODINIOÁRĂ adv. (Înv.) Niciodată. [Pr.: *nici-o-di-ni-oa-*] – **Nici** + **odinioară.**

NICIÚNDE adv. (Pop.) Nicăieri. – **Nici** + **unde.**

NICORÉȚE, *nicoreți,* s. m. (Mai ales la pl.) Numele a două specii de ciuperci comestibile de culoare gălbuie sau albă-cenușie, cu pălărie cărnoasă . – Et. nec.

NÍME pron. neg. v. **nimeni.**

NÍMENI pron. neg. (Indică inexistența unei ființe) Niciun om; nicio ființă. [Gen.-dat.: *nimănui.* – Var.: **nímenea,** (reg.) **níme, nímene** pron. neg.].

NIMEREÁLĂ s. f. Faptul de *a nimeri*. ◊ Loc. adv. *La nimereală* = la întâmplare, fără a socoti, a gândi, a aprecia; după cum se nimerește, fără alegere. – **Nimeri** + suf. *-eală.*

NIMERÍ, *nimeresc*, vb. IV. **1.** Tranz. A atinge pe cineva sau ceva cu un obiect aruncat. ♦ A lovi în țintă. **2.** Intranz. A sosi (pe neașteptate, din întâmplare) într-un anumit loc, într-un moment anume etc. **3.** Intranz. A găsi calea potrivită pentru o anumită situație sau împrejurare; a izbuti să realizeze scopul propus. ♦ A ghici. **4.** Refl. A se întâmpla ca ceva sau cineva să fie într-un anumit fel; a se potrivi. ◊ Loc. adv. *Pe nimerite* = la nimereală, la întâmplare; pe dibuite. [Var.: (reg.) **nemerí** vb. IV].

NIMERÍT, -Ă, *nimeriți, -te,* adj. **1.** Care este bine găsit, bine ales, care este adecvat situației, scopului; corespunzător, indicat, potrivit. **2.** Bun, reușit, izbutit. [Var.: (reg.) **nemerít, -ă** adj.] – V. **nimeri.**

NÍMFĂ, *nimfe*, s. f. (În mitologie) Fiecare dintre divinitățile apelor, ale pădurilor, ale crângurilor și ale munților, considerate fiice ale lui Zeus. ♦ Fig. Fată tânără și frumoasă, plină de grație.

NIMÍC, (**I**) pron. neg., adv., (**II**) *nimicuri*, s. n. **I. 1.** Pron. neg. (Indică inexistența unui lucru, a unui fapt etc.) Niciun lucru; *spec.* niciun cuvânt, niciun sunet, niciun zgomot; niciun lucru rău, defavorabil, primejdios. ♦ Loc. adj. *De nimic* = **a**) care este fără nicio valoare, fără importanță, mărunt; **b**) (despre oameni) lipsit de orice merit; lipsit de caracter; ticălos, necinstit. ◊ Loc. adv. *Pe nimic* = (aproape) gratuit, degeaba. *Întru* (sau *cu) nimic* = în niciun fel, deloc. **2.** Adv. (Înv. și pop.) Defel, deloc, nicidecum; câtuși de puțin, în niciun fel. **II.** S. n. **1.** (Adesea la pl.) Lucru, ființă, faptă sau vorbă fără valoare; fleac. ◊ Loc. adv. (Reg.) *Pe o nimică pe ceas* = într-o clipă, repede. **2.** Fig.

(Mai ales art.) Neant, neființă; haos. [Var.: **nimíca,** (reg.) **nimícă, nemíca, nemícă** pron. neg., adv., s. f.].

NIMÍCA pron. neg., adv., s. f. v. **nimic.**

NIMÍCĂ pron. neg., adv., s. f. v. **nimic.**

NIMICÍ, *nimicesc*, vb. IV. Tranz. A face să nu mai existe, a reduce la nimic (omorând, distrugând, lichidând); a distruge, a desființa, a prăpădi, a extermina, a lichida, a nimicnici. – Din **nimic.**

NIMICÍE s. f. (Înv.) Nimicnicie (**2**). – **Nimic** + suf. *-ie.*

NIMICÍRE, *nimiciri*, s. f. Acțiunea de *a nimici;* distrugere, nimicnicire. ♦ Fig. Moarte. – V. **nimici.**

NIMICÍT, -Ă, *nimiciți, -te*, adj. Care a fost redus la nimic; distrus. – V. **nimici.**

NIMICITÓR, -OÁRE, *nimicitori, -oare*, adj. (Adesea fig.) Care nimicește; distrugător. – **Nimic** + suf. *-tor.*

NIMICNICÍ, *nimicnicesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A nimici. ◊ Fig. A înlătura, a spulbera. – **Nimic** + suf. *-nici.*

NIMICNICÍE s. f. (Înv.) **1.** Deșertăciune, zădărnicie. **2.** Lipsă de însemnătate, de valoare; nimicie. – **Nimicnici** + suf. *-ie.*

NIMICNICÍRE, *nimicniciri*, s. f. (Înv.) Acțiunea de *a nimicnici* și rezultatul ei; nimicire, distrugere. – V. **nimicnici.**

NIMICÚȚA pron. neg. (Pop.) Diminutiv al lui *nimic.* [Var.: **nimicúță** pron. neg.] – **Nimic** + suf. *-uța.*

NIMICÚȚĂ pron. neg. v. **nimicuța.**

NINEÁCĂ s. f. v. **neneacă.**

NINGÁU s. n. (Reg.) **1.** Ninsoare mare, bogată. **2.** Luna decembrie. – **Ninge** + suf. *-ău.*

NÍNGE, pers. 3 *ninge*, vb. III. Intranz., impers. **1.** A cădea zăpadă. ◊Tranz. A acoperi ceva cu zăpadă. **2.** Tranz. și intranz. Fig. A cădea ca fulgii de zăpadă; a cerne.

NINS, -Ă, *ninși, -se*, adj. Acoperit de zăpadă. ◊ Fig. Cărunt. – V. **ninge.**

NINSOÁRE, *ninsori*, s. f. **1.** Faptul de *a ninge;* cădere a zăpezii. ◊ Loc. adv. *Pe ninsoare* = în timp ce ninge. **2.** (Concr.) Zăpadă. ♦ Fig. Cărunțețe. – **Nins** + suf. *-oare.*

NINSORÍU, -ÍE, *ninsorii*, adj. (Rar) Alb ca zăpada. [Var.: **ninsuríu, -íe** adj.] – **Ninsoare** + suf. *-iu.*

NINSURÍU, -ÍE adj. v. **ninsoriu.**

NIPRÁLĂ, *niprale*, s. f. Plantă erbacee cu flori galbene, având fructele alcătuite din păstăi cu semințe puțin turtite, pestrițe, cu pete purpurii-negricioase . – Et. nec.

NÍSCAI adj. nehot. invar. (Pop.) Care este, se află într-o cantitate nedeterminată, într-un număr oarecare; niscaiva. [Acc. și: *niscái*].

NISCAIVÁ adj. nehot. invar. (Pop.) Niscai. [Var.: **nescaivá, niscarevá, nescarevá** adj. nehot. invar.] – **Niscai** + **va.**

NISCAREVÁ adj. nehot. invar. v. **niscaiva.**

NISÉTRU, *nisetri*, s. m. Pește mare, răpitor, cu corpul alungit și îndesat, având pe laturi și pe spate plăci cornoase, cu capul mic și botul scurt, lat și rotunjit, prețuit pentru carnea și pentru icrele lui (negre).

NISÍP, *nisipuri*, s. n. Rocă sedimentară neconsolidată, provenită prin dezagregarea unor minerale, roci sau organisme și care se prezintă sub forma unei acumulări de granule fine; *p. ext.* (mai ales la pl.) loc, teren, întindere alcătuită din asemenea rocă și, de obicei, lipsită de vegetație. ◊ Expr. *Ca* (sau *cât) nisipul (mării)* = în număr foarte mare.

NISIPÁR, *nisipari*, s. m., s. n. (Rar) Persoană care scoate, cară (și vinde) nisip (**1**). – **Nisip** + suf. *-ar.*

NISIPÁRIȚĂ, *nisipariță,* s. f. Mic pește teleostean din apele de munte, asemănător cu zvârluga . – **Nisip** + suf. *-ariță.*

NISIPĂRÍE, *nisipării,* s. f. **1.** Carieră de nisip (**1**). **2.** (Colectiv) Nisip mult (îngrămădit de ape sau de vânt); loc cu asemenea nisip. – **Nisip** + suf. *-ărie.*

NISIPÉRNIȚĂ s. f. v. **nisiparniță.**

NISIPÍȘ, *nisipișuri,* s. n. (Rar) Loc acoperit cu nisip (**1**); (colectiv) cantitate mare de nisip îngrămădit într-un loc. [Var.: (reg.) **năsipíș** s. n.] – **Nisip** + suf. *-iș.*

NISIPÍȘTE, *nisipiști,* s. f. Aluviune depusă pe fundul apelor (stătătoare), formată dintr-un strat subțire de mâl acoperit cu nisip (**1**). – **Nisip** + suf. *-iște.*

NISIPÍT, -Ă, *nisipiți, -te*, adj. (Rar) Nisipos. [Var.: (reg.) **năsipít, -ă** adj.] – Din **nisip.**

NISIPÍU, -ÍE, *nisipii*, adj. (Rar) Gălbui (ca nisipul1). – **Nisip** + suf. *-iu.*

NISIPÓS, -OÁSĂ, *nisipoși, -oase*, adj. Care este plin de nisip (**1**), care conține mult nisip, acoperit cu nisip; nisipit. [Var.: (reg.) **năsipós, -oásă** adj.] – **Nisip** + suf. *-os.*

NÍȘTE art. nehot. (Precedă substantive la pl. pentru a arăta un număr, o cantitate nedeterminată) *Niște cărți.* ◊ (Înaintea unui substantiv care redă o idee de calitate negativă, accentuează valoarea peiorativă a substantivului) *Sunt niște răi!* ◊ (Precedă substantive, nume de materie la sg. sau substantive cu sens colectiv) *Frige niște carne.* [Var.: (reg.) **néste** art. nehot.].

NIȚÉL, -ÍCĂ, *niței, -ele*, adj. (Fam.) Care reprezintă o parte redusă (din total); de proporții reduse; puțin. ♦ (Adverbial) În mică măsură sau într-o oarecare măsură; întrucâtva; numai puțin timp. ◊ Expr. *Nițel câte nițel* = încetul cu încetul, puțin câte puțin, treptat. – Et. nec.

NIȚELÚȘ, -Ă, *nițeluși, -e*, adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui *nițel.* – **Nițel** + suf. *-uș.*

NO interj. (Reg.) Ei! hei! ia!

NOÁDĂ, *noade*, s. f. (Anat.; pop.) Coccis; *p. ext.* regiune situată în jurul coccisului; (la animale) (regiunea de la) rădăcina cozii; (la păsări) tărtiță.

NOÁPTE, *nopți,* s. f., adv. **1.** Interval de timp cuprins între apusul Soarelui și răsăritul lui, când este întuneric. ◊ Loc. adv. *Azi-* (sau *astă-)noapte* = noaptea trecută. *La noapte* = în timpul nopții următoare. *Peste noapte* = în timpul nopții. *Noapte de noapte* = în fiecare noapte; mereu. *Cu noaptea în cap* = dis-de-dimineață, în zori. *De (cu) noapte(a)* = foarte devreme, dis-de-dimineață. ◊ Expr. *Noapte bună!* = urare făcută cuiva înainte de culcare. **2.** Fig. Lipsă de lumină; întuneric, întunecime. *În pivniță era noapte.* ♦ Lipsă de cultură, de civilizație, stare de înapoiere. ◊ Expr. *Prost ca noaptea* = foarte prost.

NOD, *noduri*, s. n. **1.** Loc în care se leagă două fire, două sfori, două fâșii de pânză etc. ca să se țină strâns împreună; loc în lungul sau la capătul unui fir, al unei sfori, al unei fâșii de pânză etc. unde s-a făcut un ochi prin care s-a petrecut unul dintre capete și s-a strâns tare; legătură obținută astfel. ◊ Loc. adj. (Rar) *În noduri* = încâlcit, încurcat. **2**. Proeminență pe trunchiul unui arbore, pe tulpina unei plante sau la încheietura unui cotor; punct de unde încep să crească crengile pe tulpină sau frunzele pe lujer. ◊ Expr. *A căuta* (cuiva) *nod în papură* = a căuta sau a găsi cu orice preț greșeli, cusururi acolo unde ele nu sunt; a învinovăți pe nedrept. ♦ Porțiune mică, rotundă, compactă, foarte tare într-o bucată de lemn, într-o scândură reprezentând locul de ramificație a crengilor pe trunchi. **3.** (Înv. și pop.) Articulație, încheietură (a degetelor). **4.** (În sintagmele) *Nodul gâtului* (sau *gâtlejului*, *beregatei* etc.) = mărul lui Adam. **5.** Fig. Senzație de sufocare pe care de obicei o are cineva cuprins de o emoție sau de o enervare puternică. ◊ Expr. *A înghiți noduri* = **a)** a suporta cu necaz, cu amărăciune o durere, o umilință (fără a putea spune nimic); **b)** a mânca în silă, cu mare greutate.

NODORÓS, -OÁSĂ adj. v. **noduros.**

NODULÉȚ, *noduleț,* s. n. Diminutiv al lui *nod.* – **Nod** + suf. *-uleț.*

NODURÁR, *nodurare*, s. n. Parte a războiului de țesut alcătuită dintr-un fuscel gros legat de fusul sau sulul dindărăt și de care se prind capetele urzelii când se învelește pânza. – **Nod** + suf. *-urar.*

NODURÓS, -OÁSĂ, *noduroși, -oase*, adj. **1.** (Despre sfori, ațe, țesături) Care are (multe) noduri (**1**). **2.** (Despre arbori, lemne, diverse plante) Cu noduri (**2**), plin de noduri. **3.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Cu articulații proeminente sau cu proeminențe; ciolănos. [Var.: (pop.) **nodorós, -oásă** adj.] – **Nod** + suf. *-uros.*

NOHUTÍU, -ÍE adj. v. **năutiu.**

NOI pron. pers. 1 pl. **1.** (Desemnează pe cel care vorbește și persoana sau persoanele pe care acesta și le asociază în vorbire) *S-a înserat și noi tot pe loc stăm.* ◊ Loc. adv. (La acuzativ) *La noi* = acasă; în țara, în regiunea etc. de baștină. **2.** (La dativ, în formele *ne, ni*, cu valoare posesivă) *Casa ne e frumoasă.* (Cu valoare de dativ etic) *Ne ești departe.* **3.** (La dativ sau la acuzativ, în forma *ne*, cu valoare de pronume reflexiv) *Ne povesteam multe.* [Dat.: *nouă, ne, ni;* acuz.: *(pe) noi, ne*].

NOIÁN, *noiane*, s. n. **1.** Cantitate, volum mare din ceva; belșug. ♦ Mulțime, număr mare de ființe, de lucruri, de fenomene. **2.** Întindere mare de apă; nemărginire, imensitate. **3.** Genune, abis, hău. [Pr.: *no-ian.* – Pl. și: *noianuri*] – Et. nec.

NOÍME, *noimi*, s. f. A noua parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. [Pr.: *no-i-*] – **Nouă** + suf. *-ime.*

NOÍȚĂ, *noițe,* s. f. Pată mică albă care apare uneori pe unghiile degetelor de la mână. [Pr.: *no-i-*] – **Nou** + suf. *-iță.*

NOMÓL s. n. v. **năMol.**

NOMOLÍ vb. IV v. **nămoli.**

NOMOLÍT, -Ă adj. v. **nămolit.**

NOMOLÓS, -OÁSĂ adj. v. **nămolos.**

NOPTÁTEC, -Ă adj. v. **noptatic.**

NOPTÁTIC, -Ă, *noptatici, -ce*, adj. (Rar) Care are loc noaptea, de noapte; noctum. ♦ Întunecat, întunecos. [Var.: **noptátec, -ă** adj.] – **Noapte** + suf. *-atic.*

NOPTICÍCĂ, *nopticele*, s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *noapte;* nopțiță. – **Noapte** + suf. *-icică.*

NOPTICOÁSĂ, *nopticoase*, s. f. Plantă erbacee cruciferă cu frunze dințate, cu flori purpurii-violete sau albe, cultivată ca plantă meliferă sau pentru mirosul puternic pe care îl răspândesc seara florile ei; mirodenie (**1**) . – **Noapte** + suf. *-icoasă.*

NOPTÍȚĂ, *noptițe,* s. f. **1.** (Rar) Nopticică. **2.** (Bot.) Barba-împăratului. – **Noapte** + suf. *-iță.*

NOPTÓS, -OÁSĂ, *noptoși, -oase*, adj. (Rar) Întunecos, întunecat. – **Noapte** + suf. *-os.*

NOR, *nori*, s. m. **1.** (Mai ales la pl.) Masă (delimitată) de vapori sau de picături de apă, de cristale de gheață aflate în suspensie în atmosferă. ◊ Loc. adj. și adv. *Până la nori* = foarte sus. Loc. vb. *A fi nor* = a fi înnorat. ◊ Expr. *Trăiește* sau *e (cu capul) în nori* sau *parc-ar fi căzut din nori,* sespune despre o persoană străină de cele ce se petrec în jurul ei. **2.** Masă densă și mobilă de praf, defum etc. **3.** Fig. Mulțime compactă (și mobilă) de ființe (care întunecă zarea). [Var.: (reg.) **nóur, núor,** s. m.].

NÓRĂ, *nurori*, s. f. Soția fiului considerată în raport cu părinții acestuia. ◊ Expr. *A intrat nora-n blide,* se spune despre o femeie neîndemânatică la treburile gospodărești.

NOREÁ, *norele*, s. f. (Bot.; pop.) Barba-împăratului. – Et. nec.

NORIȘÓR, *norișori,* s. m. Diminutiv al lui *nor;* norunț, noruleț, nouraș. – **Nor** + suf. *-işor.*

NORMÁL, -Ă, *normali, -e*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este așa cum trebuie să fie, potrivit cu starea firească, obișnuit, firesc, natural. ◊ Spec. Sănătos (din punct de vedere fizic și psihic). **2.** Care este conform cu o normă (**1**). ♦ (Despre mărimi) A cărei valoare este apropiată de valoarea întâlnită cel mai des.

NORÓC, (pop.) *noroace*, s. n. **1.** Soartă, ursită, destin (favorabil). ◊ *Cu sau fără (de) noroc* = **a**) loc. adj. și adv. (care este) cu (sau fără) succes; **b**) loc. adj. care exprimă, arată (ne)fericire, (in)succes. ◊ Loc. adv. *La* (sau *într-un) noroc* = la întâmplare, fără a fi sigur de reușită. ◊ Expr. (Pop.) *La cât mi-a sta norocul* = în ce măsură voi fi favorizat de soartă. **2.** Întâmplare neașteptată sau concurs de împrejurări favorabile care asigură reușita unei acțiuni, îndeplinirea unei dorințe etc.; șansă. ◊ Expr. *A avea noroc* sau *a fi cu noroc* = a avea succes sau a fi favorizat de împrejurări în acțiunile întreprinse. *Unde-i norocul să...* = ce bine ar fi să... *A da noroc* = **a**) a saluta; **b**) a închina, a ciocni, a ura. *Noroc!* = formulă de salut sau de urare.Stare sufletească sau situație în care omul se simte fericit; fericire, bine. ◊ Bunăstare.

NOROCÉL, *norocele*, s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *noroc.* – **Noroc** + suf. *-el.*

NOROCÍ, *norocesc*, vb. IV. Tranz. **1.** (Pop. și fam.) A face pe cineva fericit, a aduce cuiva noroc; a ferici. ♦ Refl. A deveni fericit, a avea norocul, fericirea să **2.** (Pop.) A ursi, a meni, a hărăzi, a sorti cuiva ceva. – Din **noroc.**

NOROCÍRE, *norociri*, s. f. (Pop.) Faptul de *a noroci;* p. ext. noroc. – V. **noroci.**

NOROCÍT, -Ă, *norociți, -te*, adj. **1.** (Înv.) Norocos (**1**). **2.** (Înv.) Norocos (**2**). **3.** (Pop.) Mulțumit, fericit. – V. **noroci.**

NOROCÓS, -OÁSĂ, *norocoși, -oase*, adj. **1.** (Despre oameni) Care are noroc (**2**), căruia îi reușesc toate; norocit (**1**). **2.** (Despre acțiuni) Care decurge sau se încheie în mod favorabil; norocit (**2**). ♦ Care aduce cuiva noroc. – **Noroc** + suf. *-os.*

NORÓD, *noroade*, s. n. **1.** (Înv.) Popor, națiune, neam; grup de oameni care face parte dintr-un anumit popor, dintr-o anumită națiune. ♦ (Înv. și pop.) Totalitatea credincioșilor care aparțin unui cult creștin, unei eparhii etc. **2.** Număr mare, mulțime, masă de oameni. **3.** Grosul populației; *spec.* țărănimea.

NORÓI1, *noroaie*, s. n. **1.** Pământ amestecat cu apă și muiat; glod; loc, teren cu un asemenea pământ. **2.** Fig. Ceea ce murdărește și trebuie înlăturat; caracter, atitudine josnică, nedemnă; decădere morală; mediu decăzut, viciat. ◊ Expr. *A împroșca pe cineva cu noroi* sau *a zvârli cu noroi în cineva* = a calomnia, a defăima pe cineva.

NOROÍ2, *noroiesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A (se) afunda în noroi1, a (se) împotmoli în noroi1; a (se) murdări cu noroi1. – Din **noroi1.**

NOROIÓS, -OÁSĂ, *noroioși, -oase*, adj. Cu noroi1, plin de noroi1; mânjit cu noroi1, murdar de noroi1; noroit. [Pr.: *-ro-ios*] – **Noroi**1 + suf. *-os.*

NOROÍT, -Ă, *noroiți, -te*, adj. (Rar) Noroios. – V. **noroi2.**

NORÓS, -OÁSĂ, *noroși, -oase*, adj. (Despre cer; *p. ext.* despre zile, despre vreme) Cu nori, plin de nori; înnorat. ♦ Fig. (Despre oameni) Întunecat, posomorât, întristat; (despre față, privire, ochi) care arată posomorâre, tristețe. [Var.: **nourós, -oásă** adj.] – **Nor** + suf. *-os.*

NORULÉȚ, *noruleți,* s. m. Norișor. – **Nor** + suf. *-uleț.*

NORÚȚ, *noruți,* s. m. (Rar) Norișor. – **Nor** + suf. *-uț.*

NÓSTRU, NOÁSTRĂ, *noștri, noastre,* pron. pos., adj. pron. pos. (De obicei precedat de art. „al", „a", „ai", „ale") **I.** Pron. pos. **1.** (Înlocuiește numele obiectului posedat de vorbitor și de un grup din care vorbitorul face parte, precum și numele acestora) *Are o casă ca a noastră.* **2.** (Pop.; mai ales la m. pl.; indică soțul, soția, familia, rudele vorbitorului și ale persoanelor din același grup cu el, înlocuind și numele acestora) *Când vin ai noștri acasă?* **3.** (Indică lucrurile personale, proprietatea, preocupările etc. vorbitorului și ale persoanelor din același grup cu el, înlocuind și numele acestora) *Mă întorc la ale noastre.* **II.** Adj. pron. pos. **1.** Care se află în posesiunea vorbitorului și a unui grup din care face parte acesta, care este legat printr-o relație de proprietate cu vorbitorul și cu grupul din care face parte acesta. *Casa noastră.* **2.** Care este legat printr-o relație de apartenență cu vorbitorul și cu grupul din care acesta face parte. *Picioarele noastre.* **3.** Care este legat printr-o relație de dependență cu vorbitorul și cu grupul din care acesta face parte. *Gazda noastră. Strămoșii noștri.* **4.** Care este spus, săvârșit de vorbitor și de grupul din care acesta face parte. *Acțiunea noastră.* **5.** (Cu valoare obiectivă) *Vine în ajutorul nostru.* [Var.: (reg.) **nost, noástă** pron. pos., adj. pron. pos.].

NOTĂTÍȚĂ, *notătițe,* s. f. Gen de păsări din ordinul picioroangelor, din regiunile nordice, care seamănă cu niște rațe mici ; pasăre din acest gen. – Et. nec.

NOTĂTOÁRE, *notătoare,* s. f. (Bot.) Broscariță,(limba-apei). – [Î]**nota** + suf. *-oare.*

NOU, NÓUĂ, *noi*, adj., s. n. **1.** Adj. Făcut sau creat (relativ) de curând; care apare pentru prima dată. ◊ *Lună nouă* = fază a Lunii când aceasta este în conjuncție și când fața dinspre Pământ, nefiind luminată, este invizibilă; timpul când Luna este în această fază. *Crai nou* = nume popular dat Lunii în prima ei fază (când are forma unei seceri subțiri). ◊ Expr. *Ce mai (e) nou?* = ce s-a mai întâmplat în ultima vreme? ♦ (Despre produse agricole, viticole etc.) Din recolta anului în curs sau a anului imediat anterior. **2.** Adj. Care apare în locul unui lucru, al unei ființe etc. mai vechi; de azi, contemporan, actual. **3.** Adj. Care a fost executat sau cumpărat de curând; care se află în bună stare; care nu a mai fost folosit sau a fost puțin folosit. **4.** Adj. Care s-a ivit de curând, recent. ◊ Expr. *Lume nouă!* exclamație familiară cu care întâmpinăm pe oaspeții rari. **5.** Adj. Care se adaugă (într-o succesiune) la ceva (de același fel) ce exista de mai înainte, care este încă unul pe lângă cel existent. ◊ Loc. adv. *Din nou* = încă o dată, iarăși, iar. [Pl. și: (f.) *nouă*].

NÓUĂ num. card., s. m. **1.** Num. card. Numărul care are în numărătoare locul între opt și zece; se indică prin cifra 9 (sau IX). ◊ (Adjectival) *Are nouă ani.* ◊ Expr.*(Peste) nouă mări și (nouă) țări* = foarte departe. **2.** S. m. Semn grafic care reprezintă numărul nouă (**1**); *p. ext.* desen, figură în forma acestui semn. ♦ Nota nouă (**1**).

NÓUĂLEA, NÓUA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optulea și al zecelea. ◊ Expr. *A fi în al nouălea cer* = a fi în culmea fericirii. – **Nouă** + **le** + **a.**

NÓUĂSPREZECE num. card. Numărul care are în numărătoare locul între optsprezece și douăzeci; se indică prin cifra 19 (sau XIX). ◊ (Adjectival) *Nouăsprezece zile.* ◊ (Substantivat) *Au plecat nouăsprezece.* ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Apartamentul nouăsprezece.* ◊ (Intră în componența num. adverbial) *De nouăsprezece ori*. ◊ (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Pleacă câte nouăsprezece.* – **Nouă** + **spre** + **zece.**

NÓUĂSPREZECELEA, -CEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optsprezecelea și al douăzecilea. ◊ Expr. (Rar) *Al nouăsprezecelea cer* = culmea fericirii, a măririi, a prețuirii. – **Nouăsprezece** + **le** + **a.**

NOUĂZÉCI num. card. Număr care are în numărătoare locul între optzeci și nouă și nouăzeci și unu; se indică prin cifra 90 (sau XC). ◊ (Adjectival) *Are nouăzeci de ani.* ◊ (Substantivat) *Erau nouăzeci.* ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul nouăzeci.* ◊ (Intră în componența num. adverbial) *De nouăzeci de ori*. ◊ (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Câte nouăzeci de lei*. – **Nouă** + **zeci.**

NOUĂZÉCILEA, -CEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optzeci și nouălea și al nouăzeci și unulea. – **Nouăzeci** + **le** + **a.**

NÓUR s. m. v. **nor.**

NOURÁȘ, *nourași,* s. m. Norișor. [Pr.: *no-u-*] – **Nour** + suf. *-aș.*

NOURÉL, *nourei,* s. m. (Pop.) Norișor. [Pr.: *no-u-*] – **Nour** + suf. *-el.*

NOURÓS, -OÁSĂ adj. v. **noros.**

NOUTÁTE, (2, 3) *noutăți,* s. f. **1.** Însușirea de a fi nou. **2.** (Concr.) Lucru nou, de curând pus în circulație, de-abia descoperit etc. **3.** Veste, știre recentă (și interesantă). [Pr.: *no-u-*].

NOÚȚ, -Ă, *nouți, -e,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *nou.* ◊ *Nou-nouț* = foarte nou, abia făcut, cumpărat, primit etc. – **Nou** + suf. *-uț.*

NOVÁC, *novaci*, s. m. (Pop.) Nume dat în mitologia populară unui personaj închipuit ca un om puternic și voinic. – Din n. pr. **Novac.**

NU adv. **I.** (Servește la construirea formei negative a verbului, de obicei precedându-l nemijlocit). **1.** (Neagă predicatul și dă întregii propoziții un caracter negativ) *Nu l-am cunoscut niciodată.* ◊ (În propoziții interogative) *Nu ai primit scrisorile mele?* **2.** (Neagă predicatul, fără a modifica logic caracterul propoziției) *Nu încape nicio îndoială.* **3.** (Neagă predicatul în propoziții cu aspect negativ și cu înțeles pozitiv, de obicei interogative sau exclamative) *Nu făcea parte și el dintre noi?* **II.** (Modifică sensul cuvântului pe care îl precedă, altul decât predicatul, atenuându-i înțelesul ori dându-i un înțeles contrar) Expr. *Nu altceva* sau *nu glumă,* (reg.) *nu șagă,* formulă care confirmă sau întărește cele enunțate anterior. **III.**(Înlocuiește forma negativă a unui verb enunțat anterior sau dedus, îndeplinind funcția de predicat) *Cine poate oase roade; cine nu, nici carne moale.* ◊ Expr. *Nu și nu,* formulă care exprimă împotrivirea, refuzul categoric.

NUANȚÁ, *nuanțez,* vb. I. Tranz. A reproduce, a reda nuanțele unei culori, ale unui ton etc.; a reda ceva în diverse nuanțe. [Pr.: *nu-an-*]

NUANȚÁRE, *nuanțări,* s. f. Acțiunea de *a nuanța* și rezultatul ei. [Pr.: *nu-an-*] – V. **nuanța.**

NUANȚÁT, -Ă, *nuanțați, -te*, adj. Cu o varietate de tonuri, de culori; bogat în nuanțe. ♦ (Despre culori) Combinat în chip armonios. [Pr.: *nu-an-*] – V. **nuanța.**

NUC, *nuci*, s. m. Pom fructifer cu coroană bogată, cu frunze penat-compuse, având un miros pătrunzător și din care se extrag substanțe tanante și coloranți, cu fructe drupe cu semințe comestibile și cu lemn de calitate superioară folosit la fabricarea mobilei . – Din **nucă** (derivat regresiv).

NÚCĂ, *nuci*, s. f. **1.** Fructul nucului (**1**). ◊ Expr. *A se potrivi* (sau *a se lovi, a se nimeri) ca nuca-n perete* = a nu se potrivi deloc. ♦ Miezul comestibil de nucă (**1**).

NUCĂRÍE, *nucării,* s. f. (Reg.) Cantitate mare de nuci (**1**), mulțime de nuci. – **Nucă** + suf. *-ărie.*

NUCÉT, *nuceturi*, s. n. Livadă de nuci (**1**).

NUCȘOÁRĂ, *nucșoare,* s. f. Diminutiv al lui *nucă* (**1**). [Var.: **nucușoáră** s. f.] – **Nuc** + suf. *-șoară.*

NUCȘÓR, *nucșori,* s. m. Nuculeț. – **Nuc** + suf. *-șor.*

NÚFĂR, *nuferi*, s. m. Numele a două plante erbacee acvatice cu pețiolul foarte lung, cu frunze late care plutesc la suprafața apei, una având flori mari albe, cu miros plăcut, cealaltă flori galbene*; p. restr.* floarea acestor plante.

NUFĂRÍȘ, *nufărișuri,* s. n. Loc acoperit cu nuferi; mulțime de nuferi. – **Nufăr** + suf. *-iș.*

NUIÁ, *nuiele*, s. f. **1.** Vergea lungă, subțire și flexibilă, obținută dintr-o tulpină sau dintr-o ramură tânără de copac; vargă. **2.** Lovitură dată cu nuiaua (**1**). [Pr.: *nu-ia*].

NUIELÚȘĂ, *nuielușe,* s. f. Diminutiv al lui *nuia;* nuieluță. [Pr.: *nu-ie-*] – **Nuia** + suf. *-ușă.*

NUIELÚȚĂ, *nuieluțe,* s. f. Nuielușă. [Pr.: *nu-ie-*] – **Nuia** + suf. *-uță.*

NULIGÉSTĂ, *nuligeste*, s. f., adj. (Femeie) care nu a fost niciodată gravidă. – Et. nec.

NÚMA adv. v. **numai.**

NÚMAI adv. **1.** (Indică restricția sau exclusivitatea) Nu mai mult de(cât)..., nu altceva sau altcineva decât..., nimeni sau nimic în afară de..., nu altfel decât..., nu altă dată sau în altă împrejurare decât..., nu în alt loc decât..., nu în alt scop sau din altă cauză decât... ◊ Loc. conj. *Numai să...* (sau *de..., dacă...)* = doar dacă, cu condiția să **2.** (Adversativ; adesea cu valoare de conjuncție) Însă, dar; totuși; (după construcții negative) ci. ◊ Loc. conj. *Numai că...* = doar (atâta) că [Var.: (pop.) **núma** adv.] – **Nu** + **mai**1.

NUMAIDECÁT adv. **1.** Imediat, fără întârziere. **2.** (Poartă accentul în frază) Negreșit, neapărat. – **Numai** + **de** + **cât.**

NÚMĂR, *numere*, s. n. **I. 1.** Cantitate de elemente de același fel care intră într-o înșiruire, cantitate care arată de câte ori o mărime se cuprinde în alta de aceeași natură; ceea ce reprezintă rezultatul unei măsurări; semn grafic sau grup de semne grafice care indică o asemenea cantitate, un asemenea rezultat. ◊ Loc. adj. și adv. *Fără (de) număr* = nenumărat; *p. ext.* imens. *Cu număr* = socotit2; *p. ext.* limitat. ◊ Loc. adv. *În număr* = cu socoteală; complet. ◊ Expr. *A nu (mai) avea număr* = a fi peste măsură de numeros. *Un număr de* = câțiva. *La număr* sau *în număr de* = în total. ♦ Mulțime. ♦ Ceată, grup. **2.** Categorie gramaticală prin care se exprimă deosebirea dintre un singur exemplar și două sau mai multe exemplare ale aceluiași obiect. **II.** (Fam.; în expr.) *Numărul unu* = de prima calitate, fără pereche; strașnic, excelent.

NUMĂRÁ, *númăr,* vb. I. Tranz. și refl. Tranz. A socoti câte unități sunt într-un șir, într-o serie, într-un grup etc.; a determina numărul de elemente dintr-o mulțime; a afla, a înregistra, a verifica numărul unui șir de obiecte etc.;*p. ext.* (pop.) a socoti, a calcula. ◊ Expr. *A număra pe degete* = a fi în număr foarte redus.

NUMĂRÁRE, *numărări,* s. f. Acțiunea de *a (se) număra* și rezultatul ei; numărat1, numărătură, numărătoare; numerație. – V. **număra.**

NUMĂRÁT1 s. n. Numărare. – V. **număra.**

NUMĂRÁT2, -Ă, *numărați, -te,* adj. Evaluat numeric, socotit, calculat, verificat; *p. ext.* care se află în număr exact, fără nicio aproximație. ◊ Expr. *Bani numărați* = bani numerar, gheață. *Bob numărat* = exact, până la capăt, totul. – V. **număra.**

NUMĂRĂTÚRĂ, *numărături*, s. f. (Pop.) Numărare. – **Număra** + suf. *-ătură.*

NU-MĂ-UITÁ, *nu-mă-uita,* s. f. Plantă erbacee cu flori mici, albastre, roșii sau albe, care crește prin locuri umede și umbroase, la margini de păduri și prin fânețe sau care este cultivată ca plantă decorativă; p. restr. floarea acestei plante. – **Nu** + **mă** + **uita.**

NÚME, *nume,* s. n. **1.** Cuvânt sau grup de cuvinte prin care se arată cum se cheamă o ființă sau un lucru, o acțiune, o noțiune etc. și prin care acestea se individualizează. ◊ *Nume de botez* (sau *mic)* = prenume. *Nume de familie* = nume pe care îl poartă toți membrii aceleiași familii și care se transmite de la părinți la copii. *Ziua numelui* = zi în care cineva își sărbătorește onomastica. ◊ Loc. adj. *Fără (de) nume* = **a**) care nu este știut, cunoscut; anonim; **b**) care are impresionează puternic. ◊ Loc. adv. *Pe nume* = **a**) spunându-i numele, adresându-se cu numele; **b**) direct, răspicat. ◊ Expr. *Zi-i pe nume!* = **a**) spune-mi numele lui, amintește-mi numele lui (de care nu-mi aduc aminte momentan); **b**) se spune când nu-ți amintești momentan numele unui obiect, al unei ființe. *A lua în nume de bine* = a aprecia (pe cineva), a ține (la cineva). *Pentru numele lui Dumnezeu!* formulă exclamativă care însoțește o rugăminte sau care exprimă iritare, indignare, nedumerire. **2.** Reputație, faimă. ◊ Expr. *A-și face (un) nume* = a ajunge cunoscut, vestit prin acțiuni pozitive. *A-i merge* (cuiva) *numele că* = a se spune despre cineva că…

NUMERÓS, -OÁSĂ, *numeroși, -oase,* adj. Care se află în număr, în cantitate mare; mult.

NUMÍ, *numesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A pune, a da cuiva un nume sau un calificativ, o poreclă drept nume; a denumi, a intitula, a chema, a boteza. ♦ Refl. A căpăta o anumită denumire, poreclă sau un anumit calificativ. **2.** Tranz. A pomeni de cineva sau de ceva, a aduce în discuție; a aminti, a invoca. – Din **nume.**

NUMÍT, -Ă, *numiți, -te,* adj. Care poartă numele sau porecla de..., cu numele de , al cărui nume este. V. **numi.**

NUN, -Ă, *nuni, -e*, s. m. și f. (Pop.) Nume dat, în ziua căsătoriei, fiecăreia dintre persoanele care asistă pe miri la cununia religioasă și care sunt solicitate să îndeplinească obligațiile cerute de ritualul creștin; (la pl.) bărbatul și femeia care îndeplinesc aceste forme; naș.

NUNEÁSCĂ s. f. (De obicei art.) Numele unei hore care se joacă la nuntă după cununie; melodie după care se execută această horă. – **Nun** + suf. *-ească.*

NUNTÁȘ, -Ă, *nuntași, -e*, s. m. și f. Persoană care participă la o nuntă, care face parte din alaiul unei nunți. ♦ (Reg.) Vornicel la nuntă. – **Nuntă** + suf. *-aș.*

NÚNTĂ, *nunți*, s. f. **1.** Căsătorie (religioasă); ceremonial și petrecere organizate cu prilejul unei căsătorii (religioase). **2.** Persoanele care iau parte la o nuntă (1); alai, cortegiu de nuntă. **3.** (Reg.) Datină de sărbătorile Crăciunului, care constă într-un fel de reprezentație imitând nunta (**1**). – Sg. refăcut după pl. *nunți.*

NUNTÍ, *nuntesc*, vb. IV. Tranz., intranz. și refl. recipr. (Pop.) A face nuntă (**1**), a (se) căsători, a (se) cununa; *p. ext.* a petrece la nuntă. – Din **nuntă.**

NUNTÍRE, *nuntiri*, s. f. (Rar) Faptul de *a (se) nunti;* nuntit1. – V. **nunti.**

NUNTÍT2, -Ă, *nuntiți, -te*, adj. (Rar) Care s-a căsătorit, care a făcut nuntă (**1**). – V. **nunti.**

NÓUR s. m. v. **nor.**

NUTRÉȚ, *nutrețuri,* s. n. Nume dat plantelor recoltate care servesc ca hrană animalelor domestice erbivore; hrana animalelor erbivore constituită din aceste plante; furaj. ♦ P. gener. (Pop.) Hrană pentru animale.

NUTRÍ, *nutresc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A da de mâncare sau a mânca; a (se) hrăni, a (se) alimenta. **2.** Tranz. Fig. A întreține, a cultiva o idee, un sentiment.

NUTRÍT, -Ă, *nutriți, -te,* adj. **1.** Care a fost alimentat, hrănit. **2.** Fig. (Despre sentimente, idei) Care a fost întreținut, cultivat, purtat în suflet sau în minte. – V. **nutri.**

NUTRÍȚIE, *nutriții,* s. f. Totalitatea proceselor fiziologice prin care organismele își procură hrana necesară creșterii și dezvoltării, obținerii energiei pentru desfășurarea proceselor vitale, refacerii țesuturilor etc.; *p. ext.* hrănire, alimentare; hrană.

O

O1 *o*, s. m. A optsprezecea literă a alfabetului limbii române.

O2 interj. **1.** Exclamaţie (sunătoare) folosită în invocaţii şi în apostrofe. **2.** Exclamaţie care exprimă diverse stări emotive: mirare, admiraţie, mulţumire, dorinţă, mâhnire etc. **3.** Exclamaţie care precedă şi întăreşte o afirmaţie, o constatare. – Onomatopee.

O3 art. nehot. v. **un.**

OAC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul broaştelor. [Var.: oácaca interj.] – Onomatopee.

OÁCACA interj. v. **oac.**

OÁCĂR, -Ă, *oacări, -e,* adj. (Înv. şi reg.; despre oi) Cu pete (negre) pe bot. – Et. nec.

OÁCHEŞ, -Ă, *oacheşi, -e,* adj. **1.** Cu pielea feţei de culoare închisă şi cu ochii, părul şi sprâncenele negre; brunet, brun. **2.** (Despre oi) Cu pete negre în jurul ochilor. – **Ochi**1 + suf. *-eş.*

OÁIE *oi,* s. f. **1.** Animal domestic rumegător, crescut pentru lână, lapte şi carne; *spec.* femela acestei specii. ◊ Expr. *Ca oile* = cu grămada, grămadă; în dezordine. *A o face de oaie* = a proceda neîndemânatic, a face o mare prostie, o gafă. ♦ Carne de oaie (**1**). ♦ Blană de oaie (**1**). **2.** Fig. Simbolul blândeţii. [Pr.: *oa-ie*].

OÁLĂ *oale,* s. f. **1.** Vas de lut ars, de metal, de porţelan etc., de obicei cu gura largă şi cu înălţimea mai mare decât lărgimea, folosit în gospodărie pentru pregătirea, păstrarea etc. bucatelor. ◊ Expr. *A pune (toate) în aceeaşi oală* = a amesteca lucruri, probleme diferite, producând confuzii, încurcături. *Tuns pe oală* = cu părul lung până pe gât şi retezat. ◊ Expr. *A se amesteca* (sau *a-şi băga nasul) unde nu-i fierbe oala* = a interveni fără rost, nechemat într-o discuţie, acţiune etc. care nu-l priveşte. **2.** (Reg.) Ţiglă, olan. [Var.: (pop.) **ol** s. n.].

OÁRĂ1 *ori,* s. f. **1.** (La sg.; precedat de un num. ord. sau un echivalent al lui) Timpul sau momentul în care are loc un fapt. **2.** (La pl.; folosit la formarea numeralului adverbial, adesea cumulând valoarea de numeral multiplicativ) ◊ Loc. adv. *De multe ori* sau (exclamativ) *de câte ori!* = în repetate rânduri, adesea. *De puţine ori* = rareori. *De câte ori* = de fiecare dată. ◊ Loc. conj. *Ori de câte ori* = în toate rândurile, în toate cazurile când..., de fiecare dată.

OÁRE adv. (De obicei întăreşte valoarea interogativă sau nehotărâre a unei propoziţii) *Un bucium se aude în codri. Ce-o fi oare?*

OARECÁRE, *oarecare,* adj. pron. nehot., pron. nehot. **I.** Adj. pron. invar. **1.** Care nu a fost identificat sau precizat mai îndeaproape; oareşicare. **2.** Indiferent care; careva. **II.** Pron. (Înv. şi reg.) Cineva, unul; careva. – **Oare** + **care.**

ORECÂND adv. (Înv. şi reg.) **1.** Cândva (în viitor), vreodată; oareşicând. **2.** Cândva (în trecut), odinioară. – **Oare + când.**

OARECÂT adv. (Rar) într-o anumită măsură, întrucâtva. – **Oare + cât.**

ORECÉ pron. nehot., adj. pron. nehot. (Pop.) **1.** Pron. nehot. Un lucru oarecare, neidentificat sau neprecizat mai îndeaproape. **2.** Adj. pron. nehot. Ceva, oareceva; oareşice. – **Oare + ce.**

ORECEVÁ pron. nehot. (Înv. şi reg.) Ceva, oarece. – **Oare + ceva.**

ORECÍCĂ s. f. (Reg.) Un lucru oarecare. – **Oarece** + suf. *-ică.*

ORECÍNE pron. nehot. (Înv. şi reg.) Cineva, unul; careva; oareşicine. – **Oare + cine.**

ORECÚM adv. Într-o măsură oarecare; întrucâtva; aproximativ, oareşicum. ◊ Expr. (Reg.) A-i fi (cuiva) oarecum = a-i fi cuiva greu, neplăcut, a-i fi ruşine; a se jena. – **Oare** + **cum.**

OAREŞICÁRE adj. pron. nehot. (Pop.) Oarecare (**I1**). – **Oare** + **şi** + **care.**

OAREŞICÂND adv. (Înv.) Oarecând. – **Oare** + **şi** + **când.**

OAREŞICÉ adj. pron. nehot., pron. nehot. (Înv.) Ceva, oarece. – **Oare** + **şi** + **ce.**

OAREŞICÍNE pron. nehot. (Pop.) Oarecine. – **Oare** + **şi** + **cine.**

OAREŞICÚM adv. (Pop.) Oarecum. – **Oare** + **şi** + **cum.**

OAREÚNDE adv. (Înv. şi reg.) Undeva. – **Oare** + **unde.**

OÁRZĂN, -Ă, *oarzăni, -e,* adj. (Reg.) Care se coace mai de timpuriu decât alt fruct din aceeaşi specie; văratic; *p. ext.* care face fructe timpurii, văratice. – Et. nec.

OÁSPĂT s. m. v. **oaspete.**

OÁSPE s. m. v. **oaspete.**

OÁSPETE, *oaspeţi,* s. m. **1.** Persoană care vizitează pe cineva în casa acestuia; persoană căreia i se oferă ospitalitate; musafir, invitat. **2.** (Reg.) Nuntaş. [Var.: **oáspe, oáspăt** s. m.].

OÁSTE, *oşti,* s. f. **1.** (Înv. şi pop.) Armată. ♦ Serviciu militar. ♦ Oştire. ♦ Fig. Mulţime. **2.** (Înv.) Război; luptă, bătălie.

OBÁDĂ, *obezi,* s. f. **1.** Fiecare dintre bucăţile de lemn încovoiat care, îmbinate, alcătuiesc partea circulară a unei roţi de lemn (la car, la căruţă, la moară etc.); *p. gener.* partea circulară a unei roţi de lemn (peste care se montează şina). **2.** (La pl.) Instrument de tortură în Evul Mediu, alcătuit din două bucăţi de lemn având fiecare câte o scobitură în formă de semicerc şi care, închizându-se, imobilizau picioarele sau mâinile osândiţilor; *p. ext.* cătuşe, fiare. ◊ Expr. *A pune (în) obezi* = a subjuga.

OBÁDĂ, *obădez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A monta în obezi spiţele unei roţi. – Din **obadă.**

OBĂDÁR, *obădare,* s. n. (Reg.) Sfredel folosit pentru a face găuri în obezi. – **Obadă** + suf. *-ar.*

OBÂRŞÍ, *obârşesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se trage, a-şi avea originea, a proveni. Din **obârşie** (derivat regresiv).

OBÂRŞIE, *obârşii,* s. f. **1.** Punct de plecare, început, origine. **2.** Locul unde s-a născut cineva; familia, neamul din care se trage cineva. **3.** Locul de unde începe să se formeze albia unui râu; izvor. **4.** Culme, muchie, vârf. – (după *origine*).

OBEÁDĂ s. f. v. **obadă.**

OBEZITÁTE s. f. Creştere exagerată a greutăţii corporale ca urmare a acumulării de grăsime în ţesutul subcutanat şi în jurul viscerelor.

OBIÁLĂ, *obiele,* s. f. Bucată de pânză sau de postav cu care ţăranii (uneori şi militarii) îşi înfăşoară laba piciorului, în loc de ciorap sau peste ciorap; *p. ext.* zdreanţă, cârpă.(Reg.Oghială).

OBICÉI, *obiceiuri,* s. n. **1.** Deprindere individuală câştigată prin repetarea frecventă şi îndelungată a aceleiaşi acţiuni; fel particular de a se purta sau de a face ceva; obişnuinţă, învăţ. ◊ Loc. adv. *De obicei* = de regulă, în mod obişnuit, în genere. **2.** (Sociol.) Mod tradiţional de comportare caracteristic unui popor, unui grup social; datină, tradiţie, uzanţă, uz, rândualâ. **3.** (Înv.) Lege nescrisă, drept sau obligaţie statornicite prin tradiţie. **4.** (Jur.) Cutumă. ◊ *Obiceiul pământului* = denumire specifică dată cutumei în Ţările Române în Evul Mediu. [Pl. şi: *obiceie*].

OBIELÚŢĂ, *obieluţe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *obială.* – **Obială** + suf. *-uţă.*

OBIJDUÍ, *obijduiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A asupri, a oprima. ♦ A nedreptăţi, a jigni, a ofensa.

OBIJDUÍRE, *obijduiri,* s. f. (Înv.) Faptul de *a obijdui;* asuprire, oprimare. ♦ Ofensă, jignire. – V. **obijdui.**

OBIJDUÍT, -Ă, *obijduiţi, -te,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Nedreptăţit, asuprit, oprimat; exploatat, năpăstuit. – V. **obijdui.**

OBIJDUITÓR, -OÁRE, *obijduitori, -oare,* s. m. şi f. (Înv.) Asupritor, oprimator. [Pr.: *-du-i-*] – **Obijdui** + suf. *-tor.*

OBIŞNUÍ, *obişnuiesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A câştiga sau a face să câştige o anumită deprindere prin repetarea frecventă a aceleiaşi acţiuni; a (se) deprinde, a (se) familiariza, a (se) învăţa. **2.** Tranz. A practica un anumit obicei, a avea o anumită deprindere.

OBIŞNUÍNŢĂ, *obişnuinţe,* s. f. Faptul de a fi obişnuit cu ceva, de a avea un anumit obicei; deprindere, obicei; datină. ◊ Loc. adv. *Din obişnuinţă* = în virtutea deprinderii, potrivit obiceiului. – **Obişnui** + suf. *-inţă.*

OBIŞNUÍT, -Ă, *obişnuiţi, -te,* adj. **1.** Care a devenit obicei, care a intrat în obişnuinţa cuiva, caracteristic cuiva. **2.** Care se face, se întâmplă sau se întâlneşte în mod regulat; care se foloseşte adesea; curent. – V. **obişnui.**

OBLÉTE s. m. v. **obleţ.**

OBLÉŢ, *obleţi,* s. m. Peşte mic, zvelt, de culoare albă-argintie, cu gura oblică, fără mustăţi, care trăieşte în apele dulci; albişoară, albiţă, sorean . ◊ *Obleţ mare* = peşte migrator asemănător cu obleţul, lung, cu carnea grasă şi gustoasă. [Var.: **obléte** s. m.] – **Oblu** + suf. *-eţ.*

ÓBLIC, -Ă, *oblici, -ce,* adj. Înclinat faţă de o dreaptă sau faţă de un plan; pieziş, plecat, aplecat.

OBLIGÁ, *oblig,* vb. I. **1.** Tranz. A constrânge, a sili (pe cineva la ceva); a impune. **2.** Tranz. şi refl. A (se) îndatora. **3.** Refl. A se angaja, a-şi lua o sarcină, o răspundere.

OBLIGÁRE, *obligări,* s. f. Faptul de *a obliga.* – V. **obliga.**

OBLIGÁT, -Ă, *obligaţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este îndatorat sau recunoscător cuiva pentru un serviciu făcut. **2.** Care este constrâns, silit să facă un anumit lucru. – V. **obliga.**

OBLIGATÓRIU, -IE, *obligatorii,* adj. Care trebuie urmat întocmai, care trebuie făcut, îndeplinit; impus. [Var.: **obligatór, -óare** adj.].- **Obliga** + suf. *–toriu.*

OBLIGEÁNĂ, *obligene,* s. f. Plantă erbacee perenă, cu miros aromatic, cu rizom cărnos, frunze liniare lungi şi flori gălbui, care creşte pe marginea apelor ori este cultivată, fiind folosită în medicină şi în parfumerie . – Et. nec.

OBLÓN, *obloane,* s. n. **1.** Dispozitiv format dintr-unul sau mai multe panouri de metal, lemn, aşezat în faţa ori în spatele unei ferestre, al unei uşi sau al unei deschideri şi servind pentru protecţie sau pentru reglarea luminii care pătrunde în camera respectivă. **2.** (Reg.) Deschizătură în formă de fereastră într-un perete, în special în peretele podului; tăblie de lemn care închide această deschizătură. **3.** (Înv.) Uşă la trăsură; portieră a unui cupeu. – Et. nec.

OBLONÁŞ, *oblonaşe,* s. n. Diminutiv al lui *oblon.* – **Oblon** + suf. *-aş.*

OBLONÍ, *oblonesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A închide cu obloane. – Din **oblon.**

OBLONÍT, -Ă, *obloniţi, -te,* adj. Închis cu obloane. – V. **obloni.**

ÓBLU, OÁBLĂ, *obli, oable,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Pop.) Care se prezintă ca o linie dreaptă; fără cotituri, drept. ♦ (Despre câmpii) Plan, neted. ♦ (Despre înălţimi, urcuşuri) Aproape vertical; abrupt. **2.** (Despre mers) Încet şi uniform. **II.** Adv. (Pop.) În linie dreaptă; drept.

OBORÓC, *oboroace,* s. n. **1.** (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Danie. **2.** Măsură de capacitate de 44 sau de 22 de ocale, folosită în trecut. ♦ Vas mare de formă cilindrică, larg la gură, făcut de obicei din scoarţă de tei, care servşte ca unitate de măsură pentru cereale sau pentru păstrarea şi transportul acestora; conţinutul acestui vas. ◊ Expr. *A pune* (sau *a ascunde, a ţine* etc.) *ceva sub obroc* = a feri ceva de văzul lumii, a ţine ascuns, a ascunde bine ceva. **3.** Coş de nuiele fără fund cu care se prind peştii. [Var.:**oboróacă** s. n.].

OBOROÁCĂ s. f. v. **oboroc.**

OBOSEÁLĂ, *oboseli,* s. f. Stare de slăbiciune generală datorată unui efort fizic sau intelectual intens; obosire, osteneală. – **Obosi** + suf. *-eală.*

OBOSÍ, *obosesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. A pierde puterile (fizice sau intelectuale) în urma unui efort îndelungat; a osteni.

OBOSÍRE, s. f. Faptul de *a (se) obosi;* oboseală. – V. **obosi.**

OBOSÍT, -Ă, *obosiţi, -te,* adj. Care simte oboseală; sleit de puteri, ostenit, istovit. – V. **obosi.**

OBOSITÓR, -OÁRE, *obositori, -oare,* adj. Care oboseşte, care provoacă oboseală; ostenitor, istovitor. – **Obosi** + suf. *-tor.*

OBRÁZ, (**1**) *obraji,* s. m., (**2, 3**) *obraze,* s. n. **1.** S. m. Fiecare dintre cele două părţi laterale ale feţei; pielea care acoperă aceste părţi. ◊ Expr. *Să-ţi fie ruşine obrazului!* sau *să-ţi fie în obraz!,* se spune cuiva care a făcut ceva necuviincios. *A-i plesni cuiva obrazul de ruşine* = a-i fi cuiva foarte ruşine. *A fi gros de obraz* = a fi fără ruşine, îndrăzneţ. *(A fi) fără (de) obraz* = (a fi) neruşinat, necuviincios. *A avea obraz subţire* = a fi bine-crescut, a avea purtări frumoase. **2.** (Înv.) S. n. Partea anterioară a capului omenesc; faţă, figură, chip. ◊ Expr. *A ieşi cu obraz curat* = a ieşi cu bine, onorabil dintr-o situaţie dificilă. *A-şi scoate obrazul în lume* = a apărea în societate, a se arăta printre oameni. *A-şi pune obrazul* (pentru cineva) = a garanta cu cinstea, cu autoritatea, cu reputaţia proprie. *Cu ce obraz?* = cu ce îndrăzneală? *A avea obraz (să...)* = a avea îndrăznealã (să...). ♦ Fig. Valoare morală a unei persoane; cinste, reputaţie; renume; demnitate. **3.** S. n. (Înv.; adesea urmat de determinări adjectivale) Persoană, ins. ◊ *Obraz subţire* = persoană fină, pretenţioasă, care trăieşte în lux. [Pl. şi: (**2, 3**) *obrazuri*].

OBRÁZNIC, -Ă, *obraznici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Lipsit de respect, de ruşinc; nerușinat, impertinent, insolent, arogant; neascultător, neastâmpărat. – **Obraz** + suf. *-nic.*

OBRĂJÉL, *obrăjei,* s. m. Obrăjor. – **Obraz** + suf. *-el.*

OBRĂJÓR, *obrăjori,* s. m. Diminutiv al lui *obraz;* obrăjei. – **Obraz** + suf. *-ior.*

OBRĂZÁR, *obrăzare,* s. n. **1.** Plasă deasă de sârmă sau sac de pânză cu care stuparul îşi acoperă faţa pentru a o feri de înţepăturile albinelor. **2.** (Pop.) Mască. – **Obraz** + suf. *-ar.*

OBRĂZÁT, -Ă, *obrăzaţi, -te,* adj. (Reg.) Cu obrajii mari. – **Obraz** + suf. *-at.*

OBRĂZNICĂTURĂ, *obrăznicături,* s. f. Fiinţă obraznică. – **Obraznic** + suf. *-ătură.*

OBRĂZNICÉŞTE adv. (Înv.) În mod obraznic, cu obrăznicie. – **Obraznic** + suf. *-eşte.*

OBRĂZNICÍ, *obrăznicesc,* vb. IV. **1.** Refl. A deveni obraznic, necuviincios; a-şi lua nasul la purtare. **2.** Tranz. (Fam.) A certa cu vorbe aspre, a ocări pentru o obrăznicie. – Din **obraznic.**

OBRĂZNICÍE, *obrăznicii,* s. f. Atitudine, comportare de om obraznic; necuviinţă; neascultare, neastâmpăr. – **Obraznic** + suf. *-ie.*

OBRÂNTEÁLĂ s. f. v. **obrinteală.**

OBRÂNTÍ vb. IV v. **obrinti.**

OBRINTEÁLĂ, *obrinteli,* s. f. (Pop.) Inflamaţie, umflătură a unei răni (din cauza infecţiei, a frigului etc.); obrintitură. [Var.: **obrânteálă** s. f.] – **Obrinti** + suf. *-eală.*

OBRINTÍ, *obrintesc,* vb. IV. Refl. şi intranz. (Pop.; despre răni, bube sau, *p. ext.,* despre părţi ale corpului) A se inflama, a se umfla (din cauza unei infecţii, a frigului etc.). [Var.: **obrânti** vb. IV].

OBRINTÍRE, *obrintiri,* s. f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) obrinti* şi rezultatul ei, – V. **obrinti.**

OBRINTITÚRĂ, *obrintituri,* s. f. (Pop.) Obrinteală. – **Obrinti** + suf. *-tură.*

OBRÓC s. n. v. **oboroc.**

OBSERVÁ, *observ,* vb. I. Tranz. **1.** A băga de seamă. ♦ A exprima o observaţie, a constata. ♦ A atrage cuiva atenţia. **2.** A examina cu atenţie, a studia, a cerceta. **3.** A spiona, a iscodi, a păndi**. 4.** (Rar) A respecta legile, obiceiurile etc.

OBSERVÁRE, *observări,* s. f. **1.** Acţiunea de *a observa* şi rezultatul ei. **2.** (Mil.) Cercetare, supraveghere executată asupra inamicului şi a obiectivelor lui, în scopul obţinerii unor date. – V. **observa.**

OBSTÁCOL, *obstacole,* s. n. Piedică, stavilă care închide drumul, care opreşte vederea, trecerea etc. ♦ Fig. Ceea ce împiedică săvârşirea unei acţiuni; greutate, dificultate. [Var,: **obstácul** s. n.].

OBSTÁCUL s. n. v. **obstacol.**

ÓBŞTE, *obşti,* s. f. **1.** (Înv. şi pop.) Colectivitate, comunitate, populaţie, popor; *p. ext.* masă mare de oameni, gloată, mulţime; obştime. ◊ *De obşte* = **a)** loc. adj. care priveşte sau interesează pe toţi, care aparţine tuturor; comun, general, public; **b)** loc. adv. împreună, fără excepţie, deopotrivă; **c)** loc. adv. în mod obişnuit, de obicei; **d)** loc. adv. pretutindeni, peste tot. **2.** (Înv.) Spec. Comunitate a călugărilor de la o mănăstire. **3.** (Înv.) Obştească adunare; *p. ext.* adunare, consiliu.

OBŞTÉSC, -EASCĂ, *obşteşti,* adj. Care priveşte poporul, care aparţine poporului; *p. ext.* comun, general, colectiv, public. ◊ (Înv.) *Obştească Adunare* = organ legislativ suprem în Ţările Române, Adunare Naţională; *p. ext.* consiliu consultativ. ♦ (Înv.) Unanim. – **Obşte** + suf. *-esc.*

OBŞTÉŞTE adv. (Înv.) Din punct de vedere obştesc; având în vedere interesul comun, colectiv; în general; îndeobşte. – **Obşte** + suf. *-eşte.*

OBŞTÍME s. f. (Înv.) Obşte (**1**). – **Obşte** + suf. *-ime.*

OBŞTÍ, *obştesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A vesti, a înştiinţa, a anunţa tuturor. – Din **obşte.**

OBŞTÍRE, *obştiri,* s. f. (Înv.) Acţiunea de *a obşti* şi rezultatul ei; înştiinţare, anunţare. – V. **obşti.**

OBŢÍNE, *obţin,* vb. III. Tranz. A dobândi, a primi, a căpăta (ceva); a reuşi să ajungă la..., a realiza ceva.

OBŢÍNERE, *obţineri,* s. f. Acţiunea de *a obţine* şi rezultatul ei; dobândire, primire. – V. **obţine.**

OCÁRĂ, *ocări,* s. f. (Pop.) Vorbă sau faptă care mustră, ceartă, ruşinează pe cineva; ocărâre; umilire, înfruntare; defăimare, jignire, insultă; situaţie ruşinoasă, dezonorantă în care se află cineva. ◊ Loc. adj. *De ocară* = compromiţător, jignitor, ruşinos. – Din **ocărî** (derivat regresiv).

OCARÍNĂ, *ocarine,* s. f. Instrument muzical popular de suflat, de dimensiuni mici, din argilă arsă, în formă ovală şi cu mai multe găuri, care emite sunete asemănătoare cu cele ale fluierului.

OCĂÍ, pers. 3 *ócăie,* vb. IV. Intranz. (Rar) A măcăi. – Formaţie onomatopeică.

OCĂÍT s. n. (Rar) Măcăit. – V. **ocăi.**

OCĂRÂRE, *ocărâri,* s. f. Acţiunea de *a ocărî* şi rezultatul ei; ocară, mustrare, dojană. – V. **ocărî.**

OCĂRÂTÓR, -OÁRE, *ocărători, -oare,* adj. Care jigneşte, insultă, ofensează. – **Ocărî** + suf. *-tor.*

OCĂRÍ vb. IV v. **ocărî.**

OCĂRÎ, *ocărăsc,* vb. IV. Tranz. **1.** A mustra, a certa, a dojeni. **2.** A vorbi de rău, a defăima, a denigra. [Var.: (înv. şi pop.) **ocări** vb. IV].

OCÂRMUÍ, *ocârmuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A cârmui, a conduce, a guverna; a administra.

OCĂRMUÍRE, *ocărmuiri,* s. f. (Înv.) Acţiunea de *a ocârmui* şi rezultatul ei; cârmuire, conducere, guvernare; administrare. ♦ P. ext. Organ de conducere, de administraţie; guvern. – V. **ocârmui.**

OCÂRMUÍT, -Ă, *ocârmuiţi, -te,* adj. (Înv.) Care este condus, guvernat, administrat (de cineva). – V. **ocârmui.**

OCÂRMUITÓR, -OÁRE, *ocârmuitori, -oare,* adj., s. m. şi f. (Înv.) (Persoană) care conduce un stat; cârmuitor. [Pr.: *-mu-i-*] – **Ocârmui** + suf. *-tor.*

OCHEÁNĂ, *ochene,* s. f. Peşte lung de 20-30 cm, cu capul mic, cu partea dorsală cenuşie-albăstrie, iar cea ventrală albă şi cu aripioarele roşii. ♦ Roşioară. [Var.: (reg.) **ocheán** s. m.] – **Ochi**1 + suf. *-ean.*

OCHELÁRI s. m. pl. Dispozitiv optic medical sau de protecţie format din două lentile (fixate într-o ramă), care se pune la ochi (sprijinit pe rădăcina nasului) cu scopul de a corecta un defect de vedere, de a apăra ochii de praf, de o lumină prea puternică etc. ♦ P. ext. Dispozitiv format din două bucăţi de piele prinse de curelele laterale ale căpeţelei şi aşezate în dreptul ochilor cailor pentru a-i împiedica să vadă lateral. – Din **ochi**1**.**

OCHELARÍST, -Ă, *ochelarişti, -ste,* s. m. şi f. (Fam.) Persoană care poartă ochelari. – **Ochelari** + suf. *-ist.*

OCHELÁRIŢĂ, *ochelariţe,* s. f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunzele bazale dispuse în rozetă, cu flori galbene şi cu fructele în formă de ochelari . – **Ochelari** + suf. *-iţă.*

OCHENÍŢĂ, *ocheniţe,* s. f. (Iht.) Diminutiv al lui *ocheană.* – **Ocheană** + suf. *-iţă.*

OCHEŞÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *ocheşei, -ele,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *oacheş.* ♦ (Substantivat, f. pl.; Bot.) Crăiţă. [Var.: **ochişél, -eá, -ícă** adj.] – **Oacheş** + suf. *-el, -ea, -ică.*

OCHI1**,** *ochi,* s. m., *ochiuri,* s. n**. I.** S. m. **1.** Fiecare dintre cele două organe ale vederii, de formă globulară, sticloase, aşezate simetric în partea din faţă a capului omului şi a unor animale; globul împreună cu orbita, pleoapele, genele; irisul colorat al acestui organ; organul vederii unui animal sau al unei insecte, indiferent de structura lui. ◊ Loc. adv. *Văzând cu ochii* = repede. *Ochi în ochi* = privindu-se unul pe altul. ◊ Expr. *(A fi) numai ochi (şi urechi)* = (a privi) foarte atent (la ceva). *A dormi numai cu un ochi* = a dormi uşor, neliniştit; a dormi iepureşte. *Cât vezi cu ochii* = cât cuprinzi cu privirea, până la depărtări foarte mari. *A iubi pe cineva ca lumina ochilor* = a iubi din tot sufletul. *A nu avea ochi să vezi pe cineva* = a fi supărat pe cineva, a nu putea suferi pe cineva. *A privi pe cineva cu ochi buni* = a simpatiza pe cineva. *A nu vedea (lumea) înaintea ochilor* = a fi foarte supărat, a fierbe de mânie. *A-şi vedea visul cu ochii* = a-şi vedea realizată o dorinţă. *A privi cu ochii mari* = a privi atent, a fi uimit de ceea ce vede. *A lua* (pe cineva) *la ochi* = a avea bănuieli asupra cuiva, a suspecta. *A pune ochii* (pe cineva sau pe ceva) = a-i plăcea cineva sau ceva**.** *Între patru ochi* = fără martori, în intimitate. *Plin ochi* = foarte plin. (Fam.) *Cu un ochi la făină şi cu altul la slănină,* se spune despre cel care: **a)** se uită cruciş sau **b)** râvneşte la două lucruri deodată. **2.** Capacitatea de a vedea, simţul văzului, vedere; privire, uitătură. ◊ Loc. adv. *Cu ochi pierduţi* = cu privirea neconcentrată, privind în gol. *Sub ochii noştri* = **a)** sub privirea noastră; **b)** acum, în prezent. ◊ Expr. *A privi cu ochi de piatră* = a privi nepăsător, rece, înmărmurit. *A avea ochi* = a se arăta priceput în a aprecia un lucru dintr-o privire. *A măsura din ochi* = a aprecia cu aproximaţie, cu privirea, însuşirea unui obiect sau a unei fiinţe; a studia, a cerceta, a analiza cu privirea ceva sau pe cineva. *A mânca cu ochii* = a mânca cu mare poftă; a pofti. *Încotro vede cu ochii* sau *unde îl duc ochii* = indiferent unde, în orice direcţie, fără ţintă, aiurea. **II.** P. anal. **1.** S. n. Fiecare dintre spaţiile libere ale unei ferestre, în care se montează geamurile**. 2.** S. n. Întindere de apă în formă circulară, în regiuni mlăştinoase, mărginită cu papură; loc unde se adună şi stagnează apa. ♦ Vârtej de apă, bulboană; copcă. **3.** S. n. şi m. Buclă formată prin îndoirea unei sfori, a unei frânghii etc., petrecută cu un capăt prin îndoitură; laţ. ♦ Fiecare dintre golurile (simetrice) aflate între firele unei împletituri, ale unor ţesături, ale unor plase etc.; golul împreună cu firele care îl mărginesc. ♦ Fiecare dintre verigile din care se compune un lanţ; za. **4.** S. n. Orificiu circular situat pe partea superioară a unei maşini de gătit, pe care se aşază vasele pentru a le pune în contact direct cu flacăra. **5.** S. n. (Mai ales la pl.) Mâncare făcută din ouă prăjite în tigaie sau fierte fără coajă, astfel ca gălbenuşul să rămână întreg (cu albuşul coagulat în jurul lui). **6.** S. m. Complex de muguri existent pe nod la viţa- de-vie sau la subsuoara frunzelor unor plante. **7.** S. n. Particulă rotundă de grăsime care pluteşte pesuprafaţa unui lichid. **III.** S. m. Compuse: *ochiul-boului* = **a)** (Bot.) nume dat mai multor plante din familia compozeelor, cu inflorescenţe mari, albe sau viu colorate; **b)** (Ornit.) pitulice; *ochiul-lupului* = **a)** plantă erbacee cu flori mici albastre şi cu fructe nucule; **b)** plantă erbacee cu tulpina ramificată şi cu florile dispuse în formă de spice; *ochii-păsăruicii* = **a)** plantă erbacee cu frunze lanceolate şi cu flori albastre, albe sau roşii; **b)** nu-mă-uita; *ochiul-şarpelui* = **a)** plantă erbacee cu frunze mici în formă de rozetă, acoperite cu peri albi mătăsoşi, cu flori albastre, rar albe, plăcut mirositoare; **b)** mică plantă erbacee cu frunze păroase şi cu flori mici, albastre închis*; ochii-şoricelului* = **a)** mică plantă erbacee cu tulpini roşietice, cu frunzele bazale dispuse în rozetă, cu flori alburii, rareori liliachii; **b)** nu-mă-uita; *ochiul-soarelui* = vanilie sălbatică; *ochiul-păunului* = fluture de noapte care are pe aripi pete rotunde, colorate, asemănătoare cu cele de pe coada păunului; [Pl. şi: (**II, 4**) *ochiuri*].

OCHÍ2**,** *ochesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A potrivi o armă la ochi pentru ca proiectilul să nimerească ţinta; a fixa linia de ochire a unei arme; a lua ţinta, a ţinti. ♦ Tranz. A ţinti pe cineva sau ceva cu o armă; *p. ext.* a lovi ţinta cu un proiectil. **2.** Tranz. A urmări, a fixa cu privirea, a descoperi pe cineva (printre mai multe persoane) cu o anumită intenţie; a(-şi) pune ochii pe cineva. ♦ A remarca, a observa (dintr-un grup mai mare) un obiect necesar (pentru a şi-l însuşi sau a se folosi de el); a-şi fixa privirea asupra unui obiect. ♦ A privi cu insistenţă, cu atenţie, cu interes; a cerceta. ♦ A distinge cu privirea, a zări, a observa. ♦ A cerceta cu privirea, a scruta. **3.** Refl. unipers. (Reg.; despre întinderi acoperite de zăpadă) A face din loc în loc pete, ochiuri (negre sau de verdeaţă) prin topirea zăpezii. – Din **ochi**1**.**

OCHIÓS, -OÁSĂ, *ochioşi, -oase,* adj. (Fam.; despre persoane) Cu ochi1 mari, frumoşi. ♦ (Reg.) Frumos, chipeş, arătos. – **Ochi**1 + suf. *-os.*

OCHÍRE, *ochiri,* s. f. Acţiunea de *a ochi*2 şi rezultatul ei; cercetare rapidă, sumară; privire, ocheadă, ochit. – V. **ochi**2**.**

OCHIŞÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **ocheşel.**

OCHIŞÓR, *ochişori,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *ochi1* (**I 1**). **2.** (Bot.) Scânteiuţă. – **Ochi**1 + suf. *-işor.*

OCHÍT, *ochituri,* s. n. Ochire. – V. **ochi**2**.**

OCHITÓR, *ochitori,* s. m. Persoană care ochişte cu arma; ţintaş. – **Ochi**2 + suf. *-tor.*

OCHITÚRĂ, *ochituri,* s. f. Privire, căutătură din ochi1. – **Ochi**2 + suf. *-tură.*

OCHIULÉŢ, *ochiuleţe,* s. n. Diminutiv al lui *ochi1.* – **Ochi**1 + suf. *-uleţ.*

OCÓL, (**1**) *ocoluri,* (**2, 3, 4, 5**) *ocoale,* s. n. **1.** Mişcare în jurul unui punct fix sau de jur-împrejurul unui loc; deplasare în spaţiu care nu urmează calea cea mai dreaptă; înconjur, ocolire, ocoleală, ocoliş. ◊ Loc. adv. *Fără ocol* = fără ezitare, fără menajamente; direct. ♦ (Concr.) Cotitură, cot. **2.** (Înv.) Linie care delimitează un spaţiu; *p. ext.* spaţiul delimitat, cuprins. **3.** (Concr.) Gard făcut în jurul unui loc; împrejmuire, îngrăditură; *p. ext.* loc îngrădit (uneori acoperit), unde se închid

vitele, oile etc.; țarc. **4.** (Reg.) Curte, ogradă. **5.** *Ocol silvic* = unitate silvică administrativă, împărțită pe brigăzi și cantoane, prin care se organizează și se execută lucrările de cultură, de refacere, de protecție și de pază a pădurilor, ocrotirea și valorificarea vânatului și a peștelui din apele de munte.

OCOLÁȘ, (**1**) *ocolașe,* s. n., (**2**) *ocolași,* s. m. **1.** S. n. (Rar) Diminutiv al lui *ocol.* **2.** S. m. (Înv.) Conducătorul administrativ al unui ocol (**6**). – **Ocol** + suf. *-aș.*

OCOLEÁLĂ, *ocoleli*, s. f. Ocol, ocolire. – **Ocoli** + suf. *-eală.*

OCOLÍ, *ocolesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A străbate o distanță făcând un ocol; a merge de jur-împrejur, a înconjura. ♦ (Pop.) A cutreiera, a colinda. ◊ Loc. adv. *Pe ocolite* = pe departe, îndirect. **2.** Tranz. (Înv. și pop.) A pune gard împrejurul unui loc; a împrejmui, a îngrădi. ♦ Fig. (Înv. și reg.) A apăra, a proteja, a ocroti. – Din **ocol.**

OCOLÍRE, *ocoliri*, s. f. Acțiunea de *a ocoli* și rezultatul ei; ocol, ocoleală. – V. **ocoli.**

OCOLÍȘ, *ocolișuri,* s. n. Ocol (**1**), înconjur. ◊ Loc. adv. *Cu ocolișuri* = pe ocolite, indirect. *Fără ocoliș* (sau *ocolișuri)* = direct, pe față. – **Ocol** + suf. *-iș.*

OCOLÍT, -Ă, *ocoliți, -te*, adj. Care se abate din drumul drept, care face ocoluri sau cotituri; care înconjoară. ♦ Fig. Care este făcut sau spus cu înconjur, pe departe. -V. **ocoli.**

OCROTÍ, *ocrotesc*, vb. IV. Tranz. A lua sub paza sa; a apăra, a proteja; a ajuta, a sprijini.

OCROTIRE s. f. Acțiunea de *a ocroti* și rezultatul ei; apărare, protejare, sprijin, ajutor. ◊ *Ocrotirea sănătății*.*Ocrotirea naturii*. ♦ Adăpost, azil. – V. **ocroti.**

OCROTITÓR, -OÁRE, *ocrotitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care ocrotește, apără, protejează, ajută; protector. – **Ocroti** + suf. *-tor.*

OCUPÁ, *ocúp*, vb. I. **I.** Tranz. **1.** A pune stăpânire pe..., a lua în stăpânire cu forța armată un teritoriu, un oraș etc.; a cuceri. **2.** A se întinde pe o suprafață, a se situa. **3.** A lua în primire, a deține un post, o funcție etc. **II.** Refl. A lucra într-un anumit domeniu, a avea drept ocupație sau profesie; a se îndeletnici cu...

OCUPÁNT, -Ă, *ocupanți, -te*, s. m. și f. (Adesea adjectival) Stat care (prin forțele sale armate) ia în stăpânire un teritoriu străin etc.

OCUPÁRE, *ocupări,* s. f. Acțiunea de *a (se) ocupa* și rezultatul ei. – V. **ocupa.**

OCUPÁT, -Ă, *ocupați, -te*, adj. **1.** (Despre un teritoriu; un oraș etc.) Cucerit de o armată străină; stăpânit de o putere străină; **2.** (Despre persoane) Care are mult de lucru, cu multe treburi; preocupat. – V. **ocupa.**

OCUPÁȚIE, *ocupații,* s. f. **1.** Ocuparea temporară de către forțele armate ale unui stat, a unei părți sau a totalității teritoriului altui stat; cucerire. **2.** Îndeletnicire, treabă, activitate; preocupare.[Var.: (înv.) **ocupațiúne** s. f.].

ODÁIE, *odăi,* s. f. **1.** (Pop.) Cameră, încăpere. **2.** (Înv. și reg.) Așezare gospodărească izolată de sat; fermă mică, târlă de vite etc. **3.** Colibă servind de adăpost provizoriu pescarilor, ciobanilor sau lucrătorilor agricoli. [Pr.: *-da-ie*].

ODÁTĂ adv., adj. invar. **1.** Adv. într-un timp nedeterminat, cândva: **a**) (în legătură cu verbe la trecut) odinioară, mai de mult; **b**) (în legătură cu verbe la viitor sau cu valoare de viitor) de acum înainte, într-o bună zi, cândva. **2.** Adv. (Pop.) Îndată, imediat; fără întârziere; brusc; deodată. **3.** Adv. În sfârșit, în cele din urmă. – **O**3 + **dată.**

ODĂIȚĂ, *odăițe,* s. f. Diminutiv al lui *odaie;* cămăruță. – **Odaie** + suf. *-iță.*

ODGÓN, *odgoane*, s. n. Funie groasă și lungă, îmbibată, de obicei, cu gudron și folosită în marină, la pescuit, în transporturi etc.; cablu, parâmă, pălămar[2]; *p. gener*. orice funie groasă. [Var.: **otgón** s. n.]

ODÍHNĂ, (**3**) *odihne,* s. f. **1.** Întrerupere temporară a unei activități în scopul refacerii și al întăririi forțelor; (stare sau timp de) repaus; odihnire. **2.** Calm desăvârșit, pace, liniște sufletească; tihnă, răgaz. [Var.: (reg.) **hodínă, odínă** s. f.] – Din **odihni** (derivat regresiv).

ODIHNI, *odihnesc*, vb. IV. **1.** Refl. și (rar) intranz. A întrerupe temporar o activitate pentru a-și recâștiga energia, pentru a se reface. ◊ Tranz. A lăsa să stea la odihnă (**1**); a pune la repaus; a da, a oferi cuiva odihnă; *p. ext*. a adăposti, a găzdui. **2.** Refl. și (rar) intranz. A se reface prin somn; a dormi. **3.** Refl. (Înv.) A se potoli, a se calma, a se liniști. [Formă gramaticală: (în loc.) *odihnite.* – Var.: (reg.) **hodíni, odíni** vb. IV].

ODIHNÍRE s. f. Faptul de *a (se) odihni;* odihnă, repaus. – V. **odihni.**

ODIHNÍT, -Ă, *odihniți, -te*, adj. **1.** Care și-a refăcut și și-a întărit puterile (prin somn2 sau prin întreruperea temporară a activității). **2.** (Înv.) Liniștit, calm; mulțumit, satisfăcut. [Var.: (reg.) **hodinít, -ă** adj.] – V. **odihni.**

ODIHNITÓR, -OÁRE, *odihnitori, -oare,* adj. Care reface energia, puterile; reconfortant; care liniștește, calmează; calmant, liniștitor. – **Odihni** + suf. *-tor.*

ODINIOÁRĂ adv. **1.** Pe vremuri, altădată, înainte vreme, odată. **2.** (Înv.) Cândva, vreodată, într-o bună zi (în viitor), odată și odată. [Pr.: *-ni-oa-*] – **O**3 + **dinioară.**

ODOÁRE s. f. v. **odor**2.

ODOLEÁN, *odoleni*, s. m. Nume dat mai multor specii de plante erbacee cu flori mari, trandafirii sau albe, dintre care una servește la prepararea unor produse farmaceutice cu proprietăți sedative; valeriană . [Var.: **odoleánă** s. f., **hodoleán** s. m.].

ODOLEÁNĂ s. f. v. **odolean.**

ODÓR1, (**1**) *odoare,* s. n. **1.** Obiect lucrat dintr-un metal prețios (împodobit cu pietre scumpe); obiect de (mare) preț. **2.** Fig. Ființă iubită, prețuită; *spec.* copil.

ODÓR2, *odoruri*, s. n. (Înv.) Miros, mireasmă, parfum. [Var.: **odoáre** s. f.].

ODORÁȘ, *odorașe,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *odor*1 (**2**); termen de alintare folosit de părinți pentru copiii mici. – **Odor**1 + suf. *-aș.*

ODORÓB, *odoroabe*, s. n. (Reg.) Coș de nuiele în forma unui trunchi de con, fără fund, care servește la pescuit.- Din **hodoroabă.**

ODOROGÍT, -Ă adj. v. **hodorogit.**

OF, (**1**) interj., (**2**) *ofuri*, s. n. **1.** Interj. Exclamație care exprimă: **a**) durere, amărăciune, regret; deznădejde; necaz, ciudă; **b**) scârbă, dezgust; **c**) admirație, entuziasm; **d**) o dorință, o rugăminte; **e**) mirare, surprindere. **2.** S. n. Oftat, suspin; *p. ext*. durere, amărăciune, tristețe, mâhnire, regret; suferință; deznădejde. [Var.: **oh** interj.] – Onomatopee.

OFILÍ, *ofilesc*, vb. IV. Refl. **1.** (Despre plante) A se vești, a păli; a se îngălbeni. ◊ Tranz. *Seceta ofilește plantele.* **2.** Fig. (Despre persoane) A-și pierde culoarea, prospețimea feței; a se trece; a-și pierde puterea, vigoarea, a se vlăgui. [Var.: (înv. și reg.) **ovilí** vb. IV].

OFILÍRE, *ofiliri*, s. f. Faptul de *a (se) ofili* și rezultatul ei. – V. **ofili.**

OFILIT, -Ă, *ofiliți, -te*, adj. **1.** (Despre plante) Vestejit, pălit, îngălbenit. **2.** Fig. Palid, tras, trecut; slab, uscat; lipsit de vigoare. [Var.: (înv. și reg.) **ovilít, -ă** adj.] – V. **ofili.**

OFT, *ofturi*, s. n. (Înv. și reg.) Oftat, suspin; *p. ext*. amărăciune, regret, durere, suferință, deznădejde. – Din **aht.**

OFTÁ, *oftez*, vb. I. Intranz. A scoate un oftat (în semn de dor, de supărare, de regret etc.); a suspina. ◊ Expr. *A ofta după cineva* = a regreta mult pierderea cuiva; a dori din tot sufletul pe cineva, a tânji după cineva. – Din **oft.**

OFTÁRE, *oftări*, s. f. Faptul de *a ofta;* oftat, suspin. – V. **ofta.**

OFTÁT, *oftaturi*, s. n. Respirație puternică, profundă și prelungă, însoțită în expirație de un zgomot caracteristic care întrerupe ritmul respirator normal, pricinuită de o durere morală (sau fizică); suspin, oftătură, aht, oft, oftare. – V. **ofta.**

OFTĂTÚRĂ, *oftături,* s. f. (Rar) Oftat. – **Ofta** + suf. *-ătură.*

OFTICÁ, *oftíc*, vb. I. **1.** Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de tuberculoză pulmonară. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) chinui, a(-și) învenina viața, a (se) supăra, a (se) amărî tare. – Din **oftică.**

OFTICÁRE, *oftícări,* s. f. (Pop.) Faptul de *a (se) oftica*. – V. **oftica.**

OFTICÁT, -Ă, *oftícați, -te*, adj. (Pop.) Tuberculos. Fig. Amărât, chinuit. – V. **oftica.**

OFTICĂ, *oftici*, s. f. (Pop.) Tuberculoză pulmonară. [Var.: **óftigă** s. f.].

OFTICÓS, -OÁSĂ, *oftícoși, -oase*, adj. (Adesea substantivat) Tuberculos, ftizic, atacat. ◊ Fig. Fără putere; slab, pipernicit, anemic.[Var.: **oftigós, -oásă** adj.] – **Oftică** + suf. *-os.*

ÓFTIGĂ s. f. v. **oftică.**

OFTIGÓS, -OÁSĂ adj. v. **ofticos.**

OGÁR, *ogari*, s. m. Câine de vânătoare cu botul lung, cu corpul înalt, subțire și zvelt, cu picioare lungi, foarte iute la fugă.

OGÁRCĂ, *ogarce*, s. f. (Pop.) Femela ogarului. – **Ogar** + suf. *-că.*

OGÁRNIC, -Ă, *ogarnici, -ce*, adj. (Rar) Ca ogarul; cu însușiri de ogar; sprinten. – **Ogar** + suf. *-nic.*

OGĂRÁTIC, -Ă, *ogăratici, -ce*, adj. (Rar) Cu trupul zvelt și subțire ca al ogarului; slab. – **Ogar** + suf. *-atic.*

OGĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca un ogar, foarte iute. – **Ogar** + suf. *-ește.*

OGĂRÍME s. f. (Rar) (Mulțime de) ogari. – **Ogar** + suf. *-ime.*

OGÂRJÍ, *ogârjesc*, vb. IV. Refl. (Reg.) A slăbi foarte tare.

OGÂRJÍT, -Ă, *ogârjiți, -te*, adj. (Reg.) Slab, pipernicit, sfrijit. – V. **ogârji.**

OGEÁC s. n. v. **hogeag.**

OGLINDÁ vb. I v. **oglindi.**

OGLÍNDĂ, *oglinzi*, s. f. **1.** Obiect cu o suprafață netedă și lucioasă de diferite forme, făcut din metal sau din sticlă, acoperit pe o față cu un strat metalic și având proprietatea de a reflecta razele de lumină și de a forma astfel, pe partea lucioasă, imaginea obiectelor. **2.** P. anal. (De obicei urmat de determinări) Suprafață netedă și lucioasă (în special a unei ape), care are proprietatea de a reflecta lumina. – Din **oglindi** (derivat regresiv).

OGLINDÍ, *oglindesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A (se) reflecta, a (se) proiecta pe o suprafață lucioasă sau într-o oglindă. ♦ Refl. (Despre oameni) A se privi în oglindă. [Var.: (înv. și reg.) **oglindá** vb. I.].

OGLINDÍRE, *oglindiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) oglindi* și rezultatul ei; reflectare. – V. **oglindi.**

OGLINDÓS, -OÁSĂ, *oglindoși, -oase*, adj. (Neobișnuit) Care are însușirile unei oglinzi; (luciu, neted) ca o oglindă. – **Oglindă** + suf. *-os.*

OGLINDÚȚĂ, *oglinduțe,* s. f. Oglinjoară. – **Oglindă** + suf. *-uță.*

OGLINGIOÁRĂ s. f. v. **oglinjoară.**

OGLINJOÁRĂ, *oglinjoare*, s. f. Diminutiv al lui *oglindă;* oglinduță. [Var.: (înv.) **oglingioáră** s. f.] – **Oglindă** + suf. *-ioară.*

OGÓI1, *ogoaie*, s. n. (Reg.) Loc în care se joacă copiii cu mingea sau loc delimitat (îngrădit) pentru jocuri de copii. – Et. nec.

OGOÍ2, *ogoiesc*, vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) liniști, a (se) potoli, a (se) domoli, a (se) calma. ♦ Tranz. A menaja, a cruța. [Var.: **ogoiá** vb. I].

OGOIÁ vb. I v. **ogoi**2.

OGOÍRE, *ogoiri*, s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) ogoi2* și rezultatul ei; alinare. – V. **ogoi2.**

OGOÍT, -Ă, *ogoiți, -te*, adj. (Pop.) Potolit, liniștit. – V. **ogoi2.**

OGÓR, *ogoare*, s. n. Bucată de pământ cultivată sau cultivabilă; țarină. ♦ Câmp semănat cu același fel de plante (de obicei cereale); lan. ♦ Teren arabil folosit ca pășune timp de un an, pentru a fi mai fertil în anii următori; pârloagă. ◊ *Ogor negru* = teren arat, grăpat etc., dar fără a fi semănat timp de un an pentru a se reface. ♦ Arătură care se face cu mult înainte de lucrările de însămânțare.

OGORÁȘ, *ogorașe,* s. n. Diminutiv al lui *ogor*. – **Ogor** + suf. *-aș.*

OGORÁT, *ogorâturi*, s. n. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a ogorî* și rezultatul ei; arat. [Var.: **ogorít** s. n.] – V. **ogorî.**

OGORÍT s. n. v. **ogorât.**

OGORÍ, *ogorăsc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A pregăti un ogor sau un teren agricol pentru cultivare; *spec.* a ara (adânc). – Din **ogor.**

OGRÁDĂ, *ogrăzi,* s. f. (Reg.) **1.** Curte, bătătură. **2.** Grădină cu pomi fructiferi; livadă. **3.** Gospodărie (alcătuită din casă și anexele cu hambare și șoproane) a unei moșii; curte boierească. ♦ Totalitatea persoanelor care se află în serviciul unei curți boierești.- (după îngrădit).

OGRĂDÁȘ, *ogrădași,* s. m. (Înv.) Persoană care slujea la o curte boierească. – **Ogradă** + suf. *-aș.*

OGRĂJOÁRĂ, *ogrăjoare,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *ogradă.* – **Ogradă** + suf. *-ioară.*

OH interj. v. **of.**

OHÓ interj. Exclamație care exprimă surprindere, neîncredere etc. față de cele spuse de cineva. – **O**2 + **ho.**

OI interj. (Pop.) Ah, vai, of; ehei. – Onomatopee.

OIÉR, *oieri*, s. m. **1.** Crescător, proprietar sau negustor de oi; *p. ext*. păstor, cioban. **2.** (Înv.) Slujbaș însărcinat cu încasarea oieritului1. [Pr.: *o-ier*] – **Oaie** + suf. *-ar.*

OIERÍE1, *oierii*, s. f. (Pop.) Stână, târlă, adăpost pentru oi. [Pr.: *o-ie-*] – **Oaie** + suf. *-ărie.*

OIERÍE2, *oierii*, s. f. (Rar) Oierit2. [Pr.: *o-ie-*] – **Oier** + suf. *-ie.*

OIERÍT1 s. n. Dare în natură sau în bani percepută în Evul Mediu, în Țara Românească pe turmele de oi; impozit plătit pentru pășunatul oilor. [Pr.: *o-ie-*] – **Oaie** + suf. *-ărit.*

OIERÍT2 s. n. Creșterea oilor; *p. ext*. păstorit; oierie2. [Pr.: *o-ie-*] – **Oier** + suf. *-it.*

OIÉSC, OIÁSCĂ, *oiești,* adj. (Pop.) Care aparține oilor, privitor la oi, ca al oilor, de oaie. [Pr.: *o-iesc*] – **Oaie** + suf. *-esc.*

ÓINĂ s. f. Joc sportiv, specific românesc, care se dispută între două echipe compuse din câte 11 jucători fiecare, o echipă aflându-se „la bătaie", pe linia de așteptare, și cealaltă „la prindere", în câmpul de joc, tehnica constând în lovirea unei mingi cu un baston de lemn de către fiecare jucător, pentru a o trimite în terenul adversarului. – Et. nec.

OINÍST, *oiniști,* s. m. Jucător de oină. – **Oină** + suf. *-ist.*

OIȘOÁRĂ, *oișoare,* s. f. (Pop.) Oiță (**1**). [Pr.: *o-i-*] – **Oaie** + suf. *-ișoară.*

ÓIȘTE, *oiști,* s. f. **1.** Bară lungă de lemn fixată în crucea unui vehicul cu tracțiune animală, de-a dreapta și de-a stânga căreia se înhamă caii. ◊ Expr. *A (o) nimeri* (sau *a da) cu oiștea-n gard* = a face sau a spune ceva cu totul nepotrivit, a face o prostie. **2.** Parte componentă a morii de vânt, cu ajutorul căreia aceasta se întoarce în bătaia vântului.

OÍȚĂ, *oițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *oaie;* oișoară, oițică. **2.** (La pl.) Numele a trei plante erbacee: ***a)*** plantă cu flori mari, albe sau trandafirii, mătăsoase și cu fructele argintii, păroase; **b**) plantă cu flori albe pe dinăuntru și trandafirii pe dinafară; **c**) floarea-Paștelui. [Pr.: *o-i-*] – **Oaie** + suf. *-iță.*

OIȚÍCĂ, *oițici,* s. f. (Pop.) Oiță (**1**). [Pr.: *o-i-*] – **Oiță** + suf. *-ică.*

OJÓC s. n. v. **ojog.**

OJÓG, (**1**) *ojoage,* s. n., (**2**) *ojogi,* s. m. (Reg.) **1.** S. n. Băț (cu o cârpă udă la un capăt) folosit pentru a curăța cuptorul de spuză, pentru a mișca jarul etc. **2.** S. m. Fig. Om înalt și subțire. [Var.: **ojóc** s. n.].

OLÁLTĂ adv. Împreună, la un loc, laolaltă. ◊ Loc. adv. *Între olaltă* = unul cu altul; reciproc. *După olaltă* = unul după altul (fără întrerupere). *(Pe) lângă olaltă* = unul (pe) lângă altul; alături. *De olaltă* = unul de altul, unul de celălalt. *De la olaltă* = laolaltă, împreună. *Pe* (sau *peste) olaltă* = unul peste altul. *Înspre olaltă* = unul către altul. – **O**3 + **alaltă** *(= aialaltă).*

OLÁN1, *olani*, s. m. Monedă de aur olandeză care a circulat până în sec. XIX și în Țările Române. – Cf. Olan[da].

OLÁN2, *olane*, s. n. **1.** Piesă de argilă arsă, de obicei de formă semicilindrică, folosită pentru executarea învelitorilor la acoperișurile unor clădiri. **2.** Tub de argilă arsă, din care se fac canale de scurgere a apei, coșuri pentru fum etc. [Var.: **olánă** s. f.] – **Ol** + suf. *-an*.

OLÁNĂ s. f. v. **olan**2.

OLÁR, *olari*, s. m. Meșteșugar care face și vinde oale și alte obiecte din lut ars. – **Oală** + suf. *-ar*.

OLÁT, *olaturi*, s. n. (Înv.) **1.** Provincie, regiune, ținut, teritoriu; *p. ext.* (la pl.) împrejurime, parte (a locului). **2.** Moșie; gospodărie (mare); clădire și anexele cu hambare și șoproane) a unei moșii. [Pl. și: *olate*] – Et. nec.

OLĂCÁR, *olăcari,* s. m. **1.** (Înv. și reg.) Olac (**1**), curier. ♦ Îngrijitor al cailor de poștă. **2.** (Înv.) Slujbaș însărcinat cu strângerea cailor de olac. – **Olac** + suf. *-ar*.

OLĂCĂÍ vb. IV v. **olecăi.**

OLĂRÍE1, (**2**) *olării,* s. f. **1.** Meșteșugul olarului; olărit. **2.** Atelierul sau prăvălia olarului. – **Olar** + suf. *-ie.*

OLĂRÍE2 s. f. (Colectiv) Produse ceramice executate de olar. – **Oală** + suf. *-ărie.*

OLĂRÍT s. n. Meșteșugul olarului; olărie (**1**). – **Olar** + suf. *-it*.

OLĂRÍȚĂ, *olărițe,* s. f. (Rar) Soție de olar. – **Olar** + suf. *-iță.*

OLCÚȚĂ, *olcuțe,* s. f. (Reg.) Oliță. – Din **oală.**

OLEÁCĂ adv. (Pop.) Puțin, nițel. ◊ Loc. adv. *Nici oleacă* = niciun pic, deloc. *Oleacă de...* = puțin, într-o măsură oarecare, întrucâtva. [Var.: (înv. și reg.) **leácă** adv.].

OLEÁNDRA s. f. art. (Reg.) Numele unui dans popular care se joacă la nunți; melodie după care se execută acest dans. – Et. nec.

OLEÁNDRU s. m. v. **leandru.**

OLECĂI, *olécăi,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A se văita, a se văicări, a se tângui. [Prez. ind. și: *olecăiesc.* – Var.: **olăcăi, olicăi** vb. IV] – Din **oleo.**

OLECȘOÁRĂ adv. v. **olecușoară.**

OLECUȘOÁRĂ adv. (Reg.) Olecuță. [Var.: **olecșoáră** adv.] – **Oleacă** + suf. *-ușoară.*

OLECÚȚĂ adv. (Pop.) Diminutiv al lui *oleacă;* puțin de tot, olecuțică, olecușoară. – **Oleacă** + suf. *-uță.*

OLECUȚÍCĂ adv. (Reg.) Olecuță. – **Olecuță** + suf. *-ică.*

OLEIÁ vb. I v. **uleia.**

OLEIÁT, -Ă adj. v. **uleiat.**

OLEIÓS, -OÁSĂ adj. v. **uleios.**

OLEÓ interj. v. **aoleu.**

OLEOLEÓ interj. v. **aoleu.**

OLÉU, *oleuri*, s. n. (Înv. și reg.) Ulei.

OLICĂÍ vb. IV v. **olecăi.**

OLICÍCĂ, *olicele,* s. f. (Pop.) Oliță. – **Oală** + suf. *-icică.*

OLÍȚĂ, *olițe,* s. f. Diminutiv al lui *oală;* olcuță, olicică. ♦ (Fam.) Oală de noapte. – **Oală** + suf. *-iță.*

OLM, *olmuri*, s. n. (Înv.) Miros, mireasmă; simț al mirosului (olmul de tămîie). – Et. nec.

OLÓG, OLOÁGĂ, *ologi, oloage,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Căruia îi lipsește un picior sau amândouă; care nu poate umbla (bine); paralizat de picioare. ◊ Loc. vb. *A lăsa* (pe cineva) *olog* = a ologi. **2.** Fig. (Despre plante) Care nu are cârcei cu care să se agațe pe arac. *Fasole oloagă.*

OLOGEÁLĂ, *ologeli,* s. f. (Pop.) Faptul de *a (se) ologi;* neputința de a umbla; paralizie a picioarelor; ologire. – **Ologi** + suf. *-eală.*

OLOGÍ, *ologesc,* vb. IV. Tranz., intranz. și refl. (Pop.) A face pe cineva să devină olog (**1**) (lovindu-l, rănindu-l etc.) sau a rămâne, a deveni olog (în urma unui accident sau a unei boli). – Din **olog.**

OLOGÍRE, *ologiri*, s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) ologi* și rezultatul ei; ologeală. – V. **ologi.**

OLOGÍT, -Ă, *ologiți, -te,* adj. Care a rămas olog (**1**); paralizat de picioare. – V. **ologi.**

OLÓI1, *oloaie,* s. n. (Pop. și fam.) Augmentativ al lui *oală.* – **Oală** + suf. *-oi*.

OLÓI2, *oloiuri*, s. n. (Înv. și pop.) Ulei.

OLOÍ3, *oloiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A uleia. – V. **oloi**2.

OLÓINIȚĂ, *oloinițe,* s. f. (Reg.) Presă primitivă de ulei. – **Oloi**2 + suf. *-niță.*

OLOIÓS, -OÁSĂ, *oloioși, -oase,* adj. (Reg.) Uleios. – **Oloi**2 + suf. *-os*.

OLOÍSĂ, *oloise,* s. f. (Reg.) Numele mai multor specii de plante erbacee cu flori galbene sau albe, cu frunzele ovale și cărnoase, care cresc prin locuri pietroase și nisipoase. – Et. nec.

OLTEÁN, -Ă, *olteni, -e,* s. m., adj. **I.** S. m. **1.** Persoană originară sau locuitor din Oltenia. **2.** (Înv.) Vînzător care făcea comerț ambulant cu fructe, legume etc. **II.** Adj. Care aparține Olteniei sau oltenilor (**I**), privitor la Oltenia ori la olteni; oltenesc. – **Olt** (n. pr.) + suf. *-ean*.

OLTEÁNCĂ, *oltence,* s. f. Femeie care face parte din populația Olteniei care este originară de acolo. – **Oltean** + suf. *-că.*

OLTENÉSC, -EÁSCĂ, *olteneşti,* adj. Care aparține Olteniei sau populației ei, privitor la Oltenia ori la populația ei; oltean. – **Oltean** + suf. *-esc.*

OLTENÉȘTE adv. Așa cum se obișnuiește în Oltenia, ca în Oltenia; în graiul oltenesc. – **Oltean** + suf. *-ește.*

OLÚȚ, *oluțe,* s. n. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *ol;* ulcică. – **Ol** + suf. *-uț.*

OM, *oameni*, s. m. **1.** Ființă superioară, socială, care se caracterizează prin gândire, inteligență și limbaj articulat iar din punct de vedere morfologic prin poziția verticală a corpului și structura piciorului adaptată la aceasta, mâinile libere și apte de a efectua mișcări fine și creierul deosebit de dezvoltat. ◊ Loc. adv. *Din om în om* = de la unul la altul. *Ca de la om la om* = în mod sincer, deschis, prietenește. ◊ Expr. *(A fi) la mintea omului* = (a fi) evident, clar. *Om ca (toți) oamenii* = om obișnuit, care nu se deosebește prin nimic esențial de alții.♦ *A face* (pe cineva) *om* = **a**) a educa, a instrui dezvoltându-i însușirile umane caracteristice; a asigura învățătura cuiva calificându-l într-o profesie; **b**) a da, a oferi (cuiva) o situație materială sau socială bună. *A se face om* = **a**) a se înstări, a se căpătui, a se îmbogăți; **b**) a se îndrepta. **2.** (Cu determinări care indică un raport de dependență) Persoană care se află în slujba cuiva; persoană de încredere. ◊ Expr. *(A fi) omul* (sau *om al) lui Dumnezeu* = (a fi) om bun, cinstit, de treabă. **3.** Persoană de vază, de seamă. ♦ Persoană matură. **4.** Bărbat. ♦ (Determinat de „meu", „tău" etc.) Soț. [Gen.-dat.: *omului;* voc.: *omule*].

OMÁT, *omături,* s. n. (Pop.) Zăpadă, nea. ♦ (Reg.) Nămete, troian.

OMĂTÚȚE s. f. pl. Numele a două specii de ghiocei, cu flori albe mirositoare, care cresc în lunile februarie-mai prin păduri, livezi și fânețe . – **Omăt** + suf. *-uță.*

OMENÉSC, -EÁSCĂ, *omenești,* adj. **1.** Care aparține omului sau genului uman, privitor la om sau la genul uman, propriu înfățișării sau firii omului; de om; uman. ◊ *Așezare omenească* = denumire pentru sat, comună, oraș. **2.** Care aparține omului de rând. **3.** (Înv. și pop.) Prietenos, binevoitor; blând. ♦ (Despre limbă) Inteligibil, clar. – **Om** + suf. *-esc.*

OMENÉȘTE adv. **1.** Din punct de vedere omenesc, în mod omenesc; cât poate un om. **2.** În condiții omenești, ca oamenii; *p. ext.* cu omenie, cumsecade, cum se cuvine. – **Om** + suf. *-ește.*

OMENÍ, *omenesc*, vb. IV. Tranz. **1.** (Pop.) A primi pe cineva în mod ospitalier; a ospăta, a cinsti. ♦ Refl. A se ospăta. **2.** A cinsti, a onora, a slăvi. – Din **om.**

OMENÍE s. f. Complex de calități alese, proprii unei persoane; purtare blândă, înțelegătoare; atitudine cuviincioasă, respectuoasă. ◊ Loc. adj. *De omenie* = bun, cumsecade; ospitalier; cinstit. ◊ Loc. adj. și adv. *Fără (de) omenie* = lipsit de onestitate; inuman, nemilos. *Cu omenie* = binevoitor, afabil, cu bunăvoință; cinstit, corect. ◊ *A ști (la) omenie* sau *a ști ce-i omenia* = a se arăta blând și înțelegător. ♦ Reputație bună; renume, cinste. – **Om** + suf. *-ie.*

OMENÍME s. f. (Înv. și reg.) Omenire (**1**). – **Om** + suf. *-ime.*

OMENÍRE s. f. Întreaga populație a globului, totalitatea oamenilor de pe Pământ, neamul omenesc; umanitatea; omenime. ♦ Mulțime de oameni; lume, public. – Din **om.**

OMENÍT, -Ă, *omeniți, -te,* adj. (Înv.) Blând, binevoitor, amabil. – V. **omeni.**

OMENÓS, -OÁSĂ, *omenoși, -oase,* adj. Plin de omenie; blând, bun, cumsecade, îngăduitor, înțelegător. – **Om** + suf. *-os.*

OMÉT s. n. (Înv. și reg.) Mulțime mare de oameni, lume, popor. – **Om** + suf. *-et*.

OMÉTIȚĂ s. f. (Reg.) **1.** Zăpadă fină (spulberată de vânt). **2.** Partea cea mai fină a făinii, care se depune sub formă de praf în timpul măcinatului.

OMETÍ, pers. 3 *omețește,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu omăt, a (se) înzăpezi. **2.** Intranz. A viscoli. – Din **omăt.**

OMÍDĂ, omizi, s. f. Larva fluturilor, dăunătoare pomilor, cu corpul alcătuit din segmente, uneori acoperit cu peri. ◊ Expr. A mânca ca omizile = a mânca foarte mult.

OMÍS, -Ă, *omiși, -se,* adj. Care a fost lăsat la o parte, trecut cu vederea; neamintit. – V. **omite.**

OMÓR, *omoruri*, s. n. Faptul de a omorî; luarea vieții cuiva; crimă, omucidere, asasinat. ♦ (Jur.) Infracțiune care constă în uciderea unei persoane. – Din **omorî** (derivat regresiv).

OMORÁRE, *omorâri*, s. f. Acțiunea de *a omorî* și rezultatul ei; ucidere, omor; moarte. – V. **omorî.**

OMORÁT, -Ă, *omorâți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a fost omorât, ucis; mort. – V. **omorî.**

OMORÂTÓR, -OÁRE, *omorâtori, -oare,* adj., s. m. și f. (Rar) **1.** Adj. Care omoară; ucigător, ucigaș. ♦ Fig. Care torturează, chinuitor. **2.** S. m. și f. Ucigaș, asasin. – **Omorî** + suf. *-tor*.

OMORÎ, *omór*, vb. IV. **1.** Tranz. A pricinui moartea cuiva, a lua viața cuiva; a ucide, a asasina, a achita. ◊ Expr. *A omorî pe cineva cu zile* = a pricinui moartea cuiva înainte de vreme. *A omorî* (pe cineva) *în bătaie* = a bate pe cineva foarte tare, a snopi în bătaie. **2.** Tranz. Fig. A distruge, a nimici. ◊ *A-și omorî timpul* = a-și folosi timpul cu ocupații fără importanță; a-și pierde vremea. – (după *muri*).

OMUCÍDERE, *omucideri*, s. f. Omor, crimă, asasinat. – **Om** + **ucidere.**

OMUCIGÁȘ, -Ă, *omucigași, -e*, s. m. și f. (Înv.) Ucigaș, criminal, asasin. – **Om** + **ucigaș.**

OMULÉȚ, *omuleți,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *om;* om mic de statură. **2.** Fig. Om neînsemnat, fără niciun merit; om cu preocupări mărunte, meschine. – **Om** + suf. *-uleț.*

OMUȘÓR, *omușori,* s. m., Omuleț (**1**). – **Om** + suf. *-ușor.*

ONÁNIE1, *onanii*, s. f. (Reg.) Om urât, slut, pocitanie; arătare. – Et. nec.

ONĂNĂÍ, *onănăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A fonfăi, a fârnâi. – Formație onomatopeică.

ONĂNĂÍT, -Ă, *onănăiți, -te,* adj. (Reg.) Fonf. – V. **onănăi.**

ONDULÁ, *ondulez*, vb. I. Intranz. A avea o mișcare ondulatorie, a se legăna ca undele apei; a se undui. [Var.: (pop.) **undulá** vb. I].

ONDULÁRE, *ondulări,* s. f. Acțiunea de *a ondula* și rezultatul ei; unduire; șerpuire. [Var.: (pop.) **unduláre** s. f.] – V. **ondula.**

ONDULÁT, -Ă, *ondulați, -te,* adj. Cu ușoare diferențe de nivel, asemănătoare undelor; ca undele. – V. **ondula.**

ONOÁRE, *onoruri*, s. f. **1.** Integritate morală, probitate, corectitudine; demnitate, cinste. ◊ *Câmp de onoare* = câmp de luptă pe care și-au dat viața cei care au luptat pentru apărarea patriei. ◊ Loc. adj. *De onoare* = demn de încredere, cinstit, onest. ◊ Expr. *Pe cuvântul meu* (sau *tău* etc.) *de onoare* sau *pe onoarea mea, a ta* etc. = formulă folosită pentru a întări o afirmație sau pentru a garanta respectarea unei promisiuni. **2.** Prețuire deosebită, considerație, respect, stimă. ◊ *Gardă de onoare* = gardă simbolică instituită în semn de respect cu ocazia unei anumite solemnități. *Cavaler* (sau *domnișoară) de onoare* = persoană care însoțește mirii la ceremonia cununiei. [Var.: **onór** s. n.].

ONÓR s. n. v. **onoare.**

ONORÁ, *onorez*, vb. I. Tranz. **1.** A avea, a manifesta față de cineva sau de ceva respect, considerație, stimă; a cinsti, a respecta. **2.** A face pe cineva demn de cinste, de laudă.

ONORÁT, -Ă, *onorați, -te,* adj. Stimat, respectat. – V. **onora.**

OPÁC1, *opace*, s. n. Cui cu care se prinde vâsla de luntre. – Et. nec.

OPÁC2, -Ă, *opaci, -ce*, adj. Prin care nu poate trece lumina, lipsit de transparență, nestrăveziu.

OPÁIEȚ s. n. v. **opaiț.**

OPÁIȚ, *opaițe,* s. n. **1.** Lampă mică, primitivă, care luminează cu ajutorul unui fitil introdus într-un recipient umplut cu seu, ulei sau untură. **2.** Numele a două plante erbacee anuale sau perene cu tulpina păroasă, dintre care una cu florile albe, rar trandafirii, care se deschid seara, răspândind un miros plăcut, iar alta cu frunzele păroase și cu florile albe. [Pr.: *-pa-iț.* – Var.: **opáieț** s. n., **opáiță** s. f.] – Cf. văpaie.

OPÁIȚĂ s. f. v. **opaiț.**

OPĂCEÁLĂ, *opăceli,* s. f. (Reg.) **1.** Împiedicare, reținere. **2.** Tulburare, zăpăceală, năuceală. – **Opăci** + suf. *-eală.*

OPĂCÍ, *opăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A opri în loc, a reține; a împiedica. **2.** A induce în eroare, a deruta; a necăji; a năuci, a zăpăci. **3.** A liniști, a potoli, a domoli.

OPĂCÍRE, *opăciri,* s. f. (Reg.) Faptul de *a opăci.* – V. **opăci.**

OPĂCÍT, -Ă, *opăciți, -te,* adj. (Reg.) **1.** Zăpăcit, speriat, uluit. **2.** Pocit, monstruos. – V. **opăci.**

OPĂREÁLĂ, *opăreli,* s. f. **1.** Opărire. **2.** (Pop.) Iritație a pielii, care se ivește (mai ales la copiii mici) la încheieturi și între coapse, provocând usturimi; opăritură. – **Opări** + *suf. -eală.*

OPĂRÍ, *opăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A turna peste ceva un lichid clocotit (apă, leșie, lapte etc.) pentru a spăla, a curăța de coajă, a găti etc. ♦ Tranz. și refl. A provoca sau a căpăta arsuri, turnând sau vărsând apă clocotită sau alt lichid foarte fierbinte. **2.** Refl. (Mai ales despre copiii mici) A face răni și iritații în unele părți ale corpului, mai ales la încheieturi, din cauza transpirației, a urinei etc. **3.** Refl. (Reg.; despre mălai, făină, plante uscate) A se încinge, alterându-se. **4.** Refl. (Despre plante) A se ofili, a se vești (din cauza căldurii); a se măna din cauza soarelui prea fierbinte apărut după ploaie.

OPĂRÍRE, *opăriri,* s. f. Acțiunea de *a (se) opări* și rezultatul ei; opăreală (**1**). – V. **opări.**

OPĂRÍT, -Ă, *opăriți, -te,* adj. **1.** Peste care s-a turnat sau s-a vărsat apă fierbinte. **2.** (Mai ales despre copiii mici) Care are iritații ale pielii (de obicei la încheieturi) din cauza transpirației, a urinei etc. **3.** Fig. Fără chef, supărat; fiert, plouat. – V. **opări.**

OPĂRITÓR, -OÁRE, *opăritori, -oare,* adj. (Rar; adesea substantivat) Care opărește. – **Opări** + suf. *-tor.*

OPĂRITÚRĂ, *opărituri,* s. f. Opăreală (**2**); parte iritată a pielii. – **Opări** + suf. *-tură.*

OPINCÁR, *opincari*, s. m. **1.** Persoană care poartă opinci; om de rând, țăran. **2.** Persoană care lucrează sau vinde opinci. – **Opincă** + suf. *-ar.*

OPÍNCĂ, *opinci,* s. f. **1.** Încălțăminte țărănească făcută din piele de porc sau de vacă căreia i se dă forma piciorului și care se poartă legată cu curele sau târsâne. *Pe unde și-a spart dracul opincile* = departe. *A călca pe opinci* = a jigni pe cineva, a ofensa. **2.** Fig. (La sg.; cu sens colectiv) Țărănime. ◊ Expr. *De la vlădică până la opincă* = din toate clasele sociale, toți.

OPINCĂRÍE, *opincării,* s. f. (Rar) Atelier sau magazin în care se confecționează sau se vând opinci. – **Opincă** + suf. *-ărie.*

OPINCÚȚĂ, *opincuțe,* s. f. Diminutiv al lui *opincă* (**1**). ♦ Încălțăminte feminină ușoară, cu talpă subțire. – **Opincă** + suf. *-uță.*

OPINTEÁLĂ, *opinteli,* s. f. Sforțare mare, efort, opintire. ◊ Loc. adv. *Pe opinteală* = din răsputeri, cu efort. – **Opinti** + suf. *-eală.*

OPINTÍ, *opintesc,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. A face un efort (mare) pentru a împinge, a urni sau a ridica ceva; a-și încorda puterile, a se sforța. **2.** Tranz. (Reg.) A sili, a forța un animal să pornească sau să meargă mai repede.

OPINTÍC, *opintici,* s. m. **1.** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina păroasă, cu frunze albăstrui-verzi, lucioase și cu flori galbene, reunite câte două sau câte cinci într-o inflorescență în vârful tulpinii . **2.** (Bot.) Gheabă. – Et. nec.

OPINTÍRE, *opintiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) opinti;* sforțare, efort. – V. **opinti.**

OPLOȘÍ, *oploșesc,* vb. IV. **1.** Refl. A-și găsi refugiu, a se pune la adăpost, a se aciua, a se pripăși. **2.** Tranz. A găzdui, a adăposti. – Et. nec.

OPLOȘÍRE, *oploșiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) oploși* și rezultatul ei. – V. **oploși.**

OPLOȘÍT, -Ă, *oploșiți, -te,* adj. Care a fost adăpostit, găzduit; pripășit; ascuns. – V. **oploși.**

OPREÁ s. f. v. **opreală.**

OPREÁLĂ, *opreli*, s. f. (Înv. și pop.) Faptul de *a (se) opri;* oprire, opreliște, piedică, obstacol. ♦ (Concr.) Proptea, frână, piedică. ◊ Expr. *A scoate* (pe cineva) *din oprele* = a face (pe cineva) să-și piardă cumpătul, să se tulbure. [Var.: **opreá** s. f.] – **Opri** + suf. *-eală.*

OPRÉLIȘTE, *oprelișt*i, s. f. Măsură, dispoziție de interzicere a ceva; interdicție, oprire; *p. ext.* piedică, obstacol în calea unei acțiuni; stavilă. – **Opri** + suf. *-eliște.*

OPRÍ, *opresc*, vb. IV. **1.** Tranz. A întrerupe (brusc) o mișcare, o acțiune, un proces, un fenomen în desfășurare, a face să înceteze, să stea pe loc; a stăvili, a curma. **2.** Intranz. și refl. A sta pe loc; *p. ext.* a întârzia, a poposi, a zăbovi. ♦ Tranz. A întrerupe din mers o ființă, un vehicul; a face să stea pe loc. **3.** Refl. A-și îndrepta ochii, privirea, atenția etc. asupra unui lucru, asupra unei probleme etc. **4.** Tranz. A împiedica de la o acțiune, a nu îngădui, a nu permite; a interzice. ♦ Refl. A se stăpâni, a se înfrâna, a se abține de la ceva. [Imper. sg. și: (reg.) *opreá*].

OPRÍRE, *opriri,* s. f. Acțiunea de *a (se) opri* și rezultatul ei; încetare a unei acțiuni, a unei mișcări, rămânere pe loc; staționare, stagnare; oprit1. ◊ (Concr.) Loc unde se oprește cineva sau ceva; stație, popas. – V. **opri.**

OPRÍT1 s. n. Oprire. – V. **opri.**

OPRÍT2**, -Ă,** *opriți, -te,* adj. Interzis; rezervat. ◊ *Pădure oprită* = pădure în care este interzisă orice tăiere a copacilor; opritură. – V. **opri.**

OPRITÓR, -OÁRE, *opritoare,* s. n., Ceea ce împiedică, stăvilește ceva. **1.** S. f. Frână formată dintr-un lanț legat cu un capăt de dricul carului și prevăzut la celălalt capăt cu o bucată de lemn, cu un cârlig sau cu o talpă de oțel, care se lasă să se târască între obadă și sol pentru a împiedica una dintre roți când vehiculul coboară la vale; piedică. **2.** S. n. Curea (sau lanț, știreang) la ham care ajută la împingerea înapoi a vehiculului, la încetinirea vitezei în timpul coborârii și la oprirea lui. **3.** S. f. (Reg.) Stăvilar, zăgaz, dig. **4.** S. f. Plasă întinsă pe un semicerc, cu care se astupă gura matiței ca să nu iasă peștele când se scoate năvodul din apă. **5.** S. f. Fiecare dintre parii care se pun la gardurile mari de prins pește, ca să nu le rupă valurile. [Pl. și: (**I 2**) *opritori*] – **Opri** + suf. *-tor.*

OPRITÚRĂ, *opriturI*, s. f. (Reg.) Porțiune într-o pădure din care este interzis să se taie copaci. ♦ Porțiune dintr-o pășune rezervată pentru cosit și pe care nu au voie să pască vitele. – **Opri** + suf. *-tură.*

OPT, (**1**) num. card., (**2**) *opturi*, s. n. **1.** Num. card. Numărul care în numărătoare are locul între șapte și nouă. ◊ (Adjectival) *Copilul are opt ani.* **2.** S. n. Semn grafic care reprezintă numărul opt (**1**); *p. ext.* desen, figură în forma acestui semn. ♦ Nota opt.

ÓPTULEA, ÓPTA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaptelea și al nouălea. – **Opt** + **le** + **a.**

OPTZÉCI num. card. Număr care are în numărătoare locul între șaptezeci și nouă și optzeci și unu. ◊ (Substantivat) *Nu are mult până la optzeci.* ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Dosarul optzeci.* ◊ (Formează num. multiplicativ) *De optzeci de ori.* – **Opt** + **zeci.**

OPTZÉCILEA, OPTZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaptezeci și nouălea și al optzeci și unulea. – **Optzeci** + **le** + **a.**

OPÚNE, *opún*, vb. III. **1.** Tranz. A pune în fața cuiva sau a ceva, ca împotrivire, un lucru, un argument etc. ♦ Refl. A se împotrivi, a pune piedici, a ține piept; a zădărnici. **2.** Tranz. A pune față în față două sau mai multe ființe sau lucruri pentru a evidenția prin comparație contrastul dintre ele. [Prez. ind. și: (reg.) *opúi*] – După **pune.**

OPÚNERE, *opuneri*, s. f. Acțiunea de *a (se) opune* și rezultatul ei; punere față în față; împotrivire, stăvilire, zădărnicire; *p. ext.* opoziție. – V. **opune.**

OPÚS2, -Ă, *opuși, -se,* adj. Care este așezat în fața cuiva sau a ceva, în partea dimpotrivă; *p. ext.* (despre fenomene, caractere, legi) care nu se poate împăca cu altul; contrar, potrivnic. ♦ (Substantivat, n. art.) Ceea ce se opune altuia. – V. **opune.**

OR1 conj. Dar, însă. ♦ Deci, așadar. – Din **or.**

OR2 conj., adv. v. **ori.**

ORÁC interj. (Reg.; de obicei repetat) Cuvânt care redă strigătul broaștelor. – Onomatopee.

ORÁȘ, *orașe,* s. n. Formă complexă de așezare umană, având multiple dotări edilitare, de obicei cu funcție administrativă, meșteșugărești- industrială, comercială, politică și culturală; urbe. ◊ Loc. adj. *De oraș* = care provine din oraș, care are caracteristicile, aspectul, obiceiurile etc. de la oraș.

ORĂȚIE, *orații,* s. f. (Pop.) Urare în versuri pe care colăcarii o adresează mirilor la nuntă; conăcărie. [Var.: **orațione** s. f.].

ORĂCĂÍ, pers. 3 *orăcăie,* vb. IV. Intranz. (Despre broaște) A scoate strigătul caracteristic speciei.[Prez. ind. pers. 3 și: *orăcăiește*] – **Orac** + suf. *-ăi.*

ORĂCĂIÁLĂ, *orăcăieli,* s. f. Orăcăit; gălăgie, larmă. [Pr.: *-că-ia-*] – **Orăcăi** + suf. *-ealã.*

ORĂCĂÍRE, *orăcăiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a orăcăi* și rezultatul ei; orăcăit. – V. **orăcăi.**

ORĂCĂÍT, *orăcăituri,* s. n. Acțiunea de *a orăcăi* și rezultatul ei; strigăt caracteristic broaștei; orăcăială, orăcăire. – V. **orăcăi.**

ORĂDEÁN, -Ă, *orădeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Oradea. **2.** Adj. Care aparține orașului Oradea sau orădenilor (1), referitor la Oradea ori la orădeni. – **Oradea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ORĂDEÁNCĂ, *orădence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Oradea. – **Orădean** + suf. *-că.*

ORĂSTÍCĂ, *orăstici,* s. f. Numele a două plante erbacee din familia leguminoaselor, cu flori roșii-purpurii la început, apoi albastre; măzăriche neagră. [Var.: **orăștícă** s. f.] – Et. nec.

ORĂȘEÁN, -Ă, *orășeni, -e,* s. m. și f. Locuitor al unui oraș. – **Oraș** + suf. *-ean.*

ORĂȘEÁNCĂ, *orășence,* s. f. Locuitoare a unui oraș; orășeană. – **Orășean** + suf. *-că.*

ORĂȘÉL, *orășele,* s. n. Diminutiv al lui *oraș;* oraș mic. – **Oraș** + suf. *-el.*

ORĂȘENÉSC, -EÁSCĂ, *orășenești,* adj. Care aparține orașului, privitor la oraș, ca la oraș; urban, citadin. – **Orășean** + suf. *-esc.*

ORĂȘENÉȘTE adv. În felul orășenilor, ca orășenii. – **Orășean** + suf. *-ește.*

ORĂȘENÍME s. f. (Rar) Locuitorii unui oraș, mulțime de locuitori ai unui oraș. – **Orășean** + suf. *-ime.*

ORĂȘTÍCĂ s. f. v. **orăstică.**

ORĂTÁNIE, *orătănii,* s. f. Pasăre de curte. [Var.: **orătắnie, orăténie** s. f.] – Din **oară2.**

ORĂTÁNIE s. f. v. **orătanie.**

ORĂTÉNIE s. f. v. **orătanie.**

ORÁND s. m. v. **orândă1.**

ORÂNDÁR, *orândari*, s. m. (Înv., reg.) **1.** Arendaș. **2.** Cârciumar, hangiu. – **Orândă**2 + suf. *-ar*.

ORÂNDÁȘ, *orândași,* s. m. (Reg.) **1.** Arendaș. **2.** Cârciumar. – **Orândă**2 + suf. *-aș.*

ORÂNDĂ1, *orânde*, s. f. (Pop.) **1.** Soartă, ursită, destin. ♦ Persoană menită să devină soțul (sau soția) cuiva; ursit. **2.** Obicei, datină. [Var.: **orând** s. m.] – Din **orândui** (derivat regresiv).

ORÂNDĂ2, *orânzi*, s. f. (Înv. și reg.) **1.** Cârciumă rurală (luată cu arendă de la proprietarul moșiei); han. **2.** Arendă. [Pl. și: *orânde*].

ORÂNDUÍ, *orânduiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) așeza, a (se) grupa într-o anumită ordine; a (se) aranja. **2.** Tranz. A hotărî, a dispune; a ridica la o demnitate; a numi, a desemna; a învesti. **3.** Tranz. (Înv. și pop.) A decide, a fixa, a stabili. ♦ (Rar) A porunci, a ordona. **4.** Tranz. (Înv. și pop.) A pune la cale; a pregăti.- După **rând.**

ORÂNDUIÁLĂ, *orânduieli*, s. f. **1.** Rânduială, ordine; întocmire, organizare. ◊ Loc. adv. *Cu orânduială* = în mod organizat, cu rost. ◊ Loc. vb. *A pune în (bună) orânduială* sau *a pune orânduială* = a ordanta. **2.** (Înv.) Hotărâre, dispoziție, ordin. **3.** Orânduire socială. [Pr.: *-du-ia-*] – **Orândui** + suf. *-eală.*

ORÂNDUÍRE, *orânduiri*, s. f. Acțiunea de *a orândui* și rezultatul ei. **1.** Așezare, grupare într-o anumită ordine, într-un anumit fel; aranjare, repartizare, clasare. **2.** Învestire. **3.** (Înv. și reg.) Hotărâre, dispoziție, decizie, ordin. – V. **orândui.**

ORÂNDUÍT, -Ă, *orânduiți, -te,* adj. **1.** Pus, așezat într-o anumită ordine; aranjat, rânduit. **2.** (Înv.) Împuternicit, învestit. **3.** (Înv.) Stabilit, fixat, hotărât, destinat. – V. **orândui.**

ORÂNDUITÓR, -OÁRE, *orânduitori, -oare,* s. m. și f. (Înv.) Persoană care orânduiește, care organizează; organizator. [Pr.: *-du-i-*] – **Orândui** + suf. *-tor.*

ORB1 s. n. (În sintagma) *Orbul găinilor* (sau *găinii)* = numele popular al unei boli de ochi care se manifestă prin imposibilitatea de a vedea seara după apusul soarelui; *p. ext.* miopie. – Din **orbi** (derivat regresiv).

ORB2, OÁRBĂ, *orbi*, *oarbe*, adj. **1.** (Adesea substantivat) Lipsit de simțul văzului, care nu vede (deloc). *A se bate ca orbii* = a se bate foarte tare. **2.** Fig. Care nu admite alte păreri. **3.** Fig. Care pare să acționeze fără discernământ, la întâmplare, fără rațiune, fără finalitate. **4.** Fig. Lipsit de lumină; întunecos, întunecat.

ORBĂLȚ, (**1**) *orbalțuri,* s. n., (**2**) *orbalți,* s. m. **1.** S. n. (Înv. și pop.)Dermatită infecțioasă, manifestată prin inflamarea și înroșirea unei părți din piele și prin febră; brâncă. **2.** S. m. Numele a două plante erbacee folosite în medicina populară: **a)** plantă veninoasă, cu tulpina subțire, cu frunze mari și cu flori mici, albe-gălbui; **b)** silnică.

ORBĂCĂÍ vb. IV v. **orbecăi.**

ORBĂLȚĂTÚRĂ s. f. v. **orbălțitură.**

ORBĂLȚÍ, *orbălțesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) îmbolnăvi de orbalț; a (se) umfla din cauza orbalțului. – V. **orbalț.**

ORBĂLȚÍT, -Ă, *orbălțiți, -te,* adj. (Reg.) Bolnav de orbalț; umflat (de orbalț). – V. **orbălți.**

ORBĂLȚITÚRĂ, *orbălțituri,* s. f. (Reg.) Orbalț (**1**). [Var.: **orbăltătúră** s. f.] – **Orbălți** + suf. *-tură.*

ORBEÁLĂ, *orbeli,* s. f. (Reg.) Slăbire a vederii; orbire. – **Orbi** + suf. *-eală.*

ORBECÁ, *órbec,* vb. I. Intranz. (Înv. și reg.) A orbecăi. – Din **orb**2.

ORBECĂRE, *orbecări,* s. f. (Înv.) Acțiunea de *a orbeca;* orbecăire. – V. **orbeca.**

ORBECÁT, -Ă, *orbecați, -te,* adj. (Rar; despre ochi) Orbit, fermecat, fascinat. – V. **orbeca.**

ORBECĂÍ, *orbécăi,* vb. IV. Intranz. A umbla (încoace și încolo) pipăind și rătăcind (ca orbul2) prin întuneric; a dibui, a bâjbâi, a orbeca. [Prez. ind. și: *orbecăiesc.* – Var.: **orbăcăí** vb. IV] – **Orbeca** + suf. *-ăi.*

ORBECĂÍRE, *orbecăiri,* s. f. Faptul de *a orbecăi;* dibuială, bâjbâială, rătăcire, orbecare. – V. **orbecăi.**

ORBÉSC, -EÁSCĂ, *orbești,* adj. **1.** Care aparține orbului2, de orb2. **2.** Fig. (Despre acțiuni și sentimente) Care se manifestă orbește, nechibzuit, nesocotit, fără discernământ, lipsit de rațiune; necugetat. – **Orb**2 + suf. *-esc.*

ORBÉȘTE adv. **1.** Ca orbii2, pe dibuite, la întâmplare. **2.** Fig. Fără discernământ, fără reflecție, fără chibzuință. – **Orb**2 + suf. *-ește.*

ORBÉTE s. m. v. **orbeț.**

ORBÉȚ, -EÁȚĂ, *orbeți, -e,* adj., s. m., s. f. Mamifer rozător subteran, asemănător cu cârtița, cu ochii ascunși sub piele, care se hrănește mai ales cu rădăcini; cățelul-pământului. [Var.: **orbéte** s. m.] – **Orb**2 + suf. *-eț.*

ORBÍ, *orbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A deveni orb2, a-și pierde vederea. **2.** Tranz. Fig. A face pe cineva să nu mai judece obiectiv, să-și piardă rațiunea, clarviziunea. – Din **orb**2.

ORBÍE s. f. (Pop.) Starea celui orb2 (**1**), lipsa vederii. ♦ Fig. Inconștiență, orbire. – **Orb**2 + suf. *-ie.*

ORBÍLĂ s. m. (Glumeț) Poreclă dată unei persoane care nu vede sau nu observă nimic în jurul său, care se împiedică de tot ce-i stă în cale, care este lipsită de spirit de observație. – **Orb**2 + suf. *-ilă.*

ORBÍRE s. f. Faptul de *a orbi; fig.* întunecare a minții, lipsă de clarviziune, rătăcire, inconștiență. – V. **orbi.**

ORBÍȘ adv. (Pop.) Pe dibuite, la întâmplare, orbește; *fig.* fără chibzuință, nebunește. ◊ Expr. *A da orbiș* = a lovi fără cruțare. – **Orb**2 + suf. *-iș.*

ORBÍT, -Ă, *orbiți, -te,* adj. **1.** Lipsit de vedere sau cu vederea slăbită. **2.** Fig. Cu mintea întunecată, fără discernământ, scos din minți, înnebunit, zăpăcit. ♦ Fermecat, fascinat, uluit. – V. **orbi.**

ORBITÓR, -OÁRE, *orbitori, -oare,* adj. Care supără, care tulbură vederea; care orbește. ♦ Fig. Care întunecă mintea, tulbură rațiunea.– **Orbi** + suf. *-tor.*

ÓRBOTĂ s. f. v. **horbotă.**

ORCEÁG, *orceaguri,* s. n. (Bot.; reg.) Arpagic. – Et. nec.

ORCÍC, *orcicuri,* s. n. Fiecare dintre cele două piese de lemn prinse de crucea căruței, a trăsurii etc., de care se leagă șleaurile2 hamului.

ORCICÁR, *orcicare,* s. n. Ochiul sau lațul șleaului2, care se prinde de orcic. – **Orcic** + suf. *-ar.*

ÓRDINE, *ordini,* s. f. **1.** Dispoziție, cu caracter temporal, logic, moral, estetic; organizare, înșiruire, rând, rânduire, orânduială. **2.** Așezare a unor obiecte potrivit unor cerințe de ordin practic și estetic, rânduială; *p. ext.* funcționare bună, armonioasă; disciplină, regulă.

ORÉȘNIȚĂ, *oreșnițe,* s. f. Plantă erbacee agățătoare, meliferă, cu frunzele terminate printr-un cârcel ramificat, cu florile purpurii, plăcut mirositoare și cu un tubercul comestibil; (bobușor, fasolică, măzăriche și pupăză). – Et. nec.

ORGÁN1, *organe,* s. n. Parte din corpul unei ființe vii, care îndeplinește una sau mai multe funcții vitale sau utile vieții. ♦ Gură; *p. ext.* voce, glas.

ORGANÍSM, *organisme,* s. n. Totalitatea organelor și a părților legate între ele ale unei ființe vii, care este capabilă de reproducere, creștere și întreținere; corp, ființă.

ORI conj., adv. **I.** Conj. (Cu funcție disjunctivă, adesea cu nuanță copulativă) **1.** Sau. ♦ (În propoziții interogative) *Te duci ori ba?* **2.** (După o regentă, uneori în corelație cu „fie că", „sau", introduce sau leagă două propoziții subordonate opuse) *Fie că va da zăpadă, ori că iarba va înverzi.* **II.** Adv. (Pop.; introduce o propoziție interogativă) Oare. [Var.: **or** conj., adv.] – Et. nec.

ORICÁRE pron. nehot. Indiferent care, care vrei, fiecare, orișicare. ◊ (Adjectival) *Îl interesează oricare problemă.* [Gen.-dat.: (ca pron. nehot.) sg. m. *oricăruia* și (rar) *oricărui,* sg. f. *oricăreia,* pl. *oricărora;* (cu valoare adjectivală) sg. m. *oricărui,* sg. f. *oricărei,* pl. *oricăror*] – **Ori + care.**

ORICÂND adv. **1.** În orice timp, indiferent când, totdeauna, orișicând. **2.** (Precedat de prep. „ca", „decât", în comparații) În oricare alt moment. – **Ori + când.**

ORICÁT, -Ă, *oricâți, -te,* pron. nehot., adv. **1.** Pron. nehot. Indiferent cât, indiferent de număr sau de cantitate. ◊ (Adjectival) *Oricâți bani ai avea, tot nu-ți ajung.* **2.** Adv. (Adesea cu valoare de conjuncție concesivă) Indiferent cât, cât de mult, cât de tare; orișicum. – **Ori + cât.**

ORICÉ, pron. nehot. Indiferent ce, tot ce vrea cineva, orișice. ◊ (Adjectival) *Cunoaște orice problemă.* – **Ori** + **ce.**

ORICÍNE pron. nehot. Indiferent care persoană; cineva, orișicine. ♦ (Depr.) Cineva neînsemnat, fără importanță, un oarecare. [Gen.-dat.: *oricui*] – **Ori** + **cine.**

ORICÚM adv. Indiferent cum, în orice fel; orișicum. – **Ori** + **cum.**

ÓRIE, *orii,* s. f. Plasă de prins pește, în formă de sac, folosită în apele curgătoare adânci, mânuită din luntre de doi oameni. – Et. nec.

ORIENTÁ, *orientez,* vb. I. Refl. A și încotro să se îndrepte pentru a ajunge la destinație, a recunoaște, a stabili direcția, a găsi drumul; *p. ext.* a găsi calea cea mai bună de urmat într-o anumită împrejurare, atitudinea, soluția cea mai potrivită, a acționa adecvat.

ORIENTÁRE, *orientări,* s. f. Acțiunea de *a (se) orienta* și rezultatul ei; *p. ext.* direcție, sens. ♦ Fig. Tendință, înclinare; convingere, concepție. [Pr.: *-ri-en-*] – V. **orienta.**

ORIENTÁT, -Ă, *orientați, -te,* adj. Care a recunoscut locul unde se află, care știe în ce direcție trebuie să se îndrepte; *p. ext.* informat, lămurit, edificat. [Pr.: *-ri-en-*] – V. **orienta.**

ORIÉR, *orieri,* s. m. (Rar) Pescar care pescuiește cu oria. [Pr.: *-ri-er*] – **Orie** + suf. *-ar.*

ORIGINÁR, -Ă, *originari, -e,* adj. **1.** Care este de loc din..., care își are obârșia în **2.** În forma de la început, de origine; inițial.

ORÍGINĂ s. f. v. **origine.**

ORÍGINE, *origini,* s. f. **1.** Punct de plecare pentru formarea unui lucru, a unui fenomen; început, proveniență; izvor, obârșie. ◊ Loc. adj. *De origine* = **a)** de proveniență, de natură; **b)** originar. **2.** Apartenență prin naștere la o anumită familie, la un anumit grup social, la o anumită națiune. ◊ Loc. adj. *De origine* = de obârșie, de baștină, de neam, de naționalitate. [Var.: **orígină** s. f.].

ORIÎNCOTRÓ adv. Indiferent în ce direcție, încotro vrei. [Pr.: *ori-în-*] – **Ori + încotro.**

ORIȘICÁRE pron. nehot. (Pop.) Oricare. ◊ (Adjectival) *Îl poți întâlni în orișicare zi.* – **Ori + și + care.**

ORIȘICÁND adv. (Pop.) Oricând. – **Ori + și + când.**

ORIȘICÁT, -Ă, *orișicâți, -te,* pron. nehot., adv. (Pop.) Oricât. – **Ori + și + cât.**

ORIȘICÉ pron. nehot. (Pop.) Orice. ◊ (Adjectival) *Cartea poate fi găsită în orișice librărie.* – **Ori + și + ce.**

ORIȘICÍNE pron. nehot. (Pop.) Oricine. – **Ori + și + cine.**

ORIȘICÚM adv. (Pop.) Oricum. – **Ori + și + cum.**

ORIȘIÚNDE adv. (Pop.) Oriunde, pretutindeni. [Pr.: *-și-un-*] – **Ori + și + unde.**

ORIÚNDE adv. (Adesea cu valoare de conj., introduce o propoziție circumstanțială de loc) În orice loc, indiferent unde, pretutindeni; orișiunde. [Pr.: *ori-un-*] – **Ori + unde.**

ORIZÓNT, *orizonturi,* s. n. Linie care reprezintă intersecția aparentă a suprafeței Pământului cu bolta cerească; parte a cerului sau a Pământului pe care o mărginește această linie; limită până la care ajunge vederea noastră; zare.

ORNAMÉNT, *ornamente,* s. n. Detaliu sau obiect adăugat la un ansamblu pentru a-l înfrumuseța; accesoriu, element decorativ folosit în în arhitectură.

ORNAMENTÁ, *ornamentez,* vb. I. Tranz. A împodobi, a înfrumuseța cu ornamente; a decora cu un motiv.

OROPSÍ, *oropsesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A asupri, a urgisi, a prigoni, a persecuta. **2.** (Pop.) A izgoni, a alunga. ♦ A lăsa la voia întâmplării; a părăsi. **3.** (Înv. și reg.) A certa, a ocărî, a blestema. [Var.: (reg.) **horopsí** vb. IV] – Et. nec.

OROPSÍT, -Ă, *oropsiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Asuprit, prigonit, urgisit; chinuit. ♦ Sărman; prăpădit, nenorocit; (despre copii) fără familie, părăsit. ♦ Lăsat la voia întâmplării, neînsrijit; uitat, părăsit. [Var.: (reg.) **horopsít, -ă** adj.] – V. **oropsi.**

ORTOMÁN, -Ă, *ortomani, -e,* adj. (Pop.; adesea substantivat) **1.** (Despre ciobani) Bogat (în turme). **2.** (Despre haiduci) Chipeș, viteaz, mândru; ortomănos. **3.** (Despre cai) Care aleargă bine; sprinten, focos. [Var.: **iortomán, -ă** adj.] – Et. nec.

ORTOMÁNÉSC, -EÁSCĂ, *ortomănești,* adj. (Pop.) De ortoman, haiducesc. [Var.: **iortománesc, -eáscă** adj.] – **Ortoman** + suf. *-esc.*

ORTOMÁNÉȘTE adv. (Pop.) Cu curaj, voinicește. [Var.: **iortománéște** adv.] – **Ortoman** + suf. *-ește.*

ORTOMĂNÓS, -OÁSĂ, *ortomănoși, -oase,* adj. (Pop.) Ortoman (**2**). – **Ortoman** + suf. *-os.*

ORZ, (**1**) s. m., (**2**) *orzuri,* (**3**) *oarze,* s. n. **1.** S. m. Gen de plante erbacee din familia gramineelor, cu paiul lung și cu spicul format din mai multe rânduri de boabe, cultivate ca plante furajere și industriale; plantă care face parte din acest gen. ♦ P. restr. Boabele acestor plante, folosite ca hrană pentru animale, în industrie și în alimentația omului. **2.** S. n. Specie de orz (**1**). **3.** S. n. Semănătură, lan de orz (**1**).

ORZÁR, (**1**) *orzare,* s. n., (**2**) *orzari,* s. m. **1.** S. n. (Rar) Orzărie (**2**). **2.** S. m. (Înv.) Negustor de orz. – **Orz** + suf. *-ar.*

ORZÁRÍE, *orzării,* s. f. (Rar) **1.** Câmp semănat cu orz. **2.** Hambar în care se ține orzul; orzar (**1**). – **Orz** + suf. *-ărie.*

ORZIȘÓR s. n. **1.** (Pop.) Diminutiv al lui *orz;* orzuleț. **2.** Pastă făinoasă în forma și de mărimea unui bob de orz, care se fierbe în supă. – **Orz** + suf. *-işor.*

ORZOÁICĂ s. f. Specie de orz al cărei spic este format numai din două rânduri de boabe, mai bogate în amidon decât ale orzului și folosite la fabricarea berii; orzoaie . ◊ Compus: *orzoiacă-de-baltă* = plantă erbacee care crește în apele stătătoare sau lin-curgătoare, cu frunze liniare îngrămădite la baza tulpinii și cu flori mici, albe-verzui . – **Orz** + suf. *-oaică.*

ORZOÁIE s. f. (Reg.) Orzoaică. [Pr.: *-zoa-ie*] – **Orz** + suf. *-oaie.*

ORZULÉȚ s. n. (Rar) Orzișor. – **Orz** + suf. *-uleț.*

OS, *oase,* s. n. **1.** Element de bază al scheletului vertebratelor, caracterizat prin structura lui dură, solidă și rezistentă, de culoare albă. ◊ Expr. *A(-i) ajunge* (cuiva) *cuțitul la os* = a nu mai putea îndura un rău; a-și pierde răbdarea. *A fi numai piele și oase* sau *a-i număra oasele* = a fi foarte slab. *Până la* (sau *în) oase* sau *până la* (sau *în) măduva oaselor* = în tot corpul; foarte mult, adânc **2.** Fig. (La pl.) Trup; ființă, făptură. **3.** Fig. Neam, familie, viță. ◊ Expr. *(A fi) din os sfânt* (sau *din oase sfinte, din os de domn* sau *domnesc)* = (a fi) din neam domnesc, din familie domnitoare. **4.** Compus: *osul-iepurelui* = plantă cu miros greu, cu flori trandafirii îngrămădite la vârful ramurilor spinoase.

OSATÚRĂ, *osaturi,* s. f. **1.** Totalitatea oaselor unui vertebrat; schelet, osărie. **2.** Schelet sau structură de rezistență a unei construcții.

OSĂRÍE s. f. (Rar) Osatură (**1**). – **Os** + suf. *-ărie.*

OSÂNDĂ, *osânde,* s. f. (Pop.) **1.** Condamnare, pedeapsă la care este supus cineva . ◊ Expr. *A-și face osânda* = a executa pedeapsa la care este condamnat. **2.** Fig. Blestem; pacoste, năpastă, nenorocire, urgie. – Din **osândi** (derivat regresiv).

OSÂNDÍ, *osândesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A condamna, a pedepsi (printr-o sentință judecătorească. **2.** A sili, a obliga; a forța, a constrânge.

OSÂNDÍRE, *osândiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a osândi* și rezultatul ei; condamnare. ♦ (Înv.) Necaz, suferință. ◊ Loc. adj. *În osândire* = asuprit, urgisit; chinuit. – V. **osândi.**

OSÂNDÍT, -Ă, *osândiți, -te,* adj. (Pop.; adesea substantivat) **1.** Condamnat, pedepsit. **2.** Blestemat; nenorocit, năpăstuit, urgisit. – V. **osândi.**

OSÂNDITÓR, -OÁRE, *osânditori, -oare,* adj. (Rar) Care condamnă, care dezaprobă. – **Osândi** + suf. *-tor.*

OSÁNZĂ, *osânze,* s. f. (Pop.) **1.** Grăsime crudă de porc din regiunea abdominală. **2.** P. ext. Grăsime depusă pe diverse părți ale corpului omenesc. ♦ Fig. Bunăstare, avere, bogăție.

OSÁRDIE s. f. (Înv.) Stăruință în executarea unui lucru; ardoare, zel, râvnă, sârguință, străduință.

OSÁRDNIC, -Ă, *osârdnici, -ce,* adj. (Înv.) Zelos, sârguincios.

OSÂRDUÍ, *osârduiesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Înv.) A se strădui, a se osteni. – Din **osârdie.**

OSÂRDUITÓR, -OÁRE, *osârduitori, -oare,* adj. (Înv.) Sârguincios, zelos, osârdnic. [Pr.: *-du-i-*] – **Osârdui** + suf. *-tor.*

OSCIÓR, *oscioare,* s. n. Diminutiv al lui *os;* osișor, osuț. – **Os** + suf. *-cior.*

OSEBÍ, *osebesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) diferenția, a (se) deosebi. **2.** Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) despărți; a (se) separa; a (se) divide. **3.** Tranz. (Înv.) A lăsa deoparte, a excepta.

OSEBÍRE, *osebiri,* s. f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) osebi* și rezultatul ei; deosebire, diferență; *p. ext.* inegalitate. ◊ Loc. adv. *Fără osebire* = **a)** fără excepție, fără deosebire; **b)** întocmai, identic, exact. *Cu osebire* = mai cu seamă, în special, mai ales; foarte mult. – V. **osebi.**

OSEBÍT, -Ă, *osebiți, -te*, adj. (Înv. și pop.) **1.** Deosebit, diferit. ◊ Loc. prep. *Osebit de...* = în afară de..., pe lângă. **2.** Care iese din comun; ales, remarcabil; *p. ext.* foarte mare. – V. **osebi.**

OSEMÍNTE s. n. pl. Oasele uscate și descărnate ale unei ființe moarte.

ÓSIE, *osii*, s. f. Arbore sau ax terminat la cele două capete cu fusuri, pe care sunt montate roțile unui vehicul de tracțiune. ◊ Expr. (Fam.) *A unge osia* = a mitui.

OSIFICÁ, pers. 3 *osifică*, vb. I. Refl. (Despre părțile membranoase și cartilaginoase ale corpului) A se transforma în os, a se întări ca un os, a căpăta consistența osului.

OSIFICÁRE, *osificări,* s. f. Faptul de *a se osifica;* osteogeneză, osificație. – V. **osifica.**

OSIFICÁT, -Ă, *osificați, -te*, adj. (Despre părțile membranoase și cartilaginoase ale corpului) Transformat în os, întărit ca un os. ♦ Fig. Osos, scheletic. – V. **osifica.**

OSIFICÁȚIE, *osificații,* s. f. Osificare.

OSIȘÓR, *osișoare,* s. n. (Rar) Oscior. – **Os** + suf. *-işor.*

OSÓS, OSOÁSĂ, *osoși, osoase*, adj. **1.** Privitor la oase, de oase; asemănător cu oasele. ◊ *Sistem osos* = totalitatea oaselor din organismul vertebratelor; schelet. **2.** Cu oase mari, ieșite în relief; ciolănos; *p. ext.* uscățiv, slab. – **Os** + suf. *-os.*

OSPĂTÁ, *ospătez,* vb. I. Tranz. A primi (pe cineva) în casă ca oaspete, oferindu-i mâncare și băutură; a da de mâncare; a trata, a cinsti.

OSPĂTÁRE, *ospătări,* s. f. Acțiunea de *a (se) ospăta* și rezultatul ei. – V. **ospăta.**

OSPĂTÁRNIC, -Ă, *ospătarnici, -ce*, adj. (Reg.) Ospitalier. – **Ospătar** + suf. *-nic.*

OSPĂTÁT s. n. (Rar) Faptul de *a (se) ospăta;* ospătare. ◊ Expr. *A se așeza* (sau *a se pune) pe ospătat* = a mânca cu lăcomie. – V. **ospăta.**

OSPĂTĂRÍE, *ospătării,* s. f. (Înv. și pop.) Birt; han (cu birt). – **Ospătar** + suf. *-ie.*

OSPĂTĂTÓR, -OÁRE, *ospătători, -oare*, s. m. și f. (Înv.) Persoană care dă (sau ia parte la) un ospăț. – **Ospăta** + suf. *-tor.*

OSPĂTÓS, -OÁSĂ, *ospătoși, -oase*, adj. (Înv.) Ospitalier. – **Oaspete** + suf. *-os.*

OSPĂȚ, *ospețe,* s. n. Masă mare, îmbelșugată (organizată în diferite împrejurări festive); petrecere cu masă mare; ospeție, banchet. ♦ (Înv. și pop.) Masă, mâncare îmbelșugată. [Pl. și: *ospățuri*].

OSPECIÓR, *ospeciori*, s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *oaspete.* – **Oaspete** + suf. *-ior.*

OSPEȚÍE, (2) *ospeții,* s. f. (Pop.) **1.** Primire bună, ospitalitate. **2.** (Rar) Ospăț. – **Oaspete** + suf. *-ie.*

OSPETÍME s. f. (Pop.) Mulțime de oaspeți. – **Oaspete** + suf. *-ime.*

OSPITALITÁTE s. f. Însușirea de a fi ospitalier. ♦ Primire, găzduire bună oferită cuiva.

OSTÁȘ, *ostași,* s. m. Persoană care servește în armată, care face serviciul militar; oștean, soldat; militar. – **Oaste** + suf. *-aș.*

OSTĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *ostășești,* adj. De ostaș; militar, militaresc. – **Ostaș** + suf. *-esc.*

OSTĂȘÉȘTE adv. Ca ostașii, conform normelor militare; militărește. – **Ostaș** + suf. *-ește.*

OSTĂȘÍ, *ostășesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A se afla în serviciul militar; a face armata, a duce viață de ostaș; *p. ext.* a se război. – Din **ostaș.**

OSTĂȘÍE s. f. (Înv.) **1.** Serviciu de ostaș; militărie. **2.** Oștire, armată. **3.** Virtute ostășească, vitejie. – **Ostaș** + *suf. -ie.*

OSTĂȘÍME s. f. Mulțime de ostași, armată; soldățime. – **Ostaș** + suf. *-ime.*

OSTENEÁLĂ, *osteneli*, s. f. **1.** Starea celui ostenit; oboseală; istovire, extenuare. **2.** Muncă grea, obositoare,; efort, trudă, strădanie. – **Osteni** + suf. *-eală.*

OSTENÍ, *ostenesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Intranz. A-și pierde puterile din cauza unui efort; a obosi. **2.** Refl. și intranz. A depune eforturi, a se strădui, a se trudi. **3.** Refl. și intranz. A obosi umblând, mergând.

OSTENICIÓS, -OÁSĂ, *ostenicioși, -oase*, adj. (Înv. și pop.) Obositor, istovitor; anevoios, dificil. – **Osteni** + suf. *-cios.*

OSTENÍT, -Ă, *osteniți, -te*, adj. (Înv. și pop.) Obosit, trudit, istovit, extenuat. ♦ Care denotă oboseală. – V. **osteni.**

OSTENITÓR, -OÁRE, *ostenitori, -oare*, adj. (Înv. și pop.) **1.** Obositor, istovitor; *p. ext.* greu, dificil. **2.** (Adesea substantivat) Care muncește din greu, care se străduiește; muncitor, truditor. – **Osteni** + suf. *-tor.*

OSTROGÓT, -Ă, *ostrogoți, -te*, s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care făcea parte din triburile medievale ale goților(geților liberi) de est. **2.** Adj. Care aparține ostrogoților (**1**), privitor la ostrogoți; ostrogotic.

OSTROGÓTIC, -Ă, *ostrogotici, -ce*, adj., s. m. Ostrogot (**2**).

OSTROPĂȚ s. n. v. **ostropeț.**

OSTROPÉL, *ostropeluri*, s. n. Fel de mâncare preparată din carne (de pasăre), cu sos de oțet, făină și usturoi; ostropeț. – Et. nec.

OSTROPÉȚ, *ostropețuri,* s. n. (Reg.) Ostropel. ◊ Expr. *A umbla cu ostropețul* = a umbla din casă în casă, invitând la ospățul de a doua zi după cununie. [Var.: **ostropăț** s. n.] – Et. nec.

OSÚȚ, *osuțe,* s. n. (Rar) Oscior. – **Os** + suf. *-uț.*

OȘEÁN, -Ă, *oșeni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din Țara Oașului. **2.** Adj. Care aparține Țării Oașului sau la oșeni (**1**), privitor la Țara Oașului ori la oșeni. – **Oaș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

OȘEÁNCĂ, *oșence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din Țara Oașului. – **Oșean** + suf. *-că.*

OȘENÉSC, -EÁSCĂ, *oșenești,* adj. Din Țara Oașului. – **Oșean** + suf. *-esc.*

OȘTEÁN, *oșteni,* s. m. (Înv. și pop.) Soldat, militar, ostaș. – **Oaste** + suf. *-ean.*

OȘTENÉSC, -EÁSCĂ, *oștenești,* adj. (Înv.) Ostășesc, milităresc. [Var.: **oștinésc, -éască** adj.] – **Oștean** + suf. *-esc.*

OȘTÍ, *oștesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Înv. și pop.) A (se) lupta, a (se) războ i, a duce război. – Din **oaste.**

OȘTÍME s. f. (Înv. și pop.) Oștire. ♦ Mulțime, gloată. – **Oaste** + suf. *-ime.*

OȘTÍRE, *oștiri,* s. f. (Înv. și pop.) Armată, oaste, oștime. – V. **oști.**

OTÁVĂ s. f. Iarbă care crește în același an, după ce câmpul a fost cosit sau pășunat; *p. ext.* loc unde crește această iarbă.

OTĂVÍ, pers. 3 *otăvește,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre ierburi) A crește din nou în același an, după ce a fost cosit o dată; (despre terenuri) a se acoperi de otavă, a înverzi. – Din **otavă.**

OTĂVÍRE, *otăviri,* s. f. Faptul de *a otăvi.* – V. **otăvi.**

OTÂNJÍ, *otânjesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A lovi tare pe cineva; a bate. – Et. nec.

OTCÂRMUÍ vb. IV v. **ocârmui.**

OTGÓN s. n. v. **odgon.**

OTÍC, *otice*, s. n. (Pop.) Lopățică cu care se curăță de pământ brăzdarul și cormana plugului.

OTICNÍ, *oticnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Pop.) A se sili din răsputeri, a face sforțări să respire sau să vomite; a se opinti; *p. ext.* a izbucni. **2.** (Reg.) A cădea. – Cf. icni.

OTÍNC, *otincuri*, s. n. (Reg.) Bețișor cu ajutorul căruia se leagă firele rupte la războiul de țesut. – Cf. otic.

ÓTOVA adj. invar. (Adesea adverbial) Uniform; neted, egal, drept; (despre oameni) care nu are talia marcată; fără formă. ♦ Fig. Monoton, uniform. – Et. nec.

OTRÁVĂ, *otrăvuri,* s. f. **1.** Substanță care, introdusă în organism (în cantități relativ reduse), provoacă, prin acțiunea sa chimică, tulburări importante, leziuni grave etc. și uneori moartea; venin. **2.** Fig. Ceea ce provoacă un rău (moral), un necaz, o supărare; *p. ext.* amărăciune, răutate, venin. [Pl. și: *otrăvi*].

OTRĂȚÉL, *otrăței,* s. m. (Bot.) Roibă (rumeneală,buruiana-faptului) ◊ Compus: *otrățel-de-apă* sau *otrățelul-bălților* = plantă erbacee acvatică, carnivoră, cu flori galbene.

OTRĂVÍ, *otrăvesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) intoxica sau a ucide ori a fi ucis cu otravă (**1**). **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) supăra, a (se) necăji (extrem de mult), a (se) amărî; a (se) învenina.

OTRĂVICIÓS, -OÁSĂ, *otrăvicioși, -oase*, adj. (Rar) Otrăvitor, veninos. – **Otrăvi** + suf. *-icios.*

OTRĂVÍRE, *otrăviri,* s. f. Acțiunea de *a (se) otrăvi* și rezultatul ei; otrăvit1. – V. **otrăvi.**

OTRĂVÍT1 s. n. (Rar) Otrăvire. – V. **otrăvi.**

OTRĂVÍT2, -Ă, *otrăviți, -te*, adj. **1.** (Adesea substantivat) Căruia i s-a dat sau care a luat otravă (**1**); care s-a intoxicat sau care s-a omorât cu otravă. **2.** (Adesea fig.) Care conține otravă (**1**); în care s-a pus otravă; otrăvitor, veninos. **3.** Fig. Supărat, amărât, înveninat. – V. **otrăvi.**

OTRĂVITÓR, -OÁRE, *otrăvitori, -oare*, adj. Care conține otravă, care otrăvește; veninos. ♦ Fig. Dăunător, vătămător. – **Otrăvi** + suf. *-tor.*

OȚĂRÁRE, *oțărâri,* s. f. (Pop.) Faptul de *a (se) oțărî;* oțăreală (**1**). [Var.: **oțeríre** s. f.] – V. **oțărî.**

OȚĂRÁT, -Ă, *oțărâți, -te*, adj. (Pop.) Mânios, furios. ♦ Morocănos, posomorât; supărat. [Var.: oțărít, -ă, oțerít, -ă adj.] – V. **oțărî.**

OȚĂREÁLĂ, *oțăreli,* s. f. (Pop.) **1.** Supărare mare, mânie, furie; oțărâre. **2.** Grimasă, neplăcere, dezgust exprimat printr-o strâmbătură (cauzată de o băutură sau de o mâncare cu gust neplăcut). – **Oțărî** + suf. *-eală.*

OȚĂRÍ vb. IV v. **oțărî.**

OȚĂRÍME s. f. (Înv.) Supărare mare; amărăciune. – **Oțărî** + suf. *-ime.*

OȚĂRÍT, -Ă adj. v. **oțărât.**

OȚĂRÎ, *oțărăsc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A se mânia, a se înfuria; a se răsti la cineva. **2.** A face grimase, a se strâmba (din cauza unei băuturi sau a unei mâncări neplăcute la gust). [Var.: **oțărí, oțerí, oțerî** vb. IV].

OȚÉL, (2) *oțeluri,* s. n. **1.** Aliaj de fier cu carbon (și cu alte elemente), folosit pentru rezistența, duritatea, tenacitatea și elasticitatea lui. ◊ Loc. adj. *De oțel* = asemenea oțelului (ca tărie, rezistență sau culoare). **2.** (La pl.) Diverse sorturi de oțel (**1**); *p. ext.* obiecte fabricate din acest aliaj.

OȚELÁR, *oțelari,* s. m. Muncitor calificat care efectuează într-o oțelărie2 operațiile de elaborare a șarjei de oțel. – **Oțel** + suf. *-ar.*

OȚELĂRÍE1 s. f. Meseria oțelarilor. – **Oțelar** + suf. *-ie.*

OȚELĂRÍE2, *oțelării,* s. f. Secție într-o uzină metalurgică, unde se elaborează șarjele de oțel. – **Oțel** + suf. *-ărie.*

OȚELÍ, *oțelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mări duritatea unei piese metalice prin călire. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) întări, a (se) fortifica; a (se) căli. – Din **oțel.**

OȚELÍRE, *oțeliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) oțeli* și rezultatul ei; fortificare, călire. – V. **oțeli.**

OȚELÍT, -Ă, *oțeliți, -te*, adj. **1.** (Despre obiecte de metal) Întărit prin călire; călit. ♦ Cu aspect de oțel; oțeliu. **2.** Fig. Întărit, fortificat, călit; încercat. – V. **oțeli.**

OȚELÍU, -ÍE, *oțelii*, adj. (Rar) Cu aspect, cu strălucire de oțel; de culoarea oțelului. – **Oțel** + suf. *-iu.*

OȚĂRÍ vb. IV v. **oțărî.**

OȚERÍRE s. f. v. **oțărâre.**

OȚERÍT, -Ă adj. v. **oțărât.**

OȚERÍ vb. IV v. **oțărî.**

OȚÉT, (2) *oțeturi,* s. n. **1.** Lichid cu gust acru, obținut prin fermentarea acetică a vinului, a berii etc. ◊ Expr. (Fam.) *A face pe cineva cu ou și cu oțet* = a batjocori, a ocărî pe cineva. **2.** (La pl.) Sorturi de oțet (**1**).

OȚETÁR, (1, 3) *oțetari,* s. m., **(2)** *oțetare,* s. n. **1.** S. m. (Înv.) Persoană care fabrică sau vinde oțet. **2.** S. n. Mic serviciu de masă alcătuit din sticluțe în care se pun oțet și untdelemn. **3.** S. m. Arbore cu frunze compuse, alterne, cu flori galbene-verzui și cu fructe roșii-purpurii, ale cărui frunze și scoarță, bogate în tanin, se folosesc în tăbăcărie, iar fructele pot fi folosite la fabricarea oțetului. – **Oțet** + suf. *-ar.*

OȚETÍ, *oțetesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre vinuri) A se transforma în oțet; a se acri. **2.** Fig. (Rar) A deveni aspru, mânios, sever; a se supăra, a se mânia. [Var.: (pop.) **oțeți** vb. IV] – Din **oțet.**

OȚETÍRE, *oțetiri,* s. f. Faptul de *a se oțeti.* – V. **oțeti.**

OȚETÍT, -Ă, *oțetiți, -te*, adj. (Despre vinuri) Prefăcut, transformat în oțet; acrit, acru. – V. **oțeti.**

OȚEȚÍ vb. IV v. **oțeti.**

OU, *ouă*, s. n. Celulă rezultată dintr-un ovul fecundat de un spermatozoid și din care se dezvoltă, prin diviziuni repetate, un nou organism. ♦ Spec. Oul (**1**) de pasăre, protejat de o coajă calcaroasă și alcătuit din două membrane, din albuș și din gălbenuș, care este folosit ca aliment. ◊ Loc. adj. *Ca oul* = fragil. ◊ Expr. (Despre cloșcă) *A sta pe ouă* = a cloci.

OUÁ, pers. 3 *óuă,* vb. I. Intranz., refl. și tranz. (Despre păsări, insecte) A face ouă. [Pr.: *o-ua*] – Din **ou.**

OUÁT s. n. Faptul de *a (se) oua*. ♦ Perioadă în care păsările sau insectele depun ouă. [Pr.: *o-uat*] – V. **oua.**

OUĂTOÁRE, *ouătoare,* adj., s. f. **1.** Adj. (Despre păsări) Care produce (multe) ouă. **2.** S. f. Găină aflată în perioada de producere a ouălor. [Pr.: *o-uă-*] – **Oua** + suf. *-tor.*

OULÉȚ, *oulețe,* s. n. (Rar) Oușor (**1**). [Pr.: *o-u-*] – **Ou** + suf. *-uleț.*

OUȘÓR, *oușoare,* s. n. **1.** Diminutiv al lui *ou* (**1**); ouleț, ouț. **2.** Plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori albe-verzui, cu fructe de forma unor boabe lunguiețe, roșii și pline cu numeroase semințe . [Pr.: *o-u-*] – **Ou** + suf. *-ușor.*

OÚȚ, *ouțe,* s. n. (Rar) Oușor (**1**). – **Ou** + suf. *-uț.*

OVÁS s. m., s. n. v. **ovăz.**

OVĂSCIÓR subst. Plantă erbacee din familia gramineelor, asemănătoare cu ovăzul, cultivată pentru nutreț . – **Ovăs** + suf. *-cior.*

OVÁZ, (**1**) s. m., (**2**) s. n., (**3**) *oveze,* s. n. **1.** S. m. Numele mai multor plante erbacee de nutreț din familia gramineelor, cu paiul drept și cu inflorescența ramificată. **2.** S. n. Spec. (Cu sens colectiv) Semințe de ovăz (**1**), folosite ca hrană pentru cai. **3.** S. n. (La pl.) Lanuri, semănături de ovăz (**1**). [Var.: **ovắs** s. m., s. n.].

OVILÍ vb. IV v. **ofili.**

OVILÍT, -Ă adj. v. **ofilit.**

OZÓR, ozoare, s. n. (Reg.) Motiv, model, desen de cusătură sau de țesătură.

P

P, *p*, s. m. A nouăsprezecea literă a alfabetului limbii române.

PACı interj. **1.** (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură, de căderea unui obiect, de detunătura unei arme etc. **2.** Cuvânt care sugerează rapiditatea, caracterul brusc și neașteptat al unei mișcări, al unei acțiuni etc. – Onomatopee.

PAC2, *pacuri*, s. n. (Reg.) Pachet (de tutun); legătură; ghem[1].

PÁCE, *păci,* s. f. **1.** Stare de bună înțelegere între popoare, situație în care nu există conflicte armate sau războaie între state, popoare, populații. **2.** Acord al părților beligerante asupra încetării războiului, tratat de încheiere a unui conflict armat. **3.** (Într-o comunitate socială) Lipsă de tulburări, de conflicte, de vrajbă; armonie1, împăciuire, înțelegere. ◊ Loc. vb. *A face pace cu cineva* = a se împăca cu cineva. **4.** Liniște sufletească, stare de calm sufletesc; tihnă, repaus, odihnă; lipsă de zgomot și de mișcare; calm, liniște, tăcere. ◊ Loc. adv. *În (bună) pace* = în liniște, fără să fie tulburat, stingherit, supărat.♦ (În concepțiile religioase) Liniștea veșnică a omului după moarte, odihnă de veci.

PACIFICÁ, *pacífic*, vb. I. Tranz. **1.** A face să înceteze conflictele armate, luptele etc., a restabili pacea. ♦ A pune capăt unui conflict, unor certuri, neînțelegeri etc.; a înlătura, a aplana. **2.** (Rar) A restabili liniștea sufletească, a aduce împăcarea; a atenua durerea fizică; a liniști, a potoli.

PACIFICÁRE s. f. Acțiunea de *a pacifica* și rezultatul ei. – V. **pacifica.**

PÁCINIC, -Ă adj. v. **pașnic.**

PÁCOSTE, *pacoste*, s. f. **1.** Ceea ce provoacă cuiva mari neplăceri, necazuri, suferințe; situație în care se află cel asupra căruia s-a abătut o asemenea năpastă. **2.** Ființă care provoacă cuiva neplăceri, necazuri, suferințe.

PAF interj. **1.** Cuvânt care imită zgomotul produs de o apăsare puternică, de o lovitură, de o pocnitură etc. **2.** (Fam.; în expr.) *A rămâne* (sau *a face* pe cineva *să rămână) paf* = a rămâne (sau a face pe cineva să rămână) uimit, surprins, nemișcat. – Onomatopee.

PÁGUBĂ, *pagube*, s. f. **1.** Pierdere materială suferită de cineva sau adusă cuiva; distrugere care provoacă o pierdere, o daună. **2.** Fig. Șubrire, pierdere a calității, a valorii unui lucru; prejudiciu moral.

PAHÁR, *pahare,* s. n. Vas de sticlă, de metal, de material plastic etc., de diferite forme ori mărimi, din care se bea apă sau alte lichide. ◊ *Pahar dulce* = pahar de vin, care se oferă oaspeților la nuntă și pentru care aceștia dăruiesc mirilor bani.[Var.: (înv. și reg.) **păhár** s. n.].

PAHÁRNIC, *paharnici*, s. m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Titlu dat boierului de la curtea domnilor români care avea grijă de băutura domnului, iar în împrejurări deosebite sau la sărbători îl servea personal pe domn, gustând băutura înaintea acestuia pentru a se convinge că nu este otrăvită. ♦ (Înv. și reg.) Persoană care toarnă băutura în pahare la diferite ocazii. – **Pahar** + suf. *-nic.*

PAI, *paie,* s. n. Tip de tulpină simplă, în general fără ramificații și cu internodurile lipsite de măduvă, caracteristic pentru cereale (grâu, orz, orez etc.) și pentru alte plante din familia gramineelor; (la pl.) grămadă de asemenea tulpini rămase după treierat. *Arde focu-n paie ude,* se zice despre un sentiment, o pornire care mocnește (fără a izbucni). *A nu lua un pai de jos* = a nu face absolut nimic.

PAIÁJEN s. m. v. **păianjen.**

PAIANJENÍȘ s. n. v. **păienjeniș.**

PAÍNG, *paingi*, s. m. **Păianjen.**

PAINGINÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PAINJENÍ vb. IV v. **păinjeni.**

PAINJENÍRE s. f. v. **păienjenire.**

PAIANJENÍȘ s. n. v. **păienjeniș.**

PAINJENÍT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PÁISPREZECE num. card. Număr care ocupă în numărătoare locul dintre treisprezece și cincisprezece și se indică prin cifra[1] 14 sau XIV. ◊ (Adjectival) *Paisprezece cărți.* ◊ (Substantivat) *Se duceau paisprezece.* ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Locul paisprezece.* ◊ (Intră în componența num. adverbial) *De paisprezece ori.* ◊ (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Câte paisprezece (lei).* [Var.: **pátrusprezece** num. card.] – **Patru** + **spre** + **zece.**

PÁISPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; adesea cu valoare adjectivală) Care se află între al treisprezecelea și al cincisprezecelea. [Var.: **pátrusprezecelea, -zecea** num. ord.] – **Paisprezece** + **le** + **a.**

PÁJERĂ s. f. v. **pajură.**

PÁJIȘTE, *pajiști,* s. f. Loc acoperit cu iarbă (măruntă și deasă), folosită ca nutreț sau pentru pășunat; vegetație ierboasă care acoperă acest loc. – După **paște**1.

PÁJURĂ, *pajuri*, s. f. **1.** Pasăre răpitoare mai mică decât vulturul, dar mult mai puternică și mai iute în mișcări decât acesta, cu cioc puternic și tăios, cu gheare lungi și ascuțite, care trăiește în regiunile de munte; acvilă (**1**), aceră. ♦ (În mitologia populară) Pasăre uriașă, cu înfățișări variate, de obicei fioroase, înzestrată cu puteri miraculoase. **2.** Figură simbolică reprezentând o pajură (**1**) sau vultur (cu unul ori două capete, de obicei cu aripile întinse), care servește ca semn convențional distinctiv pe stemele, steagurile, pecețile sau monedele unor țări; *p. ext.* stemă, emblemă având o asemenea figură. [Var.: (înv.) **pájeră, pájoră** s. f.].

PALÁNCĂ, *palănci,* s. f. **1.** (Înv.) Palisadă (**1**). ◊ Expr. *A face palancă (la pământ)* = a culca la pământ, a doborî. **2.** (Reg.) Nume dat unor construcții rudimentare, folosite ca gard, ca adăpost pentru animale etc.

PÁLĂ1, *pale,* s. f. **1.** Cantitate de fân, de paie etc. cât se taie dintr-o singură mișcare de tragere cu coasa sau care poate fi luată o dată cu furca; *p. ext.* grămadă (mică) de fân, de paie etc. **2.** P. ext. Strat, pătură din ceva; fâșie, șuviță. ♦ Undă, adiere, suflare. *Pală de vânt. Pală de ceață.*

PÁLĂ4, *pale,* s. f. (Înv. și reg.) Capriciu, toană. – Et. nec.

PALISÁDĂ, *palisade*, s. f. Element de fortificație, folosit în amenajările defensive mai vechi, alcătuit din pari groși și lungi bătuți în pământ, legați între ei prin bare ușoare sau corzi și având între spații împletituri de nuiele, mărăcini, crengi de arbuști etc.; palancă.

PALÍU, -IE, *palii*, adj. (Reg.) **1.** (Despre picioare; *p. ext.* despre oameni sau animale) Schilod, infirm; paralizat; șchiop. **2.** (Despre ochi; *p. ext.* despre oameni) Sașiu. – Et. nec.

PALMÁC, *palmace,* s. n. Veche unitate de măsură pentru lungime, folosită mai ales în Moldova, egală cu 3,4 cm și echivalând aproximativ cu a opta parte dintr-o palmă1 (**1**). – (după *palmă1).*

PÁLMĂ1, *palme,* s. f. **1.** Partea interioară a mâinii, cuprinsă între articulația pumnului și vârful degetelor. ◊ Loc. adv. Expr. *A purta* (pe cineva *ca) pe palmă* = a îngriji foarte bine pe cineva, a avea grijă să nu ducă lipsă de nimic.*Când va crește păr în palmă* = niciodată. *Cât ai bate din palme* = imediat, foarte repede. **2.** Veche unitate de măsură pentru lungime (de aproximativ 25-28 cm), egală cu distanța dintre extremitatea degetului mare și a celui mic bine întinse în lături. ◊ *Palmă îngemuncheată* (sau *domnească)* = veche unitate de măsură pentru lungime, mai mare cu aproximativ 3 cm decât palma1 (**3**). *Un lat de palmă* = lățimea unei palme1, când degetele sunt lipite între ele. ◊ Loc. adj. *De o palmă* = de dimensiuni neobișnuite, foarte mic sau foarte mare. ◊ Expr. *O palmă de loc* = o distanță mică.

PALÓTIE, *palotii*, s. f. (Reg.) Istorioară hazlie; snoavă. ♦ Șotie, poznă, boroboață. – Et. nec.

PÁLTIN, *paltini*, s. m. Numele a doi arbori: **a)** arbore înalt, cu frunzele crestate adânc, cu florile mici și fructele prevăzute cu aripi, având trunchiul din lemn tare, folosit la fabricarea mobilei, a unor instrumente muzicale etc.; **b)** arțar. ♦ Lemnul arborilor de mai sus. [Var.: (pop.) **pálten** s. m.].

PAMBRÍU, *pambriuri*, s. n. (Înv.) Stofă de lână merinos. – Et. nec.

PAN2, *pani*, s. m. Denumire dată (în Evul Mediu) nobililor sau, *p. gener.*, marilor boieri români; persoană care purta acest titlu și la polonezi. - (din ban,pan,han).

PÁNĂ1, *pene*, s. f. **I. 1.** Fiecare dintre formațiile epidermice cornoase care acoperă corpul păsărilor, servind la protecția lui și la zbor, compusă dintr-un cotor pe care sunt așezate simetric, de-o parte și de alta, fire (pufoase). ◊ Compuse: pana-zburătorului = plantă erbacee cu frunze păroase, și cu flori mari, violete sau albe, fără miros; pana-găștei = specie de mușchi cu tulpina dreaptă, cu ramuri arcuite și inegale, formând tufe mari, verzi sau gălbui . ♦ Smoc de pene1 (**I 1**) sau aripă care servește la diverse scopuri practice gospodărești. **2.** (La pl.) Pene1 (**I 1**) de pasăre sau fire pufoase desprinse de pe cotoarele acestora, care servesc la umplerea pernelor, a saltelelor etc.; p. ext. așternut (moale) de pat (cu pene1, fulgi etc.). **3.** Pană1 (**I 1**) de gâscă, ascuțită și despicată la vârf, întrebuințată altădată ca instrument de scris cu cerneală. **4.** Dispozitiv făcut din cotor de pană1 (**I 1**), care servește să țină cârligul undiței la adâncimea dorită. **5.** Podoabă din pene1 (**I 1**), care se poartă la pălărie, în păr etc. **II. 1.** Piesă de lemn sau de metal (de forma unei prisme), întrebuințată la despicarea lemnelor. ♦ Felioară de slănină cu care se împănează carnea ce urmează să fie friptă. **2.** Partea ciocanului, opusă capului, prelungită și subțiată spre vârf. **3.** Bețișor cu care se strânge frânghia ferăstrăului pentru a întinde pânza; cordar. **4.** (În sintagma) Pana căpăstrului sau pană de căpăstru = șireang sau curea cu care se prinde calul. **5.** (În sintagma) Pană de somn = carnea de la pântece sau de la coada somnului.

PANDALÍE, *pandalii*, s. f. (Fam.; mai ales la pl.) Criză nervoasă, furie; toană; capriciu. – Et. nec.

PANDELĂȘ, *pandelașe,* s. n. (Reg.) Dans popular românesc. – De la **Pandele** (n. pr.) + suf. *-aș.*

PANDÚR, *panduri*, s. m. **1.** Soldat din oastea muntenească neregulată de la începutul sec. XIX. ♦ Spec. Soldat din oastea lui Tudor Vladimirescu. **2.** (Înv. și pop.) Haiduc.

PANDURÉSC, -EÁSCĂ, *pandurești,* adj. Care aparține pandurilor, privitor la panduri. – **Pandur** + suf. *-esc.*

PANDURÍME s. f. (Rar) Mulțime de panduri, totalitatea pandurilor. – **Pandur** + suf. *-ime.*

PANÉR, *panere,* s. n. Obiect făcut dintr-o împletitură de nuiele, de foi de papură, de coajă de tei etc., de obicei mai mic decât coșul, în care se transportă sau se păstrează diverse obiecte (alimente).

PANERÁȘ, *panerașe,* s. n. Diminutiv al lui *paner*. – **Paner** + suf. *-aș.*

PANICÁT, -Ă, *panicați, -te*, adj. (Livr.) Care este cuprins de panică.

PÁNICĂ s. f. Senzație de spaimă violentă de care este cuprinsă subit (și adesea fără temei) o persoană sau o colectivitate. ◊ Expr. *A intra în panică* = a se neliniști, a se alarma, a se speria (foarte tare).

PANTALÓN, *pantaloni*, s. m. (De obicei la pl.) Îmbrăcăminte exterioară care acoperă, de la mijloc în jos, corpul și fiecare picior în parte; nădrag. ♦ Chiloți, izmene.

PANTALONÁR, *pantalonari*, s. m. **1.** Denumire depreciativă dată de către boierii conservatori în sec. XIX tinerilor progresişti care adoptaseră îmbrăcămintea occidentală. ♦ (Pop.) Nume depreciativ dat de ţărani persoanelor îmbrăcate orăşeneşte; *spec.* orăşean, târgoveţ. **2.** (Rar) Croitor specializat în confecţionarea pantalonilor. – **Pantalon** + suf. *-ar*.

PANTALONÁŞ, *pantalonaşi,* s. m. (Mai ales la pl.) Diminutiv al lui *pantalon*. ♦ Spec. Pantalon scurt pentru copii. – **Pantalon** + suf. *-aş.*

PÁNTĂ, *pante,* s. f. Porţiune de teren cu suprafaţa înclinată faţă de planul orizontal, care formează de obicei versantul unei forme de relief; povârniş, coastă. ◊ Loc. adv. şi adj. *În pantă* = înclinat, pieziş.

PANŢÍR, *panţiri,* s. m. (în sec. XVIII-XIX, în Moldova, la pl.) Corp de oaste (călare) alcătuit din lefegii, însărcinat cu paza graniţelor, cu transmiterea ştirilor şi cu îndeplinirea unor porunci, hotărâri ale autorităţilor; *p. gener.* (pop.) ostaş. [Var.: **panţár** s. m.].

PAPANÁŞ, *papanaşi,* s. m. **1.** Preparat culinar făcut din brânză de vacă, ouă şi făină sau griş, fiert în apă sau prăjit în grăsime. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunzele compuse din trei foliole şi cu flori mici, alburii sau trandafirii. – Cf. papă1.

PAPÁRĂ, *papare,* s. f. **1.** (Pop.) Mâncare preparată din felii de pâine (prăjită) presărate cu brânză şi opărite în apă, în supă, în lapte etc. **2.** (Reg.) Omletă. [Pl. şi: *păpări.* – Var.: (reg.) **păpáră** s. f.].

PAPARÚDĂ, *paparude,* s. f. **1.** (În mitologia românească) Veche divinitate locală a ploii fertilizante. ♦ Fată sau femeie care, în vreme de secetă, îşi înfăşoară corpul (gol) în verdeaţă, cântă şi dansează pe uliţe şi invocă ploaia, (La pl.) Jocul şi ritualul paparudelor (**1**). **2.** Fig. Femeie îmbrăcată ridicol sau fardată excesiv; *p. gener.* persoană caraghioasă.

PAPARÚGĂ, *paparuge,* s. f. (Entom.; reg.) Buburuză. – Et. nec.

PÁPĂ1 s. f. **1.** (În graiul copiilor sau al maturilor care vorbesc cu copiii) Mâncare. Compus: (reg.) *papa-găinii* = păpădie. **2.** (Reg.) Omletă. –Din **papa.**

PAPÓRNIŢĂ, *papornite,* s. f. **1.** (Pop.) Coş împletit din papură; *p. gener.* coş. **2.** (Rar) Sticlă îmbrăcată în papură. – **Papură** + suf. *-orniţă.*

PAPÚC1, *papuci*, s. m. **1.** Încălţăminte uşoară (fară toc), care se poartă în casă; *p. gener.* pantof uşor de vară. ◊ Expr. (Fam.) *A o lua la papuc* = a fugi. *A da papucii* = a da afară, a obliga (pe cineva) să plece. **2.** Compus: *papucul-doamnei* = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele lungi, cu flori mari, galbene cu purpuriu. [Var.: (reg.) **păpúc** s. m.].

PAPÚC2 s. m. v. **papucă.**

PAPUCÁR, *papucari*, s. m. (Înv. şi reg.) Persoană care face ori repară papuci1 (**1**); *p. gener.* cizmar [Var.: (reg.) **păpucár** s. m.] – **Papuc**1 + suf. *-ar.*

PAPUCÁŞ, *papucaşi,* s. m. (Rar) Papucel. [Var.: (reg.) **păpucáş** s. m.] – **Papuc**1 + suf. *-aş.*

PAPÚCĂ s. m. (Înv.) Bunic. [Var.: **papúc** s. m.].

PAPUCÉL, *papucei*, s. m. Diminutiv al lui *papuc1;* papucaş. – **Papuc**1 + suf. *-el.*

PÁPURĂ, *papuri*, s. f. Grup de plante erbacee acvatice, cu tulpina înaltă, neramificată, cu frunze lungi şi înguste,, care creşte în locuri mlăştinoase*;* plantă care face parte din acest grup; *p. restr.* frunzele acestor plante, din care se fac rogojini, coşuri etc.

PAR1, *pari*, s. m. **1.** Bucată de lemn rotundă, lungă şi (relativ) groasă, de obicei ascuţită, folosită mai ales ca element de susţinere, de fixare etc. în diferite construcţii sau ca pârghie, ca ciomag etc. ◊ Loc. adv. *Cu parul* = cu forţa, silit. ◊ *Parcă mi-a dat cu parul în cap,* se spune când cineva a primit pe neaşteptate o veste neplăcută. *A (i) se apropia funia de par* = a fi bătrân, aproape de moarte. **2.** Cracă groasă de copac. ◊ *Par de oale* = prepeleac (pentru vase, oale).

PAR2, -Ă, *pari, -e,* adj. (Despre numere întregi, puteri etc.) Divizibil cu numărul doi.

PARACHÉRNIŢĂ, *parachernite,* s. f. Plantă erbacee medicinală cu tulpina dreaptă, cu frunzele alungite şi cu flori verzi. – Et. nec.

PARÁGINĂ, *paragini,* s. f. Teren necultivat, neîngrijit, acoperit de buruieni; teren neproductiv. ♦ Ruină, dărăpănătură; construcţie dărăpănată. ♦ Stare de părăsire, de neîngrijire a unui teren sau a unei construcţii. [Var.: (înv.) **părágină** s. f.] – Et. nec.

PARALÉL, -Ă, *paraleli, -e,* adj., s. f., *paraleluri*, s. n. **1.** Adj., s. f. (Despre plane sau drepte aflate într-un plan) Care nu se intersectează, oricât s-ar prelungi. **2.** Adj. Care există, se produce, evoluează concomitent cu altceva. **3.** S. f. Comparare a două fiinţe, fenomene etc. (pentru a stabili asemănările şi deosebirile dintre ele). ◊ Loc. vb. *A (se) pune în paralelă* (sau, n., *în paralel) (cu...)* = a se compara.

PARASCOVÉNIE, *parascovenii*, s. f. (Fam.) Năzbâtie, drăcie, poznă; fleac, nimic. – Et. nec.

PÁRĂ1, *pare*, s. f. Flacără, văpaie; *p. ext.* căldură dogoritoare, dogoare. ◊ Loc. adj. *De pară* = roşu aprins (ca flacăra); arzător, dogoritor. ◊ Expr. *A trece prin foc şi pară* = a înfrunta orice primejdie, a face tot posibilul pentru atingerea unui scop. *Foc şi pară* = înfierbântat, îndârjit; supărat, înfuriat.

PÁRĂ2, *pere*, s. f. Fructul părului1. ◊ Expr. *A-i pica para în gură* = a obţine ceva fără efort, fără muncă. *Nu plăteşte nicio pară putredă,* se spune despre cineva sau ceva fără nicio valoare.

PARCÁN, *parcane,* s. n. **1.** Îngrăditurăde lemn făcută pentru zăgăzuirea apelor. ♦ Bârnă întrebuinţată la construirea unui dig, a unui pod etc. **2.** Fortificaţie făcută în trecut din bârne, scânduri etc.; zid de apărare, parapet. [Var.: (reg.) **párcán** s. n.].

PÁRCĂ1 adv. Se pare că..., s-ar crede că..., s-ar zice că...; (în construcţii negative) nu prea. *Parcă îl cunosc.* ♦ Este posibil, se pare că da. *Mă cunoşti? – Parcă.* ♦ (Cu valoare de conjuncţie) Ca şi cum, ca şi când. *Îmi răspunde parcă n-ar avea gură.* ♦ Ca şi cum ar fi, ca şi când ar fi. *Venea parcă o adiere.* – **Părea** + **că.**

PARCELÁ, *parcelez*, vb. I. Tranz. A împărţi un teren, o pădure etc. în parcele; a lotiza (**1**).

PARCELÁR, -Ă, *parcelari, -e,* adj. (Agron.; despre culturi) Care se face pe parcele.

PARCELÁRE, *parcelări,* s. f. Acţiunea de *a parcela* şi rezultatul ei. ♦ (Concr.) Grup de parcele alcătuind un ansamblu; teren împărţit în parcele. – V. **parcela.**

PARCELÁT, -Ă, *parcelaţi, -te,* adj. (Despre terenuri) Împărţit în parcele. – V. **parcela.**

PARCELATÓR, *parcelatori,* s. m. (Rar) Persoană specializată în operaţia de parcelare. – **Parcela** + suf. *-tor.*

PARCURÁ vb. I v. **parcurge.**

PARCÚRGE, *parcúrg*, vb. III. Tranz. **1.** (Adesea fig.) A străbate un drum sau o distanţă (de la un capăt la altul); a se deplasa, a merge (până la capăt). **2.** A trece cu privirea sau cu ochii peste ceva, a se uita în treacăt la ceva.. **3.** A trăi, a petrece un interval de timp într-un anumit loc sau fel. [Var.: (înv.) **parcurá** vb. I] – (după *curge).*

PARCÚRGERE s. f. Acţiunea de *a parcurge.* – V. **parcurge.**

PARCÚRS, *parcursuri*, s. n. Faptul de a parcurge o distanţă, un drum etc.; (concr.) drum, traseu pe care îl străbate sau pe care trebuie să-l străbată cineva sau ceva pentru a ajunge de la un punct la altul.

PARDOSEÁLĂ, *pardoseli*, s. f. Înveliş, strat de scânduri, de mozaic, de asfalt, de ciment etc., aşezate pe planşeul unei încăperi sau al unui spaţiu pe care se circulă. – **Pardosi** + suf. *-eală.*

PARDOSÍ, *pardosesc*, vb. IV. Tranz. A acoperi sau a căptuşi cu pardoseală o încăpere, o curte etc.; *p. ext.* a pava. ♦ P. gener. (Rar) A căptuşi; a acoperi. – Et. nec.

PARDOSÍRE, *pardosiri*, s. f. Acţiunea de *a pardosi* şi rezultatul ei. – V. **pardosi.**

PARDOSÍT, -Ă, *pardosiţi, -te,* adj. Care are pardoseală; cu pardoseală. – V. **pardosi.**

PÁRE vb. III v. **părea.**

PARNÁSIE s. f. (Bot.; şi în sintagma *parnasie de mlaştini)* Şopârlaiţă-albă .

PARÓI1, *paroiuri*, s. n. Roi de albine provenit dintr-un roi mai vechi, care a roit şi el în aceeaşi vară.

PAROÍ2, pers. 3 *paroieşte,* vb. IV. Intranz. (Despre albine) A roi a doua oară în aceeaşi vară. – Din **paroi1.**

PARPALÉC, *parpaleci*, s. m. (Înv.) Vânzător ambulant de covrigi şi de plăcinte. ♦ Epitet depreciativ dat unui (negustor) grec. ♦ (Reg.) Epitet depreciativ dat unui om care nu merită nicio consideraţie. – Et. nec.

PART2 interj. (Rar) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură (dată cu palma). – Onomatopee.

PÁRTE, *părţi*, s. f. **I. 1.** Ceea ce se desprinde dintr-un tot, dintr-un ansamblu, dintr-un grup etc., în raport cu întregul; fragment, bucată, porţiune. ◊ În parte = **a)** loc. adv. în oarecare măsură, parţial; **b)** loc. adj. şi adv. separat, deosebit, unul câte unul, pe rând; **c)** loc. adv. făcând abstracţie de ceilalţi, aparte. ◊ Expr. În (cea mai) mare parte = în majoritate; în bună măsură. Cea mai mare parte (din...) = majoritatea. Parte..., parte... = (despre oameni) unii... alţii...; (despre lucruri) atât..., cât şi. **2.** Ceea ce revine cuiva printr-o împărţire, printr-o învoială, dintr-o moştenire etc. ◊ (Fam.) A face parte de ceva = a da (cuiva) ceva, a face rost de ceva; a-l avea în vedere cu... **II. 1.** Regiune (geografică), ţinut; loc; ţară. ◊ Loc. adj. Din partea locului = care este din regiunea despre care se vorbeşte; băştinaş, originar (din). ◊ Loc. adv. În toate părţile = (de) pretutindeni; (de) peste tot. În nicio parte = nicăieri. În ce parte? = unde? Din ce parte de loc? = de unde? În partea locului = în regiunea despre care se vorbeşte; pe acolo. În altă parte = aiurea. **2.** Margine, latură, extremitate a unui lucru, a corpului unei fiinţe etc.; fiecare dintre cele două laturi sau dintre feţele ori muchiile unui obiect. ◊ Loc. adv. (Pe) de o parte... (pe) de altă parte... = într-un loc..., într-alt loc Într-o parte = strâmb, oblic, pieziş. La o parte =într-o latură, la oarecare distanţă, mai la margine. ◊ Expr. A se da la o parte = a se da în lături, a face loc să treacă cineva. La o parte! = fereşte-te! fă loc! A pune la o parte = a economisi, a strânge. **3.** Din partea mea fă ce vrei. **III.** Categorie socială, profesională etc.; tabără, grup, colectivitate; persoanele care alcătuiesc o asemenea categorie, tabără etc. ◊ Loc. adj. Din partea mamei (sau a tatălui) = care face parte din familia mamei (sau a tatălui). ◊ Expr. A lua partea cuiva = a apăra, a susţine; a favoriza. (Pop.) A se arunca în partea cuiva = a semăna cu cineva (din familie). ♦ (Pop.; în sintagmele) Parte(a) bărbătească = (fiinţă de) sex masculin; totalitatea bărbaţilor. Parte(a) femeiască = (fiinţă de) sex feminin; totalitatea femeilor.

PARTICULÁR, -Ă, *particulari, -e,* adj., s. m. **I.** Adj. **1.** Care este propriu unei singure fiinţe, unui singur lucru sau unei singure categorii de fiinţe sau de lucruri; specific, caracteristic. ◊ Loc. adv. *În particular* = în mod deosebit, în special, mai ales. **2.** Care se referă la indivizi izolaţi, care are un caracter izolat; individual. **3.** Care are caracter personal, neoficial, care nu e destinat publicului sau publicităţii; privat, intim, confidenţial. ◊ Loc. adv. *în particular* = într-un grup restrâns; confidenţial. ♦ (Despre bunuri materiale) Care este proprietate individuală. ♦ (Despre şcoli) Care nu aparţine statului. ◊ **II,** S. m. Persoană care nu deţine o funcţie oficială; persoană considerată ca individ în raport cu statul sau cu o instituţie a statului.

PAS2, *pasuri*, s. n. Drum, loc îngust şi mai coborât, de-a lungul unei văi, între munţi sau dealuri, prin care se trece dintr-o parte în alta; trecătoare.

PAS3, (**I**) *paşi,* s. m., (**II**) *pasuri*, s. n. **I.** S. m. **1.** Fiecare dintre mişcările alternative pe care le fac picioarele în mers obişnuit; *p. ext.* distanţă astfel parcursă; *p. gener.* distanţă mică. ◊ Loc. adv. *Pas cu pas* = **a)** încetul cu încetul, treptat; **b)** mereu, neîncetat. *La tot pasul* sau *la fiecare pas* = la orice mişcare; pretutindeni, necontenit. *Nici (un) pas* = deloc, nicidecum. ◊ Expr. Zgomot produs de cel care merge pe jos. *Se aud paşi.* ♦ Fig. Înaintare, propăşire, progres. ♦ Fig. Acţiune, act, faptă; hotărâre. **2.** Mod de a umbla pe jos; mers, umblet, călcătură. ◊ *Pas alergător* = mers în fugă. ◊ Loc. adv. *În pasul calului* sau *la pas* = în ritm de mers obişnuit; fără să fugă. ◊ (Rar) *A da pas* = a se grăbi. *A-şi iuţi pasul* = a-şi mări viteza de deplasare pe jos; a fugi. ♦ Mişcare ritmică a picioarelor, caracteristică pentru fiecare dans. **3.** Urma lăsată de talpa piciorului sau a încălţămintei în mers. ◊ **II.** S. n. (Înv. şi reg.) Unealtă de lemn asemănătoare cu un compas, folosită în dulgherie, dogărie etc.

PÁSĂMITE adv. (Pop.) Pesemne, probabil, se pare, se vede că ; într-adevăr. – **Păsa1** + **mite** (înv. „darămite", et. nec.).

PĂSĂRE, *păsări,* s. f. **1.** (La pl.) Clasă de vertebrate ovipare, cu corpul acoperit cu pene, cu aripi pentru zbor şi cu fălcile acoperite cu formaţii cornoase; (şi la sg.) animal din această clasă. ◊ *(De-a) pasărea zboară* = joc de copii în care jucătorii imită zborul unei păsări.**2.** Spec. Nume generic pentru păsările (**1**) domestice crescute pe lângă casa omului în scop economic; orătanie; *spec.* găină. ♦ Carne de pasăre (**2**), folosită ca aliment; mâncare preparată din astfel de carne. **3.** Compuse: *pasărea-omătului* = pasăre mică cu penele de diferite culori în care predomină culoarea albă *; pasărea-cânepii* = cânepar; [Var.: (înv. şi pop.) **pásere** s. f.].

PÁSCĂ s. f. **1.** Cozonac tradiţional făcut din aluat dospit umplut cu brânză de vaci, stafide, smântână etc. care se mănâncă de obicei la Paşti de către creştinii ortodocşi. ♦ Anafură pe care preotul o împarte credincioşilor în ziua de Paşti; paşti **(2).** – (după pasc).

PÁSERE s. f. v. **pasăre.**

PĂŞNIC, -Ă, *paşnici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni) Care nu tulbură şi nu supără pe nimeni, care este partizan al relaţiilor prietenesti, armonioase şi evită orice conflict. **2.** (Despre un loc, un peisaj etc.) Liniştit, calm, tihnit. [Var.: (înv.) **pácinic, -ă** adj.] – **Pace** + suf. *-nic.*

PAŞOPTÍSM s. n. Ideologia participanţilor la Revoluţia de la 1848 din Ţările Române. – **Paşopt** (= *patruzeci şi opt)* + suf. *-ism.*

PAŞOPTÍST, -Ă, *paşoptişti, -ste,* adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine paşoptismului sau paşoptiştilor (**2**), privitor la paşoptism sau la paşoptişti. **2.** S. m. şi f., adj. (Persoană) care aparţine generaţiei participanţilor la Revoluţia de la 1848 din Ţările Române; (persoană) care a susţinut paşoptismul, care a luptat pentru el. ♦ P. ext. Purtător al ideologiei de la 1848. – **Paşopt** (= *patruzeci şi opt)* + suf. *-ist.*

PĂŞTE1, *pasc*, vb. III. **1.** Intranz. şi tranz. (Despre vite; la pers. 3). A se hrăni rupând cu gura iarbă, plante etc. ♦ Tranz. Fig. A întreţine, a cultiva, a dezvolta stări sufleteşti etc. **2.** Tranz. (Despre oameni) A păzi animalele care pasc (**1**), a duce la păşune; a păstori, a păşuna. ◊ *A-l paşte* (pe cineva)

gândul = a fi preocupat de ceva. *A paşte pe cineva* = a urmări pe cineva, pândind momentul potrivit pentru a-i face un rău. ◊ Compus: *paşte-vânt* s. m. invar. = om fără căpătâi, pierde-vară.

PAŞTE2, *paşti,* s. m., s. f. **1.** N. pr. m. Sărbătoare religioasă celebrată de creştini în amintirea învierii lui Hristos. *Din an în Paşti* sau *din joi în Paşti, din Paşti în Crăciun* = foarte rar, la intervale mari de timp. *La Paştile cailor* = niciodată. **2.** S. f. Pâine sfinţită care se împarte la biserică în ziua de Paşte (**1**); pască. [Var.: **páşti** s. m.].

PAT1, *paturi,* s. n. **1.** Mobilă de lemn sau de metal împreună cu lenjeria, cu aşternutul respectiv; aşternut, culcuş; crivat. ◊ Expr. *A face patul* = **a)** a pune aşternutul pe pat pentru dormit; **b)** a strânge aşternutul de pe pat., **2.** Partea de lemn a puştii (sau a pistolului), pe care sunt fixate mecanismul şi ţeava. **3.** Partea mai joasă a unui teren, a unei depresiuni. **4.** Albie, matcă.

PATARÁMĂ, *patarame,* s. f. (Pop. şi fam.) Întâmplare neplăcută sau neobişnuită; păţanie. ◊ Expr. *A şti patarama cuiva* = a cunoaşte slăbiciunile sau defectele cuiva, a şti cât preţuieşte cineva. – Cf. pătăranie.

PÁTĂ, *pete,* s. f. **1.** Urmă lăsată pe suprafaţa unui obiect de un corp gras, de o materie colorată, de murdărie etc., suprafaţă pe care se întinde o astfel de urmă. **2.** Porţiune pe corpul animalelor sau al păsărilor, unde părul sau penele sunt de altă culoare faţă de rest. **3.** Fig. Faptă reprobabilă, care dezonorează pe cineva. ◊ Loc. adj. şi adv. *Fără (de) pată* = curat, nevinovat; neprihănit, cast. – Et. nec.

PATÉRN, -Ă, *paterni, -e,* adj. Care aparţine tatălui, privitor la tată, de tată, părintesc; după tată. ♦ (Adverbial) Ca un tată, cu sentimente de tată.

PÁTIMĂ, *patimi,* s. f. **1.** Sentiment puternic şi violent care copleşeşte pe om, întunecându-i adesea dreapta judecată; *p. ext.* pasiune, iubire excesivă pentru ceva, pornire nestăpânită; suferinţă morală. ◊ Loc. adv. *Cu patimă* = pătimaş. **2.** (Înv. şi pop.) Suferinţă fizică, chin; boală. ♦ (În credinţa creştină) *Patimile Mântuitorului* = suferinţele îndurate de Isus Hristos. *Săptămâna Patimilor* = săptămâna dinainte de Paşti; Săptămâna Mare. [Var.: **pátemă** s. f.].

PÁTRU num. card., s. n. Num. card. Numărul care, în numărătoare, are locul între trei şi cinci şi care se indică prin cifrele 4 şi IV. ◊ (Cu valoare adjectivală) *Patru scaune.* ◊ Expr. *A vorbi* (cu cineva) *între patru ochi* = a vorbi în taină, fără martori. *În (cele) patru zări* = în toate direcţiile; pretutindeni. ◊ (Cu elipsa substantivului determinat) (Loc. adv.) *Cât patru* = depăşind limitele obişnuite; foarte mult. *În patru* = în patru părţi egale, în sferturi. (Expr.) *A fi cu ochii în patru* = a fi cu băgare de seamă, a proceda cu multă atenţie, a se păzi bine. ◊ (Intră în componenţa num. distributiv) *Merg câte patru.*

PATRULATERÁL, -Ă, *patrulaterali, -e,* adj. (Înv.) În formă de patrulater. – (după *patru* + *latură).*

PÁTRULEA, PÁTRA num. ord. (De obicei cu valoare adjectivală; precedat de art. „al", „a") Care se află între al treilea şi al cincilea. – **Patru** + **le** + **a.**

PÁTRUSPREZECE num. ord. v. **paisprezece.**

PÁTRUSPREZECELEA, -CEA num. ord. v. **paisprezecelea.**

PATRUZÉCI num. ord. Număr care, în numărătoare, are locul între treizeci şi nouă şi patruzeci şi unu şi care se indică prin cifra 40 şi XL. ◊ (Cu valoare adjectivală) *Patruzeci de zile.* ◊ (Compus) *Patruzeci de Sfinţi* (sau *de duminici)* = sărbătoare creştină care se celebrează în ziua de 9 martie. ◊ (Substantivat, m.) *Scrie un patruzeci.* ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul patruzeci.* ◊ (Intră în componenţa num. adverbial) *S-a deplasat de patruzeci de ori.* ◊ (Intră în componenţa num. multiplicativ) *De patruzeci de ori pe atâta.* ◊ (Intră în componenţa num. distributiv) *Câte patruzeci de lei.* – **Patru** + **zece.**

PATRUZÉCILEA, -ZÉCEA num. ord. (De obicei cu valoare adjectivală; precedat de art. „al", „a") Care se află între al treizeci şi nouălea şi al patruzeci şi unulea. – **Patruzeci** + **le** + **a.**

PAŢACHÍNĂ, *paţachine,* s. f. **1.** (Bot.) Verigar. **2.** (Fam.) Epitet injurios pentru o femeie vulgară, strident îmbrăcată, cu purtări necuviincioase; epitet pentru o femeie de moravuri uşoare. – Et. nec.

PAŢÁRCĂ s. f. (Reg.) Femeie uşuratică. – Et. nec.

PÁUZĂ, *pauze,* s. f. Suspendare, oprire temporară a unei acţiuni, a unei mişcări, a unei activităţi; interval de timp cât durează această întrerupere; repaus.

PÁVĂZĂ, *paveze,* s. f. **1.** Scut. ◊ Expr. *A sta pavăză* = a apăra, a feri, a păzi. *A-şi pune mâna (drept) pavăză* = a-şi ridica mâna în dreptul ochilor (pentru a se feri de o lumină puternică, de un pericol etc.). **2.** Fig. Ocrotire, apărare, sprijin, protecţie.

PÁZĂ, *paze,* s. f. Acţiunea de a păzi; mijloc prin care se asigură păzirea. ◊ Loc. adj. *De pază* = însărcinat cu paza; de gardă. ◊ Loc. adv. *În paza (cuiva)* = în grija, în seama cuiva. ♦ (Concr.) Persoană sau grup de persoane însărcinate să păzească pe cineva sau ceva; paznic, gardă. – Din **păzi** (derivat regresiv).

PÁZIE, *pazii,* s. f. Scândură (ornamentală) aşezată vertical la capătul din afară al căpriorilor unui acoperiş cu streaşină pentru a ascunde capetele acestora. – Cf. păzi.

PÁZNIC, *paznici,* s. m. Cel care păzeşte; păzitor, străjă, gardian. – **Pază** + suf. *-nic.*

PĂCÁLĂ, (**1**) *păcală,* s. m., (**2**) *păcale,* s. f. **1.** S. m. Om glumeţ, poznaş, care se ţine de farse. **2.** S. f. (Reg.) Păcăleală. – Din **păcăli** (derivat regresiv).

PĂCÁT, *păcate,* s. n. **1.** Călcare a unei legi sau a unei porunci bisericeşti, abatere de la o normă (religioasă); fărădelege; *p. gener.* faptă vinovată, greşeală, vină. ◊ *Păcatul strămoşesc* (sau *originar)* = (în concepţia religiei creştine) greşeala de a fi încălcat interdicţia divină de a nu gusta din pomul cunoaşterii binelui şi a răului, fapt care a atras alungarea neamului omenesc din rai şi pierderea stării paradiziace. *Păcat capital* = păcat considerat de biserică fundamental şi din care ar izvorî toate celelalte păcate. ◊ Loc. adj. şi adv. *Cu păcat* = greşit; nedrept, vinovat, neîngăduit, oprit. *Fără (de) păcat* = nevinovat, corect, drept, legiuit. ◊ Expr. *A-şi face păcat(e) cu cineva* = a face o faptă rea în dauna cuiva, a oropsi, a nedreptăţi pe cineva. *A intra în păcat(e)* = a comite o faptă condamnabilă, a greşi. *A-şi spăla păcatul* = a ispăşi o greşeală, o vină. **2.** Cusur, defect, scădere; slăbiciune, patimă, viciu. **3.** Întâmplare rea; nenorocire, năpastă, pacoste, necaz. ◊ Loc. adv. *Din păcate* = din nenorocire, spre regretul cuiva. ◊ *Ce păcat!* = cât îmi pare de rău!

PĂCĂLEÁLĂ, *păcăleli,* s. f. Glumă, farsă, ştotie; păcălire, păcălitură. – **Păcăli** + suf. *-eală.*

PĂCĂLÍ, *păcălesc,* vb. IV. Tranz. A induce pe cineva în eroare, printr-o viclenie sau printr-o minciună, pentru a trage un folos sau pentru a se amuza; a înşela, a amăgi, a trage pe sfoară. ♦ Refl. A-şi greşi socotelile; a aprecia greşit, a se înşela. – Et. nec.

PĂCĂLÍCI, *păcălici,* s. m. Persoană care are obiceiul să păcălească, să facă farse. – **Păcăli** + suf. *-ici.*

PĂCĂLÍRE, *păcăliri,* s. f. Acţiunea de *a (se) păcăli* şi rezultatul ei; păcăleală, păcălit1. – V. **păcăli.**

PĂCĂLÍT1 s. n. Păcălire. – V. **păcăli.**

PĂCĂLÍT2, -Ă, *păcăliţi, -te,* adj. Înşelat, tras pe sfoară. – V. **păcăli.**

PĂCĂLITÓR, -OÁRE, *păcălitori, -oare,* adj. Care păcăleşte. – **Păcăli** + suf. *-tor.*

PĂCĂLITÚRĂ, *păcălituri,* s. f. Păcăleală. – **Păcăli** + suf. *-tură.*

PĂCĂNEÁLĂ, *păcăneli,* s. f. Păcănire. – **Păcăni** + suf. *-eală.*

PĂCĂNÍ, *păcănesc,* vb. IV. Intranz. A produce un zgomot scurt, repetat şi sacadat; a ţăcăni, a pocni. – **Pac**1 + suf. *-ăni.*

PĂCĂNÍRE, *păcăniri,* s. f. Acţiunea de *a păcăni* şi rezultatul ei; zgomot scurt, repetat şi sacadat; păcănit, păcănitură, păcăneală. – V. **păcăni.**

PĂCĂNÍT, *păcăniturí,* s. n. Păcănire. – V. **păcăni.**

PĂCĂNITÚRĂ, *păcănituri,* s. f. Păcănire. – **Păcăni** + suf. *-tură.*

PĂCĂTÓS, -OÁSĂ, *păcătoşi, -oase,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care are multe păcate, care se face vinovat de călcarea unor norme; *p. ext.* ticălos, rău, afurisit, nemernic. **2.** Vrednic de milă; nenorocit; nevoiaş. – **Păcat** + suf. *-os.*

PĂCĂTOŞÉNIE, *păcătoşenii,* s. f. Faptul de a fi păcătos (**1**); faptă de om păcătos; stare de decădere; ticăloşie; nemernicie, păcătoşie. ♦ Mizerie. – **Păcătos** + suf. *-enie.*

PĂCĂTOŞÍE, *păcătoşii,* s. f. Păcătoşenie. – **Păcătos** + suf. *-ie.*

PĂCĂTUÍ, *păcătuiesc,* vb. IV. Intranz. A comite un păcat (**1**); a greşi. – **Păcat** + suf. *-ui.*

PĂCĂTUÍRE, *păcătuiri,* s. f. Acţiunea de *a păcătui* şi rezultatul ei. – V. **păcătui.**

PĂCÓRNIŢĂ, *păcorniţe,* s. f. Vas de lemn sau de scoarţă de copac în care se ţine păcura pentru uns roţile căruţei. – **Păcură** + suf. *-orniţă.*

PĂCURÁR1, *păcurari,* s. m. (Înv. şi reg.) Păstor, cioban.

PĂCURÁR2, *păcurari,* s. m. (Reg.) Muncitor care se ocupă cu extragerea păcurii. ♦ Negustor ambulant care vindea păcură (şi petrol lampant) prin sate; găzar. – **Păcură** + suf. *-ar.*

PÁCURĂ s. f. Lichid vâscos, negru sau brun-închis, rămas de la distilarea ţiţeiului, care se foloseşte drept combustibil şi ca materie primă la fabricarea motorinei grele, a uleiurilor minerale, a asfaltului şi a altor produse; ţiţei brut.

PĂCURĂRÁŞ, *păcurăraşi,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *păcurar1;* păcurărel. – **Păcurar**1 + suf. *-aş.*

PĂCURĂRÉL, *păcurărei,* s. m. (Pop.) Păcurăraş. – **Păcurar**1 + suf. *-el.*

PĂCURĂRÉSC, -EÁSCĂ, *păcurăreşti,* adj. (Înv. şi reg.) Care aparţine păcurarului1, privitor la păcurar1; ciobănesc, păstoresc. – **Păcurar**1 + suf. *-esc.*

PĂCURĂRÉŞTE adv. (Înv. şi reg.) Ca păcurarii1; ciobăneşte. – **Păcurar**1 + suf. *-eşte.*

PĂCURĂRÍ, *păcurăresc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. (Înv. şi reg.) A ciobăni, a păstori. – Din **păcurar**1.

PĂCURĂRÍE, *păcurării,* s. f. (Înv. şi reg.) Îndeletnicirea păcurarului1; ciobănie. – **Păcurar**1 + suf. *-ie.*

PĂCURĂRÍT s. n. (Reg.) Faptul de *a păcurări;* păstorie, păstorit. – V. **păcurări.**

PĂCURĂRÍŢĂ, *păcurăriţe,* s. f. (Înv. şi reg.) Soţia păcurarului1; ciobăniţă, păstoriţă. – **Păcurar**1 + suf. *-iţă.*

PĂCURÍU, -ÍE, *păcurii,* adj. (Rar) De culoarea păcurii; negru. – **Păcură** + suf. *-iu.*

PĂCURÓS, -OÁSĂ, *păcuroşi, -oase,* adj. (Rar) Care conţine păcură; care seamănă cu păcura. – **Păcură** + suf. *-os.*

PĂDUCÉL, *păducei,* s. m. **1.** Arbust sau arbore spinos din familia rozaceelor, cu frunze crestate, cu flori albe dispuse în buchete, cu fructe comestibile, care se cultivă şi ca plantă ornamentală . **2.** Insectă parazită care trăieşte pe plante sau pe corpul unor mamifere . **3.** (Pop.) Boală de piele care se manifestă prin mâncărimi pe tălpi sau între degetele picioarelor.

PĂDÚCHE, *păduchi,* s. m. **1.** Nume generic dat mai multor specii de insecte parazite care trăiesc pe corpul oamenilor şi al unor animale. **2.** Nume dat unor insecte parazite care trăiesc pe frunzele, ramurile sau tulpinile plantelor, hrănindu-se pe seama acestora. **3.** Compus: *păduche-de- lemn* = ploşniţă.

PĂDUCHEÁ, *păduchez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) A îndepărta păduchii (**1**) din păr, de pe corp sau de pe haine; a (se) despăduchea. [Var.: **păduchí** vb. IV] – Din **păduche.**

PĂDUCHÉRNIŢĂ, *păduchernite,* s. f. **1.** Locuinţă în care mişună păduchii (**1**); *p. ext.* locuinţă murdară, sărăcăcioasă. **2.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu miros urât, cu flori fără petale, folosită la ţară pentru stârpirea ploşniţelor . [Pl. şi: *păduchérniţă*] – **Păduche** + suf. *-erniţă.*

PĂDUCHÍ vb. IV v. **păduchea.**

PĂDUCHIÓS, -OÁSĂ, *păduchioşi, -oase,* adj. Care are păduchi (**1**), plin de păduchi; *p. ext.* murdar, nespălat; *fig.* sărac, nevoiaş. – **Păduche** + suf. *-os.*

PĂDURÁR, *pădurari,* s. m. Persoană însărcinată cu paza unei păduri. – **Pădure** + suf. *-ar.*

PĂDURÁT, -Ă, *păduraţi, -te,* adj. (Rar) Împădurit. – **Pădure** + suf. *-at.*

PĂDURÁTIC, -Ă, *păduratici, -ce,* adj. **1.** Care creşte sau trăieşte în pădure; pădureţ, sălbatic. ***2.*** Acoperit cu păduri; păduros, împădurit. – **Pădure** + suf. *-atic.*

PĂDURĂRÍE1 s. f. Ocupaţia pădurarului; pădurărit (**1**). – **Pădurar** + suf. *-ie.*

PĂDURĂRÍE2 s. f. (Înv.) Silvicultură. – **Pădure** + suf. *-ărie.*

PĂDURĂRÍT s. n. **1.** Ocupaţia pădurarului, viaţa de pădurar; pădurărie1. **2.** (Rar) Silvicultură. ***3.*** (Înv.) Impozit plătit de proprietarii de pădure. – **Pădure** + suf. *-ărit.*

PĂDÚRE, *păduri,* s. f. Întindere mare de teren acoperită de copaci; mulţime densă de copaci crescuţi în stare sălbatică, în care predomină una sau mai multe specii, pe lângă care se mai află arbuşti, plante erbacee, muşchi etc., precum şi diferite specii de animale. ◊ Expr. *Parcă ar fi născut* (sau *crescut) în pădure,* se spune despre o persoană cu o comportare urâtă, lipsită de educaţie. *A căra lemne în pădure* = a face un lucru inutil.

PĂDUREÁN, -Ă, *pădureni, -e,* adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de pădure, privitor la pădure; de la pădure, care trăieşte sau se găseşte în pădure. **2.** S. m. şi f. Persoană care trăieşte într-o regiune de pădure sau de munte ori este originară de acolo. – **Pădure** + suf. *-ean.*

PĂDUREÁNCĂ, *pădurence,* s. f. Femeie care trăieşte într-o regiune de pădure sau de munte ori este originară de acolo. – **Pădurean** + suf. *-că.*

PĂDURÉŢ, -EÁŢĂ, *pădureţi, -e,* adj. **1.** (Despre plante, pomi fructiferi) Care creşte în pădure sau într-un loc necultivat; sălbatic. ♦ (Despre fructe) Produs de un arbore pădureţ (**1**); nealtoit; *p. ext.* cu gust acru, astringent. ◊ Expr. *A se sătura* (de cineva sau de ceva) *ca de mere pădureţe* = a fi foarte plictisit, a nu mai putea suferi. **2.** (Rar; despre animale) Care trăieşte în pădure; sălbatic. – **Pădure** + suf. *-eţ.*

PĂDURÍCE, *păduricí,* s. f. Diminutiv al lui *pădure;* păduriţă. – **Pădure** + suf. *-ice.*

PĂDURÍŞTE, *pădurişti,* s. f. (Rar) Pădure (rară). – **Pădure** + suf. *-işte.*

PĂDURÍŢĂ, *păduriţe,* s. f. Pădurice. – **Pădure** + suf. *-iţă.*

PĂDURÓS, -OÁSĂ, *păduroşi, -oase,* adj. (Despre regiuni, dealuri, munţi, terenuri) Acoperit cu păduri, bogat în păduri; împădurit. – **Pădure** + suf. *-os.*

PĂFTĂLUŢĂ, *păftăluţe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *pafta.* – **Pafta** + suf. *-ăluţă.*

PĂFUGÁ, *păfúg,* vb. I. Tranz. (Reg.) A fugări, a alunga. [Var.: **pefugá** vb. I] – **Pe** + **fugă.**

PĂGÁN, -Ă, *păgâni, -e,* s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care se închină zeilor sau idolilor; idolatru; *p. ext.* nume dat de creştini celor care sunt de altă religie; *p. restr.* turc, mahomedan. **2.** S. m. şi f. Persoană care se abate de la dogmele religiei (creştine); eretic. **3.** S. m. şi f. Fig. Om rău la suflet, crud, nemilos.

PĂGÂNĂTÁTE s. f. **1.** Păgânism. **2.** Mulţime de păgâni; păgânime; *p. restr.* mulţime de turci; turcime. – **Păgân** + suf. *-ătate.*

PĂGÂNÉSC, -EÁSCĂ, *păgâneşti,* adj. Care aparţine păgânilor sau păgânismului, privitor la păgâni sau la păgânism; *p. restr.* turcesc. – **Păgân** + suf. *-esc.*

PĂGÂNÉŞTE adv. Ca păgânii, în felul păgânilor; *fig.* fără milă, în mod necruţător. – **Păgân** + suf. *-eşte.*

PĂGÂNÍ, *păgânesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) converti la păgânism; *p. ext.* a face să devină sau a deveni ateu; *p. restr.* a (se) turci. – Din **păgân.**

PĂGÂNÍE, (**2**) *păgânii,* s. f. (Înv.) **1.** Păgânism. **2.** Faptă de păgân, nelegiuire, fărădelege. – **Păgân** + suf. *-ie.*

PĂGÂNÍME s. f. Totalitatea păgânilor; mulţime de păgâni; păgânătate; *p. restr.* turcime. – **Păgân** + suf. *-ime.*

PĂGÂNÍSM s. n. Denumire dată reprezentărilor religioase politeiste din vechile culte. ♦ (Pentru iudei, creştini şi musulmani) Orice religie nemonoteistă. ♦ (Pentru creştini) Orice altă religie. – **Păgân** + suf. *-ism.*

PĂGUBÁŞ, -Ă, *păgubaşi, -e,* s. m. şi f. Persoană care a suferit o pagubă. ◊ Loc. vb. *A lăsa* (pe cineva) *păgubaş* = a provoca o pierdere; a păgubi. *A fi păgubaş* = a pierde ceva, a fi în pagubă; a păgubi. ◊ Expr. *A se lăsa păgubaş* = a renunţa (la cineva sau la ceva). – **Pagubă** + suf. *-aş.*

PĂGUBÍ, *păgubesc,* vb. IV. Intranz. A suferi o pagubă, a fi lipsit de un bun sau de un câştig. – Din **pagubă.**

PĂGUBÍRE, *păgubiri,* s. f. Faptul de *a păgubi.* – V. **păgubi.**

PĂGUBÍT, -Ă, *păgubiţi, -te,* adj. Care a suferit o pagubă. – V. **păgubi.**

PĂGUBITÓR, -OÁRE, *păgubitori, -oare,* adj. Care aduce sau provoacă o pagubă sau un prejudiciu; stricător, dăunător. – **Păgubi** + suf. *-tor.*

PĂGUBÓS, -OÁSĂ, *păguboşi, -oase,* adj. Care suferă mereu pagube, care nu are noroc în ceea ce întreprinde; ghinionist. – **Pagubă** + suf. *-os.*

PĂHÁR s. n. v. **pahar.**

PĂHĂRĂŞ, *păhăraşe,* s. n. (Pop.) Păhărel. – **Pahar** + suf. *-aş.*

PĂHĂRÉL, *păhărele,* s. n. Diminutiv al lui *pahar;* păhăraş, păhăruş, păhăruţ. – **Pahar** + suf. *-el.*

PĂHÁRNICEÁSĂ, *păhărnicese,* s. f. Soţia paharnicului. – **Paharnic** + suf. *-easă.*

PĂHÁRNICÉL, *păhărnicei,* s. m. Boier de rang inferior, subaltern al paharnicului. – **Paharnic** + suf. *-el.*

PĂHÁRNICÍE s. f. **1.** Demnitatea sau slujba de paharnic. **2.** Bir (încasat de păhărnicei) de pe vinul vândut. – **Paharnic** + suf. *-ie.*

PĂHĂRÚŞ, *păhăruşe,* s. n. (Pop.) Păhărel. – **Pahar** + suf. *-uş.*

PĂHĂRÚŢ, *păhăruţe,* s. n. Păhărel. – **Pahar** + suf. *-uţ.*

PĂI adv. v. **apoi.**

PĂIÁNJEN, *păianjeni,* s. m. **1.** (La pl.) Grup de animale arahnide, caracterizate prin cefalotorace cu opt picioare lungi şi cu abdomenul nesegmentat, care se hrănesc cu insecte mici, prinse de obicei într-o pânză subţire ţesută de ele cu ajutorul unui lichid cleios pe care îl secretă; (şi la sg.) animal care face parte din acest grup. **2.** (La pl.) Pânză de păianjen (**1**); păienjeniş. **3.** (Reg.) Prăjină care se aşază pe vârful clăilor, al stogurilor sau al acoperişurilor de paie ca să le apere de vânt. [Pr.: *pă-ian-*. – Var.: (reg.) **păiájen, paiájen, paínjen, paíngăn, păínjen, păínjin,** s. m.].

PĂIENJENÍ, *păienjenesc,* vb. IV. Refl. şi intranz. A (se) împăienjeni. [Pr.: *pă-ien-*. – Var.: (reg.) **păinjení, păinjiní, painjení, painginí** vb. IV] – Din **păianjen.**

PĂIENJENÍRE s. f. Acţiunea de *a (se) păienjeni* şi rezultatul ei; împăienjenire. [Pr.: *pă-ien-*. – Var.: (reg.) **păinjeníre, painjeníre** s. f.] – V. **păienjeni.**

PĂIENJENÍŞ, *păienjenişuri,* s. n. Pânză ţesută de păianjen. ♦ Fig. Desiş, reţea, împletitură. [Pr.: *pă-ien-*. – Var.: (reg.) **painjeníş, păinjeníş, paianjeníş, paingeníş, păingăníş** s. n.] – **Păianjen** + suf. *-iş.*

PĂIENJENÍT, -Ă, *păienjeniţi, -te,* adj. **1.** Acoperit cu păienjeniş. **2.** Fig. (Despre vedere, ochi) Lipsit de claritate; înceţoşat, tulbure. [Pr.: *pă-ien.* – Var.: (reg.) **păinjenát, -ă, păinjinít, -ă, painjenít, -ă,** adj.] – V. **păienjeni.**

PĂIÉR, *păiere,* s. n. (Reg.) Saltea umplută cu paie sau cu fân. – **Pai** + suf. *-ar.*

PĂINGĂNÍŞ s. n. v. **păienjeniş.**

PĂINJENÁT, -Á adj. v. **păienjenit.**

PĂINJENÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PĂINJENÍRE s. f. v. **păienjenire.**

PĂINJENÍŞ s. n. v. **păienjeniş.**

PĂINJENÍŢĂ, *păinjeniţe,* s. f. (Rar) Femela păianjenului (**1**). [Pr.: *pă-in-*] – **Păinjen** + suf. *-iţă.*

PĂINJINÁR, *păinjinari,* s. m. (Rar) Păienjeniş. [Pr.: *pă-in-*] – **Păinjin** + suf. *-ar.*

PĂINJINÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PĂINJINÍT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PĂIOÁRĂ, *păioare,* s. f. (Reg.) Ţesătură fină de in, de bumbac sau de mătase; văl subţire.

PĂIÓS, -OÁSĂ, *păioşi, -oase,* adj., s. f. **1.** Adj. (Despre plante) Care are tulpina un pai; (despre culturi) care este format din astfel de plante. **2.** S. f. (Mai ales la pl.) Cereală a cărei tulpină este pai. – **Pai** + suf. *-os.*

PĂIŞ, *păişuri,* s. n. **1.** Cantitate mare de paie. **2.** (Pop.) Nume generic dat mai multor specii de păioase care se găsesc în vegetaţia pajiştilor naturale. – **Pai** + suf. *-iş.*

PĂIŞÓR, *păişoare,* s. n. (Reg.) **1.** Păiuş (**1**). **2.** Beţişor cu ajutorul căruia se înnegresc sprâncenele. – **Pai** + suf. *-işor.*

PĂIÚŞ, *păiuşe,* s. n. **1.** Diminutiv al lui *pai;* păişor, păiuţ (**1**). **2.** (Pop.) Nume generic dat mai multor specii de graminee care se găsesc în vegetaţia pajiştilor naturale. [Pl. şi: *păiuşuri*] – **Pai** + suf. *-uş.*

PĂIÚŞCĂ s. f. Mică plantă erbacee din familia gramineelor, cu florile dispuse în spiculeţe mici. – **Pai** + suf. *-uşcă.*

PĂIÚŢ, *păiuţe,* s. n. **1.** Păiuş (**1**). **2.** (Reg.) Băţ de chibrit. – **Pai** + suf. *-uţ.*

PĂLĂLÁIE, *pălălăi,* s. f. Flacără mare; vâlvătaie. – Din **pălălăi.** Cf. vâlvătaie.

PĂLĂLĂÍ, *pălălăiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre foc; la pers. (3) A arde cu flacără mare; a se întinde, a se răspândi. **2.** Intranz. şi tranz. Fig. (Pop.) A flutura, a fâlfâi. – **Pală**1 + suf. *-ălăi.*

PĂLĂMÁR1, *pălămari,* s. m. (Reg.) Paracliser, (dascăl).

PĂLĂMÁR2, *pălămare,* s. n. (Pop.) Odgon (funie groasă). [Var.: **pălimár** s. n.].

PĂLĂMÍDĂ1, *pălămide,* s. f. **1.** Plantă erbacee perenă din familia compozitelor, cu tulpină înaltă, cu rădăcini adânci, cu frunzele întregi sau crestate, acoperite pe margini cu spini, care este foarte vătămătoare pentru semănături . **2.** Plantă erbacee bienală din familia compozitelor, cu frunze spinoase, păroase şi cu flori roşii.

PĂLĂMÍDĂ2, *pălămide,* s. f. Peşte marin răpitor, de forma unui fus gros, cu spatele albastru, cu solzi mici şi cu numeroşi dinţi pe fălci . ◊ Compus: *pălămidă-de-baltă* = peşte mic cu corpul acoperit cu plăci osoase şi cu spini .

PĂLĂRÍE, *pălării,* s. f. **1.** Obiect folosit pentru acoperirea capului, format dintr-o calotă de păslă, de paie, de pânză etc. (cu bor). **2.** P. anal. Partea superioară, în formă de pălărie (**1**), a unor ciuperci. ♦ Discul florii-soarelui, în care sunt înfipte seminţele. ♦ Căpăcel de metal de la o lampă cu petrol, cu o deschizătură prin care iese fitilul. **3.** Compus: (Bot.) *pălăria-şarpelui* = ciupercă otrăvitoare cu pălăria (**2**) roşie cu pete albe; *pălăria-cucului* = plantă erbacee din familia geraniaceelor, cu flori roşii-brune sau violet-închis, folosită ca plantă medicinală . – Et. nec.

PĂLĂRIÉR, *pălărieri,* s. m. Persoană care confecţionează, repară, curăţă sau vinde pălării. [Pr.: *-ri-er*] – **Pălărie** + suf. *-er.*

PĂLĂRIOÁRĂ, *pălărioare,* s. f. Diminutiv al lui *pălărie;* pălăriuţă. [Pr.: *-ri-oa-*] – **Pălărie** + suf. *-ioară.*

PĂLĂRIÚŢĂ, *pălăriuţe,* s. f. Pălărioară. [Pr.: *-ri-u-*] – **Pălărie** + suf. *-uţă.*

PĂLĂVRĂGEÁLĂ, *pălăvrăgeli,* s. f. Faptul de *a pălăvrăgi;* vorbărie, trăncăneală, flecăreală, pălăvrăgit. [Var.: **palavrageálă** s. f.] – **Pălăvrăgi** + suf. *-eală.*

PĂLĂVRĂGÍ, *pălăvrăgesc,* vb. IV. Intranz. A spune lucruri fără importanţă, a vorbi mult şi fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: **palavragí** vb. IV] – Din **palavragiu** (derivat regresiv).

PĂLĂVRĂGÍT s. n. (Rar) Pălăvrăgeală. – V. **pălăvrăgi.**

PĂLÍ1, *pălesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. şi refl. A (se) izbi, a (se) lovi, a (se) ciocni. **2.** Tranz. şi intranz. (Despre surse de căldură) A arde, a dogori, a pârli. **3.** Intranz. şi refl. (Despre plante) A se ofili, a se usca, a se îngălbeni (de frig, de arşiţă etc.). După **pală1.**

PĂLIMÁR1, *pălimare,* s. n. **1.** Stâlp de pridvor sau de prispă, care susţine streaşina acoperişului. **2.** Împrejmuire de scânduri la prispa unei case ţărăneşti, la un balcon, la un pod etc.. – Et. nec.

PĂLIMÁR2 s. n. v. **pălămar**2.

PĂLÍRE1 s. f. Acţiunea de *a păli1* şi rezultatul ei. – V. **păli1.**

PĂLÍŞ adv. (Reg.) Pieziş. – **Păli**1 + suf. *-iş.*

PĂLÍT1, -Ă, *păliţi, -te,* adj. (Despre plante) Îngălbenit, ofilit, veştejit (de arşiţă, de vânt, de frig etc.). – V. **păli1.**

PĂLITÚRĂ, *pălituri,* s. f. Lovitură, izbitură. ♦ Urmă de lovitură; contuzie, rană. – **Păli**1 + suf. *-tură.*

PĂLMÁŞ, -Ă, *pălmaşi, -e,* s. m. şi f. Ţăran sărac, fără vite de muncă şi fără inventar agricol, care îşi câştiga existenţa muncind cu braţele la alţii. ◊ (Adjectival) *ţăran pălmaş.* – **Palmă**1 + suf. *-aş.*

PĂLMÍŢĂ, *pălmiţe,* s. f. Pălmuţă. – **Palmă**1 + suf. *-iţă.*

PĂLMUÍ, *pălmuiesc,* vb. IV. Tranz. A lovi pe cineva cu palma1 (**1**) peste obraz, a da cuiva palme1. – **Palmă**1 + suf. *-ui.*

PĂLMUÍRE, *pălmuiri,* s. f. Acţiunea de *a pălmui.* – V. **pălmui.**

PĂLMUÍT, -Ă, *pălmuiţi, -te,* adj. Care a fost lovit cu palma1 (peste obraz). – V. **pălmui.**

PĂLMÚŢĂ, *pălmuţe,* s. f. Diminutiv al lui *palmă1* (**1**); pălmiţă. – **Palmă**1 + suf. *-uţă.*

PĂLTINÁŞ, *păltinaşi,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *paltin;* păltinel, păltior (**1**). – **Paltin** + suf. *-aş.*

PĂLTINÉL, *păltinei,* s. m. (Pop.) Păltinaş. – **Paltin** + suf. *-el.*

PĂLTINÍŞ, *păltinişuri,* s. n. Pădure sau desiş de paltini. – **Paltin** + suf. *-iş.*

PĂLTIÓR, *păltiori,* s. m. **1.** (Pop.) Păltinaş. **2.** Coacăz sălbatic, cu fructe roşii şi acre; pomuşoară. [Pr.: *-ti-or*] – **Paltin** + suf. *-ior.*

PĂMÂNT, (3, 4) *pământuri,* s. n. **1.** Planetă a sistemului solar, locuită de oameni; *p. ext.* oamenii care locuiesc pe această planetă. ◊ Expr. *La capătul pământului* = foarte departe. *De când e lumea şi pământul* = de totdeauna. *Ca de la cer la pământ,* se spune pentru a arăta marea deosebire dintre două lucruri. **2.** Scoarţa globului terestru, partea de uscat a globului terestru; suprafaţa lui (împreună cu atmosfera) pe care trăiesc oamenii şi alte vietăţi; sol. ◊ Expr. *A lăsa toate la pământ* = a lăsa baltă, la voia întâmplării. *Parcă a intrat în pământ* = a dispărut, s-a făcut nevăzut. *A ieşi ca din pământ* = a se ivi deodată, pe neaşteptate, brusc. *A şterge de pe faţa pământului* sau *a face una cu pământul* = a distruge, a nimici. *Doarme şi pământul sub om* = e linişte, tăcere desăvârşită. **3.** Întindere de uscat; continent. ♦ Întindere de teren (cultivabil). ◊ Expr. *Sărac lipit pământului* = foarte sărac. **4.** Teritoriu, regiune, ţinut; *p. ext.* ţară, patrie. ◊ *Obiceiul pământului* (la români) = sumă de norme necodificate, stabilite de practica îndelungată a vieţii, transmise urmaşilor prin tradiţie; *p. ext.* obicei păstrat din vechime, caracteristic unei ţări, unei regiuni.

PĂMÂNTEÁN, -Ă, *pământeni, -e,* adj. **1.** Care trăieşte, care locuieşte pe pământ; de pe pământ, specific pământului. ♦ (Substantivat) Locuitor al pământului. **2.** (Adesea substantivat) Născut în ţara în care locuieşte; indigen, băştinaş, autohton, moşnean, moştean, neaoş. **3.** (Substantivat; rar) Muritor2. – **Pământ** + suf. *-ean.*

PĂMÂNTEÁNCĂ, *pământence,* s. f. Femeie născută în ţara în care locuieşte; băştinaşă, autohtonă. – **Pământean** + suf. *-că.*

PĂMÂNTENÉSC, -EÁSCĂ, *pământeneşti,* adj. (Înv.) Autohton, pământean (**2**). – **Pământean** + suf. *-esc.*

PĂMÂNTÉSC, -EÁSCĂ, *pământeşti,* adj. **1.** De pe pământ, specific pământului; terestru. ♦ P. ext. Propriu omului; omenesc; fizic, trupesc. **2.** Băştinaş, autohton. **3.** Laic; civil. – **Pământ** + suf. *-esc.*

PĂMÂNTÍU, -ÍE, *pământii,* adj. (Despre faţa omului) De culoarea pământului; palid, livid. – **Pământ** + suf. *-iu.*

PĂMÂNTÓS, -OÁSĂ, *pământoşi, -oase,* adj. Care conţine pământ; care are culoarea pământului sau compoziţie asemănătoare cu pământul. – **Pământ** + suf. *-os.*

PĂMÂNŢÉL, *pământele,* s. n. **1.** Diminutiv al lui *pământ.* **2.** Argilă colorată folosită în pictură sau la zugrăveli; lutişor. – **Pământ** + suf. *-el.*

PĂMÂNZÁLCĂ, *pământzălci,* s. f. (Reg.) Bucată de piele sau de pânză groasă cu care se strânge la mijloc caierul pus în furcă. – Et. nec.

PĂNGLICÚŢĂ s. f. v. **panglicuţă.**

PĂNÚȘĂ, *pănuși,* s. f. Fiecare dintre foile care înfășoară știuletele de porumb. – **Pană**1 + suf. *-ușă.*

PĂNUȘÉR, *pănușere,* s. n. (Reg.) Locul unde se păstrează, în timpul iernii, pănușile uscate. – **Pănușă** + suf. *-ar.*

PĂNUȘÍȚĂ, *pănușițe,* s. f. (Reg.) Numele a trei plante erbacee; **a**) năgară; **b**) colilie; **c**) trestie de câmp. – **Pănușă** + suf. *-iță.*

PĂPÁ, *pap,* vb. I. Tranz. **1.** (În graiul copiilor) A mânca. ◊ Compus: *papă-lapte* s. m. invar. = persoană lipsită de energie, de inițiativă; om bleg, nătăfleț. **2.** Fig. (Fam.) A irosi, a risipi, a toca (bani, avere etc.).

PĂPÁRĂ s. f. v. **paparã.**

PĂPĂDÍE, *păpădii,* s. f. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu frunze lungi, crestate (care se mănâncă uneori ca salată) și cu flori galbene grupate în capitule.

PĂPĂLĂU, *păpălăi,* s. m. Plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori albe-gălbui și cu fructe roșii-portocalii, de mărimea unei cireșe . – Et. nec.

PĂPĂLÚDĂ, *păpălude,* s. f. Pasăre de culoare cenușie, cu corpul lunguieț, cu aripi lungi, înguste și ascuțite, cu gâtul scurt și cu ciocul mic. – Et. nec.

PĂPĂRÁDĂ, *păpărade,* s. f. (Reg.) Jumări, scrob. – Din **paparã.**

PĂPÉSC, -EÁSCĂ, *păpești,* adj. (Rar) Papal. – **Papă**2 + suf. *-esc.*

PĂPÚC s. m. v. **papuc**1.

PĂPUCÁR s. m. v. **papucar.**

PĂPUCĂȘ s. m. v. **papucaș.**

PĂPURÍ, *păpuresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A introduce frunze de papură între doagele unui butoi, ale unui vas de lemn etc. pentru a astupa fisurile și a asigura închiderea ermetică a vasului; a împăpuri. – Din **papurã.**

PĂPURÍCĂ, *păpurici,* s. f. (Reg.) Numele mai multor plante erbacee care cresc de obicei prin locuri umede și mlăștinoase. – **Papurã** + suf. *-ică.*

PĂPURÍȘ, *păpurișuri,* s. n. Loc acoperit cu papură; desiș de papură; păpuriște. – **Papurã** + suf. *-iș.*

PĂPURÍȘTE, *păpuriști,* s. f. Păpuriș. – **Papurã** + suf. *-ište.*

PĂPUȘÁR, *păpușari,* s. m. **1.** Fabricant de păpuși. **2.** Artist care dă spectacole de păpuși, manevrându-le cu mâna sau conducându-le din culise printr-un sistem de sfori; (în trecut) persoană care dădea reprezentații cu păpuși la bâlciuri. – **Păpușă** + suf. *-ar.*

PĂPÚȘĂ, *păpuși,* s. f. **I. 1.** Jucărie care reprezintă de obicei un copil, făcută din carton, din lemn etc.; *p. ext.* figurină cu chip de om. ♦ Epitet dat unei fetițe (sau unei femei) frumoase. **2.** Personaj din teatrul de păpuși, alcătuit dintr-un cap și două brațe, confecționat din pânză, lemn etc., care se îmbracă pe mână de către mânuitor. ◊ Expr. *A fi păpușa cuiva* = a se lăsa condus, dirijat de cineva, a fi la discreția cuiva. **II. 1.** Bucată de brânză sau de caș așezată în tipare de o anumită formă. **2.** Rodul tânăr al porumbului în timpul formării știuletelui, înainte de apariția mătăsii și a boabelor. **3.** Nimfa insectelor. **4.** Unealtă de dogărie folosită la fixarea cercurilor la vase.

PĂPUȘĂRÉSC, -EÁSCĂ, *păpușărești,* adj. Care ține de păpuși (**I 2**) sau de păpușari, privitor la (teatrul de) păpuși sau la păpușari. – **Păpușar** + suf. *-esc.*

PĂPUȘĂRÍE, *păpușării,* s. f. Spectacol popular cu păpuși. ♦ Fig. Maimuțăreală; prefăcătorie, șarlatanie. – **Păpușă** + suf. *-ărie.*

PĂPUȘEÁSCA s. f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – **Păpușă** + suf. *-esc.*

PĂPUȘÍCĂ, *păpușele,* s. f. Diminutiv al lui *păpușă* (**I 1**). – **Păpușă** + suf. *-ică.*

PĂPUȘÓI, (I, II 1) *păpușoi,* s. m., (**II 2**) *păpușoaie,* s. n. **I.** S. m. Augmentativ al lui *păpușă* (**I**). **II.** (Reg.) **1.** S. m. Porumb. ♦ Rodul porumbului (știuleți sau boabe). **2.** S. n. Loc plantat cu porumb; porumbiște. [Var.: (reg.) **popușói** s. m., s. n.] – **Păpușă** + suf. *-oi.*

PĂPUȘOÍȘTE, *păpușoiști,* s. f. (Reg.) Porumbiște. [Pl. și: *păpușoiște.* – Var.: **popușoíște** s. f.] – **Păpușoi** + suf. *-ište.*

PĂR1, *peri,* s. m. Pom din familia rozaceelor cu coroana piramidală, cu frunze ovale, cu flori mari, albe sau roz, cultivat pentru fructele lui comestibile

PĂR2, *peri,* s. m. **1.** Totalitatea firelor subțiri de origine epidermică, cornoasă, care cresc pe pielea omului și mai ales pe a unor animale; *spec.* fiecare dintre firele de felul celor de mai sus sau (cu sens colectiv) totalitatea acestor fire, care acoperă capul omului. *Tras de păr,* se spune despre o concluzie forțată, la care ajunge cineva exagerând sau denaturând adevărul. *A se lua cu mâinile de păr* sau *a-și smulge părul din cap,* se spune când cineva este cuprins de disperare. *A atârna de un fir de păr* = a depinde de o nimica toată. *Când mi-o crește păr în palmă* = niciodată. *A-i scoate* (cuiva) *peri albi* = a pricinui multe necazuri; a sâcâi, a agasa (pe cineva). ♦ (Fiecare dintre) firele chitinoase care acoperă unele organe sau părți ale corpului insectelor. ♦ P. anal. Firele scurte, ieșite în afară, care acoperă suprafața unei țesături, în special a unui covor. **2.** Denumire generală dată fibrelor naturale de origine animală; *p. ext.* țesătură din aceste fibre. **3.** P. anal. Fiecare dintre filamentele (fine), de origine epidermică, existente pe anumite organe ale unor plante. **4.** Compuse: *părul-fetei* = plantă criptogamă înrudită cu feriga, folosită ca plantă medicinală și ornamentală; *părul-Maicii-Domnului* = plantă erbacee cu frunze mate, crestate adânc*; părul-porcului* = plantă erbacee cu frunze lungi și cu spiculețe .

PĂRÁNGINĂ, *părangini,* s. f. (Bot.; reg.) Vițelar. – Et. nec.

PĂRÁȘ, *părași,* s. m. (Reg.) Pescar care înfige parul1 pentru a fixa luntrea atunci când se scoate năvodul. – **Par**1 + suf. *-aș.*

PĂRĂDUÍ, *părăduiesc,* vb. IV. (Reg. și fam.) **1.** Refl. (Despre construcții, mobile etc.) A se dărăpăna, a se degrada, a se strica, a se ruina. **2.** Tranz. A risipi, a irosi, a distruge bani, averi etc. – Et. nec.

PĂRĂDUÍT, -Ă, *părăduiți, -te,* adj. (Reg. și fam.) **1.** (Despre construcții, mobile etc.) Dărăpănat, degradat, stricat, distrus. **2.** (Despre bani, averi etc.) Risipit, irosit. – V. **părãdui.**

PĂRĂGENÍ vb. IV v. **părăgini.**

PĂRĂGINEÁLĂ, *părăgineli,* s. f. (Rar) Paragină. – **Părăgini** + suf. *-eală.*

PĂRĂGINÍ, *părăginesc,* vb. IV. Refl. A ajunge în stare de paragină; (despre clădiri, construcții etc.) a se ruina, a se dărăpăna, a se degrada. [Var.: (reg.) **părăgení** vb. IV] – Din **paragină.**

PĂRĂGINÍRE, *părăginiri,* s. f. Acțiunea de *a se părăgini* și rezultatul ei. – V. **părăgini.**

PĂRĂGINÍT, -Ă, *părăginiți, -te,* adj. În stare de paragină; neîngrijit (**1**), sălbăticit; (despre clădiri, construcții) ruinat, dărăpănat, degradat. – V. **părăgini.**

PĂRĂGINÓS, -OÁSĂ, *părăginoși, -oase,* adj. (Reg.) Părăginit, neîngrijit (**1**). – **Paragină** + suf. *-os.*

PĂRĂLÉT s. n. (Rar; cu sens colectiv) Cantitate mare de bani; bănet. – **Parale** (pl. lui **para**3) + suf. *-et.*

PĂRĂLÚȚĂ, *părăluțe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *para*3. **2.** (Bot.; reg.) Bănuț. – **Parale** (pl. lui **para**3) + suf. *-uță.*

PĂRĂSÍ, *părăsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A lăsa pe cineva singur, a-l abandona; a se despărți de cineva. **2.** Tranz. A înceta, a întrerupe o acțiune, o îndeletnicire etc.; a renunța la **3.** Tranz. și (reg.) refl. A se lăsa, a se lepăda de o deprindere, de un viciu; a se dezbăra.

PĂRĂSÍRE, *părăsiri,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) părăsi* și rezultatul ei. **2.** Stare a persoanei, a locului etc. părăsit; *p. ext.* singurătate, izolare. ◊ Loc. adj. și adv. *În părăsire* = (care este) în stare proastă, în ruină; abandonat, părăsit. – V. **părăsi.**

PĂRĂSÍT, -Ă, *părăsiți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Lăsat singur; abandonat. **2.** (Despre localități, ținuturi, case etc.) Care a ajuns în stare de paragină, neîngrijit (fiind nelocuit); *p. ext.* izolat, singuratic; nepopulat, pustiu. **3.** (Despre obiecte, obiceiuri etc.) Care a încetat de a mai fi folosit, care nu se mai întrebuințează; *p. ext.* neglijat, uitat. – V. **părăsi.**

PĂRĂSITÚRĂ, *părăsituri,* s. f. (Pop.) Ou de găină neajuns la dezvoltare deplină, mic (și cu coaja moale). – **Părăsi** + suf. *-tură.*

PĂRÁNG s. m. (Reg.) Numele a două plante erbacee din familia gramineelor: **a**) dughie; **b**) mei, mohor, fân, fânaț [Var.: **parínc, paríng, parắng** s. m.].

PĂRÁNGĂ, *părângi,* s. f. Prăjină; *spec.* prăjină, bară cu care se transportă o greutate de către două persoane (pe umeri). ◊ Loc. adv. *În părângă* sau *de-a părânga* = pe umerii a două persoane (cu ajutorul unei prăjini) sau pe umărul unei singure persoane.

PĂRCÁN s. n. v. **parcan.**

PĂREÁ, *par,* vb. II. Intranz. și refl. **1.** (Cu valoare de semiauxiliar de modalitate) A da impresia, a crea iluzia; a avea aparența de ◊ Loc. vb. *A-i părea* (cuiva) *bine* = a se bucura. *A-i părea* (cuiva) *rău* = a regreta. ◊ Loc. adv. *Pare că* = parcă1. ◊ Expr. *Pe cât se pare* = pe cât se vede, pe cât se înțelege. **2.** A avea impresia, a-și închipui, a crede. **3.** A se înșela; a i se năzări. [Var.: (rar) **páre** vb. III].

PĂRÉLNIC, -Ă, *părelnici, -ce,* adj. (Astăzi rar) Imaginar, aparent; înșelător, iluzoriu. – **Părea** + suf. *-elnic.*

PĂRÉRE, *păreri,* s. f. **1.** Opinie, punct de vedere, concepție, idee, credință. ◊ Expr. *A fi de aceeași părere* = a fi de acord (cu cineva). *A fi de altă părere* = a crede altceva, a nu fi de acord. *Părere de bine* = bucurie, satisfacție, mulțumire. *Părere de rău* = mâhnire, căință, regret, invidie. **2.** Iluzie, închipuire. ◊ Loc. adv. *Într-o părere* = într-o doară; la întâmplare. ♦ (Concr.) Arătare, nălucire, vedenie, fantomă – V. **părea.**

PĂRÉSIMI s. f. pl. (Înv. și pop.; în religia creștină) Postul Mare; Postul Paștelui, (care durează șase săptămâni).

PĂRETÁR, *păretare,* s. n. (Pop.) **1.** Covor mic, bucată de pânză brodată, care se pune pe perete, în casele țărănești, în scop decorativ. **2.** Poliță fixată de un perete. **3.** Fiecare dintre stâlpii care susțin streașina casei. – **Părete** + suf. *-ar.*

PĂRÉTE s. m. v. **perete.**

PĂRINCIÓR, *părinciori,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *părinte.* – **Părinte** + suf. *-ior.*

PĂRÍNTE, *părinți,* s. m. **1.** (La pl.) Tata și mama. ♦ Fiecare dintre cei doi părinți (**1**). ◊ (La pl.) Strămoși, străbuni. **2.** Bărbat considerat în raport cu copiii săi; tată. ♦ Fig. Îndrumător, călăuzitor, protector spiritual, călugăr. **3.** Fig. (În limbajul bisericesc) Dumnezeu (ca protector al oamenilor).

PĂRINTÉSC, -EÁSCĂ, *părintești,* adj. **1.** Care aparține părinților (**1**) sau părintelui (**2**), privitor la părinți sau la părinte, ca de (la) părinți sau părinte; *p. ext.* iubitor (ca un părinte); patern. **2.** Care aparține strămoșilor, privitor la strămoși; strămoșesc. [Var.: (pop.) **părínțésc, -eáscă** adj.] – **Părinte** + suf. *-esc.*

PĂRINTÉȘTE adv. Ca un părinte (**2**); *p. ext.* cu dragoste, cu căldură. – **Părinte** + suf. *-ește.*

PĂRINȚÉL, *părinței,* s. m. (Fam.) Diminutiv al lui *părinte* (**5**). – **Părinte** + suf. *-el.*

PĂRINȚÉNIE s. f. (Rar) Părinție. – **Părinte** + suf. *-enie.*

PĂRINȚÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **părintesc.**

PĂRINȚÍE s. f. (Rar) Calitatea de tată, de părinte (2); părințenie. ◊ Loc. adv. *Cu părinție* = părinteste. – **Părinte** + suf. *-ie.*

PĂRÓS, -OÁSĂ, *păroși, -oase,* adj. **1.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Acoperit cu mult păr2 (**1**). **2.** (Despre țesături sau obiecte confecționate din astfel de țesături) Acoperit cu un strat pufos, format din capetele firelor care ies în afară. **3.** (Despre plante, frunze, flori, tulpini) Acoperit cu păr2 (**3**). – **Păr**2 + suf. *-os.*

PĂRTÁȘ, -Ă, *părtași, -e,* s. m. și f. **1.** Persoană care participă (împreună cu altele) la o activitate, care ia parte la o acțiune; participant; *spec.* complice. ♦ Persoană căreia cineva îi încredințează gândurile, planurile, sentimentele sale intime; confident. **2.** Persoană care primește o parte dintr-un bun material sau care stăpânește ori folosește un bun material împreună cu o altă persoană. – **Parte** + suf. *-aș.*

PĂRTICEÁ, -ÍCĂ, *părticele,* s. f. Diminutiv al lui *parte.* – **Parte** + suf. *-icea, -icică.*

PĂRTINÍ, *părtinesc,* vb. IV. Tranz. A avantaja în mod conștient pe cineva, a ține parte cuiva (în dauna altuia). – Din **parte.**

PĂRTINÍRE, *părtiniri,* s. f. **1.** Faptul de *a părtini;* favorizare, protejare. ◊ Loc. adv. *Fără părtinire* = în mod imparțial, obiectiv. **2.** (Înv.) Participare (în folosul cuiva sau a ceva); contribuție. – V. **părtini.**

PĂRTINITÓR, -OÁRE, *părtinitori, -oare,* adj. Care părtinește, favorizează, protejează pe cineva în dauna altcuiva. – **Părtini** + suf. *-tor.*

PĂRUÍ1, *păruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. recipr. (Fam.) A (se) bate trăgând(u-se) de păr2; *p. gener.* a (se) bate. **2.** Tranz. (În tăbăcărie) A îndepărta părul2 de pe pieile crude; a depila. – **Păr**2 + suf. *-ui.*

PĂRUÍ2, *păruiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A bate pari1 (pentru a împrejmui sau a delimita un teren). – **Par**1 + suf. *-ui.*

PĂRUIÁLĂ, *păruieli,* s. f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) părui1* (**1**); *p. gener.* încăierare, bătaie, chelfăneală. [Pr.: *-ru-ia-*] – **Părui**1 + suf. *-eală.*

PĂRUÍT s. n. (În tăbăcărie) Faptul de *a părui*1 (**2**). – V. **părui1.**

PĂRÚT, -Ă, *păruți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Aparent, închipuit; înșelător, amăgitor. – V. **părea.**

PĂSÁ1, pers. 3 *pásă,* vb. I. Intranz. **1.** Unipers. (De obicei construit cu dativul) A simți neliniște, a se îngrijora. **2.** (Înv. și pop.) A cântări sau a atârna greu; a se lăsa greu (peste ceva). ♦ Unipers. (Construit cu dativul) A simți greutatea unui lucru sau a unei situații, a suporta cu greutate ceva neplăcut. - (din apasă).

PĂSÁ2, pers. 3 *pásă,* vb. I. Intranz. **1.** (Înv.) A merge, a se duce. **2.** (Pop. și fam., cu valoare de îndemn sau de avertisment) Încearcă să..., îndrăznește de , caută de…

PĂSÁRE s. f. (Pop.) Faptul de *a-i păsa1* (**1**) cuiva ceva; grijă, interes, preocupare (pentru cineva sau ceva); îngrijorare, teamă. – V. **păsa1.**

PĂSÁT s. n. **1.** Semințe de mei (decorticate și adesea pisate); *p. ext.* boabe de porumb sau, rar, de alte cereale, pisate sau măcinate mare. **2.** (Bot.; reg.) Mei. **3.** Mâncare preparată din păsat (**1**) fiert, care se mănâncă cu lapte, cu unt și brânză etc.; terci.

PĂSĂRÁR, *păsărari,* s. m. **1.** Vânzător sau crescător de păsări. ♦ (Rar) Vânător de păsări. **2.** Specie de uliu de mărimea unui porumbel, cu spatele de culoare cenușiu-închis cu dungi transversale dese de culoare brun-întunecat; uliu-păsăresc . – **Pasăre** + suf. *-ar.*

PĂSĂREÁ, -ÍCĂ, *păsărele,* s. f. Diminutiv al lui *pasăre;* păsăruică. – **Pasăre** + suf. *-ea, -ică.*

PĂSĂRÉSC, -EÁSCĂ, *păsărești,* adj. (Rar) **1.** Care aparține păsărilor, privitor la păsări, de păsări, pentru păsări. **2.** (Substantivat, f.; fam.) Limbă, limbaj greu de înțeles, artificial, argotic sau cu elemente de jargon. – **Pasăre** + suf. *-esc.*

PĂSĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca păsările. ◊ Expr. *A vorbi (pe) păsărește* = a vorbi în argou sau în jargon, a spune ceva fără înțeles. – **Pasăre** + suf. *-ește.*

PĂSĂRÉT s. n. Păsărime. – **Pasăre** + suf. *-et*.

PĂSĂRÍME s. f. Mulțime de păsări, stol de păsări, totalitatea păsărilor; *spec.* mulțime de păsări de casă; păsăret. – **Pasăre** + suf. *-ime.*

PĂSĂRÓI, *păsăroi,* s. m. Augmentativ al lui *pasăre;* bărbătușul unei păsări. – **Pasăre** + suf. *-oi*.

PĂSĂRUICĂ, *păsăruici,* s. f. (Rar) Păsărea. [Var.: **păserúică** s. f.] – **Pasăre** + suf. *-uică.*

PĂSCÁRE, *păscări,* s. f. (Pop.) **1.** Păscut; loc de păscut, pășune. **2.** (La oină) Situația, atribuția celui (sau celor) care trebuie să servească pe cel (sau pe cei) de la bătaie. – V. **paște1.**

PĂSCĂTOÁRE, *păscători,* s. f. (Pop.) Pășune. – **Paște**1 + suf. *-ătoare.*

PĂSCÚT s. n. Faptul de *a paște1;* pășunat, pășune. – V. **paște1.**

PĂSCÚȚĂ, *păscuțe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *pască.* **2.** (Bot.) Bănuț(*găinușă*) ♦ Păstiță(*părăluță*) [Pl. și: (**2**) *păscuți*] – **Pască** + suf. *-uță.*

PĂSERÚICĂ s. f. v. **păsăruică.**

PĂSTÁIE, *păstăi,* s. f. Fruct caracteristic plantelor din familia leguminoaselor, format din două valve în care sunt închise semințele; teacă.

PĂSTĂIÓS, -OÁSĂ, *păstăioși, -oase,* adj. (Rar; despre plante) Care are fructul o păstaie; *p. ext.* cu păstăi multe. [Pr.: *-tă-ios*] – **Păstaie** + suf. *-os.*

PĂSTÂRNÁC, *păstârnaci,* s. m. Plantă erbacee legumicolă bienală din familia umbeliferelor, cu rădăcina pivotantă fusiformă, cărnoasă, albă sau gălbuie, asemănătoare cu cea a pătrunjelului, comestibilă, bogată în substanțe nutritive și în vitamine . [Var.: (reg.) **păstârnác** s. m.].

PĂSTÓR, *păstori,* s. m. **1.** Cioban. ◊ Compus: (Astron.; pop.) *Păstorul-cu-Oile* = Cloșca-cu-Pui. **2.** Fig. Preot; *p. ext.* conducător, îndrumător (spiritual).

PĂSTORÁȘ, *păstorași,* s. m. (Rar) Păstorel. – **Păstor** + suf. *-aș.*

PĂSTORÉL, *păstorei,* s. m. Diminutiv al lui *păstor* (**1**); păstoraș. – **Păstor** + suf. *-el.*

PĂSTORÉSC, -EÁSCĂ, *păstorești,* adj. **1.** Care aparține păstorilor (**1**), privitor la păstori sau la viața de păstor; pastoral. **2.** Fig. Preoțesc. – **Păstor** + suf. *-esc.*

PĂSTORÍ, *păstoresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A duce și a supraveghea oile, vitele la pășune; a păși. ♦ Intranz. A se ocupa cu păstoritul. **2.** Fig. (Folosit și absol.) A conduce, a îndruma conform preceptelor Bisericii. – Din **păstor.**

PĂSTORÍE s. f. **1.** Păstorit. **2.** Fig. Conducere, îndrumare religioasă, bisericească; funcție, demnitate de conducător bisericesc; exercitarea acestei funcții. – **Păstor** + suf. *-ie.*

PĂSTORÍRE, s. f. (Rar) **1.** Acțiunea de *a păstori* și rezultatul ei; păstorit. **2.** Fig. Conducere, ocârmuire (religioasă). – V. **păstori.**

PĂSTORÍT s. n. Ocupația, profesia de păstor (**1**); creșterea vitelor; păstorie, păstorire. – V. **păstori.**

PĂSTORÍȚĂ, *păstorițe,* s. f. Ciobăniță. – **Păstor** + suf. *-iță.*

PĂSTÓS, -OÁSĂ, *păstoși, -oase,* adj. Care are aspectul și consistența unei paste, ca pasta; moale. – **Pastă** + suf. *-os.*

PĂSTRÁ, *păstrez,* vb. I. Tranz. **1.** A ține la loc sigur, păzind cu grijă, a pune bine; a ține în bună stare, a avea grijă de...; a ține în posesia sa. ♦ Spec. A conserva alimentele în bună stare, ferindu-le de alterare. ♦ A respecta, a nu călca, a nu viola (legi, norme de conduită, angajamente etc.). **2.** A menține, a face să dureze. ◊ Loc. vb. *A păstra tăcere(a)* = a tăcea; a nu se destăinui. ◊ Refl. A rămâne, a se menține. **3.** A pune ceva deoparte, a-și rezerva pentru altă ocazie sau pentru un anumit scop.

PĂSTRÁMĂ s. f. v. **pastramă.**

PĂSTRÁRE s. f. Acțiunea de o *păstra* și rezultatul ei. ◊ Loc. adv. *La păstrare* = la loc sigur, la adăpost, în pază. – V. **păstra.**

PĂSTRÁT s. n. Faptul de *a păstra.* – V. **păstra.**

PĂSTRĂTÓR, -OÁRE, *păstrători, -oare,* adj. Care păstrează (bine) ceva; care nu strică, nu risipește, nu pierde; econom. ♦ (Substantivat) Persoană, colectivitate etc. care păzește, care respectă ceva, care nu se abate de la legi, tradiții etc.; persoană care nu divulgă un secret, o taină. – **Păstra** + suf. *-ător.*

PĂSTRĂV, *păstrăvi,* s. m. **1.** Pește de apă dulce din familia salmonidelor, acoperit cu solzi mici, cu puncte negre și roșii și burta gălbuie, care trăiește în apele de munte, fiind foarte apreciat pentru carnea lui gustoasă. **2.** (Reg.) Numele mai multor specii de ciuperci comestibile mari, cu sau fără picior, în formă de scoică de culoare cenușie-negricioasă, care cresc pe trunchiurile copacilor, producând un putregai alb al lemnului.

PĂSTRĂVÁR, *păstrăvari,* s. m. Pescar specialist în prinderea păstrăvilor (**1**). – **Păstrăv** + suf. *-ar*.

PĂSTRĂVĂRÍE, *păstrăvării,* s. f. Crescătorie de păstrăvi (**1**). – **Păstrăv** + suf. *-ărie.*

PĂSTRĂVIÓR, *păstrăviori,* s. m. Diminutiv al lui *păstrăv* (**1**). – **Păstrăv** + suf. *-ior.*

PĂSTRĂVÍȚĂ, *păstrăvițe,* s. f. (Rar) Femela păstrăvului (**1**). – **Păstrăv** + suf. *-iță.*

PĂSTRU s. m. (Înv. și reg.) Persoană sau colectivitate care păstrează ceva, care face să dăinuiască. – Din **păstra** (derivat regresiv).

PĂSTRUGÁRNIȚĂ, *păstrugarnițe,* s. f. Plasă specială formată din două rețele, dintre care una mai deasă, folosită pentru pescuitul cegii și păstrugii. – **Păstrugă** + suf. *-arniță.*

PĂSTRÚGĂ, *păstrugi,* s. f. Pește marin înrudit cu cega, cu corpul lung și subțire, cu pielea pestriță pe spate și gălbuie pe pântece, cu botul în formă de spadă, apreciat pentru carnea lui gustoasă . [Var.: **păstrúngă,** s. f.].

PĂSTRÚNGĂ s. f. v. **păstrugă.**

PĂSTURĂ s. f. Polen floral adunat și depozitat de albine în celulele fagurilor, care servește ca hrană albinelor și puietului din stup.

PĂSUÍ1, *păsuiesc,* vb. IV. Tranz. A da cuiva răgazul necesar pentru a face ceva; a permite cuiva să întârzie cu achitarea unei obligații (bănești); a amâna, a îngădui. – **Pas**3 + suf. *-ui*.

PĂSUIÁLĂ, *păsuieli,* s. f. Păsuire1. [Pr.: *-su-ia-*] – **Păsui**1 + suf. *-eală.*

PĂSUÍRE1, *păsuiri,* s. f. Acțiunea de *a păsui* 1 și rezultatul ei; răgaz acordat cuiva sau solicitat de cineva (pentru îndeplinirea unei obligații); amânare, păsuială. – V. **păsui1.**

PĂSUÍRE2, *păsuiri,* s. f. Acțiunea de *a păsui2* și rezultatul ei. – V. **păsui2.**

PĂSUÍT, -Ă, *păsuiți, -te,* adj. (Despre piese, părți ale unui ansamblu etc.) Care este ajustat, potrivit (pentru a obține o bună îmbinare sau fixare). – V. **păsui2.**

PĂȘÍ, *pășesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A face unul sau mai mulți pași, a înainta pas cu pas, a parcurge o distanță mergând pe jos; a se deplasa, a se duce, a călca, a merge. ♦ (Adesea fig.) A înainta, a avansa. **2.** A intra, a pătrunde (într-un spațiu). ♦ Fig. A se apropia de sau a atinge o anumită vârstă, a intra într-o anumită perioadă de timp. **3.** A ieși. **4.** A trece (cu un singur pas sau cu câțiva pași) dincolo de ceva; a depăși. ◊ Tranz. *Pășește șanțul.* – Din **pas3.**

PĂȘÍRE, *pășiri,* s. f. Acțiunea de *a păși* și rezultatul ei. – V. **păși.**

PĂȘTÍȚĂ, *păștițe,* s. f. Plantă erbacee mică, cu una sau cu două flori galbene-aurii, acoperite pe dinafară cu peri moi; păscuță, floarea-paștilor . – **Paști** + suf. *-iță.*

PĂȘUNÁ, *pășunez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre vite, oi etc.; la pers. 3) A paște1 (**1**). **2.** Tranz. (Despre oameni) A duce și a supraveghea vitele, oile la păscut; a paște1 (**2**), a păstori. – Din **pășune.**

PĂȘUNÁRE s. f. Acțiunea de *a pășuna.* – V. **pășuna.**

PĂȘUNÁT s. n. Faptul de *a pășuna* (**1**); păscut, pășune, pășuneală. – V. **pășuna.**

PĂȘÚNĂ s. f. v. **pășune.**

PĂȘÚNE, *pășuni,* s. f. **1.** Loc acoperit cu vegetație ierboasă perenă, unde pasc vitele. ♦ P. restr. Vegetație ierboasă, iarbă (de pe locul unde pasc vitele). **2.** (Înv. și reg.) Păscut, pășunat. [Var.: (înv. și pop.) **pășúnă** s. f.].

PĂȘUNEÁLĂ, *pășuneli,* s. f. (Reg.) Pășune; pășunat. – **Pășuna** + suf. *-eală.*

PĂTÁ, *pătez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) face o pată, a (se) umple de pete; a (se) murdări. **2.** Tranz. Fig. A pângări, a profana; a dezonora. – Din **pată.**

PĂTÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) păta* și rezultatul ei. ♦ Boală a plantelor provocată de bacterii, ciuperci și virusuri, manifestată prin apariția unor pete pe porțiunile atacate. – V. **păta.**

PĂTÁT, -Ă, *pătați, -te,* adj. **1.** Cu pete, cu murdărie; murdar, murdărit, mânjit. ♦ (Despre animale și plante) Care are porțiuni de altă culoare pe un fond omogen colorat; bălțat, pestriț. **2.** Fig. Pângărit, profanat; compromis, dezonorat. – V. **păta.**

PĂTĂRÁNIE, *pătăranii,* s. f. (Pop. și fam.) Pățanie, întâmplare neplăcută. – **Păți** + suf. *-ăranie.*

PĂTCEÁN s. n. v. **pătucean.**

PĂTIMÁȘ, -Ă, *pătimași, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Cuprins, stăpânit de o patimă, rob al unei pasiuni; *p. ext.* pârtinitor. ◊ (Adverbial) *Vorbește pătimaș.* **2.** (Înv. și reg.) Bolnav, suferind. – **Patimă** + suf. *-aș.*

PĂTIMÍ, *pătimesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Tranz. și intranz. A suferi, a îndura, a răbda, a păți. **2.** Intranz. A fi bolnav, a zăcea. – Din **patimă.**

PĂTIMÍRE, *pătimiri,* s. f. (Înv. și pop.) Faptul de *a pătimi;* patimă, suferință, chin. ♦ Boală. – V. **pătimi.**

PĂTIMÍT, -Ă, *pătimiți, -te,* adj. (Înv.) Cu experiență, pățit. – V. **pătimi.**

PĂTIȘÓR, *pătișoare,* s. n. (Rar) Pătuț. – **Pat**1 + suf. *-işor.*

PĂTLÁGINĂ, *pătlagini,* s. f. Gen de plante erbacee cu frunzele de obicei ovale, dispuse în rozetă la baza tulpinii, cu flori grupate în spice, de culoare roz sau albăstruie, folosite în medicină datorită unor calități expectorante, emoliente, cicatrizante, antibronșice etc.; plantă care aparține acestui gen.

PĂTLĂGEÁ, *pătlăgele,* s. f. **1.** (Determinat adesea prin „roșie") Plantă erbacee legumicolă cu tulpina înaltă, cu frunze mari, penate și cu flori galbene, cultivată pentru fructul ei comestibil, sferic, roșu, zemos, bogat în vitamine; roșie, tomată ; *p. restr.* fructul acestei plante. **2.** (Determinat adesea prin „vânătă") Plantă erbacee legumicolă cu flori violete și cu fructe comestibile mari, ovale, cărnoase, de culoare violet-închis; vânătă; *p. restr.* fructul acestei plante. [Var.: **pătlăgícă** s. f.].

PĂTLĂGÍCĂ s. f. v. **pătlăgea.**

PĂTLĂGINÍU, -ÍE, *pătlăginii,* adj. (Înv. și pop.) Violet-închis, vânăt.

PĂTRÁR, *pătrare,* s. n. **1.** (Înv. și pop.) Pătrime, sfert. **2.** Fiecare dintre cele două faze ale lunii când aceasta, aflându-se în creștere sau în descreștere, apare luminată numai pe jumătate (în formă de semicerc); perioadă de timp corespunzătoare fiecăreia dintre aceste două faze ale lunii. – **Patru** + suf. *-ar.*

PĂTRÁT, -Ă, *pătrați, -te,* s. n., adj. **1.** S. n. Patrulater cu laturile egale și cu unghiurile drepte. **2.** Adj., s. n. (Obiect) care are forma de pătrat (**1 1**).◊ Expr. *Cap pătrat* = om mărginit. **3.** S. n. Șir, grup de obiecte, de ființe etc. care sunt așezate în formă de pătrat (**1 1**); careu. – Din **patru.**

PĂTRÁTIC, -Ă, *pătratici, -ce,* adj. Care are formă de patrulater. – **Pătrat** + suf. *-ic.*

PĂTRĂȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *pătrățele,* s. n. și f. Diminutiv al lui *pătrat* (**1**). – **Pătrat** + suf. *-el, -ea, -ică.*

PĂTRÍME, *pătrimi,* s. f. A patra parte dintr-un întreg împărțit în părți egale; sfert. – **Patru** + suf. *-ime.*

PĂTRÚNDE, *pătrund,* vb. III. **1.** Intranz. A intra (cu greu) undeva, a străbate, a răzbate, a străpunge. ♦ (Despre sunete, zgomote etc.) A ajunge până la..., a se propaga prin spațiu, a se face auzit. **2.** Intranz. A izbuti să ajungă, să intre, să străbată undeva; a se infiltra. **3.** Tranz. A pune stăpânire, a cuprinde, a domina. **4.** Tranz. Fig. A izbuti să cunoască, să afle, să înțeleagă; a afla; a înțelege, a pricepe; a intui.

PĂTRÚNDERE, *pătrunderi,* s. f. Acțiunea de *a pătrunde* și rezultatul ei; penetrație, răzbatere. ♦ Fig. Capacitatea de a înțelege ceva, agerime de minte; pricepere, iscusință. – V. **pătrunde.**

PĂTRUNJÉL, *pătrunjei,* s. m. Plantă erbacee legumicolă, cu tulpina înaltă, cultivată pentru rădăcina pivotantă, albă și pentru frunzele ei aromate, întrebuințate în alimentație și în medicina populară; *p. restr.* frunzele sau rădăcina acestei plante. ◊ Compuse: *pătrunjel-de-câmp* = numele a două specii de plante erbacee, cu frunzele la baza tulpinii și cu florile albe sau trandafirii, a căror rădăcină este întrebuințată în medicină; *pătrunjelul-câinelui* = plantă erbacee mică, otrăvitoare, cu frunze ca ale mărarului și cu flori albe.

PĂTRÚNS, -Ă, *pătrunși, -se,* adj. **1.** Străpuns, împuns; *p. ext.* străbătut, răzbit; copt, fiert, fript foarte bine. **2.** Fig. Mișcat, emoționat, impresionat. **3.** Fig. Gândit, judecat; aprofundat. – V. **pătrunde.**

PĂTRUNZĂTÓR, -OÁRE, *pătrunzători, -oare,* adj. **1.** Care străpunge, străbate, răzbate; penetrant. ♦ (Despre ochi, privire) Scrutător; ager. **2.** Cu sonoritate puternică; strident. **3.** Fig. Mișcător, emoționant, impresionant. – **Pătrunde** + suf. *-ător.*

PĂTÚC, *pătucuri,* s. n. Pătuț. – **Pat**1 + suf. *-uc.*

PĂTUCEÁN, *pătucene,* s. n. (Pop.) Pătuț. [Var.: **pătceán** s. n.] – **Pătuc** + suf. *-ean.*

PĂTUIÁC, *pătuiace,* s. n. Podea improvizată din scânduri, crengi etc., așezată pe furci sau în copaci, pe care se clădește o claie de nutreț (pentru a o feri de vite, de umezeală etc.); pătul1 (**5**). [Var.: (reg.) **pătuiág** s. n.] – **Pătui** + suf. *-ac.*

PĂTUIÁG s. n. v. **pătuiac.**

PĂTÚL1, *pătule,* s. n. **1.** Construcție cu pereți din șipci, din nuiele împletite etc., ridicată pe un postament la mică înălțime deasupra solului, care servește la păstrarea porumbului (în știuleți); *p. gener.* hambar pentru cereale**. 2.** (Pop.) Coteț (construit pe pari sau într-un copac) pentru păsările de curte; coteț pentru porumbei. **3.** (Pop.) Culcuș improvizat din frunze, din paie, din fân etc., care servește pentru domit; *p. ext.* pat rudimentar (și mic). **4.** Un fel de podeț așezat pe pari la suprafața apei, de pe care se pescuiește. **5.** Pătuiac. **6.** Platformă înaltă construită pe stâlpi sau în copaci, care servește ca loc de observație (pentru paznici, pentru vânători etc.).

PĂTULÍ, *pătulesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A călca în picioare (culcând la pământ); *p. ext.* a turti, a strivi, a presa. ♦ Refl. (Despre iarbă, semănături etc.) A se apleca, a se culca la pământ. – Din **pătul1.**

PĂTULÍRE, *pătuliri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) pătuli* și rezultatul ei. – V. **pătuli.**

PĂTULÍT, -Á, *pătuliți, -te,* adj. (Pop.; despre iarbă, flori etc.) Călcat în picioare; culcat la pământ. – V. **pătuli.**

PĂTURĂ, *pături,* s. f. **1.** Bucată (dreptunghiulară) dintr-o țesătură (deasă și groasă) de lână, de bumbac, care servește mai ales la învelit. **2.** Strat dintr-o substanță, dintr-o materie (care acoperă ceva în mod uniform); fiecare dintre straturile suprapuse care alcătuiesc un tot. ♦ (Geol.) Strat. ♦ (Reg.) Foaie de aluat.

PĂTURÍ, *păturesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A împături. – Din **pătură.**

PĂTURÍCĂ, *păturele,* s. f. Diminutiv al lui *pătură.* – **Pătură** + suf. *-ică.*

PĂTURÍT, -Ă, *păturiți, -te,* adj. (Pop.) Împăturit. – V. **pătui.**

PĂTÚȚ, *pătuțuri,* s. n. Diminutiv al lui *pat1; spec.* pat1 de copil; pătișor, pătuc, pătucean. – **Pat**1 + suf. *-uț.*

PĂȚÁNIE, *pățanii,* s. f. Întâmplare (neplăcută) ieșită din comun, neașteptată sau neobișnuită pe care o trăiește cineva; pătăranie, pățeală; *p. ext.* (la pl.) peripeții, aventuri. [Var.: (reg.) **pățénie** s. f.] – **Păți** + suf. *-anie.*

PĂȚEÁLĂ, *pățeli,* s. f. (Rar) Pățanie, aventură. – **Păți** + suf. *-eală.*

PĂȚÉNIE s. f. v. **pățanie.**

PĂȚÍ, *pățesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A i se întâmpla cuiva ceva (neplăcut, ieșit din comun), a da peste ceva neașteptat (și neplăcut). ◊ Expr. *A o păți* = a avea neplăceri, a da peste o belea. *Din păține* = din experiență. (Fam.) *Ce-ai păținț?* = ce ți s-a întâmplat de faci așa ceva? ce te-a găsit? **2.** Tranz. și intranz. (Înv. și pop.) A suferi, a pătimi, a îndura.

PĂȚÍRE, *păținri,* s. f. (Înv. și reg.) Faptul de *a păți;* păținț1. – V. **păți.**

PĂȚÍT1 s. n. (Rar) Faptul de *a păți;* întâmplare sau șir de întâmplări (neplăcute) pe care le trăiește cineva. – V. **păți.**

PĂȚÍT2, -Ă, *păținți, -te,* adj. (Pop.; adesea substantivat) Care a trecut prin multe încercări în viață, care a văzut și a trăit multe; *p. ext.* cu experiență, încercat, experimentat. ◊ Expr. *(A fi) Stan păținț* = (a fi) om cu experiență. – V. **păți.**

PĂÚN, *păuni,* s. m. Pasăre domestică mare, cu penajul masculului strălucitor, albastru-verzui și cu coada foarte lungă, pe care o poate răsfira în formă de evantai. ◊ Expr. *A fi mândru ca un păun* = a fi îngâmfat, înfumurat; a se mândri, a se îngâmfa. ♦ Pana păsării descrise mai sus.

PĂUNÁR, *păunare,* s. n. (Rar) Loc unde se cresc sau se țin păuni. [Pr.: *pă-u-*] – **Păun** + suf. *-ar.*

PĂUNÁȘ, *păunași,* s. m. Diminutiv al lui *păun;* păunel. ♦ Epitet dezmierdător dat unui tânăr frumos, mândru, voinic. ◊ *Păunașul codrilor* = nume dat unui haiduc legendar, tânăr și voinic. [Pr.: *pă-u-*] – **Păun** + suf. *-aș.*

PĂÚNĂ, *păune,* s. f. (Rar) Păuniță. – **Păun** + suf. *-ă.*

PĂUNĂRÍE s. f. (Rar) Mulțime de păuni. [Pr.: *pă-u-*] – **Păun** + suf. *-ărie.*

PĂUNÉL, *păunei,* s. m. Păunaș. [Pr.: *pă-u-*]– **Păun** + suf. *-el.*

PĂUNÍ, *păunesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se îngâmfa, a se împăuna. [Pr.: *pă-u-*] – Din **păun.**

PĂUNÍȚĂ, *păunițe,* s. f. **1.** Femela păunului; păună. **2.** (Entom.; reg.) Numele mai multor specii de insecte înrudite cu libelula. [Pr.: *pă-u-*] – **Păun** + suf. *-iță.*

PĂZÍ, *păzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A fi însărcinat sau a-și propune să supravegheze ca ceva sau cineva să fie în siguranță, să nu fugă, să nu dispară etc.; a străjui. **2.** Tranz. și refl. A (se) feri, a (se) apăra (de o primejdie). ◊ Expr. (absol.) *Doamne păzește!* = **a**) Doamne ferește! vai de mine!; **b**) nicidecum, cu niciun preț, deloc. **3.** Tranz. A avea grijă, a se ocupa (de cineva sau ceva); a îngriji, a supraveghea. ♦ (Pop.) A întreține, a alimenta focul. **4.** Tranz. (Înv. și reg.) A păndi, a urmări momentul potrivit, sosirea sau trecerea cuiva. **5.** Tranz. (Înv. și pop.) A respecta, a împlini o poruncă, un angajament etc. ◊ Expr. *A-și păzi calea* (sau *drumul*) = a-și vedea de drum; a nu se lăsa ispitit de alte interese. [Imper. sg. și: (fam.) *păzea*].

PĂZÍRE, *păziri,* s. f. Acțiunea de *a (se) păzi* și rezultatul ei. – V. **păzi.**

PĂZÍT1 s. n. (Rar) Pază, străjuire, păndă. – V. **păzi.**

PĂZÍT2, -Ă, *păzițț, -te,* adj. **1.** Străjuit, supravegheat (să nu dispară, să nu fugă etc.). **2.** Apărat, ocrotit. – V. **păzi.**

PĂZITÓR, -OARE, *păzitori, -oare,* s. m. și f. Paznic. – **Păzi** + suf. *-tor.*

PÂC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă: **a**) sunetul produs de o lovitură dată cu un corp tare; pac, poc; **b**) sunetul produs de un fir de ață, de o sfoară, de o coardă etc. când se rupe. – Onomatopee.

PÂCĂÍ vb. IV v. **pâcâi.**

PÂCÂÍ, *pâcâi,* vb. IV. Intranz. (Pop.) **1.** A trage din lulea, producând un sunet caracteristic; a pufăi. **2.** (Despre flacăra lămpii de petrol) A pâlpâi cu zgomot. [Var.: (reg.) **pâcăí** vb. IV] – **Pâc** + suf. *-ăi.*

PÂCLĂ, *pâcle,* s. f. **1.** Ceață deasă care apare de obicei dimineața și seara; negură. **2.** Văl atmosferic albăstrui sau galben-cenușiu, constituit din particule solide, fine, invizibile, care dau aerului un aspect tulbure, opalescent și care este provocat de refracția inegală a luminii în straturile de aer cu temperaturi diferite, încălzite de suprafața solului. ♦ Fig. Strat des, pânză de fum, de ploaie etc. **3.** Atmosferă înăbușitoare, zăpușeală (pe timp noros). **4.** Vulcan mic din care erup gaze, ape sărate, uneori și petrol; vulcan noroios.

PÂCLIȘÍT, -Ă, *pâclișiți, -te,* adj. (Reg.) Morocănos. – Cf. pâclă.

PÂCLÓS, -OÁSĂ, *pâcloși, -oase,* adj. Plin de pâclă (**1, 2**); neguros, cețos. – **Pâclă** + suf. *-os.*

PÁINE, *pâini,* s. f. **1.** Aliment de bază al omului, preparat dintr-un aluat de făină (de grâu, de secară etc.) și ingrediente, afânat prin fermentația drojdiei, frământat cu apă și copt în cuptor; pită. ◊ Expr. *A mânca pâine și sare cu cineva* = a trăi împreună cu cineva, a împărți cu cineva binele și răul. *A ieși înaintea cuiva* sau *a întâmpina cu pâine și sare* = a întâmpina cu deosebită cinste. *A avea pâinea și cuțitul în mână* sau *a pune mâna pe pâine și pe cuțit* = a avea la îndemână toată puterea, toate mijloacele. *(A fi) bun ca pâinea (cea) caldă* (sau *bună*) = (a fi) foarte bun. *Se caută ca pâinea (cea) caldă,* se spune despre o marfă foarte căutată și care se vinde foarte ușor. ♦ Aluat de făină frământat în vederea facerii pâinii (**1**). **2.** Hrană necesară pentru trai; *p. ext.* mijloacele materiale necesare existenței; existență. ◊ Expr. *O bucată de pâine* sau *pâinea zilnică, pâinea cea de toate zilele* = mijloace de existență. **3.** (Reg.) Cereale, recoltă de cereale, grâne, bucate; *p. restr.* grăunțe de cereale (mai ales de grâu).

PÂINÍCĂ, *pâinici,* s. f. Pâinișoară. – **Pâine** + suf. *-ică.*

PÂINIȘOÁRĂ, *pâinișoare,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *pâine* (**1**); pâinică, pâiniță. **2.** Ciupercă comestibilă, de culoare roșie-violacee, care crește prin pădurile de stejar și de fag . ♦ Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile și necomestibile. – **Pâine** + suf. *-işoară.*

PÂINÍȚĂ, *pâinițe,* s. f. Pâinișoară. – **Pâine** + suf. *-iță.*

PÂL interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită bătaia din aripi a păsărilor; fâl. – Onomatopee.

PÂLC, *pâlcuri,* s. n. **1.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de", care arată felul, componența) Grup mic și neorganizat de oameni; *p. ext.* grup de păsări, de animale, (rar) de plante sau de lucruri. ◊ Grămadă mică, adunătură de lucruri. **2.** (Înv.) Unitate militară la sfârșitul Evului Mediu, în Moldova și în Țara Românească, corespunzătoare unui regiment, formată dintr-un anumit număr de ostași; stol, ceată.

PÂLCULÉȚ, *pâlculețe,* s. n. Pâlcușor. – **Pâlc** + suf. *-uleț.*

PÂLCUȘÓR, *pâlcușoare,* s. n. Diminutiv al lui *pâlc* (**1**); pâlculeț. – **Pâlc** + suf. *-uşor.*

PÂLNIE, *pâlnii,* s. f. **1.** Obiect de metal, de sticlă, de porțelan etc., de obicei în formă de con gol în interior, prelungit în jos printr-un tub îngust, servind la turnarea lichidelor în vase cu gura strâmtă. ◊ Expr. *A face gura pâlnie* = a bea mult. **2.** Nume dat unor obiecte în formă de pâlnie (**1**), care amplifică sunetele. **3.** Depresiune de teren de formă conică, formată în terenuri solubile. **4.** Locul unde se adună bușteni înainte de a fi coborâți pe jilip. – Et. nec.

PÂLNIOÁRĂ, *pâlnioare,* s. f. Diminutiv al lui *pâlnie.* [Pr.: *-ni-oa-*] – **Pâlnie** + suf. *-ioară.*

PÂLPÂÍ, pers. 3 *pâlpâie,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre flăcări) A crește și a descrește în cursul arderii, a se mișca, a tremura producând un pocnet ușor, caracteristic; (despre foc) a arde cu o flacără tremurătoare, pâlpâitoare. **2.** (Despre păsări, insecte) A mișca lin din aripi, producând un zgomot ușor, caracteristic; a fâlfâi. ♦ P. anal. A tremura ușor, a se mișca, a se clătina ușor. – **Pâl** + **p**[âl] + suf. *-âi.*

PÂLPÂIÁLĂ, *pâlpâieli,* s. f. Pâlpâire. [Pr.: *-pâ-ia-*] – **Pâlpâi** + suf. *-eală.*

PÂLPÂÍRE, *pâlpâiri,* s. f. Acțiunea de *a pâlpâi* și rezultatul ei. **1.** Mișcarea tremurată a focului, a flăcărilor, a luminii; pâlpâială, pâlpâit, pâlpâitură. **2.** Fâlfâire. – V. **pâlpâi.**

PÂLPÂÍT s. n. Pâlpâire. – V. **pâlpâi.**

PÂLPÂITÓR, -OÁRE, *pâlpâitori, -oare,* adj. Care pâlpâie; tremurător. [Pr.: *-pâ-i-*] – **Pâlpâi** + suf. *-tor.*

PÂLPÂITÚRĂ, *pâlpâituri,* s. f. (Rar) Pâlpâire. [Pr.: *-pâ-i-*] – **Pâlpâi** + suf. *-tură.*

PÂN prep. v. **prin.**

PÂNĂ conj., prep. **A.** Conj. **I.** (Introduce propoziții circumstanțiale de timp). **1.** (Stabilește un raport de posterioritate, precizând limita până la care se îndeplinește acțiunea din regentă) *Greu le-a fost până și-au făcut rost de cărți.* **2.** (Urmat de o negație, stabilește un raport de anterioritate) Mai înainte ca..., mai înainte de... ♦ (În locuțiuni, urmat de o negație) *Până când. Până ce.* **3.** Atâta timp cât..., câtă vreme..., cât... ◊ (În locuțiuni) *Până când. Până ce.* **II.** (Introduce propoziții circumstanțiale de loc; arată limita, hotarul în spațiu) *A mers până unde nu ajunsese nimeni.* **B.** Prep. (Împreună cu adverbe și cu alte prepoziții formează adverbe compuse, locuțiuni, prepoziții). **I.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) *Până mâine-dimineață să termini lucrarea.* ◊ (În prepoziții compuse) *Până la. Până în.* (Corelativ) *Din zori și până-n seară.* ◊ Loc. conj. *Până când. Până ce.* ◊ Loc. adv. *Până la urmă* = în cele din urmă. *Până una-alta* = pentru moment, deocamdată. **II.** (Introduce un complement circumstanțial de loc; urmat de adverbe) *Merg pe jos până acasă.* ◊ Loc. adv. *De colo până colo* = din loc în loc, în multe locuri. *De sus până jos* sau *de jos până sus* = în întregime, tot. ◊ (În prepoziții compuse) *Până la. Până în.* **III.** (Introduce un complement circumstanțial de mod; în prepoziții compuse) *S-a îndoioșat până la lacrimi.* ◊ (În locuțiuni) *Până acolo* = în asemenea măsură, în asemenea grad. *Până și* = chiar și.

PÂNDÁCI, -CE, *pândaci, -ce,* adj. (Rar) Care stă la pândă; care este înclinat să iscodească. – **Pândă** + suf. *-aci.*

PÂNDÁR, *pândari,* s. m. Persoană care păzește o pădure, o vie, o holdă etc.; paznic, jitar. ♦ (Mil.; pop.) Străjă, santinelă.

PÂNDÁȘ, *pândași,* s. m. (Înv. și reg.) Persoană care stă la pândă. – **Pândă** + suf. *-aș.*

PÂNDĂ, *pânde,* s. f. Faptul de *a păndi*. ♦ Loc ascuns de unde se poate păndi. – V. **păndi.**

PĂNDÍ, *pândesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A observa, a urmări cu atenție pe ascuns sau dintr-un loc ascuns (cu scopul de a prinde, de a ataca, de a afla, de a surprinde etc. pe cineva sau ceva); a spiona, a urmări. ◊ Expr. *A păndi cu urechea* = a asculta cu atenție, a trage cu urechea. **2.** Tranz. A urmări cu nerăbdare un moment favorabil, a aștepta prilejul de a pune mâna pe ceva, de a acapara, de a răpi. **3.** Tranz. A studia sau a urmări gesturile, manifestările și acțiunile cuiva pentru a-i ghici gândurile, intențiile.

PÂNDÍȘ adv. (Pop.) Ca la pândă, încet și fără zgomot; pe ascuns, pe furiș. – **Pândă** + suf. *-iș.*

PÂNDÍT s. n. Faptul de *a păndi;* pândă. – V. **păndi.**

PĂNDITÓR, -OÁRE, *pânditori, -oare,* adj. Care pândește, care iscodește. – **Păndi** + suf. *-tor.*

PĂNGĂRÍ, *pângăresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face de ocară, a dezonora, a necinsti; a păta, a profana. **2.** A mânji, a murdări. – De la **păgân.**

PĂNGĂRÍRE, *pângăriri,* s. f. Acțiunea de *a pângări* și rezultatul ei; profanare, necinstire. – V. **pângări.**

PĂNGĂRÍT, -Ă, *pângăriți, -te,* adj. **1.** Care a fost dezonorat, care a fost necinstit. **2.** (Înv. și reg.) Ticălos, nemernic, păcătos. – V. **pângări.**

PĂNGĂRITÓR, -OÁRE, *pângăritori, -oare,* adj. (Rar; adesea substantivat) Care pângărește; profanator, defăimător, dezonorant, batjocoritor. – **Pângări** + suf. *-tor.*

PÂNTEC s. n. v. **pântece.**

PÂNTECÁRE, *pântecări,* s. f. (Reg.) Diaree. – **Pântec** + suf. *-are.*

PÂNTECĂRÁIE, *pântecărăi,* s. f. (Reg. și fam.) Diaree. [Pr.: *-ra-ie*] – **Pântec** + suf. *-ăraie.*

PÂNTECE, *pântece,* s. n. **1.** Parte a corpului, la om și la animale, situată între torace și bazin, formată dintr-o cavitate în care se află stomacul, intestinele, organele de reproducere etc.; abdomen, burtă, foale, vintre. ◊ Expr. *A fi cu pântecele la gură* = a fi însărcinată. **2.** Stomac. ◊ Expr. *Cu pântecele lipit de coaste* = foarte flămând sau foarte slab. **3.** Uter. ◊ Loc. adv. *Din pântecele mamei*

= înainte de a se naște. ◊ Expr. *A se simți ca în pântecele mamei* = a se simți foarte bine și în siguranță. [Var.: **pắntec** s. n.].

PÂNTECÉL, *pântecele,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *pântece;* pântecuț. – **Pântece** + suf. *-el.*

PÂNTECÓS, -OÁSĂ, *pântecoși, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Cu pântecele mare, proeminent; burtos. **2.** Fig. (Despre obiecte) Cu pereții rotunjiți în afară, bombat. – **Pântec** + suf. *-os.*

PÂNTECÚȚ, *pântecuțe,* s. n. (Rar) Pântecel. – **Pântec** + suf. *-uț.*

PÂNTRE prep. v. **printre.**

PÂNZÁR, *pânzari*, s. m. (Înv.) Țesător sau negustor de pânzeturi. – **Pânză** + suf. *-ar*.

PÂNZÁT, -Ă, *pânzați, -te*, adj. (Despre hârtie) Fabricat cu un amestec de fibre textile pentru a avea rezistență. ♦ (Despre obiecte) Dublat, întărit cu pânză. *Hartă pânzată.* – **Pânză** + suf. *-at*.

PÂNZĂ, *pânze*, s. f. **I. 1.** Țesătură făcută din fire de bumbac, de in, de cânepă etc., din care se confecționează albituri de corp, de pat etc.; bucată din această țesătură. ◊ *Pânză de casă* = pânză țesută la războiul manual; pânză țărănească. ◊ Loc. adv. Expr. *A zări ca printr-o pânză* = a nu vedea limpede, a desluși cu greu; a vedea ca prin sită. (Adverbial) *A țese pânzele* = a face intrigi. *A (i) se încurca cuiva pânza* = a nu-i reuși planurile făcute. ♦ Plasă deasă de pescuit. ♦ Fig. Șir, rând (de oameni). **2.** Bucată de pânză (**1**) cu diferite utilizări; **a**) țesătura cu care se acoperă fața sau trupul mortului; giulgiu. (Expr.) *Parcă i-a luat pânza de pe obraz*, se spune despre cineva foarte palid sau foarte slab; **b**) (la pl.) bucată mare de țesătură rezistentă care se fixează de vergelele catargelor unui vas și care, împinsă de vânt, face să înainteze vasul; **c**) (în sintagma) *pânză de cort* = foaie de cort; **3.** Țesătură pe care o face păianjenul pentru a prinde prada. **II. 1.** Lama sau tăișul de metal al unor instrumente. ◊ *Pânză de fierăstrău* = tăișul de metal al unui fierăstrău. **2.** Desiș (de copaci) lung și îngust (crescut de-a lungul unui drum, al unei ape); perdea. – Et. nec.

PÂNZĂRÍE, *pânzării,* s. f. (Rar) **1.** Cantitate mare de pânză (**I 1**) sau de articole confecționate din pânză; pânzeturi. **2.** Magazin de pânzeturi. ♦ Atelier sau fabrică unde se țes pânzeturi. – **Pânză** + suf. *-ărie.*

PÂNZĂTÚRĂ, *pânzături,* s. f. (Înv. și reg.) Pânză (**I 1**) sau bucată de pânză. ♦ (Reg.) Broboadă, basma; năframă. ♦ (Înv. și reg.) Față de masă. – **Pânză** + suf. *-tură.*

PÂNZÉT, (2) *pânzeturi*, s. n. **1.** Pânză (**I 1**). **2.** Obiect confecționat din pânză; pânzărie, albitură, rufărie. – **Pânză** + suf. *-et*.

PÂNZÍCĂ s. f. Pânză (**I 1**) subțire (de calitate inferioară). – **Pânză** + suf. *-ică.*

PÂNZÍȘ s. n. (Rar) Ceea ce seamănă cu o pânză (**I 1**); văl. – **Pânză** + suf. *-iș.*

PÂNZIȘOÁRĂ, *pânzișoare,* s. f. Diminutiv al lui *pânză;* pânzucă, pânzuță. – **Pânză** + suf. *-işoară.*

PÂNZÚCĂ s. f. (Reg.) Pânzișoară. – **Pânză** + suf. *-ucă.*

PÂNZULÍȚĂ, *pânzulițe,* s. f. Porțiune de talpă ce îmbracă tocul (înalt) la încălțămintea pentru femei. – **Pânză** + suf. *-uliță.*

PÂNZÚȚĂ, *pânzuțe,* s. f. (Reg.) Pânzișoară. – **Pânză** + suf. *-uță.*

PÂR1 interj. (Adesea pronunțat cu „r” prelungit) Cuvânt care imită zgomotul sau trosnetul produs de un corp solid care se rupe sau se despică, de arderea lemnelor, de presiunea exercitată asupra zăpezii etc. – Onomatopee.

PÂR2, *pâri*, s. m. (Reg.) Persoană care pârăște; pârâș, reclamant. – Din **pârî** (derivat regresiv).

PÂRÁ, *pâre*, s. f. **1.** Plângere făcută împotriva cuiva; reclamație. ♦ Acuzație, învinuire. **2.** Denunț. **3.** Calomnie, defăimare; clevetire, bârfeală. **4.** (Înv. și reg.) Proces, judecată. [Pl. și: *pâri*] – Din **pârî** (derivat regresiv).

PÂRÁÍ vb. IV v. **pârâi.**

PÂRĂIÁȘ s. n. v. **pârâiaș.**

PÂRĂITOÁRE s. f. v. **pârâitoare.**

PÂRĂU s. n. v. **pârâu.**

PÂRĂUÁȘ s. n. v. **pârâiaș.**

PÂRĂÚȚ s. n. v. **pârâuț.**

PÂRÂCIÓS, -OÁSĂ, *pârâcioși, -oase,* adj., s. m. și f. (Persoană) care pârăște (**1**), care are obiceiul să pârască; pârâtor. – **Pârî** + suf. *-cios.*

PÂRÂCIÚNE, *pârâciuni*, s. f. (Pop.) Pârâ (**1**). – **Pârî** + suf. *-ciune.*

PÂRÂÍ, pers. 3 *pârăie,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre corpuri tari, dure etc.) A produce un zgomot surd, ușor prelungit, prin rupere, frângere, tăiere, zdrobire etc.; a trosni, a pocni. **2.** (Despre încheieturi, *p. ext.* despre oase) A produce prin întindere un zgomot asemănător cu cel produs prin frângerea unui corp dur; a trosni, a pocni. ♦ (Despre pepeni) A produce un trosnet ușor prin strângere în mâini; a trosni.♦ (Despre zăpadă) A produce ușoare scârțieli a saniei, a schiurilor. **4.** (Despre foc sau despre un corp inflamabil care arde) A produce pocnete scurte și repetate. [Var.: (reg.) **pârăí** vb. IV] – **Pâr**1 + suf.*-âi*.

PÂRÂIÁȘ, *pârâiaș,* s. n. Diminutiv al lui *pârâu;* pârâuț. [Pr.: *-râ-iaș.* – Var.: **pârăiáș, pârăuáș, pârâuáș** s. n.] – **Pârâu** + suf. *-aș.*

PÂRÂÍRE s. f. (Rar) Pârâit. – V. **pârâi.**

PÂRÂÍT, (2) *pârâituri*, s. n. Faptul de *a pârâi;* pârâire, – V. **pârâi.**

PÂRÂITOÁRE, *pârâitori*, s. f. **1.** Aparat rudimentar de lemn prevăzut cu aripioare, care, mișcate de vânt, produc un zgomot strident și alungă păsările din semănături, livezi, vii etc.; zbârnâitoare. **2.** Specie de lăcustă de culoare cafenie sau neagră, care, în timpul zborului, produce un fel de pârâituri. [Pr.: *-râ-i-*. – Var.: pârăitoáre s. f.] – **Pârâi** + suf. *-toare.*

PÂRÂITÚRĂ, *pârâituri*, s. f. **1.** Zgomot surd produs de ruperea, despicarea, frângerea etc. unui corp tare, dur. **2.** Zgomot sau sunet ascuțit, strident, care se produce prin apăsare; scârțâitură. ♦ Zgomot specific produs de ceva care arde. [Pr.: *-râ-i-*] – **Pârâi** + suf. *-tură.*

PÂRÂȘ, *pârâși,* s. m. (Pop.) Persoană care pârăște; reclamant. – **Pârî** + suf. *-âș.*

PÂRÂT, -Ă, *pârâți, -te,* adj., s. m. și f. (Parte dintr-un proces civil) împotriva căreia este introdusă acțiunea; *p. ext.* învinuit, acuzat, inculpat. – V. **pârî.**

PÂRÂTÓR, -OÁRE, *pârâtori, -oare*, adj., s. m. și f. (Rar) (Persoană) care pârăște (**1**), care are obiceiul să pârască; (persoană) care denunță, delator. – **Pârî** + suf. *-tor*.

PÂRÂTÚRĂ, *pârâturi*, s. f. (Înv.) Pârâ (**1**); acuzație, învinuire. – **Pârî** + suf. *-tură.*

PÂRÁU, *pârae*, s. n. **1.** Apă curgătoare mică, râu mic. **2.** Fig. (Adesea adverbial) Cantitate mare (dintr-un lichid); șuvoi. [Var.: **pârắu** s. n.].

PÂRĂUÁȘ s. n. v. **pârâiaș.**

PÂRÂÚȚ, *pârâuțe,* s. n. (Pop.) Pârâiaș. [Var.: **pârắúț** s. n.] – **Pârâu** + suf. *-uț.*

PÂRCĂLÁB, *pârcălabi,* s. m. **1.** Titlu dat în Evul Mediu, în Țările Române, persoanelor însărcinate cu conducerea unui județ, a unui ținut, a unei cetăți, având atribuții militare, administrative și judecătorești; persoană care purta acest titlu. **2.** Administrator al satelor boierești și mănăstirești, în Evul Mediu; (mai târziu) primar (rural). ♦ Strângător de biruri, perceptor rural.

PÂRCĂLĂBÍE, *pârcălăbii,* s. f. **1.** Demnitatea sau funcția pârcălabului (**1**). **2**. Dregătorie pe care o conducea pârcălabul și sediul ei. **3.** Dare care se plătea pârcălabului. – **Pârcălab** + suf. *-ie.*

PÂRDÁLNIC, -Ă, *pârdalnici, -ce*, adj. (Pop.; adesea substantivat) Afurisit, blestemat. ♦ (Substantivat, m. art.; eufemistic) Diavol. ◊ Expr. *Lasă-l pârdalnicului* (sau *la pârdalnicul)* = lasă-l încolo! dă-i pace! – Et. nec.

PÂRG s. n. v. **pârgă.**

PÂRGÁR, *pârgari*, s. m. **1.** (În Evul Mediu, în organizarea administrativă a Țărilor Române) Membru în sfatul administrativ al unui oraș sau al unui târg (compus din 6 până la 12 persoane). **2.** (Reg.; în vechea organizare administrativă) Vătășel la primărie.

PÂRGÁV, -Ă, *pârgavi, -e*, adj. (Reg.; despre fructe) Care se coace mai repede decât altele din același gen; timpuriu, văratic. – **Pârgă** + suf. *-av.*

PÂRGĂ s. f. **1.** (Pop.) Fază de început a coacerii unor fructe, legume sau cereale, înainte de maturizare; starea fructelor, a legumelor și a cerealelor în această fază. ◊ Loc. adj. *În pârgă* = aproape copt. ◊ Expr. *A da în pârgă* = a începe să se coacă, să se pârguiască. **2.** (Înv. și reg.; colectiv) Cele dintâi fructe sau roade dintr-un an; roade timpurii. [Var.: **pârg** s. n.].

PÂRGHIE, *pârghii*, s. f. **1.** Bară rigidă care se sprijină pe un punct de articulație fix și asupra căreia se exercită o forță activă și o forță rezistentă; braț de balanță care servește la ridicarea sau la mișcarea unei greutăți. **2.** Fig. Forță care dă impuls unei activități; punct de sprijin. – Et. nec.

PÂRGUÍ, pers. 3 *pârguiește,* vb. IV. Refl. (Despre fructe, legume și cereale) A începe să se coacă, a da în copt. – **Pârgă** + suf. *-ui*.

PÂRGUIÁLĂ, *pârguieli*, s. f. Prima fază de coacere a fructelor, când acestea încep să-și schimbe culoarea și când crește conținutul lor în zahăr. ◊ Loc. vb. *A da în pârguială* = a începe să se coacă. [Pr.: *-gu-ia-*] – **Pârgui** + suf. *-eală.*

PÂRGUÍT1 s. n. Faptul de *a se pârgui;* timpul când se pârguiesc fructele sau cerealele. – V. **pârgui.**

PÂRGUÍT2, -Ă, *pârguiți, -te*, adj. (Despre fructe, legume și cereale) Care începe să se coacă, care a dat în copt. – V. **pârgui.**

PÂRÎ, *pârâsc,* vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) **1.** A se plânge de faptele cuiva; a reclama. ♦ A acuza, a învinui. **2.** (Înv.) A da pe cineva în judecată, a intenta (cuiva) proces.

PÂRJOÁLĂ, *pârjoale*, s. f. (Reg.) **1.** Bucată de carne friptă la grătar. **2.** Chiftea mare, dată prin pesmet și prăjită în grăsime. - (din *pârli*).

PÂRJÓL, *pârjoluri*, s. n. (Pop.) **1.** Foc mare care se extinde rapid; incendiu violent și mistuitor. ◊ Expr. *A face pârjol* = a nimici (prin foc); a face prăpăd, a prăpădi, a incendia. **2.** Căldură mare și înăbușitoare; arșiță, zăpușeală, zăduf. **3.** Fig. Prăpăd, dezastru, calamitate, pustiire, urgie. – Din **pârjoli** (derivat regresiv).

PÂRJOLÍ, *pârjolesc*, vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A da foc sau a pune foc cu scopul de a distruge. **2.** Tranz. (Adesea fig.) A arde, a mistui în flăcări o ființă. **3.** Intranz. (Despre soare) A încălzi peste măsură; a arde, a dogori. **4.** Tranz. (Despre soare) A ofili, a veșteji, a usca din cauza arșiței prea mari.

PÂRJOLÍT, -Ă, *pârjoliți, -te*, adj. (Pop.) Ars de foc, de pârjol (**1**); *p. ext.* ars de soare, pârlit. – V. **pârjoli.**

PÂRLEA s. m. (Pop.; în expr.) *çine-te* (sau *tunde-o, întinde-o) pârleo!* sau *să te cam mai duci pârlea!* ori *du-te pârlii!* = aleargă cât poți de tare (ca să n-o pățești); pleacă! să nu te mai văd! – Din **pârli** (derivat regresiv).

PÂRLEÁLĂ, *pârleli*, s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) pârli* și rezultatul ei; arsură ușoară, superficială; pârlitură. **2.** Fig. (Fam.) Păcăleală, înșelătorie; pagubă, pierdere. – **Pârli** + suf. *-eală.*

PÂRLÍ, *pârlesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) arde ușor la suprafață. ◊ Expr. (Tranz.) *A o pârli la fugă* = a fugi repede. **2.** Tranz. A trece prin flăcări un porc tăiat, o pasăre tăiată pentru a-i îndepărta complet perii, puful sau penele. **3.** Tranz. și refl. A (se) ofili, a (se) veșteji, a (se) usca.

PÂRLÍRE, *pârliri*, s. f. Acțiunea de *a (se) pârli* și rezultatul ei. – V. **pârli.**

PÂRLÍT1 s. n. Faptul de *a (se) pârli;* pârlire. – V. **pârli.**

PÂRLÍT2, -Ă, *pârliți, -te*, adj. **1.** Ars ușor, numai la suprafață. ♦ (Despre haine, țesături etc.) Ars superficial la călcat sau la dogoarea focului. **2.** (Despre oameni sau despre părți ale corpului lor) Cu pielea înnegrită de soare. **3.** (Despre vegetație) Ofilit, veștejit, uscat din cauza arșiței. – V. **pârli.**

PÂRLITÚRĂ, *pârlituri*, s. f. (Înv. și reg.) **1.** Pârleală (1). ◊ Expr. (Înv.) *A da pe pârlitură* = **a**) a necăji, a face (cuiva) zile fripte; **b**) a ironiza, a lua în râs. **2.** (Reg.; concr.) Loc ars de foc; porțiune de pădure cu copacii arși. – **Pârli** + suf. *-tură.*

PÂRLOÁGĂ, *pârloage*, s. f. Teren arabil lăsat necultivat unul sau mai mulți ani, pentru refacerea fertilității lui. ♦ (Colectiv) Ierburi crescute pe un teren arabil necultivat; *p. ext.* brazda cosită de pe un asemenea loc.

PÂRLOGÍ, pers. 3 *pârlogește,* vb. IV. Refl. (Reg.: despre terenuri agricole nelucrate) A se părăgini. – Din **pârloagă.**

PÂRLOGÍRE, *pârlogiri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a se părăgini.* – V. **pârlogi.**

PÂRLOGÍT, -Ă, *pârlogiți, -te*, adj. (Reg.; despre terenuri agricole necultivate) Părăginit. – V. **pârlogi.**

PÂRNÁIE, *pârnăi,* s. f. **1.** (Reg.) Oală mare de pământ, lărgită în partea de sus, folosită în gospodăria țărănească pentru gătit sau pentru păstrat alimente. ♦ Conținutul unei asemenea oale. **2.** (Arg.) Închisoare, temniță. [Pr.: *-na-ie*] – Et. nec.

PÂRPĂLEÁLĂ, *părpăleli,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) pârpăli*. ◊ Expr. *A-i trage o pârpăleală (bună)* = a lucra, a acționa cu mare grabă; a-i da zor; a face un lucru superficial. [Var.: **perpeleálă** s. f.] – **Pârpăli** + suf. *-eală.*

PÂRPĂLÍ, *pârpălesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A frige un animal sau o bucată de carne la frigare, pe jăratic sau la para focului.**2.** Refl. A se încălzi la dogoarea focului sau la soare. [Var.: **perpelí** vb. IV].

PÂRPĂLÍRE, *păipăliri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) pârpăli* și rezultatul ei. [Var.: **perpelíre** s. f.] – V. **pârpăli.**

PÂRPĂLÍT, -Ă, *pârpăliți, -te*, adj. (Pop.) Fript sau prăjit în pripă, numai pe deasupra (la frigare, pe jăratic sau la para focului). [Var.: perpelít, -ă adj.] – V. **pârpăli.**

PÂRPĂRIȚĂ, *pârpărițe,* s. f. **1.** Mică piesă metalică fixată în piatra alergătoare de la moară, în care intră capătul de sus al fusului. **2.** (Reg.) Cilindru care susține pietrele morii și care este pus în mișcare prin acțiunea roții cu măsele. **3.** Gaură în mijlocul pietrei alergătoare de la moară, în care cad grăunțele din teică pentru a fi măcinate. **4.** (Reg.) Teică (la moară). [Acc. și: *pârpăriță*].

PÂRȘ, *pârși*, s. m. Nume dat mai multor specii de mamifere din familia rozătoarelor, cu aspect intermediar între veveriță și șoarece, cu coadă lungă și stufoasă, cu blană moale și bogată, cu ochi mari și cu bot ascuțit, care trăiesc mai ales prin păduri, cățărate în copaci (unde își au de obicei

culcușul și unde hibernează); alunar. ◊ *Pârș de stejar* = mamifer rozător asemănător cu pârșul, cu câte o pată neagră pe obraji . [Var.: **pâș** s. m.].

PÂRTE s. f. v. **pârtie.**

PÂRTIE, *pârtii*, s. f. **1.** Cărare sau drum făcut prin zăpadă. **2.** (Pop.) Drum deschis prin semănătură, printr-un desiș de pădure etc.; cărare. [Var.: **pârte** s. f.].

PÂRTIOÁRĂ, *pârtioare,* s. f. Diminutiv al lui *pârtie.* [Pr.: *-ti-oa-*] – **Pârtie** + suf. *-ioară.*

PÂRȚ, interj. (**2**) *pârțuri,* s. n. (Pop.) **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de gazele eliminate din organism prin orificiul anal. **2.** S. n. Gaz care se elimină cu zgomot prin orificiul anal. – Onomatopee.

PÂRȚÁG s. n. (Pop. și fam.) Acces de furie, chef de ceartă; capriciu, toană. – **Pârț** + suf. *-ag.*

PÂRȚÂI, *pârțâi,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A elimina cu zgomot gaze din intestinul gros, prin orificiul anal. – **Pârț** + suf. *-âi.*

PÂS interj. v. **pis.**

PÂSLÁR, *pâslari*, s. m. (Mai ales la pl.) Cizmă sau papuc de pâslă. – **Pâslă** + suf. *-ar.*

PÂSLĂ, *pâsle*, s. f. Material textil obținut din fire de lână sau de păr de animal netoarse bătute la piuă, folosit la confecționarea pălăriilor, a încălțămintei călduroase, ca izolant etc.

PÂSLÍ, *pâslesc*, vb. IV. Refl. (Rar) A se îndesi, a se face ca pâslă. – Din **pâslă.**

PÂSLÍT, -Ă, *pâsliți, -te*, adj. (Rar) Pâslos. – V. **pâsli.**

PÂSLÓS, -OÁSĂ, *pâsloși, -oase,* adj. Des ca pâsla, asemănător ca aspect cu pâsla; pâslit; îndesat, aspru, bătucit. – **Pâslă** + suf. *-os.*

PÂȘ1 interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă zgomotul ușor produs de pașii cuiva, de mersul în vârful picioarelor etc. – Onomatopee.

PÂȘ2 interj. v. **piș**1.

PÂȘ3 s. m. v. **pârș.**

PE prep. I. (Introduce un complement direct). **1.** (Complementul este exprimat printr-un substantiv nume propriu sau nume comun care indică o ființă) *Îl strig pe Ion. A împușcat pe lup în cap.* ♦ (Complementul este exprimat printr-un substantiv comun care indică un lucru) *Cui pe cui se scoate.* **2.** (Complementul este exprimat printr-un pronume personal, relativ, interogativ, demonstrativ, nehotărât sau negativ) *L-a întrebat pe el. Pe cine să chem? L-a adus și pe celălalt. A strigat pe cineva. Nu strig pe nimeni.* ◊ Expr. *Unul pe altul* = reciproc, între ei . ♦ (Complementul este exprimat prin numeralul nehotărât „câți”, „câte”, cu valoare de pronume relativ) *Pe câți i-am ajutat.* **3.** (Complementul este exprimat printr-un numeral ordinal, cardinal, distributiv) *Pe al doilea nu l-am văzut. Vedea pe câte unul zâmbind.* **4.** (Complementul este exprimat printr-un adjectiv sau un numeral substantivat, fiind precedat de articolul „cel”) *I-a invitat pe cei harnici.* **5.** (Complementul este exprimat printr-un substantiv sau un pronume precedat de adverbul de comparație „ca”) *Mă privește ca pe un străin.* **II.** (Introduce un complement indirect). **1.** În legătură cu..., fiind vorba de... *Vorbea pe seama cuiva.* **2.** Împotriva, în contra (cuiva). *E pornit pe el.* **3.** În schimbul, pentru... *A dat doi lei pe bilet.* ♦ (Cu o nuanță temporală și distributivă) în schimbul unei munci (de o zi, de o lună etc.); în timp de... *Cât să-ți dau pe an?* **III.** (Introduce un complement circumstanțial) **1.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) *S-a oprit pe o treaptă.* ◊ Expr. *Pe lume* = în cuprinsul lumii, pretutindeni. ◊ (Cu o nuanță temporală) *Pe drum i-am spus o poveste.* ♦ (Dă complementului pe lângă care stă o nuanță de aproximație) *Caută pe după bănci.* ◊ Expr. *Pe acasă* = undeva în preajma sau în apropierea casei. ♦ (Formează expresii și locuțiuni) *Pe cale. Pe din jos de... Pe deasupra. Pe de lături. Pe urma* **2.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) *Pe căldura asta o să ne uscăm de sete.* ◊ Loc. adv. *Pe mâine* = **a)** în cursul zilei de mâine; **b)** pentru mâine; până mâine. ◊ Loc. conj. *Pe când* = în timp ce, pe vremea când; ◊ Loc. prep. *Pe după...* = cam după... aproximativ după... *Pe aproape de...* = (cam) în apropierea , (cam) înainte de... ♦ Pe timp de..., pe o durată de *Pe primăvară. Pe-nserate.* ♦ (Formează expresii și locuțiuni) *Pe atunci. Pe loc. Pe timpuri. Pe veci. Pe viitor.* **3.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) *A plecat pe furiș.* ◊ (Formează expresii și locuțiuni) *Pe apucate. Pe larg. Pe nume. Pe din două. Pe terminate.* **4.** (În formule de jurământ) *Pe cinstea mea.* **IV.** (Urmat de un atribut) *Are un semn pe toată viața.* [Var.: (înv. și pop.) **pre** prep.].

PECÍNGINE, *pecingini*, s. f. **1.** Nume popular dat mai multor boli de piele contagioase, caracterizate prin erupții cu băsicuțe, care, uscându-se, lasă niște pete scorțoase ce produc mâncărimi; *p. gener.* eczemă. ◊ Expr. *A se întinde* (sau, rar, *a se răspândi, a cuprinde* etc.) *ca pecinginea* (ori, rar, *ca o pecingine)* = a se propaga foarte mult, nestăvilit, pretutindeni; a se lăți **2.** Fig. Porțiune de teren (într-o semănătură) de pe care vegetația a dispărut din cauza unor plante parazite sau a unei boli. **3.** Fig. Pată de mucegai, de murdărie, de igrasie pe un zid, pe o clădire etc.

PECINGINÓS, -OÁSĂ, *pecinginoși, -oase,* adj. Care are pecingine (**1**), cu pecingine. – **Pecingine** + suf. *-os.*

PEDEÁPSĂ, *pedepse*, s. f. **1.** Măsură de represiune, sancțiune aplicată celui care a săvârșit o greșeală; *spec.* măsură de constrângere prevăzută de lege și aplicată cuiva de o instanță judecătorească drept sancțiune pentru o infracțiune; condamnare, osândă; situație în care se află cel pedepsit, condamnat. **2.** Fig. Suferință (fizică sau morală), chin, supliciu; necaz, nenorocire. – Din **pedepsi** (derivat regresiv).

PEDEPSÍ, *pedepsesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A aplica cuiva o pedeapsă pentru o greșeală sau o infracțiune săvârșită; a condamna, a osândi. **2.** Tranz. și refl. Fig. (Înv. și reg.) A face să sufere sau a suferi chinuri fizice sau morale; a (se) chinui, a (se) tortura.

PEDEPSÍRE, *pedepsiri*, s. f. Acțiunea de *a pedepsi* (**1**) și rezultatul ei; condamnare, osândire, sancționare; *p. ext.* pedeapsă. – V. **pedepsi.**

PEDEPSÍT, -Ă, *pedepsiți, -te*, adj. Căruia i-s-a aplicat o pedeapsă pentru o greșeală, o sancțiune săvârșită. – V. **pedepsi.**

PEDEPSITÓR, -OÁRE, *pedepsitori, -oare,* adj. (Rar) Care pedepsește; care constituie o pedeapsă. – **Pedepsi** + suf. *-tor.*

PEDICÚȚĂ, *pedicuțe,* s. f. (Bot.) Brădișor (**2**). – **Piedică** + suf. *-uță.*

PELETÍC, *peletice*, s. n. Pensulă folosită în olărie. – Et. nec.

PELICÁN, *pelicani*, s. m. Pasăre acvatică migratoare de talie mare, cu pene albețiocul lung și puternic, cu un sac elastic sub maxilarul inferior, în care se adună pești cu care se hrănește; babiță . [Var.: (înv.) **pelecán** s.m].

PELÍN (**1**) s. m. (**2, 3**) s. n. **1.** S. m. Plantă erbacee cu frunze compuse, spintecate, albe-verzui, păroase și cu flori galbene, folosită în medicină și la prepararea unor băuturi. ◊ Compuse: *Pelin-alb* (sau *-mic)* = plantă asemănătoare cu pelinul (**1**), cu frunze albe, păroase. *Pelin-de-mături* = plantă erbacee cu flori verzui-brune, dispuse în capitule . **2.** S. n. Vin cu gust amărui, obținut prin tratarea lui cu pelin (**1**). **3.** S. n. Băutură foarte amară, preparată din frunze de pelin (**1**) și folosită în scop curativ.

PELINÁRIȚĂ, *pelinariță,* s. f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă și cu flori galbene, folosită în medicină pentru proprietățile ei tonice. – **Pelin** + suf. *-ariță.*

PELINÁȘ, *pelinași,* s. m., *pelinașe,* s. f. **1.** S. m. Diminutiv al lui *pelin* (**1**). **2.** S. n. Diminutiv al lui *pelin* (**2**). – **Pelin** + suf. *-aș.*

PELÍNCĂ, *pelinci*, s. f. (Reg.) Scutec. ◊ Expr.*Pelincile-Domnului* = turte subțiri și rotunde din aluat nedospit, îndulcite cu miere sau cu zahăr și presărate cu miez de nucă, tradiționale în ajunul Crăciunului.

PELINÍȚĂ, *peliniță,* s. f. Nume dat mai multor specii de pelin (**1**). – **Pelin** + suf. *-iță.*

PELINÚȚĂ, *pelinuțe,* s. f. Mică plantă erbacee cu tulpina și frunzele păroase, alburii, cu flori galbene mirositoare . – **Pelin** + suf. *-uță.*

PENÉT, *peneturi*, s. n. (Rar) Penaj (**1**). – **Pană**1 + suf. *-et.*

PENÍNSULĂ, *peninsule*, s. f. Întindere de pământ care înaintează adânc în mare ca o prelungire a uscatului, rămânând înconjurată din trei părți de apă.

PENIȘOÁRĂ, *penișoare,* s. f. (Înv.) Peniță (**1**). – **Pană**1 + suf. *-işoară.*

PENÍȚĂ, *peniță,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *pană*1; penișoară. **2.** Placă de metal, mică și concavă, terminată printr-un vârf despicat, care, montată sau fixată la un toc sau stilou, folosește pentru a scrie cu cerneală. **3.** Numele a două specii de plante erbacee cu flori alburii, care cresc în ape adânci, stătătoare sau lin curgătoare. – **Pană**1 + suf. *-iță.*

PENTELÉU, *penteleie*, s. n. **1.** (La sg.) Specialitate de caşcaval preparată din laptele care se mulge toamna de la oi. **2.** (Reg.) Bâț cu care se bate laptele pentru a se alege untul. **3.** (Reg.) Coastă înclinată și netedă pe care coboară oile la strungă. – Din n. pr. **Penteleu.**

PÉNTRU prep. **I.** (Exprimă un raport cauzal) **1.** Din cauza..., din pricina..., datorită... *Pentru asta a plecat.* **2.** (Introduce un complement indirect) *Mulțumește pentru buna găzduire.* **II.** (Exprimă un raport final) **1.** (Introduce un complement circumstanțial de scop) Cu scopul de..., în scopul..., în vederea... **2.** (Introduce un complement indirect) În interesul..., în folosul..., în favoarea...; în apărarea... *Pledează pentru el.* ◊ (În construcții eliptice) *Serviciul nu era pentru el.* ♦ (Față) de... *Are o grijă deosebită pentru mama lui.* **3.** (Introduce un atribut) Cu direcția..., cu destinația... *Autobuzul pentru Floreşti.* **4.** (Intră în compunerea numelor predicative) *Acest cadou e pentru tine.* **5.** (Introduce un complement sau un atribut) Contra, împotriva. *Ia ceva pentru durerile de cap.* **III.** (Exprimă un raport de relație) *S-au schimbat lucrurile pentru el.* **IV.** (Exprimă un raport temporal, introducând un complement circumstanțial de timp) *Pleacă pentru o clipă.* **V.** (Exprimă un raport de compensație, de echivalență sau de schimb) *Pentru un palton a dat o rochie.* **VI.** (Formează conjuncții compuse) *Pentru ca* sau *pentru că* = fiindcă, deoarece, din cauză că; de vreme ce, întrucât. – Din **printru.**

PENÚLTIM, -Ă, *penultimi, -e*, adj. Care este înaintea celui din urmă, al doilea din urmă.

PEPÉLEA s. m. (Pop.) Om isteț, glumeț și poznaș, care își bate joc de toți. – Din n. pr. **Pepelea.**

PEPENÁR, *pepenari*, s. m. Persoană care cultivă sau vinde pepeni. **– Pepene** + suf. *-ar.*

PEPENÁȘ, *pepenași*, s. m. Diminutiv al lui *pepene.* – **Pepene** + suf. *-aș.*

PEPENĂRÍE, *pepenării,* s. f. Loc unde se cultivă (sau se vând) pepeni; bostănărie, bostană, harbuzărie. – **Pepene** + suf. *-ărie.*

PÉPENE, *pepeni*, s. m. **1.** Numele a două specii de plante erbacee din familia cucurbitaceelor, cu tulpină târâtoare lungă și cu fructe comestibile; **a)** (de obicei determinat prin „galben”) cu tulpina acoperită cu peri aspri, cu fructul mare, sferic sau oval, cu coaja galbenă sau verzuie, cu miezul alb, verde sau galben, dulce, parfumat și suculent; **b)** (de obicei determinat prin „verde”) plantă cu frunzele adânc crestate, cu fructul mare, sferic sau oval, având coaja verde și miezul roșu sau galben, dulce și foarte zemos; harbuz, lubeniță, bostan*; p. restr.* fructul acestor plante. ◊ Expr. *Gras ca un pepene* sau *pepene de gras* = foarte gras. **2.** (Reg.) Dovleac. **3.** (Reg.) Castravete.

PEPENÍȘTE, *pepenișți,* s. f. (Pop.) Teren cultivat cu pepeni. – **Pepene** + suf. *-işte.*

PEPENOÁICĂ, *pepenoaice*, s. f. Specie de pepene verde, de formă lunguiață, cu coaja vărgată cu dungi de culoare verde-închis și verde-deschis; pepenoaie. – **Pepene** + suf. *-oaică.*

PEPENOÁIE, *pepenoaie*, s. f. (Rar) Pepenoaică. – **Pepene** + suf. *-oaie.*

PEPENOÍ, *pepenoi*, s. m. Augmentativ al lui *pepene.* – **Pepene** + suf. *-oi.*

PEPENÓS, -OÁSĂ, *pepenoși, -oase,* adj. (Rar) Rotund, sferic, plin (ca un pepene); gras, dolofan. – **Pepene** + suf. *-os.*

PERCEÁ s. f. v. **percică.**

PERCÉPE, *percép,* vb. III. Tranz. **1.** A sesiza ceva cu ajutorul simțurilor și al gândirii, prin reflectare nemijlocită; *p. ext.* a înțelege, a pricepe. **2.** A încasa un impozit sau o taxă oficială. – (după *pricepe*).

PERCÉPERE, *percepere*, s. f. Acțiunea de *a percepe* și rezultatul ei. – V. **percepe. PERCÍCĂ,** *percele*, s. f. (Reg.) Cârlionț, moț (pe frunte). ♦ Smoc de păr pe fruntea cailor. [Var.: **perceá** s. f.].

PERCIÚN s. m. v. **perciune.**

PERCIUNÁT, -Ă, *perciunați, -te*, adj. Care poartă perciuni, cu perciuni. – Din **perciune.**

PERCIÚNE, *perciuni*, s. m. Fiecare dintre cele două șuvițe de păr (adesea lăsate lungi și răsucite) care se prelungesc lateral pe obraz, lângă urechi, de la tâmple în jos (la bărbați). ♦ (Rar) Smoc de păr de pe fruntea cailor. [Var.: **perciún** s. m.].

PERDEÁ, *perdele,* s. f. **1.** Obiect confecționat dintr-un material textil care se atârnă la ferestre și la uși pentru a împiedica pătrunderea luminii, pentru a opri vederea din afară, în scop decorativ etc. ◊ Expr. *A avea perdea la ochi* = a nu pricepe un lucru. *A(-i) pune perdea la ochi* = a împiedica să vadă lucrurile așa cum sunt; a înșela (pe cineva). *A-i lua perdeaua de pe ochi* = a face (pe cineva) să înțeleagă, să vadă clar. ♦ P. anal. Ceea ce acoperă vederea ca o perdea (**1**); *fig.* ceea ce împiedică înțelegerea unui lucru. **2.** Șir de arbori sădiți în linie dreaptă, de obicei cu scopul de a proteja culturile (împotriva vântului); *p. ext.* fâșie de pădure. **3.** (Pop.) Adăpost (de iarnă) pentru oi.

PERDELUÍ, *perdeluiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) acoperi, a (se) învălui ca într-o perdea (**1**). – **Perdea** + suf. *-ălui.*

PERDELUÍRE, *perdeluiri*, s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) perdelui* și rezultatul ei. – V. **perdelui.**

PERDELUIT, -Ă, *perdeluiți, -te*, adj. (Rar) Acoperit cu perdele (**1**). – V. **perdelui.**

PERDELÚȚĂ, *perdeluțe,* s. f. Diminutiv al lui *perdea* (**1**). – **Perdea** + suf. *-uță.*

PERÉCHE, *perechi*, s. f. (De obicei urmat de determinări). **1.** (Adesea cu valoare de num. card.) Grup de două ființe de același fel. ♦ (Adverbial; cu valoare de num. distributiv) în grup de doi, doi câte doi. ♦ Grup format din două părți sau organe identice și simetrice ale (corpului) unei ființe. **2.** Ființă, obiect, fenomen care seamănă perfect cu altă ființă, cu alt obiect, cu alt fenomen. ◊ Loc. adj. *Fără pereche* = unic în felul său. ◊ Expr. *A nu-și avea pereche* = a nu se putea compara cu nimic prin însușirile pe care le posedă; a nu avea seamăn. **3.** Obiect alcătuit din două părți identice și simetrice unite între ele. ◊ *Pereche de haine* = costum de haine. **4.** Grup format din doi indivizi de sex opus; cuplu.

PERÉTE, *pereți,* s. m. **1.** Element de construcție așezat vertical, făcut din zidărie, din lemn, din piatră etc., care limitează, separă sau izolează încăperile unei clădiri între ele sau de exterior și care susține planșeele, etajele și acoperișul. ◊ Loc. adj. *De perete*= care este fixat, prins de perete. ◊ Expr. *A da ușa de perete* = a deschide larg, la maximum ușa. *Pereții au ochi și urechi,* se zice pentru a atrage cuiva atenția să fie precaut, să se ferească atunci când spune ceva (secret). *A vorbi la pereți* = a vorbi zadarnic, fără să fie ascultat. **2.** Masiv pietros care se înalță (aproape) vertical. [Var.: (reg.) **păréte** s. m.].

PERIÁ, *périi*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) curăța de praf, de scame, de noroi cu ajutorul periei. ♦ A(-și) netezi părul cu peria de cap. **2.** Tranz. A trece de repetate ori cu peria de fuioare peste fuiorul de in sau de cânepă ieșit din ragilă pentru a-l curăța de câlți, de impurități; a scărmăna, a pieptăna. [Pr.: *-ri-a*] – Din **perie.**

PERIÁT1, *periaturi*, s. n. Faptul de *a (se) peria*. [Pr.: *-ri-at*] – V. **peria. PERIÁT2, -Ă,** *periați, -te,* adj. Curățat sau netezit cu peria. [Pr.: *-ri-at*] – V. **peria.**

PÉRIE, *perii*, s. f. **1.** Obiect făcut dintr-o placă de lemn, de os, de metal în care sunt fixate fire de păr de animale, fire textile, de sârmă, fire sintetice și care servește la frecat, la curățat etc. manual diverse obiecte. **2.** Unealtă sau organ de mașină asemănătoare cu peria (**1**), folosite la curățarea, netezirea sau înăsprirea suprafeței unui corp. **3.** Piesă componentă a mașinilor electrice, care face contactul electric alunecător cu colectorul sau cu inelele de contact. – Et. nec.

PERIÉR, -Ă, *perieri, -e*, s. m. și f. (Rar) Lucrător care se ocupă cu confecționarea sau cu vânzarea periilor, a pensulelor. [Pr.: *-ri-e-*] – **Perie** + suf. *-ar*.

PERIÉRE, *perieri*, s. f. Acțiunea de *a (se) peria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] – V. **peria.**

PERIERÍE, *perierii*, s. f. (Rar) Ateliere în care se fac (și se vând) perii; magazin de perii. [Pr.: *-ri-e-*] – **Perier** + suf. *-ie.*

PERIETÓR, -OÁRE, *perietori, -oare*, adj. (Despre unele organe de mașini) Care curăță, netezește, piaptănă, scarmănă. [Pr.: *-ri-e-*] – **Peria** + suf. *-tor*.

PERIETÚRĂ, *perieturi*, s. f. Acțiunea de a (se) peria și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] – **Peria** + suf. *-tură.*

PÉRINĂ s. f. v. **pernă.**

PERINDÁ, *perínd*, vb. I. **1.** Refl. A trece sau a veni unul după altul, a se succeda (în timp, în spațiu); a circula (unul după altul). **2.** Tranz. (Reg.) A trece de la unul la altul, a lua pe rând. ♦ A cutreiera. – **Pe** + **rând.**

PERINDÁRE, *perindări,* s. f. Acțiunea de *a (se) perinda* și rezultatul ei; succesiune. – V. **perinda.**

PERINÍȚĂ s. f. v. **perniță.**

PERINÓC, *perinoace*, s. n.**1.** Bucată de lemn fixată deasupra osiei carului sau a căruței, pe care se sprijină dricul; scăunaș. **2.** Căpătâi la grindeiul plugului. **3.** Pernă la broasca de la roata morii.

PERINÚȚĂ s. f. v. **pernuță.**

PERIOÁDĂ, *perioade,* s. f. **1.** Interval de timp în cursul căruia se desfășoară un fenomen sau se petrece un eveniment. ♦ (Bot.) *Perioadă de vegetație* = interval de timp în care plantele își desăvârșesc întregul ciclu biologic. **2.** Interval de timp care se scurge între cele două momente în care se reproduce un fenomen astronomic; interval de timp după care un astru, în mișcarea sa, se află în aceeași situație relativă față de un anumit reper. [Pr.: *-ri-oa-*. – Var.: **periód** s. n.].

PERIÓD s. n. v. **perioadă.**

PERIÓDIC, -Ă, *periodici, -ce,* adj. Care revine, care se repetă (regulat) după anumite intervale de timp (egale); care constă în parcurgerea repetată a aceleiași succesiuni de stări.

PERÍȘ, *perișuri,* s. n. (Reg.) Loc în care cresc mulți peri1. – **Păr**1 + suf. *-iș.*

PERIȘOÁRĂ, *perișoare,* s. f. Preparat de formă sferică din carne tocată (amestecată cu orez și cu alte adaosuri), folosit în alimentație. – **Pară**2 + suf. *-işoară.*

PERIȘÓR1, *perișori,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *păr1.* **2.** (Bot.; și în sintagma *perișori absorbanți)* Parte anatomică a rădăcinii plantelor cu rol de absorbție. – **Păr**1 + suf. *-işor.*

PERIȘÓR2, *perișori,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *păr2.* **2.** Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze ovale, plane pe fața superioară și păroase . **3.** (Reg.) Mică plantă erbacee cu tulpina fină, cu frunze late, acoperite cu peri scurți, și cu flori mici roșietice . – **Păr**2 + suf. *-işor.*

PERIÚȚĂ, *periuțe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *perie.* **2.** (Reg.) Segment al piciorului albinei acoperit cu fire păroase. [Pr.: *-ri-u-*] – **Perie** + suf. *-uță.*

PERJ, *perji*, s. m. Varietate de prun; *p. gener.* (reg.) prun. – Din **perjă** (derivat regresiv).

PERJÁR, *perjari*, s. m. (Reg.) Persoană care cultivă perji; *p. gener.* prunar. – **Perj** + suf. *-ar*.

PÉRJĂ, *perje,* s. f. Specie de prună a cărei carne se dezlipește ușor de pe sâmbure; *p. gener.* (reg.) prună. – Et. nec.

PERJÁRÍE, *perjării,* s. f. (Reg.) Livadă de perji; *p. gener.* prunărie, prunet. [Var.: **perjerí**e s. f.] – **Perj** + suf. *-ărie.*

PERJERÍE s. f. v. **perjărie.**

PÉRNĂ, *perne,* s. f. **1.** Obiect confecționat din două bucăți dreptunghiulare sau pătrate de țesătură de bumbac, lână etc., cusute între ele, având în interior pene, lână, păr sau puf etc., și pe care, de obicei, cineva își pune capul când se culcă. **2**. Căpătâi (perniță de rezemat, de odihnit ori de culcat). - Din **pene** (după *peria*).

PERNIOÁRĂ, *pernioare,* s. f. (Pop.) Perniță (**I 1**). [Pr.: *-ni-oa-*] – **Pernă** + suf. *-ioară.*

PERNIȘOÁRĂ, *pernișoare,* s. f. (Pop.) Perniță (**I 1**). – **Pernă** + suf. *-işoară.*

PERNÍȚĂ, *pernițe,* s. f. **I. 1.** Diminutiv al lui *pernă* (**1**); pernuță (**1**), pernioară, pernișoară; *spec.* puișor. **2.** (Urmat adesea de determinarea „de ace") Săculeț de diferite forme, umplut cu câlți, vată, nisip etc., în care se înfig, pentru a fi păstrate, ace și bolduri; pernuță (**2**). **II.** (În forma *periniță)* Dans popular în care un băiat iese în centrul horei, își alege din horă o fată cu care îngenunchează (pe o pernă sau o batistă) și o sărută, fata urmând să facă în continuare același lucru cu alt băiat; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **periníță** s. f.] – **Pernă** + suf. *-iță.*

PERNÚȚĂ, *pernuțe,* s. f. **1.** Perniță (**I 1**). **2.** Perniță (**I 2**). **3.** Parte proeminentă și moale a extremității labei la feline (genul pisicilor); *p. ext.* (impr.) proeminență situată în partea superioară extremă a copitei calului. [Var.: **perinúță** s. f.] – **Pernă** + suf. *-uță.*

PERPELEÁLĂ s. f. v. **pârpăleală.**

PERPELÍ vb. IV v. **pârpăli.**

PERPELÍRE s. f. v. **pârpălire.**

PERPELÍT, -Ă adj. v. **pârpălit.**

PESCÁR, *pescari*, s. m. **I.** Persoană care se ocupă cu pescuitul și uneori cu conservarea peștelui (1) pescuit; *p. ext*. persoană care vinde pește. **II.** Nume dat unor specii de păsări din familii diferite care trăiesc pe lângă ape în cârduri mari și se hrănesc cu pește (**1**), dintre care unele sunt de talie mijlocie, cu corp îndesat, cu gât scurt, cu cioc ascuțit și curbat la vârf, cu picioare scurte și degetele anterioare reunite printr-o membrană înotătoare**,** iar altele au corpul scurt, ciocul mare, penajul colorat în tonuri de cenușiu și albastru-verzui.

PESCĂRÁȘ, *pescărași,* s. m. **I.** (Rar) Diminutiv al lui *pescar* (**I**). **II.** Pasăre de apă cu corpul scurt, cu ciocul lung, conic, cu penajul colorat în tonuri de albastru-verzui; pescărel. – **Pescar** + suf. *-aș.*

PESCĂREÁSĂ, *pescărese,* s. f. (Rar) Vânzătoare de pește (**1**). – **Pescar** + suf. *-easă.*

PESCĂRÉL, *pescărei,* s. m. Numele a două specii de păsări sălbatice care trăiesc pe lângă ape și se hrănesc cu pește (**1**): **a)** pescăraș (**II**); **b)** pasăre mică cu picioarele scurte, cu penele de pe gușă albe, iar în restul corpului brune-negricioase, cu coada scurtă și ridicată în sus . – **Pescar** + suf. *-el.*[1]

PESCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *pescărești,* adj. Care se referă la meseria pescarului (**I**), care aparține meseriei pescarului; care aparține pescarului (**I**), privitor la pescari, specific pescarilor; de pescar. ◊ *Ciorbă pescărească* sau *borș pescăresc* = ciorbă preparată într-un mod special din mai multe specii de pește (**1**). *Ață pescărească* = fir de bumbac rezistent, alcătuit din mai multe fire răsucite. – **Pescar** + suf. *-esc.*

PESCĂRÉȘTE adv. În felul pescarilor (**I**), după obiceiul pescarilor, ca pescarii. – **Pescar** + suf. *-ește.*

PESCĂRÍ, *pescăresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Reg.) A pescui. – Din **pescar.**

PESCĂRÍE, *pescării,* s. f. **1.** (Înv. și reg.) Meseria pescarului (**I**); pescuit, pescărit. **2.** Loc, piață, magazin unde se vinde pește (**1**); negoț cu pește. ♦ Loc unde se aduce (și se conservă) peștele (**1**) prins. **3.** (La sg.; colectiv) Totalitatea peștilor (**1**) dintr-o apă; mulțime de pești. ♦ (La pl.) Diferite soiuri de pește (**1**). **4.** Mâncare preparată din pește (**1**). – **Pescar** + suf. *-ie.*

PESCĂRÍME, *pescărimi,* s. f. (Rar) Mulțime de pești (**1**); pescărie (**3**). – **Pescar** + suf. *-ime.*

PESCĂRÍT s. n. (Reg.) Meseria pescarului (**I**); pescuit, pescărie (**1**). – V. **pescări.**

PESCĂRÍȚĂ, *pescărițe,* s. f. **1.** Femeie care se ocupă cu pescuitul. **2**. (Ornit.) Nume dat mai multor specii de pescărușI; pasăre care aparține acestor specii. – **Pescar** + suf. *-iță.*

PESCĂRÚȘ, *pescăruși,* s. m. Nume dat mai multor specii de păsări din familii și ordine diferite, care trăiesc pe lângă ape și se hrănesc cu pești; pasăre din aceste familii sau ordine. – **Pescar** + suf. *-uș.*

PESCUÍ, *pescuiesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A prinde pește (**1**) sau alte animale acvatice (comestibile), de obicei cu ajutorul unor instrumente speciale; a se îndeletnici cu prinderea peștelui sau a altor animale de apă, a pescări. ◊ Expr. *A pescui în apă tulbure* = a profita de o situație încordată sau confuză pentru a trage foloase personale. **2.** Tranz. A scoate pe cineva sau ceva din apă (pentru a salva, a recupera). **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A face rost de ceva greu de obținut. ♦ (Arg.) A acosta pe cineva; a agăța. – Din **pește** (după *pescar).*

PESCUÍRE, *pescuiri*, s. f. Acțiunea de *a pescui* și rezultatul ei. – V. **pescui.**

PESCUÍT s. n. Acțiunea de *a pescui* (**1**) și rezultatul ei; meseria pescarului (**I**); pescărit, pescărie (**1**). – V. **pescui.**

PESCUITÓR, -OÁRE, *pescuitori, -oare*, s. m. și f. **1.** (Înv. la f.) Persoană care pescuiește (**1**); *spec.* pescar (**I**). *Pescuitor de perle.* **2.** Fig. (Fam.) Persoană care caută cu insistență să obțină ceva; vânător. [Pr.: *-cu-i-*] – **Pescui** + suf. *-tor*.

PESCÚT, *pescuți,* s. m. (Reg.) Peștișor (**1**). – **Pește** + suf. *-uț.*

PESÉMNE adv. Se vede (că)..., se pare (că)...; poate, probabil. – **Pe** + **semn(e).**

PESMECIÓR, *pesmeciori*, s. m. Diminutiv al lui *pesmet*. – **Pesmet** + suf. *-ior*.

PESMÉT, *pesmeți,* s. m. **1.** (Adesea la sg. cu sens de pl.) Felie de pâine sau de cozonac uscată sau prăjită. **2.** Preparat culinar făcut de obicei din făină cu adaos de drojdie, unt, zahăr și ouă, tăiat în diferite forme și copt la cuptor. **3.**(Reg.)Posmag, (*posmagi*).

PÉSTE prep. (Semnifică ideea de suprapunere, de aplicare etc., directă sau mediată, prin extensiune) **I.** (Introduce complemente circumstanțiale de loc) **1.** (În legătură cu verbe de mișcare, arată că un obiect se așază, se aplică sau cade deasupra altuia) *Ploaia cade peste noi*. ◊ (Mișcarea are direcția orizontală) *Părul se împrăștie peste pernă.* **2.** (În legătură cu substantive care arată suprafața, întinderea) Pe tot cuprinsul; de-a lungul. *Alerga peste câmpuri*. Loc. adv. *Peste tot (locul)* = pretutindeni. ♦ De jur-împrejur. *Încinsă peste brâu cu un cordon.*Deasupra. *Se apleacă peste el.* **3.** Pe deasupra; dincolo de... *Sare peste gard*. **II.** (Introduce complemente circumstanțiale de timp) **1.** (În legătură cu substantive însoțite de numerale, adverbe sau pronume și adjective nehotărâte) După... *Peste un ceas.* **2.** (În legătură cu substantive care exprimă noțiuni de timp durative) În timpul, în cursul. *Peste zi lucrează.* **3.** Mai mult decât... *A întârziat peste două ceasuri.* **III.** (Introduce complemente circumstanțiale de mod) **1.** (Așezat între două cuvinte identice, exprimă ideea de superlativ) *Pune întrebări peste întrebări.* **2.** (În legătură cu numerale, arată depășirea unei cantități) Mai mult decât. *Peste o mie de oameni.* **IV.** (Introduce complemente indirecte) Asupra. *S-a făcut stăpână peste toate.* – **Pre** *(= pe)* + **spre.**

PESTÉLCĂ, *pestelci*, s. f. (Pop.) Șorț de pânză sau de postav pe care-l poartă femeile peste fuste. Piesă a costumului popular românesc, formată dintr-un dreptunghi de stofă cu care se înconjoară corpul. - din *peste* (ceva).

PESTELCÚȚĂ, *pestelcuțe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *pestelcă* (**1**). – **Pestelcă** + suf. *-uță.*

PESTRICIÓR, -OÁRĂ, *pestriciori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *pestriț;* pestrișor. – **Pestriț** + suf. *-ior.*

PESTRIȘÓR, -OÁRĂ, *pestrișori, -oare,* adj. (Reg.) Pestricior. – **Pestriț** + suf. *-işor.*

PESTRÍȚ, -Ă, *pestriți, -e,* adj. **1.** Care are pete mici sau picături, stropi de culori diferite (de obicei alb cu negru); *p. ext*. cu culori diferite; pestrițat. ♦ (Pop.) Dungat, vărgat. **2.** P. ext. Care este (format din elemente) de tot felul, care este amestecat, variat, felurit (și adesea eterogen); pestrițat.

PESTRIȚÁT, -Ă, *pestrițați, -te,* adj. (Rar) **1.** Pestriț (**1**). **2.** Pestriț (**2**); amestecat. – V. **pestrița.**

PESTRIȚĂTÚRĂ, *pestrițături,* s. f. (Rar) Amestec, îmbinare de elemente eterogene, de culori nepotrivite. – **Pestriț** + suf. *-ătură.*

PÉȘTE, *pești,* s. m. **1.** (La pl.) Clasă de animale vertebrate acvatice, cu corpul de obicei alungit, cu pielea acoperită cu solzi și bogată în secreții mucoase, cu membrele transformate în înotătoare și cu respirație branhială; (și la sg.; adesea colectiv) animal care face parte din această clasă. ◊ *La pește* = la pescuit. ◊ Expr. *Cât ai zice pește* = foarte repede. *A tăcea ca peștele* = a nu spune nicio vorbă, a nu scoate un cuvânt, a păstra tăcere completă. *A trăi ca peștele în apă* = a trăi bine, a se simți la largul său; a-i merge bine. *A trăi ca peștele pe uscat* = a duce o viață foarte grea. *Când o prinde mâța pește* = niciodată. ◊ Compuse: *pește-auriu* (sau *-curcubeu, -soare)* = pește de culoare verde-gălbuie, cu pete roșii pe spate și cu dungi albastre pe părțile laterale ale capului*; pește-de-piatră* = **a**) fusar; **b**) pietrar; *pește-țigănesc* = **a**) nume generic pentru diferite specii de pești mici; **b**) caracudă; **c**) pălămidă-de-baltă; *pește-de-mare* = calcan. **2.** Carne de pește (**1**), folosită ca aliment; mâncare preparată din astfel de carne.

PÉȘTERĂ, *peșteri,* s. f. Cavitate, scobitură naturală subterană adâncă și mare, formată prin dizolvarea unor roci solubile de către apele de infiltrație; grotă, cavernă. ♦ P. ext. Vizuină, bârlog.

PEȘTIȘOÁRĂ, *peștișoare,* s. f. **1.** Mică plantă erbacee cu frunze păroase, care plutește la suprafața apelor stătătoare sau a celor care curg încet. **2.** Plantă erbacee acvatică cu frunze alcătuite din patru foliole și cu rădăcini care se fixează pe fundul apei. – **Pește** + suf. *-işoară.*

PEȘTIȘÓR, *peștișori,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *pește* (**1**); pescuț. **2.** P. anal. (La pl.) Felii lungi și subțiri de ceapă, de varză sau bucăți subțiri, lunguiețe de carne etc., tăiate pentru gătit. **3.** (Art.) Numele mai multor dansuri populare; melodiile după care se execută aceste dansuri. – **Pește** + suf. *-işor.*

PETÁLĂ, *petale,* s. f. Element component al corolei unei flori, provenind dintr-o frunză modificată, divers colorată.

PETEÁLĂ s. f. v. **beteală.**

PÉTEC s. n. v. **petic.**

PÉTECĂ s. f. v. **petică.**

PETECÍ vb. IV v. **petici.**

PETECÍT, -Ă adj. v. **peticit2.**

PETECÚȚ s. n. v. **peticuț.**

PÉTIC, *petice,* s. n. **1.** Fâșie (nu prea mare) tăiată, ruptă sau rămasă dintr-o țesătură, dintr-o bucată de piele, dintr-o hârtie etc.; *spec.* bucată dintr-un material cu care se repară, prin aplicare și coasere sau lipire, obiecte de stofă, de piele etc. rupte sau găurite. ◊ Expr. *(A nu se mai ține) petic de petic,* (se spune despre) haine foarte zdrențuite. **2.** Suprafață mică de teren (cultivabil). **3.** P. anal. Bucată, porțiune mică din ceva (în raport cu întregul). *Se vede ici-colo câte un petic de zăpadă.* [Var.: **pétec** s. n.].

PETICĂ, *petice,* s. f. (Reg.) Cârpă, zdreanță. [Var.: **pétecă** s. f.] – Din **petic.**

PETICĂRIE, *peticării,* s. f. (Rar) Mulțime, grămadă de petice (de cârpe), de zdrențe sau de materiale textile zdrențuite; *p. restr.* totalitatea peticelor cu care s-a cârpit ceva; *p. ext.* diverse feluri de petice. – **Petic** + suf. *-ărie.*

PETICÉL, *peticele,* s. n. Peticuț. – **Petic** + suf. *-el.*

PETICÍ, *peticesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune petice (**1**), a repara cu petice o haină ruptă, un obiect stricat etc.; a cârpi. ♦ A îmbunătăți într-o măsură oarecare un lucru prost făcut. **2.** Tranz. și refl. (Rar) A face să rămână sau a rămâne numai petice (**1**); a (se) rupe în bucăți; a (se) zdrenți. **3.** Tranz. A astupa gropile și spărturile unui drum cu material pietros. [Var.: **petecí** vb. IV] – Din **petic.**

PETICÍRE, *peticiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) petici* și rezultatul ei; peticit1. – V. **petici.**

PETICÍT1 s. n. Peticire. – V. **petici.**

PETICÍT2**, -Ă,** *peticiți, -te,* adj. **1.** Care este cârpit cu petice (**1**); plin de petice. **2.** Rupt în bucăți; sfâșiat, zdrențuit. [Var.: **petecít, -ă** adj.] – V. **petici.**

PETICÓS, -OÁSĂ, *peticoși, -oase,* adj. (Reg.) Peticit2 (**1**). ♦ (Substantivat) Epitet depreciativ pentru o persoană îmbrăcată prost, cu haine jerpelite. – **Petic** + suf. *-os.*

PETICÚȚ, *peticuțe,* s. n. Diminutiv al lui *petic;* peticel. [Var.: **petecúț** s. n.] – **Petic** + suf. *-uț.*

PETIMBROÁSĂ, *petimbroase,* s. f. (Reg.) Nume dat mai multor specii de plante din familia compozitelor: **a)** cruciuliță; **b)** cruciuliță*;* **c)** spălăcioasă . – Et. nec.

PETRECÁNIE, (2, 3) *petrecanii,* s. f. **1.** (Înv.) Moarte. ♦ (Astăzi fam.; în loc. vb.) *A(-i) face de petrecanie* = **a)** a lua (cuiva) viața; a omorî, a ucide, a răpune (pe cineva); **b)** a risipi, a strica, a distruge; a cheltui (tot). **2.** Întâmplare, eveniment; pățanie. **3.** (Înv. și reg.) Petrecere (**3**), chef. – **Petrece** + suf. *-anie.*

PETRECĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *petrecărești, -e,* adj., s. m. și f. (Persoană) căreia îi place să petreacă mult și des, (om) iubitor de petreceri; (om) chefliu, petrecător. – **Petrece** + suf. *-ăreț.*

PETRECĂTÓR, -OÁRE, *petrecători, -oare,* adj., s. m. și f. **1.** (Înv. și reg.) Petrecăreț. **2.** (Înv.) (Persoană) care trăiește (undeva sau într-un anumit fel); trăitor. **3.** (Înv.) (Persoană) care însoțește, conduce pe cineva. – **Petrece** + suf. *-ător.*

PETRÉCE, *petréc,* vb. III. **I. 1.** Tranz. și intranz. A-și duce viața sau a-și ocupa timpul (într-un anumit fel, într-un anumit loc, o anumită perioadă); a trăi. ◊ Expr. (Tranz.) *A(-și) petrece noaptea* (undeva) = a rămâne peste noapte pentru a dormi. (Pop.) *A(-și) petrece prin minte* (sau *în amintire)* = a parcurge cu mintea anumite fapte etc. petrecute, a reconstitui în minte trecutul, a depăna în gând firul amintirilor **2.** Intranz. A-și duce viața sau a-și ocupa timpul în chip plăcut (învesselindu-se, distrându-se, chefuind etc.); a se distra, a se desfăta; a chefui. **II.** Tranz. **1.** A însoți, a conduce pe cineva la plecare o bucată de drum; *p. ext.* a însoți, a întovărăși pe cineva pe un drum, într-o călătorie, într-o acțiune. ◊ Expr. *A petrece cu ochii* sau *cu privirea* = a urmări cu privirea pe cineva sau ceva care pleacă, trece, se îndepărtează; a observa. **2.** (Pop.) A străbate, a cutreiera, a parcurge, a trece. **3.** (Înv. și reg.) A transporta dintr-un loc în altul; a muta, a deplasa. ◊ Expr. *A petrece* (ceva) *din mână în mână* = a trece (ceva) de la unul la altul, pe rând, pe la fiecare. **4.** A trece sau a face să treacă prin..., printre..., pe după..., peste..., pe sub... ♦ (Înv. și reg.) A străpunge, a găuri. ♦ (Înv. și reg.) A înfige. ♦ (Înv. și reg.) A cerne; a strecura. – După **trece**.

PETRÉCERE, *petreceri,* s. f. Acțiunea de *a (se) petrece* și rezultatul ei. **1.** Ducere a vieții sau ocuparea timpului într-un anumit fel, într-un anumit loc, o anumită perioadă; viețuire, trăire. ♦ Mod de desfășurare a vieții, fel de viață, fel de a trăi; viață, trai; *p. ext.* (la pl.) fapte săvârșite de cineva în timpul vieții. **2.** (Mod, mijloc de) folosire plăcută a timpului; distracție. ◊ Expr. *Petrecere frumoasă!* formulă prin care i se urează cuiva, de obicei la despărțire, să petreacă în mod plăcut un anumit timp. **3.** Reuniune, întâlnire între prieteni, rude etc. (de obicei însoțită de masă mare, de muzică etc.), organizată cu prilejul unei sărbători sau sărbătoriri ori pentru distracție; chef, petrecanie (**3**). ◊ Expr. *A fi om de petrecere* = a fi vesel, amuzant, antrenant într-o societate. – V. **petrece.**

PETRIFICÁ, *petrífic,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A căpăta sau a face să capete aspect de piatră, de mineral, a deveni sau a face să devină piatră, mineral; a (se) acoperi cu o crustă de piatră, de mineral; *spec.* a deveni sau a face să devină fosilă. ♦ Fig. A rămâne sau a face să rămână (mereu) neschimbat; a încremeni sau a face să încremenească. **2.** (În basme) A (se) preface în stană de piatră; a (se) împietri. [Prez. ind. acc. și: *petrífic.* – Var.: **pietrificá** vb. I].

PETRIFICÁRE, *petrificări,* s. f. Acțiunea de *a (se) petrifica* și rezultatul ei. [Var.: **pietrificáre** s. f.] – V. **petrifica.**

PETRIFICÁT, -Ă, *petrificați, -te,* adj. Care a căpătat aspect de piatră, care a fost prefăcut în piatră. ♦ Fig. Care a rămas neschimbat, încremenit în forma inițială. ♦ Fig. Înmărmurit, împietrit, înlemnit, încremenit (de uimire, de revoltă etc.). [Var.: **pietrificát, -ă** adj.] – V. **petrifica.**

PETRIFICÁȚIE, *petrificații,* s. f. (Înv.) Pietrificare.

PETROȘENÉAN, -Ă, *petroșeneni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Petroșani. **2.** Adj. Care aparține municipiului Petroșani sau petroșenenilor (**1**), referitor la municipiul Petroșani ori la petroșeneni. – **Petroșani** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PETROȘENEÁNCĂ, *petroșenence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Petroșani. – **Petroșenean** + suf. *-că.*

PEȚÍ, *pețesc,* vb. IV. Tranz. A cere o fată în căsătorie în numele altcuiva sau pentru sine, de obicei prin intermediul părinților sau al rudelor fetei.

PEȚÍRE, *pețiri,* s. f. Acțiunea de *a peți.* – V. **peți.**

PEȚÍT s. n. Faptul de *a peți;* pețitorie. ♦ Loc. adv. (În legătură cu verbe ca „a merge”, „a pleca”, „a se duce”, „a veni”) *În* (sau *la) pețit* = ca să pețească pe cineva. – V. **peți.**

PEȚITÓR, -OÁRE, *pețitori, -oare,* s. m., s. f. **1.** S. m. și f. Persoană care, în numele unui bărbat, cere în căsătorie o fată, de obicei adresându-se părinților sau rudelor acesteia; (înv. și pop.; la m.) bărbat care cere (pentru sine) în căsătorie o fată. **2.** S. f. Femeie (de obicei mai *în vârstă)* care mijlocește cunoștința a două persoane de sex opus pentru a le înlesni căsătoria. – **Peți** + suf. *-tor.*

PEȚITORÍE, *pețitorii,* s. f. (Rar) Pețit. ♦ Îndeletnicirea pețitoarei. – **Pețitor** + suf. *-ie.*

PFI interj. **1.** (Pronunțat cu „i” prelungit) Exclamație (redând fluieratul omului) care exprimă: **a)** durere fizică; **b)** dezaprobare, nemulțumire; mirare. **2.** (În forma *pfiu;* pronunțat cu „u” prelungit) Cuvânt care redă fluieratul sau șuieratul unui om. [Var.: **pfiu** interj.] – Onomatopee.

PFIU interj. v. **pfi.**

PFU interj. Exclamație care exprimă un sentiment de neplăcere, de apăsare, o senzație de greutate; uf. – Onomatopee.

PHI interj. (Fam.; adesea pronunțat cu „i” prelungit) Exclamație care exprimă: **a**) bucurie, mulțumire, încântare; **b**) mirare, surpriză; dezaprobare; **c**) repulsie, dezgust. [Var.: **phiu, pi** interj.] – Onomatopee.

PHIU interj. v. **phi.**

PI1 interj. (De obicei repetat) Exclamație cu care se cheamă puii, găinile sau rațele (la mâncare). – Onomatopee.

PI2 interj. v. **phi.**

PIÁTRĂ, *pietre,* s. f. **I. 1.** (La sg.) Nume generic pentru orice rocă solidă, dură și spărgăcioasă răspândită la suprafața sau în interiorul pământului; (și la pl.) fragment de dimensiuni și de forme diferite dintr-o astfel de rocă. ◊ Loc. adj. *De piatră* = **a)** neclintit; încremenit; **b)** greu; **c)** nesimțitor, insensibil. ◊ Expr. *A pune cea dintâi piatră* = a începe, a iniția o acțiune, o lucrare etc. *A sta piatră pe capul cuiva* = a constitui o greutate, o povară pentru cineva. *Fuge de scapără pietrele* = fuge foarte repede. *E ger de crapă pietrele* = este ger foarte mare. *A avea o piatră pe inimă* = a avea un mare necaz, a simți o mare neliniște. *A nu mai lăsa (nici) piatră de piatră* = a distruge, a nimici; a face praf și pulbere. *A număra pietrele* = a umbla haimana. **2.** (În sintagma) *Epoca de piatră* = cea mai veche și cea mai îndelungată perioadă din istoria omenirii, care a durat circa un milion de ani și în care principala materie primă pentru confecționarea uneltelor, a ustensilelor și a armelor a fost piatra (**I 1**). **3.** (Urmat de determinări care arată felul, utilizarea sau modul de prelucrare) Bucată de piatră (**I 1**) prelucrată; obiect făcut dintr-o astfel de bucată. *Piatră de moară.* ◊ *Piatră de încercare* = **a)** rocă silicioasă foarte dură folosită în trecut la verificarea purității aurului și a argintului; **b)** *fig.* mijloc de verificare a capacității, a sentimentelor, a valorii cuiva; dovadă, indiciu, mărturie. *Piatră de temelie* = **a)** piatră care intră în construcția fundației unei clădiri; **b)** *fig.* principiu sau element de bază, esențial. *Piatră unghiulară* = **a)** piatră așezată în colțul fundației unei clădiri; **b)** *fig.* element de bază, fundamental. *Piatră de ascuțit* = bucată de gresie tăiată special pentru a folosi la ascuțirea unor obiecte tăioase; cute. *Piatră prețioasă* (sau *scumpă, nestemată)* = mineral cristalizat cu aspect frumos, în culori variate, cu duritate foarte mare, de valoare deosebită, care se găsește rar în natură și se folosește de obicei la confecționarea bijuteriilor. *Piatră semiprețioasă* = mineral cristalizat cu aspect frumos, în culori variate, cu duritate mare, relativ puțin răspândit în natură și folosit de obicei la confecționarea bijuteriilor de mai mică valoare. ◊ (Bot.; în compusul) *Piatră-linte* = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori de culoare albă sau albă-gălbuie, care crește prin pădurile din zona alpină . **4.** (Reg.) Greutate (de cântar sau de balanță). **5.** Precipitație formată din particule de gheață, care cade atunci când în interiorul norilor de furtună există curenți ascendenți puternici; *p. restr.* fiecare dintre particulele de gheață care formează această precipitație; grindină. **II.** P. anal. **1.** Crustă de săruri minerale care se depune, cu vremea, pe pereții unui vas în care se fierbe apă sau în care se păstrează lichide. **2.** Substanță calcaroasă, gălbuie sau negricioasă, care se formează uneori pe suprafața dinților neîngrijiți; tartru. **3.** Compuse: (pop.) *piatră-acră* = alaun (de aluminiu și de potasiu); *piatră-vânătă* = sulfat de cupru hidratat; *piatra-iadului* = azotat de argint; *piatră-de-var* = carbonat de calciu; *piatră-pucioasă* = sulf (în formă de bucăți).

PIÁȚĂ, *piețe,* s. f. **I. 1.** Loc special amenajat unde se face comerț cu mărfuri cu amănuntul, mai ales cu produse agroalimentare. ◊ (Ieșit din uz) *Trăsură de piață* = trăsură care transportă, contra cost, persoane, bagaje etc. ◊ Expr. *A face piața* = a cumpăra alimentele necesare pentru hrana zilnică. (Fam.) *A se certa ca la piață* = a se certa violent și folosind cuvinte grosolane. **2.** Loc întins și deschis dintr-o localitate, unde se întâlnesc sau se întretaie mai multe străzi.

PIÁZĂ, *pieze,* s. f. **1.** (În mitologia românească) Dualitate fastă și nefastă. ♦ *Piază rea* = duh rău al nenorocului întrupat într-o ființă sau într-un obiect. *Piază bună* = geniu bun al omului, încorporat în șarpele casei, în câinele pripășit etc. ♦ (Reg.; la pl.) Dispoziție, chef; toane. **2.** (Înv. și reg.) Pantă, povârniș. ◊ Loc. adv. *În piez(i)* = oblic, pieziș. [Var.: (înv. și reg.) **piez** s. m.] – Et. nec.

PIC1**, (I)** interj., **(II 1)** *picuri,* s. n. **I.** Interj. (Adesea repetat) **1.** Cuvânt care imită sunetul produs de căderea în picături a unui lichid pe un obiect tare. **2.** (Rar) Cuvânt care imită zgomotul produs de ciocul păsărilor când ciugulesc. **II.** S. n. **1.** Picătură (**1**), strop. **2.** Cantitate, măsură, durată etc. (foarte) mică din ceva; strop, fir, fărâmă. ◊ Loc. adv. *(Câte) un pic* = **a)** puțin; **b)** (în construcții negative) deloc. *Nici pic* = deloc, câtuși de puțin. *Pic cu pic* = puțin câte puțin, încetul cu încetul. ◊ Loc. adv. și adj. *Fără pic de...* = lipsit de... – Onomatopee.

PICÁ1**,** *pic,* vb. I. **1.** Intranz. (Înv. și pop.) A cădea de la o oarecare înălțime. ◊ Expr. (Fam.) *A pica (ca) din cer* =a veni pe neașteptate; a fi dezorientat, a nu ști ce să facă. ♦ (Despre ființe) A-și pierde poziția verticală (căzând la pământ); a se prăbuși, a se răsturna, a se prăvăli. ◊ Expr. *A pica de somn* = a fi foarte obosit. *A pica în genunchi* = a cădea în genunchi (pentru a ruga, a implora, a solicita etc.). *Frumos de pică* = foarte frumos, neînchipuit de frumos. ♦ (Despre clădiri) A se dărâma, a se surpa, a se nărui. **2.** Tranz. (Înv. și pop.) A face să cadă în picături (un lichid). ◊ Expr. *Să-l pici cu ceară* (sau *cu lumânarea)* = orice ai face, pentru nimic în lume, cu niciun preț, nicidecum. ◊ Intranz. A cădea în picături; *spec.* (impers.) a ploua ușor, cu stropi rari. **3.** Intranz. (Fam.) Expr. *A pica în mâna cuiva* = a ajunge în puterea, la discreția cuiva. **4.** Intranz. (Fam.) A sosi pe neașteptate; a se ivi, a apărea. – Din **pic1.**

PICÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) pica*1 și rezultatul ei. – V. **pica1.**

PICÁT1 s. n. Faptul de *a pica1.* – V. **pica1.**

PICÁT2, -Ă, *picați, -te,* adj. **1.** (În expr.) *Picat din cer* (sau *din soare)* = foarte frumos. **2.** (Înv. și pop.) Pătat, murdărit (cu ceva care a picat). – V. **pica1.**

PÍCĂ1 s. f. (Pop.) Ură ascunsă, nemărturisită, dușmănie (împotriva cuiva); ciudă, necaz, dorință de răzbunare.

PICĂTOÁRE, *picătoare,* s. f. (Înv. și reg.) Pipetă. – **Pica**1 + suf. *-ătoare.*

PICĂTÓR s. n. Tub de sticlă cu un capăt îngustat și cu celălalt prevăzut cu un tub de cauciuc, care servește la administrarea unei soluții (medicamentoase) în picături. – **Pica**1 + suf. *-ător.*

PICĂTÚRĂ, *picături,* s. f. Particică sferică desprinsă dintr-o masă de lichid, formată prin condensarea unui gaz etc.; pic1, strop; *p. ext.* cantitate mică dintr-un lichid. ◊ Loc. adv. *Printre picături* = din când în când, câteodată; *p. ext.* în timpul liber, pe apucate. *Picătură cu picătură* = puțin câte puțin, încetul cu încetul; până la epuizare. ◊ Expr. *A semăna ca două picături (de apă)* = a avea exact aceeași înfățișare cu altă persoană, a fi leit. – **Pica**1 + suf. *-ătură.*

PICĂTURÍCĂ, *picăturele,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *picătură.* ♦ Pată mică. – **Picătură** + suf. *-ică.*

PICĂȚEÁ, -ÍCĂ, *picățele,* s. f. **1.** (La pl.) Desen format din puncte sau din suprafețe geometrice de dimensiuni mici, repetate simetric pe o țesătură de altă culoare; (și la sg.) fiecare dintre aceste elemente ale desenului. ◊ Expr. (Fam. sau glumeț) *(Nostim și) cu picățele* = (despre oameni) plin de haz; atrăgător, picant. **2.** (Pop.) Picătură (**1**) mică dintr-un lichid, dintr-o materie topită (și nesolidificată) etc. – **Picat**2 + suf. *-ea, -ică.*

PÍCHERE, *picheri,* s. f. (Omit.; reg.) Bibilică. [Var.: **píchire** s. f.] – Din **pichiri** (derivat regresiv).

PICHERÓI, *picheroi,* s. m. (Ornit.; reg.) Bărbățușul bibilicii. – **Pichere** + suf. *-oi.*

PÍCHIRI interj. (Reg.; adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul bibilicii. – Onomatopee.

PICIÓR, *picioare,* s. n. **1.** Fiecare dintre cele două membre inferioare ale corpului omenesc, de la șold până la vârful degetelor, și fiecare dintre membrele celorlalte viețuitoare, care servesc la susținerea corpului și la deplasarea în spațiu. ◊ Loc. adj. *Bun* (sau *iute) de picior* = iute, sprinten. ◊ Loc. adv. *În vârful picioarelor* = cu corpul sprijinit numai pe vârfurile degetelor de la picioare; *p. ext.* fără a face zgomot, tiptil. *Din cap până în picioare* = de sus și până jos, în întregime; cu desăvârșire. ◊ Expr. *A sări drept în picioare* = a se ridica repede, brusc. *A se pune pe picioare* = **a)** a se însănătoși după o boală (lungă); **b)** a se reface din punct de vedere material. *A sta în picioarele cuiva* = a împiedica, a încurca, a deranja pe cineva. *E tată-său* (sau *mamă-sa* etc.) *în picioare* = seamănă întocmai, e leit cu tatăl său (sau cu mama sa etc.). *A sări într-un picior* = a se bucura mult. *Cât te-ai învârti într-un picior* = repede de tot, într-o clipă. *A-și bate picioarele* = a umbla mult, a obosi de prea multă alergătură. *A cădea la picioarele cuiva* sau *a săruta picioarele cuiva* = a se ruga de cineva; a se umili înaintea cuiva. *Fără cap și fără picioare* = fără logică, lipsit de sens. *Cu coada între picioare* = rușinat, umilit. *A lua peste picior* = a ironiza, a-și bate joc. *A călca în picioare* = a distruge, a nimici; a disprețui. *A pune piciorul în prag* = a lua o atitudine hotărâtă, a se opune energic. *A da cu piciorul* = a respinge sau a lăsa să-i scape un prilej favorabil. *A trăi pe picior mare* = a duce o viață de belșug, a cheltui mult. *A fi pe picior de ducă* = a fi gata de plecare. *A(-și) tăia craca de sub picioare* = a pierde sau a face să piardă un avantaj. *(Nici) picior de...* = nimeni, (nici) urmă de..., (nici) țipenie. ◊ Compuse: (Bot.) *piciorul-caprei* = plantă erbacee de pădure, cu frunze palmate cu trei diviziuni și cu flori albe sau roșietice; *piciorul-cocoșului* = nume dat unor plante erbacee cu frunze lobate și cu flori galbene . ♦ Picior (**1**) de animal sau de pasăre fript sau fiert (pentru a fi mâncat). **2.** P. anal. Partea de jos, apropiată de pământ, a tulpinii unei plante; *p. ext.* rădăcină. **3.** P. anal. Element al unei construcții care servește la susținerea și la legarea ei de teren; partea de jos, masivă, a unei construcții, a unui zid etc. **4.** P. anal. Partea de jos a unui munte, a unui deal etc.; zonă mai largă de la baza unei forme de relief. **5.** (Reg.) Regulator (la plug). ♦ Coada coasei.

PICIORÓNG, *picioroange,* s. n. **1.** (La pl.) Catalige. **2.** Pasăre din ordinul caradriiformelor, de mărimea unui sitar, cu picioarele lungi și roșii. **3.** (La pl.) Nume generic dat păsărilor cu picioare foarte lungi.(Depr., fam. sau glumeț) Picior (**1**) foarte lung. – Din **picior.**

PICIORÚȘ, *piciorușe,* s. n. **1.** Diminutiv al lui *picior* (**1**); picioruț. **2.** Punct de lucrătură la o împletitură cu croșeta. **3.** Organ al mașinii de cusut care asigură presarea și deplasarea materialului în timpul coaserii lui. – **Picior** + suf. *-uș.*

PICIORÚȚ, *picioruțe,* s. n. Picioruș (**1**). – **Picior** + suf. *-uț.*

PICNÍ, *picnesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) A atinge, a nimeri pe cineva cu o lovitură bine țintită. ♦ Fig. (Despre boli, dureri, necazuri etc.) A veni (și a atinge, a doborî pe cineva) pe neașteptate. – Formație onomatopeică.

PICNÍRE, *picniri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a picni.* – V. **picni.**

PICOTEÁLĂ, *picoteli,* s. f. Faptul de *a picoti;* starea celui care picotește; moțăială, somnolență. – **Picoti** + suf. *-eală.*

PICOTÍ, *picotesc,* vb. IV. Intranz. A ațipi (cu intermitențe) șezând sau stând în picioare; a dormita, a moțăi. [Var.: **picotá** vb. I] – **Pica**1 + suf. *-oti.*

PICOTÍRE s. f. Faptul de *a picoti.* – V. **picoti.**

PICUÍ, *picuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A picura (**2**). – **Pic**1 + suf. *-ui.*

PICULÉȚ s. n. (Fam.) Diminutiv al lui *pic1;* picușor, picuș, picuț. – **Pic1** + suf. *-uleț.*

PÍCUR s. m. v. **pic1.**

PICURÁ, *pícur,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. A cădea sau a face, a lăsa să cadă în picături. ♦ Intranz. impers. A ploua ușor, cu stropi rari. **2.** Intranz. Fig. A răsuna, a vibra (încet); a picui. **3.** Intranz. (Înv. și reg.; de obicei cu determinările „de somn", „din picioare") A moțăi, a picoti. – Din **picur.**

PICURÁR, *picurare,* s. n. (Constr.) Lăcrimar la acoperiș. – **Picura** + suf. *-ar.*

PICURÁRE, *picurări,* s. f. Acțiunea de *a picura.* – V. **picura.**

PICURÁT1 s. n. Faptul de *a picura.* – V. **picura.**

PICURÁT2, -Ă, *picurați, -te,* adj. (Rar) Acoperit cu picături. – V. **picura.**

PICURÍȘ s. n. (Rar) Cădere a apei sub formă de picături; *p. ext.* loc unde apa unui izvor curge în picături. – **Picur** + suf. *-iș.*

PICÚȘ, *picușuri,* s. n. (Pop.) Piculeț. ♦ (Fam.) Băutură alcoolică (în cantitate mică). – **Pic**1 + suf. *-uș.*

PICUȘÓR s. n. (Pop.) Piculeț. – **Pic**1 + suf. *-ușor.*

PICÚȚ s. n. (Pop.) Piculeț. – **Pic**1 + suf. *-uț.*

PIDÓSNIC, -Ă, *pidosnici, -ce,* adj., s. m. **I.** Adj. (Pop.) Care este ieșit din comun, contrar așteptărilor (în sens negativ); care se comportă ciudat, sucit, care face totul pe dos. **II.** S. m. Numele a două specii de plante erbacee cu frunze lucioase, verzi-albăstrii și cu flori galbene . – **Pe dos** + suf. *-nic.*

PIÉDECĂ s. f. v. **piedică.**

PIÉDICĂ, *piedici,* s. f. **1.** Factor care împiedică realizarea unei acțiuni; stavilă, obstacol, impediment; dificultate, greutate. ◊ Loc. vb. *A pune piedică* = a împiedica. ♦ Mijloc de a face pe cineva să cadă, împiedicându-l cu piciorul. ♦ (Rar) Greutate în vorbire. **2.** (Concr.) Frânghie sau lanț cu care se leagă picioarele de dinainte ale cailor, pentru a-i împiedica să fugă când sunt lăsați să pască. **3.** (Bot.; în compusul) *Piedica-vântului* = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze alungite, cu flori liliachii și albăstrii. [Var.: **piédecă** s. f.].

PIEDICÚȚĂ, *piedicuțe,* s. f. Plantă erbacee cu tulpina lungă și târâtoare, cu frunzele mici și dese, cu inflorescența în formă de spic . – **Piedică** + suf. *-uță.*

PIÉDIN, *piedine,* s. n. Totalitatea firelor de urzeală de la capătul unei pânze, care rămân nețesute și se taie când pânza este scoasă de pe războiul de țesut.

PIEÍRE s. f. Acțiunea de *a pieri* și rezultatul ei. **1.** Moarte (violentă, năprasnică); ucidere, omor. ♦ (În limbajul bisericesc) Pierdere a vieții veșnice ca urmare a degradării morale și a căderii în păcat. ♦ (Înv. și reg.) Pericol, primejdie de moarte; *p. ext.* necaz, supărare. **2.** Distrugere, nimicire; dispariție; decădere, ruinare. [Var.: (reg.) **pieríre** s. f.] – V. **pieri.**

PIEITÓR, -OÁRE adj. v. **pieritor.**

PIELÁR, *pielari,* s. m. Meseriaș care prelucrează piei, care confecționează obiecte din piele; comerciant, negustor de piei sau de obiecte confecționate din piele. – **Piele** + suf. *-ar.*

PIELĂRÍE1, (**1**) *pielării,* s. f. **1.** Atelier unde se prelucrează sau se vând piei sau obiecte confecționate din piele. **2.** Meseria pielarului; comerț cu obiecte de piele. – **Pielar** + suf. *-ie.*

PIELĂRÍE2, *pielării,* s. f. (La sg. cu sens colectiv) Mulțime de piei; *p. ext.* obiecte confecționate din piele. – **Piele** + suf. *-ărie.*

PIELĂRÍT s. n. Meseria de pielar. – **Pielar** + suf. *-it.*

PIELCÍCĂ, -EÁ s. f. v. **pielicică.**

PIÉLE, *piei,* s. f. **1.** Țesut conjunctiv-epitelial care acoperă întreaga suprafață a corpului animalelor vertebrate și a celor mai multe dintre nevertebrate; *spec.* epiderma omului. ◊ Loc. adj. și adv. *În pielea goală* = complet dezbrăcat; gol, nud. ◊ Loc. adv. *(Până) la piele* = în întregime, de tot, complet. ◊ Expr *A i se face pielea de găină* ori *pielea găinii* = a i se încreți (cuiva) pielea (de frică, de frig etc.). *(A fi) numai piele(a) și os(ul)* = (a fi) foarte slab. *A-i frige cuiva pielea* = a se răzbuna pe cineva, a chinui sau a pedepsi aspru pe cineva. *A plăti cu pielea* = a suporta o pedeapsă corporală. *A-și pune pielea pentru cineva* = a se expune la neplăceri pentru cineva; a-și pune viața în primejdie pentru cineva. *A-și ieși din piele* = a fi cuprins de un sentiment foarte puternic (de bucurie, de ciudă etc.). *A-și vinde (și) pielea de pe el* = a-și vinde tot, a face orice sacrificiu material (pentru a scăpa de o datorie, de o primejdie etc.) *A rămâne numai cu pielea* = a rămâne foarte sărac. *A simți pe propria (sa) piele* = a suporta din plin și personal consecințele unei situații. *A fi în pielea cuiva* = a se afla exact în aceeași situație (dificilă) cu altcineva. *Numai pielea lui știe,* se spune despre cel care a răbdat și a suferit multe. *A avea pielea groasă* sau *a fi gros la piele* = a fi lipsit debun-simț, a fi obraznic. ◊ Fig. Ființă, făptură; *p. ext.* viață. *Ține la pielea lui.* **2.** Piele (**1**) jupuită de pe un animal (și prelucrată); *spec.* blană. ♦ *Piele de drac* = țesătură deasă de bumbac, foarte rezistentă, cu o parte pufoasă . [Gen.-dat.: *pielii, pieii*].

PIELICÍCĂ, -EÁ, *pielicele,* s. f. Diminutiv al lui *piele;* pielișoară, pielușică. ♦ Blăniță de miel sau de alt animal (mic). [Var.: **pielcícă, -eá** s. f.] – **Piele** + suf. *-icică, -icea.*

PIELIȘOÁRĂ, *pielișoare,* s. f. (Rar) Pielicică. – **Piele** + suf. *-işoară.*

PIÉLIȚĂ, *pielițe,* s. f. **1.** Piele (**1**) subțire, fină, delicată; *spec.* pielea obrazului. ♦ (Mai ales la pl.) Strat subțire, cornos, care mărginește unghia. **2.** Nume generic pentru țesuturile animale subțiri (și elastice), cu aspect de foiță, lamă sau pânză fină, care căptușesc, îmbracă, susțin, separă sau formează anumite organe sau părți de organe; membrană. **3.** Țesut vegetal subțire care acoperă, separă sau leagă unele părți ale plantelor. **4.** Intestin de animal sau membrană artificială care formează învelișul mezelurilor preparate din tocătură. **5.** Pojghiță fină care se formează pe suprafața unor lichide. – **Piele** + suf. *-iță.*

PIELM, *pielmuri,* s. n. (Pop.) Făină de grâu, de porumb etc. (de cea mai bună calitate). [Var.: **piemn** s. n.] – Et. nec.

PIELÓS, -OÁSĂ, *pieloși, -oase,* adj. (Rar) Care are aspectul pielii; elastic și rezistent ca pielea. – **Piele** + suf. *-os.*

PIELUȘÍCĂ, *pielușele,* s. f. (Reg.) Pielicică. – **Piele** + suf. *-uşică.*

PIEMN s. n. v. **pielm.**

PIEPT, (1, 2, 4) *piepturi,* s. n., **(3)** *piepți,* s. m. **1.** S. n. Parte superioară a corpului, de la abdomen până la gât, la om și la unele animale vertebrate; torace; *spec.* partea anterioară (și exterioară) a acestei regiuni; *p. restr.* organ din interiorul cavității toracice (inimă sau plămân). ◊ Loc. adv. *În piept* = de-a dreptul (în sus), pieptiș. ◊ Loc. adj. și adv. *Piept la piept* = (despre lupte, felul de a lupta etc.) (care se desfășoară) în mod direct, din apropiere, corp la corp; la baionetă. *Piept în piept* = (care este) unul contra celuilalt, față în față, (aproape) ciocnindu-se. Expr. *Cu pieptul deschis* = fără teamă, direct. *Cu capul în piept* = cu capul plecat (de rușine, de supărare etc.). *A strânge la piept* = a îmbrățișa. *A pune mâinile pe piept* = a muri. *A da piept cu cineva* = a se împotrivi cuiva ; a înfrunta direct pe cineva, a se lupta cu cineva. A *ține piept* = a rezista, a nu se da bătut; a se împotrivi, a înfrunta; a concura cu succes. ♦ Carne de pe partea anterioară a cavității toracice a unor animale, folosită ca aliment; mâncare preparată din această carne. **2.** S. n. (Pop.) Sân (al femeii). ◊ Expr. (Pop.) *A avea piept* = (despre femeile cu copii mici) a avea lapte. *A da piept* = (despre femeile cu copii mici) a alăpta, a da să sugă. **3.** S. m. Partea din față a unei piese de îmbrăcăminte care acoperă pieptul (**1**). ◊ Expr. *A lua de piept* = a cere cuiva socoteală, a sări la bătaie. **4.** S. n. P. anal. Coastă de deal, de munte etc.; povârniș.

PIEPTÁR, *pieptare,* s. n. (Pop.) **1.** Obiect de îmbrăcăminte (de postav, de lână etc.) fără mâneci, care acoperă ca o vestă partea superioară a corpului; *spec.* cojocel scurt din blană de oaie, fără mâneci, adesea ornamentat, încheiat în față sau pe umăr; bundiță. **2.** Obiect de metal, de zale sau de piele groasă care acoperea pieptul și spatele luptătorilor din vechime, apărându-i de loviturile adversarului. **3.** Curea lată la hamuri, care trece pe sub pieptul calului. – **Piept** + suf. *-ar.*

PIEPTĂNÁ, *piéptăn,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) descurca, a(-și) netezi, a(-și) aranja sau a(-și) curăța cu pieptenele părul sau barba. ♦ Tranz. (Pop.) A țesăla. **2.** Tranz. A trece anumite fibre textile prin dinții unor piepteni (pentru a le curăța de impurități, a alege fibrele de calitate bună etc.). [Prez. ind. și: *piáptăn*].

PIEPTĂNÁR, *pieptănari,* s. m. Persoană care face sau vinde piepteni (**1**). – **Pieptăn** + suf. *-ar.*

PIEPTĂNÁRE, *pieptănări,* s. f. Acțiunea de *a (se) pieptăna;* pieptănat1. – V. **pieptăna.**

PIEPTĂNÁRIȚĂ, *pieptănărițe,* s. f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina lungă și subțire terminată în spic, spontană sau cultivată ca plantă de nutreț . – **Pieptăn** + suf. *-ariță.*

PIEPTĂNÁȘ, *pieptănași,* s. m. Pieptănuș (**1**). – **Pieptăn** + suf. *-aș.*

PIEPTĂNÁT1 s. n. Pieptănare. – V. **pieptăna.**

PIEPTĂNÁT2, -Ă, *pieptănați, -te,* adj. **1.** (Despre păr, barbă etc.) Descurcat, netezit, aranjat sau curățat cu pieptenele; (despre oameni) cu părul descurcat, netezit, aranjat sau curățat (cu pieptenele). **2.** (Despre fibre textile) Trecut prin dinții unor piepteni (pentru a îndepărta impuritățile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc.). – V. **pieptăna.**

PIEPTĂNĂTÓR, -OÁRE, *pieptănători, -oare*, s. m., s. f. **1.** S. m. și f. Persoană care piaptănă anumite fibre textile. **2.** S. f. Mașină (sau organ de mașină, unealtă) de pieptănat fibrele textile. ◊ (Adjectival) *Cilindru pieptănător.* – **Pieptăna** + suf. *-ător.*

PIEPTĂNĂTORÍE, *pieptănătorii,* s. f. (Secție într-o) întreprindere industrială de filare în care fibrele textile sunt supuse, în cursul procesului tehnologic, operației de pieptănare. – **Pieptănător** + suf. *-ie.*

PIEPTĂNÁTURĂ, *pieptănături,* s. f. **1.** Fel de aranjare a părului. **2.** Operație manuală sau mecanică de trecere a fibrelor textile prin dinții unor piepteni pentru a înlătura impuritățile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc. ♦ (Concr.) Totalitatea deșeurilor eliminate la pieptănatul1 fibrelor textile. – **Pieptăna** + suf. *-ătură.*

PIEPTĂNÚȘ, *pieptănuși*, s. m. (Rar) **1.** Diminutiv al lui *pieptăn;* pieptănaș, pieptănel. **2.** (La pl.) Piepteni (**2**). – **Pieptăn** + suf. *-uș.*

PIEPTĂRÁȘ, *pieptărașe,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *pieptar* (**1**); pieptărel, pieptăruț. – **Pieptar** + suf. *-aș.*

PIEPTĂRÉL, *pieptărele,* s. n. (Pop.) Pieptăraș. – **Pieptar** + suf. *-el.*

PIEPTĂRÚȚ, *pieptăruțe,* s. n. (Reg.) Pieptăraș. – **Pieptar** + suf. *-uț.*

PIÉPTEN s. m. v. **pieptene.**

PIÉPTENE, *piepteni*, s. m. **1.** Obiect de toaletă confecționat din os, din metal, din materiale plastice etc., cu dinți mărunți, care servește la pieptănat1 părul sau pe care femeile îl poartă în păr ca podoabă. **2.** (Mai ales la pl.) Unealtă cu dinți metalici, folosită în industria casnică la pieptănatul1 fibrelor textile; pieptănuși. **3.** P. anal. Nume dat mai multor obiecte, unelte sau părți componente ale acestora, care seamănă, ca formă sau ca întrebuințare, cu un pieptene (**1, 2**). [Var.: **piépten** s. m.].

PIEPTENÉL s. m. v. **pieptănel.**

PIEPTÍȘ, -Ă, (**1, 4**) *pieptiși, -e*, adj., (**2, 3, 5**) adv. **1.** Adj. Care are pantă repede, abruptă, greu de urcat. **2.** Adv. De-a dreptul (în sus), drept în sus sau înainte; direct. **3.** Adv. Față în față (aproape ciocnindu-se), piept în piept. **4.** Adj. (Despre lupte, ciocniri etc.) Care are loc prin înfruntare directă între combatanți, corp la corp, direct. **5.** Fig. Cu curaj, fără teamă, pe față. – **Piept** + suf. *-iș.*

PIEPTIȘÓR, *pieptișoare,* s. n. Diminutiv al lui *piept;* pieptuț. – **Piept** + suf. *-ișor.*

PIEPTÓS, -OÁSĂ, *pieptoși, -oase,* adj. (Fam.) **1.** Cu pieptul (**1**) lat; *p. ext.* voinic, bine legat. ♦ Fig. Mândru, îngâmfat. **2.** (Despre femei) Cu sânii mari. – **Piept** + suf. *-os.*

PIEPTÚȚ, *pieptuțuri,* s. n. (Rar) Pieptișor. – **Piept** + suf. *-uț.*

PIÉRDE, *pierd*, vb. III. **I. 1.** Tranz. A nu mai ști unde se află, unde a pus, unde a rătăcit (un bun material). ◊ Expr. *A(-și) pierde șirul* = a se încurca, a se zăpăci; a nu mai avea continuitate (în vorbire). **2.** Tranz. A nu mai cunoaște sau a nu mai găsi drumul, locul etc. căutat; a greși direcția. ◊ Expr. *A(-i) pierde urma* = a nu mai ști unde se află, unde poate fi găsit. **3.** Refl. Fig. A se lăsa absorbit de ceva, a se cufunda în **4.** Refl. Fig. A fi cuprins, copleșit de un sentiment, de o emoție; a nu mai ști ce să facă. **II.** Tranz. **1.** A fi deposedat de..., a rămâne fără , a nu mai avea; *spec.* a irosi, a risipi. ◊ Expr. *A pierde din mână* = a scăpa un prilej favorabil. *A pierde pământul de sub picioare* = a nu-și mai putea păstra echilibrul din cauza unei proaste stări fizice, a unui pas greșit etc. *A-și pierde viața* = a muri; a fi omorât. *A-și pierde cunoștința* (sau *simțirea)* = a leșina. *A-și pierde cumpătul* (sau *răbdarea)* = a nu se mai putea stăpâni, a se enerva. ◊ Expr. *A pierde sânge* = a avea hemoragie. *A pierde laptele* = (despre femelele unor mamifere) a le scădea sau a le înceta secreția laptelui (într-o perioadă când aceasta ar trebui să fie normală). *A-și pierde mințile* = a înnebuni. ♦ (Despre plante) A i se usca (și a-i cădea) frunzele, rodul etc. **2.** A fi lipsit (pentru totdeauna) de o ființă dragă; a rupe relațiile (de prietenie) cu cineva, a fi părăsit. **3.** A sosi prea târziu, a nu ajunge sau a nu face ceva la timp. **4.** A folosi timpul în mod nerațional, irosindu-l sau profitând insuficient de el. ◊ Expr. *Fără a (mai) pierde vremea* = imediat, repede, neîntârziat. ◊ Compus: *pierde-vară* s. m. și f. = om care își irosește timpul, care nu muncește și umblă fără niciun rost. **III. 1.** Tranz. (Pop.) A ucide, a omorî. ♦ Refl. A muri. **2.** Tranz. (Înv. și pop.) A distruge, a nimici (popoare, țări, așezări, bunuri materiale etc.). **3.** Tranz. (Pop.) A face să dispară, să piară. **4.** Refl. A ieși din câmpul vizual, a nu se mai vedea; a dispărea. ♦ Tranz. A nu mai putea urmări cu privirea pe cineva sau ceva, a nu mai vedea. ◊ Expr. *A pierde* (pe cineva) *din ochi* = a iubi foarte mult.

PIÉRDERE, *pierderi*, s. f. Faptul de *a (se) pierde.* ◊ Loc. adv. *În pierdere* = fără câștig, cu deficit. ♦ (La pl.) Pagubă de vieți omenești. ♦ Înfrângere, insucces (în luptă, la jocuri, în competiții). – V. **pierde.**

PIERDÚT, -Ă, *pierduți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte, bunuri) Care nu se mai află în posesia proprietarului, care nu mai este la locul lui obișnuit, despre care nu se știe unde se află. **2.** (Despre oameni) Care a plecat din locul unde era și căruia nu i se mai știe de urmă; rătăcit. **3.** Care abia se vede dintre alte obiecte, care nu apare clar din cauza depărtării; șters. ♦ (Despre culori) Pal, șters. ♦ (Despre sunete) Cu intensitate scăzută, slăbit din cauza depărtării; stins. **4.** Absorbit de o activitate, de o problemă; copleșit de gânduri sau de sentimente, stăpânit de o emoție puternică; *p. ext.* disperat. ♦ (Despre ochi, privire) Ațintit în gol, rătăcit. **5.** (Despre oameni) Aflat într-o situație foarte grea, în primejdie de moarte, expus distrugerii (fizice sau morale). ♦ (Despre femei) Care a decăzut din punct de vedere moral; care practică prostituția. **6.** (Despre un interval de timp) Care a trecut pentru cineva în zadar, care a fost petrecut fără folos. – V. **pierde.**

PIERÍ, *pier*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ființe) A înceta să mai trăiască; a muri (de obicei de moarte violentă, nefirească). ◊ (Despre vegetație) A se ofili, a se usca. ♦ A fi distrus, nimicit; a dispărea; a se ruina. **2.** (Despre abstracte, stări, senzații etc.) A lua sfârșit; a înceta să se (mai) manifeste, să se (mai) producă. ◊ Expr. ♦ A se șterge din amintire, a fi dat uitării. ♦ (Despre sunete, zgomote, lumină etc.) A-și reduce intensitatea până la dispariția totală, a dispărea treptat. **3.** A dispărea fără urmă, fără a mai putea fi găsit. **4.** A dispărea din fața cuiva sau de undeva, a ieși din câmpul vizual al cuiva. ◊ Expr. *Piei din ochii mei!* = pleacă imediat de aici! să nu te mai văd! [Imper. pers. 2 sg. și: *piei*].

PIERÍRE s. f. v. **pieire.**

PIERÍT, -Ă, *pieriți, -te,* adj. **1.** (Pop.) Mort (de obicei de moarte violentă, nefirească). **2.** Care a dispărut, care nu mai există. **3.** (Despre oameni și fața lor) Lipsit de vigoare, slab; palid, descompus (de durere, de frică etc.). – V. **pieri.**

PIERITÓR, -OÁRE, *pieritori, -oare*, adj. **1.** Supus morții, pieirii; muritor. ◊ Expr. *Pieritor de foame* = (despre oameni) foarte sărac, care nu are nici ce mânca; muritor de foame. **2.** Care dispare sau se risipește, care nu durează; trecător. [Var.: (înv. și reg.) **pieitór, -óare** adj.] – **Pieri** + suf. *-tor.*

PIERITÚRĂ, *pierituri*, s. f. (Pop.) Om sau animal slab, fără vlagă. – **Pieri** + suf. *-tură.*

PIERSĂCÍU, -ÍE adj. v. **piersiciu.**

PIÉRSIC, *piersici*, s. m. Pom fructifer din familia rozaceelor, cu flori trandafirii sau albe și cu fructe mari, sferice . ◊ Expr. (Pop. și fam.) *A o lua* (*a umbla,) pe după piersic* = a spune (ceva) pe ocolite; a căuta un subterfugiu, a se eschiva.

PIERSICÁ, *piérsic*, vb. I. Tranz. (Pop.) A bate tare pe cineva; *p. restr.* a urzica, a bășica. – V. **piersică.**

PIÉRSICĂ, *piersici*, s. f. Fructul piersicului, sferic, cărnos, suculent, acoperit cu o pieliță pufoasă de culoare gălbuie-roșiatică.

PIERSICĂRÍE, *piersicării,* s. f. Cultură de piersici. – **Piersic** + suf. *-ărie.*

PIERSICÍU, -ÍE, *piersicii*, adj. (Rar) De culoarea piersicii. [Var.: (reg.) **piersăcíu, -íe** adj.] – **Piersică** + suf. *-iu.*

PIERZÁNIE s. f. (Pop.) **1.** Moarte (năprasnică, violentă), ucidere în masă; primejdie de moarte, nenorocire, suferință mare, dezastru, prăpăd. **2.** Decădere, degradare (morală); desfrâu, perdiție. – **Pierde** + suf. *-anie.*

PIERZÁRE s. f. (Pop.) Pierzanie. ◊ Loc. vb. *A da pierzării* = a ucide sau a lăsa să fie ucis. – V. **pierde.**

PIERZĂTÓR, -OÁRE, *pierzători, -oare*, adj. (Înv. și pop.) Care nimicește, distruge sau vatămă; care aduce un prejudiciu moral. – **Pierde** + suf. *-ător.*

PIETRÁR, *pietrari*, s. m. **1.** Muncitor calificat care prelucrează piatra (pentru construcții); cioplitor în piatră. ♦ Muncitor care pietruiește drumul. ♦ (Reg.) Zidar. **2.** Pește teleostean răpitor, cu corpul în formă de fus, de culoare galbenă pe aripioare și brună spre coadă, care trăiește în apele dulci, adânci, cu fundul pietros și nisipos . **3.** (Ornit.) Pietroșel sur. – **Piatră** + suf. *-ar.*

PIETRĂRÍE1, *pietrării,* s. f. **1.** Carieră de piatră. **2.** Grămadă, morman de pietre; loc pietros. – **Piatră** + suf. *-ărie.*

PIETRĂRÍE2, *pietrării,* s. f. Meseria pietrarului (**1**). – **Pietrar** + suf. *-ie.*

PIETRICÍCĂ, -ICEÁ, *pietricele*, s. f. **1.** Diminutiv al lui *piatră.* **2.** (Bot.; la pl.; în compusul) *Pietricele-roșii* – **Piatră** + suf. *-icică.* **Pietricea,** cu schimbare de suf.

PETRIFICÁ vb. I v. **pietrifica.**

PETRIFICÁRE s. f. v. **pietrificare.**

PETRIFICÁT, -Ă adj. v. **pietrificat.**

PIETRÍȘ, *pietrișuri,* s. n. **1.** Rocă sedimentară constituită din diferite fragmente de roci și de minerale rotunjite, care se formează pe litoral, în albiile apelor curgătoare, în regiunile ocupate de ghețari etc. **2.** Pietriș (**1**) mai mărunt provenit din albiile râurilor, din cariere sau din piatră sfărâmată, folosit ca material de pietruire a drumurilor etc. **3.** (Înv. și pop.) Pământ pietros sau nisipos, neproductiv, sterp. – **Piatră** + suf. *-iș.*

PIETRÓI, *pietroaie*, s. n. Augmentativ al lui *piatră;* bolovan. – **Piatră** + suf. *-oi.*

PIETRÓS, -OÁSĂ, *pietroși, -oase*, adj. **1.** (Despre locuri, drumuri etc.) Plin de pietre, cu multe pietre. ♦ (Despre pământ) Care conține piatră; care (din cauza pietrelor) este neproductiv, sterp. **2.** Tare (ca piatra), dur; *p. ext.* puternic, rezistent, robust, voinic. **3.** (Despre fructe) Care are miezul consistent, tare, cărnos. – **Piatră** + suf. *-os.*

PIETROȘÉL, *pietroșei,* s. m. **1.** Numele mai multor pești: **a**) pește mic de culoare cafeniu-închis pe spate și galbenă pe burtă; **b**) porcușor. **2.** Nume dat mai multor păsări migratoare care trăiesc între stânci și prin locuri pietroase. ◊ Compus: *Pietroșel-sur* = pasăre mică, cenușie pe spate și galbenă-ruginie pe piept; pietrar. *Pietroșel-cănepiu* = cânepar. – **Pietros** + suf. *-el.*

PIETRUÍ, *pietruiesc*, vb. IV. Tranz. A acoperi cu piatră un drum, o șosea etc. – **Piatră** + suf. *-ui.*

PIETRUÍRE, *pietruiri*, s. f. Acțiunea de *a pietrui* și rezultatul ei; pietruit1. – V. **pietrui.**

PIETRUÍT1 s. n. Pietruire. – V. **pietrui.**

PIETRUÍT2**, -Ă,** *pietruiți, -te*, adj. (Despre drumuri, șosele etc.) Acoperit cu piatră. – V. **pietrui.**

PIÉZ2 s. m. v. **piază.**

PIEZÍȘ, -Ă, *piezișI, -e*, adj., adv. **1.** (Care este) aplecat într-o parte, oblic, diagonal; *p. ext.* strâmb. ◊ Expr. *A zâmbi pieziș* = a zâmbi din colțul gurii cu ironie, cu răutate, cu amărăciune. **2.** Fig. (Care este, se face etc.) ocolit, indirect; *p. ext.* (care are loc) (pe) ascuns, (pe) furiș, tainic. – **Piez**2 + suf. *-iș.*

PIFTÍE, *piftii*, s. f. Mâncare preparată din carne, oase și cartilaje (de porc), fierte timp îndelungat într-o zeamă (cu usturoi), care, după răcire, se încheagă și devine gelatinoasă; răcituri.

PIGULEÁLĂ, *piguleli*, s. f. (Pop.) Faptul de *a piguli; p. ext.* lucru care se face cu migală, pe încetul. – **Piguli** + suf. *-eală.*

PIGULÍ, *pigulesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** (Despre păsări) A ciuguli. **2.** A lua câte puțin (dintr-un aliment). ♦ A lucra cu migală la ceva; a migăli. ♦ Fig. A fura sau a înșela cu încetul, pe nesimțite. – Et. nec.

PILÁF, *pilafuri*, s. n. Mâncare de orez (sau arpacaș), gătită de obicei cu carne (de pasăre) sau cu legume, ciuperci etc.

PÍLĂ1**,** *pile*, s. f. Unealtă așchietoare prevăzută pe suprafețele exterioare cu numeroși dinți mărunți și ascuțiți, folosită la prelucrări de ajustare.

PÍLDĂ, *pilde*, s. f. **1.** Ceea ce poate servi cuiva drept învățătură, drept model de urmat, drept termen de comparație; ceea ce poate servi ca obiect de imitație sau inspirație în privința formei, a aspectului etc.; model, exemplu. ◊ Loc. adv. *De pildă* = de exemplu, bunăoară, cum ar fi. ◊ Expr. *A lua pildă* = a imita exemplul cuiva. **2.** Învățătură în formă alegorică, povestire cu tâlc; parabolă. ♦ Semnificație, tâlc.

PILDUÍ, *pilduiesc*, vb. IV. (Înv.) **1.** Refl. A lua model, exemplu de la cineva sau de la ceva; a trage o învățătură. ♦ Tranz. A învăța sau a îndruma pe cineva prin exemple. **2.** Tranz. A aplica cuiva o pedeapsă severă (care să servească drept pildă și altora). **3.** Tranz. A exemplifica, a ilustra. – **Pildă** + suf. *-ui.*

PILDUÍRE, *pilduiri*, s. f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) pildui* și rezultatul ei; povestire cu tâlc. ♦ Pedeapsă (aspră). – V. **pildui.**

PILDUITÓR, -OÁRE, *pilduitori, -oare*, adj. **1.** Care servește sau poate servi drept pildă; exemplar. ♦ Care are caracter moralizator. **2.** Grăitor, elocvent, ilustrativ; convingător. [Pr.: *-du-i-*] – **Pildui** + suf. *-tor.*

PILEÁLĂ, *pileli*, s. f. (Fam.) Faptul de *a pili*2. ♦ (Concr.) Băutură alcoolică. – **Pili**2 + suf. *-eală.*

PILÍRE, *piliri*, s. f. Acțiunea de *a pili*1 și rezultatul ei; pilit1. – V. **pili**1.

PILÍT1 s. n. Pilire. – V. **pili**1.

PILÍT2**, -Ă,** *piliți, -te*, adj. (Despre obiecte dure, de obicei metalice) Ajustat, fasonat, finisat prin așchiere cu pila1. – V. **pili**1.

PILÍT3**, -Ă,** *piliți, -te*, adj. (Fam.) (Ușor) beat, amețit de băutură; cherchelit. – V. **pili**2.

PILITÚRĂ, *pilituri*, s. f. Totalitatea așchiilor metalice rezultate după pilire. – **Pili**1 + suf. *-tură.*

PILÓS1**, -OÁSĂ,** *piloși, -oase*, adj. (Pop.; despre ființe) Tare, puternic, rezistent; *p. ext.* răbdător. – **Pilă**1 + suf. *-os.*

PILÓTĂ, *pilote,* s. f. **1.** Plapumă umplută cu fulgi sau cu puf. **2.** (Reg.) Bagaj, calabalâc. [Acc. și: *pílotă*] – Et. nec.

PILÚG, *piluge,* s. n. (Reg.) Pisălog (**1**). ◊ Expr. (Fam.) *A tunde pilug* = a tunde până la piele. [Var.: **chilúg** s. n.] – Cf. pîuă.

PIN1 prep. v. **prin.**

PIN2, *pini,* s. m. Arbore din familia pinaceelor, înalt până la 40 de metri, cu frunze persistente în formă de ace lungi, cu scoarța roșcată și lemnul rezistent . *Pin maritim* = varietate de pin2 cu lemnul poros și bogat în rășină, plantat pentru fixarea dunelor mișcătoare**.**

PIN3, *pini,* s. m.Arbore înalt, cu coroană mare, cu ramurile întinse orizontal, cu scoarța roșie-cărămizie, cu frunzele persistente, de culoare verde-albăstruie sau cenușie, dispuse câte două, și cu inflorescența sub formă de conuri de culoare brună-cenușie Si: (reg) *brad, brad-de-munte, căţuni, cetină, chiſăr, luciu, mălin, molete2, molid, schin, silhă.*

PÍNTEN, *pinteni,* s. m. **1.** Obiect de metal în formă de potcoavă, prevăzut cu o rotiță dințată, cu un vârf etc., pe care călărețiii îl prind la călcâiul cizmelor și care le servește pentru a îmboldi calul la mers; *p. ext.* lovitură dată calului cu acest obiect. ◊ Expr. *A da pinteni* = **a)** a împunge, a îmboldi calul cu pintenii pentru a-l face să meargă mai repede; **b)** a (se) zori, a (se) grăbi. **2.** P. anal. (La unele păsări, mai ales la cocoși) Formațiune cornoasă situată în partea de dinapoi și de jos a piciorului, deasupra labei. ♦ Protuberanță situată în partea de dinapoi și de jos a piciorului calului sau al boului, deasupra gleznei. **3.** Unealtă cu care apicultorii fixează fagurele pe ramă. **4.**Construcție sau element de construcție care seamănă cu un pinten (**1**) și care susține sau întărește o zidărie, un terasament, consolidează un mal etc. **5.** Porțiune de teren care depășește nivelul din jur; vârf mic, culme care se desprinde dintr-un ansamblu deluros sau muntos unitar.

PINTENÁȘ, *pintenași,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *pinten*. **2.** (Bot.; compus) Nemțișor-de-câmp. – **Pinten** + suf. *-aș.*

PINTENÁT, -Ă, *pintenați, -te,* adj. **1.** (Despre încălțăminte) Care are pinteni (**1**), cu pinteni. ♦ (Substantivat, m.; fam. sau ir.) Ofițer sau gradat. **2.** (Despre păsări) Cu pinteni (**2**); pintenog; *p. ext.* în formă de pinten. ♦ (Substantivat, m.) Cocoș. **3.** (Despre plante sau părți ale lor) Cu pinten (**3**) sau cu aspect de pinten. – **Pinten** + suf. *-at*.

PINTENOG, - OAGĂ, *pintenați, -te, adj.* Adj. **I. 1.** (Despre păsări) Pintenat (**2**). **2.** (Despre animale) Cu pete de altă culoare (de obicei albe) în partea inferioară a picioarelor. **II.** S. f. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu florile galbene ca lămâia.

PÍNȚĂ, *pinţe,* s. f. (Zool.; reg.) Popândău, (rozător de cîmp). – Et. nec.

PIPĂÍ, *pipăi,* vb. IV. Tranz. **1.** A atinge (ușor și repetat) un obiect ori o ființă cu degetele sau cu palma pentru a se încredința că există sau pentru a constata forma, consistența, calitatea etc.; a cerceta, a examina tactil. ◊ Refl. *Se pipăie pe frunte.* ◊ Loc. adv. *Pe pipăite* = atingând, punând mâna (pe obiectul în cauză). ♦ A mângâia (o femeie) atingând (ușor și repetat) cu degetele sau cu palma. **2.** A merge cu nesiguranță, fără să vadă (bine) și folosindu-se de mâini, de baston etc.; a orbecăi. ◊ Loc. adv. *Pe pipăite* = cu nesiguranță, pe dibuite, bâjbâind. ♦ Tranz. și intranz. A căuta ceva cu mâna pe nevăzute; a dibui, a bâjbâi.

PIPĂIÁLĂ, *pipăieli,* s. f. Pipăire. – **Pipăi** + suf. *-eală.*

PIPĂÍBIL, -Ă, *pipăibili, -e,* adj. Palpabil. – **Pipăi** + suf. *-bil.*

PIPĂÍRE, *pipăiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) pipăi* și rezultatul ei; pipăială, pipăitură. – V. **pipăi.**

PIPĂÍT1 s. n. Faptul de *a (se) pipăi*. ♦ Unul dintre simțuri, cu ajutorul căruia, atingând corpurile cu suprafața sensibilă a pielii, luăm cunoștință de calitățile lor palpabile (formă, consistență, umiditate etc.). – V. **pipăi.**

PIPĂÍT2, -Ă, *pipăiți, -te,* adj. (Astăzi rar) Palpabil; evident; concret, material. – V. **pipăi.**

PIPĂITÚRĂ, *pipăituri,* s. f. (Rar) Pipăire. [Pr.: *-pă-i-*] – **Pipăi** + suf. *-tură.*

PIPĂRÁ vb. I v. **pipera.**

PIPĂRÁT, -Ă adj. v. **piperat.**

PIPĂRĂTÚRĂ, *pipărături,* s. f. (Rar) Mâncare piperată, picantă. – **Pipera** + suf. *-ătură.*

PIPĂRÚȘ, *pipăruși,* s. m., s. n. **1.** S. m. (Bot.; pop.) Ardei; *p. restr.* fructul acestei plante (în special ardeiul iute). **2.** S. n. Numele unui dans popular care se joacă mai ales la nunți; melodie după care se execută acest dans. – **Piper** + suf. *-uș.*

PIPÉR, (1, 2) *piperi,* s. m., (**3**) s. n. **1.** S. m. Plantă tropicală din familia piperaceelor, cu tulpina lungă și subțire, tărâtoare sau agățătoare, ale cărei fructe, în formă de boabe (negre la maturitate), sunt folosite (ca atare sau pisate) drept condiment *(Piper nigrum); p. restr.* (la sg.; de obicei cu sens colectiv) fructul acestei plante; boabele pisate ale acestei plante. ◊ Loc. adj. *Cu piper* = (despre glume, anecdote etc.) piperat (**3**), ușor indecent; picant. ◊ Expr. (Fam.) *A avea piper pe limbă* = a fi ironic, răutăcios. *A i se sui piperul la nas* = a se supăra, a se mânia. **2.** S. m. (Bot.; reg.) Ardei; *p. restr.* fructul acestei plante. ◊ (În compusul) *Piperul-apelor* = silnic . ◊ *Piper roşu* = boia de ardei. **3.** S. n. Art. Numele unui dans popular care se joacă la nunți; melodie după care se execută acest dans.

PIPERÁ, *piperez,* vb. I. Tranz. A pune piper (**1**) sau, *p. ext.*, alte condimente (iuți) în mâncare. ♦ (Rar) A ustura, a pișca (în urma consumării unui aliment puternic condimentat). [Var.: **pipărá** vb. I] – Din **piper.**

PIPERÁT, -Ă, *piperați, -te,* adj. **1.** (Despre mâncăruri și băuturi) În care s-a pus (prea mult) piper (**1**) sau, *p. ext.*, alte condimente (iuți); condimentat, picant, aromat. ♦ (Despre miresme, mirosuri) Înțepător, pătrunzător. **2.** Fig. (Despre anecdote, glume etc.) (Ușor) indecent; picant. [Var.: **pipărát, -ă** adj.] – V. **pipera.**

PIPERNICEÁLĂ s. f. Faptul de *a se pipernici;* pipernicire; aspect pipernicit. – **Pipernici** + suf. *-eală.*

PIPERNICÍ, *pipernicesc,* vb. IV. Refl. (Despre animale, plante sau părți ale lor) A se opri din creștere, din dezvoltare sau a degenera din punct de vedere biologic (din cauza unor condiții neprielnice). – Et. nec.

PIPERNICÍE s. f. (Rar) Stare sau aspect pipernicit. – **Pipernici** + suf. *-ie.*

PIPERNICÍRE s. f. Faptul de *a se pipernici;* piperniceală; închircire; sfrijire. – V. **pipernici.**

PIPERNICÍT, -Ă, *piperniciți, -te,* adj. (Despre animale, plante sau părți ale lor; adesea substantivat) Care s-a oprit din creștere, din dezvoltare sau a degenerat din punct de vedere biologic (din cauza unor condiții neprielnice); chircit, sfrijit. – V. **pipernici.**

PIPÉRNIȚĂ, *pipernițe,* s. f. (Rar) **1.** Vas ori cutie mică în care se ține piperul (**1**). **2.** Piuliță (de lemn) sau rășniță mică în care se pisează piperul (sau ardeiul).

PIPERÚȚĂ, *piperuțe,* s. f. Plantă erbacee cu flori albe-albăstrii, cu vinișoare verzi pe dinafară și cu numeroase semințe negre; negrușcă . – **Piper** + suf. *-uță.*

PIPI, *pipiuri,* s. n. (Fam.) Urină, (Reg.) pișet. [Acc. și: *pipi*].

PIPIRÍG, *pipirigi,* s. m. Nume dat mai multor plante erbacee care cresc pe malul apelor sau prin locuri umede și mlăștinoase: **a)** plantă cu tulpina înaltă, cilindrică, de culoare verde și cu flori brun-roșcate, îngrămădite în spice la vârful tulpinii; **b)** plantă cu tulpina formată din trei muchii, cu frunze late, cu flori de culoare verde-închis; **c)** plantă cu tulpina aspră și rigidă, de culoare cenușie-verzuie sau albăstruie, terminată cu un spic care are la capăt un vârf ascuțit; **d)** plantă erbacee perenă cu tulpina triunghiulară, plină pe dinăuntru, cu frunze liniare cu nervuri paralele și cu inflorescențe compuse din 1-4 globușoare. – Et. nec.

PIPIRIGÚȚ, *pipiriguți,* s. m. Mică plantă erbacee cu rizomul târâtor și cu tulpina cilindrică, terminată cu un spic de flori brune-verzui . – **Pipirig** + suf. *-uț.*

PÍPOTĂ, *pipote,* s. f. Stomac musculos la unele păsări; rânză. ♦ (Fam. și ir.) Stomac de om. ◊ Expr. *A i se umfla* (cuiva) *pipota* = **a)** a se mânia; **b)** a fi foarte fudul, mândru. (Fam.) *A-i crăpa* (cuiva) *pipota de nerăbdare* = a fi foarte nerăbdător. – Et. nec.

PIR s. m. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu rizom târâtor, cu frunze aspre și cu flori verzi, grupate în spice, care crește spontan, împiedicând dezvoltarea plantelor de cultură . ◊ *Pir pădureț* = specie înaltă de pir, care ajunge până la 1 m, cu frunzele aspre, cenușii-verzui și cu spicul lung și subțire.

PIRÓN, *piroane,* s. n. Cui din oțel lung și gros, curbat (în unghi drept) la unul din capete și folosit la îmbinarea pieselor unei construcții de lemn, la fixarea unui obiect greu pe perete etc.; *p. gener.* cui mare. ◊ Expr. (Fam.) *A face (la) piroane (și cuie)* = a clănțăni din dinți din cauza frigului; a dârdâi. (Fam.) *A tăia (la) piroane* = a spune minciuni.

PIRONÍ, *pironesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A bate, a prinde, a înțepeni, a fixa cu piroane. **2.** A împiedica pe cineva sau ceva să se miște; a obliga să stea pe loc; a fixa, a imobiliza. **3.** A-și fixa, a-și îndrepta, a-și concentra ochii, privirea, atenția, gândul etc. într-o anumită direcție; a aținti. – Din **piron.**

PIRONÍRE s. f. Acțiunea de *a pironi* și rezultatul ei. – V. **pironi.**

PIRONÍT, -Ă, *pironiți, -te,* adj. **1.** Bătut, înțepenit, fixat în piroane. **2.** Imobil, nemișcat, încremenit. ♦ (Despre ochi, privire etc.) Fixat, concentrat asupra cuiva sau a ceva; ațintit. – V. **pironi.**

PIROSTRÍE, *pirostrii,* s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Unealtă de gospodărie făcută dintr-un cerc sau dintr-un triunghi de fier, sprijinit pe trei picioare, pe care se pun căldarea, ceaunul sau oala la foc; crăcană. **2.** (Reg.; la pl.) Cunună care se pune pe capul mirilor în timpul oficierii cununiei religioase. [Var.: (înv. și reg.) **pirostíe** s. f.].

PIROTEÁLĂ s. f. Faptul de *a piroti;* stare a celui care pirotește; picoteală, moțăială, somnolență. – **Piroti** + suf. *-eală.*

PIROTÍ, *pirotesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A fi copleșit de somn; a moțăi, a dormita, a ațipi. **2.** A fi abătut și fără vlagă; a tânji, a lâncezi (de boală, de bătrânețe etc.); *p. ext.* a zăcea, a boli, a gogi. – Et. nec.

PIRUÍ, pers. 3 *píruie,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre păsări) A cânta în triluri; a ciripi. – Formație onomatopeică.

PIRUÍT s. n. (Rar) Faptul de *a pirui;* cântec în triluri al păsărilor; ciripit. – V. **pirui.**

PIS interj. (Adesea repetat) Strigăt cu care se cheamă pisica. ◊ Expr. *A nu zice (nici) pis* = a nu spune nimic, a nu scoate nicio vorbă, a tăcea chitic. [Var.: **pâs** interj.] – Onomatopee.

PISÁ, *pisez,* vb. I. Tranz. **1.** A zdrobi, a sfărâma o substanță, un corp solid prin loviri repetate (cu pisălogul, cu ciocanul etc.), pentru a le face mai mărunte sau a le preface în praf. **2.** A bătători, a bătuci, a frământa cu picioarele zăpada, pământul etc.; *p. ext.* a dansa, a juca. **3.** Fig. A bate tare, a snopi în bătaie. **4.** Fig. A plictisi, a bate la cap, a sâcâi pe cineva, repetându-i același lucru; a pisălogi.

PISÁRE s. f. Acțiunea de *a pisa;* pisat1. – V. **pisa.**

PISÁT1 s. n. Pisare. – V. **pisa.**

PISÁT2, -Ă, *pisați, -te,* adj. **1.** Mărunțit, zdrobit sau prefăcut în pulbere prin pisare. ◊ Expr. *Cu oasele pisate* = foarte obosit, mort de oboseală, extenuat. **2.** Fig. (Fam.; despre oameni) Bătut tare, snopit în bătaie. – V. **pisa.**

PISĂGEÁLĂ, *pisăgeli,* s. f. (Rar) Faptul de *a pisăgi.* ♦ Fig. Bătaie zdravănă. ♦ Fig. Cicăleală, sâcâială, pisălogeală. ♦ Fig. Toceală, buchiseală. – **Pisăgi** + suf. *-eală.*

PISĂGÍ, *pisăgesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A pisa. – Din **pisa.**

PISĂLÓG, -OÁGĂ, *pisălogi, -oage,* s. n., adj. **1.** S. n. Unealtă casnică (de lemn, de metal, de piatră etc.), de obicei rotunjită ca o măciucă la un capăt sau la amândouă, cu care se pisează ceva în piuliță sau în piuă; pilug. **2.** Adj. (Fam.; adesea substantivat) Care plictisește pe cineva cu repetarea aceluiași lucru, cu insistențele. – **Pisa** + suf. *-álog.*

PISĂLOGEÁLĂ, *pisălogeli,* s. f. (Fam.) Faptul de *a pisălogi;* vorbire care plictisește, sâcâială, cicăleală. – **Pisălogi** + suf. *-eală.*

PISĂLOGÍ, *pisălogesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A plictisi pe cineva cu repetarea aceluiași lucru, cu insistențele; a pisa (**4**). – Din **pisălog.**

PISC1 interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul caracteristic al unor păsări, mai ales al puilor de pasăre. – Onomatopee.

PISC2, *piscuri,* s. n. **1.** Vârf ascuțit (și golaș) de munte sau de deal, dominând o vale sau o depresiune; piscan. **2.** Capătul din față, ascuțit și încovoiat în sus, al unei luntrii. **3.** (Pop.) Parte a carului (sau a saniei) de care se fixează proțapul. – Et. nec.

PISCÁN, *piscane,* s. n. (Reg.) Pisc2 (**1**). – **Pisc**2 + suf. *-an.*

PISCÓI, *piscoi,* s. m. (Reg.) **I.** Tub sonor care intră în componența unor instrumente muzicale. **II.** Om mic de statură, sfrijit, pipernicit. – Et. nec.

PISCUÍ, pers. 3 *piscuiește,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre păsări sau despre puii de pasăre) A ciripi, a piui. – **Pisc**1 + suf. *-ui.*

PISCUÍRE s. f. (Reg.) Acțiunea de *a piscui* și rezultatul ei; piscuit. – V. **piscui.**

PISCUÍT s. n. (Reg.) Faptul de *a piscui*. – V. **piscui.**

PISCULÉȚ, *pis culele,* s. n. Diminutiv al lui *pisc2;* piscușor. – **Pisc**2 + suf. *-uleț.*

PISCUȘÓR, *piscușoare,* s. n. (Rar) Pisculeț. – **Pisc**2 + suf. *-ușor.*

PISÍC, *pisici,* s. m. Pisoi. – Din **pisică** (derivat regresiv).

PISÍCĂ, *pisici,* s. f. **I. 1.** Mamifer domestic carnivor din familia felidelor, cu corpul suplu, acoperit cu blană deasă și moale de diferite culori, cu capul rotund, cu botul foarte scurt, cu maxilarele puternice și cu ghearele retractile și ascuțite*; spec.* femela acestui animal. ◊ *Pisică sălbatică* = specie de pisică (**I 1**), mai mare decât aceasta, cu blana roșcată-cenușie cu dungi negre, care trăiește în pădure . ◊ Expr. *A umbla cu pisica-n traistă* = a căuta să înșeli, să păcălești pe cineva. *A cumpăra pisica în traistă* = a se înșela la cumpărături (luând marfa pe nevăzute). *A avea ochi de pisică* = **a)** a avea privire ageră; **b)** a fi viclean. (Fam.) *A avea nouă suflete ca pisica* = a fi rezistent, a avea o mare vitalitate. **2.** Compus: *pisică-de-mare* = specie de pește marin cu scheletul cartilaginos, lung de 60-100 cm, cu corpul turtit romboidal și cu coada terminată cu un spin veninos

. **II.** Nume dat unor obiecte, instrumente, dispozitive, părți ale acestora etc., care prind sau trag ceva, se înfig în ceva etc. – **Pis** + suf. *-ică.*

PISICEÁLĂ, *pisiceli,* s. f. (Fam.) Alintare. – **Pisici** + suf. *-eală.*

PISICÉSC, -EÁSCĂ, *pisicești,* adj. (Rar) De pisică (**I 1**), privitor la pisică. – **Pisică** + suf. *-esc.*

PISICÉȘTE adv. (Rar) Ca pisica (**I 1**). – **Pisică** + suf. *-ește.*

PISICÍ, *pisicesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se alinta; a se linguși. – Din **pisică.**

PISICÓS, -OÁSĂ, *pisicoși, -oase,* adj. (Rar) Cu apucături de pisică (**I 1**), asemănător cu pisica; felin. ♦ Fig. (Fam.) Căruia îi place să se alinte. – **Pisică** + suf. *-os.*

PISICÚȚ, *pisicuți,* s. m. Diminutiv al lui *pisic.* – **Pisic** + suf. *-uț.*

PISICÚȚĂ, *pisicuțe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *pisică* (**I 1**). **2.** (Rar) Ament (la salcie, stejar, alun). – **Pisică** + suf. *-uță.*

PISÓI, *pisoi,* s. m. Pui de pisică, pisic; (în special) cotoi. – **Pis** + suf. *-oi.*

PISOIÁȘ, *pisoiași,* s. m. Diminutiv al lui *pisoi.* [Pr.: *-so-iaș*] – **Pisoi** + suf. *-aș.*

PISTÓRNIC, (**1**) *pistornice,* s. n., (**2**) s. m. **1.** S. n. (Înv.) Sigiliu de piatră sau de lemn cu care se imprimă pe prescuri semnul crucii și inițialele rituale. **2.** S. m. (în forma *pristolnic)* Plantă erbacee din familia malvaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunzele stelate și păroase și cu florile galbene, ale cărei fructe se întrebuințează ca sigiliu pentru însemnat prescurile. [Var.: **pristólnic** s. m.] – Et. nec.

PÍSTRĂ, *pistre,* s. f. (Reg.) Pânză groasă cu dungi colorate, folosită la confecționarea saltelelor. – Et. nec.

PISTRÚI, -IE, *pistrui, -uie,* s. m., adj. **1.** S. m. Pată mică, brună sau gălbuie, care se formează pe pielea unor oameni (mai ales sub acțiunea soarelui). **2.** Adj. (Rar) Pistruiat. – **Pistru** + suf. *-ui.*

PISTRUIÁ, *pistruiez,* vb. I. Tranz. și refl. A căpăta sau a face să capete pistrui (**1**). ♦ Fig. A (se) păta. [Pr.: *-tru-ia*] – Din **pistrui.**

PISTRUIÁLĂ s. f. (Rar) **1.** (Cu sens colectiv) Pistrui (**1**). **2.** Calitatea de a fi pestriț. [Pr.: *-tru-ia-*] – **Pistrui** + suf. *-eală.*

PISTRUIÁT, -Ă, *pistruiați, -te,* adj. **1.** Cu pistrui (**1**) pe piele. **2.** (Rar) Pestriț, împestrițat. [Pr.: *-tru-iat*] – V. **pistruia.**

PISTUÍ, *pistuiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A spune „pst" pentru a atrage atenția cuiva, pentru a chema (pe cineva) încet și discret. – **Pst** + suf. *-ui.*

PIȘ1 interj. (Fam.; mai ales repetat) Cuvânt care imită sunetul produs de șoaptele spuse la urechea cuiva. [Var.: **pâș** interj.] – **Onomatopee.**

PIȘ2 interj., s. n. (Pop.) **1.** Interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care urinează. **2.** S. n. Urină. – Din **pișa** (derivat regresiv).

PIȘÁ, *piș,* vb. I. (Pop.) **1.** Refl. A urina. **2.** Tranz. A uda, a stropi cu urină.

PIȘÁT, *pișaturi,* s. n. (Pop.) Urină. – V. **pișa.**

PIȘCÁ, *pișc,* vb. I. **1.** Tranz. A prinde cu degetele pielea sau carnea cuiva, ridicând-o sau strângând-o și producând o senzație dureroasă; a ciupi. **2.** Tranz. A rupe sau a tăia câte puțin din ceva. ♦ (Fam.) A fura câte puțin, pe nesimțite; a ciupi, a șterpeli. **3.** Tranz. (Despre insecte) A înțepa, a mușca. ◊ Expr. *Ca (și) cum te-ar pișca un purice* = foarte puțin, aproape deloc. ♦ (Despre animale și păsări) A apuca cu dinții, cu ciocul, fără a răni; *p. ext.* a mânca. **4.** Tranz. și intranz. (Despre vânt, frig etc.) A provoca o senzație neplăcută, dureroasă, a înțepa, a arde. ♦ Tranz. (Despre brumă, ger etc.) A strica, a vătăma (parțial) frunzele sau fructele plantelor. **5.** Tranz. Fig. A înțepa cu vorba; a tachina, a șfichiui. – Et. nec.

PIȘCÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) pișcă* și rezultatul ei; pișcat. – V. **pișcă.**

PIȘCÁT1 s. n. (Rar) Faptul de *a (se) pișca;* pișcare. ♦ (Reg.; în expr.) *Pișcatul Lunii* (sau *pișcat de Lună, pișcatul luminii)* = fază a Lunii în care aceasta începe să descrească. – V. **pișca.**

PIȘCÁT2**, -Ă,** *pișcați, -te,* adj. Cu pișcături; ciupit2. – V. **pișca.**

PÍȘCĂ, *pișți,* s. f. Dispozitiv format dintr-o parâmă de sârmă legată de mal și folosit la întoarcerea navelor fluviale la coturile pronunțate ale apei. – Et. nec.

PIȘCĂCIÓS, -OÁSĂ, *pișcăcioși, -oase,* adj. (Fam.; despre mâncăruri și băuturi) Care pișcă (**5**), care înțeapă la limbă; iute, picant. – **Pișcă** + suf. *-ăcios.*

PIȘCĂTÓR, -OÁRE, *pișcători, -oare,* adj. **1.** (Despre insecte) Care pișcă (**3**), care înțeapă; înțepător. **2.** (Despre alimente) Care ustură; pișcăcios, iute, picant. **3.** (Despre oameni) Care șterpelește, care fură. – **Pișca** + suf. *-ător.*

PIȘCĂTÚRĂ, *pișcături,* s. f. **1.** Faptul de a pișca, pișcare a pielii; ciupitură. **2.** Înțepătură, mușcătură de insectă. **3.** Bucățică sau cantitate mică ruptă din ceva; fărâmă. ♦ Urmă rămasă la locul din care s-a scos această bucățică. ♦ (Pop.) Crestătură făcută la urechile unor animale, pentru a le însemna. – **Pișca** + suf. *-ătură.*

PIȘLEÁG, *pișlege,* s. n. (Pop.) Cui de lemn care unește obezile roților de la car. – Et. nec.

PIȘOÁRCĂ, *pișoarce,* s. f. (Pop.) Persoană care urinează des (în pat). – **Pișa** + suf. *-oarcă.*

PITÁR, *pitari,* s. m. (În Evul Mediu, în Țările Române) Titlu dat boierului însărcinat cu pregătirea și distribuirea pâinii la Curtea domnească și cu îngrijirea caretelor Curții domnești; boier care avea acest titlu. ◊ *Mare* (sau *vel) pitar* = boier de Divan însărcinat cu supravegherea brutăriei domnești și care avea în subordine mai mulți pitari. – **Pită** + suf. *-ar.*

PITÁRCĂ, *pitărci,* s. f. (Reg.) Numele a două specii de ciuperci înrudite cu mânătarca, dintre care una este (reg.) mitarcă grasă - ciupercă de pe coastă, alta - ciupercă domnească. – Probabil contaminare între **pită** și **mânătarcă.**

PÍTĂ, *pite,* s. f. (Reg.) **1.** Pâine. ◊ Compus: *pita-vacii* = ciupercă comestibilă, cu pălăria roșcată-cenușie, cu carnea albă, care devine albastră în contact cu aerul . **2.** Fig. Hrană necesară pentru trai; mijloace de existență.

PITÁRCUȚĂ, *pitărcuțe,* s. f. Ciupercă comestibilă cu pălăria emisferică, roșie-cărămizie, cu piciorul gros și cu carnea albă. – **Pitarcă** + suf. *-uță.*

PITĂREÁSĂ, *pitărese,* s. f. (Rar) Soția pitarului. – **Pitar** + suf. *-easă.*

PITĂRÉL, *pitărei,* s. m. Titlu în ierarhia boierească a Țărilor Române, mai mic decât acela al pitarului; boier care avea acest titlu. – **Pitar** + suf. *-el.*

PITĂRÍE, *pitării,* s. f. **1.** (Înv. și reg.) Brutărie. **2.** Dregătoria pitarului; rang de pitar. – **Pitar** + suf. *-ie.*

PITEȘTEÁN, -Ă, *piteșteni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Pitești. **2.** Adj. Care aparține municipiului Pitești ori piteștenilor (**1**), referitor la municipiul Pitești sau la pitești. – **Pitești** + suf. *-ean.*

PITEȘTEÁNCĂ, *piteștence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Pitești. – **Piteștean** + suf. *-că.*

PITÍ, *pitesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) ascunde (ghemuindu-se), a (se) pitula; *fig.* a (se) adăposti. – Cf. pitic2.

PITÍC, -Ă, *pitici, -ce,* s. m., s. f., adj. **1.** S. m. și f. Individ a cărui înălțime este mult inferioară celei mijlocii, pigmeu; persoană a cărei statură este (foarte) mică. **2.** S. m. Fig. Om lipsit de calități, de merite, de valoare. **3.** Adj. (Despre oameni și animale) De statură foarte mică, scund, mic. ♦ (Despre plante) Care aparține unei specii scunde, puțin înalte; *p. ext.* nedezvoltat, pipernicit, chircit.

PITICÍ, *piticesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) micșora, a (se) închirci. – Din **pitic.**

PITICÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) pitici.* – V. **pitici.**

PITÍRE s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) piti* și rezultatul ei. – V. **piti.**

PITÍȘ adv. (Pop.; uneori repetat) Tiptil; pe furiș, pe ascuns. – **Piti** + suf. *-iș.*

PITÍT, -Ă, *pitiți, -te,* adj. (Pop.) Ascuns; *fig.* adăpostit. ♦ (Substantivat, f.; în sintagma) *De-a pitita* = numele unui joc de copii în care unul dintre copii trebuie să-i găsească pe ceilalți, care s-au ascuns. – V. **piti.**

PITOÁȘCĂ, *pitoaște,* s. f. (Reg.) Specie de ciupercă comestibilă, înrudită cu mânătarca. – **Pită** + suf. *-oașcă.*

PITÓI, *pitoaie,* s. n. (Reg.) Augmentativ al lui *pită.* – **Pită** + suf. *-oi.*

PITPALÁC, (**1**) *pitpalaci,* s. m., (**2**) interj. **1.** S. m. (Ornit.) Prepeliță. **2.** Interj. Cuvânt care imită strigătul prepeliței. – Onomatopee.

PITPALÁCĂ, *pitpalace,* s. f. (Rar) Femela pitpalacului. ♦ Fig. Femeie flecară, guralivă. – Din **pitpalac.**

PITULÁ, *pitulez,* vb. I. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) piti. ◊ Loc. adv. *Pe pitulate* = pe ascuns, pe furiș. [Var.: **tupilá** vb. I] – Din **piti.**

PITULÁRE s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) pitula* și rezultatul ei. [Var.: **tupiláre** s. f.] – V. **pitula.**

PITULÁT, -Ă, *pitulați, -te,* adj. (Pop.) Pitit. ♦ Fig. Tăinuit, secret. [Var.: **tupiláre** s. f.] – V. **pitula.**

PITULÍCE, *pitulici,* s. f. Numele mai multor păsări cântătoare divers colorate: **a**) pasăre mică, cu ciocul ascuțit, cu penele brun-ruginii pe spate și cenușii-albicioase pe pântece; ochiul-boului; **b**) mică pasăre migratoare insectivoră, cu pene brun-verzui pe spate și cenușii pe pântece. – **Pitula** + suf. *-ice.*

PITULÍȘ adv., s. n. (Pop.) **1.** Adv. Pitiș. **2.** S. n. (Rar) Ascunziș. – **Pitula** + suf. *-iș.*

PIȚIGĂÍ vb. IV v. **pițigăia.**

PIȚIGĂIÁ, *pițigăiez,* vb. I. Tranz. A-și subția, a-și ascuți vocea. ♦ Refl. A vorbi cu glas subțire, ascuțit. [Pr.: *-gă-ia.* – Var.: **pițigáí** vb. IV] – Din **pițigăiat** (derivat regresiv).

PIȚIGĂIÁLĂ, *pițigăieli,* s. f. Faptul de *a (se) pițigăia.* [Pr.: *-gă-ia-*] – **Pițigăi** + suf. *-eală.*

PIȚIGĂIÁT, -Ă, *pițigăiați, -te,* adj. **1.** (Despre voce, despre sunete etc.) Subțire, ascuțit; strident. **2.** (Rar; despre oameni și animale) Slab, plăpând, firav. [Pr.: *-gă-iat.* – Var.: **pițigáít, -ă** adj.] – **Pițigoi** + suf. *-at.*

PIȚIGĂÍT, -Ă adj. v. **pițigăiat.**

PIȚIGÓI, *pițigoi,* s. m. Pasăre mică și vioaie, cu pene negre pe piept, albastru-verzui și cenușii pe spate, galbene pe pântece; pițiguș. ♦ Epitet dat copiilor. – Et. nec.

PIȚIGÚȘ, *pițiguși,* s. m. (Reg.) Pițigoi. – **Piți**[goi] + suf. *-uș.*

PIU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită piuitul puilor de pasăre. – Onomatopee.

PIUÁ, *piuez,* vb. I. Tranz. A da o țesătură de lână la piuă (**1**). [Pr.: *pi-ua*] – Din **piuă.**

PIUÁR, *piuari,* s. m. (Pop.) Persoană care posedă, conduce sau îngrijește o piuă (**1**). [Pr.: *pi-uar*] – **Piuă** + suf. *-ar.*

PIUÁRE s. f. (Pop.) Acțiunea de *a piua* și rezultatul ei; împâslire. [Pr.: *pi-ua-*] – V. **piua.**

PÍUĂ, *pive,* s. f. **1.** Instalație sau mașină folosită pentru împâslirea țesăturilor de lână prin frecarea și presarea lor între doi cilindri rotitori și prin lovirea lor cu ciocane de lemn într-un mediu cald și umed. **2.** Vas de lemn, de metal sau de piatră de diverse forme și mărimi, cu pereții și cu fundul gros, în care se pisează diverse substanțe sau corpuri solide. **3.** (Pop.; în expr.) *A se pune piua* = a se ghemui pentru a servi ca treaptă cuiva care vrea să ajungă la un loc înalt sau pentru a lua pe cineva în cârcă. [Pr.: *pi-uă.* – Pl. și: *piue.* – Var. (înv. și reg.): **pívă** s. f.].

PIUÍ, pers. 3 *píuie,* vb. IV. Intranz. (Despre păsări, mai ales despre puii păsărilor) A scoate piuituri; a piscui. ♦ (Mai ales despre un corp care străbate aerul cu viteză) A șuiera, a țiui. [Pr.: *pi-u-*] – Din **piu.**

PIUIÁLĂ, *piuieli,* s. f. Piuitură (**2**). [Pr.: *pi-u-ia-*] – **Piui** + suf. *-eală.*

PIUÍT s. n. Faptul de *a piui.* **1.** Strigăt caracteristic scos de păsări, mai ales de puii acestora; piuitură (**1**). **2.** Sunet subțire și ascuțit; piuitură (**2**), țiuitură. [Pr.: *pi-u-*] – V. **piui.**

PIUITÓR, -OÁRE, *piuitori, -oare,* adj. (Despre păsări) Care piuie. ♦ (Despre cântecul păsărilor) Subțire, pițigăiat; scurt și ascuțit. ♦ P. ext. (Despre obiecte) Care scoate sunete ascuțite, cu rezonanțe metalice. [Pr.: *pi-u-i-*] – **Piui** + suf. *-tor.*

PIUITÚRĂ, *piuituri,* s. f. **1.** Strigăt caracteristic scos de păsări sau mai ales de puii de pasăre; piuit (**1**). **2.** Sunet subțire, ascuțit; piuit (**2**), piuială, țiuitură. [Pr.: *pi-u-*] – **Piui** + suf. *-tură.*

PIULÍȚĂ, *piulițe,* s. f. **1.** Piuă (**2**) mică. **2.** Piesă de metal care are o gaură cu filet și care se poate înșuruba pe o tijă cu un filet corespunzător. [Pr.: *pi-u-*] – **Piuă** + suf. *-uliță.*

PIURÉ, *piureuri,* s. n. Preparat culinar cu aspect de pastă, obținut din legume sau din fructe fierte (ori crude), folosit de obicei ca garnitură. [Var.: **piréu, piré** s. n.].

PÍVĂ s. f. v. **piuă.**

PIVNICÉR, *pivniceri,* s. m. **1.** Persoană care supraveghează o pivniță de vinuri; chelar. **2.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Titlu dat boierului care avea în grijă viile și pivnițele domnești; persoană care purta acest titlu. – **Pivniță** + suf. *-ar.*

PIVNICERÍT s. n. **1.** Dare care se plătea în Țările Române, în Evul Mediu, de către producătorii de vinuri. **2.** Dreptul de a încasa pivniceritul (**1**). – **Pivnicer** + suf. *-it.*

PIVNICIOÁRĂ, *pivnicioare,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *pivniță.* – **Pivniță** + suf. *-ioară.*

PÍVNIȚĂ, *pivnițe,* s. f. Încăpere sau grup de încăperi subterane, zidite de obicei dedesubtul unei clădiri și destinate depozitării unor produse alimentare; beci. ◊ Expr. *A vorbi ca din pivniță* = a vorbi cu timbrul scăzut, profund, grav. [Var.: (înv. și reg.) **pímniță** s. f.].

PIZDĂ, *pizde,* s. f. (Vulgar) – Vulvă. Organul genital femeiesc.

PIZMĂȘ, -Ă, *pizmași, -e,* s. m. și f., adj. (Pop.) **1.** S. m. și f., adj. (Persoană) care poartă pizmă cuiva; (om) răutăcios, invidios; *p. ext.* (om) plin de ură, potrivnic, dușmănos, vrăjmaș, pizmuitor, pizmătareț, pizmătăreț, pizmăreț. **2.** Adj. (Despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă ură, dușmănie, invidie. – **Pizmă** + suf. *-aș.*

PÍZMĂ, *pizme,* s. f. (Pop.) Ciudă, necaz, nemulțumire; *p. ext.* ură, dușmănie; (sens curent) invidie. ◊ Expr. (Rar) *A se pune în pizmă cu cineva* = a ajunge la ceartă cu cineva.

PIZMĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *pizmărești, -e,* adj. (Rar) Pizmaș. – **Pizmă** + suf. *-ăreț.*

PIZMĂTÁREȚ, -Ă, *pizmătărești, -e,* adj. (Înv. și reg.) Pizmaș. – **Pizmătar** + suf. *-areț.*

PIZMUÍ, *pizmuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A avea pizmă, a invidia pe cineva; *p. ext.* a dușmăni, a urî pe cineva. – **Pizmă** + suf. *-ui.*

PIZMUÍRE, *pizmuiri,* s. f. (Pop.) Faptul de *a pizmui;* pizmă, invidie. – V. **pizmui.**

PIZMUÍT, -Ă, *pizmuiți, -te*, adj. (Pop.) Invidiat; *p. ext.* dușmănit, urât. – V. **pizmui.**

PIZMUITÓR, -OÁRE, *pizmuitori, -oare*, adj. (Pop.) Pizmaș. [Pr.: *-mu-i-*] – **Pizmui** + suf. *-tor*.

PLAC s. n. (Azi, mai ales în loc. adv.) Plăcere. ◊ Loc. adv. *Pe placul cuiva* = după voia, după gustul (cuiva). *După bunul-plac* = după capriciul (cuiva). – Din **plăcea** (derivat regresiv).

PLACHÍE, *plachii*, s. f. **1.** Mâncare de pește preparată cu multă ceapă și cu mult untdelemn, rumenită la cuptor. **2.** (Reg.) Un fel de pilaf preparat din orez sau din păsat, cu carne, cu pește, cu ciuperci sau numai cu grăsime.

PLAI, *plaiuri*, s. n. **1.** Partea mijlocie sau superioară a unui munte sau deal, slab înclinată, acoperită cu pajiști. **2.** Drum (sau cărare) care face legătura între poala și creasta unui munte; potecă. **3.** Regiune, ținut; (la pl.) meleaguri. **4.** Subîmpărțire administrativă a județelor și a ținuturilor (de la munte) în sec. XV-XVIII, în Țara Românească; plasă. – Et. nec.

PLÁPUMĂ, *plăpumi*, s. f. Învelitoare groasă, formată din două foi de pânză, de mătase, de stofă etc. între care se fixează prin cusături ornamentale un strat de lână, de puf sau de vată și care se folosește ca acoperitoare la dormit. [Var.: **plápomă** s. f.].

PLÁSĂ1, *plase*, s. f. **I.** Împletitură cu ochiuri mari din fire textile, din care se fac diferite obiecte; obiect confecționat dintr-o astfel de împletitură; fileu. ♦ *Plasă pescărească* = unealtă de pescuit formată dintr-o rețea de fibre textile. ◊ Expr. *A prinde* (pe cineva) *în plasă* = a înșela, a amăgi, a seduce (pe cineva). **II. 1.** Parte dintr-o moșie în Evul Mediu, în Țara Românească, cuvenită unui proprietar. **2.** Subdiviziune a unui județ în vechea împărțire administrativă a României; ocol.

PLATÁN1, *platani*, s. m. Gen de arbori cu scoarță exfoliată, cu frunze palmat-lobate și cu trunchiul verde *(Platanus);* arbore care face parte din acest gen.

PLĂTĂ, *plăți*, s. f. **1.** Faptul de a plăti o sumă de bani datorată; achitare. ♦ Sistem, mod după care se plătește. **2.** Sumă de bani dată cuiva pentru munca depusă, drept contravaloare a unui obiect cumpărat, a folosinței unui lucru etc. **3.** Răsplată, recompensă (morală) dată cuiva pentru faptele sale bune; pedeapsă pentru fapte rele. ◊ Expr. *A se duce în plata Domnului* = a se duce unde vrea, unde știe, unde-i place.

PLÁTNIC, -Ă, *platnici, -ce*, adj., s. m. și f. (Rar) (Persoană) care plătește, care trebuie să plătească; plătitor. ◊ Expr. *Bun* (sau *rău) platnic* = persoană care își îndeplinește bine (sau rău) obligațiile bănești, care plătește ușor și la timp (sau greu și cu întârziere). – **Plată** + suf. *-nic*.

PLATOȘĂ, *platoșe*, s. f. Armură de zale, de fier, de piele etc. de forma unui pieptar, cu care se îmbrăcau oștenii în Antichitate și în Evul Mediu spre a se apăra de loviturile dușmanilor. – Et. nec.

PLÁUR, *plauri*, s. m. Vegetație acvatică compactă, constituită dintr-o acumulare de rădăcini, rizomi de stuf și diverse elemente organice și minerale, care formează insule plutitoare la suprafața apei.

PLÁVCĂ, *plavce*, s. f. **1.** Luntre folosită la pescuitul scrumbiilor de Dunăre. **2.** (Reg.) Loc mai înalt pe malul unei ape unde se atârnă năvoadele ca să se usuce. – Et. nec.

PLÁVIE, *plavii*, s. f. Insuliță plutitoare (sau fixată la malul apei) formată din stuf, ierburi, rizomi, rădăcini de arbori etc. întrate în putrefacție și amestecate cu nămol. ◊ Expr. *A se lăsa* (sau *a se lungi) plavie* = a se întinde la pământ. [Pl. și: (pop.) *plăvii*].- (după *plutire*).

PLAZ, *plazuri*, s. n. Piesă de sprijin așezată în dosul cormanei, pe care se tărăște plugul în timpul aratului, asigurându-i stabilitatea; talpă.

PLĂCEÁ, *plac*, vb. II. Intranz. și tranz. (Cu subiectul logic în dativ) **1.** A agrea sau a fi agreat, a simpatiza sau a fi simpatizat. ◊ Expr. *Ție că-mi placi?* sau *că mi-ai plăcut?* exprimă mirarea, dezaprobarea în fața unei propuneri, a unei afirmații etc. care nu-ți convine, cu care nu ești de acord etc. *Îmi place să cred că...* = sper că **2.** A avea sau a trezi un sentiment de admirație, de plăcere, de iubire față de o persoană de sex opus, a-i fi drag, a îndrăgi. **3.** A avea un sentiment de satisfacție, de mulțumire; a-i fi agreabil, a-i fi pe plac. ♦ A-i conveni. ♦ A vrea, a dori.

PLĂCÉRE, *plăceri*, s. f. **1.** Acțiunea de *a plăcea* și rezultatul ei; stare afectivă fundamentală, determinată de satisfacerea unor tendințe, a unor cerințe vitale; sentiment sau senzație de mulțumire, de bucurie provocate de ceva care satisface gustul sau dorința noastră. ◊ Loc. adv. *Cu plăcere* = **a**) cu drag, bucuros, din toată inima; **b**) formulă de răspuns la mulțumirile exprimate de cineva pentru un serviciu. *Fără plăcere* = în silă, fără voie. **2.** Distracție, petrecere; desfătare, agrement. **3.** Dorință, voie, chef, gust. ◊ Loc. adv. *După plăcere* = pe plac, după voie, după gust. – V. **plăcea.**

PLĂCINTÁR, *plăcintari*, s. m. Persoană care face sau vinde plăcinte. – **Plăcintă** + suf. *-ar*.

PLĂCÍNTĂ, *plăcinte*, s. f. **1.** Preparat de patiserie făcut din foi de aluat între care se pune o umplutură de brânză, de carne, de fructe etc. ◊ Expr. *A găsi plăcinta gata* = a se folosi de munca altuia, a-i veni totul de-a gata. *Se vinde ca plăcinta caldă* = se vinde repede, este foarte căutat. *A aștepta cu plăcinte calde* = a aștepta (pe cineva) cu mare bucurie. **2.** (Bot.; în compusul) *Plăcinta-porcului* = talpa-ursului.

PLĂCINTĂRÍE1, *plăcintării*, s. f. Prăvălia plăcintarului, local în care se vând și se consumă plăcinte; patiserie. – **Plăcintar** + suf. *-ie*.

PLĂCINTĂRÍE2, *plăcintării*, s. f. Plăcinte de tot felul. – **Plăcintă** + suf. *-ărie*.

PLĂCINTÚȚĂ, *plăcintuțe*, s. f. (Fam.) Plăcintică. – **Plăcintă** + suf. *-uță*.

PLĂCINȚÍCĂ, *plăcintele*, s. f. **1.** (Fam.) Diminutiv al lui *plăcintă;* plăcintuță. **2.** (Bot.; reg. la pl.) Bulbuci (plantă; contra gălbinării).– **Plăcintă** + suf. *-ică*.

PLĂCÚT, -Ă, *plăcuți, -te*, adj. Care place; simpatic, agreabil. – V. **plăcea.**

PLĂCÚȚĂ, *plăcuțe*, s. f. Diminutiv al lui *placă*. – **Placă** + suf. *-uță*.

PLĂIÉȘ, *plăiești*, s. m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Locuitor de la graniță însărcinat cu paza frontierei țării în părțile de munte; grănicer, străjer. **2.** Locuitor de la munte; muntean. [Pr.: *plă-ieș*] – **Plai** + suf. *-aș*.

PLĂIEȘÍE, *plăiești*, s. f. (Rar; în Evul Mediu, în Țara Românească) Corpul, organizația plăieșilor. [Pr.: *plă-ie-*] – **Plăieș** + suf. *-ie*.

PLĂIȘÓR, *plăișoare*, s. n. Diminutiv al lui *plai*. [Pr.: *plă-i-*] – **Plai** + suf. *-işor*.

PLĂMÁDĂ, (**1**) *plămezi*, s. f. **1.** Plămădeală. ♦ Substanță care fermentează. **2.** Fig. Sământă, germen; *p. ext.* alcătuire, structură. ♦ Progenitură, odraslă. – Din **plămădi.**

PLĂMĂDEÁLĂ, *plămădeli*, s. f. Compoziție din făină, apă și drojdie, folosită la fermentarea aluatului; cantitate mică de aluat dospit folosit în loc de drojdie la prepararea pâinii; plămadă. – **Plămădi** + suf. *-eală*.

PLĂMĂDÍ, *plămădesc*, vb. IV. **1.** Intranz. A pregăti o plămădeală; *p. ext.* a frământa aluatul împreună cu plămădeala sau cu drojdia în vederea obținerii unui aluat omogen. ♦ P. ext. A face un amestec în vederea obținerii unui preparat; a pregăti, a prepara alimente. **2.** Tranz. și refl. A (se) zămisli, a (se) făuri; *fig.* a (se) alcătui, a (se) forma.

PLĂMĂDÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) plămădi* și rezultatul ei. – V. **plămădi.**

PLĂMĂDÍT1 s. n. Plămădire. – V. **plămădi.**

PLĂMĂDIT2, -Ă, *plămădiți, -te*, adj. (Despre aluat) Preparat din făină, apă și drojdie; fermentat. – V. **plămădi.**

PLĂMÂN, *plămâni*, s. m. Fiecare dintre cele două organe principale, cu aspect spongios, înconjurate de pleură, situate simetric în cavitatea toracică, cu ajutorul cărora se face respirația la om și la vertebratele superioare; pulmon, bojoc.

PLĂMÂNĂRÍCĂ, *plămânărele*, s. f. Plantă erbacee cu rizom orizontal și cu flori roșii, violete sau, rar, albe; plămânăriță, cuscrișor. [Var.: **plumânărícă** s. f.] – **Plămân** + suf. *-ărică*.

PLĂMÂNĂRÍȚĂ, *plămânărițe*, s. f. Plămânărică. – **Plămân** + suf. *-ăriță*.

PLĂNTÚȚĂ, *plântuțe*, s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *plantă1;* plantă mică, tânără. **Plantă**1 + suf. *-uță*.

PLĂNUÍ, *plănuiesc*, vb. IV. Tranz. A face planuri; a pregăti ceva (în minte) pentru viitor; *p. ext.* a pune la cale, a unelti, a urzi. ♦ A determina, a preciza, a stabili, a hotărî. – **Plan** + suf. *-ui*.

PLĂNUÍRE s. f. Acțiunea de *a plănui* și rezultatul ei. – V. **plănui.**

PLĂNUÍT, -Ă, *plănuiți, -te*, adj. Pregătit pentru viitor; pus la cale, uneltit, urzit. – V. **plănui.**

PLĂPÁND, -Ă, *plăpânzi, -de*, adj. **1.** (Despre ființe) Lipsit de rezistență, de vitalitate; debil, firav; *p. ext.* fragil, delicat, fin. **2.** (Despre plante) Nedezvoltat; lipsit de sevă, gingaș, delicat. **3.** Fig. Care se lasă ușor impresionat; sensibil.

PLĂPUMÁR, *plăpumari*, s. m. Persoană care se ocupă cu confecționarea (și cu vânzarea) plăpumilor. – **Plapumă** + suf. *-ar*.

PLĂPUMĂREÁSĂ, *plăpumărese*, s. f. Femeie care se ocupă cu confecționarea (și cu vânzarea) plăpumilor; soție de plăpumar. – **Plăpumar** + suf. *-easă*.

PLĂPUMĂRÍE, (**2**) *plăpumării*, s. f. **1.** Meseria plăpumarului. **2.** Atelierul, prăvălia plăpumarului. – **Plăpumar** + suf. *-ie*.

PLĂPUMIOÁRĂ, *plăpumioare*, s. f. Diminutiv al lui *plapumă;* plăpumiță. – **Plapumă** + suf. *-ioară*.

PLĂPUMÍȚĂ, *plăpumiie*, s. f. (Rar) Plăpumioară. – **Plapumă** + suf. *-iță*.

PLĂSEÁ, *plăsele*, s. f. Fiecare dintre cele două părți de metal, de os, de lemn etc. care acoperă mânerul unui cuțit, al unui briceag, al unui pumnal etc.; *p. ext.* mâner. [Var.: **prăseá** s. f.] – **Plasă**1 + suf. *-ea*.

PLĂSMUÍ, *plăsmuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A crea, a produce, a făuri, a alcătui, a înfăptui. **2.** A inventa, a născoci, a scorni. **3.** A falsifica, a contrazice. [Var.: **plăzmuí** vb. IV] – **Plasmă** (înv. „creare, alcătuire") + suf. *-ui*.

PLĂSMUÍRE, *plăsmuiri*, s. f. Acțiunea de *a plăsmui* și rezultatul ei. [Var.: **plăzmuíre** s. f.] – V. **plăsmui.**

PLĂSMUÍT, -Ă, *plăsmuiți, -te*, adj. **1.** Creat; inventat, născocit. **2.** Falsificat, fals. [Var.: plăzmuít, -ă adj.] – V. **plăsmui.**

PLĂSMUITÓR, -OÁRE, *plăsmuitori, -oare*, s. m. și f. **1.** Persoană care plăsmuiește; creator, făuritor. **2.** Inventator, născocitor. **3.** Falsificator. [Pr.: *-mu-i-*. – Var.: **plăzmuitór, -oáre** s. m. și f.] – **Plăsmui** + suf. *-tor*.

PLĂTÍ, *plătesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A achita contravaloarea (în bani sau în natură) a unui bun obținut sau cumpărat, a unei consumații etc. ◊ Expr. A achita un impozit, o obligație etc. **2.** Tranz. A răsplăti cu bani o muncă efectuată, un serviciu prestat etc.. **3.** Intranz. (Pop.) A valora, a prețui, a face. ◊ Expr. *A nu plăti (nici)o ceapă (degerată)* sau *(nici) două parale* = a nu avea nici o valoare.

PLĂTÍBIL, -Ă, *plătibili, -e*, adj. Care este de plată, care trebuie plătit, care poate fi plătit. – **Plăti** + suf. *-bil*.

PLĂTÍCĂ1, *plătici*, s. f. Pește de apă dulce din familia ciprinidelor, cu corpul turtit lateral, cu capul mic și scurt.

PLĂTÍCĂ2, *plătici*, s. f. Arbore mare înrudit cu salcâmul, cultivat și la noi pentru a forma perdele de protecție; glădiță . – Et. nec.

PLĂTIRE s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) plăti* și rezultatul ei. – V. **plăti.**

PLĂTITÓR, -OÁRE, *plătitori, -oare*, adj., s. m. și f. (Persoană) care efectuează o plată, care plătește; platnic. – **Plăti** + suf. *-tor*.

PLĂVÁI, -ÁIE, *plăvăi*, adj. **1.** (Pop.; despre animale, mai ales despre oi și boi) Care are părul sau lâna de culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie; (despre părul sau lâna animalelor) de culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie. **2.** (În sintagma) *Poamă plăvaie* (și substantivat, f.) = varietate de struguri cu boaba albă-verzuie și rotundă. – **Plav** + suf. *-ai*.

PLĂVÁN, -Ă, *plăvani, -e*, adj. (Pop.; despre boi și vaci) Cu părul alb-gălbui sau alb-cenușiu; (despre părul boilor sau al vacilor) de culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie. ♦ (Substantivat, m.) Bou. – **Plav** + suf. *-an*.

PLĂVIOÁRĂ, *plăvioare*, s. f. Diminutiv al lui *plavie*. [Pr.: *-vi-oa-*] – **Plavie** + suf. *-ioară*.

PLĂVÍȚ, -Ă, *plăviți, -e*, adj. **1.** (Pop.) (Despre părul sau lâna animalelor) De culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie; (despre animale) care are părul sau lâna de culoare albă-gălbuie sau albă-argintie. **2.** (Pop.; despre oameni) Cu pielea albă și cu părul blond; (despre părul oamenilor) blond; plăviu. **3.** (Reg.; în sintagma) *Viță plăviță* = varietate de viță-de-vie cu bobul foarte deschis la culoare. – **Plav** + suf. *-iț*.

PLĂVÍU, -ÍE, *plăvii*, adj. (Înv. și reg.; despre oameni) Plăviț (**2**). ♦ (Înv.) Palid. – **Plav** + suf. *-iu*.

PLĂZMUÍ vb. IV v. **plăsmui.**

PLĂZMUÍRE s. f. v. **plăsmuire.**

PLĂZMUÍT, -Ă adj. v. **plăsmuit.**

PLĂZMUITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **plăsmuitor.**

PLÂNGĂCIÓS, -OÁSĂ, *plângăcioși, -oase*, adj. Plângăreț. – **Plânge** + suf. *-ăcios*.

PLÂNGĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *plângăreți, -e*, adj. **1.** Care este totdeauna gata să plângă; care plânge ușor; care se vaită, se plânge mereu; plângător, plângăcios. **2.** (Despre voce, glas etc.) Care aparține unui om plângăcios, care trădează pe omul plângăcios; plin de durere, tânguitor, trist, jalnic; plângător, plâns2. – **Plânge** + suf. *-ăreț*.

PLÂNGĂTÓR, -OÁRE, *plângători, -oare*, adj. **1.** Care plânge; plângăreț (**1**). ♦ (Substantivat, f.; reg.) Bocitoare. **2.** Plângăreț (**2**). ♦ (Despre sălcii, *p. ext.* despre alți arbori) Cu ramuri lungi, lăsate în jos. – **Plânge** + suf. *-ător*.

PLÂNGE, *plâng*, vb. III. **1.** Intranz. A vărsa lacrimi (de durere, de întristare, de emoție sau de bucurie); a lăcrima. **2.** Tranz. A boci, a jeli o persoană moartă, un lucru pierdut, o situație dureroasă, vărsând lacrimi, tânguindu-se. ◊ Expr. *A-și plânge păcatele* = a se căi, a regreta ceva. ♦ A avea milă de cineva, a deplânge pe cineva; a compătimi. **3.** Refl. A-și arăta nemulțumirea, a se văita, a se tângui, a se lamenta, a se căina.

PLÂNGERE, *plângeri*, s. f. Acțiunea de *a (se) plânge*. **1.** Plâns1, jeluire, tânguire. ◊ *Valea plângerii* = lumea, Pământul (considerate uneori ca loc de suferință). **2.** Exprimare a unei

nemulțumiri adresate unei autorități; (concr.) act prin care se face această încunoștințare; reclamație, jalbă, cerere. – V. **plânge.**

PLÂNS1, *plânsuri*, s. n. Faptul de *a (se) plânge;* tânguire; (concr.) lacrimi; plânset, plânsoare. ◊ Loc. adj. *De plâns* = care provoacă milă, vrednic de milă, jalnic. – V. **plânge.**

PLÂNS2, -Ă, *plânși, -se,* adj. Care a plâns, care poartă urme de lacrimi. ♦ (Despre glas) Plângăreț (**2**). – V. **plânge.**

PLÂNSET, *plânsete,* s. n. Plâns1; lamentație, văicăreală; (concr.) lacrimi. – **Plâns**1 + suf. *-et*.

PLÂNSOÁRE, *plânsori,* s. f. **1.** (Rar) Plâns1. **2.** (Înv. și reg.) Cerere, jalbă. **3.** Nume dat în popor unor boli (de copii) care provoacă insomnii și plânset necontenit. – **Plâns**1 + suf. *-oare*.

PLEASC interj. Onomatopee care imită zgomotul produs de limbă când se desprinde brusc de cerul gurii (când se mănâncă cu lăcomie). – Onomatopee.

PLEÁSNĂ, *plesne,* s. f. **1.** (Pop.) Șfichi; *p. ext.* bici. ◊ Zgomot produs de plesnirea biciului; lovitură, plesnitură de bici. **2.** (Reg.) Fir de care se prinde cârligul la capătul sforii de pescuit. **3.** (Pop.) Iritație a mucoasei limbii și a cerului gurii (mai ales la copiii mici). – V. **plesni.**

PLEĂȘCĂ, *pleșți,* s. f. **1.** (Pop. și fam.) Câștig neașteptat obținut fără muncă; chilipir. ◊ Loc. adv. *De pleașcă* = de pomană, fără bani. **2.** (Înv.) Pradă (de război), jaf, captură; rechiziție.

PLEÁTĂ, *plete,* s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Părul capului lăsat să crească până pe umeri sau să atârne pe spate (împletit în cozi); *p. ext.* păr (nearanjat). **2.** (Reg.) Mănunchi de fuior.

PLEÁVĂ s. f. **I. 1.** Resturi de spice sau de păstăi rezultate din treieratul cerealelor sau al leguminoaselor. ♦ Fig. Ceea ce este lipsit de valoare, de importanță; lucru de nimic. **2.** Fig. Om de nimic; lepădătură, drojdia societății. **II.** (Iht.) Plevușcă. - (din *paie* și *plivi*).

PLECÁ, *plec,* vb. I. **I. 1.** Refl. și tranz. A (se) înclina (într-o parte sau în jos), a (se) îndoi, a (se) încovoia, a (se) coborî, a (se) apleca. ◊ Expr. (Tranz.) *A (nu) avea unde să(-și) plece capul* = a (nu) avea unde să se odihnească. *A(-și) pleca urechea* = a asculta cu atenție, a lua în considerare. ◊ Refl. A se înclina în fața cuiva în semn de respect, de admirație, de devotament.♦ A (se) culca la pământ, a (se) răsturna. **2.** Refl. (Despre aștri) A coborî (spre apus), a apune. ♦ Fig. (Înv.) A decădea.

PLECÁRE, *plecări,* s. f. Acțiunea de *a (se) pleca;* înclinare; pornire, deplasare. ◊ *Punct de plecare* = începutul unei acțiuni. ◊ Loc. adj. și adv. *Gata de plecare* = pe punctul de a porni. *La plecare* = în momentul pornirii. – V. **pleca.**

PLECÁT1 s. n. **1.** Faptul de *a (se) pleca*. **2.** (Pop.; la pl.; în forma *plecate)* Indigestie, greață. – V. **pleca.**

PLECÁT2, -Ă, *plecați, -te,* adj. **1.** Îndreptat în jos sau într-o parte; încovoiat, curbat; aplecat. ♦ Lăsat într-o parte; înclinat, povârnit. **2.** Supus, ascultător; modest, respectuos. **3.** Pornit dintr-un loc; absent; *fig.* dus pe gânduri. – V. **pleca.**

PLECĂCIÚNE, *plecăciuni,* s. f. Îndoire, înclinare a corpului în fața cuiva în semn de respect sau de salut; *p. ext.* supunere, ascultare, respect; modestie. ◊ (În formule de salut) *Plecăciune, părinte!* – **Pleca** + suf. *-ăciune.*

PLEOÁPĂ, *pleoape,* s. f. **1.** Fiecare dintre cele două cute mobile ale pielii, mărginite de gene, care acoperă și protejează globul ocular în partea anterioară. **2.** (Înv. și pop.) Capac (la sicriu). [Var.: (2) **plioápă** s. f.].

PLEOSC interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de căderea unui corp moale (în apă) sau de lovirea unui corp (moale sau elastic) de un altul. – Onomatopee.

PLEOSCẮ, *pleóscăi,* vb. IV. Intranz. A plescăi. [Var.: (reg.) **pleoșcáí** vb. IV] – **Pleosc** + suf. *-ăi.*

PLEOSCĂÍT, *pleoscăituri,* s. n. Faptul de *a pleoscăi;* plescăit. – V. **pleoscăi.**

PLEOSCĂITÚRĂ, *pleoscăituri,* s. f. Plescăit. [Pr.: *-că-i-*] – **Plescăi** + suf. *-tură.*

PLEOȘCÁÍ vb. IV v. **pleoscăi.**

PLEOȘTÍ, *pleoștesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) lăsa în jos sau într-o parte (sub o greutate); a (se) deforma, a (se) lăbărța; a (se) turti, a (se) strivi. **2.** Tranz. A apleca, a lăsa în jos capul sau urechea. **3.** Refl. Fig. (Fam.; despre oameni) A deveni abătut, deprimat; a-și pierde elanul.

PLEOȘTÍRE, *pleoștiri,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) pleoști* și rezultatul ei. **2.** (Arhit.) Raportul dintre săgeata și deschiderea unei bolți, a unei ogive etc. – V. **pleoști.**

PLEOȘTÍT, -Ă, *pleoștiți, -te,* adj. **1.** Lăsat într-o parte sau în jos; deplasat, deformat; turtit, strivit. ♦ Aplecat prin dărăpănare, distrugere, năruire. **2.** Fig. (Fam.) Abătut, deprimat, descurajat, dezumflat. – V. **pleoști.**

PLESCÁIȚĂ s. f. v. **plescaviță.**

PLESCÁIȚĂ, *plescaițe,* s. f. (Bot.; în forma *plescaiță)* Plantă erbacee cu frunze ovale, târâtoare, cu flori albe, care crește prin locuri umede și umbroase . [Var.: **plescáiță** s. f.].

PLESCẮI, *pléscăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A mânca cu zgomot; a scoate un sunet caracteristic, desprinzând brusc buzele una de alta sau limba de cerul-gurii (în semn de plăcere); a pleoscăi. **2.** A scoate un sunet caracteristic prin pocnirea sau plesnirea unui corp (elastic) de altul sau prin lovirea de ceva tare; a pleoscăi. **3.** (Despre lichide, substanțe vâscoase etc.) A se lovi sau a fi lovit de sau cu un corp tare, producând un zgomot caracteristic; a pleoscăi. – **Pleasc** + suf. *-ăi.*

PLESCĂÍRE, *plescăiri,* s. f. Acțiunea de *a plescăi* și rezultatul ei; plescăit. – V. **plescăi.**

PLESCĂÍT, *plescăituri,* s. n. **1.** Zgomot făcut de cineva cu gura când mănâncă repede și lacom; sunet produs prin desprinderea bruscă a limbii de cerul-gurii sau a buzelor una de alta, prin care se exprimă mirarea, plăcerea, admirația. **2.** Zgomot produs de un lichid sau de o substanță vâscoasă care se lovește sau care este lovită de un corp tare; plescăire, plescătură; pleoscăit. **3.** (Rar) Pocnet. – V. **plescăi.**

PLESCĂITÚRĂ, *plescătituri,* s. f. Plescăit. [Pr.: *-că-i-*] – **Plescăi** + suf. *-tură.*

PLÉSNET, *plesnete,* s. n. **1.** Sunet scurt, brusc și puternic, produs de obiecte care izbesc violent aerul sau alte corpuri; plesnitură. ♦ (Rar) Zgomot produs de un obiect care se sparge sau crapă. **2.** (Rar) Lovitură (de bici). – **Plesni** + suf. *-et*.

PLESNÍ, *plesnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A crăpa, a se sparge (cu violență și de obicei cu zgomot) din cauza unei lovituri, a unei presiuni prea mari, a unei variații de temperatură etc.; *spec.* a exploda. ◊ Expr. *A plesni de...* = a nu mai putea de..., a fi (prea) plin de... ♦ (Despre muguri, boboci) A începe să iasă, a se desface. ♦ (Despre abcese) A se deschide, a se desface, a se sparge. **2.** Intranz. A crăpa producând fisuri, a căpăta fisuri, crăpături. ◊ Expr. *A-i plesni cuiva obrazul de rușine* = a-i fi cuiva foarte rușine. **3.** Intranz. și tranz. A izbi un obiect (sau aerul) cu un corp elastic, în special cu un bici; a pocni cu zgomot două obiecte unul de altul. ◊ Expr. (Intranz.) *Cât ai plesni din palme* = foarte repede, într-o clipă, pe dată, imediat. **4.** Tranz. A izbi, a lovi, a bate. ◊ Expr. *A o plesni bine* = a spune ceva foarte potrivit într-o anumită situație, într-un anumit moment. *Unde-o plesnești și undecrapă,* se spune atunci când se obține cu totul alte rezultate decât cele așteptate.- (după *plescăi*).

PLESNÍRE s. f. Acțiunea de *a plesni* și rezultatul ei. [Var.: **plezníre** s. f.] – V. **plesni.**

PLESNÍT1 s. n. Faptul de *a plesni*. [Var.: **pleznít** s. n.] – V. **plesni.**

PLESNÍT2, -Ă, *plesniți, -te,* adj. Care a crăpat, s-a spart, s-a despicat. ♦ Care are crăpături, fisuri. [Var.: **pleznít, -ă** adj.] – V. **plesni.**

PLESNITOÁRE, *plesnitori,* s. f. **1.** (Reg.) Șfichiul biciului; pleasnă. **2.** Jucărie care, prin învârtire, produce un zgomot puternic. **3.** (Înv. și reg.) Disc, verigă care se pune între capătul osiei carului și roată pentru a împiedica frecarea acestora. **4.** Plantă erbacee din familia cucurbitaceelor, cu flori galbene, al cărei fruct, la maturitate, plesnește cu zgomot și aruncă semințele la distanță. [Var.: **pleznitoáre** s. f.] – **Plesni** + suf. *-toare.*

PLESNITÚRĂ, *plesnituri,* s. f. Faptul de *a plesni;* lovire, izbire; zgomot produs de anumite lovituri. ♦ Crăpătură, fisură. [Var.: **pleznitúră** s. f.] – **Plesni** + suf. *-tură.*

PLEȘ, PLEÁȘĂ, *pleși, -e,* adj., s. f. **1.** Adj. (Înv. și reg.) Chel, pleșuv. **2.** Adj. (Despre dealuri, munți, soluri etc.) Lipsit de vegetație, sterp, gol. **3.** S. f. Porțiune a muntelui lipsită de vegetație; pleșuvie.

PLEȘCÁR, -Ă, *pleșcari, -e,* s. m. și f. (Fam.) Persoană care umblă după chilipiruri; pleșcaș (**2**). – **Pleașcă** + suf. *-ar*.

PLEȘCÁȘ, *pleșcași,* s. m. (Reg.) **1.** Jefuitor. **2.** Pleșcar. – **Pleașcă** + suf. *-aș.*

PLEȘCUÍ, *pleșcuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla după chilipir, după câștig fără muncă. – **Pleașcă** + suf. *-ui*.

PLEȘCUÍT s. n. (Reg.) Faptul de *a pleșcui;* chilipir. – V. **pleșcui.**

PLEȘÚG, -Ă adj. v. **pleșuv.**

PLEȘÚV, -Ă, *pleșuvi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Chel. **2.** (Despre soluri, munți etc.) Lipsit de vegetație, fără arbori; (despre ogoare) fără semănături; *p. ext.* uscat, sterp, arid. ♦ (Despre arbori) Fără frunze, desfrunzit. [Var.: (reg.) **pleșúg, -ă** adj.].

PLEȘUVÍ, *pleșuvesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A cheli. **2.** Refl. (Despre munți, dealuri, soluri etc.) A rămâne fără vegetație. – Din **pleșuv.**

PLEȘUVÍE, *pleșuvii,* s. f. **1.** Lipsă a părului de pe cap ca urmare a căderii lui; boală care pricinuiește această cădere; chelie. **2.** Porțiune a capului rămasă fără păr; chelie. **3.** Porțiune a unui munte lipsită de vegetație. – **Pleșuv** + suf. *-ie.*

PLEȘUVÍRE s. f. Acțiunea de *a pleșuvi* și rezultatul ei; pleșuvit. – V. **pleșuvi.**

PLEȘUVÍT, -Ă, *pleșuviți, -te,* adj. Chel. – V. **pleșuvi.**

PLETÓS, -OÁSĂ, *pletoși, -oase,* adj. **1.** Cu plete mari, cu păr lung și bogat; *p. ext.* (despre bărbați; adesea substantivat; peior.) cu părul lăsat să crească excesiv de lung. ♦ (Despre unele animale) Cu coama lungă și bogată. **2.** (Despre plante) Cu tulpinile, ramurile sau frunzele lungi, stufoase, aplecate în jos. – **Pleată** + suf. *-os.*

PLEVÁIȚĂ, *plevaițe,* s. f. Numele a două plante erbacee din familia compozeelor, cu tulpina lânoasă și ramificată de la bază, cu flori mici, roz-violacee sau roșii-purpurii, persistente, care cresc în regiunile de stepă și de silvostepă;(nemuritoare, cununiță, măturică). [Pr.: *-va-i-*] – Et. nec.

PLEVÚȘCĂ, *plevușți,* s. f. **1.** Peștișor de baltă din familia ciprinidelor, cu corpul lung de 6-10 cm, acoperit cu solzi mărunți, cu capul verde-cafeniu, spinarea galbenă-verzuie și cu luciu metalic pe restul corpului*; p. gener.* nume dat peștilor mărunți de orice specie. **2.** Fig. Grup de oameni de puțină însemnătate. [Pl. și: *plevuște*] – **Pleavă** + suf. *-ușcă.*

PLEZNÍ vb. IV v. **plesni.**

PLEZNÍRE s. f. v. **plesnire.**

PLEZNÍT1 s. n. v. **plesnit**1.

PLEZNÍT2, -Ă adj. v. **plesnit**2.

PLEZNITOÁRE s. f. v. **plesnitoare.**

PLEZNITÚRĂ s. f. v. **plesnitură.**

PLICI1 interj., (**2**) *pliciuri,* s. n. Interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de apă când se lovește de un obiect solid, de o lovitură (aplicată cuiva pe piele) etc.; pleosc. – Onomatopee.

PLICÍ2, *plicesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A pliciui. – Din **plici**1.

PLICIUÍ, *pliciuiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A face plici1; a plici2. – **Plici**1 + suf. *-ui*.

PLICIUÍRE, *pliciuiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a pliciui* și rezultatul ei; plescăit. – V. **pliciui.**

PLICTICÓS, -OÁSĂ, *plicticoși, -oase,* adj. Plictisitor, supărător, sâcâitor.

PLICTÍS s. n. Plictiseală. [Acc. și: *plíctis*] – Din **plictisi** (derivat regresiv).

PLICTISEÁLĂ, *plictiseli,* s. f. **1.** Stare sufleteacă apăsătoare, ușoară depresie morală provocată de singurătate, de lipsa de ocupație sau de o ocupație neatrăgătoare, de monotonie etc.; gol sufletesc, urât, plictis. **2.** Enervare, necaz, supărare. – **Plictisi** + suf. *-eală.*

PLICTISÍ, *plictisesc,* vb. IV. **1.** Refl. A suferi, a fi cuprins de plictiseală, a avea un gol sufletesc; a-i fi urât, a lâncezi. ♦ A se sătura (de cineva sau de ceva), a nu-i mai face plăcere. **2.** Tranz. A supăra, a enerva, a irita, a obosi.

PLICTISÍT, -Ă, *plictisiți, -te,* adj. **1.** Care este stăpânit de plictiseală (**1**), care exprimă sau manifestă plictiseală. **2.** Enervat, iritat, supărat. – V. **plictisi.**

PLICTISITÓR, -OÁRE, *plictisitori, -oare,* adj. **1.** Care plictisește (**1**); neinteresant; plicticos. *2.* Supărător, enervant, iritant; plicticos. – **Plictisi** + suf. *-tor*.

PLIMBÁ, *plimb,* vb. I. **1.** Refl. A umbla în voie dintr-un loc într-altul pentru a se recrea, a face mișcare, a lua aer etc. ◊ Expr. *A se plimba ca vodă prin lobodă* = a umbla în toate părțile fără nicio piedică. (Fam.) *Du-te de te plimbă* = vezi-ți de treabă, du-te și lasă-mă-n pace. ♦ Tranz. A duce, a purta (oameni sau animale); a scoate și a însoți pe cineva la plimbare. **2.** Tranz. A mișca un obiect încoace și încolo, a trece dintr-o parte în alta. [Var.: (reg.) **preumblá, primblá** vb. I].

PLIMBÁRE, *plimbări,* s. f. Acțiunea de *a (se) plimba;* mers în voie pentru a se recrea, a lua aer etc. ◊ Expr. Călătorie (de agrement), drum; peregrinare, umblătură. [Var.: (reg.) **preumbláre, primbláre** s. f.] – V. **plimba.**

PLIMBÁT s. n. Faptul de *a (se) plimba*. – V. **plimba.**

PLIMBĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *plimbărești, -e,* adj. Căruia îi place să se plimbe (mult), să umble (fără rost), să hoinărească. – **Plimba** + suf. *-ăreț.*

PLIMBĂRÍCĂ, *plimbărici,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *plimbare*. – **Plimbare** + suf. *-ică.*

PLIN, -Ă, (**I**) *plini, -e,* adj., (**II**) *plinuri,* s. n. **I.** Adj. **1.** (Despre vase, încăperi, recipiente etc.) Care este umplut cu ceva, în care se află ceva până la limită. ◊ Expr. *Plin ochi* = umplut până la limita capacității.**2.** Care cuprinde, conține, are ceva în cantitate sau în număr mare. ♦ (Despre ochi) Năpădit, inundat de lacrimi. **3.** Care este acoperit, încărcat total sau parțial cu ceva. **4.** Care are amploare, intensitate; desăvârșit. *Lună plină* = lună perfect rotundă, aflată în faza ei maximă. *Voce plină* = voce sonoră, cu volum. Expr. *În plin(ă)...* = în mijlocul..., în miezul..., în toiul... **II.** S. n. Ceea ce umple un vas, o cavitate, un spațiu etc.; conținut, cuprins. Loc. adv. *Din plin* = din abundență. Expr. *A-i merge cuiva în plin* = a-i merge cuiva bine, a avea succes, a reuși, a izbândi.

PLINĂTÁTE s. f. Calitatea de a fi deplin, întreg; integritate, totalitate, plenitudine. – **Plin** + suf. *-ătate.*

PLINÍ, *plinesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A aduce sau a ajunge la îndeplinire, a (se) îndeplini. – V. **plin.**

PLINÍRE s. f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) plini;* îndeplinire, realizare. – V. **plini.**

PLINIȘÓR, -OÁRĂ, *plinișori, -oare*, adj. (Rar) Plinuț. – **Plin** + suf. *-işor.*

PLINÚȚ, -Ă, *plinuți, -țe,* adj. Diminutiv al lui *plin;* plinișor. – **Plin** + suf. *-uț.*

PLIOÁPĂ s. f. v. **pleoapă.**

PLISC, *pliscuri*, s. n. **1.** Partea anterioară, lunguiață și cornoasă, a gurii pasărilor; cioc, clonț. ♦ Fig. (Peior.) Gură (la om). **2.** P. anal. Capătul ascuțit sau lunguieț, în formă de cioc, al unui obiect; vârf. **3.** Compus: *pliscul-cocorului* (sau *-cucoarei)* = mică plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori roșii sau albe și cu fructul ascuțit ca un cioc de barză. – Et. nec.

PLISCÁRIȚĂ, *pliscariță,* s. f. (Bot.; reg.) **1.** Pălăria-cucului . **2.** Ciocul-berzei . **-Plisc** + suf. *-ariță.*

PLISCUȘÓR, *pliscușoare,* s. n. (Fam.) Diminutiv al lui *plisc.* – **Plisc** + suf. *-uşor.*

PLÍTĂ, *plite*, s. f. Tablă de fontă, cu ochiuri acoperite cu rotițe, care constituie partea de deasupra a unei sobe de gătit; (actual) *p.ext.* mașină de gătit.

PLIÚRD, -Ă, *pliurzi, -de,* adj. (Reg.; despre oameni) Lipsit de judecată; prost; zăpăcit. – Et. nec.

PLIVÍ, *plivesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A distruge buruienile de pe terenuri cultivate. ♦ A smulge, a stârpi o buruiană. **2.** A tăia sau a rupe lăstarii și cârceii de prisos de la vița-de-vie sau de la pomi.

PLIVÍRE, *pliviri*, s. f. Faptul de *a plivi;* curățare de buruieni; plivit1. – V. **plivi.**

PLIVÍT1, *plivituri*, s. n. Plivire. – V. **plivi.**

PLIVÍT2, *pliviți, -te*, adj. **1.** (Despre terenuri sau plante cultivate) Curățat de buruieni. **2.** (Despre pomi, vie, plante) Curățat de lăstari, de cârcei, de frunzele etc. care sunt de prisos. – V. **plivi.**

PLIVITÓR, -OÁRE, *plivitori, -oare*, s. m., s. f. S. m. și f. Persoană care plivește. – **Plivi** + suf. *-tor.*

PLIVITÚRĂ, *plivituri*, s. f. Mulțime de buruieni plivite și adunate grămadă. – **Plivi** + suf. *-tură.*

PLOÁIE, *ploi*, s. f. Precipitație atmosferică sub formă de picături de apă provenite din condensarea vaporilor din atmosferă. ◊ Loc. adv. *Pe ploaie* = în timp ce plouă. *În* (sau *sub) ploaie* = în bătaia ploii. ◊ Expr. *A se lumina a ploaie* = (despre cer, văzduh) a căpăta o lumină difuză care anunță venirea ploii. ♦ Picătură de ploaie (**1**). ♦ P. anal. Ceea ce vine (sau cade) în cantitate mare, ceea ce se revarsă, ceea ce este abundent. *O ploaie de săgeți.*

PLOICÍCĂ, *ploicele*, s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *ploaie* (**1**); ploaie puțină și de scurtă durată; ploiță, ploișoară. [Pr.: *plo-i-*] – **Ploaie** + suf. *-icică.*

PLOIÉR, (**1**) *ploiere*, s. n., (**2**) *ploieri*, s. m. **1.** S. n. (Reg.) Umbrelă. **2.** S. m. Pasăre călătoare de mărimea unei turturele, cu fruntea bombată, cu picioare lungi, lipsite de degetul posterior, cu coada scurtă și cu pene variat colorate, care trăiește la marginea bălților. [Pr.: *plo-ier*] – **Ploaie** + suf. *-ar.*

PLOIEȘTEÁN, -Ă, *ploieșteni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Ploiești. **2.** Adj. Care aparține municipiului Ploiești sau ploieștenilor (**1**), referitor la municipiul Ploiești ori la ploieșteni. [Pr.: *plo-ieș-*] – **Ploiești** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PLOIEȘTEÁNCĂ, *ploiești*ence, s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Ploiești. [Pr.: *plo-ieș-*] – **Ploieștean** + suf. *-că.*

PLOIÓS, -OÁSĂ, *ploioși, -oase*, adj. Cu (multă) ploaie; în care plouă (mult), favorabil ploilor. [Pr.: *plo-ios*] – **Ploaie** + suf. *-os.*

PLOIȘOÁRĂ, *ploișoare,* s. f. (Rar) Ploicică. [Pr.: *plo-i-*] – **Ploaie** + suf. *-işoară.*

PLOÍȚĂ, *ploițe,* s. f. **1.** (Rar) Ploicică. **2.** Dantelă făcută cu croșeta. – **Ploaie** + suf. *-iță.*

PLOP, *plopi*, s. m. Nume dat mai multor specii de arbori înalți, cu ramuri subțiri (îndreptate în sus), cu scoarța netedă, alb-cenușie și cu frunzele oval-lanceolate, argintii pe partea inferioară, cu pețiolul lung și flori crescute în amenți . ◊ Expr. *Când va face plopul mere și răchita micșunele* = niciodată. *Mătușă* (sau *unchi*, *văr* etc.) *de plop* = rudă îndepărtată.

PLOPÁR, *plopari*, s. m. Numele a două insecte cu țărâit caracteristic care trăiesc mai ales pe plopi; scripcar. – **Plop** + suf. *-ar.*

PLOPĂRÍE, *plopării,* s. f. Plopiș. – **Plop** + suf. *-ărie.*

PLOPÍȘ, *plopișuri,* s. n. Pădure de plopi; loc cu plopi; plopărie. – **Plop** + suf. *-iș.*

PLOPOVĂȚ s. n. (Reg.) Un fel de mreajă ale cărei ochiuri, împletite cu lațuri, se strâng când intră peștele înăuntru. – Et. nec.

PLOPUȘÓR, *plopușori,* s. m. Diminutiv al lui *plop;* plopuț. – **Plop** + suf. *-uşor.*

PLOPÚȚ, *plopuți,* s. m. (Reg.) Plopușor. – **Plop** + suf. *-uț.*

PLOSCÁR, *ploscari*, s. m. **1.** Persoană care lucrează sau vinde ploști. **2.** (În Evul Mediu, în Țările Române) Ajutor de paharnic; cupar. **3.** (Reg.) Vornicel. – **Ploscă** + suf. *-ar.*

PLOSCÁȘ, *ploscași*, s. m. (Reg.) Ploscar (**4**). – **Ploscă** + suf. *-aș.*

PLÓSCĂ, *plоști,* s. f. Vas de lemn, de lut ars, de metal sau de piele, cu capacitate mică, rotund și turtit, cu gâtul scurt și strâmt, în care se ține băutură și care se poartă atârnat de o curea.

PLOSCHÍȚĂ, *ploschițe,* s. f. Ploscuță. – **Ploscă** + suf. *-iță.*

PLÓȘNIȚĂ, *ploșnițe,* s. f. Insectă parazită, de culoare roșie, cu corpul turtit și cu miros urât caracteristic, care trăiește prin crăpăturile pereților sau ale mobilelor și se hrănește cu sângele omului; păduche-de-lemn, stelniță, polușcă. ◊ Compuse: *ploșniță-de-pom* = numele a două insecte de culoare măslinie pe spate, cu antenele în dungi negre și galbene, care trăiesc pe fragi, pe zmeură, pe căpșuni etc.; *ploșniță-de-grădină* = insectă de culoare albăstruie, cu miros usturător, foarte dăunătoare legumelor; *ploșniță-sură* = insectă de culoarea bronzului, cu aripi înguste și cu capul în formă de cub, care împrăștie un miros aromatic; *ploșniță-de-apă* = **a)** insectă care înoată pe spate la suprafața apei și care are un ac otrăvitor; **b)** răcușor; **c)** cornățar; *ploșniță-de-câmp* = insectă parazită verzuie pe spate, castanie pe aripi și roșiatică pe burtă, care trăiește pe fructe și pe legume; *ploșnița-verzei* = insectă dăunătoare, de circa 8 mm lungime, roșie cu pete negre, care atacă varza și conopida.

PLOȘNIȚĂRIE, *ploșnițării,* s. f. Mulțime de ploșnițe; *p. ext.* încăpere plină de ploșnițe. – **Ploșniță** + suf. *-ărie.*

PLOȘNIȚOÁSĂ, *ploșnițoase,* s. f. (Bot.; reg.) Specie de poroinic (sculătoare, bujorel) . – **Ploșniță** + suf. *-oasă.*

PLOUÁ, pers. 3 *plóuă*, vb. I. **1.** Intranz. impers. A cădea, a curge ploaia. ◊ Expr. *A ploua cu găleata* = a ploua foarte tare, cu picături mari și repezi. *Plouă de varsă* = plouă foarte tare. *A ploua ca prin sită* = a ploua mărunt și des; a cerne, a bura. ♦ Tranz. impers. A cădea ploaia asupra cuiva sau a ceva; a uda. **2.** Tranz. și intranz. P. anal. A cădea sau a lăsa să cadă ceva în cantitate sau în număr mare și în mod neîntrerupt. [Pr.: *plo-ua*].

PLOUÁT, -Ă, *plouați, -te*, adj. **1.** Udat, muiat de ploaie. ◊ Expr. (Glumeț) *A fi ca o curcă plouată* sau *ca un câine plouat* = a fi trist, abătut. **2.** Fig. Descurajat, fără chef, abătut. [Pr.: *plo-uat*] – V. **ploua.**

PLUG, *pluguri*, s. n. **1.** Unealtă agricolă cu tracțiune animală sau mecanică, folosită la arat, la dezmiriștit etc. ◊ Expr. *De la coarnele plugului* = de la țară. ♦ Arat1, plugărit. ♦ Îndeletnicirea, ocupația plugarului; plugărie1. ◊ Fig. Ogor, pământ; țară. **2.** (Reg.) Pluguşor (**2**).

PLUGÁR, *plugari*, s. m. **1.** Țăran care se ocupă cu lucrarea pământului; agricultor; *p. gener.* țăran. **2.** (Reg.) Flăcău care umblă cu plugușorul în ajunul Anului Nou. – **Plug** + suf. *-ar.*

PLUGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *plugărești,* adj. (Rar) Privitor la plugar sau la plugărie; care ține de plugar sau de plugărie; specific plugarului. – **Plugar** + suf. *-esc.*

PLUGĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca un plugar (**1**), în felul plugarului. – **Plugar** + suf. *-eşte.*

PLUGĂRI, *plugăresc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A munci pământul în calitate de plugar (**1**); a lucra pământul cu plugul (**I**). – Din **plugar.**

PLUGĂRÍE s. f. Plugărit; îndeletnicirea, ocupația plugarului (**1**). – **Plugar** + suf. *-ie.*

PLUGĂRÍME s. f. (Rar) Mulțime de plugari, totalitatea plugarilor; *p. gener.* țărănime. – **Plugar** + suf. *-inie.*

PLUGĂRÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de *a plugări.* – V. **plugări.**

PLUGĂRÍT s. n. Acțiunea de *a plugări;* plugărire. – V. **plugări.**

PLUGULÉȚ, *pluguleț*e, s. n. (Rar) Plugușor. – **Plug** + suf. *-uleț.*

PLUGUȘÓR, *pluguşoare,* s. n. **1.** Diminutiv al lui *plug;* pluguleț, pluguț. **2.** Plug (**1**) împodobit cu hârtie colorată, cu flori etc., cu care umblă flăcăii în ajunul Crăciunului, recitând colinde, sunând din clopoței, pocnind din bici etc.; *p. ext.* datina uratului de Crăciun în folclorul românesc, precum și versurile care se rostesc cu această ocazie; pluguleț, plug (**5**). – **Plug** + suf. *-uşor.*

PLUGÚȚ, *pluguțe,* s. n. (Reg.) Plugușor (**1**). – **Plug** + suf. *-uț.*

PLUMÂNĂRÍCĂ s. f. v. **plămânărică.**

PLUS2, (**1**) *plusuri*, s. n., (**2**) adv. **1.** S. n. Ceea ce depășește o cantitate dată; prisos. ◊ Loc. adj. *În plus* = peste ceea ce este obișnuit; pe lângă aceasta, pe deasupra. **2.** Adv. Mai mult, și încă.

PLUTÁȘ1, *plutași,* s. m. Lucrător la construirea plutelor sau care conduce plutele pe apă. – **Plută**1 + suf. *-aș.*

PLUTÁȘ2, *plutași,* s. m. (Bot.) Plută2 (**1**). – **Plută**2 + suf. *-aș.*

PLÚTĂ1, *plute*, s. f. Ansamblu format din trunchiuri de copac prinse împreună și destinat transportului buștenilor pe ape curgătoare.♦ Platformă de lemn plutitoare, folosită pentru salvare pe apă.

PLÚTĂ2, (**1**) *plute*, s. f. **1.** Specie de plop ale cărui ramuri cresc aproape de la baza trunchiului, dând coroanei o formă de piramidă lungă și îngustă; plutaș2. **2.** Material izolant, în construcția avioanelor etc. ♦ (Rar) Dop fabricat din plută2 (**2**). ♦ Bucată de lemn sau de alt material ușor care se leagă de sfoara undiței pentru a o face să plutească la suprafața apei. ♦ Bucățică de lemn ușor în care se înfige fitilul candelei.

PLUTĂRÍ, *plutăresc,* vb. IV. Intranz. **1.** A merge cu pluta1 pe apă. **2.** A transporta buștenii pe apă; a practica meseria de plutaș1. – **Plută**1 + suf. *-ări.*

PLUTĂRÍE s. f. **1.** Transportul pe apă al buștenilor (legați în plute1); plutărit (**1**). **2.** Îndeletnicirea plutașului1; plutărit (**2**), plutășie. **3.** (Rar) Mulțime de plute1. – **Plută**1 + suf. *-ărie.*

PLUTĂRÍT s. n. **1.** Transportul pe apă al buștenilor (legați în plute1); plutărie (**1**). **2.** Îndeletnicirea plutașului1; plutărie (**2**). – V. **plutări.**

PLUTĂȘÍE, *plutăși*i, s. f. Plutărie (**2**). – **Plutaș** + suf. *-ie.*

PLUTÍ, *plutesc*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre corpuri) A se menține la suprafața unui lichid prin cufundare parțială în volumul acestuia; a aluneca, a se deplasa pe suprafața unui lichid. **2.** (Despre păsări, insecte etc.) A se menține sau a se mișca lin în aer sau într-un fluid fără intervenția unei acțiuni din exterior. ◊ (Despre sunete și mirosuri) A străbate prin aer, a se împrăștia, a se răspândi. **3.** (Adesea fig.) A se menține sau a se mișca lin într-un spațiu sau într-un mediu real sau imaginar. ♦ Fig. A dăinui, a stărui, a predomina. – Din **plută1.**

PLUTÍCĂ, *plutici*, s. f. Plantă erbacee acvatică cu rizom lung, cu flori galbene și cu frunze lucitoare care plutesc la suprafața apei . – **Plută**1 + suf. *-ică.*

PLUTÍND, -Ă, *plutinzi, -de,* adj. (Rar) Care plutește, care se leagănă. ♦ Fig. Oscilant, schimbător; nehotărât. – V. **pluti.**

PLUTÍRE, *plutiri*, s. f. **1.** Faptul de *a pluti;* menținere sau mișcare a unui corp pe suprafața unui lichid sau în masa unui fluid. **2.** Transport organizat de mărfuri sau de persoane care se face pe o navă; trafic pe apă; navigație. – V. **pluti.**

PLUTÍT1 s. n. Faptul de *a pluti*. ♦ Transportare a lemnului prin menținerea lui la suprafața unei ape curgătoare. – V. **pluti.**

PLUTÍT2, -Ă, *plutiți, -te*, adj. **1.** (Despre lemne, buștени) Care este adus pe cursul unei ape. **2.** (Despre zborul păsărilor) Care planează. – V. **pluti.**

PLUTITÓR, -OÁRE, *plutitori, -oare*, adj., s. n., s. f. **1.** Adj. Care poate pluti la suprafața unui lichid; flotabil. ◊ *Pod plutitor* = platformă care servește la transportul persoanelor sau lucrurilor de la un mal la celălalt al unei ape; bac. *Insulă plutitoare* = îngrămădire de pământ, nisip sau nămol, mai ales în apele curgătoare, formând o insuliță acoperită cu vegetație. ♦ (Înv.; despre ape curgătoare) Navigabil. **2.** S. n. Corp alcătuit dintr-un material cu densitate mai mică decât a apei, care servește la măsurarea vitezei unui curent de apă. **3.** S. n. Construcție care plutește, prevăzută cu un echipament cu ajutorul căruia poate îndeplini unele servicii de semnalizare sau de transport, folosită în navigație. **4.** S. f. (Bot.) Rourică. **5.** S. f. (Bot.; reg.; în sintagma) *Plutitoare-dulce* = lemn-dulce. – **Pluti** + suf. *-tor.*

POÁLĂ, *poale*, s. f. **I. 1.** Partea de jos a unui veșmânt femeiesc sau a unor obiecte de îmbrăcăminte (încheiate în față); tivitură a unui obiect de îmbrăcăminte; partea de la talie în jos, mai largă, a unor veșminte; (pop.) fustă. ◊ Loc. adv. *La poala cuiva* = **a)** înaintea, la picioarele cuiva; **b)** la voia, la bunul-plac al cuiva. ◊ Expr. *A se ține de poala cuiva* = **a)** (despre copii) a sta în preajma sau sub ocrotirea mamei, a nu se depărta de ea; **b)** a urmări cu insistență pe cineva, a se ține scai de cineva. (Fam.; despre femei) *A ține la poala ei* = a nu-i lăsa (cuiva) prea multă libertate de acțiune, a-l ține din scurt, a dispune de cineva. ♦ *Plăcintă cu poalele-n brâu* = plăcintă făcută din bucăți pătrate de aluat, ale cărei colțuri se întorc peste umplutură, formând un fel de plic. **2.** Partea corpului cuprinsă între brâu și genunchi, împreună cu partea de îmbrăcăminte corespunzătoare, la o persoană care șade; partea de jos și din față a unei fuste, a unui șorț etc. adusă în sus și ținută cu mâna sau prinsă în brâu, formând o adâncitură în care se pot aduna ori duce anumite lucruri. ◊ Loc. adv. *Cu poala* = în cantitate mare, mult. *O poală de ouă.* **3.** Parte marginală a unei piei (care acoperea abdomenul și picioarele animalului). **II.** P. anal. **1.** Margine a unei păduri situată de obicei mai în vale. **2.** Parte a cerului mărginită de linia orizontului; zare. **3.** (La pl.) Zonă mai largă de la baza unei forme de relief înalte (munte, deal, pisc etc.). ♦ Partea de jos a unei clădiri, a unui zid; bază, temelie.

♦ Partea de jos a coroanei unui copac. **III.** Compuse: (Bot.) *poala-rândunicii* sau *poala-Maicii-Domnului* = volbură; *poala-Sfintei-Mării* = plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina înaltă, cu frunze mici, aromate și flori albe.

POÁMĂ, *poame,* s. f. **1.** Rodul comestibil al pomilor fructiferi; *p. gener.* fruct. ◊ Expr. *Poamă acră* = persoană urâcioasă, cicălitoare, rea. **2.** (Reg.; la sg. cu sens colectiv) Struguri. ♦ Stafidă. ♦ Viță-de-vie. ♦ (La pl.) Coacăz. **3.** Compuse: (Bot.; reg.) *poama-câinelui* = **a)** verigar; **b)** barba-caprei; *poame-de-runc* = zmeur; *poama-vulpii* = **a)** dalac; **b)** remf; *poame-momiței* = vuietoare; *poamele-mâței* = arăriel; *poame-de-pământ* = cartof.

POÁRĂ s. f. (Reg.) Ceartă, vrajbă, gâlceavă. ◊ Loc. adv. *În poară* = împotrivă, în contra, în ciudă. ◊ Expr. *A se pune în poară* (cu cineva) = a se contrazice cu cineva, a se împotrivi cuiva, a se lua la ceartă.

POÁRCĂ, *poarce,* s. f. **1.** (Pop.) Scroafă. **2.** Joc de copii, la care unul dintre jucători, numit porcar, împinge cu un băț spre o groapă o minge, o bilă etc., în timp ce ceilalți jucători încearcă să-i oprească trecerea; *p. ext.* minge, bilă etc. cu care se joacă acest joc. ◊ Expr. *A bate poarca* = a juca jocul descris mai sus.

POÁRTĂ, *porți,* s. f. **1.** Deschidere amenajată într-un zid, într-un gard etc. în care s-au prins cu balamale tăblii de lemn, de fier etc. pentru a permite accesul din interior în exterior și invers; deschizătura împreună cu tăblița, cu balamalele etc.; tăblia care închide deschizătura. ◊ Loc. adv. *Poartă-n poartă cu cineva* = față în față, vizavi, peste drum. ◊ Expr. *A bate la toate porțile* = a se adresa tuturor, solicitând sprijin, ajutor într-o împrejurare grea. *Poartă de scăpare* = mijloc de a ieși dintr-o situație dificilă. *A sta cu vițelul la poarta nouă* = a sta uimit, nedumerit, dezorientat. ♦ Intrare într-o cetate sau într-un oraș. ♦ Regiune periferică din jurul unui oraș, al unui ținut, al unei țări; margine, hotar. **2.** Ușă la intrarea principală a unei clădiri; *p. ext.* casă, gospodărie. ◊ Expr. *Din poartă în poartă* = din casă în casă, dintr-un loc într-altul. **3.** Vale îngustă prin care o apă își deschide trecerea între două șiruri de munți; pas, trecătoare, defileu. ♦ Loc îngust între pereții de stâncă ai vârfurilor de munte prin care se trece pe alt versant.

POC interj. Cuvânt care redă un sunet (înfundat) produs de lovirea cu un obiect tare, de o izbitură, de ceva care plesnește sau crapă, de bătăile (repetate) în ușă etc. – Onomatopee.

POCĂÍ, *pocăiesc,* vb. IV. Refl. (În practicile creștine) A-și mărturisi păcatele săvârșite, a se căi și a căuta să obțină iertare prin post și rugăciuni. ♦ A manifesta părere de rău, a avea remușcări, a se căi pentru o faptă, o greșeală etc.- (după *căi*).

POCĂIÁLĂ, *pocăieli,* s. f. (Rar) Pocăință. [Pr.: *-că-ia-*] – **Pocăi** + suf. *-eală.*

POCĂÍNȚĂ, *pocăințe,* s. f. (în practicile creștine) Căință pentru păcatele săvârșite; *p. gener.* regret pentru o faptă rea, o greșeală etc.; pocăială. – **Pocăi** + suf. *-ință.*

POCĂÍRE s. f. Faptul de *a se pocăi.* – V. **pocăi.**

POCĂÍT, -Ă, *pocăiți, -te,* adj., s. m. și f. Adj. Care se căiește. – V. **pocăi.**

POCĂNÍ vb. IV v. **pocni.**

POCĂNÍRE s. f. v. **pocnire.**

POCĂNÍT s. n. v. **pocnit.**

POCĂNITÚRĂ s. f. v. **pocnitură.**

POCÂLTÍ, *pocâltesc,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A slăbi foarte mult; a fi istovit de foame. – Et. nec.

POCÂLTÍRE s. f. (Înv. și reg.) Faptul de *a se pocâlti.* – V. **pocâlti.**

POCÂLTÍT, -Ă, *pocâlțiți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Slăbit (de foame); foarte flămând, hămesit. – V. **pocâlti.**

POCÂNZÉU, *pocânzei,* s. m. (Reg.) Persoană care are anumite atribuții în timpul unei nunți țărănești; vornicel. – Et. nec.

POCEÁLĂ, *poceli,* s. f. **1.** Urâțenie fizică, sluțenie. **2.** (Pop.) Boală a oamenilor (care, după credințele populare, ar fi provocată de duhuri rele); *spec.* epilepsie. – **Poci** + suf. *-eală.*

POCÍ, *pocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A(-și) schimba în rău înfățișarea sau forma; a (se) urâți, a (se) strâmba, a (se) schimonosi. **2.** Tranz. (în superstiții) A desfigura, a sluți; *spec.* a deochea. **3.** Tranz. (Rar) A meni cuiva ceva rău. – Din **potcă.**

PÓCIE, *pocii,* s. f. (Reg.) **1.** Arac. **2.** (La pl.) Pari cu care se împrejmuiește un loc; pari subțiri cu un mănunchi de iarbă în vârf, cu care se delimitează unele parcele, porțiuni de teren etc. **3.** Bățul undiței. – Et. nec.

POCÍRE, *pociri,* s. f. Faptul de *a (se) poci.* – V. **poci.**

POCÍT, -Ă, *pociți, -te,* adj. **1.** (Despre ființe; adesea substantivat) Diform, slut, desfigurat; (despre lucruri) deformat, stâlcit, caraghios; bizar. **2.** (În credințele populare) Nefast, funest; *p. ext.* supărător, rău, cu ghinion. ◊ Expr. *A avea gură pocită* sau *a fi pocit la gură* = a prevesti lucruri neplăcute, a face pronosticuri nefavorabile; a cobi. – V. **poci.**

POCITÁNIE, *pocitanii,* s. f. Ființă diformă, slută, hidoasă, desfigurată; pocitură, sluțenie, monstru. ♦ Lucru bizar, ciudat; bazaconie, ciudățenie. – **Pocit** + suf. *-anie.*

POCITÚRĂ, *pociturі,* s. f. **1.** Faptul de a poci sau de a fi pocit; schimonosire, desfigurare, poceală. **2.** Pocitanie. – **Poci** + suf. *-tură.*

POCIÚMB, *pociumbi,* s. m. (Înv. și pop.) **1.** Fiecare dintre parii lungi care servesc la susținerea sau la fixarea unui gard, a unui perete, a unor plante etc.; țăruș, stâlp. ♦ Spec. Lemnul în jurul căruia se rotește vârtelnița. **2.** (Înv. și reg.) Trunchi de copac rămas în pământ după tăiere; butuc. – Et. nec.

POCLÁD s. n. v. **pocladă.**

POCLÁDĂ, *poclăzi,* s. f. (Reg.) Țesătură de casă mițoasă, de obicei din lână nevopsită, folosită ca pătură sub șaua calului, ca învelitoare sau ca așternut. - (din *a pune, a clădi*).

POCLĂU, *poclăie,* s. n. Unealtă de pescuit în formă de sac cu gura largă, cu colțurile fixate de două prăjini lungi cu ajutorul cărora este purtată prin apă de doi oameni. – Et. nec.

POCLÍT, *poclituri,* s. n. (Reg.) Coșul trăsurii. ♦ Coviltir (la car, căruță etc.). – Et. nec.

POCNEÁLĂ, *pocneli,* s. f. Faptul de *a pocni; p. ext.* pocnet. [Pl. și: *pocnele*] – **Pocni** + suf. *-eală.*

PÓCNET, *pocnete,* s. n. **1.** Zgomot caracteristic (surd și puternic) produs de o lovitură, de o izbitură etc., precum și de ardere, de o explozie; pocnitură. **2.** Zgomot caracteristic produs de spargere, de crăpare etc. – **Pocni** + suf. *-et.*

POCNÍ, *pocnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A răsuna cu un zgomot scurt și sec; a detuna. ♦ (Despre uși, ferestre etc.) A se izbi, a se trânti cu putere și cu zgomot. ◊ Expr. *A-i pocni* (cuiva) *fălcile* = a-i trosni cuiva fălcile. **2.** Tranz. și intranz. (Adesea fig.) A lovi scurt și cu putere. ♦ **3.** Intranz. A se sparge, a crăpa (cu violență și zgomot). [Var.: **pocăní** vb. IV] – **Poc** + suf. *-(ă)ni.*

POCNÍRE s. f. Acțiunea de *a pocni.* [Var.: **pocănire** s. f.] – V. **pocni.**

POCNÍT s. n. (Pop.) Faptul de *a pocni.* [Var.: **pocănít** s. n.] – V. **pocni.**

POCNITOÁRE, *pocnitori,* s. f. **1.** Nume dat unor jucării de copii care pocnesc când sunt atinse sau mișcate. **2.** Șfichi (la bici). **3.** (Bot.) Plesnitoare. – **Pocni** + suf. *-toare.*

POCNITÚRĂ, *pocnituri,* s. f. Pocnet. [Var.: **pocănitúră** s. f.] – **Pocni** + suf. *-tură.*

POD, *poduri,* s. n. **I. 1.** Construcție de lemn, de piatră, de beton, de metal etc. care leagă între ele malurile unei ape sau marginile unei depresiuni de pământ, susținând o cale de comunicație terestră (șosea sau cale ferată) și asigurând continuitatea căii peste un obstacol natural sau artificial. ◊ *Pod de gheață* = strat continuu de gheață care acoperă în întregime suprafața unui râu sau a unui lac ca urmare a unei perioade îndelungate de temperatură scăzută a aerului. *Pod plutitor* (sau *umblător)* = bac. ♦ Pod (**I 1**) demontabil, format dintr-un șir de bărci sau de plute legate de ancore sau de piloți. *Pod de vase.* ♦ Punte suspendată (mobilă) la o cetate sau la un castel medieval. **2.** (Înv.) Puntea unei nave. **3.** (Înv.) Pavaj din scânduri groase de stejar cu care se acopereau străzile; caldarâm; *p. ext.* stradă, uliță pavată cu scânduri. *Podul Mogoșoaiei.* **4.** (În practicile religiei creștine ortodoxe) Bucată de pânză îngustă și lungă care se așterne din loc în loc pe parcursul unui cortegiu mortuar. **II.** Spațiul dintre acoperiș și planșeul superior al unei clădiri. ◊ Loc. adv. *Din pod în pivniță* = în întregime, complet. *A cădea ca din pod* = a rămâne surprins, uimit, dezorientat, buimac. ♦ P. ext. Tavan, plafon. **III.** P. anal. (În sintagmele) *Podul mâinii* = dosul mâinii. *Podul palmei* = partea interioară a mâinii, de la încheietura cu antebrațul până la degete.

PODÁR, *podari,* s. m. **1.** Persoană care manevrează un pod mobil; *p. ext.* persoană care încasează taxa de trecere peste un pod (**I 1**). ♦ Persoană care avea în pază un pod (**I 1**). **2.** Persoană care lucrează la un pod (**I 1, 2**). – **Pod** + suf. *-ar.*

PODĂRÍT, *podărituri,* s. n. (Pop.) Taxă care se încasa pentru trecerea peste un pod (**I 1**) sau care se percepe pentru transportul cu un pod umblător. – **Pod** + suf. *-ărit.*

PODĂRÍȚĂ, *podărițe,* s. f. (Rar) Femeie care conduce un pod umblător. – **Podar** + suf. *-iță.*

PODBÁL s. m. v. **podbeal.**

PODBEÁL, *podbeli,* s. m. Plantă mică erbacee din familia compozeelor, cu rizom cărnos și flori galbene, folosită în medicină, iar uneori și în alimentație . [Var.: **podbál** s. m., **podbeálă** s. f.].

PODBEÁLĂ s. f. v. **podbeal.**

PODEÁ, *podele,* s. f. **1.** Înveliș care acoperă planșeul unei încăperi, confecționat din diferite materiale (scândură, piatră, cărămidă etc.); pardoseală; fiecare dintre scândurile folosite la pardosirea unei încăperi, al unei construcții. **2.** (Înv. și reg.) Tavan (de scânduri); fiecare dintre scândurile care alcătuiesc tavanul unei case. **3.** (Înv.) Pavaj (de scânduri); fiecare dintre scândurile care se foloseau la pavarea unei străzi, a unei curți, a unui pod etc. [Pl. și: *podeli.* – Var.: **podeálă** s. f.] – Et. nec.

PODEÁLĂ s. f. v. **podea.**

PODEÁȚĂ, *podețe,* s. f. (Rar) Platformă, estradă, podium. – **Pod** + suf. *-eață.*

PODÉȚ, *podețe,* s. n. Diminutiv al lui *pod* (**I 1**); poduleț, podișcă (**1**), poduț2, podiș (**2**), podișor, podurel. ♦ Scândură, pod mic, rudimentar, așezat peste șanțul de la marginea drumului (pentru a permite accesul în curte); podișcă (**1**). – **Pod** + suf. *-eț.*

PODÍ, *podesc,* vb. IV. Tranz. A pune podea, a acoperi sau a căptuși cu scânduri; a pardosi. – Din **pod.**

PODIDÍ, *podidesc,* vb. IV. Tranz. (Despre râs și, mai ales, despre plâns) A cuprinde (pe cineva) cu putere, năvalnic; a năpădi. ♦ (Despre dor, somn, griji etc.) A copleși, a răzbi. ♦ (Despre lacrimi, sânge etc.) A porni să curgă brusc și cu putere (pe nas sau pe gură); a țâșni, a izbucni, a năpădi. – Et. nec.

PÓDINĂ, *podini,* s. f. **1.** Pardoseală de scânduri la casă, la pod etc.; (înv. și reg.) fiecare dintre scândurile care alcătuiesc un tavan, un pavaj etc. ♦ (La pl.) Obligație, în Evul Mediu, a negustorilor (brașoveni) din Țara Românească de a întreține străzile din București pavate cu scânduri. ♦ (La pl.) Taxă percepută în trecut, la Iași, pe carele cu produse care intrau în oraș, în scopul întreținerii străzilor. **2.** (Pop.) Suport pe care se clădește claia sau stogul pentru a le feri de umezeală; partea de jos a stogului. **3.** (Reg.) Platformă de scânduri înălțată deasupra terenului, pentru a folosi ca loc de observație. **4.** (Reg.) Podiș.

PODÍRE, *podiri,* s. f. Acțiunea de *a podi* și rezultatul ei; podit1. – V. **podi.**

PODÍȘ, *podișuri,* s. n. **1.** Formă complexă de relief, de mare întindere, aproape plană, situată la o altitudine relativ ridicată și străbătută de văi prelungi. **2.** (Reg.) Podeț. – **Pod** + suf. *-iș.*

PODÍȘCĂ, *podișți,* s. f. **1.** Podeț. ♦ Punte suspendată (mobilă) la o cetate sau la un castel medieval. ♦ (Pop.) Bac. **2.** Platformă de scânduri care servește ca loc de lucru sau de observație. – **Pod** + suf. *-işcă.*

PODIȘÓR, *podișoare,* s. n. Podeț. – **Pod** + suf. *-işor.*

PODÍT1 s. n. Podire. – V. **podi.**

PODÍT2**, -Ă,** *podiți, -te,* adj. (Despre încăperi) Cu pardoseală; (despre străzi) pavat (cu scânduri). – V. **podi.**

PODITÚRĂ, *podituri,* s. f. (Rar) Podea, pardoseală. – **Podi** + suf. *-tură.*

PODMÓL, *podmoluri,* s. n. (Pop.) **1.** Aluviune; *p. ext.* mâl, nămol sau teren mâlos. ♦ Cantitate mare, grămadă. **2.** Mal înalt, abrupt, ros de ape. **3.** Prispă (de pământ). ♦ Vatră de lut pe care este clădit cuptorul în unele case țărănești. [Pl. și: *podmoale*]. – (după *pod* și *nămol*).

PODOÁBĂ, *podoabe,* s. f. (Adesea fig.) Obiect care înfrumusețează pe cineva sau ceva; găteală, ornament; *p. ext.* lucru de preț, de valoare; odor, bijuterie. ♦ Fig. Falâ, cinste; strălucire.

PODULÉȚ, *podulețe,* s. n. Podeț. – **Pod** + suf. *-uleț.*

PODURÉL, *podurele,* s. n. (Rar) Podeț. – **Pod** + suf. *-urel.*

PODÚȚ1**,** *poduți,* s. m. (Iht.) Scobar, pește-(mațe-negre).

PODUȚ2**,** *podușuri,* s. n. Podeț. – **Pod** + suf. *-uț.*

PÓFTĂ, *pofte,* s. f. **1.** Dorință puternică de a face sau de a obține ceva; năzuință, dispoziție, chef, plăcere. ◊ Loc. adv. *Cu poftă* = manifestând multă plăcere, cu plăcere. ◊ Expr. *A-și (mai) pune pofta în cui,* se spune pentru a arăta că cineva este nevoit să renunțe la un lucru mult dorit. ♦ (Înv.) Lăcomie. **2.** Senzație de foame sau de sete; dorință, chef de a bea sau de a mânca un anumit lucru. ◊ Expr. *Poftă bună* (sau *mare!)* urare adresată celor care mănâncă sau se duc să mănânce. [Var.: (înv. și reg.) **póhtă** s. f.] – Din **pofti** (derivat regresiv).

POFTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *pofțăreți, -e,* adj. (Reg.) Pofticios. – **Poftă** + suf. *-ăreț.*

POFTEÁLĂ, *pofteli,* s. f. Faptul de *a pofti;* poftire. – **Pofti** + suf. *-eală.*

POFTÍ, *poftesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A dori puternic să obțină sau să se întâmple ceva; a jindui, a râvni. ♦ (Înv. și reg.) A cere, a solicita (ceva). **2.** Tranz. A invita, a chema (pe cineva). **3.** Tranz. (Uneori cu sens imperativ) A ruga (pe cineva ceva). *Poftiți, vă rog!*

POFTICIÓS, -OÁSĂ, *pofticioși, -oase,* adj. (Despre oameni) Care dorește puternic ceva; lacom, doritor; poftăreț. ♦ (Despre ochi, privire etc.) Care exprimă poftă, dorință, lăcomie. ♦ (Rar, despre mâncăruri, mirosuri etc.) Care atâță pofta; apetisant. – **Pofti** + suf. *-icios.*

POFTÍM interj. Formulă de politețe care se folosește: **a)** pentru a da ceva cuiva; ia, na, ține; **b)** pentru a invita o persoană să vină sau să se așeze undeva; pentru a îndemna la acțiune; **c)** (adesea

precedat de exclamația „ei") pentru a exprima indignare, ciudă, reproș, nemulțumire, necaz, revoltă etc.; asta-i bună, na, uite. – Din **pofti.**

POFTÍRE, *poftiri*, s. f. Acțiunea de *a pofti* și rezultatul ei; pofteală. – V. **pofti.**

POFTÍT, -Ă, *poftiți, -te*, adj. (Rar) Invitat, chemat. – V. **pofti.**

POFTITÓR, -OÁRE, *poftitori, -oare*, adj. (Rar) **1.** Care poftește, care invită (pe cineva). **2.** Care dorește ceva; pofticios. ♦ (Despre ochi, privire, gesturi etc.) Care exprimă, care denotă lăcomie, poftă, dorință. – **Pofti** + suf. *-tor*.

POGÓN, *pogoane*, s. n. **1.** Unitate de măsură pentru suprafețe de teren agricol, folosită în trecut mai ales în Țara Românească și egală cu cca 0,5 ha. **2.** Bucată de pământ (agricol) de un pogon (**1**); teren cultivat, plantație de această mărime. **3.** Cantitate de produse obținute de pe un pogon (**2**).

POGONÁȘ, *pogonașe,* s. n. Diminutiv al lui *pogon*. – **Pogon** + suf. *-aș.*

POGONĂRÍT s. n. Impozit care se plătea în Țările Române (sec. XVII-XVIII) în favoarea domniei, pentru fiecare pogon cultivat (mai ales cu viță-de-vie, cu tutun sau cu porumb). – **Pogon** + suf. *-ărit.*

POGORÂRE s. f. v. **coborâre.**

POGORÂȘ s. n. v. **coborâș.**

POGORÎ vb. IV v. **coborî.**

POHÓI s. n. v. **puhoi.**

POHÓȚ, -OÁȚĂ, *pohoți, -oațe,* s. m. și f. (Reg.) Persoană ticăloasă, nemernică; persoană destrăbălată, imorală; codoș. – Din **hoț.**

POI adv. v. **apoi.**

POIÁNĂ, *poieni*, s. f. Suprafață de teren în interiorul unei păduri, lipsită de copaci și acoperită cu iarbă și cu flori; luminiș. [Pr.: *po-ia-*. – Pl. și: *poiene*].

POIÁTĂ, *poieți,* s. f. (Reg.) **1.** Coteț pentru păsările de curte, pentru porci. **2.** Grajd pentru vite; șopron. **3.** Adăpost rudimentar pentru oameni, la câmp sau la stână.

POIENÍȚĂ, *poienițe,* s. f. Diminutiv al lui *poiană*. [Pr.: *po-ie-*] – **Poiană** + suf. *-iță.*

POIETÍCĂ, *poietici,* s. f. Diminutiv al lui *poiată*. [Pr.: *po-ie-*] – **Poiată** + suf. *-ică.*

PÓIMÂINE adv. **1.** În ziua care urmează celei de mâine. ◊ (Reg.) *Poimâinea ailaltă* (sau *cealaltă)* = răspoimâine. ◊ Expr. *Ca mâine, poimâine* = în curând, peste puțin timp. **2.** (În corelație cu „mâine") Curând; în viitor, cândva.

POJÁR, (**2**) *pojaruri*, s. n. **1.** Boală contagioasă (la copii), caracterizată prin apariția unor pete roșii pe piele; rujeolă. **2.** (Înv. și reg.) Foc mare; incendiu. ♦ Fig. Lumină purpurie a zorilor sau a amurgului. **3.** Căldură mare, arșiță.

POJÁRNIC, *pojarnici*, s. m. (Înv. și reg.) Pompier.

POJÁRNIȚĂ, *pojarnițe,* s. f. (Bot.; pop.) Sunătoare. – **Pojar** + suf. *-niță*.

POJÁRNICÍE, *pojărnicii*, s. f. (Înv. și reg.) Post de pompieri. – **Pojarnic** + suf. *-ie.*

POJGHÍȚĂ, *pojghițe,* s. f. **1.** (Adesea fig.) Strat subțire care se formează la suprafața unui lichid; p. ext. strat care acoperă un obiect sau se depune pe suprafața lui. ♦ Spec. Crustă formată de o rană. **2.** Înveliș subțire (exterior) al unor legume sau fructe; coajă, scoarță a unor copaci sau a unor fructe. [Acc. și: *pójghiță*] – Et. nec.

POLÉI1, *poleiuri*, s. n. Strat subțire de gheață, continuu și neted, care acoperă uneori porțiuni din suprafața solului, arborii sau obiectele care se află în aer liber și care este format prin înghețarea apei provenite din ploaie sau din topirea zăpezii. ♦ Fig. Strălucire, lustru, luciu. ♦ (Reg.) Promoroacă, chiciură. – Din **polei**2 (derivat regresiv).

POLEÍ2, poleiesc, vb. IV. Tranz. A acoperi un obiect cu un strat subțire de aur sau de argint în scopul protejării sau al înfrumusețării; a sufla cu aur sau cu argint.

POLEIÁLĂ, *poleieli*, s. f. **1.** Faptul de a polei2; (concr.) strat subțire de metal (prețios) cu care se poleiește2 un obiect. **2.** Cizelare, șlefuire, lustruire a unui obiect. [Pr.: -le-ia-] – **Polei**2 + suf. *-eală.*

POLEIÉR, *poleieri*, s. m. (Rar) Poleitor. [Pr.: -le-ier] – **Polei**2 + suf. *-ar*.

POLEÍRE, *poleiri*, s. f. Acțiunea de a (se) polei2 și rezultatul ei; poleit1. – V. **polei2.**

POLEÍT1 s. n. Poleire. – V. **polei2.**

POLEÍT2, -Ă, *poleiți*, -te, adj. Acoperit cu un strat subțire de metal (prețios) sau cu un praf de bronz; făcut să strălucească. ♦ Fig. Învăluit într-o lumină strălucitoare (aurie sau argintie). – V. **polei2.**

POLÉN, *polenuri*, s. n. (Bot.) Pulbere, de obicei galbenă, constituită din grăuncioare microscopice produse de anterele staminelor.

POLENIZÁ, *polenizez*, vb. I. Tranz. A transporta polenul de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului (pentru a produce fecundația). – **Polen** + suf. *-iza*.

POLENIZÁRE, *polenizări,* s. f. Acțiunea de a poleniza; fenomen care constă în transportul polenului de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului; polenizație. [Var.: (rar) **polinizáre** s. f.] – V. **poleniza.**

POLENIZATÓR, *polenizatori*, s. m. (Bot.) Plantă al cărei polen fecundează florile altor varietăți din aceeași specie sau din altă specie, asigurând fertilitatea acestora. [Var.: (rar) **polinizatór** s. m.] – **Poleniza** + suf. *-tor*.

POLENIZÁȚIE, *polenizații,* s. f. (Bot.) Transport, natural sau artificial, al polenului de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului pentru a produce fecundația la flori; proces de fecundație la flori; polenizare. [Var.: (rar) **polinizáție** s. f.].

POLICIOÁRĂ, *policioare*, s. f. **1.** Diminutiv al lui poliță1. **2.** (Reg.) Partea de jos a jugului, pe care se sprijină gâtul boilor. – Poliță1 + suf. *-ioară*.

POLÍCRĂ s. f. v. **poreclă.**

POLINIZÁRE s. f. v. **polenizare.**

POLINIZATÓR s. m. v. **polenizator.**

POLINIZÁȚIE s. f. v. **polenizație.**

POLITICÓS, -OÁSĂ, *politicoși,* -oase, adj. Care are o atitudine amabilă, binevoitoare, îndatoritoare, care se poartă cuviincios, delicat cu cei din jur; cuviincios, bine-crescut, manierat, civilizat, curtenitor. ♦ Care arată, demonstrează politețe. *Purtare politicoasă.*

PÓLIȚĂ1, *polițe,* s. f. Suport de scândură fixat orizontal pe un perete, într-un dulap etc., pe care se țin diferite obiecte. ♦ Obiect de mobilier prevăzut cu asemenea suporturi. [Pl. și: *poliți*].

POLOBÓC, *poloboace*, s. n. **1.** (Pop.) Butoi. ♦ Epitet dat unui om gras. **2.** Nivelă cu bulă de aer. [Var.: **bolobóc** s. n.] – Et. nec.

POLOBOCÉL, *polobocele,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui poloboc (**1**); butoiaș. [Var.: **bolobocél** s. n.] – **Polobo**c + suf. *-el.*

POLÓG1, *poloage*, s. n. **1.** (Pop.) Cantitate de iarbă (sau de alte plante) cosită dintr-o singură mișcare de coasă; mănunchi de fân sau de grâu secerat (care urmează să fie adunat sau legat în snopi). **2.** (Reg.) Întoarcere sau împrăștiere a fânului cosit (pentru a se usca). **3.** (Reg.) Iarbă bună de cosit.

POLÓG2, *poloage*, s. n. **1.** Țesătură țărănească groasă (impermeabilă), lucrată din lână, din in sau din cânepă și folosită ca cergă, pătură, așternut etc. **2.** Țesătură fină, folosită mai ales ca draperie; perdea. **3.** Apărătoare specială confecționată din pânză rară, folosită împotriva țânțarilor, a muștelor etc.

POLOGÁR, *pologari*, s. m. (Reg.) Persoană care întoarce, împrăștie și adună fânul cosit; pologaș. – **Polog**1 + suf. *-ar*.

POLOGÁȘ, *pologași*, s. m. (Reg.) Pologar. – **Polog**1 + suf. *-aș.*

POLOGÍ, *pologesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A tăia iarbă, păioase etc. cu coasa sau cu secera; p. ext. a întoarce, a aduna laolaltă mai multe poloage1 (**1**) în grămezi. **2.** A face ca iarba sau alte plante să se plece, să se culce la pământ; a încovoia, a culca. – Din **polog**1.

POLOGÍT s. n. (Pop.) Faptul de a pologi. – V. **pologi.**

POLONÍC, *polonice*, s. n. Lingură mare și adâncă, cu coadă lungă, cu care se servește supa sau ciorba. ♦ Lingură mare, adâncă și cu numeroase găuri, folosită la stână pentru a separa urda sau cașul de zer.

POM, *pomi*, s. m. Nume generic pentru arbori care produc fructe comestibile; *p. gener*. copac, arbore. ◊ *Pom de Crăciun* = brad (sau alt conifer) împodobit cu daruri și ornamente, cu prilejul Crăciunului.

POMANAGIOÁICĂ, *pomanagioaice*, s. f. (De obicei peior.) Femeie care umblă după pomană, care trăiește din pomana altora, care așteaptă să i se ofere cât mai multe avantaje materiale (nemeritate). – **Pomanagiu** + suf. *-oaică*.

POMANAGÍU, *pomanagii*, s. m. (De obicei peior.) Persoană care umblă după pomană, care trăiește din pomana altora, care așteaptă să i se ofere cât mai multe avantaje materiale (nemeritate). – **Pomană** + suf. *-agiu*.

POMÁNĂ, *pomeni*, s. f. Dar, danie, ofrandă făcută cuiva și servind, potrivit credinței creștine, la iertarea păcatelor, la mântuirea sufletului; milostenie, binefacere. ◊ Loc. adj. și adv. *De pomană* = **a**) (în mod) gratuit sau la un preț foarte scăzut; **b**) (în mod) inutil, zadarnic sau neîntemeiat. ◊ Expr. *A cere de pomană* = a cerși. *A-și face (milă și) pomană cu cineva* = a ajuta pe cineva, a face un bine cuiva.- Pref. po- + **mană.**

POMĂRÍT s. n. (Pop.) Pomicultură. – **Pom** + suf. *-ărit.*

POMÉLNIC, *pomelnice*, s. n. Listă cu numele persoanelor, în viață sau decedate, pe care le pomenește preotul la slujbe sau în rugăciuni.

POMENEÁLĂ s. f. (În expr.) *Nici pomeneală (de... sau să...)* = nici urmă (de așa ceva), nici vorbă (despre una ca asta); cu niciun chip. – **Pomeni** + suf. *-eală.*

POMENÍ, *pomenesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A aminti de cineva sau de ceva (în treacăt), fără a insista; a aduce (intenționat) vorba despre cineva sau despre ceva. **2.** Tranz. și intranz. A ține minte, a-și aduce aminte, a-și aminti. **3.** Tranz. A rosti numele cuiva în cadrul ritualului creștin, pentru a atrage harul divinității asupra lui.- Pref. *po-* + **meni**.

POMENÍRE, *pomeniri*, s. f. Acțiunea de a *(se) pomeni*. ♦ Ceremonie religioasă în cadrul căreia se comemorează amintirea unei persoane decedate sau a unui eveniment. ♦ Slujbă sau rugăciune pentru morți. ♦ *Veșnica pomenire* = cântare bisericească cu care se termină slujba de înmormântare sau un parastas. ♦ (Înv. și pop.) Aducere-aminte, amintire. – V. **pomeni.**

POMENÍT, -Ă, *pomeniți, -te*, adj. Care a fost amintit, menționat, citat. – V. **pomeni.**

POMÉT1, *pometuri*, s. n. Grădină cu pomi fructiferi, livadă; (la sg.; colectiv) mulțime de pomi fructiferi.

POMÉT2, *pometuri*, s. n. (La pl. sau la sg. cu sens colectiv) Mulțime de fructe; diverse varietăți de fructe. – **Poamă** + suf. *-et*.

POMÉTE s. m. v. **pometi.**

POMÉȚI s. m. pl. (De obicei cu determinarea „obrazului" sau „obrajilor") Partea proeminentă, osoasă a obrajilor; umerii obrajilor. [Var.: (rar) **pométe** s. m.].

POMÍCOL, -Ă, *pomicoli, -e*, adj. Care aparține pomiculturii, privitor la pomicultură, propriu pomiculturii; de pomicultură.– Din pom (după agricol, viticol etc.).

PÓMINĂ s. f. (Rar) Veste, faimă. ◊ Loc. adj. *De pomină* = **a**) vestit, renumit, neuitat; **b**) strașnic, grozav, extraordinar. – Din **pomeni** (derivat regresiv)

POMIȘOÁRĂ, *pomișoare,* s. f. (Bot.; rar) Coacăz. ♦ Coacăză. – **Pom** + suf. *-işoară.*

POMIȘÓR, *pomișori,* s. m. Diminutiv al lui pom; pomuleț. – **Pom** + suf. *-işor*.

POMÍȘTE s. f. (Rar; colectiv) Mulțime de pomi. – **Pom** + suf. *-işte.*

POMULÉȚ, *pomuleți,* s. m. Pomișor. – **Pom** + suf. *-uleț.*

POMUȘOÁRĂ, *pomușoare*, s. f. (Bot.; reg.) **1.** Păltior. **2.** Coacăz. ♦ Coacăză. – **Poamă** + suf. *-uşoară*.

PONEGREÁLĂ, *ponegreli*, s. f. (Rar) Ponegrire. – **Ponegri** + suf. *-eală*.

PONEGRÍ, *ponegresc*, vb. IV. Tranz. A vorbi pe cineva de rău; a bârfi, a defăima, a calomnia. – Pref. *po-* + **negri.**

PONEGRÍRE, *ponegriri*, s. f. Acțiunea de a (se) ponegri; bârfire, defăimare, calomniere, ponegreală. – V. **ponegri**.

PONEGRITÓR, -OÁRE, *ponegritori, -oare*, adj. (Rar) Care ponegrește, care cuprinde o defăimare; calomnios. ♦ (Substantivat) Persoană care ponegrește; calomniator. – **Ponegri** + suf. *-tor*.

PONÓR, *ponoare*, s. n. (Pop.) Povârniș abrupt sau adâncitură formată prin prăbușirea, ruperea sau alunecarea unor straturi de teren.

PONORÍT, -Ă, *ponoriți, -te*, adj. (Reg.; despre terenuri) Foarte înclinat, abrupt. ♦ Prăbușit, surpat. – V. **ponorî.**

PONORÎ, *ponorăsc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre terenuri) A se prăbuși, a se surpa. – Din **ponor.**

POP1, *popi*, s. m. **1.** Stâlp, bârnă, par, prăjină etc. având diverse întrebuințări, mai ales ca element de susținere sau de sprijin: **a**) bucată lungă de lemn, prăjină sau par, folosite pentru a sprijini în mod provizoriu un gard, crengile unui pom etc.; proptea, sprijin; **b**) stâlp sau bârnă groasă de lemn cu care se susține provizoriu sau se consolidează un zid, un planșeu, un acoperiș; **c**) fiecare dintre stâlpii unei prispe sau ai unui pridvor care, având unul dintre capete înfipt în talpa prispei, susțin cu celălalt capăt streașina acoperișului; **d**) (reg.) fiecare dintre stâlpii care, având unul dintre capete înfipt în pământ, susțin un gard sau o poartă. **2.** Mănunchi de plante așezate vertical pentru uscare. [Pl. și: (**3**, n.) popuri].

POPÁS, *popasuri*, s. n. Oprire pentru odihnă în timpul unui drum mai lung; ședere mai îndelungată într-un loc (în timpul unei călătorii).

PÓPĂ, *popi*, s. m. (Pop.) Preot.

POPÁC interj. (Pop. și fam.) Exclamație (de surpriză, de mirare) care se rostește la apariția neașteptată a cuiva. – Onomatopee.

POPÂNDÁC, *popândaci*, s. m. (Mai ales la pl.) Formație vegetală la suprafața unei ape, cu aspect de insulă mică, alcătuită din rogoz (și din alte plante) care crește în mlaștinile din câmpie. – Et. nec.

POPÂNDĂU, *popândăi,* s. m. **1.** Specie de mamifer rozător mic de câmpie cu ochii mari, cu corpul lung până la 20 cm, cu blana de culoare galbenă-cenușie și cu coada scurtă, dăunător agriculturii; popândoc (**1**), popândeț (**1**) .◊ Expr. (Adverbial) A sta popândău = a sta drept, nemișcat în fața sau în drumul cuiva. **2.** (Pop.) Sperietoare de păsări; momâie, popândeț (**2**). – Cf. pop1.

POPÂNDÉȚ, (**1**) *popândeți,* s. m., (**2**) popândețe, s. n. (Reg.) **1.** S. m. Numele a două specii de rozătoare: **a**) șoarece de câmp; **b**) popândău (**1**). **2.** S. n. Sperietoare de păsări; momâie, popândău (**2**), poponeț1 (**2**). – Din **popândău.**

POPÂNDÓC, -OÁCĂ, *popândoci, -oace*, s. m., adj. **1.** S. m. (Reg.) Numele a două specii de rozătoare: **a**) șoarece de câmp; **b**) popândău (**1**). ** (Adverbial)Drept, în picioare. **2.** S. m. (Fam.) Epitet glumeț pentru un copil mic. **3.** Adj., s. m. (Fam.) (Om) mic de statură, scund. – Cf. popândău.

POPÉNCHI, *popenchi*, s. m. Numele a două specii de ciuperci comestibile. – Et. nec.

POPÉSC, -EÁSCĂ, *popești,* adj. (Pop.) Care aparține unui popă (**1**), propriu, caracteristic unui popă, de popă; preoțesc. ◊ Mere popești = soi de mere dulci și gustoase. Pere popești = soi de pere dulci. ♦ (Pop.) Din neam de popă (**1**). – **Popă** + suf. *-esc*.

POPÉȘTE adv. (Pop. și fam.) În felul popilor (**1**), ca popii. ◊ Expr. A călca popește = a fi mândru fără motiv, a-și da ifose, a face pe grozavul. A dormi (sau a mânca) popește = a dormi (sau a mânca) zdravăn, strașnic, mult. – **Popă** + suf. *-ește.*

POPÍ, *popesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) hirotonisi, a (se) preoți. – Din **popă.**

POPÍE s. f. (Pop. și fam.) Preoție. – **Popă** + suf. *-ie.*

POPÍLNIC, *popilnici*, s. m. **1.** Mică plantă erbacee cu tulpină scurtă, cu două frunze mari în formă de rinichi, cu o floare de culoare roșu-închis situată în vârful tulpinii și cu rizom târâtor, folosit la prepararea unui ceai expectorant. **2.** (Și în sintagma *popâlnic iepuresc*) Mică plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu frunza lucitoare și cu flori violacee, trandafirii sau albe. [Var.: (reg.) **popâlnic, pochívnic** s. m.].

POPÍME s. f. (Pop. și fam.; colectiv) Mulțime de popi (**1**); preoțime. – **Popă** + suf. *-ime.*

POPÍNCĂ, *popinci*, s. f. Numele a două specii de ciuperci comestibile. – **Pop**1 + suf. *-incă.*

POPISTRÁ, *popistrez*, vb. I. Tranz. (Reg.) A stropi; p. ext. a împestrița. [Var.: **popistrí** vb. IV] – Et. nec.

POPISTRÍ vb. IV v. **popistra.**

PÓPOL s. m. v. **Popor**

POPONEÁȚĂ s. f. v. **poponeț3.**

POPONÉTE s. m. v. **poponeț1.**

POPONÉȚ1, *poponeți,* s. m. (Regional) **1.** Numele a două specii de animale rozătoare: **a**) șoarece de câmp; **b**) șoarece de pădure. ◊ Expr. (Adverbial) *A sta (sau a rămâne etc.) poponeț* = a sta (sau a rămâne) în picioare, țeapăn, nemișcat; a sta izolat de alții. *A veni poponeț* = a veni, a apărea pe neașteptate; a da buzna (peste cineva). *A sări poponeț* = a sări dintr-odată (cu vorba). **2.** Sperietoare de păsări; momâie, popândău (**2**), popândeț (**2**). [Var.: **poponéte** s. m.] – Et. nec.

POPONÉȚ2, *poponețe,* s. n. (Reg.) **1.** Feștilă sau fitil de opaiț; p. gener. opaiț. **2.** Sfeșnic. – Et. nec.

POPONÉȚ3, *poponețe*, s. n. (Fam.) Șezut, dos (de copil). [Var.: **poponeáță** s. f.] – Din **popou.**

POPONÉȚ4 s. m. (Bot.; pop.) Volbură.

POPÓR, *popoare*, s. n. **1.** Formă istorică de comunitate umană, superioară tribului și anterioară națiunii, ai cărei membri locuiesc pe același teritoriu, vorbesc aceeași limbă și au aceeași tradiție culturală. **2.** Totalitatea locuitorilor unei țări, populația unei țări; cetățenii unui stat; națiune, neam, norod. **3.** (La sg.; colectiv) Număr nedefinit (dar mare) de persoane, mulțime mare de oameni strânși la un loc; poporație, poporime.

POPORÁL, -Ă, *poporali, -e*, adj. (Înv.) Popular. – **Popor** + suf. *-al.*

POPORÁN, -Ă, *poporani, -e*, adj., s. m. și f. **I.** Adj. **1.** Care aparține poporanismului, privitor la poporanism. **2.** (Înv. și pop.) Popular. **II.** S. m. și f. (Ieșit din uz) Persoană care făcea parte din grosul populației; spec. sătean, țăran.– **Popor** + suf. *-an*.

POPORANEITÁTE s. f. (Rar) Caracter popular. [Pr.: -ne-i-] – Din **poporan.**

POPORANÍSM s. n. **1.** Curent social-politic de la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX, care considera țărănimea drept elementul de bază pentru dezvoltarea socială și pentru crearea culturii naționale. ♦ Curent literar care își propunea să înfățișeze realist țărănimea. **2.** (Rar) Dragoste, atașament față de popor. – **Poporan** + suf. *-ism*.

POPORANÍST, -Ă, *poporaniști, -ste*, s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Adept al poporanismului. **2.** Adj. Care aparține poporanismului, privitor la poporanism. **3.** Adj. (Rar) Privitor la popor, apropiat de popor. – **Poporan** + suf. *-ist*.

POPORĂȚIE, *poporații*, s. f. (Înv.) **1.** Populație (**1**). **2.** (La sg.; colectiv) Popor (**4**). [Var.: **poporățiúne** s. f.] – Din **popor** .

POPORAȚIÚNE s. f. v. **poporație.**

POPORÍME s. f. **1.** (Înv. și reg.) Populație (**1**). **2.** (Înv.) Popor (**4**). – **Popor** + suf. *-ime.*

POPORÓS, -OÁSĂ, *poporoși, -oase*, adj. (Înv.; despre cetăți, orașe etc.) Populat. – **Popor** + suf. *-os.*

POPOSÍ, *poposesc*, vb. IV. Intranz. **1.** A întrerupe o călătorie, o excursie, o plimbare pentru a se odihni; *p. gener.* a se opri. ♦ Spec. A rămâne undeva peste noapte. **2.** (Rar) A se odihni. – Din **popas.**

POPOSÍRE s. f. Faptul de *a poposi* (**1**); popas (**1**), oprire. – V. **poposi.**

POPÓU, *popouri*, s. n. (Fam.) Șezut, dos.

POPREÁLĂ, *popreli*, s. f. (Înv. și reg.) Piedică, obstacol în calea unei acțiuni; poruncă sau măsură prin care se interzice ceva; oprire, interdicție, opreliște. – **Popri** + suf. *-eală.*

POPRÍ, *popresc*, vb. IV. Tranz. **1.** (Pop.) A împiedica, a interzice, a opri.

POPRÍRE, *popriri*, s. f. (Pop.) Acțiunea de *a popri* și rezultând ei. – V. **popri.**

POPRÍT, -Ă, *popriți, -te*, adj. **1.** (Jur.; despre bunuri, bani) Pe care s-a aplicat o poprire. **2.** (Înv.) Interzis, oprit. – V. **popri.**

POPRITÓR, -OÁRE, *popritori, -oare*, adj. Care poprește, care sechestrează, care are putere de sechestru. – **Popri** + suf. *-tor*.

POPULÁ, *populez*, vb. I. Tranz. A aduce, a așeza locuitori pe un anumit teritoriu. ♦ A ocupa, a umple cu oameni. ♦ A aduce animale sau plante într-o regiune, într-un spațiu delimitat.

POPULÁR, -Ă, *populari, -e*, adj. **1.** Care aparține poporului, privitor la popor, care provine din popor. ♦ Care este alcătuit din oameni din popor și lucrează pentru popor. **2.** Creat de popor; specific unui popor, caracteristic culturii lui. **3.** Care este făcut pentru popor, creat pentru necesitățile poporului; accesibil tuturor. ♦ (Despre expuneri, prelegeri, lucrări) Care poate fi înțeles cu ușurință de oricine; simplu, natural. **4.** Care este iubit de popor, care se bucură de simpatia, de considerația opiniei publice; *p. ext.* cunoscut de toți.

POPULÁRE, *populări*, s. f. Acțiunea de *a popula* și rezultatul ei. – V. **popula.**

POPULARITÁTE s. f. Calitatea de a fi popular (**4**); *p. ext.* faimă, renume.

POPULÁT, -Ă, *populați, -te*, adj. Care este locuit; care are (multă) populație; poporos. – V. **popula.**

POPULÁȚIE, *populații,* s. f. Totalitatea locuitorilor unei țări, ai unei regiuni, ai unui oraș etc.; poporație, poporime. ♦ (Biol.) Grup de indivizi aparținând aceleiași specii de animale sau plante care coexistă în aceeași arie geografică.

POPULAȚIÚNE s. f. v. **populație.**

POPUȘÓI s. m., s. n. v. **păpușoi.**

POPUȘOÍȘTE s. f. v. **păpușoiște.**

POR, *pori*, s. m. Mic orificiu pe suprafața pielii, reprezentând canalul excretor al glandelor sudoripare și sebacee.

PORC, *porci*, s. m. **1.** Mamifer domestic omnivor, cu capul de formă conică, cu botul alungit, cu corpul acoperit cu păr aspru, scurt și relativ rar, crescut pentru carnea și grăsimea lui. ◊ *Porc sălbatic* (sau *mistreț)* = mistreț. ◊ Expr. *N-am păscut porcii împreună,* se spune cuiva pentru a-i atrage atenția că își permite gesturi de familiaritate. *A îngrășa porcul în ajun* = a încerca (zadarnic) să recupereze în ultimul moment timpul pierdut. **2.** Epitet depreciativ pentru un om obraznic, grosolan, nerușinat, josnic, ticălos.

PORCÁR, *porcari*, s. m. Persoană care păzește (și îngrijește) porcii (**1**). [Var.: (pop.) **purcár** s. m.] – **Porc** + suf. *-ar*.

PORCĂÍ, *porcăiesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) insulta în mod grosolan. **2.** Refl. A se purta ca un porc (**2**). – **Porc** + suf. *-ăi*.

PORCĂRÍE, *porcării,* s. f. **1.** Crescătorie de porci (**1**). **2.** Fig. (Fam.) Murdărie mare, loc sau lucru murdar; faptă sau vorbă indecentă, grosolană, necinstită. ♦ Lucru prost făcut. – **Porc** + suf. *-ărie.*

PORCÉSC, -EÁSCĂ, *porcești,* adj. De porc (**1**), privitor la porc, al porcului. – **Porc** + suf. *-esc.*

PORCÓI, *porcoaie*, s. n. Grămadă de fân sau de paie; *spec.* căpiță. ♦ P. gener. Grămadă, morman, maldăr. [Var.: **purcói** s. n.] – **Porc** + suf. *-oi*.

PORCOIÁȘ, *porcoiașe*, s. n. Diminutiv al lui *porcoi.* [Var.: **purcoiáș** s. n.] – **Porcoi** + suf. *-aș.*

PORCÓS, -OÁSĂ, *porcoși, -oase*, adj. (Despre oameni) Care se poartă, care vorbește ca un porc (**2**); grosolan, vulgar; (despre cuvinte, expresii, purtare etc.) indecent, necuviincios, grosolan; vulgar. – **Porc** + suf. *-os.*

PORCULÉȚ, *porculeți,* s. m. Porcușor (**1**). – **Porc** + suf. *-uleț.*

PORCUȘÓR, *porcușori,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *porc;* porculeț. **2.** Specie de pește mărunt cu corpul în formă de fus, de culoare deschisă, cu un șir de pete întunecate pe laturi și cu două mustăți în colțul gurii, care trăiește în apele de deal sau de șes . – **Porc** + suf. *-ușor.*

PORÉCLĂ, *porecle*, s. f. **1.** Supranume dat unei persoane în legătură cu o trăsătură caracteristică a fizicului său, a psihicului sau a activității sale. **2.** (Înv. și reg.) Nume de familie. [Var.: (reg.) **polícră, poríclă** s. f.].

PORECLÍ, *poreclesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva o poreclă (**1**). **2.** (Înv. și reg.) A da cuiva un nume; a numi. [Var.: (reg.) **porocli** vb. IV] – Din **poreclă.**

PORECLÍRE, *porecliri*, s. f. Faptul de *a porecli.* – V. **porecli.**

PORÍCLĂ s. f. v. **poreclă.**

PORNEÁLĂ, *porneli*, s. f. (Pop.) **1.** Pornire (la drum); plecare. **2.** Loc de pășune rezervat oilor cu lapte. – **Porni** + suf. *-eală.*

PORNÍ, *pornesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și refl. (Despre ființe) A pleca din locul în care se află, a se pune în mișcare, a se îndrepta spre ceva, a purcede; *p. ext.* a merge. **2.**Tranz. A îndemna pe cineva, a determina să facă ceva; a stimula, a îmboldi.

PORNÍRE, *porniri*, s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) porni* și rezultatul ei; plecare. **2.** Impuls, îndemn, imbold; *p. ext.* avânt, elan. – V. **porni.**

PORNÍT, -Ă, *porniți, -te*, adj. **1.** Care e gata să..., care e pe punctul să **2.** Supărat, furios, mânios, înverșunat. – V. **porni.**

PORNITÚRĂ, *porniturі*, s. f. (Înv. și pop.) Porțiune de teren deplasată prin alunecare. – **Porni** + suf. *-tură.*

POROCLÍ vb. IV v. **porecli.**

PORÓINIC, *poroinici*, s. m. Nume dat mai multor plante erbacee din familia orhideelor, cu frunze oblonge, lucitoare, cu flori mari, plăcut mirositoare, grupate într-un spic și care cresc în păduri umede și umbroase . – Et. nec.

PORÓNCĂ s. f. v. **poruncă.**

PORONCEÁLĂ s. f. v. **porunceală.**

PORONCÍ vb. IV v. **porunci.**

PORONCITÓR, -OÁRE adj. v. **poruncitor.**

PORÓS, -OÁSĂ, *poroși, -oase*, adj. Care are pori. ♦ (Despre pământ) Afânat.

PORT2, *porturi*, s. n. Îmbrăcăminte caracteristică unui popor, unei regiuni, unei epoci etc. ◊ Expr. (Pop.) *A purta portul* (cuiva) = a se asemăna, a fi la fel cu cineva, a se adapta la felul de a fi al cuiva. ♦ Îmbrăcăminte folosită la anumite ocazii. – Din **purta** (derivat regresiv).

PORTALTÓI, *portaltoaie,* s. n. Plantă pe care se face altoirea. – **Port**1- + **altoi** .

PORTÁR, *portari*, s. m. **1.** Persoană care are sarcina de a păzi intrarea unui edificiu public sau particular. **2.** (În Evul Mediu) Dregător însărcinat cu paza Curții domnești (și cu alte treburi administrative, de protocol etc.). ◊ *Portar de Suceava* (sau *al Sucevei)* = mare dregător însărcinat cu apărarea capitalei și a Curții domnești moldovene; comandant suprem al oștirii moldovene ca hatman. – **Poartă** + suf. *-ar*.

PORTATÍV1, *portative,* s. n. Grup de cinci linii orizontale, paralele și egal distanțate, pe care și între care se scriu notele muzicale. – Et. Nec.

PORTĂREÁSĂ, *portărese,* s. f. Femeie care păzește intrarea într-un edificiu public sau particular. ♦ Soția portarului (**1**). – **Portar** + suf. *-easă.*

PORTĂRÉL, *portărei,* s. m. **1.** Funcționar însărcinat cu executarea sentințelorjudecătorești. **2.** Slujbaș domnesc subordonat portarului (**2**). – **Portar** + suf. *-el.*

PORTÍȚĂ, *portițe,* s. f. Diminutiv al lui *poartă*. ◊ Expr. *Portiță de scăpare* = posibilitate de a scăpa dintr-o situație dificilă. – **Poartă** + suf. *-iță.*

PÓRȚIE, *porții,* s. f. **1.** Cantitate determinată dintr-un material, destinată a fi utilizată într-un interval de timp determinat. ♦ Spec. Cantitate de mâncare servită cuiva. **2.** (În forma *porțiune)* Parte dintr-un tot (divizat); bucată, fragment. [Var.: **porțiúne** s. f.] .

PORȚIÚNE s. f. v. **porție.**

PORÚMB, -Ă, (I 1, 2, II) *porumbi*, s. m.,(**III)***porumbi*, *-e* adj., **(I 3)** *porumburi*, s. n. **I. 1.** S. m. Plantă anuală din familia gramineelor, cu tulpina înaltă, puternică și groasă, cu frunzele mari, liniare și cu inflorescența un spic sau un panicul, cultivată ca plantă alimentară, industrială și furajeră; păpușoi, cucuruz, mălai. **2.** S. m. Știuletele de porumb (**I 1**), împreună cu boabele de pe el; boabele desprinse de pe știulete. **3.** S. n. Semănătură, lan de porumb (**I 1**); porumbiște. **II.** S. m. (Pop.) Porumbel (**I 1**). **III.** Adj. (Pop.) De culoare cenușie-albăstruie; (despre animale și păsări) care are părul, lâna, penele de culoare cenușie-albăstruie.

PORUMBÁC, -Ă, *porumbaci*, *-ce*, adj., s. m. **I.** Adj. (Pop.; despre păsări sau despre penele lor; adesea substantivat) Pestriț. **II.** S. m. Fluture mare de noapte, cu aripile din față galbene cu dungi cafenii și cu cele din spate multicolore . – **Porumb** + suf. *-ac*.

PORUMBÁR1, *porumbari*, s. m. Arbust sălbatic din familia rozaceelor, cu ramuri spinoase, cu flori albe și cu fructe sferice de culoare neagră-vineție, cu gust acru, astringent; porumbel (**III 2**), scorombar . – **Porumbă**1 + suf. *-ar*.

PORUMBÁR2, (I) *porumbare,* s. n., **(II)** *porumbari*, s. m. **I.** S. n. **1.** Adăpost pentru porumbei (**I 1**); porumbărie (**1**), hulubărie. **2.** Construcție de nuiele sau de șipci în care se depozitează pentru uscare și păstrare știuleții de porumb; coșar, pătul, porumbărie **(2). II.** S. m. (Reg.) Specie de uliu. – **Porumb** + suf. *-ar*.

PORUMBÁȘ, *porumbași,* s. m. (Pop.) Porumbel (**I 1**). – **Porumb** + suf. *-aș*.

PORÚMBĂ1, *porumbe*, s. f. Fructul porumbarului[1], sferic, de culoare neagră-vineție, cu gust acru, astringent; scoroambă.

PORÚMBĂ2, *porumbe,* s. f. (Pop.) Porumbiță. – Din **porumb.**

PORUMBĂRÍE, *porumbării,* s. f. **1.** (Reg.) Porumbar2 (**I 1**). **2.** (Reg.) Porumbar2 (**I 2**). **3.** Crescătorie de porumbei (**I 1**). – **Porumb** + suf. *-ărie.*

PORUMBÉL, -EÁ, *porumbei*, *-ele*, s. m., s. f., adj. **I. 1.** S. m. Nume dat mai multor specii de păsări sălbatice sau domestice, de talie mijlocie sau mică, cu ciocul scurt, cu penajul divers colorat *;* pasăre aparținând uneia dintre aceste specii; hulub, porumb (**II**), porumbaș. ◊ Expr. *A trăi* (sau *a se iubi) ca porumbeii* (sau *ca doi porumbei)* = a trăi în dragoste și în bună înțelegere.. **2.** S. f. (Reg.) Porumbiță. **II.** S. m. Știulete de porumb cu boabele încă necoapte, în lapte, care se mănâncă fierte sau coapte în spuză. **III. 1.** S. f. Fructul porumbarului1, sferic, de culoare neagră-vineție, cu gust acru, astringent; porumbă[1.] **2.** S. m. (Bot.) Porumbar1[.] **3.** S. m. (bot.; la pl.) Mică plantă erbacee din familia liliaceelor, cu flori albastre, care crește prin vii și livezi . – **Porumb** + suf. *-el*, *-ea*.

PORUMBÍȘTE, *porumbiști,* s. f. Loc semănat cu porumb (**I 1**), lan de porumb. ♦ Loc de pe care s-a cules porumbul (**I 1**), folosit ca pășune. – **Porumb** + suf. *-iște.*

PORUMBÍȚĂ, *porumbițe,* s. f. Femela porumbelului (**I 1**); porumbă[2], hulubiță. ♦ Epitet pentru o fată sau o femeie iubită. – **Porumb** + suf. *-iță.*

PORÚNCĂ, *porunci*, s. f. **1.** Dispoziție (orală sau scrisă) dată de către o autoritate sau de către o persoană cu autoritate și care trebuie executată întocmai. **2.** (Înv.) Comunicare de interes public, făcută de o autoritate comunală. **3.** (În religia creștină; în sintagma) *Cele zece porunci* = decalogul. **4.** (Înv. și pop.) Lege morală; învățătură, precept. [Var.: (reg.) **poróncă** s. f.] – Din **porunci** (derivat regresiv).

PORUNCEÁLĂ, *porunceli*, s. f. (Pop.; în loc. adj. și adv.) *De porunceală* din ordin, (impus) cu forța; *p. ext*. (făcut) în silă, de mântuială. [Var.: (reg.) porunceálă s. f.] – Porunci + suf. *-eală.*

PORUNCÍ, *poruncesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A dispune cu autoritate să se facă ceva (întocmai); a ordona. **2.** Tranz. A da comanda să se fabrice, să se confecționeze ceva; a comanda. **3.** Tranz. A cere să i se aducă, să i se pună la dispoziție ceva pentru a fi folosit, consumat; a comanda. **4.** Tranz. (Pop.) A trimite vorbă, a comunica, a transmite; a vesti. **5.** Intranz. A fi stăpân, a conduce în calitate de stăpân. [Var.: (reg.) poroncí vb. IV].

PORUNCITÓR, -OÁRE, *poruncitori*, *-oare*, adj. **1.** Care poruncește (**1**), ordonă; căruia îi place să poruncească, să domine. *Om poruncitor*. **2.** Care exprimă o poruncă, un ordin; *p. ext*. autoritar. *Ton poruncitor*. [Var.: (reg.) **poroncitór, -oáre** adj.] – **Porunci** + suf. *-tor*.

POSÁC, -Ă, *posaci*, *-ce*, adj. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de veselie, prost dispus, fără chef; tăcut, morocănos, necomunicativ, nesociabil. ♦ (Despre vreme, peisaje etc.) Care inspiră melancolie; dezolant, deprimat. – Et. nec.

POSÁDĂ, *posade,* s. f. **1.** (Pop.) Curătură (în pădure). ♦ Loc neted pe un deal sau pe un munte unde a existat o așezare omenească. ♦ Loc de odihnă pentru călători. **2.** (Pop.) Trecătoare (îngustă) în munți. ♦ (În Evul Mediu) Obligație a țăranilor dependenți de a face de strajă în preajma trecătorilor din munți. **3.** (Înv.) Loc întărit în mod natural (care servea ca punct de vamă). **4.** Pârghie cu ajutorul căreia se reglează poziția pietrelor morii în timpul măcinatului, pentru a se obține, dupăvoie, o făină mai mare sau mai fină. ♦ P. gener. (Reg.) Moară. – (după *a ședea*).

POSĂCEÁLĂ, *posăceli,* s. f. (Rar) Faptul de a fi posac; lipsă de veselie, proastă dispoziție. – **Posac** + suf. *-eală.*

POSCÓNIȚĂ, *posconițe,* s. f. Pleavă (amestecată cu sământă) rămasă de la vânturatul cânepii și folosită adesea ca hrană pentru oi.

POSEDÁ, *poséd*, vb. I. Tranz. **1.** A avea ceva în proprietate sau în stăpânire, a dispune de ceva; a stăpâni. **2.** (La pasiv; despre oameni) A fi dominat de..., a fi stăpânit de .... **3.** A avea anumite însușiri, caracteristici. **4.** A cunoaște bine un lucru. - Pref. *po-* + **se + dă.**

POSEDÁRE, *posedări,* s. f. Faptul de *a poseda;* stăpânire. – V. **poseda.**

POSMÁG, *posmagi*, s. m. (Reg.) Pâine uscată (tăiată felii). ♦ (La sg.) Pesmet.

POSMĂGÍ, *posmăgesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A presăra cu pesmet o bucată de carne (înainte de a o frige). **2.** Refl. A se usca ca un posmag. ♦ (Despre plante) A se ofili, a se vesteji. – Din **posmag.**

POSMĂGÍT, -Ă, *posmăgiți, -te,* adj. (Reg.) Uscat (ca un posmag). – V. **posmăgi.**

POSOMORÁLĂ, *posomoreli*, s. f. Tristețe, melancolie; îngrijorare; indispoziție, posomorâre. ♦ Fig. (Rar) Vreme întunecată (și ploioasă). [Var.: **posomoreálă** s. f.] – **Posomorî** + suf. *-eală.*

POSOMORÁRE, *posomorâri*, s. f. Faptul de *a (se) posomorî;* posomoreală. – V. **posomorí.**

POSOMORÁT, -Ă, *posomorâți, -te,* adj. (Despre oameni) Prost dispus; trist, mohorât, posac; (despre fața sau privirea oamenilor) care exprimă o proastă dispoziție, tristețe etc. ♦ (Despre obiecte, peisaje etc.) Care este de culoare întunecată, lipsit de lumină; *p. ext*. care face o impresie tristă; dezolant, sumbru. ♦ Fig. (Despre cer) Acoperit cu nori; *p. ext*. (despre timp) întunecat, ploios. – V. **posomorî.**

POSOMOREÁLĂ s. f. v. **posomoreală.**

POSOMORÍ vb. IV v. **posomorî.**

POSOMORÍ, *posomorăsc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre oameni sau despre fața, privirea lor) A se întuneca, a se întrista. ◊ Tranz. *Vestea l-a posomorât*. ♦ A lua o înfățișare severă; a se încrunta. ♦ Fig. (Despre cer) A se înnora; *p. ext*. (despre timp) a deveni neguros, întunecat, închis, ploios. **2.** Tranz. A da o notă de tristețe; a întrista, a întrista. [Var.: (reg.) **posomorí** vb. IV] – Et. nec.

POSPÁI s. n. (Pop.) Pulbere fină de făină care se formează în timpul măcinatului și care acoperă pereții și obiectele din moară; *p. gener*. pulbere albă, strat subțire care acoperă ceva.

POSPÁI, *pospăiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un obiect cu un strat subțire (de pospai); a așterne un strat subțire; a presăra. ♦ Fig. A face un lucru de mântuială, superficial.

POSPĂIÁLĂ, *pospăieli,* s. f. (Rar) Faptul de *a pospăi;* (concr.) strat subțire dintr-o materie care acoperă un obiect. [Pr.: *-pă-ia-*] – **Pospăi** + suf. *-eală.*

POSPĂÍT, -Ă, *pospăiți, -te,* adj. Acoperit cu un strat subțire dintr-o materie; *fig.* cu o aparență înșelătoare de cultură, de civilizație etc.; superficial. – V. **pospăi.**

POSTÁȘ s. m. v. **poștaș.**

POSTÁTĂ, *postate,* s. f. **1.** (Reg.) Porțiune de pământ cultivat, lucrată de unul sau mai mulți lucrători (într-un anumit timp). ♦ Porțiune dintr-o pădure de unde se taie copacii. ♦ Strat de legume sau de flori. **2.** (Pop.) Bucată de drum; distanță. [Var.: (reg.) **postáță** s. f.].

POSTÁȚĂ s. f. v. **postată.**

POSTÁV, (**2**) *postavuri*, s. n. **1.** Stofă groasă de lână, folosită pentru uniforme militare, pături etc. **2.** (La pl.) Diferite sortimente de postav (**1**) sau de confecții de postav. [Pl. și: *postăvuri*].

PÓSTĂ s. f. v. **poștă**[1.]

POSTĂVÁR, *postăvari,* s. m. Persoană care făcea sau vindea postavuri. – **Postav** + suf. *-ar*.

POSTĂVĂREÁSĂ, *postăvărese,* s. f. (Rar) Soția postăvarului; femeie care face sau vinde postavuri. – **Postăvar** + suf. *-easă.*

POSTĂVĂRÍE, *postăvării,* s. f. Fabrică, atelier sau prăvălie de postavuri. – **Postav** + suf. *- ărie.*

POSTĂVIÓR, (2) *postăvioare,* s. n. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *postav* (**1**). ♦ Postav (**1**) mai subțire sau de calitate inferioară. **2.** Sort de postăvior (**1**). – **Postav** + suf. *-ior*.

POSTÉLNIC, *postelnici*, s. m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Titlu dat unui mare boier, membru al Sfatului domnesc, care avea în grijă camera de dormit a domnului și care, mai târziu, organiza audiențele la domn; boier care avea acest titlu. ◊ *Postelnicul al doilea* (sau *al treilea* etc.) = subordonat (de grade diferite) al postelnicului (**1**). ♦ (În timpul Regulamentului Organic) Ministru al Afacerilor Externe. **2.** Titlu onorific dat unui boier de țară (cu atribuții administrative); boier care avea acest titlu.

POSTELNICEÁSĂ, *postelnicese,* s. f. Soția postelnicului. – **Postelnic** + suf. *-easă.*

POSTELNICÉL, *postelnicei*, s. m. Titlu dat unui slujbaș (civil sau militar) de la Curtea domnească subordonat postelnicului (**1**); persoană care avea acest titlu. – **Postelnic** + suf. *-el.*

POSTELNICÍE s. f. **1.** Demnitatea sau funcția de postelnic; perioadă de timp în care cineva exercita această funcție. **2.** Instituție condusă de un postelnic (**1**). – **Postelnic** + suf. *-ie.*

POSTÉUCĂ, *posteuci*, s. f. (Pop.) Lemn scurt și gros cu care se ridică și se sprijină osia roții carului în timp ce se unge.

POSTORÓNCĂ, *postoronci*, s. f. (Reg.) **1.** Funie, sau curea legate de crucea căruței și de hamuri, cu ajutorul cărora calul trage vehiculul; funie care leagă leuca de carâmb. **2.** Epitet dat unui om de nimic.

POȘ, *poșuri,* s. n. (Înv. și reg.) Alică de dimensiuni mari; poștie1. – Et. nec.

POȘÍRCĂ, *poșirci,* s. f. (Pop. și fam.) Băutură alcoolică slabă și de proastă calitate. – Et. nec.

POȘOVOAÍCĂ s. f. Dans popular românesc, asemănător brâului, hațegana ori călușarii; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **poșováica** s. f.] – Et. nec.

POTÁIE, *potăi,* s. f. (Fam.) Câine slab, neîngrijit sau leneș; cotarlă, javră; *p. gener*. (depr.) câine. ♦ Epitet dat unui om lipsit de caracter, netrebnic. [Pr.: *-ta-ie*] – Et. nec.

POTÁNG, *potânguri*, s. n. Lanț, curea etc. care leagă plugul de grindei, (cotigă). (Reg.) Bătătură făcută la ceafa boului din cauza jugului.

POTÂRNÍCHE, *potârnichi*, s. f. Pasăre sălbatică de mărimea unui porumbel, cu penele de culoare brună-pestriță pe spate, cenușie pe piept și albă pe burtă, care trăiește în stoluri mici prin holde și tufișuri. ◊ Expr. *A se răspândi ca potârnichile* = a fugi, a se împrăștia repede, în toate părțile (din fața unei primejdii).

POTÉCĂ, *poteci*, s. f. Drum foarte îngust la țară, la munte, în pădure etc., pe care se poate merge numai pe jos; cărare; *p. gener*. drum, cale. ◊ Expr. *Pe toate potecile* = peste tot, în orice loc, pretutindeni. *A ști toate potecile* = a cunoaște secretele cuiva. [Var.: (reg.) **potícă** s. f.].

POTECEÁ, *potecele*, s. f. (Pop.) Potecuță. – **Potecă** + suf. *-ea.*

POTICNEÁLĂ, *poticneli*, s. f. Faptul de *a (se) poticni*. – **Poticni** + suf. *-eală.*

POTICNÍ, *poticnesc,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. A se lovi în timpul mersului cu piciorul de ceva și a-și pierde echilibrul; a se împiedica. ♦ A cădea (în urma loviriI de ceva). **2.** Tranz. A pune cuva piedică în mers sau, *fig.*, într-o acțiune. **3.** Refl. Fig. A întâmpina o dificultate sau a nu izbuti în desfășurarea unei acțiuni. ♦ Spec. A pronunța cu greutate cuvintele, a vorbi cu întreruperi, cu greutate. - **Poate + icni**.

POTICNÍRE, *poticniri*, s. f. Acțiunea de *a (se) poticni* și rezultatul ei. – V. **poticni.**

POTICNÍT1 s. n. Faptul de *a (se) poticni*. – V. **poticni.**

POTICNÍT2, -Ă, *poticniți, -te,* adj. (Rar) Care se poticnește (**1**); împiedicat (la mers). ♦ Fig. (Despre vorbe, vorbire etc.) Care este articulat sau spus cu greutate, cu întreruperi etc. – V. **poticni.**

POTMOLÍ, *potmolesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se împotmoli. – Din **potmol.**

POTMOLIRE s. f. (Pop.) Împotmolire. – V **potmoli.**

POTMOLÍT, -Ă, *potmoliți, -te,* adj. (Pop.) Împotmolit. – V. **potmoli.**

POTOLEÁLĂ, *potoleli*, s. f. (Rar) Potolire. – **Potoli** + suf. *-eală.*

POTOLÍ, *potolesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A pierde sau a face să-și piardă din intensitate, din tărie, din viteză etc.; a (se) liniști, a se domoli, a (se) calma, a (se) alina; a (se) îmblânzi. **2.** Refl. (Despre foc) A arde mocnit.

POTOLÍRE, *potoliri*, s. f. Acțiunea de *a se potoli* și rezultatul ei; liniștire, domolire, calmare, potoleală. – V. **potoli.**

POTOLÍT, -Ă, *potoliți, -te,* adj. Lipsit de intensitate, de agitație; liniștit, domol; așezat, blând. ♦ (Despre mers) încet, fără grabă. ♦ (Despre foc) Care arde mocnit, fără vâlvătăi, pe punctul de a se stinge; (despre lumină) palid, difuz. ♦ (Despre sunete) Slab, stins, încet, molcom. ♦ (Despre ape) Fără valuri mari, lin. – V. **potoli.**

POTOLITÓR, -OÁRE, *potolitori, -oare,* adj. (Rar) Care potolește, liniștitor, calmant. – **Potoli** + suf. *-tor*.

POTÓP, *potopuri*, s. n. **1.** (În Biblie) Revărsare uriașă de ape care a devastat Pământul și a înecat toate viețuitoarele în afară de cele aflate în Arca lui Noe; diluviu. **2.** Ploaie torențială;

revărsare de ape. **4** P. gener. Calamitate, dezastru, nenorocire. **3.** P. anal. Cantitate imensă; număr mare de ființe sau de lucruri; mulțime, grămadă.

POTRÍVĂ s. f. Ființă, obiect etc. care seamănă (și se potrivește) perfect cu cineva sau cu ceva. ◊ Loc. prep. *Pe* (sau *de) potriva...* = asemenea, egal, pe măsura...

POTRIVEÁLĂ, *potriveli*, s. f. (Pop.) **1.** Potrivire, asemănare; concordanță, acord. ◊ Loc. adj. *Cu potriveală* = potrivit, nimerit. **2.** Coincidență. – **Potrivi** + suf. *-eală.*

POTRIVÍ, *potrivesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A avea sau a face să aibă însușiri comune cu cineva sau cu ceva, a fi sau a face să fie la fel; a fi sau a pune pe același plan. ♦ A (se) compara. **2.** Tranz. A așeza ceva la locul nimerit; a aranja într-un anumit fel considerat potrivit. **3.** Tranz. A pune de acord, a face să corespundă, să fie la fel cu altceva, a adapta, a da după **4.** Tranz. A da forma dorită, necesară etc.; a fasona. **5.** Tranz. A face în așa fel încât. ; a calcula, a chibzui, a cumpăni. – Din **potrivă.**

POTRIVÍRE, *potriviri*, s. f. Acțiunea de *a (se) potrivi* și rezultatul ei; potrivit1. – V. **potrivi.**

POTRIVÍT1 s. n. Potrivire; aranjare, așezare. – V. **potrivi.**

POTRIVÍT2**, -Ă,** *potriviți, -te*, adj. **1.** Care are însușiri comune cu altcineva sau cu altceva, care se armonizează cu cineva sau cu ceva; asemenea. **2.** Corespunzător (scopului urmărit), adecvat, nimerit. ♦ (Adverbial) Conform cu..., în concordanță cu..., în raport cu... ♦ Bine ales; indicat. **3.** Aranjat, așezat; întocmit, meșteșugit. **4.** Moderat, temperat; de mijloc; acceptabil. *La o depărtare potrivită.* – V. **potrivi**

POVÁRĂ, *poveri*, s. f. **1.** Greutate (mare) pe care cineva o are de cărat; sarcină, încărcătură. ◊ Loc. adj. *De povară* = (despre animale) folosit pentru cărat greutăți. **2.** Fig. Suferință fizică sau morală; chin, apăsare, trudă, zbucium. ♦ Obligație, însărcinare grea. **3.** Veche unitate de măsură pentru greutăți, egală cu 100-125 de ocale, folosită la evaluarea cantității mărfurilor. [Var.: (reg.) **povoáră** s. f.]

POVÁȚĂ, *poveațe,* s. f. (Pop.) Îndrumare, sfat dat cuiva sau primit de cineva; povățuire, povățuială. ◊ Loc. adj. și adv. *De povață* = ca îndrumător, ca ghid. ♦ Persoană care îndrumă, sfătuiește pe cineva. – Pref. *po-* + **viață**.

POVĂRÓS, -OÁSĂ, *povăroși, -oase*, adj. (Înv.) Împovărător, copleșitor. – **Povară** + suf. *-os.*

POVĂȚUÍ, *povățuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A sfătui pe cineva să facă într-un anumit fel. **2.** A conduce, a călăuzi, a îndruma pe cineva în viață sau, *p. gener.*, pe un drum. ♦ (Înv.) A comanda o armată. – **Povață** + suf. *-ui*.

POVĂȚUIÁLĂ, *povățuieli,* s. f. (Înv.) Sfat, îndrumare, povață. [Pr.: *-ți-ia-*] – **Povățui** + suf. *-eală.*

POVĂȚUÍRE, *povățuiți,* s. f. (Pop.) Faptul de *a povățui;* sfat, îndrumare, povață. – V. **povățui.**

POVĂȚUITÓR, -OÁRE, *povățuitori, -oare,* s. m. și f. (Pop.; adesea adjectival) Persoană care dă cuiva sfaturi, care îndrumă, călăuzește. ♦ Ceea ce servește cuiva drept călăuză, îndrumător. [Pr.: *-ți-i-*] – **Povățui** + suf. *-tor*.

POVÂRNÍ, *povârnesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) prăbuși, a (se) prăvăli, a (se) răsturna; povîrnitură, (loc prăpăstios).- (după *prăvăli*).

POVÂRNÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) povârni* și rezultatul ei. – V. **povârni.**

POVÂRNÍȘ, *povârnișuri,* s. n. Parte înclinată, prăpăstioasă sau abruptă a unei înălțimi; coastă, pantă. – **Povârni** + suf. *-iș*.

POVESTÁR, *povestari*, s. m. (Reg.) Povestitor. – **Poveste** + suf. *-ar*.

POVESTÁȘ, *povestași,* s. m. (Reg.) Povestitor. – **Poveste** + suf. *-aș.*

POVÉSTE, *povești,* s. f. **1.** Specie a epicii (populare) în proză în care se relatează întâmplări fantastice ale unor personaje imaginare în luptă cu personaje nefaste și în care binele triumfă; basm; *p. ext.* narațiune cuprinzând fapte posibile sau reale. ◊ Expr. *Ca din poveste* = foarte frumos, minunat, miraculos. *A se apuca de povești* = a sta de vorbă îndelung, a sta la taifas. ♦ Născocire, scomitură, minciună. **2.** Istoria sau relatarea faptelor, a peripețiilor, a vieții cuiva. – Pref. *po-* + **veste**.

POVESTÍ, *povestesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A spune o poveste (**1**); a nara un fapt, o întâmplare. **2.** Intranz. (Reg.) A sta de vorbă; a discuta, a conversa. – Din **poveste.**

POVESTIOÁRĂ, *povestioare*, s. f. Diminutiv al lui *poveste.* [Pr.: *-ti-oa-*] – **Poveste** + suf. *-ioară.*

POVESTIRE, *povestiri*, s. f. Acțiunea de *a povesti* și rezultatul ei; povestit. ♦ Specie epică de dimensiuni relativ reduse, în care narațiunea se centrează pe întâmplări relatate din perspectiva unui participant. – V. **povesti.**

POVESTÍT s. n. Povestire. – V. **povesti.**

POVESTITÓR, -OÁRE, *povestitori, -oare*, s. m. și f. Persoană care povestește (**1**), care știe să povestească frumos, să spună povești; scriitor, autor de povești (**1**); narator, povestaș, povestar. – **Povesti** + suf. *-tor*.

POVOÁRĂ s. f. v. **povară.**

POVÓI s. n. v. **puhoi1.**

POZDÉRIE s. f. v. **puzderie.**

POZNÁȘ, -Ă, *poznași, -e*, adj. **1.** (Pop. și fam.; despre oameni; adesea substantivat) Care face pozne; care spune glume; (despre manifestări ale oamenilor) care provoacă hazul; glumeț, șugubăț, amuzant. **2.** (Rar) Curios, ciudat, straniu. ♦ Care produce neplăceri; buclucaș. – **Poznă** + suf. *-aș.*

PÓZNĂ, *pozne*, s. f. (Pop. și fam.) **1.** Vorbă sau faptă care stârnește râsul. **2.** Situație, întâmplare etc. curioasă, ciudată; ciudățenie. **3.** Faptă regretabilă (dar lipsită de gravitate) comisă de cineva; împrejurare neplăcută pentru cineva. ♦ Farsă jucată cuiva. – Et. nec.

PRÁCTIC, -Ă, *practici, -ce*, adj. (Despre oameni) Care știe să se orienteze în viața de toate zilele, care știe să aplice cunoștințele la viața de toate zilele, care are simțul realității; *p. ext.* îndemânatic, destoinic, priceput. ♦ Care corespunde necesităților de fiecare zi; care este ușor de folosit, util, comod sau economicos.

PRÁDĂ, *prăzi,* s. f. **1.** Faptul de a prăda; prădare, jefuire, jaf; devastare. **2.** (Concr.) Totalitatea bunurilor materiale și (în trecut) a persoanelor luate de cel care prădă (mai ales în timp de războ). ◊ Loc. vb. (Înv.) *A face pradă* = a prăda. **3.** Persoană prinsă, răpită, ajunsă în puterea cuiva. **4.** Vietate care servește ca hrană animalelor sălbatice carnivore sau păsărilor răpitoare; *p. ext.* vânat. ◊ *Pasăre de pradă* = pasăre răpitoare.

PRAF, (2, 3) *prafuri*, s. n. **1.** Material format din particule solide foarte fine, provenite din fărâmițarea naturală a scoarței terestre, a unor corpuri solide, din unele procese biologice ale viețuitoarelor etc.; pulbere, colb. ◊ Expr. *A face* (pe cineva sau ceva) *praf* = a sfărâma în bucăți; a distruge. *A arunca (cu) praf în ochii cuiva* = a încerca să înșele pe cineva, dându-i iluzia că lucrurile sunt altfel decât sunt în realitate, a induce în eroare. **2.** (De obicei urmat de determinări) Nume dat diferitelor materiale solide reduse la starea de particule foarte fine și care sunt folosite în diferite scopuri. ◊ *Praf de pușcă .Praf de copt .Lapte praf* .**3.** (Pop.) Polen. [Var.: (înv. și reg.) **prav** s. n.].

PRÁFTORIȚĂ, *praftorițe,* s. f. (Pop.) Pămătuf din păr, din zdrențe, din fâșii de rafie etc., fixat într-o coadă lungă, folosit pentru a scoate spuza din cuptorul de pâine, în fierărie, pentru a stropi cărbunii încinși etc.; praftură. – **Praftură** + suf. *-iță.*

PRÁFTURĂ, *prafturi*, s. f. (Pop.) Praftoriță. ◊ Expr. *A face* (pe cineva) *praftură* sau *a-i face* (cuiva) o *praftură* = a face (pe cineva) de râs; a certa, a ocări. [Var.: **pleáftură** s. f.] – Et. nec.

PRAG, *praguri*, s. n. **1.** Partea de jos, orizontală, a unui toc de ușă sau a unei porți, puțin mai ridicată de la pământ, peste care se trece la intrare și ieșire. ◊ Expr. *A călca pragul (casei)* = **a**) a ieși din casă; **b**) a intra în casa cuiva, a vizita pe cineva. *A se pune prag* = a se așeza în calea cuiva; a se împotrivi, a se opune acțiunilor cuiva. *A pune piciorul în prag* = a se opune cu dârzenie la ceva. **2.** Ușă, poartă; *p. ext.* casă, locuință; cămin, familie. ◊ Expr. *Din prag în prag* = din casă în casă. *A bate pragurile* = a umbla pe la multe case, a hoinări, a colinda. **3.** Fig. Început al unei situații noi, limită care desparte două situații, perioade etc. diferite. *În pragul verii*. **4.** Ridicătură naturală a fundului albiei unei ape curgătoare. ♦ Ridicătură de teren în formă de prag (**1**); treaptă de stâncă greu de trecut. ♦ Perete de piatră, stâncă peste care trece o apă, formând o cascadă.

PRAHOVEÁN, -Ă, *prahoveni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din județul Prahova. **2.** Adj. Care aparține județului Prahova sau prahovenilor (**1**), referitor la județul Prahova ori la prahoveni. – **Prahova** (n. pr.) + suf. *-ean*.

PRAHOVEÁNCĂ, *prahovence*, s. f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din județul Prahova. **2.** (Art.) Numele mai multor dansuri populare românești. – **Prahovean** + suf. *-că.*

PRAJ s. m. v. **praz.**

PRÁȘĂ, *prașe,* s. f. (Pop.) Prășit1. – Din **prăși** (derivat regresiv).

PRAȘCÁU, *prașcăi,* s. m. (Pop.) Băiețandru ștrengar și haimana. ♦ Om de nimic, ticălos; om imoral. – Et. nec.

PRÁȘILĂ, *prașile,* s. f. Prășit1. [Var.: **prășílă** s. f.] – Et. nec.

PRÁȘTIE, *prăștii,* s. f. **1.** Veche armă de luptă formată dintr-o bucată de piele legată cu două sfori, cu care se aruncau pietre asupra dușmanului.◊ Loc. adj. *Ca din praștie* = repede, cu viteză; în mod violent. **2.** Aruncătură cu praștia (**1**); distanța pe care o străbate o piatră azvârlită cu praștia. ◊ Expr. *Ca de o praștie* sau *cât dai* (sau *ajungi) cu praștia* = la o distanță relativ mică. **3.** Frânghie, funie care se leagă de leucă ori de capătul osiei unei căruțe și de care se prinde un cal lăturaș. ◊ *Cal de praștie* = cal lăturaș. ◊ Expr. *A da un cal la praștie* = a dresa un cal, ținându-l de o frânghie și făcându-l să alerge în cerc. - Din *împrăștia.*

PRAZ, (reg.) *praji*, s. m. Plantă erbacee legumicolă din familia liliaceelor, înrudită cu ceapa, cu tulpina cilindrică, groasă și înaltă, cu frunzele lanceolate și cu bulb cărnos . ◊ Expr. *Adio și-un praz verde,* se spune pentru a exprima indiferența totală a cuiva față de cineva sau ceva. ♦ Mâncare pregătită din tulpina plantei descrise mai sus. [Var.: (reg.) **praj** s. m.].

PRĂBUȘEÁLĂ, *prăbușeli,* s. f. Prăbușire. – **Prăbuși** + suf. *-eală.*

PRĂBUȘÍ, *prăbușesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A cădea sau a face să cadă brusc și cu zgomot (de la înălțime); a (se) prăvăli, a (se) nărui; a (se) surpa, a (se) dărâma. ♦ Refl. (Despre ape) A cădea de la înălțime, a curge repede pe un loc abrupt. – **Prăvăli + buși2.**

PRĂBUȘÍRE, *prăbușiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) prăbuși* și rezultatul ei; prăbușeală. ♦ Fig. Deznădejde, deprimare; *p. ext.* decădere. – V. **prăbuși.**

PRĂBUȘÍT, -Ă, *prăbușiți, -te*, adj. Căzut sau culcat (brusc și cu zgomot) la pământ; năruit; surpat, dărâmat. ♦ Fig. (La pl.; despre ochi) Intrat în orbite. ♦ Fig. Descurajat, deznădăjduit. – V. **prăbuși.**

PRĂBUȘITÚRĂ, *prăbușituri,* s. f. Loc unde s-a prăbușit un teren, o construcție; surpătură. ♦ Ceea ce s-a prăbușit; dărâmătură. – **Prăbuși** + suf. *-tură.*

PRĂDÁ, *prad*, vb. I. Tranz. (Pop.) A jefui, a devasta, a pustii o țară, un ținut etc.; a jefui, a fura cuiva bunuri de preț. ♦ A sărăci, a ruina pe cineva prin acte silnice, prin biruri, amenzi, impozite copleșitoare.

PRĂDÁLICĂ, *prădalice,* s. f. (În Evul Mediu, în Țara Românească) Dreptul domniei de a lua pe seama sa averea celor morți fără urmași de sex bărbătesc.

PRĂDÁLNIC, -Ă, *prădalnici, -ce*, adj. (Înv.) **1.** Care are caracter de jaf; care deposedează pentru a se îmbogăți. **2.** (Despre animale) Care trăiește din pradă; (despre păsări) răpitor. – **Pradă** + suf. *-alnic.*

PRĂDÁRE, *prădări,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a prăda* și rezultatul ei; jaf, pradă, prădat1. – V. **prăda.**

PRĂDÁT1 s. n. (Pop.) Prădare. – V. **prăda.**

PRĂDÁT2**, -Ă,** *prădați, -te*, adj. (Pop.) Jefuit, devastat; furat (de bunuri de preț). – V. **prăda.**

PRĂDĂCIÚNE, *prădăciuni,* s. f. (Înv. și pop.) Jefuire, prădare; hoție, furt. ♦ Înșelăciune care duce la ruinarea cuiva. – **Prăda** + suf. *-ăciune.*

PRĂDĂTÓR, -OÁRE, *prădători, -oare*, s. m. și f., s. n., adj. **1.** S. m. și f. (Rar) Persoană care prădă, care jefuiește; jefuitor; hoț. **2.** S. m. și f. (Reg.) Om risipitor, cheltuitor. **3.** S. n., adj. (Animal carnivor) care își urmărește și capturează prada (vie). – **Prăda** + suf. *-ător.*

PRĂFĂRÁIE s. f. Prăfărie. [Pr.: *-ra-ie*] – **Praf** + suf. *-ăraie.*

PRĂFĂRÍE, (2) *prăfării,* s. f. **1.** Cantitate mare de praf (**1**); colbărie, prăfăraie. **2.** (Înv.) Loc unde se fabrica sau se depozita praful de pușcă. – **Praf** + suf. *-ărie.*

PRĂFÓS, -OÁSĂ, *prăfoși, -oase*, adj. Plin de praf (**1**), acoperit cu praf, cu mult praf; prăfuit, prăfuros. ♦ Care se prezintă sub formă de pulbere, ca praful. – **Praf** + suf. *-os.*

PRĂFUÍ, *prăfuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) acoperi cu un strat de praf (**1**), a (se) umple de praf. **2.** A (se) preface în praf, a (se) mărunți; *p. ext.* a (se) spulbera. – **Praf** + suf. *-ui*.

PRĂFUÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) prăfui* și rezultatul ei. – V. **prăfui.**

PRĂFUÍT, -Ă, *prăfuiți, -te*, adj. Plin de praf (**1**), acoperit de praf, cu mult praf; prăfos, prăfuros. – V. **prăfui.**

PRĂFULÉȚ, *prăfulețe,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *praf;* prăfușor. – **Praf** + suf. *-uleț.*

PRĂFURÍU, -ÍE, *prăfurii,* adj. (Rar) De culoarea prafului (**1**); cenușiu. – **Praf** + suf. *-uriu.*

PRĂFUROS, -OASĂ, *prăfuroși, -oase*, adj. (Rar) Prăfuit. – **Praf** + suf. *-uros.*

PRĂFUȘÓR, *prăfușoare,* s. n. (Rar) **1.** Prăfuleț. **2.** Medicament sub formă de pulbere. – **Praf** + suf. *-ușor.*

PRĂGÁR, *prăgare,* s. n. (Reg.) Fiecare dintre grinzile care se așază de-a curmezișul pe temelia unei case și prin care se delimitează încăperile. – **Prag** + suf. *-ar.*

PRĂGUȘÓR, *prăgușoare,* s. n. **1.** Diminutiv al lui *prag.* **2.** Mic suport pe care se așază vesela la masă. – **Prag** + suf. *-ușor.*

PRĂJEÁLĂ, *prăjeli,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) prăji.* **2.** Făină (cu ceapă) prăjită în grăsime, folosită la pregătirea unor mâncăruri. – **Prăji** + suf. *-eală.*

PRĂJÍ, *prăjesc,* vb. IV. Tranz. A supune un aliment acțiunii focului (de obicei în grăsime încinsă) pentru a-l face comestibil sau pentru a-l prelucra.

PRĂJÍNĂ, *prăjini,* s. f. **1.** Bucată de lemn lungă și subțire, de obicei folosită pentru a fixa sau a susține ceva. ◊ Expr. *A nu-i (mai) ajunge (nici) cu prăjina la nas,* se spune despre un om încrezut, înfumurat. **2.** Veche unitate de măsură pentru lungimi, echivalentă cu circa 5-7 metri; veche unitate de măsură pentru suprafețe, egală cu circa 180-210 metri pătrați. ♦ (Concr.) Instrument cu care se făcea altădată măsurătoarea acestor lungimi și suprafețe. – Et. nec.

PRĂJÍRE, *prăjiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) prăji* și rezultatul ei. – V. **prăji.**

PRĂJÍT1 s. n. Faptul de *a (se) prăji.* – V. **prăji.**

PRĂJÍT2, -Ă, *prăjiți, -te,* adj. **1.** (Despre alimente) Supus acțiunii focului (în grăsime încinsă) pentru a fi mâncat. ◊ Expr. (Glumeț) *Răbdări prăjite* = niciun fel de hrană, nimic. ♦ Ars (din cauza expunerii prea îndelungate la foc). **2.** (Rar; despre vegetație) Uscat, îngălbenit, pârjolit. – V. **prăji.**

PRĂJITÚRĂ, *prăjituri,* s. f. Produs de patiserie preparat din făină, zahăr, grăsimi, ouă și ingrediente, care se consumă, de obicei, ca desert. – **Prăji** + suf. *-tură.*

PRĂJITURÍCĂ, *prăjiturele,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *prăjitură.* – **Prăjitură** + suf. *-ică.*

PRĂPĂSTIE, *prăpăstii,* s. f. Povârniș înalt și abrupt, situat de obicei într-o regiune muntoasă; hău, abis, genune. ◊ Expr. *A băga* pe cineva *în prăpastie* = a cauza (cuiva) mari neajunsuri; a duce la pierzanie, la pieire, a distruge. *A se afla pe marginea prăpastiei* = a se afla într-o situație extrem de critică. ♦ Fig. Nenorocire, dezastru; primejdie mare. ♦ (Înv. și pop.) Noian de ape; adâncul apelor. [Pl. și: *prăpastii*].

PRĂPĂD, *prăpăduri,* s. n. **1.** Dezlănțuire de forțe, provocată de ființe sau de elementele naturii, care provoacă mari distrugeri de bunuri sau de vieți omenești; urgie, ruină, dezastru. ◊ Expr. *Prăpădul pământului* se spune despre o nenorocire îngrozitoare, despre ceva insuportabil, copleșitor. **2.** Cantitate foarte mare, enormă; mulțime imensă; puhoi. – Din **prăpădi** (derivat regresiv).

PRĂPĂDÉNIE s. f. (Pop.) Stricăciune, pagubă, distrugere (foarte mare). ◊ Situație, împrejurare care poate provoca (mari) stricăciuni, pagube, distrugeri. – **Prăpădi** + suf. *-enie.*

PRĂPĂDÍ, *prăpădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) distruge, a (se) nimici, a (se) face praf; a (se) nărui, a (se) ruina, a (se) strica. ♦ Tranz. A duce la pierzanie; a nenoroci. **2.** Tranz. A ucide, a omorî, a răpune. ♦ Refl. A-și pierde viața, a muri, a pieri. ◊ Expr.*A se prăpădi după cineva* = a iubi, a-i plăcea cineva foarte mult. *A se prăpădi de dorul...* = a dori foarte mult... **3** Tranz. (Pop.) A nu mai recunoaște, a nu mai găsi; a rătăci. *A prăpădit drumul.*

PRĂPĂDÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) prăpădi* și rezultatul ei. – V. **prăpădi.**

PRĂPĂDÍT, -Ă, *prăpădiți, -te,* adj. (Despre obiecte, clădiri, bunuri etc.) Care se află într-o stare mizerabilă, care este stricat, deteriorat, dărâmat, sărăcăcios; (despre ființe) cu forțele fizice epuizate; vlăguit, extenuat, sfârșit. ♦ (Substantivat) Om sărac, sărman; om nenorocit, amărât; *p. ext.* om chinuit, nefericit. – V. **prăpădi.**

PRĂPĂDITÓR, -OÁRE, *prăpăditori, -oare,* adj. (Rar) Care prăpădește; nimicitor, distrugător; ucigător. – **Prăpădi** + suf. *-tor.*

PRĂPĂSTÉNIE, *prăpăstenii,* s. f. (Pop.) **1.** Prăpăd, nenorocire, dezastru. **2.** Ființă uriașă, înspăimântătoare. – **Prăpastie** + suf. *-enie.*

PRĂPĂSTIÓS, -OÁSĂ, *prăpăstioși, -oase,* adj. **1.** (Despre terenuri) Cu prăpăstii, cu pante abrupte. ♦ Fig. Adânc, de netrecut, de neînvins. **2.** Fig. Năprasnic, vijelios, vertiginos. ♦ Înspăimântător, groaznic. **3.** Fig. De necrezut, de neînchipuit; ciudat, bizar, năstrușnic. [Pr.: *-ti-os*] – **Prăpastie** + suf. *-os.*

PRĂSEÁ s. f. v. **plăsea.**

PRĂSÍ, *prăsesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre animale) A face pui; a se reproduce, a se înmulți. ♦ Tranz. A crește animale, a face să se înmulțească. **2.** Tranz. A semăna, a îngriji și a răspândi cultura unei plante; a îngriji plantele ca să crească și să se înmulțească. ♦ Refl. (Despre plante) A se înmulți, a se extinde pe un anumit teritoriu.

PRĂSÍLĂ, *prăsile,* s. f. **1.** Reproducție (dirijată) între animale domestice (de rasă). **2.** Animal tânăr, pui de animal domestic rezultat în urma prăsilei (**1**); *p. ext.* animal domestic de rasă bun pentru reproducere. **3.** (Rar) Rasă,: neam, soi. [Pl. și: *prăsili*] – **Prăsi** + suf. *-ilă.*

PRĂSÍRE, *prăsiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) prăsi* și rezultatul ei; prăsit1. – V. **prăsi.**

PRĂSÍT1 s. n. Prăsire. – V. **prăsi.**

PRĂSÍT2, -Ă, *prăsiți, -te,* adj. (Despre animale) Reprodus, înmulțit. – V. **prăsi.**

PRĂSITÓR, -OÁRE, *prăsitori, -oare,* adj. (Despre animale) Care se prăsește (cu ușurință), folosit pentru prăsire. – **Prăsi** + suf. *-tor.*

PRĂȘÍ, *prășesc,* vb. IV. Tranz. A lucra cu sapa sau cu prășitoarea spațiul de sol dintre rândurile distanțate ale unor plante de cultură, pentru a distruge buruienile, a afâna pământul etc.

PRĂȘÍLĂ s. f. v. **prașilă.**

PRĂȘÍRE, *prășiri,* s. f. Acțiunea de *a prăși* și rezultatul ei; prășit1. – V. **prăși.**

PRĂȘÍT1, *prășituri,* s. n. Faptul de *a prăși;* prașilă, prășitură, praș, prășire. – V. **prăși.**

PRĂȘÍT2, -Ă, *prășiți, -te,* adj. (Despre terenuri cultivate sau plante de cultură) Care este săpat și curățat de buruieni, afânat etc. – V. **prăși.**

PRĂȘITÓR, -OÁRE, *prășitori, -oare,* adj., s. f., s. m. **1.** Adj., s. f. (Unealtă sau mașină agricolă) cu care se prășește. **2.** Adj. (Despre plante) Cultivat în rânduri distanțate, care permit prășitul1. **3.** S. m. și f. Persoană care prășește. – **Prăși** + suf. *-tor.*

PRĂȘITÚRĂ, *prășituri,* s. f. (Pop.) **1.** Prășit1. **2.** Ogor prășit2. **3.** (Cu sens colectiv) Buruienile și gunoiul adunate de pe un teren care a fost prășit. – **Prăși** + suf. *-tură.*

PRĂȘTIÁȘ, *prăștiași,* s. m. **1.** (Înv. și pop.) Persoană care aruncă cu praștia (**1**). **2.** (Reg.) Cal lăturaș. [Pr.: *-ti-aș*] – **Praștie** + suf. *-aș.*

PRĂȘTÍNĂ2, *prăștini,* s. f. Prăjină care se înfige în vârful clăii de fân, pentru a o fixa. ♦ Prăjină care se pune pe stuful sau pe paiele de pe acoperișul unei case țărănești, pentru a le fixa. – Et. nec.

PRĂVÁL, *prăvaluri,* s. n. **1.** Depresiune naturală (puțin adâncă) care face legătura între bălți sau între acestea și râuri; *spec.* gârlă din regiunea inundabilă a Dunării. **2.** (Reg.) Porțiune pe cursul unui râu, al unui pârâu etc., unde apa curge foarte repede (formând o cascadă mică). **3.** (Reg.) Povârniș, pantă (**1**), coastă. – Din **prăvăli.**

PRĂVĂLÁTIC, -Ă, *prăvălatici, -ce,* adj. **1.** (Pop.) Povârnit, abrupt, accidentat, pieziș. **2.** (Rar) Care se răstoarnă, care se rostogolește, care vine la vale. – **Prăvăli** + suf. *-atic.*

PRĂVĂLÍ, *prăvălesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) înclina, a (se) apleca într-o parte; a (se) răsturna, a (se) rostogoli; a cădea sau a face să cadă, a (se) arunca în adâncime, a (se) prăbuși, a (se) trânti. ♦ Refl. A fugi în goana mare, a se năpusti la vale; a se repezi spre ceva, a tăbărî, a da buzna. ♦ Refl. (Despre ape) A curge cu repeziciune, căzând de la înălțime; a se revărsa, a se întinde. ♦ Refl. Fig. A se întinde, a se răspândi, a se împrăștia. ♦ Tranz. A arunca; a azvârli. **2.** Refl. (Despre vânt, furtună, ploaie etc.) A se dezlănțui cu putere, a se porni cu violență. **3.** Tranz. și refl. A (se) surpa, a (se) nărui, a (se) dărâma, a (se) prăbuși.-[Compus din *pră* și *văli* (la vale)].

PRĂVĂLIÁȘ, *prăvăliași,* s. m. (Rar) Negustor care are o prăvălie; angajat care lucrează într-o prăvălie. [Pr.: *-li-aș*] – **Prăvălie** + suf. *-aș.*

PRĂVĂLÍE, *prăvălii,* s. f. Local în care se vând diferite mărfuri; magazin. ◊ (Ieșit din uz) *Băiat de prăvălie* = tânăr care învăța negustoria servind într-un magazin. – Et. nec.

PRĂVĂLIOÁRĂ, *prăvălioare,* s. f. Diminutiv al lui *prăvălie;* prăvăliuță. [Pr.: *-li-oa-*] – **Prăvălie** + suf. *-ioară.*

PRĂVĂLÍRE, *prăvăliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) prăvăli* și rezultatul ei. – V. **prăvăli.**

PRĂVĂLÍȘ, *prăvălișuri,* s. n. (Pop.) Coastă abruptă (de deal sau de munte). – **Prăvăli** + suf. *-iș.*

PRĂVĂLÍT, -Ă, *prăvăliți, -te,* adj. Înclinat, răsturnat, rostogolit, prăbușit (peste ceva). ♦ Surpat, năruit, dărâmat. – V. **prăvăli.**

PRĂVĂLIÚȚĂ, *prăvăliuțe,* s. f. Prăvălioară. [Pr.: *-li-u-*] – **Prăvălie** + suf. *-uță.*

PRĂZULÍU, -ÍE, *prăzulii,* adj. (Pop.) Care are culoarea prazului; verde-deschis. **Praz** + suf. *-uliu.*

PRÂNZ, *prânzuri,* s. n. Masă principală care se ia la amiază; dejun; timpul când se ia această masă; (concr.) ceea ce se mănâncă la această masă, mâncare pregătită în acest scop. ◊ (Pop.) *Prânzul (cel) mic* = prima masă pe care o iau țăranii în cursul dimineții, vara, când muncesc la câmp; timpul zilei când se ia această masă. *Prânzul (cel) mare* = a doua masă pe care o iau țăranii, masa de la amiază; timpul zilei când se ia această masă. ◊ Loc. adv. *Înainte de prânz* = în prima parte a zilei, înainte de amiază, înainte de masa principală. *După-prânz* = în a doua parte a zilei, după-masă, după-amiază.

PRÂNZÁRE s. f. (Pop.) Acțiunea de *a prânzi;* (concr.) masă, mâncare (de la prânz); prânz. – V. **prânzi.**

PRÂNZÍ, *prânzesc,* vb. IV. Intranz. A lua masa de prânz, a mânca de amiază; a dejuna. – Din **prânz.**

PRÂNZIȘÓR, *prânzișoare,* s. n. (Înv. și pop.) **1.** Prânzul (cel) mic; prânzuleț, prânzuț. **2.** Loc de pe bolta cerească în care se află soarele la prânzișor (**1**). – **Prânz** + suf. *-işor.*

PRÂNZÍT s. n. Faptul de *a prânzi.* – V. **prânzi.**

PRÂNZITÓR, *prânzitoare,* s. n. (Înv. și reg.) Sufragerie. – **Prânzi** + suf. *-tor.*

PRÂNZULÉȚ, *prânzulețe,* s. n. (Pop.) Prânzișor. – **Prânz** + suf. *-uleț.*

PRÂNZUȚ, *prânzuțuri,* s. n. (Pop.) Prânzișor. – **Prânz** + suf. *-uț.*

PRÁSLEA, *prâslea,* s. m. și f. Fratele cel mai mic (sau sora cea mică) dintr-o familie, mezinul; *p. gener.* copil mic; prichindel.

PRÂSNÉL, *prâsnele,* s. n. **1.** Jucărie mică făcută din lemn, din os, din metal, cu un vârf ascuțit și care se rotește pe o suprafață plană; titirez, sfârlează. ◊ Expr. *(Sprinten* sau *iute) ca prâslelul* (sau *ca un prâsnel)* = foarte iute, sprinten, ager. ♦ Fig. Copil mic (sau om mic de statură) și foarte vioi. **2.** Capătul (conic) inferior al fusului de tors, care face ca fusul să se învârtească mai ușor. **3.** Partea inferioară a fusului morii, fixată într-una din pietrele acesteia. [Var.: **prisnél** s. n.].

PRE1- Element de compunere care înseamnă „înainte”, „anterior” și care servește la formarea unor substantive, a unor verbe, a unor adverbe și a unor adjective.

PRE2 prep. v. **pe.**

PREA adv. **1.** Mai mult decât (este necesar), din cale afară de..., peste măsură, extrem de..., foarte (mult). ◊ Expr. *Nu prea* = nu chiar, nu tocmai, nu foarte; potrivit. *Mult prea...* = excesiv, exagerat. *Nici prea-prea, nici foarte-foarte* = așa și așa, nici bine, nici rău; potrivit; mediocru. ◊ (Ajută la formarea superlativului absolut) *Nu e nici prea mult, nici prea puțin.* **2.** Element de compunere care înseamnă „foarte”, „peste măsură” și care servește la formarea unor substantive, a unor adjective și a unor verbe.

PREABÚN, -Ă, *preabuni, -e,* adj. (Înv.) Foarte bun, deosebit de bun. ♦ (Substantivat, m. art.; cu valoare de nume propriu) Dumnezeu. – **Prea** + **bun.**

PREACINSTÍT, -Ă, *preacinstiți, -te,* adj. Foarte cinstit, vrednic de cinste, de veneрație; onorabil, respectabil. ♦ (Substantivat, f. art.; cu valoare de nume propriu) Maica Domnului, Fecioara Maria. – **Prea** + **cinstit.**

PREACURÁT, -Ă, *preacurați, -te,* adj. Curat (din punct de vedere moral), neprihănit, imaculat. ♦ (Substantivat, f. art.) Maica Domnului, Fecioara Maria. – **Prea** + **curat.**

PREACUVIÓS, -OÁSĂ, *preacuvioși, -oase,* adj. (În titulatura dată unor clerici; adesea substantivat) Foarte cuvios, extrem de cucernic. [Pr.: *-vi-os*] – **Prea** + **cuvios.**

PREACUVIOȘÍE, *preacuvioșii,* s. f. (Urmat de un adj. pos.) Termen de referență pentru clerici. *Preacuvioșia Sa. Preacuvioșiile Voastre.* [Pr.: *-vi-o-*] – **Prea** + **cuvioșie.**

PREAFERICÍT, -Ă, *preafericiți, -te,* adj. (În titulatura dată ierarhilor care dețin grade înalte; adesea substantivat) Foarte fericit; *p. ext.* sfânt. – **Prea** + **fericit.**

PREAFRUMÓS, -OÁSĂ, *preafrumoși, -oase,* adj. (Înv.) Foarte frumos, minunat. – **Prea** + **frumos.**

PREAIUBÍT, -Ă, *preaiubiți, -te,* adj. (Înv. și pop.; adesea substantivat) Foarte iubit, deosebit de drag; scump. – **Prea** + **iubit.**

PREAÎNÁLT, -Ă, *preaînalți, -te,* adj. **1.** (Bis.) Care vine de la Dumnezeu; dumnezeiesc, divin. ♦ (Substantivat, m. art.) Dumnezeu. **2.** Foarte important; distins, ales, superior. – **Prea** + **înalt.**

PREAÎNĂLȚÁT, -Ă, *preaînălțați, -te,* adj. (În titulatura dată domnilor sau prelaților) Preamărit. – **Prea** + **înălțat.**

PREAÎNȚELÉPT, -EÁPTĂ, *preaînțelepți, -te,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Foarte înțelept; învățat. ♦ (Despre cuvinte, acțiuni etc.) Plin de înțelepciune; care denotă multă înțelepciune. – **Prea** + **înțelept.**

PREAÎNVĂȚÁT, -Ă, *preaînvățați, -te,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Foarte învățat, deosebit de cultivat. – **Prea** + **învățat.**

PREÁJM s. n. v. **preajmă.**

PREÁJMĂ s. f. Spațiu care înconjoară pe cineva sau ceva, loc sau regiune din apropierea sau din vecinătatea cuiva; împrejurime, vecinătate. ◊ Loc. adj. *Din preajmă* = **a)** (local) din apropiere, din jurul; **b)** (temporal) din ajun(ul), dintr-un timp apropiat. ◊ Loc. adj. ◊ Loc. prep. *Din preajma* = din apropierea..., de lângă... ◊ Expr. *A umbla în preajma cuiva* = a umbla după cineva, a se ține de cineva, a da târcoale cuiva. [Var.: (reg.) **préjmă, príjmă** s. f., **preajm** s. n.].

PREALUMINÁT, -Ă, *prealuminați, -te,* adj. **1.** (Înv.) Care constituie un izvor (puternic) de lumină, care răspândește (multă) lumină; (foarte) luminos, strălucitor. **2.** (În titulatura dată suveranilor, înalților prelați sau divinității) Mărit, slăvit, preamărit. **3.** Fig. Plin de înțelepciune. – **Prea** + **luminat.**

PREAMĂRÍ, *preamăresc,* vb. IV. Tranz. A ridica în slavă pe cineva sau ceva; a lăuda, a elogia, a slăvi, a glorifica, a preaslăvi. – **Prea** + **mări.**

PREAMĂRÍRE, *preamăriri,* s. f. Acțiunea de *a preamări* și rezultatul ei. – V. **preamări.**

PREAMĂRÍT, -Ă, *preamăriți, -te,* adj. (În titulatura dată suveranilor, înalților prelați sau divinității) Lăudat, mărit, slăvit, preaînălțat, prealuminat. – **Prea** + **mărit.**

PREAMILOSTÍV, -Ă, *preamilostivi, -e,* adj. (Înv.; de obicei în formule de adresare) Foarte milos, foarte îndurător, foarte iertător. – **Prea** + **milostiv.**

PREAPLÍN, *preaplinuri*, s. n. Ceea ce depășește un anumit nivel, ceea ce este prea mult, prea abundent. – **Prea** + **plin.**

PREAPREȚIÓS, -OÁSĂ, *preaprețioși, -oase,* adj. (Rar) Foarte prețios, foarte valoros. [Pr.: *-ți-os*] – **Prea** + **prețios.**

PREAPUTÉRNIC, -Ă, *preaputernici, -ce,* adj. (Înv.; în titulatura dată suveranilor, demnitarilor etc. sau în formele de adresare) Foarte puternic, atotputernic. ♦ (Substantivat, m. art.) Dumnezeu. – **Prea** + **puternic.**

PREASFÂNT, -Ă, *preasfinți, -ie,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. (În titulatura dată clericilor, călugărilor, sfinților) Care a primit harul divin; vrednic de a fi sfânt. ♦ (Substantivat, fiart.) Maica Domnului. **2.** Adj., s. m. și f. Termen respectuos de adresare sau epitet pentru clerici, mucenici, sfinți. – **Prea** + **sfânt.**

PREASFINȚÍA, *preasfințiile,* s. f. art. (Urmat de un adj. pos.) Termen respectuos de adresare sau titulatură respectuoasă pentru arhierei; preasfințit. *Preasfinția Sa. Preasfințiile Voastre.* – **Prea** + **sfinție.**

PREASFINȚÍT, *preasfințiți,* adj., s. m. **1.** Adj. Care a primit harul divin; sfințit. **2.** S. m. Preasfinția. – **Prea** + **sfințit.**

PREASLĂVÍ, *preaslăvesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A preamări. – **Prea** + **slăvi.**

PREASLĂVÍT, -Ă, *preaslăviți, -te,* adj. Demn de admirație, de laudă; slăvit, lăudat. – **Prea** + **slăvit.**

PREASTIMÁT, -Ă, *preastimați, -te,* adj. (Mai ales în formule de adresare) Foarte stimat, foarte respectat. – **Prea** + **stimat.**

PREASTRĂLUCÍT, -Ă, *preastrăluciți, -te,* adj. (Înv.; în titulatura dată suveranilor) Mărit, slăvit. – **Prea** + **strălucit.**

PRECARPÁTIC, -Ă, *precarpatici, -ce,* adj. (Rar) Subcarpatic. – **Pre**1- + **carpatic.**

PRECAÚT, -Ă, *precauți, -te,* adj. (Despre oameni) Care prevede un pericol posibil, care acționează cu băgare de seamă și ia toate măsurile de prevedere pentru evitarea unui pericol, unei neplăceri; (despre vorbe, gesturi etc.) care dovedește prudență; prudent, prevăzător, circumspect.

PRECAÚȚIE, *precauții,* s. f. Atitudinea, comportarea omului precaut; băgare de seamă, prevedere, circumspecție, prudență. [Pr.: *-ca-u-*. – Var.: **precauțiúne** s. f.].

PRECAUȚIÚNE s. f. v. **precauție.**

PRECĂDÉRE s. f. Întâietate, prioritate, preferință acordată unei persoane, unei probleme etc. ◊ Loc. adv. *Cu precădere* = în primul rând, înainte de orice; mai ales, în (mod) special, îndeosebi, de preferință. – **Pre**1- + **cădere.**

PRECÁT adv. (Pop.) După cum, după cât, cât. – **Pre**2 + **cât.**

PRECEDÁ, *preced,* vb. I. Tranz. A exista, a se produce înainte de altceva în timp; a se afla, a se găsi înainte de altceva sau de altcineva în spațiu, într-o ierarhie etc.; a premerge.

PRECÚM conj., adv. **I.** Conj. **1.** (Introduce propoziții circumstanțiale de mod) Cum, așa cum, după cum. *Sper că se va face precum doresc.* ◊ Loc. adj. și adv. *Precum se cade* = cum se cuvine, cum trebuie (să fie). **2.** (Introduce propoziții comparative) Tot astfel cum, ca și. *M-a ajutat precum îl ajutasem și eu.* **3.** (Urmat de conj. „și", stabilește un raport copulativ în cadrul aceleiași propoziții) Ca (și), cât (și); cum (și). *Çi-a destăinuit bucuriile, precum și necazurile.* **4.** (Introduce propoziții, adesea incidente, care cuprind o afirmație, o observație etc. sigură, categorică, cu caracter de concluzie) După cum, așa cum. ◊ Expr. (Exclamativ și fam.) *Precum vezi* = așa-i, asta-i (situația). **II.** Adv. Ca de exemplu, ca de pildă. – **Pre**2 + **cum.**

PRECUMPĂNÍ, *precumpănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A avea mai multă greutate, influență, importanță decât altcineva sau altceva; a constitui elementul hotărâtor, a predomina; *p. ext.* a birui, a triumfa. **2.** Tranz. A ține în cumpănă, a echilibra; a compensa, a contrabalansa, a cumpăni. – **Pre**2 + **cumpăni.**

PRECUMPĂNÍRE, *precumpăniri,* s. f. Faptul de *a precumpăni;* preponderență, predominare. – V. **precumpăni.**

PRECUMPĂNITÓR, -OÁRE, *precumpănitori, -oare,* adj. Care precumpănește, predomină ca număr, ca valoare, ca importanță; care constituie elementul hotărâtor; predominant, preponderent. – **Precumpăni** + suf. *-tor*.

PRECURMÁ, *precúrm,* vb. I. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) întrerupe (brusc), a (se) sfârși, a (se) curma. – **Pre**1- + **curma.**

PRECURMÁRE s. f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) precurma* și rezultatul ei. – V. **precurma.**

PRECURMĂTÓR, -OÁRE, *precurmători, -oare,* adj. (Înv.) Care pune capăt, care întrerupe, care oprește (brusc). – **Precurma** + suf. *-ător.*

PRECUVÂNTÁ, *precuvântez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A scrie, a face o precuvântare. – **Pre**1- + **cuvânta.**

PRECUVÂNTÁRE, *precuvântări,* s. f. (Înv.) Cuvânt introductiv, prefață. ♦ Cuvântare, discurs. – **Pre**1- + **cuvântare.**

PREDICÁ, *prédic,* vb. I. Intranz. (Despre clerici) A rosti o predică.

PREDICÁRE, *predicări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a predica* și rezultatul ei; predică. – V. **predica.**

PRÉDICĂ, *predici,* s. f. Cuvântare rostită de un cleric în biserică, în care se explică și se comentează un text biblic și se dau credincioșilor îndrumări morale; omilie; *p. gener.* expunere cu conținut moralizator. – Din **predica.**

PREDISPÚS, -Ă, *predispuși, -se,* adj. Care are înclinație, dispoziție înnăscută spre ceva. – V. **predispune.**

PREDOMINÁ, *predómin,* vb. I. Intranz. A se impune prin număr, forță, valoare, autoritate; a se ridica deasupra altora, a avea întâietate, a domina, a predomni.

PREDOMNÍ, *predomnesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A predomina. – **Pre**2 + **domni.**

PREDOMNÍRE s. f. (Înv.) Acțiunea de *a predomni* și rezultatul ei; predominare. – V. **predomni.**

PREDOMNITÓR, -OÁRE, *predomnitori, -oare,* adj. (Înv.) Predominant. – **Predomni** + suf. *-tor*.

PREFÁCE, *prefác,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A da sau a lua o formă nouă, un conținut nou; a (se) transforma, a (se) modifica, a (se) schimba, a (se) preschimba. **2.** Tranz. A repara, a reface un obiect, schimbându-i aspectul, înfățișarea. **3.** Refl. A încerca să dea o impresie falsă, pentru a induce în eroare; a simula. – **Pre**2 + **face.**

PREFÁCERE, *prefaceri*, s. f. Acțiunea de *a (se) preface* și rezultatul ei; schimbare, transformare; evoluție; reparare, refacere, prefăcătură. – V. **preface.**

PREFĂCĂTÓR, -OÁRE, *prefăcători, -oare,* adj. (Rar) **1.** Care transformă, schimbă, înnoiește. **2.** Prefăcut. – **Preface** + suf. *-ător.*

PREFĂCĂTORÍE, *prefăcătorii,* s. f. Mod de comportare, de manifestare specific omului prefăcut; fățărnicie, ipocrizie, simulare, prefăcătură. – **Prefăcător** + suf. *-ie.*

PREFĂCĂTÚRĂ, *prefăcături,* s. f. (Rar) **1.** Prefacere. **2.** Prefăcătorie. – **Preface** + suf. *-ătură.*

PREFĂCÚT, -Ă, *prefăcuți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Fățarnic, viclean, ipocrit. – V. **preface.**

PREFERÁ, *prefér,* vb. I. Tranz. A da întâietate sau precădere unui lucru, unei situații sau unei ființe, în raport cu altceva sau cu altcineva; a considera ceva sau pe cineva mai bun, mai valoros, mai important etc., în raport cu altceva sau cu altcineva; a aprecia mai mult ceva sau pe cineva. [Var.: (înv.) **preferí** vb. IV].

PREFERÁT, -Ă, *preferați, -te,* adj. Care este apreciat, dorit sau ales înaintea altuia, fiind considerat mai bun, mai valoros, mai important etc.; pentru care cineva are o preferință. ♦ (Substantivat) Ființă pe care cineva o preferă, o iubește mai mult. [Var.: (înv.) **preferít, -ă** adj.] – V. **prefera.**

PREFERÍNȚĂ, *preferințe,* s. f. Întâietate acordată unui obiect, unei situații, unei ființe atunci când există posibilitatea de a alege dintre mai multe obiecte, situații sau ființe; înclinație față de o anumită ființă. [Var.: (înv.) **preferénță** s. f.].

PREGĂTÍ, *pregătesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A aranja ceva din timp, a face ca ceva să fie gata; a prepara. ◊ Expr. *A pregăti terenul* = a crea condiții prielnice pentru **2.** A găti o mâncare. – **Pre**1- + **găti.**

PREGĂTÍRE, *pregătiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) pregăti* și rezultatul ei. – V. **pregăti.**

PREGĂTÍT, -Ă, *pregătiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care are pregătirea, cunoștințele necesare pentru a desfășura o activitate; care are o cultură temeinică (într-un anumit domeniu); instruit, cult, format. – V. **pregăti.**

PREGĂTITÓR, -OÁRE, *pregătitori, -oare,* adj. Care pregătește (1) ceva; care servește pentru pregătire; preparator. – **Pregăti** + suf. *-tor.*

PREGUSTÁ, *pregúst,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A gusta o băutură, o mâncare înainte de consumare. – **Pre**1- + **gusta.**

PREGUSTÁRE, *pregustări,* s. f. Acțiunea de *a pregusta.* – V. **pregusta.**

PREGUSTÁT, -Ă, *pregustați, -te,* adj. (Înv. și reg.; despre băuturi, mâncăruri) Care a fost gustat înainte de consumare. – V. **pregusta.**

PREÎNTÂMPINÁ, *preîntâmpin,* vb. I. Tranz. A lua din timp măsuri de precauție pentru a înlătura ceva (neplăcut); a preveni. [Pr.: *pre-în-*] – **Pre**1- + **întâmpina.**

PREÎNTÂMPINÁRE, *preîntâmpinări,* s. f. Acțiunea de *a preîntâmpina* și rezultatul ei; prevenire. – V. **preîntâmpina.**

PRÉJMĂ s. f. v. **preajmă.**

PRÉJMET, *prejmete*, s. n. (Înv.) Împrejurime, preajmă. – **Preajmă** + suf. *-et*.

PREJÓS adv. (În loc. adv.) *Mai prejos* = în inferioritate față de cineva sau de ceva; mai puțin, mai slab, mai prost decât. **Pre**2 + **jos.**

PRELÁRG s. n. (Înv.) Întindere vastă, spațiu întins. ◊ Loc. prep. *În prelargul* = în largul, pe întinsul, în cuprinsul. – **Pre**2 + **larg.**

PRELÍNGE, *prelíng,* vb. III. Refl. (Despre lichide) A se scurge foarte încet, picătură cu picătură (de-a lungul unui obiect, pe marginea unui vas); a curge domol. – **Pre**2 + **linge.**

PRELÍNGERE, *prelingeri*, s. f. Acțiunea de *a (se) prelinge* și rezultatul ei. – V. **prelinge.**

PRELÍNS, -Ă, *prelinși, -se*, adj. (Despre păr sau pene) Neted, lucios și lipit de corp, lipsit de ondulații; (despre ființe) cu părul sau penele netede, lucioase și lipite de corp; foarte lins. – V. **prelinge.**

PRELUÁ, *preiáu*, vb. I. Tranz. A lua în primire; a lua asupra sa, pe seama sa. [Pr.: *-lu-a*] – **Pre**2 + **lua.**

PRELUÁRE, *preluări,* s. f. Acțiunea de *a prelua* și rezultatul ei. [Pr.: *-lu-a-*] – V. **prelua.**

PRELUCRÁ, *prelucrez,* vb. I. Tranz. **1.** A modifica forma, dimensiunile, aspectul unui material (pentru a obține produse finite, materii prime etc.). **2.** A căuta să convingă pe cineva să facă ceva, să recunoască ceva etc. – **Pre**2 + **lucra.**

PRELUCRÁRE, *prelucrări*, s. f. Acțiunea de *a prelucra* și rezultatul ei.– V. **prelucra.**

PRELUCRÁT, -Ă, *prelucrați, -te,* adj. (Despre materiale) Care a fost modificat (și finisat) în urma operației de prelucrare. – V. **prelucra.**

PRELUCRĂTÓR, -OÁRE, *prelucrători, -oare,* adj. Care prelucrează, al cărui obiectiv este prelucrarea materialelor. – **Prelucra** + suf. *-ător.*

PRELÚNG, -Ă, *prelungi*, adj. **1.** Care are o formă alungită, (aproximativ) lungă. **2.** Care durează mult; prelungit. - **Pre** + **lung.**

PRELUNGÍ, *prelungesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face mai lung; a lungi. **2.** Tranz. și refl. A face să dureze sau a dura mai mult; a (se) lungi. – Din **prelung.**

PRELUNGÍRE, *prelungiri*, s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) prelungi* și rezultatul ei. **2.** (Concr.) Parte a unui obiect care constituie o extindere, o continuare a lui. – V. **prelungi.**

PRELUNGÍT, -Ă, *prelungiți -te,* adj. (Despre obiecte) La care s-a adăugat ceva pentru a-l lungi. – V. **prelungi.**

PREMATÚR, -Ă, *prematuri, -e,* adj., s. m. **1.** Care se întâmplă sau apare înainte de vreme ori prea devreme; pretimpuriu. **2.** Adj., s. m. (Copil) născut înainte de termen. [Acc. și: *premátur*].

PREMERGĂTÓR, -OÁRE, *premergători, -oare,* adj. Care premerge, precedă ceva sau pe cineva. ♦ (Substantivat) Precursor, predecesor, înaintaș. – **Pre**1- + **mergător.**

PREMÉRGE, pers. 3 *premerge,* vb. III. Intranz. A fi, a exista, a se întâmpla înaintea unui eveniment, a unei acțiuni etc.; a preceda. – **Pre**1- + **merge.**

PRENÚME, *prenume*, s. n. Nume care se dă unui om la naștere și care distinge pe fiecare dintre membrii aceleiași familii; nume de botez. – (după *nume).*

PREOCUPÁ, *preocúp,* vb. I. **1.** Tranz. (Despre idei, sentimente etc.) A pune stăpânire pe cineva, a domina, a absorbi; *p. ext.* a neliniști, a frământa, a îngrijora. **2.** Refl. A se interesa îndeaproape, a purta de grijă (de cineva sau de ceva). [Pr.: *pre-o-*] - **Pre**1- + **ocupa**.

PREOCUPÁRE, *preocupări,* s. f. Faptul de *a (se) preocupa;* preocupație. [Pr.: *pre-o-*] – V. **preocupa.**

PREOCUPÁT, -Ă, *preocupați, -te,* adj. Absorbit de gânduri, de griji; îngândurat. [Pr.: *pre-o-*] – V. **preocupa.**

PRÉOT, *preoți,* s. m. (În majoritatea religiilor primitive sau superioare) Persoană care oficiază cultul religios, fiind, în această postură, mijlocitor între om și divinitate și reprezentând pe semenii săi în sfera sacrului, fără a o perturba; popă. ♦ Fig. Persoană care slujește un ideal, o învățătură; apostol. ◊ *Mare preot* = conducătorul suprem al cultului (la vechii geți, evrei, egipteni etc.).

PREOTEÁSĂ, *preotese*, s. f. **1.** Soție de preot. **2.** Femeie care îndeplinea în Antichitate funcții sacerdotale. [Pr.: *pre-o-*] – **Preot** + suf. *-easă.*

PREOTEȘÍCĂ, *preoteșici*, s. f. (Rar) Diminutiv al lui *preoteasă* (**1**); preoteasă tânără. [Pr.: *pre-o-*] – **Preoteasă** + suf. *-ică.*

PREOȚÉSC, -EÁSCĂ, *preoțești,* adj. Care aparține preotului, referitor la preot; popesc. [Pr.: *pre-o-*] – **Preot** + suf. *-esc.*

PREOȚÉȘTE adv. În felul preoților, ca preoții; popește. [Pr.: *pre-o-*] – **Preot** + suf. *-ește.*

PREOȚÍ, *preoțesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face preot; a (se) popi, a (se) hirotonisi. **2.** Intranz. (Înv.) A exercita funcția de preot; a păstori. [Pr.: *pre-o-*] – Din **preot.**

PREOȚÍE s. f. **1.** Calitatea, demnitatea, funcția de preot; popie. **2.** (Înv.; cu sens colectiv) Preoțime. [Pr.: *pre-o-*] – **Preot** + suf. *-ie.*

PREOȚÍME s. f. Tagma preoților; mulțime de preoți, totalitatea preoților. [Pr.: *pre-o-*] – **Preot** + suf. *-ime.*

PREPARÁ, *prepár*, vb. I. **1.** Tranz. A pregăti din timp ceva, a face ca ceva să fie gata. **2.** Tranz. A găti (mâncare). - **Pre**1-+ **para.** (pregătire).

PREPARÁRE, *preparări,* s. f. Acțiunea de *a (se) prepara* și rezultatul ei; pregătire. – V**. prepara.**

PREPARÁT1, *preparate*, s. n. Faptul de *a (se) prepara;* (concr.) produs (mai ales alimentar) rezultat dintr-o operație de preparare. – V. **prepara.**

PREPARÁT2, -Ă, *preparați, -te*, adj. Care a fost pregătit. – V. **prepara.**

PREPELEÁC, *prepelece*, s. n. **1.** Par cu crăcane scurte, înfipt în pământ, în care se pun, la țară, oalele spălate ca să se scurgă sau de care se atârnă diferite obiecte. ◊ Expr. *A fi gol prepeleac* = a fi sărac, neîmbrăcat. *Cu mustățile în prepeleac* = cu mustățile răsucite și întoarse în sus, în furculiță. **2.** Prăjină cu crăcane sau ansamblu de prăjini pe care se clădesc căpițele. ♦ Căpiță clădită pe o astfel de prăjină. **3.** Scară rudimentară formată dintr-un stâlp prin care sunt trecute cuie lungi de lemn, care servesc drept trepte. [Pl. și: (m.) *prepeleci*. – Var.: **prepeleág** s. n.] – Et. nec.

PREPELEÁG s. n. v. **prepeleac.**

PRÉPELIȚĂ, *prepelițe,* s. f. Pasăre migratoare de câmpie din ordinul galina- ceelor, de culoare brună, cu dungi pe spate, care se vânează pentru carnea ei gustoasă; pitpalac . [Acc. și: *prepeliță*]. - **Pre**1- + **peliță.**

PREPELIȚÓI, *prepeliței*, s. m. (Reg.) Bărbătușul prepeliței. – **Prepeliță** + suf. *-oi*.

PREPÚNE, *prepún*, vb. III. Tranz. **1.** (Pop.) A bănui pe cineva sau ceva, a suspecta; a presupune ceva. ♦ A prevesti. **2.** (Rar) A însărcina pe cineva cu o funcție; a propune într-o funcție. – (după *pune).*

PREPÚNERE, *prepuneri*, s. f. (Pop.) Faptul de *a prepune*. – V. **prepune.**

PREPÚS1, *prepusuri*, s. n. (Pop.) Bănuială, presupunere; suspiciune. – V. **prepune.**

PREPÚS2, -Ă, *prepuși, -se*, adj., s. m. **1.** Adj. Adăugat, pus înainte; pus mai mare peste... **2.** Adj. (Pop.) Bănuit, suspectat. – V. **prepune.**

PREPÚȚ, *prepuțuri,* s. n. Cută a pielii care acoperă partea anterioară a penisului. [Var.: **prepúțiu** s. n.].

PREPÚȚIU s. n. v. **prepuț.**

PRESÁ, *presez*, vb. I. Tranz. A exercita o presiune asupra unui material, obiect, pentru a-i reduce volumul, a-i da o anumită formă, a extrage lichidul din el etc. ♦ A apăsa.

PRESÁRE, *presări,* s. f. Acțiunea de *a presa* și rezultatul ei; presat1. – V. **presa.**

PRESÁT1 s. n. Presare. – V. **presa.**

PRESÁT2, -Ă, *presați, -te*, adj. Care a fost supus unei presiuni, care a fost comprimat, îndesat. – V. **presa.**

PRESĂDÍ, *presădesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A răsădi.

PRESĂDÍRE, *presădiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a presădi* și rezultatul ei. – V. **presădi.**

PRESĂDÍT, -Ă, *presădiți, -te*, adj. (Pop.; despre plante, răsaduri) Răsădit. – V. **presădi.**

PRESĂRÁ, *presár*, vb. I. Tranz. A împrăștia peste ceva, a arunca ici-colo câte puțină sare, făină, nisip etc.; *p. gener*. a împrăștia, a răspândi, a risipi. – **Pre**2 + **săra.**

PRESĂRÁRE, *presărări,* s. f. Acțiunea de *a presăra* și rezultatul ei. – V. **presăra.**

PRESĂRÁT s. n. Faptul de *a presăra.* – V. **presăra.**

PRESĂRĂTÚRĂ, *presărături,* s. f. (Rar) Ceea ce se presară peste ceva. – **Presăra** + suf. *-ătură.*

PRESCHIMBÁ, *preschímb*, vb. I. **1.** Tranz. A ceda un lucru în locul altuia (cam de aceeași valoare); a face schimb. **2.** Tranz. și refl. A (se) transforma, a (se) schimba. – **Pre**2 + **schimba.**

PRESCHIMBÁRE, *preschimbări,* s. f. Faptul de *a (se) preschimba.* – V. **preschimba.**

PRESCHIMBÁT, -Ă, *preschimbați, -te*, adj. Transformat, modificat. – V. **preschimba.**

PRESCÚRĂ, *prescuri*, s. f. Pâinișoară rotundă sau în formă de cruce, făcută din aluat dospit, din care se pregătește cuminecătura și se taie anafura la biserică. [Acc. și: *préscură*].

PRESCURÍȚĂ, *prescurițe,* s. f. Plantă erbacee cu frunze dispuse în rozetă, cu flori albe-gălbui . – **Prescură** + suf. *-iță.*

PRESCURTÁ, *prescurtez*, vb. I. Tranz. A reduce dimensiunile unui text; a scurta un cuvânt, un titlu etc., a abrevia. – **Pre**2 + **scurt.**

PRESCURTÁRE, *prescurtări,* s. f. Acțiunea de *a prescurta* și rezultatul ei; rezumare; abreviere. ♦ (Concr.) Cuvânt, titlu etc. abreviat. – V. **prescurta.**

PRESCURTÁT, -Ă, *prescurtați, -te*, adj. (Despre texte) Al cărui volum a fost redus; (despre cuvinte, titluri etc.) abreviat. – V. **prescurta.**

PRESIMȚĂMÂNT, *presimțăminte,* s. n. (Înv.) Presimțire. – **Presimți** + suf. *-ământ*.

PRESIMȚÍ, *presímt*, vb. IV. Tranz. A simți dinainte, vag și instinctiv, ceea ce urmează să se întâmple. – **Pre**1- + **simți**

PRESIMȚÍRE, *presimțiri,* s. f. Faptul de *a presimți;* sentiment vag și instinctiv pe care îl are cineva față de cele ce se vor întâmpla; presentiment, presimțământ. – V. **presimți.**

PRESPĂLÁRE, *prespălări,* s. f. Spălare prealabilă în scopul ameliorării spălării propriu-zise. – **Pre**1- + **spălare.**

PRESUPÚNE, *presupún*, vb. III. Tranz. **1.** A admite în mod prealabil (și provizoriu) că ceva este posibil, real, adevărat; a fi de părere, a crede, a socoti; a bănui. **2.** A avea ca premisă existența prealabilă a unui lucru, a fi condiționat de...; a implica. – **Pre**1- + **supune.**

PRESUPÚNERE, *presupuneri*, s. f. Faptul de *a presupune;* ceea ce este admis în mod prealabil drept posibil, real, adevărat; supoziție, ipoteză, presupus, presupoziție. – V. **presupune.**

PRESUPÚS1, *presupusuri*, s. n. (Pop. și fam.) Presupunere. – V. **presupune.**

PRESUPÚS2, -Ă, *presupuși, -se*, adj. Prezumtiv. – V. **presupune.**

PRÉSUR, *presuri*, s. m. Bărbătușul presurii. – Din **presură** (derivat regresiv).

PRÉSURĂ1, *presuri*, s. f. Gen de păsări (cântătoare) migratoare, de mărimea unei vrăbii, cu ciocul scurt și gros, cu coada lungă și bifurcată, cu spatele brun și dungat; pasăre care face parte din acest gen. – Et. nec.

PRESÚS adv. (În loc. adv.) *Mai presus de* (sau *decât)...* = mai mult, mai mare, mai important decât... – **Pre**2 + **sus.**

PREȘ, *preșuri*, s. n. Covor lung și îngust care se așterne pe jos în încăperile sau pe scările unei clădiri. ◊ Expr. (Fam.) *A duce* (pe cineva) *cu preșul* = a păcăli, a înșela, a purta (pe cineva) cu vorba. ♦ Covoraș pentru șters talpa încălțămintei la intrarea într-o casă. – Et. nec.

PREȘTÍ, *prestíu,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A prevedea (**1**). – **Pre**1- + **ști.**

PREȘTIÍNȚĂ s. f. Cunoștință despre ceea ce se va întâmpla în viitor, atribuită divinității. – **Pre**1- + **știință.**

PRETĂBĂCÍRE, *pretăbăciri,* s. f. Tăbăcire prealabilă. – **Pre**1- + **tăbăcire.**

PRETIMPURÍU, -ÍE, *pretimpurii*, adj. Care apare sau se întâmplă înainte de vreme sau prea devreme; prematur. – **Pre**1- + **timpuriu.**

PRETÍNDE, *pretínd*, vb. III. **1.** Tranz. A cere insistent un lucru; a reclama, a revendica. **2.** Tranz. și intranz. A susține, a afirma ceva cu tărie. **3.** Tranz. (Despre acțiuni, realizări) A avea nevoie de..., a impune ca o necesitate; a necesita. – (după *întinde).*

PRETÍNS, -Ă, *pretinși, -se*, adj. Care trece sau vrea să treacă drept altceva decât este în realitate; fals, aparent. – V. **pretinde.**

PRETUTÍNDENI adv. Peste tot, în toate părțile, în tot locul. [Var.: **pretutíndenea** adv.] – **Pre**2 + **tutindeni.**

PREȚ, *prețuri,* s. n. **1.** Sumă de bani pe care trebuie să o plătească cumpărătorul pentru achiziționarea unui produs sau pentru un serviciu. ◊ Loc. adj. *De (mare) preț* = (foarte) valoros, prețios. ◊ Loc. adv. *Cu orice preț* = orice sacrificiu ar cere, oricât ar costa, cu orice risc. *Cu niciun preț* = pentru nimic în lume, în niciun caz. *Fără (de) preț* = **a)** sub valoarea reală; ieftin; **b)** de valoare foarte mare, neprețuit. ◊ Expr. *A ține la preț* = a nu reduce nimic din suma cerută la o vânzare. *A se învoi din preț* = a încheia o tranzacție căzând de acord asupra prețului. **2.** Ceea ce se dă cuiva sau primește cineva pentru o muncă prestată, pentru un serviciu făcut; plată, răsplată. ◊ Loc. prep. *Cu prețul...* = în schimbul...; cu sacrificiul..., cu riscul..., cu efortul **3.** Fig. Valoare, importanță, însemnătate.

PREȚĂLUÍ, *prețăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A prețui, a evalua. – **Preț** + suf. *-ălui.*

PREȚĂLUÍRE, *prețăluiri,* s. f. (Înv. și pop.) Faptul de *a prețălui;* evaluare, prețuire. – V. **prețălui.**

PREȚĂLUITÓR, *prețăluitori,* s. m. (Înv. și pop.) Prețuitor. [Pr.: *-lu-i-*] – **Prețălui** + suf. *-tor*.

PREȚIÓS, -OÁSĂ, *prețioși, -oase*, adj. **1.** Care are, reprezintă o mare valoare materială, spirituală, morală etc.; care este de mare preț, de mare importanță; scump. **2.** De un rafinament exagerat, căutat; lipsit de simplitate și de naturalețe; afectat.

PREȚUÍ, *prețuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A stabili prețul unui bun (destinat vânzării), a-i determina valoarea în bani; a evalua, a prețălui. **2.** A recunoaște importanța sau meritul cuiva sau a ceva, a lua în considerare, a pune mare preț pe ; a aprecia. – **Preț** + suf. *-ui*.

PREȚUÍRE s. f. Faptul de *a prețui* și rezultatul lui. – V. **prețui.**

PREȚUÍT, -Ă, *prețuiți, -te*, adj. (Despre oameni) Apreciat, stimat (pentru calitățile sale). – V. **prețui.**

PREȚUITÓR, -OÁRE, *prețuitori, -oare*, s. m. și f. Expert care evaluează un bun, indicând valoarea, prețul lui aproximativ; persoană care poate aprecia valoarea sau importanța unui lucru; prețăluitor. [Pr.: *-țu-i-*] – **Prețui** + suf. *-tor*.

PREUMBLÁ vb. I v. **plimba.**

PREUMBLÁRE s. f. v. **plimbare.**

PREURSÍ, *preursesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A predestina. – **Pre**1- + **ursi**.

PREUSCÁRE, *preuscări,* s. f. Uscare prealabilă. [Pr.: *pre-us-*] – **Pre**1- + **uscare.**

PREVĂZĂTÓR, -OÁRE, *prevăzători, -oare*, adj. Care ia din timp măsuri pentru a preîntâmpina unele neplăceri care is-ar putea întâmpla, care știe să evite neplăcerile; care dovedește prudență; prudent, precaut. – **Pre**1- + **văzător.**

PREVĂZÚT, -Ă, *prevăzuți, -te*, adj. **1.** Care este dedus din fapte, fenomene, date etc. precedente. **2.** Care este prescris, specificat de o lege, de un regulament etc. **3.** Care este înzestrat cu cele necesare. – V. **prevedea.**

PREVEDEÁ, *prevăd,* vb. II. **1.** Tranz. A deduce (din fapte care precedă) evoluția evenimentelor viitoare; a avea intuiția celor ce urmează să se întâmple; a întrezări; a presimți. **2.** Tranz. A echipa, a înzestra pe cineva sau ceva cu cele necesare. **3**. Refl. (Înv. și reg.) A se vedea prin ceva; a se întrezări.. – **Pre**1- + **vedea.**

PREVEDÉRE, *prevederi*, s. f. **1.** Faptul de *a (se) prevedea*. ♦ (Mai ales la pl.) Indicație, dispoziție dintr-un tratat, dintr-un act normativ etc. **2.** Prudență, precauție. – V. **prevedea.**

PREVENÍ, *prevín*, vb. IV. Tranz. **1.** A atrage cuiva atenția asupra consecințelor (negative ale) unor acțiuni; a informa în prealabil; a avertiza, a prevesti. **2.** A lua măsuri de precauție pentru a înlătura ceva (neplăcut); a preîntâmpina.- (după *vine*).

PREVENÍRE, *preveniri*, s. f. Acțiunea de *a preveni*. – V. **preveni.**

PREVESTÍ, *prevestesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A anunța întâmplări sau evenimente viitoare fie după anumite legități, fie prin divinație, fie prin conjecturare; a prezice. **2.** (Înv. și pop.) A preveni **(1).** – **Pre**1- + **vesti.**

PREVESTÍRE, *prevestiri*, s. f. Acțiunea de *a prevesti;* semn prevestitor. – V. **prevesti.**

PREVESTÍT s. n. (Rar) **1.** Prevestire. **2.** (Înv. și reg.) Față de creștere și de descreștere a lunii. – V. **prevesti.**

PREVESTITÓR, -OÁRE, *prevestitori, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care anunță dinainte, care prevestește ceva; care constituie un indiciu a ceea ce se va întâmpla. – **Prevesti** + suf. *-tor*.

PREZÉNT2, -Ă, *prezenți, -te*, adj., s. n. Adj. **1.** Care se află în același loc cu vorbitorul sau în locul la care se referă acesta; de față. **2.** Care se petrece în timpul vieții vorbitorului sau în epoca la care se referă; actual, contemporan; care se petrece chiar acum, în momentul de față.

PREZICĂTÓR, -OÁRE, *prezicători, -oare*, s. m. și f. Persoană care se îndeletnicește cu ghicitul viitorului cuiva în cărți, în cafea, în palmă etc.; ghicitor. – **Prezice** + suf. *-ător.*

PREZÍCE, *prezic*, vb. III. Tranz. A spune, a anunța dinainte ce se va întâmpla, orientându-se după anumite indicații prezente, după intuiție, raționament etc. ♦ A ghici viitorul cuiva (în cărți, în cafea, în palmă etc.). – **Pre**1- + **zice.**

PREZÍCERE, *preziceri*, s. f. Acțiunea de *a prezice* și rezultatul ei; ceea ce prezice cineva. – V. **prezice.**

PREZÍS, -Ă, *prezişi, -se,* adj. **1.** (Despre evenimente, fapte etc.) A cărui producere sau apariţie este anunţată dinainte. **2.** (Despre viitor, destin) Care este cunoscut anticipat prin divinaţie. – V. **prezice.**

PREZÍUĂ s. f. (Construit cu prep. „în" şi „din"; de obicei art.) Ziua precedentă; ajun; *p. ext.* zi (sau perioadă) din trecut foarte apropiată de prezent sau de un eveniment, de o întâmplare etc. [Pr.: *-zi-uă*] – **Pre**1- + **ziuă.**

PRIÁN, -Ă, *priani, -e,* adj. (Pop.; despre vite) Care are părul cu dungi sau cu pete de altă culoare (de obicei albe). [Pr.: *pri-an*] – Et. nec.

PRIBÓI1, *priboaie,* s. n. **1.** Băţ lung, terminat la unul dintre capete cu un fel de măciulie, cu care se bat icrele pentru a le curăţa de pieliţe. **2.** Plantă erbacee cu frunze plăcut mirositoare şi cu flori roşii sau albe . **3.** (Reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans.

PRIBOIÁŞ, *priboiaşe,* s. n. Diminutiv al lui *priboi1*. [Pr.: *-bo-iaş*] – **Priboi**1 + suf. *-aş.*

PRICÉPE, *pricép,* vb. III. **1.** Tranz. A înţelege, a pătrunde ceva cu mintea. **2.** Refl. A avea cunoştinţe temeinice într-o materie, într-un domeniu; a dovedi iscusinţă, îndemânare, experienţă într-o acţiune, într-o situaţie; a fi capabil, în stare să facă ceva.

PRICÉPERE, *priceperi,* s. f. Faptul de *a (se) pricepe.* **1.**Capacitatea de a înţelege, de a pătrunde ceva (uşor) cu mintea; înţelegere; *p. ext.* judecată, inteligenţă. **2.** Îndemânare, abilitate, iscusinţă. – V. **pricepe.**

PRICEPÚT, -Ă, *pricepuţi, -te,* adj. **1.** Care are cunoştinţe numeroase, care are o pregătire temeinică într-un domeniu; capabil; iscusit, abil. ♦ Care exprimă pricepere, înţelepciune. **2.** (Rar) Care poate fi (uşor) înţeles, pătruns cu mintea; accesibil inteligenţei. – V. **pricepe.**

PRICHÍCI, *prichiciuri,* s. n. (Pop.) Margine îngustă, ieşită în afară, în formă de poliţă1, la horn, la cuptor sau la vatra ţărănească. ♦ Marginea de jos a ferestrei, ieşită în afară ca o streaşină.

PRICHINDÉL, *prichindei,* s. m. (Fam.) Om mic de statură, de obicei vioi şi poznaş. ♦ Copil mic (sprinten şi zburdalnic); pici. – Et. nec.

PRICINÁŞ, -Ă, *pricinaşi, -e,* s. m. şi f., adj. (Pop.) **1.** S. m. şi f., adj. (Om) certăreţ. **2.** S. m. şi f. Împricinat, inculpat; făptaş, vinovat. – **Pricină** + suf. *-aş.*

PRÍCINĂ, *pricini,* s. f. **1.** Cauză care determină ori explică o acţiune, o situaţie, un fenomen; motiv. ◊ Loc. adv. *Fără (nicio) pricină* = fără justificare, nemotivat. ◊ Loc. conj. *Din pricină că...* = pentru că..., deoarece, fiindcă. ◊ Loc. prep. *Din pricina...* = ca urmare a..., având drept motiv; din vina **2.** Motiv de ceartă, de neînţelegere; problemă litigioasă, conflict. ◊ Expr. (Pop.) *A căuta* (cuiva) *pricină (cu lumânarea)* = a căuta (cuiva) motiv de ceartă, a căuta nod în papură. *A găsi* (cuiva) *pricină* = a găsi un pretext pentru a certa pe cineva. – (după *motiv*).

PRICINUÍ, *pricinuiesc,* vb. IV. Tranz. A fi cauză la ceva; a produce, a determina, a provoca, a stârni, a prilejui. – **Pricină** + suf. *-ui*.

PRICINUÍRE s. f. Acţiunea de *a pricinui*. – V. **pricinui.**

PRICINUITÓR, -OÁRE, *pricinuitori, -oare,* adj., s. m. şi f. **1.** (Rar) Adj. Care produce, provoacă, prilejuieşte, dă naştere la ceva. **2.** S. m. şi f. (Înv.) Persoană care face, iniţiază, produce ceva. [Pr.: *-nu-i-*] – **Pricinui** + suf. *-tor*.

PRICOLÍCI, *pricolici,* s. m. (În superstiţii) Duh rău în care se presupune că se transformă unii oameni (mai ales după moarte) şi care ia înfăţişarea unor animale. ♦ P. gener. Strigoi. ♦ Epitet dat unui copil neastâmpărat. – Et. nec.

PRICOPSEÁLĂ, *pricopseli,* s. f. (Pop.) **1.** Situaţie materială bună, bunăstare, bogăţie; câştig, profit (fără muncă), chilipir. ♦ (Ir.) Ispravă, scofală. **2.** Ştiinţă de carte, învăţătură. ◊ Expr. *A lua pe cineva pe pricopseală* = a lua pe cineva cu ucenic, ca elev. [Var.: **procopseálă** s. f.] – **Pricopsi** + suf. *-eală.*

PRICOPSÍ, *pricopsesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A ajunge la o situaţie (materială) bună, a realiza un câştig (fără a munci); a se îmbogăţi. ♦ Tranz. A face pe cineva bogat, fericit. **2.** A învăţa, a se instrui. [Var.: **procopsí** vb. IV].

PRICOPSÍRE s. f. (Pop.) Faptul de *a se pricopsi*. [Var.: **procopsíre** s. f.] – V. **pricopsi.**

PRICOPSÍT, -Ă, *pricopsiţi, -te,* adj. (Pop.) **1.** Ajuns la o situaţie materială bună, îmbogăţit (fără muncă); ajuns, căpătuit. ♦ (Substantivat) Epitet dat unei persoane nechibzuite, care nu e bună de nimic. **2.** Instruit, învăţat2. [Var.: **procopsít, -ă** adj.] – V. **pricopsi.**

PRIÉLNIC, -Ă, *prielnici, -ce,* adj. Care favorizează apariţia sau desfăşurarea unei acţiuni, a unui fenomen, a unui eveniment; favorabil, avantajos; potrivit, oportun. [Pr.: *pri-el-*] – **Prii** + suf. *-elnic.*

PRIÉR s. m. (Înv. şi pop.) Luna aprilie. [Acc. şi: *príer*].

PRIÉTEN, -Ă, *prieteni, -e,* s. m. şi f. Persoană de care cineva este legat printr-o afecţiune deosebită, bazată pe încredere şi stimă reciprocă, pe idei sau principii comune; amic. ♦ Amant, iubit. [Pr.: *pri-e-*. – Var.: (reg.) **priétin, -ă** s. m. şi f.].

PRIETENÉSC, -EÁSCĂ, *prieteneşti,* adj. Care ţine de prieteni, privitor la prieteni, specific prietenilor; amical, prietenos. [Pr.: *pri-e-*. – Var.: (reg.) **prietinésc, -eáscă** adj.] – **Prieten** + suf. *-esc.*

PRIETENÉŞTE adv. Ca un prieten, cu prietenie; cu bunăvoinţă; amical. [Pr.: *pri-e-*] – **Prieten** + suf. *-eşte.*

PRIETENÍE, *prietenii,* s. f. Sentiment de simpatie, de stimă, de respect, de ataşament reciproc care leagă două persoane; legătură care se stabileşte între persoane, pe baza acestor sentimente; amiciţie, prieteşug. [Pr.: *pri-e-*. – Var.: (reg.) **prietiníe** s. f.] – **Prieten** + suf. *-ie.*

PRIETENÓS, -OÁSĂ, *prietenoşi, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Plin de afecţiune, de prietenie, de amabilitate; binevoitorl, amical. ♦ Plăcut, agreabil, atrăgător. [Pr.: *pri-e-*. – Var.: (reg.) **prietinós, -oásă** adj.] – **Prieten** + suf. *-os.*

PRIETEŞÚG, *prieteşuguri,* s. n. (Pop.) Prietenie. [Pr.: *pri-e-*] – **Prieten** + suf. *-şug.*

PRIÉTIN, -Ă s. m. şi f. v. **prieten.**

PRIETINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **prietenesc.**

PRIETINÍE s. f. v. **prietenie.**

PRIETINÓS, -OÁSĂ adj. v. **prietenos.**

PRIGITOÁRE, *prigitori,* s. f. (Reg.) Fotă (fustă) formată dintr-o singură bucată de ţesătură petrecută în jurul corpului. – Et. nec.

PRIGOANĂ, *prigoane,* s. f. Urmărire aprigă, pornire împotriva cuiva; măsuri represive luate de o autoritate împotriva cuiva; asuprire, persecuţie, prigonire. – Din **prigoni** (derivat regresiv).

PRIGOÁRE, *prigori,* s. f. Pasăre migratoare zveltă, de mărimea unei turturele, viu colorată (cu roşu, galben, negru, albastru-verzui), cu ciocul lung şi subţire, care trăieşte pe malurile lutoase ale apelor şi se hrăneşte mai ales cu albine şi viespi; albinărel. [Var.: **prigórie** s. f.] – Din **prigori** (derivat regresiv).

PRIGONÍ, *prigonesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A provoca cuiva în mod permanent necazuri, neplăceri, a trata cu ură, cu duşmănie, a persecuta. **2.** A izgoni, a fugări pe cineva. - Pref. pri-+ **goană**.

PRIGONÍRE, *prigoniri,* s. f. Acţiunea de *a prigoni;* persecuţie, împilare, asuprire. – V. **prigoni.**

PRIGONÍT, -Ă, *prigoniţi, -te,* adj. Persecutat, asuprit, oprimat. – V. **prigoni.**

PRIGONITÓR, -OÁRE, *prigonitori, -oare,* s. m. şi f. (Rar) Persoană care prigoneşte; asupritor. – **Prigoni** + suf. *-tor*.

PRIÍ, pers. 3 *prieşte,* vb. IV. Intranz. unipers. (Construit cu dativul) A-i fi cuiva prielnic, favorabil, a-i fi de folos, a-i cădea bine; a-i tihni; a face să prospere.

PRIINCIÓS, -OÁSĂ, *priincioşi, -oase,* adj. (Pop.) Prielnic, favorabil, folositor. [Pr.: *pri-in-*] – **Priinţă** + suf. *-ios.*

PRIÍNŢĂ, *priinţe,* s. f. (Pop.) **1.** Atitudine favorabilă; bunăvoinţă, simpatie, prietenie. ◊ Expr. *A fi* (cuiva) *cu priinţă* = a fi devotat, credincios . **2.** Folos, ajutor, serviciu. ◊ Loc. adj. Cu *priinţă* = folositor. – **Prii** + suf. *-inţă.*

PRILÉJ, *prilejuri,* s. n. **1.** Ocazie, împrejurare; moment oportun.. **2.** Pretext, motiv.

PRILEJUÍ, *prilejuiesc,* vb. IV. Tranz. A permite, a da ocazia, a îngădui să se facă, să se întâmple etc. ceva; a favoriza; a da naştere, a produce, a cauza, a pricinui. – **Prilej** + suf. *-ui*.

PRIM1, *primuri,* s. n. (Reg.) Garnitură din blană (neagră, de miel) aplicată pe marginea căciulilor, a pieptarelor, a hainelor.

PRIM2, -Ă, *primi, -e,* num. ord. (Adesea cu valoare de adjectiv) **1.** Cel dintâi (în spaţiu sau în timp); care se află la început, în fruntea unei serii; întâi, dintâi. ◊ *Prima tinereţe* = întâia perioadă a tinereţii, care urmează imediat copilăriei.◊ Loc. adv. *În primul rând* = înainte de toate. ♦ (Cu valoare adverbială, la f.; fam.) Mai întâi. **2.** Care este înaintea tuturor în privinţa însemnătăţii, a rangului, a calităţilor; important, **principal**.

PRIMÁR, -Ă, *primari, -e,* adj., s. m. Iniţial, primordial, originar; *p. ext.* de prim grad, de primă importanţă, de bază. ◊ *Învăţământ primar* = formă de învăţământ cu caracter obligatoriu, în care se predau elementele de bază ale celor mai importante discipline şi care constituie primele patru clase ale şcolii generale. *Clasă primară* (şi substantivat, f.) = clasă din cursul primar. *Çcoală primară* (şi substantivat, f.) = şcoală de învăţământ primar; curs primar; clădire în care se preda această formă de învăţământ. *Văr primar* (sau *vară primară)* = grad de rudenie între copiii mai multor fraţi şi surori; persoană care se află cu alta într-un asemenea grad de rudenie. ♦ (Despre cuvinte) Care provine direct din rădăcină şi care serveşte ca element de bază pentru formarea altor cuvinte; primitiv. [Var.: (pop.) **primáre** s. m.].

PRIMÁRE s. m. v. **primar.**

PRÍMĂ2, *prime,* s. f. (Reg.) Panglică folosită pentru a lega cosiţele fetelor, pentru a împodobi pălăriile flăcăilor etc. – Cf.prim1.

PRIMĂREÁSĂ, *primărese,* s. f. (Rar) Primăriţă. – **Primar** + suf. *-easă.*

PRIMĂRÍE, *primării,* s. f. Organ local al puterii administrative în municipii, oraşe şi comune; clădire în care primarul (**II**) îşi exercită funcţia. – **Primar** + suf. *-ie.*

PRIMĂRÍŢĂ, *primăriţe,* s. f. **1.** Soţia primarului; primăreasă. **2.** Femeie care îndeplineşte funcţia de primar (**II**); primăreasă. – **Primar** + suf. *-iţă.*

PRIMĂRÍU, -ÍE, *primării,* adj. (Reg.; despre fructe) Care se coace devreme; timpuriu. – Cf. prim2.

PRÍMĂVARĂ, *primăveri,* s. f. Unul dintre cele patru anotimpuri care urmează după iarnă şi precedă vara, cuprinzând (în emisfera noastră) intervalul dintre echinocţiul de la 21 martie şi solstiţiul de la 21 iunie. ◊ Expr. *Primăvara vieţii* = tinereţea; tineretul. ♦ (Adverbial; art.) În timpul sau în cursul acestui anotimp; în fiecare primăvară. ♦ Fig. (La pl.) Ani (de tinereţe). *Are 20 de primăveri.* [Acc. şi: *primăvără*].

PRIMĂVĂRÁT s. n. (Reg.) Scoatere a oilor şi a vitelor la păşune, primăvara. – Din **primăvară.**

PRIMĂVĂRÁTEC, -Ă adj. v. **primăvăratic.**

PRIMĂVĂRÁTIC, -Ă, *primăvăratici, -ce,* adj. De primăvară, al primăverii; specific sau adecvat primăverii; care se dezvoltă sau se coace primăvara; primăvăros. ♦ Fig. Gingaş, fraged, tânăr. [Var.: **primăvărátec, -ă** adj.] – **Primăvară** + suf. *-tic.*

PRIMĂVĂRÍŢĂ, *primăvăriţe,* s. f. (Bot.; pop.) Ghiocel. – **Primăvară** + suf. *-iţă.*

PRIMĂVĂRÓS, -OÁSĂ, *primăvăroşi, -oase,* adj. (Rar) Primăvăratic. – **Primăvară** + suf. *-os.*

PRIMBLÁ vb. I v. **plimba.**

PRIMBLÁRE s. f. v. **plimbare.**

PRIMÉJDIE, *primejdii,* s. f. Împrejurare, situaţie care ameninţă liniştea, securitatea sau existenţa cuiva sau a ceva; pericol; *p. ext.* necaz, supărare. ◊ Loc. adj. *De primejdie* = **a)** primejdios; **b)** care vesteşte un pericol. ♦ Risc.

PRIMEJDIÓS, -OÁSĂ, *primejdioşi, -oase,* adj. Care constituie o primejdie, o ameninţare pentru cineva sau ceva; periculos. ♦ Riscant. [Pr.: *-di-os*] – **Primejdie** + suf. *-os.*

PRIMEJDUÍ, *primejduiesc,* vb. IV. Tranz. A constitui o primejdie pentru cineva sau ceva; a ameninţa, a periclita. ♦ Refl. A-şi risca liniştea, securitatea, libertatea sau viaţa; a se expune. – **Primejdie** + suf. *-ui*.

PRIMEJDUÍRE, *primejduiri,* s. f. Acţiunea de *a (se) primejdui;* periclitare. – V. **primejdui.**

PRIMENÍ, *primenesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. Fig. A înlocui sau a fi înlocuit cu altceva, a (se) reînnoi; a-şi schimba sau a face să-şi schimbe înfăţişarea, forma, conţinutul; a (se) modifica, a (se) preface. [Var.: (reg.) **premení** vb. IV].

PRIMENÍRE, *primeniri,* s. f. Acţiunea de *a (se) primeni* şi rezultatul ei; primenit1. [Var.: (reg.) **premeníre** s. f.] – V. **primeni.**

PRIMENÍT1 s. n. Primenire. [Var.: (reg.) **premenít** s. n.] – V. **primeni.**

PRIMENÍT2, -Ă, *primeniţi, -te,* adj. **1.** Fig. Care a suferit modificări, transformări (pozitive); care s-a înnoit, s-a împrospătat. **2.** Care şi-a pus rufărie, lenjerie curată. [Var.: (reg.) **premenít, -ă** adj.] – V. **primeni.**

PRIMÍ, *primesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua în posesiune sau a accepta ceea ce ţi se oferă, ţi se dă, ţi se datorează; a obţine, a căpăta. **2.** A se ocupa de un oaspete, a ieşi în întâmpinarea lui; *p. ext.* a oferi cuiva ospitalitate; a găzdui.

PRIMÍRE, *primiri,* s. f. Faptul de *a primi*. **1.** Luare în posesiune a unui bun care ţi-a fost oferit, dat, datorat. ◊ Loc. vb. *A da în primire* = a preda, a încredinţa (cuiva ceva). *A lua în primire* = a prelua (ceva). ◊ Expr. *A lua în primire* = a lua (pe cineva) în grija sa, sub supravegherea sa. **2.** Acceptare, admitere a unui vizitator, a unui solicitator; modul de a-l întâmpina, de a-l trata.– V. **primi.**

PRIMITÓR, -OÁRE, *primitori, -oare,* adj. **1.** Care primeşte cu plăcere, cu căldură oaspeţi; ospitalier. ♦ Care atrage, îmbie, place (prin aspect). *çinut primitor*. **2.** (Rar) Care primeşte, care acceptă; receptiv. – **Primi** + suf. *-tor*.

PRIMPREJÚR adv., prep. (Local) **1.** Adv. Prin apropiere, din vecinătate. **2.** Prep. (Art.) În jurul, (de jur) împrejurul. – **Prin** + **pre**2 + **jur.**

PRIN prep. **I.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) **1.** (Complementul arată spațiul pe care îl străbate sau pe unde pătrunde ceva) *Lumina trece prin geam.* **2.** (Complementul arată spațiul în interiorul căruia se desfășoară sau are loc o acțiune) În, pe undeva. *Se ascund prin văgăuni.* ♦ (Complementul arată spațiul dintre două sau mai multe obiecte identice) Printre. **II.** (Introduce un complement circumstanțial instrumental) Cu..., cu ajutorul..., pe calea..., utilizând. *Se înțeleg prin soli.* ♦ Datorită. **III.** (Introduce un complement circumstanțial modal, în construcții infinitivale cerute de obicei de verbele „a începe" și „a sfârși") *Autorul începe prin a-și expune planul.* ◊ Loc. conj. *Prin urmare* = în consecință, deci. **IV.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) În..., în cursul..., în timpul... *Tresare prin somn.* ♦ Cam în..., aproape de... **V.** (Precedat de prep. „de", formează loc. prep. prin care se exprimă timpul, locul aproximativ) *De prin iulie. De prin pădure.* [Var.: (reg.) **pân, pin** prep.] – **Pre**2 + **în.**

PRINCIPÁL, -Ă, *principali, -e,* adj. Care are o importanță deosebită sau cea mai mare importanță; de căpetenie, **de frunte**.

PRINCIPÁT, *principate,* s. n. **1.** Teritoriu condus de un suveran care are titlul de principe. A (La pl.; de obicei determinat prin „române" sau „dunărene") Țara Românească și Moldova, împreună, înainte de Unirea din 1859. **2.** Demnitatea de principe. [Var.: (înv.) **prinţipát** s. n.].

PRÍNCIPE, *principi,* s. m. Titlu purtat de conducătorul unui principat și de membrii unor familii princiare, regale sau imperiale; persoană având acest titlu; **prinț**.

PRINCIPÉSĂ, *principese,* s. f. Fiică a unui principe, a unui rege, a unui împărat; soție a unui principe; femeie care conduce un principat; **prințesă**.

PRÍNDE, *prind,* vb. III. **I. 1.** Tranz. A apuca ceva sau pe cineva cu mâna, cu ajutorul unui instrument etc. ◊ Expr. (Despre animale) A apuca cu dinții, cu ghearele. **2.** Tranz. Fig. A lua cunoștință de ceva (cu ochii, cu urechea, cu mintea); a percepe. ◊ **3.** Refl. A-și încleșta mâna sau mâinile pe ceva pentru a se sprijini, pentru a se agăța. **4.** Refl. recipr. A se lua de mână cu cineva (pentru a forma o horă, pentru a dansa). **5.** Tranz. A cuprinde pe cineva cu mâinile, cu brațele. **II.** Tranz. **1.** A ajunge din urmă (și a imobiliza) pe cineva sau ceva care se mișcă, aleargă; a captura (un fugar, un răufăcător, un inamic). **2.** Expr. *A prinde cu minciuna* = a descoperi că cineva a mințit. **3.** Expr. *A prinde momentul* = a găsi, a nu lăsa să scape prilejul favorabil. *A nu-l prinde pe cineva vremea în loc* = a fi ocupat tot timpul, a nu sta nicio clipă neocupat. **4.** Fig. (Despre stări fizice sau sufletești) A cuprinde (pe neașteptate); a copleși. **III. 1.** Tranz. A fixa ceva prin legare, coasere sau agățare. ♦ Refl. A rămâne fixat sau agățat de ceva. **2.** ◊ Expr. *A se prinde chezaș* = a garanta (pentru cineva). **IV. 1.** Refl. A se lipi de ceva sau de cineva. ◊ Expr. *A nu se prinde lucrul de cineva,* se spune când cineva nu are chef să lucreze. **2.** Refl. (Despre mâncare; în expr.) *A se prinde de cineva* = a-i prii cuiva, a se asimila. **V.** Tranz. A începe să... ◊ Expr. (Refl. recipr.) *A se prinde la vorbă* = a începe să discute (cu cineva). **VI. 1.** Tranz. A obține, a căpăta, a dobândi. ◊ Expr. (Fam.) *A prinde carne* (sau *seu*) = a se îngrășa. *A prinde minte* sau (intranz.) *a prinde la minte* = a câștiga experiență, a se face om de treabă. *A prinde viață* = a căpăta putere, tărie; a se înviora. **2.** Intranz. și refl. A se dezvolta după transplantare, a crește. ◊ Expr. (Tranz.) *A prinde rădăcini* = a se fixa într-un loc, a căpăta stabilitate, forță, putere. **VII.** Refl. (Despre lapte; *p. ext.* despre alte substanțe) A se coagula, a se închega. [Prez. ind. și: (pop.) *prinz.* – Perf. s. *prinsei,* part. *prins*].

PRÍNDERE, *prinderi,* s. f. Acțiunea de *a (se) prinde* și rezultatul ei; prins1. – V. **prinde.**

PRINS1 s. n. Prindere. ◊ *De-a prinsul* sau *de-a prinselea* = joc de copii în care un jucător aleargă să prindă pe alții care fug. – V. **prinde.**

PRINS2**, -Ă,** *prinși, -se,* adj. **1.** Care a căzut în mâinile cuiva, care este lipsit de libertate; captiv. ◊ Expr. *A se da prins* = a se recunoaște învins, a se preda. ♦ (Despre încheieturi, articulații etc.) Anchilozat. **2.** Ocupat cu diverse treburi, copleșit de treburi. **3.** (Despre lapte) Închegat, coagulat; bătut. – V. **prinde.**

PRINSOÁRE, *prinsori,* s. f. **1.** (Pop.) Rămășag, pariu. **2.** (Înv.) Faptul de a fi captiv, prizonier; (concr.) închisoare. ♦ Capcană pentru animale. – **Prins**2 + suf. *-oare.*

PRÍNTRE prep. **1.** În mijlocul...; între. ♦ Spec. În spațiul dintre mai multe ființe sau obiecte. **2.** În intervalul dintre două etape, două momente ale unei acțiuni, ale unui fenomen etc. **3.** (Rar) Prin. **4.** (Rar) Dintre. [Var.: (pop.) **píntre, pântre** prep.] – **Pre**2 + **între.**

PRÍNTRU prep. Prin. – **Pre**2 + **întru.**

PRINȚ, *prinți,* s. m. Principe. ◊ Expr. *A trăi ca un prinț* = a trăi o viață extrem de îmbelșugată.

PRINȚÉSĂ, *prințese,* s. f. Principesă. – (după *prinț).*

PRINȚIPÁT s. n. v. **principat.**

PRINȚIȘÓR, *prințișori,* s. m. Diminutiv al lui *prinț.* – **Prinț** + suf. *-işor.*

PRINZĂTÓR, -OÁRE, *prinzători, -oare,* adj., s. f., s. n. **1.** Adj. Care prinde, care apucă sau înhață. **2.** S. n. Mașină sau instalație folosită pentru separarea anumitor impurități dintr-un material. – **Prinde** + suf. *-ător.*

PRÍOR1**,** *priori,* adj. m. (Pop.; despre miei) Născut primăvara foarte timpuriu. [Pr.: *pri-or*] – Et. nec.

PRIPÁS, *pripasuri,* s. n. **1.** (Înv. și pop.) Pui de animal domestic. **2.** (Pop.; în loc. adj.) *De pripas* = **a**) (despre animale domestice) care rătăcește de colo până colo, fără stăpân; **b**) (despre copii) părăsit, abandonat; **c**) (despre oameni) venit din altă parte; străin, venetic.

PRÍPĂ s. f. Grabă mare, zor. ◊ Loc. adv. *În* (sau, înv., *cu) pripă* = grabnic, repede, iute. *Fără pripă* = fără grabă, pe îndelete. ◊ Loc. prep. *În pripă...* = în graba momentului. – Din **pripi** (derivat regresiv).

PRIPĂȘÍ, *pripășesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Refl. A se stabili undeva sau pe lângă cineva (venind din altă parte); a se opli, a se aciua. **2.** Tranz. A lua și a ține pe lângă sine; a adăposti. – Din **pripas.**

PRIPĂȘÍRE, *pripășiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a se pripăși* și rezultatul ei. – V. **pripăși.**

PRIPĂȘÍT1 s. n. (Pop.) Faptul de *a pripăși.* – V. **pripăși.**

PRIPĂȘÍT2**, -Ă,** *pripășiți, -te,* adj. (Pop.) Care s-a stabilit undeva sau pe lângă cineva (venind din altă parte); aciuat. – V. **pripăși.**

PRIPEÁLĂ, *pripeli,* s. f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) pripi.* **1.** Grabă mare; precipitare. **2.** (Înv. și reg.) Căldură mare și dogoritoare; arșiță. – **Pripi** + suf. *-eală.*

PRIPÍ, *pripesc,* vb. IV. **1.** Refl. A face un lucru în grabă și adesea fără chibzuială, a acționa în pripă. ♦ Intranz. (Înv.) A se grăbi, a se zori. ♦ Tranz. A accelera, a iuți ritmul unei acțiuni. **2.** Refl. A se încălzi la foc; (despre alimente) a se coace (superficial) la un foc (prea) repede. **3.** Tranz. (Pop.; despre soare) A dogori, a arde.

PRIPÍRE, *pripiri,* s. f. Faptul de *a (se) pripi.* – V. **pripi.**

PRIPÍT, -Ă, *pripiți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care se mișcă sau acționează prea repede și adesea fără chibzuială. ♦ (Despre acțiunile, manifestările oamenilor) Care se face sau se spune prea repede, adesea fără o suficientă chibzuială. **2.** (Despre mâncăruri) Fiert sau copt în grabă (la suprafață), la un foc (prea) iute. ◊ *Mămăligă pripită* = mămăligă mestecată pe măsură ce se adaugă mălaiul în apa clocotită. – V. **pripi.**

PRIPÓN, *pripoane,* s. n. **1.** Funie sau odgon cu care se leagă vitele la păscut; țăruș înfipt în pământ de care se prinde această funie sau acest odgon. ♦ Funie care servește la legarea de mal sau la tragerea la mal a unei ambarcațiuni; țăruș de care se leagă o ambarcațiune la țărm, cu care se fixează un cort etc. **2.** Șir de cârlige cu nadă pentru pescuit. - Pref. *pri-* + **pune**.

PRIPONÍ, *priponesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lega un animal de un pripon. ♦ A pune piedică la picioarele animalelor (ca să nu poată fugi). ♦ A lega de un pripon o ambarcațiune. **2.** P. gener. A imobiliza, a fixa ceva (prin legare); a lega. – Din **pripon.**

PRIPONÍRE, *priponiri,* s. f. Acțiunea de *a priponi.* – V. **priponi.**

PRIPÓR, *pripoare,* s. n. (Reg.) **1.** Coastă de deal sau de munte, pantă abruptă; povârniș. **2.** Adăpost de iarnă pentru oi, făcut din împletitură de nuiele sau din stuf și acoperit cu paie, trestie, cetină de brad etc.

PRIPORÓS, -OÁSĂ, *priporoși, -oase,* adj. (Reg.; despre terenuri) Abrupt, povârnit, prăpăstios. – **Pripor** + suf. *-os.*

PRISÁCĂ, *prisăci,* s. f. Loc unde sunt așezați stupii, unde se cresc albine; totalitatea stupilor aflați pe acest loc; stupină. ♦ (Cu sens colectiv) Albinele dintr-o stupină. – Et. nec.

PRISĂCÁR, *prisăcari,* s. m. Persoană care crește albine (pentru a obține miere și ceară); stupar, albinar; apicultor. – **Prisacă** + suf. *-ar.*

PRISĂCĂRÍE s. f. Ocupația prisăcarului; albinărit, prisăcărit, stupărit; apicultură. – **Prisăcar** + suf. *-ie.*

PRISĂCĂRÍT s. n. **1.** (Reg.) Prisăcărie, apicultură. **2.** Impozit care se plătea în Moldova pe stupi. – **Prisăcar** + suf. *-it.*

PRISĂCĂRÍȚĂ, *prisăcării,* s. f. (Rar) Femeie care se ocupă cu prisăcăria. – **Prisăcar** + suf. *-iță.*

PRISLÓP, *prisloape,* s. n. (Geogr.) Pas în formă de șa, situat la înălțime. – Et. nec.

PRISÓS, *prisosuri,* s. n. **1.** Ceea ce depășește necesarul, ceea ce întrece o anumită limită; prisosire, prisosință, prisoseală, surplus, excedent; *p. ext.* belșug, abundență. ◊ Loc. adj. și adv. *De prisos* = (care este) în plus; *p. ext.* (care este) inutil, fără rost. ◊ Loc. adv. *Cu prisos* = în plus; din plin, din belșug. **2.** (La pl.; înv. și reg.) Teren agricol care prisosea moșierului și pe care acesta îl arenda țăranilor.

PRISOSEÁLĂ, *prisoseli,* s. f. (Pop.) Prisos (**1**). – **Prisosi** + suf. *-eală.*

PRISOSÉLNIC, -Ă, *prisoselnici, -ce,* adj. Care prisosește. – **Prisosi** + suf. *-elnic.*

PRISOSÍ, *prisosesc,* vb. IV. Intranz. A fi, a exista, a se afla în cantitate mai mare decât este necesar sau decât îi trebuie cuiva. ♦ A fi inutil. – Din **prisos.**

PRISOSÍNȚĂ, *prisosințe,* s. f. Prisos (**1**); belșug. ◊ Loc. adv. *Cu prisosință* = din belșug, din plin. – **Prisosi** + suf. *-ință.*

PRISOSÍRE s. f. (Rar) Faptul de *a prisosi;* prisos (**1**). – V. **prisosi.**

PRISOSITÓR, -OÁRE, *prisositori, -oare,* adj. (Înv.) Care prisosește; inutil. – **Prisosi** + suf. *-tor.*

PRÍSPĂ, *prispe,* s. f. **1.** Terasă îngustă înălțată de-a lungul peretelui din față (uneori și al celor laterali) la casele țărănești, lipită cu pământ sau pardoseală cu scânduri, adesea mărginită de o balustradă scundă de lemn sau de zidărie. **2.** Porțiune de teren cu suprafața plană, fără denivelări (situată la diferite altitudini); platformă, tăpșan. **3.** Dig rudimentar de pământ sau de lemn folosit pentru a menține nivelul apei în bălți.

PRISPIȘOÁRĂ, *prispișoare,* s. f. (Pop.) Prispuliță. – **Prispă** + suf. *-işoară.*

PRISPULIȚĂ, *prispulițe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *prispă* (**1**); prispișoară, prispușoară. – **Prispă** + suf. *-uliță.*

PRISPUȘOÁRĂ, *prispușoare,* s. f. (Pop.) Prispuliță. – **Prispă** + suf. *-uşoară.*

PRISTANDĂ, *pristandale,* s. f. (Reg.) Numele unui dans popular asemănător cu brâul; melodie după care se execută acest dans. – Et. nec.

PRISTÁV, (**1, 2**) *pristavi,* s. m., (**3**) *pristavuri,* s. n. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Persoană care anunța populației știrile oficiale, dispozițiile, ordonanțele; crainic. ♦ Funcționar administrativ; ispravnic. **2.** S. m. Vătaf pe moșia unui boier. **3.** S. n. (Înv.) Comunicare oficială, ordonanță, poruncă. – Pref. *pri-* + **stătea**.

PRISTĂVOÁIE, *pristăvoaie,* s. f. (Rar) Soția pristavului. [Pr.: *-voa-ie*] – **Pristav** + suf. *-oaie.*

PRISTOLEÁNCA s. f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Et. nec.

PRITOÁCĂ, *pritoace,* s. f. (Reg.) Vas de lemn în care se transportă strugurii la teasc, în timpul culesului. – Din **pritoci** (derivat regresiv).

PRITOCEÁLĂ s. f. Pritocire. – **Pritoci** + suf. *-eală.*

PRITOCÍ, *pritocesc,* vb. IV. Tranz. A turna vinul dintr-un butoi în altul, după fermentație, pentru a-l limpezi (prin separarea de drojdia care s-a lăsat la fund); *p. gener.* a turna un lichid dintr-un vas în altul. ♦ A scoate și a turna la loc, de mai multe ori la rând, zeama dintr-un vas cu murături, cu varză acră, pentru a dizolva sarea depusă la fund. ♦ Fig. A muta dintr-un loc în altul. [Var.: **pitrocí** vb. IV].

PRITOCÍRE, *pritociri,* s. f. Acțiunea de *a pritoci* și rezultatul ei; pritoceală, pritocit. – V. **pritoci.**

PRITOCÍT1 s. n. Pritocire. – V. **pritoci.**

PRITOCÍT2**, -Ă,** *pritociți, -te,* adj. (Despre vin sau zeama de varză, de murături) Care a fost supus pritocirii. – V. **pritoci.**

PRIVEÁLĂ, *priveli,* s. f. (Înv. și reg.) **1.** Privit. ◊ Loc. vb. *A sta în priveală* = a privi. **2.** Priveliște (**1**). – **Privi** + suf. *-eală.*

PRIVÉGHE s. f. v. **priveghi.**

PRIVEGHEÁ, *priveghez,* vb. I. (Pop.) **1.** Intranz. A sta sau a face de pază; a păzi. ♦ Tranz. A păndi, a urmări. **2.** Tranz. A supraveghea, a îngriji (pe cineva sau ceva); a avea grijă să .... **3.** Intranz. A sta treaz, a nu dormi. ♦ Tranz. Spec. A sta de veghe noaptea la mort, a sta la priveghi. [Var.: (reg.) **privigheá** vb. I]. – Pref. *pri-* + **veghea**.

PRIVEGHEÁLĂ s. f. (Pop.) Priveghere. [Var.: (reg.) **privigheálă** s. f.] – **Priveghea** + suf. *-eală.*

PRIVEGHÉR, *priveghere,* s. n. Carte bisericească cuprinzând rânduiala slujbei privegherii (**2**). – **Priveghi** + suf. *-ar.*

PRIVEGHETÓR, -OÁRE, *priveghetori, -oare,* s. m. și f. (Pop.) Persoană care privegheză; *spec.* supraveghetor. [Var.: (reg.) **privighetór, -oáre, privighitór, -oáre** s. m. și f.] – **Priveghea** + suf. *-tor.*

PRIVÉGHI, *priveghiuri,* s. n. (Pop.) **1.** Veghere a unui mort noaptea înainte de înmormântare. **2.** Veghe, pază, strajă. [Var.: (reg.) **privéghe** s. f.] – Din **priveghea** (derivat regresiv).

PRIVÉLIȘTE, *privelişti,* s. f. **1.** Tablou, aspect din natură; peisaj, priveală. **2.** Aspect, fapt etc. (interesant, neobișnuit etc.) care se înfățișează înaintea ochilor. **3.** (Înv.) Faptul de a privi. ◊ Loc. adv. *În privelişte* = în văzul tuturor, la vedere, în public. – **Priveală** + suf. *-işte.*

PRIVÍ, *privesc*, vb. IV. **1.** Tranz., intranz. și refl. recipr. A-și îndrepta ochii, privirea spre cineva sau ceva pentru a vedea; a se uita. ◊ Expr. (Tranz.) *A nu privi cu ochi buni* = a dezaproba, a nu admite. **2.** Tranz. și refl. A (se) considera, a (se) socoti, a (se) crede. **3.** Tranz. (La pers. 3) A se referi la...; a interesa pe cineva; a fi de competența cuiva. – (după *văz*).

PRIVIGHEÁ vb. I v. **priveghea.**

PRIVIGHEÁLĂ s. f. v. **priveghează.**

PRIVIGHÉRE s. f. v. **priveghere.**

PRIVIGHETOÁRE, *privighetori*, s. f. Gen de păsări călătoare insectivore, de culoare brună-roșcată, care cântă foarte frumos; pasăre care aparține acestui gen; filomelă. [Var.: (reg.) **privighitoáre** s. f.] – **Priveghea** + suf. *-toare*.

PRIVIGHETÓR1, -OÁRE s. m. și f. v. **priveghetor.**

PRIVIGHITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRIVIGHITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **priveghetor.**

PRIVÍNȚĂ, *privinţe*, s. f. **1.** (În loc. adv.) *Într-o privinţă* = dintr-un anumit punct de vedere. **2.** (În loc. prep.) *În privinţa...* = în ceea ce privește...; cu privire la..., relativ la... – **Privi** + suf. *-inţă.*

PRIVÍRE, *priviri*, s. f. Acțiunea de *a (se) privi* și rezultatul ei. **1.** Funcția organică a ochilor, văz; mod de a privi, căutătură, uitătură. ♦ (Concr.) Organul vederii; ochii. **2.** Examinare, apreciere, considerare. **3.** (În loc. prep.) *Cu privire la...* = referitor la..., în privința..., în ceea ce privește... – V. **privi.**

PRIVÍT s. n. Faptul de *a privi;* priveală. – V. **privi.**

PRIVITÓR, -OÁRE, *privitori, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care privește, care se uită la cineva sau la ceva. ◊ Loc. prep. *Privitor la...* = referitor la..., relativ la..., în ceea ce privește..., în privința...; asupra, despre. – **Privi** + suf. *-tor*.

PRIZĂRÍ, pers. 3 *priză*reşte, vb. IV. Refl. (Pop. și fam.; despre oameni, animale și plante) A deveni sau a rămâne mic, nedezvoltat; a se pipernici, a se chirci. – Pref. *pri-*.+ **zări**.

PRIZĂRÍT, -Ă, *prizăriți, -te*, adj. (Pop. și fam.; despre oameni, animale și plante) Care nu s-a dezvoltat bine, care a rămas mic, nedezvoltat, pipernicit; firav. – V. **prizări.**

PROÁSPĂT, -Ă, *proaspeți, -te*, adj. **1.** (Despre alimente sau produse alimentare) Pregătit sau recoltat recent; *p. ext.* care n-a fost supus unui procedeu de conservare. ♦ (Despre plante) Cules, rupt de curând; neofilit. **2.** Fig. Tânăr, fraged. **3.** Care există sau a luat ființă de puțină vreme, care a fost făcut, creat etc. de curând; de dată recentă, nou. **4.** (Despre aer) Neviciat, curat. ♦ (Despre apă) Adus de curând de la sursă, bun de băut; *p. ext.* rece. **5.** Fig. Curat, pur, nepătat. **6.** Cu forțe noi; odihnit.

PROÁȘCĂ, *proaşte,* s. f. (Pop.) **1.** Cantitate de apă, de noroi etc. care țâșnește de undeva și împroașcă. **2.** (În expr.) *A face proaşca* = a face prăpăd, a se năpusti, a da năvală. – Din [în]**proșca.**

PROBÁ, *probez,* vb. I. Tranz. **1.** (Folosit și absol.) A supune ceva sau pe cineva la o probă, la o încercare, pentru a vedea dacă este corespunzător unui scop, unor cerințe etc.. **2.** A dovedi, a demonstra (cu probe), a pune în evidență. – (după *probă*).

PROBÁRE, *probări,* s. f. Acțiunea de *a proba.* – V. **proba.**

PROBÁT, -Ă, *probați, -te*, adj. **1.** Încercat, verificat, experimentat. **2.** Dovedit, arătat, demonstrat. – V. **proba.**

PRÓBĂ, *probe*, s. f. **1.** Confirmare a unui adevăr, dovedire; dovadă, semn, mărturie în sprijinul cuiva sau a ceva. **2.** *De probă* = ca încercare, de încercare. **3.** Pildă, exemplu, model.

PROBĂLUÍ, *probăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) **1.** A încerca, a căuta să facă, să realizeze ceva; a face tentative. **2.** A supune ceva sau pe cineva la o probă, la o încercare pentru a vedea dacă este corespunzător anumitor cerințe, unui anumit scop etc.. **3.** A dovedi, a adeveri, a confirma, a proba (**2**). **4.** A chibzui, a socoti; a presupune. [Var.: **prubuluí** vb. IV].-(după *proba*).

PROBĂLUÍRE, *probăluiri,* s. f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a probălui.* – V. **probălui.**

PROBOZEÁLĂ, *probozeli*, s. f. (Înv., reg. și fam.) Faptul de *a probozi*. – **Probozi** + suf. *-eală.*

PROBOZÍ, *probozesc,* vb. IV. Tranz. (Înv., reg. și fam.) A mustra, a dojeni, a certa pe cineva; a face de rușine; a ocărî.

PROBOZÍRE, *proboziri*, s. f. (Înv., reg. și fam.) Acțiunea de *a probozi*. – V. **probozi.**

PRODUCĂTÓR, -OÁRE, *producători, -oare,* adj., s. m., s. f. **1.** Adj. Care produce ceva, care dă naștere la ceva. **2.** S. m. și f. Persoană care produce bunuri materiale. **– Produce** + suf. *-ător* .

PRODÚCE, *produc,* vb. III. **1.** Tranz. A realiza prin muncă bunuri materiale, a crea ceva (printr-o activitate oarecare); *p. restr.* a fabrica. **2.** Tranz. (Folosit și absol.; despre pământ, plante etc.) A da roade. **3.** Tranz. A realiza un profit, un venit. – Pref. *pro.*-+ **duce**.

PRODÚCT, *producte*, s. n. (Înv.) **1.** Produs (**1**); marfă. **2.** Produs (**2**).

PRODUCȚÍE, *producții,* s. f. Procesul creării bunurilor necesare existenței și dezvoltării societății, în cursul căruia oamenii exploatează și modifică elementele din natură potrivit trebuințelor lor. [Var.: (înv.) **producţiúne** s. f.]. **Produce** + suf.*-ție.*

PRODÚS, *produse*, s. n. Bun material rezultat dintr-un proces de muncă; totalitatea obiectelor sau a bunurilor obținute în procesul de producție; bun, product (**1**). ◊ *Produs de schimb* = marfă. – V. **produce.**

PROFÁN, -Ă, *profani, -e,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care este ignorant într-un domeniu oarecare; neștiutor, nepriceput. **2.** Care nu respectă lucrurile considerate sacre; necredincios.

PROFANÁ, *profanez*, vb. I. Tranz. A trata fără respectul cuvenit lucruri considerate sfinte, a păngări; *p. ext.* a batjocori, a necinsti, a terfeli. – (după *păngări*).

PROFANÁRE, *profanări,* s. f. Acțiunea de *a profana* și rezultatul ei; profanațiune. – V. **profana.**

PROFANÁT, -Ă, *profanați, -te*, adj. (Despre lucruri considerate sacre) Tratat fără respectul cuvenit; batjocorit, dezonorat, necinstit. – V. **profana.**

PROFANATÓR, -OÁRE, *profanatori, -oare,* s. m. și f., adj. (Persoană) care profanează; păngăritor.- **Profana** + suf. *-tor*.

PROFÚND, -Ă, *profunzi, -de*, adj. **1.** (Despre oameni) înzestrat cu o mare putere de pătrundere, de înțelegere; care analizează temeinic lucrurile; pătrunzător, perspicace; (despre înțelegerea, despre gândurile, judecățile, creațiile etc. omului) care dovedește profunzime, seriozitate, inteligență. **2.** (Despre însușiri morale, despre stări fiziologice sau psihice etc.) Puternic, intens, mare. ♦ (Despre salut, reverențe etc.) Care se face înclinând foarte mult capul, corpul; *p. ext.* care exprimă respect, considerație. **3.** (Despre ochi, privire) Care exprimă, care sugerează însușiri morale deosebite, profunzime, sentimente adânci. **4.** (Despre voce, sunete etc.) Cu ton jos; grav, adânc. **5.** (Despre ape, cavități, săpături, obiecte concave etc.) Al cărui fund este situat la o distanță (foarte) mare față de marginea de sus, de suprafață; adânc. - **Pro + fund.**

PROFUNZÍME, *profunzimi*, s. f. **1.** Adâncime. **2.** Capacitatea sau calitatea de a judeca și de a înțelege lucrurile în esența, în adâncimea lor; profunditate. – **Profund** + suf. *-ime.*

PROHÁB, *prohaburi*, s. n. (Pop.) Șițul, deschizătura din față a pantalonilor (bărbătești). – Et. nec.

PROMÍS, -Ă, *promişi, -se,* adj. Care constituie obiectul unei promisiuni; făgăduit. – V. **promite.**

PROMISIÚNE, *promisiuni*, s. f. Angajament prin care cineva se obligă să facă ceva; făgăduială.

PROMÍTE, *promít*, vb. III. Tranz. A-și lua obligația de a face ceva; a face promisiuni, a făgădui.

PROMOROÁCĂ s. f. Strat subțire de gheață care se formează iarna, pe arbori și pe case, din vapori de apă sau din picături de ploaie; chiciură.

PRONÚME, *pronume*, s. n. **1.** (Gram.) Parte de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv. **2.** (Prin confuzie) Prenume. – (după *nume).*

PRONUNȚÁ, *pronunț,* vb. I. Tranz. A emite, a rosti sunete, silabe, cuvinte, propoziții, fraze; a articula.

PRONUNȚÁRE, *pronunțări,* s. f. Acțiunea de *a (se) pronunța* și rezultatul ei. – V. **pronunța.**

PRONUNȚÁT, -Ă, *pronunțați, -te*, adj. Accentuat, reliefat, scos în evidență. – V. **pronunța.**

PROPĂȘÍ, *propăşesc,* vb. IV. Intranz. A progresa, a prospera, a se dezvolta. – **Pro** + **păși.**

PROPĂȘÍRE, *propăşiri,* s. f. Acțiunea de *a propăși* și rezultatul ei. – V. **propăși.**

PROPĂȘITÓR, -OÁRE, *propăşitori, -oare*, adj. (Rar) Care face să progreseze, să se dezvolte; înaintat, avansat, progresist. – **Propăși** + suf. *-tor*.

PROPÓLIS s. n. **1.** Substanță rășinoasă aromată colectată și folosită de albine pentru astuparea fisurilor, la lipitul fagurilor etc. **2.** Preparat farmaceutic pe bază de propolis (**1**).

PROPÓRȚIE, *proporţii,* s. f. (La pl.) Dimensiune, mărime; extindere (mare), amploare. ◊ Expr. *A lua proporţii* = a se dezvolta, a crește foarte mult; (fam.) a se îngrășa. ♦ Cantitate, măsură.. [Var.: (înv.) **proporţiúne** s. f.].- **Pro + porție.**

PROPORȚIONÁ, *proporţionez,* vb. I. Tranz. A face să fie proporționat, a stabili un raport de proporționalitate între lucruri, noțiuni, fenomene etc. – **Proporție** + suf. *–ona*.

PROPRIETÁR, -Ă, *proprietari, -e*, s. m. și f. Persoană care are drept de proprietate asupra unui bun; stăpân, posesor. ◊ *Mare proprietar* = moșier, latifundiar.- (după *propriu*).

PROPRIETÁTE, *proprietăți,* s. f. **1.** Stăpânire deplină asupra unui bun; (concr.) bun material stăpânit, mai ales pământ (agricol) sau imobil, în baza unui drept recunoscut. ◊ *Proprietate privată.* **2.** Trăsătură predominantă care caracterizează o ființă, un lucru, un fenomen etc. și care diferențiază o ființă de alta, un lucru de altul etc.; caracteristică, trăsătură, însușire. **3.** Calitate a unui cuvânt, a unui termen, a stilului etc. de a reda exact ideea sau noțiunea exprimată.- Din **propriu.**

PROPRIETĂREÁSĂ, *proprietărese,* s. f. Soția unui proprietar. [Pr.: *-pri-e-*] – **Proprietar** + suf. *-easă.*

PROPRIETĂRÉSC, -EÁSCĂ, *proprietăreşti,* adj. (Rar) Care aparține proprietarului, de proprietar. [Pr.: *-pri-e-*] – **Proprietar** + suf. *-esc*.

PROPRIETĂRÍME s. f. (Rar) Totalitatea proprietarilor (de pământ), mulțime de proprietari. [Pr.: *-pri-e-*] – **Proprietar** + suf. *-ime.*

PRÓPRIU, -IE, *proprii*, adj. **1.** Care aparține în mod exclusiv cuiva; personal. ◊ *Nume* (sau *substantiv) propriu* = nume care se dă unui lucru sau unei ființe spre a le deosebi de alte lucruri sau ființe din aceeași categorie și care se scrie cu inițială mare. **2.** Caracteristic, specific. **3.** (Despre cuvinte, despre termeni) Care redă exact ideea ce trebuie exprimată.

PROPTÁR, *proptare*, s. n. Frână la războiul de țesut țărănesc, făcută dintr-o scândură cu crestături, care împiedică rotirea înapoi a sulului cu pânza țesută. – **Proptă** + suf. *-ar*.

PRÓPTĂ, *propte*, s. f. (Reg.) **1.** Proptea. **2.** (În expr.) *A se pune proptă* sau *a sta în propta cuiva* = a se opune, a se împotrivi. – Din **propti** (derivat regresiv).

PROPTEÁ, *proptele,* s. f. Lemn, stâlp, par, bară, scândură etc. cu care se sprijină un gard, un zid, un pom etc.; proptă. – Din **propteală** (derivat regresiv).

PROPTEÁLĂ, *proptele*, s. f. Faptul de *a (se) propti*. ♦ (Concr.) Proptea. – **Propti** + suf. *-eală.*

PROPTÍ, *proptesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune o proptea (sau mai multe) unui gard, unui zid etc.; a sprijini ceva cu o proptea. **2.** Tranz. și refl. A (se) rezema de ceva. – (după *sprigin*).

PROPTÍRE, *proptiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) propti* și rezultatul ei. – V. **propti. PROPTITÓR, -OÁRE,** *proptitori, -oare*, adj. (Rar) Care sprijină, susține, propteşte. – **Propti** + suf. *-tor*.

PROPUNĂTÓR, -OÁRE, *propunători, -oare*, adj., s. m. și f. (Rar) (Persoană) care face o propunere. – **Propune** + suf. *-ător.*

PROPÚNE, *propún,* vb. III. Tranz. A supune o părere, o soluție, un proiect etc. discuției și aprobării cuiva. ♦ A da o sugestie, un sfat, a recomanda; a îndemna la ceva. [Prez. ind. și: (pop.) *propui*] – (după *pro+pune).*

PROPÚNERE, *propuneri*, s. f. Acțiunea de *a (se) propune* și rezultatul ei. – V. **propune.**

PROSÓP, *prosoape*, s. n. Obiect format dintr-o bucată de țesătură, care folosește la șters după spălare; ștergar.

PROSOPÉL, *prosopele*, s. n. (Fam.) Diminutiv al lui *prosop*. – **Prosop** + suf. *-el.*

PROSPĂTÚRĂ, *prospături,* s. f. (Pop.) Aliment proaspăt, marfă alimentară proaspătă. – **Proaspăt** + suf. *-ură*.

PROSPEȚÉL, -EÁ, *prospeţei, -ele,* adj. (Fam.) Diminitiv al lui *proaspăt*. – **Proaspăt** + suf. *-el.*

PROSPEȚÍME s. f. Calitatea de a fi sau de a părea proaspăt, nou, tânăr, viu, fraged etc. – **Proaspăt** + suf. *-ime.*

PROST, PROÁSTĂ, *proşti, proaste,* adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Om) lipsit de inteligență, fără judecată, fără minte; nătărău, nerod, tont, prostănac. ◊ Expr. *Un prost şi jumătate* = foarte prost. *A face pe prostul* = a simula prostia. **2.** Adj., s. m. și f. (Înv. și pop.) (Persoană) fără știință de carte; (om) neînvățat. **3.** Adj. De condiție socială modestă, din popor, de jos, de rând. **4.** Adj. Obișnuit, comun. ♦ De calitate inferioară, lipsit de valoare. **5.** Adj. (Adesea adverbial) Care nu este așa cum trebuie; necorespunzător, nesatisfăcător. ♦ (Despre vreme) Nefavorabil, rău. ♦ Nepriceput, nepregătit, neîndemânatic într-o meserie, într-o profesie etc. **6.** Adj. Dăunător; neprielnic. ◊ Expr. *Glumă proastă* (sau *de prost gust)* = glumă fără haz, care supără, jignește.

PROSTĂLĂU, *proslălăi,* adj., s. m. (Pop.) Augmentativ al lui *prost*. – **Prost** + suf. *-ălău.*

PROSTĂNÁC, -Ă, *prostănaci, -ce*, adj., s. m. și f. (Om) prost, nătâng, bleg. – **Prostan** + suf. *-ac*.

PROSTEÁLĂ, *prosteli*, s. f. Faptul de *a se prosti1;* înșelare sau încercare de a înșela; amăgire, păcăleală. – **Prosti**1 + suf. *-eală.*

PROSTÉSC, -EÁSCĂ, *prosteşti,* adj. **1.** Care dă dovadă de prostie, de lipsă de logică sau de raţiune. **2.** (Rar) De calitate inferioară, fără valoare, de rând. – **Prost** + suf. *-esc.*

PROSTÉŞTE adv. Ca un prost; în mod prostesc. ◊ Expr. *A râde prosteşte* = a râde fără motiv sau atunci când nu trebuie. – **Prost** + suf. *-eşte.*

PROSTÍ1, *prostesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre oameni) A-şi pierde puterea de gândire, inteligenţa, a deveni prost; a se tâmpi. ♦ Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă cumpătul, dreapta judecată; a (se) zăpăci. **2.** Tranz. (Fam.) A induce pe cineva în eroare, a-l duce cu vorba; a păcăli, a înşela. – Din **prost.**

PROSTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *prosticei, -ele,* adj. (Fam.) Prostuţ. – **Prost** + suf. *-icel, -icea, -icică.*

PROSTÍE, *prostii,* s. f. **1.** Starea celui lipsit de inteligenţă sau de învăţătură, starea omului prost. **2.** Vorbă, faptă sau lucru lipsite de seriozitate, de importanţă; fleac. – **Prost** + suf. *-ie.*

PROSTÍME s. f. (Înv.) Oameni de rând; mulţime, norod, sărăcime, gloată. – **Prost** + suf. *-ime.*

PROSTÍRE1, *prostiri,* s. f. Faptul de *a (se) prosti1*. – V. **prosti1.**

PROSTÍRE2, *prostiri,* s. f. (Reg.) Cearşaf.

PROSTÍT, -Ă, *prostiţi, -te,* adj. **1.** Care şi-a pierdut calităţile intelectuale; îndobitocit. ♦ Ajuns sau adus într-o stare de uluială; zăpăcit, dezorientat. **2.** Care a fost indus în eroare, amăgit. – V. **prosti.**

PROSTOLÁN, -Ă, *prostolani, -e,* adj. (Rar; adesea substantivat) Prostănac. – **Prost** + suf. *-olan.*

PROSTOVÁN, -Ă, *prostovani, -e,* adj. (Pop. şi fam.; adesea substantivat) Prostănac. – **Prost** + suf. *-ovan.*

PROSTOVÓL, *prostovoale,* s. n. Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă conică, prevăzută la marginea exterioară cu greutăţi de plumb care o trag la fundul apei şi o strâng, formând în apă un sac în care e prins peştele; năpastă. [Pl. şi: *prostovoluri*].

PROSTRÁT, -Ă, *prostraţi, -te,* adj. (Rar) (Despre tulpinile plantelor) Care creşte culcat la pământ. **-** (din *strat*).

PROSTULÉŢ, *prostuleţi,* adj. (Rar) Prostuţ. – **Prost** + suf. *-uleţ.*

PROSTÚŢ, -Ă, *prostuţi, -e,* adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui *prost;* prosticel. – **Prost** + suf. *-uţ.*

PROTECTÓR, -OÁRE, *protectori, -oare,* adj., s. m. şi f., s. n. Adj., s. m. şi f. (Persoană) care apără, care păzeşte sau fereşte pe cineva sau ceva. [Acc. şi: (**1**) *protéctor*].

PROTÉCŢIE, *protecţii,* s. f. Faptul de a proteja, de a ocroti, de a apăra; ansamblu de măsuri care protejează; persoană, instituţie etc. care protejează; dispozitiv, sistem tehnic etc. care serveşte la protejare.

PROTEJÁ, *protejez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) apăra de acţiuni dăunătoare, de un pericol; a (se) păzi, a (se) feri. **2.** Tranz. A ocroti, a sprijini, a ajuta pe cineva.

PROTEJÁRE, *protejări,* s. f. Acţiunea de *a (se) proteja* şi rezultatul ei; ocrotire, apărare; favorizare. – V. **proteja.**

PROTEJÁT, -Ă, *protejaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care se bucură de protecţia cuiva; ocrotit, apărat, păzit; favorizat. – V. **proteja.**

PROTOROMÂNĂ s. f. (Lingv.) Româna comună vorbită în nordul şi sudul Dunării. – **Proto-** + **română.**

PROŢÁP, *proţapuri,* s. n. **1.** Prăjină groasă de lemn, bifurcată la un capăt, care se fixează la dricul carului şi de care se prinde jugul. **2.** Prăjină cu vârful despicat, în care se înfigea în trecut o reclamaţie prezentată domnitorului, pe deasupra capetelor mulţimii. ◊ Expr. *A umbla cu jalba în proţap* = a protesta, a reclama; a cere cu insistenţă ceva. **3.** Prăjină despicată la un capăt, cu care se culeg fructele, cu care se prind racii etc. ♦ Fiecare dintre cele două beţe, despicate în formă de furcă şi înfipte în pământ, lângă jar, între care se fixează peştele întreg pentru a se frige. **4.** Pârghie la moara de vânt sau la fântână.**- Pro + ţap**.

PROŢĂPEÁLĂ, *proţăpeli,* s. f. (Fam.) Faptul de *a (se) proţăpi*. – **Proţăpi** + suf. *-eală.*

PROŢĂPÉL, *proţăpele,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *proţap*. – **Proţap** + suf. *-el.*

PROŢĂPÍ, *proţăpesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) sprijini, a (se) propti, a (se) ţine cu putere. **2.** Tranz. şi refl. A (se) înţepeni, a (se) fixa. **3.** (Fam.) A se opri (provocator, cu îndrăzneală etc.) în faţa cuiva; *fig.* a se făli, a-şi da importanţă. – Din **proţap.**

PROŢĂPÍRE, *proţăpiri,* s. f. Acţiunea de *a (se) proţăpi* şi rezultatul ei. – V. **proţăpi.**

PROŢĂPÍT, -Ă, *proţăpiţi, -te,* adj. (Fam.) **1.** Care este fixat; nemişcat, ţepân. ♦ Fig. (Despre oameni) Sigur de sine; îngâmfat. **2.** (Despre gură) Căscat, înţepenit. – V. **proţăpi.**

PRÓUR s. n. (Pop.) Timpul zilei (dis-de-dimineaţă) când pleacă oile la păşune. ◊ Expr. *În prour de...* = la începutul zilei; *p. ext.* la începutul unui anotimp. [Var.: **próor** s. n.] – Et. nec.

PROVEDEÁ, *provăd,* vb. II. Tranz. (Înv.) A înzestra pe cineva sau ceva cu cele necesare; a prevedea.- **Pro + vedea**.

PROVENÍ, *provín,* vb. IV. Intranz. A se trage, a lua naştere, a rezulta din ceva sau de undeva, a-şi avea obârşia, originea, provenienţa din... **– Pro + veni.**

PROVENIÉNŢĂ, *provenienţe,* s. f. Loc de unde vine sau provine ceva; origine, obârşie, provenire. [Pr.: *-ni-en-*. – Var.: (înv.) **provenínţă** s. f.].- **Proveni** + suf. *–enţă.*

PROVENÍNŢĂ s. f. v. **provenienţă.**

PROVENÍRE, *proveniri,* s. f. (Rar) Provenienţă. – V. **proveni.**

PROVÉRB, *proverbe,* s. n. Învăţătură morală populară născută din experienţă, exprimată printr-o formulă eliptică sugestivă, de obicei metaforică, ritmică sau rimată; zicală, zicătoare, parimie.

PROVOCÁ, *provóc,* vb. I. Tranz. **1.** A aţâţa, a întârâta, a incita pe cineva (sfidându-l). **2.** A avea drept urmare; a determina, a constitui, a cauza, a prilejui, a pricinui, a stârni.- **Pro + voace**.

PROVOCÁRE, *provocări,* s. f. Acţiunea de *a provoca* şi rezultatul ei; provocaţie. – V. **provoca.**

PROVOCATÓR, -OÁRE, *provocatori, -oare,* adj. Care provoacă, întârâtă, aţâţă, atacă; care atrage atenţia asupra sa prin ţinută, extravaganţă, obrăznicie.♦ Care constituie cauza a ceva, care determină, care pricinuieşte ceva. [Var.: (pop.) **provocătór, -oáre** adj.].- **Provoca** + suf. *–tor.*

PROBĂLUÍ, *probăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) **1.** A încerca, a căuta să facă, să realizeze ceva; a face tentative. **2.** A supune ceva sau pe cineva la o probă, la o încercare pentru a vedea dacă este corespunzător anumitor cerinţe, unui anumit scop etc.; a încerca, a verifica, a experimenta, a proba (**1**). **3.** A dovedi, a adeveri, a confirma, a proba (**2**). **4.** A chibzui, a socoti; a presupune. [Var.: **prubuluí** vb. IV].- (după *probă*).

PRR interj. Cuvânt cu care sunt opriţi caii din mers. – Onomatopee

PRUFNÍ, *prufnesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A scoate sunete asemănătoare buhaiului. – Formaţie onomatopeică.

PRUN, *pruni,* s. m. Pom din familia rozaceelor, cu flori albe-verzui, cultivat pentru fructele sale comestibile.

PRUNÁR1, *prunari,* s. m. Insectă mică de culoare cafenie, acoperită cu peri moi, care atacă prunele şi cireşele; firezar . – **Prună** + suf. *-ar.*

PRUNÁR2, *prunari,* s. m. Cultivator de pruni. – **Prun** + suf. *-ar.*

PRÚNĂ, *prune,* s. f. Fructul prunului, după de formă alungită, de culoare vânătă sau gălbuie, cu sâmbure mare.

PRUNĂRÍE1 s. f. Ocupaţia prunarului2. – **Prunar**2 + suf. *-ie.*

PRUNĂRÍE2, *prunării,* s. f. (Pop.) Livadă sau grădină de pruni; prunet, prunişte, pruniş. – **Prun** + suf. *-ărie.*

PRUNC, *prunci,* s. m. **1.** (Înv. şi pop.) Copil (indiferent de vârstă sau sex); (sens curent) copil în primele luni de viaţă. **2.** (Înv. şi reg.) Copil în raport cu părinţii săi; fiu. – Et. nec.

PRÚNCĂ, *prunce,* s. f. (Înv. şi reg.) **1.** Copil de sex feminin. **2.** Fată tânără. **3.** Fiică. – Din **prunc.**

PRUNCÉSC, -EÁSCĂ, *prunceşti,* adj. (Înv.) Care aparţine pruncului, privitor la prunc; copilăresc. – **Prunc** + suf. *-esc.*

PRUNCÍ, *pruncesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A copilări. – Din **prunc.**

PRUNCÍE s. f. (Înv. şi pop.) Copilărie. – **Prunc** + suf. *-ie.*

PRUNCUCÍDERE, *pruncucideri,* s. f. Infracţiune care constă în uciderea (de către mamă) a propriului copil (nou-născut). – **Prunc** + **ucidere.**

PRUNCUCIGÁŞ, -Ă, *pruncucigaşi, -e,* adj., s. m. şi f. (Persoană) care îşi ucide propriul copil (nou-născut). – **Prunc** + **ucigaş.**

PRUNCULÉŢ, *prunculeţi,* s. m. (Pop.) Pruncuşor. – **Prunc** + suf. *-uleţ.*

PRUNCULÍŢĂ, *prunculiţe,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *pruncă;* pruncuţă. – **Pruncă** + suf. *-uliţă.*

PRUNCUŞÓR, *pruncuşori,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *prunc;* prunculeţ, pruncuţ. – **Prunc** + suf. *-uşor.*

PRUNCÚŢ, *pruncuţi,* s. m. (Înv. şi reg.) Pruncuşor. – **Prunc** + suf. *-uţ.*

PRUNCÚŢĂ, *pruncuţe,* s. f. (Reg.) Prunculiţă. – **Pruncă** + suf. *-uţă.*

PRUND, *prunduri,* s. n. **1.** Pietriş mărunt amestecat cu nisip, care se găseşte pe fundul şi pe malul apelor sau, în strate, în scoarţa pământului. ♦ Albie, fund de apă (cu pietriş). ♦ Pietriş mărunt care se aşterne pe drumuri sau pe şosele; prundiş. **2.** Mal, ţărm, teren acoperit cu pietriş; prundiş; teren format din pietriş. **3.** Insulă mică, fără vegetaţie, formată din aluviuni, pe cursul unui râu.

PRUNDÁR, *prundari,* s. m. **1.** (Rar) Persoană care scoate şi transportă prund. **2.** Numele mai multor păsări mici care trăiesc pe lângă ape: **a)** prundăraş; **b**) codobatură; **c**) lăstun. **3.** (Iht.) Fusar. – **Prund** + suf. *-ar.*

PRUNDÁŞ, *prundaşi,* s. m. (Ornit.) **1.** Fluierar. **2.** Codobatură. – **Prund** + suf. *-aş.*

PRUNDĂRÁŞ, *prundăraşi,* s. m. Numele mai multor păsări călătoare care trăiesc de obicei pe malul apelor: **a)** pasăre brună-roşcată pe spate şi albă pe pântece, cu câte o dungă neagră transversală pe piept şi pe părţile laterale ale capului; **b**) ploier de munte (prundăraş). – **Prund** + suf. *-ăraş.*

PRUNDĂRÍE, *prundării,* s. f. Teren format din prund aluvionar; loc de unde se scoate prund. – **Prund** + suf. *-ărie.*

PRUNDÍ, *prundesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A prundui. – Din **prund.**

PRUNDÍŞ, *prundişuri,* s. n. **1.** Prund (**2**). ♦ Prundărie; îngrămădire de pietriş şi de nisip în albia unei ape. **2.** Pietriş folosit la pietruirea drumurilor sau în construcţii. – **Prund** + suf. *-iş.*

PRUNDIŞÓR, *prundişoare,* s. n. Prunduleţ. – **Prund** + suf. *-işor.*

PRUNDÓI, *prundoaie,* s. n. Insulă plutitoare în Delta Dunării, alcătuită din nămol, papură şi rădăcini. – **Prund** + suf. *-oi.*

PRUNDÓS, -OÁSĂ, *prundoşi, -oase,* adj. (Despre terenuri) Acoperit cu prund, alcătuit din prund. – **Prund** + suf. *-os.*

PRUNDUÍ, *prunduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A acoperi un drum cu prundiş, a aşterne un strat de prund; a pietrui cu prund; a prundi. – **Prund** + suf. *-ui.*

PRUNDUIÁŞ, *prunduiaşe,* s. n. (Rar) Prunduleţ. – **Prund** + suf. *-uiaş.*

PRUNDUÍT, -Ă, *prunduiţi, -te,* adj. (Despre terenuri) Pe care s-a aşternut prundiş. – V. **prundui.**

PRUNDULÉŢ, *prunduleţe,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *prund;* prundişor, prunduiaş, prundurel, prunduţ. – **Prund** + suf. *-uleţ.*

PRUNDURÉL, *prundurele,* s. n. (Rar) Prunduleţ. – **Prund** + suf. *-urel.*

PRUNDÚŢ s. n. (Rar) Prunduleţ. – **Prund** + suf. *-uţ.*

PRUNÉT, *pruneturi,* s. n. Livadă, grădină de pruni; prunărie2, prunişte, pruniş. – **Prun** + suf. *-et.*

PRUNÍŞ, *prunişuri,* s. n. Prunet. – **Prun** + suf. *-iş.*

PRUNIŞÓR, *prunişori,* s. m. Diminutiv al lui *prun;* prunuţ. – **Prun** + suf. *-işor.*

PRUNIŞTE, *prunişti,* s. f. Prunet. – **Prun** + suf. *-iste.*

PRUNÚŢ, *prunuţi,* s. m. Prunişor. – **Prun** + suf. *-uţ.*

PST interj. Cuvânt cu care se atrage atenţia cuiva să tacă, să asculte etc. – Onomatopee.

PTIU interj. Cuvânt care sugerează acţiunea de a scuipa şi care exprimă dispreţ, dezgust sau mirare în faţa unui lucru neaşteptat. – Onomatopee.

PTRU interj. (Pop.) Cuvânt cu care se opresc sau se cheamă caii sau măgarii. – Onomatopee.

PU interj. (Repetat) Cuvânt care imită strigătul pupezei. [Var.: **pup** interj.] – Onomatopee.

PUCHI, *puchi,* s. m. (Reg.) Urdoare. ◊ Pată mare. – Et. nec.

PUCHÍNĂ, *puchini,* s. f. (Reg.) Urdoare. – Et. nec. Cf. puchi.

PUCHINÓS, -OÁSĂ, *puchinoşi, -oase,* adj. (Reg. şi fam.; adesea substantivat) Plin de puchini; urduros, puchios; *p. ext.* murdar. – **Puchină** + suf. *-os.*

PUCHIÓS, -OÁSĂ, *puchioşi, -oase,* adj. (Reg.) Puchinos. – **Puchi** + suf. *-os.*

PUCHIŢÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *puchiţei, -ele,* s. m. şi f. (Pop.) Mic desen, de obicei rotund, pe un fond de altă culoare; picătea. – Cf. puchi, picătea.

PUCIÓGNĂ, *pucioagne,* s. f. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe, care creşte prin semănături . – Cf. pucios.

PUCIÓS, -OÁSĂ, *pucioşi, -oase,* adj., s. f. **1.** Adj. (Înv. şi pop.) Care miroase urât (a sulf); puturos. **2.** S. f. (Pop.) Sulf. ◊ *Apă-de-pucioasă* = apă (minerală) sulfuroasă.

PUF1 interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de eliminarea bruscă şi cu intermitente a aerului (pe nări, pe gură), de lovirea în căzere a unui corp de o suprafaţă moale etc. – Onomatopee.

PUF2, (5) *pufuri,* s. n. **1.** (De obicei cu sens colectiv) Pene mici, moi şi fine, care constituie primul penaj al puilor sau care acoperă corpul unor păsări pe burtă şi sub aripi, servind pentru umplerea pernelor, a plăpumilor etc. **2.** (Cu sens colectiv) Părul mărunt, moale şi mătăsos din blana unor animale. **3.**(Cu sens colectiv) Perii mici şi fini ai unor fructe, seminţe etc.

PUFĂÍ, *púfăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A respira, a sufla greu şi cu zgomot pe nări. **2.** A fuma expulzând fumul cu mici întreruperi zgomotoase.– **Puf**1 + suf. *-ăi.*

PUFĂIÁLĂ, *pufăieli,* s. f. Pufăit; (concr.) fumul scos pe gură de un fumător. [Pr.: *-fă-ia-*] – **Pufăi** + suf. *-ealã.*

PUFĂÍRE s. f. Acţiunea de *a pufăi.* – V. **pufăi.**

PUFĂÍT s. n. Faptul de *a pufăi;* pufăială, pufăitură. – V. **pufăi.**

PUFĂITÚRĂ, *pufăituri,* s. f. Pufăit. [Pr.: *-fă-i-*] – **Pufăi** + suf. *-tură.*

PUFĂRÍE, *pufării,* s. f. (Rar) Mulţime de puf2 (**1**); aşternut de puf2. – **Puf**2 + suf. *-ărie.*

PÚFNET, *pufnete,* s. n. Pufnitură. – Din **pufni.**

PUFNÍ, pufnesc, vb. IV. Intranz. (Despre fiinţe) A expira pe nări cu zgomot, scurt şi sacadat (din cauza oboselii, a mâniei, a nemulţumirii). ◊ Expr. A pufni de râs sau (tranz.) a-l pufni pe cineva râsul = a izbucni într-un râs brusc şi zgomotos. – **Puf**1 + suf. -ni.

PUFNÍRE, *pufniri,* s. f. Acţiunea de *a pufni*. – V. **pufni.**

PUFNITÚRĂ, *pufnituri,* s. f. Faptul de *a pufni;* aer expirat cu putere şi zgomot pe nări; pufnet. ♦ Zgomot specific produs de cel care pufneşte. – **Pufni** + suf. *-tură.*

PUFOAICĂ, *pufoaice,* s. f. Haină scurtă vătuită şi matlasată. – (apropiat de *puf2).*

PUFÓS, -OÁSĂ, *pufoşi, -oase,* adj. Acoperit de puf2. ♦ Asemănător cu puful2; moale, uşor. – **Puf**2 + suf. *-os.*

PUFULÉŢ1, (2, 3) *pufuleţi,* s. m. **1.** Pufuşor2. **2.** (La pl.) Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele ovale şi florile albastre sau albe, care se cultivă ca plantă ornamentală . **3.** (La pl.) Produs alimentar preparat din mălai cu adaos de caşcaval, având aspectul unor tubuleţe. – **Puf**2 + suf. *-uleţ.*

PUFULÉŢ2, *pufulete,* s. n. Pufuşor2. – **Puf**2 + suf. *-uşor.*

PUFULÍŢĂ, *pufuliţe,* s. f. Gen de plante erbacee cu tulpina cilindrică acoperită cu peri lungi, cu flori roşii-purpurii, roz sau albicioase*;* plantă din acest gen. – **Puf**2 + suf. *-uliţă.*

PUFUŞÓR1, *pufuşori,* s. m. Diminutiv al lui *puf2;* pufuleţ. – **Puf**2 + suf. *-uşor.*

PUFUŞÓR2, *pufuşoare,* s. n. Diminutiv al lui *puf2;* pufuşor. – **Puf**2 + suf. *-uşor.*

PUHÁV, -Á, *puhavi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni şi despre părţi ale corpului lor) Cu carnea moale, flască (şi umflată); umflat, buhăit. **2.** Afânat, moale; poros, spongios.

PUHĂVÍ, *puhăvesc,* vb. IV. Refl. A deveni puhav; a se buhăi. – Din **puhav.**

PUHÓI1, *puhoaie,* s. n. Cantitate mare de apă care curge cu repeziciune şi forţă; apă curgătoare umflată de ploi, care se revarsă cu forţă; şuvoi. ♦ Ploaie mare, torenţială. ♦ Fig. Mulţime mare de oameni sau de alte fiinţe care se deplasează cu repeziciune în aceeaşi direcţie. ♦ (Adverbial) În cantitate sau în număr foarte mare, grămadă. [Var.: (reg.) **pohói, povói** s. n.].- (după şuvoi).

PUHOÍ2, pers. 3 *puhoieşte,* vb. IV. Intranz. (Despre ape curgătoare sau de ploaie) A curge în cantitate mare, cu repeziciune şi forţă; a se revărsa cu putere, a inunda. ♦ Fig. (Rar; despre oameni) A năvăli, a invada. – Din **puhoi1.**

PUHOÍRE, *puhoiri,* s. f. Acţiunea de *a puhoi2;* revărsare, inundare. ♦ Fig. Forfoteală, fierbere. – V. **puhoi**2.

PUI1, (I) *pui*, s. m., interj. **I.** S. m. **1.** (De obicei urmat de determinări care indică specia) Pasăre, de la ieşirea din ou până la maturitate. ◊ Expr. *Pui de cuc* = bastard. *Pui de bogdaproste* = **a)** pui de găină (de obicei mai mic şi mai slab) care se dă de pomană la înmormântare; **b)** copil mic, prăpădit; copil al nimănui; bastard. **2.** Spec. Pui1 (**I 1**) de găină; carnea gătită a acestei păsări. **3.** P. gener. Orice animal de la naştere până la maturitate. **4.** Ou sau larvă de insectă. **5.** Copil. *(Nici) pui de om* = nici ţipenie, nimeni. ♦ (Fam.; adesea la voc.) Termen de dezmierdare folosit când vorbeşti cu sau despre un copil ori cu sau despre bărbatul iubit. **6.** Plantă tânără, puiet; ramură tânără care creşte din rădăcina sau tulpina unei plante; mlădiţă, lăstar. **7.** (Pop.; la pl.) Cusătură decorativă mărunţă în formă de cruciuliţe pe pieptul, pe poalele şi pe mânecile cămăşilor ţărăneşti.**II.** Interj. (De obicei repetat) Strigăt cu care se cheamă puii1 (**I 2**) sau alte păsări de curte.

PUI2, *pui*, s. m. Puişor2.

PUÍ3, pers. 3 *puieşte,* vb. IV. Tranz. (Reg.; despre păsări) A face pui1. [Var.: **puiá** vb. I] – Din **pui**1.

PUIÁ vb. I v. **pui**3.

PUIA-GÁIA s. f. art. (În sintagma) *De-a puia-gaia* = numele unui joc de copii; de-a baba-gaia. [Pr.: *pu-ia-ga-ia*] – **Pui**1 + **gaie.**

PUIÁNDRU, *puiendri,* s. m. Augmentativ al lui *pui*1. [Pr.: *pu-ian-*. – Pl. şi: *puiandri*] – **Pui**1 + suf. *-andru.*

PUÍCĂ, *puici,* s. f. **1.** Pui1 de găină de sex femeiesc; găină tânără. **2.** (Pop.) Termen de dezmierdare pentru o fată sau o femeie (iubită). – **Pui**1 + suf. *-că.*

PUICULEÁNĂ, *puiculene,* s. f. (Pop.) Puicuţă. – **Puică** + suf. *-uleană.*

PUICULÍŢĂ, *puiculiţe,* s. f. (Pop.) Puicuţă. – **Puică** + suf. *-uliţă.*

PUICÚŢĂ, *puicuţe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *puică;* puiculiţă, puiculeană. – **Puică** + suf. *-uţă.*

PUIÉRNIŢĂ, *puierniţe,* s. f. **1.** Vas mare din lemn cu un dispozitiv pentru alimentarea cu apă, folosit în crescătoriile piscicole pentru dezvoltarea puilor1 de păstrăvi. **2.** Adăpost special amenajat destinat creşterii puilor1 unor păsări de curte în primele luni de viaţă. [Pr.: *pu-ier-*] – **Pui**1 + suf. *-erniţă.*

PUIÉT, (1, 2) s. n., **(3)** *puieţi,* s. m. (Cu sens colectiv) **1.** S. n. Mulţime de pui1 (**I 1, 2**). ♦ Peşti mici (în prima lor perioadă de viaţă) servind adesea la repopularea apelor naturale. **2.** S. n. Larve (de albine). **3.** S. m. Plante lemnoase tinere care se transplantează în altă parte; *p. gener.* plante tinere. [Pr.: *pu-iet*] – **Pui**1 + suf. *-et.*

PUIÓS, -OÁSĂ, *puioşi, -oase,* adj. (Rar) Prolific. – **Pui**1 + suf. *-os.*

PUÍRE, *puiri*, s. f. (Reg.) Acţiunea de *a pui3.* – V. **pui3.**

PUIŞÓR1, (1) *puişori,* s. m., **(2)** *puişoare,* s. n. **1.** S. m. Diminutiv al lui *pui1;* puiuleţ, puiuţ. **2.** S. n. Pernă mică, care se aşază sub cap (peste o pernă mare); puiuţ. [Pr.: *pu-i-*] – **Pui**1 + suf. *-işor.*

PUIŞÓR2, *puişori,* s. m. (Reg.) Veche monedă de argint, care a circulat şi în Ţările Române; pui2. [Pr.: *pu-i-*] – **Pui**2 + suf. *-işor.*

PUIULÉŢ, *puiuleţi,* s. m. (Fam.) Puişor1 (**1**). – **Pui**1 + suf. *-uleţ.*

PUIÚŢ, *puiuţi,* s. m. (Fam.) Puişor1 **(1, 3)**. – **Pui**1 + suf. *-uţ.*

PULĂ, *pule,* s. f. (Vulgar) – **Penis.**

PULBERĂRÍE, *puberării,* s. f. (Înv.) Fabrică sau depozit de muniţii. – **Pulbere** + suf. *-ărie.*

PÚLBERE, *pulberi*, s. f. **1.** Material solid care se prezintă sub forma unor particule fine; praf. ◊ Expr. *A se face (praf şi) pulbere* sau *a se alege* (din cineva sau ceva) *(praful şi) pulberea* = a se distruge, a se nimici, a pieri. ♦ Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", care indică felul) Mulţime, puzderie. **2.** Spec. (Înv.) Praf de puşcă.

PULBERÓS, -OÁSĂ, *pulberoşi, -oase,* adj. (Rar) Ca praful; prăfos. – **Pulbere** + suf. *-os.*

PULPÁR, *pulpare*, s. n. **1.** Apărătoare de metal sau de piele purtată odinioară de războinici pe pulpe. **2.** Carâmb de piele care protejează piciorul călăreţului. – **Pulpă** + suf. *-ar.*

PÚLPĂ, *pulpe,* s. f. **1.** Partea musculoasă posterioară a piciorului, situată între genunchi şi gleznă. ♦ Parte a piciorului situată în porţiunea acestor muşchi. **2.** Partea cărnoasă şi comestibilă a unor fructe.

PULPIŞOÁRĂ, *pulpişoare,* s. f. Diminutiv al lui *pulpă* (**1**). – **Pulpă** + suf. *-işoară.*

PULPÓS, -OÁSĂ, *pulpoşi, -oase,* adj. (Fam.) **1.** Cu pulpe (**1**) mari, groase. **2.** Cu pulpă (**3**) bogată. – **Pulpă** + suf. *-os.*

PUMN, *pumni*, s. m. **1.** Palmă închisă, cu degetele îndoite şi strânse. ◊ *A arăta* (cuiva) *pumnul* = a ameninţa (pe cineva).*Un pumn de...* = o cantitate mică (sau mare); un număr redus (sau ridicat); ceva mic, firav. **2.** Lovitură dată cu pumnul (**1**). **3.** Palma sau palmele făcute căuş pentru a putea reţine ceva (de obicei un lichid); conţinutul palmei sau al palmelor făcute căuş. **4.** Măsură de lungime (întrebuinţată azi numai de pescari) egală cu două treimi de palmă.

PUMNÁL, *pumnale,* s. n. Armă albă cu lamă scurtă, cu două tăişuri şi cu vârful ascuţit; stilet, jungher. – **Pumn** + suf. *-al.*

PUMNÁŞ, *pumnaşi,* s. m. (Pop.) Manşetă împodobită cu cusături de la mânecile cămăşilor ţărăneşti. [Pl. şi (n.): *pumnaşe*] – **Pumn** + suf. *-aş.*

PUMNICÉL, *pumnicei*, s. m. (Reg.) Pumnişor. – **Pumn** + suf. *-icel.*

PUMNÍSM s. n. (Lingv.) Ciunism. – [Aron] **Pumn**[ul] (n. pr.) + suf. *-ism.*

PUMNÍST, -Ă, *pumnişti, -ste*, adj., s. m. (Adept) al sistemului lingvistic preconizat de Aron Pumnul; ciunist. – De la **pumnism,** cu schimbarea sufixului.

PUMNIŞÓR, *pumnişori,* s. m. Diminutiv al lui *pumn;* pumnicel. – **Pumn** + suf. *-işor.*

PUMNULIZÁ, *pumnulizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A modifica după sistemul lingvistic preconizat de Aron Pumnul sau de adepţii lui. – [Aron] **Pumnul** (n. pr.) + suf. *-iza.*

PUNCT, *puncte*, s. n. **I. 1.** Fel de a coase, de a broda, de a croşeta; model de cusătură, de broderie etc. **2.** Semn convenţional în formă de punct (**I 1**), care indică pe o hartă aşezările omeneşti, care marchează zarurile.**3.** Ceea ce se vede foarte mic din cauza depărtării. ♦ Pată mică, rotundă, detaşată pe un fond de altă culoare. **4.** (În sintagma) *Punct de ochire* = locul din ţintă în care trăgătorul potriveşte precis linia de ochire. **II.** Valoare a unei mărimi, mai ales temperatura la care se produce un anumit fenomen. *Punct de topire.* **III. 1.** Parte determinată în cadrul unei acţiuni, al unei discuţii, al unei probleme etc. ◊ Expr. *Punct de plecare* (sau *de pornire)* = **a)** locul de unde pleacă cineva; **b)** începutul unei lucrări, al unei acţiuni. *A fi pe punctul de a...* = a fi gata de a..., a fi pregătit să... *Punct de vedere* = aspectul sub care cineva priveşte o problemă sau atitudinea pe care o are faţă de ea; mod de a gândi. *Din punct de vedere* = în privinţa..., *Din punct în punct* sau *punct cu punct* = amănunţit, detaliat, pe larg. **2.** Moment, stadiu, fază, etapă de dezvoltare. ◊ *Punct mort* =situaţie fără ieşire. ◊ Loc. adv. *Până la un* (sau *la acest) punct* = până la o anumită limită sau etapă;într-o anumită măsură. ◊ Expr. *Până la ce punct* = în ce măsură, până unde... ♦ (Adverbial) Exact, precis, fix.

PUNCTÁ, *punctez,* vb. I. Tranz. A face sau a forma puncte care ies în evidenţă pe un fond mai larg, de obicei de altă culoare; a face să apară ceva ca nişte puncte pe o suprafaţă. ♦ Fig. A scoate în evidenţă, a sublinia, a marca.

PUNCTÁT, -Ă, *punctaţi, -te*, adj. **1.** Însemnat, marcat, presărat cu puncte. **2.** Alcătuit din puncte. – V. **puncta.**

PUNCTIŞÓR, *punctişoare,* s. n. Diminutiv al lui *punct;* punctuleţ. – **Punct** + suf. *-işor.*

PUNCTULÉŢ, *punctuleţe,* s. n. Punctişor. – **Punct** + suf. *-uleţ.*

PÚNE, *pun*, vb. III. **1.** Tranz. A aşeza, a instala, a plasa într-un loc. . *A pune* (cuiva ceva) *înainte* = a da de mâncare. *A pune gura* (pe ceva) = a gusta sau a mânca (ceva). *A pune ochii* (pe cineva sau ceva) = a se opri cu interes (asupra cuiva sau a ceva). *A pune piciorul* (undeva) = a sosi (undeva). *A pune ochii în pământ* = a avea o atitudine modestă, plecând privirea; a se ruşina, a se sfii. *A pune umărul* = a-şi aduce contribuţia la o acţiune. *A(-şi) pune* (ceva) *în gând* = a avea intenţia de a..., a plănui, a decide. *A pune o vorbă (bună)* sau *un cuvânt (bun)* (pentru cineva) = a interveni în favoarea cuiva *A pune paie pe foc* = a contribui la înrăutăţirea unei situaţii grave, dificile. *A(-şi) pune capul pentru* cineva (sau ceva) = a-şi primejdui viaţa; a fi sigur, a garanta pentru cineva sau de ceva. ◊ Expr. *A pune în vedere* = a atrage (cuiva) atenţia, a aduce la cunoştinţă. **2.** Expr. (Tranz.) *A pune (fire, fibre) în două* (sau *în trei*, *în patru* etc.) = a forma un mănunchi din două (sau trei etc.) fire. ♦ Tranz. A atârna, a agăţa. **3.**Tranz. A face să stea într-un anumit loc, a aşeza la locul dinainte stabilit sau cel mai potrivit, a depune la locul lui, a plasa. ◊ Expr. *A pune caii* = a înhăma. ♦ A planta, a sădi, a semăna. **4.** Tranz. şi refl. A(-şi) aşeza pe corp obiectele de îmbrăcăminte necesare; a (se) îmbrăca sau a (se) încălţa. **5.** Tranz. Expr. *A pune deoparte* = a economisi; a strânge. *A pune preţ* = a oferi un preţ mare. **6.** Refl. (Pop.) A se împotrivi, a sta împotrivă. *Te pui pentru un fleac!* ◊ Expr. *A se pune în calea cuiva* = a împiedica pe cineva să acţioneze. **7.** *A se pune pe gânduri* = a deveni gânditor, îngrijorat. *E pus pe...* = e gata să... (Tranz.) *A-şi pune puterea* sau *(toate) puterile* = a-şi da toată silinţa, a se strădui. **8.** Tranz. *A pune o întrebare* (sau *întrebări)* = a întreba. *A pune stavilă* = a stăvili. *A pune în primejdie* = a primejdui. *A-şi pune nădejdea* (sau *speranţa, credinţa) în cineva* sau *ceva* = a nădăjdui. *A pune grabă* = a se grăbi. *A pune nume* (sau *poreclă)* = a numi, a porecli. *A pune în valoare* = a valorifica. *A pune la îndoială* = a se îndoi. *A pune la socoteală* = a socoti. *A pune în loc* = a înlocui. *A pune iscălitura* = a iscăli. *A pune rămăşag* (sau *pariu)* = a paria. [Prez. ind. şi: (reg.) *pui*].

PÚNERE s. f. Acţiunea de *a (se) pune* şi rezultatul ei. – V. **pune.**

PUNGÁŞ, *pungaşi,* s. m. Hoţ de buzunare; *p. gener.* hoţ. ♦ Om şmecher, viclean, escroc. – **Pungă** + suf. *-aş.*

PÚNGĂ, *pungi*, s. f. **1.** Săculeţ (cu băieri) de piele, mai rar de pânză, de material plastic etc., cu una sau cu mai multe despărţituri, în care se ţin banii şi alte obiecte mici. ◊ Expr. *A-i sufla vântul în pungă* sau *a da de fundul pungii* = a nu (mai) avea bani. *A-şi dezlega punga* = a fi darnic. *A fi gros la pungă* = a fi foarte bogat. **2.** Săculeţ triunghiular situat la piciorul albinei, în care aceasta strânge şi transportă polenul. **3.** (Bot.; în compusul) *Punga-babei* = plantă erbacee cu flori galbene-aurii . – Et. nec.

PUNGĂLEÁLĂ, *pungăleli,* s. f. (Pop. şi fam.) Pungălitură. – **Pungăli** + suf. *-eală.*

PUNGĂLÍ, *pungălesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. şi fam.) A coase de mântuială, prost, cu împunsături neregulate. – Din **pungă.**

PUNGĂLÍT, -Ă, *pungăliţi, -te*, adj. (Pop.) Prost cusut. – V. **pungăli.**

PUNGĂLITÚRĂ, *pungălituri,* s. f. (Pop.) Faptul de *a pungăli;* (concr.) cusătură neîngrijită, neglijentă; pungăleală. – **Pungăli** + suf. *-tură.*

PUNGĂŞEÁLĂ, *pungăşeli,* s. f. (Fam.) Faptul de *a pungăşi*. – **Pungăşi** + suf. *-eală.*

PUNGĂŞÉSC, -EÁSCĂ, *pungăşeşti,* adj. (Fam.) De pungaş; fraudulos, hoţesc. – **Pungaş** + suf. *-esc.*

PUNGĂȘÉȘTE adv. (Fam.) Ca pungașii. – **Pungaș** + suf. *-ește.*

PUNGĂȘÍ, *pungășesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A fura, a înșela, a escroca. – Din **pungaș.**

PUNGĂȘÍE, *pungășii,* s. f. (Fam.) Faptă de pungaș; furt, hoție; escrocherie, înșelătorie. – **Pungaș** + suf. *-ie.*

PUNGĂȘOÁICĂ, *pungășoaice,* s. f. (Fam.) Hoață de buzunare; *p. gener.* hoață. ♦ Femeie șmecheră, vicleană, escroacă. – **Pungaș** + suf. *-oaică.*

PUNGÍ, *pungesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (În expr.) *A-și pungi gura* (sau *buzele)* = a-și strânge și a-și țuguia buzele. **2.** (Înv.) A obține de la cineva bani prin mijloace incorecte. – Din **pungă.**

PUNGÍT, -Ă, *pungiți, -te,* adj. (Despre gură, buze) Strâns, țuguiat (ca o pungă). – V. **pungi.**

PUNGÓCI, *pungoace,* s. n. (Pop.) Pungoi. – **Pungă** + suf. *-oci.*

PUNGÓI, *pungoaie,* s. n. Augmentativ al lui *pungă;* pungoci. – **Pungă** + suf. *-oi.*

PUNGULIȚĂ, *pungulițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *pungă;* punguță. **2.** Plantă erbacee de culoare verde-deschis, cu miros neplăcut, cu flori mici, albe, dispuse în inflorescență. – **Pungă** + suf. *-uliță.*

PUNGÚȚĂ, *punguțe,* s. f. Punguliță. – **Pungă** + suf. *-uță.*

PÚNTE, *punți,* s. f. **1.** Pod îngust (format adesea dintr-o scândură sau dintr-o bârnă) așezat peste un șanț, peste o râpă sau peste o apă, care poate fi trecut numai cu piciorul. ◊ Expr. *Punte de scăpare* = mijloc de a trece peste o, dificultate, de a ieși dintr-un impas. *A se face luntre și punte* v. *luntre.* ♦ *Punte de comunicație* = Pod suspendat sau mobil care leagă vasele de chei. ♦ Pod suspendat sau mobil la o cetate sau la un castel medieval. **2.** Pluta în care se introduce fitilul candelei.

PUNTICÍCĂ, *punticele,* s. f. (Rar) Puntișoară. – **Punte** + suf. *-icică.*

PUNTIȘOÁRĂ, *puntișoare,* s. f. Diminutiv al lui *punte;* punticică, puntiță. – **Punte** + suf. *-ișoară.*

PUNTÍȚĂ, *puntițe,* s. f. Puntișoară. – **Punte** + suf. *-iță.*

PUP1, *pupi*, s. m. (Fam. și în limbajul copiilor) Sărut. – Din **pupa** (derivat regresiv).

PUP2 interj. v. **pu.**

PUPÁ, *pup*, vb. I. (Fam.) Tranz. și refl. recipr. A (se) săruta. ◊ Expr. (Tranz.) *A pupa în bot* (pe cineva) = a linguși (pe cineva). (Refl. recipr.) *A se pupa (în bot)* cu cineva = a se înțelege bine cu cineva, a se afla în relații de intimitate cu cineva.

PUPÁT, *pupaturi*, s. n. (Fam.) Faptul de *a (se) pupa;* sărutat, sărut, pupătură. – V. **pupa.**

PÚPĂ2, *pupe*, s. f. Formă de dezvoltare în metamorfoza unor insecte, între starea de larvă și cea de dezvoltare completă; nimfă.

PUPĂGIOÁRĂ, *pupăgioare,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *pupăză.* – **Pupăză** + suf. *-ioară.*

PUPĂÍ, *pupăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre pupeze) A scoate strigăte caracteristice speciei. ♦ Fig. (Despre oameni) A flecări, a cleveti. – [Pu-pu-]**pup** + suf. *-ăi.*

PUPĂTÚRĂ, *pupături,* s. f. (Fam.) Sărutare, pupat. – **Pupa** + suf. *-ătură.*

PÚPĂZĂ, *pupeze*, s. f. **1.** Pasăre insectivoră migratoare, cu penaj pestriț, cu ciocul lung și curbat și cu o creastă de pene mari, portocalii, în vârful capului . ◊ Expr. *A-i merge* (cuiva) *gura ca pupăza* = a vorbi mult, a fi flecar. *A-i câmta* (cuiva) *pupăza* = a-i merge rău, a nu avea noroc. **2.** (Reg.) Colac (în formă de pasăre sau de cuib de pasăre). ◊ Expr. *Colac peste pupăză* sau *pupăză peste colac,* se spune când peste un necaz deja existent vine altul (și mai mare).

PUPĂZÓI, *pupăzoi,* s. m. Bărbătușul pupezei. – **Pupăză** + suf. *-oi.*

PUPEZÉLE s. f. pl. Plantă erbacee perenă din familia leguminoaselor, cu flori la început purpurii și apoi albastre, așezate în raceme. – **Pupăză** + suf. *-ele.*

PUPÍC, *pupici*, s. m. (Fam.) Diminutiv al lui *pup.* – **Pup** + suf. *-ic.*

PU-PÚP interj. v. **pu-pu-pup.**

PU-PU-PÚP interj. Cuvânt care imită strigătul pupezei. [Var.: **pu-púp** interj.] – Onomatopee.

PURI, *puri*, s. m. Plantă erbacee cu frunze lungi și înguste, cu flori purpurii, dispuse în umbrele.

PUR2, -Ă, *puri, pure,* adj. **1.** Care nu conține elemente străine; curat, neamestecat. **2.** Nealterat, neviciat, nestricat. ♦ Fără pete; imaculat; limpede. ♦ Fig. Nepătat din punct de vedere moral; curat, neprihănit. **3.** Veritabil, autentic, adevărat. *E adevărul pur.* ◊ Loc. adv. *Pur și simplu* = nimic altceva decât...; numai și numai; nici mai mult, nici mai puțin decât. **4.** (Despre voce, sunete etc.) Limpede, clar, cristalin.

PURCÁR s. m. v. **porcar.**

PURCEÁ, -ÍCĂ, *purcele,* s. f. **1.** Puiul de sex feminin al scroafei; *p. gener.* scroafă (tânără). **2.** (Art.) Numele unui joc de copii la care unul dintre jucători împinge cu un baston o minge, o bilă, un os etc., în timp ce ceilalți jucători caută să-i împiedice cu bastoanele trecerea; *p. restr.* minge, popic etc. care servește la acest joc.

PURCÉDE, *purcéd*, vb. III. Intranz. (Pop.) A pleca, a porni la drum. ♦ Intranz. și refl. (Despre lucruri și despre fenomene văzute în mișcare, în evoluție) A începe, a (se) porni, a (se) dezlănțui. ◊ (Despre acțiuni, stări) A izvorî, a proveni, a lua naștere. [Perf. s. *purcesei*, part. *purces*].

PURCÉDERE, *purcederi*, s. f. (Pop.) Acțiunea de *a purcede* și rezultatul ei; plecare, pornire (la drum). – V. **purcede.**

PURCÉL, *purcei*, s. m. Puiul (de sex masculin al) scroafei, de obicei până la înțărcare; *p. gener.* porc tânăr.

PURCELÁȘ, *purcelași*, s. m. (Rar) Purceluș. – **Purcel** + suf. *-aș.*

PURCELÚȘ, -Ă, *purceluși, -e,* s. m. și f. Diminutiv al lui *purcel;* purcelaș. – **Purcel** + suf. *-uș.*

PURCÉS, *purcesuri*, s. n. (Înv. și pop.) Plecare, pornire (la drum). ♦ Începere, început. – V. **purcede.**

PURCÓI s. n. v. **porcoi.**

PURCOIÁȘ, s. n. v. **porcoiaș.**

PÚREC s. m. v. **purice.**

PURECÁ vb. I v. **purica.**

PURECĂRÍE s. f. v. **puricărie.**

PÚRECE s. m. v. **purice.**

PURICÁ, *púric*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A (se) curăța de purici. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A examina ceva cu atenție, cu de-amănuntul. [Var.: **purecá** vb. I].

PURICÁRE, *puricări*, s. f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) purica* și rezultatul ei. – V. **purica.**

PURICÁRIȚĂ, *puricariță,* s. f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene dispuse în capitule și având miros neplăcut; puricică . – **Purice** + suf. *-ariță.*

PURICÁȘ, *puricași,* s. m. **1.** Puricel. **2.** Insectă asemănătoare cu puricele, de culoare neagră-verzuie . – **Purice** + suf. *-aș.*

PURICÁT, *puricaturi*, s. n. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) purica;* puricătură. – V. **purica.**

PURICĂRÍE s. f. (Rar) Mulțime mare de purici. [Var.: **purecărie** s. f.] – **Purice** + suf. *-ărie.*

PURICĂTÚRĂ, *puricături,* s. f. (Pop. și fam.) Puricat. – **Purica** + suf. *-ătură.*

PÚRICE, *purici*, s. m. **1.** Nume dat mai multor insecte mici parazite, de culoare neagră-cafenie, fără aripi, cu picioarele posterioare adaptate pentru sărit, care se hrănesc cu sânge supt din corpul omului sau al unor animale. ◊ Expr. *A i se face (cuiva) inima cât un purice*, se spune când cineva se simte în mare primejdie, când este foarte speriat. (În basme) *De* (sau *pe) când se potcovea puricele* = foarte demult; niciodată. **2.** Numele a două specii de insecte parazite mici, care trăiesc pe plante: **a**) insectă de culoare albastră sau verde, cu un cap mic și cu antene subțiri, care distruge legumele, în special răsadul de varză; **b**) insectă de culoare neagră, care atacă inul, trifoiul și varza. ◊ Compus: (Entom.) *purice-de-apă* = dafnie. **3.** (La pl.) Cuie foarte mici, cu floarea mare, folosite în tapițerie, în cizmărie etc. **4.** (La pl.) Impurități (de forma unor punctișoare) care apar pe țesăturile de bumbac nesupuse procesului de albire. [Var.: **púrece, púrec** s. m.].

PURICEÁSCĂ s. f. Numele unei specii de licheni . – **Purice** + suf. *-ească.*

PURICÉL, *puricei*, s. m. Diminutiv al lui *purice;* puricaș. – **Purice** + suf. *-el.*

PURICÍCĂ s. f. (Bot.; reg.) Puricariță. – **Purice** + suf. *-ică.*

PURICÓS, -OÁSĂ, *puricoși, -oase,* adj. (Rar) Plin de purici. – **Puric** + suf. *-os.*

PURIFICÁ, *purific*, vb. I. Tranz. A face să fie pur, curat, neamestecat, limpede prin îndepărtarea corpurilor, a substanțelor sau a elementelor străine; a curăța. ♦ Refl. și tranz. Fig. A deveni sau a face să devină pur din punct de vedere moral.

PURIFICÁRE, *purificări*, s. f. Acțiunea de *a (se) purifica* și rezultatul ei. ◊ *Purificarea apei* = epurarea apei, v. *epurare.* – V. **purifica.**

PURIFICÁT1 s. n. Faptul de *a (se) purifica.* – V. **purifica.**

PURIFICÁT2, -Ă, *purificați, -te,* adj. Care a fost supus purificării. – V. **purifica.**

PURITÁTE s. f. Faptul de a fi pur; curățenie. ♦ Fig. (Rar) Castitate, curățenie sufletească, morală.

PURÓI, *puroaie*, s. n. Materie lichidă vâscoasă, de culoare galbenă-verzuie, formată în răni, în leziuni, în diverse organe etc. din microbi și rămășițe de leucocite; coptură.

PUROIÁ, pers. 3 *puroiază,* vb. I. Intranz. (Despre țesuturi animale) A forma, a colecta, a elimina puroi; a supura. – Din **puroi.**

PUROIÓS, -OÁSĂ, *puroioși, -oase,* adj. (Pop.) Purulent, supurant. – **Puroi** + suf. *-os.*

PURTÁ, *port*, vb. I. **1.** Tranz. A lua, a ridica, a ține pe cineva sau ceva în mână, în brațe etc. pentru a-l transporta în altă parte; a duce. ◊ Expr. *A purta pe cineva pe palme* = a arăta cuiva o grijă deosebită, a răsfăța pe cineva. ♦ (Despre animale) A trage după sine. **2.** Tranz. A duce dintr-o parte în alta, dintr-un loc în altul sau într-un anumit loc; a însoți. ◊ Expr. *A purta* (pe cineva) *cu vorba* = a face promisiuni fără a-și ține cuvântul (pentru a obține un răgaz); a tărăgăna. **3.** Tranz. A-și duce sarcina, a avea făt în pântece. ♦ Fig. A suporta, a suferi, a răbda. **4.** Tranz. A avea, a poseda, a deține; a conține, a ascunde. ◊ Loc. vb. *A purta dușmănie* (sau *pică)* = a dușmăni. *A purta interes* = a se interesa de... (Reg.) *A purta frică de...* = a se teme de **5.** Tranz. A avea, a mosteni sau a transmite un nume. **6.** Tranz. A pune pe sine un obiect de îmbrăcăminte, o podoabă etc., a fi îmbrăcat, încălțat sau împodobit cu... ◊ Loc. adj. *De purtat* = care servește ca îmbrăcăminte (de fiecare zi). **7.** Tranz. A suporta cheltuielile, grija cuiva; a întreține. ◊ Expr. *A purta de grijă cuiva* = a îngriji. *A purta grija cuiva* = a fi îngrijorat din cauza cuiva. **8.** Tranz. A întreține, a duce, a susține. ◊ Loc. vb. *A purta (o) discuție* = a discuta. *A purta (o) conversație* = a conversa. *A purta lupte* (sau *război)* = a se lupta, a se războ.

PURTÁRE, *purtări*, s. f. Acțiunea de *a (se) purta* și rezultatul ei. **1.** Transportare (pe umeri sau pe brațe). **2.** Folosire, întrebuințare. ◊ Expr. *A lua* (un lucru) *la purtare* = a începe să întrebuințezi (un lucru) în mod obișnuit, zilnic. *A-și lua nasul la purtare* = a deveni obraznic. **3.** Fel de a se comporta; conduită, comportare. – V. **purta.**

PURTÁT1 s. n. **1.** (Pop.) Fel, mod de a se îmbrăca; port. **2.** Utilizare, întrebuințare. **3.** Conduită, purtare, comportare. – V. **purta.**

PURTÁT2, -Ă, *purtați, -te,* adj., s. f. art. **1.** Adj. (Despre îmbrăcăminte) Uzat, vechi. **2.** Adj. (Despre oameni) Umblat (prin lume); cu experiență. **3.** S. f. art. Numele unui dans popular din Ardeal; melodie după care se execută acest dans. – V. **purta.**

PURTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *purtăreți, -e,* adj. (Despre îmbrăcăminte, încălțăminte) Care ține la purtare, care este pentru fiecare zi; care nu se rupe ușor; durabil, purtabil. ♦ (Înv.; despre cărți) De dimensiuni reduse, ușor de transportat, de purtat cu sine. – **Purta** + suf. *-ăreț.*

PURTĂTÓR, -OÁRE, *purtători, -oare,* adj., s. m. și f. (Persoană) care poartă, care duce sau aduce ceva cu sine; purtător de nume – **Purta** + suf. *-ător.*

PÚRUREA adv. v. **pururi.**

PÚRURI adv. (Înv. și pop.) Totdeauna, veșnic, mereu, neîntrerupt, în permanență. ◊ *De-a pururi* = (pentru) totdeauna, în veci. [Var.: **púrurea** adv.].

PUS s. n. Faptul de *a pune.* ♦ (Pop.) Semănare, plantare. – V. **pune.**

PUSTÍE s. f. v. **pustiu.**

PUSTIETÁTE, *pustietăți,* s. f. **1.** Regiune lipsită de vegetație (și nepopulată de oameni). ♦ Loc izolat, puțin umblat. **2.** Singurătate, izolare. [Pr.: *-ti-e-*] – **Pustiu** + suf. *-ătate.*

PUSTÍI, *pustiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A preface locuri fertile sau populate în locuri pustii; a devasta. **2.** Refl. (Pop.) A se refugia, a se izola; a pribegi. **3.** Tranz. A părăsi pe cineva sau ceva, a lăsa pustiu. – Din **pustiu.**

PUSTÍRE, *pustiiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) pustii* și rezultatul ei; distrugere, devastare, nimicire. ♦ (Concr.) Pustiu (I 1). [Pr.: *-ti-i-*] – V. **pustii.**

PUSTÍT, -Ă, *pustiiți, -te,* adj. **1.** Prefăcut în pustiu (**I 1**); părăsit, lipsit de viață; devastat, prădat, distrus. **2.** (Pop.) Retras; izolat, solitar. – V. **pustii.**

PUSTIITÓR, -OÁRE, *pustiitori, -oare,* adj. Care pustiește, devastează; distrugător, devastator, nimicitor. [Pr.: *-ti-i-*] – **Pustii** + suf. *-tor.*

PUSTÍU, -ÍE, (I) *pustiuri*, s. n., **(II)** *pustii*, adj. **I.** S. n. Regiune sălbatică, lipsită de vegetație și de populație; *spec.* întindere vastă și plană de teren lipsită de vegetație și nepopulată, acoperită cu nisip; deșert. ◊ Loc. adv. *În pustiu* = în zadar, degeaba. **II.** Adj. **1.** (Despre locuri, ținuturi) Care se află în stare sălbatică, fără vegetație și fără populație. ♦ Aflat în paragină. În ruină; părăsit. **2.** Fig. Singur, părăsit, cople și de o singurătate apăsătoare; stingher; deznădăjduit. [Var.: (pop.) **pustíe** s. f.].

PÚSTNIC, -Ă, *pustnici, -ce*, s. m. și f. Călugăr izolat de lume, care duce o viață aspră; sihastru, schimonah, schitnic, aschitean, anahoret,. ♦ Fig. Persoană care duce o viață retrasă și aspră. [Var.: **púsnic, -ă** s. m. și f.].

PUSTNICÉSC, -EÁSCĂ, *pustnicești,* adj. (Înv.) Care aparține pustniciei sau pustnicilor, privitor la pustnicie sau la pustnici. – **Pustnic** + suf. *-esc.*

PUSTNICÉȘTE adv. (Înv.) Ca pustnicii. – **Pustnic** + suf. *-ește.*

PUSTNICÍ, *pustnicesc*, vb. IV. (Înv.) **1.** Intranz. A duce viață de pustnic. **2.** Refl. A se face pustnic. [Var.: **pusnicí** vb. IV] – Din **pustnic.**

PUSTNICÍE s. f. Viață, stare de pustnic; sihăstrie. ♦ Fig. Viață retrasă și aspră pe care o duce cineva. [Var.: **pusnicíe** s. f.] – **Pustnic** + suf. *-ie.*

PUSTNICÍRE s. f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) pustnici* și rezultatul ei. [Var.: **pusnicíre** s. f.] – V. **pustnici.**

PUSTNICÍT, -Ă, *pustniciți, -te,* adj. (Înv.) Sihăstrit; retras, izolat. [Var.: **pusnicít, -ă** adj.] – V. **pustnici.**

PUȘCÁ, *pușc,* vb. I. Tranz. și intranz. (Înv. și pop.) A împușca. ♦ Intranz. A produce sfărâmarea rocilor cu ajutorul unui exploziv. – Din **pușcă.**

PUȘCÁRE, *pușcări,* s. f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a pușca* și rezultatul ei. – V. **pușca.**

PUȘCÁȘ, *pușcași,* s. m. **1.** Soldat înarmat cu pușcă. **2.** Vânător. **3.** (Înv.) Artilerist, tunar. – **Pușcă** + suf. *-aș.*

PÚȘCĂ, *puști,* s. f. **1.** Armă de foc portativă și individuală cu patul de lemn și cu țeava lungă. ◊ *Pușcă de soc* = pușcoci (pușcoaie). ◊ *A se duce pușcă* = a se duce în mare viteză (și de-a dreptul). **2.** (Înv.) Tun. **3.** (Bot.; în compusul) *Pușca-dracului* = plantă erbacee cu flori, de obicei albastre.

PUȘCĂRÍ, *pușcăresc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Înv.) A trage cu tunul. – **Pușcă** + suf. *-ări.*

PUȘCĂRIÁȘ, -Á, *pușcăriași, -e,* s. m. și f. Persoană care este (sau a fost) deținută într-o pușcărie; deținut. [Pr.: *-ri-aș*] – **Pușcărie** + suf. *-aș.*

PUȘCĂRÍE, *pușcării,* s. f. Închisoare, temniță, penitenciar. – **Pușcar** + suf. *-ie.*

PUȘCĂRÍRE, *pușcăriri,* s. f. (Înv.) Acțiunea de *a pușcări* și rezultatul ei. – V. **pușcări.**

PUȘCĂTÚRĂ, *pușcături,* s. f. (Înv. și pop.) Împușcătură. – **Pușca** + suf. *-ătură.*

PUȘCHEÁ, *pușchele,* s. f. (Pop.) Veziculă dureroasă localizată pe mucoasa cavității bucale, mai ales pe limbă; pușchineață. ◊ Expr. (Fam.) *Pușchea pe limbă(-ți),* se spune aceluia care anunță sau prevestește ceva neplăcut, pentru ca prevestirea să nu se împlinească.

PUȘCHINEÁȚĂ, *pușchinețe,* s. f. (Pop.) Pușchea. – **Pușchea** + suf. *-ineață.*

PUȘCOÁIE, *pușcoaie,* s. f. (Pop.) Pușcoci. – **Pușcă** + suf. *-oaie.*

PUȘCÓCI, *pușcoace,* s. n. Jucărie ce imită țeava de pușcă, făcută din lemn de soc sau din tulpină de cucută, cu care copiii împușcă cu gloanțe de câlți sau împroașcă cu apă; pușcoaie; pușcă de soc. – **Pușcă** + suf. *-oci.*

PUȘCULÍȚĂ, *pușculițe,* s. f. Diminutiv al lui *pușcă.* – **Pușcă** + suf. *-uliță.*

PUȘLAMÁ, *pușlamale,* s. f. Om lipsit de caracter, prost crescut, care nu este capabil de nimic bun; lichea, secătură; neavând o ocupație serioasă, stabilă; derbedeu, haimana. – Et. nec.

PUTEÁ, *pot,* vb. II. Tranz. **1.** A fi în stare, a avea forța, puterea (fizică, morală, intelectuală), a se simți capabil de a înfăptui un lucru. ◊ Loc. adv. *Cum poate* = pe măsura posibilităților. ◊ Expr. *A nu mai putea (de...)* = a fi copleșit de un sentiment sau de o senzație puternică. **2.** A avea voia, dreptul de a face ceva. ◊ Refl. impers. A fi permis sau îngăduit. *Se poate intra?* **3.** A avea motive, a avea justificare, a fi îndreptățit să facă, să spună, să creadă ceva. **4.** A fi indicat, nimerit, potrivit, a fi bine să..., a fi cazul să...; a se cuveni, a se cădea. [Prez. ind. și: (pop.) *poci*].

PUTÉRE, *puteri*, s. f. **I. 1.** Faptul de *a putea;* capacitate, însușire, posibilitate fizică, morală, intelectuală de a acționa, de a realiza ceva; putință. **2.** Mare forță fizică, tărie, puternicie. ◊ Loc. adv. *Din toate puterile* = cu toate forțele, cu toată râvna. ◊ Loc. adv. și adj. *În putere* = puternic, sănătos, voinic. *în (toată) puterea (vârstei)* = în plină vigoare, în floarea vârstei. ◊ Expr. *A-i sta cuiva în putere* = a avea capacitatea, posibilitatea sau experiența (de a face ceva). **II. 1.** Autoritate, stăpânire, dominație; *p. ext.* influență. ◊ *Mare putere* = țară, stat care dispune de o mare forță economică, militară, politică etc. **2.** Conducere de stat, guvernare. ◊ *Putere de stat* = atribut al clasei politice, care, folosind statul ca instrument, înfăptuiește conducerea societății. ◊ Expr. *A fi la putere* = a deține guvernarea într-un stat. **3.** Permisiune, voie; drept, împuternicire legală de a face ceva. ◊ Loc. prep. *În puterea...* = în virtutea..., în baza... ◊ Expr. *A avea puteri depline* = a avea dreptul nelimitat și necondiționat de a acționa în numele cuiva. *Cu de la sine putere* = fără a fi autorizat de nimeni; în mod abuziv. **4.** (Pop.) Mijloace materiale, bani, avere; stare materială și socială a cuiva. **5.** (Pop.) Punct, moment culminant; toi. *în puterea nopții.* ◊ Expr. *În (toată) puterea cuvântului* = în adevăratul înțeles al cuvântului.– V. **putea.**

PUTÉRNIC, -Ă, *puternici, -ce,* adj. **1.** (Despre ființe; *p. ext.* despre părți ale corpului lor) Care are o mare putere fizică; tare, voinic, viguros. ♦ (Despre obiecte) Rezistent, solid, tare. ♦ (Despre părți ale feței oamenilor) Pronunțat, proeminent, accentuat. **2.** (Despre mașini, unelte) Care posedă o forță mecanică sau motrice ridicată; care acționează cu putere și cu efect, care dezvoltă o energie mare. **3.** (Despre voce, sunete) Tare, intens. ♦ (Despre lumină sau surse de lumină) Viu, intens. ♦ (Despre senzații, sentimente) Adânc, profund, pătrunzător. ♦ (Despre ape curgătoare) Cu debit sporit și cu rapiditate mare. ♦ (Despre substanțe chimice, medicamente etc.) Care are un efect imediat și vizibil. **4.** Care are influență, autoritate; care deține putere; însemnat prin situația sau prinrolul său. ♦ (Substantivat, m.) Persoană care ocupă un loc de frunte, care deține o poziție influentă în societate. **5.** Înzestrat cu o mare forță (organizatorică, politică, economică etc.); capabil de acțiuni de mare amploare. **6.** Fig. Important prin conținutul său; *p. ext.* temeinic. *Argument puternic.* **– Putere** + suf. *-nic.*

PUTERNICÍE s. f. (Înv.) Putere (**I 2**). – **Puternic** + suf. *-ie.*

PUTINÁR, *putinari,* s. m. (Rar) Meseriaș care face și vinde putini. – **Putină** + suf. *-ar.*

PÚTINĂ, *putini,* s. f. Vas de lemn, de obicei de forma unui trunchi de con, făcut din doage legate cu cercuri și folosit mai ales la păstrarea unor brânzeturi, murături etc. ◊ Expr. *A spăla* (sau *a șterge) putina* = a fugi pe furiș, a dispărea din fața unui pericol sau a unei situații neplăcute.

PUTINCIÓS, -OÁSĂ, *putincioși, -oase,* adj. (Înv.) Care este posibil, cu putință. ♦ Care are putere; eficace. – **Putință** + suf. *-ios.*

PUTINÉI, *putineie,* s. n. Putină mică, înaltă și strâmtă, în care se bate smântâna ca să se aleagă untul. – **Putină** + suf. *-ei.*

PUTINÍCĂ, *putinele,* s. f. Diminutiv al lui *putină.* [Pl. și: *putinici*] – **Putină** + suf. *-ică.*

PUTÍNȚĂ, *putințe,* s. f. **1.** Posibilitate, capacitate de a face ceva. ◊ Loc. adv. *Peste putință* = imposibil (de realizat); mai presus de puterile cuiva. *Cu putință* = posibil. *După putință* = potrivit cu mijloacele sau cu posibilitățile cuiva. ◊ Expr. *A face tot ce-i stă în putință* = a face tot ce poate, a depune toate eforturile. *Fără putință de...* = fără a putea să **2.** (Fiz.; înv.) Putere.

PUTOÁRE, *putori,* s. f. Miros urât, greu, neplăcut; duhoare. ♦ Epitet injurios dat unui om leneș, murdar sau imoral; *p. ext.* epitet dat unei femei de moravuri ușoare.

PUTORÍȘCĂ, *putoriști,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *putoare;* epitet dat unei femei ușuratice, neserioase din punct de vedere moral. – **Putoare** + suf. *-işcă.*

PÚTRED, -Ă, *putrezi, -de,* adj. **1.** Care a putrezit; intrat în putrefacție; putregăios, putrid. ◊ Expr. *Putred de copt* = foarte copt, răscopt, aproape stricat. *Putred de bogat* = foarte bogat. ♦ (Despre bălți, mlaștini) Care miroase urât; stătut. **2.** Fig. Decăzut moralicește, dăunător societății, corupt.

PUTREGÁI, *putregaiuri*, s. n. **1.** Lemn sau plantă putredă; *p. ext.* masă de materie vegetală descompusă; putreziciune, putrejune. **2.** Boală a plantelor provocată de unele ciuperci. **3.** Fig. Ceea ce este rău și vătămător societății. ♦ Lepădătură. – Probabil contaminare între **putred** și **mucegai.**

PUTREGĂÍ, *putregăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A putrezi. – Din **putregai.**

PUTREGĂÍRE, *putregăiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a putregăi* și rezultatul ei; putrezire. – V. **putregăi.**

PUTREGĂIÓS, -OÁSĂ, *putregăioși, -oase,* adj. (Pop.) Putred (**1**). [Pr.: *-gă-ios*] – **Putregai** + suf. *-os.*

PUTREGĂÍT, -Ă, *putregăiți, -te,* adj. (Pop.) Putrezit. – V. **putregăi.**

PUTREJÚNE, *putrejuni*, s. f. (Înv.) Putregai (**1**). – **Putred** + suf. *-iune.*

PUTREZEÁLĂ, *putrezeli*, s. f. Putrezire. – **Putrezi** + suf. *-eală.*

PUTREZÍ, *putrezesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și refl. (Despre materii organice) A se descompune treptat sub influența bacteriilor de putrefacție; a se altera, a se strica, a putregăi, a se putrefia. ♦ (Despre construcții de lemn) A se ruina, a se dărăpăna, a se strica din cauza umezelii. **2.** Intranz. Fig. A sta mult timp într-un loc sau într-un post, fără perspectiva unei schimbări; a stagna într-o activitate; a lâncezi. – Din **putred.**

PUTREZICIÚNE, *putreziciuni*, s. f. **1.** Materie organică putredă; organism mort, intrat în putrefacție; putregai, putriditate, putrezime, putrezitură, putrejune. ♦ Starea unui organism putred. **2.** Fig. Descompunere morală, decădere. – **Putrezi** + suf. *-ciune.*

PUTREZÍME, *putrezimi*, s. f. (Rar) Putreziciune. – **Putred** + suf. *-ime.*

PUTREZÍRE, *putreziri*, s. f. Faptul de *a (se) putrezi;* putrezeală. – V. **putrezi.**

PUTREZÍT, -Ă, *putreziți, -te*, adj. (Despre materii organice) Descompus, intrat în putrefacție; putregăit. – V. **putrezi.**

PUTREZITÚRĂ, putreziturі, s. f. (Rar) Putreziciune. – **Putrezi** + suf. *-tură.*

PUTURÓS, -OÁSĂ, *puturoși, -oase*, adj., s. m., s. f. **1.** Adj. Care miroase urât, care răspândește un miros neplăcut; *p. ext.* murdar, neîngrijit. **2.** Adj., s. m. și f. (Om) leneș, trândav. **3.** S. f. (Bot.) Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu inflorescență deasă; (reg.) cerențel, ridichioară. – **Putoare** + suf. *-os.*

PUTUROȘÉNIE, *puturoșenii,* s. f. (Pop. și fam.) **1.** Ceea ce miroase urât, ceea ce răspândește un miros greu; miros greu, urât, răspândit de ceva sau de cineva. **2.** Trândăvie, lenevie. ♦ Epitet dat unui om leneș, murdar. – **Puturos** + suf. *-enie.*

PUTUROȘÍE, *puturoșii,* s. f. (Pop. și fam.) Puturoșenie (**2**). – **Puturos** + suf. *-ie.*

PUȚ, *puțuri,* s. n. **1.** Groapă cilindrică sau pătrată, adesea cu pereții pietruiți sau cu ghizduri împrejur, săpată în pământ până la nivelul unui strat de apă și care servește la alimentarea cu apă potabilă; fântână. **2.** Săpătură într-o mină care leagă zăcământul cu suprafața sau cu o galerie principală și care servește la extracție, la aeraj sau la pătrunderea personalului în mină. ♦ Gaură săpată în pământ pentru extragerea petrolului.

PUȚÁR, *puțari,* s. m. **1.** (Pop.) Fântânar. **2.** Muncitor la sondele de petrol; persoană care sapă puțuri de petrol. – **Puț** + suf. *-ar.*

PUȚÍ, *put,* vb. IV. Intranz. A răspândi un miros greu, neplăcut; a mirosi urât. ◊ Expr. *A puți locul sub cineva* sau *a-i puți cuiva urma,* se spune despre cineva foarte leneș. *A puți a pustiu* = a fi gol. *Nici nu pute, nici nu miroase* = nu-i nici bun, nici rău; e așa și-așa.

PUȚÍN, -Ă, *puțini, -e,* adj., adv., s. n. **I.** Adj. **1.** Care este în cantitate mică, un pic; care nu este de ajuns; insuficient. ◊ Expr. *Puțin la minte* = prostuț. *Puțin la simțire* = nesimțitor, insensibil. *Pentru puțin!* = formulă politicoasă de răspuns la o mulțumire. **2.** De proporții, de dimensiuni mici, cu volum redus; mic; *fig.* neînsemnat. ◊ *Puțin la trup* = mic și firav. ♦ De intensitate mică; slab. **3.** (Cu valoare de num. nehot.) *Puțini știu acest lucru.* **II.** Adv. **1.** În cantitate sau în măsură mică. ◊ *Cel puțin* = minimum. *Câtuși de puțin* = nici în cea mai mică măsură; deloc, nicidecum. *Nu mai puțin* = de asemenea, deopotrivă. *Pe puțin* = ieftin. *Mai puțin de...* = în număr sau în cantitate mai mică decât... *(Puțin) câte puțin* sau *(câte) puțin-puțin* = încetul cu încetul, pe rând. **2.** Pentru scurt timp, pentru un interval mic; câtva timp. *Peste puțin* = în curând, în scurt timp. *De puțin* = de scurt timp, de curând. – Et. nec.

PUȚINĂTÁTE s. f. **1.** Faptul sau însușirea de a fi puțin; cantitate sau număr mic; puțintime. **2.** Volum mic sau dimensiune mică; micime. – **Puțin** + suf. *-ătate.*

PUȚINÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *puținei, -ele,* adj., adv. (Pop.) Puțintel. Expr. *Puținei și...* = aproape că..., gata-gata să... – **Puțin** + suf. *-el, -ea, -ică.*

PUȚINTÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *puțintei, -ele,* adj., adv. Diminutiv al lui *puțin;* puținel. *Puțintel la trup* (sau *la făptură)* = scund și subțirel, mititel. – **Puțin** + [miti]**tel.**

PUȚINTELÚȘ adv. (Rar) Diminutiv al lui *puțintel.* – **Puțintel** + suf. *-uș.*

PUȚINTÍME s. f. (Rar) Puținătate. – **Puțin**[el] + suf. *-ime.*

PUVÓI s. n. v. **Puhoi1.**

PUZDÉRIE, *puzderii*, s. f. **1.** Resturi lemnoase care cad din tulpina cânepii sau a inului la melițare și la scărmănare. ◊ Expr. *A (se) face puzderie* = a (se) sfărâma, a (se) face praf; a (se) distruge. **2.** Mulțime de fulgi, de stropi de ploaie, de gunoaie mărunte etc. (răscolite de vânt). **3.** (Cu determinări la pl. introduse prin prep. „de") Mulțime, număr mare. [Var.: (reg.) **pozdérie** s. f.]. – (după *dărâmă*).

Q

Q, *q*, s. m. A douăzecea literă a alfabetului limbii române, folosită în scrierea numelor proprii și în neologisme cu caracter internațional. [Pr.: *kü*. – Pl. și: **(1,** n.) *q-uri*].

R

R, *r*, s. m. A douăzeci și una literă a alfabetului limbii române.

RÁBIȚ s. n. Plasă de sârmă galvanizată, cu ochiuri mari, folosită pentru fixarea tencuielilor pe suprafața unor elemente de construcție la care tencuiala aderă greu sau pentru executarea unor ornamente. – Et. nec.

RABLAGÍ, *rablagesc*, vb. IV. Refl. (Fam.; despre obiecte) A se învechi, a se uza, a se deteriora (prin întrebuințare îndelungată); (despre ființe) a-și pierde puterile, vigoarea, sănătatea; a se ramoli. [Var.: **răblăgí** vb. IV] – Din **rablagiu** (derivat regresiv).

RABLAGÍT, -Ă, *rablagiți, -te*, adj. (Fam.; despre obiecte) Învechit, uzat, deteriorat; (despre ființe) slăbit de puteri, cu sănătatea zdruncinată; ramolit. [Var.: **răblăgít, -ă** adj.] – V. **rablagi.**

RABLAGÍU, -ÍE, *rablagii*, s. m. și f. (Rar) Persoană ramolită. – **Rablă** + suf. *-agiu*.

RÁBLĂ, *rable,* s. f. (Fam. și depr.) **1.** Lucru vechi, uzat sau de calitate proastă; vechitură. **2.** Animal bătrân și slab; gloabă. **3.** Om îmbătrânit și sleit de puteri, ramolit.

RAC, *raci*, s. m. Crustaceu comestibil acoperit cu o carapace tare, de culoare neagră-verzuie, care devine roșie la fiert, cu abdomenul înelat, cu cinci perechi de picioare, dintre care cea din față este în formă de clește . ◊ Expr. *A da înapoi ca racul* = a-i merge rău, a nu mai progresa. *Roșu ca racul* , se spune despre o persoană foarte roșie la față.

RÁCILĂ1, *racile*, s. f. **1.** (Livr.) Boală veche, incurabilă, maladie cronică; beteșug; *fig.* cusur, meteahnă, defect. **2.** Fig. Dușmănie veche, ură. – Et. nec.

RÁCILĂ2, *racile*, s. f. (Pop.) Unealtă de diferite forme folosită la prinderea racilor. – Din **rac.**

RÁDE, *rad*, vb. III. **1.** Tranz. și refl. A(-și) tăia cu briciul sau cu mașina de ras părul, barba ori mustățile de la rădăcină; a (se) bărbieri. ◊ Expr. Tranz. A curăța părul de pe pielea unui animal sau solzii de pe un pește. **2.** Tranz. A răzui, a înlătura un strat subțire de deasupra unui lucru. ♦ A da pe răzătoare pentru a mărunți. **3.** Tranz. Fig. A distruge, a nimici, a șterge de pe fața pământului. [Perf. s. *răsei,* part. *ras*].

RÁDERE, *raderi*, s. f. Acțiunea de *a (se) rade* și rezultatul ei. – V. **rade.**

RÁDINĂ, *radine*, s. f. (Reg.) **1.** Amestec de rădăcini și de crengi de copaci care atârnă de pe mal în apă sau plutesc pe apă. **2.** Loc de sub mal, scobit, unde se adună peștii. **3.** Rețea cu ochiuri mari care se montează la plasele de prins pește.

RÁGE, *rag*, vb. III. Intranz. (Despre unele animale) A scoate răgete. ♦ Fig. (Despre oameni) A țipa, a răcni, a zbiera, a urla. [Var.: **răgí** s. f.]. – (după *răcni*).

RÁGILĂ, *ragile*, s. f. **1.** Instrument format dintr-o scândură în care sunt înfipți dinți de fier și prin care se trage cânepa sau inul melițat, ca să se aleagă partea cea mai fină. **2.** Zgardă cu țepi de fier care se pune la gâtul câinilor ciobănești spre a-i apăra de mușcătura lupului. ♦ Curea sau scândurică cu câteva cuie, care se fixează la botul vițeilor ca să nu poată suge. [Var.: (reg.) **rághilă** s. f.]. – (după *rage*).

RAI1, *raiuri*, s. n. **1.** Paradis, eden. **2.** Fig. Loc din natură deosebit de frumos. ♦ Fig. Loc în care cineva se simte deplin fericit.

RAI2, *raiuri*, s. n. (Nav.) Roată de lemn sau de metal, cu caneluri la margine, prin care poate fi rulată o frânghie de cânepă sau de oțel. – Et. nec.

RÁLIȚĂ s. f. v. **rariță.**

RAM, *ramuri*, s. n. Ramură. – Cf. ramură.

RAMIFICÁ, pers. 3 *ramifică*, vb. I. Refl. (Despre arbori, artere de circulație etc.) A se despărți în două sau în mai multe ramuri.

RAMIFICÁRE, *ramificări*, s. f. Faptul de *a se ramifica.* – V. **ramifica.**

RAMIFICÁT, -Ă, *ramificați, -te*, adj. Despărțit în ramuri; cu ramificații. – V. **ramifica.**

RAMIFICÁȚIE, *ramificații*, s. f. Formare a ramurilor laterale la tulpinile și rădăcinile plantelor; ramificare. ♦ (Concr.) Parte desfăcută dintr-un întreg; ramură, braț.

RAMOLEÁLĂ s. f. Faptul de *a se ramoli;* starea celui ramolit. – **Ramoli** + suf. *-eală.*

RAMOLÍ, *ramolesc*, vb. IV. Refl. A-și pierde, în urma procesului de îmbătrânire, agerimea, integritatea capacităților intelectuale și fizice.

RAMOLÍRE s. f. Faptul de *a se ramoli;* ramoleală, ramolițe. – V. **ramoli.**

RAMOLÍT, -Ă, *ramoliți, -te*, adj., s. m. și f. (Persoană) care și-a pierdut vioiciunea mișcărilor, a capacităților intelectuale (din cauza bătrâneții). – V. **ramoli.**

RÁMURĂ, *ramuri*, s. f. Fiecare dintre ramificațiile unei tulpini de plantă. ♦ Fiecare dintre ramificațiile coarnelor cerbului și ale căprioarei. ♦ Fig. Ramificație a unei familii, a unui popor. – Din **ram.**

RÁNĂ, *răni,* s. f. **1.** Ruptură internă sau exterioară a țesutului unei ființe vii, sub acțiunea unui agent distrugător; leziune, plagă. ◊ Expr. *A pune sare pe rană* = a întărâta pe cineva, a stârni lucrurile, agravând situația. *A pune degetul pe rană* = a găsi și a arăta în mod lămurit cauza unei stări de lucruri supărătoare. **2.** Fig. Durere morală, suferință, chin sufletesc.

RÁNGĂ, *răngi,* s. f. Bară de oțel folosită ca pârghie pentru ridicarea sau deplasarea unor obiecte grele sau la desfacerea unor pavaje. – Et. nec.

RÁNTIE, *rantii*, s. f. Haină lungă și largă care se poartă (mai ales de către călugări, preoți etc.) peste îmbrăcăminte, ca o manta. – Et. nec.

RÁPĂN, *rapăne,* s. n. (Pop.) **1.** Boală de piele asemănătoare cu râia, pe care o capătă caii, câinii și porcii, uneori și oamenii. ♦ Jeg. **2.** Boală a merilor și a perilor, provocată de o ciupercă și manifestată prin apariția unor cruste pe frunze, pe fructe și pe ramurile tinere, încetinind sau oprind creșterea. – Et. nec.

RAPÍD, -Ă, *rapizi, -de,* adj., s. n. Adj. (Adesea adverbial) Care se mișcă, se desfășoară, se execută cu repeziciune. – (după *repede*).

RAPIDITÁTE s. f. Însușirea de a fi rapid; viteză mare, repeziciune, iuțeală.

RÁPIȚĂ s. f. Numele a două plante din familia cruciferelor, cu tulpina lungă, subțire și ramificată și cu flori galbene, cultivate pentru semințele lor bogate în ulei.

RAPT, *rapturi*, s. n. **1.** Răpire a unei persoane. **2.** Furt săvârșit prin violență; jaf, hoție.

RAR, -Ă, *rari, -e,* adj., s. f. **I.** Adj. **1.** Care, într-un șir de lucruri sau de ființe de același fel, se află față de celelalte la o distanță mai mare decât cea obișnuită. **2.** (Despre un întreg) Care are elementele componente mai depărtate unele de altele decât de obicei. *Pânză rară.* **3.** (Adesea adverbial) Care se petrece, se efectuează sau se succedă la intervale mai depărtate sau într-un timp mai lung decât cel obișnuit; care se desfășoară într-un ritm lent. **4.** (Adesea adverbial) Care este puțin numeros, care se găsește numai în puține locuri sau apare la intervale mai depărtate. **5.** Distins, ales, scump, prețios, superior (ca merit sau ca valoare). ◊ *Piatră rară* = piatră prețioasă. **II.** S. f. (Reg.) Un fel de mreajă de pescuit, cu o împletitură rară (**I 2**).

RÁRA adv. (Pop.; adesea repetat) Încet, domol, pe îndelete. – **Rar** + suf. *-a*.

RÁREORI adv. Câteodată, uneori, nu prea des (în timp). – **Rar**(e) + **ori.**

RARIFICÁ, *rarífic*, vb. I. Tranz. (Rar) A rarefia. – Cf. rar, rarefia.

RARIFICÁRE, *rarificări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a rarifica* și rezultatul ei. – V. **rarifica.**

RARIFICÁT, -Ă, *rarificați, -te*, adj. (Rar) Rarefiat, rărit. – V. **rarifica.**

RÁRIȘTE, *rariști,* s. f. Pădure sau loc dintr-o pădure unde copacii sunt foarte rari; răriș. – **Rar** + suf. *-iște.*

RARITÁTE, (**2**) *rarități,* s. f. **1.** Faptul de a fi rar, caracterul a ceea ce este rar. **2.** Obiect, ființă, fenomen care se întâlnește rar; *p. ext.* ceea ce este excepțional, atrage atenția, constituie o curiozitate.

RÁRIȚĂ, *rariță,* s. f. Unealtă agricolă asemănătoare cu plugul, care răstoarnă brazda în ambele părți, formând șanțuri.

RAS1, *rasuri*, s. n. Faptul de *a (se) rade* (**1**); bărbierit. – V. **rade.**

RAS2, -Ă, *roși, -se*, adj. **1.** (Despre barbă, mustăți, păr) Tăiat de la rădăcină. ♦ (Despre persoane) Care nu poartă barbă (și mustăți); care este bărbierit; care are părul tăiat până la piele. **2.** Plin până la marginea de sus, foarte plin. – V. **rade.**

RÁȘCĂ, *răști*, s. f. Unealtă pescărească în formă de prăjină, cu care pescarii împing frânghiile năvodului pe sub gheață, de la o copcă la alta, sau cu care gonesc peștele spre năvod. ♦ Unealtă cu mâner de lemn având la capăt un ac metalic gros, folosită la operația de cătrănire a plutelor. – Et. nec.

RÁȚĂ, *rațe,* s. f. **1.** Nume dat mai multor specii de păsări domestice și sălbatice, înotătoare, cu ciocul lat și turtit, cu trunchiul scurt și îndesat, și cu picioarele scurte, deplasate în partea posterioară a trunchiului . ◊ *Rață sălbatică* = strămoșul celor mai multe rațe domestice, foarte asemănătoare cu acestea și apreciată pentru carnea ei gustoasă. *Rață domestică* = denumire dată multiplelor varietăți provenite prin domesticirea răței sălbatice și deosebite între ele prin culoarea penajului, forma corpului, calitățile productive etc. ◊ Expr. *(A merge, a se mișca, a umbla) ca o rață* = (a merge etc.) cu mersul legănat, greoi. **2.** (Art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans.

RAVÁC s. n. **1.** Must care se scurge de la sine din strugurii puși în teasc (fără presare); vin superior obținut din acest must; vin limpede, separat de drojdie, prin trecerea lui dintr-un butoi în altul; vin rămas neînghețat dintr-un butoi expus la temperaturi joase. ♦ Vin obținut din diverse fructe de munte. **2.** Miere curată care se scurge din fagurii expuși la soare.

RAZACHÍE s. f. Varietate de viță-de-vie care dă struguri cu boabe mari, lunguiețe și foarte cărnoase.

RÁZĂ, *raze,* s. f. **1.** Linie dreaptă după care se propagă lumina; traiectorie luminoasă. ♦ Zonă luminoasă; lumină, strălucire. **2.** Fig. Licărire, pâlpâire, semn slab, indiciu vag de **3.** Distanța de la centrul unui cerc până la orice punct de pe circumferință sau de la centrul unei sfere până la orice punct de pe suprafața ei. **4.** Distanță până la care se exercită o acțiune în jurul centrului de unde pornește. ◊ *Rază de acțiune* (sau *de activitate)* = loc până unde se întinde puterea sau influența cuiva sau a ceva. **5.** (Reg.) Ramificație a coarnelor cerbului.

RÁZĂM s. n. v. **reazem.**

RÁZNA adv. **1.** (Pe lângă verbe de mișcare) Fără să știe încotro se duce, neținând seama de drum, de direcție; la întâmplare. ◊ Expr. *A o lua razna* = **a**) a pleca la întâmplare, fără țintă; **b**) *fig.* a apuca pe o cale greșită, a proceda în mod nejudecat; a decădea. **2.** La o parte, la o oarecare distanță de ; departe.

RÁZNĂ, *razne,* s. f. (Rar) Răzlețire. ♦ Fig. Deviere, digresiune. – V. **răzni.**

RĂBDÁ, *rabd*, vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A suporta (fără împotrivire și cu resemnare) greutăți, neplăceri fizice sau morale; a îndura. **2.** Tranz. și intranz. A accepta, a îngădui, a permite, a tolera. ◊ Expr. (Tranz.) *Cum îl rabdă locul* (sau *pământul*)? se spune despre un om rău, care săvârșește fapte reprobabile. **3.** Intranz. A-și înfrâna neliniștea, enervarea, a avea răbdare, a-și păstra calmul. – Et. nec.

RĂBDÁRE, *răbdări,* s. f. Faptul de *a răbda;* capacitate firească de a suporta greutăți și neplăceri fizice sau morale; putere de a aștepta în liniște desfășurarea anumitor evenimente. ◊ Expr. *A(-și) pierde răbdarea* sau *a-și ieși din răbdare* = a-și pierde calmul, stăpânirea de sine. *A scoate din răbdări* = a supăra, a enerva, a indispune (pe cineva) peste măsură. - V. **răbda.**

RĂBDĂTÓR, -OÁRE, *răbdători, -oare,* adj. **1.** Care suportă cu tărie (și fără împotrivire) neplăceri fizice sau morale. ♦ (Despre lucruri) Rezistent, durabil. **2.** Perseverent, stăruitor, rezistent. – **Răbda** + suf. *-ător.*

RĂBEGÍT, -Ă adj. v. **rebegit.**

RĂBLĂGÍ vb. IV v. **rablagi.**

RĂBLĂGÍT, -Ă adj. v. **rablagit.**

RĂBLĂRÍT, -Ă, *răblăriți, -te,* adj. (Fam.) Uzat, vechi. – Din **rablă.**

RĂBÓJ, *răbojuri,* s. n. **1.** Bucată de lemn în formă cilindrică sau paralelipipedică pe care, în trecut, se însemnau, prin crestături, diferite calcule, socoteli (zilele de muncă, banii datorați, numărul vitelor etc.). ◊ Expr. *A șterge de pe răboj* = a da uitării; a ierta. (Reg.) *A crede după răboj* = a crede tot ce se spune. **2.** (Pop.) Socoteală, calcul. *Pierdusem răbojul timpului.* ◊ Expr. *A i se uita cuiva răbojul* = a i se uita numărul anilor. **3.** Crestătură făcută, ca semn distinctiv, la urechea unei vite. [Var.: **răbúș** s. n.].

RĂBOJÍ, *răbojesc,* vb. I. Tranz. (Rar) A însemna pe răboj. – Din **răboj.**

RĂBOJÍRE, *răbojiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a răboji* și rezultatul ei. – V. **răboji.**

RĂBUFNEÁLĂ, *răbufneli,* s. f. Răbufnire. ♦ Suflu puternic; izbucnire. – **Răbufni** + suf. *-eală.*

RĂBUFNÍ, *răbufnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A produce prin izbire sau prin cădere un zgomot surd și puternic; a (se) trânti, a (se) izbi producând un zgomot înfundat. ♦ Intranz. (Despre zgomote) A răsuna puternic. **2.** Intranz. A izbucni cu putere; a țâșni, a năvăli. ♦ Tranz. A da drumul la..., a împrăștia. – Din **răzbufni**.

RĂBUFNÍRE, *răbufniri,* s. f. Faptul de *a răbufni;* (concr.) zgomot surd și puternic, răbufnitură. – V. **răbufni.**

RĂBUFNITÚRĂ, *răbufnituri,* s. f. (Rar) Zgomot surd și puternic; răbufnire. – **Răbufni** + suf. *-tură.*

RĂBÚȘ s. n. v. **răboj.**

RĂCÁR, *răcari,* s. m. (Rar) Bărbat care prinde sau vinde raci. – **Rac** + suf. *-ar.*

RĂCĂNÉL, *răcănei,* s. m. (Zool.; reg.) Broțăcel. – **Răcăni** + suf. *-el.*

RĂCĂNÍ, pers. 3 *răcănește,* vb. IV. Intranz. A orăcăi. – **Rac** + suf. *-ăni.*

RĂCEÁLĂ, (**3**) *răceli,* s. f. **1.** Temperatură scăzută; frig. ♦ Senzație de frig. **2.** Fig. Lipsă de afecțiune, nepăsare, indiferență. **3.** Nume generic dat unor boli contagioase localizate pe căile respiratorii superioare, manifestate prin guturai, traheită, bronșită, tuse, febră etc. – **Răci** + suf. *-eală.*

RĂCHITÁN, *răchitani,* s. m. Numele a două plante cu flori roșii-purpurii așezate la vârful tulpinilor și al ramurilor, la una în spice mari și dese , la cealaltă în spice lungi și subțiri . – **Răchită** + suf. *-an*.

RĂCHITÁR, *răchitari,* s. m. Fluture de noapte de culoare brumărie, a cărui larvă se dezvoltă în tulpina pomilor, găurindu-le lemnul. – **Răchită** + suf. *-ar*.

RĂCHÍTĂ, *răchite,* s. f. Nume dat mai multor specii de salcie cu frunze înguste și lunguiețe, cu ramuri subțiri și elastice, folosite ca material de împletit. [Pl. și: *răchiți*].

RĂCHITÍȘ, *răchitișuri,* s. n. Tufăriș natural sau plantație de răchită; desiș de răchite. – **Răchită** + suf. *-iș.*

RĂCHIȚÍCĂ, *răchițele,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *răchită.* **2.** (La pl.) Mic arbust totdeauna verde, cu tulpina târâtoare, cu fructe roșii, acrișoare, comestibile. **3.** Arbust cu flori mici, galbene și cu frunze ascuțite, acoperite pe o parte și pe alta cu solzi stelați care le dau un aspect argintiu*).* – **Răchită** + suf. *-ică.*

RĂCÍ, *răcesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină (mai) rece, a(-și) scădea, a(-și) micșora temperatura. ◊ Expr. (Tranz.) A pierde sau a face să piardă căldura vitală obișnuită (din cauza unei spaime, a unei emoții etc.); a înghețа, a încremeni. **2.** Intranz. A se îmbolnăvi contractând o răceală (**3**). **3.** Fig. A-și pierde însuflețirea, interesul (pentru cineva sau ceva); a deveni indiferent; a se înstrăina, a se îndepărta. – Din **rece.**

RĂCÍLĂ, *răcile,* s. f. Unealtă cu care se prind racii (**1**).

RĂCÍRE, *răciri,* s. f. Acțiunea de *a (se) răci* și rezultatul ei. – V. **răci.**

RĂCÍT1 s. n. Faptul de *a (se) răci.* – V. **răci.**

RĂCÍT2**, -Ă,** *răciți, -te,* adj. **1.** Care a devenit (mai) rece. **2.** Bolnav de răceală (**3**). – V. **răci.**

RĂCITÓR, -OÁRE, *răcitori, -oare,* adj., s. n. **1.** Adj. Care ajută la menținerea unei temperaturi scăzute, care răcește (**1**). **2.** S. n. Instalație folosită pentru răcirea sau menținerea unei temperaturi scăzute față de cea a mediului ambiant. – **Răci** + suf. *-tor.*

RĂCITÚRĂ, *răcituri,* s. f. (Mai ales la pl.) Piftie (**1**). – **Răci** + suf. *-tură.*

RĂCNET, *răcnete,* s. n. **1.** Zbieret, urlet de animal. **2.** Strigăt puternic scos de om. – **Răcni** + suf. *-et*.

RĂCNÍ, *răcnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre animale) A scoate strigăte puternice și prelungi; a rage, a mugi, a zbiera. **2.** (Despre oameni) A scoate strigăte puternice; *p. ext.* a vorbi răstit și tare, a se răsti (la cineva).

RĂCNÍRE, *răcniri,* s. f. (Rar) Răcnet (**2**). – V. **răcni.**

RĂCOÁRE, (**3**) *răcori,* s. f. **1.** Temperatură ușor scăzută, frig moderat; răcoreală. ◊ Loc. adv. *(De) la răcoare* = (de) la un loc umbrit, răcoros. *Pe răcoare* = pe vreme răcoroasă, când nu este încă foarte cald. **2.** (De obicei la pl.) Senzație de frig provocată de o stare patologică sau emotivă; fior. – Din **rece.**

RĂCOÍNĂ s. f. v. **răcovină.**

RĂCOREÁLĂ, *răcoreli,* s. f. Faptul de *a (se) răcori;* răcoare, (concr.) boare, adiere răcoroasă. – **Răcori** + suf. *-eală.*

RĂCORÍ, *răcoresc,* vb. IV. **1.** Refl. A-și pierde din căldura inițială; a deveni răcoros, a se face mai rece. **2.** Tranz. și refl. A(-și) potoli sau a(-și) astâmpăra căldura sau setea. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) liniști, a (se) calma, a (se) potoli. – Din **răcoare.**

RĂCORÍT, -Ă, *răcoriți, -te,* adj. **1.** (Rar) Răcoros. **2.** (Despre oameni) Care și-a potolit setea; căruia nu-i mai este cald. **3.** Fig. Calmat, potolit; răzbunat. – V. **răcori.**

RĂCORITÓR, -OÁRE, *răcoritori, -oare,* adj. Care are o temperatură scăzută, care răcorește; răcoros. ♦ (Substantivat, f.) Băutură care astâmpără setea, care răcorește. – **Răcori** + suf. *-tor*.

RĂCORÓS, -OÁSĂ, *răcoroși, -oase,* adj. Care are o temperatură ușor scăzută; care aduce răcoare; răcoritor. ♦ Fig. Înviorător, proaspăt, tânăr, fraged. – **Răcoare** + suf. *-os*.

RĂCOVÍNĂ, *răcovine,* s. f. **1.** Mică plantă erbacee târâtoare, cu flori mici, albe sau albe-verzui și cu fructul o capsulă lunguiață. **2.** Mică plantă erbacee cu tulpina târâtoare, cu flori albe, cu petalele mai scurte decât sepalele, folosită în medicina populară. [Var.: **răcuínă, răcoínă** s. f.] – Et. nec.

RĂCUÍNĂ s. f. v. **răcovină.**

RĂCULÉȚ, *răculeți,* s. m. **1.** (Zool.) Răcușor. **2.** Plantă erbacee târâtoare cu flori albe-roșietice, al cărei rizom are proprietăți diuretice și depurative. – **Rac** + suf. *-uleț.*

RĂCÚȘCĂ s. f. (Cu sens colectiv) Crustacee mici de diferite specii. – **Rac** + suf. *-ușcă.*

RĂCUȘÓR, *răcușori,* s. m. **1.** (Zool.) Diminutiv al lui *rac;* răculeț. **2.** Insectă mică, cu picioarele de dinainte asemănătoare cu cleștele unui rac . – **Rac** + suf. *-ușor.*

RĂDĂCÍNĂ, *rădăcini,* s. f. **1.** Parte a unei plante superioare prin care aceasta se fixează de sol și își absoarbe substanțele hrănitoare; (pop.) parte a plantei aflată în pământ, indiferent de structura și funcțiile pe care le are. ◊ Fig. Origine, izvor, cauză. ◊ Expr. *A curma (a stârpi) răul din rădăcină* = a desființa un rău cu totul și definitiv. **2.** Parte prin care un organ al corpului este fixat într-un țesut. *Rădăcina unui dinte.* **3.** Partea de lângă pământ a tulpinii unui copac. **4.** P. anal. Partea de jos a unui zid, a unui munte etc.; bază, temelie. ♦ Partea de la baza anumitor organe. Rădăcina nasului.

RĂDĂCINÍȘ s. n. (Cu sens colectiv) Mulțime de rădăcini. – **Rădăcină** + suf. *-iș.*

RĂDĂCINÓS, -OÁSĂ, *rădăcinoși, -oase,* adj., s. f. **1.** Adj. (Despre plante) Cu rădăcini mari sau mai multe. **2.** S. f. (La pl.) Grup de plante cultivate pentru producerea rădăcinilor, care sunt utilizate în alimentația omului, sau ca furaje; (și la sg.) plantă din acest grup. – **Rădăcină** + suf. *-os*.

RĂDICÁ vb. I v. **ridica.**

RĂFTULÉȚ, *răftulețe,* s. n. Diminutiv al lui *raft1.* – **Raft**1 + suf. *-uleț.*

RĂFUÍ, *răfuiesc,* vb. IV. Refl. recipr. A cere socoteală (cuiva), a limpezi cu cineva o situație, a lămuri o neînțelegere; a se mustra, a se certa; a se bate cu cineva. – Et. nec.

RĂFUIÁLĂ, *răfuieli,* s. f. Faptul de *a se răfui.* [Pr.: *-fu-ia-*] – **Răfui** + suf. *-eală.*

RĂGÁZ, (rar) *răgazuri,* s. n. **1.** Timp liber, disponibil pentru a face ceva. ♦ Amânare, păsuire. **2.** Perioadă de întrerupere a unei activități; odihnă; repaus. ◊ Loc. adv. *Fără (de) răgaz* = fără întrerupere, necontenit. ♦ Liniște, tihnă, pace. – Et. nec.

RĂGĂLÍE, *răgălii,* s. f. (Reg.) Îngrămădire de rădăcini noduroase de plante sau de arbori pe malul apelor curgătoare, care servește ca ascunzătoare pentru pești; *p. gener.* îngrămădire de lemne, bușteni, crengi etc. aduse de apă și oprite la cotitura unei ape curgătoare, formând un fel de stăvilar. ♦ Rădăcină ieșită din pământ a unui copac doborât de vânt. – Et. nec.

RĂGEÁ s. f. v. **ragea.**

RĂGET, *răgete,* s. n. Strigăt, zbieret, urlet puternic scos de unele animale; *p. ext.* strigăt, țipăt puternic al omului. – **Rage** + suf. *-et*.

RĂGÍ vb. IV v. **rage.**

RĂGILÁ, *rágil,* vb. I. Tranz. (Reg.) A trage fuiorul de in sau de cânepă pe ragilă. – Din **ragilă.**

RĂGILÁT1 s. n. (Reg.) Faptul de *a rágila.* – V. **rágila.**

RĂGILÁT2**, -Ă,** *răgilați, -te,* adj. (Reg.; despre fire de in sau de cânepă) Tras pe ragilă. – V. **rágilat.**

RĂGÓZ s. n. v. **rogoz.**

RĂGUȘEÁLĂ, *răgușeli,* s. f. Îngroșare și slăbire a vocii provocată de inflamarea laringelui, a coardelor vocale. – **Răguși** + suf. *-eală.*

RĂGUȘÍ, *răgușesc,* vb. IV. Intranz. A i se îngroșa și a-i slăbi cuiva vocea din cauza inflamării laringelui, a coardelor vocale. – Et. nec. Cf. guși.

RĂGUȘÍT, -Ă, *răgușiți, -te,* adj. Care vorbește sau strigă gros, dogit din cauza inflamării laringelui, a coardelor vocale; hodorogit; îngroșat și slăbit. – V. **răguși.**

RĂMÁS, (2, 3) *rămasuri,* s. n. **1.** Faptul de *a rămâne;* rămânere. ◊ Expr. *Rămas bun!* sau *bun rămas!* formulă de salut adresată de o persoană care pleacă celui sau celor care rămân. *A-și lua rămas bun* = a se despărți de cineva, a pleca. *De ajuns și de rămas* = din plin, din belșug. **2.** (Înv.) Moștenire. – V. **rămâne.**

RĂMĂȘÁG, *rămășaguri,* s. n. (Construit mai ales cu verbele „a pune", „a face", „a ține") Convenție între persoane care susțin lucruri contrare și prin care cel ce va avea dreptate va primi o răsplată (în bani sau în obiecte) stabilită în momentul încheierii convenției; prinsoare, pariu, rămășeală, rămas. – **Rămas** + suf. *-șag.*

RĂMĂȘEÁLĂ, *rămășeli,* s. f. (Reg.) Rămășag. – **Rămăși** + suf. *-eală.*

RĂMĂȘÍ, *rămășesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A pune rămășag. – Din **rămășag** (derivat regresiv).

RĂMĂȘÍȚĂ, *rămășițe,* s. f. **1.** Ceea ce a rămas dintr-un tot sau dintr-o cantitate oarecare, după ce a dispărut sau a fost utilizată cea mai mare parte; rest. **2.** Ceea ce a rămas neexecutat, neîmplinit dintr-o datorie, dintr-o obligație. **3.** (Înv.) Ceea ce prisosește. – **Rămas** + suf. *-iță.*

RĂMÂNE, *rămân,* vb. III. **1.** Intranz. (Despre ființe) A sta pe loc, a nu schimba sau a nu părăsi locul sau localitatea unde se află; (despre lucruri) a fi lăsat pe loc, a nu fi dus din locul în care se găsește. ◊ Expr. *Rămâi cu bine* (sau *sănătos, în pace),* formulă de salut adresată de cei care pleacă celor care rămân. *Să rămână între noi,* se spune ca îndemn pentru discreție, pentru păstrarea unui secret. ♦ A lăsa în urmă. *Humulești rămân la stânga.* ◊ Expr. *A rămâne pe drumuri* (sau *de dârvală)* = a-și pierde mijloacele de existență, a sărăci. **2.** Intranz. A fi, a se găsi sau a ajunge într-un anumit loc sau într-o anumită situație; a se opri într-o anumită atitudine, a se menține sub un anumit aspect. ◊ Expr. *A rămâne numai cu...* = a nu mai avea decât... *A rămâne pe gânduri* = a medita, a reflecta. *A rămâne baltă* = a fi întrerupt, neterminat, nerezolvat. *A rămâne de rușine* = a se face de râs. *A rămâne grea* = a fi însărcinată. **3.** Intranz. A continua să existe, a păstra aceeași stare, a dăinui, a nu se schimba. ◊ Expr. *A rămâne cu zile* = a continua să trăiască, a scăpa cu viață, a fi lăsat în viață. ♦ A supraviețui. **4.** Expr. *A nu-i (mai) rămâne cuiva decât să...* = a nu se găsi pentru cineva altă soluție decât să... *A rămâne pentru altă dată* = a se amâna pentru o dată ulterioară.[Perf. s. *rămăsei,* part. *rămas.* – Var.: **rămâneá** vb. II].

RĂMÂNEÁ vb. II v. **rămâne.**

RĂMÂNERE, *rămâneri,* s. f. Faptul de *a rămâne;* rămas. ◊ Expr. *Rămânere în urmă* = întârziere, lipsă de progres (în raport cu alții), stagnare. – V. **rămâne.**

RĂMURÁT, -Ă, *rămurați, -te,* adj. Rămuros. – **Ramură** + suf. *-at*.

RĂMUREÁ, -ÍCĂ, *rămurele,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *ramură.* **2.** (La pl.) Ciupercă comestibilă cu tulpina groasă și cu fructificațiile foarte ramificate . – **Ramură** + suf. *-ea, -ică.*

RĂMURÍ, pers. 3 *rămurește,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se ramifica. – Din **ramură.**

RĂMURÍȘ, *rămurișuri,* s. n. Totalitatea ramurilor unui copac; desiș; rămuriște. – **Ramură** + suf. *-iș.*

RĂMURÍȘTE, *rămuriști,* s. f. (Rar) Rămuriș. – **Ramură** + suf. *-iște.*

RĂMUROS, -OÁSĂ, *rămuroși, -oase,* adj. Cu multe ramuri; rămurat, stufos. – **Ramură** + suf. *-os*.

RĂNÍ, *rănesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) face o rană, a (se) vătăma. ♦ Tranz. Fig. A produce cuiva o durere morală, a-l îndurera sufletește; a jigni, a ofensa.

RĂNÍRE, *răniri,* s. f. Acțiunea de *a (se) răni* și rezultatul ei. – V. **răni.**

RĂNÍT, -Ă, *răniți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a căpătat o rană, o leziune. ♦ Fig. Jignit, ofensat. – V. **răni.**

RĂPĂÍ, *răpăi,* vb. IV. Intranz. (Despre ploaie, grindină etc.; la pers. 3) A se izbi de o suprafață tare, producând zgomote dese, scurte și ritmice. ♦ (Despre oameni) A lovi ritmic în ceva, producând zgomote dese și scurte. – Formație onomatopeică.

RĂPĂIÁLĂ, *răpăieli,* s. f. Răpăit2; răpăitură. ♦ Ploaie puternică, zgomotoasă, de scurtă durată. [Pr.: *-pă-i-a-*] – **Răpăi** + suf. *-eală.*

RĂPĂÍT1 adv. (Rar) Cu zgomote sacadate, scurte și dese. – V. **răpăi.**

RĂPĂÍT2 s. n. Faptul de *a răpăi;* zgomotul ploii, al grindinii etc. care cade pe o suprafață tare. ♦ Succesiune de lovituri ritmice, dese și scurte; zgomot produs de astfel de lovituri. – V. **răpăi.**

RĂPĂITÓR, -OÁRE, *răpăitori, -oare,* adj. (Rar) Care răpăie. [Pr.: *-pă-i-*] – **Răpăi** + suf. *-tor*.

RĂPĂITÚRĂ, *răpăituri,* s. f. Răpăit2. [Pr.: *-pă-i-*] – **Răpăi** + suf. *-tură.*

RĂPĂNÓS, -OÁSĂ, *răpănoși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Care are rapăn; bolnav de rapăn. ♦ Fig. Murdar, zdrențăros, jegos. – **Rapăn** + suf. *-os.*

RĂPCIÚGĂ s. f. **1.** Boală contagioasă (la cai), caracterizată prin ulcerații pe mucoasa nazală, respirație grea etc.; morvă. **2.** Epitet dat unui animal slab, neîngrijit, bolnav, bătrân. – Et. nec.

RĂPCIUGÓS, -OÁSĂ, *răpciugoși, -oase,* adj. (Despre animale) Bolnav de răpciugă (**1**). ♦ Fig. Care arată rău; slab, neîngrijit. – **Răpciugă** + suf. *-os.*

RĂPCIÚNE s. m. Numele popular al lunii septembrie. – Et. nec.

RĂPÍ, *răpesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua cu sila pe cineva, a duce cu sine în mod silnic pe cineva; a fura. ♦ A smulge pe cineva dintr-un loc. **2.** A lua (prin abuz) ceva, a se face stăpân pe un bun material care aparține altuia; a jefui. ♦ A cotropi (un teritoriu, o țară etc.). ♦ Fig. A lipsi pe cineva de..., a smulge ceea ce i se cuvine, ceea ce îi revine cuiva. **3.** Fig. A fermeca, a încânta, a vrăji, a captiva. [Var.: (înv. și pop.) **hrăpí**(râpă) vb. IV].

RĂPÍRE, *răpiri,* s. f. Acțiunea de *a răpi* și rezultatul ei; răpitură. [Var.: (înv. și pop.) **hrăpíre** s. f.] – V. **răpi.**

RĂPÍT, -Ă, *răpiți, -te,* adj. (Rar) Fermecat, încântat, vrăjit, captivat. – V. **răpi.**

RĂPITÓR, -OÁRE, *răpitori, -oare,* adj. **1.** (Adesea substantivat; despre oameni) Care răpește pe cineva. **2.** (Despre animale) Care prinde și consumă hrană de origine animală, de obicei vie. ♦ (Substantivat, f. pl.) Numele a două ordine de păsări de pradă (de zi sau de noapte), bune zburătoare, cu cioc gros, arcuit și încovoiat și cu picioare terminate cu gheare ascuțite și întoarse; (și la sg.) pasăre care face parte din unul dintre aceste ordine. ♦ Fig. Hrăpărеț, uzurpator. **3.** Fig. Care vrăjește, captivează; fermecător, încântător. – **Răpi** + suf. *-tor*.

RĂPITÚRĂ, *răpituri,* s. f. (Rar) Răpire. – **Răpi** + suf. *-tură.*

RĂPOSÁ, *răposez,* vb. I. Intranz. A muri.

RĂPOSÁRE s. f. (Rar) Faptul de *a răposa;* moarte. – V. **răposa.**

RĂPOSÁT1 s. n. (Rar) Răposare. – V. **răposa.**

RĂPOSÁT2**, -Ă,** *răposați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Mort. – V. **răposa.**

RĂPUITÓR, -OÁRE, *răpuitori, -oare,* s. m. și f. (Pop.) Persoană care încântă, farmecă, cucerește. [Pr.: *-pu-i-*] – **Răpune** + suf. *-itor*.

RĂPÚNE, *răpún,* vb. III. Tranz. (Pop.) A ucide, a omorî. ♦ Refl. A-și pierde viața. ♦ A doborî, a distruge, a înfrânge un adversar. [Perf. s. *răpusei,* part. *răpus*]. – Pref. *re-* + **pune**.

RĂPÚNERE s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) răpune* și rezultatul ei; pieire, moarte; înfrângere, doborâre. – V. **răpune.**

RĂPÚS, -Ă, *răpuși, -se,* adj. (Pop.) Care a fost ucis. – V. **răpune.**

RĂRÍ, *răresc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre obiecte de același fel) A fi, a se afla, a deveni (mai) rar față de celălalt (în timp sau în spațiu). ♦ (Despre oameni) A deveni mai puțini la număr. **2.** Refl. și tranz. A fi, a deveni sau a face să fie, să devină mai puțin des. **3.** Tranz. A încetini ritmul unor acțiuni. ◊ Expr. *A (o) mai rări cu ceva* = a face, a da, a oferi ceva la intervale mai mari decât de obicei, a încetini ritmul unei activități, a o lăsa mai domol. *A (o) mai rări de (pe) undeva* = a se duce undeva sau la cineva (tot) mai rar. – Din **rar.**

RĂRICÉL, -EÁ, *răricei, -ele,* adj. (Adesea adverbial) Rărișor. – **Rar** + suf. *-icel.*

RĂRÍRE, *răriri,* s. f. Acțiunea de *a (se) rări* și rezultatul ei; rărit1 – V. **rări.**

RĂRÍȘ, *rărișuri,* s. n. Loc în pădure unde copacii sunt rari. ♦ (La pl.) Ochiuri de apă în mijlocul stufărișului din Delta Dunării. – **Rar** + suf. *-iș.*

RĂRIȘÓR, -OÁRĂ, *rărișori, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui *rar;* răricel. – **Rar** + suf. *-işor.*

RĂRÍT1 s. n. Rărire. – V. **rări.**

RĂRÍT2**, -Ă,** *răriți, -te,* adj. Mai puțin compact, cu elementele componente mai distanțate între ele. – V. **rări.**

RĂRITÚRĂ, *răriturí,* s. f. Loc rămas liber între obiecte așezate rar. ♦ Loc în pădure de unde au fost scoși unii copaci, de unde au fost tăiate tufele. ♦ Defect sau uzură a unei țesături care are într-un loc urzeala sau bătătura mai rară decât în rest. – **Rări** + suf. *-tură.*

RĂRIȚÁ, *răriței,* vb. I. Tranz. A lucra pământul cu rariță. – Din **rariță.**

RĂRIȚÁRE, *răriți,ări,* s. f. Acțiunea de *a răriță* și rezultatul ei; rărițat. – V. **răriță.**

RĂRIȚÁT s. n. Rărițare. – V. **răriță.**

RĂRÚNCHI, *rărunchi,* s. m. (Pop.) **1.** Rinichi. ◊ Expr. *A ofta din rărunchi* = a ofta din adâncul sufletului. **2.** Interiorul trupului omenesc (considerat ca sediu al vitalității, al sensibilității); *p. ext.* miezul, mijlocul unui lucru.

RĂSÁD, *răsaduri,* s. n. Plantă tânără (crescută din sămânță în seră sau în răsadniță) care a fost sau urmează să fie răsădită. ♦ Fig. Neam, semințe.- (după *șade*).

RĂSÁDNIȚĂ, *răsadnițe,* s. f. Construcție simplă din scânduri sau din prefabricate, acoperită de obicei cu geamuri și așezată pe un pat de gunoi de grajd, în care se cultivă răsadurile.

RĂSALÁLTĂIERI adv. În cursul zilei care precedă pe cea de alaltăieri. [Pr.: *-tă-ieri*] – Pref. *răs-* + **alaltăieri.**

RĂSĂDÍ, *răsădesc,* vb. IV. Tranz. A transplanta un răsad, din seră sau din răsadniță, în câmp.

RĂSĂDÍRE, *răsădiri,* s. f. Acțiunea de *a răsădi* și rezultatul ei. – V. **răsădi.**

RĂSĂRÍ, *răsár,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre aștri; la pers. 3) A apărea pe cer, a se ivi la orizont. **2.** (Despre plante; la pers. 3; adesea fig.) A încolți, a ieși din pământ. ◊ Expr. (Glumeț) *Seamănă dar nu răsare,* se spune pentru a respinge afirmația cuiva despre asemănarea dintre două lucruri sau două persoane. *A răsări ca ciupercile (după ploaie)* = a se înmulți peste măsură, a apărea în număr mare. ♦ Fig. (Rar, despre oameni) A lua ființă, a se naște. **3.** A se ivi (din depărtare), a apărea (pe neașteptate). ◊ Expr. (Tranz.) *A-i răsări* (cuiva ceva) *în minte* = a-și aminti deodată ceva; a i se năzări. **4.** A ieși în evidență, a se ridica deasupra celor dimprejur. **5.** (Despre copii) A crește. ♦ (Reg.; despre aluat) A dospi. **6.** (Înv.) A se ridica, a sări brusc (în picioare); a tresări.

RĂSĂRÍRE s. f. Acțiunea de *a răsări* și rezultatul ei. – V. **răsări.**

RĂSĂRÍT1**,** *răsărituri,* s. n. **1.** Faptul de *a răsări.* ♦ Trecere a unui astru la orizont; momentul apariției unui astru la orizont; *spec.* moment al zilei când răsare Soarele. **2.** Punct cardinal situat în partea orizontului de unde răsare Soarele; est. **3.** Țară, ținut așezat în direcția răsăritului (**2**) față de un punct de reper dat; orient; (colectiv) popoarele dintr-un astfel de ținut sau dintr-o astfel de țară. ◊ Expr. *Răsăritul și Apusul* = lumea întreagă. – V. **răsări.**

RĂSĂRÍT2**, -Ă,** *răsărîți, -te,* adj. **1.** (Despre plante) Care a ieșit din pământ; încolțit2. ♦ (Despre copii) Care s-a dezvoltat mai mult; mai mare (cu puțin) decât alți copii. **2.** Care depășește măsura comună, obișnuită; *fig.* mai deosebit, mai de seamă; valoros. – V. **răsări.**

RĂSĂRITEÁN, -Ă, *răsăriteni, -e,* adj., s. m. **1.** Adj. De la răsărit1, situat la răsărit1. ◊ *Biserica răsăriteană* = biserica ortodoxă. **2.** S. m. Locuitor din răsărit1; oriental. – **Răsărit**1 + suf. *-ean.*

RĂSĂRITEÁNCĂ, *răsăritence,* s. f. Locuitoare din răsărit1; orientală. – **Răsăritean** + suf. *-că.*

RĂSĂRITÓR, -OÁRE, *răsăritori, -oare,* adj. (Rar; despre aștri) Care răsare, care este în curs de a răsări. – **Răsări** + suf. *-tor*.

RĂSĂTÚRĂ s. f. v. **răzătură.**

RĂSCĂCĂRÁ vb. I v. **răscrăcăra.**

RĂSCĂCĂRÁT, -Ă adj. v. **răscrăcărat.**

RĂSCHIÁT, -Ă adj. v. **rășchiat**2.

RĂSCHIRÁ vb. I v. **rășchira.**

RĂSCHIRÁT, -Ă adj. v. **rășchirat.**

RĂSCHITÓR s. n. v. **rășchitor.**

RĂSCITÍ, *răscitesc,* vb. IV. Tranz. A citi același lucru de multe ori. – Pref. *răs-* + **citi.**

RĂSCLOCÍ, pers. 3 *răsclocește,* vb. IV. Tranz. A cloci peste perioada normală. – Pref. *răs-* + **cloci.**

RĂSCOÁCE, *răscóc,* vb. III. Tranz. și refl. (Adesea fig.) A (se) coace mai mult decât trebuie. – Pref. *răs-* + **coace.**

RĂSCOÁCERE, *răscoaceri,* s. f. Faptul de *a (se) răscoace.* – V. **răscoace.**

RĂSCOÁGE s. f. (Reg.) Plantă erbacee meliferă cu frunze moi, lanceolate și cu flori mari, roșii-purpurii sau albe . – Et. nec.

RĂSCOÁLĂ, *răscoale,* s. f. **1.** Răzvrătire spontană și neorganizată a țărănimii oprimate; revoltă, răzmeriță. ♦ Fig. Protest. **2.** Fig. Zarvă, agitație. – Din **răscula.**

RĂSCÓL, *răscoale,* s. n. **I. 1.** Bară de lemn prevăzută la capete cu câte o gaură în care intră carâmbii de sus ai loitrelor carului. ◊ Expr. *A lega pe cineva în răscol* = a pune (pe cineva) în obezi. **2.** Ispol. **II.** (Pop.) Separare a oilor, toamna, la desfacerea stânii, pe fiecare proprietar în parte. ♦ (Concr.) Dispozitiv de scânduri folosit pentru a separa oile.

RĂSCOLÍ, (I 1, II) *răscolesc,* **(I 2)** *răscól,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. și intranz. A face dezordine căutând pe cineva sau ceva, a cerceta cu de-amănuntul; a scotoci. ♦ Tranz. A scormoni focul, jeraticul pentru a-l înviora. ♦ Tranz. A scurma, a răcâi pământul; *p. ext.* a ara. ♦ Tranz. A stârni praful, valurile etc. ♦ Tranz. A tulbura. **2.** Tranz. A face să se răzvrătească, să se revolte; a agita. **II.** Tranz. (Pop.) A desface toamna stâna, alegând oile după fiecare proprietar în parte.

RĂSCOLÍRE, *răscoliri,* s. f. Acțiunea de *a răscoli* și rezultatul ei. – V. **răscoli.**

RĂSCOLÍT, -Ă, *răscoliți, -te,* adj. **1.** În dezordine, răvășit. **2.** (Despre pământ) Scurmat, răcâit; (despre praf, valuri etc.) stârnit, spulberat. **3.** Agitat, tulburat. – V. **răscoli.**

RĂSCOLITÓR, -OÁRE, *răscolitori, -oare,* adj. Care trezește amintiri, emoții; tulburător. – **Răscoli** + suf. *-tor*.

RĂSCÓPT, -OÁPTĂ, *răscopți, -oapte,* adj. Copt mai mult decât trebuie; copt tare, bine. ◊ Fig. (Peior. despre oameni) Matur, trecut de prima tinerețe. – V. **răscoace.**

RĂSCRĂCĂRÁ, *răscrácăr,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A(-și) desface, a(-și) îndepărta (în mod dizgrațios) unul de altul picioarele; a (se) crăcăna, a (se) crăci. [Var.: **răscrăcănă, răscăcără** vb. I] – Pref. *răs-* + **crăcăna.**

RĂSCRĂCĂRÁT, -Ă, *răscrăcărați, -te,* adj. (Pop.; despre picioare) Depărtat (în mod dizgrațios) unul de altul, în lături; (despre oameni) cu picioarele depărtate unul de altul; crăcănat, crăcit. [Var.: **răscrăcănát, -ă, răscăcărát, -ă,** adj.] – V. **răscrăcăra.**

RĂSCROÍ, *răscroiesc,* vb. IV. Tranz. A tăia un material de croitorie urmând linia gâtului sau a brațelor; *p. gener.* a croi un material după măsură. – Pref. *răs-* + **croi.**

RĂSCROIÁLĂ, *răscroieli,* s. f. Acțiunea de *a răscroi* și rezultatul ei; tăietură adâncită în croiala unei haine, în special la mâneci și la gât; răscroitură. ♦ Bucată de material care cade când se răscroiește. [Pr.: *-cro-ia-*] – **Răscroi** + suf. *-eală.*

RĂSCROÍT, -Ă, *răscroiți, -te,* adj. Tăiat după forma corpului (în special la mâneci și la gât); *p. gener.* tăiat, croit. ♦ Fasonat2, modelat. – V. **răscroi.**

RĂSCROITÚRĂ, *răscroituri,* s. f. Răscroială. [Pr.: *-cro-i-*] – **Răscroi** + suf. *-tură.*

RĂSCRÚCE, *răscruci,* s. f. **1.** Loc unde se încrucișează sau de unde se separă două sau mai multe drumuri; răspântie. ◊ (Pop.) *Răscrucile cerului* = punctul de pe bolta cerească în care se află Soarele la amiază; zenit. ◊ Loc. adj. și adv. *În răscruce* = (care este) în formă de cruce; cruciș. **2.** Fig. Moment hotărâtor în viața unui om, a unui popor etc.; cotitură. **3.** Parte a carului de care se prind șleaurile. **4.** Cruce de lemn care împarte o fereastră în mai multe despărțituri. **5.** Parte a vârtelniței formată din două stinghii încrucișate de care sunt prinse fofezele; fofelniță. – Pref. *răs-* + **cruce.**

RĂSCULÁ, *răscól,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) ridica împotriva unei nedreptăți, a unei asupriri; a porni sau a face să pornească lupta, răscoala; a (se) răzvrăti. ♦ Fig. A (se) indigna, a (se) revolta. – Pref. *răs-* + **scula.**

RĂSCULÁRE, *răscul*ări, s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) răscula* și rezultatul ei; răscoală. – V. **răscula.**

RĂSCULÁT, -Ă, răsculați, -te, adj. (Adesea substantivat) Revoltat împotriva unei nedreptăți sau a unei oprimări. – V. **răscula.**

RĂSCULĂTÓR, *răsculători,* s. m. (Înv.) Persoană care se răscoală sau care îndeamnă la răscoală; răzvrătit. – **Răscula** + suf. *-ător.*

RĂSCUMPĂRÁ, *răscúmpăr,* vb. I. Tranz. **1.** A plăti prețul unui lucru vândut sau amanetat, pentru a-l readuce în proprietatea sa. **2.** A elibera o persoană din captivitate, din robie în schimbul unei sume de bani. – Pref. *răs-* + **cumpăra.**

RĂSCUMPĂRÁRE, *răscumpărări,* s. f. Faptul de *a răscumpăra.* – V. **răscumpăra.**

RĂSCUMPĂRÁT, -Ă, *răscumpărați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte vândute sau amanetate) Readus în proprietate în urma achitării unei sume de bani. **2.** (Despre persoane) Eliberat în schimbul unei sume de bani. – V. **răscumpăra.**

RĂSCUNOSCÚT, -Ă, *răscunoscuți, -te,* adj. Cunoscut de toată lumea, foarte cunoscut; arhicunoscut, notoriu. – Pref. *răs-* + **cunoscut.**

RĂSFĂȚ, *răsfățuri,* s. n. **1.** Faptul de *a (se) răsfăța;* mângâiere, alintare; (depr.) răzgâiere. **2.** Desfătare, plăcere. **3.** Huzur, belșug. – Din **răsfăța** (derivat regresiv).

RĂSFĂȚÁ, *răsfăț,* vb. I. **1.** Tranz. A înconjura pe cineva cu dragoste, cu tandrețe exagerată; a alinta; a răzgâia. **2.** Tranz. și refl. A (se) înveseli, a (se) desfăta, a (se) delecta. **3.** Refl. A ocupa un spațiu mare, a se întinde. – Pref. *răs-* + **față.**

RĂSFĂȚÁRE, *răsfățări,* s. f. Acțiunea de *a (se) răsfăța* și rezultatul ei. – V. **răsfăța.**

RĂSFĂȚÁT, -Ă, *răsfățați, -te,* adj. **1.** Dezmierdat, alintat în mod exagerat; capricios, cu toane; (depr.) răzgâiat. ♦ (Rar) Grațios, cochet. **2.** Care huzurește, îmbuibat. – V. **răsfăța.**

RĂSFĂȚĂTÚRĂ, *răsfățături,* s. f. (Rar) Răsfăț (**1**). – **Răsfăța** + suf. *-ătură.*

RĂSFIÉRBE, *răsfiérb,* vb. III. Tranz. A fierbe timp îndelungat; a fierbe mai mult decât e necesar. – Pref. *răs-* + **fierbe.**

RĂSFIRÁ, *răsfir,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) desface fir cu fir, a (se) separa, a (se) depărta între ele (firele părului, ale bărbii etc.) fără a strica întregul. **2.** Refl. și tranz. A (se) împrăștia, a (se) întinde în diferite direcții; a (se) răzleți. **3.** Tranz. A risipi, a împrăștia, a presăra. [Var.: **resfirá** vb. I] – Pref. *răs-* + **fir.**

RĂSFIRÁRE, *răsfirări,* s. f. Acțiunea de *a (se) răsfira* și rezultatul ei. [Var.: **resfiráre** s. f.] – V. **răsfira.**

RĂSFIRÁT, -Ă, *răsfirați, -te,* adj. **1.** (Despre păr, barbă etc.) Cu firele depărtate unele de altele (fără să fie încâlcite); rărit. **2.** (Despre părți care compun un întreg) Depărtat unul de altul; întins pe o suprafață mare. **3.** Lipsit de consistență, împrăștiat, risipit, difuz. [Var.: **resfirát, -ă** adj.] – V. **răsfira.**

RĂSFOÍ, *răsfoiesc,* vb. IV. Tranz. A întoarce foaie cu foaie o carte, un ziar etc., citind în fugă (și pe sărite); a frunzări. – Pref. *răs-* + **foaie.**

RĂSFOIÁLĂ, *răsfoieli,* s. f. Faptul de *a răsfoi;* răsfoire, frunzăreală. – **Răsfoi** + suf. *-eală.*

RĂSFOÍRE, *răsfoiri,* s. f. Acțiunea de *a răsfoi* și rezultatul ei; răsfoială, răsfoit, frunzăreală. – V. **răsfoi.**

RĂSFOÍT s. n. Faptul de *a răsfoi;* răsfoire, răsfoială, frunzăreală. – V. **răsfoi. RĂSFRÂNGE,** *răsfrâng,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A(-și) proiecta lumina asupra unui obiect, făcând-o să se reflecte; (despre obiecte) a(-și) reflecta lumina proiectată asupra lor. ♦ A (se) refracta. ♦ Refl. (Despre sunete) A se întoarce sub formă de ecou; a se repeta. **2.** Refl. A se face simțit, influențând, înrâurind, determinând...; a avea repercusiuni asupra cuiva sau a ceva. **3.** Refl. și tranz. A (se) oglindi, a (se) reflecta, [Perf. s. răsfrânsei, part. răsfrânt] – Pref. *răs-* + **frânge.**

RĂSFRÂNGERE, *răsfrângeri,* s. f. Acțiunea de *a (se) răsfrânge* și rezultatul ei. – V. **răsfrânge.**

RĂSFRÁNT, -Ă, *răsfrânți, -te,* adj. Îndoit, întors în afară. – V. **răsfrânge.**

RĂSFÚG, s. n., s. m. (Pop.) **1.** S. n. (Și în sintagma *răsfug alb)* Boală contagioasă a oilor și a caprelor, care se manifestă prin încetarea secreției lactate; agalactie. **2.** S. n. Antrax. **3.** S. m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu rămurele subțiri, verzi și aproape lipite de frunze și cu flori galbene, întrebuințată în medicina populară ca medicament împotriva răsfugului (**1**). – Et. nec.

RĂSÎNȚELÉGE, *răsînțelég,* vb. III. Tranz. A înțelege perfect, până în cele mai mici amănunte. – Pref. *răs-* + **înțelege.**

RĂSPÁS, *răspasuri,* s. n. (Pop.) Răgaz. – Pref. *răs-* + **pas.**

RĂSPÁR s. n. **1.** (În loc. și expr.) *În răspăr* = **a**) împotriva direcției firești în care crește părul pe capul și pe corpul ființelor; **b**) împotriva direcției unui curs de apă sau a unui agent fizic în mișcare; **c**) potrivnic, ostil; echivoc. *În răspărul...* = în ciuda..., în pofida... *A lua în răspăr* = **a**) a-și bate joc (de cineva sau ceva), a lua în râs; **b**) a dojeni aspru, a brusca. (Rar) *A-i merge în răspăr* = a-i merge cuiva rău, a întâmpina greutăți. **2.** (Rar) Răfuială. – Pref. *răs-* + **păr1.**

RĂSPÂNDÍ, *răspândesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre lumină, căldură etc.) A se împrăștia în toate părțile sub formă de unde, emanații, vapori etc. **2.** Refl. (Despre știri, vești, publicații) A se difuza, a deveni cunoscut. ♦ (Despre lichide) A se întinde pe o suprafață mare. **3.** Refl. și tranz. (Despre ființe) A porni sau a determina să pornească în direcții diferite; a (se) răzleți, a (se) împrăștia.- Pref. *răs-* + **pândi**.

RĂSPÂNDÍRE, *răspândiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) răspândi* și rezultatul ei. – V. **răspândi.**

RĂSPÂNDÍT, -Ă, *răspândiți, -te,* adj. **1.** Revărsat2, împrăștiat, întins2. **2.** Cunoscut, frecvent, obișnuit. – V. **răspândi.**

RĂSPÂNTIE, *răspântii,* s. f. Loc unde se încrucișează mai multe drumuri sau de unde se separă două sau mai multe drumuri; răscruce. [Var.: (reg.) **răspíntene** s. f.]

RĂSPICÁ, *răspíc,* vb. I. Tranz. (Înv.) **1.** (Rar) A străbate, a despica. **2.** A rosti, a pronunța clar, lămurit, limpede. – Pref. *răs-* + [des]**pica.**

RĂSPICÁRE, *răspicări,* s. f. (Înv.) Faptul de *a răspica.* – V. **răspica.**

RĂSPICÁT, -Ă, *răspicați, -te,* adj. (Și adverbial; despre vorbe; *p. ext.* despre voce) Lămurit, deslușit, limpede; *p. ext.* hotărât, energic. – V. **răspica.**

RĂSPÍNTENE s. f. v. **răspântie.**

RĂSPLÁTĂ, *răsplăți,* s. f. Ceea ce se face sau se dă cu scopul de a recompensa pe cineva pentru o acțiune săvârșită; recompensă. – Din **răsplăti** (derivat regresiv).

RĂSPLĂMĂDÍ, *răsplămădesc,* vb. IV. Tranz. A plămădi din nou. – Pref. *răs-* + **plămădi.**

RĂSPLĂTÍ, *răsplătesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva o recompensă, o plată (materială sau morală) pentru ceea ce a făcut; a recompensa. ♦ A despăgubi. **2.** (Rar) A plăti pentru altul, a ispăși. - Pref. *răs-* + **plăti**.

RĂSPLĂTÍRE, *răsplătiri,* s. f. Acțiunea de *a răsplăti* și rezultatul ei; recompensare, recompensă. – V. **răsplăti.**

RĂSPÓIMÂINE adv. În ziua care urmează după poimâine; a treia zi începând din ziua prezentă. – Pref. *răs-* + **poimâine.**

RĂSPOPÍ, *răspopesc,* vb. IV. Tranz. A lua cuiva calitatea de preot; a caterisi. – Pref. *răs-* + **popi.**

RĂSPOPÍT, *răspopiți,* adj. Scos din preoțime. – V. **răspopi.**

RĂSPÚNDE, *răspúnd,* vb. III. **1.** Intranz. și tranz. A da un răspuns la o întrebare sau la cuvintele adresate de cineva. **2.** Intranz. A reacționa prin vorbe, gesturi, atitudini la acțiuni, solicitări, provocări etc.; a replica, a riposta, a obiecta. **3.** Intranz. A constitui o explicație la o întrebare. **4.** Intranz. A da socoteală, a fi responsabil, a-și lua răspunderea pentru faptele sale sau ale altcuiva, a garanta pentru cineva. [Prez. ind. și: (reg.) *răspunz*].

RĂSPÚNDERE, *răspunderi,* s. f. Faptul de *a răspunde;* obligația de a răspunde de îndeplinirea unei acțiuni, sarcini etc.; responsabilitate. – V. **răspunde.**

RĂSPÚNS, *răspunsuri,* s. n. **1.** Ceea ce se spune, se scrie, se comunică celui care întreabă ceva; cuvinte spuse, scrise sau transmise printr-un intermediar unei persoane care a întrebat ceva sau s-a adresat cuiva. ◊ Loc. vb. (Pop.) *A da răspuns* = a răspunde. ♦ Soluție, dezlegare. **2.** Știre, veste, informație.

RĂSPUNZĂTÓR, -OÁRE, *răspunzători, -oare,* adj. **1.** Care răspunde pentru faptele sale sau ale altora, care poartă răspunderea; care trebuie tras la răspundere; responsabil. **2.** (Înv.) Corespunzător. – **Răspunde** + suf. *-ător.*

RĂSPUTÉRE, *răsputeri,* s. f. (în loc. adv.) *Din răsputeri* sau (rar) *din răsputere* = din toate puterile, cu toate forțele. – Pref. *răs-* + **putere.**

RĂSȘTÍ, *răsștiu,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A ști sau a cunoaște foarte bine. – Pref. *răs-* + **ști.**

RĂSTÁV, *răstavuri,* s. n. I. (Reg.) **1.** Fâșie de pământ pe care se cultivă un singur fel de plante. **2.** Fâșie de pământ între două rânduri de semănături. [Var.: **ristáv** s. n.] – Et. nec.

RĂSTĂLMĂCÍ, *răstălmăcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A explica, a interpreta în mod eronat idei, cuvinte, texte; a explica greșit, a denatura (în mod voit) înțelesul. **2.** (Rar) A transpune; a oglindi, a reflecta. – Pref. *răs-* + **tălmăci.**

RĂSTĂLMĂCÍRE, *răstălmăciri,* s. f. Faptul de *a răstălmăci;* explicare, interpretare (falsă). – V. **răstălmăci.**

RĂSTĂLMĂCÍT, -Ă, *răstălmăciți, -te,* adj. (Despre idei, cuvinte, texte) Explicat, interpretat în mod fals, tendențios; denaturat. – V. **răstălmăci.**

RĂSTEÁLĂ, *răsteli,* s. f. (Pop.) Vorbire aspră, pe ton ridicat și amenințător. – **Răsti** + suf. *-eală.*

RĂSTÉU s. n. v. **resteu.**

RĂSTÍ, *răstesc,* vb. IV. Refl. A se adresa cuiva pe un ton aspru, ridicat amenințător, a ridica glasul. – Et. nec.

RĂSTÍMP, *răstimpuri,* s. n. Durată (limitată) de timp; interval între două perioade sau între două momente diferite; timp. ◊ Loc. adv. *În răstimpuri* sau *din răstimp în răstimp* = din când în când, câteodată, uneori. *Într-un răstimp* = de la o vreme, la un moment dat. *În răstimp* = între timp. – (după *timp).*

RĂSTÍT, -Ă, *răstiți, -te,* adj. (Despre modul de a vorbi al cuiva, despre ton, glas; adesea adverbial) (Adresat, exprimat) amenințător; aspru, tare. – V. **răsti.**

RĂSTOÁCĂ, *răstoace,* s. f. (Pop.) Loc, gârlă unde o apă este puțin adâncă. ♦ Braț al unui râu abătut din matca lui și secat pentru a putea prinde pește. – Pref. *răs-* + **toacă.**

RĂSTOÁRCE, *răstórc,* vb. III. Tranz. (Reg.) A da cuiva înapoi și în cantitate mai mare cele primite. – Pref. *răs-* + [în]**toarce.**

RĂSTURNÁ, *răstórn,* vb. I. **1.** Tranz. A scoate, a deplasa un corp din poziția lui normală, făcându-l să cadă într-o parte sau să ajungă cu susul în jos. ◊ Expr. *A răsturna brazda* = a tăia brazda cu plugul; *p. ext.* a ara. ◊ Expr. *A răsturna pe gât* = a bea repede, pe nerăsuflate. **2.** Tranz. A culca la pământ, a prăvăli, a doborî. **3.** Tranz. Fig. A înlătura dintr-o situație înaltă, a scoate dintr-un post de conducere, a da jos de la putere. – Pref. *răs-* + **turna.**

RĂSTURNÁRE, *răsturnări,* s. f. Acțiunea de *a (se) răsturna* și rezultatul ei; doborâre. ♦ Fig. Înlăturare. – V. **răsturna.**

RĂSTURNÁT, -Ă, *răsturnați, -te,* adj. Care se află cu susul în jos, invers decât este normal. ♦ Culcat, doborât. – V. **răsturna.**

RĂSTURNÍȘ, *răsturnișuri,* s. n. (Reg.) Povârniș. – **Răsturna** + suf. *-iș.*

RĂSÚC, *răsucuri,* s. n. Unealtă de lemn asemănătoare cu fusul, cu un cârlig la capătul de jos, de care se leagă firul pentru a putea fi răsucit. – Din **răsuci** (derivat regresiv).

RĂSUCEÁLĂ, *răsuceli,* s. f. Răsucire; *p. ext.* rezultatul răsucirii. – **Răsuci** + suf. *-eală.*

RĂSUCÍ, *răsucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A deforma un corp alungit, prin rotirea în sensuri opuse extremităților sale. ♦ A învârti un fir textil în jurul lui însuși și în aceeași direcție, pentru a-l face mai rezistent. **2.** Tranz. și refl. A(-și) imprima o mișcare de rotație; a (se) roti, a (se)întoarce. **3.** Refl. A se întoarce brusc pe loc, schimbându-și direcția, poziția; a se rostogoli. ◊ Expr.(Tranz.) *A suci și a răsuci* = a hărțui (pe cineva) cu întrebări pentru a obține anumite răspunsuri, mărturisiri etc. **4.** Tranz. și refl. A(-și) mișca o parte a corpului, schimbându-i poziția. ◊ Expr. (Tranz.) *A răsuci capul cuiva* = a scoate din minți, a zăpăci pe cineva. **5.** Tranz. A înfășura, a depăna un fir în jurul unui suport. – Pref. *răs-* + **suci.**

RĂSUCÍRE, *răsuciri,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) răsuci* și rezultatul ei; răsuceală. **2.** (Bot.; în sintagma) *Răsucirea frunzelor* = boală virotică a cartofului, a tutunului și a pătlăgelelor roșii, manifestată prin îngălbenirea și răsucirea frunzelor și oprirea din dezvoltare a plantelor. – V. **răsuci.**

RĂSUCÍT, -Ă, *răsuciți, -te,* adj. Care a fost supus unei operații de răsucire (**1**). ♦ În formă de spirală. – V. **răsuci.**

RĂSUCITÓR, -OÁRE, *răsucitori, -oare,* s. m. și f.Lucrător care răsucește firele într-o fabrică de textile sau de frânghii. – **Răsuci** + suf. *-tor.*

RĂSUCITÚRĂ, *răsuciturі,* s. f. Fiecare dintre întorsăturile, în formă de spirală, pe care le capătă firul prin răsucire (**1**). ♦ Fel, mod de a răsuci un fir. ♦ Cotitură a unui drum; întorsătură. – **Răsuci** + suf. *-tură.*

RĂSUFLÁ, *răsuflu,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. (Pop.) A respira. **2.** Intranz. A-și reveni după o emoție, după o grijă, o apăsare, după un efort fizic, a simți o ușurare după o stare de încordare. ♦ A face popas, a sta să se odihnească. ♦ A avea liniște, a nu se (mai) simți în primejdie, a se simți la adăpost. **3.** Intranz. Refl. (Despre unele alimente sau băuturi) A-și pierde tăria, gustul datorită păstrării într-un vas prost închis sau în condiții proaste. – Pref. *răs-* + **sufla.**

RĂSUFLÁRE, *răsuflări,* s. f. Acțiunea de *a (se) răsufla* și rezultatul ei; respirație, răsuflet, răsuflu. ◊ Loc. adj. și adv. *Fără răsuflare* = mort. ◊ Loc. adv. *Dintr-o răsuflare* = dintr-o dată, repede. ◊ Expr. *A-și opri răsuflarea* = a se sili să nu respire sau a respira ușor, fără zgomot. ♦ Fig. Adiere ușoară. – V. **răsufla.**

RĂSUFLÁT, -Ă, *răsuflați, -te,* adj. (Despre băuturi) Care și-a pierdut tăria, gustul datorită păstrunderii aerului sau păstrării în condiții proaste. ♦ Fig. (Fam.) Învechit. – V. **răsufla.**

RĂSUFLĂTÓR, -OÁRE, *răsuflători, -oare,* adj., s. f., s. n. **1.** Adj. (Rar) Care înlesnește respirația. ◊ Compus: *răsuflătoarea-pământului* = ciupercă de culoare albă-gălbuie în perioada de tinerețe și cenușie la maturitate. **2.** S. f. Deschizătură (de aerisire) prin care un spațiu închis comunică cu exteriorul. **3.** S. f. Canal de evacuare – **Răsufla** + suf. *-ător.*

RĂSUFLĂTÚRĂ, *răsuflături,* s. f. (Rar) Fiecare respirație. – **Răsufla** + suf. *-ătură.*

RĂSÚFLET, *răsuflete,* s. n. (Pop.) Răsuflare. ♦ Repaus scurt. – **Răsufla** + suf. *-et.*

RĂSÚFLU, *răsufluri,* s. n. (Pop.; și fig.) Răsuflare. ♦ (Înv.) Timp de odihnă; scurt repaus, răgaz. – Din **răsufla** (derivat regresiv).

RĂSUNÁ, pers. 3 *răsúnă,* vb. I. Intranz. **1.** A produce un sunet în mod repetat și prelung, a suna tare, a se auzi până departe (sau de departe). **2.** A se umple de sunete puternice; a vui. **3.** Fig. A da impresia că se mai aude, deși vibrațiile au încetat; a produce o rezonanță în sufletul cuiva, a avea ecou în inima cuiva. = (după *suna).*

RĂSUNÁRE, *răsunări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a răsuna* și rezultatul ei; sunet; zgomot. – V. **răsuna.**

RĂSUNĂTÓR, -OÁRE, *răsunători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care sună puternic și prelung; care se aude de (sau până) departe. ♦ (Despre spații) În care se împrăștie sau se concentrează zgomote, sunete. – **Răsuna** + suf. *-ător.*

RĂSÚNET, *răsunete,* s. n. **1.** Sunet puternic (prelungit prin ecou). **2.** Fig. Impresie puternică pe care o face un lucru asupra oamenilor. – **Răsuna** + suf. *-et.*

RĂSÚRĂ1, *răsuri,* s. f. (Rar) Răzătură. – **Ras**2 + suf. *-ură.*

RĂSÚRĂ2, *răsuri,* s. f. **1.** (Bot.) Măceș. **2.** (Entom.) Larvă de efemeră(insectă de o zi). – Et. nec.

RĂSÚRĂ3, *răsuri,* s. f. Cotă adițională la dări, în țările românești, în sec. XVIII-XIX, din care se făcea plata dregătorilor. – Et. nec. Cf. rade.

RĂSURÉI s. m. pl. (Reg) Model de cusătură cu flori, pe pânză, în rânduri șerpuitoare. – **Răsură**2 + Suf. *-ei.*

RĂSURÍU, -ÍE, *răsurii,* adj. (Rar) De culoarea florii de răsură2 (**1**); trandafiriu. – **Răsură**2 + suf. *-iu.*

RĂSZÍCE, *răszíc,* vb. III. Intranz. (Rar) A repeta ceva de multe ori și în mod insistent; a insita. – Pref. *răs-* + **zice.**

RĂȘCHIÁ, *răşchiez,* vb. I. Tranz. A depăna firele toarse de pe fus sau de pe ghem pe răşchitor.

RĂȘCHIÁT1, *răşchiaturi,* s. n. Răşchiere. [Pr.: *-chi-at*] – V. **răşchia.**

RĂȘCHIÁT2, -Ă, *răşchiați, -te,* adj. (Despre fire textile) Depănat pe răşchitor. ♦ Împrăștiat. [Pr.: *-chi-at-*. – Var.: **răschiát, -ă** adj.] – V. **răşchia.**

RĂȘCHIÉRE, *răşchieri,* s. f. Acțiunea de *a răşchia* și rezultatul ei; răşchiat1. [Pr.: *-chi-e-*] – V. **răşchia.**

RĂȘCHIRÁ, *răşchír,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) întinde în lături. **2.** Tranz. și refl. A (se) răsfira, a (se) împrăștia. **3.** Tranz. A răşchia. [Prez. ind. și: *răşchirez.* – Var.: **răschirá** vb. I] – Cf. răsfira.

RĂȘCHIRÁRE, *răşchirări,* s. f. Acțiunea de *a (se) răşchira* și rezultatul ei. – V. **răşchira.**

RĂȘCHIRÁT, -Ă, *răşchirați, -te,* adj. Depărtat, întins în lături. ♦ Împrăștiat; răsfirat. ♦ Ramificat, rămuros. [Var.: **răschirát, -ă** adj.] – V. **răşchira.**

RĂȘCHITÓR, *răşchitoare,* s. n. Unealtă pe care se deapănă torsătura de lâna de pe fuse sau de pe gheme pentru a le face scul sau jurubiță(sucitură). [Var.: **răschitór** s. n.] – **Răşchia** + suf. *-tor.*

RĂȘINÁR, *răşinari,* s. m. (Reg.) Persoană care se ocupă cu extracția sau cu vânzarea răşinei. – **Răşină** + suf. *-ar.*

RĂȘÍNĂ, *răşini,* s. f. Nume generic dat unor substanțe lipicioase, inflamabile, secretate de diferite plante, mai ales conifere.

RĂȘINĂRÍE, *răşinării,* s. f. (Rar) Locul unde se produce sau se prelucrează răşina. – **Răşină** + suf. *-ărie.*

RĂȘINÓS, -OÁSĂ, *răşinoşi, -oase,* adj., s. f. **1.** Adj. (Despre arbori) Care conține, care produce răşină. **2.** S. f. pl. Denumire generică dată unor arbori sau arbuști ale căror organe conțin răşină și care formează singuri sau în asociații păduri întinse; conifere. **3.** Adj. Care are aspectul și proprietățile răşinei; lipicios, cleios. – **Răşină** + suf. *-os.*

RĂȘLUÍ, *răşluiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A smulge, a desprinde aşchii, părți din ceva. ♦ A descoji, a decortica grăunțe, semințe etc. **2.** Fig. A lua, a răpi (prin abuz sau prin violență) o parte din ceva. ♦ A risipi, a irosi, a prăpădi. **3.** Fig. A distruge, a pustii, a rade de pe fața pământului (o așezare omenească). – Et. nec.

RĂȘLUÍRE, *răşluiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a răşlui* și rezultatul ei. – V. **răşlui.**

RĂȘLUÍT, -Ă, *răşluiți, -te,* adj. (Despre grăunțe, semințe etc.) Descojit2, decorticat. – V. **răşlui.**

RĂTĂCÍ, *rătăcesc,* vb. IV. **1.** Refl. A greși drumul, direcția, a nu mai ști unde se află. ♦ A se pierde de cineva; a se răzleți. **2.** Intranz. A pribegi, a hoinări, a colinda. **3.** Tranz. A nu mai ști unde a fost pus sau unde se găsește cineva sau ceva; a pierde.

RĂTĂCÍRE, *rătăciri,* s. f. Faptul de *a (se) rătăci.* ♦ Fig. Întunecare a minții, pierdere a capacităților mintale; nebunie. ♦ Fig. Greșeală, eroare. – V. **rătăci.**

RĂTĂCÍT, -Ă, *rătăciți, -te,* adj. **1.** Care a greșit drumul sau a pierdut direcția; dezorientat. ♦ Fig. Care greșește prin purtări, prin atitudine; cu mintea întunecată. ♦ Fig. (Despre ochi, privire) Care se uită în gol, fără o țintă precisă; care exprimă nedumerire, nesiguranță, tulburare, absență. **2.** Care s-a pierdut, s-a înstrăinat de ai săi; răzlețit. – V. **rătăci.**

RĂTĂCITÓR, -OÁRE, *rătăcitori, -oare,* adj. Care rătăcește; care umblă din loc în loc fără odihnă. – **Rătăci** + suf. *-tor.*

RĂTEÁZĂ s. f. v. **rătez.**

RĂTÉZ, *răteze,* s. n. (Pop.) Închizătoare primitivă de lemn sau de oțel în formă de limbă, pentru uși, porți sau ferestre; zăvor. [Var.: **răteáză** s. f.].

RĂTÚND, -Ă adj. v. **rotund.**

RĂTUNJÍ vb. IV v. **rotunji.**

RĂTUNZÍT, -Ă adj. v. **rotunjit.**

RĂTUTÍ, *rătutesc,* vb. IV. Refl. (Reg. și fam.) A-și pierde capul, a se zăpăci, a înnebuni. – Et. nec.

RĂTUTÍRE s. f. (Reg. și fam.) Acțiunea de *a se rătuti* și rezultatul ei. – V. **rătuti.**

RĂTUTÍȘ adv. (Reg.) De jur-împrejur. – **Rătuti** + suf. *-iș.*

RĂTUTÍT, -Ă, *rătutiți, -te,* adj. (Reg. și fam.) Zăpăcit, smintit, nebun. – V. **rătuti.**

RĂȚIȘOÁRĂ, *rățișoare,* s. f. **1.** (Zool.) Rățușcă. **2.** (Entom.) Gen de insecte coleoptere lungi, brune-cenușii, cu rostrul lățit, asemănător cu ciocul de rață, care atacă porumbul, sfecla, ovăzul etc.. **3.** (Bot.; la pl.) Plantă erbacee perenă, cu rizom și frunze lungi, cu tulpina scurtă, cu flori mari, albe, galbene sau violacee. – **Rață** + suf. *-işoară.*

RĂȚÓI1, *rățoi,* s. m. Bărbătușul raței. – **Rață** + suf. *-oi.*

RĂȚOI2, *rățoiesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se răsti la cineva, a amenința pe cineva. – Din **rățoi1.**

RĂȚOIÁLĂ, *rățoieli,* s. f. (Fam.) Faptul de *a se rățoi2;* vorbă răstită, amenințătoare. [Pr.: *-ţo-ia-*] – **Rățoi**2 + suf. *-eală.*

RĂȚOIÁȘ, *rățoiași,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *rățoi1.* [Pr.: *-ţo-iaș*] – **Rățoi**1 + suf. *-aș.*

RĂȚÚCĂ, *rățuci,* s. f. (Rar) Rățușcă. – **Rață** + suf. *-ucă.*

RĂȚÚȘCĂ, *rățuște,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *rață;* rățișoară, rățucă; pui de rață, boboc. **2.** Joc de copii constând din aruncarea unei pietricele în apă în așa fel încât aceasta să facă mai multe sărituri la suprafața apei înainte de a se scufunda; *p. restr.* fiecare dintre aceste sărituri. – **Rață** + suf. *-uşcă.*

RĂU, REA, *răi, rele,* adj., s. n., adv. **I.** Adj. Care are însușiri negative; lipsit de calități pozitive. **1.** (Adesea substantivat) Care face, în mod obișnuit, nepăceri altora. ◊ Expr. *Poamă rea* = persoană cu deprinderi urâte. *Rău de mama focului* = plin de răutate, foarte înrăit. ◊ Compuse: *rea-voință* s. f. = purtare sau atitudine neprietenoasă, ostilă față de cineva sau de ceva; lipsă de bunăvoință; *rea-credință* s. f. = atitudine incorectă, necinstită. (Loc. adj. și adv.) *De rea-credință* = incorect, necinstit, rău intenționat.**2.** (Despre copii) Neascultător, răsfățat, răzgâiat. **3.** Neconform cu regulile moralei; în dezacord cu opinia publică. ♦ (Despre vorbe) Care supără, care jignește; *p. ext.* urât. **4.** (Despre viață, trai etc.) Neliniștit, apăsător, chinuit. **5.** (Despre vești) Care anunță un necaz, o supărare; neplăcut. **II.** Adj. Care nu are calitățile proprii destinației, menirii, rolului său. **1.** Care nueste apt (pentru ceva), care nu e corespunzător unui anumit scop, unei anumite utilizări; care prezintă unele defecte, unele imperfecțiuni. **2.** (Despre organele corpului) Care nu funcționează normal; bolnav; (despre funcții fiziologice) care nu se desfășoară normal. **3.** (Despre îmbrăcăminte și încălțăminte) Uzat, rupt, stricat. **4.** (Despre băuturi) Neplăcut la gust, prost pregătit. **III.** Adj. **1.** Nesatisfăcător; dăunător. **2.** (Despre vreme) Urât; nefavorabil. **3.** (În superstiții) Prevestitor de rele,care aduce nenorocire; nefast, nenorocos. **IV.** Adv. **1.** Așa cum nu trebuie; nepotrivit, greșit, cu defecte. ♦ Neconform cu realitatea; inexact, neprecis, incorect. **2.** Neplăcut, supărător, nesatisfăcător. ◊ Expr. *A-i merge cuiva rău* = a avea o viață grea, a trece prin momente grele. *A-i face rău* = a-i cauza (cuiva) neplăceri. **3.** Incomod, neconfortabil. **4.** Neplăcut, dezagreabil. **V.** S. n.

1. Ceea ce aduce nemulțumire; neplăcere; pricină de nefericire; neajuns. ◊ Loc. adv. *Cu părere de rău* = cu regret. A rău = a nenorocire. ◊ *Uita-te-ar relele!,* formulă glumeață prin care se urează cuiva noroc și fericire. **2.** Ceea ce nu e recomandabil din punct de vedere moral. ◊ Expr. *A vorbi de rău* (pe cineva) = a ponegri (pe cineva). ♦ (La pl.) Pozne, nebunii copilărești.

RĂUFĂCĂTÓR, -OÁRE, *răufăcători, -oare,* s. m. și f., adj. (Persoană) care face sau aduce (mult) rău altora, care contravine legilor morale și sociale; făcător de rele. – **Rău** + **făcător.**

RĂURÚSCĂ s. f. v. **lăuruscă.**

RĂUTÁTE, (2, 3) *răutăți,* s. f. **1.** Caracteristică a omului rău, înclinare spre a face rău altora. ◊ Loc. adv. *Cu răutate* = în mod răutăcios. **2.** (Concr.) Faptă rea. **3.** Om rău. [Pr.: *ră-u-*] – **Rău** + suf. *-ătate.*

RĂUTĂCIÓS, -OÁSĂ, *răutăcioşi, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Plin de răutate; care, fără să aibă un fond rău, este înclinat să jignească, să facă mici răutăți. ♦ (Despre atitudini, gesturi, cuvinte) Care supără; jignitor. ♦ Care exprimă răutate. [Pr.: *ră-u-*] – **Răutate** + suf. *-ios.*

RĂUVOITÓR, -OÁRE, *răuvoitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care vrea răul cuiva, care manifestă rea-voință, plin de rea-voință. – **Rău** + **voitor.**

RĂVÁR, *răvare,* s. n. (Reg.) **1.** Băț crestat cu care se frământă la stână urda sau caşul dospit. **2.** Oală de lut cu fundul prevăzut cu găurele, folosită în bucătărie la strecuratul legumelor. **3.** Ghiveci cu flori. – Et. nec.

RĂVÁȘ, *răvaşe,* s. n. (Pop.) Scrisoare, bilet.

RĂVĂȘEÁLĂ, *răvăşeli,* s. f. Răvășire. – **Răvăși** + suf. *-eală.*

RĂVĂȘÉL, *răvăşele,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *răvaş.* – **Răvaș** + suf. *-el.*

RĂVĂȘÍ, *răvăşesc,* vb. IV. Tranz. A face dezordine; a împrăștia, a răscoli. ♦ Fig. A tulbura adânc sufletește; a dezorienta.

RĂVĂȘÍRE, *răvăşiri,* s. f. Acțiunea de *a răvăși* și rezultatul ei; răvășeală. – V. **răvăși.**

RĂVĂȘÍT, -Ă, *răvăşiți, -te,* adj. Care este în neorânduială; răscolit. ♦ Fig. Tulburat, dezorientat. – V. **răvăși.**

RĂVINEÁLĂ s. f. v. **revenea1ă.**

RĂZ- v. **răs-.** *(răscoace, răscopt, răsputere, răzbate, răzbate.).*

RĂZĂLÁU, *răzălaie,* s. n. (Reg.) Răzătoare.

RĂZĂLUÍ, *răzăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A răzui. – Din **răzălău.**

RĂZĂLUIÁLĂ, *răzăluieli,* s. f. (Reg.) Răzuire. – **Răzălui** + suf. *-eală.*

RĂZĂLUÍRE, *răzăluiri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a răzălui* și rezultatul ei; răzăluială, răzuire. – V. **răzălui.**

RĂZĂLUÍT, -Ă, *răzăluiți, -te,* adj. (Reg.) Răzuit. – V. **răzălui.**

RĂZĂTOÁRE, *răzători,* s. f. **1.** Obiect de forme și de dimensiuni diferite, folosit în bucătărie pentru ras legume, fructe, caşcaval etc.; răzuitoare. **2.** Obiect de lemn sau de oțel, în formă de lamă, așezat la intrarea unei case, de care se șterge noroiul de pe încălțăminte. – **Rade** + suf. *-ătoare.*

RĂZĂTÚRĂ, *răzături,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) rade;* bărbierit **2.** Urmă lăsată pe un obiect după ce a fost ras; ștersătură făcută cu guma pe hârtie. **3.** (În forma răzătură) Ceea ce rezultă din raderea unui obiect. [Var.: **răsătúră** s. f.] – **Rade** + suf. *-ătură.*

RĂZBÁTE, *răzbát,* vb. III. **1.** Intranz. A-și face, a-și croi drum prin..., a înainta cu greu, înlăturând obstacolele; a străbate, a pătrunde. **2.** Intranz. A răzbi (**2**), a izbuti. **3.** Intranz. A umbla în lung și în larg; a cutreiera, a colinda. **4.** Tranz. (Despre stări, sentimente) A pune stăpânire cu putere pe cineva; a birui, a învinge, a copleși, a răzbi (**4**). – Pref. *răz-* + **bate.**

RĂZBÁTERE s. f. Acțiunea de *a răzbate* și rezultatul ei. – V. **răzbate.**

RĂZBĂTĂTÓR, -OÁRE, răzbătători, -oare, adj. Care își face drum biruind obstacolele, care nu se dă bătut. – **Răzbate** + suf. *-ător.*

RĂZBÉL, *răzbele,* s. n. (Înv.) Război1. [Var.: **rezbél** s. n.] – Din **război1.**

RĂZBÍ, *răzbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A-și face drum, a străbate (anevoie), a trece peste piedici; a răzbate. **2.** Intranz. A ajunge undeva înlăturând obstacolele. ♦ A izbuti, a reuși. ♦ (Despre sunete, zgomote etc.) A se face auzit, a ajunge până la... ♦ (Despre mirosuri) A se răspândi. **3.** Tranz. A învinge, a înfrânge, a răpune. **4.** Tranz. (Despre stări fizice sau sufletești) A cuprinde, a birui, a copleși. **5.** Tranz. și intranz. A termina, a isprăvi.

RĂZBÍCI1, *răzbice,* s. n. (Reg.) Bețișor sau cui cu care se scoate un lemn sau un cui înțepenit într-o gaură. – **Răzbi** + suf. *-ici.*

RĂZBICÍ2, *răzbicesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A găuri, a perfora. ♦ A scoate ceva bătând. – Din **răzbici1.**

RĂZBÍRE s. f. Acțiunea de *a răzbi* și rezultatul ei. – V. **răzbi.**

RĂZBÍT, -Ă, *răzbiți, -te,* adj. **1.** (Despre piedici, obstacole etc.) Peste care s-a trecut, care a fost depășit (cu efort mare). **2.** (Despre oameni) Care este biruit, copleșit de durere, de greutăți etc. – V. **răzbi.**

RĂZBITÓR, -OÁRE, *răzbitori, -oare,* adj. (Rar) Care răzbește; care străbate, care trece prin...; pătrunzător. – **Răzbi** + suf. *-tor.*

RĂZBÓI1, *războaie,* s. n. Conflict armat (de durată) între două sau mai multe state, naţiuni, grupuri umane, pentru realizarea unor interese economice şi politice; război. *Stare de război* = beligeranţă. ♦ Fig. Ceartă; neînţelegere, vrajbă, gâlceavă.

RĂZBÓI2, *războaie,* s. n. **1.** Maşină de lucru folosită pentru confecţionarea ţesăturilor din fibre textile. **2.** Unealtă casnică de ţesut; argea, stative.

RĂZBOÍ3, *războiesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Şi fig.) A purta război1, a se lupta, a se bate. – Din **război**1.

RĂZBÓINIC, -Ă, *războinici, -ce,* s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Luptător, ostaş care ia parte la un război1. **2.** Adj. Care ţine de război1, privitor la război1, de război1. **3.** Adj. Căruia îi place lupta; bătăios.- **Război**1 + suf. *–nic*.

RĂZBOINICÉSC, -EÁSCĂ, *războinicești,* adj. (Înv.) Războinic (**2**). – **Războinic** + suf. *-esc.*

RĂZBOÍRE, *războiri,* s. f. Acţiunea de *a se războ*i*3* şi rezultatul ei. – V. **războ**i**3.**

RĂZBOITÓR, -OÁRE, *războitori, -oare,* adj. (Înv.) Care se războieşte, care poartă război1. [Pr.: *-bo-i-*] – **Războ**i**3** + suf. *-tor*.

RĂZBUBUÍ, pers. 3 *răzbubuie,* vb. IV. Intranz. (Despre surse de zgomote, *p. ext.* despre locul în care se fac auzite zgomotele) A bubui tare, a detuna; a mugi, a clocoti. – Pref. *răz-* + **bubui.**

RĂZBUBUÍRE, *răzbubuiri,* s. f. Acţiunea de *a răzbubui* şi rezultatul ei. – V. **răzbubui.**

RĂZBUBUÍT, -Ă, *răzbubuiți, -te,* adj. (Despre surse de zgomot) Care bubuie tare, care mugeşte, clocoteşte etc. – V. **răzbubui.**

RĂZBUCURÓS, -OÁSĂ, *răzbucuroși, -oase,* adj. (Rar) Foarte bucuros. – Pref. *răz-* + **bucuros.**

RĂZBÚN s. n. **1.** (Înv.) Liniște, pace. **2.** (Rar) Răzbunare. – Din **răzbuna** (derivat regresiv).

RĂZBUNÁ, *răzbún,* vb. I. **I. 1.** Refl. şi intranz. A-şi face singur dreptate, pedepsind pe cel de la care a suferit un rău, o nedreptate. **2.** Tranz. A da satisfacţie cuiva care nu este în măsură să-şi facă singur dreptate, pedepsind în numele lui pe cel de la care a suferit un rău. **II.** (Pop.) Refl. (La pers. 3) A se face vreme bună, a se lumina, a se însenina. ♦ (Despre nori) A se împrăştia. – Pref. *răz-* + **bun.**

RĂZBUNÁRE, *răzbunări,* s. f. Acţiunea de *a (se) răzbuna* şi rezultatul ei. – V. **răzbuna.**

RĂZBUNÁT, -Ă, *răzbunați, -te,* adj. Căruia i s-a făcut dreptate, i s-a dat satisfacţie. – V. **răzbuna.**

RĂZBUNĂTÓR, -OÁRE, *răzbunători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care se răzbună, care nu iartă răul ce i s-a făcut. – **Răzbuna** + suf. *-ător.*

RĂZBUNÍC, *răzbunici,* s. m. (Pop.) Străbunic. – Pref. *răz-* + **bunic.**

RĂZBUNÍCĂ, *răzbunici,* s. f. (Pop.) Străbunică. – Din **răzbunic.**

RĂZDÁ, *răzdău,* vb. I. Tranz. (Rar) A da de mai multe ori, a da mereu; a da mai mult. – Pref. *răz-* + **da.**

RĂZĂȘ, *răzeși,* s. m. (în Evul Mediu, în Moldova) Ţăran liber, stăpân în devălmăşie al pământului moştenit de la un strămoş comun; moşnean; *p. gener.* ţăran liber, posesor de pământ. ♦ Copârtaş de moşie.

RĂZĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *răzășești,* adj. (Înv.) Care aparţine răzeşilor, privitor la răzeşi, caracteristic răzeşilor; de răzeşi. [Var.: **răzeșésc, -eáscă** adj.] – **Răzeș** + suf. *-esc.*

RĂZEȘÍE, (1) *răzeșii,* s. f. (Înv.) **1.** Proprietate a unui răzeş. **2.** Stare socială a răzeşului. – **Răzeș** + suf. *-ie.*

RĂZEȘÍME s. f. (Înv.) Totalitatea răzeşilor, mulţime de răzeşi. – **Răzeș** + suf. *-ime.*

RĂZEȘÍȚĂ, *răzeșițe,* s. f. (În Evul Mediu, în Moldova) Ţărancă liberă, proprietară de pământ; soţie de răzeş. – **Răzeș** + suf. *-iță.*

RĂZGÂIÁ, *răzgâi,* vb. I. Tranz. A alinta peste măsură, a satisface capriciile cuiva; a răsfăţa. [Var.: **râzgâiá** vb. I].

RĂZGÂIÁLĂ, *răzgâieli,* s. f. Alintare excesivă; răsfăţ. [Var.: **râzgâiálă** s. f.] – **Răzgâia** + suf. *-eală.*

RĂZGÂIÁT, -Ă, *răzgâiați, -te,* adj. Exagerat de alintat; prost crescut; răsfăţat. [Var.: **râzgâiát, -ă** adj.] – V. **răzgâia.**

RĂZGÂIÉRE, *răzgâieri,* s. f. Acţiunea de *a răzgâia* şi rezultatul ei. [Var.: **râzgâiére** s. f.] – V. **răzgâia.**

RĂZGÂNDÍ, *răzgândesc,* vb. IV. Refl**. 1.** A-şi schimba gândul, părerea sau hotărârea, a reveni asupra unei hotărâri luate. **2.** (În legătură cu „a se gândi") A reflecta bine, a chibzui îndelung. – Pref. *răz-* + **gândi.**

RĂZGÂNDÍRE, *răzgândiri,* s. f. Faptul de *a se răzgândi.* – V. **răzgândi.**

RĂZGHINÁ, *răzghín,* vb. I. Refl. (Reg.; mai ales despre animale) A-şi rupe picioarele, depărtându-le prea mult unul de altul; *p. gener.* a se rupe. – Pref. *răz-* + [îm]**bina.**

RĂZGHINÁRE, *răzghinări,* s. f. (Reg.) Acţiunea de *a se răzghina* şi rezultatul ei. – V. **răzghina.**

RĂZGHINÁT, -Ă, *răzghinați, -te,* adj. (Reg.) Crăcănat. – V. **răzghina.**

RĂZIMÁ vb. I v. **rezema.**

RĂZIMÁT, -Ă adj. v. **rezemat.**

RĂZIMĂTOÁRE s. f. v. **rezemătoare.**

RĂZIȘOÁRĂ, *răzișoare,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *rază.* – **Rază** + suf. *-işoară.*

RĂZJUDECÁ, *răsjúdec,* vb. I. Tranz. A supune în repetate rânduri judecăţii, a reflecta din nou sau în repetate rânduri asupra unei probleme. – Pref. *răz-* + **judeca.**

RĂZJUDECÁT, -Ă, *răzjudecați, -te,* adj. Judecat în repetate rânduri, supus din nou reflecţiei. – V. **răzjudeca.**

RĂZLÉȚ, -ÉAȚĂ, *răzleți, -e,* adj. **1.** (Despre fiinţe) Care s-a depărtat de ceilalţi, care a rămas singur. ♦ (Şi adv.) Situat la distanţă (unul de altul). **2.** Care rătăceşte din loc în loc; pribeag, înstrăinat, hoinar. ♦ (Despre privire, ochi) Rătăcit, pierdut. – Din **răzleți** (derivat regresiv).

RĂZLEȚÍ, *răzleţesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se îndepărta de un grup, a pleca (de lângă...). **2.** Refl. şi tranz. A (se) răspândi în direcţii diferite; a (se) împrăştia, a (se) risipi. – Probabil Pref. *răz-* + **lăți.**

RĂZLEȚÍRE, *răzlețiri,* s. f. Faptul de *a se răzleți.* – V. **răzleți.**

RĂZLÓG, *răzlogi,* s. m. (Reg.) Despicătură lungă din trunchiul unui copac, utilizată la facerea gardurilor.

RĂZMERÍ, *răzmeresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A alunga, a îndepărta. – Cf. răzmeriţă.

RĂZMERIȚĂ, *răzmeriţe,* s. f. (Pop.) Răscoală, răzvrătire. [Var.: **răzmiriță, rézmeriță** s. f.].

RĂZMIRIȚĂ s. f. v. **răzmeriță.**

RĂZNEPÓT, *răznepoți,* s. m. (Pop.) Strănepot. – Pref. *răz-* + **nepot.**

RĂZNÍ, *răznesc,* vb. IV. Refl. (Pop.; despre vite) A se pierde, a se depărta de cârd sau de turmă; (despre oameni) a se despărţi, a se izola de ai săi; a se înstrăina. – Din **razna.**

RĂZÓR1, *răzoare,* s. n. **1.** Fâşie îngustă de pământ nelucrat, servind drept hotar şi potecă între două ogoare; hat. **2.** Loc arat; ogor. **3.** Strat de flori sau de legume în grădini; brazdă. **4.** Cărăruie (într-o grădină).

RĂZÓR2, *răzoare,* s. n. **1.** Arc de trăsură. **2.** Drug de metal pentru străpungerea gheţii în vederea pescuitului.

RĂZORÍ, *răzoresc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) mărgini, a (se) delimita, a (se) învecina. ♦ Tranz. Fig. A tivi, a chenărui. – Din **răzor1.**

RĂZUÍ, *răzuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A îndepărta un strat subţire de pe suprafaţa unui lucru cu ajutorul unei unelte speciale. **2.** A freca un corp de o unealtă sau cu o unealtă, pentru a obţine un material mărunţit. – **Rade** + suf. *-ui*.

RĂZUIÁLĂ, *răzuieli,* s. f. Răzuire. [Pr.: *-zu-ia-*] – **Răzui** + suf. *-eală.*

RĂZUÍRE, *răzuiri,* s. f. Acţiunea de *a răzui* şi rezultatul ei; răzuială, răzăluială, răzăluire. – V. **răzui.**

RĂZUÍT, -Ă, *răzuiți, -te,* adj. (Despre obiecte) De pe suprafaţa căruia s-a îndepărtat un strat subţire cu ajutorul unei unelte speciale. – V. **răzui.**

RĂZUITÓR, -OÁRE, (1) *răzuitoare,* s. n. **(2, 3)** *răzuitori,* s. f. **1.** S. n. Unealtă folosită la răzuirea lemnului sau a unor piese de metal. **2.** S.f Răzătoare. **3.** S. f. Unealtă cu care se răzuiesc diferite obiecte (pentru a le curăţa). ♦ Unealtă în formă de târnăcop mic sau de sapă cu care se curăţă noroiul, gheaţa etc. [Pr.: *-zu-i-*] – **Răzui** + suf. *-itor*.

RĂZUITÚRĂ, *răzuituri,* s. f. Faptul de *a răzui;* (concr.) ceea ce rămâne în urma răzuirii, rămăşiţe căzute în urma răzuirii. [Pr.: *-zu-i-*] – **Răzui** + suf. *-tură*.

RĂZÚȘ, *răzușuri,* s. n. **1.** Unealtă cu care se rade ceea ce a rămas lipsit sau prins de ceva. **2.** Daltă folosită în tâmplărie, dulgherie, rotărie etc., cu care se sapă în lemn. **3.** Unealtă de plivit, formată dintr-un băţ cu vârful de oţel. – **Răzui** + suf. *-uş.*

RÂCÂÍ, *râcâi,* vb. IV. Tranz. (Despre păsări sau animale) A scormoni, a scurma (pământul) cu ghearele sau cu labele; *p. ext.* (despre oameni) a zgâria ceva cu unghiile sau cu ajutorul unui instrument. ◊ Expr. *A(-l) râcâi* (pe cineva) *la inimă* = a-l chinui pe cineva gândul că trebuie să facă un lucru şi nu l-a făcut sau că ştie un lucru care interesează pe altul şi nu-l spune. ♦ A îndepărta prin zgâriere un înveliş, un strat. – Formaţie onomatopeică.

RÂCÂIÁLĂ, *râcâieli,* s. f. Răcâire, răcâit, răcâitură. [Pr.: *-câ-ia-*] – **Râcâi** + suf. *-eală.*

RÂCÂÍRE, *râcâiri,* s. f. Acţiunea de *a râcâi* şi rezultatul ei; răcâială, răcâit, răcâitură. – V. **râcâi.**

RÂCÂÍT1 s. n. Faptul de *a râcâi;* zgomotul produs prin răcâire. – V. **râcâi.**

RÂCÂÍT2, -Ă, *râcâiți, -te,* adj. **1.** Care este scormonit, scurmat, zgâriat. **2.** Îndepărtat prin zgâriere. – V. **râcâi.**

RÂCÂITÚRĂ, *râcâituri,* s. f. Răcâire. [Pr.: *-câ-i-*] – **Râcâi** + suf. *-tură*.

RÁDE, *rând,* vb. III. Intranz. **1.** A-şi manifesta veselia sau satisfacţia printr-o mişcare caracteristică a feţei şi a gurii, scoţând în acelaşi timp sunete specifice, succesive şi nearticulate. ◊ Expr. *A râde în barbă* = a râde reţinut, pe ascuns. *A râde* (cuiva)*în faţă* = a sfida pe cineva; a-şi bate joc de cineva care este de faţă. **2.** A se distra; a se amuza, a face haz de ceva. ♦ (Despre soartă, noroc) A-i fi cuiva favorabil, prielnic. **3.** A-şi bate joc de cineva sau de ceva; a face haz, a se amuza pe socoteala cuiva sau a ceva; a lua în râs.

RÂGÂÍ, *rágâi,* vb. IV. Intranz. A scoate pe gât un zgomot caracteristic, provocat de eliminarea gazelor din stomac. – Formaţie onomatopeică.

RÂGÂIÁLĂ, *râgâieli,* s. f. Faptul de *a râgâi;* zgomot produs de ieşirea pe gât a gazelor din stomac. [Pr.: *-gâ-ia-*] – **Râgâi** + suf. *-eală.*

RÂGÂITÚRĂ, *râgâituri,* s. f. Râgâială. – **Râgâi** + suf. *-tură.*

RÁIE s. f. **1.** (Pop.) Boală de piele la oameni şi la animale, cauzată de un parazit şi caracterizată prin leziuni ale pielii (localizate mai ales între degete) care produc mâncărime; scabie. ◊ Expr. *Se ţine ca râia de om,* se zice despre cineva de care nu mai poţi să scapi. **2.** Fig. Epitet depreciativ pentru oameni şi animale rele, care provoacă multe necazuri; pacoste, năpastă. [Pr.: *râ-ie*].

RÂIÓS, -OÁSĂ, *râioși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Bolnav de râie (**1**). ◊ Expr. (Fam.; substantivat) *A face pe râiosul* = a fi mândru sau înfumurat fără motiv; a-şi da aere. [Pr.: *râ-ios*] – **Râie** + suf. *-os.*

RÁLĂ s. f. v. **rână.**

RÂMÁ, pers. 3 *râmă,* vb. I. Intranz. (Despre porci) A scormoni pământul cu râtul.

RÂMĂ, *râme,* s. f. Vierme anelid cu corpul lung, de culoare roşcată, care trăieşte în pământ sau pe sub pietre, hrănindu-se cu pământ bogat în resturi vegetale. – Din **râma.**

RÂMĂTÓR, *râmători,* s. m. (Pop.) Porc. – **Râma** + suf. *-ător.*

RÂMĂTÚRĂ, *râmături,* s. f. Loc unde a râmat un porc; pământ scormonit de un porc. – **Râma** + suf. *-ătură.*

RÂMNÍ vb. IV v. **rânvi.**

RÂMNIC, *râmnice,* s. n. (Reg.) Heleşteu.

RÂMNÍT, -Ă adj. v. **rânvit.**

RÂMNITÓR, -OÁRE adj. v. **rânvitor.**

RÁNĂ s. f. Fiecare dintre cele două laturi ale corpului omenesc. ◊ Loc. adv. şi (rar) adj. *Într-o* (sau *pe o) rână* = (culcat sau aplecat) pe o parte a trupului; (în legătură cu obiecte) înclinat într-o parte, strâmb. [Var.: (reg.) **rálă** s. f.].

RÂNCĂ, *rânci,* s. f. (Pop.) **1.** Vână de bou; *p. ext.* biciuşcă. **2.** Inel (de răchită) cu care se leagă partea de sus a leucii de carâmbul de sus al loitrei unui car. – Et. nec.

RÂNCED, -Ă, *râncezi, -de,* adj. (Despre materii grase) Cu gust şi miros neplăcut din cauza alterării; care a suferit procesul de râncezire; râncezit. ♦ (Despre gust, miros) Caracteristic grăsimilor alterate.

RÂNCEZEÁLĂ, *râncezeli,* s. f. Faptul de *a (se) râncezi;* gust sau miros de substanţe râncede. – **Râncezi** + suf. *-eală.*

RÂNCEZÍ, pers. 3 *râncezește,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Despre materii grase) A deveni rânced prin descompunere parţială în contact cu aerul. – Din **rânced.**

RÂNCEZÍRE, *rânceziri,* s. f. Faptul de *a (se) râncezi;* alterare a grăsimilor. – V. **râncezi.**

RÂNCEZÍT, -Ă, *rânceziți, -te,* adj. Rânced. – V. **râncezi.**

RÂNCHÉZ, *rânchezuri,* s. n. (Rar) Rânchezat. – Din **rânchează** (derivat regresiv).

RÂNCHEZÁ, pers. 3 *rânchează,* vb. I. Intranz. (Despre cai) A necheza.

RÂNCHEZÁT s. n. Faptul de *a rânchez*a*;* rânchez, nechezat. – V. **rânchea.**

RÂND, *rânduri,* s. n. **1.** Şir (drept, aliniat, ordonat) de lucruri sau de fiinţe. ◊ Loc. adv. *De-a rândul* = **a**) unul după altul, fără întrerupere, în şir, neîntrerupt, continuu, consecutiv; **b**) de la un capăt la altul; pretutindeni. *Pe rând* = **a**) unul după altul, succesiv; **b**) de la unul la altul. *Pe rând* sau *rând pe rând, rânduri-rânduri* = treptat(-treptat), unul după altul. *În primul rând* = înainte de

toate, mai ales.◊ Expr. *A citi printre rânduri* = a pricepe (sau a se strădui să priceapă) și ceea ce nu se spune explicit într-un text scris. **2.** Locul cuvenit cuiva sau ocupat de cineva într-un șir sau în cadrul unei activități; momentul indicat pentru o activitate. ◊ Loc. adv. *La rând* = unul după altul, potrivit ordinii stabilite sau momentului indicat. *Cu rândul* = cu schimbul; alternativ. *De rând* = de serviciu. ◊ Expr. *A ține cuiva rândul* = a păstra un loc pentru cineva lângă sine, într-un șir. *A intra la rând* = a începe să acționeze la momentul potrivit, după ordinea stabilită, în urma altora. *A lăsa cuiva rândul* = a se retrage dintr-un loc sau dintr-o activitate, pentru a permite altuia să ocupe locul sau să acționeze. *A nu-și da rând* = a lucra de zor, a fi neobosit; a se îmbulzi la treabă sau la vorbă. (Pop.) *A nu-și putea da rând cu cineva* = a nu o putea scoate la capăt cu cineva. **3.** (Înv.) Categorie socială. ◊ Loc. adv. *De rând* = **a)** din popor, fără rang; **b)** lipsit de strălucire; comun, obișnuit; vulgar. **4.** Obicei, rânduială, fel (de a fi, de a trăi); rost. ◊ Expr. *A ști rândul* = a ști rânduiala, a cunoaște rostul, mersul treburilor. (Reg.) *Cum e rândul?* = cum stau lucrurile?

RÂNDÁȘ, *rândași*, s. m. Om angajat pentru muncile obișnuite dintr-o gospodărie; servitor, slugă. – **Rândui** + suf. *-aș.*

RÂNDEÁ s. f. v. **rindea.**

RÂNDUÍ, *rânduiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A așeza într-o succesiune regulată, într-un șir, într-un șirag; *p. ext*. a dispune, a aranja într-un anumit fel; a face ordine. ♦ Refl. A urma unul după altul, a se succeda; a se afla, a fi situat sau așezat unul în urma altuia, într-o anumită ordine; a se înșirui. **2.** A pune ordine într-un domeniu de activitate; a organiza. **3.** A da cuiva o însărcinare sau o dispoziție; a decide, a hotărî, a porunci. – **Rând** + suf. *-ui*.

RÂNDUIÁLĂ, *rânduieli*, s. f. **1.** Faptul de *a rândui;* fel de aranjare a lucrurilor în mod ordonat; *p. ext*. ordine. **2.** Fel în care se desfășoară o acțiune, un sistem de organizare statornicit sau impus. ♦ Măsură, directivă, dispoziție, aranjament. **3.** Ceremonial, forme statornicite; datină, obicei, regulă. **4.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Denumire generică pentru anumite dări în bani către domnie. [Pr.: *-du-ia-*] – **Rândui** + suf. *-eală.*

RÂNDUÍRE, *rânduiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) rândui* și rezultatul ei. – V. **rândui.**

RÂNDULÉȚ, *rândulețe,* s. n. Diminutiv al lui *rând*. – **Rând** + suf. *-uleț.*

RÂNDUNEÁ, *rândunele*, s. f. Rândunică.

RÂNDUNÉL, *rândunei*, s. m. Bărbătușul rândunicii. – **Rândun**[ea] + suf. *-el.*

RÂNDUNÍCĂ, *rândunici*, s. f. **1.** Pasăre călătoare insectivoră cu coada adânc bifurcată, cu pene albe-gălbui pe burtă și negre-albăstrui pe spate . **2.** Compus: *rândunică-de-mare* = pește marin care înoată pe fundul apei cu ajutorul înotătoarelor pectorale . **3.** Ultima dintre cele cinci pânze ale unui catarg, așezată în vârful acestuia. – **Rândun**[ea] + suf. *-ică.*

RÂNÍ, *rânesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A curăța un loc de stratul de murdărie depus.

RÂNJEÁLĂ, *rânjeli*, s. f. Rânjire. – **Rânji** + suf. *-eală.*

RÂNJET, *rânjete*, s. n. Grimasă de batjocură, de răutate sau de prostie, care strâmbă figura cuiva și îi descoperă dinții; râs sau zâmbet răutăcios, sarcastic, prostesc; rânjitură, rânjire. ♦ Manifestare de furie sau de amenințare la unele animale, care constă mai ales din arătarea dinților. – **Rânji** + suf. *-et*.

RÂNJÍ, *rânjesc*, vb. IV. Intranz. și (reg.) refl. **1.** (Despre animale) A-și arăta amenințător dinții, a mârâi arătându-și dinții. **2.** (Despre oameni) A-și arăta dinții într-o grimasă de răutate, de batjocură, de prostie etc.

RÂNJÍRE, *rânjiri*, s. f. Faptul de *a (se) rânji;* rânjet. – V. **rânji.**

RÂNJÍT, -Ă, rânjiți, -te, adj. Care rânjește (**2**) (întruna). – V. **rânji.**

RÂNJITÓR, -OÁRE, *rânjitori, -oare*, adj. Care rânjește (**2**); batjocoritor. – **Rânji** + suf. *-tor*.

RÂNJITÚRĂ, *rânjituri*, s. f. Rânjire; rânjet. – **Rânji** + suf. *-tură*.

RÂNZĂ, *rânze*, s. f. **1.** (Pop.) Pipotă. **2.** (Pop.) Stomac. ♦ (Reg.) Nume date unor boli de stomac.

RÂNZÓS, -OÁSĂ, *rânzoși, -oase*, adj. (Pop.) Răutăcios, bosumflat, arțăgos; iute la mânie. – **Rânză** + suf. *-os*.

RÁPĂ, *râpe*, s. f. Coastă abruptă a unui deal; surpătură de pământ făcută de torente sau de șuvoaie. ◊ Expr. *A se duce de râpă* = a (se) distruge, a (se) nimici, a nu mai rămâne nimic, a eșua.

RÂPÓS, -OÁSĂ, *râpoși, -oase*, adj. (Despre terenuri) Plin de râpe; cu coaste repezi, abrupte; abrupt, prăpăstios. – **Râpă** + suf. *-os*.

RÂS1, *râsuri*, s. n. Acțiunea de *a râde* și rezultatul ei; manifestare a veseliei exprimată printr-o mișcare caracteristică a feței și a gurii, însoțită de un sunet specific, nearticulat; râset. ◊ Expr. *De râsul lumii* = de ocară, de batjocură; ridicol. *A lua în râs* = a-și bate joc (de cineva).

RÂS2, *râși*, s. m. Specie de mamifer sălbatic, carnivor, din familia felinelor, mai mare decât pisica sălbatică, cu blana galbenă-roșcată (cu pete negre) și cu smocuri de păr pe urech.

RÁSET, *râsete*, s. n. Râs1. – **Râs**1 + suf. *-et*.

RÂȘNÍ, *râșnesc,* vb. IV. Tranz. A măcina cafea, piper, scorțișoară etc. cu râșnița (**2**). ♦ Fig. A fărâma, a zdrobi. – Din **râșniță** (derivat regresiv).

RÂȘNICIOÁRĂ, *râșnicioare,* s. f. Diminutiv al lui *râșniță*. – **Râșniță** + suf. *-ioară.*

RÂȘNÍT s. n. Acțiunea de *a râșni.* – V. **râșni.**

RÂȘNIȚÁR, *râșnițari,* s. m. Persoană care macină sau fărâmă porumb, sare etc. cu râșnița (**1**). – **Râșniță** + suf. *-ar*.

RÂȘNIȚĂ, *râșnițe,* s. f. **1.** Mașină rudimentară de măcinat sare, porumb etc., compusă din două pietre suprapuse, dintre care cea de deasupra se învârtește cu ajutorul unui mâner. ◊ Expr. *A ajunge de la moară la râșniță* = a ajunge dintr-o situație bună într-una rea; a scăpăta. *A-i umbla cuiva gura ca o râșniță* = a vorbi foarte mult; a vorbi întruna; a nu mai tăcea din gură. ♦ Moară primitivă mișcată cu ajutorul animalelor de tracțiune. **2.** Instrument de bucătărie cu care se macină boabele de cafea, de piper etc.

RÂT1, *râturi*, s. n. Botul porcului.

RÂT2, *râturi*, s. n. (Reg.) Șes de-a lungul unei ape curgătoare, pe care crește iarbă pentru cosit sau pentru pășunat.

RÂTÁN, *râtani*, s. m. (Pop.) Porc. ♦ Epitet depreciativ adresat unei persoane prost crescute, lipsite de educație, de maniere. – **Rât**1 + suf. *-an*.

RÂU, *râuri*, s. n. **1.** Apă curgătoare (permanentă) formată din unirea mai multor pâraie și care se varsă într-un fluviu, în alt râu, într-un lac etc. **2.** P. anal. Cantitate mare de lichid care curge; torent, val. ♦ Fig. Șir, coloană, mulțime de oameni în mers. ◊ Expr. *Râuri-râuri* = în număr mare, fără sfârșit; potop. **3.** (La pl.) Cusătură în linii șerpuitoare, care împodobește mânecile, de la altiță la manșetă, și piepții cămășilor de la costumul național.

RÂULÉȚ, *râuleț,* s. n. Diminutiv al lui *râu* (**1**); râușor. [Pr.: *râ-u-*] – **Râu** + suf. *-uleț.*

RÂURÁ, pers. 3 *râurează,* vb. I. **1.** Intranz. A curge ca un râu (**1**). ♦ Fig. (Despre păr) A cădea în jos[1] (pe spate); a undui. **2.** Tranz. (Rar; despre râuri) A străbate un loc (alimentându-l cu apă). **3.** Tranz. A împodobi o ie, o cămașă etc. cu râuri (**3**). [Pr.: *râ-u-*. – Var. (înv.) **râurí** vb. IV] – Din **râu.**

RÂURÁT, -Ă, *râurați, -te*, adj. Împodobit, cusut cu râuri (**3**). [Pr.: *râ-u-*] – V. **râura.**

RÂURÍ vb. IV v. **râura.**

RÂUȘÓR, *râușoare,* s. n. Râuleț. [Pr.: *râ-u-*] – **Râu** + suf. *-ușor.*

RÂZĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *râzărești, -e*, adj. Care râde mereu și de orice. – **Râde** + suf. *-ăreț.*

RÂZĂTÓR, -OÁRE, *râzători, -oare*, adj. (Rar) Care râde, care răspândește voie bună, veselie, bună dispoziție peste tot; vesel. – **Râde** + suf. *-ător.*

RÂZGÂIÁ vb. I v. **răzgâia.**

RÂZGÂIÁLĂ s. f. v. **răzgâială.**

RÂZGÂIÁT, -Ă adj. v. **răzgâiat.**

RÂZGÂIÉRE s. f. v. **răzgâiere.**

RÁZNĂ, *râzne*, s. f. (Reg.) Vagonet cu care se transportă piatra și minereul de la locul de extracție până la gura unei mine. – Et. nec.

REACOPERÍ, *reacópăr,* vb. IV. Tranz. A acoperi ceva din nou, a acoperi ceva la loc (după ce a fost descoperit). [Pr.: *re-a-*] – Pref. *re-* + **acoperi.**

READORMÍ, *readórm,* vb. IV. Intranz. A adormi din nou. [Pr.: *re-a-*] – Pref. *re-* + **adormi.**

READÚCE, *readúc*, vb. III. Tranz. A aduce din nou la locul sau la starea de mai înainte. [Pr.: *re-a-*] – Pref. *re-* + **aduce.**

READUNÁ, *readún*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) aduna din nou, a (se) strânge iarăși la un loc. [Pr.: *re-a-*] – Pref. *re-* + **aduna.**

REAFLÁ, *reáflu*, vb. I. Tranz. (Rar) A afla din nou; a regăsi. [Pr.: *re-a-*] – Pref. *re-* + **afla.**

REÁL2, -Ă, *reali, -e*, adj. **1.** Care are o existență obiectivă, independentă de conștiință sau de voință, care există în realitate; obiectiv, adevărat. ♦ (Substantivat, n.) Ceea ce există, ceea ce este real; realitate. **2.** De netăgăduit; efectiv, indiscutabil, veritabil.

REALÉGE, *realég*, vb. III. Tranz. A alege din nou. [Pr.: *re-a-*] – Pref. *re-* + **alege.**

REALÉGERE, *realegeri*, s. f. Acțiunea de *a realege* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] – V. **realege.**

REALIMENTÁ, *realimentez*, vb. I. Tranz. A alimenta din nou, a reînnoi provizia de alimente, de combustibil, de muniții etc. [Pr.: *re-a-*] – Pref. *re-* + **alimenta.**

REALIMENTÁRE, *realimentări,* s. f. Acțiunea de *a realimenta* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] – V. **realimenta.**

REALINIÁ, *realiniez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) alinia din nou. [Pr.: *re-a-li-ni-a*] – Pref. *re-* + **alinia.**

REALINIÉRE, *realinieri*, s. f. Acțiunea de *a (se) realinia* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-li-ni-e-*] – V. **realinia.**

REALIPÍ, *realipesc*, vb. IV. Tranz. A alipi din nou, a alipi la loc. [Pr.: *re-a-*] – Pref. *re-* + **alipi.**

REALIPÍRE, *realipiri*, s. f. Acțiunea de *a realipi* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] – V. **realipi.**

REALITÁTE, *realități*, s. f. Fapt, lucru real care există efectiv, stare de fapt; *p. ext*. adevăr. ◊ Loc. adv. *În realitate* = de fapt, efectiv, în adevăr. ♦ (Fil.; la sg.) Existență, tot ce există.

REALTOÍ, *realtoiesc*, vb. IV. Tranz. A altoi2 încă o dată o plantă la care primul altoi nu s-a prins. [Pr.: *re-al-*] – Pref. *re-* + **altoi2.**

REALTOÍRE, *realtoiri*, s. f. (Acțiunea) de *a realtoi* și rezultatul ei. [Pr.: *re-al-*] – V. **realtoi.**

REALTOÍT, -Ă, *realtoiți, -te*, adj. Care a fost altoit încă o dată. [Pr.: *re-al-*] – V. **realtoi.**

REAMINTÍ, *reamintesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) aminti din nou, a rechema în minte. [Pr.: *re-a-*] – Pref. *re-* + **aminti.**

REAMINTÍRE, *reamintiri*, s. f. Acțiunea de *a(-și) reaminti* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] – V. **reaminti.**

REAPARÍȚIE, *reapariții,* s. f. Faptul de *a reapărea.* - Din **apărea**.

REAPĂREÁ, *reapár*, vb. II. Intranz. A apărea din nou. [Pr.: *re-a-*] – Pref. *re-* + **apărea.**

REAPRÍNDE, *reaprínd*, vb. III. Tranz. A aprinde din nou. [Pr.: *re-a-*] – Pref. *re-* + **aprinde.**

REAPRÍNDERE, *reaprinderi*, s. f. Acțiunea de *a reaprinde* și rezultatul ei; *fig.* reluare, reîncepere. [Pr.: *re-a-*] – V. **reaprinde.**

REARANJÁ, *rearanjez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) aranja din nou după alte criterii, în altă ordine, cu altă formă. [Pr.: *re-a-*] – Pref. *re-* + **aranja.**

REARANJÁRE, *rearanjări,* s. f. Acțiunea de *a (se) rearanja* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] – V. **rearanja.**

REARANJÁT, -Ă, *rearanjați, -te*, adj. Care este aranjat din nou, după alte criterii, în altă ordine, cu altă formă. [Pr.: *re-a-*] – V. **rearanja.**

REAȘEZÁ, *reașéz,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) așeza din nou. ♦ Tranz. A stabili pe baze noi. [Pr.: *re-a-*] – Pref. *re-* + **așeza.**

REAȘEZÁRE, *reașezări,* s. f. Acțiunea de *a (se) reașeza* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] – V. **reașeza.**

REAȘEZÁT, -Ă, *reașezați, -te*, adj. Care este așezat într-o nouă poziție. ♦ Care este stabilit pe baze noi. [Pr.: *re-a-*] – V. **reașeza.**

REÁZĂM s. n. v. **reazem.**

REÁZEM, *reazeme*, s. n. **1.** Dispozitiv care asigură sprijinirea unui corp de un alt corp; obiect de care cineva sau ceva se poate sprijini; rezemătoare. **2.** Fig. Sprijin, ajutor, ocrotire. [Var.: **rázăm, reázăm, reázim** s. n.] – Din **rezema** (derivat regresiv).

REÁZIM s. n. v. **reazem.**

RECĂDEÁ, *recád*, vb. II. Intranz. **1.** A cădea, a se prăbuși din nou. **2.** A se lăsa din nou în jos, a reveni la nivelul sau la starea normală; a cădea la loc. – Pref. *re-* + **cădea.**

RECĂDÉRE, *recăderi,* s. f. Acțiunea de *a recădea* și rezultatul ei. – V. **recădea.**

RECĂPĂTÁ, *recápăt,* vb. I. Tranz. A căpăta din nou; a redobândi, a recâștiga. – Pref. *re-* + **căpăta.**

RECĂPĂTÁRE, *recăpătări,* s. f. Acțiunea de *a recăpăta* și rezultatul ei. – V. **recăpăta.**

RECĂSĂTORÍ, *recăsătoresc,* vb. IV. Refl. A se căsători din nou. – Pref. *re-* + **căsători.**

RECĂSĂTORÍRE, *recăsătoriri,* s. f. Faptul de *a se recăsători.* – V. **recăsători.**

RECĂSĂTORÍT, -Ă, *recăsătoriți, -te*, adj. Căsătorit din nou. – V. **recăsători.**

RECĂSĂTORÎT, -Ă, *recăsătoriți, -te*, adj. Căsătorit din nou. – V. **recăsători.**

RECÂNTĂRÍ, *recântăresc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) cântări din nou.- Pref. *re-* + **cântări.**

RECÂNTĂRÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) recântări* și rezultatul ei. – V. **recântări.**

RECÂȘTIGÁ, *recâștíg,* vb. I. Tranz. A câștiga (ceva) din nou; a redobândi, a recăpăta. – Pref. *re-* + **câștiga.**

RECÂȘTIGÁRE s. f. Acțiunea de *a recâștiga* și rezultatul ei; redobândire. – V. **recâștiga.**

RÉCE, *reci*, adj. **1.** Care are o temperatură (mai) scăzută față de o limită dată, față de un mediu oarecare sau față de căldura corpului omenesc; lipsit de căldură; care dă senzația de frig, care aduce frig. (Substantivat, n. sg.) Temperatură scăzută, răceală, frig. ◊ Fig. Care înfioară, care înfrigurează. ◊ Expr. (Substantivat) *A-i trece rece prin spate* = a se înfiora. ♦ (Despre hrană) Care și-a pierdut

căldura; răcit; care se compune din alimente neîncălzite; care se consumă fără a fi în prealabil încălzit. ♦ (Despre produse de panificație, în special despre pâine) Care nu e proaspăt; vechi, uscat. ♦ (Despre îmbrăcăminte) Care nu ține cald. ♦ (Despre oameni, *p. ext.* despre organele sau membrele lor) Cu temperatura scăzută sub nivelul normal. **2.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de căldură sufletească; insensibil, indiferent; neprietenos, distant. ♦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care exprimă ostilitate, indiferență, lipsă de sensibilitate.

RECHEMÁ, *rechém,* vb. I. Tranz. A chema înapoi, a chema din nou. ♦ Fig. A-și reaminti, a evoca o imagine, o întâmplare trecută etc. – Pref. *re-* + **chema.**

RECHEMÁRE, *rechemări,* s. f. Acțiunea de *a rechema* și rezultatul ei; chemare înapoi. – V. **rechema.**

RÉCHIE, *rechii*, s. f. Plantă erbacee meliferă cu tulpina ramificată, cu frunze alterne, cu flori mici, galbene-verzui . – Et. nec.

RECIȘÓR, -OÁRĂ, *recișori, -oare,* adj. (Fam.) Diminutiv al lui *rece;* puțin cam rece. – **Rece** + suf. *-işor.*

RECITÁ, *recít*, vb. I. Tranz. A spune cu voce tare, din memorie, un text (în versuri); a declama.

RECITÍ, *recitesc,* vb. IV. Tranz. A citi din nou același text. – Pref. *re-* + **citi.**

RECITÍRE s. f. Acțiunea de *a reciti* și rezultatul ei. – V. **reciti.**

RECLĂDÍ, *reclădesc,* vb. IV. Tranz. A clădi din nou, a reface din temelii; a reconstrui. – Pref. *re-* + **clădi.**

RECLĂDÍRE, *reclădiri,* s. f. Acțiunea de *a reclădi* și rezultatul ei. – V. **reclădi.**

RECOLORÁ, *recolorez,* vb. I. Tranz. A colora din nou un obiect pentru a spori intensitatea culorii inițiale sau pentru a o schimba. – Pref. *re-* + **colora.**

RECOLORÁRE, *recolorări,* s. f. Acțiunea de *a recolora*. – V. **recolora.**

RECOLORÁT, -Ă, *recolorați, -te,* adj. Care a fost colorat din nou (pentru a-i întări sau schimba culoarea). – V. **recolora.**

RECOLTÁ, *recoltez,* vb. I. Tranz. A strânge, a aduna, a culege recolta. ◊ Fig. A culege roadele, a se bucura de un lucru realizat.

RECOLTÁRE, *recoltări,* s. f. Acțiunea de *a recolta* și rezultatul ei. – V. **recolta.**

RECOLTÁT, -Ă, *recoltați, -te,* adj. (Despre cereale, fructe etc.) Strâns, cules, adunat. – V. **recolta.**

RECÓLTĂ, *recolte,* s. f. **1.** Cantitate de cereale sau de alte roade adunate într-o anumită perioadă; rod. ♦ Fig. Rezultat al unei munci, rod (satisfăcător) al unei activități depuse. **2.** Operație de strângere a roadelor produse de plantele agricole; recoltare, culegere; cules. ♦ Epoca, timpul recoltării.

RECREÁ1, *recreez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) destinde, a (se) odihni, a (se) reface, a (se) relaxa (după un efort susținut); a (se) înviora, a (se) distra. [Pr.: *-cre-a*]. – (după *crea*).

RECREÁ2, *recreez,* vb. I. Tranz. A crea din nou. [Pr.: *-cre-a*]. – Pref. *re-* + **crea.**

RECREÁRE2, *recreări,* s. f. Acțiunea de *a recrea2* și rezultatul ei. [Pr.: *-cre-a-*] – V. **recrea2.**

RECREÁT, -Ă, *recreați, -te,* adj. Odihnit, refăcut, destins, relaxat. [Pr.: *-cre-at*] – V. **recrea1.**

RECREÉRE s. f. v. **recreare1.**

RECUCERÍ, *recuceresc,* vb. IV. Tranz. A cuceri din nou, a lua înapoi; a relua. – Pref. *re-* + **cuceri.**

RECUCERÍRE, *recuceriri*, s. f. Acțiunea de *a recuceri* și rezultatul ei. – V. **recuceri.**

RECUCERÍT, -Ă, *recuceriți, -te,* adj. Cucerit din nou. – V. **recuceri.**

RECUNOÁȘTE, *recunosc,* vb. III. Tranz. **1.** A identifica un lucru, o persoană etc. cunoscute mai înainte. ♦ A deosebi ceva după anumite semne caracteristice. **2.** A admite (ca existent, ca bun, ca valabil); a mărturisi. ♦ A considera pe cineva sau ceva merituos, valoros. **3.** (Mil.) A cerceta terenul și pozițiile inamice; a cerceta terenul pe unde urmează să meargă o unitate. **4.** A se arăta recunoscător față de cineva sau de ceva. – Pref. *re-* + **cunoaște.**

RECUNOÁȘTERE, *recunoașteri,* s. f. Acțiunea de *a (se) recunoaște* și rezultatul ei. – V. **recunoaște.**

RECUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *recunoscători, -oare,* adj. Care recunoaște un serviciu, un bine ce i s-a făcut, care poartă (cuiva) recunoștință. – **Recunoaște** + suf. *-ător.*

RECUNOSCÚT, -Ă, *recunoscuți, -te,* adj. **1.** Identificat, cunoscut. **2.** Acceptat (ca bun, ca adevărat, ca valabil); mărturisit, declarat. ♦ Considerat, consacrat ca autoritate în materie; notoriu. – V. **recunoaște.**

RECUNOȘTÍNȚĂ, *recunoștințe,* s. f. Datorie, obligație morală față de un binefăcător; gratitudine. – **Recunoaște** + suf. *-ință.*

RECUPERÁ, *recuperez,* vb. I. Tranz. **1.** A dobândi din nou, a redobândi, a recâștiga.

RECUPERÁRE, *recuperări,* s. f. Acțiunea de *a recupera* și rezultatul ei. – V. **recupera.**

RECÚRGE, *recúrg,* vb. III. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") A apela la cineva sau la ceva, a se servi, a se folosi de...; a cere (sau a se adresa cuiva pentru) ajutor. – Pref. *re-* + **curge.**

RECÚRGERE s. f. Acțiunea de *a recurge* și rezultatul ei. – V. **recurge.**

REDÁ, *redáu*, vb. I. Tranz. **1.** A da din nou cuiva un lucru, o situație etc.; a restitui. **2.** Fig. A descrie, a exprima ceva prin viu grai, prin scris sau prin diverse mijloace artistice; a reproduce. – Pref. *re-* + **da.**

REDÁRE, *redări,* s. f. Acțiunea de *a reda* și rezultatul ei; reproducere, exprimare, reprezentare. – V. **reda.**

REDESCHÍDE, *redeschíd,* vb. III. Tranz. și refl. A (se) deschide din nou. – Pref. *re-* + **deschide.**

REDESCHÍDERE, *redeschideri*, s. f. Acțiunea de *a (se) redeschide* și rezultatul ei. – V. **redeschide.**

REDESCOPERÍ, *redescópăr,* vb. IV. Tranz. A descoperi din nou. – Pref. *re-* + **descoperi.**

REDESCOPERÍRE, *redescoperiri*, s. f. Acțiunea de *a redescoperi* și rezultatul ei. – V. **redescoperi.**

REDEȘTEPTÁ, *redeștépt,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) deștepta, a (se) trezi din nou, a face să-și revină sau a-și reveni în fire, a readuce sau a reveni la viață. ♦ Fig. A izbucni sau a face să izbucnească din nou, a (se) stârni din nou. **2.** Tranz. A aminti, a evoca. – Pref. *re-* + **deștepta.**

REDEȘTEPTÁRE, *redeșteptări,* s. f. Acțiunea de *a (se) redeștepta* și rezultatul ei. – V. **redeștepta.**

REDEVENÍ, *redevin,* vb. IV. Intranz. A deveni, a fi din nou așa cum a fost înainte. – Pref. *re-* + **deveni.**

REDEVENÍRE, *redeveniri*, s. f. Acțiunea de *a redeveni*. – V. **redeveni.**

REDISPĂREÁ, *redispár*, vb. II. Intranz. (Rar) A dispărea din nou. – Pref. *re-* + **dispărea.**

REDOBÂNDÍ, *redobândesc,* vb. IV. Tranz. A dobândi, a obține din nou un lucru pierdut, o situație, o stare etc.; a recâștiga. – Pref. *re-* + **dobândi.**

REDOBÂNDÍRE, *redobândiri*, s. f. Acțiunea de *a redobândi* și rezultatul ei. – V. **redobândi.**

REFÁCE, *refác*, vb. III. Tranz. **1.** A face din nou ceva rău făcut sau în parte distrus; a repara; *p. ext.* a transforma, a modifica, a schimba. **2.** A aduce din nou în starea (de înflorire) în care a fost mai înainte; a reconstrui. ♦ Tranz. și refl. Fig. A (se) face din nou sănătos, a (se) întrema, a (se) însănătoși. – Pref. *re-* + **face.**

REFÁCERE, *refaceri*, s. f. Acțiunea de *a (se) reface* și rezultatul ei. – V. **reface.**

REFĂCÚT, -Ă, *refăcuți, -te,* adj. (Despre industrie, agricultură, economie etc.; *p. ext.* despre regiuni, țări etc.) Readus în starea bună de mai înainte; restabilit. ♦ (Despre o lucrare, o casă etc.) Executat din nou (sau în cea mai mare parte); reconstruit. ♦ Fig. (Despre oameni) însănătoșit, întremat, întărât. – V. **reface.**

REFOLOSÍ, *refolosesc,* vb. IV. Tranz. A da o nouă întrebuințare unor materiale, obiecte etc., după o prealabilă prelucrare. – Pref. *re-* + **folosi.**

REFOLOSÍRE, *refolosiri*, s. f. Acțiunea de *a refolosi*. – V. **refolosi.**

REFOLOSÍT, -Ă, *refolosiți, -te,* adj. Care a fost folosit din nou (după prelucrare). – V. **refolosi.**

REFUGIÁ, *refugiez*, vb. I. Refl. A se retrage dintr-un teritoriu ocupat, a fugi din fața unui pericol sau de o urmărire, căutând sprijin sau ocrotire la cineva sau undeva; a se pune la adăpost. ♦ Fig. A se retrage într-un loc liniștit, ferit de zgomote și puțin frecventat. – Pref. *re-* + **fugă.**

REFUGIÁT, -Ă, *refugiați, -te*, adj., s. m. și f. (Persoană) care s-a retras undeva sau la cineva spre a se adăposti, spre a găsi sprijin sau ocrotire în fața unei primejdii, a unei neplăceri etc. [Pr.: *-gi-at*] – V. **refugia.**

REFUGIÉRE, *refugieri*, s. f. Acțiunea de *a se refugia;* refugiu (**1**). [Pr.: *-gi-e-*] – V. **refugia.**

REFÚGIU, *refugii*, s. n. **1.** Faptul de *a se refugia;* timp petrecut ca refugiat într-un anumit loc. **2.** Loc de adăpostire în caz de pericol; adăpost, azil. - V. **refugia.**

REGĂSÍ, *regăsesc,* vb. IV. Tranz. A găsi din nou pe cineva sau ceva. ◊ Refl. A se afla din nou în același loc, în aceeași situație. ♦ Refl. Fig. A se reculege, a-și recăpăta echilibrul sufletesc. – Pref. *re-* + **găsi.**

REGĂSÍRE, *regăsiri,* s. f. Faptul de *a (se) regăsi.* – V. **regăsi.**

REGÂNDÍ, *regândesc*, vb. IV. Tranz. A concepe din nou (și în alt fel). – Pref. *re-* + **gândi.**

REGÂNDÍRE, *regândiri*, s. f. Acțiunea de *a regândi*. – V. **regândi.**

REGÂNDÍT, -Ă, *regândiți, -te*, adj. Care a fost conceput din nou (în alt fel). – V. **regândi.**

RÉGE, *regi*, s. m. Suveranul unui regat.

REGÉSC, -EÁSCĂ, *regești,* adj. Regal2. ♦ (Rar) Care are calitatea de rege. – **Rege** + suf. *-esc.*

REGÉȘTE adv. Ca un rege. – **Rege** + suf. *-ește.*

REGÍNĂ, *regine*, s. f. **1.** Femeie care deține prerogativele unui rege, fiind suverana unui regat. **2.** Soție de rege. **3.** Compus: *regina-nopții* = nume dat unor plante de grădină cu flori albe, roșietice sau violete care se deschid la căderea nopții și răspândesc un miros plăcut. **4.** (Entom.) Albină femelă fecundă, care depune ouă: matcă.

REGULÁ, *regulez*, vb. I. Tranz. A pune în ordine, a aranja, a rândui; a sistematiza.

RÉGULĂ, *reguli*, s. f. **1.** Normă, lege pe baza căreia are loc un proces, se desfășoară o activitate sau se produce un fenomen. ♦ Mod de a rezolva o serie de probleme care au anumite caracteristici comune. ◊ Obicei, linie de conduită, principiu conducător. **2.** Rânduială, ordine; regularitate. ◊ Loc. adv. *De regulă* = de obicei, în mod obișnuit. *În toată regula* = după toate regulile, în lege.

REIEȘÍ, pers. 3 *reiése*, vb. IV. Intranz. A rezulta, a apărea ca o consecință logică. – Pref. *re-* + **ieși.**

REINTRÁ, *reíntru*, vb. I. Tranz. A intra din nou, a intra la loc. – Pref. *re-* + **intra.**

REINTRÁRE, *reintrări,* s. f. Acțiunea de *a reintra* și rezultatul ei. – V. **reintra.**

REINTRODÚCE, *reintrodúc*, vb. III. Tranz. A introduce ceva din nou, a face să intre din nou. – Pref. *re-* + **introduce.**

REINTRODÚCERE, *reintroduceri*, s. f. Acțiunea de *a reintroduce* și rezultatul ei. – V. **reintroduce.**

REÎMBĂRBĂTÁ, *reîmbărbătez,* vb. I. Tranz. A insufla cuiva din nou încredere, a încuraja, a însufleți din nou pe cel deprimat. – Pref. *re-* + **îmbărbăta.**

REÎMPĂDURÍ, *reîmpăduresc,* vb. IV. Tranz. A planta din nou o pădure, a împăduri din nou. – Pref. *re-* + **împăduri.**

REÎMPĂDURÍRE, *reîmpăduriri,* s. f. Acțiunea de *a reîmpăduri* și rezultatul ei. – V. **reîmpăduri.**

REÎMPĂRȚÍ, *reîmpárt*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) împărți din nou, a face o nouă împărțire (mai echitabilă). – Pref. *re-* + **împărți.**

REÎMPĂRȚÍRE, *reîmpărțiri,* s. f. Acțiunea de *a reîmpărți* și rezultatul ei. – V. **reîmpărți.**

REÎMPĂRȚÍT, -Ă, *reîmpărțiți, -te,* adj. Care a fost împărțit din nou (mai echitabil). – V. **reîmpărți.**

REÎMPROSPĂTÁ, *reîmprospătez,* vb. I. Tranz. A împrospăta din nou; *fig.* a reaminti cuiva ceva, a readuce în memorie. – Pref. *re-* + **împrospăta.**

REÎNARMÁ, *reînarmez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) reface potențialul de război; a(-și) înzestra armata cu mijloace noi de luptă, cu armament nou, a (se) înarma din nou. – Pref. *re-* + **înarmat.**

REÎNARMÁRE, reînarmări, s. f. Acțiunea de a (se) reînarma și rezultatul ei. – V. **reînarma.**

REÎNĂLȚÁ, *reînálț,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) înălța din nou. – Pref. *re-* + **înălța.**

REÎNĂLȚÁRE, *reînălțări,* s. f. Acțiunea de *a (se) reînălța* și rezultatul ei. – V. **reînălța.**

REÎNCĂLZÍ, *reíncălzesc,* vb. I. IV. Tranz. A încălzi din nou. – Pref. *re-* + **încălzi.**

REÎNCĂLZÍRE, *reîncălziri,* s. f. Acțiunea de *a reîncălzi* și rezultatul ei. – V. **reîncălzi.**

REÎNCÉPE, *reíncép*, vb. III. Tranz. și intranz. A începe din nou, a începe de la capăt; a relua. – Pref. *re-* + **începe.**

REÎNCÉPERE, *reînceperi*, s. f. Acțiunea de *a reîncepe* și rezultatul ei. – V. **reîncepe.**

REÎNCHEGÁ, *reînghég*, vb. I. Tranz. A închega din nou; *fig.* a reface. – Pref. *re-* + **închega.**

REÎNCHEGÁRE, *reînchegări,* s. f. Acțiunea de *a reînchega* și rezultatul ei. – V. **reînchega.**

REÎNCHÍDE, *reînchíd*, vb. III. Tranz. A închide din nou. – Pref. *re-* + **închide.**

REÎNCHÍDERE, *reînchideri*, s. f. Acțiunea de *a reînchide* și rezultatul ei. – V. **reînchide.**

REÎNCOLȚÍ, pers. 3 *reíncolțește,* vb. IV. Intranz. A încolți, a germina din nou, a da din nou colț. – Pref. *re-* + **încolți.**

REÎNCOLȚÍRE, *reîncolțiri,* s. f. Acțiunea de *a reîncolți* și rezultatul ei. – V. **reîncolți.**

REÎNFĂȘURÁ, *reînfășor,* vb. I. Tranz. A înfășură din nou. – Pref. *re-* + **înfășură.**

REÎNFĂȘURÁRE, *reînfășurări,* s. f. Acțiunea de *a reînfășura* și rezultatul ei. – V. **reînfășura.**

REÎNFIINȚÁ, *reînființez,* vb. I. Tranz. A înființa din nou, a întemeia din nou, a reface. – Pref. *re-* + **înființa.**

REÎNFIINȚÁRE, *reînființări,* s. f. Acțiunea de *a reînființa* și rezultatul ei. – V. **reînființa.**

REÎNFLORÍ, *reînfloresc*, vb. IV. Tranz. A înflori din nou. – Pref. *re-* + **înflori.**

REÎNFLORÍRE, *reînfloriri*, s. f. Acțiunea de *a reînflori* și rezultatul ei. – V. **reînflori.**

REÎNNODÁ, *reînnod*, vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) înnoda din nou după ce s-a desfăcut nodul. **2.** Tranz. Fig. A restabili o relație deteriorată, a reface o prietenie. – Pref. *re-* + **înnoda.**

REÎNNODÁRE, *reînnodări,* s. f. Acțiunea de *a reînnoda*. – V. **reînnoda.**

REÎNNODÁT, -Ă, *reînnodați, -te*, adj. **1.** Care a fost înnodat din nou (după ce s-a desfăcut nodul). **2.** (Fig.; despre relații) Care s-a reluat, care s-a restabilit. – V. **reînnoda.**

REÎNNOÍ, *reînnoiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A schimba din nou, a înnoi încă o dată. **2.** Tranz. A preschimba un document, a-i prelungi valabilitatea, a-l face din nou valabil. **3.** Refl. (Despre acțiuni) A se produce din nou, a se repeta. **4.** Tranz. A restabili, a relua, a reîncepe. ♦ (Despre suferințe) A face să reapară, a stârni din nou, a răscoli, a împrospăta. **5.** Tranz. și refl. (Fig.) A (se) împrospăta. – Pref. *re-* + **înnoi.**

REÎNNOÍRE, *reînnoiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) reînnoi* și rezultatul ei. – V. **reînnoi.**

REÎNNOÍT, -Ă, *reînnoiți, -te*, adj. Care a fost făcut din nou; refăcut; *fig.* schimbat, reîmprospătat. – V. **reînnoi.**

REÎNSĂNĂTOȘÍ, *reînsănătoșesc,* vb. IV. Refl. A se însănătoși din nou, a deveni iar sănătos. – Pref. *re-* + **însănătoși.**

REÎNSĂNĂTOȘÍRE, *reînsănătoșiri,* s. f. Faptul de *a se reînsănătoși.* – V. **reînsănătoși.**

REÎNSCĂUNÁ, *reînscăunez,* vb. I. Refl. și tranz. (Înv.) A (se) înscăuna din nou. [Pr.: *-scă-u-*] – Pref. *re-* + **înscăuna.**

REÎNSCĂUNÁRE, *reînscăunări,* s. f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) reînscăuna* și rezultatul ei. [Pr.: *-scă-u-*] – V. **reînscăuna.**

REÎNSUFLEȚÍ, *reînsufletesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) însufleți din nou, a prinde sau a face să prindă din nou viață. – Pref. *re-* + **însufleți.**

REÎNSUFLEȚÍRE, *reînsufleți,* s. f. Acțiunea de *a (se) reînsufleți* și rezultatul ei. – V. **reînsufleți.**

REÎNȘURUBÁ, *reînșurubez,* vb. I. Tranz. A strânge la loc un șurub, un ghivent slăbit, un capac etc. – Pref. *re-* + **înșuruba.**

REÎNȘURUBÁRE, *reînșurubări,* s. f. Acțiunea de *a reînșuruba.* – V. **reînșuruba.**

REÎNTINERÍ, *reîntineresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A deveni sau a face să devină din nou tânăr, a se simți sau a face să se simtă din nou tânăr, a căpăta sau a face să capete o înfățișare tinerească. – Pref. *re-* + **întineri.**

REÎNTINERÍRE, *reîntinneriri*, s. f. Faptul de *a reîntineri*. – V. **reîntineri.**

REÎNTINERÍT, -Ă, *reîntineriți, -te*, adj. Care a întinerit din nou. – V. **reîntineri.**

REÎNTÂLNÍ, *reîntâlnesc*, vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Adesea fig.) A (se) întâlni din nou; a (se) revedea, a (se) regăsi. – Pref. *re-* + **întâlni.**

REÎNTÂLNÍRE, *reîntâlniri*, s. f. Acțiunea de *a (se) reîntâlni* și rezultatul ei. – V. **reîntâlni.**

REÎNTOÁRCE, *reîntórc*, vb. III. Refl. A se întoarce din nou la locul de plecare; a reveni, a se înapoia. – Pref. *re-* + **întoarce.**

REÎNTOÁRCERE, *reîntoarceri*, s. f. Faptul de *a se reîntoarce;* revenire. – V. **reîntoarce.**

REÎNTREGÍ, *reîntregesc*, vb. IV. Tranz. A întregi din nou, a completa un întreg. – Pref. *re-* + **întregi.**

REÎNTREGÍRE, *reîntregiri*, s. f. Acțiunea de *a reîntregi* și rezultatul ei. – V. **reîntregi.**

REÎNVERZÍ, pers. 3 *reînverzește,* vb. IV. Intranz. (Despre vegetație) A înverzi din nou. – Pref. *re-* + **înverzi.**

REÎNVERZÍRE s. f. Acțiunea de *a reînverzi* și rezultatul ei. – V. **reînverzi.**

REÎNVIÁ, *reînvii*, vb. I. Intranz. A reveni la viață (după ce a murit); a învia. ♦ Tranz. (Med.) A resuscita. ♦ Fig. A căpăta din nou viață, putere; a renaște. ♦ Tranz. și intranz. Fig. A reveni în amintirea cuiva. [Pr.: *-vi-a*. Prez. ind. și: *reînviez*] – Pref. *re-* + **învia.**

REÎNVIÁT, -Ă, *reînviați, -te*, adj. Care a revenit la viață (după ce a murit); *fig.* readus la viață (după ce fusese uitat). [Pr.: *-vi-at*] – V. **reînvia.**

REÎNVIÉRE, *reînvieri*, s. f. Faptul de *a reînvia*. [Pr.: *-vi-e-*] – V. **reînvia.**

REJUDECÁ, *rejúdec*, vb. I. Tranz. **1.** (Jur.) A judeca din nou un proces. **2.** A judeca încă o dată pentru a aprofunda sau a elimina erorile. – Pref. *re-* + **judeca.**

REJUDECÁRE, *rejudecări,* s. f. Acțiunea de *a rejudeca*. – V. **rejudeca.**

REJUDECÁT, -Ă, *rejudecați, -te*, adj. **1.** (Jur.; despre procese) Care s-a judecat din nou. **2.** Care a fost judecat, gândit încă o dată (pentru a fi aprofundat, corectat etc.). – V. **rejudeca.**

RELUÁ, *reiáu*, vb. I. Tranz. **1.** A lua din nou, a lua înapoi. **2.** A începe din nou; a continua, a urma (după o întrerupere). – Pref. *re-* + **lua.**

RELUÁRE, *reluări,* s. f. Acțiunea de *a relua* și rezultatul ei. – V. **relua.**

REMĂRITÁ, *remărít,* vb. I. Refl. A se mărita din nou; a se recăsători. – Pref. *re-* + **mărita.**

REMEMORÁ, *rememorez,* vb. I. Tranz. A-și reaminti, a-și aduce din nou aminte. - Din **memorie.**

REMEMORÁRE s. f. Acțiunea de *a rememora* și rezultatul ei. – V. **rememora.**

REMUȘCÁRE, *remușcări,* s. f. Mustrare de cuget; părere de rău; căință, regret. – Pref. *re-* + **mușcare.**

REMUȘCĂTÓR, -OÁRE, *remușcători, -oare*, adj. (Rar) Care provoacă mustrare de cuget, remușcări. – **Remușc**[are] + suf. *-ător.*

RENÁȘTE, *renásc*, vb. III. Intranz. A se naște din nou, a lua ființă. ♦ A se arăta, a se ivi din nou, a reapărea. ♦ A se trezi la viață, a se înnoi, a se înviora, a înflori. ♦ A se forma; a se reface. – Pref. *re-* + **naște**

RENAȘTÉRE, *renașteri,* s. f. Faptul de *a renaște;* trezire la o viață nouă; refacere; avânt, reînflorire, reviriment. ♦ Epocă din istoria Europei care cuprinde sec. XIV-XVI, caracterizată prin mari invenții și descoperiri geografice, înflorirea științelor și artelor, prin trezirea interesului pentru cultura antică. – Din **renaște.**

RENĂSCĂTÓR, -OÁRE, *renăscători, -oare*, adj. Care renaște, care face să renască. – **Renaște** + suf. *-ător.*

RENĂSCÚT, -Ă, *renăscuți, -te*, adj. Care s-a născut din nou; refăcut, trezit la viață, înviorat. *Çi dacă gura ți-o sărut Mă simt cu totul renăscut.*– V. **renaște.**

RENCI s. n. Stofă fabricată experimental, în cantitatea redusă, pentru selectarea mostrelor și lansarea lor în producție. – Et. nec.

RENEGÁ, *renég*, vb. I. Tranz. A tăgădui, a nega, a contesta ceva, a dezminți; a se lepăda de cineva sau de ceva, a nu recunoaște ca fiind al său, a abjura. - (după *negare*).

RENEGÁRE, *renegări,* s. f. Faptul de *a renega.* – V. **renega.**

RENÍȘ, *renișuri,* s. n. (Reg.) **1.** Mulțime de semințe de salcie. **2.** Strat de nisip sau de pietriș pe fundul apelor curgătoare. – **Renie** + suf. *-iș.*

RENÚME s. n. Nume bun; faimă, reputație, celebritate. – Pref. *re-* + **nume**.

RENUMÍT, -Ă, *renumiți, -te*, adj. Cu renume; celebru, vestit, faimos, strălucit, ilustru. – (după *nume*).

RENUNȚÁ, *renúnț,* vb. I. Intranz. A se lăsa de ceva, a întrerupe, a înceta de a mai face ceva; a părăsi de bunăvoie (ceva sau pe cineva).

RENUNȚÁRE, *renunțări,* s. f. Acțiunea de *a renunța* și rezultatul ei. – V. **renunța.**

REOCUPÁ, *reocúp*, vb. I. Tranz. A ocupa din nou; a recuceri. [Pr.: *re-o-*]. - (după *ocupa*).

REOCUPÁRE, *reocupări,* s. f. Acțiunea de *a reocupa* și rezultatul ei. [Pr.: *re-o-*] – V. **reocupa.**

REORÂNDUÍ, *reorânduiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A reface o orânduială veche sau a se orândui după alte criterii. [Pr.: *re-o-*] – Pref. *re-* + **orândui.**

REORÂNDUÍRE, *reorânduiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) reorândui*. [Pr.: *re-o-*] – V. **reorândui.**

REORIENTÁ, *reorientez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) orienta într-o nouă direcție. [Pr.: *re-o-ri-en-*] – Pref. *re-* + **orienta.**

REORIENTÁRE, *reorientări,* s. f. Acțiunea de *a (se) reorienta*. [Pr.: *re-o-*] – V. **reorienta.**

REORIENTÁT, -Ă, *reorientați, -te*, adj. Care este orientat într-o nouă direcție. [Pr.: *re-o-*] – V. **reorienta.**

RÉPEDE, *repezi*, adj., adv. I. Adj. **1.** (Despre mișcări) Care se produce fără întârziere; iute, rapid; (despre lucruri în mișcare) care se deplasează cu repeziciune, cu iuțeală; (despre ape) care curge cu repeziciune; *p. ext.* (despre picături, stropi etc.) care cade iute, succedându-se rapid. ♦ (Despre timp) Care trece (pentru cineva) cu repeziciune. ♦ (Despre oameni și manifestările lor) Iute în mișcări, ager, sprinten, vioi; grăbit, repezit, pripit. ◊ (Substantivat, f.) Gândăcel de culoare arămie, verde-deschis pe spate, cu puncte albe pe fiecare elitră. **2.** (Despre ploaie, vânt etc.) Intens, puternic (și de scurtă durată). **3.** (Despre dealuri, planuri etc.) Foarte înclinat, pieziș, în pantă, abrupt. **4.** (Despre drumuri) Care duce la țintă în cel mai scurt timp. **II.** Adv. **1.** Iute, cu zor, în grabă. ♦ Îndată, imediat; deodată, brusc. ◊ Expr. *Repede-repejor* = îndată, fără întârziere. **2.** Devreme, de timpuriu; prea curând.

REPEGIÓR adv. v. **repejor.**

REPEJÓR adv. Diminutiv al lui *repede*. [Var.: **repegiór** adv.] – **Repede** + suf. *-ior*.

REPEJÚNE, *repejuni*, s. f. (Înv.) Iuțeală, repeziciune. – **Repede** + suf. *-iune.*

REPETÁ, *repét*, vb. I. Tranz. A spune, a face, a produce încă o dată (sau de mai multe ori) ceea ce a mai fost spus, făcut sau produs.♦ Refl. A se produce, a se întâmpla, a avea loc din nou. [Var.: (înv.) **repetí** vb. IV].

REPETÁRE, *repetări,* s. f. Acțiunea de *a (se) repeta* și rezultatul ei; repetiție. – V. **repeta.**

REPETÁT, -Ă, repetați, -te, adj. Care este spus sau făcut încă o dată (sau de mai multe ori); care se repetă. – V. **repeta.**

REPEZEÁLĂ, *repezeli*, s. f. **1.** Iuțeală, grabă mare, repeziciune. ◊ Loc. adv. *La repezeală* = foarte repede, în mare grabă. **2.** (Rar) Goană, fugă. – **Repezi** + suf. *-eală.*

REPEZÍ, *repéd*, vb. IV. **1.** Refl. A porni în grabă, a se duce repede spre..., a da fuga, a sări. **2.** Refl. (Fam.; despre oameni) A face un lucru în grabă și adesea fără chibzuială, a acționa în pripă; a se pripi (**1**). **3.** Refl. A se năpusti, a se arunca, a năvăli. **4.** Tranz. A trânti, a izbi, a arunca, a azvârli. **5.** Tranz. Fig. A se răsti la cineva, a-i vorbi aspru, violent; a brusca. – Din **repede. REPEZICIÚNE,** *repeziciuni*, s. f. **1.** Însușirea de a fi repede; grabă mare, iuțeală, viteză, rapiditate. **2.** (Rar) Înclinare a unei pante. – **Repede** + suf. *-iciune.*

REPEZÍȘ, *repezișuri,* s. n. **1.** Mișcare violentă; goană, alergătură; năvală. ♦ Fig. Izbucnire, precipitare. **2.** Pantă abruptă; povârniș foarte înclinat. **3.** Porțiune din cursul unui râu unde apa curge foarte repede. – **Repede** + suf. *-iș.*

REPEZÍT, -Ă, *repeziți, -te*, adj. **1.** Grăbit, făcut în grabă, la repezeală. **2.** Care acționează pripit; *p. ext.* pornit, mânios, nestăpânit; răstit. – V. **repezi.**

REPEZITÚRĂ, *repezituri*, s. f. (Rar) Mișcare rapidă, precipitată; goană, fugă. – **Repezi** + suf. *-tură.*

REPLANTÁ, *replantez*, vb. I. Tranz. A planta din nou; a transplanta. – Pref. *re-* + **planta.**

REPLANTÁRE, *replantări,* s. f. Acțiunea de *a replanta* și rezultatul ei; transplantare. – V. **replanta.**

REPOPULÁ, *repopulez*, vb. I. Tranz. A popula din nou un teritoriu. ♦ A reface un teren forestier despădurit. – Pref. *re-* + **popula.**

REPOPULÁRE, *repopulări,* s. f. Acțiunea de *a repopula* și rezultatul ei. – V. **repopula.**

REPOPULÁT, -Ă, *repopulați, -te*, adj. Care a fost populat din nou. – V. **repopula.**

REPOVESTÍ, *repovestesc*, vb. IV. Tranz. A povesti încă o dată, a mai spune o dată ceva ce a fost povestit. – Pref. *re-* + **povesti.**

REPOVESTÍRE, *repovestiri*, s. f. Acțiunea de *a repovesti* și rezultatul ei. – V. **repovesti.**

REPOVESTÍT, -Ă, *repovestiți, -te*, adj. Povestit din nou, povestit încă o dată. – V. **repovesti.**

RESCRÍE, rescriu, vb. III. Tranz. **1.** A copia. **2.** A transpune în alt limbaj artistic, în altă formă artistică. – Pref. *re-* + **scrie.**

RESCRIÉRE, *rescrieri*, s. f. Acțiunea de *a rescrie* și rezultatul ei. – V. **rescrie.**

RESCRÍS, -Ă, *rescriși, -se*, adj. **1.** Care a fost copiat. **2.** Care a fost scris din nou, în altă formă. – V. **rescrie.**

RESFIRÁ vb. I v. **răsfira.**

RESFIRÁRE s. f. v. **răsfirare.**

RESFIRÁT, -Ă adj. v. **răsfirat.**

RESIMȚĂMÂNT, *resimțăminte,* s. n. (Rar) Resentiment. – **Resimți** + suf. *-ământ.*

RESIMȚÍ, *resímt*, vb. IV. **1.** Tranz. A simți. **2.** Refl. A simți urmările, consecințele unei împrejurări anterioare. ♦ A se face simțit, a avea repercusiuni. – (după *simți).*

RESIMȚÍRE, *resimțiri,* s. f. Faptul de *a (se) resimți*. – V. **resimți.**

RESPINGĂTÓR, -OÁRE, *respingători, -oare*, adj. Care respinge; *spec.* care inspiră dezgust, aversiune, silă. – **Respinge** + suf. *-ător.*

RESPÍNGE, *respíng*, vb. III. Tranz. **1.** A refuza, a nu admite, a nu accepta. **2.** A îndepărta de la sine, a da la o parte. ♦ A arunca înapoi. **3.** A ține piept unui atac armat, a sili pe dușman să se retragă. **4.** Fig. A înăbuși un sentiment, o pornire. - (după împinge).

RESPÍNGERE, *respingeri*, s. f. Faptul de *a respinge*. – V. **respinge.**

RESPÍR s. n. (Rar) Respirație. – Din **respira** (derivat regresiv).

RESPIRÁ, *respír*, vb. I. Intranz. **1.** A introduce în plămâni, prin inspirație, aer și a da afară, prin expirație, dioxidul de carbon și vaporii de apă rezultați din arderile care au loc în organism; a răsufla. **2.** Fig. A răspândi, a revărsa, a degaja.

RESPIRÁRE, *respirări,* s. f. (Rar) Respirație. ♦ Aerul respirat; boare, adiere. – V. **respira.**

RESPIRÁȚIE, *respirații,* s. f. Totalitatea proceselor fiziologice prin care se realizează schimbul de gaze (absorbirea oxigenului și eliminarea dioxidului de carbon) între organismele vii și mediul înconjurător; acțiune ritmică și mecanică prin care animalele superioare inspiră aerul ambiant conținând oxigenul necesar întreținerii vieții și expiră dioxidul de carbon și vaporii de apă rezultați din arderi; răsuflare.♦ Aerul respirat; suflare.

REST, *resturi,* s. n. **1.** Ceea ce rămâne dintr-un tot, dintr-un ansamblu după ce s-a luat cea mai mare parte; rămășiță. **2.** Parte dintr-un tot care rămâne în afara celei care interesează. **3.** Sumă de bani care se înapoiază celui care face o plată cu bani mai mulți decât suma cuvenită. **4.** (Mat.) Număr care reprezintă rezultatul unei scăderi; diferență.

RESTÉI s. n. v. **resteu.**

RESTÉU, *resteie,* s. n. Fiecare dintre cele două bare în formă de cui, făcute din fier sau din lemn, care se introduc vertical în partea exterioară a jugului pentru a reține gâtul animalului. ◊ Expr. *A lua cu resteul* = a se purta aspru (cu cineva). [Var.: (reg.) *răstéu, restéi* s. n.] – Et. nec.

RESTRÂNGE, *restrâng,* vb. III. Tranz. A micșora, a reduce; a limita, a mărgini. ♦ Refl. (Fam.) A-și limita, a-și reduce cheltuielile pentru trai, a trăi mai modest. – Pref. *re-* + **strânge.**

RESTRÂNGERE, *restrângeri*, s. f. Acțiunea de *a (se) restrânge* și rezultatul ei. – V. **restrânge.**

RESTRÁNS, -Ă, *restrânși, -se,* adj. Redus, limitat, mărginit. – V. **restrânge.**

RESTRÍȘTE, (rar) *restriști,* s. f. (Pop.) Situație grea, primejdie, nenorocire care se abate asupra cuiva. – Pref. *res-* + **triște.**

RESTRUCTURÁ, *restructurez,* vb. I. Tranz. A schimba structura unui lucru organizat, a organiza pe baze noi. – Pref. *re-* + **structura.**

RESTRUCTURÁRE, *restructurări,* s. f. Acțiunea de *a restructura* și rezultatul ei. – V. **restructura.**

RÉȘCĂ, *reșce,* s. f. Unealtă de pescuit în formă de sac, confecționată din plasă și purtată de pescarii din două bărci, folosită pentru adâncimi mari. – Et. nec.

REȘIȚEÁN, -Ă, *reșițeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară, sau locuitor din municipiul Reșița. **2.** Adj. Care aparține municipiului Reșița sau reșițenilor (**1**), privitor la municipiul Reșița ori la reșițeni. – **Reșița** (n. pr.) + suf. *-ean.*

REȘIȚEÁNCĂ, *reșițence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Reșița. – **Reșițean** + suf. *-că.*

REȘLEFUÍ, *reșlefuiesc,* vb. IV. Tranz. A șlefui din nou pentru a netezi mai bine, pentru a da o formă mai bună. – Pref. *re-* + **șlefui.**

REȘLEFUÍRE, *reșlefuiri,* s. f. Acțiunea de *a reșlefui.* – V. **reșlefui.**

REȘLEFUÍT, -Ă, *reșlefuiți, -te,* adj. Care a fost șlefuit încă o dată. – V. **reșlefui.**

RETĂBĂCÍRE, *retăbăciri,* s. f. Operație care se efectuează după tăbăcirea propriu-zisă, mai ales la pieile de talpă, și care constă în tensionarea pielor în soluții concentrate de tananți pentru umplerea spațiilor goale dintre fibre. – Pref. *re-* + **tăbăcire.**

RETĂLMĂCÍ, *retălmăcesc,* vb. IV. Tranz. A tălmăci din nou. ♦ A răstălmăci. – Pref. *re-* + **tălmăci.**

RETĂLMĂCÍRE, *retălmăciri,* s. f. Acțiunea de *a retălmăci.* – V. **retălmăci.**

RETĂLMĂCÍT, -Ă, *retălmăciți, -te,* adj. Care a fost tălmăcit din nou. ♦ Răstălmăcit. – V. **retălmăci.**

RETEVÉI, *reteveie,* s. n. (Pop.) Bucată scurtă de lemn; scurtătură. – Et. nec.

RETEVEIÁT, -Ă, *reteveiați, -te,* adj. (Rar) În formă de retevei, tare ca reteveiul. [Pr.: *-ve-iat*] – **Retevei** + suf. *-at.*

RETÉZ, *reteze,* s. n. (Pop.; în expr.) *La retezul părului* = în locul unde se retează părul; la ceafă. – Din **reteza** (derivat regresiv).

RETEZÁ, *retez,* vb. I. Tranz. **1.** A tăia transversal și complet, cu o singură tăietură, un obiect, o parte a unui obiect sau o parte a corpului unei ființe. ◊ Expr. *A-l reteza* (pe cineva) *scurt* = a-i limita pretențiile; a pune brusc capăt discuției. ♦ A tăia fagurii dintr-un stup, pentru a recolta mierea. **2.** (Construit cu pronumele feminin „o", cu valoare neutră) A o lua de-a curmezișul pentru a scurta drumul. **3.** Fig. A face să înceteze brusc, a curma, a întrerupe. – Et. nec.

RETEZÁRE, *retezări,* s. f. Acțiunea de *a reteza* și rezultatul ei; retezat1. – V. **reteza.**

RETEZÁT1 s. n. Retezare. – V. **reteza.**

RETEZÁT2**, -Ă,** *retezați, -te,* adj. Tăiat, scurtat. ♦ (Despre stupi) Din care (prin tăiere) s-au scos fagurii pentru a se recolta mierea. – V. **reteza.**

RETEZĂTÚRĂ, *retezături,* s. f. Retezare, tăiere; locul unde a fost retezat ceva. ♦ Partea care se taie dintr-un lucru; bucata tăiată (prin retezare) din ceva. – **Reteza** + suf. *-ătură.*

RETRÁGE, *retrág,* vb. III. **1.** Tranz. A trage înapoi. ♦ A scoate, a lua înapoi ceva. ♦ Refl. A se lăsa de o meserie, de o ocupație etc.; a renunța la.... **2.** Refl. A merge, a pleca (înapoi); a se îndepărta. ♦ A da înapoi din fața dușmanului, a efectua operația de retragere. ♦ A se da deoparte. **3.** Refl. (Despre ape curgătoare) A reintra în albie după revărsare. – Pref. *re-* + **trage.**

RETRÁGERE, *retrageri*, s. f. Acțiunea de *a (se) retrage* și rezultatul ei. – V. **retrage.**

RETRÁS, -Ă, *retrași, -se,* adj. (Despre oameni) Izolat, singur, singuratic. ♦ (Despre clădiri, locuri) Plasat mai la o parte; dosnic, lăturalnic, depărtat; solitar, liniștit. – V. **retrage.**

RETRĂÍ, *retrăiesc,* vb. IV. Tranz. A simți intens ceea ce a mai simțit o dată; a avea impresia că trece prin aceleași întâmplări prin care a mai trecut o dată. ♦ A simți intens ceea ce a simțit altcineva, a avea impresia că trece prin aceleași întâmplări prin care a trecut și altcineva. – Pref. *re-* + **trăi.**

RETRĂÍRE, *retrăiri,* s. f. Faptul de *a retrăi.* – V. **retrăi.**

REȚÍNE, *rețin,* vb. III. Tranz. **1.** A ține pe loc, a împiedica de la ceva, a opri. ♦ A închide pe cineva temporar, a-l priva de libertate. ♦ Tranz. și refl. Fig. A (se) stăpâni, a (se) înfrâna; a (se) abține. **2.** A opri o parte din drepturile bănești care se cuvin cuiva; a popri. **3.** A rezerva un bilet, un loc, într-un vehicul, la un spectacol etc. **4.** A ține asupra sa, a nu restitui; a păstra. **5.** A ține minte, a-și aminti; a nu uita. – Pref. *re-* + **ține.**

REȚÍNERE, *rețineri,* s. f. Acțiunea de *a (se) reține* și rezultatul ei; oprire, rezervare. – V. **reține.**

REȚINÚT, -Ă, *reținuți, -te,* adj. (Despre oameni) Stăpânit, rezervat, potolit, cumpătat, sobru, moderat. – V. **reține.**

REÚMPLE, *reúmplu,* vb. III. Tranz. și refl. A (se) umple din nou. [Pr.: *re-um-*] – Pref. *re-* + **umple.**

REUNÍ, *reunesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) aduna, a (se) strânge laolaltă, a (se) întruni. [Pr.: *re-u-*]. - (după *uni*).

REUNIFICÁ, *reunífic,* vb. I. Tranz. A unifica din nou. [Pr.: *re-u-*] – Pref. *re-* + **unifica.**

REUNIFICÁRE, *reunificări,* s. f. Acțiunea de *a reunifica* și rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] – V. **reunifica.**

REUNIFICÁT, -Ă, *reunificați, -te,* adj. Care a fost unificat din nou. [Pr.: *re-u-*] – V. **reunifica.**

REUNÍRE, *reuniri*, s. f. Acțiunea de *a (se) reuni* și rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] – V. **reuni. REUȘÍ,** *reușesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. **1.** A ajunge la rezultatul dorit; a izbuti, a izbândi. **2.** A avea succes, a termina cu bine. ♦ A face ceva cu pricepere și îndemânare.

REUȘÍRE, *reușiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a reuși* și rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] – V. **reuși.**

REUȘÍT, -Ă, *reușiți, -te,* adj. Bine realizat, izbutit. ♦ (Despre oameni și părți ale corpului lor) Frumos, drăguț. [Pr.: *re-u-*] – V. **reuși.**

REUȘÍTĂ, *reușite,* s. f. Izbândă, succes, realizare. - V. **reuși.**

REVĂRSÁ, *revărs,* vb. I. **1.** Refl. (Despre ape curgătoare; la pers. 3) A se vărsa peste maluri, a ieși din albie, a inunda. ♦ A curge din belșug. **2.** Refl. (Despre oameni, vehicule etc.) A se răspândi, a se împrăștia în număr mare; a împânzi. **3.** Refl. (Despre lumină, căldură, mirosuri) A se împrăștia, a se răspândi. ◊ Expr. *A se revărsa zorile* sau *a se revărsa de ziuă* = a se lumina de ziuă, a se ivi zorile. **4.** Tranz. (Pop.) A așterne în cantitate mare peste ceva; a împrăștia, a presăra din belșug. - (după *vărsa*).

REVĂRSÁRE, *revărsări,* s. f. Acțiunea de *a (se) revărsa* și rezultatul ei. – V. **revărsa.**

REVĂRSÁT1 s. n. (În sintagma) *Revărsatul zorilor* (sau *zilei)* sau *revărsat de zori* (sau *de ziuă)* = timpul când se luminează de ziuă, zori de zi. – **V. revărsa.**

REVĂRSÁT2**, -Ă,** *revărsați, -te,* adj. **1.** (Despre ape curgătoare) Care s-a revărsat peste maluri, care a ieșit din albie. **2.** Răspândit, împrăștiat, risipit. ◊ Expr. (Adverbial) *A semăna revărsat* = a semăna răsfirat, împrăștiat, rar. *A crește revărsat* = a crește îmbelșugat, abundent. ♦ Presărat. **3.** Întins, lățit. **4.** (Fam.; despre corpul omului sau despre părți ale lui) Care atârnă de prea multă grăsime. – V. **revărsa.**

REVĂZÚT, -Ă, *revăzuți, -te,* adj. (Despre texte) Examinat din nou; revizuit. – V. **revedea.**

REVEDEÁ, *revăd,* vb. II. **1.** Tranz. și refl. A (se) vedea din nou; a (se) întâlni iar, după mai multă vreme. ♦ Fig. A (se) vedea în amintire în starea în care a fost altădată, a(-și) evoca trecutul. **2.** Tranz. A examina, a citi din nou un text; a revizui. – Pref. *re-* + **vedea.**

REVEDÉRE, *revederi*, s. f. Faptul de *a (se) revedea.* ◊ Expr. *La revedere!* = formulă de salut la despărțire. – V. **revedea.**

REVENEÁLĂ, *reveneli,* s. f. (Reg.) **1.** Umezeală, jilăveală din pământ sau din atmosferă. **2.** Răcoare, răcoreală. **3.** Emanație, miros, mireasmă, aromă. [Var.: **răvineálă** s. f.] – **Reveni**1 + suf. *-eală.*

REVENÍ, pers. 3 *revenește,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. și refl. (Despre pământ, aer etc.) A deveni jilav, a se umezi. **2.** Refl. (Despre timp) A se răcori. – Din **reavăn.**

REVENÍ2**,** *revín,* vb. IV. Intranz. **1.** A veni din nou, a se întoarce. ♦ A apărea iar; a se manifesta din nou. **2.** A se întoarce la starea normală, obișnuită; a-și recăpăta echilibrul sufletesc, a se regăsi. ◊ Expr. *A reveni la viață* = a scăpa cu viață dintr-o boală grea. *A-și reveni în sine* = a-și recăpăta cunoștința în urma unui leșin, a unei crize, a unei emoții etc. - (după *veni*).

REVENÍRE, *reveniri*, s. f. Acțiunea de *a reveni2* și rezultatul ei, întoarcere. – V. **reveni.**

REZÁMÁT, -Ă adj. v. **rezemat.**

REZEMÁ, *reázem,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) așeza astfel încât să fie susținut de ceva; a (se) sprijini, a (se) propti. ◊ Expr. (Tranz.; fam.) *A rezema pereții* = a nu lua parte la dans, la joc; a nu face nimic. **2.** Refl. Fig. A se întemeia, a se baza. [Var.: (reg.) răzimá vb. I] – Et. nec.

REZEMÁRE, *rezemări,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) rezema.* **2.** Mod în care se realizează legătura între două corpuri solide, în plan sau în spațiu. – V. **rezema.**

REZEMÁT, -Ă, *rezemați, -te,* adj. Sprijinit, proptit. [Var.: (reg.) **rezămát, -ă, răzimát, -ă** adj.] – V. **rezema.**

REZEMĂTOÁRE, *rezemători,* s. f. **1.** Spătar, spetează (de scaun). ♦ Fiecare dintre părțile laterale ale unui scaun sau fotoliu, pe care se sprijină brațele. **2.** Balustradă, parapet, rampă. [Var.: (reg.) **răzimătoáre** s. f.] – **Rezema** + suf. *-ătoare.*

RIDICÁ, *ridíc,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A lua de jos și a duce în sus (susținând cu forța brațelor, cu spatele etc.); a sălta. ◊ Expr. *A ridica paharul* (sau *cupa,* rar, *un toast)* = a închina în cinstea cuiva. ♦ A duce sau a trage în sus; a înhăța. ♦ A desprinde din locul în care a fost pus sau fixat și a trage în sus. **2.** A lua de pe ceva; a îndepărta, a înlătura. ◊ Expr. *A ridica o piatră de pe inimă* = a scăpa (pe cineva) de o grijă apăsătoare, a liniști pe cineva. *A-și ridica pălăria* = a-și scoate pălăria în semn de salut, de stimă; a saluta. *A ridica masa* = a strânge masa după ce s-a terminat de mâncat. **3.** A lua și a duce în alt loc, a muta din loc. ◊ Expr. *A ridica stâna* = a coborî cu turmele și cu toate uneltele păstorești, toamna, de la munte. ♦ Refl. (Înv.) A se muta. ♦ A strânge de pe jos, a culege. **II. 1.** Refl. (Despre ființe) A se scula de jos, părăsind poziția de așezat sau de culcat. ◊ Expr. *A se ridica în scări* = a se înălța în scările ființei. ◊ Expr. (Înv.) *A ridica din scaun* = a lua unui domnitor domnia; a detrona. **2.** Refl. (Despre construcții înalte, copaci etc.) A avea o direcție verticală, a se îndrepta în sus, a se înălța. **3.** Tranz. A mișca, a îndrepta în sus brațele, mâinile, capul, sprâncenele etc.; a da o mișcare verticală, a duce mai sus. ◊ Expr. *A(-și) ridica ochii* = a îndrepta privirea, a se uita spre cineva sau ceva care se află mai sus; a privi.*A ridica mâna* = a cere cuvântul. *A ridica din sprâncene* = a face ochii mari de mirare, de surpriză; a privi mirat, surprins. *A ridica din umeri* = a-și arăta nedumerirea sau indiferența față de ceva sau de cineva. (Refl.) *A (i) se ridica părul (măciucă)* = a se speria foarte tare. **4.** Refl. (Despre păsări) A porni în zbor, a-și lua zborul; a se înălța în văzduh. ♦ (Despre nori, fum, praf etc.) A avea o mișcare ascendentă, a se îndrepta în sus. ♦ (Despre aștri; *p. ext.* despre lumină, zori etc.) A se înălța deasupra orizontului, a se sui pe bolta cerului; a răsări, a se ivi. ♦ (Despre ceață, negură etc.) A se împrăștia, a se risipi; a dispărea. **5.** Refl. (Despre sunete) A se auzi clar și puternic; a se răspândi în aer; a răsuna. ◊ Expr. *A ridica glasul* = a vorbi tare; cu îndrăzneală sau protestând împotriva cuiva; a striga, a țipa; *p. ext.* a protesta. **6.** Refl. (Despre oameni; *p. ext.* despre popoare, țări, clase sociale etc.) A protesta vehement; a sta împotrivă, a se opune; a se răzvrăti, a se răscula, a porni la luptă. **7.** Tranz. Fig. A pune în mișcare, a face să pornească o mulțime, o colectivitate etc.; a mobiliza, a strânge oameni. ◊ Expr. (Înv.) *A ridica trupe* = a recruta oaste, a înrola soldați pentru a porni la luptă. **III. 1.** Refl. și tranz. (Despre copii; *p. ext.* despre pui de animale) A (se) face mare, a crește. **2.** Refl. și tranz. A (se) face mai înalt; a (se) înălța. **3.** Tranz. Fig. A duce, a promova la o treaptă superioară, a face să progreseze valori sociale, morale etc., *p. ext.* oameni. ◊ Expr. *A ridica din cenușă* (sau *din ruine)* = a reface, a reconstitui. *A ridica moralul* (cuiva) = a îmbărbăta, a întări (pe cineva). ◊ Expr. (Înv.) *A ridica în scaun* = a face domn, a înălța pe tronul țării. ♦ Refl. (Despre oameni) A-și face o situație mai bună, a progresa. **4.** Tranz. A construi, a clădi locuințe, case etc. ♦ Fig. A făuri, a crea, a întemeia.[Var.: (înv.) **aridicá,** (reg.) **rădicá** vb. I].

RIDICÁRE, *ridicări,* s. f. Acțiunea de *a (se) ridica* și rezultatul ei; ridicat1. – V. **ridica.**

RIDICÁT1 s. n. Ridicare. – V. **ridica.**

RIDICÁT2**, -Ă,** *ridicați, -te,* adj. **1.** (Despre perdele, storuri etc.) Dus mai sus (sau într-o parte); tras. ♦ (Despre oameni) Sculat în picioare; *fig.* însănătoșit, înzdrăvenit. **2.** Fig. (Despre prețuri) Care depășește plafonul normal, obișnuit; mărit, sporit, urcat. ♦ (Despre voce) Tare, intens. ◊ (Despre

oameni și felul lor de viață) Cu un nivel înalt, superior; înaintat. [Var.: (înv.) **aridicát, -ă** adj.] – V. **ridica.**

RIDICĂTÚRĂ, *ridicături,* s. f. **1.** Înălțime, proeminență. ♦ Loc ridicat; dâmb. **2.** Faptul de a ridica (lucruri grele). – **Ridica** + suf. *-ătură.*

RIDÍCHE, *ridichi,* s. f. Plantă erbacee legumicolă din familia cruciferelor, cu frunze adânc crestate, cu rădăcina sferică sau conică, alungită, cărnoasă, umflată, comestibilă; *p. restr.* rădăcina comestibilă a plantei. *Ridiche sălbatică* = buruiană anuală, dăunătoare plantelor de cultură, cu tulpina acoperită de peri, cu frunze ovale și cu flori albe, roșii, violete, rar gălbui.

RIDICHIOÁRĂ, *ridichioare,* s. f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze ovale, inegal crestate, și cu flori galbene. – **Ridiche** + suf. *-ioară.*

RINÍCHI, *rinichi,* s. m. Fiecare dintre cele două organe interne ale omului și ale animalelor superioare, care secretă și excretează urina și care sunt situate în regiunea lombară, în afara cavității peritoneale, de fiecare parte a coloanei vertebrale; rărunchi.

RISÍPĂ, *risipe,* s. f. **1.** Folosire nechibzuită a bunurilor materiale sau bănești, cheltuială fără măsură; irosire. ♦ Fig. Belșug, prisos, abundență. **2.** (Înv. și pop.) Sfărâmare, distrugere; surpare, prăbușire. ◊ Loc. adj. *În risipă* = care se sfărâmă, se dărâmă, care este în ruină. ♦ Împrăștiere, răspândire; risipire. ◊ Loc. adj. și adv. *În risipă* = în debandadă, în dezordine. – Din **risipi** (derivat regresiv).

RISIPÍ, *risipesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A arunca sau a cădea în toate părțile; a (se) împrăștia. **2.** Tranz. A cheltui fără socoteală; a irosi bani, averi. **3.** Refl. (Despre oameni) A se răspândi în toate părțile; a se răzleți, a se răsfira. ♦ Tranz. A face să plece din locul unde s-au adunat; a împrăștia. ♦ Tranz. A pune pe fugă, a respinge, a înfrânge o armată, o ceată de vrăjmași etc. **4.** Refl. (Despre nori, ceață, aburi etc.) A se destrăma, a dispărea, a pieri. **5.** Refl. și tranz. A (se) dărâma, a (se) prăbuși, a (se) nărui, a (se) surpa. ♦ A (se) nimici, a (se) distruge; a (se) prăpădi. **6.** Tranz. A face să dispară, a înlătura, a îndepărta o grijă, o durere, un gând.

RISIPÍRE, *risipiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) risipi* și rezultatul ei. – V. **risipi.**

RISIPÍT, -Ă, *risipiți, -te,* adj. **1.** Răspândit în toate părțile; împrăștiat, răsfirat. **2.** (Despre materiale, bani, averi) Cheltuit fără socoteală; irosit. **3.** (Despre armate sau cete înarmate) Pus pe fugă; alungat, înfrânt. **4.** (Despre construcții) Stricat, sfărâmat; prăbușit, ruinat. – V. **risipi.**

RISIPITÓR, -OÁRE, *risipitori, -oare,* adj. **1.** Care își risipește averea, bunurile; cheltuitor. **2.** (Înv.) Care produce ruină; nimicitor, distrugător. – **Risipi** + suf. *-tor.*

RITUÁL, -Ă, (**1**) *rituali, -e,* adj., (**2**) *ritualuri,* s. n. **1.** Adj. Care ține de rituri, privitor la rituri; care se face după anumite rituri; ritualic. **2.** S. n. Rânduială a unei slujbe religioase; ceremonial religios. ♦ Ceremonial, desfășurat după reguli tradiționale, cu prilejul nașterii, căsătoriei, morții, cu prilejul semănatului sau al culesului etc.

ROÁBĂ, *roabe,* s. f. **1.** Vehicul pentru transportul materialelor pe distanțe mici, alcătuit dintr-o ladă sau dintr-o platformă cu o roată și cu două brațe, de care împinge omul; tărăboanță. **2.** Cantitate de material care se poate căra o dată cu roaba (**1**). – Et. nec.

ROÁDĂ s. f. v. **rod.**

ROÁDE, *rod,* vb. III. **1.** Tranz. și intranz. A rupe cu dinții, puțin câte puțin, dintr-un obiect tare (pentru a mânca). ◊ Expr. (Tranz.) *A roade* (cuiva) *urechile* = **a)** a mânca foarte mult, păgubind pe cineva; **b)** a plictisi (pe cineva) repetând(u-i) mereu același lucru, a-i împuia capul cuiva. **2.** Tranz. Fig. (Despre gânduri, sentimente etc.) A chinui, a consuma, a tortura. **3.** Tranz. (Reg.) A morfoli ceva în gură. **4.** Tranz. și refl. A (se) distruge printr-o acțiune lentă și îndelungată de măcinare, de frecare; a (se) toci, a (se) uza printr-o întrebuințare îndelungată. ◊ Expr. (Tranz.) *A roade cuiva pragul* = a vizita pe cineva prea des, prea stăruitor. ♦ Tranz. (Despre corpuri tari, aspre, venite în contact cu pielea) A freca pielea (provocând răni). **–** (după *ros*).

ROÁDERE, *roaderi,* s. f. Acțiunea de *a (se) roade* și rezultatul ei. – V. **roade.**

ROÁTĂ1, *roți,* s. f. **1.** Cerc de metal sau de lemn, cu spițe sau plin, care, învârtindu-se în jurul unei osii, pune în mișcare un vehicul. ◊ *Caii* (sau *boii) de la roată* = caii (sau boii) rotași. ◊ Expr. *A pune* (ceva) *pe roate* sau *a merge (ca) pe roate* = a face să se desfășoare sau a se desfășura în condiții foarte favorabile. **2.** Nume dat unor obiecte, instrumente etc. asemănătoare cu roata (1), având diverse întrebuințări. ◊ *Roata olarului* = mașină de lucru rudimentară a olarului, construită dintr-un disc orizontal fixat pe un arbore rotitor vertical, pe care olarul rotunjește lutul, dând diferite forme oalelor. ◊ Expr. *Roata lumii* (sau *a vremii)* = mersul, succesiunea evenimentelor. *S-a întors roata* = s-a schimbat situația (în defavoarea cuiva); s-a întors norocul (de partea altcuiva). **3.**Obiect fabricat, aranjat sau legat în formă de roată (1), de cerc, de disc. *Roată de caşcaval. Roată de frânghie.* ♦ Desen sau contur rotund ca un cerc; disc. **4.** Figură pe care o formează mai multe ființe sau lucruri așezate în formă de cerc. ◊ (Adverbial) *Çedeau roată în jurul focului.* **5.** Mișcare circulară; învârtitură, răsucire, rotocol. ◊ Expr. *A da roată* = a merge de jur împrejur, a înconjura, a da ocol; a descrie unul sau mai multe cercuri (în mers sau în zbor), a face ocoluri. ◊ Loc. vb. *A (se) duce de-a roata* = a (se) rostogoli. *Roata, măi!* strigăt la fiecare 10-20 de versuri la urarea flăcăilor care umblă cu plugul (buhaiul) în seara de 31 Decembre (adică *faceți roată în prejurul meu*). **6.** Instrument de tortură și execuție de formă circulară, folosit în Evul Mediu. [Pl. și: *roate*]. – (după *rostogol+rotocol +rotund*).

ROCÁRNIȚĂ, *rocarnițe,* s. f. Cerc de oțel sau de frânghie care servește la ridicarea pânzelor unei nave de-a lungul catargului. – Et. nec.

RÓCĂ, *roci,* s. f. Agregat mineral natural, de compoziție aproape uniformă, care alcătuiește scoarța Pământului.

ROCĂRÍE, *rocării,* s. f. (Geol.) Teren plin de pietre, roci, stânci. – **Rocă** + suf. *-ărie.*

RÓCHE s. f. v. **rochie.**

RÓCHIE, *rochii,* s. f. Îmbrăcăminte femeiască la care bluza și fusta (din același material) formează o singură piesă. [Var.: (reg.) **róche** s. f.].

ROCHIOÁRĂ, *rochioare,* s. f. (Rar) Rochiță. [Pr.: *-chi-oa-*] – **Rochie** + suf. *-oară.*

ROCHÍȚĂ, *rochițe,* s. f. Diminutiv al lui *rochie;* rochioară. ◊ Compus: (Bot.) *rochița-rândunicii* = volbură. – **Rochie** + suf. *-iță.*

ROCOȚEÁ, *rocoțele,* s. f. Mică plantă erbacee, otrăvitoare, cu frunze opuse, liniare și cu flori albe. – Et. nec.

ROD, *roade,* s. n. **1.** Nume generic dat produselor vegetale obținute de la plantele cultivate, în special fructelor; fruct. ◊ Loc. adj. *Cu rod* = roditor, fructifer. ◊ Compuse: *rodul-pământului* = plantă erbacee toxică, cu frunze mari, late și lucioase, după a cărei dezvoltare florală poporul apreciază recolta anului; (înv.) *rod-de-zahăr* = dulceață de trandafiri; rodozahar. **2.** Fig. Urmare, rezultat, efect (al unei acțiuni). ♦ Folos, avantaj. **3.** (Pop.) Copil, prunc, vlăstar, odrasl. [Var.: (rar) **roádă** s. f.].

RODÍ, *rodesc,* vb. IV. Intranz. A produce roade.

RODÍRE, *rodiri,* s. f. Acțiunea de *a rodi* și rezultatul ei. – V. **rodi.**

RODÍT, -Ă, *rodiți, -te,* adj. (Despre plante) Care a făcut rod (bogat), care are roade (multe). – V. **rodi.**

RODITÓR, -OÁRE, *roditori, -oare,* adj. (Despre plante) Care dă roade; (despre terenuri) care produce roade îmbelșugate; fertil, bogat; (despre arbori) cu fructul comestibil. – **Rodi** + suf. *-tor.*

RÓDNIC, -Ă, *rodnici, -ce,* adj. (Adesea fig.) Care produce mult rod; care face să rodească mult. – **Rod** + suf. *-nic.*

RODNICÍ, *rodnicesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face să fie rodnic. – Din **rodnic.**

RODNICÍE, *rodnicii,* s. f. (Adesea fig.) Calitatea de a fi rodnic; fertilitate, fecunditate. – **Rodnic** + suf. *-ie.*

RODÓS, -OÁSĂ, *rodoși, -oase,* adj. (Rar) Roditor. – **Rod** + suf. *-os.*

ROGODÉLE s. f. pl. (Pop.) Fructe mărunte, poame de tot felul. – Et. nec.

ROGOJINÁR, *rogojinari,* s. m. Persoană care face sau vinde rogojini. – **Rogojină** + suf. *-ar.*

ROGOJÍNĂ, *rogojini,* s. f. Împletitură de tulpini sau de frunze de rogoz ori de papură, utilizată pentru protecția unor elemente de construcție, a unor instalații etc. sau pentru așternut pe jos (în unele locuințe), pentru decorațiuni interioare etc.

ROGÓZ, *rogozuri,* s. n. Gen de plante erbacee cu tulpina în trei muchii, cu frunzele lungi și cu flori monoice grupate în spice; plantă din acest gen. [Var.: (reg.) **răgóz** s. n.].

ROGOZÍȘ, *rogozișuri,* s. n. (Rar.) Loc unde crește mult rogoz. – **Rogoz** + suf. *-iș.*

ROGOZÓS, -OÁSĂ, *rogozoși, -oase,* adj. (Rar) Cu (mult) rogoz. – **Rogoz** + suf. *-os.*

ROI1, *roi,* s. m. Roit, roire. *Epoca roilor.* – Din **roi3.**

ROI2, *roiuri,* s. n. **1.** Grup compact de albine, ieșite din stup împreună cu matca lor în căutarea unui adăpost nou. **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Mulțime de insecte sau de păsări mici care zboară în grupuri.♦ Grup compact de oameni în mișcare. ♦ Mulțime de lucruri de același fel (văzute în mișcare).

ROÍ, *roiesc,* vb. IV. Intranz. (Despre albine; la pers. 3) A ieși din stup zburând în roiuri2 (**1**) spre a-și căuta un nou locaș și a da naștere unui stup nou; (despre insecte sau păsări mici) a zbura în număr mare de colo până colo. ♦ (Despre oameni) A se răspândi în grupuri, pornind din același loc; a umbla de colo până colo; a forfoti, a mișuna.

ROIB, ROÁIBĂ, *roibi, roaibe,* adj. (Despre cai) Cu părul roșcat sau brun. ♦ (Substantivat, m.) Cal cu părul roșcat sau brun.

RÓIBĂ, *roibe,* s. f. Plantă erbacee cu frunze lanceolate și cu flori albe-gălbui, a cărei rădăcină conține o materie colorantă roșie cu care se vopsesc fibrele textile.

ROIBULÉȚ, *roibuleți,* adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui *roib.* – **Roib** + suf. *-uleț.*

RÓINIC, -Ă, *roinici, -ce,* adj. (Rar; despre grupuri) Care este în mișcare vie, care se răspândește pornind din același loc. – **Roi**1 + suf. *-nic.*

RÓINIȚĂ1, *roinițe,* s. f. (Pop.) Stup mic portabil cu care se prinde un roi1 nou.

RÓINIȚĂ2, *roinițe,* s. f. Plantă erbacee perenă, cu flori albe ori liliachii cu miros plăcut, mult căutate de albine, cu frunze ovale întrebuințate în medicină pentru calitățile lor stimulente și antispasmodice; mătăcină, melisă . – **Roi**2 + suf. *-niță.*

ROÍRE, *roiri,* s. f. Acțiunea de *a roi2* și rezultatul ei; *p. ext.* zbor agitat al unui număr mare de insecte sau de păsări; roiște, roit. – V. **roi2.**

RÓIȘTE s. f. Roire. [Pr.: *ro-iș-*] – **Roi**2 + suf. *-iște.*

ROÍT s. n. Roire. – V. **roi2.**

ROITÓR, -OÁRE, *roitori, -oare,* adj. Care roiește. [Pr.: *ro-i-*] – **Roi**2 + suf. *-tor.*

ROMANÍȚĂ, *romanițe,* s. f. (Bot.; regional) Mușețel. [Var.: **romăníță** s. f.].

ROMĂNÍȚĂ s. f. v. **romaniță.**

ROMÁN, -Ă, *români, -e,* s. m., adj. **I.** S. m. **1.** Persoană care aparține populației României sau este originară de acolo. **2.** (Pop.) Țăran. ♦ Bărbat, soț. ♦ Om (în general), bărbat. **3.** (În forma *rumân)* Denumire dată, în Evul Mediu, în Țara Românească, țăranilor dependenți de stăpânii feudali; iobag, vecin. **II.** Adj. Care aparține României sau românilor (**I 1**), referitor la România ori la români; românesc. ♦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de români. *Româna comună* (sau *primitivă)* = stadiu în evoluția limbii române anterior diferențierii dialectale; străromâna. [Var.: **rumân** s. m.].

ROMÂNÁȘ, *românași,* s. m. Diminutiv al lui *român* (**I 1**). [Var.: **rumânáș** s. m.] – **Român** + suf. *-aș.*

ROMÁNCĂ, *romance,* s. f. **1.** Femeie care aparține populației României sau este originară din România. **2.** (Pop.) Țărancă. – **Román** + suf. *-că.*

ROMÂNCÚȚĂ, *romăncuțe,* s. f. Diminutiv al lui *româncă.* – **Româncă** + suf. *-uță.*

ROMÂNÉSC, -EÁSCĂ, *românești,* adj. Care aparține României sau populației ei, privitor la România sau la populația ei. ♦ (Substantivat, f.) Limba română. [Var.: **rumânésc, -eáscă** adj.] – **Román** + suf. *-esc.*

ROMÂNÉȘTE adv. Ca românii, în felul românilor; în limba română. – **Román** + suf. *-ește.*

ROMÂNÍ, *românesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Refl. și tranz. A adopta sau a face să adopte obiceiurile, caracterul, limba românilor. **2.** Tranz. A traduce în românește. – Din **román.**

ROMÂNÍE s. f. **1.** (Înv.) Limba română. ◊ Expr. *Pe românie* = în românește, în limba română. **2.** (În forma *rumânie;* în Evul Mediu, în Țara Românească) Denumire a condiției de dependență personală a țăranilor față de stăpânii feudali, desființată în 1746; iobăgie. [Var.: **rumânie** s. f.] – **Román** + suf. *-ie.*

ROMÂNÍME s. f. Totalitatea românilor (**I 1**); număr mare de români. – **Román** + suf. *-ime.*

ROMÂNÍSM, (**2**) *românisme,* s. n. **1.** Sentiment național al românilor (**I 1**); spirit românesc. **2.** (Rar) Cuvânt sau expresie specifică limbii române. – **Román** + suf. *-ism.*

RONȚ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul celui care roade cu dinții un aliment tare. – Onomatopee.

RONȚĂÍ, *rónțăi,* vb. IV. Tranz. A mânca sfărâmând între dinți puțin câte puțin dintr-un aliment tare, crocant, producând un zgomot caracteristic. ♦ A roade cu dinții un obiect. – **Ronț** + suf. *-ăi.*

RONȚĂIÁLĂ, *ronțăieli,* s. f. Faptul de *a ronțăi;* zgomot produs de roaderea cu dinții a unui corp tare: ronțăire, ronțăit. [Pr.: *-ță-ia-*] – **Ronțăi** + suf. *-eală.*

RONȚĂÍRE, *ronțăiri,* s. f. Acțiunea de *a ronțăi* și rezultatul ei; ronțăială, ronțăit. – V. **ronțăi.**

RONȚĂÍT s. n. Ronțăiala. – V. **ronțăi.**

RÓPOT, *ropote,* s. n. **1.** Zgomotul produs de loviturile dese ale copitelor unui cal care aleargă. ♦ Mersul unui cal în trap sau în galop; goană. **2.** Zgomot produs de căderea precipitată a ploii sau a grindinei; ploaie torențială de scurtă durată sau grindină abundentă venită pe neașteptate. ♦ Curgere repede (și zgomotoasă) a unui torent sau a valurilor în mișcare. **3.** Mișcare săltăreață (și zgomotoasă) de învârtire la unele dansuri populare.

ROPOTÍ, *ropotesc,* vb. I. Intranz. A produce zgomote repezi și cadențate, lovind ritmic în ceva. – Din **ropot.**

ROPOTÍRE, *ropotiri,* s. f. Faptul de *a ropoti*. – V. **ropoti.**

ROPOTITÓR, -OÁRE, *ropotitori, -oare,* adj. Care ropotește. – **Ropoti** + suf. *-tor*.

ROS, ROÁSĂ, *roși, roase,* adj. **1.** Distrus (la suprafață) prin acțiunea lentă a unui agent exterior; uzat, deteriorat; subțiat, măcinat. **2.** Fig. Mâncat, măcinat, consumat, chinuit de... – V. **roade.**

ROSĂTÚRĂ, *rosături,* s. f. **1.** Rană superficială provenită dintr-o frecătură, dintr-o roadere; eroziune. **2.** Loc ros, tocit, găurit. [Var.: **rozătúră** s. f.] – **Ros** + suf. *-ătură*.

ROST, *rosturi*, s. n. **1.** Sens, înțeles, tâlc; scop, menire, justificare, motivare. ♦ Atribuție, rol, misiune, sarcină. **2.** Mod de a-și organiza viața; stare, situație socială, materială, familială; *p. ext*. gospodărie. ◊ Expr. *A fi rost de ceva* = a întrevedea posibilitatea de a găsi ceva. *A face rost de ceva* = a procura ceva (greu de obținut, de realizat). **3.** Mod, fel de orgnizare a unei activități; ordine după care se desfășoară o acțiune; plan de desfășurare, de executare a ceva. ◊ Expr. *A-și pierde rostul* = a-și pierde cumpătul. *A fi în rostul lui* = a fi acolo unde îi este locul, unde se cuvine să fie. **4.** Spațiu în formă de unghi, format la războiul de țesut între firele de urzeală ridicate deițe și cele rămase jos, prin care se trece suveica cu firul de bătătură. **5.** (Înv.) Gură; (azi livr.) grai, vorbire. ◊ Loc. adv. *Pe de rost* = fără un text în față, din aducere-aminte, din memorie. ◊ Expr. *A lua la rost* = a mustra (pe cineva), a-i cere socoteală.

ROSTÍ, *rostesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A articula, a pronunța sunete, cuvinte cu ajutorul organelor vorbirii. **2.** Tranz. (Adesea fig.) A spune, a vorbi, a povesti; a expune. **3.** Intranz. A înfășura pe sulul din față al războiului de țesut porțiunea de pânză țesută, desfășurând în același timp o porțiune corespunzătoare de urzeală de pe sulul dinapoi, pentru a putea continua țesutul de câte ori rostul se micșorează. – Din **rost.**

ROSTÍRE, *rostiri*, s. f. Faptul de *a rosti*. – V. **rosti.**

ROSTITÓR, -OÁRE, *rostitori, -oare*, adj. (Rar) **1.** (Și substantivat) Care rostește, spune ceva. **2.** Care este rostit, exprimat, spus. – **Rosti** + suf. *-tor*.

ROSTOGÓL, (I) *rostogoluri*, s. n., **(II)** s. m. **I.** S. n. **1.** (Adesea fig.) Mișcare de rostogolire. ◊ Loc. adv. *De-a rostogolul* sau (pop.) *de-a rostogol* = rostogolindu-se, dându-se peste cap. **2.** Pantă cu înclinare mare într-o mină, care permite transportarea materialului prin simplă alunecare sau rostogolire, sub acțiunea greutății proprii. **II.** S. m. Plantă erbacee meliferă din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze lanceolate, păroase și flori albe. – Et. nec. Cf. rotocol.

ROSTOGOLÍ, *rostogolesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A înainta sau a face să înainteze, să alunece (pe un plan înclinat) rotindu-se în jurul lui însuși; a veni sau a (se) da de-a dura; *p. ext*. a (se) prăbuși, a (se) prăvăli. ◊ Expr. (Tranz.) *A rostogoli ochii* = a mișca ochii cu viociciune încoace și încolo. ♦ Tranz. Fig. A împinge înainte dând impresia unei mișcări de rotire. ♦ Refl. (Despre ape curgătoare) A curge impetuos în vale, în valuri repezi. – Din **rostogol.**

ROSTOGOLÍRE, *rostogoliri*, s. f. Acțiunea de *a (se) rostogoli* și rezultatul ei; rostogolit. – V. **rostogoli.**

ROSTOGOLÍT s. n. Rostogolire; zgomot care însoțește o mișcare de rostogolire. – V. **rostogoli.**

ROSTOGOLITÓR, *rostogolitori*, s. m. Lucrător care întoarce materialul pe toate fețele, pe vatra unui cuptor metalurgic (pentru a obține o temperatură uniformă), și-l aduce la ușa de scoatere din cuptor. – **Rostogoli** + suf. *-tor*.

ROSTOPÁSCĂ, *rostopatiță,* s. f. Plantă erbacee cu flori galbene-aurii, a cărei tulpină conține un suc galben-portocaliu, acru, otrăvitor, folosit în medicină; negelariță, (*scânteiță, lăptiugă)*.

ROSTUÍ, *rostuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A așeza, a aranja așa cum trebuie; a face ordine. **2.** A procura ceva prin mijloace improvizate; a face rost de ceva. **3.** A forma cu mâna rostul urzelii la războiul de țesut. **4.** A bate, de o parte și de alta, vârful dinților unei pânze de ferăstrău. – **Rost** + suf. *-ui*.

ROSTUÍRE, *rostuiri*, s. f. Acțiunea de *a rostui* și rezultatul ei. – V. **rostui.**

ROSTUÍT, -Ă, *rostuiți, -te,* adj. **1.** (Despre persoane) Așezat într-un loc sau într-o slujbă convenabilă; cu situație, cu gospodărie. **2.** (Despre zidărie, pavaj etc.) Care are rosturile umplute cu material etanș. – V. **rostui.**

ROSTUITÓR, *rostuitoare,* s. n. Unealtă a lemnarului constituită dintr-o lamă de oțel, cu care se abat dinții pânzelor de ferăstrău. [Pr.: *-tu-i-*] – **Rostui** + suf. *-tor*.

ROȘ, -Ă adj., s. n. v. **roșu.**

ROȘĂTEC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘĂTIC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘĂȚEÁ, *roșățele,* s. f. Plantă erbacee cu tulpina cilindrică dreaptă, cu flori dispuse într-o umbelă terminală . – De la **roșu.**

ROȘCÁT, -Ă, *roșcați, -te,* adj. Cu reflexe roșietice. ♦ (Substantivat) Persoană cu păr blond sau castaniu cu nuanțe roșietice. ♦ (Substantivat, n.) Culoare care bate în roșu. – Cf. roșu, roșcă.

RÓȘCĂ subst. (Rar) Persoană cu părul roșcat și obrajii roșcovani. – **Roșu** + suf. *-că*.

ROȘCODÁN, -Ă adj. v. **roșcovan.**

ROȘCOVÁN, -Ă, *roșcovani, -e,* adj. (Adesea substantivat) (Cu fața) de culoare roșie; cu reflexe roșietice. [Var.: (reg.) **roșcodán, -ă** adj.] – **Roșcă** + suf. *-ovan.*

ROȘEÁLĂ, (**2**) *roșeli,* s. f. (Pop.) **1.** Substanță roșie, cu care se vopsesc pânzeturile și alte obiecte. Cerneală roșie. **2.** (La pl.) Fard roșu. – **Roși** + suf. *-eală*.

ROȘEÁȚĂ s. f. Culoare roșie. ♦ Împurpurare, înroșire, îmbujorare (a feței, a pielii). – **Roșu** + suf. *-eață*.

ROȘÍ, *roșesc,* vb. IV. Tranz., intranz. și refl. A căpăta sau a face să capete o culoare roșie, a deveni sau a face să devină roșu; a (se) înroși. ♦ Intranz. și refl. A se îmbujora. – Din **roșu.**

ROȘIÁTEC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘIÁTIC, -Ă, *roșietici, -ce,* adj. Care bate în roșu, în care predomină nuanța de roșu. [Pr.: *-și-a-*. – Var.: **roșiétic, -ă, roșiátec, -ă, roșátic, -ă, roșátec, -ă** adj.] – **Roșu** + suf. *-atic*.

ROȘIÉTIC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘIÓR, -OÁRĂ, roșiori, -oare, adj., s. f., s. m. **I.** Adj. Diminutiv al lui roșu. ◊ Pere roșioare = soi de pere care se păstrează bine toată iarna. Prune roșioare = soi de prune care se coc de timpuriu. **II.** S. f. **1.** (La sg.) Soi de viță de vie cu struguri mici de culoare roșiatică, puțin răspândit în cultură. **2.** Pește cu corpul turtit lateral și acoperit cu solzi mari, cu ochii și cu înotătoarele roșietice . **III.** S. m. (La pl.) Corp de elită al cavalerieri în organizarea mai veche a armatei române; (și la sg.) ostaș din acest corp de cavalerie. [Pr.: -și-or] – **Roșu** + suf. -ior.

ROȘÍT, -Ă, *roșiți, -te,* adj. (Pop.) Colorat în roșu; înroșit. – V. **roși.**

RÓȘU, -IE, *roșii,* adj., s. n., s. m., s. f. I. Adj. **1.** De culoarea sângelui. ◊ *Ouă roșii* = ouă vopsite cu roșu (sau cu altă culoare), tradiționale la creștini de Paști. **2.** Roșcat, roșcovan, arămiu. **3.** De culoare rumenă aprinsă. ♦ Îmbujorat la față. **4.** (Despre metale) Înroșit în foc; incandescent. ◊ *Fier roșu* = bucată de fier incandescent cu care se însemnează animalele. **II.** S. n. **1.** Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, situată în marginea acestuia dinspre lungimile de undă mari; culoarea sângelui. ♦ Loc. adv. *Până la roșu* = (despre metale) până la starea de incandescență. ♦ (Concr.) Vopsea roșie. **2.** Fard de culoare roșie (**I 1**) pentru obraz și buze; ruj. **3.** Țesătură, panglică, broderie de culoare roșie (**I 1**). **III.** S. m. (Înv.; la pl.) Corp de trupă de călăreți sau de pedestrași în vechea armată a Moldovei, compus din boierii de țară (cu uniformă de culoare roșie); (și la sg.) ostaș din acest corp de trupă. **IV.** S. f. Pătlăgică roșie, v. *pătlăgică*. **V.** S. f. *Roșie de stepă* = rasă de taurine bună producătoare de lapte, adaptată la condițiile de stepă. [Var.: (reg.) **roș, -ă** adj., s. n.].

ROTÁ vb. I v. **roti.**

ROTÁR, *rotari*, s. m. Meseriaș care lucrează roți, căruțe, care etc. – **Roată** + suf. *-ar*.

ROTÁȘ, -Ă, *rotași, -e,* adj., s. m. **1.** Adj. (Despre cai; și substantivat) Înhămat lângă roata și oiștea carului sau a căruței (în spatele cailor înaintași). **2.** S. m. Vizitiu care conduce caii înhămați în felul descris mai sus. – **Roată** + suf. *-aș.*

ROTÁT, -Ă, *rotați, -te,* adj. **1.** Care are formă de roată, rotund; înfoiat; întins în formă de roată. **2.** (Despre părul calului; *p. ext*. despre cai) Cu pete de altă culoare decât restul părului. – **Roată** + suf. *-at*.

ROTÁȚIE *rotații,* s. f. **1.** Mișcare în jurul unui punct fix sau al unei axe, în cursul căreia fiecare punct al corpului care se mișcă rămâne la distanță constantă de punctul fix sau de axa respectivă. ♦ Mișcare de rotire a unui corp ceresc în jurul axei sale sau în jurul altui corp ceresc. **2.** Alternare sau succesiune metodică a culturilor agricole în timp, pe aceiași teren, în cadrul unui asolament, stabilite în funcție de caracteristicile plantelor agricole, pentru a obține recolte mari și a menține fertilitatea solului. - (din *roată*).

ROTĂREÁSĂ, *rotărese,* s. f. Soție de rotar; rotăriță. – **Rotar** + suf. *-easă*.

ROTĂRÍE1, (2, 3) *rotării,* s. f. **1.** Meseria rotarului; rotărit. **2.** Atelier în care se confecționează și se repară roți și alte obiecte de rotărie1. **3.** Atelier în care se revizuiesc, se repară și se confecționează osiile montate ale vehiculelor de cale ferată. – **Rotar** + suf. *-ie*.

ROTĂRÍE2, *rotării,* s. f. Obiect făcut de rotar. – **Roată** + suf. *-ărie.*

ROTĂRÍT s. n. Rotărie1. – **Rotar** + suf. *-it*.

ROTĂRÍȚĂ, *rotărițe,* s. f. Rotăreasă. – **Rotar** + suf. *-iță*.

ROTÍ, *rotesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se mișca descriind cercuri. **2.** Tranz. A efectua o rotație. ♦ Refl. (Pop.) A dansa mișcându-se în cerc. ◊ Tranz. *Rotesc hora*. **3.** Refl. (Despre ape) A forma ochiuri, vârtejuri. **4.** Refl. A se învârti împrejurul cuiva sau a ceva. **5.** Refl. Fig. A sta mereu în preajma cuiva, căutând să-i câștige simpatia, bunăvoința. **6.** Tranz. A-și plimba ochii, privirea în toate părțile, de jur-împrejur. [Var.: (rar) **rotá** vb. I] – Din **roată.**

ROTICÍCĂ, *roticele,* s. f. (Rar) Rotiță. – **Roată** + suf. *-icică.*

ROTILÁT, -Ă, *rotilați, -te,* adj. (Pop.) **1.** În formă de roată, rotund. **2.** Încovoiat, adus, îndoit. *Paloș rotilat.* – **Rotilă** + suf. *-at*.

ROTÍLĂ, *rotile*, s. f. **1.** Rotiță. **2.** Fiecare dintre cele două roți ale cotigii plugului; *p. gener*. (la pl.) cotiga plugului. – **Roată** + suf. *-ilă*.

ROTILÍȚĂ, *rotilițe,* s. f. (Pop.) Rotiță. – **Rotilă** + suf. *-iță*.

ROTÍRE, *rotiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) roti;* învârtire, mișcare în cerc sau în spirală. ♦ Mișcare de rotație. – V. **roti.**

ROTÍȘ adv. (Pop.) În formă de roată, în cerc. – **Roată** + suf. *-iș*.

ROTÍT s. n. **1.** Rotire. **2.** Cântecul și jocul cocoșului-de-munte în perioada de împerechere. – V. **roti.**

ROTITÓR, -OÁRE, *rotitori, -oare*, adj. (Despre piese, elemente, obiecte etc.) Care se rotește. – **Roti** + suf. *-tor*.

ROTITÚRĂ, *rotituri*, s. f. (Pop.) Rotire, roată, ocol. – **Roti** + suf. *-tură*.

ROTÍȚĂ, *rotițe,* s. f. Diminutiv al lui *roată;* roticică, rotilă (**1**), rotiliță. – **Roată** + suf. *-iță*.

ROTOCÓL, -OÁLĂ, *rotocoli, -oale,* s. n., adj. (Pop.) **1.** S. n. Imagine, contur, figură sau corp în formă de disc, de cerc sau de inel. ◊ Loc. adv. *În rotocol* = în spirală. **2.** S. n. Mișcare circulară; rotire, învârtire. ◊ Expr. *A da rotocoale cuiva* = a se învârti în jurul cuiva; a jindui la cineva sau la ceva, a-i da târcoale. **3.** Adj. Care are forma unui cerc; rotund. [Var.: **rotogól, -oálă** adj., s. n.] – **Roată** + **ocol.**

ROTOCOLÁT, -Ă adj. v. **rotocolit.**

ROTOCOLÍ, *rotocolesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se roti. – Din **rotocol.**

ROTOCOLÍT, -Ă, *rotocoliți, -te*, adj. (Rar) În formă de cerc; circular. [Var.: **rotocolát, -ă, rotogolát, -ă** adj.] – V. **rotocoli.**

ROTOFÉI, -ÉIE, *rotofei, -eie*, adj. Dolofan, gras, durduliu. ♦ Fig. (Despre lucruri) Rotund, umflat. – Et. nec.

ROTOGHÍLĂ, *rotoghile,* s. f. (Rar) Sferă, glob. – **Rotog**[ol] + suf. *-ilă*.

ROTOGÓL, -OÁLĂ adj., s. n. v. **rotocol.**

ROTOGOLÁT, -Ă adj. v. **rotocolit.**

ROTOȚÉLE s. f. pl. (În sintagma) *Rotoțele albe* = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunzele lanceolate și dințate și cu flori albe-gălbui, dispuse în capitule . – Din **roată.**

ROTÚND, -Ă, (**I**) *rotunzi, -de*, adj., (**II**) *rotunduri*, s. n. **I.** Adj. **1.** De forma unui cerc, a unei sfere, a unui disc. (Despre dealuri, coline etc.) Cu creasta fără muchii sau colțuri. **2.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) împlinit, grăsuț, durduliu, rotofei. **II.** S. n. Figură, suprafață în formă de disc sau de cerc. [Var.: (înv. și reg.) **rătúnd, -ă** adj.].

ROTUNGIÓR, -OÁRĂ adj. v. **rotunjor.**

ROTUNJÉL, -ÍCĂ, *rotunjei, -ele*, adj. Rotunjor. [Var.: **rotunzél, -eá** adj.] – **Rotund** + suf. *-el* (după *rotunji).*

ROTUNJÍ, *rotunjesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face rotund, a da unui obiect formă rotundă. ♦ A prelucra muchiile și colțurile unui corp (prin tăiere, așchiere etc.) pentru a obține suprafețe cât mai rotunde. **2.** Refl. A căpăta forma rotundă, a se îngrășa, a se împlini. **3.** Tranz. (Adesea fig.) A completa; a întregi, a mări. [Var.: (reg.) **rătunjí, rotunzí** vb. IV] – Din **rotund.**

ROTUNJÍME, *rotunjimi*, s. f. **1.** Calitatea a ceea ce este rotund; *p. ext*. linie, formă rotundă. **2.** (La pl.) Formă rotundă, plină a trupului. [Var.: (reg.) **rotunzíme** s. f.] – **Rotund** + suf. *-ime.*

ROTUNJÍRE, *rotunjiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) rotunji* și rezultatul ei; împlinire, completare, întregire. – V. **rotunji.**

ROTUNJÍT, -Ă, *rotunjiți, -te*, adj. (Adesea adverbial) Cu o formă rotundă, cu un contur curb. [Var.: (reg.) **rătunzít, -ă, rotunzít, -ă** adj.] – V. **rotunji.**

ROTUNJÓR, -OÁRĂ, *rotunjori, -oare*, adj., s. f. pl. **1.** Adj. Diminutiv al lui rotund. **2.** S. f. pl. Mică plantă erbacee cu frunze lungi, lucitoare și flori roșii- purpurii, dispuse într-un capitul mic situat în vârful tulpinii. [Var.: **rotungiór, -oáră** adj.] – **Rotund** + suf. *-ior*.

ROTUNZÉL, -EÁ adj. v. **rotunjel.**

ROTUNZÍ vb. IV v. **rotunji.**

ROTUNZÍME s. f. v. **rotunjime.**

ROTUNZÍT, -Ă adj. v. **rotunjit.**

RÓUĂ s. f. Picături de apă care acoperă dimineața suprafața pământului, obiectele de pe sol, vegetația etc., formate prin condensarea vaporilor de apă din atmosferă în momentul în care temperatura scade până la punctul la care vaporii ajung la saturație. ◊ Loc. adj. *Ca roua* = delicat, fraged; curat, pur. ◊ Loc. adv. *Pe rouă (nescuturată)* = dis-de-dimineață. ◊ Compus: *roua-cerului* = mică plantă erbacee insectivoră, cu flori mici, albe și cu frunze lunguiețe dispuse în rozetă bazală, acoperite de peri care secretă o substanță vâscoasă. [Pr.: *ro-uă*].

ROURÁ, pers. 3 *rourează,* vb. I. **1.** Intranz. A cădea rouă. **2.** Tranz. și refl. A (se) umezi, a (se) acoperi cu stropi ca de rouă. [Pr.: *ro-u-*] – (după *rouă).*

ROURÁRE, *rourări,* s. f. Acțiunea de *a (se) roura* și rezultatul ei. [Pr.: *ro-u-*] – V. **roura.**

ROURÁT, -Ă, *rouraț, -te,* adj. Acoperit, stropit de rouă, plin de rouă; rouros. [Pr.: *ro-u-*] – V. **roura.**

ROURÍCĂ, *rourele,* s. f. Plantă acvatică cu tulpina culcată, cu inflorescențe în formă de spiculețe, cu fructe dulci, comestibile . [Pr.: *ro-u-*] – **Rouă** + suf. *-ică* (după *roura).*

ROURÓS, -OÁSĂ, *rouroși, -oase,* adj. (Rar) Rourat. [Pr.: *ro-u-*] – **Rouă** + suf. *-os* (după *roura).*

ROURÚSCĂ s. f. v. **lăuruscă.**

ROUȘOÁRĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui *rouă.* [Pr.: ro-u] – **Rouă** + suf. *-ușoară.*

ROXOLÁN, -Ă, *roxolani, -e,* s. m. și f., adj. (La pl.) Nume dat unor triburi sarmatice existente la începutul secolului I d. H. la răsărit de Prut, care au atacat provincia romană Moesia, au fost aliați cu Decebal în timpul campaniei romane împotriva statului dac (101-102) și au fost supuși de goți la mijlocul sec. III; (și la sg.) persoană care făcea parte din aceste triburi.

ROZ adj. invar., s. n. **1.** Adj. invar. Roșu foarte deschis; trandafiriu. **2.** S. n. Culoare roz (**1**). ◊ Expr. *A vedea* (sau *a privi ceva) în roz* = a fi optimist.

ROZACÉE, *rozacee,* s. f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate lemnoase și erbacee din care fac parte specii cultivate (trandafirul, mărul, cireșul etc.), precum și păducelul, măceșul, scorușul etc.; (și la sg.) plantă care face parte din această familie.

ROZÁLB, -Ă, *rozalbi, -e,* adj. (Rar) Trandafiriu-deschis care bate în alb. – **Roz** + **alb.**

ROZÁTIC, -Ă, *rozatici, -ce,* adj. (Rar) Trandafiriu. – **Roz** + suf. *-atic.*

RÓZĂ, *roze,* s. f. **1.** Trandafir, floare mirositoare ce crește pe un arbore ghimpos. **2.** Fereastră circulară mare, cu vitralii, așezată pe fațada catedralelor gotice, deasupra porții de intrare. **3.** Stilizare a florii de măceș cu cinci petale în jurul unui punct central și cu cinci sepale ascuțite între petale.

ROZĂTÓR, *rozătoare,* s. n. (La pl.) Ordin de mamifere caracterizate prin lipsa caninilor și printr-o mare dezvoltare a dinților incisivi, cu ajutorul cărora aceste animale pot roade; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. ◊ (Adjectival) *Animal rozător.* – **Roade** + suf. *-ător.*

ROZĂTÚRĂ s. f. v. **rosătură.**

ROZÉ adj. invar., s. n. **1.** Adj. invar. Care are culoarea roz, de culoare roz. **2.** S. n. Vin, șampanie având această culoare.

ROZÉTĂ, *rozete,* s. f. **1.** Mică plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze lunguiețe, cu flori galbene-aurii, plăcut mirositoare; rezedă . **2.** Nasture de alamă pe care îl purtau, în trecut, la tunică și la cizme, ostașii din trupele de cavalerie de roșiori. **3.** Motiv decorativ circular, având forma unui trandafir, care apare frecvent în arta populară românească.

ROZÍU, -ÍE, *rozii,* adj. (Rar) Trandafiriu. – **Roz** + suf. *-iu.*

ROZMARÍN, *rozmarini,* s. m. **1.** Arbust mic, din familia labiatelor, plăcut mirositor, întrebuințat în medicină și în industria parfumurilor. (Reg.) mirtăn.**2.** În gastronomie, frunzele acifere, foarte aromate ale rozmarinului se utilizează drept condiment, de obicei uscate, mărunțite sau pisate; *rozmarin-de-munte*=merișor.

RUBEDÉNIE, *rubedenii,* s. f. (Pop.) Rudă1. – Cf. rudenie.

RUBÍN, *rubine,* s. n. Varietate de corindon foarte dur, de culoare roșie, care se găsește în natură cristalizată sau se obține sintetic, folosită ca piatră prețioasă. [Pl. și: *rubinuri*].

RUBINÍU, -ÍE, *rubinii,* adj., s. n. **1.** Adj. De culoarea rubinului; roșu-închis; rubinos. **2.** S. n. Vin roșu de culoarea rubinului. – **Rubin** + suf. *-iu.*

RUBINÓS, -OÁSĂ, *rubinoși, -oase,* adj. (Înv.) Rubiniu. – **Rubin** + suf. *-os.*

RUDACÉE s. f. pl. Nume generic pentru rocile sedimentare clastice de tipul pietrișurilor. – Et. nec.

RÚDĂ1, *rude,* s. f. **1.** Persoană care face parte din aceeași familie cu alte persoane, unite între ele prin legături de sânge sau prin alianță; rudenie (**2**), rubedenie. *Pe rudă (și) pe sământă* = **a**) pe toți, fără excepție, până la unul; **b**) peste tot. ♦ Familie, neam, viță. **2.** (Pop.) Soi, sământă de animale sau de plante. ◊ Loc. adj. *De rudă* = de prăsilă, de reproducție.

RÚDĂ2, *rude,* s. f. (Reg.) **1.** Prăjină, par, drug. **2.** Oiște, protap.

RUDÉNIE, (**2**) *rudenii,* s. f. **1.** Legătură directă sau colaterală între persoane care fac parte din aceeași familie; înrudire. **2.** Rudă1 (**1**). – **Rudi** + suf. *-enie.*

RUDÍ, *rudesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se înrudi. – Din **rudă1.**

RUDÍRE, *rudiri,* s. f. (Înv.) Înrudire. – V. **rudi.**

RUDIȘOÁRĂ, *rudișoare,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *rudă1.* – **Rudă**1 + suf. *-işoară.*

RUDÍȚĂ, *rudițe,* s. f. (Reg.) Hulubă. – **Rudă**2 + suf. *-iță.*

RÚFĂ, *rufe,* s. f. **1.** Obiect de îmbrăcăminte care se poartă direct pe corp; *p. ext.* (la pl.) cearceafuri, fețe de masă etc.; albituri, schimburi. ◊ Expr. *Rufele (murdare) se spală în familie* = certurile și neînțelegerile familiale sau dintr-un cerc intim trebuie rezolvate în cadrul familiei sau al cercului respectiv. **2.** (Reg.) Zdreanță, cârpă.

RUFĂRÍE s. f. Totalitatea rufelor (de pat, de corp etc.); lenjerie. – **Rufă** + suf. *-ărie.*

RUFÓS, -OÁSĂ, *rufoși, -oase,* adj. (Fam.) Zdrențăros. – **Rufă** + suf. *-os.*

RUFȘOÁRĂ s. f. v. **rufușoară.**

RUFUȘOÁRĂ, *rufușoare,* s. f. Diminutiv al lui *rufă.* [Var.: **rufșoáră** s. f.] – **Rufă** + suf. *-ușoară.*

RUG1, *rugi,* s. m. **1.** Tulpina (târâtoare) a unor plante. **2.** Mur1. **3.** Măceș. **4.** Compus: *rug-de-munte* sau *rug-de-zmeură* = zmeur.

RUG2, *ruguri,* s. n. Grămadă de lemne pe care se ardeau, în antichitate, jertfele sau morții și, în evul mediu, condamnații la moarte. – (după *rug1).*

RUGÁ, *rog,* vb. I. **1.** Tranz. A cere cuiva stăruitor îndeplinirea unei dorințe, un serviciu, o favoare etc. ◊ Expr. *Te rog* (sau *rogu-te),* formulă de politețe cu care te adresezi cuiva când îi ceri ceva; fii bun, fii amabil. ♦ A poftì, a invita. **2.** Refl. (În practicile religioase) A face o rugăciune, a invoca divinitatea. **3.** Refl. A cere cuiva voia sau îngăduința de a face ceva. ◊ Expr. *Mă rog,* formulă întrebuințată ca element incidental, fără legătură cu restul frazei, însemnând uneori „dacă vrei, cum vrei”.

RUGÁRE, *rugări,* s. f. Acțiunea de *a (se) ruga* și rezultatul ei. ♦ (Pop.) Rugăminte, rugă. ♦ (Înv. și reg.) Petiție, cerere. – V. **ruga.**

RÚGĂ, *rugi,* s. f. **1.** Rugăminte, implorare. **2.** Rugăciune. **3.** (Reg.) Cruce, troiță. – V. **ruga.**

RUGĂCIÚNE, *rugăciuni,* s. f. Încercare personală de a intra în contact direct cu divinitatea; cerere, mulțumire sau laudă adresată de credincioși divinității; rugă (**2**). ♦ (Rar) Rugăminte, insistență, rugă (**1**). – **Rugă + cerere.**

RUGĂMÍNTE, *rugăminți,* s. f. Cerere (stăruitoare) adresată cuiva pentru a obține ceva; rugare, rugă (**1**). – **Ruga** + suf. *-ământ.*

RUGĂTÓR, -OÁRE, *rugători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care cere cu stăruință, care exprimă o rugăminte, care se roagă. – **Ruga** + suf. *-ător.*

RUGÉT s. n. v. **rujet.**

RUGINÁRE, *ruginări,* s. f. Mic arbust otrăvitor, cu frunze înguste, lucioase, persistente și cu flori albe sau roșietice dispuse în mănunchiuri la vârful ramurilor. – Din **rugină.**

RUGÍNĂ, *rugini,* s. f. **I. 1.** Substanță brun-roșcată, poroasă, sfărâmicioasă, care se formează prin oxidare pe obiectele de fier. ♦ Pojghiță brună care acoperă uneori pietrele și care se produce prin oxidarea minereurilor de fier din ele. **2.** Obiect (de fier) vechi, prost întreținut; ruginitură, rablă. **3.** Fig. Idee, teorie, mentalitate înapoiată, învechită. **II. 1.** Boală infecțioasă a plantelor, provocată de ciuperci microscopice, patogene, care se manifestă prin apariția unor pete brune-ruginii pe frunze, pe tulpini sau pe inflorescențe, împiedicând dezvoltarea normală a plantelor. **2.** Plantă erbacee cu tulpina netedă, cu frunze lungi, țepoase, având la vârf o inflorescență cu flori mici, brune; pipirig.

RUGINÍ, *ruginesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A se acoperi cu rugină (**I 1**), a se umple de rugină, a prinde rugină. **2.** Intranz. Fig. (Despre frunze, plante etc.) A căpăta o culoare galben-roșiatică asemănătoare cu a ruginii. **3.** Refl. Fig. A deveni perimat, depășit, a se învechi, a nu mai fi actual. – Din **rugină.**

RUGINÍRE, *ruginiri,* s. f. Faptul de *a (se) rugini.* – V. **rugini.**

RUGINÍT, -Ă, *ruginiți, -te,* adj. **1.** Acoperit, ros de rugină (**I 1**). ♦ Fig. Vechi, uzat. ♦ Fig. (Despre voce) Îmbătrânit; dogit. **2.** Fig. (Adesea substantivat; despre persoane, idei, concepții etc.) Învechit, înapoiat, demodat. **3.** (Despre plante) Atacat de rugină (**II 1**). ♦ Care are culoarea galben-roșiatică a ruginii. – V. **rugini.**

RUGINITÚRĂ, *ruginituri,* s. f. Obiect ruginit; *p. ext.* lucru vechi, uzat, lipsit de valoare; rugină (**I 2**). – **Rugini** + suf. *-tură.*

RUGINÍȚĂ, *ruginițe,* s. f. **1.** Numele a două plante: **a**) plantă erbacee cu frunze mici, înguste la bază și dințate la vârf; **b**) strașnic (**III**). **2.** Ciupercă parazită care atacă și distruge frunzele plantelor. – **Rugină** + suf. *-iță.*

RUGINÍU, -ÍE, *ruginii,* adj., s. n. **1.** Adj. De culoarea ruginii. **2.** S. n. Culoare ruginie (**1**); arămiu. – **Rugină** + suf. *-iu.*

RUGÓS, -OÁSĂ, *rugoși, -oase,* adj. Care prezintă rugozitate; aspru. - (după *rug1*).

RUGULÉȚ, *ruguleți,* s. m. Diminutiv al lui *rug1.* – **Rug**1 + suf. *-uleț.*

RÚIN s. m. Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri, cu frunze opuse, lucioase și cu flori liliachii, roșietice sau albe, dispuse în capitule sferice la vârful lujerilor; (reg) *călugărișoară* (**3**), *floarea-văduvelor.*

RUINÁ, *ruinez,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A (se) preface în ruină, a (se) dărăpăna, a (se) degrada. **2.** Fig. A-și pierde sau a face pe cineva să-și piardă averea, a sărăci sau a face să sărăcească; a (se) distruge. ♦ A(-și) distruge sănătatea.

RUINÁRE, *ruinări,* s. f. Acțiunea de *a (se) ruina* și rezultatul ei. [Pr.: *ru-i-*] – V. **ruina.**

RUINÁT, -Ă, ruinați, -te, adj. **1.** Căzut în ruină; dărăpănat. **2.** Fig. Care și-a pierdut averea; sărăcit, scăpătat. [Pr.: ru-i-] – V. **ruina.**

RUÍNĂ, *ruine,* s. f. **1.** (Adesea fig.) Ceea ce a rămas dintr-o construcție veche, dărâmată; dărâmătură. ◊ Loc. adj. *În ruină* = ruinat, dărăpănat. ♦ Fig. Rămășiță a trecutului. **2.** (Rar) Faptul de *a (se) ruina*. **3.** Fig. Pierdere a averii sau a sănătății; distrugere; dezastru.

RUINĂTÓR, -OÁRE, *ruinători, -oare,* adj. Care ruinează; distrugător. [Pr.: *ru-i-*] – **Ruina** + suf. *-ător.*

RUJALÍNĂ, *rujaline,* s. f. (Bot.) Nalbă-de- grădină– Din **rujă.**

RUJÁR, *rujari,* s. m. Lucrător în port specializat în rujare. – Din **rujare** (derivat regresiv).

RUJÁRE, *rujări,* s. f. Operație de nivelare a grânelor încărcate în vrac, în vederea umplerii golurilor astfel încât capacitatea magaziei să fie folosită la maximum și încărcătura să nu se poată deplasa în cursul navigației. – Et. nec.

RÚJĂ1, *ruje,* s. f. **1.** (Reg.) Măceș. ♦ Trandafir. ♦ Fig. (Pop.) Nume dat unei persoane frumoase. **2.** Fig. (Reg.) Roșeață, rumeneală din obraz. **3.** Plantă erbacee cu frunze cărnoase și flori galbene-purpurii, grupate într-un buchet, care crește pe stâncile din regiunea alpină . **4.** Compus: *rujă-galbenă* = plantă având tulpina fără peri, cu frunze ovale și cu flori galbene; mărită-mă-mamă. [Pl. și: *ruji*].

RULÁDĂ, *rulade,* s. f. **1.** Prăjitură făcută dintr-o foaie de aluat, înfășurată în formă de sul și umplută cu dulceață, cremă etc. **2.** Fel de mâncare preparat din mușchi de vacă sau de porc umplut cu tocătură, ouă fierte etc. și rulat, sau din carne tocată amestecată cu ou, verdeață etc. căreia i se dă o formă de rulou și care se coace la cuptor.

RUMÁN s. m. v. **român1.**

RUMÂNÁȘ s. m. v. **românaș.**

RUMÂNÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **românesc.**

RUMÂNÍE s. f. v. **românie.**

RUMEGÁ, *rúmeg,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre rumegătoare; la pers. 3). A mesteca a doua oară mâncarea întoarsă din stomac. **2.** Tranz. A mesteca ceva în gură; (depr.; despre oameni) a mânca mult și încet. **3.** Tranz. Fig. A medita pe îndelete asupra unui fapt, a-l examina îndelung.

RUMEGÁRE, *rumegări,* s. f. Acțiunea de *a rumega* și rezultatul ei. – V. **rumega.**

RUMEGĂTÓR, -OÁRE, *rumegători, -oare,* adj., s. n. **1.** Adj. (Despre animale) Care rumegă (**1**). **2.** S. n. (La pl.) Subordin de mamifere având conformația dinților și stomacul (compus din mai multe camere) adaptate pentru rumegare; (și la sg.) animal care face parte din acest subordin. – **Rumega** + suf. *-ător.*

RUMEGĂTÚRĂ, *rumegături,* s. f. **1.** Ceea ce a fost rumegat (**1**), hrană rumegată. **2.** Rumeguș. – **Rumega** + suf. *-ătură.*

RUMEGÚȘ s. n. (Colectiv) Deșeuri de lemn în formă de aschii mărunte, asemănătoare cu tărâțele, rezultate din tăierea lemnului cu ferăstrăul; rumegătură (**2**). – **Rumega** + suf. *-uș.*

RUMEIÓR, -OÁRĂ, *rumeiori, -oare,* adj., s. f. Adj. Diminutiv al lui *rumen2.*[Pr.*: -me-ior*. – Var.: **rumeór, -oáră** adj.] – **Rumen**2 + suf. *-ior.*

RÚMEN2, -Ă, *rumeni, -e,* adj. **1.** (Despre obraz sau buze) De o culoare care bate în roșu. ♦ (Despre oameni) Cu fața îmbujorată, cu obrajii roșii. ♦ (Despre fructe și unele alimente) Care a căpătat o culoare roșiatică (sub acțiunea focului sau a soarelui); bine copt. **2.** Care este roșu-aprins; trandafiriu.

RUMENEÁLĂ, (2, 3) *rumeneli,* s. f. **1.** Culoare rumenă, roșeață. **2.** (Pop.) Fard, dresuri. **3.** Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina întinsă pe pământ și cu flori de culoare galbenă. [Pl. și: **(2,3)** *rumenele*] – **Rumeni** + suf. *-eală.*

RUMENÍ, *rumenesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină rumen2; a (se) colora în roșu. **2.** Refl. (Pop.) A se farda, a se machia. – Din **rumen2.**

RUMENÍRE, *rumeniri,* s. f. Acțiunea de *a (se) rumeni* și rezultatul ei. – V. **rumeni.**

RUMENÍT, -Ă, *rumeniți, -te,* adj. **1.** Rumen2. **2.** (Pop.) Fardat, sulimenit. – V. **rumeni.**

RUMENÍU, -ÍE, *rumenii,* adj. Roșiatic. – **Rumen2** + suf. *-iu.*

RUMEÓR, -OÁRĂ adj. v. **rumeior.**

RÚMPE vb. III v. **rupe.**

RÚPE, *rup,* vb. III. **1.** Tranz. A distruge continuitatea unui material solid sub acțiunea unor solicitări mecanice; a despărți (intenționat) un obiect în două sau în mai multe bucăți. ◊ Expr. *A rupe* (sau refl.) *a i se rupe inima* (sau *sufletul)* = a produce (cuiva) sau a simți o mare durere. ♦ A întrerupe, a curma tăcerea, relațiile cu cineva. ◊ Expr. *A o rupe cu cineva* sau *cu ceva* = a pune capăt unui obicei, unui sistem, unei atitudini sau legături. **2.** Tranz. A distruge un obiect prin întrebuințare. **3.** Tranz. (Adesea fig.) A distruge un obiect prin sfărâmare, spargere etc. *Apele rup stăvilarele.* **4.** Tranz. A sfâșia un lucru smulgând bucăți din acesta. ♦ A sfâșia un animal sau un om. ♦ A zdrobi, a strivi. **5.** Tranz. A smulge. ◊ Expr. *A-și rupe de la gură* = a se lipsi de strictul necesar în folosul altcuiva. ♦ A culege flori, fructe etc. **6.** Refl. și tranz. A (se) depărta, a (se) desprinde de cineva sau de ceva. *Se rupseră din grămadă.* ♦ Refl. (Despre grupuri, colectivități) A se împrăștia. [Var.: (reg.**) rúmpe** vb. III].

RUPÉRE, *ruperi,* s. f. Acțiunea de *a (se) rupe* și rezultatul ei. ◊ *Rupere de nori* = ploaie torențială însoțită de descărcări electrice. ◊ Loc. adv. *Cu rupere de inimă* = cu mare durere. ♦ Desfacere, descompunere. – V. **rupe.**

RUPÉSTRU, -Ă, *rupeștri, -stre,* adj. **1.** Localizat sau realizat în sau pe stâncă; care crește pe stânci. **2.** (Despre locuințe) Care este construit în stâncă. **3.** (În sintagma) *Artă rupestră* = denumire dată manifestărilor artistice (desen, pictură, gravură sau sculptură) de pe pereții peșterilor sau de pe stânci.

RUPT1 s. n. Faptul de *a (se) rupe.* ◊ Loc. adv. *În ruptul capului* = cu nici un preț; niciodată. *Cu ruptul* (sau *cu rupta)* = cu ridicata; în total. *Pe rupte* sau *pe ruptele(a)* = cu mare intensitate. [Forme gramaticale: *rupta, rupte(le)*] – V. **rupe.**

RUPT2, -Ă, *rupți, -te,* adj., s. f. **I.** Adj. **1.** Făcut bucăți, ciopârțit; (despre obiecte de îmbrăcăminte) ros, uzat, găurit. ♦ Fig. Zdrobit, copleșit, sleit. **2.** Lipsit de continuitate, despărțit în două (sau în mai multe) părți. ♦ Fig. (Despre relații prietenești, diplomatice etc.) Desfăcut, curmat, întrerupt; anulat, stricat. ♦ (Despre părți ale corpului) Sfărâmat; fracturat. **3.** Desprins din loc; smuls. **4.** Înstrăinat de..., izolat, îndepărtat. **II.** S. f. Înțelegere între contribuabili și visterie, în Evul Mediu, în Țările Române, prin care, în locul dărilor existente, se stabilea o sumă fixă, globală, plătibilă anual; *p. ext.* dare plătită pe baza acestei înțelegeri; ruptoare (**1**). **– V. rupe.**

RUPTÁȘ, *ruptași,* s. m. Contribuabil care, plătind darea numită ruptă, era scutit de orice bir. – **Ruptă** + suf. *-aș.*

RUPTOÁRE s. f. (Înv. și reg.) **1.** Rupt2 (**II**). **2.** (În expr.) *Ruptoarea prețului* = ruperea prețului. **3.** (Înv.) Început, primul pas. – **Rupt**2 + suf. *-oare.*

RUPTÚRĂ, *rupturi,* s. f. **1.** Faptul de a se rupe; întrerupere a continuității materiei. ♦ Încetare a unei acțiuni, a unor raporturi, a relațiilor, a colaborării dintre oameni. **2.** Loc în care un obiect este rupt; sfâșietură, spărtură, gaură. ♦ Locul unde un teren este rupt de ape, de puhoaie. ◊ *Ruptură de pantă* = loc în care pornește brusc panta unui deal sau a unui munte. **3.** Bucată ruptă din ceva. ♦ Zdreanță, cârpă. – **Rupt**2 + suf. *-ură.*

RUPTURÍ, *rupturesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A pronunța (cu greu), întrerupând vorbele. – Din **ruptură.**

RUSÁLIE, *rusalii,* s. f. **1.** (La pl.) Sărbătoare religioasă creștină, cu străvechi origini mitologice, provenind din ritualuri de pomenire a morților, care cade la 50 de zile după Paști. **2.** (În mitologia populară) Ființă fantastică, asemănătoare cu ielele, reprezentată ca o zână rea, care dezlănțuie furtuni, schilodește pe oameni sau le ia mințile. **3.** (Entom.) Larvă acvatică a insectei, care se găsește mai ales în Dunăre, constituind hrana principală a cegii; *p. ext.* efemeridă. - (după *rosalia*-sărbătoarea rozeror la păgîni).

RÚSCĂ, *ruște,* s. f. (Reg.) Rusoaică.

RUSCÚȚĂ, *ruscuțe,* s. f. **1.** (Reg.) Diminutiv al lui *ruscă.* **2.** (Bot.) Cocoșel-de-câmp. **3.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu flori de culoare roșie . ◊ Compuse: *ruscuță-de-primăvară* (sau *-primăvăratică)* = plantă otrăvitoare caracteristică vegetației de stepă *; ruscuță-de-toamnă* (sau *-tomnatică)* = plantă anuală cu flori de culoare purpurie-închisă . – Et. nec.

RUȘINÁ, *rușinez,* vb. I. **1.** Refl. A-i fi cuiva rușine, a se jena. ♦ A se simți stingherit, a se sfii. **2.** Tranz. A face ca cineva să se simtă jenat, încurcat; a face de batjocură. ♦ (Înv. și pop.) A necinsti, a dezonora. – Din **rușine.**

RUȘINÁRE s. f. Faptul de *a (se) rușina.* – V. **rușina.**

RUȘINÁT, -Ă, *rușinați, -te,* adj. Cuprins de sfială, copleșit de rușine, jenat. – V. **rușina.**

RUȘÍNE s. f. **1.** Sentiment penibil de sfială, de jenă provocat de un insucces sau de o greșeală. ◊ Loc. adj. și adv. *Fără rușine* = fără jenă, cu obrăznicie. ◊ Expr. *N-ai rușine* sau *nu-ți e rușine (obrazului),* se spune cuiva lipsit de bun-simț, obraznic, nesimțit, nerușinat. **2.** Rezervă, modestie, reținere. ♦ Timiditate, sfiiciune. **3.** Ocară, batjocură, ofensă. ◊ Expr. *A fi de rușine* sau *a face cuiva rușine* = a (se) face de râs, a ajunge într-o situație penibilă. **4.** Motiv de a se simți rușinat; necinste, dezonoare, umilință. ◊ Expr. *A păți rușine* = a ajunge de ocară sau de batjocură, a suferi un lucru umilitor. **5**. (Pop.) Denumire a organului genital la om și la animale. ◊ Compus: *rușinea-fetei* = numele a două plante erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina acoperită de peri rigizi, cu flori albe sau trandafirii, dispuse în mici umbele; morcov sălbatic**.**

RUȘINÓS, -OÁSĂ, *rușinoși, -oase,* adj. **1.** Care se rușinează ușor; sfios, timid. **2.** Care constituie o rușine, care aduce rușine. – **Rușine** + suf. *-os.*

RUȘULÍȚĂ, *rușulițe,* s. f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze și tulpină acoperite cu peri lungi, cu flori de culoare roșie-portocalie, dispuse în capitule, care crește în regiunea alpină și subalpină; struguraș (**3**). – **Roșu** + suf. *-uliță.*

RUTIȘÓR s. m. Nume dat mai multor plante erbacee: **a**) plantă cu tulpina înaltă, cu flori galbene dispuse în buchete pe vârfurile ramurilor; **b**) plantă cu frunze ovale și flori trandafirii sau albe . ◊ Compus: *rutișor-galben* = plantă cu rizom târâtor și cu numeroase flori galbene mici, dispuse în umbele. – **Rută**2 + suf. *-ișor.*

S

S, *s*, s. m. A douăzeci și doua literă a alfabetului limbii române.

SÁBIE, *săbii,* s. f. **1.** Armă albă formată dintr-o lamă lungă de oțel ascuțită la vârf și pe una dintre laturi și fixată într-un mâner. ◊ Expr. *A pune mâna pe sabie* = a porni la luptă. *A scoate sabia* = a provoca pe cineva la luptă, a porni război. *A-și pune capul sub sabie* = a-și cauza singur un necaz, o nenorocire. **2.** Pește de apă dulce, cu corpul turtit lateral și cu abdomenul arcuit; săbioară, sabiță.

SÁBIȚĂ, *sabițe,* s. f. (Iht.) Sabie (**3**).

SAC, *saci*, s. m. **1.** Obiect confecționat din pânză, din hârtie rezistentă, din material plastic etc., folosit la păstrarea și la transportarea unor produse; conținutul unui astfel de obiect; obiectul împreună cu conținutul lui. ◊ Expr. *Sac fără fund* = **a**) om lacom, nesățios; **b**) om care știe și povestește multe snoave, anecdote, glume. *A da de fundul sacului* = a sărăci. *A prinde cu mâța în sac* = a surprinde (pe cineva) în momentul când săvârșește o faptă rea. *A (-și) dezlega sacul* = a se destăinui. **2.** Pânză de fuior, de cânepă etc. din care se fac sacii (**1**). **3.** Unealtă de pescuit făcută dintr-o rețea de sfoară în formă de sac (**1**) cu fundul adânc și cu gura ținută deschisă printr-un arc de lemn.

SACÓVIȘTE, *sacoviști,* s. f. (Reg.) Unealtă de pescuit făcută dintr-o plasă întinsă pe două nuiele încrucișate și agățată de o prăjină, cu care se pescuiește în locurile unde apa curge repede. – **Sac** + suf. *-oviște.*

SACÓVIȚĂ, *sacoviță,* s. f. (Reg.) Sicaiță. – Et. nec.

SAIÁ1, *saiele*, s. f. (Înv. și pop.) Ață pentru însăilat; *p. ext*. cusătură provizorie, cu împunsături rare; șular. [Pr.: *sa-ia*] – Cf. **însăila.**

SALAMÚRĂ s. f. v. **saramură.**

SALÁTĂ, *salate,* s. f. **1.** Plantă legumicolă erbacee din familia compozeelor, cu frunze mari și rotunde, comestibile*; p. gener*. nume dat unor plante erbacee cu frunze comestibile. ◊ Compus: *salata-iepurelui* = plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori roșii sau violete. **2.** Preparat culinar făcut din anumite legume fierte sau crude, cu adaos de oțet, zeamă de lămâie și untdelemn, care se servește ca aperitiv sau ca garnitură. [Pl. și: (pop.) *sălăți*].

SÁLCĂ, *sălci,* s. f. Varietate de salcie1 cu ramuri foarte flexibile. – Din **salcie1.**

SÁLCE1 s. f. Plantă erbacee exotică din familia liliaceelor, cu tulpina agățătoare și cu flori dispuse în umbele*; p. restr*. numele popular al rădăcinii acestei plante, cu utilizări în medicină. [Var.: **sálcie** s. f.] – Et. nec.

SÁLCE2 s. f. (Înv.) Salță1. – Cf. salță1.

SÁLCE3 s. f. v. **salcie1.**

SÁLCIE2 s. f. v. **salce1.**

SALÍN, -Ă, *salini, -e*, adj. Care conține sare. *Soluție salină.*

SALÍNĂ, *saline*, s. f. Mină din care se extrage sare; ocnă.

SALIVÁ, *salivez*, vb. I. Intranz. A secreta, a produce (multă) salivă.

SALIVÁR, -Ă, *salivari, -e*, adj. Privitor la salivă, de salivă. ◊ *Glandă salivară* = fiecare dintre glandele situate în cavitatea bucală și care secretează saliva.

SALIVÁRE, *salivări,* s. f. Acțiunea de *a saliva* și rezultatul ei. – V. **saliva.**

SALIVÁT s. n. Faptul de *a saliva;* salivație. – V. **saliva.**

SALIVÁȚIE s. f. Faptul de a secreta salivă; salivat; funcția glandelor salivare; secreție (exagerată) de salivă. - (după *saliva*).

SALÍVĂ, *salive*, s. f. Lichid apos și puțin vâscos care se formează continuu în gură, fiind secretat de glandele salivare, care servește la formarea și la înghițirea bolului alimentar, umezește și spală membrana mucoasă a gurii etc.

SALT, *salturi*, s. n. **1.** Mișcare bruscă prin care corpul se desprinde de la pământ, sărind pe loc sau deplasându-se; mișcare de deplasare bruscă în zbor. **2.** Trecere bruscă de la o situație ori stare la alta. – (după *sări*).

SALTÁR s. n. v. **sertar.**

SALTEÁ, saltele, s. f. Obiect făcut dintr-un fel de sac de pânză, de material plastic etc. în care se introduce (și se fixează prin cusături din loc în loc) un strat gros de lână, de iarbă-de-mare, de paie, de vată și care se așază pe pat (pentru a forma un așternut moale). – **Salt** + suf.*-tea*.

SALTELÚȚĂ, *salteluțe,* s. f. Diminutiv al lui *saltea*. – **Saltea** + suf. *-eluță.*

SALUTÁ, *salút*, vb. I. Tranz. și refl. recipr. A face un gest sau a rosti o formulă uzuală de politețe, de respect, de simpatie etc. la întâlnirea cu cineva sau la despărțire. ♦ Tranz. A-și manifesta bucuria, aclamând pe cineva. ♦ Tranz. Fig. A primi cu entuziasm o idee, o acțiune.

SALUTÁRE, *salutări,* s. f. Faptul de *a (se) saluta*. ♦ (Concr.) Formulă de salut folosită mai ales la despărțire sau la întâlnirea cu cineva; salut. ♦ (La pl.) Expresie de politețe pe care cineva o transmite unei persoane absente prin intermediul cuiva. – V. **saluta.**

SALVÁ, *salvez,* vb. I. Tranz. și refl. A scăpa pe cineva sau a reuși să scape singur dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc. ◊ Expr. (Tranz.) *A salva situația* = a reuși să îndrepte o situație grea, neplăcută; a face față unei situații.

SALVÁRE, *salvări,* s. f. Acțiunea de *a (se) salva;* (concr.) obiect, ființă, circumstanță salvatoare. – V. **salva.**

SALVÁT, -Ă, *salvați, -te*, adj. Care a fost scos dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc.; scăpat. – V. **salva.**

SALVATÓR, -OÁRE, *salvatori, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care salvează sau poate salva. – Cf. salva.

SÁMĂ s. f. (în Țările Române) **1.** Recensământ efectuat de domnie, pentru fixarea birului. **2.** Dare în bani care îngloba toate obligațiile financiare ale birnicilor. – Din **seamă.**

SÁMEȘ, *sameși,* s. m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Dregător însărcinat cu strângerea samei (**2**). **2.** (Reg.) Administrator sau logofăt de moșie. – **Samă** + suf. *-eș.*

SANGULÍE, *sangulii*, s. f. (Înv. și pop.) Țesătură foarte fină (de mătase); năframă făcută din această țesătură. – Et. nec.

SÁNIE, *sănii,* s. f. Vehicul cu tracțiune animală, având în loc de roți două tălpi de lemn sau de fier cu ajutorul cărora se deplasează prin alunecare pe zăpadă sau pe gheață.

SÁPĂ1, *sape*, s. f. **1.** Unealtă agricolă pentru săpat și prășit, alcătuită dintr-o lamă de oțel plană sau puțin concavă, fixată aproape perpendicular într-o coadă de lemn.◊ Expr. *A ajunge la sapă de lemn* = a (se) ruina. **2.** Fiecare dintre cei patru căpriori de la colțurile acoperișului unei case țărănești.

SÁPĂ2 s. f. (Pop.) Faptul de *a săpa*. – Din **săpa** (derivat regresiv).

SARALÍE, *sarailii*, s. f. Prăjitură făcută din foi de plăcintă rulate, cu umplutură de nuci, de alune, de migdale, îmbibată cu sirop de zahăr sau cu miere. [Pr.: *-ra-i-*. – Var.: (înv.) **seralíe** s. f.].

SARAMURÁ, *saramurez*, vb. I. Tranz. **1.** A introduce (pentru un timp) în saramură alimente (carne, legume etc.) pentru a le conserva. **2.** A ține în saramură pieile crude înainte de tăbăcire. – Din **saramură.**

SARAMURÁRE s. f. Acțiunea de *a saramura* și rezultatul ei. – V. **saramura. SARAMURÁT, -Ă,** *saramurați, -te*, adj. Care a suferit operația de saramurare. – V**. saramura.**

SARAMÚRĂ, (**2**) *saramuri*, s. f. **1.** Apă în care s-a dizolvat sare și care se folosește în gospodărie (la conservarea unor alimente), în agricultură, în industria tăbăcăriei etc. ♦ Apă naturală care conține sare; izvor de apă sărată; slatină. **2.** Zeamă sărată, uneori condimentată cu oțet, usturoi etc., cu care se servesc unele mâncăruri; mâncare servită în acest fel. [Var.: (pop.) **salamúră** s. f.].

SÁRCINĂ, *sarcini*, s. f. **1.** Greutate, încărcătură pe care o duce un om sau un animal; povară. ♦ Apăsare, greutate. ♦ Fig. Povară, balast. **2.** Legătură (de lemne, de fân, de paie) care poate fi dusă în spinare sau cu brațele. **3.** Obligație, îndatorire, răspundere (materială sau morală). ◊ Expr. *A da pe cineva în sarcina cuiva* = a da pe cineva în grija cuiva. **4.** Starea femeii gravide; perioadă cât o femeie este gravidă; graviditate.

SÁRE, *săruri,* s. f. Substanță cristalină, sfărâmicioasă, solubilă în apă și cu gust specific, care constituie un condiment de bază în alimentație și este folosită în industria conservelor, în tăbăcărie, în industria chimică etc.; clorură de sodiu. ◊ Expr. *Sarea pământului* = ceea ce este mai de preț, mai valoros. *Marea cu sarea* sau *sarea și marea* = ceva exagerat de mult, imposibil de realizat. *A primi pe cineva cu pâine și sare* = a primi pe cineva cu deosebită cinste.

SÁRICĂ, *sarici*, s. f. Manta țărănească lungă și mițoasă pe dinafară, țesută din fire groase de lână, pe care o poartă oamenii de la munte, mai ales ciobanii. [Pl. și: *sarice*].

SARSAÍLĂ s. m. Una dintre denumirile populare ale diavolului. – Et. nec.

SAT, *sate*, s. n. **1.** Așezare rurală a cărei populație se ocupă în cea mai mare parte cu agricultura. **2.** Locuitorii dintr-un sat (**1**); sătenii, țăranii. ◊ Țărănimea, cu specificul ei de viață economică și culturală.

SATISFÁCE, *satisfac*, vb. III. Tranz. **1.** A mulțumi pe cineva îndeplinindu-i o dorință, o necesitate, o exigență. **2.** A fi conform cu anumite norme, criterii, exigențe, dorințe; a se potrivi, a corespunde. - (după *face*).

SATISFÁCERE, *satisfaceri*, s. f. Faptul de *a satisface*. – V. **satisface.**

SATISFÁCȚIE, *satisfacții,* s. f. **1.** Sentiment de mulțumire, de plăcere. ♦ Ceea ce produce mulțumire; motiv, prilej de a fi satisfăcut. **2.** Act prin care cineva repară o ofensă adusă cuiva; act prin care cineva obține sau dă cuiva ceea ce pretinde, dorește sau i se cuvine. [Var.: (înv.) **satisfacțiúne** s. f.]. - **Satisface** + suf. *-ție*.

SATISFĂCĂTÓR, -OÁRE, *satisfăcători, -oare*, adj. Care satisface; mulțumitor; îndestulător; acceptabil. – **Satisface** + suf. *-ător.*

SATISFĂCÚT, -Ă, *satisfăcuți, -te*, adj. (Despre oameni) Care este plin de mulțumire, de satisfacție; ale cărui dorințe, exigențe au fost îndeplinite; căruia i s-a dat satisfacție; care exprimă mulțumire; mulțumit. – V. **satisface.**

SATURÁRE, *saturări,* s. f. Faptul de *a satura*. – V. **satura.**

SATURÁT, -Ă, *saturați, -te*, adj. Care se află în stare de saturație. – V. **satura.**

SAȚ s. n. (Pop.) Senzația celui sătul; săturare, îndestulare.. ◊ Expr. *A ține (de) saț* = a potoli cuiva foamea pentru mai mult timp. *A-și ține sațul* = a se sătura pentru mult timp. *A nu avea saț* = a fi lacom, nesățios. [Var.: **sáțiu** s. n.].

SAȚIETÁTE s. f. Saț, saturație. [Pr.: *-ți-e-*].

SÁȚIU s. n. v. **saț.**

SAU conj. **1.** (Cu funcție disjunctivă) Ori, fie: **a)** (Leagă noțiuni sau propoziții care se exclud ca opuse sau contradictorii) *Plânge sau râde?* (Al doilea membru al disjuncției este o negație) *Sunt sau nu sunt?* **b)** (Leagă noțiuni sau propoziții care se exclud ca alternative) *Dorîți cafea sau ceai?* ♦ (Corelativ, indică necesitatea de a alege între două alternative) *Sau luni, sau miercuri*. ◊ (În enumerări, precedând fiecare element al enumerării sau numai pe ultimul) *Pentru a da la rîndea se întrebuințează sau rindeaua sau cioplitorul sau geălăul.* **2.** (Cu funcție explicativă) Adică, cu alte

cuvinte. *Adunarea, sau soborul întregii țări.* **3.** (Cu funcție copulativă) Precum, și. *Nisipul se găsește pe fundul râurilor, lacurilor sau mărilor.* **4.** (În propoziții interogative, cu funcție concluzivă, atenuată de o nuanță de îndoială) Nu cumva? oare? poate? *De ce nu scrii? Sau n-ai timp?* – **Să** + **au**1.

SĂULĂ, *saule,* s. f. Parâmă folosită la bordul navelor pentru ridicarea pavilionului, fixarea suplimentară a unei vele etc. [Pr.: *sa-u-*] – Et. nec.

SĂ conj. **I.** (Ca semn al conjunctivului) *Să fii cuminte.* **II.** (Semn al conjunctivului și, în același timp, conjuncție subordonatoare) **1.** (Introduce o propoziție subiectivă) *E bine să pleci.* **2.** (Introduce o propoziție predicativă) *Pare să fie un om cumsecade.* **3.** (Introduce o propoziție atributivă) Nu-i mândră să-mi fie dragă. **4.** (Introduce o propoziție completivă directă sau indirectă) Puteam chiar să nu mai fiu acuma. **5.** (Introduce o propoziție finală) A ieșit să-i întâmpine. **6.** (Introduce o propoziție consecutivă) Am râs să leșin. **7.** (Introduce o propoziție condițională) Ar fi fost prins să nu fi fugit. **III.** (În loc. conj.) *Măcar să...* (introduce o propoziție concesivă) *Nu mă duc, măcar să mă omori. Numai să...* (introduce o propoziție condițională) *Îți poate fi de folos, numai să vrea. Până să...* (introduce o propoziție temporală) *Până să ajungă el, fata ajunsese acasă. Pentru ca să...* = **a**) (introduce o propoziție finală) *Învăț temeinic pentru ca să reușesc la examen;* **b**) (cu valoare copulativă) *A plecat mulțumit, pentru ca să se întoarcă peste o oră din nou nedumerit. Fără să...* = **a**) (introduce o propoziție modală) A plecat fără să verse o lacrimă; ***b)*** *(introduce o propoziție concesivă)* Fără să-mi fi spus cineva, am bănuit adevărul.

SĂBĂRĚLUL s. n. art. Dans popular răspândit mai ales în Muntenia; melodie după care se execută acest dans. – **Sabar** (n. pr.) + suf. *-el.*

SĂBIÁ, *săbiez,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. (Înv.) A (se) tăia cu sabia. [Pr.: *-bi-a*] – Din **sabie.**

SĂBIÉR, *săbieri,* s. m. (Înv.) Fabricant de săbii. [Pr.: *-bi-er*] – **Sabie** + suf. *-ar.*

SĂBIOÁRĂ, *săbioare,* s. f. **1.** Săbiuță (**1**). **2.** (Iht.) Sabie (**2**). **3.** (Bot.) Gladiolă, săbiuță (**2**). [Pr.: *-bi-oa-*] – **Sabie** + suf. *-ioară.*

SĂBIÓI, *săbioaie,* s. n. Augmentativ al lui *sabie.* [Pr.: *-bi-oi*] – **Sabie** + suf. *-oi.*

SĂBIUȚĂ, *săbiuțe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *sabie;* săbioară. **2.** Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunzele în formă de sabie și cu florile purpurii; gladiolă, săbioară (**3**). [Pr.: *-bi-u-*] – **Sabie** + suf. *-uță.*

SĂCEÁLĂ, *săceli,* s. f. (Reg.) Țesală (pentru animale). – Cf. țesală.

SĂCELÁ, *săcelez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A țesăla un animal. – Cf. țesăla.

SĂCÓI, *săcoaie,* s. n. Augmentativ al lui *sac.* – **Sac** + suf. *-oi.*

SĂCRÍU s. n. v. **sicriu.**

SĂCÚI, *săcuie,* s. n. (Reg.) Săculeț care se poartă atârnat de gât; trăistuță. ♦ Săculeț în care se pun la stors fagurii sau cașul.- (după *sac*).

SĂCULÉȚ, *săculețe,* s. n. Diminutiv al lui *sac;* săculeț, săcușor. – **Sac** + suf. *-uleț.*

SĂCULTEÁȚĂ s. f. v. **săculteț.**

SĂCULTÉȚ, *săculțețe,* s. n. (Reg.) Săculeț. [Var.: **săculteáță** s. f.] – **Sac** + suf. *-ulteț.*

SĂCUȘÓR, *săcușori,* s. m. **1.** Săculeț. **2.** (Reg.) Larvă de furnică. – **Sac** + suf. *-ușor.*

SĂDÍ, *sădesc,* vb. IV. Tranz. A introduce în pământ răsaduri, puieți etc. pentru a prinde rădăcini și a se dezvolta; a planta ♦ A semăna. – (după *ședea*).

SĂDÍRE, *sădiri,* s. f. Acțiunea de *a sădi* și rezultatul ei; sădit. – V. **sădi.**

SĂDÍT s. n. Sădire. – V. **sădi.**

SĂDITÓR, -OÁRE, *săditori, -oare,* adj., s. n. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care sădește. **2.** Adj. (Despre plante) Bun pentru a fi sădit, de sădit. **3.** S. n. Băț cu care se fac găuri în pământ când se sădește. – **Sădi** + suf. *-tor.*

SĂDITÚRĂ, *sădituri,* s. f. Loc sădit; plantație. – **Sădi** + suf. *-tură.*

SĂGEÁTĂ, *săgeți,* s. f. **1.** Vergea de lemn, cu un vârf ascuțit (de fier, os, piatră) la un capăt, iar la celălalt cu două aripioare înguste, folosită în trecut (la unele populații și astăzi) ca proiectil de vânătoare sau de luptă, aruncată dintr-un arc încordat. ◊ *Săgeată de trăsnet* = nume dat de popor armelor antice găsite în pământ (închipuite ca fiind urme de trăsnete). ♦ (Adverbial) Foarte repede. *Pornește săgeată.* **2.** Indicator de direcție în formă de săgeată (**1**). **3.** Fiecare dintre stâlpii caselor și pătulelor de la țară, care sunt fixați cu capătul de jos în grinzile temeliei și cu cel de sus în grinzile acoperișului. ♦ Aripă la moara de vânt. ♦ Prăjină lungă prinsă de cumpăna fântânii și având la capătul de jos ciutura sau găleata cu care se scoate apa. **4.** Compus: *săgeata-apei* sau *săgeata-apelor* = plantă erbacee acvatică cu frunze în formă de săgeată și cu flori albe cu mijlocul purpuriu.

SĂGETÁ, *săgetez,* vb. I. **1.** Tranz. A lovi, a răni, a ucide cu săgeata. ♦ Intranz. A arunca săgeți cu arcul. **2.** Tranz. Fig. A produce sau a simți o durere fizică vie, ascuțită. ♦ A provoca sau a simți o emoție puternică și bruscă. ♦ A se uita la cineva cu o privire ascuțită, pătrunzătoare; a străpunge cu privirea. **3.** Intranz. Fig. A se mișca repede (și în linie dreaptă), a trece ca o săgeată; a țâșni. ♦ A fulgera; a trăsni.

SĂGETÁR, *săgetari,* s. m. (Înv.) Arcaș. – **Săgeată** + suf. *-ar.*

SĂGETÁRE, *săgetări,* s. f. Acțiunea de *a săgeta* și rezultatul ei. – V. **săgeta.**

SĂGETÁȘ, *săgetași,* s. m. (Înv.) Arcaș. – **Săgeată** + suf. *-aș.*

SĂGETĂTÓR, -OÁRE, *săgetători, -oare,* adj., s. m. **I.** Adj. **1.** Care săgetează, care trimite săgeți. ♦ (Substantivat, în superstiții) Ființă imaginară, duh necurat care provoacă boala numită săgetătură. ♦ Fig. (Despre ochi, privire etc.) Pătrunzător, scrutător, tăios. ♦ Fig. (Despre cuvinte, judecăți, aluzii etc.) Plin de ironie, satiric, usturător. **2.** Fig. (Despre mișcări) Iute, repede (și în linie dreaptă). **II.** S. m. **1.** Arcaș. **2.** N. pr. art. Numele popular al unei constelații. ♦ Al nouălea semn al zodiacului, reprezentând un om sau un centaur trăgând cu arcul. – **Săgeta** + suf. *-ător.*

SĂGETĂTÚRĂ, *săgetături,* s. f. **1.** Tragere cu arcul; săgetare. **2.** Lovitură de săgeată; rană provocată de o săgeată. **3.** Fig. Durere vie, pătrunzătoare, care străbate pe neașteptate o parte a corpului; junghi. ♦ (Pop.) Nume dat mai multor boli, la oameni și animale, care se manifestă prin dureri acute de cap, ochi, nas, măsele etc. – **Săgeta** + suf. *-tură.*

SĂGEȚÍCĂ, *săgețele,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *săgeată.* **2.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată și cu flori mari, albastre, liliachii sau albe, dispuse câte două la vârful unui peduncul lung . – **Săgeată** + suf. *-ică.*

SĂHĂIDÁC, *săhăidace,* s. n. **1.** (Înv.) Tolbă de purtat săgeți. **2.** (Reg.) Leagăn de pânză purtat pe spate, în care țărancele își duc copiii (la câmp). – Et. nec.

SĂHĂIDĂCÁR, *săhăidăcari,* s. m. (Înv.) Persoană care făcea sau vindea arcuri, săgeți, șei, hamuri etc. [Var.: **săidăcár, sahaidacár** s. m.] – **Săhăidac** + suf. *-ar.*

SĂHĂSTRÍE s. f. v. **sihăstrie.**

SĂIDĂCÁR s. m. v. **săhăidăcar.**

SĂLÁȘ, *sălașe,* s. n. (Pop) **1.** Adăpost unde cineva capătă temporar găzduire. **2.** Construcție rudimentară făcută în câmp și folosită ca adăpost temporar pentru oameni și animale. **3.** Locuință, casă. ♦ Staul, grajd. ♦ Culcuș. **4.** Așezare omenească. ♦ Locuitorii acestei așezări. **5.** Mică așezare de țigani (nomazi); grup de familii de țigani (nomazi) sub conducerea unui vătaf. [Pl. și *sălașuri*].

SĂLĂJEÁN, -Ă, *sălăjeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din județul Sălaj. **2.** Adj. Care aparține județului Sălaj sau sălăjenilor (**1**); referitor la județul Sălaj ori la sălăjeni. – **Sălaj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SĂLĂJEÁNCĂ, *sălăjence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din județul Sălaj. – **Sălăjean** + suf. *-că.*

SĂLĂȘÉL, *sălașele,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *sălaș.* – **Sălaș** + suf. *-el.*

SĂLĂȘLUÍ, *sălășluiesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. A-și avea sălașul, locuința într-un anumit loc. ♦ A se adăposti. **2.** Tranz. A da cuiva adăpost; a găzdui. **3.** Refl. A se așeza, a se stabili într-un loc.

SĂLĂȘLUÍNȚĂ, *sălășluințe,* s. f. (Reg.) Locuință, sălaș. – **Sălășlui** + suf. *-ință.*

SĂLĂȘLUÍRE, *sălășluiri,* s. f. (Pop.) Faptul de *a (se) sălășlui;* locuire, ședere; găzduire, ospitalitate; (concr.) locuință, așezare. – V. **sălășlui.**

SĂLĂȚEÁ s. f. v. **sălățică.**

SĂLĂȚÍCĂ, *sălățele,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *salată.* **2.** Plantă erbacee cu flori galbene din zona muntoasă. **3.** (Bot.; reg.) Untișor. [Var.: **sălățeá** s. f.] – **Salată** + suf. *-ică.*

SĂLBÁTEC, -Ă adj., s. m. și f. v. **sălbatic.**

SĂLBÁTIC, -Ă, *sălbatici, -ce,* adj., s. m. și f. **I.** Adj. **1.** (Despre animale) Care nu este domesticit sau îmblânzit; *p. ext.* greu de stăpânit, nedomolit, aprig, focos. ♦ (Despre ochi, privire etc.) Care exprimă neliniște, spaimă sau violență, sălbăticie. ♦ Sperios, sfios. **2.** (Despre plante) Care a crescut de la sine; necultivat, nealtoit. **3.** Care este creat de natură, fără intervenția omului; natural; lipsit de artificiu, de rafinament. ♦ (Despre pământ, terenuri etc.) În care nu a intervenit mâna omului; nelucrat, necultivat. **4.** (Despre ținuturi, locuri etc.) Pustiu, nelocuit, neumblat; lipsit de civilizație. **II. 1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care se comportă ca un om primitiv; (om) necivilizat, înapoiat, grosolan. **2.** Adj. (Despre oameni) Lipsit de umanitate; crud, neomenos, violent, brutal, fioros. ◊ (Adverbial) *Biciuie caii sălbatic.* ♦ (Despre manifestări, acțiuni etc. ale omului) Care exprimă, care arată lipsă de umanitate, neomenie, cruzime, brutalitate; aspru, necruțător. **3.** Adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care nu se poate stăpâni; aprig, impulsiv, nestăpânit, nedomolit. **4.** Adj., s. m. și f. (Om) care fuge de lume, care nu respectă convenientele (sociale); (om) retras, izolat, singuratic, nesociabil, ursuz. **III.** Adj. **1.** Care se manifestă cu deosebită intensitate, neobișnuit de puternic, violent, cumplit, aprig; înfricoșător, de neînvins. **2.** (Despre mișcări sau corpuri în mișcare) Rapid, vijelios, năvalnic. [Var.: **sălbatec, -ă** adj., s. m. și f.].

SĂLBĂTĂCÍ vb. IV v. **sălbătici.**

SĂLBĂTĂCÍE s. f. v. **sălbăticie.**

SĂLBĂTĂCÍME s. f. v. **sălbăticime.**

SĂLBĂTĂCÍT, -Ă adj. v. **sălbăticit.**

SĂLBĂTĂCIÚNE s. f. v. **sălbăticiune.**

SĂLBĂTICÍ, *sălbăticesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre animale) A deveni sălbatic. **2.** Refl. (Despre plantații, terenuri etc.) A se părăgini. **3.** Refl. (Despre locuri, ținuturi) A deveni sălbatic, pustiu, nelocuit, inaccesibil. **4.** Refl. (Despre oameni) A cădea în sălbăticie, în primitivism. **5.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină sălbatic, nesociabil, retras, izolat. [Var.: (pop.) **sălbătăcí** vb. IV] – Din **sălbatic.**

SĂLBĂTICÍE, *sălbăticii,* s. f. **1.** Stare în care se află animalele sălbatice; *p. ext.* însușire a ceea ce este sălbatic; cruzime, barbarie; brutalitate; faptă de om sălbatic, crud, brutal. ◊ Loc. adv. *Cu sălbăticie* = fioros, sălbatic. **2.** Stare a naturii netransformate de mâna omului. **3.** Loc pustiu, neumblat; pustietate. **4.** Izolare de lume, singurătate. ♦ Timiditate, sfioșenie. **5.** Stare de înapoiere, lipsă de civilizație; primitivism. ♦ Loc unde nu a pătruns civilizația. [Var.: (pop.) **sălbătăcíe** s. f.] – **Sălbatic** + suf. *-ie.*

SĂLBĂTICÍME, (**2**) *sălbăticimi,* s. f. **1.** Mulțime de animale sălbatice, totalitatea animalelor sălbatice. **2.** Loc sălbatic, nelocuit, departe de orice așezare omenească (civilizată). [Var.: (pop.) **sălbătăcíme** s. f.] – **Sălbatic** + suf. *-ime.*

SĂLBĂTICÍRE, *sălbăticiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) sălbătici.* – V. **sălbătici.**

SĂLBĂTICÍT, -Ă, *sălbăticiți, -te,* adj. Care a devenit sălbatic, care a ajuns în stare de sălbăticie. [Var.: (pop.) **sălbătăcít, -ă** adj.] – V. **sălbătici.**

SĂLBĂTICIÚNE, *sălbăticiuni,* s. f. **1.** Animal sălbatic. ♦ Epitet dat unei persoane care fuge de lume, care trăiește izolată, retrasă, departe de oameni și de civilizație. **2.** Loc sau ținut sălbatic, pustiu; starea unui ținut sălbatic. [Var.: (pop.) **sălbătăciúne** s. f.] – **Sălbatic** + suf. *-iune.*

SĂLBĂȚÍE, *sălbății,* s. f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina rigidă, cu florile reunite într-un spic și cu fructe otrăvitoare. – Et. nec.

SĂLBULÍȚĂ, *sălbuliță,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *salbă.* – **Salbă** + suf. *-uliță.*

SĂLCIOÁRĂ, *sălcioare,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *salcie.* **2.** Arbore spinos, cu frunze lanceolate și cu flori galbene, puternic mirositoare, cultivat ca plantă ornamentală. [Pr.: *-ci-oa-*] – **Salcie**1 + suf. *-ioară.*

SĂLCÍU, -ÍE, *sălcii,* adj. **1.** (Despre apă) Care are un gust neplăcut, puțin sărat, leșios. **2.** (Despre mâncăruri, băuturi, alimente) Care nu are gust bun, care nu este gustos, nepotrivit ca gust; (despre gust) fad, leșios. – **Salcie**1 + suf. *-iu.*

SĂLIȘTE s. f. v. **silițe.**

SĂLÍȚĂ, *sălițe,* s. f. Diminutiv al lui *sală.* – **Sală** + suf. *-iță.*

SĂLTÁ, *salt,* vb. I. **I. 1.** Intranz. și refl. (Despre ființe) A face un salt (sau salturi repetate); a sări. ◊ Expr. (Intranz.) *A-i sălta inima (de bucurie)* = a tresări de bucurie, a se bucura mult. **2.** Intranz. (Despre ape, valuri) A fi agitat, a se învolbura; a clocoti. **3.** (Despre ființe și despre lucruri) A se mișca, a se deplasa în salturi. ♦ (Despre oameni) A merge sprinten. ♦ (Rar) A dansa. **4.** Intranz. A trece peste ceva printr-un salt. ♦ A sări, a țâșni de undeva; a se ivi, a răsări (pe neașteptate și sărind). *Izvoare saltă de sub piatră.* **II.** Tranz., refl. și intranz. Fig. A(-și) îmbunătăți situația materială, socială. ♦ Refl. Fig. (Despre copii și plante) A crește în înălțime, a se înălța.- (după *sări*).

SĂLTÁRE, *săltări,* s. f. Acțiunea de *a (se) sălta.* – V. **sălta.**

SĂLTÁT, -Ă, *săltați, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Sprinten, vioi, săltăreț. **2.** Care se află (mai) sus. **3.** (Fam.; despre copii și plante) Crescut, înalt, măricel. – V. **sălta.**

SĂLTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *săltăreți, -e,* adj. **1.** Care se deplasează sărind, făcând salturi, care sare întruna; săltător; (despre pași, mers) săltat. ♦ Care se mișcă sau se efectuează cu mișcări repezi, sprintene, vioaie. **2.** (Despre dans, muzică, versuri) Cu ritm vioi. – **Sălta** + suf. *-ăreț.*

SĂLTĂTÓR, -OÁRE, *săltători, -oare,* adj. (Rar) Săltăreț. – **Sălta** + suf. *-ător.*

SĂLTĂTÚRĂ, *săltături,* s. f. Salt; săritură. – **Sălta** + suf. *-ătură.*

SĂMĂNĂTORÍSM s. n. Curent social, cultural și literar inițiat la începutul sec. XX, în România, de revista „Sămănătorul", care idealiza satul patriarhal în opoziție cu orașul „viciat" de

civilizație, considera țărănimea ca depozitara exclusivă a valorilor naționale și promova o literatură de inspirație folclorică și istorică. [Var.: **semănătorísm** s. n.] – „**Sămănătorul**" (n. pr.) + suf. *-ism.*

SĂMĂNĂTORÍST, -Ă, *sămănătorişti, -ste,* s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Adept al sămănătorismului. **2.** Adj. Care aparține sămănătorismului sau sămănătoriștilor (**1**), privitor la sămănătorism sau la sămănătoriști. [Var.: **semănătoríst, -ă** s. m. și f., adj.] – **Sămănătorism** + suf. *-ist.*

SĂMÂNCIOÁRĂ s. f. v. **semincioară.**

SĂMÂNȚĂ, *semințe,* s. f. **1.** Organ al plantelor superioare (închis în fruct) care conține embrionul și din care, în condiții prielnice, se poate dezvolta o nouă plantă; *p. gener.* orice parte a plantei care se seamănă. ♦ Loc. adj. *De sământă* = păstrat și folosit pentru reproducere. ◊ Expr. *Nici de sământă* = deloc, nimic. ♦ Fig. Cantitate mică din ceva; bob, strop, fărâmă. ♦ (La pl.) Grăunțe germinative folosite în alimentație, în medicină, în industrie etc. *Semințe de floarea-soarelui.* **2.** (Pop.) Nume dat ouălor unor insecte. **3.** (Pop.) Produs al glandelor de reproducere ale animalelor și oamenilor, din care se dezvoltă fătul. ◊ Loc. adj. *Bun de sământă* = prolific. ◊ Loc. adj. și adv. *De sământă* = pentru prăsilă. **4.** (Înv.) Progenitură, urmaș, descendent. **5.** Specie, gen, fel, soi. ♦ Viță, neam, semințe. **6.** Fig. Element din care se dezvoltă ceva; germen. ♦ Cauză, pretext, motiv. ◊ Expr. *Sământă de vorbă* = prilej, ocazie, subiect de discuție, de ceartă.

SĂMÂNȚÓS, -OÁSĂ, *sământoși, -oase,* adj., s. f. **1.** Adj. (Despre fructe) Care are multe semințe. **2.** Adj. (Despre viețuitoare) Prolific. **3.** S. f. (La pl.) Grup de pomi fructiferi cu fructe cărnoase, provenite din dezvoltarea receptaculului floral și a ovarului; (și la sg.) arbore din acest grup. – **Sământă** + suf. *-os.*

SĂMEȘÍE s. f. (Înv.) Funcția sameșului; instituție care strângea dările în trecut; localul acestei instituții. – **Sameș** + suf. *-ie.*

SĂMEȘOÁIE, *sămeșoaie,* s. f. (Înv.) Soție de sameș. – **Sameș** + suf. *-oaie*

SĂNĂTÁTE s. f. **1.** Stare bună a unui organism la care funcționarea tuturor organelor se face în mod normal și regulat. ◊ *Sănătatea publică* = bunăstarea sanitară, starea de salubritate a întregii populații. ◊ Expr. *În sănătatea* (cuiva) = **a**) urare făcută când se bea un pahar în cinstea cuiva sau a ceva; **b**) pentru a onora pe cineva sau ceva, în cinstea cuiva sau a ceva. **2.** Fig. Tărie, robustețe.

SĂNĂTÓS, -OÁSĂ, *sănătoși, -oase,* adj. **1.** Care se bucură de sănătate deplină, care nu suferă de nicio boală sau infirmitate; teafăr, zdravăn. ◊ Loc. vb. *A se face sănătos* = a se însănătoși. ◊ Expr. *A nu fi sănătos (la minte)* = a fi (cam) nebun, zănatic. *Să fii sănătos* = formulă de urare sau de mulțumire! (Adverbial) *A râde sănătos* = a râde cu poftă, din toată inima. ♦ (Despre plante, fructe etc.) Care nu este stricat sau atacat de vreo boală; nevătămat, în bună stare. ♦ (Despre obiecte) Care nu este atins de nicio stricăciune; care este în bună stare; întreg, intact; solid, rezistent. ♦ Fig. Care nu este alterat moralicește; cinstit, onest, corect. **2.** Prielnic sănătății; salubru.

SĂNĂTOȘÉL, -ÍCĂ, *sănătoșei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *sănătos* (**1**). – **Sănătos** + suf. *-el.*

SĂNIÁ, *săniez,* vb. I. (Rar) **1.** Refl. A se da cu săniuța; a merge cu sania (la plimbare). **2.** Tranz. A transporta ceva târând pe jos sau lăsând să alunece pe un plan înclinat. [Pr.: *-ni-a*] – Din **sanie.**

SĂNIÁT s. n. Acțiunea de *a (se) sănia.* [Pr.: *-ni-at*] – V. **sănia.**

SĂNICIOÁRĂ s. f. v. **sănișoară.**

SĂNIÍȘ, *săniișuri,* s. n. (Rar) Săniuș. – **Sanie** + suf. *-iș.*

SĂNINEÁȚĂ s. f. v. **senineață.**

SĂNIȘOÁRĂ, *sănișoare,* s. f. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu frunze mari, dințate și flori mici, albe-roșietice, reunite în capitule globuloase . [Var.: **sănicioáră** s. f.] – Et. nec.

SĂNIÚȘ, *săniușuri,* s. n. **1.** Loc în pantă, acoperit cu zăpadă, unde se dau copiii cu săniuțele; derdeluș. **2.** Faptul de a se da cu săniuța. ◊ Loc. adv. *De-a săniușul* = lunecând cu sania (sau ca sania). [Pr.: *-ni-uș*] – **Sanie** + suf. *-uș.*

SĂNIÚȚĂ, *săniuțe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *sanie.* **2.** Sanie mică cu care se dau copiii pe săniuș sau se trag pe zăpadă. [Pr.: *-ni-u-*] – **Sanie** + suf. *-uță.*

SĂPÁ, *sap,* vb. I. Tranz. **1.** A lucra, a fărâmița cu sapa1 pământul (pentru a însămânța, a prăși etc.). **2.** A face cu sapa1 o adâncitură, o groapă, un șanț în pământ. **3.** A scoate cu sapa1 ceva din pământ. **4.** A scobi, a tăia în piatră sau în lemn pentru a da materialului o anumită formă. **5.** (Despre ape, ploi și alte elemente ale naturii) A roade, a mânca, a măcina (surpând); a dărâma, a nimici.

SĂPÁRE, *săpări,* s. f. Acțiunea de *a (se) săpa;* săpat, săpătură. – V. **săpa.**

SĂPÁT s. n. **1.** Acțiunea de *a (se) săpa;* săpare, săpătură. ♦ (Reg.) Prașilă. **2.** Vremea, timpul cânse efectuează munca prășitului. – V. **săpa.**

SĂPĂLÍGĂ, *săpăligi,* s. f. Sapă1 mică, cu lama îngustă, având adesea doi sau trei colți la partea opusă tăișului, folosită mai ales în lucrări de legumicultura; săpălugă. [Pl. și: *săpălige*] – **Sapă**1 + suf. *-ăligă.*

SĂPĂLÚGĂ, *săpălugi,* s. f. (Rar) Săpăligă. – **Sapă**1 + suf. *-ălugă.*

SĂPĂTÓR, -OÁRE, *săpători, -oare,* s. m., s. f. **1.** S. m. și f. Persoană care se ocupă cu săpatul, care muncește cu sapa1. **2.** S. m. Persoană care sapă în lemn, în piatră etc. – **Săpa** + suf. *-ător.*

SĂPĂTÚRĂ, *săpături,* s. f. **1.** Săpat. ♦ Spec. (La pl.) Lucrări de excavare a pământului; (în special) lucrări arheologice. **2.** (Concr.) Groapă, adâncitură făcută în pământ cu sapa1 sau cu alte unelte ori mașini de săpat. – **Săpa** + suf. *-ătură.*

SĂPTĂMÂNÁL, -Ă, *săptămânali, -e,* adj., s. n. Adj. (Și adverbial) Care are loc cu regularitate o dată pe săptămână; care cuprinde acest interval. – **Săptămână** + suf. *-al.*

SĂPTĂMÂNĂ, *săptămâni,* s. f. Perioadă de șapte zile consecutive, care se socotește (la noi) de luni dimineața până duminică seara și care se repetă de cincizeci și două de ori într-un an; p. gener. perioadă de șapte zile consecutive.

SĂPÚN, *săpunuri,* s. n. Produs obținut prin saponificarea acizilor grași sau a grăsimilor cu soluții care conțin hidroxid de sodiu sau de potasiu, și care servește la spălarea corpului, a rufelor etc.; bucată din acest produs. ♦ (La pl.) Sorturi din acest produs.

SĂPUNÁR, *săpunari,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană care se ocupă cu prepararea săpunului. **2.** Adj. (În sintagma) *Cartofi săpunari* = soi de cartofi de calitate superioară, de formă lunguiață, cu miezul alb-roz. – **Săpun** + suf. *-ar.*

SĂPUNĂRÍE, *săpunării,* s. f. (Rar) Fabrică sau magazin în care se vinde săpun. – **Săpun** + suf. *-ărie.*

SĂPUNĂRÍT s. n. Dare percepută în Țările Române, în Evul Mediu, de la cei care fabricau săpun. – **Săpun** + suf. *-ărit.*

SĂPUNĂRÍȚĂ, *săpunărițe,* s. f. (Bot.) Săpunariță. – **Săpun** + suf. *-ăriță.*

SĂPUNEÁLĂ, *săpuneli,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) săpuni,* săpunit1. ◊ Loc. vb. *A trage o săpunealâ* = a dojeni, a critica (aspru) pe cineva. **2.** Spumă de săpun; clăbuci. – **Săpuni** + suf. *-eală.*

SĂPUNÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *săpunei, -ele,* s. n., s. f. **1.** Diminutiv al lui săpun. **2.** S. f. pl. Plantă erbacee ornamentală cu flori mari . – **Săpun** + suf. *-el.*

SĂPUNÍ, *săpunesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl, A (se) freca cu săpun, a (se) acoperi cu clăbuci de săpun. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A face cuiva observații aspre; a mustra; a certa. – Din **săpun.**

SĂPUNIÉRĂ, *săpuniere,* s. f. Cutie, vas mic în care se ține săpunul de toaletă. [Pr.: *-ni-e-*] – **Săpun** + suf. *-ieră.*

SĂPUNÍRE, *săpuniri,* s. f. Acțiunea de *a (se) săpuni;* săpunit1, săpuneală. – V. **săpuni.**

SĂPUNÍT1 s. n. Săpunire. – V. **săpuni.**

SĂPUNÍT2, -Ă, *săpuniți, -te,* adj. Frecat cu săpun, acoperit cu clăbuci de săpun. – V. **săpuni.**

SĂPUȘOÁRĂ, *săpușoare,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *sapă1.* – **Sapă**1 + suf. *-ușoară.*

SĂRÁ, *sărez,* vb. I. Tranz. A pune sau a presăra sare în alimente sau în mâncăruri, cu scopul de a le potrivi gustul sau pentru a le conserva. ◊ Expr. Tranz. și refl. A da sau a căpăta un gust (mai) sărat. [Prez. ind. și: *sar*].

SĂRÁC, -Ă, *săraci, -ce,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu are avere, care este lipsit de bunurile materiale necesare vieții; sărman, nevoiaș. ◊ Expr. *Sărac și curat,* se spune despre cei care preferă să rămână săraci (**1**) decât să se îmbogățească prin mijloace necinstite. ♦ (Substantivat) Cerșetor. **2.** (Despre sol, terenuri) Care este puțin productiv; neroditor. **3.** Loc. adj. *Sărac cu duhul* = lipsit de inteligență, de spirit; prost. ♦ (Despre limbă) Care are vocabular redus, care posedă insuficiente mijloace de expresie. **4.** (Despre plante, vegetație) Lipsit de vigoare, pipernicit, firav.[Var.: (pop.) **sireác, -ă** adj.].

SĂRACÁN, -Ă adj., s. m. și f. v. **sărăcan.**

SĂRÁD, *săraduri,* s. n. (Reg.) Șnur împletit din fire de lână, vopsite de obicei în negru, cu care se împodobesc sumanele, catrințele.

SĂRÁR, (1) *sărare,* s. n., **(2)** *sărari,* s. m. **1.** S. n. (Rar) Vas mic de pământ în care se păstrează sarea. ♦ (Reg.) Solniță. **2.** S. m. (în trecut) Negustor ambulant de sare. – **Sare** + suf. *-ar.*

SĂRÁRE s. f. Acțiunea de *a săra;* sărat1. – V. **săra.**

SĂRÁT1 s. n. Sărare. – V. **săra.**

SĂRÁT2, -Ă, *sărați, -te,* adj. Care conține sare. ♦ De sare, caracteristic sării. *Gust sărat.* ♦ (Despre alimente) Căruia i s-a adăugat sare (pentru a i se da gust sau în scopul conservării); cu prea multă sare. – V. **săra.**

SĂRĂCÁN, -Ă, *sărăcani, -e,* s. m. și f. (Pop.) **1.** S. m. și f. Om sărac (1), nevoiaș. **2.** (Exprimă compătimire față de cineva sau ceva) Biet, sărman, nenorocit, sărac (7). [Var.: **săracán, -ă, sireicán, -ă** s. m. și f., **aracán, iracán, îracán** s. m.] – **Sărac** + suf. *-an.* Cf. *săraca-mi* [*de mine*].

SĂRĂCĂCIÓS, -OÁSĂ, *sărăcăcioși, -oase,* adj. **1.** Care dovedește sărăcie; de om sărac. ♦ (Despre hrană) În cantitate mică, modest. ◊ (Despre pământ) Neroditor, nefertil, neproductiv sau puțin fertil. **2.** (Rar, despre oameni) Sărac (**1**); cu înfățișare de om sărac. – **Sărac** + suf. *-ăcios.*

SĂRĂCÍ, *sărăcesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A ajunge sau a face pe cineva să ajungă sărac (**1**), a-și pierde sau a face pe cineva să-și piardă avutul. **2.** Tranz. și intranz. A face sau a deveni neroditor. **3.** Tranz. A lua (cuiva) ceva, a lipsi de un bun material. – Din **sărac.**

SĂRĂCÍE, (5) *sărăcii,* s. f. **1.** Lipsa mijloacelor materiale necesare existenței; starea, viața celui sărac (**1**). ◊ Expr. *A-și vedea de sărăcie* = a-și vedea de treabă, a nu se amesteca în afacerile altuia. **2.** Starea unui loc sărac, neproductiv. **3.** Aspect sărăcăcios. **– Sărac** + suf. *-ie.*

SĂRĂCÍLĂ, *sărăcilă,* s. m. **1.** (Pop. și fam.) Om sărac (**1**). **2.** (Fam.) Vânt cald și uscat care suflă vara (în Dobrogea). – **Sărac** + suf. *-ilă.*

SĂRĂCÍME s. f. Totalitatea oamenilor săraci (**1**); mulțime de oameni săraci. – **Sărac** + suf. *-ime.*

SĂRĂCÍRE s. f. Faptul de *a sărăci.* – V. **sărăci.**

SĂRĂCUȚ, -Ă, *sărăcuți, -e,* adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui *sărac.* ◊ (Adverbial) *Îmbrăcat cam sărăcuț.* – **Sărac** + suf. *-uț.*

SĂRĂRÍE, *sărării,* s. f. **1.** Depozit de sare; loc unde se vinde sare. **2.** (Reg.) Ocnă, salină. **3.** Loc (într-o pădure) unde se pun bulgări de sare pentru animalele de vânat rumegătoare. – **Sare** + suf. *-ărie.*

SĂRĂRÍȚĂ, *sărărițe,* s. f. (Fam.) Solniță. – **Sare** + suf. *-ăriță.*

SĂRĂTÓR, -OÁRE, *sărători, -oare,* s. m. și f. Persoană care sărează alimentele într-o fabrică de conserve. – **Săra** + suf. *-ător.*

SĂRĂTURÁT, -Ă, *sărăturați, -te,* adj. (Despre soluri) Care este îmbibat cu săruri vătămătoare pentru plante; sărături os. – **Sărătură** + suf. *-at.*

SĂRĂTÚRĂ, (2, 3) *săraturi,* s. f. **1.** Faptul de a fi sărat; sare conținută de ceva. **2.** Teren bogat în săruri minerale solubile, cu fertilitate scăzută; *p. ext.* pășune care se întinde pe un astfel de loc. **3.** Mâncare preparată cu (prea multă) sare; aliment conservat cu sare. – **Săra** + suf. *-ătură.*

SĂRĂTURÓS, -OÁSĂ, *sărături, -oase,* adj. (Despre soluri) Care este îmbibat cu săruri dăunătoare pentru plante; sărăturat. – **Sărătură** + suf. *-os.*

SĂRĂȚEÁ, *sărățele,* s. f. (Fam.) Saleu. – **Sărat** + suf. *-ea.*

SĂRBĂTOÁRE, *sărbători,* s. f. **1.** Solemnitate, sărbătorire; ziua consacrată acestei solemnități. ♦ Zi în care nu se lucrează. ◊ *Sărbătoare națională* = zi (de odihnă) în care se cinstește un eveniment important din istoria țării. ◊ Loc. adj. și adv. *De sărbătoare* sau *de sărbători* = festiv, sărbătoresc, strălucitor. ◊ Loc. adv. *În sărbători* = cu ocazia sărbătorilor, în timpul sărbătorilor (religioase); *p. restr.* în timpul Paștilor sau al Crăciunului. **2.** Zi consacrată serviciului divin pentru celebrarea unui eveniment religios sau pentru sărbătorirea unui sfânt. – **Serba** + suf. *-ătoare.*

SĂRBĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *sărbătorești,* adj. De sărbătoare; solemn, festiv. – **Sărbătoare** + suf. *-esc.*

SĂRBĂTORÉȘTE adv. În mod sărbătoresc, festiv, ca de sărbătoare. – **Sărbătoare** + suf. *-ește.*

SĂRBĂTORÍ, *sărbătoresc,* vb. IV. Tranz. A-și manifesta sentimentele de admirație, de bucurie, de entuziasm față de o persoană sau față de un eveniment printr-o festivitate sau printr-o petrecere; a serba, a celebra. – Din **sărbătoare.**

SĂRBĂTORÍRE, *sărbătoriri,* s. f. Faptul de *a sărbători;* serbare. – V. **sărbători.**

SĂRBĂTORÍT, -Ă, *sărbătoriți, -te,* adj. (Adesea substantivat) (Persoană) căreia i se fac manifestări de simpatie, de admirație, de prețuire etc. pentru meritele, realizările etc. sale sau cu prilejul zilei de naștere, a zilei onomastice etc. – V. **sărbători.**

SĂRBEZEÁLĂ s. f. (Pop.) Faptul de a fi searbăd sau de *a se sărbezi (înăcreală).* – **Sărbezi** + suf. *-eală.*

SĂRBEZÍ, *sărbezesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** (Despre lapte) A se altera, a se acri. **2.** (Despre vopsele) A-și pierde culoarea, strălucirea. **3.** Fig. (Despre oameni) A deveni slab, palid, fără putere. – Din **sarbăd** *(= searbăd).*

SĂRCINÉR, *sărcinere,* s. n. Prepeleac de care ciobanii își atârnă hainele, vasele, săculețele cu brânză puse la scurs etc. – **Sarcină** + suf. *-ar.*

SĂRDÁC, *sărdace,* s. n. (Reg.) Suman scurt până la brâu.

SĂRÍ, *sar,* vb. IV. Intranz. **I.** (Despre ființe) **1.** A se desprinde de la pământ, avântându-se în sus printr-o mișcare bruscă, și a reveni în același loc; a sălta. ♦ A dansa, a țopăi, a zburda. ◊ Expr. (Tranz.) *Sare tontoroiul* (sau *drăgaica),* se spune despre o persoană neastâmpărată. **2.** A se deplasa, a trece dintr-un loc în altul prin salturi. ◊ Loc. adv. *Pe sărite* = mergând în salturi. **3.** A se ridica brusc de undeva (și a porni). ◊ Expr. *A-i sări* (cuiva) *înainte* = a alerga în întâmpinarea cuiva. ◊ *Săriți!* = cuvânt prin care se cere ajutor de către o persoană desperată.◊ Expr. *A sări în capul cuiva* sau *a-i sări cuiva în cap* = a certa pe cineva. **4.** A se ivi pe neașteptate; a răsări. **II.** Expr. *A-i sări* (cuiva) *inima (din loc)* = a se speria foarte tare; a se emționa tare. *A-și sări din minți* = a înnebuni. *A-și sări din țâțâni* = a se enerva foarte tare, a se mânia. [Prez. ind. și: (pop.) *săr, sai*].

SĂRICÍCĂ, (**4**) *săricele,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *sare.* **2.** Sare de lămâie. **3.** Plantă erbacee cu frunze spinoase, cu flori verzui, alburii sau roșietice; ciurlan . – **Sare** + suf. *-icică.*

SĂRIMÁN, -Ă adj. v. **sărman.**

SĂRÍN, -Ă adj. v. **senin.**

SĂRÍT$_1$ s. n. Acțiunea de *a sări;* săritură. – V. **sări.**

SĂRÍT$_2$**, -Ă,** *săriți, -te,* adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Fam.) Smintit, țicnit, aiurit, nebun. **2.** (În expr.) *Cu inima sărită* = extrem de emoționat, de îngrijorat. **II.** S. f. **1.** (În expr.) *A scoate* (pe cineva) *din sărite* = a supăra rău, a înfuria pe cineva. **2.** (Pop.) Săritură, salt; *p. ext.* distanță mică. ◊ Loc. adj. *De-a sărita* = cu sărituri, săltăreț. – V. **sări.**

SĂRITÓR, -OÁRE, *săritori, -oare,* adj., s. m. s. f. Adj. **1.** Care sare. **2.** Care se grăbește (să facă ceva); care intervine rapid într-o acțiune. ♦ Spec. Care vine grabnic în ajutorul cuiva, care e gata oricând să ajute pe cineva. – **Sări** + suf. *-tor.*

SĂRITÚRĂ, *sărituri,* s. f. **1.** Rezultatul acțiunii de *a sări;* salt. **2.** Spațiu parcurs într-un salt. **3.** Fig. Trecere bruscă de la o idee la alta. – **Sări** + suf. *-tură.*

SĂRMÁN, -Ă, *sărmani, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Sărac (**1**). **2.** (Înv. și reg.) Orfan. **3.** (Adesea substantivat; exprimă compătimire față de cineva sau de ceva) Biet, nenorocit, sărac (**7**). [Var.: (reg.) **sărimán, -ă,** adj.].

SĂRMĂNÉL, -ÍCĂ, *sărmănei, -ele,* adj. (Pop.; adesea substantivat) Diminutiv al lui *sărman;* sărmănuț. – **Sărman** + suf. *-el.*

SĂRMĂNÚȚ, -Ă, *sărmănuți, -e,* adj. (Pop.) Sărmănel. – **Sărman** + suf. *-uț.*

SĂRÚT, *săruturi,* s. n. Sărutare. – Din **săruta** (derivat regresiv).

SĂRUTÁ, *sărút,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. A (se) atinge cu buzele în semn de respect, de prietenie, de umilință sau ca o manifestare erotică; a (se) pupa.

SĂRUTÁRE, *sărutări,* s. f. Acțiunea de *a (se) săruta* și rezultatul ei; sărut, sărutat. – V. **săruta.**

SĂRUTÁT s. n. Sărutare. – V. **săruta.**

SĂTEÁN, *săteni,* s. m. Persoană care locuiește intr-un sat (și are îndeletniciri legate de mediul rural); țăran. – **Sat** + suf. *-ean.*

SĂTEÁNCĂ, *sătence,* s. f. Femeie care locuiește într-un sat (și are îndeletniciri legate de mediul rural); țărancă. – **Săteạn** + suf. *-că.*

SĂTÉSC, -EÁSCĂ, *sătești,* adj. Care aparține satului, privitor la sat, specific satului; de sat, de la sat. – **Sat** + suf. *-esc.*

SĂTICÉL, *săticele,* s. n. (Pop.) Sătuleț. – **Sat** + suf. *-icel.*

SĂTIȘÓR, *sătișoare,* s. n. (Rar) Sătuleț. – **Sat** + suf. *-işor.*

SĂTMĂREÁN, -Ă, *sătmăreni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Satu Mare. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Satu Mare ori sătmărenilor (**1**), referitor la Satu Mare ori la sătmăreni. – **Satu Mare** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SĂTMĂREÁNCĂ, *sătmărence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Satu Mare. – **Sătmărean** + suf. *-că.*

SĂTÚC, *sătucuri,* s. n. Sătuleț. – **Sat** + suf. *-uc.*

SĂTUCEÁN, *sătucene,* s. n. (Pop.) **Sătuleț.** – *Sătuc* + suf. **-ean.**

SĂTÚL, -Ă, *sătui, -le,* adj. **1.** Care și-a potolit pe deplin foamea sau setea, care s-a săturat; săturat. ◊ (Substantivat) *Sătulul nu crede celui flămând.* **2.** Fig. Satisfăcut de ceva, mulțumit. **3.** Fig. Care a ajuns la saturație, care nu mai poate suporta; dezgustat, plictisit.

SĂTULÉȚ, *sătulețe,* s. n. Diminutiv al lui *sat;* sătuc, sătișor, sătícel, sătucean. – **Sat** + suf. *-uleț.*

SĂTURÁ, *sátur,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A(-și) potoli pe deplin foamea sau setea, a (se) îndestula cu mâncare sau cu băutură. ◊ Loc. adv. *Pe săturate* = în cantitate suficientă pentru potolirea deplină a foamei sau a setei. **2.** Fig. A fi sau a face să fie pe deplin mulțumit, satisfăcut (de ceva). **3.** Fig. A fi sau a face să fie sătul, plictisit, dezgustat, scârbit de ceva sau de cineva.

SĂTURÁRE s. f. (Rar) Faptul de *a (se) sătura.* – V. **sătura.**

SĂTURÁT, -Ă, *săturați, -te,* adj. **1.** Care și-a potolit pe deplin foamea sau setea; sătul. **2.** Fig. Ajuns la saturație, dezgustat, scârbit, plictisit de cineva sau de ceva. – V. **sătura.**

SĂȚIÓS, -OÁSĂ, *sățioși, -oase,* adj. (Despre alimente) Care satură; care ține de foame; hrănitor, nutritiv. [Pr.: *-ți-os*] – **Sațiu** + suf. *-os.*

SĂU, SA, *săi, sale,* pron. pos., adj. pos. (Precedat de art. „al", „a", „ai", „ale" când este pronume, când stă, ca adjectiv, pe lângă un substantiv nearticulat sau când este separat de substantiv prin alt cuvânt) **1.** Pron. pos. (Înlocuiește numele unui obiect posedat de cel despre care se vorbește, precum și numele acestuia) Costumul meu se aseamănă cu al său. **2.** Adj. pos. Care aparține persoanei despre care se vorbește sau de care această persoană este legată printr-o relație de proprietate. *Cartea sa.* **3.** Pron. pos. (La m. pl.) Familia, rudele, prietenii etc. persoanei despre care se vorbește; (la m. sg.) soțul persoanei despre care se vorbește. *Au venit ai săi la mine.* **4.** Adj. pos. Care arată o dependență, o filiație, o înrudire etc. cu persoana despre care se vorbește. *Sora sa.* **5.** Pron. pos. (La f. pl.) Treburile, preocupările, obiceiurile, spusele persoanei despre care se vorbește. *Dintr-ale sale nu-l poate scoate nimeni.* ◊ Expr. (Pop.) *A rămâne* (sau *a fi) pe-a sa* = a rămâne (sau a fi) așa cum vrea el. **6.** Adj. pos. Care este spus, făcut, suportat etc. de cel despre care se vorbește. *Durerea sa.* [Reg. și fam., enclitic: *-so, -su, -si*].

SĂVÂRȘÍ, *săvârșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face, a înfăptui, a îndeplini; a comite. **2.** Tranz. (Înv. și reg.) A duce ceva la bun sfârșit, a termina cu bine. **3.** Refl. (Înv. și pop.) A muri.-(după *a face*).

SĂVÂRȘIRE s. f. Acțiunea de *a (se) săvârși* și rezultatul ei. – V. **săvârși.**

SÂCÂÍ, *sâcâi,* vb. IV. **1.** Tranz. A nu lăsa pe cineva în pace, a-l necăji întruna; a bate la cap, a enerva, a agasa; a cicăli. **2.** Refl. (Rar) A se mișca mereu încoace și încolo; a se fâțâi. – **Sâc** + suf. *-ăi.*

SÂCÂIÁLĂ, *sâcâieli,* s. f. Faptul de *a sâcâi;* cicăleală. [Pr.: *-câ-ia-*] – **Sâcâi** + suf. *-eală.*

SÂCÂIETÓR, -OÁRE adj. v. **sâcâitor.**

SÂCÂÍT, -Ă, *sâcâiți, -te,* adj. (Rar) Greu de mulțumit; pisălog, cicălitor. – V. **sâcâi.**

SÂCÂITÓR, -OÁRE, *sâcâitori, -oare,* adj. Care sâcâie, care enervează; enervant, supărător, agasant. [Pr.: *-câ-i-*. – Var.: (rar) **sâcâietór, -oáre** adj.] – **Sâcâi** + suf. *-tor.*

SÂCRÉT, -EÁTĂ adj. v. **secret.**

SÂIÁLĂ s. f. v. **sfială.**

SÂMBĂTĂ, *sâmbete,* s. f., adv. **1.** S. f. A șasea zi a săptămânii, care urmează după vineri. ◊ *Sâmbăta Mare* sau *Sâmbăta Paștilor* = sâmbăta din ajunul duminicii Paștilor. *Sâmbăta morților* (sau *a moșilor)* = nume dat anumitor sâmbete din an, în care se fac slujbe de pomenire și pomeni pentru morți. ◊ Expr. *A se duce pe apa sâmbetei* = a se pierde, a se prăpădi, a se distruge. **2.** Adv.: **a)** în sâmbăta (**1**) imediat precedentă sau următoare. **b)** (Mai ales art.) într-o zi de sâmbătă (**1**), în timpul zilei de sâmbătă. **c)** (Art.) în fiecare sâmbătă (**1**).

SÂMBOVÍN s. m. v. **sâmbovină.**

SÂMBOVÍNĂ, *sâmbovine,* s. f. Arbore înalt până la 20 m, cu coroană largă, frunze lanceolate, flori verzi-gălbui care apar înainte de înfrunzire, și cu fructe comestibile, de forma unor cireșe mici; mierea-ursului. [Var.: **sâmbovín** s. m.] – Et. nec.

SÂMBRÁȘ, *sâmbrași,* s. m. (Înv. și reg.) Persoană care se însoțește cu alta în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne pentru văratul oilor. – **Sâmbră** + suf. *-aș.*

SÂMBRĂ, *sâmbre,* s. f. (Înv. și reg.) Asociație, tovărășie. ♦ Spec. Întovărășire în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne pentru văratul oilor.

SÂMBUR s. m. v. **sâmbure.**

SÂMBURE, *sâmburi,* s. m. **1.** Parte din interiorul unor fructe, cu învelișul lemnos, care conține sămânța; *p. restr.* partea moale a seminței, care conține substanța germinativă. (Impr.) Sămânță. **2.** Fig. Parte centrală, fundamentală, esențială a unui lucru, a unei acțiuni; miez, inimă, nucleu; *p. ext.* germen. [Var.: (rar) **sâmbúr** s. m.].

SÂMBURÉL, *sâmburei,* s. m. Diminutiv al lui *sâmbure.* – **Sâmbure** + suf. *-el.*

SÂMBURÓS, -OÁSĂ, *sâmburoși, -oase,* adj., s. f. pl. **1.** Adj. (Despre fructe) Care are (mulți) sâmburi. **2.** S. f. pl. Grup de pomi fructiferi ale căror fructe cărnoase și zemoase sunt vișina, piersica, pruna, cireașa etc. – **Sâmbure** + suf. *-os.*

SÂMZÂIÁNĂ s. f. v. **sânzianã.**

SÂMZIÁNĂ s. f. v. **sânzianã.**

SÂN, (1) *sâni,* s. m., *sânuri,* s. n. **1.** S. m. Fiecare dintre cele două mamele ale femeii; piept. **2.** S. n. Partea dinainte a corpului omenesc care se află între cele două brațe și care formează exteriorul bombat al pieptului; piept, torace. **3.** S. n. Parte a cămășii sau a bluzei care acoperă pieptul; spațiul dintre piept și cămașă sau bluză. ◊ Expr. *A ține șarpele în sân* = a ajuta, a favoriza pe un nerecunoscător. *A umbla cu crucea-n sân* = a fi bun, a fi cucernic, a fi evlavios. **4.** S. n. Piept, inimă (socotite ca sediu al sentimentelor); suflet. [Var.: (înv. și reg.) **sin** s. m. și n.].

SÂNGE, (5) *sângiuri,* s. n. **1.** Substanță lichidă de culoare roșie, compusă din plasmă și din globule (albe și roșii), care circulă prin vene și artere, asigurând nutriția și oxigenarea organismului la animalele superioare. *Frate de sânge* = frate de la același tată și de la aceeași mamă; frate bun. *Legături de sânge* = rudenie. *Glasul sângelui* = înclinare firească (și instinctivă) de dragoste pentru familie, pentru o rudă apropiată. ◊ Loc. adj. *De sânge* = **a**) de culoare roșie; **b**) (despre lacrimi) de durere, de supărare mare; **c**) de neam, de familie bună, aleasă. ◊ Loc. adj. și adv. *Cu sânge rece* = fără emoție; calm, liniștit. *Cu sânge iute* = fără stăpânire, impulsiv. *Cu* (sau *de) sânge albastru* = de neam mare, ales; nobil. ◊ Loc. adv. *La sânge* = extrem de aspru, de drastic; până la distrugere. ◊ Expr. *A da sânge* = a lăsa să i se scoată o cantitate de sânge (în mod terapeutic sau pentru a fi folosit în transfuzii). *A avea sânge în vine* = a fi energic. *A i se urca* (sau *a-i năvăli, a i se sui, a-i da* etc.) (cuiva) *sângele în obraz* (sau *la cap, în față)* = **a**) a se înroși din cauza unei emoții puternice sau din cauza unei boli etc.; **b**) a se înfuria. *A nu mai avea (nici)o picătură de sânge în obraz* = a fi palid din cauza bolii; a păli de emoție, de frică etc. *A avea* (ceva) *în sânge* = a fi obișnuit cu ceva; a avea ceva înnăscut. *Sânge nevinovat,* se spune despre cel ucis fără nicio vină. *Vărsare de sânge* = omor în masă, măcel. *A vărsa sânge* = a omorî. *A avea mâinile pătate de sânge* = a fi vinovat de o crimă. *A face să curgă sânge* = a fi pricina unui război, a unei încăierări sângeroase. **2.** Fig. Obârșie; *p. ext.* familie, neam; progenitură. **3.** Fig. Soi, rasă (de animale). **4.** Compuse: *sângele-voinicului* = **a**) plantă agățătoare din familia leguminoaselor, cu flori roșii, violete sau albe; **b**) numele a două specii de plante erbacee de munte din familia orhideelor, cu frunze înguste, alungite, îndreptate în sus, cu miros plăcut de vanilie, dintre care una cu flori mici de culoare roșie- purpurie, iar cealaltă cu flori de culoare purpuriu-întunecat.

SÂNGER, *sângeri,* s. m. Arbust cu ramuri drepte, roșii toamna și iarna, cu frunzele de obicei ovale, vara verzi și toamna roșii, cu flori albe și fructe drupe negre. – Din **sângera** (derivat regresiv).

SÂNGERÁ, *sângerez,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. A pierde sau a face să piardă sânge; a fi rănit sau a răni. ◊ Expr. *A-i sângera* (cuiva) *inima* = a fi îndurerat, a suferi sau a îndurera pe cineva, a-l face să sufere. ♦ Intranz. (Despre răni) A lăsa să curgă sânge. **2.** Tranz. A efectua o sângerare (**2**). **3.** Intranz. Fig. (Despre cer) A se înroși, a deveni roșu. **4.** Intranz. și refl. (Pop.; despre vite) A se îmbolnăvi de sânge (**6**). [Prez. ind. și: (reg.) *sánger*].

SÂNGERÁRE, *sângerări,* s. f. Faptul de a sângera; sângerat1, sângerătură. ♦ Vărsare de sânge. – V. **sângera.**

SÂNGERÁT$_1$ s. n. Sângerare. – V. **sângera.**

SÂNGERÁT$_2$**, -Ă,** *sângerați, -te,* adj. **1.** Plin de sânge; care sângerează (**1**); însângerat. ♦ (Despre ochi) Injectat, congestionat. ♦ Fig. Îndurerat. **2.** (Reg.; despre îmbrăcăminte, obiecte etc.) Pătat de sânge, plin de sânge. ♦ Amestecat cu sânge. *Apă sângerată.* **3.** Fig. De culoarea sângelui; roșu-aprins, sângeriu, sângeros (**4**). . – V. **sângera.**

SÂNGERÁTIC, -Ă, *sângeratici, -ce,* adj. (Înv.) Sângeros (**1**). ♦ (Despre evenimente, întâmplări) Însoțit de vărsări de sânge; plin de cruzime, sângeros. – **Sângera** + suf. *-atic.*

SÂNGERĂTÓR, -OÁRE, *sângerători, -oare,* adj. (Rar) Care sângerează. – **Sângera** + suf. *-ător.*

SÂNGERĂTÚRĂ, *sângerături,* s. f. Sângerare. – **Sângera** + suf. *-ătură.*

SÂNGERÂND, -Ă, *sângerânzi, -de,* adj. Care sângerează, din care curge sânge. – V. **sângera.**

SÂNGERÉȚE, *sângereți,* s. m. (Reg.) Preparat alimentar sub formă de cârnat umplut și cu sânge. – **Sângera** + suf. *-ete.*

SÂNGERÍU, -ÍE, *sângerii,* adj. De culoarea sângelui, roșu (ca sângele); sângerat2 (**3**), sângeros (**4**). – **Sânger** + suf. *-iu.*

SÂNGERÓS, -OÁSĂ, *sângeroși, -oase,* adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Gata de a vărsa sânge; crud, fioros, nemilos, crunt, sângeratic. ♦ (Despre evenimente) Însoțit de măceluri; plin de cruzime. **2.** (Rar; despre oameni) Care are mult sânge; cu temperament sangvin. **3.** (Rar) Care sângerează, plin de sânge. ♦ (Despre ochi) Injectat, congestionat. **4.** Fig. Roșu (ca sângele); sângeriu, sângerat2 (**3**).

SÂNGIÓS, -OÁSĂ, *sângioși, -oase,* adj. (Înv. și reg.) **1.** Plin de sânge (**1**). **2.** Fig. Care se înfurie repede. – **Sânge** + suf. *-os.*

SÂNIȘÓR, *sânișori,* s. m. Diminutiv al lui *sân* (**1**). – **Sân** + suf. *-işor.*

SÂNT, -Ă, *sânți, -te,* adj., s. m. și f. (Pop.) Sfânt.

SÂNTULÉȚ, *sântuleți,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *sânt*. – **Sânt** + suf. *-uleț.*

SÂNZIÁNĂ, *sânziene,* s. f. **1.** (Bot.; mai ales la pl.) Numele a trei specii de plante erbacee: **a**) drăgaică; **b**) (și în sintagma *sânziene albe)* plantă erbacee cu frunze lanceolate dispuse în formă de rozetă și cu flori albe*;* **c**) mică plantă erbacee cu flori albe . **2.** (La pl.) Numele popular al sărbătorii creștine celebrate la 24 iunie; Drăgaică. **3.** (La pl.) Iele. [Pr.: *-zi-a-*. – Var.: (reg.) **sâmziánă, sâmzâiánă** s. f.].

SÂRG s. n. (Pop.; în loc. adv.) *Cu* (sau, reg., *de, în) sârg* = repede, iute; îndată, imediat.

SÂRGUÍ, *sârguiesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A-și da silința, a se strădui. – **Sârg** + suf. *-ui*.

SÂRGUINCIÓS, -OÁSĂ, *sârguincioși, -oase,* adj. Sârguitor. [Pr.: *-gu-in-*] – **Sârguință** + suf. *-ios*.

SÂRGUÍNȚĂ s. f. Străduanie, străduință, silință; hărnicie, râvnă, zel. – **Sârgui** + suf. *-ință.*

SÂRGUITÓR, -OÁRE, *sârguitori, -oare,* adj. Silitor, harnic, activ; sârguincios. [Pr.: *-gu-i-*] – **Sârgui** + suf. *-tor*.

SÂRMÁN, -Ă adj. v. **sărman.**

SÂRMĂ, sârme, s. f. **I. 1.** Fir metalic (de oțel, de aramă, de aluminiu etc.) **2.** (Înv.) Fir de metal prețios. **II.** (Iht.) Plevușcă; (nume dat peștilor mărunți de orice specie - *pleavă*).

SÂRMÓS, -OÁSĂ, *sârmoși, -oase,* adj. (Rar) Care seamănă cu sârma; aspru, țeapăn. – **Sârmă** + suf. *-os*.

SÂRMULÍȚĂ, *sârmulițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui sârmă (**I 1**); sârmă mică, sârmă subțire; sârmușoară. **2.** (Bot.) Orzoaică-de-baltă. – **Sârmă** + suf. *-uliță*.

SÂRMUȘOÁRĂ, *sârmușoare,* s. f. (Reg.) Sârmuliță. – **Sârmă** + suf. *-ușoară.*

SÂSÂÍ, *sâsăi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Mai ales despre gâște, șerpi) A scoate un sunet asemănător unui „s” prelungit. ♦ (Despre lemne ude care ard) A produce un sunet șuierător din cauza apei evaporate în timpul arderii; a fâsâi. **2.** (Despre oameni) A vorbi defectuos pronunțând „s” în loc de „ș” sau deformând unele sunete; a vorbi peltic. – Formație onomatopeică.

SÂSÂIÁC, *sâsâiace,* s. n. (Reg.) Un fel de hambar construit din scânduri sau din nuiele împletite și folosit pentru păstrarea cerealelor.

SÂSÂIÁLĂ, *sâsăieli,* s. f. (Rar) Sâsâire. – **Sâsâi** + suf. *-eală.*

SÂSÂÍRE, *sâsâiri,* s. f. Faptul de *a sâsâi;* sâsâit1. – V. **sâsâi.**

SÂSÂÍT1 s. n. Sâsâire. ♦ Sunet caracteristic, asemănător cu un „s” prelungit, pe care îl scot unele animale sau păsări, ca șarpele, gâsca; sâsâitură; *p. gener.* orice sunet asemănător. – V. **sâsâi.**

SÂSÂÍT2, -Ă, *sâsâiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care sâsâie; (despre cuvinte) pronunțat defectuos prin deformarea unor sunete (mai ales prin deformarea sunetului „ș”, pronunțat ca „s”). ◊ (Adverbial) Vorbește sâsâit. – V. **sâsâi.**

SÂSÂITÚRĂ, *sâsâituri,* s. f. Sunet carcteristic scos de șerpi, gâște etc.; sâsâit1. ♦ Sunet rezultat din rostirea repetată a interjecției „ss!” (cu scopul de a obține liniște). [Pr.: *-sâ-i-*] – **Sâsâi** + suf. *-tură*.

SCAI1, *scai,* s. m. Nume generic dat mai multor plante erbacee cu frunze ghimpoase și cu fructe globuloase înconjurate de ghimpi îndoiți la vârf, care se agață de haine, de lâna oilor etc.; *p. restr.* fructul înconjurat de ghimpi al acestor plante. ◊ Expr. (Și adverbial) *A se ține scai* (de cineva) sau *a se ține* (de cineva) *ca scaiul (de oaie)* = a nu lăsa pe cineva în pace, a urmări (pe cineva) pretutindeni. Compuse: *scai-vânăt* = plantă erbacee cu frunzele dințate și cu flori violacee dispuse în capitule*; scaiul-dracului* = plantă erbacee cu frunzele spinoase și cu flori albastre-verzui; *scai-mărunt* = turiță.

SCAI2 s. n. Imitație de piele făcută din material plastic, maleabilă și rezistentă la schimbările de temperatură. – Et. nec.

SCAIÉTE, *scaiețI,* s. m. Nume generic dat mai multor plante erbacee cu frunzele sau capitulele ghimpoase, dintre care cea mai cunoscută are flori roșii-purpurii; ciulin. [Pr.: *sca-ie-*] – **Scai**1 + suf. *-ete.*

SCÁLDĂ, *scalde,* s. f. (Pop.) **1.** Loc de scăldat; scăldătoare. **2.** Vas mare pentru îmbăiat; cadă. – Din **scălda** (derivat regresiv).

SCÁMĂ, *scame,* s. f. **1.** Fir subțire și scurt, destrămat dintr-o țesătură (de bumbac, de lână sau de mătase). (Cu sens colectiv) Fibre textile foarte scurte și subțiri, rezultate în cursul proceselor tehnologice din filaturi, întrebuințate în scopuri industriale (ca straturi termoizolatoare, la fabricarea vatei medicinale etc.). **2.** (înv.; cu sens colectiv) Fire destrămate dintr-o pânză uzată, scămoșate și folosite la pansamente, în loc de vată sau de tifon. **3.** (La pl.) Puf al unor plante. – Et. nec.

SCANDÁL, *scandaluri,* s. n. **1.** Zarvă, vâlvă produsă de o faptă reprobabilă, rușinoasă; indignare, revoltă provocată de o asemenea faptă. ♦ Zgomot mare, gălăgie, tărăboi. ◊ Expr. (Fam.) *A face cuiva scandal* = a mustra aspru, a certa pe cineva cu vorbe aspre pe ton ridicat. **2.** Întâmplare care tulburâ ordinea publică; faptă urâtă, rușinoasă, care provoacă indignare.

SCANDALAGIOÁICĂ, *scandalagioaice,* s. f. Femeie care are obiceiul să facă scandal, căreia îi place scandalul. – **Scandalagiu** + suf. **-oaică.**

SCANDALAGÍU, *scandalagii,* s. m. Bărbat care obișnuiește să facă scandal, căruia îi place scandalul. – **Scandal** + suf. *-agiu*.

SCANDALIZÁ, *scandalizez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) indigna, a (se) revolta în fața unei fapte rușinoase, a unui abuz, a unei nedreptăți etc.

SCANDALIZÁRE s. f. Faptul de *a (se) scandaliza;* indignare, revoltă provocată de o faptă scandaloasă. – V. **scandaliza.**

SCANDALIZÁT, -Ă, *scandalizați, -te,* adj. (Despre oameni) Indignat, revoltat de o faptă scandaloasă; (despre manifestările oamenilor) care denotă scandalizare. – V. **scandaliza.**

SCANDALÓS, -OÁSĂ, *scandaloși, -oase,* adj. Care provoacă sau este de natură să provoace indignare; rușinos, revoltător.

SCÁPĂR s. n. Scăpărare. – Din **scăpăra** (derivat regresiv).

SCÁPĂT s. n. (Rar) Apus, asfințit (al Soarelui). – Din **scăpata** (derivat regresiv).

SCARAÓSCHI s. m. v. **scaraoțchi.**

SCARAÓȚCHI s. m. (Pop. și fam.) Denumire dată căpeteniei dracilor; tartor. [Var.: **scaraóschi** s. m.].

SCÁRĂ, *scări,* s. f. **1.** Obiect (de lemn, de fier, de frânghie etc.) alcătuit din două părți laterale lungi și paralele, unite prin piese paralele așezate transversal la distanțe egale și servind pentru a urca și a coborî la alt nivel. ◊ ◊ Expr. *Scara cerului*, se spune, în glumă, despre un om foarte înalt. ◊ Compus: (Bot.) *Scara-Domnului* = plantă erbacee din regiunea muntoasă cu flori albastre sau albe. **2.** Element de construcție alcătuit dintr-un șir de trepte de lemn, marmură, piatră etc. (cu balustradă), servind pentru comunicarea între etaje, între o clădire și exteriorul ei etc.; (lapi.) trepte. **3.** Fiecare dintre cele două inele prinse de o parte și de alta a șeii, în care călărețul își sprijină piciorul.

SCÁUN, *scaune,* s. n. **1.** Mobilă (de lemn, de metal etc.), cu sau fără spetează, pe care poate să stea o singură persoană. ◊ Compus: (Pop.) (Bot.) *scaunul-cucului* = plantă erbacee robustă cu flori purpurii reunite într-un capitul. **2.** Tron; *p. ext.* funcția și autoritatea monarhului, a domnitorului; domnie. ♦ Fig. Reședința monarhului sau a cârmuirii; capitala unui stat. ◊ *Sfântul Scaun* sau *Scaunul Apostolic* (ori *Pontifical)* = reședința papei; *p. ext.* papalitatea.

SCĂDEÁ, *scad,* vb. II. **1.** Intranz. și tranz. A (se) reduce, a (se) micșora, a (se) diminua, a descrește sau a face să descrească (o cantitate, o valoare, un indice). ◊ Loc. adv. *Pe scăzute* = în curs de scădere. ♦ Intranz. (Despre intervale de timp) A se scurta. **2.** Tranz. A reține o parte dintr-o sumă, înainte de a o achita. **3.** Intranz. (Despre obiecte) A-și micșora volumul, a se face mai mic, a se împuțina. ♦ (Despre râuri, mări) A-și împuțina apa (prin evaporare), a-și coborî nivelul, a se retrage de la țărm. **4.** Intranz. (Despre procese în desfășurare) A slăbi în intensitate, în tărie; a descrește. ♦ (Despre foc) A se potoli. ♦ (Despre voce, glas) A se coborî. **5.** Intranz. (Despre Soare, Lună) A coborî spre apus, a începe să apună.

SCĂDÉRE, *scăderi,* s. f. **1.** Acțiunea de *a scădea* și rezultatul ei; reducere, micșorare, descreștere (a cantităților, a volumului, a proporțiilor). ♦ Una dintre cele patru operații aritmetice fundamentale, prin care se determină diferența dintre două numere, diferență care adunată cu scăzătorul trebuie să dea un număr egal cu descăzutul. **2.** Defect, cusur, lipsă, imperfecțiune. ♦ (Înv.) Pierdere, diminuare a valorii. – V. **scădea.**

SCĂFÂRLÍE, *scăfârlii,* s. f. (Pop. și fam.) Țeasta capului; craniu. ♦ Cap. – Din **scafă.**

SCĂFÍȚĂ, *scăfițe,* s. f. Diminutiv al lui *scafă*. – **Scafă** + suf. *-iță.*

SCĂIÚȘ, *scăiuși,* s. m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă acoperită de peri și țepi și cu flori alburii sau albe-gălbui dispuse în capitule globuloase și spinoase. – **Scai**1 + suf. **-uș.**

SCĂLĂMBĂIÁ vb. I v. **scălâmbăia.**

SCĂLĂMBĂIÁLĂ s. f. v. **scălâmbăială.**

SCĂLĂMBĂIÁT, -Ă adj. v. **scălâmbăiat.**

SCĂLĂMBĂIÉRE s. f. v. **scălâmbăiere.**

SCĂLÂMB, -Ă, *scălâmbi, -e,* adj. (Pop. și fam.; despre ființe; adesea substantivat) Cu membrele strâmbe, sucite; schimonosit. ♦ (Despre încălțăminte) Deformat, scâlciat. – Et. nec.

SCĂLÂMBÁ vb. I v. **scălâmbăia.**

SCĂLÂMBÁRE s. f. v. **scălâmbăiere.**

SCĂLÂMBÁT, -Ă adj. v. **scălâmbăiat.**

SCĂLÂMBĂIÁ, *scălâmbăiez,* vb. I. Refl. (Pop. și fam.) A se strâmba, a se schimonosi. [Pr.: *-bă-ia* – Var.: **scălâmbăiá, scălâmbá,** vb. I.] – Din **scălâmb.**

SCĂLÂMBĂIÁLĂ, *scălâmbăieli,* s. f. (Pop. și fam.) Scălâmbăiere. [Pr.: *-bă-ia-*. – Var.: **scălâmbăiálă** s. f.] – **Scălâmbăia** + suf. *-eală.*

SCĂLÂMBĂIÁT, -Ă, *scălâmbăiați, -te,* adj. (Pop. și fam.) Strâmb, sucit; schimonosit, deformat, pocit. [Pr.: *-bă-iat*. – Var.: **scălâmbăiát, -ă, scălâmbát, -ă** adj.] – V. **scălâmbăia.**

SCĂLÂMBĂIÉRE, *scălâmbăieri,* s. f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a se scălâmbăia* și rezultatul ei; scălâmbăială, scălâmbătură. [Pr.: *-bă-ie-*. – Var.: **scălâmbăiére, scălâmbáre** s. f.] – V. **scălâmbăia.**

SCĂLÂMBĂTÚRĂ, *scălâmbături,* s. f. (Înv.) Scălâmbăiere. – **Scălâmba** + suf. *-ătură.*

SCĂLDÁ, *scald,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face baie, a (se) îmbăia. ♦ Refl. Fig. A se reflecta, a se oglindi. **2.** Tranz. (Adesea fig.) A uda, a muia. ◊ Expr. *A-și scălda ochii în lacrimi* = a lăcrima sau a plânge. ♦ (Despre ape) A curge udând un teritoriu. **3.** Refl. (Despre păsări și alte animale) A se cufunda, a se tăvăli în nisip, în praf etc.

SCĂLDÁRE, *scăldări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) scălda* și rezultatul ei. – V. **scălda.**

SCĂLDÁT, *scăldaturi,* s. n. Faptul de *a (se) scălda;* (concr.) loc (intr-o apă curgătoare) unde se face baie. – V. **scălda.**

SCĂLDĂTOÁRE, *scăldători,* s. f. **1.** Loc de scăldat; scaldă. **2.** (Pop.) Cadă, albie; *p. ext.* bazin. **3.** Îmbăiere, baie; scăldat. **4.** Fig. (Rar) Trecere a Soarelui dincolo de linia orizontului; apus. – **Scălda** + suf. *-ătoare.*

SCĂMÓS, -OÁSĂ, *scămoși, -oase,* adj. Cu scame. ♦ Cu aspect pufos. – **Scamă** + suf. *-os.*

SCĂMOȘÁ, *scămoșez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre produse textile; la pers. 3) A se face scame, a se face ca scama, a se destrăma (în urma uzurii, a unui defect de fabricație etc.). **2.** Tranz. A face ca o țesătură să capete un aspect pufos și să devină mai moale. – Din **scămos.**

SCĂMOȘÁRE s. f. Faptul de *a (se) scămoșa;* scămoșat1. – V. **scămoșa.**

SCĂMOȘÁT1 s. n. Scămoșare. – V. **scămoșa.**

SCĂMOȘÁT2, -Ă, *scămoșați, -te,* adj. (Despre o țesătură) Destrămat, cu scame; pufos; scămos. – V. **scămoșa.**

SCĂPÁ, *scap,* vb.I. **1.** Intranz. A se desprinde din...; a se elibera, a se salva (dintr-o strânsoare etc.); a se descătușa. ♦ A se strecura prin..., a străbate. ♦ A ieși cu bine dintr-un necaz, dintr-o încurcătură, dintr-o situație grea; a se feri de..., a evita, a se apăra de **2.** Tranz. A lăsa un obiect să cadă din mână fără voie, a da drumul din mână involuntar la ceva. ◊ Expr. *A scăpa din mână* = a pierde de sub control (pe cineva sau ceva); **3.** Intranz. (Rar; despre Soare) A coborî spre asfințit; a fi în declin, a trece de Refl. A spune sau a face ceva fără voie, din greșeală; a nu se putea stăpâni de a spune sau de a face ceva. **5.** Tranz. A nu mai apuca, a nu mai prinde (întârziind), a sosi prea târziu. **6.** Tranz. A lăsa neobservat, a pierde din vedere, a nu lua în seamă, a omite. ◊ Expr. *A nu scăpa din ochi* = a ține (pe cineva sau ceva) sub continuă observație. **7.** Refl. A avea senzația acută de defecare sau de urinare, a simți imperios nevoia de a ieși afară.

SCĂPÁRE, *scăpări,* s. f. Acțiunea de *a (se) scăpa* și rezultatul ei; eliberare, salvare. ◊ Expr. *Scăpare din vedere* = omitere involuntară. *A avea o portiță de scăpare* = a avea un mijloc de a ieși onorabil dintr-o situație neplăcută, încurcată. ♦ Mijloc, posibilitate de a scăpa (**1**). – V. **scăpa.**

SCĂPÁT, -Ă, *scăpați, -te,* adj. **1.** Care a fost scos dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc.; salvat. **2.** Care a fost lăsat din mână involuntar. **3.** (Despre cuvinte) Care a fost rostit în grabă, fără voie. **4.** Omis. – V. **scăpa.**

SCĂPĂRÁ, *scápăr,* vb. I. Intranz. **1.** A produce scântei prin lovirea cremenei cu amnarul; *p. gener.* (despre pietre sau corpuri dure) a scoate scântei prin ciocnire. ◊ Expr. *Cât ai scăpăra din amnar* = extrem de repede. *A-i scăpăra* (cuiva) *picioarele* = a fugi foarte repede; a-i sfârâi călcâiele. ♦ Tranz. și intranz. (Despre foc și flăcări) A arunca, a împrăștia scântei. ♦ (Despre fulgere) A se ivi, a izbucni. ♦ Fig. A apărea, a se ivi deodată, fulgerător. ◊ Expr. *A-i scăpăra* (cuiva) *prin minte* = a i se ivi brusc în minte. **2.** A scânteia, a sclipi. ♦ (Despre ochi) A arunca priviri vii, scânteietoare. ◊ Expr. *A-i scăpăra* (cuiva) *ochii* = **a**) a fi foarte flămând; **b**) a fi foarte furios; **c**) a simți o durere foarte puternică. – Et. nec.

SCĂPĂRÁRE, *scăpărări,* s. f. Acțiunea de *a scăpăra* și rezultatul ei; scapăr – V. **scăpăra.**

SCĂPĂRÁT s. n. Faptul de *a scăpăra*. – V. **scăpăra.**

SCĂPĂRĂTÓR, -OÁRE, *scăpărători, -oare,* adj., s. f. **1.** Adj. Care scapără; scânteietor, sclipitor. **2.** S. f. Obiect (cremene, amnar, iască etc.) cu care se scapără pentru a produce scântei. ♦ (Reg.) Chibrit. – **Scăpăra** + suf. *-ător.*

SCĂPĂTÁ, *scápăt,* vb. I. Intranz. **1.** (Pop.; despre Soare, Lună și alți aștri; la pers. 3) A coborî spre asfințit; a apune, a asfinți. ♦ A aluneca în jos, a cădea, a se cufunda. ♦ (Despre ochi, priviri) A luneca, a se abate de pe obiectul fixat (din cauza oboselii). **2.** A sărăci.

SCĂPĂTÁRE s. f. Acțiunea de *a scăpăta* și rezultatul ei. – V. **scăpata.**

SCĂPĂTÁT1 s. n. (Pop.) Apus, asfințit. – V. **scăpăta.**

SCĂPĂTÁT2, -Ă, *scăpătați, -te,* adj. Care a sărăcit; sărac. – V. **scăpătă.**

SCĂRICÍCĂ, *scăricele,* s. f. Scăriță (**1**). – **Scară** + suf. *-icică.*

SCĂRIȘOÁRĂ, *scărișoare,* s. f. Scăriță (**1**). – **Scară** + suf. *-işoară.*

SCĂRÍȚĂ, *scărițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *scară;* scăricică, scărișoară. **2.** Unul dintre cele trei oscioare ale urechii mijlocii. – **Scară** + suf. *-iță.*

SCĂRMĂNÁ, *scármăn,* vb. I. Tranz. **1.** A smulge și a răsfira lâna brută sau alte materiale fibroase, pentru a desface fibrele, a le curăța de impurități și a le înfoia. ♦ A smulge fulgii penelor pentru a face puf. **2.** Fig. (Fam.) A bate sau a certa pe cineva. – Et. nec.

SCĂRMĂNÁRE, *scărmănări,* s. f. Acțiunea de *a scărmăna* și rezultatul ei; scărmănat1. – V. **scărmăna.**

SCĂRMĂNÁT1 s. n. Scărmănare. – V. **scărmăna.**

SCĂRMĂNÁT2, -Ă, *scărmănați, -te,* adj. (Despre lână și alte materiale fibroase) Care a fost desfăcut, curățat, afânat prin desprinderea, răsfirarea etc. firelor sau fibrelor cu mâna sau cu mașini speciale. – V. **scărmăna.**

SCĂRMĂNĂTÓR, -OÁRE, *scărmănători, -oare,* s. m., s. f. **1.** S. m. și f. (Rar) Persoană care se îndeletnicește cu scărmănatul1. **2.** S. f. Unealtă de scărmănat lâna; darac. – **Scărmăna** + suf. *-ător.*

SCĂRMĂNĂTÚRĂ, *scărmănaturi,* s. f. **1.** Faptul de *a scărmăna;* (concr.) lână scărmănată. **2.** Fig. (Fam.) Bătaie, scărmăneală. – **Scărmăna** + suf. *-ătură.*

SCĂRMĂNEÁLĂ, *scărmăneli,* s. f. (Fam.) Bătaie, păruială, scărmănătură; ceartă. – **Scărmăna** + suf. *-eală.*

SCĂRPINÁ, *scárpin,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) râcâi sau a (se) freca cu unghiile, cu degetele, cu un obiect sau de ceva tare, în locul în care simte o senzație de mâncărime a pielii. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A bate pe cineva.

SCĂRPINÁRE, *scărpinări,* s. f. Acțiunea de *a (se) scărpina;* scărpinat, scărpinătură. – V. **scărpina.**

SCĂRPINÁT s. n. Scărpinare. – V. **scărpina.**

SCĂRPINĂTOÁRE, *scărpinători,* s. f. **1.** Dispozitiv, obiect cu care sunt scărpinate (sau de care se freacă pentru a se scărpina) unele animale domestice. **2.** Obiect în formă de bețișor, prevăzut la un capăt cu o lopățică, folosit odinioară de oameni pentru a se scărpina. – **Scărpina** + suf. *-ătoare.*

SCĂRPINĂTÚRĂ, *scărpinaturi,* s. f. Scărpinare. – **Scărpina** + suf. *-ătură.*

SCĂUIÉȘ s. n. v. **scăunaș.**

SCĂUNÁȘ, (**1**) *scăunașe,* s. n., (**2**) *scăunași,* s. m. **1.** S. n. Scăunel. **2.** S. m. (Înv.) Negustor de vite sau de cereale; colector (de produse alimentare); comisionar (al unui negustor). [Pr.: *scă-u-.* – Var.: (reg., **1**) **scăuiéș** s. n.] – **Scaun** + suf. *-aș.*

SCĂUNÉL, *scăunele,* s. n. Diminutiv al lui *scaun;* scăunaș. [Pr.: *scă-u-*] – **Scaun** + suf. *-el.*

SCĂUNOÁIE, *scăunoaie,* s. f. Unealtă a dulgherului sau a dogarului, constând dintr-o bancă pe care lucrătorul stă călare, pentru a putea apăsa cu piciorul pe pedala care fixează lemnul de cioplit. [Pr.: *scă-u-*] – **Scaun** + suf. *-oaie.*

SCĂZĂMÂNT, *scăzăminte,* s. n. Pierdere, reducere (în greutate, volum etc.), scădere; (concr.) parte (dintr-o marfă) care se pierde, se reduce (în greutate, volum etc.). – **Scădea** + suf. *-ământ.*

SCĂZĂTÓR, *scăzători,* s. m. (Mat.) Număr care se scade din altul. – **Scădea** + suf. *-ător.*

SCĂZÚT1 s. n. Faptul de *a scădea.* – V. **scădea.**

SCĂZÚT2, -Ă, *scăzuți, -te,* adj. **1.** (Despre ape) Cu nivelul coborât. ♦ (Despre mâncăruri) Cu sos puțin și bine legat. **2.** (Despre voce, glas) Cu intensitate slabă; coborât, șoptit. **3.** (Despre temperatură) Cu valori coborâte, joase. – V. **scădea.**

SCÂLCIÁ, *scâlciez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (i se) toci încălțămintea (într-o parte); a (se) deforma. **2.** Tranz. Fig. A pronunța incorect cuvintele; a schimonosi, a poci. [Pr.: *-ci-a*] – Et. nec.

SCÂLCIÁT, -Ă, *scâlciați, -te,* adj. **1.** (Despre încălțăminte; *p. gener.* despre alte obiecte) Tocit (într-o parte); deformat. **2.** Fig. (Despre cuvinte) Schimonosit, pocit (în pronunțare). [Pr.: *-ci-at*] – V. **scâlcia.**

SCÂLCIETÚRĂ, *scâlcieturi,* s. f. Faptul de *a (se) scâlcia;* deformare; (concr.) parte deformată (prin tocire) a unui obiect (în special a încălțămintei). [Pr.: *-ci-e-*] – **Scâlcia** + suf. *-ătură.*

SCÂNCEÁLĂ, *scânceli,* s. f. Faptul de *a (se) scânci,* scâncit; *p. ext.* scâncet. – **Scânci** + suf. *-eală.*

SCÂNCÉT, *scâncete,* s. n. Plâns înăbușit, slab și întretăiat (specific copiilor mici); scânceală, scâncitură, scâncit. ♦ Vaiet (de păsări, de animale); scheunat. – **Scânci** + suf. *-et.*

SCÂNCI, *scâncesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A plânge înăbușit, slab și întretăiat. ♦ Intranz. (Despre animale) A se văita, a geme; (despre câini) a scheuna.

SCÂNCÍ1 s. n. Faptul de *a (se) scânci;* scânceală; *p. ext.* scâncet. – V. **scânci.**

SCÂNCÍ2, -Ă, *scânciți, -te,* adj. **1.** (Mai ales despre copii) Care scâncește. **2.** (Despre sunete, glas etc) Tânguitor, jalnic. – V. **scânci.**

SCÂNCITÓR, -OÁRE, *scâncitori, -oare,* adj. Care scâncește. – **Scânci** + suf. *-tor.*

SCÂNCITÚRĂ, *scâncituri,* s. f. Scâncet. – **Scânci** + suf. *-tură.*

SCÁNDURĂ, *scânduri,* s. f. Piesă de lemn cu secțiunea transversală dreptunghiulară, mai mult lată decât groasă, obținută prin tăierea în lung a trunchiului unui copac și folosită la lucrări de construcții și de tâmplărie. ◊ Expr. *A fi ca scândura* = a fi extrem de slab.

SCÂNDURĂRÍE s. f. Depozit de scânduri; totalitatea scândurilor din care este construit un obiect; mulțime de scânduri. – **Scândură** + suf. *-ărie.*

SCÂNDUREÁ, -ÍCĂ, *scândurele,* s. f. Diminutiv al lui *scândură;* scândurice, scândurică. – **Scândură** + suf. *-ea, -ică.*

SCÂNDURÍCE, *scândurici,* s. f. (Rar) Scândurea. – **Scândură** + suf. *-ice.*

SCÂNDURÍȚĂ, *scândurile,* s. f. (Rar) Scândurea. ◊ Un fel de lopățică la amnarul războiului de țesut, care ajută la înfășurarea pânzei țesute pe sulul de dinainte. – **Scândură** + suf. *-iță.*

SCÂNTEIÁ, pers. 3 *scânteiază,* vb. I. Intranz. **1.** A licări ca o scânteie; a sclipi, a străluci, a luci. ♦ (Despre ochi) A privi viu, pătrunzător (sub impresia unui sentiment puternic). **2.** A împrăștia scântei. [Pr.: *-te-ia*] – Din **scânteie.**

SCÂNTÉIE, *scântei,* s. f. **1.** Particulă solidă incandescentă care sare din foc, dintr-un corp aprins, din ciocnirea unor corpuri dure etc., și care se stinge foarte repede. ◊ P. ext. Lumină slabă, de-abia întrezărită, cu sclipiri intermitente; licărire. **2.** Fig. Fapt, aparent neînsemnat, care declanșează o acțiune, un sentiment etc. [Pr.: *-te-ie.* – Var.: (înv.) **schintéie** s. f.].

SCÂNTEIÉRE, *scânteieri,* s. f. Faptul de a scânteia; lumină slabă (și intermitentă). ♦ Variație a strălucirii și a culorii stelelor. [Pr.: *-te-ie-*] – V. **scânteia.**

SCÂNTEIETÓR, -OÁRE, *scânteietori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care scânteiază; strălucitor, sclipitor. ♦ Care pare că împrăștie scântei; viu, lucitor. [Pr.: *-te-ie-*] – **Scânteia** + suf. *-ător.*

SCÂNTEIOÁRĂ, *scânteioare,* s. f. **1.** Diminutiv al lui scânteie; scânteiuță (**I**). **2.** (Bot.) Scânteiuță-de munte. [Pr.: *-te-ioa-*] – **Scânteie** + suf. *-ioară.*

SCÂNTEIÓS, -OÁSĂ, *scânteioși, -oase,* adj. (Înv.; despre ochi, privire) Scânteietor, strălucitor. [Pr.: *-te-ios*] – **Scânteie** + suf. *-os.*

SCÂNTEIÚȚĂ, *scânteiuțe,* s. f. **I.** Scânteioară (**1**). **II.** (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu tulpina ramificată la bază și cu flori roșii, roz sau albastre; scânteioară (**2**), ochișor (**2**). **2.** Plantă erbacee mică din familia liliaceelor, cu frunze liniare și cu flori galbene. **3.** (La pl.) Brumărea. [Pr.: *-te-iu-*] – **Scânteie** + suf. *-uță.*

SCÂRȚ interj. **1.** Cuvânt care imită zgomotul ascuțit, strident produs de uși, roți etc. ♦ Cuvânt care imită zgomotul ascuțit, alternativ al unui lucru care se mișcă când într-un sens, când în altul. **2.** Cuvânt care imită zgomotul caracteristic produs de încălțăminte în timpul mersului. ♦ (Substantivat) Adaos (din piele) la încălțăminte, pentru a o face să scârțâie în timpul mersului. **3.** (Fam.) Exclamație de dezaprobare, de împotrivire sau de dispreț față de afirmația cuiva; da' de unde! vorbă să fie! [Var.: **scârța, scârțai** interj.] – Onomatopee.

SCÁRȚA interj. v. **scârț.**

SCÁRȚAI interj. v. **scârț.**

SCÂRȚĂR, *scârțari,* adj., s. m. (Reg.) (Om) meschin, zgârcit. – **Scârț** + suf. *-ar.*

SCÂRȚÁI vb. IV v. **scârțâi.**

SCÂRȚÁI, *scârțâi,* vb. IV. Intranz. **1.** A produce (prin frecare, deplasare, din cauza greutății etc.) un zgomot ascuțit, strident, neplăcut. ♦ (Despre vehicule încărcate cu poveri) A merge, a înainta cu greu (făcând un zgomot strident). ♦ (Despre încălțăminte) A produce (în timpul mersului) un zgomot ascuțit, caracteristic. **2.** P. anal. A cânta prost, strident, dintr-un instrument muzical cu coarde. ◊ Tranz. *Scârțâie o melodie.* **3.** (Despre insecte) A scoate sunete ascuțite, asemănătoare cu scârțâitul produs prin frecare. [Var.: **scârțăi, scârțíi** vb. IV] – **Scârț** + suf. *-ăi.*

SCÂRȚÂIÁLĂ, *scârțâieli,* s. f. Scârțâit1. [Pr.: *-țâ-ia-*] – **Scârțâi** + suf. *-eală.*

SCÂRȚĂÍRE, *scârțâiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a scârțâi.* – V. **scârțâi.**

SCÂRȚĂÍT1 s. n. Faptul de *a scârțâi;* zgomot sau sunet ascuțit, strident care se produce prin frecare, deplasare, apăsare etc.; scârțială, scârțâitură. ♦ Sunet sau serie de sunete stridente scoase de un instrumentist netalentat care cântă la un instrument cu coarde. – V. **scârțâi.**

SCÂRȚĂÍT2, -Ă, *scârțâiți, -te,* adj. (Rar) Scârțâitor. – V. **scârțâi.**

SCÂRȚĂITÓR, -OÁRE, *scârțăitori, -oare,* adj., s. f. **1.** Adj. Care scârțâie, care produce un scârțâit1; care se aude strident, care produce o senzație auditivă neplăcută; scârțâit2. **2.** S. f. Dispozitiv (rudimentar) de lemn prevăzut cu aripioare care, mișcate de vânt sau cu mâna, produc un zgomot strident și alungă păsările din semănături. **3.** S. f. Hârâitoare. **4.** S. f. Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunzele întrepătoare și cu flori verzui; troscoțel. [Pr.: *-țâ-i.* – Var.: **scârțiitór, -oáre** adj.] – **Scârțâi** + suf. *-tor.*

SCÂRȚĂITÚRĂ, *scârțâituri,* s. f. Scârțâit1. [Pr.: *-țâ-i-.* – Var.: **scârțiitúră** s. f.] – **Scârțâi** + suf. *-tură.*

SCÂRȚIÍ vb. IV v. **scârțâi.**

SCÂRȚIITÓR, -OÁRE adj. v. **scârțâitor.**

SCÂRȚIITÚRĂ s. f. v. **scârțâitură.**

SCHEÁMĂT, *scheamete,* s. n. (Reg.) Sunet caracteristic prin care câinele anunță apropierea vânatului sau o stare fizică neplăcută. – Contaminare între **scheaun** și **geamăt**.

SCHÉLĂ, *schele,* s. f. **1.** Construcție auxiliară provizorie, metalică sau de lemn, servind ca suport muncitorilor care lucrează la înălțime; eșafodaj. **2.** Punte improvizată sau fixă care face legătura între o navă și țărm sau chei. **3.** Unitate industrială care se ocupă de exploatarea unui zăcământ de țiței. ♦ Fiecare dintre sondele care alcătuiesc această unitate. **4.** (Înv.) Port pe malul unui fluviu; *p. restr.* debarcader. ♦ Punct vamal situat într-un asemenea port (sau lângă o apă). **5.** (Înv. și reg.) Târg; piață de mărfuri.

SCHELĂLÁI, pers. 3 *schelălăie,* vb. IV. Intranz. A chelălăi. – Pref. *s-* + **chelălăi.**

SCHELĂLĂÍT s. n. Chelălăit1. – V. **schelălăi.**

SCHELĂRÍE, *schelării,* s. f. **1.** Scheletul unei construcții, al unui sistem tehnic etc. **2.** Totalitatea schelelor folosite la executarea sau la repararea unei construcții. – **Schelă** + suf. *-ărie.*

SCHELÉT, *schelete,* s. n. **1.** Totalitatea oaselor care susțin corpul unui vertebrat; sistemul osos așezat în poziția sa naturală. **2.** Totalitatea elementelor sau pieselor care constituie sistemul de rezistență al unei construcții sau al unui ansamblu tehnic.

SCHEUNÁ, *scheáun,* vb. I. Intranz. (Despre câini, rar despre alte animale; la pers. 3) A scoate sunete ascuțite și repetate de durere, de bucurie; a chelălăi. ♦ Fig. (Fam.: despre oameni) A se văita, a plânge. [Pr.: *sche-u-*] – Probabil formație onomatopeică.

SCHEUNÁRE, *scheunări,* s. f. Acțiunea de *a scheuna* și rezultatul ei; *p. ext.* scheunătură. [Pr.: *sche-u-*] – V. **scheuna.**

SCHEUNÁT s. n. Scheunare, chelălăit. [Pr.: *sche-u-*] – V. **scheuna.**

SCHEUNĂTÚRĂ, *scheunături,* s. f. Sunet ascuțit și repetat de durere sau de bucurie scos de un animal, mai ales de un câine; chelălăitură, schiaun; scheunare. [Pr.: *sche-u-*] – **Scheuna** + suf. *-ătură.*

SCHILÓD, -OÁDĂ, *schilozi, -oade,* adj. (Despre ființe) Cu unul sau mai multe membre mutilate sau anchilozate ori deformate de o infirmitate; (despre membre) mutilat, ciuntit, deformat, anchilozat; schilav, schilăvos. – Et. nec.

SCHILODEÁLĂ, *schilodeli,* s. f. Schilodire, mutilare; starea celui schilod. – **Schilodi** + suf. *-eală.*

SCHILODÍ, *schilodesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face pe cineva să devină sau a deveni schilod, infirm; a (se) mutila, a (se) schilăvi. – Din **schilod.**

SCHILODÍRE, *schilodiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) schilodi* și rezultatul ei; schilodeală; mutilare. – V. **schilodi.**

SCHILODÍT, -Ă, *schilodiți, -te,* adj. Schilod, infirm, mutilat. – V. **schilodi.**

SCHIMB, *schimburi,* s. n. **1.** Înlocuire a cuiva cu altcineva sau a ceva cu altceva (de aceeași natură). ◊ Loc. adj. și adv. *Cu schimbul* = (care apare, intervine etc.) când unul, când altul; pe rând. (Mil.; în trecut) *Trupă cu schimbul* = trupă în care soldații erau chemați să facă serviciul în mod periodic și pe rând (în intervale fiind lăsați la vatră). ◊ Expr. *Schimb de cuvinte* = discuție aprinsă, ceartă. **2.** Faptul de a ceda un lucru, un bun, pentru a lua altul în locul lui; procesul circulației mărfurilor ca formă de repartizare a bunurilor produse de societate. ◊ Loc. adv. *În schimb* = drept compensație, ca echivalent. ◊ Loc. prep. *În schimbul...* = în locul..., pentru... ♦ (Concr.) Ceea ce se

primește, se obține în locul a ceea ce s-a cedat; echivalent, compensație. ♦ Transformare a unei sume de bani în alta de aceeași valoare, dar constând din alte monede. **3. (**Mai ales la pl.) Rufărie de corp (sau de pat) care o înlocuiește pe cea murdară; primeneli. – Din **schimba** (derivat regresiv).

SCHIMBÁ, *schimb,* vb. I. **1.** Tranz. A înlocui un lucru cu altul sau pe cineva cu altcineva (de aceeași natură). ◊ Expr. *A schimba o vorbă* = a sta de vorbă; a conversa, a vorbi (cu cineva). **2.** Tranz. A ceda un lucru, un bun, pentru a lua în locul lui altul (echivalent ca valoare), a ceda un obiect pentru altul, a face schimb. **3.** Tranz. Expr. *A schimba vorba* = a abate convorbirea în altă direcție. ♦ Refl. (Despre oameni) A-și modifica aspectul, firea, conduita etc. ♦ Refl. (Despre timp, vreme) A se modifica (în bine sau în rău). **4.** Refl. și tranz. A (se) îmbrăca (cu) rufe curate, a (se) primeni; a(-și) pune alte haine în locul celor purtate până atunci. **5.** Tranz. A muta (în alt loc, în altă parte).

SCHIMBÁRE, *schimbări,* s. f. Acțiunea de a (se) schimba și rezultatul ei. **1.** Înlocuirea unui lucru cu altul. *Schimbarea numelui*. **2.** Întorsătură care s-a produs la cineva sau la ceva spre ceva nou; modificare, transformare, prefacere.

SCHIMBÁȘ, *schimbași,* s. m. Soldat care făcea parte din trupele cu schimbul. – **Schimb** + suf. *-aș.*

SCHIMBÁT s. n. Schimbare. – V. **schimba.**

SCHIMBĂCIÓS, -OÁSĂ, *schimbăcioși, -oase,* adj. Schimbător (**I**). – **Schimba** + suf. *-ăcios.*

SCHIMBĂTÓR, -OÁRE, *schimbători, -oare,* adj., s. n. Adj. Care se schimbă (ușor, repede); nestatornic, variabil, schimbăcios.. – **Schimba** + suf. *-ător.*

SCHIMONOSEÁLĂ, *schimonoseli,* s. f. Faptul de *a (se) schimonosi;* schimonositură. [Var.: (reg.) **schimoseálă** s. f.] – **Schimonosi** + suf. *-eală.*

SCHIMONOSÍ, *schimonosesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A deforma, a strica, a strâmba, a poci aspectul. Schimonosește cuvintele. **2.** Refl. (Despre oameni) A se strâmba, a face grimase; *p. ext.* a face nazuri. [Var.: (reg.) **schimosí** vb. IV].

SCHIMONOSÍRE, *schimonosiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) schimonosi* și rezultatul ei. [Var.: (reg.) **schimosíre** s. f.] – V. **schimonosi.**

SCHIMONOSÍT, -Ă, *schimonosiți, -te,* adj. Pocit, deformat, slut. ♦ (Despre față și despre gură) Strâmbat, contractat într-o grimasă (trecătoare). [Var.: (reg.) **schimosít, -ă** adj.] – V. **schimonosi.**

SCHIMONOSITÚRĂ, *schimonosituri,* s. f. **1.** Grimasă, strâmbătură (a obrazului, a gurii etc.). **2.** Lucru deformat, pocit, schimonosit. ♦ Monstru, pocitanie. [Var.: (reg.) **schimositúră** s. f.] – **Schimonosi** + suf. *-tură.*

SCHIMOSEÁLĂ s. f. v. **schimonoseală.**

SCHIMOSÍ vb. IV v. **schimonosi.**

SCHIMOSÍRE s. f. v. **schimonosire.**

SCHIMOSÍT, -Ă adj. v. **schimonosit.**

SCHIMOSITÚRĂ s. f. v. **schimonositură.**

SCHINDÚC s. m. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe-verzui, cu fructele ovale, aromatice, din care se prepară un fel de rachiu. – Et. nec.

SCHINDÚF s. m. (Bot.) **1.** Cimbrișor. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, folosită ca nutreț pentru vite sau în bucătărie și în medicină . – Et. nec.

SCHINÉL, *schinei*, s. m. Mică plantă erbacee cu flori galbene folosită ca plantă medicinală . – **Schin** (= *spin)* + suf. *-el*.

SCHINTÉIE s. f. v. **scânteie.**

SCHINÚȚĂ, *schinuțe,* s. f. Plantă erbacee cu flori albastre sau albe; bănică . – **Schin** (= *spin)* + suf. *-uță.*

SCHIT, *schituri*, s. n. Mănăstire mică sau așezare călugărească situată într-un loc retras; călugării dintr-o astfel de mănăstire.

SCHITULÉȚ, *schitulețe,* s. n. Diminutiv al lui *schit*. – **Schit** + suf. *-uleț.*

SCLAI, *sclaiuri,* s. n. Parte a joagărului care poartă bușteanul după ce a trecut de fierăstrău. – Et. nec.

SCLIFOSEÁLĂ, *sclifoseli*, s. f. (Fam.) Faptul de *a se sclifosi;* sclifosire, nazuri, mofturi, fasoane. – **Sclifosi** + suf. *-eală.*

SCLIFOSÍ, *sclifosesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) **1.** A plânge fără motiv sau a se preface că plânge; a se smiorcăi. **2.** A face mofturi, nazuri, fasoane; a se fandosi. – Et. nec.

SCLIFOSÍRE, *sclifosiri*, s. f. (Fam.) Faptul de *a se sclifosi;* sclifoseală. – V. **sclifosi.**

SCLIFOSÍT, -Ă, *sclifosiți, -te,* adj. (Fam.; adesea substantivat) Care se sclifosește, care face nazuri; fandosit, izmenit. – V. **sclifosi.**

SCLINTÍ vb. IV v. **scrânti.**

SCLIPEÁLĂ, *sclipeli*, s. f. (Rar) Sclipire. – **Sclipi** + suf. -eală.

SCLIPÉȚ, *sclipeți,* s. m. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina noduroasă, cu frunze compuse din trei foliole și cu flori galbene, folosită în medicină. **2.** Șugărel; iarbă-usturoasă. – Et. nec.

SCLIPÍ, *sclipesc*, vb. IV. Intranz. A luci (cu o lumină vie și tremurătoare sau intermitentă); a scânteia, a străluci. ♦ (Despre ochi, privire) A scânteia (din cauza unei emoții), a avea o strălucire deosebită, nefirească. – Cf. clipi.

SCLIPICIÓS, -OÁSĂ, *sclipicioși, -oase,* adj. (Reg.) Sclipitor. – **Sclipi** + suf. *-icios.*

SCLIPÍRE, *sclipiri*, s. f. Faptul de *a sclipi*, sclipeală, sclipit; lucire, scânteiere. – V. **sclipi.**

SCLIPÍT s. n. Sclipire. – V. **sclipi.**

SCLIPITÓR, -OÁRE, *sclipitori, -oare*, adj. Care sclipește; lucitor, lucios, strălucitor, scânteietor, sclipicios. ♦ Fig. Care se remarcă printr-o inteligență deosebită. – **Sclipi** + suf. *-tor.*

SCLIPITÚRĂ, *sclipituri*, s. f. Lucire, sclipire momentană, trecătoare. – **Sclipi** + suf. *-tură.*

SCLIPUÍ, *sclipuiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A strânge cu greu, puțin câte puțin (din cele necesare); a face rost, a agonisi, a procura. – Et. nec.

SCLIPUÍRE s. f. (Reg.) Faptul de *a sclipui*. – V. **sclipui.**

SCLIVISEÁLĂ, *scliviseli*, s. f. **1.** (Pop. și fam.) Sclivisire. **2.** (Concr.) Strat subțire de tencuială de ciment aplicat pe suprafața unui element de construcție pentru a-i astupa porii și a o face impermeabilă. – **Sclivisi** + suf. *-eală.*

SCLIVISÍ, *sclivisesc*, vb. IV. **1.** Refl. (Pop. și fam.) A se îmbrăca cu îngrijire exagerată; a se dichisi, a se spicui. **2.** Tranz. A netezi, a lustrui; a aplica un strat de scliviseală (**2**) pentru a netezi și a impermeabiliza.

SCLIVISÍRE, *sclivisiri*, s. f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) sclivisi* și rezultatul ei; dichisire; netezire, lustruire. – V. **sclivisi.**

SCLIVISÍT, -Ă, *sclivisiți, -te,* adj. **1.** (Pop. și fam; despre oameni; adesea substantivat) Dichisit, gătit, aranjat. **2.** Netezit, lustruit; șlefuit; lucios. – V. **sclivisi.**

SCOÁBĂ, *scoabe*, s. f. **1.** Piesă metalică formată dintr-o bară cu capetele îndoite în unghi drept și ascuțite la vârf, folosită mai ales la îmbinarea elementelor de lemn ale construcțiilor provizorii (schele, bараci etc.). **2.** Numele unor piese metalice sau de lemn, asemănătoare ca formă sau ca funcție cu scoaba (**1**), folosite în lucrări de dulgherie, de dogărie etc. **3.** (Rar) Scobitură în zid; firidă. **4.** Fiecare dintre discurile osoase de pe pielea unor pești ca morunul, cega, nisetrul etc..

SCOÁRȚĂ, *scoarțe,* s. f. **1.** Țesut protector (gros și tare) care acoperă tulpina și rădăcina plantelor; coajă. **2.** Copertă rigidă a unei cărți, a unui registru etc. ◊ Expr. *Din scoarță în scoarță* = de la prima până la ultima pagină, de la început până la sfârșit, în întregime. **3.** Perete de scânduri cu care se înlocuiesc loitrele carului când se transportă grăunțe. **4.** Covor cu urzeală de lână sau bumbac și bătaie din lână.

SCOÁTE, *scot*, vb. III. Tranz. **I. 1.** A lua ceva (afară) dintr-o cantitate mai mare sau din locul unde se află. **2.** A extrage dintr-un spațiu, dintr-un înveliș etc. pentru a elibera sau a utiliza. **3.** A pune la vedere; a da la iveală, a înfățișa, a expune. ◊ Expr. *A scoate la iveală* (sau *în vileag)* = a face cunoscut; a dezvălui. **4.** A(-și) da jos de pe sine sau de pe altcineva un obiect de îmbrăcăminte, de podoabă etc. ◊ Expr. A elibera din ham sau din jug un animal de tracțiune. **5.** A trage afară cu forța; a smulge, a extrage, a extirpa. *I-a scos o măsea.* ◊ Expr. *A-și scoate ochii unul altuia* = a se certa; a se bate; a-și imputa, a-și reproșa. **6.** A izgoni, a alunga, a da pe cineva afară dintr-un anumit loc. ♦ A face să iasă în calea sau în întâmpinarea cuiva. ◊ Expr. *A scoate în lume* = a conduce la o petrecere, a face (pe cineva) să cunoască societatea. **7.** A face pe cineva să iasă dintr-o anumită stare, a schimba starea cuiva. ◊ Expr. *A scoate* (cuiva) *peri albi* = a pricinui mari necazuri, a sâcâi mereu. **8.** Expr. *A o scoate la capăt* = a termina ceva cu succes, a izbuti, a reuși. **9.** A scăpa, a salva, a ajuta (pe cineva) să iasă dintr-o situație grea. **10.** A obține un produs din ceva; a extrage, a fabrica. **11.** A dobândi, a câștiga, a obține. ◊ Expr. *A-și scoate pâinea* (sau, rar, *mămăliga)* = a-și câștiga existența, a dobândi cele necesare traiului. **12.** A face ca cineva să parvină, să obțină o situație mai bună; a promova. ◊ Expr. *A scoate om din cineva* = a face pe cineva să devină om cumsecade, de valoare. **II. 1.** A împinge înainte, făcând să iasă în afară, a lăsa să se vadă, a da la iveală. *Scot capul pe geam.* ◊ Expr. *Fuge de-și scoate ochii* = fuge foarte tare. **2.** A rosti sunete, a pronunța cuvinte; a striga, a țipa. **3.** A născoci, a scorni, a inventa. **4.** (Despre păsări) A cloci ouăle și a face să iasă pui. **5.** (Despre plante) A face să răsară, să crească, să se dezvolte.

SCOÁTERE, *scoateri*, s. f. Acțiunea de *a scoate.* – V. **scoate.**

SCOBÁI, *scobai*, s. m. (Iht.; reg.) Scobar.

SCOBÁR, *scobari*, s. m. Pește de apă dulce, lung de 25-30 cm, cu botul proeminent, verde-cenușiu pe spate și argintiu pe laturi și pe burtă; scobai. - (din *scoabă*, după botul său).

SCOBÍ, *scobesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A face o gaură, o adâncitură în ceva (tăind, desprinzând, scoțând materialul din interior cu o unealtă); a găuri, a săpa; a scormoni, a scociorî. **2.** Tranz. și refl. A(-și) vârî degetele în nas, între dinți etc. pentru a (se) curăța. – Din **scoabă.**

SCOBÍRE, *scobiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) scobi* și rezultatul ei. – V. **scobi.**

SCOBÍT$_1$ s. n. Faptul de *a (se) scobi*. – V. **scobi.**

SCOBÍT$_2$**, -Ă,** *scobiți, -te,* adj. Care are o adâncitură, o scobitură; care are formă concavă. – V. **scobi.**

SCOBITOÁRE, *scobitori*, s. f. Bețișor foarte subțire și ascuțit la unul dintre capete, care servește la scoaterea rămășițelor de alimente dintre dinți sau din dinți. – **Scobi** + suf. *-toare.*

SCOBITÚRĂ, *scobituri*, s. f. **1.** Loc scobit într-o suprafață, gaură, cavitate, adâncitură; săpătură. ♦ Văgăună. ♦ Parte scobită a unui obiect. **2.** Lucrare în formă de șanț executată într-un zăcământ minier, cu scopul de a extrage mai ușor materialul. – **Scobi** + suf. *-tură.*

SCOBORÁRE, *scoborâri*, s. f. (Pop.) Acțiunea de *a scoborî;* coborâre. – V. **scoborî.**

SCOBORÁȘ, *scoborâșuri,* s. n. (Pop.) Coborâș. – **Scoborî** + suf. *-âș.*

SCOBORÂT$_1$ s. n. (Pop.) Faptul de *a scoborî;* coborât. – V. **scoborî.**

SCOBORÂT$_2$**, -Ă,** *scoborâți, -te*, adj. (Pop.) Coborât. – V. **scoborî.**

SCOBORÂTÓR, -OÁRE, *scoborători, -oare*, s. m. și f., adj. (Pop.) **1.** S. m. și f. Descendent, urmaș. **2.** Adj. Care coboară – **Scoborî** + suf. *-tor.*

SCOBORÍ, *scobór*, vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz., refl. și tranz. A (se) da jos dintr-un loc ridicat; a coborî (**1**). ♦ A se deplasa, a merge în jos pe un loc înclinat. ♦ Intranz. A zbura spre pământ, în jos. ♦ Intranz. (Despre soare, lună) A apune. **2.** Tranz. A schimba înălțimea glasului pentru a trece la un registru mai profund; a vorbi, a cânta cu glas scăzut; a coborî (**4**). **3.** Refl. Fig. A se înjosi, a se degrada, a se coborî (**6**). – Pref. *s-* + **coborî.**

SCOC, *scocuri*, s. n. **1.** Canal, jgheab prin care curge apa pentru a pune în mișcare roata morii sau a joagărului; lăptoc, uluc. ♦ Groapă, adâncitură făcută de apa care cade din scoc (**1**) ♦ P. gener. Jgheab, canal pentru scurgerea unui lichid. **2.** Construcție din lemn în formă de jgheab, pe care alunecă buștenii de la locul de tăiere până la căile de transport.

SCOCIORÍ vb. IV v. **scociorî.**

SCOCIORÎ, *scociorăsc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Intranz. A săpa în ceva făcând o gaură, o adâncitură; a râcâi. ♦ A scormoni, a răscoli. **2.** Intranz. Fig. A căuta, a cerceta amănunțit (pentru a găsi ceva sau a scoate ceva de undeva); a scotoci, a cotrobăi. ◊ Refl. *Se scociorăște în buzunare.* ◊ Tranz. *Ce tot scociorăști acolo?* ♦ Tranz. A privi cu atenție; a scruta, a cerceta. **3.** Tranz. Fig. A atâța, a irita, a provoca pe cineva (amintindu-i lucruri neplăcute). [Var.: **scociorí** vb. IV] – Et. nec.

SCOFÁLĂ s. f. (Fam.) Pricopseală, folos, ispravă. ♦ Ceea ce e de folos, util, valoros. – Et. nec.

SCOFÂLCÍ, *scofâlcesc,* vb. IV. Refl. **1.** A slăbi foarte mult, a avea obrajii descărnați, ridați, a ajunge să i se vadă oasele; *p. ext.* a îmbătrâni sau a părea bătrân. ◊ Tranz. *Boala l-a scofâlcit.* **2.** Fig. (Despre obiecte) A se strâmba, a se deforma, a se încovoia, a se turti; a se coșcovi, a se scoroji. – Et. nec.

SCOFÂLCÍRE, *scofâlciri*, s. f. Acțiunea de *a (se) scofâlci* și rezultatul ei. – V. **scofâlci.**

SCOFÂLCÍT, -Ă, *scofâlciți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Foarte slab, cu obrajii uscați, ridați; *p. ext.* bătrân sau îmbătrânit. **2.** Fig. (Despre lucruri) Deformat, încovoiat, turtit; coșcovit, scorojit. – V. **scofâlci.**

SCOFÂLCITÚRĂ, *scofâlcituri*, s. f. **1.** Adâncitură, cută formată pe obrajii persoanelor foarte slabe sau bătrâne. **2.** Văgăună; făgaș. – **Scofâlci** + suf. *-tură.*

SCÓICĂ, *scoici*, s. f. **1.** Nume dat mai multor specii de moluște care au corpul moale, ocrotit de două valve calcaroase, de obicei cenușii, care formează scheletul extern al animalului. ◊ *Scoică de râu* = gen de scoici comestibile care trăiesc pe sub malurile adânci ale râurilor; moluscă din acest gen. *Scoică de baltă* (sau *de lac)* = gen de scoici comestibile care trăiesc de obicei în mâlul apelor stătătoare sau cu un curs liniștit; moluscă din acest gen. **2.** Scheletul calcaros al scoicii (**1**); cochilie. ♦ *Cochilie de melc.*

SCOICÚȚĂ, *scoicuțe,* s. f. Diminutiv al lui *scoică*. – **Scoică** + suf. *-uță.*

SCÓNDRU, *scondri*, s. m. Prăjină cilindrică lungă folosită pe o navă în diverse scopuri. – Et. nec.

SCOP, *scopuri*, s. n. Țintă, obiectiv către care tinde cineva; ceea ce își propune cineva să înfăptuiască; țel. ◊ Loc. prep. *În scopul...* = în vederea..., în interesul..., pentru... [Var.: (înv.) **scópus** s. n.].

SCOPÍ, *scopesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A castra un animal.

SCOPÍRE, *scopiri*, s. f. (Pop.) Acțiunea de *a scopi;* castrare. – V. **scopi.**

SCOPÍT, -Ă, *scopiți, -te*, adj., s. m. Adj. (Pop.) Castrat, jugănit. – V. **scopi.**

SCORBOROȘÍ, pers. 3 *scorboroșește,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) (Despre trunchiurile copacilor) A deveni scorburos. – Din **scorboros.**

SCORBOROȘÍT, -Ă, *scorboroșiți, -te*, adj. (Rar) Scorburos. – V. **scorboroși.**

SCÓRBURĂ, *scorburi*, s. f. **1.** Scobitură (mare) în trunchiul unui copac putrezit pe dinăuntru; *p. ext.* trunchi de copac găunos, putrezit. **2.** Gaură, văgăună mică într-un mal, în stâncă etc.; peșteră; *p. gener.* cavitate, gaură, scobitură. – Et. nec.

SCORBURÓS, -OÁSĂ, *scorburoși, -oase*, adj. (Despre copaci sau trunchiuri de copaci) Cu scorburi (**1**), găunos, scorboroșit; (despre pământ, munți etc.) plin de văgăuni, de peșteri. [Var.: (reg.) **scorborós, -oásă** adj.] – **Scorbură** + suf. *-os.*

SCORMOLÍ vb. IV v. **scormoni.**

SCORMONÍ, *scormonesc*, vb. IV. **1.** Întranz. și tranz. A căuta cu de-amănuntul, a cerceta peste tot răvășind, răscolind (pentru a găsi sau a scoate la iveală); a scotoci, a cotrobăi; *p. gener.* a căuta. ◊ Refl. *Se scormonește în buzunare.* ♦ Tranz. Fig. A pătrunde cu privirea, a scruta; a cerceta. **2.** Tranz. A face să iasă ceva la iveală (dintr-un loc ascuns, dosit); a face să se miște din loc; a stârni. **3.** Tranz. A răscoli (în adânc) pământul zgâriind, râcâind, săpând, brăzdând (pentru a căuta, a găsi ceva). ♦ (Despre păsări) A scurma. ♦ A răscoli focul, jarul, cenușa pentru a face ca focul să se învioreze, să ardă mai bine. ♦ Fig. A zgândări, a aținа, a aprinde o stare sufletească, un sentiment. ◊ Expr. *A scormoni la inimă* = a tulbura (pe cineva), a neliniști, a nemulțumi. **4.** Intranz. A scobi într-un material dur; a sfredeli. [Prez. ind. și *scórmon.* – Var.: (reg.) **scormolí** vb. IV] – Et. nec. Cf. scurma, răscoli.

SCORMONÍRE, *scormoniri*, s. f. Acțiunea de *a (se) scormoni* și rezultatul ei; scormonit. – V. **scormoni.**

SCORMONÍT s. n. Scormonire. – V. **scormoni.**

SCORMONITÓR, -OÁRE, *scormonitori, -oare,* adj., s. n. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care scormonește; *fig.* (în special) care caută să pătrundă, să cerceteze, să iscodească pentru a afla, a descoperi, a înțelege ceva. **2.** S. n. Piesă metalică în formă de gheară aplicată la unele pluguri, pentru a scormoni pământul dedesubtul brazdei. – **Scormoni** + suf. *-tor*.

SCORNEÁLĂ, *scorneli*, s. f. Scornitură. – **Scorni** + suf. *-eală.*

SCORNÍ, *scornesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A plăsmui, a inventa. ♦ A născoci ceva cu intenția de a induce în eroare; a ticlui, a urzi. **2.** Refl. A se isca, a se ivi, a se porni, a se declanșa, a se stârni, a se dezlănțui. **3.** Tranz. (Pop.) A face să iasă din adăpost; a stârni, a urni. [Var.: (reg.) **zgorní** vb. IV].

SCORNÍRE, *scorniri*, s. f. Acțiunea de *a (se) scorni* și rezultatul ei. [Var.: (reg.) **zgornire** s. f.] – V. **scorni.**

SCORNÍT, -Ă, *scorniți, -te*, adj. Care este plăsmuit, inventat; urzit, ticluit. – V. **scorni.**

SCORNITÓR, -OÁRE, *scornitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care scornește, inventează; creator; care lansează zvonuri, care minte. – **Scorni** + suf. *-tor*.

SCORNITÚRĂ, *scornituri*, s. f. **1.** Afirmație falsă, cu intenția de a induce în eroare, scorneală, minciună; zvon **2.** (Pop.) Ceea ce plăsmuiește, inventează, concepe cineva. – **Scorni** + suf. *-tură.*

SCOROÁMBĂ, *scoroambe*, s. f. (Bot.; reg.) Porumbă1. – Et. nec.

SCOROJEÁLĂ, *scorojeli*, s. f. Faptul de *a se scoroji*. ♦ (Concr.) Tencuială, var sau vopsea cojită. – **Scoroji** + suf. *-eală.*

SCOROJÍ, *scorojesc,* vb. IV. Refl. (Mai ales la pers. 3) **1.** (Despre lemn, piele, hârtie sau obiecte făcute din acestea) A se usca foarte tare, a se deteriora, a se strica (la suprafață) deformându-se, cojindu-se. **2.** (Despre vopsele, tencuieli și despre obiectele pe care sunt aplicate) A se degrada (la suprafață) prin umflare, cojire etc. din cauza condițiilor de mediu; a se coșcovi, a se coji, a se burdusi. **3.** (Despre pielea corpului unor ființe) A se coji, a se descuama; a se zbârci, a se crăpa din cauza uscăciunii. ♦ P. ext. (Despre oameni sau părți ale corpului lor) A slăbi foarte mult; a se scofâlci. – Pref. *s* + **coroji** (reg. „a (se) coșcovi").

SCOROJÍRE, *scorojiri*, s. f. Faptul de *a se scoroji*. – V. **scoroji.**

SCOROJÍT, -Ă, *scorojiți, -te*, adj. **1.** (Despre lemn, piele, hârtie sau obiecte confecționate din acestea) Strâmbat, îndoit, crăpat, deformat (de căldură, de uscăciune). **2.** (Despre vopsele, tencuieli și despre obiectele pe care sunt aplicate) Degradat (la suprafață) prin umflare, cojire etc. din cauza condițiilor de mediu; coșcovit, cojit, burdușit. **3.** (Despre pielea corpului unor ființe) Aspru la pipăit, crăpat, zbârcit. ♦ P. ext. (Despre oameni sau părți ale corpului lor) Foarte slab, uscat; scofâlcit. – V. **scoroji.**

SCOROMBÁR, *scorombari*, s. m. (Bot.; reg.) Porumbar1. – **Scoroambă** + suf. *-ar*.

SCORPÍE, *scorpii*, s. f. **1.** (Pop.) Scorpion (**1**). ♦ (În basme) Ființă cu însușiri supranaturale, închipuită de obicei ca un monstru feminin cu mai multe capete, care scoate flăcări pe nări și al cărei sânge ar avea însușiri miraculoase. ♦ Epitet injurios dat unei femei rele. **2.** (Astron.; pop.) Scorpion (**2**). **3.** Compus: *scorpie-de-mare* = pește teleostean marin cu aspect respingător, cu țepii înotătoarelor foarte veninoși.

SCORPIÓN, *scorpioni*, s. m. Nume dat mai multor specii de arahnide având la extremitatea posterioară glande veninoase, care se deschid în vârful unui ac; scorpie (**1**). ◊ *Scorpionul-de-cărți* = scorpion minuscul, fără coadă și fără glande veninoase, având patru perechi de picioare și o pereche de foarfeci lungi, care trăiește printre filele cărților.

SCORȚÁR, (1, 2) *scorțari,* s. m., (**3**) *scorțare,* s. n. **1.** S. m. Pasăre migratoare insectivoră mică cu gâtul alb, cu spinarea cenușie, cu pântecele galben, cu ciocul drept, tare și ascuțit și cu coada scurtă și retezată . **2.** S. m. Scorțărel. **3.** S. n. (Reg.) Covor (țărănesc); scoarță. – **Scoarță** + suf. *-ar*.

SCORȚĂRÁȘ, *scorțărași,* s. m. Scorțărel. – **Scorțar** + suf. *-aș.*

SCORȚĂRÉL, *scorțărei,* s. m. Pasăre insectivoră mică cu spinarea cenușie pătată cu alb, cu pântecele alb și cu ciocul lung și ascuțit, care își face cuibul în scorburi; scorțar (**2**), scorțăraș. – **Scorțar** + suf. *-el.*

SCORȚIȘOÁRĂ s. f. **1.** Scoarța aromatică, de culoare roșcată-cenușie, a scorțișorului, folosită drept condiment și în medicină. **2.** (Reg.) Vopsea roșie (obținută din lemnul unui arbore exotic). – **Scoarță** + suf. *-işoară.*

SCORȚIȘÓR, *scorțișori,* s. m. Numele mai multor specii de arbori exotici a căror scoarță este folosită drept condiment și în medicină. – Din **scorțișoară** (derivat regresiv).

SCORȚIȘORÍU, -ÍE, *scorțișorii,* adj. (Rar) De culoarea scorțișoarei. – **Scorțișoară** + suf. *-iu.*

SCORȚÓS, -OÁSĂ, *scorțoși, -oase,* adj. **1.** Care nu se îndoaie, care rămâne drept, lipsit de suplețe, țeapăn, tare, rigid; a cărui suprafață prezintă asperități, care este aspru la pipăit ca o scoarță (**1**). ♦ Fig. (Despre oameni și manifestările lor) Care este lipsit de maleabilitate, care nu este conciliant; rigid, distant. **2.** (Despre lemne, pământ etc.) Cu o crustă groasă și aspră, cu scoarță. ◊ *Pepene scorțos* = pepene galben cu miezul tare. *Mere scorțoase* = varietate de mere mari, cu coaja groasă, de culoare galbenă-ruginie.♦ (Despre piele) Îngroșat, aspru, uscat, bătătorit, crăpat; (despre față, mâini etc.) cu pielea îngroșată, aspră, bătătorită, crăpată. – **Scoarță** + suf. *-os.*

SCORÚȘ, *scoruși,* s. m. Arbore din familia rozaceelor, cu frunze compuse, cu flori albe și cu fructe comestibile, brune sau galbene, cu lemnul foarte dens, dur și omogen, folosit în industria mobilelor. ◊ *Scoruș-de-munte* (sau *-păsăresc)* = arbore mic din familia rozaceelor, cu ramuri plecate, cu frunze imparipenate, cu flori albe și fructe de mărimea unui bob de mazăre, roșii și astringente la gust . – Din **scorușă** (derivat regresiv).

SCORÚȘĂ, *scorușe,* s. f. Fructul comestibil al scorușului (sau al scorușului de munte).

SCOTOCEÁLĂ, *scotoceli*, s. f. Scotocire. – **Scotoci** + suf. *-eală.*

SCOTOCÍ, *scotocesc*, vb. IV. Tranz. intranz. și refl. A (se) căuta, a (se) cerceta cu de-amănuntul peste tot (pentru a găsi ceva); a cotrobăi. – Et. nec.

SCOTOCÍRE, *scotociri*, s. f. Acțiunea de *a (se) scotoci*, căutare amănunțită, cercetare minuțioasă, scotoceală. – V. **scotoci.**

SCOTOCÍT s. n. Faptul de *a (se) scotoci*. – V. **scotoci.**

SCOTOCITÓR, -OÁRE, *scotocitori, -oare,* adj. Care scotocește, cercetează, iscodește (fără încetare). – **Scotoci** + suf. *-tor*.

SCRĂDÍȘ, *scrădișuri,* s. n. Depunere de nisip sau de pietriș (mărunt), care formează fundul albiei unui râu, al unui fluviu sau al unor bălți; *p. ext.* loc acoperit cu astfel de depuneri. – Et. nec.

SCRÂNCIÓB, *scrâncioburi*, s. n. **1.** Leagăn de lemn (sau construcție cu mai multe leagăne fixate pe același schelet) care se balansează sau se învârtește în cerc, servind ca mijloc de distracție. **2.** Scândură sprijinită la mijloc pe un suport (gros), pe ale cărei capete se așează două persoane, pentru a se legăna. – Et. nec.

SCRÂNCIOBÁR, *scrâncioburi*, s. m. (Reg.) Om care învârtește scrâncioburi (manual). – **Scrânciob** + suf. *-ar.*

SCRÂNTEÁLĂ, *scrânteli*, s. f. **1.** Scrântitură. **2.** Fig. Tulburare a minții; nebunie, țicneală. – **Scrânti** + suf. *-eală.*

SCRÂNTÍ, *scrântesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A deplasa, a scoate din articulație, din poziția sa normală un os, o încheietură etc.; a luxa. ◊ Expr. (Fam.) *A o scrânti* = a face o prostie, o gafă; a greși. ♦ Refl. (Despre membre, articulații etc.) A se deplasa de la locul normal. **2.** Refl. Fig. A-și pierde dreapta judecată; a se zăpăci, a înnebuni, a se țicni. [Var.: **scrintí,** (reg.) **sclintí** vb. IV].

SCRÂNTÍRE, *scrântiri*, s. f. Faptul de *a (se) scrânti;* scrânteală, scrântitură. – V. **scrânti.**

SCRÂNTÍT, -Ă, *scrântiți, -te*, adj. **1.** (Despre membre, oase, încheieturi) Deplasat din articulație; luxat. **2.** Fig. (Despre oameni) Dezechilibrat mintal; nebun, țicnit. – V. **scrânti.**

SCRÂNTITOÁRE, *scrântitori*, s. f. Nume dat mai multor specii de plante din familia rozaceelor, cu tulpina târâtoare, cu flori hermafrodite, mai ales galbene . – **Scrânti** + suf. *-toare.*

SCRÂNTITÚRĂ, *scrântituri*, s. f. Deplasare a unui os din articulația lui; luxație, scrânteală, entorsă. – **Scrânti** + suf. *-tură.*

SCRÂȘNÉT, *scrâșnete,* s. n. Zgomot caracteristic provocat de strângerea fălcilor și frecarea dinților de jos cu cei de sus (în momente de mânie, de suferință etc.). ♦ P. gener. Zgomot scârțâitor, strident; scârțâit. – **Scrâșni** + suf. *-et*.

SCRÂȘNÍ, *scrâșnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A strânge fălcile și a freca dinții de jos cu cei de sus, făcând să se audă un zgomot caracteristic (în momente de furie, de durere etc.). ◊ Tranz. *Își scrâșnea dinții.* ♦ Tranz. Fig. A rosti, a spune ceva printre dinți cu ură, cu mânie. **2.** P. gener. A produce un zgomot scârțâitor; a scârțâi. [Var.: (reg.) **crâșní** vb. IV].

SCRÂȘNÍRE, *scrâșniri,* s. f. Acțiunea de *a scrâșni* și rezultatul ei; *p. ext.* scrâșnet; scrâșnit1. – V. **scrâșni.**

SCRÂȘNÍT1, *scrâșnituri,* s. n. Scrâșnire. – V. **scrâșni.**

SCRÂȘNÍT2, -Ă, *scrâșniți, -te*, adj. Care își găsește expresia într-o scrâșnire, asemănător unei scrâșniri. – V. **scrâșni.**

SCRÂȘNITÓR, -OÁRE, *scrâșnitori, -oare*, adj. Care scrâșnește. – **Scrâșni** + suf. *-tor*.

SCREÁMĂT s. n. v. **scremet.**

SCRÉME, *screm,* vb. III. Refl. **1.** A se forța, a se încorda făcând un efort pentru a evacua excrementele. **2.** Fig. (Fam.) A depune eforturi deosebite, a se strădui (zadarnic sau cu rezultate neînsemnate). ◊ Expr. *A se screme să...* = a fi pe punctul de a..., a fi gata să... Se screme să plouă.

SCRÉMET, *scremete*, s. n. Faptul de a se screme; opintire, încordare a organismului (în special pentru evacuarea excrementelor). [Var.: **screámăt** s. n.] – **Screme** + suf. *-et*.

SCRI vb. IV v. **scrie.**

SCRIE, *scriu,* vb. III. **1.** Intranz și tranz. A reprezenta prin semne convenționale sunetele sau cuvintele vorbirii. ◊ Expr. (Intranz.; în basme) *De* (sau *pe) când scria* (sau, refl., *se scria) musca pe perete* = de mult, din timpuri străvechi. ♦ Tranz. impers. A se afla scris, a fi scris. ◊ Expr. *A-i scrie cuiva pe față* = a se putea vedea pe fața cuiva starea lui sufletească. ◊ Expr. A lăsa urme, a întipări, a imprima. ◊ Refl. *Urmele pașilor se scriseseră pe zăpadă.* **2.** Intranz. și tranz. A-și exprima, a-și formula gândurile, ideile în scris. ♦ Tranz. A relata, a descrie, a povesti ceva în scris. **3.** A așterne pe hârtie un text, o scrisoare.♦ A înștiința, a comunica ceva în scris. **4.** Tranz. A însemna, a nota, a înregistra ceva în scris.◊ Expr. (Pop.) *A scrie ceva pe numele cuiva* = a-i face cuiva acte de proprietate pentru... [Perf. s. *scrisei*, part. *scris.* – Var.: **scri** vb. IV].- Din **Scrijelat**.

SCRIÉRE, *scrieri*, s. f. **1.** Acțiunea de *a scrie* și rezultatul ei. **2.** (Concr.) Sistem de semne grafice convenționale prin care sunt reprezentate în scris sunetele sau cuvintele unei limbi. **3.** (Concr.) Text scris: exprimare în scris; compunere, redactare a unui text: scrisoare (**5**), scris1 (**4**). – V. **scrie.**

SCRIITÓR, -OÁRE, *scriitori, -oare*, s. m., s. n. **1.** S. m. și f. Autor de opere literare. **2.** S. m. Funcționar de cancelarie care copia sau redacta acte, scrisori oficiale etc. ♦ Persoană în slujba domnului sau a unui înalt demnitar de stat, care îndeplinea funcția de secretar; diac, logofăt. **3.** S. n. (Înv.) Masă de scris; birou. [Pr.: *scri-i-*] – **Scrie** + suf. *-tor*.

SCRIITÓRAȘ, *scriitorași,* s. m. **1.** Diminutiv al lui scriitor; scriitor (**1**) fără talent, fără valoare. **2.** Funcționar neînsemnat; contopist. [Pr.: *scri-i-*] – **Scriitor** + suf. *-aș.*

SCRIITORICÉSC, -EÁSCĂ, *scriitoricești,* adj. Care aparține scriitorilor (**1**) sau operei lor, privitor la scriitori sau la opera lor. [Pr.: *scri-i-*] – **Scriitor** + suf. *-icesc.*

SCRIITORÍME s. f. Totalitatea scriitorilor (**1**), mulțime de scriitori. [Pr.: *scri-i-*] – **Scriitor** + suf. *-ime.*

SCRIITÚRĂ, *scriituri*, s. f. **1.** (Fam.) Fel de a scrie; scriere (**2**), scris1 (**2**). ♦ Fel de scriere, sistem grafic. **2.** Text; *p. ext.* conținut al unei scrieri. [Pr.: *scri-i-*] – **Scrie** + suf. *-itură.*

SCRIJELÁ vb. I v. **scrijeli.**

SCRIJELÁRE s. f. v. **scrijelire.**

SCRIJELÁT, -Ă adj. v. **scrijelit.**

SCRIJELEÁLĂ, *scrijeleli*, s. f. Scrijelire; scrijelitură. – **Scrijeli** + suf. *-eală.*

SCRIJELÍ, *scrijelesc*, vb. IV. Tranz. A face pe o suprafață zgârieturi sau tăieturi superficiale cu o unealtă ascuțită sau tăioasă; a zgâria, a cresta. [Var.: **scrijelá** vb. I]. – **Scrie** + *de* + **jele.**

SCRIJELÍRE, *scrijeliri*, s. f. Acțiunea de *a scrijeli* și rezultatul ei; zgârietură, crestătură, scrijeleală. [Var.: **scrijeláre** s. f.] – V. **scrijeli.**

SCRIJELÍT, -Ă, *scrijeliți, -te*, adj. Acoperit cu scrijeliturí; zgâriat, crestat. [Var.: **scrijelát, -ă** adj.] – V. **scrijeli.**

SCRIJELITÚRĂ, *scrijelituri*, s. f. Tăietură, zgârietură superficială pe suprafața unui obiect. – **Scrijeli** + suf. *-tură.*

SCRINTÍ vb. IV v. **scrânti.**

SCRIPCÁR, *scripcari*, s. m. **1.** (Reg.) Lăutar (care cântă din scripcă). **2.** Gândac negru, cu antene lungi, care produce sunete asemănătoare cu un scârțâit; plopar; cobzar, țigănaș .- **Scripcă** + suf. *-ar*.

SCRÍPCĂ, *scripci*, s. f. (Reg.) **1.** Vioară3. **2.** Sunet, cântec de vioară3. ♦ Arta, meseria de scripcar. – (după *scârți*).

SCRÍPET s. m. v. **scripete.**

SCRÍPETE, *scripeți*, s. m. Mecanism alcătuit dintr-o roată cu un șanț periferic, care servește la transmiterea unei forțe prin intermediul unui cablu sau al unui lanț ce rulează pe șanț; dispozitiv bazat pe mecanismul descris mai sus, care servește la ridicarea unor greutăți; mufla. ♦ Dispozitiv pentru mișcarea țițelor la țesăturile simple, format din două roți cu diametre diferite dispuse pe același ax și formând un bloc comun situat deasupra războiului de țesut. [Var.: (reg.) **scrípet** s. m.].

SCRÍPTE s. f. pl. **1.** Condici, registre de evidență, de contabilitate, acte; însemnări cuprinse în aceste condici, registre etc. **2.** Documente istorice, hrisoave.

SCRIPTÚRĂ, *scripturi*, s. f. **1.** Scriere bisericească cuprinzând Vechiul și Noul Testament; Biblie. **2.** (Înv.) Însemnare, consemnare, relatare scrisă; text. **3.** (Înv.) Scris1 (**2**).

SCRIS1, (4) *scrise,* s. n. **1.** Faptul de *a scrie* (**1**). ◊ Loc. adj. și adv. *În scris* = notat (pe hârtie). **2.** Fel propriu de a scrie al cuiva, mod particular de a caligrafia semnele grafice; scriere (**2**), scriitură (**1**), scriptură (**4**), scrisoare (**3**). **3.** Acțiunea de *a scrie* (**2**). ♦ Activitatea de scriitor, de publicist. **4.** Ceea ce este scris, ceea ce rezultă în urma muncii de elaborare, de redactare; scriere (**3**). *Folosește multe neologisme în scrisul său.* ♦ Totalitatea operelor scrise aparținând unui popor, unei națiuni, unui scriitor. *Scrisul românesc.* [Pl. și: (**2**) *scrisuri*] – V. **scrie.**

SCRIS2, -Ă, *scrișí, -se,* adj., s. m., s. f. **I.** Adj. Care este însemnat, consemnat în scris, scriptic. **II.** Subst. (Pop.) **1.** S. m. și f. Persoană predestinată să devină soțul sau soția cuiva. **2.** S. f. art. Ursită, soartă, fatalitate. – V. **scrie.**

SCRISOÁRE, *scrisori*, s. f. **1.** Comunicare scrisă trimisă cuiva prin poștă sau prin intermediul unei persoane; epistolă, răvaș. ◊ (La pl.) Culegere de corespondență având valoare literară sau istorică. ♦ (La pl.) Operă literară în proză scrisă sub formă de corespondență. **2.** (Înv.) Faptul de *a scrie;* ceea ce este scris. **3.** (Pop.) Scris1 (**2**). **4.** (Înv.) Scriere (**3**). – **Scris** + suf. *-oare.*

SCRISORÍCĂ, *scrisorele*, s. f. Diminutiv al lui *scrisoare* (**1**). – **Scrisoare** + suf. *-ică.*

SCROÁFĂ, *scroafe*, s. f. Femela porcului (sau a mistrețului). ◊ Compus: *scroafă-de-baltă* = pasăre din ordinul picioroangelor, cu pene roșcate, pe alocuri negre. ♦ Epitet injurios la adresa unei femei (nesimțite, fără caracter etc.).

SCRUM s. n. **1.** Materie neagră sau cenușie care rămâne după arderea completă a unui corp (și care poate păstra în parte forma obiectului ars). ◊ Expr. *A se alege scrumul (și fumul* sau *și cenușa)* (de ceva sau de cineva) = a nu mai rămâne nimic (din ceva sau din cineva), a se distruge complet. **2.** Coajă arsă (dintr-o mâncare) care se prinde pe fundul unui vas.

SCRUMBÍE, *scrumbii*, s. f. **1.** (Adesea cu determinarea „de Dunăre") Specie de pește teleostean, lung de 30-40 cm, cu corpul alungit și turtit lateral, acoperit cu solzi mari, albi-argintii, care primăvara intră din mare în Dunăre, unde își depune icrele. **2.** (Adesea cu determinarea „albastră") Specie de pește teleostean de mare, lung de 20-30 cm, cu corpul aproape cilindric, acoperit cu solzi mărunți, albaștri-verzui pe spate.

SCRUMBIOÁRĂ, *scrumbioare,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *scrumbie.* **2.** Specie de scrumbie (**1**) de dimensiuni mici, care trăiește în Dunăre și în bălțile ei. [Pr.: *-bi-oa-*] – **Scrumbie** + suf. *-ioară.*

SCRUMBÍȚĂ, *scrumbițe,* s. f. Varietate mică de *scrumbie* (**1**). – **Scrumbie** + suf. *-iță.*

SCRUMÉLNIȚĂ, *scrumelnițe,* s. f. (Rar) Scrumieră. – **Scrum** + suf. *-elniță.*

SCRUMIÉRĂ, *scrumiere,* s. f. Obiect (de diferite forme și dimensiuni) în care se scutură scrumul de țigară și se aruncă mucurile și chibriturile arse; scrumelniță. [Pr.: *-mi-e-*] – **Scrum** + suf. *-ieră.*

SCRUTÁ, *scrutez,* vb. I. Tranz. A privi cercetător, atent; a căuta să pătrundă cu privirea; a examina în amănunt. ♦ Fig. A pătrunde cu mintea, a analiza, a cerceta atent.

SCRUTÁRE, *scrutări,* s. f. Acțiunea de *a scruta* și rezultatul ei; cercetare amănunțită; analiză minuțioasă, observare. – V. **scruta.**

SCÚFĂ, *scufe*, s. f. Scufie.

SCUFÍE, *scufii*, s. f. **1.** Căciuliță de formă specială, care se leagă sub bărbie, purtată mai ales de sugari; bonețică. **2.** Bonetă de pânză, de stofă etc., care se poartă mai ales noaptea, în timpul somnului; tichie, căciuliță. **3.** Căciuliță rotundă, de culoare neagră, pe care o poartă călugărițele.

SCUFÍȚĂ, *scufițe,* s. f. Diminutiv al lui *scufă.* – **Scufă** + suf. *-iță.*

SCUFUNDÁ, *scufúnd*, vb. I. **1.** Refl. și tranz. A intra sau a băga cu totul în apă sau în alt lichid; a (se) cufunda. ♦ Spec. A dispărea sau a face o navă să dispară sub nivelul apei (în urma unei avarii). ♦ Refl. Fig. (Despre aștri) A apune. **2.** Refl. A intra (adânc) în ceva, a se afunda (într-o materie moale); a se adânci, a se înfunda. ♦ (Despre ochi) A se înfunda în orbite. ♦ (Despre pământ) A se prăbuși, a se surpa. – Pref. *s-* + **cufunda.**

SCUFUNDÁRE, *scufundări,* s. f. Acțiunea de *a (se) scufunda* și rezultatul ei. – V. **scufunda.**

SCUFUNDÁTOR, -OÁRE, *scufundători, -oare*, adj., s. m. **1.** Adj. Care (se) scufundă. **2.** S. m. Specialist în scufundarea sub apă (fără costum de scafandru). – **Scufunda** + suf. *-ător.*

SCUFUNDÁTURĂ, *scufundături,* s. f. Faptul de *a (se) scufunda;* (concr.) porțiune de teren scufundat; scufundiș. – **Scufunda** + suf. *-ătură.*

SCUFUNDÍȘ, *scufundișuri,* s. n. (Rar) Scufundătură. – **Scufunda** + suf. *-iș.*

SCUIPÁ, *scuip,* vb. I. **1.** Intranz. A elimina din gură salivă, flegmă etc. cu o mișcare specifică a buzelor și a limbii. ♦ Tranz. A arunca scuipat asupra (sau în urma) cuiva sau a ceva (sau a face numai gestul respectiv), în semn de batjocorire, de înjosire, de dispreț; *fig.* a-și manifesta disprețul față de cineva (prin cuvinte, atitudini etc.). ♦ Tranz. A da, a azvârli ceva afară din gură; *p. ext.* din gâtlej sau din plămâni. **2.** Tranz. A elimina (ajutat de salivă) un corp străin aflat sau introdus în gură.

SCUIPÁRE s. f. Acțiunea de *a scuipa* și rezultatul ei. – V. **scuipa.**

SCUIPÁT, (1) s. n., **(2)** *scuipați,* s. m. **1.** S. n. Faptul de *a scuipa.* **2.** S. m. Salivă, flegmă eliminată din gură prin scuipare. – V. **scuipa.**

SCUIPĂTOÁRE, *scuipători,* s. f. Vas special în care se scuipă. – **Scuipa** + suf. *-ătoare.*

SCUIPĂTÚRĂ, *scuipături,* s. f. Scuipare; (concr.) scuipat (**2**). – **Scuipa** + suf. *-ătură.*

SCUL, *sculuri*, s. n. Legătură de fire continue de lână, de bumbac, de mătase etc., înfășurate în formă de colac, în vederea unor operații de finisare sau pentru livrare. [Pl. și: *scule*].

SCULÁ, *scol,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) trezi din somn, a (se) deștepta. ◊ Expr. (Refl.) *A se scula din morți* = a învia. ♦ A (se) ridica (din pat) după o boală; a (se) vindeca, a (se) însănătoși. **2.** Refl. și tranz. A (se) ridica în picioare, a (se) ridica de jos. **3.** Refl. (Pop.) A se ridica să plece. **4.** Tranz. Fig. A mobiliza, a aduna (în vederea unei acțiuni). ♦ Tranz. și refl. A (se) răscula.

SCULÁRE, *sculări,* s. f. Acțiunea de *a (se) scula; fig.* răscoală, revoltă. – V. **scula.**

SCULÁT s. n. Faptul de *a (se) scula.* – V. **scula.**

SCÚLĂ, *scule,* s. f. **1.** Piesă folosită pentru prelucrarea unor materiale solide, în scopul schimbării formei, a dimensiunilor și a proprietății acestora; unealtă, instrument. ♦ Parte activă a unei scule (**1**), care acționează nemijlocit asupra materialului de prelucrat. Pânza de oțel constituie scula fierăstrăului. ♦ Fig. Persoană, acțiune, fapt de care se servește cineva pentru atingerea unui scop; instrument. **2.** (Înv.; la pl.) Obiecte de preț; giuvaere, bijuterii. – Et. nec.

SCULĂRÍE, (1) *scularii,* s. f. **1.** Atelier unde se fabrică, se repară sau se păstrează scule (**1**). **2.** Totalitatea sculelor (**1**) care se găsesc într-un anumit loc; mulțime de scule. – **Sculă** + suf. *-ărie.*

SCULÉR, *sculeri*, s. m. Lucrător care face sau repară scule (**1**). – **Sculă** + suf. *-ar.*

SCULIȘOÁRĂ, *sculișoare,* s. f. Diminutiv al lui *sculă* (**1**). – **Sculă** + suf. *-işoară.*

SCULIȘÓR, *sculișoare,* s. n. Diminutiv al lui *scul.* – **Scul** + suf. *-işor.*

SCUMP, -Ă, *scumpi, -e*, adj. **1.** (Despre lucruri) Care se vinde sau se cumpără la un preț ridicat; costisitor; (despre prețuri) mare, ridicat. **2.** (Despre lucruri) Valoros, prețios, de preț. *Daruri scumpe.* **3.** (Despre ființe) Foarte drag, iubit. **4.** (Înv. și pop.) Zgârcit. ◊ Expr. *(A fi) scump la vorbă* = (a fi) tăcut. *A fi scump la râs* = a râde rar.

SCUMPĂTÁTE, (2) *scumpătăți,* s. f. (Rar) **1.** Scumpete (**1**). **2.** (La pl.) Lucruri de preț, scumpeturi. **3.** (În loc. adv.) *Cu scumpătate* = cu măsură, în mod cumpătat; cu exactitate, cu scrupulozitate, cu mare grijă. – **Scump** + suf. *-ătate.*

SCUMPÉNIE s. f. (Rar) Scumpete (**1**). – **Scump** + suf. *-enie.*

SCUMPÉTE, (2) *scumpeturi*, s. f. **1.** Creștere mare a prețurilor; situație care caracterizează această creștere; perioadă de timp în care prețurile sunt (foarte) ridicate; scumpătate (**1**), scumpenie. **2.** (Mai ales la pl.) Lucru prețios, valoros. ♦ Epitet dat unei persoane iubite, dragi. – **Scump** + suf. *-ete.*

SCUMPÍ, *scumpesc*, vb. IV. Tranz. A mări prețul unei mărfi, a vinde mai scump. – Din **scump.**

SCUMPÍE, *scumpii*, s. f. **1.** Arbust cu flori verzi-gălbui, a cărui coajă și ale cărui frunze se folosesc în vopsitorie și în tăbăcărie, precum și în medicina populară, pentru proprietățile lor antiseptice și astringente. **2.** (Bot.; reg.) Liliac1. [Acc. și: *scúmpie*].

SCUMPÍRE, *scumpiri*, s. f. Faptul de *a (se) scumpi.* – V. **scumpi.**

SCUMPIȘÓR, -OÁRĂ, *scumpișori, -oare*, adj. Diminutiv al lui *scump;* scumpușor. – **Scump** + suf. *-işor.*

SCUMPUȘÓR, -OÁRĂ, *scumpușori, -oare*, adj. Scumpișor. – **Scump** + suf. *-uşor.*

SCUND, -Ă, *scunzi, -de*, adj. (Despre ființe) De statură mică; scurt, mărunt. ♦ (Despre lucruri) De înălțime mică, puțin înalt; jos.

SCÚRGE, *scurg*, vb. III. **1.** Refl. și tranz. A curge sau a face să curgă un lichid, prelingându-se în cantități mici. **2.** Tranz. A separa partea lichidă sau particulele aflate în suspensie dintr-un amestec. ♦ A seca apa dintr-un teren prin drenaj. **3.** Refl. (Despre ape) A curge la vale (lăsând în urmă locul uscat). [Perf. s. *scursei*, part. *scurs*].

SCURGÉRE, *scurgeri*, s. f. **1.** Acțiunea de a (se) scurge și rezultatul ei. **2.** (Concr.) Loc (amenajat sau natural) pe unde se scurge apa de prisos. **3.** (Pop.) Nume dat unor secreții patologice ale corpului omenesc. – V. **scurge.**

SCURMÁ, *scurm*, vb. I. Tranz. și intranz. (Pop.) A răscoli la suprafața pământului (cu râtul, cu ciocul, cu ghearele, cu o unealtă etc.) pentru a scoate ceva la iveală sau pentru a face o gaură.

SCURMÁRE, *scurmări*, s. f. Acțiunea de *a scurma* și rezultatul ei. – V. **scurma. SCURMÁT, -Ă,** *scurmați, -te*, adj. (Despre pământ) Care este răscolit la suprafață. – V. **scurma.**

SCURMĂTÓR, -OÁRE, *scurmători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care scurmă, care scormonește. – **Scurma** + suf. *-ător.*

SCURMĂTÚRĂ, (2) *scurmături,* s. f. **1.** Faptul de a scurma. **2.** (Concr.) Loc unde s-a scurmat; groapă, gaură făcută prin scurmare. – **Scurma** + suf. *-ătură.*

SCURSOÁRE, *scursori*, s. f. **1.** Lichid (murdar) care se scurge dintr-un loc. ♦ (Pop.) Scurgere (**3**). **2.** (Rar) Faptul de *a se scurge;* (concr.) loc de scurgere. ♦ Albie a unei ape curgătoare. **3.** Epitet pentru un om de nimic, decăzut; lepădătură. – **Scurge** + suf. *-oare.*

SCURSÚRĂ, *scursuri*, s. f. **1.** Apă sau alt lichid (murdar) care se scurge dintr-un loc. **2.** Loc pe unde își face drum o apă curgătoare; făgaș. **3.** Epitet pentru un om de nimic, decăzut; lepădătură. – **Scurge** + suf. *-ură.*

SCURT, -Ă, *scurți, -te*, adj., adv., s. f. **I.** Adj. **1.** (Despre obiecte) De lungime redusă. ♦ (Despre distanțe, drumuri) ◊ Expr. *A lua din scurt* = a trata (pe cineva) cu asprime, a supune unei discipline severe. ♦ (Despre vorbire) Concis, fără multe cuvinte. ◊ Loc. adv. *Pe scurt* = fără multe cuvinte, în puține vorbe. ♦ Fig. Mărginit, redus. **2.** (Despre părți ale corpului) De lungime mică; (despre ființe) mic de statură, scund. ◊ *Vedere scurtă* = miopie. ◊ *A avea mână scurtă* = a fi zgârcit. ♦ (Despre lucruri) *Care are o înălțime mică.* **3.** (Despre vreme sau despre alte noțiuni temporale) Care durează puțin, care trece sau se termină repede. ◊ Expr. *În scurt timp* sau *în scurtă vreme* = în curând. **II.** Adv. **1.** Brusc, repede. ♦ Fără multă vorbă; fără a admite replică, energic. **2.** (De) la distanță mică; *p. ext.* strâns. *A lega scurt.* **III.** S. f. Haină groasă, de obicei vătuită sau îmblănită, lungă până deasupra genunchilor. – Din **scurta** (derivat regresiv).

SCURTÁ, *scurtez*, vb. I. **1.** Tranz. A micșora lungimea sau înălțimea unui obiect, a reduce din lungime sau din înălțime, a face mai scurt. ◊ Expr. *A scurta cuiva ghearele* = a pune pe cineva în imposibilitate de a (mai) face rău. *A scurta cuiva limba* = a pune pe cineva în imposibilitate de a bârfi. **2.** Tranz. A alege și a parcurge distanța cea mai scurtă între două puncte; a evita ocolurile, a merge direct.

SCURTÁRE, *scurtări,* s. f. Acțiune de *a (se) scurta* și rezultatul ei. – V. **scurta.**

SCURTÁT, -Ă, *scurtați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care este redus din lungime sau din înălțime. **2.** (Despre timp sau acțiuni durative) Care este redus ca durată. – V. **scurta.**

SCURTĂTÚRĂ, *scurtături,* s. f. **1.** Bucată scurtă de lemn; retevei. **2.** Cărare care urmează distanța cea mai scurtă între două puncte. – **Scurta** + suf. *-ătură.*

SCURTÉICĂ, *scurteici*, s. f. Haină de stofă, de obicei îmblănită, lungă până la genunchi, purtată mai ales la țară. – **Scurt** + suf. *-eică*.

SCURTEICÚȚĂ, *scurteicuțe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *scurteică*. – **Scurteică** + suf. *-uță*.

SCURTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *scurticei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *scurt;* scurtuț. – **Scurt** + suf. *-icel, -icea, -icică*.

SCURTÍME, *scurtimi*, s. f. Însușirea de a fi scurt. – **Scurt** + suf. *-ime*.

SCURTÚȚ, -Ă, *scurtuți, -e,* adj. Scurticel. – **Scurt** + suf. *-uț*.

SCUT, *scuturi*, s. n. **1.** Armă defensivă de metal, de piele etc., de diverse forme și mărimi, cu care luptătorii din Antichitate și din Evul Mediu își apărau pieptul de lovituri; pavăză. **2.** Fig. Apărare, ocrotire, sprijin. **3.** Construcție metalică sau de lemn mobilă, folosită la susținerea peretelui și a tavanului unei galerii de mină sau la protejarea lucrărilor de săpare și de căptușire a unui tunel.

SCUTEC, *scutece*, s. n. Bucată de pânză, de flanelă, de pichet etc., de obicei dreptunghiulară, cu care se înfașă sugarii.

SCUTÉLNIC, *scutelnici*, s. m. (în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Țăran care, în schimbul unor obligații suplimentare față de domn sau de stăpânul de moșie, era scutit de plata birului domnesc. – **Scuti** + suf. *-elnic*.

SCUTÍ, *scutesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A dispensa pe cineva de anumite îndatoriri, sarcini, a nu supune la anumite obligații. ♦ Refl. A cere, a solicita să fie dispensat de o obligație. **2.** A feri sau a scăpa pe cineva de ceva neplăcut; a cruța, a menaja.. – Din **scut.**

SCUTÍRE, *scutiri*, s. f. Acțiunea de *a scuti* și rezultatul ei. ♦ Privilegiu acordat cuiva de a nu presta anumite servicii, de a nu plăti anumite dări etc.; (concr.) document, act care conține un asemenea privilegiu. – V. **scuti.**

SCÚTUR s. n. (Rar) Faptul de *a (se) scutura;* mișcare care provoacă o cădere. – Din **scutura** (derivat regresiv).

SCUTURÁ, *scutur*, vb. I. **I. 1.** Tranz. A clătina, a agita sau (mai rar) a lovi un obiect pentru a face să cadă ori să iasă ceva de pe el. ◊ Expr. Refl. A se curăța de praf, de noroi, de zăpadă etc. ♦ Intranz. A face curățenie, a deretica, a șterge praful de pe obiectele din casă. **2.** Tranz. Fig. A arunca, a lepăda, a îndepărta ceva. ♦ Refl. A scăpa, a se elibera de ceva supărător, nefast. **3.** Refl. și tranz. A rămâne sau a face să rămână fără frunze, petale, rod; a cădea sau a face să cadă, a (se) împrăștia. **II.** Tranz. și intranz. A mișca cu putere încoace și încolo, a zgâlțâi, a hâțâna, a zdruncina; a agita. ◊ Expr. (Tranz.) *A-l scutura frigurile* = a avea un acces de friguri.

SCUTURÁRE, *scuturări,* s. f. Acțiunea de *a (se) scutura* și rezultatul ei; scuturat1. – V. **scutura.**

SCUTURÁT1 s. n. Scuturare. – V. **scutura.**

SCUTURÁT2**, -Ă,** *scuturați, -te*, adj. **1.** Curățat de praf, de noroi, de zăpadă etc. **2.** Despuiat de frunze, de flori; cu fructele căzute. – V. **scutura.**

SCUTURĂTOÁRE, *scuturători,* s. f. Măturică de pene cu care se scutură praful. – **Scutura** + suf. *-ătoare.*

SCUTURĂTÓR, -OÁRE, *scuturătoare,* s. n. **1.** Mașină care servește la separarea și la eliminarea impurităților dintr-un material fibros. **2.** Batoză care sortează materialul treierat și elimină paiele lungi. – **Scutura** + suf. *-ător.*

SCUTURĂTÚRĂ, *scuturături,* s. f. Faptul de *a (se) scutura*. **1.** Mișcare bruscă și repetată; clătinare, zgâlțâire, zdruncinare. **2.** Dereticare, curățenie. **3.** Scuturatul pomilor (ca să cadă fructele). – **Scutura** + suf. *-ătură.*

SE pron. refl. **1.** (Arată că persoana care face lucrarea este și aceea care o suferă) *Se ascunde sub pod.* **2.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive eventive) *Se îmbolnăvi de ochi.* **3.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive reciproce) *Se ghiontesc.* **4.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive dinamice) *S-a luptat cu zmeul.* **5.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive pasive și impersonale) *Să se dea dispoziții.*

SEÁMĂ s. f. **1.** (În loc. și expr.; exprimă ideea de calcul mintal, o judecată, o constatare, o observație) *De bună seamă* = desigur, fără îndoială. *Mai cu seamă* = mai ales, îndeosebi. *A-și da seama* = a constata, a se lămuri, a pricepe. *A lua seamă* = **a)** a se gândi, a reflecta adânc, a fi atent; ***b)*** a supraveghea; **c)** a observa ceva, a remarca; **d)** a înțelege, a se lămuri. (Pop.) *A-și lua seama* = a se răzgândi. **2.** (În loc. și expr.; exprimă ideea de folos, interes, grijă) *Pe seama* (cuiva) = **a)** în folosul sau în interesul (cuiva); **b)** în sarcina (cuiva), asupra (cuiva). *A lăsa pe seama cuiva* sau *a da pe seama cuiva* = a lăsa în paza, în grija, în posesia cuiva. *A lua seama* = a se ocupa, a se îngriji(de cineva). *A ține seama de cineva* (sau *de ceva)* = a lua în considerație, a avea în vedere pe cineva (sau ceva). **3.** Însemnătate, importanță; vază, faimă. ◊ Loc. adj. *De seamă* = important, însemnat; cu trecere. **4.** Fel, gen; soi. ◊ Expr. *De-o seamă* sau *de seama cuiva* = la fel cu cineva, în aceeași situație, categorie socială cu cineva; de aceeași vârstă cu cineva. **5.** Rost, rânduială. ◊ Expr. *A ști seama* (la ceva) = a avea experiența unui lucru, a ști cum să procedeze. **6.** Socoteală, calcul; cont. ◊ Expr. *A ști seama* = a cunoaște situația unui lucru. **7.** Număr, cantitate (nehotărâtă); câțiva. *O seamă de învățați.* ◊ Loc. adj. și adv. *Fără număr și fără seamă* = în număr mare; mult. *Peste seamă* = peste măsură, exagerat. ♦ (În legătură cu noțiuni temporale) Interval, perioadă (nehotărâtă). *Așa trăiau de o seamă de vreme.*

SEÁMĂN, *semeni*, s. m. (în forma *semen)* Cel care e la fel cu cineva; aproapele cuiva; om (considerat în raport cu alt om). ◊ Loc. adj. și adv. *Fără (de) seamăn* = fără asemănare, extraordinar. ◊ Expr. *A nu (mai) avea seamăn (pe lume)* = a fi unic, a nu avea pereche, asemănare. [Var.: **sémen** s. m.] – Din **semăna**2 (derivat regresiv).

SEÁRĂ, *seri*, s. f. Parte de la sfârșitul zilei, când începe să se întunece; interval de timp cuprins între sfârșitul zilei și momentul când cineva își încheie activitatea, se duce la culcare. ◊ Loc. adv. *De cu seară* = încă din timpul serii precedente; odată cu venirea serii, la începutul serii. *Spre, seară* = când se lasă seara. ◊ Expr. *Bună seara!* formulă de salut, la întâlnire sau la despărțire, în timpul serii. *A da bună seara* sau *a-și lua* (de la cineva) *bună seara* (sau *seara bună)* = a saluta în timpul serii. ♦ (Adverbial; în forma seara) În timpul de la sfârșitul zilei, când începe să se întunece; în fiecare zi când începe să se întunece.

SEÁRBĂD, -Ă, *serbezi, -de,* adj. **1.** (Despre alimente) Fără gust, nesărat, fad; (despre gustul alimentelor) nedefinit, insipid; leșios. **2.** Fig. Plictisitor, monoton, fără colorit (artistic). **3.** (Despre oameni) Palid la față; fără vlagă, veștejit. – Et. nec.

SEC, SEÁCĂ, *seci*, adj. **1.** Lipsit de apă; care a secat, s-a uscat. *Albia seacă a unui râu.* ♦ (Despre locuri) Lipsit de umezeală; *p. ext.* arid, neproductiv. ◊ *Tuse seacă* = tuse uscată, fără expectorație. **2.** În care nu se află nimic; gol, deșert. *Nucă seacă* = nucă fără miez sau cu miezul nedezvoltat. *Sunet sec* = sunet scurt, fără rezonanță. ◊ Expr. (Substantivat) *A înghiți în sec* =a înghiți fără a avea ceva în gură. ♦ (Pop.; despre părțile corpului) Atrofiat, paralizat. *Mână seacă.* **3.** (În loc. adj.) *De sec* = de post, care nu este de dulce. **4.** Fig. Lipsit de conținut, de sens, fără folos. ◊ Loc. adv. *În sec* = în zadar, fără rost.

SECÁ, *sec*, vb. I. **I. 1.** Tranz. și intranz. A face să dispară sau a dispărea apa dintr-un râu, dintr-un lac etc.; a (se) usca. ♦ Intranz. (Despre lichide) A se pierde, a dispărea. **2.** Tranz. Fig. A stoarce, a slei, a istovi puterea, vlaga cuiva. **3.** Intranz. (Despre plante, semințe) A-și pierde seva, germenele de viață; a se veșteji. ♦ (Pop.; despre corpul omului, despre membre, ochi) A se atrofia, a paraliza. **II.** Tranz. Fig. A pricinui cuiva o emoție puternică, o durere; a chinui.

SECÁRA s. f. **1.** Plantă anuală din familia gramineelor, cu paiul mai înalt și cu spicul mai aspru decât al grâului, care se cultivă ca plantă alimentară și furajeră. **2.** Compus: *secară-cornută* = cornul-secarei; (ciupercă în spic ca un corn).

SECÁRE, *secări*, s. f. Acțiunea de *a seca* și rezultatul ei. *Secarea mlaștinilor.* – V. **seca.**

SECÁT, -Ă, *secați, -te,* adj. Fără apă, lipsit de umezeală; uscat. – V. **seca.**

SECĂCIÚNE s. f. (Rar) Faptul de a fi secat, uscat; uscăciune; secetă.

SECĂREÁ, *secărele,* s. f. Plantă erbacee din familia gramineelor asemănătoare cu ovăzul. – **Secară** + suf. *-ea*.

SECĂRÍCĂ s. f. **1.** Rachiu preparat din secară. **2.** (Bot.; reg.) Chimen; chimen-de-câmp, chimen-sălbatic –(reg.) molotru, tarhun. **Secară** + suf. *-ică.*

SECĂTUÍ, *secătuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A stoarce pe cineva de bani, de puteri etc.; a istovi, a epuiza. ♦ A face ca un teren, o livadă etc. să devină neproductive; a sărăci. **2.** Intranz. (Despre rezervele de substanțe minerale dintr-un zăcământ) A fi pe terminate sau a se termina. – **Secat** + suf. *-ui*.

SECĂTUÍRE, *secătuiri,* s. f. Acțiunea de *a secătui* și rezultatul ei. – V. **secătui.**

SECĂTUÍT, -Ă, secătuiți, -te, adj. **1.** Stors, sleit, epuizat, obosit. **2.** Care s-a terminat, care nu mai poate fi exploatat. – V. **secătui.**

SECĂTÚRĂ, *secături,* s. f. **1.** Om de nimic, neserios, netrebnic. **2.** (La pl.) Lucruri lipsite de valoare, de importanță; fleacuri; mofturi. – **Seca** + suf. *-ătură.*

SECERÁ, *secer*, vb. I. Tranz. A reteza de la baza tulpinii cerealele păioase cu mașina de secerat sau cu secera, pentru a aduna recolta. ♦ Fig. A ucide oameni sau animale dintr-odată și în număr mare.

SECERÁR s. m. (Pop.) Luna august. – **Secera** + suf. *-ar*.

SECERÁT s. n. Acțiunea de *a secera;* seceriș (**1**), seceră (**2**). – V. **secera.**

SÉCERĂ, *seceri*, s. f. **1.** Unealtă agricolă manuală folosită la recoltarea cerealelor prin tăierea tulpinilor acestora, formată dintr-o lamă îngustă și curbată de oțel, cu tăișul în interior (prevăzut cu dinți), fixată într-un mâner de lemn. **2.** Secerat, seceriș (**1**). [Var.: (pop.) **sécere s**. f.].

SECERĂTÓR, -OÁRE, *secerători, -oare*, s. m., s. f., adj. **1.** S. m. și f., adj. (Persoană) care seceră. **2.** S. f. Mașină agricolă de recoltat care seceră cereale și alte plante agricole. ◊ *Secerătoare-legătoare* = mașină agricolă de recoltat care seceră și leagă în snopi tulpinile de cereale. *Secerătoare-treierătoare* = combină. – **Secera** + suf. *-ător.*

SECERĂTÚRĂ, *secerături,* s. f. Recoltă secerată (sau de secerat). – **Secera** + suf. *-ătură.*

SÉCERE s. f. v. **seceră.**

SECERÍȘ, *secerișuri,* s. n. **1.** Acțiunea de *a secera;* secerat, seceră (**2**). ♦ Perioadă de timp în care se seceră. **2.** Recoltă (secerată). – **Secera** + suf. *-iș.*

SÉCETĂ, *secete*, s. f. Insuficiență a umidității solului și a atmosferei față de valorile minimale necesare creșterii și dezvoltării normale a plantelor (cultivate). ♦ Vreme, perioadă caracterizată printr-o astfel de insuficiență; vreme uscată, secetoasă.

SECETÓS, -OÁSĂ, *secetoși, -oase*, adj. (Despre vreme, perioade) Fără ploi, bântuit de secetă. ♦ (Despre regiuni, terenuri) Lipsit de surse de apă. – **Secetă** + suf. *-os.*

SECRÉT, -Ă, *secreți, -te,* adj., s. n. **I.** Adj. **1.** Care este ținut ascuns, care rămâne necunoscut; confidențial. *Tratative secrete.* ◊ (Despre sentimente) Care nu este declarat sau mărturisit; păstrat în taină. **2.** Ascuns vederii, mascat privirilor. **II.** S. n. Ceea ce nu se știe, nu se cunoaște (de nimeni), ceea ce este tăinuit, nu trebuie spus nimănui; taină. ◊ *Secret de stat* = document sau date privitoarea la problemele fundamentale ale vieții politice, economice, precum și ale apărării statului, a căror divulgare este pedepsită penal. [Var.: **sâcrét, -eátă** adj.].

SECRETÓS, -OÁSĂ, *secretoși, -oase*, adj., s. m. și f. (Fam.) (Persoană) care știe să păstreze un secret, o taină; (persoană) care nu se destăinuie. – **Secret** + suf. *-os.*

SECRIÁȘ s. n. v. **sicriaș.**

SECRÍU s. n. v. **sicriu.**

SECULÁR, -Ă, *seculari, -e*, adj. **1.** Care durează mai multe secole, care are o vechime de unul sau de mai multe secole; *p. ext.* extrem de vechi, străvechi. **2.** Care are loc o dată la o sută de ani.

SECÚRE, *securi*, s. f. Unealtă formată dintr-un corp de oțel cu tăiș și un ochi în care se fixează o coadă de lemn, folosită pentru doborârea arborilor, la scurtatul sau despicatul lemnelor, la cioplit și (în trecut) ca armă de luptă.

SECURÍCE, *securici*, s. f. Diminutiv al lui *secure*. – **Secure** + suf. *-ice.*

SECURITÁTE s. f. Faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol. ♦ Protecție, apărare.

SEDENTÁR, -Ă, *sedentari, -e*, adj. (Despre oameni) Căruia nu-i place să umble, să facă mișcare, care stă mai mult acasă; (despre îndeletnicirile oamenilor) care se desfășoară într-un spațiu închis; care nu necesită mișcare, lipsit de mișcare. ◊ *Păsări sedentare* = păsări care nu migrează în timpul iernii. *Animale sedentare* = animale nevertebrate care stau temporar în galerii pe care și le fac singure.

SEHÁSTRU, -Ă s. m. și f. v. **sihastru.**

SEHĂSTRÍE s. f. v. **sihăstrie.**

SEÍGĂ, *seige*, s. f. Aparat de recoltare a stufului, care se atașează unui tractor. – Et. nec.

SEÍN, -Ă, *seini, -e*, adj. (Reg.) **1.** (Despre lână, blană) De culoare cenușie-roșcată. **2.** (Despre oi) Cu lâna cenușie-roșcată. – Et. nec.

SEMĂLUÍ, *semălui,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) asemăna, a (se) compara.

SEMĂNÁ1**,** *sémăn,* vb. I. Tranz. **1.** A pune sau a arunca sămânța în pământul pregătit în prealabil pentru a o face să încolțească și să răsară; a însămânța. ♦ (Înv.) A pune în pământ, a îngropa. ♦ (Pop.) A arunca boabe de grâu, bomboane etc. în direcția unei persoane de Crăciun sau la nuntă, însoțind gestul și de o urare. **2.** A pune din loc în loc; a presăra, a împrăștia, a risipi. **3.** Fig. A răspândi, a propaga idei, cunoștințe, vrajbă etc.

SEMĂNÁ2**,** *sémăn,* vb. I. Intranz. **1.** A avea trăsături, calități, defecte comune cu altcineva sau cu altceva; a se asemui, a se asemăna. ◊ Expr. *A semăna cu cineva bucățică ruptă* ori *a semăna ca două picături (de apă)* = a semăna perfect cu cineva, a fi leit cu altul. **2.** A părea, a arăta, a face impresia de…

SEMĂNÁRE1 s. f. (Înv.) Acțiunea de *a semăna1* și rezultatul ei; semănat. – V. **semăna1.**

SEMĂNÁRE2 s. f. (Înv.) Asemănare. – V. **semăna**2.

SEMĂNÁT, *semănaturi,* s. n. Semănare1; însămânțare. – V. **semăna**1.

Luchian Vasile, Doctor în Istorie

SEMĂNĂTÓR, -OÁRE, *semănători, -oare,* s. m., s. f. **1.** S. m. și f. Lucrător agricol care seamănă1. ♦ Fig. Propovăduitor. **2.** S. f. Mașină agricolă cu tracțiune animală sau mecanică cu care se introduc semințele în sol la o adâncime constantă, repartizându-le uniform. – **Semăna**1 + suf. *-ător.*

SEMĂNĂTORÍSM s. n. v. **sămănătorism.**

SEMĂNĂTORÍST, -Ă adj., s.m. și f. v. **sămănătorist.**

SEMĂNĂTÚRĂ, *semănături,* s. f. **1.** Însămânțare. **2.** (La pl.) Plante ieșite din sămânța semănată. **3.** Loc, teren însămânțat. – **Semăna**1 + suf. *-ătură.*

SÉMEN1 s. m. v. **seamăn.**

SEMÉN2, *semeni*, s. m. Drug de fier în patru muchii, cu vârf ascuțit și cu mâner de lemn, folosit de pescari la spargerea gheții. – Et. nec.

SEMI- Element de compunere însemnând „jumătate de", „pe jumătate", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective.

SEMICÉRC, *semicercuri,* s. n. **1.** Segment de cerc a cărei coardă este un diametru; figură geometrică formată dintr-o jumătate de cerc. **2.** Șir de ființe sau de lucruri așezate în formă de semicerc (**1**); linie, mișcare arcuită. – **Semi-** + **cerc.**

SEMIDEȘÉRT, *semideșerturi,* s. n. Regiune de tranziție între stepă și deșert, cu vegetație rară, formată din ierburi și semiarbuști, adaptată la uscăciune. – **Semi-** + **deșert.**

SEMIÎNCHÍS, -Ă, *semiînchiși, -se,* adj. (Despre spații) Care este parțial închis. – **Semi-** + **închis.**

SEMIÎNTUNÉRIC s. n. Lumină slabă; semiobscuritate. – **Semi-** + **întuneric.**

SEMINCÉR, *seminceri,* s. m. **1.** Arbore dintr-o pădure lăsat la tăierea pădurii pentru sămânță în vederea regenerării naturale a suprafeței din jur; plante lăsate neculese odată cu restul recoltei pentru a servi ca plante de sămânță. **2.** Lot dintr-o cultură agricolă destinat producerii semințelor pentru asigurarea materialului necesar însămânțărilor. **3.** Știulete de porumb nedezghiocat păstrat pentru sămânță. – **Sămânță** + suf. *-ar.*

SEMINCIOÁRĂ, *semincioare,* s. f. Diminutiv al lui *sămânță.* [Var.: **sămâncioáră, sămincioáră** s.f] – **Sămânță** + suf. *-ioară.*

SEMINȚÉNIE, *semințenii,* s. f. (Înv.) Semințe, neam. – **Sămânță** + suf. *-enie.*

SEMINȚERÍE, *semințerii,* s. f. (Rar) Prăvălie unde se vând semințe de flori și de legume. – **Sămânță** + suf. *-ărie.*

SEMINȚÍE, *seminții,* s. f. **1.** Neam, naționalitate, popor; gen (uman). **2.** Totalitatea urmașilor care au același străbun; familie, trib; descendență. **3.** (Rar) Rasă, specie de animale. – **Sămânță** + suf. *-ie.*

SEMINȚÍȘ, *semințișuri,* s. n. (Rar) Loc acoperit cu puieți răsăriți din semințe în mod natural. – **Sămânță** + suf. *-iș.*

SEMITÂRÂTÓR, -OÁRE, *semitârători, -oare,* adj., s. f. (Plantă) cu tulpina întinsă parțial pe pământ. – **Semi-** + **târâtor.**

SEMIUSCÁT, -Ă, *semiuscați, -te,* adj. Parțial uscat. [Pr.: *-mi-us-*] – **Semi-** + **uscat.**

SEMN, *semne,* s. n. **1.** Tot ceea ce arată, ceea ce indică ceva. ◊ Loc. adv. *Pesemne* = după cât se pare, după cât se vede; probabil. ♦ Manifestare exterioară a unui fenomen care permite să se presupună sau să se precizeze natura lui. ◊ Expr. (în superstiții) *Semn bun* (sau *rău, prost)* = fapt, fenomen căruia i se atribuie însușirea de a prevesti un bine (sau o nenorocire). *A avea semne* sau *a i se face cuiva semn* = a avea indicii în legătură cu o întâmplare viitoare. *A da semne de viață* = a se manifesta, a-și vădi existența, a face să se audă noutăți despre sine. ◊ Fenomen luminos care apare uneori pe cer, fiind interpretat de superstiționi ca o prevestire. **2.** Gest, mișcare care exprimă un gând, o intenție, o stare sufletească sau sugerează cuiva o acțiune. **3.** Notă specifică, trăsătură distinctivă după care se recunoaște un lucru, o ființă; semnalment; însemnare făcută pe un lucru sau pe un animal cu scopul de a-l deosebi de celelalte sau de a-l recunoaște. ♦ Pată de altă culoare decât restul trupului pe care o au unele animale. **4.** Obiect așezat într-un loc sau într-un anumit fel pentrua marca sau a despărți ceva; indicator. ◊ *Semn de hotar* (sau *de moșie)* = piatră, stâlp etc. care marchează un hotar sau linia de demarcație a unui teren; *p. ext.* hotar. ♦ Însemnare făcută spre a nuuita ceva. *Semn de carte* = fâșie îngustă de mătase, de carton, de piele etc. (special lucrată) care se pune între paginile unei cărți pentru a indica pagina la care s-a întrerupt lectura. **5.** Ceea ce se vedeundeva sau pe ceva după o atingere sau apăsare; urmă, pată. ♦ Urmă, cicatrice rămasă pe piele dupăo boală, o lovire, o rană etc. **6.** Unitatea dintre un sens și o indicație grafică. ◊ *Semne grafice* = totalitatea literelor, cifrelor, semnelor de punctuație folosite în scriere. *Semne de punctuație* = semne grafice (punct, virgulă, două puncte etc.) folosite pentru a despărți, în scris, părțile unei propoziții sau ale unei fraze sau propozițiile și frazele între ele. *Semnele citării* = ghilimele. *Semne matematice* = semne care servesc la indicarea operațiilor matematice. *Semne convenționale* = figuri simbolice folosite pentru a marca diferite notări pe hărți, planșe etc. *Semn diacritic* = semn adăugat unei litere, deasupra ei, dedesubt sau lateral, pentru a reda un sunet diferit de cel notat prin litera respectivă. *Semn lingvistic* = unitatea dintre un sens și un complex sonor. *Semn monetar* = tot ceea ce se imprimă sau se gravează pe o monedă; *p. ext.* monedă. **7.** Simbol, emblemă. ◊ Expr. *Sub semnul* (cuiva sau a ceva) = sub egida, sub auspiciile (cuiva sau a ceva). **8.** Tot ceea ce evocă o persoană, un lucru sau un fapt; amintire.

SEMNÁ, *semnez,* vb. I. Tranz., intranz. și refl. A (se) iscăli pentru confirmare, a certifica punând o iscălitură. – Din **semn.**

SEMNÁL, *semnale,* s. n. **1.** Semn convențional (sonor sau vizual) sau grup de astfel de semne folosite pentru a transmite la distanță o înștiințare, o informație, un avertisment, o comandă etc. *Semnal luminos* (sau *electric)* = nume dat tuturor dispozitivelor folosite pentru a dirija circulația în orașe, pe căile ferate etc. *Semnal rutier* = indicator de circulație. ♦ Sunet de corn sau împușcătură prin care se anunță începerea sau încetarea bătăii la vânătoare. **2.** (Rar) Fluier mic de metal cu care se dau semnale (**1**); semnal dat cu acest fluier. **3.** Fig. Tot ceea ce anunță sau determină începerea unei acțiuni ori îi servește ca impuls. ◊ Expr. *A da semnalul* = a lua inițiativa, a face începutul într-o acțiune, a da tonul. – (după *semn*).

SEMNALÁ, *semnalez,* vb. I. Tranz. A aduce ceva la cunoștință prin semne sau printr-un semnal de avertizare, a atrage atenția cuiva asupra unui lucru, a avertiza; a scoate în evidență, a releva, a menționa. –(după *semnal).*

SEMNALÁRE, *semnalări,* s. f. Acțiunea de *a semnala* și rezultatul ei. – V. **semnala.**

SEMNALIZÁ, *semnalizez,* vb. I. Tranz. A da, a transmite semnale (la distanță); a comunica prin semnale. – **Semnal** + suf. *-iza.*

SEMNÁRE, *semnări,* s. f. Acțiunea de *a (se) semna* și rezultatul ei; semnat. – V. **semna.**

SEMNÁT s. n. Semnare. – V. **semna.**

SEMNATÁR, -Ă, *semnatari, -e,* s. m. și f. Persoană care semnează (în virtutea unei împuterniciri) un act, un tratat, o convenție, o scrisoare etc. – (după *semna).*

SEMNĂTÚRĂ, *semnături,* s. f. Numele unei persoane scris de propria mână sub textul unui act special, al unei scrisori etc.; iscălitură. – **Semna** + suf. *-ătură.*

SEMUÍ, *semuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Înv.) A asemăna; a compara. **2.** (Pop.) A confunda. – De la **semăna2.**

SENÍN, -Ă, *senini, -e,* adj., s. n. **1.** Adj. (Despre cer) Fără nori, limpede, clar; liniștit. ♦ Luminos. **2.** Fig. (Despre oameni, despre expresia figurii lor, despre manifestările lor) Care exprimă liniște, mulțumire sufletească; netulburat, luminos, liniștit, fericit. **3.** S. n. Seninătate, limpezime, claritate (a cerului). ◊ Loc. adv. *Din senin* = dintr-o dată, pe neașteptate, fără veste; fără motiv (vizibil). [Var.: (înv. și reg.) **sărín, -ă** adj.].

SENINĂTÁTE s. f. **1.** Calitate a cerului senin; limpezime, claritate. **2.** Fig. Expresie liniștită a chipului, a ochilor. ♦ Calm, liniște sufletească. – **Senin** + suf. *-ătate.*

SENINEÁȚĂ s. f. (Rar) Seninătate [Var.: (reg.) **sănineáță** s. f.] – **Senin** + suf. *-ață.*

SENS, *sensuri,* s. n. **1.** Înțeles (al unui cuvânt, al unei expresii, al unei forme sau al unei construcții gramaticale); semnificație. ♦ (În semiotică) Înțelesul unui semn. ♦ Conținut noțional sau logic. *Îmi spui cuvinte fără sens.* **2.** Temei rațional; logică, rost, rațiune, noimă. *Sensul vieții.* ♦ Rost, scop, menire. ♦ Loc. adv. *Fără sens* = fără rost, la întâmplare. **3.** Direcție, orientare.

SENSÍBIL, -Ă, *sensibili, -e,* adj., s. f. Adj. **1.** (Despre oameni) Care resimte puternic orice impresie fizică sau morală, care are o sensibilitate deosebită. ♦ Care poate fi ușor mișcat, impresionat; simțitor, emotiv. ♦ (Despre organisme) Care reacționează la cea mai ușoară excitație exterioară. **2.** (Fil.; despre materie, lucruri, fenomene etc.) Care poate fi cunoscut cu ajutorul simțurilor. ♦ Care se poate ușor constata; vădit, simțitor, apreciabil.

SENTIMÉNT, *sentimente,* s. n. **1.** Proces afectiv specific uman, care exprimă atitudinea omului față de realitate; simțământ. ♦ Afecțiune. **2.** Facultatea de a simți, de a cunoaște, de a aprecia ceva; conștiință. ♦ Credință, impresie intimă; convingere. *Avea sentimentul că l-a mai văzut undeva.* [Var.: (înv.) **simtiment** s. n.].

SEPARÁ, *sepár,* vb. I. Tranz. A face să nu mai fie împreună; a despărți, a desface, a izola. ♦ Refl. (Despre persoane) A se îndepărta, a se despărți; (despre soți) a divorța.

SEPARÁRE, *separări,* s. f. Acțiunea de *a (se) separa* și rezultatul ei; despărțire, izolare; diferențiere. – V. **separa.**

SEPARÁT, -Ă, *separați, -te,* adj. Care se găsește izolat, care nu comunică, nu se confundă cu alții, nu e în legătură cu alții; deosebit. – V. **separa.**

SERALÍE s. f. v. **sarailie.**

SERBÁ, *serbez,* vb. I. Tranz. A sărbători (un fapt important, un eveniment memorabil etc.); *fig.* a omagia, a cinsti, a lăuda. ♦ A ține sărbătoare; a nu lucra, a prăznui.

SERBÁRE, *serbări,* s. f. **1.** Faptul de a serba; sărbătorire; *p. ext.* manifestare cu caracter solemn organizată cu scopul de a celebra un eveniment important; festivitate, petrecere. **2.** (Rar) Sărbătoare (**1**). – V. **serba.**

SERIÓS, -OÁSĂ, *serioși, -oase,* adj., adv., s. n. **I.** Adj. **1.** Care are un caracter grav, sobru; lipsit de superficialitate; care nu se ține de frivolități, de glume; așezat, ponderat. ♦ Lipsit de zburdălnicie, de veselie. ♦ **2.** Care obișnuiește să adâncească lucrurile, care procedează în acțiunile sale cu atenție, cu conștiinciozitate. **3.** Care trebuie privit cu seriozitate; pozitiv, real, adevărat. *E lucru foarte serios.* ♦ (Despre lucrări, activități etc.) Temeinic, adânc, conștiincios. **4.** De seamă, important. **II.** Adv. **1.** Fără intenție de glumă sau de farsă; adevărat, drept. **2.** Temeinic; stăruitor, hotărât cu tot dinadinsul. **III.** S. n. (Rar) Seriozitate. ◊ Loc. adv. *Cu (tot) seriosul* = cu toată seriozitatea, cu toată convingerea, fără glumă. ◊ Expr. *A lua* (pe cineva sau ceva) *în serios* = a acorda unei persoane sau unui lucru toată atenția, a-l socoti vrednic de luat în considerație. [Pr.: *-ri-os*].

SERIOZITÁTE s. f. **1.** Însușirea, calitatea de a fi serios; *p. ext.* comportare, ținută care denotă această însușire; gravitate, importanță, însemnătate. ◊ Loc. adv. *Cu seriozitate* sau *cu toată seriozitatea* = **a)** cu mare atenție, cu conștiinciozitate, temeinic; **b)** cu convingere, cu tărie, dinadins. ♦ Expresie a figurii lipsită de veselie, de zburdălnicie. **2.** Profunzime, intensitate; temeinicie, autenticitate. ♦ Calitate a ceea ce necesită o deosebită atenție, o deosebită grijă; gravitate. *Seriozitatea momentului.* ♦ Calitatea a ceea ce este lucrat, executat cu conștiinciozitate, cu atenție. [Pr.: *-ri-o-*] – **Serios** + suf. *-itate.*

SERVÍ, *servesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A îndeplini anumite funcții, însărcinări, datorii față de cineva; a sluji. ♦ A lucra în interesul, în slujba cuiva; a susține, a sprijini. *Îmi servesc prietenii.* ♦ A fi de folos, util cuiva. *Cu ce te pot servi?* **2.** Tranz. A pune, a aduce la masă mâncare, băutură etc.

SERVÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) servi* și rezultatul ei; servit1. – V. **servi.**

SERVÍT1 s. n. Servire. – V. **servi.**

SERVÍT2, -Ă, *serviți, -te,* adj. Slujit, ajutat. – V. **servi.**

SERVITÓR, -OÁRE, *servitori, -oare,* s. m. și f. Persoană angajată în serviciul cuiva pentru treburi casnice; *p. gener.* orice persoană care muncește la stăpân; slugă.

SÉTE s. f. Senzație fiziologică pe care o au oamenii, animalele sau păsările când simt nevoia să bea apă din cauza deshidratării țesuturilor organismului. ♦ Fig. Poftă, dorință arzătoare; dor. ◊ Loc. adv. *Cu sete* = cu pasiune, cu nesaț; *p. ext.* cu putere, cu violență, tare.

SETÓS, -OÁSĂ, *setoși, -oase,* adj. Chinuit de sete; însetat. ♦ Fig. Avid, lacom, dornic de ceva. – **Sete** + suf. *-os.*

SEU s. n. Grăsime animală obținută din țesuturile grase ale bovinelor, ovinelor și cabalinelor, folosită în industrie și, mai rar, în alimentație. ♦ Fig. Avere, bogăție, bunăstare personală. ◊ Expr. *A trăi din seul său* = a trăi numai din ceea ce a agonisit singur; a trăi din resurse proprii. *A prinde seu* = a se îmbogăți. – **Să + eu**.

SÉVĂ, *seve,* s. f. Suc nutritiv încărcat cu săruri minerale, care circulă în vasele plantelor și le hrănește. ♦ Fig. Izvor de energie; putere, vigoare, vlagă.

SEVÉR, -Ă, *severi, -e,* adj. (Despre oameni; adesea adverbial) Care judecă și pedepsește fără indulgență; exigent, pretențios, riguros. Care nu admite abateri de la normele sau regulile stabilite, care nu admite circumstanțe atenuante; rigid. *Lege severă.* ♦ (Despre aspectul, expresia, manifestările oamenilor) Lipsit de blândețe, aspru, grav.

SEVERINEÁN, -Ă, *severineni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Drobeta-Turnu Severin sau din județul Caraș-Severin. **2.** Adj. Care aparține municipiului Drobeta-Turnu Severin sau județului Caraș-Severin ori severinenilor (**1**), referitor la municipiul Drobeta-Turnu Severin sau la județul Caraș-Severin ori la severineni. – [Turnu-]**Severin** (n. pr.) + suf. **-ean.**

SEVERINEÁNCĂ, *severinence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Drobeta-Turnu Severin sau din județul Caraș-Severin. – **Severinean** + suf. *-că.*

SEVERITÁTE s. f. Însușirea de a fi sever (**1**); asprime, strășnicie; comportarea unei persoane severe; exigență, austeritate, rigiditate.

SFÁDĂ, *sfezi*, s. f. (Pop.) Ceartă, gâlceavă. ♦ Conflict, neînțelegere, divergență; zâzanie. [Var.: **svádă** s. f.]. – Pref. *s-* + **vadă**.

SFÁDNIC, -Ă, *sfadnici, -ce*, adj. (Reg.; adesea substantivat) Certăreț, arțăgos.- **Sfadă** + suf.-*nic*.

SFÁRĂ s. f. (Pop.) Miros greu (și fum) rezultat din arderea grăsimilor sau a cărnii, de la lumânări de seu etc.; fum înecăcios. ◊ Expr. *A da sfară în țară* = a da de știre, a răspândi o veste. [Var.: **sfără** s. f.].

SFARÓG, *sfaroguri*, s. n. (Pop.) Lucru uscat, întărit din cauza căldurii sau a vechimii. – **Sfară** + suf. *-og*.

SFAROGÍ, *sfarogesc*, vb. IV. Refl. (Pop.) A se face sfarog, a se scoroji. – Din **sfarog.**

SFAROGÍT, -Ă, *sfarogiți, -te*, adj. (Pop.) Făcut sfarog, scorojit. – V. **sfarogi.**

SFAT, *sfaturi*, s. n. **1.** Vorbe, argumente spuse cuiva pentru a-l convinge să procedeze într-un anumit fel, într-o împrejurare dată; povață, îndemn, îndrumare. **2.** Adunare de oameni întruniți pentru a delibera, a lua hotărâri sau (în trecut) a ajuta la conducerea țării. **3.** Consfătuire, consiliu. ♦ (Pop.) Conversație, taifas. (în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) *Sfatul domnesc* = consiliu format din reprezentanții marii boierimi care luau parte, alături de domn, la conducerea țării.

SFĂDĂLÍE, *sfădălii*, s. f. (Reg.) Sfadă (mare); discuție aprinsă, gâlceavă. – **Sfadă** + suf. *-ălie.*

SFĂDĂÚȘ, -Ă, *sfădăuși, -e*, adj. (Reg.) Certăreț, gâlcevitor. – **Sfădi** + suf. *-uș.*

SFĂDÍ, *sfădesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. și tranz. (Pop.) A (se) certa; a (se) dojeni, a (se) mustra. ♦ Refl. recipr. A se hărțui, a se tachina. ♦ Intranz. Fig. A face zgomot, zarvă, agitație. **2.** Tranz. (Înv.) A înfrunta; a probozi.- (după *sfadă*).

SFĂRÂMÁ, *sfărâm,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) sparge, a (se) desface în bucăți mici; a (se) fărâmița, a (se) zdrobi. ◊ Expr. (Tranz.) *A sfărâma lanțurile (robiei)* = a cuceri libertatea. ♦ Fig. A (se) destrăma, a (se) spulbera, a (se) împrăștia, a (se) risipi. **2.** Tranz. A omorî, a distruge, a nimici. **3.** Refl. Fig. A se zbate, a se chinui, a se strădui să... [Var.: **sfărmá** vb. I] – Pref. *s-* + **fărâma.**

SFĂRÂMÁRE, sfărâmări, s. f. Acțiunea de a (se) sfărâma și rezultatul ei; sfărâmat1. [Var.: **sfărmáre** s. f.] – V. **sfărâma.**

SFĂRÂMÁT1 s. n. Sfărâmare. [Var.: **sfărmát** s. n.] – V. **sfărâma.**

SFĂRÂMÁT2, -Ă, *sfărâmați, -te*, adj. (Despre lucruri) Făcut fărâme, zdrobit, fărâmițat; *fig.* destrămat, spulberat. ♦ Fig. (Despre colectivități) Nimicit, zdrobit, învins. [Var.: **sfărmát, -ă** adj.] – V. **sfărâma.**

SFĂRÂMĂ, *sfărâme,* s. f. (Rar) Sfărâmătură. – Cf. sfărâma.

SFĂRÂMĂTÓR, *sfarămătoare,* s. n. Mașină sau unealtă folosită pentru sfărâmarea diverselor materiale; berbec. – **Sfărâma** + suf. *-ător.*

SFĂRÂMĂTÚRĂ, *sfărâmături,* s. f. Obiect spart în bucăți (mici); fragment, bucată dintr-un astfel de obiect. [Var.: **sfărmătúră** s. f.] – **Sfărâma** + suf. *-ătură.*

SFĂRÂMICIÓS, -OÁSĂ, *sfărâmicioși, -oase*, adj. Care se sfărâmă sau se poate sfărâma ușor, care la lovire se preface în părți (foarte) mici. [Var.: **sfărmiciós, -oásă** adj.] – **Sfărâma** + suf. *-icios.*

SFĂRMÁ vb. I v. **sfărâma.**

SFĂRMÁRE s. f. v. **sfărâmare.**

SFĂRMÁT1 s. n. v. **sfărâmat**1.

SFĂRMÁT2, -Ă adj. v. **sfărâmat**2.

SFĂRMĂTÚRĂ s. f. v. **sfărâmătură.**

SFĂRMICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **sfărâmicios.**

SFĂTÓS, -OÁSĂ, *sfătoși, -oase*, adj. (Adesea adverbial) Căruia îi place să povestească; care vorbește cu înțelepciune, care este bun povățuitor; vorbăreț. – **Sfat** + suf. *-os.*

SFĂTOȘÉNIE s. f. Însușirea de a fi sfătos. – **Sfătos** + suf. *-enie.*

SFĂTUÍ, *sfătuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da cuiva un sfat (**1**): a povățui, a îndruma; a îndemna. **2.** Refl. A cere cuiva părerea sau sfatul (**1**); a se consulta, a se înțelege cu cineva. **3.** Intranz. (Pop.) A sta la vorbă, la taifas; a conversa. – **Sfat** + suf. *-ui.*

SFĂTUIÁLĂ, *sfătuieli,* s. f. (Pop.) Sfătuire. [Pr.: *-tu-ia-*] – **Sfătui** + suf. *-eală.*

SFĂTUÍRE, *sfătuiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) sfătui* și rezultatul ei; sfătuială. – V. **sfătui.**

SFĂTUITÓR, -OÁRE, *sfătuitori, -oare*, s. m. și f. Persoană care dă sfaturi; povățuitor. [Pr.: *-tu-i-*] – **Sfătui** + suf. *-tor.*

SFÂNT, -Ă, *sfinți, -te*, adj., s. m., s. f. **I.** Adj. **1.** Epitet dat divinității. ♦ Epitet dat celor sanctificați de Biserică. ◊ *Sfântul Părinte* = titlu dat papei de către catolici. ♦ (Rar; despre oameni) Care duce o viață curată și cucernică. **2.** Care ține de divinitate, de religie, de cultul divin; care este considerat ca posedând harul divin. ◊ *Sfânta slujbă* = liturghia. **3.** Care constituie un obiect de cult, de venerație; care se cuvine cinstit, slăvit, venerat. **4.** (Pop.) Epitet dat unor elemente ale naturii. *Sfântul Soare.* ♦ Epitet dat zilelor săptămânii. **II.** S. m., s. f. **1.** S. m. art. (Pop.) Dumnezeu. ◊ Expr. *A-l uita sfântul,* se spune când cineva zăbovește undeva prea mult. *Ferit-a sfântul!* = în niciun caz, nicidecum. **2.** S. m. și f. Persoană recunoscută ca un exemplu desăvârșit al vieții creștine și consacrată ca atare, după moarte, de către Biserică. ◊ Expr. *A-i ieși* (cuiva) *un sfânt din gură* = a vorbi foarte drept și înțelept, a spune o vorbă potrivită. *A sta (ca un) sfânt* = a sta nemișcat; (despre copii) a fi foarte cuminte. *La sfântu-așteaptă* = niciodată. **3.** S. f. pl. art. (În credințele populare) Iele.

SFÂNTULÉȚ, *sfântuleți,* s. m. (Pop.) Sfinților. – **Sfânt** + suf. *-uleț.*

SFÂR interj. **1.** Cuvânt care imită zgomotul produs de învârtirea sau de mișcarea cu repeziciune a unui obiect. **2.** Cuvânt care imită zgomotul produs de încingerea pe foc a unei grăsimi sau de prăjirea alimentelor. – Onomatopee.

SFÂRÂÍ, *sfârâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre obiecte în mișcare) A produce un zgomot ușor, caracteristic, provocat de viteza mișcării; *p. ext.* a se mișca, a se deplasa cu repeziciune. ◊ Expr. *A-i sfârâi cuiva inima* = a se zbate, a suferi (de dor, de dragoste etc.), a fi stăpânit de un sentiment puternic.*A-i sfârâi cuiva călcâiele* (după cineva) = a fi foarte îndrăgostit de cineva. *A-i sfârâi* (cuiva) *călcâiele* = a fugi foarte repede. **2.** (Despre grăsimi și despre alimente care se prăjesc) A produce un zgomot șuierător caracteristic; *p. ext.* a se prăji. **3.** (Despre insecte) A țârâi. ♦ (Despre păsări) A zbura cu bătăi de aripi repezi. – **Sfâr** + suf. *-ăi.*

SFÂRÂIÁLĂ, *sfârâieli*, s. f. Sfârâit. [Pr.: *-râ-ia-*] – **Sfârâi** + suf. *-eală.*

SFÂRÂÍRE, *sfârâiri*, s. f. Acțiunea de *a sfârâi* și rezultatul ei. – V. **sfârâi.**

SFÂRÂÍT s. n. Faptul de *a sfârâi;* zgomotul produs de obiecte care sfârâie; sfârâială. – V. **sfârâi.**

SFÂRÂITÓR, -OÁRE, (**1**) *sfârâitori, -oare*, adj., (**2**) *sfârâitori,* s. f. **1.** Adj. Care sfârâie. **2.** S. f. Jucărie de copii care, prin învârtire, produce un sfârâit; bâzâitoare, zbâmâitoare. [Pr.: *-râ-i-*] – **Sfârâi** + suf. *-tor.*

SFÂRÂITÚRĂ, *sfârâituri*, s. f. Sfârâit. [Pr.: *-râ-i-*] – **Sfârâi** + suf. *-tură.*

SFÂRC, *sfârcuri*, s. n. **1.** Vârful moale, (cartilaginos) și elastic al unor organe; *spec.* mamelon. ♦ Tendon cartilaginos care leagă între ele diferite oase ale corpului; zgârci. **2.** Vârf flexibil (al mustăților, al cozii animalelor, al biciului). – Et. nec.

SFÂRCÁI, *sfârcâi,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A trece cu putere (și cu zgomot) aerul pe nas; a smârcâi, a smiorcăi. – Cf. smârcâi.

SFÂRCÂÍRE, *sfârcâiri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a sfârcâi* și rezultatul ei. – V. **sfârcâi.**

SFÂRCÂÍT1 s. n. (Reg.) Faptul de *a sfârcâi*. – V. **sfârcâi.**

SFÂRCÂÍT2, -Ă, *sfârcâiți, -te*, adj. (Reg.) Care sfârcâie. – V. **sfârcâi.**

SFÂRCUÍ, *sfârcui,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A plesni cu sfârcul biciului. – **Sfârc** + suf. *-ui.*

SFÂRCUÍRE, *sfârcuiri*, s. f. (Reg.) Acțiunea de *a sfârcui* și rezultatul ei. – V. **sfârcui.**

SFÂRLĂ, *sfârle*, s. f. (Reg.) **1.** Bobârnac. **2.** Bot, rât. – Et. nec.

SFÂRLEÁZĂ, *sfârleze,* s. f. **1.** Titirez (pentru copii). ♦ *Fig.* Persoană vioaie și harnică. **2.** Capătul de jos al fusului, a cărui formă (conică) face ca acesta să se învârtească mai ușor; prâsnel. **3.** Placă metalică fixată pe o axă de lemn, care se așază la țară pe acoperișul caselor, pentru a arăta direcția vântului. – **Sfârlă** + suf. *-ează.*

SFÂRLOÁGĂ, *sfârloage*, s. f. (Reg.) Încălțăminte proastă, ruptă. – Et. nec.

SFÂRLOGÍ, *sfârlogesc*, vb. IV. Refl. (Reg.) A se scoroji, a se zbârci. – Din **sfârloagă.**

SFÂRNÁR, *sfârnari*, s. m. (Rar) Negustor (de vite). – Et. nec.

SFÂRȘEÁLĂ, *sfârșeli,* s. f. Stare, senzație de slăbiciune, de leșin. – **Sfârși** + suf. *-eală.*

SFÂRȘÍ, *sfârșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A duce la capăt un lucru, o activitate; a termina, a isprăvi; a pune capăt la ceva, a încheia, a înceta. ◊ Loc. adv. *Pe sfârșite* = aproape gata, pe terminate. ◊ Expr. (Intranz.) *A sfârși cu ceva* = a nu se mai ocupa cu ceva, a nu mai vorbi de ceva. *A sfârși cu cineva* = a rupe relațiile cu cineva, a se supăra pe cineva. ♦ A termina de vorbit, a nu mai avea nimic de spus; a încheia cele spuse. **2.** Refl. și intranz. A ajunge la capăt, a lua sfârșit, a se termina. **3.** Refl. A-și pierde viața, a se prăpădi, a muri. **4.** Refl. A avea o senzație de sfârșeală, de leșin; a fi istovit, sleit de puteri.- (după *săvârși*).

SFÂRȘÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) sfârși* și rezultatul ei; sfârșit1. ◊ Loc. adv. (Rar) *Fără sfârșire* = necontenit, mereu. – V. **sfârși.**

SFÂRȘÍT1**,** *sfârșituri,* s. n. **1.** Faptul de *a (se) sfârși,* partea care sfârșește sau cu care se sfârșește ceva; moment final; fine. ◊ Loc. adj. *Fără sfârșit* = care nu se termină sau pare că nu se va termina niciodată. ◊ Loc. adv. *În sfârșit* = în cele din urmă, în fine. *La sfârșit* = la urmă. ◊ Expr. *A pune sfârșit* = a face să înceteze, a termina. *A lua sfârșit* = a se termina, a se isprăvi. **2.** Moarte. ◊ Expr. *A-și da sfârșitul* (sau *obștescul sfârșit)* = a muri. **3.** (Înv.) Scop, țintă. [Var.: (reg.) **fârșit** s. n.] – V. **sfârși.**

SFÂRȘÍT2, -Ă, *sfârșiți, -te*, adj. **1.** Care a fost dus până la capăt; terminat. **2.** Care a fost epuizat, consumat. **3.** Istovit peste măsură, cu puterile sleite. – V. **sfârși.**

SFÂRTECÁ vb. I v. **sfârtica.**

SFÂRTECÁT, -Ă adj. v. **sfârticat.**

SFÂRTICÁ, *sfârtic,* vb. I. Tranz. A sfâșia, a rupe în bucăți. [Var.: **sfârtecá** vb. I].

SFÂRTICÁRE, *sfârticări,* s. f. Acțiunea de *a sfârtica* și rezultatul ei. – V. **sfârtica.**

SFÂRTICÁT, -Ă, *sfârticați, -te*, adj. Rupt, sfâșiat (în bucăți). [Var.: **sfârtecát, -ă** adj.] – V. **sfârtica.**

SFÂȘIÁ, *sfâșii,* vb. I. Tranz. **1.** A rupe cu mâna în bucăți, în fâșii, a sfârteca o pânză, o hârtie etc. fără a folosi instrumente tăioase. ◊ Expr. *A sfâșia cuiva inima* = a produce o mare durere. ♦ (Despre animale) A mușca, a sfârteca, a rupe pe cineva sau ceva cu colții, cu ghearele. **2.** A ataca pe cineva cu îndârjire, cu răutate; a defăima, a bârfi.

SFÂȘIÁT, -Ă, *sfâșiați, -te*, adj. Rupt în bucăți, în fâșii. [Pr.: *-și-at*] – V. **sfâșia.**

SFÂȘIÉRE, *sfâșieri,* s. f. Acțiunea de *a sfâșia* și rezultatul ei; sfâșietură. ♦ Locul unde s-a sfâșiat ceva; spărtură, gaură; sfâșietură. – V. **sfâșia.**

SFÂȘIETÓR, -OÁRE, *sfâșietori, -oare*, adj. Care sfâșie, care rupe în bucăți.[Pr.: *-și-e-*. – Var.: **sfâșiitór, -oáre** adj.] – **Sfâșia** + suf. *-tor.*

SFÂȘIETÚRĂ, *sfâșieturi,* s. f. Locul unde s-a sfâșiat ceva; ruptură, gaură; bucată sfâșiată din ceva; sfâșiere. [Pr.: *-și-e-*] – **Sfâșia** + suf. *-tură.*

SFÂȘIITÓR, -OARE adj. v. **sfâșietor.**

SFÉCLĂ, *sfecle*, s. f. Specie de plante erbacee cu frunze lucioase și cu rădăcina cărnoasă de culoare albă sau roșie, folosită ca aliment, ca plantă furajeră sau în industrie, pentru extragerea zahărului; nap. ◊ *Sfeclă de zahăr* = plantă cu rădăcină cilindrică sau conică alungită și frunze mari, oval-alungite. *Sfeclă furajeră* = plantă cu rădăcină voluminoasă ovală, cilindrică sau sferică.

SFECLÍ, *sfeclesc*, vb. IV. Tranz. (în expr.) *A o sfecli* = a ajunge într-o situație neplăcută, a o păți; a o băga pe mânecă. – Cf. sfeclă.

SFECLÍU, -ÍE, *sfecliu*, adj. (Pop.) Care este de culoarea rădăcinii de sfeclă. – **Sfeclă** + suf. *-iu.*

SFERDECÉL, *sferdecei*, s. m. (Reg.) Fiecare dintre cei doi drugi de dedesubt de la scaunul căruței. – Et. nec.

SFÉTNIC, *sfetnici*, s. m. (Înv.) Înalt dregător sau boier cu care se sfătuia domnul țării în probleme de conducere; sfătuitor.

SFIÁLĂ, (**2**) *sfieli*, s. f. **1.** Lipsă de încredere în sine, timiditate, lipsă de îndrăzneală; sentiment de rușine, de jenă față de cineva sau de ceva, teamă, sfiiciune. **2.** Atitudine sau purtare sfioasă. [Pr.: *sfi-a-*. – Var.: (reg.) **sâiálă** s. f.] – **Sfii** + suf. *-eală.*

SFIC s. n. (Reg.) Șfichiuială. – Cf. șfichiui.

SFIÉLNIC, -Ă, *sfielnici, -ce*, adj. Sfios. [Pr.: *sfi-el-*] – **Sfii** + suf. *-elnic.*

SFIÉȚ, SFIÁTĂ, *sfiești, -e*, adj. (Înv.) Sfios. [Pr.: *sfi-eț*] – **Sfii** + suf. *-eț.*

SFÍI, *sfiesc,* vb. IV. Refl. A fi reținut de timiditate sau de un sentiment de jenă, de rușine, de teamă, a nu avea îndrăzneală, a se jena să...; a se intimida, a se rușina de…

SFIICIÓS, -OÁSĂ, *sfiicioși, -oase*, adj. (Rar) Sfios. [Pr.: *sfi-i-*] – **Sfii** + suf. *-cios.*

SFIICIÚNE, *sfiiciuni*, s. f. (Rar) **1.**Caracter, fel de a fi timid, rușinos, sfios. **2.** Atitudine, comportare lipsită de îndrăzneală. [Pr.: *sfi-i-*] – **Sfii** + suf. *-ciune.*

SFIÍRE, *sfiiri*, s. f. (Rar) Faptul de *a se sfii*, sfială. – V. **sfii.**

SFINȚÉNIE s. f. (Bis.) Calitate a ceea ce este sfânt. ◊ Loc. adv. *Cu sfințenie* = cu evlavie; *p. ext.* cu exactitate, cu scrupulozitate; corect. – **Sfânt** + suf. *-enie.*

SFINȚÍ, *sfințesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Bis.) A trece pe cineva în rândul sfinților; a sanctifica. **2.** Tranz. (Bis.) A efectua un ritual prin care se conferă unor obiecte caracter sacru. **3.** Tranz. A cinsti, a respecta, a venera, a slăvi.- (după *sfânt*).

SFINȚÍRE, *sfințiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) sfinți* și rezultatul ei. ◊ (Bis.) Ritual menit să confere unor lucruri un caracter sacru. ♦ (Înv.) Consfințire, consacrare. – V. **sfinți1.**

SFINȚIȘÓR, *sfințișori,* s. m. (Ir.) Diminutiv al lui sfânt (**II 2**). – **Sfânt** + suf. *-işor.*

SFINȚÍT1 s. n. v. **asfințit.**

SFINȚÍT2, -Ă, *sfinți*ți, *-te,* adj. (Bis.) Asupra căruia a fost efectuat un ritual pentru a-i da un caracter sacru. – V. **sfinți1.**

SFINȚITÚRĂ, *sfințituri,* s. f. (Rar) Faptul de a sfinți1; (concr.) obiect sfințit. – **Sfinți**1 + suf. *-tură.*

SFIÓS, -OÁSĂ, *sfioși, -oase,* adj. Lipsit de îndrăzneală; timid, ruşinos, rezervat, sfielnic, sfiicios; (despre manifestări, gesturi) care denotă timiditate, lipsă de îndrăzneală, nesiguranță, jenă. [Pr.: *sfi-os*] – **Sfii** + suf. *-os.*

SFOÁRĂ, *sfori,* s. f. **1.** Fir lung obținut din împletirea sau răsucirea mai multor fibre textile (de in, cânepă, bumbac etc.) şi folosit în special la legat. ◊ Expr. *A da sfoară în țară* = a da sfară în țară, v. sfară. *Tras cu sfoara* = foarte drept, aliniat. ♦ Fâşie fibroasă şi flexibilă extrasă din anumite plante cu care se poate lega un obiect. **2.** Măsură oficială folosită altădată pentru suprafețele de teren (a cărei valoare a variat după epoci). ♦ Bucată (mică) de teren agricol, de pământ de cultură. ◊ Expr. *Sfoară de moşie* = moşie mică, moşioară. [Var.: (reg.) **şfără, şfoáră** s. f.].

SFOR1 interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care sforăie în timpul somnului. – Onomatopee.

SFOR2 s. n. (Reg.) **1.** Curent în mijlocul unei ape curgătoare; firul apei. **2.** Loc de unde țâşneşte din pământ apă, formând o mocirlă.

SFORÁCI, *sforace,* s. n. Fiecare dintre cele trei sfori cu care se leagă sacul de pescuit. – **Sfoară** + suf. *-aci.*

SFORÁR, *sforari,* s. m. Meseriaş care face sfori. ♦ Fig. Persoană abilă în uneltiri şi aranjamente ascunse, persoană care umblă cu intrigi. – **Sfoară** + suf. *-ar.*

SFORÁI, *sforăi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre oameni) A respira greu în timpul somnului, producând un zgomot caracteristic; a horcăi, a horăi; *p. ext.* a dormi sforăind. **2.** (Despre cai) A forăi. [Prez. ind. şi: *sforăiesc*] – **Sfor**1 + suf. *-ăi.*

SFORĂIÁLĂ, *sforăieli,* s. f. **1.** Acțiunea de *a sforăi;* zgomotul produs de cel care sforăie; sforăit, sforăitură, sforăire, horăit, horăitură. **2.** Fig. Vorbărie goală şi plină de ifose. – **Sforăi** + suf. *-eală.*

SFORĂÍRE s. f. Acțiunea de *a sforăi* şi rezultatul ei; sforăială. – V. **sforăi.**

SFORĂÍT s. n. **1.** Faptul de *a sforăi,* zgomotul produs de cel care sforăie. **2.** Zgomot pe care-l fac caii suflând neliniştiți pe nări. – V. **sforăi.**

SFORĂITÓR, -OÁRE, *sforăitori, -oare,* adj. Care sforăie; cu sforăituri. [Pr.: *-ră-i-*] – **Sforăi** + suf. *-tor.*

SFORĂITÚRĂ, *sforăituri,* s. f. Sforăială. [Pr.: *-ră-i-*] – **Sforăi** + suf. *-tură.*

SFORĂRÍE, *sforării,* s. f. (Fam.) Uneltire, intrigă; aranjament (necinstit). – **Sfoară** + suf. *-ărie.*

SFORICÍCĂ, *sforicele,* s. f. Diminutiv al lui *sfoară;* sforişoară. – **Sfoară** + suf. *-icică.*

SFORIŞOÁRĂ, *sforişoare,* s. f. Sforicică. – **Sfoară** + suf. *-işoară.*

SFORȚÁ, *sforțez,* vb. I. Refl. A face, a depune un efort fizic sau intelectual; a se opinti, a se sili, a se strădui. – Pref. *s-* + **forța.** Cf. sforzare.

SFORȚÁRE, *sforțări,* s. f. Acțiunea de *a se sforța* şi rezultatul ei; opintire, efort. – V. **sforța.**

SFRÂNCIOC s. m. v. **sfrâncioc.**

SFRÂNCIÓC, *sfrâncioci,* s. m. (Ornit.; la pl.) Gen de păsări răpitoare, călătoare, insectivore, din ordinul paseriformelor, mai mari decât vrăbiile, cu cioc încovoiat şi cu gheare puternice*;* (şi la sg.) pasăre care face parte din acest gen. ◊ *Sfrâncioc mare* = pasăre cenuşie pe spate, albură pe pântece, cu pete negre pe coadă, pe aripi şi în dreptul ochilor; lupul-vrăbiilor . [Var.: **sfrancióc** s. m.].

SFRÉDEL, *sfredele,* s. n. Unealtă în formă de bară, prevăzută la un capăt cu muchii ascuțite sau cu tăişuri şi folosită pentru executarea găurilor; burghiu.

SFREDELEÁC, *sfredeleacuri,* s. n. (Reg.) Diminutiv al lui **sfredel** (**1**). – **Sfredel** + suf. *-eac.*

SFREDELÍ, *sfredelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A găuri, a perfora (cu sfredelul). **2.** Tranz. Fig. (Despre priviri, despre senzații dureroase etc.) A pătrunde, a străbate (ca un sfredel); a scormoni. ♦ A străpunge mediul înconjurător, străbătându-l, făcându-şi drum. **3.** Refl. Fig. A se mişca în spirale, a forma spirale. – Din **sfredel.**

SFREDELÍRE, *sfredeliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) sfredeli* şi rezultatul ei. – V. **sfredeli.**

SFREDELÍT s. n. Faptul de *a (se) sfredeli,* găurire, perforare. – V. **sfredeli.**

SFREDELITÓR, -OÁRE, *sfredelitori, -oare,* adj. **1.** Care sfredelește. **2.** Fig. Care pătrunde, străbate (ca un sfredel); (despre ochi, privire) care priveşte atent, cercetător; pătrunzător, iscoditor, scormonitor. ♦ (Despre idei, sentimente) Care chinuieşte, roade, macină. – **Sfredeli** + suf. *-tor.*

SFREDELITÚRĂ, *sfredelituri,* s. f. Gaură făcută cu sfredelul. – **Sfredeli** + suf. *-tură.*

SFREDELÚŞ, *sfredeluşi,* s. m. **I.** Diminutiv al lui *sfredel* (**1**). **II. 1.** (Ornit.) Pitulice. **2.** (Entom.; şi în compusul *sfredelușul-lemnului)* Larva răchitarului. – **Sfredel** + suf. *-uş.*

SFREDELUȘÍ, *sfredeluşesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A sfredeli (**1**); fig. a rezolva o dificultate (în chip dibaci), a face învârteli. – Din **sfredeluş.**

SFRIJÍ, *sfrijesc,* vb. IV. Refl. A-şi pierde vlaga; a deveni zbârcit, uscat; a slăbi, a se usca, a se jigări. – Et. nec.

SFRIJÍT, -Ă, *sfrijiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Slab, jigărit, pipernicit. – V. **sfriji.**

SIBIÁN, -Ă, *sibieni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Sibiu. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Sibiu ori sibienilor (**1**), referitor la municipiul Sibiu ori la județul Sibiu sau la sibieni. [Pr.: *-bi-an*] – **Sibiu** (n. pr.) + suf. *-an.*

SIBIÁNCĂ, *sibience,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Sibiu. [Pr.: *-bi-an-*] – **Sibian** + suf. *-că.*

SIBIÁŞ s. n.Ață groasă, unsă cu ceară specială, cu săpun etc., folosită de cizmari. [Pr.: *-bi-aş*] – **Sibiu** (n. pr.) + suf. *-aş.*

SICĂIȚĂ, *sicaițe,* s. f. (Reg.) Instrument de fier, lung, subțire şi ascuțit la vârf, cu care se descarcă plasa în timpul scoaterii năvodului; sacoviță. [Pr.: *-ca-i-*] – Et. nec.

SÍCĂ, *sici,* s. f. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze mari de culoare verde-închis dispuse în rozete şi cu flori mici albăstrui sau roşietice în formă de spiculețe. – Et. nec.

SICRIÁŞ, *sicriaşe,* s. n. Diminutiv al lui *sicriu.* [Pr.: *-cri-aş.* – Var.: **sicriuáş, secriáş** s. n.] – **Sicriu** + suf. *-aş.*

SICRÍN s. n. v. **sicriu.**

SICRINÉL, *sicrinele,* s. n. (Rar) Sicriaş. – **Sicrin** + suf. *-el.*

SICRÍU, *sicrie,* s. n. **1.** Obiect în formă de ladă de lemn sau de metal, în care se aşază mortul pentru a fi înmormântat; coşciug, raclă. **2.** (Reg.) Ladă, cutie. ♦ Scrin, dulap. [Var.: **săcríu, secríu, sicrín** s. n.].

SICRIUÁŞ s. n. v. **sicriaş.**

SIÉPTRU, *sieptre,* s. n. (Reg.) Şerpar de piele (cu care se încing țăranii). [Pr.: *si-ep-*] – Et. nec.

SÍEŞI pron. refl. (Forma accentuată de dat., pers. 3, pentru toate genurile) Lui însuşi, ei însăşi. [Pr.: *si-eşi*] – **Sie** + **şi.**

SIGHIŞOREÁN, -Ă, *sighişoreni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Sighişoara. **2.** Adj. Care aparține municipiului Sighişoara sau sighişorenilor (**1**), referitor la municipiul Sighişoara ori la sighişoreni. – **Sighişoara** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SIGHIŞOREÁNCĂ, *sighişorence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Sighişoara. – **Sighişorean** + suf. *-că.*

SÍGUR, -Ă, (I) *siguri, -e,* adj., **(II)** adv. **I.** Adj. **1.** De a cărui realitate sau rezolvare nu se poate îndoi nimeni; neîndoielnic. **2.** Convins, încredințat. ◊ Expr. *A fi sigur* (de ceva sau de cineva) = a avea deplină încredere, a se baza (pe cineva sau ceva). **3.** Care este demn de încredere, pe care te poți bizui. ◊ Expr. *A fi sigur de sine* = a se comporta şi a acționa în mod neşovăielnic, a fi conştient de valoarea şi de puterile proprii. ♦ Care nu prezintă pericol, fără primejdie. *Drum sigur.* ◊ Expr. *A pune la loc sigur* = a pune (ceva sau pe cineva) într-un loc ferit de orice pericol; a ascunde. **4.** Care nu dă greş; precis; fără defect. *Judecată sigură.* ♦ Hotărât, ferm. neşovăielnic. **II.** Adv. **1.** Da. **2.** În mod precis, negreşit. ◊ Expr. (Fam.) *Mai mult ca sigur* = fără niciun fel de îndoială.

SIGURÁNȚĂ, (3) *siguranțe,* s. f. **1.** Lipsă de primejdie; sentiment de linişte şi încredere pe care îl dă cuiva faptul de a se şti la adăpost de orice pericol; securitate. **2.** Lipsă de îndoială, convingere neclintită, încredere nestrămutată; certitudine. ◊ Loc. adv. *Cu siguranță* = **a**) fără îndoială, desigur; sigur; **b**) cu încredere, cu hotărâre, ferm. ♦ Fermitate, precizie; pricepere, îndemânare. [Var.: (înv.) **siguránție** s. f.] – **Sigur** + suf. *-anță.*

SIGURÁNȚIE s. f. v. **siguranță.**

SIGURITÁTE s. f. (Înv.) Siguranță (**1, 2**). – **Sigur** + suf. *-itate.*

SIHÁSTRU, -Ă, *sihaştri, -stre,* s. m. şi f. **1.** Om care trăieşte retras de lume în post şi rugăciuni; pustnic, anahoret, eremit, schimnic. **2.** Fig. Persoană care trăieşte izolată, retrasă de societate. ♦ Animal sălbatic bătrân care trăieşte singur. [Var.: **sehástru, -ă** s. m. şi f.].

SIHĂSTRÍ, *sihăstresc,* vb. IV. **1.** Intranz. A duce viață de sihastru; fig. a trăi izolat, retras, ca un sihastru. **2.** Refl. şi intranz: A se face, a deveni sihastru; fig. a se izola de societate. – Din **sihastru.**

SIHĂSTRÍE, (2) *sihăstrii,* s. f. **1.** Faptul de a trăi ca sihastru; stare, viață de sihastru; *fig.* singurătate, pustietate. **2.** Loc, schit unde trăieşte un sihastru (**1**). [Var.: **săhăstríe, sehăstríe** s. f.].

SIHĂSTRÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) sihastri* şi rezultatul ei. – V. **sihastri.**

SIHĂSTRÍT, -Ă, *sihăstriți, -te,* adj. De sihastru, ca de sihastru. – V. **sihăstri.**

SÍHLĂ, *sihle,* s. f. Pădure deasă de copaci tineri; hățiş. [Var.: **sílhă, țíhlă** s. f.].

SÍLĂ, (2) *sile,* s. f. **1.** Sentiment de dezgust, de scârbă, de neplăcere, de repulsie față de cineva sau de ceva; aversiune. ◊ Loc. adv. *În silă* = fără tragere de inimă, fără interes, fără plăcere; din obligație. **2.** Constrângere. ◊ Loc. adj. şi adv. *Cu (de-a) sila* ori *în silă* = fără voie, în mod forțat. ◊ Loc. adv. *De silă, de milă* = fiind obligat sau nevoit să..., vrând-nevrând; de voie, de nevoie. ◊ Expr. (Înv. şi reg.) *A-şi face silă* = a-şi da mare osteneală, a se strădui.

SÍLCĂ, *silce,* s. f. Sfoară cu care se leagă bucățelele de plută în frânghia carmacelor. – Et. nec.

SÍLHĂ s. f. v. **sihlă.**

SILHÚI, -ÍE, *silhui, -ie,* adj. (Despre locuri) Acoperit cu sihle; *p. ext.* de nepătruns, neumblat, sălbatic. ♦ Fig. (Despre ființe) Cu mişcări dezordonate; zăpăcit, bezmetic, împrăştiat. – **Silhă** + suf. *-ui.*

SILÍ, *silesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A obliga (prin violență) pe cineva să facă ceva; a constrânge, a forța. ♦ A determina, a convinge, a înduplека. **2.** Intranz. şi refl. A da zor, a se grăbi. ◊ Tranz. fact. *Începu să silească vitele.* **3.** Refl. şi intranz. A-şi da toată osteneala, a depune eforturi, a se strădui (pentru a realiza ceva). ◊ Expr. (Refl.; reg.) *A se sili într-o părere* = a se gândi în mod permanent la ceva.

SILÍNȚĂ, *silințe,* s. f. Stăruință îndelungată, osteneală pentru a executa bine ceva, pentru a atinge un scop; efort susținut în muncă sau la învățătură; sârguință, străduință, strădanie, râvnă, zel. ◊ Loc. vb. *A-ți da silința* (sau *toată silința* ori *toate silințele)* = a se sili (**3**). – **Sili** + suf. *-ință.*

SILÍRE, *siliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) sili* şi rezultatul ei. – V. **sili.**

SÍLIȘTE, *siliști,* s. f. **1.** (În Evul Mediu, în Țările Române) Locul pe care fusese sau pe care era aşezat un sat; vatra satului. ♦ (Reg.) Loc de casă. **2.** (Pop.) Loc necultivat, bun pentru cultura cerealelor, sau loc plantat cu pomi (în apropierea sau în vatra satului). ♦ (Reg.) Păşune. [Acc. şi: *silişte.* – Var.: (reg.) **sâlişte** (acc. şi: *sălişte),* **sélişte** s. f.]. - (după *a ședea*).

SILÍT2, -Ă, *siliți, -te,* adj. **1.** Care este făcut fără voie, fără tragere de inimă, cu silă; forțat, constrâns, nevoit, obligat. ♦ Care este lipsit de sinceritate, nenatural; de formă. **2.** (Despre acțiuni, mişcări etc.) Zorit2, grăbit. – V. **sili.**

SILITÓR, -OÁRE, *silitori, -oare,* adj. Care îşi dă silința, care depune toate eforturile; sârguincios, harnic. ♦ (Reg.) Grăbit. – **Sili** + suf. *-tor.*

SÍLNIC, -Ă, *silnici, -ce,* adj., s. m. şi f. **I.** Adj. **1.** Care se face în silă, de nevoie; care este impus, forțat, silit2 (**1**). ◊ *Muncă silnică* = (în ocnele de sare). **2.** Greu de suportat, apăsător, penibil. **II.** S. m. şi f. (Rar la f.) Numele a două plante erbacee din familia labialelor, cu tulpina târâtoare, cu flori albastre sau violete, ale căror flori şi frunze se întrebuințează în medicina populară.

SÍLVIE, *silvii,* s. f. Nume dat mai multor păsări care se caracterizează prin cioc scurt şi tuturi, cu peri la colțuri, prin picioare puternice, aripi ascuțite şi coada retezată. ◊ Compuse: *Silvie-de-țărmuri* (sau *-de-țărmuri, -mătăsoasă)* = pasăre cu gâtul alb pătat cu gri, care scoate un sunet caracteristic şi trăieşte în zăvoaiele din preajma râurilor . *Silvie-de-mlaştină* (sau *-mătăsoasă)* = pasăre de culoare brună-roşiatică pe partea superioară şi albă pe partea inferioara.

SIMBRÍE, *simbrii,* s. f. **1.** (Pop.) Plată în bani (sau în natură) care se dă unei persoane angajate pentru un timp în serviciul cuiva; salariu, leafă. **2.** (Reg.) Slujbă plătită cu simbrie (**1**). **3.** (Înv. şi reg.) Arendă; chirie; plată dată pentru arendă sau chirie. – **Sâmbră** + suf. *-ie.*

SIMBRIOÁRĂ, *simbrioare,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *simbrie* (**1**). [Pr.: *-bri-oa-*] – **Simbrie** + suf. *-oară.*

SIMPLITÁTE s. f. **1.** Însuşirea de a fi simplu; *p. ext.* lipsă de artificialitate, de afectare, de prefăcătorie; simplicitate. **2.** Credulitate, naivitate. ♦ Însuşire a unei persoane de a se purta natural, liber, firesc; naturalețe. – **Simplu** + suf. *-itate.*

SÍMPLU, -Ă, *simpli, -e,* adj. **1.** Care este format dintr-un singur element sau din câteva elemente omogene; care nu este amestecat. ◊ *Floare simplă* = floare a cărei corolă este compusă dintr-un singur rând de petale şi un rând de stamine. *Frunză simplă* = frunză alcătuită dintr-un singur limb.**2.** Care nu este complicat sau încărcat, care nu prezintă dificultăți, care este uşor de făcut, de înțeles, de rezolvat. **3.** Lipsit de podoabe, modest. **4.** (Despre oameni şi manifestările lor) Lipsit de rafinament, de afectare sau de prefăcătorie; sincer, cinstit. **5.** (Precedând numele, înlocuieşte un adverb) Numai, doar; nimic mai mult; curat. ◊ Expr. (Fam.) *Simplu ca bună ziua* = foarte simplu. *Simplu muritor* = om obişnuit.

SIMȚ, *simțuri,* s. n. **1.** Capacitate a oamenilor și a animalelor de a percepe impresii din lumea exterioară cu ajutorul unor organe specifice; funcție a organismului prin care acesta recepționează și prelucrează o anumită categorie de stimuli externi sau interni; simțire. ◊ *Organe de simț* = organe periferice ale percepției senzoriale. ♦ (Mai ales la pl.) Instinct, pornire senzuală; senzualitate. ♦ Delectare a simțurilor; gust. **2.** Posibilitate a omului de a înțelege, de a judeca, de a aprecia; înclinare, aptitudine pentru ceva. *Simț moral* = calitatea de a deosebi binele de rău. *Simț practic* = îndemânare în rezolvarea diferitelor chestiuni concrete. – Din **simți** (derivat regresiv).

SIMȚĂMÂNT, *simțăminte,* s. n. (Rar) Sentiment. [Var.: (înv.) **simțimânt** s. n.] – **Simți** + suf. *-ământ.*

SIMȚÍ, *simț*, vb. IV. **1.** Tranz. A avea, prin intermediul organelor de simț, senzația sau percepția unui lucru, a unui fapt, a unei calități, a percepe efectul unei excitații; a prezenta sensibilitate. **2.** Tranz. A băga de seamă, a prinde de veste, a observa prezența unei ființe sau o acțiune a acesteia, mai mult pe baza unui reflex la o excitație a simțurilor decât cu ajutorul judecății. ♦ (Despre animale) A adulmeca. **3.** Tranz. A-și da seama, a fi conștient, a înțelege, a bănui o acțiune, o situație etc., bazându-se atât pe informații și elemente logice, cât și pe intuiție, instinct sau legături afective cu altă persoană. **4.** Refl. A avea, a da dovadă de bun-simț; a fi un om simțit (**2**). **5.** Tranz. A fi cuprins de o stare afectivă, a încerca un sentiment, o emoție etc.; a fi mișcat, impresionat, tulburat de ceva. ◊ Expr. *A simți lipsa* (cuiva sau a ceva) = a suferi din cauză că cineva sau ceva lipsește. *A simți nevoia să...* = a dori să... ◊ Expr. (Refl.) *A se simți în largul lui ca acasă* = a încerca un sentiment plăcut, a avea impresia că se află într-un mediu familiar.[Prez. ind. și: (reg.) *simțesc, simț*.]- Din **simț**.

SIMȚICIÚNE s. f. (Înv.) Sensibilitate; sentiment, simțire (**2**). – **Simți** + suf. *-iciune.*

SIMȚIMÂNT s. n. v. **simțământ.**

SIMȚÍRE, *simțiri,* s. f. **1.** Faptul de *a simți;* sensibilitate (**1**). **2.** Trăire afectivă, afect, sentiment. **3.** Stare normală a organismului în care omul este pe deplin conștient de ceea ce se petrece în jurul lui, fiind stăpân pe simțurile și pe capacitățile lui intelectuale. ◊ Loc. adj. *Fără simțire* = fără cunoștință; leșinat. ◊ Expr. *A-și veni în simțire* = a-și reveni din leșin; a-și veni în fire; a-și recăpăta stăpânirea de sine. **4.** (Înv. și pop.; și în sintagma *simțire de sine)* Bun-simț, bună-cuviință. – V. **simți.**

SIMȚÍT, -Ă, *simțiți, -te*, adj. **1.** Pornit dintr-o stare afectivă puternică, dintr-un sentiment profund; plin de simțire, plin de sensibilitate; *p. ext.* emoționant. **2.** (Despre persoane) Plin de bun-simț, cu bun-simț. – V. **simți.**

SIMȚITÓR, -OÁRE, *simțitori, -oare*, adj. Care este capabil să simtă (**5**), care se înduioșează, se impresionează ușor, înzestrat cu simțire (**2**), plin de sensibilitate (**1**); sensibil, impresionabil, emotiv. – **Simți** + suf. *-tor.*

SIMȚIVÁRĂ, *simțiveri,* s. f. (Reg.) Specie de pițigoi . – **Simți** + **vară.**

SÍNCER, -Ă, *sinceri, -e*, adj. (Despre oameni) Care exprimă întocmai ceea ce gândește, care acționează fără prefăcătorie sau gânduri ascunse; cinstit, deschis.

SINCERÍCĂ s. f. Plantă erbacee mică, cu frunze liniare, cu flori albe-verzui, fără petale, care crește pe locuri stâncoase și nisipoase . – Et. nec.

SINCERITÁTE, (**2**) *sinceități,* s. f. **1.** Însușirea de a fi sincer (**1**); lipsă de prefăcătorie sau de viclenie. ◊ Loc. adv. *Cu sinceritate* = în mod sincer (**1**); din toată inima. **2.** (Rar) Confidență, confesiune, destăinuire.

SINCHISEÁLĂ s. f. (Fam.; mai ales în construcții negative) Grijă, atenție, considerație față de cineva sau de ceva. – **Sinchisi** + suf. *-eală.*

SINCHISÍ, *sinchisesc*, vb. IV. (Mai ales în construcții negative). **1.** Refl. (Fam.) A-i păsa cuiva de cineva sau de ceva, a lua în seamă ceva sau pe cineva; a nu rămâne indiferent; a se neliniști, a se îngrijora. **2.** Tranz. (Înv.) A incomoda, a deranja, a tulbura.

SINE pron. refl. (Forma accentuată de acuz. pers. 3 pentru toate genurile și numerele; uneori întărit prin „însuși") **1.** (Precedat de prep. „pe" sau, înv., „pre", având funcție de complement direct al unui verb reflexiv) Numai pe sine nu se vede. **2.** (Precedat de prepoziții, are funcție de atribut, de complement indirect sau de complement circumstanțial) Păstrează totul pentru sine însăși. ◊ Expr. *De la sine* = fără ajutorul sau intervenția cuiva, prin propriile forțe; din proprie inițiativă. (Substantivat) *În sinea mea* (sau *a ta* etc.) = în propria conștiință, în gând.

SÍNEȘI pron. refl. (Înv.) Sine. *Își spune în sineși.* – **Sine** + [î]**și.**

SINÉȚ, *sineți,* s. m. (Ihț.; reg.) Plătică1. – Et. nec.

SINGULÁR, -Ă, *singulari, -e,* adj. Care aparține sau este caracteristic unui singur sau unui anumit exemplar dintr-o categorie, care se referă la un singur sau la un anumit exemplar dintr-o categorie; care se deosebește de alți indivizi, de alte fenomene etc. din aceeași categorie prin anumite trăsături distincte, individuale: care iese din comun în raport cu ceilalți indivizi, celelalte fenomene etc. din aceeași categorie; care este singur, izolat printre sau față de indivizii din aceeași categorie; care ocupă un loc aparte în cadrul aceleiași categorii; deosebit, aparte, neobișnuit; *p. ext.* ciudat, bizar, original. – (după *singur*).

SÍNGUR, -Ă, *singuri, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care nu este însoțit de nimeni, fără niciun tovarăș, fără altcineva. ♦ Singuratic (**1**), solitar, izolat, retras; părăsit. **2.** Prin forțele sale, fără ajutorul, intervenția, îndemnul, voia cuiva; din proprie inițiativă. ♦ De la sine. **3.** (Precedând substantivul) Numai unul; unic. *Singurul drum spre oraș.* ♦ (În construcții negative) Niciun. **4.** (Determină subiectul sau obiectul; uneori ține locul numelui) (Eu sau tu, el etc.) însumi (însuți, însuși etc.) chiar eu (sau tu, el etc.) în persoană. *Am eu singur grijă.*

SINGURÁTEC, -Ă adj. v. **singuratic.**

SINGURÁTIC, -Ă, *singurateci, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni) Care trăiește departe de alte persoane, izolat de societate; retras, singur (**1**); (despre manifestările oamenilor) propriu, caracteristic pentru un om singuratic (**1**), de om singuratic. ♦ (Despre acțiuni omenești) Care este făcut în singurătate, fără să fie știut de cineva, tainic. ♦ (Rar) Unic, singur (**3**); izolat, singular (**2**). **2.** (Despre lucruri, așezări omenești etc.) Care este izolat, care este departe de alte așezări omenești etc.; solitar; *p. ext.* liniștit. *O căsuță singuratică.* **3.** (Gram.; înv.; și substantivat, n.) Singular (**1**). [Var.: **singurátec, -ă** adj.] – **Singur** + suf. *-atic.*

SINGURĂTÁTE, (**2**) *singurități,* s. f. **1.** Faptul de a fi singur (**1**); starea celui care trăiește singuratic (**1**); *spec.* izolare morală. **2.** Loc retras pe unde oamenii nu umblă deloc sau trec foarte rar; loc pustiu, lipsit de oameni (și de animale); pustietate; *p. ext.* izolare. – **Singur** + suf. *-ătate.*

SINGURÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *singurei, -ele*, adj. Diminutiv al lui *singur*. ◊ Expr. *Singur-singurel* = cu desăvârșire singur. – **Singur** + suf. *-el.*

SIPÍCĂ, *sipici*, s. f. Numele a două plante erbacee, una cu tulpina ramificată, cu frunze păroase și cu flori albe-albăstrui , cealaltă cu flori gălbui-roșietice, folosită în medicină.

SIREÁC, -Ă adj. v. **sărac.**

SIREÁP, -Ă, *sirepi, -e*, adj. **1.** (Rar; despre cai) Iute, năvalnic, greu de stăpânit; sălbatic. **2.** (Reg.; în sintagma) *Floare sireapă* = semn alb pe care îl au unii cai în frunte. [Var.: (reg.) **sirép, sireápă** adj.].

SIRÉC, *sirecuri*, s. n. (Reg.) Rețea cu ochiuri largi care se adaugă volocului obișnuit pentru a prinde mai ușor peștele. – Et. nec.

SIRÉP, SIREÁPĂ adj. v. **sireap.**

SISINÉL, *sisinei*, s. m. (Mai ales la pl.) **1.** (Și în sintagma *sisinel de munte)* Plantă erbacee cu floare solitară albă . **2.** Dediței;*(floarea-păsărilor, găinușă*). – Et. nec.

SITÁR1, *sitari*, s. m. Pasăre călătoare de mărimea unui porumbel, cu ciocul lung, drept și subțire și cu pene cafenii, căutată de vânători pentru carnea ei gustoasă. – Et. nec.

SITÁR2, *sitari*, s. m. Meseriaș care face site; vânzător de site. – **Sită** + suf. *-ar.*

SITÁV, -Ă adj. v. **siteav.**

SÍTĂ, *site*, s. f. **1.** Țesătură de fire metalice sau textile ori tablă perforată, cu ochiuri de dimensiuni foarte mici, prinsă pe un cadru și folosită la separarea prin cernere a materialelor granuloase sau pulverulente. ♦ Spec. Obiect de gospodărie format dintr-o țesătură de fire metalice sau textile fixată într-un cadru circular de lemn sau de metal și care servește la cernut făină, mălai, la pasat legume ori fructe, la strecurat lichide etc. ◊ Expr. *A ploua ca prin sită* = a ploua mărunt și des. *A vedea* (sau *a zări) ca prin sită* = a vedea neclar, încețoșat, ca printr-o pânză. **2.** (Bot.; în compusul) *Sita-zânelor* = plantă erbacee cu flori albe păroase și cu țepi la extremități.**- Se + uită** (*a privi).*

SITĂRÚȘ, *sităruși,* s. m. Diminutiv al lui *sitar1*. – **Sitar**1 + suf. *-uș.*

SITEÁV, -Ă, *siteavi, -e*, adj. (Reg.; despre glas; p. ext. despre oameni) Răgușit, stins. [Var.: **sitáv, -ă** adj.] – Et. nec.

SITÍȘCĂ, *sitișți,* s. f. (Reg.) Vas de forma unui trunchi de con, cu fundul perforat, folosit în gospodărie la strecurarea laptelui și a altor lichide; strecurătoare. ♦ Strecurătoare pentru ceai. – **Sită** + suf. *-işcă.*

SITIȘOÁRĂ, *sitișoare,* s. f. Diminutiv al lui sită; sitiță. – Sită + suf. *-işoară.*

SITÍȚĂ, *sitițe,* s. f. (Rar) Sitișoară. – **Sită** + suf. *-iță.*

SITUÁ, *situez*, vb. I. Refl. A ocupa un anumit loc într-o ordine, într-o ierarhie; *p. ext.* a lua o anumită atitudine față de o problemă dată; a acționa de pe o anumită poziție. ♦ Tranz. A așeza într-un anumit loc; a indica, a desemna locul cuiva.

SITUÁRE, *situări,* s. f. Acțiunea de *a (se) situa* și rezultatul ei. [Pr.: *-tu-a-*] – V. **situa. SITUÁT, -Ă,** *situați, -te*, adj. (Despre oameni) Cu o bună situație materială; bogat, cu avere. [Pr.: *-tu-at*] – V. **situa.**

SITUAȚÍE, *situații,* s. f. **1.** Totalitatea împrejurărilor care determină la un moment dat condițiile existenței unei ființe, a unei colectivități, a unei activități; stare de fapt care decurge de aici pentru cineva sau ceva. ◊ Expr. A te pune în situația cuiva = a încerca să înțelegi împrejurările în care se află altul, pentru a-ți da seama de modul lui de a gândi sau de a reacționa. *A fi stăpân pe situație* = a domina o situație în împrejurări critice, a fi sigur de ceva, a ști să se descurce (într-o situație dificilă). **2.** (Rar) Așezare, poziție a unui teren, a unei localități etc.

SLAB, -Ă, *slabi, -e*, adj. **1.** (Despre oameni și animale sau despre părți ale corpului lor) Care nu are un strat (consistent) de grăsime sub piele; uscățiv. ♦ (Despre mâncăruri, alimente) Care conține sau are puțină grăsime; sărac în grăsimi. **2.** (Despre ființe) Lipsit de putere fizică, de rezistență; debil. ♦ (Despre organe ale corpului, despre capacitățile intelectuale etc.) Care nu funcționează normal, care nu-și îndeplinește bine funcția. *Memorie slabă. Vedere slabă.* ◊ Expr. *Slab de fire* (sau, rar, *de caracter, de inimă, de duh)* = fără voință, ușor influențabil. **3.** Lipsit de tărie, de intensitate. ♦ (Despre obiecte) Lipsit de trăinicie, de soliditate, puțin rezistent. ◊ Expr. *Slabă nădejde!* = puțin probabil, puține șanse de reușită. **4.** (Rar; despre pământ) Neroditor.

SLAI, *slaiuri*, s. n. (Pop.) **1.** Fiecare dintre cele două scânduri care leagă tălpile unei sănii; oplean. **2.** Fiecare dintre scândurile care formează părțile laterale ale unei ambarcațiuni. ♦ Scândura care formează marginea de sus a unei luntre. **3.** Poliță în perete pe care se țin lucruri de gospodărie. **4.** Fiecare dintre stâlpii care susțin podul morii. – Et. nec.

SLÁNĂ, *slane,* s. f. (Reg.) Slănină.

SLÁTINĂ, *slatine,* s. f. **1.** Izvor de apă (minerală) sărată; saramură. ♦ Teren mlăștinos și sărat. **2.** Mâncare prea sărată.

SLÁVĂ, *slăvi,* s. f. **1.** (Mai ales la sg.) Glorie, faimă, renume. ♦ Laudă, preamărire, proslăvire. ◊ Expr. *Slavă Domnului* sau *slavă ție, Doamne!* exclamație prin care cineva își exprimă satisfacția pentru reușita unui lucru. **2.** Înaltul cerului, văzduh. ◊ Expr. *A ridica casa în slavă* = a face zgomot, tărăboi. **3.** (Bis.) Măreție, grandoare a divinității. **4.** (Înv; construit cu dativul; cu valoare de prepoziție) Grație..., datorită..., mulțumită…

SLĂBĂCIÚNE s. f. v. **slăbiciune.**

SLĂBĂNÓG, -OÁGĂ, *slăbănog, -oage*, adj., s. m. **I.** Adj. **1.** (Adesea substantivat) Slab la trup, uscățiv. **2.** Lipsit de putere, de vlagă; debil. **II.** S. m. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cărnoasă, cu frunze ovale dințate și cu flori galbene punctate cu roșu, cu un pinten, folosită în medicină**.**

SLĂBĂNOGÍ, *slăbănogesc,* vb. IV. Intranz. și refl. (Înv.) A-și pierde puterea, vigoarea; a slăbi (**2**). – Din **slăbănog.**

SLĂBĂNOGÍT, -Ă, *slăbănogiți, -te*, adj. (Înv.) Care și-a pierdut puterea, vigoarea; slăbit, istovit. ♦ (Rar; despre glas, sunete) Lipsit de intensitate, stins. – V. **slăbănogi.**

SLĂBĂTÚRĂ, slăbături, s. f. (Fam.) Om (sau animal) foarte slab, lipsit de putere, de vlagă. – **Slab** + suf. *-ătură.*

SLĂBÍ, *slăbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre ființe) A pierde din greutate, a deveni (mai) slab (**1**). **2.** Intranz. (Despre ființe) A pierde din forță, din putere, din rezistență. ♦ (Despre organe ale corpului, despre capacitățile fizice, psihice etc.) A nu mai funcționa normal. **3.** Tranz. A face să fie mai puțin strâns, mai puțin încordat, a da drumul din strânsoare; a lăsa liber, a slobozi. ◊ Expr. *A nu slăbi pe cineva* = a nu lăsa în pace pe cineva; a urmări de aproape, a ține din scurt. – Din **slab.**

SLĂBICIÚNE, (3, 4) *slăbiciuni,* s. f. **1.** Faptul de a fi slab (**1**), uscățiv; *p. ext.* lipsă de forță fizică. ♦ Stare, senzație (trecătoare) de sleire, de pierdere a puterilor; sfârșeală. **2.** Fig. Lipsă de energie, de fermitate. **3.** Fig. (Mai ales la pl.) Defect, lipsă, scădere, cusur. **4.** Fig. Pornire, înclinație pentru cineva sau ceva; afecțiune; *p. ext.* pasiune. [Var.: **slăbăciúne** s. f.] – **Slăbi** + suf. *-ciune.*

SLĂBÍRE, *slăbiri,* s. f. Faptul de *a slăbi;* pierdere a greutății sau a puterii; slăbit1.- V. **slăbi.**

SLĂBÍT1 s. n. Faptul de *a slăbi;* slăbire. – V. **slăbi.**

SLĂBÍT2, -Ă, *slăbiți, -te*, adj. **1.** Care a pierdut din grăsime, din greutate; care a devenit slab. **2.** Lipsit de putere, de energie; istovit. ♦ (Despre organe ale corpului, capacități ale omului etc.) Care nu-și mai îndeplinește bine funcția, atins de o infirmitate; debilitat. – V. **slăbi.**

SLĂBÚȚ, -Ă, *slăbuți, -e*, adj. Diminutiv al lui *slab*. – **Slab** + suf. *-uț.*

SLĂNÍNĂ, *slănini,* s. f. Strat de grăsime între pielea și carnea porcului; parte, bucată din această grăsime, conservată și preparată ca aliment (cu adaos de sare ori de boia sau afumată) sau care se topește, devenind untură. [Pl. și: *slănine*].

SLĂNINÚȚĂ, *slăninuțe,* s. f. Diminutiv al lui *slănină.* – **Slănină** + suf. *-uță.*

SLĂTINEÁN, -Ă, *slătineni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Slatina. **2.** Adj. Care aparține municipiului Slatina sau slătinenilor (**1**), referitor la municipiul Slatina ori la slătineni. – **Slatina** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SLĂTINEÁNCĂ, *slătinence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Slatina. – **Slătinean** + suf. *-că.*

SLĂVÍ, *slăvesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A glorifica pentru merite deosebite; a preamări, a lăuda. **2.** A iubi peste măsură, a venera, a adora.

SLĂVÍRE, *slăviri,* s. f. Faptul de *a slăvi;* preamărire, laudă; adorare, venerare. – V. **slăvi.**

SLĂVÍT, -Ă, *slăviți, -te,* adj. **1.** Preamărit pentru merite deosebite; glorificat. ◊ (Ca formulă de reverență) *Slăvite stăpâne.* **2.** Renumit, vestit; celebru. – V. **slăvi.**

SLEÍ, *sleiesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre substanțe grase; la pers. 3) A se închega, a se solidifica (prin răcire). ♦ (Pop.; despre apă și alte lichide) A îngheța. **2.** Tranz. A seca o fântână (pentru a o curăța). ♦ Fig. A secătui pe cineva sau ceva de...; a istovi, a epuiza.

SLEÍRE, *sleiri,* s. f. Faptul de *a (se) slei;* fig. istovire, extenuare, epuizare. – V. **slei.**

SLEÍT1 s. n. Scoatere a apei dintr-o fântână (pentru a o curăța). – V. **slei.**

SLEÍT2**, -Ă,** *sleiți, -te,* adj. **1.** (Despre substanțe grase) Solidificat prin răcire, închegat. ♦ (Despre mâncăruri grase) Cu grăsimea sleită (**1**) prin răcire. ♦ (Pop.; despre lichide) Înghețat. **2.** (Reg.; despre fasole, mazăre) Frecat2, făcăluit2. **3.** (Despre fântâni) Secat, golit de apă (pentru curățare). ♦ Fig. Secătuit de puteri; sfârșit2. – V. **slei.**

SLIM s. n. v. **slin.**

SLIMUÍ, *slimuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A pune la cale; a întocmi, a urzi. – Et. nec.

SLIMUÍRE, *slimuiri,* s. f. (Înv.) Acțiunea de *a slimui* și rezultatul ei. – V. **slimui.**

SLIMUÍT, -Ă, *slimuiți, -te,* adj. (Înv.) întocmit, urzit, pus la cale. – V. **slimui.**

SLIN, *slinuri,* s. n. (Reg.) Strat de murdărie de pe pielea nespălată, de pe îmbrăcămintea purtată mult și neîngrijită sau de pe obiectele mult folosite și necurățate; jeg. [Var.: **slim** s. n.].

SLINÓS, -OÁSĂ, *slinoși, -oase,* adj. Plin de slin; jegos, soios. – **Slin** + suf. *-os.*

SLOBÓD, -Ă, *slobozi, -de,* adj. **1.** (Despre oameni) Care se găsește în stare de libertate, care nu este închis, întemnițat. ♦ (Despre animale) Lăsat în libertate, în voie. **2.** Care nu este supus nici unei constrângeri, nici unei îngrădiri; care are posibilitatea de a acționa în anumite împrejurări după propria sa voință sau dorință, care nu este împiedicat să facă un anumit lucru. ◊ Expr. *E slobod* = e permis, e îngăduit. *A avea mână slobodă* = a fi darnic, generos. Cu inima slobodă = liniștit, împăcat. ♦ (Adverbial) În voie, nestingherit. **3.** (Despre oameni și manifestările, cuvintele lor) Lipsit de rezervă, de măsură; prea familiar; indecent, licențios. ◊ Expr. *A fi slobod la gură* = a vorbi prea mult și fără sfială, depășind limitele bunei-cuviințe. **4.** (Despre drumuri) Pe care se poate trece fără obstacole; pe care nu sunt impuse restricții. ♦ (Despre locuri, scaune) Pe care nu l-a ocupat nimeni; gol. **5.** (Despre lucruri care leagă, fixează, strâng etc.) Care permite mișcări, care nu strânge; *p. ext.* larg. *Cum se sloboade vinul din butoi?* ◊ Expr. *A da frâu slobod* = a da libertate, a lăsa (pe cineva) în voie, să facă ce dorește. **6.** (Substantivat, f.; în loc. adv.) *Cu sloboda* = fără bagaj, fără greutate sau încărcătură.

SLOBOZENÍE s. f. (Pop.) **1.** Libertate. ◊ Loc. adv. (Înv.) *Cu slobozenie* = cu sinceritate, cu franchețe. **2.** Permisiune, îngăduință, voie. – **Slobozi** + suf. *-enie.*

SLOBOZÍ, *slobód,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A pune în libertate; a elibera. ♦ A elibera dintr-o strânsoare. ♦ Refl. (Despre obiectul care leagă) A se slăbi, a se desface. **2.** A lăsa un animal în libertate. **3.** A permite cuiva să plece, a da voie să se depărteze. ◊ *A nu-l slobozi* (pe cineva) *inima să...* = a nu se îndura să facă un lucru. **4.** A da drumul, a lăsa să cadă. **5.** A arunca săgeți dintr-un arc. **6.** A emite un sunet, un strigăt, un cuvânt. – Din **slobod.**

SLOBOZÍE, *slobozii,* s. f. (Înv.) Sat de coloniști (băștinași sau străini) care aveau pe o perioadă oarecare scutire de bir sau de prestații. – **Slobod** + suf. *-ie.*

SLOBOZÍRE, *sloboziri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) slobozi* și rezultatul ei. – V. **slobozi.**

SLOBOZÍT, -Ă, *sloboziți, -te,* adj. (Pop.) Pus în libertate, eliberat. – V. **slobozi.**

SLOBOZITÓR, *slobozitoare,* s. n. (Pop.) Parte a războiului de țesut formată dintr-un ax de lemn lung care fixează sulul de dinapoi și care permite (când este înlăturat) desfășurarea urzelii de pe sul. – **Slobozi** + suf. *-tor.*

SLOI, *sloiuri,* s. n. **1.** Bloc de gheață care plutește pe apele curgătoare și stătătoare, înainte ca acestea să înghețe cu totul sau în timpul dezghețului. ◊ Expr. *A-i trece* (cuiva) *un sloi (de gheață) prin inimă* (sau *pe spinare,* rar, *peste obraz)* = a-l trece (pe cineva) fiori de spaimă. *A fi sloi* = a-i fi cuiva foarte frig, a fi înghețat. ♦ Fig. Om rece, nepăsător, necomunicativ, lipsit de căldură sufletească. **2.** (Rar) Țurțur de gheață.

SLÚGER, *slugeri,* s. m. Dregător în Țările Române însărcinat cu aprovizionarea Curții domnești și a armatei (rangul și atribuțiile variind de la o epocă la alta și de la un principat la altul); rang, titlu purtat de acest dregător. [Var.: **súlger** s. m.].

SLUGERÍE s. f. (Înv.) Demnitate de sluger. – **Sluger** + suf. *-ie.*

SLUT, -Ă, *sluți, -te,* adj., s. m. și f. (Om) mutilat, schilodit, infirm, diform, pocit; *p. ext.* (om) foarte urât, hâd.

SLUTÉNIE s. f. v. **sluțenie.**

SLUTÍ vb. IV v. **sluți.**

SLUTIȘÓR, -OÁRĂ, *slutișori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *slut;* cam slut. – **Slut** + suf. *-ișor.*

SLUTÍT, -Ă adj. v. **slușit.**

SLUȚÉNIE, (2) *sluțenii,* s. f. **1.** Faptul de a fi slut; schilodeală, infirmitate, diformitate; *p. ext.* urâțenie mare (fizică sau morală); hidoșenie, sluție. **2.** (Concr.) Ființă schiloadă, diformă sau foarte urâtă; pocitanie, sluțitură, monstru. [Var.: (înv.) **sluténie** s. f.] – **Sluți** + suf. *-enie.*

SLUȚÍ, *sluțesc,* vb. IV. Tranz. A face să devină schilod, infirm, desfigurat; a mutila; a ciopârți. Tranz. și refl. A (se) poci, a (se) urâți. ♦ Refl. A se strâmba, a se schimonosi. [Var.: (reg.) **slutí** vb. IV] – Din **slut.**

SLUȚÍE s. f. (Rar) Sluțenie. – **Slut** + suf. *-ie.*

SLUȚÍRE, *sluțiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) sluți* și rezultatul ei. – V. **sluți.**

SLUȚÍT, -Ă, *sluțiți, -te,* adj. (Despre ființe) Care a rămas slut; *p. ext.* care a devenit pocit, foarte urât. [Var.: (înv.) **slutít, -ă** adj.] – V. **sluți.**

SLUȚITÚRĂ, *sluțituri,* s. f. (Rar) Ființă schiloadă, diformă sau, *p. ext.,* foarte urâtă; pocitanie, sluțenie. – **Sluți** + suf. *-tură.*

SMAC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o mișcare precipitată. – Onomatopee.

SMÂNTÂNĂ s. f. **1.** Produs alimentar gras, de culoare albă-gălbuie, care se formează la suprafața laptelui nefiert, după ce a fost lăsat câtva timp la temperatura obișnuită, sau care se separă din lapte cu o mașină centrifugă specială. **2.** Fig. Partea cea mai bună, cea mai valoroasă dintr-un lucru.

SMÂNTÂNÍ, *smântânesc,* vb. IV. Tranz. A aduna smântână de pe lapte; a extrage smântână din lapte. – Din **smântână.**

SMÂNTÂNÍCĂ, (2) *smântânici,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *smântână.* **2.** Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri lungi și aspri, cu flori galbene, plăcut mirositoare și cu fructe înguste așezate câte patru la un nod . – **Smântână** + suf. *-ică.*

SMÂNTÂNÍRE, *smântăniri,* s. f. Acțiunea de *a smântâni* și rezultatul ei. – V. **smântâni.**

SMÂNTÂNÍT1 s. n. Faptul de *a smântâni.* – V. **smântâni.**

SMÂNTÂNÍT2**, -Ă,** *smântâniți, -te,* adj. (Despre lapte) De pe care s-a luat sau din care s-a extras smântână. – V. **smântâni.**

SMÂNTÂNÓS, -OÁSĂ, *smântânoși, -oase,* adj. Ca smântână, asemănător cu smântână; cu multă smântână. – **Smântână** + suf. *-os.*

SMÂRC, *smârcuri,* s. n. **1.** Loc mocirlos (acoperit cu vegetație); ochi de apă pe un teren mlăștinos. ♦ (La pl.; în basme) Loc îndepărtat și primejdios, de unde își trage marea izvoarele. **2.** (Reg.) Unealtă primitivă făcută dintr-un căuș, care servește pentru a scoate lichidul dintr-un butoi.

SMÂRCÂI, *smârcâi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A smiorcăi, a-și trage mucii.

SMÂRCÂIÁLĂ, *smârcâieli,* s. f. (Reg.) Smiorcăit1. – **Smârcâi** + suf. *-eală.*

SMÂRCÂÍT1 s. n. (Reg.) Smiorcăit1. – V. **smârcâi.**

SMÂRCÂÍT2**, -Ă,** *smârcâiți, -te,* adj. Smiorcăit2, scâncit, plângăreț. – V. **smârcâi.**

SMÂRCÓS, -OÁSĂ, *smârcoși, -oase,* adj. (Despre terenuri) Plin de smârcuri; mlăștinos. – **Smârc** + suf. *-os.*

SMICEÁ, *smicele,* s. f. (Bot.) Ramură roditoare, specifică mărului și părului, subțire, flexibilă, lungă până la 30 cm, cu toți mugurii vegetativi; *p. gener.* mlădiță, rămurică (ruptă) dintr-o plantă sau dintr-un arbore.

SMID s. n. v. **smidă.**

SMIDÁR, *smidare,* s. n. Loc cu smidă. – **Smidă** + suf. *-ar.*

SMÍDĂ, *smide,* s. f. Desiș format din arbori tineri sau din tufe de spini, de zmeură etc. [Var.: (reg.) **smid** s. n.] – Et. nec.

SMINTEÁLĂ, *sminteli,* s. f. **1.** Tulburare a minții, scrânteală, nebunie; *p. ext.* greșeală, abatere. **2.** (Înv. și pop.) Stricăciune, pierdere, pagubă; neplăcere. ♦ Loc. adv. *Fără sminteală* = în mod absolut, negreșit. ◊ Expr. *A da de sminteală* = a face (pe cineva) de râs; a da de gol. – **Sminti** + suf. *-eală.*

SMINTÍ, *smintesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă dreapta judecată; a înnebuni. ◊ Expr. (Tranz.) *A sminti în bătaie* = a bate foarte tare (pe cineva). **2.** Tranz. (Pop.) A induce în eroare; a păcăli, a înșela. **3.** Intranz. (Reg.) A greși. **4.** Tranz. (Pop.) A mișca din loc, a clinti, a deplasa. ♦ A strica; a vătăma.

SMINTÍRE, *smintiri,* s. f. (Rar) Faptul de *a (se) sminti;* sminteală, nebunie. – V. **sminti.**

SMINTÍT, -Ă, *smintiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care și-a pierdut dreapta judecată sau care se comportă ca și cum și-ar fi pierdut-o; ieșit din minți; nebun. ♦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă lipsă de judecată, nechibzuință, nebunie; nechibzuit, nebunesc. – V. **sminti.**

SMIORCÁI, *smiórcăi,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Intranz. A trage (în mod repetat) aerul pe nas (din cauza plânsului, a unui tic nervos etc.), producând un zgomot caracteristic. **2.** Intranz. și refl. A plânge (alintat și prefăcut) sau a se preface că plânge; a scânci. – Cf. smârcâi.

SMIORCĂIÁLĂ, *smiorcăieli,* s. f. Smiorcăit1. [Pr.: *-că-ia-*] – **Smiorcăi** + suf. *-eală.*

SMIORCĂÍRE, *smiorcăiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) smiorcăi* și rezultatul ei. – V. **smiorcăi.**

SMIORCĂÍT1**,** *smiorcăituri,* s. n. Faptul de *a (se) smiorcăi;* zgomot specific produs de cel care (se) smiorcăie; smiorcăială, smârcâială, smârcâit1. – V. **smiorcăi.**

SMIORCĂÍT2**, -Ă,** *smiorcăiți, -te,* adj. Plângăreț, scâncit. – V. **smiorcăi.**

SMIRDÁR, *smirdari,* s. m. (Bot.) **1.** Mic arbust din regiunea alpină, cu flori roșietice, plăcut mirositoare și cu frunze lucioase, persistente; rododendron, bujor-de-munte . **2.** Merișor1.

SMOC, *smocuri,* s. n. **1.** Mănunchi de păr sau de pene pe care îl au unele animale pe urechi, pe cap, la coadă etc. **2.** Cantitate de fire (de păr, de lână, de iarbă etc.) care se poate prinde sau smulge deodată cu mâna sau (de către animale) cu gura.

SMOCHÍN, *smochini,* s. m. Arbore cu frunzele lobate, cu numeroase flori închise într-un receptacul globulos, care la maturitate devine un fruct comestibil cărnos, dulce și suculent . – Din **smochină** (derivat regresiv)

SMOCHÍNĂ, *smochine,* s. f. Fructul smochinului.

SMOCHINÍ, *smochinesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se zbârci1, a se încreți (ca o smochină). – Din **smochină.**

SMOCHINÍRE, *smochiniri,* s. f. (Fam.) Faptul de *a se smochini.* – V. **smochini.**

SMOCHINÍT, -Ă, *smochiniți, -te,* adj. (Fam.) Încrețit2, zbârcit (ca o smochină). – V. **smochini.**

SMOCHINÚȚĂ, *smochinuțe,* s. f. Diminutiv al lui *smochină.* – **Smochină** + suf. *-uță.*

SMOCULÉȚ, *smoculețe,* s. n. Diminutiv al lui *smoc;* smocușor. – **Smoc** + suf. *-uleț.*

SMOCUȘÓR, *smocușoare,* s. n. Smoculeț. – **Smoc** + suf. *-ușor.*

SMOTOCEÁLĂ, *smotoceli,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a smotoci* și rezultatul ei; păruială, chelfăneală. – **Smotoci** + suf. *-eală.*

SMOTOCÍ, *smotocesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A da, a trage cuiva o bătaie bună; a părui, a chelfani, a scărmăna.

SMOTOCÍRE, *smotociri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a smotoci* și rezultatul ei. – V. **smotoci.**

SMUCEÁLĂ, *smuceli,* s. f. Smucitură. [Var.: **smânceálă, smunceálă** s. f.] – **Smuci** + suf. *-eală.*

SMUCÍ, *smucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A trage brusc și cu putere pentru a scoate, a smulge, a desprinde, a deplasa ceva sau pe cineva din locul unde se află. **2.** Refl. A se zbate, a face mișcări repezi încolo și încoace spre a scăpa din locul unde este prins sau legat. [Var.: (pop.) **smuncí** vb. IV].- (după *smulge*).

SMUCÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) smuci;* smucit1. – V. **smuci.**

SMUCÍT1 s. n. Faptul de a (se) smuci; mișcare bruscă și scurtă; smuceală, smucire, smucitură. – V. **smuci.**

SMUCÍT2**, -Ă,** *smuciți, -te,* adj. **1.** (În sintagme și expr.) *Vorbă smucită* = vorbă spusă grăbit (pe un ton aspru și repezit). *A fi smucit la vorbă* = a vorbi iute, repezit (și împiedicat). **2.** (Fam.) Trăsnit, țicnit, nebun. [Var.: (pop.) **smuncít, -ă, smâncít, -ă** adj.] – V. **smuci.**

SMUCITÚRĂ, *smucituri,* s. f. Faptul de *a (se) smuci;* mișcare repezită, bruscă; smuceală, smucit1. [Var.: (pop.) **smuncitúră** s. f.] – **Smuci** + suf. *-tură.*

SMÚLGE, *smulg*, vb. III. **1.** Tranz. A trage cu putere pentru a scoate sau a deplasa din locul unde se află. ◊ Expr. *A-şi smulge părul (din cap)* sau *a-şi smulge barba* = a-şi manifesta puternic durerea sau disperarea; a fi foarte supărat. ♦ (Reg.) A jumuli o pasăre de pene. ♦ Tranz. şi refl. A (se) desprinde (brusc) din locul unde se află. **2.** Tranz. Fig. A obţine ceva cu mari eforturi; a lua cu forţa. ◊ Expr. *A smulge din ghearele morţii* = a salva (pe cineva) de la moarte. **3.** Tranz. şi refl. A (se) da la o parte, a (se) îndepărta, a (se) retrage cu o mişcare bruscă. **4.** Tranz. şi refl. A (se) despărţi, a (se) dezlipi. [Perf. s. *smulséi*, part. *smuls* şi (înv. şi reg.) *smult*]. – Pref. *s-* + **mulge.**

SMULGÉRE, *smulgeri*, s. f. Acţiunea de *a (se) smulge* şi rezultatul ei; smuls1. – V. **smulge.**

SMULS1 s. n. Smulgere. – V. **smulge.**

SMULS2, -Ă, *smulşi, -se*, adj. **1.** (Despre plante) Care este tras afară din pământ (cu rădăcină). **2.** (Despre obiecte) Desprins, deplasat cu brutalitate din locul în care se află fixat. – V. **smulge.**

SMUNCEÁLĂ s. f. v. **smuceală.**

SMUNCÍ vb. IV v. **smuci.**

SMUNCÍT, -Ă adj. v. **smucit**2.

SMUNCITÚRĂ s. f. v. **smucitură.**

SNOP, *snopi*, s. m. **1.** Legătură mare făcută din mănunchiuri de cereale păioase (secerate). **2.** Grup de lucruri de acelaşi fel care formează un mănunchi, o legătură. ♦ Fig. Fascicul de lumină, de raze luminoase etc.

SNOPEÁLĂ, *snopeli*, s. f. Bătaie straşnică; chelfăneală. – **Snopi** + suf. *-eală.*

SNOPÍ, *snopesc*, vb. IV. Tranz. **1.** (Reg.) A strânge şi a lega cerealele păioase în snopi, a face snopi. **2.** Fig. (Fam.) A bate foarte rău pe cineva. ♦ Refl. (Rar) A se obosi foarte tare (din cauza unei munci grele); a se istovi. – Din **snop.**

SNOPÍRE, *snopiri*, s. f. Acţiunea de *a (se) snopi* şi rezultatul ei. – V. **snopi.**

SNOPULÉŢ, *snopuleţi,* s. m. Snopuşor. – **Snop** + suf. *-uleţ.*

SNOPUŞÓR, *snopuşori,* s. m. Diminutiv al lui *snop;* snopuleţ. – **Snop** + suf. *-uşor.*

SOÁCRĂ, *soacre*, s. f. Mama unuia dintre soţi, în raport cu celălalt soţ. ♦ *Soacră-mare* = mama mirelui. *Soacră-mică* = mama miresei.

SOÁRBĂ, *soarbe*, s. f. Fructul sorbului1, de mărimea unei cireşe, cărnos şi de culoare brună-gălbuie cu pete albe, cu gust acrişor. – Din **sorb1.**

SOÁRE, (2) *sori*, s. m. **1.** Corp ceresc central al sistemului nostru planetar, incandescent şi luminos, în jurul căruia gravitează şi se învârtesc Pământul şi celelalte planete ale sistemului. ◊ Loc. adv. *Sub soare* = pe pământ, în lume. ◊ Expr. (Fam.) *(A fi) soare cu dinţi* = (a fi) frig pe vreme senină. *(A fi) rupt din soare* = (a fi) foarte frumos, de o deosebită frumuseţe. (În basme) *La soare te poţi uita, dar la dânsa* (sau *la dânsul) ba,* se spune spre a arăta că cineva este de o frumuseţe excepţională. *A se uita ca la soare* = a privi (pe cineva) cu multă dragoste, a iubi foarte mult . *A i se pune* (cuiva) *soarele drept inimă* = a i se face foame. ◊ Compuse: (pop.) *soare-răsare* = răsărit1, est, orient; *p. ext.* vremea când răsare Soarele; *soare-apune* (sau *-scapătă)* = apus1, vest, occident; *p. ext.* vremea când apune Soarele. ♦ Lumină (şi căldură) care vine de la Soare (**1**). ◊ Loc. adv. *Cu soare* = cât mai e ziuă, cât mai e lumină. **2.** Fig. Fericire, bucurie; bunăstare.

SOÁRTĂ, *sorţi,* s. f. **1.** (În superstiţii) Forţă (sau voinţă) supranaturală despre care se crede că hotărăşte tot ce se petrece în viaţă; destin, fatalitate, noroc, scrisă, ursită. **2.** Situaţie, concurs de împrejurări existente la un moment dat. ♦ Evoluţie, desfăşurare (a unei acţiuni); deznodământ.

SOÁŢĂ, *soaţe,* s. f. **1.** (Rar) Soţie, nevastă. **2.** (Înv.) Tovarăşă; prietenă. **3.** (Înv.) Persoană, obiect, faptă asemănătoare alteia; pereche.

SOBÁR, *sobari*, s. m. Meseriaş care construieşte sau repară sobe1. – **Sobă**1 + suf. *-ar.*

SÓBĂ1, *sobe*, s. f. Instalaţie pentru încălzit (cu lemne, cărbuni, gaze etc.) încăperile de locuit sau pentru gătit, construită din cărămidă, din teracotă, din fier sau din fontă.

SÓBĂ2, *sobe*, s. f. (Reg.) Cameră, odaie de locuit.

SOBÍŢĂ, *sobiţe,* s. f. Diminutiv al lui *sobă1;* sobuşoară. – **Sobă**1 + suf. *-iţă.*

SOBUŞOÁRĂ, *sobuşoare,* s. f. Sobiţă. – **Sobă**1 + suf. *-uşoară.*

SOC, *soci*, s. m. Nume dat mai multor specii de arbuşti de dimensiuni mici, cu flori hermafrodite grupate în inflorescenţe, care au proprietăţi sudorifice, şi cu fructe (boabe negre sau roşii), scoarţă şi rădăcini cu proprietăţi laxative şi diuretice.

SOCÁTĂ, *socate*, s. f. Băutură răcoritoare preparată din flori de soc, zahăr, lămâie şi apă. – **Soc** + suf. *-ată.*

SOCOTEÁLĂ, *socoteli,* s. f. **1.** Calculare, calcul numeric, evaluare numerică. ◊ Expr. *A face socoteala* = a plăti (cuiva) ceea ce i se cuvine, ceea ce are de primit. *Pe socoteala mea* = pe cheltuiala mea . *A-şi greşi socotelile* = a se înşela în aşteptări; a nu izbuti. *A ieşi la socoteală* = a ajunge la o rezolvare convenabilă, favorabilă (în legătură cu ceva sau cu cineva). *A pune la socoteală* = a lua în consideraţie (ceva). **2.** Proiect, plan, gând, idee. ◊ Expr. *A-i veni la socoteală* = a-i fi (cuiva) pe plac; a-i conveni. **3.** (În expr.) *A ţine socoteală de...* = a lua în considerare, a avea în vedere. *Pe socoteala cuiva* = în legătură cu cineva. **4.** Rost, raţiune; măsură. ◊ Loc. adv. şi adj. *Cu socoteală* = chibzuit, cu motiv. – **Socoti** + suf. *-eală.*

SOCOTÍ, *socotesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A face socoteală (**1**); a calcula. ♦ A număra. ♦ Refl. recipr. A ajunge la o înţelegere cu cineva asupra unei datorii, obligaţii etc. ♦ Refl. recipr. Fig. A lichida un diferend cu cineva, a trage la răspundere pe cineva; a se răfui. **2.** Tranz. A avea ceva de gând; a plănui, a intenţiona. **3.** Tranz. şi refl. A analiza ceva cumpănind toate eventualităţile; a (se) gândi. **4.** Tranz. şi refl. A-şi închipui. ♦ Tranz. A fi de părere, a găsi de cuviinţă. **5.** Tranz. A lua în seamă; a aprecia, a preţui. ♦ Tranz. şi refl. A (se) considera, a (se) privi (ca...), a (se) crede. **6.** Tranz. (Rar) A pune ceva în socoteala cuiva; a atribui, a imputa. [Prez. ind. şi: (pop.): *socot*].

SOCOTÍNŢĂ, *socotinţe,* s. f. (Înv. şi pop.) **1.** Punct de vedere, opinie, părere. ♦ Idee, gând. **2.** Consideraţie, stimă, preţuire. **3.** Judecată sănătoasă, chibzuială, cumpăt, măsură. **4.** Minte, raţiune. **5.** Hotărâre, voinţă. – **Socoti** + suf. *-inţă.*

SOCOTÍRE, *socotiri*, s. f. Acţiunea de *a (se) socoti* şi rezultatul ei. – V. **socoti.**

SOCOTÍT1 s. n. Faptul de *a (se) socoti;* calcul, socoteală. – V. **socoti.**

SOCOTÍT2, -Ă, *socotiţi, -te*, adj. (Despre oameni) Chibzuit, cumpătat, măsurat. – V. **socoti.**

SOCRÍ, *socresc*, vb. IV. Tranz. (Fam. şi reg.) A stărui cu insistenţă supărătoare pe lângă cineva; a bate la cap, a cicăli. – Din **socru.**

SÓCRU, *socri*, s. m. Tatăl unuia dintre soţi, în raport cu celălalt soţ. ◊ *Socru-mare* = tatăl mirelui. *Socru-mic* = tatăl miresei. ♦ (La pl.) Părinţii unuia dintre soţi, în raport cu celălalt soţ.

SOI1, *soaie*, s. n. (Pop.) Strat de murdărie depus pe obiecte; slin. – Et. nec.Cf. zoaie.

SOÍ2, *soiesc*, vb. IV. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) murdări, a (se) umple cu soi1. – Din **soi1.**

SOI3, *soiuri*, s. n. Grup de plante sau de animale care aparţin aceleiaşi specii ori varietăţi, cu anumite însuşiri morfologice sau fiziologice ereditare comune; plantă sau animal care aparţine unui asemenea grup. – Loc. adj. *De soi* = de bună calitate, ales. ♦ (Fam.) Varietate, gen, fel, categorie de oameni sau de obiecte.

SOIÓS, -OÁSĂ, *soioşi, -oase*, adj. Mânjit, murdar (cu pete de grăsime); slinos. – **Soi**1 + suf. *-os.*

SOL2, *soli*, s. m. Persoană trimisă (oficial) undeva cu o misiune; *spec.* emisar însărcinat să ducă

tratative oficiale în numele unei țări sau al unui suveran (din Evul Mediu). ♦ Vestitor. ♦ (La nunțile țărănești) Flăcău trimis de mire în satul sau la casa miresei spre a-i vesti sosirea.

SOL5, *soluri*, s. n. Strat afânat, moale și friabil de la suprafața scoarței pământești, care (împreună cu atmosfera din jur) constituie mediul de viață al plantelor; suprafața pământului; *p. ext.* pământ, teren.

SOLÁR, -Ă, *solari*, *-e*, adj. Care aparține Soarelui, emis de Soare, privitor la Soare; care este în raport cu Soarele. ♦ *An solar* = interval de timp în care se efectuează o revoluție completă a Pământului în jurul Soarelui.

SOLÍD1, *solizi*, s. m. Monedă mică de argint sau de bronz emisă în Țările Române în sec. XVII. **SOLÍD2, -Ă,** *solizi*, *-de*, adj., s. n. **1.** Adj., s. n. (Corp) care posedă capacitatea de a-și menține forma și dimensiunile, de a se opune forțelor deformatoare, având o structură compactă și o mare coeziune; p. ext. (corp) dur, tare, rigid, rezistent. **2.** Adj. Care este astfel făcut încât să reziste mult timp; rezistent, trainic, durabil. **3.** Adj. Mare (ca dimensiuni și greutate); (fam., despre ființe) voinic, robust. **4.** Adj. Fig. Temeinic, serios; *p. ext.* sigur, statornic. ♦ Care înfruntă cu tărie greutățile; dârz. **SOLÍE,** *solii*, s. f. **1.** Misiunea unui sol2. ◊ Expr. (Înv.) *A-și da solia* = a expune obiectul misiunii sale, a-și îndeplini însărcinarea de sol2; a da socoteală de misiunea avută. ♦ P. gener. Misiune, însărcinare, sarcină. ♦ Fig. Menire. **2.** (Concr.) Veste, mesaj (adus de un sol2). **3.** (Concr.) Grup de persoane trimise ca soli2; delegație. – **Sol**2 + suf. *-ie*.

SOLZ, *solzi*, s. m. Fiecare dintre plăcile mici, dure și lucioase, de natură tegumentară, care, suprapunându-se parțial, acoperă corpul celor mai mulți pești, al celor mai multe reptile, picioarele păsărilor și anumite părți ale corpului unor mamifere. ♦ Fiecare dintre micile plăci de metal din care sunt făcute armurile sau anumite obiecte de podoabă.

SOLZĂRÍE s. f. (Rar) Totalitatea solzilor care acoperă corpul unui animal; mulțime de solzi. – **Solz** + suf. *-ărie*.

SOLZIȘÓR, *solzișori*, s. m. Diminutiv al lui *solz*. – **Solz** + suf. *-ișor*.

SOLZÓS, -OÁSĂ, *solzoși*, *-oase*, adj. Acoperit cu solzi. ♦ Care are aspect de solzi, care se poate desface ca niște solzi. – **Solz** + suf. *-os*.

SOMEȘÁNA s. f. art. Numele unui dans popular (sau al unui ciclu de dansuri populare) din Ardeal, din zona Năsăudului; melodie după care se execută acest dans. – **Someș** (n. pr.) + suf. *-ană*. **SOMN1,** *somni*, s. m. Pește teleostean răpitor cu corpul lung, fără solzi, lățit în partea dinainte, cu capul turtit, cu gura armată de dinți puternici și cu mustăți lungi.

SOMN2 s. n. Stare fiziologică normală și periodică de repaus a ființelor, necesară redresării forțelor, caracterizată prin încetarea totală sau parțială a funcționării conștiinței, prin relaxare musculară, prin încetinirea circulației, a respirației și prin vise; starea celui care doarme. ♦ *Somnul de veci* (sau *cel lung*, *veșnic)* = moartea. ◊ Expr. *A dormi somnul iepurelui* = a dormi ușor, iepurește. *A trage un (pui de) somn* = a dormi (bine). *A-l fura somnul* = a ațipi. *Somn ușor,* formulă prin care se dorește cuiva care se culcă somn liniștit. *A-l păli somnul* sau *a nu mai putea de somn* = a nu mai putea rezista nevoii de a dormi. ♦ Fig. Stare de inerție; toropeală, amorțire. ♦ Necesitatea de a dormi; senzație provocată de această necesitate.

SOMNÍE s. f. (Rar) Somnolență. – **Somn**2 + suf. *-ie*.

SOMNIȘÓR1, *somnișori,* s. m. Diminutiv al lui *somn1;* somnuleț1. – **Somn**1 + suf. *-ișor*.

SOMNIȘÓR2, (1) s. n., **(2)** *somnișori,* s. m. **1.** S. n. Diminutiv al lui *somn2;* somnuleț2. **2.** S. m. (Bot.) Mac de grădină. – **Somn**2 + suf. *-ișor*.

SOMNOLÉNT, -Ă, *somnolenți, -te*, adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care este în stare de somnolență sau trădează somnolență; care dormitează (sau pare că dormitează); toropit, moleșit (de somn).

SOMNOLÉNȚĂ s. f. Stare intermediară între somn și veghe, în care diverse funcții și reacții ale organismului sunt diminuate; moleșeală, toropeală, somnie, somnoroșie.

SOMNORÓS, -OÁSĂ, *somnoroși, -oase*, adj., s. f. **I.** Adj. **1.** Căruia îi este somn; amețit, toropit de somn; adormit. ♦ (Adesea substantivat) Căruia îi place să doarmă mult. **2.** Fig. Lipsit de vioiciune, de vigoare, de intensitate, de strălucire; fără viață, slab, șters, stins. **II.** S. f. (Bot.) **1.** Plantă erbacee cu flori albe, cu frunzele și fructele acoperite cu peri aspri. **2.** Pidosnic, (după forma tulpinei, acoperită cu peri deandoasele). [Var.: (reg.) **somnurós, -oásă** adj.] – **Somn**2 + suf. *-uros*.

SOMNOROȘÍE s. f. (Înv.) Somnolență. – **Somnoros** + suf. *-ie*.

SOMNULÉȚ1, *somnuleți,* s. m. Somnișor1. – **Somn**1 + suf. *-uleț*.**SOMNULÉȚ**2 s. n. Somnișor2. – **Somn**2 + suf. *-uleț*.

SOMNURÓS, -OÁSĂ adj. v. **somnoros.**

SOMÓN, *somoni*, s. m. Pește teleostean răpitor marin din familia salmonidelor, lung de 1-1,5 m și cu greutatea de 25-30 kg, cu carnea de culoare roz, foarte gustoasă, care migrează vara în fluvii pentru a-și depune icrele.

SOMOTÉI, *somotei*, s. m. Pui de somn1, somn1 mic (până la 1 kilogram). – Cf. somn1.

SONÓR, -Ă, *sonori, -e*, adj. **1.** Care produce, prin vibrare, sunete (puternice); care răsună sau face să răsune. **2.** (Adesea adverbial) Care are un sunet plăcut, armonios (și pătrunzător). **3.** Care amplifică sunetele, care are rezonanță. **-** (după *sună*).

SONORITÁTE, *sonorități,* s. f. **1.** Însușirea de a fi sonor. ♦ Muzicalitate. ♦ Sunet sau grup de sunete (caracteristice); nuanță. **2.** Proprietate a unor corpuri de a propaga și de a amplifica sunetele; rezonanță. **- Sonor** + suf.*-itate*.

SÓRĂ, *surori*, s. f. **1.** Persoană de sex feminin considerată în raport cu copiii aceloraşi părinți sau ai aceluiași tată ori aceleiași mame. ◊ *Soră bună* = soră care are amândoi părinții comuni cu ai fraților săi. (Reg.) *Soră de scoarță* = fiica din altă căsătorie a unuia dintre soții recăsătoriți, considerată în raport cu copilul sau cu copiii celuilalt soț. *Soră de lapte* = fată care a supt o dată cu alt copil de la aceeași femeie, considerată în raport cu acel copil. ◊ Compuse: *sora-soarelui* = floarea-soarelui; *sor-cu-frate* = numele a două plante erbacee cu frunze ovale, cu flori galbene-aurii sau albastre-violete, cu fructul o capsulă. **2.** (Fam.; la voc.) Termen cu care cineva se adresează unei fete sau unei femei în semn de intimitate, de prietenie sau de dragoste; dragă. **3.** Fig. Tovarășă, prietenă. ♦ Țară, limbă etc. de aceeași origine cu alta, cu afinități și trăsături comune. **4.** Cel mai mic grad în ierarhia călugărească în mănăstirile de femei; femeie care are acest grad. [Var.: (pop.) **suróră, sor** s. f.].

SORB1, *sorbi*, s. m. Arbore din familia rozaceelor înalt până la 15 m, cu frunze ovale, flori albe și fructe cărnoase, al cărui lemn se folosește la strungărie .

SORB2, *sorburi*, s. n. **1.** Vârtej de apă cu un ochi adânc la mijloc. ♦ Loc unde apa unui râu dispare de la suprafață, curgând în continuare printr-un curs subteran. **2.** Vânt puternic care se propagă sub forma unui vârtej. – Din **sorbi** (derivat regresiv).

SORBÍ, *sorb,* vb. IV. Tranz. **1.** A bea ceva trăgând în gură puțin câte puțin, cu buzele strânse (și cu zgomot). ♦ A bea repede și cu lăcomie, dintr-o singură înghițitură (golind vasul). ◊ Expr. *A sorbi* (pe cineva) *într-o lingură de apă,* se spune: **a**) când cineva se uită cu mare dragoste la altcineva; **b**) când cineva își manifestă antipatia față de altcineva. *A sorbi cuvintele* (sau *vorbele, scrisul* etc.) *cuiva* = a asculta sau a citi cu mare atenție și interes pe cineva sau ceva. **2.** A înghiți. ♦ Fig. A preocupa, a captiva. **3.** A trage în piept (cu nesaț), a inspira adânc (aer, vânt, miresme).

SORBÍRE, *sorbiri*, s. f. Acțiunea de *a sorbi* și rezultatul ei; sorbit, sorbitură. – V. **sorbi.**

SORBÍT s. n. Sorbire. – V. **sorbi.**

SORBITÓR, -OÁRE, *sorbitori, -oare,* adj. Care soarbe sau absoarbe. – **Sorbi** + suf. *-tor*.

SORBITÚRĂ, *sorbituri*, s. f. **1.** Sorbire. ♦ Cantitate de lichid care se poate sorbi dintr-o dată; înghițitură, dușcă. **2.** (Reg.) Mâncare lichidă; zeamă, supă, ciorbă. – **Sorbi** + suf. *-tură.*

SÓRCOVĂ, *sorcove,* s. f. **1.** Bețișor sau rămurică împodobită cu flori artificiale de diferite culori, cu care copiii lovesc ușor pe spate pe părinții, cunoscuții etc. lor în dimineața zilei de Anul Nou, urându-le, în versuri speciale, sănătate și noroc. ◊ Expr. *A fi ca o sorcovă* = a fi îmbrăcat caraghios, împopoțonat. **2.** Colind recitat de cei care urează cu sorcova (**1**). – Probabil din **sorcovi** (derivat regresiv).

SORCOVĂȚ s. m. v. **sorocovăț.**

SORCOVEÁLĂ, *sorcoveli*, s. f. Faptul de *a sorcovi;* sorcovit. – **Sorcovi** + suf. *-eală.*

SORCOVÍ, *sorcovesc*, vb. IV. Tranz. A colinda, a ura cu sorcova. ♦ Fig. A bate, a lovi.

SORCOVÍT s. n. Sorcoveală. – V. **sorcovi.**

SOREÁN, *soreni*, s. m. (Iht.; pop.) Pește dulcicol de talie mică, cu solzi mărunți, argintii, având gura oblică; obleț; albișoară. – **Soare** + suf. *-ean.*

SORÉTE, *soreți,* s. m. (Reg.) Pește răpitor verde-albăstrui, cu pete portocalii. – **Soare** + suf. *-ete.*

SORG s. m. Plantă furajeră anuală din familia gramineelor, rezistentă la secetă, cu frunze lungi, mari și cu inflorescențe în formă de panicul.

SORGÍNTE, *sorgínți*, s. f. **1.** (Livr.) Izvor, sursă (de informații); origine. **2.** (Înv.) Izvor de apă.

SORÍ, *soresc*, vb. IV. **1.** Refl. (Despre ființe) A se încălzi la soare. **2.** Tranz. A expune ceva la soare (pentru a face să se coacă sau să se usuce). – Din **soare.**

SORÍT2, -Ă, *sorițí, -te*, adj. (Pop.) Însorit. – V. **sori.**

SORTÍ, *sortesc*, vb. IV. Tranz. (În superstiții) A hotărî, a determina soarta cuiva; a ursi, a meni, a predestina. – Din **soartă.**

SORTÍRE s. f. Acțiunea de *a sorti* și rezultatul ei. – V. **sorti.**

SORTÍT, -Ă, *sortíți, -te*, adj. Menit, ursit, predestinat. – V. **sorti.**

SORȚ, *sorți,* s. m. (Pop.; de obicei la pl.) Sistem de alegere, de desemnare, de repartiție prin aruncarea unor zaruri, prin tragerea unor bilete etc., care lasă să decidă întâmplarea, dând șanse egale tuturor participanților; zar sau bilet folosit la această operație. ◊ Expr. *A trage la sorți* = **a)** a hotărî, prin sorți, o împărțeală, un câștig etc.; a participa, ca parte interesată, la o alegere prin sorți; **b**) (În vechiul sistem de recrutare) a recruta pentru îndeplinirea serviciului militar prin sistemul sorților. *A cădea la sorți* = a fi ales sau desemnat prin sorți. *A se alege sorții* = a se ajunge la un rezultat, a se clarifica o situație. *Sorți de izbândă* = posibilități de reușită; șansă. – Refăcut din **sorți** (pl. lui *soartă).*

SORȚÁR, *sorțari,* s. m. (Pop.) Tânăr care (potrivit unui vechi sistem de recrutare) trăgea la sorți pentru a fi repartizat la o anumită armă. – **Sorț** + suf. *-ar*.

SOS1, *sosuri*, s. n. Preparat culinar lichid sau vâscos (de obicei condimentat) cu care se pregătesc sau cu care se servesc unele mâncăruri.

SOSÍ, *sosesc,* vb. IV. Intranz. A ajunge într-un anumit loc (și într-un anumit moment). ♦ (Despre termene, anotimpuri, intervale) A începe să se desfășoare. ◊ Loc. adv. *Pe sosite* = pe punctul de a ajunge undeva.

SOSÍRE, *sosiri*, s. f. Faptul de *a sosi;* venire, ajungere. – V. **sosi.**

SOSÍT s. n. (În expr.) *Bun sosit*, formulă de salut cu care este întâmpinat cineva care sosește undeva. – V. **sosi.**

SOSITÓR, -OÁRE, *sositori, -oare,* adj. (Pop.) Care sosește, care vine, ajunge undeva. – **Sosi** + suf. *-tor*.

SOSMÁ, *sosmale,* s. f. (Reg.) Copcă mare în continuarea unui șir de copci mai mici, care servește pentru întinderea năvodului sub gheață. – Et. nec.

SOȚ, *soți,* s. m. **1.** Bărbat căsătorit considerat în raport cu soția lui; bărbat. ♦ (La pl.) Cele două persoane de sex opus unite prin căsătorie. ♦ (Înv.) Soție, nevastă. **2.** (Pop.) Tovarăș, însoțitor; asociat. **3.** Obiect care, împreună cu altul (similar), formează o pereche. ◊ Loc. adj. și adv. *Cu soț* = cu pereche, în număr pereche, par.- **Să**(o) + **ție**.

SOȚÍE, *soții,* s. f. **1.** Femeie căsătorită considerată în raport cu bărbatul ei; nevastă, soață. ♦ (Înv.) Soț, bărbat. **2.** (Pop.) Tovarăș, însoțitor; prieten. – **Soț** + suf. *-ie*.

SOȚIOÁRĂ, *soțioare,* s. f. (Pop. și fam.) Diminutiv al lui *soție.* [Pr.: *-ți-oa-*] – **Soție** + suf. *-ioară*.

SOȚIÓR, *soțiori,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *soț.* [Pr.: *-ți-or*] – **Soț** + suf. *-ior*.

SOVÁRF, *sovârfi*, s. m. Plantă erbacee perenă aromatică, cu tulpina păroasă, cu flori roșii-purpurii, folosită la vopsit și în farmacie; savur. [Var.: **sovârv, șovârf** s. m.].

SOVÁRV s. m. v. **sovârf.**

SOVÂRVÁRIȚĂ, *sovârvariță,* s. f. Plantă erbacee cu frunze mari, ovale și cu flori galbene. – **Sovârv** + suf. *-ariță.*

SPÁDĂ, *spade,* s. f. Armă formată dintr-o lamă dreaptă cu două tăișuri, din gardă și mâner, cu care se poate tăia și împunge.

SPÁIMĂ, *spaime,* s. f. **1.** Teamă puternică și violentă provocată de o emoție, de ceva neprevăzut și primejdios; groază. ◊ Loc. adj. și adv. *De spaimă* = înfiorător, îngrozitor; extraordinar, neobișnuit. ◊ Loc. vb. *A băga spaima* = a înfricoșa, a înspăimânta (pe cineva). *A da spaima în cineva* = a se înfricoșa, a se înspăimânta. ◊ *A trage o spaimă* = a trece printr-o sperietură mare. **2.** Ființă, lucru, fenomen care înfricoșează. – Et. nec.

SPANÁC, (**1**) (rar) *spanace*, (**2**) *spanacuri*, s. n. **1.** Plantă erbacee legumicolă cultivată pentru frunzele sale mari, cărnoase, comestibile, de un verde-închis. **2.** Compuse: *spanac-porcesc* = plantă erbacee cu flori verzi; *spanac-sălbatic* = plantă erbacee cu frunze romboidale și cu flori albicioase; *spanacul-ciobanilor* = plantă erbacee cu frunze triunghiulare, cu flori verzi dispuse în ghemulețe.

SPÁRGE, *sparg*, vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) preface în bucăți, în cioburi; a face să plesnească sau a plesni, a (se) crăpa. ♦ Tranz. A tăia, a despica lemne, butuci etc. în mai multe bucăți. **2.** Tranz. A sfărâma, a distruge învelișul unui lucru pentru a extrage și a folosi conținutul. **3.** Tranz. A distruge, a nărui, a nimici. ◊ Expr. *A sparge frontul* = a pătrunde forțat în liniile inamicului. ♦ Tranz. și refl. (Pop.) A (se) găuri; a (se) uza. **4.** Tranz. A deschide prin forțare o ușă, o încuietoare; *p. ext.* a jefui, a prăda. **5.** Tranz. A împunge, a străpunge cu un obiect ascuțit sau tăios. ♦ Refl. Fig. A striga tare; a răcni, a zbiera. **6.** Tranz. A produce o disensiune; a dezbina. ◊ Expr. *A sparge cuiva casa* = a contribui efectiv la destrămarea căsniciei cuiva. **7.** Tranz. Fig. (Înv.) A răzleți o oaste; a birui, a înfrânge; a împrăștia. [Perf. s. *spărsei,* part. *spart*].

SPÁRGERE, *spargeri*, s. f. Acțiunea de *a (se) sparge* și rezultatul ei; spart. ♦ Furt prin spargere. – V. **sparge.**

SPARGHÉȚ, *sparghețuri,* s. n. Construcție în formă de pinten care servește la apărarea picioarelor unui pod de bușteni, de sloiurile aduse de apă etc. – **Sparge** + **gheață.**

SPART1 s. n. **1.** Spargere. **2.** (Pop.) Sfârșit, încheiere a unei activități. ◊ Expr. *A ajunge la spartul târgului* (sau *iarmarocului)* = a ajunge undeva prea târziu, când lucrurile sunt pe lichidate. – V. **sparge.**

SPART2, -Ă, *sparți, -te*, adj. **1.** Prefăcut în bucăți, în cioburi; plesnit, crăpat; găurit. ◊ Expr. *(A fi) mână spartă* = (a fi) risipitor. *A mânca de parc-ar fi spart*, se spune cuiva sau despre cineva care mănâncă foarte mult și cu lăcomie. ♦ (Despre lemne) Tăiat în bucăți mici (potrivite pentru a fi arse în sobă). ♦ (Despre pământ) Răscolit, plin de gropi. ♦ (Rar; despre butoaie) Desfundat. ♦ Fig. (Despre sunete) Lipsit de sonoritate, răgușit, dogit. **2.** (Despre ziduri, clădiri) Stricat, dărăpănat, ruinat. ♦ (Despre obiecte de încălțăminte, de îmbrăcăminte) Rupt, uzat, tocit. – V. **sparge.**

SPÁTĂ, (**I, III**) *spate*, (**II**) *spete*, s. f. **I.** Piesă la războiul de țesut formată dintr-un sistem de lamele paralele fixate la ambele capete, formând un fel de pieptene montat în vatală, prin care trec firele de urzeală. ♦ Bețișor peste care se petrec ochiurile când se împletește o rețea sau o plasă. **II. 1.** Loc. adj. *Lat în spete* = cu umerii largi, spătos, voinic. ♦ Os lat care susține articulația membrelor la animalele patrupede; *p. ext.* regiunea corespunzătoare a corpului. **2.** (Reg.) Spătarul scaunului. **III.** (Înv.) Sabie cu lamă lungă, dreaptă și lată, cu două tăișuri.

SPÁTE, *spate*, s. n. **1.** Partea posterioară a corpului omenesc, de la umeri până la șale; partea superioară a corpului animalelor, cuprinzând regiunea coloanei vertebrale dintre articulațiile membrelor; spinare. ◊ Loc. adv. *În spate* = pe umeri sau pe partea dorsală a corpului; în spinare. *Pe spate* = **a**) culcat cu fața în sus; **b**) spre ceafă. *Din spate* = în urmă. ◊ Expr. *A întoarce spatele* = a nu mai vrea să știe de cineva sau de ceva; a deveni indiferent. *A avea spate (tare)* = a avea sprijin, protecție. *A arunca ceva pe spatele cuiva* = a arunca vina, responsabilitatea pe cineva. **2.** Parte a unor obiecte opusă feței; parte a unei așezări, formațiuni etc. opusă direcției spre care este orientată. ♦ Parte a unei haine care acoperă spatele (**1**). ♦ Ceea ce se află în spatele (**2**) unei așezări, unui obiect etc. **3.** Spătarul, speteaza scaunului; rezemătoare. [Pl. și: *spete*].- (după *spinare*).

SPAȚ, *spații,* s. n. Spațiu între sulul dinainte și spată la războiul de țesut.

SPAȚIÓS, -OÁSĂ, *spațioși, -oase*, adj. Care ocupă o suprafață mare, cu mult spațiu; larg, încăpător; vast.

SPÁȚIU, *spații,* s. n. Întindere nemărginită care cuprinde corpurile cerești; văzduh; porțiune din atmosferă; întinderea, locul care ne înconjoară. ◊ *Spațiu aerian* = porțiune din atmosferă corespunzătoare limitelor teritoriale ale unui stat și în care acesta își exercită suveranitatea. *Spațiu verde* = suprafață acoperită de vegetație în perimetrul unei așezări.

SPĂIMÂNTÁ, *spăimánt,* vb. I. Refl. și tranz. (Înv. și pop.) A (se) înspăimânta.

SPĂIMÂNTÁRE, *spăimântări,* s. f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) spăimânta* și rezultatul ei; înspăimântare. – V. **spăimânta.**

SPĂIMÂNTÁT, -Ă, *spăimântați, -te*, adj. (Înv. și pop.) Înspăimântat. – V. **spăimânta.**

SPĂIMÂNTĂTÓR, -OÁRE, *spăimântători, -oare*, adj. (Înv. și pop.) Înspăimântător. – **Spăimânta** + suf. *-ător.*

SPĂIMÂNTÓS, -OÁSĂ, *spăimântoși, -oase*, adj. (Înv.) înspăimântător. – **Spăimânta** + suf. *-os*.

SPĂIMÓS, -OÁSĂ, *spăimoși, -oase*, adj. (Pop.) Care se sperie ușor; fricos, sperios. ♦ Care provoacă spaimă; înspăimântător, înfricoșător. – **Spaimă** + suf. *-os*.

SPĂLÁ, *spăl,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) curăța folosind apă, săpun, detergenți etc. ◊ Expr. (Tranz.) *A spăla pe cineva (pe cap)* = a mustra tare pe cineva, a-l ocărî. *A-și spăla obrazul* = a face față unei situații, a scăpa de rușine; a ieși cu bine dintr-o încurcătură. ♦ Tranz. (Fam.) A purta cuiva de grijă (spălându-i rufele). **2.** Tranz. (Despre ploaie, râuri, șuvoaie etc.) A roade pământul, a-l lua și a-l duce cu sine; a produce o eroziune; a mânca, a săpa. ♦ (Despre ape, valuri) A uda, a scălda un țărm. **3.** Tranz. A supune un minereu unui curent de apă pentru a separa unii dintre componenții lui.

SPĂLÁRE, *spălări*, s. f. Acțiunea de *a (se) spăla* și rezultatul ei. – V. **spăla.**

SPĂLÁT1, *spălaturi,* s. n. Faptul de *a (se) spăla.* – V. **spăla.**

SPĂLÁT2, -Ă, *spălați, -te*, adj. **1.** Curățat cu ajutorul apei, săpunului, detergenților etc.; curat. **2.** (Despre oameni și corpul lor) îngrijit, dichisit. – V. **spăla.**

SPĂLĂCÍ, *spălăcesc,* vb. IV. Refl. A-și pierde culoarea inițială, a deveni mai șters, a se decolora (la spălat sau la soare). – Din **spăla.**

SPĂLĂCIOÁSĂ, *spălăcioase,* s. f. Mică plantă erbacee cu tulpina păroasă, cu frunzele lunguiețe și crestate și cu florile galbene. – **Spălăci** + suf. *-oasă.*

SPĂLĂCÍRE, *spălăciri,* s. f. Faptul de *a se spălăci;* decolorare. – V. **spălăci.**

SPĂLĂCÍT, -Ă, *spălăciți, -te*, adj. Care este lipsit de culori vii, ale cărui culori s-au șters; decolorat. ♦ Palid, searbăd, fad; *p. ext.* lipsit de expresie, de vioiciune; ofilit. – V. **spălăci.**

SPĂLĂCITÚRĂ, *spălăcituri,* s. f. (Rar) Obiect spălăcit, decolorat. – **Spălăci** + suf. *-tură.*

SPĂLĂTOREÁSĂ, *spălătorese,* s. f. Femeie care se ocupă cu spălatul rufelor. – **Spălător** + suf. *-easă.*

SPĂLĂTORÍE, *spălătorii,* s. f. **1.** Încăpere sau clădire special amenajată în care se spală rufe. **2.** Instalație de spălare și de înnobilare a unor substanțe minerale. – **Spălător** + suf. *-ie.*

SPĂLĂTÚRĂ, *spălături,* s. f. Faptul de *a (se) spăla.* **1.** Curățare a cuiva sau a ceva cu ajutorul apei, săpunului, detergenților etc. ♦ Apa murdară în care s-a spălat ceva; lături. **2.** Acțiune de eroziune a pământului cauzată de șuvoaie; loc unde se produce o astfel de eroziune, urmă lăsată de șuvoaie. ♦ Pietriș adus de ape; loc acoperit cu acest pietriș. – **Spăla** + suf. *-ătură.*

SPĂLĂȚÉL, -ÍCĂ, *spălăței, -ele*, adj. (Fam.) Cu aspect și ținută îngrijită, curat îmbrăcat, prezentabil; curățel. – **Spălat2** + suf. *-el.*

SPĂRGĂTÓR, -OÁRE, *spărgători, -oare*, adj., s. n., s. m. și f. Adj. Care sparge, care sfărâmă (piatră, cărbuni etc.). **Sparge** + suf. *-ător.*

SPĂRTÚRĂ, *spărturi,* s. f. **1.** Crăpătură, gaură, deschizătură produsă prin spargere. **2.** Ciob, aschie (produse prin spargere). **3.** Fig. Dezbinare, disensiune, ruptură. – **Spart2** + suf. *-ură.*

SPĂTÁR1, *spătare,* s. n. Parte mai înaltă a unui scaun, fotoliu etc., care servește pentru a sprijini spatele persoanei care stă pe ele; rezemătoare, spetează. – **Spată** + suf. *-ar*.

SPĂTÁR2, *spătari,* s. m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător la Curtea domnească care purta la ceremonii sabia și buzduganul domnului, iar mai târziu avea comanda cavaleriei. ◊ *Mare spătar* = comandant suprem al armatei țării în lipsa domnului.

SPĂTĂREÁSĂ, *spătărese,* s. f. Soție de spătar2. – **Spătar**2 + suf. *-easă.*

SPĂTĂRÉL, *spătărei,* s. m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător de rang mic care avea însărcinarea de a păzi ordinea la sate, în timp de pace, și atribuții militare, în timp de război. – **Spătar**2 + suf. *-el.*

SPĂTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *spătărești,* adj. Care aparține spătarului2 sau spătăriei, privitor la spătar2 sau la spătărie. – **Spătar**2 + suf. *-esc.*

SPĂTĂRÍE, *spătării,* s. f. **1.** Demnitatea, rangul de (mare) spătar2. ♦ Instituție condusă de (marele) spătar2; clădire în care funcționa această instituție. **2.** Sală din palatul domnesc unde aveau loc unele ceremonii și unde era așezat tronul. ◊ *Spătăria (cea) mică* = camera de lucru a domnului. – **Spătar**2 + suf. *-ie.*

SPĂTÓS, -OÁSĂ, *spătoși, -oase,* adj. (Despre oameni) Cu umerii largi, lat în spete; robust, voinic. – **Spată** + suf. *-os.*

SPÂN, -Ă, *spâni, -e,* adj. (Despre bărbați sau despre fața lor; adesea substantivat) Care este (biologic) lipsit de barbă și de mustăți.

SPÂNÁTEC, -Ă adj. v. **spânatic.**

SPÂNÁTIC, -Ă, *spânatici, -ce,* adj. (Despre bărbați sau despre fața lor) Cu barba și cu mustața rară. [Var.: **spânátec, -ă,** adj.] – **Spân** + suf. *-atic.*

SPÂNȚ s. m. v. **spânz.**

SPÂNȚUÍ vb. IV v. **spânzui.**

SPÂNZ, *spânzi*, s. m. Plantă erbacee toxică cu rizomul gros și ramificat în numeroase fibre lungi, cu frunze palmate, cu florile roșii aplecate în jos, care se folosește în medicină . [Var.: (reg.) **spânț** s. m.] – Et. nec.

SPÂNZUÍ, *spânzuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A trata cu spânz un animal bolnav. [Var.: **spânțuí** vb. IV] – **Spânz** + suf. *-ui.*

SPÂNZURÁ, *spânzur,* vb. I. **1.** Tranz. A omorî, a executa pe cineva (în urma unei condamnări) prin strangulare, cu ajutorul spânzurătorii (**2**).♦ Refl. A se sinucide, strangulându-se. **2.** Tranz. A agăța un obiect de unul dintre capete, lăsând restul să atârne liber în jos. ◊ Expr. Refl. A se agăța, a se prinde de cineva sau de ceva; a se atârna. ♦ Intranz. A atârna, a cădea liber în jos (fiind prins sau agățat de ceva). **3.** Intranz. (Înv. și pop.; în expr.) *A spânzura de...* = a depinde de..., a fi condiționat de...

SPÂNZURÁRE, *spânzurări,* s. f. Acțiunea de *a (se) spânzura* și rezultatul ei; spânzurat1, spânzurătoare. – V. **spânzura.**

SPÂNZURÁT1 s. n. (Rar) Spânzurare. – V. **spânzura.**

SPÂNZURÁT2, -Ă, *spânzurați, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care a fost omorât sau s-a sinucis prin spânzurare. ♦ (Fam.; substantivat) Epitet dat unui copil sau unui tânăr care se ține de pozne, de nebunii; ștrengar, neastâmpărat. **2.** Agățat, atârnat, suspendat. – V. **spânzura.**

SPÂNZURĂTOÁRE, (**2**) *spânzurători,* s. f. **1.** Spânzurare. **2.** Instrument de execuție alcătuit de obicei dintr-un stâlp de care se atârnă o funie prevăzută cu un laț în care se introduce capul condamnatului la moarte. – **Spânzura** + suf. *-ătoare.*

SPÉCIE, *specii,* s. f. **1.** (Biol.) Categorie sistematică fundamentală subordonată genului, care cuprinde animale și plante cu trăsături și însușiri comune. **2.** Soi, fel, varietate; clasă, categorie.

SPECÍFIC, -Ă, *specifici, -ce,* adj., s. n. Adj. Care este propriu, caracteristic unei ființe, unui lucru sau unui fenomen; particular, distinct.

SPERÁ, *sper*, vb. I. Intranz. și tranz. A considera ca realizabilă o dorință, a avea speranță; a nădăjdui.

SPERÁNȚĂ, *speranțe,* s. f. Sentiment de încredere în rezolvarea favorabilă a unei acțiuni, în realizarea unei dorințe; nădejde, sperare. ◊ Expr. *În speranța că...* = nădăjduind că..., având încredere că... ♦ Încredere în viitorul, în reușita cuiva.

SPERÁRE, *sperări,* s. f. (Înv.) Speranță. – V. **spera.**

SPERÁT, -Ă, *speranți, -te,* adj. Care este dorit și considerat ca realizabil. – V. **spera.**

SPERIÁ, spérii, vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A (se) umple de frică, de spaimă; a (se) înspăimânta, a (se) înfricoșa. ◊ Expr. (Refl.) Se sperie și de umbra lui, se spune despre o ființă foarte fricoasă. **2.** Tranz. A face ca o ființă sau un grup de ființe să se înfricoșeze (de o mișcare ori de o apariție bruscă și neașteptată) și să fugă. ◊ Expr. A-și speria somnul = a rămâne treaz, a nu mai putea adormi.

SPERIÁT1 s. n. **1.** Faptul de *a (se) speria;* sperietură (**1**). ◊ Loc. adv. *A băga în sperieți* = a speria, a înspăimânta (pe cineva). **2.** (În superstiții) Sperietură (**2**). [Pl.: (m., în loc. vb.) *sperieți*] – V. **speria.**

SPERIÁT2, -Ă, *speriați, -te,* adj. Cuprins de frică; înspăimântat, înfricoșat. ♦ Care exprimă spaimă. – V. **speria.**

SPERIETOÁRE, *sperietori*, s. f. Persoană, lucru care sperie; *spec.* obiect, momâie, morișcă etc. pentru speriat păsările dăunătoare culturilor. [Pr.: *-ri-e-*] – **Speria** + suf. *-ătoare.*

SPERIETÚRĂ, *sperieturi*, s. f. **1.** Speriat1 (**1**); spaimă. ◊ Expr. *A trage o sperietură* = a fi cuprins de spaimă, a trece printr-un pericol. **2.** (În superstiții) Boală provenită din spaimă; speriat1 (**2**). [Pr.: *-ri-e-*] – **Speria** + suf. *-ătură.*

SPERIÓS, -OÁSĂ, *sperioși, -oase,* adj. (Despre ființe) Care se sperie ușor; fricos. ♦ (Despre oameni) Timid, sfios. ♦ Care exprimă frică, spaimă sau timiditate. [Pr.: *-ri-os*] – **Speria** + suf. *-os.*

SPETEÁLĂ, *speteli*, s. f. (Pop.) Boală a animalelor de tracțiune, care constă în întinderea excesivă a ligamentelor și a țesuturilor spinării din cauza eforturilor și care se manifestă prin șchiopătări, mers greoi etc.; *p. ext.* (la oameni și la animale) durere acută în regiunea lombară (provenită din cauza unui efort prea mare). – **Speti** + suf. *-eală.*

SPETEÁZĂ, *speteze,* s. f. **1.** Parte mai înaltă a unui scaun, fotoliu etc., de care își reazemă spatele cel care șade; spătar1, rezemătoare. **2.** Bucată de scândură îngustă care servește ca element de sprijin sau de legătură între diverse părți ale unei construcții sau ale unui obiect: **a)** fiecare dintre aripile morii de vânt; **b)** fiecare dintre stinghiile care unesc obezile de la roata morii de apă; **c)** fiecare dintre piesele de lemn care leagă carâmbii loitrelor de la car; **d)** bucată de lemn care unește cele două coame ale plugului; **e)** scândură cu care se ridică firele de urzeală când se țese cu alesături; **f)** fiecare dintre cele două brațe ale vatalelor la războiul de țesut; **g)** fiecare dintre scândurelele care alcătuiesc scheletul zmeului cu care se joacă copiii și care se fixează pe o coală de hârtie; **h)** fiecare dintre stinghiile care alcătuiesc scheletul stelei cu care colindă copiii și pe care se fixează hârtia și ornamentele. – **Spată** + suf. *-eză.*

SPETÍ, *spetesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A (se) îmbolnăvi de speteală. ♦ A munci sau a obliga să muncească până la istovire, a (se) istovi din cauza eforturilor depuse. – Din **spată.**

SPETÍT, -Ă, *spetiți, -te,* adj. Bolnav de speteală; deșelat; (despre oameni) frânt de șale, istovit, sleit de puteri. – V. **speti.**

SPIC, *spice*, s. n. **1.** Inflorescență caracteristică plantelor graminee, alcătuită din mai multe flori mici cu peduncul scurt, dispuse pe o axă centrală lungă. ◊ Expr. *A da în spic* sau *a-i da spicul, a face spic* = (despre plante) a se apropia de maturitate, a ajunge în faza de dezvoltare în care apare spicul (**1**); a înspica. **2.** Stilizare decorativă în formă de spic (**1**), frecventă în arta populară pe cusături, țesături etc.

SPICUÍ, *spicuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A culege spice (**1**) din lan; a aduna spicele rămase după secerat. [Prez. ind. și: *spícui*] – **Spic** + suf. *-ui.*

SPICUIÁLĂ, *spicuieli*, s. f. (Rar) Spicuire. – **Spicui** + suf. *-eală.*

SPICUÍRE, *spicuiri*, s. f. Acțiunea de *a spicui* și rezultatul ei; spicuială. – V. **spicui.**

SPICUITÓR, -OÁRE, *spicuitori, -oare*, s. m. și f. (Rar) Persoană care spicuiește. [Pr.: *-cu-i-*] – **Spicui** + suf. *-tor.*

SPICULÉȚ, *spiculețe,* s. n. **1.** Diminutiv al lui *spic;* spicușor, spicuț. **2.** Fiecare dintre micile flori sau inflorescențe care împreună formează spicul (**1**) plantelor graminee. – **Spic** + suf. *-uleț.*

SPICUȘÓR, *spicușoare,* s. n. Spiculeț. – **Spic** + suf. *-ușor.*

SPICÚȚ, *spicuțuri,* s. n. (Rar) Spiculeț. – **Spic** + suf. *-uț.*

SPIN1, *spini*, s. m. **1.** Organ în formă de țeapă care crește pe tulpina, pe ramurile, pe frunzele, pe fructele etc. unor plante; ghimpe. ◊ Expr. *A ședea ca pe spini* = a fi neliniștit, nerăbdător. **2.** Nume dat mai multor plante erbacee sau lemnoase care au spini1 (**I 1**). ♦ Spec. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina spinoasă și ramificată, cu frunze dințate și spinoase și cu flori roșii, dispuse în capitule.

SPINÁRE, *spinări,* s. f. **1.** (Anat.) Spate (**1**). ◊ Loc. adv. *În* (sau *pe) spinare* sau *de-a spinare* (sau *spinarea), cu spinarea* = ținând o povară peste umăr, pe spate, în spate. ◊ Expr. *A cădea în spinarea cuiva* = a cădea în grija sau în sarcina cuiva. *A trăi pe spinarea cuiva* = a trăi ca un parazit, din munca altuia. **2.** Partea cea mai înaltă a unui munte, a unui deal, a unei stânci; culme prelungită; creastă, coamă. ♦ Creasta unui val de apă.- (după *spate*).

SPINÁRIE, *spinării,* s. f. Loc unde cresc mulți spini1, desiș de spini1; spinet, spiniș. – **Spin**1 + suf. *-ărie.*

SPINĂRÚȘĂ, *spinărușe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *spinare;* spinăruță. – **Spinare** + suf. *-ușă.*

SPINĂRÚȚĂ, *spinăruțe,* s. f. (Rar) Spinărușă. – **Spinare** + suf. *-uță.*

SPINÉT, *spineturi,* s. n. (Înv. și reg.) Spinărie. – **Spin**1 + suf. *-et.*

SPINÍȘ, *spinișuri,* s. n. (Reg.) Spinărie. – **Spin**1 + suf. *-iș.*

SPINIȘÓR, *spinișori,* s. m. Diminutiv al lui *spin1.* – **Spin**1 + suf. *-ișor.*

SPINÓS, -OÁSĂ, *spinoși, -oase,* adj. **1.** (Despre plante) Cu spini1; ghimpos; (despre locuri, terenuri) pe care cresc plante cu spini1. **2.** Fig. Care prezintă dificultăți; greu de parcurs, greu de efectuat; aspru. ♦ Fig. Complicat, dificil. – **Spin**1 + suf. *-os.*

SPINTECÁ, *spíntec*, vb. I. Tranz. **1.** A despica cu un instrument ascuțit trupul (sau o parte a trupului) unei ființe, printr-o tăietură lungă și adâncă. ♦ Tranz. și refl. recipr. A (se) înjunghia, a (se) ucide (prin înjunghiere). **2.** A sfâșia, a rupe (haine, stofe).

SPINTECÁRE, *spintecări,* s. f. Acțiunea de *a (se) spinteca.* – V. **spinteca.**

SPINTECÁT, -Ă, *spintecați, -te,* adj. Despicat, străpuns; înjunghiat; sfâșiat. ♦ Prevăzut cu o tăietură, cu o despicătură. – V. **spinteca.**

SPINTECĂTÓR, -OÁRE, *spintecători, -oare*, adj. Care spintecă. – **Spinteca** + suf. *-ător.*

SPINTECĂTÚRĂ, *spintecături,* s. f. Tăietură lungă și adâncă; crăpătură, despicătură; (concr.) loc unde s-a făcut o asemenea tăietură; despicătură. – **Spinteca** + suf. *-ătură.*

SPINÚȚĂ, *spinuțe,* s. f. Plantă erbacee cu flori de culoare albastru-închis, rar albe, dispuse în capitule globuloase; bănică-(plantă alpină). – **Spin**1 + suf. *-uță.*

SPIRIDÚȘ, *spiriduși,* s. m. (În mitologia populară) Ființă supranaturală aflată în slujba vrăjitoarelor sau a diavolului. ♦ Fig. Copil zburdalnic, vioi, neastâmpărat. [Var.: (rar) **spiritúș** s. m.].

SPÍȚĂ, *spițe,* s. f. **1.** Fiecare dintre bucățile de lemn sau dintre barele subțiri de metal care leagă cercul sau obezile unei roți de butucul sau de centrul ei. ♦ Stinghie, spetează. **2.** Fiecare dintre treptele unei scări; fuscel. **3.** Fig. Grad de rudenie; neam; totalitatea persoanelor care descind din aceeași persoană; *p. ext.* origine. ◊ *Spița neamului* = arbore genealogic. **4.** Unitate biologică formată din lanțuri de specii care au derivat una din alta în decursul istoriei lor.

SPIȚÉLNIC, *spițelnice,* s. n. Sfredel cu care se fac găuri în butucul și în obezile roții pentru a se monta spițele; sfredel lung și subțire (pentru găuri mici); butelnic. – **Spiță** + suf. *-elnic.*

SPLAU, *splauri*, s. n. Extremitate a unei punți așezată pe piloți, care poate fi ridicată sau coborâtă după nivelul apei și pe care stă pescarul cu sacoșiștea. – Et. nec.

SPLÍNĂ, *spline,* s. f. **1.** Organ anatomic intern, moale și spongios, de culoare roșie-violetă, situat în partea superioară stângă a cavității abdominale, care produce limfocite, anticorpi, depozitează sângele etc. **2.** Plantă erbacee din familia saxifragaceelor, cu frunze în formă de splină (**1**) și cu flori galbene-aurii; splinuță (**1**).

SPLINÚȚĂ, *splinuțe,* s. f. (Bot.; rar) **1.** Splină (**2**). **2.** Plantă erbacee meliferă din familia compozeelor, cu tulpină păroasă, cu flori galbene reunite în ciorchini. – **Splină** + suf. *-uță.*

SPOI, *spoiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A acoperi o suprafață cu un strat subțire de var; a văru. **2.** A acoperi un vas sau un obiect de metal cu un strat subțire dintr-un metal protector. **3.** A unge (pe deasupra).

SPOIÁLĂ, *spoieli,* s. f. Faptul de *a (se) spoi;* spoit[1], văruială. ♦ (Concr.) Strat protector cu care se acoperă suprafața unui obiect. [Pr.: *spo-ia-*] – **Spoi** + suf. *-eală.*

SPOÍRE, *spoiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) spoi* și rezultatul ei. – V. **spoi.**

SPOÍT, -Ă, *spoiți, -te,* adj. **1.** Acoperit cu un strat subțire de var; văruit. **2.** (Despre obiecte, vase metalice) Acoperit cu un strat subțire de metal protector. – V. **spoi.**

SPOITÓR, -OÁRE, *spoitori, -oare*, s. m. și f., s. n. S. m. și f. Persoană care se ocupă cu spoitul[1] (vaselor de aramă). [Pr.: *spo-i-*] – **Spoi** + suf. *-tor.*

SPOITORÍE s. f. Meseria spoitorului. [Pr.: *spo-i-*] – **Spoitor** + suf. *-ie.*

SPOR2, (3) *sporuri*, s. n. **1.** Faptul de a progresa ușor, de a avea randament în muncă; progres. ◊ Loc. adj. și adv. *Cu spor* = cu mare randament; spornic; repede. *Fără spor* = fără randament; puțin; încet. *Spor la lucru!* formulă de urare adresată cuiva care lucrează sau merge la lucru. **2.** Abundență, belșug, prosperitate; folos, câștig. **3.** Creștere, mărire, majorare; adaos, supliment; (concr.) ceea ce reprezintă o creștere, o mărire, un adaos.

SPORÍ, *sporesc*, vb. IV. **1.** Intranz., refl. și tranz. A crește sau a face să crească; a (se) mări, a (se) înmulți. **2.** Intranz. A progresa, a înainta, a avea spor2. **3.** Intranz. (Înv.) A-și da silința, a se zori.

SPORÍRE, *sporiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) spori;* creștere, înmulțire, mărire. – V. **spori.**

SPORITÓR, -OÁRE, *sporitori, -oare*, adj. (Rar) Care are spor2, care progresează. – **Spori** + suf. *-tor.*

SPÓRNIC, -Ă, *spornici, -ce*, adj. **1.** Îmbelșugat, abundent, bogat, mult; productiv. ♦ (Despre alimente) Care ține mult, care nu se consumă repede; economic. ♦ Fig. (Pop.) Vorbăreț. *Spornic la*

vorbă. **2.** Care are spor2 la treabă; harnic, vrednic. ♦ Care prilejuiește o acțiune cu spor2, care se face cu spor2; la care se lucrează cu spor2.

SPOROVĂÍ, *sporovăiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop. și fam.) A vorbi mult și fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: (reg.) **sporovoí** vb. IV] – Probabil contaminare între **spori** și **ciorovăi.**

SPOROVĂIÁLĂ, *sporovăieli,* s. f. (Pop. și fam.) Faptul de *a sporovăi;* flecăreală, trăncăneală; taifas. – **Sporovăi** + suf. *-ală.*

SPRÂNCEÁNĂ, *sprâncene,* s. f. **1.** Fire de păr scurte și dese crescute în linie arcuită deasupra orbitei ochiului (pentru a împiedica scurgerea transpirației în ochi). ◊ Expr. *A încreți* (sau *a încrunta) sprâncenele* = a fi posomorât sau nemulțumit. *A ridica sprâncenele* = a privi mirat, a arăta surprindere, nedumerire sau nemulțumire. *A se uita pe sub sprâncene* = a se uita pe furiș. *A alege după sprânceană* = a alege ce e mai bun, mai prețios etc. **2.** Fig. Muchie, culme, creastă, coamă (de deal). **3.** Fig. Margine, poală; fâșie (de lumină). [Var.: **sprinceánă** s. f.].

SPRÂNCENÁT, -Ă, *sprâncenați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Cu sprâncene (**1**) mari și dese. ◊ Expr. (Ir.) *Călătorie sprâncenată!* urare care arată lipsa de regret la plecarea cuiva. – **Sprânceană** + suf. *-at.*

SPRÂNCENÚȚĂ, *sprâncenuțe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *sprânceană* [Var.: **sprincenúță** s. f.] – **Sprânceană** + suf. *-uță.*

SPRE prep. **1.** (Cu sens local) În direcția..., înspre, către, la. *Pornesc spre școală.* ♦ (În numeralele de la 11 la 19, formate prin compunere) Adăugat la..., peste. *Unsprezece.* **2.** (Cu sens temporal) În apropierea..., aproape de..., cam la vremea..., pe la...*Spre iarnă.* ♦ Către ziua de...; dintre ziua de...; și ziua de... *Luni spre marți.* ♦ (Arată o acțiune ulterioară celei exprimate de verbul precedent, având valoare copulativă) După aceea, și apoi. **3.** (Introduce un complement circumstațial de scop) în vederea..., pentru a..., ca să... *Se duce spre a cerceta personal.* ◊ Expr. *Spre pildă* = de pildă, de exemplu. **4.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) (În așa fel) încât (să producă, să cauzeze cuiva ceva). *I-a dăruit o carte spre marea lui bucurie.* **5.** (Înv. și reg.; introduce un complement indirect) Echivalând cu..., drept, ca. *Spre răsplată, cer două lucruri.*

SPRÍJIN, *sprijine,* s. n. **1.** Ceea ce servește să susțină, să sprijine (**1**), să prindă ceva (ca să nu cadă). **2.** Fig. Ajutor, asistență, ocrotire. ♦ (Concr.) Susținător, ocrotitor, sprijinitor.

SPRIJINÍ, *sprijin,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) susține, a (se) rezema, a (se) propti (ca să nu cadă). ♦ Fig. A pune bază pe ceva sau a constitui temeiul a ceva; a (se) întemeia pe **2.** Tranz. Fig. A ajuta pe cineva sau ceva, a ocroti, a proteja; a-și da concursul la ceva. **3.** Tranz. (Înv. și reg.) A ține piept unui atac; a rezista. – Din **sprijin.**

SPRIJINÍRE, *sprijiniri,* s. f. Acțiunea de *a (se) sprijini;* sprijin, reazem. ♦ Fig. Ajutor, ocrotire, concurs (material sau moral) acordat cuiva sau la ceva. – V. **sprijini.**

SPRIJINITÓR, -OÁRE, *sprijinitori, -oare,* adj., s. m., s. f. **1.** Adj., s. f. (Element de construcție) care servește să susțină, să proptească ceva. **2.** Adj., s. m. și f. Fig. (Persoană) care ajută, susține, ocrotește pe cineva sau își dă concursul la ceva. – **Sprijini** + suf. *-tor.*

SPRINCEÁNĂ s. f. v. **sprânceană.**

SPRINCENÚȚĂ s. f. v. **sprâncenuță.**

SPRINTEIÓR, -OÁRĂ, *sprinteiori, -oare,* adj. Sprintenel. [Pr.: *-te-ior*] – **Sprinten** + suf. *-ior.*

SPRÍNTEN, -Ă, *sprinteni, -e,* adj. (Despre ființe; adesea adverbial) Care se mișcă repede și cu ușurință; vioi, iute; (despre mișcări, acțiuni ale ființelor) care arată vioiciune, iuțeală. ◊ Expr. *Sprinten la minte* = inteligent, deștept.

SPRINTENEÁLĂ s. f. Însușirea de a fi sprinten; vioiciune, rapiditate și ușurință în mișcări. – **Sprinten** + suf. *-eală.*

SPRINTENÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *sprintenei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *sprinten;* sprinteior. – **Sprinten** + suf. *-el.*

SPRINȚÁR, -Ă, *sprinți, -e,* adj. Plin de zburdălnicie; zglobiu, nebunatic. ♦ Sprinten, iute; jucăuș. ♦ Fig. Hoinar, nestatornic. ♦ (Despre oameni) Ușuratic. – Et. nec.

SPRINȚĂRÓI, -OÁIE, *sprințăroi, -oaie,* adj. (Reg.) Augmentativ al lui *sprințar;* foarte sprințar. – **Sprințar** + suf. *-oi.*

SPÚLBER, *spulbere,* s. n. Spulberare; ninsoare spulberată; vânt puternic. ♦ Fig. Nimicire, prăpăd. – Din **spulbera** (derivat regresiv).

SPULBERÁ, *spúlber,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) ridica în vârtej și a (se) duce departe (împrăștiindu-se); a (se) risipi, a (se) împrăștia. **2.** Fig. A (se) nimici, a (se) distruge.

SPULBERÁRE, *spulberări,* s. f. Acțiunea de *a (se) spulbera* și rezultatul ei; împrăștiere, risipire; *fig.* nimicire. – V. **spulbera.**

SPULBERÁT, -Ă, *spulberați, -te,* adj. (Despre zăpadă, praf, frunze etc.) Risipit, împrăștiat de vânt; (despre locuri) de pe care zăpada a fost luată de vânt. ♦ Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Zăpăcit, neserios, distrat. ♦ Fig. (Despre oameni) Furios, mânios. – V. **spulbera.**

SPULBERÁTIC, -Ă, *spulberatici, -ce,* adj. (Despre oameni sau comportarea lor) Ușuratic, flușturatic, nestatornic. – **Spulbera** + suf. *-atic.*

SPULBERĂTÓR, -OÁRE, *spulberători, -oare,* adj. (Rar) Care spulberă; care este spulberat. – **Spulbera** + suf. *-ător.*

SPULBERĂTÚRĂ, *spulberături,* s. f. (Rar) Zăpadă, praf, frunze etc. spulberate de vânt; *p. ext.* lucruri împrăștiate, răspândite în toate părțile. – **Spulbera** + suf. *-ătură.*

SPUMÁ, *spumez,* vb. I. (De obicei la pers. 3) **1.** Intranz. și refl. (Despre ape, valuri etc.) A face spumă (**1**); a spumega (**1**). **2.** Intranz. (Despre animale, mai ales despre cai) A spumega (**2**). ◊ Expr. *A spuma de furie* (sau *de ciudă)* = a fi foarte mânios. – Din **spumă.**

SPUMÁNT, *spumanți,* s. m. (Adesea adjectival) Substanță care, dizolvată într-un lichid, formează în acesta o spumă stabilă. ♦ Soluție care conține o asemenea substanță. *Spumant de baie.* ♦ (Despre vin) Care face spumă când este deschisă sticla și se toarnă în pahare, datorată fermentării incomplete sau unui procedeu special de fabricație. – **Spumă** + suf. *-ant.*

SPUMÁRE, *spumări,* s. f. Acțiunea de *a (se) spuma* și rezultatul ei. – V. **spuma.**

SPUMÁT, -Ă, *spumați, -te,* adj. (Despre ape) Acoperit de spumă, spumos, care spumegă. ♦ (Despre animale, mai ales despre cai) Plin de spumă, acoperit cu clăbuci de sudoare. – V. **spuma.**

SPÚMĂ, *spume,* s. f. **1.** (Adesea fig.) Strat albicios care se formează la suprafața unui lichid agitat; sistem dispers format într-un lichid în care sunt răspândite bule de gaz separate între ele de lichidul respectiv. **2.** Strat care se ridică deasupra unor alimente (lichide) în timpul fierberii sau al fermentației (și care trebuie îndepărtat). **3.** Clăbuci de săpun, de sudoare, de salivă. ◊ Expr. *A face spumă la gură* = a se înfuria foarte tare, a face scandal mare. **4.** Compus: *spumă-de-mare* = piatră ponce.

SPUMEGÁ, *spúmeg,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre lichide; la pers. 3) A face spume (**1**) (în urma agitării, a unei reacții etc.); a fi plin de spumă; a spuma. **2.** (Despre animale, mai ales despre cai; la pers. 3) A se acoperi de spumă (**3**), a face clăbuci la gură; a spuma. ◊ Expr. *A spumega de furie* (sau *de mânie)* = a fi foarte mânios. **3.** Fig. A fi înflăcărat, a clocoti de viață. – Din **spumă** (după *fumega).*

SPUMEGÁI s. n. (Rar) Spumă murdară, urâtă. – Din **spumă** (după *mucegai, putregai).*

SPUMEGÁRE, *spumegări,* s. f. Acțiunea de *a spumega;* (concr.) lichid care spumegă. – V. **spumega.**

SPUMEGĂTÓR, -OÁRE, *spumegători, -oare,* adj., s. m. **1.** Adj. (Rar) Care spumegă. **2.** S. m. (Înv.; în sintagma) *Spumegător de mare* = pirat. – **Spumega** + suf. *-ător.*

SPUMEGÓS, -OÁSĂ, *spumegoși, -oase,* adj. (Pop.; despre lichide) Care face spumă; spumos, înspumat. – **Spumega** + suf. *-os.*

SPUMIÉRĂ, *spumiere,* s. f. Lingură plată, prevăzută cu găuri, cu care se ia spuma de pe mâncărurile care fierb. [Pr.: *-mi-e-*] – **Spumă** + suf. *-ieră.*

SPUMÓS, -OÁSĂ, *spumoși, -oase,* adj. (Despre lichide) Cu spumă, înspumat, spumegos. ◊ *Vin spumos* = vin spumant, v. spumant. ◊ Fig. Ca spuma; vaporos, străveziu. ♦ Fig. (Despre felul de a se exprima al cuiva) Plin de vioiciune; viu, colorat, plastic. – **Spumă** + suf. *-os.*

SPÚNE, *spun,* vb. III. Tranz. **1.** A exprima prin cuvinte un gând, o părere etc.; a rosti, a zice, a declara. ◊ Expr. *Ce-ți spuneam eu!* = ai văzut că a fost așa cum am afirmat? *Nu mai spune!* sau *ce spui?* formulă care exprimă mirarea, neîncrederea. ♦ Fig. A evoca, a provoca (sentimente, amintiri). *Nu-ți spune nimic lucrul acesta?* ◊ Expr. *A-i spune cuiva inima* = a avea o intuiție, a intui, a presimți. ♦ Fig. (Pop.) A exprima ceva prin cântec; a cânta. **2.** A expune, a relata, a prezenta; a povesti, a istorisi. **3.** A destăinui, a mărturisi ceva cuiva. **4.** A explica cuiva un lucru, a lămuri pe cineva. - Pref. *s-*+ **pune**.

SPÚNERE, *spuneri,* s. f. (Rar) Faptul de *a spune;* ceea ce este spus; (pop.) zicală, proverb, sentință. – V. **spune.**

SPURCÁ, *spurc,* vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) murdări, a (se) mânji. ♦ Refl. A-și evacua excrementele sau urina. ♦ Tranz. Fig. A pângări, a profana, a necinsti. ♦ Tranz. Fig. A înjura. **2.** Tranz. A atinge o mâncare sau un vas de gătit de ceva murdar, scârbos sau oprit de biserică.

SPURCÁCI, *spurcaci,* s. m. Pasăre migratoare, înrudită cu dropia, de mărimea unei găini, brună pe spate și albicioasă pe pântece. [Var.: **spârcáci** s. m.] – **Spurc** + suf. *-aci.*

SPURCÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) spurca;* murdărire; *fig.* profanare, pângărire. – V. **spurca.**

SPURCÁT1 s. n. **1.** Faptul de *a (se) spurca.* **2.** (Reg.; concr.) Excremente. – V. **spurca.**

SPURCÁT2**, -Ă,** *spurcați, -te,* adj. **1.** Murdar; respingător, scârbos, scârnav. ♦ Fig. (Despre vorbe) Necuviincios, vulgar. ◊ Expr. *Spurcat la gură* = care spune vorbe josnice, vulgare. **2.** (Despre alimente) Care a venit în contact cu ceva scârbos, murdar și nu mai poate fi mâncat; (despre vase) în care (din același motiv) nu se pun alimente pentru oameni. **3.** Fig. (Despre oameni și manifestările lor; adesea substantivat) Vrednic de dispreț; mârșav, ticălos. ♦ (Despre lucruri, fapte etc.) Odios, nesuferit; rău, nedrept. **4.** Fig. (Adesea substantivat) Eretic, păgân. – V. **spurca.**

SPURCĂCIÚNE, *spurcăciuni,* s. f. **1.** Lucru spurcat2 (1), grețos; scârnăvie, murdărie. ♦ Fig. Faptă sau vorbă murdară; deocheată. **2.** Termen de dispreț pentru o ființă respingătoare; *p. ext.* monstru. – **Spurca** + suf. *-ăciune.*

SPUS, -Ă, *spuși, -se,* adj., s. f. **1.** Adj. Care a fost exprimat prin viu grai. **2.** Adj. Care a fost relatat, povestit. **3.** Adj. Care a fost menționat. **4.** Adj. Care a fost destăinuit. **5.** Adj. Care a fost explicat, lămurit. **6.** S. f. (Mai ales la pl.) Vorbă. – V. **spune.**

SPÚZĂ, *spuze,* s. f. **1.** Cenușă fierbinte (amestecată cu jăratic). ◊ Expr. *A trage spuza pe turta sa* = a încerca să-și creeze un avantaj, să profite de ceva (pe seama altuia). **2.** Fig. Număr foarte mare, mulțime, droaie, grămadă; spuzeală.

SPUZEÁLĂ, *spuzeli,* s. f. **1.** (Pop.) Erupție care apare pe piele. **2.** Fig. Spuză. (**2**). – **Spuzi** + suf. *-eală.*

SPUZÍ, *spuzesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) umple de bubulițe; *p. gener.* a (se) acoperi, a (se) umple de **2.** Intranz. Fig. A se produce, a se ivi, a apărea în număr mare. – Din **spuză.**

SS interj. v. **st.**

SST interj. v. **st.**

ST interj. Cuvânt prin care se cere cuiva să facă sau să păstreze liniște. [Var.: **ss, sst** interj.] – Formație onomatopeică.

STA, *stau,* vb. I. Intranz. **I. 1.** (Despre oameni și animale) A se opri din mers, a rămâne pe loc; a se întrerupe dintr-o acțiune, dintr-o mișcare, dintr-o activitate etc.; (despre aparate, mecanisme, dispozitive) a se opri din funcționare, a nu mai merge; *p. ext.* a se defecta. ◊ Expr. *A sta țintuit* (sau *nemișcat) (pe loc)* = a nu face nicio mișcare. *A nu-i mai sta gura* = a vorbi întruna, a nu mai tăcea. ♦ (La imperativ, având și valoare de interj.) Oprește! așteaptă! ◊ Expr. *Stai să-ți spun* = lasă-mă să-ți spun, ai răbdare, așteaptă. *Stai puțin* = ai răbdare, nu te grăbi. ♦ (Despre ploaie, vânt) A conteni, a înceta, a se opri. **2.** Expr. *A nu sta pe loc* = a alerga încoace și încolo, a nu avea astâmpăr. *A sta pe loc* = a nu progresa, a stagna. *Stai binișor!* = șezi liniștit! astâmpără-te! fii cuminte! *Ce stai?* = ce aștepți? ce (mai) dorești? *Stă ce stă și...* = așteaptă cât așteaptă și. *A sta la locul său* = a nu pleca, a nu-și părăsi locul. **II. 1.** A se afla, a se găsi, a fi într-un anumit loc. ◊ Expr. *A sta înaintea cuiva* sau *a-i sta în față* = a se găsi la mică distanță în fața cuiva, privindu-l, vorbindu-i. *A-i sta cuiva în cale* ori *a sta în calea cuiva* = **a**) a ieși înaintea cuiva (împiedicându-l să înainteze); **b**) a împiedica pe cineva să facă ceva, a stingheri *A sta în umbră* = a pândi dintr-un loc ascuns. *A sta deoparte* = a fi la oarecare distanță de *A-i sta în coaste* sau *ca un ghimpe în coaste* = a-l stingheri, a constitui o permanentă amenințare (pentru cineva). **2.** A trăi, a viețui; a locui. **3.** (Pop.) A fi, a exista, a se afla. ♦ (Înv.) A avea loc, a se petrece. **4.** A continua să fie; a dăinui, a se menține. **III.** A avea o anumită poziție sau atitudine, a se ține, a se așeza sau a fi așezat într-un anumit fel. ◊ Loc. vb. *A sta grămadă* (sau *roi)* = a se îngrămădi, a se înghesui, a se îmbulzi. ◊ Expr. *A sta piatră* (sau *țeapăn, înfipt în pământ)* = a se ține drept și nemișcat. *A sta cu mâinile în sân* = a sta în inactivitate. *A sta cu dinții la stele* = a răbda de foame. *A sta cu ochii pe cineva* = a supraveghea pe cineva. *A sta (ca) pe ace* = a fi neliniștit, agitat, nerăbdător. *Stai jos!* formulă prin care cineva este invitat să ia loc. *A sta la masă* = a lua masa, a mânca.*A sta în picioare* = a nu se da bătut, a rezista. ♦ Fig. (Înv.) A se ține tare pe poziție, a nu da înapoi. **IV.** (În expr.) *A-i sta cuiva bine* = a i se potrivi ceva, a fi așa cum se cuvine, a-i veni bine . **V.** (În locuțiuni verbale sau în legătură cu alt verb, dă acestora un aspect de durată) *Stau și-mi aduc aminte.* ◊ Expr. și loc. vb. *A sta de vorbă* = a vorbi cu cineva; *p. ext.* a petrece un timp vorbind cu cineva despre diverse lucruri. *A sta la sfat cu cineva* = a se sfătui cu cineva; a sta de vorbă cu cineva. *A sta pe gânduri* = a fi absorbit de gânduri, a fi preocupat de ceva. *A sta la îndoială* (sau *în cumpănă)* = **a**) a ezita înainte de a lua o hotărâre, a șovăi; **b**) a se îndoi de ceva. *A sta de pază* sau *a sta strajă* = a păzi. *A sta la pândă* = a pândi. [Prez. ind. pers. 3 *stă,* imperf. *stăteam* (reg. *steteam)* și *stam,* perf. s. *stătui* (reg. *stetei*)].

STABÍL, -Ă, *stabili, -e,* adj. **1.** Care este bine așezat sau fixat, care nu se răstoarnă, care nu se clatină; trainic, solid. **2.** Care nu se schimbă, care nu fluctuează; statornic; ferm. ♦ (Despre populații) Care locuiește permanent în același loc. – (după *statornic*).

STABILÍ, *stabilesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A determina, a fixa; a hotărî, decide, a preciza. **2.** Tranz. A aduce dovezi, a demonstra; *p. ext.* a descoperi. **3.** Tranz. A înfăptui, a realiza; a întemeia, a înființa.

◊ Expr. *A stabili legătura cu cineva* = a comunica cu cineva. **4.** Tranz. și refl. A (se) așeza (definitiv) într-un loc; a (se) statornici.

STABILÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) stabili;* determinare, precizare, dovedire; descoperire; înfăptuire; așezare. – V. **stabili.**

STABILÍT, -Ă, *stabiliți, -te,* adj. **1.** Care a fost hotărât, precizat, fixat. **2.** Care s-a statornicit într-un anumit loc. – V. **stabili.**

STABILITÁTE s. f. Însușirea de a fi stabil, solid, trainic; soliditate, statornicie.

STAGNÁ, pers. 3 *stagnează,* vb. I. Intranz. (Despre fluide) A sta pe loc, a nu curge. ♦ Fig. (Despre abstracte) A nu realiza niciun progres; a nu se dezvolta, a nu progresa. - (după *sta*).

STAGNÁNT, -Ă, *stagnanți, -te,* adj. (Despre fluide) Care nu curge; stătător. ♦ Fig. (Despre abstracte) Care nu evoluează, nu progresează, care lâncezește; inactiv.

STAGNÁRE, *stagnări,* s. f. Faptul de *a stagna;* oprire, rămânere pe loc; *fig.* lipsă de activitate. – V. **stagna.**

STÁNĂ, stane, s. f. Bloc, bolovan mare de piatră; p. ext. stâncă. ◊ Expr. A rămâne (ca o) stană (de piatră) = a rămâne încremenit, nemișcat.

STÁNCĂ, *stănci,* s. f. (Ornit.; pop.) Stăncuță, (pasăre sedentară cu cioc scurt, puțin curbat; ceucă).– Din n. pr. **Stanca.**

STÁNIȘTE, *staniști,* s. f. **1.** (Reg.) Loc răcoros, umbros unde se odihnesc vitele vara, în timpul căldurilor de la amiază; zăcătoare. ♦ (Ir.) Loc de întâlnire, de popas. **2.** (Mil.; înv.) Tabără, cantonament. - (după *sta*).

STAN-PĂȚÍTUL s. m. Persoană care a pățit multe în viață și care a tras învățăminte din cele ce a trăit. – **Stan** (n. pr.) + **pățit.**

STÁRE, *stări,* s. f. **1.** Situație în care se află cineva sau ceva; mod, fel, chip în care se prezintă cineva sau ceva. ◊ Expr. *A fi în stare (să...)* = a putea, a fi capabil să... ♦ (Rar) Faptul de a sta într-un anumit fel; poziție a corpului; postură. ◊ Expr. (Pop.) *A nu avea stare* sau *a nu-l mai prinde starea* = a nu avea astâmpăr, a nu avea odihnă. **2.** Fel în care se simte cineva (din punct de vedere fizic sau moral), dispoziție în care se află cineva. **3.** Situație materială (bună); avere. ◊ Loc. adj. *Cu stare* = bogat, înstărit. **4.** (Înv.) Categorie, grup sau pătură socială. ♦ Grad, ierarhie, treaptă socială. – V. **sta.**

STAT1, *state,* s. n. **1.** Instrument principal de organizare politică și administrativă prin intermediul căruia se exercită funcționalitatea sistemului social și sunt reglementate relațiile dintre oameni; teritoriul și populația asupra cărora își exercită autoritatea această organizație[1]; țară. ◊ Loc. adj. *De stat* = **a**) care emană de la stat1; **b**) care e condus și controlat de stat1, care aparține statului1; **c**) care angajează statul1, care se referă la stat1. ♦ *Om* (sau *bărbat) de stat* = persoană care are un rol important în conducerea treburilor țării. **2.** (La pl., în evul mediu). Denumire a organelor reprezentative din anumite țări.

STAT2, *staturi,* s. n. **1.** Faptul de a sta. ♦ Ședere, rămînere, zăbovire. **2.** Înălțime a corpului omenesc, statură; *p. ext.* înfățișare. ♦ *Un stat de om* = măsură pentru înălțimi (cam cît înălțimea obișnuită a unui om). ♦ Trup, corp omenesc.

STATÍVE s. f. pl. (Reg.) **1.** Război de țesut manual. ◊ Expr. *A pune pânza în stative cu cineva* = a lucra în tovărășie cu cineva, a se asocia cu cineva. **2.** Instrument cu ajutorul căruia se întinde pielea vitelor tăiate, spre a fi curățată de păr, folosit în industria casnică.

STATÓRNIC, -Ă, *statornici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Care se schimbă foarte greu (în opinii, convingeri, sentimente etc.); ferm, constant, hotărât; neclintit. ♦ P. gener. Care este mereu la fel, care nu se schimbă. **2.** (Despre așezări omenești, despre populații etc.) Care nu-și schimbă locul; stabil, fix; temeinic, consolidat. – Din **stat**3 (după *datornic* etc.).

STATORNICÍ, *statornicesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) așeza, a (se) stabili într-un loc (pe timp mai îndelungat sau permanent). **2.** Tranz. A fixa, a stabili ceva, a preciza, a decide, a hotărî. – Din **statornic.**

STATORNICÍE s. f. Fermitate, constanță, neclintire (în păreri, în hotărâri etc.). ♦ Fidelitate, devotament. – **Statornic** + suf. *-ie.*

STATORNICÍRE, *statorniciri,* s. f. Acțiunea de *a (se) statornici* și rezultatul ei; stabilire, fixare. – V. **statornici.**

STATÚRĂ, *staturi,* s. f. Înălțime a corpului unui om; stat3 (**2**). ♦ Înfățișare, conformație a corpului; talie, făptură, trup, siluetă.

STÁUL, *staule,* s. n. Grajd sau adăpost, stână (pentru oi). - (după *sta*).

STÁVĂ, *stave,* s. f. (Reg.) Herghelie. ♦ Loc îngrădit în care se țin vara caii pentru a paște împreună. [Var.: **steávă** s. f.].

STÁVILĂ, *stavile,* s. f. Construcție mobilă sau parte mobilă a unei construcții, servind pentru a regla nivelul apelor curgătoare sau pentru a îndrepta spre alt făgaș cursul unei ape; *p. restr.* fiecare dintre obloanele verticale mobile ale stăvilarului, care, coborându-se sau ridicându-se, opresc apa sau îi dau drumul, după necesitate. ♦ Îngrămădire de bușteni, de crengi, de pământ etc. aduse de ape (la cotitura unui râu) și care îi împiedică cursul. ♦ P. gener. Piedică (materială), barieră. ◊ Loc. adv. *Fără stavilă* = întruna, necontenit; în mare cantitate, mult. [Pl. și: *stávili*].

STĂNCÚȚĂ, *stăncuțe,* s. f. Pasăre sedentară din familia corvidelor, de culoare neagră-cenușie, cu ciocul și picioarele negre, mai mică decât cioara; stancă, ceucă. – **Stancă** + suf. *-uță.*

STĂNÓG, *stănoage,* s. n. **1.** Bară de lemn sau de fier care desparte caii sau vitele în grajd. **2.** Țăruș (cu care se priponește calul); pripon.

STĂPÂN, -Ă, *stăpâni, -e,* s. m. și f. **1.** Persoană în serviciul căreia se găsește angajat cineva, considerată în raport cu acesta; spec. patron. ◊ Expr. *A intra la stăpân* = a se angaja slugă (la cineva). *(A fi) fără stăpân* = **a**) (a fi) liber, de capul său; (a acționa) după bunul-plac; **b**) (a fi) fără rost, fără căpătâi. **2.** Persoană sub a cărei putere, autoritate, dominație se găsește cineva sau ceva, considerată în raport cu persoana sau cu lucrul respectiv; (în legătură cu țări, popoare etc.) suveran, domnitor. ◊ Expr. *A fi stăpân pe situație* = a domina o situație, a se simți tare, sigur într-o anumită împrejurare (grea). *A fi stăpân pe sine* = a avea tăria de a-și înfrâna pornirile și pasiunile; a nu-și pierde cumpătul, a se stăpâni. *A fi stăpân pe soarta* (sau *pe viața* etc.) sa = a dispune de sine, a-și făuri singur soarta. **3.** Gazdă (în raport cu oaspeții ei). – Et. nec.

STĂPÂNÉSC, -EÁSCĂ, *stăpânești,* adj. (Înv.) Care aparține stăpânului; al stăpânului, de stăpân. – **Stăpân** + suf. *-esc.*

STĂPÂNÍ, *stăpânesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A deține un bun în calitate de proprietar, a avea ceva în proprietate; a poseda. **2.** Tranz. A cunoaște foarte bine un domeniu de activitate, o specialitate. ◊ Expr. *A stăpâni o limbă (străină)* = a vorbi corect și curent o limbă (străină). **3.** Refl. Fig. (Despre oameni) A se reține, a se înfrâna, a se domina; a avea stăpânire de sine. ♦ Tranz. A potoli, a tempera, a înăbuși o pornire, un sentiment etc. ♦ Tranz. A opri, a împiedica pe cineva de la ceva; a ține în frâu, a struni. **4.** Intranz. A domni într-o țară, a guverna, a conduce. – Din **stăpân.**

STĂPÂNÍRE, *stăpâniri,* s. f. Acțiunea de *a (se) stăpâni* și rezultatul ei. **1.** Proprietate, posesiune. **2.** Domnie, suveranitate; conducere, guvernare; dominație. ◊ Putere, autoritate de stat; persoanele care reprezintă această autoritate. **3.** Fig. Înfrânare, dominare a propriilor porniri, sentimente etc. ◊ Expr. *Stăpânire de sine* = calm, sânge rece, cumpăt. – V. **stăpâni.**

STĂPÂNÍT, -Ă, *stăpâniți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care are sau care denotă putere de stăpânire; cumpătat, reținut. – V. **stăpâni.**

STĂPÂNITÓR, -OÁRE, *stăpânitori, -oare,* adj., s. m. și f. **I.** Adj. Care stăpânește, care ține sub stăpânirea sa. ♦ Care domină; dominant, dominator. **II.** S. m. și f. **1.** Persoană care domnește într-o țară; domnitor. **2.** Proprietar, posesor, stăpân. – **Stăpâni** + suf. *-tor.*

STĂTĂTÓR, -OÁRE, *stătători, -oare,* adj. **1.** Care stă pe loc, care nu se mișcă, imobil, fix; (în special despre ape) care nu curge. ◊ *Piatră stătătoare* (și substantivat, f.) = piatra fixă din sistemul celor două pietre ale morii. **2.** (Înv.; despre oameni) Cu locuința statornică; stabil. **3.** (În loc. adj.) *De sine stătător* = care poate exista și se poate menține prin propriile sale puteri sau însușiri, care nu depinde de nimeni sau de nimic; independent. – **Stă** + suf. *-ător.*

STĂTULÉȚ, *stătulețe,* s. n. Diminutiv al lui *stat1.* – **Stat**1 + suf. *-uleț.*

STĂTÚT, -Ă, *stătuți, -te,* adj. **1.** Care nu mai este proaspăt (și a căpătat un miros, un gust sau un aspect neplăcut caracteristic); clocit; (despre aer) închis, stricat, viciat. **2.** (Înv.) Istovit, vlăguit. – V. **sta.**

STĂVÁR, *stăvari,* s. m. (Reg.) Păzitor de cai la pășune. [Var.: **stevár** s. m.] – **Stavă** + suf. *-ar.*

STĂVILÁR, *stăvilare,* s. n. **1.** Construcție de lemn, de beton sau de fier înălțată transversal pe cursul unei ape curgătoare, servind la reglarea nivelului apelor din amonte cu ajutorul stavilelor; baraj, zăgaz, opust. **2.** Fiecare dintre obloanele verticale mobile ale stăvilarului (**1**); stavilă. **3.** Întăritură de protecție în apropierea unui pod. – **Stavilă** + suf. *-ar.*

STĂVILÍ, *stăvilesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A bara cursul unei ape cu ajutorul unui stăvilar; a zăgăzui. **2.** Fig. A opri, a împiedica sau a face să înceteze ori să se atenueze ceva. – Din **stavilă.**

STĂVILÍRE, *stăviliri,* s. f. Acțiunea de *a stăvili* și rezultatul ei; zăgăzuire; *fig.* împiedicare, oprire. – V. **stăvili.**

STĂVILÍT, -Ă, *stăviliți, -te,* adj. Care a fost barat, zăgăzuit cu un stăvilar. ♦ (Fig.) Care a fost oprit, împiedicat în acțiune. – V. **stăvili.**

STÂLCEÁLĂ, *stâlceli,* s. f. Faptul de *a stâlci;* bătaie strașnică. – **Stâlci** + suf. *-eală.*

STÂLCÍ, *stâlcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A deforma, a strivi, a zdrobi, a schilodi pe cineva sau ceva prin lovire; *p. ext.* a bate tare pe cineva. ♦ Refl. A se lovi tare (izbindu-se de ceva, căzând etc.). **2.** Fig. A pronunța prost un cuvânt, deformându-i sunetele; a vorbi prost o limbă; a executa deformat o melodie; a poci.

STÂLCÍRE, *stâlciri,* s. f. Faptul de *a (se) stâlci.* – V. **stâlci.**

STÂLCÍT, -Ă, *stâlciți, -te,* adj. **1.** Zdrobit, strivit, schilodit (prin lovire); *p. ext.* bătut tare, schingiuit. **2.** Fig. (Despre pronunțare, vorbire, despre executarea unei melodii etc.) Prost, deformat, greșit, pocit. – V. **stâlci.**

STÂLCITÚRĂ, *stâlcituri,* s. f. Faptul de *a (se) stâlci;* (concr.) ceea ce este stâlcit. – **Stâlci** + suf. *-tură.*

STÂLP, *stâlpi,* s. m. **1.** Lemn lung și gros, de obicei cioplit și fixat în pământ, care servește pentru a susține ceva. **2.** Porțiune neexploatată dintr-un zăcământ, destinată susținerii tavanului unui abataj. **3.** Fig. Persoană care constituie un sprijin, un reazem, un ajutor de bază pentru cineva. ◊ *Stâlpul casei* = capul familiei.

STÂLPIȘÓR, *stâlpișori,* s. m. Diminutiv al lui *stâlp;* stâlpuleț, stâlpușor. [Var.: (reg.) **stâlpșór** s. m.] – **Stâlp** + suf. *-işor.*

STÂLPȘÓR s. m. v. **stâlpișor.**

STÂLPULÉȚ, *stâlpuleți,* s. m. Stâlpișor. – **Stâlp** + suf. *-uleț.*

STÂLPUȘÓR, *stâlpușori,* s. m. Stâlpișor. – **Stâlp** + suf. *-uşor.*

STÂMPĂR s. n. v. **astâmpăr.**

STÂMPĂRÁ vb. I v. **astâmpăra.**

STÂMPĂRÁRE s. f. v. **astâmpărare.**

STÂMPĂRÁT, -Ă adj. v. **astâmpărat.**

STÂMPÍ, *stâmpesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și reg.) A înceta, a conteni. – Et. nec.

STÁNĂ, *stâne,* s. f. Așezare păstorească de vară, la munte sau în afara satului (cuprinzând locul și amenajările necesare), unde se adăpostesc oile și ciobanii și unde se prepară produsele din laptele oilor. ◊ Expr. *A închide lupul în stână* = a-și aduce dușmani în casă. *A veni la spartul stânii* = a veni prea târziu. – Et. nec.

STÁNCĂ, *stânci,* s. f. **1.** Bloc mare de piatră (în munți), de obicei cu pereți drepți și colțuroși; stană. **2.** Fig. Obstacol, dificultate mare. – Et. nec.

STÂNCĂRÍE, *stâncării,* s. f. Îngrămădire, mulțime de stânci; regiune cu stânci. – **Stâncă** + suf. *-ărie.*

STÂNCÓS, -OÁSĂ, *stâncoși, -oase,* adj. (Despre munți, locuri etc.) Format din stânci; plin de stânci, cu stânci. – **Stâncă** + suf. *-os.*

STÂNG, -Ă, *stângi,* adj. **1.** (Despre părți sau organe ale corpului) Așezat în partea corpului în care se află inima. ♦ (Substantivat): **a**) (La m. sg. art.) Piciorul stâng (**1**); **b**) (La f. sg. art.) Mâna stângă (**1**). **2.** Care se află de partea sau în direcția mâinii stângi (**1**) (când cineva stă cu fața în direcția în care este orientat un lucru sau o ființă). ♦ (Substantivat, f. sg. art.) Partea sau direcția stângă (**2**). ◊ Expr. *A ține stânga* = a merge pe partea stângă a unui drum.

STÂNGÁCI, -CE, *stângaci, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni; adesea substantivat) Care lucrează, scrie etc. mai bine cu mâna stângă decât cu cea dreaptă. **2.** Fig. Lipsit de îndemânare, de abilitate; lipsit de siguranță, de suplețe în mișcări, în exprimare, în gândire. ♦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care arată, trădează stângăcie. – **Stâng** + suf. *-aci.*

STÂNGĂCÍE, (**2**) *stângăcii,* s. f. **1.** Lipsă de îndemânare, de ușurință în mișcări, în exprimare, în comportare etc. ◊ Loc. adv. *Cu stângăcie* = în mod stângaci, neîndemânatic. **2.** Faptă, purtare neîndemânatică. – **Stângaci** + suf. *-ie.*

STÂNGEN s. m. v. **stânjen.**

STÂNIȘOÁRĂ, *stânișoare,* s. f. Diminutiv al lui *stână.* – **Stână** + suf. *-işoară.*

STÂNJEN, *stânjeni,* s. m. **I.** Unitate de măsură pentru lungime, folosită înaintea introducerii sistemului metric, care a variat, după epocă și regiune, de la 1,96 m la 2,23 m; lungime sau cantitate de material corespunzătoare acestei unități de măsură. ◊ *Stânjen pescăresc* = măsură de lungime folosită de pescari, egală cu aproximativ 1,50 m. *Stânjen marin* = măsură de lungime egală cu 1,83 m. ♦ Unitate de măsură pentru volumul lemnelor așezate în stivă, egală cu opt steri. **II.** (Bot.) Stânjenel. [Var.: (reg.) **stângen** s. m.].

STÂNJENEÁLĂ, *stânjeneli,* s. f. Acțiunea de *a (se) stânjeni;* stingherealã. – **Stânjeni** + suf. *-eală.*

STÂNJENEÁSCĂ, *stânjenești,* adj. (Înv.; în sintagma) *Prăjină stânjenească* = măsură de lungime egală cu un stânjen. – **Stânjen** + suf. *-ească.*

STÂNJENÉL, *stânjenei*, s. m. Nume dat mai multor specii de plante erbacee perene, cu frunze lungi în formă de sabie și cu flori mari, violete, albastre, albe sau galbene; iris, stânjen. [Var.: (pop.) **stânjinél** s. m.] – **Stânjen** + suf. *-el.*

STÂNJENÍ, *stânjenesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) stingheri, a (se) deranja, a (se) jena, a (se) împiedica de la o îndeletnicire. **2.** Refl. (Reg.) A se sfii, a se rușina; a ezita. [Var.: (pop.) **stânjiní** vb. IV].

STÂNJENÍRE, *stânjeniri*, s. f. Faptul de *a (se) stânjeni*. ♦ Sfială, jenă, ezitare. [Var.: (pop.) **stânjiníre** s. f.] – V. **stânjeni.**

STÂNJENÍT, -Ă, *stânjeniți, -te,* adj. Stingherit, jenat; intimidat, încurcat. ♦ Care exprimă, trădează stingherealã, jenă, sfială, încurcătură. [Var.: (pop.) **stânjinít, -ă** adj.] – V. **stânjeni.**

STÂNJENITÓR, -OÁRE, *stânjenitori, -oare,* adj. Care împiedică, care deranjează, care jenează; inoportun. – **Stânjeni** + suf. *-tor*.

STÂNJENÍU, -ÍE, *stânjenii*, adj. (Rar) Liliachiu, violet-închis. [Var.: (pop.) **stânjiníu, -íe,** adj.] – **Stânjen** + suf. *-iu*.

STÂNJINÉL s. m. v. **stânjenel.**

STÂNJINÍ vb. IV v. **stânjeni.**

STÂNJINÍRE s. f. v. **stânjenire.**

STÂNJINÍT, -Ă adj. v. **stânjenit.**

STÂNJINÍU, -ÍE adj. v. **stânjeniu.**

STÂRC, *stârci*, s. m. Nume dat mai multor specii de păsări de baltă cu ciocul, gâtul și picioarele lungi și de obicei cu un smoc de pene pe cap (care se hrănesc cu pești). ◊ Compus: *Stârc-cenușiu* = bâtlan.

STÂRCÍ, *stârcesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Refl. A se strânge, a se ghemui (de frig). **2.** Intranz. A amorți, a înțepeni stând, așteptând undeva. **3.** Tranz. A strivi un fruct. ◊ Refl. *Mărul s-a stârcit*. – Din **stârc.**

STÂRCÍT, -Ă, *stârciți, -te,* adj. (Pop.) **1.** Strâns, ghemuit. **2.** (Despre plante și animale) Pipernicit, nedezvoltat. **3.** (Despre fructe) Strivit. – V. **stârci.**

STÂRCULÉȚ, *stârculeți,* s. m. Diminutiv al lui *stârc*. – **Stârc** + suf. *-uleț.*

STÂRNÍ, *stârnesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face ca un animal (sălbatic), o pasăre etc. să iasă din culcuș, din ascunzătoare (pentru a le prinde, a le vâna); a scorni. **2.** Tranz. A mișca, a urni ceva din loc; a face să se ridice în sus praful, frunzele etc. **3.** Tranz. A provoca pe cineva la ceva; a îndemna, a ațâța. **4.** Refl. (Despre războaie, conflicte, fenomene ale naturii) A se porni, a se isca, a se dezlănțui, a izbucni. ♦ Tranz. A da naștere la ceva; a pricinui, a cauza, a provoca. **5.** Tranz. (Reg.) A născoci, a scorni, a inventa. – Et. nec.

STÂRNÍRE, *stârniri*, s. f. Acțiunea de *a (se) stârni* și rezultatul ei. – V. **stârni. STÂRNITÓR, -OÁRE,** *stârnitori, -oare*, adj., s. f. **1.** Adj. (Rar) Care stârnește (ceva). **2.** S. f. Prăjină cu care se bate apa sau cu care se răscolește pe sub pietrele din apă pentru a speria peștele și a-l goni spre plase. – **Stârni** + suf. *-tor*.

STÂRPÍ, *stârpesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face să dispară cu desăvârșire o specie de animale sau de plante (dăunătoare); a extermina. **2.** Tranz. A face să dispară (pentru totdeauna) un rău, un flagel. **3.** Intranz. și refl. (Pop.; despre femelele animalelor, mai rar despre femei) A deveni sterp, steril; a-și pierde sarcina, a avorta. ♦ (Despre animale) A înceta de a mai produce lapte. – Din **sterp.**

STÂRPICIÚNE, (1, 2) *stârpiciuni*, s. f. **1.** (Pop.) Animal sterp. **2.** (Pop.) Stârpitură (**1**). **3.** (Înv.) Sterilitate. – **Stârpi** + suf. *-ciune*.

STÂRPÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) stârpi* și rezultatul ei; stârpit. – V. **stârpi.**

STÂRPÍT s. n. Stârpire. – V. **stârpi.**

STÂRPITÚRĂ, *stârpituri*, s. f. **1.** Ființă nedezvoltată, pipernicită, pocită; pocitură, stârpiciune; avorton. **2.** (Pop.) Femeie stearpă; animal sterp. – **Stârpi** + suf. *-tură*.

STEA, *stele,* s. f. **I.** Corp ceresc cu lumină proprie, format dintr-o masă de gaze aflată la o temperatură foarte ridicată; (sens curent) orice corp ceresc (cu excepția Lunii) care strălucește noaptea pe bolta cerească. ◊ *Steaua dimineții* = Luceafărul-de-dimineață. *Stea cu coadă* = cometă. *Stea căzătoare* = meteor (**2**). ◊ Expr. *A vedea stele verzi*, se spune când cineva primește o lovitură puternică. *A crede în steaua sa* = a crede într-o soartă mai bună, a fi optimist. *A se naște sub o stea norocoasă* = a avea noroc. *Vai de steaua mea* = vai de mine . ♦ *Stea călăuzitoare* = idee, concepție de bază care îndrumează o acțiune, după care se orientează o activitate. ♦ Epitet dat femeii iubite. **II.** P. anal. **1.** Spec. Obiect simbolizând o stea (**I 1**), alcătuit dintr-un disc făcut din lemn, carton etc. cu numeroase colțuri, fixat într-o coadă de lemn și frumos împodobit, cu care umblă colindătorii cu ocazia sărbătorilor de Crăciun. ◊ *Cântec de stea* = colind special pe care îl cântă copiii care umblă cu obiectul definit mai sus. ♦ Pată albă de păr pe fruntea unui animal. ◊ Expr. *A fi cu stea în frunte* = (despre oameni) a fi mai grozav, mai deosebit decât alții. **2.** Rotocol mic de grăsime care se vede plutind pe mâncare sau pe laptele fierbinte. **III.** Compuse: *steaua-pământului* = ciupercă de pământ de culoare brună, având forma unei sfere înconjurate la bază de mai multe fâșii dispuse radia; *stea-de-mare* = (la pl.) clasă de echinoderme marine cu corpul alcătuit dintr-un disc central, de la care pornesc cinci (sau mai multe) brațe în direcție radială; (și la sg.) animal din această clasă; asterie. [Var.: (pop.) **steáuă** s. f.].

STEÁJĂR, *steajăre,* s. n. (Pop.) Par înfipt în pământ în mijlocul unei arii de treierat cu cai, în jurul căruia se înfășoară funia în timpul treieratului. [Var.: **steájer** s. n.]. – (după *stătea*).

STEÁJER s. n. v. **steajăr.**

STEAN s. n. v. **stană.**

STEÁUĂ s. f. v. **stea.**

STEÁVĂ s. f. v. **stavă.**

STÉBLĂ, *steble,* s. f. (Pop.) Tulpină; lujer; ramură. ♦ Mănunchi.

STEBLÚȚĂ, *stebluțe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *steblă*. – **Steblă** + suf. *-uță.*

STÉCLĂ s. f. v. **sticlă.**

STECLÍ vb. IV v. **sticli.**

STECLÍT, -Ă adj. v. **sticlit.**

STECLÚȚĂ s. f. v. **sticluță.**

STEI, *steiuri*, s. n. Colț (ascuțit) de stâncă. ♦ (Rar) Bolovan de piatră, de sare etc.

STEJÁR, *stejari*, s. m. (La pl.) Specie de arbori înalți cu tulpina dreaptă, cu coroana largă, cu frunzele adânc crestate, cu florile dispuse în amenți, cu lemnul rezistent și dur, al căror fruct este ghinda; (și la sg.) arbore din acest gen. ♦ Lemnul arborelui descris mai sus.- **Stă**(e) + **jarul.**

STEJĂRÁȘ, *stejărași,* s. m. (Rar) Stejărel. – **Stejar** + suf. *-aș.*

STEJĂRÉL, *stejărei,* s. m. Diminutiv al lui *stejar;* stejăraș. [Var.: **stejerél** s. m.] – **Stejar** + suf.

STEJĂRÍȘ, *stejărișuri,* s. n. Pădurice sau desiș de stejari; stejăriște. [Var.: **stejeríș** s. n.] – **Stejar** + suf. *-iș.*

STEJĂRÍȘTE s. f. (Pop.) Stejăriș. [Var.: **stejeríște** s. f.] – **Stejar** + suf. *-iște.*

STEJERÉL s. m. v. **stejărel.**

STEJERÍȘ s. n. v. **stejăriș.**

STEJERÍȘTE s. f. v. **stejăriște.**

STELÁR1, *stelari*, s. m. (Rar) Colindător cu steaua, copil care umblă cu steaua. – **Stele** (pl. lui *stea)* + suf. *-ar*.

STELÁR2, -Ă, *stelari, -e,* adj. Care aparține stelelor, privitor la stele. ◊ (Rar) Plin de stele; înstelat.

STELÁT, -Ă, *stelați, -te*, adj. Care are formă de stea, ca o stea. – **Stele** (pl. lui *stea)* + suf. *-at*.

STELIȘOÁRĂ, *stelișoare,* s. f. (Reg.) **1.** Steluță (**I**). **2.** (Bot.) Steliță. – **Stele** (pl. lui *stea)* + suf. *-işoară.*

STELÍȚĂ, *stelițe,* s. f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina și frunzele păroase, cu flori dispuse în capitule, cele marginale albastre, iar cele centrale galbene; stelișoară. – **Stele** (pl. lui *stea)* + suf. *-iță*.

STELÚȚĂ, *steluțe,* s. f. **I.** Diminutiv al lui *stea* (**I 1**); stelișoară. ♦ Fig. Scânteie. **II.** P. anal. **1.** Obiect, desen etc. în formă de stea (mică). ♦ Asterisc. **2.** (La pl.) Pastă făinoasă tăiată în formă de stea (care se pune în supă). **3.** Cusătură în formă de stea. **4.** Pată de păr alb pe fruntea unor animale. **5.** Fulg de zăpadă. **6.** Stea (**II 2**) (mică). **III. 1.** Plantă erbacee cu frunze ovale și cu flori albe. **2.** Compus: *steluțe-de-munte* = floare-de-colț. – **Stele** (pl. lui *stea)* + suf. *-uță.*

STERP, STEÁRPĂ, *sterpi, -e,* adj. **1.** (Despre pământ, locuri etc.) Care nu rodește (suficient), care nu este productiv; neroditor. ♦ (Despre epoci, ani) În care pământul nu a rodit (suficient); sărac în produse ale pământului. ♦ Fig. (Despre priveliști) Fără viață, sărac, dezolant. **2.** (Pop.; despre animale și plante) Steril (**1**). ♦ (Despre căsătorii) Din care nu au rezultat copii. **3.** Fig. Care nu produce nimic, care nu dă niciun rezultat; infructuos, zadarnic, fără conținut; steril (**2**). – Et. nec.

STERPĂTÚRĂ, *sterpături,* s. f. Oaie stearpă (**2**). ♦ Femeie stearpă (**2**). – **Sterp** + suf. *-ătură.*

STERPEZÍ vb. IV v. **strepezi.**

STREPEZÍT, -Ă, *strepeziți, -te,* adj. (Despre dinți sau mucoasa bucală) Iritat în urma consumului de fructe sau alimente acre, astringente. [Var.: **sterpezít, -ă** adj.] – V. **strepezi.**

STEVÁR s. m. v. **stăvar.**

STICLÁR, *sticlari*, s. m. Specialist în fabricarea sticlei. – **Sticlă** + suf. *-ar*.

STÍCLĂ, (II) *sticle*, s. f. **I.** Substanță solidă, amorfă, transparentă, translucidă sau opacă, dură, cu un luciu particular, lipsită de flexibilitate. ♦ **II.** Obiect sau piesă componentă a unui obiect, făcute din sticlă (**I**). ◊ *Sticlă de lampă* = glob de sticlă (**I**) cu gât lung, care protejează flacăra lămpii cu petrol. *Sticlă de ochelari* = lentilă. ♦ (La sg.; depr.) Monoclu. ♦ Spec. Vas înalt (de formă cilindrică), cu gât îngust, făcut din sticlă (**I**); care servește la păstrarea lichidelor; cantitatea de lichid conținută de acest vas. ♦ Placă subțire de sticlă (**I**) cu care se închide cadrul ferestrelor, al unor uși, cu care se acoperă tablourile etc.; geam. [Var.: (înv. și reg.) **stéclă** s. f.].

STICLĂRÍE, (2) *sticlării,* s. f. **1.** Mulțime de obiecte fabricate din sticlă (**I**); mulțime de obiecte de sticlă adunate la un loc. **2.** Fabrică sau atelier în care se fac obiecte de sticlă (**I**). ♦ Magazin sau secție într-un magazin unde se vând obiecte de sticlă (**I**). – **Sticlă** + suf. *-ărie.*

STICLĂRÍT s. n. (Rar) Operația de fabricare și de prelucrare a sticlei. – **Sticlă** + suf. *-ărit.*

STICLÉTE, *sticleți,* s. m. Mică pasăre cântătoare cu penele viu colorate cu roșu, negru, alb și galben. ◊ Expr. *A fi cu sticleți (în cap)* sau *a-i cânta sticleții (în cap)* = a avea idei bizare, toane; a fi țicnit, nebun. *A-i scoate sticleții din cap* = a face pe cineva să renunțe la ideile extravagante, a-l lecui de toane, de capricii. [Var.: (pop.) **stigléte, stiglét** s. m.].

STICLEȚÉL, *sticleței,* s. m. Diminutiv al lui *sticlete.* [Var.: (pop.) **stiglețél** s. m.] – **Sticlete** + suf. *-el.*

STICLÍ, *sticlesc,* vb. IV. Intranz. A luci (ca sticla), a sclipi, a scânteia. ♦ (Despre ochi, privire) A străluci, a scăpăra (de bucurie, de plăcere). ◊ Expr. *A-i sticli cuiva ochii (pe undeva)* = a fi, a se găsi, a trăi (undeva). ♦ Tranz. A aținti, a pironi, a fixa ochii. [Var.: (înv. și reg.) **steclí** vb. IV] – Din **sticlă.**

STICLÍRE, *sticliri*, s. f. Lumină vie, scânteietoare; lucire, strălucire, sclipire. – V. **sticli.**

STICLIȘOÁRĂ, *sticlișoare,* s. f. (Rar) Sticluță. – **Sticlă** + suf. *-işoară.*

STICLÍT, -Ă, *sticliți, -te,* adj. (Despre ochi) Cu privirea fixă (și strălucitoare); pironit, ațintit. [Var.: (înv. și reg.) **steclít, -ă** adj.] – V. **sticli.**

STICLÓS, -OÁSĂ, *sticloși, -oase,* adj. Ca de sticlă, lucios (și neted) ca sticla; strălucitor. ◊ (Despre ger) Care face să înghețe tare; lipsit de umezeală. ♦ (Despre ochi, privire) Pironit, ațintit, fixat asupra unui obiectiv. – **Sticlă** + suf. *-os.*

STICLOZITÁTE s. f. Calitatea de a fi sticlos. ♦ Spec. Aspect translucid pe care îl au în secțiune boabele de cereale bogate în substanțe proteice. – **Sticlos** + suf. *-itate.*

STICLULÍȚĂ, *sticluliță,* s. f. (Rar) Sticluță. – **Sticlă** + suf. *-uliță.*

STICLÚȚĂ, *sticluțe,* s. f. Diminutiv al lui *sticlă* (**II**); sticlișoară, sticluliță. [Var.: (reg.) **steclúță** s. f.] – **Sticlă** + suf. *-uță.*

STIGLÉTE s. m. v. **sticlete.**

STIGLÉȚ s. m. v. **sticlete.**

STIGLEȚÉL s. m. v. **sticleț**el.

STIMÁ, *stimez,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. A avea stimă, considerație pentru cineva sau ceva; a (se) respecta, a (se) cinsti.

STIMÁT, -Ă, *stimați, -te,* adj. Care se bucură de stimă, de considerație; respectat. – V. **stima.**

STÍMĂ s. f. Sentiment de prețuire și de respect determinat de meritele sau de calitățile cuiva sau a ceva; considerație; p. ext. atitudine respectuoasă. ◊ Expr. Cu toată stima sau cu stimă, formulă de politețe folosită, de obicei, la încheierea unei scrisori.

STÍNGE, *sting,* vb. III. **1.** Tranz. A face să nu mai ardă, a opri din ardere focul sau obiectele care ard. ◊ Expr. Refl. (Despre foc sau obiecte care ard) A înceta de a arde; a se distruge, a se trece, a se consuma prin ardere. ♦ Tranz. și refl. Fig. A (se) potoli; a (se) liniști, a (se) astâmpăra. ♦ Refl. Fig. A slăbi, a deveni lipsit de puteri, a se slei, a se topi. **2.** Tranz. și refl. (Despre aștri; adesea fig.) A-și pierde lumina și strălucirea, a se întuneca; (rar; despre culori) a deveni palid, șters. **3.** Refl. A înceta din viață; a muri. ♦ A dispărea fără a lăsa urmași. ♦ Fig. A dispărea fără urmă; a pieri. **4.** Tranz. Expr. *A stinge var* = a turna apă peste piatra-de-var arsă, pentru ca, în urma reacției chimice produse, să se obțină var pentru construcții.

STÍNGERE, *stingeri*, s. f. Faptul de *a (se) stinge;* stins1. ♦ Moarte, deces. – V. **stinge.**

STINGHÉR, -Ă, *stingheri, -e*, adj. **1.** Care este doar ici și colo; izolat, răzleț, singur. ♦ Care se simte undeva străin, dezorientat, stânjenit. **2.** Care a rămas fără pereche; desperecheat. – Et. nec.

-el.

STINGHEREÁLĂ, *stinghereli*, s. f. **1.** Faptul de *a stingheri* pe cineva; deranj, incomodare, stânjenire. **2.** Faptul de a se simți stânjenit, incomodat; stânjeneală. – **Stingheri** + suf. *-eală*.

STINGHERÍ, *stingheresc,* vb. IV. Tranz. A împiedica pe cineva să lucreze, să acționeze, să se manifeste sau să se odihnească în bune condiții; a stânjeni, încurca, a incomoda, a deranja. – Din **stingher.**

STINGHERÍRE, *stingheriri*, s. f. Acțiunea de *a stingheri* și rezultatul ei. – V. **stingheri.**

STINGHERÍT, -Ă, *stingheriți, -te,* adj. **1.** Care (din cauza timidității, a emoției, a împrejurărilor etc.) are o atitudine stângace, lipsită de siguranță, de degajare, care nu se simte în largul său; stânjenit. **2.** Incomodat, deranjat, împiedicat (să acționeze, să lucreze, să se odihnească în bune condiții). – V. **stingheri.**

STÍNGHIE, *stinghii*, s. f. **1.** Bucată de lemn lungă și îngustă care se fixează (de-a curmezișul) pentru a uni două sau mai multe elemente ale unei mobile, ale unei construcții sau pentru a susține, a întări ceva. **2.** (Pop.) Regiune anatomică aflată la nivelul articulației femurului cu oasele bazinului. – Et. nec.

STINGHIÚȚĂ, *stinghiuțe,* s. f. Diminutiv al lui *stinghie*. [Pr.: *-ghi-u-*] – **Stinghie** + suf. *-uță.*

STINS1 s. n. Stingere. – V. **stinge.**

STINS2, -Ă, *stinși, -se,* adj. **1.** Care nu mai arde. **2.** (Despre ochi, privire etc.) Lipsit de strălucire, de vioiciune. **3.** (Despre sunete, glas etc.) Lipsit de sonoritate, de intensitate; slab. **4.** (Despre culori) Palid, șters. **5.** Dispărut, mort. **6.** (În sintagma) *Var stins* = pastă vâscoasă, albă, obținută prin reacția dintre piatra-de-var arsă și apă (cu numeroase utilizări în construcții). – V. **stinge.**

STIRIGOÁIE, *stirigoi*, s. f. Nume dat la două plante erbacee otrăvitoare din familia liliaceelor, dintre care una cu flori albe, iar cealaltă cu flori de culoare purpuriu-închis, dispuse în raceme. [Var.: **știrigoáie** s. f.] – Et. nec.

STOÁRCE, *storc*, vb. III. Tranz. **1.** A presa, a strânge un lucru pentru a scoate (o parte din) lichidul pe care îl conține; *spec.* a răsuci în sens contrar capetele unui material textil pentru a face să iasă o parte din lichidul cu care este îmbibat. ◊ Expr. *A stoarce de puteri* (sau *de vlagă)* = a face să-și epuizeze puterile; a slei, a secătui, a istovi de puteri. **2.** A scoate, a extrage lichidul, sucul care îmbibă un lucru. ◊ Expr. *A stoarce lacrimi* = a face pe cineva să plângă. [Perf. s. *storsei*, part. *stors*].

STOÁRCERE, *stoarceri*, s. f. Acțiunea de *a stoarce;* stors1. – V. **stoarce.**

STOCÍT, -Ă, *stociți, -te,* adj. (Reg.; despre organe ale corpului omenesc) Care s-a golit de lichidul pe care îl conține; *fig.* stors de vlagă, secătuit, sleit. – V. **stoci.**

STOG, *stoguri*, s. n. Grămadă mare de fân, de snopi de grâu (sau de alte păioase), așezată în formă cilindrică și terminată printr-un vârf conic.

STÓGOȘ, -Ă, *stogoși, -e,* adj. (Reg.) (Despre oi) Care aparține unei varietăți rezultate din încrucișarea oilor țigaie și țurcană; (despre lână) care provine de la astfel de oi; cu firul lung, gros și drept. – Et. nec.

STOGOȘÁT, -Ă, *stogoșați, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre oi sau despre lâna lor) Stogoș. **2.** Fig. (Despre căciuli) De formă țuguiată și cu vârful răsfrânt. – **Stogoș** + suf. *-at*.

STOGUȘÓR, *stogușoare,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *stog*. – **Stog** + suf. *-ușor.*

STÓLNĂ, *stolne*, s. f. Excavație orizontală sau puțin înclinată într-o mină, având ieșire directă la suprafața solului. – Et. nec.

STÓLNIC, *stolnici*, s. m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător care purta grija mesei domnești, fiind șeful bucătarilor, al pescarilor și al grădinarilor. ♦ Șef bucătar boieresc. **2.** (Pop.) Persoană care conduce nunta și servește nuntașii la masă.

STOLNICEÁSĂ, *stolnicese*, s. f. **1.** Soție de stolnic (**1**). **2.** (Pop.) Femeie care servește nuntașii la masă. – **Stolnic** + suf. *-easă*.

STOLNICÉL, *stolnicei*, s. m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător domnesc, subaltern al stolnicului, care strângea dijma din pește. – **Stolnic** + suf. *-el.*

STOLNICÍE, *stolnicii*, s. f. Slujba, funcția stolnicului (**1**), calitatea de stolnic; perioadă în care cineva deținea această slujbă. – **Stolnic** + suf. *-ie*.

STOMÁC, *stomacuri*, s. n. Parte a aparatului digestiv, la om și la animalele superioare, în formă de pungă, situată între esofag și duoden, în care se face digestia alimentelor; foale. ◊ Expr. (Fam.) *A-și pune stomacul la cale* = a-și potoli foamea, a mânca.

STOMACÁL, -Ă, *stomacali, -e,* adj. Care privește stomacul, care aparține stomacului, de stomac.

STORCĂTOÁRE, *storcători,* s. f. Aparat de stors sau de tescuit. – **Stoarce** + suf. *-ătoare*

STORCÍ, *storcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A stoarce (**1**). **2.** A strivi. – Din **stoarce.**

STORCÍT, -Ă, *storciți, -te,* adj. (Reg.) **1.** Stors2. **2.** Strivit. – V. **storci.**

STORCITÓR, -OÁRE, *storcitori, -oare,* adj. (Reg., adesea substantivat) Care stoarce, care servește la stors. – **Storci** + suf. *-tor*.

STORS1 s. n. Stoarcere. ♦ Timpul când se stoarce mustul. – V. **stoarce.**

STORS2, STOÁRSĂ, *storși, stoarse,* adj. Din care s-a scos lichidul prin strângere, presare etc.; storcit. ♦ Fig. Secătuit; epuizat, extrem de obosit. – V. **stoarce.**

STRÁCHINĂ, *străchini,* s. f. Vas de lut ars, de ceramică etc., ușor adâncit, întrebuințat la țară în loc de farfurie; blid. *Haîne:* straie de sărbătoare. Cantitate de mâncare cuprinsă într-un astfel de vas.

STRAI1, *straie*, s. n. (Pop.) Haină, îmbrăcăminte, veșmânt. ♦ Straie de- sărbătoare. – Et. nec.

STRÁIȚĂ, *straițe,* s. f. (Reg.) Traistă.

STRÁJĂ, *străji,* s. f. **1.** Pază, apărare, scut. ◊ Loc. vb. *A face* strajă sau *a fi de strajă* = a străjui, a păzi. ◊ Expr. *A-și pune strajă gurii* (sau, rar, *ochilor)* = a-și înfrâna dorința de a vorbi (sau de a privi). ♦ Loc unde stă un paznic; post de veghe. ♦ Cetățuie (situată la oarecare înălțime) în care se adăposteau în trecut străjerii. ♦ (Înv.) Fiecare dintre cele patru unități de timp în care se împărțea noaptea (potrivit cu schimbarea străjerilor); interval de timp cât făcea de gardă un ostaș. **2.** Fiecare dintre cei patru stâlpi de la colțurile unei case de bârne. **3.** Apărătoare la mânerul unei săbii. **4.** Sfoară sau funie folosită la diferite instrumente de prins pește. [Var.: (reg.) **streájă** s. f.].

STRÁMĂ, *strame,* s. f. (Înv. și reg.) Fir destrămat dintr-o țesătură; destrămătură, strămătură. – Et. nec.

STRANGALÍE s. f. v. **străgălie.**

STRANGULÁ, *strangulez*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) omorî prin sugrumare; a (se) sugruma, a (se) gâtui. **2.** Tranz. A înăbuși, a sufoca. **3.** Tranz. A micșora lățimea secțiunii de curgere a unui fluid într-o conductă, pe cursul unei ape etc. [Var.: **ștrangulá** vb. I].

STRANGULÁRE, *strangulări,* s. f. Acțiunea de *a (se) strangula* și rezultatul ei; strangulație. [Var.: **ștranguláre** s. f.] – V. **strangula.**

STRANGULÁT, -Ă, *strangulați, -te,* adj. Mort prin strangulare; gâtuit. [Var.: **ștrangulát, -ă** adj.] – V. **strangula.**

STRÁNIU, -IE, *stranii*, adj. (Adesea adverbial) Care iese din comun, care șochează prin aspect, manifestări etc.; neobișnuit, ciudat, bizar.

STRĂȘINĂ s. f. v. **streașină.**

STRĂȘNIC, -Ă, *strașnici, -ce,* adj., adv., s. m. **I.** Adj. (Exprimă ideea de superlativ) **1.** Foarte bun, minunat; foarte mare; foarte puternic; extraordinar, nemaipomenit. **2.** Îngrozitor, înfiorător, puternic; extraordinar, nemaipomenit. ♦ Foarte sever, foarte aspru. **II.** Adv. **1.** (Foarte) tare, (foarte) mult, teribil. **2.** (Legat de un adj. prin prep. „de", exprimă ideea de superlativ) Foarte, extraordinar, nespus. **III.** S. m. Specie de ferigă din regiunea montană; ferigă-mărunță(năvalnic).

STRAT, *straturi*, s. n. **1.** Material, substanță repartizată relativ uniform pe o suprafață de altă natură (pentru a o acoperi) sau între alte două suprafețe de altă natură (pentru a le despărți). **2.** Fâșie compactă dintr-o materie, aflată în interiorul unei mase de natură diferită. **3.** Depozit de roci sedimentare sau metamorfice cu o compoziție relativ omogenă, care se găsește, sub forma unei pânze, între alte depozite. **4.** Fâșie de pământ, cu cărări pe margini, pe care se seamănă legume sau flori; fâșia de pământ împreună cu vegetația respectivă. **5.** (Pop.) Culcuș, așternut pentru animale. **6.** (Pop.) Pat, așternut pentru oameni.

STRATIFICÁ, *stratific*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) așeza, a (se) depune în mai multe straturi; a căpăta sau a da forma unor straturi suprapuse.

STRATIFICÁRE, *stratificări,* s. f. Acțiunea de *a (se) stratifica* și rezultatul ei; stratificație. ♦ Formație geologică sedimentară alcătuită din mai multe strate suprapuse. – V. **stratifica.**

STRATIFICÁT, -Ă, *stratificați, -te*, adj. Așezat în straturi, format din straturi. – V. **stratifica.**

STRĂBÁTE, *străbát,* vb. III. **1.** Tranz. și intranz, A trece printr-un corp, a pătrunde prin..., a traversa, a răzbi. **2.** Tranz. A trece pe o suprafață în diferite sensuri, pe toată întinderea ei, de la un capăt la altul; a parcurge, a cutreiera, a traversa. **3.** Intranz. A trece pe undeva cu greu, învingând obstacole; a răzbate. ♦ A ajunge la... ♦ Fig. A izbuti, a reuși. – Pref. *stră-* + **bate.**

STRĂBÁTERE, *străbateri,* s. f. Acțiunea de *a străbate* și rezultatul ei. – V. **străbate.**

STRĂBĂTĂTÓR, -OÁRE, *străbătători, -oare*, adj. **1.** Care străbate sau care pătrunde prin ceva. ♦ Fig. Care învinge cu ușurință piedicile; răzbătător. **2.** Care cutreieră, care parcurge un loc, o suprafață. – **Străbate** + suf. *-ător.*

STRĂBĂTÚT, -Ă, *străbătuți, -te*, adj. **1.** Care a fost pătruns, prin care a trecut ceva. **2.** Care a fost parcurs. – V. **străbate.**

STRĂBÚN, -Ă, *străbuni, -e*, adj. s. m. și f. **1.** Adj. Strămoșesc; străvechi. **2.** S. m. și f. Străbunic (**1**). ♦ Răzbunic, străm oș (**2**). **3.** S. m. și f. Străm oș (**1**). – Pref. *stră-* + **bun.**

STRĂBUNÉSC, -EÁSCĂ, *străbunești,* adj. (Înv.) Străm oșesc; străvechi. – **Străbun** + suf. *-esc.*

STRĂBUNÍC, -Ă, *străbunici, -ce*, s. m. și f. **1.** Tatăl ori mama bunicului sau al bunicii, în raport cu strănepoții lor; străbun (**2**). **2.** Străm oș (**1**). – Pref. *stră-* + **bunic.**

STRĂCHINÁR, *străchinari,* s. m. Meseriaș care face străchini. – **Strachină** + suf. *-ar*.

STRĂCHINOÁIE, *străchinoaie,* s. f. (Pop.) Augmentativ al lui *strachină.* [Pr.: *-noa-ie*] – **Strachină** + suf. *-oaie*.

STRĂCHINÚȚĂ, *străchinuțe,* s. f. Diminutiv al lui *strachină;* străchioară. – **Strachină** + suf. *-uță*.

STRĂCHIOÁRĂ, *străchioare,* s. f. (Pop.) Străchinuță. [Pr. *-chi-oa-*] – **Strachină** + suf. *-ioară.*

STRĂFULGERÁ, pers. 3 *străfulgeră,* vb. I. **1.** Intranz. A luci, a sclipi (ca un fulger). **2.** Intranz. Fig. (Despre un gând, o idee) A-i veni cuiva pe neașteptate sau a-i trece deodată (ca un fulger) prin minte. **3.** Tranz. A lovi pe cineva sau ceva pe neașteptate. **4.** Tranz. Fig. A străbate cu mare iuțeală. – Pref. *stră-* + **fulgera.**

STRĂFULGERÁRE, *străfulgerări,* s. f. Faptul de *a străfulgera.* – V. **străfulgera.**

STRĂFÚND, *străfunduri,* s. n. Loc, punct situat la mare adâncime, în interior; adânc. – Pref. *stră-* + **fund.**

STRĂGĂLÍE, *străgălii,* s. f. (Pop.) **1.** Disc de oțel găurit care se montează pe osia roții unui car, pentru a împiedica frecarea roții. **2.** (La pl.) Podoabe, elemente decorative adăugate la hamuri. [Var.: **strangalíe** s. f.].

STRĂÍN, -Ă, *străini, -e*, adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care face parte din populația altei țări decât aceea în care se află sau trăiește. **2.** Adj. (Despre țări, locuri) Care este altul decât cel de origine al cuiva. **3.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care nu se află în relații apropiate (de rudenie sau de prietenie) cu cineva. ◊ Loc. adv. *Printre, străini* = departe de casă, între oameni necunoscuți. **4.** Adj. Care este în afară de preocupările sau de interesele cuiva. **5.** Adj. (Despre obiecte) Care nu este proprietatea sa, care aparține altuia. **6.** Adj. Care este de altă natură, are alte particularități decât mediul în care se află. [Var.: (pop.) **streín, -ă** adj., s. m. și f.] – Et. nec.

STRĂINĂTÁTE, *străinătăți,* s. f. **1.** Țară, regiune situată dincolo de granițele propriei patrii. **2.** Mediu străin în care se află cineva, departe de familie și de cunoscuți. [Pr.: *stră-i-*. – Var.: (pop.) **streinătáte** s. f.] – **Străin** + suf. *–ătate.*

STRĂINÍSM, *străinisme,* s. n. (Rar) Element lexical de origine străină, de jargon. [Pr.: *stră-i-*] – **Străin** + suf. *-ism.*

STRĂJÁC, *străjace,* s. n. (Reg.) Saltea (de paie).

STRĂJÉR, -Ă, *străjeri, -e*, s. m., s. f. **1.** S. m. (în Evul Mediu, în Moldova) Persoană care avea obligația să păzească granițele (muntoase), în schimbul unor scutiri fiscale. ♦ P. gener. (Înv. și pop.) Paznic, străjă. **2.** S. m. și f. (Înv.) Tânăr care aparține străjeriei. **3.** S. m. Construcție formată dintr-un grup de stâlpi de lemn, montată lângă piciorul unui pod de lemn, pentru a-l apăra de loviturile plutelor. [Var.: (înv.) **strejár** s. m.] – **Străjă** + suf. *-ar*.

STRĂJERÍE s. f. (Înv.) Organizație pentru tineret creată de regele Carol al II-lea, care a activat între 1937 și 1940. – **Străjer** + suf. *-ie*.

STRĂJUÍ, *străjuiesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A păzi, a apăra. **2.** Intranz. (Adesea fig.) A sta de strajă, a veghea. **3.** Tranz. Fig. A mărgini, a delimita ceva. [Var.: (reg.) **strejuí** vb. IV] – **Străjă** + suf. *-ui*.

STRĂJUÍRE, *străjuiri,* s. f. (Înv. și pop.) Faptul de *a străjui;* păzire, pază, veghe. ♦ Pândă. – V. **străjă.**

STRĂJUITÓR, -OÁRE, *străjuitori, -oare*, adj. (Rar) Care străjuiește, păzește, veghează. ♦ (Substantivat) Paznic, păzitor, străjer. [Pr.: *-ju-i-*] – **Străjui** + suf. *-tor*.

STRĂLÍMPEDE, *strălimpezi,* adj. (Rar) Foarte limpede, deosebit de clar. – Pref. *stră-* + **limpede.**

STRĂLÚC, *străluci,* s. m. Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare verde sau roșcată, cu luciu metalic specific, cu aripile albastre-verzui, fin punctate . – Din **străluci** (derivat regresiv).

STRĂLUCÍ, *strălucesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A luci puternic, a răspândi, a emite, a reflecta o lumină vie. ♦ A scânteia, a sclipi. **2.** Fig. (Despre oameni) A se remarca, a se distinge în mod deosebit, a face o puternică impresie (prin calităţile sale). – Pref. *stră-* + **luci.**

STRĂLUCÍRE, *străluciri,* s. f. **1.** Acţiunea de *a străluci* şi rezultatul ei; intensitatea unei lumini vii. ♦ Lumină vie reflectată; scânteiere, sclipire; *spec.* iluminare produsă de un astru. **2.** Fig. Fast, splendoare, frumuseţe. ♦ Mărire, glorie. – V. **străluci.**

STRĂLUCÍT, -Ă, *străluciţi, -te,* adj. **1.** Care străluceşte; strălucitor, lucitor, sclipitor. **2.** Fig. (Despre oameni) Distins, remarcabil prin însuşirile spirituale. ♦ (Despre abstracte) Plin de glorie, de onoare; glorios. ♦ Fastuos, bogat, splendid. – V. **străluci.**

STRĂLUCITÓR, -OÁRE, *strălucitori, -oare,* adj. **1.** Care străluceşte, care împrăştie lumină; strălucit, lucitor. **2.** (Despre ochi, privire, faţă) Plin de strălucire, expresiv, luminos. **3.** Fig. Fastuos, splendid. – **Străluci** + suf. *-tor.*

STRĂLUMINÁ, *străluminez,* vb. I. Intranz. şi tranz. (Rar) A lumina puternic. – Pref. *stră-* + **lumina.**

STRĂLUMINÁRE, *străluminări,* s. f. (Rar) Acţiunea de *a străluminа;* lumină puternică. – V. **străluminа.**

STRĂMĂTURĂ, (**2**) *strămături,* s. f. (Înv. şi pop.) **1.** Lână toarsă şi vopsită în diferite culori folosită la ţară la ţesut, la cusut şi la brodat. **2.** Sortiment de strămătură (**1**). **3.** Destrămătură, stramă. – Cf. stramă, destrămătură.

STRĂMÓŞ, -OÁŞĂ, *strămoşi, -oaşe,* s. m. şi f. **1.** Persoană care a trăit cu câteva generaţii înaintea cuiva şi din care descind membrii aceleiaşi familii; (la m. pl.) generaţii anterioare, înaintaşii unui neam, unui popor care au trăit într-o epocă îndepărtată; străbun (**3**), străbunic (**2**). **2.** Străbunic (**1**). – Pref. *stră-* + **moş.**

STRĂMOŞÉSC, -EÁSCĂ, *strămoşeşti,* adj. Care aparţine strămoşilor, privitor la strămoşi; moştenit de la strămoşi; ancestral, străvechi, străbun, străbunesc. – **Strămoş** + suf. *-esc.*

STRĂMOŞÉŞTE adv. Ca strămoşii, după obiceiul strămoşilor. – **Strămoş** + suf. *-eşte.*

STRĂMUTÁ, *strămút,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) muta în alt loc, în altă parte; a(-şi) schimba locul, sediul, locuinţa. ◊ Expr. *A-şi strămuta fălcile* = a căsca mult, tare. **2.** Tranz. (Înv.) A-şi schimba gândurile, hotărârile, sentimentele; a reveni. **3.** Tranz. (Pop.) A preface, a transforma. - **Stră** + **muta.**

STRĂMUTÁRE, *strămutări,* s. f. Acţiunea de *a (se) strămuta* şi rezultatul ei. – V. **strămuta.**

STRĂMUTÁT, -Ă, *strămutaţi, -te,* adj. Stabilit în altă parte (cu locuinţa sau cu sediul). – V. **strămuta.**

STRĂNEPÓT, -OÁTĂ, *strănepoţi, -oate,* s. m., s. f. **1.** S. m. şi f. Copil al nepotului sau al nepoatei de fiu sau de fiică, considerat în raport cu străbunicii lui; copil al nepotului de frate sau de soră, considerat în raport cu părinţii unchilor şi mătuşilor lui. **2.** S. m. pl. Urmaşi, descendenţi. – Pref. *stră-* + **nepot.**

STRĂNÚT, *strănuturi,* s. n. Faptul de *a strănuta;* zgomot produs când cineva strănută. – Din **strănuta** (derivat regresiv).

STRĂNUTÁ, *strănút,* vb. I. Intranz. (Despre oameni şi unele animale) A elimina cu zgomot, pe nas sau pe gură, aerul din plămâni, printr-o mişcare bruscă şi involuntară a muşchilor expiratori. - Formaţie onomatopeică.

STRĂNUTÁRE, *strănutări,* s. f. Strănutat. – V. **strănuta.**

STRĂNUTÁT s. n. Acţiunea de *a strănuta* şi rezultatul ei; zgomot produs de cel care strănută; strănut, strănutare. – V. **strănuta.**

STRĂPUNGĂTÓR, -OÁRE, *străpungători, -oare,* adj. Care străpunge sau dă impresia că străpunge, sfredeleşte; sfredelitor. – **Străpunge** + suf. *-ător.*

STRĂPÚNGE, *străpúng,* vb. III. Tranz. **1.** A împunge cu un obiect cu vârf ascuţit, astfel încât vârful (sau întregul obiect) să răzbată în partea cealaltă; *p. ext.* a ucide sau a răni cu o armă ascuţită. **2.** Fig. A străbate, a pătrunde, a trece prin ceva. [Perf. s. *străpunsei,* part. *străpuns*].- **Stră** + **punge.**

STRĂPÚNGERE, *străpungeri,* s. f. Acţiunea de *a străpunge* şi rezultatul ei. – V. **străpunge.**

STRĂPÚNS, -Ă, *străpunşi, -se,* adj. Care a fost străbătut dintr-o parte în alta de un obiect ascuţit. – V. **străpunge.**

STRĂROMÂNĂ s. f. (Lingv.) Stadiu în evoluţia limbii române anterior diferenţierii dialectale; română comună, română primitivă. – Pref. *stră-* + **română.**

STRĂŞINÍT, -Ă adj. v. **streşinit.**

STRĂŞNICÍ, *străşnicesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A trata pe cineva cu asprime, cu severitate; a înfricoşa. – Din **straşnic.**

STRĂŞNICÍE s. f. **1.** Atitudine, condiţie etc. aspră, severă; asprime, severitate. **2.** Putere, forţă. *3.* Grozăvie. – **Straşnic** + suf. *-ie.*

STRĂTĂIÁ, *strătăi,* vb. I. Tranz. (Pop.) A întreţăia. [Pr.: *-tă-ia*] – Pref. *stră-* + **tăia.**

STRĂVÉCHI, -E, *străvechi,* adj. **1.** Care datează de foarte multă vreme; foarte vechi. ♦ (Prin exagerare sau glumeţ) Vechi, uzat. **2.** Care datează din epocile vechi sau primitive ale omenirii, care aparţine Antichităţii sau preistoriei. – Pref. *stră-* + **vechi.**

STRĂVEDEÁ, *străvád,* vb. II. Refl. A-şi vedea (neclar) propria imagine (în oglindă, în apă) sau a lăsa să i se vadă imaginea (printr-un corp1 străveziu). ♦ Tranz. (Rar) A vedea ceva în mod neclar; a întrezări. Refl. pas. *Luna se străvede printre nori.* [Var.: (reg.) **strevedeá** vb. II] – Pref. *stră-* + **vedea.**

STRĂVEZÍME s. f. (Rar) Însuşirea de a fi străveziu (**1**); transparenţă. **– Străveziu** + suf. *-ime.*

STRĂVEZÍU, -ÍE, *străvezii,* adj. **1.** Care permite razelor de lumină să străbată prin el; prin care se văd (clar) obiectele; transparent. ♦ Clar, limpede, luminos. ♦ Care permite razelor de lumină să-l străbată parţial; prin care se văd vag contururile obiectelor; translucid. **2.** (Despre oameni) Cu pielea (obrajilor) subţire, fină, palidă. ♦ Foarte slab. **3.** Fig. (Adesea adverbial) Al cărui sens ascuns, neexprimat direct, poate fi înţeles cu uşurinţă; evident. – **Străvedea** + suf. *-iu.*

STRÂMB, -Ă, *strâmbi, -e,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Despre lucruri) Care prezintă neregularităţi sau abateri de la forma normală, dreaptă; diform. ♦ (Despre drumuri) Lipsit de aliniere, cotit, întortocheat. **2.** Lăsat sau căzut într-o parte; aplecat, înclinat. ♦ (Despre oameni sau părţi ale corpului lor) Încovoiat, îndoit, gârbovit; adus de şale; *p ext.* deformat, pocit. **3.** Fig. Nedrept, injust, incorect. **II.** Adv. **1.** Cu spatele încovoiat sau cu corpul aplecat într-o parte, sucit. ◊ Expr. *A sta strâmb şi a judeca drept* = a recunoaşte adevărul. **2.** Într-o parte, pieziş; *p. ext.* în neorânduială, dezordonat. ◊ Expr. *A călca strâmb* = a avea o comportare incorectă, imorală. **3.** Fig. În mod fals, mincinos, neadevărat.

STRÂMBÁ, *strâmb,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca ceva să nu mai fie drept, a da o poziţie strâmbă; a îndoi, a încovoia, a curba. **2.** Tranz. A face să devieze de la poziţia normală, a apleca într-o parte. ◊ Expr. (Fam.) *A i se strâmba cuiva gâtul* = a ţine capul sau gâtul într-o poziţie forţată, sucită, pentru a putea privi într-o anumită direcţie. **3.** Expr. (Intranz.) *A strâmba din nas* = a-şi arăta nemulţumirea, dezaprobarea sau dispreţul printr-o mişcare caracteristică a feţei. ♦ Tranz. A imita în batjocură fizionomia, gesturile, vorbele cuiva. ♦ Refl. Fig. A face mofturi, a se fandosi. – Din **strâmb.**

STRÂMBÁT, -Ă, *strâmbaţi, -te,* adj. **1.** Deplasat din locul sau din poziţia normală; lăsat sau căzut într-o parte. **2.** Schimonosit, deformat, pocit. – V. **strâmba.**

STRÂMBĂTÁTE, *strâmbătăţi,* s. f. (Înv. şi pop.) Nedreptate; *p. ext.* neadevăr, minciună. – **Strâmb** + suf. *-ătate.*

STRÂMBĂTÚRĂ, *strâmbături,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) strâmba;* grimasă, schimonoseală, schimonositură a feţei; strâmbet. ♦ Fig. Fandoseală, sclifoseală. **2.** (Concr.) Obiect strâmb, încovoiat. – **Strâmba** + suf. *-ătură.*

STRÂMBET, *strâmbete,* s. n. (Rar) Strâmbătură, grimasă. – **Strâmba** + suf. *-et.*

STRÂMT, -Ă, *strâmţi, -te,* adj., s. n. **I.** Adj. **1.** Care nu este (destul de) larg sau (de) lat; îngust. **2.** Care nu este (suficient de) încăpător, în care nu încape mult. **3.** Fig. Lipsit de măreţie sau de amploare; mărginit, redus, meschin; lipsit de înţelegere, de toleranţă, de generozitate; lipsit de orizont. **II.** S. n. (Pop.; în expr.) *A fi la largul tău şi la strâmtul altuia,* se spune în ironie când cineva îşi ia libertăţi excesive, stingherind pe altul. [Var.: **strimt, -ă** adj.].

STRÂMTÁ, *strâmtez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Adesea fig.) A face sau a deveni (mai) strâmt, (mai) îngust, (mai) puţin încăpător; a (se) îngusta, a (se) strânge. – Din **strâmt.**

STRÂMTÁRE, *strâmtări,* s. f. Acţiunea de *a (se) strâmta* şi rezultatul ei. – V. **strâmta.**

STRÂMTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *strâmticei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *strâmt;* strâmtuţ. – **Strâmt** + suf. *-icel.*

STRÂMTÍME, *strâmtimi,* s. f. (Rar) Faptul de a fi strâmt; loc strâmt. – **Strâmt** + suf. *-ime.*

STRÂMTOÁRE, *strâmtori,* s. f. **1.** Loc strâmt, îngust, între munţi sau între dealuri; defileu, trecătoare. ♦ P. gener. Loc îngust. **2.** Fâşie îngustă de apă care leagă două mări sau oceane şi se află între două porţiuni de uscat apropiate. **3.** Faptul de a fi strâmt. – **Strâmt** + suf. *-oare.*

STRÂMTORÁ, *strâmtorez,* vb. I. Tranz. A limita posibilităţile de mişcare ale cuiva; a îngrădi în strâmtul unui loc strâmt, a băga la strâmtoare; a înghesui, a restrânge. ♦ A obliga, a sili, a constrânge. ♦ Refl. A se mulţumi (de nevoie) cu o viaţă mai modestă, a-şi restrânge cheltuielile destinate comodităţilor traiului. [Var.: (înv.) **strâmtorí** vb. IV] – Din **strâmtoare.**

STRÂMTORÁRE, *strâmtorări,* s. f. Faptul de *a (se) strâmtora;* înghesuire, restrângere. [Var.: (înv.) **strâmtorire** s. f.] – V. **strâmtora.**

STRÂMTORÁT, -Ă, *strâmtoraţi, -te,* adj. Care se află într-o situaţie dificilă, datorită lipsei de mijloace materiale. ♦ Stingherit, descumpănit, încurcat. [Var.: (înv.) **strâmtorít, -ă** adj.] – V. **strâmtora.**

STRÂMTORÍ vb. IV v. **strâmtora.**

STRÂMTORÍRE s. f. v. **strâmtorare.**

STRÂMTORÍT, -Ă adj. v. **strâmtorat.**

STRÂMTÚŢ, -Ă, *strâmtuţi, -e,* adj. (Rar) Strâmticei. – **Strâmt** + suf. *-uţ.*

STRÂNGĂTÓR, -OÁRE, *strângători, -oare,* adj., s. m. şi f. **1.** Adj., s. m. şi f. (Om) care strânge, agonisește, (om) econom; *p. ext.* (om) zgârcit. **2.** S. m. şi f. (Înv.) Persoană care adună ceva. – **Strânge** + suf. *-ător.*

STRÂNGE, *strâng,* vb. III. **I. 1.** Tranz. A trage tare de capetele unei sfori, ale unei curele etc. înnodate sau înfăşurate în jurul cuiva sau a ceva, spre a lega ori a închide, a fixa etc. (mai) bine; a face ca o legătură să fie mai strâmtă. ◊ Expr. *A strânge cureaua* = a răbda (de foame). (Refl.) *A i se strânge funia la par* = a ajunge într-o situaţie dificilă, când nu mai poate face cum vrea. ♦ Fig. A întări o prietenie, o alianţă, o relaţie etc. **2.** Tranz. A prinde, a apuca cu mâna, cu braţele, a ţine, nelăsând să-i scape. ◊ Expr. *A(-i) strânge mâna* = a da mâna la întâlnire, la despărţire, pentru a felicita etc. **3.** Tranz. A presa, a apăsa din două părţi sau din toate părţile pentru a apropia, a comprima etc. ◊ Expr. *A-l strânge în spate* = a provoca sau a simţi o senzaţie neplăcută (de frig sau de frică). ♦ A înghesui, a îngrămădi, a îndesa. **4.** Tranz. A închide o parte a corpului prin apropierea părţilor componente. ◊ Expr. *A-şi strânge gura* = a se reţine; a tăcea din gură. *A(-şi) strânge buzele* = a-şi încleşta şi a-şi încreţi buzele în semn de nemulţumire, de dispreţ, de neîncredere etc. *A-şi strânge pumnii* = a-şi încleşta pumnii în semn de mânie (reţinută). *A-şi strânge fruntea* (sau *sprâncenele)* = a-şi încreţi fruntea (sau sprâncenele) din cauza îngândurării, nemulţumirii etc.; a se încrunta, a se posomorî. *Cât ai strânge din ochi* = într-o clipă, imediat. *A strânge din umeri* = a ridica, a da din umeri în semn de dispreţ, de nepăsare, de nedumerire, de neputinţă. **5.** Refl. şi tranz. A (se) ghemui, a (se) zgârci, a (se) contracta. ◊ Expr. *A i se strânge inima* = a simţi o emoţie puternică, o supărare, o întristare etc. ♦ Refl. (Despre lapte) A se închega, a se coagula. ♦ Refl. (Despre lichide sau despre corpuri care conţin lichide) A îngheţa, a se solidifica. **II. 1.** Tranz. A aduna la un loc lucruri căzute, risipite; a face grămadă. ♦ Spec. A culege produse vegetale, recolta. *2.* Tranz. A agonisi, a acumula, a economisi bunuri; a aduna. **3.** Refl. A se aduna undeva, la un loc, împrejurul cuiva etc.; a se întruni; *p. ext.* a sosi, a veni. ◊ Expr. *A se strânge (acasă) de pe drumuri* = a nu mai fi hoinar, a sta acasă. **4.** Tranz. A lua şi a pune la loc, a pune bine; a aşeza în ordine. ◊ (Intranz.) *A strânge prin casă* (sau *prin odaie* etc.) = a deretica. [Perf. s. *strânsei,* part. *strâns*].

STRÂNGERE, *strângeri,* s. f. Faptul de *a (se) strânge;* strâns1, strânsătură. ◊ Expr. *(Cu) strângere de inimă* = (cu un) puternic sentiment de teamă, de durere, de regret etc. – V. **strângе.**

STRÂNS1 s. n. Strângere. ♦ Adunare a recoltei; cules. ♦ Vremea, timpul, momentul culesului recoltei. – V. **strângе.**

STRÂNS2**, -Ă,** *strânşi, -se,* adj., adv., s. f. **I.** Adj. **1.** Legat, înfăşurat bine. ♦ Întins, încordat. ♦ (Despre îmbrăcăminte) Strâmt; ajustat (pe talie). ♦ Fig. (Despre relaţii între oameni) Trainic, puternic. **2.** Prins, apucat, cuprins cu putere (în mâini). **3.** Presat din mai multe părţi; înghesuit. ◊ *Rânduri strânse* = rânduri dese. **4.** (Despre părţi ale corpului omenesc) Închis sau încleştat. ◊ Expr. *A fi strâns la mână* sau *a fi cu mâna strânsă* = a fi zgârcit; a fi cumpătat la cheltuieli, econom. ♦ Apropiat tare, lipit. **5.** (Despre fiinţe sau părţi ale lor) Ghemuit, zgârcit; contractat. ◊ Expr. *Cu inima strânsă* = stăpânit de o emoţie puternică; cu teamă. **II.** Adj. **1.** (Despre lucruri) Adunat la un loc; îngrămădit. **2.** (Despre bani, avuţii) Agonisit, economisit, acumulat. **3.** Aşezat la loc sigur, pus bine. **III.** Adv. (Indică gradul cel mai înalt al unor acţiuni): **a)** Foarte tare, foarte puternic (ca să nu se mai poată desface); **b)** Foarte mult, cu toată puterea. **IV.** S. f. (Pop.) Ceea ce agonisește, adună cineva; avere; provizie, recoltă. – V. **strângе.**

STRÂNSĂTÚRĂ, *strânsături,* s. f. (Reg.) **1.** Strângere. **2.** Strânsură (I 1). – **Strâns**2 + suf. *-ătură.*

STRÂNSOÁRE, *strânşori,* s. f. **I. 1.** (Senzaţie de) apăsare, (de) presiune; încleştare. **2.** Fig. Îngrădire, constrângere. ♦ (Înv.) Caznă, chin, suferinţă. **3.** Loc îngust, strâmt; calitatea, caracterul unui loc îngust, strâmt; îngustime. **II.** (Pop.) Recoltă. ♦ Bogăţie, averi acumulate. – **Strâns**2 + suf. *-oare.*

STRÂNSÚRĂ, *strânsuri*, s. f. **I.** (Rar) **1.** Adunare, grămadă, mulțime (strânsă la un loc); strânsătură. ♦ (Peior.) Oameni lipsiți de valoare; adunătură. ♦ Loc. adj. *De strânsură* = de tot felul; comun, mediocru, improvizat. *Oaste de strânsură* = (în organizarea militară medievală a Moldovei) oaste formată din țărani, târgoveți și boieri cu slugile lor, care luptau alături de trupele regulate. **2.** Plante erbacee care se culeg de pe câmp și se pun la păstrare; recoltă; nutreț. **II.** Apăsare, presare; presiune. – **Strâns**2 + suf. *-ură.*

STREÁJĂ s. f. v. **strajă.**

STREĂȘINĂ, *streșini,* s. f. Prelungire a acoperișului unei construcții în afara zidurilor care apără pereții și fundațiile de ploaie. ◊ Expr. *A(-și) pune mâna streașină (la ochi), a se uita, a sta* etc.; *cu mâna streașină deasupra ochilor* = a(-și) pune, a duce etc. palma la frunte, deasupra ochilor, pentru a se apăra de soare când privește sau pentru a vedea mai bine. ♦ Jgheab de scurgere a apelor de ploaie, montat la marginea acoperișului caselor. ♦ Acoperiș (de șindrilă) înclinat, cu care se acoperă la țară unele garduri sau porți. ♦ Partea ieșită mai în afară la o claie sau la o șură, pe care se scurge apa de ploaie. ♦ Marginea de jos a caierului (din care se trage firul). [Var.: (reg.) **strășină, strășină** s. f.].

STRÉCHE, *streche,* s. f. Nume dat mai multor specii de insecte foarte vătămătoare pentru animalele domestice: **a)** (și în compusul strechea-vitelor) insectă de mărimea unei albine, cu corpul păros, negru sclipitor, ale cărei larve trăiesc ca paraziți sub pielea vitelor cornute mari, hrănindu-se cu sângele lor; **b)** (și în compusul *strechea-oilor)* insectă mare de culoare brună-cenușie, păroasă, care își depune larvele în nările oilor, de unde ajung în sinusurile frunții, producând moartea animalelor; **c)** (și în compusul *strechea-cailor)* insectă mare de culoare galbenă-brună, păroasă, care își depune ouăle pe corpul sau pe coama cailor, de unde larvele ajung în intestin; **d)** insectă cu abdomenul oval, cu picioarele păroase, care își depune ouăle pe părul căprioarelor și al cerbilor . ♦ Neliniște, spaimă provocată animalelor de insectele descrise mai sus. ◊ Expr. *A da strechea în cineva* ori *a-l lovi* (sau *a-l apuca) pe cineva strechea* = **a)** (despre animale) a fi atacat de streche; a da semne de neliniște; (în special) a fugi orbește, fără motiv aparent; **b)** (despre oameni) a se purta ciudat; (în special) a se agita fără motiv, a fi plin de neastâmpăr. ♦ Furie subită, acces de nebunie.

STRECHEÁ, *strechez,* vb. I. Intranz. (Înv. și pop.) (Despre animale) A porni în goană, speriat (sau ca speriat) de streche; *fig.* (despre oameni) a se purta ciudat, a da semne de alienație; a înnebuni. – Din **streche.**

STRECHEÁT, -Ă, *strecheați, -te,* adj. (Înv. și pop.) (Despre animale) Speriat, gonit de streche; *fig.* (despre oameni) cu purtări ciudate, zăpăcit; nebun, țicnit. – V. **strechea.**

STRECURÁ, *strecór*, vb. I. **1.** Tranz. A trece un lichid printr-o strecurătoare, printr-o sită, printr-o țesătură pentru a-l separa de părticelele solide sau de corpuri străine și pentru a-l limpezi, a-l face omogen. **2.** Refl. (Despre lichide) A curge (câte puțin) printr-o crăpătură, printr-un loc îngust; a picura, a se prelinge. **3.** Refl. și tranz. A pătrunde sau a face să pătrundă printr-un desiș, printr-un loc strâmt, greu accesibil. **4.** Refl. A intra, a ieși sau a se deplasa, a trece pe furiș, fără să facă zgomot și fără să fie observat; a se furișa. ♦ Tranz. A așeza undeva un lucru ori a introduce undeva pe cineva sau ceva cu mișcări ușoare, pe nesimțite. **5.** Refl. A se infiltra în mijlocul unui grup (omogen) de oameni, având grijă să nu fie observat. **6.** Refl. A trece pe rând și pe nesimțite, a se perinda; *fig.* (despre unități de timp) a trece, a se scurge. – Probabil din s- + **trece** (după *spânzura, vântura* etc.).

STRECURÁRE, *strecurări,* s. f. Acțiunea de *a (se) strecura;* strecurat1. – V. **strecura.**

STRECURÁT1 s. n. Strecurare. – V. **strecura.**

STRECURÁT2**, -Ă,** *strecurați, -te,* adj. Care s-a purificat, s-a limpezit, s-a omogenizat în urma trecerii printr-o strecurătoare. – V. **strecura.**

STRECURĂTOÁRE, *strecurători,* s. f. Vas de bucătărie pentru strecurat lichide, având fundul (de metal) cu găurele sau prevăzut cu o sită de sârmă. ♦ Bucată sau săculeț de pânză rară prin care se strecoară laptele sau în care se pune cașul să se scurgă de zer. – **Strecura** + suf. *-ătoare.*

STREI s. n. Rasă de porci autohtonă, de culoare neagră, crescută pentru carne și grăsime. – Et. nec.

STREÍN, -Ă adj., s. m. și f. v. **străin.**

STREINĂTÁTE s. f. v. **străinătate.**

STREJÁR s. m. v. **străjer.**

STREJUÍ vb. IV v. **străjui.**

STREMȚÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrențăros.**

STREMȚURÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrențăros.**

STREMURÁRE s. f. v. **strămurare.**

STRENȚURÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrențăros.**

STREPEZEÁLĂ, *strepezeli*, s. f. Senzație de iritație neplăcută a dinților și a mucoasei bucale, produsă în urma consumării unor fructe sau alimente acre, astringente. – **Strepezi** + suf. *-eală.*

STREPEZÍ, *strepezesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) produce o senzație de iritare neplăcută în regiunea dinților și a mucoasei bucale, din cauza consumului de fructe sau alimente acre, astringente. [Var.: **sterpezí** vb. IV].

STREPEZÍT, -Ă, *strepeziți, -te,* adj. (Despre dinți sau mucoasa bucală) Iritat în urma consumului de fructe sau alimente acre, astringente. [Var.: **sterpezít, -ă** adj.] – V. **strepezi.**

STRÉȘINĂ s. f. v. **streașină.**

STREȘINÍ, *streșinesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face streașină (la garduri, la porți). – Din **streașină.**

STREȘINÍT, -Ă, *streșiniți, -te,* adj. (Rar; despre garduri, porți) Acoperit cu streașină. [Var.: **strășinít, -ă** adj.] – V. **streșini.**

STREVEDEÁ vb. II v. **străvedea.**

STRICÁ, *stric*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) transforma din bun în rău; a (se) deteriora, a (se) degrada; a (se) defecta. ◊ Expr. (Refl.) *A se strica căruța în mijlocul drumului* = a întâmpina piedici, a avea neplăceri când ești încă departe de țintă. ♦ Refl. Spec. (Despre vreme) A se schimba în rău, a deveni nefavorabil. **2.** Tranz. (Pop.) A sfărâma învelișul tare al unui lucru (pentru a scoate și a folosi conținutul); a sparge. ♦ A sfărâma o ușă, o încuietoare, a deschide cu forța (pentru a intra). **3.** Refl. (Despre materii organice) A se altera, a se descompune sub acțiunea agenților exteriori distructivi; (despre aer) a deveni greu respirabil din cauza unor substanțe sau mirosuri neplăcute, nocive. **4.** Tranz. și intranz. A pricinui stricăciuni, daune, lipsuri; a vătăma. ◊ Expr. *A-și strica gura degeaba* = a vorbi în zadar. ♦ Tranz. Fig. (Pop.; despre stări sufletești) A mâhni; a doborî. **5.** Tranz. A împiedica buna desfășurare a unei acțiuni, a unei stări; a se pune de-a curmezișul, a tulbura, a zădărnici. **6.** Tranz. A influența pe cineva în rău; a corupe. ♦ Refl. A decădea din punct de vedere moral. **7.** Tranz. A face ceva greșit, cum nu trebuie. **8.** Tranz. și refl. A (se) dărâma, a (se) nărui, a (se) distruge (o construcție, o așezare etc. omenească). ♦ Tranz. (În superstiții) A dezlega, a desface farmece, blesteme. **9.** Refl. și tranz. A rupe sau a determina ruperea legăturilor de prietenie sau de dragoste cu cineva; a (se) certa.

STRICÁRE, *stricări,* s. f. Acțiunea de *a (se) strica* și rezultatul ei. – V. **strica.**

STRICÁT1 s. n. Faptul de *a (se) strica*. – V. **strica.**

STRICÁT2**, -Ă,** stricați, -te, adj. **1.** (Despre obiecte, unelte, mecanisme) Care nu mai poate fi folosit, fiind defect, deteriorat. **2.** (Despre materii organice, îndeosebi despre alimente) Alterat, descompus; (despre aer) greu respirabil, încărcat de substanțe sau mirosuri neplăcute, nocive. **3.** (Despre înjghebări, construcții) Dărâmat, surpat, năruit. **4.** (Pop.; despre oameni și părți ale corpului lor) Bolnav, vătămat;. **5.** (Despre relații de prietenie, de dragoste etc.) Desfăcut, rupt. **6.** (Despre oameni) Certat, mâniat, supărat (cu cineva). **7.** (Despre oameni; adesea substantivat) Decăzut moralicește; corupt, desfrânat, depravat. – V. **strica.**

STRICĂCIÓS, -OÁSĂ, *stricăcioși, -oase*, adj. Dăunător, vătămător. – **Strica** + suf. *-ăcios.*

STRICĂCIÚNE, *stricăciuni,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) strica;* (concr.) ceea ce este stricat, deteriorat; pagubă cauzată de ceea ce s-a stricat, s-a deteriorat, s-a distrus. ♦ Vătămare. **2.** Efect rău, păgubitor. **3.** Depravare, corupție. – **Strica** + suf. *-ăciune.*

STRICĂTÓR, -OÁRE, *stricători, -oare*, adj. **1.** Care provoacă sau poate să provoace stricăciuni; dăunător, vătămător, păgubitor. **2.** Care corupe, pervertește. – **Strica** + suf. *-ător.*

STRICĂȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *stricățel, -ele,* adj. Diminutiv al lui *stricat2* (**7**); (cam) depravat, corupt. ♦ (Pop.) Cu obrazul acoperit de mici cicatrice (în urma vărsatului). – **Strica** + suf. *-ățel.*

STRICNEÁ, *stricnele,* s. f. (Reg.) Cuțit cu o limbă specială, folosit pentru a lăsa sânge animalelor bolnave; *p. restr.* limba acestui cuțit. [Var.: **stricneálă** s. f.] – **Stricni**1 + suf. *-ea.*

STRICNEÁLĂ s. f. v. **stricnea.**

STRICNÍ1**,** *stricnesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A cresta, a înțepa cu stricneaua un animal bolnav, pentru a-i lua sânge. ♦ A plesni pe cineva cu biciul (până dă sângele). **2.** A spinteca peștele pentru a-l curăța. - (după *s-* + *trîncesc*).

STRICNÍ2**,** *stricnesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A striga, a răcni. – Et. nec.

STRICT, -Ă, *stricți, -te*, adj. (Adesea adverbial) Care are un caracter absolut, care trebuie respectat, executat, aplicat în chip riguros, fără abatere, fără excepție; *p. ext.* sever, aspru. ◊ Precis, exact.

STRICTÉȚE s. f. Însușirea de a fi strict; rigurozitate, severitate, asprime. – **Strict** + suf. *-ețe.*

STRIGÁ, *strig*, vb. I. **I.** Intranz. **1.** A scoate sunete puternice, țipete; a răcni. ♦ A semnaliza ceva prin țipete; a cere ajutor prin țipete. **2.** (Despre animale și păsări) A scoate sunete sau zgomote caracteristice speciei. **II. 1.** Tranz. A spune, a enunța ceva cu glas puternic; a-și exprima cu glas puternic voința. **2.** Intranz. A se răsti la cineva, a-i adresa cuiva vorbe aspre; a-i vorbi cuiva tare și cu dușmănie. **3.** Intranz. A spune strigături la joc; a conduce jocul prin strigăte și chiuituri. - Formație onomatopeică.

STRIGÁRE, *strigări,* s. f. Acțiunea de *a striga* și rezultatul ei. **I.** Strigăt (**1**), răcnet, țipăt. **II. 1.** Exprimare în cuvinte a unui sentiment puternic. ◊ Loc. adv. (Rar) *Cu strigări (înalte)* = cu voce tare, cu accente puternice. ♦ Zgomot, larmă de voci; vociferare (de aclamație sau de amenințare). **2.** Tânguire, văicăreală cu voce tare; vaiet. **3.** Cerere, reclamație făcută cu voce puternică; protest. **4.** Înștiințare cu voce tare, vestire. **5.** Chemare (în ajutor, la luptă etc.). – V. **striga.**

STRIGÁT s. n. Faptul de *a striga*. Rostire de strigături la jocurile populare. – V. **striga.**

STRÍGĂ, *strigi*, s. f. **1.** (În superstiții) Ființă imaginară închipuită ca o femeie care chinuiește copiii mici, ia mana de la vaci etc. **2.** Pasăre răpitoare de noapte, de culoare galbenă-roșcată, cu pete brun-închis, care se hrănește mai ales cu șoareci. **3.** Fluture mare cu pete albe pe aripi, asemănătoare cu un cap de mort, care zboară numai în amurg și care, când este prins, scoate un zgomot ascuțit ca un strigăt; cap-de-mort.

STRÍGĂT, *strigăte*, s. n. **1.** Cuvânt, șir de sunete emise de cineva cu voce ridicată; țipăt, strigare. ♦ Invocare. **2.** Anunțare, semnalizare (cu voce puternică); comandă. **3.** Sunet, șir de sunete sau zgomot caracteristic scos de un animal sau de o pasăre. **4.** Zgomot, larmă de voci; vociferare. ♦ Exclamație de protest. **5.** Chemare cu voce tare (cu rostirea numelui celui chemat). **6.** Strigătură. – **Striga** + suf. *-ăt.*

STRIGĂTÓR, -OÁRE, *strigători, -oare*, adj., s. m. **1.** Adj. Care strigă; *fig.* care se remarcă, iese în evidență (mai ales prin aspecte sau efecte negative); izbitor; evident. ◊ Expr. *Strigător la cer,* se spune despre ceva de o gravitate deosebită, care revoltă, indignează sau despre ceva care trebuie luat neapărat în seamă, care este evident. **2.** S. m. (Înv. și pop.) Crainic, vestitor. – **Striga** + suf. *-ător.*

STRIGĂTÚRĂ, *strigături,* s. f. Exclamație onomatopeică; *spec.* specie a liricii populare, de obicei în versuri, cu caracter epigramatic, cu aluzii satirice sau glumețe ori cu conținut sentimental, care se strigă la țară, în timpul executării unor jocuri populare; chiuitură, strigăt. – **Striga** + suf. *-ătură.*

STRIGOÁICĂ, *strigoaice,* s. f. Strigoaie. ♦ Epitet dat unei femei bătrâne și rele. ♦ Vrăjitoare. – Probabil din **strigoi** + suf. *-oaică.* Cf. strigă.

STRIGÓI, -OÁIE, *strigoi, -oaie*, s. m. și f. (Rar la f.) (În credințele populare) Sufletul unui om (mort sau viu) despre care se crede că se transformă în timpul nopții într-un animal sau într-o apariție fantomatică, provocând neajunsuri celor pe care îi întâlnește; *p. ext.* om născut într-o zodie nefavorabilă, despre care se crede că se află în legătură cu diavolul și se ocupă cu vrăji și cu farmece. ♦ Epitet dat unui om rău, ursuz sau unui bătrân cu apucături demodate. – **Strigă** + suf. *-oi*.

STRIGOIÁȘ, *strigoiași,* s. m. (Reg.) Nume generic dat mai multor fluturi mici de noapte care zboară în jurul lămpii sau flăcării unei lumânări. [Pr.: *-go-iaș*] – **Strigoi** + suf. *-aș.*

STRIGOÍME s. f. (Rar) Mulțime de strigoi; totalitatea strigoilor. – **Strigoi** + suf. *-ime.*

STRIMT, -Ă adj. v. **strâmt.**

STRIVÍ, *strivesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A turti, a zdrobi, a omorî prin presare, strângere. ♦ Fig. A nimici, a distruge. **2.** Tranz. și refl. A (se) îngrămădi, a (se) înghesui, a (se) îmbulzi. ♦ Fig. A copleși sau a fi copleșit de griji, necazuri, probleme. - (după *zdrobi*).

STRIVÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) strivi*. – V. **strivi.**

STRIVÍT, -Ă, *striviți, -te,* adj. Zdrobit, sfărâmat, turtit sau omorât prin presare, strângere. – V. **strivi.**

STRIVITÓR, -OÁRE, *strivitori, -oare*, adj. Care strivește sau poate strivi; *fig.* zdrobitor, nimicitor. ♦ Fig. Care apasă, copleșește, covârșește. – **Strivi** + suf. *-tor*.

STROP, *stropi*, s. m. **1.** Particulă globulară dintr-un lichid; cantitate foarte mică dintr-un lichid; *spec.* picătură de ploaie. ◊ Loc. adv. *Strop cu strop* = picătură cu picătură; puțin câte puțin; încetul cu încetul. *Până la un strop* = până nu mai rămâne nimic. *Niciun strop* = nimic. ♦ Lacrimă. **2.** Fig. Cantitate foarte mică dintr-o materie solidă; fărâmă. – Probabil din **stropi** (derivat regresiv).

STROPEÁLĂ, *stropeli*, s. f. Faptul de *a (se) stropi;* (concr.) lichid cu care se stropește. ♦ Ploaie ușoară și de scurtă durată. ♦ (Fam.) Băutură. – **Stropi** + suf. *-eală.*

STROPÍ, *stropesc*, vb. IV. Tranz., intranz., refl. și refl. recipr. A (se) uda (ușor, superficial) prin împroșcare, a (se) umezi ușor, a (se) acoperi cu stropi (de apă sau de alt lichid). ◊ Expr. (Tranz.) *A stropi* (ceva) *cu sudoare* = a munci din greu. - (după + *stropi*).

STROPÍRE, *stropiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) stropi* și rezultatul ei; stropit1, stropitură. – V. **stropi.**

STROPÍT1 s. n. Stropire; udare (a unui teren). – V. **stropi.**

STROPÍT2, -Ă, *stropiți, -te*, adj. Acoperit, presărat, împroșcat cu stropi (**1**). ♦ Fig. (Despre pielea oamenilor, blana animalelor, penele păsărilor) Cu puncte sau cu pete mici de altă culoare. ♦ Împestrițat, înflorat. – V. **stropi.**

STROPITOÁRE, *stropitori*, s. f. **1.** Vas de tablă, de material plastic etc., cu toartă și cu o țeavă aplicată pe partea laterală a peretelui exterior, prevăzută cu un dispozitiv în formă de sită, care servește la stropitul plantelor. ♦ Recipient mare, de obicei cilindric, montat pe un cadru cu roți și prevăzut cu un dispozitiv de proiectat apa, care servește la stropitul străzilor; vehicul prevăzut cu un asemenea recipient. ♦ (Înv.) Pulverizator**. 2.** Pământuf făcut din bucăți de cârpă, cu care fierarul stropește cu apă cărbunii prea înfierbântați din vatra fierăriei. – **Stropi** + *-toare.*

STROPITÚRĂ, *stropituri*, s. f. **1.** Stropire. **2.** (Concr.) Picătură, strop. – **Stropi** + suf. *-tură.*

STROPOLEÁLĂ, *stropoleli*, s. f. (Reg.) Faptul de *a stropoli*. – **Stropoli** + suf. *-eală.*

STROPOLÍ, *stropolesc*, vb. IV. Intranz. și tranz. (Reg.; despre oameni) A efectua diverse treburi mărunte prin gospodărie; a trebălui.

STROPȘEÁLĂ, *stropșeli*, s. f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) stropși.* – **Stropși** + suf. *-eală.*

STROPȘÍ, *stropșesc*, vb. IV. **1.** Tranz. (Pop.) A zdrobi, a sfărâma călcând în picioare. ♦ A strivi, a zdreli. ♦ A prăpădi, a nimici. **2.** Tranz. (Pop.) A stâlci pe cineva în bătaie. ♦ Fig. (Fam.) A poci, a deforma, a schimonosi, a stâlci cuvintele (în pronunțare sau în scris). **3.** Refl. (Pop. și fam.) A se răsti la cineva (încruntându-se); a se burzului, a se oțărî.

STROPȘÍRE, *stropșiri*, s. f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) stropși*. – V. **stropși. STROPȘÍT, -Ă,** *stropșiți, -te*, adj. **1.** (Pop.) Zdrobit, sfărâmat, strivit în picioare. ♦ Stricat, deformat. **2.** Fig. (Reg.; despre oameni; adesea substantivat) Zăpăcit, smintit; năbădăios, îndrăcit. **3.** Fig. (Pop. și fam.; despre cuvinte) Pocit, deformat, schimonosit, stâlcit. – V. **stropși.**

STROPȘITÚRĂ, *stropșituri*, s. f. (Pop. și fam.) Stropșire, poceală, schimonoseală, stâlceală; (concr.) ceea ce a fost stropșit. – **Stropși** + suf. *-tură.*

STROPULÉȚ, *stropuleți*, s. m. Diminutiv al lui *strop;* stropușor. – **Strop** + suf. *-uleț.*

STROPUȘÓR, *stropușori*, s. m. Stropuleț. – **Strop** + suf. *-ușor.*

STRUCTURÁRE, *structurări*, s. f. Acțiunea de *a structura* și rezultatul ei. – V. **structura.**

STRUCTURÁT, -Ă, *structurați, -te*, adj. Care are o structură bine definită. – V. **structura.**

STRUCTÚRĂ, *structuri*, s. f. **I. 1.** Mod de organizare internă, de alcătuire a unui corp, a unui sistem. **2.** Mod de așezare și asamblare a părților corpului omenesc, ale corpului animalelor, ale plantelor sau ale țesuturilor lor.**3.** Mod de construire a unui edificiu, a unui pod etc. **4.** Mod specific de organizare a elementelor constitutive ale unei limbi. **II.** Mod de organizare, de întocmire a societății din punct de vedere economic, social-politic și cultural; orânduire.

STRUGÁR s. m. v. **strungar1.**

STRÚGUR s. m. v. **strugure.**

STRUGURÁȘ, *strugurași*, s. m. **1.** Strugurel (**1**). **2.** (Bot.; reg.; la pl.) Coacăze. **3.** (Bot.; reg.) Rușuliță. – **Strugure** + suf. *-aș.*

STRÚGURE, *struguri*, s. m. Fructul viței-de-vie, în formă de ciorchine; poamă. ♦ Compus: *strugurii-ursului* = plantă târâtoare cu frunze persistente, cu flori trandafirii sau albe, grupate în formă de ciorchine la vârful ramurilor, și cu fructul o bacă mică, roșie, comestibilă . [Var.: (pop.) **strúgur** s. m.] – Et. nec.

STRUGURÉL, *strugurei*, s. m. **1.** Diminutiv al lui *strugure;* struguraș. **2.** (Bot.; reg.; la pl.) Coacăze. – **Strugure** + suf. *-el.*

STRUJÁN, *strujeni*, s. m. Tulpina porumbului cu frunze cu tot, după ce a fost tăiată de la pământ și s-au cules știuleții. – **Struji** + suf. *-an.*

STRUJÍ, *strujesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A curăța pene, ramuri, știuleți de porumb etc. de părțile nefolositoare, smulgându-le și îndepărtându-le; a smulge anumite părți folositoare pentru a le utiliza. **2.** A ciopli un material cu cuțitul, cu dalta, cu rindeaua; *p. ext.* a prelucra la strung, a strunji.

STRUJÍRE, *strujiri*, s. f. (Reg.) Acțiunea de *a struji;* strujit. – V. **struji.**

STRUJÍT s. n. (Reg.) Strujire. – V. **struji.**

STRUJITÚRĂ, *strujituri*, s. f. (Pop.) Fâșie, aschie de lemn sau de metal care cade în timpul prelucrării unui material la strung, cu rindeaua, cu barda etc. – **Struji** + suf. *-tură.*

STRÚNĂ, *strune*, s. f. **1.** Fir elastic confecționat din metal, din păr de animale etc., care se întinde pe unele instrumente muzicale și produce, prin vibrare, sunete; coardă. **2.** Sfoară bine întinsă, făcută din fire elastice și răsucite, destinată să țină întinsă pânza fierăstrăului. ◊ Expr. (Adverbial) *A merge strună* = a merge foarte bine. **3.** Parte a frâului care înconjoară bărbia calului și se prinde de cele două capete ale zăbalei. ◊ Expr. *A ține în strună* = a înfrâna, a ține din scurt (pe cineva). **4.** Compus: *struna-cocoșului* = numele a două plante erbacee cu frunzele ovale și flori albe.

STRUNG, *strunguri*, s. n. Mașină-unealtă cu ajutorul căreia se execută operația de rotunjire, de filetare, de găurire, de zimțuire etc. prin așchiere a unei piese.

STRUNGÁR1, *strungari*, s. m. Meseriaș calificat în prelucrarea pieselor la strung. [Var.: (reg.) **strugár** s. m.] – **Strung** + suf. *-ar*.

STRUNGÁR2, *strungari*, s. m. Cioban care mână oile la strungă pentru a fi mulse. – **Strungă** + suf. *-ar*.

STRÚNGĂ, *strungi*, s. f. **1.** Loc îngrădit la stână, unde se mulg oile; *p. restr.* deschizătură, portiță îngustă făcută în acest loc, prin care trec oile una câte una la muls. ♦ P. gener. Loc îngust de trecere. ♦ (Pop.) Trecătoare îngustă (între munți); defileu, strâmtoare. **2.** (Pop.) Strungăreață (**1**). - (după *strâmt*).

STRUNGĂREÁȚĂ, *strungărețe*, s. f. **1.** Spațiu mai mare între dinți, mai ales între incisivii maxilarului superior; strungă (**2**). **2.** Găleată în care se mulg oile (la stână). – **Strungă** + suf. *-ăreață.*

STRUNGĂRÍ, *strungăresc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A strunji. – **Strungar**1 + suf. *-ări.*

STRUNGĂRÍE1, (**2**) *strungării*, s. f. **1.** Meseria strungarului1; strungărit. **2.** Atelier sau secție industrială unde se prelucrează piesele cu ajutorul strungului. – **Strungar**1 + suf. *-ie.*

STRUNGĂRÍE2 s. f. Ocupația strungarului2. – **Strungar**2 + suf. *-ie*.

STRUNGĂRÍT s. n. Strungărie1 (**1**). – V. **strungări.**

STRUNGĂRÍȚĂ1, *strungărițe*, s. f. Ciobăniță care mână oile la strungă pentru a fi mulse. – **Strungar**2 + suf. *-iță.*

STRUNGHÍL, *strunghili*, s. m. (Iht.) Specie de guvid (pește-marin) de culoare galbenă-brună. – Et. nec.

STRUNGULÍȚĂ, *strungulițe*, s. f. (Pop.) Diminutiv al lui strungă; strunguță. – **Strungă** + suf. *-uliță.*

STRUNGÚȚĂ, *strunguțe*, s. f. (Pop.) Strungulița. – **Strungă** + suf. *-uță.*

STRUNÍ, *strunesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A ține în frâu un cal, a conduce sau a stăpâni un cal cu ajutorul frâului. ♦ Fig. A ține din scurt pe cineva; a domina, a înfrâna. **2.** A lega ceva strâns, întinzând bine sfoara care leagă. – Din **strună.**

STRUNÍRE, *struniri*, s. f. Acțiunea de *a struni* și rezultatul ei. – V. **struni.**

STRUNJÍ, *strunjesc*, vb. IV. Tranz. A prelucra un material cu ajutorul strungului; a da la strung; a struji, a strungări. – Din **strung.**

STRUNJÍRE, *strunjiri*, s. f. Acțiunea de *a strunji* și rezultatul ei. – V. **strunji.**

STRUP, *strupuri*, s. n. (Reg.) Curea la ham, care se fixează în partea posterioară a calului, sub coadă.

STUF, *stufuri*, s. n. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu tulpina înaltă și dreaptă, cu frunzele lanceolate și cu florile violete sau gălbui, dispuse în panicule terminale, folosită la acoperitul caselor, ca materie primă pentru obținerea celulozei, a hârtiei etc.; trestie. ♦ (Rar) Desiș; tufiș, boschet. [Var.: (reg.) **stuh** s. n.].

STUFĂRÁIE s. f. (Pop.) Stufăriș. [Pr.: *-ra-ie*. – Var.: (reg.) **stuhăráie** s. f.] – **Stuf** + suf. *-ăraie.*

STUFĂRÍE, *stufării*, s. f. Stufăriș. [Var.: (reg.) **stuhăríe** s. f.] – **Stuf** + suf. *-ărie.*

STUFĂRÍȘ, *stufărișuri*, s. n. **1.** Loc pe care crește stuf mult și des; stuf care crește pe un asemenea loc; stufărie, stufăraie. **2.** Desime, desiș, tufiș. [Var.: (reg.) **stuhăríș** s. n.] – **Stuf** + suf. *-ăriș.*

STUFÍȘ, *stufișuri*, s. n. Tufiș, desiș. – **Stuf** + suf. *-iș.*

STUFÓS, -OÁSĂ, *stufoși, -oase*, adj. (Despre arbori) Cu frunze sau cu ramuri multe și dese; (despre păduri) care are arbori cu frunze sau cu ramuri multe și dese; (despre umbra arborilor) nepătruns, adânc. ♦ Fig. (Despre barbă, mustăți) Cu păr mult și des. – **Stuf** + suf. *-os* (cu unele sensuri după *tufos).*

STUH s. n. v. **stuf.**

STUHĂRÁIE s. f. v. **stufăraie.**

STUHĂRÍE s. f. v. **stufărie.**

STUHĂRÍȘ s. n. v. **stufăriș.**

STUHUÍT, -Ă, *stuhuiți, -te*, adj. (Reg.) Cu acoperiș de stuf. – Din **stuh.**

STUP, *stupi*, s. m. **1.** Adăpost natural sau special confecționat pentru albine, unde acestea trăiesc în familii, formează fagurii și depun mierea; *p. ext.* adăpostul împreună cu albinele și cu fagurii; știubei. ◊ Expr. *A fi (bogat) ca un stup* = a fi foarte bogat, a aduna multă avere. **2.** Totalitatea albinelor dintr-un stup (**1**); familie de albine.

STUPÁR, *stupari*, s. m. Apicultor, prisăcar. – **Stup** + suf. *-ar.*

STÚPĂ1, *stupe*, s. f. (Pop.) Nume dat firelor de cânepă rămase între dinții daracului după scoaterea fuiorului.

STUPĂRÍE, *stupării*, s. f. (Rar) Stupină. – **Stup** + suf. *-ărie.*

STUPĂRÍT s. n. Apicultură. ◊ *Stupărit pastoral* = sistem de practicare a apiculturii în timpul sezonului activ, care constă în transportarea succesivă a stupilor în regiuni cu bază meliferă, pentru ca albinele să culeagă permanent nectar și polen. – **Stup** + suf. *-ărit.*

STUPÍ, *stupesc*, vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A scuipa. ♦ Tranz. Spec. A scuipa sau a se face că scuipă în semn de batjocorire, de înjosire a cuiva. ◊ Expr. *A-și stupi sufletul* (cu cineva) = a se chinui mult cu un om nepriceput sau îndărătnic.

STUPÍNĂ, *stupine*, s. f. Locunde se cresc albinele, unde sunt amplasați stupii și toate instalațiile anexe; albinărie, prisacă, stupărie. – **Stup** + suf. *-ină.*

STUPINÍȚĂ, *stupinițe*, s. f. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *stupină.* **2.** Plantă erbacee din familia orhideelor, cu două frunze bazale opuse, cu flori albe cu miros puternic de garoafe. – **Stupină** + suf. *-iță.*

STUPÍT, *stupituri*, s. n. (Reg.) Scuipat. ◊ Compus: *stupitul-cucului* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze în formă de rozetă, cu flori liliachii, roz, albe. – V. **stupi.**

STUPITÚRĂ, *stupituri*, s. f. (Reg.) Scuipătură. – **Stupi** + suf. *-tură.*

STURLUBÁTEC, -Ă adj. v. **sturlubatic.**

STURLUBÁTIC, -Ă, *sturlubatici, -ce*, adj. (Pop.) Nebunatic, neastâmpărat, zvăpăiat. [Var.: (reg.) **sturluibátec, -ă, sturlubátec, -ă, sturluibátic, -ă, șturlubátic, -ă** adj.] – **Sturluibat** + suf. *-ic.*

STURLUIBÁ, *sturluibez*, vb. I. Intranz. (Reg.) A se zăpăci, a-și pierde capul, rațiunea. – Et. nec.

STURLUIBÁRE s. f. (Reg.) Acțiunea de *a sturluiba* și rezultatul ei; zăpăcire. – V. **sturluiba.**

STURLUIBÁT, -Ă, *sturluibați, -te*, adj. (Reg.; adesea substantivat) Nebunatic, neastâmpărat, zvăpăiat. [Var.: **struluibát, -ă** adj.] – V. **sturluiba.**

STURLUIBÁTEC, -Ă adj. v. **sturlubatic.**

STURLUIBÁTIC, -Ă adj. v. **sturlubatic.**

STURZ, *sturzi*, s. m. Nume dat mai multor specii de păsări de pădure de talie mică, cu cioc conic și puternic, cu pene brune pe spate și albe-gălbui (cu pete brune) pe piept, care se hrănesc cu insecte, viermi, fructe etc.

STURZIȘÓR, *sturzișori*, s. m. Diminutiv al lui *sturz;* sturzuleț. – **Sturz** + suf. *-ișor.*

STURZOÁICĂ, *sturzoaice*, s. f. (Rar) Femela sturzului. – **Sturz** + suf. *-oaică.*

STURZULÉȚ, *sturzuleți*, s. m. Sturzișor. – **Sturz** + suf. *-uleț.*

SUB2 prep. **I.** (Introduce un complement circumstanțial de loc). **1.** (Arată poziția unei persoane sau a unui lucru care se găsește sau ajunge mai jos decât cineva sau ceva) Dedesubt. *A căzut sub masă.* ◊ Exp. A se afla *sub soare* = a exista; a trăi. ♦ (Împreună cu prep. „de”, indică punctul de plecare al unui fenomen) *De sub pământ se aud zgomote.* ♦ (Împreună cu prep. „pe”, arată în mod neprecis poziția sau mișcarea unui lucru care se află mai jos decât altul, dedesubtul altuia) *Se plimba pe sub ferestre.* **2.** (Rar) În. **3.** La marginea, la poalele, jos. Lângă... *Sub zidurile cetății.* **II.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) În timpul, pe vremea. *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul.* ◊ (Pop.) *Sub seară* = pe înserate. *Pe sub seară* = cam pe seară, spre seară. *Sub amiază* = aproape de miezul zilei. **III.** (Introduce un complement circumstanțial de cauză) *Iarbă ofilită sub arșița soarelui.* **IV.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) (În expr.). *Sub ochii* (cuiva) = în prezența (cuiva), fiind de față (cineva). *A ține sub cheie* = a tăinui (ceva). [Var.: (pop.) **supt, subt** prep.].

SUBCARPÁTIC, -Ă, *subcarpatici, -ce*, adj. Care este situat în regiunea imediat inferioară celei carpatice; caracteristic acestei regiuni. – **Sub1-** + **carpatic.**

SUBGRÍNDĂ, *subgrinzi*, s. f. Grindă de lemn, de lungime relativ mică, așezată sub o grindă principală a unei construcții, în dreptul unui reazem, pentru a asigura construcției o rezistență mai mare. – **Sub**1- + **grindă.**

SUBÎNȚELÉGE, *subînțelég,* vb. III. Refl. și tranz. A (se) înțelege (dintr-un context, dintr-o convorbire, dintr-o aluzie) ceva ce nu este exprimat direct. ♦ Refl. A fi de la sine înțeles, a rezulta, a reieși. – **Sub**1- + **înțelege.**

SUBÎNȚELÉS1, *subînțelesuri,* s. n. Ceea ce se înțelege în mod indirect dintr-o afirmație, dintr-un context etc.; aluzie. ◊ Expr. *A vorbi cu subînțelesuri* = a face anumite aluzii, a nu-și exprima direct gândul. – V. **subînțelege.**

SUBÎNȚELÉS2, **-EÁSĂ,** *subînțeleși, -se,* adj. Care reiese sau se înțelege de la sine, fără să fie exprimat. – V. **subînțelege.**

SUBJUGÁ, *subjug*, vb. I. Tranz. **1.** A supune o țară, un popor (prin forța armelor); a robi, a cuceri. **2.** A pune în dependență (economică, politică etc.) față de cineva; a domina, a înrobi, a exploata. **3.** Fig. A exercita asupra cuiva o influență, o atracție covârșitoare; *p. ext.* a fermeca, a cuceri. - (după *jug*).

SUBJUGÁRE, *subjugări,* s. f. Acțiunea de *a subjuga* și rezultatul ei. – V. **subjuga.**

SUBJUGÁT, -Ă, *subjugați, -te,* adj. **1.** Care a fost cucerit de o putere străină. **2.** Care este în dependență (economică sau politică) față de cineva. **3.** Fig. Plin de încântare, de admirație; fermecat. – V. **subjuga.**

SUBJUGĂTÓR, -OÁRE, *subjugători, -oare*, adj. (Rar) Care subjugă; *fig.* care cucerește prin însușiri deosebite, care farmecă. – **Subjuga** + suf. *-ător.*

SUBLINIÁ, *subliniez*, vb. I. Tranz. **1.** A trage una sau mai multe linii sub un cuvânt sau un text scris, spre a-l scoate în evidență. **2.** Fig. A pune în evidență, a accentua. ♦ A remarca ceva cu o insistență deosebită. [Pr.: *-ni-a*] – **Sub**1- + **linia.**

SUBLINIÁT1 s. n. Faptul de *a sublinia*. [Pr.: *-ni-at*] – V. **sublinia.**

SUBLINIÁT2, **-Ă,** *subliniați, -te,* adj. **1.** (Despre texte sau cuvinte scrise) Scos în evidență printr-una sau mai multe linii trase dedesubt. **2.** Fig. (Despre fraze, cuvinte rostite) Pus în evidență printr-o accentuare specială, printr-un gest expresiv. [Pr.: *-ni-at*] – V. **sublinia.**

SUBLINIÉRE, *sublinieri*, s. f. Acțiunea de *a sublinia* și rezultatul ei; (concr.) linie trasă sub un text sau un cuvânt scris. [Pr.: *-ni-e-*] – V. **sublinia.**

SUBSIOÁRĂ s. f. v. **subsuoară.**

SUBSÓL, *subsoluri*, s. n. **1.** Partea de pământ aflată sub suprafața solului; totalitatea formațiunilor geologice mai vechi decât pătura actuală de sol. **2.** Totalitatea încăperilor dintr-o clădire, situate, total sau parțial, sub nivelul solului. – **Sub**1- + **sol.**

SUBSUOÁRĂ, *subsuori*, s. f. Partea de dedesubt a încheieturii brațului cu umărul; axilă, subraț. ◊ Loc. adv. *La subsuoară* = sub braț. *Din tălpi până-n subsuori* = în tot trupul. ◊ Expr. *A (se) prinde de subsuoară* = a (se) ține de braț; a (se) îmbrățișa. ♦ (Adverbial) Sub braț. ◊ Expr. *A ședea cu mâinile subsuoară* = a sta degeaba, a trândăvi; a sta cu mâinile în sân.[Var.: (pop.) **subsioáră, subțioáră** s. f.] – **Sub**1- + **suoară.**

SUBT prep. v. **sub**2.

SUBȚIÁ, *subțiez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni mai subțire (**I 1**). Expr. (Tranz.) *A-și subția buzele* (sau *gura)* = a-și strânge buzele, facându-le să pară mai subțiri, mai mici; a vorbi din vârful buzelor. **2.** Tranz. A face ca un corp lichid să fie mai puțin concentrat, mai puțin dens; a dilua. **3.** Tranz. A face ca glasul să aibă un timbru mai subțire, mai înalt.

SUBȚIÁT, -Ă, *subțiați, -te,* adj. **1.** Redus, micșorat în grosime, în lățime, în volum. **2.** (Despre corpuri lichide și gazoase) Cu densitatea sau concentrația micșorată; diluat, subțire. [Pr.: *-ți-at*] – V. **subția.**

SUBȚIÉRE, *subțieri,* s. f. Acțiunea de *a (se) subția* și rezultatul ei. ♦ Fig. Rafinare, cultivare a minții, a gustului. [Pr.: *-ți-e-*. – Var.: (reg.) **supțiáre** s. f.] – V. **subția.**

SUBȚIOÁRĂ s. f. v. **subsuoară.**

SUBȚIRÁTIC, -Ă, *subțiratici, -ce*, adj. **1.** (Cam) Subțire (**I 1**). ♦ (Despre oameni) Zvelt; slab. **2.** (Despre glas, voce) (Cam) subțire (**I 5**). – **Subțire** + suf. *-atic.*

SUBȚÍRE, *subțiri,* adj. **1.** Care are grosime mică în raport cu celelalte dimensiuni. ◊ Expr. *Subțire la pungă* = sărac; zgârcit. ♦ (Despre oameni) Slab, uscat; zvelt. ♦ (Adverbial, în expr.) *A zâmbi subțire* = a zâmbi silit, șiret (cu buzele abia întredeschise). ♦ (Despre fire, corzi.) Cu diametru mic. **2.** (Despre corpuri lichide) Cu concentrație sau densitate mică, puțin consistent; diluat, rar. ♦ (Despre ploaie) Cu stropi mărunți și deși. **3.** Fig. (Despre vânt) Viu, tăios, pătrunzător. **4.** (Despre glas, voce; adesea adverbial) Cu ton înalt; ascuțit.

SUBȚIRÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *subțirei, -ele*, adj. Diminutiv al lui *subțire.* – **Subțire** + suf. *-el.*

SUBȚIRÍME s. f. Însușirea de a fi subțire. – **Subțire** + suf. *-ime.*

SUBÚRS, *suburși*, s. m. (Constr.) Grindă scurtă de lemn așezată pe babă, sub urșii unui pod de lemn. – **Sub**1- + **urs.**

SUC, *sucuri*, s. n. **1.** Lichid conținut în substanțele vegetale, în special în fructe, de unde poate fi extras prin presare sau stoarcere; zeamă. ♦ Lichid care circulă prin tuburile capilare ale plantelor. ♦ Băutură răcoritoare special preparată din sucul (1) unor fructe. **2.** (Reg.) Usuc.

SUCEÁLĂ, *suceli*, s. f. Faptul de *a (se) suci*. ♦ Fig. Faptul de a fi ciudat, lipsit de rațiune; fire, apucătură de om sucit2 (**4**); sminteală, aiureală, scrânteală. – **Suci** + suf. *-eală.*

SUCEVEÁN, -Ă, *suceveni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau din județul Suceava. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Suceava sau sucevenilor (**1**), referitor la Suceava ori la suceveni. – **Suceava** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SUCEVEÁNCĂ, *sucevence*, s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Suceava. – **Sucevean** + suf. *-că.*

SUCÍ, *sucesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A răsuci un fir, o fibră textilă etc., pentru a-i da o rezistență mai mare sau pentru a confecționa anumite obiecte. ♦ Tranz. și refl. A (se) înfășura, a (se) încolăci. **2.** Tranz. A da unui obiect o mișcare de rotație; a întoarce, a învârti. ♦ A întoarce pe o parte și pe alta, pe toate părțile. ♦ Refl. Fig. A-și frământa mintea pentru a ieși dintr-o încurcătură, pentru a găsi o soluție. **3.** Tranz. și refl. A face să-și schimbe sau a-și schimba (brusc) poziția corpului sau a unei părți a corpului; a (se) întoarce în altă direcție. ♦ Tranz. A răsuci cu o mișcare violentă gâtul unei ființe, pentru a o ucide. **4.** Refl. și tranz. A lua sau a da o poziție nefirească; a (se) strâmba. ◊ Expr. (Tranz.) *A suci vorba* sau *a o suci* = a da alt curs sau alt înțeles convorbirii, pentru a-și ascunde gândurile, a ocoli adevărul.

SUCÍLĂ, *sucilă*, s. m. (Fam.) Om sucit2 (**4**). – **Suci** + suf. *-ilă.*

SUCÍRE, *suciri*, s. f. Acțiunea de *a (se) suci* și rezultatul ei; răsucire, învârtire, sucit1. – V. **suci.**

SUCÍT1 s. n. Sucire. – V. **suci.**

SUCÍT2, **-Ă,** *suciți, -te,* adj. **1.** Răsucit în jurul lui însuși sau în jurul a ceva printr-o mișcare continuă și în același sens. ◊ Expr. *Că-i sucită, că-nvârtită,* se spune când cineva caută să se eschiveze de la ceva. **2.** Care are corpul sau o parte a corpului întoarsă într-o parte. ♦ Scrântit, luxat. **3.** Strâmb, încovoiat. ♦ (Despre drumuri) Cu multe cotituri. – V. **suci.**

SUCITÓR, *sucitoare*, s. n. **1.** Sul neted de lemn, cu care se întinde și se subțiază foaia de aluat pentru plăcintă, tăiței etc.; vergea. **2.** Dispozitiv de lemn sau de metal la fierăstrău, la războiul de țesut etc., care, prin învârtire, slăbește sau strânge o legătură. – **Suci** + suf. *-tor.*

SUCITÚRĂ, *sucituri*, s. f. Faptul de *a (se) suci*. ♦ Cotitură (a unui drum). – **Suci** + suf. *-tură.*

SUDÁLMĂ, *sudălmi,* s. f. (Pop.) Înjurătură, ocară. - (după *sudui*).

SUDOÁRE, *sudori*, s. f. Secreție a glandelor sudoripare prin care se elimină o parte a substanțelor rezultate din metabolismul organismului; transpirație, nădușeală. ♦ Fig. Muncă, osteneală, trudă; chin.

SUDUÍ, *sudui*, vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A adresa insulte cuiva; a înjura. ♦ Tranz. (Înv. și reg.) A certa, a mustra, a dojeni.

SUDUITÚRĂ, *suduituri*, s. f. (Pop.) Înjurătură, ocară. [Pr.: *-du-i-*] – **Sudui** + suf. *-tură.*

SUFERÍ, *súfăr,* vb. IV. **1.** Intranz. A încerca, a simți, a îndura o durere fizică sau morală. ♦ A avea neplăceri, a suporta consecințele neplăcute ale unui fapt. **2.** Tranz. și intranz. A îndura, a răbda, a suporta. **3.** Tranz. A îngădui, a admite, a permite, a consimți.

SUFERÍND, -Ă, *suferinzi, -de,* adj. (Adesea substantivat) Care suferă de o boală; bolnav. – Din **suferi.**

SUFERÍNȚĂ, *suferințe,* s. f. Durere fizică sau morală; suferire; starea celui care suferă. – **Suferi** + suf. *-ință.*

SUFERÍRE, *suferiri*, s. f. (Înv.) Faptul de *a suferi;* suferință. – V. **suferi.**

SUFERITÓR, -OÁRE, *suferitori, -oare*, adj. (Rar) Care suferă o durere fizică sau morală; care exprimă suferință; suferind. – **Suferi** + suf. *-tor.*

SUFLÁ, *súflu*, vb. I. **1.** Intranz. A elimina aer din gură sau din plămâni cu o anumită forță; a expira forțat aerul. ◊ Expr. *A sufla în lumânare* (sau *în lampă)* = a stinge lumânarea sau lampa expirând cu putere aerul asupra flăcării. *A sufla în foc* = a expira producând un curent de aer, pentru a înteți flacăra.♦ A introduce cu gura aer în deschizătura unor instrumente pentru a produce sunete; (despre unele instrumente) a suna, a cânta. *Suflă în fluier. Suflă trâmbițele.* **2.** Intranz. A respira greu, cu efort; a gâfâi. ◊ Expr. *A nu (mai) sufla* = **a**) a fi mort; **b**) a sta liniștit, nemișcat; *fig.* a nu crâcni. **3.** Intranz. (Despre vânt) A bate. **4.** Tranz. A vorbi încet (și în secret); a înforma pe ascuns. ◊ Expr. *A nu sufla un cuvânt* = a nu spune nimic, a ține secret.

SUFLÁRE, *suflări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a sufla* și rezultatul ei. ♦ Aerul respirat; *fig.* faptul de a trăi, de a exista. ◊ Loc. adv. *Într-o suflare* = într-o clipă, foarte repede. **2.** Ființă, viețuitoare; *p. ext.* oameni, lume, popor. **3.** Adiere de vânt. – V. **sufla.**

SUFLĂTÓR, (1, 2) *suflători,* s. m., (**3**) *suflătoare,* s. n. **1.** S. m. (La pl.) Instrumente muzicale de suflat. **2.** S. m. Persoană care cântă la un instrument de suflat. **3.** S. n. Țeavă prin care muncitorul sticlar suflă aer într-o masă de sticlă topită, pentru a-i da diverse forme. – **Sufla** + suf. *-ător.*

SUFLECÁ, *suflec*, vb. I. Tranz. A îndoi, a răsuci în sus marginile unui obiect de îmbrăcăminte, de obicei mânecile sau poalele (pentru a le feri de apă sau pentru a fi mai liber în mișcări). ◊ Refl. *Se suflecă la mâneci*.

SUFLECÁRE, *suflecări,* s. f. Acțiunea de *a (se) sufleca* și rezultatul ei. – V. **sufleca.**

SUFLECÁT, -Ă, *suflecați, -te,* adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Îndoit, răsfrânt în sus; sumes. – V. **sufleca.**

SÚFLET, *suflete*, s. n. **1.** Totalitatea proceselor afective, intelectuale și voliționale ale omului; psihic. ◊ Loc. adv. *Din suflet* sau *din tot sufletul,* din adâncul sufletului = cu pasiune, cu convingere; foarte mult. *Cu suflet* = cu însuflețire, cu elan. *Era un suflet mare, care înțelegea lumea.* ♦ Omenie, bunătate, milă. *Om fără suflet.* **2.** Factor, element esențial al unui lucru, al unei acțiuni etc. **3.** (Fil.; Bis.) Substanță spirituală de ființe stătătoare, independentă de corp, care dă omului viață, individualitate și personalitate și care este de origine divină și cu esență veșnică. ◊ Expr. *A avea* (ceva) *pe suflet* = a fi preocupat, chinuit de ceva. (Fam.) *A nu avea* (pe cineva) *la suflet* = a nu iubi, a nu-l simpatiza. *A(-i) scoate* (cuiva) *sufletul* = a nu lăsa în pace, a sâcâi, a enerva. *A-i ieși* (cuiva) *sufletul* = **a**) a muri; **b**) a munci din greu, a se chinui. *Cu sufletul la gură* = **a**) în agonie; **b**) respirând foarte greu de oboseală sau de emoție. *A-și stupi sufletul* = a munci din greu, a se chinui cu ceva. *A căuta de sufletul cuiva* = a da ceva de pomană în amintirea unui mort. *(Să) fie de sufletul cuiva!* = fie ca Dumnezeu să-i ierte păcatele! **4**. Viață. *A avea șapte suflete.* ◊ Expr. *A avea ceva pe sufletul său* = a avea ceva în posesiune. ♦ Inimă. ◊ Expr. *A i se rupe sufletul (de mila cuiva)* = a suferi foarte mult pentru nenorocirea cuiva. **5.** (Pop.) Suflare, suflu, respirație. ◊ Loc. adv. *Într-un suflet* = foarte repede. ◊ Loc. vb. *A-și trage sufletul* = a respira. **6.** (În sintagma) *Copil de suflet* = copil adoptiv. ◊ Expr. *A lua de suflet* = a adopta un copil. - (după *suflare*).

SUFLETÉSC, -EÁSCĂ, *sufletești,* adj. Al sufletului; care ține de suflet, privitor la suflet; *p. ext.* moral, spiritual. – **Suflet** + suf. *-esc.*

SUFLETÉȘTE adv. Din punct de vedere sufletesc; moralmente. – **Suflet** + suf. *-ește.*

SUFLETÍSM s. n. (Fam.) Atitudine plină de generozitate și de solicitudine. – **Suflet** + suf. *-ism.*

SUFLETÍST, -Ă, *sufletiști, -ste*, s. m. și f., adj. (Persoană) plină de generozitate și de solicitudine. – **Suflet** + suf. *-ist.*

SUFLEȚÉL, *suflețele,* s. n. Diminutiv al lui *suflet*. – **Suflet** + suf. *-el.*

SUFLÓI, *sufloaie*, s. n. (Înv. și reg.) **1.** Țeavă de trestie sau de soc prin care se suflă în foc, pentru a-l aprinde. **2.** Jucărie din scoarță de mesteacăn sau de salcie, cu care fluieră copiii. – **Sufla** + suf. *-oi.*

SÚFLU, *sufluri*, s. n. **1.** Respirație. **2.** Adiere, boare. **3.** Fig. Avânt, elan, însuflețire.

SUFOCÁ, *sufóc,* vb. I. Refl. și tranz. (Adesea fig.) A nu mai putea sau a face pe cineva să nu mai poată respira; a (se) înăbuși (din lipsă de aer), a (se) asfixia.

SUFOCÁNT, -Ă, *sufocanți, -te,* adj. (Adesea fig.) Care provoacă sufocarea, care sufocă; înăbușitor, asfixiant.

SUFOCÁRE, *sufocări,* s. f. Acțiunea de *a (se) sufoca* și rezultatul ei; înăbușire, sufocație, asfixiere. – V. **sufoca.**

SUGÁCI, -CE, *sugaci, -ce*, adj. (Adesea substantivat) Sugar.- **Suge** + suf. *-aci*.

SUGÁR, -Ă, *sugari, -e,* adj., s. m. (Copil) care se hrănește sugând, care nu a depășit vârsta alimentării cu laptele mamei; sugaci, sugător. – **Suge** + suf. *-ar.*

SUGATÍVĂ, *sugative*, adj. (În sintagma) *Hârtie sugativă* (și substantivat, f.) = hârtie poroasă și groasă, special făcută pentru a suge cerneală; sugătoare. – **Suge** + suf. *-ativă.*

SUGĂRÉL, -EÁ, *sugărei, -ele*, adj. (Pop.) Diminutiv al lui *sugar*. – **Sugar** + suf. *-el.*

SUGĂTÓR, -OÁRE, *sugători, -oare*, adj., s. f. **1.** Adj. (Înv.) Sugar. **2.** S. f. Hârtie sugativă. **3.** S. f. Mică plantă din regiunea subalpină, lipsită de clorofilă, palid-gălbuie, brună sau roșie, cu frunze în formă de solzi și cu flori albe-gălbui. – **Suge** + suf. *-ător.*

SÚGE, *sug*, vb. III. Tranz. **1.** A trage cu gura sau cu botul laptele din sân, din țâță. ◊ Expr. *A suge odată cu laptele mamei* = a dobândi o deprindere din cea mai fragedă copilărie. ♦ A sorbi un lichid, un suc etc. *Albina suge nectarul florilor*. **2.** (Depr.) A goli conținutul unui vas; a bea. **3.** (Despre un corp poros) A absorbi lichide. **4.** Fig. A stoarce de avere, de putere, de vlagă; a secătui, a slei. ◊ Expr. *A suge* (pe cineva) *până la măduvă* = a-i lua tot ce are, a-l sărăci. *A suge sângele cuiva* = a exploata, a asupri, a chinui pe cineva. [Perf. s. *supsei*, part. *supt*].

SUGÉL, *sugei*, s. m. **1.** Mică plantă erbacee cu miros neplăcut, cu flori purpurii, trandafirii sau albe. ◊ *Sugel alb* = plantă erbacee cu frunze pețiolate și flori albe. ◊ Compus: *sugel-galben* = plantă erbacee cu frunzele pețiolate și flori galbene-aurii. **2.** (Pop.) Panarițiu,(Infecție localizată la degete, în jurul unghiilor).

SÚGERE, *sugeri*, s. f. (Rar) Acțiunea de *a suge* și rezultatul ei; supt. – V. **suge.**

SUGHÍȚ, *sughițuri,* s. n. Contracție bruscă și convulsivă a diafragmei, însoțită de un sunet nearticulat, cauzată de trecerea aerului prin glotă. ♦ Hohot de râs, de plâns. – Din **sughița** (derivat regresiv).

SUGHIȚÁ, *sughiț*, vb. I. Intranz. A scoate sughițuri. [Prez. ind. și: *sughít*].

SUGHIȚÁRE, *sughițări,* s. f. Acțiunea de *a sughița* și rezultatul ei; sughițat. – V. **sughița.**

SUGHIȚÁT s. n. Sughițare. – V. **sughița.**

SUGRUMÁ, *sugrúm*, vb. I. **1.** Tranz. A strânge pe cineva de gât (pentru a-l omorî prin sufocare); a gâtui, a strangula. **2.** Tranz. Fig. A înăbuși, a sufoca. **3.** Tranz. Fig. A înăbuși cu violență o acțiune, o manifestare; a reprima, a lichida. **4.** Refl. (Despre ape, drumuri etc.) A se îngusta (brusc), a se gâtui. – **Su**(b) + **gruma**(z). Cf. sugușa.

SUGRUMÁRE, *sugrumări,* s. f. Acțiunea de *a (se) sugruma* și rezultatul ei. – V. **sugruma.**

SUGRUMÁT, -Ă, *sugrumați, -te*, adj. **1.** Strâns de gât, gâtuit; ucis prin sufocare. ♦ Fig. Incomodat de o îmbrăcăminte prea strâmtă. **2.** Fig. Copleșit, chinuit, frământat de o stare sufletească. **3.** Fig. (Despre voce, rostire) Care nu poate fi articulat (bine); înecat, înăbușit, alterat. – V. **sugruma.**

SUGRUMĂTÓR, -OÁRE, *sugrumători, -oare*, adj. Care sugrumă; care suprimă, care nimicește; *fig.* care apasă, care copleșește; sufocant. – **Sugruma** + suf. *-ător.*

SUGRUMĂTÚRĂ, *sugrumături,* s. f. (Rar) Parte îngustă sau subțiată a unui lucru; loc în care se produce o îngustare sau o subțiere; gâtuitură, gâtuire. – **Sugruma** + suf. *-ătură.*

SUGUȘÁ, *suguș,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A gâtui, a sugruma. – **Su**(b) + **guș.**

SUÍ, *sui*, vb. IV. **1.** Refl. și intranz. A se îndrepta spre un loc mai ridicat, a merge în sus, la deal; a (se) urca. ◊ Tranz. *Suim coasta muntelui*. **2.** Refl., tranz. și intranz. A (se) așeza pe ceva ridicat; a (se) urca, a (se) cățăra. ◊ Expr. *A (se) sui călare (pe cal* sau *în șa)* = a încăleca. *A (se) sui* sau *a (se) urca pe tron* (sau *pe scaun)* = (despre împărați, regi, domnitori) a ajunge sau a face pe cineva să ajungă la domnie, a prelua sau a da cuiva domnia. **3.** Expr. *A i se sui* (cuiva) *sângele în obraz* = a se înroși la față (de mânie, de rușine).

SUÍRE, *suiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) sui* și rezultatul ei; suit (**1**). ◊ *Suire pe tron* = preluare a domniei (de către un monarh). – V. **sui.**

SUÍȘ, *suișuri,* s. n. **1.** Suire, urcare, suit (**1**). **2.** Loc pieziș care urcă; urcuș; povârniș, pantă, coastă. ♦ Porțiune dintr-un drum care urcă. – **Sui** + suf. *-iș.*

SUÍT s. n. **1.** Faptul de *a (se) sui;* urcare, suire, suiș (**1**). **2.** Acțiunea de a transporta un obiect într-un loc ridicat; urcat. – V. **sui.**

SUITÓR, -OÁRE, *suitori*, *-oare,* adj., s. f., s. m. **1.** Adj. (Despre ritmul versurilor) Cu intonație crescândă; ascendent. **2.** S. f. Trecere verticală sau înclinată prin care se realizează legătura între două lucrări miniere situate la nivele diferite sau între un orizont subteran și suprafața și care nu este echipată cu mijloace de transport. **3.** S. m. (Înv.) Rudă în linie ascendentă. [Pr.: *su-i-*] – **Sui** + suf. *-tor*.

SUL, *suluri*, s. n. **1.** Cilindru de lemn, de metal sau din alt material solid, care se poate roti în jurul axei sale, servind la conducerea, presarea sau fasonarea unui material. ♦ Spec. Cilindru metalic sau de lemn pe care se înfășoară urzeala sau țesătura. ◊ Expr. *Cu un sul subțire* = printr-un calcul fin, cu isteține, cu șiretenie. **2.** Pernă lungă, de formă cilindrică, care se pune ca ornament sau ca rezemătoare la capătul canapelei sau al patului.

SULÁTIC, -Ă adj. v. **suletic.**

SÚLĂ, *sule*, s. f. **1.** Unealtă (folosită de cizmari și de cojocari) formată dintr-un ac lung și gros de oțel, drept sau curb, fixat într-un mâner, cu care se găurește pielea, talpa etc. spre a putea petrece acul sauața prin ele. **2.** (Reg.) Pește mic cu corpul foarte subțire și alungit.

SULCÍNĂ s. f. v. **sulfină.**

SULÉGET, -Ă, *sulegeți, -te*, adj. (Înv. și reg.; despre oameni sau despre părți ale corpului) Subțire, zvelt; delicat, gingaș, fin.

SULÉTIC, -Ă, *suletici*, *-ce,* adj. (Reg.; despre ființe) Lung și subțire; zvelt, subțiratic. [Var.: **sulátic, -ă** adj.] – **Sulă** + suf. *-etic.*

SULFÍNĂ, *sulfine,* s. f. Numele a două plante erbacee, melifere și medicinale, cu flori plăcut mirositoare, galbene sau albe. [Var.: **sulcínă** s. f.].

SÚLGIU, *sulgiuri*, s. n. Dare percepută în Evul Mediu, în Țările Române, pentru vitele sau oile tăiate ori pentru vacile cu lapte. – Et. nec.

SULICIOÁRĂ, *sulicioare*, s. f. (Rar) Diminutiv al lui *suliță.* – **Suliță** + suf. *-ioară.*

SULIȚÁR, *sulițari,* s. m. Sulițaș. – **Suliță** + suf. *-ar*.

SULIȚÁȘ, *sulițași,* s. m. Ostaș, în vechea organizare a armatei, care purta suliță; sulițar, lăncier. – **Suliță** + suf. *-aș.*

SÚLIȚĂ, *sulițe,* s. f. **1.** Armă de atac formată dintr-o prăjină de lemn terminată cu un vârf de fier ascuțit, folosită mai ales în Antichitate și în Evul Mediu; lance. ♦ Fig. înțepătură, ironie îndreptată împotriva cuiva. **2.** Fig. (Pop.) Unitate de măsură a timpului, egală cu circa o oră și jumătate, calculată după spațiul străbătut de un astru pe cer, începând de la răsăritul lui.

SULIȚÍCĂ, *sulițele,* s. f. (Rar) Plantă erbacee lemnoasă la bază, din familia leguminoaselor, cu tulpina ramificată, cu frunzele păroase pe partea inferioară și cu flori dispuse în capitule bogate.

SULUMÍNĂ, *sulumine,* s. f. (Bot.; pop.) Filimică. – Et. nec.

SUMÁN, *sumane*, s. n. **1.** Haină țărănească lungă (până la genunchi), făcută din pănură, dimie, postav gros etc. **2.** Țesătură groasă de lână lucrată în casă, din care se fac sumane (**1**); pănură, aba, dimie. [Pl. și: (**2,** m.) *sumani*.].

SÚMĂ, *sume*, s. f. **1.** Rezultatul operației de adunare a unor numere, a unor cantități sau a unor lucruri de același fel; total. ♦ Cantitate totală, totalitate. **2.** Cantitate de bani. ◊ Expr. *A-și face suma* = a agonisi atât cât crede că îi trebuie. **3.** Număr (mare); mulțime, sumedenie.

SUMĂIÁȘ s. n. v. **sumăieș.**

SUMĂIÉȘ, *sumăieșe,* s. n. (Reg.) Diminutiv al lui *suman;* suman mai scurt și mai ușor; sumănel. [Pr.: *-mă-ieș.* – Var.: **sumăiáș** s. n.] – **Suman** + suf. *-aș.*

SUMĂNÁR, *sumănari,* s. m. Persoană care face sau vinde sumane. – **Suman** + suf. *-ar*.

SUMĂNĂRÍE, (**2**) *sumănării,* s. f. **1.** Meseria sumănarului. **2.** Atelier sau prăvălie de sumane. – **Sumănar** + suf. *-ie.*

SUMĂNÉL, *sumănele,* s. n. (Reg.) Sumăieș. – **Suman** + suf. *-el.*

SÚMBRU, -Ă, *sumbri*, *-e,* adj. **1.** Întunecat, posomorât, întunecos. **2.** Fig. Lipsit de veselie, închis în sine; posomorât, trist, mâhnit. ♦ Chinuit de gânduri, îngândurat.

SUMECÁ, *súmec,* vb. I. Tranz. (Pop.) A sufleca, a sumete. – Contaminare între **sumete** și **sufleca.**

SUMECÁT, -Ă, *sumecați, -te*, adj. (Pop.) Suflecat, sumes. – V. **sumeca.**

SUMEDÉNIE, *sumedenii*, s. f. Mulțime, cantitate mare; sumă; puzderie, grămadă. – Din **sumă.**

SUMÉS, -EÁSĂ, *sumeși, -se*, adj. (Despre mâneci sau poalele îmbrăcămintei) îndoit, răsfrânt în sus; suflecat. – V. **sumete.**

SUMÉTE, *sumét*, vb. III. Tranz. și refl. A(-și) îndoi în sus, a(-și) ridica mânecile sau poalele îmbrăcămintei; a (se) sufleca.

SUMÉȚ, -EÁȚĂ adj. v. **semeț.**

SUMEȚÍ vb. IV v. **semeți.**

SUMEȚÍE s. f. v. **semeție.**

SUMULÍȚĂ, *sumulițe,* s. f. Diminutiv al lui *sumă;* sumușoară. – **Sumă** + suf. *-uliță.*

SUMUȘOÁRĂ, *sumușoare,* s. f. Sumuliță. – **Sumă** + suf. *-ușoară.*

SUMUȚÁ, *sumút,* vb. I. **1.** Tranz. (Pop.) A aținta, a îndemna pe cineva să pornească împotriva cuiva; a asmuți. ♦ Refl. (Reg.) A înfrunta pe cineva cu vorba; a se răți. **2.** Intranz. (Reg.) A scoate sunete specifice țuguind buzele, pentru a îndemna caii să pornească sau să meargă mai repede etc. - (după *asmuți*).

SUMUȚÁRE, *sumuțări,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) sumuța* și rezultatul ei. – V. **sumuța.**

SUMUȚÁT, -Ă, *sumuțați, -te*, adj. (Pop.) Aținat, asmuțit. – V. **sumuța.**

SUNÁ, *sun*, vb. I. **1.** Intranz. A scoate, a produce, a emite anumite sunete. ◊ Expr. *A suna a gol* = a scoate sunete caracteristice unui vas care nu conține nimic. ♦ (Despre ape) A murmura, a susura. ♦ (Despre anumite obiecte, materiale etc.) A foșni; a trosni, a pocni. ♦ (Despre vânt) A șuiera, a vâjâi. **2.** Intranz. (Despre cuvinte, cântece, glasuri) A se face auzit, a se auzi, a răsuna. ◊ Expr. *A-i suna* (cuiva) *la urechi* = a-și aminti obsesiv un fapt. **3.** Intranz. (Despre locurile unde se produc zgomote) A răsuna. **4.** Intranz. (Despre oameni) A cânta dintr-un instrument muzical. **5.** Intranz. A anunța, a vesti ceva prin sunete de clopot sau sufland într-un instrument. **6.** Refl. impers. (Rar) A se zvoni, a se auzi vorbindu-se despre ceva.- (după *sunet*).

SUNÁRE, *sunări,* s. f. Acțiunea de *a suna* și rezultatul ei; sunat. – V. **suna.**

SUNÁT s. n. Sunare. – V. **suna.**

SUNĂTOÁRE s. f. Nume dat mai multor plante erbacee din familii diferite: **a**) plantă cu miros neplăcut din familia compozeelor, cu tulpina și frunzele acoperite cu peri moi, cu flori galbene și cu miros neplăcut; **b**) pojarniță; **c**) măselariță; **d**) sulițică.

SUNĂTÓR, -OÁRE, *sunători, -oare*, adj. **1.** (Despre obiecte de metal) Care produce sunete. ◊ *Bani sunători* = **a**) monede, bani de metal; **b**) bani numerar, bani gheață. *Çarpe sunător* = șarpe-cu-clopoței, crotal. ♦ Care foșnește, foșnitor. ♦ (Despre vânt) Care vâjâie; șuierător. **2.** Fig. (Despre cuvinte, fraze etc.) Plin de emfază; bombastic, pretențios. **3.** Care sună puternic și prelung, care are rezonanță puternică; răsunător. – **Suna** + suf. *-ător.*

SÚNET, *sunete*, s. n. **1.** Vibrație a particulelor unui mediu elastic care poate fi înregistrată de ureche. **2.** Vibrație muzicală. ♦ Anunțare, vestire (a unui eveniment); semnal. **3.** Răsunet; ecou. ♦ Vâlvă, gălăgie. **4.** (Lingv.) Element al vorbirii rezultat din modificarea curentului de aer expirat prin articulare.

SUPÁT, *supaturi*, s. n. (Pop.) **1.** Locul de sub pat, spațiul dintre pat și dușumea. **2.** Gaură săpată într-un mal de pământ. [Var.: **subpát** s. n.] – **Sub2** + **pat.**

SÚPĂ, (**2**) *supe*, s. f. **1.** Fiertură de carne, de legume sau de carne cu legume, uneori cu adaos de tăiței, fidea etc. **2.** Fel, porție de supă (1).

SUPĂRÁ, *súpăr,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A avea sau a provoca cuiva o neplăcere; a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) amărî, a (se) întrista. **2.** Tranz. A stingheri, a incomoda, a deranja, a stânjeni. ♦ A chinui, a provoca o durere (fizică ușoară); a jena. **3.** Refl. și tranz. A (se) întărâta, a (se) mânia, a (se) irita.

SUPĂRÁRE, *supărări,* s. f. Faptul de *a (se) supăra.* **1.** Neplăcere, necaz, suferință; nevoie, neajuns, lipsă. ◊ Expr. *Să nu-ți fie cu supărare* sau *dacă nu ți-ar fi cu supărare,* formulă de politețe prin care se exprimă teama de a nu deranja sau ofensa pe cineva prin ceea ce faci. *Fără supărare!* formulă de politețe prin care cineva arată că nu se consideră jignit sau deranjat ori prin care se cere cuiva să nu se supere când i se spune un adevăr (neplăcut). ♦ Greutate, povară, piedică. ♦ (Pop.) Pagubă, stricăciune, deranj. **2.** Întristare, amărăciune, tristețe. **3.** Furie, iritare, mânie. – V. **supăra.**

SUPĂRÁT, -Ă, *supărați, -te*, adj. **1.** Necăjit, amărât, mâhnit, trist. **2.** Mânios, iritat, înfuriat. ◊ Expr. *A fi supărat (foc) pe cineva* = a fi foarte nemulțumit de cineva, a simți aversiune față de cineva. *A fi supărat cu cineva* = a nu mai avea relații (de prietenie) cu cineva, a nu mai sta de vorbă cu cineva. – V. **supăra.**

SUPĂRĂCIÓS, -OÁSĂ, *supărăcioși, -oase*, adj. **1.** Care se supără ușor, care nu știe de glumă; susceptibil; iritabil, irascibil. **2.** (Rar) Care pricinuiește supărare; neplăcut. **3.** (Rar) Întristat, amărât, necăjit. – **Supăra** + suf. *-ăcios.*

SUPĂRĂTÓR, -OÁRE, *supărători, -oare*, adj. (Și adverbial) Care supără, contrariază, deranjează; jenant, neplăcut. ♦ Plicticos, plictisitor. – **Supăra** + suf. *-ător.*

SUPRAFAȚĂ, *suprafețe,* s. f. **1.** Partea exterioară sau de deasupra a unui corp; față. **2.** Întindere delimitată considerată sub raportul lungimii și lățimii. – **Supra**1- + **față.**

SUPRAPÚNE, *suprapún*, vb. III. Tranz. A așeza, a pune un lucru deasupra altuia; a plasa, a așeza ceva peste altceva. – **Supra**1- + **pune.**

SUPRAPÚNERE, *suprapuneri,* s. f. Acțiunea de *a (se) suprapune* și rezultatul ei. – V. **suprapune.**

SUPRAPÚS, -Ă, *suprapuși, -se*, adj. Pus deasupra altuia. – V. **suprapune.**

SUPRAVEGHEÁ, *supraveghez*, vb. I. Tranz. A observa, a păzi cu grijă, cu atenție, cu autoritate; a avea sub control. – **Supra**1- + **veghea.**

SUPRAVEGHEÁT, -Ă, *supravegheați, -te*, adj. Care se află sub supraveghere, sub control. – V. **supraveghea.**

SUPRAVEGHÉRE, *supravegheri*, s. f. Acțiunea de *a supraveghea* și rezultatul ei; control; *p. ext*. pază. – V. **supraveghea.**

SUPRAVEGHETÓR, -OÁRE, *supraveghetori, -oare*, s. m. și f., s. n. S. m. și f. Persoană însărcinată cu supravegherea cuiva sau a ceva.. – **Supraveghea** + suf. *-tor*.

SUPRAVIEȚUÍ, *supraviețuiesc,* vb. IV. Intranz. A rămâne în viață după moartea cuiva sau după o catastrofă, un cataclism etc.; *p. ext.* a continua să existe, a dăinui. – **Supra**1- + **viețui**

SUPRAVIEȚUÍRE s. f. Faptul de *a supraviețui.* – V. **supraviețui.**

SUPRAVIEȚUITÓR, -OÁRE, *supraviețuitori, -oare,* s. m. și f. Persoană care a scăpat cu viață dintr-un cataclism, dintr-o nenorocire; persoană care supraviețuiește alteia. [Pr.: *-ți-u-i-*] – **Supraviețui** + suf. *-tor.*

SUPT1, *supturi,* s. n. Faptul de *a suge;* mod de hrănire la sân sau artificială a copilului nou-născut; suptură. ♦ (Concr.) Laptele care se suge la o masă de către sugar. – V. **suge.**

SUPT2 prep. v. **sub2.**

SUPT3, -Ă, *supți, -te,* adj. Slab, uscat; (despre față, obraji) scofâlcit. – V. **suge.**

SUPTÚRĂ, *supturi,* s. f. (Pop.) Supt1. – **Supt**1 + suf. *-ură.*

SUPȚIÁRE s. f. v. **subțiere.**

SUPÚNE, *supún,* vb. III. Tranz. **1.** A lua, a aduce sub stăpânire sau în puterea sa (prin forță armată); a cuceri, a subjuga. ♦ A aduce sub ascultarea, sub autoritatea sa, a subordona influenței sale. ♦ (Înv.) A îmblânzi animale. **2.** A constrânge pe cineva să suporte un lucru, să accepte o situație. - (după *pune*).

SUPUNÉRE s. f. Acțiunea de *a (se) supune* și rezultatul ei. ♦ Respect. Loc. adv. *Cu supunere* = umil, smerit, cu respect. – V. **supune.**

SUPÚS, -Ă, *supuși, -se,* adj., s. m. și f. Adj. **1.** Ascultător, plecat, smerit. ♦ Umilit, servil. **2.** (Înv. și reg.) Așezat sub...; ascuns, pitit. – V. **supune.**

SUPUȘÉNIE s. f. (Înv.) Supunere, ascultare. – **Supus** + suf. *-enie.*

SUPUȘÍME s. f. (Pop.) Totalitatea supușilor. – **Supus** + suf. *-ime.*

SUR, -Ă, *suri, -e,* adj. **1.** De o culoare intermediară între alb și negru sau care rezultă dintr-un amestec de alb și negru; cenușiu; (despre animale și păsări) care are părul, lâna, penele de culoare cenușie. ♦ (Substantivat, m.) Nume dat unui cal cu părul sur (**1**). ♦ (Substantivat, f.; în sintagma) *Sură de stepă* = rasă de taurine indigenă, de culoare cenușie sau vânătă, care prezintă o mare rezistență și pretenții reduse de hrană. **2.** (Despre cer, nori, văzduh) Lipsit de lumină, de strălucire; încețoșat, tulbure; *fig.* posomorât, mohorât. **3.** (Despre părul oamenilor; *p. ext.* despre oameni) Cărunt. ♦ Fig. (Rar) Bătrân, străvechi; îndepărtat.

SURÁTĂ, *surate,* s. f. (Pop.) Prietenă bună, apropiată. ◊ Expr. *A se prinde surate* = (despre femei) a lega între ele o prietenie trainică. ♦ Termen familiar, prietenesc, pus (la țară) înaintea numelui unei femei despre care se vorbește sau căreia i se adresează cineva; apelativ folosit de femeile de la țară în relațiile dintre ele. – Cf. soră.

SURĂȚÍCĂ, *surățele,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *surată.* – **Surată** + suf. *-ică.*

SURĂȚÍE, *surății,* s. f. (Pop.) Legătură de prietenie între femei (similară frăției de cruce). – **Surată** + suf. *-ie.*

SURÁDE, *surád,* vb. III. Intranz. **1.** A zâmbi. **2.** Fig. (Despre abstracte) A corespunde dorințelor cuiva, a se prezenta într-o formă favorabilă; a-l atrage, a-l tenta, a-i conveni. [Perf. s. *surâsei*, part. *surâs*]. – (după *râde).*

SURÁS, *surâsuri,* s. n. Acțiunea de *a surâde* și rezultatul ei; zâmbet. – (după *râs).*

SURÂZÁTÓR, -OÁRE, *surâzători, -oare,* adj. Care surâde; zâmbitor, surâzând; *p. ext.* vesel, radios, amical, prietenos. ♦ Fig. Favorabil, convenabil. – **Surâde** + suf. *-tor.*

SURÂZÁND, -Â, *surâzânzi, -de,* adj. (Rar) Surâzător. – V. **surâde.**

SURCEÁ, -ÍCĂ, *surcele,* s. f. Așchie care sare când se cioplește sau când se taie un lemn, surcel; *p. ext.* vreasc, gătej, bețișor. – Refăcut din *surcele* (pl. lui *surcel).*

SURCÉL, *surcele,* s. n. (Reg.) Surcea.

SURCELÚȚĂ, *surceluțe,* s. f. Diminutiv al lui *surcea.* – **Surcea** + suf. *-eluță.*

SURD, -Ă, *surzi, -de,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu aude (bine), lipsit (total sau parțial) de auz. ♦ Fig. Care nu vrea să audă, să înțeleagă; neînduplecat, nesimțitor, fără suflet. ◊ Loc. adv. (Substantivat) *De(-a) surda* = în zadar, degeaba. ◊ Expr. *A rămâne surd la ceva* = a nu da ascultare unei solicitări, a nu se impresiona de ceva, a rămâne rece, neînțelegător. **2.** (Fon.; despre consoane; și substantivat, f.) Care se emite fără participarea coardelor vocale. **3.** (Despre sunete, zgomote; adesea adverbial) Cu intensitate atenuată, lipsit de rezonanță; slab, înăbușit, înfundat, confuz. ♦ Fig. (Despre sentimente, conflicte etc.) Mocnit, ascuns, tăinuit. ♦ Fig. (Despre senzații, dureri etc.) Înăbușit; nedefinit, vag.

SURDOMÚT, -Ă, *surdomuți, -te,* adj., s. m. și f. (Om) lipsit de auz și de grai; (persoană) surdă și mută în același timp. – **Surd** + **mut.**

SURÍ, *suresc,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre păr; *p. ext.* despre oameni) A încărunți. ♦ Tranz. A face sur. – Din **sur.**

SURIOÁRĂ, *surioare,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *soră.* **2.** Termen familiar, prietenesc, cu care te adresezi unei fete sau unei femei. [Pr.: *-ri-oa-*] – **Soră** + suf. *-ioară.*

SURÍU, -ÍE, *surii,* adj. (Pop.) Care bate în cenușiu-deschis. ♦ (Substantivat, n.) Culoare cenușiu-deschis. ♦ (Despre păr) Ușor încărunțit. – **Sur** + suf. *-iu.*

SURLÁR, *surlari,* s. m. Surlaș. – **Surlă** + suf. *-ar.*

SURLÁȘ, *surlași,* s. m. Cântăreț din surlă; surlar. – **Surlă** + suf. *-aș.*

SÚRLĂ, *surle,* s. f. **1.** Instrument muzical popular de suflat, în formă de fluier, cu mai multe orificii și cu ancie dublă, folosit în trecut mai ales în armată. ◊ Loc. adv. *Cu surle* = cu zgomot mare, cu scandal. **2.** (Reg.) Râtul porcului; *p. ext.* porc. **3.** Colibă (în câmp), de obicei improvizată, de formă conică, construită din pari de lemn și acoperită cu stuf, paie, fân sau coceni.

SURLIȘOÁRĂ, *surlișoare,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *surlă* (**1**). – **Surlă** + suf. *-işoară.*

SURLÍȚĂ, *surlițe,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *surlă* (**1**). – **Surlă** + suf. *-iță.*

SURÓRĂ s. f. v. **soră.**

SURPÁ, *surp,* vb. I. **1.** Refl. (Despre maluri, povârnișuri etc.; la pers. 3) A se prăbuși prin măcinare; (despre ziduri, clădiri) a se dărâma, a se prăvăli, a se nărui. ♦ Tranz. A doborî la pământ; a nimici, ruina. **2.** Tranz. Fig. A răsturna pe cineva dintr-o situație privilegiată; a submina, a săpa; *p. ext.* a desființa, a nimici, a lichida. - (după *săpa, rupt, râpos*).

SURPÁRE, *surpări,* s. f. Acțiunea de *a (se) surpa* și rezultatul ei. – V. **surpa.**

SURPÁT, -Ă, *surpați, -te,* adj. **1.** (Despre maluri, terenuri etc.) Măncat, ros de ape; cu surpături, prăpăstios, râpos. ♦ (Despre ziduri, clădiri etc.) Dărâmat, năruit; ruinat, distrus, nimicit. **2.** (Pop.) Bolnav de hernie. – V. **surpa.**

SURPĂCIÓS, -OÁSĂ, *surpăcioși, -oase,* adj. (Rar) Care se surpă ușor, expus la surpare. – **Surpa** + suf. *-ăcios.*

SURPĂTÓR, -OÁRE, *surpători, -oare,* adj. (Rar) Care surpă; *p. ext.* distrugător, nimicitor. – **Surpa** + suf. *-ător.*

SURPĂTÚRĂ, *surpături,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) surpa.* **2.** Loc prăpăstios în curs de surpare; loc de unde s-a rupt o porțiune de teren; *p. ext.* porțiunea dislocată. **3.** Ruină, dărâmătură. **4.** (Pop.) Hernie. – **Surpa** + suf. *-ătură.*

SURPRÍNDE, *surprínd,* vb. III. Tranz. **1.** A prinde pe cineva pe neașteptate asupra unui fapt. ♦ A găsi pe cineva nepregătit, neprevenit, a da peste cineva, a-l lua prin surprindere. **2.** A mira, a uimi, aului. **3.** A băga de seamă, a observa (pe furiș), a sesiza; a remarca; a descoperi în mod brusc. – (după *prinde).*

SURPRINDÉRE s. f. **1.** Faptul de a surprinde (sau de a fi surprins). ◊ Loc. adj. și adv. *Prin surprindere* = neașteptat, neprevăzut. **2.** Sentiment, stare de uimire, de uluire; surpriză. **3.** Observare, descoperire, sesizare (a unui aspect momentan). – V. **surprinde.**

SURPRÍNS, -Ă, *surprinși, -se,* adj. Mirat, uimit, uluit. – V. **surprinde.**

SURPRINZÁTÓR, -OÁRE, *surprinzători, -oare,* adj. Care surprinde, care provoacă uimire; nebănuit, neașteptat. ♦ Care impresionează puternic; impresionant, uimitor, extraordinar. – **Surprinde** + suf. *-ător.*

SURZEÁLĂ s. f. Surditate (**1**). – **Surzi** + suf. *-eală.*

SURZÉNIE s. f. Surditate (**1**). – **Surzi** + suf. *-enie.*

SURZÍ, *surzesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A-și pierde parțial sau total auzul; a deveni surd. **2.** Tranz. A face ca cineva să-și piardă auzul, a face pe cineva surd; *p. ext.* a ameți, a zăpăci. – Din **surd.**

SURZÍLĂ, *surzilă,* s. m. (Fam.) Nume dat unui om care nu aude (bine). – **Surd** + suf. *-ilă.*

SURZÍRE s. f. Faptul de *a surzi.* – V. **surzi.**

SUS adv. **1.** Într-un loc mai ridicat sau mai înalt (decât altul); la înălțime; deasupra. ◊ Loc. adj. De sus = care este așezat în partea nordică sau în partea mai ridicată a unui teren. De din sus (de...) = care se află mai la deal (de...); ceva mai încolo, mai departe. ◊ Loc. adv. De sus = **a)** prin aer, prin văzduh; **b)** în zbor, zburând; **c)** cu un vehicul sau purtat (în cârcă, pe brațe etc.). (Pe) din sus de... = mai la deal de..., mai încolo, mai departe de... Mai sus de...= mai la nord de... ◊ Loc. prep. (Substantivat, n.) Din susul... = **a)** din partea de deasupra; **b)** dintr-o regiune superioară, mai la deal de... ◊ Expr. De sus în jos sau de jos în sus = în direcție verticală (ascendentă sau descendentă). De sus (și) până jos = în întregime, tot. În sus și în jos = încoace și încolo, de colo-colo. Cu fața în sus = (despre oameni) culcat pe spate. Cu gura în sus = (despre obiecte care au o deschizătură) cu deschizătura în partea de deasupra. Cu fundul în sus = întors pe dos, răvășit; în dezordine; *fig.* morocănos, furios. A duce pe sus = a duce cu forța, cu sila. A-i sta (cuiva) capul sus = a fi în viață, a trăi. A se ține cu nasul pe sus = a fi înfumurat, îngâmfat. (Substantivat, n.) A răsturna cu susul în jos = a pune (ceva) în dezordine; a răscoli, a răvăși. A privi (sau a măsura cu ochii) pe cineva de sus în jos și de jos în sus = a examina (pe cineva) cu atenție sau cu neîncredere.♦ (În legătură cu poziția unui astru) Deasupra orizontului, pe cer. ♦ (Pop.) Departe (în înălțime). **2.** Fig. Într-o poziție socială superioară; într-un rang înalt. ◊ Expr. A vorbi (cu cineva) de sus = a vorbi arogant, insolent, obraznic. ◊ Compus: sus-pus = care este într-un post înalt, în vârful ierarhiei sociale. **3.** Înspre un loc sau un punct mai ridicat; în direcție verticală, în înălțime; în aer, în spațiu, în văzduh. ◊ Loc. adj. și adv. În sus = ridicat, drept, în poziție verticală. Loc. adv. În sus = **a)** spre înălțime, la deal; **b)** în aer, în văzduh, în direcția cerului; **c)** dincotro curge o apă, în direcția izvorului. ◊ Expr. A sări în sus = a tresări (de bucurie, de spaimă, de mânie etc.); a izbucni. ♦ (Substantivat, n.; în loc. prep.) În susul... = **a)** în partea superioară (a unui lucru); **b)** în sens contrar cursului unei ape; **c)** înspre partea mai ridicată a unei așezări sau înspre nord. Din susul... = **a)** din direcția izvorului unei ape; **b)** dinspre partea mai ridicată a unui teren; dinspre nord. **4.** (La comparativ, indică o pagină, un capitol, un alineat într-un text) În cele precedente, în cele spuse sau arătate mai înainte, înapoi cu câteva pagini sau cu câteva rânduri. ◊ Compuse: sus-citat = citat mai înainte, pomenit în cele spuse sau scrise înainte; sus-menționat = menționat mai înainte; sus-numit (și substantivat) = menționat, amintit, citat mai înainte. **5.** În registrul acut, înalt, ridicat al vocii sau al unui instrument. ◊ Loc. adv. Sus și tare = **a)** în auzul tuturor, în gura mare; **b)** Ferm, categoric, energic. **6.** (Bis.) Într-un loc consacrat ca lăcaș al lui Dumnezeu; în cer. ◊ Loc. adj. și adv. De sus = (care vine) din cer, de la divinitate, de la Dumnezeu. ◊ (Substantivat) Cel de Sus = Dumnezeu.

SUSÁI, *susai*, s. m. Gen de plante erbacee din familia compozeelor, cu frunze sesile, cu flori galbene, a căror tulpină conține un suc lăptos.

SUSPÍN, *suspine,* s. n. **1.** Respirație sonoră, adâncă și prelungită, provocată mai ales de o durere psihică; oftat, suspinare. ◊ Expr. (Rar) *A-și da ultimul suspin* = a muri. **2.** Respirație scurtă și întretăiată, care însoțește un plâns puternic; sughiț (de plâns), suspinare. **3.** (Reg.) Astm (la cai). [Pl. și: *suspinuri*] – Din **suspina** (derivat regresiv).

SUSPINÁ, *suspín,* vb. I. Intranz. **1.** A scoate suspine (**1**); a ofta (adânc sau din greu). **2.** A plânge cu suspine (**2**). **3.** A dori foarte mult, a tânji după ceva. - (după *sughiț + plâns*).

SUSPINÁRE, *suspinări,* s. f. Faptul de *a suspina;* suspin (**1, 2**), suspinat. – V. **suspina.**

SUSPINÁT, *suspinaturi*, s. n. Suspinare. – V. **suspina.**

SUSPINĂTÓR,-OÁRE, *suspinători, -oare,* adj. (Rar) Care suspină (des), care oftează (mereu). – **Suspina** + suf. *-ător.*

SUSTRÁGE, *susträg,* vb. III. **1.** Tranz. A-și însuși, prin fraudă sau prin viclenie, un lucru care aparține altei persoane; a fura. **2.** Tranz. A opri, a abate, a împiedica de la ceva. [Perf. s. *sustrăsei,* part. *sustras*]. – (după *trage).*

SUSTRÁGERE, *sustrageri*, s. f. Acțiunea de *a (se) sustrage* și rezultatul ei, sustracțiune. – V. **sustrage.**

SUSȚINĂTÓR, -OÁRE, *susținători, -oare,* adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care susține o povară, care sprijină o greutate. **2.** S. m. și f. Fig. Persoană care ajută, care susține, care apără ceva sau pe cineva; apărător, sprijinitor. – **Susține** + suf. *-ător.*

SUSȚÍNE, *susțín,* vb. III. **1.** Tranz. A servi de suport (unui lucru); a sprijini. ♦ A ajuta, a sprijini pe cineva (ca să nu cadă). **2.** Tranz. Fig. A lua o atitudine favorabilă față de o acțiune, de o cauză etc.; a sprijini; a apăra. **3.** Tranz. Fig. A ajuta, a întreține cu mijloace materiale o instituție, o persoană etc. ♦ Refl. A-și câștiga existența; a se întreține singur. – (după *ține).*

SUSȚÍNERE, *susțineri,* s. f. Acțiunea de *a (se) susține* și rezultatul ei; sprijinire; apărare; întreținere cu mijloace materiale. – V. **susține.**

SUSȚINÚT, -Ă, *susținuți, -te,* adj. (Despre modul, ritmul de desfășurare a unei activități, a unor manifestări) Constant, activ; stăruitor, perseverent, neobosit, neîntrerupt. – V. **susține.**

SÚSUR, *susure,* s. n. Zgomot continuu, monoton, lin, ușor și plăcut produs de curgerea unei ape, de frunzele mișcate de vânt etc.; murmur, susurare. – Din **susura** (derivat regresiv).

SUSURÁ, pers. 3 *súsură,* vb. I. Intranz. (Despre ape curgătoare, frunze; *p. ext.* despre adierea vântului etc.) A produce un zgomot lin, ușor, monoton și continuu; a murmura.- Formație onomatopeică.

SUSURÁRE, *susurări,* s. f. (Rar) Faptul de *a susura;* susur. – V. **susura.**

SUTÁR, *sutare,* s. n. (Înv. și fam.) Bancnotă de o sută de lei. [Pl. și: (m.) *sutari*] – **Sută** + suf. *-ar*.

SUTÁȘ, *sutași,* s. m. (În sec. XVII, în Țara Românească) Membru al unei bresle fiscale care plătea, singur sau împreună cu alții, o dare anuală de o sută de galbeni. – **Sută** + suf. *-aș*.

SÚTĂ, *sute,* num. card., s. f. **1.** Num. card. (Adesea cu valoare substantivală sau adjectivală) Numărul care în numărătoare are locul între nouăzeci și nouă și o sută unu și care se indică prin cifrele 100 și C. ◊ Loc. adj. *La sută* = (despre dobânzi, procente) corespunzător, proporțional unei sume de o sută de lei sau unei cantități de o sută de unități. ◊ Loc. adv. *Sută la* (sau *în) sută* = complet, în întregime, deplin; *p. ext.* sigur, fără îndoială. ◊ Expr. *Sute și mii* sau *mii și sute* sau *o sută și-o mie* sau *sute (și sute) de...* = număr mare, nedeterminat. ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul o sută.* **2.** S. f. Cifră care marchează numărul dintre nouăzeci și nouă și o sută unu. ♦ Bancnotă de o sută de lei. ◊ Expr. *Unde s-a dus mia, ducă-se și suta* = unde s-a făcut o cheltuială mare, poate să se facă și una mai mică. – Et. nec.

SÚTĂLEA, SÚTA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al nouăzeci și nouălea și al o sută unulea. – **Sută** + **le** + **a.**

SUTÍME, *sutimi*, s. f. A suta parte dintr-un întreg (împărțit în părți egale). – **Sută** + suf. *-ime.*

SUTIȘOÁRĂ, *sutișoare,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *sută.* – **Sută** + suf. *-ișoară.*

SUVÁC, *suvace,* s. n. Sulă (**1**) lungă. [Pl. și: *suvacuri*] – Et. nec.

SUVÉICĂ, *suveici*, s. f. Piesă de lemn la războiul de țesut, de formă lunguiață, care servește la introducerea firului de bătătură în rostul urzelii; suvelniță. ◊ Expr. *(Iute) ca o suveică* sau *ca suveica* = foarte ager, sprinten; foarte harnic.

SUVEICÚȚĂ, *suveicuțe,* s. f. Diminutiv al lui *suveică.* – **Suveică** + suf. *-uță.*

SUVÉLNIȚĂ, *suvelnițe,* s. f. (Pop.) Suveică (**1**). – Cf. suveică.

Ş, ş

Ş1, *ş,* s. m. A douăzeci și treia literă a alfabetului limbii române.

Ş2 interj. (De obicei prelungit) Cuvânt folosit pentru a-i cere cuiva să tacă, să păstreze tăcere. – Onomatopee.

ŞA, *șei,* s. f. **1.** Piesă de harnașament confecționată din piele sau din lemn, care se pune pe spinarea calului și pe care șade călărețul. ◊ Expr. *A vorbi din șa* = a vorbi de sus, cu siguranță de sine. **2.** Formă de relief reprezentând o depresiune cuprinsă între două părți de teren mai ridicate; curmătură. *Çaua dealului*. [Var.: **șea** s. f.]. – (după *ședea*).

ŞĂGĂ, *șăgi,* s. f. (Pop.) Glumă ◊ Loc. adv. *În șagă* = fără seriozitate, într-o doară. *Fără șagă* = în mod serios. ◊ Loc. vb. *A face șagă* = a șugui; a glumi. ◊ Expr. *Nu-i vreme de șagă* = nu-i momentul potrivit pentru glumit. *A se întrece cu șaga* = a întrece măsura, a exagera. *A se trece de șagă* = a începe să devină lucru serios.

ŞĂISPREZECE num. card. Număr care, în numărătoare, are locul între cincisprezece și șaptesprezece și care se indică prin cifra 16 sau XVI. ◊ (Adjectival) *Are șaisprezece ani.* ◊ (Substantivat) *Scrie un șaisprezece pe tablă.* ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Capitolul șaisprezece.* ◊ (În componența numeralului adverbial corespunzător) *Scrie de șaisprezece ori.* ◊ (În componența numeralului multiplicativ corespunzător) *De șaisprezece ori pe atâta* ◊ (În componența numeralului distributiv corespunzător) *Câte șaisprezece lei*. [Var.: (rar) **șásesprezece** num. card.] – **Șase** + **spre** + **zece.**

ŞĂISPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al cincisprezecelea și al șaptesprezecelea. – **Șaisprezece** + **le** + **a.**

ŞAISPREZECÍME, *șaisprezecimi,* s. f. A șaisprezecea parte dintr-un întreg împărțit în părți, egale. – **Șaisprezece** + suf. *-ime.*

ŞAIZÉCI, num. card. Număr având în numărătoare locul între cifra cincizeci și nouă și șaizeci și unu și care se indică prin cifra 60 sau LX. ◊ (Adjectival) *Are șaizeci de ani.* ◊ (Substantivat) *Çaizeci este o cifră.* ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Pagina șaizeci.* ◊ (În componența numeralului adverbial corespunzător) *Repetă de șaizeci de ori*. (în componența numeralului multiplicativ corspunzător) *De șaizeci de ori pe atâta*. ◊ (În componența numeralului distributiv corespunzător) *Câte șaizeci de lei*. – **Șase** + **zeci** (refăcut după *treizeci).*

ŞAIZÉCILEA, – ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al cincizeci și nouălea și al șaizeci și unulea. – **Șaizeci** + **le** + **a.**

ŞALĂU1, *șalăi,* s. m. Pește răpitor de apă dulce, lung de 30-70 cm, cu greutatea de 1-3 kg, corpul fusiform, acoperit cu solzi mărunți de culoare cenușie și cu gura mare cu dinți ascuțiți.

ŞÁLE s. f. pl. **1.** Parte a spinării situată în jurul regiunii lombare a coloanei vertebrale, la om. **2.** Partea din mijlocul spinării, la unele animale; locul unde stă șaua pe cal.

ŞANDRAMÁ, *șandramale,* s. f. **1.** Construcție rudimentară de scânduri; *p. ext*. clădire veche, deteriorată, gata să se dărâme. **2.** (Reg.) încăpere de scânduri, făcută de obicei în spatele casei și care servește pentru păstrarea uneltelor, pentru adăpostirea vitelor etc.; șopron. ♦ Acoperiș (de șindrilă).

ŞANŢ, *șanțuri,* s. n. **1.** Săpătură lungă și îngustă făcută pe ambele părți ale unui drum, pentru scurgerea apei; *p. gener*. orice săpătură în forma de mai sus, făcută pentru scurgerea apei, pentru îngroparea unei conducte, pentru marcarea hotarului între două suprafețe de pământ etc. ◊ Expr. (Rar) *A se duce la șanț* = a se risipi, a se prăpădi. **2.** Tranșee. ♦ (În Evul Mediu) Fortificație de forma unui canal adânc și lat (uneori plin cu apă), care împrejmuia un castel sau o cetate. **3.** Crestătură sau scobitură în formă de șanț (**1**), în scoarța unor arbori, în pielea unor animale etc.

ŞÁPTE num. card., s. m. **1.** Num. card. Număr având în numărătoare locul între șase și opt și care se indică prin cifra 7 sau VII. ◊ (Adjectival) *Au trecut șapte ani de atunci*. (Expr.) *A lua șapte piei de pe om* (sau *de pe o vită)* = a sili pe cineva să muncească peste puterile sale. *A (nu) avea cei șapte ani de acasă* = a (nu) fi fost (bine) educat în copilărie. ◊ (Substantivat) *Scrie un șapte.* (Expr.) *Bea* (sau *mănâncă) cât șapte* = bea foarte mult. ◊ (În componența numeralului multiplicativ corespunzător) *De șapte ori pe atâta.* ◊ (În componența numeralului distributiv corespunzător) *Le dă câte șapte pâini.* **2.** S. m. Compus: (Bot.) *Çapte-degete* = plantă erbacee cu tulpina târâtoare, cu frunze dințate și cu flori purpurii. [Var.: (reg.) **șépte** num. card.].

ŞÁPTELEA, ŞÁPTEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaselea și al optulea. – **Șapte** + **le** + **a.**

ŞÁPTESPREZECE num. card. Număr având în numărătoare locul între șaisprezece și optsprezece și care se indică prin cifra 17 sau XVII. ◊ (Adjectival) *Çaptesprezece cărți.* ◊ (Substantivat) *Çaptesprezece este o cifră.* ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Paragraful șaptesprezece.* ◊ (În componența numeralului multiplicativ corespunzător) *De șaptesprezece ori pe atâta.* ◊ (În componența numeralului distributiv corespunzător) *Le împarte câte șaptesprezece lei*. [Var.: (fam.) **șápteșpe** num. card.] – **Șapte** + **spre** + **zece.**

ŞÁPTESPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaisprezecelea și al optsprezecelea. [Var.: **șápteșpelea, -pea** num. ord.] – **Șaptesprezece + le + a.**

ŞÁPTEŞPE num. card. v. **șaptesprezece.**

ŞÁPTEŞPELEA, -PEA num. ord. v. **șaptesprezecelea.**

ŞAPTEZÉCI num. card. Număr având în mărătoare locul între șaizeci și nouă și șaptezeci și unu și care se indică prin cifra 70 sau LXX. ◊ (Adjectival) Cartea are șaptezeci de pagini. ◊ (Substantivat) Pe caiet era scris un șaptezeci. ◊ (Cu valoare de num. ord.) Rândul șaptezeci. ◊ (În componența numeralului adverbial corespunzător) Merge de șaptezeci de ori. ◊ (În componența numeralului multiplicativ corespunzător) De șaptezeci de ori pe atâta. ◊ (În componența numeralului distributiv corespunzător) Le dă câte șaptezeci de lei. – **Șapte** + **zeci.**

ŞAPTEZÉCILEA, -ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaizeci și nouălea și al șaptezeci și unulea. – **Șaptezeci** + **le** + **a.**

ŞARABÁNĂ, *șarabane,* s. f. (Reg.) Căruță mare.

ŞARAMPÓI, *șarampoi,* s. m. (Reg.) Par lung și gros, folosit pentru a face gardur.

ŞARÁN, *șarani,* s. m. (Reg.) Crap mic.

ŞÁRPE, *șerpi,* s. m. (La pl.) Ordin de reptile (veninoase și neveninoase) lipsite de membre, cu corpul cilindric, adaptate la târâre prin mișcări ondulatorii; (și la sg.) reptilă din acest ordin. ◊ *Çarpe de casă* = specie de șarpe neveninos, lung de circa 1,60 m, cu două pete galbene pe ceafă, care trăiește mai ales în regiunile inundabile, pe lângă casă. *Çarpe de alun* = șarpe neveninos, lung de circa 1 m, cu o bandă neagră pe laturile capului, care trăiește la noi prin pădurile de alun și prin locuri stâncoase. ◊ Expr. *A țipa ca din gură de șarpe* = a țipa foarte tare. *În gaură de șarpe* = într-un loc ascuns, care poate fi aflat cu mare greutate. *A sări ca mușcat de șarpe* = a se înfuria, a-și ieși din fire. *A încălzi șarpele la sân* = a arăta dragoste și bunăvoință unui om nerecunoscător. *A-l mușca* (pe cineva) *șarpele invidiei* = a fi cuprins de invidie. ◊ Compus: *șarpe-orb* = nume dat unor specii de șopârle. [Var.: **șérpe** s. m.].

ŞART1 interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu palma. – Onomatopee.

ŞÁSE num. card. Număr având în numărătoare locul între cinci și șapte și care se indică prin cifra 6 sau VI. ◊ (Adjectival) *Çase căruțe.* ◊ (Substantivat) *Scrie un șase.* (Cu valoare de num. ord.) *Rândul șase.* (în componența numeralului adverbial corespunzător) *Repetă de șase ori*. (în componența numeralului multiplicativ corespunzător) *De șase ori pe atâta*. ◊ (În componența numeralului distributiv corespunzător) *Le oferă câte șase cărți*. [Var.: **șése** num. card.].

ŞÁSELEA, ŞÁSEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al cincilea și al șaptelea. – **Șase** + **le** + **a.**

ŞÁSESPREZECE num. card. v. **șaisprezece.**

ŞASLÁ s. f. **1.** Nume dat mai multor soiuri de viță-de-vie care produc struguri pentru masă. *Çasla muscat.* **2.** Portaltoi hibrid pentru vița-de-vie, folosit pe solurile bogate în calciu. [Var.: **ceaslá** s. f.]

ŞÁTRĂ, *șatre,* s. f. **1.** (Înv.) Cort de tabără. **2.** (Pop.) Construcție rudimentara care servește ca adăpost pentru vite, pentru uneltele gospodăriei etc. **3.** Grup de corturi care alcătuiesc locuințele unei comunități țigănești nomade. ◊ Expr. (Fam.) *A umbla cu șatra* = a se muta deseori, pe neașteptate, cu toate lucrurile, din loc în loc. [Pl. și: *șetre*].

ŞĂGÁLNIC, -Ă, *șăgalnici, -ce,* adj. Care face glume; care provoacă râsul; glumeț, hazliu; poznaș, șugubăț. – **Șagă** + suf. *-alnic.*

ŞĂGUÍ vb. IV v. **șugui.**

ŞĂNȚIȘÓR, *șănțișoare,* s. n. Șănțuleț. – **Șanț** + suf. *-işor.*

ŞĂNȚUÍ, *șănțuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A săpa un șanț; a înconjura (un loc) cu un șanț. **2.** Refl. A lua forma unui șanț. – **Șanț** + suf. *-ui.*

ŞĂNȚUÍT, -Ă, *șănțuiți, -te,* adj. Cu șanțuri. P. anal. (Despre obraz) Brăzdat, încrețit. – V. **șănțui.**

ŞĂNȚULÉȚ, *șănțulețe,* s. n. Diminutiv al lui *șanț;* șănțișor, șănțurel. – **Șanț** + suf. *-uleț.*

ŞĂNȚURÉL, *șănțurele,* s. n. Șănțuleț. – **Șanț** + suf. *-urel.*

ŞĂTRÁR, *șătrari,* s. m. **1.** Țigan nomad. **2.** Titlu dat boierului care avea în pază corturile unei tabere în timp de război; persoană care avea acest titlu. – **Șatră** + suf. *-ar.*

ŞĂTRĂREÁSĂ, *șătrărese,* s. f. Soția șătrarului (**3**). – **Șătrar** + suf. *-easă.*

ŞĂTRÚȚĂ, *șătruțe,* s. f. Diminutiv al lui *șatră.* [Var.: **șetrúță** s. f.] – **Șatră** + suf. *-uță.*

ŞÂSÂÍ, *șâsăi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Mai ales despre gâște, șerpi) A scoate un sunet asemănător unui „s” prelungit. ♦ (Despre lemne ude care ard) A produce un sunet șuierător din cauza apei evaporate în timpul arderii; a fâsâi. **2.** (Despre oameni) A vorbi defectuos pronunțând „s” în loc de „ș” sau deformând unele sunete; a vorbi peltic. – Formație onomatopeică.

SÂSÂÍRE, *sâsâiri*, s. f. Faptul de *a sâsâi;* sâsâit1. – V. **sâsâi.**

SÂSÂÍT1 s. n. Sâsâire. ♦ Sunet caracteristic, asemănător cu un „s” prelungit, pe care îl scot unele animale sau păsări, ca șarpele, gâscă; sâsâitură; *p. gener*. orice sunet asemănător. – V. **sâsâi.**

SÂSÂÍT2, -Ă, *sâsâiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care sâsâie; (despre cuvinte) pronunțat defectuos prin deformarea unor sunete (mai ales prin deformarea sunetului „ș”, pronunțat ca „s”). ◊ (Adverbial) Vorbește sâsâit. – V. **sâsâi.**

ŞCHIÓP, -OÁPĂ, *șchiopi, -oape,* adj., s. f. **1.** (Adesea substantivat) Care are un picior mai scurt decât celălalt (sau celelalte), căruia îi lipsește un picior; care șchiopătează când merge, infirmsau bolnav de un picior. ♦ P. anal. (Despre obiecte) Care nu se sprijină în egală măsură pe toate picioarele; care nu are stabilitate. **2.** S. f. Măsură populară de lungime, egală cu distanța de la vârful

degetului mare până la vârful degetului arătător, când cele două degete sunt îndepărtate la maximum unul de altul. ◊ Expr. *De-o șchioapă* = mult mai mic (sau mult mai mare) decât normal.

ȘCHIOPÁ, *șchiopez,* vb. I. Intranz. (Pop.) **1.** A deveni șchiop. **2.** A șchiopăta (**1**). –Din **șchiop.**

ȘCHIOPĂTÁ, *schioápât,* vb. I. Intranz. **1.** A umbla sprijinindu-se mai mult pe un picior decât pe celălalt (sau pe celelalte); a umbla ca un șchiop; a șchiopa. **2.** Fig. (Fam.) A nu se desfășura în mod normal, a nu funcționa bine, a se poticni. [Prez. ind. și: *șchiopătez*].

ȘCHIOPĂTÁT, -Ă, *șchiopătați, -te,* adj. **1.** (Rar) Care șchioapătă. **2.** (Despre mers) De șchiop. – V. **șchiopăta.**

ȘCHIOPĂTÚRĂ, *șchiopături,* s. f. Faptul de *a șchiopăta.* – **Șchiopăta** + suf. *-ură.*

ȘCHIOPÉNIE s. f. (Rar) Starea celui șchiop (**1**); mers carateristic celui șchiop. – **Șchiop** + suf. *-nie.*

ȘCOÁLĂ, *școli,* s. f. **1.** Instituție de învățământ public unde se predau elementele de bază ale principalelor discipline; ◊ p. ext. activitate legată de acestă instituție; învățătură, învățământ. ♦ Localul, clădirea în care este instalată și funcționează instituția de mai sus. ♦ Totalitatea elevilor și a cadrelor didactice dintr-o asemenea instituție de învățământ. **2.** Fig. Izvor, sursă de cunoștințe, de învățături; mijloc, sistem de instruire într-un anumit domeniu; *p. ext.* învățătură, experiență dobândită pe această cale.

ȘCOLÁR, -Ă, *școlari, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Elev al unei școli (**1**). **2.** Adj. Care ține de școală (**1**), privitor la școală sau la școlari (**1**). – **Școală** + suf. *-ar.*

ȘCOLĂRÉSC, -EÁSCĂ, *școlărești,* adj. De școală (**1**) sau de școlar (**1**), caracteristic școlii sau școlarilor. ♦ Fig. (Cam) naiv, lipsit de maturitate, copilăresc. – **Școlar** + suf. *-esc.*

ȘCOLĂRÉȘTE adv. Ca un școlar (**1**), în felul școlarilor. ◊ Fig. Naiv, lipsit de maturitate, copilărește. – **Școlar** + suf. *-ește.*

ȘCOLĂRÍ, *școlăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A învăța, a studia într-o școală; a fi școlar (**1**) împreună sau în același timp cu altcineva. – Din **școlar.**

ȘCOLĂRÍME s. f. Mulțime de școlari (**1**), totalitatea școlarilor. – **Școlar** + suf. *-ime.*

ȘCOLĂRÍȚĂ, *școlărițe,* s. f. Elevă a unei școli (**1**). – **Școlar** + suf. *-iță.*

ȘCOLÍ, *școlesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) instrui (temeinic) în școală. – V. **școală.**

ȘCOLÍRE, *școliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) școli,* instruire. – V. **școli.**

ȘEA s. f. v. **șa.**

ȘEDEÁ, *șed,* vb. II. Intranz. **1.** A se afla așezat pe ceva; a sta jos. ◊ Expr. *A ședea (ca) pe ghimpi* = a fi nerăbdător și îngrijorat; a fi grăbit să plece. *A ședea pe comoară* = a fi foarte bogat și zgârcit. **2.** A lua loc, a se așeza. ♦ A se opri din mers așezându-se; a poposi. (De obicei la imperativ sau în construcții negative) A avea astâmpăr, a fi liniștit. *Çezi locului!* **3.** A sta, a se găsi, a rămâne câtva timp într-un anumit loc, într-o anumită situație sau poziție; a nu se mișca din locul sau din poziția ocupată. ◊ Expr. *A ședea la masă* = a lua masa, a mânca. *A(-i) ședea cuiva ceva la inimă* = a fi preocupat, stăpânit de ceva, a dori ceva foarte mult. *A ședea pe capul cuiva* = a plictisi (pe cineva) cu prezența sa sau cu prea multe insistențe. *A ședea cu mâinile în sân* = a nu face, a nu întreprinde nimic. *A ședea strâmb și a judeca drept* = a discuta cu francheță; a recunoaște adevărul. **4.** (În expr.) *A(-i) ședea* (cuiva) *bine* = a (nu) i se potrivi; a (nu) fi așa cum se cuvine, cum trebuie, cum este indicat. **5.** A nu face nimic, a nu avea nicio ocupație. *Çade toată ziua.*

ȘEDÉRE, *șederi,* s. f. **1.** Faptul de *a ședea.* ♦ Lipsă de activitate; lenevie, inactivitate. **2.** Popas făcut într-un loc pentru a petrece un anumit timp; timp petrecut într-un loc. **3.** (Înv.) Domiciliu, locuință. – V. **ședea.**

ȘEDÍNȚĂ, *ședințe,* s. f. Adunare organizată a membrilor unui colectiv, pentru a discuta, pentru a dezbate și a hotărî ceva. – **Ședea** + suf. *-ință.*

ȘELÁR, *șelari,* s. m. Persoană care confecționează (și vinde) șei sau alte obiecte de harnașament. – **Șa** + suf. *-ar.*

ȘELĂRÍE1 s. f. Meseria șelarului. – **Șelar** + suf. *-ie.*

ȘELĂRÍE2**,** *șelării,* s. f. Locul unde se confecționează sau se vând șei ori alte obiecte de harnașament. – **Șa** + suf. *-ărie.*

ȘELÚȚĂ, *șeluțe,* s. f. Diminutiv al lui *șa.* – **Șa** + suf. *-uță.*

ȘÉPTE num. card. v. **șapte.**

ȘEPTÍME, *șeptimi,* s. f. A șaptea parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. – **Șapte** + suf. *-ime.*

ȘERB, *șerbi,* s. m. **1.** (În Evul Mediu) Țăran dependent de stăpânul feudal; iobag. **2.** (Înv.) Sclav, rob.

ȘERBÍ, *șerbesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A servi ca șerb, a fi șerb. – Din **șerb.**

ȘERBÍE s. f. (în Evul Mediu) Condiție de dependență personală a țăranilor față de stăpânul lor; starea de șerb; iobăgie. – **Șerb** + suf. *-ie.*

ȘERBÍRE, *șerbiri,* s. f. (Înv.) **1.** Faptul de *a șerbi.* **2.** Servitute. ♦ Fig. Obligație, îndatorire, angajament. – V. **șerbi.**

ȘERPÁR, (1) *șerpare,* s. n., **(2)** *șerpari,* s. m. **1.** S. n. Brâu lat de piele (prevăzut cu buzunare) pe care îl poartă țăranii; chimir. **2.** S. m. Pasăre răpitoare, asemănătoare cu acvila, cu spatele de culoare brună-cenușie și cu pântecele alburiu, care se hrănește mai ales cu șerpi, șopârle și broaște . – **Șarpe** + suf. *-ar.*

ȘERPĂRÁȘ, *șerpărașe,* s. n. (Reg.) Diminutiv al unui *șerpar* (**1**). – **Șerpar** + suf. *-aș.*

ȘERPĂRÍE, *șerpării,* s. f. Mulțime de șerpi; loc unde se găsesc șerpi în număr mare. – **Șarpe** + suf. *-ărie.*

ȘÉRPE s. m. v. **șarpe.**

ȘERPÉSC, -EÁSCĂ, *șerpești,* adj. Care aparține șarpelui, referitor la șarpe, ca de șarpe, în formă de șarpe. ♦ Fig. (Despre ochi sau priviri) Ager, pătrunzător; *p. ext.* lipsit de sinceritate. ♦ Fig. Rău, perfid, viclean, înveninat. – **Șarpe** + suf. *-esc.*

ȘERPÉȘTE adv. Ca șarpele, în felul șarpelui. – **Șarpe** + suf. *-ește.*

ȘERPIȘÓR, *șerpișori,* s. m. Diminutiv al lui *șarpe,* șerpurel; *fig.* om zglobiu, neastâmpărat. – **Șarpe** + suf. *-işor.*

ȘERPÍU, -ÍE, *șerpii,* adj. (Rar) Șerpesc. – **Șarpe** + suf. *-iu.*

ȘERPOÁICĂ, *șerpoaice,* s. f. Femela șarpelui; șerpoaie. ♦ Epitet pentru o femeie vioaie, seducătoare sau perfidă, vicleană. – **Șarpe** + suf. *-oaică.*

ȘERPOÁIE, *șerpoaie,* s. f. (Rar) Șerpoaică. – **Șarpe** + suf. *-oaie.*

ȘERPÓI, *șerpoi,* s. m. Augmentativ al lui *șarpe.* – **Șarpe** + suf. *-oi.*

ȘERPUÍ, *șerpuiesc,* vb. IV. Intranz. A avea sau a forma (în mișcare) o linie unduitoare, ca mersul șarpelui. – **Șarpe** + suf. *-ui.*

ȘERPUIÁLĂ, *șerpuieli,* s. f. Șerpuire. [Pr.: *-pu-ia-*] – **Șerpui** + suf. *-eală.*

ȘERPUÍND, -Â, *șerpuinzi, -de,* adj. (Rar) Șerpuitor. – V. **șerpui.**

ȘERPUÍRE, *șerpuiri,* s. f. Faptul de *a șerpui;* șerpuială; sinuozitate. – V. **șerpui.**

ȘERPUÍT, -Ă, *șerpuiți, -te,* adj. Care face cotituri, care șerpuiește; șerpuitor, cotit. – V. **șerpui.**

ȘERPUITÓR, -OÁRE, *șerpuitori, -oare,* adj. Care șerpuiește; care descrie o linie ondulată; șerpuind, șerpuit; sinuos. [Pr.: *pu-i-*] – **Șerpui** + suf. *-tor.*

ȘERPUITÚRĂ, *șerpuituri,* s. f. Fiecare dintre cotiturile unui drum, ale unui curs de apă etc.; sinuozitate, cotitură. [Pr.: *-pu-i-*] – **Șerpui** + suf. *-tură.*

ȘERPURÉL, *șerpurei,* s. m. (Pop.) Șerpișor. – **Șarpe** + suf. *-urel.*

ȘERPUȘOR, *șerpușori,* s. m. Plantă erbacee cu ramuri drepte, cu tulpina târâtoare, cu frunze mici, înguste, păroase și ascuțite, dispuse în formă de evantai. – **Șarpe** + suf. *-uşor.*

ȘERUÍ, *șeruiesc,* vb. IV. Tranz. A curăța resturile de carne de pe o piele jupuită, înainte de a o pune la argăseală; a descărna.

ȘERUÍRE, *șeruiri,* s. f. Acțiunea de *a șerui* și rezultatul ei. – V. **șerui.**

ȘERUITÓR, *șeruitoare,* s. n. Cuțit folosit în tăbăcărie la răzuirea resturilor de carne de pe pieile jupuite. [Pr.: *-ru-i-*] – **Șerui** + suf. *-tor.*

ȘERVÉT, *șervete,* s. n. **1.** Bucată pătrată sau dreptunghiulară de pânză de in, de bumbac etc. folosită la masă pentru ștersul gurii. ♦ P. ext. Bucată dreptunghiulară de pânză de in, de bumbac etc., folosită în bucătărie pentru ștersul veselei, tacâmurilor etc. **2.** (Pop.) Prosop, ștergar.

ȘERVEȚÉL, *șervețele,* s. n. Diminutiv al lui *șervet.* – **Șervet** + suf. *-el.*

ȘES, ȘEÁSĂ, (1) *șese,* adj., **(2)** *șesuri,* s. n. **1.** Adj. (Despre pământuri, regiuni) Neted, întins; plan. **2.** S. n. Întindere vastă de pământ, fără diferențe (mari) de nivel, situată la mică altitudine; câmpie; suprafață plană de pământ situată într-o depresiune.

ȘÉSE num. card. v. **șase.**

ȘESÍME, *șesimi,* s. f. A șasea parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. – **Șase** + suf. *-ime.*

ȘESTÍNĂ, *șestine,* s. f. (Reg.) Loc neted pe vârful unui munte. – **Șest** (reg. „șes") + suf. *-ină.*

ȘETRÚȚĂ s. f. v. **șătruță.**

ȘEULÍȚĂ, *șeulițe,* s. f. (Pop.) Șeluță. [Pr.: *șe-u-*] – **Șa** + suf. *-uliță.*

ȘEZĂTÓR, -OÁRE, *șezători,* adj., s. f. **1.** Adj. (Înv.) Care are domiciliul într-un loc, care locuiește în S. f. Adunare restrânsă la sate în serile de iarnă, la care participanții lucrează și totodată petrec, spunând povești, glume, ghicitori. – **Ședea** + suf. *-ător.*

ȘEZÚT, (II) *șezuturi,* s. n. **I.** Faptul de *a ședea.* **II. 1.** Partea inferioară, dorsală a trunchiului omenesc, pe care se sprijină corpul în timpul ședерii; dos, fund. **2.** (Înv.) Locuință, domiciliu. – V. **ședea.**

ȘFÁRĂ1 s. f. v. **sfară.**

ȘFÁRĂ2 s. f. v. **sfoară.**

ȘFĂRUÍ, *șfăruiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A lega cu sfoară. – **Șfară**2 + suf. *-ui.*

ȘFEI, *șfei,* s. m. (Iht.) Boarță. – Et. nec.

ȘFICHI, (I) interj., **(II)** *șfichiuri,* s. n. **I.** Interj. Cuvânt care imită șuieratul biciului. **II.** S. n. **1.** Capătul subțire și neîmpletit al biciului; pleasnă. ♦ Lovitură dată cu vârful biciului. **2.** Mănunchi, grup de fire de păr. – Onomatopee.

ȘFICHIUÍ, *șfichiuiesc,* vb. IV. Tranz. A atinge cu șfichiul (**II 1**), a lovi scurt; *p. ext.* a biciui, a plesni. ♦ Fig. A întepa cu vorba, a ironiza. – **Șfichi** + suf. *-ui.*

ȘFICHIUÍRE, *șfichiuiri,* s. f. Acțiunea de *a șfichiui* și rezultatul ei. – V. **șfichiui.**

ȘFICHIUITÓR, -OÁRE, *șfichiuitori, -oare,* adj. Care lovește cu șfichiui; *fig.* înțepător, mușcător, ironic. [Pr.: *-chiu-i-*] – **Șfichiui** + suf. *-tor.*

ȘFICHIUITÚRĂ, *șfichiuituri,* s. f. Lovitură dată cu șfichiul (**II 1**); *fig.* înțepătură, ironie. [Pr.: *-chiu-i*] – **Șfichiui** + suf. *-tură.*

ȘFOÁRĂ s. f. v. **sfoară.**

ȘI adv., conj. **A.** Adv. (Stă înaintea părții de vorbire la care se referă; fiind vorba de verbe reflexive sau de forme verbale compuse, stă între auxiliar, pron. refl. etc. și verb) **I.** (Cu sens modal) ***1.*** Chiar, în adevăr, cu adevărat. ♦ Întocmai, exact. *Precum a zis, așa a și făcut.* **2.** Pe deasupra, în plus, încă. *După ce că e urâtă o mai cheamă și Neacșa.* **3.** Chiar, încă, pe lângă acestea, de asemenea. *Vezi să nu pățești și tu ca mine.* ♦ (Pe lângă un adjectiv sau un adverb la gradul comparativ, intensifică gradația) *O cameră și mai mare.* ◊ Loc. adj. (Cu valoare de superlativ) *Çi mai și* = mai grozav, mai strașnic. **4.** (În propoziții negative) Nici. *Însă și de voi nu mă îndur ca să vă părăsesc.* **II.** (Cu sens temporal) **1.** Imediat, îndată, pe loc. *Cum îl zări, îi și spuse.* **2.** Deja. *Masa se și pune în grădină.* **B.** Conj. **I.** (Marcă a coordonării copulative) **1.** (Leagă două părți de același fel ale unei propoziții) *Este voinic și tânăr.* **2.** (Împreună cu prep. „cu" exprimă relația operației matematice a adunării) Plus. *Doi și cu trei fac cinci.* ♦ (Ajută la formarea prin adiție a numeralelor de la douăzeci și unu până la nouăzeci și nouă) *Çaizeci și opt.* ♦ (Ajută la formarea numeralelor care exprimă numere zecimale, legând partea zecimală de întreg) *Trei și paisprezece.* (Indică adăugarea unei cantități) Plus. *Unu și jumătate.* **3.** (Leagă două substantive între care există o corespondență sau o echivalență) *Binele și răul.* **4.** (Așezat înaintea fiecărui termen al unei enumerări, ajută la scoaterea lor în evidență) *A adus și vin, și mâncare, și cărți.* ♦ (În repetiții, ca procedeu stilistic) *Ia cuvântul și vorbește și vorbește.* **5.** (Leagă două propoziții de același fel, indicând o completare, un adaos, o precizare nouă) *Deschide ușa și intră.* **6.** (Accentuat, în corelație cu sine însuși) Atât..., cât. ; nu numai..., ci și... *Are în mână și pâinea, și cuțitul.* **7.** (În stilul epic și popular, mai ales în povestire, se așază la începutul frazei, indicând continuitatea desfășurării faptelor) *Çi a plecat fiul de împărat mai departe.* ♦ (Întrebuințat înaintea unei propoziții interogative sau exclamative, subliniază legătura cu cele povestite anterior) *Çi ce vrei să faci acum?* ◊ Expr. *Ei și?* = ce-mi pasă? ce importanță are? ♦ (Întrebuințat singur, în dialog, ca îndemn pentru continuarea unei povestiri) *Se aude cineva bătând în ușă... – Çi? – Mă duc să deschid.* **8.** (Precedat de adv. „ca" are funcție comparativă) **a)** La fel ca, întocmai ca. *Se pricepe la pescuit ca și la multe altele;* **b)** aproape, aproximativ. *Treaba este ca și sfârșită.* **II.** (Marchează coordonarea adversativă) Ci, iar, dar. *Aude vorbindu-se și nu pricepe nimic.* **III.** (Marcă a coordonării concluzive) Deci, prin urmare. *E o glumă și nu o lua în serios.*

ȘÍE pron. refl. (Forma accentuată de dat. pers. 3 pentru toate genurile) Lui însuși, ei însăși.

ȘINDILÁR s. m. v. **șindrilar.**

ȘINDÍLĂ s. f. v. **șindrilă.**

ȘINDILÍ vb. IV v. **șindrili.**

ȘINDILÍT1 s. n. v. **șindrilit**1**.**

ȘINDILÍT2**, -Ă** adj. v. **șindrilit**2**.**

ȘÍNDRĂ, *șindre,* s. f. (Reg.) Șindrilă.

ȘINDRILÁR, *șindrilari,* s. m. Persoană care fabrică sau vinde șindrilă; meseriaș care bate șindrila pe acoperiș; șițar. [Var.: (reg.) **șindilár** s. m.] – **Șindrilă** + suf. *-ar.*

ȘINDRÍLĂ, *șindrile,* s. f. (Adesea cu sens colectiv) Scândurică de brad, îngustă și subțire, care servește la acoperitul caselor; șiță, șindră. [Pl. și: *șindrili.* – Var.: (reg.) **șindílă** s. f.].

ȘINDRILÍ, *șindrilesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi o clădire cu șindrilă; a șindrui. [Var.: (reg.) **șindilí** vb. IV] – Din **șindrilă.**

ȘINDRILÍRE, *șindriliri,* s. f. Acțiunea de *a șindrili* și rezultatul ei. – V. **șindrili.**

ȘINDRILÍT1 s. n. Faptul de *a șindrili.* [Var.: (reg.) **șindilít** s. n.] – V. **șindrili.**

ȘINDRILÍT2, -Ă, *șindriliți, -te,* adj. Cu acoperiș de șindrilă; șindruit. [Var.: (reg.) **șindilít, -ă** adj.] – V. **șindrili.**

ȘINDRUÍ, *șindruiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A șindrili. – **Șindră** + suf. *-ui*.

ȘINDRUÍRE, *șindruiri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a șindrui* și rezultatul ei. – V. **șindrui.**

ȘINDRUÍT, -Ă, *șindruiți, -te,* adj. (Reg.) Șindrilit2. – V. **șindrui.**

ȘIP1, *șipi,* s. m. Specie de pește din Marea Neagră, asemănător cu nisetrul, care își depune icrele în regiunea Gurilor Dunării.

ȘIP2, *șipuri,* s. n. (Reg.) Sticlă (pentru păstrat lichide). ♦ Conținutul unei sticle.

ȘIPÓT, *șipote,* s. n. **1.** Izvor a cărui apă țâșnește cu putere (și care este captată printr-un jgheab sau printr-o țeavă). ♦ Jgheab, țeavă prin care se captează apa unui izvor. ♦ Țeavă de scurgere; burlan. **2.** (Reg.) Loc unde o apă curge repede; vârtej.

ȘIPOȚÉL, *șipoțele,* s. n. Diminutiv al lui *șipot.* – **Șipot** + suf. *-el.*

ȘIPURÉL, *șipurele,* s. n. (Reg.) Șipușor. – **Șip**2 + suf. *-urel.*

ȘIPUȘÓR, *șipușoare,* s. n. (Reg.) Diminutiv al lui *șip2;* șipurel – **Șip**2 + suf. *-ușor.*

ȘIR, *șiruri,* s. n. **1.** Grup, mulțime de ființe sau de lucruri dispuse în succesiune, desfășurate în linie (dreaptă); rând, șirag (**1**). ◊ Loc. adv. și adj. *În șir* = în rând, unul după altul. ♦ Șirag (**2**). ♦ (Înv.) Rând scris sau tipărit. ♦ Lanț de munți; masiv muntos. **2.** Succesiune de fapte, evenimente, unități de timp etc. *Șir de întâmplări.* ◊ Loc. adj. și adv. *În șir* = pe rând, succesiv, neîntrerupt, necontenit. **3.** Desfășurare continuă și regulată, înlănțuire logică a ideilor, a faptelor într-o expunere, într-o relatare; fir. ♦ Loc. adj. *Fără șir* = fără logică, incoerent. – Refăcut după **șire** (pl. lui *șiră).*

ȘIRÁG, *șiraguri,* s. n. **1.** Șir (**1**). ◊ Loc. adv. *În șirag* = unul după altul. **2.** Mulțime de mărgele înșirate pe un fir pentru a fi purtate ca podoabă la gât. ♦ Mulțime de obiecte de același fel, înșirate ca mărgelele pe un fir (de sfoară sau pe o sârmă). [Var.: **șireág** s. n.]. - (după *șir*).

ȘÍRĂ, *șire,* s. f. **1.** Grămadă mare de paie, de snopi etc. clădită în formă de prismă și terminată la partea superioară cu o coamă (ascuțită); claie, stog. **2.** (În sintagma) *Șira spinării* = coloana vertebrală. [Var.: **șúră** s. f.].

ȘIREÁG s. n. v. **șirag.**

ȘIRÓI1, *șiroaie,* s. n. **1.** Șuviță (abundentă) de lichid care curge sau se prelinge de undeva. ◊ Expr. *A curge șiroaie* (sau *șiroi)* = a curge din abundență. **2.** Torent de apă care se scurge cu repeziciune și din abundență pe locurile înclinate (în urma ploilor mari sau a topirii zăpezilor); șuvoi. – Et. nec.

ȘIROÍ2, pers. 3 *șiroiește,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ape; *p. ext.* despre alte lichide) A curge sau a se prelinge în șiroaie. ♦ (Despre lucruri îmbibate sau care secretă un lichid). A lăsa să se scurgă sau să se prelingă un lichid în șiroaie. **2.** (Despre ape curgătoare) A curge repede (și abundent). – Din **șiroi1.**

ȘIROÍRE, *șiroiri,* s. f. **1.** Acțiunea de a șiroi2 și rezultatul ei. **2.** (Geol.) Fenomen de eroziune superficială, provocat de firișoarele de apă care provin din precipitații atmosferice și care se scurg pe un teren în pantă; spălare. – V. **șiroi2.**

ȘIRULÉȚ, *șiruleț,* s. n. Diminutiv al lui *șir.* – **Șir** + suf. *-uleț.*

ȘIȘÁÍ, pers. 3 *șișăie,* vb. IV. Intranz. A foșni ușor; a fâșâi. – Formație onomatopeică.

ȘIȘÁÍRE, *șișăiri,* s. f. Acțiunea de *a șișăi* și rezultatul ei. – V. **șișăi.**

ȘIȘTÓR, *șiștori,* s. m. (Pop.) **1.** Par ascuțit care se pune în vârful caselor țărănești. **2.** Fiecare dintre drugii de lemn prinși la capete în tărcoalele prâslelului morii. – Et. nec.

ȘIȚÁR, *șițari,* s. m. (Reg.) Șindrilar. – **Șiță** + suf. *-ar.*

ȘÍȚĂ, *șițe,* s. f. (Reg.) Bucată subțire de lemn asemănătoare cu șindrila, dar mai scurtă decât aceasta, folosită pentru căptușirea și acoperirea caselor țărănești, a cabanelor etc.; *p. ext.* șindrilă.

ȘIȚUÍ, *șițuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A acoperi cu șiță o casă. – **Șiță** + suf. *-ui*.

ȘIȚUÍT, -Ă, *șițuiți, -te,* adj. (Reg.) Cu acoperiș de șiță. – V. **șițui.**

ȘIVÓI s. n. v. **șuvoi.**

ȘLEAU1, *șleauri,* s. n. Drum de țară natural, neamenajat, bătătorit de căruțe. ◊ Expr. *A vorbi* (sau *a spune) pe șleau* = a vorbi deschis, fără înconjur. ♦ (Rar) Firul unei ape curgătoare.

ȘLEAU2, *șleauri,* s. n. Fiecare dintre cele două curele groase, funii sau lanțuri care se prind de pieptarul hamului și se leagă de crucea căruței ori a trăsurii trase de un animal; trăgătoare, ștreang.

ȘLEAU3, *șleauri,* s. n. Pădure cu arbori de specii diferite.

ȘLEFUÍ, *șlefuiesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra o suprafață dură prin frecare, pilire, tăiere sau rindeluire, pentru a o netezi sau pentru a-i da o anumită formă; a lustrui.

ȘLEFUÍRE, *șlefuiri,* s. f. Acțiunea de *a șlefui* și rezultatul ei; șlefuit1. – V. **șlefui.**

ȘLEFUÍT1 s. n. Șlefuire. – V. **șlefui.**

ȘLEFUÍT2, -Ă, *șlefuiți, -te,* adj. Cizelat, lustruit. – V. **șlefui.**

ȘLEFUITÓR, -OÁRE, *șlefuitori, -oare,* s. m. și f. Persoană specializată în șlefuire. [Pr.: *-fu-i-*] – **Șlefui** + suf. *-tor*.

ȘNUR, *șnururi,* s. n. Sfoară (împletită în mătase colorată, în fir etc.), de obicei răsucită în două sau în trei, folosită mai ales ca ornament la îmbrăcăminte.

ȘNURUÍRE, *șnururi,* s. f. Acțiunea de *a șnurui* și rezultatul ei; șnuruit1. – V. **șnurui.**

ȘNURUÍT1 s. n. Șnuruire. – V. **șnurui.**

ȘNURUÍT2, -Ă, *șnuruiți, -te,* adj. **1.** (Despre registre, dosare etc.) Cu foile prinse (la o margine) cu șnur (**1**) pentru a nu putea fi sustrase sau înlocuite. **2.** (Despre haine) împodobit cu șnur (**1**). – V. **șnurui.**

ȘNURULÉȚ, *șnuruleț,* s. n. Diminutiv al lui *șnur.* – **Șnur** + suf. *-uleț.*

ȘO interj. Strigăt cu care se asmut câinii. – Onomatopee.

ȘOÁLDĂ, *șoalde,* s. f. Momeală artificială pentru pești folosită în apele repezi.

ȘOÁLDINĂ, *șoaldine,* s. f. Mică plantă erbacee cu frunze cărnoase, ovale și cu flori galbene-aurii, dispuse în inflorescențe. – **Șold** + suf. *-ină.*

ȘOÁPTĂ, *șoapte,* s. f. **1.** Vorbire cu voce înceată, șoptire; *p. ext.* vorbă sau comunicare rostită pe șoptite. ♦ Murmur de glasuri care șoptesc; *fig.* susur, freamăt, șopot. **2.** (La pl.) Calomnii, bârfeli, clevetiri. – Din **șopti** (derivat regresiv).

ȘOÁREC s. m. v. **șoarece.**

ȘOÁRECE, *șoareci,* s. m. Animal mic din ordinul rozătoarelor, de culoare cenușiu-închis, cu botul ascuțit și cu coada lungă și subțire . ◊ *În gaură de șoarece* = în cea mai ferită, mai dosnică ascunzătoare, în gaură de șarpe. ◊ Compus: *Șoarece-de-câmp* = mic rozător de câmp care face mari stricăciuni în culturi*; șoarece-de-pădure* = animal rozător care trăiește în pădure. [Var.: **șoárec** s. m.].

ȘOBOLÁN, *șobolani,* s. m. Mamifer rozător omnivor din familia muridelor, mai mare decât șoarecele, cu coada lungă acoperită cu solzi în formă de inele, care trăiește în jurul locuințelor, hambarelor, depozitelor etc., provocând mari stricăciuni; guzgan . ◊ *Șobolan negru* (sau *de casă)* = șobolan care trăiește în cămări, în poduri etc., produce mari pagube și transmite diferite boli infecțioase. *Șobolan de apă* = șobolan de culoare roșcată, care trăiește pe malul apelor. *Șobolan moscat* = desman. – **Sobol** + suf. *-an*.

ȘOFRÁN, *șofrani,* s. m. **1.** Plantă erbacee cu frunze lungi și înguste și cu florile violete cu linii purpurii, din care se extrage o substanță aromatică de culoare galbenă, folosită în medicină, în bucătărie și în industrie. ♦ P. ext. Substanță colorantă extrasă din această plantă. **2.** (Bot.) Șofrănel (**1**).

ȘOFRĂNÁȘ, *șofrănași,* s. m. Plantă oleaginoasă din familia compozeelor, cu flori galbene-portocalii, din care se extrage o substanță colorantă; șofrănel (**2**). – **Șofran** + suf. *-aș.*

ȘOFRĂNÉL, *șofrănei,* s. m. **1.** Plantă erbacee cu bulbi, cu flori albastre-liliachii care înfloresc toamna; șofran (**2**). **2.** (Bot.) Șofrănaș. – **Șofran** + suf. *-el.*

ȘOFRĂNÍU, -ÍE, *șofrănii,* adj. (Rar) De culoare galbenă. – **Șofran** + suf. *-iu*.

ȘOIM, *șoimi,* s. m. **1.** Nume dat mai multor păsări răpitoare de zi, de mărime variată, agere și puternice, cu ciocul scurt și curbat și având câte o crestătură în formă de dinte, care se hrănesc cu pradă vie, mai ales cu păsări. **2.** Epitet pentru un bărbat curajos, viteaz, mândru, semeț; șoiman (**2**). **3.** (Pop.) Cal sprinten, aprig; șoiman (**3**).

ȘOIMÁN, -Ă, *șoimani, -e,* s. m., s. f. pl., adj. **1.** S. m. (Ornit.) Șoim (**1**). **2.** S. m. Persoană curajoasă, viteză, mândră, semeață; șoim (**2**). **3.** S. m. (Pop.) Cal sprinten, aprig; șoim (**3**). **4.** S. f. pl. art. (în mitol. pop.) Iele. **5.** Adj. (Pop.) Strașnic, minunat, extraordinar. – **Șoim** + suf. *-an.*

ȘOIMÁR, *șoimari,* s. m. Crescător sau dresor de șoimi (**1**) pentru vânătoare; persoană care vânează cu ajutorul șoimilor. – **Șoim** + suf. *-ar*.

ȘOIMĂNÉSC, -EÁSCĂ, *șoimănești,* adj. De șoim; *fig.* viteaz. – **Șoiman** + suf. *-esc.*

ȘOIMĂRÍ, *șoimăresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A desfigura, a poci. – Cf. șoiman.

ȘOIMĂRÍT s. n. Vânătoare cu ajutorul șoimilor (**1**). – **Șoim** + suf. *-ărit*.

ȘOIMÉȘTE adv. Ca șoimul; ager, sprinten, iute. – **Șoim** + suf. *-ește.*

ȘOIMIȘÓR, *șoimișori,* s. m. Șoimuleț. – **Șoim** + suf. *-işor.*

ȘOIMULEÁN, *șoimuleni,* s. m. (Pop.) Șoimuleț. – **Șoim** + suf. *-ulean.*

ȘOIMULÉȚ, *șoimuleți,* s. m. Diminutiv al lui *șoim;* șoimișor, șoimulean, șoimușor. – **Șoim** + suf. *-uleț.*

ȘOIMUȘÓR, *șoimușori,* s. m. (Pop.) Șoimuleț. – **Șoim** + suf. *-ușor.*

ȘOLD, *șolduri,* s. n. Parte a corpului omenesc situată între mijloc și coapsă; regiune anatomică corespunzătoare articulației membrelor inferioare cu trunchiul. ◊ Loc. adj. și adv. *Într-un șold* = (aplecat) într-o parte, strâmb. ◊ Expr. *Cu mâna în șold* = fără a întâmpina nicio greutate, fără nicio grijă, în voie. *A sta cu mâinile în șolduri* = a nu face nimic, a pierde vremea.♦ Fig. Coastă, povârniș.

ȘOLDÁN, *șoldani,* s. m. Pui de iepure, până la un an. - (după *șold*).

ȘOLDÁR, *șoldare,* s. n. Curea de ham care trece peste șoldul calului. – **Șold** + suf. *-ar*.

ȘOLDEÁLĂ, *șoldeli,* s. f. (Pop.) Luxație sau fractură a șoldului. – **Șold** + suf. *-eală.*

ȘOLDÍ, *șoldesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A vătăma un animal la șolduri, supunându-l unor eforturi prea mari. ♦ Refl. Fig. (Despre lucruri) A se lăsa într-o parte; a se strâmba. – Din **șold.**

ȘOLDÍRE, *șoldiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) șoldi* și rezultatul ei. – V. **șoldi.**

ȘOLDÍȘ adv. (Pop.) Cu un șold ieșit în afară, cu umblet greoi, șchiop. ♦ *Fig.* Oblic, pieziș, strâmb. – **Șold** + suf. *-iș.*

ȘOLDÍT, -Ă, *șoldiți, -te,* adj. (Pop.; despre animale) Cu șoldul vătămat, ieșit în afară, fracturat. ♦ *Fig.* (Despre lucruri) Lăsat într-o parte, strâmb. – V. **șoldi.**

ȘOLDIU, -ÍE, *șoldii,* adj. (Pop.) Șoldit. – **Șold** + suf. *-iu*.

ȘOLDUROS, -OÁSĂ, *șolduroși, -oase,* adj. Cu șolduri mari. – **Șold** + suf. *-uros.*

ȘOMOIÓG, *șomoioage,* s. n. Mănunchi răsucit de fân, de paie, de câlți cu care se spală, se freacă sau se șterge un obiect, cu care se aprinde focul etc.; șomoltoc, fumuiag. ♦ Smoc (de păr sau de lână).

ȘOMOIOGÉL, *șomoiogele,* s. n. Diminutiv al lui *șomoiog.* – **Șomoiog** + suf. *-el.*

ȘOMOLTÓC, *șomoltoace,* s. n. Șomoiog. – Contaminare între **șomoiog** și **ghemotoc.**

ȘONT, ȘOÁNTĂ, *șonți, șoante,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Șchiop, schilod. – Cf. ciont.

ȘONTÂC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă mersul șovăitor, greoi, șchiopătat al cuiva.

ȘONTÂCÁI, *șontâcăiesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A umbla greu, șchiopătând; a șchiopăta. – **Șontâc** + suf. *-ăi.*

ȘONTÂCĂÍRE, *șontâcăiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a șontâcăi* și rezultatul ei. – V. **șontâcăi.**

ȘONTORÓG, -OÁGĂ, *șontorogi, -oage,* adj. (Fam.) Șchiop. ♦ (Substantivat) Epitet depreciativ dat unui om lipsit de putere, slăbănog. – Din **șont.**

ȘONTOROGEÁLĂ, *șontorogeli,* s. f. (Fam.) Faptul de *a (se) șontorogi;* ologeală. – **Șontorogi** + suf. *-eală.*

ȘONTOROGÍ, *șontorogesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A deveni sau a face pe cineva șchiop, schilod. – Din **șontorog.**

ȘONTOROGÍRE, *șontorogiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) șontorogi* și rezultatul ei. – V. **șontorogi.**

ȘONTOROGÍT, -Ă, *șontorogiți, -te,* adj. Ologit, olog. – V. **șontorogi.**

ȘÓPA interj. (Repetat) Cuvânt care redă zgomotul făcut când se vorbește în șoaptă. – Onomatopee.

ȘOPĂÍ, *șopăiesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A vorbi cu cineva în șoaptă; a șopti, a șușoti. ◊ Loc. adv. *Pe șopăite* = în șoaptă. – **Șopa** + suf. *-ăi.*

ȘOPĂIÁLĂ, *șopăieli,* s. f. (Fam.) Faptul de *a șopăi;* șoaptă [Pr.: *-pă-ia-*] – **Șopăi** + suf. *-eală.*

ȘOPĂÍRE, *șopăiri,* s. f. (Fam.) Acțiunea de *a șopăi* și rezultatul ei. – V. **șopăi.**

ȘOPÂRLÁIȚĂ, *șopârlaițe,* s. f. **1.** (Pop.) Anghina diftherică (boală de gît, gîlci). **2.** Numele a două plante erbacee: **a)** plantă meliferă cu tulpina dreaptă, cu frunzele ovale sau ascuțite și cu florile albastre, rar roz, folosită în medicina populară; **b)** mică plantă cu flori mari, albe, rar roșietice, și cu fructul o capsulă . [Pr.: *-la-i-*] – **Șopârlă** + suf. *-aiță.*

ȘOPÂRLĂ, *șopârle,* s. f. Nume dat mai multor specii de reptile din ordinul saurienilor, cu pielea verde-cenușie sau pestriță, cu capul și abdomenul acoperite cu plăci cornoase, cu corpul aproape cilindric, sprijinit pe patru picioare scurte, îndreptate în afară, cu coada lungă, subțiată spre vârf, regenerabilă.

ȘOPÂRLÍȚĂ, *șopârlițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *șopârlă.* **2.** Numele mai multor plante erbacee cu flori azurii sau albastre dispuse în ciorchine, folosite în medicină *(Veronica).* **3.** (Bot.) Amăreală (**2**). – **Șopârlă** + suf. *-iță.*

ȘÓPOT, *șopote,* s. n. **1.** Zgomot ușor produs de curgerea apei, de bătaia vântului, de frunze etc. **2.** Zgomot de glasuri care șoptesc; *p. ext.* vorbire în șoaptă. ◊ Loc. adj. și adv. În șopot = în șoaptă, pe șoptite. - (după *șoaptă*).

ȘOPOTÍ, *șopotesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre apă, vânt, frunze; la pers. 3) A murmura, a susura. **2.** Intranz. și tranz. A vorbi în șoaptă, a schimba vorbe în șoaptă; a șopti. – Din **șopot.**

ȘOPOTÍRE, *șopotiri,* s. f. Acțiunea de *a șopoti* și rezultatul ei. – V. **șopoti.**

ȘOPOTITÓR, -OÁRE, *șopotitori, -oare,* adj. Care șopotește. – **Șopoti** + suf. *-tor*.

ȘOPRÓN, *șoproane,* s. n. Construcție (din scânduri) care servește drept adăpost pentru uneltele agricole, nutreț și vite; șoproneață. [Var.: **șópru** s. n.].

ȘOPRONEÁȚĂ, *șopronețe,* s. f. (Reg.) Șopron. – **Șopron** + suf. *-eață*.

ȘÓPRU s. n. v. **șopron.**

ȘOPRÚȚ, *șopruțuri,* s. n. Diminutiv al lui *șopru.* [Pl. și: *șopruțe*] – **Șopru** + suf. *-uț*.

ȘOPTEÁLĂ, *șopteli,* s. f. Faptul de *a șopti;* șușoteală. – **Șopti** + suf. *-eală*.

ȘOPTÍ, *șoptesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A vorbi încet, în taină, a spune ceva în șoaptă. ◊ Loc. adv. *Pe șoptite* = cu glas scăzut, foarte încet; în taină. ♦ Fig. A murmura, a susura, a fremăta. – Din **șoaptă.**

ȘOPTÍRE, *șoptiri,* s. f. Acțiunea de *a șopti* și rezultatul ei; șoptit1. – V. **șopti.**

ȘOPTÍT1 s. n. Șoptire. – V. **șopti.**

ȘOPTÍT2**, -Ă,** *șoptiți, -te,* adj. (Despre cuvinte; adesea adverbial) (Rostit) în șoaptă, încet. – V. **șopti.**

ȘOPTITÓR, -OÁRE, *șoptitori, -oare,* adj. (Despre oameni, adesea fig.) Care vorbește în șoaptă, care șoptește; (despre glasul, vorba cuiva) încet, șoptit2. – **Șopti** + suf. *-tor*.

ȘORECÁR s. m. v. **șoricar.**

ȘORECÍE, (**2**) *șorecii,* s. f. **1.** (Reg.) Șoricioaică (**2**). **2.** (Bot.) Coada-șoricelului. – **Șoarece** + suf. *-ie*.

ȘORECÍU, -ÍE, *șorecii,* adj. (Pop.; despre părul cailor; *p. ext.* despre cai). (Cu părul) de culoarea șoarecelui; cenușiu. – **Șoarece** + suf. *-iu*.

ȘORECÚȚ s. m. v. **șoricuț.**

ȘORÍC s. n. v. **șorici.**

ȘORICÁR, *șoricari,* s. m. **1.** Rasă de câini care prind șoareci. **2.** (În forma *șorecar)* Numele mai multor păsări răpitoare din familia acvilidelor care se hrănesc mai ales cu șoareci. [Var.: **șorecár** s. m.] – **Șoarec** + suf. *-ar*.

ȘORICĂRÍ, *șoricăresc,* vb. IV. Intranz. (Despre unele animale) A vâna șoareci. – Din **șoricar.**

ȘORICĂRÍE s. f. Mulțime de șoareci, totalitatea șoarecilor; șoricime, șoricărime. – **Șoarec** + suf. *-ărie*.

ȘORICĂRÍME s. f. Șoricărie. – **Șoarec** + suf. *-ărime*.

ȘORICEÁSĂ s. f. (Pop.) Șoricioaică (**2**). – **Șorece** + suf. *-easă*.

ȘORICÉL, *șoricei,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *șoarece;* șoricuț. **2.** (Pop.) Boală a vitelor care se manifestă prin umflături mari sub piele. – **Șoarece** + suf. *-el*.

ȘORICÉSC, -EÁSCĂ, *șoricești,* adj. (Rar) Care ține de șoareci, privitor la șoareci. – **Șoarece** + suf. *-esc*.

ȘORICÉȘTE adv. Ca șoarecii, în felul șoarecilor; *p. ext.* pe furiș, tiptil. – **Șoarece** + suf. *-ește*.

ȘORÍCI s. n. Piele de porc pârlită sau opărită și curățată de păr pentru a deveni comestibilă. [Var.: **șoríc** s. n.] – Et. nec.

ȘORICÍME s. f. Șoricărie. – **Șoarece** + suf. *-ime*.

ȘORICIOÁICĂ, (**1**) *șoricioaice,* s. f. **1.** Femela șoarecelui. **2.** (Pop.) Substanță otrăvitoare, folosită mai ales contra șobolanilor; șorecie, șoricească. – **Șoarece** + suf. *-oaică*.

ȘORICÚȚ, *șoricuți,* s. m. Șoricel. [Var.: **șorecúț** s. m.] – **Șoarec** + suf. *-uț*.

ȘORȚ, *șorțuri,* s. n. (În portul popular femeiesc) Țesătură dreptunghiulară din lână sau din bumbac, simplă sau ornamentată, care se poartă peste fustă.

ȘORȚULÉȚ, *șorțulețe,* s. n. Diminutiv al lui *șorț.* – **Șorț** + suf. *-uleț*.

ȘOȘOÍ, *șoșoi,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A vorbi în șoaptă; a șopti. **2.** Tranz. A spune, a comunica ceva încet. – Formație onomatopeică.

ȘOȘOÍRE, *șoșoiri,* s. f. Acțiunea de *a șoșoi* și rezultatul ei. – V. **șoșoi.**

ȘOȘOÍT, *șoșoituri,* s. n. Faptul de *a șoșoi.* – V. **șoșoi.**

ȘOȘOȘÓ interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut când se vorbește mult și în șoaptă. – Onomatopee.

ȘOȘOTEÁLĂ s. f. v. **șușoteală.**

ȘOȘOTÍ vb. IV v. **șușoti.**

ȘOȘOTÍRE s. f. v. **șușotire.**

ȘOȘOTÍT s. n. v. **șușotit.**

ȘÓTIE, *șotii,* s. f. **1.** Poznă, năzbâtie, farsă, ghidușie; boroboață, bazaconie. **2.** Șiretlic, vicleșug.

ȘOVÁR s. m. **1.** Nume dat mai multor plante: **a)** plantă acvatică cu frunze plutitoare și cu fructe în formă de măciucă; **b)** plantă erbacee din familia gramineelor, cu paiul subțire și aspru, cu flori mici, verzi; **c)** papură; **d)** rogoz. **2.** Fân cu mult rogoz.

ȘOVĂÍ, *șovăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A merge cu pas nesigur, a se împletici, a se clătina. **2.** Fig. A fi nehotărât, a sta la îndoială, a ezita, a se codi. ♦ A se eschiva, a căuta pretexte. **3.** Fig. A oscila, a fluctua. [Prez. ind. și: *șovăiesc*] – Et. nec.

ȘOVĂIÁLĂ, *șovăieli,* s. f. Nesiguranță în mers, în mișcări; *fig.* lipsă de hotărâre, ezitare în acțiuni, în atitudini. ◊ Loc. adv. *Fără (nici) o șovăială* = hotărât, ferm, dârz, neclintit. – **Șovăi** + suf. *-eală*.

ȘOVĂIÉLNIC, -Ă, *șovăielnici, -ce,* adj. **1.** (Despre mișcări, mers etc.) Lipsit de fermitate; nesigur, șovăitor. **2.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de convingere, de hotărâre; nestatornic, schimbător. – **Șovăi** + suf. *-elnic*.

ȘOVĂÍND, -Ă, *șovăinzi, -de,* adj. (Rar) Șovăitor. – V. **șovăi.**

ȘOVĂÍRE, *șovăiri,* s. f. Faptul de *a șovăi.* ◊ Loc. adv. *Fără șovăire* = cu fermitate, cu hotărâre; dârz, neclintit. – V. **șovăi.**

ȘOVĂÍT, -Ă, *șovăiți, -te,* adj. (Rar) **1.** Plin de ezitări, nehotărât. **2.** Cotit, sinuos, întortocheat. – V. **șovăi.**

ȘOVĂITÓR, -OÁRE, *șovăitori, -oare,* adj. **1.** (Despre mișcări, mers etc.) Împleticit, nesigur, șovăielnic (**1**). **2.** Fig. (Despre oameni) Care șovăie, care ezită; șovăielnic (**2**). [Pr.: *-vă-i-*] – **Șovăi** + suf. *-tor*.

ȘOVÁLC interj. Cuvânt care imită mersul șovăitor, șchiopătat al cuiva; șontâc. – Onomatopee.

ȘOVÂLCĂÍ, *șovâlcăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A șchiopăta. – **Șovâlc** + suf. *-ăi*.

ȘOVÂLCĂÍRE, *șovâlcăiri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a șovâlcăi* și rezultatul ei. – V. **șovâlcăi.**

ȘPARLÍ, *șparlesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A șterpeli, a fura. ◊ Expr. *A o șparli* = a pleca pe neobservate, a o șterge. – Et. nec.

ȘPARLÍRE, *șparliri,* s. f. (Arg.) Acțiunea de *a șparli* și rezultatul ei. – V. **șparli.**

ȘPARLÍT, -Ă, *șparliți, -te,* adj. (Arg.) Șterpelit, furat. – V. **șparli.**

ȘPÉRLĂ s. f. (Reg.) Cenușă încă fierbinte care acoperă jarul; spuză. ◊ Expr. *A da pe cineva prin șperlă* = a se purta rău cu cineva, a-l maltrata; a pune pe cineva într-o situație penibilă. *A o da prin șperlă* = a o păți. – Et. nec.

ȘT interj. Cuvânt folosit pentru a cere cuiva să facă liniște. – Onomatopee.

ȘTEAP, *știepi,* s. m. (Reg.) **1.** Cotor de plantă rămas după secerat sau cosit. ♦ Mărăcine ascuțit; țepușă, ghimpe. **2.** Bucată de lemn, scurtătură.

ȘTEÁZĂ, *știeze,* s. f. (Reg.) **1.** Piuă de bătut postav; *p. ext.* clădire în care se află instalată această piuă. **2.** Instalație rudimentară formată dintr-o împletitură de nuiele, amenajată sub o cădere de apă, în care se dau la piuă scoarțele, pănura și alte țesături. – Et. nec.

ȘTERGÁR, *ștergare,* s. n. **1.** Bucată dreptunghiulară de pânză, uneori cu broderii sau cu franjuri, care servește ca prosop sau ca podoabă în casele țărănești; ștergătoare (**2**), ștergură. **2.** Maramă. – **Șterge** + suf. *-ar*.

ȘTERGĂRÉL, *ștergărele,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *ștergar.* – **Ștergar** + suf. *-el*.

ȘTERGĂTÓR, -OÁRE, *ștergători, -oare,* s. f., s. n., s. m. **1.** S. f. Covoraș sau împletitură de papură, de sfoară etc., pe care se șterg picioarele la intrarea în casă. **2.** S. f. (Reg.) Prosop. **3.** S. n. Cârpă de șters. [Pl. și: (**3,** f.) *ștergătoare*] – **Șterge** + suf. *-ător*.

ȘTÉRGE, *șterg,* vb. III. **1.** Tranz. A freca suprafața unui obiect pentru a face să dispară un lichid sau o substanță străină care îl acoperă. ◊ Expr. (Fam.) *A șterge putina* sau *a o șterge* = a pleca repede și pe neobservate. **2.** Tranz.Expr. *A șterge cu buretele* = a da uitării o greșeală a cuiva, a ierta. ♦ A scoate din evidență; a anula. **3.** Refl. A-și pierde strălucirea, relieful, culoarea sub acțiunea unor cauze exterioare. ♦ A-și pierde conturul; a se estompa, a se întuneca. **4.** Tranz. și refl. A face să nu mai existe sau a înceta să mai existe, a (se) pierde fără urmă, a face să dispară sau a dispărea din amintire, din minte. **5.** Refl. și tranz. A trece foarte aproape de ceva sau de cineva, atingându-l ușor. **6.** Tranz. Fig. (Fam.) A fura, a șterpeli. [Perf. s. *ștersei,* part. *șters*].

ȘTÉRGERE, *ștergeri,* s. f. Acțiunea de *a (se) șterge* și rezultatul ei. – V. **șterge.**

ȘTÉRGURĂ, *ștergeri,* s. f. (Reg.) Ștergar (**1**). – **Șterge** + suf. *-ură*.

ȘTERPELEÁLĂ, *șterpeleli,* s. f. (Fam.) Faptul de *a șterpeli,* furt. – **Șterpeli** + suf. *-eală*.

ȘTERPELÍ, *șterpelesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A sustrage ceva (cu abilitate); a fura. **2.** (În expr.) *A o șterpeli* = a pleca repede (și pe furiș). **3.** (Rar) A atinge ceva ușor și în treacăt. – Et. nec.

ȘTERPELÍRE, *șterpeliri,* s. f. (Fam.) Acțiunea de *a șterpeli* și rezultatul ei. – V. **șterpeli.**

ȘTERS1 s. n. Faptul de *a șterge.* – V. **șterge.**

ȘTERS2**, ȘTEÁRSĂ,** *șterși, -se,* adj. **1.** (Despre cuvinte, fragmente dintr-un text etc.) Care nu se vede bine; care a fost ras, tăiat cu o linie, suprimat. **2.** Lipsit de culoare, de strălucire; neclar, spălăcit, palid. ♦ Fig. (Despre oameni) Lipsit de expresivitate; neremarcabil; fără calități, mediocru. **3.** Care și-a pierdut forma, aspectul; tocit. **4.** Fig. (Despre sunete, glas) Lipsit de rezonanță; stins. – **V. șterge.**

ȘTERSĂTÚRĂ, *ștersături,* s. f. Faptul de *a șterge;* loc într-un text scris din care s-a șters ceva; pasajul astfel suprimat; ștersură. – **Șters**1 + suf. *-ătură*.

ȘTERSÚRĂ, *ștersuri,* s. f. (Înv.) Ștersătură. – **Șters**1 + suf. *-ură*.

ȘTÉVIE, *ștevii,* s. f. Plantă erbacee perenă, cu tulpină puternică, cu frunze ovale, comestibile, a cărei rădăcină este folosită în medicină pentru proprietățile ei astringente și depurative. ◊ Compus: *ștevie-de-munte* = plantă erbacee perenă, cu tulpina înaltă de 50-100 cm, cu frunze palmate, cu flori mici albe-roz în inflorescențe.

ȘTEZÁR, *ștezari,* s. m. (Reg.) Persoană care supraveghează funcționarea unei șteze. ♦ Meșteșugar care construiește șteze. – **Ștează** + suf. *-ar*.

ȘTI, *știu,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. și intranz. (Folosit și absol.) A avea cunoștință (de...), a fi informat (în legătură cu...), a cunoaște. ◊ Loc. adv. *Pe știute* = în cunoștință de cauză. *Pe neștiute* = **a)** fără să-și dea seama; **b)** în ascuns, pe furiș, tiptil. ◊ Expr. (Tranz., absol.) *Nu știu, n-am văzut* = sunt cu totul străin de ceva, nu am idee de nimic. *Știi ce?* sau *știi ceva?, știi una?* = fii atent la ce-ți spun, ascultă ceea ce am să-ți spun. *Pe cât știu* = după informațiile pe care le am. **2.** Tranz. A cunoaște pe cineva (din toate punctele de vedere). ♦ Refl. recipr. A se cunoaște unul pe altul; a avea legături de prietenie. **II.** Tranz. **1.** A poseda cunoștințe sistematice într-un domeniu, a stăpâni o știință, o artă etc. ◊ Expr. *A ști carte* = a ști să scrie și să citească; *p. ext.* a avea cunoștințe temeinice într-un domeniu, a fi învățat. *A ști pe de rost ca pe Tatăl nostru* = a putea reproduce întocmai, din memorie, fără greșeală. ♦ A vorbi și a înțelege o anumită limbă. ◊ Expr. *A nu mai ști ce să facă de...* = a fi copleșit de **2.** A putea, a fi în stare să facă ceva; a fi apt pentru ceva. ♦ A fi hotărât să facă ceva. ◊ Expr. *A nu ști ce vrea* = a nu putea lua o hotărâre, a fi nedecis; a șovăi. **3.** A ține minte, a-și aminti. ***4.*** A-și da seama, a înțelege, a pricepe. ◊ Expr.*Nu știu cum* = în mod inexplicabil. *A fi nu știu cum* = a fi ciudat, bizar. (Substantivat) *Un nu știu cum* sau *un nu știu ce* = ceva nelămurit; farmec deosebit, nedefinit. (Intranz.) *A nu ști de glumă* = a fi supărăcios.

ȘTIÍNȚĂ, *științe,* s. f. **I. 1.** Faptul de a avea cunoștință (de ceva), de a fi informat; cunoaștere. ◊ *Cu bună știință* = conștient, având cunoștința deplină a faptelor. *Cu știința cuiva* = cu consimțământul ori aprobarea cuiva. *Spre știință* = ca să se știe. ♦ Veste, știre. **2.** Conștiință. **II.** Pregătire intelectuală, instrucție; învățătură, erudiție. ◊ *Ciință de carte* = cunoștințe de scriere și de citire. ◊ *Om de știință* = savant, învățat. [Pr.: *ști-in-*] – **Ști** + suf. *-ință*.

ȘTIOÁLFĂ, *știoalfe,* s. f. (Arg.) Calificativ injurios dat unei femei de moravuri ușoare. [Var.: **ștoárfă** s. f.] – Et. nec.

ȘTIOÁLNĂ, *știoalne,* s. f. (Reg.) Bulboană. ♦ Baltă mocirloasă.

ȘTIOB, *știoburi,* s. n. (Reg.) Vas de lemn (de diferite forme și dimensiuni) în care se varsă lăturile.

ȘTIOBÁLC interj. (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui corp (greu) în apă; bâldâbâc! – Onomatopee.

ȘTIOBÂLCĂÍ, *știobâlcăiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) cufunda cu zgomot în apă; a (se) bălăci. – **Știobâlc** + suf. *-ăi*.

ȘTIR s. m. Numele a trei plante erbacee, dintre care una cu tulpina ramificată, cu flori verzi dispuse în ghemulețe rotunde și cu frunze comestibile, alta cu tupina dreaptă, solidă și păroasă, cu flori verzi, mărunte, reunite într-un spic ca un fel de pămătuf la vârful ramurilor, și care servește ca hrană pentru porci, iar a treia cu frunzele roșii și florile purpurii, dispuse în ghemulețe rotunde la subsuoara frunzelor superioare sau în spice lungi și subțiri, folosită ca plantă ornamentală.

ȘTIRB, -Ă, *știrbi, -e,* adj. **1.** Căruia i-au căzut unul sau mai mulți dinți. ◊ Compus: *știrba-baba-cloanța* s. f. = **a)** vrăjitoare bătrână din mitologia populară; poreclă dată unei femei bătrâne și rele; **b)** (pop.; uneori cu determinarea *roade tărăboanța)* se spune în glumă copiilor când le cad dinții de

lapte. **2.** (Despre vase) Care are marginea spartă, ciocnită; căruia îi lipsește o bucățică din margine; ciobit. ♦ (Despre instrumente de tăiat) Cu tăișul tocit; căruia îi lipsește o bucățică; *p. ext.* ciuntit, trunchiat.

ȘTIRBÉNIE, *știrbenii,* s. f. (Rar) Știrbitură (**1**). – **Știrb** + suf. *-enie.*

ȘTIRBÍ, *știrbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A pierde unul sau mai mulți dinți; a deveni știrb. **2.** Refl. (Despre vase de gospodărie și alte obiecte) A pierde o bucățică din margine; a se ciobi; (despre instrumente de tăiat) a avea lipsă o părticică (sau mai multe) din muchia tăișului; a se toci; *p. ext.* a se ciunti. ◊ Tranz. *Am știrbit o farfurie.* – Din **știrb.**

ȘTIRBÍRE, *știrbiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) știrbi* și rezultatul ei. – V. **știrbi.**

ȘTIRBÍT, -Ă, *știrbiți, -te,* adj. **1.** Cu marginea știrbită; tocit; ciobit. ♦ *P. ext.* Ciuntit, trunchiat. **2.** Fig. Micșorat, diminuat ca însemnătate, ca valoare; (despre o lege, un drept etc.) încălcat, nesocotit. – V. **știrbi.**

ȘTIRBITÚRĂ, *știrbituri,* s. f. **1.** Loc gol lăsat de căderea unuia sau a mai multor dinți; știrbenie. **2.** Loc unde marginea unui obiect este ruptă, ciocnită; *p. ext.* ruptură, gaură. **3.** Fig. Diminuare a valorii, a însemnătății etc. (cuiva sau a ceva); încălcare, nesocotire (a unei legi, a unui drept etc.). – **Știrbi** + suf. *-tură.*

ȘTÍRE, (**1**) *știri,* s. f. **1.** Veste, informație scurtă despre un eveniment; noutate. ◊ Expr. *A ști de știrea* (cuiva) *sau a-i ști* (cuiva de) *știre* = a avea vești despre cineva, a ști unde se află, ce face cineva. **2.** Cunoaștere, cunoștință. ◊ Loc. adv. *Cu știrea cuiva* = cu știința cuiva; *p. ext.* cu învoirea, încuviințarea cuiva. *În știrea cuiva* = în grija sau în paza cuiva. Loc. vb. *A da de știre* = a vesti, a anunța. – V. **ști.**

ȘTIRICÍ, știricesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A căuta să afle ceva (cu șiretenie), a cerceta, a se informa, a iscodi. **2.** A comunica, a da de știre. – **Știre** + suf. -ici.

ȘTIRIGOÁIE s. f. v. **stirigoaie.**

ȘTIUBÉI, *știubeie,* s. n. (Reg.) **1.** Stup primitiv. **2.** Vas făcut dintr-un trunchi scobit, folosit pentru păstrarea cerealelor. **3.** Trunchi scorburos care servește ca ghizd la o fântână mică; *p. ext.* fântână (mică). – **Știob** + sub. *-ei.*

ȘTIUBEIÁȘ, *știubeiașe,* s. n. (Reg.) Diminutiv al lui *știubei.* – **Știubei** + suf. *-aș.*

ȘTIÚCĂ, *știuci,* s. f. Pește răpitor de apă dulce, cu corpul lung, aproape cilindric, cu gura mare cu mulți dinți și cu botul turtit ca ciocul de rață. Compus: *știucă-de-mare* = pește de 50-80 cm, cu corpul asemănător cu al șarpelui, cu spinarea verzuie și pântecele alb, cu gura în forma unui cioc lung.

ȘTIUCULÍȚĂ, *știuculițe,* s. f. Diminutiv al lui *știucă.* – **Știucă** + suf. *-uliță.*

ȘTIULÉTE, *știuleți,* s. m. Fructul matur al porumbului, cu (sau fără) pănușele care îl învelesc. – Et. nec.

ȘTIÚT, -Ă, *știuți, -te,* adj. **1.** Care este bine cunoscut; *p. ext.* vestit, renumit. **2.** Care știe multe; învățat. – V. **ști.**

ȘTIUTÓR, -OÁRE, *știutori, -oare,* adj. Care știe, care cunoaște, care este informat; care posedă cunoștințe (într-un domeniu oarecare). ◊ (Substantivat) *Çtiutor de carte* = persoană care știe să citească și să scrie. [Pr.: *-ști-u-*] – **Ști** + suf. *-tor.*

ȘTREÁNG, *știreanguri,* s. n. **1.** Frânghie (de cânepă); funie scurtă cu care se priponesc vitele. ♦ *Spec.* Funie cu care sunt spânzurați cei osândiți la moarte; *p. restr.* latul acestei frânghii. ◊ Expr. *A-și pune știreangul de gât* = a se spânzura. *A pune cuiva știreangul de gât* = a constrânge pe cineva să facă un lucru. **2.** Șleau2.

ȘTRENGÁR, *știrengari,* s. m. (Adesea adjectival) Tânăr, copil zburdalnic, care se ține de pozne sau umblă hoinar. ♦ Bărbat ușuratic, afemeiat. – **Știreang** + suf. *-ar.*

ȘTRENGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *știrengărești,* adj. De știrengar, caracteristic știrengarilor. – **Știrengar** + suf. *-esc.*

ȘTRENGĂRÉȘTE adv. Ca un știrengar, în felul știrengarilor. – **Știrengar** + suf. *-ește.*

ȘTRENGĂRÍ, *știrengăresc,* vb. IV. Intranz. A se ține de pozne, de știrengării; a umbla haimana; a hoinări. – Din **știrengar.**

ȘTRENGĂRÍE, *știrengării,* s. f. Faptă de știrengar; poznă, șotie, năzbâtie. – **Știrengar** + suf. *-ie.*

ȘTRENGĂRÍȚĂ, *știrengărițe,* s. f. Fată sau femeie tânără vioaie, zglobie, care se poartă ca un știrengar. – **Știrengar** + suf. *-iță.*

ȘTUPUÍ, *stupuiesc,* vb. IV. Tranz. A ornamenta cu zimți partea superioară a ramei încălțămintei. – Et. nec.

ȘU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită murmurul vorbelor șoptite sau foșnetul frunzelor. – Onomatopee.

ȘUBRED, -Ă, *șubrezi, -de,* adj. **1.** (Despre oameni) Lipsit de vigoare, nerezistent la eforturi; firav, plăpând. ♦ (Despre lucruri) Lipsit de rezistență, de trăinicie, care este gata să se prăbușească; șubrezit. ♦ Fig. (Despre teorii, concepții, argumente etc.) Care nu rezistă unei analize mai serioase, unei critici mai severe; discutabil, neîntemeiat. **2.** P. ext. Precar, nesigur. – Et. nec.

ȘUBREZÉNIE, *șubrezenii,* s. f. Stare a ceea ce este șubred; slăbiciune, debilitate. ♦ Lipsă de soliditate, de trăinicie (a unui obiect). ♦ (Concr.) Construcție sau element de construcție șubred, putred. – **Șubred** + suf. *-enie.*

ȘUBREZÍ, *șubrezesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Despre ființe) A face să devină sau a deveni șubred, a face să-și piardă sau a-și pierde forța fizică, rezistența, sănătatea; a slăbi. ♦ (Despre construcții sau obiecte) A face să-și piardă sau a-și pierde soliditatea, trăinicia; a face sau a fi gata să se prăbușească. – Din **șubred.**

ȘUBREZÍRE, *șubreziri,* s. f. Faptul de *a (se) șubrezi.* – V. **șubrezi.**

ȘUBREZÍT, -Ă, *șubreziți, -te,* adj. Care a devenit șubred (**1**). – V. **șubrezi.**

ȘUFÁN, *șufane,* s. n. (Reg.) Fiecare dintre cei doi pari groși și lungi, ascuțiți la un capăt, cu care se fixează năvodul la fundul apei ca să nu scape peștele pe sub el. – Et. nec.

ȘUGĂRÉL, *șugărei,* s. m. (Reg.) Numele mai multor plante erbacee din familia labiatelor, folosite în medicină . – **Șugar** + suf. *-el.*

ȘUGUBÁȚ, -EÁȚĂ, *șugubeți, -e,* adj. **1.** Glumeț, hazliu; poznaș. **2.** (Înv.) Primejdios; înșelător, amăgitor. [Var.: **șugubéț, -eáță** adj.].

ȘUGUBĚȚ, -EÁȚĂ adj. v. **șugubăț.**

ȘUGUÍ, *șuguiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A glumi. ♦ Tranz. A duce cu vorba; a minți. [Var.: **șăguí** vb. IV] – **Șagă** + suf. *-ui.*

ȘUGUIÁLĂ, *șuguieli,* s. f. (Reg.) Șuguire. [Pr.: *-gu-ia-*] – **Șugui** + suf. *-eală.*

ȘUGUÍRE, *șuguiri,* s. f. (Reg.) Faptul de *a șugui;* șuguială. – V. **șugui.**

ȘUGUITÓR, -OÁRE, *șuguitori, -oare,* adj. (Reg.) Care șuguiește. [Pr.: *-gu-i-*] – **Șugui** + suf. *-tor.*

ȘUI1, ȘÚIE, *șui, șuie,* adj. (Reg. și fam.) Subțire; zvelt; mlădios. – Et. nec.

ȘÚIER, *șuiere,* s. n. **1.** Zgomot caracteristic, ascuțit și puternic, pe care îl fac vântul, furtuna, vijelia; șuierătură. **2.** Zgomot ascuțit produs de anumite corpuri care se deplasează, se mișcă, se învârtesc sau spintecă aerul cu iuțeală; șuierătură. **3.** Sunet sau țipăt (ascuțit) scos de unele animale și păsări; șuierătură. – Din **șuiera** (derivat regresiv).

ȘUIERÁ, *șúier,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre vânt, furtună, vijelie etc.; la pers. 3) A produce un zgomot ascuțit și puternic; a fluiera. **2.** (Despre unele obiecte; la pers. 3) A produce un zgomot strident, scurt și intens, atunci când se deplasează, se mișcă, se învârtește sau spintecă aerul cu viteză. **3.** (Despre oameni) A scoate un sunet ascuțit, strident și prelung, suflând cu putere aerul printre buzele întredeschise, printre degete sau cu ajutorul unui instrument special. ♦ Tranz. (Rar) A-și exprima nemulțumirea, dezaprobarea față de cineva sau de ceva prin fluierături stridente; a fluiera pe cineva; a huidui. ♦ Intranz. și tranz. A emite o succesiune melodică de sunete suflând printre buze, cu ajutorul unui fluier etc.; a intona o melodie fluierând. **4.** (Despre unele animale, păsări, insecte; la pers. 3) A scoate un sunet sau un țipăt (ascuțit) specific.

ȘUIERÁRE, *șuierări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a șuiera* și rezultatul ei. – V. **șuiera.**

ȘUIERÁT1, șuieraturi, s. n. Faptul de a șuiera; zgomot specific făcut de cineva sau de ceva care șuieră. – V. **șuiera.**

ȘUIERÁT2, -Ă, *șuierați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Cu un timbra strident, ascuțit. – V. **șuiera.**

ȘUIERĂTÓR, -OÁRE, *șuierători, -oare,* adj., s. f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Cu un sunet strident, ascuțit; șuierat2. **2.** Adj. (Despre unele animale, păsări) Care scoate un țipăt, un sunet (ascuțit) specific. **3.** Adj. (Despre vânt) Care produce un zgomot puternic și vibrant. **4.** S. f. (Reg.) Fluier. – **Șuiera** + suf. *-ător.*

ȘUIERĂTÚRĂ, *șuierături,* s. f. Șuierat1, șuier. – **Șuiera** + suf. *-ătură.*

ȘÚIET, *șuiete,* s. n. (Pop). Zgomot (slab, monoton) produs de foșnetul frunzelor, de curgerea apei, de bătaia vântului etc.; vuiet, freamăt. – Probabil contaminare între **șuier** și **vuiet.**

ȘÚIEȚ, -IÁȚĂ, *șuieți, -e,* adj. (Reg.) Subțire; zvelt. – **Șui**1 + suf. *-eț.*

ȘÚIȚĂ, *șuițe,* s. f. (Reg.) Mamifer rozător înrudit cu marmota(mamifer rozător cu blană cenușie, frumoasă, care trăiește în regiunile alpine, hibernând câteva luni). [Pr.: *șu-i-*] – Et. nec.

ȘULÁR, *șulare,* s. n. (Reg.) Cusătură provizorie cu împunsături rare; însăilătură; ață cu care se face această cusătură. [Pl. și: *șularuri*].

ȘÚNCĂ, *șunci,* s. f.(Reg.) Pulpă de porc preparată special (la sare și la fum) pentru a se putea conserva multă vreme;șoancă; jambon. - (după *șolduri pline*).

ȘUPURÍ, *șupuresc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se furișa, a se strecura. – Et. nec.

ȘUPURÍRE, *șupuriri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a se șupuri* și rezultatul ei. – V. **șupuri.**

ȘÚRĂ1, *șuri,* s. f. Construcție anexă pe lângă o gospodărie rurală, în care se adăpostesc vitele și se păstrează diferite vehicule, unelte agricole etc. *A avea o gură cît o șură.* ♦ *Çire de fân și de grâu.* - (după *șiră*).

ȘÚRĂ2 s. f. v. **șiră.**

ȘURÚB, *șuruburi,* s. n. **1.** Tijă cilindrică de lemn sau de oțel, filetată, care servește la asamblarea a două ori a mai multor piese sau care transmite, transformă sau utilizează în diverse feluri mișcarea de rotație într-un mecanism. ◊ Loc. adv. *În șurub* = în formă de cerc sau de spirală. ◊ Expr. *A-i face* (cuiva) *un șurub prin cap* = a-i apuca (cuiva) șuvițe de păr din cap, răsucindu-le și trăgând de ele. *A strânge șurubul* = a întrebuința mijloace de constrângere față de cineva. **2.** Nume dat unor unelte, dispozitive etc. care au ca parte componentă un șurub (**1**) sau care se manevrează prin răsucire. ♦ Fig. Vârtej de apă. [Var.: **șurúp** s. n.]. - (după *sucire*).

ȘURUBÁR, *șurubari,* s. m. **1.** (Reg.) Meseriaș care face canele. ♦ Persoană care supraveghează funcționarea aparatului de distilare, folosit la fabricarea spirtului.. **2.** Epitet pentru o persoană care folosește șiretlicuri, șmecherii; sforar. – **Șurub** + suf. *-ar.*

ȘURUBĂRÍE1 s. f. Totalitatea șuruburilor unui mecanism; *p. ext.* totalitatea pieselor unui mecanism. – **Șurub** + suf. *-ărie.*

ȘURUBĂRÍE2, *șurubării,* s. f. (Fam.) Șmecherie, șiretlic, chițibușărie, tertip. – **Șurubar** + suf. *-ie.*

ȘURUBÉL, *șurubele,* s. n. Diminutiv al lui *șurub.* – **Șurub** + suf. *-el.*

ȘURUBÉLNIȚĂ, *șurubelnițe,* s. f. Unealtă metalică alcătuită dintr-o tijă cu mâner, având vârful lățit ca un tăiș și servind la înșurubarea și deșurubarea șuruburilor. [Var.: **șurupélniță** s. f.] – **Șurub** + suf. *-elniță.*

ȘURUBUÍ, *șurubuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A înșuruba. ◊ Expr. *A o șurubui* = a o suci, a o învârti; a umbla cu șiretlicuri. – **Șurub** + suf. *-ui.*

ȘURUBUÍRE, *șurubuiri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a șurubui* și rezultatul ei. – V. **șurubui.**

ȘURÚP s. n. v. **șurub.**

ȘURUPÉLNIȚĂ s. f. v. **șurubelniță.**

ȘÚSTĂ, *șuste,* s. f. (Fam.) Aranjament, învoială (necinstită) între două sau mai multe persoane. – Et. nec.

ȘUȘĂNIȚĂ, *șușănițe,* s. f. (Reg.) Fâșie, bucată lungă și îngustă de pământ, de piele etc.

ȘUȘLÉTE, *șușleți,* s. m. (Reg.) Codârlă (la căruță). – Et. nec.

ȘUȘOTEÁLĂ, *șușoteli,* s. f. Faptul de a șuși; zgomot foarte slab produs de cineva sau de ceva care șușotește; șușotit. [Var.: **șoșoteálă** s. f.] – **Șușoti** + suf. *-eală.*

ȘUȘOTÍ, *șușotesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A vorbi încet, în șoaptă; a șopti (cuiva) la ureche; *p. ext.* a vorbi în taină. **2.** (Despre ape, frunze etc.; la pers. 3) A produce un zgomot ușor și uniform; a șopti. [Var.: **șoșotí** vb. IV] – Formație onomatopeică.

ȘUȘOTÍRE, *șușotiri,* s. f. Acțiunea de *a șușoti* și rezultatul ei. [Var.: **șoșotíre** s. f.] – V. **șușoti.**

ȘUȘOTÍT s. n. (Rar) Șușoteală. [Var.: șoșotít s. n.] – V. **șușoti.**

ȘUȘUÍ, *șúșui,* vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot asemănător cu foșnetul frunzelor; a foșni. **2.** Intranz. A liniști sau a adormi un copil prin repetarea prelungită și monotonă a sunetului „ș”. **3.** Tranz. A spune ceva în șoaptă; a șopti. – Formație onomatopeică.

ȘUȘUIÁLĂ, *șușuieli,* s. f. Șușuit. – **Șușui** + suf. *-eală.*

ȘUȘUÍRE, *șușuiri,* s. f. Acțiunea de *a șușui* și rezultatul ei. – V. **șușui.**

ȘUȘUÍT s. n. Faptul de a șușui; zgomot produs de cineva sau de ceva care șușuie; șușuială, șușuitură. – V. **șușui.**

ȘUȘUITÓR, -OÁRE, *șușuitori, -oare,* adj. Care șușuie; foșnitor. [Pr.: *-șu-i-*] – **Șușui** + suf. *-tor.*

ȘUȘUITÚRĂ, *șușuituri,* s. f. Șușuit. [Pr.: *-șu-i-*] – **Șușui** + suf. *-tură.*

ȘUVÍȚĂ, *șuvițe,* s. f. **1.** Smoc de fire de păr, de lână etc. **2.** Fâșie lungă și îngustă dintr-un material, dintr-un aliment, dintr-o suprafață. **3.** Pârâiaș, fir de apă, de lichid.

ȘUVÓI, *șuvoaie,* s. n. Curent de apă care se scurge cu repeziciune pe locuri înclinate (în urma ploilor mari sau a topirii zăpezilor); *p. ext.* curs de apă (cu debit rapid). ♦ Ploaie abundentă și repede. ♦ Fig. Val, mulțime de oameni (în mișcare). [Var.: **șivói** s. n.] – (după *puvoi*).

T

T, *t*, s. m. A douăzeci și patra literă a alfabetului limbii române.

TA interj. (Repetat) Exclamație care imită vorbăria multă și inutilă a cuiva, exprimând în același timp nerăbdarea interlocutorului. – Onomatopee.

TÁBĂRĂ, *tabere*, s. f. **1.** Loc de dispunere temporară a trupelor, amenajat în afara localităților în scopul instruirii soldaților în condiții de campanie; tabie (**2**). ♦ Popas; etapă. **2.** Așezare vremelnică în corturi, în barăci etc. **3.** Grup de care în mers sau în popas; convoi. **4.** (Înv.) Oaste; *p. ext*. mulțime, gloată.

TAC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs prin lovirea unui obiect (de lemn). – Onomatopee.

TACÍT, -Ă, *taciți, -te*, adj. (Despre un acord, o convenție, o înțelegere etc.) Care nu este exprimat formal, dar care este subînțeles și admis ca atare. - (după *tace*).

TÁICĂ s. m. (Pop.) **1.** Tată. ♦ (La vocativ) Termen afectiv cu care se adresează cineva unui om mai în vârstă; termen afectiv cu care se adresează un părinte copilului său, un om mai în vârstă unuia mai tânăr etc. **2.** (Determinat prin „părinte" sau „popă") Nume (de adresare) dat preotului. – Din **tată** (după *maică).*

TAIFÁS, *taifasuri*, s. n. Conversație familiară, intimă, pe teme minore; flecăreală, pălăvrăgeală plăcută; taifet.

TAIFÉT, *taifeturi*, s. n. (Înv.) Taifas. [Var.: **taefét** s. n.] – Et. nec.

TÁINĂ, *taine*, s. f. **1.** Ceea ce este necunoscut, neînțeles, nedescoperit, nepătruns de mintea omenească; mister. ♦ Minune, miracol; poveste minunată. **2.** Secret. ◊ Loc. adj. și adv. (Înv.) *De tainǎ* = intim, particular. (în religia creștină) *Cina cea de tainǎ* = v. cină. ◊ (Expr.) *A sta de tainǎ* = a întreține o conversație cu caracter intim. ◊ Loc. adv. *În tainǎ* = pe ascuns, secret; discret. **3.** Fig. Loc ascuns, tăinuit; ascunzătoare, tainiță.

TÁINIC, -Ă, *tainici, -ce*, adj. **1.** Plin de mister; misterios. **2.** Neștiut, necunoscut, neînțeles de alții, secret. ♦ (Adverbial) Pe ascuns, pe furiș. ♦ Intim. **3.** (Despre locuri) Ascuns, ferit. ♦ (Despre oameni) Retras, singuratic, izolat. **4.** Discret, tăcut, închis.

TÁINIȚĂ, *tainițe,* s. f. Groapă săpată în pământ; încăpere subterană; hrubă; *p. ext*. loc ascuns; ascunzătoare. – **Taină** + suf. *-iță.*

TALÁBĂ, *talabe*, s. f. Grapă cu dinții dispuși înainte; tăvălug cu colți de oțel, cu care se sfărâmă bulgării după grăpat. – Et. nec.

TALÁNCĂ s. f. v. **talangă.**

TALÁNGĂ, *tălăngi,* s. f. Clopot care se atârnă la gâtul vitelor și al oilor; balangă; sunetul produs de un astfel de clopot. [Var.: **taláncă** s. f.-].

TALÁȘCĂ, *tălăști,* s. f. (Reg.) Curea de încins mijlocul; cingătoare. – Et. nec.

TÁLĂ, *tale*, s. f. (Reg.) Adunătură gălăgioasă de oameni; ceată, mulțime. ♦ Gălăgie, larmă. ◊ Expr. *A sta de talǎ* = a sta la taifas. ♦ (Adverbial; adesea repetat, în forma tala) Încet-încet, haide-hai. – Et. nec.

TÁLGER, *talgere*, s. n. Taler1. – Et. nec.

TALGERÁȘ, *talgerașe,* s. n. Diminutiv al lui *talger*. – **Talger** + suf. *-aș.*

TÁLIE, *talii*, s. f. **1.** Partea de la mijloc, mai subțire, a corpului omenesc, situată deasupra șoldurilor; mijloc, brâu. ♦ Parte a unei rochii sau a unei haine care îmbracă mijocul; *p. ext*. corsaj. ◊ Parte a corpului omenesc cuprinsă între umeri și șolduri; trunchi. **2.** Statură, înălțime, mărime. Mărime după care se confecționează obiectele de îmbrăcăminte.

TÁLMEȘ-BÁLMEȘ s. n. (Fam.) Amestec confuz, îngrămădire dezordonată din care nu se mai poate înțelege sau alege nimic. – Et. nec.

TÁLPĂ, *tălpi,* s. f. **I. 1.** Partea inferioară a labei piciorului, la om și la unele animale, de la degete până la călcâi, care vine în atingere cu pământul și pe care se sprijină corpul. ◊ Expr. *Arde focul la tălpile picioarelor,* se spune când cineva este amenințat de o primejdie. ◊ Compuse: *talpa-gâștei* = **a**) încrețiturile de la coada ochiului (la persoanele în vârstă); **b**) scris neîngrijit; **c**) plantă erbacee meliferă și medicinală, cu tulpina puternică, cu frunze lungi, cu flori mici, roz*; talpa-ursului* = plantă erbacee cu frunze mari, spinoase și cu flori albe sau trandafirii, grupate în formă de spic*; talpa-stâncii* = mică plantă erbacee cu tulpina târâtoare, ramificată, cu flori mici, albe*; talpa-lupului* = plantă erbacee cu flori mici roșietice, cu frunzele acoperite în partea inferioară de numeroase glandule, albe, având proprietăți antiscorbutice și diuretice. **2.** Partea de dedesubt a încălțămintei sau a ciorapului, care protejează talpa (**I 1**). **3.** Piele groasă tăbăcită special, din care se confecționează pingelele încălțămintei, flecurile etc. **II. 1.** Lemn gros, grindă care se așază la temelia unei construcții pentru a o sprijini; *p. ext*. temelie. ◊ *Talpa casei* = capul familiei, bărbatul. *Talpa țării* (sau *a casei)* = țărănimea (considerată în trecut ca temelie a țării, obligată să suporte tot greul îndatoririlor). *Talpa iadului* = **a**) (în basme) temelia iadului; mama căpeteniei dracilor; **b**) om foarte rău, păcătos; babă rea, vrăjitoare. **2.** Fiecare dintre cele două lemne groase, orizontale, care alcătuiesc scheletul războiului de țesut manual. **3.** Fiecare dintre cele două suporturi laterale, de lemn sau de oțel, curbate în sus la capătul din față, pe care alunecă sania. ♦ Lemnul din spatele cormanei, pe care se sprijină plugul și care îl face să alunece mai ușor pe brazdă.♦ Partea de dedesubt a corabiei. ♦ Parte care formează fundul unui scoc de moară, de joagăr etc. **4.** Parte a rindelei care alunecă pe lemnul supus prelucrării. ♦ Spec. Partea de dedesubt, pe care se clădește o claie sau un stog.

TAMÁR, *tamare*, s. n. Unealtă de care se servesc zidarii la căratul cărămizilor, formată dintr-o scândură cu un suport în partea de jos și care se poartă în spate, legată cu niște frânghii; targă (**1**). – Et. nec.

TÁNĂT s. m. (Reg.) Grizu*(un amestec natural de gaze).* – Et. nec.

TANDALÍC, -Ă, *tandalici, -ce*, adj. (Reg.; adesea substantivat) Care umblă fără rost; zăpăcit. – Et. nec.

TANDALÚȚĂ, *tandaluțe,* s. f. (Reg.) Scândurică prevăzută la ambele capete cu câte un vârf de cui, cu care se fixează pânza la războiul de țesut ca să nu se strângă. – Et. nec.

TÁNTI s. f. Mătușă. ♦ (Fam.) Termen de adresare, față de o femeie mai în vârstă.

TAÓLĂ, *taole*, s. f. (Reg.) Cot al unui râu. – Et. nec.

TÁPĂ, *tape*, s. f. Scobitură, tăietură care se face la capătul lemnelor de construcție pentru a le putea îmbina unele cu altele. ♦ Tăietură care rămâne în trunchiul unui copac când tăietorul lovește cu toporul o dată piezișe și altă dată orizontal. – Et. nec.

TAPÓȘNIC, *tapoșnici,* s. m. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori purpurii, cu frunze înguste, ovale și cu tulpina ramificată și acoperită cu peri moi, îndreptați în jos. – Et. nec.

TARÁF, *tarafuri*, s. m. **1.** Mică formație muzicală (de lăutari), care cântă muzică populară. **2.** (Înv.) Gașcă, clică.

TARAGÓT, *taragoturi*, s. n. Instrument muzical popular românesc de suflat, format dintr-un tub conic de metal cu ancie simplă. – Et. nec.

TARAGOTÍST, *taragotiști,* s. m. Persoană care cântă la taragot. – **Taragot** + suf. *-ist*.

TARÁNCĂ, *tărănci,* s. f. (Ihț.; reg.) Ocheană. – Et. nec.

TARAPANGÉLE s. f. pl. (Reg.) Legume, zarzavaturi. – Et. nec.

TARARÁ s. f. Melodie monotonă care pare că nu se mai sfârșește. – Formație onomatopeică.

TÁRE, *tari*, adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care are o consistență solidă, care opune rezistență la apăsare și nu poate fi ușor pătruns, străbătut, desfăcut, despicat; lipsit de moliciune, solid; *p. ext*. trainic, durabil. ◊ Care este mai consistent decât în mod obișnuit; vârtos, des; (despre pâine) uscat; (despre ouă) răscopt. ♦ Fortificat, întărit. **2.** Lipsit de elasticitate, care nu se îndoaie (decât cu greu), fără suplețe. ◊ *Pânză tare* = pânză (cu țesătură rară) foarte apretată, folosită în croitorie, **3.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Voinic, viguros, puternic. ◊ Expr. *(A fi) tare de(-o) ureche* = (a fi) surd. **4.** (Despre oameni și despre manifestările lor) Care este în stare să reziste, să facă față încercărilor, cu voință fermă, energic, dârz, neclintit. ◊ Expr. *(A fi) tare de fire* = (a fi) curajos, rezistent. ♦ (Despre colectivități) Plin de forță, puternic. **5.** Care dispune de putere, de autoritate, care este stăpân pe o situație; atotputernic. **6.** (Despre argumente) Convingător, concludent; clar, categoric. **7.** (Despre fenomene ale naturii) Care se manifestă cu violență. ♦ (Despre vorbe, expresii) Aspru, greu; jignitor, insultător. **8.** (Despre sunete, zgomote) Care este emis cu putere, care răsună până departe, se aude bine. **9.** (Despre aer) Răcoros, rece, tăios; *p. ext*. curat. ♦ Care produce o impresie puternică asupra organelor de simț; pătrunzător, intens, ascuțit. **10.** (Despre culori) Bătător la ochi; viu, puternic, intens, aprins. **II.** Adv. **1.** Foarte, mult, extrem, teribil, grozav. Cu forță, cu intensitate, cu putere. **2.** (Pe lângă verbe ca „a vorbi", „a spune", „a cânta" etc.) Cu glas articulat, pentru a fi auzit de cei din jur; cu glas ridicat, pentru a se auzi bine sau departe. **3.** Iute, repede.

TÁRGĂ, *tărgi,* s. f. **1.** Pat portativ cu care se transportă răniții și bolnavii; mică platformă portativă de scânduri, de nuiele etc., care servește la căratul diferitelor materiale. ♦ Spec. (Rar) Tamar. **2.** (În expr.) *A trage targa pe uscat* = a fi strâmtorat bănește, a o scoate greu la capăt; a trage mâța de coadă. - (după *trage*).

TÁRNIȚĂ, *tarnițe,* s. f. **1.** Șa (țărănească) de lemn sau (rar) de piele, folosită la călărit sau la transportul unei poveri. **2.** Culme, coamă de munte sau de deal în formă de șa. **3.** (Reg.) Drum de munte, bătut de oi sau de vite.

TARTÁR2, *tartaruri*, s. n. (În mitologia antică) Loc așezat în fundul infernului, în care se presupune că erau chinuiți cei care păcătuiau față de zei; (în credința creștină) iad, infern. [Acc. și: *tártar*].

TÁRTOR, *tartori*, s. m. Căpetenia dracilor; *p. gener*. drac. ♦ Fig. Conducătorul unei tagme, al unui grup, care conduce cu severitate, despotic. – Cf. tartar2.

TÁRTORIȚĂ, *tartorițe,* s. f. Drăcoaică, diăvoliță; *fig*. femeie rea, afurisită. – **Tartor** + suf. *-iță.*

TATÁIE s. m. (Reg.) Apelativ familiar cu care copiii numesc pe tatăl lor; tată. ♦ Bunic. [Pr.: *-ta-ie*] – **Tată** + suf. *-aie.*

TÁTĂ, *tați,* s. m. **1.** Bărbat care are copii; nume pe care i-l dau acestui bărbat copiii săi când i se adresează sau când vorbesc despre el ori pe care și-l dă el însuși când vorbește cu copiii săi; taică, părinte, tătân, babacă. ◊ *Tată de familie* = bărbat care are copii pe care îi crește; cap de familie. *Tată mare* sau *tata-moșu* = bunic. *Tată vitreg* = al doilea soț al unei femei în raport cu copiii ei dintr-o căsătorie anterioară. *Tată bun* = tată adevărat. ◊ Loc. adj. *Din tată în fiu* = transmis de-a lungul generațiilor, prin descendență directă, din generație în generație. ◊ *Măi tată!* exclamație de uimire sau de satisfacție. **2.** (În credința creștină) Dumnezeu, creatorul lumii. ◊ *Tatăl nostru* = numele unei rugăciuni creștine. ◊ Expr. *(A ști) ca (pe) Tatăl nostru* = (a ști) foarte bine, pe de rost, fără greșeală. **3.** Fig. (Fam.) Creator, făuritor, fondator. [Nom. sg. art.: *tata* și *tatăl,* gen.-dat. sg.; *tatii* și *tatei*].

TÁUR, *tauri*, s. m. Mascul necastrat din specia taurinelor, cu capul mare, pielea groasă, părul de pe frunte lung și adesea creț; buhai. ◊ Expr. *A lua taurul de coarne* = a înfrunta cu îndrăzneală o dificultate, a lua lucrurile pieptiș.

TAURÍSCI s. m. pl. Nume dat unor triburi celtice, care în sec. V-III î. H. au migrat spre estul și sud-estul Europei, ajungând și în nord-vestul Daciei, fiind înfrânți și transformați în aliați în sec. I î. H. de Boierbista.

TAVÁ s. f. v. **tavă.**

TÁVĂ, *tăvi*, s. f. **1.** Obiect plat de metal, de material plastic, de lemn, având forme și dimensiuni diferite și marginile puțin ridicate, pe care se aduc la masă cele necesare pentru servit; tabla, tablă1 (**5**). ♦ Vas de tablă sau de fier smălțuit, cu marginile ridicate, în care se coc la cuptor anumite mâncăruri și prăjituri. **2.** (Reg.) Șervețel brodat care se așterne pe o tavă (**1**) sau ca ornament pe o mobilă. [Var.: (reg.) **tavá** s. f.].

TĂBĂCÁR, *tăbăcari*, s. m. Meseriaș specialist în tăbăcitul pieilor; tabac2, timar, argăsitor. – **Tabac**2 + suf. *-ar*.

TĂBĂCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *tăbăcărești*, adj., s. f. Adj. Care aparține tăbăcarilor, privitor la tăbăcari. ◊ *Lână tăbăcărească* = lână care se smulge de pe pielea de oaie dată la tăbăcit. – **Tăbăcar** + suf. *-esc*.

TĂBĂCĂRÍE, (**2**) *tăbăcării*, s. f. **1.** Meseria tăbăcarului. **2.** Atelierul tăbăcarului sau secție industrială în care se argăsesc pieile. – **Tăbăcar** + suf. *-ie*.

TĂBĂCEÁLĂ, *tăbăceli*, s. f. Tăbăcire. – **Tăbăci** + suf. *-eală*.

TĂBĂCÍ, *tăbăcesc*, vb. IV. Tranz. A prelucra pielea brută cu ajutorul tananților, transformând-o într-un produs care nu putrezește, moale, suplu, impermeabil, elastic și rezistent; a argăsi. – Din **tabac**2.

TĂBĂCÍRE, *tăbăciri*, s. f. Acțiunea de *a tăbăci* și rezultatul ei; tăbăceală, tăbăcit1, argăsire, argăseală, argăsit, tanaj. – V. **tăbăci.**

TĂBĂCÍT1 s. n. Tăbăcire. – V. **tăbăci.**

TĂBĂCÍT2, **-Ă,** *tăbăciți, -te*, adj. (Despre piele) Care a fost supus procesului de tăbăcire; argăsit. – V. **tăbăci.**

TĂBĂCITÓR, -OÁRE, *tăbăcitori, -oare*, adj. Care are proprietatea de a tăbăci; argăsitor. ♦ (Substantivat, n.) Butoi în care se ține argășeala. – **Tăbăci** + suf. *-tor*.

TĂBĂNÁȘ, *tăbănașe*, s. n. (Reg.) Cireadă mică, cârd. *Turmă de oi*.

TĂBĂRÁȘ, *tăbărași*, s. m. (Rar) Ostaș care face parte dintr-o tabără. – **Tabără** + suf. *-aș*.

TĂBĂRÍ, *tábăr*, vb. IV. Intranz. **1.** A se repezi la cineva (cu violență, dușmănos), a da năvală asupra cuiva; a se năpusti. ♦ Fig. A se adresa cuiva în mod insistent. ♦ (Rar) A se repezi, a veni în grabă. **2.** (Înv.) A-și așeza tabăra; a poposi. – Din **tabără.**

TĂBĂLTÓC, (**1**) *tăbăltoace*, s. n., (**2**) *tăbăltoci*, s. m. (Reg.) **1.** S. n. Săculeț. **2.** S. m. Om scund și îndesat. [Var.: **tăbultóc** s. m.].

TĂBĂRCĂ, *tăbărce*, s. f. (Reg.) **1.** Par cu care se ridică greutăți; drug. **2.** Sarcină, greutate. [Pl. și: *tăbărci*] – Et. nec.

TĂBĂRCÍ, *tăbărcesc*, vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A purta (sau a ridica) o greutate în brațe, în mâini sau în spinare; a târî după sine ceva greu. **2.** Refl. A se cățăra cu greutate, a se opinti (spre a se urca). ♦ A umbla greu (din cauza unei sarcini pe care o poartă); a se târî. – Din **tăbârcă.**

TĂBLÁCÍ, *tăblăcesc*, vb. IV. Tranz. A da flexibilitate și lustru pieii argăsite, întinzând-o în toate direcțiile. – Et. nec.

TĂBULTÓC s. m. v. **tăbăltoc.**

TĂCĂÍ, *tăcăiesc*, vb. IV. Intranz. A scoate la intervale regulate sunetul exprimat prin interjecția „tac”. ♦ A ciocăni, a țăcăni. ♦ (Despre inimă) A zvâcni, a bate (ritmic). [Var.: **tâcâí** vb. IV] – **Tac**1 + suf. *-ăi*.

TĂCĂITOÁRE, *tăcători*, s. f. (Ornit.; reg.) Lupul-vrăbiilor. [Pr.: *-că-i-*] – **Tăcăi** + suf. *-toare*.

TĂCEÁ, *tac*, vb. II. Intranz. **1.** A nu vorbi nimic, a se abține să vorbească. ◊ Loc. adv. *Pe tăcute* = în tăcere, în ascuns. ◊ Expr. *A tăcea chitic* (sau *molcom, mâlc, ca peștele, ca pământul, ca melcul)* = a nu spune nimic. *Tac mă cheamă* = nu spun o vorbă. *Tace și face,* se spune despre cineva care acționează fără vorbă multă sau despre cineva care uneltește în ascuns ceva rău. **2.** A înceta să vorbească, să plângă, a se întrerupe din vorbă; a amuți. ◊ Expr. *Tacă-ți gura* sau *taci din gură!* = nu mai vorbi! isprăvește!

TĂCÉRE, *tăceri*, s. f. Faptul de *a tăcea; p. ext.* liniște, calm, acalmie. ◊ Loc. adv. *În tăcere* = fără a vorbi; fără a se destăinui. ◊ ♦ Pauză, întrerupere mai lungă într-o discuție. – V. **tăcea.**

TĂCIUNÁ, *tăciunez*, vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. A arde ceva până când se transformă în tăciune (**1**). **2.** Refl. (Despre unele cereale) A fi atacat de tăciune (**2**). – Din **tăciune.**

TĂCIUNÁȘ, tăciunași, s. m. Diminutiv al lui tăciune. – **Tăciune** + suf. *-aș*.

TĂCIUNÁT, -Ă, *tăciunați, -te*, adj. (Pop.) **1.** (Despre oameni sau despre părul, ochii, tenul lor) Negru ca tăciunele (**1**). **2.** (Despre unele cereale) Tăcinos. – V. **tăciuna.**

TĂCIÚNE, *tăciuni*, s. m. **1.** Rămășiță dintr-o bucată de lemn care a ars incomplet; cărbune sau lemn în faza de ardere fără flacără. ◊ Expr. *A nu avea nici tăciune în vatră* = a fi foarte sărac. **2.** Boală a plantelor (cerealiere) provocată de o ciupercă parazită care se manifestă prin distrugerea totală sau parțială a părților atacate și prin apariția în locul acestora a unei pulberi de culoare neagră; cărbune.

TĂCIUNÓS, -OÁSĂ, *tăciunoși, -oase*, adj. (Despre unele cereale) Atacat de tăciune (**2**), plin de tăciune (**2**); tăciunat. – **Tăciune** + suf. *-os*.

TĂCÚT, -Ă, *tăcuți, -te*, adj. **1.** Care tace, care nu vorbește; *p. ext.* care nu face zgomot; calm, liniștit. **2.** Puțin comunicativ, taciturn; *p. ext.* discret, rezervat, timid. – V. **tăcea.**

TĂFĂLÓG, -OÁGĂ, *tăfălogi, -oage*, adj. (Despre oameni; reg.) Cu mișcări încete, molâu. – Et. nec.

TĂFÁLCĂ, *tăfălci*, s. f. (Reg.) Traistă, săculeț. – Et. nec.

TĂGÂRȚÁ, *tăgârțez*, vb. I. Refl. (Reg.) A se agăța de cineva. – Din **tăgârță.**

TĂGÂRȚĂ, *tăgârțe*, s. f. (Reg.) Traistă, sac.

TĂIÁ, *tai*, vb. I. **I. 1.** Tranz. A despărți, a separa ceva în bucăți cu ajutorul unui obiect tăios sau prin diferite procedee fizice și chimice; a diviza, a scinda, a despica, a fragmenta, a îmbucătăți. ◊ Expr. *A-și tăia (singur) craca de sub picioare* = a-și primejdui situația printr-o acțiune negândită. *Poți să tai lemne pe dânsul,* se spune despre cineva care doarme adânc. **2.** Tranz. Expr. *A(-și) tăia drum* = a-și face loc îndepărtând obstacolele ce îi stau în cale. **3.** Tranz. Expr. *A tăia răul de la rădăcină* = a lua măsuri energice pentru a stârpi radical un rău. **4.** Tranz. A lăsa urme în profunzime, a brăzda; a executa (prin așchiere) adâncituri sau proeminențe pe suprafața unui obiect. **5.** Tranz. (Despre drumuri, râuri etc.) A străbate; a traversa. ♦ (Despre oameni, vehicule etc.) A merge pe drumul cel mai scurt; a scurta drumul. **6.** Refl. recipr. A se întretăia. **7.** Refl. (Despre țesături) A se destrăma, a se rupe în direcția firului țesut sau la îndoituri. **II.** Tranz. Expr. A (se) răni cu un instrument tăios. ♦ Tranz. A înjunghia, a sacrifica un animal (în scopul valorificării). **III. 1.** Tranz. Expr. *A tăia drumul cuiva* = a ieși înaintea cuiva spre a-l împiedica să înainteze, a-l opri din drum. **2.** Tranz. A face să slăbească sau să înceteze; a micșora, a slăbi, a modera, a atenua, a opri. ◊ Expr. *A-i tăia cuiva pofta* = a face să-și piardă sau a-și pierde cheful, curajul de a (mai) face ceva. *A-i tăia cuvântul* = a descuraja (pe cineva). **3.** Tranz. și intranz. (Fam.; în expr.) *A tăia (la) piroane* = a spune minciuni.

TĂIÁT1 s. n. Faptul de *a (se) tăia*. – V. **tăia.**

TĂIÁT2, **-Ă,** *tăiați, -te*, adj. **I. 1.** Care este despărțit, separat în bucăți cu ajutorul unui obicct tăios sau prin diferite procedee fizice; despicat. **2.** (Despre țesături) Destrămat în direcția firului țesut sau la îndoituri. **3.** (Despre anumite preparate culinare) Cu aspect de lapte brânzit, din cauza alterării sau a unei greșeli de preparare. **II.** Rănit cu un obiect tăios. ♦ (Despre păsări, animale) Care a fost sacrificat (în scopul valorificării). **III.** (Despre răsuflare, respirație) Cu ritmul slăbit, oprit. – V. **tăia.**

TĂICULEÁN s. m. (Pop.) Tăiculiță. – **Taică** + suf. *-ulean*.

TĂICULÍȚĂ s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *taică;* tăicușor, tăicuță, tăiculean. – **Taică** + suf. *-uliță*.

TĂICUȘÓR s. m. (Pop.) Tăiculiță. – **Taică** + suf. *-ușor*.

TĂICÚȚ s. m. v. **tăicuță.**

TĂICÚȚĂ, *tăicuți*, s. m. Tăiculiță. [Var.: **tăicúț** s. m.] – **Taică** + suf. *-uță*.

TĂIÉRE, *tăieri*, s. f. Acțiunea de *a (se) tăia* și rezultatul ei. – V. **tăia.**

TĂIETÓR, -OÁRE, *tăietori, -oare*, adj., s. f., s. n., s. m. **1.** Adj. Care taie; tăios; ascuțit. **2.** S. f. Plantă erbacee cu frunze păroase de culoare verde închis și cu flori galbene, folosită în medicina populară pentru tratarea tăieturilor. **3.** S. n. Buștean pe care se taie sau se despică lemnele de foc; tăiș (**2**). – **Tăia** + suf. *-ător*.

TĂIETÚRĂ, *tăieturi*, s. f. **1.** Acțiunea de *a tăia;* (concr.) locul unde s-a tăiat ceva; spec. rană provocată de un instrument tăios. ♦ Suprafața rezultată dintr-un corp după ce a fost tăiat. ♦ Fel, mod de a tăia. **2.** Drum (adâncit) săpat de o apă în curgerea ei. ♦ Povârniș drept, prăpăstios; perete stâncos. **3.** Fig. (La pl.) Senzație de durere asemănătoare cu aceea provocată de o tăiere; junghiuri. – **Tăia** + suf. *-ătură*.

TĂIEȚÉI s. m. pl. Aluat nedospit făcut din făină, apă, sare (și ouă) tăiat în șuvițe lungi și subțiri, care se fierb în supă sau se gătesc cu brânză, cu nuci etc. [Var.: **tăițéi** s. m. pl.] – **Tăiați** (pl. lui *tăiat,* part. lui *tăia)* + suf. *-ei*.

TĂIFĂSUÍ, *tăifăsuiesc*, vb. IV. Intranz. A vorbi cu cineva mult și cu familiaritate despre lucruri minore; a sta la taifas, a pălăvrăgi. – **Taifas** + suf. *-ui*.

TĂIFĂSUIÁLĂ, *tăifăsuieli*, s. f. Faptul de *a tăifăsui*. – **Tăifăsui** + suf. *-ială*.

TĂINICÍE, *tăinicii*, s. f. (Pop.) Taină, secret. – **Tainic** + suf. *-ie*.

TĂINUÍ, *tăinuiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A păstra o taină, a ține secret, a nu lăsa să se știe, să se afle ceva; a ascunde, a acoperi. ♦ Refl. (Rar) A se ascunde. **2.** Intranz. (Pop.) A sta de vorbă, a sta la taifas, a discuta (în intimitate). – **Taină** + suf. *-ui*.

TĂINUÍRE, *tăinuiri*, s. f. Acțiunea de *a tăinui* și rezultatul ei; înțelegere ascunsă; sfat ținut în taină. – V. **tăinui.**

TĂINUÍT, -Ă, *tăinuiți, -te*, adj. **1.** Ascuns, ferit, tainic. ♦ Discret. **2.** Neștiut de alții, secret. – V. **tăinui.**

TĂINUITÓR, -OÁRE, *tăinuitori, -oare*, adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care tăinuiește, care ascunde ceva. **2.** S. m. și f. Persoană care tăinuiește fapta unui răufăcător, care adăpostește o persoană urmărită de justiție sau ascunde lucruri furate, mărfuri de contrabandă etc. [Pr.: *-nu-i-*] – **Tăinui** + suf. *-tor*.

TĂIÓS, -OÁSĂ, *tăioși, -oase*, adj. **I.** (Despre obiecte) Care este ascuțit, dur și poate tăia; ascuțit. **II.** Fig. **1.** (Despre vânt, ger etc.) Care biciuiește trupul sau fața, care îți dă senzația că te taie. **2.** (Despre privire, glas etc.) Pătrunzător, aspru, ascuțit. **3.** (Despre vorbe, stil etc.) Mușcător, caustic. – **Tăia** + suf. *-os*.

TĂIȘ, *tăișuri*, s. n. Parte mai subțire, ascuțită, destinată să taie, a unui instrument, a unei unelte (de obicei a unui cuțit); ascuțiș; muchie tăietoare a unei unelte sau a unei ustensile. ◊ Expr. *Cuțit cu două tăișuri* = situație a cărei rezolvare într-un anumit sens poate avea efecte opuse celor dorite. *A trece sub tăișul sabiei* = a ucide, a distruge complet. – **Tăia** + suf. *-iș*.

TĂIȚÉI s. m. pl. v. **tăieței.**

TĂLÁNÍȚĂ, *tălanițe*, s. f. (Înv.) Femeie de moravuri ușoare. – Et. nec.

TĂLĂLÁI, *tălălăiesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A vorbi mult și fără rost; a pălăvrăgi, a flecări. **2.** A merge încoace și încolo, pășind fără siguranță; a hoinări, a vagabonda. – Formație onomatopeică.

TĂLĂLĂU s. n. (Reg.) Zgomot, larmă, tărăboi. – Et. nec.

TĂLĂNCĂNÍ, pers. 3 *tălăncănește,* vb. IV. Intranz. (Reg., despre clopote, tălăngi) A suna, a bălăngăni. – **Talancă** + suf. *-ăni*.

TĂLĂNCUȚĂ, *tălăncuțe*, s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *talancă*. – **Talancă** + suf. *-uță*.

TĂLĂMB, -Ă, *tălămbi, -e*, adj. (Reg.; despre oameni) Neîndemânatic; tembel. – Et. nec.

TĂLGERÉL, *tălgerele*, s. n. (Rar) Diminutiv al lui *talger;* tălgior. – **Talger** + suf. *-el*.

TĂLGIÓR, *tălgioare*, s. n. (Pop.) Tălgerel. [Pl. și: (m.) *tălgiori*] – **Talger** + suf. *-ior*.

TĂLHÁR s. m. v. **tâlhar.**

TĂLHĂRĂȘÚG, *tălhărășuguri*, s. n. (Înv.) Tâlhărie. – **Tâlhar** + suf. *-ășug*.

TĂLÍCĂ pron. pers. v. **mătălică.**

TĂLMÁCI, -CE, *tălmaci, -ce*, s. m. și f. (Înv.; rar la f.) Traducător, interpret. ♦ Tâlcuitor, comentator. [Var.: **tâlmáci, -ce** s. m. și f.].

TĂLMĂCÍ, *tălmăcesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A traduce un text dintr-o limbă în alta. **2.** A interpreta, a tâlcui. **3.** A explica, a lămuri; a dezlega, a desluși, a ghici o problemă, o întrebare etc.

TĂLMĂCÍRE, *tălmăciri*, s. f. Acțiunea de *a (se) tălmăci* și rezultatul ei; operă tradusă. – V. **tălmăci.**

TĂLMĂCITÓR, -OÁRE, *tălmăcitori, -oare*, s. m. și f. Traducător, interpret. ♦ Tâlcuitor, comentator. – **Tălmăci** + suf. *-tor*.

TĂLMĂȘÁG, *tălmășaguri*, s. n. (Reg.) Glumă, vorbă hazlie. [Var.: **tămășág** s. n.].

TĂLPÁȘ, *tălpași*, s. m. (Înv.) Pedestraș, infanterist. -(după *talpă*).

TĂLPĂLUÍ, *tălpăluiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A tălpui.

TĂLPĂȘÍȚĂ s. f. **1.** (Reg.) Talpă la sanie. **2.** (Art., în expr.) *A(-și) lua tălpășița* = a pleca repede, dintr-un loc (din cauza fricii, a rușinii etc.); a o șterge. – **Tălpaș** + suf. *-iță*.

TĂLPÍC s. m., s. n. v. **tălpig.**

TĂLPÍCĂ s. f. v. **tălpig.**

TĂLPÍG, (1, 2) *tălpige,* s. n., **(3)** *tălpigi,* s. m. **1.** S. n. Fiecare dintre pedalele de la războiul de țesut cu ajutorul cărora se schimbă ițele. **2.** S. n. Fiecare dintre cele două suporturi laterale curbate cu care sunt prevăzute unele scaune fără picioare. ♦ Fiecare dintre tălpile unei sănii. **3.** S. m. Încălțăminte rudimentară alcătuită dintr-o talpă de lemn și o baretă de piele petrecută pe deasupra labei piciorului. [Var.: **tălpíc** s. m., s. n., **tălpícă** s. f.] – **Talpă** + suf. *-ig.*

TĂLPÍȚĂ, *tălpițe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *talpă;* tălpuță. – **Talpă** + suf. *-iță.*

TĂLPÓI, *tălpoaie,* s. n. Augmentativ al lui talpă (**II**). **1.** Grindă groasă care se pune ca temelie la unele construcții. **2.** Fiecare dintre tălpile unei sănii de transport. – **Talpă** + suf. *-oi.*

TĂLPÓS, -OÁSĂ, *tălpoși, -oase,* adj. (Despre pământ, care se prinde) Argilos, cleios, lipicios. – **Talpă** + suf. *-os.*

TĂLPUÍ, *tălpuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune talpă la încălțăminte; a pingelui. ♦ A înlocui tălpile rupte de la ciorapi. **2.** A pune o șină de fier la talpa plugului, la tălpile unei sănii etc. – **Talpă** + suf. *-ui.*

TĂLPUÍRE, *tălpuiri,* s. f. Acțiunea de *a tălpui* și rezultatul ei. – V. **tălpui.**

TĂLPUÍT s. n. Faptul de *a tălpui.* – V. **tălpui.**

TĂLPUITÓR, *tălpuitori,* s. m. Meseriaș care lucrează la tălpuirea încălțămintei. [Pr.: *-pu-i-*] – **Tălpui** + suf. *-tor.*

TĂLPÚȚĂ, *tălpuțe,* s. f. Tălpiță. – **Talpă** + suf. *-uță.*

TĂMĂDUÍ, *tămăduiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) însănătoși, a (se) vindeca, a (se) lecui. [Prez. ind. și: *tămădui*].

TĂMĂDUIÁLĂ, *tămăduieli,* s. f. (Pop.) Tămăduire. [Pr.: *-du-ia-*] – **Tămădui** + suf. *-eală.*

TĂMĂDUÍRE, *tămăduiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) tămădui* și rezultatul ei; tămăduială. ♦ Izvorul tămăduirii = **a)** sărbătoare bisericească creștină ținută în prima vineri după Paști; **b)** loc cu ape de băut sau de scăldat, care au proprietatea de a vindeca anumite boli. – V. **tămădui.**

TĂMĂDUITÓR, -OÁRE, tămăduitori, -oare, adj. (Pop.) Care tămăduiește; vindecător, lecuitor. [Pr.: -du-i-] – **Tămădui** + suf. -tor.

TĂMĂȘÁG s. n. v. **tălmășag.**

TĂMÂIÁ, *tămâiez,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. (Bis.) A răspândi fum de tămâie, a afuma cu tămâie. **2.** Tranz. Fig. A copleși cu laude excesive, a linguși. – Din **tămâie.**

TĂMÂIÁT, -Ă, *tămâiați, -te,* adj. Îmbălsămat, înmiresmat. - V. **tămâia.**

TĂMÂIE s. f. Substanță rășinoasă obținută prin crestare din scoarța livanului, solidificată sub forma unor boabe neregulate, de culoare roșiatică sau gălbuie, care, prin ardere, produce un fum cu miros aromat pătrunzător, folosită în ceremoniile religioase. ◊ Expr. *A fugi ca dracul de tămâie* = a se feri cu cea mai mare grijă de ceva, a ocoli de departe pe cineva pentru a evita situații neplăcute, penibile.

TĂMÂIÉR, *tămâiere,* s. n. Tămâieriță. – **Tămâie** + suf. *-ar.*

TĂMÂIÉRE, *tămâieri,* s. f. Acțiunea de *a (se) tămâia* și rezultatul ei. – V. **tămâia.**

TĂMÂIERNÍȚĂ, *tămâiernițe,* s. f. Vas pentru tămâiere; tămâier, tămâietoare. – **Tămâie** + suf. *-erniță.*

TĂMÂIETOÁRE, *tămâietori,* s. f. Tămâierniță. – **Tămâia** + suf. *-ătoare.*

TĂMÂIOÁRĂ, *tămâioare,* s. f. Numele a două plante erbacee din familia violaceelor: **a)** plantă mică cu flori mari ale căror petale sunt împestrițate cu pete purpurii; **b)** toporaș. – **Tămâie** + suf. *-ioară.*

TĂMÂIÓS, -OÁSĂ, *tămâioși, -oase,* adj., s. f., s. n. **1.** Adj. (Despre unele varietăți de fructe, în special de struguri) Care are un gust aromat, asemănător cu aroma de tămâie; muscat. **2.** Adj., s. f. (Varietate de viță-de-vie) care produce struguri cu boabele sferice, cărnoase, dese și verzi sau violet-roșcate, puternic aromate. **3.** S. f., s. n. Vin făcut din tămâioasă (**2**). – **Tămâie** + suf. *-os.*

TĂMÂÍȚĂ, *tămâițe,* s. f. Nume dat mai multor plante: **a)** plantă erbacee cu miros aromatic puternic și cu flori verzui dispuse într-un ciorchine la vârful tulpinii; **b)** plantă cu flori verzi-gălbui, cu miros pătrunzător . ◊ Compus: *tămâiță-de-câmp* = plantă erbacee păroasă, cu flori galbene . – **Tămâie** + suf. *-iță.*

TĂMÂNJÉR, *tămânjere,* s. n. (Reg.) Unealtă ciobănească în formă de lopățică sau de băț ramificat la un capăt, cu care se amestecă zerul în căldare când se fierbe pentru a se face urdă. – Et. nec.

TĂMÂNJÍ, *tămânjesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânji, a murdări. ♦ (Ir.) A picta; a mâzgăli. – Et. nec. Cf. mânji.

TĂMBĂLĂU s. n. (Fam.) Zgomot, gălăgie; *p. ext.* petrecere zgomotoasă (cu muzică și dans).

TĂPĂLĂGĂ, *tăpălăgi,* s. f. (Reg.) **1.** Încălțăminte mare și grosolană. ♦ Picior, mare, deformat. **2.** Legătură înfășurată de hoți la picioarele vitelor furate, pentru ca pașii să nu lase urme.

TĂPĂLĂGÓS, -OÁSĂ, *tăpălăgoși, -oase,* adj. (Reg.) **1.** (Despre oameni și animale) Care are picioarele mari și un mers greoi; tăpălog, tăpănos. **2.** (Despre plante) Cu frunze mari, late. – **Tăpălagă** + suf. *-os.*

TĂPĂLĂÍ, *tăpălăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A merge lovind greoi pământul cu talpa. – Cf. talpă.

TĂPĂLÓG, -OÁGĂ, *tăpălogi, -oage,* adj. (Reg.) Tăpălăgos (**1**). – Cf. tăpălagă.

TĂPĂNÓS, -OÁSĂ, *tăpănoși, -oase,* adj. (Reg.) Tăpălăgos (**1**). – Et. nec. Cf. tăpălăgos.

TĂPȘÁN, *tăpșane,* s. n. **1.** Loc neted și ușor înclinat care apare la baza versantelor și povârnișurilor în regiunile de deal și de munte. ♦ Coastă a unui deal sau a unui munte; pantă, povârniș. **2.** Loc viran mai ridicat, aflat de obicei în mijlocul unui sat sau în mijlocul unei curți. ♦ Loc mai ridicat, neted, necultivat. – **Tăpși** + suf. *-an.*

TĂPȘÍ, *tăpșesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A bătători.

TĂRĂBOÁNȚĂ, *tărăboanțe,* s. f. (Pop.) Cărucior cu o roată în partea de dinainte și două brațe în partea de dinapoi, împins de un om și folosit la transportul materialelor la distanțe mici; roabă.

TĂRĂBÓI s. n. Gălăgie mare, larmă; zarvă, hărmălaie, tămbălău.

TĂRĂBÚȚĂ, *tărăbuțe,* s. f. (Reg.) Bagaj, catrafuse. – **Tarabă** + suf. *-uță.*

TĂRĂGĂIÁ vb. I v. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂIÁLĂ s. f. v. **tărăgăneală.**

TĂRĂGĂNÁ, *tărăgănez,* vb. I. **1.** Tranz. A amâna de pe o zi pe alta rezolvarea unei probleme, începerea sau terminarea unei acțiuni etc.; a face să se prelungească, să se întârzie o acțiune, o soluționare. ♦ A merge încet, anevoie, târându-și picioarele. ♦ A vorbi rar, lungind silabele. **2.** Refl. impers. (Despre vreme, timp) A dura, a se prelungi. **3.** Intranz. (Reg.) A cânta alene, cu jale, a doini. ♦ (Despre vânt) A adia. [Var.: **tărăgăiá, trăgăná** vb. I, **tărăgăní** vb. IV] – Din **trăgăna** („a trage").

TĂRĂGĂNÁRE, *tărăgănări,* s. f. Acțiunea de *a (se) tărăgăna* și rezultatul ei. [Var.: **tărăgăníre** s. f.] – V. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNÁT, -Ă, *tărăgănați, -te,* adj. **1.** (Despre acțiuni) Executat încet, cu multe amânări. ♦ (Despre voce, vorbire) Rar și prelungit; domol. ♦ (Despre o melodie) Cu note sau modulații prelungite. **2.** (Reg.; despre un teren) în pantă lină. [Var.: **trăgánat, -ă** adj.] – V. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNEÁLĂ, *tărăgăneli,* s. f. Faptul de *a (se) tărăgăna;* amânare continuă, tărăgănare. [Var.: **tărăgăiálă** s. f.] – **Tărăgăna** + suf. *-eală.*

TĂRĂGĂNÍ vb. IV v. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNÍRE s. f. v. **tărăgănare.**

TĂRĂȘÉNIE, *tărășenii,* s. f. (Fam.) Șir de întâmplări (neplăcute, complicate); pățanie, încurcătură. – Et. nec.

TĂRÂCIOÁRE s. f. pl. Diminutiv al lui *tărâțe.* – **Tărâțe** + suf. *-ioare.*

TĂRÂM, *tărâmuri,* s. n. **1.** (Pop. și fam.) Ținut, regiune, meleag. ◊ (În basme) *Celălalt* (sau *alt) tărâm* = regiune îndepărtată (subpământeană), dincolo de lumea reală, populată de ființe mitice. ♦ (Rar) întindere de teren. **2.** Domeniu, sferă de activitate.

TĂRÂNC, *tărânci,* s. m. (Reg.) Fiecare dintre cele două lanțuri sau frânghii cu care se leagă codârla de coșul căruței. – Et. nec.

TĂRÂȚĂ, pers. 3 *tărâțează,* vb. I. Refl. (Pop.) A se coji, a se jupui. – Din **tărâțe. TĂRÂȚÁRE,** *tărâțări,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a se tărâța* și rezultatul ei; cojire, jupuire. – V. **tărâța.**

TĂRÂȚĂ, *tărâțe,* s. f. (Mai ales la pl.) **1.** Înveliș al grăunțelor de grâu, de porumb etc. zdrobit prin măcinare și separat de făină la cernut. ◊ Expr. *Scump la tărâțe și ieftin la făină,* se spune despre cel care este zgârcit la cheltuieli mărunte, dar risipitor când nu trebuie. (Reg.) *A se dedulci ca calul la tărâțe* = a se deprinde cu binele. **2.** Rumeguș (de lemn).

TĂRÂȚÓS, -OÁSĂ, *tărâțoși, -oase,* adj. Care conține tărâțe (**1**) sau care are aspectul tărâței. – **Tărâță** + suf. *-os.*

TĂRBÁCĂ s. f. (Fam.; în expr.) *A da în tărbacă* = **a)** a bate zdravăn; **b)** fig. a batjocori, a ocărî; a-și bate joc de cineva, a da în tărbăceală. – Din **tărbăci** (derivat regresiv).

TĂRBĂCEÁLĂ, *tărbăceli,* s. f. (Reg.) Faptul de *a tărbăci.* ◊ Expr. *A da* (sau *a lua) în* (sau *la, prin) tărbăceală* = a da în tărbacă. – **Tărbăci** + suf. *-eală.*

TĂRBĂCÍ, *tărbăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A bate tare pe cineva, a snopi în bătaie. ♦ Fig. A ocări; a-și bate joc de cineva. **2.** A frământa noroiul în timpul mersului. ♦ Refl. A se murdări (cu noroi). – Cf. tăbăci.

TĂRBĂCÍRE, *tărbăciri,* s. f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) tărbăci.* – V. **tărbăci.**

TĂRBĂCÍT, -Ă, *tărbăciți, -te,* adj. (Reg.) Snopit în bătaie. ♦ Fig. Ocărât, batjocorit. – V. **tărbăci.**

TĂRCÁ, *tărchez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A vopsi în culori variate (și nearmonizate), a trage dungi colorate; a dunga; a vărga, a bălța. – Din **tărcat** (derivat regresiv).

TĂRCÁT, -Ă, *tărcați, -te,* adj. (Reg.) Cu pete de diferite culori (nearmonizate), pestriț, bălțat; dungat, vărgat.

TĂRCĂTÚRĂ, *tărcături,* s. f. (Reg.) Combinație nereușită de culori; împestrițătură; (concr.) obiect tărcat. – **Tărca** + suf. *-ătură.*

TĂRICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *tăricei, -ele,* adj. Tărișor. – **Tare** + suf. *-icel.*

TĂRÍE, *tării,* s. f. **1.** Forță fizică; putere, vigoare. **2.** Capacitate de luptă, putere de afirmare, forță morală; fermitate. **3.** Autoritate; stăpânire. **4.** Soliditate, trăinicie; duritate. **5.** (înv.; concr.) Fortificație. **6.** Grad (mare) de concentrație de alcool, de aromă etc. – **Tare** + suf. *-ie.*

TĂRIȘÓR, -OÁRĂ, *tărișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui tare; tăricel. – **Tare** + suf. *-işor.*

TĂRTĂCÚȚĂ, *tărtăcuțe,* s. f. **1.** Plantă târâtoare sau agățătoare din familia cucurbitaceelor, cu flori albe, cu frunze lunguiețe, roșii și cu fructe comestibile. ♦ P. restr. Fructul acestei plante. **2.** Fig. (Glumeț) Cap. – **Tătarcă** + suf. *-uță.*

TĂRTĂNÉȚ, -EÁȚĂ, *tărtăneți, -e,* adj. (Pop.; despre trup) Scurt și îndesat, gros; (despre cap) rotund. – Et. nec.

TĂȘÚLĂ, *tășule,* s. f. (Reg.) Tașcă. – Et. nec.

TĂTÁRNICĂ, *tătarnice,* s. f. Plantă erbacee, spinoasă, din familia compozitelor; (reg.) armurar, căpățânoasă, rostogol, scaiete, măciuca-ciobanului.

TĂTĂÍȘ, *tătăiși,* s. m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze păroase și cu flori galbene-aurii . [Var.: **tătăíșă** s. f.] – Et. nec.

TĂTĂÍȘĂ1, *tătăișe,* s. f. (Reg.) **1.** Cumnată. **2.** Lele, leliță. – Et. nec.

TĂTĂÍȘĂ2 s. f. v. **tătăiș.**

TĂTĂÍT, -Ă, *tătăiți, -te,* adj. (Reg.) Care vorbește peltic. – Formație onomatopeică.

TĂTĂNEÁSĂ, *tătănese,* s. f. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, acoperită cu peri aspri, cu flori roșii-violacee, mai rar albe, dispuse în raceme. – Et. nec.

TĂTÂN, *tătâni,* s. m. (Pop.) Tată (**1**). [Forme gramaticale: gen.-dat. (urmat de adjectivul posesiv la sg.) *tătâne-, tătâni-, tătână-*].

TĂTÍC, *tătici,* s. m. Diminutiv al lui *tată* (**1**); tăticuț, tătișor, tătucă, tătuță. – **Tată** + suf. *-ic.*

TĂTICÚȚ, *tăticuți,* s. m. (Fam.) Tătic. – **Tătic** + suf. *-uț.*

TĂTIȘÓR, *tătișori,* s. m. (Reg.) Tătic. – **Tată** + suf. *-işor.*

TĂTÍȚĂ s. m. (Reg.) Tătic. – **Tată** + suf. *-iță.*

TĂTÚCĂ s. m. (Pop.) Tătic. [Var.: **tătúc** s. m.] – **Tată** + suf. *-ucă.*

TĂTUCÚȚĂ s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *tătucă.* – **Tătucă** + suf. *-uță.*

TĂTÚȚĂ s. m. (Pop.) Tătic. [Var.: **tătúț** s. m.] – **Tată** + suf. *-uță.*

TĂU2, TA, *tăi, tale,* pron. pos., adj. pos. **I.** Pron. pos. (Precedat de art. „al", „a", „ai", „ale") înlocuiește numele obiectului posedat și numele celui căruia i se adresează vorbitorul. *A ta e cartea.* ♦ (La pl.) Preocupările, deprinderile, opiniile etc. persoanei căreia i se adresează vorbitorul. ◊ (În legătură cu verbe ca „a rămâne", „a fi" etc.) *Pe-a ta* = așa cum vrei tu, cum dorești tu. ♦ (Pop.; la m. sau f.) Soțul sau soția persoanei căreia i se adresează vorbitorul. ♦ (La m. pl.) Familia de care ține persoana căreia i se adresează vorbitorul; rudele, prietenii, partizanii ei. *Nu-ți dau voie ai tăi să vii.* ♦ (La m. sau f. sg.) Lucrurile personale, proprietatea, avutul persoanei căreia i se adresează vorbitorul. **II.** Adj. pos. (Precedat de art. „al", „a", „ai", „ale" când stă înaintea substantivului nearticulat sau când este separat de substantiv prin alt cuvânt) **1.** Care este al celui căruia i se adresează vorbitorul, indicând posesiunea (casa ta), apartenența (țara ta), dependența în legătură cu termeni care denumesc persoane considerate în raportul lor față de persoana căreia i se adresează vorbitorul (frații tăi). **2.** (Cu valoare subiectivă) *Călătoria ta va fi grea.* **3.** (Cu valoare obiectivă) *Grija ta n-o poartă nimeni.*

TĂUÍ, *tăuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre ape curgătoare) A se opri din curs, a deveni apă stătătoare. – Din **tău1.**

TĂÚN, *tăuni,* s. m. Nume generic dat unor insecte diptere asemănătoare cu muștele, de culoare brună, cu pete gălbui pe pântece, ale căror femele înțeapă vitele și omul pentru a se hrăni cu sângele lor, transmițând totodată boli virotice și bacteriene. ◊ Expr. *A fugi ca tăunul cu paiul* = a fugi foarte repede. [Var.: **tăúne** s. m.].

TĂÚNE s. m. v. **tăun.**

TĂURÁȘ, *tăurași,* s. m. Diminutiv al lui *taur;* tăureanc. [Pr.: *tă-u-*] – **Taur** + suf. *-aș.*

TĂUREÁN, *tăureni,* s. m. Taur tânăr; bou voinic ca un taur. [Pr.: *tă-u-*] – **Taur** + suf. *-ean.*

TĂUREÁNC, *tăurenci,* s. m. (Reg.) Tăuraș. [Pr.: *tă-u-*] – **Taur** + suf. *-eanc.*

TĂUȘÍ, *tăușesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A ascunde, a tăinui. ♦ A mărturisi strâmb. [Pr.: *tă-u-*] – Et. nec.

TĂVÁLĂ, *tăvale,* s. f. (Reg.) Tăvălug. – Din **tăvăli** (derivat regresiv).

TĂVĂLEÁLĂ, *tăvăleli,* s. f. **1.** Bătaie, trânteală; rostogolire. **2.** Fig. (în expr.) *A (o) duce* (sau *ține) la tăvăleală* = **a)** (despre oameni) a fi rezistent la eforturi fizice; **b)** (despre lucruri) a nu se strica ușor. – **Tăvăli** + suf. *-eală.*

TĂVĂLÍ, *tăvălesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) rostogoli, a (se) suci pe o parte și pe alta pe pământ, în iarbă etc. ◊ Expr. (Refl.) *A se tăvăli de râs* = a râde cu mare poftă; a se prăpădi de râs. **2.** Tranz. A bate pe cineva trântindu-l și târându-l pe jos. **3.** Tranz. și refl. A (se) murdări, a (se) mânji. **4.** Tranz. A culca la pământ iarba, cerealele, florile etc.- (după trânti).

TĂVĂLÍRE, *tăvăliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) tăvăli* și rezultatul ei. – V. **tăvăli.**

TĂVĂLITÚRĂ, *tăvălituri,* s. f. Loc cu iarba, florile sau cerealele culcate la pământ (unde s-a tăvălit un om sau un animal). – **Tăvăli** + suf. *-tură.*

TĂVĂLÚC s. m. v. **tăvălug.**

TĂVĂLÚG, *tăvăluguri,* s. n. **1.** Unealtă agricolă compusă din unul sau din mai mulți cilindri, folosită la fărâmarea bulgărilor de pământ și la netezirea și tasarea solului înainte și după însămânțare; cilindru greu, folosit la anumite mașini pentru fărâmare, îndesare, nivelare etc. ◊ Expr. *A se da de-a tăvălugul* = a se duce de-a rostogolul. **2.** Instrument rudimentar de treierat. [Pl. și: (m.) *tăvălugi.* – Var. **tăvălúc** s. m.] – **Tăvăli** + suf. *-ug.*

TĂVĂLUGÍ, *tăvălugesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A trece cu tăvălugul peste arătură sau peste pietrișul unui drum, a strivi bulgării unui drum sau a netezi și a îndesa pământul cu tăvălugul. – Din **tăvălug.**

TĂVĂLUGÍRE, *tăvălugiri,* s. f. Acțiunea de *a tăvălugi* și rezultatul ei. – V. **tăvălugi.**

TĂVÍȚĂ, *tăvițe,* s. f. Diminutiv al lui *tavă.* – **Tavă** + suf. *-iță.*

TĂCĂÍ vb. IV v. **tăcăi.**

TÂLC, *tâlcuri,* s. n. (Pop.) **1.** Înțeles2, sens, rost, semnificație. ◊ Loc. adv. *Cu tâlc* = cu subînțeles; cu rost, cu socoteală. ♦ Interpretare, explicație. **2.** Glumă alegorică, fabulă, pildă. ◊ Expr. *A vorbi în tâlcuri* = a vorbi figurat, alegoric.

TÂLCUÍ, *tâlcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A explica, a interpreta tâlcul unor fapte, al unor vorbe etc.; a tâlmăci. **2.** A traduce. [Prez. ind. și: *tâlcuiesc*]. - (după *tâlmăci*).

TÂLCUÍRE, *tâlcuiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a tâlcui* și rezultatul ei.- V. **tâlcui.**

TÂLCUITÓR, -OÁRE, *tâlcuitori, -oare,* s. m. și f. (Pop.) Persoană care explică, comentează sau interpretează tâlcul unor fapte, al unor vorbe, al unor scrieri etc.; tâlmaci. ♦ Traducător. [Pr.: *-cu-i-*] – **Tâlcui** + suf. *-tor.*

TÂLHÁR, *tâlhari,* s. m. **1.** Persoană care comite o tâlhărie; bandit. ♦ Epitet dat unui om ticălos, nemernic. **2.** (Fam.) Șprengar, hoțoman, șmecher. [Var.: (reg.) **tâlhár** s. m.] – Et. nec.

TÂLHĂREÁ, *tâlhărele,* s. f. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene, adeseaa roșietice în exterior, dispuse în capitule. **2.** Susai. **3.** Salata-iepurelui. – **Tâlhar** + suf. *-ea.*

TÂLHĂRÉSC, -EÁSCĂ, *tâlhărești,* adj. Care ține de tâlhari, privitor la tâlhari, comis de tâlhari; banditesc. – **Tâlhar** + suf. *-esc.*

TÂLHĂRÉȘTE adv. În felul tâlharilor, ca tâlharii; banditește. – **Tâlhar** + suf. *-ește.*

TÂLHĂRÍ, *tâlhăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A duce o viață de tâlhar, a comite fapte de tâlhar; a jefui, a prăda. – Din **tâlhar.**

TÂLHĂRÍE, *tâlhării,* s. f. Furt însoțit de amenințări sau violență; *p. gener.* furt, hoție. – **Tâlhar** + suf. *-ie.*

TÂLHĂROÁICĂ, *tâlhăroaice,* s. f. **1.** Femeie care comite o tâlhărie. **2.** (Fam.) Femeie șmecheră; șprengăriță, hoțomancă. – **Tâlhar** + suf. *-oaică.*

TÂLHĂRÓI, *tâlhăroi,* s. m. Augmentativ al lui *tâlhar.* – **Tâlhar** + suf. *-oi.*

TÂLMÁCI, -CE s. m. și f. v. **tălmaci.**

TÂLV, (**1**) *tâlvi,* s. m., (**2**) *tâlvuri,* s. n. **1.** S. m. (Bot.) Tigvă (**2**). **2.** S. n. Fructul tigvei (**2**), folosit de obicei la scoaterea, prin aspirare, a vinului dintr-un butoi; *p. ext.* unealtă de forma unei pâlnii, cu o țeavă lungă și subțire, care se folosește în același scop. – Et. nec.

TÂMP, -Ă, *tâmpi, -e,* adj. **1.** (Înv. și pop.; adesea substantivat) Prost; tâmpit (**1**). **2.** (Înv. și reg.; despre obiecte ascuțite) Cu vârful sau cu tăișul tocit, știrbit; tâmpit (**2**).

TÂMPINĂ, s. f. v. **tâmpănă.**

TÂMPEÁLĂ, *tâmpeli,* s. f. Tâmpenie. – **Tâmpi** + suf. *-eală.*

TÂMPÉNIE, *tâmpenii,* s. f. Starea omului cu inteligență mărginită sau lipsit de inteligență, tâmpeală; faptă sau vorbă prostească; idioțenie, prostie, neghiobie. – **Tâmp** + suf. *-enie.*

TÂMPÍ, *tâmpesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A-și pierde sau a face să-și piardă inteligența, a deveni sau a face să devină tâmpit; a (se) prosti. **2.** (Înv. și reg.) A (se) toci, a (se) știrbi. – Din **tâmp.**

TÂMPÍRE, *tâmpiri,* s. f. Faptul de *a (se) tâmpi*; *p. ext.* tâmpenie; faptă prostească, prostie. – V. **tâmpi.**

TÂMPÍT, -Ă, *tâmpiți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Prost, idiot; nerod, stupid, tâmp (**1**). ♦ Buimăcit, năucit, amețit, zăpăcit. **2.** (Înv. și reg.) Tâmp (**2**). – V. **tâmpi.**

TÂMPLÁR, *tâmplari,* s. m. Meseriaș, muncitor care face mobile și alte obiecte din lemn; (reg.) bârdaș, cioplitor. – **Tâmplă**2 + suf. *-ar.*

TÂMPLĂ1, *tâmple,* s. f. Fiecare dintre cele două părți laterale ale capului, cuprinse între ochi, urechi, frunte și obraz. ♦ Părul care acoperă aceste părți. *Tâmple cărunte.*

TÂMPLĂREÁSĂ, *tâmplărese,* s. f. Soția tâmplarului. – **Tâmplar** + suf. *-easă.*

TÂMPLĂRÍE, *tâmplării,* s. f. **1.** Meseria tâmplarului. **2.** Atelierul tâmplarului. **3.** Obiect lucrat de tâmplar. – **Tâmplar** + suf. *-ie.*

TÁNĂR, -Ă, *tineri, -e,* adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană, *p. gener.* ființă) care este, ca vârstă, între copilărie și maturitate, care nu este încă matură. ◊ Loc. adv. *De tânăr* = din fragedă vârstă, de timpuriu. **2.** Adj. Care aparține sau este caracteristic unui om (sau unui animal) neajuns încă la maturitate. **3.** Adj. Care a fost plantat sau a răsărit de puțină vreme, care n-a ajuns încă la maturitate; care este format din asemenea plante. *Pădure tânără.*

TÂNDÁLĂ, *tândală,* s. m. și f. Om care nu este bun de nicio treabă, care lucrează fără rost sau care își pierde vremea umblând de colo până colo. – Din **tândăli** (derivat regresiv).

TÂNDĂLÍ, *tândălesc,* vb. IV. Intranz. A-și pierde vremea umblând de colo până colo fără rost; a lucra încet, fără spor, alene.

TÂNDĂLITÚRĂ, *tândălituri,* s. f. Faptul de *a tândăli;* pierdere de vreme. – **Tândăli** + suf. *-tură.*

TÂNGUÍ, *tânguiesc,* vb. IV. **1.** Refl. A vorbi plângându-se, jeluindu-se, văicărindu-se. **2.** Tranz. A jeli, a deplânge, a compătimi pe cineva. **3.** Refl. (Înv.) A se plânge de cineva. [Prez. ind. și: *tângui*].

TÂNGUIÁLĂ, *tânguieli,* s. f. Faptul de *a (se) tângui;* sunete tânguitoare, glas tânguitor. – **Tângui** + suf. *-eală.*

TÂNGUIÓS, -OÁSĂ, *tânguioși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Tânguitor. ♦ (Rar) Trist. – **Tângui** + suf. *-os.*

TÂNGUÍRE, *tânguiri,* s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) tângui* și rezultatul ei; tânguit. ♦ (Înv.) Necaz, jale, supărare, mâhnire. **2.** Sunete tânguitoare, glas tânguitor. **3.** (Înv.) Plângere împotriva cuiva; reclamație. – V. **tângui.**

TÂNGUÍT s. n. Tânguire (**1**). – V. **tângui.**

TÂNGUITÓR, -OÁRE, *tânguitori, -oare,* adj. (Despre sunete, glasuri etc.) Care se tânguiește; plin de durere; plângător, jalnic, tânguios. ♦ Trist. [Pr.: *-gu-i-*] – **Tângui** + suf. *-tor.*

TÂNJÁLĂ, *tânjeli,* s. f. Un fel de proțap care se folosește pentru a prinde a doua pereche de vite în jug, pentru a lega de jug uneltele agricole cu tracțiune animală sau pentru a transporta greutăți mari. ◊ Expr. *A se lăsa pe tânjală* = **a)** (despre animale de tracțiune) a trage foarte încet (sprijinindu-se pe tânjală); **b)** (despre oameni) a lucra încet, cu lene; a neglija sau a amâna lucrul. – Et. nec.

TÂNJÍ, *tânjesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A se afla într-o stare de slăbiciune fizică, a fi bolnăvicios; a lâncezi. ♦ (Despre plante; *p. ext.* despre locul unde cresc plante) A se vesteji, a se ofili. **2.** A suferi mult din punct de vedere moral, a se consuma, a se topi. ♦ A dori mult ceva.

TÂNJÍRE, *tânjiri,* s. f. Faptul de *a tânji;* lâncezire. – V. **tânji.**

TÂNJITÓR, -OÁRE, *tânjitori, -oare,* adj. **1.** Care tânjește (**1**); slab, bolnav. **2.** Plin de dor, duios, galeș. ♦ Plin de jale, de tristețe; tânguitor. – **Tânji** + suf. *-tor.*

TÂRÂÍ, *târâi,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) târî. ◊ Compus: (fam.) *târâie-brâu* s. m. = om care își pierde vremea degeaba, care nu face nimic; pierde-vară. – Cf. târî.

TÂRÂIÁLĂ, *târâieli,* s. f. (Pop.) Faptul de *a (se) târî.* – **Târâi** + suf. *-eală.*

TÂRÂÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) târâi.* – V. **târâi.**

TÂRÂITOÁRE, *târâitori,* s. f. (Reg.) Târșitoare. [Pr.: *-râ-i-*] – **Târâi** + suf. *-toare.*

TÂRÁRE, *târâri,* s. f. Acțiunea de *a (se) târî;* târâș, târât. – V. **târî.**

TÂRÂȘ adv., *târâșuri,* s. n. **1.** Adv. Târând pe jos, trăgând după sine. **2.** Adv. Târându-se pe jos (ca să nu fie văzut); abia mișcând picioarele de oboseală, de slăbiciune etc. ♦ Fig. Cu greutate, cu dificultate. ◊ Expr. *Târâș-grăpiș* = cu mare greutate, anevoie. **3.** S. n. Târâre. – **Târî** + suf. *-iș.*

TÂRÁT s. n. Târâre. – V. **târî.**

TÂRÂTÓR, -OÁRE, *târâtori, -oare,* adj. Care se târăște. ◊ *Plantă târâtoare* = plantă a cărei tulpină se întinde pe pământ. ♦ (Substantivat) Animal care se târăște. – **Târî** + suf. *-tor.*

TÂRÂTÚRĂ, *târâturi,* s. f. Om de nimic, fără caracter; femeie de moravuri ușoare, târfă. – **Târî** + suf. *-tură.*

TÂRCÓL, *târcoale,* s. n. (În expr.) *A da târcoale* = a se învârti în preajma cuiva sau a ceva, a umbla de jur împrejur.

TÂRCOLÍ, *târcolesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A da târcoale.

TÁRFĂ, *târfe,* s. f. Femeie de moravuri ușoare; prostituată. – Et. nec.

TÂRG, *târguri,* s. n. **1.** Spațiu mai întins și special amenajat într-un oraș sau la marginea unui oraș, unde se vând și se cumpără (zilnic sau la anumite date) vite, cereale, alimente, zarzavaturi etc. ◊ *Târgul de fete* = serbare populară anuală, tradițională, care are loc pe Muntele Găina, în Țara Moților, și cu care prilej tinerii își aleg adesea miresele. **2.** Operație de vânzare și cumpărare care are loc într-un târg (**1**); *p. gener.* operație de vânzare și cumpărare; tocmeală, târguială. ◊ Loc. adv. *La spartul târgului* = la sfârșit de tot, târziu. ◊ Expr. *A face târg(ul) cu cineva* = a încheia cu cineva o tranzacție comercială. *A se ajunge cu târgul* = a cădea de acord asupra prețului unei vânzări sau cumpărări, a cădea la învoială, a se învoi din preț. ♦ (Pop.) Învoială, acord, înțelegere. **3.** Așezare orășenească (mai mică). ♦ (Pop.) Centrul unui oraș; partea orașului unde se află centru comercial.

TÂRGMUREȘEÁN, -Ă, *târgmureșeni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană născută și crescută în municipiul Târgu-Mureș. **2.** Adj., s. m. (Locuitor) din municipiul Târgu-Mureș. – **Târgu-Mureș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TÂRGMUREȘEÁNCĂ, *târgmureșence,* s. f. Femeie născută și crescută în municipiul Târgu-Mureș. ♦ Locuitoare din municipiul Târgu-Mureș. – **Târgmureșean** + suf. *-că.*

TÂRGOVÉȚ, -EÁȚĂ, *târgoveți, -e,* s. m. și f. (Astăzi fam.) Persoană care locuiește într-un târg (**3**); orășean.

TÂRGOVEȚÍME s. f. (Rar) Mulțime de târgoveți; totalitatea târgoveților; orășenime. – **Târgoveț** + suf. *-ime.*

TÂRGOVIȘTEÁN, -Ă, *târgovișteni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Târgoviște. **2.** Adj. Care aparține municipiului Târgoviște sau târgoviștenilor (**1**), referitor la Târgoviște ori la târgovișteni. – **Târgoviște** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TÂRGOVIȘTEÁNCĂ, *târgoviștence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Târgoviște. ♦ Locuitoare din municipiul Târgoviște. – **Târgoviștean** + suf. *-că.*

TÂRGUÍ, *târguiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face cumpărături; a cumpăra. **2.** Refl. recipr. A se tocmi (**1**); *p. ext.* a discuta în contradictoriu, a nu ajunge la o înțelegere. [Prez. ind. și: *târgui*].

TÂRGUIÁLĂ, *târguieli,* s. f. **1.** Târguire; tocmeală; *p. ext.* dispută, ciorovăială. **2.** (Concr.) Cumpărătură. – **Târgui** + suf. *–eală.*

TÂRGUÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) târgui.* – V. **târgui.**

TÂRGULÉȚ, *târguleț,* s. n. Târgușor. – **Târg** + suf. *-uleț.*

TÂRGUȘÓR, *târgușoare,* s. n. Diminutiv al lui *târg* (**3**); târguleț. – **Târg** + suf. *-ușor.*

TÂRÍ, *tărâsc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mișca un lucru (greu) dintr-un loc în altul, trăgându-l pe jos; a trage după sine cu sila un om, un animal. ◊ Expr. *A târî barca pe uscat* = a trăi greu. **2.** Refl. A merge, a înainta cu greu atingând pământul cu genunchii, cu coatele, cu burta; (despre animale) a înainta prin mișcări specifice, cu trupul lipit de pământ. ♦ A merge încet, abia mișcându-și picioarele. **3.** Refl. (Despre obiecte care atârnă) A atinge pământul cu partea de jos, a se freca de pământ.

TÂRLÁȘ, *târlași,* s. m. Stăpânul sau îngrijitorul unei târle. – **Târlă** + suf. *-aș.*

TÂRLĂ, *târle,* s. f. **1.** Loc neîmprejmuit și neacoperit unde se odihnesc vitele sau oile în timpul pășunatului. **2.** Turmă de oi.

TÂRLÍ, *târlesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îngrășa pământul prin așezarea târlei (**2**) pe o porțiune de teren. – Din **târlă.**

TÂRLÍE, *târlii*, s. f. (Reg.) Sanie (mică) țărănească. – Din **târî.**

TÂRN1, *târnuri*, s. n. (Reg.) **1.** Mătură mare, făcută din mărăcini sau din nuiele, cu care se mătură curțile sau străzile. **2.** (Bot.) Porumbar1.

TÂRN2 s. n. v. **târnă.**

TÂRNĂ, *târne*, s. f. (Reg.) **I. 1.** Coș de nuiele, mai larg la gură decât la fund (prevăzut cu două toarte); coșarcă, târnog. ♦ Stup de albine făcut din nuiele împletite. **2.** Unealtă de pescuit pești mici, făcută din nuiele împletite. **3.** Vas mare cu care se transportă mâncarea lucrătorilor la câmp. **II.** Art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **târn** s. n.].

TÂRNÓG, *târnoage*, s. n. (Reg.) Târnă (**I 1**). – **Târnă** + suf. *-og*.

TÂRNOSEÁLĂ, *târnoseli*, s. f. **1.** Târnosire. **2.** Tămâie sau altă substanță aromată folosită în ritualul bisericesc. – **Târnosi** + suf. *-eală.*

TÂRNOSÍ, *târnosesc*, vb. IV. Tranz. A îndeplini, cu ritualul prevăzut, slujba de inaugurare a unei biserici; a sfinți.

TÂRNOSÍRE, *târnosiri*, s. f. Acțiunea de *a târnosi* și rezultatul ei; ritual de inaugurare, de sfințire a unei biserici; târnoseală (**1**). – V. **târnosi.**

TÂRNOSÍT, -Ă, *târnosiți*, *-te*, adj. (Despre biserici) Sfințit2. – V. **târnosi.**

TÂRNUÍ, *târnuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A mătura cu târnul1. **2.** Fig. A târî pe jos pe cineva, trăgându-l de păr; a părui, a bate (zdravăn). [Prez. ind. și: *târnui*] – **Târn**1 + suf. *-ui*.

TÂRNUIÁLĂ, *târnuieli*, s. f. Târnuire. – **Târnui** + suf. *-eală.*

TÂRNUÍRE, *târnuiri*, s. f. Acțiunea de *a târnui* și rezultatul ei; târnuială, târnuit. – V. **târnui.**

TÂRNUÍT s. n. Târnuire. – V. **târnui.**

TÂRPÁN, *târpane*, s. n. Unealtă asemănătoare cu coasa, folosită la tăiatul stufului și al cânepii.

TÂRSÁ, *târse*, s. f. (Bot.; reg.) Papură mică. (Reg.) Iarbă subțire și rezistentă care, după uscare, se utilizează la așternuturi, în paturile țărănești.

TÂRSÂNĂ, *târsâne*, s. f. (Pop.) **1.** Împletitură din păr negru de cal sau de capră, din care se fac băieri, frânghii, nojițe pentru opinci etc. **2.** (Înv.) Țesătură aspră de păr de capră, purtată de asceți sau de călugări direct de piele.

TÂRSOÁGĂ, *târsoage*, s. f. (Reg.) Barbă mare și neîngrijită. – Et. nec.

TÂRȘ, *târși*, s. m. (Pop.) **1.** Copac pipernicit, nedezvoltat, uscat; *p. ext.* pădure cu astfel de copaci, crescuți printre rădăcini și cioturi. **2.** Cracă pe care se clădesc căpițele de fân, din care se fac îngrădituri primitive etc. [Pl. și: (n.) *târșuri*] – Et. nec.

TÂRȘÁÍT, -Ă adj. v. **târșâit2.**

TÂRȘÁÍ, *târșâi*, vb. IV. Tranz. A târî picioarele sau încălțămintea în mers, frecându-le de pământ și producând un zgomot specific. ◊ Refl. A se târî (**2**). ♦ A trage după sine, frecând de pământ, târând. [Var.: (reg.) **târși, târșií** vb. IV] – Cf. târî.

TÂRȘÂIÁLĂ, *târșâieli*, s. f. Târșâit1. [Var.: (reg.) **târșiálă** s. f.] – **Târșâi** + suf. *-eală.*

TÂRȘÂÍT1 s. n. Faptul de *a (se) târșâi;* zgomot produs de ceva care se târșâie sau este târșâit; târșâială, târșâitură. [Var.: (reg.) **târșíit** s. n.] – V. **târșâi.**

TÂRȘÂÍT2, -Ă, *târșâiți, -te*, adj. (Despre picioare sau încălțăminte) Care se târșâie, care se freacă de pământ în mers, producând un zgomot specific; (despre mers) care produce un zgomot specific prin frecarea de pământ a tălpii. [Var.: (reg.) **târșâít, -ă, târșít, -ă** adj.] – V. **târșâi.**

TÂRȘÂITÚRĂ, *târșâituri*, s. f. Târșâit1. [Pr.: *-șâ-i-*. – Var.: (reg.) **târșiitúră** s. f.] – **Târșâi** + suf. *-tură*.

TÂRȘÍ vb. IV v. **târșâi.**

TÂRȘIÁLĂ s. f. v. **târșâială.**

TÂRȘIÍ vb. IV v. **târșâi.**

TÂRȘIÍT s. n. v. **târșâit1.**

TÂRȘIITÚRĂ s. f. v. **târșâitură.**

TÂRȘÍT, -Ă adj. v. **târșâit2.**

TÂRȘITOÁRE, *târșitori*, s. f. (Reg.) Grapă formată din mai multe bare paralele, legate între ele cu lanțuri; târâitoare. – **Târși** + suf. *-toare.*

TÂRȘÚȚ, *târșuți*, s. m. Diminutiv al lui *târș* (**1**); *spec.* brad mic. – **Târș** + suf. *-uț.*

TÂRTÁN2, *târtani*, s. m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina mare, foarte ramificată și cu flori albe. – Et. nec.

TÂRTÍȚĂ, *târtițe*, s. f. Partea posterioară a coloanei vertebrale la păsări (de unde cresc penele cozii).

TÂRZIÉLNIC, -Ă, *târzielnici, -ce*, adj. (Rar; și substantivat) Care întârzie; *fig.* greoi, încet, leneș. [Pr.: *-zi-el-*] – **Târziu** + suf. *-elnic.*

TÂRZIÓR, -OÁRĂ, *târziori, -oare*, adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui târziu. [Pr.: *-zi-or*] – **Târziu** + suf. *-ior.*

TÂRZÍU, -ÍE, *târzii*, adj., adv. **1.** Adj. Care este, se face, se întâmplă după trecerea unui (anumit) timp, după ce a trecut momentul potrivit sau timpul dinainte stabilit. ◊ Expr. (Înv. și pop.) *Nu (după) târzie vreme* = curând. *Într-o târzie vreme* sau (substantivat) *într-un târziu* = după mult timp, după multă așteptare. **2.** Adj. (Despre anotimpuri sau alte unități de timp) Care s-a prelungit mai mult decât este normal, care se apropie de sfârșit. **3.** Adj. (Despre plante) Care se seamănă sau ajunge la maturitate după termenul obișnuit. ♦ (Despre animale cu viață efemeră) Care și-a prelungit viața peste termenul obișnuit. *Fluturi târzii*. **4.** Adj. Fig. (Despre oameni și mintea lor) Care pricepe greu, încet (la minte). **5.** Adv. După ce a trecut ora sau timpul așteptat, hotărât sau prevăzut. ◊ *Mai târziu* = după câtva timp. ◊ Expr. *Mai curând* (ori *mai devreme*) sau *mai târziu* = la o dată neprecisă (dar neîndoielnică), odată și odată. *Cel (mai) târziu* = având ultimul termen, în momentul când un interval de timp este pe sfârșite.

TÂȚOÁIE, *tâțoi*, s. f. (Bot.; reg.) Smântânică (**2**) . – Et. nec.

TEA interj. (Fam.) Cuvânt care exprimă uimire, surprindere, supărare, necaz. – Et. nec.

TEÁCĂ, *teci*, s. f. **1.** Înveliș, toc, apărătoare confecționată din metal, din lemn sau din piele, în care se păstrează obiecte tăioase lungi sau anumite instrumente; toc, apărătoare. ◊ Expr. (Reg.) *A se face teacă de pământ* = a se face nevăzut, a se ascunde, a dispărea. *A asculta teacă de pământ* = a asculta într-o tăcere desăvârșită. *A rămâne teacă* = a rămâne gol. *(Ba) că(-i) teacă, (ba) că(-i) pungă,* se spune când cineva se codește să facă un lucru, invocând pretexte neserioase. **2.** Parte a unei unelte manuale în care intră și se fixează coada sau mânerul. ♦ (Rar) Pulpar. **3.** Păstaie.

TEÁFĂR, -Ă, *teferi, -e*, adj. Sănătos, întreg, nevătămat; zdravăn. ♦ Cu mintea întreagă, sănătos la minte. – Et. nec.

TEÁMĂ s. f. Stare de neliniște și de tulburare provocată de un pericol care te amenință, de un rău care ți se poate întâmpla; frică, teamăt. – Din **teme** (derivat regresiv).

TEÁMĂT s. n. (Înv. și pop.) Teamă. – **Teme** + suf. *-ăt.*

TEÁNC, *teancuri*, s. n. Grămadă de obiecte (de același fel) așezate unele peste altele.

TEÁPĂ s. f. **1.** Soi, fel, fire, caracter. **2.** Stare, treaptă, rang social, condiție socială. – Et. nec.

TEÁRĂ, *teri*, s. f. (Reg.) **1.** Natră. (Urzeala învârtită pe sul). **2.** Războ de țesut.

TEÁRFĂ, *terfe*, s. f. (Reg.) **1.** Zdreanță, otreapă. **2.** Zestrea miresei, compusă din obiecte casnice și de îmbrăcăminte.

TEASC, *teascuri*, s. n. **1.** Presă manuală cu ajutorul căreia se storc strugurii, semințele plantelor oleaginoase etc. pentru a se obține mustul, uleiul. **2.** (Înv.) Mașină de imprimat; *p. ext.* tipar, tipărire. **3.** (Reg.) Capcană pentru anumite animale.

TECUCEÁN, -Ă, *tecuceni, -e*, s. m. adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Tecuci. **2.** Adj. Care aparține municipiului Tecuci sau tecucenilor (**1**), referitor la municipiul Tecuci ori la tecuceni. – **Tecuci** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TECUCEÁNCĂ, *tecucence*, s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Tecuci. – **Tecucean** + suf. *-că.*

TEFELÚG, *tefeluge*, s. n. Tăvălug. – Et. nec. Cf. tăvălug.

TEI, (**1**) *tei*, s. m., (**2**) *teie*, s. n. **1.** S. m. Arbore cu frunze mari în formă de inimă, cu flori albe sau albe-gălbui, puternic parfumate, melifere, utilizate în farmacie, și cu fructe achene. ◊ *Tei alb* = arbore cu lemnul alb-roșiatic, ușor. *Tei pucios* = arbore înalt până la 20 m, ale cărui flori se folosesc în farmacie. **2.** S. n. Fibră din scoarța de tei (**1**), folosită la legat și la fabricat sfori, frânghii, rogojini. ◊ Expr. *A lega două-n tei* = a reuși să adune ceva avere. *A găsi tei de curmei* = a găsi pretexte.

TÉICĂ, *teici*, s. f. **1.** Cutie mobilă (de lemn) în care cad grăunțele din coșul morii înainte de a trece între pietre. **2.** Jgheab din care beau sau mănâncă vitele și păsările. **3.** (Reg.) Mic vas de lemn legat de o prăjină, cu care se scoate apă dintr-un puț. [Var.: **téucă** s. f.] – Et. nec.

TEICUȚĂ, *teicuțe*, s. f. Diminutiv al lui *teică*. – **Teică** + suf. *-uță.*

TEIÉR, *teiere*, s. n. Prăjină lungă de care sunt legate curmeie de tei, folosită pentru a speria peștii de pe fundul apei și a-i goni spre plasele de pescuit. – **Tei** + suf. *-ar.*

TEIÓS, -OÁSĂ, *teioși, -oase*, adj. (Despre unele plante sau fructe comestibile) Tare și fibros; ațos. – **Tei** + suf. *-os.*

TEIȘÓR, *teișori*, s. m. **1.** Diminutiv al lui tei; *teiuleț.* **2.** Arbust din familia rozaceelor, cu flori mari, galbene-aurii, cultivat ca plantă ornamentală; trandafir galben. [Pr.: *te-i-*] – **Tei** + suf. *-ișor.*

TEIULÉȚ, *teiuleți*, s. m. Teișor (**1**). – **Tei** + suf. *-uleț.*

TELEÁGĂ, *telegi*, s. f. **1.** Căruță mică (cu două roți) care servește la transportul persoanelor sau al unor poveri ușoare. (Reg) *căroaie, rotilă, teleguță.* **2.** Cotigă (la plug).

TELEÁP interj. (Repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de târșâitul picioarelor. – Onomatopee.

TELEGÁR, *telegari*, s. m. Cal tânăr, voinic (folosit la trăsură). – **Teleagă** + suf. *-ar.*

TELEGEÁ, *telegele*, s. f. (Rar) Teleguță. – **Teleagă** + suf. *-ea.*

TELEGÚȚĂ, *teleguțe*, s. f. Diminutiv al lui *teleagă;* telegea. – **Teleagă** + suf. *-uță.*

TELELÉICĂ, *teleleici*, s. f. (Pop.) Femeie care umblă de colo până colo, flecărind și bârfind; femeie ușuratică, stricată, haimana. – **Teleleu** + suf. *-eică.*

TELELÉU, -EÁ, *telelei, -ele*, s. m. și f. Om fără căpătâi, care își pierde vremea (umblând de colo până colo) fără nicio treabă. ◊ Expr. (Adverbial) *A umbla teleleu (Tănase)* = a umbla de colo până colo, fără rost. *A fi teleleu Tănase* = a fi zăpăcit, aiurit, năuc.

TELELOÁICĂ, *teleloaice*, s. f. (Înv.) Soția telalului; vânzătoare ambulantă (de haine vechi). – **Telal** + suf. *-oaică.*

TELEORMĂNEÁN, -Ă, *teleormăneni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din județul Teleorman. **2.** Adj. Care aparține județului Teleorman sau teleormănenilor (**1**), referitor la județul Teleorman ori la teleormăneni. [Pr.: *-le-or-*] – **Teleorman** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TELEORMĂNEÁNCĂ, *teleormănence*, s. f. Femeie originară sau locuitoare din județul Teleorman. [Pr.: *-le-or-*] – **Teleormănean** + suf. *-că.*

TEMĂTÓR, -OáRE, *temători, -oare*, adj. Care se teme sau care inspiră teamă. – **Teme** + suf. *-ător.*

TÉME, *tem*, vb. III. **1.** Refl. A simți teamă, a fi cuprins de frică. ◊ Expr. *Cine e mușcat de șarpe se teme și de șopârlă* = cel pățit e fricos, prevăzător. *Mă tem că...* = mi se pare că..., socotesc că..., am sentimentul (neplăcut) că Tranz. (Pop.) A bănui, a suspecta pe cineva de infidelitate; a fi gelos.

TEMÉI, *temeiuri*, s. n. **1.** Lucrul sau partea cea mai importantă din ceva; temelie, fundament, bază. ◊ Loc. adj. *De temei* = de bază, solid, serios; însemnat, important. *Fără* (sau *lipsit de) temei* = fără bază reală, neîntemeiat, fictiv. ◊ Loc. adj. și adv. *Cu temei* = **a)** întemeiat; solid; **b)** (care este) de-a binelea, temeinic. **2.** Motiv, cauză; prilej. **3.** (Pop.) Toi, miez, mijloc (al unei acțiuni, al unui interval de timp). Temeiul nopții. **4.** (Înv.) Grosul unei armate. - (după *temelie*).

TEMÉINIC, -Ă, *temeinici, -ce*, adj. (Adesea adverbial) Solid, serios; cu temeinicie. ♦ Adânc, profund, intens. [Var.: (înv.) **temélnic, -ă** adj.] – **Temei** + suf. *-nic.*

TEMEINICÍ, *temeinicesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A face să devină temeinic. – Din **temeinic.**

TEMEINICÍE s. f. Însușire a ceea ce este temeinic; soliditate, tărie, trăinicie; statornicie. ◊ Loc. adv. *Cu temeinicie* = temeinic, serios. – **Temeinic** + suf. *-ie.*

TEMELÍE, *temelii*, s. f. Partea inferioară a unei construcții, coloane, statui etc., prin care acestea se sprijină pe pământ; fundație, fundament, bază. ◊ Loc. adv. *Din temelii* = de la bază; cu totul, cu desăvârșire, radical. ◊ Expr. *A pune temelie* = a pune bazele, a funda, a întemeia.

TÉMERE, *temeri*, s. f. Faptul de *a (se) teme;* frică, teamă, temut1 (**1**). ♦ (Înv.) Gelozie. – V. **teme.**

TEMPORÁR, -Ă, *temporari, -e*, adj. Care e de scurtă durată, care nu durează decât un anumit timp; vremelnic, trecător, provizoriu. ◊ Care exercită o activitate un timp limitat. - (după *timp*).

TEMÚT1 s. n. **1.** (Rar) Temere. **2.** (Înv.) Gelozie. – V. **teme.**

TEMÚT2, -Ă, *temuți, -te*, adj. Care inspiră teamă, de care te temi. – V. **teme.**

TENCUÍ, *tencuiesc*, vb. IV. Tranz. A acoperi un zid sau un tavan cu tencuială. - (după *teanc*).

TENCUIÁLĂ, *tencuieli*, s. f. Strat de mortar care se așterne pe ziduri și pe tavane pentru a le proteja și pentru a obține suprafețe netede, cu aspect plăcut. ♦ Tencuire, tencuit1. [Pr.: *-cu-ia-*] – **Tencui** + suf. *-eală.*

TENCUÍRE, *tencuiri*, s. f. Tencuit1. – V. **tencui.**

TENCUÍT1 s. n. Acțiunea de *a tencui* și rezultatul ei; tencuire. – V. **tencui.**

TENCUÍT2, -Ă, *tencuiți, -te*, adj. Acoperit cu tencuială. – V. **tencui.**

TENCUITÓR, *tencuitori*, s. m. Meseriaș care tencuiește. [Pr.: *-cu-i-*] – **Tencui** + suf. *-tor.*

TENCULÉȚ, *tenculeț*e, s. n. Diminutiv al lui *teanc.* – **Teanc** + suf. *-ulei.*

TERÁZ s. n. Varietate de struguri de calitate inferioară, cu boabe mici și negre; vin făcut din astfel de struguri. [Var.: **terás** s. n., **terásă** s. f.] – Et. nec.

TÉRCHEA-BÉRCHEA, *terchea-berchea*, s. m. și f. Epitet dat unui om neserios, care nu e bun de nimic.

TERCI, *terciuri*, s. n. Mâncare gătită din mălai fiert în apă; mămăliguă foarte moale. ◊ Expr. *A face pe cineva* (sau *ceva*) *terci* = a nimici pe cineva (sau ceva); a distruge. – Et. nec.

TERCIUIÁLĂ, *terciuieli*, s. f. Terciuire. [Pr.: *-ciu-ia-*] – **Terciui** + suf. *-eală.*

TERCIUÍT, -Ă, *terciuiți, -te*, adj. Care este făcut terci; *p. ext.* strivit, zdrobit. – V. **terciui.**

TERFELÍ, *terfelesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A murdări, a mânji, a păta. **2.** Fig. A înjosi, a insulta, a dezonora, a batjocori; a compromite. – Din **tearfă.**

TERFELÍRE, *terfeliri*, s. f. Acțiunea de *a terfeli* și rezultatul ei. – V. **terfeli.**

TERFELÍT, -Ă, *terfeliți, -te*, adj. **1.** Murdărit, mânjit. **2.** Fig. Batjocorit, insultat; compromis. – V. **terfeli.**

TERFELOÁGĂ s. f. v. **terfelog.**

TERFELÓG, *terfeloage*, s. n. Registru, catastif, carte (veche, ruptă, zdrențuită și murdară). [Var.: **terfeloágă** s. f.] – **Terfeli** + suf. *-og.*

TERFELOGÍT, -Ă, *terfelogiți, -te*, adj. (Despre dosare, registre, hârtii) Vechi, zdrențuit, murdar. – **Terfelog** + suf. *-it.*

TERMINÁ, *término*, vb. I. **1.** Tranz. A duce o acțiune până la capăt; a isprăvi, a sfârși. ◊ Loc. adv. *Pe terminate* = aproape de a se termina, pe sfârșite. **2.** Refl. A lua sfârșit, a se încheia. ◊ Expr. (Fam.) *A se termina cu cineva*, se spune când cineva nu mai are nicio șansă de scăpare. [Prez. ind. acc. și: *termín*].

TERMINÁRE, *terminări,* s. f. **1.** Faptul de *a (se) termina;* sfârșire, isprăvire. **2.** (Înv.) Terminație (**2**). – V. **termina.**

TERMINÁT1 s. n. Terminare (**1**). – V. **termina.**

TERMINÁT2**, -Ă,** *terminați, -te*, adj. **1.** (Despre acțiuni) Care a fost dus până la capăt; sfârșit. **2.** (Fam.; despre oameni) Pentru care nu mai există șanse de revenire la situația mai bună de dinainte; sfârșit din punct de vedere material, fizic sau moral. – V. **termina.**

TESCOVÍNĂ, (**2**) *tescovine*, s. f. **1.** Ceea ce rămâne după stoarcerea fructelor, mai ales a strugurilor sau a sfeclei de zahăr; boștină. **2.** Băutură alcoolică obținută prin fermentarea și distilarea resturilor rămase după stoarcerea mustului din struguri. - (după *teasc*+*vin*).

TESCUÍ, *tescuiesc*, vb. IV. Tranz. A presa struguri, fructe, pentru a stoarce mustul; a pune la teasc. ♦ Fig. A strânge, a apăsa, a îndesa; a ticsi.- (după *teasc*).

TESCUÍRE, *tescuiri*, s. f. Acțiunea de *a tescui* și rezultatul ei. – V. **tescui. TESCUÍT, -Ă,** *tescuiți, -te*, adj. Presat, stors în teasc. ♦ Fig. Îndesat, ticsit. – V. **tescui.**

TESLÁR, *teslari*, s. m. **1.** (Reg.)lemnar; tâmplar, cioplitor. **2.** (La pl.) Subalterni ai căpitanului de poduri care, în Evul Mediu, în Țările Române, aveau obligația de a le repara. – **Teslă** + suf. *-ar.*

TÉSLĂ, *tesle*, s. f. Unealtă cu coada scurtă, cu tăiș metalic lat și curbat, folosită de dulgheri, rotari și dogari la fasonarea lemnului.

TESLÁRÍE, (**2**) *teslării,* s. f. (Reg.) **1.** Meseria de teslar; tâmplărie, dulgherie. **2.** Atelierul teslarului – **Teslar** + suf. *-ie.*

TEȘÍ, *teșesc,* vb. IV. Tranz. A tăia sau a reteza oblic un lemn, un trunchi. ♦ A netezi, a rotunji, a nivela muchia sau vârful unui obiect ascuțit. ♦ A turti (cu o lovitură) strâmbând sau aplecând pe o parte.

TEȘÍRE, *teșiri,* s. f. Acțiunea de *a teși* și rezultatul ei. ♦ (Tehn.) Operație de formare a unei fețe oblice la muchia unui obiect, având de obicei lățimea mică față de lungime. – V. **teși.**

TEȘÍT, -Ă, *teșiți, -te*, adj. Cu colțurile sau muchiile retezate sau rotunjite. ♦ Turtit. – V. **teși.**

TEȘITÓR, *teșitoare,* s. n. Unealtă construită dintr-o tijă de oțel cu una sau cu ambele extremități tronconice, folosită la teșirea găurilor cilindrice. – **Teși** + suf. *-tor.*

TEȘITÚRĂ, *teșituri,* s. f. **1.** Tăietură piezișă făcută într-un copac (pentru a-l doborî). ♦ Suprafață teșită a unui obiect (neted). **2.** Ciot, buturugă. – **Teși** + suf. *-tură.*

TEȘMENÍ, *teșmenesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) buimăci, a (se) încurca, a (se) zăpăci. – Et. nec.

TEȘMENÍRE, *teșmeniri,* s. f. (Reg.) Faptul de *a (se) teșmeni.* – V. **teșmeni.**

TEȘMENÍT, -Ă, *teșmeniți, -te*, adj. (Reg.; adesea substantivat) Buimăcit, încurcat, zăpăcit. ♦ Dezmățat; netrebnic. – V. **teșmeni.**

TÉTĂ, *tete*, s. f. (Înv. și reg.) Femeie angajată într-o familie special pentru a se ocupa de copiii mici; guvernantă. – Formație onomatopeică.

TÉTEA s. m. (Pop.) Termen pentru tată, bunic sau străbunic; nume pe care și-l dau aceștia vorbind cu copiii, nepoții etc. lor, uneori și cu persoane străine. - (după *tată*).

TÉUCĂ s. f. v. **teică.**

TIC1 interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă sunetul ritmic al ceasornicului, bătăile inimii etc.; tic-tac. – Onomatopee.

TICĂÍ1**,** pers. 3 *ticăie,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ceasornice) A emite un sunet ritmic caracteristic în timpul funcționării; a face tic-tac. **2.** (Despre inimă) A bate tare (sub efectul unei emoții puternice); a zvâcni, a palpita. – **Tic**1 + suf. *-ăi.*

TICĂÍ2**,** *ticăiesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Pop.) A lucra încet, fără spor; a se mocăi. – Et. nec.

TICĂIÁLĂ, *ticăieli,* s. f. Muncă fără spor; mocăială. – **Ticăi**2 + suf. *-eală.*

TICÁÍT1**,** *ticăituri,* s. n. Faptul de a ticăi1; bătaie, sunet ritmic al ceasornicului; zvâcnire, palpitare a inimii. – V. **ticăi1.**

TICĂÍT2**, -Ă,** *ticăiți, -te*, adj. (Despre oameni) **1.** Care lucrează încet, fără spor; mocăit. **2.** (Pop.) Nenorocit, necăjit; sărman, năpăstuit. – V. **ticăi2.**

TICĂLÓS, -OÁSĂ, *ticăloși, -oase*, adj., s. m. și f. **1.** (Persoană) care comite fapte reprobabile; nemernic. **2.** (Înv.) (Persoană) care se găsește într-o stare jalnică; (om) vrednic de milă, sărman, nenorocit. – **Ticală** (înv. „mizerie", et. nec.) + suf. *-os.*

TICĂLOȘÉNIE, *ticăloșenii,* s. f. (Rar) Ticăloșie (**1**). – **Ticălos** + suf. *-enie.*

TICĂLOȘÉȘTE adv. (Înv.) În mod josnic, mârșav. – **Ticălos** + suf. *-ește.*

TICĂLOȘÍ, *ticăloșesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A decădea sau a face să decadă din punct de vedere moral sau material. – Din **ticălos.**

TICĂLOȘÍE, *ticăloșii,* s. f. **1.** Stare de decădere morală; *p. ext.* faptă comisă de un om ticălos (**1**), faptă josnică; nemernicie, mârșăvie, ticăloșenie, josnicie. **2.** (Înv.) Mizerie, sărăcie; nefericire, nenorocire. – **Ticălos** + suf. *-ie.*

TICHÍE, *tichii*, s. f. Obiect de îmbrăcăminte din stofă sau din pânză, de forma unei calote sferice, care acoperă numai creștetul capului. ◊ Bonetă, scufiță. ♦ (Pop.) Membrană care învelește capul unor copii nou-născuți; căiță. ◊ Expr. (În superstiții) *A se naște cu tichia în cap* = a fi norocos. [Var.: (reg.) **chitíe, chichie** s. f.].

TICLUÍ, *ticluiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Pop. și fam.) A aranja, a așeza; a înjgheba, a întocmi. ♦ Fig. A pune la cale (potrivind, inventând, născocind). ◊ Expr. *A o ticlui (bine)* = a da unei afirmații mincinoase aparența de adevăr. **2.** A compune, a redacta (repede, ușor). – Et. nec.

TICLUÍRE, *ticluiri*, s. f. Acțiunea de *a ticlui* și rezultatul ei. – V. **ticlui.**

TÍCNĂ s. f. v. **tihnă.**

TICNEÁLĂ s. f. v. **tihneală.**

TICNÍ vb. IV v. **tihni.**

TICNÍRE s. f. v. **tihnire.**

TICNÍT, -Ă adj. v. **tihnit.**

TICSÍ, *ticsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A umple până la refuz un spațiu (îngrămădind, înghesuind ceva); a înțesa; *p. ext.* a îmbâcsi. **2.** Tranz. și refl. (Înv.) A (se) înghesui. [Var.: (reg.) **tecsuí** vb. IV] – Et. nec.

TICSÍRE, *ticsiri*, s. f. Acțiunea de *a ticsi* și rezultatul ei; îngrămădire, înghesuire. – V. **ticsi.**

TICSÍT, -Ă, *ticsiți, -te*, adj. (Despre spații, recipiente) Plin până la refuz. ♦ (Despre obiecte sau ființe) înghesuit peste măsură (într-un spațiu). ♦ (Despre locuri, terenuri) Acoperit în întregime, înțesat. – V. **ticsi.**

TIC-TÁC, (**2**) *tic-tacuri*, s. n., interj. **1.** Interj. Cuvânt care redă sunetul ritmic al ceasornicului, bătăile inimii, loviturile ritmice într-un corp tare etc.; tic1. **2.** S. n. Zgomot regulat și monoton. *Tic-tacul ceasornicului*.

TIFÁN, *tifane*, s. n. Năvod mic folosit pentru pescuit în bălți, iazuri, canale. – Et. nec.

TIGÁIE, *tigăi,* s. f. Vas de bucătărie de formă rotundă, cu marginea joasă și cu o coadă lungă, folosit la prăjit. ♦ (Reg.) Cratiță cu două toarte în care se fierbe mâncarea.

TIGĂÍȚĂ, *tigăițe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *tigaie* (**1**). **2.** (Reg.) Vas special, în formă de farfurie cu fundul lat și cu mâner, în care se fixează lumânarea aprinsă. – **Tigaie** + suf. *-iță.*

TIGOÁRE, *tigori*, s. f. (Pop.) Om de nimic, ticălos; ființă leneșă, puturoasă sau slabă, prăpădită. – Et. nec.

TIHĂRÁIE, *tihărăi,* s. f. (Reg.) Povârniș pe coasta unui munte; râpă abruptă; loc râpos, sălbatic, acoperit cu vegetație deasă; tihărie. – Et. nec.

TIHĂRÍE, *tihării,* s. f. (Reg.) Tihăraie. – Et. nec. Cf. tihăraie.

TÍHNĂ, *tihne*, s. f. Liniște deplină, pace, tihnire; viață liniștită, lipsită de griji; odihnă, repaus. ♦ (Înv.) Mulțumire, satisfacție. [Var.: (pop.) **tícnă** s. f.] – Din **tihni** (derivat regresiv).

TIHNEÁLĂ, *tihneli*, s. f. (Înv.) Faptul de a-i tihni, de a avea tihnă. [Var.: **ticneálă** s. f.] – **Tihni** + suf. *-eală.*

TIHNÍ, pers. 3 *tihnește,* vb. IV. Intranz. A se bucura (în liniște) de ceva; a-i cădea bine, a-i prii ceva. [Var.: (pop.) **ticní** vb. IV].

TIHNÍRE s. f. (Înv. și reg.) Tihnă. [Var.: **ticníre** s. f.] – V. **tihni.**

TIHNÍT, -Ă, *tihniți, -te*, adj. (Despre viața cuiva; adesea adverbial) Liniștit, lipsit de griji. ♦ Pașnic, odihnitor. [Var.: (pop.) **ticnít, -ă** adj.] – V. **tihni.**

TILÍNC interj. (Repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopoțel. – Onomatopee.

TILÍNCĂ, *tilinci*, s. f. Vechi instrument muzical popular de suflat, asemănător cu fluierul, dar fără găuri laterale, făcut din scoarță de paltin, răchită, tei etc. [Var.: **tilíngă** s. f.] – Cf. tilinc.

TILINCUȚĂ, *tilincuțe,* s. f. Diminutiv al lui *tilincă.* – **Tilincă** + suf. *-uță.*

TILÍNGĂ s. f. v. **tilincă.**

TILÍȘCĂ, *tiliști,* s. f. Plantă erbacee cu rizomul târâtor, cu tulpina acoperită de peri moi, cu flori trandafirii dispuse în ciorchine . – Et. nec.

TIMIȘEÁN, -Ă, *timișeni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din județul Timiș. **2.** Adj. Care aparține județului Timiș sau timișenilor (**1**), privitor la județul Timiș ori la timișeni. – **Timiș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TIMIȘEÁNCĂ, *timișence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din județul Timiș. – **Timișean** + suf. *-că.*

TIMIȘOREÁN, -Ă, *timișoreni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Timișoara. **2.** Adj. Care aparține municipiului Timișoara sau timișorenilor (**1**), privitor la municipiul Timișoara ori la timișoreni. – **Timișoara** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TIMIȘOREÁNCĂ, *timișorence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Timișoara. – **Timișorean** + suf. *-că.*

TIMOFTÍCĂ, *timoftici*, s. f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cultivată ca plantă furajeră. – **Timofte** (n. pr.) + suf. *-ică.*

TIMP, *timpuri*, s. n., **I.** S. n. Mediu omogen și nedefinit, analog spațiului, în care ne apare succesiunea ireversibilă a fenomenelor. **II.** S. n. și (înv.) m. **1.** Durată, perioadă, măsurată în ore, zile etc., care corespunde desfășurării unei acțiuni, unui fenomen, unui eveniment; scurgere succesivă de momente; interval, răstimp, răgaz. ◊ Loc. conj. *Cât timp...* = în toată perioada în care... ◊ Loc. adv. *De la un timp* sau (rar) *dintr-un timp* = începând de la un moment dat. *Cu timpul* = cu încetul, treptat, pe măsură ce trece vremea. *La timp* = la momentul potrivit; până nu este prea târziu. *Din timp în timp* = la intervale (mai mari sau mai mici) de timp; din când în când, uneori, câteodată. *(În) tot timpul* = mereu, întruna. *În același timp* = simultan; de asemenea. ◊ Expr. *E timpul (să...)* = a venit momentul (să...). *(Toate) la timpul lor* = (toate) la momentul potrivit. *A sosi timpul cuiva* = a sosi pentru cineva momentul potrivit (și așteptat). ♦ (Înv.) Anotimp. **2.** Perioadă determinată istoric; epocă. ◊ Expr. *Pe timpuri* = demult, odinioară. ♦ (La pl.) Împrejurări. **III.** S. n. Stare a atmosferei într-o regiune, pe o perioadă dată, determinată de ansamblul factorilor meteorologici. [Pl. și: (rar, IV) *timpuri*, s. n. (Înv., II) *timpi*, s. m.].

TIMPURÍU, -ÍE, *timpurii*, adj. **1.** Care se întâmplă, apare sau se face înainte de data sau de timpul obișnuit sau prevăzut. ◊ Loc. adv. *De timpuriu* = înainte de data sau de momentul obișnuit sau prevăzut, din vreme; devreme. **2.** (Despre varietăți de fructe sau de legume) Care se coace sau devine bun de mâncat înainte de vremea obișnuită; (despre flori) care se dezvoltă mai devreme; (despre copaci) care înflorește sau înverzește mai devreme decât timpul obișnuit.

TÍNDĂ, *tinde*, s. f. Încăpere mică situată la intrarea casei țărănești. ◊ Expr. *A face o treabă până în tindă* = a începe un lucru fără a-l termina. ♦ (Înv.) Coridor, galerie. ♦ Pronaos. ♦ Prispă, pridvor, cerdac. [Pl. și: *tinzi*]. - (după *întinde*).

TÍNDE, *tind*, vb. III. Intranz. **1.** A-și îndrepta năzuințele sau activitatea spre atingerea unui obiectiv, spre câștigarea unui lucru dorit; a aspira, a năzui. **2.** (Despre obiecte) A avea tendință să..., a evolua într-o anumită direcție și de o anumită manieră.

TINDÉCHE, *tindechi*, s. f. Bucată îngustă de lemn sau de oțel, cu dinți la ambele capete, cu ajutorul căreia se ține întinsă pânza la război când se țese manual. - (după *întins*).

TINDÚȚĂ, *tinduțe,* s. f. Diminutiv al lui *tindă.* – **Tindă** + suf. *-uță.*

TINERÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *tinerei, -ele*, adj., s. m. și f. Diminutiv al lui *tânăr.* – **Tânăr** + suf. *-el.*

TINERÉSC, -EÁSCĂ, *tinerești,* adj. Care aparține tinereții sau persoanelor tinere, privitor la tinerețe sau la persoanele tinere; caracteristic tinereții sau persoanelor tinere. – **Tânăr** + suf. *-esc.*

TINERÉȘTE adv. În felul tinerilor, ca tinerii. – **Tânăr** + suf. *-ește.*

TINERÉT s. n. Mulțime de tineri, totalitatea tinerilor; tinerime, tinerețe (**3**). ♦ Totalitatea animalelor tinere de aceeași specie dintr-o gospodărie. – **Tânăr** + suf. *-et.*

TINERÉȚE, *tinerețí,* s. f. **1.** Perioadă din viața omului între copilărie și maturitate. ♦ Perioada de început a existenței unui animal sau a unui copac. **2.** Stare a omului tânăr (caracterizată prin vigoare, prospețime, avânt). **3.** Oameni tineri; tineret. – **Tânăr** + suf. *-eță.*

TINERÍME s. f. Tineret. – **Tânăr** + suf. *-ime.*

TING interj. (Repetat) Cuvânt care imită sunetul clopoțeilor sau al tălăngii. – Onomatopee.

TIO interj. (Reg.) Strigăt cu care se gonește un animal. – Onomatopee.

TÍPA interj. (Repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de cineva care umblă descult sau pășește foarte ușor. – Onomatopee.

TIPAROÁSĂ, *tiparoase,* s. f. (Bot.; rar) Chiparoasă. – Cf. chiparoasă.

TIPÍE, *tipii,* s. f. (Reg.) Colină cu vârful teșit, de forma unui trunchi de con. – Et. nec.

TIPTÍL adv. Fără zgomot, ușor, cu grijă (pentru a nu fi auzit). *Merge tiptil.* ♦ Pe furiș, pe nesimțite; pe ascuns (pentru a nu fi văzut, pentru a nu se da de gol). - Onomatopee.

TÍRA interj. (în expr.) *A ține tira* = a ține hangul. – Onomatopee.

TIRS, *tirsuri,* s. n. **1.** Toiag simbolic, împodobit cu viță-de-vie și având în vârf un con de pin, cu care era înfățișat zeul Dionysos și cei care îl însoțeau. **2.** Inflorescență în formă de con de brad.

TITIRÉZ, *titirezi,* s. m. **1.** Partea inferioară, de formă conică, a fusului de tors, care, prin greutatea sa, face ca fusul să se învârtească mai ușor și uniform. **2.** Jucărie mică făcută din lemn, din os, din metal etc., în formă de con și cu un vârf ascuțit, care se poate roti pe o suprafață plană; sfârlează. **3.** Bățul de sub coșul morii, care lovește teica pentru a face să treacă grăunțele între pietrele morii; hădărag. [Pl. și: (n.) *titirezuri*] – Et. nec.

TITIRÍ, *titiresc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Fam.) A (se) dichisi, a (se) aranja, a (se) găti cu (prea) multă grijă. – Et. nec.

TITIRÍRE, *titiriri,* s. f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) titiri* și rezultatul ei. – V. **titiri.**

TITIRISÍ, *titirisesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A (se) dichisi. – Et. nec.

TITIRÍT, -Ă, *titiriți, -te,* adj. (Fam.) Aranjat, dichisit, gătit cu (prea) multă grijă. – V. **titiri.**

TIU interj. (Reg.) Exclamație care exprimă regretul, mirarea etc. – Onomatopee.

TIUÍ, *tiuiesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Reg.) A izgoni un animal (cu strigătul „tio"). [Pr.: *-ti-u-*] – **Tio** + suf. *-ui.*

TIV, *tivuri,* s. n. Margine a unui obiect de stofă, de pânză etc., îndoită și fixată printr-o cusătură pentru a împiedica destrămarea țesăturii. – Et. nec.

TÍVA interj. (Reg.) Hai! fuga! fugi! șterge-o! ◊ Expr. *Tiva, băiete!* = pe-aici ți-e drumul! pleacă în grabă!

TIVEÁLĂ, *tiveli,* s. f. Faptul de *a tivi;* (concr.) ceea ce s-a tivit. – **Tivi** + suf. *-eală.*

TIVÍ, *tivesc,* vb. IV. Tranz. A face, a coase un tiv. ♦ Fig. A mărgini, a împrejmui (cu un chenar, cu o dungă de altă culoare). – Din **tiv.**

TIVILCHÍE s. f. v. **tivilichie.**

TIVILICHÍE, *tivilichii,* s. f. Pieptar confecționat din piele cu blana în interior, împodobit cu cusături, purtat de femeile de la țară. [Var.: **tivilchíe** s. f.] – Et. nec.

TIVÍRE, *tiviri,* s. f. Acțiunea de *a tivi* și rezultatul ei; tivitură. – V. **tivi.**

TIVÍT1 s. n. Faptul de *a tivi;* tivire. – V. **tivi.**

TIVÍT2**, -Ă,** *tiviți, -te,* adj. (Despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte) Cu tiv cusut. – V. **tivi.**

TIVITÚRĂ, *tivituri,* s. f. Tivire; (concr.) locul unde a fost tivit ceva; tiv. ♦ Fâșie îngustă de pânză, cusută pe marginea unei țesături (de altă culoare); chenar. – **Tivi** + suf. *-tură.*

TIZÍC, *tizicuri,* s. n. Turtă prismatică făcută din baligă amestecată cu paie, folosită de țărani drept combustibil sau ca material de construcție.

TOÁCĂ, *toace,* s. f. **1.** Placă de lemn sau de metal pe care se bate ritmic cu unul sau cu două ciocănele, pentru a anunța începerea serviciului religios sau anumite momente ale lui la biserică sau la mănăstire; *p. ext.* sunetul produs de această bătaie. ◊ Expr. *Uscat (ca o) toacă* = foarte slab. *A ști și toaca din cer* = a ști multe lucruri; a face pe atotștiutorul, pe înțeleptul. **2.** (Pop.) Timp al zilei, după răsăritul Soarelui sau înainte de apus, când se oficiază liturghia sau vecernia la biserică. - Din **toca** (derivat regresiv).

TOÁIPĂ, *toaipe,* s. f. (Reg.) Unealtă de dulgherie în formă de bardă sau de topor, cu care se cioplesc grinzile. – Et. nec.

TOÁMNĂ, *toamne,* s. f. Anotimp care urmează după vară și precedă iarna, cuprinzând (în emisfera boreală) intervalul dintre 23 septembrie și 22 decembrie, caracterizat prin scăderea treptată a duratei zilei, însemnate precipitații și veștejirea vegetației. ◊ Loc. adj. *De toamnă* = care se face sau se întâmplă toamna, care este necesar sau caracteristic acestui anotimp. ◊ Loc. adv. *Astă-toamnă* = în toamna trecută. *La toamnă* = când va veni toamna; în timpul toamnei viitoare. *De (cu) toamnă* = fiind încă toamnă. *În toamnă* = când a sosit toamna, pe timpul toamnei. *Până la toamnă* = până la începutul toamnei.

TOÁNĂ1**,** *toane,* s. f. Capriciu. ◊ Loc. adj. *Cu toane* = capricios, răsfățat. ◊ Expr. *A-i veni toanele* = a-l apuca (pe cineva) năbădăile, furiile; a-i veni cheful să facă ceva (neobișnuit). *Toană de plâns* = ropot, val, izbucnire de plâns. ♦ Fig. Mișcare repede, violentă. – Cf. tuna.

TOÁNĂ2**,** *toane,* s. f. **1.** Ocol făcut prin desfășurarea largă și completă a unui năvod, care prinde peștele înconjurându-l; loc (bogat în pește) unde se aruncă în acest fel năvodul. ♦ Spărtură, gaură făcută în gheața unei ape, pentru a pescui sau pentru a scoate apă; copcă. **2.** Timpul când peștele umblă după mâncare.

TOÁRCE, *torc,* vb. III. **1.** Intranz. și tranz. A trage fire dintr-un caier și a le răsuci cu mâna și cu ajutorul fusului, pentru a obține fire care pot fi țesute; a forma fibre textile cu ajutorul unor mașini speciale. **2.** Intranz. (Despre pisici) A produce un sunet continuu, asemănător cu sfârâitul fusului (când cineva toarce **1**).

TOARCÉRE, *toarceri,* s. f. Acțiunea de *a toarce* și rezultatul ei. – V. **toarce.**

TOÁRTĂ, *toarte,* s. f. **1.** Parte ieșită în afară la unele obiecte, încovoiată în formă de arc, care servește pentru apucat cu mâna. ◊ (În basme și în credințele populare) *Toarta* (sau *torțile) cerului* (sau *pământului)* = toartă sau toarte pe care le-ar avea cerul (sau pământul). **2.** Verigă sau belciug cu ajutorul cărora se atârnă un obiect. ♦ Urechea curbată a unui lacăt (petrecută prin belciuge). **3.** Dispozitiv curbat cu care se prinde cercelul de ureche; cercel în formă de inel. [Pl. și: *torți*].

TOBÁȘ, *tobași,* s. m. (Reg.) Toboșar. [Var.: **dobáș** s. m.] – **Tobă** + suf. *-aș.*

TÓBĂ, *tobe,* s. f. **1.** Instrument muzical de percuție, format dintr-un cilindru scurt, larg și gol, de lemn sau de metal, pe fundurile căruia este întinsă câte o membrană de piele, care, lovită (cu două baghete), produce sunete. ◊ Expr. *A bate toba (la urechea) surdului* = a vorbi cuiva degeaba, asfătui pe cineva zadarnic, a nu fi ascultat. *A fi tobă de carte* = a fi foarte învățat. **2.** Nume dat mai multor obiecte de lemn sau de metal, fixe sau mobile, în formă de cilindru gol. **3.** Mezel preparat din bucățele de carne, de slănină, de mărunțaie etc. introduse în membrana care formează stomacul porcului. [Var.: (înv. și pop.) **dóbă** s. f.].

TOBÍȚĂ, *tobițe,* s. f. Diminutiv al lui *tobă* (**1**). – **Tobă** + suf. *-iță.*

TOBOȘÁR, *toboșari,* s. m. Persoană care bate toba într-o orchestră sau într-o fanfară; tobaș. ♦ (Adesea fig.) Persoană care adună lumea bătând din tobă, pentru a comunica vești și ordine de interes obștesc.

TOBRÁLCO s. n. Pânză de bumbac cu dungi sau cu carouri realizate prin introducerea unor fire mai groase în urzeală sau în bătătură. – Et. nec.

TOC1 interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură sau de o ciocănitură într-un obiect sau într-un material tare. – Onomatopee.

TOC2**,** *tocuri,* s. n. Ustensilă pentru scris sau desenat cu cerneală ori cu tuș făcută din lemn, os, metal, în formă de bețișor, la care se adaptează o peniță; condei. *Toc rezervor* = stilou.

TOC3**,** *tocuri,* s. n. Porțiune mai ridicată de pe partea posterioară a tălpii încălțămintei, care corespunde călcâiului.

TOCÁ, *toc,* vb. I. **1.** Tranz. A tăia în bucăți foarte mărunte. **2.** Intranz. și tranz. A bate, a ciocăni, a lovi. ◊ Expr. *A-i toca cuiva la ureche* sau *a toca pe cineva la cap* = a spune mereu același lucru, a bate pe cineva la cap cu același lucru, a plictisi. **3.** Intranz. A bate toaca. ◊ Expr. *Unde popa nu toacă* = foarte departe. ♦ (Despre păsări) A produce un zgomot caracteristic prin lovirea repetată a celor două părți ale ciocului.

TOCÁNĂ, *tocane,* s. f. Mâncare cu sos făcută din bucățele de carne prăjite cu ceapă (și cu adaos de cartofi); mâncare făcută din anumite legume prăjite cu ceapă. - (după *toca*).

TOCÁRE s. f. Acțiunea de *a toca.* – V. **toca.**

TOCÁT1 s. n. Faptul de *a toca.* – V. **toca.**

TOCÁT2**, -Ă,** *tocați, -te,* adj. Tăiat foarte mărunt. – V. **toca.**

TOCĂLÍE, *tocălii,* s. f. (Reg.) **1.** Morișcă de lemn care produce un zgomot ritmic (scârțâit) și sperie păsările din lanuri și din vii. **2.** Unealtă cu care se răsucește sfoara groasă pentru plase și năvoade. – Din **toca.**

TOCĂNÍ, *tocănesc,* vb. IV. Intranz. A bate, a bocăni, a ciocăni; a toca. – Contaminare între **toca** și **ciocăni, bocăni**.

TOCĂNÍRE, *tocăniri,* s. f. Acțiunea de *a tocăni* și rezultatul ei; bocănit, ciocănitură, – V. **tocăni.**

TOCĂNÍT, *tocănituri,* s. n. Faptul de *a tocăni.* – V. **tocăni.**

TOCĂNÍȚĂ, *tocănițe,* s. f. Diminutiv al lui *tocană.* – **Tocană** + suf. *-iță.*

TOCĂTOÁRE s. f. v. **tocător.**

TOCĂTÓR, -OÁRE, *tocători, -oare,* adj., s. n. **I.** Adj. Care toacă, care mărunțește, care zdrobește ceva. **II.** S. n. **1.** Cuțit mare sau mașină de tocat carne, nutreț etc. **2.** Placă de lemn, de material plastic etc. pe care se toacă zarzavaturi, carne etc. ♦ Butuc pe care se taie lemne. [Var.: (**II**) **tocătoáre** s. f.] – **Toca** + suf. *-ător.*

TOCĂTÚRĂ, *tocaturi,* s. f. **1.** Carne tocată (și amestecată cu pâine, condimente etc.), din care se prepară anumite mâncăruri. **2.** P. gener. Ceea ce a fost tocat, Tocătură de paie. – **Toca** + suf. *-ătură.*

TOCEÁLĂ, *toceli,* s. f. Faptul de a-și însuși mecanic lecțiile, învățându-le pe dinafară; bucherealâ. ♦ Faptul de a insista îndelung în învățarea unei lecții, unei materii etc. – **Toci** + suf. *eală.*

TOCÍ1**,** *tocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face sau a deveni mai puțin ascuțit, mai puțin tăios; a (se) roade, a (se) uza prin folosire, prin frecare, prin lovire etc. **2.** Tranz. A ascuți un obiect la tocilă. **3.** Tranz. Fig. A-și însuși mecanic lecțiile, învățându-le pe dinafară.

TOCI2 s. n. Numele unui joc de cărți. ♦ Cuvânt care marchează o greșeală în acest joc. – Et. nec.

TOCILÁR, -Ă, *tocilari, -e,* s. m. și f. **1.** Persoană care se ocupă cu ascuțitul instrumentelor de tăiat (la tocilă). **2.** Fig. Elev sau student care își învață lecțiile pe dinafară, în mod mecanic. – **Tocilă** + suf. *-ar.*

TOCÍLĂ, *tocile,* s. f. Mașină compusă dintr-un disc abraziv acționat cu un mâner sau o pedală, cu care se ascut instrumentele de tăiat.

TOCILĂRÍE, *tocilarii,* s. f. **1.** Atelierul tocilarului (**1**). **2.** Ocupația tocilarului (**1**). – **Tocilar** + suf. *-ie.*

TOCÍRE, *tociri,* s. f. Acțiunea de *a (se) toci* și rezultatul ei. – V. **toci.**

TOCÍT, -Ă, *tociți, -te,* adj. (Despre obiecte tăioase sau ascuțite) Care nu mai taie, cu tăișul uzat, ros, îngroșat. ♦ P. gener. Ros, uzat. – V. **toci.**

TOCITÓR, -OÁRE, *tocitori, -oare,* s. m., s. f. **1.** S. m. Lucrător la carierele de piatră. **2.** S. f. Vas mare de lemn în care se pun fructe la fermentat în vederea fabricării vinului, rachiului etc. – **Toci** + suf. *-tor.*

TÓCMA adv. v. **tocmai.**

TOCMÁGI s. m. pl. (Reg.) Tăiței. (*Tocmăgei, togmăgel*).

TÓCMAI adv. **1.** În mod exact, precis. ◊ Expr. (Fam.) *Tocmai pe tocmai* = exact așa, în totul. **2.** Abia, chiar atunci. **3.** Nu mai aproape decât... **4.** Chiar așa de..., prea (mult). [Var.: (pop.) **tócma** adv.].

TOCMĂGÉL, *tocmăgei,* s. m. **1.** (Reg.; la pl.) Diminutiv al lui *tocmagi*. **2.** Numele mai multor specii de ciuperci cu corpul subțire și foarte ramificat, care cresc de obicei la baza trunchiurilor unor copaci. – **Tocmagi** + suf. *-el.*

TOCMEÁLĂ, *tocmeli,* s. f. **1.** Discuție, tratative purtate pentru stabilirea prețului unei mărfi; târguiala. **2.** Învoială, acord, convenție. ◊ *Tocmeală agricolă* = (în România între anii 1866 și 1945) contract încheiat între moșieri (sau mari arendași) și țărani la luarea în arendă de către aceștia din urmă a unor parcele de pământ; învoială agricolă. ♦ Condiție; **3.** (Înv.) Organizare, rânduială, orânduire. [Pl. și: (înv.) *tocmele*] – **Tocmi** + suf. *-eală.*

TOCMÍ, *tocmesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. A discuta asupra prețului unei mărfi, pentru a cădea la învoială; a se târgui. **2.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) angaja ca slugă, lucrător etc. **3.** Tranz. A închiria un obiect, un mijloc de transport etc. **4.** Tranz. (Înv.) A pune ordine; a orândui, a aranja. **5.** Tranz. (Reg.) A repara; a reface. **6.** Tranz. (Înv.) A pune la cale; a organiza, a constitui.

TOCMÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) tocmi* și rezultatul ei. – V. **tocmi.**

TOCULÉȚ, *toculețe,* s. n. Diminutiv al lui *toc*3. – **Toc**3 + suf. *-uleț.*

TOHOÁRCĂ, *tohoarce,* s. f. (Reg.) Cojoc mare ciobănesc, făcut din piei neprelucrate (cu lâna în afară). – Et. nec.

TOI, (3) *toiuri,* s. n. **1.** (La sg.) Punctul culminant al unei acțiuni sau al unui fenomen în desfășurare. ♦ (Pop.) Partea principală, miezul unui lucru. **2.** (Înv. și pop.) Învățământ, încăierare; tărăboi, zarvă. **3.** (Înv. și pop.) Ceată, stol, cârd, grup.

TOIÁG, *toiege,* s. n. **1.** Baston pe care se sprijină cineva la mers sau de care se servește pentru a se apăra. ♦ Fig. Sprijin, ajutor, reazem. ♦ Lovitură dată cu toiagul (**1**). **2.** Baston purtat ca semn

distinctiv sau ca simbol al unei demnități sau autorități. **3.** (Pop.) Lumânare care se așază în mâna, pe pieptul sau la capul mortului. [Pr.: *to-iag*].

TOIEGÉL, *toiegele*, s. n. Diminutiv al lui *toiag*. [Pr.: *to-ie-*] – **Toiag** + suf. *-el.*

TOLĂNÍ, *tolănesc,* vb. IV. Refl. (Despre ființe) A se lungi într-o poziție comodă (pentru a se odihni). Intranz. A sta culcat, a lenevi. – Cf. tologi.

TOLĂNÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) tolăni.* – V. **tolăni.**

TOLBÁȘ, *tolbași,* s. m. (Înv.) Negustor ambulant de mărunțișuri; marchitan. – **Tolbă** + suf. *-aș.*

TÓLBĂ, *tolbe,* s. f. **1.** Geantă atârnată la șold, în care se păstrează merindele, vânatul etc. **2.** Toc în care se păstrau săgețile. [Var.: (pop.) **tórbă** s. f.].

TOLOÁCĂ, *toloace*, s. f. (Reg.) **1.** Pământ lăsat necultivat pentru ca să se odihnească. ♦ Pășune, izlaz comunal pentru vite. **2.** Teren liber neîngrădit, între case sau la marginea satului.

TOLOGĂNÍ, *tologănesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A cicăli, a dojeni pe cineva. **2.** Intranz. A trăncăni, a flecări. – Et. nec.

TOLOGÍ, *tologesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A lăsa un teren necultivat pentru a fi călcat și îngrășat de vite. ♦ Refl. pas. (Despre terenuri) A fi călcat (și îngrășat) de vite. ♦ A călca în picioare iarba, semănăturile etc., a culca la pământ. **2.** Refl. (Despre oameni și animale) A se tolăni (pe iarbă).

TOLOMÁC, -Ă, *tolomaci, -ce,* s. m. și f., adj. (Fam.) (Om) molâu, bleg, tont. – Et. nec.

TOLOȘCÁN, -Ă, *toloșcani, -e,* s. m. și f. (Reg.) Copil gras, dolofan. ♦ Boboc de rață sau de gâscă. – Et. nec.

TOMNÁ, *tomnez,* vb. I. Intranz. (Despre oi, vite) A-și petrece toamna într-un loc cu pășuni. ♦ Tranz. A ține oile, vitele toamna într-un loc cu pășune. – Din **toamnă.**

TOMNÁT s. n. **1.** Faptul de *a tomna*. **2.** Plată pentru ținerea animalelor la pășune, toamna. – V. **tomna.**

TOMNÁTEC, -Ă adj. v. **tomnatic.**

TOMNÁTIC, -Ă, *tomnatici, -ce,* adj. **1.** Care apare toamna, care se face toamna; de toamnă. ♦ (Despre pomi) Care rodește toamna; (despre fructe) care se coace toamna. ♦ (Adverbial) Ca toamna, a toamnă; *fig.* trist, melancolic. **2.** Fig. (Despre oameni) Trecut de maturitate, ajuns la vârsta care precedă bătrânețea. ◊ Flăcău (sau holtei, fecior) tomnatic = bărbat trecut de tinerețe și rămas neînsurat. [Var.: **tomnátec, -ă** adj.] – **Toamnă** + suf. *-atic.*

TONT, TOÁNTĂ, *tonți, toante,* adj., s. m. și f. (Om) prost, neghiob, nătâng. [Var.: (pop.) **tânt, -ă** adj.].

TONTĂLĂU, *tontălăi,* adj., s. m. (Fam.) Tont. – **Tont** + suf. *-ălău.*

TONTOLÉȚE, *tontoleți,* adj., s. m. (Pop.) Tont. – **Tont** + suf. *-olete.*

TOPÍ, *topesc*, vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A trece sau a face ca un corp să treacă, prin încălzire, din stare solidă în stare lichidă; a (se) lichefia. ♦ Refl. A-și pierde consistența, a se muia (sub efectul căldurii). Zăpada se topit. ♦ Tranz. și refl. Fig. (Despre oameni) A (se) înduioșa, a (se) îmblânzi. **2.** Tranz. și refl. (Fam.) A (se) dizolva (în apă sau în alt lichid). ♦ Refl. Fig. A se contopi, a fuziona. **3.** Refl. (Despre lumânări; *p. ext.* despre obiecte supuse acțiunii focului) A se consuma prin ardere; a se mistui. ♦ Fig. (Despre oameni) A slăbi, a se usca, a se vlăgui. ♦ Fig. (Fam.; despre oameni) A se face nevăzut, a dispărea, a pleca. ◊ Expr. *A se topi după cineva* = a ține foarte mult la cineva, a iubi cu patimă pe cineva.

TOPÍLĂ, *topile,* s. f. **1.** Loc îngrădit în albia unui râu sau într-o apă stătătoare unde se pun la topit cânepa sau alte plante textile; bazin de topire a plantelor textile, săpat în câmp și legat printr-un canal de o apă curgătoare sau de un lac. **2.** Topitoare, v. *topitor* (**2**).

TOPÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) topi* și rezultatul ei. – V. **topi.**

TOPÍT1 s. n. Faptul de *a (se) topi*. – V. **topi.**

TOPÍT2**, -Ă,** *topiți, -te,* adj. **1.** (Despre corpuri solide) Devenit lichid sau moale sub efectul căldurii. **2.** (Despre plante textile) Care s-a descompus prin menținerea în apă în scopul separării fibrelor textile. **3.** Fig. Slăbit, tras, consumat; istovit, vlăguit, obosit. **4.** Fig. Măcinat, descompus, dezagregat. ♦ (Fam.) Distrus, pierdut. – V. **topi.**

TOPITÓR, -OÁRE, *topitori, -oare,* s. m., s. f. S. f. Cuptor special pentru topirea metalelor; topilă (**2**). – **Topi** + suf. *-tor.*

TOPITORÍE, *topitorii*, s. f. Instalație pentru topirea unor materiale. ♦ Unitate industrială în care, din tulpinile de in, de cânepă etc., se separă, prin topire, fibrele textile liberiene și se prelucrează pentru obținerea fuiorului. – **Topitor** + suf. *-ie.*

TOPITÚRĂ, *topituri*, s. f. (Reg.) Slănină subțire (de pe burta porcului) care se topește pentru a se obține din ea untură; mâncare preparată din bucățele de carne desprinse de pe slănină și prăjite cu ceapă tocată. – **Topi** + suf. *-tură.*

TOPÓR, *topoare,* s. n. Unealtă pentru tăiat copaci, pentru despicat lemne etc., formată dintr-un corp de oțel cu tăiș la un capăt și cu un orificiu la partea opusă, în care se fixează o coadă de lemn tare. ◊ Loc. adj. și adv. *Din topor* = fără finețe; grosolan, necioplit. ◊ Expr. *A sta cu toporul la brâu* = a fi totdeauna gata de ceartă, de bătaie.

TOPORÁȘ, (**1**) *toporașe,* s. n., (**2**) *toporași,* s. m. **1.** S. n. Diminutiv al lui *topor;* toporel. **2.** S. m. Numele mai multor plante erbacee cu flori albastre-violete, rar roșietice sau albe; viorea. – **Topor** + suf. *-aș.*

TOPORÂȘTE, *toporâști,* s. f. (Reg.) **1.** Coadă de coasă, de topor, de secure. **2.** loc în pădure unde se taie copacii numai cu toporul. [Var.: **toporíște** s. f.].

TOPORÉL, *toporele*, s. n. (Rar) Toporaș (**1**). – **Topor** + suf. *-el.*

TOPORÍȘCĂ, *toporișți,* s. f.(Reg.) Topor cu coadă scurtă și cu tăișul lat, folosit la cioplit (securică, bardă, toporiță, folosit altădată și ca armă de luptă).

TOPORÍȘTE s. f. v. **toporâște.**

TÓRBĂ s. f. v. **tolbă.**

TORCĂTÓR, -OÁRE, *torcători, -oare*, s. m., s. f. **1.** S. m. și f. Persoană care toarce lână, in, cânepă etc.(manual sau mecanic). **2.** S. f. Mașină sau unealtă pentru torsul firelor textile. – **Toarce** + suf. *-ător.*

TORCĂTORÍE, *torcătorii,* s. f. Atelier sau fabrică unde se torc (**2**) fibre textile. Filatură. – **Torcător** + suf. *-ie.*

TOROIPÁN, *toroipane,* s. n. (Reg. și fam.) Ciomag, măciucă, bâtă. ◊ Loc. adv. *Cu toroipanul* = cu forța. – Et. nec.

TOROPEÁLĂ, *toropeli*, s. f. **1.** Stare de amorțeală, de buimăceală (premergătoare somnului); somnolență. ♦ Lâncezeală, apatie. ◊ Visare, reverie. **2.** Căldură mare; arșiță, dogoare, zăpușeală. – **Toropi** + suf. *-eală.*

TOROPÍ, *toropesc,* vb. IV. Tranz. A aduce în stare de toropeală (**1**); a ameți, a buimăci, a moleși. ♦ A cuprinde, a copleși.

TOROPÍRE, *toropiri*, s. f. Acțiunea de *a toropi* și rezultatul ei. – V. **toropi.**

TOROPÍT, -Ă, *toropiți, -te,* adj. Moleșit, amețit, amorțit (de somn, de căldură etc.). – V. **toropi.**

TOROPITÓR, -OÁRE, *toropitori, -oare,* adj. Care toropește; moleșitor, amețitor. – **Toropi** + suf. *-tor.*

TORS1 s. n. **1.** Faptul de *a toarce.* **2.** Sunet produs de pisici când torc. – V. **toarce.**

TORS2**, TOÁRSĂ,** *torși, toarse,* adj. (Despre materii textile) Care a fost transformat în fire; răsucit. – V. **toarce.**

TORSÁTURĂ, *torsături,* s. f. Ceea ce s-a tors (**1**); tort1 (**1**). – **Tors**1 + suf. *-ătură.*

TORT1**,** *torturi*, s. n. **1.** Fir tors de cânepă, de in sau de alte materii textile; torsătură. ♦ Cantitate, scul etc. de fire toarse. **2.** Țesătură, pânză lucrată (în casă) din fire de cânepă sau de in.

TORTÁR, -Ă, *tortari, -e*, adj. (Rar; despre vase de ceramică) Cu toarte. ◊ (Substantivat) *Tortare de lut*. – **Toartă** + suf. *-ar*.

TORTÍȚĂ, *tortițe,* s. f. Diminutiv al lui *toartă.* – **Toartă** + suf. *-iță***.**

TORȚÉL, *torței,* s. m. Numele a două plante parazite fără frunze, a căror tulpină se răsucește în jurul plantelor pe care trăiesc, una cu flori roșietice, alta cu flori albe sau roz . – **Tort1** + suf. *-el.*

TOT, TOÁTĂ, *toți, toate,* adj. nehot., pron. nehot., adv., s. n. **I.** Adj. nehot. **1.** (La sg.) Întreg; integral, complet; din care nu lipsește nimeni sau nimic; cât există, cât este, cât are; cât e de mare, cât se întinde, cât cuprinde; cât durează, cât ține. *Tot timpul.* **2.** (La sg.) Perfect. ♦ (Dă ideea de superlativ) Cum nu există (altul) mai mare, mai mult. ◊ Loc. adj. *De tot...* = cum nu se poate mai mult. **3.** (La sg.) Fiecare (dintre...), oricare; care se repetă. ◊ Loc. adj. *De toate zilele* = care se face, se întâmplă, se poartă în fiecare zi. ♦ Loc. adv. *Peste tot* = pretutindeni. **4.** (La pl.) Care este în număr complet, fără să lipsească nici unul; care este în serie completă, fără să lipsească ceva. ◊ Loc. adv. *În toate părțile* = pretutindeni. ♦ (Alcătuiește, împreună cu un num. card., numerale colective) *Toți cinci*. **II.** Pron. nehot. **1.** (La pl.; cu nuanță de num. nehot.) Lucrurile sau ființele câte intră în discuție sau care sunt de același fel (fără să lipsească nici unul). ◊ Loc. adv. *Înainte de toate* = în primul rând, mai presus de orice altceva. **2.** Lucrurile care, considerate împreună, formează un ansamblu. ♦ *De tot* = **a)** (cu sens modal) cu desăvârșire, în întregime; **b)** (cu sens temporal) pentru totdeauna, definitiv; **c)** foarte, extrem de... ◊ Loc. prep. *Cu tot cu...* sau *cu (cineva* sau *ceva) cu tot* = împreună, la un loc. ◊ Expr. *Asta-i tot* ori *atâta-i tot* = doar atât (și nimic mai mult). **III.** Adv. (Exprimă continuitatea, persistența) Mereu, tot timpul, toată vremea, totdeauna, pururea; necontenit, neîncetat, întruna. ◊ Expr. *Să tot aibă...* = ar putea să aibă (cel mult)... *Să tot fie...* = ar putea să fie (cel mult)... ♦ Statornic, permanent. **IV.** Adv. (Stabilește identitatea, similitudinea, simultaneitatea) **1.** (De) asemenea, la fel; în același chip. ◊ Expr. *Tot așa* (sau *astfel, atâta, același)* = întocmai, exact așa (sau atâta, același). ◊ (În corelație cu „așa" sau „atât de..."; formează gradul de egalitate al comparativului) *Tot atât de bun.* **2.** Numai, în mod exclusiv. ◊ Expr. *Tot unul și unul* = de seamă, de frunte, ales. ♦ (Urmat de un adjectiv sau de un substantiv la pl.) Fără excepție, unul și unul. ♦ De tot, cu totul, în întregime, pe de-a-ntregul, complet. **V.** S. n. **1.** Întreg, unitate (rezultată din totalitatea părților), totalitate. **2.** Fig. (Art.) Lucru esențial (la care se reduc toate celelalte). ◊ Expr. *Aici e totul* = în asta constă tot, asta explică tot. [Gen.-dat. pl. *(a) tuturor, (a) tuturora*].

TOTDEAÚNA adv. **1.** În tot timpul (de până acum); mereu, pururea, necontenit, oricând. ◊ *Pentru totdeauna* = definitiv; pe vecie. **2.** De fiecare dată, în orice ocazie. ♦ De obicei, de regulă. [Var.: (reg.) **totdeúna** adv.] – **Tot** + **de** + **a** + **una.**

TOTDEODÁTĂ adv. Totodată. – **Tot** + **de** + **o** + **dată.**

TOTDEÚNA adv. v. **totdeauna.**

TOTODÁTĂ adv. În același timp, în mod concomitent, simultan; totdeodată. – **Tot** + **o** + **dată.**

TÓTUNA adv. **1.** La fel, același lucru. ◊ Expr. *A-i fi totuna*, se spune când, din mai multe alternative, cineva nu dă preferință nici uneia, socotindu-le pe toate pe același plan. **2.** (Rar) Întruna, fără a se opri. – **Tot** + **una.**

TÓTUȘI adv. Cu toate acestea, în ciuda celor spuse, fără a ține seamă de cele anterioare. – **Tot** + **și.**

TOVÁL, *tovaluri*, s. n. **1.** Piele, de obicei de taurine, de culoare naturală, tăbăcită cu substanțe vegetale din care se confecționează încălțăminte rezistentă. **2.** Fig. (Fam.) Obraz (gros) al unei persoane (fără caracter).

TOVĂLĂȘ, *tovălașuri,* s. n. Toval (**1**) mai subțire (folosit la căptușitul obiectelor de piele). – **Toval** + suf. *-aș.*

TRAC1 interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de lovitura bruscă și scurtă care însoțește descărcarea unei arme, tragerea unei săgeți etc. – Onomatopee.

TRAC2**, -Ă,** *traci, -ce,* s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care făcea parte dintr-o veche populație indo-europeană din Tracia (tracian). **2.** Populația care locuia în Tracia (tracieni).Adj. Tracic ♦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de traci3 (**1**).

TRÁCIC, -Ă, *tracici, -ce,* adj. Care aparține Traciei sau tracilor3, privitor la Tracia sau la traci; trac3 (**2**).

TRÁCO-DAC, -Ă, *traco-daci, -ce,* s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care făcea parte din triburile trace care au locuit în Dacia. **2.** Adj. Care aparține traco-dacilor (**1**); privitor la traco-daci (**1**); traco-dacic. – **Trac** + **dac.**

TRACO-DÁCIC, -Ă, *traco-dacici, -ce,* adj. Traco-dac (**2**). – **Traco-dac** + suf. *-ic.*

TRADÍȚIE, *tradiții,* s. f. Ansamblu de concepții, de obiceiuri, de datini și de credințe care se statornicesc istoricește în cadrul unor grupuri sociale sau naționale și care se transmit (prin viu grai) din generație în generație, constituind pentru fiecare grup social trăsătura lui specifică. ♦ Obicei, uzanță; datină. ♦ Informație (reală sau legendară) privitoare la fapte ori evenimente din trecut, transmisă oral de-a lungul timpului. [Var.: (înv.) **tradițúne** s. f.].

TRADIȚIONÁL, -Ă, *tradiționali, -e*, adj. Care s-a păstrat prin tradiție, care ține de tradiție, întemeiat pe tradiție. [Pr.: *-ți-o-*].

TRADUCĂTÓR, -OÁRE, *traducători, -oare*, s. m. și f. Persoană care traduce (un text) dintr-o limbă în alta. – **Traduce** + suf. *-ător.*

TRADÚCE, *tradúc*, vb. III. Tranz. **1.** A da corespondentul unui cuvânt într-o altă limbă, a transpune un text, o frază, un cuvânt dintr-o limbă în alta; a tălmăci. **2.** (În expr.) *A traduce în viață* = a pune în aplicare (un principiu, un plan); a înfăptui, a realiza. [Perf. s. *tradusei*, part. *tradus*].

TRADÚCERE, *traduceri*, s. f. Acțiunea de *a traduce* și rezultatul ei; (concr.) scriere cuprinzând o transpunere a unui text dintr-o limbă în alta; traducție. ♦ Interpretare. – V. **traduce.**

TRÁGE, *trag*, vb. III. **I. 1.** Tranz. A face efortul de a mișca, de a deplasa ceva, apucându-l pentru a-l da la o parte sau pentru a-l îndrepta spre un anumit punct. ◊ Expr. *A trage de mânecă* = **a)** a-i face (cuiva) un semn, a-i atrage atenția spre un anumit lucru; **b)** a îmbia, a îndemna. *A trage pe șfoară* = a păcăli. ◊ Expr. *A trage sforile* = a conduce în ascuns, din culise (o acțiune reprobabilă); a unelti. **2.** Tranz. A duce, a târî după sine. ◊ Expr. *A trage targa pe uscat* = a trăi în lipsuri, în sărăcie; a o scoate greu la capăt. *A trage un picior* sau *a trage piciorul* = a șchiopăta. **3.** Refl. (Pop.) A se da la o parte, a se feri din cale; a se retrage. ◊ Expr. (Tranz.) *A-și trage mâna de deasupra cuiva*

= a înceta să mai ocrotească pe cineva. **4.** Tranz. Fig. A îndura, a suporta, a pătimi. ◊ Expr. *A trage o spaimă* = a se speria foarte tare. **II. 1.** Tranz. A lua, a scoate; a smulge; a extrage; *p. ext.* a obține. ◊ Loc. vb. *A trage un profit* = a profita. *A trage învățăminte de pe urma...* = a învăța (dintr-o experiență). **2.** Intranz. Fig. (în expr.) *A trage cu urechea* = a-și încorda auzul pentru a prinde zgomote ușoare, vorbe șoptite; a asculta pe furiș. *A trage cu ochiul* (sau *cu coada ochiului*) = a se uita pe furiș, pentru a nu fi observat. **III.** Tranz. A trasa, a marca, a desena o linie, un contur. ◊ Expr. (*A fi*) *tras cu sfoara* = (a fi) drept, aliniat. (Intranz.) A trage (peste ceva) cu condeiul (sau cu buretele) = a șterge; a anula; a face uitat, a uita. **IV. 1.** Tranz. (În diverse procese de muncă sau în acțiuni care presupun un efort fizic; cu sensul reieșind din determinări) A trage la rindea = a rindelui. *A trage* (o țesătură) *la piuă* = a supune o țesătură unei operații mecanice la piuă, pentru a o face mai deasă. *A trage pe piatră* (sau *pe amnar*, *pe curea*) = a ascuți. (Intranz.) *A trage cu acul* = a coase, a broda. *A trage cu coasa* = a cosi. *A trage din lopată* = a vâsli. ♦ A trece prin... *Trage firele prin spată*. *Tras (ca) prin inel*, se spune despre o persoană cu trupul subțire, mlădios.♦ Refl. (în expr.) *A se trage la față* = a slăbi. **2.** Tranz. (Fam.) A face ceva cu plăcere, cu multă energie, cu pasiune. ◊ Expr. *A trage un (pui de) somn* = a dormi adânc. **V.** Refl. **1.** A descinde din..., a fi din neamul... ♦ A fi originar din... **2.** A proveni; a fi provocat (de...) [Perf. s. *trăsei*, part. *tras*].

TRAGÉRE, *trageri*, s. f. Acțiunea de *a (se) trage* și rezultatul ei. **1.** (Pop.) Atracție, îndemn, înclinare. ◊ Expr. *Tragere de inimă* = zel, râvnă, ardoare. **2.** Scoatere, extragere. ◊ *Tragere la sorți* = hotărâre prin sorți a unei împărțeli, a unui câștig; participare ca parte interesată la o alegere prin sorți. – V. **trage.**

TRAI s. n. **1.** Viață, existență. ◊ *Mod de trai* = ansamblul, condițiilor materiale și spirituale specifice vieții unei persoane, unui grup social, unei societăți. ◊ Expr. *A nu mai fi de trai* sau *a nu mai avea trai* = a nu mai putea trăi din cauza cuiva sau a ceva, a nu mai putea îndura ceva. **2.** Viață bună, fericită și îmbelșugată; desfătare, petrecere. **3.** Convietuire. – Din **trăi** (derivat regresiv).

TRÁINIC, -Ă, *trainici, -ce*, adj. Care durează, care rezistă, care se păstrează bine; solid, rezistent, durabil.

TRÁISTĂ, *traiste*, s. f. **1.** Obiect în formă de sac, confecționat dintr-o țesătură, din piele etc., adesea ornamentat, prevăzut cu o baieră pentru a fi agățat, care servește la transportul sau la păstrarea unor obiecte, mai ales a mâncării; straiță. ◊ Expr. *Cu traista în băț*, se spune despre cineva care nu are locuință stabilă sau care este foarte sărac. *A-i bate* (cuiva) *vântul în traistă* = a fi extrem de sărac. *Traistă goală* (sau *ușoară)* = sărăcie. *A prinde cu rața în traistă* = a prinde (pe vinovat) asupra faptului. ♦ Spec. Sac mic de pânză deasă din care se dă hrană cailor. **2.** Conținutul unei traiste (**1**). **3.** Compus: *traista-ciobanului* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze lungi, crestate, dispuse în rozetă, cu flori mici albe și cu fructe triunghiulare, folosită ca plantă medicinală.

TRALALÁ interj. Cuvânt care imită o melodie vocală sau înlocuiește cuvintele necunoscute ale unei melodii. ◊ Expr. (Adjectival) *A fi cam tralala* = a fi (cam) zăpăcit, (cam) nebun. – Onomatopee.

TRANC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o cădere sau de o lovitură puternică și bruscă. [Var.: **tránca** interj.] – Onomatopee.

TRÁNCA interj. v. **tranc.**

TRÁNCA-FLEÁNCA s. f. (Fam.) Vorbărie goală, inutilă. ♦ Epitet dat unei persoane care flecărește. [Var.: **treánca-fleánca** s. f.] – Din **trăncăni** (derivat regresiv) + **fleanca.**

TRANDADÁ, *trandadale*, s. f. (Reg.) Prostovol, (reg.) *păstrăgală,* unealtă de pescuit. [Var.: **trandadáie** s. f., **trandavái** s. n.] – Et. nec.

TRANDADÁIE s. f. v. **trandada.**

TRANDAFÍR, *trandafiri*, s. m. **1.** Nume dat unor specii diverse de plante perene sau de arbuști ornamentali cultivați din familia rozaceelor, cu lăstari spinoși și cu flori mari, parfumate, de culori variate, folosite mai ales în industria parfumurilor. ◊ *Trandafir sălbatic* = măceș. ◊ Compuse: (Bot.) *trandafir-de-munte* = smirdar; *Trandafir-galben* = teișor (**2**); (Zool.) *trandafir-de-mare* = actinie. **2.** Cârnat din carne de porc tocată mare, și condimentată cu mult piper și usturoi. – (apropiat, prin etimologie populară, de *fir).*

TRANDAFIRÁȘ, *trandafirași,* s. m. Diminutiv al lui *trandafir* (**1**); trandafirel, trandafiruț. – **Trandafir** + suf. *-aș.*

TRANDAFIRÉL, *trandafirei*, s. m. (Pop.) Trandafiraș. – **Trandafir** + suf. *-el.*

TRANDAFIRÍU, -IE, *trandafirii*, adj., s. n. **1.** Adj. Care are culoarea trandafirului; roz. **2.** Fig. Adj. Luminos, senin, plin de optimism; cu perspective favorabile. **3.** S. n. Culoare trandafirie (**1**). – **Trandafir** + suf. *-iu.*

TRANDAFIRÚȚ, *trandafiruți,* s. m. (Pop.) Trandafiraș. – **Trandafir** + suf. *-uț.*

TRANSFORMÁ, *transform,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) schimba înfățișarea, a da sau a căpăta alt aspect, altă formă; a (se) schimba, a (se) preface. ♦ Spec. (A-și) schimba caracterul, comportarea, felul de a fi. - Din **trans** + **forma**.

TRANSFORMÁRE, *transformări,* s. f. Acțiunea de *a (se) transforma* și rezultatul ei; transformație. – V. **transforma.**

TRANSHUMÁNT, -Ă, *transhumanți, -te*, adj. Care practică transhumanța. ♦ (Despre animale) Care este mutat dintr-un loc în altul, după anotimpuri, în vederea asigurării hranei necesare. – (după *trans* + *humă)*.

TRANSHUMÁNȚĂ, *transhumanțe,* s. f. Deplasare sezonieră a păstorilor cu turmele (de oi) primăvara de la șes la munte sau de la sud spre nord și toamna de la munte la șes sau de la nord spre sud, în vederea asigurării hranei pentru animale.

TRANSILVÁN, -Ă, *transilvani, -e*, adj. Transilvănean.

TRANSILVĂNEÁN, -Ă, *transilvăneni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din Transilvania; ardelean. **2.** Adj. Care aparține Transilvaniei sau transilvănenilor (**1**), privitor la Transilvania ori la transilvăneni; ardelean, ardelenesc, transilvan. – **Transilvania** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TRANSILVĂNEÁNCĂ, *transilvănence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din Transilvania; ardeleancă. – **Transilvănean** + suf. *-că.*

TRAP, (**1**) *trapuri*, s. n., interj. **1.** S. n. Alergare a calului cu viteză medie, în care animalul pășește concomitent cu un picior dinainte și cu piciorul opus dinapoi. ♦ Zgomot făcut de un cal care merge în acest fel. **2.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut de mersul în fugă al cailor sau, *p. ext.*, de mersul grăbit al unui om. - Onomatopee.

TRAS1 s. n. Faptul de *a trage.* – V. **trage.**

TRAS2**, -Ă,** *trași, -se*, adj., s. m. Adj. (Despre față sau părți ale ei) Slab, obosit, sleit (de boală, de supărare etc.); (despre oameni) care are fața slabă, obosită, suptă. – V. **trage.** – V. **trage.**

TRĂDÁ, *trădez,* vb. I. **1.** Tranz. A înșela în mod voit și perfid încrederea cuiva, săvârșind acte care îi sunt potrivnice, pactizând cu dușmanul etc. ♦ A se abate de la o linie de conduită, a dovedi inconsecvență față de o acțiune, de o idee etc. ♦ A comite o infidelitate în dragoste sau în căsnicie; a înșela. **2.** Tranz. (Despre capacități fizice sau psihice) A nu mai funcționa (bine), cauzând dificultăți. *Memoria îl trădează.* **3.** Tranz. și refl. A (se) da pe față; a (se) da de gol. – (după *da).*

TRĂDÁRE, *trădări,* s. f. Acțiunea de *a (se) trăda* și rezultatul ei; infracțiune, faptă reprobabilă comisă de cel care trădează. – V. **trăda.**

TRĂDĂTÓR, -OÁRE, *trădători, -oare*, adj., s. m. și f. (Persoană) care trădează. – **Trăda** + suf. *-ător.*

TRĂGÁCI, -CE, *trăgaci, -ce*, s. n., s. m., adj. **1.** S. n. Piesă mobilă din mecanismul unei arme de foc, de care se apasă cu degetul arătător pentru a declanșa percutorul. **2.** S. m. Trăgător (**II 2**). **3.** Adj. (Pop.; despre animale) Care trage (bine) la ham sau la jug; de tracțiune. – **Trage** + suf. *-aci.*

TRĂGĂNÁ vb. I v. **tărăgăna.**

TRĂGĂNÁT, -Ă adj. v. **tărăgănat.**

TRĂGĂTÓR, -OÁRE, *trăgători, -oare*, adj., s. m., s. f., s. n. **I.** Adj. (Despre vite) Care efectuează o tracțiune; de muncă, de povară. **II.** S. m. și f. **1.** Persoană care trage ceva. ◊ *Trăgători de sfori* = persoană care trage sforile, care uneltește. **2.** Persoană (în special ostaș) care trage cu o armă de foc; trăgaci (**2**). **III.** S. f. Fiecare dintre cele două curele care leagă scările de șa. – **Trage** + suf. *-ător.*

TRĂÍ, *trăiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A se afla în viață; a exista, a viețui. ◊ (În formule de mulțumire, de salut, de urare etc.) *Să trăiești!* **2.** Intranz. A dura, a se menține, a dăinui; a se perpetua. **3.** Intranz. și tranz. A-și duce, a-și petrece viața. ◊ (Tranz.) *A-și trăi traiul* = a se bucura de viață, a duce un trai bun, fără griji. *A-și trăi traiul (și a-și mânca mălaiul)* = a îmbătrâni, a ajunge la capătul vieții. **4.** Intranz. (Cu determinări locale) A fi stabilit undeva; a locui. **5.** Intranz. A-și petrece viața împreună cu cineva; a conviețui. **6.** Intranz. A-și procura cele necesare traiului, a-și câștiga existența, a se întreține.

TRĂINICÍE s. f. Însușirea de a fi trainic, de a dura; soliditate, rezistență, durabilitate. – **Trainic** + suf. *-ie.*

TRĂÍRE s. f. **1.** Faptul de *a trăi;* viețuire. **2.** Proces sufletesc, experiență sufletească (trăite cu intensitate). ♦ Metodă potrivit căreia se poate ajunge la cunoașterea realității pe baza experienței psihice subiective. – V. **trăi.**

TRĂISTIOÁRĂ, *trăistioare,* s. f. (Pop.) Trăistuță. [Pr.: *-ti-oa-*] – **Traistă** + suf. *-ioară.*

TRĂISTÚȚĂ, *trăistuțe,* s. f. Diminutiv al lui *traistă;* trăistioară. – **Traistă** + suf. *-uță.*

TRĂÍT s. n. (Rar) Faptul de *a trăi.* – V. **trăi.**

TRĂITÓR, -ÓARE, *trăitori, -oare*, adj. (Rar) **1.** Care trăiește, care este în viață, care există; viu, viețuitor. **2.** Care își duce viața, care locuiește undeva. [Pr.: *tră-i-*] – **Trăi** + suf. *-tor.*

TRĂNCĂNEÁLĂ, *trăncăneli,* s. f. Acțiunea de *a trăncăni* și rezultatul ei; vorbărie, flecăreală. ♦ Zgomot de glasuri produs de cei care trăncănesc. – **Trăncăni** + suf. *-eală.*

TRĂNCĂNÍ, *trăncănesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A vorbi mult și fără rost, a îndruga vrute și nevrute; a flecări. – **Tranc** + suf. *-ăni.*

TRĂNCĂNÍRE, *trăncăniri,* s. f. Acțiunea de *a trăncăni* și rezultatul ei. – V. **trăncăni.**

TRĂNCĂNÍT s. n. Faptul de *a trăncăni.* – V. **trăncăni.**

TRĂPÁȘ, *trăpași,* s. m. (La pl.) Nume generic dat raselor de cai specializați pentru o mare viteză la trap (**1**); (și la sg.) cal care face parte dintr-o astfel de rasă. – **Trap** + suf. *-aș.*

TRĂSĂTÚRĂ, *trăsături,* s. f. Linie caracteristică a feței unei persoane. ♦ Aspect esențial al caracterului sau al personalității cuiva. ♦ Aspect caracteristic general al unui fenomen, al unei activități, al unei epoci etc. – **Tras** + suf. *-ătură.*

TRĂSCÁU s. n. (Reg.) Rachiu tare. – Et. nec.

TRĂSNÁIE, *trăsnăi,* s. f. Faptă ieșită din comun, năstrușnică, extravagantă; năzbâtie, poznă. ♦ Idee năstrușnică; născocire ciudată. – **Trăsni** + suf. *-aie.*

TRĂSNEÁLĂ, *trăsneli,* s. f. (Fam.) **1.** Trăsnaie. **2.** Nebunie (**1**). – **Trăsni** + suf. *-eală.*

TRĂSNET, *trăsnete,* s. n. **1.** Descărcare electrică în atmosferă, de același tip cu fulgerul, care se produce însă între un nor și pământ sau obiecte de pe pământ și care este însoțită de un zgomot puternic. ◊ Expr. *A rămâne ca lovit de trăsnet* = a încremeni, a înlemni (de spaimă, de uimire etc.). ◊ *Lovitură de trăsnet* = întâmplare (nefericită) venită pe neașteptate. **2.** P. ext. Zgomot puternic; detunătură. – **Trăsni**1 + suf. *-et.*[1]

TRĂSNÍ1**,** *trăsnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. impers și unipers. A se produce trăsnete, a cădea trăsnete. ◊ Expr. *A trăsni* (pe cineva) *(ca) din senin* = a lovi (pe cineva) în mod neașteptat. (Intranz.) *A-l trăsni* (pe cineva) *prin minte* = a-i veni o idee neașteptată, ciudată, nesăbuită. ♦ Tranz. A lovi pe cineva trăsnetul; a cădea trăsnetul într-un anumit loc. **2.** Tranz. și intranz. A izbi, a lovi cu putere. ♦ Intranz. Fig. A-și manifesta mânia zgomotos și cu furie, strigând, vociferând; a tuna și a fulgera. **3.** Refl. Fig. A înnebuni, a se țicni.

TRĂSNÍ2 vb. IV v. **trosni.**

TRĂSNÍT, -Ă, *trăsniți, -te*, adj. (Adesea substantivat) **1.** Lovit, atins de trăsnet. **2.** Zănatic, nebun. ♦ Amețit de băutură; beat. ♦ Năstrușnic, ciudat, extravagant. **3.** Fig. Afurisit, blestemat, netrebnic. – V. **trăsni1.**

TRĂSNITÓR, -OÁRE, *trăsnitori, -oare*, adj. (Rar) Care trăsnește1. – **Trăsni**1 + suf. *-tor.*

TRĂSNITÚRĂ, *trăsnituri,* s. f. Zgomot produs de trăsnet; bubuitură. – **Trăsni**1 + suf. *-tură.*

TRĂSÚRĂ, *trăsuri,* s. f. **1.** Vehicul cu patru roți, pe arcuri, tras de cai și folosit la transportul persoanelor. **2.** (Înv.) Linie a feței; trăsătură (**1**). **3.** (Înv.) Linie de hotar între două proprietăți. – **Tras** + suf. *-ură.*

TRĂSURÍCĂ, *trăsurici,* s. f. Diminutiv al lui *trăsură* (**1**); trăsură mică și ușoară (cu două roți). [Pl. și: *trăsurele*] – **Trăsură** + suf. *-ică.*

TRÂMBĂ, *trâmbe*, s. f. **1.** Bucată mare de pânză sau de stofă (făcută sul); val. **2.** Dungă, fâșie. **3.** Val, vârtej de apă, de praf etc. **4.** Rând, șir, lanț. **5.** Ceată, grămadă (de oameni), pâlc. - (după *turmă*).

TRÂMBICIOÁRĂ, *trâmbicioare,* s. f. Diminutiv al lui *trâmbiță.* – **Trâmbiță** + suf. *-icioară.*

TRÂMBIȚÁ, *trâmbițez,* vb. I. **1.** Intranz. A cânta, a suna din trâmbiță. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A face ca un lucru să fie cunoscut de toată lumea; a răspândi, a divulga; a bate toba. – Din **trâmbiță.**

TRÂMBIȚÁRE, *trâmbițări,* s. f. Acțiunea de *a trâmbița* și rezultatul ei; sunet produs de trâmbiță. – V. **trâmbița.**

TRÂMBIȚÁȘ, *trâmbițași,* s. m. Persoană care cântă din trâmbiță; gornist, trompet, trompetist. ♦ Persoană care chema, în trecut, locuitorii de la sate, prin sunete de trâmbiță, pentru a le comunica știri de interes general. – **Trâmbiță** + suf. *-aș.*

TRÂMBIȚĂ, *trâmbițe,* s. f. **1.** (Pop.) Trompetă, goarnă. **2.** Instrument muzical popular de suflat, constând dintr-un tub conic, lung până la trei metri, folosit în regiunile de munte pentru semnalizări. ♦ Bucium. **3.** Compus: *trîmbița-ciobanului* = mică plantă erbacee cu flori albastre, în formă de clopoței [Pl. și: *trâmbiți*].

TRÂNDAV, -Ă, *trândavi, -e,* adj. (Pop.; despre oameni sau despre firea lor; și substantivat) Care se mișcă și lucrează încet și în silă; căruia îi place să lenevească; leneș, molatic, inactiv. [Acc. și: *trândáv*]. - (după *trântor*).

TRÂNDĂVEÁLĂ, *trândăveli,* s. f. Trândăvie. – **Trândăvi** + suf. *-eală.*

TRÂNDĂVÍ, *trândăvesc,* vb. IV. Intranz. A trăi în trândăvie, a-și petrece vremea lenevind; a lenevi. – Din **trândav.**

TRÂNDĂVÍE s. f. Stare de inactivitate, stare a omului trândav; lene, lenevie, trândăveală, trândăvit. – **Trândav** + suf. *-ie.*

TRÂNDĂVÍT s. n. (Rar) Trândăvie. – V. **trândăvi.**

TRÂNJI s. m. pl. **1.** (Pop.) Hemoroizi. **2.** Plantă erbacee din familia orhideelor, cu tulpina fistuloasă și cu flori de culoare galbenă sau brună deschis, plăcut mirositoare.

TRÂNJOÁICĂ, *trânjoaice,* s. f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu tulpina albă și păroasă și cu flori mari, galbene, folosită în medicina populară la tratarea hemoroizilor . – **Trânji** + suf. *-oaică.*

TRÂNTĂ, *trânte,* s. f. Luptă sportivă corp la corp între doi adversari care caută să se doboare unul pe altul numai cu ajutorul brațelor. – Din **trânti** (derivat regresiv).

TRÂNTEÁLĂ, *trânteli*, s. f. Acțiunea de *a (se) trânti*. ♦ (Fam.) Bătaie dată cuiva; scărmăneală, chelfăneală. – **Trânti** + suf. *-eală.*

TRÂNTÍ, *trântesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A arunca (cu putere) izbind de ceva, a azvârli un obiect, o povară etc. ♦ A culca la pământ, a doborî. ♦ (Despre animale de călărie) A arunca pe călăreț din șa, a da jos. ♦ A face să se izbească cu putere o ușă, o poartă etc. **2.** Refl. recipr. A se lua la trântă, a se lupta corp la corp. **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A face, a produce (cu energie, repede, în grabă). ♦ A spune ceva nepotrivit, nelalocul lui.

TRÂNTÍRE, *trântiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) trânti* și rezultatul ei. – V. **trânti.**

TRÂNTÍT, -Ă, *trântiți, -te,* adj. Așezat pe ceva într-o poziție comodă; care s-a tolănit; lungit. – V. **trânti.**

TRÂNTITÚRĂ, *trântituri*, s. f. Trântă, trânteală, izbitură. – **Trânti** + suf. *-itură.*

TRÂNTOR, *trântori*, s. m. **1.** Masculul albinei. **2.** Epitet dat unui bărbat care nu vrea să lucreze și trăiește din munca altora.

TRÂNTORÍ, *trântoresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A sta ca un trântor (**2**); a lenevi. – Din **trântor.**

TRÂNTORÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de *a trântori* și rezultatul ei. – V. **trântori.**

TRÂNTORIȚĂ, *trântorițe,* s. f. Femeie care nu vrea să muncească și trăiește de pe urma muncii altora. – **Trântor** + suf. *-iță.*

TREÁBĂ, *treburi*, s. f. **1.** Activitate, ocupație, îndeletnicire. ◊ Expr. *A avea treabă* = a fi ocupat. *A-și căuta de treabă* = **a)** a lucra conștiincios, cu sârguință; **b)** a-și vedea de lucrul său, a nu se amesteca în lucrul sau în problemele altora. *A se afla în treabă* = a-și face de lucru fără a fi nevoie, pentru a- și da importanță. **2.** Muncă, lucru. ◊ Expr. *A se lua cu treaba* = a uita de ceva muncind. *A se pune pe treabă* = a se apuca serios de lucru. *E treabă* = e mult de lucru. **3.** Ispravă, faptă. ◊ Loc. adj. *De treabă* = bun, cinstit, cumsecade; de omenie; de ispravă. (Pop.) *Cu treabă* = cu rost, cu socoteală, cu rânduială, cu măsură. **4.** Chestiune, problemă; interes, afacere. ◊ Expr. *A avea treabă cu cineva* = a avea anumite interese cu cineva (sau undeva). *A nu fi de nicio treabă* = a nu folosi la nimic, a fi inutil. *Nu e treaba mea* = nu mă privește! *A-și face treaba* = a-și face interesele sau munca cuvenită. [Pl. și: *trebi*].

TREÁCĂT s. n. **1.** Faptul de *a trece.* ♦ Loc. adv. *Din treacăt* = din fugă, fugitiv. În treacăt = **a)** în trecere; **b)** în fugă, la repezeală; **c)** în câteva cuvinte, pe scurt; pe deasupra, superficial. **2.** (Reg.) Drum de trecere. – **Trece** + suf. *-ăt.*

TREÁNCA-FLEÁNCA s. f. v. **tranca-fleanca.**

TREÁNȚĂ s. f. v. **zdreanță.**

TREÁPĂD s. n. **1.** (Pop.) Trap (**1**) ♦ Alergătură multă încoace și încolo. **2.** Zgomot produs de mersul unui cal în trap sau de o persoană care calcă apăsat; tropăit, tropăitură. **3.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Taxă sau amendă percepută de la cei care nu-și plăteau datoriile sau de la cei care nu se înfățișau la procesele în care erau implicați. [Var.: (reg.) **treápăt** s. n.] – Din **trepăda** (derivat regresiv).

TREÁPĂT s. n. v. **treapăd.**

TREÁPTĂ, *trepte,* s. f. Fiecare dintre suprafețele orizontale, cu lățime relativ mică, situate la diverse înălțimi, la distanțe egale, care alcătuiesc o scară.

TREAZ, -Ă, *treji, -ze,* adj. **1.** Care se află în stare de veghe, care nu doarme; deștept. **2.** Care nu este beat. **3.** Fig. Care veghează cu atenție; vigilent.

TREBĂLUÍ, *trebăluiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Fam.) A face tot felul de treburi mărunte (pe lângă casă). – **Treabă** + suf. *-ălui.*

TREBĂLUIÁLĂ, *trebăluieli,* s. f. (Fam.) Muncă mărunță, de alergătură pe lângă gospodărie. – **Trebălui** + suf. *-eală.*

TREBUÍ, pers. 3 *trébuie,* vb. IV. **1.** Intranz. A avea nevoie (de ceva); a fi nevoie (de ceva). ◊ Loc. adv. *Cum trebuie* = așa cum se cuvine, cum se cade; bine. ◊ Expr. *Așa-ți trebuie!* = așa ți se cuvine, așa meriți. *Atâta i-a trebuit (ca să...)* = asta a așteptat (ca să...) **2.** Tranz. unipers. și impers. Este necesar să..., este obligatoriu să..., se cere (neapărat) să...[Prez. ind. pers. 1 sg.: (rar) *trébui* și *trebuiesc*].

TREBUINCIÓS, -OÁSĂ, *trebuincioși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Necesar, folositor, util, de trebuință, trebuitor. [Pr.: *-bu-in-*] – **Trebuință** + suf. *-ios.*

TREBUÍNȚĂ, *trebuințe,* s. f. **1.** Nevoie, necesitate. ◊ Loc. adj. și adv. *De trebuință* = folositor, necesar, util; trebuincios. ◊ Expr. *Îmi face trebuință* (sau *am trebuință de...)* = îmi este necesar, îmi trebuie... ♦ Interes. **2.** (Rar) Treabă, afacere, chestiune. – **Trebui** + suf. *-ință.*

TREBUITÓR, -OÁRE, *trebuitori, -oare,* adj. (Rar) Trebuincios. [Pr.: *-bu-i-*] – **Trebui** + suf. *-tor.*

TREBUȘOÁRĂ, *trebușoare,* s. f. (Pop. și fam.) Diminutiv al lui *treabă.* – **Treabă** + suf. *-ușoară.*

TRECĂTÓR, -OÁRE, *trecători, -oare,* adj., s. m., s. f. **I.** Adj. **1.** Care trece repede, care nu durează mult; temporar. **2.** Care trece printr-un loc fără a se opri multă vreme, care este în trecere pe undeva. **II.** S. m. Drumeț, călător. **III.** S. f. **1.** Drum îngust de trecere printre doi munți sau printre două înălțimi; pas. **2.** P. gener. Loc de trecere. – **Trece** + suf. *-ător.*

TRÉCE, *trec,* vb. III. **I. 1.** Intranz. A merge fără a se opri, printr-un anumit loc sau prin dreptul cuiva sau a ceva, a străbate un loc fără a se opri, a-și urma drumul, a fi în trecere pe undeva. ◊ Expr. *A trecut baba cu colacii* = e prea târziu, n-ai prins momentul, ai scăpat ocazia. ♦ A merge rânduri-rânduri, formând un convoi, o coloană; a se succeda, a se perinda. **2.** Intranz. A merge într-o anumită direcție, spre o anumită țintă, cu un anumit scop. ♦ (Despre ape curgătoare, despre drumuri, șosele etc.) A avea cursul sau traseul prin **3.** Intranz. A se abate din drum pe undeva sau pe la cineva, a face o (scurtă) vizită cuiva. **4.** Tranz. (Pop.) A ocoli. ◊ Expr. *A trece cu vederea* = **a)** a nu lua în seamă (pe cineva sau ceva), a nu da importanța cuvenită, a neglija, a omite; **b)** a nu lua ceva în nume de rău, a nu ține seamă de...; a ierta, a uita. **5.** Tranz. A sări, a păși peste un obstacol, peste o barieră, pentru a ajunge dincolo sau de cealaltă parte. ◊ Expr. *A trece hopul* = a scăpa de o greutate, de o primejdie. *Nu zi hop până nu treci șanțul* = nu te lăuda prea devreme cu o izbândă încă nesigură. ♦ A străbate un drum de-a curmezișul; a traversa. ◊ Expr. *A trece peste cineva* = a desconsidera, a disprețui pe cineva. **6.** Intranz. A ajunge la..., a fi transmis (din mână în mână, de la unul la altul, din om în om) până la... ♦ Tranz. A da, a transmite ceva. **7.** Intranz. A-și îndrepta atenția spre o nouă îndeletnicire, spre un nou câmp de activitate; a începe să se ocupe cu altceva, a se apuca de altceva. ◊ Expr. *A trece la fapte* = a acționa. **II. 1.** Intranz. și tranz. A parcurge un drum sau un spațiu limitat, îngust. ◊ Expr. *A-i trece cuiva printre degete*, se spune când cineva lasă să-i scape ceva, când pierde ceva. ♦ Tranz. A supune unei operații de filtrare, de cernere, de strecurare. ♦ Intranz. A străbate greu un spațiu îngust, a-și face drum (cu greu) printr-un spațiu îngust; a răzbate. ◊ Expr. *A trece prin foc și prin apă* = a îndura multe nevoi și necazuri, a răzbate prin multe greutăți. **2.** Intranz. Fig. A avea de suferit, de îndurat; a fi supus la **3.** Intranz. A ieși de partea cealaltă (făcând o spărtură, o tăietură, o deschizătură); a străpunge. **III. 1.** Intranz. (Despre unități de timp) A se scurge, a se desfășura (apropiindu-se de sfârșit). ◊ Expr. *Mai trece ce mai trece...* = după o bucată de vreme , după un timp (nu prea lung). *Nu e timpul trecut* (sau *vremea trecută)* = nu e prea târziu, mai e timp. **2.**Tranz. A petrece un timp, o epocă din viață. ◊ Expr. *A-și trece vremea* = a-și folosi vremea fără rost. *A-și trece din vreme* = a-și petrece timpul mai ușor, mai repede. **3.** Refl. A-și pierde vigoarea, frăgezimea tinereții; a îmbătrâni. ♦ (Despre fructe) A fi prea copt. ♦ (Despre plante) A se vesteji, a se stinge. **IV.** Intranz. A fi mai mare sau mai mult decât o anumită mărime, valoare, cantitate; a depăși. ◊ Expr. *Treacă de la mine*, se spune când se face o concesie. ◊ Expr. (Refl.) *A se trece cu firea* = a lua lucrurile prea în serios; a se emționa. *A trece măsura* = a exagera. **V.** Refl. (Pop.; în forma negativă) A nu putea fi luat în seamă; a nu avea crezare, a nu avea trecere.

TRECÉRE, *treceri*, s. f. **1.** Faptul de a (se) trece. ◊ Loc. adv. *În trecere* = în treacăt, în fugă; fugitiv. ♦ (Concr.) Loc pe unde se poate trece. ♦ (Concr.) Construcție amenajată într-un anumit loc pentru a permite trecerea (**1**) unui vehicul peste un obstacol. *Trecere de nivel* = loc de intersecție la același nivel între o cale ferată și o șosea. **2.** Fig. Considerație sau autoritate de care se bucură (și de care se folosește) cineva; influență. ◊ Expr. *A avea trecere* = **a)** a fi luat în seamă, a fi prețuit; **b)** (despre mărfuri) a avea căutare, a fi cerut, a se vinde ușor. – V. **trece.**

TRECÚT1 s. n. Timpul care s-a scurs (până în prezent); întâmplările, faptele, starea de lucruri din acest timp. ◊ Loc. adj. și adv. *Din trecut* = de altădată, de odinioară, de demult. ◊ Loc. adv. *În trecut* = altădată, odinioară. ◊ Expr. *A o rupe cu trecutul* = a pune capăt unei situații sau unei stări de lucruri de care cineva se mai simte încă legat, a nu mai vrea să știe de ceea ce a fost. – V. **trece.**

TRECÚT2**, -Ă,** *trecuți, -te,* adj. **1.** Care nu mai este actual; p. ext. de demult, vechi, dispărut. ♦ Care nu mai este actual; demodat. **2.** (Despre unități de timp) Anterior celui prezent; precedent. Zilele trecute. **3.** (Despre oameni) îmbătrânit. ♦ (Despre plante) Ofilit, vestejit. ♦ (Despre fructe) Care s-a degradat, nefiind recoltat la timp; răscopt. – V. **trece.**

TREI num. card. **1.** Număr care are în numărătoare locul între doi și patru și care se indică prin cifra 3 sau III. ◊ (Adjectival) *Trei cărți.* ◊ (Substantivat) *Scrie un trei pe tablă.* ◊ (Cu. valoare de num. ord.) *Volumul trei.* ◊ (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De trei ori.* ◊ (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) *De trei ori pe atâta*. (Precedat de „câte", formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte trei părți.* ◊ (Pop.; în forma de feminin trele, precedat de „toate" sau „câte") *Toate trele*. **2.** Compuse: *trei frați* s. m. = plantă erbacee cu flori galbene, plăcut mirositoare, cu cinci petale; *trei-frați-pătați* s. m. = **a)** gen de toporași (din care s-a obținut, prin încrucișare cu alte specii, panseaua); **b)** pansea; (reg.) *trei-răi* s. m. = **a)** popilnic-iepuresc; **b)** *crucea-voinicului* . **3.** (Bis.; în sintagma) *Trei ierarhi* = trisfetite. **4.** Compuse: *trei-leșeștile* s. m. = dans popular bătrânesc din nordul Moldovei, având un ritm binar, executat prin pași simpli spre dreapta și sărituri cu bătaia călcâielor pe loc; melodie după care se execută acest dans; *trei-păzește* s. m. = dans popular oltenesc, în ritm binar, vioi, executat de bărbați în formație liniară, stând cu mâinile încrucișate la spate; melodie după care se execută acest dans. ◊ Expr. *A lua* (pe cineva) *la trei-păzește* = a cere explicații pentru faptele sale, folosind un ton sever; a certa aspru (pe cineva).

TRÉIER s. n. Treierat. [Pr.: *tre-ier*] – Din **treiera** (derivat regresiv).

TREIERÁ, *tréier*, vb. I. Tranz. **1.** A separa (prin batere, cu mașini speciale etc.) boabele, semințele de restul unei plante. ◊ *Mașină de treierat* = batoză. **2.** Fig. (Rar) A cutreiera. [Pr.: *tre-ie-* . – Var.: (reg.) **trierá** vb. I].

TREIERÁRE s. f. Acțiunea de *a treiera* și rezultatul ei. [Pr.: *tre-ie-*] – V. **treiera.**

TREIERÁT s. n. **1.** Acțiunea de *a treiera;* treier, treieriș. **2.** Perioadă de timp în care se treieră; treier, treieriș. [Pr.: *tre-ie-*] – V. **treiera.**

TREIERĂTÓR, -OÁRE, *treierători, -oare*, s. m., s. f. **1.** S. m. și f.Lucrător care lucrează la batoză. **2.** S. f. Batoză. [Pr.: *tre-ie-*] – **Treiera** + suf. *-ător.*

TREIERÍȘ, *treierișuri,* s. n. Treierat. [Pr.: *tre-ie-*] – **Treiera** + suf. *-iș.*

TRÉILEA, TRÉIA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al doilea și al patrulea. – **Trei** + **le** + **a.**

TREÍME, *treimi*, s. f. **1.** Fiecare dintre cele trei părți egale în care se împarte un întreg; a treia parte dintr-un întreg. **2.** Grup de trei ființe sau de trei obiecte care alcătuiesc o unitate. ♦ (În creștinism, mai ales în sintagma *Sfânta Treime)* Unitate spirituală a celor trei ipostaze divine: Dumnezeu-Tatăl, Fiul lui Dumnezeu și Duhul Sfânt, reprezentând un singur Dumnezeu. – **Trei** + suf. *-ime.*

TRÉISPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între doisprezece și paisprezece și care se indică prin cifra 13 sau XIII. ◊ (Adjectival) *Treisprezece ani.* (Substantivat) *Scrie un treisprezece.* ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul treisprezece.* ◊ (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De treisprezece ori.* ◊ (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) *De treisprezece ori pe atâta.* ◊ (Precedat de „câte", formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte treisprezece părți.* – **Trei** + **spre** + **zece.**

TRÉISPREZECELEA, TRÉISPREZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al doisprezecelea și al paisprezecelea. – **Treisprezece** + **le** + **a.**

TREIZÉCI num. card. Număr care are în numărătoare locul între douăzeci și nouă și treizeci și unu și care se indică prin cifra 30 sau XXX. ◊ (Adjectival) *Are treizeci de ani.* (Substantivat) *Scrie un treizeci pe tablă.* ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Tomul treizeci.* ◊ (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De treizeci de ori.* ◊ (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) *De treizeci de ori pe atâta.* (Precedat de „câte", formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte treizeci de părți.* – **Trei** + **zece.**

TREIZÉCILEA, TREIZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al douăzeci și nouălea și al treizeci și unulea. – **Treizeci** + **le** + **a.**

TRÉMUR, *tremure,* s. n. **1.** Mișcare involuntară, rapidă a corpului sau a unei părți a corpului, provocată de frig, de frică, de o boală etc.; tremurătură, tremurat1, tremurici. **2.** Mișcare, clătinare, zguduitură ușoară și repetată a unei plante, a unui lucru. **3.** Vibrație a glasului, provocată de o emoție (puternică); vibrație a sunetelor executate cu un instrument muzical. – Din **tremura** (derivat regresiv).

TREMURÁ, *tremur*, vb. I. Intranz. **1.** (Despre ființe și despre părți ale corpului lor) A face mișcări involuntare, rapide și repetate din cauza frigului, a fricii, a bolii etc. **2.** (Despre plante și despre părți ale lor; rar; despre lucruri) A face o mișcare (oscilatorie) ușoară și repetată; a oscila, a se clătina. ♦ (Despre lumini și umbre) A se produce rapid și intermitent (prin alternare). ♦ (Despre ape) A se mișca în unduiri ușoare; a se încreți. ♦ (Despre pământ) A se zgudui, a se cutremura. **3.** (Despre sunete, melodii) A vibra; (despre glas) a avea un tremur, a fi nesigur (din cauza emoției). **4.** Fig. (Despre oameni) A fi cuprins de o emoție puternică. ♦ A se înfiora de spaimă; a se cutremura.

TREMURÁRE s. f. Acțiunea de *a tremura* și rezultatul ei. – V. **tremura.**

TREMURÁT1 s. n. Faptul de *a tremura;* tremur. – V. **tremura.**

TREMURÁT2, *-Ă, tremurați, -te,* adj. **1.** Care se mișca ușor și repetat, care tremură, care vibrează; tremurător. **2.** (Despre glas) Care are un tremur; care este nesigur, șovăielnic. – V. **tremura.**

TREMURĂTÓR, -OÁRE, *tremurători, -oare,* adj., s. f. **1.** Adj. Care tremură, care vibrează; tremurat2, tremurând. ♦ (Despre ape) Care unduiește ușor, care se încrețește la suprafață. **2.** S. f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu flori hermafrodite, verzui sau purpurii, dispuse în mici spiculețe care se leagănă când adie vântul. – **Tremura** + suf. *-ător.*

TREMURĂTÚRĂ, *tremurături,* s. f. Tremur; scuturătură ușoară. – **Tremura** + suf. *-ătură.*

TREMURÂND, -Ă, *tremurânzi, -de,* adj. Care tremură; tremurător. – V. **tremura.**

TREMURÍCI, *tremuriciuri*, s. n. **1.** Tremur. **2.** Ciupercă necomestibilă, gelatinoasă, tremurătoare, cu spini moi pe fața inferioară, care crește în pădurile de brad, pe trunchiurile putrede. – **Tremura** + suf. *-ici.*

TRENȚĂRÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrențăros.**

TRENȚUÍ vb. IV v. **zdrențui.**

TREPÁDĂ, *trépăd,* vb. I. Intranz. (Pop.) **1.** A alerga sau a merge fără astâmpăr de colo până colo; a se agita. **2.** (Despre cai) A merge la trap. [Prez. ind. și: *treápăd*]. - (după *tremur* + *trap*).

TREPĂDÁRE, *trepădări,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a trepăda* și rezultatul ei; trepădat. – V. **trepăda.**

TREPĂDÁT, *trepădaturi,* s. n. (Pop.) Trepădare. – V. **trepăda.**

TREPĂDÁTÓR, -OÁRE, *trepădători, -oare*, adj., s. m., s. f. **1.** Adj. (Pop.) Care treapădă, care aleargă. **2.** S. m. și f. (Pop.) Persoană care îndeplinește anumite sarcini la nunți. **3.** S.f. Plantă erbacee cu rădăcina fibroasă, cu tulpina ramificată, cu flori verzui și cu fructul o capsulă, folosită pentru proprietățile laxative. – **Trepăda** + suf. *-ător.*

TREPĂDÚȘ, *trepăduși*, s. m. Persoană fără astâmpăr, care aleargă încoace și încolo (agitându-se pentru treburile altora). ♦ Om fără demnitate, lipsit de personalitate, care se pune în serviciul altuia, pentru treburi mărunte, adesea înjositoare. – **Trepăda** + suf. *-uș.*

TREPTÁT, -Ă, *treptați, -te,* adj. Care evoluează, progresează, se realizează încetul cu încetul, în etape, succesiv; *p. ext*. care se manifestă din ce în ce mai pronunțat, mai evident. – **Treaptă** + suf. *-at*.

TRESĂLTÁ, *tresált*, vb. I. Intranz. A tresări, a vibra de emoție, a se bucura foarte tare. – (după *sălta).*

TRESĂLTÁRE, *tresăltări,* s. f. Acțiunea de *a tresălta* și rezultatul ei; tresărire. – V. **tresălta.**

TRESĂRÍ, *tresár*, vb. IV. Intranz. **1.** A face o mișcare bruscă, involuntară și spontană, în urma unei emoții puternice. ♦ (Despre inimă) A-și accelera și intensifica bătăile, din cauza unei emoții; a zvâcni. ♦ A se trezi brusc din somn sau dintr-o stare de apatie, de neatenție etc. **2.** Fig. (Despre sunete, țipete) A răsuna brusc, pe neașteptate. – (după *sări).*

TRESĂRÍRE, *tresăriri*, s. f. Acțiunea de *a tresări* și rezultatul ei; tresăritură. – V. **tresări.**

TRESĂRITÚRĂ, tresărituri, s. f. (Rar) Tresărire. – **Tresări** + suf. *-tură.*

TRÉSTIE, *trestii*, s. f. Numele a două plante erbacee din familia gramineelor, cu tulpina rigidă: **a**) plantă erbacee care crește până la 4 sau 5 m înălțime, cu tulpina având numeroase noduri, cu frunze verzi-albăstrui și cu flori verzi-gălbui, pătate cu violet, dispuse în spice, a cărei tulpină se folosește la împletituri, îngrădituri etc.; **b**) stuf. Compuse: *Trestie de câmp*(*uri)* (sau *mică, noduroasă)* = plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze late, cu flori verzi-deschis, violacee sau purpurii.

TRESTIÍȘ, *trestiișuri,* s. n. Desiș de trestie. – **Trestie** + suf. *-iș.*

TRESTIOÁRĂ, *trestioare*, s. f. **1.** Diminutiv al lui *trestie.* **2.** Numele mai multor plante graminee cu tulpina înaltă, asemănătoare cu trestia. [Pr.: *-ti-oa-*] – **Trestie** + suf. *-ioară.*

TREZÍ, *trezesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) deștepta din somn. **2.** Refl. și tranz. A-și veni sau a face să-și vină în fire (dintr-o stare de reverie, de leșin etc.). **3.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină conștient, a ajunge sau a face să ajungă, să înțeleagă, să-și dea seama de realitate, de adevăr; a (se) dumeri, a (se) lămuri. - (după *treaz*).

TREZÍE, *trezii*, s. f. **1.** Stare a celui care nu doarme, care este treaz; veghe. **2.** Stare a celui care este cu mintea limpede, care nu este beat. – **Treaz** + suf. *-ie.*

TREZÍRE, *treziri*, s. f. Acțiunea de *a (se) trezi* și rezultatul ei. – V. **trezi.**

TREZÍT, -Ă, *treziți, -te,* adj. (Despre mâncăruri, băuturi etc.) Care și-a pierdut tăria, gustul, aroma etc.; răsuflat. – V. **trezi.**

TRIB, *triburi*, s. n. Formă de organizare economică și social-politică primitivă, constând dintr-o grupare de mai multe ginți sau de familii înrudite, care au limbă și credințe comune, locuiesc același teritoriu și se supun autorității unui șef ales.

TRICOLÓR, -Ă, *tricolori, -e,* adj., s. n., s. m. **1.** Adj. Care are trei culori, în trei culori; tricromatic. **2.** S. n. Drapel cu trei culori; spec. drapelul românesc. [Pl. și: (n.) *tricoloruri*].

TRIERÁ vb. I v. **treiera.**

TRIFÓI, (**1**) s. m., (**2**) *trifoiuri*, s. n. **1.** S. m. Nume dat mai multor plante din familia leguminoaselor, cu frunzele compuse din trei foliole și cu florile strânse în inflorescențe globuloase, divers colorate, unele specii fiind cultivate ca plante furajere *(Trifolium).* **2.** S. m. Varietate de trifoi (**1**).

TRIFOIÁȘ, *trifoiași,* s. m. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunzele despicate în trei lobi și cu flori galbene. – **Trifoi** + suf. *-aș.*

TRIFOÍȘTE, *trifoiști,* s. f. **1.** Loc semănat cu trifoi. **2.** Plantă erbacee cu frunzele compuse din trei foliole, cu flori roz, folosită în medicină ca tonic, febrifug și antiscorbutic. [Acc. și: *trifóiște*] – **Trifoi** + suf. *-iște.*

TRIFOLIÁT, -Ă, *trifoliați, -te*, adj. (Despre frunze) Compus din trei foliole. [Pr.: *-li-at*].

TRIFURCÁT, -Ă, *trifurcați, -te*, adj. Cu trei ramuri, cu trei ramificații.

TRILUÍ, *triluiesc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A scoate triluri, a cânta în triluri. – **Tril** + suf. *-ui*.

TRIMÉTE vb. III v. **trimite.**

TRIMÉTERE s. f. v. **trimitere.**

TRIMÍS1 s. n. (Rar) Trimitere. – V. **trimite.**

TRIMÍS2, *trimiși,* s. m. Persoană însărcinată cu o misiune specială; delegat, mesager. ♦ Reprezentant diplomatic al unei țări, inferior în rang ambasadorului, care conduce o legație. ♦ Fig. Apostol, misionar. – V. **trimite.**

TRIMÍTE, *trimít*, vb. III. Tranz. **1.** A dispune sau a ruga ca cineva să se ducă undeva. ◊ Expr. *A trimite* (pe cineva) *la ocnă* (sau *la temniță)* = a pedepsi cu închisoarea. **2.** A dispune ca un obiect să fie dus, transportat, predat la o anumită destinație. **3.** A transmite prin cineva vești, porunci, salutări etc. [Var.: **triméte** vb. III].

TRIMÍTERE, *trimiteri*, s. f. Acțiunea de *a trimite* și rezultatul ei; trimis1[Var.: **trimétere** s. f.] – V. **trimite.**

TRIST, -Ă, *triști, -ste,* adj. **1.** (Despre oameni) Supărat, mâhnit, amărât, abătut; melancolic. ♦ (Despre ochi, manifestări ale oamenilor, sunete etc.) Care exprimă tristețe, melancolie. ♦ (Despre lucruri, stări sau fapte care țin de natura sau de viața omului) Plin de tristețe. **2.** Care provoacă tristețe, supărare, care întristează; dureros.

TRISTÉȚE, *tristeți,* s. f. Starea sufletească apăsătoare; mâhnire, amărăciune; *p. ext*. regret. – **Trist** + suf. *-ețe.*

TRIȘCÁR, *trișcari,* s. m. **1.** Cântăreț din trișcă. **2.** Persoană care face triște. – **Trișcă** + suf. *-ar*.

TRIȘCÁȘ, *trișcași*, s. m. (Rar) **1.** Trișcar (**1**). **2.** Trișcar (**2**). – **Trișcă** + suf. *-aș.*

TRÍȘCĂ, *trișce,* s. f. Vechi instrument muzical popular de suflat, făcut din trestie, soc etc., asemănător cu un fluier fără găuri. ♦ Fiecare dintre tuburile sonore ale cimpoiului; țurloi. – Et. nec.

TRIȘCÚȚĂ, *trișcuțe,* s. f. Diminutiv al lui *trișcă.* – **Trișcă** + suf. *-uță.*

TROÁCĂ, *troace*, s. f. **1.** Albie, copaie, covată (scurtă și lată). **2.** Ladă mare în care cade făina măcinată la moară. **3.** Vas de lemn (în formă de jgheab, de ladă lungă etc.) în care se pune apa sau mâncarea pentru animale. [Var.: (reg.) **troc** s. n.].

TROÁHNĂ, *troahne,* s. f. (Pop.) Guturai, răceală, gripă. – Et. nec.

TROC2 s. n. v. **troacă.**

TROCÚȚĂ, *trocuțe,* s. f. Diminutiv al lui *troacă.* – V. **troacă.**

TROIÁN1, *troiene,* s. n. **1.** Îngrămădire mare de zăpadă adusă de vânt și așezată în formă de valuri sau de dune; nămete. ♦ P. gener. Morman, grămadă. **2.** Întăritură primitivă făcută de popoarele antice, constând dintr-un dig lung de pământ, cu șanț de apărare. [Pr.: *tro-ian*].

TROIÁN2, -Ă, *troieni, -e*, adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care aparține Troiei, privitor la Troia, originar din Troia. ◊ *Calul troian* = **a**) uriaș cal de lemn construit, potrivit legendelor antice, după îndemnul lui Ulise, de locuitorii din Ahaia în timpul războiului troian și în care aceștia s-au ascuns, contribuind la căderea Troiei; **b**) fig. mijloc perfid folosit pentru subminarea cuiva. **2.** S. m. și f. Locuitor al Troiei. [Pr.: *tro-ian*] – **Troia** (n. pr.) + suf. *-ean*.

TROIENÍ, *troienesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A acoperi cu troiene (de zăpadă); a înzăpezi, a nămeți. ♦ Refl. A rămâne în mijlocul zăpezii; a se înzăpezi. **2.** A acoperi un obiect îngrămădind ceva peste el; a forma grămezi, mormane; a îngrămădi, a aduna ceva la un loc. [Pr.: *tro-ie-*] – Din **troian1.**

TROIENÍRE, *troieniri*, s. f. Acțiunea de *a (se) troieni;* înzăpezire. [Pr.: *tro-ie-*] – V. **troieni.**

TROIENÍT, -Ă, *troieniți, -te*, adj. Acoperit cu troiene (de zăpadă); înzăpezit. [Pr.: *tro-ie-*] – V. **troieni.**

TRONC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o ciocnire, de o cădere, de trântirea unui lucru etc. ◊ Expr. *A-i cădea cuiva (cu) tronc (la inimă)* = a-i deveni cuiva drag dintr-odată; a îndrăgi (pe neașteptate). ♦ Exclamație care exprimă surpriza în fața unui lucru neașteptat sau a unei situații neprevăzute. ◊ Expr. (Fam.) *Tronc, Marghioalo*, se spune când cineva face sau spune ceva nepotrivit cu situația în care se găsește. – Onomatopee.

TRÓNCA-TRÁNCA interj. v. **tronca-tronca.**

TRÓNCA-TRÓNCA interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut de două obiecte care se lovesc unul de altul în cadență regulată, monotonă. [Var.: trónca-tránca interj.] – Onomatopee.

TRONCĂNÍ, *troncănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A face zgomot izbindu-se de ceva sau izbind un obiect de altul. **2.** Tranz. Fig. A flecări, a trăncăni. – **Tronc** + suf. *-ăni.*

TRONCĂNÍRE, *troncăniri,* s. f. Acțiunea de *a troncăni* și rezultatul ei; zgomot produs de obiecte care se izbesc unele de altele; troncănit. – V. **troncăni.**

TRONCĂNÍT, *troncănituri,* s. n. Troncănire. – V. **troncăni.**

TRÓNCĂT, *troncăte,* s. n. Zgomot produs de rostogolirea unui lucru, de izbirea unui obiect de altul etc. [Var.: **tróncot** s. n.] – **Tronc** + suf. *-ăt*.

TRÓNCOT s. n. v. **troncăt.**

TROP1 interj. (De obicei repetat) cuvânt care imită zgomotul pe care îl fac picioarele când lovesc pământul în mers. [Var.: **trópa,** (pop.) **trópai** interj.] – Onomatopee.

TRÓPA interj. v. **trop1.**

TRÓPAI interj. v. **trop1.**

TROPĂÍ, *tropăi,* vb. IV. Intranz. A face zgomot lovind pământul, podeaua cu picioarele sau cu copitele; a tropoti. ♦ (Fam.) A juca, a dansa (cu zgomot). – **Trop**1 + suf. *-ăi.*

TROPĂIÁLĂ, *tropăieli,* s. f. Faptul de *a tropăi;* zgomot produs de cel care tropăie; tropăit, tropăitură. [Pr.: *-pă-ia-*] – **Tropăi** + suf. *-eală.*

TROPĂÍT, *tropăituri,* s. n. Tropăială. – V. **tropăi.**

TROPĂÍTA s. f. art. Numele unui dans popular românesc. – V. **tropăi.**

TROPĂITÚRĂ, *tropături,* s. f. Tropăială. [Pr.: *-pă-i-*] – **Tropăi** + suf. *-tură.*

TRÓPOT, *tropote*, s. n. Zgomot de copite sau de picioare (încălțate) care izbesc pământul; tropotit. - (după *tropăit*).

TROPOTÁ vb. I v. **tropoti.**

TROPOTÍ, *tropotesc*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A tropăi. [Var.: **tropotá** vb. I] – Din **tropot.**

TROPOTÍRE, *tropotiri*, s. f. (Pop.) Acțiunea de *a tropoti* și rezultatul ei. – V. **tropoti.**

TROPOTÍT, *tropotituri*, s. n. (Pop.) Tropot. – V. **tropoti.**

TROPOTÍTA s. f. art. Numele unui dans popular românesc. – V. **tropoti.**

TROSC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o cădere, de o trosnitură, de o lovitură, de o rupere. – Onomatopee.

TRÓSCOT s. m. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, întinsă pe pământ, cu numeroase frunze mici, cu flori hermafrodite verzi, pe margine roșii sau albe.

TRÓSNET, *trosnete,* s. n. Trosnitură; pocnet. – **Trosni** + suf. *-et.*

TROSNÍ, *trosnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre lemne și despre obiecte de lemn; la pers. 3) A produce un zgomot specific prin rupere, izbitură, crăpare, ardere etc.; a crăpa, a pocni, a plesni cu zgomot. **2.** (Pop.) A pocni, a plesni din bici. **3.** A-i pârâi cuiva încheieturile. ♦ (Despre pepeni verzi copți) A pârâi când sunt strânși în palme. [Var.: (pop.) **trăsní** vb. IV] – Cf. trăsni1.

TROSNÍRE, *trosniri*, s. f. Faptul de *a trosni*. – V. **trosni.**

TROSNITÓR, -OÁRE, *trosnitori, -oare,* adj. Care trosnește. – **Trosni** + suf. *-tor.*

TROSNITÚRĂ, *trosnituri,* s. f. Faptul de *a trosni;* zgomot specific produs de un obiect când plesnește, când crapă etc.; pocnitură, pârâitură, trosnet – **Trosni** + suf. *-tură.*

TRUFÁȘ, -Ă, *trufași, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Plin de trufie, peste măsură de mândru, de orgolios; înfumurat, arogant, îngâmfat. ♦ Care arată, care manifestă trufie, mândrie, îngâmfare. *Privire trufașă.* **2.** Măreț, grandios, superb. – **Trufă2** + suf. *-aș.*

TRÚFĂ2, *trufe,* s. f. (Înv.) Trufie.

TRUFÍE, *trufii,* s. f. Atitudine disprețuitoare și arogantă, plină de mândrie și de înfumurare; semeție, îngâmfare, aroganță, trufă2. ♦ Loc. adv. *Cu trufie* = în mod arogant, îngâmfat. – **Trufă2** + suf. *-ie.*

TRÚNCHI, *trunchiuri,* s. n. Partea cea mai groasă a unui copac, cuprinsă între rădăcină și locul de unde pornesc ramurile principale; tulpină. ♦ Tulpina unui copac tăiat (de la nivelul solului, uneori curățată de crengi și de coajă); buștean.

TRUNCHIÁ, *trunchiez,* vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A ciunti, a reteza, a mutila; a fragmenta, a tăia. [Pr.: *-chi-a*] – Din **trunchi.**

TRUNCHIÁT, -Ă, *trunchiați, -te,* adj. (Adesea fig.) Tăiat, fragmentat, mutilat, retezat. [Pr.: *-chi-at*] – V. **trunchia.**

TRUNCHIÉRE, *trunchieri*, s. f. (Adesea fig.) Acțiunea de a trunchia și rezultatul ei. [Pr.: *-chi-e-*] – V. **trunchia.**

TRUNCHIULÉȚ, *trunchiulețe,* s. n. Diminutiv al lui *trunchi*. – **Trunchi** + suf. *-uleț.*

TRUP, *trupuri*, s. n. **1.** Corp (al unei ființe). ◊ Loc. adv. *(Cu) trup și suflet* = cu totul, în întregime, fără rezervă. ◊ Expr. *(A fi) trup din trupul cuiva* = **a**) (a fi) născut din...; **b**) (a face) parte integrantă din ceva. *A fi trup și suflet cu cineva* = a se identifica cu aspirațiile cuiva; a fi foarte strâns legat de cineva. **2.** Parte principală a unui obiect, a unei construcții etc.; *p. gener.* obiectul însuși. **3.** (Înv.) Întindere mare de pământ care alcătuiește un singur lot. *Trup de moșie.* - (după *rupe*).

TRUPÉSC, -EÁSCĂ, *trupești,* adj. Privitor la trup, care ține de trup; fizic. ♦ Senzual; sexual. – **Trup** + suf. *-esc.*

TRÚPEȘ, -Ă, *trupeși, -e,* adj. (Pop.) Bine conformat din punct de vedere fizic; robust, voinic. ♦ (Peior.) Gras. – **Trup** + suf. *-eș.*

TRUPEȘÍE s. f. (Pop.) Constituție fizică robustă. – **Trupeș** + -suf. *-ie.*

TRUPÉȘTE adv. (Pop.) Din punctul de vedere al trupului, relativ la trup; fizicește. – **Trup** + suf. *-ește.*

TRUPÍȚĂ, *trupițe,* s. f. Parte a plugului alcătuită din cormană, brăzdar și plaz și fixată de cadrul plugului prin intermediul bârsei.

TRUPȘÓR s. n. v. **trupușor.**

TRUPUȘÓR, *trupușoare,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *trup*. [Var.: **trupșór** s. n.] – **Trup** + suf. *-ușor.*

TȚ interj. Exclamație care exprimă dezaprobarea, nemulțumirea sau mirarea. – Onomatopee.

TU pron. pers. 2 sg. **1.** (Ține locul numelui persoanei căreia i se adresează vorbitorul; cu funcție de subiect) *Tu râi.* ◊ Expr. *Nici tu..., nici tu...* = nimic din ceea ce ar trebui sau te-ai aștepta să fie. **2.** (La dativ, în formele *ție, îți, ți, -ți, ți-*) *Nu ți-l dau.* ◊ (Cu funcție de complement indirect, indicând posesiunea) *Tacă-ți gura!* ◊ (Cu funcție atributivă, indicând posesiunea) *Ai să-ți vezi mama.* (Impersonal) *Çi-ai găsit!* (Cu valoare de dativ etic) *Çi le spunea toate pe de rost*. **3.** (La acuzativ, în formele *te, -te, te-*) Am de gând să te mărit. ◊ (Intră în compunerea unor verbe la diateza reflexivă) *Unde te trezești?* ◊ (Impersonal) *Ia te uită la el!* ◊ (Precedat de prepoziții, în forma *tine*) *Am în tine toată speranța.* **4.** (La vocativ) *Tu, cel care privești încoace!* **5.** (Urmat de „unul”, „una”, la diferite cazuri, exprimă ideea de izolare) *Tu unul nu știi.* [Dat. *ție, îți, ți, -ți, ți-;* acuz. *tine, te, -te, te-*].

TUFÁN, *tufani*, s. m. **1.** Specie de stejar. **2.** Tufar. **3.** (Pop.) Ciomag, bâtă. – **Tufă** + suf. *-an.*

TUFÁR, *tufari*, s. m. Arbore cu ramuri dese crescute de la rădăcină, ca o tufă; tufan (**2**). – **Tufă** + suf. *-ar.*

TUFĂNÍCĂ, *tufănele,* s. f. Specie de crizantemă cu flori mici; dumitriță. [Pl. și: *tufănici*] – **Tufan** + suf. *-ică.*

TUFĂRÍE, *tufării,* s. f. Tufiș; hățiș. – **Tufă** + suf. *-ărie.*

TUFĂRÍȘ, *tufărișuri,* s. n. Tufiș – **Tufar** + suf. *-iș.*

TUFÍȘ, *tufișuri,* s. n. Desiș de tufe sau de arbuști; mulțime de copaci tineri, stufoși; tufăriș, tufărie. – **Tufă** + suf. *-iș.*

TUFIȘOÁRĂ, *tufișoare,* s. f. Diminutiv al lui *tufă*. – **Tufă** + suf. *-işoară.*

TUFLÍ, *tuflesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A pune pe cap o căciulă, o pălărie etc. cu o mișcare rapidă și la întâmplare. – Et. nec.

TUFÓS, -OÁSĂ, *tufoși, -oase,* adj. Stufos. – **Tufă** + suf. *-os.*

TULBURÁ, *túlbur,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca un lichid să devină tulbure, să se umple de impurități. ◊ Refl. *Vinul s-a tulburat.* ♦ Refl. (Despre cer) A se acoperi de nori, a se întuneca; (despre vreme) a se posomori, a se strica. **2.** Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde limpezimea, transparența, claritatea. **3.** Refl. și tranz. Fig. A-și pierde sau a face să-și piardă liniștea; a (se) emoționa, a (se) îngrijora, a (se) neliniști. ♦ A (se) supăra foarte tare; a (se) mânia. ♦ A-și pierde sau a face să-și piardă judecata limpede, normală; a (se) întuneca. **4.** Tranz. Fig. A incomoda, a stingheri, a deranja, a stânjeni. [Var.: **turburá** vb. I].

TULBURÁRE, *tulburări,* s. f. Acțiunea de *a (se) tulbura* și rezultatul ei. **1.** Pierdere a limpezimii, a transparenței unui lichid (din cauza impurităților). **2.** Învolburare a unei ape, a atmosferei etc.; *fig.* neastâmpăr. **3.** Fig. Neliniște sufletească, îngrijorare, frământare, emoție. ♦ Mânie, furie. **4.** Fig. Tumult, dezordine, răzvrătire, răscoală. [Var.: **turburáre** s. f.] – V. **tulbura.**

TULBURÁT, -Ă, *tulburați, -te,* adj. **1.** (Despre lichide) Lipsit de transparență, de limpezime, amestecat cu impurități. ♦ (Despre ape) Zbuciumat, agitat, învolburat. ♦ (Despre cer) înnorat, cețos, posomorât. **2.** Fig. (Despre oameni și despre manifestările lor) Neliniștit, zăpăcit, zbuciumat, agitat. ♦ Mânios, furios. [Var.: **turburát, -ă** adj.] – V. **tulbura.**

TULBURĂTÓR, -OÁRE, *tulburători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care tulbură; *spec.* care neliniștește, emoționează, dă prilej de meditație. [Var.: **turburătór, -oáre** adj.] – **Tulbura** + suf. *-ător.*

TULBUREÁLĂ, *tulbureli*, s. f. (Rar) Faptul de a fi tulbure; starea, însușirea a ceea ce este tulbure; (concr.) lichid tulbure sau parte tulbure, impură a unui lichid. [Var.: **turbureálă** s. f.] – **Tulbure** + suf. *-eală.*

TULBURÉL, -EÁ, *tulburei, -ele,* adj., s. n. **1.** Adj. Diminutiv al lui *tulbure.* **2.** S. n., adj. (Vin nou) care nu s-a limpezit încă. [Var.: **turburél, -eá,** adj., s. n.] – **Tulbure** + suf. *-el.*

TULBURÍU, -ÍE, *tulburii,* adj. (Rar) Cam tulbure. [Var.: **turburíu, -ie** adj.] – **Tulbure** + suf. *-iu.*

TULBURÓS, -OÁSĂ, *tulburoși, -oase,* adj. (Rar; despre apă) Tulbure. ♦ (Despre vreme) Cețos, posomorât, mohorât. [Var.: **turburós, -oásă** adj.] – **Tulbure** + suf. *-os.*

TULCEÁN, -Ă, *tulceni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Tulcea. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Tulcea ori tulcenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Tulcea ori la tulceni. – **Tulcea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TULCEÁNCĂ, *tulcence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Tulcea. – **Tulcean** + suf. *-că.*

TULÉI, *tuleie,* s. n. **1.** Cotor al penelor nedezvoltate de pasăre; puf care acoperă corpul puilor de pasăre. **2.** Fir de mustață sau de barbă care abia a crescut (la tineri).

TULÉU, *tulei*, s. m. **1.** Tulpina unor plante (mai ales a porumbului); partea rămasă din tulpină a unor plante după recoltare. **2.** Soi de prun cu coroana piramidală, cu fructul mare, de formă ovoidă alungită, de culoare vânătă. [Pl. și: (n.) *tuleie*] – Cf. știulete.

TULÍ, *tulesc*, vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.; în expr.) *A o tuli (la* sau *de fugă* sau *la sănătoasa)* = a fugi (repede și pe furiș), a o șterge. *Tule-o!* sau *tulea!* = pleacă imediat (și repede)! fugi! șterge-o! întinde-o! [Imper. și: *tule, tulea*].

TULICHÍNĂ, *tulichine*, s. f. Mic arbust veninos cu frunze lanceolate, cu flori trandafirii, rar albe, cu fructe roșii de forma boabelor de mazăre. – Et. nec.

TÚLNIC, *tulnice*, s. n. Vechi instrument muzical popular de suflat, asemănător cu buciumul, folosit în Munții Apuseni; *p. gener.* bucium. – Et. nec.

TULNICÁȘ, -Ă, *tulnicași, -e,* s. m. și f. Persoană care cântă din tulnic; *p. gener.* buciumaș. – **Tulnic** + suf. *-aș.*

TULNICĂREÁSĂ, *tulnicărese,* s. f. (Reg.) Femeie care cântă din tulnic. – De la **tulnic.**

TULPÁN, *tulpane*, s. n. **1.** Pânză (de bumbac, de lână, de mătase) cu țesătura foarte subțire și străvezie; muselină. **2.** Basma în trei colțuri cu care femeile (de la țară) își acoperă capul.

TULPÍNĂ, *tulpini*, s. f. **1.** Parte a unui arbore cuprinsă între rădăcină și coroană, care susține ramurile, frunzele, florile și fructele și prin care trece seva la diverse părți ale plantei; trunchi; parte a unor plante erbacee din care pornesc ramurile și frunzele. **2.** Temă a unui cuvânt. **3.** Fig. Origine a unui popor, a unei familii, a unei persoane etc.

TUN, *tunuri*, s. n. **1.** Armă de artilerie care aruncă proiectile la distanță mare; *p. gener.* nume dat tuturor armelor de artilerie. ◊ Expr. *A scăpa ca din gură de) tun,* se spune când cineva reușește să fugă (scăpând de o situație neplăcută). *(Poți) să dai cu tunul,* se spune despre cineva care doarme adânc și nu se trezește ușor sau despre un loc unde nu se află nicio ființă vie. ◊ (Pus pe lângă un verb, îi intensifică acțiunea; pe lângă un adjectiv, îi dă valoare de superlativ; adverbial) *A înghețat tun. Sănătos tun.* **2.** (Înv. și pop.) Tunet.

TUNÁ, *tun,* vb. I. **1.** Intranz. impers. A se produce un tunet; a se auzi tunetul. **2.** Tranz. impers. (Reg.; în imprecații) A lovi pe cineva trăsnetul; a trăsni. **3.** Intranz. (La pers. 3) A vui, a bubui. ♦ (Despre glas, cuvinte) A răsuna puternic; (despre oameni) a vorbi cu glasul ridicat; a striga. ◊ Expr. *A tuna și a fulgera* = a fi foarte furios, a face scandal.

TUNÁR, *tunari*, s. m. Militar care servește într-o unitate de artilerie; servant al unui tun; artilerist. ♦ Fig. Epitet dat unui sportiv care are un șut foarte puternic (și marchează multe goluri). – **Tun** + suf. *-ar.*

TUNĂTÓR, -OÁRE, *tunători, -oare,* adj. Care tună, care bubuie (tare); puternic, răsunător. – **Tuna** + suf. *-ător.*

TÚNDE, *tund,* vb. III **1.** Tranz. și refl. A(-și) scurta, a(-și) reteza, a(-și) tăia părul, barba sau mustața. ♦ Tranz. A tăia lâna sau părul de pe corpul unui animal. ♦ Tranz. P. anal. A tăia în mod egal fibrele unei țesături, iarba, frunzele, crengile copacilor etc. **2.** Tranz. (În ritualul Bisericii ortodoxe) A tăia părul de pe capul unui bărbat înainte de a-l călugări; *p. ext.* a călugări. **3.** Tranz. (Fam.; în expr.) *A o tunde* = a fugi (pe furiș), a dispărea, a o șterge.

TUNDÉRE, *tunderi*, s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) tunde* și rezultatul ei. **2.** Operație de finisare a țesăturilor cu ajutorul unor mașini speciale, pentru a le uniformiza și netezi. – V. **tunde.**

TÚNDRĂ, *tundre*, s. f. Zonă de vegetație situată la nord de zona pădurilor, în apropierea zonei polare arctice, formată din mușchi, licheni, unele graminee, arbuști pitici, tufișuri scunde etc.

TUNÉL, *tuneluri*, s. n. Galerie subterană care traversează un masiv muntos sau deluros sau trece pe sub nivelul solului, pe sub o apă etc., servind drept cale de comunicație. [Pl. și: *tunele*].

TUNS1, *tunsuri*, s. n. Faptul de *a (se) tunde*, tunsoare. – V. **tunde.**

TUNS2, -Ă, *tunși, -se,* adj. (Despre păr, barbă, mustață, lână, iarbă etc.) Tăiat, scurtat, retezat; (despre oameni sau unele animale) cu părul, barba, mustața, lâna tăiate, scurtate, retezate. ♦ (Despre arbuști și arbori) Cu crengile retezate (simetric). – V. **tunde.**

TUNSOÁRE, *tunsori*, s. f. Tuns1; fel de a (se) tunde; tunsură. – **Tuns**2 + suf. *-oare.*

TUNSÚRĂ, *tunsuri*, s. f. (Rar) Tunsoare. – (după *tuns2).*

TUPILÁ vb. I v. **pitula.**

TÚRA-VÚRA interj. Cuvânt care indică o vorbărie lungă și fără rost, o discuție inutilă. ◊ Expr. (Substantivat) *Ce mai tura-vura?* = ce mai atâta vorbă degeaba? – Onomatopee.

TURBÁ, *turbez*, vb. I. Intranz. **1.** A se îmbolnăvi de turbare. **2.** Fig. A se mânia, a se înfuria peste măsură. [Prez. ind. și: (pop.) *turb*].

TURBÁRE, *turbări,* s. f. **1.** Boală infectocontagioasă comună omului și animalelor, provocată de un virus, caracterizată prin accese nervoase violente, stări de agitație, urmate de paralizie și apoi de moarte; rabie, turbăciune, turbă2. **2.** Fig. Mânie, furie nestăpânită; înverșunare, turbăciune. ◊ (Pop.) *Turbare de cap* = zăpăceală, confuzie. ♦ Intensitate; violență. *Vântul bate cu turbare.* – V. **turba.**

TURBÁT, -Ă, *turbați, -te,* adj. **1.** Bolnav de turbare. **2.** Fig. Furios, violent, sălbatic; nebun (de durere, de spaimă etc.). ♦ Care are o mare intensitate, violență; foarte mult; extraordinar, grozav. – **V. turba.**

TÚRBĂ2, *turbe*, s. f. (Pop.) Turbare (**1**). ♦ (Rar) Epitet injurios dat unei persoane. – Din **turba** (derivat regresiv).

TURBĂCIÚNE, *turbăciuni,* s. f. (Înv.) Turbare. – **Turba** + suf. *-ăciune.*

TURBURÁ vb. I v. **tulbura.**

TURBURÁRE s. f. v. **tulburare.**

TURBURÁT, -Ă adj. v. **tulburat.**

TURBURĂTÓR, -OÁRE adj. v. **tulburător.**
TURBÚRE adj. v. **tulbure.**
TURBUREÁLĂ s. f. v. **tulbureală.**
TURBURÉL, -EÁ adj., s. n. v. **tulburel.**
TURBURÍU, -ÍE adj. v. **tulburiu.**
TURBURÓS, -OÁSĂ adj. v. **tulburos.**
TÚRCA s. f. art. (Pop.) Capră (**I 2**), brezaie (**1**). – Et. nec.
TUREÁC s. n. v. **tureatcă.**
TUREÁTCĂ, *turetci*, s. f. **1.** Carâmb (la cizmă). **2.** (Înv. şi reg.) Un fel de ciorap fără talpă, făcut din dimie sau din postav, care îmbracă piciorul de la gleznă până la genunchi. [Var.: **tureác** s. n.] – Et. nec.
TURICÉL, *turicei*, s. m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunzele bazale dispuse în rozetă şi acoperite cu peri, cu flori mici, albe sau gălbui . – Et. nec.
TÚRMĂ, *turme*, s. f. **1.** Grup (mai mare) de oi sau, *p. ext.*, de alte animale domestice sau sălbatice, care trăiesc împreună. **2.** (Depr.) Mulţime, grup (mare) de oameni (în dezordine). **3.** (În limbajul bisericesc) Mulţimea credincioşilor.
TÚRIŢĂ, *turiţe,* s. f. Plantă erbacee cu tulpina în patru muchii, cu flori albe sau verzi şi cu fructe acoperite cu peri curbaţi la vârf, care se agaţă de hainele oamenilor, de lâna oilor etc. . ◊ Compus: *turiţă-mare* = plantă erbacee cu frunze păroase pe faţa inferioară şi cu foliole dinţate, cu flori galbene-aurii grupate în formă de ciorchine şi cu fructe cu ghimpi mici la bază; scai-mărunt.
TURN, *turnuri*, s. n. **1.** Construcţie prismatică sau cilindrică, clădită separat sau făcând parte dintr-un complex arhitectural, fiind de obicei mai înaltă decât celelalte construcţii. **2.***Turn de apă* = castel de apă.*Turn de sondă* = turlă (**2**). **3.** Clopotniţă.
TURNÁ1**,** *torn*, vb. I. Tranz. **I.** A vărsa un lichid sau, *p. ext.*, un fluid în, pe sau peste ceva. ♦ Intranz. impers. A ploua torenţial; (cu găleata).**II.** Fig. (Fam.) A pârî, a denunţa pe cineva.
TURNÁRE1**,** *turnări,* s. f. Acţiunea de *a turna1;* turnat1. – V. **turna1.**
TURNÁT1 s. n. Turnare1. – V. **turna1.**
TURNĂTÓR, -OÁRE, turnători, -oare, s. m. şi f. **1.** Muncitor din industria metalurgică specializat în lucrări de turnare1 a metalelor**. 2.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unei persoane care pârăşte, denunţă pe cineva; denunţător. – **Turna**1 + suf. -ător.
TURNĂTORÍE, (1, 3) *turnătorii,* s. f. **1.** Atelier, secţie, întreprindere în care se execută operaţiile de turnare1 a metalelor. **2.** Meseria turnătorului (**1**); tehnica turnării metalelor. **3.** Fig. Pârâ, denunţ, calomnie la adresa cuiva. – **Turnător** + suf. *-ie.*
TURNIŞÓR, *turnişoare,* s. n. Turnuleţ. – **Turn** + suf. *-işor.*
TURNULÉŢ, *turnuleţe,* s. n. Diminutiv al lui *turn;* turnişor. – **Turn** + suf. *-uleţ.*
TURNÚRĂ, *turnuri*, s. f. Schimbare (neaşteptată) survenită în desfăşurarea unor împrejurări, unor evenimente etc.; cotitură, întorsătură.
TÚRTĂ, *turte,* s. f. **1.** Pâine rotundă şi turtită, făcută din mălai sau din aluat nedospit. ◊ Expr.(Adverbial) *A se îmbăta turtă* = a se îmbăta foarte tare. *A frânge* cuiva *turta* = a sărbători, cu un anumit ritual, împlinirea unui an de la naşterea unui copil. **2.** Nume generic pentru diferite prăjituri. ◊ *Turtă dulce* = produs de patiserie (crocant) făcut din faină de grâu, miere şi ouă, la care adesea se adaugă migdale, nuci etc. şi o glazură cu sirop de zahăr. **3.** Produs care rămâne după ce s-a stors mierea din fagure, uleiul din seminţele de floarea-soarelui etc. şi care se presează într-o formă de obicei turtită şi rotundă. **4.** Plantă erbacee cu tulpina foarte scurtă, cu frunzele adânc crestate şi spinoase şi cu flori mari, albu rii . ◊ Compuse: *turta-lupului* = numele popular al seminţelor foarte toxice ale unui arbore, din care se extrage stricnina; *turta-vacii* = ciupercă comestibilă, de culoare galbenă-roşcată sau cafenie, acoperită cu o substanţă vâscoasă.
TURTÍ, *turtesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. **1.** A (se) deforma prin lovire, apăsare, comprimare etc., căpătând o formă lăţită, întinsă. **2.** Fig. (Fam.) A face să-şi piardă sau a-şi pierde forţele, energia; a face să-şi piardă sau a-şi pierde elanul, încrederea, curajul să întreprindă ceva; a (se) descuraja. **3.** Fig. (Fam.) A (se) îmbăta (tare). – Din **turtă.**
TURTÍRE, *turtiri*, s. f. Acţiunea de *a (se) turti* – V. **turti.**
TURTIŞOÁRĂ, *turtişoare,* s. f. Diminutiv al lui *turtă;* turtiţă. – **Turtă** + suf. *-işoară.*
TURTÍT, -Ă, *turtiţi, -te,* adj. **1.** Întins2, lăţit (prin lovire, apăsare, comprimare). **2.** Fig. Obosit, decepţionat, descurajat, blazat. **3.** Fig. (Fam.) Foarte beat. – V. **turti.**
TURTÍŢĂ, *turtiţe,* s. f. Turtişoară. – **Turtă** + suf. *-iţă.*
TURTUREÁ, *turturele,* s. f. Pasăre călătoare asemănătoare cu porumbelul, brună-roşcată pe spate şi cu pete negre mărginite cu alb pe laturile gâtului.
TURTURÉL, *turturel*, s. m. Bărbăţuşul turturelei. – **Turturea** + suf. *-el.*
TURTURÍCĂ, *turturele*, s. f. Turturea. – **Turturea** + suf. *-ică.*
TURUÍ, *túrui*, vb. IV. Intranz. (Fam. şi depr.) A vorbi întruna şi repede (fără a spune lucruri importante); a-i merge gura ca o moară. – Formaţie onomatopeică.
TURUIÁLĂ, *turuieli,* s. f. (Fam. şi depr.) Faptul de *a turui;* debit verbal continuu şi rapid; turuitură. – **Turui** + suf. *-eală.*
TURUITÚRĂ, *turuituri*, s. f. (Fam. şi depr.) Turuială. [Pr.: *-ru-i-*] – **Turui** + suf. *-tură.*
TUS- Element de compunere cu sensul „toţi", „laolaltă", „împreună", care, ataşat pe lângă numerale cardinale (în special pe lângă „trei" şi „patru"), formează numerale colective. *Mergeau tuspatru.* – Din **toţi** (pl. lui *tot).*
TÚSE s. f. Act reflex format dintr-o inspiraţie scurtă urmată de o expiraţie bruscă şi zgomotoasă, de intensitate şi frecvenţă variabile (însoţită de expectoraţii), cauzat de îmbolnăvirea aparatului respirator, de alunecarea în trahee a unor corpuri străine etc.
TÚSET, *tusete*, s. n. (Rar) Tuse repetată, prelungită. – **Tuse** + suf. *-et.*
TÚŞĂ2, s. f. (Pop. şi fam.) Mătuşă. – Din [mă]**tuşă.**
TUŞÍ, *tuşesc,* vb. IV. Intranz. A inspira scurt şi a expira brusc şi cu zgomot aerul din plămâni (de obicei ca simptom al unei boli); a avea un acces de tuse.
TUŞÍCĂ, *tuşici,* s. f. (Pop. şi fam.) Mătuşică. – Din [mă]**tuşică.**
TUŞINÁ, *tuşinez,* vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. A tunde oile pe sub pântece şi între picioarele dinapoi, pentru a uşura mulsul şi suptul mieilor. **2.** A tunde scurt părul, barba sau mustaţa cuiva. **3.** A tăia aţele, destrămăturile de la capetele sau de pe laturile unei ţesături, ale unei împletituri. - (după *tunsoare*).
TUŞINÁRE s. f. (Pop.) Acţiunea de *a tuşina* şi rezultatul ei. – V. **tuşina.**
TUŞINÁT1**,** *tuşinaturi,* s. n. (Pop.) Faptul de *a tuşina.* – V. **tuşina.**
TUŞINÁT2**, -Ă,** *tuşinaţi, -te,* adj. (Pop.) **1.** (Despre oi) Tuns pe sub pântece şi între picioarele dinapoi. **2.** (Despre păr, barbă, mustăţi) Tuns scurt. **3.** (Despre iarbă, copaci) Tuns scurt sau la acelaşi nivel. – V. **tuşina.**
TUŞINĂTÚRĂ, *tuşinaturi,* s. f. (Reg.) Lână scurtă (de calitate inferioară) obţinută prin tuşinarea oilor. – **Tuşina** + suf. *-ătură.*
TUŞÍT s. n. Faptul de *a tuşi;* acces de tuse; tuşitură. – V. **tuşi.**
TUŞITÚRĂ, *tuşituri,* s. f. (Rar) Tuşit. – **Tuşi** + suf. *-tură.*
TÚTĂ1**,** *tute*, s. f. (Pop.) Persoană care vorbeşte vrute şi nevrute; *p. ext.* prostănac, tont. – Et. nec.
TUTUÍ, *tutuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. A(-şi) spune „tu" când stă (ori stau) de vorbă (ca semn al relaţiilor familiare); a fi în relaţii familiare cu cineva. – Din **tu.**
TUTUIÁLĂ, *tutuieli*, s. f. Tutuire. – **Tutui** + suf. *-eală.*
TUTUÍRE, *tutuiri*, s. f. Faptul de *a (se) tutui;* tutuială, tutuit. – V. **tutui.**
TUTUÍT, *tutuituri*, s. n. Tutuire. – V. **tutui.**

Ţ, ţ

Ţ, *ţ*, s. m. A douăzeci şi cincea literă a alfabetului limbii române.

ŢA interj. (Repetat) Strigăt cu care se cheamă sau se alungă caprele şi oile. – Onomatopee.

ŢAC interj. Cuvânt care imită un ţăcănit sau zgomotul produs la tăierea unui material (cu foarfecele). ◊ Loc. adv. *ţac-pac* = repede, cât ai clipi din ochi. – Onomatopee.

ŢAFANDÁCHE, *ţafandache,* s. m. (Fam.) Tânăr sclifosit şi ridicol; fante. – Et. nec.

ŢÁGLĂ, *ţagle,* s. f. **1.** Semifabricat de oţel cu secţiunea dreptunghiulară sau circulară, din care se laminează bare, sârme etc. şi din care se forjează sau se ştanţează diferite piese. **2.** Partea ascuţită a unui par, care intră în pământ. ◊ Expr. *A rămâne cu ochii ţaglă* = a rămâne cu ochii ţintă, pironiţi.

ŢAH interj. (Rar; repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui; ham1. – Onomatopee.

ŢÁICĂ s. f. (Reg.) Ţaţă. – Probabil contaminare între *ţaţă* şi [da]**ică.**

ŢAMBÁL, *ţambale,* s. n. Instrument muzical popular de percuţie, alcătuit dintr-o cutie de rezonanţă de formă trapezoidală, aşezată orizontal (pe picioare), prevăzută cu coarde de metal care sunt lovite cu două ciocănele speciale. [Pl. şi: *ţambaluri.* – Var.: **ţimbál** s. n., **ţimbálă** s. f.].

ŢAMBALAGÍU, *ţambalagii,* s. m. Muzicant care cântă la ţambal. – **Ţambal** + suf. *-agiu.*

ŢAMBALÍST, *ţambalişti,* s. m. Ţambalagiu. – **Ţambal** + suf. *-ist.*

ŢÁMBRĂ, *ţambre,* s. f. Construcţie de lemn care căptuşeşte pereţii unei galerii de mină sau ai unei fântâni.

ŢANC1 interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă un zgomot ascuţit, metalic. – Onomatopee.

ŢANC2, (2) *ţancuri,* s. n. **1.** (În loc. adv.) *La ţanc* = la timp, la momentul potrivit. **2.** (Reg.) Beţişor cu mai multe crestături, cu care se măsoară laptele la stână sau ţuica în cazan. – Et. nec.

ŢANC3, *ţancuri,* s. n. (Reg.) Vârf ascuţit şi înalt de stâncă.

ŢÁNDĂRĂ, *ţăndări,* s. f. Bucăţică (subţire şi lunguiaţă) care se desprinde sau care sare dintr-un lemn, dintr-o piatră etc. prin cioplire sau spargere; aşchie. ◊ Expr. *A-i sări* (cuiva) *ţandăra* = a se înfuria, a se supăra. [Var.: (reg.) **ţándură, ţăndără** s. f.].

ŢÁNDURĂ s. f. v. **ţandără.**

ŢANŢÓŞ, -Ă, *ţanţoşi, -e,* adj. Semeţ, mândru, îngâmfat, fudul; arogant. – Et. nec.

ŢANŢOŞÍE s. f. (Rar) Mândrie, semeţie, îngâmfare, fudulie. – **Ţanţoş** + suf. *-ie.*

ŢAP, *ţapi,* s. m. Masculul caprei domestice, al caprei negre şi al căprioarei.

ŢAPÁP, *ţapape,* s. n. Parâmă înfăşurată pe arborada unei nave, pentru a susţine pe marinarii care lucrează la pânze. – Et. nec.

ŢAPÍN s. n. v. **ţapină.**

ŢAPINÁR, *ţapinari,* s. m. Lucrător care manevrează buşteniі cu ţapina. – **Ţapină** + suf. *-ar.*

ŢAPÍNĂ, *ţapine,* s. f. Unealtă formată dintr-o cange de oţel fixată într-o coadă de lemn, folosită la manevrarea buşteniilor. [Var.: (reg.) **ţapín** s. n.] – Et. nec.

ŢÁPOŞ, -Ă, *ţapoşi, -e,* adj. (Reg., despre coarnele vitelor) Drept şi ridicat în sus; (despre vite) cu coarnele drepte şi ridicate în sus. – Cf. ţap.

ŢĂRĂ, *ţări,* s. f. **I. 1.** Teritoriu locuit de un popor organizat din punct de vedere administrativ şi politic într-un stat; *p. ext.* stat. ◊ Expr. *A plăti (cât) un colţ de ţară* = a valora foarte mult. *A pune ţara la cale* = a conduce, a administra o ţară (Pop.) *A se duce la ţară* = a se duce în lume. *ţara e largă* = eşti liber să faci ce vrei, să pleci unde vrei. *Peste şapte mări (şi) peste şapte ţări* = foarte departe. *ţara nimănui* = (în basme) ţară fără stăpân **2.** Regiune, ţinut, teritoriu. **3.** Locul în care s-a născut sau trăieşte cineva; patrie. **4.** (În opoziţie cu oraş) Mediu rural, sat. ◊ Loc. adj. *De la ţară* = de la sat. *Petrece vara la ţară.* **II. 1.** Locuitorii unei ţări (**I 1**); popor; naţiune; *p. ext.* oameni, lume. ◊ Expr. *A afla târgul şi ţara* = a afla toată lumea. *A se pune cu ţara* = a intra în conflict cu toată lumea. **2.** (Înv.) Populaţie de la sate; ţărănime. [Var.: (înv.) **ţeáră** s. f.].

ŢARC, *ţarcuri,* s. n. **1.** Loc îngrădit (uneori acoperit), unde se adăpostesc sau se închid oile, vitele etc.; ocol. **2.** Îngrăditurâ, gard de nuiele, de spini etc. făcute în jurul unei clăi de fân pentru a o feri de vite; *p. ext.* suprafaţa împrejmuită cu acest gard. **3.** Mică îngrăditurâ făcută din stinghii, în care sunt ţinuţi copiii mici când încep să umble, pentru a li se limita spaţiul de deplasare.

ŢÁRINĂ1, *ţarini,* s. f. **1.** Câmp cultivat; ogor, arătură. **2.** (Pop.) Teritoriul unei comune (cu pământ arabil, păşuni, păduri etc.). ◊ *Poarta ţarinii* = poartă făcută la începutul drumurilor prin care se intră într-un sat. *Gardul ţarinii* = gard care împrejmuieşte un sat. **3.** (Mai ales art.) Dans popular în perechi, răspândit în zona Munţilor Apuseni, cu mişcări moderate, care se dansează însoţit de strigături cântate sau recitate; melodie după care se execută acest dans. [Var.: (reg.) **ţárnă,** (înv.) **ţeárină** s. f.].

ŢÁRNĂ s. f. v. **ţarină1.**

ŢÁŢĂ, *ţaţe,* s. f. **1.** (Pop.) Mătuşă. ♦ Termen de respect cu care cineva se adresează (la ţară) unei surori mai mari sau unei femei mai în vârstă; lele. **2.** (Pop.) Termen alintător dat de un bărbat femeii iubite; mândră.

ŢĂCĂLÁŞ s. n. v. **săcălaş.**

ŢĂCĂLÍE, *ţăcălii,* s. f. (Reg. şi fam.) Barbă mică şi ascuţită; cioc, barbişon. – Et. nec.

ŢĂCĂNEÁLĂ, *ţăcăneli,* s. f. Faptul de *a (se) ţăcăni.* **1.** Ţăcănit1. ◊ Loc. adv. *Pe* (sau *în) ţăcăneală* = cu pas sau cu mers ritmic. **2.** Fig. Ţicneală, sminteală. – **Ţăcăni** + suf. *-eală.*

ŢĂCĂNÍ, *ţăcăn,* vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot ritmic, repetat, prin ciocăniturі, pocnituri etc. **2.** Refl. Fig. A se sminti, a se ţicni. [Prez. ind. şi: *ţăcănesc*] – **Ţac** + suf. *-ăni.*

ŢĂCĂNÍT1, *ţăcănituri,* s. n. Faptul de *a ţăcăni;* zgomot, repetat produs de un lucru care ţăcăneşte; ţăcănitură. – V. **ţăcăni.**

ŢĂCĂNÍT2, -Ă, *ţăcăniţi, -te,* adj. **1.** (Despre mersul cailor) Cu paşi mărunţi şi regulaţi. **2.** Fig. Smintit, ţicnit. – V. **ţăcăni.**

ŢĂCĂNITÚRĂ, *ţăcănituri,* s. f. Ţăcănit1. – **Ţăcăni** + suf. *-tură.*

ŢĂHNÍ, pers. 3 *ţăhneşte,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre câini) A lătra cu întreruperi (mai ales urmărind sălbăticiunile sau vânatul); a chefni. – **Ţah** + suf. *-(ă)ni.*

ŢĂHNÍT, *ţăhnituri,* s. n. (Reg.) Lătrat de câine (când urmăreşte vânatul); chefnit. – V. **ţăhni.**

ŢĂNDĂRÍ, *ţăndăresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face ţăndări; a sfărâma în bucăţi. – Din **ţandără.**

ŢĂNDĂRÍCĂ, (1) *ţăndărele,* s. f., **(2)** *ţăndărică,* s. m. şi f. **1.** S. f. Diminutiv al lui *ţandără;* aşchiuţă, surcică. **2.** S. m. şi f. Fig. Om mic de statură; copil. [Var.: (reg.) *ţăndurícă* s. f.] – **Ţandără** + suf. *-ică.*

ŢĂNDĂRÓS, -OÁSĂ, *ţăndăroşi, -oase,* adj. (Reg.) Care se desface în aşchii, care se sfărâmă; aşchios. – **Ţandără** + suf. *-os.*

ŢĂNDURÍCĂ s. f. v. **ţăndărică.**

ŢĂPÓI, *ţăpoaie,* s. n. (Reg.) **1.** Furcă (mare) cu coada lungă şi cu dinţi drepţi de fier, cu care se ridică snopii de grâu, maldărele de fân sau de coceni etc. ♦ Furcă în vârful căreia este fixat sacul de pescuit. **2.** Căpriorul de la mijloc la casele ţărăneşti. – **Ţeapă** + suf. *-oi.*

ŢĂPÚC, *ţăpuci,* s. m. (Reg.) Diminutiv al lui *ţap* (**1**). – **Ţap** + suf. *-uc.*

ŢĂPULEÁN, *ţăpuleni,* s. m. (Reg.) Ţap tânăr. – **Ţap** + suf. *-ulean.*

ŢĂRÁN, *ţărani,* s. m. Persoană care locuieşte în mediul rural, având ca ocupaţie principală agricultura şi creşterea animalelor; persoană care face parte din ţărănime; săteanu. – **Ţară** + suf. *-an.*

ŢĂRÁNCĂ, *ţărănci,* s. f. **1.** Femeie care locuieşte în mediul rural; săteancă. **2.** (Iht.; reg.) Ocheană, babuşcă. [Pl. şi: *ţărance*] – **Ţăran** + suf. *-că.*

ŢĂRĂNCÚŢĂ, *ţărăncuţe,* s. f. Diminutiv al lui *ţărancă;* ţărancă tânără, fată de ţăran. – **Ţărancă** + suf. *-uţă.*

ŢĂRĂNÉSC, -EÁSCĂ, *ţărăneşti,* adj. Care aparţine ţăranilor, care provine de la ţărani, de ţăran. ♦ (Substantivat, f. art.) Dans popular răspândit în nordul Moldovei, cu mişcări vioaie; melodie după care se execută acest dans. – **Ţăran** + suf. *-esc.*

ŢĂRĂNÉŞTE adv. În felul ţăranilor, ca ţăranii. – **Ţăran** + suf. *-eşte.*

ŢĂRĂNÍE, (2) *ţărănii,* s. f. **1.** Condiţia, starea, viaţa de ţăran. **2.** Vorbă, expresie ţărănească. ♦ (Peior.) Bădărănie, mojicie, grosolănie. – **Ţăran** + suf. *-ie.*

ŢĂRĂNÍME s. f. Populaţia mediului sătesc ocupată nemijlocit cu cultivarea pământului şi creşterea animalelor; totalitatea ţăranilor, mulţime de ţărani. – **Ţăran** + suf. *-ime.*

ŢĂRĂNÍSM s. n. (Rar) **1.** Curent de idei şi doctrină politică de partid dezvoltate în perioada dintre cele două războaie mondiale. **2.** Tendinţa unor scriitori de a-şi alege motive de inspiraţie din viaţa ţărănească. – **Ţăran** + suf. *-ism.*

ŢĂRĂNÍST, -Ă, *ţărănişti, -ste,* adj., s. m. şi f. **1.** Adj. (Rar) Care se face pentru ţărani, în interesul ţăranilor. **2.** S. m. şi f. Membru al unui partid ţărănesc. – **Ţăran** + suf. *-ist.*

ŢĂRĂNÓI, *ţărănoi,* s. m. **1.** (Fam.) Augmentativ al lui *ţăran.* **2.** (Peior.) Om bădăran, mitocan, mojic. – **Ţăran** + suf. *-oi.*

ŢĂRĂNÓS, -OÁSĂ, *ţărănoşi, -oase,* adj. Cu apucături de ţăran. – **Ţăran** + suf. *-os.*

ŢĂRÂNĂ, (2) *ţărâne,* s. f. Pământ sfărâmat mărunt. ♦ Pământul cu care se acoperă sicriul, cu care se umple groapa, mormântul. ◊ Expr. *Fie-i ţărâna uşoară!* = (formulă folosită când se vorbeşte despre un mort) odihneascâ-se în pace! *Praf şi ţărână* = nimic. ◊ Expr. *A se aşterne ţărânii* = a se întinde la pământ. [Var.: (reg.) **ţărnă** s. f.] – **Ţară** + suf. *-ână.*

ŢĂRÂNÓS, -OÁSĂ, *ţărânoşi, -oase,* adj. (Despre pământ) Fărâmicios; afânat. – **Ţărână** + suf. *-os.*

ŢĂRCUÍ, *ţărcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A adăposti, a închide vitele, oile într-un ţarc (**1**). **2.** P. gener. A împrejmui, a îngrădi. – **Ţarc** + suf. *-ui.*

ŢĂRCUŞÓR, *ţărcuşoare,* s. n. Diminutiv al lui *ţarc.* – **Ţarc** + suf. *-uşor.*

ŢĂRIŞOÁRĂ, *ţărişoare,* s. f. Diminutiv al lui *ţară.* – **Ţară** + suf. *-işoară.*

ŢĂRM, *ţărmuri,* s. n. Fâşie de pământ de-a lungul unei ape mari; *p. ext.* regiune de lângă o apă mare. ♦ Fig. Tărâm, ţinut, meleag. [Var.: (înv.) **ţărmur, ţărmure** s. n.] – Din **ţărmur.**

ŢĂRMUÍ, *ţărmuiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A trage, a se opri la ţărm. – **Ţărm** + suf. *-ui.*

ŢĂRMUITÓR, -OÁRE, *ţărmuitori, -oare,* adj. (Rar) Care mărgineşte ceva; înconjurător. [Pr.: *-mu-i-*] – **Ţărmui** + suf. *-tor.*

ŢĂRMUR s. n. v. **ţărm.**

ŢĂRMURE s. n. v. **ţărm.**

ŢĂRMUREÁN, -Ă, *ţărmureni, -e,* adj., s. m. şi f. **1.** S. m. şi f. (Rar) Persoană care locuieşte pe ţărmul unei ape. **2.** Adj. (Înv.; despre ţări, aşezări etc.) Riveran. – **Ţărmure** + suf. *-an.*

ŢĂRMURÍ, *ţărmuresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mărgini, a limita, a pune hotar; *p. ext.* a îngrădi, a stăvili. ♦ Refl. (Înv.; despre ţări, regiuni) A se învecina, a se mărgini cu.....**2.** Refl. (Înv.) A trage la ţărm, a aborda; a ţărmui. – Din **ţărm** (sau **ţărmur**).

ŢĂRMURÍT, -Ă, *ţărmuriţi, -te,* adj. (Rar) Limitat; restrâns. – V. **ţărmuri.**

ŢĂRNĂ s. f. v. **ţărână.**

Luchian Vasile, Doctor în Istorie

ȚĂRÚȘ, *țăruși,* s. m. Par scurt, ascuțit la un capăt, care se înfige în pământ și care servește pentru a fixa sau a lega ceva de el sau pentru a stabili un hotar, o linie de demarcație etc. – Et. nec.

ȚĂȚÍCĂ, *țățici,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *țață.* – **Țață** + suf. *-ică.*

ȚÁFNĂ, *țáfne,* s. f. (Pop. și fam.) Ifos, aroganță; trufie ♦ Arțag. ◊ Expr. *A-i sări* (cuiva) *țáfna* = a se mânia. *A umbla cu țáfna în nas* = a fi mereu gata de ceartă.

ȚÂFNÍ, *țâfnesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A pufni pe nas de mânie, a vorbi cu ciudă. ♦ (Despre animale) A sufla cu putere pe nări, a sforăi. – Din **țâfnă.**

ȚÂFNÓS, -OÁSĂ, *țâfnoși, -oase,* adj. (Pop.) îngâmfat, arogant. ♦ Supărăcios, capricios, arțăgos. – **Țâfnă** + suf. *-os.*

ȚÁHLĂ s. f. v. **sihlă.**

ȚÂHLÍȘ, *țâhlișuri,* s. n. (Reg.) Tufiș des. – **Țâhlă** + suf. *-iș.*

ȚÂMBURÚC, *țâmburuce,* s. n. Țumburuș. – Cf. țumburuș.

ȚÂMBURÚȘ s. n. v. **țumburuș.**

ȚÂNC, *țânci,* s. m.**1.** (Fam.)Pui de câine; cățel. **2.** Copilaș, băiețaș. [Var.: (reg.) **ținc** s. m.].

ȚÁNDĂRĂ s. f. v. **țandără.**

ȚÂNGĂU, *țângăi,* s. m. (Pop. peior.) Flăcăiaș, băietan. [Var.: **țingău** s. m.] – **Țânc** + suf. *-ău.*

ȚĂNȚÁR1, *țânțari,* s. m. Numele mai multor insecte din ordinul dipterelor, cu corpul și cu picioarele lungi și subțiri, cu aripi înguste, ale căror larve se dezvoltă la cele mai multe specii în ape stătătoare, iar adulții se hrănesc cu sânge, unele specii transmițând prin înțepături frigurile palustre, altele, în stare larvară, atacând culturile de ciuperci, varză, grâu etc.. ◊ Expr. *A face din țânțar armăsar* = a exagera.

ȚÂNȚÁR2, *țânțari,* s. m. (La pl.) Nume dat populației aromâne de populația slavă venită în Macedonia ; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. – Et. nec.

ȚĂNȚĂRÁȘ, *țânțărași,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *țânțar1.* – **Țânțar**1 + suf. *-aș.*

ȚÂNȚĂRÍME s. f. Mulțime de țânțari1. – **Țânțar**1 + suf. *-ime.*

ȚÂPURÍ, *țâpuresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A scoate un strigăt ascuțit, puternic și prelung de bucurie, de îndemn, de chemare în timpul cântecului. – Din **țipa.**

ȚÂPURITOÁRE, *țâpuritoare,* s. f. (Reg.) Femeie care țâpurește. – **Țâpuri** + suf. *-toare.*

ȚÂPURITÚRĂ, *țâpurituri,* s. f. (Reg.) Strigătură (**1**) specifică în cântecele maramureșene. – **Țâpuri** + suf. *-ătură.*

ȚÂR1 interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul intermitent produs de greier și de alte insecte sau de un lichid care se scurge picurând de undeva. [Var.: **țârc** interj.] – Onomatopee.

ȚÂR2, *țâri,* s. m. **1.** Scrumbie mică de mare, care se pescuiește primăvara și se consumă mai ales sărată și uscată. **2.** Fig. Om foarte slab.

ȚÁRĂ, *țâre,* s. f. (Pop.) Ruptură, zdrelță. ◊ Loc. adj. și adv. *O țâră* = puțin, nițel. ◊ Expr. *A se face țâră* = **a)** a se rupe, a se face bucăți; **b)** a se ghemui de frică. – Et. nec.

ȚÂRC interj. v. **țâr1.**

ȚÂRCÂÍ vb. IV v. **țârâi2.**

ȚÂRCÂIÁLĂ s. f. v. **țârâială.**

ȚÂRCÂITÚRĂ s. f. v. **țârâitură.**

ȚÂRÍCĂ s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *țâră;* țârucă, țărișoară. – **Țâră** + suf. *-ică.*

ȚÂRIȘOÁRĂ s. f. (Reg.) Țârică. – **Țâră** + suf. *-işoară.*

ȚÂRÂÍ1, *țârâiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A cârpi, a țese (ciorapi). – Et. nec.

ȚÂRÂÍ2, *țârâi,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A cădea sau a face să cadă picătură cu picătură, a curge sau a face să curgă câte puțin, cu intermitență (producând un zgomot caracteristic). ♦ Intranz. unipers. A bura1. **2.** Intranz. (Despre insecte și despre unele păsări) A scoate sunete caracteristice, ascuțite, scurte și repetate; a țârâi (**1**). [Var.: **țârcâi** vb. IV] – **Țâr**1 + suf. *-âi.*

ȚÂRÂIÁLĂ, *țârâieli,* s. f. Faptul de *a țârâi2;* (concr.) ploaie ușoară și de scurtă durată. [Pr.: *-râ-ia-*. – Var.: **țârcâiálă** s. f.] – **Țârâi**2 + suf. *-eală.*

ȚÂRÂÍT1 adv. (În legătură cu modul de a cânta la un instrument cu coarde) Din vârful arcușului, fără rezonanță; tremurat. – Din **țârâi2.**

ȚÂRÂÍT2, țârâituri, s. n. Faptul de a țârâi2; (concr.) sunetul, zgomotul produs astfel; țârâitură. – V. **țârâi2.**

ȚÂRÂÍTA s. f. art. (în loc. adv.) *Cu țârâita* = puțin câte puțin. – Din **țârâi2.**

ȚÂRÂITÚRĂ, *țârâituri,* s. f. Țârâit2. [Pr.: *-râ-i-*. – Var.: **țârcâitúră** s. f.]– **Țârâi**2 + suf. *-tură.*

ȚÂRLĂÍ vb. IV v. **țârlăi.**

ȚÂRLĂÍ, *țârlăi,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre instrumente muzicale) A scoate sunete monotone și puțin armonioase; (despre instrumentiști) a cânta în acest fel. [Var.: **țârlăí** vb. IV] – Formație onomatopeică.

ȚÂRLÂÍT, *țârlâituri,* s. n. Acțiunea de *a țârlâi* și rezultatul ei. [Var.: **țurluít** s. n.] – V. **țârlâi.**

ȚÂRLÂITÓR, -OÁRE, *țârlâitori, -oare,* adj. (Rar) Care țârlăie. ♦ (Substantivat, f.) Instrument muzical stricat, dezacordat. [Pr.: *-lâ-i-*] – **Țârlâi** + suf. *-tor.*

ȚÂRLÂITÚRĂ, *țârlâituri,* s. f. (Rar) Cântare monotonă și puțin armonioasă dintr-un instrument muzical. [Pr.: *-lâ-i-*] – **Țârlâi** + suf. *-tură.*

ȚÁRÚCĂ s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *țâră;* țârică, țărișoară. – **Țâră** + suf. *-ucă.*

ȚÂȘNÍ, *țâșnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre lichide, aburi; la pers. 3) A ieși cu presiune printr-o crăpătură sau printr-o deschizătură. ♦ A sări, a împroșca. **2.** (Despre ființe) A apărea, a sări, a ieși de undeva pe neașteptate; a intra brusc undeva, a da buzna. **3.** A se ivi deodată, a izbucni cu putere, a irupe. – Din **țâșt.**

ȚÂȘNÍRE, *țâșniri,* s. f. Acțiunea de *a țâșni* și rezultatul ei; apariție, săritură bruscă. – V. **țâșni.**

ȚÂȘNITÓR, -OÁRE, *țâșnitori, -oare,* adj. Care țâșnește. ◊ *Fântână țâșnitoare* = fântână arteziană, v. artezian. – **Țâșni** + suf. *-tor.*

ȚÂȘNITÚRĂ, *țâșnituri,* s. f. Faptul de *a țâșni;* (concr.) ceea ce a țâșnit de undeva. – **Țâșni** + suf. *-tură.*

ȚÂȘT interj. v. **țușt.**

ȚÂȘTI interj. v. **țușt.**

ȚÂȘTI-BÂȘTI, *țâști-bâști,* s. m. și f. Om de statură mică, slab și care nu are astâmpăr. ♦ Om (tânăr) neînsemnat. – Formație onomatopeică de la **țâșt.**

ȚĂȚÁCĂ, *țățace,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *țață.* – **Țață** + suf. *-ică.*

ȚÁȚĂ, *țâțe,* s. f. **1.** (Pop.) Sân, mamelă. ◊ Loc. adj. *De țâță* = (despre copii) sugar. ◊ Loc. adv. *La țâță* = la sân, la piept. ◊ Expr. *A da țâță* = a da să sugă, a alăpta. *A avea țâță* = a avea lapte suficient pentru a-și alăpta copilul. **2.** Gurguiul urciorului, prin care se bea apă. **3.** (Pop.) Celulă în care se dezvoltă matca albinelor. **4.** Compuse: (Bot.) *țâța-caprei* = **a)** barba-caprei; **b)** plantă erbacee cu frunzele alungite, cu florile galbene-aurii; *țâța-oii* = **a)** degetar; **b)** ciuboțica-cucului; *țâța-vacii* = **a)** varietate de viță-de-vie care produce struguri cu boabe lunguiețe, cărnoase; razachie; **b)** ciuboțica-cucului; **c)** plantă erbacee cu frunzele dispuse în rozetă și cu florile galbene, așezate în umbele la vârful tulpinii; *țâța-fiului* = plantă de munte cu rizom scurt și gros, tulpină înaltă, frunze ovale și flori roșii; *țâța-mielului* = urechelniță; *țâța-oilor* = podbal-de-munte, (reg.) carul-pădurilor, carul-zânelor.

ȚĂȚIȘOÁRĂ, *țâțișoare,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *țâță* (**1**); țâțucă. – **Țâță** + suf. *-işoară.*

ȚÂȚÂÍ, *țâțâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre animale și insecte) A țârâi2 (**2**). **2.** (Despre oameni) A scoate un sunet asemănător cu un „ț” prelungit care exprimă nemulțumire, dezaprobare etc. **3.** A tremura. ◊ Expr. *A-i țâțâi inima* = a-i fi foarte frică, a tremura de frică. – Onomatopee.

ȚÂȚÂÍT, *țâțâituri,* s. n. Faptul de *a țâțâi;* (concr.) sunet ascuțit, strident. – V. **țâțâi.**

ȚÂȚÂNĂ, *țâțâni,* s. f. Balama. ◊ Expr. *A scoate din țâțâni* = a supăra rău, a înfuria pe cineva, a scoate din sărite. *A-și ieși din țâțâni* = a-și pierde răbdarea, a se înfuria.

ȚÂȚOÁSĂ, *țâțoase,* adj. (Despre femei) Cu sânii mari. – **Țâță** + suf. *-oasă.*

ȚÂȚÚCĂ, *țâțuci,* s. f. (Reg.) Țâțișoară. – **Țâță** + suf. *-ucă.*

ȚEÁPĂ, *țepi,* s. f., **1.** Par lung și ascuțit la un capăt (folosit în trecut ca instrument de tortură); *p. restr.* vârful unui astfel de par. **2.** Prelungire ascuțită și țepoasă la spicele cerealelor; (la pl.) resturile tulpinilor unor păioase, rămase în pământ după cosire. **3.** (În forma *țep;* mai ales la pl.) Ghimpe, așchiuță, spin. **4.** (În forma *țep;* mai ales la pl.) Păr aspru, ghimpos care acoperă corpul unor animale. **5.** Așchie. [Var.: **țep** s. m.].

ȚEÁPĂN, -Ă, *țepeni, -e,* adj. **1.** Care este lipsit de elasticitate, care nu se mlădiază; tare, rigid, neclintit, fix. ♦ Înțepenit, anchilozat. ♦ Încremenit, înlemnit, inert; *p. ext.* lipsit de viață, mort. **2.** (Despre construcții, obiecte) Solid2, trainic. **3.** (Despre ființe) Voinic, robust, puternic, viguros. **4.** (Pop.) Strașnic, grozav (de tare, de mare, de mult).

ȚEÁRĂ s. f. v. **țară.**

ȚEÁRINĂ s. f. v. **țarină1.**

ȚEÁSTĂ, *țeste,* s. f. (Pop.) **1.** Cutie craniană, craniu, scăfârlie, hârcă; *p. ext.* cap1. **2.** Carapace.

ȚEL, *țeluri,* s. n. **1.** Punct, loc la care cineva vrea să ajungă; *p. ext.* obiectiv către care tinde cineva, punct final; scop. **2.** (Înv.) Punct, semn care se ochește, care trebuie nimerit când se trage cu o armă; țintă.

ȚELINĂ1, *țeline,* s. f. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferelor, cu frunze mari, penate, cu flori albe, cu un rizom gros, globulos și cărnos, cultivată ca plantă culinară.

ȚELINĂ2, *țelini,* s. f. **1.** Pământ care nu s-a lucrat niciodată sau care a fost lăsat mulți ani nelucrat; pârloagă. **2.** Pășune, fânează (naturală sau semănată).

ȚELINÓS, -OÁSĂ, *țelinoși, -oase,* adj. (Despre pământ) Nelucrat, necultivat; înțelenit. – **Țelină**2 + suf. *-os.*

ȚENCÚȘĂ, *țencușe,* s. f. (Reg.) **1.** Bucățică lunguiață și ascuțită care se taie și se scoate dintr-un pepene, dintr-o pâine etc. pentru a fi gustată. ♦ Așchie. **2.** Numele unui joc asemănător cu țintarul. – Et. nec.

ȚEPÓS, -OÁSĂ, *țepoși, -oase,* adj. Care are țepi; ghimpos. – **Țeapă** + suf. *-os.*

ȚEPOȘÍCĂ, *țepoșici,* s. f. **1.** Plantă din familia gramineelor, cu tulpina rigidă și aspră în partea superioară, cu frunze subțiri, rigide, aspre și cu spice lungi. **2.** Plantă păroasă din familia umbeliferelor, cu frunze penate, cu flori albe sau trandafirii dispuse în umbele compacte și cu fructul acoperit de peri aspri. – **Țepos** + suf. *-ică.*

ȚEPÚȘA, *țepușe,* s. f. **1.** Par ascuțit, țeapă; p. restr. vârf ascuțit al unui par. **2.** Așchiuță. ♦ Ghimpe, spin. – **Țeapă** + suf. *-ușă.*

ȚESÁLĂ, *țesale,* s. f. **1.** Perie din metal cu care se curăță pielea și părul vitelor, îndeosebi al cailor. **2.** Fig. (Fam.) Bătaie zdravănă.

ȚESĂLÁ, *țesál,* vb. I. Tranz. **1.** A curăța, a peria un animal cu țesala (**1**). **2.** Fig. (Fam.) A bate zdravăn. [Prez. ind. și: *țesắl*] – Din **țesală.**

ȚESĂLÁRE, *țesălări,* s. f. Acțiunea de *a țesăla* și rezultatul ei. – V. **țesăla.**

ȚESĂLÁT1 s. n. Faptul de *a țesăla.* – V. **țesăla.**

ȚESĂLÁT2, -Ă, *țesălați, -te,* adj. Curățat, periat cu țesala. – V. **țesăla.**

ȚESĂTÓR, -OÁRE, *țesători, -oare,* s. m. și f. Persoană care țese, care se ocupă cu meșteșugul țesutului; muncitor care lucrează la un războiu de țesut. – **Țesе** + suf. *-ător.*

ȚESĂTORÍE, (**2**) *țesătorii,* s. f. **1.** Arta, meșteșugul țesutului. **2.** Atelier, fabrică unde se fac diferite țesături. – **Țesător** + suf. *-ie.*

ȚESĂTÚRĂ, *țesături,* s. f. **1.** Produs textil obținut la războaiele de țesut prin încrucișarea în unghi drept a unor fire de urzeală și de bătătură; pânză, stofă sau alt obiect țesut din fire textile. **2.** Felul în care este țesută o pânză, o stofă etc. **3.** Fig. Structură, fel de compoziție al unei lucrări etc.; urzeală. ♦ Împletire, întretăiere de lucruri de același fel. ♦ Intrigă, uneltire. – **Țesе** + suf. *-ătură.*

ȚÉSE, *țes,* vb. III. **1.** Tranz. A încrucișa în unghi drept două sisteme de fire la războiul de țesut, trecând cu suveica bătătura prin urzeală, pentru a face o țesătură. ◊ Refl. pas. *Se țese pânză multă.* **2.** Tranz. (Despre păianjeni) A-și face pânza. **3.** Refl. recipr. Fig. A se încrucișa, a se întretăia (ca firele unei urzeli). ♦ A se îmbina. **4.** Tranz. Fig. A pune la cale, a urzi o intrigă, un complot etc.; a unelti.

ȚÉSERE, *țeseri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) țese.* – V. **țesе.**

ȚESÚT1, *țesuturi,* s. n. **1.** Faptul de *a țese;* meșteșugul țesătoriei. **2.** Țesătură (**1**). **3.** Ansamblu de celule animale sau vegetale având aceeași structură și aceleași funcții într-un organism. *țesut nervos.* – V. **țesе.**

ȚESÚT2, -Ă, *țesuți, -te,* adj. **1.** Care a fost confecționat la războiul2 mecanic sau manual. **2.** Care a fost cârpit2. – V. **țesе.**

ȚÍBĂ interj. (Reg.) Cuvânt cu care se alungă câinii. - Onomatopee.

ȚÍCĂ, *țică,* s. m. (Fam.) Termen de adresare pentru un copil. – Din [băie]**țică.**

ȚÍCLĂ, *țicle,* s. f. (Reg.) Instrument pentru pescuit raci. – Et. nec.

ȚICLÁU, *țiclăuri,* s. n. (Reg.) Stâncă foarte ascuțită și înaltă; vârf de munte sau de deal; pisc, țuguiu1.

ȚICLEÁN, *țicleni,* s. m. (Ornit.) Țiclete. – Et. nec.

ȚICLÉTE, *țicleți,* s. m. (Reg.) Pasăre insectivoră cățărătoare, cu ciocul conic, drept și cu penajul cenușiu pe spate și alb pe pântece; țoi1, țiclean . – Et. nec.

ȚICNEÁLĂ, *țicneli,* s. f. (Fam.) **1.** Sminteală, nebunie. **2.** Manie. – **Țicni** + suf. *-eală.*

ȚICNÍ, *țicnesc,* vb. IV. Refl. (Pop. și fam.) A-și pierde puterea de judecată; a înnebuni, a se sminti, a se zăpăci, a se țăcăni.

ȚICNÍT, -Ă, *țicniți, -te,* adj. **1.** (Fam.) Smintit, zăpăcit, țăcănit, nebun. **2.** (Rar; despre obiecte) Plesnit2, crăpat. – V. **țicni.**

ȚICUÍ, pers. 3 *țicuiește,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre undiță) A face o mișcare bruscă atunci când peștele mușcă din momeală; a zvâcni. – Et. nec.

ȚIF s. m. (Rar) Iarbă cu firul cilindric, fără foi. – Et. nec.

ȚIGÁIE, *țigăi,* adj. f. (Despre lână) Scurtă și creață, moale, mătăsoasă; (despre oi) cu lână scurtă, creață și mătăsoasă. ♦ (Substantivat) Rasă de oi autohtonă, crescută pentru producția de lână semifină, de carne și lapte; oaie din această rasă (*sunt țigăi negre, albe, roșii).* – Et. nec.

ȚIGÁN, -Ă, *țigani, -e,* s. m., adj. **I.** S. m. **1.** Persoană care face parte dintr-o populație originară din nord-vestul Indiei, care a migrat începând din sec. V în Persia, Asia Mediteraneeană și în Imperiul Bizantin, în sec. X-XVI în sud-estul și centrul Europei și în nordul Africii, în sec. XV în vestul Europei (în special în Peninsula Iberică), iar în sec. XIX și în cele două Americi și care vorbește o limbă indo-europeană. ◊ Expr. *A se muta ca țiganul cu cortul* = a se muta foarte des; a fi nestatornic. *Tot țiganul își laudă ciocanul,* se spune despre cei care se laudă cu ceea ce le aparține. *E învățat ca țiganul cu ciocanul,* se spune despre cei deprinși cu nevoile. **2.** Epitet dat unei persoane brunete. **3.** Epitet dat unei persoane cu apucături rele. **II.** Adj. (Rar) Țigănesc.

ȚIGÁNCĂ, *țigănci,* s. f. **1.** Femeie care face parte din neamul țiganilor (**I 1**); soție de țigan. **2.** Art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – **Țigan** + suf. *-că.*

ȚIGĂNÁȘ, *țigănași,* s. m. **1.** (Rar) Țigănuș (**1**). **2.** (Entom.; reg.) Scripcar. – **Țigan** + suf. *-aș.*

ȚIGĂNÁTIC, -Ă, *țigănatici, -ce,* adj. (Rar) Ca un țigan, brun, negricios, oacheș. – **Țigan** + suf. *-atic.*

ȚIGĂNĂRÍT s. n. (Înv.) Impozit care se plătea de către cei care aveau în posesie țigani robi. – **Țigan** + suf. *-ărit.*

ȚIGĂNCÚȘĂ, *țigăncușe,* s. f. Diminutiv al lui *țigancă;* țigăncuță. – **Țigancă** + suf. *-ușă.*

ȚIGĂNCÚȚĂ, *țigăncuțe,* s. f. Țigăncușă. – **Țigancă** + suf. *-uță.*

ȚIGĂNEÁLĂ, (2) *țigăneli,* s. f. (Reg. și fam.) **1.** Faptul de *a se țigăni.* **2.** (La pl.) Vorbe urâte, insulte. – **Țigăni** + suf. *-eală.*

ȚIGĂNÉL, *țiganei,* s. m. (Reg.) Țigănuș. – **Țigan** + suf. *-el.*

ȚIGĂNÉSC, -EÁSCĂ, *țigănești,* adj. Care aparține țiganilor, privitor la țigani, de țigani. – **Țigan** + suf. *-esc.*

ȚIGĂNÉȘTE adv. Ca țiganii; în limba țigănească. – **Țigan** + suf. *-ește.*

ȚIGĂNÍ, *țigănesc,* vb. IV. Refl. A insista mult pentru a obține ceva; a cere ceva cu încăpățânare; *p. ext.* a se târgui, a se tocmi îndelung. – Din **țigan.**

ȚIGĂNÍE, (2, 3) *țigănii,* s. f. **1.** Totalitatea țiganilor care trăiesc în aceeași colectivitate; mulțime de țigani, țigănime. **2.** *P. ext.* Așezare, parte a unei localități locuită de țigani. **3.** Fig. Faptă, comportare urâtă; târguială excesivă. ♦ Gălăgie, hărmălaie, scandal. – **Țigan** + suf. *-ie.*

ȚIGĂNÍME s. f. Țigănie (**1**). – **Țigan** + suf. *-ime.*

ȚIGĂNÓS, -OÁSĂ, *țigănoși, -oase,* adj. **1.** Negricios, oacheș. **2.** Fig. (Fam.) Care are maniere urâte; care se tocmește mult; calic, zgârcit. – **Țigan** + suf. *-os.*

ȚIGĂNÚȘ, *țigănuși,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *țigan* (**I 1**); țigănaș, țigănel. **2.** Pasăre de baltă cu picioarele înalte, cu ciocul lung și încovoiat în jos, cu spatele și aripile negre cu reflexe verzui și ruginii. **3.** Pește răpitor cu corpul scurt și îndesat, de culoare închisă, stropit cu puncte negre. – **Țigan** + suf. *-uș.*

ȚIGĂRÁR, *țigărari,* s. m. Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare albastră- verzuie cu reflexe aurii, care își depune ouăle pe frunzele anumitor plante pe care le răsucește în formă de țigară de foi. – **Țigară** + suf. *-ar.*

ȚIGÁI, *țigăi,* s. m. (Reg.) Specie de gândac mare, negru cu pete galbene, care trăiește prin pădurile de conifere. – Et. nec.

ȚIGLÁR, *țiglari,* s. m. Persoană care face țigle1 sau care acoperă clădirile cu țiglă1. – **Țiglă**1 + suf. *-ar.*

ȚIGLĂ1, *țigle,* s. f. Piesă de argilă arsă, de sticlă, de mortar, de ciment, în formă de placă, folosită la învelit casele.

ȚÍGLĂ2, *țigle,* s. f. (Reg.) Vergea de lemn sau de metal ascuțită la un capăt, în care se înfige carnea pentru a o frige; frigare.

ȚIGLĂRÍE, *țiglării,* s. f. Loc unde se fac sau se vând țigle1. – **Țiglă**1 + suf. *-ărie.*

ȚIITÓR, -OÁRE, *țiitori, -oare,* s. f., adj. **1.** S. f. (Pop.) Concubină. **2.** S. f. pl. Loc unde stă vânătorul la pândă; loc pe unde trece vânatul. **3.** Adj. (Înv.) Care ține mult timp; durabil. [Pr.: *ți-i-*] – **Ține** + suf. *-itor.*

ȚIITÚRĂ, *țiituri,* s. f. (Pop.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *ți-i-*] – **Ține** + suf. *-iturâ.*

ȚIMBÁL s. n. v. **țambal.**

ȚIMBÁLĂ s. f. v. **țambal.**

ȚINCÁR, *țincari,* s. m. (Reg.) Copil, tânc. – **Ținc**2 + suf. *-ar.*

ȚINE, *țin,* vb. III. **I.** Tranz. **1.** A avea ceva în mână (sau în brațe etc.) și a nu lăsa să scape. ◊ Expr. *A-i ține cununa* = a fi naș (cuiva) la cununie. *A ține frânele țării* = a conduce, a stăpâni, a guverna o țară etc. *A ține pe cineva în mână* = a avea pe cineva în puterea sa, a dispune de cineva după bunul-plac; a avea pe cineva la mână. ◊ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”, „de după” sau „pe după”, arată partea de care se apucă) *ținem pe bunic de mână.* (Refl. recipr.) *Mergeau ținându-se de mână.* Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”, arată partea sau capătul de care e apucat un obiect sau chiar obiectul însuși) *ține de nuia.* **2.** A cuprinde, a purta, p. ext. a suporta. Expr. *A nu-l (mai) ține pe cineva locul* = a nu mai putea de bucurie, de nerăbdare etc. **II. 1.** Refl. A se prinde cu mâinile de ceva sau de cineva. ♦ A se menține într-un loc, a nu se prăbuși, a nu cădea de undeva. *Se ține tare în șa.* **2.** Refl. A fi prins sau fixat ușor de ceva, a fi legat prea slab de ceva. *Se ținea numai într-un cui. Cuiul (se) ține bine.* **3.** Refl. (Cu determinări introduse prin prep. „de” sau „după”) A se lua după cineva, a imita pe cineva, a lua ca exemplu, ca model pe cineva. **4.** Refl. (Cu determinări modale) A urma unul după altul, a se înșirui. *Căruțele se țineau lanț spre târg.* **5.** Refl. Expr. *A se ține de ale sale* = a-și vedea de treabă. **6.** Intranz. și refl. A face parte din bunurile cuiva, a aparține cuiva. **7.** Intranz. A fi de datoria, de competența cuiva; a privi, a interesa pe cineva. **8.** Intranz. A fi legat sufletește de ceva; *p. ext.* a avea pentru cineva o afecțiune putemică, a iubi pe cineva.**III. 1.** Tranz. A face ca trupul (sau o anumită parte a lui) să stea mai mult timp într-o anumită poziție sau atitudine. ◊ Expr. *A se ține cu nasul pe sus* = a fi obraznic, încrezut,pretențios. *A se ține cu capul pe sus* = a fi mândru, orgolios. **2.** Tranz. A face pe cineva sau ceva să stea un timp oarecare într-un anumit loc. ◊ Expr. *A ține în evidență* = a avea (pe cineva) în vedere; a da o atenție deosebită. ♦ A da cuiva locuință, sălaș, cazare; a nu lăsa (pe cineva) să plece în altă parte. Expr. *A ține* (pe cineva) *la pastramă* = a lăsa pe cineva să rabde de foame. **3.** Tranz. A face ca cineva sau ceva să nu se poată mișca din loc (prinzându-l cu mâinile sau legându-l). Expr. *A ține pe cineva sub picior* = a stăpâni, a domina pe cineva. **4.** Tranz. A face ca cineva sau ceva să stea sau să rămână un timp oarecare într-o anumită stare; a menține. **5.** Tranz. (Cu determinările „pe loc” sau „în loc”) A opri pe cineva sau ceva din mersul său, făcându-l să rămână pe loc, a-l împiedica să-și urmeze drumul. ◊ Expr. *A-i ține cuiva calea* = a opri pe cineva din drumul său, împiedicându-l să treacă înainte. *A ține de vorbă* = a sta de vorbă cu cineva (nelăsându-l să-și vadă de lucru). **6.** Refl. (Rar) A sta mai mult timp într-un anumit loc. ◊ Expr. *A se ține la o parte, la distanță* = a nu lua parte la ceva, a se abține de la ceva. *A se ține sufletul în cineva* = a fi viu, a trăi. **7.** Refl. A sta într- o anumită poziție, a lua sau a avea o anumită atitudine sau ținută. Se ținea drept. ◊ Expr. *A nu se mai (putea) ține pe picioare* = a cădea (de osteneală, de somn, de boală etc.). **8.** Tranz. A înfrâna, a stăpâni, a domina un sentiment, o pornire etc. *Abia își ține lacrimile.* (Refl.) (Urmat de un verb la conjunctiv în forma negativă) *De-abia se ține să nu râdă.* ◊ Expr. *A-și ține firea* = a-și păstra liniștea, calmul, cumpătul; a se stăpâni. **IV. 1.** Tranz. A nu lăsa ca ceva să dispară, să se distrugă, să se altereze etc.; a păstra neatins și neschimbat, a conserva. ◊ Expr. *A ține legătura cu cineva* = a rămâne în (strânsă) legătură cu cineva, a păstra legătura cu cineva. *A ține cuiva mânie* (sau *pizmă, supărare, alean)* = a purta cuiva ură, supărare etc., a rămâne mânios pe cineva mai mult timp, a nu ierta pe cineva. *A ține minte* = a nu uita (ceva), a-și aminti de... ♦ (Pop.) A păstra cuiva dragoste, a nu părăsi pe cineva.**2.** Tranz. A păstra o stare sau o calitate vreme mai îndelungată. ◊ Expr. (Intranz.) *A-i ține* (cuiva) *de frig* = a apăra de frig. *A ține* (cuiva) *de urât* = a sta împreună cu cineva vorbindu-i, distrându-l pentru a-i alunga singurătatea sau plictiseala. **3.** Tranz. A urma mereu același drum, a nu se abate din drum; a merge, a străbate, a trece printr-un loc. (Refl.) (Determinat prin „de drum”) *Ține-te de drumul acesta până acasă.* **4.** Refl. și intranz. (De obicei cu determinările „bine”, „tare”, „dârz”) A se menține în condiții bune, a nu se da bătut, a nu se lăsa înduplecat; a rezista. ◊ Expr. (Refl.) *A se ține treaz* = a rămâne treaz, a nu (se) lăsa să fie prins de somn. (Refl.) *A se ține gata* = a sta pregătit (pentru a face ceva). (Refl.) *ține-te bine* sau (intranz.) *ține bine!* formulă de îndemn și de încurajare. (Refl.) *Să se țină bine!* formulă de amenințare. ♦ Intranz. A rezista la o încercare sau la o probă, a suporta ceva. *Calul ține la galop.* **5.** Refl. și tranz. A se afla sau a face să se afle în deplină sănătate și putere. ◊ Expr. *A (se) ține în viață, cu zile* etc. = a (se) menține în viață; a trăi sau a face să trăiască. **V.** Tranz. **1.** A ocupa, a avea (un loc). ◊ Expr. *A ține loc de...* = a face serviciul de..., a servi drept..., a fi întrebuințat ca... **2.** A stăpâni (un loc). ♦ A apăra un loc de invazia dușmanului, a opri (cu armele) intrarea într-un loc. **3.** A poseda animale și a le crește (pentru folosul pe care-l dau). **VI.** Tranz. **1.** A suporta toată cheltuiala necesară întreținerii unei case, unei gospodării etc. ◊ Expr. *A ține casă* (cu cineva) = a conviețui cu cineva (în calitate de soț și soție). *A ține casă mare* = a duce trai bogat, luxos. *A ține casă* (sau *masă) deschisă* = a primi bucuros și desmulți oaspeți. ♦ A da cuiva cele necesare pentru a trăi (mai ales hrană); a întreține. ◊ Expr. *A ține la școală* (sau *la studii)* = a trimite (pe cineva) la școală, suportând cheltuielile necesare. ♦ Refl. A face față cheltuielilor necesare vieții; a se întreține, a trăi. **2.** A purta cuiva de grijă, a avea grijă de cineva, a îngriji pe cineva. ◊ Expr. *A ține pe cineva ca pe palmă* = a îngriji pe cineva cu cea mai mare dragoste, împlinindu-i-se toate dorințele. *A ține bine* = a păstra în stare bună, în ordine deplină, a întreține bine. **3.** (Pop.) A fi căsătorit cu cineva. ♦ (Construit cu dat. pron.) A avea un amant. ♦ Refl. recipr. A avea cu cineva relații de dragoste (în afara căsătoriei), a trăi cu cineva (în concubinaj).
VII. 1. Intranz. A dura, a dăinui. **2.** Tranz. (Despre boli sau dureri trupești) A nu mai slăbi pe cineva, a nu-l lăsa, a nu-i da pace. ♦ (Despre organe sau părți ale corpului) A produce dureri.**VIII.** Tranz. **1.** (Exprimă, împreună cu determinarea sa, o acțiune sau o stare indicată de determinare, cu valoarea stilistică a unui prezent de durată) A face să dureze, să se manifeste. *De bucurie ținu masa trei zile.* ◊ Expr. *A (o) ține întruna că...* = a susține cu tărie, cu insistență că... *A (o) ține (tot)una (cu...)* = a nu se opri (din...), a continua (să...). **2.** (În loc. vb.; cu sensul dat de determinări) *A ține un cuvânt)* = a vorbi, a cuvânta. *A ține judecată* = a judeca. *A ține sfat* = a se sfătui, a delibera. *A ține luptă* (sau *război, bătălie, foc)* = a se lupta, a se războ cu cineva. *A ține strajă* = a străjui, a sta de strajă. *A ține locul cuiva* = a înlocui pe cineva. **IX.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) considera, a (se) socoti, a (se) crede. *Te țineam mai tânăr!* ◊ Expr. (Tranz.) *A ține de rău* = a mustra, a dojeni, a certa, a ocărî (pe cineva). [Prez. ind. și: (reg.) *țiu.* – Var.: **ținéa** vb. II].

ȚINEÁ vb. II v. **ține.**

ȚÍNERE, *țineri,* s. f. Acțiunea de *a (se) ține* și rezultatul ei. ◊ *Ținere de minte* = memorie. – V. **ține.**

ȚÂNGĂU s. m. v. **țingău.**

ȚINGHILÍNGHI interj. (Pop.) Zgomot care imită sunetul clopoțeilor și al zurgălăilor. [Var.: **țing-líng** interj.] – Onomatopee.

ȚINTÁR, (1) *țintare,* s. n. **(2)** *țintari,* s. m. **1.** S. n. Joc de societate la care se folosește un carton cu un desen special pe care jucătorii mișcă piese după anumite reguli; moară. **2.** S. m. (Ornit.) Inăriță. – **Țintă** + suf. *-ar.*

ȚINTÁȘ, *țintași,* s. m. Persoană care țintește și trage (bine) cu arcul sau cu pușca; ochitor, trăgător, trăgaci. – **Țintă** + suf. *-aș.*

ȚINTÁT, -Ă, *țintați, -te,* adj. **1.** Împodobit cu ținte (**I 1**); țintuit, țintelat. **2.** Fig. (Reg.; despre animale) Care are o pată albă în frunte. – **Țintă** + suf. *-at.*

ȚINTÁURĂ, *țintaure,* s. f. (Reg.) Plantă erbacee medicinală cu flori roșii sau albe, cu fructul o capsulă . [Pr.: *-ta-u-.* – Var.: **centáură** s. f.].

ȚÍNTĂ, *ținte,* s. f. **I. 1.** Cui scurt de metal cu floarea de forme și mărimi diferite, folosit de cizmari, curelari, tapițeri etc. **2.** (Despre porumb; în loc. adj.) *În țintе* = cu boabele destul de dezvoltate pentru a fi bun de mâncat; aproape copt. **3.** Fig. Mică pată albă pe fruntea cailor și a vitelor; stea, steluță. **II. 1.** Semnul sau locul în care se ochește cu o armă de foc sau cu o săgeată; *p. ext.* ochire, țintire. ♦ Ceea ce este sau devine obiectul atenției sau privirii cuiva. *E ținta tuturor privirilor.* ◊ Expr. *A privi* (sau *a se uita) fără (de) țintă* = a privi în gol. (Adverbial) *A privi țintă* sau *a ține ochii țintă* = a privi fix, ațintit, a fi cu ochii pironiți (la ceva). **2.** Locul către care tinde să ajungă cineva. ◊ Loc. adv. *Fără țintă* = în neștire, razna. **3.** Scop final, țel, obiectiv.

ȚINTĂȚÉL, *țintățel,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *țintat* (**2**). – **Țintat** + suf. *-el.*

ȚINTELÁT, -Ă, *țintelați, -te,* adj. (Reg.) Țintat (**1**). – Din **țintă.**

ȚÍNTEȘ, -Ă, *ținteși, -e,* adj. (Reg., despre oameni) Care țintește, bine, care nimerește ținta, care este bun țintaș; *p. ext.* (despre ochi) ager, scrutător. – **Țintă** + suf. *-eș.*

ȚINTÍ, *țintesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A îndrepta arma, luând drept țintă pe cineva sau ceva; a ochi. **2.** Tranz. Fig. A-și aținti, a-și fixa, a-și pironi ochii sau privirea asupra cuiva. **3.** Tranz. și intranz. Fig. A năzui; a aspira, a râvni la ceva; a urmări ceva. – Din **țintă.**

ȚINTÍRE, *țintiri,* s. f. Acțiunea de *a ținti* și rezultatul ei. – V. **ținti.**

ȚINTIRÍM, *țintirimuri,* s. n. (Reg.) Cimitir. [Pl. și: *țintirime.* – Var.: **ținterím, cintirím** s. n.].

ȚINTIȘOÁRĂ, *țintișoare,* s. f. Diminutiv al lui *țintă* (**1 1**). – **Țintă** + suf. *-ișoară.*

ȚINTÍT, -Ă, *țintiți, -te,* adj. (Despre ochi, privire) Care este îndreptat fix spre ceva; pironit. – V. **ținti.**

ȚINTITÓR, -OÁRE, *țintitori, -oare,* adj. (Înv.) **1.** Care ține (cu o armă). **2.** Fig. Care năzuiește, care are ca țel să..., care aspiră la... – **Ținti** + suf. *-tor.*

ȚINTUÍ, *țintuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A prinde, a înțepeni, a fixa, a bate ceva cu cuie, cu ținte; a pironi. ♦ A înfige, a bate cuie sau ținte. ♦ Fig. A obliga pe cineva să stea nemișcat, imobilizat. ◊ Expr. *A țintui locului* = a face (pe cineva) să se oprească, să rămână nemișcat, neclintit. *A rămâne*

ţintuit locului = a se opri, a rămâne nemişcat, neclintit într-un loc. **2.** A împodobi cu ţinte. – **Ţintă** + suf. *-ui*.

ŢINTUÍRE, *ţintuiri,* s. f. Acţiunea de *a ţintui* şi rezultatul ei. – V. **ţintui.**

ŢINTUÍT, -Ă, *ţintuiţi, -te,* adj. **1.** Bătut, prins în cuie sau în ţinte; (despre încălţăminte) cu ţinte pe talpă. ♦ Fig. Nemişcat, înţepenit, pironit (din cauza unei stări sufleteşti sau a unei emoţii puternice); **2.** Împodobit cu ţinte, ţintat; *p. ext.* împodobit cu pietre scumpe. – V. **ţintui.**

ŢINÚT, *ţinuturi,* s. n. **I.** Faptul de a ţine. **II. 1.** Loc, regiune. **2.** (În Evul Mediu, în Moldova) Unitate administrativ-teritorială corespunzătoare judeţului din Ţara Românească. **3.** (Înv.) Ţară. – V. **ţine.**

ŢINUTÁL, -Ă, *ţinutali, -e,* adj. (Înv.) Privitor la ţinut (**II**), care aparţine unui ţinut. – **Ţinut** + suf. *-al.*

ŢINUTÁŞ, -Ă, *ţinutaşi, -e,* s. m. şi f. (Înv.) Persoană care locuia într-un anumit ţinut (**II 1**). – **Ţinut** + suf. *-aş.*

ŢINÚTĂ, *ţinute,* s. f. **1.** Atitudine, poziţie pe care o dă cineva corpului său. ♦ Fel de a fi sau de a se comporta faţă de cineva sau de ceva; comportare, atitudine. **2.** Mod de a se îmbrăca, de a se prezenta în societate; *p. ext.* îmbrăcăminte, costum, uniformă. ◊ *Mare ţinută* sau *ţinută de ceremonie* = îmbrăcăminte sau uniformă de sărbătoare sau de paradă, destinată pentru anumite solemnităţi sau ceremonii. *ţinută de campanie* = echipamentul complet al unui ostaş în timpul campaniei. – V. **ţine.**

ŢIPÁ1, *ţip,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre oameni) A striga cu glas tare şi ascuţit (de durere, de spaimă); a zbiera. ♦ A vorbi cu glas ridicat; a-şi manifesta faţă de cineva nemulţumirea, enervarea, mânia prin vorbe răstite; a se răsti la cineva. **2.** (Despre animale) A scoate strigăte specifice puternice, ascuţite. **3.** Fig. (Despre culori sau obiecte colorate) A face o impresie neplăcută (din cauza intensităţii sau a stridenţei nuanţelor); a bate la ochi. – Et. nec.

ŢIPÁ2, *ţip,* vb. I. Tranz. (Reg.) **1.** A arunca, a azvârli. **2.** A scoate, a da afară. **3.** A alunga, a goni. – Et. nec.

ŢIPÁR, *ţipari,* s. m. Peşte de apă dulce stătătoare, cu corpul lung şi subţire, aproape cilindric, acoperit cu solzi mărunţi şi cu un strat de mucus, cu mustăţi la gură, folosit mai mult ca nadă; chişcar. – Et. nec. Cf. ţipa2.

ŢÍPAT, -Ă, *ţipaţi, -te,* adj. (Rar) Rostit cu glas tare şi ascuţit; strident. – V. **ţipa1.**

ŢÍPĂT, *ţipete,* s. n. Strigăt ascuţit (de durere sau de spaimă), zbieret, urlet, strigăt. [Var.: **ţípet** s. n.] – **Ţipa**1 + suf. *-ăt.*

ŢIPĂTÓR, -OÁRE, *ţipători, -oare,* adj., s. f. **1.** Adj. (Despre glas) Strident. ♦ Fig. (Despre culori, lumină) Prea bătător la ochi, prea viu, prea intens. **2.** S. f. (Reg.) Un fel de fluier cu care vânătorii imită glasul diferitelor animale pentru a le atrage. – **Ţipa**1 + suf. *-ător.*

ŢIPÉNIE s. f. (în construcţii negative) Fiinţă omenească, om; fiinţă, vietate. – **Ţipa**1 + suf. *-enie.*

ŢÍPET s. n. v. **ţipăt.**

ŢIPIRÍG1 s. m. (Bot.; reg.) Pipirig. – Cf. pipirig.

ŢÍPLĂ, *ţiple,* s. f. Membrană subţire făcută din intestinele sau din băşica animalelor şi folosită (în trecut) în locul sticlei la ferestrele caselor ţărăneşti.

ŢIPOTÍ, *ţipotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A scoate ţipete, a ţipa1, a striga. – Din **ţipăt.**

ŢIST interj. Exclamaţie cu ajutorul căreia se impune cuiva tăcere; st! – Onomatopee.

ŢISTUÍ, *ţistuiesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. A recomanda sau a impune cuiva tăcere (prin folosirea interjecţiei „ţist"). ♦ Tranz. A domoli, a potoli (pe cineva). – **Ţist** + suf. *-ui.*

ŢISTUIÁLĂ, *ţistuieli,* s. f. (Rar) Acţiunea de *a ţistui* şi rezultatul ei; sunet produs prin repetarea inteijecţiei „ţist"; ţistuitură. [Pr.: *-tu-ia-*] – **Ţistui** + suf. *-eală.*

ŢISTUITÚRĂ, *ţistuituri,* s. f. Ţistuială. [Pr.: *-tu-i-*] – **Ţistui** + suf. *-tură.*

ŢIŞTÁR, *ţiştari,* s. m. Mamifer rozător înrudit cu popândăul, foarte păgubitor pentru semănături. – Et. nec.

ŢIŢ interj. (Reg.) Cuvânt care redă chiţăitul şoarecelui. ◊ Expr. *Nici ţiţ* = niciun cuvânt, nici cârc, nici pis. – Onomatopee.

ŢIŢEI, (2) *ţiţeiuri,* s. n. **1.** Amestec lichid de hidrocarburi solide, lichide şi gazoase, precum şi de alţi compuşi organici, care se găseşte în pământ sub formă de zăcământ şi din care, prin distilare, se obţine benzină, petrol lampant, uleiuri minerale, vaselină, motorină etc.; petrol. **2.** (La pl.) Diferite feluri de ţiţei (**1**). – Et. nec.

ŢIU1 interj. (Adesea repetat) **1.** Cuvânt care imită un sunet prelung, ascuţit, cu rezonanţă metalică. **2.** Exclamaţie cu care se îndeamnă caii la mers. – Onomatopee.

ŢIU2, *ţiuri,* s. n. (Reg.) **1.** Unealtă de fier în patru muchii ascuţită ca o daltă, cu care se fac găuri în gheaţă pentru pescuit, se desprind blocurile de gheaţă etc. **2.** Unealtă asemănătoare cu o daltă, folosită în dulgherie. **3.** Tărnăcop de oţel, de forma unei bare cu secţiunea pătrată, ascuţită la capete şi puţin arcuită, folosit de mineri. – Et. nec.

ŢIUÍ, *ţiui,* vb. IV. Intranz. **1.** A produce un sunet prelung, ascuţit, cu rezonanţă metalică. ◊ Expr. *A(-i) ţiui cuiva în urechi* sau *a-i ţiui cuiva urechile* = a avea impresia de vâjâială în urechi . **2.** (Despre păsări) A scoate sunete prelungi (şi stridente). [Pr.: *ţi-u-*. – Prez. ind. şi: *ţiuiesc*] – **Ţiu**1 + suf. *-ui.*

ŢIUÍT, *ţiuituri,* s. n. Faptul de *a ţiui;* sunet prelung şi ascuţit; ţiuitură. [Pr.: *ţi-u-*] – V. **ţiui.**

ŢIUITÓR, -OÁRE, *ţiuitori, -oare,* adj., s. f. **1.** Adj. Care ţiuie. **2.** S. f. (Rar; reg.) Fluier. [Pr.: *ţi-u-i-*] – **Ţiui** + suf. *-tor.*

ŢIUITÚRĂ, *ţiuituri,* s. f. Ţiuit. [Pr.: *ţi-u-i-*] – **Ţiui** + suf. *-tură.*

ŢIVÍL, -Ă adj. v. **civil.**

ŢIVILÍE s. f. v. **civilie.**

ŢIVLÍ, *ţivlesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A tipa, a striga, a zbiera.

ŢIVLÍC interj. (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul produs de un zăvor sau de o clanţă trasă brusc şi cu putere. – Onomatopee.

ŢOÁLĂ, *ţoale,* s. f. (Fam.; mai ales la pl.) Obiect de rufărie sau de îmbrăcăminte; spec. haină veche, uzată. – Cf. ţol2.

ŢOÁPĂ, *ţoape,* s. f. (Pop.) Persoană cu apucături grosolane; bădăran, ţopârlan, mitocan. – **Ţop** + suf. *-ă.*

ŢOC interj. (Fam.) Cuvânt care imită zgomotul produs de un sărut sau de supt. – Onomatopee.

ŢOCĂÍ, *ţócăi,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. şi refl. recipr. A (se) săruta (cu zgomot). **2.** Intranz. (Despre copii) A mişca buzele prin somn ca şi când ar suge. – **Ţoc** + suf. *-ăi.*

ŢOCĂÍT, *ţocăituri,* s. n. (Fam.) Faptul de *a (se) ţocăi;* sărut zgomotos, pupătură. ♦ Zgomot făcut de copii când sug. – V. **ţocăi.**

ŢOI1, *ţoi,* s. m. (Ornit.; reg.) Ţiclete. – Et. nec.

ŢOI2, *ţoiuri,* s. n. Păhărel în formă de sticluţă cu gâtul lung şi îngust, din care se bea ţuică sau rachiu. ♦ Conţinutul unui asemenea păhărel. – Et. nec.

ŢOL2, *ţoluri,* s. n. (Pop.) Ţesătură groasă de lână, de cânepă sau de bumbac, folosită la ţară ca pătură, ca velinţă sau pentru aşternut pe jos.

ŢOLÉT, *ţoleturi,* s. n. (Pop.; cu sens colectiv) Mulţime de haine, de ţoale. – **Ţoală** + suf. *-et.*

ŢOLÍNĂ, *ţoline,* s. f. (Pop.) Nume dat unei femei rele, viclene. – **Ţol**2 + suf. *-ină.*

ŢOLÍNC, *ţolince,* s. n. (Reg.) Ţol2. – **Ţol**2 + suf. *-inc.*

ŢOLÍŢĂ, *ţoliţe,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *ţoală.* – **Ţoală** + suf. *-iţă.*

ŢOLÚŢ, *ţoluţuri,* s. n. (Pop.) Diminutiv al lui *ţol2.* – **Ţol**2 + suf. *-uţ.*

ŢONŢORÓI s. n. v. **tontoroi.**

ŢOP interj. **1.** Exclamaţie care însoţeşte o săritură, o mişcare bruscă sau (rar) care sugerează o cădere. **2.** Exclamaţie care se rosteşte la sosirea cuiva sau la intervenţia neaşteptată a cuiva. ♦ Cuvânt care exprimă o schimbare subită de atitudine, de situaţie. [Var.: **ţup, ţúpa** interj.] – Onomatopee.

ŢOPÁÍ, *ţópăi,* vb. IV. Intranz. A face sărituri repetate, a sălta, a sări de pe un picior pe altul, a se mişca dezordonat şi aruncând picioarele. ♦ (Peior.) A dansa, a juca (fără eleganţă). [Var.: **ţupáí** vb. IV] – **Ţop** + suf. *-ăi.*

ŢOPĂIÁLĂ, *ţopăieli,* s. f. Acţiunea de *a ţopăi* şi rezultatul ei; săritură dezordonată, greoaie; ţopăitură. – **Ţopăi** + suf. *-eală.*

ŢOPĂÍT s. n. Faptul de *a ţopăi.* – V. **ţopăi.**

ŢOPĂITÚRĂ, *ţopăituri,* s. f. Ţopăială. [Pr.: *-pă-i-*] – **Ţopăi** + suf. *-tură.*

ŢOPÁRCĂ, *ţopârci,* s. f. (Reg.) Ţopârlan; ţoapă. – **Ţopâr**[lan] + suf. *-că.*

ŢOPÂRLÁN, *ţopârlani,* s. m. (Pop.) Persoană cu apucături grosolane; om mojic, bădăran, grosolan, ţoapă. – Contaminare între **ţop** şi [m]**ârlan.**

ŢOPÂRLÁNCĂ, *ţopârlance,* s. f. (Pop.) Femeie cu apucături grosolane; bădărancă, mitocancă. – **Ţopârlan** + suf. *-că.*

ŢOPÂRLĂNÉSC, -EÁSCĂ, *ţopârlăneşti,* adj. De ţopârlan, caracteristic ţopârlanului; necioplit, mitocănesc, grosolan. – **Ţopârlan** + suf. *-esc.*

ŢOPÂRLĂNÍ, *ţopârlănesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A da cuiva epitetul de ţopârlan. – Din **ţopârlan.**

ŢOPÉNIE, *ţopenii,* s. f. Comportament, atitudine, vorbă etc. de ţoapă. – **Ţoapă** + suf. *-enie.*

ŢOPÍCĂ, *ţopici,* s. f. (Fam.) Ţopişoară.- **Ţoapă** + suf. *-ică.*

ŢOPIŞOÁRĂ, *ţopişoare,* s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *ţoapă;* (fam.) ţopică. – **Ţoapă** + suf. *-işoară.*

ŢUCÁ, *ţuc,* vb. I. Tranz. şi refl. recipr. (Reg.) A (se) săruta. – Din **ţoc.**

ŢUGÚI, *ţuguie,* s. n. Vârf de deal sau de munte; creştet, pisc; *p. gener.* vârful ascuţit al unor obiecte; ţuguitură, ţuţui. – Et. nec.

ŢUGUIÁ, *ţúgui,* vb. I. Refl. A se ascuţi, a se subţia spre vârf; a se înălţa ca un ţugui. ♦ Tranz. A strânge buzele, rotunjindu-le şi întinzându-le înainte. [Prez. ind. şi: *ţuguiez*] – Din **ţugui.**

ŢUGUIÁT, -Ă, *ţuguiaţi, -te,* adj. Ascuţit, prelungit în formă de ţugui. – V. **ţuguia.**

ŢUGUIÉRE s. f. Faptul de *a (se) ţuguia.* – V. **ţuguia.**

ŢUGUITÚRĂ, *ţuguituri,* s. f. (Rar) Ţugui. [Pr.: *-gu-i-*] – **Ţuguia** + suf. *-itură.*

ŢUHĂÍ, *ţuhăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A purta pe cineva încoace şi încolo fără rost, a-l pune la munci grele; a hărţui, a plictisi, a sâcâi. – Et. nec.

ŢUICÁR, *ţuicari,* s. m. Fabricant sau negustor de ţuică. ♦ (Fam.) Băutor de ţuică. – **Ţuică** + suf. *-ar.*

ŢUÍCĂ, (2) *ţuici,* s. f. **1.** Băutură alcoolică obţinută prin fermentarea şi distilarea prunelor sau altor fructe. ◊ Expr. (Pop.) *Cu ţuica-n nas* = afumat, ameţit, beat. **2.** Sort sau cantitate de ţuică care încape într-un pahar.

ŢUICĂREÁLĂ, *ţuicăreli,* s. f. (Fam.) Faptul de *a se ţuicări;* ţuicuială. – **Ţuicări** + suf. *-eală.*

ŢUICĂRÍ, *ţuicăresc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A bea ţuică, a se cinsti cu ţuică; a se ţuicui. – **Ţuică** + suf. *-ări.*

ŢUICĂRÍE, *ţuicării,* s. f. Loc (improvizat) unde se serveşte ţuică. – **Ţuică** + suf. *-ărie.*

ŢUICUÍ, *ţuicuiesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se ţuicări. – **Ţuică** + suf. *-ui.*

ŢUICUIÁLĂ, *ţuicuieli,* s. f. (Fam.) Faptul de *a se ţuicui;* ţuicăreală. [Pr.: *-cu-ia-*] – **Ţuicui** + suf. *-eală.*

ŢUICULEÁNĂ, *ţuiculene,* s. f. (Fam.) Ţuiculiţă. – **Ţuică** + suf. *-uleană.*

ŢUICULÍŢĂ, *ţuiculiţe,* s. f. Diminutiv al lui *ţuică;* ţuiculeană. – **Ţuică** + suf. *-uliţă.*

ŢULÚC, *ţuluci,* s. m. (Reg.) Smoc de păr zbârlit; moţ1, ciuf. – Cf.zuluf.

ŢUMBURÚŞ, *ţumburuşe,* s. n. Mică proeminenţă (rotundă) la un obiect. [Pl. şi: *ţumburuşuri.* – Var.: **ţâmburúş** s. n.] – Et. nec.

ŢUNDRĂ, *ţundre,* s. f. (Reg.) Haină ţărănească, largă şi lungă până la genunchi, făcută din dimie şi tivită pe margini şi pe la cusături cu găitane; suman.

ŢUNDRÍŢĂ, *ţundriţe,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *ţundră.* – **Ţundră** + suf. *-iţă.*

ŢUP interj. v. **ţop.**

ŢÚPA interj. v. **ţop.**

ŢUPÁÍ vb. IV v. **ţopăi.**

ŢURCÁN, -Ă, *ţurcani, -e,* s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Rasă de oi cu lâna lungă, aspră şi groasă; oaie care face parte din această rasă. **2.** Adj. (Despre lână) Lungă, groasă şi aspră; (despre oi) cu lâna groasă, lungă şi aspră; ţurcană. **3.** S. f. Ţurcă2. – Et. nec.

ŢURCÁNCĂ, *ţurcance,* adj., s. f. (Oaie, căciulă) Ţurcană. – **Ţurcan** + suf. *-că.*

ŢÚRCĂ1, *ţurci,* s. f. Beţişor ascuţit la ambele capete, cu care se joacă copiii, încercând să-l arunce cât mai departe cu ajutorul altui băţ mai lung; jocul la care se foloseşte acest beţişor.

ŢÚRCĂ2, *ţurci,* s. f. Căciulă mare şi moţoasă făcută din blană de oaie ţurcană. – Cf. ţurcan.

ŢURCĂNÉSC, -EÁSCĂ, *ţurcăneşti,* adj. (Mai ales despre căciuli) Făcut din blană de oaie ţurcană sau din lână ţurcană. – **Ţurcan** + suf. *-esc.*

ŢURLÓI, *ţurloaie,* s. n. (Pop.) **1.** Fluierul piciorului; *p. ext.* partea piciorului de la genunchi în jos. **2.** Fiecare dintre tuburile sonore ale cimpoiului. **3.** Jgheab, ţeavă prin care curge apa (din izvor, din cişmea etc.). **4.** Ţurţur de gheaţă. – Et. nec.

ŢURLUÍT s. n. v. **ţârlâit.**

ŢÚRŢUR, *ţurţuri,* s. m. **1.** Sloi mic de gheaţă de formă prelungită şi uşor ascuţită spre vârf, care se formează de-a lungul streşinilor sau pe ramuri, prin îngheţarea imediată a apei care se scurge. **2.** (La pl.) Franjuri. **3.** Jgheab prin care curge apa (la fântână). [Var.: **ţurţure** s. m.] – Et. nec.

ŢURŢURÁT, -Ă, *ţurţuraţi, -te,* adj. (Rar) De care atârnă ţurţuri, plin de ţurţuri, cu ţurţuri. – **Ţurţur** + suf. *-at.*

ŢÚRŢURE s. m. v. **ţurţur.**

ŢUŞCĂ1, *ţuşti,* s. f. (Reg.) **1.** (Şi în sintagma *oaie ţuşcă)* Varietate de oaie înrudită cu oaia ţurcană. **2.** Basma răsucită şi înnodată la unul din capete, folosită la un joc distractiv; *p. ext.* jocul însuşi. – Et. nec.

ȚÚȘCĂ2, *țuști,* s. f. (Reg.) Ardei mic, iute; ciușcă. ◊ Expr. *A se face țușcă* = a se îmbăta. – Et. nec.

ȚUȘCÓV, *țușcovi,* s. m. Pește migrator, asemănător cu oblețul, dar mai mare decât acesta. – Et. nec.

ȚUȘTI interj. Cuvânt care sugerează mișcarea bruscă și precipitată a unei ființe care sare, care țâșnește (de) undeva. [Var.: **țâști, țâșt** interj.] – Onomatopee.

ȚUȚ, *țuțuri,* s. n. (Reg.) **1.** Proeminență sau excrescență cărnoasă. **2.** (Adverbial; în expr.) *A rămâne țuț* = a rămâne uluit, mirat peste măsură. – Et. nec.

ȚUȚĂNEÁSCĂ s. f. (Mai ales articulat) Numele unui joc țărănesc care se joacă la nunți; melodia după care se dansează.

ȚUȚÚI, *țuțuiuri,* s. n. (Reg.) Țugui. [Pl. și: *țuțuie*] – Cf. **țugui.**

ȚUȚUIÁ, *țúțui,* vb. I. Refl. (Reg.) A se cocoța. [Pr.: *-tu-ia*] – Din **țuțui.**

ȚUȚUIÁN, *țuțuieni,* s. m. (Reg.) Cioban ardelean. [Pr.: *-țu-ian*] – **Țuțui** + suf. *-an.*

ȚUȚUIÁNCĂ, *țuțuience,* s. f. (Reg.) **1.** Nevasta unui țuțuian. **2.** Art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *-țu-ian-*] – **Țuțuian** + suf. *-că.*

ȚUȚURÓI, *țuțuroaie,* s. n. **1.** Șiroi1. **2.** (Pop.) Robinet. **3.** S. n. Cioc2 (**2**). – **Țurțur** + suf. *-oi*.

U

U1, *u*, s. m. A douăzeci și șasea literă a alfabetului limbii române.

U2 interj. (Adesea prelungit sau repetat) **1.** Exclamație care exprimă surpriza, indignarea, regretul sau care constituie o avertizare (asupra unui pericol). **2.** (Însoțit de „iu") Strigăt (de voie bună) care însoțește chiuiturile. **3.** Cuvânt care imită urletul unor animale (mai ales al lupului). – Onomatopee.

UCÍDE, *ucíd*, vb. III. **1.** Tranz. A pricinui moartea unei ființe; a omorî, a asasina, a răpune. ♦ Fig. A distinge, a nimici; a desființa. **2.** Tranz. și refl. recipr. (Reg.) A (se) bate, a (se) lovi rău. ♦ (Reg.) A (se) zdrobi, a (se) sfărâma. [Prez. ind. și: (pop.) *ucíg*].

UCÍDERE, *ucideri*, s. f. Acțiunea de *a (se) ucide* și rezultatul ei; omor, ucis; asasinat. – V. **ucide.**

UCIGÁȘ, -Ă, *ucigași, -e*, s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care a ucis sau a încercat să ucidă pe cineva; asasin, homicid1. **2.** Adj. Care provoacă (sau poate provoca) moartea cuiva. *Armă ucigașă.* – **Ucig** (prez. ind. pop. al lui *ucide)* + suf. *-aș.*

UCIGĂTÓR, -OÁRE, *ucigători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care ucide, care provoacă moartea; nimicitor. [Var.: (rar) **ucizătór, -oáre** adj.] – **Ucig** (prez. ind. pop. al lui *ucide)* + suf. *-ător.*

UCÍS, *ucișuri*, s. n. (Rar) Ucidere. – V. **ucide.**

UCIZĂTÓR, -OÁRE adj. v. **ucigător.**

UD, -Ă, (1) *uzi, -de*, adj., **(2)** *uduri*, s. n. **1.** Adj. Plin, îmbibat de apă sau de alt lichid; îmbibat de umezeală, foarte umed; murat (**3**). ♦ (Despre ochi) Plin de lacrimi; înlăcrimat. ♦ Plin de năduşeală; transpirat, asudat. ♦ (Despre copiii mici) Care a urinat pe el. **2.** S. n. Urină. *Băşica udului*.

UDÁ, *ud*, vb. I. **1.** Tranz. A umple, a acoperi, a îmbiba sau a stropi cu apă ori cu alt lichid; a băga, a muia ceva în apă sau în alt lichid; a înmuia (**1**), a umezi (**2**). ◊ (Refl.) *A i se uda ochii* = a i se umple ochii de lacrimi. **2.** Tranz. (Despre ape) A străbate un ținut (pe care îl alimentează cu apă). **3.** Refl. (Mai ales despre sugari) A urina pe el (în scutece, în pantaloni).

UDÁRE, *udări*, s. f. Acțiunea de *a (se) uda;* udat. – V. **uda.**

UDÁT s. n. Udare. – V. **uda.**

UDĂTÚRĂ, *udături,* s. f. **1.** Udare, stropire. ♦ Faptul de *a fi ud*, umed; umezeală. **2.** (Pop. și fam.) Băutură (alcoolică). **3.** (Reg.) Mâncare (frugală). – **Uda** + suf. *-ătură.*

UDĂTURÍCĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui *udătură.* – **Udătură** + suf. *-ică.*

UDEÁLĂ, *udeli*, s. f. (Pop.) **1.** Loc ud, umed, plin de apă; umezeală. **2.** Băutură (alcoolică). – **Ud** + suf. *-eală.*

UF interj. Exclamație care exprimă ciudă, regret, necaz, plictiseală, dezgust etc.; pfu! – Onomatopee.

ÚGER, *ugere*, s. n. Formațiune anatomică rezultată prin fuziunea mameloanelor la femelele animalelor mamifere.

UGILÍT, -Ă, *ugiliți, -te*, adj. (Reg.) Fără chef, trist; umilit, supus. – Cf. ofilit.

UGUÍ, pers. 3 *úguie*, vb. IV. Intranz. (Despre porumbei și turturele) A scoate sunete caracteristice speciei; a gânguri (**2**). – Onomatopee.

UGUÍRE, *uguiri*, s. f. Faptul de *a ugui;* gângurire, uguit. – V. **ugui.**

UGUÍT s. n. Faptul de *a ugui;* sunete caracteristice scoase de porumbei și de turturele; gângurit, uguire. – V. **ugui.**

UHÚ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul bufniței. [Acc. și: *úhu*] – Onomatopee.

UI interj. (Pop.) **1.** Vai! ah! of! **2.** (Adesea repetat) Strigăt (de voie bună) care însoțește chiuiturile. – Onomatopee.

UIDEÓ interj. v. **huideo.**

UIEMÁȘ, *uiemași*, s. m. Persoană însărcinată cu strângerea uiumului (la moară, la mașina de treierat etc.). [Pr.: *u-ie-*] – **Uium** + suf. *-aș.*

ÚIET s. n. v. **huiet.**

UIMÍ, *uimesc,* vb. IV. Tranz. A stârni, a provoca o mare (și neașteptată) mirare, admirație, emoție; a impresiona puternic, a surprinde, aului. ♦ (Înv.) A tulbura, a zăpăci, a buimăci. – Et. nec.

UIMÍRE, *uimiri*, s. f. Faptul de *a uimi;* mirare, admirație, emoție profundă (și neașteptată); surprindere. – V. **uimi.**

UIMÍT, -Ă, *uimiți, -te*, adj. Cuprins de o mare (și neașteptată) mirare, admirație; surprins, uluit. – V. **uimi.**

UIMITÓR, -OÁRE, *uimitori, -oare*, adj. Care uimește; surprinzător, uluitor, tulburător. – **Uimi** + suf. *-tor.*

UITÁ, *uit*, vb. I. **I. 1.** Tranz. și intranz. A pierde din memorie (momentan sau pentru totdeauna), a nu-și (mai) aduce aminte, a nu (mai) ține minte. ◊ Expr. (Fam.) *A și cât au uitat alții* = a nu ști (mai) nimic. **2.** Tranz. și intranz. A înceta să se mai preocupe, să se mai gândească la cineva sau la ceva, a deveni indiferent față de o persoană sau de un obiect (drag). **3.** Tranz. A se comporta ca și cum a încetat să se gândească la ceva, a trece sub tăcere, a nu da urmare. **4.** Tranz. A lăsa undeva (din nebăgare de seamă) ceva sau pe cineva care trebuia luat; a nu lua cu sine. **II.** Refl. A-și îndrepta privirea spre cineva sau ceva pentru a vedea, a cerceta, a observa; a privi. ◊ Expr. *A se uita în gura cuiva* = a fi atent la ce spune cineva, a da ascultare sfaturilor cuiva. *A nu se uita la cineva* = a nu iubi pe cineva, a nu ține la cineva; a refuza orice relații cu cineva. [Imper. și: **(II)** *uite!*].

UITÁRE, *uitări,* s. f. **1.** Faptul de *a uita*, de a nu-și (mai) aduce aminte (de cineva sau de ceva); lipsa oricărei amintiri. ◊ *Uitare de sine* = **a)** visare, reverie; **b)** nepăsare (altruistă) față de interesele proprii. ◊ Expr. *A da* (sau *a lăsa) uitării* (pe cineva sau ceva) = a nu se mai interesa, a înceta să mai iubească sau să-și aminteacă (de cineva sau de ceva), a se sili să uite. ♦ Rătăcire morală. **2.** Fig. Neființă, neant. – V. **uita.**

UITĂTÓR, -OÁRE, *uitători, -oare*, adj. (Rar) uituc. ♦ Care face să uite, aducător de uitare. – **Uita** + suf. *-ător.*

UITĂTÚRĂ, *uitături,* s. f. Faptul de *a se uita;* privire, aruncătură de ochi. ♦ Fel de a se uita2, de a privi; căutătură. – **Uita** + suf. *-ătură.*

UITÍT, -Ă, *uitiți, -te*, adj. (Reg.) Distrat, visător. – Cf. uita.

UITÚC, -Ă, *uituci, -ce*, adj. (Adesea substantivat) Care uită ușor, care are memoria slabă, (rar) uitător; *p. ext.* distrat, zăpăcit. – **Uita** + suf. *-uc.*

UITUCEÁLĂ, *uituceli*, s. f. Faptul de *a uita;* lipsă de memorie sau de atenție, nebăgare de seamă; *p. ext.* distracție, zăpăceală. – **Uituc** + suf. *-eală.*

UITUCÉNIE, *uitucenii*, s. f. (Rar) Uituceală. – **Uituc** + suf. *-enie.*

UIÚ interj. v. **uiuiu.**

UIUIÚ interj. (în dansurile populare) Chiot de bucurie. [Var.: **uiú** interj.] – Onomatopee.

UIÚM, *uiumuri*, s. n. Cantitate procentuală de făină sau de grăunțe reținută la batoză, la moară etc. drept plată în natură pentru măcinat, treierat etc.; vamă (**1**).

ÚJBĂ, *újbe*, s. f. Cui de lemn de care se leagă vâsla unei ambarcațiuni; strapazan. – Et. nec.

ULCEÁ, -ÍCĂ, *ulcele*, s. f. Oală mică (de lut); oluț.

ULCELÚȘĂ, *ulcelușe,* s. f. Diminutiv al lui *ulcea;* ulceluță, ulcicuță. – **Ulcea** + suf. *-ușă.*

ULCELÚȚĂ, *ulceluțe,* s. f. Ulceluță. – **Ulcea** + suf. *-uță.*

ULCICÚȚĂ, *ulcicuțe,* s. f. Ulceluță. – **Ulcică** + suf. *-uță.*

ULCIÓR1 s. n. v. **urcior1.**

ULCIÓR2 s. n. v. **urcior2.**

ULCIORÚȘ s. n. v. **urcioruș1.**

ULÉI2, *uleiuri*, s. n. **1.** Lichid gras de proveniență vegetală, animală, minerală, insolubil în apă și mai ușor decât ea, folosit în alimentație, în industrie etc.; oloi2, zăitin. **2.** (La pl.) Sorturi de ulei (**1**).

ULEIÁ, *uleiez*, vb. I. Tranz. (Rar) A unge, a îmbiba, a impregna cu ulei2; a oloi3. [Pr.: -le-ia. – Var.: (reg.) **oleiá** vb. I] – Din **ulei2.**

ULEIÁT, -Ă, *uleiați, -te*, adj. Uns, impregnat de ulei2. [Pr.: *-le-iat*. – Var.: **oleiát, -ă** adj.] – V. **uleia.**

ULEIÉR, *uleieri*, s. m. (Reg.) Persoană care se ocupă cu stoarcerea uleiului2 din semințe; proprietar al unei prese de ulei2. [Pr.: *-le-ier*] – **Ulei2** + suf. *-ar.*

ULEIÉRE, *uleieri*, s. f. (Rar) Acțiunea de *a uleia* și rezultatul ei. [Pr.: *-le-ie-*] – V. **uleia.**

ULEIÓS, -OÁSĂ, *uleioși, -oase*, adj. Care conține ulei2; uns, îmbibat, impregnat cu ulei2; unsuros, gras; oloios.♦ Care are un aspect gras, unsuros (ca uleiul2). [Pr.: *-le-ios*. – Var.: (reg.) **oleiós, -oásă** adj.] – **Ulei2** + suf. *-os.*

ULICIOÁRĂ, *ulicioare*, s. f. Diminutiv al lui *uliță;* hudiță. – **Uliță** + suf. *-ioară.*

ULIȘÓR, *ulișori*, s. m. Diminutiv al lui *uliu.* – **Uliu** + suf. *-șor.*

ULIȚÁRNIC, -Ă, *ulițarnici, -ce*, adj., s. m. și f. (Reg.) (Persoană) care bate ulițele, căreia îi place să-și piardă vremea umblând fără rost (pe uliță). – **Uliță** + suf. *-arnic.*

ÚLIȚĂ, *uliță*, s. f. **1.** Drum îngust care străbate un sat (rar un oraș), mărginit de o parte și de alta de case; *p. ext.* stradă. ◊ Expr. *A bate ulițele* = a umbla fără rost, haimana; a hoinări. **2.** (Colectiv) Oameni care locuiesc în casele de pe o uliță (**1**). [Pl. și: *uliți*].

ÚLIU, *ulii*, s. m. Gen de păsări răpitoare de zi, mari și puternice, din familia acvilidelor, care atacă păsări și mamifere mici; pasăre din acest gen. ◊ Compus: *Uliu-păsăresc* = păsărar (**2**).

ULIULIÚ interj. (Pop.) Strigăt care exprimă mirare, admirație etc. – Onomatopee.

ULM, *ulmi*, s. m. Nume dat mai multor specii de arbori și de arbuști cu scoarța în general netedă, cu coroana stufoasă, cu frunze alterne și asimetrice zimțate pe margini, albicioase și cu peri moi pe dos, al căror lemn tare este folosit în rotărie. ◊ *Ulm de câmp* = arbore înalt, cu scoarță groasă, negricioasă, cu lemn rezistent, greu și elastic, folosit în industria casnică. *Ulm de munte* = arbore înalt, cu scoarță subțire, cultivat ca arbore ornamental.

ÚLTIM, -Ă, *ultimi, -e*, adj. Cel din urmă (dintr-o serie de elemente spațiale, temporale, valorice); care se află la sfârșit, în urma unei serii. *A sosit ultimul.*

ULÚBĂ s. f. v. **hulubă.**

ULÚC, *uluce*, s. n. **1.** Jgheab făcut din scânduri ori scobit într-un trunchi de copac sau în piatră, din care se adapă vitele sau în care li se pune nutrețul. **2.** Canal de lemn sau de tablă pus de-a lungul streșinii caselor, pentru a aduna și a conduce spre burlane apa de pe acoperișuri. ♦ Canal, țeavă pentru captarea și scurgerea apei dintr-un izvor. **3.** Jgheab de scânduri prin care curge apa pentru a pune în mișcare o moară; lăptoc, scoc (**1**). ♦ Jgheab prin care curge făina măcinată (la moară). **4.** Ulucar, s. m. (varietate de crap).

ULÚCĂ, *uluci*, s. f. **1.** Scândură groasă întrebuințată în construcții, mai ales la construirea gardurilor și a împrejmuirilor; ștachetă. **2.** Gard din scânduri; zăplaz. – Probabil refăcut din **uluce** (pl. lui *uluc).*

ULUÍ, *uluiesc*, vb. IV. Tranz. A stârni, a provoca o mare (și neașteptată) mirare, admirație, emoție; a uimi, a surprinde. ♦ Tranz. și refl. (Înv.) A (se) tulbura, a (se) buimăci, a (se) năuci.

ULUIÁLĂ, *uluieli*, s. f. Uluire. – **Ului** + suf. *-eală*.

ULUÍRE, *uluiri*, s. f. Faptul de *aului;* uimire, surprindere, uluială. ♦ Buimăceală, năuceală. – V. **ului.**

ULUÍT, -Ă, *uluiți, -te*, adj. Cuprins de o mare (și neașteptată) mirare, admirație, emoție; uimit, surprins. ♦ Năucit, buimăcit. – V. **ului.**

ULUITÓR, -OÁRE, *uluitori, -oare*, adj. Care uluiește; uimitor, surprinzător. ♦ Excepțional, extraordinar. [Pr.: *-lu-i-*] – **Ului** + suf. *-tor*.

ÚMĂR, (**1, 2, 3, 4**) *umeri*, s. m., (**5**) *umere*, s. n. **1.** S. m. Parte a corpului omenesc corespunzătoare articulației dintre mână și trunchi. ◊ Expr. *Umăr la umăr* = alături, unul lângă altul; împreună, uniți. *A pune umărul* = a ajuta efectiv la îndeplinirea unei acțiuni; a sprijini. *A da din umeri* = a-și exprima nedumerirea, neștiința, indiferența etc. printr-un gest de ridicare a umerilor (**1**). *A se uita la cineva peste umăr* = a se uita la cineva disprețuitor, batjocoritor. (Pop.) *A-și lua picioarele de-a umeri* = a fugi. ♦ Fig. Culme a unui deal, a unui munte. **2.** S. m. (în sintagma) *Umărul obrazului* (sau *al feței*) = partea proeminentă, osoasă din mijlocul obrazului; pomeți. **3.** S. m. Partea bombată de lângă gâtul unui vas. **4.** S. m. Parte a jugului care se așază pe gâtul vitelor. **5.** S. n. Umeraș.

UMĂRÁR s. n. v. **umerar.**

UMBLÁ, *úmblu*, vb. I. Intranz. **I. 1.** A se deplasa dintr-un loc în altul; a merge (**I 1**), a circula (**1**). ◊ Expr. *A-i umbla cuiva ceva prin gură* = a nu-și putea aminti pentru un moment de ceva care îi este extrem de familiar, de cunoscut. (Pop.) *A-i umbla cuiva ceva prin cap* = a fi preocupat de ceva, a avea ceva de gând. (Pop.) *Umblă sănătos!* (sau *cu bine!*), urare adresată cuiva care pleacă. (Pop.) *A umbla după cineva* = a căuta cu insistență să obțină simpatia cuiva; a face curte unei femei. **2.** A străbate (ca drumeț) un loc; a merge din loc în loc, a colinda, a cutreiera; a hoinări, a vagabonda. ♦ (Rar) A se plimba. ♦ (Pop.; despre nori) A se mișca, a se deplasa. **3.** (Pop.) A merge, a se duce undeva regulat; a frecventa. *Umblă la școală.* **II.** (Despre gură, ochi etc.) A se mișca continuu. ◊ Expr. *A-i umbla cuiva limba (prin gură)* = a vorbi (mult). **III.** (Pop.) A trece (din mână în mână), a ajunge (de la unul la altul). ♦ (Despre bani) A fi în circulație, a avea valoare, curs. **IV.** A lua în mână; a pune mâna pe ceva, a atinge. ♦ Fig. A se folosi de..., a face uz de... *Nu umbla cu minciuni!* **V.** Fig. A căuta, a se strădui să obțină ceva; a se sili, a încerca să... ◊ Expr. *A umbla după doi iepuri deodată* = a urmări în același timp două scopuri, două avantaje diferite. [Var.; (înv. și pop.) **îmblá** vb. I].

UMBLÁRE, *umblări,* s. f. Acțiunea de *a umbla* și rezultatul ei; deplasare, mers; cutreierare, colindare, umblat1. – V. **umbla.**

UMBLÁT1 s. n. Umblare. – V. **umbla.**

UMBLÁT2**, -Ă,** *umblați, -te*, adj. **1.** (Despre drumuri) Pe care se circulă mult; care este frecventat, circulat. **2.** (Despre oameni) Care a mers, a fost prin multe locuri, a trăit și a văzut multe lucruri (acumulând o mare experiență de viață); călătorit, purtat2 (**2**). – V. **umbla.**

UMBLĂCÍT s. n. v. **îmblătit.**

UMBLĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *umblărești, -e*, adj. (Fam., depr. sau ir.) Căruia îi place să umble mult, să se plimbe (fără rost), să hoinărească. – **Umbla** + suf. *-ăreț*.

UMBLĂTÓR, -OÁRE, *umblători, -oare*, adj., s. m., s. f. **1.** Adj. (Rar) Care umblă. ◊ *Pod umblător* = bac. **2.** S. m. Ostaș dintr-un corp de curieri pentru Polonia și Ucraina al domnilor moldoveni. – **Umbla** + suf. *-ător.*

UMBLĂTÚRĂ, *umblături,* s. f. (Pop.) Umblat, mers; umblare. ♦ Fel de a umbla, de a duce picioarele în mers. – **Umbla** + suf. *-ătură*.

ÚMBLET, *umblete*, s. n. Faptul de a umbla; umblare. ♦ Cutreierare, colindare; alergătură. ♦ Mod, fel de a umbla, de a duce picioarele în mers. [Var.: (înv. și pop.) **îmblét** s. n.] – **Umbla** + suf. *-et*.

UMBRÁR, *umbrare,* s. n. Adăpost împotriva arșiței soarelui oferit într-un loc deschis de crengile și de frunzele unui arbore sau ale mai multor arbori; *p. gener.* orice adăpost (special amenajat) împotriva arșiței. – **Umbră** + suf. *-ar*.

ÚMBRĂ, *umbre,* s. f. **I. 1.** Lipsă de lumină, întunecime provocată de un corp opac care oprește razele de lumină; porțiune din spațiu întunecoasă (și răcoroasă) unde nu ajung direct razele de lumină. ◊ Loc. adj. *Fără umbră* = corect, desăvârșit, pur. ◊ Loc. adv. *Din umbră* = fără a se arăta pe față; pe ascuns, pe furiș. ◊ Expr. *A rămâne în umbră* = a rămâne ascuns, retras, deoparte. *A lăsa* (pe cineva) *în umbră* = a lăsa mai prejos, a eclipsa (pe cineva). **2.** Întuneric, întunecime, obscuritate. **3.** Nuanță închisă, pată întunecată. ♦ Fig. Stare de tristețe, de îngândurare etc. întipărită pe fața cuiva. **II. 1.** (De obicei urmat de o determinare în genitiv) Conturul întunecat al unei ființe sau al unui lucru, proiectat pe o suprafață (mai) luminată. ◊ Expr. *Se teme și de umbra lui,* se spune despre un om foarte fricos. ♦ Compus: *umbra-iepurelui* = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele în formă de solzi, cu florile galbene-verzui și cu fructele de forma unor boabe roșii. **2.** (În concepțiile mistice și în basme) Duhul unui om mort sau ființă supranaturală, fantomatică; stafie, fantomă, nălucă.

UMBRÉLĂ, *umbrele*, s. f. Obiect alcătuit dintr-o pânză care se poate strânge sau întinde (în forma unei calote sferice) prin intermediul unor spițe metalice fixate radial pe un baston, destinat să apere de ploaie sau de soare. – (după *umbră).*

UMBRELÚȚĂ, *umbreluțe,* s. f. Diminutiv al lui *umbrelă*. – **Umbrelă** + suf. *-uță*.

UMBRÍ, *umbresc*, vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A face, a ține umbră (**I 1**); a adumbri. **2.** Refl. (Pop.) A sta la umbră (**I 1**), a se adumbri. **3.** Tranz. și refl. A da sau a căpăta o nuanță mai închisă; a (se) întuneca, a (se) închide. **4.** Tranz. Fig. A dezonora, a păta, a compromite. – Din **umbră.**

UMBRÍRE, *umbriri*, s. f. Faptul de *a (se) umbri*. ♦ Culoare, nuanță închisă, întunecată. – V. **umbri.**

UMBRÍȘ, *umbrișuri,* s. n. (Rar) Loc cu umbră; umbră (**I 1**). – **Umbră** + suf. *-iș*.

UMBRIȘOÁRĂ, *umbrișoare,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *umbră;* umbriță. – **Umbră** + suf. *-ișoară*.

UMBRÍT, -Ă, *umbriți, -te*, adj. **1.** (Despre locuri) Care se află la umbră (**I 1**), acoperit de umbră, plin de umbră; umbros. **2.** Întunecos. ♦ Fig. (Despre voce, sunete etc.) Stins, voalat. – V. **umbri.**

UMBRÍȚĂ, *umbrițe,* s. f. (Pop.) Umbrișoară. – **Umbră** + suf. *-iță*.

UMBRÓS, -OÁSĂ, *umbroși, -oase,* adj. **1.** (Despre copaci, vegetație) Care face umbră (**I 1**), care ține umbră; (despre locuri) care se află la umbră, acoperit de umbră, plin de umbră; umbrit. **2.** Întunecos. – **Umbră** + suf. *-os*.

ÚMED, -Ă, *umezi, -de*, adj. **1.** Care a stat într-un lichid sau a fost acoperit sau stropit cu un lichid și nu s-a uscat încă; jilav; umezit. ♦ (Despre atmosferă, aer, mediu) Încărcat cu vapori de apă. **2.** (Despre ochi) Plin de lacrimi, înlăcrimat; *p. ext.* lucitor, strălucitor; galeș, duios.

UMERÁR, *umerare*, s. n. (Rar) **1.** Umeraș. **2.** Îmbrăcăminte de protecție fixată pe umerii celor care cară greutăți. [Var.: **umărár** s. n.] – **Umăr** + suf. *-ar*.

UMERÁȘ, *umeraşe,* s. n. Obiect format dintr-o bară de lemn, de plastic etc. (puțin curbată, prevăzută la mijloc cu un cârlig, pe care se păstrează hainele ca să-și mențină forma; umăr (**5**). – **Umăr** + suf. *-aș*.

UMEZEÁLĂ, *umezeli*, s. f. **1.** Umiditate. ♦ Vaporii de apă care se află în atmosferă, în aer sau într-un anumit mediu. ♦ Loc umed. **2.** Aspect umed al ochilor. – **Umezi** + suf. *-eală*.

UMEZÍ, *umezesc*, vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină umed. ♦ Refl. (Despre atmosferă) A se încărca sau a fi încărcat de vapori de apă. **2.** Refl. (Despre ochi) A se umple de lacrimi. Tranz. *Lacrimile îi umezeau ochii*. – Din **umed.**

UMEZÍRE, *umeziri*, s. f. Acțiunea de *a (se) umezi* și rezultatul ei. – V. **umezi.**

UMEZÍT, -Ă, *umeziți, -te*, adj. **1.** Umed. **2.** (Despre ochi) Plin de lacrimi, înlăcrimat. – V. **umezi.**

UMFLÁ, *úmflu*, vb. I. **1.** Tranz. A mări volumul unui obiect cu pereți elastici sau plianți, umplându-l cu aer sau cu alt fluid. ♦ Refl. (Despre cavități anatomice, mai ales despre stomac) A-și mări volumul (în urma mâncării excesive), producând o senzație de balonare. ◊ Expr. (Tranz.) *A-l umfla pe cineva râsul* sau (refl.) *a se umfla de râs* = a nu-și putea stăpâni râsul, a izbucni în râs. *A se umfla de somn* = a se sătura de somn, a dormi foarte mult. ♦ Tranz. și refl. A (se) răsfira, a (se) înfoia. Vântul umflă pânzele. ◊ Expr. (Refl.) *A se umfla în pene* = a se îngâmfa, a se fuduli. **2.** Refl. (Despre ape) A-și mări volumul, a crește depășind nivelul normal. ♦ (Despre lichide) A-și ridica nivelul prin fierbere. **3.** Refl. (Despre obiecte de lemn) A-și mări volumul prin umezire. ◊ Tranz. *Apa a umflat doagele.*

UMFLÁRE, *umflări,* s. f. Acțiunea de *a (se) umfla* și rezultatul ei. – V. **umfla.**

UMFLÁT, -Ă, *umflați, -te*, adj. **1.** (Despre obiecte cu pereți elastici sau plianți) Care și-a mărit (la maximum) volumul prin umplerea cu aer sau cu alt fluid. ♦ (Despre organe anatomice, mai ales despre stomac) Care și-a mărit volumul producând o senzație de balonare (în urma mâncării excesive). ♦ Înfoiat, răsfirat (de vânt). **2.** (Despre ape) Care a crescut, și-a mărit nivelul normal. – V. **umfla.**

UMFLĂTÚRĂ, *umflături,* s. f. Loc umflat pe suprafața unui obiect. – **Umfla** + suf. *-ătură*.

UMÍL, -Ă, *umili, -e*, adj. **1.** Care are o atitudine modestă, de om simplu, sărac, fără pretenții; care are o atitudine supusă, ascultătoare, smerită. **2.** (Despre manifestări ale oamenilor) Care arată, trădează, denotă pe omul umil (**1**), caracteristic unui om umil. ♦ (Despre obiecte, locuri etc.) Sărăcăcios.

UMILÍ, *umilesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) pune într-o situație de inferioritate (neîndreptățită); a (se) înjosi. **2.** Refl. A adopta o atitudine de supunere, de smerenie față de cineva sau de ceva. – Cf. umil.

UMILÍNȚĂ, *umilințe,* s. f. **1.** Sentiment de inferioritate; atitudine provocată de acest sentiment; supunere. ♦ Smerenie față de divinitate. ♦ Slugărnicie. **2.** Situație umilitoare impusă cuiva; ofensă adusă cuiva. – **Umili** + suf. *-ință*.

UMILÍRE, *umiliri*, s. f. Acțiunea de *a (se) umili* și rezultatul ei. – V. **umili.**

UMILÍT, -Ă, *umiliți, -te*, adj. **1.** Cu atitudine supusă, smerită, plecată; care exprimă umilință; umil. ♦ Rușinat. **2.** Care este plin de umilințe, de jigniri, de lipsuri. ♦ (Substantivat) Om care duce o viață mizeră, care suportă jigniri, lipsuri. **3.** (Rar) Simplu, modest, neînsemnat; sărac (**2**). – V. **umili.**

UMILITÓR, -OÁRE, *umilitori, -oare*, adj. Care umilește, înjosește, ofensează; înjositor, jignitor. – **Umili** + suf. *-tor*.

ÚMPLE, *úmplu*, vb. III. **1.** Tranz. A face ca un recipient, o cavitate etc. să fie pline; a băga înăuntru (până la refuz); *p. ext.* a face să conțină o cantitate oarecare din ceva. ◊ Expr. *A-și umple burta* (sau pântecele) = a mânca mult. *A-și umple buzunarele* = a câștiga bani mulți. (Refl. pas.) *S-a umplut paharul* = s-au adunat prea multe necazuri. **2.** Tranz. Fig. A copleși pe cineva, a face să se simtă apăsat (de un sentiment, de o senzație). Refl. *I se umple inima de bucurie.* **3.** Tranz. A introduce într-un înveliș de aluat, de carne, de legume etc. un preparat culinar, pentru a pregăti anumite mâncăruri. **4.** Tranz. A ocupa, a acoperi o suprafață, o întindere, o încăpere etc. ◊ Refl. *S-a umplut grădina de flori*. [Var.: (înv. și pop.) **umpleá** vb. II, **ímple** vb. III].

UMPLEÁ vb. II v. **umple.**

ÚMPLERE, *umpleri*, s. f. Acțiunea de *a (se) umple* și rezultatul ei; umplut. – V. **umple.**

UMPLÚT s. n. Umplere. – V. **umple.**

UMPLUTÚRĂ, *umpluturi*, s. f. Ceea ce servește pentru a umple un spațiu, un gol etc. ♦ Spec. Preparat culinar care se introduce într-un înveliș comestibil, alcătuind împreună cu acesta o mâncare sau o prăjitură. – **Umple** + suf. *-tură*.

UN, O, *unii, unele*, art. nehot. (Substantivul pe care îl determină denumește obiectul neindividualizat în discuție) *Un prieten*. (Accentuează noțiunea exprimată de substantiv) *O bucurie se vestea în ochii ei*. ◊ (Dă sens general substantivului) *Un meșter cu mâini-dibace.* ♦ (Înaintea unui nume propriu sugerează o comparație) Unul ca..., unul asemenea cu... *Mi se părea că văd un geniu.* ♦ (Dă valoare substantivală unor cuvinte pe care le precedă) *Un murdar*. [Gen.-dat. sg. *unui*, *unei;* gen.-dat. pl. *unor*].

UNCHÉȘ s. m. v. **unchiaș.**

UNCHI, *unchi*, s. m. **1.** Bărbat considerat în raport cu copiii fraților și surorilor sale, în raport cu copiii fraților și surorilor soției sale sau în raport cu copiii verilor și verișoarelor sale; termen cu care se adresează acestui bărbat nepoții; grad de rudenie astfel stabilit; unchiaș. **2.** Termen de respect cu care o persoană mai tânără se adresează unui bărbat mai în vârstă.

UNCHIÁȘ, *unchiași,* s. m. **1.** (Pop.) Om bătrân; moș, moșneag. **2.** (Reg.) Unchi (**1**). [Var.: (reg.) **unchéș** s. m.] – **Unchi** + suf. *-aș*.

UNCHIȘÓR, *unchișori,* s. m. Diminutiv al lui *unchi*. – **Unchi** + suf. *-işor*.

UNCRÓP, *uncropuri*, s. n. (Înv. și reg.) **1.** Apă clocotită. **2.** Băutură alcoolică fierbinte care se servește la ospățul de la casa mirelui a doua zi după cununie; ospățul și datinile obișnuite în această zi. - (după *strop*).

UNCROPEÁLĂ s. f. (Rar) Senzație de căldură, de moleșeală, de toropeală. – **Uncrop** + suf. *-eală*.

UNCROPÉL, *uncropele*, s. n. (Reg.) Diminutiv al lui *uncrop;* apă călduță. – **Uncrop** + suf. *-el*.

ÚNDĂ, *unde*, s. f. **1.** Cantitate dintr-o masă de apă care face o mișcare ritmică ușoară de ridicare și coborâre formând ondulații la suprafața apei; *p. ext.* apă (curgătoare sau stătătoare). ♦ Șuvoi, torent. ♦ Ploaie, ninsoare etc. care cade în rafale. **2.** Masă de aer care se mișcă ușor; *p. ext.* aer, văzduh. **3.** Mișcare de vibrație (ușoară); zgomot (ușor).

ÚNDE adv., conj. **I.** Adv. **1.** (Interogativ) În ce loc? în care parte? *Unde este?* ♦ (Precedat de prep. „de") De la cine? din ce loc? *De unde știți voi?* ♦ La ce? la cine? *Unde te gândești?* ♦ (În loc. adv.) *Unde și unde* = din loc în loc, ici și colo. **2.** Deodată, numai ce. **3.** Expr. *De unde (și) până*

unde? = cum și în ce fel? în ce împrejurări? în ce chip? *(Da) de unde!* = imposibil! cu neputință! **II.** Conj. **1.** (Introduce o propoziție circumstanțială de loc) În locul în care, încotro. *Să se ducă unde știe.* **2.** (Introduce o propoziție atributivă) În care. *E un punct însă unde drumul nostru se bifurcă.*

UNDELÉMN s. n. v. **untdelemn.**

UNDELEMNÍU, -ÍE adj. v. **untdelemniu.**

UNDEVÁ adv. Într-un loc oarecare, într-o direcție oarecare, la o persoană oarecare. ♦ (Precedat de prep. „de") De la cineva, de la o persoană oarecare, dintr-un anumit loc. ♦ (Precedat de prep. „pe") Printr-un loc oarecare, într-un anumit loc. – **Unde** + **va.**

UNDÍ1, *undesc*, vb. IV. Tranz. și intranz. (Rar) A pescui cu undița. ♦ Fig. A sonda, a iscodi.

UNDI2 vb. IV v. **unda.**

UNDÍRE, *undiri*, s. f. (Rar) Faptul de a undi1; undit. – V. **undi1.**

UNDÍT s. n. (Rar) Undire. – V. **undi1.**

UNDIȚÁR, *undițari,* s. m. (Rar) Pescar cu undița. – **Undiță** + suf. *-ar*.

ÚNDIȚĂ, *undițe,* s. f. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o vargă flexibilă de care este legată o sfoară, un fir de material plastic etc., având la capăt un cârlig ascuțit și îndoit, în care se pune momeala pentru a prinde peștele; *p. restr.* cârligul acestei unelte.

UNDOÍ vb. IV v. **undui.**

UNDOIÁ vb. I v. **undui.**

UNDOIÓS, -OÁSĂ adj. v. **unduios.**

UNDREÁ s. f. v. **andrea.**

UNDUÍ, *unduiesc*, vb. IV. Intranz. (Despre suprafața apelor; la pers. 3) A face unde, a se propaga în formă de unde. ♦ P. gener. A se mișca asemenea undelor unei ape. [Var.: **undoiá** vb. I, **undoí** vb. IV] – **Undă** + suf. *-ui*.

UNDUIÓS, -OÁSĂ, *unduioși, -oase*, adj. Care formează unde, valuri; care se mișcă în unde. ♦ P. gener. Care se mișcă asemenea undelor unei ape. ♦ Fig. (Despre sunete) Modulat, melodios. ♦ Fig. (Despre oameni) Care cedează, se schimbă ușor; schimbător. [Var.: **undoiós, -oásă** adj.] – **Undui** + suf. *-os*.

UNDUÍRE, *unduiri*, s. f. Acțiunea de *a undui* și rezultatul ei; mișcare în unde, în valuri sau, *p. gener.*, asemenea undelor unei ape. ♦ Fig. Modulare, vibrare, mlădiere a unui sunet, a vocii. – V. **undui.**

UNDUÍT, -Ă, *unduiți, -te*, adj. (Rar) Unduios. – V. **undui.**

UNDULÁ vb. I v. **ondula.**

UNDULÁRE s. f. v. **ondulare.**

UNDULÓS, -OÁSĂ adj. v. **ondulos.**

UNEÁLTĂ, *unelte*, s. f. Piesă, ansamblu de piese, dispozitiv acționat manual sau de un mecanism, care servește pentru a efectua o operație tehnică de prelucrare mecanică, de montare, manevrare etc.; *p. ext.* piesă auxiliară care servește la efectuarea unei lucrări. – **Une**[le] + **alte**[le].

UNELTÍ, *uneltesc*, vb. IV. Tranz. A pregăti în ascuns, a pune la cale, a urzi o acțiune reprobabilă împotriva cuiva sau pentru a obține ceva; a complota. – Din **unealtă.**

UNELTÍRE, *uneltiri*, s. f. Acțiunea de *a unelti* și rezultatul ei; intrigă, complot. ♦ (Jur.) Aranjament fraudulos prin care se creează condiții favorabile săvârșirii unei infracțiuni. – V. **unelti.**

UNELTITÓR, -OÁRE, *uneltitori, -oare*, s. m. și f. Persoană care unelțește; conspirator, complotist; intrigant. – **Unelti** + suf. *-tor*.

UNEÓRI adv. Din când în când; câteodată. [Pr.: *-ne-ori*] – **Une** + **ori.**

ÚNGE, *ung*, vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu un strat de material gras, unsuros sau lipicios; a (se) gresa. ◊ Expr. (Tranz.) *A unge pe cineva la inimă* = a da, a crea cuiva o satisfacție deosebită. (Fam.) *A unge (bine) pe cineva* = **a)** a bate zdravăn pe cineva; **b)** a mitui. (Fam.) *A fi uns cu toate unsorile* = a fi trecut prin multe, a fi experimentat, versat, a nu putea fi dus de nas. **2.** Tranz. A învesti în funcție un monarh sau un arhiereu. ♦ A mirui. **3.** Tranz. A tencui un perete, a fățui, a vărui, a spoi. ♦ A murdări, a mânji.

ÚNGERE, *ungeri*, s. f. **1.** Acțiunea de *a (se) unge* și rezultatul ei. **2.** Operație de introducere a unui lubrifiant (ulei, vaselină etc.) între două suprafețe aflate în contact și în mișcare relativă, pentru a asigura o peliculă continuă de lubrifiant între ele și a reduce frecarea. **3.** (Bis.) Act cultic care indică taina miruirii și care se săvârșește imediat după botez. – V. **unge.**

UNGHÉR, *unghere*, s. n. **1.** Porțiune dintr-o încăpere cuprinsă între extremitățile reunite a doi pereți alăturați; colț. ♦ Loc retras, ascuns; cotlon. **2.** (Pop.) Dulap triunghiular care se așază pe colț.

UNGHI, *unghiuri*, s. n. **1.** Figură formată din două semidrepte care pleacă din același punct. Unghi drept. ♦ Parte a unui obiect care formează un unghi (**1**). **2.** Colț, ungher (**I**). ◊ Expr. *Din toate unghiurile* = (de) pretutindeni, prin toate părțile. **3.** Fig. Punct de vedere.

ÚNGHIE, *unghii*, s. f. **1.** Lamă cornoasă care crește pe partea de deasupra a ultimei falange a degetelor de la mâini și de la picioare, la om. ◊ Expr. *A reteza* (sau *a tăia) cuiva din unghii* = a înfrâna obrăznicia cuiva; a pune la punct pe cineva. *A pune* (cuiva) *unghia în gât* = a constrânge pe cineva, să răspundă urgent unei obligații. *A-și pune unghia în gât* = a face orice pentru atingerea unui scop. *A-și arăta unghiile* = a deveni agresiv. ♦ Substanță cornoasă formată la vârfurile degetelor de la picioarele animalelor și păsărilor; *p. ext.* gheară. **2.** Compuse: *unghia-găii* sau *unghia-găinii* = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori galbene-verzui, dispuse în ciorchini; *unghia-păsării* = plantă erbacee cu flori albastre și cu petala inferioară prelungită în formă de pinten, pătată cu galben. **3.** Pârghie pentru ridicat și lăsat coșul lesei la pescuit.

UNGHIOÁRĂ, *unghioare*, s. f. Unghiuță. [Pr.: *-ghi-oa-*] – **Unghie** + suf. *-ioară*.

UNGHIȘOÁRĂ, *unghișoare,* s. f. Unghiuță. – **Unghie** + suf. *-işoară*.

UNGHIULÁR, -Ă, *unghiulari, -e*, adj. Care formează un unghi, în formă de unghi; angular; în colțuri; colțuros. ◊ *Piatră unghiulară* = piatra de la unghiul fundației unei clădiri; *fig.* fundament, bază, temelie. [Pr.: *un-ghiu-*] – Din **unghi.**

UNGHIȕȚĂ, *unghiuțe,* s. f. Diminutiv al lui *unghie;* unghioară, unghișoară. [Pr.: *-ghi-u-*] – **Unghie** + suf. *-uță*.

ÚNGUR, *unguri*, s. m. Maghiar.

UNGURÁȘ, *ungurași,* s. m. (Fam.) **1.** Diminutiv al lui *ungur*. **2.** Plantă erbacee medicinală și meliferă cu tulpina părosă, cu frunze aproape rotunde și cu flori albe. – **Ungur** + suf. *-aș*.

UNGUREÁN, -Ă, *ungureni, -ne*, adj., s. m. **1.** S. m. Denumire dată locuitorilor români originari din Transilvania; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. **2.** Adj. Care aparține ungurenilor (**1**), referitor la ungureni. **3.** S. m. Numele unui dans popular; melodie după care se execută. – **Ungur** + suf. *-ean*.

UNGUREÁNCĂ, *ungurence*, s. f. Femeie aparținând neamului ungurenilor (**1**). – **Ungurean** + suf. *-că*.

UNGURÉSC, -EÁSCĂ, *ungurești,* adj., s. f. **1.** Adj. Maghiar. **2.** S. f. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – **Ungur** + suf. *-esc*.

UNGURÉȘTE adv. În felul maghiarilor, ca maghiarii; în limba maghiară. – **Ungur** + suf. *-ește.*

UNGURÍME s. f. Mulțime de maghiari; totalitatea maghiarilor; ținut locuit de maghiari (în Transilvania). – **Ungur** + suf. *-ime.*

UNGURÍSM, *ungurisme*, s. n. (Rar) Maghiarism. – **Ungur** + suf. *-ism.*

UNGUROÁICĂ, *unguroaice*, s. f. Femeie maghiară. – **Ungur** + suf. *-oaică.*

UNÍ3, *unesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (recipr.) A (se) aduna unul lângă altul pentru a forma un tot; a (se) împreuna, a (se) alătura, a (se) îmbina spre a forma un tot. **2.** Refl. recipr. A încheia o înțelegere, o alianță etc. în vederea unui scop comun. **3.** Tranz. și refl. recipr. A (se) lega prin căsătorie, a (se) căsători.

ÚNIC, -Ă, *unici, -ce*, adj. **1.** Care este unul singur, numai unul în genul, de felul său. **2.** Care nu poate fi asemănat cu nimic (datorită însușirilor sale excepționale); excepțional, incomparabil. [Acc. și: *uníc*].

UNIFICÁ, *unific*, vb. I. Tranz. **1.** A face un întreg din mai multe părți; a realiza o unitate; a uni3. **2.** A cuprinde într-un sistem unic; a face să fie unitar. *A unifica ortografia.* - (după *unire*).

UNIFICÁRE, *unificări,* s. f. Acțiunea de *a unifica* și rezultatul ei. – V. **unifica. UNIFICATÓR, -OÁRE,** *unificatori, -oare*, adj. Care unifică sau contribuie la unificare. – **Unifica** + suf. *-tor*.

UNIFÓRM, -Ă, *uniformi, -e*, adj., s. f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care are permanent și pe toată întinderea sau durata aceeași formă, aceeași înfățișare, aceeași intensitate, aceeași viteză, aceeași desfășurare etc.; care este la fel, constant, lipsit de variații. **2.** S. f. Îmbrăcăminte croită după un anumit model și purtată în mod obligatoriu de membrii unor instituții (armată, școală etc.). - (după *formă*).

UNINAȚIONÁL, -Ă, *uninaționali, -e*, adj. (Despre state) A cărui populație aparține în întregime aceleiași naționalități. [Pr.: *-ți-o-*] – **Uni**1- + **național.**

UNIONÍSM s. n. Tendința de a se uni, de a se grupa într-o uniune; curent, concepție având la bază această tendință. [Pr.: *-ni-o-*]. – **Unire** + suf, *-ism.*

UNIONÍST, -Ă, *unioniști, -ste*, adj. Care susține și propagă ideea de unire (a unor provincii într-un singur stat). ♦ (Substantivat) Susținător al Unirii Principatelor Române (înainte de 1859). [Pr.: *-ni-o-*].- **Unire** + suf. *–ist*.

UNÍRE, *uniri*, s. f. Acțiunea de *a (se) uni*3 și rezultatul ei. ♦ Căsătorie. – V. **uni**3.

UNÍT, -Ă, *uniți, -te*, adj. **1.** Care formează împreună un tot. **2.** Care se află în raporturi strânse cu cineva, care este de acord, gândește, acționează, simte la fel cu cineva; solidar cu cineva. – V. **uni**3.

UNITÁR, -Ă, *unitari, -e*, adj. Care formează un singur tot, un întreg; omogen.

UNITÁTE, *unități*, s. f. **1.** Numărul unu. ♦ Mărime care servește ca măsură de bază pentru toate mărimile de același fel. *Unitate de măsură.* **2.** Însușirea a tot ce constituie un întreg indivizibil. **3.** Coeziune, omogenitate, solidaritate, unire; tot unitar, indivizibil. **4.** (Mil.) Subdiviziune organizatorică permanentă, administrativă, de instrucție și de educație din forțele armate.

UNIÚNE, *uniuni*, s. f. Unire a unor provincii sau state într-un singur stat; *p. ext.* stat astfel rezultat. [Pr.: *-ni-u-*].- **Uni**3 + **una**(e).

UNS, -Ă, *unși, -se*, adj., s. m. **1.** Adj. Acoperit cu un strat gras. ♦ (Rar) Pătat de grăsime; unsuros. **2.** S. m. (Înv.) Monarh sau cleric învestit printr-o ceremonie religioasă specială, ca reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ. – V. **unge.**

UNSOÁRE, *unsori*, s. f. **1.** Substanță grasă, uleioasă (de origine animală sau vegetală) cu care se unge ceva sau cineva sau care servește la gătit. **2.** Faptul de a unge. – **Uns** + suf. *-oare*.

ÚNSPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între 10 și 12 și care se indică prin cifrele 11 sau XI. ◊ (Adjectival) *Are unsprezece ani*. (Eliptic, indicând ora, ziua etc.) *Azi suntem în unsprezece.* ◊ (Substantivat, m.) *Scrie un unsprezece.* ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Capitolul unsprezece.* ◊ (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De unsprezece ori*. ◊ (Precedat de „câte", formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte unsprezece părți.* – **Un** + **spre** + **zece.**

ÚNSPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei adjectival) Care se află între al zecelea și al doisprezecelea. ◊ Expr. *În ceasul al unsprezecelea* = aproape de clipa în care nu mai e nimic de făcut; târziu. – **Unsprezece** + **le** + **a.**

UNSURÓS, -OÁSĂ, *unsuroși, -oase*, adj. Acoperit, îmbibat, pătat de grăsime. ♦ (Rar) Cleios, lipicios. – **Unsoare** + suf. *-os*.

UNT s. n. **1.** Grăsime naturală, solidă, extrasă din lapte și folosită ca aliment. ◊ Loc. adv. *Ca untul* = fără efort, ușor. ◊ Expr. *A scoate untul din cineva* = a stoarce de puteri pe cineva, a vlăgui. **2.** Compus: *untul-vacii* = plantă erbacee cu doi tuberculi, cu frunze lanceolate și cu flori liliachii, purpurii, roz sau albe, dispuse în ciorchine la vârful tulpinii; untișor.

UNTÁR, (**1**) *untari*, s. m., (**2**) *untare*, s. n. **1.** S. m. (Rar) Persoană care se ocupă cu prepararea untului. **2.** S. n. (Reg.) Vas de lemn în care se bate untul. – **Unt** + suf. *-ar*.

UNTDELÉMN s. n. Ulei comestibil extras din măsline; *p. gener.* orice ulei vegetal comestibil. ◊ Expr. *A ieși deasupra ca untdelemnul* = a birui, a învinge; a se confirma, a se adeveri. [Var.: **undelémn** s. n.] – **Unt** + **de** + **lemn.**

UNTDELEMNÍU, -ÍE, *untdelemnii*, adj. Care e de culoarea (galbenă **a)** untdelemnului; gălbui. [Var.: **undelemníu, -íe** adj.] – **Untdelemn** + suf. *-iu*.

UNTIÉRĂ, *untiere*, s. f. Vas în care se ține și se servește untul. [Pr.: *-ti-e-*] – **Unt** + suf. *-ieră.*

UNTIȘÓR, *untișori*, s. m. (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu flori galben-aurii, cu frunzele în formă de inimă, groase și lucioase, care se consumă ca salată; grâușor, sălățea. **2.** (Reg.) Untul-vacii. – **Unt** + suf. *-işor*.

UNTÓS, -OÁSĂ, *untoși, -oase*, adj. Care conține mult unt; care are aspect de unt, ca untul; gras. – **Unt** + suf. *-os*.

UNTÚRĂ, *unturi*, s. f. Substanță grasă, insolubilă în apă, obținută prin topirea grăsimii animale și folosită în alimentație, în medicină, în industrie etc. ◊ *Untură de pește* = ulei extras din ficatul proaspăt al unor specii de pești, bogat în vitaminele A și D, utilizat în tratamentul debilității fizice, al rahitismului etc. ♦ (Reg.) Osânză (de porc).

UNTURÓS, -OÁSĂ, *unturoși, -oase*, adj. (Înv. și reg.) Care conține multă untură sau multe grăsimi; ca untura; gras. – **Untură** + suf. *-os*.

ÚNU, ÚNA num. card. (Când precedă un substantiv are forma *un, o;* când ține locul unui substantiv are forma *unul, una)* **1.** (Adesea substantivat) Primul număr din seria numerelor naturale, care reprezintă unitatea și se indică prin cifrele 1 și I. ◊ (În corelație cu „doi", dă ideea de aproximație) *Vei petrece o zi sau două.* ◊ Loc. adj. *Tot unul și unul* = numai oameni sau lucruri de valoare, deosebite. ◊ Loc. adv. (Fam.) *De unul singur* = izolat; individual; fără însoțitor. *Până la unul* = toți, în unanimitate. (Sudat; cu formă feminină și valoare neutră) *Întruna* sau *tot întruna* = mereu. Expr. (Pop.) *A merge una* = a merge alături, nedespărțiți. *A fi una cu cineva* ori *cu ceva* = a fi la fel cu altul; a egaliza, a uniformiza. *A o ține una (și bună)* = a nu ceda, a fi perseverent, a se

încăpățâna în susținerea unei păreri. ◊ (Adjectival) *Are un an.* (Substantivat, m.) *Scrie un unu.* (Cu valoare de num. ord.) Prim, întâi. ♦ (Precedat de „câte”, formează num. distributiv corespunzător) *Venea numai câte unul să mă vadă.* **2.** (Adjectival) Singur, unic. ◊ (Folosit pentru întărirea pronumelui personal) *Eu unul mă duc să deschid ușa.* [Gen.-dat. *unuia*, *uneia* sau (când are forma un, o) *unui*, *unei*].

ÚNUL, ÚNA, *unii, unele,* pron. nehot. **1.** (Ține locul unui substantiv, fără a da o indicație precisă asupra obiectului) *Să cântăm una de jale.* ◊ Expr. *Asta-i încă una!* sau *asta încă-i una!* exclamație de mirare (față de comunicarea unui fapt surprinzător sau neobișnuit) sau de nemulțumire (în legătură cu o întâmplare neplăcută). ◊ (În alternanță cu „altul” sau cu sine însuși) *Unul are ureche muzicală, unul are glas frumos*. ◊ (În corelație cu „altul”, exprimă un raport de reciprocitate) *Își luară ziua bună unul de la altul.* ♦ Cineva; oarecare. ◊ (Cu determinări care indică mai precis sensul substantivelor înlocuite) *Deveni una din cele mai frumoase provincii.* ◊ (Cu nuanță peiorativă, folosit de obicei pe lângă nume de persoană) *Unu', Iorgu Badea.* ♦ (În alternanță cu „altul”) Primul, întâiul. **2.** (La pl.) O parte din... ♦ (Adjectival) Niște, anumiți. **3.** (Cu formă feminină și valoare neutră) Ceva. *A-și pune una în gând.* ◊ Expr. *(Cu) una cu alta* = compensându-se (împreună). [Gen.-dat. sg. *unuia*, *uneia*, pl. *unora*] – Din **unu, una.**

ÚNULEA, ÚNA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; în numerale ordinale compuse, indicând unitatea care urmează după zeci, sute, mii etc.; de obicei adjectival) *A treizeci și una pagină.* – **Unu** + **le** + **a.**

ÚRA1 interj. Exclamație care exprimă însuflețire, entuziasm, aprobare, îndemn etc.

URÁ2, *urez*, vb. I. **1.** Tranz. (Construit cu dativul) A adresa cuiva o dorință de bine, de obicei cu ocazia unui eveniment deosebit, a felicita; a închina în sănătatea cuiva. **2.** Intranz. A recita versuri populare care conțin urări, când se umblă cu colindul, cu sorcova etc.

URÁLE s. n. pl. Strigăte de entuziasm, de adeziune, de aprobare etc.; aclamație. – De la **ura1.**

URÁRE, *urări,* s. f. Acțiunea de *a ura2* și rezultatul ei; conținutul unei urări; urat1. – V. **ura2.**

URÁT1, *uraturi*, s. n. Urare. – V. **ura2.**

URĂ1, (rar) *uri*, s. f. Sentiment puternic de ostilitate, atitudine dușmănoasă față de cineva sau de ceva. – Din **urî** (derivat regresiv).

URĂ2, *uri*, s. f. Plantă erbacee cu frunze lanceolate, cu flori roșii-purpurii, mai rar albe, dispuse într-un spic la vârful tulpinii. – Et. nec. Cf. urâ.

URĂTÓR, -OÁRE, *urători, -oare*, s. m. și f. Colindător (care urează). – **Ura**2 + suf. *-ător.*

URĂTÚRĂ, *uraturi*, s. f. Cuvânt sau formulă de urare la adresa cuiva. ♦ Text recitat de colindători când umblă cu uratul1. – **Ura**2 + suf. *-ătură.*

URÂCIÓS, -OÁSĂ, *urâcioși, -oase,* adj. Care inspiră dezgust; scârbos, neplăcut; (despre oameni) ursuz, nesuferit, antipatic. [Var.: **uriciós, -oásă** adj.] – **Urî** + suf. *-icios.*

URÂCIÚNE, *urâciuni*, s. f. **1.** Ființă cu înfățișare respingătoare; monstru, pocitanie, pocitură. **2.** (Înv. și reg.) Urâțenie (**1**). [Var.: **uriciúne** s. f.] – **Urî** + suf. *-ciune.*

URÂT, -Ă, (I) *urâți, -te*, adj., **(II)** adv., **(III)** s. n. **I.** Adj. **1.** Care are o înfățișare neplăcută, care este lipsit de frumusețe, de armonie; *p. ext.* pocit, hâd, hidos. **2.** Care displace, care provoacă repulsie din punct de vedere moral. ♦ (Despre comportare, fapte) Contrar moralei, dreptății, bunei-cuviințe; necuviincios; imoral; reprobabil. ♦ Neplăcut; grav. **3.** (Despre vreme) Posomorât, ploios, friguros. **II.** Adv. într-un mod neplăcut, nepotrivit; imoral. ◊ Expr. *A se uita urât la cineva* = a privi cu dușmănie pe cineva. **III.** S. n. **1.** Stare sufletească apăsătoare provocată de teamă, de singurătate, de lipsă de ocupație, de viață banală etc.; plictiseală; indispoziție. ◊ Loc. prep. *De urâtul cuiva* (sau *a ceva)* = din cauza plictiselii sau aversiunii (provocate de cineva sau de ceva). ◊ Expr. *A-i fi* (cuiva) *urât* = **a**) a se teme (în singurătate); **b**) a se plictisi. *A-și face de urât* = a se distra, a-și alunga plictiseala. *A ține cuiva de urât* = a sta în compania cuiva (pentru a nu se plictisi). **2.** Dezgust, aversiune față de cineva sau de ceva. – V. **urî.**

URÂȚÉL, -ÍCĂ, *urâței, -ele*, adj. Diminutiv al lui *urât* (**I**); cam urât. – **Urât** + suf. *-el.*

URÂȚÉNIE, (**2**) *urâțenii,* s. f. **1.** Faptul de a fi urât, starea a ceea ce este urât; urâciune (**2**). **2.** (Concr.) Ființă urâtă sau obiect urât; ceea ce este urât. – **Urât** + suf. *-enie.*

URÂȚÍ, *urâțesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni urât; a (se) sluți, a (se) poci. – Din **urât.**

URÂȚÍRE, *urâțiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) urâți* și rezultatul ei. – V. **urâți.**

URCÁ, *urc*, vb. I. **1.** Refl., intranz. și tranz. A (se) deplasa dintr-un loc situat mai jos către unul situat mai sus; a (se) sui. ♦ Intranz. (Despre drumuri) A fi înclinat în pantă suitoare. ♦ Intranz. și refl. (Despre plante) A se prinde (cu ajutorul unor organe speciale) de un suport, de ziduri etc., ridicându-se vertical; a se cățăra. **2.** Refl., intranz. și tranz. A (se) sui și a (se) așeza pe ceva mai ridicat. ◊ Expr. (Refl. și tranz.) *A (se) urca pe tron* sau *pe scaunul împărăției* = a începe să domnească sau a învesti în funcția de suveran. **3.** Refl., intranz. și tranz. A (se) ridica (până la o înălțime oarecare); a (se) înălța (în văzduh). ◊ Expr. (Refl.) *A i se urca la cap* = a deveni încrezut, înfumurat. **4.** Refl. (Despre numere, prețuri, sume) A se ridica la..., a se mări. ◊ Tranz. *A urca prețurile.*

URCÁRE, *urcări,* s. f. Acțiunea de *a (se) urca* și rezultatul ei; urcat1. – V. **urca.**

URCÁT1 s. n. Urcare. – V. **urca.**

URCÁT2, -Ă, *urcați, -te*, adj. (Despre venituri, sume, prețuri) Care a devenit (mai) mare. – V. **urca.**

URCĂTÓR, -OÁRE, *urcători, -oare,* adj. (Despre plante) Care se agață, se urcă; agățător, suitor. – **Urca** + suf. *-ător.*

URCIÓR1, *urcioare*, s. n. **1.** Vas de lut (smălțuit) cu gâtul strâmt, cu una sau două toarte, folosit pentru păstrarea lichidelor. **2.** (Rar) Loc mai adânc în albia unei ape curgătoare, unde se formează vârtejuri; bulboacă, bulboană. [Var.: **ulciór** s. n.].

URCIÓR2, *urcioare*, s. n. Mic furuncul care apare la rădăcina genelor. [Var.: **ulciór** s. n.].

URCIORÁȘ, *urciorașe,* s. n. Diminutiv al lui *urcior1;* urcioruș1. – **Urcior**1 + suf. *-aș.*

URCIORÚȘ1, *urciorușe,* s. n. Urcioraș. [Var.: **ulciorúș** s. n.] – **Urcior**1 + suf. *-uș.*

URCIORÚȘ2, *urciorușe,* s. n. (Rar) Diminutiv al lui *urcior2.* – **Urcior**2 + suf. *-uș.*

URCÚȘ, *urcușuri,* s. n. **1.** Faptul de *a (se) urca.* **2.** Loc, drum care este în pantă, care urcă. ◊ Loc. adv. *În urcuș* = în sus, în pantă. – **Urca** + suf. *-uș.*

URDÁR, (**1**) *urdari*, s. m., **(2, 3)** *urdare,* s. n. **1.** S. m. Cioban care face urda la stână; vânzător de urdă. **2.** S. n. Vas, ceaun, căldare în care se fierbe sau în care se păstrează urda. **3.** S. n. Unealtă cu care se amestecă zerul pus la fiert pentru a se obține urda (**1**). – **Urdă** + suf. *-ar.*

URDĂ s. f. **1.** Derivat al laptelui (de oaie) care se obține prin fierberea și închegarea zerului gras rămas de la prepararea cașului sau de la alegerea untului. **2.** Compus: *urda-vacii* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina acoperită cu peri cenușii și cu flori albe. – Et. nec.

URDINÁ, *urdín*, vb. I. Intranz. (Înv. și reg.) A merge des la cineva sau undeva; a face același drum de repetate ori. [Prez. ind. și: *urdinez*].

URDINÍȘ, *urdinișuri,* s. n. Deschizătură îngustă într-un stup, pe unde ies și intră albinele. – **Urdina** + suf. *-iș.*

URDOÁRE, *urdori*, s. f. (Pop.) Secreție gălbuie care se depune pe marginea pleoapelor (mai ales în timpul somnului); puchină.

URDUCÁ vb. I v. **hurduca.**

URDURÓS, -OÁSĂ, *urduroși, -oase,* adj. (Pop.) Care are urdori la ochi; *p. ext.* neîngrijit, nespălat, murdar. – **Urdoare** + suf. *-os.*

URÉCHE, *urechi*, s. f. **I. 1.** Fiecare dintre cele două organe ale auzului și echilibrului, așezate simetric de o parte și de cealaltă a capului omului și mamiferelor, alcătuite dintr-o parte externă, una mijlocie și una internă. ◊ Expr. *A fi numai urechi* sau *a-și deschide urechile (în patru)* = a asculta foarte atent. *A-i ajunge cuiva la ureche* sau *a ajunge la urechea cuiva* = (despre afirmații, zvonuri, știri) a deveni cunoscut, știut de cineva. *A-i intra cuiva* (ceva) *pe-o ureche și a-i ieși pe alta* = a nu reține ceea ce i se spune, a trece ușor peste cele auzite, a nu asculta sfaturile primite. *Tare de urechi* = surd. ◊ Loc. adv. *Până peste urechi* = extrem de..., foarte. ◊ Expr. *(A fi) într-o ureche* = (a fi) smintit, scrântit, țicnit. ◊ Compuse: (Bot.) *urechea-babei* = ciupercă comestibilă de culoare gălbuie sau trandafirie pe partea exterioară și roșie-portocalie pe partea interioară; urechiușă*; urechea iepurelui* = **a**) numele mai multor specii de plante erbacee din familia umbeliferelor, cu flori galbene sau galbene-aurii; **b**) plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina și frunzele păroase, cu florile roz; *urechea-porcului* = plantă erbacee meliferă din familia labiatelor, cu tulpina păroasă și ramificată în partea superioară, cu frunzele ovale și dințate și cu flori mici, albăstrui-violete; *urechea-șoarecelui* = nu-mă-uita; *urechea-ursului* = plantă erbacee cu frunze cărnoase, ovale, ușor dințate, dispuse în formă de rozetă și cu flori galbene. **2.** Fig. Capacitatea de a auzi; simțul auzului; auz. ◊ Expr. *A avea ureche (muzicală)* = a avea un simț dezvoltat și fin al auzului, putând percepe (și reproduce în mod exact) sunetele muzicale. **II.** (Pop.) Organul respirator al peștilor; branhie. **III.** P. anal. **1.** Gaura acului (prin care se petrece ața sau sfoara). ◊ Expr. *A scăpa ca prin urechile acului* = a scăpa cu mare greutate, în mod miraculos dintr-o situație dificilă. **2.** Toartă; inel, belciug. ♦ Proeminență în formă de cârlig la capătul de sus al leucii carului, de care se sprijină lanțul sau veriga care leagă loitrele de leucă. ♦ Ochi, laț, juvăț la capătul șireangului; valul șireangului.

URECHEÁ, *urechez*, vb. I. Tranz. A trage pe cineva de urechi (pentru a-l pedepsi). – Din **ureche.**

URECHEÁLĂ, *urecheli*, s. f. Faptul de *a urechea;* pedeapsă aplicată cuiva prin tragere de urechi. – **Urechea** + suf. *-eală.*

URECHEÁT, -Ă, *urecheați, -te*, adj. Care are urechi mari. ♦ (Substantivat, m.) Denumire glumeață dată iepurelui și măgarului. – Din **ureche.**

URECHÉLNIȚĂ, *urechelnițe,* s. f. **I.** (Zool.) Insectă omnivoră de culoare castanie, cu corpul alungit, cu elitrele scurte, cu un clește mare la capătul abdomenului. **II.** Plantă erbacee meliferă, cu frunze ovale cărnoase, terminate printr-un vârf ascuțit și așezate în formă de rozetă, cu flori roșii sau roz așezate în partea superioară a tulpinii. – **Ureche** + suf. *-elniță.*

URECHIÚȘĂ, *urechiușe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *ureche.* **2.** Ciupercă comestibilă cu pălăria în formă de pâlnie de culoare galbenă-portocalie sau roșcată. ♦ (Bot.) Urechea-babei. **3.** (Pop.; la pl.) Colțunași umpluți cu carne, care se fierb în supă. – **Ureche** + suf. *-ușă.*

URGÍE, *urgii*, s. f. (Pop.) **1.** Nenorocire mare; năpastă. ◊ Loc. adj. *De urgie* = aducător de nenorocire. ♦ Dezlănțuire violentă de forțe ale naturii; prăpăd. **2.** Comportare, faptă, manifestare de om dușmănos, furios etc.; ură, furie.

URGISÍ, *urgisesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Pop.) A provoca cuiva mari neplăceri, nedreptăți, persecuții. **2.** Refl. (Înv.) A se mânia, a se înfuria. – (după *urgie).*

URGISÍRE, *urgisiri*, s. f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) urgisi* și rezultatul ei. – V. **urgisi.**

URGISÍT, -Ă, *urgisiți, -te*, adj. **1.** (Pop.) Care are de îndurat mari neplăceri, necazuri, persecuții. ♦ (Despre obiecte) Aruncat, părăsit, desconsiderat. **2.** (înv.; adesea substantivat) Nesuferit, rău, afurisit. ♦ Blestemat; necurat. – V. **urgisi.**

URIÁȘ, -Ă, *uriași, -e*, s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Personaj fabulos din basme cu înfățișare omenească, de dimensiuni gigantice. **2.** S. m. și f. Persoană foarte înaltă și robustă. ♦ Fig. Personalitate cu merite excepționale într-un anumit domeniu; titan, gigant; colos. **3.** Adj. De proporții enorme, cu mult peste medie; enorm, colosal, gigantic. [Pr.: *-ri-aș*].

URICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **urâcios.**

URICIÚNE s. f. v. **urâciune.**

URÍ, *urăsc,* vb. IV. **1.** Tranz. A purta cuiva un sentiment de dușmănie, a manifesta aversiune față de cineva sau de ceva. **2.** Refl. impers. (Construit cu dativul) A se plictisi, a se sătura de ceva sau de cineva. ◊ Expr. *A i se urî cu viața* = a nu mai dori să trăiască. - (după *ură1*).

URLÁ, *úrlu*, vb. I. Intranz. **1.** (Despre oameni și animale) A scoate urlete (**1**) specifice. ♦ Intranz. și tranz. P. anal. (Despre oameni) A vorbi cu tonul foarte ridicat; a striga, a țipa; a plânge cu hohote; a cânta foarte tare (și nearmonios). ♦ Fig. (Despre o colectivitate umană) A clocoti, a fremăta, a se agita. **2.** (Despre vânt, viscol, ape etc.; la pers. 3) A produce zgomote puternice; a vâjâi, a vui.

URLÁT s. n. Faptul de *a urla.* – V. **urla.**

URLÁȚI s. m. pl. (Reg.; în expr.) *A se duce pe urlați* = a fugi repede de undeva (urlând). – Din **urla.**

ÚRLĂTÓR, -OÁRE, *urlători, -oare*, adj., s. f. **1.** Adj. Care urlă sau care vuiește. **2.** S. f. Pârâu care curge cu zgomot din înălțimea unui munte; *p. ext.* cascadă. – **Urla** + suf. *-ător.*

URLET, *urlete*, s. n. **1.** Strigăt puternic și prelung scos de oameni sau de animale. ♦ Vorbă cu tonul foarte ridicat; strigăt. ♦ Plâns cu hohote, violent și zgomotos. ♦ Executare a unui cântec cu tonul foarte ridicat (și în mod nearmonios). ♦ Fig. Clocot, freamăt. **2.** Zgomot puternic produs de elemente ale naturii, de arme de foc etc.; vuiet. – **Urla** + suf. *-et.*

URLÓI, *urloaie*, s. n. (Pop.) Burlan. – Et. nec. Cf. urlă.

URLUÍ, *urluiesc*, vb. IV. Tranz. A măcina măști unele boabe de cereale pentru a face urluială. [Var.: **urui** vb. IV].

URLUIÁLĂ, *urluieli*, s. f. Boabe de cereale măcinate mare și întrebuințate ca hrană pentru animale. [Var.: **uruiálă** s. f.] – **Urlui** + suf. *-eală.*

URLUÍT, -Ă, *urluiți, -te*, adj. (Despre unele boabe de cereale) Măcinat mare, transformat în urluială. [Var.: **uruít, -ă** adj.] – V. **urlui.**

URLUITOÁRE, *urluitori*, s. f. Mașină cu care se urluiesc boabele sau turtele furajere de semințe oleaginoase. [Pr.: *-lu-i-*. – Var.: **uruitoáre** s. f.] – **Urlui** + suf. *-toare.*

URLÚP interj. Cuvânt care imită sunetele caracteristice scoase de porumbei sau de alte păsări. – Onomatopee.

URM, *urmi*, s. m. (Bot.) Mojdrean (reg.) frasin-de-munte. – (după *ulm).*

URMÁ, *urmez*, vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A merge în urma cuiva; *p. ext.* a pleca împreună cu cineva, a însoți. ♦ Tranz. A fi alături de cineva (într-o acțiune). **2.** Tranz. A merge înainte pe un

anumit traseu, pe un anumit drum. ♦ Tranz. și intranz. A respecta o anumită indicație primită, a se conduce după o idee, un principiu etc.; a urmări; a se conforma. **3.** Tranz. și intranz. A frecventa o formă de învățământ. **4.** Tranz. și intranz. A veni, în timp, după cineva sau ceva (luându-i locul); a succeda. ♦ Intranz. A succeda cuiva într-un post, într-o demnitate; a înlocui pe cineva. **5.** Tranz. și intranz. A duce mai departe un lucru început; a continua.– Din **urmă.**

URMÁRE, *urmări,* s. f. **1.** Acțiunea de a urma și rezultatul ei. ◊ Loc. conj. *Prin urmare* = așadar, deci. ♦ Consecință, efect. **2.** (Înv.) Procedeu, faptă, purtare. – V. **urma.**

URMĂȘ, -Ă, *urmași, -e,* s. m. și f. **1.** Continuator al unei familii (considerat în raport cu cei din generațiile anterioare lui); descendent, odraslă. ♦ Moștenitor (de bunuri materiale). **2.** Succesor într-o demnitate, într-o funcție. **3.** Continuator al unei opere, al unei tradiții. – **Urmă** + suf. *-aș.*

URMĂ, *urme,* s. f. **1.** Semn concret lăsat de cineva sau de ceva pe locul unde a trecut, a stat etc. ◊ Loc. prep. *Pe urma* sau *pe urmele cuiva* = pe unde a fost, a existat, a trecut cineva. *(De) pe urma...* = din cauza, ca urmare a..., drept consecință a... ◊ Loc. vb. *A fi pe urmele cuiva* = a urmări. ◊ Expr. *A merge pe urmele cuiva* = a avea calitățile, defectele, apucăturile, comportarea cuiva, a semăna cu cineva; a imita pe cineva. *A pierde urma cuiva* = a nu mai ști nimic despre cineva. *Nici urmă sau fără urmă (de)...* = deloc, niciun pic. *A da de urma cuiva* = a obține unele date cu privire la o persoană pe care o caută. **2.** Punct sau stadiu final; sfârșit. ◊ Loc. adj.*De pe urmă* = **a)** de la sfârșit, ultim; **b)** precedent. *Din urmă* = **a)** din spate, dindărăt; **b)** de la locul unde a rămas. ◊ Loc. adv. *În urmă* = **a)** în spate, îndărăt; **b)** mai târziu, apoi; **c)** mai de mult. *Pe urmă* = mai târziu, ulterior. *(Până) la urmă* = la sfârșit de tot. *În cele din urmă* = la sfârșitul unui șir, unei succesiuni; în sfârșit.
◊ Loc. prep. *În urma...* = **a)** în spatele, după..., la sfârșitul...; **b)** drept urmare, datorită... *De pe urma...* = după moartea cuiva, drept moștenire de la cineva. ◊ Expr. *A rămâne în urmă* = a se lăsa întrecut de alții pe drum sau în activitate, în muncă. *La urma urmei* = în cele din urmă; în definitiv; în concluzie.

URMĂRÍ, *urmăresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A merge, a se deplasa, a fugi după cineva, pe urmele cuiva (pentru a supraveghea, pentru a ajunge, a prinde). ♦ A ține pe cineva sub observație; a supraveghea. **2.** A se conduce după un anumit principiu, după o anumită concepție călăuzitoare. **3.** A însoți pe cineva sau ceva cu privirile, cu gândul. ♦ A privi ceva în mișcare, în desfășurare. – **Urmă** + suf. *-ări.*

URMĂRÍRE, *urmăriri,* s. f. Acțiunea de *a urmări* și rezultatul ei. ♦ Acțiune ofensivă de luptă, executată de trupe în scopul nimicirii inamicului care se retrage. – V. **urmări.**

URMĂRÍT, -Ă, *urmăriți, -te,* s. m. și f. Persoană care este căutată de organele judiciare, polițienești etc. (pentru o infracțiune comisă). – V. **urmări.**

URMĂRITÓR, -OÁRE, *urmăritori, -oare,* s. m. și f. Persoană care urmărește pe cineva (pentru a supraveghea, a prinde, a aresta). – **Urmări** + suf. *-tor.*

URMĂTÓR, -OÁRE, *următori, -oare,* adj. **1.** Care urmează după cineva sau ceva (în spațiu sau în timp). ♦ (Substantivat) Persoană chemată (după alta) să fie servită, întrebată etc. ♦ (Substantivat, înv.) Urmaș, succesor. ♦ Care este arătat în cele ce urmează. **2.** (Înv.) Care urmează întocmai un sfat, o poruncă. – **Urma** + suf. *-ător.*

URMULÍȚĂ, *urmulițe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *urmă;* urmușoară, urmuță. – **Urmă** + suf. *-uliță.*

URMUȘOÁRĂ, *urmușoare,* s. f. (Pop.) Urmuliță. – **Urmă** + suf. *-ușoară.*

URMÚȚĂ, *urmuțe,* s. f. (Pop.) Urmuliță. – **Urmă** + suf. *-uță.*

URNÍ, *urnesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) mișca, a (se) deplasa (cu greu) din locul unde se află. A urni o trăsură.

URNÍRE, *urniri*, s. f. Acțiunea de *a (se) urni* și rezultatul ei. – V. **urni.**

URS, *urși,* s. m. **1.** Mamifer omnivor cu trupul masiv, acoperit de o blană brună-negricioasă sau roșcată, cu botul ascuțit și cu coada scurtă. ◊ Expr. *A vinde pielea ursului din pădure* = a conta pe un lucru înainte de a fi sigur că-l poți obține. *A trage nădejde ca ursul de coadă* = a nădăjdui lucruri imposibil de realizat. ♦ Epitet dat unui om greoi, ursuz, nesociabil. **2.** (Reg.) Boț de mămăligă cu brânză la mijloc. **3.** (Reg.) Fiecare dintre grinzile longitudinale ale unui pod de lemn. ♦ Fiecare dintre stâlpii care susțin talpa prispei la casele țărănești.

URSĂRÉSC, -EĂSCĂ, *ursărești,* adj. (Rar) Care aparține ursului, privitor la urs. – **Ursar** + suf. *-esc.*

URSÍ, *ursesc,* vb. IV. Tranz. (în superstiții) A hotărî dinainte soarta unei ființe sau a unui lucru; a meni, a predestina. ♦ A face cuiva farmece, vrăji.

URSÍRE, *ursiri*, s. f. Faptul de *a ursi*. – V. **ursi.**

URSÍT, -Ă, *ursiți, -te,* adj., s. f. (în superstiții) **1.** Adj. Hotărât de soartă; menit, predestinat. ♦ (Substantivat) Persoană considerată ca fiind menită să devină soț (sau soție) cuiva; ursitor (**1**). **2.** S. f. Destin, soartă; fatalitate. **3.** S. f. Ursitoare, v. *ursitor* (**2**). – V. **ursi.**

URSITÓR, -OÁRE, *ursitori, -oare,* adj., s. f. (în superstiții) **1.** Adj. Care ursește. ♦ (Substantivat) Persoană considerată ca fiind menită să devină soț (sau soție) cuiva; ursit (**1**). **2.** S. f. (în mitologia populară românească) Zână căreia i se atribuie rolul de a hotărî sau a prezice soarta noului-născut. **3.** S. f. (Înv.) Soartă, destin; fatalitate. – **Ursi** + suf. *-tor.*

URSOAÍCĂ, *ursoaice,* s. f. **1.** Femela ursului; ursoaie (**1**). **2.** (Reg.) Coș de sobă care trage fumul de la o sobă lăturalnică și îl transportă într-un coș mai mare; coș de nuiele lipite cu pământ, construit deasupra cuptorului, prin care iese fumul până la acoperiș; ursoaie (**2**). **3.** (Reg.) Stâlp sau bârnă de susținere la o construcție; ursoaie (**3**). – **Urs** + suf. *-oaică.*

URSOÁIE, *ursoi,* s. f. **1.** (Rar) Ursoaică (**1**). **2.** (Înv. și reg.) Ursoaică (**2**). **3.** (Înv. și reg.) Ursoaică (**3**). ♦ Fiecare dintre bârnele. în ale căror scobituri se fixează jugul joagărului. [Pr.: *-soa-ie.* – Pl. și: *ursoaie*] – **Urs** + suf. *-oaie.*

URSULÉȚ, *ursulești,* s. m. Diminutiv al lui *urs;* pui de urs. **Urs** + suf. *-uleț.*

URȘINÍC, *urșinice,* s. n. (Înv.) Catifea. – Et. nec.

URÚI1 vb. IV v. **hurui.**

URUÍ2 vb. IV v. **urlui.**

URUIÁLĂ s. f. v. **urluială.**

URUÍT, -Ă adj. v. **urluit.**

URUITOÁRE s. f. v. **urluitoare.**

URUITÚRĂ s. f. v. **huruitură.**

URZEÁLĂ, *urzeli,* s. f. **1.** Ansamblul firelor textile paralele montate în războiul de țesut, printre care se trece firul de bătătură pentru a se obține țesătura. **2.** Fig. (Rar) Alcătuire, conformație, structură. **3.** Fig. Intrigă, uneltire, complot. – **Urzi** + suf. *-eală.*

URZÍ, *urzesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pregăti, a întinde, a așeza urzeala (**1**) în războiul de țesut pentru a începe țesutul. **2.** Fig. A fonda, a întemeia; a clădi; a concepe, a alcătui. ♦ Intranz. (Reg.) A lua ființă, a se forma, a se înfiripa. ♦ A născoci, a scorni, a inventa. **3.** Fig. A pune la cale o acțiune (reprobabilă); a unelti, a complota.

URZICÁ, *urzíc,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) produce o usturime dureroasă (și o iritație) a pielii prin atingere de urzici. **2.** Tranz. Fig. A ironiza, a persifla. – Din **urzică.**

URZICÁRE, *urzicări,* s. f. Acțiunea de *a (se) urzica* și rezultatul ei. – V. **urzica.**

URZICÁT, -Ă, *urzicați, -ie,* adj. Care are pielea iritată, bășicată de urzici (sau de alte plante ori de animale). – V. **urzica.**

URZÍCĂ, ***urzici,*** **s. f. 1.** Gen de plante erbacee din familia urticaceelor, cu tulpina și frunzele acoperite cu peri urticanți, folosite în industria textilă, în medicină și în alimentație; plantă din acest gen. ◊ Compus: *urzică-moartă* = plantă erbacee medicinală cu flori roșii-purpurii. **2.** Țesătură fabricată din fibrele urzicii (**1**), din care se confecționează saci.

URZICĂTÓR, -OÁRE, *urzicători, -oare,* adj. Care urzică, care produce usturime. ♦ Fig. Caustic, sarcastic, ironic. – **Urzica** + suf. *-ător.*

URZICĂTÚRĂ, *urzicături,* s. f. Iritație a pielii în urma atingerii cu urzici, cu alte plante sau cu animale urticante. – **Urzica** + suf. *-ătură.*

URZICÚȚĂ, *urzicuțe,* s. f. Diminutiv al lui *urzică.* – **Urzică** + suf. *-uță.*

URZÍRE, *urziri*, s. f. Acțiunea de *a urzi* și rezultatul ei; urzit. – V. **urzi.**

URZÍT s. n. Urzire. – V. **urzi.**

URZITÓR, -OÁRE, *urzitori, -oare,* s. m. și f., *urzitori*, s. f. **1.** S. m. și f. Persoană care urzește pânza. **2.** S. f., s. n. Mașină de urzit pânza. [Pl.: (2, n.) *urzitoare*] – **Urzi** + suf. *-tor.*

USCÁ, *usúc,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A scoate sau a-și pierde umiditatea printr-un procedeu mecanic, prin expunere la soare, la vânt, la foc etc.; a (se) zbici, a (se) zvânta. ◊ Expr. (Refl.) *A i se usca gura* ori *a se usca de sete* = a avea o senzație puternică de sete. Refl. (Despre ochi) A înceta să mai plângă; (despre lacrimi) a înceta să mai curgă. **2.** Tranz. A deshidrata legume, fructe, pește pentru a le putea conserva. **3.** Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă vlaga, a slăbi sau a face să devină slab, palid. **4.** Refl. (Despre plante, frunze, flori) A-și pierde seva; a se veșteji, a se ofili.

USCÁRE, *uscări,* s. f. Acțiunea de *a (se) usca* și rezultatul ei; uscat1. – V. **usca.**

USCÁT1 s. n. Uscare. – V. **usca.**

USCÁT2**, -Ă,** *uscați, -te,* adj., s. n. **I.** Adj. **1.** Lipsit de umezeală; zbicit, zvântat. ♦ (Despre timp) Secetos. ♦ (Despre pământ) Neroditor, neproductiv, sterp (din cauza lipsei de apă). ♦ (Despre gură sau gât) Care dă o senzație puternică de sete; lipsit de salivă. ♦ (Despre ochi) Lipsit de lacrimi, de strălucire. ♦ (Despre ten, piele, păr) Lipsit de grăsime. ♦ Fig. (Despre voce, timbru, sunete; adesea adverbial) Rigid, spart, aspru. **2.** (Despre unele alimente) Conservat prin deshidratare. **3.** (Despre ființe) Slab, uscățiv; (despre organe sau părți ale corpului) atrofiat. **4.** (Despre plante, frunze, flori) Fără sevă; mort; veștejit, ofilit. **II. 1.** S. n. Suprafața globului neacoperită de apele oceanului planetar; pământ. ◊ Expr. *A se zbate ca peștele pe uscat* = a lupta cu mari greutăți. **2.** S. n. art. (Mar.) Vânt dinspre uscat. – V. **usca.**

USCĂCIÓS, -OĂSĂ, *uscăcioși, -oase,* adj. **1.** Care are un aspect uscat, care este lipsit de umezeală. **2.** Slab, uscățiv. – **Usca** + suf. *-ăcios.*

USCĂCIÚNE s. f. **1.** Însușirea de a fi uscat. ♦ Senzație puternică de sete, de căldură, de înecăciune (pe care o simte cineva în gură, în gât etc.). **2.** Secetă. – **Usca** + suf. *-ăciune.*

USCĂTÓR, -OÁRE, *uscători, -oare,* adj., s. n., s. f. **1.** Adj. Care usucă, care zvântă. **2.** S. n. Aparat, mașină sau instalație folosită la uscarea artificială a unor materiale. **3.** S. f. (Rar) Uscătorie, (uscătorie de fructe). – **Usca** + suf. *-ător.*

USCĂTORÍE, *uscătorii,* s. f. Instalație folosită la uscarea termică a unor produse agricole, industriale, casnice etc.; local, încăpere în care se află o asemenea instalație. ♦ Spec. Cameră sau grup de camere servind la uscarea rufelor. – **Uscător** + suf. *-ie.*

USCĂTÚRĂ, *uscături,* s. f. **1.** Creangă subțire și uscată. ♦ Așchie, surcea. **2.** (Mai ales la pl.) Mâncare uscată, care se poate mânca rece (și fără o pregătire specială). ♦ Uscățea, v. *uscățel* (**3**). – **Usca** + suf. *-ătură.*

USCĂTUREÁ, -ÍCĂ, *uscăturele,* s. f. Diminutiv al lui *uscătură.* – **Uscătură** + suf. *-ea, -ică.*

USCĂȚÉL, -ÍCĂ, *uscăței, -ele,* adj., s. f. **1.** Adj. Diminutiv al lui *uscat2* (**I**). **2.** S. f. pl. Crengi subțiri și uscate; uscături (**1**). **3.** S. f. (Mai ales la pl.) Prăjitură făcută din bucățele de aluat prăjite în grăsime sau coapte la cuptor; uscătură (**2**). – **Uscat**2 + suf. *-el, -ică.*

USCĂȚÍV, -Ă, *uscățivi, -e,* adj. (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Slab, uscat, costeliv. – **Uscat**2 + suf. *-iv.*

USCIOÁRĂ s. f. v. **ușcioară.**

USCIÓR s. m. v. **ușor**1.

USTURÁ, pers. 3 *ustură,* vb. I. Tranz. A produce cuiva o senzație dureroasă de înțepătură, de urzicare sau de arsură. ♦ Fig. A provoca cuiva o durere fizică sau morală; a lovi, a îndurera.

USTURÁRE, *usturări,* s. f. Acțiunea de *a ustura* și rezultatul ei. – V. **ustura.**

USTURĂTÓR, -OÁRE, *usturători, -oare,* adj. Care ustură, care produce usturime. ♦ Fig. Care provoacă o durere sufletească, o jignire; tăios. – **Ustura** + suf. *-ător.*

USTURĂTÚRĂ, *usturături,* s. f. Usturime. – **Ustura** + suf. *-ătură.*

USTURÍME, *usturimi*, s. f. Senzație dureroasă caracteristică, provocată de o înțepătură, de o arsură, de urzicare, de un miros înțepător etc.; usturătură. – **Ustura** + suf. *-ime.*

USTURÓI s. m. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu gust și miros caracteristic, cu frunze lanceolate, al cărei bulb, format din mai mulți bulbi mici de formă lunguiață, are gust usturător, este bogat în substanțe nutritive și comestibil. ♦ P. restr. Bulbul acestei plante; cățel din bulbul acestei plante. – **Ustura** + suf. *-oi.*

USTUROIÁ, *usturoiez*, vb. I. Tranz. A pune (mult) usturoi într-o mâncare, a condimenta, a iuți cu usturoi. – Din **usturoi.**

USTUROIÁT, -Ă, *usturoiați, -te,* adj. Cu gust iute de usturoi sau cu miros de usturoi; preparat cu mult usturoi. – V. **usturoia.**

USTUROÍȚĂ, *usturoițe,* s. f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu miros puternic de usturoi, cu flori mici, albe, întrebuințată în medicină; aișor. [Acc. și: *usturóiță*] – **Usturoi** + suf. *-iță.*

USÚC, *usucuri*, s. n. Substanță unsuroasă, albă-gălbuie, secretată de glandele sebacee și sudoripare ale ovinelor, care protejează fibrele de lână, menținându-le rezistența și elasticitatea. ♦ Apă unsuroasă rezultată din prima spălare a lânii (și folosită în medicina populară la tratamentul scabiei). – (după *usuc*) (prez. ind. al lui *usca).*

UȘ interj. Cuvânt cu care se alungă păsările. – Onomatopee.

UȘÁRNIC, -Ă, *ușarnici, -ce,* s. m. și f., adj. (Pop. și depr.) (Persoană) care umblă pe la uși altora, căreia nu-i place să stea acasă. – **Uși** + suf. *-arnic.*

ÚȘĂ, *uși,* s. f. Deschizătură de formă regulată lăsată în peretele unei clădiri, la un vehicul, la o mobilă, pentru a permite intrarea (și ieșirea); ansamblu format dintr-un cadru fix de care se prinde o tăblie mobilă de lemn sau de metal care închide sau deschide această deschizătură; *p. restr.* tăblia

din acest ansamblu. ◊ *Uşă domnească* (sau *împărătească)* sau *uşa raiului* = intrarea principală a altarului. ◊ Loc. adv. *La uşă* = foarte aproape. ◊ Loc. prep. *La uşa...* = în imediata apropiere (a...). ◊ Expr. *A(-şi) deschide uşile* = a lăsa intrarea liberă; a primi cu bucurie pe cineva în casă. *A lăsa* (pe cineva) *după uşă* = a nesocoti, a nu da nici o atenţie. *A sta după uşă* = a fi nebăgat în seamă; a sta deoparte, izolat. *A bate la uşă* = (despre termene, evenimente etc.) a fi foarte aproape.

UŞCHEÁLĂ s. f. (Arg.) **1.** Hoinăreală. **2.** Plecare precipitată, pe neaşteptate dintr-un loc. – **Uşchi** + suf. *-eală.*

UŞCHÍ, *uşchesc,* vb. IV. Refl. (Arg.) A pleca repede şi pe neobservate dintr-un loc. – Et. nec.

UŞCHÍRE, *uşchiri,* s. f. Acţiunea de *a se uşchi.* – V. **uşchi.**

UŞCHÍT, -Ă, *uşchiţi, -te,* adj. (Arg.) **1.** Care a plecat, a dispărut repede şi pe neobservate dintr-un loc. **2.** Care are comportări ieşite din comun, original. ♦ Zăpăcit. – V. **uşchi.**

UŞCIOÁRĂ, *uşcioare,* s. f. (Rar) Uşiţă. [Var.: **uscioáră** s. f.] – **Uşiţă** + suf. *-ioară.*

USCIÓR s. m. v. **uşor1.**

UŞÉR, *uşeri,* s. m. (În evul mediu) Dregător de curte în Moldova, care avea sarcina de a primi solii şi de a-i introduce la domn; funcţie ocupată de acest dregător. [Var.: **uşár** s. m.] – **Uşă** + suf. *-er.*

UŞIÉR, *uşieri,* s. m. Om de serviciu la unele instituţii publice (care stătea la uşă). [Pr.: *-şi-er*] – **Uşă** + suf. *-ier.*

UŞÍŢĂ, *uşiţe,* s. f. Diminutiv al lui *uşă;* uşuliţă, uşuţă, uşcioară. – **Uşă** + suf. *-iţă.*

UŞÓR1, *uşori,* s. m. Fiecare dintre cei doi stâlpi verticali de care se prind canaturile porţii sau ale uşii; părţile laterale ale tocului uşii sau ferestrei. [Var.: **usciór, uşciór** s. m.].

UŞÓR2, -OÁRĂ, (**I, II**) *uşori, -oare,* adj., (**III**) adv. **I.** Adj. **1.** Care are greutate mică, care cântăreşte puţin, care exercită o presiune redusă asupra suprafeţei pe care stă. ◊ Expr. *Fie-i ţărâna uşoară!* = (formulă rostită la înmormântarea sau la pomenirea unui mort) să se odihnească în pace! ♦ (Despre materiale) Cu greutate specifică redusă. ♦ Care nu poartă sau nu conţine greutăţi. ◊ Expr. *(A fi) cu inima uşoară* = (a fi) vesel, voios. (Adverbial) *(A fi) îmbrăcat uşor* = (a fi) îmbrăcat cu haine subţiri. ♦ (Despre trupe) Care poartă armament puţin, putându-se deplasa cu repeziciune. **2.** (Despre alimente) Care se digeră cu uşurinţă, care nu cade greu la stomac. **3.** Iute, sprinten, vioi. ♦ Suplu, gingaş, fin. ♦ (Despre pas; *p. ext.* despre mers) Care abia atinge pământul; *p. ext.* fără zgomot. **4.** (Despre urme, linii etc.) Care este făcut printr-o apăsare slabă sau de un corp cu greutate redusă. **5.** Mic, puţin, redus (ca volum, amploare, consistenţă, intensitate). ♦ (Despre somn) Din care te trezeşti cu uşurinţă la cea mai mică gălăgie; *p. ext.* liniştit, odihnitor. ♦ (Despre forme de relief) Domol, lin3, dulce. ♦ (Despre ţesături; *p. anal.* despre aburi, ceaţă) Rar, subţire, fin. **II.** Adj. **1.** Care este lesne de suportat, de îndurat; (despre boli) lipsit de gravitate; (despre obligaţii materiale) care nu împovărează; mic. ♦ (Despre legi, pedepse) Lipsit de asprime; indulgent. ♦ (Despre viaţă, trai) Fără griji; comod, bun. ◊ (Reg.; substantivat; în expr.) *Mai cu uşorul* = mai bine, mai fără griji. **2.** Care nu prezintă dificultăţi, care este lesne de înţeles sau de realizat; simplu. ◊ *Muzică uşoară* = gen muzical cult (vocal sau instrumental) larg accesibil publicului prin caracterul melodios, distractiv, prin tematica direct legată de preocupările, sentimentele, aspiraţiile oamenilor. ◊ Loc. adv. (Pop.; substantivat) *Cu uşorul* = lesne, comod, fără pericol. ♦ (Despre drumuri) Bun, practicabil. **3.** Lipsit de seriozitate, superficial; frivol. ◊ *Moravuri uşoare* = purtări, practici imorale. ♦ Fără importanţă; neînsemnat. **III.** Adv. **1.** Încet, domol, lin3; fără zgomot. **2.** Cu uşurinţă, fără efort; lesne, comod. **3.** Fără seriozitate; în mod superficial, uşuratic. ◊ Expr. *A lua uşor* sau *a trece uşor peste un lucru* = a nu acorda importanţa cuvenită unui lucru. **4.** Puţin. [Var.: (înv. şi reg.) **uşúre** adj., adv.] – Din [mai] **iuşor** (înv. „uşor2").

UŞUÍ, *uşuiesc,* vb. IV. Tranz. A alunga păsările (strigând „uş!"). – **Uş** + suf. *-ui.*

UŞULÍŢĂ, *uşuliţe,* s. f. (Pop.) Uşiţă. – **Uşă** + suf. *-uliţă.*

UŞURÁ, *uşurez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A reduce sau a scădea din greutate. **2.** Fig. A(-şi) alina, a(-şi) potoli o suferinţă fizică sau morală. ♦ A (se) destăinui pentru a-şi alina o durere sufletească. ♦ Refl. (Despre boli) A ceda, a slăbi, a se ameliora. ♦ Tranz. A înlesni, a facilita. **3.** A (se) elibera, a scoate sau a ieşi de sub apăsarea unui lucru greu; a (se) despovăra. ◊ Expr. (Fam.) *A (se) uşura de bani* = a face să cheltuiască sau a cheltui o mare sumă de bani sau toţi banii. ♦ Tranz. Fig. A scuti; a salva. – Din **uşor2.**

UŞURÁRE, uşurări, s. f. Acţiunea de a (se) uşura şi rezultatul ei. ◊ Loc. adv. Cu uşurare = împăcat sufleteşte, mulţumit. – V. **uşura.**

UŞURÁT, -Ă, *uşuraţi, -te,* adj. **1.** Care a scăzut în greutate. **2.** Fig. împăcat, liniştit sufleteşte, scăpat de o grijă. – V. **uşura.**

UŞURÁTIC, -Ă, *uşuratici, -ce,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Lipsit de seriozitate (mai ales din punct de vedere moral); nesocotit; fluşturatic. – **Uşor2** + suf. *-atic.*

UŞURĂTÁTE s. f. (Rar) însuşirea, caracterul a ceea ce este uşuratic; neseriozitate. ♦ Faptă, acţiune, atitudine uşuratică; frivolitate. – **Uşor2** + suf. *-ătate.*

UŞURĂTÓR, -OÁRE, *uşurători, -oare,* adj. (Rar) Care uşurează, alină, linişteşte, calmează. – **Uşura** + suf. *-ător.*

UŞÚRE adj., adv. v. **uşor2.**

UŞURÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *uşurei, -ele,* adj., adv. Diminutiv al lui *uşor2.* – **Uşor2** + suf. *-el, -ea, -ică.*

UŞURÍME s. f. (Rar) Uşurinţă. – **Uşor2** + suf. *-ime.*

UŞURÍNŢĂ, (**2**) *uşurinţe,* s. f. **1.** Faptul de a fi uşor (de făcut); facilitate. ◊ Loc. adv. *Cu multă uşurinţă* = **a**) fără greutate, fără efort; **b**) cu indiferenţă, cu nepăsare; în mod superficial. ♦ (Rar) Înlesnire, avantaj, favoare. **2.** Nesocotinţă, neseriozitate; superficialitate. **3.** (Înv.) Înviorare, întremare (a unui bolnav). **4.** (Înv.) Însuşire a unui lucru lipsit de greutate. – **Uşor2** + suf. *-inţă.*

UŞÚŢĂ, *uşuţe,* s. f. (Reg.) Uşiţă. – **Uşă** + suf. *-uţă.*

ÚŢA interj. v. **huţa.**

V

V, *v*, s. m. A douăzeci și șaptea literă a alfabetului limbii române.

VA1 Element de compunere care a servit (într-un stadiu vechi al limbii) la formarea unor adverbe (*undeva, cândva*) sau a unor pronume (*cineva, careva*), cărora le imprimă o nuanță nehotărâtă. – Din prez. ind. (pers. 3 sg., forma populară) al lui **vrea.**

VA2 vb. intranz. defectiv (La prez. ind. pers. 3 sg.; pop. și fam.; în expr.) *Mai va* = mai așteaptă; mai este (mult) până acolo; mai trece vreme până atunci.

VÁCĂ, *vaci*, s. f. **1.** Animal domestic din specia bovinelor, femela taurului; *p. restr.* carnea acestui animal, folosită ca aliment; *p. gener.* carne de bovine. ◊ *Vacă (bună) de muls* = persoană sau situație de care cineva abuzează, pentru a trage foloase materiale. ♦ Epitet injurios dat unei femei (grase și leneșe sau proaste). **2.** Compuse: *vaca-Domnului* = insectă lată și lunguiață, cu aripile superioare de culoare roșie cu două puncte negre .

VAD, *vaduri*, s. n. **1.** Loc în albia unui râu, unde apa e puțin adâncă, permițând trecerea prin apă de pe un mal pe altul. ♦ P. gener. Albie, matcă (a unei ape curgătoare). ♦ Canal de irigație, jgheab. ♦ Fig. Loc de trecere; drum, cale; *p. ext.* loc de scăpare, de salvare. **2.** Țărm, mal, liman. **3.** Fig. Loc situat în apropierea unei mari căi de comunicație, care asigură o clientelă numeroasă; p. ext. sursă bună de câștig.

VADOÁSĂ, *vadoase*, adj. (în sintagma) *Apă vadoasă* = apă provenită din infiltrația în scoarța pământului a apelor rezultate din precipitațiile atmosferice. – **Vad** + suf. *-os*.

VÁDRĂ, *vedre*, s. f. **1.** Veche unitate de măsură a capacității, folosită pentru lichide, echivalentă cu circa zece ocale (astăzi cu circa 10 litri). **2.** Vas de lemn sau de metal cu care se scoate apa din fântână, în care se păstrează sau cu care se transportă diferite lichide.

VAH interj. (Înv.) Ah! vai!

VAI interj. Cuvânt care exteriorizează sentimente (intense) de: **a)** durere, suferință, deprimare, deznădejde; **b)** compătimire, milă, regret, necaz, ciudă; **c)** bucurie, plăcere, admirație, entuziasm; **d)** nerăbdare; **e)** surpriză. Loc. adj. și adv. (Substantivat) *Ca vai de lume* = (care se află) într-o stare foarte rea, în ultimul grad; (care este) foarte rău, foarte prost. ♦ (Substantivat, n.) Tânguire, plânset, strigăt jalnic; *p. ext.* suferința, durere. Expr. *A fi vai (și amar) de...* = a fi rău de cineva, a se afla într-o situație grea, jalnică. *Cu chiu, cu vai sau cu chiu și vai* = cu mare greutate, după multă osteneală; abia-abia.

VÁICĂR, *vaicăre,* s. n. (Reg.) Faptul de *a se văicări;* strigăt intens de durere; tânguire. – Din **văicări** (derivat regresiv).

VÁIER, *vaiere*, s. n. Tânguire (prelungă), vaiet. ♦ Suferință, durere. – Din **văiera** (derivat regresiv).

VAL1, *valuri*, s. n. **I. 1.** Undă formată la suprafața oceanelor, a mărilor și a lacurilor prin mișcarea oscilatorie a maselor de apă datorită vântului, mai rar, unui cutremur; talaz. ◊ Loc. adv. *Val-vârtej* = în mare grabă, foarte repede; vijelios. *În valuri* sau *valuri-valuri* = **a)** unul după altul, succesiv; **b)** din plin, cu grămada. ◊ Expr. *Valurile vieții* = greutățile, încercările prin care trece omul în viață; vicisitudinile vieții. *Valurile tinereții* = inconsecvența, dibuirile inerente vârstei tinere. *Valurile vremii* = curgere, trecere a vremii (cu toate evenimentele ei). **2.** P. anal. Ceea ce se mișcă, vine în cantitate mare sau se năpustește ca niște valuri (**I 1**); ceea ce poate fi comparat (ca formă și mișcare) cu un val. **3.** Fig. (Înv. și pop.) încercare grea; neplăcere, necaz. **II. 1.** Cantitate de țesătură înfășurată pe un cilindru special de lemn sau de carton; vălătuc, trâmbă. ◊ *Val de tei* = sul făcut din șuvițe lungi de scoarță de tei care se folosesc ca sfoară de legat. **2.** (Reg.) Tăvălug. **3.** (Pop.) Sul mobil de lemn sau de metal, pe care se înfășoară lanțul care ține găleata la o fântână. **4.** (În sintagma) *Valul șreangului* = lațul cu care se prinde șreangul sau șleaul2 de crucea căruței.

VAL2, *valuri*, s. n.**1.** Întărire militară de pământ pe care se ridică parapetul; *valuri și șanțuri adânci*. **2.** Brazdă mare; care servea în Antichitate ca fortificație militară.

VÁLE, *văi,* s. f. **1.** Formă negativă de relief, formată prin acțiunea unei ape curgătoare sau a unui ghețar. ◊ Loc. adj. și adv. *(De) mai la vale* = (de) mai departe, care urmează, în continuare. ◊ Loc. adv. *La vale* = la coborâș; în jos; în josul apei. *De vale* = la capătul coborâșului, acolo unde începe valea; mai departe (în sensul coborârii). ◊ Expr. (Fam.) *A-și lua valea* = a pleca, a fugi (de undeva). **2.** (Reg.) Apă curgătoare; albia unei ape curgătoare.

VALÉU interj. (Pop.) Vai! aoleu! – Cf. vai, aoleu.

VÁLMĂ, *vălmi,* s. f. (Pop.) Mulțime, învălmășeală; p. ext. hărmălaie, tumult. ◊ Loc. adj. și adv. *De-a valma* = (care este) laolaltă; amestecat (în dezordine); claie peste grămadă. ◊ Expr. *A da valma* = a da buzna, a se repezi, a da năvală.

VÁLMEȘ adv. (Înv.) De-a valma. – **Valmă** + suf. *-eș*.

VALOÁRE, *valori*, s. f. **I. 1.**Proprietate a ceea ce este bun, dezirabil și important; p. restr. lucrul bun, dezirabil, important ca atare (adevărul, binele, frumosul); importanță, însemnătate, preț, merit. ◊ Loc. adj. *De valoare* = **a)** (despre lucruri) prețios, scump, de preț; valoros; **b)** (despre oameni) important, merituos; cu autoritate; valoros. ◊ Expr. *A scoate* (sau *a pune) în valoare* = a arăta, a demonstra importanța, calitățile esențiale ale unei ființe, ale unui lucru, ale unui fenomen etc.; a scoate în relief, a sublinia. ♦ (Concr.) Ceea ce este important, valoros, vrednic de apreciere, de stimă (din punct de vedere material, social, moral etc.). ♦ (Concr.) Persoană vrednică de stimă, cu însușiri deosebite. **2.** Eficacitate, putere. Valoare nutritivă. **II. 1.** *Valoare de schimb* = raport cantitativ în care se schimbă două bunuri economice. **2.** (Concr.) Marfă. **3.** (Comerț, Fin.) Exprimare în bani a prețului unei mărfi sau al unei acțiuni. ◊ *Valoare comercială* (sau *de piață)* = prețul fixat pe piață la o anumită dată.

VALVÂRTÉJ, (**1**) *valvârtejuri*, s. n., (**2**) adv. **1.** S. n. Volbură, vâltoare, bulboană. ◊ Loc. adv. în valvârtej = în spirală, rotocol. ♦ Fig. învălmășeală, dezordine. **2.** Adv. Vijelios, repede, în iureș. ♦ Fig. Cu înfrigurare, în mare agitație. ♦ Fig. în dezordine; claie peste grămadă. – **Val1** + **vârtej.**

VÁMĂ, *vămi,* s. f. **1.** Autoritate de stat învestită cu aplicarea reglementărilor vamale; loc, punct în care funcționează această unitate. ♦ Taxă care se plătește ca un bun să treacă dintr-o țară în alta sau (în trecut) dintr-o regiune în alta a țării. ◊ Loc. vb. *A pune vamă* = a vămui. ♦ Cantitate de grăunțe care se percepe la moară ca taxă în natură pentru măcinat; zeciuială, a zecea parte din venit.
2. (În credințele populare) Fiecare dintre cele șapte (sau nouă) popasuri (în văzduh) pe care trebuie să le străbată sufletul după moarte, pentru a ajunge purificat în împărăția cerului. ♦ Taxă pe care trebuie să o plătească sufletul după moarte, la trecerea sa prin fiecare dintre aceste popasuri.

VÁMEȘ, *vameși,* s. m. **1.** Funcționar însărcinat cu controlul și cu taxarea mărfurilor care trec prin vamă. ♦ (În organizarea administrativă din Principatele Române) Dregător care avea funcția de a încasa veniturile vămii. **2.** (În credințele populare) Ființă imaginară care păzește vămile văzduhului și căreia sufletul mortului îi plătește vamă ca să poată trece spre cer.

VAPÓRI s. m. pl. Substanță aflată în stare gazoasă, la o temperatură mai joasă decât temperatura ei critică. - (după *abur*).

VAPORIZÁ, pers. 3 *vaporizează,* vb. I. Refl. (Despre lichide) A se transforma în stare de vapori; a se evapora.

VAPORIZÁRE, *vaporizări,* s. f. Faptul de a se vaporiza; evaporare. – V. **vaporiza.**

VAPORÓS, -OÁSĂ, *vaporoși, -oase*, adj. Asemănător (prin finețe) cu vaporii; subțire, diafan, străveziu. ♦ Fără contururi precise; difuz, neclar.

VAR1, (**2**) *varuri*, s. n. **1.** Oxid de calciu obținut prin calcinarea rocilor calcaroase (și prin hidratarea lor), folosit ca liant în construcții. ♦ Lapte de var (v. *lapte)* folosit pentru spoitul pereților caselor. **2.** Sortiment de var (**1**).

VÁRĂ, *veri*, s. f. Anotimpul cel mai călduros al anului, cuprins între primăvară și toamnă și reprezentând (în emisfera boreală) intervalul de timp de la 22 (21) iunie până la 23 septembrie. ♦ Loc. adj. *De vară* = **a)** necesar în timpul verii; care se poartă în timpul verii; care se practică vara; **b)** (despre fructe, plante etc.) care se coace, rodește vara; văratic. ◊ Loc. adv. *La vară* = în vara viitoare, în vara care urmează. *Astă-vară* = în vara care a trecut. *(În) vara asta* = în vara în care ne aflăm. (Pop.) *An-vară* = în vara anului precedent. *De cu vară* = fiind încă vară. *Peste vară* = în timpul verii.

VÁRGĂ, (**I**) *vergi*, (**II**) *vărgi,* s. f. **I. 1.** Nuia lungă, subțire și flexibilă, tăiată de obicei dintr-o ramură dreaptă de arbore. ◊ Expr. (Adesea adverbial) *A tremura ca varga* = a tremura foarte tare, din tot corpul (de frică sau de frig). ♦ (La pl.) Mănunchi de bețe tăiate egal, cu care se aplicau în trecut pedepse corporale. ♦ Lovitură aplicată cuiva cu varga (**I 1**); urma lăsată pe corp de o astfel de lovitură. ♦ Băț de undiță. **2.** Compus: (Bot.) *varga-ciobanului* = **a)** plantă erbacee cu tulpina și ramurile țepoase, cu flori liliachi, dispuse în capitule; **b)** scăiuș; *vargă-de-aur* = splinuță,(reg.) mănunchi, zmeoaică, floare-boierească. **II.** (Pop.) Dungă (în special la o țesătură).

VARIÁ2, *variez*, vb. I. **1.** Intranz. A fi felurit, diferit, deosebit (după locuri, împrejurări, situații); a nu semăna, a nu avea aceeași înfățișare, structură, compoziție etc. cu altceva. **2.** Tranz. A da o formă diferită, a schimba.

VARIÁT, -Ă, *variați, -te*, adj. Care variază, care este divers sau conține elemente diverse; variu. [Pr.: *-ri-at*] – V. **varia.**

VARIÁȚIE, *variații,* s. f. Schimbare, transformare; stare a unui lucru care se prezintă sub diferite forme, în mod variat; trecere de la o formă la alta; aspect variabil, schimbător. ◊ Spec. (Biol.) Schimbare a unei însușiri morfologice, fiziologice, biochimice etc. a organismului animal și vegetal.

VARIETÁTE, *varietăți,* s. f. Calitatea a ceea ce este divers, variat; felurime, diversitate.

VÁRNIȚĂ, *varnițe,* s. f. Groapă amenajată în pământ pentru construirea cuptoarelor de var; cuptor în care se arde piatra de var.

VÁRZĂ, *verze*, s. f. Plantă legumicolă bienală din familia cruciferelor, cu frunze mari, groase și ondulate, care se învelesc unele pe altele formând o căpățână compactă, folosită în alimentație; *p. ext.* mâncare preparată din frunzele acestei plante. ◊ *Varză creață* = varietate de varză cu frunzele încrețite și cu căpățâna afânată. ◊ Expr. (Fam.) *A face o varză* = a încurca lucrurile, a nu face nicio ispravă.

VAS, *vase*, s. n. **1.** Recipient de sticlă, de metal, de lemn, de pământ etc., de diferite forme și mărimi, care servește la păstrarea (și transportul) lichidelor, al unor materii solide sau ca obiect de ornament. ◊ Nume generic dat farfuriilor, oalelor, castroanelor etc. folosite la masă și la pregătirea mâncării. **2.** Vehicul pentru transportul pe apă al călătorilor și al mărfurilor; navă.

VASLUIÁN, -Ă, *vasluieni, -e*, s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Vaslui. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Vaslui ori vasluienilor (**1**), referitor la municipiul sau la județul Vaslui ori la vasluieni. – **Vaslui** (n. pr.) + suf. *-ean*.

VASLUIÁNCĂ, *vasluience*, s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Vaslui. – **Vasluian** + suf. *-că*.

VĂTÁLĂ, *vătale,* s. f. Organ mobil al războiului de țesut, care susține spata și permite dirijarea suveicii prin rost, menținerea paralelă a firelor de urzeală și îndesarea firului de bătătură. [Var.: **vatálă, bătealã,** s. f.].

VĂTOS, *vatoși,* s. m. Pește de mare, asemănător cu calcanul, cu corpul rombic acoperit cu plăci osoase prevăzute cu câte un spin; vulpe-de-mare. – Et. nec.

VÁTRĂ, *vetre,* s. f. **1.** Partea cuptorului unde se face focul; (în vechile case țărănești) suprafață plană care prelungește cuptorul în afară și pe care se poate sta sau dormi. ◊ Expr. *A îmbătrâni în vatră* = a rămâne fată bătrână, nemăritată. *A cloci pe vatră* = a lenevi (la căldură), a trândăvi. *A cădea cuiva în vatră* = a fi oaspete nepoftit și supărător al cuiva. **2.** Locuință, cămin, casă (părinteacă). Loc. adj. *De vatră* = care și-a făcut gospodărie și s-a statornicit într-un loc. ♦ Loc de baștină, de origine. ◊ Expr. (Ieșit din uz) *A lăsa (un ostaș) la vatră* = a elibera (un ostaș) după terminarea stagiului militar. ♦ Cuib al unui animal sălbatic, cu puii în el. **3.** Locul principal, central al unei așezări, al unei instalații etc.; locul pe care s-a clădit ceva, pe care se construiește sau unde se așază ceva. ◊ *Vatra satului* = suprafața de teren pe care se găsesc casele și construcțiile anexe gospodărești. **4.** (Pop.) Porțiune de pământ, pe un câmp, care se deosebește de restul locului printr-o vegetație diferită sau prin absența vegetației.

VĂZĂ s. f. **1.** Considerație, stimă, prestigiu, reputație. ◊ Loc. adj. *De vază* = de frunte, marcant, cunoscut, vestit. *Cu vază* = cu trecere, cu prestigiu, important. **2.** (Rar) Vedere, văz. – Din **vedea** (derivat regresiv).

VĂCÁR, *văcari,* s. m. Lucrător care duce vacile satului la păscut și le păzește; păstor, cioban, bouar.

VĂCĂLÍE, *văcălii,* s. f. **1.** Marginea de lemn sau de tinichea a sitei, a ciurului și a baniței. **2.** Numele mai multor specii de ciuperci necomestibile, cu consistență lemnoasă, care cresc pe trunchiul arborilor: **a)** *văcălie-de-brad* = ciupercă a cărei pălărie este acoperită cu o crustă de culoare galbenă-roșcată; **b)** *văcălie-de-fag* = ciupercă de forma unei etajere, de culoare brună-negricioasă; **c)** *văcălie-de-mesteacăn* = ciupercă în formă de copită, cenușie-roșcată, acoperită cu o pieliță subțire și netedă; **d)** *văcălie-de-salcie* = ciupercă cu pălăria bombată, albă, apoi brună, cu miros plăcut de anason. – **Veacă** (reg. „văcălie") + suf. *-ălie.*

VĂCĂREÁSĂ, *văcărese,* s. f. Văcăriță. – **Văcar** + suf. *-easă.*

VĂCĂRÍ, *văcăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A duce la păscut și a păzi vacile. – Din **văcar.**

VĂCĂRÍE1, *văcării,* s. f. **1.** Cireadă de vaci. **2.** Loc îngrădit și amenajat pentru adăpostirea vacilor. – **Vacă** + suf. *-ărie.*

VĂCĂRÍE2, *văcării,* s. f. Meseria de văcar. – **Văcar** + suf. *-ie.*

VĂCĂRÍT s. n. Dare care se plătea în Evul Mediu în Țara Românească pentru fiecare cap de vită. – **Vacă** + suf. *-ărit.*

VĂCĂRÍȚĂ, *văcărite,* s. f. Femeie care duce la păscut și păzește vacile; văcăreasă. – **Văcar** + suf. *-iță.*

VĂCSUÍ, *văcsuiesc,* vb. IV. Tranz. A unge încălțămintea cu vacs (sau cu cremă de ghete) și a o lustrui. – **Vacs** + suf. *-ui.*

VĂCSUÍRE, *văcsuiri,* s. f. Acțiunea de *a văcsui.* – V. **văcsui.**

VĂCSUÍT, -Ă, *văcsuiți, -te,* adj. (Despre încălțăminte) Uns cu vacs (sau cu cremă de ghete) și lustruit. – V. **văcsui.**

VĂCSUITÓR, -OÁRE, *văcsuitori, -oare,* s. m. și f. Lustragiu. [Pr.: *-su-i-*] – **Văcsui** + suf. *-tor.*

VĂCUȘOÁRĂ, *văcușoare,* s. f. (Pop.) Văcuță. – **Vacă** + suf. *-ușoară.*

VĂCÚȚĂ, *văcuțe,* s. f. Diminutiv al lui *vacă;* văcușoară. – **Vacă** + suf. *-uță.*

VĂDÁN, -Ă, *vădani, -e,* adj., s. m. și f. (Pop.) Văduv (**1**). – **Văduv** + suf. *-an.*

VĂDÁNCĂ, *vădance,* s. f. (Pop.) Văduvă. – **Vădan** + suf. *-că.*

VĂDĂÓI, *vădăoi,* s. m. (Reg.) Văduvoi. – **Vădan** + suf. *-oi.*

VĂDÍ, *vădesc,* vb. IV. Tranz. A face să fie evident, a dovedi, a demonstra, a arăta. ♦ A da pe față, a denunța, a demasca. - (după *vedea*).

VĂDÍT, -Ă, *vădiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care este limpede, clar, evident. – V. **vădi.**

VĂDRÁR, *vădrari,* s. m. (În trecut) Persoană însărcinată cu încasarea vădrăritului. – **Vadră** + suf. *-ar.*

VĂDRĂRÍT s. n. (În sec. XVIII, în Moldova) Dare care se plătea pentru fiecare vadră de vin. – **Vadră** + suf. *-ărit.*

VĂDÚV, -Ă, *văduvi, -e,* adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care și-a pierdut soțul sau soția prin deces și nu s-a recăsătorit; vădan. **2.** Adj. Fig. Lipsit de ceva; liber, gol.

VĂDUVÍ, *văduvesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A rămâne sau a face, a lăsa pe cineva văduv. ♦ Tranz. Fig. A lăsa pe cineva singur, a lipsi pe cineva de ceva. **2.** Intranz. A duce viață de văduv. – Din **văduv.**

VĂDUVÍE s. f. Stare de văduv; timp petrecut de cineva ca văduv; văduvire. – **Văduv** + suf. *-ie.*

VĂDUVIOÁRĂ, *văduvioare,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *văduvă;* văduviță (**1**). **2.** Pește teleostean comprimat lateral, acoperit cu solzi mici, albi pe burtă și verzui sau albăstrui pe spate; văduviță (**2**). – **Văduvă** + suf. *-ioară.*

VĂDUVÍRE s. f. (Rar) Văduvie. – V. **văduvi.**

VĂDUVÍȚĂ, *văduvițe,* s. f. (Rar) **1.** Văduvioară (**1**). **2.** (Iht.) Văduvioară (**2**). – **Văduvă** + suf. *-iță.*

VĂDUVÓI, -OÁIE, *văduvoi, -oaie,* s. m. și f. (Pop.) Augmentativ al lui *văduv.* – **Văduv** + suf. *-oi.*

VĂGĂÚNĂ, *văgăuni,* s. f. **1.** Loc înfundat între dealuri sau între munți; scobitură adâncă într-un munte. ♦ Fig. Încăpere strâmtă și întunecoasă. **2.** Scorbură. **3.** (Rar) Orbita ochiului. [Pl. și: *văgăune*] – Et. nec.

VĂICĂRÁ vb. I v. **văicări.**

VĂICĂREÁLĂ, *văicăreli,* s. f. (Pop. și fam.) Faptul de *a se văicări;* zgomot făcut de cel care se văicărește; tânguire, lamentare, plânset. – **Văicări** + suf. *-eală.*

VĂICĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *văicăreți, -e,* adj. (Pop. și fam.) Care se văicărește. – **Văicări** + suf. *-eț.*

VĂICĂRÍ, *văicăresc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se tângui, a se văita, a se căina. ♦ (Peior.) A manifesta o falsă desperare. [Var.: (reg.) **văicărá** vb. I] – Din **vai.**

VĂIERÁ, *váier,* vb. I. Refl. (Înv. și reg.) A se văita. [Pr.: *vă-ie-*] – Din **vai** (după *șuiera, fluiera* etc.).

VĂIERÁRE, *văierări,* s. f. (Înv. și reg.) Faptul de *a se văiera;* vaiet. [Pr.: *vă-ie-*] – V. **văiera.**

VĂIETÁ vb. I v. **văita.**

VĂIETÁRE s. f. v. **văitare.**

VĂIETĂTÓR, -OÁRE adj. v. **văitător.**

VĂIETĂTÚRĂ s. f. v. **văitătură.**

VĂIȘOÁRĂ s. f. v. **vălișoară.**

VĂITÁ, *vait,* vb. I. Refl. A scoate vaiete, a geme de durere, de jale; a se tângui, a se lamenta, a se văiera. ♦ (Despre unele păsări și animale) A scoate sunete, țipete tânguitoare și prelungi. Tranz. A plânge, a compătimi pe cineva. ♦ Refl. A-și exprima (în cuvinte) necazul, nemulțumirea, durerea. [Var.: **văietá** vb. I] – Din **vai.**

VĂITÁRE, *văitări,* s. f. Faptul de *a (se) văita;* strigăt de suferință; lamentare; vaiet, văitătură. [Var.: **văietáre** s. f.] – V. **văita.**

VĂITĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *văităreți, -e,* adj. (Rar) Văitător. – **Văita** + suf. *-ăreț.*

VĂITĂTÓR, -OÁRE, *văitători, -oare,* adj. (Rar) Care se vaită, care se tânguiește; căruia îi place să se vaite cu orice prilej; văităreț. [Var.: **văietătór, -oare** adj.] – **Văita** + suf. *-ător.*

VĂITĂTÚRĂ, *văitături,* s. f. Văitare. [Var.: **văietătúră** s. f.] – **Văita** + suf. *-ătură.*

VĂIÚGĂ, *văiugi,* s. f. (Reg.) Vale mică, îngustă și puțin adâncă. [Pr.: *vă-iu-*] – **Vale** + suf. *-ugă.*

VĂL, *văluri,* s. n. **1.** (Adesea fig.) Bucată de țesătură fină, de obicei transparentă, pe care și-o pun femeile pe cap sau cu care își învăluie corpul ori o parte a lui. ◊ Expr. *A i se pune* (sau *a i se lua cuiva) un văl (de) pe ochi* = a înceta (sau a începe) să vadă, să judece limpede, să înțeleagă ceva. **2.** (Bot.; în compusul) *Vălul-miresei* = plantă erbacee anuală, mică, cu flori lineare.

VĂLĂTÚC, *vălătuci,* s. m. **1.** Sul făcut dintr-un material (flexibil), înfășurat în sensul uneia dintre laturile sale; *spec.* val1 (**II 1**). ◊ Loc. adv. *De-a vălătucul* = de-a rostogolul, de-a dura, peste cap. **2.** Material de construcție făcut din lut amestecat cu paie sau cu rogoz, în formă de colaci sau de cărămizi, din care se clădesc pereții caselor țărănești (astupându-se o îngrăditură de pari). **3.** Tăvălug. – Din val. Cf. **tăvălug.**

VĂLĂTUCÍ, *vălătucesc,* vb. IV. Tranz. A clădi pereți din vălătuci (**2**). – Din **vălătuc.**

VĂLEÁN, -Ă, *văleni, -e,* s. m. și f. (Rar) Persoană care locuiește într-o vale, la câmpie. – **Vale** + suf. *-ean.*

VĂLICÍCĂ, *vălicele,* s. f. Diminutiv al lui *vale;* vălișoară. – **Vale** + suf. *-icică.*

VĂLIȘOÁRĂ, *vălișoare,* s. f. Vălicică. [Var.: **văișoáră** s. f.] – **Vale** + suf. *-işoară.*

VĂLMĂȘÁG, *vălmășaguri,* s. n. Învălmășeală, neorânduială, dezordine; obiecte sau ființe aflate în neorânduială, învălmășite. – [De-a] **valma** + suf. *-șag.*

VĂLMĂȘEÁLĂ, *vălmășeli,* s. f. (Pop.) învălmășeală. – **Vălmăși** + suf. *-eală.*

VĂLMĂȘÍ, *vălmășesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) învălmăși. – Din **vălmășag** (derivat regresiv).

VĂLMĂȘÍRE, *vălmășiri,* s. f. (Pop.) Învălmășire. – V. **vălmăși.**

VĂLURÁT, -Ă, *vălurați, -te,* adj. Care este cu valuri1 sau ca niște valuri1; cu neregularități, cu ridicături și scobituri. [Var.: **vălurít, -ă** adj.] – Din **valuri** (pl. lui *val1*).

VĂLURÉL, *vălurele,* s. n. Diminutiv al lui *val1.* – **Val**1 + suf. *-urel.*

VĂLURÍRE, *văluriri,* s. f. Formare de ondulații pe suprafața părții carosabile a unei șosele. – Din **valuri** (pl. lui *val1).*

VĂLURÍT, -Ă adj. v. **vălurat.**

VĂLURÓS, -OÁSĂ, *văluroși, -oase,* adj. Cu valuri1; cu aspect de valuri1; unduios. – **Val**1 + suf. *-os.*

VĂLVĂTÁIE s. f. v. **vâlvătaie.**

VĂMEȘÉSC, -EÁSCĂ, *vămeșești,* adj. Care aparține vameșului sau vămii, privitor la vameș sau la vamă. – **Vameș** + suf. *-esc.*

VĂMEȘÍE, *vămeșii,* s. f. (Înv.) **1.** Funcție, slujbă de vameș. **2.** Taxă plătită ca vamă. – **Vameș** + suf. *-ie.*

VĂMUÍ, *vămuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua, a percepe, a încasa vamă. **2.** (La moară) A lua uium ca plată pentru măcinat. – **Vamă** + suf. *-ui.*

VĂMUIÁLĂ, *vămuieli,* s. f. Faptul de *a vămui.* [Pr.: *-mu-ia-*] – **Vămui** + suf. *-eală.*

VĂMUÍRE, *vămuiri,* s. f. Acțiunea de *a vămui.* – V. **vămui.**

VĂPÁIE, *văpăi,* s. f. **1.** Flacără mare; pară. ♦ Arșiță, dogoare. ♦ Fig. Lumină strălucitoare. **2.** Văpaiță (**2**).

VĂPÁIȚĂ, *văpaițe,* s. f. **1.** (Pop.) Opaiț. **2.** Făclie de lemn sau de rășină cu care se sperie noaptea peștii, pentru a-i face să fugă spre uneltele de pescuit; văpaie (**2**). [Pr.: *-pa-i-*. – Var.: **vopáiță** s. f.] – Contaminare între **văpaie** și **opaiț(ă).**

VĂPĂÍ, pers. 3 *văpăiește,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A arde cu văpăi. [Var.: **văpăiá** vb. I] – Din **văpaie.**

VĂPĂIÉRE, *văpăieri,* s. f. (Înv.) Acțiunea de *a văpăi; p. ext.* pâlpâire. [Pr.: *-pă-ie-*] – V. **văpăi.**

VĂR, VÁRĂ, *veri, vere,* s. m. și f. **1.** Persoană considerată în raport cu copiii fraților și surorilor părinților săi; gradul de rudenie respectiv. **2.** (La voc. m.) Termen familiar de adresare către un prieten, un cunoscut.

VĂRÁ, *vărez,* vb. I. Intranz. (Despre animale; p. ext. despre oameni) A petrece vara undeva sau într-un anumit fel. ♦ Tranz. A ține vitele sau oile la pășune (la munte) în timpul verii. – Din **vară.**

VĂRÁR, *vărari,* s. m. Lucrător care lucrează la construirea cuptoarelor de var și la arderea pietrei de var; persoană care vinde var. – **Var** + suf. *-ar.*

VĂRÁT s. n. **1.** Faptul de a văra. **2.** Taxă care se plătea în trecut pentru pășunatul vitelor pe locul cuiva în timpul verii; văratic (**II 2**). – V. **văra.**

VĂRÁTEC, -Ă adj., s. n. v. **văratic.**

VĂRÁTIC, -Ă, *văratici, -ce,* adj., s. n. **I.** Adj. De vară, specific verii. ♦ (Despre plante, fructe etc.) Care se dezvoltă, se coace vara; timpuriu. **II.** S. n. **1.** Locul unde sunt duse oile vara la pășunat. **2.** (Reg.) Taxă pentru pășunatul vitelor pe locul cuiva în timpul verii; vărat (**2**). [Var.: **vărátec, -ă** adj., s. n.] – **Vară** + suf. *-atic.*

VĂRĂRÍE, *vărării,* s. f. Loc unde se extrage piatra de var; locul și instalațiile pentru fabricarea varului; loc unde se depozitează sau se vinde varul. – **Var** + suf. *-ărie.*

VĂRGÁ, *vărghez,* vb. I. Tranz. A face dungi. – Din **vărgat** (derivat regresiv).

VĂRGÁT, -Ă, *vărgați, -te,* adj. Cu dungi, cu vărgi; dungat. – **Vargă** + suf. -at.

VĂRGĂȚÉL, -EÁ, *vărgățel, -ele,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *vărgat.* – **Vărgat** + suf. *-el.*

VĂRGULIȚĂ, *vărguliță,* s. f. Vărguță. – **Vargă** + suf. *-uliță.*

VĂRGÚȚĂ, *vărguțe,* s. f. Diminutiv al lui *vargă;* vărguliță. – **Vargă** + suf. *-uță.*

VĂRÓS, -OÁSĂ, *văroși, -oase,* adj. Care conține var, calcaros; cu aspect de var. – **Var** + suf. *-os.*

VĂRSÁ, *vărs,* vb. I. **1.** Tranz. A face să curgă (un lichid sau o substanță curgătoare) dintr-un recipient. ◊ Expr. *A vărsa lacrimi* = a plânge. *A-și vărsa sângele (pentru cineva* sau *ceva)* = a-și sacrifica viața (pentru cineva sau ceva). **2.** Refl. (Despre ape curgătoare) A-și uni cursul cu altă apă. (Rar) A se revărsa (peste maluri). ♦ (Despre ploaie) A cădea din abundență; a turna cu găleata. **3.** (Pop.) Tranz. Expr. *A-și vărsa (și) mațele,* se spune când cineva vomită foarte tare. *A-și vărsa*

amarul = a-şi destăinui durerea, mâhnirea, supărarea. *A vărsa foc,* se spune despre caii iuţi şi puternici (din basme). **4.** Tranz. A revărsa, a răspândi lumină, căldură. ◊ Refl. *Căldura se revarsă pretutindeni*. **5.** Tranz. şi refl. A (se) împrăştia, a (se) risipi.

VĂRSÁRE, *vărsări,* s. f. **1.** Acţiunea de *a (se) vărsa* şi rezultatul ei. ◊ Expr. *Vărsare de sânge* = ucidere în masă, masacru. **2.** (Concr.) Loc unde o apă curgătoare se varsă în alta. **3.** Fig. (Rar) Ivire, apariţie (a zorilor, a serii etc.). – V. **vărsa.**

VĂRSÁT1 s. n. **1.** Faptul de *a (se) vărsa.* **2.** (Med.; pop.; şi în sintagma vărsat mare) Variolă. ◊ *Vărsat de vânt* = (Pop.) varicelă. – V. **vărsa.**

VĂRSĂTÓR, -OÁRE, *vărsători, -oare,* adj., s. m. Adj. Care varsă. – **Vărsa** + suf. *-ător.*

VĂRSĂTÚRĂ, *vărsături,* s. f. Faptul de *a (se) vărsa.* ♦ Ceea ce a fost vărsat, vomitat. – **Vărsa** + suf. *-ătură.*

VĂRUÍ, *văruiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi o suprafaţă tencuită, lipită etc. a unui element de construcţie cu un strat subţire de lapte de var (cu unele adaosuri); a spoi. – **Var** + suf. *-ui.*

VĂRUIÁLĂ, *văruieli,* s. f. **1.** Văruire. **2.** (Concr.) Strat de lapte de var (cu unele adaosuri) aplicat pe o suprafaţă tencuită, lipită etc. a unui element de construcţie; spoială. [Pr.: *-ru-ia-*] – **Vărui** + suf. *-eală.*

VĂRUÍRE, *văruiri,* s. f. Acţiunea de *a vărui;* văruială, văruit1. – V. **vărui.**

VĂRUÍT1 s. n. Văruire. – V. **vărui.**

VĂRUÍT2**, -Ă,** *văruiţi, -te,* adj. Pe care s-a aplicat un strat de lapte de var (cu unele adaosuri); spoit. – V. **vărui.**

VĂRZÁR, *vărzari,* s. m. (Rar) Cultivator (şi vânzător) de varză. – **Varză** + suf. *-ar.*

VĂRZÁRE, *vărzări,* s. f. Plăcintă umplută cu varză, cu ceapă, mărar, ştir etc. – **Varză** + suf. *-are.*

VĂRZĂRÍE, *vărzării,* s. f. Grădină în care se cultivă (cu precădere) varză. – **Varză** + suf. *-ărie.*

VĂRZUÍ, *vărzuiesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A rupe, a zdrenţui, a degrada o carte, un caiet etc. – **Varză** + suf. *-ui.*

VĂRZUÍT, -Ă, *vărzuiţi, -te,* adj. (Fam.; despre cărţi, caiete etc.) Rupt, zdrenţuit, degradat. – V. **vărzui.**

VĂSÁR, *văsari,* s. m. (Reg.) Meseriaş care face (şi vinde) vase, recipiente de lemn. – **Vas** + suf. *-ar.*

VĂSĂRÍ, *văsăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A face vase, recipiente de lemn. – Din **văsar.**

VĂSĂRÍE s. f. Totalitatea vaselor dintr-o gospodărie, dintr-un restaurant etc. în care se găteşte sau din care se mănâncă; veselă. – **Vas** + suf. *-ărie.*

VĂSĂRÍŞ, *văsărişe,* s. n. Canal de scurgere a apelor din mină. – De la **vas.**

VĂSCIÓR, văscioare, s. n. Văsuleţ. – **Văsuţ** + suf. -ior.

VĂSULÉŢ, *văsuleţe,* s. n. Diminutiv al lui *vas;* văscior, văsuşor, văsuţ. – **Vas** + suf. *-uleţ.*

VĂSUŞÓR, *văsuşoare,* s. n. (Rar) Văsuleţ. – **Vas** + suf. *-uşor.*

VĂSÚŢ, *văsuţe,* s. n. (Rar) Văsuleţ. – **Vas** + suf. *-uţ.*

VĂTÁF, *vătafi,* s. m. **1.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi Moldova) Supraveghetor al slugilor de la curtea unui boier sau de la o mănăstire; logofăt. **2.** Conducător al unui anumit grup de curteni, de slujbaşi sau de oşteni ai domniei. ◊ *Vătaful divanului* = boier însărcinat cu convocarea divanului. *Vătaf de plai* = şef al plăieşilor care păzeau un plai sau o trecătoare. *Vătaf de hotar* = şef de străjeri, de grăniceri. *Vătaf de plasă* = funcţionar administrativ care conducea o plasă. **3.** P. gener. Persoană care avea sub ordinele sale un anumit număr de oameni; conducător, şef. ♦ Spec. Conducător al unei bresle, al unui grup de meşteşugari. ♦ Spec. Căpetenie a căluşarilor, a colindătorilor etc.; persoană care conduce alaiul unei nunţi. [Var.: (reg.) **vătáş, vătáv** s. m.].

VĂTÁLĂ s. f. v. **vatală.**

VĂTÁŞ s. m. v. **vătaf.**

VĂTÁV s. m. v. **vătaf.**

VĂTĂJÉL s. m. v. **vătăşel.**

VĂTĂJÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **vătăşesc.**

VĂTĂJÍ vb. IV v. **vătăşi.**

VĂTĂJÍŢĂ s. f. v. **vătăşiţă.**

VĂTĂMÁ, *vătăm,* vb. I Tranz. **1.** A dăuna sănătăţii, integrităţii corporale (producând boli, răniri). ♦ Refl. Spec. A se îmbolnăvi de hernie. **2.** A cauza pagube, stricăciuni, prejudicii, neajunsuri; a atinge, a leza (moralmente).

VĂTĂMÁN, *vătămani,* s. m. (în Evul Mediu, în Moldova) **1.** Conducător al obştii dintr-un sat liber. **2.** Reprezentant al stăpânului de pământ dintr-un sat aservit, însărcinat cu îndeplinirea obligaţiilor locuitorilor satului faţă de stăpân.

VĂTĂMÁRE, *vătămări,* s. f. Acţiunea de *a (se) vătăma* şi rezultatul ei. – V. **vătăma.**

VĂTĂMÁT, -Ă, *vătămaţi, -te,* adj. **1.** Bolnav; rănit; lovit. ♦ Spec. Bolnav de hernie. **2.** Stricat2, deteriorat; atins. – V. **vătăma.**

VĂTĂMĂTÓR, -OÁRE, *vătămători, -oare,* adj., s. f. **1.** Adj. Care vatămă sau poate vătăma; dăunător, păgubitor, stricător. ♦ (Substantivat, m.) Nume dat insectelor (sau altor animale) care produc stricăciuni plantelor de cultură. **2.** S. f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori galbene-aurii, cu fructul o păstaie, folosită ca plantă medicinală sau ca nutreţ. **3.** S. f. Plantă graminee cu frunze păroase, cu floarea grupată în spiculeţe . – **Vătăma** + suf. *-ător.*

VĂTĂMĂTÚRĂ, *vătămături,* s. f. Nume dat mai multor boli interne care provoacă crize viscerale acute (hernie, colici, pelagră etc.). – **Vătăma** + suf. *-ătură.*

VĂTĂŞÉL, *vătăşei,* s. m. Diminutiv al lui *vătaf.* ♦ Vornicel (la nuntă). ♦ (În trecut) Funcţionar inferior la primărie. [Var.: (reg.) **vătăjél** s. m.] – **Vătaş** + suf. *-el.*

VĂTĂŞÉSC, -EÁSCĂ, *vătăşeşti,* adj. Care aparţine vătafului, privitor la vătaf, de vătaf. [Var.: (reg.) **vătăjésc, -eáscă** adj.] – **Vătaş** + suf. *-esc.*

VĂTĂŞÍ, *vătăşesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A conduce, a administra (în calitate de vătaf). [Var.: (reg.) **vătăjí** vb. IV] – Din **vătaş.**

VĂTĂŞÍE, *vătăşii,* s. f. **1.** Funcţia, slujba de vătaf. ◊ *Vătăşie de plai* = subprefectură. **2.** Taxă care se plătea în trecut la bariera unui oraş pentru intrarea unui vehicul cu marfă. – **Vătaş** + suf. *-ie.*

VĂTĂŞÍŢĂ, *vătăşiţe,* s. f. **1.** Soţia vătafului. **2.** Femeie care conducea gospodăria unei case boiereşti, având în supraveghere slugile (de sex feminin). **3.** Vornicească la nuntă. [Var.: (reg.) **vătăjíţă** s. f.] – **Vătaş** + suf. *-iţă.*

VĂZ s. n. Unul dintre cele cinci simţuri, cu ajutorul căruia se percep imaginile, se înregistrează direct forma, culoarea, dimensiunea, luminozitatea obiectelor, precum şi distanţa şi mişcarea acestora; capacitatea de a percepe imaginile; vedere; văzut. ◊ Loc. prep. *În* (sau, înv., *la) văzul...* = în ochii..., în faţa..., faţă de... – Din **vedea** (derivat regresiv).

VĂZĂTÓR, -OÁRE, *văzători, -oare,* adj. (Rar) Care vede; *p. ext.* care este sau a fost martor la ceva. – **Vedea** + suf. *-ător.*

VĂZDÚH, *văzduhuri,* s. n. Înveliş gazos care înconjoară Pământul; aer; straturile (mai) înalte ale atmosferei.

VĂZÚT1 s. n. (Înv. şi reg.) Faptul de a vedea; capacitatea de a vedea; văz. – V. **vedea.**

VĂZÚT2**, -Ă,** *văzuţi, -te,* adj. Care se vede; vizibil, clar. ♦ (Substantivat, f. pl.) Tot ceea ce se vede sau se poate vedea. – V. **vedea.**

VÂJ interj. Cuvânt care imită zgomotul caracteristic produs de vânt, de curgerea năvalnică a unei ape, de mişcarea unui corp care străbate cu viteză un spaţiu etc. – Onomatopee.

VÂJÂÍ, pers. 3 *vâjâie,* vb. IV. Intranz. (Despre vânt, ape curgătoare, corpuri care străbat spaţiul etc.) A produce un zgomot (şuierător) caracteristic. ♦ (Despre sânge) A pulsa cu violenţă. ◊ Expr. *A-i vâjâi cuiva capul* (sau *urechile, tâmplele,* p. ext., *creierul, auzul)* = **a**) a avea falsa senzaţie de zgomot continuu şi obsedant, provocată de afluxul mărit al sângelui la cap; **b**) a fi zăpăcit, năucit. ♦ (Despre foc) A dudui. ♦ (Despre albine) A bâzâi, a zumzăi. [Var.: (reg.) **vâjíi** vb. IV] – **Vâj** + suf. *-âi.*

VÂJÂIÁLĂ, *vâjâieli,* s. f. Vâjâit1. [Pr.: *-jă-ia-.* – Var.: (reg.) **vâjiálă** s. f.] – **Vâjâi** + suf. *-eală.*

VÂJÂÍRE, *vâjâiri,* s. f. Vâjâit1. – V. **vâjâi.**

VÂJÂÍT1, *vâjâituri,* s. n. Faptul de *a vâjâi;* zgomot caracteristic produs de ceva care vâjâie; vâjâială, vâjâitură, vâjâire. [Var.: (reg.) **vâjíit** s. n.] – V. **vâjâi.**

VÂJÂÍT2**, -Ă,** *vâjâiţi, -te,* adj. (Rar; despre oameni) Ameţit (de băutură), cherchelit. – V. **vâjâi.**

VÂJÂITÓR, -OÁRE, *vâjâitori, -oare,* adj., s. f. **1.** Adj. Care vâjâie. **2.** S. f. Zbârnâitoare (la zmeul cu care se joacă copiii). [Pr.: *-jâ-i-.* – Var.: (reg.) **vâjiitór, -oare** adj.] – **Vâjâi** + suf. *-tor.*

VÂJÂITÚRĂ, *vâjâituri,* s. f. Vâjâit1. [Pr.: *-jâ-i-.* – Var.: (reg.) **vâjeitúră, vâjietúră, vâjiitúră** s. f.] – **Vâjâi** + suf. *-tură.*

VÂJEITÚRĂ s. f. v. **vâjâitură.**

VÂJIÁLĂ s. f. v. **vâjâială.**

VÂJEITÚRĂ s. f. v. **vâjâitură.**

VÂJIÍ vb. IV v. **vâjâi.**

VÂJIÍT s. n. v. **vâjâit1.**

VÂJIITÚRĂ s. f. v. **vâjâitură.**

VÂJIITÓR, -OÁRE adj. v. **vâjâitor**

VÂLCEÁ, -ÍCĂ, *vâlcele,* s. f. **1.** Vale îngustă şi puţin adâncă, cu fundul aproape plat şi cu versantele în pantă uşoară; vâlcică. **2.** Pârâu mic de-a lungul unei vâlcele (**1**).

VÂLCEÁN, -Ă, *vâlceni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Râmnicu Vâlcea sau din judeţul Vâlcea. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Râmnicu Vâlcea sau judeţului Vâlcea ori vâlcenilor (**1**), privitor la municipiul Râmnicu Vâlcea sau judeţul Vâlcea ori la vâlceni. – **Vâlcea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

VÂLCEÁNCĂ, *vâlcence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Râmnicu Vâlcea sau din judeţul Vâlcea. – **Vâlcean** + suf. *-că.*

VÂLCÉD, -Ă, *vâlcezi, -de,* adj. (Reg.) Vânăt, înveneţit; livid, palid. – Et. nec.

VÂLCELÚŞĂ, *vâlceluşe,* s. f. Diminutiv al lui *vâlcea.* – **Vâlcea** + suf. *-eluşă.*

VÂLCEZÍ, *vâlcezesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Reg.) A (se) înveneţi. – Din **vâlced.**

VÂLCÍCĂ, *vâlcele,* s. f. Vâlcea. – **Vâlcea** + suf. *-ică.*

VÂLCICÚŢĂ, *vâlcicuţe,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *vâlcică.* – **Vâlcică** + suf. *-uţă.*

VÂLNIC, *vâlnice,* s. n. **1.** Fotă încreţită în talie şi despicată în faţă, care aparţine portului popular oltenesc. **2.** Pânză ţărănească subţire; învelitoare de cap făcută din astfel de pânză; văl.

VÂLTOÁRE, *vâltori,* s. f. **1.** Loc adâncit în albia unui râu, unde apa formează vârtejuri; vârtej format de apă în acest loc; bulboană, bulboacă. **2.** (Reg.) Vijelie. **3.** Fig. Zarvă; învălmăşeală. [Var.: (pop.) **vultoáre** s. f.].

VÂLVĂ, (**4**) *vâlve,* s. f. **1.** Agitaţie deosebită provocată de un fapt ieşit din comun; frământare, zarvă. **2.** Renume, faimă. **3.** (Înv.) Alai, pompă; *p. ext.* măreţie, grandoare. ♦ Falâ, orgoliu, mândrie. **4.** (În mitologia populară) Duh, zână, ştimă. ◊ *Vâlva băii* = zână despre care se crede că stăpâneşte, supraveghează şi distribuie comorile dintr-o mină de aur. **5.** (Rar) Vâlvătaie. [Var.: (pop.) **vâlfă** s. f.].

VÂLVĂTÁIE, *vâlvătăi,* s. f. Flacără mare; pălălaie, vâlvoare[1], vâlvă, bobotaie. [Pr.: *-ta-ie.* – Var.: **vălvătáie, vâlvotáie** s. f.] – Din **vâlvă** (după *pălălaie, bobotaie).*

VÂLVOÁRE, *vâlvori,* s. f. (Rar) Vâlvătaie. ♦ Lumină roşiatică, incandescentă. [Var.: (pop.) **vulvoáre** s. f.] – Cf. vâlvă.

VÂLVÓI adj. invar. (Despre păr) Ridicat în sus (în neorânduială); zbârlit, ciufulit. [Var.: **vulv<u>o</u>i** adj. invar.] – Et. nec. Cf. vâlvoare.

VÂLVORÁ, pers. 3 *vâlvorează,* vb. I. Intranz. (Rar; despre foc) A arde cu flăcări mari, a scoate vâlvătăi. – Din **vâlvoare.**

VÂLVOTÁIE s. f. v. **vâlvătaie.**

VÂNÁ, *vânez,* vb. I. Tranz. **1.** A păndi, a urmări şi a prinde sau ucide animale sau păsări sălbatice. ♦ A pescui (mai ales peşti mari). ♦ Fig. A urmări un om pentru a-l prinde; a hăitui. **2.** Fig. (Adesea peior.) A urmări cu aviditate, cu stăruinţă.

VÂNÁRE, *vânări,* s. f. (Rar) Faptul de *a vâna;* vânătoare. – V. **vâna.**

VÂNÁT, *vânaturi,* s. n. **1.** Vânătoare. **2.** Ceea ce vânează cineva; *p. restr.* carnea unui animal vânat. – V. **vâna.**

VÂNĂ, *vine,* s. f. **I. 1.** Vas sangvin de diferite mărimi, care duce sângele de la organe şi ţesuturi la inimă; *p. gener.* (fam.) orice vas sangvin; venă (**1**). ◊ Expr. *A-i îngheţa cuiva sângele în vine* = a-l cuprinde pe cineva groaza, a încremeni de frică. **2.** (Pop.) Fibră musculară; tendon, zgârci; muşchi. ♦ *Vână de bou* = cravaşă făcută din ligamentul cervical posterior al boului. ◊ Loc. adj. *Tare de vână* = puternic, viguros. *Slab de vână* = neputincios, slăbănog. ◊ Expr. *A fi numai vână* = a fi sprinten, agil, puternic. **3.** (Pop.) Parte a piciorului cuprinsă între genunchi şi gleznă; gambă. ◊ Loc. adv. *Pe vine* = ghemuit, cu genunchii îndoiţi, sprijinind greutatea corpului pe gambe. ◊ Expr. (Reg.; în legătură cu verbe de mişcare) *Cu coada între vine* = umilit, ruşinat. **II. 1.** Şuviţă, coloană de lichid; *p. ext.* dâră. ◊ *Vâna apei* = curentul, şuvoiul apei. **2.** (Bot.) Nervură. ♦ Fiecare dintre ramificaţiile rădăcinii unui copac.

VÂNÁT, -Ă, *vineţi, -te,* adj., s. n., s. f. **I.** Adj. **1.** De culoare albastru-închis (cu reflexe violete). ♦ Întunecat, plumburiu (din cauza cefii, a depărtării etc.). **2.** (Despre fiinţe sau părţi ale corpului lor) Înveneţit; palid, livid. **3.** (Despre penele unor păsări sau despre părul unor animale) Cenuşiu bătând în albastru; sur. **II.** S. n. Culoare vânătă (**I 1**). **III.** S. f. (Bot.) Pătlăgea vânătă, v. *pătlăgea.*

VÂNĂTÁIE, *vânătăi,* s. f. Pată vânătă care apare pe corp în urma unei lovituri; echimoză, vineaţă. – **Vânăt** + suf. *-aie.*

VÂNĂTOÁRE, *vânători,* s. f. Acţiunea de *a vâna* şi rezultatul ei; vânat (**1**). ♦ Fig. Urmărire (poliţienească) a unui om, pentru prinderea lui.

VÂNĂTÓR, *vânători,* s. m. **1.** Persoană care vânează, care practică vânătoarea. **2.** Soldat dintr-o veche unitate militară (formată din pedestrași și călărime). **3.** (În sintagma) *Vânător de munte* = ostaș infanterist special instruit, echipat și înzestrat pentru a lupta în regiuni muntoase.

VÂNĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *vânătorești,* adj. Care aparține vânătorii sau vânătorului, privitor la vânătoare sau la vânător. – **Vânător** + suf. *-esc.*

VÂNĂTORÉȘTE adv. în felul vânătorilor, ca vânătorii. – **Vânător** + suf. *-ește.*

VÂNĂTORÍE s. f. (Rar) Vânătoare; *p. ext.* îndeletnicirea de vânător. – **Vânător** + suf. *-ie.*

VÂNĂTORÍME s. f. Mulțime de vânători; totalitatea vânătorilor. – **Vânător** + suf. *-ime.*

VÂNJ s. n., (**2**) *vânji,* s. m. **1.** S. n. (Înv. și pop.) Putere, vigoare. **2.** S. m. (Bot.) Velniș; (specie de ulm).

VÂNJÓS, -OÁSĂ, *vânjoși, -oase,* adj. Puternic, viguros; musculos. ♦ Fig. înzestrat cu forță morală, cu tărie de caracter. – **Vânj** + suf. *-os.*

VÂNJOȘÁ, *vânjoșez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A face vânjos, a întări, a fortifica corpul. – Din **vânjos.**

VÂNJOȘÉNIE, *vânjoșenii,* s. f. (Pop.) Putere fizică; forță, tărie, vânjoșie. – **Vânjos** + suf. *-enie.*

VÂNJOȘÍE, *vânjoșii,* s. f. (Pop.) Vânjoșenie. – **Vânjos** + suf. *-ie.*

VÂNÓS, -OÁSĂ, *vânoși, -oase,* adj. Care are vine groase; *p. ext.* puternic, viguros, vânjos.

VÂNT, *vânturi,* s. n. **1.** Deplasare pe orizontală a unei mase de aer provocată de diferența de presiune existentă între două regiuni ale atmosferei. ◊ *Vânt rău* = întâmplare nenorocită care lovește pe cineva. ◊ Loc. adv. *Ca vântul* = foarte repede. ◊ Expr. *Ce vânt te aduce?* se spune cuiva care a venit pe neașteptate. *A se așterne vântului* = a alerga foarte repede. *A se duce pe aripi de vânt* = a se duce foarte repede. *Din cele patru vânturi* = din toate părțile, de pretutindeni. *A vedea dincotro bate vântul* = a-și da seama de o situație, înainte ca lucrurile să se precizeze cu claritate. *A-l bate vântul* (pe cineva) = a fi extrem de slab sau de slăbit. **2.** Aer, văzduh. ◊ Loc. adv. *În vânt* = **a)** în gol; **b)** în sus; **c)** fig. fără folos, zadarnic. **3.** (În expr.) *A-și face vânt* = a-și lua avânt, a porni cu viteză, cu avânt.

VÂNTICÉL, *vânticele,* s. n. Vântuleț. – **Vânt** + suf. *-icel.*

VÂNTIȘÓR s. n. Vântuleț. – **Vânt** + suf. *-ișor.*

VÂNTOÁICĂ s. f. (În superstiții) Duh rău, care dezlănțuie furtuni. – **Vânt** + suf. *-oaică.*

VÂNTOÁIE, *vântoaie,* s. f. (Pop.) Vântoasă (**2**). – **Vânt** + suf. *-oaie.*

VÂNTÓS, -OÁSĂ, *vântoși, -oase,* adj., s. f. **1.** Adj. Cu vânt, bătut de vânt. **2.** S. f. Vânt mare (cu vârtejuri); vântoaie, furtună, vijelie. **3.** S. f. pl. Iele. – **Vânt** + suf. *-os.*

VÂNTREÁ, *vântrele,* s. f. Pânză de corabie. [Var.: **vintreá** s. f.] – (după *vânt*).

VÂNTUÍ, pers. 3 *vântuiește,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre vânt) A sufla cu putere, vijelios. **2.** Tranz. (În superstiții, subiectul este „vântul rău") A face pe cineva să înnebunească sau să ologească. – **Vânt** + suf. *-ui.*

VÂNTUÍT, -Ă, *vântuiți, -te,* adj. (Reg.) Nebun. – (după *vântui*).

VÂNTULÉȚ, *vântulețe,* s. n. Diminutiv al lui *vânt;* vânticel, vântișor, vânturel, vântușor. – **Vânt** + suf. *-ulei.*

VÂNTURÁ, *vântur,* vb. I. Tranz. **1.** A trece boabele de cereale prin vânturătoare sau a le face să cadă de la o mică înălțime pentru ca vântul să împrăștie impuritățile ușoare. ♦ Fig. A împrăștia, a risipi; a spulbera. **2.** A vârsa de mai multe ori un lichid dintr-un vas în altul, pentru a-l răci, pentru a-l amesteca etc. **3.** A mișca încoace și încolo, a agita. ♦ Fig. A frământa, a tulbura. **4.** Fig. A da în vileag, a povesti, a comenta vorbe, fapte etc. **5.** Fig. A cutreiera, a colinda. ◊ Compus: *vântură-lume* sau *vântură-țară* s. m. și f. = om hoinar, aventurier.

VÂNTURÁRE, *vânturări,* s. f. Acțiunea de *a vântura* și rezultatul ei; vânturat; *fig.* frământare, agitație, tulburare. – V. **vântura.**

VÂNTURÁT s. n. Vânturare. *Vânturatul grâului.* – V. **vântura.**

VÂNTURÁTIC, -Ă, *vânturatici, -ce,* adj. (Rar; și substantivat) Neserios, ușuratic. – **Vânturi** (pl. lui *vânt)* + suf. *-atic.*

VÂNTURĂTOÁRE, *vânturători,* s. f. Mașină agricolă de sortat, care curăță semințele de impurități printr-un curent de aer produs de un ventilator și prin cernerea restului prin site. – **Vântura** + suf. *-ătoare.*

VÂNTURĂTÚRĂ, *vânturături,* s. f. Vânturare; (concr.) ceea ce rămâne (ca impuritate) după vânturarea semințelor; pleavă. – **Vântura** + suf. *-ătură.*

VÂNTURÉL, (**1**) *vânturele,* s. n., (**2**) *vânturei,* s. m. **1.** S. n. Vântuleț. **2.** S. m. (Ornit.) Vindereu. – **Vânt** + suf. *-el.*

VÂNTURÓS, -OÁSĂ, *vânturoși, -oase,* adj. (Înv.; despre climă, vreme, anotimpuri) Cu vânt, vântos. ♦ Fig. Neserios, ușuratic. – **Vânt** + suf. *-os.*

VÂNTUȘÓR s. n. (Rar) Vântuleț. – **Vânt** + suf. *-ușor.*

VÂNZÁRE, *vânzări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a vinde* și rezultatul ei; vindere. ◊ (Pop.) *Vânzare bună!* = urare făcută negustorului (sau vânzătorului) de către cumpărător, la plecarea acestuia dintr-o prăvălie. ◊ Loc. adj. *De vânzare* = oferit spre vânzare, destinat vânzării, menit să fie vândut. **2.** (Concr.) Ceea ce se vinde, obiectul care se vinde; marfa. **3.** Fig. Trădare. – **Vinde** + suf. *-are.*

VÂNZĂTÓR, -OÁRE, *vânzători, -oare,* s. m. și f. **1.** Persoană fizică sau juridică care vinde bunuri (ocazional sau permanent). ♦ Spec. Persoană care este angajată într-un magazin pentru a efectua vânzarea mărfurilor și pentru a servi clientela. ◊ (Adjectival) Care este de vânzare, destinat vânzării, de vândut. **2.** Fig. (Adesea adjectival) Trădător, înșelător. – **Vinde** + suf. *-ător.*

VÂNZOLEÁLĂ, *vânzoleli,* s. f. Faptul de *a (se) vânzoli;* frământare, agitație, mișcare, vânzolit. – **Vânzoli** + suf. *-eală.*

VÂNZOLÍ, *vânzolesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) frământa, a (se) zbate, a (se) agita (de colo până colo). **2.** Refl. (Înv.) A se război, a se lupta.

VÂNZOLÍRE, *vânzoliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) vânzoli* și rezultatul ei. – V. **vânzoli.**

VÂNZOLÍT s. n. (Rar) Vânzoleală. – V. **vânzoli.**

VÂRCOLÁC, *vârcolaci,* s. m. **I. 1.** (În mitologia populară românească) Ființă fabuloasă fără reprezentare concretă, care mănâncă Luna și Soarele (provocând fazele Lunii, eclipse etc.) **2.** Strigoi. **II.** Peștișor artificial de metal, folosit ca nadă la pescuitul cu undița. [Var.: **vârcoláci, vârcolág, vârgolág, vârcolíc** s. m.].

VÂRCOLÁCI s. m. v. **vârcolac.**

VÂRCOLÁG s. m. v. **vârcolac.**

VÂRCOLÍC s. m. v. **vârcolac.**

VÂRF, *vârfuri,* s. n. **1.** Partea cea mai de sus (ascuțită) a unor obiecte înalte (case, copaci etc.) sau a anumitor forme de relief (deal, munte). ◊ Expr. *Asta face vârf (la toate)* = asta întrece orice închipuire sau așteptare, este din cale-afară. *Plin cu vârf* = plin de tot, până sus. ♦ (Rar) Partea de deasupra, suprafața unei ape. *Vârful Oltului.* **2.** Capăt, extremitate (ascuțită) a unui lucru. *Vârful coloanei.* ◊ Loc. adv. *Din vârful buzelor* = de mântuială, superficial; batjocoritor, sfidător, ironic. (În legătură cu verbe de mișcare) *În vârful degetelor* = tiptil, încet, cu grijă, fără zgomot, ca să nu simtă nimeni. ◊ Expr. *A i se sui părul în vârful capului* = a i se ridica (cuiva) părul de pe cap (de frică, de spaimă) *A i se sui* (cuiva) *tot sângele în vârful capului*, se spune când cineva se aprinde la față din cauza furiei, a rușinii etc.

VÂRFÁR, *vârfare,* s. n. **1.** Țăpoi cu coada lungă, cu care se poate așeza finul în vârful stogului. **2.** Vârf de munte. – **Vârf** + suf. *-ar.*

VÂRFȘÓR s. f. v. **vârfușor.**

VÂRFUÍ, *vârfuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face vârf unei grămezi. **2.** A umple până sus un vas, un recipient etc.; a face să fie plin ochi. **3.** Fig. (Despre munți, culmi etc.) A-și înălța, a-și profila vârful. – **Vârf** + suf. *-ui.*

VÂRFUÍT, -Ă, *vârfuiți, -te,* adj. **1.** Prelungit în formă de vârf, cu vârf; țuguiat, ascutit. **2.** (Despre recipiente) Plin până sus, umplut cu vârf. – V. **vârfui.**

VÂRFULÉȚ, *vârfulețe,* s. n. Diminutiv al lui *vârf;* vârfuț, vârfușor; capăt, extremitate (mică). – **Vârf** + suf. *-uleț.*

VÂRFUȘÓR, *vârfușoare,* s. n. Vârfuleț. [Var.: **vârfșór** s. n.] – **Vârf** + suf. *-ușor.*

VÂRFÚȚ s. n. (Rar) Vârfuleț. [Var.: **vârvúț** s. n.] – **Vârf** + suf. *-uț.*

VÂRGOLÁG s. m. v. **vârcolac.**

VÂRÍ, *vâr,* vb. IV. **1.** Tranz. A băga, a introduce. ◊ Expr. *A-i vârî cuiva* (ceva) *pe gât* = a sili pe cineva să accepte un lucru împotriva voinței, interesului sau plăcerii sale. *A-i vârî cuiva* (ceva) *în cap* = **a)** a face pe cineva să priceapă bine un lucru; **b)** a face pe cineva să creadă ceea ce nu este adevărat. *A-și vârî nasul undeva,* sau *a-și vârî nasul unde nu-i fierbe oala* = a se amesteca, a interveni (inoportun) undeva, sau în lucruri care nu-l privesc. *A-i vârî cuiva mințile în cap* = a-și da bine seama de urmările faptelor sale; a se cumințui sau a face să se cumințească. ♦ A înfige, a împlânta. **2.** Tranz. A face (pe cineva) să intre undeva (de bunăvoie sau forțat). ◊ Expr.*A vârî (pe cineva) în boală* = a speria tare; a îngrozi, a înspăimânta, a înfricoșa. **3.** Refl. A intra, a se băga în...
◊ Expr. *A se vârî sub pielea cuiva* = a câștiga încrederea, protecția sau dragostea cuiva. ◊ Expr. *A se vârî în sufletul cuiva* = a plictisi pe cineva, manifestând un interes sau o simpatie prea stăruitoare, prea insistentă, agasantă.

VÂRÂRE, *vârâri,* s. f. Acțiunea de *a (se) vârî* și rezultatul ei. – V. **vârî.**

VÂRLÚGĂ s. f. v. **zvârlugă.**

VÂRSTĂ$_1$, *vârste,* s. f. **1.** Timpul scurs de la nașterea unei ființe până la un anumit moment din viața ei; numărul de ani (și de luni, de zile) prin care se exprimă acest timp; etate. ◊ Loc. adj. *În vârstă* = bătrân. *De-o vârstă cu...* = care are același număr de ani cu... *Fără vârstă* = a cărui vârstă nu se poate preciza, de vârstă incertă. *între două vârste* = care nu este nici prea bătrân, nici prea tânăr. **2.** Etapă din viața unei ființe caracterizată printr-o anumită fază de dezvoltare. ◊ *Vârsta a treia* = perioada de după pensionare. **3.** (înv.; în sintagma) *Vârsta de mijloc* = Evul Mediu. [Var.: (reg.) **vrâstă** s. f.].

VÂRSTĂ$_2$, *vârste,* s. f. (Reg.) Dungă sau bandă de altă culoare (într-o țesătură, în penajul unei păsări etc.); ornament care constă în dungi de altă culoare. [Var.: **vrâstă** s. f.].

VÂRSTEÁN, *vârsteni,* s. m. (Rar) Persoană considerată în raport cu altă persoană de aceeași vârstă1 cu ea. – **Vârstă**1 + suf. *-ean.*

VÂRSTNIC, -Ă, *vârstnici, -ce,* adj. **1.** Trecut de epoca tinereții, înaintat în vârstă1. ◊ *Mai vârstnic decât...* = mai în vârstă1 decât... **2.** (înv.; adesea substantivat) De aceeași vârstă1 (cu altcineva). [Var.: **vrâstnic, -ă** adj.] – **Vârstă**1 + suf. *-nic.*

VÂRSTNICÍE s. f. (Rar) Vârstă1 de adult. – **Vârstnic** + suf. *-ie.*

VÂRȘÁR, *vârșari,* s. m. Pescar care pescuiește cu vârșa. – **Vârșă** + suf. *-ar.*

VÂRȘĂ, *vârșe,* s. f. Unealtă de pescuit în formă lunguiață, alcătuită dintr-un coș făcut din plasă sau din nuiele de răchită împletite, cu gura îngustă și întoarsă înăuntru în formă de pâlnie; vintir. [Pl. și: *vârși*]. - (după *vârât*).

VÂRȘTI interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de un animal când țâșnește dintr-un loc. – Onomatopee.

VÂRTECÚȘ s. n. v. **vârticuș.**

VÂRTÉJ, *vârtejuri,* s. n. **I. 1.** Porțiune din masa unui fluid în care acesta, datorită unui obstacol ivit în cale, are o mișcare de rotație; turbion, bulboană, vâltoare, vârticuș. ♦ Rotire a apei (sau a spumei) sub formă de cercuri repetate, în locul unde se cufundă cineva sau ceva. **2.** Vânt puternic, vijelios, care se învârte cu viteză pe loc, ridicând în aer obiecte ușoare (praf, hârtii, frunze uscate etc.) ♦ Sul, coloană, trâmbă (de praf, de fum, de zăpadă etc.). ♦ Compus: *Vârtejul-pământului* = **a)** plantă erbacee cu tulpina târâtoare și cu flori galbene; **b)** mică plantă erbacee, cu câte trei frunze la un nod, cu flori roșii dispuse în vârful tulpinii, care crește prin locuri stâncoase din regiunea alpină. **3.** Mișcare (amețitoare) în cerc. ♦ Fig. Vălmășag care târăște pe cineva ca o vâltoare; amețeală, buimăceală, zăpăceală. **4.** Loc în creștetul capului omului sau pe pielea animalelor de unde părul pornește în toate direcțiile. **II.** Nume dat unor unelte care, atunci când funcționează, descriu o mișcare circulară: **a)** fus pe care se desfășoară o funie sau un lanț la capătul căruia se află o găleată, și care se învârte cu ajutorul unei manivele, folosit pentru a scoate apă din puț, pământ din gropi etc.; **b)** (reg.) unealtă cu care se poate ridica osia carului pentru a se repara roata; **c)** încuietoare la ușă sau la poartă, compusă dintr-o bucată de lemn care se învârte în jurul unui cui; **d)** unealtă din lemn folosită pentru presat (la teascul de stors struguri) sau pentru strâns (la masa dulgherului); **e)** unealtă de dogărie care servește la strângerea doagelor la butoaie, ciubere etc. - (după *învârti*).

VÂRTEJÍ, *vârtejesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Rar) A (se) învârteji, a (se) învolbura. – Din **vârtej.**

VÂRTEJITÓR, -OÁRE, *vârtejitori, -oare,* adj. (Rar) Care învolburează, răscolește. – **Vârteji** + suf. *-tor.*

VÂRTEJUÍ, *vârtejuiesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se învârteji. – **Vârtej** + suf. *-ui.*

VÂRTEJUÍRE, *vârtejuiri,* s. f. (Rar) Faptul de *a se vârtejui;* învolburare. – V. **vârtejui.**

VÂRTÉLNIC, -Ă, *vârtelnici, -ce,* adj. (Rar) Care se învârte ca o vârtelniță. ♦ (Neobișnuit) Cu vârtej uri, plin de vârtejuri. – (după *vârtelniță*).

VÂRTÉLNIȚĂ, *vârtelnițe,* s. f. Unealtă de lemn cu ajutorul căreia se deapănă firele de cânepă, de lână, de bumbac; depănătoare. ♦ Mașină care servește la înfășurarea sau la desfășurarea sulurilor. - (după *învârti*).

VÂRTICÚȘ, *vârticușuri,* s. n. (Rar) Vârtej (**I 1**). [Var.: **vârtecúș** s. n.] – Din [în]**vârtecuș.**

VÂRTOJÍT, -Ă, *vârtojiți, -te,* adj. (Reg.) învârtoșat. – Din **vârtos.**

VÂRTÓP s. n. v. **hârtop.**

VÂRTÓS, -OÁSĂ, *vârtoși, -oase,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Puternic, voinic, viguros, robust. **2.** Tare, des, îndesat, solid, dur, dens, compact. ♦ (În expr.) *Vârtos la cap* = dârz, încăpățânat, îndărătnic. ♦ (Despre vinuri) Care are o concentrație mare de alcool; taie. **II.** Adv. **1.** Cu putere, cu forță, cu tărie, zdravăn. **2.** (La comparativ) Mai ales, mai cu seamă, mai mult, cu atât mai mult.

VÂRTOȘÍE s. f. Putere, vigoare, forță. – **Vârtos** + suf. *-ie.*

VÂRTÚTE, *vârtuți,* s. f. (Înv.) **1.** Putere, tărie, vigoare. ◊ Expr. *Om în vârtute* = om în putere. **2.** Bărbăție, curaj, vrednicie. **3.** Proprietate, însușire, calitate.- **Vârtos** + suf. *–te.*

VÂRVÚȚ s. n. v. **vârfuț.**

VÂSC s. m. Plantă semiparazită care crește pe ramurile unor copaci, cu frunzele pieloase, totdeauna verzi, cu tulpina ramificată și cu fructul în forma unor bobițe albe sau gălbui, folosită ca plantă medicinală. ◊ Compus: *vâsc-de-stejar* = mărgăritar.

VÂSCÓS, -OÁSĂ, *vâscoși, -oase,* adj. Care prezintă vâscozitate; cleios, lipicios.

VÂSCOZITÁTE s. f. v. **viscozitate.**

VÂSLÁȘ, *vâslași,* s. m. Persoană care mânuiește vâslele1, care conduce o ambarcație cu vâsle1; vâslitor. – **Vâslă**1 + suf. *-aș.*

VÂSLĂ1, *vâsle,* s. f. Unealtă de lemn cu ajutorul căreia se conduce o ambarcație, formată dintr-o parte mai lată, care lovește apa, și dintr-o coadă lungă, de care ține vâslașul; ramă, lopată.

VÂSLĂ2, *vâsle,* s. f. (Reg.) **1.** Coardă de viță-de-vie cu câțiva ciorchini, care se păstrează pentru iarnă. **2.** Mănunchi de spice câte poate cuprinde secerătorul cu mâna.

VÂSLÍ, *vâslesc,* vb. IV. Intranz. A mânui vâslele1 în apă, făcând să înainteze o ambarcațiune. – Din **vâslă**1.

VÂSLÍRE, *vâsliri,* s. f. Acțiunea de *a vâsli* și rezultatul ei; lopătare, vâslit. – V. **vâsli.**

VÂSLIȘOÁRĂ, *vâslișoare,* s. f. (Rar) Diminutiv al lui *vâslă1.* – **Vâslă**1 + suf. *-işoară.*

VÂSLÍT, *vâsliturí,* s. n. Vâslire. – V. **vâsli.**

VÂSLITÓR, *vâslitori,* s. m. (Rar) Vâslaș. – **Vâsli** + suf. *-tor.*

VÂȘCÁ, *vâșc,* vb. I. Intranz. (Reg.) **1.** A se mișca din loc; a se urni, a se clinti. ♦ A se foi, a forfoti. **2.** Fig. A cârti, a murmura. – Et. nec.

VÁZDOÁGĂ, *vâzdoage,* s. f. (Bot.; reg.) Crăiță.

VÂZDOGEÁ, *văzdogele,* s. f. (Reg.) Diminutiv al lui *vâzdoagă.* – **Vâzdoagă** + suf. *-ea.*

VEÁC, *veacuri,* s. n. **1.** Interval de timp de o sută de ani (socotit de obicei de la unitate până la completarea unei sute); secol. **2.** Interval lung de timp; interval de timp socotit, în mod subiectiv, drept mare. ◊ *Veacul de mijloc* = Evul Mediu. *Veac de aur* = perioadă istorică de înflorire a vieții materiale și culturale. ◊ Loc. adj. și adv. *Din veac* sau *de veacuri* = (care există, s-a întâmplat etc.) de foarte multă vreme, din moși-strămoși. **3.** (La pl.; în forma veci) Veșnicie, eternitate. ◊ Loc. adj. *De veci* = etern, veșnic. ◊ Loc. adv. *În veci* sau *(în) veac de veac, în veac* etc. = pururea, întotdeauna, mereu; (în construcții negative) niciodată, nicicând. *Pe veci* = pentru totdeauna. **4.** (Pop. și fam.) Viață, existență, trai. ◊ Expr. *A-și face* (sau *a-și duce, a-și trece, a-și petrece) veacul* = a trăi (într-un anumit fel). [Pl. și: (**3,** m.) *veci*].

VECHI, VÉCHE, *vechi,* adj. **1.** Care există de mult timp, din alte vremuri; care ține, durează, se face de multă vreme; făcut de mult. ◊ *Lumea veche* = **a**) societate dispărută sau pe cale de dispariție; **b**) Antichitate; țările, locuitorii din Antichitate; **c**) nume generic care se dă celor trei continente (Europa, Asia și Africa) cunoscute până la descoperirea Americii. *Vorbă veche* = vorbă moștenită din timpuri îndepărtate; maximă, zicătoare, proverb. ♦ (Despre limbi) Care s-a vorbit într-o epocă îndepărtată; care este cunoscut (și studiat) sub aspectul ei din trecut (deosebit de cel actual). ♦ (Despre produse agricole, viticole etc.) Din recolta anilor trecuți. ♦ (Despre alimente și produse alimentare, farmaceutice etc.) Obținut, recoltat, preparat de prea multă vreme. **2.** Care a fost folosit mult și este stricat, uzat. **3.** (Rar) Bătrân. ♦ Fig. îmbătrânit (înainte de vreme). ♦ Care exercită de multă vreme o profesie. **4.** (Marcând raportul dintre oameni) Cu care cineva are relații, se cunoaște de multă vreme. **5.** Care a îndeplinit în trecut o anumită funcție, a avut o anumită ocupație etc. pe care n-o mai are în prezent; fost. **6.** (Despre ființe) Care a trăit într-un trecut îndepărtat; (despre obiecte, fenomene etc.) care a existat într-o epocă anterioară; perimat. ◊ Loc. adj. și adv. (Înv.) *Din vechi* = din vechime, de demult. ♦ Care nu se mai folosește, nu mai prezintă interes, ieșit din uz. ♦ (Despre oameni) Cu concepții învechite. ♦ (Substantivat, n.) Ceea ce nu mai corespunde timpului sau stadiului dintr-un moment dat, ceea ce este depășit, perimat, pe cale de dispariție.

VECHÍE, s. f. (Înv.) Vechime; Antichitate. – **Vechi** + suf. *-ie.*

VECHÍME s. f. **1.** Faptul de a fi vechi, de a exista de multă vreme; însușirea, caracterul, starea a ceea ce este vechi.**2.** Vreme de demult, timpuri îndepărtate; Antichitate, vechie. – **Vechi** + suf. *-ime.*

VECHITURĂ, *vechituri,* s. f. **1.** Lucru vechi sau învechit, uzat; spec. haină uzată, zdreanță. **2.** (Rar) Vechime (**1**); uzură. – **Vechi** + suf. *-tură.*

VECÍE s. f. Eternitate, veșnicie. ◊ Loc. adj. și adv. *Pe vecie* = veșnic, etern. – **Veac** + suf. *-ie.*

VECÍN, -Ă, *vecini, -e,* adj., s. m., s. f. **I. 1.** Adj. Care este, se află, stă alături, în apropiere de cineva sau de ceva. **2.** S. m. și f. Persoană care trăiește, locuiește, se află alături sau în apropiere de cineva ori de ceva; popor, stat etc. care este vecin (**II**) cu alt popor, cu alt stat etc. ◊ Loc. adv. *Prin vecini* = prin apropiere, alături. **II.** S. m. (în Evul Mediu, în Moldova) Țăran dependent de stăpânul feudal; rumân, iobag.

VÉCINIC, -Ă adj. v. **veșnic.**

VECINICÍE s. f. v. **veșnicie.**

VECINÍE s. f. Vecinătate (**II**). – **Vecin** + suf. *-ie.*

VECUÍ, *vecuiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A locui, a trăi, a petrece vreme îndelungată undeva sau cu cineva. – **Veac** + suf. *-ui.*

VÉDE *s. f. pl.* Denumire dată unor culegeri de texte religioase și poetice, scrise în sanscrita veche, considerată operă necreată, existând din totdeauna și dobândită prin revelație de câțiva înțelepți primordiali, care au transmis-o posterității.

VEDEÁ, *văd,* vb. II. **I. 1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) percepe cu ajutorul văzului. ◊ Loc. adv. *Pe văzute* = **a**) în fața tuturor, în mod deschis; **b**) cu condiția de a vedea cu propriii săi ochi. ◊ Expr. (Tranz.) *A vedea lumina zilei* = a se naște. (Fam.) *Cum te văd și cum mă vezi* = evident, clar, sigur, categoric. **2.** Tranz. A fi de față, a asista, a fi martor la o întâmplare, la un eveniment. **3.** Tranz. A cerceta (cu privirea sau cu mintea) pentru a se convinge de ceva. ♦ Intranz. A pătrunde, a descifra (cu privirea). ♦ P. gener. A cerceta, a căuta. **4.** Refl. A fi, a ajunge, a se pomeni, a se găsi într-o anumită situație. **5.** Tranz. și refl. recipr. A (se) întâlni undeva. ◊ Expr. (Refl. recipr.) *Să ne vedem sănătoși* (sau *cu bine*)! formulă de salut la despărțire. **II. 1.** Tranz. A-și da seama, a remarca, a constata, a observa. Expr. *Ce să vezi?* sau *ce să vadă?* formulă prin care se exprimă mirarea față de ceva neașteptat. ♦ A lua în considerație; a considera, a socoti. Expr. *A fi bine văzut* = a fi apreciat pentru calitățile sale (profesionale). **2.** Tranz. A înțelege, a pricepe. ♦ A-și imagina, a-și închipui; a întelepreta. **3.** Refl. impers. A părea, a se arăta. ◊ Expr. *Se vede că...* sau *se vede treaba* (ori *lucrul) că...* = e probabil, pesemne.

VEDÉNIE, *vedenii,* s. f. **1.** Halucinație; nălucă, fantomă. ♦ (Rar) Miraj. ♦ Ființă care apare în mod nedeslușit sau neașteptat, care sperie prin aspectul ei ciudat; arătare. **2.** (Înv.) Imagine, reprezentare. **3.** (Pop.) Vedere (**I 1**). – (după *vedere*).

VEDRIȘOÁRĂ, *vedrișoare,* s. f. (Rar) Vedriță. – **Vadră** + suf. *-işoară.*

VEDRÍȚĂ, *vedrițe,* s. f. Diminutiv al lui *vadră;* vedrișoară. – **Vadră** + suf. *-iță.*

VÉGHE, *veghi,* s. f. **1.** Stare a celui care nu doarme; trezie. ♦ Priveghi (ia un mort). **2.** Ocrotire, pază, strajă. **3.** (Mar.) Explorare a orizontului pentru a descoperi nave, avioane sau uscatul; *p. ext.* totalitatea persoanelor care execută această misiune. – Din **veghea** (derivat regresiv).

VEGHEÁ, *veghez,* vb. I. **1.** Intranz. A sta treaz noaptea, a nu dormi în timpul nopții. **2.** Tranz. A îngriji un bolnav (stând noaptea la căpătâiul lui). **3.** Tranz. A păzi, a sta de strajă. ♦ A supraveghea o activitate; a fi atent la ceva.

VEGHEÁT, -Ă, *vegheați, -te,* adj. (Înv.) Care veghează; treaz: vigilent, precaut. – V. **veghea.**

VEGHÉRE, *vegheri,* s. f. Acțiunea de *a veghea;* veghe, pază, strajă. – V. **veghea.**

VEGHETÓR, -OÁRE, *veghetori, -oare,* adj. (Rar) Care veghează, care păzește. – **Veghea** + suf. *-tor.*

VEL adj. invar. (Preceda un titlu sau un rang boieresc în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Mare. *Vel-logofăt.*

VENETÍC, -Ă, *venetici, -ce,* s. m., s. f. **I.** S. m. și f. (Adesea peior.) Persoană venită undeva din alte locuri și considerată străină în locul unde s-a stabilit. **II.** S. m. Veche monedă venețiană de aur, care a circulat în trecut și în Țările Române. (Adjectival) Galben venetic. - (după *venire*).

VENÍ, *vin,* vb. IV. Intranz. **1.** A se deplasa înspre persoana care vorbește sau despre care se vorbește; a se apropia de un loc, de o așezare; *p. ext.* a merge, a trece pe lângă sau printr-un anumit loc. ◊ Expr. *Du-te-vino* subst. = mișcare, circulație intensă, neîntreruptă și în ambele sensuri. *Vino-ncoace* subst. = **a**) farmec, drăgălășenie, atracție irezistibilă; **b**) (rar) ademenire, ispită, păcat. ♦ A merge împreună cu cineva sau în urma cuiva. ◊ Expr. (Pop.) *A veni după cineva* = a se căsători cu cineva. ♦ (Despre ape) A curge (la vale); a inunda, a se revărsa. ◊ Expr. (Pop.) *A veni mare* = a-și ridica mult nivelul, a se umfla, a crește, a se revărsa. **2.** A sosi, a ajunge undeva sau la cineva (pornind dintr-un punct anumit). ◊ Expr. *A veni pe lume* = a se naște. **3.** A se duce în vizită (sau în treacăt) la cineva sau undeva, a trece pe la cineva; a se prezenta; *p. ext.* a apărea, a se ivi. ◊ Expr. *A- i veni* (cuiva) *lacrimile* = a plânge sau a fi gata să plângă. *A-i veni* (cuiva) *în minte* = a se gândi dintr- odată la ceva, a-și aminti de ceva. *Ce-i vine cuiva pe limbă* = ce exprimă cineva spontan și fără discernământ. **4.** A urma după altcineva sau după altceva; a succeda. ◊ Expr. *Anul* (sau *luna, săptămâna* etc.) *ce vine* = anul (sau luna, săptămâna etc.) care urmează imediat după cea în curs. **5.**A-și avea originea; a proveni, a purcede; a izvorî; a se trage (din...); a deriva. **6.** A sosi în locul unde trebuie să se afle, unde se cuvine să fie, unde este așteptat. ◊ Expr. *A-i veni mintea la cap* = a se potoli, a se cumințî. *A-i veni inima la loc* sau *a-și veni în fire* = a se calma, a se liniști. **7.** A se vedea, a se ivi, a se pomeni, a ajunge într-o anumită poziție, situație, stare. ◊ Expr. *A veni în nas* = a cădea (cu fața în jos). *A veni la putere* = a prelua puterea politică într-o țară. *A veni vorba de* (sau *despre) cineva* sau *ceva* = a ajunge cu discuția la un anumit subiect. *Vorba vine,* se spune despre o afirmație care nu corespunde realității. *Cum vine asta?* se spune pentru a-și arăta nedumerirea sau nemulțumirea în legătură cu ceva. **8.** (Despre gânduri, sentimente, senzații etc.) A cuprinde, a pune stăpânire, a preocupa pe cineva. ◊ Expr. *Cum îi vine* (cuiva) = cum îi place, cum vrea, cum îi convine. *A-i veni* (cuiva) *la îndemână* (sau *la socoteală)* = a-i conveni, a-i fi pe plac. [Prez. ind. și: (pop.) *viu*].

VENÍN, (**1**) *veninuri,* s. n. **1.** Substanță toxică secretată de glandele unor animale (șerpi, insecte sau arahnide) și de unele plante ca mijloc de atac sau de apărare, ori preparată de om (din plante otrăvitoare). ♦ Fig. Răutate; dușmănie. **2.** (Anat.; pop.) Fiere; fig. supărare, mâhnire, necaz; furie. ◊ Expr. *A face venin* = a se supăra foarte tare, a-și face sânge rău. *A pune* (cuiva) *venin la inimă* = a face ca cineva să se supere foarte tare. *A-și vărsa veninul* = a-și manifesta supărarea, mânia, furia față de cineva.

VENINÁ, *veninez,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) învenina. – Din **venin.**

VENINÁRIȚĂ, *veninarițe,* s. f. Plantă erbacee cu flori albe sau trandafirii, care se folosește în medicină pentru proprietățile ei iritante și purgative; avrămeasă. – **Venin** + suf. *-ariță.*

VENINÁT, -Ă, *veninați, -te,* adj. (Pop.) Înveninat. – V. **venina.**

VENINÓS, -OÁSĂ, *veninoși, -oase,* adj. Care conține sau secretă venin (**1**); care este otrăvit, care poate otrăvi. ♦ Fig. Răutăcios, dușmănos; plin de răutate. – **Venin** + suf. *-os.*

VENÍRE, *veniri,* s. f. Acțiunea de *a veni* și rezultatul ei; sosire, apariție; prezentare; venită. ♦ Năvălire. – V. **veni.**

VENÍT, -Ă, (**1**) *venituri,* s. n., (**2**) *veniți, -te,* s. m. și f. **1.** S. n. Ceea ce se obține din desfășurarea unei activități; câștig, beneficiu. **2.** S. m. și f. Persoană care vine, se prezintă undeva, la cineva. ◊ *Nou-venit* = persoană sosită de curând undeva, la cineva. – V. **veni.**

VENÍTĂ s. f. (Pop.) Venire. – V. **veni.**

VENÓS, -OÁSĂ, *venoși, -oase,* adj. Care aparține venei (**1**), privitor la venă, care se face prin venă, circulă prin venă sau se află în regiunea venelor.

VENTRILÍCĂ, *ventrilici,* s. f. **1.** Plantă erbacee cu tulpina culcată sau agățătoare și cu flori albastre, care cresc la subsuoara frunzelor; ventricea. **2.** Plantă erbacee păroasă, cu tulpina târâtoare la bază și ridicată la vârf, cu flori albastre, albe sau albe-trandafirii, cu dungi închise. – Et. nec.

VERDE, (I, II) *verzi,* adj., (**III**) s. n. **I.** Adj. **1.** Care are culoarea frunzelor, a ierbii sau, în general, a vegetației proaspete de vară. ◊ *Zonă verde* = porțiune de teren cultivată cu iarbă, pomi, flori etc. **2.** (Despre plante sau părți ale lor) Plin de sevă, care nu s-a uscat; viu. ◊ Expr. (Substantivat) *A îndruga (la) verzi și uscate* = a spune lucruri inutile, nimicuri, minciuni. **3.** (Despre legume și fructe) Care nu a ajuns la deplină maturitate; crud, necopt. **II.** Adj. Fig. (Despre oameni) Voinic, viguros; curajos, îndrăzneț. ◊ Expr. (Adverbial) *A spune verde* = a spune adevărul de-a dreptul, fără menajamente. **III.** S. n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului solar, situată între galben și albastru, care este aceea a frunzelor, a ierbii fragede etc. ◊ Loc. adj. *De verde* = **a**) (despre cărți de joc) de culoarea numită „pică"; **b**) (în limbajul ghicitorilor în cărți; despre oameni) cu ochii verzi și cu părul negru. ◊ Expr. *A i se face verde înaintea ochilor* = a i se face (cuiva) rău, a-i veni amețeală.

VERDEÁȚĂ, (**2**) *verdețuri,* s. f. **1.** Culoarea verde a vegetației. ♦ (Concr.) Mulțime de frunze, de ramuri, de ierburi verzi. **2.** (La sg.) Frunze de pătrunjel, de mărar, de leuștean etc., folosite în alimentație; (la pl.) zarzavaturi, legume (proaspete). **3.** Compus: (Bot.) *Verdeața-zidurilor* = nume dat unor specii de alge verzi care cresc pe stânci, pe ziduri umede, pe scoarța arborilor. – **Verde** + suf. *-eață.*

VERGEÁ, *vergele,* s. f. Băț, vargă, nuia; bară (îngustă și flexibilă) de metal sau de lemn, cu folosiri diverse. ♦ (Spec.) Sucitor (**1**). ♦ Spec. Fiecare dintre betișoarele care se pun între firele urzelii pe măsură ce acestea se înfășoară pe sulul războiului de țesut. ♦ Spec. Fiecare dintre stinghiile care alcătuiesc gratiile unei ferestre.

VERGÉL, *vergeluri,* s. n. **1.** Betișor de care se leagă în mănunchiuri firele urzelii pe sulul războiului de țesut. **2.** Obicei calendaristic de Anul Nou, care cuprinde o serie de rituri pentru prevestirea norocului, a viitorului în anul care urma, dar având profund caracter social, fiind organizat pentru cunoașterea tineretului din sat în vederea căsătoriei. – **Vergea** + suf. *-el.*

VERGELÁ, *vergelez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A bate vergele pe scheletul de lemn al unor case, construcții (pentru a putea lipi apoi cu lut pereții). – Din **vergea.**

VERGELÁT, -Ă, *vergelați, -te,* adj. (Reg.; despre scheletul de lemn al unor construcții) Cu vergele bătute pe suprafața pereților. – V. **vergela.**

VERGELUȘĂ, *vergelușe,* s. f. Diminutiv al lui *vergea;* vergeluță. – **Vergea** + suf. *-ușă.*

VERGELUȚĂ, *vergeluțe,* s. f. Vergeluță. – **Vergea** + suf. *-eluță.*

VERÍC, *verici*, s. m. (Pop. și fam.; ca termen de adresare) Diminutiv al lui *văr.* – **Văr** + suf. *-ic.*

VERIGÁR, *verigari*, s. m. Arbust cu ramurile terminate prin câte un spin, cu frunze alterne și opuse, cu flori galbene-verzui și cu fructe globuloase, cărnoase, negre, folosite în medicină pentru proprietățile lor purgative; pătachină (**1**). [Var.: **verigáriu** s. m.] – **Verigă** + suf. *-ar*.

VERÍGĂ, *verigi,* s. f. **1.** Fiecare dintre inelele care alcătuiesc un lanț. ♦ Fig. Element de legătură; *p. ext*. parte componentă. **2.** Inel de metal, de material plastic etc., de diferite mărimi, cu numeroase utilizări tehnice (ca element de fixare). **3.** (Pop.) Verighetă. **4.** (Reg.) Fiecare dintre segmentele inelare care formează toracele albinei. **5.** (În sintagma) *Verigă de rod* = cuplu format dintr-o coardă de rod și un cap, care se lasă la tăierea viței-de-vie.

VERIGEÁ, *verigele,* s. f. (Pop.) Veriguță. – **Verigă** + suf. *-ea*.

VERIGÉL, *verigei*, s. m. Plantă parazită lipsită de clorofilă, cu frunzele reduse la solzi mici și cu flori galbene-roșietice dispuse în ciorchini. – **Verigă** + suf. *-el.*

VERIGHÉTĂ, *verighete,* s. f. Inel de metal (prețios, fără pietre) purtat ca simbol al legăturii dintre logodnici sau soți. – **Verigă** + suf. *-etă.*

VERIGÚȚĂ, *veriguțe,* s. f. Diminutiv al lui *verigă;* verigea. – **Verigă** + suf. *-uță.*

VERIȘCÁN, -Ă, *verișcani, -e*, s. m. și f. (Pop. și fam.; mai ales ca termen de adresare) Văr. – **Văr** + suf. *-ișcan.*

VERIȘÓR, -OÁRĂ, *verișori, -oare*, s. m. și f. Diminutiv al lui *văr.* – **Văr** + suf. *-işor.*

VERIȘORÍCĂ s. f. (Fam., rar) Diminutiv al lui *verișoară.* – **Verișoară** + suf. *-ică.*

VERSÁNT, *versanți,* s. m. Coastă a unui munte sau a unui deal; pantă. ♦ Fiecare dintre suprafețele înclinate ale unui acoperiș. [Pl. și: (n.) *versante*] – (după *varsă*).

VERZĂTÚRĂ s. f. v. **verzitură.**

VERZÍȘ s. n. (Rar) Vegetație, verdeață, frunziș. – **Verde** + suf. *-iș.*

VERZIȘOÁRĂ, *verzișoare,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *varză.* **2.** (Iht.) Boiștean,(peștele-doamnei). – **Varză** + suf. *-işoară.*

VERZIȘÓR, -OÁRĂ, *verzișori, -oare*, adj., s. m. **1.** Adj. Diminutiv al lui *verde.* **2.** S. m. Ostaș (cu uniformă de culoare verde) din vechea cavalerie românească. – **Verde** + suf. *-işor.*

VERZITÚRĂ, *verzituri*, s. f. Fruct necopt, verde. [Var.: **verzătúră** s. f.] – **Verde** + suf. *-iturǎ.*

VERZÍU, -ÍE, *verzii*, adj. (Pop.) Verzui. – **Verde** + suf. *-iu.*

VERZÚI, -IE, *verzui,* adj. Care bate în verde; verziu. – **Verde** + suf. *-ui*.

VESÉLĂ s. f. Totalitatea vaselor folosite la masă. - (după vase).

VESELÍ, *veselesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) înveseli. – Din **vesel.**

VESELÍE, (2) *veselii*, s. f. **1.** Stare de bună dispoziție, de voioșie. **2.** Manifestare, comportare care reflectă această stare. ♦ Petrecere veselă cu mâncare și cu băutură. - **Vesel** + suf. *-ie*.

VESELÍRE, *veseliri*, s. f. (Pop.) Înveselire. – V. **veseli.**

VESELÍT, -Ă, *veseliți, -te*, adj. (Pop.) Înveselit. – V. **veseli.**

VESELITOR, -OÁRE, *veselitori, -oare*, adj. (Pop.) Înveselitor. – **Veseli** + suf. *-tor*.

VESMÁNT s. n. v. **veșmânt.**

VÉSTE, *vești,* s. f. **1.** Fapt, întâmplare, noutate care se aduce sau ajunge la cunoștința cuiva; știre, informație. ◊ Loc. adv. *Fără (de) veste* = deodată, subit, pe neașteptate. ◊ Expr. *A da de veste* = a aduce la cunoștință, a înștiința, a vesti. *A prinde de veste* = a afla ceva (la timp). *Ce (mai) veste?* = ce (mai) e nou? ce noutăți știi? **2.** Zvon; *p. ext*. faimă, renume. ◊ Expr. *A (i) se duce cuiva vestea* sau *a se duce vestea de ceva* = a ajunge foarte cunoscut, vestit, renumit.

VESTEJÍ vb. IV v. **veșteji.**

VESTEJÍRE s. f. v. **veștejire.**

VESTEJÍT, -Ă adj. v. **veștejit.**

VESTÍ, *vestesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A aduce la cunoștință, a face cunoscut; a înștiința, a anunța, a informa. ♦ A face să se prevadă; a prevesti. **2.** Refl. A-și face cunoscută, simțită existența sau prezența. **3.** Refl. (Înv.) A deveni vestit, faimos. – Din **veste.**

VESTÍRE, *vestiri*, s. f. Acțiunea de *a vesti* și rezultatul ei; înștiințare, comunicare; știre, veste. ♦ Indicație, semn, indiciu. – V. **vesti.**

VESTÍT, -Ă, *vestiți, -te*, adj. Care se bucură de renume; celebru, renumit, faimos. – V. **vesti.**

VESTITÓR, -OÁRE, *vestitori, -oare*, adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care vestește; care prevestește. **2.** S. m. și f. Persoană care duce și aduce vești, care anunță sau care prezice; (pop.) persoană care însoțește pe nuntași (făcând anunțurile). – **Vesti** + suf. *-tor*.

VESTMÁNT s. n. v. **veșmânt.**

VEȘMÁNT, *veșminte,* s. n. Nume generic pentru un obiect de îmbrăcăminte; (la pl.) totalitatea obiectelor care formează îmbrăcămintea cuiva. [Var.: **veștmânt, vestmânt, vesmânt** s. n.].

VÉȘNIC, -Ă, *veșnici, -ce*, adj. Care există de totdeauna și va exista întotdeauna; etern. ◊ *Somnul cel veșnic* = moartea. ♦ (Prin exagerare) Care are durată lungă; continuu, permanent. ♦ (Adverbial) întruna, mereu, necontenit. [Var.: (înv. și pop.) **vécinic,-ă** adj.].

VEȘNICÍE, *veșnicii*, s. f. Durată care nu are nici început, nici sfârșit, care nu se supune niciunei determinări temporale; eternitate, vecie. ◊ Loc. adv. *Pe veșnicie* = pentru totdeauna. ♦ Durată nelimitată în viitor. ♦ (Prin exagerare) Perioadă foarte lungă. [Var.: (înv. și pop.) **vecinicíe** s. f.] – **Veșnic** + suf. *-ie.*

VÉȘTED, -Ă, *veștezi, -ede*, adj. **1.** (Despre plante sau părți ale lor) Care și-a pierdut prospețimea, seva; ofilit. ♦ (Despre locuri, suprafețe etc.) Pe care vegetația și-a pierdut prospețimea, s-a ofilit. ♦ Fig. Lipsit de culoare, mohorât. **2.** Fig. (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) Lipsit de vlagă, de vioiciune; ofilit.

VEȘTEJÍ, *veștejesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină veșted (**1**); a (se) ofili. **2.** Refl. și intranz. Fig. (despre oameni) A-și pierde forța, vigoarea, vioiciunea; *p. ext*. a îmbătrâni, a (se) trece. [Var.: **vestejí,** (pop.) **veștezí** vb. IV] – Din **veșted.**

VEȘTEJÍRE, *veștejiri,* s. f. Faptul de *a (se) veșteji.* [Var.: **vestejíre** s. f.] – V. **veșteji.**

VEȘTEJÍT, -Ă, *veștejiți, -te*, adj. Veșted. [Var.: **vestejít, -ă,** (pop.) **veștezít, -ă** adj.] – V. **veșteji.**

VEȘTEZÍ vb. IV v. **veșteji.**

VEȘTEZÍT, -Ă adj. v. **veștejit.**

VEȘTMÁNT s. n. v. **veșmânt.**

VETRIȘOÁRĂ, *vetrișoare,* s. f. Diminutiv al lui *vatră;* vetriță. – **Vatră** + suf. *-işoară.*

VETRÍȚĂ, *vetrițe,* s. f. Vetrișoară. – **Vatră** + suf. *-iță.*

VÉVERIȚĂ, *veveriță,* s. f. Mamifer rozător arboricol, de talie mică, cu blană roșcată sau neagră pe spate și albă pe piept, cu coada lungă și stufoasă. ♦ Epitet dat unei fete vioaie, zglobii.

VIÁȚĂ, *vieți,* s. f. **1.** Sinteză a proceselor biologice, fizice, chimice, mecanice care caracterizează organismele; faptul de a fi viu; stare a ceea ce este viu. ◊ Loc. adj. *Plin de viață* sau *cu viață* = energic, viguros, vioi; vesel. *Fără viață* = fără vlagă, fără vigoare. *De viață* = vesel, sociabil; căruia îi place să petreacă. ◊ Loc. adj. și adv. *Pe viață și pe moarte* = în chip deznădăjduit; cu înverșunare, din toate puterile, cu riscul vieții. ◊ Loc. adv. *Cu viață* = **a)** în mod vioi, avântat, viu; **b)** viu, teafăr. *Cu prețul vieții* = cu orice risc. ◊ Expr. *A fi în viață* = a trăi. *A aduce* (pe cineva) *la viață* = a face să-și recapete cunoștința, sănătatea; a însănătoși. *A fi între viață și moarte* = a fi în pericol să moară. ♦ Epitet dat unei ființe iubite, care reprezintă totul în existența cuiva. ♦ Existență umană, petrecere a omului pe Pământ. ◊ Expr. *Când ți-e viața mai dragă* = când nici nu te aștepți, când nici nu te gândești. ♦ Ansamblul fenomenelor biologice (creștere, metabolism, reproducere etc.) pe care le prezintă organismele animale sau vegetale de la naștere până la moarte. ♦ Fig. Vietate, ființă; *spec.* om. **2.** (În concepțiile religioase; determinat prin „de apoi", „de veci" etc.) Existență de dincolo de moarte. **3.** Mod, fel, ansamblu de condiții materiale și morale ori mediu în care se desfășoară existența unei ființe sau a unei colectivități; totalitatea actelor săvârșite de cineva în timpul existenței sale. ♦ Ceea ce este necesar pentru existența zilnică a cuiva; trai (zilnic). **4.** Timp cuprins între nașterea și moartea cuiva; șirul evenimentelor întâmplate în acest timp. Loc. adj. și adv. *Pe viață* = pentru tot timpul cât trăiește cineva. *Din viață* = din timpul când trăiește (cineva), când este încă viu. ◊ Expr. *O viață de om* = vreme foarte îndelungată.

VIBRÁ, *vibrez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre corpuri sau medii) A se mișca oscilatoriu și periodic în jurul poziției sale de echilibru; a avea vibrații; a tremura, a trepida; *p. ext*. a produce sunete. ♦ (Despre sunete) A răsuna. ♦ (Despre voce) A avea o sonoritate tremurătoare, a exprima o emoție puternică prin tremuratul sunetelor pe care le articulează. **2.** Fig. A pâlpâi. **3.** Fig. (Despre oameni) A fi emoționat puternic, a fremăta, a palpita (sub impresia unei emoții).

VIBRĂȚIE, *vibrații,* s. f. **1.** Mișcare oscilatorie periodică a unui corp sau a particulelor unui mediu, efectuată în jurul unei poziții de echilibru, cu frecvență relativ înaltă; oscilație. **2.** Vibrare (**2**). **3.** Fig. Emoție puternică, înfiorare, fremătat. [Var.: **vibrațiúne** s. f.].

VICLEÁN, -Ă, *vicleni, -e*, adj. (Adesea substantivat). **1.** Care se poartă, vorbește fără sinceritate, ascunzându-și adevăratele intenții (reprobabile); fățarnic, ipocrit, perfid; (cu sens atenuat) șiret, șmecher, isteț. **2.** (Pop.) Rău, crud, neîndurător, hain. **3.** (Înv.) Care își calcă credința sau cuvântul; necredincios; trădător. ♦ (Rar) Care nu crede în învățăturile religiei creștine; păgân. ♦ (Substantivat, m.) Duh necurat, drac. [Var.: (înv.) **hicleán, -ă** adj.].

VICLENÍ, *viclenesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și refl. (Înv. și pop.) A se purta ca un viclean; a unelti (pe ascuns) contra cuiva. **2.** Tranz. (Înv.) A trăda, a înșela. ♦ A ispiti, a ișcodi. – Din **viclean.**

VICLENÍE, *viclenii*, s. f. Însușirea de a fi viclean; faptă, comportare de om viclean; perfidie, ipocrizie, falsitate, vicleșug. ♦ (Cu sens atenuat) Șiretenie, șmecherie, șiretlic; stratagemă. – **Viclean** + suf. *-ie.*

VICLEȘÚG, *vicleșuguri,* s. n. Viclenie, șiretlic. - (după *viclean*).

VÍCTIMĂ, *victime,* s. f. **1.** Persoană care suferă chinuri fizice sau morale ca urmare a greșelilor sale sau ale altora ori a unor catastrofe naturale. **2.** Persoană care suferă un prejudiciu ori o atingere a vieții, sănătății sau integrității sale fizice ca urmare a unei fapte ilicite săvârșite de altcineva.

VÍE, *vii*, s. f. **1.** Teren plantat cu viță (**I**); plantație de viță. **2.** Viță (**I**).

VIÉR1, *vieri*, s. m. (Rar) Lucrător specializat în cultivarea viței de vie, păzitor de vie. – **Vie** + suf. *-ar*.

VIÉR2, *vieri*, s. m. **1.** Porc necastrat. **2.** Porc mistreț mascul.

VIEREÁSĂ, *vierese,* s. f. Soția vierului1; îngrijitoare, paznică de vie [Pr.: *vi-e-*] – **Vier**1 + suf. *-easă.*

VIERÍT s. n. (Rar) Ocupația vierului1; viticultură. [Pr.: *vi-e-*] – **Vier**1 + suf. *-it*.

VIERMÁR, *viermare*, s. n. (Rar) Viermărie. – **Vierme** + suf. *-ar*.

VIERMĂNÁR, *viermănari,* s. m. Insectă de forma unei muște, cu capul de culoare galbenă, care se hrănește cu resturi de carne sau de materii vegetale intrate în putrefacție. – Din **vierme.**

VIERMĂNÓS, -OÁSĂ, *viermănoși, -oase,* adj. (Mai ales despre fructe) Cu viermi, mâncat de viermi.

VIERMĂNOȘÁ, pers. 3 *viermănoșează,* vb. I. Refl. (Mai ales despre fructe) A se umple sau a fi plin de viermi. – Din **viermănos.**

VIERMĂRÁIE s. f. Viermărie. – **Vierme** + suf. *-ăraie.*

VIERMĂRÍE, *viermării,* s. f. Mulțime de viermi; forfoteală de viermi; viermăraie, viermăt, viermar. – **Vierme** + suf. *-ărie.*

VIÉRMĂT s. n. (Reg.) Viermărie. – **Vierme** + suf. *-et*.

VIÉRME, *viermi*, s. m. Nume dat unor animale nevertebrate, lipsite de picioare, cu corpul moale, lunguieț, de obicei cu o piele lucioasă, care trăiesc în sol, în apă sau ca parazite pe plante și pe animale; (pop.) nume dat larvelor unor insecte. ◊ *Vierme de mătase* = larvă a unor fluturi care produc gogoșile de mătase și care se hrănesc cu frunze de dud sau de stejar.

VIERMIȘÓR, *viermișori,* s. m. Viermușor. – **Vierme** + suf. *-işor.*

VIERMUÍ, pers. 3 *viermuiește,* vb. IV. Intranz. A se mișca neîncetat și în număr mare de colo până colo; a mișuna, a forfoti. – **Vierme** + suf. *-ui*.

VIERMUIÁLĂ, *viermuieli*, s. f. Viermuire. [Pr.: *-mu-ia-*] – **Viermui** + suf. *-eală.*

VIERMUÍRE, *viermuiri*, s. f. Faptul de *a viermui;* viermuială. – V. **viermui.**

VIERMULÉȚ, *viermulețI,* s. m. Viermușor. – **Vierme** + suf. *-uleț.*

VIERMÚȘ, *viermuși*, s. m. (Rar) Viermușor. – **Vierme** + suf. *-uș.*

VIERMUȘÓR, *viermușori,* s. m. Diminutiv al lui *vierme;* viermișor, viermuleț, viermuș. – **Vierme** + suf. *-uşor.*

VIESPÁR, (1) *viespare*, s. n., **(2, 3)** *viespari*, s. m. **1.** S. n. Cuib de viespi. ♦ Fig. Mulțime de ființe care mișună. ♦ Fig. Loc periculos, primejdios. **2.** S. m. (Entom.) Gărgăun. **3.** S. m. (Ornit.) Albinărel. – **Viespe** + suf. *-ar*.

VIESPĂRÍE, *viespării,* s. f. Mulțime de viespi; cuib de viespi. – **Viespe** + suf. *-ărie.*

VIÉSPE, *viespi*, s. f. **1.** Nume dat mai multor insecte himenoptere, asemănătoare cu albina, prevăzute de obicei în partea posterioară a abdomenului cu un ac și cu o pungă cu venin. **2.** Fig. Femeie rea.

VIESPÓI, *viespoi*, s. m. Augmentativ al lui *viespe*. ♦ Specie de viespe mare, cu pântecele roșu, lungă de 2-4 cm.. – **Viespe** + suf. *-oi*.

VIETÁTE, *vietăți,* s. f. Ființă, viețuitoare. [Pr.: *vi-e-*] – **Viu** + suf. *-ătate.*

VIEȚUÍ, *viețuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și pop.) A se afla în viață, a fi viu; a trăi, a exista. ♦ A-și procura mijloacele necesare traiului. ♦ A trăi ia un loc cu cineva; a conviețui. ♦ A locui într-un anumit loc. – **Viață** + suf. *-ui*.

VIEȚUÍRE, *viețuiri,* s. f. (Înv. și pop.) Faptul de *a viețui;* viață, existență, trai; conviețuire. – V. **viețui.**

VIEȚUITÓR, -OÁRE, *viețuitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Care viețuiește; (care este) în viață, viu. ♦ (Substantivat, f.) Vietate, ființă. [Pr.: *-țu-i-*] – **Viețui** + suf. *-tor*.

VÍFOR, *vifore,* s. n. (Pop.) Vânt puternic, furtună mare (cu ninsoare); viforniță, viforeală.

VIFORÁTEC, -Ă adj. v. **viforatic.**

VIFORÁTIC, -Ă, *viforatici, -ce,* adj. (Pop.) Viforos. [Var.: **viforátec, -ă,** adj.] – **Vifor** + suf. *-atic.*

VIFORÁRE, *viforâri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a viforî* și rezultatul ei. – V. **viforî.**

VIFOREÁLĂ, *viforeli,* s. f. (Pop.) Vifor. – **Viforî** + suf. *-ală.*

VIFORÍ, pers. 3 *viforăște,* vb. IV. Intranz. impers. (Pop.) A fi vifor, furtună, viscol. – Din **vifor.**

VIFÓRNIȚĂ, *viforniță,* s. f. (Pop.) Vifor, furtună, vijelie, viscol. – **Vifor** + suf. *-niță.*

VIFORÓS, -OÁSĂ, *viforoși, -oase,* adj. (Pop.) Furtunos, vijelios; (despre vânt) care bate cu putere; (despre vânt, nori) care aduce vifor; *fig.* aprig, năvalnic; agitat, tulbure; viforatic. – **Vifor** + suf. *-os.*

VIIȘOÁRĂ, *viișoare,* s. f. Diminutiv al lui *vie.* [Pr.: *vi-i-*] – **Vie** + suf. *-işoară.*

VIITÓR, -OÁRE, (I) *viitori, -oare,* adj., **(II 1)** s. n., **(II 2)** *viitoruri,* s. n. **I.** Adj. Care va veni, care va fi, va exista, va apărea după momentul de față; proiectat într-o perioadă care va veni. ◊ *Viața viitoare* = (în concepțiile religioase) viața care ar continua și după moarte, într-o lume de apoi. **II.** S. n. **1.** Timpul care urmează prezentului; viitorime. ◊ Loc. adv. *În viitor* = de acum înainte. **2.** Situație, stare care urmează să existe; perspectivă. ◊ Expr. *A avea viitor* = a avea șanse de succes într-o acțiune; a-l aștepta o carieră plină de succes. [Pr.: *vi-i-*] – **Veni** + suf. *-tor*.

VIITORÍME s. f. **1.** (Înv.) Viitor **(II 1). 2.** Oamenii din viitor, generațiile viitoare; posteritate. [Pr.: *vi-i-*] – **Viitor** + suf. *-ime.*

VIITÚRĂ, *viituri,* s. f. **1.** Creștere bruscă a nivelului apei dintr-un râu (care poate duce la revărsarea lui). **2.** Mâl, bolovani, pietriș, crengi etc. aduse de apele curgătoare când se revarsă. [Pr.: *vi-i-*] – **Veni** + suf. *-tură*.

VIJELÍE, *vijelii,* s. f. Vânt foarte puternic, adesea însoțit de descărcări electrice și de precipitații atmosferice; furtună. ◊ Loc. adv. *Cu vijelie* = cu putere, furtunos. ♦ Fig. Furie. – Et. nec.

VIJELIÓS, -OÁSĂ, *vijelioși, -oase,* adj. **1.** Cu vijelie; ca vijelia; năvalnic. ♦ Bătut de furtună, bântuit de vijelie. **2.** Fig. Violent, impetuos, aprig. [Pr.: *-li-os*] – **Vijelie** + suf. *-os.*

VIN, (2) *vinuri,* s. n. **1.** Băutură alcoolică (de 7-16%) obținută prin fermentarea mustului de struguri sau *p. gener.* prin fermentarea mustului, altor fructe. **2.** Sortiment din această băutură.

VINÁR, *vinari,* s. m. (Pop.)Lucrător specializat în fabricarea vinului; negustor, vânzător de vinuri. – **Vin** + suf. *-ar*.

VINÁRIȚĂ, *vinariță,* s. f. Plantă erbacee cu frunze verticilate, cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, folosită la parfumarea rufelor sau la aromatizarea unor băuturi. – **Vin** + suf. *-ariță.*

VINÁRS, *vinarsuri,* s. n. (Reg.) Rachiu (tare). – **Vin** + **ars.**

VINÁȚ, *vinațuri,* s. n. (Pop.)Varietăți de vinuri. [Pl. și: *vinațe*]. – **Vin** +suf. *–ațˌ.*

VÍNĂ, *vini,* s. f. Faptă care constituie o abatere de la ceea ce este (considerat) drept sau bun; greșeală, vinovăție; păcat; culpă. ◊ Loc. adj. *De vină* = vinovat, responsabil. *Fără vină* = nevinovat; (rar, despre lucruri, manifestări) ireproșabil, perfect. ◊ Expr. (Pop.) *Bată-l vina!* exprimă o mustrare cu o nuanță de simpatie. *A face cuiva o vină pentru ceva* = a considera drept greșeală o faptă a cuiva. *A cădea în vină* = a se face vinovat de ceva.

VINĂRÍCI, *vinăriciuri,* s. n. (în Evul Mediu, în Țara Românească) Dijmă în vin, reprezentând a zecea parte din recoltă, care se plătea în trecut domniei; vinărit. – **Vin** + suf. *-ărici.*

VINĂRÍE, *vinării,* s. f. (Rar) Pivniță în care se păstrează (și se vinde) vinul; depozit de vin. – **Vin** + suf. *-ărie.*

VINĂRÍT, *vinărituri,* s. n. (Înv.) Vinărici. – **Vin** + suf. *-ărit.*

VÍNDE, *vând,* vb. III. Tranz. **1.** A ceda unui cumpărător dreptul de proprietate asupra unui bun, în schimbul unei sume de bani. ◊ Expr.*A-și vinde (și) pielea* sau *cămașa (de pe sine)* = a vinde sau a ceda, din cauza unei nevoi mari, tot ce posedă. *Cum am cumpărat-o, așa o vând* = o spun așa cum am auzit-o (fără să-mi iau răspunderea autenticității). (Refl. pas.) *Cu cât se vinde?* = ce preț are? cu cât se plătește? ♦ A oferi spre vânzare; a face comerț. **2.** A trăda sau a denunța, a pârî (pentru bani sau pentru un interes material). [Prez. ind. și: (reg.) *vânz*].

VÍNDEC, *vindecuri,* s. n. (Pop.) Vindecare, tămăduire, lecuire; *p. ext.* (concr.) leac. – Din **vindeca** (derivat regresiv).

VINDECÁ, *vindec,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A scăpa sau a face pe cineva să scape de o boală, a (se) face sănătos; a (se) însănătoși, a (se) tămădui, a (se) lecui. ♦ Refl. Spec. (Despre răni, tăieturi etc.) A se închide, a se cicatriza. **2.** Tranz. Fig. A face să dispară, să înceteze o suferință morală, o supărare, un dor etc.

VINDECÁRE, *vindecări,* s. f. Acțiunea de *a (se) vindeca* și rezultatul ei; însănătoșire. – V. **vindeca.**

VINDECÁT, -Ă, *vindecați, -te,* adj. Însănătoșit, lecuit (de o boală, de o suferință). – V. **vindeca.**

VINDECĂTÓR, -OÁRE, *vindecători, -oare,* adj. Care vindecă; lecuitor, tămăduitor. – **Vindeca** + suf. *-ător.*

VINDECEÁ, *vindecele,* s. f. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori purpurii, cu proprietăți medicinale. – **Vindeca** + suf. *-ea*.

VINDÉRE, *vinderi,* s. f. Acțiunea de *a (se) vinde* și rezultatul ei; vânzare. – V. **vinde.**

VINDERÉL, *vinderei,* s. m. (Ornit.; reg.) Vindereu. – **Vinder**[eu] + suf. *-el.*

VINDERÉU, *vinderei,* s. m. Numele a două specii de șoimi mici; vinderei . [Var.: **vindiréu** s. m.].

VINDIRÉU s. m. v. **vindereu.**

VINECIÓR, -OÁRĂ, *vineciori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *vânăt.* ♦ (Despre păsări) Cu penele cenușii-albăstrii, bătând în vânăt; (despre animale) cu blana sură. – **Vânăt** + suf. *-ior.*

VÍNERI, *vineri,* s. f. Ziua a cincea a săptămânii, care urmează după joi. ◊ (Adverbial) În cursul zilei de vineri; (în forma *vinerea)* în fiecare vineri.

VINERÍȚĂ, *vinerițe,* s. f. Plantă erbacee cu frunzele de la bază așezate în formă de rozetă, cu flori albastre, roșii sau albe, dispuse în spic în vârful tulpinii, care se folosește ca plantă medicinală; vinețică. – **Vineri** + suf. *-iță.*

VINEȚEÁ, -ÍCĂ, *vinețele,* s. f. (Bot.) **1.** (În forma *vineța)* Albăstrea. **2.** (În forma *vinețică)* Vineriță. **3.** (În forma vinețică) Numele mai multor ciuperci (comestibile) cu pălăria tare, cărnoasă, de culoare albă, purpurie sau portocalie. ◊ *Vinețică cu lapte* = ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă, aurie sau portocalie, care conține un suc lăptos și dulce. – **Vânăt** + suf. *-ea, -ică.*

VINEȚEÁLĂ, *vinețeli,* s. f. **1.** Vânătaie. **2.** (Pop.) Scroboală albastră, albăstreală (pentru rufe). **3.** Boală a viței-de-vie produsă de o ciupercă parazită, care se manifestă prin apariția unor pete roșietice pe frunze. – **Vânăt** + suf. *-eală.*

VINEȚÍU, -ÍE, *vinețiiˌ* adj. Care bate în vânăt, cu nuanțe albăstrui. ♦ (Substantivat, n.) Culoarea vânătă; vânăt. ♦ (Substantivat, f.; reg.) Albastrul cerului. – **Vânăt** + suf. *-iu.*

VINICÉR s. m. (Pop.) Luna septembrie (luna vinului).

VINÍCOL, -Ă, *vinicoli, -e,* adj. Privitor la vii și la producția vinului, care aparține viilor și producției de vinuri.

VINIȘOÁRĂ, *vinișoare,* s. f. Diminutiv al lui *vână;* vână subțire. – **Vână** + suf. *-işoară.*

VINIȘÓR s. n. (Pop. și fam.) Diminutiv al lui *vin;* vin bun; vinuleț, vinuț. – **Vin** + suf. *-işor.*

VINOVÁT, -Ă, *vinovați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are o vină, care a comis o greșeală sau o faptă reprobabilă; culpabil; pasibil de o pedeapsă. **2.** (Despre faptele, comportările etc. oamenilor) Care se abate de la lege sau de la bunele moravuri; nepermis, condamnabil. - (după vină).

VINOVĂȚÍE, *vinovății,* s. f. Faptul de a fi vinovat; faptă comisă de cel vinovat; starea celui vinovat; culpabilitate, vină. – **Vinovat** + suf. *-ie.*

VINULÉȚ, *vinulețe,* s. n. (Pop.) Vinișor. – **Vin** + suf. *-uleț.*

VINÚȚ, *vinuțe,* s. n. (Pop.) Vinișor. [Pl. și: *vinuțuri*] – **Vin** + suf. *-uț.*

VIOÁRĂ1, *vioare,* adj. (Pop.; despre ape curgătoare) Limpede, cristalin, clar. ◊ (Substantivat) *Limpede* (sau *curat) vioară* sau *ca vioara* = foarte limpede, ca lacrima.

VIOÁRĂ2, *vioare,* s. f. (Bot.; reg.) **1.** Toporaș. **2.** Compus: *vioară-roșie* = micsandră.

VIOÁRĂ3, *viori,* s. f. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță cu patru coarde întinse peste ea, care vibrează prin frecare cu arcușul sau prin ciupire. [Pr.: *vi-oa-*. Pl. și: *vioare*].

VIÓI, VIOÁIE, *vioi, vioaie,* adj. **1.** Care este plin de viață, de vigoare; iute în mișcări, sprinten; zglobiu, zburdalnic. ♦ (Despre ochi; *p. ext.* despre privire, înfățișare) Radios, luminos, viu. ♦ Ager, isteț. **2.** Aprins, înflăcărat, intens. ♦ (Despre sunete, melodii etc.) Cu ritm accelerat; săltăreț; vesel. [Pr.: *vi-o-*] – **Viu** + suf. *-oi*.

VIOICIÚNE s. f. **1.** Calitatea de a fi vioi; sprinteneală; zburdălnicie, agerime în mișcări; însuflețire, animație. ♦ Neastâmpăr, strălucire, expresie vie; elan, avânt. **2.** Capacitatea de a înțelege cu ușurință ceva, de a reacționa spontan la ceva; istețime; spontaneitate. [Pr.: *vi-o-i-*] – **Vioi** + suf. *-iciune.*

VIÓLĂ2, *viole,* s. f. (Bot.) **1.** Toporaș. **2.** Compus: *violă-de-noapte* (sau *-de-primăvară)* = nopticoasă.

VIOLÉT, -Ă, *violeți, -te,* adj., s. n., s. f. **1.** Adj. De culoarea viorelei. **2.** S. n. Culoare fundamentală a spectrului luminii, situată la capăt, după indigo; culoarea violet **(1). 3.** S. f. (Bot.) Toporaș.

VIORÉA, -ÍCĂ, *viorele,* s. f. (Bot.) **1.** Toporaș. **2.** Plantă erbacee din familia liliaceelor, din al cărei bulb cresc două-trei frunze lunguiețe și o tulpină cu flori albastre, roz sau albe. [Pr.: *vi-o-*] – **Vioară**2 + suf. *-ea, -ică.*

VIORÍST, -Ă, *violiști, -ste,* s. m. și f. Violonist (într-o orchestră populară). [Pr.: *vi-o-*] – **Vioară**3 + suf. *-ist*.

VIORÍU, -ÍE, *viorii,* adj. Violet-deschis, liliachiu. ♦ (Substantivat, n.) Culoare violet-deschis, liliachie. [Pr.: *vi-o-*] – **Vioară**2 + suf. *-iu.*

VÍPERĂ, *vipere,* s. f. **1.** Șarpe mic, foarte veninos, având pe cap o pată de culoare închisă în formă de V și pe spate o dungă neagră în zigzag; năpârcă. ◊ Expr. *Pui de viperă* = om rău, femeie rea. **2.** Fig. Persoană rea, perfidă.

VÍPIE, *vipii,* s. f. (Reg.) **1.** Căldură mare, arșiță, fierbințeală, zăduf. ♦ Febră. **2.** Toi, putere. – Et. nec.

VIRDÁRE, *virdări,* s. f. Specie de ciocănitoare, cu penele verzi împestrițate cu roșu, galben, negru și alb. [Var.: **verdáre** s. f.] – Et. nec.

VIROÁGĂ, *viroage,* s. f. Vale mică, râpoasă, mocirloasă, formată de ploi și de inundații sau prin părăsirea albiei de către un râu; albia unui torent, cu malurile adânci și abrupte. – Et. nec.

VIRTÚTE, *virtuți,* s. f. **1.** Însușire dominantă a caracterului, care îl face mai bun pe individul uman, din punct de vedere moral, intelectual sau al unui tip specific de activitate; integritate morală. ♦ Înclinație spre un anumit fel de fapte morale; calitate morală. **2.** (În loc. prep.) *În virtutea...* = pe baza, în puterea, ca urmare a...

VIS, (1) *vise,* **(2,3)** *visuri,* s. n. **1.** Faptul de *a visa;* imagini și procese psihice care survin în fazele mai puțin profunde ale somnului. ◊ *Carte de vise* = carte care cuprinde semnificația profetică a viselor. ◊ Loc. adj. *De vis* = propriu visului; extrem de frumos, de necrezut, ireal. ◊ Loc. adv. *Ca prin vis* = vag, confuz. ♦ Fig. Atmosferă, imagine, frumusețe ireală. **2.** Reverie, meditație, visare. **3.** Fig. Iluzie deșartă; aspirație irealizabilă. ♦ Dorință arzătoare. ◊ Expr. *A-și vedea visul cu ochii* = a-și îndeplini cea mai arzătoare dorință, a-și realiza tot ce și-a propus.

VISÁ, *visez,* vb. I. **1.** Tranz. A avea un vis **(1)** în timpul somnului, a vedea în vis pe cineva sau ceva. ♦ Refl. A se vedea în vis. ◊ Expr. *Unde te visezi?* = unde crezi că te afli? unde te trezești? **2.** Intranz. A se lăsa în voia gândurilor, a imaginației; a-și imagina; a medita. **3.** Tranz. și intranz. Fig. A-i trece cuiva prin gând. ◊ Expr. (Intranz.) *Când nici nu visezi* = pe neașteptate. ♦ Tranz., intranz. și refl. A dori ceva (cu ardoare), a râvni la ceva. – Din **vis.**

VISÁRE, *visări,* s. f. Faptul de *a visa,* reverie, meditație. ♦ Fantezie. – V. **visa.**

VISĂTÓR, -OÁRE, *visători, -oare,* adj., s. m. și f. (Persoană) care visează, care este înclinată spre reverie, spre meditație; *p. ext.* (persoană) care este lipsită de simț practic; (persoană) care se dedică unui ideal irealizabil. – **Visa** + suf. *-ător.*

VISĂTORÍE s. f. (Rar) Predispoziție către visare; stare de visare, de reverie, de meditație. – **Visător** + suf. *-ie.*

VÍSCOL, *viscole,* s. n. Vânt puternic însoțit de ninsoare sau de lapoviță; vânt violent, în rafale care spulberă și troienește zăpada. – Et. nec.

VISCOLEÁLĂ, *viscoleli,* s. f. Faptul de *a viscoli,* viscolire. – **Viscoli** + suf. *-eală.*

VISCOLÍ, pers. 3 *viscolește,* vb. IV. Intranz. A bate un vânt puternic cu ninsoare sau cu lapoviță. ♦ Tranz. (Despre vânt) A spulbera și a troieni zăpada. – Din **viscol.**

VISCOLÍRE, *viscoliri,* s. f. Faptul de *a viscoli;* viscoleală, viscolitură. – V. **viscoli.**

VISCOLÍT, -Ă, *viscoliți, -te,* adj. (Despre zăpadă) Bătut, spulberat, troienit de viscol. – V. **viscoli.**

VISCOLITÓR, -OÁRE, *viscolitori, -oare,* adj. (Rar; despre vânt) Care viscolește, care spulberă și troienește zăpada. – **Viscoli** + suf. *-tor*.

VISCOLITÚRĂ, *viscolituri,* s. f. (Pop.) Viscolire. ♦ (Concr.) Zăpadă viscolită, troian de zăpadă îngrămădită de viscol. – **Viscoli** + suf. *-tură.*

VISCOLÓS, -OÁSĂ, *viscoloși, -oase,* adj. (Despre iarnă, vreme) Cu viscol, viforos. – **Viscol** + suf. *-os.*

VISTERÍE s. f. v. **vistierie.**

VISTERNICÉL s. m. v. **vistiernicel.**

VISTERNICÍE s. f. v. **vistiernicie.**

VISTIÉR, *vistieri*, s. m. (În Evul Mediu, în Țările Române) Titlu dat marelui dregător care avea în grijă tezaurul țării, repartizarea și încasarea dărilor; persoană care purta acest titlu; vistiernic. [Pr.: *-ti-er*].

VISTIERÍE, *vistierii*, s. f. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Instituție care administra tezaurul țării; localul sau încăperea în care se păstra acesta. ♦ Fig. Sursă de venituri, de bogăție. **2.** (Înv.) Vistiernicie. [Pr.: *-ti-e-*. – Var.: **visteríe** s. f.] – **Vistier** + suf. *-ie.*

VISTIÉRNIC, *vistiernici*, s. m. (Înv.) Vistier (**1**). ♦ Fig. Depozitar. [Pr.: *-ti-er-*] – **Vistier** + suf. *-nic.*

VISTIERNICÉL, *vistiernicei*, s. m. Slujbaș subaltern al vistiernicului. [Pr.: *-ti-er-*. – Var.: **visternicél** s. m.] – **Vistiernic** + suf. *-el.*

VISTIERNICÍE, *vistiernicii*, s. f. Demnitate, titlu de vistier; vistierie (**2**). [Pr.: *-ti-er-*. – Var.: **visternicíe** s. f.] – **Vistiernic** + suf. *-ie.*

VÍȘIN, *vișini*, s. m. Pom roditor din familia rozaceelor, cu frunze lucioase, dințate pe margine, cu flori albe, cultivat pentru fructele sale. ◊ *Vișin sălbatic* = vișinel (**2**). – Din **vișină** (derivat regresiv).

VIȘINÁTĂ, (2) *vișinate,* s. f. **1.** Băutură preparată din vișine fermentate cu zahăr și alcool. **2.** Sortiment, porție de vișinată (**1**). – **Vișină** + suf. *-ată.*

VÍȘINĂ, *vișine,* s. f. Fructul vișinului, sferic, cărnos, de culoare roșu-închis și cu gust acrișor. ◊ *Vișină sălbatică* = fructul vișinelului (**2**). [Pl. și: *vișini*].

VIȘINEÁ, *vișinele,* s. f. Diminutiv al lui *vișină*. – **Vișină** + suf. *-ea.*

VIȘINÉL, *vișinei,* s. m. **1.** Diminutiv al lui *vișin*. **2.** Arbust din familia rozaceelor, cu flori albe și cu fructe mici, sferice, roșii-purpurii, foarte acre; vișin sălbatic. – **Vișin** + suf. *-el.*

VIȘINÉT, *vișineturi,* s. n. (Rar) Livadă de vișini. – **Vișin** + suf. *-et.*

VIȘINÍU, -ÍE, *vișinii,* adj. De culoarea roșu-închis a vișinei coapte. – **Vișină** + suf. *-iu.*

VITÁL, -Ă, *vitali, -e*, adj. **1.** Care aparține vieții, care este caracteristic sau esențial pentru viață, în care rezidă viața; de viață, al vieții. **2.** Foarte important, fundamental, esențial, de bază; indispensabil. - (după *viață*).

VÍTĂ, *vite*, s. f. Nume generic dat animalelor domestice mari, mai ales cornutelor; *p. gener.* animal. ◊ *Vite mari* (sau *albe*) = denumire generică pentru boi și vaci. *Vite mici* (sau *mărunte)* = denumire generică pentru oi și capre. – (după *viață* + *vaci*).

VITEÁZ, -Ă, *viteji, -ze*, adj., s. m. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care dă dovadă de curaj în luptă; *p. gener.* îndrăzneț, dârz, curajos. **2.** S. m. (La pl.; în evul mediu, în Țara Românească și în Moldova) Stăpân de pământ care primea din partea domnului pentru unele sarcini militare speciale.

VITEJÉSC, -EÁSCĂ, *vitejești,* adj. Care aparține vitejilor, privitor la viteji sau la vitejie, de viteaz; plin de vitejie. – **Viteaz** + suf. *-esc.*

VITEJÉȘTE adv. în felul vitejilor, ca vitejii; cu mare curaj, cu bărbăție. – **Viteaz** + suf. *-ește.*

VITEJÍE, *vitejii*, s. f. **1.** (La sg.) însușirea de a fi viteaz, calitatea celui viteaz; voinicie. ◊ Loc. adv. *Cu vitejie* = vitejește. **2.** Faptă vitejească. **3.** (Pop.) Haiducie. – **Viteaz** + suf. *-ie.*

VITIȘOÁRĂ, *vitișoare,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *vită*. – **Vită** + suf. *-işoară.*

VITRÉG, -Ă, *vitregi, -ge*, adj. **1.** (Despre copii sau părinți, determinând natura rudeniei lor reciproce) Care nu este rudă de sânge, care a devenit rudă printr-o nouă căsătorie a unuia dintre părinți. **2.** Fig. Dușman, ostil, vrăjmaș; defavorabil.

VITREGÍ, *vitregesc*, vb. IV. Tranz. A trata pe cineva cu răutate, cu dușmănie; a persecuta; a lipsi (pe nedrept) de ceva. – Din **vitreg.**

VITREGÍE, *vitregii*, s. f. Ostilitate, dușmănie, vrăjmășie; răutate. – **Vitreg** + suf. *-ie.*

VIȚĂ, vițe, s. f. **I.** (Adesea determinat prin „de vie") Nume dat mai multor plante perene cu rădăcina puternică, cu tulpina lipsită de susținere proprie, cu lăstari subțiri și frunze mari, lobate și cu fructele în formă de ciorchine, care se cultivă într-un număr mare de soiuri și de varietăți pentru producția de struguri și de vin; vie. ◊ *Viță sălbatică* = arbust agățător din familia vitaceelor, cu frunze verzi care se colorează toamna în roșu, cultivat ca plantă decorativă. ♦ Fiecare dintre lăstarele lungi și flexibile ale viței (**I**); p. gener. curpen, vrej. ♦ Compus: *viță-albă* = plantă agățătoare din familia ranunculaceelor, cu flori albe mirositoare. **II. 1.** (Pop.) Șuviță de păr. ♦ Fiecare dintre firele, șuvițele etc. din care se confecționează, prin împletire sau răsucire, un obiect. **2.** Fig. Descendent, urmaș, vlăstar; *p. ext.* neam; soi, fel. ◊ Loc. adj. *De viță* = **a**) de calitate superioară; **b**) de origine aleasă, nobil.

VIȚEÁ, *vițele,* s. f. Puiul-femelă al vacii, până la un an; vițică.- **Viață** + suf. *-ța.*

VIȚÉL, *viței,* s. m. **1.** Puiul vacii, până la circa un an. ◊ *Vițelul de aur* = simbol al bogăției, al opulenței. ♦ Carne de viței (**1**). ♦ Piele de viței (**1**). **2.** (Reg.) Pui de cerb. – **Viață + țel.**

VIȚELÁR, *vițelari*, s. m. **1.** Persoană care supraveghează și îngrijește vițeii. **2.** Plantă erbacee din familia gramineelor, cu miros plăcut, cu frunze lungi, cu florile grupate în spic; părangină. – **Viței** + suf. *-ar.*

VIȚELÚȘ, *vițeluși,* s. m. Diminutiv al lui *viței.* – **Viței** + suf. *-uș.*

VIȚELÚȘĂ, *vițelușe,* s. f. Diminutiv al lui *vițea.* – **Vițea** + suf. *-eluș*ă.

VIȚÍCĂ, *vițele,* s. f. Vițea. – **Vită** + suf. *-ică* sau **viței** + suf. *-ică.*

VIȚÓS, -OÁSĂ, *vițoși, -oase,* adj. (Pop.) **1.** (Despre rădăcinile plantelor) Cu ramificații numeroase și lungi. **2.** Mițos, lățos. – **Viță** + suf. *-os.*

VÍU, VÍE, *vii*, adj., s. n. **I.** Adj. **1.** (Adesea substantivat) Care se află în viață, care trăiește; înzestrat cu viață. ◊ Loc. adj. și adv. *De viu* = fiind încă în viață. ◊ Loc. adv. *Pe viu* = în mod direct, nemijlocit. ◊ Expr. *Prin viu grai* = oral. *Viu sau mort* = în orice stare s-ar afla, în viață sau nu; cu orice preț. ◊ *Nici cu viii, nici cu morții,* se spune despre un bolnav care nici nu moare, nici nu se înzdrăvenește. *Morții cu morții și viii cu viii*, se spune ca îmbărbătare celor care se consolează greu de moartea unei persoane dragi. ♦ Care persistă, care dăinuie încă. *Tradiție vie.* ◊ *Limbă vie* = limbă care se vorbește și evoluează, care este în circulație. ♦ (În concepția creștină) Etern, nemuritor, veșnic. **2.** Plin de viață, de neastâmpăr; cu mișcări iuți, vioaie. *Discuție vie.* ♦ (Despre ochi) Care denotă vioiciune, inteligență; ager, vioi. **3.** (Despre plante) Viguros, plin de sevă, sănătos, verde. ♦ (Despre ape) Care curge repede. ♦ (Despre foc) Care arde bine, cu flăcări mari. **4.** (Despre sunete) Răsunător, puternic. ♦ (Despre lumină; *p. ext.* despre surse de lumină) Tare, puternic, orbitor. ♦ (Despre culori) Aprins; strălucitor. **5.** (Despre abstracte) Intens, puternic. *Durere vie.* **II.** S. n. (Rar) Viață.

VIZUÍNĂ, *vizuini*, s. f. **1.** Adăpost al unor animale sălbatice; vizunie. ♦ Fig. Ascunzătoare. **2.** Fig. Cocioabă, bordei. [Pl. și: *vizuine*] – Cf. viezure.

VLÁDNIC, -Ă, *vladnici, -ce*, adj. (Înv.) Puternic, solid, rezistent. – Et. nec.

VLÁGĂ s. f. Putere, forță, vigoare; vlavie.

VLÁVIE s. f. (Înv.) Vlagă. – Et. nec.

VLĂDÍCĂ, *vlădici,* s. m. **1.** Episcop. **2.** (Înv.) Stăpânitor, domn, principe.

VLĂGUÍ, *vlăguiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A epuiza sau a fi epuizat de puteri, a (se) slei, a (se) istovi. **2.** Tranz. A prelucra pielea într-o tăbăcărie. – **Vlagă** + suf. *-ui.*

VLĂGUÍT, -Ă, *vlăguiți, -te*, adj. Ostenit, istovit, sleit de puteri. – V. **vlăgui.**

VLĂGUITÓR, -OÁRE, *vlăguitori, -oare*, adj., s. m. și f. **1.** Adj. Istovitor. **2.** S. m. și f. Lucrător care prelucrează pieile într-o tăbăcărie. [Pr.: *-gu-i-*] – **Vlăgui** + suf. *-tor.*

VLĂJGÁN, *vlăjgani,* s. m. Tânăr înalt și robust.

VLĂSTÁR, *vlăstare,* s. n. **1.** Ramură nouă, care răsare din rădăcina sau tulpina unei plante lemnoase; mlădiță; lăstar. **2.** Fig. Urmaș, descendent (al unei familii). [Pl. și: (m.) *vlăstari*]. - (după *lăstar*).

VÓCE, *voci*, s. f. **1.** Capacitate specifică omului de a emite sunete articulate; ansamblul sunetelor produse de vibrarea coardelor vocale umane; glas. ◊ Expr. *A ridica vocea* = a vorbi răstit. **2.** Însușire a cuiva de a cânta frumos din gură.

VÓDĂ s. m. Titlu pe care îl purtau domnii Țărilor Române, adăugat de obicei după numele lor; domnitor; *p. ext.* principe, rege; persoană care avea acest titlu.Voievod. ◊ Expr. *A nu-i păsa nici de vodă* = a nu se teme, a nu-i păsa de nimeni. *A mânca (din) pita lui vodă* = a fi slujbaș la stat. - (după *voie*).

VODEÁSĂ s. f. (Pop.) Soția voievodului; doamnă, crăiasă, vodleasă. – **Vodă** + suf. *-easă.*

VODULEÁSĂ s. f. (Pop.) Vodeasă. – **Vodă** + suf. *-uleasă.*

VOI1 pron. pers. 2 pl. **1.** (Înlocuiește numele persoanelor cărora li se adresează vorbitorul; la nominativ, are funcție de subiect, adesea marcând insistența asupra subiectului) *Voi să mergeți, nu ei*. **2.** (La dativ, în formele *vouă, vă, v-, vi*, are valoare posesivă) *Vouă vă place să călătoriți.* (Cu valoare de pronume de politețe, ținând locul pers. 2 sg.) *Domnule, vi se va comunica în scris.* ◊ Loc. adv. (La acuzativ) *La voi* = la casa voastră; în țara voastră de baștină. ◊ (În dativ sau în acuzativ, în forma *vi*, cu valoare de pronume reflexiv) *Mâncarea vi se va servi la 12*. **3.** (Cu valoare de dativ etic) *Acuși vi-l trimit*. **4.** (La acuzativ, în formele *vă, v-) Unde v-ați întâlnit?* ◊ (Precedat de prepoziții, în forma *voi*) *Eu vă am numai pe voi*. **5.** (La vocativ, de obicei însoțind alt vocativ) *Voi, meșteri zidari*. [Forme gramaticale: dat. *vouă, vă, v-, vi;* acuz. *(pe) voi, vă*].

VOI2, *voiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A fi hotărât, a fi decis să...; a avea de gând să..., a intenționa, a vrea. ♦ Intranz. (La imperativ) A avea voință neclintită, a stărui într-o acțiune. **2.** A fi de acord, a consimți, a primi. [Prez. ind. și: *voi*] – Probabil din **voie** (derivat regresiv).

VOI3, *voiuri*, s. n. (Reg.) **1.** Rând de împletitură de papură sau de nuiele, într-o leasă sau în pereții unui pătul de păstrat porumb. **2.** Fâșie de pământ (arabil). – Et. nec.

VÓIE, *voi*, s. f. **1.** Voință, vrere, intenție. ◊ Loc. adv. *Cu voie sau cu voia* (cuiva) = intenționat, din proprie inițiativă, dinadins. *Fără (de) voie* sau *fără voia mea* = involuntar, neintenționat. *Peste voia...* = împotriva voinței cuiva. *De voie, de nevoie* sau *cu voie, fără voie* = vrând-nevrând. **2.** Dorință, plăcere, înclinație spre...; libertate (de a alege, de a opta), alegere. ◊ Loc. adv. *În voie* sau *în toată voia* = în largul lui, nestingherit. (Pop.) *În voia cea bună* = fără nicio grijă, fără teama de a greși. ◊ Expr.*A face pe voia cuiva* sau *a-i face cuiva pe voie* = a satisface dorința, plăcerea cuiva. *A-i fi cuiva pe voie* sau *a fi pe voia cuiva* = a-i fi cuiva pe plac. *A împlini voia cuiva* = a îndeplini dorințele sau poruncile cuiva. *A se lăsa în voia cuiva* sau *a ceva* = a umbla, a se lăsa după dorința, după placul cuiva. *A fi la voia cuiva* = a fi la discreția cuiva. **3.** Poftă, dorință, chef. ◊ Expr. *A-i strica cuiva voia* = a indispune pe cineva. ♦ *Voie bună* = stare sufletească bună. **4.** Permisiune, încuviințare, învoire; dispoziție. ◊ Loc. adv. *Cu voia* (cuiva) = cu aprobarea (cuiva). *Fără voie* sau *fără voia cuiva* = fără permisiune, fără încuviințarea cuiva.

VOIEVÓD, *voievozi*, s. m. **1.** (În Evul Mediu) Titlu purtat de domnii Moldovei și Țării Românești, precum și de conducătorul Transilvaniei (sec. XII-1541); domn, vodă; *p. ext.* principe; persoană care avea acest titlu. **2.** (Înv.) Comandant de oaste; căpitan. ♦ (În credința ortodoxă creștină) Căpetenie a cetelor de îngeri. **3.** Mai-marele unei cetăți, al unui ținut; guvernator; *p. ext.* boier de rang mare. [Var.: **voivód** s. m.].

VOIEVODÁL, -Ă, *voievodali, -e*, adj. Care aparține voievozilor, privitor la voievozi, din vremea voievozilor, făcut, creat de un voievod. [Var.: **voivodál, -ă** adj.] – **Voievod** + suf. *-al.*

VOIEVODÁT, *voievodate*, s. n. (În Evul Mediu în Țările Române) Teritoriu aflat sub autoritatea unui voievod. [Var.: **voivodát** s. n.] – **Voievod** + suf. *-at.*

VOIEVODEÁSĂ, *voievodese*, s. f. Soție de voievod. [Var.: **voivodeásă** s. f.] – **Voievod** + suf. *-easă.*

VOINÍC, -Ă, *voinici, -ce*, s. m., adj. **I.** S. m. **1.** Tânăr bine făcut, curajos, viteaz, îndrăzneț. ◊ *Voinic de codru* sau *voinicul codrului* = haiduc. **2.** Flăcău, fecior. **3.** (Înv.) Soldat, ostaș. **II.** Adj. Robust, viguros, vânjos.

VOINICÁȘ, *voinicași*, s. m. (Pop.) Voinicel. – **Voinic** + suf. *-aș.*

VOINICÉL, *voinicei*, s. m. **I.** (Adesea adjectival) Diminutiv al lui *voinic*, voinicaș. **II.** (Bot.) **1.** Crucea-voinicului. **2.** Varga-ciobanului. – **Voinic.**+ suf. *-el.*

VOINICÉSC, -EÁSCĂ, *voinicești,* adj., s. f. art. **I.** Adj. **1.** De voinic, vitejesc; *p. ext.* eroic, legendar. ♦ *Luptă voinicească* (și substantivat, f.) = luptă corp la corp; trântă. ♦ Viguros, zdravăn, puternic. **2.** De flăcău, de bărbat; bărbătesc. **3.** (Înv.) Ostășesc. **II.** S. f. art. Numele unui dans popular cu mișcare vioaie, însoțit de strigături la comandă și jucat de patru sau opt flăcăi; melodie după care se execută acest dans. – **Voinic** + suf. *-esc.*

VOINICÉȘTE adv. Cu curaj, cu bărbăție, vitejește; cu vigoare. – **Voinic** + suf. *-ește.*

VOINICÍ, *voinicesc*, vb. IV. Intranz. **1.** (Pop.) A face fapte vitejești. ♦ Refl. (Ir.) A face pe voinicul, a face pe grozavul; a se grozăvi. ♦ A haiduci. **2.** (Înv.) A fi ostaș; a se războ. – Din **voinic.**

VOINICÍCĂ, *voinicele,* s. f. **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpină și frunze păroase și cu flori galbene așezate în ciorchini la vârful tulpinii. **2.** Usturoiță. – **Voinic** + suf. *-ică.*

VOINICÍE, (2) *voinicii*, s. f. (Pop.) **1.** Vitejie, bărbăție. ♦ Haiducie. **2.** Faptă vitejească. **3.** Faptul de a fi voinic, robust, viguros; putere, forță, vigoare. – **Voinic** + suf. *-ie.*

VOINICÍME, *voinicimi*, s. f. (Pop.) Mulțime de voinici. – **Voinic** + suf. *-ime.*

VOINICÍT s. n. (Pop.) Faptul de *a (se) voinici;* haiducie. – V. **voinici.**

VOINICÓS, -OÁSĂ, *voinicoși, -oase*, adj. (Rar) Bine făcut, voinic, puternic; chipeș, arătos; mândru. – **Voinic** + suf. *-os.*

VOINICÚȚ, -Ă, *voinicuți, -e*, s. m. și f. Diminutiv al lui *voinic*. – **Voinic** + suf. *-uț.*

VOÍNȚĂ, *voințe,* s. f. **1.** Funcție psihică caracterizată prin orientarea conștientă a omului spre realizarea unor scopuri și prin efortul depus pentru atingerea lor. ♦ Trăsătură de caracter definită prin decizie fermă și perseverență în învingerea obstacolelor. **2.** Ceea ce hotărăște cineva; hotărâre, decizie, voie. ♦ Învoire, consimțământ. **3.** Intenție, scop. **4.** Dorință, poftă, chef. – **Voi**2 + suf. *-ință.*

VOIÓS, -OÁSĂ, *voioși, -oase*, adj. Plin de voie bună; bucuros, vesel, binedispus. – **Voie** + suf. *-os.*

VOIOȘÍE, *voioșii,* s. f. Voie bună, veselie, bună dispoziție. – **Voios** + suf. *-ie.*

VOÍRE, *voiri*, s. f. (Înv.) Voință. – V. **voi2.**

VOÍT, -Ă, *voiți, -te,* adj. Realizat în mod intenționat; făcut după voie. – **V. voi2.**

VOITÓR, -OÁRE, *voitori, -oare,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Care voiește, care dorește ceva. ◊ *Voitor de bine* = care dorește binele cuiva. [Pr.: *vo-i*] – **Voi2** + suf. *-tor.*

VOIVÓD s. m. v. **voievod.**

VOIVODÁL, -Ă adj. v. **voievodal.**

VOIVODÁT s. n. v. **voievodat.**

VOIVODEÁSĂ s. f. v. **voievodeasă.**

VÓLBURĂ, volburi, s. f. **I. 1.** Vânt puternic cu vârtejuri; vârtej; p. ext. furtună. ♦ Trâmbă (de zăpadă, de nisip, de praf etc.), sul; învolburare. ♦ Fig. Tulburare, învălmășeală; gălăgie. **2.** Vârtej de apă; vâltoare, bulboană. **II.** Plantă erbacee cu tulpina subțire, târâtoare sau agățătoare, cu flori albe sau roz, având corola în formă de pâlnie; rochița-rândunicii, poala-rândunicii, poala-Maicii-Domnului, adormițele. [Var.: **hólbură, bólbură** s. f.].

VOLBURÓS, -OÁSĂ, *volburoși, -oase,* adj. Răsucit ca volbura (**II**); învârtejit, învolburat. – **Volbură** + suf. *-os.*

VOLINTÍR s. m. v. **voluntar.**

VOLINTIRÁȘ, *volintirași,* s. m. (Înv.) Diminutiv al lui *volintir*. – **Volintir** + suf. *-aș.*

VOLINTIRÉSC, -EÁSCĂ, *volintirești,* adj. (Înv.) De volintir. – **Volintir** + suf. *-esc.*

VOLINTIRÉȘTE adv. (Înv.) Ca volintirii. – **Volintir** + suf. *-ește.*

VOLINTIRÓI, *volintiroi*, s. m. (Înv.) Augmentativ al lui *volintir*. – **Volintir** + suf. *-oi.*

VOLITÍV, -Ă, *volitivi, -e,* adj.Care ține de voință; determinat de voință; propriu voinței; volițional. - (după *voit* + *voință*).

VOLÓC, *voloace*, s. n. Plasă lungă de pescuit în apele mari, prevăzută la cele două capete cu câte un băț gros, ceea ce permite pescarului să o tragă prin apă și mai ales pe fundul apei.

VOLOCÉL, *volocele*, s. n. Diminutiv al lui *voloc*. – **Voloc** + suf. *-el.*

VOLONTÍR s. m. v. **voluntar.**

VOLUNTÁR, -Ă, *voluntari, -e,* adj., s. m. și f. **I.** Adj. (Despre oameni și manifestările lor). **1.** Care acționează de bunăvoie, din proprie inițiativă, nesilit de nimeni, în mod conștient; (despre acțiuni) care se face de bunăvoie, fără constrângere. ◊ *Act voluntar* = acțiune săvârșită de cineva în mod conștient, voit. **2.** Care exprimă voință. **3.** Care își impune voința; autoritar. **II.** S. m. Persoană care cere să fie chemată sub arme fără a avea această obligație; *p. ext.* persoană care ia parte la o campanie militară din proprie inițiativă sau care se oferă să execute o misiune de luptă. ♦ Persoană care se oferă să facă un. serviciu de bunăvoie și dezinteresat. [Var.: **(II)** (înv.) **volintír, volontír** s. m.].

VONICÉR, *voniceri*, s. m. Arbust cu ramurile în patru muchii și cu flori albe-verzui; salbă-moale. – Et. nec.

VOPÁIȚĂ s. f. v. **văpaiță.**

VOPSEÁ, *vopsele*, s. f. **1.** Materie colorantă obținută prin suspensia unui pigment într-un lichid, folosită la colorarea diferitelor obiecte; boia, farbă. ♦ Spec. Culoare folosită în pictură. **2.** (Înv.) Culoare (a unui obiect); nuanță. [Pl. și: *vopseluri*. – Var.: (pop.) **văpseá, văpseálă** s. f.] – **Vopsi** + suf. *-eală.*

VOPSÍ, *vopsesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A colora un obiect, acoperindu-i suprafața cu pensula sau prin stropire cu un strat de vopsea ori muindu-l într-o soluție colorantă și lăsându-l să se îmbibe; a colora un lichid punând în el o substanță colorantă; a boi. **2.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) stropi; a (se) păta; a (se) mânji. [Var.: (pop.) **văpsí** vb. IV].

VOPSÍRE, *vopsiri*, s. f. Acțiunea de a *(se) vopsi* și rezultatul ei; vopsit1, boire, boit, boială. – V. **vopsi.**

VOPSÍT1 s. n. Vopsire. – V. **vopsi.**

VOPSÍT2**, -Ă,** *vopsiți, -te,* adj. Dat cu vopsea, colorat prin vopsire; boit. – V. **vopsi.**

VOPSITÓR, -OÁRE, *vopsitori, -oare,* s. m. și f. **1.** Persoană care se ocupă cu vopsitul1; boiangiu. **2.** (Reg.) Zugrav. – **Vopsi** + suf. *-tor.*

VOPSITORÍE, (**2**) *vopsitorii*, s. f. **1.** Meseria vopsitorului. **2.** Atelier sau secție industrială în care se execută vopsirea produselor sau a materialelor; boiangerie. – **Vopsitor** + suf. *-ie.*

VORBÁR, -Ă, *vorbari, -e,* adj. **1.** (Reg.) Vorbăreț. **2.** (Înv.) Dicționar. – **Vorbă** + suf. *-ar.*

VÓRBĂ, *vorbe*, s. f. **1.** Cuvânt. **2.** Șir de cuvinte care exprimă o cugetare; gând, idee exprimată prin cuvinte; spusă, zisă. ◊ Expr. *Auzi vorbă!* = ce spui! se poate? e posibil? *Ce vorbă!* = fără îndoială. *A avea o vorbă cu cineva* = a avea ceva de discutat cu cineva; a vrea să comunici un secret cuiva. *Vorbe de clacă* = flecăreală fără rost, fără miez. **3.** Expunere, istorisire, relatare. ◊ Expr. *Ce mai (atâta) vorbă?* = ce să mai lungim discuția, să curmăm discuția. **4.** Convorbire, conversație; discuție, taifas. ◊ Loc. adv. *Fără multă vorbă* = fără a crâcni, fără să protesteze. *Din două vorbe* = fără multă discuție; operativ, repede. *Din vorbă în vorbă* = din una în alta, din discuție în discuție. ◊ Expr. *A-și face de vorbă cu cineva* = a găsi prilej de discuție cu cineva. *Fie vorba între noi!* = ceea ce știm să rămâne între noi, să nu afle nimeni. *Nici vorbă!* = **a)** negreșit, desigur; fără doar și poate; **b)** nici pomeneală. *Nu-i vorbă!* = fără îndoială, firește, e de la sine înțeles. *Vorbă să fie!* = nu cred așa ceva, nici pomeneală. *A schimba vorba* = a schimba obiectul discuției. ◊ Compus: *vorbă-lungă* s. m. și f. = om flecar, palavragiu. **5.** Mod, fel de a vorbi, de a se exprima. *Vorba dulce mult aduce.* ◊ Expr. *Dacă ți-i vorba de-așa* = dacă așa stau lucrurile. **6.** Zicătoare, zicală, proverb, expresie. ◊ Expr. *Vorba ceea*, expresie stereotipă folosită în povestire pentru a introduce o zicală, un proverb, cuvintele spuse de cineva etc. *Vorba cântecului* = așa cum se știe din bătrâni. **7.** Îndemn, sfat, învățătură. ♦ Părere, convingere; hotărâre. **8.** Promisiune, făgăduială; angajament. ◊ Expr. *Vorba-i vorbă* = cuvântul dat trebuie respectat, promisiunea dată e datorie curată. *A se ține de vorbă* = a-și respecta promisiunile, angajamentele. **9.** Înțelegere, învoială; tocmeală; târguială. ◊ Loc. adv. *Din două vorbe* sau (rar) *dintr-o vorbă* = fără multă discuție, repede. ◊ Expr. (Pop.) *A face vorba* = a peți. *A-i face* (cuiva) *vorbă cu cineva* = a mijloci o întâlnire între un băiat și o fată (în vederea căsătoriei). *A fi în vorbă* = a fi în tratative pentru încheierea unei căsătorii, a unei afaceri etc. **10.** Zvon; veste, știre, informație. ◊ Expr. *A se face vorbă* = a se răspândi o știre, un zvon. *A spune* (cuiva) *două vorbe* = a comunica ceva cuiva. *A lăsa vorbă* = a lăsa o dispoziție, a anunța ceva înainte de a pleca undeva. *(Așa) umblă vorba* = (așa) se vorbește, (așa) se spune. *A trimite* (sau *a da*) *vorbă* = a transmite un mesaj. **11.** Grai, limbă. *Străin la vorbă.* – Et. nec.

VORBĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *vorbăreți, -e,* adj. (Adesea substantivat) Căruia îi place să vorbească mult; guraliv, limbut, vorbareț, vorbar. – **Vorbi** + suf. *-ăreț.*

VORBĂRÍE s. f. Vorbă multă, fără rost; pălăvrăgeală, trăncăneală, sporovăială, flecăreală, taifas. – **Vorbă** + suf. *-ărie.*

VORBÍ, *vorbesc,* vb. IV. Intranz. A avea capacitatea de a articula cuvinte; a exprima prin cuvinte gânduri, sentimente, intenții; a spune, a zice, a grăi. ◊ Expr. *A vorbi în barbă* = a vorbi încet, a mormăi numai pentru sine. *A vorbi cu gura altuia* = a vorbi fără convingere, șovăielnic, evaziv. ♦ Tranz. A rosti cuvinte. ◊ Expr. *A vorbi vrute și nevrute* (sau *verzi și uscate, câte-n lună și-n stele)* = a vorbi multe și de toate; a flecări, a pălăvrăgi, a sporovăi. ◊ A se exprima într-o anumită limbă. ♦ *A-și spune cuvântul*, a-și exprima voința. – Din **vorbă.**

VORBÍRE, *vorbiri*, s. f. **1.** Acțiunea de a vorbi și rezultatul ei; folosire a limbii în procesul de comunicare între membrii unei anumite colectivități; vorbit1. ♦ Limbaj. ◊ Fel de a vorbi, mod de a se exprima. **2.** Limbă, grai. **3.** (Înv.) Cuvânt; mențiune. – V. **vorbi.**

VORBIȘOÁRĂ, *vorbișoare,* s. f. (Pop.) Vorbuliță. – **Vorbă** + suf. *-ișoară.*

VORBÍT1 s. n. Vorbire. – V. **vorbi.**

VORBÍT2**, -Ă,** *vorbiți, -te,* adj. Care este exprimat prin cuvinte, rostit, exprimat, spus; *p. ext.* expus oral. ◊ *Limba vorbită* = limba folosită în mod curent, limba uzuală. – V. **vorbi.**

VORBITÓR, -OÁRE, *vorbitori, -oare,* adj., s. m. și f., s. n. **I.** Adj. **1.** Care vorbește; care folosește limbajul articulat. ♦ Care vorbește plăcut (și mult); vorbăreț, comunicativ. **2.** Evident, edificator, elocvent. **II.** S. m. și f. Persoană care vorbește, care folosește limbajul articulat. ♦ Persoană care povestește, care discută cu alții. – **Vorbi** + suf. *-tor.*

VORBULIȚĂ, *vorbulițe,* s. f. Diminutiv al lui *vorbă;* vorbușoară, vorbișoară, vorbuță. – **Vorbă** + suf. *-uliță.*

VORBUȘOÁRĂ, *vorbușoare,* s. f. (Pop.) Vorbuliță. – **Vorbă** + suf. *-ușoară.*

VORBÚȚĂ, *vorbuțe,* s. f. (Reg.) Vorbuliță. – **Vorbă** + suf. *-uță.*

VÓRNIC, *vornici*, s. m. **1.** (În Evul Mediu, în Țările Române) Mare dregător din Sfatul domnesc, însărcinat cu supravegherea Curții, conducerea treburilor interne ale țării, având și atribuții judecătorești. ◊ *Mare vornic* (sau *vornic mare)* = cel dintâi boier din Divan, având sarcina de cârmuitor și de înalt judecător al Curții domnești și al întregii țări. *Vornic de țara Jos* (sau *de Sus)* = dregător cu rang de vornic (**1**) a cărui autoritate se exercita asupra unei jumătăți din țara Moldovei. ♦ Reprezentant al domniei în orașe, cu atribuții judecătorești. **2.** (Înv.) Primar al unui satsau al unui târg. ♦ Funcționar în administrația comunelor rurale, însărcinat cu distribuirea corespondenței, convocarea sătenilor la adunări, anunțarea știrilor etc.; crainic, pristav, vornicel (**2**).
3. Vornicel (**3**).

VORNICEÁSĂ, *vornicese,* s. f. **1.** (Înv.) Soția vornicului (**1**); vorniciță (**1**). **2.** Prietena cea mai apropiată a miresei, având diverse atribuții cu ocazia ceremonialului nunții; druscă, vorniciță (**2**). – **Vornic** + suf. *-easă.*

VORNICÉL, *vornicei*, s. m. **1.** Slujbaș subaltern al vornicului (**1**), însărcinat cu judecarea pricinilor mai mici de prin județe și sate. **2.** (Înv.) Vornic (**2**). **3.** Flăcău însărcinat cu poftirea și cinstirea oaspeților la nunțile țărănești, cu conducerea alaiului nunții, cu anunțarea darurilor și cu rostirea orației de nuntă; vornic (**3**). – **Vornic** + suf. *-el.*

VORNICÍ, *vornicesc*, vb. IV. **1.** Intranz. (Înv.) A îndeplini funcția de vornic (**1**). **2.** Tranz. (Pop.) A anunța la nuntă darurile primite de miri. – Din **vornic.**

VORNICÍE s. f. (Înv.) **1.** Demnitate, rang, funcție de vornic (**1**). ♦ Localul în care vornicul își exercita funcția. **2.** Funcția de primar la sat. ♦ Localul primăriei. – **Vornic** + suf. *-ie.*

VORNICÍȚĂ, *vornicițe,* s. f. **1.** (Înv.) Vorniceasă (**1**). **2.** Vorniceasă (**2**). – **Vornic** + suf. *-iță.*

VÓSTRU, VOÁSTRĂ, *voștri, voastre*, pron. pos, adj. pron. pos. (De obicei precedat de art. „al", „a", „ai", „ale") **I.** Pron. pos. **1.** (Înlocuiește numele obiectului posedat de persoana căreia i se adresează cineva și de un grup din care persoana respectivă face parte, precum și numele acestora) *Are o mașină ca a voastră.* **2.** (Pop.; mai ales la m. pl.; indică soțul, soția, familia, rudele persoanei căreia i se adresează cineva și ale persoanelor din același grup cu ea, înlocuind și numele acestora) *Când vin ai voștri acasă?* **3.** (Indică lucrurile personale, proprietatea, preocupările etc. persoanei căreia i se adresează cineva și ale persoanelor din același grup cu ea, înlocuind și numele acestora) *Mă întorc la ale voastre.* **II.** Adj. pron. pos. **1.** Care se află în posesiunea persoanei căreia i se adresează cineva și a unui grup din care persoana respectivă face parte, care este legat printr-o relație de proprietate cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Casa voastră.* **2.** Care este legat printr-o relație cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Picioarele voastre.* **3.** Care este legat printr-o relație de dependență cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Gazda voastră. Strămoșii voștri.* **4.** Care este spus, săvârșit de persoana căreia i se adresează cineva și de grupul din care aceasta face parte. *Acțiunea voastră.* ♦ (Ca plural al modestiei) *Cartea voastră.* **5.** (Cu valoare obiectivă) *Vine în ajutorul vostru.* **6.** (Însoțește un termen reverențios de adresare) *Domnia Voastră.* [Var.: (reg.) **vost, voástă** pron. pos, adj. pron. pos.].

VRÁBIE, *vrăbii,* s. f. Pasăre mică cu penele de culoare brună împestrițate cu negru, cu pântecele cenușiu, cu ciocul scurt, conic și cu coada trunchiată; vrăbete.

VRAC, *vracuri*, s. n. Mod de depozitare și de transport în grămezi neordonate și fără ambalaj al unor materiale sub formă de pulbere, granule sau bucăți. – Et. nec.

VRAF, *vrafuri*, s. n. Teanc. ♦ Grămadă, maldăr, morman (de obicei de același fel așezate în dezordine). [Var.: **vrav** s. n.].

VRÁIȘTE s. f. Dezordine, neorânduială, harabaură. ♦ (Adjectival) Care se află în dezordine, în neorânduială; fără stăpân, în voia sorții; (despre uși, ferestre) larg deschis; în lături. (Adverbial) *Lucruri aruncate vraiște.* [Pr.: *vraiș-*] – Cf. vraf.

VRÁJĂ, *vrăji,* s. f. **1.** Acțiunea de *a vrăji* și rezultatul ei; transformare miraculoasă a lucrurilor; mijloace magice folosite pentru aceasta; farmec, vrăjitorie. ♦ Descântec. **2.** Atmosferă de încântare, de farmec, de atracție. Loc. adj. (Rar) *În vrajă* = care este vrăjit, care încântă.

VRÁJBĂ, *vrajbe*, s. f. Dușmănie, ură, vrăjmășie, dezbinare, zăzanie; ceartă.

VRÁNĂ, *vrane*, s. f. **1.** Orificiu făcut într-un butoi pentru umplerea și golirea acestuia. **2.** Parte a morii prin care curge făina.

VRAV s. n. v. **vraf.**

VRĂBÉTE, *vrăbeți,* s. m. (Pop.) Vrabie; bărbătușul vrabiei. [Var.: **vrăbéț** s. m.].

VRĂBÉȚ s. m. v. **vrăbete.**

VRĂBIÉR, *vrăbieri,* s. m. Persoană care prinde vrăbii; (ir.) vânător prost (care vânează numai vrăbii). [Pr.: *-bi-er*] – **Vrabie** + suf. *-er.*

VRĂBIOÁRĂ, *vrăbioare,* s. f. **1.** Vrăbiuță. **2.** Bucată de carne de vită din regiunea șalelor; friptură preparată din această carne. [Pr.: *-bi-oa-*] – **Vrabie** + suf. *-ioară.*

VRĂBIÓI, *vrăbioi,* s. m. Bărbătușul vrabiei; vrabie mai mare. [Pr.: *-bi-oi*] – **Vrabie** + suf. *-oi.*

VRĂBIÚȚĂ, *vrăbiuțe,* s. f. Diminutiv al lui *vrabie,* vrăbioară (**1**). [Pr.: *-bi-u-*] – **Vrabie** + suf. *-uță.*

VRĂFUÍ, *vrăfuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A așeza, a pune în vrafuri, în teancuri, în grămezi. ♦ A răvăși. [Var.: **vrăvuí** vb. IV] – **Vraf** + suf. *-ui.*

VRĂJÁR, *vrăjari,* s. m. (Reg.) Prăjină, arac. – **Vrej** + suf. *-ar.*

VRĂJÍ, *vrăjesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A face vrăji. ◊ Expr. (Impers.) *A fi vrăjit* = a fi scris, ursit, predestinat. **2.** Tranz. A transforma în mod miraculos lucrurile înconjurătoare. **3.** Tranz. Fig. A încânta, a fermeca. ♦ Tranz. A descânta (**1**); a meni (**2**).

VRĂJÍRE, *vrăjiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a vrăji* și rezultatul ei. – V. **vrăji.**

VRĂJÍT, -Ă, *vrăjiți, -te,* adj. **1.** Aflat sub puterea unei vrăji; fermecat. **2.** Fig. Plin de farmec; încântător, fermecător, atrăgător. – V. **vrăji.**

VRĂJITÓR, -OÁRE, *vrăjitori, -oare,* s. m. și f. (Adesea fig.) Persoană care face vrăji (**1**), care se ocupă cu vrăjitoria. – **Vrăji** + suf. *-tor.*

VRĂJITOREÁSĂ, *vrăjitorese,* s. f. (Rar) Vrăjitoare. – **Vrăjitor** + suf. *-easă.*

VRĂJITORÉSC, -EÁSCĂ, *vrăjitorești,* adj. De vrăjitor; al vrăjitorului; care vrăjește. – **Vrăjitor** + suf. *-esc.*

VRĂJITORÍE, *vrăjitorii,* s. f. Faptul de a face vrăji; îndeletnicirea vrăjitorului. – **Vrăjitor** + suf. *-ie.*

VRĂJITÚRĂ, *vrăjituri,* s. f. (Pop.) Vrăjitorie, vrajă (**1**). – **Vrăji** + suf. *-tură.*

VRĂJMÁȘ, -Ă, *vrăjmași, -e,* s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Dușman; inamic. **2.** Adj. (Despre oameni) Dușmănos, învrăjbit. ♦ Rău, crud, câinos, hain. ♦ (Despre locuri, vreme etc.) Primejdios, potrivnic; cumplit, grozav. [Var.: **vrășmáș, -ă** s. m. și f, adj.] – Cf. vrajbă.

VRĂJMĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *vrăjmășești,* adj. (Rar) Vrăjmaș; al vrăjmașului. – **Vrăjmaș** + suf. *-esc.*

VRĂJMĂȘÉȘTE adv. (Înv.) Cu vrăjmășie; dușmănos. – **Vrăjmaș** + suf. *-ește.*

VRĂJMĂȘÍ, *vrăjmășesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Înv.) A (se) dușmăni. – Din **vrăjmaș.**

VRĂJMĂȘÍE, *vrăjmășii,* s. f. (Înv.) Dușmănie, ură. – **Vrăjmaș** + suf. *-ie.*

VRĂJMĂȘÓS, -OÁSĂ, vrăjmășoși, -oase, adj. (Înv.) Dușmănos; plin de ură, pizmaș. – **Vrăjmaș** + suf. -os.

VRĂȘMÁȘ, -Ă s. m. și f., adj. v. **vrăjmaș.**

VRĂVUÍ vb. IV v. **vrăfui.**

VRÂNCEÁN, -Ă, *vrânceni, -e,* s. m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din județul Vrancea. **2.** Adj. Care aparține județului Vrancea sau vrâncenilor (**1**), referitor la județul Vrancea ori la vrânceni. – **Vrancea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

VRÂNCEÁNCĂ, *vrâncence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din județul Vrancea. – **Vrâncean** + suf. *-că.*

VRÁSTĂ1 s. f. v. **vârstă1.**

VRÁSTĂ2 s. f. v. **vârstă2.**

VRÁSTNIC, -Ă, adj. v. **vârstnic.**

VREÁ, *vreau,* vb. **II.** Tranz. **I.** (Urmat de o completivă directă cu verbul la conjunctiv sau, rar, de un infinitiv). **1.** A fi hotărât, a fi decis să...; a avea de gând să..., a voi, a intenționa. ◊ Expr. *Vrea să zică* = **a)** înseamnă, are semnificația de...; **b)** (cu valoare de conjuncție) așadar, deci. *Ce vrea să zică asta?* = ce înseamnă, ce rost are? *Cum va vrea* = orice. **2.** A dori, a pofti; a-i plăcea ceva sau cineva. ◊ Loc. adv. *Pe vrute, pe nevrute* = indiferent dacă dorește sau nu, vrând-nevrând. ◊ Expr. *Vrei, nu vrei* = de voie, de nevoie, fie că dorești, fie că nu dorești. *Vrei, nu vrei, bea Grigore agheazmă,* se spune despre cel care trebuie să îndeplinească ceva împotriva dorinței sale. *Vrând-nevrând* = mai mult de silă decât de bunăvoie; constrâns de împrejurări.♦ Refl. A dori să fie, să devină ceva ori cineva. *Fiecare s-a vrut mai bun.* **3.** (Mai ales în forma negativă) A putea, a fi în stare. *Focul nu vrea să ardă.* **II.**(Ca verb auxiliar, servește la formarea viitorului) Expr. *Va să fiu* = trebuie să fiu. [Prez. ind. și: **(II)** *voi* (pop. *oi), vei* (pop. *ăi, ei, îi, i, oi), va* (pop. *o, a), vom* (pop. *om), veți* (pop. *ăți, eți, oți), vor* (pop. *or).* – Var.: **vroí** vb. IV].

VREÁSC, *vreascuri,* s. n. Creangă, ramură uscată și desprinsă de pe copac. [Var.: **vréscur** s. n.].

VRÉDNIC, -Ă, *vrednici, -ce,* adj. **1.** Harnic, iute, cu rost la treabă. ♦ Capabil, destoinic. **2.** Demn de.., care merită să..., căruia i se cuvine pe drept ceva. ◊ Expr. (Reg.) *A fi vrednic* = a valora, a prețui. ♦ (Urmat de un conjunctiv sau de un infinitiv) Care este în stare, care posedă însușirile necesare pentru a săvârși ceva.

VREDNICÍ, *vrednicesc,* vb. IV. (Pop.) A se învrednici. ♦ Tranz. (Înv.) A merita. – Din **vrednic.**

VREDNICÍE, *vrednicii,* s. f. **1.** Calitatea de a fi vrednic; hărnicie, îndemânare; capacitate, pricepere. **2.** Faptă de merit, acțiune demnă de răsplată. ♦ Vitejie. **3.** Cinste. ♦ (Înv.) Demnitate. – **Vrednic** + suf. *-ie.*

VRÉME, (**4**) *vremuri,* s. f. **I. 1.** Timp (**I**). **2.** Durată limitată de două întâmplări, evenimente etc. sau măsurată în ore, zile etc.; interval, perioadă, răstimp. *Am stat multă vreme în ploaie.* ◊ Loc. adv. *Cu vremea* = după un timp oarecare, cândva, odată și odată, cu timpul. *Din vreme* = mai înainte, înainte de a fi prea târziu. *Din vreme în vreme* = din când în când, uneori; din timp în timp. *Toată vremea* = continuu, mereu, fără întrerupere. ◊ Loc. conj. *În vreme ce* (sau înv. *în vreme când)* = în timpul în care, pe când. ◊ Expr. *O vreme* = o perioadă de timp. *A-și pierde vremea* = a-și irosi timpul în zadar; a lenevi. *În vremea mea* = (în) tinerețe, (în) floarea vârstei. *Acum mi-i vremea* = aceasta este vârsta când trebuie să mă bucur . **3.** Timp (considerat) prielnic pentru desfășurarea unei acțiuni; prilej, ocazie; moment. *Era vremea mesei.* ◊ Loc. adv. *Într-o vreme* = la un moment dat, cândva. *La vreme* = la timpul oportun, la momentul potrivit. *La vremea asta* = într-un moment (nepotrivit) al zilei sau al anului. *Până la o vreme* = până la un moment dat. *La o vreme* = la un moment dat; într-un târziu. *Dintr-o vreme* sau *de la o vreme (încoace)* = începând de la un moment dat. ◊ Loc. conj. *De vreme ce* = din moment ce, deoarece, fiindcă. ♦ (În credințele religioase) *Vremea de apoi* = viața viitoare; judecata din urmă. **4.** Perioadă determinată istoricește; epocă, veac, secol. ◊ Loc. adv. *Pe* (sau *în) vremea aceea* (sau *acea vreme)* = pe atunci. *Pe vremuri* = odinioară, cândva, în trecut. *Din vremuri* = din timpurile vechi, din străbuni. *După vremuri* = în cursul veacurilor. ◊ Expr. *În negura vremii* = în trecutul îndepărtat. **II.** Stare a atmosferei la un moment dat și într-un loc anumit, determinată prin totalitatea elementelor meteorologice. [Pl. și: *vremi*].

VREMÉLNIC, -Ă, *vremelnici, -ce,* adj. De scurtă durată; temporar, trecător; instabil; efemer; vremelnicesc. ♦ Spec. Care are o viață efemeră. – **Vreme** + suf. *-elnic.*

VREMELNICÉSC, -EÁSCĂ, *vremelnicești,* adj. (Înv.) Vremelnic. – **Vremelnic** + suf. *-esc.*

VREMELNICÉȘTE adv. (Înv.) În mod vremelnic. – **Vremelnic** + suf. *-ește.*

VREMELNICÍE s. f. Însușire a ceea ce este vremelnic, faptul de a fi trecător; existență efemeră. – **Vremelnic** + suf. *-ie.*

VREMUÍ, pers. 3 *vremuiește,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. A fi, a se face vreme urâtă (cu ploaie, ninsoare, viscol). **2.** Intranz. și refl. (Despre vreme) A trece, a se scurge. – **Vreme** + suf. *-ui.*

VREMUIÁLĂ, *vremuieli,* s. f. (Pop.) Vreme rea. – **Vremui** + suf. *-ală.*

VREMUÍRE, *vremuiri,* s. f. (Pop.) Faptul de *a (se) vremui.* – V. **vremui.**

VREMÚȚĂ, *vremuțe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *vreme* (**II**). – **Vreme** + suf. *-uță.*

VREODÁTĂ adv. Mai de mult, cândva, odată; la un moment dat, în viitor. – **Vre**[o] + **odată.**

VREODINIOÁRĂ adv. (Înv.) Vreodată, cândva, odată. [Pr.: *-ni-oa-*] – **Vre**[o] + **odinioară.**

VRÉRE, *vreri,* s. f. Faptul de *a vrea.* **1.** Voință (**1**). **2.** Hotărâre, decizie. **3.** Dorință; poftă, plăcere. **4.** Intenție, scop. ◊ Loc. adv. *Fără (de) vrere* = involuntar. – V. **vrea.**

VRÉSCUR s. n. v. **vreasc.**

VRESCURÉL, *vrescurele,* s. n. Diminutiv al lui *vreasc.* – **Vreasc** + suf. *-urel.*

VREÚN, VREO adj. pron. nehot., pron. nehot. **I.** Adj. pron. nehot. **1.** Care este un (sau o) oarecare; careva. **2.** Aproximativ. ♦ (Cu valoare adverbială) Cam, circa. *Vreo doi.* ◊ Expr. *Vreo doi* (sau *două)* = câțiva (sau câteva). **II** Pron. nehot. (în forma vreunul, vreuna) Cineva, oarecine, oarecare; careva. [Pr.: *vre-un.* – Var.: **vrun, vro** adj. pron. nehot.].

VROÍ vb. IV v. **vrea.**

VRUN, VRO adj. pron. nehot., pron. nehot. v. **vreun.**

VRÚTĂ, *vrute,* s. f. (Rar) Voință, vrere. ◊ Expr. *Vrute și nevrute* = vorbe goale, nimicuri, fleacuri, palavre, minciuni. – V. **vrea.**

VUÍ, pers. 3 *vuiește,* vb. IV. Intranz. **1.** A produce un zgomot prelungit, puternic sau înăbușit; a vâjâi, a mugi, a fremăta, a hui, a țiui, a bubui. ♦ Spec. (Despre tunet) A bubui. ♦ Spec. (Despre foc sau despre obiecte care ard) A dudui; a țiui. ♦ Spec. (Despre sunete, instrumente muzicale etc.) A vibra puternic, a suna, a răsuna. *Buciumul vuiește.* ♦ Spec. (Despre obiecte lovite care vibrează) A trosni, a pârâi, a hurui. ♦ (Despre oameni) A face gălăgie, zarvă, a vocifera; a fremăta. **2.** A se umple de sunete prelungi, puternice (și a le transmite prin ecou); a răsuna. – Onomatopee.

VUIÁLĂ, *vuieli,* s. f. (Rar) Vuiet. [Pr.: *vu-ia-*] – **Vui** + suf. *-eală.*

VÚIET, *vuiete,* s. n. **1.** Zgomot prelungit produs de diferite lucruri în mișcare sau în vibrație; vâjâit, muget, freamăt, foșnet, huiet. ♦ Spec. Zgomot înfundat, produs prin detunături repetate; bubuit, duduit, trosnet, pârâit. ♦ Spec. Zgomot produs de un vehicul în mers sau de o mașină în acțiune; huruit. ♦ Spec. Zgomot scurt, puternic, produs de lovirea unor obiecte de metal; zăngănit, zuruit. ♦ Spec. Sunet produs de unele instrumente muzicale sau de clopote. **2.** Zgomot mare, gălăgie, larmă, vociferare. **3.** (Înv.) Zvon, știre; veste. **4.** (Rar) Ecou. – **Vui** + suf. *-et.*

VUIETÁ, pers. 3 *vúietă,* vb. I. Intranz. (Reg.) A vui; a vâjâi. ♦ A răsuna. [Pr.: *vu-ie-*] – Din **vuiet.**

VUIETOÁRE, *vuietori,* s. f. Arbust de munte, totdeauna verde, cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze având o dungă albă pe fața inferioară, cu flori mici trandafirii și cu fructe comestibile în formă de bobițe negre. [Pr.: *vu-ie-*] – **Vuiet** + suf. *-oare.*

VUÍRE, *vuiri,* s. f. Faptul de *a vui;* vuit. – V. **vui.**

VUÍT s. n. Vuire; spec. suflare a vântului, vânt. – V. **vui.**

VUITÓR, -OÁRE, *vuitori, -oare,* adj. (Rar) Care vuiește. [Pr.: *vu-i-*] – **Vui** + suf. *-tor.*

VULGÁR, -Ă, *vulgari, -e,* adj. **1.** Ordinar, grosolan; josnic, mitocănesc. **2.** Lipsit de originalitate; comun, obișnuit, banal. **3.** (Înv.; despre limbă) Vorbit de popor, popular. ◊ *Limba latină vulgară* = limba latină populară.

VULPÁN, *vulpani,* s. m. (Pop.) Vulpoi (**1**). – **Vulpe** + suf. *-an.*

VULPĂRÉSC, -EÁSCĂ, *vulpărești,* adj. (Rar) Vulpesc (**1**). – **Vulpe** + suf. *-ăresc.*

VULPĂRÍE, *vulpării,* s. f. Mulțime de vulpi (**I 1**). ♦ Loc cu multe vizuini de vulpi. – **Vulpe** + suf. *-ărie.*

VÚLPE, *vulpi,* s. f. **I. 1.** Mamifer carnivor sălbatic, de mărimea unui câine, cu blana roșcată, cu coada lungă și stufoasă, cu urechile ascuțite și cu botul îngust; vulpoaică. ◊ *Vulpe argintie* = specie de vulpe cu blana neagră cu luciu argintiu. ◊ Expr. *A avea ochi de vulpe* = a avea căutătura vicleană. *A tocmi vulpea din pădure* = a negocia un lucru pe care nu-l ai (la îndemână). ♦ Blana acestui animal. **2.** Fig. Persoană vicleană, șireată. **II. 1.** (Reg.) Dar în bani sau în vin pe care, după datina de la nunți, mirele, dacă este din alt sat, este obligat să-l dea flăcăilor din satul miresei. **2.** Soi de strugure cu ciorchinele lung, cu boabele rare, dulci, de culoare roșiatică. **3.** Ferestruică în acoperișul caselor țărănești, prin care iese fumul din pod. [Var.: **húlpe** s. f.].

VULPÉNIE, *vulpenii,* s. f. Șiretlic, șiretenie, viclenie. – **Vulpe** + suf. *-enie.*

VULPÉSC, -EÁSCĂ, *vulpești,* adj. **1.** De vulpe (**1**); vulpăresc. **2.** Fig. Șiret, viclean, înșelător. – **Vulpe** + suf. *-esc.*

VULPÉȘTE adv. Ca vulpea (**I 1**); *fig.* șiret, perfid. – **Vulpe** + suf. *-ește.*

VULPIȘOÁRĂ, *vulpișoare,* s. f. Diminutiv al lui vulpe (**I 1**); vulpiță. – **Vulpe** + suf. *-işoară.*

VULPÍȚĂ, *vulpițe,* s. f. Vulpișoară. – **Vulpe** + suf. *-iță.*

VULPOAÍCĂ, *vulpoaice,* s. f. **1.** Vulpe (**I 1**). **2.** Fig. Femeie vicleană. – **Vulpe** + suf. *-oaică.*

VULPÓI, *vulpoi,* s. m. **1.** Masculul vulpii; vulpan. **2.** Fig. Om viclean, șiret. – **Vulpe** + suf. *-oi.*

VULTÁN, *vultani,* s. m. (Pop.) Vultur (**1**). ♦ Fig. Om viteaz, voinic. [Var.: **hultán** s. m.] – Cf. vultur.

VULTOÁRE s. f. v. **vâltoare.**

VÚLTUR, *vulturi,* s. m. **1.** Numele mai multor păsări răpitoare de zi, mari, cu ciocul lung, ascuțit și coroiat, cu aripi lungi și cu picioare puternice, cu gheare tari, care se hrănesc cu animale vii și cu stârvuri; vultan. ◊ *Ochi de vultur* = privire foarte ageră, pătrunzătoare. ◊ Compuse: *vultur-bărbos* sau *vultur-cu-barbă, vultur-negru* = vultur impunător, cu spatele brun-cenușiu, aripile negre, pântecele și pieptul galben-ruginiu; zăgan; *vultur-pleșuv* = vultur cu gâtul gros, cu penele de culoare brun-închis, cea mai mare pasăre răpitoare din Europa; *vultur-pescar* = specie de vultur, de culoare brun-închis pe partea dorsală și albă pe partea ventrală, care se hrănește cu pește. ♦ Fig. Bărbat viteaz, curajos, măreț, falnic. **2.** Figură simbolică reprezentând un vultur, pe stemele, monedele, pecețile sau steagurile unor țări. [Acc. și: *vultúr*].

VULTURÁȘ, *vulturași,* s. m. Diminutiv al lui *vultur* (**1**); vulturel. – **Vultur** + suf. *-aș.*

VULTURÉL, *vulturei,* s. m. (Rar) Vulturaș. – **Vultur** + suf. *-el.*

VULTURÉSC, -EÁSCĂ, *vulturești,* adj. De vultur (**1**); ca de vultur; *p. ext.* ager, sprinten; puternic; îndrăznet, cutezător. – **Vultur** + suf. *-esc.*

VULTURÉȘTE adv. Ca vulturul (**1**), cu iuțeală, cu agerime de vultur; foarte repede; *p. ext.* în mod îndrăznet, cutezător. – **Vultur** + suf. *-ește.*

VULTURÍCĂ, *vulturici,* s. f. (Rar) Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene-purpurii, cu tulpina fără frunze sau cu frunze mici, acoperite cu peri lungi. – **Vultur** + suf. *-ică.*

VULTURÍȚĂ, *vulturițe,* s. f. (Rar) Vulturoaică. – **Vultur** + suf. *-iță.*

VULTUROÁICĂ, *vulturoaice,* s. f. Femela vulturului (**1**); vulturiță, vulturoaie. – **Vultur** + suf. *-oaică.*

VULTUROÁIE, *vulturoaie,* s. f. (Rar) Vulturoaică. [Pr.: *-roa-ie*] – **Vultur** + suf. *-oaie.*

VUM interj. Cuvânt care redă sunetul unui clopot cu timbru grav. – Onomatopee.

VUR interj. (Rar) Exclamație care exprimă durere sau regret; ah, vai. – Onomatopee.

VURT, *vurturi,* s. n. (Reg.) Rachiu slab, prost; poșircă. – Et. nec.

VÚVĂ, *vuve,* s. f. (Reg). Dairea, tamburină. – Et. nec.

VUVÁR, *vuvari,* s. m. (Reg.) Muzicant care cântă din vuvă. – **Vuvă** + suf. *-ar.*

VUVUÍ, *vúvui*, vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A cânta cu vuva. **2.** (La pers. 3) A vâjâi, a vui; a zumzăi, a bâzâi. – **Vuvă** + suf. *-ui*.

VUVUÍT, *vuvuituri*, s. n. (Reg.) Faptul de a vuvui, vuiet, zumzet. – V. **vuvui.**

VUVUITOÁRE, *vuvuitori*, s. f. (Reg.) Dairea, tamburină. [Pr.: *-vu-i-*] – **Vuvui** + suf. *-toare*.

VUVUITÚRĂ, *vuvuituri*, s. f. (Reg.) Vuiet, zumzet. [Pr.: *-vu-i-*] – **Vuvui** + suf. *-tură*.

W

W, *w*, s. m. A douăzeci și opta literă a alfabetului limbii române.

X

X, *x*, s. m. A douăzeci și noua literă a alfabetului limbii române.

Y

Y, *y,* s. m. A treizecea literă a alfabetului limbii române.

Z

Z, *z*, s. m. A treizeci și una literă a alfabetului limbii române.

ZA2, *zale*, s. f. **1.** Fiecare dintre ochiurile unui lanț; *p. gener.* (la pl.) lanț. ♦ Lănțișor de metal folosit uneori ca podoabă. Cusătură în formă de lănțișor, executată de obicei la broderii. **2.** (La pl.) împletitură din inele mici de fier legate unul de altul; *p. ext.* armură făcută din această împletitură, pe care o purtau războinicii în Antichitate și în Evul Mediu, spre a se apăra de loviturile dușmanilor. [Var.: (reg.) **zálă, zea** s. f.].

ZĂBRĂ, *zabre*, s. f. Plantă erbacee cu tulpina pubescentă și cu flori purpurii. – Et. nec.

ZADÁR s. n. (Înv.) Inutilitate, zădărnicie. ◊ Loc. adv. *În zadar* = degeaba, fără folos, zadarnic, în deșert, în van. [Var.: **zădár** s. n.]. - (după *dar2*).

ZÁIBĂR s. n. (Reg.) **1.** Soi de viță-de-vie nealtoită. **2.** Vin obținut din aceste soiuri de struguri.

ZÁICĂ, *zaici*, s. f. (Ornit.; reg.) Gaiță. – Et. nec.

ZAICÓI, *zaicoi*, s. m. (Reg.) Bărbătușul zaicii. – **Zaică** + suf. *-oi*.

ZÁLĂ s. f. v. **za2.**

ZÁMĂ s. f. v. **zeamă.**

ZAMFÍR, *zamfire*, s. n. (Înv. și pop.) Safir. [Pl. și: *zamfiruri*].

ZAMFÍRĂ, *zamfire*, s. f. (Ornit.; reg.) Grangur. – Et. nec.

ZAP interj. v. **zapa.**

ZÁPA2 interj. (Rar; repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui. [Var.: zap interj.] – Onomatopee.

ZÁRĂ s. f. (Pop.) Lichid albicios și acrișor care rămâne după ce s-a ales untul.

ZÁRE, *zări,* s. f. **1.** Partea cerului sau a pământului pe care o mărginește linia orizontului; orizont. ◊ Loc. adv. *În zare* sau (rar) *în zări* = la orizont; *p. ext.* departe. *Din zări* = din depărtări. ♦ (La pl.) Văzduh. **2.** Lumină care se împrăștie în jurul unei surse luminoase; rază. **3.** Expr. *A se uita* (sau a privi) *în zare la ceva* = a privi un obiect (transparent) așezându-l în dreptul unei surse de lumină pentru a-l vedea mai bine. *(O) zare de...* = o cantitate mică de... ♦ Zori de ziuă, zorii zilei. **4.** Culme, creastă, coamă, vârf.

ZÁRIȘTE, *zariști,* s. f. **1.** Zare, orizont. **2.** Luminiș în pădure. – **Zare** + suf. *-işte.*

ZÁRVĂ s. f. **1.** Gălăgie, zgomot mare, hărmălaie, tărăboi; *p. ext.* mișcare, agitație, tulburare, frământare. **2.** Ceartă, scandal, gâlceavă. - Onomatopee.

ZÁRZĂR, *zarzări,* s. m. **1.** Pom fructifer asemănător cu caisul, cu flori albe și cu fructe sferice mici, cu gust acrișor și cu sâmburi amari. **2.** (Reg.) Corcoduș. – Din **zarzără** (derivat regresiv).

ZÁRZĂRĂ, *zarzăre,* s. f. **1.** Fructul zarzărului (**1**). **2.** (Reg.) Fructul corcodușului.

ZAVÉSCĂ s. f. (Înv.) Taxă specială plătită vistieriei în Evul Mediu, în Moldova, pentru redeschiderea unui proces. – Et. nec.

ZĂBÁLĂ, *zăbale,* s. f. **1.** Parte a căpăstrului constând dintr-o bară subțire de metal cu două brațe, prevăzute cu câte un inel mare, care se introduce în gura calului înapoia ultimilor incisivi pentru a-l struni și a-l conduce. **2.** Bubuliță albicioasă molipsitoare, care apare la oameni în colțurile gurii și la vite pe buze; zăbăluță. **3.** (La pl.) Bale. **4.** (La pl.) Colțurile cărnoase ale ciocului unor pui de păsări. – Pref. *zə-* + **bală.**

ZĂBÁVĂ, *zăbave,* s. f. **1.** Întârziere, încetineală, tărăgăneală, zăbovire. ◊ Expr. (Fam.) *Un bob (de) zăbavă* = un pic de răbdare; imediat, numaidecât, îndată. *A-și face zăbavă* = a-și pierde vremea, a întârzia. *Fără (de) zăbavă* = fără întârziere, imediat, îndată. **2.** Răgaz, odihnă. **3.** Trecere de vreme; amuzament, petrecere, distracție. [Pl. și: *zăbăvi*].

ZĂBĂLÓS, -OÁSĂ, *zăbăloși, -oase,* adj. Cu zăbale (**2**); bălos; murdar, nespălat. – **Zăbală** + suf. *-os.*

ZĂBĂLÚȚĂ, *zăbăluțe,* s. f. **1.** Zăbală (**1**) mai simplă, compusă din două bare îmbinate între ele. **2.** Zăbală (**2**). – **Zăbală** + suf. *-uță.*

ZĂBĂÚC, -Ă, *zăbăuci, -ce,* adj. (Pop.; despre oameni) Care este zăpăcit, aiurit, năuc. [Var.: **zăpăúc, -ă** adj.] – Contaminare între **zăpăcit** și **hăbăuc.**

ZĂBLĂU1, *zăblaie,* s. n. Pânză de cânepă sau de păr de capră, din care se fac cergi, lăicere etc.; *p. gener.* țol, pătură.

ZĂBLĂU2, *zăblăi,* s. m. (Reg.) **1.** Flăcău zdravăn; vlăjgan. **2.** Câine mare (ciobănesc); zăvod2.

ZĂBOVÍ, *zăbovesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. A lucra prea încet, a nu se grăbi; a întârzia. **2.** Intranz. A sta prea mult timp într-un loc; a întârzia. ♦ Tranz. A face pe cineva să întârzie, reținându-l, oprindu-l, silindu-l să aștepte. [Var.: **zăbăví** vb. IV].

ZĂBOVÍRE s. f. (Pop.) Faptul de a zăbovi. – V. **zăbovi.**

ZĂBOVÍT, -Ă, *zăboviți, -te,* adj. (Înv.) întârziat; amânat. – V. **zăbovi.**

ZĂBREÁ, *zăbrele,* s. f. **1.** Gratie. **2.** Fiecare dintre barele de fier sau de lemn ale unui gard sau ale unui grilaj. **3.** Fiecare dintre barele unei grinzi formate dintr-o rețea de bare îmbinate la capete. [Var.: **zebreá** s. f.].

ZĂBRELÍ, *zăbrelesc,* vb. IV. Tranz. A pune zăbrele (la o fereastră, la o ușă etc.). – Din **zăbrea.**

ZĂBRELÍT, -Ă, *zăbreliți, -te,* adj. (Despre ferestre, uși etc.) Cu zăbrele, care are zăbrele. – V. **zăbreli.**

ZĂCÁRE s. f. (Înv. și pop.) Boală grea și îndelungată; zăcere. ◊ Expr. A cădea în zăcare = a se îmbolnăvi greu. – **Zăcea** + suf. *-are.*

ZĂCÁȘ, -Ă, *zăcași, -e,* adj. (Pop.) **1.** Care zace bolnav în pat; fără putere; *p. ext.* leneș, trândav. **2.** Fig. Rău, răutăcios, invidios; răzbunător. – **Zăcea** + suf. *-aș.*

ZĂCĂMÂNT, *zăcăminte,* s. n. Acumulare naturală de substanțe minerale utile, cu forme și dimensiuni variate. – Din **zăcea.**

ZĂCĂRÍ, *zăcăresc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A lâncezi, a lenevi. – Din **zăcare.**

ZĂCĂȘEÁLĂ, *zăcășeli,* s. f. (Reg.) **1.** Răutate, ură, invidie, dorință de răzbunare, zăcășie. **2.** Lâncezeală, boală; inerție, nepăsare. – **Zăcaș** + suf. *-eală.*

ZĂCĂȘÍE s. f. (Pop.) Zăcășeală (**1**). – **Zăcaș** + suf. *-ie.*

ZĂCĂTÓR, -OÁRE, *zăcători, -oare,* adj., s. f. **I.** Adj. (Înv.) Care zace, care stă culcat, întins (la pământ). **II.** s. f. **1.** Vas mare în care se păstrează vinul sau rachiul și care se umple mereu din alte butoaie; cadă. ♦ Vas mare cu gura largă îngropat în pământ, în care se adună și se strivesc strugurii pentru a fi lăsați să fermenteze. **2.** Vas mare de lemn căptușit cu tablă subțire, în care se pun la dospit pieile pentru tăbăcit. ♦ Vas în care se depozitează provizoriu peștele în procesul de sărare. **3.** Piatra de jos a morii care stă pe loc și deasupra căreia se rotește alergătoarea. **4.** Loc unde stau vitele ziua la odihnă; staniște, zăcătură (**1**). – **Zăcea** + suf. *-ător.*

ZĂCĂTÚRĂ, *zăcături,* s. f. (Reg.) **1.** Loc de odihnă pentru vite; zăcătoare (**4**), staniște. **2.** Rachiu sau vin depozitat într-o zăcătoare (**II 1**). – **Zăcea** + suf. *-ătură.*

ZĂCEÁ, *zac*, vb. II. Intranz. **1.** A sta întins, culcat sau tolănit pe pat, pe pământ etc. din lipsă de ocupație, din cauza oboselii etc. ♦ A fi doborât. *Copacii zac la pământ.* **2.** A sta culcat în pat din cauza unei boli grele; a boli. **3.** A fi mort, culcat, îngropat (în mormânt). **4.** (Despre sentimente, calități, defecte, deprinderi etc.) A sta ascuns, a fi în stare latentă. **5.** A sta, a fi, a se afla (într-o stare oarecare) de multă vreme, a fi lăsat în părăsire. ◊ Expr. *A zăcea la închisoare* (sau *în temniță* etc.) = a fi întemnițat.

ZĂCÉRE, *zăceri,* s. f. Faptul de a zăcea; zăcut1. ◊ Expr. *A cădea la zăcere* = a cădea la pat, a se îmbolnăvi greu. – V. **zăcea.**

ZĂCÚT1 s. n. Zăcere. – V. **zăcea.**

ZĂCÚT2, -Ă, *zăcuți, -te,* adj. **1.** Care a stat mult timp într-un loc; (despre apă) stătut, clocit. ♦ Putred. **2.** (Rar) Care a fost bolnav (greu); care are cicatrice, urme de vărsat. *Zăcută de vărsat.* – V. **zăcea.**

ZĂDÁR s. n. v. **zadar.**

ZĂDÁRNIC, -Ă adj. v. **zadarnic.**

ZĂDĂRÁRE, *zădărări,* s. f. Acțiunea de *a zădărî* și rezultatul ei. [Var.: **zădăríre** s. f.] – V. **zădărî.**

ZĂDĂRÁT1 s. n. (Pop.) Faptul de *a zădărî.* – V. **zădărî.**

ZĂDĂRÁT2, -Ă, *zădărâți, -te,* adj. (Pop.; despre oameni și animale) întărâtat, provocat; mâniat. [Var.: **zădărít, -ă** adj.] – V. **zădărî.**

ZĂDĂRÍRE s. f. v. **zădărâre.**

ZĂDĂRÍT, -Ă adj. v. **zădărât.**

ZĂDĂRÎ, *zădărăsc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A întărâta, a provoca pe cineva; a sâcâi, a necăji, a hărțui. ♦ A răscoli, a tulbura. **2.** A aținta focul. [Var.: **zădărí** vb. IV].

ZĂDĂRNICÍ, *zădărnicesc,* vb. IV. Tranz. A face să nu se realizeze ceva; a pune piedici la ceva; a dejuca un plan, o uneltire etc. – Din **zadarnic.**

ZĂDĂRNICÍE, *zădărnicii,* s. f. **1.** Caracterul a ceea ce este zadarnic; lucru inutil, fără rost; deșertăciune, inutilitate. **2.** (Înv.) Ambiție nemăsurată, vanitate, trufie, îngâmfare. – **Zadarnic** + suf. *-ie.*

ZĂDĂRNICÍRE, *zădărniciri,* s. f. Acțiunea de *a zădărnici* și rezultatul ei. – V. **zădărnici.**

ZĂDÚF, (2) *zădufuri,* s. n. **1.** Căldură mare, înăbușitoare; arșiță, caniculă. **2.** *Fig.* Supărare, necaz; (la pl.) greutăți, dificultăți. [Var.: **zădúh** s. n.].

ZĂDUFÓS, -OÁSĂ, *zădufoși, -oase,* adj. (Rar) Plin de zăduf, foarte călduros, înăbușitor. – **Zăduf** + suf. *-os.*

ZĂDÚH s. n. v. **zăduf.**

ZĂGÁN, *zăgani,* s. m. (Ornit.) Vultur-bărbos.

ZĂGÁȘ, *zăgașe,* s. n. (Înv.) Canal, șanț. – Contaminare între **zăgaz** și **făgaș.**

ZĂGĂȘTINĂ, *zăgaștine,* s. f. (Reg.) Plasă de pescuit. – Et. nec.

ZĂGÁZ, *zăgazuri,* s. n. **1.** Stăvilar, baraj. ◊ Expr. *A se rupe* (sau *a se deschide, a se descuia) zăgazurile cerului*, se spune când sunt ploi mari, torențiale. **2.** Fig. Opreliște, îngrădire, piedică, obstacol. **3.** Lac sau iaz format de apa pe care barajul o împiedică să curgă; braț derivat dintr-o apă curgătoare; scoc. **4.** Întăritură de protecție făcută în țărmul unui râu pentru ca apa să nu facă stricăciuni; dig.

ZĂGĂZUÍ, *zăgăzuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A stăvili; a îndigui, a bara. **2.** Fig. A opri, a împiedica (o acțiune). – **Zăgaz** + suf. *-ui*.

ZĂGĂZUÍRE, *zăgăzuiri,* s. f. Acțiunea de *a zăgăzui* și rezultatul ei. – V. **zăgăzui.**

ZĂGĂZUÍT, -Ă, *zăgăzuiți, -te,* adj. Barat, îndiguit, oprit pe loc, îngrădit. – V. **zăgăzui.**

ZĂGÁRNĂ, *zăgârne,* s. f. (Reg.) Săculeț de pânză folosit la stână pentru a strecura brânza; sedilă. – Et. nec.

ZĂHÁI, *zăhăiesc,* vb. IV. (Înv. și reg.) **1.** Tranz. A supăra, a sâcâi, a necăji; a stingheri. **2.** Refl. A se împrăștia; a se pierde, a se risipi. [Var.: **zăhătui** vb. IV].- (după *sâcâi*).

ZĂHĂIÁLĂ, *zăhăieli,* s. f. (Înv. și reg.) Faptul de a (se) zăhăi; neliniște, tulburare, zbucium, pierdere. [Pr.: *-hă-ia-*] – **Zăhăi** + suf. *-eală.*

Luchian Vasile, Doctor în Istorie

ZĂHĂTUÍ vb. IV v. **zăhăi.**

ZĂLÁR, (1) *zălari,* s. m., **(2)** *zălare,* s. n. **1.** S. m. Meseriaș care face zale. **2.** S. n. (Reg.) Cârlig de lemn de care se atârnă lanțul la vatră. – **Za**2 + suf. *-ar*.

ZĂLÍȘTE, *zălișt*i, s. f. (Reg.) Direcția, bătaia vântului. – Et. nec.

ZĂLÓG1, *zălogi,* s. m. Arbust înalt până la cinci metri, cu lujeri cenușii-verzui și frunze lanceolate. – Et. nec.

ZĂLÚD, -Ă, *zăluzi, -de,* adj. (Pop.) **1.** Smintit, țicnit, nebun; zăpăcit. ♦ Scos din minți, înnebunit, tulburat, năucit. **2.** Naiv, nepriceput; ușuratic; tembel. **3.** Prost.

ZĂLÚG, *zălugi,* s. m. (Reg.) Lanț împletit din sârmă. – Et. nec.

ZĂLÚȚĂ, *zăluțe,* s. f. **1.** Diminutiv al lui *za*2. **2.** Cusătură de flori în formă de lănțișor, care se face pe ie sau pe catrință. – **Za**2 + suf. *-uță*.

ZĂLUZÍ, *zăluzesc,* vb. IV. Intranz. și refl. (Reg.) A deveni zălud, a se sminti, a se țicni; a-și pierde mințile, a înnebuni. – Din **zălud.**

ZĂLUZÍE, *zăluzii,* s. f. (Reg.) Rătăcire a minții, nebunie. – **Zălud** + suf. *-ie*.

ZĂLUZÍT, -Ă, *zăluziți, -te,* adj. (Reg.) Înnebunit, năucit, sărit (din minți). – V. **zăluzi.**

ZĂMĂRÍE, *zămării,* s. f. (Reg.) Mâncare cu zeamă multă; cantitate mare de zeamă. – **Zamă** + suf. *-ărie*.

ZĂMÁRCĂ s. f. v. **zămurcă.**

ZĂMOȘÍȚĂ, *zămoșițe,* s. f. Plantă cu tulpina ramificată de la bază, acoperită cu peri aspri, cu flori mari de culoare galben-deschis și purpurie, catifelate la mijloc. – **Zămos** (= *zemos)* + suf. *-iță*.

ZĂMÚRCĂ s. f. (Reg.) Mâncare cu prea multă zeamă. [Var.: **zămărcă**] – Cf. *z*(e)amă.

ZĂNÁTEC, -Ă adj. v. **zănatic.**

ZĂNÁTIC, -Ă, *zănatici, -ce,* adj. Zăpăcit, smintit, bezmetic. [Var.: **zănátec, -ă** adj.].

ZĂNGĂITÚRĂ s. f. v. **zăngănitură.**

ZĂNGĂNEÁLĂ, *zăngăneli,* s. f. Sunet metalic; zăngănit. – **Zăngăni** + suf. *-eală*.

ZĂNGĂNÍ, *zăngănesc,* vb. IV. Intranz. (Despre metale, clopote, sticlă; la pers. 3) A produce prin izbire sau prin lovire un sunet metalic specific; a zornăi, a zdrăngăni. – Tranz. *Își zăngănesc armele.* [Var.: **zingăní, zinghení, zângăní** vb. IV] – **Zâng** + suf. *-ăni*.

ZĂNGĂNÍRE, *zăngăniri,* s. f. Acțiunea de a zăngăni și rezultatul ei; zăngănit. [Var.: **zingănire, zinghenire, zângănire** s. f.] – V. **zăngăni.**

ZĂNGĂNÍT, *zăngănituri,* s. n. Zgomot metalic specific, produs de unele obiecte prin lovire sau prin izbire; zăngănire, zăngăt. [Var.: **zingănít, zângănít** s. n.] – V. **zăngăni.**

ZĂNGĂNITÓR, -OÁRE, *zăngănitori, -oare,* adj. Care zăngănește; zornăitor. [Var.: **zinghenitór, -oáre, zângănitór, -oáre** adj.] – **Zăngăni** + suf. *-tor*.

ZĂNGĂNITÚRĂ, *zăngănituri,* s. f. Zăngănire. [Var.: **zăngăitúră, zângănitúră** s. f.] – **Zăngăni** + suf. *-tură*.

ZĂNGĂT, *zăngăte,* s. n. Zăngănit. [Var.: **zăngăt, zíngăt, zínghet, zánghet** s. n.] – **Zâng** + suf. *-ăt*.

ZĂNOÁGĂ, *zănoage,* s. f. **1.** Depresiune circulară cu versante prăpăstioase în zona munților înalți; căldare. **2.** Poiană înverzită; platou sau coastă de deal bune pentru agricultură. **3.** Ochi larg și adânc de apă format pe cursul unui râu, mai jos de un stăvilar.

ZĂPĂCEÁLĂ, *zăpăceli,* s. f. **1.** Faptul de a (se) zăpăci; stare în care se află cel zăpăcit; tulburare, buimăceală, fâstăceală, năuceală; dezordine. **2.** (Fam.) Gălăgie mare, tărăboi, larmă. – **Zăpăci** + suf. *-eală*.

ZĂPĂCÍ, *zăpăcesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A-și pierde sau a face să-și piardă capacitățile de a judeca clar; a (se) tulbura la minte, a (se) năuci, a (se) buimăci. **2.** (Fam.) A-și pierde sau a face să-și piardă cumpătul, a (se) fâstăci, a (se) încurca. ♦ Tranz. A strica ordinea, a răvăși, a deranja. – Et. nec.

ZĂPĂCÍRE s. f. Acțiunea de *a (se) zăpăci* și rezultatul ei. – V. **zăpăci.**

ZĂPĂCÍT, -Ă, *zăpăciți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Tulburat la minte; buimăcit, năucit, fâstâcit. ♦ Zvăpăiat, neastâmpărat, zvânturat. – V. **zăpăci.**

ZĂPĂCITÓR, -OÁRE, *zăpăcitori, -oare,* adj. Care zăpăcește; amețitor, uluitor. – **Zăpăci** + suf. *-tor*.

ZĂPĂÚC adj. v. **zăbăuc.**

ZĂPÁRSTEA, *zăpârstea,* s. m. și f. (Reg.) Ultimul născut (într-o familie); prâslea, mezin. – Et. nec.

ZĂPLÁN, *zăplani,* s. m. Om înalt și voinic; vlăjgan, lungan. – Et. nec.

ZĂPLÁZ, *zăplazuri,* s. n. (Pop.) Gard (de scânduri, de ulcă); uluc㠖 Et. nec.

ZĂPSÍ, *zăpsesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A prinde (pe cineva) asupra unui fapt săvârșit în ascuns; a surprinde. **2.** A simți, a observa, a prinde de veste. – Et. nec.

ZĂPÚC, *zăpucuri,* s. n. (Pop.) Zăpușeală, năduf.

ZĂPUȘEÁLĂ, *zăpușeli,* s. f. Căldură mare și înăbușitoare; arșiță, zăduf, zăpuc. – **Zăpuși** + suf. *-eală*.

ZĂPUȘÍ, pers. 3 *zăpușește,* vb. IV. Tranz. (Pop.; despre soare) A încălzi foarte tare, a înfierbânta.

ZĂPUȘÍT, -Ă, *zăpușiți, -te,* adj. (Pop.) **1.** Înăbușit, sufocat de căldură. **2.** Înăbușitor (din cauza căldurii), sufocant, zăpușitor. – V. **zăpuși.**

ZĂPUȘITÓR, -OÁRE, *zăpușitori, -oare,* adj. (Pop.) Care produce zăpușeală, înăbușitor; sufocant. – **Zăpuși** + suf. *-tor*.

ZĂRÁR, *zărari,* s. m. (Reg.) Cioban care mulge oile; mulgător. – **Zer** + suf. *-ar*.

ZĂRÂSTÍ, *zărăstesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se rătăci. – Et. nec.

ZĂRGÁN, *zărgani,* s. m. Specie de pește marin cu corpul alungit și cilindric, acoperit cu solzi mici, cu fălcile prelungite și cu oasele de culoare verde. – Et. nec.

ZĂRGHEÁLĂ, *zărgheli,* s. f. (Reg.) Nebunie, țicneală, sminteală. – **Zărghi** + suf. *-eală*.

ZĂRGHÉNIE, *zărghenii,* s. f. (Reg.) Zărgheală. – **Zărghi** + suf. *-enie*.

ZĂRGHÍ, *zărghesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se țicni, a se sminti; a se zăpăci. – Derivat regresiv de la **zărghit.**

ZĂRGHÍT, -Ă, *zărghiți, -te,* adj. (Reg.) Smintit, țicnit, zăpăcit. – Et. nec.

ZĂRÍ, *zăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A vedea (ceva) slab, vag, nedeslușit (din cauza depărtării sau a întunecimii); a întrezări. ◊ Expr. *A zări ca prin sită* (sau *ca printr-o pânză)* = a vedea numai conturul obiectelor, fără a distinge bine forma și culoarea, a vedea neclar, confuz. ♦ A vedea (ceva) numai în treacăt, în fugă. ♦ Intranz. și refl. impers. (Rar) A vedea. **2.** Tranz. A observa, a băga de seamă, a descoperi pe cineva sau ceva; a remarca. **3.** Refl. A se arăta, a se ivi; a apărea, a se vedea. ◊ Expr. *A se zări de ziuă* = a se face ziuă, a se revărsa zorile, a se lumina de ziuă. (Rar) *A se zări de lună* = a apărea, a ieși luna. **4.** Intranz. (Pop.) A străluci, a lumina. – Din **zare.**

ZĂRPĂLÁTIC, -Ă, *zărpălatici, -ce,* adj. (Reg.) Ușuratic, flușturatic. – Et. nec.

ZĂRZĂRÁȘ, *zărzărași,* s. m. (Pop.) Zărzărel. – **Zarzăr** + suf. *-aș*.

ZĂRZĂRÉL, *zarzărei,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui zarzăr; zărzăraș. – **Zarzăr** + suf. *-el*.

ZĂRZĂRÍCĂ, *zărzărele,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *zarzără*. – **Zarzără** + suf. *-ică*.

ZĂSTÍ, *zăstesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îngrămădi. – Et. nec.

ZĂTOÁCĂ, *zătoace,* s. f. (Reg.) Braț de fluviu între malul apei și o insulă mai mare.

ZĂU interj. **1.** (Întărește o afirmație sau o negație, uneori însoțit de „așa") Pe legea mea, jur că... ◊ Expr. (Pop.) *A zice zău* = a jura. *Ba (nu) zău* = dimpotrivă, te asigur că..., vorbesc serios. **2.** Într-adevăr, desigur, fără îndoială, bineînțeles. ◊ Expr. *Nu știu, zău!* = mă îndoiesc, mă întreb dacă... **3.** Te rog! [Var.: **zeu** interj.].

ZĂUITÁ, *zăuít,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A uita. – **Ză-** + **uita.**

ZĂVĂCÚSTĂ, *zăvăcuste,* s. f. Plantă erbacee cu flori galbene dispuse în spice. – Et. nec.

ZĂVÓD2, *zăvozi,* s. m. Câine mare (ciobănesc); dulău. – Et. nec.

ZĂVÓI, *zăvoaie,* s. n. Pădurice pe malul unei ape; luncă.

ZĂVÓLNIȚĂ, *zăvolnițI,* s. f. (Reg.) Cureluș�că*re* ține suflecate mânecile cămășii. – Et. nec.

ZĂVÓR, *zăvoare,* s. n. **1.** Încuietoare la uși, uneori și la ferestre, constând dintr-o mică bară mobilă care intră într-o ureche fixată în toc; ivăr. **2.** (Pop.; la pl.) Cătușe. **3.** (Reg.) Despicătură lungă din trunchiul unui copac; leaț întrebuințat la facerea gardurilor; răzlog. - (după *vârî*).

ZĂVORÁȘ, *zăvorașe,* s. n. Diminutiv al lui *zăvor* (**1**). – **Zăvor** + suf. *-aș*.

ZĂVORÁRE s. f. Acțiunea de *a (se) zăvorî* și rezultatul ei; închidere (cu zăvorul). – V. **zăvorî.**

ZĂVORÍ vb. IV v. **zăvorî.**

ZĂVORÎ, *zăvorăsc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) încuia cu zăvorul. ♦ Tranz. A bloca intenționat, cu ajutorul unui zăvor, deplasarea unui obiect sau a unei piese dintr-un ansamblu față de un alt obiect sau față de o altă piesă. ♦ Tranz. A închide, a întemnița pe cineva. **2.** Tranz. (Pop.) A lega pe cineva în cătușe. [Var.: **zăvorí** vb. IV] – Din **zăvor.**

ZĂMBĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *zâmbăreți, -e,* adj. (Fam.) Care zâmbește mereu, care zâmbește prea mult; zâmbitor, vesel. – **Zâmbi** + suf. *-ăreț*.

ZĂMBET, *zâmbete,* s. n. Râs fără sunet, exprimat numai prin destinderea buzelor; surâs. – Din **zâmbi** + suf. *-et*.

ZÂMBÍ, *zâmbesc,* vb. IV. Intranz. A schița o ușoară mișcare a buzelor, însoțită de înseninarea feței, pentru a exprima de obicei bucurie sau satisfacție (de mică intensitate); a surâde.

ZÂMBÍRE, *zâmbiri,* s. f. Faptul de *a zâmbi;* zâmbet, surâs. – V. **zâmbi.**

ZÂMBITÓR, -OÁRE, *zâmbitori, -oare,* adj. Care zâmbește, surâzător; vesel, zâmbăreț, radios. – **Zâmbi** + suf. *-tor*.

ZÂMBITÚRĂ, *zâmbituri,* s. f. (Înv.) Zâmbet, zâmbire. – **Zâmbi** + suf. *-tură*.

ZÂMBRE s. f. pl. Boală a cailor, care se manifestă prin inflamarea gingiilor și prin ulcerații dureroase în cerul gurii. ◊ Expr. (Pop. și fam.) *A face zâmbre* = a dori ceva foarte mult, a râvni, a jindui. [Var.: **zímbre** s. f. pl.].

ZÂMBRU, *zâmbri,* s. m. Arbore conifer cu frunze în formă de ace, grupate câte cinci, cu semințe lungi, comestibile, cu lemnul foarte rezistent . ♦ P. restr. Lemnul acestui arbore, rezistent, de calitate superioară, folosit în sculptură [Var.: **zímbru** s. m.] – Et. nec.

ZÂNĂ, *zâne,* s. f. **1.** Personaj feminin din mitologia populară românească, întruchipare mai ales a bunătății și frumuseții, căreia i se atribuie puteri supranaturale și darul nemuririi; fee. **2.** (Rar) Zeiță.

ZÂNG interj. Cuvânt care imită sunetul clopotului sau al unui metal lovit. – Onomatopee.

ZÂNGĂNÍ vb. IV v. **zăngăni.**

ZÂNGĂNÍRE s. f. v. **zăngănire.**

ZÂNGĂNÍT s. n. v. **zăngănit.**

ZÂNGĂNITÓR, -OÁRE adj. v. **zăngănitor.**

ZÂNGĂNITÚRĂ s. f. v. **zăngănitură.**

ZÂNGĂT s. n. v. **zăngăt.**

ZÂNGHET s. n. v. **zăngăt.**

ZÂNIȘOÁRĂ, *zânișoare,* s. f. Diminutiv al lui *zână*. – **Zână** + suf. *-ișoară*.

ZÂRNĂ, *zârne,* s. f. Plantă erbacee veninoasă cu frunze dințate, cu flori albe dispuse în raceme și cu fructe în formă de bobițe negre sau verzi.

ZĂZÁNIE1, *zăzanii,* s. f. Intrigă, discordie, vrajbă, gâlceavă.

ZĂZÁNIE2 s. f. v. **zizanie.**

ZĂZÂÍ, pers. 3 *zăzâie,* vb. IV. Intranz. (Despre insecte) A produce sunete caracteristice când zboară; a bâzâi, a zumzăi. – Formație onomatopeică.

ZĂZÂÍT, *zăzâituri,* s. n. Faptul de *a zăzăi;* bâzâit, zumzet. – V. **zăzâi.**

ZBANȚ1, *zbanțuri,* s. n. (Înv. și reg.) **1.** Verigă, legătură de fier cu care se strâng laolaltă unele piese de la trăsură, de la car etc. **2.** Petic la ghete. – Et. nec.

ZBÁTE, *zbat,* vb. III. Refl. **1.** (Despre ființe) A face mișcări bruște, violente sau convulsive (din cauza durerii sau pentru a scăpa de o strânsoare); a se zvârcoli; a se smuci. ◊ Expr. *A se zbate ca peștele pe uscat*, se zice despre cineva care încearcă din toate puterile să scape dintr-un mare impas. *A se zbate de moarte* = a se zvârcoli foarte tare; a se lupta cu moartea, a trage să moară. ♦ Fig. A se chinui, a se zbuciuma, a suferi cumplit. ♦ (Despre părți ale corpului) A se mișca, a zvâcni, a palpita. ♦ A face tot ce-i stă în putință, a se strădui din răsputeri pentru a realiza ceva, pentru atingerea unui scop. **2.** A se mișca cu putere încoace și încolo; a se învolbura, a se învârteji.

ZBÁTERE, *zbateri,* s. f. Acțiunea de a se zbate și rezultatul ei; zvâcnire; zbucium; frământare, învolburare. – V. **zbate.**

ZBĂNȚUÍ vb. IV v. **zbânțui.**

ZBÂNȚ, *zbânțuri,* s. n. (Reg.) Joacă, zbenguire, hârjoană. – Din **zbânțui** (derivat regresiv).

ZBÂNȚUÍ, *zbânțui,* vb. IV. Refl. (Pop. și fam.) A se zbengui, a zburda, a fi neastâmpărat. [Var.: **zbănțuí** vb. IV] – Et. nec.

ZBÂNȚUIÁLĂ, *zbânțuieli,* s. f. (Pop.) Zbânțuire. [Pr.: *-țu-ia-*] – **Zbânțui** + suf. *-eală*.

ZBÂNȚUÍRE, *zbânțuiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de a se zbânțui și rezultatul ei; zbenguială, zbânțuit1, zbânțuitură. – V. **zbânțui.**

ZBÂNȚUÍT1 s. n. (Pop.) Zbânțuire; zbenguială. – V. **zbânțui.**

ZBÂNȚUÍT2, -Ă, *zbânțuiți, -te,* adj. (Pop.) Care se zbânțuie; neastâmpărat. – V. **zbânțui.**

ZBÂNȚUITÚRĂ, *zbânțuituri,* s. f. (Reg.) Zbânțuire. [Pr.: *-țu-i-*] – **Zbânțui** + suf. *-tură*.

ZBÂR interj. Cuvânt care imită sunetul produs de zborul păsărilor sau al insectelor, de vibrația unei coarde, a unui motor etc. – Onomatopee.

ZBÂRÂI, *zbârâi,* vb. IV. Tranz. (Rar) A zbârnâi; a bâzâi, a zumzăi. – **Zbâr** + suf. *-âi*.

ZBÂRÂITÚRĂ, *zbârâituri,* s. f. Zbârnâit; zumzet, bâzâit. [Pr.: *-ră-i-*] – **Zbârâi** + suf. *-tură*.

ZBÂRCEÁLĂ, *zbârceli,* s. f. (Pop.) Zbârcitură. – **Zbârci**1 + suf. *-eală*.

ZBÂRCÍ1, *zbârcesc,* vb. IV. Refl. (Despre piele) A face zbârcituri; a se strânge în cute, a face riduri; a se încreți, a se rida.

ZBÂRCI2, *zbârciuri,* s. n. (Rar) Zbârcitură. – Din **zbârci**1 (derivat regresiv).

ZBÂRCIÓG, *zbârciogi,* s. m. Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile, cu pălăria zbârcită, brună-negricioasă sau cenușie-roșcată. ◊ Expr. *Cu nasul zbârciog* = manifestând neplăcere, dispreț etc. ◊ Compus: *zbârciog-gras* = nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile din pădurile de conifere, cu pălăria zbârcită, cărnoasă și umflată, brună-roșcată, negricioasă sau albă-gălbuie.

ZBÂRCÍRE, *zbârciri,* s. f. Faptul de *a (se) zbârci* 1; încrețire, ridare, cutare. – V. **zbârci**1.

ZBÂRCÍT, -Ă, *zbârciți, -te,* adj. Care prezintă zbârcituri, cute, riduri; încrețit. – V. **zbârci1.**

ZBÂRCITÚRĂ, *zbârcituri,* s. f. Încrețitură (a pielii); zbârceală, rid, cută, creț. – **Zbârci**1 + suf. *-tură.*

ZBÂRLÍ, *zbârlesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre păr, blană, pene etc.; la pers. 3) A se ridica (sau a da impresia că se ridică) în sus (de spaimă, de mânie etc.); a se amesteca dezordonat, a se încâlci. ◊ Tranz. *Vântul îi zbârlește părul.* **2.** Tranz. A răscoli; a agita (suprafața unei ape). **3.** Refl. Fig. (Despre ființe) A se supăra, a se mânia, a se zborși. **4.** Refl. Fig. (Despre vreme; la pers. 3) A se strica, a se înrăutăți. [Var.: **zburlí** vb. IV] – Et. nec.

ZBÂRLÍRE, *zbârliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) zbârli* și rezultatul ei. [Var.: **zburlíre** s. f.] – V. **zbârli.**

ZBÂRLÍT, -Ă, *zbârliți, -te,* adj. **1.** (Despre păr, pene, blană etc.) Aflat în neorânduială, ridicat în sus; ciufulit, încâlcit; (despre ființe) cu părul sau cu penele în dezordine, ciufulite. **2.** Fig. (Despre oameni) înfuriat, supărat; zborșit. [Var.: **zburlít, -ă** adj.] – V. **zbârli.**

ZBÂRLÓG adj. invar. (Rar) Zbârlit, țepos. – Et. nec. Cf. zbârli.

ZBÂRN interj. Cuvânt care imită sunetul produs de zborul insectelor, de vibrația unei coarde etc. ♦ (Substantivat, n.) Zbârnâit. – Onomatopee.

ZBÂRNĂÍ vb. IV v. **zbârnâi.**

ZBÂRNÂÍ, *zbârnâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (La pers. 3) A produce un sunet asemănător cu bâzâitul insectelor, cu vibrarea unei coarde, a unui motor etc.; a bâzâi, a zumzăi. **2.** (Despre vânt; la pers. 3) A șuiera, a vâjâi. **3.** (Rar; despre oameni) A-și arăta nemulțumirea murmurând; a bombăni, a cârti. [Var.: **zbârnăí** vb. IV] – **Zbârn** + suf. *-ăi.*

ZBÂRNÂIÁLĂ, *zbârnâieli,* s. f. Zbârnâire, zbârnâitură. – **Zbârnâi** + suf. *-eală.*

ZBÂRNÂÍRE s. f. Faptul de *a zbârnâi;* zbârnâitură, zbârnâială, zbârnâit; zgomotul produs de cineva sau de ceva care zbârnâie. – V. **zbârnâi.**

ZBÂRNÂÎT, *zbârnâituri,* s. n. Zbârnâire. – V. **zbârnâi.**

ZBÂRNÂITÓR, -OÁRE, (**1**) *zbârnâitori, -oare,* adj., (**2, 3**) *zbârnâitori,* s. f. **1.** Adj. Care zbârnâie. ♦ Fig. Sensibil, delicat, vibrant. **2.** S. f. Fâșie de hârtie fixată în partea de sus a zmeului, care zbârnâie în bătaia vântului. **3.** S. f. Jucărie făcută dintr-o scândurică legată cu o sfoară și care, învârtită, produce un sunet specific. [Pr.: *-nâ-i-*] – **Zbârnâi** + suf. *-tor.*

ZBÂRNÂITURĂ, *zbârnâituri,* s. f. Zbârnâire, zbârnâială. [Pr.: *-nă-i-*] – **Zbârnâi** + suf. *-tură.*

ZBEG s. n. v. **zbeng.**

ZBENG, *zbenguri,* s. n. (Înv. și reg.) Zburdălnicie, zbenguială, neastâmpăr. ♦ Fig. Cântec vesel, săltăreț. ♦ (Înv.) Gloată, mulțime în mișcare; învălmășeală. [Var.: **zbeg** s. n.].

ZBENGHI s. n. v. **benghi.**

ZBENGUÍ, *zbéngui,* vb. IV. Refl. A se juca sărind și alergând; a zburda. ♦ A se lua la harță; a se hârjoni. – **Zbeng** + suf. *-ui.*

ZBENGUIÁLĂ, *zbenguieli,* s. f. Faptul de *a se zbengui;* zbenguire, zburdălnicie; zbânțuială, hârjoneală; zbenguit1. – **Zbengui** + suf. *-eală.*

ZBENGUÍRE, *zbenguiri,* s. f. Acțiunea de a se zbengui și rezultatul ei; zbenguială. – V. **zbengui.**

ZBENGUÍT1 s. n. Zbenguială; zburdălnicie, hărțuială, hârjoneală. – V. **zbengui.**

ZBENGUÍT2, -Ă, *zbenguiți, -te,* adj. Zburdalnic; neastâmpărat. – V. **zbengui.**

ZBENGUITÓR, -OÁRE, *zbenguitori, -oare,* adj. (Rar) Care se zbenguie; zburdalnic, neastâmpărat. [Pr.: *-gu-i-*] – **Zbengui** + suf. *-tor.*

ZBICÉR, *zbiceri,* s. m. (Pop.) Nume dat călușarului care pocnește din bici în timpul jocurilor populare. – **Zbici**3 + suf. *-ar.*

ZBICÍ1, *zbicesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) usca (la suprafață); a (se) zvânta. – Et. nec.

ZBICÍ2, *zbicesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) smuci pentru a (se) elibera dintr-o strânsoare. – Et. nec.

ZBICI3 s. n. (Înv. și reg.) Bici. – Pref. *s-* + **bici.**

ZBICÍRE, *zbiciri,* s. f. (Pop.) Faptul de *a (se) zbici 1.* – V. **zbici**1.

ZBICÍT, -Ă, *zbiciți, -te,* adj. (Pop.) Uscat, zvântat. – V. **zbici**1.

ZBICIUÍ vb. IV. Tranz. (Reg.) A biciui. – Pref. *s-* + **biciui.**

ZBIERÁ, *zbier,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre animale) A scoate zbierete. **2.** (Despre oameni) A striga tare și strident; a țipa, a răcni. ♦ A plânge, a se tângui cu glas tare.

ZBIERÁT s. n. (Pop.) Faptul de *a zbiera.* – V. **zbiera.**

ZBIÉRĂT s. n. v. **zbieret.**

ZBIERĂTÚRĂ, *zbierături,* s. f. (Pop.) Zbieret, strigăt. – **Zbiera** + suf. *-ătură.*

ZBIÉRET, *zbierete,* s. n. **1.** Urlet specific pe care îl scoate un animal. **2.** Strigăt puternic pe care îl scoate un om din cauza mâniei, a spaimei sau a unei dureri; țipăt. [Var.: **zbiérăt** s. n.] – **Zbiera** + suf. *-et.*

ZBIHUÍ, *zbihuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A scutura, a zgâlțâi (pe cineva). – Et. nec.

ZBIHUIÁLĂ, *zbihuieli,* s. f. (Reg.) Scuturătură, zgâlțâitură. – **Zbihui** + suf. *-eală.*

ZBIHUÍT, -Ă, *zbihuiți, -te,* adj. (Reg.) Scuturat, zgâlțâit. – V. **zbihui.**

ZBILȚ, *zbilțuri,* s. n. **1.** Lanț de sârmă cu care hingherii prind câinii vagabonzi. **2.** Unealtă formată dintr-un cârlig fixat de o coadă de lemn, cu care se trag afară din apă peștii mari. – Et. nec.

ZBLENDUÍ, *zblenduiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A zgudui, a clătina. – **Bleandă**2 + suf. *-ui* (după *zgudui).*

ZBOR1, *zboruri,* s. n. **1.** Mod de planare și de mișcare în aer a unei păsări, a unei insecte, a unui obiect etc. cu ajutorul aripilor și a căror sustentație poate fi realizată fie cu consum de energie din interior (la păsări, avioane, elicoptere etc.) sau din exterior (la planoare, zmeie etc.), fie fără consum de energie sau prin mișcare balistică. ◊ Loc. adv. *Din zbor* = **a)** în timpul zborului; **b)** în fugă, repede, iute; **c)** dintr-o dată; **d)** în treacăt. ◊ Expr. *A-și lua zborul* = **a)** a se înălța în aer; **b)** a începe să alerge repede; **c)** a pleca; a evada, a fugi; **d)** a se pierde, a dispărea; **e)** *fig.* (rar) a se dezvolta, a-și lua avânt. *A trece în zbor* = a trece foarte repede. ♦ Trecere rapidă prin aer a unui obiect aruncat sau purtat de vânt. **2.** Fig. Mers iute, vijelios; viteză, goană, fugă. ♦ Avânt, elan. – Din **zbura** (derivat regresiv).

ZBORȘÍ, *zborșesc,* vb. IV. **1.** (Reg. și fam.) Refl. (Despre oameni) A lua o atitudine amenințătoare, a deveni furios; a se mânia, a se înfuria; a țipa, a se răsti la cineva. **2.** Tranz. (Despre păsări, animale) A-și înfoia, a-și zbârli penele, părul. ♦ A ciufuli părul unei persoane. **3.** Refl. (Despre unele alimente) A începe să fermenteze, să se altereze, căpătând un aspect și un gust neplăcut, specific; a se acri, a se strica. *Smântână s-a zborșit.* ♦ Fig. (Fam.) A se da peste cap, a se strica. – Et. nec. Cf. borși.

ZBORȘÍRE, zborșiri, s. f. (Reg.) Acțiunea de a (se) zborși și rezultatul ei. – V. **zborși.**

ZBORȘÍT, -Ă, *zborșiți, -te,* adj. **1.** (Reg. și fam.; despre oameni) înfuriat, înverșunat; furios, mânios. **2.** (Despre păr, pene) Zbârlit, ciufulit. **3.** (Despre unele alimente) Alterat, acrit. – V. **zborși.**

ZBRÁNCA s. f. art. (Reg.; în expr.) *A face zbranca* = a da iureș, distrugând, nimicind. *A da zbranca* = a izgoni pe cineva, a-l lăsa pe drumuri. – Et. nec.

ZBREHÚD, -Ă adj. v. **zbrehui.**

ZBREHÚI, -IE, *zbrehui,* adj. (Reg. și fam.) Nebunatic, zvăpăiat; ușuratic. [Var.: **zbrehúd, -ă** adj.] – Et. nec.

ZBUCIÚM, *zbuciumuri,* s. n. **1.** Stare de neliniște sufletească; frământare, zbuciumare, neastâmpăr. **2.** Mișcare grăbită, agitată și zgomotoasă; agitație, tumult, învălmășeală. [Pl. și: (rar) *zbuciume*] – Din **zbuciuma** (derivat regresiv).

ZBUCIUMÁ, *zbucium,* vb. I **1.** Refl. A se frământa sufletește; a se chinui. **2.** Refl. și tranz. A (se) mișca cu neastâmpăr; a (se) agita cu violență. – Probabil din **buciuma.**

ZBUCIUMÁRE, *zbuciumări,* s. f. Faptul de *a (se) zbuciuma;* frământare, chin, necaz; agitație, alergătură; zvârcolire, zbatere. – V. **zbuciuma.**

ZBUCIUMÁT, -Ă, *zbuciumați, -te,* adj. **1.** Frământat, tulburat; neliniștit, îngrijorat. **2.** Agitat; tumultuos. – V. **zbuciuma.**

ZBUCIUMĂTÓR, -OÁRE, *zbuciumători, -oare,* adj. (Rar) Care (se) zbuciumă; zguduitor, chinuitor. – **Zbuciuma** + suf. *-ător.*

ZBUCNÍ vb. IV v. **izbucni.**

ZBUGHI1 interj. Cuvânt care indică o săritură peste un obstacol sau fuga bruscă și neașteptată dintr-un loc. [Var.: **zbúghia** interj.] – Et. nec.

ZBUGHÍ2, *zbughesc,* vb. IV. Tranz. (În expr.) *A o zbughi* = a o lua deodată la fugă; a o șterge. (La imper.; cu valoare de interj.) *Zbughi-o, băiete* = hai repede, șterge-o. – Din **zbughi**1.

ZBÚGHIA interj. v. **zbughi**1.

ZBUGHÍRE, *zbughiri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a zbughi* și rezultatul ei. – V. **zbughi.**

ZBURÁ, *zbor,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre păsări și insecte) A plana și a se mișca în aer cu ajutorul aripilor. ♦ A pleca în zbor, a-și lua zborul. ♦ (Despre lucruri) A pluti în aer (purtat de vânt); a trece prin aer cu viteză (fiind aruncat sau lansat cu putere). **2.** Intranz. (Despre aparate de zbor) A se ridica și a se menține în văzduh, a se deplasa pe calea aerului; (despre oameni) a călători cu un astfel de aparat. **3.** Intranz. Fig. A merge foarte repede, a alerga, a goni. ♦ (Despre oameni) A străbate spații mari cu repeziciune; a se repezi până undeva. ♦ (Despre timp) A trece, a se scurge repede. ♦ (Despre gânduri, idei) A se succeda cu repeziciune. **4.** Tranz. Fig. A smulge de la locul său, a prăvăli, a răsturna. ◊ Expr. (Rar) A cădea, a se prăbuși, a se prăvăli. **5.** Tranz. (Pop.; în expr.) *A zbura laptele* = a pune puțin lapte acru în lapte dulce fierbinte ca să se aleagă brânza.

ZBURÁRE, *zburări,* s. f. (Înv.) Acțiunea de *a zbura* și rezultatul ei; zbor1. – V. **zbura.**

ZBURÁT, -Ă, *zburați, -te,* adj. **1.** Împrăștiat, risipit, spulberat (de vânt). **2.** Fig. (Rar; despre timp) Care s-a dus, a trecut. **3.** (Pop.; în sintagma) *Brânză zburată* = brânză făcută din lapte fiert, la care se adaugă zer, cheag sau cuib de lapte acru. – V. **zbura.**

ZBURÁTIC, -Ă, *zburatici, -ce,* adj. (Pop.) **1.** Iute la fugă; sprinten, ager. **2.** Fig. Ușuratic, nestatornic. – **Zbura** + suf. *-atic.*

ZBURĂTĂCÍ, *zburătăcesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A arunca cu ceva (într-o pasăre, într-un pom etc.); a zburătui (**1**). **2.** Intranz. și refl. (Despre stoluri de păsări) A se risipi bătând din aripi și înălțându-se de la pământ; a face zboruri scurte, aproape de pământ. ♦ Tranz. A face să se împrăștie; a spulbera. *Vântul zburătăcește frunzele.* **3.** Intranz. și refl. (Despre pui; p. ext. despre copii) A se dezvolta, a crește; a căpăta independență; a se răzleți. **4.** Tranz. Fig. A ajuta pe cineva să-și facă un rost în viață. – Din **zbura.**

ZBURĂTĂCÍRE, *zburătăciri,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) zburătăci* și rezultatul ei. – V. **zburătăci.**

ZBURĂTĂCÍT, -Ă, *zburătăciți, -te,* adj. (Rar; despre pui; *p. ext.* despre copii) Crescut mare; mărișor. – V. **zburătăci.**

ZBURĂTĂÍRE s. f. v. **zburătuire.**

ZBURĂTÓR, -OÁRE, *zburători, -oare,* adj., s. m., s. f. **I.** Adj. **1.** Care zboară; care poate să zboare. ♦ Pentru zbor, de zburat. *Aripi zburătoare.* **2.** Care plutește în aer (purtat de vânt). **II.** S. m. **1.** Aviator. **2.** (În mitologia populară românească) Ființă fabuloasă, imaginată ca un duh care chinuie somnul fetelor; (în literatura romantică) personificarea dorului de bărbatul iubit; întruchiparea idealizată a iubitului. **3.** Numele uneia dintre pânzele catargului; verga care susține această pânză. **III.** S. f. **1.** Pasăre; animal (care zboară). **2.** Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu florile roșii-purpurii, cu fructele în formă de capsule cu numeroase semințe prevăzute cu peri mătăsoși, folosită în medicina populară. – **Zbura** + suf. *-ător.*

ZBURĂTORÍ vb. IV v. **zburături.**

ZBURĂTUÍ, *zburătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) **1.** A zburătăci (**1**). **2.** A reteza dintr-o lovitură, făcând să cadă, să se prăbușească. – Din **zbura.**

ZBURĂTUÍRE, *zburătuiri,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a zburătui* și rezultatul ei. [Var.: **zburătăíre** s. f.] – V. **zburătui.**

ZBURĂTÚRĂ, *zburături,* s. f. (Pop.) **1.** Bucată scurtă de lemn cu care se aruncă într-un pom sau după o pasăre; scurtătură. ♦ Așchie, țandără. **2.** Mișcare de aruncare; distanță până la care ajunge un lucru aruncat. *Departe ca la o zburătură de praștie.* – **Zbura** + suf. *-ătură.*

ZBURĂTURÍ, *zburături esc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Pop.) A străbate aerul; a zbura. **2.** Tranz. și intranz. (Pop.) A zburătăci (**1**). [Var.: **zburătorí** vb. IV] – Din **zburătură.**

ZBURDÁ, *zburd,* vb. I. Intranz. A sălta, a alerga sprinten încoace și încolo; a se zbengui, a se juca cu voioșie; a se ține de nebunii, a se arăta lipsit de seriozitate. ◊ Expr. *A-i zburda (cuiva) inima* = a fi foarte vesel; a avea chef de petreceri. – Et. nec.

ZBURDÁLNIC, -Ă, *zburdalnici, -ce,* adj. (Despre animale) Care zburdă; (despre oameni) zglobiu, neastâmpărat, vioi, nebunatic; *p. ext.* ușuratic. ♦ Fig. (Despre stări sufletești sau manifestări ale omului) Plin de avânt, de voioșie, de vioiciune; avântat. – **Zburda** + suf. *-alnic.*

ZBURDÁRE, *zburdări,* s. f. (Rar) Acțiunea de *a zburda* și rezultatul ei; *fig.* avânt. – V. **zburda.**

ZBURDÁTIC, -Ă, *zburdatici, -ce,* adj. (Rar) Zburdalnic. – **Zburda** + suf. *-atic.*

ZBÚRDĂ s. f. (Reg.) Zburdare; joacă voioasă; zbenguială, neastâmpăr. – Din **zburda** (derivat regresiv).

ZBURDĂCIÚNE, *zburdăciuni,* s. f. (Înv. și reg.) Zburdălnicie. – **Zburda** + suf. *-ăciune.*

ZBURDĂLNICÍE, (**2**) *zburdălnicii,* s. f. **1.** Însușirea de a fi zburdalnic; vioiciune, neastâmpăr, voioșie. **2.** Manifestare, faptă a celui zburdalnic; joc, petrecere; nebunie. – **Zburdalnic** + suf. *-ie.*

ZBURDĂTÓR, -OÁRE, *zburdători, -oare,* adj. (Înv.) Zburdalnic, zglobiu, neastâmpărat. – **Zburda** + suf. *-ător.*

ZBURDĂTÚRĂ, *zburdături,* s. f. (Reg.) Salt, săritură. – **Zburda** + suf. *-ătură.*

ZBURÍȘ adv. (Rar) Ca în zbor; repede. – **Zbura** + suf. *-iș.*

ZBURLÍ vb. IV v. **zbârli.**

ZBURLÍRE s. f. v. **zbârlire.**

ZBURLÍT, -Ă, adj. v. **zbârlit.**

ZDRAGÓN s. m. v. **zdrahon.**

ZDRAHÓN, *zdrahoni,* s. m. (Pop. și fam.) Om zdravăn, bine legat, voinic. [Var.: **zdragón** s. m.] – Et. nec.

ZDRANC interj. v. **zdrang.**

ZDRÁNCA interj. v. **zdrang.**

ZDRANG interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de ciocnirea sau de căderea obiectelor de metal, de spargerea obiectelor de sticlă etc.; foflenchi. [Var.: **zdranc, zdránca** interj.] – Onomatopee.

ZDRĂVĂN, -Ă, *zdraveni, -e,* adj. **1.** Voinic, puternic, vânjos, viguros. ♦ (Adverbial) Cu putere, tare; voinicește. **2.** Sănătos, teafăr, întreg, neatins, nevătămat (la trup sau la minte). **3.** Mare, tare, solid. *Un par zdravăn.* ♦ (Adverbial) Din plin, mult. *Mănâncă zdravăn.*

ZDRĂNCĂNÍ vb. IV v. **zdrăngăni.**

ZDRĂNCĂNÍT s. n. v. **zdrăngănit.**

ZDRĂNGĂNÉL, *zdrăngănei,* s. m. (Pop.) Clopoțel mic și rotund; zurgălău. [Var.: **zdrângănél** s. m.] – Contaminare între **zdrăngăni** și **clopoțel.**

ZDRĂNGĂNÍ, *zdrăngănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre sticlă și metale sau despre obiecte făcute din aceste materiale) A produce un sunet caracteristic când se ciocnește de ceva sau este lovit cu ceva. ◊ Tranz. *Zdrăngănește cheile.* **2.** Tranz. A face sa vibreze coardele unui instrument muzical; (depr.) a cânta fără pricepere la un instrument muzical cu coarde. [Prez. ind. și: *zdrắngăn.* – Var.: **drăncăní** vb. IV] – **Zdrang** + suf. *-ăni.*

ZDRĂNGĂNÍRE, *zdrăngăniri,* s. f. Acțiunea de *a zdrăngăni* și rezultatul ei. – V. **zdrăngăni.**

ZDRĂNGĂNÍT s. n. Faptul de *a zdrăngăni;* cântec executat fără talent la un instrument muzical cu coarde; zdrăngănitură. [Var.: **drăncănít** s. n.] – V. **zdrăngăni.**

ZDRĂNGĂNITÚRĂ, *zdrăngănituri,* s. f. Zdrăngănit. – **Zdrăngăni** + suf. *-tură.*

ZDRÂNGĂNÉL s. m. v. **zdrăngănel.**

ZDREÁNȚĂ, zdrențe, s. f. **1.** Bucată ruptă, sfâșiată dintr-o pânză sau dintr-un obiect de pânză; haină, rufă sau pânză veche, ruptă. ♦ Fig. (Fam.) Om de nimic; lepădătură, secătură. **2.** (La pl.) Un fel de aluat subțire făcut din făină și ouă, care se fierbe în supă în bucățele mici. [Var.: **tréanță** s. f.].

ZDRELÍ, *zdrelesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) răni ușor prin jupuirea pielii; a (se) juli. – Et. nec.

ZDRELÍRE, *zdreliri,* s. f. Acțiunea de *a (se) zdreli* și rezultatul ei. – V. **zdreli.**

ZDRELÍT, -Ă, *zdreliți, -te,* adj. Cu pielea jupuită; rănit prin julire. ♦ Zdrobit, sfărâmat. – V. **zdreli.**

ZDRELITÚRĂ, *zdrelituri,* s. f. (Pop.) Rană produsă prin zdrelire; zgârietură, julitură. – **Zdreli** + suf. *-tură.*

ZDRENȚĂRÓS, -OÁSĂ, *zdrențăroși, -oase,* adj. (Despre îmbrăcăminte) Prefăcut în zdrențe; rupt, zdrențuit; zdrențos. ♦ (Despre oameni, adesea substantivat) Îmbrăcat în zdrențe, cu haine foarte uzate; flenduros. [Var.: **zdrențurós, -oásă, stremțurós, -oásă, strențurós, -oásă, trențărós, -oásă** adj.] – **Zdreanță** + suf. *-ăros.*

ZDRENȚÓS, -OÁSĂ, *zdrențoși, -oase,* adj. Zdrențăros. [Var.: **stremțós, -oásă** adj.] – **Zdreanță** + suf. *-os.*

ZDRENȚUÍ, *zdrențuiesc,* vb. IV. Refl. (Despre obiecte de pânză, stofă etc.) A se rupe, a se sfâșia; a se preface în zdrențe. ◊ Tranz. *I-a zdrențuit haina.* [Var.: **trențuí** vb. IV] – **Zdreanță** + suf. *-ui.*

ZDRENȚUÍT, -Ă, *zdrențuiți, -te,* adj. **1.** (Despre îmbrăcăminte) Prefăcut în zdrențe; rupt, sfâșiat. **2.** (Despre oameni) îmbrăcat în zdrențe; zdrențăros. – V. **zdrențui.**

ZDRENȚURÓS, -OÁSĂ adj. v **zdrențăros.**

ZDROÁBĂ, *zdroabe,* s. f. (Reg.) Oboseală; trudă; agitație, zbucium. – Din **zdrobi** (derivat regresiv).

ZDROBEÁLĂ, *zdrobeli,* s. f. (Pop.) Zdrobire. – **Zdrobi** + suf. *-eală.*

ZDROBÍ, *zdrobesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A strivi, a sfărâma. ♦ A nimici, a distruge. ♦ Fig. A mâhni, a supăra, a distruge sufletește. ♦ Refl. A se destrăma, a pieri. **2.** Refl. Fig. (Reg.; despre oameni) A se strădui din toate puterile, a se frământa, a se agita; a se zbuciuma.

ZDROBÍRE, *zdrobiri,* s. f. Acțiunea de *a (se) zdrobi* și rezultatul ei; sfărâmare, strivire; nimicire, distrugere. ♦ Fig. Mâhnire, supărare cumplită. – V. **zdrobi.**

ZDROBÍT, -Ă, *zdrobiți, -te,* adj. Strivit, sfărâmat; distrus, nimicit, învins. ♦ Fig. Copleșit de durere, demoralizat. ♦ Fig. Foarte obosit, sleit de puteri, extenuat. – V. **zdrobi.**

ZDROBITÓR, -OÁRE, *zdrobitori, -oare,* adj., s. f., s. n. **I.** Adj. **1.** Care zdrobește. ♦ Fig. Copleșitor, istovitor. **2.** Fig. Care înlătură orice îndoială; hotărâtor. *Argument zdrobitor.* **II. 1.** S. f. Mașină folosită pentru mărunțirea sau separarea prin strivire, rupere, smulgere etc. a unor materiale textile, a unor fructe, legume, semințe etc. **2.** S. n. Spec. (Reg.) Meliță. – **Zdrobi** + suf. *-tor.*

ZDROBITÚRĂ, *zdrobituri,* s. f. (Rar) Sfarâmătură, strivitură; rană produsă prin zdrobire. – **Zdrobi** + suf. *-tură.*

ZDRONC interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de izbirea, ciocnirea sau căderea unor obiecte de metal. [Var.: **zdrónca** interj.] – Onomatopee.

ZDRÓNCA interj. v. **zdronc.**

ZDRONCĂNÍ, *zdroncănesc,* vb. IV. Intranz. (Despre vehicule) A face un zgomot caracteristic (din cauza zdrucinăturilor). – **Zdronc** + suf. *-ăni.*

ZDROȘÍ, *zdroșesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A sfărâma, a strivi, a zdrobi. [Var.: **zdruși** vb. IV] – Et. nec.

ZDRUMICÁ, *zdrúmic,* vb. I. Tranz. (Pop.) A face bucățele, a sfărâma, a zdrobi. ♦ Fig. A nimici, a distruge. – Contaminare între **dumica** și **zdrobi.**

ZDRUMICĂRE, *zdrumicări,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a zdrumica* și rezultatul ei; sfărâmare, zdrobire; nimicire. – V. **zdrumica.**

ZDRUMICÁT, -Ă, *zdrumicați, -te,* adj. (Pop.) Făcut bucățele, sfărâmat, zdrobit. – V. **zdrumica.**

ZDRUMICĂTÚRĂ, *zdrumicături,* s. f. (Reg.) Sfărâmătură. – **Zdrumica** + suf. *-ătură.*

ZDRÚNCEN s. n. v. **zdruncin.**

ZDRÚNCIN s. n. (Pop.) **1.** Zdruncinătură. ♦ Fig. Efort, strădanie. **2.** Fig. Tulburare, zbucium, frământare. [Var.: **zdrúncen** s. n.] – Din **zdruncina** (derivat regresiv).

ZDRUNCINÁ, *zdrúncin,* vb. I. Tranz. **1.** A scutura puternic, a zgâlțâi, a zgudui; a clătina; a hurduca. **2.** Fig. A clătina din temelii o concepție, o convingere etc.; a slăbi, a submina, a șubrezi. – Et. nec.

ZDRUNCINÁRE, *zdruncinări,* s. f. Acțiunea de a zdruncina și rezultatul ei. – V. **zdruncina.**

ZDRUNCINÁT, -Ă, *zdruncinați, -te,* adj. **1.** Zguduit, clătinat, hurducat. ♦ Zdrobit, strivit. ♦ Șubrezit, slăbit. **2.** Fig. Tulburat sufletește. – V. **zdruncina.**

ZDRUNCINĂTÓR, -OÁRE, *zdruncinători, -oare,* adj. Care zdruncină, care hurducă. – **Zdruncina** + suf. *-ător.*

ZDRUNCINĂTÚRĂ, *zdruncinături,* s. f. **1.** Scuturătură, zguduire; zguduitură, hurducătură. **2.** Fig. Dezechilibru, tulburare. – **Zdruncina** + suf. *-ătură.*

ZDRUȘÍ vb. IV v. **zdroși.**

ZDUP interj., s. n. **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul unei căderi precipitate sau al unor pași grei, apăsați. **2.** S. n. (Fam.) închisoare. – Onomatopee.

ZDUPĂI, *zdupăi,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A călca greu, cu zgomot; a tropăi. – **Zdup** + suf. *-ăi.*

ZDUPĂIÁLĂ, *zdupăieli,* s. f. (Pop.) Faptul de a zdupăi. – **Zdupăi** + suf. *-eală.*

ZEA, *zele,* s. f. V. **za**2.

ZEÁMĂ, (**2**) *zemuri,* s. f. **1.** Fiertură de carne sau de legume, constituind un fel de mâncare; partea lichidă a bucatelor, apa în care fierb. ◊ Expr. *A mânca singur bucatele și a lăsa altora zeama* = a trage singur tot folosul, lăsând altora foarte puțin sau nimic. *A nu fi de nicio zeamă,* se spune despre cineva pe care nu se poate pune nici un temei. *Zeamă lungă* = **a**) mâncare neconsistentă, făcută cu prea multă apă, pentru a ajunge la multe persoane; **b**) vorbărie lungă, lipsită de interes; *p. ext.* persoană care vorbește mult și fără nicio noimă. *Tot de-o zeamă* = deopotrivă. ♦ *Zeamă de varză* = lichid acrișor în care s-a murat varza; moare. **2.** Fel de zeamă (**1**). **3.** Lichid pe care îl conțin celulele și țesuturile organismelor vegetale; suc de fructe sau de plante. [Pl. și: *zemi.* – Var.: **zámă** s. f.].

ZÉCE, *zeci,* num. card. **1.** Număr care are în numărătoare locul între nouă și unsprezece și care se indică prin cifra 10 sau X. ◊ (Adjectival) Are zece elevi. (La pl., arată o cantitate mare nedeterminată) *Zeci de oameni.* ◊ Expr. *A avea zece vieți,* se spune când cineva scapă cu viață din situații primejdioase. *A asculta cu zece urechi* = a asculta foarte atent. ◊ (Substantivat) *Scrie un zece pe tablă.* ◊ (Cu valoare de num. ord.) *Etajul zece.* ◊ (Intră în componența num. adverbial) *De zece ori.* ◊ (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Plecau câte zece.* **2.** (Intră în compunerea numeralelor cardinale compuse de la unsprezece până la nouăsprezece) *Cincisprezece.* ♦ (Intră în compunerea numeralelor cardinale compuse de la douăzeci până la nouăzeci și nouă) *Patruzeci și trei.*

ZÉCELEA, ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei adjectival) Care se află între al nouălea și al unsprezecelea. – **Zece** + **le** + **a.**

ZECÍME, *zecimi,* s. f. **1.** A zecea parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. ♦ Prima cifră din dreapta virgulei la numerele zecimale. **2.** (În sistemul fiscal din trecut) A zecea parte, care revenea județului sau comunei, din impozitul plătit de cetățeni statului. – **Zece** + suf. *-ime.*

ZECIUÍ, *zeciuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) **1.** A lua a zecea parte din produsele cuiva; a dijmui. ♦ (Fam.) A-și însuși o parte din bunurile cuiva; a fura. **2.** (Despre boli, calamități naturale etc.) A face multe victime; a decima. – **Zece** + suf. *-ui.*

ZECIUIÁLĂ, *zeciuieli,* s. f. (Înv.) Dare anuală reprezentând a zecea parte din recolta de cereale, din vite etc.; dijmă. ♦ (Reg.) Uium la moară. [Pr.: *-ciu-ia-*] – **Zeciui** + suf. *-eală.*

ZECIUÍRE, *zeciuiri,* s. f. (Înv.) Acțiunea de *a zeciui* și rezultatul ei; zeciuit1; dijmuire. – V. **zeciui.**

ZECIUÍT1, *zeciuituri,* s. n. (Înv.) Zeciuire. – V. **zeciui.**

ZECIUÍT2**, -Ă,** *zeciuiți, -te,* adj. (Înv.) Din care s-a plătit zeciuială; dijmuit. – V. **zeciui.**

ZÉCIURI s. n. pl. (Rar) Figuri desenate; motive (geometrice) decorative. – Et. nec.

ZÉGHE, *zeghi,* s. f. **1.** Haină țărănească lungă, împodobită uneori cu găitane negre, care se poartă în ținuturile muntoase. ♦ Haină făcută din piele de oaie cu care se îmbracă ciobanii; șubă. **2.** Postav gros din care se fac unele haine țărănești; dimie. [Var.: **zéche** s. f.] – Et. nec.

ZÉE, *zee,* s. f. (Înv., rar) Zeiță. [Scris și: *zeie*] – Din **zeu.**

ZEIÉSC, -IÁSCĂ, *zeiești,* adj. (Rar) De zeu. [Pr.: *ze-iesc*] – **Zeu** + suf. *-esc.*

ZEIFICÁ, *zeífic,* vb. I. Tranz. A deifica. [Pr.: *ze-i-*] – Din **zeu** (după *deifica).*

ZEIFICÁRE, *zeificări,* s. f. Acțiunea de *a zeifica,* deificare. [Pr.: *ze-i-*] – V. **zeifica.**

ZEIFICÁT, -Ă, *zeificați, -te,* adj. (Despre obiecte, ființe) Căruia i s-a atribuit putere divină. [Pr.: *ze-i-*] – V. **zeifica.**

ZEITÁTE, *zeități,* s. f. Divinitate păgână; zeu, zeiță. [Pr.: *ze-i-*] – Din **zeu** (după *divinitate).*

ZEÍȚĂ, *zeițe,* s. f. Divinitate păgână feminină. ♦ Epitet dat femeii adorate. – **Zeu** + suf. *-iță.*

ZELÁR, *zelare,* s. n. (Rar) Zale, platoșă. – **Za**2 + suf. *-ar.*

ZEMÓS, -OÁSĂ, *zemoși, -oase,* adj. (Despre fructe, plante) Care are suc mult; suculent; (despre mâncăruri gătite) care are zeamă multă, sos mult. ♦ (Substantivat, m.; înv. și reg.) Pepene galben. – **Zeamă** + suf. *-os.*

ZEMOȘÍ, pers. 3 *zemoșește,* vb. IV. Refl. (Reg.) A deveni zemos. – Din **zemos.**

ZEMOȘÍRE s. f. (Reg.) Acțiunea de *a se zemoși* și rezultatul ei. – V. **zemoși.**

ZEMUÍ, pers. 3 *zemuiește,* vb. IV. Intranz. A lăsa zeamă, a musti; a face să iasă la suprafață, să se scurgă lichidul din interior. ♦ Refl. A se zemoși. – **Zeamă** + suf. *-ui.*

ZENCUÍRE, *zencuiri,* s. f. Operație din procesul de tăbăcire vegetală care constă în menținerea pielilor așezate în straturi orizontale în bazine umplute cu zemuri tratate cu tananți, mai concentrate decât cele folosite la pretăbăcire. – Et. nec.

ZER, *zeruri,* s. n. Lichid galben-verzui care se separă din lapte, după coagulare, la prepararea brânzeturilor și care este folosit pentru fabricarea lactozei, urdei etc. ◊ Expr. *A se alege brânza* (sau *urda) din zer* = a se alege binele de rău. *A scoate zer din piatră* = a face ceva de necrezut. ♦ Lichid verzui care se scurge din iaurt sau din laptele de vacă prins. ♦ Lichid alb și gras care rămâne după prepararea untului; zară. – Et. nec.

ZERÍ, pers. 3 *zerește,* vb. IV. Refl. (Reg.; mai ales despre lapte) A se face ca zerul, a se înăcri. – Din **zer.**

ZERÓS, -OÁSĂ, *zeroși, -oase,* adj. (Despre lapte, unt, brânză) Cu mult zer; de culoarea sau de consistența zerului; apos. – **Zer** + suf. *-os.*

ZESTRÁȘ, *zestrași*, s. m. (Înv. și reg.) Bărbat care se mută, după căsătorie, în gospodăria soției. – **Zestre** + suf. *-aș*.

ZÉSTRE s. f. **1.** Avere (mobilă sau imobilă) care se dă unei fete când se mărită. ♦ Bunuri pe care le aduce o călugăriță la intrarea ei în mănăstire. ♦ (Fam.) Totalitatea bunurilor care constituie averea cuiva. **2.** Totalitatea bunurilor care constituie averea unei comunități, a unei instituții etc.; inventar.

ZESTRIȘOÁRĂ, *zestrișoare,* s. f. Diminutiv al lui *zestre*. – **Zestre** + suf. *-işoară*.

ZEU1 interj. v. **zău.**

ZEU2**,** *zei*, s. m. Divinitate păgână; idol. ♦ Fig. Om cu însușiri fizice și morale excepționale. ♦ (Fam.; ir.) Om cu putere, cu influență (politică); șef, conducător. ◊ Expr. *A fi în secretele zeilor* = a fi la curent cu lucruri cunoscute numai de cei mari, de conducători.

ZÉXE interj. (Arg.) **1.** Cuvânt prin care se atrage atenția cuiva asupra unei primejdii iminente; atenție! **2.** Termen prin care cineva își exprimă disprețul față de o afirmație pe care o socotește lipsită de temei; fleacuri! prostii! – Et. nec.

ZGÁIBĂ, *zgaibe*, s. f. **1.** Bubă mică, rană, zgârietură care a început să prindă coajă. ♦ Coajă care se formează pe o rană prin închegarea sângelui; zgancă. **2.** (Pop.) Boală de ochi. **3.** (Pop.) Boală a vitelor, constând în apariția unor bubulițe pe diferite părți ale corpului.

ZGÁNCĂ, *zgănci,* s. f. (Înv. și reg.) Crustă care se formează pe o rană, pe o bubă etc.; zgaibă (**1**). – Et. nec.

ZGÁRDĂ, *zgărzi,* s. f. **1.** Curea sau cerc de metal care se pune în jurul gâtului la câini (și de care se prinde o curea, un lanț etc.). **2.** (Înv.) Salbă; colan, șirag de pietre scumpe.

ZGÁIBÁT, -Ă, *zgăibați, -te*, adj. (Rar) Cu zgârieturi; cu cicatrice. – **Zgaibă** + suf. *-at*.

ZGÁIBULÍȚĂ, *zgăibulițe,* s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *zgaibă*. – **Zgaibă** + suf. *-uliță*.

ZGĂRDÍȚĂ, *zgărdițe,* s. f. Diminutiv al lui *zgardă*. – **Zgardă** + suf. *-iță*.

ZGĂRDÚȚĂ, *zgărduțe,* s. f. (Reg.) Panglică (cu mărgele) care împodobește masca flăcăilor când joacă turca de Anul Nou. – **Zgardă** + suf. *-uță*.

ZGĂU, *zgăuri,* s. n. (Înv.) **1.** Pântecele animalelor, în special pântecele femeii; uter, matrice, mitră. **2.** Scobitură într-un organ al corpului omenesc. **3.** Gaură. – Et. nec.

ZGÂÍ, *zgâiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A deschide tare, a căsca, a holba ochii; a se uita cu insistență, a privi lung, a se uita cu ochii mari. **2.** Refl. A se strâmba, a se schimonosi, a se uita batjocoritor. – Din **zgău.**

ZGÂÍRE, *zgâiri*, s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) zgâi* și rezultatul ei. – V. **zgâi.**

ZGÂÍT, -Ă, *zgâiți, -te*, adj. (Despre ochi) Holbat, căscat; (despre oameni) cu ochii holbați. ♦ (Substantivat) Persoană urâtă, cu ochii holbați, ieșiți din orbite. – V. **zgâi.**

ZGÂLȚÂÍ, *zgâlțâi*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) scutura, a (se) clătina cu putere; a (se) zgudui; a (se) zgâlțâna; a (se) cutremura. – Formație onomatopeică.

ZGÂLȚÂIÁLĂ, *zgâlțâieli,* s. f. Faptul de *a (se) zgâlțâi;* zgâlțâitură, zgâlțâit. – **Zgâlțâi** + suf. *-eală*.

ZGÂLȚÂÍT, *zgâlțâituri,* s. n. Zgâlțâială. – V. **zgâlțâi.**

ZGÂLȚÂITÚRĂ, *zgâlțâituri,* s. f. Zgâlțâială. [Pr.: *-țâ-i-*] – **Zgâlțâi** + suf. *-tură*.

ZGÂLȚÂNÁ, *zgâlțân,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) zgâlțâi. – Cf. zgâlțâi, hâțâna.

ZGÂMBÓI1**,** *zgâmboi*, s. m. (Fam.) Copil (mic), puști, pici. – Et. nec.

ZGÂMBOÍ2**,** *zgâmbói*, vb. IV. Refl. (Reg.) A se strâmba, a se schimonosi, a face grimase. [Prez. ind. și: *zgâmboiesc*] – Et. nec.

ZGÂMBOÍT, -Ă, *zgâmboiți, -te*, adj. (Reg.) Schimonosit, cu grimase. – V. **zgâmboi2.**

ZGÂNDĂRÍ, *zgândăresc,* vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) irita o rană, o bubă etc. rupând-o, scărpinând-o, râcâind-o. ♦ Tranz. Fig. A ațâța, a întărâta, a sâcâi; a răscoli, a readuce în memorie lucruri triste. – Et. nec.

ZGÂNDĂRÍRE, *zgândăriri,* s. f. Acțiunea de *a (se) zgândări* și rezultatul ei. – V. **zgândări.**

ZGÂRCÉNIE s. f. Însușirea de a fi zgârcit; caracterul omului zgârcit; avariție, calicenie. – **Zgârci**2 + suf. *-enie*.

ZGÂRCI1**,** *zgârciuri,* s. n. **1.** Cartilaj. **2.** Unealtă alcătuită dintr-o lamă metalică curbată fixată pe un mâner și folosită pentru curățarea muchiilor vaselor mici de lemn. – Din **zgârci**2 (derivat regresiv).

ZGÂRCÍ2**,** *zgârcesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) strânge, a (se) contracta din cauza frigului, a durerii etc. ♦ Refl. (Despre plante) A se chirci, a se micșora, a degenera. **2.** Refl. A da dovadă de zgârcenie, a se arăta zgârcit; a se scumpi.

ZGÂRCIÓB, -OÁBĂ, *zgârciobi, -oabe*, s. m. și f. (Fam.) Persoană foarte zgârcită. – Cf. **zgârci**2**.**

ZGÂRCÍRE, *zgârciri*, s. f. Acțiunea de *a (se) zgârci2* (I). – V. **zgârci2.**

ZGÂRCÍT, -Ă, *zgârciți, -te*, adj. **1.** (Adesea substantivat) Care face economii exagerate, evitând și cheltuielile de strictă necesitate, care strânge cu lăcomie bunuri materiale; avar. ♦ Lipsit de generozitate. ◊ Expr. *Zgârcit la vorbă* = care vorbește puțin și cu chibzuială. **2.** (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) Strâns, ghemuit; contractat, chircit. – V. **zgârci2.**

ZGÂRCITÚRĂ, *zgârcituri*, s. f. (Rar) Contracție; parte contractată a corpului. – **Zgârci**2 + suf. *-tură*.

ZGÂRCIURÓS, -OÁSĂ, *zgârciuroși, -oase,* adj. (Reg.) Care are zgârciuri1, cu zgârciuri1. – **Zgârci**1 + suf. *-uros*.

ZGÂRIÁ, *zgării,* vb. I. **1.** Tranz, și refl. A(-și) face o rană ușoară pe piele cu unghiile, cu ghearele sau cu un obiect ascuțit. ♦ Tranz. A face pe un obiect o urmă superficială cu ajutorul unui corp ascuțit și dur; a râcâi. Expr. *A zgâria pământul* = a ara superficial. **2.** Tranz. Fig. A produce o senzație auditivă neplăcută. ♦ A impresiona în mod neplăcut gustul, mirosul; a ustura. **3.** Compuse: *zgârie-brânză* s. m. și f. = epitet dat unui om zgârcit, avar, cărpănos.

ZGÂRIÁT, -Ă, *zgâriați, -te*, adj. Cu zgârieturi. [Pr.: *-ri-at*] – V. **zgâria.**

ZGÂRIÉCI, *zgârieci*, s. m. (Pop.) Instrument format dintr-o bucată prismatică de lemn, în care se fixează două tije metalice cu vârf ascuțit și cu ajutorul căruia se trasează linii paralele pe fața unei piese de lemn. [Pr.: *-ri-eci*] – **Zgâria** + suf. *-eci*.

ZGÂRIÉRE, *zgârieri*, s. f. Acțiunea de *a (se) zgâria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] – V. **zgâria.**

ZGÂRIETÓR, -OÁRE, *zgârietori, -oare,* adj. (Rar; despre sunete, glas etc.) Strident, supărător. [Pr.: *-ri-e-*] – **Zgâria** + suf. *-ător*.

ZGÂRIETÚRĂ, *zgârieturi*, s. f. Tăietură superficială sau urmă pe suprafața unui obiect făcută de un corp ascuțit și dur; rană ușoară, urmă lăsată pe piele de unghii, de gheare sau de un corp ascuțit. [Pr.: *-ri-e-*] – **Zgâria** + suf. *-ătură*.

ZGÁTIE, *zgății,* s. f. (Reg.) Fată sau femeie tânără, vioaie, zglobie. – Et. nec.

ZGLĂVÓC, -OÁCĂ, *zglăvoci, -oace*, s. f., s. m. **1.** S. f. (și m.) Pește mic de culoare cenușie-cafenie, cu capul mare și turtit, cu corpul îngust, fără solzi, răspândit în apele repezi de munte; babă, moacă. **2.** S. m. Floare de cânepă (mai ales a cânepii de toamnă). **3.** S. m. (Bot.) Albăstrea. [Var.: **glăvoácă** s. f.].

ZGLOBIÓR, -OÁRĂ, *zglobiori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *zglobiu*. [Pr.: *-bi-or*] – **Zglobiu** + suf. *-ior*.

ZGLOBÍU, -ÍE, *zglobii*, adj. Vioi, sprinten, zburdalnic. ♦ (Despre dansuri) Cu un ritm vioi, săltăreț, vesel.

ZGÓMOT, *zgomote*, s. n. Sunet supărător sau amestec de sunete discordante, puternice, nocive. ♦ Gălăgie, vacarm; vuiet, tumult. ◊ Expr. *A face zgomot* = a produce senzație, a face vâlvă.

ZGOMOTÓS, -OÁSĂ, *zgomotoși, -oase,* adj. Care face (mult) zgomot; gălăgios. ♦ Plin de zgomot, de gălăgie. – **Zgomot** + suf. *-os*.

ZGORNÍ vb. IV v. **scorni.**

ZGORNÍRE s. f. v. **scornire.**

ZGRĂBÚNȚĂ, *zgrăbunțe,* s. f. (Pop.) **1.** Bubuliță, coș. **2.** Grăuncior de unt, de brânză, de gheață etc. (care plutește într-un lichid). – Et. nec.

ZGRĂBUNȚÍCĂ, *zgrăbunțele,* s. f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina ramificată, cu frunze ovale sau eliptice și cu flori galbene. – **Zgrăbunță** + suf. *-ică*.

ZGRĂBUNȚÓS, -OÁSĂ, *zgrăbunțoși, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Plin de zgrăbunțe (**1**), cu zgrăbunțe; buburos. **2.** Grăunțos, granulos. – **Zgrăbunță** + suf. *-os*.

ZGREPȚÁNĂ, *zgreápțăn,* vb. I. (Pop.) **1.** Intranz. A zgâria, a râcâi (cu ghearele). ♦ Refl. (Reg.) A se scărpina. ♦ Tranz. A ara la suprafață, a zgâria pământul. **2.** Refl. A se cățăra, agățându-se cu ghearele. ♦ A se agăța, a se prinde de ceva. – Et. nec.

ZGREPȚÁNARE, *zgreptănări,* s. f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) zgreptăna* și rezultatul ei – V. **zgreptăna.**

ZGRIBULÍ, *zgribulesc*, vb. IV. Refl. A tremura și a se strânge, a se ghemui de frig; a dârdâi. – Et. nec.

ZGRIBULÍT, -Ă, *zgribuliți, -te*, adj. Care stă strâns, ghemuit, tremurând de frig. ♦ (Despre blana animalelor) Zbârlit de frig. – V. **zgribuli.**

ZGRÍPSOR s. m. v. **zgripțor.**

ZGRIPSORÁȘ s. m. v. **zgripțoraș.**

ZGRIPSOROÁICĂ s. f. v. **zgripțuroaică.**

ZGRÍPȚOR, *zgripțori,* s. m. **1.** Specie de acvilă mare. ♦ (Înv.) Stemă care reprezintă un vultur cu două capete. **2.** Animal fantastic, uriaș, înaripat, cu gheare de pasăre. ♦ Motiv ornamental, reprezentând acest animal, folosit în ceramica medievală românească. **3.** Fig. Om rău, avar, hrăpăreț; zgripțuroi. [Var.: **zgrípsor** s. m.].

ZGRIPȚORÁȘ, *zgripțorași,* s. m. (Pop.) Diminutiv al lui *zgripțor*. [Var.: **zgripsoráș** s. m.] – **Zgripțor** + suf. *-aș*.

ZGRIPȚOROÁICĂ s. f. v. **zgripțuroaică.**

ZGRIPȚORÓI s. m. v. **zgripțuroi.**

ZGRIPȚUROÁICĂ, *zgripțuroaice,* s. f. **1.** Femela zgripțorului (**1**). **2.** Personaj din basme închipuit ca o femeie rea, cu puteri supranaturale. ♦ Fig. Femeie bătrână, zgârcită și rea; cotoroanță. [Var.: **zgripsoroáică, zgripțoroáică** s. f.] – **Zgripțor** + suf. *-oaică*.

ZGRIPȚURÓI, *zgripțuroi,* s. m. Zgripțor (**4**). [Var.: **zgripțorói** s. m.] – **Zgripțor** + suf. *-oi*.

ZGRÚNȚUR, *zgrunțuri,* s. m. Bucățică dintr-o materie tare și fărâmicioasă; grunz. – Refăcut din **grunzuri** (pl. lui *grunz*).

ZGRUNȚURÓS, -OÁSĂ, *zgrunțuroși, -oase,* adj. Cu zgrunțuri, cu asperități; grunzuros. – **Zgrunțuri** (pl. lui *zgrunț*) + suf. **-os.**

ZGRUNȚUROZITÁTE, *zgrunțurozități,* s. f. Calitatea de a fi zgrunțuros. – **Zgrunțuros** + suf. *-itate*.

ZGUDUÍ, *zgúdui*, vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A se cutremura sau a face să se cutremure, să se clatine din temelie; a (se) scutura cu putere, a (se) zdruncina (**1**). **2.** Tranz. Fig. A tulbura, a zdruncina convingerile, conștiința cuiva. **3.** Tranz. Fig. A emoționa puternic, a înfiora. – Et. nec.

ZGUDUIÁLĂ, *zguduieli*, s. f. Zguduitură. [Pr.: *-du-ia-*] – **Zgudui** + suf. *-eală*.

ZGUDUÍRE, *zguduiri*, s. f. Acțiunea de *a (se) zgudui*. – V. **zgudui.**

ZGUDUÍT, -Ă, *zguduiți, -te*, adj. Agitat, frământat. ♦ Emoționat puternic, înfiorat. – V. **zgudui.**

ZGUDUITÓR, -OÁRE, *zguduitori, -oare*, adj. **1.** Care zguduie (**1**). **2.** Fig. Care emoționează, impresionează puternic. [Pr.: *-du-i-*] – **Zgudui** + suf. *-tor*.

ZGUDUITÚRĂ, *zguduituri*, s. f. **1.** Scuturătură puternică; zdruncinătură, zguduială. **2.** Fig. Înfiorare, cutremurare. [Pr.: *-du-i-*] – **Zgudui** + suf. *-tură*.

ZGÚRĂ, *zguri*, s. f. **1.** Partea minerală fuzibilă din cenușa cărbunilor, care se aglomerează în procesul de solidificare. ♦ Funingine. **2.** Reziduu rezultat în procesul de obținere a metalelor din minereuri sau la topirea metalelor, constituit din oxizi formați în procesul tehnologic, din silicați, pământ etc. **3.** Cenușă (întărită).

ZGURIFICÁ, pers. 3 *zgurifică,* vb. I. Refl. (Despre obiecte) A se acoperi cu zgură. ♦ A se transforma în zgură. – **Zgură** + suf. *-ifica*.

ZGURIFICÁRE, *zgurificări,* s. f. Acțiunea de *a se zgurifica* și rezultatul ei. – V. **zgurifica.**

ZGURÍT, -Ă, *zguriți, -te*, adj. (Rar) **1.** Acoperit cu zgură, plin de zgură. **2.** Făcut scrum, transformat în zgură, ars; negru. – Din **zgură.**

ZGURÓS, -OÁSĂ, *zguroși, -oase*, adj. Ca zgura; cu zgură; ars, uscat. – **Zgură** + suf. *-os*.

ZI, *zile*, s. f. **1.** Interval de timp cuprins între răsăritul și apusul Soarelui; timpul cât Soarele rămâne deasupra orizontului; *p. ext.* lumină solară; interval de timp de 24 de ore, corespunzător unei rotații a Pământului în jurul axei sale. ◊ (Determinând noțiunile „an”, „lună”, pentru a le sublinia durata, lungimea) *Trei luni de zile.* ◊ Loc. adj. *De toate zilele* sau (rar) *de toată ziua* = de fiecare zi; *p. ext.* obișnuit, comun. *De zi cu zi* = zilnic. ◊ Loc. adv. *La zi* = **a**) în fiecare zi, zilnic; **b**) la ziua, la data cerută; fără întârziere. *Zi de zi* = **a**) zilnic; *p. ext.* necontenit, perpetuu; **b**) din ce în ce; progresiv, treptat. *Din zi în zi* = **a**) de azi pe mâine; fără termen precis, la infinit. *Amâna plecarea din zi în zi;* **b**) pe fiecare zi; *p. ext.* din ce în ce. *De la o zi la alta* = zilnic; *p. ext.* repede, văzând cu ochii. *În toate zilele* = în fiecare zi, oricând. (Reg.) *Pe toată ziua* = în fiecare zi; zilnic. *De ziuă* = puțin înainte de a se lumina; spre dimineață. *Până în ziuă* sau *de cu ziuă* = până a nu se lumina; foarte devreme; dis-de-dimineață. *Cu ziua-n cap* = foarte devreme. *La ziuă* = în zori. *Peste zi* = în cursul zilei, ziua. *Zi și noapte* sau (adverbial) *ziua și noaptea* = tot timpul, fără încetare; fără odihnă. *Nici zi, nici noapte* sau (adverbial) *nici ziua, nici noaptea* = niciodată. *Toată ziua* sau *ziua toată* = de dimineață până seara; *p. ext.* mereu, continuu. ◊ Expr. *A se face ziuă albă* = a se lumina complet, a fi plină zi. *A face noaptea zi și ziua noapte* sau a *face din noapte zi* = a lucra sau a petrece noaptea și a dormi ziua; *p. ext.* a duce o viață dezordonată. *Bună ziua,* formulă de salut, la întâlnire sau la despărțire, în timpul zilei. *A da bună ziua* = a saluta pe cineva. (Pop.) *A-și lua ziua bună* = a-și lua rămas bun.*Ca lumina zilei* sau *ca ziua* = (pe lângă adjective ca „limpede”, „clar”) foarte clar, foarte limpede.

Într-o (bună) zi sau *într-una din zile* = odată, cândva. *Cât toate zilele (de mare)* = foarte mare. *A avea zi bună cu cineva* = a trăi în bune relații cu cineva. *A da zi după zi* = a lăsa de azi pe mâine; a amâna. *La zile mari* = la ocazii deosebite; *p. ext.* rar de tot, în mod excepțional. ◊ (Compus) *Zi-lumină* = perioadă a zilei (**1**) cuprinsă între răsăritul și apusul Soarelui. *Zi-muncă* = unitate de măsură convențională care servește drept etalon pentru stabilirea salariului. ♦ (Adverbial, în formele *ziua, zilele, zile)* în timpul zilei, în fiecare zi. *Ziua umbla, noaptea se odihnea.* ◊ (În sintagme și loc., ca unitate de măsură sau de calcul) *Zi de muncă* = numărul de ore în care salariații își desfășoară activitatea în cursul unei zile la locul de muncă. *Cu ziua* = cu plata socotită după zilele muncite; fără angajament permanent. *Zi de cale* (sau *de drum)* = distanță care se poate străbate într-o zi cu piciorul. ◊ *Ziua de astăzi* = perioada de timp, epoca în care trăim, prezentul. *Ziua de mâine* = viitorul. *Ziua de ieri* = trecutul. (În religia creștină) *Ziua de apoi* = momentul în care viii și morții vor fi chemați la judecata lui Dumnezeu. (Pop.) *Zi-ntâi* = prima zi a fiecărei luni. ◊ (În titulatura sărbătorilor sau a anumitor date fixe) *Ziua femeii*. ◊ *Zi aniversară* sau *ziua nașterii* = aniversare (a zilei de naștere a cuiva). *Ziua (numelui)* = onomastica cuiva. **2.** (La pl.) Viață, existență, trai. ◊ Expr. *A avea zile* = a mai avea de trăit, a-i fi dat să (mai) trăiască. *Câte zile voi avea* = cât voi trăi, tot timpul vieții. *Abia își ține zilele,* se spune despre cineva care trăiește prost, greu, foarte modest. *De zilele mele* = în timpul vieții mele. **3.** (La pl.; cu determinări care precizează o perioadă de timp) Vreme, epocă. *Zilele tinereții.* ◊ Expr. *Mic de zile* = tânăr. *Vechi în zile* = înaintat în vârstă, bătrân. [Var.: **ziua** s. f.].

ZICĂLĂ, *zicale,* s. f. Zicătoare (**1**), proverb. – **Zice** + suf. *-ală.*

ZICĂȘ, *zicași,* s. m. (Reg.) Lăutar. – **Zice** + suf. *-aș.*

ZICĂLĂȘ, *zicălași,* s. m. (Reg.) Lăutar. – **Zice** + suf. *-ălaș.*

ZICĂTOARE, *zicători,* s. f. Frază scurtă, uneori rimată, asemănătoare maximei, prin care creatorul popular exprimă o constatare de ordin general, filozofic, un principiu etic, o normă de conduită etc.; zicătură, zicală, proverb. – **Zice** + suf. *-ătoare.*

ZICĂTURĂ, *zicături,* s. f. **1.** Zicătoare (**1**). **2.** (Reg.) Cântec, cântare. – **Zice** + suf. *-ătură.*

ZÍCE, *zic,* vb. III. Tranz. **1.** A exprima ceva în cuvinte, a spune, a rosti cu voce tare; *p. ext.* a vorbi. ◊ Expr. *Cât ai zice pește* = într-o clipă, imediat, îndată. *A zice nu* (sau *ba)* = a refuza; a tăgădui, a se opune, a rezista. *A zice da* = a afirma, a accepta, a consimți. *Mai bine zis* = mai exact, mai precis exprimat. **2.** A afirma, a declara; a susține, a pretinde. ♦ A răspunde, a riposta; a invoca. *Mai zi dacă ai ce.* ♦ A reproșa, a obiecta. *Frumos, n-am ce zice.* ◊ Expr. *Să nu zici că...* = să nu-mi reproșezi că... **3.** (Pop.) A cânta (din gură sau dintr-un instrument); a doini, a hori. **4.** A-și da o părere, a se pronunța într-o chestiune; *p. ext.* a gândi, a socoti, a crede. *Toți vor zice cum vrei tu.* ◊ Expr. *(Că) bine zici!* = bună idee! așa este. *Ce-am zis eu?* = nu ți-am spus? vezi că am avut dreptate? *Ce-ai zice...?* = ce părere ai avea? cum ți-ar părea? *Vino, să zicem, la ora zece.*

ZICÉRE, *ziceri*, s. f. Acțiunea de *a zice* și rezultatul ei; ceea ce se exprimă prin cuvinte; comunicare de orice fel; cuvânt, vorbă, vorbire. ♦ Expresie, zicătoare, zicală. – V. **zice.**

ZID, *ziduri,* s. n. Element de construcție vertical, cu grosime (relativ) mică în raport cu celelalte dimensiuni, executat din cărămizi, din blocuri de piatră etc., așezate ordonat unele peste altele (și unite printr-un liant), destinat să limiteze, să separe sau să izoleze un spațiu ori să susțină alte elemente de construcție, alcătuind un perete, o îngrădire, o fortificație etc. ◊ Loc. adv. *Între (cele patru) ziduri* = în interiorul unei clădiri. ◊ Expr. *A face zid împrejurul cuiva* = a înconjura pe cineva din toate părțile pentru a-l apăra; a se solidariza cu cineva, a se uni în jurul cuiva în susținerea unei cauze.

ZIDĂRÍE1, (**2**) *zidării,* s. f. **1.** Lucrare de construcție făcută din zid; parte a unei construcții făcută din zid. **2.** P. gener. Construcție. – **Zid** + suf. *-ărie.*

ZIDĂRÍE2, *zidării,* s. f. Meseria zidarului; zidărit. – **Zidar** + suf. *-ie.*

ZIDĂRÍT s. n. Meseria zidarului; zidărie2. – **Zidar** + suf. *-it.*

ZIDĂRÍȚĂ, *zidărițe,* s. f. Zidăreasă. – **Zidar** + suf. *-iță.*

ZIDÍ, *zidesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A ridica un zid; p. gener. a ridica o clădire; a clădi, a construi. ◊ Refl. Fig. A se forma; a se înălța. **2.** A închide într-un zid sau între ziduri. **3.** (În concepția creștină, despre Dumnezeu) A crea (lumea).

ZIDÍRE, *zidiri,* s. f. **1.** Acțiunea de *a zidi* și rezultatul ei. **2.** (Concr.) Construcție, clădire, edificiu. **3.** (În concepția creștină) Creație săvârșită de Dumnezeu. **4.** (Înv.) Creatură, făptură, ființă. – V. **zidi.**

ZIDÍT, -Ă, *zidiți, -te,* adj. **1.** Clădit, construit, executat din zidărie1. **2.** (Despre uși, ferestre) închis, astupat cu un zid. **3.** (Despre oameni, în expr.) *Bine zidit* = bine făcut; zdravăn, voinic, solid. – V. **zidi.**

ZIDITÓR, *ziditori,* s. m. **1.** Persoană care zidește, construiește; *p. ext.* întemeietor. **2.** (Bis.; art.) Dumnezeu. – **Zidi** + suf. *-tor.*

ZIDUÍ, *ziduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A zidi, a închide sau a înconjura cu ziduri. – **Zid** + suf. *-ui.*

ZIDURÉL, *zidurele,* s. n. Diminutiv al lui *zid.* – **Ziduri** (pl. lui *zid)* + suf. *-el.*

ZILÁȘ, *zilași,* s. m. (Reg.) Ziler. – **Zi** + suf. *-aș.*

ZILÉR, -Ă, *zileri, -e,* s. m. și f. Lucrător angajat și plătit cu ziua; zilaș. [Var.: **ziliér** s. m.] – **Zile** (pl. lui *zi)* + suf. *-ar.*

ZILIÉR s. m. v. **ziler.**

ZILIȘOÁRĂ, *zilișoare,* s. f. Ziulică. – **Zi** + suf. *-işoară.*

ZÍLNIC, -Ă, *zilnici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) De fiecare zi, cotidian; *p. ext.* obișnuit, banal. ◊ *Pâine zilnică* = hrană, existență de toate zilele. – **Zi** + suf. *-nic.*

ZÍMBRU1, *zimbri*, s. m. Animal sălbatic masiv din familia bovinelor, cu corpul acoperit cu o blană deasă, păsloasă, cu capul mare și lat, cu coamele scurte, întoarse în afară, în față și în sus, cu greabănul înalt, cu gâtul și cu bărbia acoperite cu păr lung, răspândit în Carpați, iar astăzi ocrotit în rezervații naturale.

ZIMȚ, *zimți,* s. m. **1.** Fiecare dintre crestăturile de pe muchia unor monede. ♦ (Înv. și fam.; la pl.) Bani, monede; galbeni. ♦ Fiecare dintre dinții unei rotițe (dintr-un mecanism) sau ai secerii, ai pânzei de fierăstrău etc. **2.** (Înv.) Fiecare dintre crestăturile situate în partea de sus a unui zid, a unui turn de cetate.

ZIMȚÁ, *zimțez,* vb. I. Tranz. A zimți. – Din **zimț.**

ZIMȚÁRE, *zimțări,* s. f. Acțiunea de *a zimța* și rezultatul ei; zimțuire. – V. **zimța.**

ZIMȚÁT, -Ă, *zimțați, -te,* adj. Cu zimți; dințat, crestat, zimțuit. – V. **zimța.**

ZIMȚIȘÓR, *zimțișori,* s. m. Diminutiv al lui *zimț.* – **Zimț** + suf. *-işor.*

ZIMȚÓS, -OÁSĂ, *zimțoși, -oase,* adj. Cu zimți, cu dinți, cu crestături. – **Zimț** + suf. *-os.*

ZIMȚUÍ, *zimțuiesc,* vb. IV. Tranz. A face zimți la o piesă, la o pânză de fierăstrău, la o seceră etc.; a zimța, a cresta, a randalina, a stria, a moleta. – **Zimț** + suf. *-ui.*

ZIMȚUÍRE, *zimțuiri,* s. f. Acțiunea de *a zimțui;* zimțare. – V. **zimțui.**

ZIMȚUÍT, -Ă, *zimțuiți, -te,* adj. Cu zimți; crestat, zimțat. – V. **zimțui.**

ZINGĂNÍ vb. IV v. **zăngăni.**

ZĂNGĂNÍRE s. f. v. **zăngănire.**

ZINGĂNÍT s. n. v. **zăngănit.**

ZÍNGĂT s. n. v. **zăngăt.**

ZINGHENÍ vb. IV v. **zăngăni.**

ZINGHENÍRE s. f. v. **zăngănire.**

ZINGHENITÓR, -OÁRE, adj. v. **zăngănitor.**

ZÍNGHET s. n. v. **zăngăt.**

ZIS, ZÍSĂ, *zișI, zise,* adj., s. f. **1.** Adj. Numit, denumit, poreclit. ◊ Loc. adj. *Așa-zis* (sau *-zisă, -zișI, -zise)* = pe nedrept sau în mod convențional numit astfel; aparent, fals. **2.** S. f. Vorbă, spusă; afirmație. ♦ Proverb, zicătoare. ♦ (Înv.) Sfat, îndemn; ordin, poruncă. – V. **zice.**

ZIUÁTIC, -Ă, *ziuatici, -ce,* adj. (Pop.; despre frați, surori) Născut în aceeași zi a anului, dar în ani diferiți. [Pr.: *zi-ua-*] – **Ziuă** + *suf. -atic.*

ZÍUĂ s. f. v. **zi.**

ZIULÍCĂ s. f. (Pop.) Diminutiv al lui *zi;* zilișoară, ziuliță, ziușoară. Loc. adv. *Toată ziulica* sau *ziulica toată, ziulica întreagă* = de dimineață până seara. ◊ Expr. *Cât e ziulica de mare* = cât ține ziua. *Până în ziulica de astăzi* = până acum. [Pr.: *zi-u-*] – **Zi** + suf. *-ulică.*

ZIULÍȚĂ, *ziulițe,* s. f. (Pop.) Ziulică. [Pr.: *zi-u-*] – **Zi** + suf. *-uliță.*

ZIUȘOÁRĂ s. f. (Rar) Ziulică. ◊ Loc. adv. *La ziușoară* = în zori de zi, dis-de-dimineață. [Pr.: *zi-u-*] – **Zi** + suf. *-uşoară.*

ZIZÁNIE, *zizanii*, s. f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze liniare alungite, cu spicul asemănător cu cel al pirului, cultivată ca plantă furajeră și ornamentală. [Var.: **zâzánie** s. f.].

ZMĂCINÁ, *zmăcin,* vb. I. Refl. (Rar) A se agita, a se frământa, a se zbate. – Cf. măcina.

ZMĂCINÁRE, *zmăcinări,* s. f. (Rar) Faptul de *a se zmăcina;* zbucium, frământare; zguduire. – V. **zmăcina.**

ZMĂCINÁT, -Ă, *zmăcinați, -te,* adj. (Rar) Agitat, frământat, zbuciumat. – V. **zmăcina.**

ZMÂNGĂLEÁLĂ s. f. v. **mâzgăleală.**

ZMÂNGĂLÍ vb. IV v. **mâzgăli.**

ZMÂNGĂLÍRE s. f. v. **mâzgălire.**

ZMÂNGĂLÍT, -Ă adj. v. **mâzgălit.**

ZMÂNGĂLITÚRĂ s. f. v. **mâzgălitură.**

ZMEIÓS, -OÁSĂ, *zmeioși, -oase,* adj. (Rar) Ca un zmeu (I 1); aprig, focos. – **Zmeu** + suf. *-os.*

ZMEOÁICĂ, *zmeoaice,* s. f. **1.** (În mitologia populară românească) Personaj feminin reprezentând întruchiparea fabuloasă a forțelor răului; zmeoaie (**1**). **2.** Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina cilindrică, cu flori albe sau purpurii dispuse în umbele. – **Zmeu** + suf. *-oaică.*

ZMEOÁIE, *zmeoaie,* s. f. **1.** Zmeoaică (**1**). **2.** Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpină și cu fructe păroase, care crește prin văile umbroase de munte. **3.** Plantă erbacee cu flori galben-aurii. – **Zmeu** + suf. *-oaie.*

ZMEÓI, *zmeoi,* s. m. (În basme) Augmentativ al lui zmeu (**I**). – **Zmeu** + suf. *-oi.*

ZMEU, (I) *zmei*, s. m., **(II)** *zmeie,* s. n. **I.** S. m. **1.** (În mitologia populară românească) Personaj reprezentând întruchiparea fabuloasă a forțelor răului. ♦ Fig. Erou, viteaz. ◊ Expr. *A se lupta ca un zmeu* = a se lupta vitejește. ♦ Fig. Cal focos și aprig. **2.** Balaur. **3.** (În credințele populare) Boală pricinuită de dragoste. **II.** S. n. Jucărie făcută dintr-un dreptunghi de hârtie, până etc. fixat pe un schelet ușor de lemn, care se ridică în aer la bătaia vântului și care este mânuită de pe pământ cu ajutorul unei sfori lungi.

ZMEULÉȚ, *zmeulești,* s. m. Diminutiv al lui *zmeu* (**I**). [Pr.: *zme-u-*] – **Zmeu** + suf. *-uleț.*

ZMÉUR, *zmeuri*, s. m. Arbust din familia rozaceelor, cu ramuri ghimpoase, flexibile, cu frunze albe pe partea inferioară, cu flori albe, cu fructe roșii, aromate, comestibile; zmeurar. – Din **zmeură** (derivat regresiv).

ZMEURÁR, *zmeurari*, s. m. (Bot.; reg.) Zmeur. [Pr.: *zme-u-*] – **Zmeur** + suf. *-ar.*

ZMEURÁTĂ, *zmeurate,* s. f. **1.** Băutură preparată din zmeură fermentată cu zahăr și cu alcool. **2.** Băutură răcoritoare preparată din sirop de zmeură și apă (gazoasă). [Pr.: *zme-u-*] – **Zmeură** + suf. *-ată.*

ZMÉURĂ s. f. Fructul zmeurului. – Et. nec.

ZMEURÉT s. n. Zmeuriș. [Pr.: *zme-u-*] – **Zmeură** + suf. *-et.*

ZMEURÍȘ, *zmeurișuri,* s. n. Teren pe care crește spontan sau se cultivă zmeura; zmeuret. [Pr.: *zme-u-*] – **Zmeur** + suf. *-iș.*

ZMEURÍU, -ÍE, *zmeurii,* adj., s. n. **1.** Adj. De culoarea zmeurii; roșiatic. **2.** S. n. Culoare zmeurie (**1**). [Pr.: *zme-u-*] – **Zmeură** + suf. *-iu.*

ZNÁMIE, *znamii*, s. f. (Reg.) Om slab și pocit; pocitanie. – Et. nec.

ZOÁIE, *zoaie,* s. f. (Pop.) Apă (cu săpun și cu leșie) rămasă de la spălatul rufelor, al vaselor etc.; apă murdară, lături. [Pl. și: *zoi*].

ZOIÓS, -OÁSĂ, *zoioși, -oase,* adj. (Pop.) Soios. [Pr.: *zo-ios*] – Din **soios** (după *zoaie).*

ZOLÍ, *zolesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A spăla (prost) rufele.

ZOPĂÍ vb. IV v. **zupăi.**

ZOPĂITÚRĂ s. f. v. **zupăitură.**

ZOPOTÍ, *zopotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A alerga de colo până colo, fără odihnă. – Et. nec.

ZORALÍA s. f. art. (Înv. și reg.) Numele unui dans popular (caracterizat prin sărituri neregulate); ca-la-ușa-cortului; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **zuralíe** s. f.] – Et. nec.

ZORCÁN, *zorcani*, s. m. (Iht.; reg.) Plătică. – Et. nec.

ZOREÁ, *zorele*, s. f. (La pl.) Nume dat mai multor specii de plante agățătoare ornamentale, cu flori mov-roșcate sau albastre, având corola în formă de pâlnie; bună-dimineața, adormițele; (și la sg.) plantă care face parte dintr-una din aceste specii. – **Zori**1 + suf. *-ea.*

ZORI1 s. m. pl. **1.** Lumină care se arată pe cer înainte de a răsări Soarele; timp al zilei când răsare Soarele; faptul zilei, aurora. ◊ Loc. adv. *În zori de zi* (sau *de ziuă)* sau *până-n zori, din zori, în zorii zilei, în zorii zorilor, în revărsatul zorilor* sau *o dată cu zorile* = dis-de-dimineață. *Din zori și până-n seară* = toată ziua. *Din zori în zori* = ziua și noaptea, tot timpul; totdeauna, mereu. ◊ Expr. *A se (re)vărsa* sau *a (se) crăpa, a se ivi, a se zări, a miji zorile* sau *a se crăpa de zori* = a apărea zorile, a începe să se facă ziuă, să se lumineze. **2.** (Art.) Numele unui dans popular care se joacă la nuntă; melodie după care se execută acest dans. [Art.: *zorii* și (f.) *zorile*].

ZORÍ2, *zoresc,* vb. IV. **1.** Intranz. și refl. A lucra cu grabă; a da zor, a se grăbi. ♦ A merge iute, a iuți pasul, a se grăbi (să ajungă undeva). **2.** Intranz. A insista pentru grăbirea unei acțiuni. **3.** Tranz. A îmboldi, a îndemna, a constrânge (pe cineva) să facă (ceva).

ZORÍ3, pers. 3 *zorește,* vb. IV. Intranz. și refl. (Pop.) A se ivi zorile1. – Din **zori1.**

ZORÍLĂ s. m. **1.** Personificare a zorilor1 în basmele populare. ◊ Animal fantastic din basme care se arată în zori1. **2.** Numele popular al stelei Sirius. – **Zori**1 + suf. *-ilă.*

ZORÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de *a (se) zori2* și rezultatul ei. – V. **zori2.**

ZORÍT1, *zorituri*, s. n. (Rar) Ivirea zorilor1; *p. ext.* momentul când se luminează de ziuă; locul de unde se ivesc zorile1. – V. **zori3.**

ZORÍT2, -Ă, *zoriți, -te*, adj. Care se grăbește foarte mult; foarte repede, rapid. – V. **zori2.**

ZORNĂI, *zórnăi,* vb. IV. Intranz. A produce un zgomot caracteristic prin lovirea, ciocnirea sau rostogolirea unor obiecte de metal, de sticlă etc.; a zăngăni, a zurui, a zorzoi. ◊ Tranz. *Își zornăie pintenii.* – **Zor**2 + suf. *-năi.*

ZORNĂIÁLĂ, *zornăieli,* s. f. Zornăit, zornăitură, zornet. – **Zornăi** + suf. *-eală.*

ZORNĂÍT, *zornăituri,* s. n. Faptul *de a zornăi;* zgomotul caracteristic pe care îl fac unele obiecte când se lovesc sau se ciocnesc între ele; zornăială, zornăitură, zornet. – V. **zornăi.**

ZORNĂITÓR, -OÁRE, *zornăitori, -oare*, adj. Care zornăie, care răsună. [Pr.: *-nă-i-*] – **Zornăi** + suf. *-tor.*

ZORNĂITÚRĂ, *zornăituri,* s. f. Zornăit. [Pr.: *-nă-i-*] – **Zornăi** + suf. *-tură.*

ZÓRNET, *zornete,* s. n. (Rar) Zornăit. – **Zornăi** + suf. *-et.*

ZORZOÍ, *zorzoiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A zornăi. – **Zor**2 + **z**[*or2*] + suf. *-oi.*

ZORZÓN, *zorzoane,* s. n. (Mai ales la pl.) Podoabă lipsită de valoare și fără gust. – Et. nec.

ZORZONÁT, -Ă, *zorzonați, -te*, adj. (Pop. și fam.) Înzorzonat. – **Zorzoane** + suf. *-at.*

ZULÚF, *zuluﬁ,* s. m. Șuviță de păr răsucită în spirală; buclă, cârlionț.

ZULUFÁT, -Ă, *zulufați, -te*, adj. (Rar) Cu părul făcut zulufi. – **Zuluf** + suf. *-at.*

ZULUFÉL, *zulufei*, s. m. (Rar) Diminutiv al lui zuluf. – **Zuluf** + suf. *-el.*

ZUM interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetele caracteristice produse de unele insecte în zbor. – Onomatopee.

ZUMBĂÍ, pers. 3 *zúmbăie,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre insecte) A zumzăi. – Formație onomatopeică.

ZUMBĂÍRE, *zumbăiri,* s. f. (Rar) Zumzet. – V. **zumbăi.**

ZUMZĂÍ, pers. 3 zúmzăie, vb. IV. Intranz. (Despre insecte, mai ales despre albine) A produce un sunet caracteristic când zboară; a bâzâi, a zâzâi. – **Zum** + **z**[um] + suf. *-ăi.*

ZUMZĂITÓR, -OÁRE, *zumzăitori, -oare*, adj. Care zumzăie. [Pr.: *-ză-i-*] – **Zumzăi** + suf. *-tor.*

ZÚMZET, *zumzete,* s. n. **1.** Sunet caracteristic pe care îl produc insectele, mai ales albinele, când zboară; bâzâit, zumbăire. ♦ Zgomot produs de o vibrație puternică și continuă a anumitor obiecte sau mașini. **2.** Murmur, freamăt. – **Zumzăi** + suf. *-et.*

ZUP interj. Cuvânt care redă zgomotul unei mișcări precipitate, al unei sărituri sau al unei căderi subite. – Onomatopee.

ZUPĂÍ, *zupăiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) **1.** A tropăi. **2.** A lovi, a bate, a izbi. [Var.: **zopăí, zupuí** vb. IV] – **Zup** + suf. *-ăi.*

ZUPĂÍT s. n. (Reg.) Acțiunea de *a zupăi* și rezultatul ei; zupăitură. – V. **zupăi. ZUPĂITÚRĂ,** *zupăituri,* s. f. (Reg.) Zupăit. [Pr.: *-pă-i-*. – Var.: **zopăitúră** s. f.] – **Zupăi** + suf. *-tură.*

ZUPUÍ vb. I V v. **zupăi.**

ZUR interj. (Adesea cu „r” prelungit) Cuvânt care redă zornăitul metalelor sau zgomotul produs de ciocnirea sau rostogolirea unor obiecte mici. [Var.: **zor** interj.] – Onomatopee.

ZURALÍE s. f. v. **zoralia.**

ZURĂÍ vb. IV v. **zurui.**

ZURGĂLÁU, *zurgălăi,* s. m. (Mai ales la pl.) Glob metalic cu una sau mai multe ghurele și cu o bilă în interior, care sună la cea mai ușoară mișcare sau atingere; clopoțel.

ZURUÍ, *zuruiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A zornăi. [Prez. ind. și: *zúrui*. – Var.: **zurăí** vb. IV] – **Zur** + suf. *-ui.*

ZURUÍRE, *zuruiri*, s. f. Acțiunea de *a zurui* și rezultatul ei; zornăit. – V. **zurui.**

ZURUÍT, *zuruituri*, s. n. Zornăit. – V. **zurui.**

ZURUITÓR, -OÁRE, *zuruitori, -oare*, adj. Care zuruie; zornăitor. [Pr.: *-ru-i-*] – **Zurui** + suf. *-tor.*

ZÚRZUR, *zurzuri*, s. m. (Pop.) Podoabă. – Et. nec.

ZUZĂÍ vb. IV v. **zuzui.**

ZÚZET, *zuzete*, s. n. (Pop.) **1.** Zumzet. **2.** Susur, murmur, șopot. – **Zuzui** + suf. *-et.*

ZUZUÍ, pers. 3 *zúzuie*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A produce un zuzet; a susura, a murmura, a șopoti. [Var.: **zuzăí** vb. IV] – Formație onomatopeică.

ZVĂPĂIÁ, *zvăpăi,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni zvăpăiat, zburdalnic; a se agita, a se zvârcoli. – Din **zvăpăiat** (derivat regresiv).

ZVĂPĂIÁT, -Ă, *zvăpăiați, -te*, adj. Nebunatic, zburdalnic, zglobiu; ușuratic. – Cf. văpaie.

ZVÂC interj. (Și substantivat) Cuvânt care sugerează o mișcare bruscă, precipitată, o săritură; țâști. – Onomatopee.

ZVÂCÂÍ, *zvâcâi,* vb. IV. Intranz. (Rar) A zvârli. – **Zvâc** + suf. *-ăi.*

ZVÂCNEÁLĂ, *zvâcneli*, s. f. Palpitație puternică a inimii, a tâmplelor; zvâcnire, zvâcnitură. – **Zvâcni** + suf. *-eală.*

ZVÂCNÉT, *zvâcnete*, s. n. Zvâcnire; tremur, tresărire. – **Zvâcni** + suf. *-et.*

ZVÂCNÍ, *zvâcnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre inimă, tâmple etc.; la pers. 3) A bate repede și cu putere (de oboseală, de emoție, de durere etc.); a palpita. **2.** (Despre ființe) A sări, a țâșni, a se repezi pe neașteptate. ♦ Spec. A sări brusc în picioare. – **Zvâc** + suf. *-ni.*

ZVÂCNÍRE, *zvâcniri,* s. f. Faptul de *a zvâcni;* palpitare. ♦ Mișcare bruscă și involuntară a corpului sau a unei părți a corpului. – V. **zvâcni.**

ZVÂCNÍT1 s. n. Zvâcnire, zvâcnet. – V. **zvâcni.**

ZVÂCNÍT2, -Ă, *zvâcniți, -te*, adj. Care zvâcnește, cu zvâcniri; repezit, mișcat repede, brusc. – V. **zvâcni.**

ZVÂCNITÓR, -OÁRE, *zvâcnitori, -oare*, adj. Care zvâcnește, care palpită. – **Zvâcni** + suf. *-tor.*

ZVÂCNITÚRĂ, *zvâcnituri*, s. f. Zvâcnet, palpitație, pulsație. – **Zvâcni** + suf. *-tură.*

ZVÂNTÁ, *zvânt*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să piardă sau a pierde din umezeală; a (se) zbici, a (se) usca puțin. **2.** Tranz. Fig. A distruge, a prăpădi, a nimici. Expr.A slei, a epuiza, a secătui. [Prez. ind. și: *zvântez*].

ZVÂNTÁRE, *zvântări,* s. f. Acțiunea de *a (se) zvânta*. – V. **zvânta.**

ZVÂNTÁT1 s. n. Faptul de *a (se) zvânta*. – V. **zvânta.**

ZVÂNTÁT2, -Ă, *zvântați, -te*, adj. Uscat numai în parte, de obicei la vânt sau la soare; zbicit. – V. **zvânta.**

ZVÂNTURÁ, *zvântur,* vb. I. Refl. (Fam.) A umbla (fără rost) dintr-un loc în altul, a cutreiera. – Et. nec. Cf. vântura.

ZVÂNTURÁT, -Ă, *zvânturați, -te*, adj. Ușuratic, fluțuratic, nesocotit, aiurit; *p. ext.* zburdalnic; zvăpăiat, zvârlugatic. ♦ (Substantivat; înv.) Aventurier; pribeag. – V. **zvântura.**

ZVÂNTURÁTEC, -Ă adj. v. **zvânturatic.**

ZVÂNTURÁTIC, -Ă, *zvânturatici, -ce*, adj. (Fam.) Zvânturat. [Var.: **zvânturátec, -ă** adj.] – **Zvântura** + suf. *-atic.*

ZVÂR interj. (Adesea cu „r” prelungit) Cuvânt care redă zgomotul produs de un lucru aruncat cu putere sau care zboară repede prin aer. [Var.: **zvr** interj.] – Onomatopee.

ZVÁRCOL s. n. (Rar) Zbatere, zvâcnet, clocot, frământare continuă. – Din **zvârcoli** (derivat regresiv).

ZVÂRCOLEÁLĂ, *zvârcoleli*, s. f. (Fam.) Zvârcolire. – **Zvârcoli** + suf. *-eală.*

ZVÂRCOLÍ, *zvârcolesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se zbate, a face mișcări spasmodice (de durere). ♦ A se întoarce (în așternut) de pe o parte pe alta (de nelinițe); *p. ext.* a se învârti încoace și încolo de neastâmpăr; a nu-și găsi locul. **2.** Fig. A se agita, a se zbuciuma, a se frământa sufletește.

ZVÂRCOLÍRE, *zvârcoliri*, s. f. Faptul de *a se zvârcoli;* mișcare spasmodică; agitare, frământare, zvârcolitură. – V. **zvârcoli.**

ZVÂRCOLITÚRĂ, *zvârcolituri*, s. f. (Reg.) Zvârcolire. – **Zvârcoli** + suf. *-tură.*

ZVÂRLÉT s. n. (Rar) Zvârlitură. – **Zvârli** + suf. *-et.*

ZVÂRLÍ, *zvârl,* vb. IV. (Pop., în concurență cu *azvârli)* **I.** Tranz. **1.** A arunca ceva (printr-o mișcare bruscă). ♦ A da la o parte, a lepăda un lucru (nefolositor sau vătămător). **2.** A risipi, a împrăștia. **II.** Intranz. **1.** A arunca cu ceva asupra cuiva (pentru a-l lovi, a-l alunga etc.). **2.** (Despre animale) A izbi cu picioarele, a fi nărăvaș; a lovi. **III.** Refl. A se repezi, a se precipita, a porni cu mare avânt. ♦ A se arunca, a sări. *Se zvârle pe cal.*

ZVÂRLÍRE, *zvârliri*, s. f. Acțiunea de *a (se) zvârli* și rezultatul ei. – V. **zvârli. ZVÂRLITÚRĂ,** *zvârlituri*, s. f. Faptul de *a zvârli;* zvârlet. – Expr. *(O) zvârlitură de băț* = distanță până la care se poate arunca un băț sau o piatră; distanță mică. – **Zvârli** + suf. *-tură.*

ZVÂRLÚGĂ, *zvârlugi*, s. f. **1.** Pește mic din apele stătătoare sau lin curgătoare, comestibil, cu mișcări foarte iuți, de culoare gălbuie, cu gura prevăzută cu șase mustăți și cu o țeapă sub ochi. **2.** Fig. Persoană vioaie, iute în mișcări, sprintenă. [Var.: **vârlúgă** s. f.] – Et. nec.

ZVECUÍ, *zvecuiesc,* vb. IV. Tranz. A întinde fețele de încălțăminte pe calapod. – Et. nec.

ZVECUÍRE, *zvecuiri*, s. f. Acțiunea de *a zvecui* și rezultatul ei. – V. **zvecui.**

ZVELT, -Ă, *zvelți, -te*, adj. **1.** (Despre corpul oamenilor sau al animalelor) Cu talie subțire; grațios, suplu. ◊ Fig. (Despre zborul păsărilor) Vioi, sprinten, elegant. **2.** (Despre obiecte sau părți ale lor) Care se înalță grațios; cu forme armonioase, cu linii suple.

ZVELTÉȚE s. f. Faptul de a fi zvelt; însușire a ceea ce este zvelt; suplețe. – **Zvelt** + suf. *-ețe.*

ZVOÁNĂ s. f. v. **zvon.**

ZVON, *zvonuri*, s. n. **1.** Știre, veste (care circulă din om în om); *p. ext.* informație neîntemeiată, care nu a fost verificată (și uneori tendențioasă). **2.** Rumoare produsă de glasuri, de activitatea sau de mișcarea unei mulțimi; gălăgie. **3.** Zgomot confuz, ușor, nedefinit din natură (produs de ape, frunze, vânt, păsări etc.); foșnet, murmur, zumzet. **4.** Sunet depărtat produs de clopote sau de instrumente muzicale. [Var.: **zvoánă** s. f.].

ZVONÁR, *zvonari*, s. m. (Rar) Zvonist. – **Zvon** + suf. *-ar.*

ZVONÍ, *zvonesc,* vb. IV. **1.** Refl. impers. A se răspândi un zvon, a circula vestea; a se scorni. **2.** Tranz. A face să sune, să răsune (ceva). ♦ Intranz. (Despre ape, vânt) A susura, a murmura. – Din **zvon.**

ZVONÍRE, *zvoniri*, s. f. (Rar) Faptul de *a (se) zvoni*. – V. **zvoni.**

ZVONÍST, -Ă, zvoniști, -ste, s. m. și f. Persoană care lansează, zvonuri, care scornește ceva; zvonar. – **Zvon** + suf. -ist.

ZVR interj. v. **zvâr.**